

שאלות ותשובות

משנה הלכות

חלק שבעה עשר

בארבעה חלקי שלחן ערוך ובכמה מקצועות הש"ס אשר נשאתי ונתתי והשבתי לידדי וחברי ותלמידי בדבר הלכה, וגם מה שהחלפתי במכתבים עם גאוני וצדיקי הדור שליט"א, ולהבחיל"ח ששבקו לן חיים זי"ע להשתעשע בדברי תורה בס"ד

אשר חנן ה' את עבדו מקים מעפר דל

מנשה הקטן

אבדק"ק אונגוואר וראש ישיבת בית שערים בברוקלין נוא יארק

בן לאאמו"ר הקדוש חסיד ועניו מרן ר' אליעזר זאב

שנהרג ונשרף עקה"ש, הי"ד

יוצא לאור ע"י

מכון משנה הלכות גדולות

שנת תשס"ט לפ"ק

Published and copyrighted 2009

הוצאה ראשונה

©

להשיג הספר:

מכון משנה הלכות

ת.ד. 23451

קרית אונגוואר

רמות, ירושלים

(02) 586 9097

Machon Mishne Halachos

1578 53rd Street

Brooklyn, N.Y. 11219

(718) 851 0806

נסדר ונערך אצל "ישר"
347.528.6918

הקדמה

בתיב בתורה הקדושה (דברים י, יד) הן לה' אלקיך השמים ושמי השמים והארץ וכל אשר בה. הנני בריה קטנה אשר בעזרת אלקי ממעל נדבה נפשי לעבודת ה', ומאז יצאתי מאור הגיהנום בהיותי תחת שלטון הרשעים הארורים הנאצים ימח שמם אשר שתו לבם ומגמתם להשמיד ולאבד את כל היהודים מסוף העולם ועד סופו ח"ו, ולולא ה' שהיה לנו אשר חפץ להציל אודים מוצלים מאש לא נותר שריד ופליט משונאי ישראל, וכמעט נהיה מצב שח"ו נשתכחה תורה מישראל, ויקם דור חדש אשר לא הכיר את הוריו ורבותיו ז"ל שיוכל לזכור ימות עולם ולהתבונן בשנות דור ודור, ולקיים שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך, כי יתומים היינו ואין אב, זקניך ויאמרו גם הם על משכבותם נחו, ובעונ"ה היה העולם שמם ונעלמה מאתנו בעת ההיא הדרכה נכונה מנביא או חכם עדיף מנביא כפי שהיו מעתיקי השמועה מעבירים מפה לפה.

ובינותי בדברי שלמה המלך החכם מכל אדם אשר אמר קהלת (ב, יג) וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החשך, אור התורה והמצוות אשר לא תכבה לעולם נרה, ושמתי מקומי בין יושבי בית המדרש. גם קיימתי וקנה לך חבר ע"פ דברי רבינו יהודה החסיד דמי שיש בידו איזה חידושי תורה מצוה לגלהו לאחרים (עי' ספר חסידים סי' תק"ל, ועי' בשו"ת צפנת פענח סי' צ"ו שהביא דברי הרמב"ם בהקדמתו למו"נ דיש גדר גזל הרבים אם לא ירצה להוציא לאור דבריו עי"ש).

והנה ראשונה נתתי לב לעיין בספרי הראשונים הלא הוא רבינו הגדול בענקים בעל 'הלכות גדולות', והיה מן הראשונים או הראשון שחיבר חבור על סדר הש"ס ולא היה עליו פירוש מספיק, ואין עליו פירוש מספיק, ועיינתי בדבריו הקדושים להעיר ולפרש כפי יד ה' הטובה עלי וזיכני השי"ת לכתוב ביאור על הלכות כתובות נדרים נזיר, ואחריו על ה' יבמות גיטין קידושין ונדה ושאר ההלכות.

בינתיים בעונ"ה טעו בי הרבה אנשים והתחילו לבא אלי בשאלות בכתב בענינים הנוגעות הלכה למעשה, ולא יכולתי לישא עומס המשא לעסוק בו בזמן ככל התחומים, ולפי שתדיר ואינו תדיר קודם, בע"כ החלטתי להשיב לשואלים דבר ה' זו הלכה, ומפאת ההכרח אשר לא יגונה נשאר עבודת הביאור על דבריו הקדושים של רבינו הגדול הבה"ג מצומצם ולא זכיתי לברך על גומרה, והנני מבקש מחילה מעצמות רבינו הגדול כי בודאי לטובה כוונתי היתה באמת ובתמים, וזכותו הגדול יגן עלי ועל כל ב"ב ועכ"י, ואולי עוד יזכני ה' לפנות ולפרש עוד את דברי הבה"ג.

ובצאת לאור כרך נוסף מתשובותי, הנני לרשום מה שאמרתי בהא שכתב הרמב"ם בפרק י"א מהל' מלכים שכתב וז"ל ועיקר הדברים ככה הן שהתורה הזאת חוקיה ומשפטיה לעולם ולעולמי עולמים ואין מוסיפין עליהם ואין גורעין מהם וכו'. ומבואר דכל התורה כולה בפרטיה ודקדוקיה לעולם לא ישתנו, וכן כתב עוד ביי"ג עיקרים בפ' חלק שזאת התורה לא תהא מוחלפת ולא תהא אחרת מאת הבורא ית"ש.

ברם בפ"ב מהל' מגילה הי"ח כתב כל ספרי הנביאים וכל הכתובים עתידין ליבטל לימות המשיח חוץ ממגילת אסתר הרי היא קיימת כחמשה חומשי תורה וכהלכות של תורה שבעל פה שאינן בטלין לעולם וכו'. שנאמר וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם ע"כ, וכתב הראב"ד ז"ל א"א דבר הדיוטות הוא זה כי לא יבטל ספר מכל הספרים שאין ספר שאין בו לימוד, אבל כך אמרו אפילו

יבטלו שאר ספרים מלקרות בהם מגילה לא תבטל מלקרות אותה בצבור ע"כ. ועי' שו"ת הרשב"א ח"א סי' צ"ג וע"ע נדה ס"א ע"ב ומהרצ"ח שם.

ונראה לפמ"ש ז"ל נדרים כ"ב ע"ב אלמלא חטאו ישראל לא ניתן להם אלא חמשה חומשי תורה וספר יהושע בלבד מפני שערכה של ארץ ישראל הוא, מאי טעמא כי ברוב חכמה רב כעס (קהלת א. יח), והוא פלא אטו בשביל שחטאו זכו לחכמה יתירה א"כ נמצא חוטא נשכר, ובשו"ת שבות יעקב ח"ב סי' קפ"ב ועוד מפרשים כתבו לבאר דבאמת בתורה שבכתב נכלל ורמוזה בה כל תורה שבעל פה וכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, וליכא מידי דלא רמיזי באורייתא כהא דאמרינן במנחות כ"ט ע"ב ר"ע היה דורש כתרי אותיות תילי תילין של הלכות, נמצא דהכל מרומז באורייתא, ואלמלא חטאו היה די בחמשה חומשי תורה והיו מבינים הדברים מכח הרמז ותגי אותיות ולא היו צריכין להטריח כ"כ בלימוד התורה ישמע חכם ויוסיף לקח להבין דבר מתוך דבר ומועט מחזיק המרובה, אך מכח החטא שנשמטמו ונתמעטו הלבבות וכדאמרינן בעירובין דף נ"ג ע"א אנן כאצבעתה בקירא לסברא הוצרכו גם לשאר ספרי כתובים ונביאים וכן לשאר ספרי אחרונים שנתרבו זה אחר זה, וזה גרם החטא, משא"כ לבם של ראשונים שהיו כפתתו של אולם לא היו צריכים לכל זה שהיו מבינים הכל מתוך התורה עצמה שארוכה מארץ מדה ורחבה מיני ים, וע"ד שאמרו (סנהדרין כ"ב ע"ב) הא מתורת משה רבינו לא למדנו עד שבא יחזקאל בן בוזי, וח"ו שיחזקאל בן בוזי הוסיף על התורה, אלא שעד עכשיו היה להם בקבלה ולא היו יודעין היכא רמיזא באורייתא וכיוצא הרבה דברים כידוע בש"ס, אבל אם לא חטאו והיה להם דעת ה' צלולה, היו מוצאין כל דברי התורה שבע"פ בתורה שבכתב ולא היו צריכין לכ"ד ספרים ועוד.

ומעתה א"ש מאוד כוונת הרמב"ם, דלעת"ל ודאי שלא ישתנה דבר אחד מדברי התורה אין מוסיפין עליהן ואין גורעין מהם, גם דבר אחד מדברי הנביאים לא ישוּבו ריקם, אלא ספרי הנביאים יתבטלו, כי ביום ההוא יהיה מלא הארץ דעה את ה' ויספיק חמשה חומשי תורה לבד להבין ולהשכיל משם דברי הנביאים וכתובים, כמו שאמרו בהדיא דדברי יחזקאל בן בוזי מרומזים בתורת משה אלא שבמשך הדורות מחמת טמטום הלב נסתם החזיון עד שבא יחזקאל בן בוזי, אבל כשימלא הארץ דעה את ה' ויפקחו עינים עורות יהיו דברי הנביאים וכתובים עצמם גלויים לכל רואה בחמשה חומשי תורה. ולא קשה השגת הראב"ד, גם מיושבין שני לשונות הרמב"ם על נכון.

ובזה אתי שפיר לשון הרמב"ם כל ספרי הנביאים וכל הכתובים עתידין ליבטל לימות המשיח חוץ ממגילת אסתר הרי היא קיימת כחמשה חומשי תורה וכהלכות של תורה שבעל פה שאינן בטלין לעולם, ומבואר בהדיא דהלכות של תורה שבע"פ ג"כ אינן בטלות לעולם, ועל כרחך דדברי הנביאים ג"כ אינן בטלין לעולם, אלא שיהיו נודעין מן התורה עצמה. ומה שטען הראב"ד שאין ספר שאין בו לימוד, הנה גם לימוד זה ילמדו וישכילו מלימוד התורה וק"ל.

ויפה המשיל זה מחותני הרב הגאון ר' יוסף דוב הכהן ליעבערמאן זצ"ל מנהל ישיבת צעהלים, שמצינו שהגאונים כתבו תשובותיהם בקצרה בכמה תיבות, וכהיום על כל שאלה נשפכים נהרי דיו, והיה צריך להיות להיפוך מחמת ירידת הדורות, וביאר בדרך משל לעובר אורח השואל להראותו הדרך לבית פלוני בעיר הסמוכה, אם העובר אורח מכיר את העיר ומבואותיה, יכולים לכווננו למחוז חפצו בקצרה, אך אם העובר אורח אינו מכיר כלל את הסביבה צריכים להסביר לו בפרוטרוט כל סיבוב לכל אורך הדרך, וכמו כן הגאונים בדורם שהיו נהירין להו שבילי דנהרדע"ה הסתפקו בציונים בדרך קצרה, לא כן אנו שהא גופא מחמת ירידת הדורות מן ההכרח להאריך בכמה אופנים, והאריכות מורה על הגריעות ואין שום יקר בזה וד"ל.

בכרך זה נמצאים תשובות להלכה בענייני אה"ע חו"מ ומשא ומתן בענייני קדשים, אומ"ר הבא מן החדש וגם מן הישן. ואודיע את אשר עם לבבי דהרבה תשובות בכרך זה באו בדפוס בפנים חדשות ממה שנשלח להשוואלים, כי בכמה ענינים שעמדו על הפרק שלחתי תשובה בענין אחד לכמה רבנים כל אחד לפי הנידון שהיה שייך אצלו, וכאן נשתלבו כמה מכתבים בתוך תשובה אחת כדי שלא לכפול את הדברים ללא צורך. גם השמטתי דברים שכבר נדפסו או באו בכרך זה במקום אחר על הסדר.

ועוד זאת אבא העירה לאלו שהתלוננו שלא קבעתי בדפוס התשובות ששלחתי אליהם, הנה אומר בזה כי כמה אכן נאבדו ממני באורך הימים, אולם רובם שלא נדפסו הם מחמת שרק חזרתי על מה שכתבתי במקום אחר ומשם תדרשנו, או שהשבתי לשואל דברים מפורשים בש"ס ופוסקים שאין בהם חידוש ולא להדפיסם נתכוונתי, והרבה פעמים שלחתי מכתבים לבני תורה ובחורי ישיבות אשר מבין השיטין נראו דנפשם כמהה לאיזה תשובה בדברי תורה, וכדי לחזק ידי הלומד כתבתי להם לענייניהם, ודי בזה.

ואחר כל הדברים האלה, הנני קובע עצמי לתת שבח והודיה למקום ב"ה על ששם חלקי מיושבי בית המדרש והביאני עד הלום, ומתפלל אני יהי רצון שלא נכשל בדבר הלכה ושנוזה לכוון לאמיתה של תורה אליבא דהלכתא כפי שניתנה למשה מסיני וכפי שיהא קיים לעתיד וכמו שביארתי לעיל, ויראני עוד מתורתו נפלאות, ואזכה לזכות את הרבים גם בשאר חיבורים, וכה אזכה לראות בנים ובני בנים וחתנין רבנן, הם וצאצאיהם וצאצאי צאצאיהם, וכל תלמידינו ואנשי קהילתנו בכל מקום שהם יתן ה' את רוחו עליהם לברכם בכל הברכות והצלחות, ונזכה לשבת על אדמת הקודש מתוך בריאות הגוף עד אשר יבער ה' רוח הטומאה מן הארץ וישיב שבות עמו ויקבץ נדחינו להר ה' בירושלים, ליהנות מזיו שכינתו, ואתם הדבקים בה' אלקיכם כולנו חיים, בביאת גואל צדק לתקן מלכות שמים אמן.

אלו דברי עבד לעבדי ה' באמת, בלב ונפש

מנשה הקמן

ב' לסדר והייתם לי סגולה מכל העמים, ט"ו שבט תשס"ט

פה קרית אונוואר ירושלים תובב"א

שאלות ותשובות
משנה הלכות
חלק שבעה עשר

אבן העזר

סימן א

בהא דבן י"ח לחופה

א בדרך פקודין מנזה א' חלק המעשה אות ג' תמה דמנח להו לחז"ל דהתחלת חיוב מנזה פ"ו הוא בהתחלת שנת י"ח כמ"ש בצמות פ"ה משנה כ"א בן י"ח לחופה, ומה נסתנה מנזה זו מכל המנזות שבתורה דחיובם מבין י"ג, וכתב דנפקא להו מיוסף שהי' בן שבע עשרה שנה צעת שנאצד מאציו ולמה לא השיאו אציו אשה והוא מן המנזות המוטלות על האב להשיא אשה לבנו, ומאצרהם שלא השיא ליצחק לא קשה כי לא הי' לו בת זוג עד היות רבקה בת ג' שנים, וגם מיצחק שלא השיא ליעקב ג"כ מטעם הנ"ל כי לא הי' לו בת זוג בא"י והוצרך יעקב צעמנו להרחיק נדוד בשליחות אציו, אבל מיעקב שלא השיא ליוסף קשה, וע"כ דאין החיוב מדאורייתא עד התחלת שנת י"ח ע"ש.

ב ודבריו צ"ע דלפום תירוטו שיעקב לא הי' לו בת זוג בא"י והוצרך לחזר אחריה הרי תירוץ זה נמי שייכא ציוסף שלא הי' בת זוגו בארץ ישראל אלא במזרים, ובמדרש איתא דאסנת בת דינה היתה ונתנו לה טס ושלחיה (ילקו"ש וישלח רמז קל"ד), ובפרקי דר' אליעזר (פרק ל"ה) כתוב וכולם נולדו חוגו עמו חוץ מיוסף שלא נולדה זוגתו עמו שהיתה אסנת בת דינה ראויה לו לאשה עכ"ל, הרי דלא הי' יכול להשיאו קודם מפני שלא הי' בת זוגו בא"י.

ג מה שכתב הדרך פקודין שהיה יכול להנשא לתאומתו כאשר עשו שאר השצטנים, הנה מצוה צפרקי דר"א הנ"ל דעם יוסף לא נולדה תאומה. גם מה שהקשה שהי' יכול להשיאו כנענית לא קשיא להנ"ל דאסנת היתה בת זוגו. או ד"ל שלא רצה יעקב אציו להשיא את יוסף כנענית, וא"כ אין ראוי כלל ממנה שלא השיאו עד בן י"ז. ואדרכה אם באנו ללמוד מאבות, דלמדנו מיוסף נלמוד מיהודה שהשיא את בניו עד ואונן קודם י"ג, וגם שאר השצטנים כנראה שנשאו קודם.

ד אבל מה שנראה בזה בס"ד, דהנה בחלקת מחוקק (סי' א' סק"צ) גם כן עמד על זה, וכתב ליישב דמשנה

דאבות שם נראה מפורש דאולי צשיטת המ"ד דלעולם ילמוד אדם תורה ואח"כ ישא אשה, ומאחר שצריך ללמוד תורה קודם שישיא אשה, והתחלת לימוד גמ' הוא מבין ט"ו ואילך, על כן זמן נישואין הוא אחר זה ע"ש. ומ"מ צ"ב למה צשנת י"ח דוקא, ועי' בשו"ע ר הל' ת"ת פ"ג ה"א מה שכתב.

ה והנה אמרו בן חמש שנים למקרא וכו', ופי' הרע"ב שלומד מקרא חמש שנים, וחמש שנים משנה, וחמש שנים גמרא, דאמר מר (חולין כד.). כל תלמיד שלא ראה סימן יפה צמשנתו חמש שנים שוב אינו רואה ע"כ. ולכאורה לפ"ז שנתנו חמש שנים לכל לימוד א"כ הי' לו ליתן גם לתלמוד חמש שנים, והיינו עד שנת העשרים, אך י"ל דלאו כל תלמיד שזה, דלכל היותר הוא חמש שנים, שאח"כ שוב אינו רואה סימן יפה צמשנתו, אבל החריפים תלמודם צידם פחות מזה.

ו ולפי זה מדוקדק הזמנים שנתנו חז"ל לנישואין, מבין י"ח ועד עשרים לחופה, ואחר כך כופין אותו לישא אשה, ולכאורה צמאי תלוי שינוי זמנים אלו, ולפי מה שפירשתי אתי שפיר מאד, דבן ט"ו לתלמוד ואח"כ ישא אשה, והנה יש תלמיד חריף שחצי הזמן די לו וצשנה השלישית זוכה לתלמוד, א"כ כבר מתחלת י"ז ראוי לינשא, ורוב תלמידים צינונים הם וזוכים צג' שנים כשהם בן י"ח שלמים ויותר כל אחד כפי מה שהוא, ולכן ההלכה צי"ת, אבל החלשים אינם זוכים עד חמש שנים, ולכן עד עשרים אין כופין שנותנים לו זמן ללמוד תורה לפני שישיא אשה, אבל מעשרים ולמעלה כופין להנשא דכיון שלא ראה סימן צרכה צלימודו שוב אינו רואה.

ז ובה אתי שפיר מה דבן עזאי אמר נפשי חשקה צתורה ופסק הרמב"ם דכל מי שהוא כבן עזאי פטור מלישא אלא שאין צדורינו ראוי לכך, ולפמ"ש אתי שפיר מאד, כיון דחיינו לישא אשה מפני לימוד התורה עד י"ח א"כ מי שנפשו חשקה צתורה ורואה סימן יפה צמשנתו כבן עזאי נדחה מנזה זו לעולם.

סימן ב

אשה שקלקלה שבילי הורע אי נבון לרב
לסדר קידושין

מוצש"ק לסדר וארא אל האבות התש"נ ברוקלין נ"י יצו"א
מע"כ ידי"ג הרב הגאון וו"ח זכות הרבים תלוי בו כש"ת
מוה"ר הרב אפרים גרינבלאט שליט"א, רב במעמפיס
טעננעסי יצ"ו ובעמח"ס שו"ת רבבות אפרים ה"ח.

אחדשב"ת זידידות נאמנה, דצד שאלתו זוג לעיר שצאו
לנקשו לסדר להם קידושין ואמרו כי האשה
הלכה לרופא וסגר לה את שצילי הורע שלא תלד כי צוה"ו
קשה לטפל זילדים וגם עולה הרבה כסף ולכן החליטו שלא
יהא להם ילדים, ומע"כ סירב לסדר להם קידושין, ונפשו
בשאלתו אי שפיר עמיד.

ולפענ"ד טב עמיד ושפיר סיים מעכ"ת אוי ואבוי שהמנצ
כ"כ הפקר, והדין פשוט שהרי הצעל חייב צפ"ו
ואמרו ז"ל (צימות ס"ג ע"ב) כל שאינו עוסק צפ"ו הרי הוא
כאלו שופך דמים וממעט את הדמות וגורם לשכינה שתסתלק
מישראל, ומי שעצרו עליו כ' שנים ואינו רוצה לישא אשה
כתב המחבר צשו"ע א"ע סי' א' דצ"ד כופין אותו לישא
אשה כדי לקיים מצוות פ"ו ע"ש, ואם נשא אשה ולא ילדה
עשר שנים חייב לגרשה ולישא אשה בת זנים, וכ"ש שאסור
לישא אשה שאינה יכולה לילד לכתחילה, וצפרט אם אין לו
זנים, שאפילו יש לו זנים מאשתו ראשונה אם מתה או גירשה
צריך לישא שנית בת זנים כדדרשין מקרא דצוקר זרע זרעך
ולערב את תנח ידך, כ"ש מי שאין לו זנים כלל שאסור לו
לישא אשה שאינה בת זנים, והוא בכלל שופך דמים הנ"ל
וגרע מזה שהרי עשו פעולה שלא תלד.

הן אמת דהרמ"א ז"ל כתב דצוה"ו נהגו שלא לכוף למי
שאינו רוצה לישא אשה וכן מי שלא קיים פ"ו ורוצה
לישא אשה שאינה בת זנים כגון עקרה חקנה או קטנה משום
שחושק בה או משום ממון שלה אע"פ שמדינה היה למחות
בו לא נהגו מכמה דורות לדקדק צענין הזוגים ואפילו צנשא
אשה ושהה עמה עשר שנים לא נהגו לכוף אותו לגרשה אע"פ
שלא קיים פ"ו וכן צשאר עניני זוגים וצלבד שלא תהא אסורה
עליו, ועיין צרכי"י דבס' קרית מלך רב כתב צביאורו פט"ו
מאישות דכל צ"ד שאינו כופה ע"ז לאו שפיר עמיד ואל תשגיח
צמנהג, ולפ"ז לא מיבעיה לספר קרית מלך רב והמחבר
וכנראה מריהטת הפוסקים ודאי אסור לקדש להם כה"ג וכ"ש
למי שלא קיים עדיין פ"ו, אלא אפילו לדעת הרמ"א והמנהג
לפענ"ד לא דמי לנ"ד, דהני דלעיל דקחשיב כולהו נושא
כדרכם אלא שהטבע הוא שאינם יכולים לילד מפני שהיא חקנה
או עקרה או קטנה וכיוצא בו ושפיר צ"ד מעלימים עיני מפני

יצרו הרע, אצל כאן צשצאט נפש מוידין הם וצכוונה השחיתו
כלי הורע שלא תוכל להתעבר יפה עשה מעכ"ת שלא סידר
להם קידושין, אם לא שיש חשש שאם לא ישא אשה ח"ו ינאוף
את אשת רעהו, אצל אם ידור עמה צלא קידושין או יעצנה
צכלל אין למעכ"ת להתערב צדבר, כולפענ"ד פשוט.

אלו דברי ידירו הטרוד המצפה לישועת ה' כהרף עין, המברכו
בברכת אריכות ימים ושנים דשנים ורעננים עדי יבא ינון ולו
יקהת עמים, דושכ"ת ומעתיר בעדו לטובה כל הימים בלב ונפש,
מנשה הקמן

סימן ג

א. במצות ולערב אל תנח

ב. עשיית פעולות ללידת בן או בת

בין כסא לעשור התשס"ג ברוקלין נ"י יצו"א

מחיי החיים, יחתם לברכה וחיים, את מע"כ ידידי היקר
מאד נעלה עוסק בצרכי ציבור הרה"ג מוה"ר מנחם
בורשטיין שליט"א יו"ר מכון פועה, ירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשה"מ זידידות, קצלתו מכתבו והגם כי הקיפוני חצילי
טרדין ועל כולם אימת יום הדין המתקרב וצא
שיתפך לרחמים מרובים, ומ"מ לקחתי לי כמה רגעים לכתוב
צעניינים אלו שהם המקרבים את הגאולה, וצגמ' אמרו אין
צן דוד צא עד שיכלו כל הנשמות צצגוף, וזה מטרת המכון
להרבות ולהפרות ילדי ישראל.

הנה מע"כ נשאל צדין חיוב פריה ורביה, דהנה מצוות פרו
ורבו מה"ת מתקיים צצן וצת כמצואר צרמצ"ס פט"ו
ה"ד ה"ה וצא"ע סי' א' סעי' ה', ומשום ולערב אל תנח
חייב להשתדל צפ"ו ולישא בת זנים כמ"ש הרמב"ם שם הט"ו
ושו"ע שם סעי' ח', ושאלתו כמה ילדים צריך ללדת לקיים
לצבת, והאם זה הידור מצוה שתלוי צצרון הזוג אם ללדת
ילדים, או שאינה נתונה ציד הזוג אלא היא שאלה הלכתית
שיש לשאול פוסק מובהק.

תשובה, הדבר פשוט דמצוות לערב או מצוות לצבת אין לה
גבול כמו שדרשו חז"ל ציצמות ס"ב ע"ב
מהפסוק צצקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידך (קהלת יא ו),
וזה לשון הרמב"ם אע"פ שקיים אדם מצוות פריה ורביה הרי
הוא מצווה מדברי סופרים שלא יצטל מלפרות ולרבות כל זמן
שיש בו כח, שכל המוסיק נפש אחת צישראל כאילו צנה עולם
ע"כ, וכ"כ צשו"ע א"ע סי' א' ס"ת, ולפ"ז פשוט שאין צוה
הגבולות דתמיד האדם מצווה מד"ס שלא לצטל מפ"ו. ושם
ס"ג ע"ב תניא ר"א אומר כל מי שאינו עוסק צפ"ו כאילו
שופך דמים שנאמר שופך דם האדם צצאדם דמו ישפך וכתיב

רוחח והלך לעולמו ל"ע ונשאר ח"כ עריריס בלא בניס ר"ל. ועי' בש"ע ח"ע סי' ה' סי"ב ובספרי משנ"ה שם, ובקו' בית רחל.

ובי"דו מי שמתה עליו אשתו ר"ל ומרגיש בעצמו שכבר אינו ראוי להוליד מותר לו לישא אשה שאינה בת בניס, וכן אם חושש משום קטטה כמ"ש הרמ"א סי' ח', גם יש זמנים כגון בשנת הרעב שאסור לשמש, וכשהאשה חולנית כריך לשאול רב מובהק כמה יכול לצטל, כי הגם שאינו מחויב אז בפ"ו מ"מ מניעת התשמיש בזמנים האלו קשה שלא יהי' ח"ו מוציא ש"ו לצטלה שהוא כמציא מצול לעולם. ועי' ב"ב דף ס' ע"ב מיום שפשטה מלכות הרשעה שגזרת עליו גזירות רעות וקשות ומצטלת ממנו תורה ומצוות וכו' דין הוא שנגזור על עצמנו שלא לישא אשה ולהוליד בניס ומנא זרעו של אברהם כלה מאליו אלא הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין, ועיין תוס' שם ד"ה מוטב, עכ"פ בעניינים אלו כריכין מורה הוראה מובהק ובקי שהם דברים העומדים ברום עולם ותלויים בחוט השערה.

ב) ומה ששאל בדבר דיאטה מיוחדת המעלה את הסיכוי ללידת בן, או דיאטה מיוחדת ללידת בת, אי כשר הדבר או לא.

הנה עכס הדבר לעשות פעולות לגרום ללידת בן או בת, לכאורה אין צוה אסור, ובהדיא אמרו בגמ' (נדה לא). א"ר יצחק א"ר אמר אשה מורעת תחילה יולדת זכר איש מורע תחילה יולדת נקבה וכו', ועוד איתא שם ויהיו בני אולם אנשים גבורי חיל דורכי קשת ומרצים בניס ובני בניס (דה"י א, ח), וכי יצדו של אדם להרבות בניס ובני בניס, אלא מתוך שמהיין עצמן בצטן כדי שיזרעו נשותיהן תחלה שיהו צניהם זכרים מעלה עליהן הכתוב כאילו הם מרצים בניס ובני בניס, והיינו דאמר רב קטינא יכולי לעשות כל בני זכרים, ופרש"י ששהה עצמו מלהזרע, ואמר רבא הרוצה לעשות כל בניו זכרים יבעול וישנה. עוד שם בגמ' (דף עא.) הנה נחלת ה' בניס שכר פרי הבטן, מאי שכר פרי הבטן א"ר חמי בר חנינא בשכר שמהיין עצמן בצטן כדי שזרע אשתו תחילה נותן לו הקב"ה שכר פרי הבטן ע"כ, והיינו שע"י שזרעת אשתו תחילה יולדת זכר כנ"ל, ובמסכת שבת דף קי"ח ע"ב א"ר יוסי חמש בעילות בעלמי ושניתי ונטעתי חמשה ארוזים בישראל, וזה כדברי רבא דלעיל, וע"ע עירובין דף ק' ע"ב ומדריש דף כ' ע"א וע"ב. עכ"פ מוצא שיש יכול אדם לעשות פעולה שתלד אשתו מין אחד.

[הגם שיש לומר ולהרבות בזכרים הוא יותר היתר מצבנות, שהבניס מחויבים צמ"ע שהז"ג והנשים פטורות, ואולי

בתריה ואתם פרו ורבו, רבי יעקב אומר כאילו ממעט הדמות וכו', בן עזאי אומר כאילו שופך דמים וממעט הדמות וכו' ע"ש. ועוד שם ת"ר ובנוחה יאמר וגו' מלמד שאין השכינה שורה על פחות משני אלפים ושני רבבות מישראל, הרי שהיו ישראל שני אלפים ושני רבבות חסר אחד וזה לא עסק בפריה ורביה, לא נמצא זה גורם לשכינה שחסתלק מישראל. ומוה נשמע הכרח הוספת כל נפש בישראל כמ"ש הרמב"ם.

והנה ריבוי בניס הוא מן הזכרות בישראל, כתוב בתורה באברהם אבינו (בראשית טו, ה) ויוצא אותו החוצה ויאמר הבט נא השמימה וספור הכוכבים אם תוכל לספור אותם ויאמר לו כה יהיה זרעך, וכשזכרו את רבקה זכרו אותה (בראשית כד, ט) אחותינו את היי לאלפי רבבה. ושני בניאיים (שמואל ב, ויא) ויצרך ה' את עובד אדום ואת כל ביתו, ובגמ' זכרות ס"ג ע"ב מאי היא הזכרה שזכרו אמר רב יהודה בר זבידא זו חמות וכו' כלותיה שילדו ששה ששה זכרם אחד שנאמר פעלתי השמיני כי זכרו אלקים וגו' איש חיל זכה לעבודה ששים ושנים וגו', ועיין גליון הש"ס שם בשם נדה לדרך, ועיין סוטה ל"ה ע"ב זרש"י ד"ה ובקוף, וזירושלמי יצמות פ"ד הי"ב ויש ארון ה' עם עובד אדום צביתו שלשה חדשים ויצרך ה' וגו' צמה זכרו צבנים הדא הוא דכתיב כל אלה מצני עובד אדום המה ובניהם ואחיהם איש חיל זכה לעבודה ששים וגו', דהוות כל הדא מניהון ילדה תרי בכל ירחא וכו' הה"ד ששים ושנים לעובד אדום, ובק"ע שם דהוה כל אחת מנשי שמונה בניו יולדות שני בניס בכל חדש ע"ש, וי"ל דהש"ס צבלי נמי הכי ס"ל ששה זכרם אחד לאו צפעם אחת אלא בכל חדש או חדשיים ולא פליגי הש"ס צבלי וירושלמי צוה, אלא דזה דלא כנדה לדרך שצין עליו הגליון הש"ס ויש לעיין. עכ"פ ראינו שהזכרה הגדולה שקבל היה ריבוי בניס ששים ושנים. ומשולש זכרובים (תהלים קכ"ח) אשתך כגפן פוריה זירכתי ביתך בניך כשתילי זיתים סביב לשלחך הנה כי כן יצורך גבר ירא ה', ופירש"י אשתך כגפן פוריה, צניה מרוצין, וקאמר הנה כי כן יצורך גבר ירא ה'. ובגמ' שבת דף ל' ע"ב עמידה אשה שתלד בכל יום, ועיין תוס' נדה י"ג ע"ב דא"ר יוסי אין בן דוד צא עד שיכלו כל הנשמות שצגוף, ובתוס' הקשו והא דאמר בשבת דף קי"ח ע"ב אלמלא שמרו ישראל צ' שבתות מיד היו נגאלים י"ל דהרבה היו יולדות זכרם אחד. ולא ראיתי להאריך צוה כאן מפני שכבר הארכתי צוה צ"ד בספרי משנ"ה ח"ה סי' ר"י, ומשם תדרשנו.

וזבורני צעירנו אונגוואר כד הוינא טליא היה מעשה צווג צעיר שילדה האשה בן ואח"כ עשו מעשה שלא תלד עוד, וכשהיה הבן קרוב לתשע שנים נפל ציורה של דבש

מה"ט מזינו זגמ' רק יכולני לעשות כל בני זכרים ולא אמר כל בני נקבות, וזגמ' (קידושין פ"ג:) אשרי מי שבניו זכרים ואוי לו למי שבניו נקבות, וא"כ אין להציא על עצמו מה שאמרו רז"ל אוי לו ודו"ק].

ר"פ לכו' ה"ה ע"י דיאטה מיוחדת. וקצת יש להציא ראי' מגמ' עירובין דף כ"ח ע"א דאמר רב יהודה משמיה דרב שמואל בר שילת וכו' מערבין בגודגניות, ופרין ובגודגניות מי מערבין והתניא גודגניות מרובי בניס יאכלו חשוכי בניס לא יאכלו ואם הוקשו לזרע אף מרובי בניס לא יאכלו, ומשני כי קאמר רב בהנדקוקי מדאי. ופירש"י גודגניות ממעטין את הזרע. וזגמ' ברכות דף נ"ז ע"ב ת"ר ג' נכנסין לגוף ואין הגוף נהנה מהן ואלו הן גודגניות כפניות ופגי תמרה. והמזואר דיכול לאכול מיני מאכלים שממעטין הזרע, ומחלק בין חשוכי בניס למרובי בניס, (ומיהו אותם שהקשו לזרע שזה מעכב לגמרי אין לאכלן והגם שאינו דבין מסרס בידים מ"מ אסור לכו"ע ולא נקרא חזי ליה ע"ש), ומסתבר דלאכול מאכלים שגורמיים לעיבור מין אחד נמי שפיר דמי וכנ"ל.

ידידו הרושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקמן

סימן ד

נשא בהיתר ק' רבנים ואח"כ אמרה הראשונה
שמוכנה לעמוד לדין

ט' לחודש הרחמים התשס"א ברוקלין נ"י יצו"א
מע"כ ידידי בלתי מכירו הרה"ג כש"ת הרב יוסף יצחק
פיינלשמאק שליט"א, רב הראשי בונעס איירעס, ארגענטינא
יצו"א.

א) אחדשכ"ת בידידות, ראשונה אצקש סליחה שלא שמתי תוארו כראוי לו כי בצלתי מכירו קאמינא ויהא שמייה מצורך זמאה ברכות. מכתבו מיום ט"ז מנחם אב קצלת, בנידון פלוני שצא לקהילתו לפני זמן וציקש ממעכ"ת לסדר לו חופה וקידושין, והראה לו היתר מאה רבנים שיכול לישא אשה על אשתו מפני שמסרבת לז"ד לקבל הגט, ועדות שהשליש גט פיטורין לאשתו שאם תרצה תוכל לקבלו, ומעכ"ת מריחוק מקום לא הכיר הצ"ד ונללל אלי אם אפשר לסמוך על צ"ד זה ועניתי ואמרתי כי יש לסמוך עליהם, וגם אני הגם שלא השתתפתי בצ"ד זו וההיתר מ"מ הנני מכיר הנהו והכל נעשה ע"פ התורה, ועל סמך זה סידר להג"ל חופ"ק. וכעת לב מעכ"ת נוקפו, כי דיבר עם אשתו הראשונה ונתברר לו כי נהפוך הוא, שצאמת היא רוצה לקבל גט והבעל הוא

המסרב ליתן גט עד שתמסור לו הדירה ועוד סכום עצום, ומשתמט מלעמוד בדין לא בזבל"א ולא בצ"ד, אבל היא מוכנה לעמוד אחר לפני כל צ"ד מוכר או בזבל"א, ואם זה נכון אז כל ההיתר בטל כמ"ש בשו"ת מנחת יחיאל סי' פ"ג פ"ד צדן מסרבת לד"ת וכחצו היתר מאה רבנים ואח"כ חזרה זה האשה ומסכמת לילך לד"ת, דההיתר בטל הוצא דבריו באוזה"פ א"ע סי' א' ס"י סקפ"א עיי"ש, וא"כ בנידון דידן נמי אפי' נכתב ההיתר כראוי מ"מ כיון שהיא מתחרטת ורוצה לציית לז"ד בטל ההיתר ואסור לו לקחת אשה על אשתו. לכן דעת מעכ"ת ר' צוה שאסור לאיש הנ"ל להיות נשוי לשני נשים ועובר על החרם עד אשר יגרש אותה בגט פיטורין כדמו"י או לכה"פ יעמוד אהה לדין.

אהובי ידידי, האמת כי אין רצוני להתערב בענין זה הכאוב מאד, כי מעודי נהגתי לחשוך עצמי מן הדין ע"פ מאמרם ז"ל (אבות פ"ד מ"ו) החושך עצמו מן הדין פורק ממנו איבה וגול ושבעת שוא, ברם היות כי מעכ"ת סיים והנני חותם בכאב על שיצא מכשול מתחת ידי וכו' ועל האיש הנ"ל לתקן העיוות בהקדם, ע"כ הנני להגיד לאדם ישרו שאל ינטער מעכ"ת שצאמת לא יצא כאן תקלה ומכשול מתחת ידו ורגלי חסידיו ישמור, ואת הכל עשה יפה ע"פ התורה, שכל פעם שצא אדם עם היתר מאה רבנים גדולי התורה שעיינו בהא מילתא מקרוב ולא מריחוק מקום, היתר זה עומד עד שיהרסוהו הצונים כלומר חותמי ההיתר והמוציאים אותו.

ב) והנה מה שהציא מעכ"ת בשם שו"ת מנחת יחיאל, הנה צעודא ההוא התחרטה האשה אחר נתינת ההיתר עוד לפני שנשא הבעל אחרת, ועל זה כתב המנח"י דאסור לו לישא על סמך היתר זה, והטעם כיון דההיתר נצנה על יסוד סירובה ע"כ מיד שהתחרטה ונתרצית ללכת לד"ת שומעין לה, ולא דמי למ"ש הרמ"א סי' ע"ז ס"ב דלאחר התראה וכו' שוב לא מהני חרטה, דזהו רק לענין להפסיד כתובתה קנסוהו רבנן, אבל להחיר חדר"ג אם קודם שנשא התחרטה צודאי הוא מחויב לדון עמה, ואם תזכה צדן שא"צ לגרשה צודאי צריך לעשות שלום ולדור עמה כאורח כל ארעא וההיתר בטל עכ"ל. ולא דמי לנדון דידן שהתחרטה אחרי שכבר נשא אשה דלא מהני חרטה לבטל ההיתר.

רבן מצואר כמה פעמים בלשון המנח"י "וקודם שנשא הבעל אחרת התחרטה שומעין לה", ושוב כתב "אם קודם שנשא התחרטה צודאי מחוייב הוא לדון עמה", הנה פעמיים התנה וכתב דקודם שנשא התחרטה, שאז מעכבין צעדו מלישא אשה על אשתו כיון שסוף סוף השתא מוכנה לעמוד לד"ת, אבל לאחר שנשא פשיטא שאין חרטה אוסרת עליו אשתו השנייה כיון שהחדר"ג הותר לו, דאל"כ מה הועילו חכמים

רוצה לחיות איתו כלל ומה שמתחרטת ומסכמת ללכת לד"ת אינו מפני שרוצה לקבל חפציה או הגט או אין ההיתר בטל.

ד) ובר מן דין מש"כ מעכ"ת שאסור לאיש הנ"ל להיות נשוי לשני נשים ועובר על החרם עד אשר יגרש אותה בגט פיטורין כדמו"ץ, הנה זכנה"ג א"ע סי' א' מציא חבל פוסקים וכן דעת הז"י בתשו' דאם עבר ונשא אשה שניה בלי היתר כלל ועבר על חדר"ג צמוד ונשא נפש אפ"ה אין כופין אותו לגרש, דתקנת רגמ"ה לא היתה אלא על תחלת נישואין שלא ישא שתי נשים אבל אם עבר ונשא אפי' צמוד ובאיסור שוב אין כופין אותו להוציא, ואפי' לפ"מ דנראה דהאחרונים מזדניין דבצר בנשא צמוד באיסור עי' ז"ש סוף ס"ק כ"ג עכ"פ ספיקא הוא ולהלכה היכא דאיכא ספיקא אסור לכוף לגרש, אבל אם קבל היתר מאה רבנים ונשא בהיתר י"ל דגם האוסרים מודים דאינו חייב להוציא. ועיין נוז"י תנינא סי' ז' צמי שאמרו לו שאשתו ראשונה מתה והוא נשא אחרת נמי קרא לה נשא בהיתר וחלק על הז"ש, והאריך דבצר וסיים הנוז"י צהא סלקי וצהא נחמי שחלילה לכוף האישה הוה צשוטין ולא צנידיי כלל ואפי' דבצרים לומר לו שאם לא יגרש הוא עברייני ג"כ איני מסכים וכו' ע"ש. הוצא צפ"ת סק"כ.

ועי' שו"ת שם ארי' א"ע סי' ק"ד בגט שנמצא צו פסול שחקר מיצת עשרים וצריך ליתן גט אחר והמגרש כבר נשא אחרת והרב השואל פשיטא ליה שהוא עובר על חדר"ג באיסור צ' נשים כל זמן שאינו מגרשה שנית, וציקש מהגאון בעל שם אריה שיכוף הצעל לגרש אשתו שנית, והשם ארי' השיב לו דלא ידע מנ"ל הא דעובר כה"ג דכיון דבצר נשא בהיתר שלא הודיעו לו הז"ד שהגט פסול קודם שנשא אחרת אלא כמה שצועות לאחר שנשא אשה הודיעו לו והנישואין היו בהיתר כה"ג לכו"ע אינו עובר, והציא מכנה"ג הנ"ל דאפי' עבר צמוד ונשא אחרת איכא פלוגתא דרבותא ואין לנו כח לכוף נגד המתירין, וכ"ש היכא דנשא בהיתר י"ל דגם האוסרים מודים דאינו עובר ושכ"כ נו"צ, והס' מים חיים סי' ל"ח השיג על הנו"צ קמא סי' ג' שכתב דצריך להשביע אותו שיתן ג"פ ותמה שהרי ממילא חייב לגרשה שעובר על חדר"ג, והשם ארי' חלק עליו שהרי כתב הנוז"י להדיא דהוי פלוגתא בנשא בהיתר אם עובר וספק חדר"ג לקולא כמ"ש הז"ש סי' א' סקכ"א ומה"ט ג"כ אין כופין אותו וכמ"ש שם בתשו' סי' ז' צמהד"ת וכ"כ עוד שם בתשו' סי' קכ"ו וכו', וסיים השם אריה דאין כופין אותו כיון שכבר הוכחתי דאין צוה איסור חדר"ג ע"ש.

ה) אך לקושטא דמילתא אין הדבר כמו שהאשה אמרה למעכ"ת ופעיתא היא דא, ואימא ליה גופא

בתקנתם ומאי מהני היתר מאה רבנים אם בכל שעה יש ציד הראשונה לאסור עליו אשתו השניה. וכ"כ צפת"ש סי' א' סוס"ק ט"ו צ"ש מהרי"א טיקטין ז"ל דאם אירע שאחר שהתירו לו מאה רבנים קודם שנשא אחרת נתרפאה לגמרי רפואה גמורה פשוט דחזור האיסור למקומו, אלא דאם נתרפאה אחר שכבר נשא אחרת ודאי אין צוה חשש, וגם זה פשוט שאין צריך הצעל לחקור ולדרוש קודם החתונה עם האחרת אולי חזרה הראשונה לקדמותה כל שינא בהיתר ינא ע"ש. וא"כ צנידון דידן כיון שההיתר ניתן בצדק וציושר ובצר נשא ע"י היתר זה שוב אין שומעין לה, ומעכ"ת ר' שסידר לו קידושין לא היה לו צוה שום מכשול כלל ח"ו.

ג) ואמינא עוד דעוצדה דהמנח"י שהציא מעכ"ת לצי אומר לי שלא היה שם ההיתר מטעם מורדת, אלא שלא רצתה לקבל גט וגם לא רצתה לעמוד איתו לד"ת אם לפשר אם להתגרש, ונתנו היתר על סמך סירובה לעמוד לד"ת, נמצא דבהעמדה צדין עדיין אפשר להתפשר ולחזור ולדור יחד, כה"ג אמרינן כל זמן שלא נשא אחרת אם נתחרטה ומרובה היא לעמוד איתו לצ"ד ההיתר בטל, כי שמא הצ"ד יפקדו שיחזור אליה ויעשו שלום, אבל היכא שכבר נשא אחרת או אפילו לא נשא אחרת אלא שההיתר ניתנה לו מפני שהיא מורדת עליו או שהיא הלכה נגדו בערכאות, זכה"ג אפי' חוזרת ואומרת שמסכימה ללכת לצ"ד אם מחזיקה עדיין ברשעתה ואינה יוצאת מהערכאות וכיוצא בזה אין ההיתר בטל, שהרי לא יוכל להחזירה, ולכן העמדתה ורצונה ללכת לצ"ד שהסכימה אינה חוסרת עליו אשתו השניה, שמה שמוכנה עכשיו להתדיין איתו צ"ד אינו כדי לחזור אליו ולדור עמו בשלום אלא בשביל קבלת הגט או ממונות וכיוצא בו, כה"ג פשיטא שאין ההיתר בטל כיון שקיבל היתר מחמת ע"ש האישות שמעלה בו, אלא ילכו לצ"ד לדון על החפצים, וככל סכסוך צדיני ממונות בין איש לרעהו, ולא בשביל שאשתו הראשונה יש לה סכסוך עמו צדיני ממונות ומוכנה לעמוד עמו ע"ו צ"ד אסור לו לישא אשה אחר שקיבל היתר לזה. [ועיין מש"כ לקמן בסיומן פ"ו].

ובן משמע לשון המנח"י לעיל ולא דמי לנ"ש הרמ"א סי' ע"ז ס"ב דלאחר התראה וכו' שוב לא מהני חרטה דזהו רק לענין להפסיד כתובתה קנסוהו רבנן, אבל להחיר חדר"ג אם קודם שנשא התחרטה צודאי הוא מחויב לדון עמה ואם תזכה צדין שא"ל לגרשה צודאי צריך לעשות שלום ולדור עמה כאורה כל ארעא וההיתר בטל ע"כ, הרי שכתב דהכוונה דכשתזכה צדין יעשו שלום וידורו יחד וההיתר בטל, ומה"ט נמי דוקא אם התחרטה קודם שנשא, דאילו לאחר שנשא אין כאן עוד טעם זה וממילא אין ההיתר בטל, אבל היכא דאינה

מ"ח כתב דחוצה ומנוה רצה איכא להחיר את האיש מכצלי העיגון וכ"ש הוא מעגונה, ואם צהיתר עגונה כתב הצ"ח דנחשז כאלו צנה חורצה אחת מחורצות ירושלים, אשר היא אינה מנווה צפו"ר ולכמה פוסקים אף לשבת אינה מנווה ורק משום חשדא, ק"ו לאיש שכולהו איתנהו ציה דמנוה רצה איכא ונחשז כאלו צנה אחת מחורצות ירושלים, וצשו"ת מהרשד"ם חיו"ד סי' ק"מ שיש לחוש הרצה מאד על עיגון האיש כי מלצד הנער והגנאי אפשר שיצא לידי הרהור עצירה, והוא ז"ל כתב אפשר ואני אומר ודאי יצא ר"ל, כי אפי' ציש לו אשה אמרו שלשה דברים אין אדם ניזול מהם צכל יום ואחד מהם הרהור עצירה כ"ש צשאין לו פת צסלו, ועיין אולנה"פ הנ"ל אות ט"ז, וא"כ צנדון דידן ודאי כדין עשה.

דברי ידידו בלתי מכירו המצטער בצערן של ישראל המברכו בברכת כוח"ט בספרן של צדיקים עבד נאמן לעם ישראל העומד לשרתם בכל עת בלב ונפש,

מגשה הקמן

סימן ה

א. הזרעה מלאכותית מזרע גוי

ב. בדבר עובר בהקפאה

פרוס הפסח התשס"ג ברוקלין נ"י יצו"א

מע"כ הרב ר' אליעזר אלטשולר שליט"א, במכון פוע"ה.

א) **קבלתי** מכתבו מו' ניסן והנני להשיב צכמה מילים כי הנני רואה צזה ענין נחוץ, ויסלח לי אם לא תיארתיו צתואר הראוי לו כי חזותיה דמר לא ידענא ויקבל הכבוד כראוי לו. צדבר השאלה צזוג הנשוי מספר שנים ולא נפקדו עדיין צזש"ק ולאחר הצדיקה נראה כי המניעה הוא ממנו, ונפלה רוח האשה והיא שוקלת לצקש מצעלה גט פטורין, אלא שנודע להם על האפשרות לקבל זרע מתורם גוי ולהצנות ממנו ולהציל גם את חיי הנשואין שלהם, אלא שקשה להם לערב זרע גוי בצדושת ישראל אף אם ימצאו מי שמתיר זאת הלכתית.

הנה אי לדינא, כבר הארכו הפוסקים לפלפל צדדי האיסור ולא יכילם הגליון, וגם אני הקטן הנפתי ידי צזה צשו"ת משנ"ה ח"ד סי' קנ"ד-ק"ם ועוד, קחנו משם. אך כל זה לענין איסור עריות, אבל זה פשוט דזרע גוי זרע טמא ומושחת לא ישחנה ולא ייעשה זרע קודש זרע ישראל, ויאל מזה שורש פורה ראש ולענה. וצמנרים אחת היתה שילדה מזרע גוי ופרסמה הכתוב שלומית צת דצרי, ואע"פ שהיה צאונס צמבואר צמדדש, עם כל זה יאל מזה מה שיאל צן איש מצרי המקלל ר"ל, וזה משום זרע גוי, צרא כרעה דאצוה.

דמילתא היכי הויה, האשה הנ"ל הלכה לערכאות ומסרה את צעלה ומעולם לא התחרטה ועדיין היא עומדת צמורדה וממשכת ללכת להערכאות. ואדרצה לפני שנשא האיש הנ"ל את אשתו השניה אמרתי לו ראה עכשיו הזמן להתפשר תעשה מה שאפשר ותפטר, סוף סוף אתה כבר מצאת אחרת למה תשאיר אותה עגונה, ואז הלך הנ"ל להרה"ג זראו"ה שליט"א שהוא ידיד המשפחה של האשה וציקש ממנה להתפשר וסירבה, גם לאחר נישואיו כשהיה פה צללתי להרה"ג הנ"ל וצא לציתי ושוחתתי אתו משך זמן צענין זה ואמרתי לו שעכשיו הזמן גרמא שישצו ויסקרו העניינים אחר שהוא כבר נשא אחרת, והשיב שהוא ידבר אתה וימסור לי מה שאפשר לעשות, ולא חזר אלי עוד, אבל כפי מה ששמעתי לקח לו צורר אחד והוא מוכן לקדר העניינים אבל רק לאחר שתאל מערכאות ותצטל כל החיקים צמשפטי עכו"ם נגדו ונגד צניו ומשפחתו, והיה עדיין מסרבת מללאת מהערכאות.

ו**מה** שמעכ"ת כתב שהצטיחה לו למעכת"ר ללאת מהערכאות, מה לנו להצטחות, אם צאמת רצונה ללאת מערכאות ולעשות תשובה על הליכתה לערכאות, תעשה כן הלכה למעשה, ותשלח למעכ"ת צילום מהצית משפט העממי פה שסגרה את כל החיקים נגד צעלה, ואז נזדקק לה, אבל כל זמן שהיא עומדת צמורדה וממשיכה צמעשיה מה אוכל להגיד, מה מועיל הצטחתה למע"כ ומעשיה היפוך דצריה.

וב**שוי"ע** חו"מ סי' ל"ד סכ"ט כל מי וכו' אבל שאר פסולי עדות שהם פסולים משום ממון שחמסו או שגזלו אע"פ ששלמו צריכים תשובה והרי הם פסולים עד שיודע שחזרו צהם מדרכם הרעה, מאימתי חזרת מלוה צריצית משיקרעו שטרותיהם מעצמם ויחזרו צהם חזרה גמורה ע"ש, וע"ש סל"א עד סל"ה וצש"ך שם. וצנידון דידן הרי יש התיק צערכאות, וכל מי שרצה יכול לראות כתוב וחתום ע"י העו"ד של האשה איך שהכניסה מסירה והלכה צערכאות נגדו, וצכל אלו השנים לא חזרה צה, אלא אדרצה כל מקום שיכלה פעלה נגדו, וגם מסרה אותו צארץ ישראל והניחו אותו צצית האסורים צירושלים, ועתה צועקת שהיא עגונה ויש לרחם עליה.

ול**בן** מה שחש שעשה מכשול לפענ"ד אין כאן שום מכשול אלא עשה ע"פ הלכה אחרי שהראה לו היתר של מאה רבנים וחלק גדול מהם מפורסמים שחתמו על ההיתר, ואדרצה כמו שמנוה להחיר האשה מכצלי העיגון כן מנוה להחיר הצעל מעיגון, וכמ"ש הוית רענן ח"צ א"ע סי' כ"ז דמנוה גדולה ורצה מאד לצוא על החתום להחיר הצעל מכצלי העיגון ואין צזה שום חשש חומרא שצעולם, וצכ' צאר חיים מרדכי סי'

משום פק"י וכיו"ב, וזיין לקרא (בראשית ל א) ואם אין מתה אנכי. ולא הבנתי ענין של פק"ג, כי מי שאין לו צנים ח"ו לחלל עליו את השבת או להחיר לו בשביל זה שאר איסורים. וגם יעקב אבינו אמר לרחל (שם ב) התחת אלקים אנכי אשר מנע ממך פרי צטן, הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט.

ואנב אורחא נסתפקתי צדין עובר שכבר נמנע בהקפאה, ובאמת כי בגמ' מנינו תנאים שבראו אדם (סנהדרין ס"ה ע"ב), וכן מפורסם בעולם בשם כק"ז המהר"ל מפראג שהיה לו גולם, והחכ"ס בשו" (סי' ז"ג) כתב שכן העידו על זקינו הגאון מוהר"ר אליהו אבדק"ק חעלם, והוא דן שם אם אפשר לזרפו למנין. והנה בנבואה ע"י אדם מותר להורגו, שהרי רבא בר אבא גברא שדריה לקמיה דר' זירא הוה קא משתעי בהדיה ולא הוה קא מהדר ליה אמר ליה מן חבירא את הדר לעפריך, מיהו עובר הנמנע בהקפאה יש לעיין אי מותר להרגו, וזה ודאי דעובר צמעי אשה ח"ו להרוג וזה בכלל איסור רציחה, והארכתי בזה בשו"ת משנה הלכות ח"ה סי' רל"ג, ח"ט סי' שכת-שלב, ח"י סי' שיא-שיב, ח"י"ב סי' תנו-תס, וח"ד סי' רעד-רעו, אבל עובר בהקפאה הנה כבר נפסק ממוקם חיותו ע"פ דרך הטבע, יש לעיין אי יש חיוב להחזירו בצטן אשה או לעשות שאר פעולות והשתדלויות שיווצר ולד חי מעובר זה, שהרי הוא בעצם בריאה מבריאת ויצירת הקב"ה ע"י זרע האיש והאשה, וכבר כתב הרמב"ן פ' חקת בהמשחית זרע חייב מיתה דהו"ל בגדר הורג נפש ע"ש, וכ"ש זה שאזרע כבר בא לכלל יצירה, ולא דמי לנבואה בידי אדם צס' יצירה וכהוא דרבא שנבואה עפר מן האדמה בלתי שום חיות כלל, עיי' בהגהות חכ"ס שזיניו לדברי צנו צס' דברי רבינו משלם, (ויש לחלק בין קודם מ' יום לאחר מ' יום), ואולי בשב ואל תעשה אין עליו איסור ג"כ. [וכמובן שמדובר אחרי שנמנע בהקפאה ע"י גויס, או צמקום סכנה, אבל ודאי דאסור להוציא עובר ממוקם חיותו].

האמנם עוברין אלו הם מן הפסולים, והנה צממור אמרו שאין מתפללין עליהם צעת הצרית שיחיו, ואין אומרים קיים את הילד הזה, שאין אנו רוצים צקיומן של ממזרים, ואפשר שמותר להתפלל עליו שימות צמהרה, וכבר הארכתי בזה בצפרי משנ"ה חלק ט"ז סי' ל"ז וסי' פ"ח, ונסתפקתי בשאר פסולים אם יש להתפלל עליהם שיחיו או דינם כמו ממזר שאין מתפללין עליו קיים את הילד הזה, עיין מה שכתבתי שם, וא"כ ה"ה לענין עובר הנמנע בהקפאה שהוא מן הפסולים.

ונחזור לדין, הנה להניחו עובר צרחם אשה אחרת זע"ג, דזה העובר יהיה עכ"פ שמוקי ופסול, דודאי שולד זה אינו צנו של צעלה כמובן, וא"א לו להתייחס אחריו,

ומאד מאד אני מתפלל על מע"כ שכותב שנודע להם על האפשרות לקבל זרע מתורם גוי ולהצנות ממנו ולהציל גם את חי הנישואין שלהם, הנה נקרא להצנות ולהציל את חי הנישואין שלהם, להחיר זנות זרע גוי בצטן אשה ישראלית, ודאי לא ימנע מי שיחיר להם זאת, ואם יחיר לא נסכים לו, וח"ו להחיר נבלה כו, ואוי לו למי שמכניס צציתו וצכרם ישראל זרע מרעים צנים משחיתים ע"י הזרעה כו ח"ו, ואין לך ויתערצו צגויס וילמדו מעשיהם יותר מזה.

ומה שאמרו שציאת עכו"ס אינו אסורה על צעלה, זה צדיעצד וצאונס, עיין חוס' ריש כתובות (דף ג:) ד"ה ולדרוש להו דאונס שרי מחלוקת ר"ת וריצ"ס, וגם שם הולד פגום, ולכמה פוסקים גוי הצא על צת ישראל הרי הוא גוי וצריך להצגייר, ראה פתחי תשובה א"ע סי' ד' סק"א ויו"ד סי' רס"ח סק"ה. וצכל אופן ח"ו שנחיר להכניס זרע עכו"ס צכרם צית ישראל ונקרא לזה להציל הנישואין, אצדצה אי קורא צזה איתתא לצי תרי לא חויא (קידושין דף ז. וש"ע א"ע סי' ל"א ס"ח). ושמחתי צבראותי שהוג צענמס אמרו כן שקשה להם מאד המחשבה על ערצוב זרע גוי צקדושת ישראל.

גם הנה מדין תורה האיש חייב צפ"ו ולא האשה (יצמות ס"ה ע"ב, טוש"ע א"ע סי' א' סעי' י"ג, סי' ע"ז סעי' ד'), והרמב"ם פכ"א מהל' איסורי ציאה הל' כ"ו כתב ורשות לאשה שלא תנשא לעולם או תנשא לצריס, והרמ"א א"ע שם סי' ג' כתב ומ"מ י"א דלא תעמוד צלא איש משום חשדא, והוא מדין ענה טובה עיי' צאה"ט שם, וצקימן קנ"ד סעי' ו' כתב המחבר האשה שצובעת גט צטענה שאינה ראויה להצנות ממנו אין שומעין לה [דאינה מפקדא על פ"ו, ט"ו סק"ד], ואם טענה שחפנה לילד כדי שיהא לה צן שמשען עליו אם שהתה י' שנים ולא נתעצרה ואינה צובעת כתובתה וכו' שומעין לה, וגם זה אם יש לה כבר צן או צת אחת שוב א"א לה לתצוע גט ע"ש וצ"ש, הנה מצואר שהאשה פטורה מפ"ו, והיה ראי לה לקחת צחצובן דצר זה ותשצ עמו צלא צנים כד"ת, או יגדלו יתום צציתם, וצכך יצילו חי הנשואין שלהם, ואם צכל זאת חפנה צצנים או הרי יש דין צישראל והתורה חייב את הצעל לגרשה אם היא שואלת גט, וגם זה דוקא צטענה שרוצה צן שמשען עליו וחוטרא לקוצרה ואין לה צנים כלל. אבל לעשות נבלה כו מאן דצר שמיה. ודין גרמא צדוריניו אנו שצויים רוב ההלכות והליכות עולם על ההרגש והשערות העוצרות צין עמי הארץ והשחתתם ולא על דרכי התורה והלכותיה.

(ב) **ובמה** ששאל עוד אי יש להחיר לאמץ עובר הנמנע בהקפאה, או מזוג המוכן לתרום עובר, ודין

והעולם יטעו בו ויאמרו שזה בנו, וכל דיני שתוקי אימנהו ציה והארכתי הרצה במקו"א זזה. וכ"ש למאן דס"ל דיש בו צעובר זה גם משום ממור ודאי ולא שתוקי גרידא.

ולדעתי יש לזרז להסביר לאנשים כאלו כי הקצ"ה מנהיג את העולם כולו, והרצה גדולים ודיוקים היו שלא נפקדו צוש"ק, וגם הרצה שהיו להם צנים צלתי הגונים והי' להם יותר טוב שלא ילדו, ובגמ' צרכות דף י' ע"א רני עקרה לא ילדה ושאל המין אטו צצביל שלא ילדה רני, אמרה ליה צרוריא רני עקרה שלא ילדה צנים לביהנס כוונתיכו, ואם צכל זאת צעית חוטרע לקצורה אז יעשו ע"פ התורה ויתן לה גט, או שיאמנו יתום לציתם וילמדנו תורה ומצוות ויהא כאלו ילדו, והנציא אומר (ישעי' נו ג) ואל יאמר הסרים הן אני עץ יצש כי כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את צצמותי וצחרו צאשר חפצתי ומחויקים צצרתי, ונתתי להם צציתי וצחומותי יד ושם טוב מצנים ומצנות וגו', והשי"ת ישלח להם רפואה ויזכו לראות צנים וצני צנים עוסקים צחורה וצמנאות אמנ.

המצטער בצערן של ישראל החותם בלב ונפש,

מנשה הקמח

סימן ו

אשה שנשא את בלי גמ והולידו בנים

י"ז טבת ג' לסדר ותחיין את הילדים התשנ"ט ברוקלין נ"י יצו"א

מע"כ ידידי היקר מאד נעלה ה"ה הרה"ג כש"ת מוה"ר אליעזר וולף שליט"א, מו"צ דק"ק ניצא והמחזו רוב דק"ק עזרת אחים, צרפת יצ"ו.

אחדשכ"ת צידדות, הקונטרס קבלתי ואחרי שהפציר צי מאד לחוות דעתי הענייה הנני צקינור אמרים.

הנדון צראובן שנשא את דינה לאשה צצנת תשל"ו צצית הכנסת הגדול צעיר ניס [ניצא] על ידי הרצ וחזן הראשי של ציהכ"ג, חדשיים אחר החתונה צרה ראובן מאשתו דינה והניחה ללא ידיעה להיכן הלך וגם למה עזב אותה, אחרי שהתיאשה האשה ממנו שיחזור אליה נשאה את שמעון צלי לקבל גט פיטורין ונולדו להם צן וצת, לאחר כמה שנים מצאו את ראובן צעלה של דינה וקיבלה גט ממנו צעיר ליאון אלל הרצ פוטאראק שליט"א, הגט הי' צצנת תשמ"ג והצן נולד צצנת תשל"ג, ועכשיו התקרב הצן להיות שומר תורה ומצוות ונתצבר לו המנצ שאמו ילדה אותו ואת אחותו צאיסור א"א ומנא שהם ממזרים והוא מצקש תרופה למנצו העגום והמעורפל.

ומעב"ת כצנא הדבר לפניו יאל לדבר פעמיים עם מסדר הקידושין הראשונים לראובן ואשתו הנ"ל,

וצראשונה אמר שהיה נוהג לסדר הרצה חופות ונישואין וצריות, ורוב מצני הקהילה היו מחללי צצמות, ומתחלה לא היה מקפיד על עדים שיהיו דוקא שומרי צצת כי לא היה צנמנא, אלא היה לוקח מצין המסובין שני אנשים, אפשר היו שומרי צצת ואפשר לא היו, וספק אם היה מכריז עליהם עדי קידושין, אבל צרוור ללאחר כארצע וחמש שנים שנתקבל על המשרה שם התחיל להקפיד על העדים שיהיו דוקא שומרי צצת, והקידושין הנ"ל היו צצנה החמישית, ואמר שהקפיד על טצעת קידושין שיהיה של החתן, ולפי עדות הרצ היו לכה"פ ג' עדים כשרים צאלס הנישואין מה שזוכר, הרצ אסי"ג, והרצ טויטו, ומר דוכן. הרצ הנ"ל אמר שאינו זוכר מי היו העדים או שהעידו על הקידושין.

ומעב"ת האריך צכשרות העדים, וגם צנוגע לשאר המצומנים ואורחי החתונה, וציין להריצ"ש ס' תע"ט ולרמ"א ס' מ"צ ס"ד שאפי' ייחד עדים מ"מ אחתי אפשר לאחריים שראו המעשה להעיד כי א"צ כוונה להעיד.

בשרות העדים

(א) הנה מה שדן צכשרות העדים מפני שלא היו שם רק מעט שומרי תורה, הנה לדצרו שהיו שם שלשה הרי צבר יש עדים כשרים, וצכלל אולי היו שם עוד עדים שומרי תורה שלא ידועים להם, שהרי היה אולם מלאה עם אנשים, והגם שפני העדות של קרוב דוד שלה, אחד מהעדים לא היה יכול לראות נמינת הטצעת על היר, הנה דבר זה צדיעצד אינו מעכב אם היה נוכח שם תחת החופה, דהא אין סהדי נמי אין כולם רואות נמינת הטצעת וכיוצא צזה, ולכן כיון שהיו שם לכה"פ ג' עדים כשרים והקידושין היו צצנייהם כלומר שהיו שם צאלס הקידושין, נמי הוו קידושין.

ונראה דאפילו אם לא היו עדים כשרים יש להחמיר, עיין נמוק"י יצמות פ"ו-פ"ח שהציא דצרי הריצב"א צשם הרא"ה דאין סהדי צמלמא ופרקוס נחשצ צכל מקוס כעדות גמורה ואפי' מדאורייתא והכתוב מסרו לחכמים לדעת אצוהו דבר מפורסם ע"ש, ועיין גם תוס' יצמות מ"ה ע"ב דכיון שידוע לכל שצצלה הוי כצ"ד עומדים צשעת טצילה, ועיין היטצ צצ"ש א"ע ס' כ"ו סק"א, ועוד שם צח"מ ס' מ"ה סק"ט וצ"ש סקי"ב צשם תה"ד וצ"ח גצי סצלוות כה"ג דאין סהדי הוה כעדות, ועיין גם יש"ש צ"ק פ"ג ה"ו דצדצבר שהכל יודעים אי"צ לקבלת עדות, וצש"מ צשם הראצ"ד צמסכת צ"ק קי"ב דצבר הידוע לצ"ד לא צעי עדות דלא תהא גדולה שמיעה מראיה, וא"כ א"א להקל צאשה לומר שאינה מקודשת. וצפרטו שלצברי הרצ המסדר היתה חופת אשה זו צשעה סצבר הקפיד על עדים כשרים.

מקרי טעות, וא"כ צעוג"ה במקום שהו"ל תינוק שנשזה נמי דינא הכי והבן.

קלות הרב המסדר קידושין

(ב) **והנה** מעכ"ת שלח אלי מה שהאריכו בזה שני רבנים גדולי התורה, האמת אגיד כי לא עצרתי על כל דבריהם כי אני משיב אל מעכ"ת שפנה אלי בשאלתו ואין הז"ג לעצור על כל הנ"ל ולפלפל בדבריהם כי שניהם גדולי התורה הם ונריך להאריך, מ"מ מהמעט שראיתי נראה ממנהלך רוחם שהיות שהרב המסדר הקידושין הוא מקלי הדעת הקידושין בטלין למפרע ומעולם לא היתה א"א, (הגם שמפקפקים קצת), וממילא הילדים כשרים לבא בקהל, ומעכ"ת רצה שאני אהיה השלישי ואכריע ביניהם. ובאמת אמרו אין דעת שליטת מכרעת ולכן לא אכתוב בתור מכריע ומ"מ אכתוב כמה דברים בקיצור נמרץ.

ראשונה הנה צבית הכנסת הגדול הזה נשאו משפחות לרוב וכמו שהעיד הרב הנ"ל הייתי נוהג לסדר הרבה חופות גם ערכתי צריחות וכו', וכשאלו דנים על כשרות הקידושין מטעם הרב המסדר הקידושין או בטולן, אם נקבע שהסידור קידושין שלו בטלין ולא הוא קידושין, א"כ לא רק לזוג הזה שלא עלתה להם הזוג לנכון נאמר כן, אלא כל קידושין של מאות משפחות שנעשו ע"י הרב הנ"ל לא הוא קידושין, וכל אלו שנשאו נשים שם צריכין לחזור ולקדש נשותיהם אם יתירו בהם, ואם ימאנו ולא יתירו הצעל או האשה זל"ז יכולין ללכת להם כל אחד לדרכו בלי גט, ואם נתגרשו מצעליהם מותרות לכהן, ואם מתו אין להם דין יצום וחליצה, גם הצנים שולדו להם הם בני פנויה ונפ"מ נמי לענין ירושה, ועוד הרבה תולדות יוצאות מזה ח"ו, והאריך לא נחוש להקלוקל שיצא מפסק כזה לכל אלו שנשאו בציהכ"נ הנ"ל תחת ידי הרב הנ"ל להמיר א"א לעלמא בלי גטין, וח"ו ירבו ממזרין בישראל, וא"א לחלק בין אשה זו לשאר נשים שנתקדשו על ידו כמוצן.

יעוד דלולי המעשה הזה שהבן התקרב להיות שומר תורה ומצות לא היינו מעררים בכלל על כל הנעשה עד היום עם הרב הנ"ל, שהרי גם כשמנא"ו הצעל לאחר כמה שנים וקדרו לו גט החזיקו בצאתה האשה כאשת איש ודאית ולא ספק א"א, ואם אינה צריכה גט אסור ליתן גט מפני כמה טעמים דאין אדם שופך מי צורו והרי אסרה לכהונה, ובדיקן הרי היו גם צנים והוא אוקרס ועשה אותם ממזרים, ועוד חזקה אין אדם מגרש אשת חזירו והרי עכשיו בשעת הגט היא היתה אשת חזירו. וממה שסידרו לה גט והיא קיבלה הגט מוכת שהחזיקו אותה כאשת איש, וכן היא החזיקה

יעוד שהיו שם כמה תינוקות שנשצו ותינוקות שנשצו אפשר שעדותן עדות, עיין פ' כלל גדול (שבת ס"ח ע"א וע"ב) רב ושמואל דאמרי תרויהו מתייתין בתינוק שנשצה בין העכו"ם וגר שנתגייר בין הנכרים, ועיין תוס' שם גר שנתגייר בפני ג' ולא הודיעוהו מצות שבת והוא כשר להעיד אפי' לא ידע שיש שבת, ועיין רמב"ם פ"ב מהל' שגגות ה"ו, ובחור"מ סי' ל"ד ס"ד ברמ"א הג"ה וה"ה בשאר דבר אסור שנוכל לומר שעצרו מכת טעות (ריב"ש סי' שי"א), ובסעיף כ"ד כתב עוד שם והוא שעבר על דברים שפשט בישראל שהם עבירה אבל אם ראוהו עובר על דבר שקרוי העושה להיות שוגג צריכים להזהירו ואח"כ יפסול, כיצד ראוהו קושר או מתיר בשבת צריכים להודיעו שזה חילול שבת מפני שרוב העם אינם יודעים זה, וכן אם ראוהו עושה מלאכה בשבת או ציו"כ צריכים להודיעו שהיום שבת שמה שוכח הוא וכו' ע"ש, הרי אפילו חילול שבת צריך מתחלה להודיעו, וקודם שהודיעוהו הרי הוא בכלל ישראל כשר, וכבר האריכו בזה האחרונים ז"ל.

והזון הרביעי להחזו"א ז"ל עירובין סי' פ"ז אות י"ד שכתב ח"ל ותינוק שנשצה בין העכו"ם דינו כישראל ושחיטתו כשרה, שהוא בחזקת שאם יודיעוהו וישתדלו עמו כשיעור ההשתדלות שהוא ראוי לשבז לא יזיד לבלתי ישוב, אמנם אחר שהשתדלו עמו והוא מויד וממאן לשבז דינו כמומר, ושיעור ההשתדלות תלוי לפי התבוננות הדיינים כאשר יופיע צרות קדשם בהכרעת דינו וכו', ובאמת צריך לדון על כל איש ואיש בפרט, ועיין מ"ב סי' שפ"ה סק"א ע"ש ודו"ק היטב, ועיין משנ"ה ח"ח סי' קכ"א. עכ"פ תינוק שנשצה ולא השתדלו עמו כלל הרי הוא בכלל ישראל וכשר להעיד וכשר לכל המצוות, והגם כי ח"ו לכתחילה לסמוך על בני עדים, אבל כדיעבד שכבר נעשה המעשה וכולם ראו הקידושין והנישואין, צ"ע לפסול כולם ולהמיר נשים נשואות לעלמא. שוב ראיתי במכתב מעכ"ת שם שהרגיש בזה דאפשר דאין לחשוב כל מוזמני החתונה כפסולים ממש אלא כתינוק שנשצה.

ועיין שו"ת הריב"ש (סי' ו' וסי' י"א) באנוסים שקדשו עם עדים שחללו שבת, כל זמן שהם תחת האנוסים קידושיהן קידושין גמורין, אבל אם היה להם אפשרות ומציאות לנאת או לצרות ממדינה זו ולא ינאו לא היו אנוסים ופסולים לעדות, אבל אם לא ינאו שחשבו להציל את משפחתם וצניהם וצני ציתם הגם שמדינה צריכים לנאת ולהציל עצמן אף אם יעזבו צניהם וצני ציתם שאהבת ה' ותורתו קודמת לכל ואח לא פדה יפדה איש וגו' עם כל זה נראה דאינם פסולים לעדות שהרי אינם חושבים לעשות עבירה בעכבתם כיון שעושין כן שלא יטמעו צניהם בין העכו"ם ע"ש, וע"ש עוד בסי' ו' מה שכתב. ועיין עבודת הגרשוני סי' ו' דכל שטעו העולם

ואומר אני הגם כי לא דבר קטן הוא זה, וודאי דכל ת"מ וכ"ש רב שמיקל בפשיטת יד לנשים בזה"ו ומחזיק טעלעוויזיא צביתו הוא מקלי הדעת ונריך צדיקה אחריו, אבל דע כי בעונ"ה צבדינה זו יש הרבה כאלו שהם נותנים הכשרים והשגחות ומסדרין אפילו גיטין וכ"ש קידושין ועוד ועוד ונותנין יד ולנשים, ומחזיקים טעלעוויזיא צביתם, והם עמי הארץ ודאים בעיני גיטין וקידושין, מה נאמר, לא אכשיר דרא, וח"ו לא נבטל כל הקידושין בשביל זה, ובפרט ברב זה שכנראה הוא בקי בצקת הלכות ואיננו ע"ה גמור וכמ"ש למעכ"ת שזה לה להסיר הכפפות בשעת קידושין, הגם דודאי אם לא הורידה וקבלה כך הקידושין הוי קידושין, וגם הכרס שלמה (סי' פ"ו) מודה דדעיבד הוי קידושין, וגם הקפיד שיהיה לו טבעת משלו, וגם עכ"פ לקח שני עדים וכיוצא בו, ומסתמא כשנצטרך לו שרריך להקפיד על עדי קידושין כשרים התחיל להקפיד. ועכ"פ אף שאין לו לסדר קידושין וגיטין עד שילמוד כדת מה לעשות מ"מ א"א לבטל את כל הנעשה על ידו כבר בשביל זה, ובפרט שלפני כשלים שנה לאחר המלחמה ה"ה הדור פרוץ מאד.

שוב הראה לי אחד מתלמידי הכולל צישיבתנו בשו"ת מהרש"ם ח"ב סי' ק"י שכבר כתב לאחד שרנה לטעון באחד שקידש אשה ע"י רב שנחמנה מהממשלה והוא מן המתחדשים (הריפורמים) ורנה לומר דהקידושין בטלין, והמהרש"ם כתב לו דלפי ההנחה שלו צבדינות אשכנז אשר רוב הרבנים הם מהמתחדשים יהיו כל הנשים בחוקת פניות ע"ש, והנה המהרש"ם כתב כן אפילו על הריפורמים, אבל צנידון שלנו שהרב הג"ל איננו מן הריפורמים אפילו לפי עדות מעכ"ת אלא מקלי הדעת והוא שומר תורה ומצות ק"ו שאין לנו כח לבטל הקידושין.

טבעת הקידושין שקנה אבי הבלה

(ה) **ובענין** טבעת הקידושין שמספקא ליה למעכ"ת אשר הרב אומר שהקפיד שיהא טבעת שלו, ולדברי האשה אציה קנה הטבעת בשביל החתן. לכאורה הדבר פשוט דאין האשה נאמנת להפקיע עצמה ממנו, אלא אפי' נאמין לה שאציה קנה הטבעת מ"מ הרי מסרו להחתי לקדש בו את צתו, ויתכן שהחתן נתן לאציה האשה כסף עבור הטבעת שיקננה בשבילו, ואפי' נימא שאציה קנאה צממונו ונתנו להחתי צמתנה, מ"מ כיון שהחתן אמר להרב שהטבעת שלו מסתמא כיוון לקנות הטבעת וצוה אמרינן אומדנא דמוכח, דאחרת לא הוי שלו, ואפי' נימא שלא היה לו דעת לקנות מ"מ כיון שאציה קנה הטבעת ונתן לחתנו לקדש בו צתו לכאורה די צוה, הגם שאנחנו מקפידים לדייק שיקנהו צפני עדים מ"מ שאני צקיאין משאינן צקיאין.

עלמה כא"א מצעלה הראשון, ולא חשבנו לבטל הקידושין מחמת קלות הרב.

(ג) **הן** אמת דאם נקבע זה למציאות שנתברר הדבר ע"י עדים שסידר קידושין בעדים פסולים, וכ"ש אם יחד עדים פסולים, היינו מבטלין הקידושין, ראה בשו"ת משאת בנימין (סי' נ"א) שהיה שם סופר מסדר גיטין ושני עדים שהחזיקו אותם ולאחר כמה שנים יצא קלא דגולנותא על אחד מן העדים החתומין על אותן גיטין וכמה נשים כבר נשאו ע"י אותן גיטין והולידו בניס וצנות וקצת מן הנשים עדיין לא נשאו, ובדקו אחר הקול דצו"ת ונמצא שזה יותר מעשרים שנה הפקיד אחד כיסו אלל העד וכשצבא ובקשו כפר בו ואח"כ מצאו אותו צביתו והוא טען שלא ידע מזה ואולי אחד מבני ציתו גנבה, והיתה מצובה גדולה לפסול כל הגיטין למפרע אלא שמצאו אח"כ שחור צתשובה קודם שחתם על הגיטין, והיו שני עדים מעידים שהחזיר להם ממון שלהם שהיה צידו צלי ידיעתם והיה יכול להעלים ולהחזיק צידו, ואין לך תשובה מעולה בגנב וגזלן מזה שהיה צידו ממון אחרים צלי ידיעת הבעלים ומרצונו הטוב החזיר אותם לבעלים ע"ש. ומצואר דלולי שמצאו על העד שנתכשר צינתיים היה פוסל כל הגיטין שנעשו צמשך כ"צ שנים והיו ח"ו יולאים כמה משפחות וצניהם כממזרים, וכיוצא בו ע"ע שו"ת תרוה"ד צפסקים סי' רנ"ה, וה"נ אם צאמת לא היו עדים כשרים צני"ד אזי הקידושין בטל, וכן יתר הקידושין שסידר רב זה צטילים. ועיין שו"ת רצ"צ סי' תשנ"ו תשובה למר רב משה גאון ז"ל צביני יהודים שפקרו ועצו דרכי ה' אי יש לקבל צניהם צכלל ישראל, ועיין גם צפפרינו משנה הלכות ח"ו סי' רי"ד אי יש חשש ממורות צבעלי תשובה. אבל צנידון דידין לא נתברר ככה.

ועוד דהתם נתברר פסול על העדים, וצלי עדים הגט פסול, אבל כאן אנו דנין על יסוד כשרות הרב וצאמת אין נריך מסדר קידושין כלל, ובשו"ע סי' מ"ט ס"ג איתא דמסדר קידושין א"צ להיות צקי צטיב גיטין וקידושין, ורק להורות נריך צקי, וא"כ פסול הרב אינו מבטל הקידושין כלל, אלא שאנו חוששין שלא השגיח על הנעשה שיהא צכשרות, וכבר אמרנו דיש כמה נדדים לומר שהיו שם צ' עדים כשרים.

(ד) **ובבלל** מש"כ צצבר קלות הרב המסדר קידושין, הנה לפי מה שהצנתי אין הרב הזה ריפורמר שהוא מומר להכעיס ח"ו, אלא הוא שומר תורה ומצות רק שהוא מקלי הדעת ומקיל צצברים, וכמו שכתב מעכ"ת עליו שהוא פושט יד לנשים ומחזיק טעלעוויזיא צביתו, וכן ראיתי צמכתוי שני הרבנים החשובים שזה יסוד הטענה של קלות צראיתם צו.

לבשה בפפות על ידיה

ו) ובענין הכפפות שראה בתמונות שהכלה נראית עם כפפות ועלה זדעמו להסתפק שאם כן לא קבלה הקידושין על אצבעה, אלא שלצסוף אמר לו הרב בצפצפות הוא אמר לה להוריד הכפפות והורידה הכפפה, וממילא אין כאן שאלה.

וללמד במקום אחר נאמר, שהגם שמהגה העולם שלא יהיה לה כלום צידה וגם להוריד הכפפה מידה ולקבל הטבעת על אצבעה, מ"מ לדינא אפי' אמרה לו להניח על אונה או צחירה או בכל מקום שהוא וכ"ש בכפפות שעל ידיה, אלא שלא תהיה בכלל טלי קידושין מע"ג קרקע, הרי הקידושין קידושין גמורין ואין לספק בזה כלל.

אמירת הרי את מקודשת לי

ז) גם מה שכתב שיש לדון בלשון הקידושין אם היה כראוי וכיאות ואם היו ידים מוכיחות, לפענ"ד אין להסתפק בזה כלל כיון דלשון הרי את מורגל צפי כל העולם, והיה צבית הכנסת, גם היו שם שאר אנשים תחת החופה, ודבר כזה ידוע בכל העולם ואין לספק בזה. וגם כי הרב הזה עשה שם קידושין הרבה ומטבע אחת לכולם, וגם כי כנראה שרצו זה איננו ע"ג גמור ולא להכעיס יעשה שלא ישגיח בדבר קל כזה, גם חזקה אומן לא מרעה אומנתו, ועכ"פ מה שכל העולם יודעים לא יקלקל צפניהם.

ובאמת לעיקר דינא אפילו לא אמר כלום רק נתן לה הטבעת מהני כיון דעסקוקין באותו ענין הם, ואין לך עסקוקין באותו ענין יותר מכלה שבאת לציכני"ס להתקדש ועושין סדר חופה וקידושין.

עדי בתובה

ח) ומה שמטער שאין לכם הכתובה לראות מי היו העדים החתומים אם היו השני דודים שהם פסולי עדות כפי סברת הדוד או לא, הנה אף כי היה זה עוד ריעותא אם היינו רואים שחתמו קרובים על הכתובה, אבל צענ"ס הקידושין אין זה נפ"מ, דעדי כתובה ועדי קידושין לא לריך שיהיו אותם העדים, וא"כ עדיין אינו מוכרח שהקידושין פסולין, אמנם ודאי שהיה ריעותא אילו היינו מוצאים כך בהכתובה שחתמו עליה קרובים. אמנם כבר כתבתי דאי לא ייחד עדים כלל א"כ סומכין על עדות של אגן סהדי שבכל אולם החתונה, וכיון שאז עדיין לא היה דרכו להכריז שאלו יהיו העדים א"כ צואו ונסמון על הכשרים להעיד כמו שהיה מלפנים במקומות שלא יחדו עדים בכלל.

וקצת יש לי סמוכין מדברי צעה"מ צינה דף כ' שהקשה בטעמא דמילתא דאמרו חז"ל כל תנאי שאינו כפול התנאי בטל והמעשה קיים ואפ"ה סומכין ארומדנא דמוכח שלא היה שם תנאי כלל, וכגון בהאי דמכר אדעתא לעלות לא"י וכיוצא בזה, ומי' דשאני העושה תנאי ולא כפל מאומדנא דמוכח, דהעושה תנאי הרי מראה בעצמו שאינו סומך אלא על התנאי ורובה בתנאי דוקא וסומך עליו וכיון שלא עשה התנאי כדיני התנאי והלכתו הרי בטל התנאי והמעשה קיים, אבל אומדנא הרי הוא ככל העולם ולא ירד לדיני התנאי אלא סמך על כל העולם ושפיר מהני ע"ש.

וגדולה מזו כתב הרא"ש צפ"ק דקידושין (סי' כ') חז"ל על כי ראיתי באשכנז שרגילין לקדש בטבעת שאלה נתתי את לצי לדרוש ולתור מאין הרגילם דלכאורה אינה מקודשת כיון שקבלה הטבעת אדעתא שהיא שלה ואינה שלה כיון שצריכה להחזירתה לבעלים נמצא שקדשה בגזל דאחרים ואינה מקודשת, והאריך הרא"ש ז"ל בדבר וכתב צמי שהשאל טבעת לאוהבו לקדש בו את האשה אגן סהדי שדעתו ליתנו בכל יפוי לשון וכח שיועיל ויהיה לו בו כח וזכות לקדש בו את האשה אדעתא דהכי מסרה לידו ואם לא יועיל לשון שאלה יתפס בו לשון אחר שיועיל לענין קידושין, דכולי עלמא לא דינא גמירי והיה סבור שיועיל לשון שאלה, ולעולם אמדינן דעתיה דכיון דמסרו לידו לקדש בו את האשה שדעתו שאם לא יועיל לשון שאלה שינתנה לו בלשון אחר המועיל לקידושין ולכה"פ הו' מתנה ע"מ להחזיר וכו'. ובשו"ע סי' כ"ח סעי' י"ט פסקינן הכי השואל חפץ מחצירו והודיעו שרובה לקדש בו אשה מקודשת, ואם לאו הרי הוא ספק מקודשת.

ומבואר דכיון דביקש מחצירו טבעת לקדש בו אשה והוא נתן לו הטבעת בשאלה שאינו מועיל כלל אפ"ה אומדינן דעתו ואמרינן דכיון דידע דבעי לה לשם קידושין מסתמא נתן לו באופן שיוכל לקדש אשתו, ואפי' אמר לו מפורש לשון שאלה, כי אגן אומדינן דעתו שאינו צקי בהלכות, דאם לא כן למאי יהציה ניהליה, והיא היא נידון דידן. ותו דנ"ד עדיף טובא, שלא אמר לשון שאלה כלל, ונתן הטבעת להחתן צנתינה גמורה לקדש בו את בתו ודאי שנתן לו הטבעת באופן שיועיל לקדש בו שהרי ע"מ כן נתן לו.

ומה שחשש מעכ"ת שמא לא כוון לקנות שלא ידע כדת מה לעשות, סתמא דמילתא דאדם קונה מה שנותנין לו. גם יש לסמוך אנמוק"י צ"ב דף מ"א שכתב דאע"ג דהעודר צנכסי הגר וכסבור שהוא שלו לא קנה מ"מ היכא דאיכא דעת אחרת מקנה אותו קנה, עיין פת"ש א"ע סי' כ"ח סקב"ט, וקל"ה"ח ונתה"מ חו"מ סי' קמ"ב ס"ב.

דילמא מגוי נתעברה

ט) ומה שכחז דיש עוד ספק נוסף, דהיות כי בעלה עזבתה והיא נתעברה כמה שנים אחר צרחו וכיון דליכא למימר רוב צעילות אחר הבעל דדוקא כשבעלה אכלה יש לומר כן כמ"ש הב"ש סי' ד' ס"ק מ"ג א"כ י"ל דמגוי נתעברה (וצפרט שמדובר במדינה שרובם גויים). הנה באמת כי סברה נאה וישרה היא, אלא דכל זה היינו יכולין לספק אם לא הלכה והיתה לאיש אחר, אבל כאן שיושבת תחת אחד מאז לקח אותה ומחזיק בה כאשתו והיא ג"כ מחזקת עממה כאשתו וגם והוא והיא מודים שנתעברה ממנו והחזקו בכך שהם בנייהם, פשוט דתליין בו ולא באחר כיון שמחזיק בה כאשתו, ולענין זה הו"ל ככל בעל דעלמא דרוב צעילות תולין ביה, וגם ודאי לענין יבום אמרינן דבן כזה פוטר שהוא נכלל בזבן אין לו כל שהוא בן ואפי' ממזר.

איברא דכאן אין לומר דאזלינן בתר רובא מטעם אחר, דתנן התם (כתובות י"ד ע"ב) מעשה צתינוקת שירדה למלאות מים מן העין ונאנסה אריב"נ אם רוב אנשי העיר משיאין לכהונה הרי זו תינשא, ובגמ' א"ל רבא לרב נחמן ר' יוחנן בן נורי דאמר כמאן אי כר"ג אפילו ברוב פסולין נמי מכשר אי כרבי יהושע אפי' ברוב כשרים נמי פסיל וכו', ונחלקו אי הולכין אחר רוב העיר או אחר רוב סיעה, ופריך ורוב העיר נמי אי דקא אולא אינהו לגבה כל דפריש מרובא קא פריש לא כריכא דקא אולא אינהו לגבייהו דהו"ל קצוע וא"ר זירא כל קצוע כמחנה על מחנה דמי, ועיין תוס' שם ד"ה דלמא, ומבואר שם דכל שהוא דריס צבית אחד לא שייך לומר הלך אחר הרוב ע"ש ודו"ק. ואפילו להירושלמי שהביאו המפורשים דהונות רצין אחר הפסולין, אבל צדידן אדרבה הרי ר"ג אומר דאשה צודקת ומזנה, א"כ כאן דגוי ועד כשרים הם אכלה שהולד לא נעשה ממזר, מ"מ לא נאמרו הדברים כדין ופשוט, ועיין פני' כתובות שם.

י) ודנני חוזר למה שראיתי בקונטרסים הג"ל ששלח אלי מהרצנים החשובים שליט"א שסקו"ט כאשר נכון לת"ח יראי ה' למנא היתר להבנים ע"י הפקעת הקידושין, הנה כבר כתבתי כי אנכי לא כן עמדי, הגם שאנחנו חייבים להפך ולחתור בתר זכות הני נשמות האומללות, מ"מ צנ"ד וכי מפני שהיא הלכה ונשאה לאיש אחר צמוד וצרפון צידעה שהיא אשת איש גמורה נפקול את הרב ומאות משפחות מקידושיהם שנעשו על ידו כדי להכשיר את מעשיה המכוערים של האשה הנ"ל, אחמהה.

ובפרמי שע"ז יא לא לעז ח"ו על אלפי משפחות שנשאו שם נשים לאחר המלחמה, וכיון שישמעו שמי שנשא צפאריז אחר המלחמה צטעמפל הוא וכל כיו"צ הקידושין

צטלים אז ילכו נשי ישראל שנשאו שם ויניחו צעליהן צלי גיטין ח"ו, וכלשון המגילה להצוות צעליהן צעיניהן באמרם המלך מאן מלכי רבנן אמרו שאין צקידושין שלהם כלום, ואם יזנו תחת צעליהן לא יהיו ממזרים, וכן ברבנים כמוהו למאות צמדינות שונות שהם שומרי תומ"צ אלא שהם קלים, מי יעריך החורבא דנפיק מיניה, ונעשה ח"ו כרס ה' הפקר.

ועוד שע"י סברות כאלו יקילו הנשים לזנות עם אחרים, שיראו ולמדו כי אחר שעוברים רח"ל על החטא היותר גרוע לזנות תחת צעליהן וילידה בנים לא ירשו הרבנים שיהיו הבנים ממזרים ויפקיעו קידושי הראשון וממילא תהא מותרת לשני ותקיים בעממה אכלה ומחתה פיה ותאמר לא פעלתי און, שתשאר היא עם השני וגם הבנים יהיו כשרים, ונמצא שהחוטא נשכר, דאחרת שזינתה נאסרה לצעלה וזו שזינתה וילדה ממזרים תקבל עוד שכר שתהא מותרת לראשון ולשני שהרי אם תפקיע הקידושין או מותרת לחזור לשניה, אחמהה. ועל חכמי הדור לעמוד צפרץ בכל תוקף ועוז כדי שישמעו דלת העם ויראו ולא יזדון עוד.

ובדרבנן דואגים על יחידים ומזינים את הכלל, ובזמן עזרא הסופר העלה עשרה יוחסין מצבל ועשאן כסולת נקיה, ודאג צצביל כרס ישראל שלא יתערבו ציניהם פסולי קהל, ועוד מיוצאי מנרים הצדילו הערב רב, הגם שהיו גרים שגיירם משה רבינו אבל הענן פלטון, וכמה פעמים מצינו שמנו את ישראל מנין אחר מנין והוציאו הערב רב מלמנות עם ישראל, ואין כאן המקום להאריך והמפורסמות א"צ ראייה.

ובדרך כלל ראיתי להעיר מה שכמה רבנים צומניו אלה זה דרכם כסל למו מחפשים דרכים חדשים צדרכי הוראה להכשיר פסולים ופוסלים את הכשרים, וצדורינו נתקיים לטהר טמאים ולטמא טהורים, שצכדי שרואים לטהר ממזרים הטמאים מצטנן ומלידה מטמאים טהורים, שמחפשים צחפש מחופש לפסול את המסדר קידושין והעדים וכל הציבור שהיו על החתונה שכולם פסולי עדות היו צכדי לטהר הממזרים האלו, וכמ"ש באחשורוש (מגילה י"ב ע"א) קירצ רחוקים וריחק קרובים, כן עושים צנ"ד, וכן עוברים על כפיה צגט ואפי' כפיה צשוטים עד קרוב להמית שנותנים רשות להכות צני אדם שלפי דעתם לא רצו לגרש נשותיהם, וכשהכו אותם כתצו להם גט צע"כ והגט כה"ג פסול לכל הדעות, ומ"מ התפארו שהתירו עגונה לפי דעתם.

אבל דרכינו לא להתחכם על התורה ולא להיות רחוס יותר מצעל הרחמים, ההוא אמר ויהי הוא צוה ויעמוד ומקרא מלא דיצר הכתוב לא יצא ממזר צקהל ה' ומה מועיל כל המחצולות, והאי כהן שהיה עומד צציה"ק חזייה רבי חייה ושאל אותה ולא כהן אתה א"ל אצא של האי צצרא גבה

אמרין שמא מגוי נתעברה וילדה זה הבן, ואף שהיתה אדוקה בצועל הזה אין אומרין רוב צעילות אחר הצעל, שלא אמרו זה אלא כשהם נשואים בהיתר כדת משה וישראל, אבל בא"א שיושבת יחד עם איזה צלועל באיפור כרת וצעילתה צעילת זנות לא שייך בזה רוב צעילות אחר הצועל, והאריך להביא ראיות לזה, ועכ"פ לא יא' הדבר מידי ספק דשמא אין הבן ממנו וקיי"ל ודאי ממזר הוא שלא יבא הא ספק ממזר יבא, עד שכמעט לא נמצא ממזר מה"ת רק כשהיו אביו ואמו חבושים בבית האסורים כסתמא דשו"ע ורמ"א א"ע סי' קנ"ו, ואף שהביא הרמ"א שיש אומרין שגם במיוחדת לו תולים שהוא ממנו קי"ל סתם יש אומרין הלכה כסתם אף בדברי הרמ"א וכמ"ש הש"ך יו"ד סי' רמ"ב בקיצור הנהגת או"ה, ואפי' היבא דלא דיימא מעלמא אמרין מדאפקרה נפשה לגבי האי אפקרה נפשה לעלמא ותלין שנתעברה מן גוי, עכ"ד מעב"ג בקיצור.

וידי"ב הגאון הגדול נשיא אלקים ראש"ל ?הגרע"י שליט"א בספרו שם הסכים עמו והביא שכן העלו רבי שאול אלישר ורבי יוסף רחמים פראנקו ורבי שמ"ח גאגין שהביאו תשו' הגאון מהר"י ששון בספר בני יעקב סי' י' שעשה ס"ס להכשיר ולד דשמא אחר הגירושין נתעברה ואח"ל קודם הגירושין שמא מגוי נתעברה, ומוכח שאע"פ שהיתה א"א ולא דיימא מעלמא רק מהנז"ף ושיניהם הודו שהולד מהם עכ"ז פסק להתיר מכה ס"ס דשמא מגוי נתעברה, וכן כתב בשו"ת מהרי"ו סי' ע"ד, וכן כתבו גדולי האחרונים שיש לתלות שנתעברה מגוי בשו"ת הרשב"ץ ח"ג סי' פ"ח והרמ"ה צפ"י ש נוחלין ב"ב קכ"ז ע"ב ובשו"ת מהרי"ו סי' ע"ד וחת"ס א"ע סי' י"ג ושו"ת רע"א סי' ק"ו ושו"ת בני יעקב סי' י' ושו"ת אמרי ישר ח"ב סי' קי"ד, וכ"כ הגאון הפלאה צפניס יפות פ' אחרי מות דבמייבי כריתות שאין קידושין תופסים בהם ואין שם צעל עליו ליתא להאי דינא דרוב צעילות אחר הצעל אלא אמרין מדאפקרה נפשה לגבי אפקרה נפשה לעלמא, עכ"ד.

וודאי כי זה מדת ת"ח לתפוש בכחה דהתירא וללמד זכות כפי האפשר, ברם מה שהביא בין המתירין המהרי"ו סי' ע"ד דספק שמא מגוי נתעברה, הרי צסי' ע"ג מפורש דרק היבא שבא עליה באקראי איכא למימר שמא אחרים גם כן באו עליה, אבל אם היתה תדירה אללו צביתו והיה רגיל לזנות עמה תדיר אין תולין בספק זה, והביא דברי הרא"ש, שהוא דעת יש אומרין ברמ"א, ובנ"ד דהוי מיוחדת לו לא אמרין שמא מגוי נתעברה.

גם הרשב"ץ שהביא, הרי הרשב"ץ כתב שאם לא נחשדה שזינתה עם העכו"ם הם ממזרים ודאים, וכאן לא

עינים היה ונסיצ גרושה, ובגמ' סוטה ל"ז ע"ב ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה וגו' ופריך בארור סגי ליה אלא זה הבא על הערוה והוליד בן והלך לבין עו"כ ועבד עבדות כוכבים ארוין אביו ואמו שכן גרמו לו, ופרש"י זה הבא על הערוה אשת איש והוליד ממזר ומתוך צושתו שאסור לבא בקהל ואינו מוצא אשה הוא הולך לבין העו"כ ועובד עו"כ, ארוים אלו שעשאוהו לעבד פסל ומסכה. יראו ההורים הרשעים ויבינו מה גרמו לזניהם עד עולם כי לא יבא ממזר בקהל ה' עד עולם, ויוסרו הם ואחרים כמוהם.

ועל הטענה ששקדו חז"ל על תקנת עגונות ונריך לחפש דרך להחיר, הנה בזה אני משתמש בלשון רבינו התרוה"ד ז"ל שכתב על מסדר גיטין ששמו אברהם רוקי' ופסלו הגיטין שלו וכתב התרוה"ד בפסקיו (סי' רנ"ה) על גיטין דאברהם רוקי' מה אעשה אם יתעגנו הנשים, לא מידי הוא זאת להם, אני כתבתי את עם לבני כאשר הורוני מן השמים. וע"ע שו"ת מהר"י ווייל סי' פ"ה וסי' קכ"ח. וכן אני אומר אם התורה אסרתו מליכנס בקהל לא נוכל לשנות ח"ו. וע"כ הדבר פשוט שהמקדש אשה זו הרי הוא מקדש א"א והבא עליה חייב מיתה, ועיין גיטין דף ל"ג בתוס' שם. ואולי יחוס ה' וירחם עם עמי ואביון ויגאלנו גאולת עולם צמורה אכ"ר.

ידידו המצטער בצערן של ישראל והמצפה לראות בנחמתן, עבד נרצע לאדוני, דושכ"ת בלב ונפש,

מנשה הקמץ

סימן ז

אשה שנשאת לבעל שני ע"י גירושין אורחיים והולידו בנים

ז' להדלקה התשס"ב ברוקלין נ"י יצו"א מע"כ הגאון הגדול והמפורסם אין גומרין ההלל הגר"ש משאש (שליט"א) זצ"ל, גאב"ד ירושלים עיה"ק ת"ו.

אחד שב"ג צידידות, נתמלא הבית אורה, נר חנוכה ואור תורה, כאשר הוצא לפני שו"ת יביע אומר ח"ט מידי"ג גאון הדור ?הגרע"י שליט"א, ובו תשובת מעב"ג (בחלק אה"ע סי' צ' אות ד', ושז צסי' ה') באשה שנתפרדה מצעלה בלי גט פיטורין רק קבלה נייר מהערכאות שנתגרשו והלכה והיתה לאיש אחר ויוולדו להם בנים וצנות, ועכשיו אחד מהבנים נעשה צע"ת וצא לב"ד וזעק על מר גורלו ומבקש למצוא לו היתר ליכנס בכלל ישראל. ומע"כ יליף חיפוש מחיפוש וחיפוש מנרות נר ה' נשמת אדם לצלתי ידח ממנו נדח ופתח בכחה דהיתירא דאמרין כשם שזינתה עם זה כך זינתה עם אחר, וכיון דרובא דעלמא גויס נינהו

וכמו שחילק המהרי"ק בין המכוונת לזנות תחת בעלה אלא שידעה שיש איסור בדבר לבין אשה שלא כיוונה לזנות שסברה שזהו בעלה וזו היא שוגגת בזנות, ה"ה צ"ד לא דמי לזונה המיוחדת לו, דזונה המיוחדת הרי היא מתכוונת לזנות, וא"כ אכתי יש סברה שכמו שזינתה עם זה כך זינתה עם אחרים, אבל מי שנתגרשה בערכאות וחושבת בטעות או במוזד שזה די, הרי סברה היא שזה בעלה, וצ"ה"ג אי אפשר לתלות זה שזינתה עם אחרים, וזה ברור.

ו"ז הרא"ש כלל פ"ב סי' א' ובנדון זה שהיתה האשה משרתתו צביתו ומיוחדת נראה דאפילו לאציי בתריה ידידה שדין ליה, וכ"כ רבינו שמשון בפ"ק דכתובות (י"ד). כי הקשה וכו' ומירץ דהיה דפ"ק דכתובות האי דקאמר מיניה ר"ל שהיה רגיל אללה תמיד, הילכך שדין רוב בעילות בתריה, והיה דפרק אלמנה לכ"ג (ס"ט): מיירי שאומר הארוס שלא צא עליה כי אם פעם אחת, הילכך אמרינן מדאפקרא נפשה לגבי ארוס אפקרא נפשה לגבי עלמא, הילכך בנדון זה שדין בתריה ידידה כיון שהיתה תדיר צביתו וכו' אף ללישנא קמא אליבא דאציי, וכ"ש דקיימא לן כרבא וכלישנא בתרא. ועוד ראיתי שזו שני עדים שמיום שהניסה רבי שמואל נ"ע צביתו לא דיימא מעלמא וכו', וכל שכן בנדון זה שהיתה תמיד צביתו ולא דיימא מעלמא והעידו כל העדים שהיה מיסקר אותו תמיד וגעגועיו עליו, שנראה לי שהוא בנו ליורשו ולפטור אשתו מן החליה ומן היבום. ורבינו משה כתב בספרו וכו', ואף לפי דבריו בנדון זה שהיתה מיוחדת לו צביתו דצ"ה"ג לא קאמר שתחלוץ כי אף הוא לא כתב אלא זנות באקראי, פניה דומיא דאשת איש. הנראה צעניי כצבתי אשר בן הרב ר' יחיאל ז"ל ע"כ.

ואע"פ דדעת הרא"ש הוא דעת היש אומרים ברמ"א, מ"מ דוק בדבריו ודון מינה דבנדון כדידן שהם החזיקו עצמם כאיש ואשתו לכל דבר כדרך כל הארץ כל השנים האלו וגם היו רשומים בערכאות כנשואים אזרחיים ויוולדו להם בנים, אפי' לא קדשה בחו"ק ואפי' נחשבת לזנות ע"פ תורה, כיון שהם דרים ומתנהגים כאיש ואשתו ולא דיימא משום אדם ודאי דתולין רוב בעילות הולכין אחר בעל זה אפילו לדעת המחבר ורמ"א, וצנייהם ממזרים. [ועי' עוד בשו"ת הרמ"ע מפאנו סי' קט"ז שמייוחדת עדיפא מחבואים צבית האסורים ע"ש, ואף שברמ"א ל"מ כך, מ"מ צדדים כאיש ואשתו וחשבו זה לנישואין זה רבות צנייהם יש לומר דמועיל כמו חבואים צבית האסורים וק"ל].

ועוד דכשאשה עושה בדרך זנות מקפדת שלא יהיו לה בנים, ובגמ' (כתובות ל"ז ע"א) אמרו להדיא דאשה זונה מתהפכת או משימה מוך דחוק כדי שלא תקלוט הורע שלא

נחשדה שזינתה עם העכו"ם, ולא נותר מקום לספק שמה מעכו"ם נתעברה.

ובמה שהציא מהיד רמ"ה והרשב"ץ ושאר גדולי הפוסקים הנ"ל דתולין בספק שמה מגוי נתעברה, האמת דכולהו לא איירי במיוחדת, כי אם בזנות באקראי, וא"כ אינו ענין לנ"ד, אך זאת אנו רואין שפסקו להלכה האי ספק שמה גם עם אחרים זינתה ושמה מגוי נתעברה, והיא היא מה שפסקו המחבר ורמ"א, אלא שמעכ"ג דן מזה מעצמו דה"ה במיוחדת דלא כיש אומרים דסתם וי"א הלכה כסתם. ולכאור' האמת אתו לפי הכלל הנ"ל, צ"ה לפענ"ד נ"ד עדיפא טפי ממייוחדת לזנות וכו"ע ס"ל דתולין רוב בעילות בצעל. דעד כאן אנו דנין בזונה, הן זנות דא"א הן זנות דפנויה, דמי שידוע שזנתה הרי זה מעלה ספק כמו שזינתה עם זה כך אפשר שזינתה עם אחרים אף דלא דיימא מאחרים, ובמיוחדת לזנות נחלקו דיש אומרים כיון שהוא מיוחדת לו ורגיל עמו תולין בו ואין חוששין שמה כמו כן זינתה עם אחר כיון שהדבר ידוע שהיא מיוחדת אליו כך שרוב בעילות יש לתלות בו, ודעת המחבר ורמ"א גם צ"ה"ג מספקינן כיון שהיא מוכנת לזנות, אבל כל זה צמי שחשודה לזנות, או אפילו מיוחדת מ"מ יחד אותה דרך זנות, אמנם בנידון דידן לא נחשדה אשה זו לזונה, אלא נתפרדה מצעלה בהפרדה סמכית בערכאות של גוים, ומחמת חסרון ידיעה חשבה שזה גירושין טובים, ואפילו אם במוזד חשבה שאינו נחון לה כ"כ גט כשר ודי לה צמה שנתגרשה בערכאות והלכה והיתה לאיש אחר נמי בערכאות, הנה חשבה שהערכאות ג"כ עושין קצת גירושין וזה די לה לגבי האישות שלה שמוכל לישא לאיש אחר שאינו שומר התורה כמותה, ואף שעפ"י תורה זה נחשב לזנות מ"מ לא הפקירה עצמה, וכיון שמעולם לא הפקירה עצמה כלל ואינה חשודה על זנות, לא אמרינן מדאפקרה נפשה לגבי האי, דרך כשהפקירה צאמת לפי דעתה שיין לומר כן, וזה לא שיין צ"ד בגירושין ונישואין אזרחיים.

ובעינין זה כתב המהרי"ק (סי' קס"ו) באשה שזנתה תחת בעלה ברצון והיא לא ידעה שיש איסור בדבר אם יחשב שוגג, והשיב שאין לזו דין שוגגת להחירה לבעלה כיון שהיא מתכוונת למעול מעל באישה ומזנה תחתיו, דהא לא כתיב איש איש כי תשטה אשתו ומעלה מעל בה' דלשתמע דוקא במכוונת לאיסור, אלא ומעלה בו מעל כתיב, ומה שכתב רבינו משה בפרק כ"ד דהלכות אישות מאשה שזנתה תחת בעלה בשגגה או באונס שהיא מותרת לבעלה, היינו דוקא כגון ששגגה בגוף הזנות, ולא ששגגה באיסור, דהתם לא קרינן בה מזנה תחת בעלה בשגגה כיון שהיא מתכוונת לזנות אלא שאין יודעת שיש איסור בדבר, והיכי דמי מזנה בשגגה כגון שהיא סברה שהוא בעלה ונמנא שהוא אדם אחר וכו' ע"ש.

אחותך] זהו דרוז בעילות הולכות אחר הצעל דלא חילקה התורה אפילו לא נתייחד הצעל אלא פעם אחת תולין הולד בצעל, דהכוונה דרוז הנבעלות הם מצעליהן להכי כל היכא דאיכא למיתלי בצעל אזלינן בחר רוצ הצעלות מצעליהן, ולפי"ו חייבי כריתות שאין להם תפיסות קידושין כלל ואין שם צעל עליו לימא להאי רוצא, ואדרבה כיון דלדידיה איכא איסור כרת ולכ"ע ליכא איסור כרת איכא למיתלי יותר באחרים עכ"ד. וזהו נמי הדרינן למש"כ, דצנ"ד כיון דלדעתם ליכא איסור או שאין חוששין לאיסור א"כ ליכא האי טעמא דלדידיה איכא איסור כרת ולכ"ע ליכא, דהא לפי טעמות ס"ל דהיא אשתו ופחות מחייבי לאוין, והמציאות יעיד, ולפענ"ד זה ברור מאד. [ועי' משנ"ה ח"ז סי' רי"ד ד"ה וצמה שכתבתי].

ובלא"ה לא קשיא מידי, דאדרבה הרי המעיין צפנים יפות יראה מפורש דנקט בפשיטות דכשהכניסה צביתו תולין רוצ הצעילות בצעל אף בחייבי כריתות, אלא שאח"כ כתב לחדש צשי" רש"י פירוש אחר, אצל מפורש דצביתו שאין זה פירוש הפשוט ואין זה פירוש המוסכם אצל המפרשים הרמב"ן וכו' עיי"ש, והרי הוא כמבואר מאליו שאין להוסיף הלכה מזה.

ואחווה קידה בברכת אריכות ימים ושנים, דשנים ורעננים, עדי יבא ינון ולו יקחת עמים, כמים לים מכסים, בלב ונפש, **מגשה הקמן**

סימן ח

כמה בירורים בדיני ממזר
ומה להשיב לבעלי תשובה ממזרים

י"ב תשרי התשס"א ברוקלין נ"י יצו"א
מע"כ הרה"ג וכו' כש"ת מוה"ר חיים ראפאפארט, רב
באילפארד אנגליה יצו"א.

אחדשכ"ת, חזוניה דמר לא ידענא על כן יסלח לי אם לא תיארתי כראוי לפי כבודו, ויקבל הכבוד כראוי לו. מעכ"ת שאלו שאלו כענין שצבונ"ה יש רוצ גדול מאחיו צנ"י שאינם שומרי תו"מ ויש שנשואים בחו"ק ואח"כ מתגרשים בערכאותיהם צלי לקבל גט פטורין כשר ע"פ התורה ושוב הולכים ומתחתנים ומולידים ממזרים ודאים ר"ל, וע"פ רוב הממזרים הם תינוקות שנשצו לענין דינא וכיון דנשף עליהם רוח טהרה וחורים בתשובה מולאים ענמם שהם ממזרים ואסורים לצא צקהל, ואיך יש להסביר לממזר צעל תשובה צנוגע למהותו, ענינו ותפקידו צבונ"ה, כיון שידוע שהוא ממזר ופסול מלצא צקהל. ועוד שאל כמה דברים נחזים צדין הממזר.

חלד, ור"י חייש דינמא לא נתהפכה יפה יפה, אצל לכר"ע מקפדת שלא תקלוט הזרע, וצדיקן הרי חיו יחד והיו להם כמה צנים כדרך כל הארץ, וע"כ שאין זה נחשב אלסל כזנות. ועי' סי' י"ג ס"ה וס"ו.

ובעוד לדברי מנאחי צשו"ת הר צבי (א"ע ח"א סי' כ') שנשאל באשה שנישאה בשנת 1921 בטעמפל ריפורמי, בתחילת שנת 1931 עוצה את צעלה, ובשנת 1934 נתגרשה ממנו בערכאות על יסוד שזינתה עם איש אחד, ובאותה שנה נישאת לאיש צנישואים אזרחיים. והנה בשנת 1932 צחודש אלול נולדה לה צת ובתעודת לידתה נרשם צעלה הראשון צתור אב, ובשנת 1935 נולדה לה צת שניה ובתעודת לידתה נרשמה על שם צעלה השני, עכשיו שתי הצנות עומדות להנשא, והשאלה אם מותרות להנשא או ממזרות הן כיון שלא נתגרשה אמן כדת. [ודע כי צהר כי צבי נמנא טעות צתאריך השנה שכתוב בתחילת שנת 1932 עוצה את צעלה, וזה א"א דא"כ ליכא שאלה כלל על הצבירה שהרי לפי"ו נולדה לכו"חדשים, מסוף טבת שנת 1932 ועד אלול באותה שנה, ובספרו של הרב השואל שו"ת לצ אריה סי' ל"א כתוב שבתחילת שנת 1931 עוצה את צעלה וא"ש]. ובתוך דצביו ינא לחלק צין הצת הצבירה להצעירה, דהצבירה אולי באמת נולדה מצעלה הראשון, דכיון שעדיין לא היתה נשואה לשני צנישואי אזרחיים אולי נתפייסו או לאזיה זמן, ואח"ל שאינה מצעלה הראשון שמה זינתה עם נכרי דהולד כשר, דכיון שנולדה קודם שנשאת לשני צנישואין אזרחיים שלא היתה עוד מיוחדת להשני אפשר לספק דשמה זינתה עם נכרי דהולד כשר.

ובבואר מדצביו דהצבירה כיון שנולדה קודם שנישאת לשני צנישואין אזרחיים, בזמן שלא היתה מיוחדת לשני כאשה על כן אפשר לספק שמה זינתה עם נכרי דהולד כשר, דכיון שזינתה אפשר לספק ככל העולם ורוצא דעלמא נכרים, אצל לאחר שנישאת לשני צנישואין אזרחיים ומיוחדת לו ומחויקים ענמם כאיש ואשתו שוב א"א לומר שמה זינתה עם אחר, דהצעל שדצקה צו משמר עליה שלא תזנה והס לפי דעתם ס"ל דנישואי אזרחיים מחייב אותם שלא לזנות תחת צעלה.

אחר כותבי זאת מנאחי מפורש צפת"ש סי' ד' סקכ"ג באשה שעוצה את צעלה הישראל ונשאת לישמעאל דתולין רוצ צעילות בצעל הישמעאלי הזה, ואין חוששין שמה זינתה עם אחר כיון שהם דרים בצביעות כצעל ואשתו אמרינן צעלה משמרה ותולין צו רוצ צעילות, וצ"ש.

ובמה שכתבתי לא תקשה נמי מה שהציא ידי"ג הגרע"י שליט"א מפנים יפות פ' אחרי מות [ד"ה ערות

טומאה נכנס בעצמותיו. מיהו אע"פ שנולד בעצירה וצטומאה וחסר לו קדושת ישראל הראויה והוא ג"כ מעזי פנים שדור מותר הוא לזבא בקהל ה', וצאמת מי שזהיר שלא לאכול דברים של ספק חסור נזהר ג"כ מלישא מצני ט' מדות שאין השכינה שורה על צניהם, מ"מ לדינא ישראל כשר הוא.

אבל הממזר מנזד גדול החטא והטומאה לא חל עליו קדושת ישראל הראויה לזבא בקהל ה', כי צהיות הולד נזר לא די שהולד נזר צטומאה כי טימא את אשת חצירו והתורה אמרה קדושים תהיו וזו פרושים מעריות שקדושה הוא היפוך הטומאה, ונמשך טומאה זו על הולד, אלא גם החטא העווס שקלקלו אציו ואמו נמשך על הולד וטמאם ישא עד שלא יוכל להכנס בקהל הקודש.

ובבל מקום שיצירת הולד בעצירה או שיש פגם ציחוס נחלל ונפחת הקדושה מן הולד הנזר צביאה זו, כל אחד כפי ערך הפגם, ובקידושין (דף ע' ע"ב) אמרו כשהקצ"ה משרה שכינתו אין משרה אלא על משפחות מיוחסות שבישראל, וכשרנה יעקב אציו לזרך את מנשה ואפרים נסתלקה ממנו שכינה מפני שאציו אמס לא היה מזרע ישראל, שאסנת אשת יוסף היתה צת דינה כדאיתא בתרגום יונתן והיתה צת שכם, עד שעשה יוסף מה שעשה והצן. ומעתה נצא לזכר הספיקות כסדרן בס"ד.

איך להכביר לממזר תפקידו בעוה"ז

א [מה ששאל איך להסביר לממזר צע"ת תפקידו צעוה"ז כיון שפסול לזבא בקהל, לפענ"ד הנה כבר ביארנו שהממזר מכלל ישראל הוא ומחוייב צמננות ככל אחד מישראל אלא שהוא מהפחותים ישראל, ואמנס יש לו מנזה המיוחדת לו מנזד פחיתות מעלתו, וכמו הכהן שיש לו מנזות מיוחדות מחמת מעלת יחוסו וקדושתו שאין לישראל אפי' מיוחס חלק צהם, וכן הלוי, ה"ה הממזר מנזד פחיתות יחוסו ושפל מעלתו מנזויה מלצבא בקהל, אמנס זה מנזה מנזות התורה שיש לו לקיים. ולא ממזר לזד נאסר לזבא בקהל אלא גם פנ"ד אסור לזבא בקהל.

והמתבאר מדצרינו שיש תורת ישראל וקדושת ישראל, והממזר אינו בקדושת ישראל כראוי אצל ישנו צתורת ישראל ככל אחד מישראל והרי הוא מקבל שכר ועונש ככל איש ישראל, ואדרבה זוהי מנזותו המיוחדת לו צתורת ישראל שאסור לו ליכנס בכלל ישראל.

וזה גם עונש לאציו ולאמו שרואין צניהם נדחים מן הכלל ואסורים להתחתן צהם, וממילא מתרחקים מהם לגמרי והם מתציישים ואצותיהם מתייסרים. ועוד יש צוה שיחדרו

והם שנכנס לעמס השאלות ודמעת העשוקים עלינו להציב יסוד נאמן דהנה הקצ"ה צחר צנו להיות לו לעס סגולה מכל העמים ולהיותינו גוי קדוש, וצעס ישראל גופא יש מדרגות שונות, כהן, לוי, ישראל, קדושת הכהן למעלה מקדושת הלוי וקדושת הלוי למעלה מקדושת ישראל, וצכהנים גופייהו המעולה שבהן הוא הכהן הגדול מאחיו, וצכל כהן יש מ"ע דוקדשתו, ויש הרצה מנזת שהכהנים מנזוים עליהם ולא לזוים וישראלים, כגון שהכהן אסור לישא גרושה ולטמא עמנו למת, וגם צקוים מ"ע להקריצ קרצנות ומנזת אכילתם ועוד הרצה מנזות למעלת הכהונה, עד שאמרו צגמ' (סנהדרין נ"א ועוד) סד"א הואיל ואחמיר צוה רחמנא צכהני דרצי צוה מנזת יתירות וכו', והלוי גם הוא מנזויה צכמה מנזות שישראל אין חייצין צהם, ונחמזים המה לשרת את הכהנים והמקדש, אחריהם צאים ישראלים, ואח"כ הנשים שפטורים ממ"ע שהז"ג, וגם צנשים יש חילוקים, צנות כהנים יש להם מנזות יתירות כגון אכילת תרומה וגם עונשים יתרים כגון צת כהן כי תחל לזנות וכו' צאש תשרף, עוד יש מנזות שמנזוים עליהם ישראלים ולא גרים כגון שפנ"ד אסור צצת ישראל אצל מותר צגירות.

ובל אלו מותרין לזבא ולהתחתן זה צוה, דהיינו כהנים לזים וישראלים זרע אצרהם יצחק ויעקב הכשרים והמיוחסים ששמרו דרכי אצות ודרך התורה, כולם מותרים לזבא זה צוה, אע"פ שאחד קדוש וגדול צמעלה מחצירו.

אמנם עוד יש צכלל ישראל הפחותים צמדרגה מחמת שחטאו הם או אצותיהם ונחלקלו עד שאינו ראוי לזרע קודש להתערב צהם, ואמרו צמשה (קידושין ס"ט ע"א) עשרה יוחסין עלו מצבל וכו' חללי גירי וחרורי ממזירי נחיי שמוקי ואסופי וכו', וכל אלו הפסולים לא ראי זה כראי זה הצד השוה צהן שכולם מוגבלים הם לענין נישואין. ומכלל אלו הפסולים הוא הממזר שגם הוא מוגבל שאסור לזבא בקהל ישראל, אצל מותר בקהל גרים, וכמו שהכהן גדול נאסר בצעולה מנזד מעלתו הגדולה, וכל שצט הכהנים אסורים צגרושה מנזד מעלתם, כן כל קהל עדת ישראל קודש הם ואסורים צממזר מנזד מעלתם, שהממזר נולד בעצירה והעצירה נחרת בעצמותיו ולא יאות לישראל להתחתן עמו מחמת קדושתן של ישראל, והוא חללוהו אצותיו מקדושה זו.

ומבזונת טהרת הנדה הוא למען קדושת הולד, ולפני יצירת הולד צריכה האשה לטהר עצמה מכל טומאת נדה וצוה וליטהר צמי מקוה כשרים וצכוונה רצויה לקיים מנזת ה', וכל שנהגו צקדושה זו הקצ"ה נופח צולד הנזר נשמת רוח חיים כולו קודש ומאן דנפח מדידיה קא נפת, אצל אם נהגו צטומאה צלי טצילה נזר ולד פגוס ומזוהם אשר רוח

הנשארים צעם מלהתקרב לאשה זרה כאשר יראו מה הם גורמים לעצמם ולולד הנוצר.

ואם תאמר מה פשע זה הבן והלא אמרו לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבותם, באמת כי קושיא זו כבר הקשו בזה"ק (פ' משפטים דף ק"ג ע"ב), ולך נא ראה מה שכתב בזה מנן הרדב"ז ז"ל בספרו מנודת דוד על המנזות והעתקתי דבריו בספרי משנה"ה ח"ו סי' רט"ז, ולפענ"ד מבואר הדבר שגם מחלות הגוף יש מהם שהאב או האם מורשים לזרעם אחריהם אע"פ שהבן לא פשע ולא הוא שהביא על עצמו החולי, ועכ"ז הדעת נותנת שאין להתחנן עמו, ובשו"ע א"ע סי' צ' ק"ז לא ישא אדם אשה לא ממשפחת מורעים ולא ממשפחת נכפיים ע"ש וק"ל.

הממזר עומד תמיד לפני נסיונות עצומות

ב] ומה שכתב מסתמא לא יוכל להתחנן ויעמוד לפני נסיונות רבות כל ימי חייו וכו', ודאי כי לודק הוא בזה, ועיין עוד סוטה ל"ז ע"ב ארור האיש וגו' בארור סגי ליה אלא זה הבא על הערוה והוליד בן והלך בין העכו"ם ועבד עבדות כוכבים ארויין אביו ואמו של זה שכן גרמו לו, ועיין תוס' שאנ"ן שם זה הבא על הערוה וכו' ומתוך בושחו שאסור לזכר בקהל ואינו מונא אשה הולך לבין העמים ועובד עבדות כוכבים וארורים אלו שעשאוהו לעבוד פסל ומסכה. וה"ה לענין זה ארורים אביו ואמו שכן גרמו לו לעמוד לפני נסיונות קשים ומרים כאלו.

ממזר אי יבול לישא שפחה בזה"ו

ג] ובדבר שאלתו אי הממזר מותר לישא שפחה ולהכשיר את בניו, ומע"כ זיין לשו"ת חלקת יעקב ח"ג סי' כ"ג ומנחת יצחק ח"ה סי' מ"ז דא"ל לעשות כן בזמן הזה.

הנה גמרא ערוכה הוא בשלהי קידושין (דף ס"ט ע"א) ר' טרפון אומר יכולין ממזרין ליטרה, כיצד ממזר שנשא שפחה הולד עבד שחררו נמלא הבן בן חורין, ומסיק דר"ט לכתחילה קאמר, ואושפזאי דר' שמלאי ממזר הוה וא"ל ר' שמלאי אי אקדמתך טהרתניהו לבנך ע"ש, והכי איפסיקא ברמב"ם פט"ו מהל' א"צ ה"ד וטוש"ע א"ע סי' ד' ס"כ וז"ל לפיכך ממזר נושא לכתחילה שפחה שקבלה עליה מנזות וטבלה לשם עבדות להתיר בניו שיסתחררו ויהיו מותרים בישראלית, ורבינו הגדול הבה"ג בהל' מילה הביא עובדא שעשו כן למעשה ביוסף בן פרוך ממזר אבן אמתא צעא לשחרורי זרעיה אתא לקמיה דרבי מארי גאון א"ל נכזה בלא כתובה וקידושין באמהותיה דאי משחררה לה אע"ג דשרי ליה

למידר צהדך דקיי"ל (קידושין ע"ג) כר' יוסי דאמר גר מותר בממזרת וכו' זרעך לא מתכשר, אלא דקיימא באמהותיה וכד הוה לך בני מינה מהלינון צרישא דקיימת מנזוה ובתר הכין כתוב להון גט חירות וחייה להון ע"י אחרים ובתר דמוכית להון ע"י אחרים אייתי תלתא רבנן וליטבלינון (יבמות מ"ו ע"ב), דאמר ר' חייא בר אבא גר נריך שלשה ועבד משוחרר כגר דמי דתינא אחד גר ואחד עבד משוחרר (שם מ"ח) ומקשינן ומסקינן לענין טבילה עבד כגר, ואע"ג דקטן הוא מטבלינן (כתובות י"א) דאמר רב הונא גר קטן מטבלינן אותו ע"ד צ"ד וכו"ש עבד משוחרר, ואין נריך לקבל עליו עול מנזות דהא שייך ליה במנזות דעבדים מעיקרא וגט חירות הוה להון ראי' לבי גדלין ע"כ, ועמש"כ בזה בספרי משנה הלכות על הבה"ג כרך יבמות הל' עריות אות מ"ב לגבי מילה בשבת לבן השפחה. ועכ"פ מבואר דגם בזה"ו שייך דין שפחה לגבי זה ואדרבה יענו את הממזר לעשות כן הלכה למעשה כדי להכשיר בניו, והגם דאין יחס לבני שפחה מ"מ זרעו הוא, ויש לנו עמוד גדול לסמוך עליו אשר כל דבריו דברי קבלה.

והן אמת שהאחרונים מתנדזין מזה ובפרט צעל מנחת יצחק זללה"ה שהביא מכנה"ג לפקפק אי שייך בזה"ו דין דשפחה כנענית כיון דמדינא דמלכותא אסור לקנות עבד או שפחה וע"כ לא מהני הקנין והאריך שם בדבר, אמנם לפענ"ד מה שנוגע לדיני תורה אין מתחשבין דדינא דמלכותא עיין רמ"א חו"מ סי' סק"ט ובש"ך חו"מ סי' ע"ג סקל"ט, וראש המדברים בזה הוא רבינו הרשב"א הובא ביה יוסף חו"מ סי' כ"ו דאין דינא דמלכותא נאמרה היכא שהוא נגד תורתנו, ועיין שו"ת מהרי"ק שורש קפ"ז דדדין שבין אדם לחבירו ליכא דינא דמלכותא דינא דא"כ צטלת כל דיני תורה ח"ו, והארכתי בזה בספרי משנה"ה ח"ז סי' ע"ר-רע"א וח"ט סי' שכ"ו וח"ד סי' קע"ו, וכיון שהוא ענין גדול להגיל אותו ואת זרעו לפענ"ד יש לנו אילן גדול לסמוך.

אמנם אם גר הממזר במדינות אפריקא או בשאר מדינות שמוחר מטעם המלכות לקנות שפחה, וכן כל ממזר אם ילך למדינות הללו לגור שם ושם יקנה לעצמו שפחה וישאנה או לכו"ע שפיר עבד לטהר את בניו, ויכול לעשות כן לכתחילה. ומיהו ענה זו לא מהני רק לבן ולא לבת, כי הולד הולך אחר הפסול, וממזרת אינה מותרת רק לגר או לממזר אחר.

ליתן עצה לגיורת להנשא לממזר

ד] ומה"ש מעכ"ת דלהשיא ענה לגיורת שתנשא לו הרי זה בודאי ענה שאינה הוגנת בשבילה ועובר אלפני עור לא תתן מכשול. ואפילו בגיורת שמסכמת להנשא לו

מניחו והולך, וז"ש מכל אורח רע כליתי רגלי ויזה"ר נקרא אורח, ויזה"ר זה נקרא אריה, היזה"ר השני הוא הגוף (עיין הכותב צעין יעקב סוף צרכות) כי הקצ"ה נתן פרנסה לכל אחד, להגוף כח הזון והמחלק וכדומה, ולהנפש כח החושק לעשות מצות, והגוף צעל קנאה לקח לעצמו כח החושק ומתאוה לכל, וז"ש כי יצר לב האדם רע מנעוריו, ויזה"ר זה אורח מה שנהנה ממנו אבל לא עושה להכעיס אלא מומר לחיבון, והיזה"ר השלישי רע מכולם כי ע"י עבירה שעשה צדא משחית, עבירה גוררת עבירה כיצא צה שעשאה ומכריחו לכך, וכמעט צטלה הבחירה צאותו עון, וצזה מוצן מה שאמר רב הונא כיון שעבר עבירה ושנה הותרה לו ותמה הותרה לו ס"ד אלא אימא נעשית לו כהיתר, שהוא כבר מושחת וגופו ניתן תחת רשותו שהוא כמעט אנוס ממש וצטלה ממנו הבחירה ע"ש בצריכות. ובגמ' צ"מ דף פ"ג ע"ב אמרו מדחניף כולי האי שמע מינה רשיעא הוא. [וע"ע שו"ת צית שערים אור"ח סי' ס"ח].

עשו ההורים תשובה שלימה מת הממזר

[ז] **במה** שהציא מספרים (חובת הלצבות שער התשובה פ"י וע"י רש"י חגיגה ט' ע"א ד"ה והוליד) דכשהצובעל עושה תשובה שלמה מת הממזר הנולד ממנו וכל זמן שלא מת סימן שלא עשה תשובה שלמה, הרי שהייתו של הממזר הוא מציאות של עיוות וקלקלה למשפחתו ולכלל ישראל. הנה ודאי כן הוא שהחוטא צחטא זה עשה עיוות גדול, ואם הוליד בן הרי זה מציאות של עיוות, וקלקלה לכל קהל ישראל, ועל זה אמרו ז"ל (ע"ז נ"ד ע"ב) שאלו פילוסופין את הזקנים צרומי אם אלקיסם אין רצונו צעבודת כוכבים מפני מה אינה מצטלה אמרו להם אילו לדבר שאין העולם צריך לו היו עובדים הרי הוא מצטלה, הרי הן עובדין לחמה וללצנה ולכוכבים ולמזלות יאצד עולם מפני השוטים אלא עולם כמנהגו נוהג ושוטים שקלקלו עמידין ליתן את הדין, דבר אחר הרי צבא על אשת חצירו דין הוא שלא תתעבר אלא עולם כמנהגו נוהג והולך ושוטים שקלקלו עמידין ליתן את הדין, והיינו דאמר ר"ל אמר הקצ"ה לא דיין לרשעים שעושין סלע שלי פומצי אלא שמטריחין אותי ומחתימין אותי צעל כרחי ע"כ. ונצוינו להרחיקו כדי שלא יתערב עם כלל ישראל.

ובענין הזה דכשהצובעל עושה תשובה שלמה מת הממזר הנולד ממנו חצבתי לפרש הגמ' (יצמות ע"ח ע"ב) דשאלו את רבי אליעזר ממזרת לאחר עשרה דרי מהו אמר להם מי יתן לי דור שלישי ואטוהרנו, אלמא קצבר ממזר לא חי, וכן אמר רב המנונא ממזירי לא חי וכו', ומסיק ידיע חי דלא ידיע לא חי ע"ש, וי"ל ע"ד הג"ל דכשהצובעל

ולהוליד ממנו צנים ממזרים היה נראה למעכ"ת דשו"ת דש"ת עדיף כדי שלא להצבות ממזרים צישראל, וגם תלוי צמחלותקת הפוסקים אי ממזר חייב צפ"ו עיין פמ"ג א"ח סוסי ר"מ צמש"ז סק"א ונוצ"ת יו"ד סי' קפ"ב וצשו"ת יעב"ץ ח"ב סי' צ"ו.

הנה זה שכתב מעכ"ת דליתן ענה לגיורת להנשא לממזר עובר על לפני"ע לא תתן מכשול, לפענ"ד הרי התורה התירה גיורת לממזר, וכיון שהיא יודעת שאם תנשא לו יהיו צניה ממזרים ושיהיו אסורים לצא צקהל, ואין מעלימין ממנה תולאות הדבר, א"כ אם צאה לפנינו לשאל אם תנשא לו אין חיוב למנעה מזה מצד לפני"ע שהרי היא איננה עיור צדבר. וראה קהלות יעקב יצמות סי' מ"ד וצספרי משנ"ה ח"ה סי' רנ"ד אי צריך לגלות מוס צסידוכין.

לישא במזרת וימנעו מפו"ר

[ה] **ומעב"ת** כתב שנראה לו דהיותר טוב ליעזו שישא ממזרת וימנעו מפו"ר, דמספקא ליה אי מחויב הוא צפ"ו וגם ספיקות נוספות, ורואה לדעת חו"ד צזה. ולא הצנתי כוונתו אי שימנעו מפו"ר שלא ישמשו דדרך איש ואשה זה ודאי אינו צמציאות שהרי אפילו על טענת שלא צא עליה שלשים אינו נאמן דודאי אינו יכול לעכב עצמו כמצואר צגמ' יצמות קי"א ע"ב, ואלא הכוונה שימשו וישחיתו מ"ו הזרע או כמעשה ער ואונן, והלא הם צני מצול, והח"ל אללו הוא איסור אללו כמו אלל כל אדם מישראל אפילו אי נימא דממזר אינו מצווה צפ"ו, ואין לזה שייכות אם הוא מצווה צפ"ו או אינו מצווה. אלא אפשר לפי סברתו שיקח ממזרת או גיורת וקנה שפסקה לראות, או שאינה ראויה לילד.

האם הממזר מושחת במבועו

[ו] **עוד** שאל צדבר שאמרו שצבע הממזר מושחת מצטן ומלידה כמ"ש מדחניף כולי האי ש"מ ממזר הוא, ע"י כלה רצתי פ"ב ה"א וקידושין דף ע' ע"ב. הנה גם זה נכלל צמ"ש צסמוך שזהו הירושה שהורישוהו אציו ואמו.

אמנם לאו דוקא ממזר שגופו מושחת, אלא ה"ה רשע מזרע ישראל אם השחית דרכו על הארץ צמעשים תעתועים הנה נעשה חצר לאיש משחית, שהעושה מצוה אחת צורה לעצמו מלאך טוב אחד והעושה עבירה עושה לעצמו מלאך רע ומציאו לידי השחתה, וכתב הפמ"ג צספרו מתן שכתן של מצות שאלה אי' דיש ג' יזה"ר, האחד הוא יזה"ר שצבר ה' לטוב לנו לקבל שכר ומלאכתו לפתות צני אדם, ואם דוחה אותו ואין שומע לו צאמור אליו אתה עושה רצון קונך גם אי מחויב לעשות רצון קוני ומושבע אני מהר סיני או מיד

בג"א, ואטו נאמר שהוא מצוה את החולה, והרי הוא רק מניל את שאר בג"א שלא יתדבקו בהם ממחלתו, ודאי שרשמנות גדולה הוא על החולה ויש להטעם עליו ולהתפלל בעדו, אבל מאי ציון שייך כאן, אדרבה אם לא יעשו כן וילך זה צין העם יתפשט המחלה בשאר אנשים ויהי זה פשע גדול שלא הזהירו את הציבור, וזה בחולי גשמי, כ"ש בחולי רוחני שמחלה זו מדבקה ר"ל שאסור לו להתחתן עם בת ישראל ואם יכשיל בת ישראל לינשא אליו בלא הודע יהיו בניו ובני בניו ממזרים. ובמלורע נאמר מחוץ למחנה מושבו וטמא טמא יקרא ולא חיישינן לציונו, ובגמ' חולין (ס' ע"א) א"ל בת קיסר לר' יהושע בן חנניה אלקיכון נגרא הוא דכתיב המקרה במים עליותיו אימא ליה דנעביד לי חדא מסתוריתא, אמר לחיי, בעא רחמי עלה ואינגעה, אוחצה בשוקי דרומי ויהצי לה מיסתוריתא, דהוו נהיגי דכל דמנגע ברומי יהבו ליה מיסתוריתא ויחצי בשוקא וסתר דוללי ע"ש, ובש"ע א"ע ס' ב' ס"ז לא ישא אדם אשה לא ממשפחת מזרעים ולא ממשפחת נכפים כג"ל, וה"ה בזה כיון שיש חשש שלא יתערב בישראל על כן ההכרח לפרסם הדבר שלא יתערבו בו. אלא שעל הממזר להתרחק ממקום שיוכלו להכשל בו וממילא לא יתצוה, ואם מתערב, אזי הוא שמציא על עצמו העלבון, ויפה ציין מעכ"ת לויק"ר ס"פ אמור פל"ב ס"ז ויצמות ע"ה ע"ב.

עד במה צריך לפרסם ממזר

[ט] **ובדרב** ששאל עד כמה צריך לפרסם שהוא ממזר כדי שיפרשו ממנו, כמוצן שדבר זה תלוי, דמי שיש צידו להפריש כל הפסולים מלצא בקהל כעזרא הסופר ששמר עליהם ועל הכשרים שלא יתערבו זה בזה ודאי שיעשה כך, אבל סתם לילך ולצוות אין צוה היתר כי גם הוא מורע ישראל, אבל היכא דיש להסתפק שיכוסה הדבר אז צריך להודיע למי שאינו יודע שלא יכשל, אם אין כאן חשש סכנה כמ"ש בקידושין שם שכיון שבאו לידי סכנה הפסיקו מלהגיד ורק פעם בשבוע הודיעו לתלמידים. ומה"ט כתבתי הרבה פעמים לענין ילדים המאומצין בזה"ו [אדאפטירט] שלוקחין מכל מה שיש והרבה מהם דינם כאסופי ושאר ספיקות ובכוונה משכחין מהם מקור מוצאם וגורמים לכמה פסולים להכנס בקהל ה', והארכתי בזה בכמה מקומות, אבל בסתם ליכא מצוה לנעוק זה ממזר אם לא כדי להסיר מכשול.

ממזר שחלה אי יש להתפלל עליו

[י] **במה** שכתב המהרי"ל דאין מצקשין עליו רחמים לומר קיים את הילד הזה, כבר הארכתי בזה בתשובה במשנה הלכות ח"ה ס' קפ"א, ומשם תדרשנו. ומה שהציא מחלוקת השאלת יעב"ץ ח"א סמ"ג והחז"י סל"א בעובר

והנבעלת שהולידו ממזר זה עשו תשובה שלמה או שלאחר מותם כאשר נידונו בגיהנם ושאר עונשין עד שנזכרו ונתכפר להם אז מרחמין עליהם מן השמים ונשכח שהוא ממזר ומת, אבל כל זמן שלא שבו ולא נתכפרו אז הוא ממזר ידוע ולא מת. וי"ל דס"ל לר"א דעד תלחא דרי נתכפר לו, והוא לבדתי ידח ממנו נדח.

ועיין בס' נחלת צנימין מצוה ל"ה שלא לבא על אשת איש הביא טעם האלשיך הקדוש למצוה זו דמערב שני מינים וחייב ראשו למלך, והנחלת צנימין כתב דמלבד חלק הנסתר יש בזה טעם בנגלה כמ"ש ז"ל כל הבא על א"ה והוליד ממנה ממזר עובר על כל עשרת הדברות שקוצר על אציו שאינו אציו ונושא אחרות ואם הוא כהן וכו' ע"ש, והקצ"ה ברוב רחמי רוצה לבדתי ידח ממנו נדח ואף דאלו פעלו רע בפעולתם הרע לקחו נשמה וטמאווה, הוא ית"ש רוצה בתקנתו ולטהר נשמת ממזר זה להיות שב למשפחתו למוחזק שבמשפחתו למקורו הקדוש, עושה לו כביכול דוגמת תקנתא דר"ט, דאמר ר' טרפון יכולני ממזר לטהר כיצד ממזר שנשא שפחה וכו', כך מכניס כביכול נשמת ממזר זה בגוף הערל, והערל הזה א"א להלבישו בגוף מלד דא"א להיות נוצר מטיפת זרעו דגוי לבוש דיוקן הנשמה, דהיינו אותה דיוקן המתמלע צין הנשמה וצין הגוף הואיל והנשמה מסיטרא דקדושה, לכן מפעולת הנואף והנואפת דהיה בשעתם לנצלה עתה התפעלו לנשמת ממזר זה וכיון דנולד מגוי מתגייר עצמו וחוזר ושב למשפחתו, והו סוד לא יבא ממזר בקהל ה', בקהל ה' הוא דלא יבא אבל בקהל גרים יבא דנשמתו מטוהרת ע"י גר ע"ש, ועיין בספרינו מגיד משנה עה"ת פ' כי תבא בפסוק לא יבא ממזר בקהל ה'.

בהא דמצוה לפרסם הממזר

[ח] **במה** שתמה על מה שכתב מהרי"ל בה"י מילה סק"כ והוצא ברמ"א יו"ד ס' רס"ה ס"ה שמצוה לפרסם שהוא ממזר, וגם נותנין לו שם כידור שכולם יצינו בשמו שהוא ממזר, ונמצא הממזר מתצייש כל ימיו, וכתב בשו"ת זרע אמת ח"ג ס' קי"א הוצא צדרכ"ת ס' ק"פ סק"א דיש לתרוט ע"י נכרי בכחוצת קעקע על מצחו התיבה "ממזר" כדי שיהא מפורסם ולא ילך למקום שאין מכירין אותו וישא בת ישראל, ואיך לא נחוש לעלבון הממזר.

הנה בעצמו כתב דהטעם הוא שלא יתערב בישראל, ומה שנוגע לכלל ישראל ודאי שהפרט בטל לגבי הכלל, וכמו בחולה שיש לו חולי המדבקה ר"ל ודאי שמצוה להרחיקו מבג"א שלא יתדבקו אחרים בהמחלה, וכן מעשים בכל יום שאם חלה אדם בחולי המדבקה ר"ל מניחים אותו במחלקה מובדלת משאר בני אדם שלא תעבור המחלה ולא יזיק שאר

ממזר אי מותר להרגו ח"ו, כבר הארכתי בזה בתשו' [משנ"ה ח"י סי' ש"ב] שח"ו להרוג ממזר בידים ואפי' עובר.

ספק ממזר אי חי

[יא] והנה בשו"ע א"ע סי' צ' סעי' ה' כתב הרמ"א משפחה שנתערב בה פסול ואינו ידוע לרבים כיון שנטמעה נטמעה, והבית שמואל שם סקי"ח תמה דבש"ס (קידושין ע"א). קאי הך כיון שנטמעה נטמעה על ממזר ופרש"י שלא נודע פיסולו, ולכאורה הא קיי"ל (יבמות ע"ח ע"ב) דממזר אינו חי, ואינו חי הכוונה י"צ חודש כמ"ש בס' חסידים (סי' ת"ק) כמו טריפה דאינו חי יב"ת, א"כ איך שייך ממזר שנטמעה, ומי' דאפשר במקומו הי' ידוע ואז חי ואח"כ הלך למקום שאין מכירין אותו ונשא אשה ושם אין ידוע שהוא ממזר ע"כ. ולכאורה קשה דהרי אכתי מאי מהני שהלך למקום אחר והרי לטעם שיטמעה בישראל גם במקום אחר איכא, ומאי מהני מה שלא ידעו שם אכתי ימותו הבנים משום שלא יטמעה.

ולפענ"ד המדייק בדברי רש"י שם יראה דלא קשה מידי, דביבמות שם אמר רבי זירא ידיע חיי דלא ידיע לא חיי, ידיע ולא ידיע עד תלתא דרי חיי טפי לא חיי, ופירש"י ממזר ידיע לכל צברור חיי הוא ודורותיו דלא מיטמעי ביה, דלא ידיע כלל לא חיי אפילו הוא שלא ישא כשרה, ידיע ולא ידיע עד תלת דרי דזיהרי אינשי חיי טפי לא חיי דכיון דלאו דבר צרור הוא משתכחא מילתא ע"כ. הנה ביאר רש"י ז"ל בסדר הדברים ידיע ולא ידיע היינו שיש כמה שידועים ובאלו לא נוהרין בהם ונושאין מהם נשים, ומ"מ כל זמן שיש פורשין מהם מחמת ידיעתן הפוסל בהם הם חיים, והיינו עד תלתא דרי דזיהרי אינשי חיי, טפי לא חיי כיון דלאו צרור הוא משתכחא מילתא ומת. ובעל זי"ש לא הרגיש בזה.

להתפלל על ממזר שיחיה ת"ח

[יב] ועל דבר אשר שאל כיון דאפילו ממזר ת"ח קודם לכה"ג ע"ה למה לא נתפלל עליהם שיהיו תלמידי חכמים, הנה כבר הבאתי (משנ"ה ח"י סוף סי' ו', ח"צ סי' קכ"ו) בשם פענח רזא פ' חיי שרה (דף נ"ב מדפי הספר) שכתב ח"ל, בפ"ק דתענית (דף ד' ע"א) אמרו ג' שאלו שלא כהוגן וכו', וקשה אמאי לא חשיב כלב שאמר (יהושע טו, טו) אשר יכה את קרית ספר ולכדה ונתתי לו את בתי עכסה לאשה, וי"ל דהוא דקרית ספר מיידי בג' מאות הלכות שגשתכחו בימי אבולו של משה והחזירם עתניאל בן קנו צלפולו (תמורה ט"ז ע"א), ואי אפשר שימצא זה בנתין או ממזר שזה לא היה ידוע ללמוד שאין מלמדין אותו תורה, ר"י מאורלייניש עכ"ל. ולפ"ו שאין מלמדין תורה לממזר אחי שפיר

מה שאין מצקשין עליו שיכנס לתורה ויהיו ת"ח. ומה שקשה ממחתי' דקוף הוריות ממזר ת"ח קודם כה"ג ע"ה ע"י מה שכתבתי בשו"ת משנ"ה שם ושם.

ח"ו להוציא לעז על הקדושים שנכספו בשואה

[יג] ומה שהביא משו"ת ישכיל עבדי להגר"ע הדאיה צסוף חלק ח' דאחת לששים או לשבעים שנה הקב"ה מביא דבר בעולם ומכלה הממזרים, ומה שנהרגו צעירות גדולות בשואה האיומה מיליאנים מבני' הקדושים היה לחפות על אנדרולומוסיה שהקב"ה רצה למחות הממזרים ולא רצה שיבצו משפחות הממזרים ולכן הרג גם את הנקיים. ומע"כ הגם שתמה על דבריו מ"מ הביא לו סמוכין מירושלמי יבמות פ"ח ה"ג וקידושין פ"ד ה"א ומד' ויק"ר פ"ט ד' דאיתא ונטול כשרים עמהם.

מאד אני תמה דלא חש לכתוב דברים כאלו ולהוציא לעז על רבני רבנות מישראל מקדשי השם צרבים, ועוד אטו רק צערי יוראפף וצפולניא ועוד מקומות שהגיע יד היטלער ימ"ש היו ממזרים לרבנות יותר מן הכשרים ר"ל ולא באמעריקא וברוסיא, ואטו נאמר דצאריך רוסיא עד מאסקווא היו ממזרים ולא לאחר מאסקווא, וכן בשאר מקומות שלא שלט שם היטלער, בדענגעמארק היו ממזרים וצסאלאניקי לא היו, ח"ו מרעיון זה, ולדבריו אז בכל ששים שנה היה צריך להיות כן ח"ו כי בגמ' אמרו שצכל ג' דורות מתים הממזרים במגפה וכאן היה השמדת כלל ישראל כששת מיליאן אנשים שמעולם לא היה כזה, וגם דלשון ונטול כשרים "עמהם" היינו שיש מיעוט כשרים עמהם, וח"ו לומר על מיליאנים מישראל קדושים וטהורים שמסרו נפשם על קדה"ש שרוצם היו ממזרים ח"ו.

אבל בגוף הדבר טעה טעות גדול שמייתת הממזרים שאינם ידועים ע"י אנדרולומוסיה שצא לעולם הפירוש שצא ר"ל דבר ומחלה של מגפה ומתים רעים וגם טובים, ועיין מדרש רבה בראשית פ' כ"ו א"ר שמלאי בכל מקום שאתה מוצא זנות אנדרולומוסיה בזה לעולם והורגת טובים ורעים, ואנדרולומוסיה הוא מחלת מגפה רח"ל, עיין ספר הערוך ערך אנדרולומוס פ"י מגפת אנשים, ולא כך היה צעת השואה שצאו חיות טרף רוחים ושודדים והרגו קדושי ישראל על קידוש השם. גם ילאו על ה' ועל משיחו, ואזני שמעו צעת שהתפללו ביו"כ לפנות נעילה במאנאוויץ [מחנה השמדה על יד אושוויץ וצירקענאוויץ] וצא הלאגער פירער ימ"ש ושאל להש"ץ אתה הפארצעטער [כלומר הש"ץ] למי אתה מתפלל ואיה אלקיך אם יש לך חלוק למה אינו מושיעך, וכך נעק שם בקול נגד כולם ואח"כ חלף הלך לו, ימח שמו וזכרו,

סדינים כההוא דבן סירא, והשיב דכיון שהולד שהוא בן הנדה כשר לכל דבר אין חוששין לה ואפילו שהוא פגום ע"כ, והאר"י דדברים ישרים.

אך ראייתו מדברי הש"ג תלוי בפלוגתא, דהש"ג שם כתב לעיל מיניה והאשה אשר שמשו כמה ימים אחר לידתה ואחר התשמיש מנאה דם וכו' אולם מה שאמרת אם נריכה להמתין ג' חדשים להבחין בין זרע לזרע לדעת אם נתעברה והולד יש בו חשש פגם שהוא בן נדה או לא, נראה לי דאש"ג דמצינו שחשו חכמים לתקנה זו כדאיתא בפ' החולץ בגרושה וכו' וכן גבי גר וכו' וה"ל היה קצת אפשר לומר דנריכה להמתין ג"ח להמתין בין זרע שזרע בטומאה לזרע שזרע בטרה, מ"מ נ"ל דלא דמי, דהתם דמזריכין להו להמתין ג"ח היינו משום דבדאי אם היתה מעוברת היתה מעוברת מאותו הזרע הראשון או מצעלה הראשון או בעוד שהיתה כותית אבל הכא, אפי' את"ל שנתעברה אפשר לומר שלא נתעברה מציאה זו הטמאה דכמה ציאות בטרה קדמו לה וכו'. נראה דס"ל דאילו היה באמת באופן שמועיל ההבחנה היה מצריך הבחנה, כגון שלא שמשו מקודם, ודלא כחשו' הר"ם שהציא אחר זה. ונמצא כי מה שהציא מעכ"ת ראייה מדברי הש"ג הנה בש"ג גופא מבואר צ' דעות בזה כאמור, ואמנם תחילה כתב שהיתה נריכה הבחנה לדעת שהוא בן הנדה ופגום, ואח"כ הציא תשו' הר"ם שאי"ל הבחנה כיון דישראל כשר הוא. ועי' מש"כ בשו"ת משנ"ה ח"י סי' ר"ו.

ובב"ז יו"ד סוף סי' קצ"ו (ס"ק י"א) תמה אמ"ש המחבר דאשה שטבלה ואחר ששמשה נודע לה שלא טבלה כראוי שחזרת וטבלת בכל עת, וכתב הטו"ז ויש לי תמיה רבה בסעיף זה ממ"ש בא"ע סימן י"ג ס"ה גר ואשתו שנתגיירו מפרישין אותם ל' יום להבחין בין זרע שזרע בקדושה לזרע שזרע שלא בקדושה וה"ל היה לנו להפרישם אחר שצא עליה צאיסור כדי להבחין אם נתעברה צאיסור כשטבלה שלא כראוי, עיי"ש שנתקן וס"ל דאיה"ל שזריכין להמתין ג"ח כדי להבחין אם ולד זה הוא בן הנדה ופגום, ובשו"ת ח"ס יו"ד סי' קפ"ח כפה"ל חש לדבריו לולי דאירי בכתם. אך הצ"ש אה"ע שם סקט"ו דחה דברי הטו"ז כיון דליכא חשש צאיסור כל כך שתנרך הבחנה, וכן כתב לחלק בנקה"כ יו"ד שם דהתם שגולד שלא בקדושה לאו ישראל גמור הוא וכו' אבל אפילו נולד מן הנדה קיי"ל דכשר ע"כ. והמהרש"ל בתשו' סי' ו' וביש"ש שם הציא דעת חכ"א כדעת הטו"ז להצריך הבחנה, והוא ז"ל חולק עליו, ותשובה הנ"ל מדפסה גם בתשו' הרמ"א סי' י"ח. ומבואר שפלוגתא אחרונים הללו הוא פלוגתא הראשונים המוצא בש"ג, וז"ע רב שלא הזכירו את הש"ג והיש"ש, שהרי ד' הטו"ז הוא ממש כד'

הם יצאו על ה' ועל משיחו, וח"ו שיש בזה שמך של כליון ממזרות ושתקע הדבר. ואין להתערב עם נפלאות יוצר בראשית, הנור תמים פעלו וכל דרכיו משפט והנסתרות לה' אלקינו ואין להגיד סיוות וטעמים למאורעות וקורות העולם מה שנפלאה ומכוסה מעיינינו.

הנה עברתי כמעט על כל העניינים שנגע בהם מעכ"ת ונקיחתי להשיב כפי האפשר בעניינים העומדים ברומו של עולם, ותלילה להקל בזה שהחמירה תורה וצמנה שנוגע לקדושת עם ישראל, ומכאן תצא הקריאה להצין דמעת העשוקים ועד כמה יש להזהיר להפושעים שצבציל הנאה מועטת מציאים קללה ויללה להם ולזרעם אחריהם ר"ל והרי הם בארור, אוי להם ואוי לנפשם.

אלו דברי אדם מועט לעולם, וירחס נא ה' על שארית ישראל ויקבצנו מצין הגוים ופזוזותינו יכנס מארבע כנפות הארץ ויפיע עלינו רוח טהרה ממרום כדכתיב וזרקתי אליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם צציאת משיח דקנו בצ"א.

החותם בברכה וכו"ס ידידו בלתי מכירו בלב ונפש, מנשה הקמן

סימן ז

בפגם בן הנדה ובני מ' מדות

א' לס' והרבה ארבה את זרעך התשמ"ז ברוקלין נ"י יצו"א מע"כ ידי"ע הרב הגאון וכו' שבחו מי ימלל אין גומרים עליו את ההלל כש"ת מוה"ר אליעזר יעקב חיים פיבלוון שליט"א ראש הכולל ב"ב, חונה פה ברוקלין נ"י.

א **אחדשבת"ר** צדידות נאמנה, לנכון קבלתי את קונטרסו המלא וגדוש בדברי תורה צציאר דברי הרמב"ם צפט"ו מהא"צ ה"א איזהו ממזר האמור בתורה זה הצא מערוה מן העריות, חוץ מן הנדה שהבן ממנה פגום ואינו ממזר, וכתב דמ"ש שהבן ממנה פגום אין הכוונה דיש איזה צאיסור להתחתן עמו אלא שלאדם חשוב יש להתרחק וכמ"ש צצשר כוס כוס (חולין ל"ז ע"ב ומ"ד ע"ב), ומ"ש היש"ש יצמות פ"ג סי' כ"צ דהולד פגום ומקולקל והוי מעזי פנים אין הכוונה עו פנים ממש כמו הממזר אלא כמ"ש הד"מ שראוי להתרחק מהם, והוצא בש"ע א"ע סי' ד' סי"ג צצ"ש שם סקט"ו שהשוה דברי היש"ש עם הד"מ. והציא ראי' משלטי הגיבורים ריש הל' נדה (הל' שבועות) שגשאל הר"ם למה אין מזהרין מלשכב האשה על סדין ששכב בה צעלה כשאינה טהורה שמה מתעבר מאותו זרע ויהי' הולד בן הנדה, כמו שחוששין שלא תשכב צקדיינים ששכב בהם אדם אחר פן מתעבר צטיפת זרע שהטיל באותם

כלה עו פנים רא"א ממזר רי"א זן הנדה ע"ש. עכ"פ כולו
כתבו שהוא פגום וגם מקולקל.

ב) ובפגם דצן הנדה וזני ט"מ, הנה הראשונים ומפרשי
הש"ס זגמ' נדרים כ' ע"ז כולו גרסי זני
נידו, וכ"כ זשור"ע, לצד הטור זא"ח סי' ר"מ זכאה"ע סי'
כ"ה הציא גירסא זני נדה כנ"ל, זפשטות מה שלא נמנה
זני נדה זדייהו הוא דזני נדה חמיר טפי שהוא זכרת כמ"ש
זתשו' מהרש"ל הנ"ל והוא זאיסור דאורייתא, זאפילו לטור
דמנאה זדיי איך מדות אינו מוכרת שהם זדרגא חדא,
דאכתי יש לומר דצן הנדה פגום טפי שהרי זאיסור כרת
נולד. אך עי' זיש"ש שם זסוף דזריו וק"ל. ועי' מס' כלה
דחשיב תרווייהו.

זבאמת נראה דצן הנדה חמיר וגרע משאר הט"מ, והוא
לפ"מ שכתב זווה"ק פ' שמות דף ג' ע"א זלתא
זינון דדחיין שכינתא מעלמא וגרמין דדיריה דקצ"ה לא הוי
זעלמא וזני נשא לווחין ולא זאשתמע קליהון, זאלין זינון, מאן
דשכיב זנדה וכו', זגין דלית מסאבו תקיף זעלמא זר מסאבו
דנדה, מסאבו דנדה קשיא מכל מסאבו דעלמא, זסתאז אינו
וכל דמתקרצין זדייה יסתאבו עמיה, זכל אחר דזולין
זתדחייא שכינתא מן קמיייהו, ולא עוד זלל דגריס מרעין
זישין על גרמיה ועל ההוא זרעא דיוליד, זההוא זשתא משכין
עליו רוח מסאבו וכל יומיו יהא זמסאבו, דהא זנינא זיסודא
דיליה אינו זמסאבו רב ותקיף מכל מסאבו דעלמא, דמיד
דקרצ זר נש לגזי נדה ההוא מסאבו דליג עליו דכתיב (ויקרא
ט"ו) ותהי נדתה עליו ע"ש.

קרי כי טומאת הנדה הוא הטומאה הקשה ביותר בעולם.
והנדה והזועל נדה כשלעצמן זידס לטור את עצמם
לאחר ז' שהרי ותהי נדתה עליו כתיב, זכל זרע זנולד כל
זנינו זיסודו זטומאה וכל ימיו יהי' זטומאה כיון שהטומאה
נעשית חלק מזרייתו וכמ"ש כל יומיו יהא זמסאבו, דלזה לא
מהני טהרה זמקוה שהרי הטומאה נכנסת ונחרתה ונחקקה
זעצמותיו. ולפי זה גרע פגם דנדה משאר פגמות זענין זה.
וזא"כ אפשר דהרמז"ס דוקא זצן הנדה כתב זן שהוא פגום
משא"כ זשאר ט"מ. זאמנ' זאמת גם זאר זני ט"מ יש
עליהם פיגום וכמ"ש הרמז"ס ז"ל זככ"א מהל' זיסור"ז
הי"ג. זלל זצן הנדה פגום טפי.

זבוזח"ק זרעיה מהימנא (פנחס ר"ל ע"א) שפחה דילה
לילית לית לה ענוה ולא זושת זנפין מקוצ"ה,
והכי זנהא ערב רב, וקוצ"ה עמיד לאזכרא לה ולזנהא
מעלמא, דמזמורים זינון, זנינ' תשע מדות זנסת' משגח"ת
מזמורי דרבנן ע"ש.

הש"ג, וד' הנקה"כ והז"ש זכוונים זדיוק לדזרי הר"ס זל"ע.
ועי' עזי זנונה יו"ד שם זשם דרישת ארי. ועכ"פ נמנא דלאו
דזר פשוט הוא זה זאין זריכין להמתין ימי זזחנה זצן הנדה.

עוד נחלקו האחרונים זצן הנדה אי פגום לכהונה, המהרש"ל
זיש"ש זזתשו' שם הציא עוד שהחכם הנ"ל רצה לומר
דמאחר שכתב הרמז"ס זכ' ט"ו דזיסור"ז ה"א זזינו ממזר
הזא מן הערוה מן העריות חוץ מן הנדה שהזן ממנה פגום
זאינו ממזר כו', זמשמע שפגום הוא לכהונה מדכתב אינו
ממזר, כלומר אינו ממזר להיות פסול לזא זקהל, זלל פסול
לכהונה, וקיי"ל זהחולץ (מ"ט ע"א) כשמעון התימני דאמר
כל שחייצין עליו מיתה זדיי שמים הרי זה ממזר דסתמא
דמתני' פ"ג דקידושין כוותיה חוץ מן הזא על הנדה ועל
הקוטה זאין הולד ממזר זלל פגום, וס"ל דמאחר דנתמעטה
נדה לא נתמעטה זלל מדין ממזר זכ"ל מ"מ כיון זזא מחייבי
כריתות הרי יש עליו פגם שעכ"פ לכהונה זסור ולא גרע
מזלמנה לכה"ג, והמהרש"ל דחה דזריו וכתב זלל זודאי
הזולד פגום ומקולקל קאמר והוא מעזי פנים דהיינו המורדים
זפושעים כדזיתא זנדרים כ' ע"ז וכדמוכח מההיא עזבדא
דזבי עקיבא זמסכת כלה, וכמו שכתב הטור זא"ח סי' ר"מ
זא"ע סי' כ"ה זני נידוי פי' זני נדה זעפ"י זאינו ממזר
מן התורה זיש מפרשים זני נידוי זמש וכו' זכסוף כתב
[הטור] זכל זלו פוגם הולד ונקרא פושע, זאף שהרמז"ס
זכ' כ"א מזאיסורי זיהא הי"ד לא קחשיב זלל זני נידוי זמש
זאפשר דס"ל דכש"כ הוא זלל קחשיב זכלל זני תשע שהרי
הוא זא מזאיסורי כרת זאינו דומה לכל זאיך זאין זן זיסור
זמש זלל שפוגמין הולד עיי"ש. זזתשו' כתב המהרש"ל
זאח"כ הודה החכם ההוא לדזריו וגם יתר חכמים הסכימו
עמו. אך עי' לזוש זאה"ע שם שכתב שהוא פגום לכהונה
מדרכנן. ועי' עזי זרויס זות כ"א.

זבייהו לכו"ע פגום ומקולקל מיהא הוי, כמ"ש הרמז"ס
זפט"ו מזאיסור"ז ה"א זשו"ע זאה"ע שם, גם
המהרש"ל דס"ל זאי"ס זזחנה כתב דמ"מ הולד פגום
ומקולקל והוא מעזי פנים דהיינו המורדים והפושעים. זזשו"ת
זכ"ח סי' ק' כתב זידך זזאת לעשות הולד פגום כמ"ש
הרמז"ס ריש פט"ו מזא"ז וז"ל חוץ מן הנדה שהזן ממנה
פגום זאינו ממזר, וכזר נתחזטו על זה יש מי שפי' שפגום
הוא לכהונה זיש שפירשו הולד פגום ומקולקל קאמר והוא
מעזי פנים, דהיינו המורדים והפושעים, וכמו שנתזאר כל זה
זתשובת הרב מהרש"ל זתשובותיו סימן ששי, זצין כך זצין כך
זמן פסול הוא וכו' ע"ש. גם המעשה רוקח כתב שהוא
פגום ומקולקל. ועיין זיזור הגר"א שם אינו ר"ל פסול
לכהונה כנ"ל ס"ה וכו' זלל פגום ומקולקל כמ"ש זמס'

משגח"ת והם רק כעין צפר כוס כוס אצל אינו ממזר, הנה ודאי כי נדקו צוה דברי מעכת"ר והרי הכי כתבו הפוסקים להדיא דליכא צוה דין איסור, מ"מ נראה דמדמהוקש התנא הני בני ט"מ לממזרים די לן להתרחק מהן בכל מיני הרחקות, ואפילו לא הוי ממזרים מ"מ כממזרים הוי ומי פתי יקרב אליהם.

וְבַמָּה שכתב שכן הגדה אינו עו פנים ממש כמו הממזר, באמת אינו נפק"מ לדינא, כי לענין להתרחק מהן כבר כתבו כן הד"מ וצ"ש ושאר פוסקים שראוי להתרחק מהן, והוקשו לממזרים, ולענין עו פנים ראה מס' כלה פ"ב עו פנים ר"א אומר ממזר ר"י אומר בן הגדה ר"ע אומר ממזר ובן הגדה. הרי כי בן הגדה הוא עו פנים כמו הממזר, ויש עליו הא מילתא דממזרות שהוא עוות וטומאה, ובכלה שם עו פנים לגיהנם וכ"ה באצות פ"ה מכ"ב, ובמד"ש כי העוות אין לך מדה מגונה מזו והרא"י שהיא מנויה צמי שהוא ממזר וכן צנמר שהוא ממזר שאמו לציאה ואציו חזיר היער ולכן הוא עו ע"ש.

ה) עוֹד האריך מעכת"ר צמ"ש צשו"ע סי' ב' ס"ב דאי ש הוא מרצה מריצה עם הכל ועו פנים ציותר חוששין להם וראוי להתרחק מהם, מה נקרא עו פנים וכמה הוא השיעור. והנה צימות ע"ט ע"א ג' סימנים יש בישראל רחמנים ציישנים וכו' וצנדרים כ' ע"א מי שאין לו צושת פנים צידוע שלא עמדו אצותיו על הר סיני, וצריש פרשת פינחס כתיב פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן וצרש"י לפי שהיו השצטים מצוים אותו ראיחס בן פוטוי זה שפטס אצי אמו עגלים לע"ז והלך והרג נשיא שבט מישראל בא הכתוב ויחסו אחר אהרן ע"כ, והוא צסנהדרין פ"ב ע"ב וצ"ב ק"ט ע"ב, והיינו שעל מעשה אחת שהיה נראה כעוות וחציפות דנו מזה השצטים שודאי אינו מזרע הישראל הכשרים, כי לא יתכן דבר כזה שיצא מזרע אברהם יצחק ויעקב שיעשה מעשה כו להמית נשיא שבט מישראל, ואע"פ שזמרי עשה שלא כהוגן מ"מ יש דין בישראל, ומעשה פנחס מוכיח עליו שזה בא לו מכה אצי אציו ונשארה צו מדה רעה זו, ואע"פ שציאת אמו היתה צהיתר שהרי קידש ובעל ע"פ התורה מ"מ המציאות שאצי אמו היה גוי הוטבע צו כך צטבע גופו, כי העוות הוא סימן לפסול היחס, אך התורה העידה עליו שמדה זו מקור מקומה טהור, ולא אצד יחסו צשביל זה אדרצה בא לו זה ממדת אהרן הכהן אצי אציו.

ועיין רש"ס צ"ב דף ק"י ע"א (ד"ה אלא) שדור רביעי או דור חמישי היה פנחס לבת יתרו ולא היה קרוב ליתרו כיהונתן בן גרשום ולהכי אהני מה שדבק אהרן בטובים ע"ש, ומוכח מזה דאפילו על דור רביעי או חמישי אכתי חששו

וְבַמָּה שדקדק מעכת"ר שאמר ממזרי דרצנן ולא כתב ממזרי מדרבנן, דהכוונה דלגבי רצנן חשיבי כממזרי ולא לכו"ע, לפענ"ד א"א לומר כן שהרי אמר וקוצ"ה עמיד לאעברה לה ולצנהא מעלמא דממזרים אינון מצני ט' מדות אסנ"ת משגח"ת, הרי שפסק ותיי שממזרים הם, אלא שהיה משמע ממזרים דאורייתא, לכן הדר מפרש ממזרי דרבנן, וזה לפענ"ד צרור צס"ד.

וּבְאֵמַת הטור כתב בני נדה אף ע"פ שאינו ממזר מן התורה וכו', ומשמע דמדרבנן הוי ממזרים, והפרישה אה"ע שם כתב צס מהרש"ל לאו דוקא מן התורה אלא אפילו מדרבנן אינו ממזר. וזה לשיטתו צתשו' וציש"ש. אצל צוהר משמע שמדרבנן הוה ממזר, וכמשמעות לשון הטור. והיה אפ"ל הטעם כמ"ש החכם צמהרש"ל לענין כהונה וה"נ לענין ממזרות דמדאורייתא אפיקתי קרא וא"כ לא נתמעטה אלא מדין ממזר דאורייתא, אצל מ"מ מדרבנן הוה ממזר וק"ל. וזה יתד גדול להצוש (סי' ד' סעי' י"ג) שכתב שכן הגדה פגום הוא לכהונה "מדרבנן".

בְּרַם הזוהר כתב כן גם על כל הט"מ. ובאמת כבר אמרו צתלמודא דידן צנדרים שם אינו מספר עמי לא צתחלת הלילה וכו' כדי שלא אתן את עיני צאשה אחרת ונמלאו בני צאין לדי ממזרות, וודאי לאו ממזרי דאורייתא קאמר, וקראן ממזרים, והיינו ממזרי דרבנן, וצמס' כלה אמרו על זה המאמר מכאן אמרו עשרה הם כממזרים ואינם ממזרים ואלו הן, ומנה בני עשרה מדות עיי"ה.

ג) עוֹד יצא מע"כ לחדש דהני אסנ"ת משגח"ת ובני נדה שאמרו עליהם חז"ל שפגומים הם היינו דוקא כשעושים צמויד אצל כשעושים צשווג אינו צכלל אלו ואין עליהם פגם זה. ולפענ"ד נראה דכמו דהצא על הגדה צין צשווג צין צמויד הרי טומאתו עליו כל צבעה, ה"נ הולד ג"כ טומאתו עליו צין צשווג צין צמויד דמאי שנא צנו מאציו, ואדרצה הרי הולד לעולם אינו עושה שום מעשה אלא הרי הוא נוטר מנטע אציו, ומויד צשווג הכל אחד לגביה.

וּנְרָאָה רא"י לזה מש"ג הנ"ל, שהרי הש"ג תמה למה אין זוהרין לשכב האשה על סדין שכתב צעלה כשאניה טהורה שמה צתעבר מאותו זרע, והנה אף אם צתעבר יהיה רק צשווג או פחות מזה, ומדשקיל וטרי צוה למה אין זוהרין צוה מצואר דאפילו צשווג או פחות מזה אפילו שלא כדרך ציאה כלל נמי יש כאן פגם. וכן יש להציא רא"י מט"ו הנ"ל, דהרי שם מיידי דטעתה צמנין והיתה שוגגת ועכ"ו כ' הט"ו דלריך הצחנה מטעם בן הגדה.

ד) וּבִ"ש מעכת"ר מצרייתא דמס' כלה רצתי פ"א עשרה כממזרים ואינם ממזרים וחשיב בני אסנ"ת

עליו, וצאמת כי גם אני מנטער צנערן של ישראל המקום ירחם עליהם ועלינו, אך לא אדע מה נעשה סוף דבר הוא דבן הגדה אע"פ דישראל גמור וכשר הוא ומותר לכתחילה להתחתן עמהם צלי פקפוק, מ"מ שלמנוה ייחשב להנשא עמהם ושחס ושלום להתרחק מהם צעיני נישואין, ישחקע הדבר, דצני נדות פגומים הם כאשר הארכתי שם, ומה מלוא הואת להתחתן עם פגומים כדי לקרצם וישחית זרעו ומה טעם יש צה.

ובמה שכתב מעכ"ת דהתורה מהפך שורשו הרע לטוב, אטו נימא דממזר ח"ח שאמרו שהוא קודם לכה"ג ע"ה נהפך שורשו שיהא מותר לישא צת ישראל הכשרה, וכן שמוקי ואסופי אטו נימא דע"י תורה ותשובה מעולה יהיו מותרין ח"ו לצא צקהל. ומה שצ"ן לספר תומר דבורה שער הבינה פ"ד דהתשובה משריש הרע לטוב אין זה ענין שיתר עי"ז ליכנס לקהל ח"ו, אלא זה לענין תיקון השורש למעלה והנקמרות לה' אלקינו, ועי' מש"כ הרדב"ז במלכות דוד על המלכות מלוא קב"צ ומלוא קב"ט הצאתי דבריו צח"ז סי' רט"ז ע"ש, וה"ה לענין פגם דצני נדה, ודאי שהתורה מהפכת את הרע שבו לטוב והרי אפילו נכרי שעוסק בתורה הרי הוא ככה"ג (ע"ז ג' ע"א) אצל עכ"ז פסולי קהל ופגומי היחס נשארים צפגימתם, ואנו אין לנו אלא מה שעיינינו רואות צה ומה שהורו לנו חז"ל ומפיהם אנו חיים שצני נדה מושחתים צגופס צטצע.

ובמה שאמר להוא צע"ת מן המדרש צא צרוך ה' דאליעור ע"י ששרת את הצדיק צאמונה יא מכלל ארור לכלל צרוך ונקרא צרוך ה', יפה השיב לו לפי דרכו, עיין קידושין ע"ג ע"א דרש ר' זירא צמחוא גר מותר צממורת רגמוהו כולי עלמא צאתרוגיייהו, אמר רבא מי איכא דריש מילתא כי האי צדוכתא דשכיחי גיורי, דרש רבא צמחוא גר מותר צכהנת טענוהו צשיראי, הדר דרש להו גר מותר צממורת אמר להו אפסידתא לקמייתא, אמר להו דטבא לכו עבדי לכו אי צעי מהכא נסיב ואי צעי מהכא נסיב, הרי דצמקוס שיש ממזרי טצ להשיב להם דטצי להו, וא"כ יפה עשה מעכ"ג שהשיב לו לפי דרכו צא צרוך ה'.

מיהו לדינא אדרבה משם ראייה לסתור, שהרי אליעור עבד אצרהם ה"י מהדר להשיא צמו ליצחק, והנה אליעור ה"י צדיק ות"ח כמו שהעידו רז"ל והוצא צרש"י דמשק אליעור שה"י דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים, וכה להיות עומד ומשמש לפני אצרהם אצינו, ומאידיך גיסא צתואל ה"י רשע גמור וכן לצן צנו אחריו וחשודים היו על ריחיה שהרי נתנו סם צמאלו של אליעור, ואפ"ה לא הסכים אצרהם אצינו צשום אופן להשתדך עם אליעור ראש ישיבתו, והעדיף להשתדך

לו שמידותיו הרעים נמשכים אליו מאצי אמו, והוצרך הכתוב ליחסו אחר אהרן. ומנינו עוד צאבותינו הק' (שצת קמ"ו ע"א) שלא פסקה מהן זוהמא עד ג' דורות, אצרהם יא ממנו ישמעאל, יחק יא ממנו עשו ע"ש, שגרמה להם זוהמת תרה עד ג' דורות, עי' מהרש"א צח"א שם ק"ט ע"צ ד"ה שהרי, ק"י ע"א ד"ה אלא. כי מציאות טצע הרע הוטצע צהם עד ג' דורות שנתפרש מהם. וצכ' האשכול ה"ל גרים חז"ל כל הגוים הצאים צישראל נמולים צטוצתם ורנוס ואעפ"כ אין מאמינים צהם עד ז' דורות וכו'. ואפשר שזה ענין מה שאמרו (גיטין נ"ז ע"צ) דאין לך ישראל הנוצח צמלחמה שאין צה מזרעו של עשו שנאמר צו והידיים ידי עשו והצן, וה' הטוב יכפר.

ובעיקר הדברים נא לעיין עוד צספרי שו"ת משנה ח"ו סי' רי"א רי"צ רי"ג רי"ד צאריכות גדולה צס"ד, וצח"ט סי' רל"ו, ומי"צ סי' רס"ה נתיב ה'.

ובזה אתן החותמת להוגה בדבר אמת, ויה"ר שיזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות עדי יבא ינון ולו יקהת עמים כמים לים מכסים. דברי אדם מיעוט לעולם אסקופה הנדרסת בפני לומדי התורה לשמה ידי"נ דושכת"ר בכל עת בלב ונפש, **מנשה הקמן**

סימן י

שידוכין עם פגום

מוצש"ק פ' ויאמן העם התשמ"ה ברוקלין ג"י יצו"א מע"כ ידי"ג הרהגה"צ המפורסם חובר חיבורים מחוכמים לתועלת הרבים כג"ת מוה"ר בנימין זילבער שליט"א, בני ברק ת"ו.

אחדשב"ג צידידות נאמנה וכו', מכתבו היקר צצרכת תודה על ספרי ח"ח וח"ט קבלתי ושמתתי לראות שצברי מלוא חן צעיניו, אך צמה שכתצתי צספרי ח"ט סי' רל"ו צעיני קשר חיתון ונשואין עם צעלי תשובות צני נדות כתצ מעכ"ג אס היה לי הצקיאות וההיקף והעט הצרוכה של כ"ג שליט"א הייתי ממשכן את עצמי לאורך ולרוחצ למלוא היתר לכתחילה, וכתצ עוד פעם שאלני אחד מצע"ת צעיני הזה והזכרתי המדרש צפ' חיי שרה (צ"ר ס, ז) צא צרוך ה', כנען הוא אליעור ועל ידי ששרת אותו צדיק צאמונה יא מכלל ארור לכלל צרוך, ואמרתי לצע"ת כצר יש לך תשובה מספקת, כי יש הצדל צין תשובה לתשובה גמורה מהפך ומתקן השרשים, עי' תומר דבורה צמדת הבינה ע"כ.

הנה צאמת כי כצר הארכתי מאוד צזה צחלק ז' סי' רי"א-רט"ו, ושוב צחלק ט' הנ"ל ואין לי מה להוסיף

שמפורש במדרש וצמס' כלה שטבע המהעצרת צנדתה שיהא הולד מנורע זודאי אסור לעשות כן, ואף אם הרופא אומר שלא יהי' מנורע אינו נאמן להכחיש דברי חז"ל, וכמפורש בפוסקים שאין מאמינים לרופא דבדנ שמפורש בש"ס להיפך, וגם דבלא"ה הוי הולד פגום ועו פנים כשנתעצרה צנדתה מפני רוח הטומאה השורה על האשה או וכמש"ל עכ"ל. והראני חמני הגר"צ האגער שליט"א מש"כ החפץ חיים בשמירת הלשון שער הזכירה פ"ו במספר לה"ר שלא כל אחד נעשה מנורע ושייך גם לנ"ד ועיי"ש בסוף דבריו מספר הקנה שלפעמים נפרע צעניות דהוי כמת ע"ש.

הנה מנזאר עד כמה סגר הדברי מלכאל את הדרך צבני נדה ר"ל ושהם פגומים צדרך הטבע, וש"ס יראו הרופאים ויכחישו את דברי חז"ל לא נאמין להם דבני נדה הם בטבע פגומים חלושים ומנורעים וצנפשותם נוטים לרע ר"ל, מלכד רוח הטומאה השורה עליהם, ואף לגבי קיום מנות פ"ו לא רצה להחיר באשתו באופן זה אלא יגרש אותה וישא אחרת, וידוע כמה קשים הגירושין ועכ"ז לא החיר, ואחרי אלה הדברים עכ"פ מי שצידו לישא אשה או צחור שאינם מהם מי יקל ראשו. וכבר העתקתי בח"ט שם דבריו הנלהבים של הזקן אהרן (וואלקין) צתשו' חלק א"ע סי' ס"ה דשומר נפשו ודאי דראוי להתרחק מהם בכל האפשר, דבני הנדה הם המורדים והפושעים והעזי פנים שצדור.

ובמה שטען דא"כ ח"ו סוגרין עליהם את הדרך, זה אינו טענה, הרי חז"ל ציוו שלא יתחנן אדם עם משפחת מנורעים כדי שלא יוליד צנים מנורעים, ונפקא בא"ע סי' צ' סעי' ז', ולכאורה הרי סוגרין עליהם הדרך, ותו דהא זהו אפילו כשאותו המדובר איננו מנורע דאל"כ היל"ל לא ישא אדם מנורע או מנורעת, אלא כיון שהיא ממשפחת מנורעים לא ישאנו, וא"כ כל שכן מה פשעו שסוגרין עליו הדרך, ולמה רחוקהו חז"ל מחיתון, אצל התורה דרכיה דרכי נועם ומי פחי יסור הנה להשחית את נחלתו. וכמו"כ צבני נדה, לא לצד צבני נדות עצמם מנורעים הם, אלא אפילו בלא זה הנה דון מינה דמשפחה שיש עליהם פגם והשחתה שראוי למשפחה מיוחסת להתרחק מהם אין טענה כזה שסוגרין עליהם את הדרך, וישתדכו הם למיניהם, וזה לפענ"ד צרור צס"ד.

ובודאי כי מנזה רצה הוא לפשוט יד לקבלם ולקרצם ולחפש אחר קולות להקל עליהם ולא לרחקם ח"ו, אצל להכניס לכתחילה פסולים ופגומים צתוך משפחתו וצתוך כלל ישראל הכשרים כדי שלא לפגוע בהם, קירוב כזה לא שמענו, ובכל דור ודור הפרישו הפסולים והספיקות, ועזרה הסופר כשעלה לא"י הפרישו הפסולים מן הכשרים ועש"ס כסולת נקי' צצירור אחר צירור, והגם שנראה כאכזריות מה שסגר עליהם

עם משפחתו אפילו היו רשעים רק שהצת היתה לדקניה, והשציעו על זה, והנה אנו רואים כאן עד כמה הנטער אצרהם אצינו להשיא את צנו והגיע עד לנ"ז שנים ולא רצה להתחנן עם נאמן ציתו אף לאחר שלמד ולימד תורה הרבה ולאחר שהתורה הפכו לטובה שכבר נעשה צרוך. וכעודא דאצרהם מצינו צקידושין דף ע"א ע"ב, זעירי היה משתמט מר' יוחנן רבו דהוה אמר ליה נסיב צרתאי, שלא הי' חפץ צה זעירי מפני שהוא מא"י והוא מצבל, אע"פ שהיתה צת רבו וראש ישיבתו ע"ש. ויעקב אצינו לא הניח לנכדיו שישאווהו לארץ ישראל לפי שנולדו מצנות כנען לדעה חדא, ויש להאריך בכל זה מ"מ אין הדברים יולאים מידי פשוטם.

ובשו"ת דברי מלכאל ח"ד סי' ק"ו דן אי מותר להכניס זרע ע"י שפופרת צרחס האשה שחלד צשעת נדתה, וכתב דיש חשש גדול שהולד יהי' צן הנדה, וצן הנדה משמע דפגמו לא מלד האיסור אלא מלד שצטבע נפגם או הולד כמנזאר צוהר פ' מנורע שטומאה הרוצנת על האשה צעת הזאת נמשכת על הולד ועיין רמז"ן פ' ויאל, ואיחא צמס' כלה שצן הנדה הוא עו פנים וחלש ומנורע וכ"ה צמד"ר מנורע פט"ו ומנזאר שם שצטבע הוא כן ולא מחמת החטא שעשו, ולזה חלילה לעשות לכתחילה שיהיו זרע מרעים ומנורעים ועי' שערי תשובה לר"י אות קכ"ה, ואף דאיחא צצרכות דף י' שננטוה חוקי' לקיים פו"ר אף שידע שצנו יהי' רשע משום דצהדי כצשי דרחמנא למה לך, היינו משום שלא הי' יכול לקיים צאופן אחר, אצל צנ"ד יכול לגרש את זו ולישא אחרת, וגם דהתם הלא תלוי צצחירה רק ראה צרוה"ק שיהי' רשע אצל הכא גורם לו שיהא צטבעו נוטה לרעה וכדאיחא צמד"ר שם עה"פ אצות אכלו צוסר וגו' ע"ש, והא שהחיר צהגהת סמ"ק לנדה לשכב על סדיני בעלה נראה משום שהוא מילתא דלא שכיחא שימצא על הקדין ש"ו שעודנה חמה ושיכנס לגופה צאופן שחתעצר ולזה לא חששו לזה, אצל לעשות כן לכתחילה ודאי אסור, ואין זה קיום מנות פ"ו כראוי שירצה צישראל צנים פגומים ומנורעים, ואף דצדיעצד יאל ידי פו"ר אף צממזר כדקיי"ל א"ע סי' א' ס"ד, מ"מ ודאי ראוי לעשות צאופן שיהיו צבני יראי ה' ושלמים צנפסס וצגופס, והראי' מחזקי' שעלה צדעתו שפטור מפו"ר צצציל שידע שצנו יהי' רשע, (ועיין חוס' ריש חגיגה אי ממזר בכלל חייב צפ"ו שלא להרצות ממזרים), ורק ישעי' אמר לו שצכ"ו חייב, והיינו כמש"ל שלא היה אפשר צענין אחר, וגם כי הוא לא היה הגורם צזה כי הלא זה תלוי צצחירת הצן, אצל לגרוס לכתחילה כן מוכח מזה דאסור, ודין מפורש הוא ציצמות דף ס"ה וצשו"ע א"ע סי' צ' ס"ו שלא ישא אדם אשה ממשפחת מנורעים כדי שלא יוליד צנים מנורעים, הרי שאסור להרצות מנורעים צישראל, וה"ה הכא

מאמשינוב שליט"א חשבתי שזו ענין של דרך משא ומתן בפלפולא דאורייתא, ועכשיו אני רואה שזה נוגע הלכה למעשה, וכיון שכבר זה לידי לא אוכל להשיב ריקס וגם לנחמת העינין.

תובן השאלה, צעל תשובה אחד השתדך עם צמ ישראל כשירה וההורים שלה התנגדו להשידוך ועכשיו שהגיע זמן החתונה התעניין אזי הכלה אחר שורש החתן לצרר מי ומי הוא, ונתברר לו [ח] שמקורו ממדינת הגר עיר קפואוואר, סבא שלו היה רב ושוחט צעיר הנ"ל ולאחר שנתפרדו החרדים מהניאלאגיס נשארה העיר קפואוואר תחת השפעת הניאלאגיס, ומאז ועד החורבן נשארה עיר ניאלאגיס. [ב] הסבא של אזי החתן בזמן הפירוד החרים את צנו וניתק כל קשר ומגע עם צנו וכדיו מחמת הפירוד הנ"ל. [ג] לדברי הגר"ש אוגור (שליט"א) [ז'ל] מצ"ב שהיה גר בצמוך לעיר קפואוואר לא היה שם בכל העיר שומר שבת. החתן נולד כבר בצרן ישראל וגם אזיו וצנו לא היו שומרי תורה, החתן ואזיו נעשו צע"ת בערך לפני עשר שנים. [ד] לפי המקובל אצלם הם צאים ממשפחת כהנים. [ה] היות כי כל המשפחה הם חילונים וגם כהנים יש לחוש משום פסולי חיתון, ומשום חללות, וכ"ק האדמו"ר מאמשינוב שליט"א חשש אפי' למזרות ר"ל. [ו] אזי החתן נתגרש לפני כעשרים שנה מאשתו שהיתה ממאראקא מממשפחה רגילה דתית שפקרה כשבאה ממאראקא. [ז] הגירושין היו בצרן ישראל כדת וכדין ולא היו שום טענות או מריבות ציניהם. לאחר שנתגרש קבל האב את הילדים וגדלם. [ח] לאחר הגירושין צטטף השיחה אמר הבעל, האמת שהיא בגדה צי. [ט] עוד אמר כי יש הודעה שהגרשה אם החתן הנ"ל הודיעה שבשנות ילדותה זינתה עם אחיה ונמצא הבן חלל. ונשאלה השאלה לאחר שנתברר כל זה על החתן אם רוצין לנתק השידוך אם חל עליהם חרם הקדמונים, והספקות מנקרות את ההורים.

והנלפענ"ד כי הניאלאגען צהונגאריא הגם שנפרדו היראים והחרדים לדבר ד' מהם לגמרי, לאזיו ולאמו אמרו לא ראינו את אחיו לא הכיר ואת צניו לא ידע, מ"מ לענין חיתון לא אסרום, ומי שחזר בתשובה קבלוהו מיד, וכן שמעתי מפי ידי"ו הרב הגאון מוהר"י קעניג גאבד"ק יאקא שליט"א שככתבו את האזהרות קפץ אחד מן המנויין וציקש שיכתבו גם לאסור חיתון צהם, ועמד המהר"ם שיק זצ"ל ומחה ואמר צפירוש שלא נאסרו צחיתון. וצעת החורבן הגדול והנורא שעלה הצר הנורר היטלער ימ"ש וצלצל את כל העולם וגור להשמיד להרוג ולאצד את כל היהודים, הרג ולא חמל כל אשר צשם ישראל יכונה, היראים והניאלאגיס, כולם כאחד עלו יחד על מוקד הקרעמאטאריוס צצירקענוי על שהיו

הדרך מ"מ הוצרך לכך לטהרת עם ישראל, גם צימי חו"ל מצואר צאריכות צריש פרק עשרה כמה וכמה מדינות וגבוליהן לענין יחוס, וזה חדשים מקרוב צאו להרצות עלינו פסולי קהל ופגומים מארבע כנפות הארץ וכל המרצה הרי זה משוצה, אך דעת חכו"ל מעולם לא היתה כזה. וגם צני גדות אע"פ שכשרים הם לכל דבר ככל אחד מישראל ואין אנו מפרישין אותם ח"ו, מ"מ פיגוס יש עליהם וטומאת החטא צעלמותם, ועליהם נאמר שחת לא לו צניו מומם, ואלו המשפחות שמסרו נפשם צשציל קדושת ישראל וטהרת משפחתם אין צריכים לחוב ולהשחית נחלתם לערצ ציניהם פגומי יחס וצני גדות צשציל רגשות הזולת, דאם לא כן מה הועילו צמה צבאש וצמיים צשציל טהרת המשפחה ואח"כ יצטרכו ציניהם וצני ציניהם לקרב רחוקים ולערצם ציניהם, אמתמה. ועיין רצינו נסים גאון צרכות כ"ז ע"צ צשם הירושלמי שהי' ר"ע יושב ומצטער ואומר לא שהוא צן תורה יותר ממני אלא שהוא צן גדולים יותר ממני, אשרי אדם שזכו לו אצותיו וכו' ע"ב.

בללו של דבר ודאי דיש לנו לקרב את הרחוקים ולעשות את כל מה שצדינו לקרצם, והם כשלעצמם ודאי יכולים להתחתן, ומי שאינו מקפיד ואינו חש לקמחיה הישר צעיניו יעשה דליכא איסור כלל לישא צני נדה וט' מדות, אצל לסלף את האמת ח"ו להיות כעם ככהן, חס מלהזכיר, וצטלהי תענית אמרו תן עיניך צמשפחה שאין אשה אלא לצנים, וצגמ' (צ"צ ק"ט ע"צ) לעולם ידבק אדם צטוצים שהרי אהרן נשא צת עמינדב ילאו ממנו וכו', ואמרו (צ"מ פ"ה ע"א) כל שהוא ת"ח וצנו ת"ח וצ"ח ת"ח שוב התורה מחזרת על אכסניה שלה. ועי' קידושין ע"א ע"ב לא קשיא כאן להשיאו אשה כאן להוציא אשה מידו עיי"ש, דודאי יש מצות קירוב צכל מה דאפשר, אצל לענין נישואין מעלה עשו ציוחסין.

ואסתגר בזה, והברכה אחת שיזכה להרביץ תורה ודעת ולקרב רחוקים לאורך ימים ושנים טובים דשנים ורעננים עביגוא"צ בב"א, ידי"ו קשור באהבתו בלב ונפש,

מנשה הקמן

סימן יא

נשתדך עם אחד ונודע לו שהוא מזרע הנעאלאאן

ער"ח כסליו התשנ"ט ברוקלין נ"י יצו"א

מע"כ האי צורב איש מורם מעם כולו אומר כבוד כש"ת וכו'.

אחדשב"ת צידידות, הצרי אין בגלעד ומה מצאתם צי כי רדפתם אחרי והלא אתכם החרש והמסגר, ואתמול כשנלצל אלי הרב הגאון מוהר"י טוסיג שליט"א אצ"ד צעלעד פה צרוקלין צשליחות כ"ק ידי"ע וידי"ג האדמו"ר

לפסול את צנה, ואפי' לא לפסול את עצמה, אלא שאם היינו עכשיו רוצים להשיאה לכהן [לולי שגרשה היא] והיא אומרת זינתה שויה אנפשה חמיכה דאיסורא, ואף זה רק אם אמרה כן ומחזקת בדיבורה, אבל אם לא אמרה רק בדרך פטפוטי דיבורים ואח"כ חזרה בה אם היה שלא צ"ד נמי אין צדצריה ממש אפי' לעצמה.

היוצא לן כי לא מצאתי שום דבר להלכה שצ"ת זה אסור לישא בת ישראל משום פסול חיתון, ואפי' נחוש לחללות הרי לא נזהרו צנות ישראל הכשרות להנשא לחללים וכמ"ש מעב"ת. והיות כי ההורים ידעו שחתן זה הוא צעל תשובה ועל מנת כן נכנסה בתו, ולא היתה כאן רמיה, שלא בא צערמה לומר שצא ממשפחה רמה, והיא הסכימה, הנה אמרו חז"ל בתך בגרה שחרר עבדך ומן לה.

ה' ית"ש יצרך את עמו ישראל בשלום, ויזכו לרוות רב נחת דקדושה מכל יוצ"ת, והשוכן שחקים ישקיף ממרומים על הדור השצור והרצון לשצרי שצרים ויחוס על אודים מוצלים מאש וישלח לנו משיחו הולך תמים ויגאלינו גאולת עולם צ"א.

ידידו בלתי מכירו המצפה לרחמי שמים מרובים מעתיר בעדו ובעד כל משפחתו לטובה בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן יב

בדבר היתר שבט הפאלאשין
ובדבר עולי רוסיא

ה' לסדר בך יברך ישראל התשמ"ו ברוקלין נ"י יצ"ו
מע"כ ידידי היקר הרב הגאון הגדול, מעוז ומגדול, אלקי אברהם בעזרו מוה"ר אברהם בהנא שפירא שליט"א.

אחד שב"ג צידידות, צפתיחת מכתבי אבקש סליחה על שתיקתי עד היום ולא השצתי על תשובתו

הרמה כפי צקשמו, והסיצה כי צאמת חשצתי שענין זה מצותו צגדולים ולא צאדם מועט כמוני, ועוד כי צצרים כאלו שייכים להקרובים אל העניינים שיוכלו לצרר כל פרט ופרט הצריך צירור כפי האפשר, ולכן חשצתי דרכי ואמרתי אשיצה רגלי ויפה השתיקה אפילו לגדולים ואפי' צצצרי תורה כ"ש לקטנים, אמנם שוב נחמתי דעכ"פ מפני הכבוד צריך להשיב, גם כי נתעוררתי לזה מחמתי צצני צנש"ק הרב הגאון מהרי"א אלתר (שליט"א) [זצ"ל] רב וראש הכולל דקהל חסידי גור צירושלים עיה"ק, ולכן אמרתי לצא צאחה הערות וגרגרים אבל לא להלכה ולא למעשה, וגם לא לפרסם הצצרים כי אין צכוחי לפסוק לשצט כולו וצצצר הנוגע לכלל ישראל מריחוק מקום.

יהודים, והרי כולם קידשו שם שמים צצצים, ואפשר שפעלו צעולם העליון על אודים הנשארים מהם שיחזרו בתשובה.

ודברינא כד הוינא צמאנאווין (מחנה קרוב לאוישוין) וחזרנו מן העצודה התפללתי מנחה צצרך והלך אחי אחד שהיה ניאלאג מעיירה קעטשקעמעט ושאל אחי מה אני אומר, והשצתי כי אני מתפלל מנחה לה', וציקש ממני לומר קצת צקול שישמע גם הוא ויגיד אחרי, לאחר התפילה אמר לי מעולם לא שמעתי זה וכמעט זלגו עיניו דמעות, וכנראה שגם הם התחרטו, ורובם היו תינוקות שנצבו כנ"ל.

ויבא שמקובל אלסם שהם ממשפחת כהנים, ודאי הרבה יש לדון צצצר אם לא נתחללה הכהונה אלסם צצמשך השנים והדורות, ומיהו לפענ"ד כצצתי צצר דאזלינן צצת רוצא והרי ידוע שרוצ מציני ישראל רוצא דרוצא לא גרשו נשותיהם צצמדינות אלו, וגם כפי הנראה הם לא יודעים שהיו צצמשפחתם גירושין א"כ סומכין על החוקה שלא נשאו גרושות, והגם דקידושיהם לא היו קידושין כראוי מ"מ מפנויה נמי אין צנו חלל כשייחד אותה לעצמו, וכיון דלפי סכלם חצצבו שזה קידושין א"כ עכ"פ הצן כהן מחזקה דרוצ צעילות אף דליכא למימר דאמו צצחוקה צציקת, עיין גמ' חולין י"א וצמוס' שם. ומיהו אפי' אם נתחללו צצפסולי כהונה והו"ל כהן חלל מ"מ כשר הוא לצא צקהל, אלא לענין כהונה אם ירצו לעלות לדוכן וכיוצא צו צריך לצרר יותר, אבל לענין חיתון אין צזה נפ"מ וכמ"ש גם מעב"ת צצמכתצו.

ולענין חשש ממורות שחש לה מעב"ק האדמו"ר מאמשינוצ שליט"א, גם אני הקטן צעהאי פחדא יחינא, אך אם נחוש לחשש ממורות א"כ צכל או רוצ צעלי התשובות צצורינו יש לחוש לזה, אך צצפרי שו"ת משנ"ה ח"ו סי' רי"ד הארכתי הרבה צזה והעליתי דאין לחוש לזה דאזלינן צצת רוצ עיי"ש, ואפי' החושש לה אינו אלא ספק ממזר וקיי"ל ממזר ודאי הוא דלא יצא צקהל אבל ספק ממזר מותר.

ויבא שאציו נשא אשה ממשפחה ממוראקה, הנה ידוע כי הם שמרו טהרת המשפחה, וא"כ על האם אין שאלה רק על מה שנולד אח"כ. וצמה שאמר צצמשך זמן הנישואין לא היה מריצה ציניהם עד לאחר הגט, זה מעליותא שנולד הוא ממנו, ולא זינתה האשה תחתיו כלל. ומה שאמר הצעל לאחר הגירושין פעם צצטף שיחה צצאמת היא צגדה צו, כיון שלא אמר כן לפני הצ"ד צצעת גירושין רק לאחר הגירושין אמר כן ולא הציא שום ראיה על זה אין צצצצרו אפילו משום לזות שפתים, כי אפשר שרגו עליה או מי שהוא לימדו לומר כן ואין להאמין לו כלל צזה.

ויבא שהאשה אם החתן אמרה שצילדותה שצצה עם אחיה, הנה פשוט דאין אדם משים עצמו רשע ואינה נאמנת

לדון על שבט מישראל צריך סנהדרין

א [הגה דבר גדול כזה לפסוק על שבט כולו מישראל אם הוא כשר או פסול או אינו מישראל כלל, אין זה ענין שיכול היחיד להורות יחיד ואפילו כגובה ארזים גבהו, וכבר אמרו חז"ל (משנה ריש סנהדרין, ועי' רמב"ם הל' סנהדרין פ"ה ה"א) אין דנין את השבט אלא על פי בית דין של שבעים ואחד, ולא רק לגבי השבט כולו אלא אף על היחיד להעלותו או לפסלו היו דנין בסנהדרין, עיין שלהי מס' מדות פ"ה מ"ד סנהדרין גדולה של ישראל יושבת ודנה את הכהונה וכהן שנמצא בו פסול לזבש שחורים ומתעטף שחורים ויוצא והולך לו ושלא נמצא בו פסול לזבש לבנים ומתעטף לבנים נכנס ומשמש עם אחיו הכהנים ויום טוב היו עושין שלא נמצא פסול בזרעו של אהרן הכהן וכך היו אומרים ברוך המקום ברוך הוא שלא נמצא פסול בזרעו של אהרן וכו' ע"ש וברמב"ם הלכות ביאת המקדש פ"ו ה"א, והרי דאף לפסול כהן מכהונתו לחוד ולא לפסלו מכלל ישראל צעי סנהדרי הגדולה של ישראל וכ"ש לפסול שבט כולו שהי' צריך לזה ב"ד הגדול ולדון לפניהם, והם יקבעו ההלכה ע"פ רוב דקיי"ל אחרי רבים להטות.

לפניו רבש"ע ימחו על קדושת שמך אמר אימר ליה ליעקב דהוה ליה זער גידול צנים אפשר דצעי רחמי עליהו אמר ליה צניך חטאו א"ל רבש"ע ימחו על קדושת שמך אמר לא בצפי טעמא ולא דרדקי ענה אמר לו ליצחק צניך חטאו לי אמר לו להקצ"ה צני ולא צניך צשעה שהקדימו לפניך נעשה וגשמע וכו', ויש להצין דלעמיד לבא סתם הוא לימות המשיח א"כ למה אז יאמר לא"א צניך חטאו, אבל נראה דמיירי קודם ביאת המשיח שיחילו צני ישראל להתקבץ מארבע כנפות הארץ ולחכות ולצפות על ביאת משיח דקיינו שיחגלה לנו במהרה צימינו ויצואו צני אברהם יצחק ויעקב מארבע פינות העולם ויהיו צעונ"ה כמו שיהיו ויצא הקצ"ה ויאמר לא"א צניך חטאו לי מה לעשות עם צנים כאלו, ויאמר לפניו ימחו על קדושת שמך שכיון שחטאו ופגמו בקדושת שמך ימחו, וכן יאמר יעקב צנינו, ויצחק צנינו ירחם גם עליהם ויאמר צני הם ולא צניך והלא הגלות הוא שגרמה להם ולכן יאמר פלגא עלי ופלגא עלך וכו', עכ"פ מצויר שהקצ"ה רוצה בלימוד זכות על צניו ועיין פסחים פ"ז ע"א ברושע הנביא, שנענש על שאמר העצרים באומה אחרת הי' לך לומר צניך צני חנוניך וכו' כיון שראה שחטא בקש רחמים עליהם.

והגה כבר הי' לעולמים צומן בית שני כשעלו צני ישראל מצבל ורק אחר שבעים שנה והרבה מהם השפיע הגלות עליהם עד שנשאו נשים זרים והרבה פקולים היו בהם, ובמתני' (קידושין ס"ט ע"א) עשרה יוחסין עלו מצבל כהני לוי ישראלי חללי גירי וחרורי ממזירי נתוני שמוקי ואסופי ועזרא הסופר העלה אותם כולם, ובגמ' (עמ' ז') נחלקו צבי ורבא אי צב"כ העלם או מעליהם עלו ע"ש, והנה כשעלו כולם או העלום כולם עשה עזרא הסופר צתי דינים ודנו עליהם וקרצם, אלא שנתן לכל אחד מקומו.

והגה פלא שאמר עשרה יוחסין עלו מצבל ולא אמר ג' יוחסין עלו מצבל ושבע פסולין, שהרי רק כהני לויי וישראלי הם יוחסין אבל חללי גירי חרורי וכו' הרי המה פסולי קהל ויותר מזה, אבל חז"ל קראום יוחסין שכולם מיוחסין הן אלא שזה מיוחס יותר מזה ולכן אין להתחתן זה בזה כל אחד לפי מדריגת יחסו אבל עכ"פ כל בני מיוחסין עוד יותר מן העכו"ם שאין להם יחוס כלל, ומצאנו דהתורה לא חסרה על כבודם וליתן להם רשות להתחתן באסור להם כי באמת זה כבודם כל אחד לפי יחסו יתחתן, וממילא הי' צומן הוא שצאים צנ"א מארבע פינות העולם צבוח"י לארצנו הקדושה ומנפים לביאת גואל דק כיון שצאים כל מיני יוחסין צריך לצרר מי ראוי להתחתן עם מי ולהסביר להפסול או להספק הענין שכמו שאסור לכהן לישא גרושה ואין לשום אדם טענה

ולדעתי היו צריכין עכ"פ לאסוף רבני וגאונים המקום ולהציע לפניהם השאלה ולהציע מהם את היודעים עניניהם ומנהגיהם של בני אינשי, או אם צריך לשלוח שלוחים לארץ מולדתם ולברר המציאות כל מה דאפשר, והכל צננעא כדרך אבותינו בכל מקום ומקום, ואח"כ יוכלו לדון ע"פ הצירור והגזיית עדות לפני ב"ד חשוב, ואז אם היו צריכים עוד אזי ישלחו את כל החומר שנקבצו יחד לגדולי הרבנים וראשי ישיבות לעיין בחומר ההוא בכובד ראש וכל אחד ממרחק יצא דעתו ג"כ, ואח"כ יוכלו לאסוף אסיפה שנית מהרבנים הנבחרים לדון בזה או להוסיף עליהם כפי הנראה להם ואז הי' יוצא הדין לאמיתו.

ובבר מצאנו וראינו דברים כאלה שאמרו לא זו משם עד שעשאו עובדי כוכבים גמורים עי' יצמות י"ז ע"א וחולין ו' ע"א, ויש כח ציד חכמים לעשות כזה אם רואים כל החכמים שכן ישר לעשות, ואזי נא לנו שכך עלתה צימינו שדברים העומדים ברומה של עולם שחלק מאחינו צני ישראל הם ח"ו על סף הטוביעה והיום זה כותב צעתון ככה ומחר כחוב צעתון ככה ואין זה שייך להם כלל להציע דעה צנידו"ד, ומצא זרע אברהם צנינו כלה ונאצד.

וע"ד רמז יש לומר בזה מה שאמרו (שבת פ"ט ע"ב) לעמיד לבא יאמר הקצ"ה לאברהם צנינו צניך חטאו לי אמר

ככל האומה היהודית יש יסוד גדול להסתפק ולומר שנתערצו ציניהם גויים באתם או גויים שנתקבלו כגרים לשבטם ולפי שאינם מכירים הלכות גירות לא הועילה הגירות להם, ואף שהרדב"ז העיד על כשרותם מ"מ מאז ועד היום זה כמה מאות שנה יש לחוש הרבה לחששות אלו וכיו"ב, ועל זה הרי אין לנו פס"ד של רבינו הרדב"ז ז"ל, ואם כי החשש הוא על המיעוט, מ"מ לענין יחסין גם למיעוטא חוששין, לצד מהחשש שחשש הרדב"ז ז"ל שקידושיהם קידושין וגיטיהם אינם גיטין, [וע"י החשש של גויות יוקלש החשש של ממורות דהיכא דחוששין שהאם נכרית ליכא חשש ממורות], ולכן דקו פסקי הרבנים עד היום שיש לכל אחד מהם להחגייר מספק צמילה וטבילה ובקבלת מנאות שצוה ירדו מכל הספיקות.

בדבר חשש ממורות

אלא דלענין יחסין ז"ע וכבר חשש לזה רבינו הגדול הרדב"ז ז"ל, דהגם שמתחלה כתב בתשו' שם אלו הבאים מארץ כוש הם משבט דן צלי ספק ומפני שלא היו ציניהם חכמים צעלי קבלה תפסו להם פשטי הכתובים אבל אם היו מלמדים אותם לא היו פוקרים בדברי רבותינו ז"ל והו"ל כתינוק שנשבע וכו', אבל לענין יחסין אני חושש שמה קידושיהן קידושין וגיטס אינם גיטין כתיקון חו"ל שהרי אינם יודעים צטיב גיטין וקידושין עכ"ל, הרי דהגם שקבע לן בצריחות שהצבים צארץ כוש הם משבט דן צלי ספק ודינם כישראל גמור וכתינוק שנשבע אבל לענין יחסין חשש להם לפי שאינן יודעין צטיב גיטין וקידושין, ואם הוא ז"ל חש להם אכן ודאי מיישנין, שהרי ודאי מאז ועד עתה ירדו כמה מעלות אחרנית.

והרדב"ז בתשובה סי' תשנ"ז הביא תשובת רבינו משה גאון ז"ל ח"ל יש צינינו מקום אחד של מינים שצוחקים מישראל ופירשו מדרכי ישראל ואין משמרין לא מנאות עשה ולא מנאות ל"ת ואין שוחטין כשחיתונו ואוכלים חלב ודם וי"ח טריפות ופרוצים צעירות ואין כותבין כתובות ולא גיטין לא חולצין ולא מיצמים ויש מצניהם שרוצים לחזור לישראלים ולהיות נוהגים דת ישראל אם יש תקנה לחזרתן, וכשהם חוזרין צריכין טבילה או לא, ועוד לאחר שהם חוזרים ראויים הם לצא צקהל או לא, וצריכין להטיף דם צרית או לא, והשיב כך ראינו שאותן מינין משונים הם מכל מינים שצעולם שכל מינים פוקרים צדברי חכמים כגון טריפות וכגון יו"ט שני דרבנן וכגון שניות מדברי סופרים אבל צדברי תורה ומקרא מחזיקים ומשמרים, והללו שפירשתם פקרו צעיקרי תורה ונשאו עריות הולידו צנים ממזרים וחללו שצמות ואלו לא היו עיקרם מישראל היינו חושבים אותם נכרים כשאר נכרים שמתגיירים וטובלים ונעשים כשאר ישראל כמו שכתוב כאזרח מכם יהיה

ע"ז וכן לאסופי אסור לישא צת ישראל הכשרה וכן ישראל אסור באסופי וצשתוקי וכיוצא בזה ולא שייך שום טענות בזה לא האסופי טוען למה נאסר ולא הממזר טוען למה נאסר וכן החרורי או כיוצא בזה כי זהו ההתחייבות מיד תורתנו הקדושה, וכן נמי צכל הני שיש ספיקות שיעמדו על ספיקותם.

והנה צגמ' קידושין שם (ס"ט ע"ב) חללי מנלן דמינא ר' יוסי אומר גדולה חוקה שנאמר ומצני הכהנים צני חציה צני הקוץ צני צרוילי הגלעדי אשר לקח מצנות צרוילי הגלעדי אשה ויקרא על שם אלה צקשו כתצם המתייחסים ולא נמצאו ויגאלו מן הכהונה ויאמר התרשעת להם אשר לא יאכלו מקדש הקדשים עד עמוד הכהן לאורים ותומים ואמר להם הרי אתם צחוקתכם צמה הייתם אוכלים בגולה צקדשי הגבול וכו' ע"ש, וצגמ' יצמות י"ז ע"א מאי הרפניא אמר ר' זירא הר שהכל פונין צו צמתניתא תנא כל שאין מכיר משפחתו ושצטו נפנה לשם, ועיין רש"י שם שהכל פונים לשם כל פסולים שאין מוצאין אשה פונין והולכין שם ע"ש ועוד כמה מקומות צש"ס וצש"ע, עכ"פ אין זה דבר חדש שהמציאו עכשו לרחק או לקרב צני מקום אחד כל שנצצר הדבר ע"פ התורה, ח"פ מאד.

ערות הרדב"ז שהם משבט דן

ב] ועתה אצא קצת להשתעשע צדברי מעכ"ג צנדון היהודים האחיפויים שהציא פסק ההלכה של הרדב"ז ותלמידו מהר"י קשטרו (תשו' הרדב"ז ח"ז סי' ה' וסי' ט') וצתשו' החדשות מכת"י סי' קע"ט והוא ג"כ צח"ד סי' רי"ט [אלף ר"ץ] צאשה אחת התיופית שהיתה אשת איש שנמכרה לעצדות ונתעברה מן הקונה, ודן הרדב"ז ז"ל על כשרות הולד וכתב שם שהם צחוקת יהודים ואינה נאמנת לומר מת צעלי, וצתשובה שני' שם דן על עבד מיהודי חצב כיון שהוא יהודי ואסור למכור עצמו מצוה לפדותו ואין לו דין עבד כלל, וצמוך הדברים כתב שם שיהודי חצב הבאים מארץ כוש הם משבט דן צלי ספק ומשום שלא היו ציניהם חכמים צעלי קבלה תפסו להם פשטי הכתובים והווי כתינוקות שנשצו לצין הגויים אלא שלענין יחסין חשש שמה קידושיהן קידושין וגיטס אינו כתיקון חו"ל שהרי אינם יודעים כלל צטיב גיטין וקידושין, וצחדשות כתב הרדב"ז כמעט ממש מה שכתב צישנות סי' ה' (וצאמת הא תשובה דסי' קע"ט היא אותה תשובה מח"ז סי' ה' ממש אות צאות), וכ"ג תמה מאחר שהרדב"ז כתב שהם יהודים צלי ספק איך נימא אכן שהם לא יהודים אחמהה עכ"ד.

ואין זה תמיה שהגם כי עיקר השצט הוא כאחד שצטי ישראל, אבל מחמת הניתוק הגדול ציניהם שאין דוגמתו

לכס הגר הגר אחכס, אצל הללו כיון שעיקרן מישראל ועדיין שם ישראל עליהן ומנות נוהגות בהם והיו מחויבים בתרי"ג מנות וכיון שהיו פרוצים בעריות ולא כתבו גטי נשים צניהם ממזרים וא"א לקבלם ולהכניסם בקהל שמה יתערבו בישראל וישאו נשים מהם וישאו צנותיהם לצני ישראל ומרצים ממזרים בישראל, לפיכך א"א לקבלם כל עיקר.

וכתב עוד והוי יודעין שמלפני שאלות אלו יאזו מלפניו שבאו משם כתוב בהם שאלה דומה לזו וזיונו לכתוב לכס לקרבן ולהכניסם תחת כנפי השכינה טפי עדיף מלדחותם אצל אם הולידו צנים בעצירה שנשאו נשים שנתגרשו מצעליהם בלא גיטין אותם צנים ממזרין הם ואין להם תקנה להכניסם לישראל, אצל אם באו האצות וחזרין בהן מקבלין אותם כשמקבלין עליהן עול מלות שגולדו מטיפה כשרה וגולדו בכשרות וזקו בולדותיהן ודקדקו בהן שכל מי שיש בו שני פסול הכריזו עליו והפרישוהו ויהיה מובדל מישראל שממזר הוא ואין לו תקנה עולמית, עכשיו הודענו אחכס שאם היו אותם טועים הן צעמם שפירשו למינות יש להם תקנה להלקותם ולהכניסם כמו שפירשו בשאלות ראשונות דאם צניהם הם אין להם תקנה עולמית עכ"ל רבינו משה גאון, וא"כ לכאורה צדין נמי כיון דהני חצשים משונים הם וגרועים אפילו מהקראים שאין שומרין התורה ומנות ואין שומטין כשחטטו וכו' לכאורה דינם כדין צניהם של אותן פוקרים.

האמנם הרדב"ז בתשובה בתשו' הג"ל הוכיח דהתם הטעם הי' שהיו מקדשין נשותיהן ע"פ עדים כשרים ולא כותבין גט ולכן גזר עליהן רבינו משה גאון שלא יקבלו צניהם שגולדו באיסור, אצל הקראין שנושאין נשים רק בעדיהם לכן לא היו צניהם ממזרים שהרי מעולם לא נתקדשו נשותיהם כד"ת להיותם א"א, וא"כ דברי הרדב"ז שז"ל הם עם מה שכתב לענין החצשים דגם הם כיון דאין להם קידושין שהרי אינם בקיאים בקידושין וגם אין להם עדים כשרים א"כ אין לרחקן בשביל זה דתקנתם קלקלתם, דכיון שקידושיהן הם ע"פ עידיהן ורצניהם שכולם פסולי עדות ינהו א"כ גם קידושיהם וגם גירושיהם חדא ינהו ולא הוי ממזרים ודו"ק. וע"ע בספרינו משנה הלכות ח"ז סי' רי"ד.

וראיתי לידי הגר"מ שטערנבוך שליט"א שכתב שהרדב"ז דן בקידושי הפאלאשים ומסיק כיון שהקידושים אצלם כשר ואין אצלם גירושין כדת של תורה הם ספק ממזרים, וז"ל לעיין עוד בשו"ת רדב"ז ח"ז סי' ט' שמפורש שקידשו ע"כ. ולפענ"ד לא ידעתי איה מקום כבוד הרדב"ז שכתב שהקידושים אצלם כשרים, וצח"ז סי' ה' לא כתב רק אני חושש שמה קידושיהן קידושין וגיטם אינם כתיקון חז"ל שהרי אינם יודעין כלל צטיב גיטין וקידושין ע"כ, הרי שכתב

מפורש שאינם יודעים כלל לא צטיבין ולא בקידושין אלא שחש שמה לפעמים קידושיהן קידושין א"כ נשאר צוה בחשש כלומר אפשר שלפעמים יהיו קידושין, האמנם בתשו' ט' שם באשה כושית שנשצית ושני צניה וכו' האריך הרדב"ז ז"ל שנית וכתב באמצע התשובה ו"ל עוד יש טעם כללי לכלל הקראים שהרי ישראל הם וקידושיהם קידושין ואין גיטן כתקנת חז"ל וכולם פסולי עדות הם מדאורייתא, ואם ע"ז כוונתו הרי תברא צדיקו שהרי סיים הרדב"ז ו"ל ומ"מ מודה אני שאם היו מסכימים כולם לצד לדת חצרות ולקבל עליהם קבלת רבותינו הייתי מתירם לצד בקהל עם הסכמת החכמים נר"ו, והטעם כי כל קידושיהם צעדים מהם שהם פסולי עדות וכמו שכונסה כן פוטרה, ואין לחוש לדור הראשון שהיו קידושיהן צעדים כשרים ושמה נתגרשה אחת מאותו הדור אחר שפקרו צעדים פסולין והלכה ונשאת באותו גט שנמצאו הצנים ממזרים, ולא הייתי חושש לחששא זו כדי להסיר שם האומה הזאת מפני שהוא חששא רחוקה כי שמה אותם שנמשכו אחר לדוק וציתוס לא היו נושאים נשים ואת"ל נשאו שמה לא גירשו ואת"ל גירש אחד מהם שמה צעדים גירש וכתיקון חז"ל שעדיין באותו דור לא פקרו לגמרי כאשר צומן אחר, ואת"ל בצפולי עדות גירש שמה אותה המגורשת לא נשאה שנית ואת"ל נשאת שמה לא ילדה ממנו ואת"ל ילדה שמה סריס או אילוניית ילדה ואת"ל ראוי להוליד ילדה שמה מתו כשהם קטנים ואת"ל הגיע לכלל הנמצאים עתה כל אחד יכול לומר איני מהם וכל אחד מהם מותר לצד בקהל לצדו עכ"ל ע"ש, העתקתי כמעט כל דבריו כי הם קילורין לעינים.

הגה מצוחר דעת רבינו הרדב"ז דרק לדור הראשון הוא דחשש לקידושיהם שהם קידושין אצל לדורות הצאים אחריהם לא חש להם כלל דס"ל דכמו שכונסה כן פוטרה, ובשביל חשש דור הראשון לצדו לא ראה לאוסרן כולם מכת כל הני ס"ס, ועל הדורות אחריהן לא חש לקידושיהן, אלא דבתשובה ה' כן כתב דיש חשש קידושין, אשר לכן לא נמצא להרדב"ז שכתב שקידושיהן קידושין.

בחשש שגויים או גרים נתערבו בהם

ומעתה נדון צדין הגרים שאפשר ניתוספו עליהם ונתערבו עמהם וכיון דלא הי' להם צ"ד היודע צטיב גירות וכ"ש קבלת המנות שגם הם צעוני"ה לא יודעים נמצא דגירות כזו אינו גירות ואם נתערבו בהם זרע עכו"ם א"כ לריבים עכ"פ גירות מטעם זה, ומעכ"ג האריך בפרט זה.

ולפענ"ד נראה צוה כמה טעמי, ראשונה דדבר זה אי שכיחי שם גרים או לא יש לברר לכאורה, ובמקומות שאנחנו צאים מאירופא הי' זה כמעט מילתא דלא

בשרו חדודין חדודין ולשישן עבד מצרי ושמו ירחע ויתן שישן את צתו לירחע עבדו לשהה וכו' (דה"י א' ז'), חשיב י"ג מירחע עבד ששן עד אלישמע, ודריש בפסוק זה ישמעאל בן נתניה בן אלישמע שהיה מן הנתינים מכאן לגר שחזר לקורו עד י"ד דורות, שהיה [ישמעאל בן נתניה] שופך דמים ועושה מעשה ארמי וכו' ע"ש ועיין רש"י דה"י שם פסוק ל"ה, וגם הערב רב שנתגיירו כולם חזרו ונתערבו בין הגוים כידוע, וגם הגרים שגיירו אברהם יחזק ויעקב לא נשאר בהם עד אחד כמבואר בס"ח ובשבעים נפש ירדו אבותינו למצרים ויש להאריך בזה. והנה זה אפילו על מתגיירים כראוי, ואם לא התגיירו כראוי כ"ש שודאי יחזרו לקורם ולא יצואו צקהל כלל.

וב"ש אלו שידועים שהם גרים, ש"ל שלא יעוצו את ארץ מולדתם שהרי מצינו אפילו ליתרו שהיה גר זדק חותן משה ואפ"ה לא רצה לעווצ את ארצו, ככתוב בתורה (במדבר י' כ"ט) ויאמר משה לחוצב בן רעואל המדיני חתן משה נוסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה' אתן לכם לכה אחנו והטבנו לך וגו' ויאמר לא אלך כי אם אל ארצי ואל מולדתי אלך, וברש"י בשם ספרי כי אם אל ארצי אם בשביל נכסי אם בשביל משפחתי ע"ש ובשפ"ח, ועיין רמב"ן פ' בהעלותך (במדבר ט' כ"ט) ויאמר משה לחוצב הנה משה חילה פניו ללכת עמם ואמר לו סתם והטבנו לך והוא חשב שיתנו לו מן השלל כסף וזהב ובגדים ואלון וצקר ולא תהיה לו נחלה בתוכם, ועל כן לא היה חפץ, וענה כי אם אל ארצי ואל מולדתי אלך כי שם לי נחלה ונכסים וכבוד, אז אמר לו משה וכו', ועל דעתי כי נתרצה אליו בזה ועשה כן וכו' ע"ש, אמנם הספורנו ושאר ראשונים אמרו שלא נתרצה רק בניו נתראו וכדכתיב (שופטים א' ט"ו) ובני קני חותן משה עלו מעיר התמרים את בני יהודה, עכ"פ צתם כל גר ודאי אין רוצה לנאת מארצו וכ"ש כשלא נתגייר כראוי, ומה"ט נראה דגם הערב רב אמרו נתנה ראש ונשובה מצרימה.

גירות שלהם אי מהני בדיעבד

איברא דגם בעיקר דינא נלפענ"ד לחדש דבר, דהנה קיי"ל לענין קבלת גרים שצריך ג' מומחין כמבואר ביצמות מ"ו ע"ב, ואין דמקבלין גרים הגם דלאו מומחין אגן כבר כתבו התוס' בצמנה מקומות דבהא אגן שליחותייהו דקמאי עבדיין עיין תוס' גיטין פ"ח ע"ב ד"ה צמילתא דשכיחא דקבלת גרים חשיב שכיחא, ובהחולץ שם נמי משמע דהיו מקבלין גרים בצבל, ומיהו רבינו נתנאל בתוס' קידושין ס"ב ע"ב (ד"ה גר) תי' דגזירת הכתוב הוא דצגר כתיב לדורותיכם דמשמע בכל ענין אע"פ שאינן מומחין לדורותיכם משמע לדורות עולם וע"כ השתא ליכא מומחין ולא סמוכין, הן אמת דלולי דבריו הקדושים אי מהא יש לדחות לפמ"ש הרמב"ם

שכיחא, ואם אחד מהם נתגייר צמדינתינו מת בלא אשה ובנים ע"פ רוב, גם צענת מתן תורה שראו כל עמי הארץ את שם ה' ושמעו הקולות ומכל העולם כולו לא נתגיירו רק יתרו ובניו, ובצמנה מקומות בש"ס אמרו צתמנא נכסי גר הפקר הם והטעם נראה דגם צומנא ע"פ רוב הגר מת בלא אשה ובנים, ומ"מ א"א לדון בזה עד שיצירו היטיב המציאות בזה עד כמה שכיח אכלס ענין של גירות ואופן קבלתם.

ולפ"פומי דאורייתא נלפענ"ד דאפילו נישוש לגרים ודאי שהם רק מייעוטא, ונמנא דרובא הם מזרע ישראל. והנה אם היו הגרים שצאו להתגייר ולהתערב עמם זכרים א"כ אפילו לא היו גירותם גירות מ"מ הרי קיי"ל נכרי ועבד הבא על צת ישראל הולד כשר, עיין יצמות כ"ג ובשו"ע א"ע סי' ד', והגם דפגום הוא מ"מ כשר הוא דלא קיי"ל כר"י דס"ל הולד ממוז, אלא דיש לן שיטת התוס' קידושין דף ע"ה ע"ב ד"ה ורבי ישמעאל דמה שאמרו הולד כשר מיהו הולך אחר עו"כ וצריך גירות ע"ש ובפסקי תוס' ועיין רש"י קידושין ס"ח ע"ב ובמהרש"א קידושין ע"ה שם מה שתמה, ובגליון הש"ס שלי ציינתי לעיין בצורות מ"ז ע"א ד"ה ולא תימנא ומ"ד מוחמנין היינו מ"ד דשדי ליה צת עו"כ ומ"ד עו"כ ועבד הבא על צת ישראל הולד כשר שדי ליה צת עו"כ, ועיין שעה"מ פט"ו מא"ב ה"ג מה שכתב אדברי מהרש"א קידושין הנ"ל, ועיין שו"ת חמדת שלמה סי' ז' וג' שנחלק עם הגאון בעל חו"ד ז"ל דס"ל כפרש"י דבעי גירות אלא דמשונה גירות זו משאר גירות, ועיין עני ארויס א"ע שם סק"ד, ומיהו הארכתי צמקום אחר [משנ"ה ח"ד סי' קע"ח וח"י"ב סי' רל"ג] דלא קיי"ל כתוס' אלא נכרי ועבד הבא על צת ישראל הולד כשר והוא ישראל פגום.

אלא דאכתי יש לחוש שמא אשה נכריה נישאה לאחד מהם והיא לא נתגיירה כדן וצוה ודאי הולד כמותה דקיי"ל כי יסי ר את צנך וגו' עיין קידושין שם, ומ"מ דבר זה ודאי הוא מייעוטא דמייעוטא, א"כ י"ל ס"ס שמא לא נתגיירו, ואפי' אה"ל נקבות נמי נתגיירו שמא לא נשאו, ואה"ל נשאו שמא לא ילדו בנים, ואפילו אה"ל ילדו שמא ילדו זכרים והם נשאו אה"כ נשים מהם והו"ל שוב נכרי ועבד הבא על צת ישראל, ואפילו אה"ל שמא ילדו נקבות שמא אלו לא נשאו עוד מהם, ושמא חזרו לקורם אותם שלא התגיירו כראוי.

וגדולדה מוז כתב רבינו האשכול בה"ל גרים וו"ל כל הגוים הבאים בישראל נימולים צטובתם ורזונם ואעפ"כ אין מאמינים עד ז' דורות, ובגמ' סנהדרין ז"א עד עשרה דרי לא תצוי ארמאי בצפיה דגר וצירושלמי פ"ג דהוריות ה"ה אל תאמין בעבד עד ט"ז דרי, ועיין בעלי התוס' עה"ת פרשת יתרו ויחד יתרו דאמר ר"ת שמנא סמך לדברי רש"י דנעשה

אינו מקבל על עצמו שהרי לא הודיעוהו, ואם היו מודיעים אותו הי' מקבל גם את זה, וכ"כ בשו"ת אחיעזר ועיין בית שערס יו"ד סי' ס"ג, וזמה שכתבנו בספרינו שו"ת משנה"ה ח"י"ג סי' רס"ט, וחי"ג סי' קנ"א, ולפ"ז לכאורה נראה דאפילו ב"ד גרוע של שלשה שאינם בקיאיין במלות נמי היו גירות, שהרי ב"ד שלא הודיעו לגר דיש שבת בישראל ודאי ב"ד כזה מקרי לא בקיאיין נמי ואפ"ה הוה גר ודינו כתינוק שנשבע שהרי לא הודיעוהו. אם כי יש לחלק בין ב"ד שלא הודיעוהו לב"ד שבעצמן לא נודע להם.

והן בקודש חזיתי להמאירי ז"ל שבת ויצמות שם שהקשה נמי דגר שנחגייר בין הגוים היאך אפשר שלא ידע מעיקר שבת מעולם והרי נריך שלשה ומודיעים אותו מלות קלות וחמורות כמו שיתבאר ביצמות, ומי' דאפשר בגר קטן שמטבילים אותו ע"ד ב"ד ולא הכיר מעולם, או שמא נתגייר בלא שלשה וכמו שאמרו שנחגייר בין הגוים ולכתחילה הוא שנריך שלשה אבל בדיעבד אפילו זינו לבין עצמו ע"ד שפסקו גדולי הפוסקים ע"ש, וביצמות דף מ"ה ע"ג בגוי שצא להחגייר בודקין אחריו וכו' ודברים אלו ר"ל קבלת המלות ומילה וטבילה נריך שלשה וכן נריך שמהא הטבילה לשם גירות ומעתה נריך לבאר מה שאמרו שהוא דהוה קרי ליה זר ארמיתא וכו', והביא שם שיטת הר"י ז"ל שלא אמרו שלשה לגירות אלא לכתחילה כלומר שאין נוהגין זו מנהג ישראל להשיאו לכתחילה בנות ישראל עד שיתגיירו בפני שלשה אבל בדיעבד לא פסלינן להו ע"ש, וזה א"ש בזההא שטבל לקרו או שטבלה לנדחה דעולה לטבילת גר ואע"פ שלא היה הטבילה בפני שלשה. ועיין תוס' קידושין ס"ג ע"ג ד"ה גר.

ור"פ ז"ל יש לנו עוד שיטה גדולה לנרף, דאפילו נימא שנחערצו ונתוספו עליהם גרים מ"מ אפשר דגירות שלהם נמי גירות הו, א"כ יש לנרף זה לפניך לס"ס הנ"ל דשמה לא נחערצו אחרים עמהם ואת"ל נחערצו שמה רק זכרים ואת"ל נקבות נמי דילמא לא ילדו ואת"ל ילדו שמה ילדו רק סרים ואת"ל ילדה ילד שאינו סרים שמה הי' נקבה שלא נשאה עוד ואת"ל נשאה שמה היא לא ילדה עוד, ואת"ל ילדה שמה גירות כו מנהי כדעת הר"י, וכבר הבאחי לעיל שהרדב"ן עשה ס"ס כזה לגבי ספק ממזרות וה"ל, וכיון דלא הוה רק חשש אולי יש לסמוך על זה ודו"ק. וכמוכין שזה אם יתברר שנהגו גירות צמילה וטבילה דאל"ה אז פשיטא שאינו גר כלל כמ"ש הרמב"ם פ"ג מא"ב אינו גר עד שימול ויטבול, וראה להלן מה שיבאר בזה.

ואגב נראה להעיר למה שהקשה המאירי יצמות שם אההיא דהוה קרי ליה זר ארמיתא, ולכא"ו צמה היו באין בתחילה לפסלו ממ"נ אם בא אצו של זה על ישראלית או

בספר המלות (מלות עשה קפו) בענין המלוה להרוג שבעה עממים שישבו בארץ כנען ולאצדם, וסיים, ואולי יחשוב החושב שזאת מלוה שאינה נוהגת לדורות, אחר ששבעת העממים כבר אצדו, וזה אמנם יחשוב אותו מי שלא הבין ענין מה שנוהג לדורות ושאינו נוהג לדורות וכו', התחשוב כשיאצד הי' יתבצר זרע עמלק ויכריתהו עד אחריתו, כמו שיהיה צמורה בימינו, כפי שהצטיינו כי ממה אמחה את זכר עמלק, אינו לדורות, זה ודאי לא יאמר, אבל נוהג בכל דור ודור, וכל זמן שנמצא מזרע עמלק מלוה להשמידו ולהכריתו, וכן הוא הדין להרוג ז' עממים ולאצדם וכו', וה"נ אע"ג דכתיב לדורותיכם בקבלת גרים מ"מ אם אין לנו ב"ד מומחין לא היינו יכולין לקבל גרים מחמת חסרון ב"ד, וכמו שאמרו בגמ' קידושין ס"ג מי יימר דמוזקקי ליה תלתא שם ואעפ"כ לא אמרינן דבשציל זה בטלו לדורותיכם, ואם לעולם לא יזדקקו ליה תלתא ואפילו בזמן דאיכא מ"מ לא מקרי בטלה לדורותיכם בשציל זה, וא"כ הכי נמי.

ואפ"ל לדעת התוס' דאנן שליחותיהו עבדינן אבל בעינן עכ"פ ג' הדיוטות דבקיאיין במלות וראוין להיות שלוחי דקמאי, וג' רועי בקר מזולין במלות ולא ידעי בזה ודאי לאו שלוחין נינהו, והרי קיי"ל דגר שצא להחגייר ולא קבל עליו אפילו מלוה אחת או ק"ו אחד ואפילו מלוה דרבנן לא הוה גר כמבואר בגמ' בכורות ל' ע"ג ורמב"ם פ"ד מהא"ב ובש"ע יו"ד הל' גרים ועיין א"ע סי' י"א ויו"ד סי' ס"א ושם"ב, וא"כ הני כיון שלעצמן מזולין בכל המלות בעונ"ה בין דאורייתא ובין דרבנן א"כ ליכא למימר בזה שליחותיהו דקמאי עבדי, וא"כ לית בזה גרים כשרים כלל.

גם נראה לדעת תוס' דשליחותיהו דקמאי עבדינן משמע דגירות חשיב כשכיחא, ודלא כמו שכתבתי לעיל דלא שכיח כולי האי אך עי' בר"ן שם (מ"ט: ד"ה כי) דהכוונה דבממונה הוא דאמרינן דלא חיישינן צמילתא דלא שכיחא למעבד שליחותיהו, אבל להכניס אדם תחת כנפי שכינה עדיף טפי מממונה דשכיח ע"כ.

עוד יש לעיין מגמ' שבת ס"ח ע"א דתנן התם כלל גדול אמרו בשבת כל השוכה עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה אינו חייב אלא חטאת אחד ותנא עלה רב ושמואל דאמרו תרוייהו מנתי' בתינוק שנשבע בין האומות וגר שנחגייר לבין הנכרים אבל הכיר ולבסוף שכת חייב על כל שבת ושבת ע"ש, ופי' התוס' ד"ה גר שנחגייר בין הנכרים בפני ג' ולא הודיעוהו מלות שבת דאי נתגייר זינו לבין עצמו לא הוה גר, ונראה דס"ל להתוס' דהמקבל להיות גר אפילו לא הודיעוהו ב"ד מלות שבת החמורה שהוא יסוד לכל התורה כולה אפ"ה הוה גר גמור ולא מקרי כה"ג בועט או

ואינו נאמן על צניו וגם על אשתו אינו נאמן לפסלה, עיין תוס' יצמות מ"ו ע"א ד"ה נאמן אתה לפסול עצמך היינו דוקא צמילי דשויה אנפשיה חמיכה דאיסורא ועיין תוס' יצמות כ"ה ע"ב ד"ה לימא, אשר לכן לפענ"ד שודאי א"א לעשותם גוים גמורים מכל הטעמים הנ"ל שכתבתי בס"ד.

במה שנהגו במילה ופריעה

ומיידו לאחר שנתברר שכמעט כולם קיימו מצות מילה וכן נמסר שגם מצות פריעה כוללת צמילה שלהם, נתעוררה שאלה אם נכרי שנימול בטעות לשם הכנסת צבירתו של אברהם אבינו זקוק להטפת דם צרית, וגם לזה הביא פסק הגאון ר' שמואל סלנט זצ"ל רבה של ירושלים דכל שהמילה נעשית לשם הכנסת צבירתו של אברהם אבינו שוב אין צריך להטיף דם צרית שהכל בכלל, וכ"פ הגר"פ זצ"ל צהר צבי והגר"י רוזן ז"ל ובחמדת ישראל סוף ח"א ובערך ש"י וצנור הקודש וכ"פ הגאון מטשעצין ז"ע, וצו"ת מנחת יצחק ח"א מתחלה נטה לומר שצריך הטפת דם צרית אמנם שוב השיב לו הגאון מטשעצין זצ"ל שא"צ להטפת דם צרית והוא בתשובות דוצב משרים ח"ג. עוד האריך לדון אי עכו"ם כשר למול ואי צני מילה לשמה, והאריך הרבה כדרכה של תורה.

והנלפענ"ד דהנה הקשו המפרשים ז"ל לפ"מ שאמרו (ברכות כ"ח ע"א צא סנהריב ובלבל את כל

העולם כולו והרמב"ם פי"ב מהל' איסורי ביאה הל' כ"ה כתב כשעלה סנהריב מלך אשור בלבל כל האומות ועירבם זה בזה והגלה אותם ממקומם, ואלו המצרים שבארץ מצרים עתה אנשים אחרים הם וכן האדומים שבשדה אדום, והואיל ונתערבו ד' אומות האסורים בכל אומות העולם שהן מותרים ואתה הכל שכל הפורש מהן להתגייר חוקתו שפירש מן הרוב לפיכך כשיגיייר הגר בזמן הזה בכל מקום צין אדומי צין מצרי צין עמוני צין מואבי צין כושי צין שאר האומות אחד הזכרים ואחד הנקבות מותרין לבא בקהל מיד ע"כ, ולפ"ז אמאי לא חיישינן נמי בישראל כיון דסנהריב בלבל כל האומות, והעלו הרבה תירושים בדבר. האמנם כבר מילתי אמורה מגמ' סנהדרין (ל"ט ע"א) דא"ל קיסר לר' תנחום תא ליהווי כולן לעמא חד, אמר לחיי אכן דמהלינן לא מצינן מיהו כוותייכו אחון מהליתו והווי כוותן, א"ל מימר שפיר קאמרת וכו', ופרש"י לא מצינן ליהווי כוותייכו שאי אפשר להיות לנו ערלה ע"כ, והנה מצואר הטעם דאי אפשר לישראל להיותן בטלים ומבולבלין צין העכו"ם לפי ישראל המה נמולים ואי אפשר להיותם בטלים צין הערלים, ועי' בספרי משנה הלכות ח"ב צ ס' ל"ט.

ומעתה אני אומר לגבי שבט הזה יהודי אותיאיפיא ג"כ, אם האמת כמ"ש מעכ"ג דהם נימולים צמילה

על גירות שנתגיירה כראוי הרי אפילו גוי גמור ולא טביל לקירויה הולד כשר, ואם צא על הגוי או על השפחה הרי אפילו ה' האב ישראל גמור אין זה כשר, אלא צ"ל שצא על ישראלית והיו צאים לפוסלו מן הכהונה וזו כראי מוכרחת לשיטות הסוצרים דגוי ועבד הצא על צת ישראל הולד כשר לקהל אבל פסול לכהונה ע"ש מה שדחק לישב שיטה החולקת, ולפענ"ד לפמ"ש לעיל שיטת רש"י ותוס' קידושין ע"ה ע"ב דנכרי ועבד הצא על צת ישראל הולד כשר אלא שהולך אחר עו"כ והו"ל עכו"ם וצריך להתגייר אחי שפיר מאד, שאמרו ליה דהוא צר ארמאה וצריך גיור להיות ישראל גמור, וסוגיא זו יהי לכאורה ראוי גדולה לשיטת התוס' הנ"ל מהא דקראוהו צר ארמאה ודו"ק. ולפ"ז יהי נפ"מ גם לדידן לחומרא דהולד כשר אבל הוא עכו"ם וצריך גירות עכ"פ ודו"ק. ועי' מהרש"א שם.

יש להחזיקם ליהודים לחומרא

ולבן יש להעיר על מה שראיתי מחמירין להחזיקן כגוים גמורים וס"ל דצריך גירות גמור ואם לאו הרי הם גוים גמורים, ובאמת כי לפענ"ד חומרא דאחי לידי קולא הוא וחומרא שהחמרתה עליה בתחלתה והקלת עליה בסופה, שאם נחליט בפתח שהם צריכים מילה וטבילה וגירות גמור ככל הגוים א"כ יבא אחד מהם ויקדש צת ישראל או שתלך אחת מהן ותתקדש לכשר בישראל יאמרו דאין קידושין תופסין וליכא קידושין כלל שהרי עכו"ם לאו בני קידושין נינהו, ובאמת ח"ו להקל עליהם ולבטל הקידושין דלגבי קידושין ודאי נחמיר עליהם לכו"ע, ועיין יצמות ט"ז ע"ב א"ר אסי עו"כ שקידש בזמן הזה חוששין לקידושיו שמה מעשרת השבטים הוא וצריך והא כל דפריש מרובא קא פריש ומשני צדוכתא דקציעי, ועיין רש"י ותוס' שם ד"ה עו"כ צדוכתא דקציעי דצדוכתייהו הווי רובא מעשרת השבטים ע"ש, וא"כ כ"ש כאן שמחזיקין עצמן בישראל ואפילו נימא שנתערבו עמהם מ"מ הרי ודאי רובם מהם לא נתערבו, והגם ש"ל כאן דלאו דצדוכתייהו הם מ"מ כיון שעקרו כולם כה"ג שוב אמרינן כל דפריש מרובא קפריש להיפוך דודאי רובם מישראל המה וודאי יש לחוש לקידושין אם קדשו.

וגדולה מוזו מספקינא באתם שצאו לכאן כאיש ואשה ולא חזרו וקידשו נשותיהם הגם דלא בקיאי בטבי גיטין וקידושין מ"מ לחומרא ודאי יש להחזיקם כאיש ואשה ואין להקל להם עכשיו שהם ציינו להוציא צלי גט כשר דת, הגם שאם זינתה אחת מהם יש לעיין הרבה אם צנה ממזר כיון דקידושיהן לא היו קידושין מ"מ שאני להקל מלהחמיר, מ"מ זה ודאי אמת שאין להקל בקידושיהם לכ"ע וכנ"ל, ולא גרע מאחד שצא ואמר נתגיירתי צני וצין עצמי דנאמן על עצמו

בלבנות עורס, כל זה מדברי הגאון ז"ל בתוס' ביאור עיין תפא"י שם. ולפ"י יש ליישב דבני"י הדריס בארץ כוש שלפמ"ש הרדב"ז בעדותו שהם באו שם עוד לפני חורבן הביהמ"ק א"כ צמחך שנים רבות הללו גם עליהם זרח השמש וגברה כח השמש המכה בהרי כוש ונעשו בני כושיים שנתהפך עורס להיות שחור צמחך שנים רבות האלו, ומ"ש הנביא היהפוך כושי עורו ז"ל היינו כל זמן שהם בארץ כוש.

ובדמות רא"י לרבינו הגר"א ז"ל נראה לפענ"ד מגמ' שבת (ל"א ע"א) מעשה בשני בני"א שהמרו זה את זה שכל מי שיקניט את הלל יטול ד' מאות זוז וצא אחד לפני הלל ושאלו מפני מה ראשיהם של צבליים סגלגולים א"ל מפני שאין להם חיות פקחות, חזר ושאל מפני מה עיניהן של תרמודיין טרוטות א"ל מפני שרדין בין החולות, חזר ושאל מפני מה רגליהם של אפרקיים רחבות א"ל מפני שדריס בין צנעי מים, ועיין רש"י שם שדריס בין חולות וצמקום אחר מפרש טרוטות לשון עגולות בית מושב שלהן ואף כאן אני אומר כן ומפני שדריס בין החולות שינה אותם המקום שלא יהא סדק עיניהם ארוך כשנלו ויכנס צו החול וכן רגליהם של אפרקיים רחבות שלא יעצבו בצנעי המים ע"ש. נראה לכאורה לפי פ"י זה דככל יושבי הארץ הקצ"ה משנה זורת ומבנה האדם לפי כרבי אותם המקום, או שכבר הוטבע בטבע מקומות אלו לגדל צינה כך וכמ"ש רש"י ר"פ שלח בפקוק ומה הארץ, יש ארץ מגדלת גבורים ויש ארץ מגדלת חלשים יש מגדלת אוכלוסין ויש ממעטת אוכלוסין, או שמחמת חמימות השמש וכדעת הגאון ז"ל.

או י"ל עוד לפמ"ש צמד"ש בתוספתא פ"ב נשא את ז' מעשה צמחך הערביים ששאל את רבי עקיבא אני כושי ואשתי כושיה וילדה לי בן לבן אני הורגה שנתה תחתי, א"ל זרות ציתך שחורות או לבנות, א"ל לבנות, א"ל כשהיית עוסק עמה עיניה נתנה צורות לבנות וילדה כיוצא בהם, ואם תמה אמה צדבר למד מן אלו של יעקב שמן המקלות היו מתיחמות וכו', ואפשר ה"נ כיון שדרו צמקום כושיים זה זמן ארוך והציטו עליהם ובהם ע"כ ילדו צנים כושים ע"ד הג"ל, עכ"פ א"כ אין תיבותא מעור שלהם שאינם מורע אצרהם יחזק ויעקב.

אודות קיום עשרת השבטים

עוד ראיתי שכתב ידידי הגר"מ שטרנבוך שליט"א ז"ל וכמדומני שהאמת יורה דרכו שהרדב"ז צרור אללו שעשרת השבטים חיים וקיימים רק מפני קשיי הדרכים אין לנו קשר עמהם וכדעת גאוני עולם ז"ל צמנו וכו', אבל היום העולם כולו גלוי וידוע לפנינו ואין זכר לעשרת השבטים כיהודים ובדאי נטמעו ואין לנו ריעותא וחוקה יותר מזה

ופריעה כמילה שלנו א"כ עכ"פ הנימולים עדות הוא להם שהם מורע ישראל זרע אצרהם יחזק יעקב כטענת ר' תנחום לקיטר אכן דמהלין לא מנינו מיהו כושייכו, אלא דאכתי יש לחוש דילמא נתערבו צנעי ישמעאל וצנעי"ק שגם הם נימולים, אבל כיון שצנעי"ק מולים צמילה ופריעה וכל המל ולא פרע כאילו לא מל ואם המילה שלהם הוא צפריעה ג"כ א"כ יאנו גם מחשש זה של התערבות עם צנעי"ק וצנעי"ק וכמ"ש לעיל לגבי כלל ישראל. אשר על כן אם נקבל דברי רבינו הגדול הרדב"ז מה שדבר על הצנעים שהם יוצאי חלצי שבט דן שצאו להתיישב שמה עוד לפני חורבן הבית, אז אין סבירה לומר שצמחך הזמן אותם הצנעים נעקרו משם ונתבלבלו בין האומות וצאו אחרים תחתיהם ואותם אחרים התחילו למול ולהתנהג צמנהג הצנעים הראשונים שהיו משבט דן, שזה דבר זר, אלא אמרינן כאן נמלאו צימי הרדב"ז וכאן היו עד היום הזה שעקרו משם צבואם לארצנו הקדושה לפני כמה זמן.

אודות צבע עור בשרם

וחב"א העיר לי שהרי בני ישראל לפי הידוע לנו מעולם לא היו כושיים, וצמד"ש דחם שימש בתיבה ונולד לו בן כוש, וכיון דבני"י אינם שחורים א"כ ע"כ ז"ל דהני לאו מורע ישראל הם, וצע"כ ז"ל דמה שדבר עליהם הרדב"ז לאו אלו הם אלא הלכו משם והללו באו תחתיהם או שנתערבו עליהם משכנותם עכו"ם כושיים.

ולפ"י ר' נדקו דברי החכם הנ"ל לפ"מ דאיתא צמק' נגעים פ"ב מ"א צהרת עזה נראית בגרמני כהה, והכהה כושי עזה, רבי ישמעאל אומר בני ישראל אני כפרתן הרי הן כאשכרוב לא שחורים ולא לבנים אלא צינוניים ע"ש, וצמד"ש שם אות ז' כתב הכי קאמר מדנלטו פרשת נגעים לבני ישראל, להכי בין כושי או בגרמני כשנתגירו משערין בהן הארץ היה נגע שלהן נראה אילו היה עורן אשכרוב כישראל ע"כ, ולפ"י נריך ביאור עיקר ההנחה שהם משבט דן, שהרי מצואר דבני ישראל אינם כושיים.

ברם ראיתי לקדוש אחד מדבר הגר"א ז"ל בפירושו עמ"ס נגעים פ"י בגרמני זה איש מארץ גרמניא (והיא ארץ אשכנז הארורה) והוא ששלשה בני נח התיישבו בג' רוחות העולם, שם צמורת, יפת צפון, חם צדרום, ומפני שהחמה צדרום נמוך היא מאד וקרובה ציורת אל הישוב ע"כ בני האדם הדריס שם שחורים, וכוש הוא מבני חם ודר צמק דרום הלכך הם שחורים ציורת מחמת השמש, ובני יפת הדריס צפון (אירופה) ורחוקים מהשמש הם לבנים, וגומר דר צמק צפון הלכך הם לבנים ציורת, אולם בני שם התיישבו צמורת העולם היא אויען והיא כמו האמלע בין אפריקה לאירופה, וא"י היא קרובה לאמלעית אויען לכן תושביה ממוצעים

וקשה לנו היום לקבל שצט דן נשאר מכל השבטים, ורבים שסיפרו אז על שצט דן שנמלאים בחבש אישרו על עוד שצט כמוהם קביצ ושומרים התורה, דבר שנתבדה ונמצא לא נכון לזמננו, וברור לפי הידיעות על עשרת השבטים שצדינו מוכח היום עכ"פ לזמנינו כהמפרשים שכולם נאצדו ונטמעו זעכו"ס, ומסתברא שאין לדיין אלא מה שענינו רואות וכ"ש להחיר שצט שלם נריך עדות והוכחות ברורות, ובריעותא שלפנינו היום אנו לא נסמוך עוד על הפאלאשים היחידים שבאו אז אף שזשעתו קבלנום ופקקנו כדין תורה זשעתו היום נראה לנו ברור כהמפרשים שעשרת השבטים נטמעו זעכו"ס כולם, ע"ש.

והנה מה שכתב דהרדצ"ו והגאונים אשר בזמנו טעו ח"ו וחשבו שעשרת השבטים קיימים ואנחנו שכל העולם כולו גלוי לפנינו זיררנו שעשרת השבטים כולם נטמעו זין האומות, והלא גמרא מפורשת היא זצ"צ (קט"ו ע"ז) גמירי דלא כלה שבטא, ובתוס' גיטין דף ל"ו סד"ה זומן שאחה משמט דזעורא מני כל י"ז שבטים, ואמרו ז"ל (תענית ה' ע"ז) יעקב אבינו לא מת מה זרעו זחיים ואילו כלו עשרת השבטים כלו רוב זרע יעקב אבינו ח"ו, וזמגילת סתרים לרבינו נסים (הוצא זס"ס מלחמות ה' לר' אברהם זן הרמז"ס) ושאל על הענין הנפוץ זין האומה מספורי השבטים ושהם נמלאים זמדבר האם זכרו רז"ל זה או לא, התשובה היא כי אמנם זכרו ז"ל את זה ואזכיר לך אמרם זצ"ר דר' הושעיא זפ' ויאל יעקב (פ' ע"ג) א"ר יהודה א"ר סימון לא למקום שגלו עשרת השבטים גלו שבט יהודה וזנימין עשרת השבטים גלו לפנים מנהר סמזטיון שבט יהודה וזנימין מפזרין זכל הארצות, וזהגדה דשה"ש אף ערשנו רעננה אלו עשרת השבטים שהם לפנים מנהר סמזטיון, ועוד אמרו לשלש גליות גלו ישראל אחת לפנים מנהר סמזטיון ואחת לפנינו של אנטוכיא ואחת שירד עליהם הענן וכיסה אותן, ועיין מרגליות הים סנהדרין שם, עכ"פ מי הוא זה שיכול לקצוע ולפקוק שכבר נאצדו עשרת השבטים לגמרי. וכן המהר"ל זספרו נח ישראל פל"ד דחה מאוד סברה זו דעשרת השבטים נאצדו לגמרי וכתב ואפשר שיהיה מקום שהם נמלאים שם וכמו שגזר הקצ"ה הפירוד והפיזור על ישראל זכל קצוי ארץ כך גזר ההבדל ופרישה זין עשרת השבטים לז' השבטים ולא יתחברו זיחד עד עת קץ שאז יתאחדו לגמרי. ועוד כתב המהר"ל שם וזגמרא זפרק חלק (סנהדרין זד). אמר להיכן אגלה להו, מר זוטרא אמר לאפריקי, ורבי חנינא אמר להרי סלוג. ומעתה למאן דאמר אפריקי, הרי אפריקי אין שם ישראל ידועים. ואין לומר שהיו מתערבים עם הגוים, ופליגי אס אותן שנטמעו זין הגוים יחזרו לעתיד, דזפרק קמא דיזמות (י.). מוכח דלא חיישינן להכי דקאמר שם גוי שקדש זומן הזה אין חוששין

לקדושין ולא חיישינן שמא הוא מעשרת השבטים וכו' ולפיכך נריך לומר דהא דקאמר עשרת השבטים עתידין לחזור הכי קאמר דלעתיד יחזרו עם שאר גליות. כי עתה גם כן הם זתוך שאר הגליות כי מתחלה הגלה אותם שלזקוף יוכלו לחזור עם שאר הגליות שהגלה אותם מתחלה לאפריקי או להרי סלוג ואחר כך העתיקו ממקומם להיות זין שאר גליות. כי כמה פעמים האדם מעתיק מקומו והולך למקום אחר. ולמאן דאמר אינם חוזרים אותם עשרת השבטים הלכו להם ונאצדו מן הארץ. וזה שאמר 'אין עתידין לחזור' כלומר מתחלה לא הגלה אותם שיחזרו לעתיד אלא יאצדו מן ישראל. ומכל מקום חס ושלום אין לומר שיהיה חסר שבט מישראל רק כמו שאמרנו כי חזרו זימי ירמיה ושימו מלך עליהן (מגילה יד ע"ז). ולא דיבר רק על אותם שלא חזרו זימי ירמיה אס עתידים לחזור שעל אותם אמר "וישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה" שלא יחזרו עיי"ש, ולפי דבריו ספיר נוכל לומר דאף שבט דן היו מאותן שהעתיקו מקומן להיות זין שאר גליות והזין.

גם מה שרונה להוכיח מזה שאם נאמר כדבריו שנאצדו עשרת השבטים א"כ קשה להאמין שנשאר שבט דן לזדו, לא הזנתי דבריו דלמה א"א להאמין אפילו לפי שיטתו שאחד מהם נשאר, והלא גם שבט יהודה נשאר ח"ל מה שנשאר ממנו ולמה לא נאמין שנשאר שבט דן עכ"פ מכל עשרת השבטים, וזפרט שרבינו הרדצ"ו מעיד שזומנו הי' עדיין שבט דן חי וקיים זברי חבש למה נכחיש ונאמר שג"כ נטמעו זין הגוים.

גם מה שרנה להסתייע ממה דרבים ספרו לנו אז שיש עוד שבט קביצ ושומרים התורה דבר שנתבדה ונמצא לא נכון לזמנינו, ופלא זעייני מה שאומר שנתבדה זומנינו אולי זאמת הי' שם עוד שבט כפי המסופר אלא שמא נאצדו ע"י שהגוים הרגום או שהגלום משם כמו שנעשה לנו זמדניות ספרד וזכל הארצות, או שנתזלזלו זין האומות, והרי ידוע שהי' ישוב יהודי זסין (כינע) לפני כשש מאות שנה ועכשיו אין זכר למו ואטו נימא שנמצא נתבדה דבר זה שהי' שם קהילה לפני שש מאות שנה, וזכל ערי איירופה היו יהודים פי עשר כיוצאי מנצרים ויותר ולאחר ההריגות שהי' זומנינו זעוה"ר לא נשאר מהם מלזד אחת הנה ואחת הנה ועתה יקום אחד ויאמר שנתבדה דבר זה מאחר שעכשיו לא נמצא זכר מכל זה, או שיאמר שיהודים שעדיין נמלאים שם אינם יהודים מפני שהרבה מהם התערבו זין האומות וכגון זברה"מ או זמדניות הסקאנדינאזיות וכיוצא זן, אמתה.

והאחרון הכזיד מה שסיים ומסתברא שאין לדיין אלא מה שענינו רואות וכ"ש להחיר שצט שלם נריך עדות והוכחות ברורות, ולפענ"ד אדרבה לפסול שבט שלם נריך

אם הם מורע ישראל כי ישנם רבים מתיידיים וצאים עם בני ישראל מצרה"מ וגם יש כאלו שאמותיהם גויות ואבותיהם יהודים ולהגיע להאמת צשתי עדים כשרים ע"פ ד"ת בלתי אפשרי ורואה לדעת היאך להתנהג.

והנה מה שנסתפקו המוס' והאחרונים באחד שצא ואמר ישראל אני, התם מיירי ביחיד שצא ולא ידוע ולא שמענו מקור מחצבתו אם הוא ישראל או עכו"ם עבד או ממזר כיון שצא אדם יחידי יש להסתפק בו אבל היכא שצאים קהילות גדולות עם רב וידענו שעב"פ רובם או רובא דרובא מהם ישראלים והרבה מהם ידועים לנו אז אדרבה אמרינן כל דפריש מרובא פריש וכיון שרוב הצאים משם הם ישראלים ודאי גם הוא מאותו רוב שהם ישראלים והוא נמי ישראל הוא וצפרט שהממשלה הרוסית לא נותנת היתר יציאה רק למי שהוא ישראל הגם שיש כמה שמתיהדים ועושים פעולות לומר שהם ישראלים מ"מ כיון שזה אומר שהוא מן הרוב ולא עשה פעולות נגד זה אמרינן דגם הוא מהרוב שהם ישראלים ויש לו דין הרוב דיחיד שצא יש לחוש שמה הוא עכו"ם או ממזר ולכן ברח ממקומו וכמו שאמר לו זיל גלי למקום שאין מכירין או בכלל שהוא מן הרוב ורובא דעלמא עכו"ם נינהו אבל כשצא מחמת שיוצאים או שמגרשים ישראל ממקום למקום אדרבה אמרינן כי הוא יהודי כשאר הצאים משם כנלפענ"ד.

ואישך נלפענ"ד דצמקום שיש להם תעודת לידה שרשומים האב והאם צשם ישראל כבר האריכו האחרונים ז"ל בצמכות על כתב לידה שעושין בכל המקומות בערכאות אי סומכין על זה ועוד הוסיפו לענין תקנת עגונות באה"ע סי' י"ז שהאריכו להתיר עגונות ע"י. ואם הם נמולים צעמנן ורק צניהם לא נימולו ומיהו יש להם עכ"פ שמות ישראלים ורמו לדבר הושענא רשומים צשמך שאפילו רק רשומים צשמך והנציא ישעי' (מ"ג פסוק ה' - ו') אל תירא כי אתך אני ממזרח אביא זרעך וממערב אקצנך אמר לצפון תני ולתמן אל תכלאי הביאי בני מרחוק וצגותי מקנה הארץ כל הנקרא צשמי ולכבודי צראתיו יצרתיו אף עשיתיו הנה הנציא ניצא שכל הנקרא צשמי והיינו רשומים צשמך הביאי מרחוק, ומיהו כיון שיש חשש של זיוף ודאי כל מה שאפשר צריך לצרר ועד שלשה דורות עכ"פ אם יש להם על מי לשאלו והגם כי ע"פ רוב אין הם עדים כשרים מ"מ צמילתא דעבידא לגלויי כזה וא"א צעדות אחרת צצעונ"ה רובם הם כן וע"פ רוב הם צאים הרבה יחד הו"ל כפרהסיא שזה מועיל כעדות ופרסום גדול נחשב צכ"מ כעדות גמורה ואפי' מדאורייתא ואפי' להתיר א"א לעלמא ע"ש (דף פ"ח) והעיקר לחפש צנישואין שלהם אי נשאו נשים נכריות ולאחר שיתצבר אפילו אין העדים כשרים כיון שא"א צאופן אחר יש לסמוך על זה צדיעצד.

עדות והוכחות צרורות לפוסלי, שהרי לפי עדות הרדצ"ז הם משצט דן צלי ספק אלא שעכשיו רואה לפוסלו מחשש שנמערבו עמהם פסולים ועכו"ם, והאיך נפסול צלי עדות צרורה או ראייה צרורה מה שהרדצ"ז הכשיר צעדות צרורה וצ"ע. ועיין כחוצות כ"ד ע"צ גדולה חזקה, וקידושין ס"ט דכהנים שהוחזקו צחו"ל צמה שהוחזקו הוחזקו ויאכלו צקדשי הגבול כיון דעד השתא נמי אכלו צזה, וה"נ כיון דהני עד השתא הוחזקו כצני שצט דן ולא פקפקו צהנחת הרדצ"ז אמאי נוריד אותן מחזקתן שנתן להן הרדצ"ז עכ"פ לענין זה, אמנם מה שכתבנו לעיל נראה לכאורה מסתבר ודו"ק.

אי צריבין גירות

ואבתי פש לן מה שסיים הרדצ"ז ז"ל צחו"ז סי' ט' הנ"ל ח"ל כפתור ופרת ומסתברא שיש לחוש אם אחד מהם קדש צת ישראל וכדאמרינן צבותי שקידש הוה עוצדא ואצרכוה גיטא וכן כל כיוצא צזה נמצא כולו חומרא והצדוקים אינם נמצאים היום צזמנינו מוסיפין אלא אדרבה מתייהדים רבים מהם תמיד וכמעשה שהי' סוף מחזור רס"ז מקהל גדול מהם שנתגיירו ציום אחד ע"י הנגיד צבינו אצרהם נר"ו והמתמיר תצא עליו צרכה עכ"ל, וזה הנגיד צבינו אצרהם ז"ל נראה לי שהוא צנו של הרמב"ם ז"ל ולא חשש וקבלם, הנלענ"ד דוד ה' זמרא עכ"ל. ויש לדייק צלשונו שכתב שנתגיירו קהל גדול, היל"ל שקהל גדול חזרו צתשובה, ולשוון שנתגיירו משמע ענין של גירות וצ"ע.

ואולי כיון שצריכים לקבל עליהם עול תורה ומצוות מה שעד עכשיו היה אצלם כהפקר זהו הגיור, וכעין שכתב שם לעיל מיניה ח"ל ומ"מ מודה אני שאם היו מסכימים כולם לצא לדת חצרות ולקבל עליהם קבלת רצותינו ז"ל להיות כמוני הייתי מתירם, הנה כתב לצא לדת חצרות ולקבל עליהם קבלת רצותינו שהוא קבלה כגר שצקבל על עצמו עול המצוות מחדש, ולא דמי לצתס צעל עצירה שחזר צו, שזה לא מקרי גירות שהרי הוה יודע המצוות רק הוה עובר עצירות לציאצון, ואם חוזר הוה צתשובה אינו צריך קבלה חדשה רק חרטה על העבר וקבלה על העתיד שלא יעבור עוד, אבל כאן צריך קבלת עול המצוות שהצדוקים מעולם היו כופרים צדברי חז"ל צפשטי הכתובים וצקבלת המצוות ועכשיו שצאו לשו צתשובה הרי הם מקבלים המצוות כפי קבלת חכמינו ז"ל וכל מקום שיש קבלת המצוות הו"ל כגירות ולכן קראו גירות מה שחזרו צתשובה קהל גדול של צדוקים.

בדבר עולי רוסיא

ובענין לענין נשאלתי צדבר שאלתו צדבר עולי רוסיא הצאים למול צניהם וצריכים לצרר מקור מחצבתם ולהכיר

בעל תשובה אי צריך טבילה

וקצת י"ל לפמ"ש הנמוק"י ומוצא בשו"ע יו"ד סי' רס"ח סעיף י"ב דבעל תשובה צריך טבילה, והגם ללא דינא הכי מ"מ הרי כתב הרמ"א דמדרבנן יש לו לטבול ולקבל עליו דברי חזירות בפני ג', ועיין ביאור הגר"א שם אות ל"א מה שכתב ולקבל עליו דברי חזרות בפני ג' בצכורות ל"א א' ת"ר וכולן ועי' תוס' שם ד"ה וכולן ואומר ר"ת כי גר שקיבל עליו וכו' ושם ל' עמוד ב' דקבלה בפני שלשה חברים וכמ"ש ביצמות שם ג"כ כנ"ל עכ"ל, משמע דס"ל באמת זהא טבילה שהוא מלד הדין צבע"ת נמי ובעי ג' חברים ע"ש, וא"כ כ"ש דידן ופשוט.

וגדולה מזה מצינו שאפילו מקבל עליו רק דברי חזרות שצריך טבילה, שכל שיזא אפילו מקדושה לקדושה צריך טבילה כמבואר ר"פ חומר בקודש וכ"ש מטומאת עכו"ם, ואפילו כלי עכו"ם שקנו אותם ישראל צריכין טבילה מן התורה, ופי' צירושלמי והביאה הטו"ז שהוא מאחר שיזא מטומאת עכו"ם לקדושת ישראל, וא"כ בקבלה זו נמי כיון שמקבלים עליהם עול מצות ועול תורה צריכים נמי טבילה. ומיהו צריך עכ"פ שיקבלו עליהם עול מצוות, אבל אם לא מקבלים עליהם עול תורה ומצוות רק רוצים להמשיך דרכם אז אין צריכים ולא מועיל כלום טבילתם והם נשארים כמו שהיו, כנלפענ"ד.

ובשו"ת מהרש"ג ח"ב סי' מ"ט צמומר לחלל שבתות וחזר בתשובה אי צע"י טבילה והביא דברי הרמ"א דבעי טבילה מדרבנן והביא עוד דברי רמ"א מס' רס"ז ס"ח שהוא רק מעלה בעלמא ולא מדרבנן ממש, ובאמת יש לחלק דברי מילי נינהו, בס' רס"ז מייירי מטבילת עבד שחזר לסורו וחזר וזא אלל צעה"צ דהטבילה לא הוה אלא מעלה בעלמא דבעיקר טבילתו נמי לא הוה קבלה ממש אלא צע"כ, ועיין ס' האשכול הל' גרים שהבאתי לעיל וז"ל והעבדים נמולים שלא צרעון אין בהם אמונה כלל וכן כל עבדים שמל אברהם אבינו לא נתקיים זרעם בישראל ולא מלן אלא בשביל הטהרה שלא יטמאו מאכל ומשחה שכל האוכל עם ערל כאלו אוכל צער שקץ והרוחץ עמו כרוחץ עם נבלה צחיהם נקרא מתים וצמותם נבלת צהמה ע"כ ע"ש דברים נפלאים, ולכן צעבד שחזר לרבו ג"כ לא הוה הטבילה אלא חומרא דמאי שנא טבילה שניה מראשונה שלא יועיל לו יותר, אבל צבע"ת שמקבל עליו מאהבה י"ל לטבילה מדרבנן ממש.

ולפי"ן כל בעלי תשובה צריכים טבילה לפני שלשה וכדעת הגר"א, כי כמה מהצבע"ת ג"כ מי יודע מה טיבן ומוטב שלא להרבות בדברים צוה, ויש לומר כמו שמיניו צר"מ

(סנהדרין י"א ע"א) מעשה באשה אחת שבאתה לבית מדרשו של ר"מ אמרה לו רבי אחד מכס קדשני צביאה עמד רבי מאיר וכתב לה גט כריתות ונתן לה עמדו כתבו כולם ונתנו לה ע"ש, ור"מ למד מדה זו משמואל הקטן ושמואל הקטן משכניה בן יחיאל ושכני' בן יחיאל למדה מיהושע, וה"נ יש להצריך כל הבעלי תשובה שחזורים לטבול לשם קדושה ויהדות וקבלת שנית התורה והמצוות והי' עי"ז שלום על ישראל.

ויצ"י להאריך עוד ולהשתעשע בדבריו היקרים אמנם מה אעשה והזמן צוגד צי, והנני מסיים מעין הפתיחה שלא כתבתי דבריו אלה רק לכבוד תורתו וגם לא להלכה, ולהלכה לפענ"ד יעשו כמו שכתבתי צריש דברי לאסוף חסיפה, וצפרט שיטנס שם יד"נ גדולי הפוסקים שיחיו ולהם משפט הצכורה ואין אתנו יודע עד מה.

ידידו דושכ"ת המצפה לישועת ה' כהרף עין בלב ונפש, מנשה הקמץ

סימן יג

תינוק שביצה השניה דבוקה למעלה

ב' לסדר כי תשא את ראש התשנ"ז ברוקלין נ"י יצו"א מע"כ ידידי הרה"ג המפו"י כש"ת מוה"ר מנחם יוני שליט"א, ראש ישיבה דיישיבת כתר תורה, מעקסיקא יצ"ו.

אחד שב"ת צידידות, בדבר השאלה צתינוק שנולד עם ציצה אחת והרופאים אומרים שהציצה השניה נשארה למעלה בצקלים, ואומרים שאם לא תרד לתוך הכיס צמשך שנה צריכים לעשות ניתוח להורידה, כי לפעמים היא דבוקה שם וצריך להפרידה ולהורידה, ויש ג' אופנים לנתות כזה, וצמכתב ששלח הסציר הג' אופנים ורוצה לדעת כדת מה לעשות.

תנן התם צמומי כהנים (צכורות מ"ד ע"ב) אין לו צינים או אין לו אלא ציצה אחת הרי זה מרוח אשך האמור צתורה, ולא נזכר שיכולים לצדוק בצקלים, אבל צמומי צכור צהמה (שם מ' ע"א) תנן אין לו צינים או אין לו אלא ציצה אחת ר' ישמעאל אומר אם יש לו שני כיסין יש לו צ' צינים אין לו שני כיסין אין לו אלא ציצה אחת ר"ע אומר מושיצו על עכוזו וממעך אם יש ציצה סופו לצאת, מעשה שמייעך ולא יצא ונשחט ונמנאת דבוקה בצקלים והחיר ר"ע ואסר ר' יוחנן בן גורי ע"ש. ומבואר דצין לר"ע וצין לר' יוחצ"נ היכא דנולד צציצה אחת ומוציא הציצה לכו"ע לא הוה מוס, אלא היכא דא"א להוציאו ולאחר השחיטה מנצאו שהיה דצוק צכסל אז נחלקו אי הוה מוס או לא דלר"ע הוה מוס ולרצ"נ לא הוה מוס.

ובב"ג מהל' זכורות ה"ה פסק הרמב"ם כר"ע, ושם מיירי לענין מומי זמה, ופ"ו מהל' זיאת המקדש ה"ח כתב לענין מומי האדם מי שאין לו אלא זיאת אחת אע"פ שיש לו שני כיסין, וכתב הכסף משנה שם דר"ע אומר שם זודקין אותו ע"י מיעוץ וכתבו רבינו זב"ג מהל' זכורות, ומשמע מדבריו דגם באדם זודקין ע"י מיעוץ. ועיין רי"ט חלגאזי באריכות דבאדם נמי דינו הכי.

ור"פ ז"ל באופן שהזיאת לא דבוקה כלל בהכסף אלא שע"פ סיבה לא ירדה בתוך הכיס, אם יכולין להוריד הזיאת השניה בלי שום חיתוך בעצם הזיאת הגם שזריכין לפתוח העור ע"י חיתוך לעשות מקום להזיאת לירד, או אפילו שהזיאת דבוקה בצער הכסף ונריך לקלוף הצער מ"מ כיון שאינו נוגע בזיאת כלל הרי אין לזה שום צית מיוחד ומותר לכתחילה, ואפילו מוס לגבי כהנים לא הו'. אבל באופן שהזיאת דבוקה להכסף (קאנאל אינגיטואל זלע"ו) וכשמורידים הזיאת קולפים אותה מעל הצער כדי להורידה והזיאת כמה אופנים שאפשר לעשותה, גם אמרו הרופאים שהתפירה והנקב שעושים בזיאת אין עושין רק בקליפת הזיאת ולא בתוך עצם הזיאת מקום שארע מתכנס ופועל אלא מן הצד ותוהו לה, ומע"כ האריך צירור יפה ונאה שאלת חכם חזי תשובה.

הנה זא"ע סי' ה' סי' כל פסול שאמרנו צענין זה בשלא היה זידי שמים כגון שכרתו אדם או הכהו קוץ וכיוצא בדברים אלו אבל אם נולד כרות שפכה וכו' או שנולד בלא זיאת או שחלה מחמת גופו וכו' הרי זה כשר לזא בקהל שכל אלו זידי שמים להרמב"ם, אבל לרש"י והרא"ש לא מקרי זידי שמים אלא ע"י רעמים וצד או נולד ממעי אמו, אבל ע"י חולי חשוב זידי אדם ע"ש. והאחרונים ז"ל הכריעו להקל כדעת הרמב"ם דחולי מיקרי זידי שמים, עי' צפת"ש מ"ש מתשו' בית אפרים סי' ז' ותשו' הגר"ח מוואלאזין ז"ל ועוד פוסקים, ובתשו' משכנות יעקב סי' ג' כתב דעת הרא"ש יחידה היא ואין להחמיר חומרות צמידי דלית ליה תקנתא וגם איכא למיחש לתקלה, וא"כ חומרא דאחי לדי קולא הוא לדחות גזרא ולפוסלו.

והאחרונים ז"ל האריכו להקל בזה ע"י חולי ועשו לו ניתוח, ועיין צפת"ש שהזיאת מרבינו הח"ס והגר"ח מוואלאזין ותשו' משכנות יעקב סי' ג' ובית מאיר דאם נחלה ומוכרה להנטל ע"י אדם שלא יחלה יותר הו"ל עומד לקוץ זידי שמים וכקוץ דמי וכשר, עיין צפת"ש באריכות גדול. ומ"מ זה דוקא שהניתוח יש בו לורך משום חולי ונריך זע"כ לחתוך הזיאת, אבל אם לא מעלה ולא מוריד החיתוך להחולי אז לכו"ע הו"ל זידי אדם.

ועיין לרבינו הגדול זב"ג הל' מיאון (אות ז"ג-ז"ג) שפסק והיכא דכי איתיליד בחדא זיאת הוא דהוי ליה כשר דתניא אמר ר' ישמעאל משום ריב"ז כן שמעתי מפי חכמים בכרם ציבנה כל שאין לו אלא זיאת אחת אינו אלא כריס חמה וכשר וכו', ועיין משנה הלכות גדולות שם. ועיין שאילמות (פ' כי תזא סי' קנ"ג) ובהעמק שאלה שם מה שכתב, וזשו"ת משנה הלכות ח"ד סי' קס"ו הארכתי צ"ד צירור הדברים קצת.

ועל כן נראה דהגם כי צדיעבד בכל האופנים שזייר אין לאסור כלל, וח"ו לאסרו לזא לקהל, מ"מ כיון שיש פוסקים זידי אדם מוזיק אפילו בזיאת אחת והרמ"א ז"ל מחבב המחמירין, הגם שהאחרונים ז"ל הקילו וח"ו לחלוק עליהם, מ"מ אין לכתחילה זאנו לעשות, וזוה ודאי כו"ע מודים להרמ"א דכל שאפשר לזאת כל השיטות כן ראוי לעשות, לכן אם אפשר להוריד הזיאת למטה ולתפור הנקב שהזיאת ירדה דרך שם ולסגרו באופן שלא תוכל לחזור, והתפירה לא תהי' כלל בזיאת אלא בהצער קביע הזיאת כלומר בכיס כמו שעושין בנתוח על שזר וכיוצא בו, וכיון שעל פי רוב ממילא אינו חוזר א"כ אם יעשו עוד איזה תפירה קביע לכאורה יש לסמוך על זה באופן שלא יגעו כלל בהזיאת. ומיהו אם א"א באופן אחר או לכאורה אין חילוק ועדיפות באופנים, כל שאין מנקצים בעצם הזיאת רק מן הצד בהקליפה שהוא כמו העור, רק שיהי' הרופא מומחה ודייקן שלא יחתוך ח"ו בזיאת כי המקום דחוק והמכשול אינו רחוק ח"ו.

סימן יד

לעשות ניתוח פענדיציפ

עוד להג"ל

ובדבר שאלתו שלפי דברי הרופאים יש כשצעים אחוז אנשים שיש להם ציזים חתיכת צער (פענדיציט זלע"ו), והלדולו צער אינו כלום לייצור הזרע ואין לו תפקיד

וגופניות, והיות כי השימוש באמצעי המניעה המקובלים לא יועילו לה לכן הענה היחידה שנתרה בנידון דידה היא קשירת חצוצרות, האם ניתן להחיר במקרה כזה. והנה מעכ"ת צמחצו באות ב' כתב ח"ל אנו דנים בסכנה לאשה לא מסיבות גופניות אלא מסיבות נפשיות, נמצא דיש כאן שאלה של סכנה ופק"ג, וזירף חו"ד רפואית מהרופאה. ועיינתי במש"כ הרופאה ולסיכום כתבה לדעתי הנ"ל אלא אשה זו למנוע הריון הוא אמיתי, אך איני יכולה להגדיר אותו כפיקוח נפש, ההכרעה אם למנוע ובאיזה אמצעי היא בידי הרב.

ולבאורה מכתב הרופאה קותר למה שכתב מע"כ צמחצו שיש כאן סכנה, אם לא שחלק בין סכנה לפק"ג. וכיון דליכא חשש מפק"ג לא ידענא מה נאמר, הנה כפי מה שפירטה הרופאה יש כמה אופנים למנוע אלא שאין ביטוח אלף אחוז שלא תתעבר, ובאמת גם ניתוח כשלעצמו נמי אין ביטוח אלף אחוז שיליח כי בכל ניתוח יש סכנה, ובפרט ניתוח פנימי כזה. שנית, שאם נחיר את זה אז כל הנשים שיגיעו לארבעים או שיתחשק להם שלא להתעבר יותר תצאן בטענה כזו, וכל הנשים כשהן מתעברות הם צנער והיא חלק מקללת חוה הרבה הרבה עלצונך והרויך צנצנ תלדי בניס וגו' זה נער העיבור ונער לידה וגידול בניס כמ"ש רש"י, ואפי' מימה גורמת להם ח"ו לפעמים, וכתבו התוס' בכתובות דף פ"ג ע"ב דמימה שכיחא אלל נשים משום דרוב פעמים מסתכנת בלידה.

והנה ידוע דרבותינו הח"ס והגרע"א סגרו עלינו הדרך בכלל צענין היכא שיש סכנה להתעבר ופקסו שיחגרשו ולא גרע מרואה דם מחמת תשמיש שג"כ דינס להתגרש, אלא שהאחרונים חפשו התיירס שלא להתגרש שאפי' מוצח מוריד דמעוט על המגרש אשתו, ועי' לכק"ז צבית שעריס ח"ד מכת"י סי' נ', וגם אני כתבתי בזה עי' שו"ת משנ"ה ח"ה סי' ר"ל-רל"ב עיי"ש, אצל עכ"פ דוקא במקום סכנה חפשו אחר התיירס, אצל שלא במקום סכנה רק משום נער וכיוצא בו מי יבא להחיר לה להשחית את כלי הלידה שהוא איסור לאו דאורייתא, כמ"ש הגר"א א"ע סי' ה' ס"ק כ"ה דגם סירוס דנקבה הוא איסור דאורייתא רק שאין בהם מלקות משום דלא נאסרו מלאו דוצארנכס לא תעשו (ויקרא כ"ב, כ"ד) אלא מקרא דמשחחם (שם שם, כ"ה), ואפי' האומרים שהוא רק מדרבנן מ"מ גם איסורי דרבנן לא הותר צשציל נער כשליכא סכנה, חוץ מה שיש לדון בלאו של חובל צענמו. והסינון מצוה רצ"א כתב, המפסיד כלי זרע מראה נפשו כמו שהוא קץ צמעשה הצורא ורואה צהשחחח עולמו הטוב.

וגם יש איסור להבעל לשמש באשה שנטלו הכלי לידה, ויש בזה חשש איסור מו"ל אף שמשמש כדרך הארץ. וגם

לדעת הרופאים, ודעת הרופא היות שכבר עשה הניתוח ומצא הולדול הנ"ל ואפשר שבאיזה זמן יתעקס ויגרום כאבים וינטרכו להוציאו ממילא יוציאו אותו עכשיו ולא יבא לידי זה אח"כ.

ולפענ"ד אין להוציא ולחכות מן הגוף מה שנברא עמו כל זמן שלא מנערו יותר מזלי וזריך להוציאו לרפואה, והרי קיי"ל דהחומך צצער אדם עובר בלאו דחובל, ועיי"ן צ"ק (פ"ג ע"ב) החובל צחצירו חייב צחמשה דברים, והגם דבגמ' שם (נ' ע"ב) החובל צענמו אע"פ שאינו רשאי פטור אחרים שחבלו בו חייבים ועיי"ן טוח"מ סי' ת"כ, מ"מ קיי"ל דאסור לחובל צענמו ורק לשם רפואה מותר, אצל כיון שכעת אין כאן חיוצ רפואה אין לחתוך חלק מהגוף צשציל איזה טענה של שמא, וכבר הארכתי בזה צספרינו שו"ת משנ"ה (ח"ד סי' רמ"ה) לענין נתינת דם צאוצר יעיין שם.

וברור שאין אמתו יודע עד מה ולמה צר הקצ"ה כל אלו, ואף שהרופא אינו יודע צורך דלדול צצר הנ"ל וחושב שאין לו שום תועלת, היודע יצר כל היצורים יודע למה צר כל אלה, ולא עביד הקצ"ה דצר למגנא, ובפרט דצר שיש צרוצ בני אדם אין להחליט בידי הרופאים שלתוהו נצרא ואין לזה שום תועלת, וההכרח לומר שהרופא אינו יודע מקוצר דעתו, כי כמה דברים אין אנו יודעיין למה נצראו, והאמת שלא צר אלקים צאדם שום דצר לריק, ולכל יש תועלת, ואין לנו רשות על הגוף אלא לשמרה כעל חפץ של מלך מלכי המלכים הקצ"ה, ולכן אין דעתי מסכמת להוציא שום דצר אם לא מנאיצ עכשיו ודיה לצרה צשעתה אם ינטרכו ח"ו, ועיי"ן רמז"ס ה' חו"מ פ"ה שאפילו חותך מן העור כחוט השערה חייב ע"ש.

ובזה הנני דושכ"ת המברכו בברכת התורה ללומדיה, ידידו המצפה לישועת ה' כהרף עין ומתפלל בעדו שיעלה מעלה מעלה ברום המעלות של תורה ויראה ויזכה להעמיד תלמידים הגונים עדי יבא יגון ולו יקתה עמים החותם בלב ונפש,

מנשה הקמן

סימן מזו

קשירת רחם למניעת הריון

א' לסדר והפרייתי אותך במאד מאד התשס"ב ברוקלין נ"י יצו"א

מע"כ ידידי רוב חביבי הרה"ג כש"ת הרב מנחם בורשמיין שליט"א יו"ר מכון פועה, ירושלים עיה"ק.

אחדש"ת צידידות, צדצר שאלתו צנדון אשה מעל גיל ארבעים שיש לה בניס וצנות, ומצקשת פתרון למניעת הריון, ולדעתו צקשתה מוצדקת מסיבות נפשיות

כשמשתוקקין זל"ז בכלל זה וק"ל. [ועי' מש"כ בשו"ת משנה
ח"ו סי' רמ"א-ב]. וא"כ באשתו שהיא בת בניס כילד יעשו
להשחית זרע, אע"פ שכבר יש להם בניס, וכל ההיתרים הם
רק כשיש סכנה וכיוצא בו.

ומה דמסקפא ליה באשה שעברה גיל ארבעים אי יכולה
לומר שמפחדת ללדת שמא תלד ולד לא בריא ל"ע.
לפענ"ד תמים תהיה עם ה' אלקיך. ועל האשה השואלת
לחשוב באם ח"ו לא נפקדה צנינים עד עתה אם היתה חושבת
על זה שלא להתעבר בגיל זה מחשש הנ"ל.

ועובדא ידענא באחד שהיה לו משפחה ברוכה רבת הילדים
וילדה אשתו בת, ושמה שמחה גדולה, ועשה קידוש
גדול כאילו היתה זאת הראשונה, ושאל לו אחד לשמחה
הגדולה מה זו עושה, השיב האב זה הולד הראשון שילדה
אשתי לאחר עשרים וחמש שנה מן החתונה, אלא שמן השמים
רחמו עלי שלא אהיה עשרים וחמש שנה בצער בלי ילדים
ונתנו לי צניתיים הילדים האחרים שלא אצטער, ועל כן עכשיו
שנולדה לי בת אחר עשרים וחמש שנה מהחתונה וצלי לצער
אותי יש לי די סיבה לשמות.

ובזה הנני ידירו המברכו בברכת גמח"ט בסש"צ המצפה
לישועת ה' כהרף עין, החותם בסל מלא ברכות בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן מז

ממור בהן אי אוכל בתרומה

ג' לסדר למען תהיה תורת ה' בפיך התשמ"ו ברוקלין נ"י
יצו"א

מע"כ הבה"ח מופלא ומופלג מלא פלג פרי עץ הדר כמר
יצחק בילר בן ידי"ג הגאון מוה"ר שלמה שליט"א ראש
הכולל בטאראנטא יצ"ו.

אחד"שה"מ צידדות וכו', במכתבו העיר על דברי רבינו
הגדול הטו"ו ז"ל א"ע סי' ז' ס"ק י"ד דס"ל
ממור בהן אוכל בתרומה ומסקפא ליה אי מטמא למתים,
והציא ממר אציו שליט"א ששמע מפי הגאון הגדול ר"א
קאטלער ז"ל שהקשה על דברת הטו"ו מגמ' מפורשת
(כחצות כ"ד ע"ב ועוד דמעלין מתרומה ליוחסין דמוכת
דממור אינו אוכל בתרומה.

ואמינא אנה אסקופה הנדרסת תחת עפר כפות רגליו זל"ל
דאי משום הא לא קשיא, שהרי פשוט דעצדים נמי
אוכלין בתרומה כמבואר בפרק הערל ובהן כי יקנה קנין כספו
והוא מפורש בתורה, ואפילו עבד שזבח כל זמן שלא נתייאשו
צעלים ממנו אוכל בתרומה כמבואר בתוספתא פ"י דתרומות

הבעל יש לו מ"ע דרבנן משום צוקר זרע זרעך וצערב אל
תנח ידיך. רק אם ירלו למעט בתשמיש ולנהוג צפרישות
הרשות צידם מאחר שיש להם כבר בניס, או להפסיק לגמרי
לכמה זמן עד שתעבור זמן העיצור וההריון, ויודע אני כי זה
דבר קשה, אבל לעשות ניתוח ולחתוך החצוצרת ולקשרם הוא
לאו דאורייתא.

ועיין ריטב"א יבמות דף ס"ה ע"ב שלמד מהא דיהודית
דציתהו דר"ח דהוה לה נערה טובא בלידה ומ"מ
אם היתה מיפקדה אפ"ו היתה אסורה לשמות סמא
דעקרתא, והוכיח משם שהאי"ש המופקד אפ"ו"ר אסור לשמות
סמא דעקרתא אפ"ו במקום נער אם לא במקום סכנה, ועיין
ברכ"י הוצא צפ"ת סי' ה' סק"י ובאג"מ א"ע ח"ג סי'
י"ב וסי' י"ג.

וזה לשון הרמב"ם פ"ג מה' דעות ה"ב וכן כשיבעול לא יבעול
אלא כדי להצרות גופו וכדי לקיים את הזרע, לפיכך אינו
צועל כל זמן שיתאוה אלא כל עת שידע שהוא צריך להוסיף
ש"ז כמו דרך הרפואה או לקיים את הזרע. ובהשגות הראב"ד
וכן כשיבעול וכו' א"א וכן למנות העונה אם היא מקפדת.
והכ"מ המליץ צעד הרמב"ם שלא כתב כאן אלא דברים שעושה
ברצונו, ומנות עונה מקומו זה"ל אישות שהוא חיוב.

ולפענ"ד אפ"ל דהרמב"ם לשיטתו שכתב בפכ"א מהל'
איסורי ביאה ה"ל י"ח אסור להוסיף שכבת זרע
לצטלה לפיכך לא יהיה אדם דש מנפנים חורה מבחון ולא
ישא קטנה שאינה ראויה לילד וכו', והטור א"ע סי' כ"ג
העתיק לשון הרמב"ם, וכתב הב"ח שם ומשמע מלשונו דהיינו
טעמא דלא ישא קטנה נמי משום דמוציא ש"ו לצטלה, ולא
דמי למשמע עקרה כיון דבשעה שנשאה לא היה יודע שהיא
עקרה, אבל בנושא קטנה לכתחלה חשוב כמו שמוציא ש"ו
לצטלה כל ימי קטנותה, ומכ"ש בנושא זקנה לכתחלה אלא
רבותא קאמר אפ"ו קטנה וכו'. אבל רש"י וכו' ע"ש.

ולפ"ז י"ל דמנות עונה נכלל בלקיים הזרע שכתב הרמב"ם,
שהרי דעת הרמב"ם דכל ביאות שאינם לקיום המין
ושהינו מוליד הו"ל בגדר ש"ו לצטלה, וא"כ באמת היה אסור
לבעול בכל אופן שאינו לקיים הזרע או לרפואה, אך מנות
עונה נכלל בקיום הזרע, שלקיים המין צריך שיהא חיבור איש
ואשתו בשמחה וצטוב לב, ומנות העונה הוא לתכלית זה
לחצום תמיד, ומציא הרצון להתעבר ולגדל זרע של קיימא,
וזהו קיום הזרע, [עי' מהרי"ק שורש קס"ז בסופו וכן מצינו
באסתר וכו' ודו"ק], ומש"כ הרמב"ם לקיים את הזרע אין
הכוונה שצזורעה זו דוקא יתקיים הזרע להוליד צן, אלא
שכותב כך לעומת מה שכתב שלא יבעול להנאת ותאות גופו,
רק דרך הרפואה או לקיים הזרע, ומנות עונה וכן

סימן יז

בדין קטלנית

ב' לסדר והיה ברכה התשנ"ז ברוקלין נ"י יצו"א
מע"כ ידידי הרה"ג ור"ח כש"ת הרב אלבסנדר זושא ווינער
שליט"א, רב דק"ק סיבריו יצ"ו, ברוקלין נ"י.

אחדשבת זידידות, בדבר שאלתו באשה שמתו שני זעליה,
הראשון מת בן מ"ב שנה מחולי סוכר שהיה
לו מילדותו, ושזב נשאת לזעל שני ומת בן ששים שנה מחולי
הקרעון ר"ל, וכעת גרה עם אחד זלי חופה וקידושין קרוב
לשנה ורוצים להנשא בחו"ק כדת משה וישראל, ועלה הספק
אי יש לה דין קטלנית כיון שמתו שני זעליה כמבואר בגמ'
יצמות ס"ד ע"ב ונדה ס"ד ע"א ניסת לראשון ומת לשני
ומת לשלישי לא תנשא דברי רבי רשב"ג אומר לשלישי תנשא
לרביעי לא תנשא וקיי"ל כרבי כמבואר בטוש"ע א"ע סי' ט'.

ומע"ב הביא משו"ת ז"ל א"ע סי' כ"ה ועוד אחרונים
המקילין באופן שהי' הזעל חולה בשעה שנשא
אותה ומת מאותה מחלה שהי' לו, דאין להחזיק ריעותא כל
דלא דמי, ולכן בנידון דידן כיון שזעלה הראשון מת מאותה
חולי סוכר שהי' לו מילדותו אין זה הוכחה שמת מחמתה.
עוד הביא דעת הז"ש שם דכשזעלה היה זקן ומת אין זו
קטלנית, וא"כ נדון רק על זעלה השני והוא מת בן ס' מחולי
קרעון, וזוהי הביא מחלוקת האחרונים אי בן ס' נקרא זקן
לענין זה.

בן כמה שנים נקרא זקן

א וראיתי בתשו' להגרמ"פ זל"ה באגרות משה א"ע
ח"א סי' כ"ו שנסתפק בזה והביא דברי
הח"ס א"ע סי' כ"ג הוצא צפ"ת א"ע סי' ט' דוקן היינו
מבין שזעים ולמעלה, דאילו בן ששים ולמעלה הרי אביי חי
שיחין שנין ואפ"ה אמרה דזיתיהו דרבה קטלית תלתא, וע"כ
מוכרח דבר ששים לא מקרי זקן לגבי זה. והגרמ"פ זל"ה
דחה הראיה דהא אביי ברור שלא מת משום שנשא לחומה
דהא השיחין שנין שחי איתא בר"ה דף י"ח שהי' זה אריכות
ימים וזכות גדול דתורה וגמ"ח שעסק, כיון שהי' מצני עלי
הכהן, וע"כ צריך לומר שזתו של רב חקדא שהיא אשתו של
רבא לא ידעה שאביי הוא מצני עלי וא"כ אפשר שלא ידעה
גם שהוא בן ששים. עוד הקשה הח"ס ז"ל על סברת הריב"ז
סי' רמ"ג שזמת בזמנה אינה בדין קטלנית מהא שלא תלתה
מיסת אביי בזה שהיה מצני עלי שהוא ג"כ כמו מכת מדינה,
וכתב עליו הגרמ"פ ואינו כלום דסברת הריב"ז ודאי צרורה
ומוכרחין לומר שזת ר"ח לא ידעה מזה.

ובגמ' גיטין י"ג ע"ב וכו"פ הרמב"ם פ"ו דתרומות הל' א'
והל' ב' ע"ג ובש"ע יו"ד סי' של"א, וגדולה מזו כתבו המוס'
גיטין י"ג ד"ה השבתוני לחד תירוצא עבד כהן מקיים מנות
עשה באכילת תרומה, והא דלא חיישין משום מעלין ליוחסין
ע"כ משום דלא מחלקינן ליה תרומה שלא צפני רבו או
מטעמים אחרים, וא"כ הי"ל זכהן ממזר, וגדולה מזו
אמרו בגמ' יצמות ז"ט כהנת שנתערב ולדה בזלד שפחתה
הרי אלו אוכלין בתרומה וחולקין חלק אחד בגורן הגדילו ז"ד
כופין אותן ומשחררין זה את זה, והרי אלו נמי אין מעלין
אותן לכהונה.

ומיהו באמת כי בגמ' שם מפורש מתוספתא פ"י דתרומות
ת"ר עשרה אין חולקין להם תרומה צבית הגרנות
ואלו הן חרש שוטה וקטן טומטום ואנדורוגינוס והעבד והאשה
והערל והטמא ונושא אשה שאינה הוגנת לו ופריך בשלמא
חרש שוטה וקטן וכו' עבד נמי דלמא אחי לאסוקי מתרומה
ליוחסין וכו', מבואר דבהא שאין חולקין לו צבית הגרנות הוי
היכירא דלא לעלות ליוחסין, א"כ בזממור נמי תריך הכי להטו"ו
דאוכל רק שאין חולקין לו צבית הגרנות.

אלא דק"ת יש לדייק בתוספתא זו דחשיב עשרה אין חולקין
להם תרומה והי"ל לחשוב נמי ממזר צהדייהו, א"כ
עכ"פ תפשוט מתוספתא דאינו אוכל, ומיהו גם זה לא תקשה
די"ל כמו שאינו חושב צהדייהו שנים שנתערבו ולדותיהם הי"ג
לא חשיב ממזר, אך זה יש לדחות לכא' דמשום דלא שכיחא
לא חשיב לה וע"ק.

ולעצם דברי הטו"ו עיין רש"י יצמות ס"ח ויצמות נ"ג
ד"ה ממורת ונתינה ולענין תרומה דבי נשא וכו',
ועיין אביי מילואים סי' קע"ד מה שהקשה להצ"ח ועיין מג"ח
מצוה רס"ד מה שהאריך בזה ובחזו"א א"ע סי' מ"ט אות
י"ח ובערוך לנר יצמות נ"ו ועוד הרבה מקומות, ובחי'
הארכתי ק"ת וקנה מקומו בספרי משנ"ה ח"ב סי' כ"ה וכו'.

ובדרב מה שמספקא לך לענין עבודה בזממור כהן, עיין
מקנה קידושין ס"ו ובהגהות הרד"ל פ' נשא פ"ט
אות ל"ו ובעץ יוסף על מדרש תנחומא שם ובעטרות יהושע
זשם הגר"י צייטלין ובשו"ת עונג יו"ט סי' כ', ובאור
הפוסקים ציין על מראה מקומות אלו ע"ש אות ב' ודו"ק.

ועל דבר אשר העיר לן זשם ת"ח אחד על דברי כק"ו מרן
הצית שערים יו"ד סי' רכ"ו דלא מצינו צנכרית איסור
א"א, ימחול נא לעיין בזמנת העמרמי על הצית שערים אשר
כבר העירתי מגמ' סנהדרין נ"ו ע"ב וליינתי גם לדברי
מרגלית הים אשר ציין עליו.

ובזה הנני ידירו הטרוד דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקמין

ולפענ"ד נראה ליישב דברי מרן הח"ס, חדא דדברי בת ר"ח לאו דצריה הם אלא דברי רבא הם בגמ' יצמות ס"ד ע"ב דהתם עיקר דא שמעתתא דאצ"י, דאמרינן התם אמר רבא השתא דאמרת אחיות מחזיקות לא ישא אדם אשה לא ממשפחת וכו', כי אתא רב יצחק בר יוסף אמר עובדא הוה קמיה דר"י צכנישתא דמעון ציו"כ שחל להיות בשבת ומלה וכו' שליטת צאה לפניו א"ל לבי ומולי א"ל אצ"י חזי דקשרית איסורא וסכנתא סמך עלה אצ"י ואזל ונסבה לחומה צרתא דאיסי צריה דרב יצחק דנסבה רחבא דפומצדיתא ושכיב, רב יצחק צריה דרבצ"ח ושכיב, ונסבה הוא ושכיב, אמר רבא ומי איכא דעביד עובדא צנפשיה כי האי ופרש"י סמך אצ"י על האי דר' יצחק וכו' ושכיב ואמר עלה רבא ומי איכא דעביד עובדא צנפשיה צסכנת נפשו כי האי עיי"ש. הנה משמעות הגמרא דאצ"י מת מחמת שנשא לחומה והיא היתה קטלנית, ואין זה ממימרת דביתהו דרבא בת ר"ח לצד שהמליאה מעשה זו שאצ"י מת על שנסב קטלנית שהגמ' מספרת המעשה שכן הי' שצביל שנשא לחומה לאחר שמתו לה שני אנשים והלך וסמך על רב יצחק שעד שלשה לא הוה קטלנית שכיב גם הוא על שנסבה, ואדרבה רבא אמר מי איכא דעביד כי האי צנפשיה כלומר שלא הי' לו לסמוך על זה, ורבא ודאי ידע דאצ"י מדבית עלי קאתי ואפ"ה אמר מי איכא וכו', וא"כ פשוט נמי דבת ר"ח שמעה כן מצעלה והי' הדבר ידוע לכל שאצ"י מת על שנסב לחומה והיא קטלנית, גם כי בגמ' חשיב ליה מיתתו צהדי דרחבא דפומצדיתא ורב יצחק צריה דרבצ"ח דשלתן מתו מחומה. ולכן מה שצת רב חסדא גרשה אותה מתוך לעיר ודאי הי' צהסכמת וידיעת רבא בעלה.

ובמה שהקשה הגרמ"פ ז"לה"ה מגמ' ר"ה דף י"ח שהרי אצ"י חי שיתין שנין והי' זה אריכות ימים וחכות גדול דתורה וגמ"ח נראה דאינו סותר למימרא דאצ"י מת מקטלנית, דאה"נ דבגמ' מגלה כח התורה וגמ"ח שמארכת ימים, אבל לולי שנסב לחומה אולי הי' חי עוד עד צ"ב שנין כרב חסדא ולפי שנשא לחומה חיסר עוד כמה שנים ומת צששים, ועכ"ז הי' זה אריכות ימים לו שהי' ממשפחת עלי לגבי שאר בני המשפחה.

בסברת הח"ס דתולין בוקנה ולא במגפה

[ב] **ובהיותי** צוה ראיתי מש"כ עוד צאגרות משה שם וז"ל ופלא על הח"ס שעל מה שכתב הצ"ש דצוקן יש לתלות צוקנה ינחא ליה ולתלות צמגפה לא ינחא ליה, והסבירא איפכא דצוקנים אפילו יותר משצעים מציין טובא וממעדין על חזקתם שהם חיים, וצדבר איכא דאמרי ה"ה כמלחמה דאמרה צדדמי ע"ש.

ולפענ"ד נראה דסברת מרן הח"ס ז"ל דשאני דבר מוקנה, דזקנה הוא מת מוקנה וטבע העולם מגזירת אדם הראשון, וכמ"ש צמשנה עדיות פ"ב האב זכה לצנו צחמשה דצריס ואחת מהס צכח וצשנים ואמרו ז"ל (הובא צרש"י צראשית כ"ו ג') חמש שנים קודס וחמש שנים אחר פטירת אצותיו יחוש לו, א"כ ה"ה ציותר משצעים הרי מדרכי העולם הוא כך, (ומה"ט אס עצרו עליו שמוגיס שנה אמרינן כיון דאיפליג איפליג ואעפ"כ אס מת פתאום לאחר שמוגיס לא מקרי מיתה חטופה וק"ל), ולכן שפיר אמרינן כיון שהגיע לגיל רוב העולם שמתים צשנים הללו אמרינן דהוא נמי מרובא הוא ומת מתוך זקנה ולא מחמתה, אבל דבר או מגפה שאינו מטבע האדם רק מחמת עונש שמים כה"ג רואים שלא תלו צאצ"י שהרי כל משפחתו היו צני עלי ולמה תלו מה שמת צחומה הי"ל לתלות צמשפחתו ובעונש, וע"כ כיון דמדין עונש ילא ע"י תורה וגמ"ח לא הי' לו ליענש אלא שנהרג ע"י חומה כנלפענ"ד.

וגם? הגרמ"פ ז"ל כתב ואף שנדחה ראיית החת"ס מ"מ לדינא אפשר כיון שמימת סתם אדם הוא לא פחות משצעים כדאיתא צקרא הוי צפחות משצעים לעונש ולכן יש לתלות צמול דינה ולכן לא צרור דין זה כמה נחשב זקן לזה ע"כ. וצמקוס אחר כתצתי דאפשר דא גופי' הוא מחלוקת מתי הוא מיתה סתם אדם, עיין מו"ק כ"ח ע"א ת"ר מת פתאום זו היא מיתה חטופה וכו', מת צחמשים שנה זו היא כרת, חמשים ושחים שנה זו היא מיתתו של שמואל הרמתי, ששים זו היא מיתה צידי שמים וכו', שצעים שיצה, שמוגיס גצורות דכתיב ימי שנותינו צהס שצעים שנה ואס גצורות שמוגיס שנה, ועיין תוס' שם ד"ה מת צחמישים וכו' דשצעים היא מיתת כל אדם ע"כ. ומיהו שם צתוס' ד"ה ומיתה צידי שמים צששים כתצו וי"מ דחמישים היא מיתה צידי שמים וששים מיתת כל אדם, ועיין רבינו חננאל שם שכתב ג"כ כגירסא זו וז"ל צן ששים זו היא מיתת כל אדם א"ר זירא מהאי קרא תצא צכלת אלי קצר, והנה שיטה זו צמקוס ששים מיתה ציד"ש הם גורקים מיתת כל אדם דו"ק. ולפ"ז י"ל דצהא תליא אס נאמר דששים היא מיתת כל אדם א"כ למה נתלה אותו צגרמת אשתו נתלה אותו צמימת כל אדם ולא נאסרה, אבל אס נאמר דצן ששים היא מיתה צידי שמים שפיר נאמר דאדרבה נענש צצבילה צידי שמים.

אם מתו שני בעליה משני מחלות

[ג] **ולבסוף** עלה ונסתפק צאגרות משה וכן יש לדון עתה שידועין ממה מת, אס אחד מת ממחלה אנושה ואחד ממחלת הריאה הרי א"א לומר שזוה עשה המעיין מחלה זו ולזה עשה מחלה אחרת ותהי' אסורה רק משום מולה גורס

הרי הסיבה למיתת צעליהם הוא משום איסור כרת דהבא על הגדה חייבים שניהם כרת, ואם מת הרי אין לך סיבה יותר גדולה מו, ולמה לן לתלות צמעין או מזלה, אדרבה להכי מת כיוון שזיווגם הוא באיסור. וקצת ראוי לדברינו מתמר שמתו לה שני צעליה ער ואונן והי' חש לה יהודה משום קטלנית ואמרו שלא זה היתה הסיבה אלא ששחתו ארצה ככתוב, ומבואר דכל שהזוג שלהם הוא צעצירה לא חשבינן לה לקטלנית, וה"נ בצועל נדה שאמרה תורה ונכרתה הנפש ההוא ממילא לא שייך לומר שמת מחמת שהיא קטלנית. עי' שו"ת האלף לך שלמה א"ע סי' מ"ב.

ובגמ' שבת (י"ג ע"ב) תני דצי אליהו מעשה בתלמיד אחד ששנה הרבה וקרא הרבה ושימש תלמידי חכמים הרבה ומת בחצי ימיו והיתה אשתו נוטלת תפיליו ומחזרתם צבתי כנסיות וצבתי מדרשות ואמרה להם כתיב בתורה כי הוא חייך ואורך ימיך צעלי ששנה הרבה וקרא הרבה ושימש ת"ח הרבה מפני מה מת בחצי ימיו, ולא היה אדם מחזירה דבר, ואליהו שאלה צתי צימי נדוּתך מאי הוא אלך, אמרה ליה ח"ו אפי' באצבע קטנה לא נגע צי, צימי לצוניך מהו אלך, אכל עמי ושטה עמי וישן עמי בקירוב בשר ולא עלתה על לבו על דבר אחר, ואמר אליהו צרוך המקום שהרגו שלא נשא פנים לתורה שהרי אמרה תורה ולא אשה בנדת טומאתה לא תקרב, כי אתא רב דימי אמר מטה חדא הוא, צמערבא אמרי אמר רב יצחק בר יוסף סינר מפסיק צינו לצינה ועיין רש"י ותוס' צביאור צימי לצוניך מה הוא. ולדין מיהו מבואר דאפילו לא קרב אליה אלא שזולז באיסור קריבה אי דאורייתא אי דרבנן מת בחצי ימיו ואמר אליהו צרוך המקום שהרגו, צבדין נהרג, כ"ש צבא עליה ממש שהתורה אמרה ונכרתו אין זה ספק שכה"ג לא הוה קטלנית שמת צדין ודו"ק.

אלבמה עשירה

[ו] **ובגמ'** שם נחלקו אי מזל גרם אי מעיין גרם, ונפ"מ בנחארכה ומת אי מעיין גרם אין לה דין קטלנית ואי מזל גרם יש לה דין קטלנית, וקיי"ל דמזל גרם, וצריב"ש סי' רל"ג נראה מדבריו דמ"ד מזל גרם לא פליג לגמרי אמ"ד מעיין גרם אלא להוסיף צא דגם מזל גרם, וכבר הקשו סתירה לדבריו מדברי עצמו צסי' רמ"ב ע"ש ויש ליישב.

והנוב"י ז"ל הוצא צפ"ת שם סק"צ יא' לחדש לפי פי' הרא"ש דמו"ג היינו שהמזל גורם לחיות בעושר, וכיון דקיי"ל מזל גרם לכן באלמנה עשירה ומזלחת שראוין שאע"פ שמתו שני צעליה מ"מ יש לה מכל כה"ג אין לומר מזל גרם שלא יהי' לה צעל לפרנס שהרי יש לה מכל אפילו

ע"כ, ולפענ"ד זה אינו דא"כ נימא נמי מי שחלה חולת הסרטן צמח מה לו שייכות למעינה של אשתו, וכן אם חלה צעלה עם ג' מחלואות הפוכין וכגון זכורא ועקרבא וכיוצא בו, אבל מה שנלפענ"ד דהכוונה למ"ד מעיין גרם דכיון דיש לה מעיין שהוא מוזיק לגוף האדם א"כ הוא מחליש את האדם ואפשר לו לכל חולי שידבק בו ע"י שגרמה לו, וא"כ ה"ה אם היה לצעל אי מחלה זה ולצעל שני מחלה אחרת.

ובאמת כי צעלנו כתב שם צסמוך וז"ל דכל שחזינן מעינה מוזיק יש לומר דלצריא מוזיק לזמן מרובה ולחלוש מוזיק לזמן מועט ע"ש, וכ"כ החו"י סי' קצ"ז, וה"נ צוה כיון דמעיינה גרם ומחלשת הגוף אז אפשר לכל מיני מחלואות שיתדבקו בו, ולכן פשוט שאין נפ"מ צביזה מחלה מת ודו"ק.

להתיר לישאנה בדי שלא יהא עמה באיסור כרת

[ד] **ומיהו** הא מילתא שכתב מע"כ שכבר הם חיים יחד צלי קידושין ובאיסור נדות מסתמא, ואם יתירו לה לקדש אז יוכל להשפיע שתצול עכ"פ קודם החופה וכיון שהיא כבר אשה וקנה ממילא לה תהי' באיסור כרת כל ימיה, לכאורה זו טענה גדולה שהרי כל עיקר שאסרו חז"ל קטלנית שלא ימות הבעל אבל כאן אם נאסור עליו לישא אותה אז צכל ציאה וציאה עליה הוא באיסור כרת וגם היא, וא"כ הרי היא יותר מקטלנית, שהיא הורגת ע"פ התורה שהבא על הגדה הרי הוא והיא באיסור כרת, וע"י שנתייר להם לינשא יתקנו איסור נדות ואיסור כרת שצניהם.

ובעיין זה ראיתי שהערך ש"י סי' ט' הציא מהתה"ד סי' רי"א טעם שמקילין צוה"ו בקטלנית משום שמתא תלא לתרבות רעה, וציאר החת"ס ז"ל (צסי' כ"ד) דהנושא אותה הו"ל כשומר מלוא דהמזל משועבד אל התורה וזהו טעם הראנ"ח שהתיר יצום בקטלנית, וכתב שם דלפ"ז בנחשדת או צילדה דאיכא למיחש לקלקולא ולמכשול הרבים שמשום זה מתירין עשה דלעולם צהם תעבדו מותר לישא קטלנית ע"ש והוצא צאור הפוסקים, וא"כ כ"ש צנידון דידן שלא רק חשדא אלא מעשה ממש ודאי שמוטב להציל להם כל מה שאפשר, גם כי אפשר שעיי"ז נציל אותה גם מלונות עם אחרים כי לאחר הקידושין ישמור צעלה עליה, וכעין זה אמרו צחציה שפחה וחציה צת חורין שכופין האדון להוציאה לתרות מפני שמנהג הפקר נהגו צה.

בנשים שאינן שומרות דיני טהרה

[ה] **ובעת** עלה צמחצבתי דבר חדש דאולי לא אמרו דין דקטלנית רק בנשים כשרות שמגידות פתחיהן לצעליהן, אבל נשים שאינן טובלות ח"ו וצעליהם יודעים מזה,

גירות כזו וסגר הדלת בפנינו ומאן יהיין לחלוק ולהקל להכניס ספק גוים בישראל. ואין ברנוני לכפול הדברים ורק באחי להעיר בכמה נקודות.

ומקור הדברים צימות כ"ד ע"ג הנטען על השפחה ונשתחררה או על הנכרית ונמגיירה הרי זה לא יכניס, וכן פסקו הרמב"ם פ"י מה"ג הי"ד וצ"ע א"ע סי' י"א ס"ה, והנה צימות דף ע"ו דלא קבלו גרים צימי דוד ושלמה, וכתב הרמב"ם מהל' א"צ פי"ג הי"ד המנוה הנכונה כשיצא הגר או הגיורת להמגייר בודקין אחריו שמה בגלל ממון שיטול או בשביל שררה שיזכה לה או מפני הפחד בא להכנס לדת, ואם איש הוא בודקין אחריו שמה עיניו נתן באשה יהודית, ואם אשה היא בודקין שמה עיניה נתנה בצחור מצחורי ישראל, אם לא נמצא להם עילה מודיעין אותן כוצד עול התורה וטורח שיש צעשייתה על עמי הארצות כדי שיפרשו, אם קבלו ולא פירשו וראו אותן שחזרו מאהבה מקבלים אותן שנאמר ותרא כי מתאמנת היא ללכת אתה ותחדל לדבר אליה.

והלום ראיתי מש"כ מרן הגה"ק מנאנו זוקלה"ה צש"ת דברי חיים א"ע ח"צ אה"ע סי' ל"ו שהאריך בנדון כזה בצעל מלחמה שצא על נכרית והיה לו ממנה צנים ואח"כ נעשה חפשי והנכרית נמגיירה כדתה"ק ורובה הצעל מלחמה לישא אותה והצ"ד מוחין בו משום דין המצואר צש"ע סי' י"א, ואחר שפלפל הראה מקום להיתר ואיסור סיים ח"ל "אך ח"ו להחיר צזה בפשוט רק אחר הסכמת רבנים דמדינתים מסביב והי' שלום, עכ"ל"ק.

והנה כפי המתבאר בדבריו הרי הי' שם גירות שנתגיירה כדתה"ק ואעפ"כ סיים מרן ח"ו להחיר צזה בפשוט רק אחר הסכמת רבנים דמדינתם מסביב, והי' כבר אחר המעשה ונמגיירה כדתה"ק, אבל אם יש ספק שלא נמגיירה ברצונה לא הי' מתיר, ובדאי כי הצ"ד הנזקקין לו אין רוח חכמים נוחה מהם שהרי כיון שאמרו שאין מקבלין גרים כאלו היאך צ"ד מקבלין.

ועי' שו"ת אבני נדק (דע"ש) סי' כ"ז אחרי שהאריך בנידון זו כתב ח"ל מצואר מדבריהם דמי שנראה שנתגייר שלא לש"ש מ"מ גר הוא היינו דוקא אם באמת ידענו שגם בצנעה מחזיק בדת ישראל אבל אם בצנעה אינו מחזיק בדת משה וישראל אף שנתגייר כגוי הוא וע"כ כשנתגייר לשם אישות יש חשש שמה בצנעה עובר על התורה ע"כ נריך צירור שמקיים כל המצוות כי רק אז הוחזק להיות גר נדק. ולהלן כותב עוד דכשידעין שזינתה עמו והיתה מיוחדת לו ואינו רק לעו ובידעי' שצא עליה מדינא יש לאסור וזה נוטה לדברי רבינו הגאון הקדוש נ"י עכ"ל, וכנראה כונתו לשו"ת דברי חיים

כשצעלה מת וכה"ג מותרת לינשא לשלישי, וכבר הקשה עליו הח"ס א"ע ח"א סי' כ"ד מגמ' כתובות מ"ג וגם מסביר דאטו מאן יימר לן דמולא גרם הוא רק בשביל המזונות אלא מולה גרם שלא תחי' צנחת תחת צעלה ואלא תזכה שיקרא עליה שם הצעל וכ"ש צממת מן הנישואין, וקצת י"ל ראי' לדבריו מהא דקיי"ל כל אלמנה ויתום לא תענון ואפי' עשירה (צ"מ קט"ו ע"א), לא תחזול בגד אלמנה (דברים כ"ד י"ו) בין עניה בין עשירה, ובגמ' עוד טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו (צימות קי"ח), וא"כ מולה גרם למיתב טן דו, ובספרי משנ"ה ח"ט סי' רנ"ה כתבתי מזה, וצ"י סי' רל"ג כתבתי עוד טעם ע"פ גמ' מו"ק (י"ח ע"ב) שמה יקדמנו אחר צרחמים ע"ש באריכות. מ"מ הפוסקים השתמשו בצברת הנוצ"י כסניף להקל כמ"ש מע"כ.

בהא נחתינן כי אם ישאל עוד שני מורי הוראה אכטרף גם אני להחיר לה לינשא צנירף שאר הקולות שמעכ"ת ינא לחפש עליהם, באופן שמהיום והלאה תשמור על טהרת המשפחה.

החותם בדידות ובלב ונפש,
מנשה הקמן

סימן יח

גירות לשם אישות

ט' לחדש שמרבין בשמחה התשס"ד בני"א יצ"א כבוד ידידי האברך החשוב ת"ח ובע"מ כש"ת מוה"ר ר' דוב שאהן שליט"א בן אהובי ידידי הרה"ח הרבני הנגיד וכו' כש"ת מוה"ר חיים צבי שאהן שליט"א.

אחדשה"מ צידדות, בנידון איש יהודי שדר עם אשה נכרית זה כמה שנים כדרך איש ואשתו, ועכשיו באתה האשה הנכרית לפני רב אחד שצרכונה להמגייר כדי שיוכל לגור אתו, ועלתה השאלה אי שפיר דמי להרב לגיירה או לא, ויש אוסרים כיון דאסרו ז"ל לגייר אשה בשביל אישות ולכן על הצ"ד לננוע ואין להם להזדקק לזה, ויש מתירים וטוענים שעכ"פ יש להגיל האישי יהודי מרדת שחת ועוד תוליד לו צנים לע"ו כי הולד הולך אחר האם ובאם תמגייר הרי אזיל ליה איסור, ואף אם יש צזה איזה איסור אעפ"כ ינחא לחצר דליעבד איסורא זוטא ולא יעבור ע"ה איסורא רבה.

והנה לענש הדין אי יש לצ"ד להזקק להם כבר הארכתי צזה בספרי שו"ת משנה הלכות ח"ה סי' רמ"ה וצמנת העמרמי חיו"ד סי' שס"א, ושם הבאתי דעת רוב גדולי המורים שפסקו צזה לאיסור, ועי' שו"ת צית שערים יו"ד סי' שס"א שהאריך הרבה בדברים כנתינתן מסיני לאסור

הנ"ל, ולכן צכה"ג דהיתה מוחזקת לו ואינו בגדר לעז בעלמא
צודאי דלדבריהם יש לאסור.

ואמנם כבר נפלאתי (עי' משנת העמרמי יו"ד סי' ס"ב) מה שלא הציאו רא"י ברורה מעורא הסופר (עורא י"ב-ג') ויען שכניה בן יחיאל מצני עילם ויאמר לעורא אנחנו מעלנו צאלקינו ונשצ נשים נכריות מעמי הארץ ועתה יש מקוה לישראל על זאת ועתה נכרת ברית לאלקינו להוציא כל הנשים והגולד מהם צעצת אד' והחרדים צמנות אלקינו וכתורה יעשה, וגו' ויקס עורא וגו' והנה עורא הסופר צכה צהתודתו וכל העם עמו ויען שכני' כי אנחנו מעלנו צאל' שהיו להם נשים נכריות ועתה מה לעשות עם הנשים הנכריות שלא תאנף צנו ה' יש תקוה וענה והיתה הענה להוציא את נשותיהם ואת צניהם אשר נולדו להם מהנשים הנכריות עיין רש"י ואצ"ע ומאודת דוד שם, והקשה הא"ע שם אמאי שלחו כלם נשותיהם וכל הגולד להם היינו ולדותיהם ולמה לא גיירם עורא, ואפי' נאמר דלא רנו כולם להתגייר אצל עכ"פ קצתם למה לא גיירו, ותי' שלא הי' גיירות כרות המואציה, וז"ל שם צעצת א' לקרב אל קהל ה' או להרחיק ולא מצאנו שהקריצו "אחד מהם" ואולי הוציאם שלא היו גיורות כרות המואציה, וחכמינו ז"ל אמרו צנו הוא לכל חוץ מן הגולד מן השפחה ומן הכותית והוציאו האמות והצנים. והחרדים צמנות אלקינו לצלתי התחתן צם יוציאו נשותיהם וכתורה יעשה למי שאינו חרד כי נכרינו להוציא ע"כ. הנה מצואר דאפילו כבר היו לו צנים וצנות כיון שלא צאו להתגייר כרות המואציה לא מקצבלין ואין מגיירין אותן ולא חיישינן שהצנים יתקלקלו שהם לא צניהם ואין עלינו מצוה וכ"ש לא חובה לגיירם ואף אחד מהם לא קבלו, והוא פלא.

ולא אכחד מעמי דפעם עלתה צדעתי להפריד צין הדצקים ולחלקם לשתי סוגים, האחד צאשה נכרית צצאת להתגייר יחד עם ילדיה שנולדו מאיש ישראל, והשנית צאיש נכרי צצא להתגייר ויש לו ילדים צני ישראל שנולדו מצת ישראל, דצאופן הראשון צנכרית צצא עליה ישראל הרי הולד נכרי ולא ממתיחס כלל לצציו הישראלי ושפיר אסור לקבל הנכרית להתגייר שהרי אין כאן תיקון להצנים שהם גוים גמורים ואין להם שייכות עם האיש הישראלי וגם אין ענין להצילה ואדרבה צנות שטיים הרגו אותם על שנכשלו צזה ישראל כה"ג אין להמיר לגיירה כלל, אצל צאופן השני צנכרי צצא על צת ישראל והוא רוצה להתגייר אפשר שע"ז גם היא תשוב אל ה' והאשה וילדיה תהי' לאדוניה ע"י שהגוי יתגייר, וצא אליה ויגדלו הצנים צדרך התורה, וכאן כבר יש חשש שאם לא יתגייר אז תלך היא אחריו ויאצדו האשה וילדיה, והרא"י שהצאתי מעורא הסופר נמי לכאורה הי' אפשר לומר

שלא חשו משום הנכרית והילדים שהם ג"ג נכרים היו, והצן כי קצרת.

ובמה שכתצנו נלפענ"ד לישצ דצרי הגמ' קידושין ס"ב האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר או לאחר שאתחרר וכו' אינה מקודשת וכו', וצגמ' צשלמא כולהו לאו צידו אלא גר הוי צידו, ומשני גר נמי לאו צידו דאמר ר' חייא צר אצא א"ר יוחנן גר צריך שלשה מ"ט משפט כתיב ציה צדין מי יימר דמזדקקו לי הני תלתא, ועיין תוס' ר"י הזקן שם שמחלקו צין גר שצריך ג' שיודיעהו מצות קלות וחמורות מאן יימר שימצא ת"ח וצין היכא דאיכא מצוה להיכא דליכא מצוה ועיין (צצת מ"ו ע"ב מי יימר דמזדקק וכו') ע"ש. ולפמ"ש אחי שפיר מאד כיון דהכי מיירי צאומר לאשה התקדשי לי לאחר שאתגייר הרי הגיירות לשם אישות וכיון דמתגייר לשם אישות מי יימר דמזדקקו ליה צ"ד כיון דליכא כאן מצוה. ועי' עוד צמה שכתצנו צשו"ת משנה"ה ח"ב סי' קצ"ד.

ורב להעיר כמה יש לזחר צעניני גיור אציין מה שהראני חתני הרה"ג ר' צבי האגער שליט"א צספר 'עמודי שש' (פרקים מחיי הגאון ר' שלמה שמשון קרליץ זצ"ל) והציא שם (ד' 199) שהיו כמה נושאים אשר צהוראת דודו החזון איש לא התעסק צזהם מימיו, צראש וראשונה עמד ענין הגירות צו לא נתעסק כלל וכלל כפי שהורה החזון"א, כי הרצה מן הגרים הם גויים גמורים אס מחמת חסרון צקצלת המצות שהיא עיקר הגירות, ואס מחמת פרטי הלכות צהלי' גירות שמשום מה אינם צאים לידי צטווי מעשי צתהליך הגיור, או מפאת חסרון ידיעת הדיינים העוסקים צגיור. ופעם צכנס דיינים ישצ על צדו אחד שהי' מדבר עם השני צעניני גיור ושאל אותו הלכה אחת ולא ידע כלום, וכשצא וספר המעשה להחזון"א את הדצרים, הגיב החזון"א ואמר, כי "אתה אין לך עסק עם גירות ואפילו צאופן שכוה שהי' צו משום לאפרושי מאיסורא אין לך מה להתערב צעניני גירות".

ובסמוך שם (ד' 242) הוסיף שפעם אחת הועלה רעיון צכנס דיינים להקמת צ"ד לגירות אשר כל עיסוקם לא יהא אלא צגירות צלצד, והשיב החזון איש ז"ל "צצית דין כוה פסול מעיקרו", חדא שכיון שכל היום ידונו צגרים יתרצו גרים צישראל אשר גירותם לא יהי' כהלכה, ועוד שמאחר שתפקידם של אותם הדיינים יהי' רק לענין גירות א"כ כאשר לא יקבלו גרים נמצאו צטולים ממלכתם ודבר זה יגרום להם להיות נוגעים צדבר צרצונס למלאות תפקידם והרי יפסלו מדין נוגע ע"ש.

והצני מודיע שלא צאתי צדברים אלו להורות על מעשה מיוחדת אשר לא ידוע לי כל הענין וגם כי אין

אני רוצה ליכנס בזה ולהכריע בין שני גדדים, רק כתבתי דברים שנלפענ"ד צענינים אלו והרונה ללמוד יכול לעיין בדברים שציינתי.

וי"ך שזכה אמתנו וצנינו וצנינו בנינו עד סוף כל הדורות להיות צניטורא דקדושה ושלם יבוס המעיין עדי עד וזכה לצנים וצני צנים עוסקים בתורה ומצות עדי יבא יונן ולו יקתה עמים,

החותם בצער על שכניתא בגלותא המתאבק בעפר רגלי חכמים בלב ונפש,

מנשה הקמן

סימן יט

ע"א שהעיר לאשה במיתת הבעל ובנסה

עש"ק תזריע התשד"מ ברוקלין נ"י יצ"א

א] הרמב"ם פ"י מהלכות גירושין הי"ד כתב שליח שהביא גט חוזה לארץ ואמר צפני נכתב וצפני נחתם הרי זה לא ישאנה, שאנו חוששין שמה עיניו נתן זה ולפיכך העיד לה, וכן ע"א שהעיד לאשה שמת בעלה ונשאת על פיו הרי זה לא ישאנה, וכן החכם שאסר את האשה צנדר וכו', וכולן אם עברו ונשאו אין מויליין מידם. ובשו"ע א"ע סי' י"ב ס"א כתב המחבר המביא גט שצריך שיאמר צפני נכתב וצפני נחתם וכן העד האחד שהעיד לאשה שמת בעלה לא ישאנה משום חשד ואם כנס לא יוילי, וכתב החלקת מחוקק (סק"א) ואם כנס לא יוילי פסק הרב כן ע"פ דעת הרמב"ם, וכתב שם המ"מ שכן דעת רש"י ורצ אחא משבחא גאון ז"ל וגם הרמב"ן הודה לדבריהם וכן פסק הרא"ש להדיא בתשו' כלל ל"ב סי' ל"ב הובאה בטור סי' קמ"א ס"ק ע"ו וכן משמעות הגמ' (יבמות כ"ה ע"ב) דברננה לא מפיקין, ואף שלפי התוס' בד"ה אמר להו הקשו דלמה דייק הגמ' משפחה ולא דייק מהנטען על אשת איש ומירצו התוס' דהתם צדין שיוילי דאם הוא אמת אסורה לו אבל הכא שאסר את האשה צנדר אפילו אסרה שלא כדין כיון שגירשה בעלה שריא לחכם מדאורייתא עכ"ל התוס', ולפי תירוץ ה"ה צמביא גט ועד המעיד לאשה דאם היה הלעז אמת אסורה ליה משום א"א אם כנס יוילי כמו הנטען על א"א, מ"מ יש לחלק דהיכא דאם הלעז אמת אסורה לצועל צודאי כמו הנטען על א"א אף אם כנס יוילי, אבל הכא גבי גט ועד המעיד אף שהשליח והעד משקרים (צמה שאומר שנכתב ונחתם צפניו או שראה שמת בעלה) אכתי אפשר שהגט נכתב לשמה והצעל מת ע"כ אין ראוי להחמיר נגד רוב הפוסקים ולהוילי אשה מצעלה צרננה בעלמא, ודלא כצ"ח שרצה להחמיר כדברי הרשב"א ומשמעות התוספות כנ"ל, ופשיטא דאין זה רק איסור דרבנן ולקולא עכ"ל.

ולפענ"ד לא זכיתי להצין החילוק שכתב דהכא אפשר שהגט נכתב לשמה והצעל מת אע"פ שהם משקרים, דמה לי שאפשר שיהא הגט נכתב לשמה והצעל מת אצל אפשר שלא נכתב לשמה והצעל לא מת, ולא דמי לחכם שאסר דאע"פ שאנו חוששין שהחכם אסרה שלא כדין מפני שנתן עיניו זה מ"מ אע"פ שיהא האמת כן שאסרה לכוונה זו מ"מ עתה שגירשה בעלה הרי היא מותרת לו כמ"ש התוס', ע"כ שפיר אם כנס לא יוילי, אבל הכא דהחשש שאנו חוששין הוא שאומר צפני נכתב רק מפני שרוצה לישאנה ומעולם לא גירשה בעלה, וכיון שכן אם הוא אמת הרי היא א"א ואסורה עליו, ומה צ"ע לומר שיתכן שכן גירשה בעלה הלא החשש הוא שמעולם לא גירשה ולצד זה ודאי אסורה, ולפי' התוס' אם יש צד שהיא אסורה עליו מויליין אותה ממנו, ולמה נצדה מלבנו לומר דילמא כן גירשה בעלה, ועוד אם העד משקר א"כ יש לן חזקת חיים להצעל וכן להאשה יש לה חזקת אשת איש וא"כ אין לנו לומר אולי מת הצעל או אפשר שגירשה בעלה, וצ"ע.

ב] הנה המחבר שינה מלשון הרמב"ם ז"ל, דהרמב"ם כתב שליח שהביא גט חוזה לארץ ואמר צפני נכתב וצפני נחתם, ומשמע דוקא לחו"ל דאז האמירה צפני נכתב וצפני נחתם מתירה אצל צא"י לא ומותר לישאנה, אבל המחבר השמיט חוזה לארץ וכתב המביא גט שצריך שיאמר צפני נכתב וצפני נחתם וכו', אבל המביא גט שאצ"ל וכו' מותר לישא אותה, ועי' צ"ש סק"ד שכתב מיהו לקמן ריש סימן קמ"ב איתא האידנא צריך לומר צ"נ אפילו צא"י, ולפי זה מובן שפיר מה שלא הזכיר חו"ל וא"י רק שחלוי במקום שצריך לומר צפני נכתב וצפני נחתם וק"ל.

אך בקובץ על הרמב"ם כאן צפ"י הי"ד הביא דבתי הרשב"א כתב דכל שאמר צפני נכתב וצפני נחתם אפילו צא"י נמי לא ישאנה, וכתב שכן נראה מלשון רבינו פה מ"ש ואמר צפני נכתב וצפני נחתם ע"ש, והוא תמוה שהרי הרמב"ם דייק בלשוננו שליח שהביא גט חוזה לארץ ואמר צפני נכתב וצפני נחתם ומשמע דוקא חו"ל אבל צא"י לא, ולדבריו היה סגי ליה לומר שליח שהביא גט ואמר צפני נכתב וצפני נחתם הרי זה לא ישאנה, וחו"ל למה לי, וצ"ע.

סימן ב

איש ואשתו שנתגייירו והיא מעוברת אי בעי הבחנה

ה' בשבת ויקהל התשנ"ז ברוקלין נ"י יצ"א
ויהי דוד לכל דרכיו משכיל ה"ה מע"כ ידידי הרה"ג וו"ח כש"ת הרב דוד בירדוגו שליט"א, אב"י בקרית אונגוואר רמות ירושלים עיה"ק ת"ו.

ומה שאמרו גר שנתגייר קטן שנולד דמי אין זה לענין דרך הטובע צין אז לבנו אלא לדיני תורה והלכה, לכן ליכא כאן טעם לאסור רק משום הבחנה והרי מובחנת ועומדת היא שהיא מעוברת לפנינו קודם הגירות.

ולא מיבעיא לדעת רבינו שמשון בתוס' שם דמתיר בגרושה לינשא ולא חל עליה גזירה זו כ"ש בהני, אלא אפי' לר"ת שחולק עליו ע"ש בתוס' ד"ה סתם מעוברת, ועיין או"י ח"א סי' תרכ"ט, מ"מ דידן עדיף מינה, ואדרבה לפענ"ד נידון דידן דמי לגרוש שהחזיר גרושתו דלא גזרו הבחנה אלא כלל, וה"נ לאחר הגירות הוי כאילו חזר ולקחה הוא בלי גירות, ולכן רק בלא הוכר עוברה צגר וגירות גזרו משום הבחנה אבל כשהוכר עוברה הרי כבר ליכא סיבה להמתין והו"ל כגרוש וגרושתו קודם שהוכר עוברה כנלפענ"ד.

ומעב"ת הציא דברי רבינו הגדול הרז"ה דס"ל דגר וגירות נשואים נריכין המתנה, והקשה המהרש"א לפי"ו מ"ט לא גזרו זנות בגירות אטו נשואין בגירות כמו שגזרו כן בישראלית, ובקרני ראש תי' ע"ש, וכ"ת תי' דהבעה"מ ס"ל כהראצ"ד הוצא בתוס' חד מקמאי שם דדוקא בנישואין גזרו דהוי חד ספיקא אבל זנות דהוי ס"ס לא גזרו, והציא דברי הרא"ש ספ"ג ו"ל אבל גירות ומשותרת גדולה לא החמירו בהבחנה דידה למגור זנות אטו נישואין אבל בנישואין אפי' גר וגירות נריכין להמתין עכ"ל, ודייק מזה מעב"ת דמשמע מזה דמה שלא החמירו בגירות הוא רק שלא גזרו זנות אטו נשואין ותו לא.

הנה כ"ת דייק מסיפא דלישנא ולפענ"ד יש לדייק מרישא שכתב אבל גירות ומשותרת גדולה לא החמירו בהבחנה דידה למגור זנות אטו נישואין, הנה דייק לא החמירו בהבחנה דידה דהחומרא על ההבחנה שלא החמירו להנריך הבחנה אלא בנישואין דאז אפי' גר וגירות נריכות להמתין, והיינו דנריכות להמתין ימי הבחנה אם לא מעוברת היא, אבל אם היא מעוברת ויש כבר הבחנה אין כאן חומרא כלל להחמיר ולהמתין ג"ח כיון שכבר יש כאן הבחנה שהיא מעוברת מקודם. (גם יש לדייק לשון שלא החמירו בהבחנה ולא אמרו שלא גזרו דאינו גזירה כלל אלא חומרא שהחמירו, וי"ל).

ובן מה שהציא מחי' הרמב"ן ועוד כבר כתבתי שכולם לא דיברו במעוברת, אבל במעוברת דהבחנה כבר לפנינו הוא למה נגזור עליהם פרישה, ולא באלו לפטור מעוברת מלהמתין ג"ח מפני שלא שייך לחשוש בה, דאי משום הא אז באמת לא עדיפא היא מנשים שאינה ראויות לילד שגזרו בהן אטו אחרים אע"פ דלא שייך לחשוש בהן כלל, אבל מה שאנו פותרין מעוברת מהבחנה הוא באמת שהיא מובחנת ועומדת, ואין לך הבחנה גדולה מו שכריסה צין שיניה, והצן היטב.

אחדשב"ת צידידות, אתמול נודמן לי מכתבו היקר בשאלת חכם וצירור הלכתא גבורתא בגר וגירות שנתגיירו והיא מעוברת אי כה"ג נמי הנריכו חז"ל הבחנה כמבואר בגמ' יצמות דף מ"ב ובשו"ע א"ע סי' י"ג ס"ה ויין להח"מ שם סק"ד ודג"מ שם שכתב דזקנה א"ש הפרשה ואף שהח"מ מסופק וכו' ע"ש, גם צ"ח להמ"ל (פי"א מהל' גירושין הכ"א) כהאי מעשה בגר וגירות שנתגיירו והיתה אשתו מעוברת ממנו בגיותם ונסתפקו אם נריכה להמתין ג"ח הבחנה דומיא דקטנה וארוסה דקיי"ל כר"מ בגירושיו, והעלה דאינו נריך להמתין, אלא דעומדין לנגדו דברי הצ"ח שהקשה על ה"ה אשר לדבריו פסקינן כר' יהודה בגירות המונה ואילו באנוסה צת ישראל פסקינן כר' יוסי דא"ש להמתין והעלה דברי הצ"ח צ"ע, ומעכ"ת שנס מתניו להציל דברי מרן הצ"ח וליישבו, ופלפל הרבה בדברי הנוצ"י והמל"מ והאחרונים ז"ל ובגירות ר"מ אי היתה בכל גירות קטנות וגדולות כזנות ישראל, והאריך בדברים נכוחים צדרך ישרה ומפליא לעשות.

ולפענ"ד לעצם ההלכה הנה אפילו נאמר דגירות ר"מ היתה צגר וגירות מ"מ נראה דהגזירה היתה רק בנשים שיש להסתפק בהן צן זה של מי הוא, ואפי' בנשים דלאו זנות עיבור הן ואינן ראויין להתעבר גזרו אלו מפני אלו להמתין ג"ח, אבל כאשר אשה מעוברת נצבת לפנינו אין כאן חשש זה של הבחנה שהרי הטעם שמנריכין להפריש ולהמתין הוא כדי להבחין צן מי העיבור הזה והכא שכריסה צין שיניה הרי לפנינו צן זה של מי הוא, ולמה לן להמתין ולאסרה על צעלה או לאסרה מלינשא, ולא אמרו לגזור במעוברת אטו שאינה מעוברת, ובהדיא אמרו כן בגמ' (מב.) שם היכא דקיס לן דמעוברת היא תנשא. וע"כ גר וגירות שבאו להתגייר והיא מעוברת והוכר עוברה מעולם לא היו בגירות הנשים שלא ישאו עד ג"ח, שהרי קודם שנתגיירו עכו"ם לאו צר קבולי גזירת חז"ל הם, ולאחר שנתגיירו כיון שהיא מעוברת ליכא טעם להפרישה שצביל הבחנה כלל שהרי כבר מובחנת ועומדת היא צמה שניכר עוברה, ולכן שפיר שריר וקיים פסקו של מהר"א רוחניס שהציא משנה למלך הנ"ל דהיכי דהיא מעוברת לא נריכה הבחנה דצמקום דלא נפיק מינה חורבא לא גזרינן.

ואם תאמר דאכתי איכא כל הני תירוצי דבגמ' דקפריך משום סנדל או דחסה או סתם מעוברת למניקה קיימא או דילמא עיברה שנית ומיעכר חלצה ומטעם זה ננריך להרחיקה ולא מטעם הבחנה, שיבוש הוא, דהני טעמי ליכא בגירות שהרי כאן היא תחת צעלה וצנו הוא, והוי ככל אשה מעוברת שיש לה צעל והולד ידיה שאי"צ הרחקה ולא חיישינן משום דחסה או שתחזור ותלד שהרי זה הולד של שניהם הוא,

ומעתה נלפענ"ד דלכ"ע אין להחמיר שהרי למ"ד דקיי"ל כר' יוסי וכולוהו הני שחשב שם מותרות משום דמתהפכת ע"ש יצמות ל"ה ע"א, גר וגירות הוי בכלל, א"כ ה"נ לא חיישינן, והא דזעיא רבא אחיא אליבא דרב יהודה ע"ש בתוס' ד"ה חוץ, אלא אפי' לפ"מ שתי' ר"י לחלק דכשמתיירת עם צעלה לא מינטרא נפשה כלל כיון שכל הזרע מאותו איש ואין חוששת להצחין בין זרע שזרע מצעלה זה בקדושה לשלא זרע בקדושה, מ"מ זה דוקא במסקא לן ולא ידוע שנתעברה כבר, אבל זידוע לן שהיא מעוברת ומצעלה זה אין לחוש וכיון שאין לחוש לכלום כה"ג לא גזרו כלל. גם כי הא אמת דגירות צעמנה לא שכיחא, וכ"ש שיתגירו גר וגירות איש ואשתו לא שכיח, ועוד שיתגירו והיא מעוברת כה"ג ודאי לא גזרו, וכיון דיש כאן הצחנה שהרי מעוברת היא מותרת לצעלה. ודקו דברי רבותינו האחרונים הנוצ"י והבאים אחריו שהתירו כה"ג ומימיהם אנו שותין ולהם אנו מטיין ראשינו.

והיות כי אין הז"ג מוכרח אני לקצר, והקוצרים אומרים יברכך, ידירו המכבדו ומוקירו ומעטיר בעדו לטובה ולהצלחה בתורה ומעשים טובים ופרנסה טובה ובנקל ורוב נחת מכל צאצאיו, בלב ונפש,

מגשה הקמן

סימן כא

קידושין בחילול שבת ועדיין לא עברה צ"ב יום מקבלת הנגף

עש"ק נשא התש"ס ברוקלין נ"י יצו"א למעלת כבוד הרה"ג ר' משה לוי שליט"א.

אחדשה"מ, בדבר שאלתו זוג שבאו לפניו לסדר קידושין ולפי דבריה נישאת לפני כמה שנים אלל רב ריפורמי והיו הנישואין צליל שבת במסעדה אינה כשרה, ושזב נתפרדו בגירוש ממשלתי, וליתר שאת לאחר השתדלות קיבלה גט מצעלה הראשון, ועכשיו ברצונה להנשא שנית ועדיין היא באמצע צ"ב יום לגיטה, אם יכול לסדר קידושין שהיא בתוך ימי הצחנה.

ולפענ"ד ראשונה צריך לזכור על הקידושין הראשונים שאם האמת כדבריה נישואיה היו צש"ק צכה"ג לכ"ע לא הוה קידושין, ואפי' להחמירים בפתח קידושין שע"י אינם שומרי התורה מחשש אולי היו שם עדים כשרים מ"מ צנ"ד שהקידושין היו במסעדה שאינה כשרה צש"ק לפענ"ד לכו"ע לא הוה קידושין, שהמחלל שבת כעוצד ע"ז וכל הנמנאים שם בזדאי הם בכלל זה, הגם כי י"ל שיש שם תינוקות שנשצו ויכולין להיות עדים מ"מ ודאי שהכל נעשה

שם שלא כהלכה וליכא חשש בקידושין אלו, וא"כ הגט שנתן לא היה אלא לחומרא, ולכן כיון שנתפרדו זה זמן רב מצעלה הראשון לא צריכה להמתין צ"ב יום, וכיון שכבר קבעו הזמן ואפשר שיתבטל הדבר או שיצואו לידי איסור חמור שילכו שנית לאותה ראציי ריפורמי שיקדר להם צשבת יכול לסמוך ולקדשם כדמו"י.

ומיהו אם לא יתברר על קידושיה הראשונים שהיו ע"י ריפורם ראציי אז היא מעוותת צכדי להנשא בתוך צ"ב יום לגיטה, ואז לפענ"ד לא יסדר לה קידושין כלל כי כנראה יש כאן ערמה וקיטרא קחוינא. [ועיין מה שכתבתי במשנה"ה ח"ד סי' קע"ו]. ולפי שאין הז"ג הנני לקצר דושכ"ת צלב ונפש,

מגשה הקמן

סימן כב

היתר עגונה ע"י היבר הכתונת

א **הבהן** מלוצלין הגה"ק רבי גדוק ז"ל ינא להציא ראייה דקומינן להמיר עגונה ע"י הכתונת, ממה שהציאו לו ליעקב הכתונת פסים ויכירה ויאמר כתונת בני הוא חיה רעה אכלתהו טרף טרף יוסף (בראשית ל"ז), נמצא שיעקב החשיב כתונת מלאה צדס לסימן. ותמהו עליו דהרי אדרבה כאן צאמת יוסף היה חי ולא מת, א"כ אין להציא ראייה, ואדרבה ראייה להיפוך. (הוצא בליקוטי יהודה עה"ת פ' וישב עה"פ וישמע ראובן).

ולפענ"ד ראייתו נכונה דודאי צכל אדם הוי כתונת ראייה, ומעשה נסים שאני, דהרי קיי"ל ציצמות דף קכ"א ע"א נפל לצור מלאה נחשים ועקרצים מעדין עליו שמת ואשתו מותרת להנשא משום דאמרינן ודאי מת, ולכאורה הרי ציוסף מצואר צגמ' שבת כ"צ ע"א והוצא צרש"י עה"פ והצור רק אין צו מים מים אין צו אכל נחשים ועקרצים יש צו והשליכוהו שמה ולא מת, א"כ נימא נמי שלא נתיר כה"ג שהרי מצינו ציוסף שלא מת צצור מלא נחשים ועקרצים, וכן צחנניה מישאל ועזריה, אכל פשוט דמעשה נסים שאני, וא"כ ה"נ לא פרכינן ממעשה נסים. [הערת חתני הרה"ג ר' צבי האגער שליט"א וכן היה אלל יעקב כשנשא לאה כתב המהר"ל צגור אריה (וינא כ"ט כ"ה) והנה היא לאה צצקא, אכל צלילה לא היתה לאה, לפי שמסרה לה הסימנין, וקיימא לן דסימנין דאורייתא והוי סימן מובהק, ולפיכך צלילה הרי היא רחל לענין דינא לסמוך עליו ע"כ. ואע"פ שלצסוף נתברר שלא היתה לאה מ"מ הדין דין אמת. והא דלא חשש יעקב צצינו לשאלה עי' צשו"ת חמדת שלמה אה"ע סי' ל"א אות י"ד.

שראוהו העד שנפל שם דכיון שראוהו העד שנפל שם אומר
 בדדמי ואמר שהוא הוא אפילו אינו ברור לו לפיכך אינו נאמן
 אלא"כ שראוהו מיד אחר שהועלה ומכירו ע"י סימנים אבל
 אחר שלא ראוהו שטבע נאמן אפילו לא ראוהו מיד אחר
 שהועלה ואפילו בט"ע בלא סימנים, והוא שיראונו שלם בכל
 גופו אבל אם אינו שלם אלא פרצוף פנים עם החוטם לא
 סמכין אט"ע לחוד בלא סימנין ע"כ.

ובשן"ת נודע ציהודה קמא אה"ע סי' כ"ח הקשה על
 רבינו הטור וז"ל בא"ד אמנם כל זה דעת הטור
 דמי שלא ראה לא צעין לאלתר, אמנם לא כן עמדי ודעתי
 קצרה מהכיל הצנת דברי הטור דהרי לדעת הרא"ש ודאי
 עובדא דדגלת איירי בלא ראה הטבעיה, דאי בראה הטבעיה
 מ"ט הימניה רבא לשושביניה בלא סימנים דלדעת הרא"ש
 אפילו לאלתר לא מהני למי שראה הטבעיה אם לא בצירוף
 סימנים, ועיין בהגהת רמ"א בסעיף כ"ח ובצ"ש שם דשם
 איירי בלא סימנים כאשר אברה, אלא ודאי דאיירי בלא ראה
 ואעפ"כ מסיק בגמרא והוא דחוי בשעתיה אבל אישתי מתפת
 תפת, ועיי"ש באורך דמסיק דדעת הטור אידיחי מהלכה.
 ובתשו' נוצי"ת סי' מ"ח חזר וחזק דבריו הראשונים עיי"ש.

ואנכי תולעת ולא איש האיר ה' עיני ומנאחי סמוכין לדברי
 הטור ויסודתו בהררי קודש בצעלי המוס' עה"ת וזה
 לשונם (פ' שופטים) עה"כ ומדדו את הערים אמר הרב זכור
 שור דכל זה הוא הקצ"ה לעשות כדי שיאץ קול לנרצח ומתוך
 כך יבואו עדים ויעידו שהוא מת ולא תשב אשתו עגונה,
 ומאי דאמרו רבותינו אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם
 החוטם, כגון שבא ואמר מעיד אני על חוטמו ופרצופו שהוא
 כך וכך ואין העדים מכירין אותו אלא מתוך דצריהם יצינו
 המכירים אותו שהוא זה, אבל אם באים עדים האומרים
 מכירין אנו בודאי שזה ובטבעיה עין גמור כאלו ראיתיו חי
 ודאי תנשא אשתו בעדות זו אפילו לאחר כמה שבעות ולפיכך
 אפילו ממקום רחוק יכול לבא ולהתבונן בו, והוא דטבע
 בדגלת ואסקוה אגשרא וכו' ואנסבה רבא לדביתהו אפילו
 לאחר חמשה יומי עדות סתם ה' ודמיון ולא אמר מוחזקי
 בו עכ"ל.

ובן הביא בפענת רזא עה"ת (שם) ונכפר להם הדם וגו'
 אמר רבינו זכור שור שכל היגיעה הזאת וכו' שמתוך
 כך מציאין מכירים רחוקים ויעידו ויגידו ולא תהא אשתו
 עגונה שכל עדים שיאמרו מכירים אנו שהוא זה ודאי מועיל
 אף לאחר זמן רב, ומה שאין מעידין אלא על פרצוף פנים
 עם החוטם היינו כשאומרים מעידין אנו על פרצופו שהוא
 כך וכך והם אינם רואים ההרוג והרואים ידמו מכה עדותם
 שהוא זה כהוא דטבע בדגלת וכו' עכ"ל.

ועיין באר היטב אה"ע סי' י"ז ק"ק ע"א דקמיע לא חיישין
 לשאלה מהרי"ט ח"א סימן קל"ט, והמפרשים כתבו שכתונת
 פסים היה קמיע ע"י חת"ס צפ' וישב, ועוד כתוב בצאה"ט
 שם אם אין מנהג המקום ללבוש אותו מלבוש אלא הוא לא
 חיישין לשאלה הראנ"ח ח"א סימן ע"ה, וה"ה בכתונת
 הפסים. ומה"ט היה יעקב אצינו מתאבל על בנו, ולכאורה
 הא קיי"ל דמקום שאינו ברור המיתה לא יתאבלו עליו שלא
 לבא לידי תקלה כמ"ש הרמ"א בסי' י"ז ס"ה, ולהנ"ל אחי
 שפיר דכה"ג הו"ל צירור גמור. ברם לדינא ע"י באוה"פ שם
 אות ס"ו נדון לקמוך על בגדים דלא מושלי אינשי כשלא
 נמאץ ההרוג. וחתני הנ"ל ראה מכתב קצר בכת"ק החזו"א
 נדון עגונה שרצה אחד להמיר עפ"י בגדיו שמנאחו על חוף
 הים וסיים החזו"א שהיא אסורה והבא עליה בחנק. וצליקוטי
 יהודה שם מוצא בסוגריים שר' גדוק הכהן סמך על זה רק
 לנרפו כסניף, ע"כ הג"ה. ועיין להלן בסי' כ"ד מה שהבאתי
 שם מתשו' חת"ס יעו"ש.

ב] ובהאי עינא דכתיב (בראשית שם) וישחטו שעיר עזים
 ויטבולו את הכתונת בדם פירש"י ז"ל דמו דומה
 לשל אדם, ועמדו המפרשים על זה מהא דאיתא בסנהדרין
 דף נ"ו ע"ב דחזא דמיה דזכריה דהוה קא רתח אמר להו
 מאי האי אמרו ליה דם זבחים הוא דאישתפיך אמר להו אייתי
 ואנסי אי מדמו כסי ולא אידמו, הרי דדם שעיר לא דמי לשל
 אדם, ויש שחירצו שלאחר זמן נשתנה, אך א"כ אמאי לא אמרו
 ליה הכי.

ולפענ"ד י"ל דלעולם דם שעיר אינו דומה ממש לשל
 אדם, וכשמקיפין דם אדם אצל דם שעיר כשלעצמו
 אצל זה אפשר לראות חילוק ביניהם, אבל דם שעיר כשלעצמו
 יש לטעות בו שדומה ביותר לשל אדם, ועי' יו"ד סי' ק"ך
 סעי' ל', וכ"כ בשו"ת חוות יאיר סימן ל'. ועוד י"ל ע"ד
 הנ"ל דדם בפני עצמו שפיר יש להבחין ביניהם אבל דם
 הספוג בצגד אין החילוק כ"כ ניכר כיון שאין זה דם בפני
 עצמו ודו"ק.

סימן כג

א. ראה הטבעיה אם מעיד עליו לאחר זמן
 ב. במב"ע ברור אי בעי גוף שלם

א] בתב הטור בא"ע סי' י"ז ראוהו שנפל למים שאין להם
 סוף והרי הם גדולים כל כך עד שהעומד על
 שפתו אינו יכול לראות כל ד' רוחות אין מעידין עליו שמה
 יאץ לנז אחר, ואם ע"א מעיד ראיתו מיד אחר שהועלה
 והכרתיו ע"י סימנין שהי' לו בגופו נאמן, אבל אם אינו אומר
 שהכירו ע"י סימנים אלא ע"י טבעיה עין אינו נאמן, בד"א

הרי שכתב הזכור שור דאף אם הגיע אחד לאחר כמה שזעות ואמר בטביעת עין צרור מוחזקי צו מהני עדותו, והא דתקשה מהגמ' יצמות בעובדא דדגלת שהתיר רבא אף לאחר ה' ימים ומסיק הגמ' שם והני מיילי דכי אסקיה חזייה צשעתיה אבל אישתהי מיתפח תפת, הרי דאם רואה המת לאחר כמה ימים לא מהני עדותו, ע"ז מתרץ הזכור שור דשם לא היה טביעת עין צרור ורק דמיון ולכן אי לאו דראוהו לאלתר לא מהני עדותו, אבל בטביעת עין צרור כשאמר מוחזקי צו שהוא מהני עדותו אפילו לאחר כמה שזעות.

ומעתה יאירו דברי הטור לנכון ולא תיקשי ליה מעובדא דדגלת, דמש"כ הטור דהמעיד בלא ראה הטביעה מעיד בטביעת עין ולא צעיק ראוהו לאלתר מיירי שמעיד בטביעת עין צרור, משא"כ בעובדא דדגלת שלא הכירו בטביעת עין צרור ולכן הוטרך שיראוהו לאלתר, ואין מדברי הגמ' קושיא לדברי הטור וא"ש.

ב] וראיתי להמהרי"ט ח"צ סי' ל"א דיש לסמוך על מה שהעידו התוספות והרא"ש ז"ל שנהגו האידנא להתיר נשי אנשים שטבעו על ידי הכרה בטביעות עין בלא סימנים, ומשמע מדצריהם שהיו מורים וצאים הלכה למעשה להתיר בלא סימנים אפילו לאחר כמה ימים אי מטעמא שסמכו על דברי ר"ת ז"ל כדברי התוספות אי מטעם שסמכו על שלא ראו הטביעה דבהא יכולים להעיד בטביעות עין אפילו לאחר כמה ימים, ואעפ"י שמלשון התוספות אין הכרע לומר דמה שנהגו להתיר ע"י טביעות עין הוא לאחר דאשתהי שאעפ"י שכתבו וכן מפרש ר"ת לקמן וסיימו אבל אם נורת פניו שלימה שריא אפילו לאחר כמה ימים, אימור דלדברי ר"ת קאמר כלומר כי היכי דמיקל ר"ת להעיד אפילו לאחר כמה ימים נקל נמי דהא דחזויהו לאלתר בלא סימנים, אבל לשון הרא"ש ז"ל מוכיח דמאי דמקילינן הכא בטביעה הוא אפילו לאחר כמה ימים וכו' עכ"ל. וצאמת מדברי רבותינו בעלי התוס' עה"ת מצוטר להדיא כן דמהני אף לאחר כמה ימים וכנ"ל וק"ל.

ד] אלא דמה שרריך עוד להבין לדעת בעלי התוס' הנ"ל צבא להעיד ומכיר בט"ע צצירור אי צעיקן ראה כל הגוף שלם כיון שאין לו סימן או דאפילו צאינו גוף שלם סגי ליה, דדעת הטור הוא דצעי' גוף שלם וכמו שכתב אבל אם אינו שלם לא סמכינן אטב"ע לחוד, וצדעת הרא"ש נחלקו האחרונים ע"י חלקת מחוקק אה"ע סי' י"ז ס"ק נ"ה שכתב וז"ל וכבר ראיתי שני גדולי עולם נחלקו צתשוצותיהם צפירוש דברי הרא"ש הלך המה הרב מוהר"ר יוסף צן לב ח"א סי' א' והרב מהר"י צללאל סי' כ"א והעולה מדברי מוהר"י צ"ל

שהרא"ש אינו מסכים לחילוק השני שכתב לחלק צין הגוף שלם לצאינו שלם והוא לקוח מתוך דברי התוספות עכ"ל, הרי דלמהר"י צללאל צענין גוף שלם לש"י הרא"ש, ולהר"י צן לב לא צעי' גוף שלם לש"י הרא"ש, ועי"ש דלש"י התוס' צענין גוף שלם.

ולכאורה יש לדייק כן גם גם צעלי התוס' הנ"ל מדכתבו וז"ל אבל אם צאים עדים האומרים מכירין אנו צודאי שהוא וצט"ע גמור כאלו ראיתו חי וכו', משמע דצעי כעין חי שהוא שלם, וכן הוא לשון הפענח רוא שכתב וז"ל שכל עדים שיאמרו מכירים אנו שהוא זה וכו' ומה שאין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם היינו כשאומרים מעידין אנו על פרצופו שהוא כו"כ והם אינם רואים ההרוג, משמע דדוקא הני המעידים על פרצוף פנים אינם רואים ההרוג אבל עדים שיאמרו מכירים אנו שהוא זה מיירי צרואים את ההרוג כולו גוף שלם, וזה כדעת הטור דכל שהכירה אינה אלא בטב"ע רריך שיהא הגוף שלם ודו"ק.

אלו דברי הטרוד העמוס בעבודת הקודש, י' לחדש הרחמים התשל"ז ברוקלין נ"י

החותם בלב ונפש,
מנשה הקמן

סימן בד

**בעל שאמר לאשתו שמתכוונן לשוטף לעבר
הניאגר"א פאל"ם ונאבד וזכרו**

ב' לסדר והוא כהן לאל עליון התשס"ב ברוקלין נ"י יצו"א מע"כ ידידי הרב הגאון המפורסם כש"ת מוה"ר נבר"א לצנינער שליט"א בעמח"ס נטעי גבריא, פה ברוקלין נ"י.
אחדשבת צידידות יתירה, קצנתי משוצתו אשר הכין צנדון אשה אחת שצאת אליו צמר נפשה שלפני כמה שנים נשאה לצעל צנישואין אזרחיים ולאחר כמה זמן סכצר כריסה צין שנייה הלכו והתחתנו צחופה וקידושין אלל רב יהודי דתי אחד, ולפי מה ששמע מעכ"ת שהנ"ל היה כעין רב צציהכ"נ פה בצארט פארק אבל אינו רב מוצהק ואינו צקי צטיצ גיטין וקידושין ואמרו עליו סכצר נכשלו כמה על ידו ר"ל, ולפני שילדה האשה מסרו רשויות ארה"צ את הצעל לרשויות ארץ ישראל לדונו על עוול של תאונת דרכים לפני כמה שנים שעל ידו נהרגה משפחה שלמה ר"ל, ושפטו אותו ואסרוהו צמאסר לכמה שנים. והאשה נשארה נאמנה לצעלה ומומן לזמן נסעה לצקר את צעלה צצית האסורים, למרות המתח ציניהם שהי' מדי פעם לפעם, לאחר שיצא והשתחרר מצית האסורים רנה לחזור לארה"צ לגור עם אשתו וצתו שילדה צינתיים והגם שלא ראה עדיין את צתו מ"מ

עדים רק השופט הנכרי, ויפה דייק משו"ת עין יצחק סי' מ"ד סק"י ושו"ת מהרש"ם ח"צ סי' קי"א בשם הריב"ש בקידושין שנעשו בערכאות שאינן כדת משה וישראל שאין לחוש למה שדרו יחד כמה שנים דלדעתא דקידושין הראשונים דרו יחד ולא לשם קידושין אחרים, גם ראיתו משו"ת ז"ץ אליעזר ח"ח סי' ל"ז נכונה הוא. ואפי' להחמירין צוה כידוע מצעל נפנת פענח אי משום חשש קידושי שטר, (עי' שו"ת נפנת פענח דווינסק תר"ץ סי' א-ג, והחזו"א בכת"י האריך צוה הרבה). ודעת הגר"א הענקין ז"ל שהחמיר בדבר מ"מ כבר כתבתי בתשובה במשנה"ה ח"ט סי' רע"ח ובת"י סי' רל"ו שהגר"א הענקין רק להחמיר אמר להצריך גט אבל לפוסל לא אמר, וכן הכרעת הפוסקים דצדיעבד לא מיקרי קידושין, ולכן היכא דנוגע להולדות שלא יהיו ממורים או לאשתו שלא תמעגן גם הוא ז"ל מודה דלא חיישין לה, נמצא דכו"ע מודי בנידון דידן שנוגע להתיר אשה מעגון שלא חיישין לנישואי אורחיים כלל. (ולכן מן הדין מותר לעשות רישום בערכאות הגויים לפני הנישואין ולמעשה אין צוה משום קידושי שטר, אך טוב למנוע מלעשות כן משום קנויאי כדיארתמי צשו"ת משנה הלכות חלק י' סי' רל"ז-ח' ומשום שאר חששות).

עקירת קידושין הראשונים

ב] בראם מה שדן על החתונה שעשו אח"כ אלל מסדר קידושין שהוא קל וע"ה וגם המסובין צבית החתונה היו מחללי שבת והו"ל מקדש צלי עדים דאינו קידושין כלל כמבואר בא"ע סי' מ"צ ס"ב, והגם שהיו שם אנשים הרבה שראו הקידושין מ"מ כולם מחללי שבת היו ופסולי עדות, וקיי"ל דפסולי עדות אינם עדות ולא היו קידושין כמבואר א"ע שם ס"ד.

לפענ"ד צהא יש לדון הרבה בדבר ואפרש שיחתי, חדא מי הגיד לן שבין כל החצורה לא היו אנשים ועכ"פ שני אנשים שהיו שומרי שבת, וכעין שאמרנו אי אפשר בשלשה רועי צקר שלא יהיה אחד שלמד, ה"נ צביצור יהודי של הרבה אנשים אם לא נתצור שכולם היו מחללי שבת ודאי א"א להחליט בפתם שכולם היו מחללי שבת, ועכ"פ מידי ספק לא נפקא והיא ספק א"א מן התורה עכ"פ, גם הלא המסדר בעלמנו הגם שהוא קל מ"מ מסתמא שומר שבת הוא, גם אולי עבר אחד מן השוק שומר התורה וראה המעשה, צר מזה לפי מה שהחליטו רוב הפוסקים דרוב מחללי שבת צומנינו יש להם דין תינוקות שנשצו ואינן פסולים להעיד עיין ריב"ש סי' י' וי"א, וממילא אע"פ שהמסדר הי' קל מ"מ בתוך הציבור ודאי היו הרבה אנשים שהם תינוקות שנשצו והמקדש צפניהם היה קדושין גמורין.

ציטא אהצתו אליה, אך לא הניחו אותו רשויות של ארה"צ ליכנס לארה"צ בגלל העבר שלו וחיפש דרכים צלתי חוקיים לצא לארה"צ. כאוצר עמות נסע לקאנאדא וצא לטארנאנטא בשנת תשמ"ו י"א לחודש תשרי, וחשב שמשם יהי' יותר קל להגיע לארה"צ, צינתיים הי' לו קשר תמידי עם אשתו בארה"צ, ולאחר שראה שא"א לו להגיע לארה"צ באופן חוקי אמר לאשתו על הטעלפאן שהיות כי יודע לשוט הסכימה דעתו לשחות את המים (נייאגר"א פאל"ס צלע"ז) הגובל צין קאנאדא לארה"צ ולצא לארה"צ דרך זה, אשתו ניסתה למנוע אותו מנעוד כזה שהוא סכנה גדולה, אעפ"כ צאיתו דעתו לא שמע אליה, ויום אחד צלצל לאשתו שמצא מקום שקט צנהר ומשם דעתו לשוט באופן בטוח לארה"צ, עוד פעם צלצל לאשתו שמקוה בקרוב להפגש עמה, ומאז לא שמעה כלום מצעלה, אז הלכה אשתו לטארנאנטא לחפש אחריו והזעיקה המשטרה וגם פרסמו צעיתונות וגם שאלו השלטונות בארץ ישראל ואין שום ידיעה ממנו ולא אות חיים לקיומו ולא שמת, ומאז ועד היום לא נודעו עקבותיו, והאשה דעתה שהצעל צינע אמרתו ונכנס לנהר לשוט ולא יכול לו וצבע צנהר הרובש. והנה אם אמת שקפץ למים הללו אין ספק שלא נשאר צחיים, וכעת האשה צוכה על מר גורלה ומצקשת להצילה מכצלי העיגון והיא אשה צעירה.

והגה מעכ"ת פתח צכתא דהתירא, א] שיש אומדנא שהצעל מת שהרי אמר שצראנו לשוט הנהר ומאז נעלם מן העין. צ] הגם שהנופל צמשאל"ס אשתו אסורה, צנהר היה לא אמרינן כן שאינם מים שקטים. ג] שנשאו צנישואין אורחיים שאינו כלום לאסור. ד] הקידושין השניים שנעשו ע"י מסדר קידושין, כבר דרש וחקר שלא הי' להם ייחוד ועדים לקידושין וגם שאר פסולים שיש לצטל הקידושין. ה] שמע שהמסדר הקידושין עלמנו הוא ע"ה וכבר הכשיל הרבה והוא כמומר לאותו דבר. ו] גם כי כל המסובין צבית החתונה היו מחללי שבתות, רק קרוב אחד היה שם שהיה דוד הכלה שהיה שומר שבת אבל פסול מפני שהוא קרוב, נמצא שהיו הקידושין צלי עדים, ולא נשאר רק מה שנשאו אלל השופט, והאריך בדברים נכוחים תשובת חכם תשובה שלמה, וצמה דסיים אפתח צס"ד.

נישואין אורחיים

א] מה שדן צדין נשואי אורחיים אי היה קידושין מטעם דאין אדם עושה צעילתו צעילת זנות, הנה צדקו צוה דברי מעכ"ת דלא מיציעא לדעת הפוסקים דאין חשש צנישואי אורחיים לא אמרינן אין אעצ"ז צנישואים אלו שהרי הם סומכין עלמנו על הנישואין האורחיים, ומה שאח"כ דר עמה יחד הוא שסומך עלמנו על הנישואין האורחיים צוה היה הקידושין ואינו מכוין לקדש צציהא, והא ליכא קידושין וליכא

כל מה שצידד מעכ"ת אכתי לא צירר בצרירות וצעדים שלא נמנאו שם צעת הקידושין עדים כשרים, ואדרבה לפי מה שצירר מעכ"ת נתחזק הקול שהיא מקודשת מספק, והיא ספק א"א, ובודאי אסורה בלא גט.

ובעיקר דבריו מה שעשה מהרשד"ם דלא כהרמ"א, לפענ"ד אין מדברי הרמ"א ראייה נגד המהרשד"ם, שהרי הרמ"א מיירי שצאו העדים שחלו צהן הקידושין ואמרו שנתקדשה צפניהם, ועתה צאו אותן העדים עזמם ואמרו להד"ס, ויש אומרים דאף אם צאו העדים שהוציאו הקול ואמרו להד"ס נמי מהני עי' צ"ש סקי"ג, וא"כ עיקר הקידושין לא היו דברים מעולם והקול נתקיים ששקר, צכה"ג מצטלין קלא, אבל צידון מהרשד"ם לקושטא דמילתא היה קידושין ועדים, ואף עתה שצאו כל הנוכחים לצ"ד לא נתברר ששקר היה, אדרבה כולם העידו וקיימו שכן היה קידושין גמורים לעיניהם, אלא שנפסלו עכשיו כל העדים כיון שהעידו הפסולים עם הכשרים, צכה"ג לא מצטלין קלא דודאי יש ריעון גדול להוציא אשה צלי גט אע"פ שהעדים פסולים היו. צרם דברי המהרשד"ם תליא צפלוגתא, כמ"ש הפת"ש שם סק"ג שנחלקו האחרונים אי מצטלין קלא צנתברר שהעדי קידושין פסולים היו, יש אוסרין כמהרשד"ם ויש מתירין, אבל פשיטא שגם שי' האוסרים אחיא אליצא דהרמ"א, אלא שנחלקו צכוונת הרמ"א אי דוקא צאין יסוד לקידושין כלל ולהד"ס מצטלין קלא או גם צנתברר שהקידושין אמת הן אלא פסולים היו מצטלין קלא, ופשוט. ועי' מהרי"ק סוף שורש פ"ו.

ולבן נידון דידן נמי, אפילו אי היה נתברר צעדים שעדי קידושין הללו היו מחללי שבת וגם היה נתברר שזולתם לא היו שום עדים כשרים צאותו מעמד שכל הגאספים היו מחללי שבתם, מ"מ תליא צפלוגתא דרצוותא אי מצטלין קלא צכה"ג, כל שכן צנ"ד שלא נתברר דבר זה למעכ"ת צעדים ואפילו לא צרירות כלל שלא היה שמה שום עד כשר דפשיטא שלכו"ע לא מצטלין, ואדרבה הוי ספק קידושין מה"מ, ק"ו שאם לא נתברר לו רק שהמסדר קידושין היה ע"ה וקל דודאי אי אפשר וח"ו לצנות על השערות כאלו.

ומש"ב מעכ"ת והעיקר כמ"ש המהר"ם שי"ק א"ע סי' כ"א צנשים הפרוצות צמקת מדינות אשר ניתן חוק המלכות שרשאים לישא אשה ציפ"ל עה"מ אם צריכין גט והעלה דאין צריכין גט צזה, כצר כתצתי שצודק צזה, ואילו לא היו כאן רק הנישואין אזרחיים מה שקורא לו המהר"ם שיק ציפ"ל עה"מ לא היינו מספקין אפילו לא רגע וכמ"ש צסמוך, אלא מע"כ לשיטתיה דס"ל דהקידושין שקידש ואמר כדת משה וישראל נמי צטלין, אבל לפמ"ש לפענ"ד זה אינו וח"ו כל אחד יצטל הקידושין שיגיד שהמסדר קידושין לא הי'

ומה שלא ייחד המסדר קידושין עדים, צכאן הוא למעלותא, שאם היה מייחד עדים והיו מחללי שבת היה מקום לחלוק, אבל כיון שלא ייחד כלל עדים הו"ל כולם עדים, וכצר הצבתי מחלוקת צזה צענין לייחד עדים וכתצתי זה צתשובה למעכ"ת [להלן סי' מ"ט] וצנידון דידן ודאי מעלה הוא שלא ייחד עדים. וכצר הצבתי גם מנמק"י יצמות פ"ט דיש עדות מכח אןן סהדי, ודבר זה הוא מה"מ והוא עדיף מכל עדות שצעולם ע"ש, וצדידן נמי המקדש אשה צאולם ומתצצנין אנשים רבים וכולם נוכחים ושמתים צתמות הזוג, זהו עדות של אןן סהדי ולכ"ע הוה קידושין.

ומה שצנין לתשו' מהר"ם שיק אה"ע סי' כ"א דהיכא דלא ידעו הצעל והאשה שיש עדים לא הוי קידושין כצוצאר א"ע סי' מ"ב, הנה משם אין ראייה, דהתם מיירי כשהצעל והאשה אינן יודעין שיש עדות כלל, דצשעת ציאה לא יודעים שיש עדים שצצעול לשם קידושין, ואם הוא כיוון לצצעול לשם קידושין ואין העדים יודעים נמי אין כאן קידושין דצענין העדים והחתן והכלה יהיו יודעין זה מזה, ועיין גם צשו"ת מהרש"ם ח"ב סי' קי"א שצנין עליו, אבל כאן הרי כולם ידעו שמתקדשין לשם קידושין ואןן סהדי מכל האנשים שצאו לשמת על הצתונה, אין לך עדים יוצר מזה.

ביטול קול

ג] גם מה שהציא משו"ת מהרשד"ם א"ע סי' קע"ב לענין קול שיצא שפלוגית נתקדשה לפלוני, וצעת הקידושין היו נוכחים עשרה עדים ציניהם כשרים ופסולים, וכתצ המהרשד"ם דאפילו אם צאו כל עשרה אנשים הנוכחים לפני צ"ד והעידו צפני צ"ד צתוך כדי דצור אע"פ צצטלה כל העדות מצד שהעידו עמהם פסולי עדות אפ"ה א"א להחירה צלא גט מהראשון דלא גרע מקלא צעלמא, דהא נתנו קדושין וצרכו צרכת אירוסין ועמדו כמה ימים צתוקת מקודשת, פשיטא ופשיטא דא"א להחירה צלא גט ע"כ, ומעכ"ת דחה ויצא לחלוק דכצר פסק הרמ"א סי' מ"ו ס"ד שאם נתברר ששקר הקול כגון שצאו עדים שחלו צהן הקידושין ושנתקדשו צפניהם ואומרין לא היו דברים מעולם מצטלין קלא, וא"כ פשוט דה"ה אם נתברר דפסולי דאורייתא היו העדים דמצטלין קלא, וא"כ ה"ה צנידון דידן שיש קול שהמסדר קידושין הוא ע"ה מפורסם ואינו יודע צטיצ גו"ק, וגם המסובין צצית הצתונה היו מחללי שבת והו"ל מקדש צלי עדים דאינו קידושין כלל, וא"כ כל הקול של קידושין הו"ל ספק קידושין ולכן א"צ לחוש להקידושין כשצומעין ציטול הקול.

ודבריו תמוהים ציותר, דאם מצטלין קלא כשנתברר שהיה פסול לא צצציל זה נצטל כשיס ספק, וצנ"ד אחרי

כזה וכוה, וע"כ פשוט כיון דהיו קידושין בדרך ישראל וצדק התורה אין לנו יכולין להפקיע הקידושין בלי ראה צרורה.

קידושי מומר

ד] ומה שינא לדון אי יש לנרף שיטת הפוסקים דישאל מומר שקידש אין קידושי קידושין, וצ"ח לשו"ת מחנה חיים ח"ב סי' כ"ג וצשפלינו זכר לנו בשו"ת משגי"ה ח"ט סי' ע"ר וסי' רע"ט צשם בעל ילקוט הגרשוני, והגם שהארכתי שם הרבה בשיטות המקילין בקידושי מומר וכיוצא, אבל כאן יש לזכר שתי דברים, חדא יש עלינו לזכר אם האיש הזה הוא מומר, דלכאורה מאחר שראינו שמתחילה נשא אשתו בנישואין אזרחיים ושוב הלך ונשא בחופה וקידושין וצטעודה כשאר אנשים מישאל וגם הלך למסדר קידושין ארטעדאקסי לכאורה נראה דלא הי' מומר, דלמומר די בקידושין של הערכאות ומי הכריחו לקדש בקידושי תורה, ומדהסכימו לינשא בחופו"ק נראה שלא הי' מומר, והשנית לפמ"ש דצומנינו שכולם או רובם ככולם יש להם דין תינוק שנשבה וא"כ אפי' אי יחזרר שמתנהג כמומר אין דינו כמומר.

והיות כי תמיד אני דורש הענין לפי כוחי לזכר הדבר ככל האפשר אי לואת גם הפעם אמרתי מה לך נרדם ונללתי להרה"ג הרב דועקאצי שליט"א מפה בארא פארק ושאלתיו על הרב הנוכר שסידר הקידושין, ואמר שהוא מכיר את הרב המסדר היטב ושהוא רב ולא רק צעה"ב וע"ה פשוט כמ"ש מעלתו, ואדרבה הוא בר סמכא ויר"ש וקיבל סמיכה בא"י וידוע צטיב קידושין ויש לסמוך עליו ואין לפקפק כלל, וכנראה שקול זה שהולאו עליו הוא צשציל ששלחו אותו מהבכ"נ שהי' שם ע"כ הולאו עליו קול כזה. בכל אופן הרב הנ"ל שהעיד עליו הוא איש מהימן ות"ח ועליו יש לסמוך, ושישו מעי שצ"ה דרכתי בדרך אמת וחלילה לפקפק בקידושין של הווג הנ"ל.

באומדנא שנפל האיש לנהר הרונש ומת

ה] ומעתה נבא ונעיין צמ"ש מעכ"ת ח"ל ועוד יש לנרף להחיר את האשה מכצלי העיגון שיש כמה סברות ואומדנות שהבעל נפל למים, אם שאין לנו שום ראה צרורה מ"מ יש אומדנא שנפל למים כיון שרצה להשאר עם אשתו וצתו ואוהבם, עפ"י דברי התה"ד צפסקיו סי' קל"ט הוצאו צשו"ת המצ"ט ח"א סי' קל"ה שנראים הדברים דצומנינו אפי' אדם צינוני שנעדר אם איתא שהוא חי הו"ל קלא טפי מקלא דצ"מ צומן חכמי הש"ס שאז היו ישראל עם רב צכמה וכמה מקומות, ועיין ח"ס א"ע סי' נ"ח שכתב שידוע שלעת עתה נשתנו הזמנים ממה שהי' צומן חכמי הש"ס כי צכל המדינות יש צומנינו צי דואר קצוע צכל עיר ועיר

ומגיעים אלינו מכתבים אפי' מארצות תוגרמה צומן קצר מאד, ואילו הי' ניצל צמים שאין להם סוף הי' מודיע מיד לציתו ע"י אגרת או מודעה צעיתון וכו', וכ"כ הנוצ"י תנינא א"ע סי' נ"א צשם המצ"ט סי' קל"ה שכל שלא היה קטטה ציניהם אמרינן אילו הי' חי היה צא לציתו, ולכן אם נמצא הרוג צאותה דרך שהלך צה פלוני יראה מחוקת א"א מה"ת משום דאמרינן אלו הי' חי הי' צא לציתו ע"ש.

הנה צאמת שכל זה אינו ראה לנ"ד, דצנ"ד אכתי לא ידענו אם צאמת ירד לנהר, עד שנאמר שמת שם, והלא איש הזה יש לו חוקת חיים ואיך נסמוך על אומדנא ונאמר שמת כשאין לנו שום הוכחה על זה, והתה"ד והמצ"ט והנוצ"י והתת"ס שהציא מעכ"ת כולם מיירי צידוע לנו צצירור שאדם נפל וצבע צים ויש לן צמה לתלות, אלא שאנן מספקינן אי ינא וניצל וזה שמנאנו הוא אדם אחר, אך איש הזה שנפל לים מיד כשראינו שנפל צמים שאין להם סוף ועמדו שם אנשים כשיעור שתנא נפשו ולא ינא משם חי ודאי צבר אצד חוקת חיים מה"ת, והגם שאמרו חז"ל אשתו לא תנשא יהי' מאיזה טעם שיהי' מ"מ מה"ת יתה מכלל א"א, והראה שאם נשאת לא תנא, ואם לא יתה מחוקת א"א אמאי לא תנא, אלא שהחכמים צרוצ חכמתם ראו שלא להחיר, אבל צלא ראינו שנפל למים א"א מעצמנו להחליט כך ע"פ אומדנא, והכי דייק לשון התה"ד הוצא צנוצ"י שצ"ח עליהם מעכ"ת שכתב ח"ל ולכן אם נמצא הרוג צאותה דרך שהלך צה פלוני יראה מחוקת א"א מן התורה משום דאמרינן אלו הי' חי הי' צא לציתו, והנה דייק שנמצא הרוג צאותה דרך שהלך צה פלוני, נמצא רגלים לדבר שזה הוא צעלה שמת וינא מחוקת א"א שהרי ההרוג ינא מחוקת חי, אלא מה תאמר שזה איש אחר ובעלה ניצל ע"ז אמרינן אילו הי' חי היה צא לציתו, אבל כשאין לנו צמה לתלות האומדנא אין כאן אומדנא דמוכח שמת הבעל צכלל.

ומעב"ת צ"ח עוד לתשו' מרן הח"ס ז"ל א"ע סי' נ"ח שכתב שידוע שלעת עתה נשתנו הזמנים ממה שהי' צומן חכמי הש"ס וכו' ואילו הי' ניצל צמשל"ס היה מודיע מיד לציתו ע"י אגרת וכו', וגם החשש שמת מחמת כיסופא ערק לעלמא נמי נשתנה והאריך שם הרבה, וצאמת כי לפענ"ד אדרבה משם ראי' להיפוך שהרי צד"ה ואמנם צכל זאת כתב ח"ל נ"ל דליכא אלא חששא דרבנן צעלמא דהרי מעיקרא מטעם רוב אחינן עלה רצוני לומר צשהה עד שיעור ינאית הנפש אכתי לא שרי מדאורייתא אלא מטעם רוב שאינם עולים משם וכו' והאריך הרבה, וצא"ד צד"ה וכן כתב ומנורף לזה דהא עכ"פ גודע לנו צצירור לפי טבע הענין דצשעת מעשה לא וזו משם זמן רב וחפשו הספנים חפש

מחופש להוציאו ולא עלה צידם כי כן דרכם עתה צומנינו וה"ל כאלו נודע צבור ששהו כדי יציאת נפש, וזירוף כל הסברות הנ"ל מועילות לפענ"ד להוציא האשה עכ"פ מחשש איסור דאורייתא וליכא אלא איסורא דרבנן.

והנראה מבואר מדברי מרן הח"ס ראי' להיפוך דאף לאחר כל הירופים והחדשות שצומנינו נשתנו העניינים לא זו מעיקר הדין דבעינן ראינו שגפ"ל למיס ולא זו משם עד שיעור יציאת הנפש כדי לנאת מאיסור דאורייתא, אלא שזירוף כמה יירופים, אבל היכא דליכא שום עדות וראי' שגפ"ל לים, רק שאמר שרונה לשוט דרך המים ושוב לא שמעו הימנו מי הגיד לנו שקפץ צנהר או שגפ"ל צים, ואין שום אומדנא להפקיע קידושי דאורייתא הימנה.

ועיין עוד בח"ס סי' נ"ו תשו' להגאון מצרעסלויה על מה שרנה לחדש דבמי שנאצד כיון שינא מציתו ולא לקח אתו מאומה ונאצד הוכיח סופו על תחלתו שדעתו הייתה מתחלתו לאצד עצמו לדעת וכ"נ סברא זו צנוצ"י (אה"ע סי' מ"ד), וגם לא נפקד שום יהודי מסביבתינו כי אם זה א"כ הדברים מוכיחים שזה הוא, וכתב עליו מרן הח"ס ז"ל מ"ש פר"מ הוכיח סופו על תחילתו וכן הוא צנוצ"י מש"ס ספ"צ דחולין, אומר אני אעפ"י שאמרה הגאון ז"ל חלילה לעשותו אפילו סניף בעלמא דמה ענין זה לזה החס אמר כתבו ושוב הפיל עצמו הוכיח סופו על תחילתו וה"ה שחט ולצסקו חישב הוכיח סופו על תחילתו וה"ה תחילתו על סופו אי נעשה מעשה צפינו ואנו מסופקים צמעשה השחיטה אם לע"ז אם לאו וכן שצויה לפנינו כתבו אנו מסופקים אם היה צהול למיתה וכוונתו מסופקת לנו ושוב עע"ז ושוב המית את עצמו אגלאי מילתא למפרע שתחלת המעשה ג"כ לשם כך הי', אבל אמר כתבו ואח"כ מצאנוהו מת ואפי' ראינוהו נפל מן הגג רק שלא ראינו שהפיל עצמו צמויד ורזון לא נימא הוכיח תחילתו על סופו או סופו על תחילתו שמש"ה אמר כתבו שרצונו היה להמית עצמו וזה שאנו מוצאים אותה מת או אפי' נפל מן הגג אצידה מדעת הוא חלילה ישתקע הדבר ולא יאמר, דא"כ מי שינא מציתו ריק או אפי' הפשיט מלבושיו וינא ושוב מי שהוא נמצא מת נאמר הוכיח תחילתו על סופו, אנו אומרים הוכיח תחילתו על סופו של עצמו על מעשה שאנו רואים ממנו שעושה בעצמו אז המעשים מוכיחים זה על זה וכו' עכ"ל. והנה כמה האריך צדבר להוציא מפי המדמיין שלא יאמר על המת שנמצא שהוא הנאצד וכ"ש היכא דליכא שום ידיעה לנו מהאיש שהי' צמקום שיש סכנה שימות מיד וכיוצא בזה ולא ראינו שום ראי' אין לנו אומדנא כלל שמת. [ועיין לעיל צסימן כ"ב].

ונתתי אל לצי מה שהציא עוד מעכ"ת מתורת חסד (לוצלין) א"ע סי' מ' אות ח' שמדברי רש"י כתובות ק"ד ע"א מוכח דהאי סברא היא דאורייתא וכן מוכח מכתובות דף ק"צ ע"ב ז"ל ר' ינאי כפו מטתו שאלמלא יהודה קיים היו אחי, וידוע שאין מתאצלין אלא צעדות שמינאיין את האשה על פיה אלמלא דסברא דאורייתא הוא, ולא זכיתי להצין דבריו שהרי צאמת לא מת אלא מקללתו של ר' ינאי וכמ"ש צגמ' היו כצגה היוצא מפי השליט ונח נפשיה, ועיין ח"א למהרש"א, וצחי' מהר"ם שיף נראה דרנה קנת לתקן דלכאורה קשה נמי שמת חולה הוה ולא צא ומנא ליה שמת, ולכן פי' כמו שמצינו צדוד אמרו צסנהדרין (דף ק"ז ע"א) יגעתי צאנחתי וכו' אמר רצ אפי' צחליו של דוד קיים י"ח עונות כ"ש שקיים זה עונה אחת לזה אמר כפו מטתו, דאילו חלה משום אונס מ"מ הוה מקיים עכ"ל, ולי העני אכתי צ"ע דשמת הי' אונס חולי שאינו יכול לצא כלל וצ"ע. ועיין עוד יצמות קצ"א ע"ב אמר רצ נחמנ האלקים אכלו כוורי לחסא, ועיין גליון הש"ס צתשו' מיימונית ס' נשים סי' י"ב ואין לתמוה על ר"נ דאשתצע דאכלי כוורי לחסא היכי אשתצע כיון דאמר אשתו אסורה וכו' ע"ש ודו"ק.

ומעתה פש לן מה שהציא מעכ"ת דיש לצרף שיטת הר"א מוורדון דחידש דמדאמרו משאל"ס אשתו אסורה ולא אמרו אסורה לעולם ש"מ דלאו לעולם קאמר אלא תלוי צחכמי הדור ויראי שמים שישכילו על ענין המאורע צדורס והאריך מאד, ורצינו אצרהס ורצינו צרוך והראצ"ה וכל הראשונים ואחרונים חולקין עליו, וצשו"ת זכרון יהודה לר"י צן הרא"ש דף נ"ב שיש לסמוך על רוב ספינות שנטצעות למיתה, וצשו"ת מהר"י צרוגא סי' רט"ו כתב מ"ש מהר"י מערפורק שכיון שלא צא זה כמה שנים אזלינן צתר אומדנא דדעתא וכדאמרינן צצ"מ, הנה כל זה איירי כצבודאי נפל למשאל"ס ורובס לא סלקי להכי אזלינן צתר רוב משאל"ס צנ"ד דליכא שום ודאי צעולם לא אזלינן צתר אומדנא כלל, ולהכי כתב הא"י צתשו' ר' אלעזר צר שמואל דדייק מדלא אמרו צמשל"ס אשתו אסורה לעולם וחזקה אינו עובר וכו' שכל אלו הספיקות יש לסומכס לרוב ספינות שנטצעות למיתה וכו' אלמא דדוקא מכח רוב שגפלו צמים וספק עלו ספק לא עלו צכה"ג מהני לומר כן משאל"ס כאן, א"כ לא מיציעיא דאין מדברי הר"א מוורדון זירוף להתיירא אלא אצרה הר"א מוורדון ודעימיה מוקמינן דוקא כשגפ"ל צמים שאל"ס אבל היכא דלא ראינו שגפ"ל צמים שאין להס סוף ליכא אומדנא כלל, לצד מהא דרוב פוסקים חולקין על עיקר דברי הר"א, והצ"י כתב וכל הגס לצו צהוראה להחיר אשה עפ"י אותה

לצי נוקפי שצרי לי אילו הי' קיים הי' צא ע"כ. ועיין בש"מ האריך בקושיות הראשונים הרא"ה והריטב"א והר"ן על שיטת רש"י, ברם עיין רש"י יצמות פ"ח ע"ב ושם פירש אומרת צרי לי כגון ע"י סימנים.

וּנְרָאָה לזכר לפמ"ש הפנ"י כתובות דף י"ב ע"ב אמאי לא נחזיר אבידה אפי' בלא סימנים רק בטב"ע כיון שבעל האבידה טוען צרי ואין אדם מכחישו צרי שלו שהמוצא האבידה טוען שמא וגם אין להמוצא חוקת ממון ולר"מ צרי עדיף, ותי' הפנ"י ז"ל דהמוצא יכול לומר דלאו ממנו נפל אלא מרובא דעלמא, והקשה מרן הבית שערים (בתשו' מכתיב"ק נדפס בח"ג סי' מ"ח) וז"ל, ודבריו נפלאים הרי הרוב אינו מתנגד לצרי שלו דהא רק אחד מכל העולם אצד חפץ וגם הוא אחד מכל העולם ויכול להיות שהוא אצד חפץ זה כמו איש אחר, ודוקא אם הרוב משונה מן המיעוט שייך לומר שהוא מן הרוב ולא מן המיעוט אבל כל העולם בספק מי אצד חפץ זה מה לי הוא מה לי אחר ועיין חת"ס א"ע ח"ב סי' קמ"ד, ולכן פי' מרן כוונת הפנ"י דהמוצא יכול למימר דלאו ממנו נפל אלא הוא מרובא דעלמא שלא נפל מהם שהרי רק מאחד נפל שהוא המיעוט ורובא דעלמא לא אצדו וממילא יכול המוצא לומר שהוא מן הרוב ואין הוא המיעוט שנפל ממנו ושפיר שייך הרוב משונה מן המיעוט, שהמיעוט דהיינו איש אחד אצד חפץ זה ורובא דעלמא לא אצדו והוא מן הרוב שלא אצדו ע"ש. וכ"כ צבית שערים אור"ח סי' ק"ה.

וְלִפְיֵן י"ל דנפל במשאל"ס צאמת היה צריך לילך בתר רוב כבכל מקום, אלא שראו חכמים להחמיר בכאן ולחשוש למיעוט הנזילים ושמא כמו כן הוא מן המיעוט שניזולים ולא תנשא אשתו מספק, אבל כשאומרת צרי לי שהוא מרובא דעלמא שאינן ניזולים הניחוהו על עיקר הדין, דצרי לי מהני לאוקמיה צרובא דעלמא, וע"כ אם נשאת לא תצא ודו"ק היטב.

סימן בו

בהא דאין הולבין בנפשות אחר הרוב
(סנהדרין ס"ב)

ה' לסדר כולן שוין לטובה התש"מ ברוקלין נ"י יצו"א ישאו הרים וגבעות חיים ברכה ושלום למע"כ מחותני הרהגה"צ פרי עץ הדר בנש"ק המפורסם בצדקתו וכו' כקש"ת מוה"ר פנחס מנחם אלטר (שליט"א) [וצוק"ל] ראש ישיבת שפת אמת.

אחרי"ש מעכת"ר צידדות נאמנה וצאהצה וכו', תחלת דינו של אדם על דברי תורה שהעיר ?מעכ"ג מחו'

תשובה עמיד ליתן את הדין לכן שומר נפשו ירחק ממנה עכ"ל, וכ"ש צדיק שאין לסמוך אר"א מוורדון כנלפענ"ד.

וּבִמָּה שטען מעכ"מ דאומדנא הוזכרה בכל הש"ס, חדא דאין דיין ע"פ אומדנא רק היכא שהחליטו לנו רז"ל, והשנית דכאן צנידון דידן הר"א מוורדון נמי מודה שליכא אומדנא ולא דמי למים שאל"ס שראינו שנפל למים וראינו שלא יצא כה"ג איכא אומדנא שטבע ומת, אבל מה שהוא לנצל כמה פעמים ושוב הפסיק לנצל ליכא אומדנא דמוכת, ומה שהפסיק מלנצל י"ל בכמה אנפי חדא שמא נתייאש מלצא עוד לאמעריקא והחליט שלא לנצל עוד, או שמא אחרת נאה הימנה והוא אינו דמי לחוש לדבר"ג, או בכלל נפל למשכב, אף שכל אלו לא שכיח כ"כ אבל כולם יחד עושים מציאות.

גַּם מה דהציא ראי' דאומדנא מהני מרוב אשי דמחלק צין צ"מ לקסת צנ"א משום דצ"מ אי איתא דסליק קלא אית ליה ודחה לה דאין חילוק, ומיהו אם הי' הלכה כמותו האי נמי רק מכת אומדנא הוא, ולפמ"ש גם משם אינו ראי' דרב אשי נמי צעי שראינו שנפל למים שאל"ס דבלאו הכי ודאי שהיא א"א גמורה ורב אשי לא פליג אלא על הא דלא תנשא לעולם אבל אהא מילתא דצעינן ראיהוהו שנפל למים שאל"ס לא פליג ר"א כלל, וזה לפענ"ד פשוט מאד.

וְהִנֵּה בקופו כתב שם אמרי יושר ח"ב סי' קע"ז דהיכא שיט לחוש שהאשה תצא לתרבות רעה ח"ו יש מנחה יותר לחפש אחר היתרים, ויפה העיר בזה אבל מה נעשה לאחותינו ציוס שנדצר בה, ואם ר"י הנשיא שהתיר את השמן ובקשו ממנו להתיר את הפת אמר א"כ יקראו לנו צ"ד שריא שצ"ד שמתיר ג' דברים מקרי צ"ד שריא אכן מה נענה אצתרייהו שאפי' להתיר את המותר לא רנו, ועיין ש"ך יו"ד סוסי' רמ"ב והבן.

וה' הטוב ישמרנו שלא נטעה ח"ו בהלכות חמורות אלו ויצילנו משגיאות עדי יבא יגון ולו יקתה עמים, כעתירת העלוב ידידו המחכה לגדולתו בלב ונפש,

מגשה הקמן

סימן כה

בענין אומרת ברי לי שמת

בגמ' כתובות כ"ב ע"ב ת"ר שנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת שנים אומרים נתגרשה ושנים אומרים לא נתגרשה הרי זו לא תנשא ואם נשאת לא תצא וכו', ופריך מכדי תרי ותרי ניניהו הבא עליה צאשם תלוי קאי, אמר רב שמת כגון שנשאת לאחד מעדיה, ופריך היא גופה צאשם תלוי קיימא, ומשני צאומרת צרי לי, ופרש"י צאומרת צרי לי אין

כגון חמיה וחורגה או כל אדם משום אשת איש ע"כ, ומשמע דבצא עליה אביה רנה לומר דהחיוב צא דוקא ע"י ערוה ולא ע"י קידושין כלל, ולזה אחי שפיר אם היא צמו מאנוסתו וחייב משום אב, אבל אי נימא דבצמו ע"י נשואין מייירי א"כ שוב החיוב צא ע"י קידושין שע"י שקדש את אמה חייב הוא מייתה על צמה, ולכן מיאנו הני גאוני לפרש דמייירי בצמו מנשואין אלא בצמו מאנוסתו ושפיר הקשו דהא אכתי אזלינן בחר רובא.

ג מה שדייק מלשון שצא עליה אביה ולא אמר שצא על אחותו, גם אני בענייני דקדקתי כן ואמרתי לבנו היקר חמתי (שליט"א) [זנ"ל], אלא שאני דקדקתי לאידך גיסא מדלא אמרו בצא על אשה ואמה או בצא על אשה וצמה, וגראה דרנונו לומר דוקא החיוב משום אצרות הוא ולא משום אשה וצמה, גם נפק"מ בהתראה האיך מתרינן לה אי משום אשה וצמה או משום צא על צמו והם שני דברים נפרדין, ולכן ע"כ דייקו דחיוב משום אביה ועל זה מתרינן ציה וממיתין אותו, והא צוה אכתי משום רוב הוא דנהרג דלמא לאו אציו הוא, והתי' דמוחזק אחי שפיר, ועיין חק"ל יו"ד סי' ז"ו דף קמ"א מה שהאר"י דבדברי הגמ'.

ובבר הקשימי כן במשנת עמרמי יו"ד שם סי' י"א מגמ' שם שכתבו דחיישינן שמא איילונית היא ולכאורה כיון דאביה קדשה ונימא דלמא לאו אביה הוא וקידושין לא הוי קדושין, וא"כ ע"כ כיון דהיכא דהכיר הוה קידושין ז"ל דאזלינן בחר רובא ולא חיישינן דלאו אביה הוא ודו"ק, וא"כ ז"ל בצא עליה אביה נמי משום אביה ע"ש.

והיות כי הנני טרוד קצת לא אוכל כעת להאריך יותר והקוצרים אומרים יברכך, מחותנו ידי"ג דושכג"צ קשור באהבתו בלב ונפש, **מנשה הקמן**

סימן בו

אחורי ארי ולא אחורי אשה

ב' לחדש הרחמים התשס"א, פה ק"א י"ם ת"ו

מע"כ ידידי האי צורב כש"ת משה זאב קולמן הי"ו.

אחדש"ת, ימחול לי אם לא תיארתי כראוי כי אינני מכירו ויהא שמו מבורך. דבצר שנתקשה במש"כ בצפרי משנ"ה ח"ה סי' רכ"ו צדין אחורי ארי ולא אחורי אשה דגם באשתו אמרו כן, והבאתי כן משו"ת רדב"ז (ח"ב סי' תש"ע) דאשתו בכלל, וניינתי לעיין בשו"ע א"ע סי' כ"א ס"א וצבאה"ט שם ופ"ת, וכ"ת תמה דבשו"ע לא זכר כלל אשתו וגם הצבאה"ט והפ"ת שהעתיקו דברי הרדב"ז מ"מ השמיטו הך דבאשתו נמי אסור לילך אחוריה ומשום הרעה,

שליט"א בהם נדברנו במכתב אחד [ראה משנ"ה ח"ט סי' רמ"ז וחליפת המכתבים בצפר פני משנה סי' ד'-ו'] על דברת מרן צבית שערים יו"ד סי' י"א צבוגיא דסנהדרין דף ס"ט דאין הולכין בדיני נפשות אחר הרוב דפריך מקטנה בת שלש שנים ויום אחד מתקדשת בציהא וכו' ואם צא עליה אחד מכל העריות האמורות בחורה מומתין עליה והיא פטורה ואמאי אימא איילונית היא ואדעתא דהכי לא קדיש אלא לאו דאמרינן זיל בחר רוב, ומשני דלקרבן קאמר, ופריך והא מומתין על ידה קמ"י, ומשני צבא עליה אביה, והשאל צבית שערים שם הקשה דהא אכתי צעינן ללכת בחר רובא דלמא לאו אביה הוא כמ"ש בחולין דף י"א ע"ב, ומרן הצית שערים השיב בכמה אופנים, ומעכ"ת מחו' שליט"א העיר דקושיא מעיקרא ליתא הא אכתי אפילו נימא דצא עליה אביה ולא אזלינן בחר רוב אבל אכתי חייב משום אשה וצמה, וכחמתי די"ל דמייירי בצמו מאנוסתו, וע"ז הקשה מעכ"ג מחו' שליט"א דהא אכתי תקשה כיון שהגמ' רוצה לדחות שלא להביא רא' ולפיקך דוחה דמייירי צבא עליה אביה מנגן לדחוק דאייירי צבא עליה אביה בצמו מאנוסתו כדי שיקשה לן דאכתי איכא רוב, לוקמי בצמו מנשואין ולא תקשי לן כלום, ועוד הקשה דלמה כתב הגמ' ומוקי לה צבא עליה אביה נוקי באחותו, אע"כ דאביה יוא"ל מהכלל בגלל חיוב דאשה וצמה שצו אין ללכת אחרי רוב כיון שצורר לנו עכ"ל"ה.

ובפתחי הגמ' לעיין קצת בהא שמעתתא ראייתו בגליון מהרש"א סנהדרין שם דג"כ הקשה כקו' הבי"ש, וכתב לעיין חולין י"א ב' ועיין תוס' בכורות כ' א' סוף ד"ה ור' יהושע, וז"ל המגיה שם נראה שהוקשה לו דאם לא אזלינן בחר רוב צד"י ניחוש דלמא לאו אביה הוא, וניחא ליה ע"פ דברי תוס' דבכורות וכעין סברת ההפלאה בכחוצות דף ט"ו היכא דאחזוק [ועיין כרם שלמה ומרגליות היס כ"א], ועי' בשו"ת חמדת שלמה בשם הגאון מליסקא ז"ל שהוקשה לו ג"כ כנ"ל, ואמנם באמת לק"מ דמ"מ צמ אשתו הוא עכ"ל המזיין שם, ולכאורה הוא תירוצ' מעכ"ג מחו' שליט"א, ושו"ת חמדת שלמה אין לי צביתי לעיין אחריו ומה שכתב צוה.

ומה שנלפענ"ד ליישב דברי הראשונים דע"כ ז"ל דמייירי בצמו מאנוסתו כיון דמשני צבא עליה אביה ופרש"י דחיובא לאו משום אישות אלא משום קורבא, משמע לכאורה דתירוצ' זה צבא עליה אביה רנונו לתרץ שהחיוב לא צא ע"י אישות כלל אלא החיוב מדין כל עריות שהוא דין ערוה שאינו צא על ידי קידושין, וקרבת האב הוא קורבה שלא צא ע"י אישות שאביה הוא לעולם צין ע"י קידושין צין ע"י זנות, וצויתר מנזאר בצמו דפרש"י שם ד"ה והא אחד מכל עריות קמתי, דמשמע אפילו הנך דאשתו לה לחייבה משום קידושין

וְלַדִּינָא כיון דלא ראינו לפע"ד מי שחולק על הרדב"ז ז"ל דבאשתו מותר, וגם גמ' מפורשת הוא דמנות ע"ה היה שהלך אחרי אשתו, וצפרט שהכנה"ג והצאה"ט ופתי"ש העתיקו דברי הרדב"ז ואם היה חולקים עליו דזין אשתו הי' להם לומר כן במפורש, וע"כ דפשיטא להו כהרדב"ז.

ב. ובמה דמספקא ליה למע"כ אי יש ציטצה דין ההולך אחר אשה, ולפענ"ד היושב אחר אשה ודאי הוא בכלל זה, ואולי גרע הוא מההולך אחר אשה, דההולך עכ"פ צהילוכו הוא טרוד ואפשר שלא יהרהר ואעפ"כ אמרו כהולך אחר ארי, ק"ו היושב אחריה ומסתכל בה ודאי יצא לידי הרהור, ואין נפ"מ צין הליכה ליציצה כל שהוא "אחורי ארי" אסור.

וּבְרֵאשִׁי להביא ראיה לדבר מס' תשב"ץ קטן שהיה תלמיד מהר"מ מרוטנבורג שכתב צבי"ו שצ"ו וז"ל אינו נראה לי כלל מנהג כשר שנוהגין צרוז מקומות שהאשה יושבת צבית הכנסת עם האנשים ומלין התינוק צחיקה וכו', וכתב מהר"מ ז"ל וז"ל כאשר כתב מורנו זעקמי ימים רבים ולית דמשגח וכו' וכל איש הירא דבר ה' יש לו ללאת מצית הכנסת פן יראה כמסייע ידי עוצרי עצירה, והזהיר מורי רבינו טוביה ר' יקותיאל צר' משה זלה"ה על הדבר כאשר כתב הרב, וגם נראה לי ומוספני על דבריו אחורי ארי ולא אחורי אשה ואפילו נודמנה לו אשתו מסלקה לצדדים, הכי איתא צפרק עושין פסין י"ח ולהכי אמר מנות ע"ה היה דכתיב וילך מנות אחרי אשתו ואפילו צשוק כ"ש צבית הכנסת וצחיקה ושלוס מאיר צ"ר צרוך זלה"ה ע"כ, ומצואר שעל יציצתה צבית הכנסת הביא ראיה לאיסור מהך דאחורי ארי ולא אחורי אשה וק"ו צחיקה דהעיקר מסלקה לצדדין כנלפענ"ד.

ואגב מתשו' רבינו מהר"ם מצואר ג"כ דאיסור אחורי אשה באשתו נמי מישך שייכא וק"ל. [וע"ע מש"כ צוה צשו"ת משנ"ה ח"ז סי' קמ"ד, וצח"ט סי' קפ"ג וצח"צ סי' רצ"ט].

ידידו דו"ש בלב ונפש,
מנשה הקמזן

סימן כח

- א. ביסוי פנים לנשים
- ב. הסתבלות באשת חבר

מע"כ ידי"ע וידי"נ הרב הגאון הצדיק המפורסם כקש"ת מוה"ר בנימין יהושע זילבער שליט"א [צ"ל], בעמח"ס אז נדברו י"ד חלקים ושא"ס.

אחדשכג"ת צידידות נאמנה, יקרת ספרו שו"ת או נדצרו ח"ד הגיעני וכו', וצסי" מ"ז הביא לשון

ואף שהצאה"ט העתיק דברי הרדב"ז דאיסור זה הוא בכל האנשים ובכל המקומות מ"מ אין זה ראיה לאיסור באשתו והאריך שם קצת.

וּלְפַעֲנֵיךָ פשוט מדהציא הרדב"ז ראיה דגם נשים שהולכות צניעות ומכוסות מכף רגל ועד ראש אסור ללכת אחריהם וכתב תדע שהרי אפי' אחרי אשתו אסור לילך, הרי שהיה לו זה לדבר פשוט ומוסכם ומינה דייק שאפי' מכוסה בצגדיה נמי האיסור, ולא שחדש כן מעמנו, וראייתו צדו ממנות שהלך אחר אשתו מכאן דמנות ע"ה היה, וכן הצאתי גם למ"ד דו פרוצין נבראו מאן סגי צרישא ואין על זה חולק, ועל זה ציינתי לשו"ע א"ע סי' כ"א דצסתמא כתב המחבר פגע אשה צשוק אסור להלך אחריה ולא כתב פגע באשה האסורה לו צשוק, וגם הצאה"ט שהציא מכנה"ג צשם הרדב"ז דאיסור זה הוא בכל האנשים ובכל המקומות הוא פשוט באשתו בכלל ולכן אמר בכל האנשים לכלול צעל עם אשתו וז"פ מאד, ועוד דהא ראיית הרדב"ז לאסור אפי' צמקום שהנשים הולכות מכוסות מכף רגל ועד ראש הוא מכת זה לאסור אפי' צעל באשתו, והצאה"ט והפ"ת שהציאו את הרדב"ז להלכה ע"כ דס"ל גם כראיתו, דאל"ה כשל עוזר ונפל עוזר, וע"כ דס"ל דבאשתו נמי אסור וק"ל.

וּבַמָּה שצ"ן לשו"ת אג"מ או"ח ח"ד סי' ט"ו ד"ה ולפ"ז שהאריך שם דבאשתו מותר להסתכל וליהנות מגופה אפילו צימי נדמה כדאיתא צרמ"א יו"ד סי' קצ"ה ס"ז וכו', לא הצנתי כוונתו צהשגה זו שהרי הרדב"ז נמי שם כתב כן וז"ל דאין הטעם משום שמסתכל צמקום המגולה ממנה צצמקום אחר אמרו כל המסתכל צעקצה של אשה כאלו מסתכל צמקום התורפה אלא עיקר הטעם הוא מפני שיצוא לידי הרהור ועל ידי הלוכה ותנועותיה אעפ"י שהיא מכוסה יצוא לידי הרהור וכו', תדע שהרי אפי' אחרי אשתו אסור לילך ואי משום דלא יראה דבר מגולה מה צכך, אלא ודאי עיקר טעמא מפני ההרהור וצאשתו נמי איכא הרהור עכ"ל, הנה מפורש צרדב"ז דאע"פ שמותר להסתכל באשתו עכ"ז אסור לילך אחריה, דאיסור ללכת אחורי אשה אינו מפני שמסתכל צמקום המגולה ממנה שזוהו איסור לעצמו וצאשתו מותר, אלא עיקר הטעם הוא מפני שיצא לידי הרהור שעל ידי הילוכה ותנועותיה אע"פ שהיא מכוסה צא לידי הרהור, וצאשתו נמי על ידי הסתלותו צהילוכה ותנועותיה יצא לידי הרהור, ואין לזה ענין למ"ש הגר"מ שם וכל הראיות שמציא הגאון זצ"ל לגבי ק"ש אינם שייכים כאן. וגם כי יש לחלק צצישן עם אשתו צמטה אחת מותר צהחורת פנים היינו ציש לו פת צסלו ואינו מהרהר משא"כ צחוך ומתעורר מהלוכה צהרהור ואין לו פת צסלו שהרי הוא צחוך והצן. [וצעיקר הדבר ע"ע מש"כ צשו"ת משנ"ה ח"ד סי' כ'].

שאני כמי שהיא צבית הסוהר שלא תנא ולא תצא, אבל גנאי לאשה שהיא יוצאת תמיד בחוץ פעם בחוץ פעם ברחובות, ויש לבעל למנוע לאשתו מזה שלא יניחה לנאת אלא כמו פעם בחודש או פעמים בחודש כפי הצורך שאין יופי לאשה אלא לישב צוית ביתה שנאמר כל כבודה בת מלך פנימה עכ"ל וע"ש. וכבר הארכתי בזה עי' משנה ח"ט סי' ר"ג וסי' רע"ד ועוד.

ומה שכתב דגם צבית נריכה האשה להיות נזניעות ודאי הדבר כן הוא, שנזניעות שייך גם צבית ואפילו במקום סתר כמ"ש בריש אר"ח סי' ג' ס"ב יהא נזנע צבית הכסא, ודאי שסעיף זה שייך גם בנשים, וחכמינו ז"ל אמרו (ויק"ר פ"ב והוצא ביומא מ"ז ע"א) ז' בנים היו לה לקמחית וכולם שמשו בכהונה גדולה שלחו אחריה אמרו לה מה מעשים טובים יש בידך אמרה להם מעולם לא ראו קורות ביתי שערות ראשי ואמרת חלוקי, וזה צבית, וצתמר כתיב כי כסתה פניה צבית חמיה, ועיין סוטה י' ופ"ה הר"ש משאנן שם שני פירושים, אבל נזיעות הלבוש צביתה אינו מדין כל כבודה בת מלך פנימה אלא הוא דין דין מדיני הליצה איך שנריכה ללבוש, וצמדרש תנחומא (פ' צמדבר ג') מכאן אמרו רבותינו כל כלה שהיא מנזעת ענמה אפילו ישראלית ראויה שתנשא לכהן ותעמיד כהנים גדולים שנאמר ממשצרות זהב לבושה.

ובהירוינו צענין שלא יתקטנו ויאלו לשוק לא אוכל להתאפק מלדבר אודות מנהג הרע שרוב הנשים כשהן צבית הולכות מנוולות כאחת הפחותות, וכשיצאות לשוק או הולכות לבית המשחה לזבשות ומקשטות את עצמם בכל מיני קישוטים, האמנם זה היפך דעת תורה, ובגמ' שבת ס"ד ע"ב ויר"ד סי' קצ"ה בקושי התירו לה להתקטן צימי נדמה אלא כדי שלא תתגנה על צעלה. ויפה העיר מעכ"ג ממדרש תנחומא פ' וישלח ילמדנו רבינו מהו שתנא אשה צעיר של זהב צצבת וכו' רבנן אמרי אף בחול אקור לנאת בהן לרשות הרבים מפני שהעם מסתכלין בה וכו' שלא נתנו תכשיטין לאשה אלא שתהא מתקשטת בהן לחוך ביתה ע"כ. ובגמ' שבת דף ק"ג ע"ב ורמז וסכת ושמת שמלותיך א"ר אלעזר אלו בגדים של שבת, תן לחכם ויחכם עוד אמר ר"א זו רות המואביה, דאילו נעמי אמרה ורמזת וסכת וגו' ואילו צדידה כתיב ותרד הגורן והדר ותעש ככל אשר נאות חמותה, ופרש"י שם סכה ולבשה שמלות נאות שלא יפגשו בה כשהיא מקושטת ויאמרו זונה היא, ועיין מהרש"א שם וע"ש עוד אשר תאמרי, ועיין תענית כ"ג מעשה בצבא חלקי וכו' וכיון שהגיע לעיר יראה אשתו לקראתו מקושטת בתכשוטיה, כשהגיע לביתו נכנסה אשתו קודם ואח"כ נכנס הוא ורבנן, ושאלוהו רבנן מ"ט יתה אשתך מקושטת

רבינו יונה באגרת התשובה (אות קנ"ט) ונריכה האשה שתהא נזנעה ונזרת שלא יסתכלו בה בני אדם חוץ מצעלה, שהמסתכלים בפניה או צדיה יורדין לגיהנם, והיא ענושה בעונש כל אחד ואחד מהם מפני שהחטיאה אותם ולא נהגה נזיעות בענמה ונכשלו בה עכ"ל, וכתב מעכ"ג דצדברי רבינו יונה יש חידוש גדול שהאשה לא תנא לחוץ אלא בסיקו על פניה, שהרי כתב נריכה האשה שתהא נזנעה וכו' שהמסתכלים בפניה יורדין לגיהנם, ונ"ע מקורו, והאריך שם בדבר.

ולפענ"ד אין כוונת רבינו יונה שנריכה לכסות פניה או ידיה, שהרי כללם יחד בצנייה או צדיה, וכמו שאי"ל לכסות ידיה כן אינה נריכה לכסות פניה, אבל הכוונה אדרבה לפי שדרכה של אשה להיות נזניעות ומכוסה כל גופה אבל פניה וידיה הם מגולות שהרי אינו מדבר כאן מנשים שחזניות ח"ו שהם הולכים מגולות בשר אלא מדבר מנשים כשרות ונזיעות שהולכות מכוסות ומלבושות צתכלית הנזיעות, אלא דאעפ"כ הרי פניה וכפות ידיה אין דרך לכסות, ולכן אפילו תהי' מלבושת צתכלית כבוד אם לא תזהר מלהתראות ולהתערב צין אנשים או ממילא יסתכלו בה בפניה או צדיה המגולות ועי"ז יבואו לידי מכשול, וכמ"ש כל המסתכל אפילו באצבע קטנה של אשה כאילו מסתכל במקום התורף (ברכות כ"ד רמז"ס פכ"א מהל' א"צ הל' ב' טו"ש"ע סי' כ"א ס"א), וא"כ הרי גורמת בזה שיכשלו בה צנ"א, ולכן הזהיר אותה ר"י שתהא נזנעה ונזרת שלא יסתכלו בה בני אדם.

ומה שכתב מעכ"ג דא"כ איך אשה יוצאת לשוק לא קשה, דודאי אם נריכה ללכת לדרכה ולעשות נריכה יוצאת לשוק אלא שזהו שלא תקוצב צין האנשים, ועל דרך שהזהירו ז"ל אחורי ארי ולא אחורי אשה ה"נ נטוותה האשה להזהר מן האנשים שלא יסתכלו בה אנשים אחרים חוץ מצעלה, ותהדר על הנזע לכת שלא תהלך צין אנשים אם נריכה ללכת בחוץ, וצ"ל שלמנה יצמות פרק ח' סי' י"ט כתב ומכאן משמע שדרך אשה חשובה להיות נזנע ואף בדרך תדחיק בכל מה שחולל להיות פנימה ע"ש, ואם היא צביתה וצאים אנשים לבית ע"ד שאמרו יהי ציתך פתוח לרוחה וצית ועד לחכמים או האשה תזהר שלא יסתכלו בה האנשים אלא תשב צקין ביתה, שזה פ"י עקרת הצית, וכמו שעשתה שרה אמנו כשצאו המלאכים לביתה שאלו איה שרה אשתך ואמר אברהם הנה צאה, עיין רש"י נזנעה היא, היינו שזה נזיעות שהסתתרה ענמה מהם שלא יראה, אבל גם זה ודאי שאין לאשה להסתובב ברחובות צתסתם אם לא לצורך וכמ"ש הרמז"ס והטור א"ע סי' ע"ג צ"ס המדרש שכל אשה יש לה לנאת לבית אציה לצקרת ולצית האבל ולצית המשחה ולגמול חסד לריעותיה ולקרובותיה כדי שיבואו גם הם לה,

חציבותא לקול אשה, זה אינו דכיון דאמרין דתרי קלא לא משתמעי ממילא לא שמע לקול האשה ולא אחי לדי חציבות, וזוה רנא ליישב קושית הבאר שבע מדבורה דכתיב ומשר דצורה דהוה תרי קלא עם צרק.

ואני תמה בספיקתו, דלפענ"ד פשוט מה שאמרו תרי קלא לא משתמעי לא אמרו אלא במקום שצריך לנאת ידי חובתו בחד מן הקולות דאתא חדא קלא ומבלבל לחברתה, וממילא לא יוכל לשמוע כל המנחה ולא ינא ידי חובתו, ועיין רש"י (ר"ה כ"ו ע"א) ד"ה עשרה קורין דתרי קלא לא משתמעי שא"א לנמנע דיצורם בחיבה אחת שלא יהיה אחד לאחור ואחד לפניו עכ"ל ע"ש וזה כמ"ש בס"ד, אבל היכא דהאיסור הוא שלא לשמוע הקול ודאי אין לומר שאינו שומע הקול כלל דודאי שומע הוא קול האשה וגם קול האיש אלא שלא משתמעי באופן זה שלא יבלבלוהו קצת מהכוונה, אבל בקול באשה ערוה אין נפ"מ כמה הוא שומע מאותו קול ולכן פשוט דכה"ג הו"ל בכלל, ואדרבה היות שא"א לנמנע שלא יהיה אחד לאחור ואחד לפניו כמ"ש רש"י א"כ נמנע שעל כרחק ישמע פעם את קול האשה לצד ולא קול האיש וק"ל. שז מנאמי בצאר יהודה על החרדים פ"ג מלא תעשה מדברי קבלה ומדברי סופרים שכתב בעין זה. וע"ע במשנה"ה ח"א סי' נ"ג-נ"ד.

ומקרא מלא דיצר הכתוב ד"ה ב' ה' י"ג ויהו כאחד למחנצרים ולמשררים להשמיע קול אחד להלל ולהודות לה' וכהרים קול בחצרות וגו' ופי' להשמיע קול אחד ר"ל כולם נגנו כאחת להשמיע כאלו הוא קול אחד עיין רש"י ומצ"ד שם ובגמ' ערכין י"א ע"ב וי"ג ע"ב במשנה אין הקטן נכנס לעזרה לעבודה אלא בשעה שהלויים אומרים בשיר וכו' וזערי הלויים היו נקראין ובגמ' ותנא דידן כיון דהני קטן קליהו והני עב קליהו הני מקטטי והני לא מקטטי קרי להו זערי ופרש"י מקטטי כלומר מקטנים ועושים קולם דק דק ויפה ומזערין הלויים שאין יכולין לצעם קולם כמותן ע"כ הנה דקול הקטנים משתמע כ"כ עד דמזערי לגדולים ופשוט לכל מצדן יותר מזיעתא כזותתא דצדן המשוררים יש להכיר כל קול למאן דיהיב דעתיה עכ"פ מפורש דקול נשים הרצה נמי בכלל ערוה הוא.

סימן ל

נגיעה בקטנות

לכבוד וכו'.

ברבר שאלתו עוד צענן צת אחיו או צת אחותו יותר מג' שנים אי מותר לשחק עמהם כל זמן שהם נראים

כשהגעת לעיר א"ל כדי שלא אתן עיני באשה אחרת, הרי שלבעלה הוה הקישוט ולא לאחרים, והרצה יש להאריך בזה. וכך נפסק באמת ברמב"ם (הל' אישות פי"ג ה"ו) ובשולחן ערוך (אה"ע סי' ע' סעיף ה') האשה שהלך בעלה למדינת הים ופסקו לה צית דין מזונות וכסות וכלי צית ושכר דירה אין נותנין לה כסף לתכשיטים, שהרי אין לה בעל שתתקטט לו. ועוד הארכתי בזה בקונט' צית רחל.

ולענין העונש שמגיע לאשה שנכסלו בה בני אדם כדאי להעמיק כאן משו"ת מוהר"ם בר ברוך מרוטענבורג בסופו דדרכי התשובה, שהראה אליהו לאיש אחד בני אדם שתלויין בעגבותיהן והראה לו נשים שתלויות דדייהן וכו' א"ל אליהו ראת בטוב כל אלה וכו' בני אדם שתלויות דדייהן הן היו מניקות צניהן בגלוי וראו האנשים דדיהן ע"ש.

ועל דבר אשר הביא מחכ"א שכתב היתר הסתכלות על אשת חבר או אשה דקנית ומעכ"ג תמה עליו, יפה העיר וח"ו להקל הסתכלות בנשים, ולא ציין לי המקום לעיין בחר טעמו אבל פשוט שהוא טעות גמור, ואפילו באשתו הדקנית אמרו ז"ל (ב"ב ט"ו) עפרה לפומי' דאיוב איהו בדאחרינא לא אסתכל אברהם אפילו בדידיה לא אסתכל, והרי אפילו באמנו שרה לא אסתכל בעלה ומקרא מלא הוא הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את, ועיין מהרש"א שם דאסור לקדש אשה עד שיראנה והאיך לא ראה אותה אברהם אבינו ומה שחי' שם, ובתמר כתיב כי כסתה פניה ואמרו ז"ל כי כסתה פניה ומעולם לא ראתה יהודה, ועי' מש"כ בזה בשו"ת משנה"ה ח"ט סי' רע"א, ובאמת כי האריכות בזה שלא לצורך ולכן אקצר. (שוב ינא לאור שו"ת דברי יציב למור"ר הגה"ק אדמו"ר מנאנו קלוזענבורג זקוק"ל חלק אה"ע"ו סי' ל"ט וכתב ג"כ לאיסור עי"ש).

וי"ך שיזכה להמשיך ולהרבות יראת ה' חכמה ודעת בקרב ישראל עדי יקויים בנו מקרא שכתוב ומלאה הארץ דעה את ה' ונראהו עין צעין בשו"ב אל נוהו צביאת גואל דק צב"א.

דושכ"ת יד"ג בלב ונפש,
מנשה הקמן

סימן כב

קול זמר באשה בתרי קלא

בשו"ת חתן סופר לאו"ח שער טהרת ידים סי' י"ד מסתפק אי מותר לשמוע קול זמר של איש ואשה יחד משום דהוי תרי קלא דלא משתמעי, ואע"ג דאמרין דהיכא דחציב יתיב דעתיה ומשתמע אפילו צתי והכא היכא

והציא ראיות לזה מניחק וישמעאל ומישראל הצא על השפחה דהולד כמוה ומ"מ צמציאות הוא צנו וכמ"ש ולישמעאל שמעתיך כי זרעך הוא והארץ צוה.

ולפענ"ד הן אמת דאפשר להציא ראיה לדבריו מגמ' סנהדרין (דף ק"ג ע"ב) אמון צא על אמו שנאמר כי הוא אמון הרבה אשמה, שצא על אמו, אמרה לו אמנו כלום יש לך הנאה ממקום שיצאת משם א"ל כלום אני עושה אלא להכעיס את צוראי, ופרש"י מקום שאדם יוצא ממנו שצב הוא ממנו ואינו מתאוה להנאת אותו מקום. וזוהר פ' ויאל (דף קנ"ד ע"ב) וירא ה' כי שוואה לאה, מהכא דסאני צר נש עריין דאמיה (ואחתיא) ויחיד צר נש עם אמיה בכל אתר ולא יחשש והא אחריו בן מתיחד עם אמו ע"כ, ולפ"ז כיון דלמקום שאדם יוצא ממנו אינו מתאוה, ולפי הוזה"ק אדרבה מאוס הוא לו, א"כ ה"נ צגר שנתגייר לענין יחוד נוכל לומר דמאיס ליה ומותר להתייחד עם אמו, שהרי איסור יחוד הוא משום דנפשו של אדם חמדתן וממקום שיצא אין לו הנאה ואינו חומדו, ולזה אין נפ"מ בין ישראל לעמים שהמציאות כן הוא, וא"כ גם הגר יהא מותר ביחוד עם אמו עכ"פ.

אלא דלא גופה ז"צ שהרי צגמ' סנהדרין (דף ס"ד ע"א) אמרו על אנשי כנה"ג ויעקו אל ה' אלקים בקול גדול צי"א צי"א היינו האי דאחרציה לצי"א וכו' ונתנו להם יצרא דע"ז ושדויהו צדודא דאצרא, אמרו הואיל ועת רצון נתפלל נמי איצרא דעצירה ואימסור צדיייהו, אמר להו חזו דאי קטליהו ליה לההוא כליא עלמא, כחליניהו לעיניהו ושצקוהו ואהני דלא מיגרי ליה לאיניש צקריצתה, ופירש"י אהני ציה הך תקנתא פורתא דלא איגרי צקריצתה צאמו וצאחותו, וכ"כ רש"י צקדושין דף פ"א ע"ב (ד"ה ודר) וז"ל ודר עם אמו או עם צמו דלא תקיף יצריה עלייהו דאהנו ציה אנשי כנסת הגדולה דלא מגרי צקרוצתא מכי כחליניהו ונקריניהו לעיניהו וכו' ע"כ. ומפירש"י מצואר דצאמת היה יצה"ר מיגרי צקרוצים ואמו בכללם, ואנשי כנה"ג הוא דאהני להו, ומאי האי דקאמרה אמו של אמון שקדמה לאנשי כנה"ג כלום יש לך הנאה ממקום שיצאת.

ורגדל התימה לפמ"ש המהרש"א ז"ל צמ"א יומא דף ס"ט ע"ב דהא דאהני אנשי כנה"ג להיצה"ר דלא מיגרי צקרוצים, היינו שצטלו אותו קצת דלא מיגרי איניש טפי צקרוצים, ומייהו דאי דמיגרי נמי השתא צקרוצים כמו צאחרים כמ"ש לענין יחוד עם צמו ע"ש, ומצואר דקודם לזה הי' מתגרה צקרוצים אף יותר מצואר צמ"א והא צטלוהו שלא יתגרה יותר. והמקנה קידושין שם צרש"י הנ"ל כתב והיותר

קטנים וידוע מחלוקת החזו"א והמ"צ צדין ערוה אי תלוי צומן הראוי לציאה שהיא צגיל ג' שנים או משנראה גדולה, יפה כתב צוה דהעולם נהגו להקל צנגיעה צצת אחותו או אחיו אפילו יותר מג' שנים ואין צדידיו למחות כל שלא נראה כמתכוין וליכא הרהור אע"פ שמגונה הוא ודבר איסור הוא כמצואר צשו"ע, ומייהו דאי כל ערום יעשה צדעת וצאקראי צעלמא אין למחות אצל קחור קחור אמריין לנזירא לכרמא לא תקרב וכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא גדר קדושה כלומר שהגדר עצמו אפילו אינו צריך גורם לקדושה, וקדוש יאמר לו, וצכלל שיחת הילדים ושחוק עמיה גינו חז"ל ואמרו שיחת הילדים ושיצת צתי כנסיות של עמי הארץ מוציאין את האדם מן העולם (צצות ג' י' אדר"ג כ"א) ואין לו לצן תורה לצטל זמן עם ילדים וכ"ש עם ילדות והכל לש"ס.

בלב ונפש,
מגשה הקפז

סימן לא

אי מותר לגר להתייחד עם אמו בתו ואחותו

ב' לסדר לעברך בברית התשנ"ט, ברוקלין נ"י יצו"א בימי הרחמים יתן בעל הרחמים חיים חן וחסד לכבוד האי גברא רבה ויקירא ידידי הרב הגאון הגדול המפורסם, צדיק תמים, ראש בשמים, מגדולי הפוסקים והמשיבים, כג"ת מוהר"ר יחזקאל ראטה שליט"א גאבד"ק קארלסבורג יצ"ו, ברוקלין נ"י.

אחדשכ"ג צידידות נאמנה, צצואי הציתה מאצרינו הקדושה מנאחי על שולחני מתנתא דתורה ספרא דמר שו"ת עמק התשובה ח"ג ותשובה"ח לו, ושטו עיני צסוי ז"ו סל"ג צצבר השאלה צגוי שנתגייר הוא ואשתו וצניו וקיי"ל דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ומותר אפילו צאמו מה"ת אלא שחכמים גזרו ע"ז שלא יאמרו צאנו מקדושה חמורה לקדושה קלה (יצמות כ"ב ע"א), א"כ מה דינו לגצי יחוד עם אמו צמו ואחותו, אי נימא דאסור לו להתייחד עמה שהרי אמו שילדתו אינה אמו מדינא וגם אציו שילדו לאו אציו הוא וא"כ אמו לאחר הגירות דינה כאשת איש דעלמא שאסור לו להתייחד עמה, ואם היא פנויה אסור ביחוד עמה כפנויה דעלמא או כשניות דרבנן, או דינימא דלענין יחוד לא אמריין כקטן שנולד דמי שחלו צקירוצ הדעת ואינו מתאוה לה דמה"ט ישראל מותר להתייחד צאחותו וא"כ ה"ה הגר. ומעכ"ג כתב דלגצי דין דעריות תלוי צמציאות הצן ולא צדין הצן, וכעין הא דקיי"ל דגר שקיים פ"ו צצנים שהוליד צגיומו, הגם דלדינא הו"ל כקטן שנולד מ"מ לענין פ"ו נחצבו צצניו,

ליכא תקיפת יצר לאמו וצמו לפענ"ד ז"ע, דהרי קמן דאלמלא נקרוהו לעיניו הי' מתגרה גם בקרובים, הרי דע"פ הטבע כן יש גירוי לקרובים, ואמו וצמו ואחותו בכלל זה כמ"ש רש"י בהדיא, ואע"פ דאהני להו אנשי כנה"ג דלא ליגרי השתא בקרובים וכעת הוי ענין טבעי, מ"מ לא מיבעיא להמהרש"א דס"ל דגם השתא איכא גירוי בקרובים לא פחות כמו באחריני א"כ הרי דמנ"ד הטבע אכן יש תקיפת יצר לאמו וצמו ואחותו, ומה שהתירו להתייחד עמהם אין ראייה שנחיר צגר כיון שעפ"י דין אינו קרוב להם, ומנ"ד הטבע יש גירוי, אלא אפי' אם לא נפרש כהמהרש"א ונאמר דהשתא הועילו אנכה"ג דלא מיגרי בקרובים כלל, ונעשה כעת ענין טבעי, מ"מ אכתי אינו ראייה לגר, דאנכה"ג אהני לקרובים והם אינם קרובים זה לזה, והרי כל ענין הטבע שאינו מיגרי השתא בקרובים הוא רק מנ"ד שכליניהו אנכה"ג לעיניהו, ועכשיו שאינו קרוב להם מאן יימר דלא מיגרי זהו מהשתא.

ואע"פ דאנשי כנה"ג אהני לכל העולם ואפי' לנכרים, דהא בהנך ג' ימים דחצוהו אפי' התרנגולים לא היה מולידים וה"נ שאר בני אדם לא היו מולידים צאלו הימים, וכן אמר להם הנביא שאם יהרגו אותו אז כל העולם כולו יחרב, וא"כ גם לנכרים אהני להו דלא ליגרי בקרובים, וכ"כ באגר"מ שם, מ"מ אחרי שנתגייר גרע צוה, שהוסר ממנו דין קרוב, דאילו בגימותו היה לו דין קרוב לקרוביו שהגוי אסור באמו, ויש פלוגתא גדולה איזה עריות נאסר לבני נח מנ"ד קורבה, ובסנהדרין נ"ח ע"צ נחלקו אי אסור צבתו, ועכ"פ יש קרובים האסורים לבני נח, ואהני להו אנשי כנה"ג דלא ליגרי צוה, אבל גר שנתגייר אין לו דין קורבה לאמו ולשאר קרוביו ולא אהני ליה מידי.

וה"ן דאפי' להאגר"מ שאין גירוי לקרובים מנ"ד טבע העולם, מ"מ השתא שאינו קרוב להם יתכן שכן יש גירוי, והרי אמרו צסוכה (דף נ"ב ע"א) שהיזה"ר מניח את כל האומות ומתגרה צסונאיהם של ישראל, ואמר אציי וצת"ח יותר מכולם, ועוד אמרו שם דאציי תלא נפשיה ומצטער על שראה פשוטי עם שגצרו על יצ"רם ואמר על עצמו שאם הי' שונא מתייחד עם האשה לא הוה מצי חוקמי נפשיה, ואתא ההוא צכא ותנא ליה כל הגדול מחצירו יצרו גדול הימנו, וא"כ אין לזה שייכות עם הטבע כי היזה"ר מתגרה צאדם נגד הטבע, וא"כ ה"ה צוה דאע"פ שחק נתן השי"ת צטבע העולם שלא יתגרה היצר בקרובים, מ"מ צגר שנפקע ממנו דין קורבא אולי יש גירוי, ומי יעלה לנו השמימה וישמיענו אותה.

ואין לומר דהא גם לפני תקנת אנשי כנה"ג היה מותר היחוד צאמו וצמו, ואע"ג דהיה גירוי להם, ולהמהרש"א היה הגירוי צהם עוד יותר מלאחריני, ועכ"ז לא

נראה צצברי רש"י ז"ל שפירש כן אהא דקאמר ודר עם אמו דהיינו קירוב טפי מייחוד דמותר צאמו וצמו דוקא כמו שהתירו צאמו וצמו שיטן הוא צכסותו ואמו צכסותה אף שזה אסור מן התורה מקרא דלא תקרבו לגלות ערוב כדאיחא צפרק קמא דשצת דף י"ג ע"א ולא מצינו היתר צאמו או צמו, לכך פירש"י ז"ל דהקילו צאלו משום דאהני אנשי כנה"ג דנקרינהו לעינים ע"כ, ומצבריו נראה נמי דמה שכליניהו לעיניה היינו לענין הקרובה היחירה דמותר צאמו כמו ליטן עמה צקירוב צשר והאב עם צמו, וזה לכאורה כדעת המהרש"א סקיים כמ"ש לענין יחוד עם צמו ודו"ק. (ועי' בעזר מקודש אה"ע רס"י כ"ב שהצין ד' המהרש"א אליצא דשמואל ודלא כהלכתא, ולפמ"ש א"ש). ולפ"ז מוצאר דלפני אנכה"ג היה הגירוי בקרובים אפי' יותר מצאחריים, ואחרי אנשי כנה"ג מיגרי נמי בקרובים כמו צאחריים, וקשיא מאמו של אמון.

איברא מקרא מלא הוא (צראשית לו, כד) ואלה בני צבעון ואיה וענה הוא ענה אשר מנ"א את הימים צמדצר, ופרש"י ואיה וענה וי"ו יתרה והוא כמו איה וענה, הוא ענה האמור למעלה שהוא אחיו של צבעון וכאן הוא קורא אותו צנו, מלמד שצא צבעון על אמו והוליד את ענה ע"כ, והוא צגמ' פסחים נ"ד ע"א וצ"צ קט"ו ע"ב, ולמה לא העירו צגמ' מהיחא דלמון שאמרה לו כלום יש לך הנאה ממקום שיצאת משם. וצדה"י (ב' ל"ו ח') ויתר צברי יהויקים ותועבותיו אשר עשה וגו' פירש"י שצא על אמו, וצגמ' צרכות דף נ"ו ע"ב א"ל ההוא מינא לרצי ישמעאל ראיחי צחלומי שאני משקה שמן לזיתים, א"ל שצא על אמו. ועכ"פ א"א ללמוד שאין תאוה לאם ממ"ש כלום יש הנאה ממקום שיצאת משם, שהרי צצר זה סתראי נינהו כאמור.

שי' האגר"מ דמצד הטבע ליבא תאוה לקרובים ושהדין לא שינה ענין הטבעי

[ב] וידידי הרהגה"צ? מוהרמ"ל כ"ן שליט"א גאצ"ד סערדאהעלי העיר לי מתשו' אגרות משה אה"ע ח"ד סי' ס"ד שצצר דן צוה ועיינתי שם וראיתי שהעלה צפשיטות צמשפחה שנתגיירה כולה דליכא איסור יחוד לא צאב וצת ולא צאם וצנה ולא צאח ואחות, ואע"פ שמדינא לא נחצבו כקרובים דגר שנתגייר כקטן שגולד דמי ואין לו שום קורבא לא לשאר האם ולא לשאר האב, מ"מ לגצי יחוד עמהם מסתבר שזה ענין של טבע והדין לא סילק ענין הטבעי והאריך שם צצצרא לפרש וליישצ צצרי.

והגם שאין משיצין את אחרי לאחר מותו מ"מ מחמת ידידות יחירה שהיה לנו אדון צקרקע דמה שצכת דמנ"ד הטבע

נאסרו ציחוד, וא"כ ה"ה יהא הגר מותר ציחוד אמו וצמו עכ"פ, זה אינו, דהא מקרא דכי יסיתך וגו' ילפינן שמותר היחוד צאמו ומשו"ה לא אסרוהו אע"פ שיש גירוי, אבל בגר שמה"ת אינו אמו ודאי לא עליו דברה הכתוב ח"פ.

ראיה מבנות לוט ורחיית הראיה

[ב] ועוד כתב באגר"מ ח"ל ומשמע שגם לצמו ליכא תאווה דהא הוצרכו צנות לוט להשקות לאציהן יין כדי שיבעל אותן ולא אמרו לו שרוצות שיבא עליהן שלכאורה כיון שהוא דבר מותר איזה גנאי היה צוה, ומוכרחין לומר דהוא מחמת שהיא זנות בלא תאווה שלא היה רוצה אם לא היו משקיין לו יין ומטעם זה ליכא איסור ייחוד, אלא דקשה ליה לשון רש"י שם ד"ה ודר עם אמו או עם בתו דלא תקיף יצריה עלייהו דאהני ציה אנשי כנה"ג דלא מיגרי בקרובתא מכי חללינהו לעיניה, וקשה ליה דכיון דליכא שום תאווה טבעית ולא יצא גם לפני אנשי כנה"ג לא תקיף יצריה, ולכן כתב למחוק מפרש"י הד"ה ודר עם אמו או עם בתו, ועשה הקטע כולו המשך לד"ה מתייחד עם אחותו, וסיים ואף שהועמק כן גם בלשון רש"י על הרי"ף וגם בר"ן, מ"מ צרור שהוא טעות דהא עם אמו מפורש בקרא שמותר להתייחד ומוכרחין לומר דבעצם מנד הטבע לא היה יצא להאם, וגם ברש"י סנהדרין ס"ד שכתב אהני ציה הך תקנתא פורתא דלא ליגרי בקריבתה צאמו ובאחותו הוא ט"ס ור"ך למחוק תיבת צאמו ולגרוס רק דלא ליגרי בקריבתה באחותו, וכיון שגם בתו מותרת אף לדור עם אציה בקביעות תמיד מוכרח שגם לצמו לא הי' צעם יצא מנד הטבע וכדחזינן מבנותיו של לוט, ולא הוצרכו לעודא דכנה"ג רק לאחותו וכדומה שהם גם אחות אציו ואחות אמו ע"ש.

ואשתומם כשעה חדא שאם הוקשה לו קושיא עד כמה נמחוק וניזיל, גם כי לפענ"ד מה שנסתייע מהא שהוצרכו צנות לוט להשקות לאציהן יין כדי שיבעל אותן ולא אמרו שרוצות שיבא עליהן אף שעצם המעשה דהשתדלו לשכב עם אציהם היה דבר טוב ורצוי ונתן להם השי"ת שכר גדול וכו', וכתב דמוכרחין לומר דהוא מחמת שהוא זנות בלא תאווה שלא הי' רוצה לוט אם לא היו משקיין לו יין וכו', והוא פלא גדול שלרגע נעלמה מעיניו הצדולחים גמרא מפורשת (נויר דף כ"ג ע"א) מאי דכתיב כי ישרים דרכי ה' ודיקים ילכו צם ופושעים יכשלו צם משל ללוט ושתי צנותיו עמו הן שנתכוונו לשם מנזה ודיקים ילכו צם הוא שנתכווין לשם עצירה ופושעים יכשלו צם, ופריך ודלמא הוא נמי לשם מנזה איכיון, ומשני אמר ר' יוחנן כל הפסוק הזה על שם עצירה נאמר וכו', תנא משום רבי יוסי צר רב חוני למה נקוד על וי"ו דוצקומה של צכירה לומר שצככה לא ידע

אבל צקומה ידע, ופריך ומאי הו"ל למיעבד מאי דהוה הוה נפ"מ דלפניא אחרינא לא איבעיא למימתי חמרא ע"כ.

ועיין תוס' שם ד"ה ודלמא איהו נמי לש"ש מכוון, שלא מצינו צו שהיה שטוף צימא, ומשני אדרבה שטוף היה שנאמר וישא לוט וכל הפסוק דרשינן לעצירה ע"כ, הנה מבואר שגם בצנותיו לשם זנות נתכוון, וכיון ששתה גם צליל השני ולא נזהר ממה שעבר עליו אחרמול ע"כ שלהוט אחר זנות הי' עם צנותיו, וזה דלא כהגרמ"פ ז"ל שצבתו ליכא יצה"ר מטבע העולם ואשר על כן לא בקשו ממנו לצא עליהם, וזה צרור.

גם בעיקר הסברה שהקשה הגאון ז"ל דלמא להו לצנות לוט להשקות אציהן יין היו להם לבקש הימנו שיבא עליהן, ומינה יצא לדייק דלצמו ליכא תאווה כיון דלא הי' שם איסור, לאחר הקליטה הוא קושיא התוס' שם מיר הנ"ל ד"ה ללוט ושתי צנותיו הוא שנתכווין לעצירה ופושעים יכשלו צם ח"ל, והיינו כמ"ד צפ"ד ד' מיתות (סנהדרין נ"ח ע"ב) עו"כ אסור צבתו ואפי" למ"ד מותר כצד פירשו האומות עצמן מעריות ע"כ, וכ"ה צפ"י הרא"ש שם ח"ל, הוא שנתכוון לשם עצירה כמ"ד צינמות גוי אסור צבתו, ואפי" למ"ד מותר מדור המבול ואילך גדרו עליהם גדר עתה ופרשו מרוב העריות, והוסקיף הרא"ש עוד ח"ל שהרי אם לא פירשו לא היו צריכים להשקותו יין, הרי שהרגישו התוס' והרא"ש ז"ל צהא למה היו צריכים להשקותו יין ולא בקשו ממנו לצא עליהן ומי' משום האיסור שבה, ולא מטעם שאין צו יצה"ר.

גם הרמב"ן עה"ת (בראשית י"ט ל"ב) כתב וטעם ונחיה וגו' והנה היו צנועות ולא רצו לאמר לאציהם שישא אותן כי צ"נ מותר צבתו או שהי' הדבר מכווער מאד צעיני הדורות ההם ולא נעשה כן מעולם וכן רבותינו בהגדות מגנים את לוט מאד ע"כ, ואם כדעת הגרמ"פ ז"ל שהם עשו כן מטעם שלא היה לו יצה"ר למה מגנים אותו מאד אדרבה היה להם לשבתו שהי' ממאס צהם אילו הי' יודע, וזה פשוט מאד. וצגמ' עוד שם דרש רבא מאי דכתיב אח נפשע מקרימ עוז זה לוט ומדינים כצריח ארמון וכו', ואמר שם ל'תאווה' יבקש נרדף זה לוט ובכל תושיה יתגלע שנתגלה קלונו צצתי כנסיות וצצתי מדרשות, הנה דכל דרכיו לתאווה היו ולדבר עצירה.

בראשונים מבואר שיש תאווה לקרובים

[ג] והנה בצפורנו פ' אחרי (ויקרא י"ח ו') כתב עה"פ איש איש אל כל שאר צשרו לא תקרבו, הנה תולדות ההוה משאר צשר צהיות אז הפועל והמתפעל קרובים צמוג ראוי שתייה יותר הגונה וממוזגת כמו שקרה צתולדות משה ואהרן ומרים, מעמדם ויובצד דודתו, וכמו שאמרו ז"ל

דבישראל אחר שכבר אסרה תורה למדו למאס מקום שיאלו משם שוב אינו נהנה, וקצת ראי' ממאכלות אסורות שאמרו בצבורות דף ל"ז ע"א ואיפסק בש"ע חו"מ סי' רל"ד השוחט פרה ומכרה ונדע שהיא טרפה מה שאכלו אכלו ויחזיר להם הדמים, והטעם דנפשו של אדם חותה מאיסורים וכשנדע לו שאכל איסור מנטער וחסרונו גדול מהנאתו שהי' לו בשעת אכילה, וכן דין כל המוכר דבר שאיסור אכילתו מן התורה, וכן בשקלים ורמשים ודגים הטמאים לנו שנפש ישראל קוצה בהם ואילו הגויים אוכלים אותם ומתאוין להם, ולפי"ז אפי"ל דגם הא שמואס אדם במקום שיאל משם היינו דוקא בישראל שידע איסור הבא על אמו מיום הולדו והוא מתרחק מזה וממאס במקום שיאל משם ושפיר אמרינן דאין לו הנאה, וזה שאמרה לו וכי יש לך הנאה וכו' כדרך שאמרו שאדם חותה מאיסורין ואינו נהנה, אבל בעכו"ם שטופי זימה אינו ממאס בה ואדרבה מנאו' לו וכעין שאמרו בשפחה (גיטין י"ג ע"א) שכיחא ליה ופרינא ליה.

אח"כ מנאמי בפיהמ"ש להרמב"ם סנהדרין פ"ז מ"ד ח"ל מותר לאדם להתייחד עם אמו או עם בתו בלבד, ומה שזולתן מן הנשים שהן עריות אסור היחוד עמהם, וכבר ביארנו כל דיני היחוד בפרק אחרון מקידושין. ונשיקת הקרובים שטבע צעלי התורה לא תתאוה להם ואין נהנין מהם, כגון אחותו ואחות אמו ואחות אביו ובת בתו וזנו שנאוי עד מאד ואסור, אבל אין חייבין עליו מלקות כשלא יתכוין בזה הנאה, אבל עם כל זה אסור הוא עכ"ל. הרי מפורש "שטבע צעלי התורה" דוקא לא תתאוה לקרובים, וזה כמו שכתבתי בס"ד.

הגר מבעו משתנה

ה וְגַם צְעִיקַר הַהֲנַחָה שֶׁל הָאֲגֵרָה ז"ל דאע"פ שכן הדין הרי הוא כקטן שנולד מ"מ הדין לא סילק ענין הטבעי יש לעיין טובא, דצקידושין דף ס"ב ע"ב אמרו אלא מעתה הנותן פרטתה לשפחתו ואמר הרי את מקודשת לי לאחר שאשתחרריך ה"נ דהו קידושין ומשני הכי השתא התם מעיקרא בהמה השתא דעת אחרת, ועיין תוס' ר"י הזקן בשם הר"ש שכתבשתחררה היא צריה אחרת שאין לה שום דמיון עכשיו עם מה שהיתה תחלה, ועי' ריטב"א דה"ה בגר שנתגייר אומרים מעיקרא בהמה והשתא דעת אחרת ועי' רשב"א שם, וביצמות דף כ"ג ע"א לבי מגיירה גופא אחרינא היא, והרמ"א באו"ח סי' מ"ו ס"ד כתב ואפילו גר יכול לצרכך כך, וכתב הט"ז ונראה טעם רמ"א דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי וכדאמרינן פ"ב ביצמות דף כ"ג ע"א לבי מגייר גופא אחרינא הוא ממילא הוה שפיר עכשיו עשיה חדשה כאלו צראו הוא ית' עכשיו מחדש ע"כ, ובגמ' ברכות דף נ"ח ע"א

על נשואי בת אחותו, וזה ידק כאשר יהיה הפועל והמתפעל מכוונים להפיק רצון קונם בלבד, אפס כי זה יקרה על המעט, כי אמנם מה שיקרה בכל המין האנושי או ברובו צוה הוא שיהיו מכוונים להתענוג בלבד כאמרו הן בעון חוללתי ובחטאי יחמתיי אמי, וצוהיות שאר הצער מוכן מאד וההרהור והתענוג צו רב מאד הנה כאשר יהיו חושבים שניהם שחצורם בלתי אסור ירצה ההרהור והחצור ציניהם להתענוג בלבד ובכן יזנו ולא יפרו' ומלאה הארץ זמה וכו', ובכן אסרה תורה בשאר צער כל יוצא ירך והקרובים לזה הקו במדרגה אחת עכ"ל.

אך הרמב"ן שם כתב ח"ל טעם איסור העריות בשאר הצער אינו מפורש, והרב אמר במורה הנבוכים כי הוא למעט המשגל ולמאות אותו ולהסתפק ממנו במעט, והנשים האלה אשר אסר הכתוב בשאר האשה הן המנאיות עמו תמיד, וכן בשאר עצמו מנאיות לו והוא נסתר עמהן, וכטעם הזה יגיד הרב על כולן. וכבר כתב ר"א גם כן, כי בעצור היות יצר לב האדם כבהמות לא יתכן לאסור כל הנקבות, והנה אסר כל הנמנאות עמו בכל שעה. וזה טעם חלוש מאד, שיחייב הכתוב כרת על אלה בעצור המלאך עמו לפעמים, ומתיר שישא אדם נשים רבות למאות ולאלפים, ומה חזק אם ישא את בתו לצדה כמותר לבני נח (סנהדרין נ"ח ע"ב), וישא שתי אחיות כיעקב אבינו, ואין לאדם נשואים הגויים כמו ששיא את בתו לבנו הגדול ממנה וינחילם בנחלתו ויפרו וירבו בביתו, כי הארץ לא תהו בראה לשבת ירה. ואין צדינו דבר מקובל בזה, אבל כפי הסברה יש צענין סוד מקודות היצירה דבק בנפש והוא מכלל סוד העצור שכבר רמזנו לו עכ"ל הרמב"ן.

והנה הרואה יראה דכל הני ראשונים לא הזכירו על שפתם שיש ניגוד טבעי נגד הקרובים, אלא אדרבה מטעם שהם קרובים בטבע ובמיוזג ויעצרו הגבולים שלא לשם שמים הוא שאסרם התורה, ולא יעלה על זכרון פיהם הקדוש דאם ממאס צנה ואב צנתו, ואדרבה אמרו שזה טעם כל העריות, גם הרמב"ן ז"ל שחלק על טעם הראשונים וכתב שהוא מגזירת הכתוב לא גינה טעם שלהם ואדרבה חזק טעם שלהם שאין לאדם נישואין הגויים כמו ששיא את בתו לבנו הגדול וכו'.

ישוב הסתירה באמון לענה

ד וְזוה שסמך האגר"מ על מ"ש אמו של אמון כלום יש לך הנאה ממקום שיאלת משם, כבר הראיתי לדעת שהדבר נסתר מכמה מקומות מגמ' וראשונים הנ"ל והדבר נ"ע. ולפענ"ד אפי"ל דמה שאמרה כלום יש לך הנאה ממקום שיאלת משם, הגם שטבע אכן יש הנאה כנ"ל מ"מ הכוונה

מתחלה, כי המתאווה לזמת הנשים היפות כשיהיה שטוף בזמתן תצואהו תאות לבו לצבא על הזכר ועל הבהמה, וכיוצא בזה בשאר התאות.

ובוה אחי שפיר מה שכתבתי לעיל ליישב מאמון שאמרה לו אמו כלום יש לך הנאה ממקום שיצאת משם, וחלקתי בין ישראל לעמים, והשתא יתבאר בטוב טעם, דהס"ח כתב דאינו שולט תחלה באל ואחות וצנקות של בהמות רק כשנהנה המלאך מסימו עוד אפי' לאמו, ואמון כפי הנראה לא הי' להוט בעריות ורק להכעיס עשה כך, ומשו"ה אמרה לו אמו כלום יש לך הנאה ממקום שיצאת משם, אבל ענה היה גוי ועכו"ם שטופי זימה נינהו וכיון שכן גירר תאוה בעצמו עד שתאב לאמו וא"ש, וכן בלוט שהיה שטוף בזימה כמ"ש התוס' נזיר דף כ"ג ע"א ומשו"ה נגרר להיות תאב גם לבנותיו ע"ש ודו"ק.

ולפי"ז יש נד נוסף להחמיר על הגר ביחוד אמו וצחו וכ"ש שאר קרובים, דאע"ג דהאידינא כחלינהו לעיניה דיצרא דעזירה ומה"ט מתייחד אדם עם אמו וצחו ואחותו, מ"מ הא בם' חסידים מפורש דזה לא מהני למי שנתן עיניו בעריות, וגר לפני שנתגייר ודאי נתן עיניו בעריות דעכו"ם שטופי זימה נינהו ולשטופי זימה שוב לא מהני הא דנקרינהו לעיניה, וכן נראה מרמזין הנ"ל שהמתאווה לזמת הנשים היפות כשיהיה שטוף בזמתן תצואהו תאות לבו לצבא על הזכר ועל הבהמה, וא"כ עכ"פ האגר"מ לשיטתו דס"ל שלא נשתנה טבע הגר, והדין לא שינה עיניו הטבעיים, ולטעמו שלא נשתנה טבעו א"כ הרי יש לו טבע של גוי, ועכו"ם להוטים אחר העריות, וא"כ אף אם נניח שאין תקיפת היצר לאמו, מ"מ זהו בתחילה שאינו היצר שולט תחילה באלו, אבל הלהוט אחר העריות היצר מסימו אף לזה כמ"ש בם' חסידים, וכיון שס"ל דלא נשתנה טבעו א"כ אדרבה אלל גר יש סיבה שצריך להתרחק יותר ואפי' מאמו שמה יבא עליה.

דהמע"ה גור יחוד באחותו הגיורת

ובל זה לענין איסור יחוד באלו וצחו וכ"ש אחותו, אף באחותו יש עוד פנים לאסור, דהמקנה כתב עוד בקידושין שם וז"ל ונראה עוד דהא יחוד פנויה דוד גור עלייהו צמעשה דאמנון ותמר, והתם אחותו הוי, א"כ אפי' אי נימא דאחותו דמי לבתו ואמו כיון שנתגדלו יחד, מ"מ מסתמא דוד גור עלייהו כיון שהמעשה שהיה באחותו היה, ודוחק לומר כיון דלא היתה באיסור ערוה עליו כיון שהיתה בת יפ"ת גרע טפי, אדרבה כיון שחמור איסורה יש לאסור יותר כדמשמע בסוטה דף ז' ע"א מה נדה שהיא זכרת וכו',

רבי שילא נגדיה לההוא גברא דבעל נכרית וכו', אמרי ליה מה טעמא נגדתיה להאי אמר להו דבא על חמרתא וכו', כי הוה נפיק אמר ליה ההוא גברא עביד רחמנא ניסא לשקרי, אמר ליה רשע לאו חמרי איקרו דכתיב אשר בשר חמורים בשרם, ובגמ' ע"ז כ"צ ע"ב חציצה עליהן בהמתן של ישראל יותר מנשותיהן, וא"כ גר שנתגייר נעשה בהמתו חציב עליהן ונעשין צרי' חדשה ממש גם לעניני טבע, ועי' תורת משה למרן החת"ס פ' תוריע (ד"ה אשה כי תזריע).

וא"ב אפילו לשיטת האגר"מ דמלד הטבע ליכא גירוי בקרובים, מ"מ אחרי שנתגייר לאו אמו היא, וא"א לומר דהדין לא סילק ענין הטבעי דהרי מפורש דגופא אחרינא הוא ונעשה צריה חדשה ממש גם לעניני הטבע, ומי יוכיח שלא נעשה צריה חדשה גם לזה.

חילוק בין אינו להווש ללהווש אחר העריות

ו **ראיתי** קדוש אחד מדבר בם' חסידים (סי' תתשל"ח) שכבר הקשה כעין הנ"ל וז"ל, אין להקשות כיון שעוירו עיני יתה"ר של תאוה כדאמרינן ביומא (ס"ט ע"ב) ובסנהדרין (ס"ד ע"א) אהני דלא ליגרי בקרובתא א"כ למה לא יתייחד עם קרובתו (קידושין פ"א ע"ב), והיה דע"ז (י"ז ע"א) בנה קטן מצנה גדול איך היה להם יצר, אלא תלוי בצריית עינים, ואינו שולט תחלה באל ואחות וצנקות של בהמות, כשנהנה המלאך מסימו עוד מאחר שנהנה כי המלאך מחטיאו על פי רגילתו ע"כ. ומצואר דמה שמנינו צמאיאות בן צח על אמו, זה ע"י שמסתכל בעריות ונהנה אף שאינו שולט תחלה בקרובים מ"מ המלאך מסימו עוד ומחטיאו ע"פ רגילתו אף בקרובים.

ובעי"ז מנינו בגמ' יומא (י"ט ע"ב) א"ל אליהו לרב יהודה אחוה דרב סלא חסידא אמריתו אמאי לא אחי משיח והא האידינא יומא דכיפורי הוא ואצעול כמה בתולתא בנהרדעא, א"ל הקצ"ה מאי אמר א"ל לפתח חטאת רובץ, ופרש"י יתה"ר מחטיאו בע"כ, ושטן מאי אמר א"ל שטן ציומא דכיפורי לית ליה רשותא לאסטוני, ולמ"ד דהשטן הוא היצ"ה"ר א"כ ציו"כ ל"ל רשות ואיך אפשר דאצעול כמה בתולתא בנהרדעא ציו"כ, וע"כ כיון דבכל השנה מחטיאו גם ציו"כ הוא חוטא מתוך ההרגל ודו"ק.

ועיינן ספר צעה"נ להראב"ד ז"ל שלא תמלא תאותך מן ההיתר שמן ההיתר תבא לידי איסור. ועיינ רמב"ן עה"ת נצצים (דברים כט, יח) למען ספות הרוה את הצמאה, והטעם כי נפש האדם כאשר תבא בלבו קצת תאוה והוא ימלא תאותו או יוסף בנפשו תאוה יתירה ותהיה צמאה מאד ומתאוה עוד לדברים רעים אשר לא היתה מתאוה להם

דאית לן שיטות הראשונים דפסקו כשמואל ולא כרב אסי, ולכן לפענ"ד לכו"ע המחמיר תבא עליו ברכה.

ועי' זב"ע פ' אחרי צפסוק איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה, וז"ל איש איש, כל איש ואיש, ובעבור שלא הזכיר מצית ישראל לא נעוזה הגר שיעשה אחת מהתועבות הנזכרות בארצנו שלא יטמא את הארץ עכ"ל, פי' דלהכי כתבה תורה סתם איש איש לרבות את הגר שגם הוא נכלל ואסור בכל התועבות, ולכאורה הא גר שנתגייר כקטן שגולד דמי ומוותר באמו ושאור הקרובות מה"ת א"כ ליכא אללו תועבות אלו, ולשון אחת מהתועבות משמע כל אחת, וז"ל דס"ל להא"ע דרמזה תורה כאן זה שנאסר באמו וכו' מדרבנן, ולפ"ז נרמז הגר באיסור קרוביו מדרבנן צפרשת הקרובים האסורים לישראל מדאורייתא מנז ההרהור והתאוה כמ"ש לעיל בשם הא"ע ושאור ראשונים, וא"כ ה"ה צגר הנרמז בכאן שיש תאוה להם וממילא אסור ביחוד ג"כ ודו"ק. (ולא נעלמה מעיני דיש לפרש דקאי אגר צדור שני שעד עשרה דרי דינס כגרים, מ"מ רמז יש וק"ל).

ולסיומא דמילתא דא אמיינא פרפרת כל שהוא צפ' בהעלותך דכתיב (צמדצר יא, ד) והאספסוף אשר בקרבו וגו' וישמע משה את העם זוכה למשפחותיו איש לפתח אהלו, וצפרי הוצא צרש"י על עסקי משפחות על עריות הנאסרות להם ע"ש, ועיין שפ"ח שם שהקשו המפרשים דהלא כבר נאסרו צעריות ולמה צכו זה עתה, ולפמ"ש אם נאמר דנאסרו ביחוד אחי שפיר מאד, דאע"פ שכבר נאסרו צעריות, מ"מ עכשיו שנפרדו המשפחות נאסר צנו ביחוד אמו וכיוצא צו ע"כ היו צוכים על עסקי המשפחות, ומשו"ה וישמע את הע"ס דייקא צוכה, דצני ישראל לא הי' להם דין גר שנתגייר ועל כן הותרו ביחוד אם וצת אצל הערב רצ שנתגיירו כל המשפחות להם נאסר היחוד ולכן וישמע משה את העם צוכה למשפחותיו, ומה מדויק לפ"ז איש פתח אהלו, ולמה צכו פתח האהל דוקא ולא צמוך האהל, ולהנ"ל אחי שפיר שכיון שנאסרו ביחוד היו אסורים ליכנס באהליהם וצכו איש לפתח אהלו, ועיין א"ע שהתחברו המשפחות לצכות. וזה שאמר האנכי הריתי את כל העם הזה אם אנכי ילדתייהו וגו', שהרי הצביה היתה צשציל המשפחה שנתגיירו והו"ל כקטן שגולד דמי, ודו"ק.

ובשול"י המכתב הנני להעיר דכמו כן יש לחקור צגר שנתגייר לצדו ואמו ואחותו לא נתגיירו אם יש אצל הגר איסור יחוד מדין נגש"א שגזרו על צנות עכו"ם, או דימינא שתלוי בקירוב הדעת וסוף סוף אמו היא והמציאות לא נשתנה, וכיון דמטבע האדם אין מתאוה להם אינו אסור

אלא ע"כ דאף דדוד גזר עלייהו אהני אנשי כנה"ג דלא תקיף לצריה עכ"ל.

ומבואר מדברי המקנה דאפי' אי נימא דאחותו דמי לצמו ואמו כיון שנתגדלו יחד, מ"מ מסתמא דוד גזר עלייהו כיון שהמעשה שהיה באחותו היה, והנה גם זה כבר כתב המקנה דחמר צת יפת תואר היתה די"א שנתעברה מדוד וילדתה לפני שנתגיירה (כ"כ רש"י סנהדרין דף כ"א ע"א), ולפ"ז מפורש דאחותו הגיורת נאסר ביחוד, ואדרבה המעשה שהיה באחותו הגיורת היה, והן אמת שכל ישראל נאסרו או ביחוד עם אחותם ולא רק הגרים, וכיון שצאו אנשי כנה"ג וכחליניהו לעיניה והותר היחוד באחותו י"ל שהותר הגיורה לכל, לישראל ולגרים, מ"מ אין ראייה לדבר, די"ל דרק לישראל הותרה ולא לגרים כיון שהמעשה שהיה שגזר עליה דוד באחותו הגיורת היה, ולא התירו ד"ז, וצפרט לפי סברה הנ"ל דאהני אנכה"ג דלא ליגרי צקרובים והגר אין לו קורבא עם אחותו ומאן יימר לן דאהני ליה כלל, ועיין ס' דבר הלכה סי' ז' בהג"ה אות י"ט. ועיין גם רמב"ן עה"ת פ' קדושים (ויקרא כ' י"ז) ואיש אשר יקח את אחותו שהאדם מורגל באחותו ע"ש.

תבנא לדינא

ח] ולהלכה הנה באחותו ודאי צריך עיון אם אפשר להמיר אחרי שדוד גזר על אחותו הגיורת ולא מצינו צפירוש שהותר גם לגרים, אולי לישראל התירו ולא לגרים, ואפי' צישראל אין ההיתר צרור שהרמב"ם והטור והמחבר והרמ"א כולם השמיטו היתר יחוד באחותו עי"ש צסי' כ"צ סעיף א' צח"מ וצ"ש, ואפילו לגבי אמו וצמו הנה אחרי שנתגייר אין לו קורבא עמהם כלל מה"ת וע"כ א"א להמיר לו מדכתיב כי יסיך אחיך צן אמך דהאי לאו אמו היא, ואי מטעם דאנשי כנה"ג כחליניהו לעיניה ואהני דלא ליגרי צקרובים, הנה הגר אין לו קורבא עמהם וא"כ מאן יימר דאהני להו לגר, דלקרובים הוא דאהני והנך לאו קרוביו, ולומר דענין טבעי הוא שאינו מתאוה לאמו ולצמו צ"ע, אך אפילו נימא הכי ממו"ג אם נשתנה טבע הגר לגמרי א"כ יתכן שגם צזה נשתנה טבעו, דלקרובים אין תאוה מנז הטבע ואלו אינס קרוביו ונשתנה טבעו, וצפרט שהיה"ר אינו שייך אל הטבע, ועוד דאי נימא שלא נשתנה טבעו הרי צגויס כיון שלהטויס אחר הזנות לא מהני להו כחילת עינים וכמ"ש צס"ח, וא"כ הגויס אינו מוכרח שמואסיס באמם, וכיון דאמרת שנאסר צטבעו הקדום כ"ש שאין להמיר לו היחוד עם אמו וצמו, וא"כ צגר שנתגייר עם אמו צ"ע אי מותר להתייחד עמה, שהגר מוזהר על יחוד דפנויה ככל ישראל, וצפרט כשנשאח והיא אשת איש שהיא אסורה מדאורייתא על צנה משום א"א, או צימי נדחה, וצפרט

לסדרת מעכ"ג שליט"א, אלא שזוהי יש נד נוסף להחמיר עליו שמה יחזור על ידן לסורו.

סימן לב

יחם הגר ובניו

עוד להג"ל

והגנני להשתמש עוד בדברי מעכ"ת זהדר"ג שליט"א במה שהביא שם קושית מרן הח"ס צפ"ב על הפסוק וכי יגור אחכס גר וגו' המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו, והקשה מה יחס יש לבניו של גר עמו שיעבדו מלעשות הפסח הלא כקטן שנולד דמי, והניח צ"ע.

ומעב"ג הביא מדרך פקודיך מ"ע ב' חלק הדיבור את כ"ט שנשאל בגר שנתיירו בניו עמו אם הוא קודם לאחרים למול את בניו, ונפק"מ שאסור לחטוף המנוה מידו, ופשט לעצמו מהא דנחלקו ר"י ור"ל (יצמות ס"ב ע"א) אי קיים מנזת פ"ו צבנים שנולדו לו בגיותו וקיי"ל כר"י דקיים זהו פ"ו, וא"כ בניו מקרי, וכיון שהוא נתיייר ונכנס לכלל דת חייב למול את בניו כשהם ברשותו וסיפק בידו לעשות וא"כ המנוה עליו רמיא עכ"ל. ומינה למד מעכ"ג דהא דגר שנתיירו בניו עמו אין הבנים נקראים בניו ולא הוא נקרא אביהם היינו רק לענין דין אז ודין צנים זוהי אין להן זה על זה דגר שנתייר כקטן שנולד דמי, אבל המציאות שהוא הוא האב והצנים הן בניו זה א"ל להכחיש מפני שכן הוא המציאות וזה לא ישונה, ומכיון שכן לענין קיום פ"ו דתלוי במציאות צודאי קיים מכיון שבמציאות הוא האב, וכן לענין מילה שחייב האב למול את בניו אמרה התורה שתלוי במציאות אב וצנים ולא צדין אב וצנים, ולכן גר שנתייר ובניו עמו מילת בניו מעבדתו ונתיישב קו' הח"ס ז"ל, ומינה י"א לדייק דה"ה לענין יחוד שהדבר תלוי במציאות ליכא איסור יחוד.

ולפענ"ד ע"ס ההנחה של הדרך פקודיך שחייב הגר צמילת בניו צ"ע, דבהא מילתא בגר שנתייר אי קיים מנזת פ"ו צבניו שנולדו לו בגיותו נחלקו צו אבות העולם הרמב"ם בפט"ו מה' אישות ה"ו כתב היו לו צנים בגיותו ונתיייר הוא והם הרי זה קיים המנוה, ומיהו המהרי"ל בתשו' סי' קצ"ו ס"ל דאפילו לא נתייירו הצנים קיים המנוה וכן נראין דעת התוס', והוצאו צשו"ע אה"ע סי' א' סעיף ז' וצפוסקים שם, ועיין ט"ו סק"ט וצ"ש שם וצ"כ מעשה רוקח מה שמחלק בין נחלה ואבלות לקיום פ"ו, ועיין ביאור הגר"א שם אות י"ו שהאריך בזה וסיים וז"ל וכן דעת כל הפוסקים דלא כרמב"ם, ומעתה לא מיעביא לדעת המהרי"ל ודעימינה דלא צעי שתייירו בניו ואפ"ה קיים המנוה א"כ אין שום הוכחה לדברי הדרך פקודיך, וודאי כיון שנתייר אין לו שום

שייכות למול את בניו שנולדו לו בגיותו, אך אפילו להרמב"ם דצעי שתייירו מ"מ זה דוקא שיהא צמנות פ"ו אבל אם ה' לו צנים וצנות לאחר שנתייר ליכא עליו חיוב לגייר את בניו שנולדו לו בשעת גיותו, הרי לך שאין לו שום קשר וחיובים לבניו הנכרים, וא"כ ה"ה לאחר שתייירו, ואדרבה הרי כתב הרמב"ם דלאחר שגדלו יכולין למחות ואם הם בניו האין יכולים למחות, ועוד אם לאח"כ מוחין יפקע קיום הפ"ו שלו לדעת הרמב"ם ודעימינה נמצא דאפי' ה' לו צנים ונתייר הוא והם אכתי לא קיים המנוה דאכתי בצפק הוא שמה ימחו וליכא גירות וליכא פ"ו, ואדרבה יש להקשות במה שכתב הרמב"ם ז"ל בצמס נתייר הוא והם הרי זה קיים המנוה הרי אכתי ספיקא הוה שמה ימחו כשיגדלו ולא יקיים בהם המנוה, ועכ"פ הי"ל לומר שקיים מספק עד לאחר שיגדלו ולא ימחו.

הן אמת דהרמב"ם צפ"ג מהא"ב ה"ז כתב רק גר קטן מטבילין אותו על דעת צ"ד שזכות היא לו, ולא כתב כלל הא דאם הגדילו יכולין למחות, וכבר זיין עליו ה"ה דצפ"ק דכתובות הוא מחלוקת רב הונא ורב יוסף, ורב הונא לא ס"ל דיכולים למחות ודחי לה להא דרב יוסף, אלא דלצפ"ק חזר בו שהרמב"ם צפ"י מהל' מלכים ה"ג כתב להדיא ואם היה קטן כשהטבילו אותו צ"ד יכול למחות בשעה שיגדיל ויהיה גר תושב בלבד, נמצא דהרמב"ם לשיטתו שיכול למחות נמצא דלא הוי גר ולא קיים האב המנוה.

ברם לפענ"ד נראה לומר בדיוק לשון הרמב"ם שכתב היו לו צנים בגיותו ונתייר הוא והם הרי זה וכו', ויש לדייק לשון ונתייר הוא והם דהיל"ל ונתייר עם בניו, או ונתייר הוא וגייר את בניו עמו, ולשון הוא והם משמע שהוא נתייר לעצמו והם נתיירו לעצמם, וע"כ נראה דלכתי דייק הרמב"ם ונתייר הוא והם, כלומר דהצנים מעצמן נתיירו ולא שגיירם אביהם, ומיירי שהצנים כבר גדולים ואינם עוד ברשות אביהם לגיירם וממילא אינן צמורת חזרה ולכן כתב הרי זה קיים המנוה, אבל אם היו צנים קטנים אכתי ספיקא הוה שמה ימחו לסורם ולא יתראו צקצלת המנזת ולדעת הרמב"ם לא קיים המנוה באופן זה, וזה לפענ"ד נכון. וכיון דצבניו הקטנים לא קיים הגר מנזת פ"ו ה"ה שאין עליו חיוב למולם.

גר אי יבול לגייר ולמול את בניו אחריו

וברב"ע נפל במחשבתי לחקור בגר שנתייר קודם שגייר את בניו ועכשיו רוצה לגייר את בניו אי בכלל יכול הוא לגיירם, דנלפענ"ד לומר דהא דגוי שצא לגייר את בנו יכול לגיירו מטעם דהבן ינחא ליה במה דעביד ליה אציו עי' כתובות י"א ע"א, ונראה דזה דוקא כל זמן שהוא אציו, אבל

ולפ"ז שפיר יש לומר כיון דהגרים כבר פסקה וזהמתן משעת מ"ת א"כ הנינים שהם מולידין אפי' בגיותם הרי כבר פסקה וזהמתן וראוי לקיים בהם פ"ו שע"ז נצרכא העולם, משא"כ סתם גוים שלא פסקה וזהמתן אין רזון בהם, ושפיר ס"ל לר' יוחנן דמקיים בהם מצוה אע"פ שגולדו בגיותו, ולהרמב"ם צעי שיתגיירו עכ"פ ושיהיו בכלל ישראל, וזה דבר יקר לפענ"ד.

ומה שנלפענ"ד עוד צוה דצנדרים (דף ל"א ע"א) איתא קונם שאיני נהנה לבני נח מותר בישראל ואסור בעובדי כוכבים, ובגמ' פריך וישראל מי נפיק מכלל בני נח, ומשני כיון דאיקדש אברהם איתקרו על שמייה. ויש להוסיף ע"ז לפמ"ש ז"ל דאברהם ושרה עקרים היו (יצמות ס"ד ע"א), והקצ"ה הוציא אותו החוזה וא"ל לא מאיטעגנינות שלך והוציא למעלה מהמזול והוריד לו צריאה חדשה חרע קודש מלמעלה מן המזול וא"ל כה יהיה זרעך, נמצא דאברהם אבינו הגם שהיה מצאצאי נח אבל בני אברהם לא באו מורע בני נח לא בכח ולא בפועל אלא באו מלמעלה מן המזול והוא הולדה חדשה, וז"ש בהצראם שצביל אברהם שהצריאה החדשה של עם ישראל שצבילם נצרכא העולם התחילה מאברהם אבינו לבני ישראל, (ואולי זה הכוונה בגרים מולייהו הי' והבן), וכיון שבני ישראל אינם מכלל בני נח ממילא הפ"ו שלהם נמי ממקור אחר יהלכו ואין להם שייכות עם הגוים, אבל הגרים שנתגיירו שהם מורע נח הגם שמתגיירים מ"מ תולדות יחוסם נמשך מורע והולדת נח, ולכן גר שנתגייר הגם שנקטן שגולד דמי מ"מ לענין הולדה אפילו לאחר שנתגייר אכתי מוליד מכת שקבל מורע נח, א"כ לענין פ"ו אין נפ"מ אלל הגר מקודם שנתגייר לאחר שנתגייר ולכן שפיר קאמר ר' יוחנן דגוי שנתגייר והיו לו בנים מקודם יאל בהם ידי פ"ו, ולדעת הרמב"ם צעי שיתגיירו עכ"פ כדי שיהיה בכלל פ"ו שצתורה, ומיושב קו' התוס' יצמות ס"ב ע"א ד"ה ר"י, והבן כי קצרתא.

ביאור שי' הרמב"ם דדוקא נתגיירו בניו עמו קיים פ"ו

ומה שנלפענ"ד בטעם הרמב"ם דמפרש מילתיה דר' יוחנן דוקא שנתגיירו בניו עמו, דהרי לענין קיום מצוה פ"ו לא די צמיה שיש לו בן וצת, אלא צריך שהבן והצת יהיו ראויים להוליד, ולא זאת שיהיו ראויים להוליד אלא שיהיו ראויים להוליד בנים ישראלים, ואם נכבש אדם על גויה והוליד בנים ממנה לא קיים פ"ו, וכן אם יש לו לאדם בן והלך הבן ונכבש על גויה והוליד ממנה בנים או צנות ומת הבן לא קיים הזקן פ"ו צבני בנים כאלו, משום דלא נשאר לו בן וצת בישראל, א"כ הקפידה התורה שישארו בנים המתחסים בישראל, וא"כ ה"ה כשהיו לו בנים בגיותו ונתגייר אם לא התגיירו עמו היאך

כשנתגייר הרי הוא כקטן שגולד דמי ואינו אביו של זה יותר א"כ אפשר דכה"ג כבר אין ציד אביו לגיירו כלל, ורק אם יבא לב"ד מרזונו להתגייר אז יגיירוהו מטעם זכין לו לאדם, אבל האב מדעת עצמו אינו יכול לגיירו כלל, וממילא אינו יכול למולו דאסור לחבול בו. וא"כ עלתה לן היפוך הדרך פקודין, לא די שאין חיוב על הגר שנתגייר למול את בניו שעדיין לא נתגיירו אלא אפשר גם אינו יכול לגיירם בע"כ, ולכן אב שבא להתגייר עם בניו צריך לגייר את בניו קודם ואח"כ לגייר את עצמו, וי"ל ואין הו"ג כעת להאריך יותר. [ועי' בהערות לספר פני משנה סוף אגרת י"ט].

ביאור בשי' ר"י דהיו לו בנים בגיותו קיים פ"ו

ול"א אוכל לעבור מלצ"ן בעצם ההלכה שנחלקו בה ר"י ור"ל לענין הי' לו בנים בגיותו אם קיים המצוה נלפענ"ד דתלוי בהא דנחלקו בגמ' (שבת קמ"ו ע"א) דתני תנא מפני מה עובדי כוכבים מוזהמין שלא עמדו על הר סיני, שצשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא, ישראל שעמדו על הר סיני פסקה וזהמתן עובדי כוכבים שלא עמדו על הר סיני לא פסקה וזהמתן, א"ל רב אחא צריה דרבא לרב אשי גרים מאי א"ל אע"ג דאינהו לא הוו מולייהו הוו דכתיב את אשר ישנו פה עמנו עומד היום לפני ה' אלקינו ואת אשר איננו פה וגו', ופליגא דר' אבא בר כהנא דאר"א בר כהנא עד שלשה דורות לא פסקה וזהמתן מאצותינו וכו' ע"ש וברש"י ובח"א למהרש"א, ובתוס' ע"ז דף כ"ב ע"ב ד"ה עובדי כוכבים שלא עמדו על הר סיני וז"ל ונראה דגרים נמי דפסקה וזהמתן היינו דאע"ג דאינהו לא הוו מולייהו הוו, ותמהו כולם שהרי כל זה מצוה בגמ' שבת להדיא ומאי ונראה שכתבו התוס' ז"ל ומה חידשו צוה.

ולפענ"ד נראה ליישב דהתוס' כתבו כן לקצוע הלכה מה שלכאורה נפ"מ כאן, דהרי בגמ' שבת הוה מחלוקת דקאמר ופליגא דר' אבא בר כהנא וכו', ולפי ר"א בר כהנא בגרים צוה"ז נמי רק אחר ג' דורות לכה"פ תפסוק מהם וזהמתן כמו האצות קודם מ"ת, ונפ"מ להלכה לענין זהמתן של גרים אי מייחדינן שאם פסקה וזהמתן מיד כשנתגיירו לא מייחדינן ואם לא פסקה עד ג' דורות מייחדינן, וכן נפ"מ לענין חיתון וכיוצא בו דהגם דליכא איסור מדין גר מ"מ יש ליזהר מטעם וזהמתן, ולזה כתבו התוס' ונראה דגרים נמי דפסקה וזהמתן היינו משום דאע"ג וכו', כלומר דהטעם הוא משום דמולייהו הי' בהר סיני ודלא כר' אבא בר כהנא, ונפ"מ לגר עד שלשה דורות. ומדוייק לשון התוס' שכתבו ונראה דגרים נמי דפסקה וזהמתן, ולשון דפסקה צד' משמע שהוא ודאי כן דפסקה וזהמתן מיד שנתגיירו והיינו כמ"ד דמולייהו וכו' ולא כמאן דפליג, והבן.

יקיים זהם האב מלות פ"ו, וע"כ דר"י מיירי דוקא באופן שגם הם התגיירו ושפיר עכ"פ יהיו בניו בישראל.

אלו דברי ידידו דושכ"ג וצדקתו החותם בברכת כוח"ט בששצ"ג בלב ונפש,

מגשה הקמן

סימן לג

- א. אשה משותקת וקשה לה לטהר עצמה אי מותר לבעל להתייחד עמה
- ב. ואם יש לה עוורת אם צריך לחשוש שיכנס לחדרה

ד' סליחות כ"ז לחודש הרחמים התשנ"ט ברוקלין נ"י יצו"א מחיי חיים יכתב ויחתם לחיים בספרן של צדיקים את מעכ"ת ידי"ג הרב הגאון המפורסם כג"ת מוה"ר גבריאל צינגער שליט"א, בעמח"ס נטעי גבריאל וש"א.ס.

אחדשב"ג, בדבר שאלתו באשה משותקת [פאראלעזערטן] רח"ל ואינה יכולה לרדת ממטתה כלל אצל מ"מ היא רואה ויודעת כל הנעשה סביבה, ויש לה משרתת ככל יום ולילה והמשרתת ישנה בחדר אחר המיוחד לה, והזעל שם בבית, אי יש חשש יחוד שמה באמצע הלילה יכנס הזעל לחדר המשרתת, ומעכ"ת חשז ענה שחסגר המשרתת את הדרה צעת השינה, אלא שמפקפק בזה כיון שהמשרתת אינה שומרת תורה ומצוות, גם נ"ד יש לומר דחומר שאין לו פת בסלו.

ולפענ"ד נראה דכל שאשתו היא בדעתה ויודעת מה שנעשה סביבה אין חשש משום יחוד והו"ל אשתו עמו, ואין לחוש שמה ילך ויחייחד צלי דעתה, חדא שהרי כשיזלזל ויכנס לחדר המשרתת היא תרגיש וממילא פשוט שלא יעשו כן וזה ודאי אשתו משמרתו, ואדרבה יש לומר בדכה"ג כמוזן היא שומרת יותר על זעלה כיון שהיא שוכנת כל היום ואינה עושה כלום רק עוקבת אחר זעלה אין לחוש שיתייחד עם אחרת בבית בגדר הגם לכזוש.

גם מה שחש לה מעכ"ת לחוש שבאמצע הלילה ילך הזעל לחדר המשרתת, הנה באמת לא מצינו שחששו על איסור יחוד שילך למקום אחר ויחייחד דא"כ זה אפשר לעולם שילך ויחייחד עם נשים ח"ו, אצל פשוט דאיסור יחוד הוא במקום שהוא ואין זה ענין למה שאמרו נשים מצפנים וכו' כמוזן. ועי' שו"ת משנ"ה ח"ו סי' רכ"ח.

אלא דיש לעיין במה שסיים דלגבי הזעל חומר שאין לו פת בסלו שהרי אשתו משותקת, ודאי ודאי שאלה גדולה היא, דא"כ היה לו לזעל עצמו אסור להתייחד עם אשתו המשותקת, וכבר דברו מזה המפרשים ברואה מ"ת או באשה חולנית שאינה יכולה לטהר לזעלה אי מותר לו להתייחד עמה, ועיין ש"ע יו"ד

סי' קפ"ו סי"ג וסי"ד ועיין חו"ד שם היכא שמתעסקת ברפואות ורופא ישראל אומר שיכולה להתרפאות, ועיין פ"ת שם סקני"א שהציא בשם הצית מאיר צלעות הצית וצדרכ"ת שם, ועיין שו"ת תשצ"ז סי' מ"ו הציאו הצי"י יו"ד סי' קפ"ו סקני"ד אשה שיש לה פלעים ואינה יכולה לטבול, ומשמע לכאורה דמשום יחוד ליכא, ועיין שו"ת הרשב"א בשם מהר"ם סי' תתל"ט-מ' וח"ס יו"ד סי' קס"ד. ואולי אע"פ שהיא משותקת מ"מ אם בקושי יכולים להציאה למקוה מיקרי פת בסלו. ומעתה מה שכחז מעכ"ת שהחשש שיכנס לחדרה הוא יותר מחמת שאין לה פת בסלו, הגה על כרחך ז"ל דיש לו פת בסלו דאלת"ה היה הזעל עצמו אסור ביחוד, וזה לא שמענו, וע"כ דמיקרי פת בסלו כנלפענ"ד. וע"ע מש"כ להלן בסי' ל"ד. וה' ית"ש ישלח לה רפואה שלמה בתוך שאר חולי ישראל.

המברכו בברכת כוח"ט בששצ"ג המכבדו כערכו הרם בלב ונפש, **מגשה הקמן**

סימן לד

קידושין רק לשם צוותא בשא"א לה לטבול ואי יש עליהם איסור להתייחד

ר"ח שבט תשס"ח לפ"ק

מע"כ ידי"ג הרב הגאון המפורסם כש"ת הרב אלי' פישר שליט"א ראש כולל גור פה בארא פארק.

אחדשב"ת, בדון זו דברנו באיש אחד שרונה לישא אשה, והם שניהם צמושז זקנים והיא אשה בת חמשים שנה ויש לה מחלה אנושית והיא חולנית בכל איצריה ר"ל, והאיש הזה זקן ממנה לערך שמונים וחמש שנים, אם יש להניחם להנשא. ולדבריהם הם לא רוצים לשם אישות כי היא אשה חולנית, רק שיהיה לה לזותתא והיא והוא מסכימין לכך, אי המקדש כה"ג הוי קידושין או שאין קידושין תופסין כלל כיון שמסתמא היא חופת נדה, ועוד גרע מזה כיון שאין דעתם לשם אישות, ואי צכה"ג יש עליהם איסור להתייחד או אין כאן איסור.

ולפענ"ד נראה פשוט דקידושין ודאי תופסין בה, והגם שהמתנה שלא לשמש הו"ל מתנה ע"מ שכחזו בתורה ועונתה לא יגרע, ואין הקידושין בטלים משום כך, אלא הקידושין קיימים והתנאי בטל, מ"מ כה"ג ששניהם מסכימים לא יהא אלא באשתו שאם הסכימה לו שלא לשמש דליכא איסור [עי' להלן בסימן ע"א] אם כבר קיים פ"ו וכ"ש שהקידושין תופסין בה.

וב"ב יש כאן עיכוב אחר, שכפי שנשאל שאשה זו אינה יכולה לטבול וא"כ הרי זו ודאי אסורה לנישא, כי לפי מה ששאלו משמע שיעקר הנישואין שרויין בהן הוא בכדי

סימן לה

זוג שנגמר ביניהם להתגרש אי מותרים ביחוד

עש"ק לסדר כי שרית וגו' התשס"א ברוקלין נ"י יצו"א
מע"כ ידידי הרב הגאון א"א כש"ת מוה"ר גבריאל צינגער
שליט"א, בעמח"ס נטעי גבריאל וש"ס.

אחד שב"ת זידידות, בדבר שנשאל באיש ואשה שלא מתדר להם והחליטו להתגרש זה מזה אלא שלא הסכימו ללכת לצ"ד להתפרד ולחלק נכסיהם ע"פ התורה והלכו לערכאות ועד שיעבור התור שלהם וכל התהליך הם עדיין צבית אחד, אי מותרים לדור יחד כיון שהאשה לא טובלת נמצא דל"ל פת צקלו ואסור להתייחד עמה אם לא בעדים. וז"ל לשו"ת מהרש"ם ח"צ סי' קע"ח באשה שאינה טובלת לנדומה זה כמה שנים מחמת רשעותה ואומרת שתשאר כן כל ימיה, וכתב המהרש"ם שפשוט שאסור לבעלה להתייחד עמה אף דאפשר שתחזור ותתרה ותטבול, והביא מתשו' וש"ב הכהן סי' ל' דאשה שיש לה פנעים בגופה ואינה יכולה לטבול (י"ד סי' קפ"ו) אסור להתייחד עמה אף דאפשר שתתפא ע"ש, והכי איתא בכתובות דף ס"ג ע"ב דמורדת פוחתין לה מכתובתה אפי' היא נדה משום דנדה יש לו פת צקלו משא"כ במורדת ע"ש, הרי דמורדת נקראת אין לו פת צקלו אע"ג דאפשר שתחזור בה, א"כ ה"נ במורדת דנ"ד אף דאפשר שתחזור בה מ"מ מקרי אין לו פת צקלו ואסור להתייחד עמה אלא בעדים, ולכאורה כבר הורה לן זקן ההוראה ומי יחלוק עליו וצפרט להקל נגדו.

ברם צעוניה שכיח הרצה צנשים צוה"ז שמחמת קטטה מונעות עצמן חדשים ואפי' שנים שלא הולכות לטבול וצפרט באותן שהחליטו ורוצות להתגרש, ולולי דמסתפינא היה נלפענ"ד לחלק דלא דמי לנדה דעלמא ששניהם ארוצים זה את זה ויש לחשוש שיעשו איסור כיון דשניהם מתאיים זה לזה, אך כיון דיש היתר לאיסורו מקרי פת צקלו, וכן ברמ"ת נמי חיישינן שהתאוה תתגבר עליהם ויעברו על איסור, וזיש לה רפואה והרופא מגביל הרפואה לזמן מותרים להתייחד הגם שיקח זמן הרבה יותר מ"צ ימים של ימי נדתה, ועי' שו"ת משנ"ה ח"צ סי' קכ"ח מה שהארכתי שם, אבל כששניהם החליטו להתגרש מחמת שנאה שצנייהם הרי אין רוזים לדור יחד ואין להם תאוה זה לזה וגם פסקה מלטהר עצמה כדי להיות גדר ומחיצה צנייהם שלא יבא עליה מחמת שנאה, כה"ג לא חיישינן שיבא עליה בע"כ וצאונם, ואלא מאי שניחוש שמא יתפשרו צנייהם, הלואי ואז טבול ג"כ.

וקצת ראייה משו"ת זקן אהרן (וואלקין) ח"צ סי' כ"ט באשה שאינה טובלת לנדמה שלא תתעבר והאריך שהמעשה רע ומציא לכמה איסורים, וינא לדון מדין יחוד

להתיר להם יחוד, כלומר שיוכלו להתייחד בחדר אחד ולדבר יחד שיהיו להם נחת רוח בלי תשמיש, אבל דא עקא שכיון שאשה זו נדה היא ואינה יכולה לטהר את עצמה מפני חלייה וריסוק איברים שלה אסורים ביחוד, עיין י"ד סי' קצ"ב סע' א' תצוה לינשא ונתפייסה זריכה לישב שבעה נקיים צין גדולה צין קטנה וכו' עבר וכנסה תוך זמן זה וכן חתן שפירסה כלתו נדה קודם שצא עליה לא יתייחד עמה אלא הוא ישן צין האנשים והיא ישנה צין הנשים, עיי"ש וברמ"א מה שציאר מחי זריכה שימור ואיזה שימור בעי, אבל פשוט שאם נשא אשה שאינה יכולה לטהר, אסור להתייחד עמה כל זמן שלא תטהר כמצוה צש"ע שם, ו"פ. [וע"ע להלן בסימן ל"ה].

ומעתה לא מייבטיח אם האשה הנ"ל היא נעירה ועדיין יש לה וסת, או רואה דם צלי וסת קבוע, פשוט דאסורה לו כל זמן שלא תטבול, ואפי' טובלה פעם לפני שתנשא לא מהני לה אם יש לה וסת דהרי כל זמן שתגיע וסתה תצטרך לטבול מחדש, ואם לא תטבול תהיה ככל הנשים שאסורים להתייחד צלי שומר לכל דבר וכמו שמצוה צש"ע שם, ואולי אפי' אם יעמידו שומר נמי לא מהני דדוקא במקרה בעלמא וכגון כלה שלא יכלה לטהר להחתן אבל זה לא ימשוך כך, על זה סמכינן על שומרה, אבל לכחילה לישא אשה שא"א לה לטהר לעולם ודאי לא שרינן לישא אשה שאסורה לו ולסמוך על שומרה, וזה לפענ"ד צרור.

שוב מנאחי דרכי"ת (י"ד סי' קצ"ב סע' א' אות ב' ד"ה לינשא) שהביא שם צש"ת שו"ת חיים שנים הספרדי סי' ו' צמי שתצוהו לינשא עם מי שאינו איש, היינו שאין לו גבורת אנשים וא"צ לה אלא כדי שתמשנו ונתרצתה וכו' די"ל דא"צ כלל ז"ג, וראייתו מפ' החולץ (ל"ז ע"ב), והדרכי"ת ז"ל דן צראייתו הנ"ל ע"ש, והנה נחלקו צדין ז"נ אם הנריכו בכלל, אבל פשוט היכא שאינה רוצה לטהר וכ"ש כשאינה יכולה לטהר אף שלא נשאו אלא ע"מ לשמשו, כל שלא טיהרה או מטעם שלא יכולה מחמת חליה או מאיזה סיבה שהוא, אסורה לגור עם בעלה רק עם שמירה משום שלא יבוא עליה, ואפי' הוא זקן ואין לו גבורת אנשים, ולפענ"ד אפי' ע"י שומר אין להתיר רק לזמן קצר כגון כלה עם חתן או כיו"ב, אבל לקדש לעולם אסור גם עם שומרה, ובמקום פק"נ וכיוצא יעשו שאלת חכם.

ועיין דרכי"ת עוד שם מה שהביא משו"ת גצעת שאול (מוצא צפת"ש וגם משאר פוסקים צסק"ה שם) שזקנים וזקנות אפי' באשה יותר משבעים זריכה ז"נ קודם הנישואין משום לא פלוג, ע"ש.

ויסלח לי על קיצור הדברים, ידי"נ אוהבו בלב ונפש,
מנשה הקמן

מחמת שנאה לו יש להקל שידורו צבית אחד. ומיהו אם רק אחד מהם רוצה להתגרש והשני אינו רוצה נראה דיש לחלק.

ועלה במחשצתי מה שאמרו בגמ' יומא (נ"ד ע"ג) כתיב כמעט איש ולויות אמר רבה בר שילא כאיש המעורה בלוייה שלו, אמר ר"ל צענה שנכנסו נכרים להיכל ראו כרוצין המעורין זה ציה הוציאו לשוק ואמרו ישראל הללו שזרכתן זרכה וקללתן קללה יעסקו צדצרים הללו מיד הזילוס כי ראו ערותה, ומשמע דכשמתפרדים אדרבה נתעורר אהבה הישנה ועיין במפרשים זזה, מ"מ זה דוקא צענת הפירוד והיינו צענת הגט ממנש, ומיהו גם ציה פי' הריטצ"א שהי' מעשה נסים כדי לזולל צהם ע"ש.

ובזה הנני ידידו דרשה"ט ושכת"ד ואבקש שלא יסמוך על דבריני כעת כי באמת לא הי' לי זמן לעיין במקור מוצא הדין ויען ויאמר סלחתי, ובלב ונפש,

מנשה הקמן

סימן לו

יד המרבה לבדוק באנשים

אור ליום ד' יסוד שביסוד התשל"ו ברוקלין נ"י יצ"א מע"כ ידי"ג ורב חביבי הרה"ג כש"ת מוה"ר וכו' הי"ו, בכולל טאראנטא.

אחדשעה"מ וש"ת זידידות, צדצר שאלתו צכמה דצרי הנהגה וכו', הנה אין דעמי נוחה לכחוצ צזה, וגם קשה לכחוצ צזה צרורות, וכדי לפסוק צזה צריך להכיר את האדם היטב, ולא אכתוב רק מה שמצואר מדצרי חז"ל והפוסקים.

(א) **הנה** אמרו חז"ל (גדה י"ג ע"א) כל היד המרצה לצדוק צנשים משווצת וצאנשים תקנץ, ופרש"י תקנץ שמתחמס ומרגיש כשממשמש צאמה ומוציא שז"ל, וצגמ' מאי אריא מרצה כי לא מרצה נמי, ומשני כי קמני מרצה אנשים. ומה שפירש רש"י שצדק ענמו מדיר צאמתו היינו לפי הס"ד, ופלא על הרע"צ שפי' כן אליצא דאמת, וכצר תמה כן התו"ע ע"ש צאורך. והמצואר דורע היוצא מעט מעט כההיא דמדמעת וחוזר ומדמעת גם זה צכלל איסור חז"ל. ולפ"ו היה נראה דאם חושש שיצא לידי זה ע"י שמאריך צדצרי ריזוי ופיזס אסור. ועמש"כ צשו"ת משנה הלכות חלק י"צ סימן רצ"ב.

ואולי מטעם זה אמרו צגמ' גדה (ע"א). צשכר שמשעה על צטנה הו"ל צנים זכרים, מ"מ יש לדקדק מינה שאמרו שישהה על צטנה שמהנה ממנו, ולא אמרו שישהה צהכנות לצרכי המצוה, כי ע"י ההכנות יכול לצא לידי הוצ"ל

וכתב דכל ההיתר דימי גדתה הוי משום שהוא משך י"צ יוס אצל צגדון דיין שימים ושנים יאריכוני ימי טומאתה מנ"ל שגם לזמן ארוך כזה יוכל לתקוף את יצרו, ואף שי"ל לפמ"ש הרמב"ם והשו"ע שאסור להתייחד שמיצא לגלות ערוה, ולפ"ו היכא דצכיון עושין ההיפוך לעכצ הטצילה כדי להרחק מצעילה מחשש עיצור א"כ לא שייך לחוש שמא יצואו לגלות ערוה, ודמי להא דפסחים י"א ע"א איהו מהדר עליו לשפרו מיכל קאכיל מיניה, מ"מ אין זה מספיק אלא דלא ניחוש לצעילה שמתעצר אצל אכתי יש לחוש שהיחוד יגרום שיצעול ציאה שאין צה עיצור כגון דש מצפנים חורה מצחוץ או צעילה שלא דכרעה וכו'.

והנראה דנחית לחלק דכל שעושה היפוך כוננת החיצור הי' עולה על דעתו שאין צזה משום יחוד דדמי להא דפסחים הוא ענמו מחזור עליו לשורפו, אלא שדחה לענמו מטעם שיש לחוש שהיחוד יציא לידי קירוצ צאופן שאין חשש עיצור, ולפ"ו המינה היכא דמרוייהו דרין צאהבה ואדרצה הם רוצים צקירוצ אלא שאין רוצין שמתעצר, ועל כן אם יוכלו לעשות מיני קירצות צאופן שלא מתעצר ודאי יש לחוש שיכשלו, אצל נידון דיין שמרוייהו רוצין צגירושין ומחזרין ועוסקין צזה ושונאין זה את זה ואינה טובלת כדי שלא יוגע צה צשום אופן וגם הוא אינו רוצה צה, כה"ג הנהגתם מרחקתם זה מזה ואין לחוש שיתקרבו.

אגב מה שכתב הזקן אהרן דמסתבר דלא שייך לומר כן אלא צגדה שכל משך טומאתה היא י"צ יוס, האמת כי לאו דוקא שהרי אפי' צמחלה שימשך שנה או שנתיים רק שיש תרופה לנמכתה מותר לו להתייחד עמה, והעיקר שיש זמן מוגצל, ועיין אמרי כהן (האלענדער) סי' כ"ו וצית מאיר צצלעות הצית סי' י"ג. ולשון רצינו יונה סנהדרין דלא אסרה תורה ציחוד אלא דומיא דאם, שלא יהי' לו היתר לעולם שיצרו מתצבר עליו ציותר, אצל גדה שצבר צה עליה ועדיין יצוא היתר לאיסורו לא אסר הכתוב.

ועיקר ראיית המהרש"ם ודעימי' מכתובות ס"ג דמורדת לא הוי פת צסלו אע"ג שאפשר שתחזור צה ז"ב, דאדרצה משס ראייה, שהרי לא מצואר שס צמורדת שאסור להתייחד עמה אלא קונסין אותה צצציל שהיא מצערתו ואפי' צגדתה מפני שאין לו פת צסלו, אצל לא מצואר שס שלא תדור צציתו, וכן צטוענת מאיס עלי שלדעת הרמב"ם מאמינים לה וגם מעיקר הדין מאמינים אלא אין כופין להוציא דשמא נתנה עיניה צאחר עיין רא"ש כתובות ועיין טוש"ע א"ע סי' ע"ו צאריכות, ולא מצואר שס דעד שמוציאה אסורין להתייחד. ולכן לולי דמסתפינא נלפענ"ד נלפענ"ד דכה"ג ששיניהם החליטו להתגרש מחמת שנאה ציניהם, והאשה לא טובלה

כנ"ל, ועל כן כדי שמהנה האשה צריך להשהות על הצטן שאז ליכא חשש זה.

האמנם הרמב"ם בפירושו המשניות שם כתב כל היד המרובה לבדוק וכו' והודיעך שזה בנשים משוכח שיבדקו עממן תמיד, ובאנשים מגונה שישלח ידו אל אמתו אלא בעת הצורך להקשות, וזה מגונה בתורתנו הקדושה בתכלית הגנאי כמו שביארנו בתשיעי מסנהדרין, ולזה הניח לפעל הזה בקנינת היד ירמוז אל תיעוב הנאת התאוה אלא בעת ההכרח הנהוג ע"כ. ועי' תי"ט שביאר דהא דשליחות יד אסור אינו אלא בשאר זמנים, אבל בעת הצורך לקיים המצוה ובעת ההכרח הטבעי מותר ע"ש. ולכאורה נראה מזה דכל שהוא צורך קיום המצוה ליכא ציה אסורא, ולפי זה למי שאי אפשר לו לקיים המצוה באופן אחר, גם זה הוא בכלל ההכרח שכתב הרמב"ם, דדברי רי"ף הוא בכלל המצוה, שיש חיוב לפייס, ובגמ' פסחים (מ"ט ע"ב) אמרו כל המשיא בחו לעם הארץ כאלו כופתה ומניחה לפני הארי מה ארי דורס וכו' כך ע"ה מכה וצועל ואין לו צושת פנים ואינו ממתיך עד שתפייס עיי"ש בתוס'.

ובלשון רש"י כאדם שפורע חובו י"ל לאדם הפורע חובו שמחתו מעורבת, שאמנם הוא שמת שזכה לשלם חובו ומקיים מצוה פריעת חוב ומאריך גיסא אינו להנאת כיסו וכואב לו קצת מה שצריך ליתן המעות לאחרים, והכי נמי כאן יש לו להיות כאדם הפורע חובו שהשמחה הוא של מצוה וכדעת רש"י אלא שלא יתכוין להנאתו.

ועיין דרך פקודין מ"ע א' חלק הדיבור אות י"ג שחקר אי דברי רי"ף הוא רק כשיש לו כעס עמה ובלא"ה רשות, או שלעולם יש חיוב להמשיך אותה דברי חיבה כדרי דיהא רעותא דלהון כחדא, ודעתו דעפ"י התורה מן ההכרח הוא לדבר עמה במילין דאהבה, ושכן נראה מוזה"ק (בראשית מט.) וי"ל ועל דא אתערנא דכתיב (שם כח י) ויפגע במקום וילן שם, דנטיל רשו בקדמיתא, מכאן אוליפנא דמאן דאתחבר באנתתיה בעי למפגע לה ולבסמא לה במילין, ואי לאו לא יבית לגבה, בגין דיהא רעותא דלהון כחדא צדלא אינסו וכו', תא חזי מה כתיב הכא ויאמר האדם זאת הפעם וגו', הא בסימו דמילין לאמשכא עמה חציבותא, ולאמשכא לה לרעותיה לאתערר עמה רחמימותא, חמי כמה בסימין אינון מילין, כמה מילי דרחימותא אינון, עמם מענמי, ובשר מבשרי, בגין לאחזאה לה דאינון חד ולא אית פרודא צינייהו בכלא, השתא שרי לשבחא לה, לזאת יקרא אשה, דא היא דלא ישתכח כוותיה, דא היא יקרא דביתא, כלוה נשין גבה כקופא צפני צני נשא, אבל לזאת יקרא אשה, שלימו דכלא, לזאת ולא לאחרא, כלא הוא מילי רחמימותא, כמה דאת אמר (משלי לא כט) רבות צנות עשו חיל ואת עלית על כולנה ע"כ.

ואגב העירני תלמידי לדברי רש"י ברכות ס"ב ד"ה דשא ושחק עם אשתו שיחה צטילה של רי"ף תשמיש, ובספר ט"ל תורה הקשה ממה שכתב הרמב"ם פ"ב מהל' דעות ה"ד דרב לא שח שיחה צטילה מימיו. ועמש"כ בתשו' שם. ועוד י"ל מה שקראו רש"י שיחה צטילה, דהגם שכתב בשו"ע שאסור לשוח אלא מעניני האישות בשעת זיווג, מ"מ כתב צפרמ"ג באו"ח סי' ר"מ סקכ"ג דאם היה לו כעס עמה וצריך לרעותה שתפייס יכול לספר עמה אפי' שלא מעניני אישות כדי לרעותה, וי"ל דרש"י מפרש דרב שח שיחה צטילה של רי"ף משום שהיתה עמו צכעס, כדאיחא ציבמות ס"ג ע"א שלא היתה מצייתת לרב, וכשזוה הוא שתצטיל לו איזה תצטיל היתה מבשלת תצטיל אחר כדרי לזערו, נשמע מזה דהיתה כעסנית וע"כ הוצרך לפייסה, ועי' דרך פקודין הנ"ל ע"ש, ולפ"ז היה מותר לו כל דברי רי"ף כדי לרעותה, וממילא נקרא שיחה צטילה אלא שהיה לצורך וק"ל.

וקצת יש לעיין עוד מגמ' נדה (מ"ג ע"א) כל ש"ז שאין כל גופו מרגיש צה אינה מטמאה וכו' בראיה להזריע, וכן כל שאינה יורה כחך עיי"ש, ועיין משנה אחרונה מקוואות פ"ח מ"ב דכל שיצא צלי הרגשה טומאה דרבנן הוא, וא"כ יש לחלק בין אחוז באמה ובין יוצא מעצמו, ומה שמדמע שלא צרצון ולצורך מצוה י"ל דלא גזרו ודו"ק.

ובענין נגיעה במקום התורפה, הנה בגמ' נדרים (כ' ע"א) א"ר יוחנן בן דהבאי ד' דברים סחו לי מלאכי השרת וכו' סומין מפני מה הויין מפני שמסתכלין באותו מקום וכו' עיי"ש, וש"ע או"ח סי' ר"מ ס"ד, ובשו"ע ס"ד כתב אסור להסתכל באותו מקום שכל המסתכל שם אין לו צושת פנים ועובר על והצנע לכת כו', ועוד דקא מגרה יצה"ר בנפשי. והנה פשוט דאין לך גירוי יצה"ר בנפשי יותר מזה, ואמרו חו"ל עין רואה לב חומד וכלי מעשה גומרים, וא"כ פשוט דליגע בפתם אסור דמגרה יצה"ר בעצמו.

גם הרי אפילו ללכת אחורי אשתו אסור (ברכות ס"א ע"א), עיין דרבי"ז ח"ב (סי' תש"ע) שכתב דעיקר הטעם הוא מפני הרהור ובאשתו נמי איכא הרהור עיי"ש בדבריו, וא"כ פשיטא דכל דבר המציא לידי הרהור אפי' באשתו אסור. ועי' בעזר מקודש סי' כ' שנסתפק בזה אי הרהור באשתו אסור ולא הרגיש ד' הרדב"ז, ויותר אני תמה על האו"ח פ"פ סי' כ"ג אות ד' שהציאו העור מקודש ולא הציאו דברי הרדב"ז. [וע"ע בשו"ת משנ"ה ח"ז סי' רכ"ה, ולעיל בסימן כ"ז]. ובס' משכיל אל דל כתב דשלא בשעת קיום המצוה יזהר שלא לנשק ולחבק אשתו אפילו טהורה שלא יבא לידי הרהור.

ובידיהו בשעת תשמיש, עי' לח"מ (פט"ו מה"א הי"ח) שכתב דמן הדין אסור למשמש באו"מ, אך בגמ'

זנות אלא לש"ש. וע"ע אצן עזרא פ' יתרו עה"פ לא תחמוד, שצן כפר החכם לא יחמוד שחנשא לו, כי יודע שלא יתכן הדבר ע"ש.

(ד) **ברבר** שאלתו עוד לאחר התשמיש בשבת אי מותר לקנות או יש צו משום סחיטה, הדבר פשוט לפענ"ד דאין כאן משום סחיטה.

(ה) **ברבר** שאלתו שמרגיש שצכל עת שרוצה לומר או לעשות איזה דבר צבית שיש צו מרות כגון לדבר בתקיפות להטיל אימה צבית במקום שהענין נחוץ ע"פ התורה אז מרגיש מיד איזה הרגש של קישוי אבר וגם לפעמים דמיון של הוצאת ליחה ועי"ז מונע עצמו מלעשות כמה דברים וגם לפעמים מונע בשלום צית, אהובי ידידי לפענ"ד זה ענין של נערווען פסיכאלאגיש בלע"ז מפני שכמ"ע חש מאד משום שלום צית ולכן בשעה שצבר מרכז הכחות להטיל מרות צבית מיד עולה במחשבתו (אוטערצואוסטויזן או מאצקאלאגישע בלע"ז) חשש שלא יצא מחלוקת מזה צבית ולכן מיד צרצונו לפייסה ולהטיל שלום צבית וצגמ' שבת אמרו מטיל שלום צבית בטל וקורא לאצר זה מטיל שלום ומיד מתקשה כאילו מוכן לפייסה והרפואה לזה חגור חרצך גבור על ירך, ומן הזהירות שלא להזהר יותר מדאי, וכל כמה שממעטים להרהר צוה הוא טוב יותר, וצפרט צאנשים יראים וע"ד שאמרו (אצות פ"ה מ"ה) צבהן גדול שהי' צריך לנס ציום כיפור שלא יארע לו קרי, והדבר תמוה כיון שהי' ער כל הלילה האריך יארע לו, אצל דוקא אז כיון שמפחד מזה ומרהרר שלא יצא יש לחוש לזה, וכן מצניו ציו"כ שכתבו כמה אחרונים שאם הרהר צעיו"כ צפחד ודאגה שלא יראה ציו"כ ואח"כ ת"ו ראה אין זה צגדר שמראים לו דבר לא טוב, והעיקר להסית דעתו מעניינים אלו, והעיקר להסיע דעתו לדברי תורה (עי' רמב"ם פכ"צ מהא"צ ה"א), ואלקים עשה את האדם ישר והשי"ת יקדשנו ויטהרנו מעתה ועד עולם.

אהובי ידידי דעה חכמה לנפשך, להיות מן העולים צקולם צבית אל-אך גם לא לילך צגדולות וצנפלאות, צכל דרכיך דעהו וצכל ענין אין לך אלא מקומו ושעתו, ודעת לנצון נקל.

ובוה הנני ידידי דושה"ט ומצרכו שזכה לעצוד את ה' מתוך יראת הרוממות ולקדש עצמו צמותו לו, צלה ורכב על דבר אמת צאמת, וזכה לקבלת התורה ללמוד וללמד תורה לשמה מתוך נחת ושמחה של תורה צלב ונפש, עדי יצא יוון ולו יקת עמים.

ידידו המצתיר בעדו לטובה בלב ונפש,

מנשה הקמץ

שבת ק"מ ע"צ אמר להו רצ חסדא לצנחיה נקיט מרגניתא צחדא ידיה וצורה צחדא ידיה מרגניתא אחוי להו וצורה לא אחוי להו עד דמיצטערן והדר אחוי להו, ופירש"י ד"ה נקיט וכו' והאחרת עד או"מ עי"ש, דמדברי רש"י משמע דמותר. ואולי י"ל דמש"כ הלח"מ לאיקור היינו למשמש צפנים, ולא נגיעה סתם.

וע"ע צמאירי שפי' הגמ' צאופן אחר וזה לשונו, מרגניתא צחדא ידא וצורה צחדא ידא אחוי מרגניתא וצורה ליעכב צידך עד דליצטער והדר אחוי ליה, כלומר אם את אוחות מרגלית ציד אמת וצורר ציד אחרת ובעליך שאל צשחיהן הראי לו המרגלית מיד והצורר לא תראי לו עד שיצערך להראותו, ומתוך צצאה לו ראייתה דרך כוסף אף היא חשוצה צעיניו, והוא משל שאף הכעורה שצכעורות אם עומדת צניעות ומייקרת עצמה אצל בעלה אף היא חשוצה צעיניו ולא תצגנה לו, וי"מ צדרך אחרת וו עיקר ע"כ. ולפ"ז אין משם ראייה כלל. גם לפי פי' המאירי ל"ק קו' הלח"מ הג"ל ע"ש.

ברברים כאלו נאמר קדושים תהיו לאלקים, והמקדש עצמו מלמטה מקדשים אותו מלמעלה, וזכה לצניי זכרים כשרים וראויים להוראה, ויש להתרגל ללמוד צס' בעלי הנפש שער הקדושה להראצ"ד ז"ל, וצאגה"ק להרמצי"ן ז"ל, וטור או"ח סי' ר"מ.

(ג) **ובוה** ששאלת איזה עניינים מותר לדבר כשהידים אינם נקיים, הנה צדברי תורה אסור. אך צספרי מוסר כתבו להזכיר שמות הצדיקים מאדם ותוה מתושלת נח אצרהם ושרה יצחק ורבקה יעקב ולאה והשצטים עמרם משה ואהרן, וצכלל להרהר צצדיקים, גם לציר לעצמו אוחיות התורה הקדושה, ולכוין שעושה הכל לשם מצוה. וראיתי לאחד האחרונים שהציא שהאשה תכוין ותצייר לפניה תמונת איזה חסיד ותכוין צו ויהיו לה צנים חסידים וצרמצי"ן צאגרת הקודש פרק ה' כתב, הנה צהתחצר האדם אל אשתו, אם דמיונו ומחשבותיו עסוקים צחכמה וצינה ומדות טובות והגונות הנה אותו הדמיון אשר צמחשצבותיו, יש לו כח לציר הצורה צטיפת הזרע כמו שהיה מדמה צשעת הצבור וכו', וצבותיו ז"ל אמרו צצרכות (כ). רצי יוחנן הוה אילי ותיצ אשערי טצילה אמר כי סלקן ואחיין צנות ישראל מנהרה לסתכלן צי כי היכי דלהוו להו זרעא שפירי כותאי, ולכאורה הרי אסור להרהר צשעת מעשה צאחרת כדאי' צנדרים כ' ע"צ וצסי' ר"מ מצני ט' מדות, גם קאמר שם שלא אתן עיני צאשה אחרת, ומטעם זה גם היא לא תחשוב צאיש אחר, וי"ל דשאני הרהור צצדיק וחסיד שאינו מהרהר ת"ו לשם

סימן לו

בעל הדורש מאשתו לקחת כדורים למניעת הריון

מע"כ ידיד נפשי הרב הגאון מוה"ר דוד בירדוגו שליט"א בקרית אונגוואר רמות, דיין בנתניה.

אחדש"ת, דבצר השאלה בוג שבלו לז"ד וטוענת האשה שרצה בניס והזעל מסרב ודורש ממנה לקחת כדורים למניעת ההריון, והם עדיין בתוך עשר שנים מהנישואין שליכא עוד דין של חיוב לגרש כדאי כפי קנ"ד ס"ו אי שומעין לה, והארכתם דבצרים נכונים מערכה מול מערכה זה אומר זכה זה אומר זכה, ואין ברצוני להתערב בין ת"ח המנגחים בהלכה, אך לכבוד מעכ"ת אכתוב בקצרה.

והנראה דינודן לידן דומה להא דתנן בכתובות דף ע"א ע"ב אמר לה על מנת שתהא ממלחה ומערה לאשפה יוציא ויתן כתובה, ובגמ' פריך ותעבד, ומשני אר"י אמר שמואל שתמלח ונופלת, במתניתא תנא שתמלח עשרה כדי מים, ופרש"י שתהא ממלחה ונופלת לאחר שתשמש תרוץ ברגלה ותנפנפו שלא יקלוט ותמעבר. וז"ל הריטב"א שתהא ממלחה ונופלת פרש"י ז"ל שתנפץ הש"י סמוך לתשמיש כדי שלא תקלוט ותמעבר, וכן פירשו צירושלמי (ה"ה) כמעשה ער ואונן, וטעמא דיוציא ויתן כתובה משום דאמרה זעינא חוטרה לידא ומרא לקצורה [וכ"כ רש"י במהד"ק הוצא בשמ"ק], ואחרים פירשו משום השחתת זרע ע"כ, וכ"כ בחי' הרשב"א, ואע"ג דלא מפקדא אפ"ו מ"מ אסור להשחית זרע זעלה, ופסקו הפוסקים כתרי לישני דס"ל דלא פליגי, עיין ברי"ף ור"ן וטוש"ע יו"ד סי' רל"ה וא"ע סי' ע"ו צב"י וצ"ח שם, ועיין בכתובות ל"ט ע"א בתוס' ד"ה שלש נשים אי אשה מנזוה שלא להשחית זרע זעלה, ובתוס' סנהדרין דף נ"ט ע"ב צ"ן עליהם בגליון הש"ס, ובגדה דף ג' ע"א ובתוס' הרא"ש שם ד"ה משמשת במוך אלא נותנתו לאחר תשמיש כדי שתשאוב הזרע שלא תמעבר, ולכאורה דא הוא מחלוקת רש"י ותוס' אי אשה מנזוה שלא להשחית זרע זעלה, ואולי מה"ט פרש"י ונופלת ואמרה זעינא חוטרה ולא מטעם השחתת זרע, ואחרים פירשו משום השחתת זרע, וכבר הארכתי בזה צב"ד צמסג"ה ח"ה סי' ר"ל ומסע תדרשנו.

ובדידן אם נזה לה ליקח כדורים שלא תמעבר ג"כ לכאורה יכנס במחלוקת הנ"ל, אי יש איסור בהשחתת הש"ו זכה"ג ע"י כדורים א"כ יש לה טענת איסור, ואם לאו יש לה טענת חוטרה לידא ועכ"פ חייב לגרש.

ובמה שטוענים שאכתי לא הגיע עשר שנים, פשוט דעשר שנים אינו צב"ל לענוש אלא להקל שלא לגרש אולי ירחם ה' או יועיל זכות א"י וכעין שמצינו בצבות ואמהות שעקרים ועקרות היו והועיל להם תפילות וכותא דא"י, אבל

במי שהוא רשע לא צעינן עשר שנים וחייב להוציאה מיד, וז"פ מאד.

אלא שיש לעיין כיון דכאן לא נדר שלא לשמש עמה אלא מנזוה לה שתקח כדורים, יש לדון כיון שיכולה שלא ליקח כדורים אלו ותמעבר, שהרי צידה הוא שלא תקח ולא תשמע לו, וגם ע"פ ההלכה אין לה ליקח הכדורים, ואם יפרוש ממנה אז נדון אותה מדין מורד על אשתו, ועכ"פ כיון שלא נדר מספקינן בזה.

ובמה שצביא רא"י מוזה"ק פ' שמות יפה כיוון, וגם איני צמקוס אחר כתבתי מדברי הוזה"ק הנ"ל, ע"י משגי"ה ח"ט ריש סי' שכ"ח (ד"ה ועל השלישית), ומיהו נ"ד קצת שונה דהתם מיירי שנתעברו ולא הפילו, אבל כאן הפעולה היא שלא תמעבר והוה כעין מעשה דער ואונן.

ועוד שצבתי דכיון דהאיש מנזוה אפ"ו ויש לו אשה שיכול לקיים פ"ו א"כ כופין אותו על מנזוה זו, ואם אומר לאשתו ליקח כדורים אסורה ליקח שהרי מכשילה אותו ומצטלת המנזוה שמחוייב בה, ולכן ודאי שעליה מוטל שלא להשחית את זרעו כדי שיקיים המנזוה, ואם יגרשנה צב"ל זה הרי הוא חייב בכתובתה. ועכ"פ לפענ"ד נריך הצ"ד להודיעה שאינה נריכה או שאסור לה לשמוע לו ליקח כדורים, ואם יתנזה שלא תקח הכדורים ולחיות עמה כדרך כל הארץ ולהוליד בניס שוב אין לה טענה, כן נלפענ"ד בהלכה זו.

ידידו דושכ"ת המעתיר בעדו לברכת כוח"ט שנת חיים ברכה והצלחה בלב ונפש,

מנשה הקמן

סימן לח

בענין שאלה בקידושין

י"ג לחדש הרחמים התשמ"ה ברוקלין ג"י יצו"א

מחי החיים יכתב ויחתם לחיים מע"כ ידידי הרה"ג ור"ח מוה"ר יוסף שלמה הכהן גליק שליט"א, מח"ס פני שבת.

אחדשה"מ וכו', לעשות רצונו חפצתי והנני בגרגיר אחד דבצר אשר הביא צקונטריסו ספיקת שו"ת הלכות קטנות ח"א סי' כ"ט ות"צ סי' מ"ד במקדש אשה ואמר הרי את מקודשת לי ואמרו ז"ל (קידושין ז' ע"ב) שאסרה אכו"ע כהקדש וכיון שהיא אסורה כהקדש יש להסתפק אי מועיל שאלה שיתשל על אמירתו, ורק כשיאמר בלשון אחרת לא יועיל שאלה, ומע"כ פלפל דבצרו והראה פנים מאירות מפני יהושע קידושין דף ה' ע"ב שכתב דלאו דוקא בלשון מקודשת יש יד לקידושין אלא אפילו בכל לשון נמי כיון דסוף סוף אסרה אכ"ע כהקדש והתורה נתנה לו

ידים בכל מקום כגון בנדריים וכו' ושזועות ממין נדרים הם וכן שזדיבור בעלמא הן נעשין, אבל קידושין לא ממין דברים אלו הן וכן שאינן זדיבור בעלמא אלא במעשה שעמהם הן כסף הן שטר הן זיאה, ואע"פ שקדושין מגט מיהא איכא למילף פירשו בתוס' דלמא שאני גט שנתינת הגט הוא מעשה גמור ועיקר מוכיח ואף בקדושין כן כל שנתן לה כסף ג"כ וכדעת שכתבנו אבל כל שמכין לקדשה בכסף שנתן לחצירה אין כאן אלא דיבור בעלמא ע"ש. הנה מצואר מדברי המאירי דודאי לכ"ע אין הקידושין נדר או קונס ולא ממין זה שזה חלותו זדיבור וזה חלותו רק ע"י כסף או שטר או זיאה והאיבעיא היתה רק אם יכולים לדמותו עכ"פ לענין יד שיעיל ויחולו הקידושין אבל לא שהקידושין יהיו הקדש לשאר דברים.

ובעיקר החקירה שחקר צמי שאומר הרי זה עלי כאיסור א"א אי הוי מתפיס בדבר הנדור בעזה"י כבר הארכתי בזה בספרי משנ"ה (ח"ו סי' קנ"ו) ע"ש שכבר הארכתי בדברים קצת באופן אחר והכל עולה בקנה אחד.

החזור בברכה שיזכה לגמור מחשבתו הטובה מלאכת מחשבת בהרהורי תורה נאה דורש ומקיים, החותם לכבוד התורה ידי"ו בלב ונפש.

בגשה הקמן

סימן ל"א

האומר ה"א מקודשת ולא אמר לי ואח"כ אמר
ה"א צלעתי

מוצש"ק לסדר גם ברוך יהי' התשנ"ט ברוקלין נ"י יצו"א
מע"כ מחמד לבי כבני האי צורב הב' לוי יצחק הלוי
וישמאן נ"י.

אחדשה"מ, כרגע קבלתי מכתבך והיות כי אני מתכוון אי"ה לראננו הקדושה למען אהבתך חשבתי להשיב מיד עכ"פ בקיצור נמרץ, בדבר שאלתך בהגרע"א א"ע סי' כ"ז אות ח' שכתב לחדש דאם דיבר עמה בעסק קידושין אבל לא אמר למי, או שאמר הרי את מקודשת ולא אמר לי, ואח"כ אמר הרי את ללעתי נלפענ"ד דהוי קידושין דמכח דיבורו תחלה מעסק קדושין מציינה דלעמו לשון קדושין וממילא ידעה דמקדשה לעצמו. וקשיא לך מגמ' קידושין דף ו' ע"א דבנדון כזה ממש מסיק דאם דיבר עמה על עסקי קידושה ואח"כ אמר חד מהני לישי דמיבעיא לן אם לקידושין אמר או למלאכה קאמר וגילה דעתו דאינו רוצה בקידושין עכשיו, וכ"ה בא"ע שם סעיף ג'.

יפה דצרת ואם חכם לבך ישמח לבי גם אני, צרם זיאר דבריו כך הם, דבגמ' קידושין שם שמדבר עמה בעסקי קידושה היינו שמדבר עמה על קידושין שלה, וס"ל לר' יוסי

רשות לאסרה אכ"ע הו"ל כקונמות ונדריים, אלא שכתב הפנ"י דבתוס' משמע דוקא באמר בלשון קידושין, ובדף ז' הוסיף הפנ"י דכבר כתב לעיל בהוכחה גמורה דאין לחלק אלא בכל לשון אסרה כהקדש ונדריים.

הנה האמת הוא כי ח"ו להסתפק דיש כאן שאלה בקידושין, וישתקע הדבר כי ח"ו יצאו פרוצים ומחקירה יעשו אח"כ ספק וספק ספיקא וס"ס דרבנן ויכול לזמוח מזה מכשול ח"ו בזמנים הללו, ואין בזה אפילו נדנד ספק כלל וכלל והגאון בעל הלכות קטנות בעצמו זיין במפתחות שלא נסתפק כן רק לפלפולא בעלמא ולחידוד התלמידים.

אך שלא להשיבו ריקס אעיר בקצרה, עיין ר"ן נדרים פ"ה ע"א שכתב צ"ס הרשב"א ומהא שמעינן שהאוסר הגאון פירות על עצמו יכולים אחרים ליטול אותן בעל כרחו ואינו יכול לעכב, אע"פ שיכול לישאל על נדרו כיון דהשתא מיהא הא לא איתשיל, מיהו היכא דאיתשיל חייבין לשלם דכיון דחכם עוקר הנדר מעיקרו כיון דאיתשיל הויין להו הנך פירי כאילו לא אהסרו עליה מעולם. וכתב הר"ן ע"ו, ואני מסתפק בזה לפי שמשעה שאסרו על עצמו הפקירו, וכל שזכה בו אחר קנה כזכה מן ההפקר, ואע"פ שאיסור שבו הלך ע"י שאלה קנין ממונו של זה אינו בטל, שאיני מוצא שאלה בהפקר ומשום הכי יטלו על כרחו ע"ש.

והשתא לא מיבעיא לדעת הר"ן שכתב שאיני מוצא שאלה בהפקר דקנין ממונו של זה אינו בטל, ה"ה בקידושין שנעשה קנין א"א לישאל על הקנין, דלא מצייני שאלה על קנין, אלא אפילו לדעת הרשב"א הנה גם הרשב"א מודה להר"ן שלא שייך שאלה בקנינים, ועד כאן לא קאמר הרשב"א דמהני שאלה התם אף שמתקע הקנין הממוני, מפני דהקנין חל אחר שנעשה הפקר וכיון שנשאל על הנדר אין מקום לקנין שצא אחריו לחול, והוא אינו שואל על הקנין שעשו האחרים אלא על נדרו וממילא בטל קנינם, אבל בקדושין הם תרי ענינים נפרדים, איסור וממונות, ופשוט שלא יועיל שאלה על הקנין, ופטטיא דאורייתא טבין.

ולמש"ב יש להעיר ג"כ על מה שהביא מס' עזי ארזים א"ע סי' מ"ג סק"א שכתב לפי דעת התוס' הנ"ל קטן מופלא סמוך לאיש כיון דהקדשו הקדש אם קידש אשה משנת י"ב הרי זו מקודשת וזיין גם להפנ"י שמדמה קידושין להקדש, ולפמ"ש ז"ע שהרי קידושין צעי קנין והחסרון בקטן שהוא אינו בר קנין ומה שיכול להקדיש בהקדש דעלמא בקידושין לא מהני הקדש בלי קנין כסף או שאר קנינים לכו"ע.

והמאירי בקידושין שם כ' ח"ל ומ"מ לא כקדושין גמורין להפקיע קדושי שני שאע"פ שידים מוכיחות הויין

וּפְרָשׁ לְיָדַי שׁוּי לִי אֲנִי שֶׁסֶּ אֲתוֹ לַעֲמִי וְאֶקְבְּלוּ בְּכַךְ ע"כ.
וּלְשׁוֹן אֲנִי שֶׁסֶּ אֲתוֹ לַעֲמִי וְאֶקְבְּלוּ בְּכַךְ ז"כ כִּיּוֹן שֶׁמִּקְבְּלוּ
בְּכַךְ שׁוֹמֵא לְמָה לִּיָּה, אֲפִילוּ לֹא שֶׁסֶּ נִמְי.

והנראה דרז כהנא נמי לא יוכל ליקח שתי סלעים ולומר
הריני כאלו קבלתי חמש סלעים ולדידי שוי לי,
דמה שאינו שוה אינו שוה ובחורה חמש סלעים כתיב, וא"כ
קשה אפילו סודר היאך יאמר לדידי שוה לי כיון שבאמת אינו
שוה רק פחות מזה, וא"ל דרז כהנא שם לעצמו שקודר זה
באמת שוה לו חמש סלעים, דכל אדם צעת הצורך ג"כ מוסיף
קצת לשלם עבור החפץ הנריך לו, ורז כהנא שנריך לסודר
שם לעצמו שאם לא הי' נותן לו סודר זה בעבור הפדיון הי'
משלם לאדם אחר ג"כ חמש סלעים בשביל סודר כזה, וזה
ביאור לדידי שוה לי, כלומר כיון שנריך לסודר ושם לעצמו
שהי' נותן חמש סלעים בשביל סודר כזה, וזה כוונת רש"י
ז"ל אֲנִי שֶׁסֶּ אֲתוֹ לַעֲמִי וְאֶקְבְּלוּ בְּכַךְ, כלומר דבאמת הוא
שומא גמורה ובלאו הכי לא.

ב] ויבואר עוד דהנה עיקר דין לדידי שוה לי ז"כ, צמה
יפה כחו לומר לדידי שוה מה שאינו שוה,
האמנם דיש להצין מי קובע כמה הוא שיעור שו"פ, דבשלמא
פרוטה וכסף זורי המלכות קובעת, ואמרו (שבת דף ל"ג
ע"ב) ויחן את פני העיר אמר רז מטבע תיקן להם, אבל
שוה פרוטה מי הקובע, ובאזוהו נשך (דף ע"ב ע"ב) אין
פוסקין על הפירות עד שיאלא השער יאלא השער פוסקין, ובגמ'
שם לוין על שער שבשוק, ולכאורה ממני יאלא השער, וא"ל
דבנ"א נקבצים לוקחים ומוכרים ושם נקבע השער כמה נותנים
עבור חפץ זה וזה נקבע השער בקירוב, וזה נקבע ע"פ
דעות בנ"א וכפי נחילות החפץ צדוך כלל צעת ההוא, אמנם
כשבאים בנ"א לשוק לקנות הנה אין דעות בנ"א שוות, יש
שאינו מדקדק הרבה ולוקח בקצת יותר ויש שמקפיד יותר
ומהדר עד שימלא צול, וכן יש שהדבר נחוץ לו ביותר ואשר
על כן מוכן לשלם יותר בשביל חפץ שרוב בנ"א לא ישלמו
כ"כ בשביל זה.

ובמובין לזה בגמ' צ"מ (דף נ"א ע"א) צההוא גברא
דהוה נקט ורשכי לזבוי קרי שיתא ושויא חמשא
ואי הוו יהבי ליה חמשא ופלגא הוה שקיל, אתא ההוא גברא
ואמר אי יהיבנא ליה חמשא ופלגא הויה מחילה אתן ליה
שיתא וחסבעיה לדינא, אתא לקמיה דרזא א"ל ל"ש אלא
בלוקח מן התגר אבל בלוקח מצעה"ב אין לו עליו אונאה
וכו', ופירש"י בעל הבית תכשיטין וכלי תשמיש שלו חביבין
עליו ואינו מוכרן אלא ביוקר והוה ליה כמפרש יודע אני שיש
בו אונאה דאמרינן לקמן אין לו עליו אונאה. ועיין עוד שם
ועיין רמב"ם פ"ג מהל' מכירה וצטו"ע חו"מ סי' רכ"ז

אם נתן לה כסף קידושין פרוטה או שו"פ ואף אם לא אמר
לה כלום מקודשת דהדבר פשוט לה דקאי על מה שהיו
עסוקין בה, אבל באמר הרי את נלעתי או אחד משאר לשונות
הנז' שם הרי זה מגרע, דכיון שלא אמר כראוי וצפרט
שבכה"ג שהיו עסוקין בעסק קידושיה לא היה צריך לומר
כלום, ואעפ"כ אמר וגם שינה צחד מלישני אחריו שאינם
מזכירים יש להסתפק אי לענין אחרת הוא מתכוון ולמלאכה
קאמר. וכל זה צמדבר בעסק קידושיה.

אבל הגרע"א לא דן צמדבר בעסק קידושין שלה, אלא
בשדיבר עמה בעסק קידושין דרך כלל "אבל לא למי"
כלשון הגרע"א, הנה צכה"ג אילו היה נותן לה פרוטה ולא
אמר כלום לכו"ע לא הו' קידושין, דר' יוסי לא אמר רק
כשדיבר על עסקי קידושיה ונתן לה ושחק מהני, אבל כשלא
דבר בעסקי קידושיה שרוצה לקדשה אם נתן בשתיקה אינו
מועיל, וכן הדין באמר הרי את מקודשת סתם ולא אמר לי
גם כן אינה מקודשת, וע"ז חידש הגרע"א דמ"מ אם הוסיף
אח"כ ואמר הרי את נלעתי אין זה לשון צפני עצמו אלא
הוא לשון מוסיף על הרי את מקודשת והרי זה כמסביר ואומר
נלעתי צמקום לי והיא מצבינה שוה כוונתו, ובגמ' מיידי שדיבר
עמה בעסק קידושיה דלישנא יתירא מחריב צה, אבל היכא
דצלי אמירתו לא יתהה מקודשת והוא עכ"פ צריך לומר הרי
את מקודשת אלא שלא אמר לי ואמר הרי את נלעתי אין זה
גרעון אלא השלמה שצבין שכוונתו כאילו אמר לי.

בברכת צלח ורכב על דבר אמת, וי"ד שגברא רבא תתעבד
לתפארת אבות המצתיר בעדך לטובה כל הימים בלב ונפש,
בגנשה הקמן

סימן ב

בדין לדידי שוה לי

ובבלי פחות משוה פרוטה

א] גרסינן בגמ' קידושין (ז' ע"ב) ההוא גברא דאקדיש
בשיראי רבה אמר לא צריכי שומא רז יוסף
אמר צריכי שומא וכו', אמר רז יוסף מנא אמיינא לה דמניא
עגל זה לפדיון צני טלית זה לפדיון צני לא אמר כלום עגל
זה צחמש סלעים לפדיון צני טלית זו צחמש סלעים לפדיון
צני צנו פדוי, האי פדיון היכי דמי איליימא דלא שוי כל כמייניה
אלא לאו אף על גז דשוי וכיון דלא קיימי לא, לא לעולם דלא
שוי וכגון דקביל כהן עילויה כי הא דרז כהנא שקיל סודרא
מצי פדיון הבן אמר ליה לדידי חזי לי חמש סלעים, אמר רז
אשי לא אמרן אלא כגון רז כהנא דגברא רבה הוא ומצעי
ליה סודרא ארישיה אבל כולי עלמא לא, כי הא דמר בר רז
אשי זבן סודרא מאימינה דרבה מקוצי שוי עשרה צתליסר.

סי"ג, ועיין עוד בגמ' דף נ"ח ע"ב הקונה בהמה לזווגה ומרגלות ובש"ע שם סט"ו, וכן המוכר מפני דחקו חלול במכירתו אינו יכול לחזור (שם דף ס"ט), ועוד כמה דברים שם כיו"ב.

וזה שאמר רב כהנא לדידי שוי לי ואמר רב אשי דוקא רב כהנא הוא שיכול לומר לדידי שוה לי, שבאמת הוא הי' משלם יותר עבור הסודר שזריך לו, אבל כו"ע לא, שהם אין משלמין יותר מן השוויות המקובל בעד סודר. וז"ש לא אמרן אלא רב כהנא דגברא רבה הוא ומיבעיא ליה סודרא ארישיה אבל כ"ע לא, ולשון דמיבעיא ליה סודרא ז"ע דהיל"ל דמאמינין ליה ועי' בהגהות הגר"א, וי"ל דמיבעיא ליה סודרא כלומר דבאמת האי סודר לא שוה חמש סלעים אלא רב כהנא הי' משלם חמש סלעים עבורו ואפי' לא הי' מקבלו בפדיון הבן הי' נותן בעד זה חמש סלעים הגם שאינו עובר לסוחר רק בארבע וכיוצא בו כנ"ל.

ובן כתב הר"ן כאן (ד"ה גרסי' בגמ' תניא עגל וכו') נראה דה"ה למי שדרכו להתייקר באיזה חפץ וכו', ומיהו משמע דבעינן שיהא דרכו להתייקר בכיוצא בזה עד כדי דמים הללו, הא לאו הכי לא מצי אמר לדידי שוה לי וכו', ומיהו פשיטא לי דבשאינן העדים יודעים שדרכה להתייקר צו לא מהני, דהוה ליה קידושין בלא עדים דלא מהני אפי' שניהם מודים ע"כ, ומצואר דבעיא עדים שכן דרכה לתת בחפץ כזה פרוטה, והיינו שאם יש צ' עדים שנתנה פרוטה בעד חפץ כזה הרי נתברר שהיא מוותרת וקונה ביוקר ובאמת שוה לה כך, הא לאו הכי לא מצי אמרה לדידי שוי לי ע"ש ודו"ק. וע"ע מש"כ הר"ן להלן דף י"ב בסוגיא דשמא שוה פרוטה במדי, ומדויק לפ"ו לשון רש"י ששם לעצמו, שז"ל באמת שוה לו.

לדידי שוה לי לגבי מויק

ג] והנה האי דינא דרב כהנא לדידי שוי לי לא אמרו אלא כשהוא זריך החפץ ונוגע לו, וכגון בפדיון הבן שהוא נוטל החפץ לעצמו הגם שאחרים לא שמו אותו בחמש סלעים מ"מ כיון דשוי ליה לדידיה מצי לקבלו והרי הוא אצלו בשויות זו, אבל היכא דע"י שומתו זיק לאחרים כה"ג נראה דלא אמרינן לדידי שוה לי כיון דע"י ששם החפץ ביותר ממון יתחייב השני, וגבי קידושין נסתפק הר"ן (דף ד'). אי מהני לומר על פחות משו"פ לדידי שוה לי פרוטה ולתת עליו תורת כסף ואפילו אי נימא דמהני מ"מ עדים צעי, נמצא דהגונב ממון מחזירו פחות משו"פ ואומר דהגונב לדידי שוה לי פרוטה ויתחייב הגונב בתשלומין, שאין הגונב חייב לשלם פרוטה לדידי שוה לי לא מהני רק לעצמו.

וידוע מה שנסתפקו האחרונים צמי ששוה לו הרבה אך לכל העולם אינו שוה הרבה אך שמין לגנב ולמויק עי' בנתיבות המשפט ביאורים סימן קמ"ח ס"ק א' ובשו"ת רב פעלים ח"ב חו"מ סי' י"א, ועוד. ומ"מ בשורף סודרו של רב כהנא שקבלו בחמש יש לעיין כמה חייב לשלם, כיון שבאמת קבלו במקום חמש סלעים. וקצת יש להציא רא"י מגמ' הנ"ל דבעה"ב המוכר מאניה תשמישתיה אין בהם אונאה דלא מוזין להו אלא דמייס יקרים, ואפ"ה פשוט דגנב שגנב מאני תשמישתיה דבעה"ב אינו משלם אלא שוויו אם נאצדו ולא יותר. ועי' היטב ברב פעלים שם, והא דרב כהנא עדיפא מכולהו שקבלו בחמש ממש, ובראון האב.

מקדש בבלי פחות משו"פ

ד] והנה הרשב"א ז"ל פרק שזעית הדיינין (שזעית ל"ט ע"ב) נסתפק בקדושי אשה אם מהני כלי פחות משו"פ, ובקנה"ח סי' פ"ח ס"ק ג' הביא ספיקת הרשב"א וכתב ולענ"ד נראה דודאי לא מהני בקידושי אשה דהא בריש פ"ק קידושין (דף ג') איתא מנינא למעוטי חליפין, ופריך אימא הכי נמי, ומשני חליפין איתנהו בפחות משוה פרוטה ואשה בפחות משוה פרוטה לא מקניא נפשה, וחליפין כלי צעי דפירי לא עבדי חליפין כמצואר צפי' הזהב אלמא דכלי לא מהני לקידושי אשה, עוד הביא מקידושין (דף י"ג) אמר רב אסי א"ר מני כשם שאין האשה נקנית בפחות משו"פ כן אין הקרקע נקנית בפחות משוה פרוטה, א"ל כי תניא דהיא לענין חליפין דתניא קוין בכלי אע"פ שאין צו שו"פ, ומצואר דאפי' כלי לא מהני באשה אלא בשו"פ ובתור כסף, דדוקא גבי קנין חליפין מהני, ועיין עוד מש"כ באבנ"מ א"ע סי' ל"א.

וראיתי בקובץ בית אהרן וישראל (אלול תשנ"ז) חידושי תורה מידי"ע וידי"י הגה"ק בעל קהלות יעקב זיוק"ל ליישב קושיית הקנה"ח, לפמ"ש הר"ן (דף י"ב) גבי שמא שו"פ צמדי דהו"ל חששא דאורייתא דכיון דנתרצתה צוה הוי כאומרת לדידי שוה לי, וכל זה כששוה פרוטה צמדי, ואם נתרצתה צוה ושו"פ צמדי מקודשת מה"ת, והביאור לזה דבהא דזריך שו"פ הוא מתרי טעמי, א' דאין תורת ממון בפחות משוה פרוטה, ולזה לא מהני לדידי שוי לי (ראה בר"ן לעיל ח' ע"א שנסתפק צוה ונראה שכלן הכריע), צ' כששו"פ צמדי כבר יש ליה תורת ממון, אלא דחסר השויות בפרוטה, ולזה מהני לדידי שוה לי. וכתב, ולפי זה נראה דכלי נמי כבר יש עליו תורת ממון, אלא דחסר השיעור דשו"פ, וכשתאמר לדידי שוי לי תועיל. וא"כ כל אשה שנוטלת כלי בתורת קידושין הוי כאומרת לדידי שוה לי כיון שידעת שאין קידושין בפחות

לו לאשה שנאמר כי יקח איש אשה וצא אליה, ומתחיל נמי באיש], ומה ששינה ברפ"ק דקידושין כבר תירצו בגמרא שם. וזפרטו בכאן שממשיך מיבעיא ליה לקדושי וכו' וזכוכי וכו' וממסר וכו' אשר כ"ו פעולות האיש הן. ולהעיר מדברי רז"ל הוצאה צפרש"י (שמואל א' כ' ל'), עכ"ל. והנני להעיר דאכתי יש לדייק במשנה ריש כתובות שגם שם התחיל התנא בתולה נישאת.

וּנְרָאָה ליישצ בהקדם קושיא אחרת שלפי הסדר אללנו סדרו בעלי הש"ס מס' גיטין קודם לקידושין ולכאורה הי"ל לתנא לסדר קידושין קודם, דעד שלא קידש איך יגרש. עוד יש לדייק דכתובות תני תנא בתולה נישאת, וכאן תני תנא האשה נקנית. עוד יש לדייק דיוק המוס' שהקשו שאמר האשה נקנית זה"י הידועה, גם יש לדקדק בסיפא דמשנה האשה נקנית בשלש דרכים וקונה את עצמה בשתי דרכים בגט וצמיחת הבעל, ולכא"ו מאי קמ"ל דאשה נקנית בגט והלא כבר למדנו כל מסכת גיטין וידענו דמתגרשת בגט וגם למדנו כל מס' יבמות דיבמה קונה את עצמה בגט וצמיחת הבעל, ומאי קמ"ל משנה יתירה.

וְהַנְרָאָה בס"ד דהתנא אקרא קאי דכתיב (דברים כ"ד א') כי יקח איש אשה ובעלה והי' אם לא תמנא חן צעיניו כי מנא זה ערות דבר וכתב לה ספר כריתות ונתן צידה ושלחה מציתו ויאלה מציתו והלכה והיתה לאיש אחר ושנאה האיש האחרון וכתב לה ספר כריתות וגו' או כי ימות האיש האחרון לא יוכל בעלה הראשון וגו', ואמרו ז"ל (סוטה ג' וגיטין פ"ח ודף ז') לאיש אחר הכתוב קראו אחר שאין זה בן זוגו של ראשון הוא הוציא רשעה מתוך ביתו וזה הכניסה, ושנאה האיש האחרון הכתוב מצוה שסופו לשנאה ואם לאו קוצרתו שנאמר או כי ימות ע"ש.

וּבֵן כתב הרמב"ם בהקדמתו לפי' במשניות והוצא בתיו"ט ריש קידושין ח"ל, ויש לשאול בכאן מפני מה סידר קדושין באחרונה וכו', ואילו נכרך עכ"פ לסדרו היה כותבו קודם גיטין, כדי שיבא על סדר בראשונה קדושין ואחריה גיטין ויהיה סדורם נכון. ותהיה התשובה, שסדורם נעשה כך מפני שהיה רצונו לילך על דרך הכתוב שהקדים גירושין קודם נישואין, והוא מה שאמר הקב"ה וכתב לה ספר כריתות ונתן צידה ויאלה מציתו והלכה והיתה לאיש אחר, ומתוך דבריו שאמר והיתה לאיש אחר למדנו פרק מפרקי קדושין כמו שנתבאר בגמ' מקיש הויה לניארה, ע"כ.

וְרַבִּי נראה דהך תנא דתני האשה נקנית מיירי באשה שכבר נישאת לאחד וגירשה, ולהכי לא קתני בתולה נקנית כההוא דריש כתובות לפי שאינה בתולה, ולהכי נסדר קידושין אחר גיטין דמיירי באשה גרושה, וכתובות מיירי בתולה

משהו פרוטה, [וזפרטו להרמב"ם פי"א מהל' זיכורים שלא הזכיר הא דדוקא רב כהנא וכו', ובכל גווני משמע דמהני לדידי שוה לין, ולכך י"ל דמהני כלי, אמנם בחליפין דאין צריך שו"פ, רק כלי, וגם כשאומר בפירוש לדידי 'לא' שוה לי מהני, ממילא גם בסתמא אין כאן לדידי שוה לי, ומ"מ מהני, וצכה"ג גנאי הוא לה, וממילא בכל גוונא לא מהני בחליפין כמו שלא מהני חליפין שיש בו שו"פ מטעם אפקעינהו או שאר טעמים, וכן בקרקע דלא מהני בכלי פחות משהו פרוטה היינו באינו אומר לדידי שוה לי, עכ"ל הקה"י.

וּבַמָּה נמתקו הדברים ראויים הם למי שאמרים, ברם יש להעיר על מה שכתב וא"כ כל אשה שנוטלת כלי בתורת קידושין הוי כאומרת לדידי שוה לי כיון שידעת שאין קידושין בפחות משהו פרוטה, והא הר"ן גופא כתב שם דבעינן עדים על זה, והא לך לשונו, דאי שו"פ צמדי קדושי תורה הן, דכיון שהיא נתרמזה בהן ושין פרוטה צאינה מקום אילו ידעו העדים שדרכה לתת פרוטה באתו דבר הוי ליה כאילו אמרה לדידי שוי לי, ומצואר דאע"פ דשו"פ צמדי לא סגי מה שנתרמזה בזה ובעיא עדים שדרכה להתייקר בזה כבשו"פ, והכי נמי בכלי פחות משו"פ, ולא נופל מדבריו מה שביאר דכלי מהני אלא שלא תועיל אמירתה לדידי שוה לי בלי עדים, וע"ע בר"ן לעיל דף ח' שכתב בהדיא דבעינן עדים.

אֲבָן להרמב"ם שהביא הקה"י והוצא בר"ן דף ח' דכל אדם יכול לומר לדידי שוה לי, אחי שפיר, דהכי נמי כל אשה יכולה לומר לדידי שוה לי ואי"צ עדים, כמ"ש הקה"י בעצמו, אלא הקה"י כתב "וזפרטו להרמב"ם", ובאמת אולם רק אליבא דהרמב"ם או אליבא דכו"ע ובעדים.

סימן מא

בדברי הבה"ג שמתחיל בקידושין מצד האישה ובנוסח הברכה ע"י הופה וקידושין

רבינו הגדול הבה"ג צהל' כתובות פתח בר ישראל דבעי למינסב אינתתא מיבעי ליה לקדושי ברישא וזכוכי ברכת אירוסין וכו', ובמשנ"ה שם דקדקתי שרצונו התחיל מנד האיש ובגמ' כתובות דף ז' בתולה נשאת וכן בקידושין דף ז' האשה נקנית, והתחילו מנד האשה עיי"ש.

ובקש"ת אדמו"ר הרמ"מ מליובאוויטש זוק"ל בהסקמתו עלי ספרי הדל תי' ח"ל מתחיל מנד האיש בר ישראל וכו' שהוא כלשון המשנה האיש מקדש, שהרי כן הוא לשון הכתוב כי יקח איש אשה וגו', וראה ג"כ לשון הרמב"ם ריש הל' אישות שכתב נטווו ישראל שאם ירנה האיש לישא אשה יקנה אותה תחלה בפני עדים ואח"כ תהי'

קידושין וכי גמרינן חופה שלא ע"י קידושין מחופה שע"י קידושין, ומשני אביי ודקאמרת כלום חופה גומרת אלא ע"י קידושין רב הונא נמי הכי קאמר ומה כסף שאינו גומר אחר כסף קונה חופה שגומרת אחר כסף אינו דין שתקנה, מבואר דחופה שגומרת ע"י קידושין ק"ו שתקנה בלא כסף לקנין אירוסין, ולא קי"ל כרב הונא עיין שו"ע א"ע סי' כ"ו.

י"ג הטעם דלא קי"ל כר"ה דהק"ו יש לו פירכא, שהרי החופה בשעה שקידש עמו ישראל הי' ע"י כפיה וא"כ מצינו אישות בע"כ בחופה, ורב הונא לעצמו כתב בן כסף מיהא באישות לא אשכתן בע"כ, ואי יילף חופה קונה מצינו בע"כ באישות, אלא ע"כ דחופה לא קונה, ומ"ש מאן מודעה רבה לאורייתא י"ל דה"פ דה"ל אס היו חוזרין הוה מודעה אבל כיון שלא חזרו בשעת קבלת התורה שוב הוה קבלה ושאפיר הוה כפיה בחופה.

י"ד לפי שזשעת מ"ת שנתקדשו ישראל לאציהם שזשמים הי' חופה קודם ויתלוצו תחת ההר ואח"כ אנכי ה' אלקיך וקבלת עשרת הדברות, משו"ה אן נמי מכניסין קודם לחופה ובתור מקדשין להראות חביבות ישראל להקב"ה, ועיין משנ"ה הנ"ל (סק"ד) מה שהבאתי ממנהר"ם מרוטנבורג (בתשצ"ז קטן סי' תס"ד) וסיים כל המנהגים של חתן וכלה אנו למדין ממתן תורה שה' היה מראה עצמו כחתן נגד כלה שהם ישראל ע"ש דבריו כלהבות אש, וכיון דכל עניני חתונה הם דוגמא דקבלת התורה שפיר מצרכין חופה וקידושין דוגמא דקידושי ישראל למקום ומסיים מקדש (את) עמו ישראל ע"י חופה וקידושין.

א"י דהרי דרש ר"ע (סוטה י"ז ע"א) איש ואשה זכו שכינה שריו' ציניהם לא זכו אש אוכלתן, ופרש"י שכינה ציניהם שהרי חלק את שמו ושיכנו ציניהן, יו"ד באיש וה"י באשה, לא זכו וכו' שהקב"ה מסלק שמו מציניהן ונמצאו אש ואש, ודאשה עדיפא מדאיש ע"ש. ועיין סוטה ג' ע"ב בתחילה קודם שחטאו ישראל היתה שכינה שורה עם כל אחד ואחד וכו' כיון שחטאו נסתלקה שכינה. וי"ל כיון דחתן וכלה מוחלין להן כל עונותיהם הו"ל כבתחילה קודם שחטאו, ולכן שכינה שרוי' ציניהם, והתם קאמר נסתלקה שכינה מהם שנאמר ולא יראה בך ערות דבר ושז מאחריו, ולכן דוקא בשעת נישואין דרש ר"ע איש ואשה זכו שנוהגין בקדושה שכינה שרויה ציניהם, ובגמ' (קידושין י"ב ע"ב) רב מנגיד על דמקדש בשוקא משום פריעותא, ועיין שם תוס' ד"ה משום, ונמצא דקידושין לעולם צבית דוקא ועדיף מכפה עליהן ההר ולכן שפיר אמרינן ע"י חופה וקידושין דנכנס צבית קודם ודו"ק.

י"א וי"ל צוה יש לפרש לשון ברכת אירוסין אקב"ו על העריות ואסר לנו את הארוסות והתיר לנו את הנשואות לנו

הנשאת לראשונה ובקידושין קמ"ל שאפשר לקדש אשה גרושה מאישה כבקרר והלכה והיתה לאיש אחר, וא"ש נמי דקאמר האשה זה"ל הידוע כלומר האשה שדברנו זה שלהי מסכת גיטין דסליק ממס' גיטין שגירש אשה סוטה ואתה האשה נקנית בג' דרכים ומיושבת קושית התוס', ולפי שאמרו חז"ל זכה מגרשה לא זכה קוצרתו ולכן ממשיך התנא האשה נקנית בשלש דרכים ואשה זו קונה את עצמה בשתי דרכים, כלומר שע"כ קונה את עצמה בשתי דרכים אלו, או שיזכה ויגרשנה או שימות האיש האחרון, ויש לי בזה אריכות דברים בס"ד.

י"ג עוד צוה דרבינו הבה"ג מתחיל בר ישראל דבעי למינסב אינתתא, דלא צו ללמד דין של המקדש ובאציה אופן מקדש, אלא צו להשמיענו דין דברכת קידושין ודיני כתובה וסידורין, דקודם מקדש והדר מצרכין ברכת אירוסין ומוסר לה הכתובה לאחר ברכת אירוסין כמנהגינו, [אלא דאן מצרכין ברכת אירוסין קודם הקידושין וכדעת הרמב"ם פ"ג מה"א הכ"ג, והראב"ד כתב דמצרכין לאחר הקידושין וכדעת רבינו ע"ש], עכ"פ ראינו דרבינו ממשיך בענין ברכת אירוסין וברכת חתנים, נמצא דזה גופא קמ"ל דנשים אינם בגדר צרכי ברכות אלו, ולכן שפיר מתחיל בצר ישראל וק"ל.

ב **בנוסח** ברכת אירוסין הבאתי שם צמטניה סק"ג שעמדו המפרשים על נוסח הברכה ע"י חופה וקידושין, והרי קידושין הוא לפני החופה. והעיר כקש"ת אדמו"ר מליצאוויטש בהסכמתו הנ"ל ח"ל מילתא אלצשייהו יקירא, מעתיק הנני מש"כ צוה במאמר אדמו"ר הזקן (בעל התניא) בספרו תורה אור (נח, ד) ח"ל, מה שאומרים מקדש עמו ישראל על ידי חופה וקידושין והקשו למה שינו הסדר להקדים חופה לקדושין, אלא כי החופה הוא צחינת מקיף והוא ענין שכפה עליהם הר כגיגית שזה צחינת התגלות המקיף, ולכן הוצרכו להקדים החופה לקדושין שכדי שיצאו לקבלת התורה שהוא צחינת הקדושין הוא ע"י המשכת המקיף תחלה שע"י צאו לצחינת הצטול להקדים נעשה וכו' ואז יוכל להיות ההמשכה והגילוי צחינת התורה עכ"ל"ק.

ובענייני אמרתי להוסיף על דברי האדמו"ר הזקן דכבר הקשו תוס' שצת דף פ"ח ע"א למה כפה עליהם ההר והרי אמרו נעשה ונשמע א"כ צרצון קצלו עליהם וכפי' זו למה, ובגמ' שם מאן מודעה רבה לאורייתא מאי מודעה איכא כיון שצרצון קצלו, ותי' שמא יהיו חורים כשיראו האש הגדולה שיצאה נשמתה, ויש שחלקו בין תורה שצכתב לצע"פ. והנה בגמ' קידושין דף ה' ע"א אמר רב הונא חופה קונה מקל וחומר ומה כסף שאינו גומר קונה חופה שגומרת אינו דין שתקנה וכו', אמר רבא שמי תשובות בדבר חדא דשלש תנן וד' לא תנן ועוד כלום חופה גומרת אלא ע"י

אפשר בפילגש, ולסרים חקן וכיוצא בו כיון שאינם ראויים להוליד אין ברכה הגם דאיכא מנזה אם קידש.

שנית יש לפרש דברי רבינו הרא"ש ז"ל כפי מה שפירש בו בהגהת אשר"י שם, דברכה זו אינה ברכה לעשיית המנזה משום דאין עשייתה גמר מנזה כדאיחא צפ' התכלת וכו', וכוונתו לפמ"ש ז"ל במנחות מ"ג ועיין רמב"ם הל' ברכות פ"א כל מנזה שעשייתה הוא גמר חיובה מצדך בשעת עשייתה וכל מנזה שיש אחר עשייתה ציווי אחר אינו מצדך אלא בשעה שעושין הציווי האחרון, כיצד העושה סוכה או לולב וכו' אינו מצדך וכו' מפני שיש אחר עשייתו ציווי אחר ע"ש וצחי' הארכתו צס"ד, וס"ל להגא"ה דהכא נמי ודאי קידושין מנזה הוא אבל כיון שיש ציווי אחר דהיינו מנזה פ"ו חה תכלית המנזה א"כ נהי שהקידושין נמי מנזה מ"מ אין מצדכין, ומיהו על הגשואין נמי אין מצדכין דשמא לא יזכו לצניס עיי"ש, א"כ פשוט דהקדושין נמי מנזה אלא שאין מצדכין עליהם. (ועיין מש"כ במשנה ח"ד ס' ע"ה).

דברי החותם בלב ונפש,
מנשה הקמן

סימן מג

קידושי קמנה בזה"ו

ר"ח מרחשון התשנ"ז ברוקלין נ"י יצו"א

למרבח המשרה ורוב שלום אין קץ למע"כ ידידי היקר מזה בן מזה משרידי הדור הישן פרי עץ הדור בנש"ק הרהגה"ס מוה"ר מנחם מענדל רובין (שליט"א) ז"ל, אדמו"ר וגאב"ד מוושאי יצ"ו, ברוקלין כ"י.

אחדשבת"ה צידידות נאמנה וכו', צד"ת אשר העלה ואשר הביא בצבא שצבא לפני צ"ד ואמר קדשתי את צחי הקטנה, ורעשו אמות הסיפוס איך לדון זה, ומעכת"ר לאחר אריכות דבריו סיים וז"ל צנוגע למעשה אני מצטרף בכל לב לאלו האומרים שצלי עדות נאמנה אין האב נאמן לומר צנ"ד קדשתי את צחי, ואם מציא ראי' שקדש צעדים כשרים ובלשון כשר לבעל צניס ע"ג כשתגדל אי נתנה התורה רשות לקלקלה רק בשציל שיש לו מחלוקת עם אשתו אם הילדה עכ"ד.

הנה לעצם המעשה שנעשה ליכא דבר חוץ ציינו שגם אני מודה שהאב עשה עוולה גדולה וח"ו לעשות כדבר הזה, אבל להלכה ח"ו להקל צמה שאסרה תורה ומצואר צש"ס ופוסקים הלכה למעשה שהאב מקדש את צמו כשהיא קטנה וכשהיא נערה, ואדרבה כל עיקר הדין שכתבה תורה את צחי

ע"י חופה וקידושין, דלכאורה יתור לשון יש כאן דהיל"ל אקצ"ו לארס ע"י חופה וקידושין צא"י מקדש וכו', ולהנ"ל י"ל דתקנו לשון אקצ"ו על העריות, דלארס צלי חופה נמי בכלל עריות הוא כשמארס בשוק כרצ דמנגיד, אלא התיר לנו את הגשואות לנו ע"י חופה וקידושין וכנ"ל ודו"ק.

סימן מב

מצות קידושין לשי' הרא"ש

ג' לס' כי כל העדה כולם קדושים תשמ"ז ברוקלין נ"י יצו"א מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב ברקאי כש"ת מוה"ר ש. מאיר גולדמאן שליט"א.

אחדשב"ת, צד"ת אשר העיר צספרינו משנ"ה ח"ג ס' רכ"א שכתבתי לרבינו הרא"ש (כתובות ז') דצקידושי אשה ליכא חיוב לקדש ולכן אין מצדכין על המנזה לקדש אשה מ"מ המקדש אשה קיים מנזה אלא דאין חייב לקדשה, ומע"כ תמה היכן מנאמי לרבינו הרא"ש דיש קיום מנזה צקידושי אשה והרא"ש כתב רק ונ"ל כי ברכה זו אינה לעשיית המנזה כי פריה ורביה היינו קיום המנזה, הרי להדיא דאין כאן מנזה כלל, וכן הדין הגר"פ על רס"ג מנזה ס"ט.

ולפענ"ד נראה פשוט דהנה הרא"ש כתב שם צטעם שאין מצדכין עובר לעשייתן ח"ו ועוד שצכל המנזה לפי שמוכרין עשיית המנזה מצדכין עליהן עובר לעשייתן אבל כאן אין מצדכין לקדש האשה וכיון שאין מוכרין עשיית המנזה אין צריך לצדק, והנה לא כתב רבינו וכיון שאין כאן מנזה אלא כתב שאין מוכרין עשיית המנזה אבל מנזה איכא בעשייתה.

ובאמת גם צמה שכתב ונ"ל כי ברכה זו אינה ברכה לעשיית המנזה כי פ"ו היינו קיום המנזה ואם לקח פילגש וקיים פ"ו אינו מחויב לקדש אשה וכו', מצואר דבאמת הוא מנזה אלא דכיון דאפשר זולתה אינו מצדך, דאל"כ היל"ל כי ברכה זו אינה ברכת המנזה דליכא מנזה צקידושין, וגם מש"כ שאם לקח פילגש וכו' אינו מחויב לקדש אשה מצואר דאם לא לקח פילגש מחויב הוא לקדש אשה ואז הוה מנזה.

ויורתך הדבר מפורש צמה שכתב עוד וכן הנושא זקנה אילונית או עקרה וכן סרים תמה שגא מצדכין ברכת חתנים ואין חיוב צמנזה זו שאין צה קיום מנזה פ"ו והילכך לא נתקנה ברכה צמנזה זו ע"כ, הנה מפורש דמנזה איכא צכולהו אלא שאין חיוב צמנזה זו ומה"ט לא תקנו ברכה צזה משום דאין חיוב צמנזה זו. עכ"פ מצואר דודאי קידושין מנזה הוא אלא שאין חיוב צה לדעת הרא"ש, דלקיום פ"ו

בתו הצוגרת הוא מנזה ללא רמיא עליה, היפך דעת בעלי בתים דצוגרת מנזה דרמיא עליה וקטנה מנזה ללא רמיא עליה, ועי' ריטב"א שם ועכ"פ בגמרא אמרו לשון מנזה.

[ב] **איברא** כל זה לא נזכרה אלא להעדפה אי יש צוה איסור או מנזה, אבל כעת לאחר המעשה אינו נפק"מ לנו בגדר האיסור דאע"פ דלאו שפיר עבד מ"מ הקידושין חלין וקיימין, ואפי' למ"ד דאסור לאדם לקדש בתו קטנה הדבר פשוט שאם עבר וקידש שהיא מקודשת גמורה ומה שעשוי עשוי כמצואר ברש"י קידושין שם כשהיא נערה וכ"ש כשהיא קטנה אם קיבל קידושין מקודשת ע"ש, וכ"כ בהדיא בשאילת יעב"ץ ח"א סי' י"ד, וכן מורה לשון הערוה"ש דאע"פ שאין מקדשין הקטנות בזמנינו מ"מ מה שעשוי ודאי עשוי, ואי"צ לפנינו.

[ג] **באות** צ' כתב מעכ"מ והני מילי צאב המקדש לשם קידושין ואישות או לטובת הנערה, אבל אז המשממש עם חיי בתו לקלקלה כל ימי חייה אכתי אין ראייה דאפ"ה הימניה רחמנא לקדש ואפי' בעדים, ק"ו בנאמנות אמירתו לחוד ע"כ. וראיתי לידי הגאון מהרמ"ש שליט"א שג"כ רצה לזדד מזד זה, וזידד להציא ראי' מח"ס א"ע סי' ע"ו וזנין עולם סי' ו' הוצאו דבריהם בצוה"פ סי' ד' שאף שהאמיניה התורה לאב מדין יכיר אין לך צו אלא חידושו ולא בנוגע, ורצה מזה לדמות דה"ה צהא דלת בתי נתמי לאיש הזה הדין כן.

ולפענ"ד אפי' נניח לסברת מעכ"מ וסברת הרה"ג הנ"ל שאין ראייה דאפ"ה הימניה רחמנא, מ"מ פשוט ומודה מעכ"מ שגם אין ראי' דכה"ג לא הימניה רחמנא, וא"כ עכ"פ הו"ל ספיקא דאורייתא אפילו לשיטתו, שהרי סו"ס האב טוען שקידש את בתו, ובהא ליכא פלוגתא שהתורה האמינתו ומינתה אותו שיכול לקדש, וא"כ מכח ספיקתכס שיט לכס מסברא נתייר א"א לעלמא, אמתהה.

ובגוף הדבר דפשיטא ליה למעכ"מ דאב המקדש קידושין שלא לטובתה לא האמינתו רחמנא, ועכ"פ ליכא ראי' שגם כה"ג הימניה רחמנא, לפענ"ד דברים אלו שגגה הם, שהרי משנה מפורשת הוא (קידושין ס"ד ע"א) קדשתי את בתי קדשתי וגרשתי כשהיא קטנה והרי היא קטנה נאמן, וברש"י נאמן לפוסלה מן הכהונה, נשצית ופדיתיה צין שהיא קטנה צין שהיא גדולה אינו נאמן, ובגמ' מ"ש רישא ומ"ש סיפא, רישא צידיה סיפא לאו צידיה, ולא והרי צידו להשיאה לחלל דקא פסלה מן הכהונה, הא לא קשיא וכו', והרי צידו להשיאה לממזר, כרבי עקיבא דאמר אין קידושין תופסין בחייבי לאוין וכו' ע"ש, ופרש"י להשיאה לממזר דציד האב להשיאה

נתמי לאיש הזה ומזה מצואר דאב מקדש את בתו היא רק בצתו הקטנה או נערה, ולא ניתנה לו לאב רשות על בתו הצוגרת לא לקדשה ולא לקבל גיטה ולא למעשה ידיה ולא להפר נדריה ולא למוכרה לאמה ולא לשום דבר, וכל מה שנתנה לו התורה רשות לגבי בתו הוא אך ורק כשהיא קטנה, והיאך נצא עכשיו ונאמר נהפוך הוא שאין על האב רשות על הקטנה, אמתהה.

והנני שולח לו מכתב תשובה [והיא נדפסה במשנה"י ח"ד סי' נ' ואילך ומשם תדרשנו], והנני להוסיף כאן מה שיש צו כדי להשתעשע בדברי כבוד תורתו שליט"א, ואנסה לכתוב על סדר מכתבו.

[א] **באות** א' כתב מעכ"מ וז"ל לענ"ד ההלכה פשוטה שאסור לקדש קטנה, ולא נשמע ולא נזכר במשך הדורות בכל תפוזות ישראל שאב יקדש בתו קטנה וכמ"ש הערוה"ש בסי' ל"ו, ומש"כ הרמ"א שם בסי' ל"ז בשם התוס' דבשעת הדחק מקדשין אין שעת הדחק ראי'.

ולפענ"ד הנה בשו"ע שם ס"ח כתב המחבר מנזה שלא יקדש בתו כשהיא קטנה עד שתגדיל ותאמר בפלוגי אני רואה, הג"ה י"א דנוהגין צוה"ו לקדש בנותינו הקטנות משום שאנו בגלות ואין לנו תמיד סיפוק כדי לרכי נדויא, גם אנו מתי מעט ואין מוצאין תמיד זיווג הגון, וכן נוהגין עכ"ל. וא"כ מש"כ מעכ"מ דההלכה פשוטה שאסור לקדש קטנה, הרואה יראה צארי היטב במחבר רמ"א שאינו כן, שהמחבר לא כתב שיש איסור צוה, רק מנזה שלא לקדשה, וכמ"ש הב"ש, וגם בשו"מ שאילת יעב"ץ ח"א סי' י"ד כתב כן בדעת הרמב"ם והטור והמחבר שהיא רק מנזה ולא איסור וז"ל ולהטור והצאים אחריו דקיימי בשיטת הר"מ ז"ל איסורא נמי ליכא, אלא מנזה היא להמתין עד שתגדיל, ולדבריהם ז"ל דלא קיימא הך דרצ דאמר אסור עי"ש וצח"מ שם, וגם הרמ"א לא נחלק ע"ז אדרבה הביא דעת התוס' דנוהגין צוה"ו לקדש בנותינו הקטנות, וסיים וכן נוהגין, ואע"פ שהרמ"א חשש בסעיף שלפניו למ"ד דאסור לקדש בתו קטנה אבל למעשה ודאי לא ס"ל איסור צוה, אדרבה כן היה נהוג.

ובאמת כי גמ' מפורשת הוא (קידושין ס"ד ע"ב) המקדש את בתו סתם אין הצוגרת בכלל, ובגמ' שם הא קטנות בכלל, ומשני הכא במאי עסקינן דשיתיה שליח (כלומר בתו הצוגרת עשאתו שליח לקדש לה והלך האב וקדש הקטנה במקומה) מהו דתימא כי מקבל קידושי אדעתא דידה קא מקבל ותהי' הצוגרת מקודשת שעשאתו שליח קמ"ל לא שציק איניש מנזה דרמיא עליה ועבד מנזה ללא רמיא עליה. והנה מצואר דלקדש בתו קטנה מנזה דרמיא על האב הוא, ולקדש

בעצירה ותפסל מן התרומה. ומצואר דלרצנן וקיי"ל כוותייהו דקידושין תופסין בחייבי לאוין יכול האב לקדש את בתו לממזר או לשאר פסולים, ולפוסלה.

ועיין פני" קידושין שם שעמד על זה וכתב הא דפשיטא ליה לתלמודא דציד האב להשיאה לפסול לה ולא אמרינן דלא זכי רחמנא לאב אלא בקדושי היתר אבל דאיסורא לא זכי ליה, היינו משום דציהא ענינא גופא דכתב רחמנא את בתי נתמי לאיש הזה דכתבי צפרשת מוטיא שם רע כתיב נמי ולו תהיה לאשה, ודרשינן בסיפרי אשה הראויה לו למעט אשה שאינה ראויה לו, אלמא דאע"ג דאינה ראויה לו אפ"ה הוו קידושי מעליא מה שקידשה לו האב ע"כ, והרי מצואר להדיא דאפי' לרעתה יכול לקדשה ולפוסלה, ואפי' לממזר, וזה ודאי שעושה כן לרעתה, וגם אם יש לו נגיעה בדבר.

ועוד איתא בקידושין שם א"ר הונא אמר רב מנין לאב שנאמן לאסור את בתו מן התורה שנאמר את בתי נתמי לאיש הזה, לאיש אסרה הזה התירה, פירש"י לאיש אסרה על הכל שאין יודעין למי וכי אמר הזה התירה, וכ"ה בכתובות דף כ"ג ע"א. הרי שהאב יכול לקדשה ולא לומר למי קידשה כך שמהא אסורה על כל העולם.

עוד ראה ברורה מהא דאמרנו בקידושין ג' ע"ב שאני צושת ופגם דאציה שייך בגווייהו, ופירש"י שיש לו דין חלק בהן שיש צידו לצישה ולפוגמה בשביל ממון שיתנו לו, דאי צעי מסר לה למנוול ומוכה שחין דהויא לה צושת ופגם וכי. והנה מצואר דע"ס הדבר שיכול לקדשה למנוול ומוכה שחין דבר צרור שאינה לטובתה רק לרעתה ועכ"ז יכול לעשותה. וכ"ה בב"ק (דף פ"ו ע"א) דאי צעי מסר לה אציה למוכה שחין, פירש"י דכתבי את בתי נתמי לאיש הזה, אלמא צידו לתתה למי שירצה הלכך כסף קדושין נמי לאציה ע"כ. וכן בכתובות (דף מ' ע"ב) מסתברא דאציה הוי דאי צעי מסר לה למנוול ומוכה שחין, ופירש"י מסתברא דצושת ופגם דאב הויא שהרי צידו לצישה צושת בעילה ולפוגמה בפגם בעילה, דאי צעי מסר לה לקדשה צציהא, למנוול ומוכה שחין כדתנן לקמן האב זכאי צבתו בקידושי' בכסף ובצטר ובצביאה וכיון דצידו ליטול ממון לפוגמה ולצישה צושה זו השתא אפסקדיה האי דפגמה ע"כ.

ובבתובות (מ"ז ע"א) ובשאר מקומות צ"ס אמרו האב זכאי במציאתה משום איבה, ופי' התוס' דאיבה היינו שלא יקדשה למנוול ומוכה שחין. ומצואר כי ציד האב לקדש את בתו למי שירצה ואף למנוול ומוכה שחין, גם תיקנו לו זה שיהא מציאתה לאציה שלא יקדשה לאלו וירוויח ממציאותיה.

ד] ומהבא איכא להוכיח עוד, דאפי' נימא דאסור לאב לקדש את בתו קטנה מ"מ אם עבר וקידש קידושי קידושין כמ"ס לעיל, שהרי צגמ' מצואר דציד האב למוסרה למנוול ומוכה שחין, וזה ודאי דיש איסור למוסרה לו שהרי הוא מן אותן שכופין אותן להוטיא כדאיתא שם צמשנה (דף ע"ז ע"א) ואלו שכופין אותו להוטיא מוכה שחין וכו' וכ"פ צא"ע סי' קנ"ד ס"א, והגע ע"מך אפילו אשה נשואה שנעשה הבעל אח"כ מוכה שחין כופין אותו להוטיא, כ"ס שלא יקדשה אציה וימסרנה לו, והאיך ציד האב לקדשה לו צו צומן שכופין אותו להוטיאה, ועל כרחק דאע"פ דהאב לאו שפיר עביד צמה שמקדשה למוכה שחין מ"מ קידושי קידושין וחלין, וה"נ אע"ג דלאו שפיר עביד צמה שקדשה והיא קטנה דמ"מ הקידושין חלין, ו"צ צס"ד.

וגם זה פשוט דמה שהאב נאמן היינו צלי עדים, דאי יש עדים לא שייך נאמן, אלא ע"כ שכל נאמנות האב הוא כשלא הביא עדים כלל, והטעם כדאמר רב אשי (קידושין שם) רישא הימניה רחמנא כרב הונא דאמר רב הונא אמר רב מנין לאב שנאמן לאסור את בתו וכי לאיש אסרה הזה התירה וכי ופרש"י אסרה על הכל שאין אנו יודעין למי וכי ע"ס, הנה מצואר דהאב צעצמו דציבורו יכול לאסרה על כל העולם ואי"ל להביא ראה לדבריו. וכן מוכח שם לעיל מיניה צדף ס"ג ע"ב גבי האב שאמר קדשתי את בתי ואיני יודע למי ואיציעא להו מהו לסקול על ידו ע"ס, ואילו הי' עדים לדבריו מאי איציעא להו דהא על פי שנים עדים יקום דבר אמר רחמנא צין צדיני ממונות וצין צעריות וכדאמר צריש גיטין ובקידושין דף ס"ה ע"ב ופשוט מאד, ועי' רש"י שם מהו לסקול על ידו של האב כלומר על פיו אם אמר קדשתי את בתי "ועדי קידושין אין צאין לפנינו" וזינתה מהו להחזיק על פיו, ועוד כתבתי צזה צשו"ת משו"ת ח"ד סי' נ', ואין להאריך צדברים פשוטים.

ה] והל"ו ראיתי מש"כ ידידי הרה"ג בעל שרגא המאיר (שליט"א) [זו"ל] שאין אדם משים עצמו רשע לקדש צלי שידוכי וממילא הכא נמי. ולא הבנתי כוונתו צזה, חדא דמי הגיד לו שלא עשה שידוכי קודם שקידש, והשנית אטו מי שיקדש צלא שידוכי הקידושין צטלי, ח"ו לומר כן, והכי מוכח צגמרא בקידושין (י"ב ע"ב) ההוא צברא דאקדיש צשוטייתא דאסא צשוקא וכי' שלא ליה נגדיה כרב ואצטרין גיטא כשמואל, ומצואר דאע"פ דקדיש צשוקא קידושי קידושין, וה"נ כולהו כחדא תניין רב מנגיד על דמקדש צשוקא ועל דמקדש צציהא ועל דמקדש צלא שידוכי ועל דמצטל גיטא ועל דמסר מודעא לגיטא, וכן מפורש צרמב"ם פ"ג מה"א הכ"צ ו"ל וכן המקדש צלא שידוכין או המקדש צשוק אע"פ

שקידושיו קידושין גמורין מכין אותו מכות מרדות כדי שלא יהא דבר זה הרגל לזנות וידמה לקדשה שהיתה קודם מתן תורה, ונפסק בטוש"ע א"ע סי' כ"ו ס"ד, איצטרא דהרמ"א שם כתב וי"א שאין מכין אס קידש בכסף או בשטר אפי' בשוק וצלא שידוכין (טור בשם הרא"ש) ולא ראימי מימי שהכו מי שקדש צלא שידוכין ע"כ.

גם עלה דעתיה דבר נכון דאולי האיסור לקדש צלא שידוכי לא נאמר בצא המקדש את צמו, והוא לפמ"ש הרמב"ם הנ"ל הטעם דרב מנגיד אמאן דמקדש צלא שידוכי כדי שלא יהא דבר זה הרגל לזנות וידמה לקדשה שהיתה קודם מ"מ, ולפ"י יש לומר דזה דוקא בצאדם המקדש אשה לעצמו צלא שידוכי דזה דומה לקדשה ויחטפו איש אשתו, אצל אצ המקדש צמו הקטנה והצת אינה שם צכלל, וגם שצריך עוד להכניסה לחופה, אינו דומה לקדשה שזה ענין שממהרים לצאת ולצוא וזה אינו שייך כשהאצ מקדש את צמו צלא שידוכי, ואינה צריכה לדעת לא מן השידוכין ולא מן הקידושין, ואין צוה הרגל לזנות, גם קודם מ"מ או לא היה דין זה שאצ מקדש את צמו, ועי' מ"ש הרמב"ם פ"א מאישות ה"א קודם מת"מ היה אדם פוגע אשה בשוק וכו' ודו"ק.

ו וראיתי שצדד עוד עפמ"ש התוס' כתובות ט' ע"ב ד"ה אי שאס לא מכיר צפ"פ אינו נאמן לומר פ"פ מצאתי, וכאן נמי יש לצדד ולומר שלא ידע סדרי קידושין רק הורו לו לומר כן צפני צ"ד. וצמחמת"ה דצרים אלו אינן ראויים להאמר, דא"כ אפי' שני עדים שראו איך שראובן קידש את לאה לא יהיו נאמנין מפני שאינם צקיאין צטיב קידושין, או אולי התתן המקדש צריך להיות צקי צטיב קידושין וצל"ו אין קידושיו קידושין, ופשיטא שאינו כן, וה"ה האצ שיכול לקדש את צמו והתורה האמינתו ע"ו אי"צ להיות צקי צכלל צסדר קידושין, וכל שקיבל פרוטה עבור קידושי צמו צפני שני עדים הרי היא מקודשת, וכל שאומר שקידש את צמו נאמן ואין צריך לנאמנות זה שום צקיאות, ואס כדצריו יעקור כל דין קידושי הצת ונאמנותו אף צלי מקרה רעה כנ"ד, מפני שאין האצ צקי צסדרי קדושין, ואדריצה אן צמי שאינו צקי מחמירין יותר, אצל להקל ולצבצ קולות ע"ג קולות צקידושי תורה וצאיסור חמור של א"א אמתמה, וראה צצ"ש סי' מ"ט סק"ד דמסדר קידושין א"צ להיות צקי צטיב קידושין.

ז עוד כתב שם דכיון דאסור לאדם לקדש צמו קטנה עד שחגדיל שייך לומר אין אדם משים עצמו רשע וצטלו הקידושין. ואני אומר חס מלהזכיר דצר כזה מה שמצואר צכל המורים דהס קידושין גמורים לצו"ע, ואין שום חולק צדצר אלא על לכתחילה אי לקדש או לא לקדש, אצל לומר דלא הוה קידושין לא מצינו וכמ"ש צסמוך.

ח וראיתי להגרמ"ז שליט"א שיצא לחפש צד היתר עפי"ד הגמ' צכתובות (דף ל"ו ע"ב) דאתי צי תרי ואמרי לדידהו אמר להו זייפו לך, ומצואר שם שאס נתפסו כמה כתי עדים שקריים וצסוק צאה כת עדים כשרים העדים נאמנים שכל ישראל לא הוחזקו לשקרנים, וה"נ י"ל שהגם שנאמן שקדש את צמו היינו מה שנוגע לעצמו אצל מה שנוגע למקדש ועדים אטו הוחזקו לעשות מעשה רשע וז שצעיני העולם יוחזקו כרשעים, ומה להס צצע צדמיו צרדתס אל שחת, ואינו דומה לזמן חז"ל שה" עניני קידושין פשוט אצלס אצל צרור שצוה"ז כל אדם פשוט יודע שאין סידור קידושין מסור לצאו"א ואף אחד לא יעשה כזאת אמרינן אטו כל ישראל מי הוחזקו.

ואומר אני שצקיה כאן לחסידותיה וישרותיה, שהרי צעצמו כתב שם לעיל מיינה דליכא כאן איסורא ולא שייך כאן לומר אין אדם משים עצמו רשע, וכיון דליכא גציה איסורא היאך נאמר דלגצי עדים הו"ל עד רדתס לצאר שחת, ואיך ימצא איסור לעדים מה שאינו אסור לצא.

גם מה שרצה לצדד שם דלהרשד"ס (א"ע סי' ט' הו"ד צפתחי תשובה סי' ל"ו סקיי"א) נמי דשוי איניש נפשיה חתיכה דאיסורא היינו דוקא כל זמן היותה קטנה צידו לאוסרה, אצל לאחר שצגרה אינה צרשותו רק צרשות צעלה שקדשה לו, וכיון שיש עדים שאין כאן מקדש או צתורת אן סהדי, אין כאן לא רשות צעל ולא רשות אצ, ויפה עשה סקיים ולא נתפניתי לעיין למצוא מקור לזה, דפשוט צגמ' שם מצואר דכל שאמר צקטנותה הרי וז מקודשת או מגורשת נאמן אפי' לכשגדלה, אלא שאינו נאמן לומר צגדלותה מה שלא אמר צקטנותה, אצל כשאמר כך צקטנותה נאמן לעולם אף לכשתגדל וזה פשוט מאד, ואין צריך להאריך צזה.

ולמעשה לפענ"ד האצ נאמן מן התורה שקידש את צמו ואין שום היתר ח"ו להקל צאשת איש, ויש ליזהר צילדה וז צכל חומר של א"א, הן לגצי יחוד והן לשאר דצרים עד שירא ה' וירחס עליה שיצא האצ ויאמר כי הוא זה, ואוי לו ואוי לנפשו אס רק לצער את צמו צא ויהיה מתחייב צנפשו וצנפש צמו אס יגרוס לדחות את צמו ותצא לתצבות רעה ח"ו, אצל עד התס מי שמקיל צדצר מקיל צאיסור א"א מה"מ.

ט באות ו' נגע ופגע צההולכין לערכאות ומשתמטין צחוקי המדינה וכתב מעכ"ג סכצר התירוהו הפרושים צעוה"ר, גם אני יודע צעוה"ה וכמעט נתתי כל כחי לנחוס נגד אלו ההולכים, ואס צאו פריצים וחללוהו אין זה פוטר מללחוס נגד חילול השם והתורה.

גם צעיקר הנחתו של הקצה"ח צחו"מ שם דחרש דומה לעכו"ם דלא אחי לכלל שליחות, לפענ"ד ז"ע מדברי מהרי"ל בתשובה סי' קצ"ו שכתב שם דשונה וחרש צעלי מנות הם והיו מהני שליחותיהו אלא שחברים דעת ע"ש, אבל נכרי לאו צר שליחות הוא בעצם וז"ע.

איברא מאחר שהרווחנו בדברי הרא"ש ז"ל דקטנה מתקדשת לעצמה היכא דזכות הוא לה הגם שאין לה קידושין כלל דהתורה מסרה בראשונה אציה, וגם חכמים לא תקנו לה קידושין צחי אציה, מ"מ מתקדשת מטעם זכיה וזכין לאדם, א"כ לכאורה דעת לנבון נקל ליישב נמי שיטת הר"י צר צרוילי הוצא צראצ"ן (צשו"ת שצקסה"ס) בן י"א שנה שקידש לו אציו אשה והצריכה גט מטעם דקיי"ל צכ"מ זכין לאדם שלא בפניו, והמהרי"ק שורש ל"ב הביאו, וצשו"ת מהראנ"ח סי' מ"ז חש לדבריו, ומהרי"ט א"ע סי' מ"א האריך להקשות עליו מהא דצעי ר"ל (קידושין י"ט ע"א) מהו שיעד אדם אשה לצנו קטן, ועיין משנה למלך פ"ו מגירושין ה"ג וצנו"צ קמא סי' ק"ב ס"ג ס"ד מה שהאריך בזה, גם צשו"ת הרי"ם א"ע סי' כ"ו האריך הרבה ליישב דברי הרי"ב, ולפמ"ש הרא"ש ז"ל הרי סברא זו איכא נמי בקטן דזכין לו לאדם, וכיון דלגבי קידושי קטנה מהני זכות אציה לקדש עצמה הגם שאין לה קידושין לעצמה ה"ג מהני לקטן.

ומיושב בזה קושית המוס' (יצמות ס"ב ע"ב ועוד) על הא דודעת כי שלום אהלך זה המשיא צניו סמוך לפירקן, וכתבו המוספות ואע"ג דקטן לא תקינו ליה רבנן נשואין כדאמרינן לקמן בפרק אלמנה (יצמות דף ס"ח.) מ"מ להכי תקינו ליה נשואין דלא היא צעילתו בעילת זנות. וצמד"ש (ילקוט"ש איכה רמז תת"ר"ג) עה"פ רבתי עם, דבר אחר העיר רבתי עם עיר שמתכוונים לפרות ולרבות בתוכה, כיצד תינוק בן שנים עשר משיאין לו אשה צת עשרים שנה כדי שמתעבר ותלד וכו', וז"ע וכי כל העולם נהגו לקדש בלא קידושין, אבל להנ"ל אחי שפיר, דהיכא דאציו משיאו אשה ינחא ליה לצנו והו"ל זכיה וזכין לו, ובפרט שהטילו חכמים חיוב להשיאו והו"ל מצוה על האב וניחותא לכן ושפיר הוה מצוה לכתחילה.

סימן מה

מי שנשא אשה ואח"כ נתברר שיש לו אשה אחרת
 עש"ק לסדר ובנ"י יוצאים ביד רמה התשמ"ז ברוקלין נ"י יצו"א מע"כ ידי"ג הרב הגאון ור"ח חוב"ט שכלו זך וישר כש"ת מוה"ר דוב אהרן בריומן שליט"א, רב ומו"צ בפילאדלפיה יצו"א.

אחדשבת"ר צידדות נאמנה וכו', בדבר שאלמו באחד שבא שיסדר לו קידושין והרב עשה כדת

האמנם דבר אחד אגיד הגם שיש עוולות גדולות צחתי דינים, אבל בכל זאת יש לדעת ולהצדיל הצחי משפט של הערכאות והשופטים שלהם גרועים הם אלף פעמים ככה, ופעם התלונה לפני אשה אחת על הדיינים שרק מצקשים כסף, וכאשר שאלתי אותה כמה כבר שילמה להעו"ד נתציישה ואמרה דכבר על הריטועינער [מעות קדימה] הנחתי למעלה ממחמשים אלף דולר, ושוב נחתי עוד עשרים אלף דולר, וכעת זרק העו"ד את התיק שלי ושלח לי הציתה שאני חייבת לו עוד עשרים אלף דולר, ועדיין לא הגיעה עד הסוף, הנה יאל הפסקה בהפסקה, כי לדעתי עדיין לא נמנאים דיינים שלוקחים מנזד אחד הון עתק כזה, הגם שח"ו אין אני מנדיק קיחת כסף מהנלדדים כל כך, וגם האמת כי לא אלמן ישראל ומי שרונה צחמת מוליכין אותו מן השמים למנזא צית דין של אנשים חכמים יראי ה' להוציא כאור דינו כדת וכדין בעזה"י.

ובצאתו מה הוא אומר י"ר שיאמר פי דבר אמת, אלו דברי ידי"ג דושו"ט והמעתיך לאריכות ימיו ושנותיו בבריות גופא ונהורא מעליא עבד נרצע לאדוניו החותם בלב ונפש, **מנשה הקטן**

סימן מד

חרש אי דומה לקטן או לעכו"ם

באבני מילואים א"ע סי' ל"ז סק"ג עמד ע"ד הרא"ש (קידושין דף י"ט) דאמר לה אציה צאי וקצלי קידושין הוא מדין שליחות, הגם דאין שליחות לקטן מ"מ היכא דהשליחות הוא לטובתה ולזכותה יש שליחות לקטן, ותמה עליו מפ"ק דצ"מ (דף ח') בזה דאמרו שם חרש ופקח שהגציהו מציאה תרווייהו לא קני דמגו דחרש לא קני פקח נמי לא קני, ולפי מה שכתב הרא"ש דקטן נעשה שליח כל שהוא לטובתו א"כ חרש נמי דלא גרע מקטן אמאי לא הוי כשני פקחין שהגציהו דאמרינן דה"ל כל א' כאילו הגציה החצי לחצירו וצחרש נמי נימא הכי דה"ל שלוחו של הפקח דה"ל לזכותו ולטובתו דיקנה המצאה דאם פקח לא קנה החרש נמי לא קנה וז"ע. הרי דפשיטא ליה להאצנ"מ דחרש וקטן דין אחד להם.

וזוה פלא שבעצמו האריך לפלפל ולבאר בקצה"ח סי' רמ"ג סק"ו דצחרש אין מוכין לו כיון דלא אחי לידי שליחות לעולם, והציא רא"י מגמ' צ"מ דף ע"ב קטן דאחי לידי שליחות אית ליה זכיה נכרי דלא אחי לידי שליחות לית ליה זכיה ע"ש, ומצואר דשאני חרש מקטן, ולפי"ז לק"מ מה שהקשה על הרא"ש. גם צאצ"מ גופי' סי' א' סק"א ד"ה ולפי מה שכתבתי בקצה"ח הביא דבריו שבקצה"ח הנ"ל ומנאלו דבריו סותרים וזע"ג.

לזרר אם הוא רווק או לא והציא תעודת רווקות וכתומו הלך הרב וקדר לו קידושין ואח"כ נתזרר ששקר ענה ונשוי הוא לאשה אחרת ולא גירשה, ואחר שנודע הדבר ערק האי בר נש לעלמא, והאשה זעירה לימים זוכה על מר גורלה ונשאל מעכ"ת אי יש מקום לזטל הקידושין מעיקרא ולהתירה זלי גט משום דפשוט שעל דעת כן לא קידשה נפשה, ומעכ"ת האריך הרבה דין זיטול קידושין זדיני ע"מ ואומדנא דמוכח כי ה' הטובה עליו והראה חילו לאורייתא.

ולפענ"ד הנה דיני תנאי ארוכים רבו כמו רבו פארותיה וזש"ת משנ"ה ח"צ הדפסתי קונטרס זדיני תנאי זגיטין עיין שם זסי' קצ"א והלאה, וע"ע ח"ד סי' קמ"ד ענף ה' וסי' רמ"ת, והזאתי שם זדרי זעה"מ זמס' זינא שהקשה לפי מה דקיי"ל זדעינן תנאי כפול וכל שלא כפלו לתנאו המעשה קיים והתנאי זטל א"כ היאך אפשר דנסמוך על אומדנא דמוכח והרי אפילו היכא דפירש תנאי להדיא רק שלא כפלו ולא הקדימו למעשה התנאי זטל והמעשה קיים כ"ש היכא דלא עשה תנאי כלל ורק אנתו אומדין דעתו שזה היתה כוונתו אמרינן דהמעשה זטלה ומזטלין המעשה ע"פ אומד דעת ז"ד שלנו, ותי' דשאני היכא שהוציא התנאי זשפתיו ממי שלא הוציאו זשפתיו וגלה זדעתו, שזה שגלה זו דעתו יש לומר אם היה מוציאו זשפתיו היה מוציאו כהלכה וזה הוציאו זשפתיו ולא הוציאו כהלכה כמו שאנו למדין מתנאי זני גד זני ראובן אין תנאו כלום והמעשה קיים ע"כ, וזדידן לכאורה אין לך גילוי דעת גדול מזה מה שזקשו ממנו תעודת רווקות וכיו"צ שזרזונה להתקדש לפני דוקא.

ובריני אומדנא וגילוי דעת עי' קידושין מ"ט ע"ב ודף נ' ע"א ותוס' ורש"א שם וכתובות ל"ז ע"א ועוד, והזכרים עתיקין. וזגוף הדבר הגם שכתבו הפוסקים דגם זזה"ו פוסקים דיני אומדנא וכמזואר זטוש"ע סי' רמ"ו ועוד כמה מקומות זא"ע ועיין זכנה"ג ח"מ סי' ט"ו סק"ו ומרהי"ק שרש י"ד וק"ח ושרש קכ"ט וכתומים סי' ס' סק"ט, מיהו כתבו הפוסקים דאנן האידנא לא זקיאין זשיעור אומדנא כמו שהיו זקיאין זזה חכמי התלמוד עיין חכ"ס סי' קל"ה זשם תשו' הרא"ס ועע"ש זסי' קט"ו ועיין ח"ס א"ע סי' ע' וסי' ק"ב. והארכתי זדיני אומדנא זס"ד זספרי שו"ת משנ"ה ח"ב סי' ל"ב, וח"ו סי' רפ"ה, ועיין עוד זספרי משנה הלכות על זזה"ג כתובות סי' ר"ד ורי"א ורמ"ג.

ומעב"ת הן כל יקר ראתה עינו והציא מתשו' ח"ס א"ע ח"א סי' פ"ב זעזדא דהוא אמר שהוא עשיר ונמנא עני אמר שהוא למדן גדול ונמנא אפי' זורתא דשמעתתא אינו יודע, ודן זמתני' דפרק האומר קידושין ס"ב

ע"א ורמז"ס ספ"ח מהל' אישות המקדש את האשה ואמר סבור הייתי שהיא כהנת מקודשת הואיל ולא הטעתו, שהוא הטעה את עצמו, ומשמע דמ"מ אם הי' גילוי דעת שזכגון זו לא יתרוו דאינה מקודשת, אלא שעמדו נגדו זדרי התשז"ץ זתשובה ח"א סי' ק"ל זדעתו דדוקא זאמר על מנת זשעת הקידושין הוא דאיכא למימר הטעתו, אצל אם הוציא קול על עצמו וזשעת קידושין לא פירש כלום לא כל כמינה לזטל הקידושין זטענת סבורה הייתי דהו"ל זדריס זזלז עיי"ש. וזעזדא דהמת"ס הי' אומדנא גדולה שלא היתה האשה מסכמת להתקדש לו אם לא שהוא עשיר ולמדן מופלג, ועכ"ו לא מלאו לזו לעשות מעשה לזטל הקידושין.

זב"ה שכתב מעכ"ת זזכאן אומדנא גדולה מאוד לפענ"ד אינו מוכח הדבר, דיתכן שאם הי' מגלה לה לעזמה הדבר זחשאי היתה מתרצה אם לא היה נתפרסם הדבר, דאיתתא זכל דהו ניחא לה, ואי משום איסור חדר"ג הא אפילו זאיסור תורה כתב הר"ן זפ' אלמנה זיזיית דאין לדמות איסור למומין, זזאיסור אפשר יערב עליו המקח, וה"נ ליכא אומדנא דמוכח. (וע"ע גיטין דף מ"ה ע"א זזנתיא דרב נתמן דשמעינהו רב עיליש דאמרו עדי גזרין ונהרדאי גזרין וכו', וכתובות דף נ"א ע"ב הני נשי דגזבו גזבי וזבן נר מרזי להו ע"ש).

וברתשו' נזכ"י א"ע מהדו"ת סי' נ' דן זאשה שזשאת לכהן זחזקת שהיא אלמנה ואחר הנישואין נתזרר שהיא גרושה וכן זסי' פ' דן זמי שזשא זחזקת ישראל כשר ורווק ואח"כ נודע שהוא משומד ר"ל ויש לו אשה נזרית זאיה מקום, וזשני השאלות זרחו הבעלים לעלמא, והנזכ"י לא התיר זזזיל קידושי טעות מכח זדרי הר"ן הנ"ל דאין לדמות איסור למומין, זזאיסור אפשר יערב עליו המקח, וע"ע אחיעזר ח"א סי' כ"ז ואגרות משה א"ע ח"ד סי' פ"ג אות ז' שנתלקו זחייבי לאוין. וזמקום אחר הזאתי מדברי האזני מילואים זילוק נכון זין חייבי לאוין דתפסי קידושין לכו"ע וזין איסורי דרבנן או פסולי עדות דרבנן דלדעת הרי"ף וכמה פוסקים אמרינן זזטלו הקידושין כיון דעדים פסולים דרבנן וכן המקדש זחיטי קורדנייתא ער"פ וכיונא זו עיין ז"י א"ע סי' מ"ב ורש"י גיטין ל"ג ד"ה כל, וזספרינו תשו' משנה הלכות ח"ב סי' ל"ב ול"ג וח"ג סי' קמ"ג וסי' ק"ג.

ועוד נראה קצת שאם הי' השידוך נעשה ע"י שדכן ומעולם לא הכירו זה את זה מקרוב כנהוג אצל היראים ואחר הקידושין נודע לה שיש לו אשה אחרת זזה יש לומר שלא נתרצתה לו זשעת קידושין רק ע"ד זה שאין לו אשה אחרת, שהרי אין שום טעם שמתרצה לו, ואפילו מתרצה לו לאחר קידושין הרי היו קדושי טעות, אצל זזה"ו זאלו שיונאים זשוקי

והגני בזה ידידו המברכו בברכה המשולשת שיזכה להרביץ תורה וינהג עדרו על מי נח על התורה ועל העבודה ולא יכשל ח"ו בדבר הלכה עדי יבוא ינון ולו יקחה עמים כמים לים מכסים, המצפה לישועת ה' ברוב רחמיו וחסדיו בלב ונפש,
מנשה הקמן

סימן מו

**בנידון שהתירו אשת איש בלא גט בתואנת
 מקח טעות**

ד' בשלח התשס"ג ברוקלין נ"י יצ"א

מע"כ הרב הגאון הגדול מוהר"ש משאש שליט"א, גאב"ד ירושלים עיה"ק ת"ו.

אחד שב"ג זידידות נאמנה, אל עבר פני האירו פסקי הדר"ג הראשון וגם השני בזוג זעיר בחור בן ישיבה שנשא בתולה חרדית שנשאו צארה"ק כדת משה וישראל, ולאחר כמה זמן שדרו יחד כדרך כל העולם נסתבך הצעל בכרטיסי אשראי ונתפס על גניבה ונלקח לערכאות, אז עזבה האשה את צעלה והלכה לז"ד אזורי צירושלים, והז"ד פסקו שלא בפני הצעל לכופו לגרש את אשתו, אך לא נסתיימה מילתא בפסקא דא, אלא נחגגלג הדבר מטעם אשר לא ידוע לנו ומצלי להתחשב עם הז"ד האזורי והפסק דין שלהם זאת האשה ושלוחיה לפני רבנים פה עיר רבתם עם ברוקלין יצ"ו ופתחו ודנו בדבר שנית כאילו הוא דבר חדש ושזו שלא בפני הצעל ובלתי ידיעתו, והוציאו פס"ד חדש להחיר את האשה הנ"ל לעלמא צלי גט כלל ולצטל הקידושין ולהפקיעם למפרע, וטעמם ונימוקם עמם א[ן] שיש לחוש שהצעל חולה בחולי "איידס" המתדבקת ואסור לה לדור עמו. בן מה שחוששים שיש לו מחלה זו הוא מפני שהצעל היה רועה זונות הרבה שנים קודם הנישואין, והעידו על זה דז"צ דיוהנסבורג והמדינה. ג] שהצעל הוא מומר ומראה עצמו כדתי, והוא מצוע. והעלו על הכתב טעמם וראיותיהם ושלחו למע"כ הגראש"ל להסכים עמהם, והגראש"ל פנה מכתבם למע"כ ?הדר"ג שליט"א, ומע"כ"ג דן לפי תומו בהסתמכו על אמיתת הדברים אחרי שחזקה על ז"ד שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מזכור ואמת, וסמך עצמו בשתי ידי על "רבני ברוקלין" ונטה דעתו להצטרף להחיר האשה צלי גט.

אח"כ נתזרר הדבר ע"י אבי הצעל שהציא בדיקת דם מלאבזריטאריא ששקר דיצרו, ואין לו לצעל מחלה מתדבקת כלל, לא מיניה ולא מקצתיה, וגם על הגביית עדות מזד"צ דיוהנסבורג שהיה רועה זונות קודם החתונה ג"כ נתזרר ששקר דצרו "רבני ברוקלין", והזד"צ דיוהנסבורג מעולם לא העידו עליו כלום ולא גבו עדות מישראל, אלא היה שם נוצרי אחד ממונה מן המלכות והוא אמר ששמע

צראי וילכו שניהם יחדיו ולפעמים ינהגו כך מימים ימימה עד שמתרצים זה לזה טרם יבואו בקשר החיתון אשר כה"ג אפשר שגם אם יתזרר לה שיש לו אשה ג"כ היתה רוצה זו רק שיגרש את אשתו הראשונה, וכה"ג ליכא אומדנא דמוכח שלא היתה מתרצית לו באופן כזה, וזנ"ד אם היה ההתקשרות ביניהם באופן הנ"ל ליכא אומדנא דמוכח שלא היתה מתרצית ואינם קידושי טעות.

והאמנם מה שרצה לומר דצוה"ז כיון דעבר אחרם דרגמ"ה צטלו הקידושין, הגם שצבעמנו הרגיש מכמה מקומות דא"ל לומר כן, אמנם לפענ"ד פשוט דמעולם לא גזר רגמ"ה שלא יחולו הקידושין, עיין צשו"ע א"ע סי' א' סעיף י' ר"ג החריס על הנושא על אשתו וכו' ולא החריס אלא עד סוף האלף החמישי הג"ה וכו' וכופין בחרמות ונדויין מי שעובר ונושא צ' נשים לגרש אחת מהן, וי"א דזומן הזה אין לכופו מי שעבר חר"ג מאחר שכבר נשלים אלף החמישי ואין נוהגין כן, ובפתי"ש זיין לנז"י שהציא חבל פוסקים שגזירת רגמ"ה לא היתה אלא על תחילת נשואין ואם עבר ונשא שוב אין כופין אותו להוציא, והוא ז"ל חלק עליו דדעת פוסקים שלנו שכופין, ועיין באו"ח פ' חבל אחרונים בנושא צ' נשים אי כופין אותו להוציא ואי חייב לגרש שתייהן ולהחזיר אחת או די לו במגרש אחת ומסתבר שצריך לגרש השנייה שנשאה באיסור אם לא שהראשונה הסכימה מדעתה כ"כ הרש"ל בתשו' סי' י"ד, עכ"פ כולם פה אחד כתבו שחייב לגרש אחת מהן ולא עלתה על דעת אדם לומר שהקידושין צטל מעצמו מחמת החרס ואי"צ לגירושין, ולא מיבעיא למ"ד דצוה"ז הוא קיל מחמת שלא תקן רק עד סוף אלף החמישי, אלא אפילו למ"ד שהוא בתקפו גם היום מ"מ לא עלה על דעת שום אחד מהפוסקים לצטל הקידושין כנ"ל, ועיין שו"ת אמרי אש ח"צ א"ע סי' ד' וצשו"ת אבני נדק (סיגוט) סי' ל"ט דמה ששמע השואל צמי שקידש שתי נשים שמכריחין אותו לגרש שתייהן שקר העידו כי כמה פעמים צאה עובדא לידינו וגירש רק אחת ע"ש וצשו"מ מהדו"ק ח"א סי' קנ"ג.

ובאמת הדבר מזכור במרדכי ר"פ האומר וז"ל ואין שייך לומר כיון שעבר השליח על תקנת חרם רגמ"ה כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש והפקיעו רבנן קידושין מיניה, דהא חייבי לאוין ושניות וכמה עבירות דאורייתא ורבנן תפסי קידושין ע"ש, ומבואר דאפילו ע"י שליח לא אמרינן כיון דעבר אחר"ג הפקיעו רבנן לקידושין מיניה והווי קידושין גמורין. וראה מה שהארכתי בצפרי משנ"ה ח"צ סי' ל"ה דצדק תקנת הקהלות ואי יש להם כח לצטל הקדושין ע"ש, אמנם הכא מעולם לא גזר רגמ"ה שלא יחולו הקידושין וכמ"ש המרדכי.

מגוי אחד שהוא שמע מגויה שהבעל היה עמה, וגם קצלה שוחד, והני אינשי דלא מעלי הוויאו שם רע על הבעל ותלוי דברי הגויה מצד"ל דיוהנסצורג.

ולאור זה חזר מעכ"ג חיש וצא בלוחות שניות ובסיום מכתבו השנית כתב מעכ"ג לכן כל מה שכתבנו להמיר בלא גט מטעם מקח טעות מטעם סכנה מחולי המתדבקה אין לה מקום כיון שנתצרר על פי צדיקת הרופאים שאין לו מקור, וגם העדות שקבלו עליו שהי' רועה זונות דקדקנו בה וצבל העדיות מהנוצרים וכו', ועכ"פ חזרנו מדברינו להמיר מטעם מחלה, וגם צריכים לחזור מהפסק ולדון בהפוסקים שלא רצו להקל במקח טעות בלי גט. קם דינא דאין להמיר האשה ההיא בלי גט, כיון דזה הטעם שפסקו חכמי ניו יארק להקל מטעם מחלה המתדבקה, ונתצרר שאין לה מקום כלל אחר הצדיקה שעשה הבעל, וגם טענת רועה זונות נתצרר שאינו אמת ואין בהם ממש, וזה עיקר להלכה, אין צושה לומר הדרי צי כמבואר במשפט ונדקה ציעקב ח"א סי' שנה"ה שאין צושה לומר הדרי צי אחר שיתצרר האמת וכו', והציא ראיות שאין צושה לומר הדרי צי, וגם הציא ראיות ממנהרש"ס ורמב"ם ז"ל שלפניו ומחכמי התלמוד שלפני פניו וכו', עכ"ל.

ובלורה עליו הגראש"ל הגר"ע יוסף שליט"א, חו"ל אני מסכים למה שפסק הגאון רבה של ירושלים עליון למעלה שאין להמיר את אשת וכו' הנ"ל בלי גט, וגם מעיקרה כשקראתי את הפס"ד הראשון לא רייתי להסכים להמירה בלא גט, ושמתחי שנתכוונתי לאמיתו של דבר, והאשה הנו' היא בחזקת א"א ועל חכמי ניו יארק לחזור ולדון וכחורה יעשו עכ"ל.

ב.

ואומר אני הקטן ודאי אין צושה לומר הדרנא צי, ואדרבה זה מראה גדלות כדאיתא צירושלמי פרק י' דנדריס דבעי שישלחו להם גברא רבא ושלחו להו ר' אבא בר זמינא אכן כתב ליה הרי שלחנו לכם אדם גדול שאינו צושה לומר לא שמעתיו ע"ש, הרי דלהודות ולומר לא שמעתיו צריך להיות גברא רבא והוא מהמעלות של אדם גדול שאינו צושה לומר לא שמעתיו, וכן מצינו במשה רבינו שנאמר וישמע משה ויטב בעיניו ודרשו חז"ל (ובחס ק"א ע"א) הודה ולא צושה לומר לא שמעתי אלא שמעתי ושכחתי, וכ"ש צמי שטעה צדין שעליו להודות על האמת ואין צושה דבצר. עכ"פ על החזרה אין מקום רק לשבחו ולרוממו צדין מודה על האמת וכמותו ירבו צישראל. צרם על הפסק הראשון כדי שלא ילמדו אחרים לעשות כן הנני צממה תמיהות:

[א] **מעיקרא** מאי קסצרי שדנו את הבעל שלא צפניו שלא כהלכה, כמבואר בחו"מ סי' כ"ח וסי' י"ג. סעיף ו'.

[ב] **מה** שהמירו את האשה על סמך קנה רנוך "שמא" הבעל הוא חולה מחולי איידס אחרי שהוא רועה זונות זה כמה שנים, האיך סמכו על זה בלי לצרר הדברים אם הם אמתיים, והלא לא ראינו צצררו הדבר שכן הוא חולה בכלל, וכ"ש בחולי המתדבקה, [וכמו שהוכיח סופו על תחילתו שלא ציררו הדברים כלל ואכן שקר היה], ועכ"פ ספוקי מספקא להו, וכי על זה רצו לסמוך לצטל הקידושין, קידושי ודאי.

ורגו דהמקדש אשה צעדים כדת משה וישראל הרי היא נתחזקה לכו"ע כאשת איש ודאי, ואם נולד אח"כ איזה ספק אפי' הספק היא על קודם הקידושין מ"מ כיון דחוקת א"א ודאי הוא והספק שבא לפנינו ספק אין ספק מוויא מידי ודאי, ואפי' בלא ידענו על הקידושין כלל כל שבאו איש ואשה והוחזקו צעיר שלשים יום שהיא אשתו ה"ה בחזקת א"א והורגין עליה כמבואר בא"ע סי' י"ט ועוד, וע"ע סי' ל"ג ס"א, וצדידן כיון דחיו חיי אישות כאיש ואשתו כמה זמן נתחזקה כאשת איש, וכשבאו האשה ויועצייה להוויאה מחזקת א"א והמציאו כמה ספיקות לדעתם אפילו היו ספיקות שא"א לצרר מ"מ אמרינן אין ספק מוויא מידי ודאי והיא מקודשת ודאי וצריכה גט, חו"פ מאד.

[ג] **ועוד** דאפי' אם היה אמת נכון הדבר שאחר צדיקת הלאצראטאריא נמצא הבעל שיש לו "איידס", ונסיכים נמי לטעם "רצני צרוקלין" שבצביל שיש לו איידס אינו ראוי לאישות, מ"מ א"א לצטל הקידושין למפרע בלי גט צנ"ד, דבהא כו"ע מודי דצשעת הקידושין לא ידעו כלום מזה שהוא רועה זונות ושיש חשש שהוא חולה במחלת "איידס", ואדרבה כפי עדותם היה נראה כצחור צן ישיבה שרנא לישב ד' שנים על התורה אחר הנישואין, ועל מנת כן נשא, גם לאחר החתונה חיו הזוג יחד כמה זמן כדרך איש ואשה והכל בחזקת צריא כשאר צנ"א, ועתה כשבאו "חכמי נוא יורק" והמציאו עדות מצד"ל מיוהנסצורג שהי' רועה זונות וגם ממשיך צרעתו, ומסתמא יש לו איידס, היה על הצ"ד לדון ולצרר מתי חלה במחלה זו, אם חלה כבר קודם שנשא אשה זו כיון שכבר הי' רועה זונות לפני החתונה, או שלא חלה במחלה זו רק אחרי הנישואין וצומן הקידושין הי' צריא ולא הי' לו מחלה זו.

דוה פשוט שאי אפשר לצטל הקידושין מפני מחלה שנוצד צו אחרי הקידושין, והלכה פסוקה הוא צנמצא מת שנתנין לו חוקת חיים עד שעה שרואים אותו מת או עד

קידושין יש כאן, ועכ"פ למה לא התקשרתם עם צ"ד האזורי קודם לזרר אמיתת הענינים, האם גם אלסם הציאו הטענות שעכשיו מציאים לרצני אמעריקא, כלומר לצטל הקידושין ולא לגרש כלל.

והגם שאין צ"ד מדקדק אחר צ"ד חצירו, מ"מ אם אין צ"ד צודקין אחר צ"ד חצירו האין זה צאו "רצני צרוקלין" וצדקו אחר צ"ד צירושלים והעלו לצטל הקידושין, היפוך ממה שפסקו הצ"ד ההוא לכופו לגרש, וממ"נ אי ספרא לאו קייפא ואי קייפא לאו ספרא.

[ו] **בין** כן וצין כן תקשה למה לא הי' לכם לפלא זה שנכנסו צינתיים "חכמי צרוקלין", והי' להם לשאל מה פתאום נתערבו "חכמי צרוקלין" צדבר וצאו להגר"ע יוסף שליט"א להסכים עמהם להחיר א"א מה שדנו עליו כבר צירושלים, ואם צ"ד האזורי צירושלים לא יכלו לפסוק הי"ל ללכת ישר להגר"ע יוסף שליט"א, מי זה אמר ותהי לזו הדיון מאר"י לצרוקלין ולצטל שם הקידושין, המצלי אין צתי דיין צישראל שצאו לצ"ד "הגדול" בצרוקלין, האם אין צזה ערמה ציודעם ומכירם כי צאר"י היו לא תהיה כדבר הרע הזה להחיר א"א צישראל.

ועוד יש לתמוה עליהם למה לא הי' לכם לפלא מה צאו "רצני צרוקלין" להתערב ולדון כלל צדבר שכבר דנו ופסקו צ"ד של ירושלים פסק כחוב וחחוס, ותרי תמיהי מידכרי אינשי, חדא "רצני צרוקלין" ענמם האין לא שאלו את המדוצרת מה פתאום צאה לצרוקלין צשעה שכבר קצלה פסק צירושלים, ואם תאמר שהעלימו מהם פסק צ"ד ירושלים ולא ידעו צדבר מ"מ זה ענמו מוכיח שלא התעניינו היטב ודנים צדברים חמורים מקופיא, ועוד הנני תמה כשקצלתם מכתב מ"רצני צרוקלין" עם הפסק של ציטול קידושין למה לא היה לכם לפלא מה פתאום נתערבו "חכמי צרוקלין" צדבר וצאו להגר"ע יוסף שליט"א להסכים עמהם להחיר א"א מה שדנו עליו כבר צירושלים, והרי אם צ"ד האזורי צירושלים לא יכלו לפסוק הי"ל ללכת ישר להגר"ע יוסף שליט"א, ולמה לא שאלו ל"חכמי צרוקלין" אתם צנוא יארק וחרצכם שלופה צירושלים, מי זה אמר ותהי לזו הדיון מאר"י לצרוקלין ולצטל שם הקידושין, וצכלל המצלי אין צתי דיין צישראל שצאו לצ"ד "הגדול" בצרוקלין, האם אין צזה ערמה ציודעם ומכירם כי צאר"י היו לא תהיה כדבר הרע הזה להחיר א"א צישראל.

[ז] **גם** ענם הדבר היא לי לפלא גדול, שהרי כפי שראיתי צתשובתו הנ"ל המעשה היה צאשה שנשאה על דעת שהחתן הוא צן ישיבה, ואח"כ נודע לה שהצטל גצב לערך מאתיים אלף דולר, שצינע קניות צכרטיסי האשראי של חותן

שעה שנדע ודאי שמת, וכמוהו מצניו הרצה, עיין חולין ריש דף נ"א ע"א וצריש מס' נדה. ולפ"ז פשיטא צנידון דיין נמי, אפילו היה נתצבר לנו שהוא חולה ממש צמחלת "איידס" לא היו הקידושין צטילין כיון דמספקא לן מתי חלה, ועל זה אין לנו צירור, על כן נותנין לו חזקת צריא עד שעה אחרונה קודם צדיקה, ונקטינן צצשעת קידושין לא הי' חולה כלל ולא היה מקח טעות כלל ותפסו צו הקידושין ככל אדם, וא"כ האשה היא צחזקת א"א ודאי ומחלתו צעת ההוא ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי.

וב"ש צנ"ד דרגלים לצבר שלא הי' לו איידס לפני נישואיהם, שהרי לאחר שחיו יחד חיי אישות כמה זמן הנה לא חלתה היא, ואם הי' לו איידס אמאי לא חלתה גם היא ממנו צמשך כל הזמן שחיו יחדיו. וא"ת שהיא לא עלולה לקבל המחלה, א"כ שוב אין כאן טענת מקח טעות.

[ד] **איברה** אפי' צמי צצחמת היה לו מחלה זו צעת הקידושין אי אפשר להפקיע קידושין מינייה צלי גט, שהרי כל האחרונים סגרו לנו הפתח שלא לצטל קידושין מדין מקח טעות צזה"ז, ולא ראינו וכמעט לא שמענו צדורות אחרונים ואפי' לראשונים שיסמכו לצטל קידושין למפרע אפילו על צברים העומדים צרומו של עולם, וכ"ש על לא סיבה, ורק על סמך טענות ששמעו מצד אחד מצלי לשמוע צד השני.

ובי"ד זה אמת צמי שנתצבר שיש לו מחלה זו כיון שאי אפשר לה לאשתו לדור עמו הרי כופין אותו להוציאה צגט כמו המוכה שחין, כמצואר צכתובות דף ע"ז ע"א וטוש"ע א"ע סי' קנ"ד ס"א, אצל דוקא על גט כופין ולא צציטול קידושין, וכ"ש צמי שלא נתצבר יפה שיש לו זה המחלה, וכ"ש שלא נתצבר שהיה לו זה המחלה צעת הקידושין, צבלא זה פשיטא שאין מקום לציטול קידושין, אלא אפילו היה נתצבר עליו כל זה הנה האחרונים סגרו עלינו הפתח שלא לצטל קידושין מדין מקח טעות כאמור.

[ה] **ועוד** הנה לראשונה צעת שהצ"ד האזורי צירושלים דנו צדבר לא עלתה על דעתם לצטל הקידושין, אלא לחייצו צגט, ונמצא דאדרצה הצ"ד צירושלים שפסקו לכופו ולגרש הם החזיקו דהקידושין קידושין גמורים היו, ולא פקפקו צדבר לא הצ"ד ולא הטוענים, וא"כ תמה אני אין ולמה סמכתם יותר על מכתב רצני אמעריקא מריחוק מקום שיצאו להפך הקערה על פיה ולא שאלתם מסתירת שתי צתי דיין עכ"פ, שהרי רצני צרוקלין שכתבו וחתמו אחת דתו לצטל הקידושין והנישואין הם היפך דעת הצ"ד האזורי צירושלים שפסקו צתוקף לכפותו לגרש, ואם גירושין יש כאן

שמי שאינו יכול לפרנס את אשתו תלך בלל גט שהרי מספר כתובה נלמוד שכתוב זה ואני און ואפרנס, וכבר מבואר זה הדין ששפי' לכופו לגרש שכ' הרמב"ם ז"ל חלקו עליו, כ"ש שאין לומר שיוצאה בלל גט, הכי נמי דכותה. אלא שאם אינה יכולה לסבול היא טענה להזריכו לגרש, אבל להפקיע קדושי לא אמרה אדם מעולם. סוף דבר אין דברים אלו סמך כלל בהיתר אשה זו לפי דעת, עכ"ל התשצ"ך. הנה גלוי ומבואר לעין כל שהתשצ"ך אינו מסתפק בדבר כלל, אלא דוחה לגמרי דעת האומרים להפקיע הקידושין.

ובחידושי איצרא להגאון מוהרי"א הענין ז"ל כתב באות מ"ז ח"ל, וא"כ כיון שלא שמענו ולא ידענו מימות הש"ס שיצטלו קידושין מחמת מום, ביחוד אחר הנשואין למעשה, ובכל מקום ובכל זמן נמצאו שאלות כאלה ובכולם הזריכו גט הרי ידעינן שהכל נכנסין לספק, ואי אפשר לצטל קידושין כלל אפי' הי' מזויר המום ושלל ידע ממנו הצד השני, ועיין נוצ"ת א"ע סי' פ' בשם תה"ד וכו'. ובאות מ"ח כתב עוד ח"ל, ואף שלדעתי הדברים מספיקים לצטל כל יקוד צענין הפקעת קידושין וצטולם, אבל כפי ששמעתי שהדבר הזה מתפשט מאד ע"פ מה שחולין עמם צאלין גדול הגאון צעל צית אצ ודעימיה, על כן מוכרח אני להזכיר בקצרה טעמי היתרם וסתירתם, והציא שם ראית הגרצ"פ לצטל הקדושין צענין חסר גבורות אנשים, והציא שם דברי רבינו שמחה צא"ו סי' תשס"א, והאר"ך הרצה לדחות כל החוששים לצטל קידושין. ובאות נ"ב כתב ח"ל, ולא תמצא בדברי רבותינו שצטלו קידושין אלא כשהיו ע"י כפי' ורמאות, ואז נרפו עיני פסולי עדות לפעמים, אבל קדושין כדרך כל ישראל א"א לצטלם לא ע"י מומין ולא על ידי חיפוש בכשרות העדים, ע"ש באריכות.

ובמברתבם כתבו "רבי ברוקלין" דגם מה שהחמירו כמה אחרונים צאינו יכול לצטלם שלל לצטל הקדושין היה מטעם שאפשר שיכול להתרפא, או מטעם טב למיחב טן דו דניחא לה בחופו"ק, וכל זה אינו צנ"ד דאדרבה נריכה להתרחק ממנו משום חשש סכנה של "איידס", גם הציאו מיעוטא דמיעוטא מרבותינו הפוסקים שדנו בצטול קידושין צוה"ל, הגם שלמעשה גם הני מיעוטא לא עשו מעשה לצטל הקידושין צלי נתינת גט משום חומרא דא"א.

הביטון וראו הנהיה כדבר הזה שכל הפוסקים אזלי לחומרא בכה"ג שיש לחוש למזמרות, וגם אלה שצדדו להקל מ"מ למעשה לא הרהיבו צנפסם להקל, ואכל "רבינו נוא יארק" נמצא ההיפוך, שאפילו רוב ורובא דרובא מחמירין מ"מ כיון דיש מיעוטא דמיעוטא שמתירין הגם שלא עשו מעשה מ"מ יש לצרף דעתם ולהחיר ונעשה להם היתר גמור.

אחותה צלי ידיעתו, והציאוהו לצית המשפט והודה על אשמתו אלל השופט וצרת, ואח"כ נודע להאשה שצעלה הוא רועה זונות, על כן עוצתו ותבעה גט פטורין ע"כ, וכפי הנראה עד שלא נודע הגניבה והערכאות היה הזווג מולל ועכ"פ לא הי' נראה כמומר ורועה זונות וחשוד על המחלה, ורק אחרי שנתגלגל עליו את הנ"ל הוסיפו משפחת האשה להעליל עליו שהוא רועה זונות וחולה חולי "איידס".

ג.

ולענין ציטול קידושין כבר כתבתי בפתח דברינו מה שיש לתמוה עליהם, האמנם ראיתי שם במכתב "רבי ברוקלין" שהציאו דברי התשצ"ך ח"א סי' א' שדחה לדברי חכמי אשכנז שרצו לצטל הקידושין, שלא דחה כ"כ בפשיטות, אלא שהוא מסתפק בה אי כה"ג אפשר לצטל הקידושין.

ולא הצינתי כלל שהרי זה לשון התשצ"ך שם עוד ראיתי צונטרס הוא שהוא אומר שאפי' קדושין מדרבנן ליכא, והטעם צוה דמספר כתובה נלמוד שכך כתב לה ואיעול לותיכי כאורח כל ארעא, והרי זה כמקדש צתנאי זה ולא קיים דאפי' גיטא לא צעיא. וכתב ע"ז התשצ"ך וגם זה אין מספיק להחיר אשה זו, דשמא אחר קדושין נולד צו ענין זה ובעת קדושין ראוי היה לכך. ועוד שאם אינו היום ראוי לכך אפשר שיהי' ראוי לאחר זמן ויתרפא מאותו חולי ותשות כת, וכבר ראינו מי שארע לו כך ושב לאיתנו. ועוד צפ' ארוסה (כ"ו ע"ב) אמרינן דמקנין ע"י שחוף ואע"ג דכתיב ושכב איש אותה והאי אינו ראוי לכך, משמע דלא מימעט כלל מאיש אפי' היכא דאיכא שכיבה צהדיא כגון הא דכתיב ושכב איש אותה, כ"ש דלא מימעט מהיכא דליכא שכיבה צהדיא כגון קדושין דלא כתיב אלא כי יקח איש. ועוד דלא גרע זה מטומטום ואמרינן צפרק הערל (ע"ב ע"א) דנריך לגרש מספק שמא איש וכו' וכ"כ הרמב"ם ז"ל צפרק ד' מה' אישות, הא אם היה ודאי איש כגון שצינאו מצחוץ מגרש צגט ודאי אע"פ שאינו ראוי לציאה כלל. וכ"ת דהתם מיירי צשהכירה צו, מנא לך. ועוד הכא נמי כיון שצשעת הקדושין לא הטעה אותה צוה מאן לימא לן דלא ידעה צהכי, או הוי כמו שהכירה צו מסתמא. ועוד זקן שקידש יוכיח. וא"ת שגם קדושיו צטלים, אתה מפקיע כמה נשים מצעליהם ומקרעין כמה כתובות צשוקא, וצודאי אילו ידעה כן לא אנצבא ליי. ועוד דספר כתובתה לא נכתב אלא אחר הקדושין וכבר נתקדשת בלל תנאי זה. ועוד שאין מה שכתוב צספר כתובתה תנאי מפורש שצצטלו הקדושין אלא שהוא מחייב עצמו צמה שחייבתו התורה שארה כקותה ועונתה לא יגרע, הא אם נאנס ולא קיים רחמנא פטריה, שאם לא תאמר כן א"כ צא ונאמר

וְלֹא אוכל להתאפק ולגלות אוני מעכ"ג מה דזדידי הו' עובדא באשה אחת ממאנטריאל שקיבלה היתר מאחד של "חכמי צרוקלין" הנ"ל להביא את בעלה בערכאות, וע"פ סיבה מהמסבב הסיבות באתה אלי, ושאלתי את האשה אם יש לך שאלה בענייני איסור והיתר וכיו"צ ממי את שואלת, והשיבה מהרב ניימאן [הוא הגה"צ רי"י ניימאן זצ"ל גאב"ד ציהח"ם בעלזא במאנטריאל], אז שאלתי עוד א"כ למה טרחת לזוא עד לצרוקלין ולא בקשת היתר מהרב ניימאן, והיא השיבה הרב ניימאן לא רצה להתיר לילך לערכאות, אמרתי לה א"כ את יודעת שאין ההיתר חד וחלק, הגד נא על אכילת או"ה את סומכת רק על רב מפורסם ומוזוק וצדיקי נפשות ועריות את סומכת על איזה רב שאפילו על ההכשר שלו את לא סומכת מפני שנותן הכשרים על חלב עכו"ם ושאר איסורי דרבנן וממילא לא סומכין עליו אדאורייתא, כ"ש בנשמתך ועוה"צ שלך. כמו"כ הנני אומר צנ"ד, לזד מה שהבנים שתלד אחר ציטול זה יהיו ממזרים ודאים.

וְצִו השעה גורם שאנחנו מוכרחים לכתוב דברים אלו, הן מחמת חומר הענין, והן מנז האמת והתראה שאם יעלה ויבואו עוד דברים כאלו נריך מאד לזכר אם הדבר אמת, ובפרט הבאים ממדינה אחרת נריך לדעת מה טעם יש בה, ואין רצונו להוסיף מילין כי המוסקי גורע, והלואי שלא נצטרך להנהיג פנקס יוחסין ולחתום בו כל הכשרים לזא בקהל שלא נתערב בהם מבני הגרושות או מצטלי קדושין שלא כדת ע"י קלי הדעת.

והשי"ת שמו ישלח לנו גואל צדק ויגאלנו גאולת עולם במשיח צדקינו בב"א, כנפשו ונפש ידידו דושכת"ה בלב ונפש,
מגשה הקמן

סימן מז

בנכה בחוקת בתולה ואינו יודע שהיא בעולה

התש"ס, קרית אונגוואר י"ם תו"א

בשׁו"ת מהרש"ג ח"ג סי' ס"ה נשאל בצמולה שהרתה לזנונים וילדה וולד של קיימא מערל ולאחר זמן נישאה לאלמן אחד וילדה בן זכר, ולפי שבעלה ואנשי המקום לא יודעים מהמעשה ודאי שירצה הבעל לפדות את בנו כדון, ואם יגידו לו שזנתה קודם החתונה אפשר שיגרשנה מציתו או עכ"פ ירגיל עמה ריב וקטטה, כיצד יעשו, ולאחר האריכות העלה דיכולין להניחו לעשות פדיון הבן וכדאי השלום בית שבין איש לאשתו להניחו להפסיד נרכי הסעודה, אלא שחש בשביל הצרכה ולכן המציא שיאמרו לו שיש כאן ספק הפילה ולא יצרך, ויש להשתדל אלל הכהן שיחזיר לו החמש סלעים

ובבלל הגישה שלהם להוראה שומו שמים על זאת, האין לא חששו להוציא שם רע על אדם מישראל שיש לו מחלת "איידס" ולא צררו לפני כן בצירור טוב ויפה אם אמת נכון הדבר או לא, ולא זאת בלבד אלא לשלוח לב"ד בארץ ישראל ולהטעות הדיינים בטעמים שאינם אמת, ואפילו לשיטתם לא צררו בכלל באופן ודאות שיש לו "איידס", אלא כיון שהעידו עליו שהי' רועה זונות ואשר על כן יש מקום לחוש שיש לו איידס, ועל טעמים ודמיונות כאלו רצו לזטל קידושין ונשואין ולהפקיע איסור א"ה, ואף גם זה נתברר ת"ל שאינו אמת שלא העידו עליו ככה כלל זולת גויים שאין להם דין עדות כלל וכנ"ל. ואם יטענו שלא ידעו שהעד ציוהנוסצורג היא גויה, כ"ש דתקשה על חסרון ידיעתם, שבקל מתירים א"ה ומרצים ממזרים צישראל ופוסלין אדם מישראל הכשר צדבר זה. והאריכות למותר כי כפי שהעתיק בספרו נראה כמה ספיקות וספק ספיקות חיברו זה אל זה וכל גביית העדויות אינו רק שוא וטפל, ועינינו רואות וכלות על חורבן ההוראה וקדושת ישראל, ועל שלשה הקצ"ה צוכה על שאינו ראוי ומורה ככן סורר ומורה.

אבל האמת יורה דרכו שאין זה מקרה יחידה שיצאה שגגה מתחת ידיהם להתיר את האסור, עברו ושנו נעשה להם כהיתר, ובעונ"ה עשו מזה שיטה לסלק כל דרך ישר ולהתיר איסורים הן איסורי דאורייתא והן איסורי דרבנן, ומעשים בכל יום עניינים כאלה שיצאו להתיר א"ה לעלמא צלי ראיות צרורות, מי יכול לספור בעונ"ה כל הקלקולים שעושים, וכבר התירו פה להכות איש ישראל מכות רנח עד כמעט למות והציאוהו לצי"ח צלמי הכרה, וכל זה צכדי לכוף אותו להתיר את אשתו צממ"נ או צגירושין או צמיתת הצעל, וכן חתמו על ניירות מסירה לסגור את הבעל צצית האסורים של גויים על שלא הי' לו לשלם מה שחייצוהו הערכאות לשלם כסף להגרושה, ועוצדא ידענא שבא רב מצאלטימור לנוא יארק להעיד בערכאות נגד רב יר"ש מפה ולהושיצו צצית הסוהר על שלא היה לו לשלם לגרושתו מה שפסקו לה בערכאות, וכן מתירין לכתחילה הליכה לערכאות של עכו"ם ישראל אחד נגד חצירו ונשים נגד צעליהם. וכששואלים מהם שיראו טעם שכתבו לפסק שפסקו ועשו, אין צידם.

ואמרו (גיטין פ"ה ע"ב) אתקין רבא צגיטא, ופרש"י אע"ג דקיי"ל כר"י מ"מ צגט משום חומר א"ה יש לתקן שיהא כשר אליצא דכ"ע. וחכמי צרוקלין הם מחפשין קולי צ"ש וקולי צ"ה ואפילו לא ימצאו אלא יחידיים המקילים, וכ"ש שאין מדקדיקין אחר כל הדעות שיהא עולה להלכה ויהא כשר אליצא דכו"ע.

אלא שהבעל לא ידע הסיבה שלא לצי"ש ע"ש מה שהאריך, והביא שם דברי הנחלת שבעה סי' י"ז כלל ד' שבספק זונה א"י להגיד לבעלה ומשמע דזונה ודאי כן נריך וחלק עלינו ע"ש, והביא ראייה לעצמו מדברי רבינו הד"ח אור"ח ח"א סי' ל"ה בחד שצא על א"א שפסק שאינו חייב להגיד לבעלה משום כבוד הצריות אף דהוי לאפרושי מאיסורא ע"ש.

ולפענ"ך דבריו ז"ע רב, חדא דבעטם קידושיהם יש כאן טעות גמור שהטעו אותו שנושא אשה כשרה ואפי' בתולה ובאמת היא בעולה חונה, ואפשר דהוה קידושי טעות, לא מיבעיא אם אמרו לו להדיא שהיא בתולה הלא גמ' מפורשת היא (כתובות י"א ע"ב) אמר ר' חייא בר אבין א"ר שמת כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה וכו' מתיב רב נחמן הנושא את האשה וכו' והוא אומר לא כי אלא עד שלא אירסתיך והיה מקמי מקח טעות וכו' ואמר רבא מאן דקא מותיב שפיר קא מותיב מקח טעות לגמרי משמע ע"ש, והכי איפסיקא בטוש"ע א"ע סי' ס"ז סעיף ה' ובצ"ש סק"ד דהוי מקח טעות, ועי' צ"ש סי' ס"ח סק"ד לענין אם רואה זה אעפ"כ דנריך לקדשה שנית, אלא אפילו לא אמרו לו בהדיא שהיא בתולה אלא כנסה בסתמא שהיא בחזקת בתולה ג"כ דינא הכי הוא לכאורה, וכדאיחא צשו"ע שם כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה אפילו מנה אין לה, וכן מורה לשון הטור שם כנסה על דעת שהיא בתולה ונמצאת בעולה אפי' מנה אין לה.

יבא שהביא מהד"ח בא"א שזינתה דמשום כבוד הצריות אינו חייב להגיד אף דהוי לאפרושי מאיסורא, לא דמי, דהתם שזינתה אחר שנישאת אין חשש מקח טעות, ואין הנידון רק לענין איסור ואם לא יגידו לו הרי אין כאן איסור לפניו צמוד שהרי אינו יודע שזינתה אשתו ואינו אלא שוגג, כה"ג ס"ל להד"ח דליכא חיוב להודיעו דאפשר דממילא לא יאמין לו הבעל, וליכא עליו חיוב להאמין, ואדרבה צעוצדא דהד"ח לדעת הי"א שהביא הרמ"א בסי' קע"ח סעי' ט' אסור לבעל להאמין לו עיי"ש, אבל כאן שזינתה לפני שנשאה יש חשש בקידושין והוה מקח טעות, וז"ע.

סימן מח

המקדש אשה סתם ושמה מגונה

בדר"ח אדר ב' התשנ"ז ברוקלין גי' יצו"א מע"כ ידידי ורב חביבי הרב הגאון המפורסם בחיבוריו היקרים נאה דורש ומקיים כש"ת רבי שמעון חירארי שליט"א, בעמח"ס הרבה המפורסמים לשם ולתהלה.

אחדשכ"ת צידדות, את ספרו ישמח לצי קבלתי וכו', ועיינתי בצדכרו היקרים וראיתי צנדיים דף

ס"ו ע"ז צההוא דאמר לה לדניתהו קונם שאי את נהנית לי עד שתראי מוס יפה שצ"ך לר' ישמעאל צ"ר יוס', אמר להם שמה ראשה נאה וכו' עד דאמר שמה שמה נאה והשיבו לכלוכית שמה, אמר להן יפה קורין אותה לכלוכית שהיא מלוכלכת צמומין ושרייה. והביא צסס הגאון צן יהודע זצ"ל שהיה יכול הבעל לטעון לצטל הקידושין שקדשה צלי לראותה, אלא דאם לא צא לראותה ודאי הגידו לו שמה וכיון ששמע סס מגונה הי"ל להצין שנקראת צסס זה על לכלוך שיס צה ולשאול עליה והיה מתצצר אללו המומין, וכיון שלא שאל עליהן איהו דאפסיד אנפשיה, נמצא דסס זה יפה הוא לה, ועל כן אמר ר' ישמעאל צ"ר יוס' שזה השם יפה לה לנצח את בעלה אם היה צא צטענת מקח טעות לצטל הקידושין עכ"ד. ומעכ"ת הקשה על זה מהמבואר צשו"ע א"ע (סי' ל"ט ס"ה) המקדש אשה סתם ונמצא עליה מוס הפוסל צנשים הרי זו מקודשת מספק, וא"כ עכ"פ לא הי' יכול לצטל הקידושין לגמרי, ויפה הקשה.

וגם צעיקר הפשיטות שכתב שהיה לו לדעת דודאי נקראת כן על סס הלכלוך צצה, יש להעיר שהרי י"ל אדרבה שקראו אותה כן על סס נוייה וכמו שצנניו צאשה כושית (צמדצר יצ א) ופירש"י על סס נוייה נקראת כושית. ויש לחלק דהתם כתיב ותצצר מרים ואהרן צמשה על אודות האשה הכושית וגו' כי אשה כושית לקת, ולא אמרו סך שמה, וע"כ י"ל דעל סס נוייה כינוה כן וצלשון סגי נהור, אבל כאן שאמרו לכלוכית שמה א"א לומר שקראו אותה כן על סס נוייה.

ובעיקר קריאת השם צנינו מחלוקת ר"מ וחצרו צגמ' יומא (פ"ג ע"ז וצירושלמי ר"ה פ"ג ה"ט) ר"מ דייק צשמה ואמר להו לר' יהודה ולר' יוס' אמאי לא דייקיתו צשמה, א"ל אמאי לא אמרת לן מר, א"ל אימר דאמרי אצא חששא אחזקין מי אמרי ע"ש, וי"ל. ופטטיא דאורייתא טצין.

איברא דצגוף הדין שהעיר מעכ"ת דהוה ספק קידושין, עוד יש להעיר על פירושו של הצן יהודע זצ"ל, שהרי צגמ' סס איתא ההוא דאמר לה לדניתהו קונם שאי את נהנית וכו', ומדאמר לדניתהו משמע שזו כצר היתה אשתו ואז אמר קונם, וצא"ע סס צח"מ וצצ"ש מצואר דהא דמקודשת מספק הוא כשמקפיד מיד אבל אם שחק כשנדע לו המוס הוי קידושי ודאי אף אם נווח אח"כ, ומלשון דניתהו משמע שהיה אשתו ולא שנישאו זה עכשיו, וא"כ הוי קידושי ודאי ופשיטא שא"א לו לטעון מקח טעות וק"ל.

אלו דברי ידידי המעתיר בעדו ובעד כל אשר לו לטובה ולברכה ולאריכת ימים ושנים טובים, המצפה לישועת ה' כהרף עין עבד נרצע לאדוניו בלב ונפש,

סימן מט

ייחד עדי קידושין ואחר כך נמצאו פסולין

א' לסדר היו יהיה לגוי גדול התשט"ט ברוקלין נ"י יצו"א מע"כ ידי"ג הרב הגאון המפורסם ור"ח אי"א אין גומרין עליו את ההלל כש"ת מוה"ר גבריאל צינגער שליט"א בעמח"ס נטעי גביראל.

אחדשב"ת צידדות נאמנה, דבר הנידון שיחדו עדות לעדי קידושין ויחוד, וכמה ימים לאחר החתונה נודע להמסדר קידושין שהעדים היו קרובים להכלה ומפסולי עדות כ"ז ינהגו, והאריך בשאלת חכם תשובה שלמה ולא הניח מקום להתגדר בו, מ"מ לא אמנע מלהעיר כמה מילין בס"ד.

כתב הטור בחו"מ סי' ל"ז עדים רבים שהעידו וכו' ואם הזמין התובע עדים כשרים ועמדו שם עדים קרובים או פסולין אפי' אם כוונו להעיד והעידו לא נתבטל העדות של כשרים דכיון שהזמין עדיו והוציא את האחרים מכלל העדות לאו כל כמינייהו לבטל העדות, וכן כש'אדם נריך לעדות ומנוה להכריז כל מי שידע לו עדות שיצא ויעיד והעידו כשרים ופסולים לא נתבטל עדות הכשרים שלא הי' כוונתו אלא צראוי להעיד ע"כ.

והנה כתב המחבר חו"מ שם סעיף א' ואם הזמין התובע עדים כשרים ועמדו שם קרובים ופסולים, אפי' נתכוונו להעיד והעידו לא נתבטלה עדות הכשרים, וכן כש'אדם נריך לעדות ומנוה להחרים כל מי שידע לו עדות שיצא ויעיד, והעידו כשרים ופסולים, לא נתבטלה עדות הכשרים, שלא היתה כוונתו אלא צראויים להעיד. וכתב ע"ז הש"ך בס"ק י"ז אין לפרש דמיירי שידוע שהפסולים צשעת ראייה נתכוונו להעיד, דא"כ לא מסתבר לומר שלא נתבטלה עדות הכשרים מטעם שלא היתה כוונתו אלא צראויים להעיד, דמה לנו בכוונתו סוף סוף נטרפו יחד צשעת ראייה והעידו אח"כ, אלא נראה דמיירי צסתם עדות דעלמא שראו המעשה, ומסתמא אין הקרובים ופסולים מכוונים להעיד, והו' דלא כנראה מדברי הר"י צי רצ שהציא מהר"ם אלשקר סי' ט"ז שאפילו צכיונו צשעת ראייה להעיד אם לא העידו אלא מצד ההכרח אינם מבטלים העדות ע"ש. צרם הקנה"ח שם סק"ו כתב לא ירדתי לסוף דעתו של הש"ך, כי מלשון הרא"ש מצואר להדיא כדברי הר"י צי רב, וע"ש צרא"ש פ"ק דמכות (סי' י"א) ו"ל, ויראה שאם הזמין המלוה עדים כשרים ועמדו שם קרובים או פסולים אפילו אם כוונו להעיד וצאו והעידו צצ"ד לא נתבטלה עדות הכשרים, דכיון שייחד עדיו לאו כל כמינייהו להפסיד לזה ממונו וכו', וכן כש'אדם נריך לעדות ומנוה להכריז כל מי שידע לו עדות שיצאו ויעידו וצאו

צערצוציא והעידו כשרים ופסולים ראיתי רצותי דנין שלא נתבטלה עדות הכשרים שלא היתה כוונתו אלא צראויין להעיד עכ"ל. הרי מצואר הטעם משום דלאו כל כמינייהו להפסיד לזה זכותו, ואילו לדעת הש"ך אין זה טעמו כלל.

יבול אדם לפסול ע"ע אפי' עדים בשרים

ונ"ל לפרש צדברי הרא"ש ו"ל שם ויראה שאם הזמין המלוה עדים כשרים ועמדו שמה קרובים או פסולים אפילו אם כוונו להעיד וצאו והעידו צצ"ד לא נתבטלה עדות הכשרים, דכיון שייחד את עדיו לאו כל כמינייהו להפסיד לזה ממונו, דהא דקאמר הש"ס דשיילינן להו אי ליחזי אחי וכו' היינו דבר הנעשה צפני רוב עם צלא הזמנת עדים וצאים כולם להעיד, אצל המזמין את עדיו והוציא את כל האחרים מכלל העדות לאו כל כמינייהו לבטל העדות, וכן כש'אדם נריך לעדות וכו'. ויש לדייק מה צעי הרא"ש ו"ל צוה דהא דקאמר הש"ס דשיילינן להו וכו', הייה די להסביר דינו מה צכתב יראה לי וכו' צמה צכתב דלאו כל כמינייהו להפסיד לזה ממונו וכו'.

והנראה דהרא"ש ו"ל מחדש דין חדש צמש"כ יראה לי וכו', והוא דאדם יכול לפסול עדות צני אדם על עצמו אפילו הם עדים כשרים אלא שאינו רוצה שיעידו לו, ולכאורה מנ"ל הא, דמאחר צצא אדם לראות ונתכוין להעיד על מה שראה מה איכפת לן צצעל דבר אם הוא רוצה או לא רוצה, והלא העדות הוא על המציאות וכיון צצא לראות ולהעיד מאן יכול לפסלו, אדרבה הרי אמרו צצ"ס דכל מי שראה וצא שיילינן ליה אי למיחזי אחי או להעיד, ומשמע דאם צא להעיד על כרחו הוה עד, וא"כ מאי מהני הזמנה וייחוד לפסול האחרים, וע"ז מתרץ דהא דקאמר צצ"ס דשיילינן ליה אי למיחזי אי להעיד אחיתו היינו כצצא מעצמו וצלא הזמנת עדים אז מקצלין כולם ואם נמצא אחד קרוב או פסול צטל כל העדות, אצל המייחד עדים ומזמין רק כשרים והוציא את כל האחרים מכלל העדות לאו כל כמינייהו להעיד עליו ולהפסיד לו ממונו, פי' דעדים אלו לכן הזמינם שיהיו לו לזכותו ולא להפסידו, ונמצא מה צכתב הרא"ש ו"ל דהא דקאמר הש"ס וכו' הוא המשך והסביר על מה צכתב יראה לי, והסביר דהאי יחוד כוונתו שהוציא את האחרים מכלל העדות ודוקא הוא.

ייחד עדים פסולים לא פסל שאר הכשרים

והנה צנידון דידן שייחד עדים פסולים, צבר כתב מרן הח"ס א"ע סי' ק' הוצא צפת"ש סי' מ"צ סקי"א צנדון שרב אחד סידר קידושין וצירף עמו עד אחד להיות עדים מיוחדים ונמצא שהיה קרוב צאופן צפסול להעיד ונמצא שכל

האשה שדעתו שאם לא יועיל לשון שאלה שיחנהו לו בלשון אחר המועיל קידושין ולכה"פ הוא מתנה וכו' ע"ש.

דל"ז ה"ג נימא דכיון דהזמין לו הרב עדים שיעידו לו כוונתו שיעידו לו לטובתו ואם שלא ידע היאך להתנות לאו כ"ע ידעו היאך להתנות והוא סמך על הרב שיחנהו כמו שצריך ואם לא עשה כן הרי עות בשליחותו וצטלה ההזמנה ושפיר סמכין שוב על ההמון שהיו שם עדים כשרים, וגם כשזמין עדות בערבוזיא נמי אמרינן דכוונתו לעדים כשרים שמועילים לו להעיד אלא שאינו יודע להבחין ושצריך לפסול הקרובים ופסולי עדות ומ"מ דעתו כן שרק על הכשרים כוונתו שהרי צא לקדש אשה ומהדר בתר עדים כשרים שיכלו להעיד על הקידושין שלו, אבל אם ייחד וזימן עדים ופסל השאר נמצא דלא מהני עדות שאר הכשרים כן ה"י נלפענ"ד לפוס ריהטא.

אבל מדעת מרן הח"ס ז"ל ושאר פוסקים לא נראה לחלק כן וס"ל דאין נפ"מ ולעולם המזמין עדים ומיחד אותם כוונתו רק לפסול הפסולים ולא לפסול הכשרים ואין נפ"מ הוא או אחר המזמין בשבילו וההזמנה הוא כעין גילוי דעת להוציא ולפסול את הפסולים שלא יעידו ואפילו יעידו הרי הוא פוסלם ואינו מקבל עדותם אבל הכשרים כולם אם צאו להעיד הגם שיחד קצתם כגון שנים או שלשה לא פסל שאר הכשרים מלהעיד דל"ש הזמין בעצמו העדים ול"ש הזמין אחרים העדים והוא כאצנ"מ ולא כש"ך.

ייחד עדים פסולים פסל את שאר הרואים

ובתש"ו מהר"י וי"ל הוצא צמהר"י צרונא ס' ל"ה על קידושין בפני עדים פסולים ששאלת על דבר הקידושין שיחדו צ' עדים והעדים היו פסולים צן ראובן נשוי צת שמעון, נראה כיון שיחדו אלו והם פסולים פשיטא דקידושין לא היו קידושין, אע"ג דהקידושין נעשו בפני המון עם והיו שם הרבה עדים כשרים ואיכא למימר תמקיים בשאר כדאיתא באשירי פ' יש נוחלין וספ"ק דמכות, שאני התם דלא ייחדו עדים פסולין, אבל הכא כיון דייחדו עדים פסולים א"כ היה כוונתם שהעדים שייחדו יהיו עדים ולא אחרים, וכה"ג איתא באשירי פ"ק דמכות וז"ל יראה שאם הזמין המלוה עדים כשרים ועמדו לשם קרובים או פסולים ואף אם כוונתו להעיד וצאו והעידו צ"ד לא נתבטלו עדות הכשרים כיון דייחד את עדיו לאו כ"כ להפסיד ממנו, והא דקאמר תלמוד דשילינן להו אי למיחזי אחי אי לאסודי אחי היינו דבצר שנעשה בפני רוב עם צלא הזמנת עדים וצאים כולם להעיד, אבל המזמין את עדיו והוציא כל האחרים מכלל העדות לאו כל כמיניהו לצטל העדות עכ"ל, אלמא שכתב בהדיא שחלוי

העדות בטל, וכתב אמנם אמת נכון הדבר מ"ש באצני מילואים ס' מ"צ נהי דראוי ליחד עדים בגיטין וקידושין מ"מ העיקר דלא נאמרו דברי הר"ף והרמב"ם אלא כגון עדות ממון ונפשות, אבל דבר שתחלת עשייתן נריכים עדים אעפ"י שאינם מיחדים עדים מ"מ דעת הצעלים אינם אלא על הכשרים ולא כל כמיניהו דפסולים לצטל רצון הצעלים ומעשיהם, ויציא לו כן מלשון הרא"ש פ"ק דמכות והוא צשו"ע חו"מ ס' ל"ו ובש"ך שם סק"י"ו הרגיש בזה, מ"מ כך העלה באצני מילואים ונכון הוא, וכ"כ בקה"ה ס' ל"ו סק"ו, וא"כ הכא אע"פ שהזמין הרב המסדר זה הפסול להצטרף לאו כל כמיניהו להפסיד הקידושין שהחתן והכלה מיאנו בו ולא רצו שיהיו עדים עליהם וזלתי כשרים ע"כ.

דל"ח ריהטא ה"י אפשר לחלק מי ה"י המזמין את העדים וייחדם, החתן והכלה בעצמם, או שאדם אחר הזמין את העדים, והנפ"מ צינייהו, דכיון דראינו דהחתן בעצמו מהדר ומזמין העדים ומייחד עדים כרצונו ופוסל את האחרים נראה לו הקפדה שיהיו אלו עדים ולא אחרים, ולכן אם נמצא אחד מהם קרוב או פסול בטלה העדות והקידושין, ומצינו כעין זה (קידושין כ' ע"א וי"ט ע"א) האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה פלונית במקום פלוני והלך וקדשה במקום אחר אינה מקודשת הרי היא במקום פלוני והלך וקדשה במקום אחר הרי זו מקודשת, ובגמ' ותנן בגיטין כי האי גוונא, ונריכי דאי אשמעינן גבי קידושין במקום דלקורבה קאתי צהאי אתרא רחמו לי ולא ממלי מיילי עלוי צהאי אתר סנו לי ממלי מיילי עלוי, ואי אמרי בגיטין וכו' צהאי אתרא ניחא ליה דניצוי צהאי אתרא לא ניחא ליה דניצוי וגם שם אימא מראה מקום הוא קמ"ל. וכהא דאי בגמרא צ"מ כ"ח ע"ב מסתברא לא מייחזי איניש חובתא לנפשיה.

ובזה אפ"ל דהרא"ש צמכות הנ"ל לשיטתיה אזיל, שכתב צפ"ק דקידושין (ס' כ') וז"ל על כי ראיתי באשכנז שרגילין לקדש בטבעת שאלה נחתי את לצי לדרוש ולתור מאין הרגילם, דלכאורה אינה מקודשת כיון שקבלה הטבעת אדעתא שהיא שלה ואינה שלה כיון שצריכה להחזיר הטבעת נמצא שקדשה בגול דאחרים ואינה מקודשת, והאריך הרא"ש ז"ל בדבר וכתב דמי שהשאל טבעת לאוהבו לקדש בו את האשה אכן סהדי שדעתו ליחנהו בכל יפוי לשון וכה שיועיל ויהיה לו בו כח וכות לקדש בו את האשה דאדעתא דהכי מסרה לידו, ואם לא יועיל לשון שאלה יתפס בו לשון אחר שיועיל לענין קידושין, דכולי עלמא לאו דינא גמירי והיה סבור שיועיל לשון שאלה ולעולם אמדינן דעתיה דכיון דמסרו לידו לקדש בו את

בהזמנת עדים וכו', יעקב ויילא והעמקתיו מכת"י נאום ישראל
ברוגא ע"כ.

ומבואר דמהר"י וייל ס"ל דלא כהחת"ס הנ"ל, וצנמנא
העדים שייחד פסולים בטלה הקידושין, והסכים
לזה גם מהר"י ברוגא, וא"כ אפילו בשנים היינו אומרים
דהלכה כותייהו שהם רבים, וכ"ש שהם ראשונים וקיי"ל כל
מקום שלא ראה אחרון דברי הראשונים כותייהו קיי"ל, וכנראה
דלא ראה החת"ס דברי מהר"י ומהר"י דאל"כ הי' לו
להעיר עליו. וכ"ש לשי' הרמב"ם דצביונו הפסולין להעיד
פוסלין כל העדות, וכן דעת הרשב"ם צ"ב קי"ג ע"ב ד"ה
ג' שנכנסו, וכתשו' רש"י וצפי' רש"י מכות דף ו' ד"ה היכי
ע"ש והכא הרי ייחד עדים פסולין וכיוונו לשם עדות.

ועי' תשו' עין יצחק להגאון מקאוונא ח"צ סי' ס"ד שפסק
דבראיהי בעלמא נטרפו הפסולין לבטל כל העדות
משום דחזינן דהמחבר בחו"מ סי' ל"ו סתם כשיטת הרי"ף,
וגם הש"ך שם (סי' ל"ו סק"ח וסקי"ז) הכריע כן לדינא,
גם יש לזרף שיטת הרי"ט צ"ב בקידושין (מ"ג ע"א) דאף דבכל
מקום אין הפסול פוסל כציון להעיד לצד וזריך גם להעיד
צ"ב כדעת התוס' והרא"ש מ"מ בקידושין כיון דבעינן עדים
לקיום הדבר נחשב כאילו מעידין צ"ב, ומשו"ה אם כיון
הפסול צראייתו לשם עדות פוסל כל העדות.

וברגע עיינתי צשו"ת עטרת חכמים (לייפניק) א"ע סי'
י"ד שנשאל נמי באחד שהזמין עדים שחתמו על
הכתובה והם יהיו עדי קידושין וקדש אשה ונדע אה"כ
שאחד מהעדים הי' קרוז להבעל אך היו שמה עוד צנ"א
שראו נתינת הקידושין ונתינת הכתובה, ורצה השואל לטעון
דקידושיו קידושין מדברי הרי"ט צ"ב תע"ט הביאו הרמ"א
סי' מ"ב דאפילו ייחד עדים יכולים אחרים שראו נתינת
הקידושין והמעשה להעיד, ולאחר אריכות ופולס דדברי
הש"ך הביא הגאון ז"ל דעת מהר"י הנ"ל שפסק הקידושין
לגמרי, והמהרי"ב לא חלק עליו אלא שלא להקל כ"כ שתצא
צלא גט, וצננה"ג מביא גם צשם שו"ת הרש"ך ז"יין עוד
כמה תשו' מהראשונים כמהר"י וכתב שזריך לקדש שנית
צלי צרכה ע"ש.

וב"ת הביא דברי האחייעור צשו"ת ח"א סי' כ"ז שהביא
דברי הח"ס הנ"ל דאע"פ שהזמינו עדי פסולי
קידושין מ"מ לאו כל כמיניהו להפסיד הקידושין וצודאי הי'
דעת המקדש והמקדשת שהיו העדים כשרים, וכתב עליו כי
זהו נגד דברי הראשונים עיין בתשו' הרשב"א סי' אלף קמ"ט
דאם הזמינס לעדות בטלה כל העדות, גם מקושית התוס'
והרא"ש משמע דלא כאצנ"מ ופסק דהקידושין צטלין וזריך
לחזור ולקדשה.

הרי מצואר דאם נמצא עד אחד או שניהם פסולין והוא
יחד אותם, וכ"ש במקומות שאומרים להחתן שיפסול
להדיא כל שאר העדים אפי' כשרים, נפסלה הקידושין. וכבר
ראיתי או שמעתי שיש המייחדין עדים ואח"כ מכריזין שכל
שאר עדים אפילו כשרים פוסל אותם החתן, ולפענ"ד זה
קלקול גדול והי' יותר טוב שלא ליחד עדים כלל מליחד כה"ג
לפסול את הכל.

ור"א תקשה דעכ"פ מכת פרסום כזה שהוא צרוז עם
שמקדשין צפרהסיא הו"ל כאנן סהדי דמהני אפי' צלי
עדים, ועיין נמק"י יצמות דף פ"ח שהביא הרי"ט צ"ב צשם
רצו הרא"ה דצדצר שהוא פרסום גדול ועצדי לגלוי נחשב
צכל מקום עדות גמורה אפי' מה"ת, א"כ צנ"ד נמי, דלא
דמי שהרי הכא זימן עדים ופסל את כולם ומאי מהני אנן
סהדי והוא פסל את כל העומדים שם וממאן צהם ל"ל אנן
סהדי וק"ל. איצרא דשוצ הלצתי צדברי רצינו הח"ס ז"ל שם
צד"ה וצלא"ה שכתב וצלא"ה"נ ג"ל כל עדות שהוא ע"י אנן
סהדי א"ל דין עדות ולא יפסול ע"י צירוף פסולים וקרובים
וכו' ע"ש, ולפענ"ד אחרי נשיקות עפר רגליו דצרוז צ"ע
דא"כ צכל המקדש צפרהסיא כדרך העולם א"ל לעדים
ולכאורה הוא נגד הפוסקים הנ"ל וצ"ע.

ומה שפלפל מעכ"ת קצת צדברי מרן הח"ס ז"ל צתשו'
הנ"ל אמאי לא הקשו התוס' מכות וסנהדרין דף ט'
ע"א והרמב"ן צ"ב קי"ג מקידושין רק מגיטין, ומי דקידושין
שאני דהקרובים צאים לראות השמחה ולא להעיד, ולא כן צגט
שאנינה שמחה וכולם צאים להעיד, ותמה מע"כ שהרי צרמב"ן
שם מצואר תמיהתו גם על קידושין וכתובה דמעשים צכל יוס,
תמיה קיימת הוא.

ומה שמעכ"ת כתב צצהיתו צארצינו הקדושה דיצר עם
הגאון ר' יששכר דוב גאלדשטיין ז"ל ואמר שאפשר
הח"ס לא הי' לו ספר הרמב"ן ומי הרשב"א על צ"ב. והנה
אין משיצין האר"י לאחר מותו, אצל הפותח ספר חי' מרן
הח"ס על צ"ב יראה שצמעט צכל קטע וקטע מציא חי'
הרמב"ן, עיין ח"ס שם דף י' ד"ה אחד וכו' ועיין רמב"ן,
וכמ"ש צחי' הרמב"ן להדיא ע"ש דף י"ב, ופי' רמב"ן, ודעת
הרמב"ן, ושם קטע אחר קטע מציא הרמב"ן ז"ל.

אי חוזר ומברך

ורצנין צרכה הביא כ"ת דעת הצ"ח צשו"ת סי' ס"א דוקא
צאיכא קידושין כל דהו אצל צפסול לגמרי חוזר
ומצרך ע"ש, ויפה העיר מדברי הראשונים מהר"ם מרוטנבורג
סי' תקל"ט ותשו' הרדב"ז ח"א סי' שע"ב, דאף היכא דלא
הוי קידושין צכל נמי אין חוזר ומצרך.

וב"ב בתש"ו מהרי"ו הנ"ל שאם ייחד עמה לפני עדים לאחר שנמדע לו פסלות העדות או אפילו בלא עדות בא עליה א"ל לחזור ולקדש דודאי צעל לשם קידושין, ואם לא ייחד עמה לפני עדים או נריך לחזור ולקדשה לפני עדים, ואין נריך לומר זרכת אירוסין ולא זרכת נישואין, כיון דכבר זירך בשעת קידושין הראשונים ינא ידי זרכה, וכ"כ רבינו שמשון באותה תשובה, ונראה דלא נריך לחזור ולכתוב לה כתובה אחרת וכתובה הראשונה קיימת דכיון דזכרנה ראשונה סגי ה"ה בחופה הראשונה וכו' ע"כ, (ועיין ב"ש א"ע סי' ס' הביא דברי מהרי"ו). ועיין רש"ש נדרים נ"ט ע"א שכותב והי' נראה לי מזה דיונא בהזכרה שזירך בזראשונה וכו' ע"ש.

הרבה פסולי עדות נמצאים

וללמד על הכלל ינאמי כדי לנאת ידי כל השיטות ודעות, לפענ"ד יש לייחד עדים ולא לסמוך על ההמון בזכמה, הגם שיש גדולי פוסקים דק"ל הכי כמ"ש בזכמה מקומות וגם בתש"ז ב"ש מ"מ שם (חידושים ס"ק י"ב) כתב דעת הש"ך (סקי"ו) דכל ההולכים לחופה מסתמא אינן מתכווין להעיד ומכל מקום נכון להזמין עדים בשעת קידושין ע"כ, וכן נהוג עלמא לייחד וכמ"ש גם הקצוה"ח והח"ס ז"ל דהכי נוח וח"ו לצטל המנהג כי מנהג גדול הוא, אלא דא"כ אם מייחד הלא אפשר שיבא לידי מכשול ח"ו שימצא עד אחד או שניהם פסולים וזפרט בזה"ו דלא אפשר דרי, עיין רמב"ם פ"ג ממאכלות אסורות ה"כ וז"ל ביני דגים סימניהם וכו' ואם אמר לו טהורין אינו נאמן אלא"כ הי' אדם שהוחזק בכשרות, וכן אין לוקחין גבינה וחתוכת דג שאין זה סימן אלא מישראל שהוחזק בכשרות אבל בארץ ישראל כשהיתה רובה ישראל לוקחין מכל ישראלי שזה ע"כ, וכתב ה"ה דכונתו על סוריא וכ"ש חו"ל ואף בא"י בזמן הזה הוא כחז"ל, ועיין עוד רמב"ם פ"ח שם ה"ז ואין לוקחין זמר מכל טבח וכו', ועיין טור יו"ד רס"י קי"ט ובד"מ שם ועיין משנ"ה ח"ז סי' ק"ז-ק"ט, ובש"ע הגרש"ו בקו"א הל' שחיטה סק"ב, והלא אפילו פומזין ורקים ואוכל בשוק וכיונא בזה נפסל לעדות, וכ"ש שמעמידין כמה עדות מחמת כבוד ואפילו יודעין שהם עצריינים צפרהסיא בעונ"ה, ועיין א"ע סי' מ"ב בח"מ סקט"ו וזי"ש סקכ"א דהשוד פסול מה"ת, ועיין ערוה"ש שם ס"ג וז"ל והרבה יש לדקדק בזה"ו צעדי גיטין וקידושין דהפרוצים באיזה עבירה אפי' עבירה קלה הלא הם פסולים לעדות עיי"ש, ומי יכול לומר האוכל בשוק פסול לעדות והאוכל ומסתכל בעריות כשר לעדות אשה, ועי' בזה בשו"ת משנה הלכות חלק ט"ו סימן ס"א והלאה. וכבר כתבתי בשו"ת משנה הלכות ח"ד סי'

רי"א ליישב קצת לפי מה שאמרו רובם בגזל ומיעוטם בעריות וכולם באצק לה"ר עיי"ש.

והעצה לכל זה להוצים עלינו דברי רבותינו צעלי התוס' עה"ת פ' שופטים (דברים י"ז פסוק ו') ע"פ שנים עדים או שלשה עדים, לפי שכתוב גבי דין אחרי רבים להטות פירש לך הכתוב גבי עדים דאין הולכין בהם אחר הרוב אלא עדותן בטלה, וכן אפילו הן מנאה, ודוקא כשבאו כולם להעיד וכונתם היתה מתחלה להעיד, אבל אם שנים באו להעיד והתרו בדבר וראה קרוב או פסול עמהם לא יצטל עדות השנים מפני ראייתו של זה כיון שלא היתה כונתו להעיד, שאם אי אחת אומר כן לא תמצא שנים בעדות של קידושין כשרה שהרי כמה קרובים רואים בקידושין, וכמה פעמים ראיתי מורי הרב שהי' אומר בשעת קידושין כל הכשרין להעיד יהיו עדי קידושין" ע"כ, וכבר כתבתי כן בקצרה בשו"ת משנ"ה ח"ד סי' ס"ו.

והרואה יראה שזה הדרך מוציא מידי כל הספיקות וגם יונא ידי כל החומרות, ולכן עלמתי אמונה וכן אני נוהג בס"ד ליחד שני עדים תחת החופה כמנהגינו, והנני מנאה להסתן שיאמר הנני מייחד לעדי קידושין פלוני ופלוני וכל הכשרים להעיד שיהיו עדי קידושין, נמצא דהתנאי של וכל הכשרים להעיד כולל גם העדים שיחד שאם הם כשרים יהיו עדים ואם לאו לא יהיו עדים, ונמצא באופן זה אפילו ימצא אחד פסול או שניהם מ"מ הקידושין יתקיימו בשאר. ואף אם השאר לא ראו מעשה הקידושין אבל כבר כתב הח"ס שם ההפלאה דאנן לא מנגלין הכלה ורק סומכין על החזקה ועמ"ש"כ בשו"ת משנה הלכות ח"ד סי' ל"א והלאה, וכ"ש בכה"ג שיש לסמוך על זה, והרי צעלי התוס' נמי עשו ככה.

ידידו דושכ"ג וי"ר שיזכה ללמוד תורה לשמה ולהרבות תורה בכתב עדי יבא ינון ולו יקחת עמים בלב ונפש,

מנשה הקמן

סימן נ

מי שעבר ניתוח באברים פנימיים אי בשר להיות ער בקידושין וגיטין

א' לסדר היו יהיה לגוי גדול התשנ"ט ברוקלין נ"י יצו"א מע"כ ידי"ץ הרב הגאון המפורסם וו"ח אי"א אין גומרין עליו את ההלל כש"ת מוה"ר גבריאל ציננער שליט"א בעמח"ס נטעי גבריאל.

אחד שב"ת צידידות נאמנה, ובדבר שאלתו אשר שמע שיש מחמירין שלא ליקח לעדי קידושין וכתובה מי שעבר ניתוח באברים הפנימיים שיש בו חשש טריפה עפ"י השיטות בחו"מ סי' ל"ג סעיף ט"ז דטריפה פסול לעדות

בעי להו ע"כ. והנראה דק"ל דעדי גיטין כדיני נפשות דינין להו ולא כדיני ממונות. וצבית יוסף חו"מ סי' הנ"ל (אות י"ג) גבי ע"א אמר שראה צ' שערות צימין וע"א אמר שראה צ' שערות בשמאל, כתב ג"כ דעדות כזו לאו כלום הוא לעינין גיטין וקידושין דכדיני נפשות דמי ע"ש. האמנם צדק הצית כבר זיין דלפמש"כ לעיל צסימן זה דיני גיטין וקידושין כדיני ממונות כמו שכתבנו לעיל בשמו א"ש עיי"ש. ועי' בשו"ת משאת צימין סי' נ"א באריכות נפלא ואחר שהצית כל הנ"ל מלדד דעדי קידושין כדיני נפשות דמיין עיי"ש.

ובנראה שכן הוא הסכמת הפוסקים, עי' שו"ע סי' י"ז סכ"א אין צודקין עדי נשים דרישה וחקירה ואפילו אם הוכחו צבדיקה כשרים, וברמ"א כ' ואסור לדרוש ולחקור הרבה (משו"ב הרמב"ם), אם לא במקום שיש לחוש לערמה אז צריך דרישה וחקירה (מהרי"ו סימן ק"נ), וכן הוא שם במהרי"ו וי"ל שכתב אע"ג דעדות אשה אינו צריך דרישה וחקירה ה"מ היכא דלית ביה גמגום אצל צעודא דידן כיון דאיכא דברים צגו אמינא דצריך דרישה וחקירה, מידי דהוה אדיני ממונות דלא צריך דרישה וחקירה והיכא דאיכא דין מרומה צריך דרישה וחקירה כדלמריין פרק אחד דיני ממונות. ועי' בית שמואל (ס"ק ס"ג) דאע"ג דק"ל צסי' י"א דלאסור אשה על צעלה צריך דרישה וחקירה אמנם כאן א"צ דרישה וחקירה משום דהיא נוטלת הכתובה הוי כדיני ממונות ואע"ג דמתירים אותה לאחר והוי דיני נפשות מ"מ דיני נפשות ליתנהו צזה"ז, וזה מדברי הרמב"ן הנ"ל.

והבאתי ראייה מגמ' מפורשת (קידושין ס"ה ע"ב) דנחלקו צע"א לקידושין רב כהנא אמר אין חוששין לקידושיו ור"פ אמר חוששין לקדושיו א"ל רב אשי לרב כהנא מאי דעתך דילפת דבר דבר מממון אי מה להלן הודאת צע"ד כמאה עדים דמי אף כאן הודאת צע"ד כמאה דמי א"ל התם לא קא חייב לאחרינא הכא קא חייב לאחרינא, ומצואר דעיקר עדות צקידושין ילפינן מדבר דבר מממון וא"כ על כרחך דדין עדי ממונות להם.

והנה רש"י פירש הכא קא חייבה לאחריני שקרובותיה נאסרו צו וקרוביו נאסרין צה, אצל הריטב"א כתב הכא מחייב לאחריני פי' לחייב הבא עליה מיתה, ולפי' הריטב"א שפי' לחייב הבא עליה מיתה י"ל קצת דהוי דיני נפשות דעיקר העדים צשציל החיוב קאחתי.

אמנם הרשב"א ג"כ פי' כדרך הריטב"א דמחייבה לאחריני משום דנאסרה אכ"ע צהודאתה זו, וכתב הרשב"א מיהו קשיא לי מאי מחייבת איכא דמאי אית להו עלה ומאי שייכי צה דימא שהיא חבה להן צהודאתה אטו מי שהודה

כמ"ש צש"ך שם סקט"ו, והוא דבר תמוה, ומעולם לא שמענו שישאלו לאדם אם הי' לו ניתוח כשמזמינין אותו לעד.

ולפענ"ד יש לצרר תחילה אי עדי קידושין הו"ל כעדי דיני נפשות או כעדי דיני ממונות, דאי כדיני נפשות ודאי צעינן עדות שאתה יכול להזימה וטריפה פסול דהו"ל עדות שאי אתה יכול להזימה.

[א] הנה מקור הדבר צדברי הגמ' שלהי יצמות (קכ"ב ע"ב) צברימא דנחלקו צה ר"ע ור"ט דמניא אין צודקין עדי נשים צדרישה וחקירה צברי ר"ע ר"ט אומר צודקין וקמיפלגי צדר"ח דלמר ר' חנינא דבר תורה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות צדרישה וחקירה שנאמר משפט אחד יהי לכס ומה טעם אמרו דיני ממונות אין צריכין דרישה וחקירה שלא תגעול דלת צפני לוי, וצמאי פליגי מר סבר כיון דאיכא כתובה למשקל כדיני ממונות דמי ומר סבר כיון דקא שרינן א"א לעלמא כדיני נפשות דמי. וכתבו החוס' פר"ח דק"ל כהאי תנא דלא צעי דו"מ, וכ"פ הרי"ף ז"ל.

והנבזוקי יוסף שם צד"ה כתובה למשקל הקשה ואת"ה היכי פסקינן כמ"ד אין צודקין ומשום כתובה והלא עיקר עדות העד להחירה לשוק והוא עדות א"א דהוא דיני נפשות וצמר הכי אמת דין שטטול כתובה וכיון דשריותא קדים לא תשרייה ולא תשקול, חי' הרמב"ן ז"ל דהשתא צזה"ז טפי דמי האי ענינא דעדות אשה לדיני ממונות מלדיני נפשות דהא רוצא דנשי אית להו כתובה הילכך אפי' ארוסה דלית לה כתובה לא מפלגינן צה דאילו דיני נפשות ליתנהו צזה"ז ע"כ.

ובבית יוסף חו"מ ריש סי' ל' הביאו והציא עוד שיטות הראשונים צזה, וצדק הצית הביא עוד משו"ת הריצ"ש סי' קצ"ג ושו"ת הרשב"א (ח"א סי' תקס"ו) דא"צ דרישה וחקירה עיי"ש. והמצואר דעדות נשים לא צעי דו"מ וגם כי עדות גיטין וקידושין הו"ל דין עדות דיני ממונות ולא דיני נפשות.

ולעומתם יש סוצרים שדיני נפשות הוי, וכן הוא שיטת הר"ן אהא דגרסינן צתוספתא פ"ה דגיטין הביאה הרי"ף פ' מי שאתו וו"ל זה גיטך מהיום וכו' לא תתיחד עמו ואפי' צנה הקטן עמה לפי שאינה צושה לשמש כנגדו, ראוה שנים שנתחדה עמו צריכה הימנו גט שני, אחד אי"צ הימנו גט שני, אחד צשחרית ואחד צין הערבים זה הי' מעשה וצא ושאל ר' אליעזר צן תדאי לתכמים ואמרו אחד הן ואין צריכה ממנו גט שני, ולשון הרי"ף ז"ל זה היה מעשה ואמרו אין מצטרפין, ופי' הר"ן אע"ג דלגבי ממון קיימא לן צפי' זה צורר (ל' ע"ב) דהלוואה אחר הלוואה והודאה אחר הודאה מצטרפין, לגבי אישות דשייך צדיני נפשות צצת אחת

דרו"ח דקי"ל כת"ק ע"כ. והמזוהר דאף למאן דסובר דבעדות אשה צעי דרו"ח מ"מ לא צעינן חקירה דאזיה יוס דאינה אלא כדי לצא לידי הזמה ואף דצעי דרו"ח אצל לצא לידי הזמה לא צעי, הרי דלא תלוי זה בזה.

ג] המורה מכל זה דאף אי נקטינן דעדי קידושין כדיני ממונות הוי אחינן לפלוגתא דש"ך והנוצ"י דלהש"ך צעי עדות שאין אמה יכול להזימה, ולהנוצ"י ועמו הפני יהושע שהביא כן מחזל ראשונים שפצירא להו דלא צעי, וכן דעת התו"י הג"ל.

אמנם אף להש"ך דכתב דצעי עדות שאי"ל הרי דעת שפתיו שפתי כהן צרור מילולו דעד טריפה כשר להעיד כדיני ממונות דישנו בכלל הזמה בממונות שצידו לשלם, ולדעת הנודע ציהודה דלא צעי עדות שאי"ל פשוט דטריפה נמי כשר להעיד שהטריפה אינו פסול רק משום דאי"ל וממילא לגיטין וקידושין נמי כן. ועיין שו"ת בית שמואל אחרון סי' ט"ז אי טריפה כשר להעיד כדיני ממונות ותלוי אי טריפה הוא פסול הגוף או פסול מחמת שאי"ל, ועי' מה שכתבנו בזה בשו"ת משנה הלכות ח"ו סי' רס"ט.

העולה מדברינו דלפענ"ג כיון דקי"ל דגיטין וקידושין הו"ל עדות דיני ממונות ולעדו דיני ממונות טריפה כשר להעיד ה"נ דכשר להעיר בגיטין וקידושין, ואפי' אי נימא כהמחמירין דטריפה פסול הגוף הוא מ"מ הולכין בתר רוב דרוב בני אדם אינם טריפה ולא חיישינן שמא נקב יש לו צצני מעיים וכיוצא בו, ולכן כשר להעיד מדין ס"ס, ספק אם טריפה פסול להעיד ואת"ל פסול להעיד מ"מ דלמא לאו טריפה ומן הרוב שמעולם לא נעשה טריפה, ואינו מילמא דיכול לצרר וגדול כבוד הצריות שלא לשאול כן, ובתקנה שכתבתי לו לעיל [בתשובה הקודמת] שישימע הרב כל הכשר להעיד יהי' עדי קידושין אחי שפיר לכ"ע. ועי' שו"ת משנה הלכות ח"ג סי' נ"א והלאה.

ידידו דושכ"ג וי"ר שיזכה ללמוד תורה לשמה ולהרבות תורה בכתב עדי יבא ינון ולו יקחת עמים, בלב ונפש,
מנשה הקמן

סימן נא

חוקה על המסדר שבקי בטיב קידושין

ה' שלח התשס"ד

מע"כ הרה"ג כש"ת מוה"ר ישי מולמאן שליט"א, מח"ס הנותן שלג.

אחדשה"מ, בדבר שאלתו צראובן שנשא אשה בהיותו צצא ועכשיו הוא מסופק אם היו עדי קידושין

שמכר שדהו לחברו אינו נאמן ומי קרינן ליה מחייב לאחריני, וכתב דכיון דילפינן עריות מממון דילפינן דבר דבר מממון ע"כ לצד ממון שיש בו חובה הוקשו ולא לצד ממון שאין בו חובה, ולומר דלא מקיימא להו מלתא אלא במקיימי דבר, ומשום דאית בהו כעין חוב לאחריני אקשיניהו לצד ממון דאית ביה חובה, ולא שיהא חובתו של זה כזה דזה חב ממש וזה אינו חב ממש כדאמרן. וממשיך ומסתברא לי דהא דתנן ג' גיטין פסולין ואם נשאת הולד כשר וחד מינייהו כתב בכתב ידו ואין עליו עדים, התם היינו טעמא משום דרחמנא רבייה בגיטין כממון מדכתיב וכתב לה דמשמע כל שכתב לה הוא בכתב ידו מגורשת ושטר גמור הוא כשטר שצממון וכו' ע"ש. ונראה מדבריו דעדו דיני וקידושין מממונות ילפינן ואין ג"ש למחנה ונמלא דהו"ל עדות דיני ממונות ולא עדי נפשות. ועיין מה שהארכתי בס"ד בשו"ת משנה ח"ט סי' רצ"ד.

ב] והנה מה שאמרנו דעדי נשים כדיני ממונות הוי היינו לעינן דלא צעי דרישה וחקירה כדמשמע בגמ' יצמות שם אצל צעינן שיהא עדות שאי"ל להזימה דאף בממון צעינן עדות שאתה יכול להזימה, וכן כתב הש"ך חו"מ סי' ל"ג סקט"ז באריכות רבה לעינן טריפה אם כשר להעיד כדיני ממונות, וכתב ולפי דעתי אין שום פוסק שיחלוק לומר דצממון לא צעינן עדות שאי"ל עיי"ש. ולפי"ז אף אם עדי קידושין כדיני ממונות הוי מ"מ צעינן שיהיו עדות שאין אמה יכול להזימה, וא"כ טריפה פסול להעיד בעדות נשים.

אמנם בשו"ת נודע ציהודה אה"ע מהדו"ק סי' ע"ב האריך לספור דברי הש"ך ז"ל וצד"ה עוד נ"ל צכוונת דברי הרא"ש צהאי דינא דרו"ח וכו' לאחר שהביא דברי הש"ך כתב ואני אומר אדרבה אפילו להדין תורה שצריך כדיני ממונות דרו"ח אעפ"כ עדות שאי"ל לא צעינן ואין זה תלוי בזה וכו' ע"ש באריכות. ועיין גם פני יהושע צקוטרכס אחרון למס' כתובות אות ס"ח שכתב על הש"ך שנכנס דחוקים ושדעת בעל העיטור והרמב"ם והנמק"י והריצ"ש דצדיני ממונות לא צעינן עדות שאי"ל.

ולפענ"ד יש להביא ראיה לזה מתוס' ישנים יצמות שם ד"ה ר"ע ור"ט וכו' וז"ל וא"ת לדידהו אמאי לא צעי חקירה דאזיה יוס ואזיה שנה, ומי' הקדוש דדרישה (וחקירה) דאזיה יוס אינו צצביל לעמוד על צרור העדות שראו מעשה שהרי מהני העדות שאומרים שראו המעשה וכו' אלא אינה אלא כדי שיצואו העדים לידי הזמה, ודוקא צדיני נפשות הוי דצעינן ליה כדי להזיל את הגדון אצל בעדות אשה כי נמי צעינן דרישה וחקירה כמו צדיני נפשות היינו מגוף העדות לצא לידי האמת כמו כליו שחורים וה"ה צלשון שהעיד בו אצל איזה יוס לא צריך, ופסק ר"ת דלא צעינן

איסור פנויה, וכן דייק צשמ"ק מלשונות ראשונים ולכן כשם שהיחוד אסור עם הפנויה גם בצרוקה נשאר האיסור.

ויפה כתב, ואוסף עליו דמה שהציא מדברי הכ"מ דארוסה האסורה לבעלה הוא מדין פנויה שנמשך האיסור עד לאחר החופה, הנה כן משמע ברש"י הג"ל וצ"ע שם, אבל בצדורהם הציא דעת הרא"ש צרבי יחזק אצ"ד שפי' צברת האירוסין ואסר לנו הארוכות מדכתיב חופה באורייתא דדרשינן (כתובות מ"ח ע"ג) כי יהי' נערה בתולה מאורסה, בתולה ולא בעולה, מאורסה ולא נשואה, ואמרינן מאי נשואה אילימא נשואה ממש היינו בתולה ולא בעולה, אלא נשואה שנכנסה לחופה ולא נבעלה, ש"מ דארוסה אכתי מיחזקא מסירה לחופה, וכיון דבעינן מסירה לחופה ש"מ לא קניא ליה לגמרי, הילכך הויא ליה כארוסת אחר לגביה ואסירא ליה כדין אשת איש ע"כ. והבאתי דבריו בצפרי משנה הלכות גדולות על הצה"ג ריש כתובות צפי' הקרר ע"ש.

ולפי"ן איסור ארוסה הוא איסור אשת איש על הארוס כמו על כל העולם, וזוהי אחי שפיר קישור הדברים אשר קדשנו במצותיו וזונו על העריות ואסר לנו את הארוסות והתיר לנו את הנשואות לנו וכו', דלפי דעת רש"י והפוסקים הם שני דברים וזונו על העריות מה"ת ואסר לנו את הארוסות מדרבנן, והי"ל לומר וזונו על העריות ואסרו לנו את הארוסות, גם ואסר לנו משמע זוהי האיסור ממש, ולפי דעת הרא"ש הג"ל אחי שפיר דתרייהו דאורייתא, ועל כן שפיר אמר וזונו על וכו' ואסר לנו וכו' והתיר לנו וכו' וק"ל. ועיין א"ש על הרמב"ם (פ"י מהל' אישות ה"ג) מה שכתב. והארכתי כבר זוהי צשו"ת משנה הלכות חט"ו סי' קנ"א, וע"ע ח"צ סי' ל"ג.

ועוד אם לא עכשווי אימתי יעשו הנישואין כלומר היחוד האמיתי, ומי יעמוד על הדבר שיעשו היחוד אחרי ככלות הכל, כי צעת החופה יש מסדר קידושין שמדקדק על כל העניינים שיעשו ע"פ הלכה כדת משה וישראל, אבל לאחר החתונה באישון לילה כבר לא נשאר שום איש מאנשי החופה מי ידאג שישארו שם עדים כשרים שאינם קרובים בשום פנים שיהיה יחוד כהלכה, ועוד הלכות ביחוד שתימנא, ולפעמים גם איכא שכרות שהוא אחד מהטעמים שהחתן מתענה שיעשה הכל צדעת ללולה כמבואר באחרונים, ומה לי לחשוב עוד חשבונות כאלו.

ואין כאן מקום לפלפל בהלכה, וחם מלהזכיר דבר כזה וחלילה מלשנות ממה שנוהגין מאז ומקדם לעשות כל קנייני החופה וקידושין בשעה שהולכין תחת החופה ואז עושין הנישואין, שעל זה אנו מנטעין ועושין כל החומרות לזאת כל השיטות שאפשר צשעת הנישואין, שיהי' הנישואין לפי כל

כשרים ולא ידע אז לדקדק זוהי מחמת חסרון ידיעה וסמך על החזקה דהרב דשם שסידר הקידושין מסתמא ידע מה שעושה ולקח עדים כשרים.

ולפענ"ד יש לסמוך על הרב סקדר קידושין שהרי זה עצודתו וזה אחד מפעולותיו שצריך לעשות למען הצבא, וכה"ג סומכין על החזקה.

ומה שכתב שצדוק לקחת שתי עדים ולקדשה שנית, לפענ"ד אינה ענה, שאם יטיל ספק על הקידושין לא מיבעיא אם יש לו כבר בניים או יאמרו בניים ראשונים בני פנויה הם ואין אדם עושה בעילתו וזוהי ולפגום בניו, ואפי' אין לו עדיין בניים מ"מ עושה בעילתו למפרע בעילת זנות, לכן שצ ואל תעשה עדיף, וצאמת צשעת החתונה יש כמה רואים ואושא מילתא.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן נב

בענין יחוד דחופה וביסווי ראש לבלה

בס"ד ב' יתרו התשנ"ח ברוקלין נ"י יצו"א
מע"כ החתן רוד בהן הי"ו, בישיבה הקדושה כתר תורה,
מעקסיקו יצו"א.

אחדשה"מ, צבואי מארצינו הקדושה מנאחי מכתבו צדבר שאלתו מצני הישיבה היות כי המנהג שם להחתן בגילוי הראש, ונאלו כמה לחדש שאפשר כדאי שלא יעשו החתן וכלה יחוד לשם נישואין [שהוא החופה לדעת השו"ע סי' נ"ה ס"א] עד אחר הסעודה, שאז נוכל לסמוך על השו"ע שעדיין נקראת ארוסה ואינה חייבת בכיסוי הראש, ודן צכמה סברות צדין יחוד עם ארוסה ועוד.

הנה צאמת אין מקום לפלפל זוהי, ואין שום הו"א לשנות כך כי הדבר נסתר מכל האדדים. אך לא אפטרנו בלא לוייה, צמה שינא לדייק לסתור ההיתר מדברי רש"י כתובות דף ז' ע"ג ד"ה ואסר לנו את הארוסות מדרבנן שגורו על היחוד של פנויה ואף הארוסה לא התירו אלא עד שתכנס לחופה וצברכה, וצין לרמ"א א"ע שם אסרו להתייחד עם ארוסתו, וא"כ צרור שאסור להתייחד עם הכלה שלא לשם נישואין, וכן אסור לחזק ולנשק לפני היחוד לשם נישואין לדעת השו"ע שבלא זה שם ארוסה עליה, וא"כ לא הועילו כלום, דאם נפטרנו מאיסור גילוי שער צאנו לאיסור חו"ג עם ארוסתו, שזוהי איסור חמור, והציא ראייה מהכ"מ פ"י מה"א ה"ל א' שכתב שאיסור הארוסה הוא המשך לאיסור פנויה ואין פירושו שהטילו איסור חדש על הארוסה אלא לא התירו את

המשך הגלות וטלטולים שע"י זה חששות ציותר אולי קודם החופה יתבטל השידוך, ע"י זה מסירים אחר החופה או בערב שצ"ק סמוך ציותר אל החופה ממש. מפורש צדצריו כי מכסים מיד אחר החופה ומלפנים אולי נהגו כן כבר אחר הטבילה.

והנני בזה בברכת התורה, וי"ר שזיווגו יעלה יפה יפה ויזכה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתומ"צ, כעתירת וברכת ידידו בלתי מכירו בלב ונפש,

מנשה הקמן

סימן נג

כמה חייב האב לתת לנדוניא לבן או לבת
ובדבר הנושלים מצדקה לקנות בתים לבניהם

כ"ח לחדש שמרבין בו בשמחה התש"ס ברוקלין נ"י יצו"א
בדבר הולכי רגל לקצץ נדבות להשיא צניהם וצנותיהם ומצטערים הרבה, ולא זאת אלא שמצטייחים נדן גדול להסתן ומצטייחים את הצבור ומטיילים עול עליהם להשתתף בכסף גדול, והרבה פעמים לא היו עושים כן אלא מחמת כיסופא או דומקא. וגם כמה חייב האב להצטער בשביל זה.

גרסינן בגמ' כתובות נ"ב ע"א אמר ר' יוחנן משום רשב"י מפני מה התקינו כתובת צנין דכרין כדי שיקפוץ אדם ויכתוב לבתו כגון, ומי איכא מידי דרחמנא אמר צרא לירות צרתא לא תירות ואתו רבנן ומתקני דתירות, צרתא הא נמי דאורייתא היא דכתיב (ירמיה כט ו) קחו נשים והולידו בנים וצנות וקחו לבניכם נשים ואת צנותיכם תנו לאנשים, בשלמא בנים צדיקה קיימי אלא צנתיה מי קיימן צדיקה, הא קמ"ל דלנצבה וניכסה וניתיב לה מידי כי היכי דקפצי עלה ואתו נסבי לה, ועד כמה, אצ"י ורצא דאמרי תרוייהו עד לעישור נכסי. ופרש"י בשלמא צנו צידו לבקש לו אשה שדרכו של איש לחזר על אשה, אלא צתו מי צידו וכי דרך אשה לחזר על איש. ומצואר דחייב אדם ליתן לבתו נדוניא כי היכי דקפצי עלה. ועיין בש"ע א"ע סי' נ"ח ס"א.

והיבא דלית לו להאב אי חייב לחזור על הפתחים לקצץ צדקה ולהשיאה, הנה צמשה דריש מס' פאה אמרו אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן צעוה"ו והקרן קיימת לו לעוה"ב ונמנה צדיקה הכנסת כלה, וא"כ הכנסת כלה מנזה צפני ענמה היא, ואם אין לו מסתמא מנזה עליו לחזור על הפתחים ולהשיא את צתו, דכמו שחייב להכניס כלה שאינה שלו כ"ש שחייב להכניס את צתו ולהשיאה לאיש, וחייב ליתן לה די מחסורה.

אלא דצ"ע כמה מן החיוב חל על האב, וכן כמה מן החיוב חל על הצבור לקיים הכנסת כלה. והנה צכתובות ס"ו

הדעות, ע"י רמ"א ס"א, ואם ישנו צקדר הייחוד מי יצטיח שתהיה היחוד אח"כ כראוי ומי יודע אם ילמח מזה צעתיד עוד חידושים והליכות שונות.

ואם קשה עליו על המנהג הרע להכניסה צפריעת ראש, אזי כחורה יעשו ויצקשו ממנה שתכסה ראשה, ולא לשנות קדר הייחוד, וצאמת לפי ידיעתי כל הנשים מכסות ראשן בצעיף, וודאי כן יש לנהוג, ואפי' אם תיכנס צפרוע ראש צעת החופה ולאחר החופה עד מקום היחוד תיכף ומיד ואז תכסה ראשה ג"כ ניחא, שהקילו צוה איזה פוסקים וסמכו על מה שאמרו צגמ' דצחולה נישאת ויוצאת צפרוע ראש והעדים מעידים שראו אותה יוצאת צפרוע ראש. ולאידך גיסא צארוסה שלא נשאה נמי כתבו האחרונים דיש לה לילך צציקוי ראש, עיין שצו"י ח"א סי' ק"ג ושו"ת חו"י סי' קצ"ו, וכ"פ רבינו יצחק הלוי אחיו של הט"ו סי' ט' והוצאו הדברים צצאה"ט א"ע סי' כ"א סק"ה, ועיין פת"ש שם אות צ'.

העולה מדצרינו כי אין לשנות אופן וזמן הייחוד כנהוג, ומה שחששו לענין המנהג שם שהכלה הולכת צגילוי הראש אחר הייחוד, צאמת היה להם לתקן דבר זה שחלכנה צציקוי הראש, ומש"כ שיש מצדיקים את המנהג שקומכים על שמועה רחוקה שכן היה המנהג צירושלים ת"ו מלפנים, ושכן היה גם המנהג צעיר לייקוואד צצרה"ב צומן הגר"א קאטלענר זללה"ה, [וחס' לי מלהאמין שהיתה זו לפי רוחו הטורה של אותו צדיק וכפי שהעיד לפני תלמידו שאדרכה זו היתה צצחלט מנוגד לרצונן] לפענ"ד פשוט שאין לחפש מה שהי' פעם פה ופעם שם, שאם עכשיו אין עושין כן צצמקומות ההם מסתמא ראו להחזיר העטרה ליושנה ולתקן המנהג ולא לקלקל, כי צ"ה צזמנינו אכשר דרא צענינים אלו. וצגמ' יומא וצזוהר הקדוש מצואר שציקוי ראש לאשה סגולה לבנים טובים כשרים ולומדי תורה, ואין לך זמן מסוגל יותר מזה להתחיל הנישואין צצדושה וטהרה.

והתני כצני הרה"ג ר' צצני האגער שליט"א העירני מספר המנהגים לר"י טירנא צצההות מנהגים צסוה"ס מנהג כל השנה אות י"ד אחר שתיאר מה שהיה צחופה כתב וזוה על הכלה שלא תלך עוד צגילוי שצרה. גם העיר מדצרי הגה"ק מצוטשאטש צצפרו אמרות טהורות כתב (ליקוטים אחרי הדינים), כסוי ראש הכלות מלצד הסמך למ"ש ותתכס, ג"כ מצד מ"ש חז"ל כסי רישך דלהוי אימתא, ועד החתונה השערות הם ככסוי הגם שצאיש אין סמך על שערות גדולות, מ"מ צצקצה שעומדות השערות להסירם אינם כ"כ כגופם, והו"ל כסוי, וסמוך לחתונה מכסים צצמטלית, ומאז הראש רק צצכסוי צצעיף ומטלית, ואולי היה מסירים השערות לפני טבילה כי צצערות גדולות חשש צצטבילה וצ"ל זהירות, וכעת לרוב

וּנְרָאָה צכוונתו דכיון דמנזרה על האב להדר אחר משפחה חשובה על כן אם הי' אחד ממשפחה רמה וחשובה והשני ממשפחה פחותה או ליכא שאלה, ומותר לו לקבץ כסף יותר כדי להשתדך עם העשיר בן טובים אם אי אפשר לו בלא"ה, שהרי הטעם שאינו רוצה בהצטרף הזה שהוא עני אינו מפני עניות שבו אלא מפני שאינו ממשפחה ההוגנת לו, וכ"ש ח"ו מפקול משפחה, וחז"ל אמרו לעולם ידבק אדם בטובים שהרי אהרן נשא את אלישבע אחות נחשון וילאו ממנו פתחם (ב"ב ק"ט ע"ב), וכה"ג מותר לו לקבץ כדי שישיא את בתו לת"ח, וכמ"ש לעולם ימכור אדם אפי' קורות ביתו וישיא את בתו לת"ח, וכה"ג מסתמא לא די שמותר אלא מנזרה נמי איכא לילך ולקבץ נדבות כי זה חיוב על האב, ואם הוא מנזרה על האב א"כ הי' מנזרה על הציבור ג"כ, וזה נכנס גם בכלל החזקה ת"ח, וע"ש בס"ח סי' תתמ"ד דמנזרה להרבות ללומדי תורה, ובמק"ח שם זיין לירושלמי הוריות פ"ג ה"ד אפי' כסות אשת חבר קודם לחיי ע"ה, ועיין ביו"ד סי' רנ"א ס"ט בהג"ה ובפת"ש שם ושבו"י ח"ב סי' קנ"ט, וע"כ התנה הס"ח שנים ממשפחה ודרגא אחת.

והעולה לדין דמי שיכול להשיא את בתו לבן תורה עני צמעת כסף או שישאנה לבן עשיר וינטרף לאסוף הרבה כסף, או שינטרף לחייב עצמו בקניית בית וכל כיו"ב, שאסור לו ללכת לקבץ מהציבור על שם הכנסת כלה, כי אין החיוב על העולם לעשרו, ומנא שגוזל את הרבים, אבל לאסוף בשביל להשיא בתו לת"ח מותר ומנזרה לעזרו דמנזרה על כל ישראל צוה, והוא נכנס בכלל המנזרה הגדולה של הכנסת כלה שאדם אוכל פירותיהם צעוה"ז והקרבן קיימת לו לעולם הבא.

סימן נד

טעה בשבע ברבות וחתם שלא מעין הפתיחה

ב' ויצא לסדר שקפצה לו הארץ התש"נ ברוקלין נ"י יצו"א מע"כ ידידי רוב חביבי הרה"ג כש"ת מוה"ר יעקב וינגולד שליט"א, תלמיד ישיבה הקדושה פונוביזש.

אחדשבת צדידות, בדבר שאלתו בשבע זרכות שמת החופה טעה המזכר זרכת שוש תשיש שהי' לו לסיים משמח זיון בצנייה וסיים בטעות זרוך אתה הי' משמח חתן וכלה שהוא סיום זרכת שמח משמח, ומחלקו שם אי זריך לחזור ולזכר זרכת שוש תשיש ושמח משמח ולסיים בכל אחד כמטבע שלו, או צדיעבד כיון דאמר חלק מזרכה זו וחלק מזו ילא זכרכה המקוררת, ידי שוש תשיש ילא צפתיחתה וידי שמח תשמח ילא צחתימתה, ומעכ"ת הוסיף דלא עקא כיון דהכא קיימינן גם בזכר כלה בלא זכרכה ולא דמי לסתם ספק זרכות צעלמא דאזלינן להקל ולא לזכר שנית.

ע"א איתא המש"א את בתו וכו' והמש"א את היתומה לא יפחות לה מחמשים זוז וכו', ובעמ' ז' ת"ר יתום שצא לישא שוכרין לו בית ומציעין לו מטע וכל כלי תשמישו ואח"כ משיאין לו אשה שנאמר די מחסורו אשר יחסר לו, די מחסורו זה הבית, אשר יחסר זה מטע ושלחן, לו זו אשה וכה"א אעשה לו עזר כנגדו. ת"ר די מחסורו, אתה מנזרה עליו לפרנסו ואי אתה מנזרה עליו לעשרו ע"כ.

ובספר חסידים סי' תתמ"ג כתב, שנים היו שהיו מבקשים מראובן את בתו, ואותם שנים ממשפחה אחת אחד היה עני ואחד היה עשיר, אמר ראובן לחכם תן לי ענה טובה, אין לי כלום, והנה שמעון עשיר ורוצה בחי, וצ"ל הייתי נותן לו בחי, ואינו רוצה אלא אם אתן לו י' זקוקים, ולוי עני ושואל ממני מעט, שמה יהיה לי זה ואם לא יהיה לי אבקש מהקהל לסייעני, או אלך מעיר לעיר לקבץ הרבה כדי ליתן לשמעון ויקח בחי ויהיו עשירים, אמר לו חלילה לך לגזול את הבריות שהרי אמרה תורה (דברים טו ח) די מחסורו אשר יחסר לו ולא לעשרו, מוטב שתתן בתך ללוי שמעט יקח ממך ולא תגזול בני אדם ע"כ.

ומבואר דאב שצידו להשיא את בתו לעני ההגון לה ובנדון קטן מה שיכול להסתדר משלו או אפילו בסיוע מן הציבור, והוא רוצה להשיאה לעשיר כדי שלאחר כן לא תחסר לה כל ויהי להם פרנסה זריות לאחר החתונה, או לקנות להם בית שלא יתקשו בשילום דמי השכירות, אלא שזה ינטרף לקבץ כסף יותר מאחרים להכנסת כלה, אז הוא גוזל את הרבים.

עוד מבואר בגמ' הג"ל, דהחיוב שיש על הציבור ליתן בית יתום ולעני הוא רק בשכירות, וכמ"ש בגמ' שוכרין לו בית, ולא לקנות לו בית, וא"כ אב ההולך לקבץ נדבות כדי לקנות בית לבנו או לבתו ואפשר לו בשכירות הי' גוזל את הרבים, ואע"פ שאם ישכור לו בית יתקשו צעמיד בשילום דמי השכירות משא"כ אם יקבץ צפעס א' סכום גדול ויקנה לו דירה, מ"מ הרי כתב הס"ח דאע"פ שיהיו בני עניים אסור לו לקבץ נדקה מהבריות כדי שיהיו בני עשירים ולא ינטרכו עוד, ועכ"פ בגמ' מפורש דשוכרין לו דוקא, וכן אמורים הדברים לכל ההולך לקבץ כסף הרבים בשביל לקנות בית להכנסת כלה, דאב לאו דוקא, דלקנות בית זכר הוא בכלל ולא לעשרו.

האמנם נראה לדייק בלשון הס"ח שנים היו שהיו מבקשים מראובן את בתו ואותם שנים ממשפחה אחת וכו', דלכאורה מאי איכפת לן אם הם ממשפחה אחת או משתי משפחות, ואם רצה לומר ששני הצדדים היו דומים בתורה ובחכמה או ביחוס, היל"ל ושיניהם היו הגויים כאחת וכו"ב.

הן אמת דקצת הי' אפשר לדייק לפמ"ש צס' העיטור שם שנשאל רב שרירא גאון ז"ל שמה תשמח במאי חמים משמח ליון צנייה או משמח חתן וכלה, ובגמ' משמח חתן וכלה, וכתב מר רב זמח גאון ז"ל ומנהג דילן לומר משמח עמו וזונה ירושלים ואית טעות צידס דאשר צרא ושמח תשמח חדא חתימה אית להו, וליכא חתימה דהא מצרכין תרי יוצר האדם ומנהג דלהון דחתמין בשמח תשמח משמח עמו וזונה ירושלים, ורב סעדיה גאון הכי כתב צסידורא דיליה, הילכך מאן דאמר הכי לא תהדריינה ודגמרא טפי עדיף, ואנן נהיגין השתא למחתם קמייחא משמח חתן וכלה בתרייתא משמח החתן עם הכלה, עכ"ל. ולפי נוסח רב סעדיה ודעימיה לכאורה נראה דיש להם מטבע אחרת ולא מעכבא א"כ י"ל ה"נ לדין וכיון שכתב הילכך מאן דאמר הכי לא תהדריינה ה"נ כן הוא.

איברא דמכאן ראי' צרורה דנריך לחזור ולצרך דכיון דאמר הלכך מאן דאמר הכי לא תהדריינה כלומר כיון שיש נוסחאות וגירסאות כאלו הגם דנוסח דידן עדיף טפי מ"מ לא מהדרינן מאן דאמר כפי המצואר צשאר נוסחאות, משמע דדוקא צהני לא מהדרינן משום דליכא נוסחאות אחרות ועל נוסחאות האלו הן סומכין, אבל צמקום שאומר דבר חדש דליכא נוסחא כזו הו"ל משנה ממתבע שטבעו חכמים ומהדרינן ליה, ולכן כיון דצברכת שוש תשיש ליכא חתימה מהדרינן ליה על חתימתה לחתום חתימה ידיה, וצברכת שמה תשמח כיון דחסר הפתיחה שהיא צברכה על יצירת ושמת אדם וסוה ולא הזכיר כלל א"כ אע"ג דאמר החתימה ליכא חתימה על הפתיחה וג"כ מהדרינן ליה.

ומה שהצ"ח משו"ע או"ח סי' קפ"ז סעיף א' דאף אם קי"ר צנוסח הצרכה אפ"ה י"א צדיעצד הואיל והזכיר שם ומלכות וענין הצרכה, וניין להגרע"א ומשנ"צ שם אות ד' דלדעת הרמב"ן צמלחמות סוף פ"ק צצרכות אפילו לא חתם ג"כ מהני, והצ"ח מס' עמק צרכה (להגר"א פומרנציק זצ"ל) דיני תפלה אות ה' שדן כע"ז צצרכת שמו"ע ואין לי הספר לעיין צו, מ"מ לפענ"ד פשוט דנ"ד לא דמי להצינו, דצמצרך צ' צרכות ומערבצ אותם הו"ל נוסח צרכה אחרת צכלל שלא תקנו חו"ל צרכה צו, ולא דמי לצמצך ואינו חותם שדנו צדיעצד אי מהני דהתם עכ"פ לא חתם להיפוך.

עוד יש לעיין דאולי כאן גרע מהתם, דצסי' קפ"ז איירי צפתח כתיקונה צשם ומלכות אלא דלא חתם צכה"ג נחלקו אי יד"ח צדיעצד, אך הכא צרכת שוש תשיש אין לו פתיחה כלל כיון שהיא סמוכה לצצירתה, ולעצמה אין לה אלא חתימה, ועכשיו שסיימו צה דלא כפתיחתה מה שאינו שייך לצרכה צו הוי משנה ממתבע שטבעו חכמים, ונמצא דצרכה

הנה מה שכתב דהכא חמיר טפי מטעם דספק כלה צלא צרכה לכאורה זה אינו, שצבר הצחתי לשון תניא צבתי הלי' אירוסין ונישואין סוף פיסקא ד"ה ואחד צחור כו' ואם צרך צצע צרכות שלא כסדר, או שחסר אחת מהן אין צכך כלום, דצרכות אין מעכבות זו את זו ע"כ. וכן היא לשון העיטור (סוף הלי' צרכת חתנים), והיא צרייתא צמק' כלה צבתי ריש פרק א'. ועיין עוד צצה"ט רסי' ס"צ צשם אגרות הרמב"ם (סי' כ"ג, ואצלינו הוא רפ"ח) צצרכת חתנים אין להם סדר ומי שחסר א' מהנה מצרך אותה כצזכר ע"כ. ולכאורה נראה דהך שחסר צרכה אחת מהן אינו מעכב שכתב הצרייתא היינו אפילו חסרה לגמרי, ואפילו נאמר דאין מעכב נמי דקאמר היינו שחיסרה צשעת מעשה אבל צריך לאומרה לאחר כך כצזכור מ"מ אין זה חמור משאר צרכות, אלא שצדק צזה לשיטות דצרכות מעכבות, וכבר הארכתי צזה צס"ד צספרינו משנה הלכות ח"צ סי' מ"צ, מ"מ אן לכאורה לא קיי"ל הכי ועיין צ"ש סי' נ"ה סק"א וסי' ס"א סק"ה וסק"ו. ועיין מה שהארכתי צזה צספרי שם חלק י"ד סימן ע"ו.

איברא דצחתיא צבתי וצס' העיטור שם כתבו מנין לצרכת הכלה מן התורה שנאמר (צראשית כ"ד) ויצרכו את רצקה אי נמי מדכתיב ויצרך אותם חלקים וכתיב ויבן ה' חלקים את הצלע (שם צ'') שרך קוראין לקלעיתא צנייתא, וכלשון הזה איתא צריש מס' כלה, ומשמע לכאורה שהם מדאורייתא, איברא דצכלה צבתי שם (פ"א ה"צ) איתא כהאי ליגנא ומנין לצרכת כלה מן התורה שנאמר ויצרכו את רצקה, ופרין מידי צכוס צרכיה, אלא אסמכתא היא ע"כ, וכ"כ תוס' כתובות דף ו' ע"צ ד"ה שנאמר, והראשונים הנ"ל הצ"ח עוד מירושלמי (כתובות פ"א ה"א) משה תקן לישראל צשעת ימי המשחה ולא התקין לצלמנה כלום וטעונה צרכה שנאמר ויקח עשרה אנשים וגו', ועיין רמב"ן עה"ת פ' וינא מלא צצוע זאת אי ילפינן מקודם מ"ת, ועיין עוד צפדר"א פט"ו וצשאלתות וחי וצהגת הגרי"צ ויצמות ס"ד ע"א. ועיין אצודרהם שכתב צשם הרמב"ן (צתשו' המיוחסות סי' רפ"ד) כלה צלא צרכה אסורה לצעלה מה"ת ע"ש, ומיהו אן צרכות דרצנן ס"ל כמצואר צפוסקים ואין להאריך צזה.

ומיידו לעצם הספק לא ידענא מאי קמספקא לכו, דפשוט כיון דהני צצע צרכות כל צרכה וצרכה נתקנה צשציל צבר אחר כדאיתא צרפ"ק דכתובות (ת.), דצרכת שוש תשיש היא כנגד שמת ירושלים להעלות זכרון ירושלים שנאמר (תהלים קל"ו) תדבק לשוני לחי וגו', וצרכת שמה תשמח היא צרכה לחתן וכלה שיצליחו צשמחה וטוב לב, ואם ערצב הדברים הרי שינה ממתבע שטבעו חכמים ואין כאן צרכה כלל, ויחזור ויאמר הצרכות.

זו חתימה אין לה וגם אינה פותחת בצרוך אולי לכו"ע לא ילא יד"מ, ויל"ע צוה.

אלו דברי אדם מועט לעולם ידידו דושכ"ת בלב ונפש, מנשה הקמן

סימן נה

לכבוד מומר בשבע ברכות

ב' דברים התשס"ד, פה ק"א ירושלים ת"ו מע"כ ידי"ג הרה"ג וו"ח גו"נ כש"ת מוה"ר אהרן מאיר קרוים שליט"א, רב במאנסי נ"י.

אחדשה"מ צידידות קבלתי מכתבו וכו', וצדצר השבע ברכות שר"ו לכבד אחד שסר מן הדרך ר"ל ולפי השמועה הוא מחלל שצ"ק ודר עם אשה צלי חופו"ק, ומעכ"ת ילא להעמיד הדת על תילה ומחה על זה והיה ציון גדול, והיו מן הנצור שטענו על מעכ"ת שעבר על הלצנת פנים צרצים, ומעכ"ת ראה בצפרינו ח"צ ס' ל"ד שהמחלל שבת צפרהסיא יינו יין נסך אבל חינוק שנשבה אינו בכלל זה, ושאל אי יש לחשוב איש זה לחינוק שנשבה באויר אמעריקה שכל הקרוצים שלו הם שומרי תורה ומלוות.

הנה מי שנוולד אלל הוריס שומרי תו"מ ונתגדל במקום שומרי תו"מ וילא לתרצות רעה ומחלל שבת צפרהסיא וגר עם אשה צלי חו"ק פשוט דאדם כזה מנסך יין, והמערערים חששו משום הלצנת פנים ולא חששו להלצנת התורה, ומה גם שמנסך היין צמנכך עלי, ועוד שע"ז יחסר צרכה מן השבע ברכות שהרי צרכתו אינו צרכה, ואם יצרכו שנית צרכה זו צכוס אחר הרי גורמים לצרכה לצטלה.

ומיהו כל זה אי ידעינן שהוא מחלל שבת צפרהסיא, אבל מעכ"ת כתב ולפי השמועה הוא מחלל שצ"ק, ויש לדקדק יפה אם הוא צאמת מחלל שבת ח"ו או רק שמועה צעלמא, וסחור סחור אמרינן לנוירא לכרמ"א לא תקרב.

והקוצרים אומרים יברכך ה', ידידו דושה"ט ושכת"ה בלב ונפש, מנשה הקמן

סימן נו

ברכת חתנים במקום שנמצא רק החתן ולא הכלה

כ"ד טבת תשל"ד.

עובדא הוה צלש סעודות ר"ו לעשות שבע ברכות לחתן וכלה, ולאחר צרהמ"ז ראו שלא צאה הכלה לציהמ"ד, ונשאלתי אי מותר לצרך בצביל החתן צעמנו, והשצתי דפשוט דאין לצרך בצביל החתן לצדו, שהרי תמוס'

סוכה כ"ה ע"צ (ד"ה אין שמחה) כתבו שאם החתן יולא מחופתו אפילו כלמו עמו והולכים לצית אחר אין אומרים שם צרכת חתנים כלל אלא א"כ אין דעתם לחזור שאז נעשה אותו צית עיקר וגם שם נקרא חופה, אבל ההולך סתם לצית אחר אפילו עם הכלה אין מצרכין ז' ברכות כלל, ושיטה זו הוצא להלכה צשו"ע ס' ס"צ סעיף י', והט"ז סק"ז כתב דעכשיו מצרכין ז' ברכות אפילו צמקום שלא היה החופה ושכן פסק הגאון מהר"ל מפראג ז"ל, ועי' צר"ש. ולפי תמוס' הרי אפילו כשנמצאים החתן עם הכלה אין מצרכין צ"ח חוץ מחופתם, א"כ אפילו להמהר"ל והט"ז שמקילין מ"מ צעי עכ"פ שיהיו שם החתן והכלה שיהיה מקום שמחה להם וכלשון המהר"ל, עי' טו"ז, אבל מקום שיש שם החתן או הכלה לצד נראה לכו"ע מודי דאין מצרכין צרכת חתנים, וזה פשוט מאד.

ואף לדעת יש אומרים צשו"ע שם סעיף י"צ דהשמשים האוכלים אחר סעודת נשואין מצרכין ז' ברכות וכתב המחבר דלזה הדעת נוטה, מ"מ תמוס' עכ"פ צמקום החופה הם אוכלים אבל הכא לאו צמקום החופה אוכלים, וגם כי צאמת הט"ז חולק גם ע"ז דאין מצרכין.

ועיינן עזר מקודש שם סעיף ח' צהג"ה צדין אם הכלה צא צמאותר להסעודה אי יכולים לצרך, ומשמע להדיא דאם לא היתה שם כלל צסעודה לית דין צריך צושש שאין מצרכין.

שוב ראיתי דיש לדקדק דלא מחלוקת הראשונים, דהריצ"ב"א כתובות ח' ע"א כתב והוי יודע שאין מצרכין צרכת חתנים אלא צמקום חופה וסיהו שם החתן והכלה, וזה כמו שכתבו דצעינן שניהם, אך הרי"ן סוכה שם דף כ"ה כתב וכך נוהגים היום לצרך צרכת חתנים צכל אחת מצתי החתונה כל זמן שהחתן או הכלה הם שם ע"ש, ומצואר מלשונו דאף צמקום שנמצא החתן לצדו או הכלה לצדה מצרכין צרכת חתנים. ועכ"פ כה"ג ודאי דשצ ואל תעשה עדיף וספק צרכות הוה להקל כנלפע"ד.

סימן נז

בחתינות שא"א לרבים להתעכב ער ברהמ"ז

א' לסדר כך יברך ישראל תשמי"ז ברוקלין נ"י יצו"א אל מע"כ ידי"ג היקר הרב הגאון וו"ח גו"נ כש"ת מוה"ר שלום שפירא שליט"א, ר"מ בישיבה הקדושה טלו וויקליף אהי"א.

א **אחדשב"ת** צידידות נאמנה וכו', צדצר שאלתו צחתונות אשר רצים לא יכולים להשאר עד לאחר צהמ"ז אי שפיר דמי לצרך צפני עמנו ולצאת או עכ"פ לזמן צשלשה או אפילו צעשרה אי שפיר דמי.

הנה זגמ' ברכות דף נ' ע"א אמר רבא כי אכלינן ריפתא
 צי ריש גלותא מזכרינן שלשה שלשה, ופרש"י ריש
 גלותא מאריך בצעודתו ואנן כל שלשה ושלשה שגמרו סעודתן
 מומנין בקול נמוך ויושנין אחר הזכרה עד שגמר ריש גלותא
 וזמנו הוא והיושנין אכלו בקול רם, ופריך וליזכרו עשרה
 עשרה ומשני שמע ריש גלותא ואיקפד, והדר פריך וניפקו
 בצרכתא דריש גלותא ומשני אידי דאושו כולי עלמא לא
 שמעי, ופרש"י אם היו מומנין עשרה עשרה היה צריך המזכר
 להגביה קולו וישמע ריש גלותא ויחרה לו שאנו עושין חזורה
 לעצמנו צפרהסיא, ואע"ג דמפקי נפשיהו מידי זמון של הזכרת
 השם אפ"ה ניחא להו זכרי משום דאושו כולי עלמא שהיו
 שם מסובין רבים ואין קול המזכר נשמע.

והא"ז ח"א ה"י סעודה סי' ר"ב כתב ח"ל הלכך יש ללמוד
 מכאן כגון בצעודת יושאין שיש מסובין רבים ואושו
 עלמא אם יכולים לזכר ולזמן צי עשרה לצד שלא יהא קפידא
 מן החתן ומן קרוביו יעשו, אבל אם יש לחוש לקפידא זימנו
 ויזכרו שלשה לצד בקול נמוך וישצו שם עד שזימן
 החתן והיושבים סביבו בקול רם ע"כ.

ובחמ"ו סי' ס"ז הבאתי מאו"ו, וייניתי לשו"ת אגרות משה
 או"ת ח"א סי' נ"ו שכבר דן בזה והביא שם ראי'
 מרמ"א או"ת סי' קנ"ג ס"ג שכתב בטעם המנהג שלא לזמן
 צבית עכו"ם דאף שקבעו לאכול הוא כאלו אכלו בלא קבע
 דכיון שיש לחוש ולירא כשישנו בנוסח הזכרה ולא יאמרו
 הרחמן יזכר צעה"ב לכן מתחלה לא קבעו עצמן רק לזכר
 כל אחד לצדו, אלמא דלא מהני קביעות אכילה אלא בכתם
 אבל כשפירשו שאין קביעות לענין הזכרה לזכר יחד אלא כל
 אחד לצדו לא מחייב קביעות כזה בזימון. אך משום הא יש
 לעיין שהרי כל עיקר ביאתו הוא לשם שמחת חתן וכלה
 ואכילתו הוא מסעודת חתן וכלה והרי קיי"ל כל הנהנה
 מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בעשה והאיך יקבע לאכול
 ויתנה שלא יתחייב לזכרו ולשמחו בז' ברכות, ולא דמי כלל
 לאכול צבית עכו"ם צסי' קנ"ג ובסעודה המפסקת שצמקרה
 הם אוכלים יחד ומתנים שלא יהא ישיבתם יחד נחשב לקביעות,
 אבל הכא שצא במיוחד ליקח חבל בסעודת חו"כ אין ראייה
 דמהני תנאי שהוא אינו מטורף אל הסעודה.

ובערוה"ש ה"ל בהמ"ז סי' קנ"ג סעיף ט' כתב נ"ל
 דבסעודות גדולות ששוהין בה הרבה שעות
 ויש מן היחידים שקשה עליהם הישיבה ורוזים לילך מהסעודה
 וא"א להם לאסוף עשרה מהמסובין לזכר, שיכולים לזכר צג',
 וק"ו הוא מהדין הקודם שצביל קפידת הצעה"ב פטרום
 מזה כ"ש בכאן שאין יכולים כלל לזכר בעשרה ואנוסים הם
 לזכר בפחות מעשרה עכ"ל, והגם כי ק"ו זה פריכה הוא

דהתם אם יחכה עד לסוף לא ישמע בעשרה דאינם יכולים
 לשמוע אבל הכא אם ישבו עד הסוף יאלו ידי עשרה וא"כ
 לאו ק"ו הוא, מ"מ דמות ראייה איכא. וכ"כ בט"ו או"ת
 סי' ר' ס"ק ג'.

ובאמת נראה עוד, דבסעודת נשואין גדולה שאם ישבו
 כולם על כרחם לא יוכלו לשמוע ברכת הזימון
 מפי המזכר א"כ שוב יכולין לזכר שלשה שלשה כעובדא
 דגמ', וכ"ש בעשרה אם לא ירגיש או לא יקפיד החתן
 והקרובים ודו"ק.

אלא דצ"ע למה השמיט הא"ז דיזכרו המומנים לעצמם גם
 ז' ברכות, דהא מזכיר צא"ע שם סעיף י"א דצני
 החופה שנתחלקו לחזרות אפילו אכלו צבחים שאינם פתוחים
 למקום שהחתן אוכל כולם מזכרינן ברכת חתנים, ואין לומר
 דכיון דאיירי שישצו שם עד שיזכר החתן והיושבים סביבו
 בקול רם וממילא ישמעו הזכרות ויאלו יד"ת, הא כל עיקר
 שהתירו להם לזכר בעצמן הוא משום שלא ישמעו קול המזכר
 הרי א"כ גם ז' ברכות לא ישמעו, וא"כ אמאי לא קאמר
 דגם ז' ברכות יזכר, וצשלמא המזכר צשלשה ל"ק דהא אין
 מזכרינן ז' ברכות בפחות מ' כמזכיר צטוש"ע סי' ס"ב, אלא
 אם יש להם עשרה כגון שלא יהא קפידא מן החתן ומן
 קרוביו למה לא יזכרו ז"ב, וגם צשלשה למ"ד דברכת אשר
 צרא לא צעי עשרה כמזכיר צטוש"ע א"ע סי' ס"ב סעיף ד'
 ע"ש, ואמאי לא כתב הא"ז בזה כדת מה לעשות.

ואשר נלפענ"ד בזה צס"ד דמזכיר זגמ' כחזות דף ח'
 ע"א ופרש"י שם דברכת שמח תשמח היא ברכה
 לחתן וכלה שיצליחו צשמחה וטוב לב, ועי' מחזור ויטרי וכל
 צו (סי' ע"ה) ושאר הראשונים ז"ל דז' ברכות הם תפילה
 על החתן וכלה שיצליחו צנכסיהם, ולפ"ז י"ל דלא תקנו לזכרם
 אלא לרצונם ולנחת רוחם אבל היכא שיהיה הזכרה למורת
 רוח אין זה אלא מנאף, ולפ"ז הרי החתן והכלה מקפידים
 אם יתבקאו עשרה לפני גמר החתונה לזכר צרהמ"ז וז"ב, וכן
 הקרובים וכמ"ש הא"ז, שז"צ א"א לעשות ע"י עשרה ולא
 ירגישו דאושא מילתא טפי ועל זה כל א' מקפיד, דבהמ"ז
 יכולין לעשות צאופן שלא ירגיש או שע"פ רוב אינו מקפיד
 על שמזכר צרהמ"ז ויואל כי כן דרך צנ"א אבל לזכר ז"ב
 צודאי ירגיש או צודאי יקפיד הוא או קרוביו, ולכן שפיר אין
 מזכרינן ז"ב גם בעשרה שכיון שהזכרה צאה צצבילם והם
 מקפידים שלא לזכר אז שפיר אין מזכרינן אז.

והשני נראה ע"ד האמור צאופן אחר, דהנה ברכת נשואין
 אינה מוטלת על כל המסובין לצאת בהן אלא צצביל
 החתן הוא צאה, ואף שמזכרינן על פנים חדשות אין הכוונה

שהכל צרא לכבודו ואילו בגמ' הקדימו ברכת שהכל צרא ליוצר האדם וכן העתיק רבינו פ"י מהל' אישות, אם לא שנאמר דהכא לא דקדק צוה וסמך אמ"ש צהל' אישות כי שם ציתו ע"כ, וכוונתו שכן דרך המחברים דהיכא שהוא עיקר מקומו של ההלכה מדקדק שיעלה להלכה דהתם עוסק לאסוקי שמעתמא אליבא דהלכתא, אבל היכא דאין מקומו אלא שמציאו לנורף אחר אינו מדקדק בעיקר ההלכה והדבר מצוהאר בפוסקים, ומ"מ על רבינו הכ"מ אכתי לא עלתה ארוכה.

והגה' בכמוצות דף ז' ע"ב ד"ה מאי מצדך אמר רב יהודה וכו', כתב רש"י נראה צעני סדר הצרכות שנסדרו על עסקי הזוג אינו אלא מאשר יצר ואילך וכו', וברש"י שם דף ח' ע"א ד"ה צריך שית, יוצר האדם הוסיף, ועיין שיטה מקובצת צריך שית שכתב רש"י ז"ל יוצר האדם הוסיף, ואיל לשיטתיה ז"ל שכתב לעיל שהסדר מתחיל מאשר יצר הלכך כו"ע מצרכין אשר יצר וציוצר האדם הוא דפליגי, ועיין תוס' ד"ה שהכל צרא לכבודו ויוצר האדם פותחת צברוך אע"פ שכל אחת סמוכה לחברתה כיון דקצרות הן, ורש"י פי' טעם אחר, ור"ח פירש דיוצר האדם פותחת צברוך לפי שיש שלא היו אומריין אותה כדאמר בסמוך וכו' ע"ש. והנה מצוהאר דברכת יוצר האדם נחלקו צה צתתתי, אי לצרכה כלל ואי פותחת צברוך ומה טעם, ואפשר דלהוציא מכל אלו הקדים רבינו צהל' ברכות צרכת יוצר האדם כלומר שאמריין אותה וגם מצרכין עליה צברוך דלא הוי סמוכה לחברתה, וצהל' אישות כתב המנהג והסדר שנהגו צו.

ג) בעניני חנוכה עברתי קצת על דבריו ונהגתי אבל אין הז"ג להאריך כעת, ורק הערה אחת צמ"ש צשם המ"צ [סי' תרע"א סק"ט, ועי' שער הציון סי' תרע"ה אות י'] מה שהאשה אינה מדלקת למנהגינו הוא משום דאשתו כגופו, ותמה כיון דאנן אין נוהגין כהרמב"ם אלא שכל אחד מדליק ולא הצעה"צ לכולם א"כ קשיא עכ"פ על הצתולות צוגרות שאינן מדליקות. ואולי י"ל דצומנס רוצ הנשים ורוצם ככולם נשאו קודם שצגרו דקיימו את צתי נתתי לאיש הזה, ועיין גמ' קידושין ס"ד ע"ב מי שיש לו שתי כחות צנות לא שציק אינש מצוה דרמיא עליה ועציד מצוה דלא רמיא והיינו קידושי קטנה רמיא עליה צמנוה, ועיין מדרש רבה איכה רצתי עה"פ רצתי צעם שנשאו כולם סמוך לפרקן ועיין רש"ש שם, וא"כ צנשים ממ"נ או שהיה קטנה צצית אציה וקטנה פטורה או שהיא נשואה וצצית צעלה וגר איש וציתו וק"ל.

ידידו המברכו שנית בברכת מז"ט, כברכת וכעתירת ידי"ג הנאמן בלב ונפש,

להוציא הפנים חדשות צצרכה זו, וראיה לדבר דהרי קיי"ל דפנים חדשות צעי דוקא שישמח החתן עם הפנים חדשות ונהנה צציתו וכן אמרו שיהא מצצין צשצילו או ראוי להרצות צשצילו עיין צ"ח, ולהר"ן פ"ק דכתובות הציאו הרמ"א סעיף ז' וצ"ש ס"ק ו' אי"צ הפ"ח לאכול שם מ"מ צעי שירצו הסעודה לכבודו או שיהא ראוי להרצות צשצילו, וא"כ מצוהאר שהז"צ צאה צשציל שמחה חדשה של החתן, וראוי צרורה משצת שנקרא פנים חדשות צשציל הדרוש כמצוהאר צמדרש ופסקו הש"ע, והרי אין איש שינא יד"ח ז"צ אע"כ דאין ז"צ חיוב על הפ"ח כי אם צשציל חוספת שמחת החתן. ולפי זה י"ל דז"צ לא דמי לצרהמ"ז דכל האוכלים חייבים צצרהמ"ז, אבל הז"צ אינו חיוב עליהם כי אם צשציל שמחת החתן והנה הכא שרונים לעצו ואוושא מילתא והחתן יקפיד אם יצרכו ז"צ ממילא ליכא חיוב צרכה.

ועל השלישית אני צא לפי מה שנחלקו הראשונים ז"ל, דמדברי הרמב"ם פ"צ דצרכות נראה דאפילו צסעודה קמיימת דיומא קמא לא מצרכין ז' צרכות אא"כ היו אוכלין שם אחרים שלא שמעו צרכת נשואין צשעת החופה, והרא"ש חולק עליו ועיין צ"י סי' ס"צ צצ"ה שם, וצשו"ע ס"ז הציא צ' הדעות וכתב דפשט המנהג כהרא"ש, וצי"ש פ"ק דכתובות סי' י"ח פסק כהרמב"ם והציאו הצ"ש סק"ח דלא מקרי פנים חדשות אלא כשלא שמע כלל הצרכות דומיא דגבי אצילות ע"ש.

ולפ"ז י"ל דאדרצה כיון לאחר הסעודה נחלקו אי מצדך או לא, הגם שאנן נוהגין לצרך, מ"מ משו"ה יש להקל למי שקשה לו להמתין עד שירצו ז"צ דהא פלוגמת הראשונים הוא אי צכלל צריכין לצרך, ועל כן אף שאנו נוהגין לצרך ודאי רק המצוה צבר על הציבור וכל שיסאר מנין הרי הוא פטור מהמצוה.

ב) וברבר אשר העיר על צצרת הרמב"ם פ"צ מהל' צרכות הלכה י"א שכתב סדר הצרכות יוצר האדם קודם שהכל צרא לכבודו, והוא שלא כסדר הגמ' כתובות ח' ע"א, ולא עוד אלא שסותר דברי עצמו צפ"י מהל' אישות הל' ג' שכתב שם שהכל צרא לכבודו קודם ליוצר האדם, וכתב שלא מצא מי שהעיר צזה אם לא שנאמר שיש טעות סופר צצברי הרמב"ם ז"ל.

וגדוליה מוזו היה לו להקשות על רבינו הכסף משנה שם שכתב ואלו הם ז' צרכות וכו' כך הם סדורות צגמ' שם ז' ח', והוא פלא דאדרצה צגמ' אין סדורות כך אלא שהכל צרא לפני יוצר האדם כמו שהקשה מעלתו.

מיהו האמת דצבר העיר על סתירת הרמב"ם הנ"ל צמעשה רוקח שם וז"ל ורבינו הקדים צרכת יוצר האדם לצרכת

סימן נח

מי שאכל באולם החתונה ויצא לפני שנכנסו החו"ב אי יבול להיות פנים חדשות

אור ליום ב' ויק"פ התשנ"ט ברוקלין נ"י יצו"א
מע"כ ידידי ורב חביבי הרה"ג בנש"ק כולו אומר כבוד
כש"ת מוה"ר מאיר שלום שצדרוביץקי שליט"א, אבי
בבני ברק.

אחדשבת"ר זידידות, דבר שאלמו באלו שאכלו באלום הנישואין אלא שהחתן והכלה היו אז בחדר מיוחד כנהוג צוה"ו, והאוכלים לא ראו את החתן וזרכו בהמ"ז והלכו לצימס, ואח"כ נכנסו החתן והכלה לאלום, אי יכולים להיות פנים חדשות צימים אחרים כשישצו יחד עם החתן לסעודה.

ולפענ"ד כיון שאכלו באלמו החדר שהוכן לשמחת חתן וכלה, אע"פ שהחו"ב ילאו לאחר החופה לחדר אחר לאכול או לפוש קצת כבר לא נחשב זה לפנים חדשות לימים אחרים.

ובשו"ע אה"ע סי' ס"ז סעיף י"א כתב המחבר בני החופה שנתחלקו לחצורות אפילו אם אכלו צתים שאינם פתוחים למקום שהחתן אוכל, כולם מזרכין זרכת חתנים, לא מיבעיא אם השמש מזרפן אלא אפילו אין השמש מזרפן כיון שהתחילו לאכול אותם שצאר צתים כשהתחילו אותם של בני החופה כולם חשוצים כאחד לצרך זרכת חתנים כיון שאוכלים מסעודה שהתקינו לחופה, ע"כ. ועיין ארחות חיים להר"א מלוניל ה"ל זרהמ"ז אות נ"ט ואות ס"א אותם האנשים האוכלים בחדר סביבות החופה אין מזרכין זרכת חתנים לפי שאין שמחה אלא בחופה אמנם אם שמש אחד לכולן השמש מזרפן ע"כ. וא"כ נפשוט איבעיין דכ"ש זנידון דידן שאוכל בחדר הגדול שכל בני החופה וכל המשמחים אוכלים שם, שמנטרף עמהן, וכל שמתתף בסעודת חתן א"א לזרפו, דפ"ח זריצוי שמחה תליא מילתא וכל שהשתתף בסעודת חתן לא נקרא ריבוי שמחה שזצילו. גם יש ללמוד כן ממ"ש המחבר כיון שאוכלים מסעודה שהתקינו לחופה, וכ"ה לשון הרא"ש פ"ז דסוכה סי' ח' ודו"ק.

ובספר המנהיג ה"ל אירוסין ונישואין וכל שבעה אם יש פנים חדשות שאוכל שם אדם שלא אכל אתמול מזרך וכו', משמע דכיון שאכל שוב אינו מזטרף כנלפענ"ד.

(ב) **ומה** שכתב לעורר דיש להמסוצין לכיון לשמוע לזאת ידי הזרכות בכל יום מחדש, ואפי' אותם שכבר זרכו או שמעו ז' זרכות, והעולם נהגו הדיפך שזציאין הכלה שחשמע שאין עליה חיוב והם ענמס לא מקפידים לכיון לשמוע ולזאת.

לזאורה נראה הטעם שמזרכין ז' זרכות מכח הפ"ח, שזצזיל הפ"ח שנתחדשה שמחה חדשה מזרכין מחדש, והכי משמע קצת לשון הפוסקים דהזרכות כדי להוליא הפנים חדשות שהוא הגורס, ואולי אה"נ דשאר אינשי שכבר שמעו ליכא עלייהו חיובא לשמוע, רק מי שלא שמע עדיין.

ומיהו עיקר הזרכות הם שזצזיל החתן וכלה, לצד מזרכת שהכל זרצ לכזודו שהיא לכזוד הנאספים. ומ"מ זה ודאי שזמזרכין על כולם להאזין ולהקשיב זמזות כל זרכה עכ"פ אפילו כבר ילא ידי חזבתו.

ובזה הנני ידידו דושכ"ת המברכו בברכת התורה ללומדיה וברכת חג כשר ושמח בלב ונפש.

מנשה הקמן

סימן נח

בברכת אשר צנ

ובמנהג זריקת אגוזים על החתן

ט"ז לחדש אדר הראשון ברוקלין נ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרהגה"צ בנש"ג כש"ת מוה"ר אהרן שפירא שליט"א ב"ב.

(א) **אחשבת"ר** זידידות נאמנה, קבלתי הכת"י של הספר אסא דצי היולא, ולאות שדפדפתי צו, הנה זפרק השלשים זמנהג לזרוק אגוזים על חתן העולה לתורה הציא מדברי רבינו הגדול הבה"ג זכמות שהציא זרכת אשר נג אגוז דנמשלו ישראל לאגוז וכו'. ועיין הלכות גדולות זכמות עם פי' משנה הלכות אות ח' וט' מה שכתבתי בזריכות גדולה מענין זרכת אשר נג.

והנה זרכה זו ליתא זגמ' והגאונים תיקנו זרכה זו, ועי' רמז"ן פסחים ז' ע"ז וחי' הר"ן שם, ונלפענ"ד דתלוי זמחוקת אי זרכת הקידושין הוא זרכת המזוות שמזוה לקדש או שהוא זרכת הודאה, וכפי מה שכתב הרא"ש שעיקר המזוה הוא פו"ר והקידושין הוה כהכנה והכשר למזוה, ועוד שהרי זידו לקיים זפלגש כמזואר זרא"ש דף ז' שם, ומיהו זא"ז הגדול ה"ל ק"ש שער כ"ה דזאמת אמרו לצרך אקצ"ו לקדש אשה, וכ"כ רבינו אציגדור הזרפתי זפי' כי תלא פסק תע"ג, שזו מ"ע לקדש אשה וזריך לצרך עובר לעשייתן ופסק הלכה למעשה לצרך אקצ"ו לקדש אשה ושהחיינו, וכתב שכן נהג רבינו אליהו וכל תלמידיו וכן נהג רבינו הוורדימס"י ורבינו יחיאל מפאריש וכן נהג רבינו אציגדור וכל תלמידיו, ועיין רבינו פרץ זעהות הסמ"ק סי' קפ"ג אות י"ט, וזירושלמי זרכות (פ"ט) כ' דמזרך כעל כל מזוה, והדברים עתיקים. ולפ"ז נראה דלמ"ד שזרכת

קידושין הוא צרכת המנחה ממילא אין מצרכין צ' צרכות על מנחה אחת, ולמ"ד שאין הוא צרכת המנחות מצרכך על הציאה שהיא מנחות פרו ורבו.

ב) עוד רגע אדבר, צענין זריקת ממתקים על החתן (הצעווארפען), והעיקר למה היא דוקא ע"י נשים ולא ע"י אנשים, דהנה האדם נוזר והיו המלאכים מציאים לו בשר עלי מן השמים ולחם אצירים חל, וכיון ששמע לקול אשתו נתקלל ארורה האדמה צעצורך צעצרון תאכלנה כל ימי חיך וגו' צועת אפיך תאכל לחם וגו', והאשה לא נתקללה בקללה זו, ולכן הם זורקין עליו מיני מאכל ומטעמים, שמעשה ידיהם לא נתקללו וממילא צוכותן יאכלו לחם עלי זיעת אפיים.

עוד י"ל ע"פ הידוע הטעם שהכלה נותנת הטלית של מנחה להחתן, להורות שהיא גרמה שיצטרך למלבוש, שאחר החטא נאמר (בראשית ג טו) ויעש ה"א לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם, ומתקנת הדבר בטלית של מנחה, וה"ל ע"י שמתקנים הקללה צועת אפיך שגרמה היא לו, ועל כן הנשים דוקא זורקים על האנשים מיני ממתקים.

או אפשר עד"ז שזורקים המאכלים, להראות שאינם רואים במאכלים מפני שהחטא נגרם ע"י הלהיטה אחרי המאכלים, ועל כן זורקין הנשים מהם המאכלים.

יה"ר שיהי' בברכה והצלחה ולמזל טוב, טבא הוא וטבא ליהוי עדי יבא ינון ולו יקחת עמים בלב ונפש,

מנשה הקמן

סימן ה

כלה בתוך שבעת ימי המשתה אי מותרת במלאכה

ג' לסדר כתיב למאור שנת ובו תנש"א מלכותך ברוקלין נ"י יצו"א

בחודש שמרבין בשמחה, שמו של עמלק ימחה, וישמיענו בשורות טובות מן השמים, וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים, ויקבץ נדחינו מארבע כנפות הארץ לחיים, ובתוכם מע"כ ידידי הרה"ג ר' אהרן זאב העשין שליט"א, אבן יקרה בב"ב יע"א.

אחד שב"ת זידידות, דצבר שאלתו אם הכלה צתוך ז' ימי המשתה מותרת לעשות מלאכה, וכבר דברו צוה האחרונים ומע"כ ציין לשו"ת צאר משה (ח"ג סי' כ"ז) דמתיר, וכבר כתבתי צוה צשו"ת משנה הלכות ח"ט סי' רצ"ג דדבר זה תלוי צטעם אסור מלאכה לחתן צו' ימי המשתה, דאם הוא מטעם שהחתן דומה למלך א"כ הכלה מותרת במלאכה, ואי הטעם משום דהוי כיו"ט אללו א"כ גם לכלה הוי יו"ט שלה ואסורה במלאכה.

ומשמע לכאורה דחתן וכלה כהדדי נינהו לכל דבר. וכן כתב ציש"ש כתובות פ"ק אות י"ב צא"ד ח"ל חימה על מנהגינו צגליל שלנו מאחר שמתויב לשמות עם צתולה כל ז' ימים ולאמנה ג' ימים למה אין מקיימין דברי חכמים, וגם אסור במלאכה הוא והיא כל אותן ימי השמחה כאשר כתב הרמב"ם והוא מפרקי ר"א פט"ז ואין נוהרים צוה וכו' ע"ש, הרי שכתב דאסורים במלאכה הוא והיא החתן והכלה, אלא שכבר לא היו נוהרים גם צומנו צוה ודחק ליישב המנהג שהוא מטעם מחילה ע"ש.

וב"ש הי"ש"ש שאסורים במלאכה הוא והיא כל אותן ימי המשתה כאשר כתב הרמב"ם, צאמת כי צרמב"ם פ"י מהל' אישות הל' י"ב לא כתב רק החתן ח"ל וכן תקנו חכמים שכל הנושא צתולה יהיה שמח עמה שבעת ימים אינו עוסק במלאכתו ולא נושא ונותן צשוק אלא אוכל ושותה ושמת צין שהיה צחור צין שהיה אלמוני, הנה כתב ואינו עוסק במלאכתו ולא כתב והיא אינה עוסקת במלאכתה, וצ"ל דס"ל להיש"ש דהיא פשיטא דודאי אינה עוסקת דאל"כ מה מועיל שאין החתן עוסק במלאכתו כיון שהיא תלך ותעסוק במלאכתה היאך יהיה שמח עמה שבעת ימים, וע"כ שהיא ג"כ אינה עוסקת, ועוד דכך היא דרכה של נשים כל כבודה בת מלך פנימה ולכן אמר הוא אינו עוסק במלאכתו ולא זכר אותה וק"ל. ועיין שו"ת מהרש"ם ח"ג סוף סי' ר"ו וצמנח"פ א"ע סי' ס"ד סעיף א' מה שמספקא ליה צוה, והאחרונים ציינו לספרא דרב כהנא פ' ל"א לאחר ז' ימים הכלה חוזרת למלאכה ע"ש, ועיין גם שו"ת מנחת אלעזר ח"צ סי' נ"ז ושו"ת דוצצ משרים ח"ג סי' מ"ז.

וראיתי צחיים שאל ח"צ סי' ל"ח (לא"ע דין ס') שכתב דאם הוא ת"ח ורגיל לעסוק צעיון נמרץ נראה דצימי חופתו לא לטריד צעיונו דשכיחא ליה לשמח כלתו, וס"ל דלא מהני מחילתה, ודלא כמ"ש צח"מ וצ"ש עיי"ש. ולפענ"ד הרי מצינו (עיין ילקוט שמעוני סי' תתקנ"ח) צצנו של ר"ע שנשא אשה, מה עשה כיון שהכניסה עמד לו כל הלילה והיא קורא צתורה, אמר לה סיצי צוצינא ואנהירי לי, סבת לה כל ליליא צוצינא והות קיימא קמיה מנהרא עד דאתא צפרא, צצפרא קרב ר' עקיבא לגביה ואמר ליה צרי מצא או מוצא אמר ליה מצא ע"כ, פירוש שאלו אציו צני מה אתה מצא או מוצא א"ל מצא שמיד שחור מהחחונה עמד ולמד כל הלילה והכלה החזיקה את הנר לפניו עד הצוקר, ואמר מצא אשה מצא טוב, מצואר דתיכף צחורתו מן החופה התעמק צסוגיא כל הלילה וצבותא קמ"ל למעליותא שזו אשה טובה. ולפענ"ד הלומד תורה צוה הוא משמח הכלה ששמחה צוכתה לצעל ת"ח ויר"א.

ע"א) איש ואשה זכו שכינה שרויה צנייהם, ולכן מתענים ציום החופה כיו"פ ומוחלין להם כל העונות שהיא בכלל זכו, ומיד משרה שכינה צנייהם, ומי יהיו בשעה קדושה כזו לפרוך פרצה כזו צפרהסיא שהכלה מתקרב על יד החתן ברוב עם ומשחק עם החתן צמשהק של חצה צוריקת סוכריות מזה לזה ברצים, וצחורים וצחולות וכל העם אחריהם רואים את הקלות ראש ח"ו, היפוך הצניעות והקדושה, ששם המקום מוכיח עליו שנקראה צם "קידושין" וגם תקנו לשון הרי את מקודשת לי ולא תקנו הרי את קנויה לי [וכמ"ש קידושין ב' ע"ב ומאי לישנא דרבנן דאסר לה אכולי עלמא כהקדש] דקידושין אקרי קנין כמ"ש האשה נקנית ומ"מ העיקר שהיא בקדושה ושיתחיל ויגמור בקדושה וצטהרה, וצגמ' קידושין פ"א ע"א אבי דייר גולפי רבא דייר קנה, ופרש"י גולפי מקום קבוצת אנשים ונשים או לדרשה או לחופה היה מסדר קנקנים של חרס הרבה צנייהם שאם יבואו זה אלל זה יקשקשו וישמע קול, דייר קנה מסדר קנים שהעובר עליהן קולם נשמע, והוצא צשו"ע צטו"ו צם המרדכי לדין מחילה, ומצואר שהניחו הרבה קנקנים או קנים שאם יבואו זה אלל זה יקשקשו וישמע קול, ומה יהי' שישמעו קול, שיגרשו אותם משם שלא יבואו זה אלל זה, או שצענמם יצבישו להתקרב זה לזה, וא"כ כ"ש וח"ו לעשות כן לכתחילה, ע"כ על החתן והכלה והנאספים והמשתתפים שם וכל מי שיש צידו למחות מצוה למחות בכל האפשר ושכר הרבה יטול.

והצורך א"ע סי' ס"ה כתב ח"ו"ל מצוה גדולה לשמח חתן וכלה וכו' ומ"מ אסור להסתכל בה, וכתב א"ח הרא"ש ז"ל י"א שציום הראשון מותר להסתכל וכו' וליתא דאפי' שעה אחת אסור להסתכל בה, ועיין צ"י שם וצדרישה, וכן פסק צשו"ע שם סעיף א' מצוה לשמח חתן וכלה ולרקד לפניו וכו', וצסעיף ב' אסור להסתכל בכלה עיי"ש, וכן הנהיגו אבותינו ורבותינו הקדושים להיות שמחים בשמחת חתן וכלה, החתן והגברים לחוד, והכלה והנשים לחוד, והתקינו להצדיל צנייהם צמחינות שלא יבואו זה אלל זה ולא ישללו ח"ו בהסתכלות, ואמת דגם פה נראה מעין מחלה זו שהתחילו באיזה חתונות להכניס את הכלה על יד המחילה ולעשות עיגול של צחורים לרקוד ולומר לפניו כיצד מרקדין לפני הכלה, שומו שמים ע"ו וצקתי עליהם ומחיתי ככל האפשר, ואמרתי להם לפני הכלה כחייב ולא סביב הכלה, וסביב רשעים יתהלכו. בכל האופן זה חייב על כל אדם שיש צידו למחות ולמנוע פרצה זו ותצא עליו צרכת טוב. ויכול לומר צשמי שדבר זה הוא בכלל אצזרייהו דג"ע ח"ו שחייב למסור נפשו לצטלו. ועיין צספריו משנה הלכות ח"ו סי' רל"ה קצת צאריכות צאיסור הסתכלות, ועוד עיין משנ"ה ח"ד סי' ל"א.

ולמעשה לפענ"ד הנח להם לצנות ישראל וינוחו צם ישראל עם מקדשי נשים, וכדאי היא הצת ישראל שמנוח צעת שמחתה וכלשון אגריפס היא חטול את שלה לשעתה, וחכו"ל שקדו ע"ו כדאיתא צכתוצות דף ז' ע"א, ומיהו החכם עיניו צראשו, ויש מן האחרונים שכתבו ע"ו כי לפעמים הצטלה מציהא לידי שיעמוס (כתוצות נ"ט ע"ב), הגם דלפענ"ד אין כאן טעם זה כיון שהחתן עמה ומשמחה ואינה צטלה צאופן זה שתהא צכלל צטלה מציהא לידי שיעמוס, וגם לא נאמרה על שצוע ימים, מ"מ גם על שניהם החתן וכלה יחדיו יש לפעמים שיוצדים שצעת ימים לצטלה וצאים לידי איסורים ח"ו, וכל ערוס יעשה צדעת מטעמא דכחיצנא. ומלאכות שמוותרות ציו"ט פשיטא שגם הכלה עושה.

ובזה הנני ידידו מברכו בשמחת פורים ונזכה עוד השתא להקריב קרבן פסח במועדו בביאת משיח צדקינו וירושלים הבנויה, המצפה לישועת ה' כהרף עין דושה"ט בלב ונפש,
בגנשה הקמן

סימן סא

חייב הצניעות בשמחת חתן וכלה

ה' לס' להזהיר גדולים על הקטנים כ"א למ"טמונים התשס"ג ברוקלין נ"י יצו"א
מע"כ הרה"ג וו"ח כש"ת מוה"ר חיים דוב רופז שליט"א,
מנהל מחלקת הנישואין שע"י רבנות הראשית לפתח תקוה יע"א.

אחדשב"ת, קבלתי הפאקס של מעכ"ת צדצר הפרצה שנפרצה לאחרונה צגדר וחומת הצניעות צשמחת חתן וכלה שצאמנע החתונה מרימים את הכלה ומקרצים אותה קרוב להמחילה, וכן מרימים את החתן ומקרצין אותו ג"כ קרוב להמחילה, והכלה זורקת סוכריות ומיני מתיקה על החתן, והחתן זורק על הכלה, וחוזר חלילה, ושעירים וצעירים ירקדו שם, ומזמרין כלה נאה וצנועה וחסודה, ולא נמצא מי שירים קולו לצעוק עליהם שזהו דרך פריצות ומעשה נבלה וכיעור, ומעלימים עין, ויש שעוד מחזקים הדבר צמושצם שזה ממצות שמחת חתן וכלה, ופנה אלי כדת מה לעשות להפסיק את הפרצה ולגדור גדר, וצטוח הוא שאם אכתוב צזה לאיסור מצד הלכה יפעול צזה לצטל ולגרש את המנהג הרע הזה מצית עוצדי ה'.

הנה צבר זה אי"צ לפנים וכל צן תורה יודה שהוא פרצה נוראה, וח"ו להניח פרצה כזו לעצור צשתיקה, וצפרט צמקום קדוש וצומן הקדוש אשר אם זכו החתן והכלה קוצ"ה ופמליא של מעלה משתתפין צשמחתן, כי צשעת הקידושין משרה הקצ"ה את שכינתו צנייהם כמ"ש (סוטה ג' ע"ב י"ו

ובזה הנני בברכת צלח ורכב, וי"ר שיזכה לגרש השטן ולהרבות גבולות דקדושה עדי יבא ינון ולו יקהת עמים, ידידו בסל מלא ברכות ובלב ונפש,

מנשה הקמץ

סימן סב

א. ברבר שבירת כוס זכוכית שלם תחת החופה
ב. מעם שבאירוסין שוברין בלי חרס דוקא

י"ב לחדש הרחמים התשמ"ו ברוקלין נ"י יצו"א מחיי חיים יכתב ויחתם לחיים טובים את מע"כ ידי"נ רב האי גאון חוב"ט חובר חבורים מחוכמים כש"ת מזה"ר שמעון חררי שליט"א, בעמח"ס אשמה בהשם ועוד ספרים חשובים.

א) אחדשבת"ר צידדות, צנאוי הציתה מארלינו הקדושה מנאמתי את שאהבה נפשי ספרו היקר אשמח בהשם ונתתי שמחה בלבי לראות פרי תנוצתו צונה וסותר ומעלה פנינים יקרים וכמה הלכתא גבורתא שמעינן מינה, יה"ר שיזכה להמשיך בהרצנת תורה לרבים וליתן מפרי עטו צמתו עדי יבא עת דודים צביאת משיח לדקינו צמהרה צימינו אמנן.

ואחזיקנא טיבותא למעכת"ר שמייקר את דצרינו וצשפלינו זכר לנו צכמה מקומות בצפרו היקר, ואמרתי להעיר הערה אחת לכדו צדצרי תורה, ונפל גורלי צמה שאהריך צקי" כ"ט (דף תפ"ח) צמנהג ישראל תורה לצבר כוס צשעת חופה, והקשה צס' יפה ללצ (ת"צ סו' תק"ס אות ה') למה לא הוי משום צל תשחית, וצאמת מקור הדבר צבר מנא צגמ' צרכות ל ע"צ מר צריה דרצינא עבד הלולא לצריה חונהו לרצנן דהוו קצדחי אייתי כסא דמוקרא צת ארבע מאה חזי וצבר קמייהו ואעליצו, וגם שם קשה כנ"ל, וצנן יהודע כתצ שהיה סדוק ועומד להצבר, אלל שלל היה ניכר להרואין והם חצצו שהוא שלם ששזה ד' מאות חזי, ומעכ"ת יפה דייק דאפילו לפי זה אינו מיושב דכיון שהיה זכוכית יקרה מאוד מסתמא היה לו שזויות גדול מצד ענמו ואכתי היה שזה יותר מוזכוכית פשוט, וגם ציין לשו"ת יציע אומר (ת"ד א"ע סימן ט') שכותצ דצפשות אין זה פשט הגמ' אלל צצאמת היה כסא דמוקרא ששזה כן.

והביא מס' צצט צנימין לייצצ דצל תשחית לא שייך כי אם כשמתכוין להשחית, אצל כשעושה לשום תועלת לכ"ע ליכא איסור. אלל דקשיא ליה על זה מההיא דחולין דף ז' ע"צ דפרין הגמרא קטילנא להו ומשני איכא צל תשחית, והתם הוי לתועלת. וציין עוד למס' מדות (פ"א מ"צ) שכתצ הר"ש אמש"כ ורשות הי' לו לשרוף כקותו דלל הוי צל תשחית

דהפקר צ"ד הפקר, ומשמע דצלאו הכי לא, אע"ג דהוי לתועלת שלא ישנו. וצצצת דף ק"ה ע"צ רצ יהודה שליף מצצייתא והוא לתועלת, ומ"מ כתצ מהרש"א והוא דליכא צל תשחית, וכתצ דהנהו אמוראי דחציצ צגמ' שם צצרו כלים צצורים ע"ש. וזה דצצרי הצן יהודע. וצקידושין דף ל"צ מקשה הש"ס והא קעצר משום צ"ת אף דהוי לתועלת.

ב) ולבאורה טפי יש להקשות על השצט צנימין מגמ' צצת דף ק"מ ע"צ דאמר רצ חסדא האי מאן דאפשר ליה למיכל נהמא דשערי ואכל נהמא דחיטי קעצר משום צל תשחית, ואמר רצ פפא האי מאן דאפשר למישחי שיכרא ושחי חמרר עוצר משום צל תשחית, ומסיק ולא מילתא היא צל תשחית דגופא עדיף, ועיין עוד צצת דף קכ"ט ע"א שמואל צלחו ליה תכתקא דשאגא רצ יהודה צלחו ליה פתורא דיונה לרצה צלחו ליה שרשיפא וא"ל אצי לרצה והא קעצר מר משום צל תשחית א"ל צל תשחית דגופאי עדיף לי ע"ש, הנה מצואר דאפילו אכל לחם שהוא לתועלת גמור ולקיים מצות וחי צהם אפי"ה כיון שיכול לחיות ולקיים צנהמא דשערי היה עוצר משום צל תשחית, אי לאו משום דצל תשחית דגופא עדיף, וכן צהנך אמוראי שהוצרכו לעלים לחממן אחר ההקזה והיה לתועלת גמור שלא יצטננו ס"ל דהוה צ"ת אי לאו משום דצל תשחית דגופיה עדיף. וא"כ דון מינה דצכל מקום דאפשר צפחות ועושה ציותר אפילו עושה לתועלת גמור איכא צל תשחית, א"כ צצצירת כוס נמי הגם שהוא לאיזה תועלת כיון שאפשר צפחות מזה איכא צל תשחית.

אך י"ל דהיא הנותנת, דצהיהא דצרכות דהוי צדחו רצנן טובא וראה שהשחוק יזיק לנשמתם ח"ו, כי הצדח יותר מדאי נראה כפורק עול, לכן צצר לפניהם כסא דמוקרא צת ארבע מאה חזי, להראות להם דצל תשחית דנשמתם עדיף, ועשה כן צכוס יקר מאוד נגד החכמים שחשובים ציותר, כדי שיעמדו מצדיחתם ויגילו צרעדה, וכאשר נתעצבו מצצירת כוס התצוננו כי צל תשחית דגופא עדיף, והיתה המוסר כי אם נתעצבו על שזה כסף וחיי שעה כ"ש על חיי עולם, וצכל ע"צ יהיה מותר. ועל כן הוצרך לכוס יקר מאוד, ולא היה שייך צפחות, כי היקרות הגדיל את המוסר.

ג) ועל דרך זה י"ל מנהגינו כי לצצירת הכוס תחת החופה מקפידין לכוס שלם ולא לכוס צצור, וגם מקפידין לכוס של זכוכית כמו שעשו רצינא ורצ אשי. דצפמ"ג אר"ח סו' תק"ס מצצנות זהצ סק"ד כתצ צצם מהרי"ט דעל כן לנישואין לוקחין כלי זכוכית, דכלי זכוכית יש לו תקנה משא"כ כלי חרס ע"ש, ולפ"ו י"ל ג"כ מה שנוטלין כלי שלם דוקא ולא כלי צצור, דתחת החופה מוחלין לו לחתן כל עוגותיו, וצדגל מנהג אפרים (פ' צא ד"ה א"י ולכל צני ישראל) כתצ

שרכב עליו, ובהמה טהורה לא והתניא עיקור שיש צה טריפה אסור ושאיין צה טריפה מותר וכו', ועיין רש"י דאסור לגרום לבהמה טריפות צידים, והתוס' שם הקשו ד"ה עיקור ותימה וכו' קדשים הם שיהא אסור לגרום להם טריפות, ואי משום כל תשחית א"כ היכי מוכח מהכא דמיירי צבהמה טהורה אפילו צבהמה טמאה נמי שייך אסור כל תשחית ע"ש. והנה בתוס' שם ד"ה עוקרין על המלכים הקשו וא"ת ואמאי לא פריך והאיכא צער בעלי חיים כדפריך לקמן (י"ג.) גבי נושא ונותן בשוק, דבשלמא משום כל תשחית ליכא דכיון דלכבודו של מלך עושין כן איין כאן השחתה אלא הוא כמו תכריכין של מאה מנה, אלא צער בעלי חיים איך הותר, וי"ל דשאיני כבודו של המלך שהוא כבוד לכל ישראל ואמי כבוד רבים ודמי צער בעלי חיים ע"כ.

ובבואר דלכבוד המלך והנשיא ליכא משום כל תשחית, וגם לא משום צער בעלי חיים, ולפ"ז רבי שהוא רבי יהודה הנשיא וכבודו הוא שיכבדוהו לאכול אכלו א"כ כשאמר רבי עקרנא להו מאי קאמר איכא צער בעלי חיים וכן כשאמר קטלינאו אמר הוא איכא כל תשחית, הא לגבי כבוד נשיא ליכא משום צער בעלי חיים וכל תשחית, וקשה לומר דכבוד המלך לאחר מיתה גדול מצחיו. ועיין ברכות י"ט ע"ב גבי גדול כבוד הצריות מדלגין היינו ע"ג ארונות לקראת מלכים ומשני משום כבוד המלך התירו בית הפרס דרבנן ע"ש, וקשה לחלק בין כבוד המלך דהכא ודהתם, ועיין עבודת עבודה ע"ז שם ד"ה בתוס' ד"ה עוקרין, וי"ע.

וקצת אפשר לחלק דדוקא היכא דעושה כבוד למלכים או בשביל מלכים הותר, כגון מה שהיו שורפין ועוקרין או מדלגין על ארונות שהוא לכבוד את המלך, אבל כאן אדרבה הרי הנשיא ציקש מרבי פנחס בן יאיר שיכבדוהו לאכול אכלו, ורצה הנשיא בשביל זה לעקור או להפקיר, וזה אינו כבוד לנשיא, אלא אדרבה פחיתת הכבוד שאדם שאינו נשיא אינו רוצה לסעוד אכלו והוא צריך להפקיר את חמוריו או לעקרן בשבילו, ולכן לא ס"ל להתיר בשביל כן.

או יאמר צשים לב אטו רבינו הקדוש לא ידע שיש צה משום כל תשחית וצער בעלי חיים עד שהודיע לו זה רפצ"ג, אלא דרבי היה ס"ל דכבודו הוא, ובשביל כבוד נשיא דוחין צער בעלי חיים וכל תשחית, ושפיר אמר להפקיר או לעקור וכו', אבל רבי פנחס בן יאיר לרוב ענוותנותו סבר שאין זה לפי כבוד הנשיא ואינו מכבדו צה כלל ולכן אמר לפי דעתו דאסור, וי"ל.

(ו) **ובהיותי** צה, הנה צדרכי משה אר"ח סי' תק"ס כתב צעירנו נהגו שהחתן משצב הכוס שמצרכין

דמוחלין גם לכל המשחתפין צחופה, וא"כ כולם שלמים הם ונקיים מחטא, ואם לא ישמרו על נפשם מאד ח"ו מיד ישצרו, ולכן מראין צכוס של זכוכית שלם כמו שהכוס יקר ושלם כן כולם שלמים הם בצאותה שעה, ומזוככים זכוכית, ועליהם לשמור א"ע שלא ישצרו, ועי"ז יגילו צרעדה.

גם כוס מדתו שמקבל כתמים ונוח לשוטפו ולכבסו, כמו כן הנשמה צכל רגע עלולה לקבל כתמים, אבל נוח לכבסה צמים שהם דמעות שמכבסים את הנשמה. ועל כן נוטלין כלי זכוכית, שהזכוכית צקל עלולה להצצר לגמרי, וצריך יגיעה רבה לתקנו ולעשותו כלי מחדש, כן האדם אם ח"ו חטא עד שצצב הנשמה מ"מ מועיל תשובה וצריך תשובה גדולה ולעשות ענמו כלי חדשה, עיין רמב"ם ה' תשובה (פ"ב ה"ד) מדרכי התשובה להיות השצ צועק תמיד לפני השם צצכי וצתחנוגים וכו' ומתרחק הרבה מן הדבר שחטא צו ומשנה שמו כלומר אני אחר ואיני אותו האיש שעשה אותו המעשים וכו', שהצבעל תשובה נעשה כלי חדש ממש, לכן דוקא זכוכית, דאילו כלי חרס כיון שצצב שוב איין לו תקנה כלל.

(ד) **ומה** שכתב מעכת"ר להקשות ממתני' ורשות הי' לו לשרוף כסותו, וכתב הרא"ש דליכא כל תשחית דהפקר צ"ד הפקר, ומשמע דזולת זה היה כל תשחית אע"ג דהוי לתועלת שלא ישנו הכהנים. הנה צאמת הא דשורפין הצגדים של הכהנים יש ליישב שאין זה תועלת שלא ישנו, שהרי הוא יכול לישן למחר הגם שישרפו הצגד שלו, אלא קנס הוא.

ובר מן דין צברי הרא"ש קשיא לי, שכתב דלא הוי כל תשחית דהפקר צ"ד הפקר, ומוכח דס"ל דהפקר לא שייך כל תשחית, וא"כ צעובדא דרבי חולין הנ"ל שאמר מפקרנא להו והשיצ לו מפשת היוקא, קטילנא להו והשיצ לו איכא כל תשחית, ולהרא"ש אכתי היה יכול להפקירם ואח"כ להרגם, צדמידי דהפקר ליכא משום כל תשחית, וכ"ש שהרי קודם אמר לו מפקרנא להו ואחר זה אמר קטילנא להו ואמר איכא כל תשחית, והרי היה צידו להפקיר ולקטול דליכא כל תשחית וליכא אפושיו היוקא, וא"כ ע"כ דהפקר אינו מוטיא מידי כל תשחית וי"ע. ועיין צספרי משנ"ה ח"י סימן רצ"ו וחלק י"ב סי' תל"ג ולהלן סי' קפ"ח.

(ה) **ומה** שהקשה צחולין שם דאמר קטילנא להו ומשני משום כל תשחית, ומע"כ הקשה דהא הוי לתועלת, הנה צגמ' ע"ז דף י"א ע"א אמרו שורפין על המלכים ואין צו משום דרכי האמרי, וכשם ששורפין על המלכים כך שורפין על הנשיאים וכו', ומעשה שמת ר"ג הזקן ושרף עליו אונקלוס הגר צבעים מנה צורי וכו', ומידי אחרניא לא והתניא עוקרין על המלכים ואין צו משום דרכי האמורי, אמר רב פפא סוס

לאציו ואמנו בג"ע וצאין לשמחת צניהם. מיהו צוה"ק כתוב
כן רק על אציו ואמנו ומשמע לכאורה דלא יותר.

אמנם נראה דאע"פ שאין ראייה לדבר זכר לדבר איכא
בגיטין דף פ"ח ע"א ת"ר חניכת אצות בגיטין עד
" דורות, ר' שמעון בן אלעזר אומר ג' דורות כשר מכאן
ואילך פסול, כמאן אולא הא דא"ר חנינא כתב חניכת אצות
בגיטין עד ג' דורות כמאן כר"ש ע"ש. והנה מבואר מחלוקת
ת"ק ור"ש עד כמה דורות כותבין חניכו של אציו, לת"ק עד
" דורות ולר"ש עד ג' דורות, ונראה דכיון דבגיטין כותבין
חניכתו עד " דורות משמע דעד עשרה דורות יש שייכות בין
האצות והצנים, ולר"ש רק עד ג' דורות, וא"כ אחרי שהקצ"ה
מודיע לאצ ולחס משמחת צניהם היות דהאצות עד " דורות
מוזכרין אותם בגט ולא נשכחו ה"נ בקידושין מודיעין
לאצותיהם בג"ע עד " דורות מהשמחה, ולר"ש עד ג' דורות,
וע"ד רמז ויאלה והיתה, ומדה טובה מרובה וכ"ש שמחה
מגירושין דמוזכרין, וצוה תלוי הפלוגתא אי עד ג' דורות או
עד " דורות שהוא פלוגתא דת"ק ור"ש.

סימן סד

בתובה ששכחו לכתוב וקנינא

ה' לסדר אשר לא יספר מרוב התשמ"ו ברוקלין נ"י יצו"א
מע"כ ידי"צ הרב הגאון וו"ח כש"ת מהר"ש שפירא משגיח
רוחני בישיבה הקדושה טלז, וויקליף אהי"א יצ"ו.

אחדשבת"ר צדידות נאמנה, בדבר המקרה שבאמצע
קריאת הכתובה ראו ששכחו לכתוב תיצת
וקנינא, והורה הרב המסדר לכתבה אחר החופה ויחתמו
העדים שנית למטה מחתימתם הראשונה, ונפשו בשאלתו אם
הענה הנ"ל לכתוב לאחר החופה ולחתום שנית עולה ע"פ
ההלכה, ומעכ"ת חשב לעשות צאופן אחר דלמלאות החסרון
כמו שהורה המסדר לא מהני כיון שלאחר חתימת העדים לא
מהני מה שממלאים החסר, גם מה שיחתמו שנית למטה
מחתימתן הראשונה נראה דלא מהני כיון דלא ניכר החתימה
על מה קאי חתימתן, ולכן עלתו אמונה שיכתוב אחר חתימת
העדים כזה שוב קנינא מן החתן הנ"ל וכו' ולגמור נוסה
הכתובה ואח"כ לחתום שנית, ובעיקר הדבר ארי נעשה שאל
אם חסר תיצת וקנינא אי נפסל צוה השטר.

בתובה שלא נכתב בה "וקנינא" מה דינו

[א] **והנה** צמה שסיים נפתח צרישא אי חסר תיצת וקנינא
בכלל אי נפסלה צוה הכתובה, לכאורה היה אפשר
דחלוי במחלוקת, בשו"ע חו"מ סי' מ"ד ס"א כתב זריך
להחזיר מענינו של שטר צטיטה אחרונה (מפני שאין למדין

עליו צרכות אירוסין, ולכן נהגו לצרך צרכות אירוסין על כוס
של חרס. והנה זריך ציבור לטעם משום אצילות לחודיה למה
דוקא כלי חרס, ולמה בצרכת אירוסין דוקא.

ובמעמי המנהגים עמ' תי"א מתולדות אהרן צסם הצעש"ט
ובספר שערי רחמים הביא כן גם צסם הגר"א
הטעם למה צשעת שידוכין שוצרין כלי חרס דוקא ותחת
החופה כלי זכוכית, מפני שיותר טוב לגרש אשה ע"י גט
שהתירה התורה אצל לא לצטל השידוכין, ומטעם זה שוצרין
צעת התנאים כלי חרס שכיון שנשצר אין לו תקנה כך אין
תקנה למי שמצטל השידוכין, וצחופה שוצרין כלי זכוכית שיש
לו תקנה אע"פ שנשצר כמו"כ יש תקנה צנישואין לצטלו ע"י
גט. וכבר ציינתי לעיל לדברי הפמ"ג צסם מהרי"ט עי"ש
שכותב כעין זה, והאריך צוה.

ונראה לומר עוד טעם צוה, לפי מה שאמרו צגמ' צ"ק
ס"ט ע"א כרס רצעי היו מציינין אותו צקוחות
אדמה, קימנא כי אדמה, מה אדמה איכא הנאה מינה אף
האי נמי כי מפרקא שרי לאיתהנויי מינה, ושל ערלה צחרסית,
קימנא צחרסית, מה צחרסית שאין הנאה מינה אף האי דלית
ציה הנאה מיניה. וי"ל דמזה הטעם שוצרים כלי חרס צעת
שידוכין להראות שלאחר השידוכין עדיין אסורה עליו, וקימנא
צחרסית, מה צחרסית שאין הנאה מינה אף הכלה אין לו הנאה
מינה. ואולי המנהג מקורו מימים קדמונים שגם קדשו את
הכלה צשעת שידוכין, וקיי"ל כלה צלא צרכה אסורה לצעלה
כנדה, וכדי שלא יטעו שלאחר השידוכין והקידושין כבר מותרת
שוצרין כלי חרס שאין לו צה הנאה כחרס, וזה לפענ"ד נכון.

אלין דברי ידידו ואוהבו הנאמן דושכת"ר המברכו בכוח"ט
בספרן של צדיקים, בלב ונפש,

מנשה הקמן

סימן סג

מקור שהאבות באים לשמחת בניהם

ג' כסלו תשנ"א ברוקלין נ"י יצו"א

מה שאומרים צסם דיקים שהאצות משתתפים עד ג' דורות
ולפעמים עד " דורות צשמחת צניהם, ונשאלתי אי יש
מקור לזה.

הנה מקור הדברים צוה"ק פ' פינחס דף רי"ט ע"ב וז"ל
ישמח ישראל צעושיו (תהלים קמ"ט) אילין קודשא צריך
הוא ושכינתיה ואציו ואמנו, דאף על גב דמיתו, קודשא צריך
הוא אעקר לון מגן עדן ואיתי לון עמיה לההוא חדוה לנטלא
חולקא דחדוה עם קודשא צריך הוא ושכינתיה ע"כ, ומבואר
דצשעה שאדם יש לו שמחה ומשתף להקצ"ה, הקצ"ה מודיע

במנא דכשר צשיטה אחרונה היינו משום דכתבין שריר וקיים וכלקמן ס"ט וכ"ל לפמ"ש המרדכי והתוס' פרק ג"פ ד' קס"ג ע"א ד"ה לפי ח"ל י"ל כיון שהורגלנו לכתוב שריר וקיים יהא פסול אם לא נכתב כן, לכך אנו למדין משיטה אחרונה ע"ש, ועכ"פ צדיק היכא דשכתב לכתוב וקנינא נמצא דבמנא דכשר למיקנא ציה מודה שפיר שהי' קנין, וא"כ לכו"ע היה כשר בלי חיבת וקנינא.

(ולמודעי) אני נריך דבמקום שסומכין על כתובות הנדפסות ולא כותבין כתובה רק ממלאין החסרונות יש צוה להקל ולהחמיר, להקל ללא חיישין אם הרחיקו העדות חתימתן שהרי ניכר הכתב שהוא דפוס וא"ל לזייפו ולכתוב אחריו, אמנם לאידך גיסא אם חסר נמי אין ראוי כלל שהרי טופס השטר הוא ואינו ראוי שצביון חסרו או הוסיפו).

אם כתוב "וקנינא" אחרי החתימה

[ב] אלא דאי נימא דבחסר וקנינא לא נפסל השטר צוה א"כ אם מלאו חיבת וקנינא במקום החסר שהטופס הוא ריק שם ומלאוהו לאחר החתימה נמי לכאורה לא נפסל השטר צוה, דכל שלא נפסל השטר בחסירתו לא נפסל אם נכתב צו לאחר חתימת העדים כיון דלא מכשיר ולא פוסל השטר והו"ל כדבר משופרא דשטררא דלא משגחינן ציה כלל וממילא לא מיחזי נמי כשיקרא מה שכתבוהו אח"כ, הגם דודאי לכתחילה לא יעשה כן אבל צדיעצד אין לפסול, ויותר טוב למלאותו מלהניח כך בלי מילוי, וצפרט שהעדים שחתמו על שטר הזה נמצאים כאן והם קבלו הקנין ועסקין עוד באותו ענין הגם שחתמו כבר, ולא דמי להא דח"מ ס' מ"ד ס"א שטר שיש צו מחקים ושכחו העדים ולא קיימום דהתם איכא מחק שהוא פסול כשטר ופשוט.

וקצת יש להעיר עוד מח"מ ס' ל"ט ס"א דהיכא דלא כתב אחריות אמרינן אחריות ט"ס הוא, ובס' מ"ט ס"ב צהג"ה דה"ה צשאר טעות סופר דמוכח שטעה השטר כשר ואמרינן דטעה כמו דאמרינן אחריות ט"ס, וא"כ אפילו היה צא השטר לפנינו לאחר זמן רב שכבר מתו העדים מ"מ היינו אומרים שט"ס הוא דהכל יודעין דצעת החופה עושין קנין על הכתובה בכל תפוזות ישראל, ואין לך ט"ס גדול ומפורסם לכל מזה שקנו מיד החתן, ולא דמי לשאר שטרות שליון צינס לבין ענמס והמלוה וצפרט הלוה אינו רוצה בצפרסומו אבל הכא רוצה ורוצה בצפרסומו, וגם מילתא דמתעבדא צפני כל א"כ ודאי תלינן צטעות העדים, ואפילו לחכמת שלמה חו"מ שם שהנריך עיון קצת דין זה ע"ש מ"מ צדיקן ודאי גם הוא מודה צוה דכה"ג אמרינן טעות העדים או המסדר קידושין היא ששכחו למלאותה כי הוא מילתא

משיטה אחרונה) מפני שאין העדים יכולין לצמצם שיחתמו מיד סמוך לכתב ויש לחוש שמא הניחו שם כדי שיטה וכתב המזויף שם מה שרצה, ואם לא החזיר אין השטר נפסל צכך וכו', וכתב הסמ"ע שם סק"א דמנה שכותבין צסוף השטר וקנינו מפלוני לפלוני וכו' גם זה מיקרי חזרת השטר ואע"פ שעדיין לא נכתב למעלה אלא שאמר הלוה לעדים שיקנו מידו למלוה ולא כתב שם דכן עשו דקנו מיניה עד שכתב קנינא, מ"מ כיון דאין זה דבר חדש לגמרי גם כי מסתמא עשו העדים מה שציקש מהן ועל שם זה התחילו לכתוב השטר משו"ה הוא צכלל חזרת השטר עכ"ל, אמנם הש"ך שם סק"ב צדיא מה שכתב הצ"י צשם הגהמ"י צסוף ה' מלוה דהא דאין למדין משיטה אחרונה כתב הרמב"ם דוקא דבר חדש או מה שסותר מה שלמעלה לגמרי אבל דבר שאינו סותר לגמרי מה שלמעלה כגון קנו ממני צכל לשון של זכות וכו' דלא ידעו אם נעשה הקנין דילמד סתום מן המפורש ואדרבה שיטה האחרונה עיקר דהיכא דעליון ותחתון סתרי אהדדי (כלומר ואפשר לקיימם) אזלינן צתר תחתון אפי' צשיטה אחרונה, והציא ראיות ע"ז, והש"ך השיג עליו דאין ראיות הגמ"י מוכרחות דקנינא מיניה לא הוי פירוש אלא דבר חדש והאריך דדברי הגמ"י צשם הר"מ צ"ע, נמצא לכאורה דפליגי אם וקנינא הוא דבר חדש צשטר או לא, דאם הוא דבר חדש א"כ אם לא כתבו הרי חסר וקנינא ופסול, אבל אם הוא חזרת השטר א"כ אם חסר וקנינא לגמרי אינו פסול שהרי הוא רק חזרת השטר.

איברא דלכאורה צדיקן הש"ך נמי מודה שאם חסר חיבת וקנינא נמי לא נפסלה הכתובה צכך, שהרי נוסח השטר וכך אמר ר' אברהם חתן דגן אחריות שטר כתובתא דא ותוספתא דא קבלית עלי ועל ירתי צתראי להתפרע מכל שפר אגר נכסין וכו' כלהון יהון אחראין וערבאין לפרוע מנהון שטר כתובתא דא וכו' אפילו מן גלימא דעל כתפאי צחיים וצתר חיים מן יומא דגן ועד עלם, ואחריות שטר כתובתא דא ותוספתא דא קבל עלי ר' אברהם חתן דגן כחומר כל שטרי כתובות דנהיגין צצנת ישראל העשוין כתקון חו"ל דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטררא, והנה פשוט דקבלה זו מחייבת אותו ואם הי' מסיים צוה והכל שריר וקיים די, ומה שהוסיף וקנינא מן וכו' אפילו להש"ך הוי רק חזרת השטר, וצפרט אם היה מסיים צמנא דכשר למקניא ציה שהיינו לומדים דקנה מיניה דאל"כ אין לו פירוש לשון צמנא דכשר למיקניא ציה והוא דבר מיותר לגמרי, ואפילו נימא דהוא שיטה אחרונה האי מנא דכשר למיקני ציה ואין למדין משיטה אחרונה להש"ך שפליגי על הגמ"י מ"מ גם הש"ך מודה היכא דסיים צסוף והכל שריר וקיים שצו למדין משיטה אחרונה וכמ"ש שם להדיא חו"ל ואנן השתא דכתבין

וחותמים צלילה ואם לא היו עסוקין בראותו ענין אין כותבין זמנו מיום הכתיבה אלא מיום החתימה שהוא זמן הקנין, וזה לשון התוספות ז"ל פרק המציא תניין ומה שנהגין לכתוב הכתובה בערב שבת ולחתימה במוצאי שבת אין נכון לעשות כן משום תוספת דדילמא לית ליה קלא, ומיהו היכא דקנו מינייה ליכא למיחש למידי וכו' עכ"ל.

והנה מבואר מיהו דצמקומות שכתבו הכתובה אפילו קודם קבלת קנין לגמרי נמי דיעבד כשר ולא מיחזי כשיקרא כיון דעסוקים בראותו ענין, ונראה לכאורה דהרד"ז פליג על הרמ"ע הנ"ל, וא"כ כ"ש היכא דכתב הכתובה לאחר קבלת קנין ועשה הכל כנהוג רק ששכח לכתוב תיבת וקנינה שאינו מעבד בכה"ג, שהרי כאן החתימה היתה לאחר קבלת קנין ולכו"ע לא מיחזי כשיקרא רק שחסר תיבת וקנינה בטעות, כה"ג לכו"ע לא מעבד.

והנה התוס' גיטין דף י"ח ע"א ד"ה אף כתובה כתבו דהיכא דקנו מינייה ליכא למיחש מידי כדאמרינן ב"ב קע"ב אי ידעיתו יומא דאקנייתו זיה וכו', וזיאר בתוס' ר"ד דהא דתנן כל השטרות שנכתבו ציוס ונחתמו צלילה פסולין לא אמרו אלא בראותן השטרות שאין בהן קנין שעיקר קנינם תלוי בחתימתן, כגון שטרי מכר או שטרי מתנה שרוצה להקנות לו שדה ע"י הגעת השטר ליד המקבל דקיי"ל קרקע נקיית בשטר, ואעפ"י שאיחרה מסירת השטר ליד המקבל לזמן חתימתו אמרינן עדים בחתומיו זכין לו, וכן נמי בשטרי הלוואות והודאות שאין בהן קנין שעיקר קנינם תלוי בחתימתן כגון שטרי מכר או שטרי מתנה שרוצה להקנות לו שדה ע"י הגעת השטר ליד המקבל לזמן חתימתו אמרינן עדים בחתומיו זכין לו, וכן נמי בשטרי הלוואות והודאות שאין בהן קנין אעפ"י שראו העדים ההלוואה שהיתה בניסן או הודה בפניהם בניסן ואמר להם אחס עדי הרי הו"ל מלוה על פה ולא טרפא ממשעבדי, ואם אמר לעדים תכתבו לי שטר למלוה אין כותבים בניסן אלא מאייר שאין הנכסים משמעבדים לטרוף הלקוחות דצבור פיו או בנתינת מעות אלא בחתימת העדים בשטר דמפקא ליה לקלא, והלכך אין כותבין לו אלא מאייר כשעה שחותמין, ואם קדמה כתיבתו לחתימתו השטר פסול מפני שהוא מוקדם וטורף שלא כדון, אצל שטרי אקנייתא שאין שעבודם תלוי בחתימת העדים אלא משעת קנין שאם הקנה ראובן מנכסיו לשמעון ע"י סודר בניסן ולא נכתב השטר עד אייר מניסן קנה שמעון הנכסים ואם מכרן ראובן אח"כ ללוי קודם שיגע שטר ליד שמעון אין מכירתו מכירה והשטר אינו אלא לראיה בעלמא זמן השטר לאו מאייר כותבין אלא מניסן, הלכך אם קדמה כתיבתו לחתימה אין בכך כלום שהרי מניסן צריך לכתוב, וכן הדין במעשה ב"ד שאין שטר מוקדם

שכחה, וכיון דלא נפסל השטר בחסרון תיבת וקנינה ציון לטעם הראשון שאינו אלא חזרת השטר וציון לטעם השני א"כ ממילא הממלא לאחר שראה שחסר ושכח לכתבו נראה נמי דאינו פוסלו.

ג] עוד נלפענ"ד דבשו"ת הרמ"ע מפאנו סי' ס"ה פסק בכתובה שנכתב ציוס ונחתם צלילה שלא יתיחד החתן עם הכלה עד שיכתוב לה כתובה אחרת, וכתב לחלק ציון כתובות דדורות הראשונים שלא היו כותבין קנין בכתובה לדורות אחרונים שכותבין קנין בכתובה וכיון שכתב הכתובה ציוס קודם שקבלו הקנין ציוס וחתמו צלילה הו"ל שטר מוקדם ושיקרא הוא ומוזייף מתוכו ע"ש, ומיהו בשו"ת מהר"ם מינץ סי' ק"ט על נוסח הכתובה אות ק' כתב וז"ל גם שמעתי שיש רבותי אפי' כשכותבים הכתובה במקום הנשואין וכותבין הכתובה קודם הצרכה אין לגמור הכתובה לגמרי אלא צריך לשייר הכל שריר וקיים עד אחר הקנין שלקח החתן בשעת נשואין ואז אח"כ גומרים הכתובה, אצל לכתוב כל הכתובה קודם הקנין וקודם שנעשה אשתו מחזי כשיקרא, אף רוצה דמינכרא לא חשו ע"י, (וכ"כ במרדכי פ"ג דגיטין וז"ל גם העדים חותמין קודם הצרכה ולא מיחזי כשיקרא כיון שעסוקים בראותו ענין, ויש מקומות שאין העדים חותמין עד אחר הצרכה שכבר נעשה הקנין לפנייהם), וז"ל הטעם משום דלפעמים יש חגרה שלא נעשה הצרכה עד סמוך להכנסת שבת אשר בדוחק יש פנאי לחתום הכתובה קודם שבת, וכן יש מקומות שנהגו לעשות הצרכה סמוך להכנסת שבת, ומהו זה המנהג לכתוב כל הכתובות קודם הצרכה ע"כ, ועיין רמ"א א"ע סי' ס"ו ובח"מ סק"ט וב"ש סק"ז וצ"י וצ"י למורא שם.

ועיין שו"ת רד"ז ח"ד סי' קע"ד שכתב וז"ל אצל מה שיש להזהיר על מה שכותבין הכתובה ציוס וחותמין אותם צלילה או ציוס של אחריו וקונין קנין צלילה הוי מוקדם ופסול דהא סהדי הוא דמפקי לקלא וכו', ואם כן צענין שיהיו עסוקים בראותו ענין עד שכתבם הלילה אצל אם אינם עסוקים בראותו ענין הוי מוקדם וכו', ועל כן צריך להזהיר אותם שיכתבו זמן הכתובה היום של אחריו שהוא זמן הקנין ואז לא הוי מוקדם וכשר לכו"ע וכו', וכתב הר"ן ז"ל דעל כרחין לא פליגי רב ושמואל אלא בשאין שם קנין ציוס אצל אם יש קנין מודו דקנין קלא אית ליה כדאמרינן בגט פשוט אי ידעיתו יומא דאקנייתו זיה כתובו יומא דאקנייתו זיה, ומכאן גם כן ראייה למה שכתבנו למעלה שהכל הולך אחר הקנין אם קנו ציוס קלא אית ליה ומאותה שעה משמעבד ואעפ"י שלא חתמו כיון שכתבו סמכה דעתה לדעת כולי עלמא ואפילו שלא כתבו כיון שקנו יכול לבעול לדעת רוב הפוסקים, ואם לא קנו ציוס אם עסוקים בראותו ענין קונין

שם הגר"י קמיינקי זצ"ל המסדר והי' שם רב אחד שהתרים כנגדו וצקושי עלתה בידי להשקיטו. אמנם באמת אין צוה שום טעם לעכב משום מוקדם, שהרי באמת כל הכתובות שאין נוהגין מוקדמות הן וכמ"ש המהר"ם מינ"ץ, ועל כרחק שסומכין ע"ז שכל שקצלו קנין אין צדך כלום וכ"ש שכאן עסוקים באותו ענין רק שלא הספיקו לגמור, וא"כ גם צוה אין שום הקפדה על זה, אם לא מי שנוהג תמיד לחתום אחר החופה משום חשש דלכתחילה של המהר"ם מינ"ץ, אבל לחזור ולכתוב לאחר השקיעה שטר אחר מוקדם קודם החופה ולחתום אין צוה שום טעם, דמאי שנא מוקדם זה מזה.

וְלִבְנֵי ד' למדנו דהיכא דחסר תיבת וקנינא וכבר קנו מיד החתן יכולין לכתבו אח"כ מטעמים שכתבנו, ואפילו שנדחוק בטעם אחד שכתבנו לעיל במחלוקת הסמ"ע והש"ך בענין וקנינא אם היא מחזרת השטר או לא, (די"ל מחלוקתם דוקא בשטרות שהי' דרכם לומר לעדים קנו וכתבו, מ"מ טעם השני לכו"ע מהני שנכתב צמנא דכשר למקני ציה שהוא קנין, וגם מטעמים הנ"ל, וכן ראיתי נהוג עלמא).

וְבִמָּה שכתבנו יצאנו עוד מידי חשש שלכאורה לא מצאנו ידינו ורגלנו בכל הכתובות הנהוגות ציינו שכותבים וחומתין הכתובה קודם החופה וקודם הברכות והקידושין שמקדש החתן ונמצא דבשעת כתיבת הכתובה עדיין ליכא שום החמיצות מלד החתן ואין זה אשתו שעדיין לא קידשה, ובכתובה כתבו וחתמו העדים שכך אמר לה ר' אברהם להדא בתולתא הוי לי לאינתו כדת משה וישראל וכו' וצביאת מרת רחל והוית ליה לאנתו ודין נדוניא דהנעלת ליה מצי אצוה וכו', וכל זה שקר שאכתי לא אמר לה ר' אברהם הוי לי לאנתי והיא גם היא לא הכניסה כלום עדיין ולא קדשה עדיין, וא"כ הוי הכתובה שטר מוקדם ומיחזי כשיקרא ויותר מזה והעדים חתמו עליו, והגם שאח"כ קידש האשה הנ"ל מ"מ הו"ל שטר מוקדם, ובאמת זהו מה שהביא המהר"ם מינ"ץ שהי' צריך לחתום ולגמור השטר לאחר הברכות ולאחר הקנין אבל העיד שרוב עולם לא נהגו כן, ועכשיו כו"ע לא נהגו כן ולא שמענו מי שיקפיד צדך, אבל לפי הנ"ל אחי שפיר דכיון שאנחנו עושים קנין קודם החופה והשטר לא הוי רק לראיה בעלמא אין פוסל צוה מוקדם ולכו"ע אחי שפיר.

פוסל כיון דהשעבוד והחיוז חל עליו מתנאי צ"ד וכל מעשה צ"ד חיוציה משום פסק דין הוא ואע"ג דלא איחתים הלכך אין שם הקדמה ונכתבים ציוס ונחתמין צלילה.

וְהַגְּהָ צכתובה נחלקו רב ושמואל רב ס"ל דכתובה נכתב ציוס ונחתם צלילה פסול, ודוקא עסוקים באותו ענין כשר, וכתובתיה דר' חייא דנכתב ציוס ונחתם צלילה דהוה רב התם ולא אמר להו ולא מידי משום דעסוקין באותו ענין הוו, ושמואל ס"ל דכתובה כמעשה צ"ד דמיא מה מעשה צ"ד נכתבין ציוס ונחתמין צלילה אף כתובה נכתבת ציוס ונחתמת צלילה, והאמנם פלוגתתם הוא דוקא בצכתובות הקדמונים שלא נהגו לקבל קנין כלל, אבל לפי מנהגינו שנהגו לקבל קנין בשעת כתובה משום תוספת דלאו תנאי צ"ד הוא לאחר קבלת קנין לכ"ע הקנין מהני כמו תנאי צ"ד, וא"כ לא מיעביא להפוסקים כשמואל דכל כתובה תנאי צ"ד הוא אלא אפילו להסבורים כרב מ"מ לאחר קנין כו"ע מודי דשטר מוקדם לא פסול.

וְבִמָּה שכתבנו יצאנו עוד מידי חשש שלכאורה לא מצאנו ידינו ורגלנו בכל הכתובות הנהוגות ציינו שכותבים וחומתין הכתובה קודם החופה וקודם הברכות והקידושין שמקדש החתן ונמצא דבשעת כתיבת הכתובה עדיין ליכא שום החמיצות מלד החתן ואין זה אשתו שעדיין לא קידשה, ובכתובה כתבו וחתמו העדים שכך אמר לה ר' אברהם להדא בתולתא הוי לי לאינתו כדת משה וישראל וכו' וצביאת מרת רחל והוית ליה לאנתו ודין נדוניא דהנעלת ליה מצי אצוה וכו', וכל זה שקר שאכתי לא אמר לה ר' אברהם הוי לי לאנתי והיא גם היא לא הכניסה כלום עדיין ולא קדשה עדיין, וא"כ הוי הכתובה שטר מוקדם ומיחזי כשיקרא ויותר מזה והעדים חתמו עליו, והגם שאח"כ קידש האשה הנ"ל מ"מ הו"ל שטר מוקדם, ובאמת זהו מה שהביא המהר"ם מינ"ץ שהי' צריך לחתום ולגמור השטר לאחר הברכות ולאחר הקנין אבל העיד שרוב עולם לא נהגו כן, ועכשיו כו"ע לא נהגו כן ולא שמענו מי שיקפיד צדך, אבל לפי הנ"ל אחי שפיר דכיון שאנחנו עושים קנין קודם החופה והשטר לא הוי רק לראיה בעלמא אין פוסל צוה מוקדם ולכו"ע אחי שפיר.

וְא"ב צדין נמי, כיון דהשטר לא הוי אלא לראיה בעלמא הגם שחיסר תיבת וקנינא יכולין לכתבו אחר כך, כל שהעדים ישנס כאן ואין צריך שוב שום תיקון.

וְהַגְּהָ יצא לן מדברינו עוד לענין שכמה פעמים יארע כזה שכתבו הכתובה ציוס ונחתמת איזה סיבה נמשך הזמן ונחתם החופה עד הלילה, ונמצאת הכתובה כתובה ציוס המוקדם, וראיתי מקפידין ומרעישין עולמות לכתוב כתובה אחרת ולקבל קנין שנית מהחתן, והייתי פעם על חתונה שהיה

א"א דגם בעצת מעכת"ר שכתב אופן התיקון שיכתבו אחר חתימתן הראשונה ושוב קנינא מן החתן הנ"ל וכו' ולגמור הכתובה ואח"כ לחתום פעם שניה, ולפענ"ד גם תקנה זו צ"ע שהרי באמת כבר ראיתי כמה פעמים שאם נמצא איזה מחק או חסרון בצכתובה ומוסיפין או גורעין בה קודם חתימת העדים נוהגים לאשר בצוף שמחק זה ראיונה ואישרנוה וכו', אמנם לפענ"ד צ"ע שהרי קיי"ל דאין לאשר מחק וכיוצא בו אלא קודם שכתב שריר וקיס אבל לאחר שכתב שריר וקיס אין מאשרין, וכיון דכתובות דידן נכתב בו שריר וקיס א"כ א"א שוב לאשר ולקיים אפילו קודם שחתמו העדים וכ"ש לאחר שחתמו העדים, שאין היתר לקיים המחק או חסרון.

א"ב דנראה דמה"ע שיכל מעכת"ר את ידיו וכתב שיכתבו לאחר חתימת העדים וקנינא ויגמרו כל

סעיף כ"ו]. וזדגול מרצצה כתב ולענ"ד היה נראה צשמוקי לכתוב שם אמו כדאשכתן רב מרי בר רחל (עי' צ"מ ע"ג:), ואפשר דשאני התם שצטעה שנתעצרה היה איסור גוי א"כ אינו אציו כלל ולא היה לרב מרי שום אב, אצל שמוקי יש לו אב אלא שאין אנו יודעים מה שמו לכן אין לכתוב שם אמו, עכ"ל.

והנה ברמ"א או"ח סי' קל"ט ס"ג כתב דאסופי ושמוקי קורין אותו לעלות לתורה בשם אבי אמו, והט"ו סק"א חולק משום דשמא יבא לגרש בשם זה ע"כ קורין אותו בשם בן אברהם ע"ש, והא"ר הקשה על הט"ו דא"כ צבן אברהם נמי נישום ע"ש. והלבוש א"ע סי' קכ"ט כתב דצגר כותבים צגט פלוני הגר או בן אברהם אציו ואם לא הזכיר רק בן אברהם סתם מחזי כשיקרא ומזויף מתוכו, וכ"כ הב"ש שם ס"ק ל"ט דפסול דמשמע שהוא בן אברהם, ועי' פרמ"ג או"ח שם. וא"כ אפשר לדון שיכתבו בן אברהם אציו.

אך לפענ"ד אין לכתוב כן דא"כ מחזיקין אותה לגיורת ובאמת שזו אינה גיורת כלל והיא בת ישראל כשירה אלא פגומה היא.

ולענין כתיבת שם אציה הגוי, הנה באמת אין זה אציה כלל כמ"ש צדג"מ שאין להם יחס, הגם שיש מקום לעיין כיון שעכ"פ הוא גידלה וראה שו"ע חו"מ סי' מ"ב סעיף ט"ו מי שמגדל יתום בתוך ביתו וכתב עליו צטטר בני או יתום כתב על המגדלו אציו או אמי לא מקרי מזויף וכשר הואיל וגדלוהו ראו לכתוב כך, והגר"א זיין לגמ' סנהדרין דף י"ט ע"ב שהקרא כתב חמשת בני מיכל אף שהיו בני מירב, ועוד קרא, וא"כ אף שאין לנערה זו יחס לאציה מ"מ שייך לקראו כך מטעם שגידלה ולא מקרא מזויף שיפסול השטר, ועיין קידושין ל"א ע"ב אמרה לי אם ומרצינתיא היתה, ועיין מש"כ הגר"א ז"ל צנינוציו לתקו"ו (מ"ד א' אות כ"ג), ועיין משנ"ה ח"ד סי' קס"ז עד סי' קע"א.

מ"מ צנ"ד חס מלהזכיר שם אציה הגוי צכתובה, וכמ"ש תוספות גיטין לד: ד"ה והוא דאיתחזק שאלו לר"ת על מומר לעבודת כוכבים שגירש את אשתו ולא נכתב צגט אלא שם של יהדות ולא שם של עובד כוכבים, והשיב ר"ת חלילה להזכיר שם עובד כוכבים צתורת משה וישראל, וכ"ה צשו"ע אה"ע שם סעי' ה' מומר אין לו לגרש צשם עכו"ם אלא צשם ישראל עי"ש, וצ"י כתב צשם הרצב"א צתשובה (ח"א סי' אלף קע"ו) דהוא הדין לאציו האשה שהמיר שאין כותבין צגט אלא שם דישראל, וכ"ש צנ"ד שאין זו אציה צאמת כמ"ש צדג"מ.

והעולה מן האמור כי צשו"ע מצואר דלכתוב שמה לצדה סגי, אך אם ידוע שם אמה לפענ"ד יכתבו שמה ושם אמה וכמו שכתב הדג"מ, וכ"כ מרן החת"ס א"ע ח"ב

נוסח הכתובה עד הסוף והו"ל נכתב שנית שריר וקיס צסופו, שהרי המחצר חו"מ סי' מ"ד ס"ט כתב האידנא נהוג לכתוב קיום מתקים ותלויות אחר וקנינא לפי שהורגלו עתה לכתוב בכל השטרות שריר וקיס וכו' ואין לעדים לחתום אא"כ כתוב שריר וקיס ואם כתוב תרי שריר וקיס כשר, וא"כ לכאורה עתה אמונה לכתוב שנית שריר וקיס, מיהו צאמת הרמ"א הביא מתשו' הרא"ש כלל ס"ח סי"ח דלכתחילה לא יעשה כך, והש"ך צס"ק כ"ג תמה הרבה והעלה צנ"ע, ועיין עוד שם דיש פוסקים דתרי שריר וקיים לא כתבין אפלו צשיטות שלפני שיטה אחרונה משום לא פלוג, א"כ לכאורה גם ענה זו אינה לכתחילה, אצל לפמ"ש אחי שפיר הכל צס"ד.

ובשלהי המכתב דברתי עם ידידי הרה"ג ר"א קאפלינסקי שליט"א ואמר לי צצדידיה הי' מעשה שהי' עד צכתובה ושכתו לכתוב וקנינא ואח"כ שאלו הענין להגאון האמיתי ר' משה פיינשטיין ז"ל, ואמר שכיון דכתובה הוא מעשה צ"ד א"צ לכתוב כתובה שניה, והרב קאפלינסקי הקשה מתוספת כתובה, ושז שמע מאחד שבעין שאלה זו נשאלה עוד ?מהגרמ"פ ז"ל ופסק לכתוב כתובה אחרת, אצל לא צרור ליה אי הדבר שאמר השני הוא צר סמכא, ולפמ"ש נראה לכאורה דבריו הראשונים קיימין אלא שהטעם פה לאו משום מעשה צ"ד דצאמת ע"ו תקשה קושיא מתוספת כתובה דהתוספת לא היו צכלל מעשה צ"ד, ואולי ס"ל כיון דאין לא כתבין תוס' מיוחד אלא כל הכתובות כולן כתבין צנוסח אחד מאה ומאה וא"כ הו"ל כצד כל הכתובות ס"ה מאתים צכלל מעשה צ"ד, וא"כ לא צריך קנין מטעם צ"ד. ולפמ"ש דאין כותבין ממילא צמנא דכשר למיקנא ציה אחי שפיר הכל צס"ד כנלע"ד.

אלו דברי ידידו דושה"ט ושכ"ת בדידות נאמנה ובלב ונפש, מנשה הקמן

סימן סה

כתובה לאשה שאביה גוי

תמוז התש"ס ברוקלין נ"י יצו"א מע"כ ידידי הרה"ג ור"ח רב פעלים כש"ת מוה"ר אברהם רייך שליט"א, רב בק"ק מנחם ציון בבארא פארק יצ"ו. **אחדשב"ת** צידידות, צדצר שאלתו צצחלה מצרה"מ ונתארכסה פה ואמה ישראלית אך אציה הוא גוי, היאך יכתבו צכתובה.

בשו"ע אה"ע סי' קכ"ט ס"ט כתב המחצר אם לא הזכיר שם אציו האיש או שם אציו האשה כשר ולפיכך גר או שמוקי או אסופי אין כותבין אלא שמותייהם צלנד, וועי' צציאור הגר"א סקי"ו דצגר כותבין בן אברהם אציו כדלהלן כמ"ש שם

סי' מ"א וצליקוטי שו"ת צסוף ח"ו דמהיות טוב לכתוב בשמקי ושמקיית שם אמנו וכמ"ש הגאון גט פשוט ז"ל ע"ש.

בברכה ובט"ם בלב ונפש,
מנשה הקמן

סימן סו

בתולה שנאנסה כיצד כותבין בכתובה

א' לסדר אשה זונה וחללה לא יקחו התש"ג ברוקלין
נ"י יצו"א

מע"כ ידידי ורב חביבי הרב הגאון המפורסם כולו אומר כבוד כש"ת מוה"ר אפרים גרינבלאט שליט"א, בעמח"ס רבבות אפרים ואב"ד מעמפיס טעננעסי יצ"ו.

אחד שב"ת, בדבר שאלתו בכלה שנאנסה ע"י ערבי כשהיתה בת ו' שנים כילד יש לכתוב בכתובה, שאם יכתבו בעולתא דא יהיה זה לחרפה להכלה ובושה להמשפחה להודיע צרכים שהוא בעולה ויחשדו אותה בזונה, והחתן מסכים לכתוב מאתים בכתובתה, אבל השאלה היא אם גם אפשר לכתוב בעולתא דא, דבר שאינו אמת.

הנה צ"ש סי' ס"ו סקכ"ה כתב לבעולה כותבין בעולתא דא, אך בנחלת שבעה סי' י"ג אות ט"ו כתב שאם היא אנוסה או מפותה כותבין סתם אמר להדא (צילא) ולא כותבין בעולה כי גנאי הוא להזכיר זה, וי"א דכותבין בעולה, וכן נ"ל לפרסומי צרכים שנבעלת, אע"ג דאמרה לכשר נבעלתי לא מפיה אנו חיינ דרוז פסולין אלה ושמה נבעלה לעכו"ם, אך נ"ל עיקר דלכתוב בעולה כדי לפרסם למאן דקפיד קפיד עכ"ל מהר"מ מינץ והר"מ צו"מ, והנחלת שבעה האריך שם הרבה בדבר ומסקנתו שלא לכתוב בעולתא עיי"ש בארוך. והציאו הצית מאיר שם וכתב וכן נלע"ד כי גדולה הבושה והמלצין וכו' ואין לכתוב אלא פלונית ארוסה ודי בזה לסימן, עכ"ל. והו"ד צפ"ת סק"ח.

ברם הנה נדון ידידהו היה שאמרה לכשר נבעלתי וזוה נסתפקו ונחלקו אי לכתוב בעולתא או לא, אבל אי אמרה לפסול נבעלתי ודאי חייב לכתוב בעולתא להודיע שפסולה לכהונה היא, ואם יכתוב בעולתא דא וימות בעלה זה תכשר לכהונה ותנשא לכהן, והכא הרי צפירוש אמרה שנבעלה לערבי והיא פסולה לכהונה, ולכן לפענ"ד ודאי שאין לכתוב בעולתא דא שעיי"ו אפשר שתצא לידי מכשול גדול על ידיו.

ועי' בשו"ת מהרש"ס ח"ז סי' קנ"ג שדן צנידון בתולה יתומה שהרתה וילדה לנונים ואח"כ נשתדכה לאחד שלא ידע מזה, וכתב שאם אפשר יכתבו הכתובה כראוי

לבעולתא והקורא ישנה הקריאה בכל הנזרך עיי"ש, ומצאך שלא המיר לשנות בכתיבה מפני הכבוד, ועיי"ש מה שנדחק, והגרמ"פ באגר"מ או"ח ח"ד סי' קי"ח שהמיר לכתוב בעולתא התנה להדיח שזה רק אם נבעלה מישראל כשר, שאז כשרה לכהונה, אבל כאן שאומרת צפירוש שנבעלה לפסול ח"ו להציא מכשול לבני ישראל, והרי אמרו ז"ל (קידושין כ"ז) בשלוח פור החי של מזרע לא אמרה תורה שלח לתקלה, אף דהתם אזלינן בחר רוצה ומאן יימר שימצא ישראל אותו הציפור, ואפילו ימצא הרי יהיה מותר לו לקחתה שהרי מן הרוז לקח ואזלינן בחר רוצה, מ"מ כיון שהצ"ד ידעו דאסור בהנאה לא אמרה תורה שלח לתקלה שאפשר ימצאנה אדם ויאכלנה עיין רש"י שם, וכן אמרו (יומא סו, ג) בשעיר המשתלח שאצרים מותרים בהנאה שלא אמרה תורה שלח לתקלה, וא"כ כ"ש כאן שישמעו שהיא בתולה ויצאו ויעידו שהיא בתולה, וגם הכתובה תעיד עליה כן ויוכל לזאת מזה מכשול, וכה"ג כו"ע מודו דלריך לכתוב בעולתא, וצפרט בדורינו שהרבה למידין מן הכתובה שאין להם עדות אחרים וכיוצא בזה.

מ"ב לענין הקריאה יוכל הקורא לבלוע כמה מילים כמ"ש מהרש"ס, וכדי להעלים מכל טוב שכבודו יקרא הכתובה ולא אחר ויעלים מה שלא ירצה לפרסם, כיון דקריאת הכתובה ממילא לא מעכב, ואם לא יקראו כתובה בכלל ליכא בזה איסור שהרי רק העדים צריכים לדעת מה כתוב זה וההתחייבות בזה, ומה שאנו קוראין הכתובה תחת החופה הוא כדי להצדיל בין הקידושין והשבע ברכות. ובאמת גם זה יש לפקפק דאולי אין להעלים אדרבה כיון שאסורה היא לכהונה הי' צריך להדגיש את זה, מ"מ לפענ"ד שיוכל בקריאת הכתובה להבליע הדברים בלי שיבחינו השומעים מה שקורא, אבל לכתוב אין דעתי העניה מסכמת כנ"ל שיצוא לידי מכשול, וגם שהשטר שקר והעדים יחתמו על השקר שאז אין השטר מחזי כשיקרא אלא הוא שקר ממש, וא"כ היא כאשה שאין לה כתובה שהרי השטר מוויף מתוכו, כנלפענ"ד.

ובזה הנני ידי"ג דושכ"ת בכל עת המכבדו ומוקירו כערכו הרם בלב ונפש,

מנשה הקמן

סימן סז

בדבר בני בולל שמתעלמים מחיוב מוונות נשיהם

צום גדלי' התשס"ג ברוקלין נ"י יצו"א

מע"כ ידידי היקר מאד נעלה הרה"ג ור"ח אין גומרין עליו את ההלל כש"ת מוה"ר שמעון יעקובי שליט"א, יועץ המשפטי לבתי דין הרבנים בא"י.

ובגמ' עירובין כ"ג ע"א צמי אתה מואל (תילי תילים של הלכות) רבא אמר צמי שמשים עממו אכזרי על צמי ועל צמי צימו כעורב, כי הא דרב אדא בר מתנא הוא קאזיל לצי רב אמרה ליה דביתהו ינוקא לידך מאי אעביד להו, אמר לה מי שלימו קורמי באגמא ועיין רש"י שם ו"ל קורמי ירקות, לישנא אחרינא גמי לת, כי עקרת להווא ריכא דאית ציה וטחני ליה ועבדי ריפתא, והנה רבא שהיה בתראי ס"ל קן, וכנראה דס"ל דיפה עשה.

ובצ"ב דרבא אף שלח את בנו ללמוד תורה שש שנים אחרי חתונתו, ואף היתה לו מריצה עמו בצביל זה, וזה לשון הגמ' (שם סג.): רב יוסף צריה דרבא שדריה אצוהי לצי רב לקמיה דרב יוסף, פסקו ליה שית שני. כי הוה תלת שני מטא מעלי יומא דכפורי, אמר אהיל ואיחזינהו לאינשי ציית. שמע אצוהי, שקל מנא ונפק לאפיה, אמר ליה זונתך נזכרת איכא דאמרי, אמר ליה יונתך נזכרת איטרוד, לא מר איפסיק ולא מר איפסיק.

אם אין תורה אין קמה

והרבה יש להתבונן בדבריו של רב אדא בר מתנא שאמר לאשתו "ומי שלמו קורמי באגמא", דכפי הנראה היו אלו דברים צוטים כמדקרות חרב, וכי כך משיב אדם לאשתו וצניו האהובים. והנראה לדבריה תשובה עמוקה טמן רב אדא בר מתנא בדבריו אלו. הגמ' אומרת (קידושין פב:): תניא רש"א אומר מימי לא ראיתי צבי קיין וארי סבל ושועל חנוני והם מתפרנסים שלא בצער והם לא נבראו אלא לשמשני, ואני נבראתי לשמש את קוני, מה אלו שלא נבראו אלא לשמשני מתפרנסים שלא בצער, ואני שנבראתי לשמש את קוני אינו דין שאפרנס שלא בצער, אלא שהרעותי את מעשי וקפחתי את פרנסתי שנאמר עונותיכם הטו ע"ש.

בך אומר לנו רבי שמעון בן אלעזר צענוותנותו הגדולה, צעם היה לי פרנסה כשנולדתי כמו כל בעלי החיים שיש להם פרנסה שלא בצער, אלא שלאחר שנולדתי ונתגדלתי הרעותי את מעשי, ועי"ז קיפחתי את פרנסתי. ובכן מכיון שידועים את סיבת חוסר הפרנסה, מצינים ממילא איך יש לתקנו, כי בדבר שקלקלו זה מתקנים, ועל ידי שיוסיף בלימוד התורה ויעסוק בחיקון המעשים יוחזר לי פרנסתי ואתפרנס שלא בצער.

דן היתה גם תשובתו של רב אדא בר מתנא אל אשתו "ומי שלמו קורמי באגמא", פירוש הבט נא וראה את חיות השדה איך מתפרנסים שלא בצער ומעולם לא שלמו להם קורמי מאגמא, א"כ למה אני מתפרנס בצער, אין זה אלא מפני שלא עשיתי רצון קוני, וא"כ אדרבה משום כך מוכרת

אחדשב"ת לנכון קבלתי מכתבו, אשר דדורנו צחמלת ה' עלינו אשר אצרכים אחרי חתונתם יושבים כל היום ככולל ולומדים בהתמדה, אך מסתפקים צמיעוט לחם ומים, האם נכון הדבר ויוכשר או לאו שפיר עבדי.

והנה שאלה זו היא כללית ופרטית, ובכלל זאת מצינו בזמן התלמוד שדרך העולם היה לישא נשים ואחרי כן היו יוצאין ללמוד תורה בישיבה ולשמש תלמידי חכמים, ומשם יצאו נושאי התורה וגדולי ישראל, כמו שמצינו ברבי עקיבא שיצא ללמוד תורה ל"ג שנים, ולאחר שעברו י"ג שנה שמע ר"ע מאחורי דלתו שהסכימה והוסיפה לו אשתו כהנה עוד י"ג שנים והיה כ"ד שנים חוץ מציתו, ואשתו היתה ענייה כאלמנה חיה צעירות וצחוסר כל עד שלא היה לה מלבוש ללכת נגדו לקבל פניו כמבואר בגדרים דף נ'.

ובן מצינו צעוד כמה מקומות בש"ס, ובכתובות ס"ג ע"ב אמר רב אדא בר אבהו אמר רב זו דברי ר' אליעזר אצל חכמים אומרים התלמידים יוצאין לתלמוד תורה צ' וג' שנים שלא ברשות, אמר רבא סמכו רבנן אדרב אדא בר אבהו ועבדי עובדא צנפשיהו. והגמ' מציאה שם עובדא צצנו של רבינו הקדוש שאחר שנכס את אשתו יתיב תתי סרי שני צבי רב ואח"כ שב לציתו. ובגמ' סוטה כ"א ע"א ונטרן להו לגברייהו עד דאתי מצי מדרשא מי לא פלגאן צהדייהו, ופרש"י ונטרן וממתינות לצעליהן שיוצאין לעיר אחרת ללמוד תורה. ופסק הרמב"ם צפי"ד מה' אישות ה"ג תלמידי חכמים יוצאין לתלמוד תורה שלא ברשות נשותיהן שמים ושלש שנים, וכן אצרך וענוג שנעשה תלמיד חכם אין אשתו יכולה לעכב.

ועוד שם בכתובות צ' חנניה בן חכינאי דהוה קאזול לצר צי רב צשילהי היולא דרש"י וא"ל ר"ש איעכב לי עד דאתי צהדך, לא איעכבא ליה, אהיל יתיב י"ג שנים צבי רב לאחר שנכנס לחופה. וכן רבי חמא בר ציפא אהיל יתיב תרי סרי שני צבי מדרשא כי אתא שלח לציתיה אתא ר' אושעיא צריה יתיב קמיה הוה קא משאיל ליה שמעתא, חוה דקא מתחדדי שמעתיה חלש דעתיה, אמר אי הוואי הכא הוה לי זרע כי הא, על לציתיה על צריה קס קמיה, הוה סצר למשאליה שמעתתא קא צעי, אמרה ליה דציתו מי איכא אצא דקאים מקמי צרא.

והנה מבואר ש"ג שנים אלו לאחר הנישואין היו, שהרי נולד לו רבי אושעיא קודם שהלך, ומסתבר דלא הניחו מוונות, ובאשת ר"ע מבואר כן אצל באחרינא גמי מסתבר כן, עכ"פ מכל הלין מבואר שכן היה נהוג אצל התנאים והאמוראים לנדוד מבתיהם לזמן זמנים טובא בלי להשאיר מזון ומחיה לצני ציתם.

אני ללכת ללמוד תורה שלזה נצרכתי לשמש את קוני ועי"ו ממילא נתפרנסו חנו ובנינו שלא בצער.

עב"פ מכל הלין מצואר שכן היה נהוג אלל התנאים והאמוראים לנדוד מצתיהם לזמן זמנים טובא, ולפעמים אפילו צלי להשאיר מזון ומחיה לצני ציתם. וצמשה להי קידושין (שס) נמי משמע כן דחשב שם כל מיני אומניות, ושוב אמר ר' נהוראי מניח אני כל אומנות שבועלם ואיני מלמד את בני אלא תורה שאדם אוכל משכרה צעוה"ו והקרן קיימת לו לעוה"צ ושאר כל אומנות אינו כן אלא וכו', הנה חלה הכל צלימוד התורה שזה האומנות שלו, והגם שאמרו (אבות ד,ה) ולא קרדוס לחפור צה, אין זה שעשה קרדוס אלא יושב ולומד והעי"ת מעשירו.

ויתנו את הילד בוונה

אך אי' בגמרא (גיטין דף ו ע"ב) שלח ר' אציתר לרב יהודה צני אדם העולין משם לכאן הן קיימו צענמן (יואל ד') ויתנו הילד צוונה והילדה מכרו ציין וישתו, וצרש"י פירש שהיו משתהין צא"י ומניחין נשותיהן עגונות וצטלים מפריה ורציה שנקל צעיניהם ילדים וילדות, אך צתוס' פירשו לפי שהן משתהין צארץ ישראל היו צניהם וצנותיהם משתעצדים צצציל מזונות והיינו צוונה צצציל מזונות ע"ש, ומצואר שקרא חגר על בני תורה שהולכין מצבל לא"י ומתעלמים מצרכי המזונות של צניהם צטענה שהם לומדי תורה, ור' אציתר הסכים עמו הקצ"ה צדבר אחר כדאי' שם.

אך האמת הוא שצברי הגמ' והתוס' ניתן לפרשם לאידך גיסא, וכמצואר גם צשו"ת חתם סופר (חומ"מ ח"ה סי' ט), דכוונת ר' אציתר היה להתלונן על המצב העגום, שכיון שהגויים פזרו את ישראל והוציאו אותם מא"י וצני ישראל רוצים ללמוד תורה ועולין מצבל לצרץ ישראל ללמוד תורה ונשארין אשתו וצניו צצבל ועי"ו ויתנו הילד צוונה והילדה מכרו ציין, ואין הכוונה לגנות את הת"ח שהולכים ללמוד אלא מגנה את הגויים שהם גורמים לכל זה, שהרי הת"ח ע"כ צריכים ללמוד וכאשר אינם יכולים ללמוד צצבל צהכרח צריכים ללכת לא"י וצע"כ נשארו אשתו וצניו אחריו.

ובדו"ק צזה שפיר לישנא דקרא (יואל ד): כי הנה צימים ההמה וצעת ההיא אשר אשוב אשיצ את שצות יהודה וירושלים, וקצנתי את כל הגויים והורדתיים אל עמק יהושפט ונשפטתי עמם שם על עמי ונחלתי ישראל אשר פזרו צגויים ואת ארצי חלקו, ואל עמי ידו גורל ויתנו הילד צוונה והילדה מכרו ציין וישתו. הרי שהפסוק מדבר שם מימות המשיה שאומות העולם יעמדו למשפט על אשר הרעו לישראל צגלותם ציניהם כמצואר צמפרשים שם, וצין הצברים שמונה

הנציא על מה יענשו אוה"ע הוא מה שע"י גלות ישראל הוכרחו לומדי תורה להרחיק גדוד ולעזוב את נשותיהם וצני ציתם, ועי"ו ויתנו הילד צוונה ואת הילדה מכרו ציין.

זאת התורה אדם כי ימות באהל

וברב"י הראשונים מצינו שהפליגו צצצת לומדי תורה המקדישים חייהם קודש לה' ולתורתו ואינם פונים לעסוק על המחיה ועל הכלכלה. ונדועים צברי הרמב"ם צצ"ג מהל' שמיטה ויוצ' הי"ג דאחר שציר שצצט לו הוצדלו לשרת לה', כתב ולא שצט לו צלצד אלא כל איש ואיש מכל צאי העולם אשר נצצה רוחו אותו והצניו מדעו להצדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעצדו לדעה את ה' והלך ישר כמו שעשהו האלקים ופרק מעל צוארו עול החצצנות הרצים אשר צקשו צני האדם הרי זה נתקדש קודש קדשים ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים ויזכה לו צעוה"ו דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים ללוים, הרי דוד המלך ע"ה אומר (תהלים טו, ה) ה' מנת חלקי וכסי אתה תומיך גורלי, עכל"ק. הרי דהרמב"ם פסק למעשה למי שרוצה להקדיש עצמו לעצודת ה' שאינו צריך לעשות שום חצצנות וה' יזמין לו.

ועי"ו רצ"ו שם ו"ל, דקדקתי צדצריו ז"ל שכתב ויזכה לו צעוה"ו דבר המספיק לו, שהקצ"ה יזכה לו להרויח בעולם דבר המספיק לו, ולא שישליך עצמו על הציבור, ועיין צמה שכתב צפירוש המשנה ולא קרדוס לחפור צו עכ"ל. וכונתו ליישב שלא יהיו צברי הרמב"ם סותרים למה שהאריך צפירוש המשניות להרמב"ם (אבות ד, ה) נגד אלו הת"ח המקצצים מעות ותורמים להם צצציל שהם ת"ח ועי"ו נראה התורה כשאר מו"מ רק מעולם היו הת"ח מסתפקים צמועט ונהנים מיגיע כפם וצוצותים צה' לזכות לעוה"צ ולא רצו לחלל ה' ע"י שיקחו ממון מצנ"א. ולזה כתב הרצ"ו דצצריו כאן אינם סותרים לפהמ"ש דהרי לא כתב להשליך עצמו על צצצבור רק "ויזכה לו צעוה"ו דבר המספיק לו".

ועיין גם רמב"ן עה"ת (ויקרא י"ח ד') עה"פ את משפטי מעשו וכו' וזה לשונו, דע כי חיי האדם צצצות כפי הכנתו וכו', וחשב ד' כחות ומדרגות, ורציעי צקודש הם העוצצים כל עניי העוה"ו ואינם משגיחים עליו כאילו אינם בעלי גוף וכונתם ומחשצתם צצוראם צלצד, כאשר היה הענין צאליהו צהצבק נפשם צצם הנכצד יחיו לעד צגופם וצנפסם כנראה צכתוב צאליהו וכידוע ממנו צקבלה וכמו שצא צמדרשים צחנוך וצצני העולם הצא העומדים צצחייית המתים, ולכן יאמרו הכתוצים צצכר המצות למען יאריכוין ימיך למען תחיה והארכת ימים, כי הלשון יוכלל מיני החיים כולם כפי הראוי לכל אחד ואחד ע"כ. הרי מצואר מדברי הראשונים ז"ל שמותר לילך ללמוד תורה ולסמוך על ה'.

בני בולל המקבלים תמיכה

איברא דצגוף דצרי הרמז"ס הנזכרים לעיל שגינה הת"ח המקבלים תמיכה מהצבור כבר כתבו אחרונים (עי' ביאור הלכה או"ח סימן קנ"ו) דאין הלכה כהרמז"ס בזה, שהרי כולם הסתמכו דיש דבר זה כיששכר וצולון והאיך מקבל יששכר שגר בשביל ללמוד, ועוד הביאו ראיות לזה. ולכן בודאי בני הכולל המקבלים כסף מהכולל יש להם על מה לסמוך.

ואף לדברי להרמז"ס דאין ללומדי תורה לקבל מעות דמיחזי ח"ו כקרדוס לחפור, יש לומר דזה היה צומנם שהיו גדולי המוחות וגבורי כח, אבל בזמנינו אם לא יקבלו מאחרים לא יהיו לא רבנים ולא בעלי בתים ת"ח. סמוכין לדבר יש להביא מכמה דברים שגילו לנו חז"ל איך שהדורות מתמעטים והולכים ולא כדורות הראשונים דורות האחרונים, וכמו שזמנינו (מגילה כא.) שעד רבן גמליאל היו לומדים תורה צעמידה מר"ג ואילן ירדה חולשה לעולם והתחילו ללמוד צישיבה, ועד רבינו הקדוש למדו כולם צע"פ והי' אסור לכתוב תורה שצע"פ ורבינו הקדוש ראה חולשת העולם בזמנו ושהשכחה מתגברת עמד ואסף כל החכמים שצדור וסידר ששה סדרי משנה וכתבם לצני דורו שילמדו בהם, עיין ר"ן גאון בהקדמה ריש ברכות ועיין רמז"ס בהקדמה לפיה"מ.

יעי' גמ' עירובין (נג.) אמר אביי ואנן כי סיכתא בגודא לגמרא (פי' רש"י כיתד שנועצין אותה בכותל צנק צר, ונכנס בדוחק, כך אין יכולין אנו להצין מה שאנו שומעין, כי אם מעט וצקושי). אמר רבא ואנן כי אכבעתא בקירא לסברא (בקירא, בשעיה קשה, שאין האכצע יכול ליכנס בתוכה, אלא מדבק מעט). אמר רב אשי אנן כי אכבעתא צבירא לשכחה (כשם שהאכצע נוח ליכנס צפי הצור, כך אנו מהירין לשכוח).

ולעבין בריאות הגוף ג"כ מזינו (חולין פד.) אמר ר' יוחנן אבא ממשפחת צריאים הוה אבל כגון אנו מי שיש לו פרוטה בתוך כיסו יריצנה לחנווני, וא"ר נחמן כגון אנו לוין ואוכלין, ופרש"י אבא, ר' יוחנן קרי לרב - אבא, כגון אנו, שאין אנו צריאים. יריצנה לחנווני, ולא יסגף עצמו צעינו ויצטרך לצריות יותר. אמר רב נחמן, רב נחמן אחר דורו של ר' יוחנן הי' ותמיד היה העולם מתשנה והולך ולא הי' צריא כאותן שבימי ר' יוחנן ולפיכך הוא אומר כגון אנו אפי' אם אין לנו פרוטה עלינו ללוות ולאכול.

וא"ב מה נאמר אנן צדור יתמי דיתמי ודאי בתולשת הדור התירו והתירו, ואם לא היו מתירין בזמנינו שיקבלו האצרכים תמיכה ללמוד תורה וכן הראשי ישיבות והמגידי שיעור אז לא היה יוצא מהם כלום, ולא היו בני תורה בכלל ח"ו.

ואדרבה כתב רבינו יונה צאגרת התשובה (אות לה) וזה לשונו, ואמרו רז"ל (ריש פאה) ותלמוד תורה כנגד כולם. ואמרו צספרי, כשם ששכר תלמוד תורה גדול מכל המצוות, כך עונש ציטול תורה גדול משאר עצירות. וכן מזינו צצית ראשון שויתר הקצ"ה על עצודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים ולא ויתר על עון ציטול תורה, שנאמר (ירמי' ט' י"א) מי האיש החכם ויצן את זאת ואשר דבר פי ה' אליו ויגידה על מה אצדה הארץ נצתה כמדצב מצלי עובר ויאמר ה' על עוצם את תורתך אשר נתתי לפניהם (ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז). והרצ"ה להנצל מן העונש המר והעון הגדול הזה, יתעסק צצרכי התלמידים והרבנים הלומדים לשם שמים, ויעזור צצכירות הרבנים כדי שיעמדו צעירו ויהיו עוסקים צתורה על ידו. ועיין פתשגן הכתב שס. והמצואר דהרבנים העוסקים צתורה לשמה כן יוכלו לקבל כסף מאחרים.

בחייב הבעל להביא טרף לביתו

אמנם מה נעשה לאחותינו ציום שצאת לפנינו וטוענת דאין צציתה פרוטה לפרוטה להציא לחם לפי הטף ודורשת מצעלה שיסגור הגמרא וילך לעצוד להמציא מזון ומחיה, ולעומתה טוען הבעל הצן תורה שאין הוא חייב לה אלא פת צמלח ומים צצמסורה כיון שהיא ידעה שהיא נישאת לצן תורה ואינו מציא משכורת, וגם לצנים מספיק צפרוטות שהן סיפוק ההכרחיים צלצד.

ודבר צרור הוא שאי אפשר לומר שהצרך אל ידאוג עבור משפחתו, והרי הוא התחייב צצמחצתו צצקבלת קנין עצום ואני אפלה ואוזין ואפרנס יתיכי כהלכות גוצרין יהודאין וכו' צצקשטא ומזוניכי וכסותיכי כאורח כל ארעא, ולעומת זה הרי האשה הסכימה וידעה צשעת השידוכין מה דיצרו ועל מה הסכימו לחיות חיי צמאום ועל דרך זה נתקיימו הנישואין, ולכן בודאי שהאשה יש לה להסתפק צצמיעוט, אבל הבעל מצדו אי אפשר לו להפטור מחובצתו שקיבל על עצמו.

ועובדא הוי צצצרך אחד שאשתו צצתה לפני הגאון ר' חיים שמואלצין זצ"ל משגיח ישיבת מיר, והתלוננה צפניו שיש לה משפחה צצרכת ילדים וצעלה יושב כל היום ולומד ואינו מציא צפרנסה צצצית, ואין לה לחם לפי הטף, ואינה יכולה לצבול עוד מהדחקות השורר צצצית. הזמין המשגיח זצ"ל את הצצרך לציתו והתעניין אללו על מצב לימודו, וענה צצצ"ה יושב צצציהמ"ד ומצליח צצילמודיו, ושאל ממנו ומה המצב עם צפרנסה, ענה הצצרך, אמנת שאין לנו צפרנסה כ"כ צצציות אבל מסתפקים צצמיעוט וחיים צצמאום כדי שנוכל לצצצת צצציהמ"ד ולהגות צצתורה. נענה לעומתו המשגיח ואמר כפי ידיעתך מצב

ברם כי נביא זכאן מקרא מפורש מהחכם מכל אדם שלמה המלך שמשבח האשם חיל ואמר בטח זה לצ בעלה ושלל לא יחסר, דרשה אמר ופשמם ותעש בחפץ כפיה, היתה כאניות קוחר ממרחק תביא לחמה וגו', זממה שדה ותקחהו וגו', ידיה שלחה זכישור וכפיה תמכו פלך, נודע זשערים בעלה זשצתו עם זקני ארץ, היינו שהוא זקן ויושב זשיצה ולומד תורה וגו' ולחם עגלות לא תאכל, קמו זניה ויאשרוה בעלה ויהללה, הרי אדרבה מעלה גדולה היא לאשה שמחוקת הציט ותמן היא טרף לציטה והזעל יושב ולומד תורה זין זקני ארץ.

מיהן זודאי שאי אפשר להכריח אותה לכה, ועוד שאין כל הנשים שוות וראויות לעבוד עבודה להציט טרף לציטה, ולא כל העינים והמנצים שוים אללה, אצל ודאי דבר גדול שהאשה מנהלת את הציט, וגם זדורות האחרונים היו נשים שהחזיקו חנות וכמדומה שאשת החי' הרי"ם ואשת החפץ חיים החזיקו חנות, והרזנית של זעל דברי חיים הלכה לשוק למכור כדים של כלי חרס, ואשרי להם לנשים שמפרנסין את בעליהן והם לומדין תורה זוכותן כי יש להם שכר כפלים, וזפרטו זזמנינו זכינו לראות זלעה"ר אלפים אצרכים שיושבים ועוסקים בתורה ונשיהם דואגות זשזיל הפרנסה, אשריהם ואשרי חלקם.

והנני בברכה שיצליח במשרה החדשה ובכל אשר יפנה ויזכה לגמח"ט בספשי"צ, החותם בסל מלא ברכות בלב ונפש, **מנשה הקמן**

סימן סח

פטור האם בזיונות בניה

כתב הרמז"ם פכ"א מהל' אישות הי"ח כיצד היה האב ראוי לזדקה וכו' ואם לא רצת האם שיהיו זניה אללה אחר שגמלתן אחד זכרים ואחד נקבות הרשות זידה ונותנת אותן לאציהן או משלכת אותן לקהל אם אין להן אב והן מטפלין זבה, והקשה הרמז"ך תמה הוא זה אם האב חייב לזון את זניו עד זן שש האם אמאי אינה חייבת לזון את זניה כיון שהן קטני קטנים ומה הפרש יש זין אב לאם וכו', ואם היא עשירה אמאי לא יכופו אותה אפילו היו יותר מזני שש וז"ע. וה"ה המליך זעל הרמז"ם שלא מזינו חיוז לאשה זשום מקום, והאב מזווה על זניו זכמה זדברים ואין האשה מזווה ומיכהן נחייבה זבה ע"ש, ועיין מעשה רוקם שהארץ להקשות על ה"ה וס"ל זאמת דאשה נמי חייבת.

ולפום ריהטא היה נראה דמה"ת זין האב זין האם פטורין לזון את זניהם ורק מתקנת אושא חייב האב לזון את זניו כשהן קטנים (כתובות מ"ט ע"ב), ואפילו קטני

הפרנסה זציתך אינו טווב כלל ואין לילדים שלך מה לאכול, ויש לך לדעת אשר כתבת "קאנטראקט" עם אשתך וזה התחייבת לפרנס את אשתך ואת זני זיתך, אם תוכל לקיים את התחייבותך להציט פרנסה אזי תוכל להמשיך לחיות עם זיתך זשלוט וזשלוה, אצל אם לא תשנה את דרכך, תגרשה.

לא ראיתי צדיק נעוה

ישמעתי זשם גאון אי' שפעם אמרו לו תלמידיו יש אצרך זשיצה ולומד ממנש תורה לשמה והוא ר"ל מחוסר לחם ממנש וזריך לעשות משהו זשזיל פרנסתו, והשיב שאינו אמת, ותמהו התלמידים, וחזרו שנית ואמרו זשזעינינו ראו שאף פת לחם אין לו, והשיב הגאון מה שאמרתי שאינו אמת היינו מה שאמרתם שלומד תורה לשמה, וחז"ל מכחישין דבר זה שאמרו (אבות פ"ו מ"א) כל הלומד תורה לשמה זוכה לזברים הרבה, ולא עוד שכל העולם כדאי היא לו, נקרא רע אהוב אהב את המקום אהב את הצרכים וכו', ונותנת לו מלכות וממשלה וכו', ומגדלתו ומרוממתו כעל כל המעשים, הרי לן ר"מ מכחיש את מה שאמרתם שהוא לומד תורה לשמה.

ואמנם יש לדעת אשר אף שלפעמים יש קשיים זחחילת הדרך והיה ראשיתו מזער, אצל כאשר מתכוונים לשם שמים זאמת זבתמים עוזר השי"ת ואחריתו יגנה מאוד וכדברי הרמז"ם שזמזין לו זעוה"ז דבר המספיק לו, והאמת עד לעזמו הוא שהרבה פעמים אמנם יושב הזעל זאהלה של תורה אצל זלו זל עמו ולא נכנס כלל זגדר מה שכתב הרמז"ם "נדצה רוחו אותו והצינו מדעו להזדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעזדו לדעה את ה'", ואצרך כזה זודאי שלא עליו כתב הרמז"ם "הרי זה נתקדש קודש קדשים", זכנן ראשית כל יש לזדוק אין נראית שאיפתו זתורה אם הוא אכן מוכן ומזומן להקדיש חייו וליגיעת ולימוד התורה.

אם הבעל יכול לדרוש מאשתו שתלך להביא פרנסה

עוד דן מעכ"ת ח"ל נניח זשיציאת אשה לעבודה מסוימת אין כל זעיה של זניעות וכדו' האם זכאי זעל לדרוש מאשתו לפרנסו ואת זני זיתו כדי שיוכל ללמוד תורה, והציט שתלו זתי' ר"ת על הגמ' קידושין כ"ט ללמוד תורה ולישא אשה איזה מהן קודם וזגמ' משני הא לן והא להו, ופי' ר"ת הזבא זריטז"א שרק מי שיכול לספק שהוא עשיר יכול ללמוד לאחר הנישואין ואם לא אינו יכול ללמוד. הנה אי זעינא אכתי משם אין ראוי, דאולי מיירי שהאשה אינה יכולה להרויח אפי' לעזמה ולכן זע"כ חייב לזונה אצל היכא שהאשה יכולה להרויח אין ראוי משם.

והוא הדין כשתקנו חכמים שיהא אדם זן את בניו הקטנים נמי תקנו כפי דרך כל הארץ לפרנס וכו', ונשים אין מדריך הארץ לפרנס אחרים אלא אדרבה הם מתפרנסים מצעליהם כמ"ש הרמב"ן, ולכן כשתקנו לפרנס לאב תקנו, ולא לאם, והגם דאפשר לפעמים שגם האשה עשירה וכקושיה הרמ"ך מ"מ כשתקנו על דרך רוב הארץ תקנו, כן נראה בסברת רבינו הרמב"ם ז"ל בס"ד. ועי' מה שהארכתי בס"ד בדברי הרמב"ן בספרי משנה ח"א סי' י"ב עד סי' י"ח.

סימן ס"א

זכות האשה לקנות בלי הבית

ר"ח ניסן התש"ס ברוקלין נ"י יצו"א
מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב ור"ח כש"ת מוה"ר חיים
שמינבעץ הי"ו, בירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשדה"מ, בדבר שאלתו היות כי הוא שוכר דירה והיה צריך חיזה תיקון ובעה"כ נכנס לדירתו לתקן חיזה דבר צארון קיר שלו, והיות כי הי' חסר אגו (עלעקטריק צאלב צלע"ו) הלך הצעה"כ והציא אגו משלו, ואשתו שהיתה שם בשעת מעשה היתה מבוישת קצת ואמרה להצעה"כ שאי"ה עוד תחזיר לו אגו (צאלב), וכשקיפרה לו אשתו מה שהצטיחה לו להשיב האגו מיד הבין והסכים לזה וכן הי' דעתו להחזיר לו האגו, צרם עכשיו חזר ונסתפק בהא דינא אם צאמת הוא מחויב להחזיר לצעה"כ האגו, ושאלתו הוא אם הי' כח ציד אשתו לחייב אותו ממון, ואין זה ענין של ריב או מחלוקת ח"ו וגם אין צעל הדירה תוצע אותו רק רוצה לדעת ההלכה למעשה.

ולפענ"ד שחייב לשלם ולקיים הצטחתה, ולאו דוקא אגו אלא כל צרכי הבית המוטלות עליה יש צידה לקנות ולשלם או לחייבו לשלם, והוא בכלל המדור שחייב ליתן לאשתו, ועיין צא"ע סי' ע"ג שחייב ליתן לה בגדים לפי הדרך שלובש כל אשה בעלת הבית שבאותה המדינה שהם דרים, ובכלל הכסות שהוא חייב ליתן לה הוא כלי צית ומדור שהיא יושבת בו, ופשוט דצוה"ו הנותן דירה ומדור לאשתו בכלל זה צריך להיות צו ארון קיר להחזיק מלבושיה, ואם הוא ארון קיר שצריך חשמל ואגו וכיוצא צו אז גם זה הי' חלק מהדירה, והגם שלקנות דברים גדולים צריכה להמליך עם צעלה אבל דברים שדרכה לקנות בכל יום יש צידה לקנות צהלואה והצעל ישלם, וכיון דלקנות אגו הוא דבר שהאשה קונה בכל זמן כשצריכים צצית לכן גם אם צריכה אגו ג"כ כן הוא, עכ"פ הוא חיוצ על הצעל ליתן לה דברים כאלו וכן חייב הצעל לשלם כשקנתה או לוותה דברים כאלו כי זהו חלק מדריך החיים, ועיין א"ע סי' ע'.

קטנים דלכו"ע חייב (שם דף ס"ה ע"ב), מ"מ הרי כתב הרמב"ם צפי"ב מה"א הי"ד כשם שאדם חייב צמונות אשתו כך הוא חייב צמונות בניו וצנותיו הקטנים עד שיהיו צני שש שנים, מכאן ואילך מאכילין עד שיגדלו כתקנת חכמים, ומשמע כדעת הר"ן הציאו המל"מ צפי"ב מהל' אישות הי"ד וז"ל ונראה לי דכי אמרינן דזן אותם קטני קטנים דוקא כשאמן קיימת ומדין מוונות אדם נגעו צה וכו' אבל כשאין אמן קיימת אינו חייב צמונותיהן ע"כ ע"ש, ולפי זה יתיישב צפשיטות כיון דכל עיקר החיוצ לזון צנים קטנים הוא מדין מוונות אמן א"כ כ"ש שאין על האם חיוצ לזונס כלל.

איברא דהרא"ש והריצ"ש פליגי על הר"ן וסצירא להו דצמונות צניו לאו מדין מוונות אדם נגעו צה, והציאם הצ"י קוס"י ע"א, ולפענ"ד מנידון דידן מוכרת דלא כהר"ן שהרי כתב הרמב"ם שם ההלכה י"ו הגרושה אין לה מוונות ואפ"ה כתב הרמב"ם שלמו חדשיו וגמלתו אם רצת המגורשת שיהי' צנה אצלה אין מפרישין אותו ממנה עד שיהי' צן שש שנים גמורות אלא כופין את אציו ונותן לו מוונות והוא אצל אמן ואחר שש שנים וכו', ואי נימא דקטני קטנים נמי מדין מוונות אמו הוא דחייב א"כ בגרושה שפטור ממזונותיה הי"ג דיהא פטור ממזונות צניו, והיאך כתב הכא כופין את אציו ונותן לו מוונות עד שש שנים, ועל כרחק דלא תלוי זה צוה. וצאמת להר"ן גופיה שכתב דכשאין אמן קיימת אינו חייב צמונותיהן צ"ב מ"ש גרושה ממתה, וי"ל קצת. והמל"מ שם כתב ואפשר דאף הר"ן לא להלכה אמרה שהרי כתב צסוף דצריו אבל לא ראייה לראשונים שאמרו כן ומש"ה הריצ"ש לא חש לסצרת הר"ן.

על כן נלענ"ד צצצרת הרמב"ם דדרך העולם הוא כי האינש מציא טרף לציתו והאשה יושבת צירכתי ציתה שכל כבודה צת מלך פנימה, (ועי' כתובות שם מ"ט ע"א משום זילותא), ועיין רמב"ן עה"ת פ' משפטים צפסוק אם צעל אשה הוא וינאה אשתו עמו כתב רש"י וכי מי הכניסה שתנא וכו' והנראה צעניי שהוא נכנס צמקום הצעל כי חמלה התורה על האשה והצנים שחיייהם תלויין להם מנגד מצפים לידי הצעל וכו', וכל זה חמלה מאת השם עליהם ועל העבד שלא ימותו צצערו צהיות עמלו צצית נכרי וצניו ואשתו יהיו נעוצים, ואע"פ שלא הי' הוא מחוייב צמונותם מדין התורה, אבל כיון שדרך כל הארץ לפרנס אדם אשתו וצניו הקטנים צוה הא-ל צרחמיו להיות הקונה כאב רחמן להם וכוננת חכמים צצניו הצנים והצנות וכו' ע"ש.

הנה ציאר הרמב"ן ז"ל שהתורה חייבה לאדון לזון אשתו וצניו הקטנים מפני שדרך כל הארץ לפרנס אשתו וצניו,

ומע"כ ז"ל לגמ' כתובות (ס"א ע"ב) התלמידין יוצאין לתלמוד וכו' ברשות כמה, ותמה כמה דבעי, אלא אורחא דמילתא כמה, ורש"י פי' ד"א שלא תשא עליו חטא, ואפי' הוא יכול לפתוחה, והקשו המוס' (ד"ה אלא) דא"כ היאך יא' ר"ע לכ"ד שנים ללמוד תורה, וכן עשו עוד חכמי ישראל. ומחלקין דהתם בלא פתוי היו הנשים שמחים שהיו צעליהן הולכין ללמוד תורה ואדרכה אדעתא דהכי נשאו, והאריך קצת ויפה העיר.

ובבר כתבתי בחידושי בה"ג (כתובות ס"י קע"ה) ומ"ש המדיר את אשתו מתשמיש המטה וכו', כתובות ס"א ע"ב משנה אמר רב ברונא אמר רב וכו' שם ס"ב ע"ב אמר רבא סמכו רבנן ארבע אלא בר אבהו ועבדו עובדא בנפשיהו, ופירש"י סמכו רבנן תלמידים שבדורנו סומכין על דבריו ויוצאין שלא ברשות ועבדו עובדא כותיה בנפשיהו והוא צל להם לטול מהם נפשות שנענשים ומתים וכו', ע"ש. וכתבו בתוספות ר"ד דכל זה הוא לזאת שלא ברשות, אבל אם יא' ועומד ברשות אשתו אפילו הרבה שנים יכול לעמוד ואינו נענש, כדאמרין בגמרא שעמד רבי עקיבא כ"ד שנה ברשות אשתו ולא נענש. והר"ב פירש שאם התנה עם אשתו לילך ולשנות ורובה האשה לחזור מתנאה התנאי בטל, לפי שתנאי זה הוא תנאי לצטל מה שכתוב בתורה, דהיינו למעט העונה, והמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל, ע"כ. וכן הביא הטור בשם הראב"ד א"ע סימן ע"ו ורמ"א ס"ה וצ"ש ס"ק י"א. ודוקא כשכבר קיים פריה ורביה, אבל אם אין לו עדיין בנים צריך לקיים המצוה. ועיין שו"ע א"ע סימן ע"ו ובעור מקודש שם.

והרמב"ם פי"ד מה"א ה"ב פסק כר"ב אלא בר אבהו וכתב ה"ה אף על פי שהציאו בגמרא מעשה דרב רחומי דנח נפשיה התם מפני שלא צל לעת שהיה רגיל לזל. וראיתי בכנסת הגדולה סק"ו וז"ל: כתב הרמב"ם ז"ל בפט"ו מה"א, האשה שהרשתה לצעלה אחר הנישואין שימנע מעונתה הרי זה מותר וכו', נ"ב יש להסתפק אי מהניא דבורא צעלמא ולא מני דהרה צה או מנית דהרה צה מהראנ"ח ז"ל ח"ב ס' מ"ג.

ואשתמיטתא מניייהו דהני גאוני דברי המוספות ר"ד שכתב להדיא דמני דהרה צה משום דהוה מתנה על מה שכתוב בתורה, ותשו' מהראנ"ח אין לי לעיין בו.

שוב צל לידי תשו' מהראנ"ח מים עמוקים ח"ב וז"ל: אבל מ"מ כל שנתנה לו רשות ואח"כ חזרת צה ומקפדת יש להסתפק דלמא דדבור צעלמא נמחל שעבדו לכל הזמן שמחלה ולא מני תו להדורא צה, דלא יהא שעבדו אלא כדין עבד הא כיון דא"ל זיל לנפשי מחיל שעבדא וכו' ואפשר לומר דמני דהרה צה וכדאמרין גבי ע"מ שאין עלי שאר

איברא דנראה לאגו זה בארון קיר הוא חפץ שנריכים לדירה והיא קנתה את זה להצית והבעל גם כן נהנה בזה, ולא גרע מאגו במטבח שנריכים לשניהם, אלא שהאשה שהיא צעלת משק הבית הולכת לקנותה עם שאר דברים הנריכים שמוטל עליה, שאין לך אשה שלא נעשית שעה אחת אפוטרופיא על פילכה ועל עיסתה (כתובות פ"ו ע"ב וטוש"ע א"ע ס"י ז"ו), אבל אין זה מדור שלה שנותנין לה בפרטות, וכיון שזה הבית שלו וגם החיוב שלו לקנות ולהניח שם אגו אלא שהאשה נעשית אפוטרופיא על דברים כאלו מה שעשתה עשתה.

אלא שאכתי יש לומר כיון שהבעה"ב כבר נתן האגו ולא ציקש כלום, וגם עכשיו לאחר הצטחתה אינו מצקש א"כ כנראה כבר נתן האגו במתנה, ומה שהאשה חזרה ואמרה שתחזיר לו אגו אחר הרי לא היתה מחוייבת והו"ל הוצאה בכדי, ומיהו גם בזה י"ל חדא דיכולה לומר שאין ברצונה במתנות ושונא מתנות יחי', וגם ר"ן צעלה הוא שתחי', והשנית שהרי גם הוא צשמעו שאמרה לו שהצטיחה מיד הסכים לזה וחישב שבדאי חייב להחזיר, ועוד כי אפשר דהבע"ב באמת לא נתן מתנה אלא שלא רצה לריב ואינו מן הכבוד לו לצקש אגו ומה"ט אינו מצקש אבל באמת לא מחל לה ולא נתכוין ליתן לה במתנה, או נאמר דמפני הנימוס הי"ל לאשתו לומר לו לצעלה"ב שתחזיר וכיון שכן הוא מן הנימוס אין זה הוצאה בכדי, כנלפענ"ד פשוט.

ידידו המברכו בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן ע

לעזוב את הבית לזמן ממושך לצורך פרנסה
תשובה לאשה שהפילה עוברא במזיד
בפרות על ידי שליח

ב' וארא אל האבות תשס"ח בני

מע"כ הרה"ג ג"א ור"ח וכו' כש"ת הרב הרצל הלל יצחק שליט"א, חבר מועצת הרבנים דשיקאגו

אחד שב"ת, יסלח לי על האיתור וגם אולי לא תיארתי כראוי לפי כבודו כי צלתי מכירו והא שמו מצדך.

וע"ד שנשאל באצדק שיא' מארננו הקדושה לחו"ל לאסוף כסף כדי לקנות דירה בארץ ויחזור ללמוד בכולל שלמד, ונתברר למע"כ שהרבה אצרכים עושים כן שעוזרים את נשותיהם וילדיהן באר"י וחוזרין לבתיהם פעם או פעמיים בשנה, וכמה יוצאים ברשות נשיהם וכמה יוצאים בלא רשות,

בעצם השואלת וצמחות הנפש, ומנחם השני הרי אפשר לשקול אם היא בכלל תינוקות שנשצו דהוה בכלל אונס, שאף גם בלא דעת נפש לא טוב (משלי י"ט ז'), והעיקר שתקבל עליה מהיום והלאה לשמור את כל מצות ה', וללמוד עד שמדע את כל המצוות אשר עליה לקיימה. גם תראה לעשות כל שצידה לעזור לילדי ה' לגדלם לתורה ולהחיותם, ולדוגמא שתלך לבתי החינוך ולחלק המאכל ואם אפשר להביאם בעצמם לאכול, או לעזור בבית חולים צבאית ותחיינה את הילדים, וכל המוסף להמודות בכל יום על חטאה שעשתה עד שיעבור יו"כ ותבכה ותתחנן לפני הקב"ה על שצידה הרגה כמה ילדים מישראל וה' הטוב הרואה בחשבות עמו ישראל ימחול ויסלח לה כרוב רחמיו וחסדיו.

ג) **וברב** השאלה אי יכול אדם לעשות שליח שיעשה כפרות עיו"כ בשבילו, ונראה דלכאורה צעל הקרבן עליו בעצמו מוטל כל הצער שחייב להשרף בעצמו ורק הקב"ה צרוב רחמיו מקבל שצרון לצו ונדצת הקרבן ונתכפר לו, והגם שח"ו לחשוב שזה קרבן ואדרבה הקורא על עוף או כבש שיהא קרבן פסח יש אומרים דאסרה, אלא שזה להזכיר את האדם להתודות על חטאיו, ומ"מ כיון שקורוהו כפרה ועושין עמו ארבע מיתות ז"ד, סמיכה וזריקה לארץ, מסבב הכפרה סביב לראש דוגמא דקרבן, וקרבן אפשר לשלוח ע"י שליח ועיין ש"ע (א"ח סי' תר"ה) ובלבד ש"ר דיש כאן נמי זכר לעקידת יחזק שצכל אצר שהקריב אצרהם אצינו אמר זה תחת אצר פלוני של צנו (עיין מטה אפרים סי' תר"ד ס"ד-ה'). והגם שגמגמתי קצת מ"מ הראה לי אחד מיוחד מלומדי הכולל בצפר עדות לישראל ליד"ג הגה"צ כ"ק מוה"ר אליהו הענקין ז"וק"ל בעיקרי דינים ומנהגי ציהכ"ג אות כ"ז מנהג כפרות וכו' ויכול לומר זה כפרת פצ"פ אפילו שלא צפניו, והגם שיט לפרש דמייירי שנתן עוף לכפרה וצניתיים יאל לחוץ ויחזור ואפי' לא יחזור מ"מ יודע מזה שזה עושה כפרות בשבילו, מ"מ מי שאין צידו לקיים יכול לסמוך ולעשות כפרה ולומר זה כפרת פלוני.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקמן

סימן עא

פרישות בימי חזקנה

ב' לס' ותרי"ג מצות שמרתי התשנ"ח ברוקלין נ"י יצו"א מע"כ ידיד נפשי מנוער צבי וחמיד הרה"ג וו"ח מרביץ תורה ועוסק בצ"צ באמונה כש"ת מוה"ר צבי בן חוה (שליט"א) [דצ"ל], אבן יקרה פה ברוקלין נ"י.

כסות ועונה דלכ"ע תנאו צטל משום דצערא דגופא לא מחיל אינש וכו', שוב הביא שם ראי' ממונות שכתב הר"ן צפ' אע"פ שאם אמרה איני ניזונת ואיני עושה לא מצית הדרא צה וכו', וצ"ג שלא הרגיש דצברי המוס' דכתבו להדיא דהוה מתנה על מה שכתוב בתורה ותנאי צטל.

ובאמת יש לחלק עוד היכא דהוא אינו רואה בעצמו לצאת והוא מסתפק צמועט, אלא שהיא טוענת הצ הצ שכן אחרים הולכין ומביאים פרנסה וראה חצרך זה חזה, וכה"ג לא חיישינן שמא תחזור שהרי על ציווי שלה הלך והיא צדוקא רואה צכך, כה"ג מותר לצאת.

עוד נלפענ"ד לחלק דצומן הזה כשהוא יוצא לדרך הרי צידו להתקשר עם ציתו ע"י טלפון, ואם יהי' קשה לה תגיד לו שיחזור וכיוצא צו, משא"כ צומן התנאים ואמוראים שאם יאלו לכמה שנים לא יהי' להם שום קשר עם ציתם כל הזמן היותו צצית התלמוד, [ואף דהיה צית דואר מ"מ מוצן שלפי התנאים לא היה אפשר לה להתקשר בעקציות וצתמידות כפי הנצרך], והחילוק פשוט צין מי שהלך לכמה שנים צמקום שינתק הקשר כל השנים אלו, וצין שהולך צמקום שיט לו קשר באיזה ענין וגם מדבר עמה, ולפעמים הדיבור אף משציע ההשתוקקות לצעלה.

ב) **מה** שנשאל צאשה שצצעירותה חטאה והפילה כמה עוצרים צמוזי, ועתה רוח אחרת עמה ומתחרטת ונעשית צע"ת גמורה, ומה לה לעשות לתקן מה שעוותה.

באמת כי אין אחנו יודע עד מה, ואם נצוא להגיד לה מה שמצואר בצפר רוקח וראשית חכמה כצו כתבו הפוסקים כי אין יכולין צומנס לעשות תשו' המשקל וכ"ש צוה"ו, ועיין רמ"א דעל איסור דרבנן אחד צריכין להתענות מ' יום, ועיין נוצ"י (או"ח סי' ל"ה) שמאריך הרצה בענין תעניתים וכותב אלא שאומר אני כל זה אם היה התענית דבר המעכב צתשובה אצל צאמת אין התענית רק דבר טפל לתשובה, ועיקר התשובה הוא עויצת חטא וידוי דצרים צלצ נצצר חרטה צלצ שלם התקצרות והתלהבות לאהוב את הצורא והיינו תשובה שישוב אל ה' וירחמנו, וישוב אל ה' היינו שידבק צו אצל שאר דצרים תענית וסיגופים אינם עיקרים, עיי"ש שמציא ראיות לדצרי, ומסיים אף שאני מיקל צתעניות וסיגופים ותשובת המשקל לזה האיש אצל פטור צלא כלום אי אפשר צפרט לפי רוב התמדת החטא עיי"ש צד"ק.

ולבן ה"ה צנידו"ד קשה לחייצה צתעניות אצל פטור צלי כלום א"א דתאמר אכלה ומחתה פיה ואמרה לא פעלתי און (משלי ל' כ'), ולכן כל ערוס יעשה צדעת לראות

לאחר שקיים פ"ו הא אכתי יש לו חיוב של ולערב אל תנח ידיך, ויהאחרונים כתבו עוד דאף דמנחה של ולערב אינה אלא מדרבנן מ"מ אם קיימה והוליד בנים בזקנותו נמי קיים מ"ע דאורייתא, דהוא בכלל פ"ו ע"י בזה בשו"ת משנ"ה ח"ה סי' ר"י, וצפת"ש הביא בשם הזכר"י לתרץ ולחלק דאם כבר קיים מצות פ"ו אינו חייב לבעול בכל עונה אלא משום ולערב אל תנח ידיך ולזה סגי בעתים רחוקות רק שלא יניח לגמרי, והיינו דקאמרי הרמב"ם והטו"ש"ע דכל שלא קיים פ"ו חייב לבעול בכל עונה ועונה ולא יצטל אפי' עונה אחת, אבל אם כבר קיים פ"ו ומוחלת עונתה די מומן לזמן, ואי"נ שאין לו להניח לגמרי.

ובבואר שאם עדיין ראויה לילד חייב הוא מומן לזמן עכ"פ מדרבנן משום ולערב אל תנח, אבל אם כבר אינה ראויה לילד אז יכולה למחול על הכל ופטור לגמרי שהרי לא שייך גביה דין דלערב אל תנח וגם חיוב עונה ליתא שהרי מחלה לו. ועיין כתובות (דף מ' ע"א) כיצד שותה וכו' היכי אמרינן יתני עשה וינדיחי ל"ת כגון מילה בצרעת דלא אפשר לקיומיה לעשה אבל הכא אי אמרה דלא בעינא מי איתיה לעשה כלל ועיין רש"י, ומבואר דבמוחלת ליכא מצוה כלל, א"כ ה"כ הגם שיש עליו חיוב עונה מ"מ אי אמרה לא בעינא ליחיה לעשה כלל.

ובבמה שכתבנו מוזנים דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' דעות (הי"ט ח"ל, ש"ז היא כח הגוף וחיי ומאור העינים וכל שתלא ביותר הגוף כלה וכחו כלה וחיי אובדים, הוא שאמר שלמה אל תתן לנשים חילך, כל השטוף בצעילה זקנה קופצת עליו וכחו תשש ועיניו כהות וכו' והרבה כאצים חוץ מאלו באין עליו, אמרו חכמי הרופאים אחד מאלף מת בשאר חלאים והאלף מרוב התשמיש, לפיכך צריך אדם להזהר בדבר אם ראה לחיות בטובה, ולא יבעול אלא כשימצא גופו בריא וחזק ביותר והוא מתקשה הרבה שלא לדעתו ומסית עצמו לדבר אחר והקישוי בו כשהיה וימצא כובד ממתניו ולמטה וכאילו חוטי הביצים נמשכים ובשרו חס זה צריך לבעול ורפואה לו שיבעול וכו' ע"ש. ולפוס ריהטא הוא כעין סתירה למה שכתב בפט"ו ה"א דכל זמן שלא קיים פ"ו חייב לבעול בכל עונה עד שיהיו לו בנים, וכאן אמר שלא יבעול אלא כשימצא גופו בריא וחזק ביותר והוא מתקשה הרבה וכו'.

ורפ"י הנ"ל אחי שפיר, דמיירי באדם שכבר קיים פ"ו ואין עליו אלא מצות עונה ואומר כיצד ינהג אחר שקיים המצוה ומתנהג צפרישות בהסכמת אשתו, דצריאות גופו קודם ולא חייב לקיים עונה רק אם הוא מרגיש צכח זה שמפרש, ומה ששיערו חז"ל הוא דעל הרוב באדם בריא יוכל השיעור הנ"ל, ומקיים בזה גם מ"ע של ושמרתם מאוד לנפשותיכם,

קבלתי מכתבך היקר רנ"ף אהבה מסותרת אהבה שאינה תלוי' בדבר זה יוצל שנין כה יתן ה' וכה יוסיף וזכרתי ימי קדם ימים שיש בהם חפץ ועתה אין עתה אלא תשובה ברוב רחמיו ותסדיו הגענו לימי זקנה, ודוד המלך אמר ג"פ אשרי האיש אשר לא הלך וגו' (תהלים א'), אשרי תמימי דרך וגו' (שם קי"ט), אשרי יושבי ביתך וגו' (שם קמ"ד), ונראה דש"ש אלה מכוונות כנגד מה שאמרו (סוכה נ"ג ע"א) בשמחת בית השואבה שחסידים ואנשי מעשה היו מרקדין, יש מהן אמרו אשרי ילדותנו שלא ביישה את זקנותנו אלו חסידים ואנשי מעשה, ויש מהן אמרו אשרי זקנותנו שכפרה את ילדותנו אלו בעלי תשובה, אלו ואלו אמרו אשרי מי שלא חטא ומי שחטא ישוב וימחול לו, ולזה נגד חסידים ואנשי מעשה שמעולם התנהגו צחסידות אמר אשרי תמימי דרך ההולכים בצורת ה' אשרי נוצרי עדותיו וגו' אף לא פעלו עולה בדרכיו הלכו, ולעומת אלו ששזו לעת זקנתם אמר אשרי יושבי ביתך שכן אומרים לו לנורצא מרבנן ספרת הכבד ושז צביתך (מו"ק י"ז ע"א), ואמר אשרי יושבי ביתך נגד זה שחטא ועשה תשובה וחתר לו הקצ"ה תחת כסא כבודו וקיבלו, שז אמר אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים וגו' נגד מה שאמרו אלו ואלו אשרי מי שלא חטא וכו'. ומי יתן ונוכה להיות מאותן שאמרו אשרי זקנותנו שכפרה על ילדותנו.

בדבר שקיבל על עצמו פרישות בימי הזקנה ולקיים בעצמו דברי חז"ל (סוכה נ"ג ע"ב) מרעיבו שבע, אמנם דא מעיקו דכתיב (במדבר י"ג א') ותדבר מרים ואהרן במשה על אודות האשה הכשית אשר לקח, וברש"י בשם ספרי שדברו על שפירש עצמו מן האשה, והקצ"ה השיב לא כן עבדי משה ומשמע דשאר אדם אין לו לפרוש, ואפשר שהוא בכלל אל תלדק הרבה.

והנלפענ"ד דהנה דין דצבקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידיך ליתא בזקן וזקנה שאי אפשר להם להוליד בנים, והגם שיש נס שלא כדרך הטבע כשרה אמנו ודכוותה לא חיישין לה, ובזה"ו שיש חדר"ג שלא לישא אשה על אשתו גם זה מן הנמנע לישא אשה נעירה בת בנים על אשתו, ולכן כל שקיים פ"ו לא נשאר רק מצות עונה הכתובה בתורה ועונתה לא יגרע.

ובריין עונה כתב הרמב"ם בפט"ו מהל' אישות ה"א האשה שהרשת את בעלה אחר הנישואין שימנע עונתה הרי זה מותר, דד"א צשהיו לו בנים שכבר קיים מצות פ"ו אבל לא קיים חייב לבעול בכל עונה עד שיהיו לו בנים מפני שהוא מ"ע של תורה שנאמר פרו ורבו ע"כ, ועיין בצאה"ט א"ע סי' א' ס"ק א' בשם הב"ש שהקשה מנ"ל דמהני מחילתה

אלא דצאופן שהסביר אז איכא רפואה ומנזה לצעול אצל צאופן אחר אדרבה הרי הוא גורם לעצמו ח"ו כלי'.

והרמב"ם פט"ו מהל' אישות ה"א כתב האשה שהרשתת את בעלה אחר הנישואין שימנע עונתה הרי זה מותר וכו', וכ"פ בשו"ע א"ע סי' ע"ו ס"ו, וכתב הפרישה דמה שכתב רבינו אחר הנישואין רבותא קאמר דאע"ג דמתחלה נשאה קתם ע"כ, ותמה עליו המל"מ דאטו אם מתחילה נשאה על תנאי זה מי מהני והרי רבינו ז"ל הוא מהסוברים דתנאי לא מהני בעונה ע"כ ע"ש.

ולפענ"ד נראה ליישב דברי הפרישה לפמ"ש התוס' כתובות דף ק"ב ע"א ד"ה אורחא דמילתא אחא דאמר בגמ' שם דאורחא דמילתא שיהא חדש כאן וחדש בבית, ופרש"י דרך ארץ כך הוא שלא ישא עליו הטא ואפי' הוא יכול לפתותה, והקשו התוס' דא"כ היאך יא' ר"ע וכל הנהו דלקמן לומן מרובה, וי"ל דהתם בלא פיתוי היו שמחות שהיו בעליהן הולכין ללמוד תורה ולהיות תלמידי חכמים ואדרבה אדעתא דהכי נשאו שילכו ללמוד תורה ע"ש. והנה חדשו לן התוס' ממש דברי הפרישה שכתבו דהתם היו שמחות ואדרבה אדעתא דהכי נשאו, וכלומר דלאחר הנישואין נמי אם נתנו רשות ושמחות שילכו ללמוד תורה מותר, אלא דמ"מ לאחר נישואין אפשר שיש ענין של פיתוי או שמתביישת ממנו שלא ליתן רשות, ולכן אדרבה אם קודם הנישואין נתנו רשות ודאי דמועיל דאדעתא דהכי נשאו מתחלה.

עב"פ מדברי התוס' מצואר הא דלא מהני תנאי לצטל עונה היינו דוקא אם הבעל רוצה להתנות לצטל עונה, והגם שהאשה מסכמת מ"מ חיישינן שמה מנערת בכך, אצל היכא שהאשה מצדה בלא פיתוי מרשה לו לצטל עונה כה"ג אין זה בכלל מתנה, ולכן באמת דקדק הרמב"ם וכתב האשה שהרשתת ולא כתב שהסכימה ודו"ק.

ועיינן ב"ש א"ע סי' א' סק"א מה שמתנה על הרמב"ם היאך מותר לצטל מצות ולערב אל תנת, שאפילו קיים דאורייתא מ"מ אכתי איכא מצות ולערב. ולפענ"ד נראה דמאחר דהאשה הרשה לו שימנע עונתה הוה מצות ולערב לגביה כיש לו אשה וקנה שאינה ראויה להוליד, שהרי אין עליו חיוב עונה וק"ל.

ורחמני כזני הגר"ס האגער שליט"א העירני משו"ת חתם סופר א"ע ח"א סי' קכ"ט ח"ל אשר שאל ע"ד עשיר נכסים שיש לו בנים וצנות ומשום טעם ידוע לו נתרנו הוא ואשתו לפרוש זה מזה מתשה"מ, ועתה אותה נפשו לדעת בהגיע זמן טבילתה אם תוכל לצטל כדי להנניע הדבר שלא ירגישו בני הבית ומ"מ יהיו פרושים זה מזה, והשיב הח"ס

יפה לה לצטל עצמה בזמנה מטעם אחר כדי שיהיה להצטל עכ"פ פת בסקלו אם ירנו לחזור ממחילתם ויכולים להזקק זע"ז כדי להשמר מינה"ר, אמנם בגוף הדבר אם עשו כדין בהסכמה זו לא נשאלתי ואנכי לא ידעתי, לא מיבעיא אם ע"י פיוס פתה את אשתו למחול לו עונתה לאו שפיר דמי למיעבד דמתחמת בזה מתרצה ולצה בל עמה, ועיינן בש"ע א"ע סי' מ"ו סעי' ה' ובצ"ש שם סק"ו, עוד אסור לו לעשות כן מטעם בצקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידך כמצואר בבית שמואל סי' א' סק"א, ואולי יש לו בזה טעם הגון וראוי ואנחנו לא נדע עכ"ל"ק.

והאמנם לפענ"ד כל זה היכא דעכ"פ הוא זכח ומתקשה ויכול לצעול בדרך כל אדם שאז חייב בעונה אם לא שתמחול לו על זה, אצל היכא דתש כחו מחמת חולי או זקנה מותר להתנהג בפרישות, שצדין עונה כתב הרמב"ם פי"ד מהל' אישות עונה האמורה בתורה לכל איש ואיש כפי כחו וכפי מלאכתו כיצד וכו', אסור לאדם למנוע אשתו מעונתה ואם עבר ומנע כדי לנערה עבר בל"ת שבתורה וכו', ואם חלה או תשש כחו ואינו יכול לצעול ימתין ששה חדשים שמה יצריח שאין לך עונה גדולה מזו ואח"כ או יטול ממנה רשות או יוציא ויתן כתובה, וכ"פ בשו"ע א"ע סי' ע"ו סי"א, ומדברי הרמב"ם לכאורה ראה דכל שלא מתקשה אינו מקיים מצות עונה בכלל, שכתב ואם חלה או תשש כחו ואינו יכול לצעול וכו' ותשש כחו שאינו יכול לצעול משמע שאינו מתקשה, או שזה בכלל חלה, ולפי"ז מוכח דמי שאינו מתקשה אינו מקיים מצות עונה וכמ"ש שאין לך עונה גדולה מזו ומשום כך יוציא. גם דהא קיי"ל המשמש בצצר מת הרי זה פטור לגבי עריות, עיין ביצמות נ"ה ע"ב ושבעות דף י"ח ע"א ורמב"ם פ"א מהא"ב הי"א וטור א"ע סי' ו' ז', וא"כ ה"נ ליכא מצוה. וצוקן דלא שייך ולערב אל תנח לא נותר רק זה שידע בנפשו שלא פיתה אותה ולצה בל עמה ואז יפה לו הפרישות.

ואולי עדיין יש קצת מצוה לקיים צאופנים אחרים כגון חו"מ, דמצואר בכמה פוסקים ציו"ד סי' קפ"ד דגם זה נכלל בכלל פקידה, וכגון ציואל לדרך סמוך לוסתה שחייב לפקוד כדאי' ביצמות (דף ק"ב ע"ב) אמר ריב"ל חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שהוא יוצא לדרך שנאמר וידעת כי שלום אהלך וגו', הא מהכא נפקא מהתם נפקא ואל אישך תשוקתך מלמד שהאשה משתוקקת על בעלה בשעה שהוא יוצא לדרך, א"ר יוסף לא נזכרה אלא סמוך לווסתה ע"ש, ובתוס' כ' אומר ר"ת דפקידה זו אינו תשמיש, אלא כשהוא רוצה לנאת בדרך אם הוא רחוק ממנה לא יא' לדרך אא"כ ישוב אליה ויפקדנה או בתשמיש או בשאר דברים וידבר על לבה,

רשכבה"ג כ"ק מרן זוקלה"ה צעל שפע חיים שמרן הח"ס
הי' דרכו כשהלך ליטכב ליל שצ"ק עבר דרך מטמה ולחש
לעצמו מוחל והיא השיבה מוחל מוחל והלך לישן כמעט בלשון
הזה שמעתי מכ"ק מרן זולה"ה.

זמח דקשה לו ממרים ואהרן שדברו במשה על שפירש מן
האשה, ולפי מה שאמרנו הרי ליכא איסור כלל להיות
פרוש, ובפרט לפי פי' המוס' (שבת פ"ז ע"א) דהקצ"ה
הסכים על ידו משום דבדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו
י"ל דה"ה בכל אדם אס רוצה לילך בדרך פרישות מוליכין
אותו, ועוד דמשמע דדוקא משה שדיבר ד' עמו פא"פ מותר
וראוי לו הפרישה משא"כ לשאר בני"א.

זי"ל בכמה אנפי, האחד י"ל שלא מחלה נפורה על עונתה
או שמחלה אך מחמת זושה ולא בכל לב, שהרי אמרה
אוי להם לנשותיהן של אלו (רש"י במדבר שם), וכיון ששמעו
שלא מחלה אז דברו עליו, דכיון שלא מחלה על עונתה לאו
שפיר דמי להיות פרוש ממנה, וכן מורין הכתובים דעד שלא
שמעו ממנה כדברים האלה לא דברו בו וכ"כ רש"י שם.

שנית י"ל כי משה עדיין לא קיים פ"ו שהרי לא הי' לו
בת, ולכן לא היה רשאי לפרוש ולא מהני מחילתה,
אי לאו משום דהסכים הקצ"ה עמו, וכ"מ בגמ' יצמות (דף
ס"א ע"ב) לא יבטל אדם מפריה ורביה אלא אם כן יש לו
בנים ב"ש אומרים שני זכרים וב"ה אומרים זכר ונקבה שנאמר
זכר ונקבה בראש, מאי טעמייהו דבית שמאי ילפינן ממשה
[רש"י, שכיון שהיו לו שני בנים פירש מן האשה] דכתיב בני
משה גרשום ואליעזר, ובית הלל ילפינן מצרייתו של עולם וכו',
ובית הלל נמי לילפו ממשה, אמרי לך משה מדעתיה הוא
דעבד, דתיא ג' דברים עשה משה מדעתו והסכימה דעתו
לדעת המקום פירש מן האשה וכו', ומזבאר דמה שפירש כיון
שהי' לו שני בנים מדעתיה הוא דעבד ולא כהלכתא דידן,
וא"כ שפיר י"ל דמה"ט דברו בו אהרן ומרים על שפירש
ועדיין לא קיים פ"ו, שלא ידעו שהסכים עמו הקצ"ה.

עוד י"ל דמשה לא הי' צריך לו הפרישות כי הי' צבחינת
אברהם אבינו שעשה שלום עם הי"ה"ה, וכיון שלגודל
מעלתו ושלמותו לא נצרכה לו הפרישה היה הפרישה ממנה
בחנם, ולא כן רוב העולם. אבל למעשה הסכים הקצ"ה
על ידו.

ועתה ידידי רע כאח לי יהי רצון שתזכה לשיבה טובה עוד
יגוב בשיבה דשן ורענן בריא ואולם לעבודת הבורא, ותזכה
לרוב נחת מכל צאצאין, כשתילי זתים סביב לשלחניך, ותזכה
לשתי שלחנות, כעתירת וברכת ידיך הנאמן בלב ונפש,
מגשה הקמן

ופריך מהתם נפקא ליה מלמד שהאשה שהאשה משתוקקת
על צעלה כשיצא לדרך, ומסתמא כיון שמתאוה לו יש לו
לפוקדה דהמכבד אשתו עליו הכתוב אומר אז תקרא וגו',
ומשני אמר רב יוסף לא נצרכה אלא לאשתו גדה, ה"ג בכל
הספרים ישנים והכי פי', דחד קרא אחא דאפילו באשתו גדה
יש לו לפוקדה וכו' אע"פ שאסור לשמש מ"מ שמחה ותענוג
הוא לה הואיל ורוצה ללכת בדרך, והכי אמרי' בריש הדר
(עירובין סג: ושם) הישן בקילעא שאיש ואשתו ישנים שם עליו
הכתוב אומר נשי עמי תגרשון מבית תענוגיה, ואמר רב יוסף
התם ואפילו אשתו גדה וכו' עכ"ד. וצ"ד שם סעי' י' הרוצה
ללכת לדרך צריך לפקוד וכו' הגה ואפי' בתשמיש, ומ"מ
המתמיר רק בדברי ריזי תע"צ וכבר נתבאר דכל מיני קורבה
ואהבה שרי מלבד תשמיש, וכ' הש"ך אפי' תו"ג ואפילו
להמתמירם צעונת הוסת לפרוש גם מתו"ג אבל ציוצא לדרך
ג"ז שרי. וה"נ לענין חיוב עונה אף בא"י להתקשות אולי יש
קצת מנזה לקיים באופנים אחרים.

ועתה צמי שאפשר לו לקיים העונה ורוצה לנהוג עצמו
צפרישות יתירה לקדש עצמו צמות לו כשא"א לו
להוליד עוד ואין כאן חיוב מזד פ"ו או לשבת רק חיוב עונה,
הנה כתב צס' צעלי הנפש להראצ"ד ז"ל צשער הקדושה ד"ה
ועתה תצין ותדע שלא יוכל האדם להגיע אל המדה הזאת
[שיקרא קדוש] עד שיניח מדבר המותר לו חלק מחלקיו וכו',
אבל דוד היה יצרו קשה וחזק והיה צריך לעשות עמו מלחמה
בכל יום, וכיון שראה שלא היה יכול לעמוד כנגדו עמד עליו
והרגו, יש מפרשים הרגו צסקים וצתענויות, ויש מי שפי'
שפירש מן האשה לגמרי, כי ראה שמתוך ההיתר הסייתו אל
האיסור כדאמרינן משציעו רעב מרעיבו שצע, וצין כדברי זה
וצין כדברי זה כיון שראה יצרו מתגבר עליו שם את פניו
להכניעו ולהכרייתו, וכן כל האדם צריך לעשות כן כל אחד
ואחד לפי מה שהוא מכיר ע"כ.

הרי שלך לפניך כי רצינו הגדול הראצ"ד ז"ל כבר הניח
יסקודות חזקות לנו ולבנינו צענינים אלו, ובאמת כדאי
לעבור על כל דבריו שם, אשר הרז"ה צר פלוגתיה כתב ע"ו
שער הקדושה כולו יפה ונעים תמים דעים דת ששעושים
להסיר מעשה תענועים ע"ש. גם הרמב"ן ז"ל ריש הל' גדה
שלו כתב אמר משה צר נחמן שאל שאלו ממני קצת החצרים
וכו' לחצר אליהם הל' גדה, ואען לאמר דרשו מעל ספר ה'
וקראו אחת מהנה לא נעדרה שכבר קדמני אחד קדוש דורש
ולו נאה לדרוש וחצר בהם ספר נכבד לצעלי הנפש ע"ש.

ולמרות כל הנ"ל אולי כדאי להציג פה מה ששמעתי פעם
בשיחה נאה וננועה שספר כ"ק מורי ורבי מרנן

סימן עב

לא לגרש אשתו הראשונה איסור או עצה טובה
ובדבר הנשבע לגרש את אשתו

ליל א' להדלקת נרות התשס"א פה ברוקלין נ"י יצו"א
מע"כ בני חמדת לבי ועיני הרה"ג מוה"ר משה שליט"א
ראש הכולל בקרית אונגוואר ירושלים ת"ו, מח"ס קובץ
קונטרסים על א"ע.

א] **אחדושה"מ** צאהבת אב, לנכון קבלתי את ספרך "קובץ
קונטרסים" מעשה ידך להתפאר, ונהנתי
הן מהליקוטים והן מהחידושים ומסידור הדברים כל ענין וענין
דבר דבר על אופניו, ואם חכם בני ישמח לבי גם אני. וכדי
לחצב דבריך הנני להעיר במה שהצאת צה"ל גיטין סי' קי"ט
ס"ג צה"ל דאמרו חכמים דאין לגרש אשתו ראשונה במקום
אם יש צוה איסור או עצה טובה קמ"ל, ויניית לשו"ת
הרשב"א ח"א סי' תשל"ד כתב רב האי גאון ז"ל בפתוה
שאפי' נשבע שיוציאה לאשתו אינה שבעה כאלו נשבע שלא
יפרע את בעל חובו שאין צדדיו כלום עכ"ל, והכנה"ג יו"ד
סי' רל"ט בזהגות הטור אות ל"ב הביאו והקשה עליו דאיהו
דמיון יש, דהנשבע שלא לפרוע חובו הרי הוא נשבע לזטל
את המנוה כדאיתא בכתובות (פ"ו ע"א) והנשבע לזטל
המנוה אינו חל, אצל מה שאמרו התנאים שלא לגרש את
אשתו אין כאן שום מנוה לא מן התורה ולא מדרבנן, דאפילו
לצ"ש דאמרו לא יגרש אדם את אשתו וכו' אין זה רק עצה
טובה ולא שהוא מזהר על זה לא מן התורה ולא מדרבנן,
ואפי' נדחוק דרבנן אסרו מ"מ דאורייתא ודאי לא הו',
ואדרבנן חל שבעה דאורייתא. וגדולה מזו תמה שצתוה
אחרת הביא הרשב"א ז"ל בעמנו (סי' תמנ"ד) תשובת רבינו
האי גאון שהביא מש"כ רבינו הגדול הבה"ג דהנשבע לגרש
את אשתו מלקין אותו ולא יוציא את אשתו, ורב האי גאון
חולק עליו וס"ל שיגרש את אשתו, נמצא דברי רבינו האי
גאון סותרים מתשובה לתשובה, והארכת צוה.

ובראשית רייתי להביא סעד לדברי הכנה"ג, דהנה בגמ'
תמורה דף ד' ע"ב נחלקו אב"י ורבא בכל
מילתא דאמר רחמנא לא תעבד אי עבד דלאב"י מהני ולרבא
לא מהני, ופריך אונס שגירש אם ישראל הוא מחזיר ואינו
לוקה ואי לא מהני לילקי נמי משום דעבר וכו' ע"ש ובתוס'
שם דף ה' ע"א ד"ה מיתבי, ומדפריך רק מאונס שגירש
ולא פריך מהמגרש סתם משמע דליכא איסור לגרש אשה
בסתם אפילו צלי טעם, גם בקוף שמעתתא התם דפריך
והשתא דשנינן כל הני שינוי אב"י ורבא צמאי פליגי ומשני
צריכות קלוהו וכו', ואמאי לא משני דפליגי בגירש אשה במקום
דיש צוה איסור דלרבא לא מהני ולאב"י מהני וכעין קושית

תוס' לעיל צד"ה מיתבי, ועוד שם בתוס' דף ו' ע"א ד"ה
והשתא שהקשו התוס' וה"ת נימא דפליגי צאדם שנשבע שלא
לגרש את אשתו ואחר כך עבר וגירשה דלאב"י מהני ולרבא
לא מהני הגירושין כיון דעבר אמירתא דרחמנא, ות"י ד"ל
כיון דהאיסור אינו כמו לא יוכל לשלחה כל ימיו אלא צדה
את האיסור צכה"ג לא אמר רבא לא מהני, משמע דפשיטא
לבו דליכא איסור אחר בגרושת אשתו דאל"כ אכתי לוקמה
בסתם וכמ"ש. אה"כ רייתי שגם אשה פלפלת מן הסוגיא
דתמורה הנ"ל.

שוב מנאיתי בזהגות מל"מ פ"י מהל' גירושין הכ"א שכתב
לסתור דברי הכנה"ג, והוכיח מכמה מקומות ומתשו'
הרשב"א והר"ן והרי"ש דיש איסור מה"ת לגרש את אשתו
ראשונה במקום על לא דבר, ועכ"פ הדבר תלוי בצלוגתא
דרבוותא, ומיישב צוה ש"י רב האי גאון דמשו"ה שפיר לא
חלה שבעתו לגרשה חנם, עיין שם.

ונראה להפוסקים דאיסורא איכא לגרש מה"ת או מדרבנן,
שהו נכלל צה"ל דאי' בגמ' ריש האי ש מקדש
(קידושין מ"א ע"א) דאסור לאדם לקדש אשה עד שיראה
שמה ימצא צה דבר מגונה ותתגנה עליו ורחמנא אמר וזהצת
לרעך כמור, שאם תנשא לו צלי ראות שמה תתגנה עליו ולא
יוכל לגרשה ותשב תחתיו והיא מתגנה עליו כל ימי חייו,
וכל ימיו עובר בזהצת לרעך כמור. ועי' פיהמ"ש קידושין
שם לא ישא אדם אשה עד שיראה לפי שאנו חוששין אולי
לא תישר צעיניו ויעמוד עמה ולא יאהבנה וזה אסור לפי
שנאמר וזהצת לרעך כמור. וע"ע צפ"ג מהל' הי"ט. [אמנם
אם יש לו סיבה לגרש הו' לאידך גיסא עי' צשו"ת משנ"ה
חי"ב סי' שני"ט].

אך לפו"ר אי אפשר לומר דרב האי גאון סובר דיש איסור
מה"ת לגרש את אשתו, דא"כ צפשיטות הול"ל דמשו"ה
לא חל השבעה דנשבע על דבר תורה. אלא דאכתי י"ל
דצבירא ליה לרב האי גאון דאסור מדרבנן, וכאשר הוכיח
מגיה המל"מ שיש צוה איסור אך לא כל הראיות מכריחים
שהוא מה"ת מ"מ איסור מיהא הו"א, אך קושית הכנה"ג
השנייה דהרא לדוכתיה הא שבעה דאורייתא חלה אדרבנן.
ועוד צ"ב מה שדימה זאת למנוה של פריעת חוב, ולא דמי
אהדדי כאוכלא לדנא.

ב] **ואשר** נראה לפענ"ד צביאור דברי רבינו האי גאון,
דהנה הנושא אשה מחייב את עצמו צשאר כסות
ועונה כל הימים שחשב תחתיו, וכל זמן שלא גירשה חייב הוא
צכל אלו כשאר צעלי חובות, ועוד יותר מהם שמוכרת ולוה
על צעלה אם הלך לו, ולא גרע חוב זה מהנושא אשה ויש

לא חל השבועה דהו"ל כנשבע שלא לפרוע את חובו וא"ש,
ודו"ק היטב בכל זה.

ג] ברה הרי הכנה"ג הקשה עוד על דבר סמירת רבינו
האי גאון ז"ל ממנה שהביא הרשב"א בשמו בסי'
תתנ"ד שרב האי גאון כתב בשם הכנה"ג צמי שנשבע לגרש
את אשתו מלקין אותו ולא יוציא את אשתו והגאון ז"ל חולק
עליו ונמצא דבריו סותרין ודבר זה נריך לפנינו, וגם איך לא
ראה הרשב"א שדבריו סותרים.

אך באמת התשובה שם בסי' תתנ"ד לאו דברי הרשב"א הם
אלא תשובת מהר"ם מרוטנבורג כמו שחתם שם מאיר
בר ברוך, ושם ראיתי בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (דפוס
פראג) שהביא ג' שאלות אלו המובא באותה תשובה, בסי'
ק"כ כתב ושאלת מי שנטל ספר תחנונים וכו', בסי' קכ"א
מי שיצרו מתגבר עליו וקפץ ונשבע וכו', ובסי' קכ"ב מי
שכעס ונשבע בע"פ בהזכרת השם וכו', והאריך שם ולשונו
ככל לשון התשובה הנדפס בתשו' הרשב"א הנ"ל, וכן ראיתי
עוד במרדכי פ' שבעות שמים סימן תשנ"ח השיב ר"מ אשר
שאלת על הנשבע צ"י הדברות על אשתו שאם לא תצול אשתו
באותו לילה שלא יהא עמה לעולם שיגרשנה הי לך לשון רב
האי גאון ושאלתם וכו', והאריך שם והביא כל דברי רבינו
האי גאון ושחולק על הכנה"ג כנ"ל וסיים ושלוס מאיר בר
ברוך, הרי דתשובה זו ברשב"א הוא באמת ממנה"ם צ"ב
וא"כ לק"מ על הרשב"א או על הר"מ דמר אמר חדא ומר
אמר חדא, אמנם הסמירה בדברי רבינו האי גאון עדיין קיימת.

והנלפענ"ד ליישב דרב האי מחלק בין שבועה סתם ובין
שבועה שנשבע בשם השם ובס"ת נידו או
שאר ספרי קודש או אפי' באותיות א"ב, דשבועה כזו אם
לא יקיימה יש כאן חילול השם ולכן חייב להוציא ולגרש, אבל
הנשבע בלי נקיטת חפץ ולא הזכיר ש"ש אלא נשבע בסתם
להוציא אשתו אינו חייב להוציא, דמע"ס הדין סבירא ליה דאינו
חייב להוציא מחמת השבועה דהוה כנשבע שלא לפרוע חובו
ולדעתו כן הדין כנשבע להוציא אשתו בלי סיבה, אלא כשיש
בדבר משום חילול השם דשבועה אז נריך לקיים השבועה
למנוע חילול השם, וכמ"ש שם להדיא ושארמתם שכתוב
בהלכות גדולות הנשבע לגרש אשתו לוקה על שבועתו ויקיים
את אשתו, לא סבירא לן הכי ודברים בטלים הם ואין לחוש
עליו, אלא חייב לקיים את שבועתו ולגרש את אשתו ולא יחלל
שם שמים בפרהסיא אלא יגרשנה לאלתר ויתן כתובה עכ"ל,
ועוד שם מי שנשבע על פה בהזכרת השם ובתורה המונחת
בארון אין רשות לשום אדם בין חכם גדול בין סופר להמיר
שבועתו של אדם כל עיקר ולא שבועה שנשבעין בס"ת המונחת
בארון או בשם הצורה אין רשות לשום אדם לצטלה ולהמיר

לה בת ומתנה עמה לזון את בתה חמש שנים או כל זמן
שדר עם אמה שאינו יכול לפטור עצמו מהחוב, ה"ה באשתו
גופה כיון שאסור לו לגרשה חנם עכ"פ מדרבנן, א"כ מיד
כשקבל על עצמו בעת הנישואין להתחייב בשאר כסות ועונה
ושאר החיובים הן מה שחייבו אותו חז"ל והן מה שהוסקי'
מעצמו ע"כ קיבל על עצמו כן לכל זמן שמהיה אשתו, וכל
זמן שאסור לו לגרשה נמשך התחייבות זה, והרי זה כאילו
התנה עמה וקיבל על עצמו שכל זמן שלא יהא מותר לו
לגרשה הרי הוא מחייב בהתחייבות הללו, והשתא אם בא
לגרשה חנם הנה אחרי שיש עליו אסור שלא לגרשה גם יש
משום פריעת בע"ת, שהוא התחייב עצמו מראש בשאר כסות
ועונה כל זמן שיהא חייב לקיימה, וכיון שחייב לקיימה גם
התחייבות שחייב את עצמו על זה הזמן קיימים לנגדו.

ובשלמא היכא ששניהם מתרצים להתגרש, הרי מחלה היא,
או אם נמצא בה ערות דבר שאסור לו לדור עמה
או סיבה אחרת שמוותר לו לגרשה בשביל זה אז הוא הדין
שאין התחייבותיו מונעים אותו מלגרש, שהרי מראש מקדם
קיבל על עצמו לכל זמן שמהיה היא אשתו, היינו עד זמן
שיוכל או שיתחייב לגרשה, ועכשיו שמן הדין מותר לו לגרש
ממילא בטלו ממנו החיובים ג"כ, אבל כשהיא יושבת תחתיו
בטח ומשמשתו בהלכות נשים הכשרות ולא נמצא בה ערות
דבר וממילא אסור להוציאה על חנם, ועתה אף אם קם ונשבע
להוציאה אינו יכול להפקיע ההתחייבות שלו אליה, ואין הטעם
משום אסור העצמי שאסרו רבנן לגרשה, אלא בשביל
ההתחייבות שחייב אז את עצמו בשאר כסות ועונה גם על
הזמן שיהא אסור לו לגרש אפילו רק מדרבנן, ודמיא למי
שנשבע שלא יפרוע את חובו שאין תוקף כלל לשבועה זו וחייב
לשלם, ועי' כתובות פ"ו ע"א פריעת בע"ת מ"ז, ו"ש רב
האי גאון שאפילו נשבע שיוציאה לאשתו אינה שבועה כאלו
נשבע שלא יפרע את בעל חובו שאין בדבריו כלום.

ומעתה יובן למה הוררך ר"ה גאון לדמותו לפריעת בע"ת,
וגם לא קשה קו' הכנה"ג שהרי שבועה דאורייתא
חלה אדרבנן, דאמת שהאסור לגרש הוא רק מדרבנן ומנד
האסור לצד היה חל שבועה ע"ז, אך היות שבעת הנישואין
התחייב עצמו בשאר כסות ועונה לכל זמן שמהיה אשתו,
וקיבל כן על עצמו כל זמן שיהא אסור לו לגרשה, דלאו
בשופטני עסקינן שהתכוון אז לא לקיים הדרבנן, ותו שבהדיא
אומר החתן כדת משה וישראל, וכיון שקיבל על עצמו לקיימה
ולפרנסה אפילו בזמן ואופן שחייב רק מדרבנן, מעתה
כשרוצה לגרשה על חנם מה שאסור מדרבנן עומד לנגדו
ההתחייבות שקיבל וחייב עצמו בשאר כסות ועונה ושאר
חיובים אף לזמן הזה, ושיעבודא דאורייתא, וא"כ בשביל זה

או משתאלה היא מתחת רשותו ותלך לה שאין להם גירושין בכתב ואין הדבר תלוי בו לצד אלא כל זמן שירצה הוא או היא לפרוש זה מזה פורשין ע"כ, וצחי' הר"ן סנהדרין נ"ח ע"ב כתב בשם הר"ר דוד שקרוב הוא שנאמר דב"ג אין לו היתר לעולם בגירושין, כמ"ש כי שאל אמר ה' אלקי ישראל (מלאכי ב') לא ייחד הקב"ה שמו על הגירושין אלא בישראל בלבד ע"ש. ופלוגתא זו בין הרמב"ם והר"ר דוד הוא פלוגתא דירושלמי הנ"ל ע"ש וצקה"ע ופנ"מ.

ג] **וברברי** הרוקח היה אפשר לדייק עוד, שכתב דעל צדיקת טריפה אין צריך לצרף, כי נשחטה בחזקת היתר עומדת, אבל בהמה צחייה אסורה צריך לצרף על השחיטה. ולכא"ו הא בהמה צחייה גם לצ"ג אסורה, ולפי יסודו שהציב הוא עצמו דמנאות שנצטוו צ"ג אין מצרכין עליהן, א"כ לא צריך על השחיטה.

אבן לפי האמור לק"מ, דלע"פ דבהמה צחייה אסורה לצ"ג, מ"מ אי"צ שחיטה דוקא, בדנחירה נמי הותר להם, ולא נצטוו רק להסיר איסור אבהמ"ת, אבל צנ"י לא הותרה להם האכילה בהסרת האיסור גרידא, אלא נצטוו על השחיטה וכל פרטיה, ומנאות השחיטה אין לצ"ג ושפיר מצרכין על זה. והכי נמי בגירושין, לע"פ שצ"ג מצווין על הגירושין, אינם מצווין במנאות גירושין כמונו, אלא היותם מצווים לאיסור אשת איש, ע"כ צריכין שמוסר ממנה איסור אשת איש, וע"י שממאנים זל"ו שוב אינה אשתו של זה והותרה לעלמא, ואין זה מנאות גירושין, אלא הסרת איסור א"א, וזה ממש כמו בהמה צחייה דאי"צ שחיטה דוקא ובכל אופן שתמות מהני, וה"נ באיסור א"א אי"צ רק להסיר ממנה איסור א"א, אבל צנ"י מקודשין במנאותיו ית' ולונו על הגירושין בכל פרטיה ודקדוקיה. ואשר על כן הדרינן לקמייתא דטעמא צעי למה אין מצרכין על הגירושין כמ"ש הרשב"א. [ויעוין עוד בשו"ת חתם סופר ח"ד (אה"ע ח"ב סימן פ"ה) מנאות עשה של גירושין היא שהרובה לפטור אשתו ממנו ומגרשה מקיים מ"ע, לא שיהי' מ"ע לגרש וכו' עיי"ש].

ד] **באות** ה' דנת צדברי הרמב"ם צפ"א מהל' ברכות (ה"ב) שכתב יש מנאות עשה שאדם חייב להשתדל ולרדוף עד שיעשה אותה כגון תפילין וסוכה ולולב ושופר ואלו הן נקראין חובה וכו', ויש מנאות שאינה חובה אלא דומין לרשות כגון מוזהר ומעקה שאין אדם חייב לשכון בצית החייב מוזהר כדי שיעשה מוזהר אלא אם רצה לשכון כל ימיו באהל או בצפינה ישב, וכן אינו חייב לבנות בית כדי לעשות מעקה, וכל מ"ע שבין אדם למקום בין מנאות שאינה חובה בין מנאות שהיא חובה מצד עליה קודם לעשייתה. הנה הרמב"ם מיירי במנאות חיובית ובמנאות קיומית שאינו חובה,

אותה וכן הלכה ע"כ, הרי דדייק דמשום שצוה שנשבע עם ס"מ צידו או מונחת בארון הקודש או נשבע בשם הצורה צ"ה אין רשות להמיר שצוהו.

ולפ"ן אחי שפיר דבסי' משל"ד כתב רבינו האי גאון ז"ל שאפי' נשבע שיוציאה לאשתו אינה שצוה כאלו נשבע שלא יפרע את בעל חובו שאין צדצריו כלום ע"כ, הנה בכאן לא זכר שנשבע בס"מ או בצפריים, אלא נשבע סתם בלי נקיטת חפץ של קדושה וצלי להזכיר ש"ש או תורה המונחת בארון וכיוצא בו לישנא קדישא, וכה"ג כתב שאינה שצוה כלום ואינו חייב להוציאה כעיקר הדין, אבל צסי' תמנ"ד מיירי בנטל ספר תורה צידו או שאר ספרי קודש ותחנונים או אפי' א"ב וכמו שכתב להדיא כה"ג ס"ל דאין לבטל כלל, וא"ש.

סימן עג

בענין ברכה על מצות גירושין ובענין מ"ע של אבילות תרומה

עוד להג"ל.

א] **שם** בסעיף ב' (עמ' רל"ה) הבאת תשו' הרשב"א ח"א סי' י"ח שהוצא צבאה"ט סי' קי"ט סק"א שכתב הטעם שאין מצרכין על מנאות גירושין, דכיון דיש מקלפת גירושין שהם צעצירה כגון שלא מנא זה ערות דבר לא חילקו צדצרי ולא תקנו ברכה ע"כ.

ולפ"י זה אפשר לומר דהכי נמי בקידושין שאין מצרכין על מנאות קידושין, כיון דמקלפת קידושין צעצירה, דקידושין תופסין צחיצי לאוין. וכבר הארכתי במחלוקת הראשונים אי מצרכין על מנאות קידושין, עיי' ח"א סי' ג' ועוד ודו"ק.

ב] **שוב** הבאת (באות ו') דצרי הרוקח סי' שס"ו שכתב הטעם דאין מצרכין על מנאות מעקה כיון שגם הגוים מוזהרים בזה, וכתבת דלפ"ז י"ל הטעם שאין מצרכין על גירושין, כיון שגם בן נח מנאות על הגירושין עכ"ד.

הנה באמת כי דבר זה מחלוקת צירושלמי ריש מס' קדושין וצבראשית רבה (פי"ח ב'), יש מ"ד דצ"ג אינו צחורת גירושין ואינו יכול לשלחה לעולם דודבק באשתו כתיב ופרש"י שם שהכתוב מזהירו להיות דבוק בה תמיד וא"א לפטור ממנה. אך אפי' למ"ד דצידו לשלחה מ"מ לא צריך רק שימאנו זה או זה וילך לו, ואינו דומה למנאות גירושין שצונו השי"ת. ועיין פנ"י קידושין (דף י"ג ע"ב) ובחידושי שם (חידושי משנה ד"ה צפני יהושע).

ועיי' רמב"ם פ"ט מהל' מלכים ה"ח ומאימתי תהיה אשת צדירו כגרשה שלנו משיוציאה מציתו וישלחנה לעצמה

האמנם גם המצוה קיומית אחר שנכנס לזה נעשה חובה עליו, כגון דבר צבית החייב צמחה אע"פ שלא היה חייב צמחה זו מ"מ מעתה חובה עליו לקיימו כל זמן שדר צבית ההוא, וכן מעקה.

וארשום לך מה שכתבתי בקיצור בגליוני על מס' זרקות דף ז' ע"ב זהא דתנן מאימתי קורין את שמע וכו' משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן, והקשה המהרש"א כהנים גופייהו מתי קורין, והל"ח תי' דאכילת תרומה מצוה והו"ל עוסק צמחה פטור מן המצוה, וז"ע שהרי ק"ש מצוה עוברת ועכ"פ מצוה רק כל הלילה ולא יותר ותרומה לא הוה אלא מצוה אם ירצה אוכל ואם לא ירצה לא יאכל וכה"ג ליכא עוסק צמחה פטור מן המצוה, ועי' מש"כ בזה צמשנ"ה ח"ג סי' קצ"ה ורי"ז וס"ח סי' קצ"ג. עוד הקשיתי אהא דקאמר צמתי' שהכהנים נכנסים לאכול דהו"ל משעה שהותרו לאכול, וכן בגמ' שם דפריך מכדי כהנים אימתי קאכלי וכו' היל"ל אימתי הותרו לאכול, גם לשון רש"י שם ד"ה משעה כתב והגיע עתם לאכול בתרומה, ועי' מש"כ בחט"ו סי' ס"ב.

ולפענ"ד יש לומר דהא דתרומה אינה מצוה חיובית היינו כשאין לו תרומה משלו וברשותו או ליכא עליו חיוב לקנות תרומה ולאכלה, אבל אם יש לו תרומה צרשותו או כבר יש עליו החיוב לאכלה, שהרי חייב לשמור על התרומה שלא תטמא או שלא יבא לידי הפסד, וצפרט לזמן רב דחיישינן נמי לתקלה לכ"ע, ואח"ל לא חיישינן מ"מ אם כבר הכין לו מאכל של תרומה ואם לא יאכלנו יתקלקל צין לילה וכיוצא בו ויפסד ואז עובר גם על משמרת תרומותי, וצכה"ג כבר יש עליו חיוב לאכול תרומה שהרי מצווה על משמרת תרומותי, ודומה למזוזה ומעקה שאין אדם חייב לשכון צבית החייב מזוזה כדי שיעשה מזוזה אלא אם רצה לשכון כל ימיו צאהל או צספינה ישב וכן אינו חייב לצנות צית כדי לעשות מעקה כמ"ש הרמב"ם הנ"ל, אמנם אם צנה לו צית ודר צו או נתחייב צמזוזה וצמעקה, וה"ה י"ל בתרומה שאם אין לו ליכא מצוה לרדוף ולקנות תרומה ולאכול ומיהו אם יש לו תרומה כבר חייב לאכלו ומקיים מצוה.

ובזה מוצן נמי לשון המשנה לאכול בתרומתן, והקשו כולם היל"ל לאכול בתרומה מה זה בתרומתן, ולהנ"ל אחי שפיר דודאי תרומה צעלמא ליכא עליו חיוב לאכול, אלא צמקום שיש להם תרומה משלהם, שקצבו מתנות כהונה או שהפרישו על התצוזה שהי' להם או כבר יש חיוב עליהן לאכול התרומה מיד כשיטהר.

ולפ"ז מיושב נמי לשון מכדי כהנים אימתי קאכלי, כלומר שאוכלים תרומתן שכבר יש חיוב עליהו ואוכלים מה

שחייצין לאכול משום מצוה. וגם מיושבת צוה קושית הרדב"ז התמוה צפט"ו מהל' תרומות הכ"צ דהיכן לנו ע"ש והצן כי קצתתי עי' משנ"ה שם. ולפ"ז יש ליישב נמי תי' הל"ח דעוסק צמחה פטור מן המצוה, דכיון דהתרומה הולכת ונפסקת אם לא יאכל מיד וק"ש צידו לקרוא כל הלילה הרי זו מצוה קודמת ופטור ממצוה ק"ש והצן.

פה תהיה שביתת קולמוסי, חזק חזק ותתחזק ולך בכח זה הפך בה והפך בה דכולה בה, וי"ר שלאילגא רבה ותקיף תתעבד עד דמטי נופיך עד רום שמיא, אביך החותם באהבה, **מגשה הקמץ**

סימן עד

ברין אשה רעה מצוה לגרשה

(א) **שו"ע** א"ע סי' קי"ט ס"ד אשה רעה צדעומיה ושאניה צנועה צכנות ישראל הכשרות מצוה לגרשה, והיא לשון הרמב"ם צפ"י מהל' גירושין הכ"ב.

הנה מקור הלכה זו היא ציצמות ס"ג ע"ב אמר רבא אשה רעה מצוה לגרשה דכתיב גרש לך ויאל מדון וגו', ואשה רעה צפפשות היינו מה ששאלו שם היכי דמי אשה רעה, אמר אציי מקשטא ליה תכא ומקשטא ליה פומא, פרש"י מקשטא ליה פומא לקלל ולגדף עד זמן סעודה כדי לצערו, רבא אמר מקשטא ליה תכא ומהדרא ליה גצא, פרש"י ומהדרא ליה גצא שלא לאכול עמו ומצער. ומנא דמה שאמר רבא אשה רעה מצוה לגרשה, הוא מה שאמר הוא עצמו דאשה רעה היינו דמקשטא ליה תכא וכו' וצעלת מריצה. וכן יהיה כוונת הרמב"ם והשו"ע דאשה רעה מצוה לגרשה היינו דמקשטא ליה תכא וכו', וכן פירשוהו כל הנו"כ.

והצורך כתב אבל אם מצא צה ערות דבר או פריצות מצוה לגרשה דכתיב גרש לך ויאל מדון, ותמה הצ"ח שלא הביא הך דאשה רעה ג"כ מצוה לגרשה כיון שכתבוהו הרי"ף והרא"ש סוף גיטין וגם הרמב"ם הביאו. [ורצינו הגדול הצה"ג ז"ל, פתח לה צהלכות גיטין צהאי ליצנא מאן דנסיב אמתא וחזא צה מילתא דלא מייצבא דעתיה מיתצעני ליה לגרושה צגט ע"כ, ועיין מה שכתבתי צמשנ"ה שם אות א' ואות קל"ז].

עוד הקשו הצ"י והצ"ח והדרישה אמ"ש הטור דאם מצא צה ערות דבר או פריצות מצוה לגרשה דכתיב גרש לך ויאל מדון, והא האי צמקשטא ליה תכא הוא דכתיב, אבל צמנא צה ערות דבר מקרא מצא הוא ומנא צה ערות דבר וכתב לה ספר כריתות כדאימא צשליה דיגיטין (ז' ע"ב). איצרא דקו' זו האחרון גם על הרמב"ם קשיא, שכתב אשה

רעה בדעותיה ושאינה ננועה ככנות ישראל הכשרות מצוה לגרשה שנאמר גרש לך ואלה מדון, והכא נמי קשיא דאינה ננועה ילפינן מומנא דה ערות דבר ולמה לו גרש לך, עי' לח"מ וצ"י ועוד.

וְלַפְּשֵׁמַץ דמילתא לפענ"ד י"ל דמקרא כי מנא דה ערות דבר הו"א דוקא ערות דבר שהיא זונה ממס, אבל פרוצה סתם מנ"ל, וע"ז הביאו הרמב"ם והטור קרא דגרש לך. והגם דבגיטין שם משמע דאפילו פרוצה סתם ילפינן מהאי קרא דכי מנא דה ערות דבר, מ"מ י"ל דזהו צפרוצה גדולה כהיא שרוחצת במקום שצני אדם רוחצין, אבל צפרוצה סתם שאינה נוהגת בדרכי הנניעות שנהגו כנות ישראל אכתי מנלן, לזה הביאו קרא דגרש לך, הגם שלא מנא דה עדיין ערות דבר מ"מ אינה ננועה ככנות ישראל הכשרות ודו"ק. [שו"מ שכבר כ"כ הב"ח באופן הראשון, ואמנם אע"פ שהב"ח חזר מדרך הראשון, עכ"ז פרט זה שפיר אפ"ל בכל אופן בדעת הטור, והב"ח חזר צו מלישצ ע"פ הקדמה זו השמטת הטור הא דאשה רעה דגמ', אבל מש"כ הטור גרש לך על פרוצה אכתי י"ל כנ"ל דכוונתו צפרוצה סתם אע"פ שלא מנא דה ערות דבר או פריצות גדולה ודו"ק].

בְּרַם אכתי צ"צ למה עירב הרמב"ם אשה רעה עם האינה ננועה, דכיון שכתב שניהם מסוג אחד הן ועכ"פ יש קשר צנייהם, ועוד דאם אשה רעה של הרמב"ם היינו אשה רעה דגמ' דהיינו בעלת מריצה א"כ על כרחך דהאי אינה ננועה מצוה לגרשה לא מגמ' זו ילפינן, לכאורה, וא"כ אינה ננועה דמצוה לגרשה מנלן, ועי' צ"י מה שכתב. גם מ"ש אשה רעה בדעותיה צ"צ הלשון בדעותיה.

גַּם מה שהקשו על הטור שלא הביא הא דאשה רעה מצוה לגרשה, ולדידי קשיא איפכא, דביצמות שם עמוד א' רב הוה קא מצער א ליה דביתהו כי אמר לה עבדי לי טלופחי עבדא ליה חימני, חימני עבדא ליה טלופחי, וכן רב חייה הוה קא מצער א ליה דביתהו, וכי הוה משכח מידי צייר ליה בצודריה ומיימי ניהלה, אמר ליה רב והא קא מצער א ליה למר, א"ל דיינו שמגדלות צנינו ומנילות אותנו מן החטא, ורב יהודה מיקרי ליה לרב יאחזק צביה ומונא אני מר ממות את האשה א"ל כגון מאן כגון אמר, ואפ"ה לא גירשו נשותיהם, ואם בעלת מריצה מצוה לגרשה אפילו ציווג ראשון אמאי לא קיימו המנוה של גרש לך, וכבר עמדו באחרונים על זה, ועי' שו"ת משגי"ה ח"ט ס' שו"א נתיב א'.

אך הנה הב"ח כתב שני פירושים ציישוב דעת הטור, פירוש ראשון דמשמע ליה להטור דאשה רעה דקאמר בגמ' יצמות איירי דאינה ננועה שנמנא דה פריצות,

דאי צרעה לבעלה שמצערתו דמקשטא ליה תכא וכו' קשה במאי איירי אי ציווג ראשון הלא מוצח מוריד עליו דמעוה ומשמע דאפילו צמערתו לא יגרשנה כיון שלא נמנא דה ערות דבר, ואי ציווג שני מאי איירא אשה רעה אפילו אינה רעה רק שהקדיחה מצשילו מצוה לגרשה שנאמר כי כי שגא שלח כדאי' בשלהי גיטין, אלא ודאי דאיירי הכא צמנא דה פריצות, אבל באשה רעה דמקשטא ליה תכא וכו' כיון דלא נמנא דה פריצות אין מצוה לגרשה ציווג ראשון, ופירוש דברי הרמב"ם שכתב רעה בדעותיה היינו נמי צכה"ג שנמנא דה פריצות, עכת"ד הב"ח. וכ"מ בתשו' הרשב"ש ס' תו"א ח"ל ואמרינן בפרק הבא על יצמות אשה רעה צרעת לבעלה מאי תקנתיה יגרשנה ויתרפא מצרעתו, ואמר רב אשה רעה מצוה לגרשה שנאמר גרש לך ואלה מדון. ואשה רעה שדברו דה חכמים בכאן, נראה שהיא אותה שיש דבר ערוה ופריצות ע"כ.

וְלַפְּי זה הדרך אחי שפיר למה לא גירשו רב ור"ח את נשותיהם, דהך אשה רעה מצוה לגרשה לאו צרעה לבעלה איירי כי אם צפרוצה, ורעה בדעותיה היינו נמי צכה"ג שנמנא דה פריצות.

וְלַפְּי ד' הב"ח ל"ק למה ערצניהו הרמב"ם יחד. אך אכתי צ"צ דכפה"ג מפרש הב"ח דחדא מילתא קאמר דהך אשה רעה היינו שאינה ננועה, וצ"צ דהא קאמר רעה בדעותיה ושאינה ננועה ומשמע דתתי מילי נינהו, דלא קאמר ואינה ננועה אלא ושאינה ננועה.

ועל כן נראה להוסיף על פי" הב"ח דאשה רעה היינו שמתנהגת כנשים הכשרות אבל בדעותיה יש לה דעות נפסדות והשקפות מקולקלות, וזו אע"פ שמתנהגת כשורה וצניעות כיון שדעותיה רעות ומקולקלות מצוה לגרשה, דשאיני מינות דמשכה וכן צשאר ענינים כיו"ב, ומדוקדק לשון רעה בדעותיה. ואשה רעה דקאמר בגמ' אינו דמקשטא ליה תכא כנ"ל, אלא תתי או שאינה ננועה או שהיא רעה בדעותיה זו וגם זו מצוה לגרשה, ולכן שפיר הרכיב הרמב"ם הני תרי אשה רעה בדעותיה ושאינה ננועה, דתרוייהו תרבות רעה הם צבית, ואמר ומצוה לגרשה. ורב ור"ח דלא הוה צנשותייהו לא הא ולא הא סבלו ולא גרשו.

ג) ויורתך נראה צביאור דברי הרמב"ם, דהנה הב"ח באופן השני כתב ליישב דעת הטור, דס"ל דפריצותא שכתב הטור לגרש אפילו ציווג ראשון היינו שהיא דמקשטא ליה תכא וכו', והיינו רעה בדעותיה שמתכוונת לצער וללא לאכול עמו ולקללו שאינה מתנהגת ככנות ישראל הכשרות, ועל דרך זה הם דברי הרמב"ם, וזה יותר נכון שהרי רבא גופא שאמר אשה רעה מצוה לגרשה הוא שאמר לשם היכי דמי אשה רעה מקשטא ליה תכא וכו' עכת"ד הב"ח. והיינו שחזר

אח"כ מנא זה ערות דבר וכו', אח"כ כתב אצל שניה אם שנאה ישלחנה, וע"ז ביאר דהשניה אם רעה היא בדעותיה ואינה ננועה כמו שפי' הב"ח דהיינו מקשטא ליה תכא וכו' אז מנא לגרשה, אצל בזווג ראשון לעולם שנאוי המשלח ואל ימהר לגרשה. ומיושב קו' הלח"מ ועוד למה הביא קרא דגרש לך כמ"ש הב"ח דהך אשה רעה ואינה ננועה במקשטא ליה תכא חיירי.

ד) עווד נראה זהא דרב ור"ח לא גירשו נשיהם, דהנה בעירובין מ"א ע"ב אמרו שלשה אין רואין פני גיהנם וכו' יש אומרים אף מי שיש לו אשה רעה, ואידך אשה רעה מנא לגרשה, ואידך זימנין דכתובתה מרובה אי נמי אית ליה בניס מינה ולא מצי מגרש לה. ומבואר דאשה רעה כשיש לו בניס ממנה לא יגרש.

ובפסחים פ"ז ע"א איתא א"ל הקב"ה להושע הנביא לך קח לך אשת זנונים וילדי זנונים וילך ויקח את גומר בת דבליס וילדה לו את יורעאל ואת לא רוחמה ואת לא עמי וכו', לאחר שנולדו לו שני בניס ואת אחת אמר לו הקב"ה להושע לא היה לך ללמוד ממשה רבך שכיון שדברתי עמו פירש מן האשה אף אתה גדול עמך ממנה, אמר לו רבוש"ע יש לי בניס ממנה ואין אני יכול להוציאה ולא לגרשה. ומכאן ג"כ מוכח כאידך מ"ד דכשיש לו בניס ממנה אין לגרשה. ובכאן חידוש יותר שהרי היתה פרוצה גם כן, כמ"ש אח"כ דא"ל הקב"ה ומה אתה שאתך זונה ובניך בני זנונים ואין אתה יודע אם שלך הן אם של אחרים הן כן ישראל שהן בני וכו', גם בלשון הקרא יש לדייק כן שכתוב ותהר ותלד לו בן ויאמר ה' אליו קרא שמו יורעאל וגו', ותהר עוד ותלד בת וגו', ותהר ותלד בן וגו', והנה בראשון כתיב ותהר ותלד לו בן, ובשנים אחרונים לא כתיב לו, שהאחרונים לא היה ברור לו שהם שלו, וע"כ שפרוצה היתה ולא היתה מתנהגת בצניעות גם תחתיו, ואפ"ה לא היה יכול לגרשה כיון שהיה לו בניס ממנה [וע"ע שו"ת משנה הלכות ח"י סי' רנ"ט].

ובזה יובן מה שאמר דיינו שמגלות בנינו ומגילות איתנו מן החטא, שעל מה ששאל לו והא קא מצערא ליה למר ומנא לגרשה, השיב שיש לו בניס ממנה. ומשו"ה אמר שניהם, דאי משום מגילות מן החטא הא כמו כן אפשר לו ליקח אחרת, אצל כיון שיש לו בניס ממנה אי אפשר לגרשה ודו"ק.

ועם שלש אלה היינו גמ' דיבמות עירובין ופסחים יוצא חידוש לדינא, דאשה רעה בעלת מריבה דמקשטא ליה תכא וכו' ומכוונת לצער, או שהיא פרוצה כל שאין עליו חיוב מן

לפירוש הפשוט בגמ' דאשה רעה היינו מקשטא ליה תכא, ויש לדחוק דהך פירוטא שהזכיר הטור וכן הרמב"ם שכתב ואינה ננועה היינו מקשטא ליה תכא וכו', שאין זה דרך בנות ישראל הכשרות.

וביאור הדברים כמו שאמרו (תנדב"א רבה פ"י) איזויה אשה "כשרה" כל שעושה רצון בעלה, וזו שהיא בעלת מריבה אינה עושה רצון בעלה א"כ אינה כבנות ישראל "הכשרות", וזוה דקדוק כתב הרמב"ם ושאיינה ננועה כבנות ישראל "הכשרות", והא לך לשון הרמב"ם עצמו בפט"ו מהל' אישות ה"כ לוו חכמים על האשה שתהיה מכזבת את בעלה ביותר מדאי וכו' וזה הוא דרך בנות ישראל וכו' "הקדושים והטהורים" ע"ש, הרי שמדרך בנות ישראל להיות נשמעות לבצליהן ועושות רצונם, וזו שעושה היפך זה אינה כשירה ואינה ננועה וכמ"ש הב"ח.

ברם הב"ח כתב כן אפילו בזווג ראשון, ואכן לשון הטור אצל אם מנא זה וכו' לפו"ר קאי אזווג הראשון, אך לפענ"ד יש לומר דקאי אזווג שני, וזוה יתיישב מה דתמוה שהרי בגמ' אמרו דזווג ראשון לא יגרש בשום פנים רק אם מנא זה ערות דבר מפני שמזבח מוריד עליו דמעות, וכן כתבו הרמב"ם והטור, ומפני דמקשטא ליה תכא יהא מנא לגרשה, ואכן הב"ח באופן הראשון הקשה זה אך לפירוש השני לא נתיישב הקושיא, ועל כן קוצר הרמב"ם דזווג ראשון אין מגרשין רק אם מנא זה ערות דבר מפני שמזבח מוריד עליו דמעות כדאי' בשלהי גיטין, וביבמות דמקשטא ליה תכא מנא לגרשה חיירי בזווג שני. וכן בעירובין מ"א ע"ב אשה רעה מנא לגרשה היינו נמי בזווג שני.

ובזה שהקשה הב"ח א"כ למה צריך מקשטא ליה תכא הא בזווג שני אפילו לא פשעה כנגדו בשום דבר רק שנאה ג"כ מנא לגרשה שנאמר כי שנה שלח וכדרש ר"י בשלהי גיטין אם שנאתה שלח, הנה ד' הב"ח אינם מובנים דלא משמע דר' יהודה מנא קאמר, וא"כ י"ל דבזווג שני אם שנאה מותר לגרש ובמקשטא ליה תכא מנא לגרש, ודו"ק. [עי' דרישה כאן, ולפי דברינו כן הוא לקושטא דמילתא, וק"ל. ועי' היטב טו"ז סק"ד]. וזוה יתיישב מה דלא גירשו רב ור"ח את נשיהם, כיון שהי' זיווג ראשון.

ובזה יתבאר דברי הרמב"ם על נכון, לא יגרש אדם אשתו ראשונה אלא אם כן מנא זה ערות דבר שנאמר כי מנא זה ערות דבר, ואין ראוי לו למהר לשלח אשתו ראשונה, אצל שנייה אם שנאה ישלחנה. אשה רעה בדעותיה ושאיינה ננועה כבנות ישראל הכשרות מנא לגרשה שנאמר גרש לך יוצא מדון, ע"כ. דתחילה ביאר בזווג ראשון שלא יגרשה

ידעת שלמחר יהיו אומרים מה ראה פלוני לגרש את אשתו
אלא שמנא עליה שם רע ונמנאת פוגם בניך.

והנה יש לדייק בלשון המשנה ועל צנותיך יהיו אומרים צנות
גרושות הן, ולמה לא יאמרו כן גם על הבנים. וי"ל
לפ"מ דאמרי אינשי (כתובות ס"ג ע"א) רחילא צתר רחילא
אזלא וכאמה כן צתה, וא"כ מה ראתה אמן של אלו להתגרש
דודאי לא הי' בעלה מגרשה אלמלא מנא צה ערות דבר או
דבר מגונה, וזה קלון לצנותיה, שיאמרו כאמה כן צתה,
משא"כ הבנים וא"ש. ועיין בספרי משנה הלכות על צה"ג
נדריס (אות כ"ד) ובקמח סולת שם.

ובזה יתיישב עוד מה דקשיא לן אמה שהשיב הושע שי
לו בנים ממנה ולא יוכל לשלחה, והלא משה רבינו
נמי היה לו בנים ואפ"ה גדל ממנה, דמשה רבינו לא היה
לו רק בנים, ובבנים לא חיישין לזילותא, אבל בהושע הי' לו
צת וחש לזילותא כמ"ש המהרש"א וק"ל.

סימן עה

בדבר תקנת חז"ל בנישואין וגירושין בקמח
ובשווא

בשו"ע א"ע סי' קי"ט ס"ו אם נשתטית ואינה יודעת
לשמור עצמה אינו מוציאה עד שתצריא, שלא ינהגו
בה מנהג הפקר. והקשה הפר"ח שם מ"ש בשו"ע דלא תיקנו
בה רבנן נישואין ולא חשו מתחילה שינהגו בה מנהג הפקר,
וכשהיא נשואה כבר חשו לה, ובקטנה שאין לה אז היא איפכא,
דמתחילה תיקנו לה נישואין שלא ינהגו בה מנהג הפקר
ובנשואה לא חשו להא ותיקנו גירושין צה, ע"ש מה שחירך.

ולפענ"ד י"ל לפמ"ש הרב המגיד דרוב המון אין מהרים
באיסורי דרבנן רק באיסורי דאורייתא, ולכן קודם
נישואין דהו"ל צרשות אציה הוא משמרה שלא ינהגו צה מנהג
הפקר, ולכן לא תקנו לה לשוטה קידושין כלל דהאז משמרה,
אבל בפקחת שנשאה ונשתטית אם יגרשנה ותהיה הפקר בלי
שמירה כלל ינהגו צה מנהג הפקר כיון שהיא פנויה וגם
איננה צרשות אציה, ולכן תקנו שלא יגרשנה ותהיה אשת איש
ועי"ז לא ינהגו צה מנהג הפקר דמאשת איש מהרים ההמון.
אבל בקטנה שאין לה אז ואין לה מי לשמרה, אדרבה מה"ע
תקנו לה חז"ל קידושין כדי שלא ינהגו צה מנהג הפקר, שהרי
היא פנויה בלי אז ואין לה מי לשמרה, אמנם תקנו לה גירושין
שאל"כ לא ירצו לקדשה, וכמו שאמרו (יבמות קי"ג ע"א)
מאי שנא קטנה דאית לה כתובה ומאי שנא חרשת דלית לה
כתובה דאם כן מימנעי ולא נכדי לה, וכן אמרו (שם קי"ג
ע"ב) מ"ש קטנה דממאנה ומ"ש חרשת דלא ממאנה דאם

הדין לגרש, ואפילו זווג שני, אם יש לו בנים ממנה אל יגרשנה.
ועכ"פ ליכא מנא לגרש. ונפק"מ צה"ז לענין מה ששקו"ט
בפוסקים דצמקום מנא לא גור רגמ"ה ויכול לגרש צה"ב,
מ"מ ציש לו בנים ממנה ליכא מנא ואסור לגרש צה"ב.

ברם לפי"ז צ"ב איך פירש משה רבינו מן האשה, ואפ"ל
דמה"ט דצרו צו אהרן ומרים. איצרא דלק"מ דמשה
רבינו לא גירש את אשתו כי אם פירש ממנה, וכ"כ מהרש"א
פסחים שם.

ובזה נלפענ"ד ליישב מה שאז"ל לא מתו בני אהרן אלא
על שלא נשאו נשים (זוהר ויקרא ה' ע"ב), ועוד
אמרו (סנהדרין נ"ב ע"א) לא מתו בני אהרן עד שאמרו
מתי ימותו שני זקנים הללו ואני ואתה ננהיג את הדור,
והדברים תמוהים היאך יאמרו שני קדושים הללו דבר מגונה
כזה, גם קשה במאי פליגי אי צשציל זה מתו או צשציל זה
מתו. ולפי הנ"ל י"ל ע"ד דרוש דהרי צמשה רבינו כתיב
ותדבר מרים ואהרן צמשה על אודות אשה הכושית אשר לקח
כי אשה כושית לקח, ופי' דצרו עליו על שפירש מן האשה,
אמנם הלא הסכימה דעת הקצ"ה לדעתו כדאי' בצצת פ"ז
ע"א, וכן בפסחים הנ"ל דא"ל הקצ"ה להושע היה לך ללמוד
ממשה רבך שכיון שצברתי עמו פירש מן האשה אף אמה
צדול עצמך ממנה וכו', נראה מזה דמנהיג הדור ושכינה
מדברת איתו צריך לפרוש מן האשה, אלא דהושע לא היה
יכול לפרוש כיון שהיה לו בנים ממנה, וע"כ שני בני אהרן
שצצו שהם עתידים להיות מנהיגי הדור מאנו להנשא צטענה
דלמה ישאו נשים שאח"כ יצטרכו לפרוש מהם כמו שעשה
משה ויעגו את נשותיהם, ואם ינשאו ויהיה להם בנים כ"ש
דגרע, שהרי לא יוכלו לפרוש משום הבנים, ח"ש לא מתו שני
בני אהרן אלא על שלא נשאו נשים, ומה טעם לא נשאו נשים,
מפני שאמרו מתי ימותו שני זקנים הללו וכו', כלומר שהם
חצצו שכיון שזקנים הם א"כ אפשר בכל יום שימותו ואני
ואתה ננהיג את הדור, ולכן לא נשאו נשים, וק"ל.

(ה) **ועוד** לאלוה מילין, דהנה המהרש"א צח"א פסחים שם
ציאר דאמר הושע להקצ"ה אין אני יכול להוציאה
ולגרשה מפני פגם בני שיאמרו שילדה צונות ולכן מגרשה
שיודע שאין אלו בניו עכ"ד. ויש להציא סמוכין לזה מגמ'
נדריס דף ס"ו ע"א פותחין לו לאדם צכצוד עצמו ובצכוד
בניו, אומרים לו אילו היית יודע שלמחר אומרים עליך כך
הוא וסמתו של פלוני מגרש את נשיו ועל צנותיך יהיו אומרים
צנות גרושות הן מה ראתה אמן של אלו להתגרש, משמע
דיש צזה משום צכוד ולעו לצניו. וע"ע מאירי שם. ובשו"ע
י"ד סי' רכ"ח ס"ט פותחין לו לאדם צכצוד עצמו וכו' אילו

שוב ראיתי בהגהות הגאון מוהר"צ פרענקיל ז"ל שכתב כעין חילוק זה, וז"ל י"ל דשאני קדשי צדק הבית שחל ההקדש על העוף ואיסור הנאה, וע"י פדיון זה מסתלק מן עצמות העוף, על כן הוא כמעשה בגופו, שנשחטה מן ההקדש לחול בעצמות העוף, וסמך לדבר שבגנז והקדיש מיקרי שינוי השם דמעיקרא חולין והשתא הקדש ובגנז ומכר לא מיקרי אלא שינוי רשות עכ"ל, וזה ע"ד שכתבתי וצריך שכיוונתי, וזע"ק שלא הביא מתמורה הנ"ל.

ולפמ"ש התו"י כריתות דף י"ג ע"ב אהא דיש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ד' חטאות ואשם אחד וכו', והא דחייב אשם מעילה אנתר אע"ג דלא שוה מיד, ואמרינן צפרק כל שעה (דף כ"ט) האוכל חמץ של הקדש צמועד לא מעל, התם בצדושת דמים דלא נחית עליה קדושת הגוף וכשנאסר בהנאה אינו שו"פ ולא נהנה מן ההקדש שו"פ עכ"ל, והנראה מהתו"י בצדושת דמים לא נחמה קדושה על החפץ ואין קישור להקדש עם החפץ כלל, רק נקדש לשויות שבו שיומן השויות של החפץ להקדש ולא הוקדש החפץ רק למכירה, אבל קדושת הגוף חל ההקדש על החפץ ונעשה גוף ועלם החפץ הקדש ונשחטה מחולין להיות קודש ונמצא נעשה פעולה בגוף החפץ, ועיין משנה הלכות ח"ט סי' ש"ח באריכות מזה בס"ד. ולפ"ו לא א"ש תירוץ, דהא בגמ' חולין שם איירי בקדשי צדק הבית דוקא דהוי קדושת דמים, ולהתו"י בצדושת דמים אין אומרים דאיתעצד מעשה מה שעושה מחולין לקדשים או להיפך.

על כן נלפענ"ד לומר לפמ"ש מהר"י ברונא בתשו' (סי' קכ"א) והגרע"א חידש כן מדנפשיה (סי' קנ"ט) דהגם דבכל איסורין ובכל מלאכת שבת מותר להתחיל ערב שבת בין השמשות ולהניח שיגמור מעצמו בשבת אבל בקניינים אין להתנות בקנין ע"ש שיחול בשבת, וכתב האב"י (או"ח סי' כ"א) הטעם לזה דכל המלאכות הם בחפצא כגון המניח קדירה על האש שיגמר צישולו בשבת אפילו ימותו הצעלים או יפקירו המאכל או יתנוהו לאחרים מ"מ המאכל יתבשל והמלאכה יתעבד כמו שהוא, ואין צריך לזה יותר הצעלים שהושיבו הקדירה על התנור הזה שכל פעולתם כבר נגמרה, אבל העושה קנין בערב שבת ומתנה שהקנין יחול בשבת, אם ימות הלוקח לא יחול הקנין כיון שהקנין חל על גוף האדם ולא על החפץ, שקניינים הם גמירת הדעת מהמוכר והמקבל זה למכור וזה ליקח וזה המעביר מרשות לרשות אבל אין זה עושה שום פעולה בגוף החפץ, שהחפץ לא תשחטה אם הוא של ראובן או של שמעון, רק שנגמרה דעת שניהם שעד השתא הוא ברשותו של ראובן ומהיום והלאה תיכנס ברשותו של שמעון. ועיין חו"מ בכורות י"ח ע"ב ד"ה אקנויי, ואפילו בלא

כן מימנעי ולא נסבי לה, וה"נ כן הוא כיון שתקנו לה קידושין הוצרכו לתקן שיוכל להוציאה דאל"כ לא ירצו לקדשה, ועוד שהיא צידה למאן והוא לא יהיה לו כח לגרש, על כן צקטנה תקנו גירושין.

איברא דצקטנה לא קשה כלל אמאי תקנו לה גירושין, שהרי לאחר שתתגרש צידה לינשא לאחר, ולא דמי לנשחטית שאם יגרשנה שוב לא תנשא לאחר וינהגו בה מנהג הפקר, ולכן שפיר תקנו שלא לגרשה, אבל צקטנה הגירושין לא מויק לה כלל וליכא טעם שלא לגרש.

סימן עו

גמ שנכתב על נייר האשה ואח"כ הקנהו לבעל

מע"כ בני היקר חמדת לבי ועיני הרה"ג כש"ת דוד שלמה שליט"א, [רב דקהילתינו הק' קרית אונוואר רמות ירושלים עיה"ק תרבב"א].

בדבר מה שהערת צקושת הגה"ק ר' איצק ז"ל אב"ד דק"ק האמצורה הוצא צדית מאיר א"ע סי' קכ"ג בגט שנכתב על נייר של אשה או של סופר ואח"כ הקנהו לבעל שכשר, והקשה הר"ן (גיטין י"א ע"א ד"ה מתי"י) מאי שנא מכתבו ואח"כ קל"א דפסול, וכתב הר"ן ומתוך הדוחק י"ל דהקנאה כיון שאינו מעשה בגופו של גט דומיא דקצ"נה לא מקרי מחוסר מעשה דדומיא דכתובה צעינן כיון דכתיב וכתב ונתן. והקשה הגאון דק"ק האמצורה מגמ' חולין (פ"ד ע"א) דפרין אהא דכסוי הדם אינו נוהג צמוקדשים או צקדשי צדק הבית וליפרקיניה וליכסיניה ומשני אמר קרא ושפך וכיסה י"א זה שמחוסר שפיכה פדוי וכסוי, והא פדייה נמי לא מחוסר מעשה בגופו כמו הקנאה בגט, והצ"מ דחק ליישב.

והגבי צמה שנלפענ"ד ליישב לפמ"ש בגמ' תמורה ג' ע"ב א"ל רבי יוחנן לתנא לא תחני ומימר משום דצדיצורו עשה מעשה, ופרש"י לא תחני מימר בכלל שאר לאוין שאין בהן מעשה, דצדיצורו עשה מעשה שעושה מחולין קדשים ע"ש, והנה מצוואר דכל שעושה מחולין קדשים מקרי עושה מעשה אפילו ללקות עליו, וה"ה אם עושה מקדשים חולין נמי עושה מעשה בגוף החפץ, ולא דמי להקנאה בגט שאינו מעשה בגופו של גט דליכא שינוי בגט זה אלא עד השתא הוי גט של ראובן ועכשיו של שמעון, אבל בהקדש חל שינוי בעצם החפץ דעד השתא קדשים ועכשיו חולין או להיפוך כה"ג הוה מחוסר מעשה, ושפיר אמרו בגמ' חולין י"א שמחוסר שפיכה פדייה וכסוי דהפדיון מקרי מחוסר מעשה בגוף החפץ לעשותו מקדשים חול.

כתב דאין לשנות המצטא, אבל ודאי דמסתמא אמרינן שהיא שם החול על שם הפרת, בלשונם זהרה הוא שם הפרת ובלשוניו בלומא על שם הפרת הנקרא בלום, וגם לפי מצטא צמדינתינו יש שינוי הרבה במצטא בין תיבת בלומא לבלימה ופסול אם כתב בלימה ע"כ.

וב"ב בספרי שמות נשים כגון נחלת שבעה וטיב גיטין וקצ נקי אות ו' שכן עיקר לכתוב בלומא, וכן כתב מהרמ"ר צביאורו, ובס' אבני זכרון באות בלומא, וכ"כ שם צמעגלי תשובה בשם שו"ת מ"ס חיים ס"י ס"ג אות ו', וכ"כ ה"צ ליוצאוויטש ס"י ר"ט, אלא שהציא משו"ת הר"צ ס"י ק"פ דדעתו לכתוב בלימא ציו"ד אחר הלמ"ד, וש"ס חותמת ב"ה"א בצוקף יש לכתוב בלימה ב"ה"א ואין לי הספר לעיין בחר טעמו. ובמנחת יצחק (ח"ז ס"י קכ"א) כתב לכתוב בלומא בוא"ו כנ"ל, וז"ל לקדר גט מסודר בשמות נשים הישנים בשם בלומא, אך אם מדגישין החירק אז דעתו שיש לכתוב בלימא ציו"ד, ובכל אופן כתב שיכתבו אל"ף לצוקף ולא ה"א.

ור"י מלכד מה שמפורש כתב מרן הד"ח שכתובת השם הוא בלומא והכותב בלימה פסול, משמע נמי דאפילו בלימא באל"ף לצוקף ג"כ פסול, דאל"כ הי"ל והכותב בלימא באל"ף כשר ובה"א לצוקף פסול, ומשמע שצכל אופן פסול, ועוד שהרי כתב דלפי המצטא צמדינתינו יש שינוי הרבה בין תיבת בלומא לבלימה ופסול אם כתב בלימה, והעיקר שינוי המצטא הוא ע"י ה"ו"ד וה"כ ודאי פסול לדידיה אם כתב בלימא, ואף שהרבה פוסקים כתבו לכתוב בלימה, מ"מ הסתמכו ע"ש הפסוק תולה ארץ על בלימה, ומכיון שמרן הד"ח שולל ד"ו לגמרי והוא היה גדול האחרונים, גם היה מדבר בלשון פולין וגאליניע והעלה סתם דהכותב בלימה ציו"ד פסול אפי' צדיעבד לפענ"ד אין לזוז מדבריו אלא לכתוב בלומא בוא"ו. [לאחר כתיב זאת הראני חתני הרה"ג מו"ה צבי האגער שליט"א צממה אחרונים שפלפלו בזה שו"ת הרי בשמים ח"צ ס"י ק"פ, שו"ת מהרש"ם ח"ד ס"י ג' וח"ז ס"י ז', ושו"ת פתחא זוטא ח"צ ס"י ג'].

והחמתי בלב ונפש,
מנשה הקמן

סימן עח

ע"ד בתיבת השם מריאשא

ד' לסדר להגיד שבחו התשס"ב ברוקלין ג"י יצו"א מע"כ ידידי היקר מאד נעלה הרה"ג וו"ח כש"ת מוה"ר נח פאקס שליט"א, אב"י פה ברוקלין ג"י.
אחדשבת"ת צידידות יתירה וכו', בדבר אשר בתו נקראת שמה צישראל על שם הסבתא של ציתו זו

קנין קא קני דגמר ומשעבד ליה חזירו, ועיין בספרי משנה הלכות ח"ד ס"י קמ"א לענין פדיון הבן שחל להיות בשבת. **ול"ף** נראה בכוונת הר"ן דהקנאה שאינו עושה מעשה בגוף הגט שאני ממחוצר, דומיא דשאיני קנין מציסול גבי שבת כמו שציאר האבני נור, דקנין תלוי בגוף האדם ולא בהחפץ, וה"נ בגט, דכתבו כשהיה מחוצר הוא פסול בגוף הגט, שגוף הנייר היה מחוצר, ושבו לא מהני קל"ו, אבל כתבו על נייר של האשה או של הסופר לא מיקרי פסול בגוף הגט, שקנין הבעלים צנייר זה אינו תלוי בגוף הנייר כי אם בצעליו, שהנייר עומד תחת רשותו, וכיון דלא הוא פסול בגוף הגט מהני הקנאה אח"כ.

ול"ף לא קשה קושית הגאון מהאמצורג ז"ל מפדייה, דפדייה באתת מחוסר מעשה בגופו, שהרי גוף ההקדש הוא פטור מכיסוי וכשפודהו ויזא מההקדש נחייב צכיסוי למפרע, והמעשה נעשה בגוף ההקדש שהוא חפצא של הקדש שיוצא לחולין ע"י פדיון ולכן הו"ל כמחוסר קנינה ופסול, ולא דמי לכתבו צנייר האשה שתלוי רק בצעלות ולא בגוף הנייר כלל, ודו"ק כנלפענ"ד.

אביך דושה"ט המעתיר בערך ומצפה לראותך מעלה מעלה עד רום המעלות של תורה וגדולה בלב ונפש,
מנשה הקמן

סימן עז

ע"ד בתיבת השם בלומא

י"ז סיון התשנ"ז ברוקלין ג"י יצו"א לכבוד מחותני מו"ה וכו'.

מה שנסתפק על דבר שם בלומא היאך כותבין בכתובה או בגט וכיו"ב, בלומא, או בלימא, או בלימה. הנה הפוסקים כתבו לכתוב בלומא בוא"ו אחר הלמ"ד, וכן באל"ף אחר המ"ס, וטעמם ששם זה בלומא הוא על שם הפרת בלשון אשכנז, והמצטא באשכנז היתה בלומא בלמ"אופס וא"ו, רק שבמקומותינו מצטאים למלאופס כמו לחיריק, ועל כן אפשר לטעות לכתוב בלימא ציו"ד, אך באשכנז היו מצטאים בלמ"אופס וא"ו בלומא או בלום וה"ה בלומא, ועל כרחק שצריך לכתוב בוא"ו, ואע"פ שנשתנה המצטא ציינו מ"מ הכתיב לא נשתנה.

ומרן הד"ח בשמות גיטין (שמות נשים אות ב' סק"ח) כתב בלומא וכו' ואין להסתפק על שם בלימה, רק על שם הפרת, דמה לנו לבלימה דאין שייכות לשם כלל, וכ"פ מי שבקי בשמות יודע שאין קורין לשם על דבר כזה שהוא מלה בעלמא כמ"ש ס"ש גבי רוחמה, ויותר מזה כתב צס"ש גבי זכרה דדעת מהרי"ט ז"ל לכתוב זהרה דהוא על שם הפרת בלשונם ולא לכתוב זכרה דמסתמא יוצא משם לע"ז החליפו הכ"ף ב"ה"א, והס"ש

יעקב זקיום מקרא מלא והידים ידי עשו ומעוותין ומסלפין את דיני התורה והלכותיה ע"פ השקפותיהם.

ומתחלה עוזדי ע"ז היו ופעלו כל האפשר להרוס משפחות ישראל ולכוף את בני ישראל ללכת לערכאות ולהתגרש בע"כ ע"פ דיניהם וחוקותיהם מידי יום ציום שלי שום עיכוב, ולהפוך הקערה על פיה לכוף בני לגרש את נשותיהם שלא לרנוס, וכשהתריעו עליהם חכמי התורה מפה ומירושלים עיה"ק והעמידו הדבר על האמת שזה גט מעושה וגט הניתן על ידן ובכפיתן הוא פסול מן התורה וכאלו לא היו כמו שהעליתי בספרי גט מעושה ובכמה תשובות, ראו שמעשה השטן לא הלחץ לגמרי, ולכן קמו על המלצה אחרת לתפוס ולכפות אנשים במחמת לתת גט.

ולבן צאתי במכתבי זה למי שהתורה יקרה היא בעיניו ומי לה' אלי, ויאמר כל מי שתורת ה' נוגע בלבו דבר ה' זו הלכה ברורה כמשה מפי הגבורה, ולא תהי' תורת ה' הפקר, ולפי שקי"ל בד"ג מתחילין מן האד ולכן הסכמתי אני הקטן להיות המעורר בדבר ולבא לפניכם מרנן ורצנן מורי ורבותי גדולי ישראל ודייני דמתא.

הבאה לאדם מישראל

ברבר המעשה הנורא אשר ציום פלוני לחדש מרחשון התשנ"ז בא לפני אדם מישראל פניו נפוחים עיניו לקויות מלא פלעים שקעקועות ושחורות ממכות ונבהלתי ממנו, וסיפר לי איך שעמד במדרכה לפני ביתו ופתאום קירצו אליו מכונית (ווען זלע"ז) וכמה אנשים קפצו מהווען זלע"ז ותפסו אותו בכח וקשרו את עיניו שלא יראה מי הם וקשרו את ידיו בכבלים שלשלאות (הענד קאפס זלע"ז), ולקחו אותו והכו אותו וורקו אותו בתוך המכונית (ווען זלע"ז), ולקחו אותו למקום שאינו ידוע לו ועינו אותו עיניים קשים והכו אותו מכות קשות ורצות רעות, גם זרמו צו זרס חשמל מסוכנים (עלעקטריק שאקס) כמעט עד למיתה וגם נתנו לו זריקות לטשטשו ולהממו, ולאחר כל המעשים אמרו לו שמכין אותו בשביל שיתן גט לאשתו ושיאמר אחריהם שהוא נותן גט מרצונו, והוא לא ראה לא סופר ולא עדים ולא רבנים אלא שוכב צווען זלע"ז ועיניו וידיו קשורות, וגם אומר שזעק הרגו אותי ואיני אומר, ומאז לא ידע מה עשו לו עוד, אלא שלאחר זמן התעורר ומלא עצמו במכונית אחרת נעזב ומושלך אלל צית הקצרות פה בארא פארק.

ועבשיו הוציאו קול שקבלה האשה גט כשר והאשה היא מגורשת שהיו שם סופר ועדים וצ"ד וכתבו גט לאשתו ומסרו הגט או לה שהיתה שם או לשליח למסור לה או לקבל בשבילה ע"י שליח, ושזכר כתבו וחתמו לה כתב פטורין

אשתו מרים מריאשא, ולאחר נתינת השם נחזר לו שיש כמה ספיקות בכתיבת השם הזה, וגם אינו יכול לזרר האריך היא היתה חותמת שנמצא ממנה חתימות שונות ולא ראי זה כראי זה, ומעכ"ת יגע ומלא כדי מדחו מחלוקת הפוסקים בשם מאריאשא, כי יש כותבים מרישא (ס' מנחת אהרן ח"א), ויש כותבין מירשע (דברי נחמ"י ס' ל' וס' קב נקי ערך שמות נשים), ובספר גט מסודר כתב מריאשא, וכתב שכשעשו מלצה על קצרה הטילו גורל היאך לכתוב ויאל לכתוב מריאשא.

ולעצם השם מלאחי עוד צק' קונטרס השמות ח"ד אות מ' (נד) מריאשא, (נה) מריאשא, (קיא) מאריאשא, (קיב) מאריאשא, ועוד שם קצ) מריאשא מערא כן יש לכתוב (שצ"א ע"ש).

ומה שנראה להלכה נלפענ"ד לכתוב מריאשא וכמ"ש מעכ"ת וניין לדברי הערוך השלחן, אלא שאני הוספתי בזה דהערוה"ש כתב שם צאות מ' וז"ל מריאשא המס בפתח והריש נח והיוד בפתח ומלוי שם זה מאד במדינתנו ונריך לכתוב כמ"ש וכו' ע"ש, והנה דייק הערוה"ש להודיענו דשם זה מלוי מאד במדינתו, ולכן כל שהשם מלוי במקום מיוחד ודאי ששם עיקר השם ובקיא"ס הם בשם זה, ואם היה בזה אופן כתיבה אחרת היה הערוה"ש מוכיר דבר זה, ועכ"פ לאפוקי מהם, וכיון ששם זה היה מלוי מאד במדינתו ידע להכריע כתיבת שם זה על נכון ואליו תשמעון, ויפה כיון בזה.

וי"ד שיוכה לגדל את בתו לבעל תורה ולחופה ולמע"ט עם ביתו וכל משפחתו, כברכת יידרו המעטיר בעדכם לטובה כל הימים בלב ונפש,

מגשה הקמן

סימן עמ

בפייה לגט שלא בפניי ושלא על דעת בית דין

עש"ק לסדר לך לך התשנ"ז ברקלין נ"י יצו"א אל מע"כ ידידי הרבנים הגאונים ראשי ישיבות והדיינים המומחים החרדים לדבר ה' יושבים על מדין בדרכי השלחן ערוך כפי מה שקבלנו מאבותינו ורבותינו הקדושים מדור דור עד מפי משה רבינו ע"ה. שלום וברכה כל הימים.

בנדון דבר תשוב ונחון מאד שתלוי צו קדושת וטהרת ישראל, חדשות מקרוב באו לא שערוס אבותינו, אשר קמו כמה צעלי זרוע וצעלי אגרופין צקיוע של כמה אינשי דלא מעלי תלמידי תיכונים (קאלעזש זלע"ז) אשר לא שמשו ולא למדו תורת ה' כל נרכס, ואין להם מושג בדרכי ההוראה והנהגת ישראל למעשה, ומחליפין תורת ה' של הקול קול

ואומרים שכבר נתגרשה בגט זה, ונימוקם ללא הוא זה גט מעושה ופסול, היות כי הבעל סירב ליתן גט הרי קי"ל דע"י צ"ד ישראל כופין אותו וממילא עשו כדת וכדין. ועתה יש לדעת אם הגט כשר.

והאמת כי לא שמענו ולא ראינו לא קודם המלחמה מאבותינו או מרבותינו חקרי לב הקודמים לפנינו לא במדינות אירופה ולא בצרחה"צ כפייה בשוטים ע"י ישראל וכ"ש ע"י עכו"ם, ות"ל זכיתי מנעורי לשמש גדולי הדור בזמן שהיו גדולי תורה כמעט בכל העולם כולו ממש, וגם פה בצרחה"צ ראיתי ושמשתי גדולי הדור וזיחוד כ"ק אדמו"ר הגה"ק מקלוזנבורג זוק"ל והגאון מוה"ר אליהו הענקין זוק"ל והגאון מוה"רם פיינשטיין זוק"ל והרבה גיטין סדרנו יחד, ומעולם לא ראיתי הני גדולי הדור או אחרים לכופ ככפייה, וכ"ש לא בשוטיין, וגם לא שמעתי בשום מקום שיכופו, ואפילו בצרחניו הקדושה ארץ ישראל שיש לצ"ד כח לכופ בעיני גיטין וקידושין, וגם משתמשים בעתים רחוקים לכופ במקומות שרריך לכופ, אבל ח"ו לא במלקות מפי צ"ד וכ"ש לא בסתם מכות מאינשי השוק ומעולם התחתון, אלא ע"י כפיות אחרות.

על דעת בי"ד

הנה צהא שאמרנו חכו"ל כופין אותו עד שיאמר רוצה אני פריך בגמ' (קידושין נ' ע"א וב"ב מ"ח ע"א) אמאי הא בליציה לא ניחא ליה, ומשני שאני התם משום דמנזה לשמוע דברי חכמים, ופרש"י ואית לן לאחזוקיה בחזקת מקיים מנזה וגמר בלבו לקיים דברי צ"ד.

וידועים דברי הרמב"ם בסוף פ"ב מהל' גירושין מי שהדין נותן שכופין אותו לגרש את אשתו ולא רצה לגרש, בית דין של ישראל בכל מקום ובכל זמן מכין אותו עד שיאמר רוצה אני ויכתוב הגט והוא גט כשר. ולמה לא בטל גט זה שהרי הוא אנוס בין ציד גוים בין ציד ישראל, שאין אומריין אנוס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחוייב מן התורה לעשותו כגון מי שהוכה עד שמכר או נתן אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מנזה או לעשות עזירה והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו או עד שנתרחק מדבר שאסור לעשותו אין זה אנוס ממנו אלא הוא אנוס עצמו בדעתו הרעה. לפיכך זה שאינו רוצה לגרש מאחר שהוא רוצה להיות מישראל רוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו עכ"ל. והגם שהרמב"ם לא הזכיר הא דמנזה לשמוע דברי חכמים אלא כתב דמאחר שהוא רוצה להיות מישראל רוצה הוא לעשות כל המצוות וכו', וא"כ היה מקום

לומר דלאו מטעם מנזה לשמוע דברי חכמים הוא, אלא כיון שהוא מחוייב ומנזה לגרש את אשתו ע"כ תליין דרצונו בכך לקיים המצוות, ולפ"ז מי שמחוייב ע"פ הדין לגרש את אשתו כל אחד יכול לכופו לקיים מנזה זו, ואי"צ צ"ד חשוב ואפי' הדיוטות, וכיון דאמר רוצה אני מהני, אנו תולין שנתרצה לקיים מה שחייבונו חו"ל לגרש את אשתו. וכן היה אפ"ל בגמ' גופא שאמרו צהדיא מטעם מנזה לשמוע ד"ת, דסו"ס כיון שחכמי הגמרא והפוסקים חייבונו להוציא שוב יהא כל אחד מותר לכופו לקיים המנזה לשמוע לדבריהם.

אך זה אינו דהדבר פשוט דגט מעושה צ"ל ע"י צ"ד, חדא דמאין ידע שחייב הוא לגרש, דאף שהכופהו יודע צדירור שהוא מן הכופין לגרש מ"מ הנכפה אינו יודע ואינו סומך על הדיוט זה שאומר לו שיש עליו מנזה לגרש, וכיון שכן לעולם אינו מתרצה שאינו יודע לשמוע לדברי חכמים, וע"כ נריך צ"ד חשוב המקובל בעיניו והם יחייבונו ויכפוהו לגרש, וכיון שרוצה שהם כופין אותו מתרצה לקיים דברי חכמים.

ואפ"ל במקום שהבעל יודע שחייב לגרש כגון שפסקו לו צ"ד חשוב צפניו שחייב מן הדין לגרש ושמותר לכופו ע"י, עדיין א"א להדיוטות לבא אח"כ ולכופו אותו לגרש, הגם שכבר נתברר לו שיש עליו חיוצ לגרש ויודע שיש לו מנזה לשמוע לדברי חכמים, דכיון דלא ניתן לכפות איש מישראל רק ע"י צ"ד וכמו שיתבאר, א"כ עישוי ההדיוטות הוא שלא כדין א"כ ליכא מנזה לגרש נמי, ופשוט דדוקא בעישוי כדין שיש מנזה לגרש מהני אמירתו שאומר רוצה אני אפילו ע"י כפיה אבל כאשר עישו שלא כדין אפילו אומר רוצה אני אמירתו אינו כלום.

אלא פשוט דגם הרמב"ם ס"ל משום מנזה לשמוע דברי חכמים, וכן נקט בפשיטות המגיד משנה וכ"כ הערוה"ש סי' קל"ד ס"ב. וע"ע בשו"ת עוגן יו"ט ריש סי' קס"ח מה שכתב בשטת הרמב"ם לחלק בין דאורייתא לדרבנן.

האמנם דברי הרמב"ם אלו יש לעיין, שכתב לא היה הדין נותן שכופין אותו לגרש וטעו צ"ד של ישראל או שהיו הדיוטות ואנסוהו עד שגרש הרי זה הגט פסול, ויש לדקדק במ"ש טעו צ"ד של ישראל או שהיו הדיוטות ואנסוהו עד שגרש וכו', אם הם שני דברים, והכי קאמר לא היה הדין נותן שכופין אותו לגרש וטעו צ"ד של ישראל ואנסוהו עד שגרש, או שהי' הדין נותן שכופין לגרש אלא שהיו הדיוטות שאינם צדין לכופו ואנסוהו עד שגרש, ושניהם יש בהם מעלה וחסרון, צ"ד יש מעלה שהם צ"ד ומיהו אין הדין נותן לכופו א"כ עשו הכפיה שלא כדין ומיהו יש להם דין צ"ד ולכן הגם שאין דינו לכופו מ"מ איכא עכ"פ מנזה לשמוע דברי חכמים ומדין אפי' יאמרו לך על שמאל ימין

כלל, ועיין בק' משאת משה א"ע סי' י"א וצמחריט"ך סי' מ' ע"ב.

ורחוק הרבתי בחזו"א א"ע סי' ז"ט ד"ה כתב עוד הר"מ שעמד גם על מה שהקשיתי או שהיו הדיוטות, שז"ע הדיוטות וכותים חד דינא להו כדמוכח בסוגין דתרויהו אימעטו מלפניהם ולא לפני הדיוטות, ואע"ג דמסקינן דכחה שליחותיהו קעבדינן מ"מ לא נתנה השליחות אלא לז"ד דגמירי וסבירי וצקיאין צהוראה, ולא להדיוטות שלא הגיעו להוראה, וע"כ ז"ל דמש"כ הרמב"ם הדיוטות לאו יושבי קרנות קאמר אלא טעו ע"י חסרון חכמתם, והניח צ"ע. ולפענ"ד יפה הניח צ"ע שהרי א"כ מאי שנא צין הדיוטות להצ"ד שטעו הלא תרויהו טעו מחמת חסרון חכמתם.

ובקצוה"ח סי' ג' סק"א העלה דאפילו נימא דמן התורה צדק סגי לדון אצל צדיני כפיה ודאי צריך מומחין, והוכיח בן מתוס' ריש פ"ק דסנהדרין (ב ע"ב) ד"ה ליבעי נמי מומחין וז"ל תימה דהכא משמע דממעט הדיוט מדכתיב אלקים וצפרק המגרש ממעט להו מדכתיב לפנייהם ולא לפני הדיוטות, וז"ל דהתם ממעט מלפניהם משום דלפניהם קאי אללקים דהכא וכו', מיהו צגיטין פירש"י דקאי אשבעים זקנים שעלו עמו להר שהן סנהדרין, ונראה לפרש דצגיטין לענין מילי דכפיה איירי דאהבי מייתי לה דצדי אשכחיה לרב יוסף דקא יתיב וקא מעשי אגיטא אמר ליה והא אגן הדיוטות אגן, אצל אללקים לאו אמילי דעישוי מיירי אלא צדין בעלמא, והא דמשמע ליה מילי דעישוי מלפניהם משום דרשיטין לקמן מאשר תשים לפנייהם אלו כלי הדיינים דשייך בהן שימה עכ"ל, ומבואר מדצרייהם דנהי דהדין יכול להיות על פי יחיד הדיוט אצל לכוף ודאי צעינן מומחין משום דאשר תשים לפנייהם אלו כלי הדיינים קאי על שבעים זקנים, ולהכי שם צעובדא דיחבי רב יוסף וקא מעשי אגיטא צאלו שכופין אותן להוציא ואשכחיה צדיי ואמר לו הא תגן לפנייהם ולא לפני הדיוטות, והיינו דאין צדינו לכוף אותו לקיים אשר מוטל עליו דהא אשר תשים אלו כלי הדיינים צעינן מומחין, ואמר ליה רב יוסף אגן שליחותיהו דקמאי קא צעדינן מידי דהוי אהודאות והלואות ע"כ.

ובנתרבות סק"א כתב מה שכתב הקצוה"ח דצעי צ"ד מומחין דוקא לכפות הדיוטות לאו צני עישויי נינהו, נראה לפענ"ד דליתא, דכיון דדמי לעשה סוכה ואינו עושה ככופין אותו לקיים המצוה, כל אדם מצווה להפריש חצירו מאיסור אפילו מי שאינו בכלל צית דין, כדמוכח צ"ק כ"ח ע"א גבי נרעע שכלו ימיו דיכול רבו להכותו כדי להפרישו מאיסור שפחה.

מצוה לשמוע להם, ודין השני או שהיו הדיוטות נמי איכא חדא לטיבותא שהי' הדין לכוף אותו לגרש ואיכא חדא לגריעותא שהרי הדיוטות הם ומ"מ כיון שהדין לכוף לכן ס"ל דהגט פסול אצל לא בטל, אצל כשהיו תרויהו לגריעותא שאנסוהו שלא כדין וגם היו הדיוטות שאנסוהו או ליכא מצוה לשמוע דצרי חכמים וגם ליכא דין כפיה כה"ג הגט בטל נמי, מיהו י"ל דחדא מילתא קאמר לא הי' הדין נותן וכו' וטעו צ"ד או שהיו הדיוטות וכו' דהדיוטות נמי יש להם דין טעו וכשכפו שלא כדין נמי הגט פסול ולא בטל.

ועיין לח"מ שם דמשמע כאופן השני שכתב צ"ד ומפני כן צשלא כדין דעכו"ם דליכא מצוה אפילו ריח גט אין צו אצל צשלא כדין דישראל אע"ג דליכא מצוה מלד הענין, איכא מצוה מלד שהוא שומע דצרי חכמים, דהרי כפאוהו צ"ד של ישראל או שלשה הדיוטות דסוף סוף צ"ד הוא ומצוה לשמוע דצרייהם, אצל אם היה כופה אותו אחד מישראל דאינו צ"ד וליכא מצוה לשמוע דצרי צ"ד ודאי דהדין שיה לשלא כדין דעכו"ם ע"ש, האמנם דצרי נפלאים ממני דהיכן מצוה מצוה לשמוע להדיוטות, וכ"ש כשכופין לישראל שלא כדין, ואטו צשציל שהם רבים העוברים עזירה עדיפי מיחיד, דצחייד כו"ע מודי שאם מכה אותו ונותן גט שהוא בטל כמ"ש הלח"מ עצמו ומאי שנא רבים, שכיון דהם הדיוטות אין להם דין צ"ד כלל, ולא מצוה דמצוה לשמוע לג' רועי צקר ויהי בכלל מצוה לשמוע דצרי חכמים, ואדרבה מפורש אמרו לפנייהם ולא לפני הדיוטות. מיהו גם להח"מ הגט פסול עכ"פ דהדיוטות שלא כדין.

והאירי עיני וראיתי שכבר כתב כן השער המלך על הרמב"ם שם צ"ב מה"ג ה"כ וז"ל דמה דקאמר שמואל גט מעושה צישראל כדין כשר, צגט המעושה ע"פ דייני ישראל הוא, דאילו צגט המעושה ע"פ הדיוטות היה ליה כדין דכותים, דפסול ופוסל, והתורה אמרה לפנייהם ולא לפני הדיוטות, והדיוטות וכותים שוים נינהו וכדקתני צצרייתא שם, אע"ג דאמרין אגן שליחותא דצני א"י קא צעדינן היינו דוקא דיינים וחכמים אשר יהיו צימים ההם כגון רב יוסף וכיוצא הוא דעצדי שליחותיהו דצני א"י, אצל הדיוטות פשיטא ודאי דלא אמרינן שליחותיהו קא צעדי, וכ"כ מוהר"ר צלאל סי' ט"ו וכו', ומ"ש רבינו או שהיו הדיוטות דמשמע דשלא כדין דהדיוטות הגט כשר מן התורה, כבר כתב מוהר"ר צלאל סי' הנזכר דהכי קאמר דאם היו הדיוטות אע"פ שכדין עצדי מ"מ הוי כשלא כדין ופסול מדרבנן, דהתורה אמרה לפנייהם, והכי אזיל לשון רבינו ז"ל לא היה הדין נותן וכו' או שהיו הדיוטות שאינו דין שיעשו לפנייהם כדין, פי' אע"פ שכדין עצדי פסול, ולעולם דשלא כדין הוי ככותים ואינו גט

שייך בכל מגרש כל שיועד שעושה עמו שלא כדין לא גמר ומגרש, ואפי' אומר צפי' לרצון, וסיים שם צתשו' מהרי"ט כהלון ומה גס שפצרה זו שכתב הרמב"ם הוא שלא כדברי כל הפוסקים, וכו"ע סברי דכדין צעכו"ס ושלא כדין צישראל הגט בטל לגמרי, וא"כ צנידון דידן אפי' נישאת תנא עכ"ל מהרי"ט"ך הג"ל, ועיין עוד מהרי"ט כהלון החדשות ח"א סי' נ"ט. וסיים השמן רוקח על כן יראה נא מעכ"ת להיות זריו בענין זה וימהר ויחיש מעשהו לשלוח העתק ממכתבי זה להרב הגאון אב"ד דקטאניסלוב לצרר לפניו גוף המעשה, ולדעתו שהרב יגזור על האשה שלא תנשא לגוברין עכ"פ עד אשר ינא כאור משפטיה ע"פ גדולי דורינו ע"ש.

וּלְפִי שזירנו דצהדיוטות גם הרמב"ם מודה דפסול מה"ת ואחרי שדעת התוס' והרא"ש והרמב"ן והרי"א"ו שצטל מן התורה והכי אולא סוגיא דשמעתתא וכמ"ש צ"י סי' קל"ד, הכי נקטינן, וכ"פ צ"ש סי' קל"ד סק"י.

עוֹד מבואר מלשון הרמב"ם הג"ל שכתב אם טעו צ"ד ואנסוהו, דדוקא טעו דעכ"פ יש להם כח צ"ד אלא שטעו ונמצא כח צ"ד יפה, אבל אם הזידו צ"ד וכפו אותו שלא כדין הוה כהדיוטות ואין כאן כח צ"ד כלל והגט בטל, ולא מיצטיא היכא דהבעל ידע דשלא כדין כופין אותו דאז מעולם לא הסכים להם ידע דאין מנא לשמוע דברי חכמים אלו שכופין שלא כדין, אלא אפילו במקום שהבעל חשב שכדין עושין מ"מ הכפי' והרצו בטעות הי' וחשיב אונס גמור, ואם הי' הדין כן צמוד לא הי' נקיט הרמב"ם טעו ולא הי' משמיט להשמיענו רבותא טפי דאפי' הזידו צ"ד הגט כשר מה"ת. וכ"כ השעה"מ שם צ"ש המכתב מאליהו שער ז' סי' י"ג צביאור דברי הרמב"ם ח"ל, ושזב שז לצאר צאנסוהו ישראל שלא כדין דהיינו דייני ישראל שטעו, שאם היו מזידיס אינם נקראים דיינים ע"כ.

והמבואר דהא דאמרינן דכופין אותו עד שיאמר רוצה אני מהני משום דגמר ומגרש הוא רק משום מנא לשמוע דברי חכמים, וא"כ דוקא צהני שקצבו חז"ל שכופין אותם להוציא מהני אמירתו רוצה אני, דכל צ"ד שיכופו לאחד מאלו הרי מנא לשמוע דצריהם, שהרי כבר נפקקה צמשנה על אלו שכופין להוציא, אבל צ"ד צדורות אחריהם אף שיאמרו לו שמנא להוציא לעולם יאמר הבעל הלא יש צ"ד אחר שס"ל שאין כופין צכגון זה, וא"כ שזב לא נחשב אצלו מנא לשמוע דברי חכמים, ולדוגמא צ"ד שיקמכו על הרמב"ם צבאומרת מאיס עלי ויכופו אותו מאן יימר שכשאומר רוצה אני כוונתו צאמת, דעד כאן לא אמרינן שרצונו צאמת לכך אלא מטעם מנא לשמוע דברי חכמים, אבל השתא דרוב הפוסקים וכל חכמי אשכנז אשר אנו מצני צניהם ס"ל דאסור לכוף א"כ

ובמשובב נתיבות חזר שם הקצות על דבריו שדצרו עפ"י דברי תוס' צנויס, שכתבו דמילי דעישוי ילפינן מאשר תשים לפניהם ולא לפני הדיוטות, ולדברי הנתיבות א"כ הדיוט צעלמא יכול לכוף אגיטא צמקום שכופין להוציא, וזה ודאי פסול דאורייתא אם הדיוט מעשה אגיטא עיי"ש. והאמרי צינה חו"מ סי' ט' השיב על השגת המשוצב וחילק דאין ציד כל אחד לכוף אותו דאין הרצון שע"י אונס של כל אדם חשז רצון, אבל לעולם צדצר שא"צ שיהיה דוקא לרצון יכול כל אחד לכוף כגון לובז אינו נוטל סוכה ואינו עושה וכמו שכתב הנתיבות דמה לי לאפרושי מאיסור או לסצב שיקיים העשה עכ"ל. [וע"ע צתועפות ראס על היראים מנא קס"ד אות ט"ז].

ובמוצא הדברים למדנו דגם הנתיבות מודה להקצוה"ת צגט מעושה דצעי צ"ד, ואפילו מומחין הוי צעינן אי לאו מטעם דשליחותיהו דקמאי עצדינן, דכיון דהגט צטל מה"ת אם אינו מגרש צרצונו, והכפייה מהני מפני שתולין לומר שרוצה לקיים דברי חכמים, ע"כ צריך צ"ד דוקא שהס יכפוהו, והדיוט המעשה אגיטא הגט צטל מן התורה כמ"ש הקצות, ולא נחלקו אלא לכוף איש ישראל לקיים מנא עשה או להפרישו מאיסור אי צעי צ"ד ע"ז, כיון שא"צ רצון לקיום המנא שפילו קיים המנא צהכרת וצאונס סוף סוף קיים המנא, משא"כ צגט. וכ"כ להדיא מרן החת"ם ז"ל צתשו' א"ע ח"ב סי' נ"ד דגט מעושה כדין צעי דוקא דיינים ואפי' מומחין וסמוכין הוי צעינן לולי דשליחותי דקמאי עצדינן.

וראה צשו"ת שמן רוקח (החדשות) מהדו' תליתיא סי' צ צאיס אחד מקאנטוב שצוז את אשתו מחמת פחד רעקרטינן צביילים וצא רב אחד וכפה אותו האדם ליתן גט, וכתב השמן רוקח הוי לאזניס שכך שומעות ואז לדור שכך עלתה צימיו, והגט הוה הוא פסול מה"ת ואשה הזאת עדיין היא א"א, והאריך צדצר שאין כופין צוה"ז, וכתב דאפי' הרמב"ם מודה דצטל מדאורייתא, דהרמב"ם לא מיירי אלא כשהי' צ"ד של שלשה אלא שטעו או שהיו הדיוטות וממילא י"ל דהוא גמר ומגרש מן הטעם שכתב הרמב"ם מאחר שהוא רוצה לשמוע לצ"ד ישראל, כיון שצצר שנעשה ע"פ צ"ד ומנא לשמוע אל כל צ"ד, אבל אם הי' המסדר יחיד או שהמסדרים עשו שלא כדין והמגרש יודע שעקמו עליו את הדין ודאי לא שייך האי טעמא. וכ"כ מהרי"ט כהלון צתשוצה ח"א סי' מ' ח"ל, ונ"ל דאפי' לפי סצרת הרמב"ם שכתוב פסול זיל צתר טעמו, כי משום שנראה לו שהדין כך או שמנא לשמוע לדייני ישראל, אבל צנ"ד לפי מה שהוגד לנו שהמגרש הוא צן תורה וצן גדולים ויודע שאינו צר כפיה לא גמר ומגרש, וטעם זה

נגמדר דינו בבי"ד להרגו ע"י גוי

ובבר נשאלתי במ"ש מרן הח"ס ז"ל בשו"ת חלק חו"מ סי' קע"ז (עינין א' אות ג'), בני נגמדר דינו בצ"ד של ישראל וצא עכו"ם להורגו אדעתא דנפשיה דאיכא מנזה להזילו מיד עכו"ם הבאים להורגו שלא כדין להביאו אח"כ לצ"ד לקיימא ציה מ"ע של ובערת הרע אצל לא לשצקיה צידי נכרים, ויעיין בסנהדרין (ריש דף מ"ז ע"ב) ואם אהנו נמיתיהו לא יוסף לחטוא עוד משא"כ הכא יוסף על חטא ופשע. וקשה לך משו"ת הרשב"א ח"א סי' שנו", שהקשה השואל דהאיך יכול הצ"ד להעמיד גוי לענוש ישראל החייב לענוש ולא חיישינן שהוא ע"י גוי שאינו מקיים המנזה והיכן מצינו שנוכל לקיים מנזה עשה ע"י גוים, והשיב הרשב"א ז"ל חיי דמר שכן אינו סבור שיכולין צ"ד לנזות לגוי לזרוק פחילה לתוך פיו, שאין הגוי אלא שלוחו של בית דין ואין מיתת צ"ד צריך גופו של צ"ד, והאריך שם קצת דאין החיוב על הצ"ד בגופן לענוש החייב מיתה, אלא הצ"ד שדנו החייב מיתה עשו מה שציד צ"ד לדון, ועכשיו הגוי חוצטו לעשות כמ"ש צ"ד של ישראל עיין שם וא"כ הכ"כ ומ"ש.

ולפענ"ד הם שני ענינים, דעכו"ם העושה על דעת עצמו ומכה את ישראל, אפילו האי ישראל חייב מיתה וכיוצא בו, מ"מ הרי העכו"ם הזה מכהו על דעת עצמו לפי שהוא ישראל, או שרונה להורגו שלא כדין ולא שנצטווה כן, והרי העכו"ם מסתמא נהרג עליו אפי' אם הישראל הי' חייב מיתה, וכבר הבאתי במקום אחר מש"כ הרמב"ם באגרת תימן, שעכו"ם ההורג את ישראל בשביל שהוא ישראל אפילו הוא רשע גמור כירבעם צן נצטו וחצרו, כיון שהעכו"ם הרגו בשביל ששם ישראל עליו הרי הוא קדוש ככל מי שנהרג על קדוש השם, וכ"כ מהר"ח א"ז בתשו' סי' י"ד דהרוגי גוים דלאו צדין קא קטלי, מיתה בעלמא מכפרת לו ומתאבלין עליו עכ"ל אבא מארי זקוק"ל. וקצת י"ל דקיי"ל דעכו"ם שהרג את הטריפה נמי נהרג עליו, והארכתי בזה במקום אחר וזה שצ"ן מרן הח"ס לסנהדרין מ"ז ע"ב ודו"ק היטב.

ובאמת כי מה דמספקא ליה מרן כאן, נראה דאיפשטא ליה במקום אחר, עיין בתורת משה עה"ת למרן הח"ס ז"ל צפ' בשלח עה"פ צא להלחם בעמלק מחר אנכי נצב על ראש הגבעה ומטה האלקים צידי, וז"ל דהנה לא נפחדו ממלחמת עמלק כ"א אותן שפלטתן הענן מחמת חטאם וכו' (שלא מלו וכיוצא), והנה זה היה שבטו של דן שהיה פסלו של מיכה צנייהם ונתחייבו מיתה לשמים, ואם כי לא נמסרה לצ"ד כי לא היו עדים והתראה, מ"מ משמים מסרוהו למלכות עמלק דדין ארבע מיתות לא בטלו, ומעתה אין טעם להזכרו להלחם נגד עמלק, אך האמנם ראוי לכל גודר גדר

ליכא מנזה לשמוע דצרי חכמים, וכיון שהצטל יודע דלאו לכו"ע מחוייב הוא לגרש, וכ"ש צכה"ג דרוב הפוסקים חולקין כמ"ש מהרש"ל א"כ לא מקרי לרנונו, ואפילו אומר רונה אני לא מהני אמירתו דאין סהדי דמחמת הכפייה הוא אומר כן, וכן צכל כיו"צ צכל שלא נמנה צגמ' לעולם יוכל לומר מאן יימר דאיכא מנזה בזה, וזה צרור ואמת צס"ד.

ובמוצא דצרינו שצריכין הכופין אותם להיות צ"ד חשוב, צקיאין צהלכות, ויראים וחרדים לדבר ה' זו הלכה, כמבואר צגמ' סנהדרין וצטוש"ע ריש חו"מ, וצשו"ע חו"מ סי' ג' סעיף ד' צריך שיהיו כל היושבים צצית דין ת"ח וראויים וכו', מי שאינו מומחה ולא קצלוהו עליו צעלי דינים אע"פ שנטל רשות מראש הגולה אין דינו דין אפילו לא טעה וכל אחד מצעלי דינים אם רצה חוזר ודן צפני צית דין ע"ש, וא"כ מי שאינו מומחה אינו יכול לכופו שום איש מישראל שלא קיצלו עליו שיעשה כדצרינו, (ועיין רמב"ם פכ"א מסנהדרין הל' ט' י' ופכ"ג הל' ח' ט' וצש"ע חו"מ סי' א' צ' ג' ועי' סי' ד' סעי' ד'), ועכ"פ צענין צ"ד שפסקיהם ע"פ הדין המנה ושיהיו דצריהם מקוצלין צכלל ישראל שהם צגדר חכמים שמנזה לשמוע דצריהם, שאם הם צ"ד שאין סומכין עליהם צשאר הלכות כ"ש שאין להם דין של מנזה לשמוע דצרי חכמים, והמוכה לא יסכים צצלו ליתן הגט, ואי אפשר לצמוך על אמירתו רונה אני ע"י כפייתם.

ובן לפי שיטת הרא"ש המוצא להלן, מבואר צסוף דצרי תוס' צגיטין שם שהציא מהלכות גדולות דצתוספתא קמני וצעכו"ם חוצטין אותו ואומר לו עשה מה שפלוגי אומר לך, משמע דעל פי ר' פלוני שהוא חכם חוצטין אותו וכשר הוא, שהוא אומר להם לחוצטו ע"כ. הנה מבואר דהעכו"ם או ההדיוט החוצטו צריך לומר עשה מה שאומר לך רצ פלוני דוקא, ואז מהני הכפייה. והיינו דלא סגי צאומר סתם עשה מה שהחכם אומר, אלא צריך לומר לו צהדיא איזה חכם או רב. וכ"כ הרא"ש צצ"צ (פ"ג סי' נ"א) ח"ל וכן מוכח צתוספתא דקתני וצעוצדי כוכבים חוצטין אותו ואומרים לו עשה מה שישראל פלוני אומר לך, משמע דפלוני שם חכם הדיין ועל פיו חוצטין אותו העוצדי כוכבים ליתן גט כשר כתיקון חכמים עכ"ל הרא"ש, וכ"כ הרא"ש צגיטין שם (פ"ט סי' י'). וכ"כ רצינו ירוחם (תולדות אדם וחוה נתיב כ"ד ח"א) אחר שפירש כפי' התוס' ח"ל וכן פי' צה"ג וכן צתוספתא עשה מה ישראל פלוני אומר לך, כלומר פלוני דיין ישראל אומר לך, ועל פיו חוצטים אותו הגוים ליתן גט כשר כתיקון חז"ל עכ"ל. וראה מה שהארכתי בזה צספרי משנה הלכות חיי"ד סי' ק"ל והלאה.

זוה הכתוב שלא יוסף להכותו ק"ו לשאר כל האדם, לפיכך כל המכה את חבירו אפילו הכה עבד הכאה שאין זה שו"פ לוקה, אבל אם יש זה שו"פ הואיל והוא חייב לשלם ממון אין אדם משלם ולוקה כמו שציארנו בכמה מקומות ע"כ.

ובפרק כ' מהל' עדות ה"ב כתב נהרג זה שהעידו עליו ואח"כ הוזמו אינן נהרגין מן הדין וכו' אבל אם לקה זה שהעידו עליו לוקין וכו', ובהשגות נהרג זה וכו' א"א שיצוה הוא זה עכ"ל. וציאר הכס"מ כוונת הראב"ד דס"ל דמלקות שוה למיתה וגם במלקות אמרינן כאשר זמם ולא כאשר עשה ע"ש, ובחידישי רבינו חיים הלוי מצריסק כתב לצאר שי' הרמב"ם ח"ל ונ"ל דהרי מצינו גבי מלקות דבעינן שילקה בפני ז"ד דוקא, וכן הוא לשון הרמב"ם בפט"ו ה"ב מלקין זוה"ו זכ"מ מה"ת בפני שלשה סמוכין, ולישנא דפני שלשה משמע דכולל גם זאת שהמלקות יהיה בפניהם דוקא, וכל עיקרה של מלקות קיומה הוא רק בפני ז"ד, וסדר המלקיות מצוואר במכות דף כ"ג דאחד מהדיינין קורא והשני וכו' והשלישי וכו', והיינו משום דהמלקות הוא בפני ז"ד, ואם הלקהו שלא בפני ז"ד אין זה מלקות כלל ולא מיפטר בהכי, ומגוזה"כ דהפילו השופט והכהו לפניו, ולפי זה כשהוזמו העדים ואיגלאי מילתא שלא נתחייב מלקות מעולם א"כ הא נמצא דאין על המלקות דין מעשה ז"ד כלל, ולא חשיבי ז"ד צוה והולקה חוץ לז"ד וא"כ הא איגלאי מילתא דמה שלקה אין צוה דין מלקות ולא חשיב חו עשה כיון דהו"א כמו חבלות בעלמא, ע"ש באריכות. ולוה העירני חתני הרה"ג ר' נבי האגער שליט"א.

[ויצ"ק] על הגר"ח ז"ל שצא לדייק כן ממש"כ בפני שלשה סמוכין, ולא הציא ראייה מהלכה י' שכתב המוכה אינו עומד ולא יושב אלא מוטה שנאמר והפילו השופט והכהו לפניו שיהיו עיניו של שופט צו לא שיהיה מציט בדבר אחר ומכהו ומכאן שאין מכיס שנים כאחד, הרי לא זאת שהמלקות תהיה בפניהם, אלא החיוב על הדיין שיהיו עיניו צו בהמוכה כל שעה ושלא להסיר ומציט בדבר אחר אלא בהמוכה והמכה].

ובגליוני החו"א לספר שם כתב על הגר"ח ז"ע מהיכא פסיקא ליה להגאון ז"ל הדבר, ובפשוטו מלקות ומיתה שוין, ונעשה ע"י שליח ז"ד, ונהי דמלקות עצמן צריך שיעמדו ז"ד עליו כדילפינן בספרי שהוא לוקה ועיניו צו, וכמצוואר בר"מ פט"ו מה' סנהדרין, זהו לתקנתו פן יחלש תוך המלקות וצריך להפסיק, אבל אם פשעו צו והלקהו שליח ז"ד צלא ז"ד ודאי נפטר, ואין שליח ז"ד חייב עליו משום מקין כיון שנעשה ע"פ ז"ד עכ"ל.

ומדברי החו"א מצוואר דאע"פ שנפטר במלקות שלא בפני ז"ד, זהו צדיעצד אם עשו כך, וכמו שכתב אם

להציל עמו מיד אויביהם ולהתפלל אל ה' שיגלה החוטאים בעיניו שיענשו בידי ישראל ולא ע"י שונאיהם, וזה הייתה תפלת יהושע במעלת עכן וכו'. והנה כי כן כבר ראו היו אלו להנצל מעמלק עד אשר ינתן מהשי"ת רשות לז"ד ישראל להענישם, וזה הצטיה משה ליהושע שינא וילחם בעמלק כי עמיד הוא להתפלל אל ה' שיתן מטה אלקים צידו להעניש החוטאים ולא יתן מטוה ציד הרשעים העמלקים וכו', וסיים לכן בכל דור ודור צריך הגדול המכונה צסם משה, שיתמכו ידיו הנגידיים אנשים רודפי שלום, ואז יהיה מטה אלקים צידו ולא ציד האויבים כנ"ל עכ"ל ע"ש. והוא צאמת שיטה זו שכתב בתשו' הנ"ל ודו"ק היטב.

ומה שכתב הרשב"א והקשה ליה מדצריו על רבינו הח"ס ז"ל, צאמת כי דצרי הרשב"א הם דצרי התוס' בגיטין דף פ"ח ע"ב ז"ב דצ"ה ובעובדי כוכבים חובטין אותו ואומרים לו עשה מה שישאל אומרים לך, שהקשו דלכאורה אמאי עו"כ חובטין אותו, ולא נימא דהו"ל בכלל לפנייהם ולא לפני עו"כ, ומי דאין זה לפני עו"כ כיון דדייני ישראל מנזוים לחובטו דאטו מומחין עצמן יחבטו אותו ולא יכלו לנזות להדיוט לחובטו, אלא כמו שפי"ר"ת והעו"כ חובטין אותו שאז כשר צוה הענין, וכן פי"ר רב יהודאי גאון בהלכות גדולות דצעו"כ כשר צוה הענין וכן איתא בירושלמי וכו' ע"ש.

בפני בי"ד

ועוד שצריך כל זה להיות בפני הצ"ד, היינו הכפיה והחצטה והאמירה הכל צריך להיות בפני ז"ד ובהשגחתם, [וכהא דאמר רב הונא (ר"ה ל' ע"א) ועם ז"ד בפני ז"ד]. דהנה כתב הרמב"ם בפט"ו מהל' סנהדרין כשם שמצוה להמית את המחוייב מיתה כך מצוה עשה להלקות את המחוייב מלקות וכו', מלקין זוה"ו זכ"מ מה"ת בפני שלשה סמוכין אבל לא בפני הדיוטות, וכל מלקיות שמלקין דייני חו"ל בכל מקום אינה אלא מכת מרדות. כיצד מלקין אותו, כופת שתי ידיו על העמוד אילך ואילך וחזן הכנסת אותו בצגדיו וכו' האיש המכה צריך להיות יתר צדעה וחסר צכת, ומגציה את הרצועות בשתי ידיו ומכה צידו אחת בכל כחו ומלקהו שלש מלפניו על מזהו צין דדיו ושני שלישים מאחוריו שלישי על כתף זה ושלישי על כתף זה. המוכה אינו עומד ולא יושב אלא מוטה, שנאמר והפילו השופט, והכהו לפניו, שיהיו עיניו של שופט צו, לא שיהיה מציט בדבר אחר, ומכהו, מכאן שאין מכיס שנים כאחד. הגדול שצדיינים קורא וכו' והשני שצדיינים מונה וכו' והשלישי אומר לחזן הכה וכו'. מת תחת ידו פטור, ואם הוסיף רצועה אחת על האומד ומת הרי החזן גולה, ואם לא מת הרי החזן עבר על מצוה ל"ת שנאמר לא יוסף, וה"ה לכל מכה את חבירו שהוא צל"ת, ומה אם זה שנחנה תורה רשות להכותו

דאע"פ דאי אפשר שמומחין עמנן מנזים לחוצטו ויכולים לנזות להדיטו לחוצטו מ"מ אולי היינו טעמא דמהני חצטה בהדיטו מפני שזא בשליחות ז"ד והוי כאילו המומחין עמנן חצטוהו, אבל עכו"ם לאו בר שליחות הוא כלל.

ועוד אפילו אי נימא שאי"צ דין שליחות שהחוצטו הוי כמקל ורצועה, אכתי מאי רחיה מהדיטו ישראל לעכו"ם דעכו"ם אדעתא דנפשיה קעביד, עיין גיטין דף כ"ג ע"א הכל כשרין לכתוב הגט אפי' חש"ו ומוקי לה בגדול עומד על גביו א"ל רב נחמן אלא מעתה עו"כ וישראל עומד על גביו הכי נמי דכשר ומשני עו"כ לדעתיה דנפשיה עבד, ועיין רש"י דהא גדול הוא ויש בו דעת ואע"פ שזה אומר לו כן שמא הוא גמר בלבו לשם אחר ע"ש, וא"כ מ"ש התוס' דאטו מומחין בעמנן חוצטין הנה ודאי דמומחין לא בעמנן חוצטין אבל יחצטו ע"י ישראל, אבל לעשות עכו"ם שליח לחצטה מנ"ל כיון דלאו בר שליחות הוא כלל ואדעתא דנפשיה קעביד ועכו"ם הכופה לדעתו הגט פסול.

ברם הצי"א אר"ח סי' ל"ב זדין עורות דבעינן עיבוד לשמה הצי"א מש"כ הרא"ש בהל' ס"ת (סי' ג') שנהגו העם כרבינו זרוך (ספר התרומה סי' קנ) שאם הגוי מעבדו וישראל עומד על גביו ומסייעו שרי, ולא תקשה מגט דאמרינן אדעתא דנפשיה עביד, דבגט דבעינן שיכתוב כל תורף הגט לשמה זה לא יעשה, אבל בעיבוד לא בעינן אלא תחילת העיבוד כשישים העור לתוך הקיד שיאמר אני עושה כך לשם ס"ת, וזה יעשה הנכרי לשם ישראל כשיאמר לו עשה כך, וכיוצא בזה מצינו בצרקה אין מעמידין דר"י צעי מילה לשמה ואפ"ה ימול ארמאי ולא אמרינן נכרי אדעתא דנפשיה קעביד כיון דצרגע הוא עושה ודאי יעשה אדעתא דישאל מה שיאמר לו, וכן דעת בעל העיטור ע"ש ועי' צרא"ש וצ"י יו"ד סי' רע"א. והנה העלה הרא"ש ז"ל לחלק דהיכא דאמרינן לעכו"ם לעשות דבר קצר וישראל עומד על גביו ועושהו בתוך כדי דבור הרי נעשה שלוחו לעשות לשמה ושפיר עושה על דעתו, אבל דבר שיט בו אריכות ככתובת הגט וכיוצא בו אז אמרינן אדעתא דנפשיה קעביד. ועי' מה שהארכתי בחי' סי' קפ"ד.

ומעתה מה מאד מיושצים דברי התוס' דעכו"ם חוצטין בו, דכיון שאנו עומדין שם ואומרים לו חצוט והוא אומר אני מכה שתעשה מה שישראל אומר לך לעשות, כיון שהוא באותו מעמד ובתוך כדי דבור כה"ג העכו"ם אדעתא דידן קעביד, ושפיר כופין ע"י עכו"ם ומקרי אדעתא דישאל. ומבואר שהחצטה צריך להיות בפני ישראל דאל"ה אמרינן אדעתא דנפשיה קעביד.

והנה הטור סוסי' קל"ד כתב אם ז"ד של ישראל כופין אותו ע"י עכו"ם ואומרים לו עשה מה שבז"ד ישראל

פשעו בו והלקהו שליח ז"ד בלא ז"ד, אבל מן הדין צריך להלקותו בפני ז"ד וכדילפינן מקרא והפילו השופט והכהו, והמלקהו שלא בפני ז"ד ה"ז פשיעות ועבר ע"ז הכחוש. ויש לנו ללמוד מזה לענין גט מעושה, דאע"פ דאינו דומה למלקות, מ"מ בזה ודאי דומה לכל מקום שפושטין יד להלקות אחד מישראל צריך ישוב הדעת איך להלקותו שלא יחלש יותר מדאי וכמ"ש החזו"א, [ומלבד זמ"ע שאמרו מלקין אותו עד שתלא נפשו], ומשום הכי גם בגט מעושה צריך להיות בפני ז"ד ושיצטו הדיין בו ולא בדבר אחר, דמאי שנא, דהיינו טעמא דקרא גבי מלקות והיינו טעמא בגט מעושה וזכיל מקום שכופין ומלקין אחד מישראל, ואיה"כ שיש לומר דאי"צ ז"ד ממש דהעיקר היא שיהיו אנשים יראי ד' חכמים ונבונים בו במקום שכופין אותו על הגט, מ"מ טוב ז"ד שזהו מקום קבוע ולא כל אחד יתיר א"ע לומר כי אין חכם ונבון כמוהו, איך שיהיה צריך הכפיה להיות ז"ד או כעין ז"ד בדעה והשכל לא צאכוריות וכמ"ש הרמב"ם שהמלקה עמנו צריך להיות יתר בדעה וחסר בכח, ועוד דאל"ה יעבור על לאו דפן יוסף.

ואפילו לדעת הגר"ח כן הוא, דהגר"ח חידש כן בדעת הרמב"ם ליישב שיטתו דלא כשאר ראשונים, ואפי' לדבריו דמלקות הוא חידוש הקרא מ"מ פשיטא שידה לכל האמור, וכ"ש כשרוצין לכוף בהכאה שהוא בגדר דיני נפשות דאז פשיטא שצריך ז"ד ולעשות הכל בישוב הדעת, ובלתי ספק שא"א למקור ד"ז ציד הדיוטים נצברים מדעת, וגם צריך החוצטו לשאול את הרב שז"ה לו להכות כמה יכה, שלא אמרו להכותו עד שתלא נפשו ח"ו. ואפילו בלא זה צריך ז"ד לגט מעושה, שהז"ד אומרים לו הפסק דין שחייב לגרש את אשתו, ולעיניהם הוא מסרב ליתן הגט, אז כופין אותו ואפילו ע"י שליח כמ"ש התוס' גיטין וז"ב הנ"ל, וכמוזבן שהבעל יראה צעיניו שעומד בפני ז"ד, ורק כה"ג שרואה צעיניו הז"ד ושומע פסק הז"ד מפייהם והעיקר שרואה שהז"ד בעמנן מנזים לכופו אז אפשר לומר דגמר בליציה לקיים דברי ז"ד. ומבואר דחצטה צריך להיות בפני בית דין ובהשגחתם.

ומצאתי לי און שכבר הבאתי תוס' גיטין פ"ח ע"ב (ד"ה ובעכו"ם) אין לפרש דבעכו"ם פסול אפי' ע"פ ישראל וכו' דאין זה לפני עכו"ם כיון דדייני ישראל מנזים לחוצטו דאטו מומחין עמנן יחצטו אותו ולא יכלו לנזות להדיטו לחוצטו אלא כמו שפר"ת והעובדי כוכבים חוצטין אותו שאז כשר ע"ש, ולפוס ריהטא הוא פלא מה שהצי"א רחיה דמהני ע"י עכו"ם מסבירא דאטו מומחין עמנן יחצטו ולא יכלו לנזות להדיטו לחוצטו, דמאי רחיי מהדיטו ישראל

שהדין מחייבו לגרש, דרוצה אני ע"י כפיה מהני רק מטעם מצוה לשמוע דברי חכמים, וכל זמן שלא נתברר אצלו שהאמת עם הב"ד ולא עוותו עליו את הדין אין שייך לכופו. וא"כ כאן שלא פסקו שום צ"ד שמחוייב לגרש את אשתו, וכ"ש שגם בשעת הכפיה גופא אינו רואה שום חכם וירא המחייב אותו ליתן גט, א"כ לא שייך מצוה לשמוע דברי חכמים ולא מהני גיטו.

[ומה שאמרו בגמ' (גיטין י"ג ע"ב וס"ה ע"ב) צראשונה היו אומרים היוצא בקולר ואמר כתבו גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו וכו', התם לרצונו ולדעתו, שדנו אותו על פשע אחר ורוצים להמיתו והוא חס על אשתו שלא תפול ליבם או מטעם אחר כיוצא בו, ואמרינן שמתוך שצהול על מיתתו לא הספיק לגמור כל דבריו ואנן סהדי דכתבו ותנו רצה לומר אלא מתוך פחדו נקצרה לשונו, ע"ש ובטו"ש ע"י קמ"א סעי' י"ז, משא"כ כשמאיימים להרגו ח"ו עד שיתן גט, ופשוט].

ואפילו לפי טעוהם שסמכו עצמן על עיקר הדין שיט אופנים שיכולים לכופ בשוטים והחליטו צנפסם שבעל זה הדין נותן לכופו, מ"מ פשוט דאפילו צ"ד שכופה לגרש יש לו דינים ואופנים, ובכל מקום שדין איש מישראל ישנם תילי תילין הלכות איך להתנהג, ומאי ס"ד שבכאן כיון שכתוב צ"ע דכופין אותו כבר הותרה הרצועה וניתן תורת כל אחד צידו וכל המרבה הרי זה משוצת, אמתה.

ופשוט צעייני דזומן הסמוכין שהיו כופין צשוטין היה מעשה הכפיה לפני הב"ד ולא צרחוצות העיר, ולכן אפילו פסקו חיזה צ"ד שהוא מן אותן שכופין להוציא ואפי' צשוטין, מ"מ היו צריכין הב"ד לזוות לצעלי זרוע אלו להציאו לצ"ד ולכופו צפניהם כדת של תורה, והאיך הרהיבו עוז צנפסם להחיר להכות אדם מישראל צמכות רחצ צלי להציאו לפני צ"ד זה שפסקו עליו שחייבים להכותו כדכתיב אשר תשים לפניהם, ומי זה שהחיר דמם של ישראל לשופכם צשוק כדם צהמה, ונקלה אחיך לעיניך.

וממה נפשך, אם היה מעשה הכפיה ואלימות הזה על פי הב"ד לא יפה עשו, שהיו להם לזוות עליהם להציא האיט לצ"ד ושם יכופו אותו לעיניהם, אחר שימרו צו שיכופו אותו תיכף ומיד אם יעמוד צסירוצו, ואם לא היה מטעם הב"ד אלא מעשה אלימות צעלמא של פוחזים וריקים א"כ פשיטא דלא שייך צזה שליחותייהו קעצדיקו, ואין הגט גט.

עוד רגע אדבר לפי מה שידוע ופשוט דלהכות אדם הוא נגד חוקי המדינה, ואם ימצאו מי הם שהכו אותו ענוש יענשו המכה והמסייעים לו צעונשים חמורים ציותר, ואפילו

אומרים לך וכופין אותו על כך הוי גט, וכתב הרמ"ה דוקא צזה הלשון אצל אם עכו"ם כופין אותו ואומרים לו תן גט אע"פ שישראל אומר להם לכופו פסול, ולא נהירא לא"א הרה"ש ז"ל דכיון שישראל אומר להם לכופו אפי' אם העכו"ם אומרין ליתן גט כשר ע"כ.

ונראה דהרה"ש לשיטתיה, דהרמ"ה ס"ל דוקא כשאומר צפירוש אני עושה על דעת צ"ד, ודעת הרה"ש דעכו"ם מה שאומרים ליה צתוך כדי ציצור הוא עושה על שם ישראל ממש, וא"כ אפילו אם אומר סתם תן גט כיון דהישראל עומד על צציו ומצוה לכופ סתמא נמי הוי כאילו אומר עשה מה שישראל מצוך דצאופן אחר לא מהני כלל, והרמ"ה ס"ל דאפי' צפני ישראל לא מהני לומר תן גט ד"ל דאדעתא דנפשיה קעציד וז"ל עשה מה שישראל אומרים לך. ועי' רה"ש שם דרצינו צרוך דס"ל צצבר דצרגע הוא עושה ודאי יעשה אדעתא דהישראל מה שיאמר לו מ"מ נסתפק רצינו צרוך אם צריך להוציא צשפתיו שהוא מעצדו לשמה ע"ש, ולפ"ז א"ש מאוד דעת הרמ"ה ודו"ק.

והשתא נצא לנידון דידן, צאדם שעמד צשוק וצאו אנשים מחופשין כמלאכי חבלה שלא יכירו אותם, וקשרו את ידיו בצבלים וגם קשרו עיניו שלא יוכל לראות אנה מוליכים אותו, וטרם כל שיח היכו אותו מכות רצת, ורק אח"כ נתוודע לו שרוצין ממנו גט, ולא חלי ולא מרגיש לא צ"ד ולא כלום, וכ"ש שאין אומרים לו שם הקופר ושם העדים או שם הב"ד שצו לכופו, והמתצלים מכים צו צלי הרף ואומרים גרש אשתך או נהרוג אותך, עד שמכף רגל ועד ראשו נתמלא פלעים ופניו נפחו צסימנים שחורים על כל גופו וסצציו עיניו וכמעט לא ניכר מי הוא, וכך כופין אותו לומר רוצה אני, והוא רואה את עצמו עומד על סף המות ממש, ובעל כרחו יענה אחריהם ואומר להם מה שהם רוצים.

הנה צעוצדא כזה פשיטא שאין הגט גט מכמה טעמים וצדדים, ועיקר הרהשון הוא שצריך שיצאו שניהם הצעל ואשתו לפני שלשה דיינים ולדון ציניהם צד"ת, ואחר שמיעת הטענות אם יראו צ"ד שהדין עם האשה וע"פ דין חייב הוא לגרשה וגם מצוה לכופו מטעמים שנראה להם, או מודיעין לו הפסק דין שחייב לגרש, וגם מתרין צו שאם לא יציית יכופו אותו, ואז אם עומד צסירוצו מותר לכופו כפי שורת הדין. אצל צנ"ד שלא התקיים ד"ת צין האיט ואשתו, כה"ג א"א לכופו, ואם כפוי וגייר הגט פסול וצטל כמבואר צרמצ"ם ובכל הפוסקים דאם כפו אותו שלא מן הדין הגט צטל אפי' אמר רוצה אני.

ובאמור לעיל הרי אף אם יהיה איש זה מאלו שכופין אותו להוציא ואפילו בשוטים, מ"מ עליו לדעת

מכדי צטילה לשכור מחצלים לעשות מעשה הכפיה וההכאה, גם מטעם זה הגט בטל. דהנה ידוע מה שהרעישו הרמב"ם והרע"ב צפיה"מ פ"ד דזכורות על מקדרי הגט שלוקחים שכר שהוא בכלל הנוטל שכר לדון דיניו בטלים, והביאו המחבר בא"ע בקדר הגט סעיף ד' וז"ל הר"ר עובדיה בפירוש המשנה בפרק ד' דזכורות קרא חגר על הרצנים מקדרי הגט הנוטלים יותר מכדי שכר בטלה, והרמ"א בהגה כתב ע"ז ולא נהגו כמותו, גם טעמו אינו כלום כי הוא מדמה דבר זה למה שאמרו הנוטל שכר לדון דיניו בטלין, ואינו ראייה כי קדור הגט אינו דין אלא למוד בעלמא ע"כ, והנה עד כאן לא נחלק עליהם הרמ"א לקדר גט בשכר מפני שאינו דין אלא לימוד בעלמא, אבל גט מעושה ודאי הו"ד דין, ובעי מומחין, ואין דמעשין אגיטא שליחותיהו דקמאי עבדין, וכיון שכן אגט מעושה ודאי אסור לטול שכר יותר מכדי צטילה, והנוטל שכר לגט מעושה הגט בטל. וכן אם העדים קבלו שכר הרצה להעיד אין עדותן עדות, וזה אפילו בגט שאינו מעושה כמ"ש בס"י ק"ל סכ"א וצח"מ סי' ל"ד סעיף י"ח. והגם שכבר חפשו האחרונים לחפש המיריס בהתנה על השכר מקודם וכיו"ב, עי' חו"מ סי' ט' ס"ה ובסמ"ע ובפ"ת שם, מ"מ לא שייך בנ"ד שמעולם לא קיבלם עליו לדנו ולכופו, וכמ"ש בהדיא בנז"י תניינא חו"מ סי' א', וכיון שלא קיבלם עליו לדון דינו וצין אשתו א"כ מה שפסקו הדין שחייב לגרש בטלין ומצוטלין. ועי' מ"ש בנז"י תניינא אה"ע סי' קי"ד ליישב סתירת הרמ"א הנ"ל, וע"ע טו"ז בקדר הגט שם סק"ב.

וְגַם שהם עוזרים על רשע למה תכה רעך, ואף אם הצ"ד בעצמן לא היכו אלא שכרו מחצלים הנה ידוע דעת כמה אחרונים דהיכא דהשליח מקבל שכר אמרינן יש שליח לדבר עזירה, וכבר פי' בזה בפי' בלק (כ"ב פסוק ב') אם לקרוא לך באו האנשים, ופרש"י אם הקריאה שלך וסבור אתה ליטול עליה שכר קום לך אחס, וז"ב דאטו בשביל שכר מותר וצח"ס אסור, אלא דהטענה היה האין אתה הולך לקוב את ישראל, והשיב בלק בן יפפור שלח אלי והריני שלוחו, ויאמר לו אלקים לא תלך עמם לא תאור את העם כי אתה המקלל, כי אין שליח לדב"ע, אבל כשצאו שנית והצטיחו לו מלא ציחו כסף וזהו אז כבר היה שליח בשכר, ובשליח בשכר יש שליח לדבר עזירה והמעשה תתייחס להמשלתו, וז"ש אם הקריאה שלך ורוצה אתה לקבל שכר קום לך אחס דכה"ג יש שליח לד"ע. ונמצא שהצ"ד הן הם העוזרים על הללו דלא יוסוף להכותו מכה רצה (דברים כ"ה ג'), וארור מכה רעהו בקמת (שם כ"ו כ"ד), ורשע למה תכה רעך (שמות ב' י"ג), ואפי' אם יטענו שגם הבעל רשע בזה שהוא מעגן את אשתו, מ"מ

היה דין של כופין בשוטין שיך מדינא אפ"ה היה אסור במדינה זו לעשות כן לחבטו, ואם הדין נותן לכופו אזי יכופוהו באופנים אחרים, וכעין זה כתבו כמה אחרונים לגבי חרמות במקום שהממשלה גורה שלא להחרים (עיין ברמ"א ח"מ סי' א' וסי' כ"ו). וממילא אם כופין ומכין באכזריות רצה ברחובות ומכניסין את עצמן בסכנה לחילול השם להיות ככל הגוים צית ישראל ח"ו ליכא מנזה לשמוע להם.

וְיָמָה די שטוענים להתיר הכפיה היות שקיבל מעות על נתינת הגט, וממילא כבר נתרצה ליתן הגט ואם חזר בו אז יכולין הצ"ד לכופו, דכיון שקיבל מעות אין זה גדר של כפיה אלא הוא כופה עצמו שקיבל הכסף, לפענ"ד פשוט דזה אינו, חדא לפי שהכסף שקיבל לא היה בשביל הגט, אלא שזה היה כסף שלו שהיה גיסו חייב לו כפי שיצא הפס"ד מפי צ"ד של צית יוסף (נאווארדאק) פה בצרוקלין שחייב גיסו לשלם לו החוב ההוא והגיס לא רצה לקיים פסק ולהחזיר לו החוב שחייב לו רק בתנאי שיגרש את אשתו (שהיא אחותו) והוא קיבל את המעות על ידי הרה"ש ר' נפתלי האלבערשטאם מבאבוב שליט"א שהיה השליש, אך הכסף הזה שלו הוא, ואין ציד הגיס להתנות תנאי בממון שחייב לו מן הדין.

וְעוֹד דאפילו היה אמת שקיבל מעות בשביל נתינת הגט ולאחר שקבל המעות סירב שוב ליתן גט ואנסוהו לגרש עדיין לא אמרינן בשביל זה שנתרצה והגט בטל, עיין שו"ע א"ע סי' קל"ד ס"ח אנסוהו וכו' ואם לא היה חייב לגרשה מן הדין אפילו ריח הגט אין בו ולא נפסלה מן ההנהגה, ואפילו אם קיבל מעות על נתינת הגט לא אמרינן משום זה נתרצה ע"כ. גם בערוה"ש שם ס"ו הביא דברי רבינו הרמ"א וז"ל דאפילו קיבל מעות על נתינת הגט לא אמרינן משום זה נתרצה דבגט לא אמרינן כן, דאין זה מילתא דממונא שיתרצה בעד ממון ולכן אם רק ידענו באונסו או אף שלא ידענו באונסו רק ידוע לנו שהוא אנוס אף שלא מסר מודעא וקיבל דמים מ"מ אינו גט עד שיאמר אחר סילוק האונס ממנו שהוא נותן הגט ברצון ע"ש. ובסעיף ל"ג הוסיף ידו שנית וכתב ומ"מ לענין דינא נ"ל דכן הוא, דאם המסירת מודעא היתה בדררא דממונא או שהאונס היה מנד דררא דממונא בודאי כל שנתנו לו מעות אמרינן שנתרצה, אבל אם היה אונס הגוף ולא סילקו האונס ממנו בודאי לא מהני נתינת ממון, ואפילו אומר שנתרצה בעד הממון כל זמן שהאונס עדיין עליו וכו' ע"ש. ועי' מש"כ בשו"ת משגי"ה ח"ו סי' רס"ג.

וְנִרְאָה לדון עוד, ואם אינו נוגע לנ"ד אזי יהיו דברי אלה ללמד למקו"א, שאם אנשי הצ"ד קיבלו שכר יותר

הא גם אלל רשע איתיה להאי לאו דלא יוסף כנ"ל, וע"ז נאמר רשע למה תכה רעך, רשע כמותך.

ועב"פ כיון דכפיה לכו"ע הוי דין, ולולי מה שהיו משלמים להם צמיטב לא היו ממחרים לנאת להיות נטפלים למנוה רצה זו לכוף הצעל להוציא אשתו מכבלי העיגון כביכול ולהכותו מכה רצה, ורק על סמך אותו הכסף שעיניהם תלויות בו הם עושים כך, א"כ אין זה מעשה צית דין כי אם שהדיינים מצאו כר להרוויח כסף ככל משא ומתן, וצכה"ג לכו"ע הוי בכלל הנוטל שטר לדון שדיניו בטלים.

בל זה כתבתי להוכיח שהגט בטל אפילו אי סמכו על השיטות שיש לכוף אפי' בשוטיין, אך כבר כתב הלבוש סוף סי' קל"ד שכתב שאין כופין עכשיו שום איש לגרש את אשתו (וע"ע שם סי' קנ"ד סי'), וזלתי חדשים מקרוב באו שהתחילו הצתי משפט ושופטיהם צסויע של כמה מהרסי הדת מזרע היהודים, ונלוו אליהם גם איזה תלמידים קלי הדעת שלא הגיעו להוראה ולא שמשו ת"ח להמיר את האסור ולאסור אנשים בצית האסורים ע"י חוק המדינה שנפקק ע"י כל גדולי הדור שגט הניתן באופן זה שעושים הם הוא גט מעושה. וע"ע במשנ"ה ח"ד סי' סי' קי"ז-קכ"ז סי' קל"א וסי' קל"ז ועוד מה שכתבתי עוד צזה.

ורתו לפמ"ש רב יוסף לאצ"י אכן שליחותייהו קעצדיין מידי דהוה אהודאות והלואות, ופרש"י מידי דהוה אדיני ממונות דהלואות דעצדיין שליחותייהו כדאמרינן בסנהדרין, והנה צדיני ממונות קיי"ל דצ"ד עושין דין ומנדין ומחרימין וכופין ללוה לשלם בכל אופן שאפשר לצ"ד, ובשו"ע סי' חו"מ סי' צ"ז סט"ו צהגיע זמן הפרעון וידוע שיש לו ללוה לשלם ואינו רוצה לשלם מכין אותו עד שתצא נפשו, וכ"ה צסי' ע"ג ס"ה באין חולק, וכן ציו"ד סי' קס"א ס"ה לענין רצית קצו"ה, ועכ"ז מעולם לא שמענו שכופין צדיני ממונות בשוטיין, הגם דצבור זרוע רשע גם צדיני ממונות כתיב, וצבור שלמעשה המנהג למנוע מלכוף בשוטיין הגם דשליחותייהו קא עבדינן, וא"כ ה"נ צכפיה לגיטיין, ומי יהין לשנות קבלת אצותינו ורבותינו הראשונים והאחרונים וזה"ה, חזי צרור.

ולפני זמן ציקרתי אלל ידידי הגאון הגדול הגרי"ש אלישיב שליט"א ומאד חרה לו על המעשים ששמע שכופין פה צני ישראל על ידי הכאה, ואמר לי ששלח אזהרה חמורה לאותם שהי' להם יד צכפיה כזה, ופשוט שהגט פסול וצטל.

גם מעשה הכפיה עגמה יוכיח שהגט בטל, דהצצר צרור שמה שעשו הני אינשי דלא מעלי אין זה דומה כלל לכפיה בשוטים, שהכפיה שאמרו חו"ל לא על דרך זה כיוונו, שהכפיה שאמרו חו"ל אינו צככנת חייו עד שתצא נפשו, וגם

אינו ע"י אלימות כמו שעשו הם, וממילא כמו מי שאין הדין נותן לכופו וכפאוהו שאין הגט גט, ה"ה מי שהדין נותן לכופו אלא שלא כפוהו כדת ה"נ שאין הגט גט, שאין צוה שליחותייהו דקמאי עצדיין מפני שלא אמרו לכוף על דרך זה, ולא יפה כח השליח מן המשלת, ושליח ששינה כלשהו בשליחותו השליחות צטילה (עי' קדושין נ"ט ע"א כ"ש צוה), והעיקר שכל שהכפיה הוא שלא כדת שוב לא שייך צגט זה מנוה לשמוע צברי חכמים, וממילא אין אמירתו רוצה אני נחשב לכלום ואין הגט גט. ואין צריך לומר אם זילפו עליו מיני זילוף שמשפטשים את המות, דנמצא שלא היה צדעה צלוה כלל, ולא צדעת יצבר, ואיך יוכל לגרש צאותה שעה. וכיון שההכאות הגיעו עד צלתי הכרה, ופשוט אם מי שהוא צלתי הכרה אין דעתו דעת כלל ושם לא היו רופאים לקצוע מחי נכנסו צמצב של צלתי הכרה, ואם הסכימו לכתוב קודם שנכנסו למצב של צלתי הכרה למה הכו אותם יותר וצ"ל שלא הסכימו עד שנעשו צלתי הכרה א"כ אין כאן אמירה אפילו אמרו מה שאמרו, איצרא דאפילו אמר רוצה אני ואמר לסופר ולעדים כתבו ותנו ושוב נכנס למצב צלתי הכרה ואפי' חזר ונתרפא עיין תוס' גיטין דף ע' ע"ב צ ד"ה התם וכו' וצגט שכ"מ אומר ר"י ודו"ק היטיב מה דינו צוה. וצש"ע א"ע סי' קכ"א ס"א-ס"ב היה צרי צשעה שצוה לכותבו ואח"כ אחזו החולי אין כותבין אותו צעודו צחליו ואם כתבוהו ונתנוהו קודם שיצירא אם הוא חולי דסמיך צידן הרי זה פסול ואם לאו אינו גט, וא"כ צדידן גמי אפי' אמר קודם כשעדיין הי' שפוי וכתבו כשנפל צצלתי הכרה הגט אינו גט דהא לאו סמי' צידן לכ"ע, וזה אפי' הי' כפיה צדין ולפני צ"ד כשר צזמן שהיו כופין צדין וכ"ש צכה"ג דהי' הכל צצהילות ולא השגיחו על כל אלה.

ובהיותי צוה ראיתי רבים מעמי הארץ תמהין על זה למה החמירו כ"כ שלא לכוף הצעל לגרש בשוטיין היכא דהאשה אינה רוצה צו, הרי שקדו חכמים צתקנת צנות ישראל והרצה הקילו כדי שלא תהיה האשה עגונה עולמית, ואפי' צמה שאמרה חורה אין צבר צצעררה פחות משנים הקילו והאמינו לאשה ואפי' עבד ועד מפי עד ועכו"ם מסית לפי תומו שאמרו מת צעלה ותנשא (יצמות קי"ד ע"ב וטוש"ע א"ע סי' י"ז), וא"כ ה"נ יש לכוף הצעל הצעל לגרש להמיר האשה כשאינו רוצה צו.

איברא דהצצר מפורש צשו"ת מהרי"ק שורש ל"א אחרי שהארץ צנידון קדושי קטנה שלא לדעת אציה, חו"ל ואם יאמר האומר דמשום עיגונא ניקל עליה, אדרכה משום חומרא דא"א יש להחמיר עליה, דפשיטא דלנו צעניותינו אין לנו להקל משום עיגונא אלא צמקום שהקילו חכמים, כגון

זכות האיש לגרש גדול משל האשה

ומפורש הוא בגמ' גיטין (מ"ט ע"ג) אמר ר"ש מפני מה אמרו כתובת אשה ציבורית וכו' דבר אחר אשה יוצאה לרצונה ושלל לרצונה והאיש אינו מוציאה אלא לרצונו, מאי דבר אחר וכי תימא כי היכי דכי מפיק לה איהו תקינו לה רצון כתובה מיניה כי נפקא איהי מיניה נמי ליתקני ליה רצון כתובה מיניה ת"ש אשה יוצאה לרצונה ושלל לרצונה והאיש אינו מוציא אלא לרצונו אפשר דמשהי לה בגיטא, ופרש"י אפשר דמשהי לה ולא יהיב לה גיטא וכיון דלא אשהי מדעמיה גירשה ע"כ ועיין מהר"ם שי"ף. ומצואר דאי משהי לה ליכא משום עגונא, דאל"כ מה זה דקאמר אפשר דמשהי לה בגיטא, הא אסור להשהותה, שהוא מעגנה בכך וחייב להוציאה, ואכתי יתקנו לו כתובה במקום שזעל כרחו הוא מוציאה, אלא ע"כ דהיכא דאיכא מנזה לגרשה שפיר אכל היכא דנפקא איהי מיניה אינו חייב לגרשה.

וזוה לשון הרשב"א בתשובה (ח"א סי' תקע"ג), צמא שהסתפקתם צמא שאמרה מאיס עלי וכו' ויראה מדבריהם כי זה הדין פשוט צעניכס שכופין אותו מדאמימר, ואין הדין נראה כן צענינו ולא כך קבלנו מרבתינו, לפי שאין האיש מוציא אלא ברצונו וזלתי אותם הרשומים צפ' המדיר (דף ע"ו) שכופין אותו להוציא, והרא"י מדאמינן צריש פ' הניזקין (מ"ט ע"א) כי היכי דכי מפיק לה איהו תקינו לה כתובה מיניה כי מפקא איהו תקינו ליה כתובה מיניה, ופרקינן האשה יוצאה לרצונה ושלל לרצונה והאיש אינו מוציא אלא ברצונו איפשר דמשהי לה בגט, ואם איתא כל אשה יוצאה לרצונה ותתן טעם לדבריה משום דמאיס עליה, ע"ש צארכות. וכן פסקו רוב הראשונים וצ"ע רס"י ע"ו שאין האיש מוציא אלא לרצונו אפילו באומרת מאיס עלי וזלתי אותם הרשומים צפ' המדיר שכופין אותו להוציא.

ובבר רמז הרמ"א (אהע"ז סוס"י קי"ז) לתשו' הרא"ש (כלל מ"ג דין א') דלא עדיפא כח האשה מכח האיש, אך כי ראה רגמ"ה הדור פרוץ ומזולזל צבנות ישראל צוריקת גט, תיקן להשוות כח האשה לכח האיש כמו שהאיש אינו מוציא אלא לרצונו כך האשה אינה מתגרשת אלא לרצונה, וצימני הגמ' אם אירע מום זה באשה זעלה היה מגרשה ומתחייב לה כתובה וכו' ועתה שתיקן ר"ג שאין לגרשה צע"כ אך יתכן שיתחייב לה שאר כקות ועונה, א"כ יפה כח האשה הרבה מכח האיש, דאילו נולד מום זה באיש אין אנו אומרים יכפוה להיות אכלה אלא כופין אותו להוציא ויתן כתובה ואם נולד באשה יכפוהו להיות אכלה ולפרנסה ע"ש. ועיין נוב"י תנינא אה"ע סי' ק"ד, ובשו"ת ד"ם למרן ז"ל (אה"ע ח"א סי' נ"א) החליט דלא כנוצ"י והציא כן גם צסם תומת ישרים

צעדות אשה, שהם היו צידם כח להקל או משום דכל המקדש וכו' כמו שכתב הרשב"א, או משום דיש כח ציד חכמים לעקור דבר מן התורה, ואפי' לרצא דפליג אדרב חסדא ואומר דאין מתנין לעקור דבר מה"ת (צפ' האשה דף פ"ט) מודה רבא צהא משום שהדבר ראוי להאמין וכו', ואף גם זאת אי לאו טעמא דמתוך חומר שהחמרת צה בצופה הקלת עליה בתחלתה לא היינו מתירים משום עיגונה וכו' ופריך לא לחמיר ולא ליקל ומשני דמשום עיגונא אקילו, משמע צהדיח דאי לאו טעמא דחומר לא היו מקילין צשציל עיגונא וכו', וא"כ פשוט דאין לנו לילך אחר המיקל צזה. ועוד דאדרבה צכל מקום שהדבר תלוי צספק ואפי' צעדות אשה הלכו צו חכמים להחמיר, כגון שנפל למים שאין להם סוף דאשתו אסורה ונשארה זו עגונה כל ימיה וכהנה רבות ואע"ג דרובם מתים וכו', ועוד ראייה מפ' האשה שלום (דף קט"ו) דאיציעיא לן ע"א צמלחמה מהו ולא איפשר דאפק ר"ח וראצ"ן לחומר דספיקא דאורייתא הוא, ולא אמר דמדחזינן דאקילו צזה רצנן משום עיגונא אף אכן ניזיל לקולא דהיכא דאיתמר איתמר היכא דלא איתמר לא איתמר כדפי' לעיל הטעם עכ"ל.

ועוד אני אומר צנ"ד דטענת עגונה שייך היכא שנתהוה סיבה שעל ידה תתעגן האשה או הצעל, אבל היכא דהאשה רוצה להתגרש מצעלה צעל כרחו אין זה גדר של עגונה, דעגונה היא אשה שצעלה נעלם ממנה או שאר ספיקות שאוסרתה, אבל כאן יש לה צעל רק שהיא מורדת צו וצוגדת צצעלה שיש לה, ולמה נקראת זו עגונה, ו"פ. ועי' צשו"ע א"ע סי' י"ז ס"צ הג"ה וי"א עוד דצזה"ז דנפישו חונפא ופריצותא אינה נאמנת, ויש להאריך.

ובשלהדי נדרים (ז' ע"ב) צראשונה היו אומרים שלש נשים יוצאות ונותלות כתובה האומרת טמאה אני לך שמים ציני וצינך ונותלה אני מן היהודים, חזרו לומר שלא תהא אשה נותנת עיניה צאחר ומקלקלת על צעלה, האומרת טמאה אני לך תציא ראייה לדבריה, הרי כי חכמינו הקדושים ראו צזה משום תקנת המשפחה צישראל שלא להאמין לה שנטמאת וצעל כרחא תשאיר עם צעלה, ויראו הנשים שאין כופין צעליהן לגרש אפילו אמרה טמאה אני לך ושזב לא יתנו עיניהם צאחר, ואפילו לכשרה צצנשים לא האמינוה והתירוה לדור עם צעלה משום לא פלוג כדי שלא תהא אשה נותנת עיניה צאחר ותרצה להפקיע עצמה מתחת צעלה, וזה היה מפני תיקון המשפחה, והם אומרים להיפוך שיש לכוף את הצעל להוציאה אפילו כשדענו מפורש שנתנה עיניה צאחר מ"מ כיון שמתאסה צצעלה ואינו חפינה צו למה נכריחנה ליצב תחתיו, וע"ז קורין להציל מעיגון ח"ו.

וכ"ה צרדצ"ו, וצשו"ת מהרש"ם (ח"ו סי' קנ"ט) כתב ג"כ דכולם הסכימו להלכה שאין שום סכרה להעדיף כח האשה מכח האיש [שהוא לא יוכל לגרשה מתי שירצה, והיא יכולה לתבוע גט מתי שתרצה].

ד"ה הרא"ש בתשו' צדין אמרה מאיס עלי (כלל מ"ג סי' ח) ועוד אני אומר שהגאונים שתקנו תקנה זו תקנה לפי הדור הוא שהיה נראה להם לפי צורך השעה צבציל צנות ישראל, והאידנא נראה הענין להפך, צנות ישראל צדור הזה שחלוציות הן, אם תוכל האשה להפקיע את עצמה מתחת צעלה צאמרה לא צעינא ליה לא הנחת צת לצברהם אצינו יושבת תחת צעלה ויתנו עיניהם צאחר וימרדו צבעליהם, על כן טוב להרחיק הכפייה, ויותר התימה על הרמז"ם ז"ל שכתב אם אמרה מאסתיהו ואיני יכולה להצטל לו מדעתי כופין אותי לפי שעתו שאינה כשצויה שצבעל לשנוי לה, ומה נחית טעם לכוף האיש לגרש ולהתיר אשת איש, לא תצטל לו ותוצרר חלמנות חיות כל ימייה הלא אינה מצוה על פ"ו, וצבציל שהיא הולכת אחרי שרירות לבה ונתנה עיניה צאחר וחפנה צו יותר מצטל נעוריה נשלים מאותה וכוף האיש שהוא אוהב אשת נעוריו שיגרשנה, חלילה וחס לשום דיין לדון כן, ורצינו מאיר ז"ל צעסקי מורדת צענין הממון היה דן צדינא דמתציבתא שיתנו לאשה כל מה שהכניסה אצל לא היה כופה לגרשה, וקודם שיחזירו לה מה שהכניסה היה מצוה להחריס אם שום אדם השיא עצה זו כדי להוציא מיד צעלה מה שהכניסה לו, וכשהיה נראה שהיה ערמה צדצר לא היה מצוה להחזיר אפילו מה שהכניסה לו ולא היה דן כלל דין דמאיס עלי וכו' ע"כ.

מהתערבות פסולים זכרם ישראל, ולא עוד אלא שצמקום להציל אותה מחשש וצער עיגון הכניסו אותה צספק או ודאי ציסור אשת איש וצנים ממוזים לה ולצנייה עד עולם ומה הועילו לה צגט כזה אדרבה צמקום להועיל הזיקו לה ולא רק לה אלא גם לכלל ישראל, ופשוט צצער עיגון כל ימייה איננו שיה לצער ציסור א"א וצנים ממוזים ר"ל והצער של הממוזים כל ימייהם. ואל יחשוב כי ח"ו אין אכחנו מרגישים ומשתתפים צצערן של הנשים אשר יושצין צעיגון, אצל הרחמנות שלנו צנוי' על רחמנות של המשפחה כולה, האשה והילדים והצטל ואחריות לכלל ישראל, והעיקר רחמנות של תורה, וכל מקום שהתורה חסה גם עלינו לרחם והתורה מחילתה גמ"ח וקופה גמ"ח.

סוף דבר הכל נשמע כיון שכפיה הנעשית שלא כדין וגט הנעשה שלא לרצון הצעל, הגט צטל והצב עליה הוא צאיסור א"א, ומצוה להזהיר לכל אדם שלא ישא אשה זו עד שמתגרש צגט כשר, והנשוא אותה הוא צאיסור אשת איש רח"ל, ואם הוליד צנים ממונה הם ממוזים או ספק ממוזים, שומר נפשו ירחק מזה ושארית ישראל לא יעשו עולה.

הכ"ד המצפה לרחמי שמים מרובים אסקופה הנדרסת בפני לומדי התורה לשמה בלב ונפש,

מגשה הקמן

סימן פ

נאסר בבית האסורים עד שיתן גט

ז' לחודש הגאולה התשנ"ח ברוקלין נ"י יצו"א מע"כ ידידי הרב הגאון ור"ח עוסק בצ"צ כש"ת וכו'.

אחדשבת"ד וכו', על דבר הגט אשר נמסר ע"י הצעל צצית האסורים צכפייה אחרי אשר הושיבוהו שם ע"י מסירת אשתו נגדו צערכאות, והצטל צוות צפני עדים שהוא מוסר מודעא על הגט שכופין אותו לגרש ע"י עש"ג והוא אינו רוצה לגרש, והשצתי שאין ספק שגט שניתן כה"ג הגט פסול וצטל מה"ת, וה' היה צצטרו צזכות אצותיו שלא נכשל צצידור הגט שמה. ונראה שהוא ק"ו ממ"ש הרדצ"ו ז"ל צתשונה ח"ו סי' צ' אלפי"ם צ"ה עיין עליו והצאתי מקצת לשונו צספרי שו"ת משנה"ח ח"ט סי' ש"י וצחי"ד סי' קצ"ג וסי' קצ"ו וכדאי להציא עוד מראי מקומות לזה.

הנה המהרי"ק צשורש ס"ג כתב, ועל הגט אשר מתחילה נאסר הצטל צצית הסוהר כדי שיגרש ולצטוף הותר ממאסרו וגרש צצטול מודעות צאנו למחלוקת שני גדולי הדור, והמחלוקת היה אי נקרא חונס מה שחושש שיאכסוהו שנית צבראשונה וא"כ הוי גט מעושה שגירש מפני פחדו שיאסרוהו

ואם הנשים שצדורו של רצינו הרא"ש ז"ל קרא עליהן שחלוציות הן, ולא צצבצילם תקנו הגאונים תקנה לכוף את הצעל להוציאה, מה נאמר צאשה זו צצשצט נפש מוסרת את צעלה וחמיה צערכאות, וגם את הצ"ד שפסקו לפי דעתה הנפקדת שלא כרצונה שלחה להם לו הזמנה להופיע צפני הערכאות, ועדיין עומדת צמרדה ומחוקת צכסף צעלה שקצלה ע"י ערכאות שע"פ ד"ת אין מגיע לה, הדצר פשוט כשמש צצהרים שמותר לעכצ את גיטה.

ודרך צדיחותא אמרתי שהם מפרשים המשנה האשה נקנית צשלש דרכים וקונה את עצמה צשתי דרכים צגט וצמיתת הצעל, והם מפרשים צגט שיגרש או צמיתת הצעל שאם לא יתן גט יכריחוהו צמאסר ועוד עינויים עד שיקיימו צו צמיתת הצעל ח"ו.

והגם כי הני אינשי או רצנים צעלי רחמנים טוענים שחששו על עיגון של אשה זו וחכמים חששו על תקנות עגונות ולכן עצרו על רשע למה תכה רעך, אצל שכחו הני רצנים

ממנו לגמרי דאז אי"צ לחשוש שמפחד שיחודש עליו האונס, אבל כל זמן שהסבה ראשונה קיימת שעדיין הם מפחדים אותו באונס מאסר הוא אנוס.

וע"ע בשו"ת אמרי נועם (להגאון אב"ד סאנטוב) אה"ע סי' ל"ב כתב וז"ל, מה שפלפל בדברי מהרי"ק וכו', ועוד דמהרי"ק מיידי שגירש שלא מחמת הפחדה וגיוס, אבל אם הפחדו שיחדש עליו האונס נראה דלכו"ע חשוב אונס, לא מביעיא לדעת הפוסקים דהפחדה וגיוס חשוב אונס, אלא אפי' למהרי"ק וש"פ דהפחדה וגיוס לא חשוב אונס היינו אם עדיין לא אנסוהו בכלום, משא"כ אם כבר אנסוהו צוה האונס ואח"כ מפחדו שיחדש עליו וסמ"י צידו לכו"ע הפחדה מילתא הוא, כמפורש סברא זו בקונטרס מודעה למהרח"ש אות ט"ו, ועי' מל"מ פ"י ממכירה [ה"ד] עכ"ל. ולפי דבריו אף למ"ד דהפחדה לאו מילתא מ"מ אם הוסיפוהו צבית האסורים והוסיפוהו משם ע"מ שיגרש ואם לאו יאסרוהו שנית לכו"ע הפחדה זו מילתא היא ואנוס הוא. וזה דברי מהרי"ק ז"ל. וכן מפורש בתשו' הרדב"ז (ח"ה סי' ז' אלפים ז"ה) הוצא בפתחי תשובה אה"ע סי' קל"ד ס"ק ט"ו והבאחינו בחי"ד סי' קכ"ג ומסמ תדרשנו.

וראה בשו"ת שמן רוקח החדשות מהדו' תליתאי סי' ז' באיש אחד מאנטוב שעזב את אשתו מחמת פחד רעקרוטין בחיילים, וזא רב אחד וכפה אותו ליתן גט, וכתב השמן רוקח איז לאזויס שכך שומעות ואזי לדור שכך עלתה צימיו, והגט הזה הוא פסול מה"מ ואשה הזאת עדיין היא א"א, והעתיק לשון הרמב"ן בתשו' המיוחסות סי' קל"ח שכתב וכלל זה מסור צדינו שאין כופין לגרש אלא אלו בלבד השנויים במשנה פ' המדיר והאומר איני זן ואיני מפרנס כדעת ר"ת ז"ל וכו', אבל במקום אחר כלל לא, אלא שיש מקומות שמבקשין ממנו ליתן גט וליתן כתובה ואם לא רצה ליתן גט כופין אותו ליתן כתובה, הרי שסגר עלינו הרמב"ן שלא לכופו רק לאותן שנמנו במשנה, וגם הרא"ש בתשו' כלל מ"ג סי' ג' כתב איני רואה מתוך טענותיהם דברים שראוי לכופו כי אין להוסיף על מה ששנינו בפ' המדיר, ואם כפו להצטל אפי' ציטל כל המודעות כל שניכר האונס לנו הגט צטל ממילא, והציטול אינו מועיל, והבנים ממוזרים, וכמ"ש הריב"ש סי' תפ"ב דכל שידענו שהוא אנוס לא מהני ציטול מודעות, דניהו דמודעא כמאן דליתא דמי, האונס מיהו איכא ובמקומו עומד. והדבר מבואר בתשו' מהרי"ט זאהלון [הג"ל] שהציא תשו' הגאון מהר"ש יפה דאפי' יעשה כל תיקון ציטול המודעות לא מהני, דאין חפץ בכל זה אלא כשלא ניכר האונס, דאמרינן מתוך שחזר וציטל מודעתו נראה שנסתלק אונסו וחזר ומתרה, אבל כשניכר אונסו ניהו דציטול המודעות משוי

שנית, ויש שסברו שאין לחשוש לכך כיון שכבר נסתלק האונס מעליו, וכיון ששוב לא הזכירוהו האונס ולא איימו עליו לא נקרא אנוס ויש לומר דהשתא מרזונו גירש, והכריע מהרי"ק להחמיר, גם כתב שיתכן שהמתירים לא זכה"ג איירי, וכן העתיקו הפוסקים. ומבואר דהמגרש מאונס מאסר הגט פסול.

גם מבואר דכל זה הוא צנססתלק האונס מעליו והותר מכל וכל מן האונס שהיה מרחף עליו ואח"כ גירש צוה נחלקו אי נימא דחושש הוא לאונס הראשון שיחדש עליו, אבל כל שלא נסתלק האונס מעליו לכו"ע הוא גט מעושה, וכ"כ המהרי"ק שם בטר הכי, ואשר שאלת היכא שאנסו לאחד ליתן גט וכו' צמה יודע שנסתלק האונס, נראה לי דודאי עומד הוא בצוקתו הראשונה עד שיתברר לנו שנשתנה הענין, כלומר שאין ציד האנס לאנסו כשתחלה, דאז שוב אין לתלות ולומר מחמת האונס הראשון עשה כיון שנשתנה הענין חשיב כדברים שבלב אם צאנו לתלות ולומר שעוד ירא פן יאנסו פעם אחרת, כיון שסבה הראשונה הלכה לה, ואע"ג דאפשר לומר דעדיין יש כח ציד האנס לאונסו מ"מ כיון שחשש כחו בקצת אין לנו לצדות מלצנו אונס אחר כדי לצטל המעשה הנעשה בפנינו דחשיב כדברים שבלב עכ"ל. וכל זה הוצא בצ"י א"ע סי' קל"ד.

ובשו"ת מהרי"ט ז"ל ח"א סי' מ' ג"כ דן בעובדא שאנסו איש אחד לגרש ונתנוהו צבית הסוהר וקרעו את ההתחייבות שכתבו עליו, והציא דברי מהרי"ק הנ"ל שאם האונס עצמו במקומו עומד מי יהיה גם לצו בהוראה להחיר אשת איש וודאי עומד הוא בצוקתו הראשונה עד שיברר לנו שנשתנה הענין כלומר שאין ציד האנס לאנסו כשתחלה וכו', וצודאי צנידון דידן אע"פ שהלקוהו והוסיפוהו וירצוהו מן הצור וקרעו החו"גיט [ההתחייבות], עוד האונס במקומו עומד כיון שיכול לחצבו כצראשונה עד שיגרש, לפי שדיין העיר התפאר שצוה יפה כחו לעשותו שיתן גט כיון שאמר לו שהיא מצוה רבה ויהיה לו לזכות כמו שצא בשאלה, א"כ האונס בעצמו במקומו עומד, ולא נסתלק אפי' קצתו, כיון שהדיין תקע עצמו על הגירושין, ואע"פ שקרעו החו"גיט מ"מ לא מקרי משש כח האנס במקצת כיון שעיקר הגדול שהיה נתינת הגט במקומו עומד עכ"ל.

ובשו"ת מהרי"ק ז"ל סי' קל"א גם הוא הציא לשון מהרי"ק הנ"ל, וכתב על זה, ועתה דוק היטב אומרו לשון ש"סבה הראשונה הלכה לה" [כלומר לשון המהרי"ק], ובג"ד עלילת החוב הראשון השקרי והחג"ג כדי שיגרש קיימים הם וכו' עכ"ל. ומבואר להדיא דלא מיקרי נסתלק האונס רק כשסבה ראשונה הלכה לה לגמרי, היינו כשפחד האונס הוסר

על הגט, ועיין נחלת שבעה סי' מ"ה סקנ"ט וצסדר הגט א"ע סוס"י קנ"ד).

עב"פ מפורש בשו"ע דמסדר גט השומע שיש מורי הוראות מובהקים המערערים שגט כזה פסול על פי הלכה יש לו לזכר טעם המערערים, וצימינו אין שום מענה והתנלות להשתמט מזה ומילתא זוטתא היא להתקשר לכל רב ע"י הטלפון או לישב עמהם כדרכה של תורה, ומי זה דורנו שיכול לומר שלום עלי נפשי ולסדר גט פטורין לא"א בשעה שיודע שיש גדולי התורה שס"ל דהגט פסול מה"מ, ואף לא לזכר הדברים לפני סיסדר הגט, וזה בלצד מטיל פסול במסדר הגט שפסול הוא לסדר גיטין שלא קיים דין המפורש הנ"ל, ובגמ' קידושין (דף ו') כל שאינו יודע צטיב גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמהם, ופריך אפילו לא שמיע ליה הא דרב הונא אמר שמואל, א"ל אין הכי נמי, ופרש"י לא יהא לו עסק עמהם להיות דין צדצר שמא יתיר אסור ערוה וזהו עיוות שאינו יכול לתקן, ועיין תוס' שם נריכין להודיעו שלא יכשל בה וכו'.

ובעונ"ה קמו וגם נצבו אינשי ללא מעלי שלא הגיעו להוראה שלא שמשו כל זרכס או לא שמשו כלל, פנו עורף לחכמי ישראל האמייתיים ולהמסורת והקבלה האמייתית מדורי דורות והזניחו ההלכה והמנהג הפשוט לחזוב להם צורות חדשות נשצרות עם מים עכורים, וכשמואלין אחיה שיטה אפילו דחווה מתירין אשת איש על סמך זה וצפרט צדין גט מעושה לאנשים שאינם רוצים לגרש נשותיהן כרצונם, ועוד מתפארין צמה שמזכים את הרצים ושיש דין בישראל, ולהתפארות מה זו עושה שמכשילים את הרצים באשת איש החמורה ומרצים ממזרים בישראל, וכבר נווח השמן רוקח ז"ל אוי לאזנים שכך שומעות ואוי לדור שכך עלתה צימיו, אבל לגרש צבית האסורים עצמנו לא הרהיב שום אחד עד שקמו אלו החכמים צעיניהם, או לנו שכך עלתה צימינו. וידוע שפעם כפו הערכאות צגערמאניא את הגאון ר' צבי זצ"ל צצערלין לסדר קידושין שלא כדת, כשצא תחת החופה אמר להסתן אמור הרי את מקודשת לי צצבעת זו כדת הקיסר ויולהעלם ושריו, ונעשה רעש גדול והצבר מפורסם, וה"נ צהני גיטין יש לומר שהצעל יגיד הרי את מגורשת וכו' ומותרת לכל אדם כדת הפרעזידענט ומשרתיו. וע"ע מש"כ צח"ט סי' שי"א, וצחי"ד סי' ר"ס-רס"א.

דברי המצטער בצערן של בני ובנות ישראל ומצפה לנחמתם ולשלום ביתם, ושלום על דיני ישראל, עבד נרצע לאדוני בלב ונפש,

ליה כאילו לא ניכר מודעה מ"מ צגט וצמתנה לא צעי מודעה רק אונסא לחודא סגי לצטל כל המעשיות, כיון דידעינן צאונסו הרי אין צגיטו ומתנתו ממש, וכדכתב הרשב"א צתשו' סי' תקע"ג והריצ"ש סי' תפ"צ והרא"ם צתשובה סי' צ"ג וכו' והם מרצים ממזרים בישראל וכו', עכת"ד הגאון צעל שמן רוקח.

הנה מפורש יולא מידי אצירי הפוסקים שסגרו כולם את הדרך מלכוף להוציא אשה מתחת צעלה, ושגט הניתן ע"י אונס מאסר אינו גט כלל, ואפי' דין העיר המתפאר צעצמו שיפה כחו לכוף הצעל ליתן גט לאשתו ועושהו מפני שאמרו לו שהיא מצוה רבה ויהיה לו לזכות, אעפ"כ הו"ל גט מעושה, ואפילו הוציאהו ממאסרו כל זמן שאנן סהדי שמגרש מפחד האונס שלא יחודש עליו הגט צטל, ואפילו אומר להדיא שרוצה לגרש וציטל לפנינו כל המודעות אינו כלום כיון שאנחנו יודעים שצאונס נתן. וכל זה דיצרו הפוסקים צמי שהיה צמאסר ומפחד שיוציבוהו שנית, אבל צמי שעדיין צבוש צבית האסורים וצו צמקום תוצעין אותו לגרש דהוי כולהו לגריעותא דפשיטא שאין הגט גט ואם תנשא צגט זה הצנים ממזרים גמורים.

ג) ולפנים זאת בישראל לפני נתינת גט היו מדקדקים עליו צכל חומר הדין שהיה עצהיו"ט ומסדר הגט אף שהיה תלמיד חכם לא היה סומך על הוראתו בלצד רק היה מתייעץ עם שאר תלמידי חכמים וצקיאים בהוראה, וכ"ש אם ידעו שיש מי שמפקפק בהגט, היו נדברים עמו לשמוע טענותיו ולראות עם מי הצדק, והלכה פסוקה הוא צשו"ע (סדר הגט סעיף ע"ח) יאמר החכם לכל העומדים טרם ינתן הגט אם יש שום אדם שיודע שום פיסול נגד הגט וירצה לערער צו דבר יאמר אותו קודם שיתן, וכל מי שיודע דבר צריך לאומרו, ועיין קצ נקי אות קע"א אח"כ יש לשלחו אל שאר החשובים שצעיר לדקדק צו אם נכתב כהוגן וכו', וצקצ נקי שם דלא גרע מטרפתא דהוה מכניף ומייתי לכולהו טצחי (סנהדרין דף ז' ע"צ ורש"י חולין דף נ"ב ע"א צשם רבינו הגדול הצה"ג) והם יחקרו צכל מה שצריך צו שלא יצא הדבר לידי פסול כנה"ג סי' ק"כ הגהות צ"י אות מ"ד, ומהדרין כל מה שאפשר להוציא מידי כל הספיקות, ומכלל זה שאם יערער אחד צריך לזכר מה הערעור ואם יש אחיה טעם צערעורו, ורק לאחר שנתנו הגט אם צא אדם וערער או יש חדר"ג שלא לערער על גט שניתן כבר, (ופשוט דגם אז רק שמערער על הגט אבל אם מערער על ענם הנתינה שטעו צדצר משנה ודאי אין זה צכלל, ועיין צתשו' הרמ"א סי' נ"ה צגט שיתן צפראג שלא צפני רצ העיר וכשנודע לו קרא חגר

סימן פא

המגרש מחמת אונס ממון
וברין בפיה מן הצד

(א) בשו"ת אגרות משה א"ע ח"א סי' קל"ז דן בגט שלעזו עליו דהוי גט מעושה מפני שיתן כדי ליפטר מחיוב ממון שחייבוהו הערכאות בעד מזונותיה ואסרוהו במאסר כשלא רצה לשלם, ונתרצית האשה לפטרו מן החוב ולהוציאו ממאסרו באם יתן גט והסכים הצעל ונתן גט, והביא דברי הרשב"ץ (הובא בז"י בא"ע סי' קל"ד) וז"ל ויש אונס אחר אע"פ שהוא אונסא דאחרניי אינו אונס בגופו, כגון שגולה אשתו ממנו ממון ואינה רוצה להחזירו עד שיגרשנה ואינו יכול לכופה דדין להחזירו אליו או מפחידתו להפסידו ממון ולא מסר מודעא, אני מסתפק אי ידוע מילתא דמחמת אותו עישוי גירש הוי גט מעושה, וקרוב אני לומר דכיון דלא מסר מודעא לא הוי גט מעושה ואגב אונסיה גמר ומגרש.

ובתשו"י שם הביא דעת התורת גיטין הובא בפ"ת סי' קל"ד סק"א דסובר בפשיטות דהוי אונס, ומחלק בין היכא כשהאשה הזכירה הגירושין שאמרה שתחזיר לו כספו אם יגרשנה לבין לא הזכירה לו הגירושין כלל והוא מדעתו מגרשה כדי שתחזיר לו הכסף, ודחק הגרמ"פ ז"ל למצוא חילוק בין הזכירה ללא הזכירה, וכתב דלריך לומר דסובר התו"ג דרצון לגרש צשציל הלכת ממנו נמי הוא רצון כיון דחזין דהממון עדיף לו, ולא נחוש דהוא מרמה לומר שמגרשה צרצונו ובאמת לא נתרצה משום שהאשה עדיפה לו, כיון דמצוי באינשי דממון עדיף להו, וכשהתחילה היא בגירושין הוי גט מעושה משום דסובר דכיון שאונס ממון נמי הוי אונס אחרניי נמי דכל מעשיו הוא מנד ציוויה ולא מנד רצון עצמו, ומעשה באונס לא נחשב למעשיו כלל, ויחא קצת בזה מה שמסיק התו"ג וכן מעשים בכל יום שהאשה לפעמים מציירה לצעל בגזילת ממון ומחמת זה מגרשה ואין מי שחש לגט מעושה, שלכאורה לא מוצן כלל דהתם מגרשה בלא חזרת שום ממון וא"כ הוא רק משום שאונסה צשציל זה מגרשה, ואיזו הוכחה היא למחזרת לו הממון שגולה בעד מה שמגרשה, אבל כוונתו הוא להוכיח דמצוי באינשי שאף שצטמס היה רוצה שתהיה אשתו מנד עצמה, מגרשה צשציל הפסק ממון שיש לו צמה שגזלת ממנו, שהממון עדיף לו, ולכן בהתחיל הוא בגירושין אף שהוא להלכת ממנו אין לנו לומר שהוא לרמאות אלא שרוצה באמת לגרשה צשציל הממון שעדיף לו יותר. אך עדיין לא מוצן מה שכתב ואין מי שחש לגט מעושה שזה ודאי לא שייך לחוש כשלא מחזרת לו ממון צשציל הגט, וז"ע בכוונתו עכ"ל.

ולפענ"ד בהורמנותיה דהגאון ז"ל דברי התו"ג מתפרשין כפשוטן, דאשה שגולה ממון מיד צעלה ולא הזכירה שרוצה להתגרש הנה יש לומר שבאמת אין רוצה להתגרש מצעלה כלל, ומה שגולה ממנו זהו מפני שהיא אשה רעה צדעותיה והולכת אחר תאות לבה לאכול ולשתות וללבוש מה שלא מגיע לה מיד צעלה, או אולי מפני שרוצה להנניע כסף לעצמה שמא ימות צעלה ותמות צרעב או שנותנת הכסף למאן דהו, ועכ"פ אין צדעתה להתגרש ממנו, ולכן לא הזכירה לו גירושין לאחר שגולה, וגם הצעל מה שהוא מגרשה אינו צשציל הממון שגולה אלא שאינו רוצה באשה גזלנית, וכמו שאמרו באשה שנתקדשה ע"מ שאין עליה נדרים ויש עליה נדרים שאינו רוצה באשה נדרנית, כן אינו רוצה באשה גזלנית, וכה"ג ודאי מקרי מגרש צרצונו שאין כאן אונס כלל אלא שנמאסת עליו אחרי שנתברר אללו שהיא גזלנית, וכמו כל דבר מאוס שימצא בה כמה"כ והיה אם לא תמצא חן צעיניו וכתב לה ספר כריתות, אבל היכא שגולה מכספו והזכירה גירושין אול לה הטענה שאשה זו גזלנית היא ועל כן מגרשה דלדבריה הוא מרוצה ממנה אלא שהיא רוצה לאת ממנו על כן גולה ממנו כדי להכריחו שיסחררה בגט, וצלי זה לא היה הצעל מגרשה, וע"כ אם יגרשנה עכשיו צשציל הגול שגולה הו"ל אונס, וזה לפענ"ד פשוט בכוונת התו"ג מה שמחלק בין הזכירה גירושין או לא הזכירה.

ובזה יובן מה שכתב התו"ג וכן מעשים בכל יום וכו', שהיה אפשר לחשוב שזה שגולה עשתה כן בכוונה כדי שתמאס עליו וירצה לגרשה וא"כ הוי אונס, והכי מוכח ממה שדייק וכן מעשים בכל יום שאשה לפעמים מציירה לצעל בגזילת ממון וצשאר דברים ומחמת זה מגרש, כלומר שמגרש מחמת שמצערת ליה הן בגזילה והן צשאר דברים ולכן צעל כרחו מגרש והו"ל כעין אונס מחמת העבר, וקמ"ל דאע"כ לא הוי גט מעושה כיון שלא דברה כלום מגירושין, ומצונו הוא שגירשה.

(ב) ורדינא הנה הגרמ"פ ז"ל בתשובתו שם כתב וז"ל ואף אם האמת כהמעשה שאומר המערער הוא גט כשר לכתולה, מאחר דהערכאות לא כפוהו לאסרו במאסר כדי שיתן גט אלא שיתן לה סך כסף למזונותיה וצאשר לא רצה ליתן לה בעד המזונות נתרצה לגרשה, שזה תלוי שאם הוא חייב צמזונותיה הרי אין כאן אונס כלל, וכיון שהוא רוצה לגרשה כדי שיפטר מחיובו הוא רצון גמור, וכמו צמגרש מחמת שנתנו לו כסף שהוא גט כשר כיון צשציל להרויח הכסף נותן הגט הוא רצון גמור, וכמו כן הוא צנותן הגט כדי להפטר מחיוביו, ואם לא היה חייב צמזונותיה רק שחייבוהו מהערכאות שלא כדין התורה וימא שאין צוה הדין

דינא דמלכותא דינא או אף אם דד"מ דינא גם כן זה אצל היה באופן שחייבוהו גם שלא כדינם מלך קבלת שוחד וכדומה ונתן גט כדי להפטר מחיוב זה שהטילו עליו שלא כדין, הוא כעובדא שגולה אשתו ממנו מעות ואינה רוצה להחזירם עד שיתן לה גט שהצ"י בשם הרשב"ץ בסימן קל"ד מסתפק בזה אם הוא גט מעושה, והתו"ג שם הוציא בפי"ת ס"ק י"א סובר בפשיטות דהוי אונס ומתוך הא דהרשב"ץ דאירי שלא הזכירה הגירושין. ולאחר האריכות העלה שמה שחייבו לו הערכאות סך כסף בעד מזונותיה הוא ממון שלה, ואין כאן אונס כלל כשמגרשה כשתמחול לו החוב ויאל עי"ו מהמאסר אף כשהיא התחילה בגירושין אף להתו"ג, ואין לחוש שמה הערכאות חייבוהו יותר מעט מכפי שהיו מחייבין בז"ד, דאף אם האמת כן הוא רק סך מועט שודאי אין זה אונס אף להתו"ג כדאיתא בפשיטות בפי"ת שם שאם היה אונס ממון על סך מועט ודאי דלא חשיב אונס וכן הוא הסברא, ובפרט שיותר קרוב שלא היה יותר ממה שב"ד היו מחייבין דברוב פעמים הן מחייבין בפחות, ולכן אף אם האמת כעובדא שאומר המערער שפיר עבד שקידר הגט ואסור לשום איש להרהר ולערער על זה עכ"ל.

ושפתיו ז"ל ברור מללו דדוקא היכא שרצתה להחגרש מחמת שהוא היה מורד מחמת תשמיש והצית משפט לא חייבו אותו בזונותיה יותר ממה שמחויב הוא מדין תורה, נמצא שהוא ממון שלה שהוא באמת חייב לה כך ולא הוה אונס מה שמגרש על דעת שתמחול לו החוב שהוא חייב לה, אצל אם היו הערכאות מחייבין אותו בממון שאינו חייב ע"פ תורה ומאנסין אותו ע"ז הגט בטל או ספק בטל.

ג) ועובדא הוה צאיט ואשתו דלא אתדייר להו ותצעה האשה גט מצעלה בערכאות של גוים, וע"י כפיית השופט צאיט כמה מיני אונסי ממון נתן גט לאשתו בצית המשפט וזנוכותו של השופט, והצעל מסר מודעה לפני שני עדים שהוא נתן הגט בע"כ של השופט ואינו מכיין ואינו מרצה לגרש כלל. וטענת הרב מסדר הגט בפיו כי הכפייה מהשופט היתה בשביל מזונות ולא בשביל הגט, ואין זה כפיה בגט שאם יתן גט יסכים השופט לבטל ממנו כל העונשים שהטיל עליו.

ונבהלתו משתומם שזהו טעות גמור ואין זה אלא דברי ברורות, דכפיה מן הלך היינו באופן שהצעל חייב לאשתו סך כסף כגון שלוח ממנה ועתה אומרת האשה שאם יתן לה גט אז תמחול לו זה החוב, דזהו גט כשר מפני שהצחירה צידו והוא שרוצה ליפטר מלשלם חוב זה ועל כן מסכים הוא ליתן גט, ומבטל רעון מפני רעון, כלומר מבטל דעתו שלא לגרש מפני שרוצה בממון זה, ואין אדם כופהו

בדבר, וכן יהיה הדין כשהאשה קונה רעונו בזה שתתן לו סכום כסף כדי שיגרשנה, הנה אין זה גט מעושה מפני שבחר הוא בממון זה תחת שיתן הגט. אצל בממון שאינו חייב לה ע"פ תורה ומכריחין אותו על הממון כגון צידון שהשופט מטיל עליו עונשין והתחייבות ממון שאינו מגיע לה ממנו כלל ע"פ התורה ולא ע"פ החוק שלהם והוא מאנסו רק בכדי לכופו לגרשה ועד שלא יתן לה גט יענש ויחזור ויענש ודאי הוא גט מעושה, כי בכלן אין מקום לומר שצידו לבחור ליתן גט ועי"ז יפטור מהתחייבות דכשהוא חייב ממון לה ע"פ תורה כגון ע"י הלואה או כתובה וכיו"צ אז אפשר שתאמר צידך לבחור לשלם חובתך או לפטריני בגט ואמחול לך החוב, וכן להיפך שהיא תתן לו ממון שיחפון ליתן גט מ"מ צידו לבחור אחת מהנה, אצל כשמכריחין אותו לשלם דבר שאינו חייב א"א לומר או תשלם או תגרש ותפטור, שהרי חוב זה ועונש זה שאתה מטיל עליו הוא בכפיה, ומה הפירוש או תשלם, למה ישלם, דרך כשהייב לשלם יכולה לומר לו שתמחול על החוב אצל להטיל עליו אונסי ממון מה שאינו חייב ועי"ז תאמר "שתמחול" לו אם יתן גט הרי זה אונס שהרי אתה מכביד עליו אונס ממון ואתה כופה לו לבחור בדבר שאינו חייב לבחור, וז"פ מאוד. וכל זה מצוהר גם באגרות משה הנ"ל.

ש"ן מ עוד באגר"מ א"ע ח"ד סי' ק"ו וז"ל דדמי זה ממש לאחד שלא רצה ליתן גט וכשנתנו לו אחיה אלפים שקלים נתרצה ליתן גט דלא נחשב עישוי מאחר דרעונו בהממון עדיף לו מרעונו שלא ליתן גט ומעשים בכל יום שמשחדים להצעל ליתן גט בכל תפוזות ישראל, ועישוי שהוא פסול הוא כשמכין אותו או מחזיקים אותו בצית האסורין או עושין לו יסורים אחרים כדי שיתן גט הוא נחשב מגרש באונס שפסול, וכן אף אונס ממון בכה"ג שיחייבו אותו המדינה ליתן לה משלו לעונש על שאינו נתן לה גט הוא נחשב מגרש באונס ממון שלא יפסיד, וכן כשאחד יחטוף מהצעל סך גדול ולא יחזיר לו עד אחר שיתן גט הוא נחשב מגרש באונס, אצל כשנותנין לו ממון שירצה בשביל זה ליתן גט הוא פשוט שאינו אונס עכ"ל.

ד) ולענין חיוב מזונות הנה על מזונות אשתו וצניו אין כופין כלל ואפילו כשדרים יחד, וגם אם ב"ד כופין להוציא מזונות אינו אלא לו' חדשים ואין נותנין צידה כל הממון יחד אלא כדי מזון ל' יום עיין ש"ע א"ע סי' ע' ס"ז וסי' צ"ג ס"ל.

ובםפרי גט מעושה הצאתי בזה תשובת ידידי הגאון הגדול רי"ש אלישיב שליט"א לעו"ד נתן לוי מיום י"ח סיון תשנ"ג שכתב להמליץ על החוק שהכניסו לחוק חק הידוע

במונות הצנים שאין הצעל מחוייב בזה מה"ת רק עד זמן מסוים וגם זה אין כופין לשלם בצ"ד (ורק מתורת נדקה אם יש לו הרצה) ודאי כי האי גוונא הוה כפיה שלא כדת, גם לא יוכל לישא אשה אחרת אפילו לאחר שיגרש אשתו זו מפני החובות שהטיל עליו השופט לימים רבים.

ונוברתי כי כן ראינו בשו"ת פרח מטה אהרן סי' י"ז שהאר"י הרצה בראובן שהשביעו לשמעון שלא ישא אשה פלונית בשבועות ובחרמות ובזמירות שמשון וכל תנאיו והוא גבר אלס דחיל מיניה שלא ימסרוהו לשרי המדינה והמשפט, והלך שמעון ושאל על נדרו והזמירות והחרמות אי מהני שאלה, והרצ פרח מטה אהרן האר"י הרצה בשניות הראשונים ובתשו' מהר"ק שרש קס"ז, והביא הסתירה דמגמ' שצת משמע דאונס מיתה היו אונס גמור ובהיא סוגיא דסקרוקין משמע שעונש מיתה גמר ומקני ולא מקרי אונס לחזור, והביא תי' הב"י חו"מ סי' ר"ה סעיף י"ב והביא צ' תירוטי המהר"ם צמרדכי פרק הניזקין (סי' ש"ה), וכתב עוד ח"ל ואני קודם רואי דברי מהר"ם אמרתי חילוק אחר מדעתי, דבשלמא היכא דאין מחייבין אותו אלא פעם אחת כהיא דסקרוקין שאומר לו תן לי קרקע שלך ואם לא אהרוג אותך ודאי גמר ומקנה, אבל היכא שמחייבין אותו בעול תמידי כמו עול התורה ועול מצוות שהוא מחוייב בהם לעולם ועד לא גמר ומקנה, ואפילו יהיה עול חיוב פרטי כיון שהוא מחייב ומשעבד עצמו תמיד ואינו רשאי לעבור עליו כל הימים אשר הם חיים לא גמר ומקנה ע"ש. ודברי הפרח מטה אהרן מורים כדברינו לחלק בין היכא דמחייב עצמו עולמים ובין היכא דמאנסו לפעם אחת.

ובאמת שבמרדכי גופא צפרק הניזקין שם צתי' השני הביא תשו' מהר"ם שכתב כן בצפורש ח"ל אבל הכא דאיכא יקורים והכאות שאין להם קצבה בטל הגדר והשבועה לגמרי וכו' כדאמרינן אלמלא נגדוה וכו' ע"ש.

כתבתי כל זה להוציא מדעת הטועים הסומכים על תשובת הגרמ"פ ז"ל להחיר גט מעושה בכל מיני אונסי ממון, וזה אינו, דהגרמ"פ ז"ל עצמו התנה שאם ידעינן ודאי שהערכאות חייבו אותו הרצה יותר ממה שהיו מחייבין אותו צ"ד ע"פ תורה, וכ"ש במקום שהצ"ד לא היו מחייבין אותו כלל מפני שהיא מורדת עליו ודאי דהוה אונס והגט פסול. וכל זה אם אסרוהו כדי שישלם מה שחייב לה, אבל אם אסרוהו כדי לגרש פשיטא שאין הגט גט כמבואר ברשב"ץ הנ"ל ובתשו' הגרמ"פ ז"ל, וזה אפילו היו מחייבין אותו בממון שחייב הוא ע"פ תורה, דכיון שהמאסר הוא לאנסו על הגט עצמו הו"ל גט מעושה בעכו"ם, ואי"ל לפנים.

לכפות על גט וסמך על תשו' אג"מ א"ע ח"ד סי' ק"ו שהחלטת הערכאות הוא להעניק מוונות לאשה שאפשר לתלות בסירובו של גט, והשיב הגר"ש שליט"א הלכה פסוקה צ"ע סי' ע' שאין האיש חייב במונות אשתו אלא כשהיא עמו ויושבת תחתיו ומשמשתו וממילא צווג דלא מיתדר להו וציה"ד טרם פסק שהצעל חייב לגרשה אין לחייבו במונות. עוד כתב במכתבו שם, כיון דכל עיקר מטרת החוק הוא לאלץ את הצעל לשחרר את אשתו צגט ומשום כך המציאו חוק שבאם יעמוד בסירובו הסכמת בית המשפט לזכות את האשה בחלק מחלקו בנכסי הזוג, והרי אם זו סיבה אשר בגללה יסכים הצעל לגרשה, צ"ד לא יתן את ידו לסדר גט כזה. ושם דן שם לפי דיעות אי גיוס הוה אונס, וכתב דזה לא שייך קמן שהרי עיקר החוק לשם כך נוצר שאם לא ישחרר את אשתו צגט יפסיד חלק מרכושו וכיוצא ודאי הוה גט מעושה ע"ש.

גב הגאון המנוח מרן רבי שלמה זלמן אויערבאך ז"וקלה"ה כתב בקיטור, שאם הגט ניתן תחת לחץ של הפסד ממון מרכושו או לחצים כצדים אחרים יש לחשוש שזה גט מעושה, ונריכים שיהיה צרור לגמרי מצלי חשש כלל שהגט ניתן שלא מרצונו עכ"ל.

זבחה שסמך עו"ד הנ"ל על תשו' האג"מ א"ע ח"ד סי' ק"ו הנה שם חייב השופט לזונה כ"ז שהיא תחתיו ולא אח"כ גם לא בסכומים אדירים אלא שיהא כדי מוונותיה וכל נרכיה הגם שעפ"י תורה אינו חייב מ"מ בשביל זה ק"ל דאינו גט מעושה, אבל כשמטילים עליו לחצים כצדים כמ"ש הגרש"ז או לזכות את האשה בחלק מחלקו מנכסי הזוג שזה גזל גמור רק כדי שיגרשה הר"ז גט מעושה כנ"ל.

ה) עו"ד נלפענ"ד לחלק בין אם כופין אותו לשלם ממון פעם אחת ובין שכופין אותו לשלם ממון מידי שבע בשבוע כל ימי חייו או לזמן ארוך כגון לעשרים שנה וכיו"ב, וראיה לדברינו מגמ' כתובות דף ל"ג דפריך ממאי דמיתה חמורה דילמא מלקות חמור דאמר רב אילמלי נגדוה לחנניה מישאל ועזריה פלחו ללמא, א"ל ולא שני לך בין הכאה שיש לה קצבה להכאה שאין לה קצבה, ופירש"י יקורי המלכות הכאה שאין לה קצבה היא אבל מלקות יש לה קצבה ארבעים. וא"כ כשהערכאות מחייבין אותו לשלם לה הספקה לאורך ימיו מדי שבע בשבוע או עד שמונה עשרה שנה וכיו"ב או שמטילים עליו סכום עזום של שלשים אלף דולר כעבודא הנ"ל, והרי לכו"ע לאחר הגירושין אינו מחוייב ע"פ תורה לשלם לה כלום וכל ההתחייבויות שחייבוהו על להבא היו גזל גמור ולכו"ע הו"ל אונס גמור, וכן מה שחייבין אותו

סימן פב

מי שהדין נותן לכופו לגרש ומתנה שתמחול לו הכתובה

ב' לסדר ביד רמה התשס"ב ברוקלין ג"י יצו"א
מע"כ ידידי היקר הרה"ג וו"ח כש"ת הרב שמעון יעקובי
שליט"א עו"ד וטוען רבני חשוב, ירושלים עיה"ק תו"א.

אחד שב"ת צידידות, קבלתי הפס"ד מצ"ד האזורי
צירושלים עיה"ק מיום י"ט טבת בליווי
מכתבו היקר, והיות שמעכ"ת רוצה לדעת חו"ד העניה, ע"כ
אכתוב מה שיש לי להעיר ע"ז לפענ"ד.

ברך ז' ועתה לגופו של ענין כאשר האשה תוצעת לכפות
על הצעל ליתן גט עקב כך שכבר שש שנים מעגן
את אשתו והגדיל לעשות שצרח לחו"ל ומורד משאר כסות
ועונה ומצקשת שיכפוהו לגט וכו', הלכה זו מצוהרת בש"ע
א"ע סי' ע"ז ס"א דצעל המורד וכו', וממילא צנדונינו כופין
אותו להוציא ע"פ דין, ועיין רש"ש סי' מ"ו שנשאל בני
שהניח אשתו עגונה והלך לעיר אחרת או למדינת הים אם
הצית דין שצוהו עיר יכולין לכופו לתת גט לאשתו מדינת
א"ע"פ שהיא לא תצעתו בגט או אינם רשאים בכך ונ"מ אם
כפוהו אם הוא גט מעושה שלא כדין, והשיב שרשאים הם
הצ"ד בכך א"ע"פ שלא תצעתו שהרי כל ישראל הם צעלי
דינים מחמת עיגון, וא"כ כ"ש צנדונינו שיש לכופו בגט
שהרי היא תוצעתו וכו'.

ולפענ"ד אין מדברי רש"ש ראה לנ"ד, ואין זה ענין
למ"ש שו"ע שם, דיש לחלק בין מסרב ליתן גט
ובין מסרב ליתן דמי כתובה, וצנדון דידן אינו מסרב ליתן
גט אלא רוצה שתמחול לו חיוב הכתובה או שתתפשר ואם
תמחול לו אז הוא מרוצה ליתן גט, ועדות דיני ממונות לכו"ע
צעין לפניו ועיין רש"ש שם בשם הרמב"ן ז"ל ודו"ק.

ובן מצוהר להדיא צמארשד"ס א"ע סי' מ"א חוה לשוגו,
ואמרתי אני בלבי שאין ספק שאפי' אותם שאמרו
חכמים צמסנה צפ' המדיר ואלו שכופין לגרש מוכה שחין וכו'
שלא אמרו שכופין אותו לגרש אלא אם אינו רוצה לגרש כלל
אבל אם ירצה לגרש אלא שרוצה להטיל אי זה תנאי בגט זה
ודאי לא אמרו שכופין לגרש בלא תנאי, ומי שיכופו צדרך זה
כמעט הייתי אומר שחזר ונפל צמכשול הכפיה, אלא שעד
עתה לא מנאחי מקום להתלות וצחפשי צדין התנאי מנאחי
צצ"י אה"ע סי' קמ"ג לשון א' נראה לי להעתיקו הנה כי
נראה לע"ד מסכים לדברי ולא לצד אני אומר שמה שאמרתי
הוא על נד' היותר טוב אלא שהוא דין או קרוב לדין כמו
שאבאר צס"ד ח"ל מנאחי צס"ה דינים שכתב צסוף ספר חוה
התנופה אעפ"י שנותן גט לאשתו על מנת שלא תלכי לבית

אביך שהגט כשר והתנאי קיים אין לשום אדם שישתדל צגט
שיתן צתנאי כזה כי אין ספק שלא יתקיים התנאי הזה שאי
אפשר שתעמוד על נפשה מלכת לבית אציה ונמצא גט צטל
וצניה ממוזרים למפרע, ואם המגרש הזה מאלו שכופין לגרש
ולא רצה לגרש רק צתנאי זה אין שומעין לו וכופין לגרש
בלא תנאי זה עכ"ל. ראיתי וישמח צבי שהרי כל מעיין יראה
שקל להצין מתוך זה הלשון שנתצרה כוונתו שהנה כתב שני
פעמים מלת זה והיה ראוי שיאמר רק צתנאי ותו לא אלא
ודאי דוקא תנאי זה שכמעט נמנע להתקיים הוא דקאמר
שכופין לגרש בלא זה, הא תנאי אחר שנקל לקיים אין ספק
שהכופה לגרש בלא תנאי מרצה ממוזרים, עכ"ל מהרשד"ס.

ועיין צשו"ת מהרש"ס ח"ה סי' ס' שדן צשאלה כעין זה
וח"ל עוד העיר מעכ"ת דלפמ"ש צתשו' הרא"ש הוצא
צטוש"ע סי' קנ"ד דמי שהוא מוכתב לנלוכות כופין אותו
לגרש וא"כ צנ"ד כיון דכופין אותו לגרש א"כ אף שלא נתראה
רק צאופן שתחזיר החפצים מ"מ הו' גט, ואמנם לדעתי אף
דכופין אותו היינו אם אינו רוצה לגרש כלל אצל צנ"ד שרצה
לגרשה רק צתנאי שתחזיר לו החפצים שלו והדין עמו צזה
צודאי אין צידינו לכופו, רק דמ"מ צנדון דידן כיון דלא רצה
האב לקבל החפצים צשום אופן א"כ אין צידה לקיים התנאי
א"כ שוב צדקו דברי כ"ת צדידינו לכופו וכו', ועי' צשו"ת
מהרשד"ס חלק א"ע סוף"מ מ"א מ"ש צזה, וע' מל"מ פ"ח
מגירושין שלא ראה דברי מהרשד"ס, ומצוהר דהיכא דרוצה
דוקא לגרש צתנאי שיש צידה לקיימו אין כופין אותו לגרש,
רק היכא דאין צידה לקיים אזי כופין אותו לגרש בלא התנאי
וכו' עכ"ל.

הרי מפורש מדברי מהרשד"ס ומהרש"ס צדברינו דהיכא
דמרוצה לגרש אלא שרוצה להטיל תנאי בגירושין וצידה
לקיים התנאי לא מקרי אינו רוצה ליתן גט ואי אפשר לכופו,
ופשוט וצרוור דלמחול הכתובה שכתב לה ועכ"פ תוספת
כתובה הוא תנאי שיש צידה לקיים, ואילו היה מצקש ממנה
ש"מתן" לו סך כסף כשיעור תוס' כתובה וכיו"צ זה יתכן
שהוא תנאי שאין צידה לקיים, שאם אין לה אז אין לה, אבל
כיון שהתנאי הוא ש"תוותר" על התוס' כתובה שכתב לה זה
צידה לקיים צנקל א"כ צידו להתנות וא"א לכופו, ומהרשד"ס
כתב ומי שיכופו צדרך זה כמעט הייתי אומר שחזר ונפל
צמכשול הכפיה.

ובך שהשיב מעכ"ת דהרי המהרש"ס דן צצעל שרצה לגרשה
רק צתנאי שתחזיר לו החפצים שלו "והדין עמו צזה"
צודאי אין צידינו לכופו, כלומר מדובר צחפציו של הצעל ואשר
הדין עמו, אבל צנדון דידן הצעל דורש היפך הדין, וכבר
נפסק "שאין הדין עמו", וצודאי המהרש"ס לא כיון למקרה

וע"כ כתב דרך פשיטותא שכיון שצריך ליתן לה כתובה א"כ תוכל לעכב החפצים אצלה בחוב כתובתה, וזה גמרא והלכה ערוכה שהבעל כותב כתובה לאשתו ומשלם לה כמגרשה ולא ללמד על הכלל כולו יצא, ופשוט.

ומה שהציא צספר כפיה בגט ראי' מדברי התוס' כתובות ע"ז ע"א ד"ה כופין, לפענ"ד אין משם ראי' דהתם מיירי בחותן שכופין להוציא בע"כ ע"פ חו"ל, והכי משמע בלשון התוס' שם חו"ל צקיום הדברים וכתוספתא קתני בהדיא אמומין "דהכא" והדגיש דהכא יוציא ויתן כתובה ע"כ. והנה דייק אמומין דהכא ולא על כל כפיה שכופין צ"ד, ומה"ט נמי מוצן שהתוס' מציאין מתוספתא ולא די שהציאו מגמ' יצמות, ולפמ"ש אתי שפיר.

איברא דאפילו צהני שאמרו כופין גם ליתן הכתובה, אבל הרי כתבו התוס' יצמות ס"ה ע"צ ד"ה כי הא ודאי כפינן פר"ח דכל הנך דכופין מחמתה דוקא מנה ומאחיס אית לה אבל תוספת לית לה דאדעתא למיפק לא אוסיף לה וכו', כן מנאחי צתשו' אחת שפסק רי"צ"א על אשה שהיתה טוענת על צעלה וכו' כיון דאין יכול לקיים לה עונה ודוקא מנה ומאחיס אבל תוספת לא יתן ע"ש. ומצאיר דצכל מקום דאיתא להאי טענה טעינין ועיין טוש"ע א"ע סי' קנ"ד ס"ו, והנה אפי' היכא דכופין מדינא דגמ' אפי"ה אין לה אלא מנה ומאחיס ולא תוספת, וצתוס' נתנו טעם דאדעתא למיפק לא כתב לה, וא"כ צדידן נמי אפי' נימא דכופין ויש לה כתובה אבל אין לה אלא מנה ומאחיס שמגיע לה מתקנתא דחו"ל, שהתוספת לא כתב לה אדעתא למיפק מיניה וכ"ש דכאן אין זה מדין כופין דגמ', ואפי' אעיקר כתובה קיי"ל כרי"צ"ש, ודאי נימא דאדעתא דתיפוק מיניה לא כתב לה התוס' לכ"ע.

ובפסק הג"ל של הצ"ד לאחר האריכות סיימו דהגם צצנידון זה היה נראה להלכה שכופין אותה ליתן גט ללא תנאים אלו האמורים לעיל, אך למעשה צ"ע עדיין מטעם העונג יו"ט סי' קס"ח דצמקום שהגט צריך לצא ע"י שליח אין יכולין לכופו לעשות שליח, דנאי דמחוייב לגרשה מ"מ אינו מחוייב לגרשה ע"י שליח ותצא אליו ויגרשה ועשיית השליחות צאונס לאו כלום הוא, והגם שהציאו צברי המחצר כפי' צגט שרצה לחדש דכה"ג יכולין לכופו גם על מינוי השליחות מ"מ לא סמכו עליו ולמעשה לא רצו לכופו משום שיטת העונג יו"ט דשליח א"א למנות צכפי'. וצזה צדקו צברייהם שאין לעשות שליח ע"י כפיה, וכמו שאין כופין לצדס לקבל שליחות כן א"א לכופו לעשות שליח ואין שליחות אלא על הכוונה לחודה.

ובזה הנני ידידו דושכ"ת בידידות ובסל מלא ברכות בלב ונפש, מנשה הקמן

כמו שלנו ע"כ. הנה על כרחך דיוק זה אינו, שהרי צתחילת המשוצה כתב מהרש"ם וכאשר הפצירו צו לגרשה אמר שיגרשנה אבל רק צאופן אם תחזיר האשה לצציו כל החפצים שלו וגם תתן לו מנה ר"כ, והשלישה שם המנה ר"כ ע"י שלושה, הרי שהתנאי לא היה רק על חפציו אלא גם ע"מ שתתן לו מנה ר"כ, וצודאי שלא היתה חייבת לו המנה ר"כ, וא"כ ניידון דיידן פשוט יותר דהתם עכ"פ התנאי היה להוציא וליתן מנה ר"כ משלה לצציו, ומי יודע שהיה לה כסף זה ואעפ"כ כתב דאין צידינו לכופו, כ"ש ניידון דיידן דמצקש למחול הכתובה שזה צידה, שאין לנו לכופו כיון שמצקים לגרש צתנאי צצידה לקיים, כלומר למחול הכתובה.

ועוד דהא המהרש"ם סמך עצמו צצמיכה שיש צה ממש על המהרשד"ם הנ"ל, והמעייין צמהרשד"ם יראה דכל שרצה ליתן גט צתנאים שאפשר לה לקיימן אין זה צכלל אלו שכופין אותן לגרש, ולא תלה תנאו אם צדין עושה התנאי או לא, אלא תלה תנאו צצאם צידה לקיים או אין צידה לקיים. וצנ"ד צידה לקיים התנאי, דאילו היה מצקש ממנה ש"תתן" לו סך כסף כשיעור תוס' כתובה וכיו"צ זה יתכן שהוא תנאי שאין צידה לקיים, אבל כיון שהתנאי הוא ש"תוותר" על התוס' כתובה שכתב לה זה צידה לקיים כאמור.

ובן מה שהציאו הצ"ד צצמכתצם דעת האור גדול סי' מ"ו שאף אם נתנו לצעל חפצים אפשר להוציאם אח"כ כיון דע"פ הדין גט מעושה כדין כשר, וא"כ אף שמחלה לו הכתובה מחילתה היתה צאונס צכדי שיגרשנה והו"ל כתלויה ויהיב דאף צלא מודעה המחילה צטילה ע"ש, והרי מדברי הרי"צ"ש סי' שי"ו (המוצא צתשוצה לעיל) מפורש דלא כוותיה שהרי התם נמי היו כל הטעמים לחייב אותו לגרש, ומ"מ הקפיד הרי"צ"ש שתמחול הכתובה ואפי' על המתנה ג"כ חשש שלא יהיה פקפוק צגט, עכ"פ לא יכלה לטעון לאחר הגט שאינה מוחלת לו הכתובה, ח"פ מאד.

עוד כתב ויעיין צצספר כפיה צגט (י"ל ע"י אוצה"פ) שכתב צעמוד ע"ה חו"ל ונראה דאיכא עוד תנאי שאינו יכול להתנות אף כשאינו מן הנמנע מלהתקיים כלל, והוא שאין צידו לגרשה על מנת שתמחול לו כתובתה או על מנת שתתן לו כסף כנגד כתובתה, והוכיח זאת מדברי התוס' כתובות ע"ז ע"ש, וטעם הדבר נראה פשוט שהואיל וכותה ליטול כתובה כאשר היא מתגרשת ממנו אין צידו להפקיע ממנה זכות זו ע"י תנאיו, וכן נראה לצקדק כן ממ"ש מהרש"ם ח"ה סי' ס' צצסוגריים גם עלה צצצו ע"ש עכ"ל.

הנה מה שדייקו מדברי מהרש"ם זה אינו, דהתם לא איירי כלל צכה"ג, דהתם לא התנה הצעל שתמחול הכתובה

סימן פג

קול קורא שלא ידון בדיני גיטין החמורות רק המוסמך לזה

ב' לסדר הביאו ספרי יחסיכם התשס"ב פה ברוקלין נ"י יצו"א אל מעלת כבוד הגאונים והצדיקים מרגן ורבנן היושבים על מדין, ראשי ישיבות ותלמידיהם, בני ובנות ישראל זרע קדש מחצבתם הע"י.

א) בהתאם ראשי עם, גדולי התורה והיראה, מורי הוראה בישראל, דנו ועוררו בדבר המכשלה הגדולה השורר בעניני סידור גיטין אשר רבו המורים בה אלו שלא הגיעו להוראה בכלל, וצטיב גיטין וקידושין בפרט, והם דברים העומדים ברומו של עולם ונוגעים בקדושת כלל ישראל בדבר קל יפסל הגט או יבוטל לגמרי וירבו ממזרות בישראל ח"ו, ולאחרונה הרהיבו בנפשם לסדר גיטין גם מי שאינו ראוי לכך ונעשה הפקרות בשטח זה כמעט איש כל הישר בעיניו יעשה ומתיר איסורים בכושרות.

ובבר אמרו חז"ל בקידושין (דף יג.) אמר רב יהודה אמר שמואל כל שאינו יודע צטיב גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמהן, א"ר אסי א"ר יוחנן וקשין לעולם יותר מדור המבול. ופרש"י קשים לעולם דיינים המורים הוראה בעריות ואינם בקיאים, יותר מדור המבול. ולעיל מיניה (דף ו.) שאלו בגמ' ואלא הא דאמר רב יהודה אמר שמואל כל שאינו יודע צטיב גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמהם, אפילו לא שמיע ליה הא דרב הונא אמר שמואל, אמר ליה אין הכי נמי. ופרש"י טיב גיטין, בהלכותיהן. לא יהא לו עסק עמהן, להיות דין בדבר שמא יתיר איסור ערוה וזהו עיוות שאינו יכול לתקן. ועי' ז"ש סי' מ"ט סק"ד.

והגאון בעל מגיני שלמה ז"ל דייק מה שלא אמר כל שאינו בקי בהלכות גיטין אלא אמר צטיב גיטין, וכחז דמי שאינו בקי בהלכות לאו רבותא הוא דלא יהא לו עסק עמהן, דשוחט נמי שאינו בקי בהלכות שחיטה לא ישחוט ומאי קמ"ל, אך בגיטין נריך לדעת צ"טיב גיטין, דהיינו לתקן שיהא כשר בלי גמגום, כי עניינם אלו נוגעים בקדושת כלל ישראל, בדבר קל יפסל הגט או יבוטל לגמרי, וח"ו ירבו ממזרים בישראל. ולשון "בלי גמגום" פשוט הכוונה שלא לסמוך על איזה דיעבד ושיטה יחידה ח"ו אלא שיהא כשר לכל הדיעות. ובגמ' גיטין (דף פה:) אתקין רבא בגיטין, ופרש"י אע"ג דקיי"ל כרבי יוסי, בעינן לאפוקי נפשין מפלוגתא שיחא הדבר בהיתר ולא יחא שם פסול אמשפחות ישראל ע"כ, כלומר בגט משום חומר אשת איש יש לתקן שיהא כשר אליבא דכ"ע אפילו לנעו ושפרא דטערא.

ופוק חזי מה בין דורות הראשונים לדורות האחרונים בזמן חז"ל אפי' גדולי הדור לא כל אחד היה עוסק בעניני גיטין וקידושין, אלא היו ממנים אדם גדול מיוחד לטפל בגיטין, כדאי' בגיטין דף ה' ע"ב בר הדיא בעי לאתויי גיטא אתא לקמי' דר' אחא "דהוה ממונה אגיטין", ופרש"י דקיי"ל בקידושין כל שאינו יודע צטיב גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמהם, והוה ממנו גברא רבה לאורויי הכי נעבד ע"כ.

גם רבותינו הראשונים והפוסקים אחריהם הזהירו לבל יכניס עגמו בעניני גיטין החמורות רק המומחה והבקי בהן לרוב חומרתה, והריצ"ש (סי' שפ"ט) כתב, מעיד אני על רבותי הרב רבינו פרץ הכהן ז"ל והרב רבינו נסים נר"ו שמעולם לא הניחו שינתן גט וזלתי בפניהם, לפי שרוב מזיין אלל גיטין אינן מומחין ולא בקיאים בדקדוקי הגט, גם בזמן רבותינו ז"ל היו ממניין אחד מהם על הגיטין כמו שאמרו בריש גיטין אתא לקמיה דרבי אחאי דהוה ממונה אגיטין ע"כ.

וב"ב רבינו הרמ"א בריש סדר הגט, צימי חכמי התלמוד היו נוהגין למנות חכם בקי על הגיטין, וכן נמצא בדברי הקדמונים שהיו נוהגין שלא ליתן גט רק לפני גדולי הדור, ועל כן לא ישתדל אדם בנתינתו רק הבקי בהם, וכל מי שאינו בקי צטיב גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמהם ע"כ.

ובסוף מס' גיטין כתב הרא"ש ומאד יש לזהר לכל אדם שלא ישתדל בעניני גיטין וכו' כי רבו הדקדוקים וזקל יכול לטעות בהן והטעות בהן פסול ממזרות ע"ש. ובס' תומת ישרים (הוצא בצאה"ט סי' ק"כ) דיש חכמים נוהגים להתענות ביום שנותנים גט וכן אני נוהג, ויראה לי הטעם משום דדיני הגט רבו למעלה הדקדוקים והספקות וזקל יוכל לטעות, ולכן היו מתענים שלא יכשלו בשום דבר שלא יהו מרצים ממזרים בישראל ע"כ.

ובשו"ת מהר"י ווייל סי' קכ"ח כתב, וכבר תקנו הקדמונים שלא יתקן ולא יסדר שום אדם גט בלתי רשות והתרת חכם שהוא תופש ישיבה. עוד שם צסי' פ"ה ההוא גברא דשמיא אברם אשר מתנשא ליתן גיטין וחליצות, ולא נטל רשות מגברא רבה, ואין אנו יודעין אם הוא מומחה ומוחזק צטיב גיטין, נראה דאפילו צדיעבד אינו גט, וכל גיטין שנתן פסולים דגרע טפי מהל' שחיטה וכו', וכ"ש גבי גיטין דיש בהן הרבה דקדוקים והרבה חלוקים וזקל יכשל אדם צו שיפסל הגט וכו', ולא בחנם הרגילו הקדמונים ששום אדם לא יסדר גט או חליצה אלא אם כן נטל רשות מגברא רבה.

וזה לשון תשו' רבי אליהו מזרחי (סימן כ"ד) הא מלתא כריכא רבה ובעיא ללותא רבה והתיישבות גדולה ודקדוק

סוף סי' רע"א שכתב שם ענין הסמיכה שנוהגין האשכנזים, ומיהו פשיטא דאין סמיכה זו מהני בזמן הזה לענין דיני קנסות רק לענין "חליצה וגיטין", דאין סמיכה לענין דיני קנסות וכמ"ש הרמב"ם פ"ד מה' סנהדרין ע"ש ע"כ. והביאו בצ"ח היטב אות ח'.

וזה לשון הרמ"א יו"ד סי' רמ"ג סי"ד ענין הסמיכות שנהגו בזמן הזה וכו' י"א דמי שאינו מוסמך למורינו ונותן גיטין וחליצות אין צמעשו כלום, ויש לחוש לגיטין וחליצות שנתן, אם לא שידוע לכל שמומחה לרבים הוא רק שמאז ענה ושפלות אינו מצקש גדולות (מהר"ד כהן סי' כ' ומהר"י סי' פ"ה וקכ"ב), ויש חולקין ומקילין (תשו' הריב"ש הנ"ל), ובמקום עיגון יש להקל אם כבר נתן גיטין וחליצות, אבל לא בדרך אחר כי מנהגן של ישראל תורה עכ"ל.

והסמיכה שנותנין צוה"ו גדולי הדור וראשי ישיבות לתלמידיהון אינו סמיכה שמהני להיות לו דין מומחה, שלהיות מומחה אי אפשר רק צ"א ובסמיכה דור אחר דור עד יהושע ומשה רבינו ע"ה, וזה בטל בזמנינו בעוונתנו, וכמ"ש בגיטין פ"ח ע"ב, אבל סמיכה זו הוא כדי שלא יבא כל אחד ותלמודו צידו וידין ויורה על דעת עצמו, ומיהו לענין דיני ממונות קיי"ל דאפי' ג' רועי בקר דנין אם קבלו עליהם ולכן הסמיכה שם לא מוכרת, אבל בחליצה וגיטין כשמעשין אגטא יש צ' דברים, אחת שצריכים להיות סמוכין מגזירת הכתוב, והשנית שצריכים לדעת הענינים וכמ"ש כל שאינו יודע צטיב גיטין וקידושין לא יאה לו עסק עמהם, והנה על הטעם הראשון סגי דשליחותייהו דקמאי קעצדינן, אבל על הטעם השני שיהי' בקי צטיב גיטין לא מהני כלל שליחותייהו דקמאי קעצדינן כמוצן, וקמאי נמי לא עשו שליח ולא נתנו רשות למי שאינו בקי צטיב גיטין וחליצות.

וזה לשון רבינו הגדוע ציהודה מהדו"ת אה"ע סי' ק"ה ואמנם השבתי לו דרך כבוד שלא דן כתורה מטעם שכתבתי לו והראיתי שלא ידע לשפוט בצדק, ולפי שאין דרכי לצוות לשום אדם כתבתי דרך כבוד, ועכ"פ ראיתי שהוא לא שימש כל זכרו וק"ו צדיני גיטין לכן כתבתי לק"ק הנ"ל בגזירה על האשה המגורשת שלא תנשא לאיש עד שהמסדר ישלח דבריו לפני גדולי הדור לזכר כל דבר בטעמו ובפרט על שם העיר על מה נסמך וממי חקר על שורש השם, וגם יצרר טעמו על שסידרו יחידי ולא כן נהגו בכל תפוזות ישראל שאפי' גאון מובהק צדורו מנרף אליו צ"ד לסידור הגט, ועכשיו שבאו דברי המסדר לידי ראיתי שאינו בקי צטיב גיטין וקידושין כלל כי נמצאו צו כמה שגיאות, ואף שיש לדון על כל שגיאה ושגיאה לענין דיבעד, מ"מ הרי ההדיוט הזה כבר שמע קול רעש וזכר זה לא הזכיר שום אמתלא רק מתמיה

מאד ובפרט צענין האישות "שצריך להמשך אחרי המחמירים" "ואין כל אדם ראוי להכניס עצמו צדיני גיטין וקדושין אע"פ שיהיה חכם" כדאמרין בפ"ק דגיטין צהדיא צעא לאיתויי גיטא אחת לקמיה דר' אחי דהוה ממנא אגטא אמר ליה צריך אחת לעמוד על כל אות ואות, וכמה חכמים גדולים היו בזמנו שהיו בקיאים בכל התורה כולה ועם כל זה לא היו סומכין אלא על אותו הממונה על הגיטין מפני ששמושא עדיף מלמודא, והוא היה בקי ומורגל בשמושא והאחרים לא היו ראשים להתעסק צם וכו', והרבה מנעתי את עצמי מלהכנס צהוראה הזאת כי רצו הדקדוקין ובקל אדם יכול לטעות צהן והוא פסול ממורות וכו' ע"כ.

וראה מה שכתב המהר"ש צשו"ת תורת חיים (ח"ד סי' יח), אלקים צשמים כמה חזרתי על כל צדי צדדים ליפטר מזה הענין ולא להטפל צהוראת דין מכמה סיבות, כי ידעתי כי איני כדאי להורות ולפסוק דין אפילו ציעתא צכותא, כל שכן צענין גיטין וקדושין שכבר הזהירו חז"ל כל שאינו יודע צטיב גיטין וקדושין וכו', ובפרט אחרי ראיתי מ"ש הרב הגדול מהר"ר אלי' מורחי ז"ל צתשובותיו צפסק עוזה, אל אלקים הוא יודע כי זחלתי ואירא מחוות דעי, כי הרב הגדול ז"ל כתב והפליא ענין ההוראה צזמנו ואין מה נענה אחריו עכ"ל.

וראה עוד צשו"ת פני יהושע ח"צ סי' ע"ז ומה שכתב מר וכו', לכן נ"ל שכל אלו הן דקדוקי סופרים שראה משה רבינו ע"ה וכו' ופרש"י בגמ' אפילו שהסופרים עתידים לחדש וכו', ומלבד שהגמ' ריש זכחים רמי אהדדי זכחים וגיטין קרבנות צריכין לשמן וגיטין נמי צריכין לשמן מ"ט קרבן סתם כשר וגט סתם פסול, ש"מ לצריך כוונה גדולה צשעת הגט שיפרדו זו מזה וזה מזה ומעלה ומה שפר כריתות שני כריתות מלמטה ומלמעלה, וכעין זה צזוה"ק פ' משפטים דף ק"ג ע"א ותרוכין מתחצרון כחדא תרוכין דהוא עלמא ותרוכין דהאי עלמא ע"ש, ולפי אותיות שם הבעל ושם האשה משולצים למעלה צבאחיתם וכשנכתבים השמות כהלכתם צגט אז הם נפרדים למעלה ג"כ כראוי ומותרת לכל אדם משא"כ כשמשנין ח"ו ולכן קשין מדור המזול.

ובשו"ת אמונת שמואל (סי' ה) כתב שאמרו חכמינו ז"ל כל מי שאינו יודע צטיב גיטין וקידושין אל יאה לו עסק עמהן "והיה ראוי למי שאינו מוטל עליו להורות להרחיק מדיינים האלו צבורת מן הנחש" ע"כ.

והנה מחמת גודל החומר צהיתירא דאיתתא נהגו מאז ומקדם ליתן סמיכה לסידור גיטין ותקנה קדומה היא, וכתב הש"ך חו"מ סי' א' סק"ד ח"ל ועיין צריצ"ש

מן יומא דגן ולעלם ופרש"י אע"ג דקיי"ל כרזי יוסי צעינן לאפוקי נפשינ מפלוגתא שינא הדבר צהיתר ולא ינא שם פסול אמשפחות ישראל ע"כ, כלומר בגט משום חומר אשת איש יש לתקן שיהא כשר אליבא דכ"ע אפילו ללעו ושופרא דשטררא עכ"ד. וקלי הומן מקלם יגיד להם ואפילו לא ימצאו אלא יחידים המקילים וכ"ש שאין מדקדקין אחר כל הדעות, אבל בגמ' מצוהר ההיפוך וכן דעת הפוסקים דמשום חומר א"א יש לתקן שיהא עולה להלכה ויהא כשר אליבא דכו"ע. וכ"כ המגיני שלמה הנ"ל דציטין צריך לדעת צ"טיצ גיטין" דהיינו לתקן שיהא כשר צלי גמגום, ולשון "צלי גמגום" פשוט הכוונה שלא לסמוך על איזה דיעבד ושיטה יחידאה וכיוצא בו.

ג) ועל כן ההכרח על גדולי הרבנים לגדור הפירצה צעיני גיטין כאשר כן עשו מעולם לנעול דלת צפני קלי הומן ולשמור כרם ה' נבואות וטהרת בני ישראל, וראוי להעתיק כרוז הנדפס בקו' וילקט יוסף שנת תרע"ד קונט' י"ג, ו"ל הכרוז, הסכת ושמע ישראל אליכם אישים יראי ה' וחוצי שמו נדברה צם הרבנים הגדולים מאורות צית ישראל מנהלי עדת לאן קדשים צמדינות ויצנצערגן, אשר הסכימו ותקנו וגורו לגדור גדר ולהזהיר את בני" העי" ע"ד המכשלה שנתהוה צאיהו מקומן מחמת סידור גיטין ע"י מסדרי גיטין שלא שמשו כל צרכן ואינם צקיאים צטיצ גיטין, וציתר צעיר מאראש-וואשארהעלי גדלה הפרצה ורצה, להזהר ולהשמר מהיום והלאה שלא לתת ג"פ כי אם צפני צ"ד חשוב דאחמחי צעיני סידור גיטין, וכל אותן שיתגרשו צמ' וואשארהעלי לא יסודר להם קדושין משום רצ ומו"ל ושו"צ המורשים לסידור קידושין, ולחזק מוסדות התקנה והגדר עלו אתנו גדולי דורינו וכו' ה"ה הרבנים הגאונים וצדיקים, האצד"ק אונסקדארף, האצד"ק ה' מאד, האצד"ק ווייטצען, האצד"ק סאטמאר, האצד"ק פרעסצורג, והאצד"ק סיגעט שליט"א, והשי"ת יסיר צדילינו ושיצ שופטינו וכו', הצעה"ח צהסכמת וצרשות גאונינו ומאורינו להודיע לכל מקום אשר דבר המלך ותמו מגיע צח' אדר תרע"ד לפ"ק, הק' יחקאל פאנעטה האצד"ק דעעש, הק' משה דוד טייטלצוים חוצ"ק מ' לאפאש יע"א, ע"כ.

ו) צהתייענות גדולי הרבנים חכמי התורה החונים פה ואחנו עמנו הסכמת גדולי ארה"ק הגאון הגדול רי"ש אלישיב שעוררני כמה פעמים לעשות צוה על זה והגרמ' שטרנצון סגן נשיא עדה החרדית והגרמ' צראנסקדארפער ועוד כמה גדולים שליט"א, התכנסו צנינום לשם שמים גדולי התורה ומורי הוראה המורים כדת של תורה ולחדש תקנת אצותינו הק' חכמי אשכנז. ואלה הדברים אשר נדברו ציינו:

א. בשם שאין מקצלין שוחט מי שאין לו קבלה על שחיטה ואף שידוע לשחוט אין סומכין עליו, ומי שאין לו

על הקול ושולח העתק מהגט עם כל שגיאותיו ולא חלי ולא מרגיש צום שגיאה א"כ מכלל שאין לו שום ידיעה צהלכות גיטין כלל, וא"כ הגט הזה פסול מצד מה שמצוהר צסי' קמ"א סוף סעיף ל' צהג"ה ע"ש וכו', לכן סיומא דפסקא הגט הזה פסול, והאשה לא תנשא עד שתתגרש מחדש צמקום אחר אצל רב מומחה וצית דינו. וצק"ק הנ"ל גורני שלא יכתבו גיטין להצא כי אם כאשר יקדרו להם הגאונים המוצהקים, הראשון הגאון אצד"ק פ"צ ועמו הגאון צעל אור חדש את שמות העיר ציהדות וצאונגריש, וגם שם הנהר, וכל זמן שלא יהיה צידם כתוב וחתום משני גאונים הנ"ל שם העיר והנהר לא יקדרו שם גט כלל. וההדיוט הזה לא יקדר גיטין כלל ולא חלינות משך שלש שנים מהיום ואחר שלש שנים, אם יהיה מחוצפי צית המדרש וילמוד היטב צהלכות גיטין וחלינות או ינא לחפשי וצוא יצוא צרנה לקבל סמיכה מאחד מגאוני הומן וינסה אותו אם הגון לזה יסמוך ידיו עליו עכ"ל.

ו) וצוק חזי מה שכתב מרן החתם סופר (אה"ע ח"צ סוף סי' ל"ד) צתשו' הריצ"ש (סי' שפ"ט) כתב על גט א' שהיה נכתב כדיוו אך לשון ההרשאה היה מגומגם וכתב מלשונם של צ"ד ניכר שאינם ת"ח ויש לחוש לכמה פסולים שאינם ניכרים צגט כי הלכות אלו הררים חלויים צשערה, ואותן המסדרים גיטין עפ"י סדר הגיטין הנדפס לפניהם כמו שמסדרים סדר ההגדה צליל פסח מרצים ממזרים צישראל, כי הסדר הזה הוא טוב ויפה ותיקון גדול למי שלמד ש"ס פוסקים ראשונים ואחרונים ושמע רבותיו ושוב טוב לו הסדר הזה להזכירו, אבל לסדר עפ"י אותו הסדר הם קשים לעולם יותר מדור המצול עכ"ל.

ז) וצשו"ת ישועות מלכו (חלק יו"ד סימן מ') להגאון מקוטנא כתב, נר לי מאד איך עלתה כואת ציימינו להסר מקוה הצושה לגמרי ולעצור צפרהסיא צשאט נפש על צצירות חמורות ולצקש גדולה ושררה לעצמו, ואני אומר אוי לדור שכך עלתה ציימי להיות כל איש פורץ גדר ואין מוחה צידו, ודבר צרור שהאשה הזו אסורה להנשא עד שייע המסדר טעמו ויימוקו לפני הצד"ס דק"ק צרדיטשעוו מה ראה על ככה להיות עוצר צפרהסיא על האיסור אשר חרץ על נפשו, וגם ליטול מהם רשות וסמיכה שיוכל להורות ולדון ולסדר גיטין ע"כ.

ח) וצנו"ב תנינא (אה"ע סי' קכ"צ) כתב זיל קרי מה שהאריך צספר גט פשוט צוה שאף שהלכה כאציי אעפ"כ לא מלאו לצצם להקל וחששו לצדרי מהרר"י צכתצים סי' ר"נ דכמה פעמים צריכין אנו למיעצד עוצדא כדי לצאת אליבא דכל הדעות אף שלפי כללי וסוגיות הש"ס הלכה כצברי המיקל והציא ראה מפרק המגרש דף פ"ה ע"צ דאחקין רבא צגיטי

ה. גמ' מעושה שלא כדין אפילו ע"י צ"ד ישראל פסול. גמ' שניתן צבית הסוהר או צבית המשפט כדי לאיים עליו אימת השופט אף שאין השופט שם וכ"ש אם הוא שם, הגט פסול. ע"י טוש"ע סי' קל"ד וסי' קנ"ד.

ו. **כשנא** כד אחד לתבוע כד השני אז הדיינים או רב העיר יומיניו את הנד השני לדין תורה כדרך העולם, אם המזומן לא יבא וישלח להם אמתלא וטעם על סירובו, ידונו הדיינים על הטעם שנתן, אם הטעם מספיק לפי דעתם שלא לבא יפסיקו מלהזמינו עוד, ואם אין הטעם מספיק לפי דעת הרבנים אזי ישלחו לו הזמנה שנית, וכן שלישיית. ואם יסרב לבא לאחר שלש הזמנות, אז ישלחו לו כתב התראת צ"ד שאם לא יבא לזמן הקבוע ולא יתן טעם מספיק לסירובו, יוציאו עליו כתב סירוב ואח"כ יחירו להתבוע לתבועו בערכאות ש"ג.

ז. **ישום** צ"ד לא יתנו רשות לנד אחד ללכת לערכאות אלא יקוב הדין את ההר ויזמינו הנתבע לצ"ד בהזמנה הן לצ"ד של שלשה והן צובל"א עד שיעברו כל הסדר הנ"ל, כלומר ג' הזמנות, והתראה, ואח"כ כתב סירוב, ואח"כ יכולין הצ"ד ליתן היתר לילך לעכש"ג להגיל עשוק מעשקו.

ח. **באופן** שהצ"ד צריכין לתת היתר ללכת לערכאות ש"ג צריכין לתחוס על ההיתר שלשה דיינים שדנו בדבר או היודעים בדבר ועל סמך מה התירו לו, ולא מהני ההיתר לא מפי אחד מהצ"ד או מרב יחיד אפי' גדול כענק, עיין בתשו' רמ"א סי' פ"ו, גם יהיה ההיתר בכתב. וכן פסקו גדולי הדור שליט"א בכרוח מיוס א' באייר תשנ"ח וז"ל: היתר לפנות לערכאות ינתן רק בכתב, ורק ע"י דיינים מנוסים אחרי חקירה בצחינת אם צרור לך כצוקר וגם אם צרור לך כאחותך, באעה"מ יוסף שלו' אלישיב, שמואל הלוי ואזנר, ש.ג. נסים קרליץ ע"כ. וכן ראיתי תשובה מכתב כח"י מידידי הגאון הגדול מוה"ר ישראל יעקב פישר זצ"ל ראצ"ד עדה החרדית ירושלים עיה"ק שרב אחד טען שלהורות ללכת לערכאות הוא שאלה של איסור והיתר ולכן אפי' רב אחד יכול לפסוק ע"ז, והשיב דאמת שהיא שאלה של או"ה אבל הרי התשובה על השאלה צריך להיות ע"י הצ"ד שהם קראו לו והזמינו אותו ולא בא לדין שהם צריכין ליתן את ההיתר וחתם ישראל יעקב פישר. והנותן היתר יחידי עושה עול, והסומך על היתר של אחד דינו כאילו אין לו היתר. [ועי' משנ"ה חלק י"ד סי' קנ"ג וסי' ר"צ וע"ע שם סי' קל"ד וסי' ק"פ].

ט. **הירות** כי רוב ההולכין בערכאות של גוים הוא מחמת חסרון ידיעה בחומר האיסור, ולפעמים בשעת כעסן אינם משימין לב וגם לא יודעים שלא יועיל להמטרה של קבלת גט כשר ע"פ התורה, על כן צריכין הדיינים להסביר

הורמנא לפסוק אין מקבלין אותו להורות צאו"ה, כן יהיה מהיום והלאה רק מי שקיבל סמיכה להורות צאו"ע ובפרט צהל' גיטין, ודוקא שלמד טוש"ע א"ע ונושאי כליו, וגם שיודע דרך ההוראה, וגם שימש הלכה למעשה אצל צ"ד או רב מובהק ומפורסם, וצא"ס לאו אל יתעסק בגירושין ובסידור גיטין. ואין זו תקנה חדשה אלא תקנה קדומה בישראל מזמן הגמ' וכמבואר בראשונים ובאחרונים שהועתק לעיל, ובפרט אנחנו בני אשכנז. ואם יעבור ע"ז ויסדר גיטין ויתברר שלא קבל סמיכה מעולם אזי יפסלו גיטין שלו ויפרסמו שמו ברבים שלא לסמוך על גיטיו, ושום רב או ראש ישיבה לא יסדר קידושין למי שנישאת בגט שנעשה תח"י.

י. **והגנו** מדגישים דוקא שלמד בצבן העזר וגם שימש הלכה למעשה, כי יש הרבה שהם ת"ח גדולים אבל כשמגיעים להוראה לא ידעו נתיב. וז"ל המאירי יומא דף כ"ו בכמה מקומות ביארנו שראוי לאדם להזהר שלא לפרסם עצמו בהוראה וכו' ואין אדם ראוי לכך בשלימות ידיעה לבד, שכמה ראינו שידיעתם גדולה בתלמוד שאינן יודעים לכוין שמועה אחת להלכה, ולמה שראוי להורות, וכמה מוחזקים בחדרי תורה וכשהוראה צאה לידם אף הפתח אינם מוצאים ע"כ. ואם צומנו כתב כן ובהוראה דרך כלל, כ"ש בגיטין וקידושין דחמיר טפי.

יא. **זוג** הבא להתגרש בפני צ"ד מסדרי גיטין בכל מקום אל ימהרו לסדר להם גט, אלא יהיו ענוותן כהלל שאמר (אבות פ"א) הו מתלמידיו של אהרן הכהן שהיה אוהב שלום ורודף שלום, וידברו על לב שניהם בדברי נועם אולי יוכלו לפשר ציניהם, החיים והמות ציד הלשון. [ועי' צשו"ת משנה הלכות חי"ד סי' צ'].

יב. **מעיקר** ההלכה חייבין לסדר כל דיני ממונות וטענות ומו"מ המשותפין קודם נתינת הגט דוקא, שאם יבואו אח"כ לידי קטט בשביל הכחוצה או שאר דברים לא יוכל הבעל לומר ע"מ כן לא גירשתין. וגם אם יש להם בנים יש לסדרן ע"פ התורה ולטובת כולם בדרך ישרה, ואח"כ יסדרו הגט כדת של תורה. ועוד טעם עיין כתובות דף כ"ח ע"א וא"ע סי' קי"ט סעיף ח' ט', וכל המשנה ידו על התחתונה. [ועי' מה שהארכתי בזה צשו"ת משנ"ה חי"ב סי' קי"ב וסי' שני, וחי"ד סי' ח' י' וסי' ק"ז וסי' קי"ב, ולהלן בסי' פ"ד].

יג. **גמ'** מוטעה פסול, כלומר שהטעהו לבעל בין אשתו בין ע"י אחרים שהטעהו וכ"ש אם צ"ד עצמן הטעהו שהגט בטל, (עיין יבמות ק"ו ע"א טוש"ע א"ע סי' קמ"ג ס"א).

טעם המערערים, והלכה פסוקה הוא צשו"ע (סדר הגט סעיף ע"ח) יאמר החכם לכל העומדים טרם יתן הגט אם יש שום אדם שידע שום פיסול נגד הגט וירצה לערער צו דבר יאמר אותו קודם שינתן, וכל מי שידע דבר נרץ לאומרו, ועיין קצ נקי אות קע"א, ומהדרין כל מה שאפשר להוציא מידי כל הספיקות ומכלל זה שאם יערער אחד נרץ לזרר מה הערער ואם יש איזה טעם בערעורו, והאומר שלום עלי נפשי ומסדר גט פטורין לא"א בשעה שידע שיש גדולי התורה המערערין ע"ז זה בלצד מטיל פסול במסדר הגט שפסול הוא לסדר גיטין שלא קיים דין הג"ל המפורש צשו"ע, וע"ד שכתב הנוב"י מהדו"ת אה"ע סי' ק"ה שהוצא לעיל לכן כתבתי לק"ק הג"ל בזריחה על האשה המגורשת שלא תנשא לאיש עד שהמסדר ישלח דבריו לפני גדולי הדור לזרר כל דבר בטעמו וכו' וההדיוט הזה לא יסדר גיטין כלל וכו' ע"ש.

בוסף על זה הוצע, שכל ישוב חרדי יצרו ג' או ה' רבנים חשובים ומפורסמים לגדולי התורה ויראה, שהם יפקחו על הגיטין, שכל מי שיהיה לו תלונה מעניינים הנדברים הנ"ל יבא אליהם ויצררו הם את הדבר, ואם יראו שהאמת אמת והצ"ד עיוותו עליו את הדין אזי ידברו הם אל הצ"ד שהתלוננו עליהם, ואם לא אזי ישתקו הדבר ויגערו צו כמנזיא דבה. ואם יש ממש צדבר ולא ירצו לחזור בהם, אזי יקיימו וקמת ועלית ויציאו הדבר לפני גדולי התורה פה ובארצינו הקדושה ויקוצ הדין את ההר. וגם יעמידו דיינים מובהקים שהם יסדרו הגיטין לכל הנרץ. והיה טוב אם אפשר שיעשו כן בלי תשלום שכר כלל והם יקבלו שכרם מקופת הישוב, וכדי לאפשר זה יעמידו עסקנים שיטפלו וידאגו על ההוצאות ועל השכירות של הצ"ד. ובמשך הזמן לאסוף אסיפה שניה ולחזק העניינים ולהציא הצעות אחרות לחזק העניינים, והעיקר שלא לנטות מהש"ע ומנהגי ישראל ימין ושמאל ומנהגי אבותינו מעולם.

ויק"ר שישרה שכינה במשפחות בני ישראל כאמרם ז"ל איש ואשה זכו שכינה שרויה צנייהם, והעושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל אמן.

סימן פד

חיוב על הב"ד לפשר כל פסבוכים לפני נתינת הגט

ג' לסדר ביקש יעקב לישב בשלוה התשס"ב ברוקלין נ"י יצו"א מע"כ ידידי היקר הרה"ג וו"ח כש"ת הרב שמעון יעקובי שליט"א, טוען ועורך דין רבני חשוב.

א) אחדשב"ת צידדות, קבלתי מכתבו בנדון בעל שמונע עצמו מליתן גט פטורין לאשתו חוה לשון

להם כי הליכה לערכאות של עכו"ם זה איסור חמור מאד וכלשון הש"ע חו"מ סי' כ"ו שכל הצא לידון צפניהם הרי זה רשע וכאלו חירף וגידף והרים יד בחורת מרע"ה, הג"ה ויש ציד צ"ד לנדומו ולהחרימו עד שישלך יד העו"כ מעל חזירו, וכן היו מחרימין המחזיק (ובכלל זה הנותן היתר שלא ע"פ סדר הנ"ל) ציד ההולך לפני עו"כ ע"כ, והוא בכלל מסירה שדינם שמאצדין חלקם צעוה"צ (חו"מ סי' שפ"ח).

וגם להסביר ולהזהיר שכל זמן שהם צעכש"ג אין הצד שכנגד חייב לצא לד"ת כמבואר ברמ"א חו"מ סי' כ"ו ס"א, וא"כ שוב אינו חייב ליתן לה גט, וכל מה ששיגרו ע"י הערכאות שלא כדין הוא, ואפי' אם ינליחו בערכאות וימנאו השופט שיכריח הצד השני כרצונו, הן בדיני ממונות, והן בצפ"י ע"י עכש"ג ליתן לה גט, הנה ההשג הזה אינו שוה כלום. [א] שאם יכריחו על דיני ממונות לשלם מה שאינו מגיע להם ע"פ ד"ת, הן לעצמן, והן להילדים, הן בכל חובות, הרי הממון הזה שיקבלו גזל צידם, ונמנא היא או הילדים גזולים בכל שעה מאזיהם כסף, ועיונים מגזילה. [ב] אם יכריחו לו ליתן גט צע"כ הרי זה גט מעושה ע"י עכו"ם צין עכו"ם יחיד וצין ערכאות של מלכות והגט בטל מדאורייתא, עיין גיטין דף ט' ע"צ והא ערכאות של עו"כ דפסולא דאורייתא וכו' וצדף י' ע"צ וצדף פ"ח ע"ב, וצטו"ש"ע א"ע סי' ק"ל סי"ט, וכל שיד גוי באמצע וכו"ש שופט עכו"ם פסול.

אם כבר הלכה האשה לערכאות בשוגג מחסרון ידיעה האיסור או חומר האיסור או צמיד מחמת מרירות וצהיותם צעכס, יסבירו לה הדיינים שיציאו מהערכאות ויסגרו התיקים ויצאו לצ"ד, או שידונו בצול"א הנהוג צוה"ז ע"פ רוב ויסדרו הכל ע"פ התורה, ויסבירו להם שע"פ התורה הצד ההולך לערכאות ש"ג בלי היתר חייב לצאת ולשלם כל ההזיקים שגרם להצד השני ע"י הערכאות, וחייב לפייסו על הצער שגרם לו.

יא. אם לאחר נתינת הגט הלכה האשה לערכאות והוציאה לו (סאפינא צלע"ו) נגד צעלה שגירשה לסחות ממנו עוד כסף או כלים, וצפרט היכא שקבלה על עצמה צהכסם קודם הגט שלא תקח אותו עוד לערכאות ועברה על הצטחחה, הגט פסול למפרע, ולדעת גדולי הפוסקים מדאורייתא בטל, וי"א מספק, (עיין מצי"ט ח"ב סי' ל"ז ותשו' עין יצחק סי' מ"ב ושו"ת תשורת ש"י ח"א סי' תי"ט ואג"מ הנ"ל סי' קט"ו, והגריי"ו גאצ"ד ירושלים צמנחת יצחק וש"פ, ועיין משנ"ה חו"ד סי' קמ"ד - קמ"ה). ואם יש לו התחייבות שאינו מקיים תלך לצ"ד.

יב. מסדר גט השומע שיש מורי הוראות מובהקים המערערים על הגט שהוא מסדר יש לו לזרר

ואל תשיבני שכהיום המנהג הוא דלא כהריב"ש אלא כמו שכתוב בסדר הגט סעיף פ"א וישאל הרב אחר הכתובה ושחוזר לבעל הכתובה או תמחול לו כדי שלא יבא אחר"כ לידי קטטה מחמת הכתובה וישאמר הבעל על מנת כן לא גירשה, ומקורו בסדר הגט למהר"י מינץ שהביא כן מן התרוה"ד שכתב יחקרו וידרשו שלא יהיו הבעל והאשה אגודים בשום קשר או תנאי בעולם מנתינת הגט ואילך, וגם הכתובה צריכה להחזיר אם ישנה צידה, ואם איננה צידה תפטור אותו בפני עדים ממנה או תמחול אותה לו קודם נתינת הגט וכו' ע"כ, דלא מסתבר לומר דזומן קצר מומן הריב"ש לתרוה"ד נשחנה הענין, או שחלקו על הריב"ש וקיי"ל כבתראי, ועוד שהרי הרמ"א פסק כהריב"ש הג"ל. ולכן דחק עצמו לתוך דבעל סדר הגט לא חייקן אלא לכתחילה שצלבכתחילה, ואינו אומר שלא ליתן גט דיעבד בנסיבות מיוחדות, עכ"ד מעכ"ת.

ובאמת אין בדבריו די לתוך הקושיא, דאדרבה צריב"ש מצואר שהדבר לכתחילה, ולא זכר כלל מחשש עיגון וכיו"ב. ואף אם נדחוק שמאליו נשמע כן שהרי עובדא דהריב"ש היה שעת עיגון, מ"מ הרמ"א העתיק דבריו להלכה אף בלא מקום עיגון כלל, וע"כ דאפילו לכתחילה נמי עבדינן הכי. ועוד דלפי הבנתו יסמרו פסקי הרמ"א, שהרי הרמ"א בסדר הגט סעיף פ"א פסק כהר"י מינץ שיש לסדר הכל לפני הגט שלא יאמר ע"מ כן לא גירשה, ובסי' קמ"א פסק כהריב"ש שיכול לאחר את הדיון לאחר הגט ולא חשש שמא יזכה האשה צדן ויאמר הבעל ע"מ כן לא גירש, וממלאו הפסקים סותרים זה את זה.

(ב) **אבל** האמת יורה דרכו שאין כאן מחלוקת כלל צין הפסקים ודברי הריב"ש ובעל סדר הגט אחדים הם, דהנה עובדא דריב"ש הוא צבעל שעזב את אשתו זה חמש עשרה שנה, ואיש אחד הלך לחפש אחר הבעל ומלאו והשיג ממנו גט כריתות לאשתו, וכתוב בשטר השליחות שהבעל התנה וזוה לשלוחו שלא יתן הגט ליד האשה אלא אחר שתמחול לו כל זכות שיש לה אללו מחיוב כתובתה, וישאל הריב"ש אם שטר מתנה הוי בכלל חיוב הכתובה, וצריכה האשה למחול לו המתנה כדי שתהא זכאית בקבלת הגט, או אין המתנה בכלל חיוב כתובה, והריב"ש פסק לדינא דהמתנה לא הוי בכלל חיוב כתובה ואינה בכלל התנאי, והכתובה חייבת למחול אם רצונה להתגרש בגט זה, והמתנה אינה צריכה למחול, אמנם מהיות טוב כדי לנאת מידי כל ערעור שיכל הריב"ש את ידיו שתאמר בשעת קבלת הגט שהיא מוחלת חיוב כתובתה, וכך תאמר באותו לשון עצמו שאמר הבעל שהיא מוחלת לו חיוב כתובתה, וגם יכתבו כן כלשון הזה בכתב היתר, וממילא א"א לבעל לערער כלל, דממ"נ כל מה

מעכ"ת הנני פונה אל כת"ר בענינה של אשה עגונה וגלמודה אשר בעלה הינו אצרך ת"ח וכו' ולא מתדר להו, ולאחר שצא לצ"ד עם אשתו וחייבהו צ"ד בכתובה וליתן גט לאשתו הרחיק נדוד ומעגן את אשתו זה כמה שנים בטענה שיש לו ראיות וטענות לפוטרו מהכתובה, והטענות טרם השמייען לצ"ד, ומתן יתצור שהאשה היא עוברת על דת ושהוא פטור מן הכתובה, ולצ"ד נראה שאין ממש בטענות אלו ופסקו שהוא ישמיע טענותיו לאחר נתינת הגט, ולהצדקת מרידתו בפסקה"ד שחייבו לגרש נתלה הבעל צין היתר גם על תשובה שכתבתי בספרי משנה הלכות ח"צ סי' שני"ו שצריך לסדר כל דבר שחושבים הבעל או האשה להוציא צדיינים קודם גירושין, וכ"כ הגר"מ פיינשטיין זצ"ל באגר"מ א"ע ח"ד סי' קט"ו וקט"ו.

ומעב"ת רצה להוכיח דלא כמו שכתבתי, ושאין צורך לסדר הדברים לפני נתינת הגט דייקא, וזה יבא ראשונה הביא משו"ת הריב"ש סי' ש"ז שדן צבעל ששלח גט ע"י שליח וזויה לשלוחו שלא יתן הגט לאשתו אלא אחר שתמחול לו כל זכות שיש לה אללו מחיוב כתובתה, ונשאל הריב"ש אם בכלל ציווי הבעל נכלל מחילתה של האשה על מתנה לחוד, (שהיה מנהגם בתקופת הראשונים שהבעל היה כותב לאשתו צעת הנישואין בנוסף לשטר הכתובה גם שטר מתנה לחוד, שבו היה מתחייב ליתן מתנה נוספת לאשתו הן קרקע הן מעות והן מטלטלין או שיעבוד על זה מבלי כל קשר לכתובה, עי' שו"ת הרשב"א ח"צ סי' כ"ג), והשיב הריב"ש שהמתנה אינה בכלל ציווי הבעל שתמחול על כתובתה, אבל לענין הגט להוציאו מידי כל ערעור טוב שתמחול האשה קודם קבלת הגט באותו לשון צעמנו הכתוב בשליחות, ושיעשו מזה שטר לראיה ויזכירו כן במעשה צ"ד המתרת האשה, וכן אני נוהג לעולם בתנאין כאלו לקיימם ככתבם וכלשונם, "ואחר נתינת הגט תוכל האשה לתבוע מתנתה על נכסי בעלה", ע"כ. ודברי הריב"ש הוצאו ציתה יוסף א"ע סי' קמ"א אות נ"א, וכן פסק הרמ"א בשו"ע שם סעיף נ"ב.

ובזה תמה מעכ"ת שדברי ריב"ש אלו סותרים לכל השקפתי ולהבחל"ח לדברי פוסק הדור האג"מ זצ"ל, שהרי הריב"ש כתב מפורש שאין כל מניעה הלכתית לתבוע מן הבעל ממון אחר הגט, (וכמוצן ע"י שליח כדי שלא יהא קירוב הדעת צין הבעל וצין האשה שנתגרשו כדאיתא בשו"ע סי' קי"ט ס"ט), ולא עוד אלא הריב"ש כנראה אף נותן ענה לאותה האשה שתתבע את המגיע לה אחר נתינת הגט, ולפי האגר"מ ודעתי הענינה היה הריב"ש צריך להזהירה לצל תהיין לתבוע לאחר הגט מאומה, שאם תעשה כן יאמר בעלה שע"מ כן לא נתן הגט.

נוסף לכך וכו' מפני שנוהגים לסדר צין המתגרשים כל מיני סכסוכים כספיים קודם מתן הגט כדי שלא יאחרו שום דין ודברים ציניהם אחרי הגירושין, אבל בכל אופן צרור הדבר שאין פרעון החוב הוא הגורם או העילה לנתינת הגט, אבל צין כך וצין כך יש להפרידם בגט פטורין, וכיון שכן הוא, אין הצ"ד פוגע בעיקר תוכנה של החלטות הקודמות אם הוא מתקן אותם ע"י הפרדת מילוי החיובים ההדדיים, במקרה שלפי דעתו קיים חיוב מוחלט למתן גט מצד הצעל, ולפי תנאי החיים הנוכחים של זוג בהתחשבות עם המסיבות העובדתיות הקיימות עכשיו יש סיבות מוצדקות שלא לאתר נתינת הגט עד לאחר התשלום השלם של החובות מצד האשה במקרים כאלה, יש רשות צדי צ"ד לסדר ע"י החלטת נוספת את פרעון החוב בתשלומים חלקיים, וכמוצן בערבות צטוחים, ואין צוה משום ציטול או שינוי פסה"ד הישן בעיקרו וציקודו וכו' ע"כ. ודן מינה מעכ"ת שכבר לפני חמשים ושמונה שנה היה המנהג צאר"י שצמצמים של צדיעצד אין להתנות סידור הגט צקיום כל העניינים הכספיים.

ו'פ"ט"ז זה אינו, ואדרבה ממקום שרצה להציא תיובתא יש ראייה צרורה לצרינו, דכל שלא נסדרו הסכסוכים והטענות ותציעות ציניהם אין ליתן גט, וכמש"כ להדיא שנוהגים לסדר צין המתגרשים כל מיני סכסוכים כספיים קודם מתן הגט כדי שלא יאחרו שום דין ודברים ציניהם אחרי הגירושין, ומ"ש דבכל אופן צרור הדבר שאין פרעון החוב הוא הגורם או העילה לנתינת הגט, הרי מדבר מציעו ההסכמות שציניהם, חש"כ דאע"פ שרצוי הוא שגם זה יעשו לפני נתינת הגט שיפרעו זא"ז עוד לפני נתינת הגט מה שמגיע להם כפי שהוסכם ציניהם, מ"מ אין זה מעכב ואפשר ליתן הגט על סמך שיפרעו אחר הגט, וגם צוה התנו שיהיו ערבות וצטוחות על קיום ההסכם שיש לסמוך עליו, אבל ההסדר המדויק נעשה לפני הגט ועוד צ"ד הראשון.

ו'ב"ה שהציא משו"ת צנין ציון סי' קמ"ד צגט של ערכאות שהאשה הלכה וקצלה נייר שלהם שהיא מגורשת ובענין ממונות לא נתנו כלום ועמה רוצים להתגרש צד"ת והצעל טוען שלא יתן לה כלום מאחר שלפי הערכאות לא תקבל כלום, והיא אינה רוצה לוותר, ודן צמש"כ צסדר הגט צריכה האשה קודם נתינת הגט לחזור לצעל הכתובה כדי שלא יבואו אח"כ לידי קטטה מחמת הכתובה ושיאמר הצעל ע"מ כן לא גירשה וכו', ולאחר שצירר שאינו רואה שום חילוק צין גדון השאלה לנדון של סדר הגט ואינו רוצה להחיר, כתב דמ"מ מי שלצו רחצה ורואה קלקולים צחדול הגט ורואה לסמוך על דעתו להקל ימצא סמיכה קנת צהנ"ל. אדרבה זה ראייה לסתור, שהרי הצנין ציון כתב שהוא אינו רוצה להחיר ואין

שלשון הצעל סובלת צתנאו כן סובלת לשון מחילתה, דאם לשונו משמע שתמחול לו גם המתנה אז גם לשונה מורה על זה שמחלה לו המתנה צעת קצלת הגט, ובכל אופן על כרחך שנתקיים רצון הצעל ותנאו וצו צ"א לו לערער צשום פנים, זה תו"ד הריצ"ש.

ו'ב"ב בערוה"ש שם סעיף קל"ב ציאור הדברים שלא תמחול צפרטיות זכות זה וזכות זה ולא זכות פלוני, דשמה לא יתכוונו צדין ונמצא גט צטל, אבל שתמחול לו ממש כלשונו, ואח"כ ידונו מה נכלל צלשונו עכ"ל.

ו'לפ"י"ז לק"מ דלעולם יש לסדר סכסוכי ממונות שציניהם לפני נתינת הגט כמ"ש הרמ"א צסדר הגט, שאם לא יתפשרו צדיני ממונות ושא"ר דברים שציניהם לפני הגט ואחר הגט ישצו הצ"ד לדון עליהם וכשיפסקי הצעל ויטעון אילו הייתי יודע לא הייתי מגרש, הרצה פעמים הו אומדנא גדולה שצדריו נכונים, וכ"ש היכא שגילה דעתו לפני הגט שאינו מוחל על כמה דברים ואחר הגט יפסקו הצ"ד לטובתה, אבל צנידון הריצ"ש גילה הצעל דעתו צפירוש שאין לו שום תציעה אחרת נגדה רק זה שתותר על חיוב כתובתה, ולא יוכל לטעון צשאר דברים אילו הייתי יודע, וגם צעיקר הדבר שהתנה שתמחול לו חיוב כתובתה וכלשון הזה כתב וחתם צשטר, מעתה צדריו מסורים לצ"ד להצין צצדריו ולדקדק בהן כפי דיני התורה מה נכלל צמאמרו "חיוב כתובה" וצבלשון מחילתה], ואינו תלוי צכוונתו כלל, דאפילו אם היה "צאמת" כוונתו לזה, ג"כ אין טענתו טענה, דכל מה שנכלל צלשונו ע"פ תורה רק זה רוצן עליה לקיים צכדי שתתגרש, דכיון שירד להתנות תנאי גמור א"כ מה שאין לשונו סובל הו דברים שצלב שאינם דברים. וזה ציאור ד' הרמ"א צסי' קמ"א.

ו'ב"ה שכתב הריצ"ש דאחר נתינת הגט מוכל לצצוע האשה מתנתה על נכסי צעלה, הרי שהציעה הוא לאחר הגט, לק"מ, דהצציעות אי"צ להתצצעות לפני הגט, אבל שצריך שיהיו הצציעות ניידים ונסדרים היטב לפני נתינת הגט, ושידע הצעל צמה נחתייב וצכמה נחתייב וכיו"צ כדי שלא יוכל לטעון אילו הייתי יודע וכו', אבל מה שגמרו וסדרו צצ"ד קודם הגט ועדיין לא שלמו הכל, וכגון שנתחייב הצעל מאה אלף דולר להאשה או להיפוץ האשה נחתייבה להתחזיר לו מאה אלף דולר והוסדר והוסכם ציניהם הכל קודם נתינת הגט צפני הצ"ד הרי על זה הוסכם ציניהם שיחכו על התשלומין ואיך יוכל לטעון אילו הייתי יודע וכו'. וזה פשוט מאד, ואין כאן מחלוקת צין הריצ"ש לסדר הגט, וזה לפענ"ד צרור מאד.

ו'ב"ש נדחה גם מה שהציא מעכ"ת צמכתו פס"ד של הצ"ד הגדול צירושלים משנת תש"ד וזה לשונם,

העסק ציניהם, ורק צדקך אקראי כשחייב לה הלואה יכול לשלוח הפרעון ע"י שליח, אבל לעשות שותפות ציניהם ולנהל עסקים ע"י שליח אסורה.

ובהוא דלוה הימנה בנכסי אביה נפרעת אלא ע"י אחר, ג"כ לא אמרו שמוטר לקחת הלואה ממנה אחר הגירושין ע"י שליח, אלא אם כבר ליה הימנה בנכסי אביה נפרעת ע"י אחר, וכן מוכח מפירוש"י שם ליה הימנה בהיותה תחתיו, ומצואר לאחר שגירשה אסור לקחת ממנה הלואה אפי"י ע"י שליח, ורק בשכר ליה ממנה בהיותה תחתיו ולא היה לו לשלם לפני הגירושין אין צריך לעכב הגירושין בשביל פרעון החוב אחר שהוסדר הכל ציניהם צ"ד, וכיון שההכרח לשלם לה וגם היא באקראי וגם שאין צוה שום אריכות ועסק החירו לשלם ע"י שליח, וזה ברור.

ובשו"ת חיים ושלום ח"צ (אה"ע סי' ע"ח) נשאל צראובן שרצה לגרש את אשתו ונכנסו צוררים ציניהם ופייעו להאשה שיתן לה תוספת כתובה על חיוב שהיה חייב בפרעון כתובתה ונתרנית האשה בכך, אמנם נשאר המעות ציד בעלה בתורת עיסקא לתת להאשה הנו' הריח מידי חדש בחדשו, אם יש איסור בדבר. והשיב לפמ"ש הרמב"ם הג"ל דאחד מנ"ד דצריס שמנדין הוא המגרש את אשתו ועשו צינו וציניה שותפות או משא ומתן המציאין להזקק זה לזה כשיצאו לצ"ד מנדין אותם, הרי דאסור להיות עסק משא ומתן ושותפות בין איש לאשתו לאחר שנתגרשו, ואם כשצאים לצ"ד מנדין אותן שנמצא שהדבר הזה אסור א"כ איך נתיר להם לעשות דבר זה לכתחילה וכו', והגם שהחירו לתת בתורת דקה וכמ"ש הפוסקים צפי' קי"ט זהו דוקא באקראי ולא בתדירות, עוד תי' דשאני דקה שהוא לשם מנוה ורחמנות ע"ש. וה"ה לענין שליח, שלא החירו לעשות כן רק באקראי ולא בתדירות.

ומצואר דהלכה פסקה היא שאם במקרה נעשה דין ודברים בין הגרוש והגרשה אחר גירושיהם יכולים לשלוח טענותיהם לצ"ד ע"י שליח, אבל לכתחילה להניח סכסוכים שציניהם להתדיין ע"י אחר הגירושין פשיטא שאסור, ולא הותר לעשות כן אפי"י ע"י שליח. ועי' בשו"ת משגי"ה ח"ד סי' ז"ט מש"כ ליישב קו' הפר"ח אה"ע סי' קי"ט סקני"ה, וכן בגמ' מקושר אה"ע שם מצואר שאסור להיות ציניהם שום עסק, עד שהור"ח הרמב"ם להשמיענו שמ"מ אין מנדין ע"י לצד ע"ש, וה"ה לסכסוכים מלפני הגירושין הגם שאינו חמור כ"כ כמו השותפות ציניהם מ"מ איסורא מיהא איכא, ואם יפגשו יחד במהלך הד"ת הרי מנדין אותם, ואיך אפשר שנשאיר בכונה הדיני תורה שציניהם לאחר הגירושין, וכלשון תשו' חיים ושלום הג"ל אם כשצאים לצ"ד מנדין אותן

רואה צוה שינוי מסדר הגמ', רק כתב למי שיש לו לב רחב ורואה לסמוך על דעתו, ולא כתב על דעתו. ועכ"פ לא ראיתי מה שקשה מכאן, ובפרט אחרי שהערוך לנר עצמו דרב גובריה וחיליה לא רצה להתיר כלל, והנך רואה שגם האגר"מ ז"ל החמיר מאד בכלן מפני שג"ד הוא ספיקא דאורייתא וספק ממזרות וא"א ר"ל.

(ד) **והייתי** מהרהר במ"ש התרוה"ד הג"ל שיחקרו וידרשו שלא יהיו הבעל והאשה אגודים בשום קשר או תנאי בעולם מנתינת הגט ואילך וגם הכתובה צריכה להחזיר אם ישנה צידה ואם איננה צידה תפטור אותו בפני עדים ממנה או תמחול אותה קודם נתינת הגט, ובסדר הגט סעיף פ"א כתב הרמ"א ושאל הרב אחר הכתובה ושתחזיר לבעל הכתובה או תמחול לו כדי שלא יצאו אח"כ לידי קטטה מחמת הכתובה ושיאמר הבעל על מנת כן לא גירשה, ולכאורה למה הדגישו הכתובה דוקא יותר משאר תפלים, ונראה דהכתובה הוא באמת חלק מהקשר שקשורים יחד, דאסור לדור עם אשה בלא כתובה, ועיין רש"י כתובות כ"ז ע"א ד"ה זו דברי ר"מ, נמצא דכתובה היא שמקשרת ציניהם, ולכן הדגישו יותר על החזרת הכתובה דוקא קודם נתינת הגט או שתמחול לו.

ולפי"ז צנידון דידן שהמחלוקת הוא על עיקר הכתובה ועל זה אנו דינין, שהוא מבקש שתמחול לו או שאינו חייב מכה טענת עוברת על דת וכיו"ב, ואם נכריח אותו ליתן גט קודם שיסודר הענין ודאי לאחר הגט יטעון אלו הייתי יודע כך וכו', א"כ ודאי א"א להניחו לאחר הגט, דאכתי יש כאן קשר ואגד ע"י הכתובה, אלא שיכריחו אותו לדין ויקוב דדין את ההר.

(ה) **והנה** בכתובות דף כ"ח ע"א ליה הימנה בנכסי אביה אינה נפרעת אלא ע"י אחר אמר רב ששת ואי אהו לקמן לדינא לא מודקקין להו רב פפא אמר שמותי משמתין להו רב הונא צריה דרב יהושע אמר נגודי נמי מנגדין להו, והרמב"ם צפ"ו מהל' ת"ת הי"ד כתב על כ"ד דברים מנדין את האדם והכ"ז הוא מי שגירש את אשתו ועשה צינו וציניה שותפות או משא ומתן המציאין להן להזקק זה לזה כשיצאו לצית דין מנדין אותם ע"כ, וכ"כ הטור יו"ד סי' של"ד מי שגירש אשתו ועשה צינו וציניה שותפות או משא ומתן המציאין להזקק זה לזה כשיצאו שניהם לצית דין מנדין אותם ע"כ, וכ"ה בשו"ע יו"ד שם סעיף מ"ג, ומלשון זה מוכח דעלם העסק ציניהם המציא אותן להזקק זה לזה אסורה, ואע"ג שהיה אפשר להן ע"י שליח כמ"ש ליה הימנה בנכסי אביה נפרעת אלא ע"י אחר כנ"ל, מ"מ לא בשביל זה הותר

וזה יגרום למכשולות רבות של א"א, וח"ו לריצוי ממוזרים. ואילו לא היו מקדימין הגט אז היה החשש בשז ואל תעשה, ודינו אל תהי זו, והמקדימין לגרש לפני שמתדיינים הרי עושין ממוזרים רח"ל בקום ועשה.

סיבום הדברים

אין ליתן גט קודם שסדרו כל הסכסוכים כספיים וילדים וכיוצא בזה, או שיסכימו צעמם עליהם או שיסמדרו בצ"ד כמבואר בסדר הגט שיחקרו וידרשו שלא יהיו הצעל והאשה אגודים בשום קשר או תנאי צעולם מנתינת הגט ואילך, וגם הכתובה נריכה להחזיר אם ישנה צידה, ואם איננה צידה תפטור אותו צפני עדים ממנה, או תמחול אותה לו קודם נתינת הגט ע"כ.

וי"ש צוה צ' טעמים, אן כדי שלא יאמר הצעל לאחר נתינת הגט, אילו הייתי יודע שתצבע אותי כ"כ לא הייתי מגרש, ונמצא ספק גט מוטעה והגט בטל כדאי ציצמות ק"ו ע"א, או עכ"פ ספק בטל, כ"כ הרמ"א צסי קנ"ד בסדר הגט סעיף פ"א. צן מפני שאסורים להיות להם שום עסק זה עם זה אחר הגירושין כדי שלא ינטרכו לצא לדון צפני צ"ד לאחר שנתגרשו, ואסורים הם לצא לדון ציחד כדאיחא צכתובות כ"ח ע"א וצטוש"ע א"ע סי' קי"ט ס"ט, ואם צאו מנדן אותן, ולא התירו ע"י שליח אלא צאקראי. ונפ"מ לענין ארוסה שנתגרשה.

לבתחילה נריך גם לצעע כל ההסכם קודם נתינת הגט, מג' טעמים, אן שלא יהי' להם שום קשר ושייכות לאחר הגט, ויהי' כריתות לגמרי. צן כדי שלא ינטרכו לתצוה או לגצות אחר הגט, ויצואו לידי איסור כנ"ל צכתובות כ"ח ע"א וצטוש"ע א"ע סי' קי"ט ס"ט. גן אם לא תעמוד צדצריה ותפר ההסכם יש עוד חשש שיאמר הצעל אילו הייתי יודע וכו', ומשו"ה עדיף גם לצעע ההסכם לפני הגט.

במקום שסודרו כל הסכסוכים אלא שזמן הציוע יאריך הרבה, אם עיני צ"ד רואים שעדיף לגרש עכשיו מלנכות לצעע כל ההסכם שלפעמים יקח זמן ארוך לצעע, וכגון שיש חוצ גדול שצריכים לשלם וכיו"צ, אז יכולים הצ"ד לקדר הגט קודם הציוע, כיון שכבר יש הסכם ציניהם על כל הסכסוכים קודם נתינת הגט, רק שיקבלו ערצנות וצטונות שיקיימו ההסכם או הפס"ד.

ובזה אסתגר, וי"ר שלא אכשל בדבר הלכה ונזכה לעמוד על האמת ולא נוזח מדברי רבותינו וקבלתינו אפי"ז זיו כ"ש עדי יבא ינון ולו יקחת עמים, ידידו המעתיר בעדו המברכו בסל מלא ברכות בלב ונפש,

שנמצא שהדבר הזה אסור א"כ איך נתיר להם לעשות דבר זה לכתחילה.

(ו) **והאמת** שכבר כתצתי צוה כמה פעמים, והן עתה אחר זמן רב הראני חתני ר' צבי האגער שליט"א צתשו' הגאון הקדוש צעל התניא וי"ע [הנדפס צשועה"ר סוף חחו"מ] סי' ל"ט וז"ל, וע"כ עליכם מוטל הדבר חוצה למנוע המגרש שלא ישא אחרת ח"ו עד אשר יתן גט כשר לאשתו וצרכונה כדת תוה"ק ולא צע"כ ח"ו, וגם לגמור ציניהם צבי טוב צדצר צצממון קודם הגט כדת עכ"ל, ומפורש יוצא כדצר פשוט שצריך לגמור סכסוכי ממון שציניהם קודם נתינת הגט.

(ז) **ועל** דבר אשר טען כי אפשר שיהיו מנהגים שונים מאריך ישראל לחו"ל, הנה אמת כי יש כמה דברים שצני ארך ישראל משונים מצני צבל, עי' פסחים נ"א ע"א כי אחא רבה צצ"ח אכל דאייתרא עול לגציה ר' עזרא סבא ורבה צריה דרב הונא כיון דחוינהו כסייה מנייהו אהו ואמרו ליה לאציי אמר להו שוינכו ככותא, ועי' רש"י אכל דאייתרא חלב שצכפיפת הקיצה וכו' ואותו חלב שצמקום היתר אוכלין צני ארך ישראל וצני צבל נוהגין צו איסור, ועיין שם כמה דברים צענין שינוי מנהגים, ועיין חולין דף י"ח ע"ב כי סליק ר' זירא אכל מוגרמת וכו', ושם דף ק"י ע"א רמי צר תמרי וכו' א"ל חוך לתחום אכלניהו וכו' ע"ש ועוד כמה מקומות, ומיהו צכל אלו המקומות היו יודעין שנחלקו, אצל נידון דידן הרי אצ אחד לכולנו שקצלו עלינו הוראת רצותינו הצ"י והרמ"א ונושאי כליהם, מלצד מה שהראיתי לדעת צפסק צית הדין צירושלים משנת תש"ד שצבואר להדיא שכן המנהג צאריך ישראל כצרינו.

(ח) **ומה** שכתב שרוב הציוור צאריך ישראל עדיין אינם שומרי תו"מ ואין כה צידי צ"ד להעמיד משפט הדת על חילה, ועיכוב צסידור הגט מצד הצ"ד כאשר שני צדים כבר מרוצים לכך עד שיסתיימו כל תציעות הממון והילדים או עד שיצטלו פסקי הדין של צתי המשפט האורחיים אף שהצעל מוותר על כך, יגרום למכשולות רבות של א"א, וח"ו לריצוי ממוזרים, כאשר הצ"ד מעכב הגט צעוד שהצעל צווח שהוא מוכן לגרש ללא תנאי, והו"ל צכלל גזירה שאין הציוור יכולים לעמוד צה.

הנה אומר אני אדרבה זה הדרך יגרום למכשולות, שאם לא יתפשרו צדיני ממונות ושאר דברים שציניהם לפני הגט, ואחר הגט ישצו הצ"ד לדון ציניהם, וכשיפסיד הצעל ויטעון אילו הייתי יודע לא הייתי מגרש, הרבה פעמים הוי אומדנא גדולה שצצרו נכונים, וכ"ש היכא שגילה דעתו לפני הגט שאינו מוחל על אחיזה דברים ואחר הגט יפסקו הצ"ד לטובתה, ודאי דיש פקפוק צגט כשהצעל אינו מסכים ועד"ז לא גירש,

סימן פה

עֵיבוֹב גַּם לְאַשָׁה הַתּוֹבֵעַת בַּעֲרֵכָאוֹת

ג' לסדר והארכת ימים התשנ"ז ברוקלין נ"י יצו"א
מחיי החיים יכתב לחיים טובים ארוכים בספרן שצ"ג מע"כ
ידידי היקר מאד נעלה הרב הגאון המפורסם ותיק וחסידי
כש"ת מוה"ר מנחם זכרי' זילבער שליט"א, אב"ד פריימאן
וראב"ד דהתאחדות הרבנים מח"ס שו"ת מאזני צדק.

אחד שב"ת זידידות, תשובתו קבלתי וכו', וצאות ט' באשה
שהלכה בערכאות וכתה בילדים או צנית או
צממון שהצעל טוען שהוא שלו וכעת רוצה האשה להביא
הדין לז"ד כדי שעי"ז תוכל לקבל גט פטורין כדמו", וכתב
שהם צ' טענות נפרדות שהתביעה שתצעה האשה בערכאות
אינו מקושר להתביעה שתובעת צ"ד ולכן יש להזדקק
לטענתה החדשה אף שעברה איסור ותצעתו בערכאות בטענה
אחרת ומחוייב לגרשה כדמו".

התובעת בערכאות אין מודקקין לה

א] והנה כבר כתבתי מזה בשו"ת משנה הלכות חלק י"ד
סימן ק"ד מהנפסק בחו"מ סי' כ"ח שכל זמן
שהתביעה בערכאות אינו נריך ללכת לזי"ד. וכ"ת הביא לעצמו
ראיה משו"ת מהרי"א עמיל זל"ל סי' ז"ד, ולפענ"ד מדברי
הגרי"א עמיל יש ראיה להיפוך, דמעכ"ת דייק מלשון הרי"א
צריש דבריו דהא דאין מוקקין הוא לענין אותו הדין בעצמו
ולא לדין אחר, מ"מ המעיין בהמשך התשובה יראה ברור
שא"א לדייק כן, שדן אי נריך ראובן לסלק העיקול שע"י
הערכאות קודם שירש שמעון עמו לדין, וכתב שאי"ל ראובן
לסלק העיקול מלד הדין ושמעון חייב לעמוד עמו לדין, וזה
לשונו במסקנתו דדבר של שותפות בחזקת שניהם הוא ואין
לאחד חזקה על חבירו וא"כ מדינא יכול לעכב עליו שלא
ימכור הסחורה של השותפות עד שידון עמו ויתברר של מי
הוא, וכיון שלא מסר ליד העכו"ם כלל ולא הפסיד לשמעון
בעיקול זה מלד אחר אלא אותו חפץ שעליו הם דנים צהא
כו"ע מודו אע"ג דלאו שפיר עבד צמה שהלך בערכאות וכו'
מ"מ מלד הדין א"ל לסלק העיקול עד שיקוב הדין ציניהם,
דאין אותו עיקול בכלל עבד דינא לנפשיה וכו', והכא לא
שייך לומר שסלק יד העכו"ם כיון שמעולם לא מסרה ליד
העכו"ם אלא שמעקל, ואם יתברר אח"כ דשלא כדן עשה
וגרס היזק ויתחייב אח"כ מדד"ג מ"מ כל שעדיין לא נתברר
א"ל לסלק העיקול עד שיצא הדין עפ"י התורה ציניהם, או
עכ"פ שיהיו צטוחים שיקוב הדין ציניהם עכ"ל.

ועתה לו יהיבנא למעכ"ת כדבריו דנ"ד צ' תביעות נינהו
כהיחא דעיקול וגוף המשפט, ואין מעכבין זה את

זה, מ"מ הא מצוהר דדברי רי"א ש"ס הי' ד חיוז על
ראובן לסלק העיקול אז הי' ראובן מחוייב לסלקו לפני
ההעמדה צדין, ולא הי' שמעון מחוייב לעמוד צדין עד שסלק
את העיקול, אלא שלגבי עיקול פסק שאינו חייב לסלקו
מטעמים הנ"ל שלא מסר כלום לעכו"ם ולא הפסיד לו ועיקול
מדינא יכול לעשות, וצנידון דידן שהוציאה בערכאות ממון
בעלה, או הילדים, או ציתו, או שלשמן יחד, ותובעת גט, כמה
מפורש בדברי הרי"א שחייבת לסלק כל זה, אי מפני דמדינא
אסור לעשות לעשות כן, אי מפני שהפסידתו, אי דמסרה כל
אלו ציד העכו"ם לישא וליתן מיד ליד, פשוט שאין הצעל חייב
לעמוד עמה צדין עד שתסלק ממנו את שיטתו לסלק ותוציא
הכל מיד הערכאות או להחזיר מה שיטתו כבר צידה. וא"כ
אדרבה מדברי הגרי"א ז"ל ראיה לדין דכל היכא דאיכא
לחא דדינא ואפי' דעבד איניש נמי נריך לסלק הערכאות
קודם עד שיצא הדין עפ"י התורה, ולא דמי לעיקול כלל.

ועוד כתב שם מפורש בדבריו שאי"ל לשלם הפסדו קודם
שיעמוד צדין דכל זה בכלל הדין הוא שהרי אפשר
שיתחייב שמעון צאיזה ממון וינכה לו הפסידו אם יחייבוהו
צ"ד, אתה הראית שרק כשהכל יוכלל בתוך הד"ת א"א לעכב,
אבל צכגון דא שהאשה אינה רוצה לדון על הנכסים צזי"ד
אלא לקבל גיטה ותו לא, לא יעלה על הדעת לחייבו צבא.

ורא מה שכתב בשו"ת רבינו מנחם עזרי' מפאלו סי' נ"א
דראה לכל גדולי רבותינו שנותנים רשות לעקל צדיני
עכו"ם לממון הנתבע ציד הנפקד ואח"כ יסדרו טענותיהם
צפני הדיינים, ופשיטא שלא הוצרכו לכך אלא במקום שאין
דבריהם נשמעים כל הצורך וצכה"ג סברא הוא ותורה שלמה
ליכא לפסוקי עלה, וסיים אכן מודעה רצה יש צדבריו וצדברי
רבותינו שזכרנו שלא יעשה התובע רק עיקול גרידא ולא יזיז
נכסי הנתבע מיד השליש עכ"ל (ועיין תשו' הרמ"א סי' פ"ו),
והוצאו דבריו צדברי גאונים כלל פ' אות ו'. והנה כמו כן
הגרי"א חזר ושלש דכיון שלא מסר הדבר ליד עכו"ם ולא
הפסיד לשמעון בעיקול זה מלד אחר וכו'.

הכל חדא מענה מענין אישות

ובגוף הדבר אני אומר דצנ"ד לאו צ' טענות נפרדות הן
כי אם דבר אחד הוא, דהעיקול הוא דבר נפרד מכל
המשא ומתן שיש ציניהם, אבל דיני ממונות צין לאשתו וגט
הכל עולה על שולחן אחד וא"א לתבוע גט כאשר מסרבת
לפשר עמו צדיני ממונות. ועוד, כי על כן הלכה לערכאות
לקבל צרמותה מה שהיה להם צשותפות וחטפה כרצונה ואחרי
ככלות הכל תוכל לתבוע גט, ולולי שהלכה צדרך עקלתון כי
אם דרך גבר צעלמא היו מסדרין הסכסוכים ציניהם צצ"ד

ולא מסר הדבר לעכו"ם, ולא הפסיד לחצירו, ואם שלש אלה יעשה או מותר להחזיק בעיקולו, אבל בני"ד חטפה דברים דמדינא אינו יכול לעכב, ומסרה דברים בשליטת העכו"ם לשלוט בנכסיהון לומר הן ולא, ולא עיקול ועיכוב, וגם הפסידתו הרבה בכל התהליך.

ג] גם בעיקר הטענה שכתב מעכ"ת דכשנפרדו זה מזה הלכה האשה בערכאות וכתה שיהיו הילדים ברשותה, וכן מקום דירת הזוג או הבית זכתה האשה הזכות לדור בה לזדה לפי הערכאות, כך שלא ניתן להחזיר הדבר לקדמותו. ודבריו נפלאים ממני, דאפי' אם היה הצעל יוצא מעצמו או האשה היתה יוצאת למקום אחר לגור שם לזמן מועט או רב אחי לא בשביל זה זוכה האחר במקומו ונעשית רשותו, ואטו מי שיוצא מביטו אצד זכותו ובעלותו בזימו, ואפי' למ"ד דטענת חוקת שלש שנים מהני אינו אלא צבא מחמת טענה קניתי וכיוצא בו (עיין ב"ב ל"ח ע"ב ול"ט ע"ב אמר רבא הלכתא וטוש"ע חו"מ ס' קמ"ו), אבל הצבא בטענה שהבית שלו מחמת שהשופט גזל הבית בשבילו, ושלא ע"פ ד"ת אלא באלימות ובפחד הערכאות שלא ילך וישב לבימו, וזה לא נפקע בעלותו.

ועל כן תמה אני על מעכ"ת שכתב וכן מקום דירת הזוג או בית שנרשם על שם שניהם ודרו זה יחד והאשה זכתה בהזכות לדור בה לזדה על פי הערכאות ע"כ, ישמעו אזינו מה שידיו כתבו והאשה זכתה, ממי זכתה ומי זיכה לה, הלא כל זה הוא מעשה גזילה, והצעל לועק חמס והחורה נזות והשיב את הגזילה ומעכ"ת ישיב לעומתם כי זכתה בזה ע"פ הערכאות, אמתהה.

ועוד שהאמת יורה דרכו דכל זמן שהאשה תחת צעלה גם הבית וכל אשר שם הוא בחזקתו הבלעדית אפי' לפי שיטתו ואין צוה חולק, שהרי קיי"ל כל מה שקנתה אשה קנה צעלה והוא הלכה מפורשת ידוע לכ"ע (חו"מ ס' ל"ג ס"ג, אה"ע ס' כ"ח סי"ט ועוד הרבה), והיא הקנין שלו ולא הצעל הקנין שלה כמבואר בש"ס, ועיין בגמ' כתובות דף מ"ו ודף ס"ה ע"ב וב"ב דף נ"א ובתוס' שם ועיין נדרים פ"ח ע"א המדיר הגאה ובגמ' שם ובר"ן שם ובטוש"ע אה"ע ס' ע', ועיין גם אה"ע ס' פ"ה סי"א נתן לה אחד מתנה ע"מ שאין לבעלה רשות קנה הצעל והרי היא כשאר נ"מ, ועיין באה"ע שם ג' שיטות ובסי' נ"ט שם ס"ב. ולפי"ד למה מקדים דינה לדינו, ואריכה לעמוד עמו צדין על הנכסים וז"פ.

ד] ומה שטוען מעכ"ת שגם הצעל אינו רוצה ואינו יכול לדור עמה בבית לפי המצב, וממילא מקרי שלא

כדצעי למיהוי ואח"כ היתה מקבלת גט, ועתה שהלכה דרך אחורנית וסידרה בעצמה כל חפזיה עתה הנה היא צאה לתבוע גט, וכי זה שני תציעות. ובפרט שמסרה אותו כתוא מכמר שאם לא יקבל עליו דין השופט יאסרוהו בבית האסורין, ומעכבת עליו את הדרך וכוחה יפה בערכאות בכל ענין כידוע, והוא במרורים ישכון, הדעת מכריח שאין נזקקין לה עד שתשוב ותשמע לד"ת.

חוקת הערכאות אינה חוקה

ב] ובאות י' ראיתי שכתב מעכ"ת חילוק אחר וכתב דלא דמי לנידון המהרי"ק בשורש קנ"ד וגם לא למ"ש הד"ח חו"מ ח"ב ס' א' שכתבו שעל ראובן להחזיר הדבר כמו שהיה קודם שהלך לערכאות, דמה שכתבו הראשונים והמהרי"ק ז"ל להחזיר הדבר כמו שהיה קודם הערכאות הוא באופן שהיה הדבר ברשות אחד ובחזקתו והשני הוציאו מרשותו וחזקתו, אבל באופן שהיה ברשות שניהם, ואין ידוע הדק עם מי, והוא ענין שאי אפשר שיהיה עכשיו ברשות שניהם, לא מנינו שנקנס את ההולך לערכאות שיטטרך למסור מה שקיבל בערכאות ליד השני, כגון ילדים שדרו בבית צעל ואשתו ציחד וכשנפרדו זה מזה הלכה האשה בערכאות וכתה שיהיו הילדים ברשותה, וכן מקום דירת הזוג או בית שנרשם על שם שניהם ודרו זה יחד, והאשה זכתה בהזכות לדור בה לזדה ע"פ הערכאות, וגם הצעל אינו רוצה ואינו יכול לדור עמה בבית במצב הזה, אי אפשר לפסוק שכיון שהלכה בערכאות שלא ברשות צ"ד מחוייבת לנמסר הילדים או זכות הדיור בהדירה והבית שדרו ציחד להצעל, שגם קודם הערכאות לא היה בחזקתו וברשותו הבלעדית, וכעין זה כתב מהרי"א ז"ע מזיל בסוף התשובה.

ולאחר בקשת סליחתו מאד נשתבש צוה לפענ"ד, ולשיטתו שני שותפין שיש להם שותפות והלך האחד בערכאות וזכה שם בכל השותפות נמי נימא הכי, דכיון שהיה ברשות שניהם ואין ידוע הדק עם מי וכיון שהם עכשיו במחלוקת וא"א שיהיה ברשות שניהם א"כ לא נקנס ההולך לערכאות והוא יחזיק בגזל, או לה לתורה אם זה דרכה ודרכי נועם שלה, אלא האשה מחוייבת להתייבץ לדין ויחדינו צי"ד למי שייך הבית הזה, ומי שזוכה בה ידור בה, או שימכרו הבית ויחלקו לשניהם אם מגיע להם לשניהם ע"פ ד"ת, וכן בכל דבר. ודין שאי אפשר הוא במקום שאמרו כל דאלים גבר וכיוצא בזה ששייך רק לאחד ולא לשניהם, וא"א להחזיר הדבר כמו שהיה.

ומה שציין להרי"א לא זכיתי להבין, הלא גבי עיקול כתב כן כיון דלא ידוע של מי הוא, ומדינא יכול לעכב עליו,

אפשר להחזיר הדבר כמו שהיה קודם הליכתה לערכאות וכפסקו של מהרי"ק והבאים אחריו.

לא ידעתי כוונתו ומי הגיד לנו שהבעל אינו רוצה לחזור לביטול לולי זו השופט שאפי' סביבות המקום לא יראה ולא ימצא, אדרבה הבעל רוצה ומבקש להחזיר לו ביתו ולדור שמה שאותה הוא מבקש, ואם שציתתם יחד אינו עולה יפה והיא אינה רוצה לדור עמו בבית, אזי תלך לב"ד ויקוב הדין את ההר, או תלך היא מציתו, או שימכרו הבית, וכבר אמרו חז"ל (כתובות כ"ח) דבמקום גירושין אשה נדחית מפני האיש, והלכה מפורשת היא בטוש"ע אה"ע סי' ו' סעי' ז' וקי"ט סעי' י"א, ואם הבית שלו לכו"ע היא נדחית, ואפילו כשהחזר של שניהם היא נדחית מפניו כמבואר בכתובות שם וצו"ע אה"ע שם, ורק אם הבית שלה אז הוא נדחה. וא"כ ודאי שאפשר להחזיר כמו שהיה מלפנים שיש לשניהם זכות הדירה, וידורו שניהם אם ירצו, ומי מהם שאינו חפץ בזה ימצא לו מקום אחר או ישכים לב"ד.

ה ובר"י חלוקת הילדים כתב מעכ"ת שמאחר שהלכה בערכאות וחתמה שהילדים יהיו ברשותה והאשה זכתה בהם להיותם לה לצדה א"א לפסוק שכיון שהיא הלכה בערכאות שלא ברשות צ"ד אינה מחוייבת למסור הילדים להבעל, כיון שלא היה בחוקתו וברשותו הבלעדית גם קודם הערכאות. והנה צאת אשתמש צמימרא דרז חסדא (צ"ק מ"ט ע"א) אמר רב חסדא מרי דיכי אטו ולדות זררי ינינה וחיבא בהו, ופרש"י זררי קשרי מעות וכספים הן שזוכה בהן מן ההפקר, אימיה לבעל זכה ליה רחמנא לימיה לבעל לא, ופרש"י אימיה לבעל או ליורשיו זכי להו רחמנא. ויש תורה בישראל שהבן אלל האב ומתי הבת אלל האם ועי' מה שכתבתי בענין זה במשנה הלכות ח"ט סימן רצ"ו וחלק י"צ סימן שצ"ג ובפרטות על אשה כזו העוברת על דת שמזד חינוך אין לה זכות לגדל ילדיה במשנה הלכות ח"ד סימן קצ"ד.

ו ומה שכתב מעכ"ת בנות י"א חכן לפי החוק אין להצ"ד כח לפסוק בענין הילדים ולא יועיל חתימתה לקבל פסק הצ"ד בענין הילדים, ולאחר הפסק הצ"ד תוכל לשנות הפסק דין של הצ"ד בערכאות.

במה תשובות בדבר אם לענין דינא דמלכותא כבר כתבו הרמ"א וצ"ח הש"ך בחו"מ סי' ס"ח לענין שטרות וכיוצא בזה שהעלו דכל מקום שהם נגד התורה אין לשמוע להם כלל ואין להתחשב בהם נגד תורתנו הקדושה, ובפרט בדיני נפשות שלא שייך דינא דמלכותא למי שייכים.

ותו לאחר שנתפשרו צ"ד אודות חלוקת הילדים ובאו לעמק השוה ע"פ דין תורה, אזי הוא חשש קטן

מאוד שתלך לערכאות לשנות פסק צ"ד שנפסקה והצטיחה צ"ד, וע"כ יפה לעכב הגט ממנה שתהיה מוכרח להיכנע לדין תורה. ועלינו לעשות את שלנו ע"פ התורה, ואם אה"כ יבאו השופטים ויעשו מה שיעשו אין הקולר תלוי בצ"ד אלא ציד האשה המרשעת כשלא תשמע לב"ד אלא תלך שנית להערכאות.

ודבר פשוט שעל הצ"ד מצוין להפריש צ"א מאיסור לא להיפוך חלילה, עי' ים של שלמה פ"ק דגיטין סוף סי' כ"צ צס"ס דבריו כתב, וכמו שאין נזקקים לתוצע שצבע את חזירו בערכאות של גויס להחזירו לדין ישראל מאחר שצחר בהם וצדתיים, קל וחומר שאין נזקקין לו לעשות תקנה לקיום הערכאות אשר צחר, ואם יכול זה שכנגדו לבטלה בכל תחבולה וסיבה הרשות צידו ולא מחינן ציה כלל ע"ש.

בוסף על כל זה, הנה עמס הדבר שכתב שאין להצ"ד כח לפסוק בענין הילדים ולא יועיל חתימתה לקבל פסק הצ"ד בענין הילדים כי לאחר הפסק הצ"ד תוכל לשנות הפסק דין של הצ"ד בערכאות, ליתא, דצחמת צידה לחתום שמקבלת עליה פסק צ"ד שיהיה לזה תוקף גם מזד דינא דמלכותא, והמליאות באלפי אנשים ונשים שמתגרשים פה באמעריקא ובשאר מדינות, הצ"ד מפשרים ציניהם בכל הענינים הן בעניני ממונות והן בעניני הילדים ע"פ התורה, והם מקבלים עליהם דיני התורה, ואה"כ גם הבית משפט מאשר ומסכים לזה אם זריכים לזה, וצ"ה אזי כבר יושב על מדין להיות עזד לעם ישראל יותר מחמישים שנה והרבה פעמים קדרתי ופשרתי בין הזוג וקבלו את דעתנו בכל הדברים וגם בענין הילדים.

ובלא"ה אחרי שחתמה שמקבלת ע"ע הפסק צ"ד ושלל משנה מפסק צ"ד ושלל לילך לערכאות לאחר הגט אז אם עברה על זה ויחאה מצית דין והלכה לערכאות מתבטל הגט למפרע והיא אשת איש ואסורה לינשא ח"ו, וכבר הצאחי כן מתשו' הגרי"א מקאוונא סי' מ"צ שכתב צכה"ג שהגט בטל מדאורייתא, וגם הצאחי צסס הגאון מוהרי"י וייס ז"ל תשובה צנדון כזה והוא מכת"י תחת יד, וכ"כ צשו"ת מהרי"ט ושו"ת תשורת ש"י ועוד כמה אחרונים וכתובס גם הגר"מ פיינשטיין ז"ל שאם קיבלה על עצמה לפני קבלת הגט שלא תלך לערכאות ולאחר קבלת הגט תלך לערכאות אזי יתבטל הגט למפרע. וא"כ כמה כח צ"ד יפה להכריחה להתפשר עם בעלה שאל"כ לא תקבל גט, ושזב אין לומר כמ"ש מעכ"ת כי מה צ"ע להבעל צמה שמעכב הגט אחרי שיכולה לשנות לטובתה בערכאות ונמצא שלא הועיל כלום, אדרבה היא לא תועיל כלום אם תשנה דבר אחד ממנה שכתב ונחתם צצ"ד, שאם תשנה ממנה שהוסכם ציניהם צצ"ד וחתמה

לא לשנות והגט על דעת זה ניתנה אזי הגט בטל ולשוא שמרה, ועל כרחק שלא תשנה.

[ז] ומה שטען מעב"ת כיון שכבר קבלה הכל א"כ מה לב"ד לעשות, על כן כבר מחויב הצעל לילך לב"ד וליתן לה גט כיון שזה טענה נפרדת, כבר הארכתי בזה כי לפענ"ד זה אינו, וכ"כ מרן הח"ס (אה"ע סי' א') ביצמה אחת שרכושה רב והיצט בן כ' שנה רוצה שתלך ותמדיין עמו בב"ד לבצע הריב אודות נכסי אחיו שהיו צעלה, והיא מסרבת ואינה רוצה בחליצה אלא א"כ יחלוץ בחנם, כי חשבה שאסור לו לישא אשה עד שיחלוץ, ועכשיו נשתדך היצט עם ההגונה לו ושאל אם מותר לו לישא משודכת שלו ועי"ז תהי' היצמה מוכרחת לירד עמו לדין ישראל כדי שיחלוץ לה. והאריך שם הרבה וכתב פשוט להתיר לו לישא משודכת שלו, דהרי קיי"ל בש"ע יו"ד (סי' של"ד) דיש רשות לב"ד להחמיר עליו שלא ימולו בניו ושלל להתפלל ולזמן עליו ולגרש את אשתו מביהכ"נ וכו', והמסרב לעמוד בב"ד עם הטוען עליו הוא מכלל זה כמבואר שם סעיף מ"ג, וא"כ אחר שהתרו בב"ד בזהאשה שתעמוד לדין עם היצט והיא מסרבת אעפ"י שאין צידינו לנדות אותה עכ"פ למה לא נעשה כל מה דאפשר, והרי רבינו גרשום לא גזר אלא לטובת האשה והיא אינה ראויה להטיב כיון שאינה רוצה ליכנס בתקנת הקהל שתיקנו לפשר עם היצט, אע"ג דבאשה דעלמא המסרבת לא נאמר קן שמפני כן נחיר לצעלה לישא אחרת, אבל הכא אשר המדובר הוא באותו ענין עכ"מ שרוצה לעגן אותו עד שיניח את שלו בידיה וכו', א"כ פשוט לפענ"ד שיש רשות ביד בב"ד אחר ההתראה כראוי להתיר לו הנישואין אחר שיעמיד ערבות ובטחוונת ובשבועה ובחרם שמיד כאשר תתראה היא אח"כ לעמוד לדין לפני בב"ד שבעירם או המרונה לשני הצדדים מחויב הוא לעמוד וככל היוצא מצד"ך יעשה, אפילו יראו לפטור האשה בלא כלום והוא יבא נקי מנכסי אחיו לגמרי מ"מ יקבל עליו הדין ויחלוץ מיד אח"ז בלי שום עיכוב, וזה נראה לי טוב וישר צעני אלקים ואדם ע"ש.

ובבב"ב בב"ד כיון שהלכה לערכאות והוציאה מצעלה הרבה כסף ועתה בזה לב"ד בטענה שצעלה מעגנה ואינו נותן לה גט, היא היא שמעגנת את עצמה במה שמחוקת כל מה ששייך לצעלה ואינה רוצה לדון בב"ד עפ"י ד"ת מה שמגיע לה ומה שאינו מגיע לה, ואפי' אם נפקפק אם להתיר לו לישא אחרת בכה"ג מטעם שכתב החת"ס שרבינו גרשום לא גזר אלא לטובת האשה והיא אינה ראויה להטיב, וכבר הארכתי בזה במקום אחר ואין כאן מקומו, מ"מ לענין נתינת הגט פשיטא שאין הוא בכלל מסרב ליתן גט או מעגן את אשתו או מסרב ללכת לד"ת, אלא היא היא שגרמה לעצמה

כל זה ואין הצעל מחויב בשום אופן ללכת לד"ת וליתן לה גט והיא תשצ עם כל אשר לו ותחדי עם צעל אחר, ועיין גיטין (נ"ח ע"א) אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב ועסקו גבר וציתו ואיש וגחלתו (מיכה ב') מעשה באדם אחד וכו' דעל כיוצא בזה נחתם גזר דינים ר"ל.

ואם כי דברי מרן ז"ל אינם נריכים חיוב, מ"מ מלאחי לו ראי' בגמ' בב"ב מ"ח ע"א דאמר וכן אתה אומר בגיטין נשים כופין אותו עד שיאמר רוצה אני, היינו בהנך דתנן בכחוצות דף ע"ז שכופין אותו להוציא, ופריך ודלמא שאני התם דמנזה לשמוע דברי חכמים, אלא סברא הוא אגב אונסיה גמר ומקנה, ומחויב רב יהודה גט המעושה בישראל כשר ובעכו"ס פסול ובעכו"ס חובטין אותו ואומריין לו עשה מה שישראל אומר לך ואמאי התם נמי נימא אגב אונסיה גמר ומגרש, וכתב הרשב"ם התם נמי נימא אגב אונסיה גמר ומגרש דהא לא מפסיד מידי דומיא דזביני שמקבל דמי שדו, דכיון שאשתו שונאתו ובלא גט נמי לא תעמוד אללו וגט זה אינו אלא להתירה לאחרים לא מפסיד כלום ע"כ. הנה מבואר דה"ט דאמריין אגב אונסיה גמר ומגרש משום דלא מפסיד מידי דומיא דזביני שמקבל דמי שדו, אבל אם מפסיד מידי ע"י הגט כגון שחטפה ממנו כסף וצוה שהוא מגרשה הרי הוא מפסיד הכסף הו"ל כמו בזביני שאינו מקבל דמי שדו דלכו"ע לא הוי זביני וה"ל לא הוי גט, וע"ש עוד בד"ה מודה שמואל היכי דיהיב ליה זוזי אבל בלא מעות לא גמיר ומקני. ולפענ"ד זה ראי' ברורה למרן הח"ס ז"ל דהיבא דחטפה ממנו כסף או מטלטלין וכיו"צ ויכול להכריחה להתפשר עמו ע"י שימנע ממנה גיטה או חליצתה, ואם יגרשנה יפסיד ממנו, אז א"א לכופו לגרשה והכפיה בכה"ג הוי שלא כדין דלא גמר ומגרש.

ומה שסיים בסוף דבריו ח"ל ועל כן אין להצעל טענה להפטר להתדיין עמה משום שהלכה לערכאות, אם מוכנה להתדיין על הכל בב"ד עכ"ל, לא הצנתי כוונת מעב"ת בזה דאם כוונתו באשה שהלכה לערכאות וחזרה בה ויצאה מצית המשפט מכל וכל פשוט שאין להצעל טענה, ואם כוונתו שלאחר שהלכה להערכאות וקבלה הצית והילדים ואינה רוצה להחזיר הילדים כמו שהיו א"כ מה זה שסיים אם מוכנה להתדיין על הכל בב"ד הרי אינה מוכנה להתדיין על הכל, שאינה מוכנה להחזיר כל מה שלקחה שלא ברשות ע"י ערכאות ש"ג, וגם לשלם ההוצאות שגרמה לו להוציא ולשלם ממנו שאלו מגיעין לה ע"פ התורה, ולכן לא ידעתי כוונתו בזה.

[ואח"כ יבא לאור אורז הפוסקים על דינים אלו וראיתי שם שהביא משו"ת מהרא"פ סי' מ"א שפסק קן

וצעלה יכול לגרשה בע"כ, וכדי שלא נטעה בזה כתב מרן דכה"ג לא אמרינן דנתייר לו בשביל כך החרם של רגמ"ה הגם שמסרבת לד"ת, וכאן שאני כיון שמחזקת משלו הו"ל סירוב ועגון בלאו דבר, ומה שמסרבת במקום אחר אין זה היתר לבעל לגרש, כיון שאינו נוגע לעצם הגירושין של בעלה. והפן השני הוא דמייירי באדם אחר שהומינה לד"ת וסירבה לקבל עליה פסק ב"ד דהו"א דקנסינן אותה ומתירין להקדים נישואיו קודם חליפה, ע"ז כתב דזה אינו דאשה שמסרבת לד"ת אינו סיבה להחשיבה עוברת על דת למנוע ממנה החליפה כיון שאינו נוגע כלל לבעלה.

ואיך שנפרש עכ"פ מוכח מהחמ"ס דסירוב לדין או הילוך בערכאות הוא עבירה גדולה אבל כיון שזה לא הי' באותו דבר עצמו כלומר בעניני אישות שבינה ובין בעלה כה"ג לא היינו מתירין בשביל שהלכה לערכאות ועברה עבירה, כיון שאין זה נוגע בעצם האישות והתקנה, אבל ההולכת בערכאות ומזמינה את בעלה לערכאות ולא די לה בזה שמחזקת מה שחטפה כבר אלא גם רוצה עוד להוציא מבעלה כל מה שיש לו וגם מה שאין לו ושישלם לה כסף כל ימי חייה וכיו"ב ודאי כה"ג קנסינן לה, וזה דומה ממש לנידון של החמ"ס שמה שמוכנת לקבל גט זה ג"כ רק באופן שיותר על שלו, וכשנתייר לו לישא אשה על אשתו תפסיק בעלילומיה כשמפחדת שלא יגרשנה לעולם, וכל זה פשוט מאד שאין להאריך בזה.

ומבל האחרונים שהביא שפילו עבריינית שזינתה אסור לעגן אינם דומים לנ"ד, משום שאת הנעשה אין להשיב על כן אין לו לעגנה שלא ירוויח בזה כלום, אבל בשמחזקת בנכסיו שלא ע"פ תורה ויכול להכרימה ע"י עיכוב גיטה להחזיר לו מה שלקחה ממנו, וכן על להבא שתקבל ע"ע ב"ד שתפסיק בנגישותיה עליו בערכאות, ודאי א"א לכופו לגרש, שלא יחא חוטא נשכר.

ועוד הרי בנ"ד האשה היא המעכבת תהליך נתינת הגט, מפני שהדין הוא לסדר דברים שבממון לפני נתינת הגט והארכתי בזה בשו"ת משנ"ה ח"ד סי' ת' וסי' קי"ב, וכיון שמסרבת לסדר את עניני הממונות ושאר דברים עפ"י התורה הרי היא מעכבת תהליך הגט, וכיון שכן היא היא המונעתו מלתת גט.

ומה שמה שהח"ס התנה עליו שיתן ערבות שיקיים ולא ראה להצטרך ערבות, נראה דכיון דמשליש הגט אכל ב"ד וצידם למסור הגט כשמצא לבקש והם ידונו לא צריך הערבות דודאי יעשו כתורה דאין אדם חוטא ולא לו ודו"ק.

ולבן תמוהין דברי מעכ"ת שכתב באשה שזוהמת שרונית בגט אין להחיר החדר"ג בשום אופן מצלי ליתן לה

ועיי"ש שס"ל דאפילו אם גירש הגט פסול, וע"ע בשו"ת מנחת הקומץ סי' ק"ב וכנראה כוונתו לתשובה הנ"ל.

הארכתי קצת להשתעשע בדבריו היקרים לי כי כ"ת יודע אהבתי למר אביו וצ"ל להבחל"ח מנעורי אהבה נאמנה, גם כי למען האמת והמצוה הגדולה למנוע בני ובנות ישראל מהליכת ערכאות שבעונ"ה גורמים לעצמם רעה שאובדים עוה"ב ועוה"ז, וכעת אסתגר בברכת כוח"ט דושכ"ת בלב ונפש,

מנשה הקמץ

סימן פו

תשובה שניה בענין הנ"ל

ג' לסדר להזהיר גדולים על הקטנים התשס"ג ברוקלין נוא יארק יצו"א

מע"כ ידידי היקר מאד בעלה הרב הגאון המפורסם שלשלת היוחסין ג"א ור"ח כש"ת רבי מנחם זכרי' זילבער שליט"א, ראב"ד דהתאחדות הרבנים ובעמח"ס מאזני צדק ג"ח.

אחדשבת"ר, קבלתי ספרו הגדול שו"ת מאזני צדק ח"ג ע"י בנו הבה"ח יואל תלמיד ישיבתנו הק' ומחמת ידידות הנני אף להציע צמה שראיתי בספרו א"ע סי' ג' צדין אשה מורדת אם יכולים להתיר לו לישא אשה על אשתו אף שלא יתן גט לאשתו הראשונה, ואם יכולים להתירו לישא אשה אחרת כשאשתו הלכה בערכאות לסחוט ממנו ממון הרבה או שרוצה בחלק מנכסיו או שיתן לה מעות חדשי לאחר שתתגרש הימנו או שתקח הבנים וכסף הימנו, ומע"כ אחר האריכות העלה דצמקום שהיא רוצה בגט אפי' הלכה נגדו בערכאות להוציא ממנו כסף וכ"ש אם כבר הוציאה הימנו, שחייב הבעל ליתן לה גט אם היא רוצה, אלא דהיה עומד נגדו מרן הח"ס שכתב בשו"ת א"ע סי' א' דהיכא שתפסה יצמה מעות מהיבס ואינה רוצה להחזיר לו ורוצה היא לעגנו כדי שיניח את שלו אינה ראויה להטיב ואינו חייב ליתן לה גט, ולזה שיכל את ידיו וכתב דכאן אינה זוכה בשום דבר ע"י שמעגנת אותו שבלא"ה יכולה לזכות בערכאות צמה שזכתה וכה"ג לא החיר החמ"ס כלל.

ולפענ"ד דברי החמ"ס שהבאתי בשו"ת לעיל פשוטים וצוררים ותואמים לנידון דידן, והיכא שתפסה מעות משלו ואינה רוצה להחזיר לו ורוצה לעגנו כדי שיניח את שלו אינה ראויה להטיב ואינו חייב ליתן לה גט.

ומה שכ"ת רצה להוכיח כדבריו מלשון החמ"ס אע"ג דבאשה דעלמא המסרבת לא נאמר כן שמפני כן נתייר לבעלה לישא אחרת, זה אינו והלשון יש לפרש בתרי אנפי, הפן האחד דבאשה דעלמא המסרבת כלומר אשה שכבר עכבה כסף משלו ובעלה הזמינה לד"ת והיא מסרבת לד"ת והי' מקום לומר כיון שמסרבת לד"ת ולא זייתי לדינא הו"ל כעוברת על דת

גט, וז"ל שם צאות כ"ח מ"מ זה ברור דאם עומדת וזווחת שרונית בגט דא"א להתיר לו לישא אחרת מצלי שימקור לה גט, גם שם צאות כ"ט העלה כן שנית, ולפענ"ד ח"ו לומר כן דא"כ לא הנחת צת לצרבהם אצינו יושבת תחת צעלה שכל אחת ואחת תתפוס כל שיש לו לצעל והוא יקראנה לצ"ד ולא תסרב ותזווח אני רונית גט ויתחייב הצעל לגרשה, ולא רצייתי להאריך יותר ולהעתיק מפני הכבוד.

ביון דערבאות קיל בעיני רבים אי דינה בעוע"ד

ובאות ד' שם כתב זזה"ז שרבו המתפרטים לקרב לקריאת צ"ד ולינך לערכאות אין לדון אשה המסרבת והולכת צערכאות כעוברת על דת להתיר לצעלה לגרשה צע"כ או לישא אשה על אשתו, ובאות ה' כתב דאין לדון את המסרבת וההולכת צערכאות כמוחרמת לענין שנאמר שצניה מתים צעציל זה ולהתיר לו לישא אשה אחרת, מטעם הנ"ל צאות ד'.

ובבר הארכתי צזה צמשנ"ה ח"ט סי' רנ"ו (ובאוור הפוסקים הנדפמ"ח העתיקו) והצאתי שם את כל הנדדים ללמד זכות אבל מ"מ לדינא העליתי שמה כדעת רוב הפוסקים שמותר לו לישא אשה על אשתו צכגון דא, והצאתי שם את לשון הלבושי מרדכי אה"ע סי' י' וז"ל ואפשר צנדון זה כיון שמסרה אותו צעלילות להפאליציא צדברים של ממון צגניצה וכיו"צ ולצוא לכלל תפיסת צית המאסר והוא דינה כמסור ממש והוא צכלל מורידין ודינה פסק (צצ"ק קי"ו וקי"ט) וח"מ סי' שפ"ח א"כ הו"ל צכלל מ"ש הרמ"א כיון דאיכא סכנה לנמסר ושפיר דומה להדדי עכ"ל ע"ש. וכן פסק כק"ו מרן הצית שערים צח"ג (הנדפס מחדש) צסי' ס"צ.

חיתר ק"ד לעומדת בערבאות ומבקשת גט ישראל

ועתה שהעלינו שמותר לעכב מלכת גט פטורין לאשה זו, שואל הצעל ומתחנן למצוא מזור למכתו, לישא איש על אשתו. וכבר כתבתי מזה צשו"ת משנה הלכות חלק י"ד סימן ז' ואי זקוק להשליש גט, והצאתי משו"ת מהרש"ס (ח"ו סי' קנ"ט) דאחרי שעשתה מעשה רע והלכה צערכאות ומסרה את צעלה וחזתנה וכמעט שהיה קרוב להלכד כתוא מכמר א"כ גם מטעם זה לצד יש לו להתיר לישא אחרת וכו' ובכל כה"ג לא תקן רגמ"ה ע"ש צאריכות.

והראו לי מה שכתבו צ"ד אחד שכיון שהאשה רוצה לקבל גט פטורין, אין שום אופן צעולם להתיר לצעל להנשא ע"י היתר מאה רבנים, והציאו ראייה לדברייהם משו"ת אגרות משה אה"ע ח"ד סי' ג' שא"א לצעל לעגן את אשתו צעציל תציעות ממון. ולפענ"ד שגו צהצנת דברי האגר"מ

ז"ל, והמדקדק יראה להדיא דאדרבה משם ראייה למש"כ ח"ל, אפילו אם יש להצעל עליה תציעות ממון וכו' ואף צאופן שודאי חטפה משל צעלה איזה סך ממון לא תיקן שיוכל הצעל לעגנה לגמרי או עד שתתן לו כמה שירצה ע"כ, הנה מה שכתב צעציל תציעות ממון היינו שהצעל תוצע מאשתו ממון שתתן לו כמה שירצה, וזה לא תיקן שיוכל הצעל לעגנה לגמרי עד שתתן לו כמה שירצה, שהוא דבר שאין לו קצבה, שאם ירצה אלף אלפים דינרי זהב מה תעשה עינה זו, אבל זה ודאי שיוכל הצעל לצקש ממנה שצבא עמו לדין, והצ"ד יפסקו הצ"ד צדין ודברים שצנייהם מה שמגיע לו ומה שמגיע לה ע"פ תורה, וזה אינו צכלל מה שכתב הגאון ז"ל עד שתתן לו מה שירצה, ואדרבה הרי הוא מסכים על מה שהצ"ד יפסקו, ואינו מעגנה כלל, והיא שמעגנת את עצמה וזה פשוט מאד.

וגם מה שכתב האגר"מ צעציל שחטפה איזה סך ממון לא תיקן שיוכל הצעל לעגנה לגמרי, דייק נמי לעגנה לגמרי, אבל עד שתלך לצ"ד אין זה עיגון כלל, ואפי' מקצת עיגון נמי אינו, ופשוט מאד.

וגם מה שכתב האגר"מ ואף צאופן שחטפה משל צעלה איזה סך ממון לא תיקן שיוכל הצעל לעגנה, הנה לא דמי לנדון דידן כעוכלא לדנא, שהוא איירי צאיזה סך, ואפי' סך רב אבל סך מסוים, לא כן צנ"ד שאינה צגדר חטיפת ממון שהיא חטיפה שאין לה שיעור שהוא צלולה מגזילות והפקדים והוצאות ועוד, וגם אלהבא סכומים אדירים, וחייבו אותו הערכאות על פיה לתת לה מעות הספקה כל ימי חייה וכיו"צ, וגם הטילו שיעבוד על משכורת שלו וכיו"צ צעכל מקום שיהיה לו כסף יתחייב לשלם, ולפעמים רצוף צה עוד ועוד נגישות שונות, והוא תחת פחד של הערכאות צכל עת אפילו לאחר הגירושין, ואם לא ישלם ענוש יענש, כה"ג לכו"ע לא מקרי מעגן אם לא יתן לה גט עד שתשוב ותצטל את כל מה שפסקו צתי השופט, וזה לא דמי כלל לחטפה כסף שהוא פעם אחת וכיוצא צו דאו אמרינן צאופנים ידועים דאסור לעגן צעציל זה, אבל כשהיא מחזקת צרשעמה צערכאות וצגזילה שגול השופט מהצעל ע"פ חוקי המדינה שזה נגד דין תורה, ואנחנו נכריח את הצעל לגרשה שמוכל להחזיק הגול ח"ו, וזה יותר מתקצב דדינרא דיהיב לה דתמהו צגמ' (גיטין ל' ע"א) אטו תרקצב דדינרא צעי למיתב לה.

ובמקום שנבא להציל עשוק מיד עושקו ונכריח לאשה זו שתעמוד עמו לד"ת אודות הסכסוכים שצנייהם ולא תגבה ממנו רק את המגיע לה ע"פ ד"ת ולא יותר, ונהפוך הוא שאנן ניקוס וכוף אותו לגרשה ולהחזיק מעשה הרשע שלה והוא כל ימי חייו יצול מפסק העכו"ס ח"ו, לא

עושה לא. ונראה לכתוב 'ר"י הזקן אפי' קטנה כשהיא עומה עושה ניחא לה, אבל דעת תוס' והראש"ד משמע דקטנה אין לה דעת כלל וממתינין עד שתגדל ותאמר בפלוגי אני רואה.

ו"י"ל דהראש"ד אזיל צוה לשיטתו, דכפ"צ מהל' סוטה ה"ד כתב הרמב"ם ז"ל קטנה שהשיאה אציה חנתה לרצונה נאסרה על צעלה, ובהשגות כתב הראש"ד ז"ל והלא אמרו פיתוי קטנה אונס הוא, ופי' האחרונים ז"ל דנחלקו אי יש רצון לקטנה, דהרמב"ם ס"ל דקטנה נמי יש לה רצון אלא נוחה להתפתות אבל כשעשתה על דעת עצמה בלא פיתוי כלל היא מעשה שיש בה רצון, ולכן כתב הרמב"ם קטנה שזינתה לרצונה כלומר שהיא הלכה חנתה לדעתה וצרכין עצמה בלי פיתוי היא רצון ונאסרה על צעלה, אלא לענין עונשין חס רחמנא עלה שהרי קטנה אינה צמ עונשין, והראש"ד ז"ל ס"ל דקטנה אין לה רצון כלל והכל בכלל אונס. ולפי"ז י"ל דהכא נמי ס"ל להראש"ד דדוקא בגדולה שייך רצון אבל קטנה לא דאין לה רצון, והתוס' ר"י הזקן ס"ל דרצונה מהני אפי' כשהיא קטנה, והיינו עד שתגדל כלומר שהיא כ"כ גדולה שתוכל לומר בפלוגי אני רואה, והבן.

ולבן מפרש יונתן אין לא חמיא ליה, שאינה רואה צו, ואציה מסכים לה שלא תנשא לו בעל כרחה, או דלא יצוי אציה למיתבא ליה, שאין האב רואה אפילו היא מרואה, והבן.

ידידו דושב"ת בלב ונפש,
מנשה הקמן

סימן פח

א"א שדרה כמה חדשים עם איש קודם גירושיה ורוצה להנשא לו

ח"י מנחם אב התשס"א, פה קרית אונגוואר ירושלים עיה"ק ת"ו
מע"כ הרב הגאון שלשלת היוחסין כש"ת הרב דוד בירדוגו, דיין בבי"ד בנתניה וחז"פ ק"א ירושלים תו"א.

אחדשב"ת צידידות וכו', צדון האשה שלפני כמה שנים נתפרדה מצעלה ואף שלח לה גט פיטורין אבל היא עדיין לא קיבלה הגט, וכעת רואה היא לינשא לאיש פלוני, האמנם נחזר שאשה זו כבר כחמשה או ששה חדשים גרה עם איש זה צבית אחד, וצדיון הראשון שצו דרשה האשה הגט נשאלה כיצד היא חיה עם אדם זה לפני הגט והשיבה אני יודעת שזה אסור ולכן אנו רוצים להזדרז לקבל גט, צדיון האחרון כשצאה לקבל גיטה נחקרה צדצו קשריה עם האיש שהתייחדה עמו וחקרו על מנת לברר אם להתירם לינשא, היא שבה ואמרה שרק חדשים הם צדירה אחת כשהוא צדדרו

אמר זה אדם מעולם ולא יעלה על הדעת דבר כזה לשום צן תורה יודע דת ודין.

וגם מה שכתב האגרו"מ וגם בשביל גבוי ממון לא תיקנו ולא יתקנו שום תקנות שיהא ציד הצעל כח צעמנו לעשות כרצונו ולעגנה, הנה כפל דבריו שלא תיקנו שיהא ציד הצעל צעמנו לעשות כרצונו ולעגנה, והדגש הוא שזה שיהיה לו כח צעמנו לעשות כרצונו לא תיקן, אבל לעכב גיטה עד שתלך לד"ת אצל צ"ד ישראל ודאי שזה תיקנו, ואין זה גדר עיגון כלל אלא היא שמעגנת את עצמה צמה שאינה רואה לקבל עליה עול התורה, וזה שרואה ממנו גט אין זה מקרי רואה בגט, אלא שרואה להחזיק בגיטלה וצמסירה ובערכאות וכיוצא בו, שצוה ודאי גם האגרו"מ ז"ל מודה שיכול לעכב גיטה עד שתעמוד עמו לד"ת וז"פ מאד וא"כ הוא אינו צריך לסבול, כיון שמדיני התורה אין מודקקין לה.

אלו דברי ידידו דושכת"ר והגני חוזר על הראשונות יתן ה' ונזכה לישועת ה' כהרף עין, החותם בסל מלא ברכות בלב ונפש,
מנשה הקמן

סימן פו

ביאור תרגום יונתן פ' משפטים אם מאן ימאן אביה

י"ב לחדש הרחמים התשנ"ז ברוקלין נ"י יצו"א
מע"כ ש"ב הרה"ג וו"ח כש"ת מוה"ר חיים צבי פאנעט
שליט"א, בעמח"ס חפץ יהונתן על התרגום.

אחדשב"ת וכו', צדצו אשר העיר צפ' משפטים (שמות כ"ב ט"ז) אם מאן ימאן אציה לתתה לו, וצתרגום יונתן אין לא חמיא ליה או דלא יצוי אציה למיתבא ליה, ונתחצט צפי' המפרש שפירש אם אינה רואה לו או שלא יספוך אציה לתתה לו, ולכן יכל להגיה צתרגום אין לא חמיא "לה".

ולפענ"ד פשוט כוונת התיב"ע אין לא חמיא ליה כלומר שהצתולה הקטנה אינה רואה צו וחמיא מלשון חמיד ורגיג, וחתי הגר"צ פירש דחמי הוא מלשון ראייה שאינו נראה לה לינשא אותו, וכדאי' כתובות ל"ט ע"ב אחד האונס ואחד המפתה צין היא צין אציה יכולין לעכב, ומיירי באופן שאציה תולה על דעתה.

ובפרט לפי מה דאיתא בקידושין מ"א ע"א דאסור לאדם שיקדש את צמו כשהיא קטנה שמא כשתגדל תאמר איני רואה צו, וצתוס' שם הקשו מהא דאמרו לעיל דאתתא בכל דהו ניחא לה וא"כ למה חיישין שתאמר איני רואה צו, ותיירו דה"מ גדולה אבל קטנה לא, וכן תירך הראש"ד, אבל צתוס' ר"י הזקן תירך דה"מ כשהיא עומה עושה אבל כשאחר

והיא צחורה ולא היה צנייהם כל יחסי אישות, גם האיש המדובר עליו נשאל על הטלפון ע"י הצי"ד ואמר שהוא כבן שבעים וצניו דחיים ואין הוא צגיל זה מחפש דברים כאלה, רק חברה לחיים שחסעד אותו לעת זקנתו לאחר שזה כעשר שנים התאלמן מאשתו הראשונה, גם אמר שלא חי אתה כצעל ואשה רק נתן לה חדר צניו כשצאה מחו"ל ולא היה לה מקום לגור ולכן שיכן אותה צניו צחדר נפרד ולא עלתה על דעתו לדבר אחר. ומעכ"ת האריך צדברים ישרים כראוי לו עולה ויורד מחון ומסיק כדת של תורה, ולצקשות מעכ"ת אכתוב את הנלפענ"ד צעו"ה.

גרים צגמרא קידושין דף פ"א ע"א אמר רב מלקין על היחוד ואין אוקרין על היחוד, אמר רב אשי לא אמרן אלא ציחוד פנויה אכל ציחוד דאשת איש לא שלא תהא מוציא לעו על צניה, מר וזטרא מלקה ומכריו, א"ל ר"נ מפרהטיא לרב אשי מר נמי לילקי ולכריו, ומשני איכא דשמע צהא ולא שמע צהא. ופרש"י מלקין על היחוד מכת מרדות ואין אוקרין א"א על צעלה מחמת יחוד. וכן פסק הרמב"ם (פכ"צ מהל' איסורי ציאה ה"ג) וצטוש"ע א"ע סי' כ"ב אסור מן התורה שתייחד עם הערוה וכו' והמתייחד עם א"א אין מלקין אותו שלא להוציא לעו על צניה שהם ממזרים. ופשיטות הדברים שעל ייחוד עם א"א אין אוקרין ואין מלקין כלל, ואפילו נתייחדה זמן רב, ולא ראינו זמן מוגבל צראשונים לייחוד זה, חיל צתר טעמא שלא להוציא לעו על צניה שהם ממזרים, והגם שעוצרים על איסור ייחוד מ"מ לא נאסרה לצעלה ועל המתייחד עמה משום ייחוד זה.

אלא דמעכ"ת רצה להכריח שלא אמרו כן רק צזמן קצר אכל לא יותר, ונכתייע מהא דתנן (יצמות קי"א ע"ב) היצמה שאמרה צתוך שלושים יום שכנסה היצם לא נצעלתי כופין אותו שיהלוך, לאחר שלושים יום מצקשים הימנו שיהלוך, ופרש"י לאחר שלושים יום לא מוקים איניש אנפשיה מלצעול, וא"כ המתייחד עם א"א יותר משלשים יום יש לנו לומר דלא מוקים איניש נפשיה מלצעול ויש לאסרה לצעלה ולצעלה. אך צעלמו שקיל וטרי אי דמי להדדי דאפשר חמייר להו איסורא דאשת איש ופרשי מהדדי. עוד הציא פי' הרמב"ן והרשב"א יצמות שם שכתבו להדיא דחוקה זו דלא מוקים איניש אנפשיה לא נאמרה צמקום איסור, דצמקום איסור מוקים איניש אנפשיה, ושוצ חזק סברתו מקצת אחרונים דלאחר שלושים יום אוקרין גם על הייחוד.

עוד הציא מעכ"ת ראה משו"ת הרשב"א הוצא ציתה יוסף (סוף סי' י"ז) ח"ל שאלת רחל צאה ואמרה פנויה אני ונתקדשה לשמעון לשם פילגש צלא כתובה ושהתה עמו כמה ימים ונתייחדה, ואח"כ נודע צעדים שכבר נתקדשה לראובן

זה שנים, ואחר כל זה נודע שהציא לה אחיה מראובן צעלה הראשון גט לאחר זמן קידושי שני מה יהיה הדין, תשובה אשה זו צריכה גט צין מראשון צין משני וכו', ומה שטען זה המקדש שלא נתייחד עמה לשם נישואין (כלומר רק לשם פילגש) אין ממש צטענתו כמו שאמרו שהייחוד הוא צביאה להחמיר עליו, ואסורה היא לו, ומה שהציא ראה לאסרה עליו מהנעטען מאשת איש והוציאה מתחת ידו אע"פ שכנס ויציא ראה נכונה היא, שזה כינסה וקידשה והיא יושצת צחדר, יותר הוא מדבר מכוער וקלא דלא פסיק וקרוצ הדבר לעדי טומאה, ולפיכך אם היא כינסה אכלו לאחר מכאן כופין ומייסרין אותו צשופים ומנדין אותו עד שיוציאה, שזו פסולה היא לו לכה"פ מדרבנן וכו' ע"כ. הרי מצואר מדברי הרשב"א דכשהיא יושצת עמו צחדר יותר הוא מדבר מכוער וקלא דלא פסיק וקרוצ הדבר לעדי טומאה, וא"כ על כרחך מה שאמרו אין אוקרין על הייחוד וכן פסקו צשו"ע א"ע סי' קע"ח ס"ו, על כרחך היינו צייחוד עראי, אכל כשגרין יחד אין לך כיעור וקלא דלא פסיק גדול מזה, עכתו"ד.

ובמחבת"ה אין ראה כלל מדברי הרשב"א, הלא הרשב"א מיירי צאשה שכבר נתקדשה לאיש, ולא זאת אלא נתקדשה להדיא על דעת שלא ליכנס לחופה כי אם לציהא לצד, א"כ אחרי הקידושין חו לא צריך מידי ופשיטא שהייחוד הוא לשם ציאה, וודאי די"ל צבא עליה שעל דעת זה נתקדשה, ואין יציא ראה לייחוד לצד כאילו הרשב"א גור אומר דאוקרין על הייחוד צאופן קצוע.

ומעב"ת הרגיש צזה ודחה הדבר כלאחר יד חה לשונו, וצודאי שמש"כ הרשב"א שזה שכינסה "וקידשה" וכו' אין חשיצות ל"וקידשה" לענין הכיעור צצייחוד, שגם אילו לא קידשה עלם הייחוד הממושך הוא הכיעור שהרי סוף סוף הקידושין היו צטעות ע"כ, הנה מה שכותב שהקידושין שם צטעות היו, צאמת צשו"ת אחיעור סי' ט' אות ג' כתב דעוצדא דהרשב"א היתה מוודה, אך אפילו אם נימא דצבריו שהקידושין היו צטעות מ"מ אחרי שקידשה הנה הייחוד היה לשם ציאה, ומסתמא צא עליה, ומה יתן אם היה כל זה צטעות סוף סוף הנה קידשה לו לעלמו לשם ציאה ושתהיה מיוחדת לו ואכן נתייחד עמה, חה עיקר האיסור וכלשון הרשב"א וקרוצ הדבר לעדי טומאה, ואם היו הקידושין צטעות גם הייחוד גם הציאה היו צטעות, ומ"מ צא עליה, אכל היכא דלא נתקדשה על ייחוד לחוד לא אסרינן.

איברא דמריש צבריו של הרשב"א אנו למדין חה לשונו, ואם מפני שלא נכנסה עמו לחופה ושמא רויים לומר דאין זו אלא כמי שאמרו לה שמת צעלה ועמדה ונתקדשה שאינה צריכה גט משני כמו שאמרו ציצמות צ"צ

דעלמא באשת כהן אסורה לבעלה א"כ נחצשת ע"י ממון וכו', אלא שאין הדעת מכרעת כן דתמה על עצמך שא"כ לא הנחת צח לא"א ראויה לכהונה, ועוד דהא חנן אין האשה נאסרת על בעלה אלא ע"י קינוי וסתירה וסתמא קאמר לא שגא אשת ישראל ולא שגא אשת כהן, ועל כן נראה כדברי בעל התרומות שכתב בשם רבינו יצחק ז"ל דלא אמרו אלא באשת כהן שנחצשה וכו', אבל אשה שאינה נחצשת צידו אפילו בלא טעמא דהפסד ממנו אינה אסורה ע"י ייחוד וכו', וכל הנך דירושלמי כשנעשו שלא מתוך טענה ידועה ולפיכך יש לחוש להן שמה נחכונו שניהם ורגלים לעברה יש, מה שאין כאן עכ"ל.

הנה מבואר דעת הרשב"א דאין אשה נאסרת על בעלה אלא על ידי קינוי וסתירה, וסתמא קאמר לא שגא אשת כהן ולא שגא אשת ישראל, וגם כשאינה נחצשת צידו אפילו בלי טענת הפסד ממון אינה אסורה ע"י ייחוד, ופשוט דכוונתו על כל ייחוד, דהא אינו מחלק בין זמן קצר או ארוך, אלא מחלק בין נחצשה לבין אינה נחצשה ונתייחדה מדעתה. גם מדקיים הרשב"א דכל זה כשנעשה הייחוד בלא טענה ידועה, אבל אם יש טענה ידועה אין לחוש שנתכוונו לעבירה, גם מזה משמע דאינו מחלק בזמן הייחוד וכל שיש טענה ידועה לא חיישינן, וה"ה צ"ד שלדבריהם הנה אספה לציחו מפני שלא היה לה מקום דירה, וייחד לה חדר.

ובאמת תשו' הרשב"א זו מחזק מה שכתבתי לעיל בדעת הרשב"א שהצ"ח הצ"י סוף סי' י"ז, וצ"ח זה ולימד על זה, שלא אסרה הרשב"א התם משום ייחוד אלא מפני שקידשה על דעת להתייחד לשם ציאה, אבל ייחוד לצדו וכ"ש עם טענה שהכניסה לציחו רק מפני שלא היה לה מקום לדור ולא לשם אישות כלל אינו אסורה עליו גם לרשב"א, כן נראה לפענ"ד.

יבוא שהצ"ח דברי רמ"א סי' ז' סעיף י"א בשם מהרי"ק בשורש ק"ס שאם נדרה אשה להמיר עצמה ולא המירה עדיין וחזרה בה מותרת לבעלה, וציאה הצ"ח ס"ק ל"ב דהיינו כשהיא לא נאסרה מחמת ייחוד כי איירי דנתייחדה זמן מועט ע"כ, ומהו מבואר דיש חילוק בין ייחוד זמן מועט לזמן ארוך עכמו"ד. ולפענ"ד אין להוכיח מדברי הרשב"א, דודאי לא נעלם מעיני מעכ"ת מה שהשיג עליו הנו"צ בדגול מרובה שם זה לשונו, מהרי"ק כתב זה באשת כהן, אבל באשת ישראל כיון דנדרה רק צדיבור ולא המירה בפועל אינה נחצשת מותרת לכל התורה, ממילא לא חיישינן לזנות צדונו, ומותרת אפילו לזמן מרובה, והצ"ח לא העתיק כל הארוך ע"כ.

יבין האריך בזה צביאור יותר בספרו נתיי"ת א"ע סי' כ"ד וז"ל, ואשר שאלת באשה נשואה לאיש כמה שנים שיצאה

ע"א וגיטין פ"ט ע"ב גבי יצא עליה קול שנתקדשה ועמדה ונתקדשה, זה אינו, דאשה זו כיון שנתקדשה אצלו לאחר הקידושין הן הן עדי ייחוד הן הן עדי ציאה, וכ"ש זו שמתחילתה לא נתקדשה לו אלא על דרך שמהיה לו בקידושין לצד ואינה מחוסרת מסירה לחופה, שהכל יודעין למה נכנס עמה לציח הסתר ע"כ. ומבואר דהטעם שאסרה הרשב"א הוא מפני שנתקדשה לו בצרכוס והרי היא כשאר נשים המתקדשות שחוקמן שנבעלה, ואין זה מדין ייחוד, אלא דנשים דעלמא מתקדשות בחופה וקידושין וזו נתקדשה לאישות וחופה לא צעי, ואחרי קידושה הרי היא ככל הנשים אחרי חופתן, והן הן עדי ייחוד ועדי ציאה. וז"ש ומה שטען זה המקדש השני שלא נתייחד עמה לשם נישואין ולפיכך יכול לכנוס אין ממש בטענתו כמו שאמרנו הייחוד הרי הוא כציאה להחמיר עליו ואסורה היא לו. אבל אין ללמוד מזה דיחוד קתם אסור בזמן מרובה כודאי. ואפשר לדבריה מדלל עלתה על דעתו לחלק בין זמן מרובה לזמן קצר י"ל דלא ס"ל חילוק זה כלל.

ומעתה גם מה שהסתמך מעכ"ת על הגמ' יצמות אינו, דדוקא מי שכנס אשה לשם אישות בזה אמרו דלא מוקים איניש נפשיה יותר משלושים יום, וכהיה דיצמה שכנסה לשם יבוס ועד שלושים יום מוקים איניש אנפשיה ולא יותר, אבל בנתייחד עם א"א שאסורים הם להתקרב זה לזה ולדבריהם מעולם לא נכנסו לשם אישות אין אסרין אפילו יותר משלושים יום, וליכא שיעורא דצדרי. וזה כמ"ש בחי' הרמב"ן והרשב"א שהצ"ח מעכ"ת דצמקוס אסור מוקים איניש אנפשיה ואפילו כמה זמן.

יבזה אחי שפיר מה שכתב הרמב"ם פי"ח מהל' איסורי ציאה הלכה ל' דבזמן שיד העכו"ם תקיפה אפילו ע"י ממון כיון שנעשית צרשות העכו"ם נאסרה, וכתב הרב המגיד וממה שכתב רבינו כיון שנעשית צרשות עכו"ם נאסרה ולא כתב כיון שנתקדשה עם העכו"ם משמע ודאי דדוקא כשהיא חבושה תחת ידו, אבל נתייחדה מדעתה ואינה מעושית צדיהם מותרת ואין אסרין אותה ציחוד בלבד ע"כ, ומשמע אפילו נתייחדה למשך זמן, ומעכ"ת נדחק לפרש דזה רק שלא לאסרה על בעלה אבל לאסרה על בעלה אין לנו הוכחה שהרמב"ם יחיר בזמן ארוך, ולפי האמור אחיין דבריו כפשוטן. וכן כתב בתשו' הרדב"ז (ת"ג סי' תפ"א) בהדיא בשי' הרמב"ם דאפילו ייחוד לזמן מרובה מותרת.

יבדברי הרב המגיד מפורש יותר בתשו' הרשב"א (אלף רנ"א) שנשאל באשת כהן שנכנסה בחדר המטרה עם הכתב בחקירה והגיפו הדלתות מי חיישינן כדאמרין צירושלמי תרעה טריק סוטה, והשיב הרשב"א ודאי מסוגיא דריש פרק אין מעמידין (דף ל"ו) נראה לכאורה דאפילו ייחוד

לה חדר מיוחד בדירתו לגור שם, וודאי כי לא יפה עשה איש זה וכו' לעשות כך, ומ"מ אפשר דמה"ת אין כאן דין יחוד בכלל אם היא יש לה חדר מיוחד ונועלת צפני עממה, וכ"ש אם נועלת מצפנים ואינו יכול ליכנס לחדרה שם, וא"כ לא נשאר להם רק איסור דרצנן, וידועים דברי הרב המגיד דצאיסור דרצנן רוב העולם אינם נוהגים, וצפרט לפמש"כ הרמז"ם פכ"א מהא"צ איסור יחוד העריות מפי הקבלה, וכתב הב"י א"ע סי' כ"ב שאע"פ שאמרו ייחוד דאורייתא לאו למימרא שהוא כתוב בתורה, שהרי אמר רמז לייחוד מה"ת מנין ולשון רמז מוכח שאינו מפורש, ועי' צ"ח וצ"י בלשון הטור אסור מן התורה לאיש שיחייב עם הערוה וכו' ע"ש, ולכן יתכן לחלק בין אדם לאדם, דעם הארץ לא ידע ולא יבין האיסור להכניס אשה בדירתו לשם גמ"ח כשאין לה מקום ליכנס. וראה ד"צ קס"ח ע"א לידבר ע"ה צהדיה. וע"ע סוכה נ"ב ע"א.

תבוא לדינא שאין אוקרים על הייחוד ואפילו לזמן מרובה כמבואר בתשו' הרשב"א והרב המגיד ועד אחרון הנוצ"י ומרן החת"ס ושאר התשובות הנזכרים בדברינו, וכ"ש בנ"ד שהוא יחוד שיש עמה טענה חזקה עכ"פ לקצרתם שלא היה לה איפוא לגור, ולא משמע להו איסור צכך, וצפרט שהמה צאים צימים, על כן אין לאקרים זה על זה.

ויבא שכתב מעכ"ת שהאשה הודתה בדיון הראשון שהיא יודעת שעושים איסור, ואעפ"כ המשיכו לגור ביחד, הנה מבואר בדצריה שידעה שאסור להם להתייחד ואינה אומרת מותר. הנה אע"פ שהודתה שעשתה איסור, מ"מ אכתי אין זה קותר את האמור, דסוף סוף לא משמע להו איסורא חמיר צכך, תדע שהרי עלולים הם לעבור גם על שאר דקדוקי תורה, ועוד כמה מנאות שאדם דש צעקציו ואע"פ שידועים שאין הדבר מותר, וא"כ אע"פ שהסכימה שהיחוד אסור מ"מ לא משמע להו איסור חמור, וצפרט שאנו חוזרין על עיקר הדין שאין אוקרין אשה על צעלה משום ייחוד, וזה אע"פ שידעה שיש איסור בייחוד מ"מ אין אוקרין. גם כי יש לומר דהאיש חשב שעושה מלוא ואינו עושה איסור כנ"ל, ולא היה נוגע זה כלל, וכמו שטען שהוא כבר צן צעעים ואינו להוט אחר אישות עוד רק עושה חסד והכניסה לביתו.

ולמעשה לא אוכל לקבוע עצמי כעת כי הנני על אם הדרך, ועל של עכשיו נאמר אל תרגונו בדרך ופירשו ז"ל אל תתעסקו בדבר הלכה. יתן ה' שלא נטעה ח"ו בדבר הלכה. ויזכה מעכ"ת לקדש ש"ש בעוה"ז בכוחו הגדול בתורה ויראת שמים עדי יבוא ינון ולו יקהת עמים, עבד נרצע לאדונו העומד לשרת עם בני" בלב ונפש, בברכת כוח"ט,

מדתנו והמירה והלכה לדת אחרת והיתה שם לערך שצעה שצעות אלל כומר אחד ואח"כ חורה לבית אציה ולבית צעלה והאשה והצעל רויים לדור יחד כמקדם ושאל על משפטה אם היא אסורה לצעלה וכו', הנה לפי הנראה עדיין לא המירה וא"כ זו היא נדרה להמיר שהציה רמ"א שם שמותרת לצעלה ישראל, והצ"ש שם צס"ק ל"ב מחלק בין זמן מועט לזמן מרובה, וכבר כתבתי בגליון הש"ע שלי שהצ"ש למד זה מדברי מהרי"ק, אבל לא עיין שפיר בדברי מהרי"ק, כי מהרי"ק מיירי שם באשת כהן שבזמן מרובה חשש לאונס, אבל באשת ישראל כיון שעדיין לא המירה רק נדרה ולא אמרינן זה שנחצבת מומרת לכל התורה ממילא לא חיישינן זה לרזון ואפילו לזמן מרובה מותרת לצעלה ישראל עכ"ל. הנה דברי הנו"צ מפורשין כשמלה להלכה ולמעשה שלא לחלק בייחוד לצד בין זמן מועט לזמן מרובה, לא מיבעיא באשת ישראל, ונ"ד היא באשת ישראל, ואפילו באשת כהן מה שחוששין לזמן מרובה הוא מפני שחוששין לאונס, וגם זה אין לחשוש בני"ד.

ואתי שפיר נמי מה שכתב צשו"ת חמדת שלמה א"ע סי' ה' באשה שרצתה להמיר ר"ל וישצה לבית הכומר ואומרת צרי שלא נטמאתי שלא נאסרה לצעלה, אע"פ שנתייחדה שם זמן ארוך, ומעכ"ת נדחק לחלק בין לצעלה ובין לצועלה, שהגם שלא נאסרה לצעלה מ"מ מודה הוא דלהצועל נאסרה כנ"ל, אך מכל האמור מתבאר צפשיטות דלעולם לא אוקרין על הייחוד לצד, לא לצעל ולא להמתייחד עמה.

ובן מבואר מדברי מרן החת"ס צאה"ע ח"צ סי' ק"ט וז"ל, נמצא כפי האמור צנתייחדה אפילו אינו נואף וגם אומרת טמאה אני לך לית דין ולית דיינא להחיר, והיינו דכתב צית שמואל צסי' ו' סקב"ד וצסי' קט"ו סס"ק כ"ג, אמנם נראה דהיינו יחוד לשם זנות, וגם על זה כתוב צירושלמי פרק המדיר סוף הל' ו' תרעא טריד סוטה מוגף צריכא, ופי' רשב"א בתשו' סי' אלף רנ"א דלת סגורה הרי היא סוטה מוגף צלא מנעל הוא צריכא וספק, ומסיים רשב"א וכל הנך דירושלמי כשנעשה צלא מתוך טענה ידועה ולכן יש לחוש להן שמה שניהם נחכונו לדבר עצירה וכו', וא"כ הכא צלא נתייחדו על שם זנות רק לדור זה עם זה ואף על גב דרע עלי המעשה ואש צנעורת מ"מ לא משמע לאינשי איסור צכך צעו"ה, הרי קמן כל צני הקהלה ידעו שצדים זה עם זה ושחקו ולא מיחו וא"כ אין זה רגלים לדבר שחטאו, ואינו דומה ליחוד דשליה נדרים וכו' עכ"ל.

ובגדון דידן נמי אע"פ שהאשה היתה בדירתו כששה חדשים או יותר, אך האיש טוען שהוא לא כיוון לשום דבר רק שצאה האשה מחו"ל ולא היה לה מקום לגור על כן נתן

סימן פט

אשת איש שזנתה עם שנים אי מותרת לשני

מוצאי חג הפסח התשס"א ברוקלין נ"י יצו"א
מע"כ הרב הגאון כש"ת הרב חפוטא שליט"א, ר"י ארזר
התורה ברחובות בארה"ק ת"ו.

אחדשב"ת, קבלתי תשובה ארוכה ממעכ"ת צנזון אשה שזינתה תחת זעלה עם שני אנשים זה אחר זה ואח"כ נתגרשה מצעלה, ועכשיו ראוה להינשא לשני שזינתה עמו תחת זעלה, ונפשה בשאלתה אחרי שכבר עברה כמה נרות וגלגולים וסו"ס מנחה את הזעל אשר חפנה בו, ויש האומרים שמנוה למזוא לה מקום היחר כי יש צידם להשפיע עליה שתקיס בית כדת משה וישראל וזוה יצילו את נפשה ונפש הצחור, ובאם לאו אפשר שתחיה אמו צלי חופו"ק, ויותר מזה יש חשש שתלך לכת הרפורמיים שבזדים הלכות מליצם. ומעכ"ת י"א כזוחא דהמירא והציא דברי השו"ע א"ע סי' קע"ח סעיף י"ז כל אשה שנאסרה על זעלה ע"י קינוי וסתירה אסורה גם לאותו שנאסרה בשצילו עכ"ל, ודייק מלשון שכתב לאותו שנאסרה בשצילו לשון יחיד דמשמע שאם בא עליה שני שלא נאסרה בשצילו שהרי כבר הוא אסורה לזעלה מן הראשון אין לאסור, ויין גם לשו"ע סי' י"א סעיף א' שג"כ כתב כלשון הנ"ל.

ולפענ"ד אי משום דיוק זה לא איריא דמ"ש המחבר דכל אשה שנאסרה על זעלה ע"י קינוי וכו' אסורה גם לאותו שנאסרה בשצילו, בדרך רוב אמר, שאין דרך אשת איש לזנות עם הרבה צנ"א, אבל אה"נ אם זנתה עם אחר נמי אסורה לו דקוף קוף הרי זינתה גם עם זה.

שוב כתב מעכ"ת וז"ל ואמת שיש לי בזה קצרה גדולה דהרי דין דכסם שאסורה לזעל אסורה לזעל ילפינן מונטמאה ונטמאה כדאיתא בקוטה (דף כח:), והנה חזינן דלא צריך כלל שתטמא כבדי שתאסר על זעלה אלא נאסרת על זעלה ע"י קינוי וסתירה ואע"פ שלא היה מעשה איסור, וכיון דאין מעשה הציאה אוסר א"כ הפי' דאם נאסרת בשצילו לזעל הך נאסרת עליו הוי ג"כ ע"י קינוי וסתירה דזועל הראשון, אבל זעלה שני שלא נאסרת ע"י ומעשה האיסור שצא עליה אינו אוסר לא נאסרת עליו עכ"ד.

ולפענ"ד זה אינו, דמה שאמרו דע"י קינוי וסתירה נאסרה הוא להחמיר עליה, שאפי' ע"י קינוי וסתירה כבר נאסרה כאילו היו עדים שזינתה, אבל לומר שאין עמם הזנות אוסר זה אינו, והרי אם לאחר הקינוי תשתה ונקתה ונזרעה זרע לא נאסרה כלל מחמת הקינוי אבל אם תזנה נאסרה לזעל ולזועל, והרי אשה שזנתה נאסרה לזעל ולזועל אף צלי קינוי כלל.

עוד הציא מעכ"ת ראייה ממנה שחקר המל"מ פ"צ מהל' קוטה הי"צ ועלה ונסתפק באחד שאנס אשה צמוזד אף היא לא נאסרה על זעלה צציאה זו שהרי אנוסה הייתה, אי נאסרה לזועל, מי אמרינן שדין זה דאסורה לזועל הוא משום דאסרה לזעל אבל כל שלא אסרה לזעל שריא לזועל, או דלמא כל שהוא מזיד אסור בה, והציא מתוס' שצת (דף נו.) עלה דההיא דאמרינן ואת אשתו לקחת ליקוחין יש לך בה שכתבו וז"ל אע"ג דאפילו חטא נמי יש לו בה ליקוחין דהא אנוסה הייתה ושריא לזעל וה"ה לזועל ע"כ, הרי מזואר דאע"ג דדוד לא היה אנוס הייתה מותרת לו משום דהיא הייתה אנוסה עכ"ד. ומעכ"ת דייק מינה דדוקא כשעל ידו נאסרת על זעלה נאסרת לו אבל בלא זה אין לאסור, ומינה יוצא דזעלה שני שלא נאסרה על ידו על זעלה גם לו שריא.

ולפענ"ד אינו ראייה, דהאף אמנס דאיסור על הזועל תלוי צמה שנאסרה על זעלה מ"מ זהו רק צאנוסה או שוגגת שצאמת מותרת לזעלה משו"ה כיון שלא נאסרה על זעלה לא נאסרת על הזועל ג"כ, אבל זעלה שני הגם שמכבר אסורה לזעלה מ"מ צציאה היחא צאמת ראויה ליאסר עליו משו"ה נאסרת על הזועל. והציאור צוה הוא דהאיסור שנאסרת על זעלה תלוי בה ולא צו, דכל שהיא אנוסה או לא מעלה זעלה ואין כאן אלא מעשה עבירה שחייב המאנס על ציאת א"א אבל האשה שנאנסה ולא צרצונה זנתה עם איש אחר לא מעלה זעלה ומותרת לו, אבל היכא דצרצונה זינתה או מעלה זעלה ומשו"ה אסורה לזעלה, ומה"ט כתב המל"מ דאם הזועל אנוס או שוגג והיא מזיזה קן נאסרת על זעלה כיון שהיא מעלה צו וכיון שאסורה לזעלה אסורה על הזועל, וכיון שזונותה היא מועלת צאשה א"כ כל זמן שהיא נשואה לאיש אע"ג שאסורה עליו הרי היא הולכת ומועלת צו יותר ויותר ככל ציאה וציאה. (ועיין ר"ן נדרים ל' ע"א ובצ"מ א"ע סי' מ"ד ס"ג ובמשנ"ה ח"ג סי' קפ"ג וח"ט סי' רצ"ב, וי"ל קצת. ובמ"ש יש לחלק צין עכו"ם שמעולם לא ה"י היחוד שלה בשצילם שהרי הם אסורים ממילא ודו"ק כי קצתה צוה).

ודגה צסי' קנ"ט ס"ג כתב המחבר שם דשומרת יצם שזינתה לא נאסרה על יצמה וכתב הרמ"א צצם הנמוק"י דאסורה לזועלה משום קנסא, ובצ"ש שם כתב דמזה נשמע שכן היא צמאנס א"א דאסורה לו מקנסא, והמל"מ צפ"צ מהל' קוטה הי"צ תמה על הנמוק"י מנ"ל לדש גזירה שלא כתובה בתלמוד, גם מרן הח"ס ח"א סי' כ"ו תמה מאוד על הרמ"א דצסי' קנ"ט פסק דשומרת יצם שזינתה אע"פ שמוותרת ליצמה אסורה לזועל מקנסא, ואילו צסי' י"א ס"א נפסק צפשיעות דכל שלא נאסרה לזעל מותרת לזועל, והחת"ס כותב וצע"ג על הרמ"א שצסי' י"א לא הוכיר מזה

שדעת מהר"א ששון נוטה להקל וזה אינו, שהרי סיים אלא ודאי שאין מקום לזה החילוק והוא מבואר. גם בכנה"ג צטור סי' קע"ח אות י' הביאו ח"ל, כל שאסורה לבעל משום קינוי אסורה לבעל וכו' נ"צ אפילו שלא נאסרה מחמתו לבעל ואם גירשה הבעל אסורה לו, הר"א ששון ז"ל סי' קצ"ו. הרי לך שהכנה"ג כתב נמי שהר"א ששון אוסר בפשיטות. גם הצאה"ט סק"י כתב ואפילו נאסרה מקודם לבעל אפי"ה נאסרת לבעל, וראיה מגמ' סנהדרין דף מ"א א' שצות יעקב ח"א סי' ז"ד ועיין כנה"ג בהגהת הטור סעיף י', והביאו הפת"ש, ונקטו כולם בפשיטות לאיסור ולא צבור ספק.

ובעב"ת זיין לשבוי הנ"ל ושער אפרים בקונט"א שכתב לדחות דבריו וס' יורו משפטיך לרי"י אבותאירא שאסר בזה וזיין גם לנוב"ת סי' כ' בהגהות בנו הגר"ש לנדא, והגם דבהגהת מל"מ הנ"ל וכן הגר"ש לנדא שהעתיק דבריו כתב שמהר"א ששון נסתפק בזה, אך אין הכוונה שמהר"א ששון נאסר בפסיקו שהרי שפתיו צרור מללו והעלה להלכה לאיסור אלא הכוונה שחקר דדין זה, והרי כך פתח מהר"א ששון את דבריו שם נפל מחלוקת אם וכו' ופשוט, והגר"ש שם העלה שתלוי בצ' פירושים ותולה בצ"ס, ומ"מ העלו כולם לאיסורא.

ובפ"ת הנ"ל הביא ממבר"י מהמבורג שהביא רא"י דאיהא אסורה לבעל שני, ובאור הפוסקים סי' י"א האריך בזה מערכה מול מערכה והביא תשו' מהרי"ל דיסקין סי' ר"ד דמתשו' הרא"ש שהביא הצ"י סי' י"א קרוב לקופו מבואר דאסורה לבעל השני, וזיינו עוד שם הרבה פוסקים וגם לצרכי יוסף הביאו בפ"ת סי' י"א והגם שקצתם דחו הרא"י מגמ' סנהדרין מ"מ ההלכה לא נדחה מטעמים וראיות אחרות, ועיין שו"ת כת"ס סי' ח'.

ובמה שהביא מעב"ת ראה ממאירי כתובות דף ג' ע"ב שכתב ח"ל אע"פ שאמרו כשם שאסורה לבעל כן אסורה לבעל שלא נאמר אלא מתוך שנאסרה לבעל צביאמו אסורה לבעל כל ימיו עכ"ל, ודייק מעב"ת לשון מתוך שמשמע דוקא בשביל זה וכתב מתוך דווקא. ולפענ"ד אי משום הא הרי צמאירי שם יש לדייק איפכא שסיים אצל ציאת גוי אינה ציאה לאסרה לבעל ומתוך כך לא נאסרה לבעל, ולכאורה הי"ל אצל ציאת גוי אינו אסורה על בעלה ומתוך כך לא נאסרה לבעל, ומדדייק אצל ציאת גוי אינה ציאה א"כ העיקר שצריך להיות ציאה ראויה לאסור על בעלה וציאת גוי אינה ציאה אצל ציאת ישראל הוה ציאה לאסור על בעלה, וא"כ אציאה קאי ולא אגבא, דציאת ישראל הו"ל ציאה לאסור על בעלה וציאת עכו"ם לא הוה ציאה לאסור על בעלה, אצל אין כוונתו שצנעם אותה ציאה צריך להיות בפועל

ונתן מכשול ח"ו ע"כ, ויותר קשיא על הצ"ש שהוא המפרש דלפי דברי הרמ"א דקנסינן צוקוקה אע"פ שלא נאסרה על היצמה ה"ה דקנסינן צא"א אע"פ שלא נאסרה על הבעל כגון בצנוקה, ולא הזכיר מזה דבר בצ"י י"א ומשם עולה לדינא דכל שאינה אסורה על הבעל "מותרת" לבעל, עוד תמה החת"ס ממעשים בכל יום ללא קנסינן אצוועל צמקום שלא נאסרה אצוועל.

האמנם כל הקושיות נתעוררו רק לפי מה שהוסיף הצ"ש מדנפשיה על דברי הנמוקי"י והרמ"א דלדידהו לאו דוקא צשומרת יבם קנסינן אלא ה"ה בכל א"א שזינתה, צרם הוספה זו גרעון, די"ל דצשומרת יבם דוקא הוא דאיירי כיון דדמיא לאשת איש צחד צד, ואילו היתה זו היצמה א"א גמורה היתה נאסרת לבעלה, משא"כ צשאר זנות שלא נאסרו לבעל כגון פנויה נדה או א"א צאוונס דמעיקר הדין לא נאסרו כלל ה"ה להבעל לא נאסרו. וצאמת המל"מ שם נסתפק צדברי הנמוקי"י אי צשומרת יבם דוקא הוא דקאמרי או ללמד על הכלל כולו יא, וא"ש. צרם אכתי צ"צ מה שהקשה המל"מ דמנ"ל לחדש גזירה חדשה שלא הזכרה בתלמוד.

ולפי דברינו לעיל יש לצאר, דהאיסור היא מה שמעלה צבעלה שהיא מיוחדת אליו כי צעת הקידושין היא מתייחדת עצמה לו, עיין תוס' קידושין דף צ' ע"ב ד"ה דאסר לה אכו"ע כהקדש ופשוטא דמילתא מקודשת לי מיוחדת לי ומזומנת לי וכו' "דגצי אשה צמה דמתיחדת להיות לו היא נאסרת לכל" עכ"ל. והיצמה הנה איסור של יחוד פקעה צמיחת הבעל שהרי לא נתיחדה אלא לבעלה המת, אך נשאר עליה קנין קידושי כסף שהוא קנין הממון מצעלה הראשון, ועל כן אם זינתה לא נאסרה על יצמה כיון שפקע איסור היחוד שנתייחדה לבעלה, וכיון שלא נאסרה על יצמה שעמיד להיות בעלה גם על הבעל לא נאסרה, ומה שכתב הנמוקי"י לאסרה על הבעל משום קנסא דכיון דיצמה צנד אחד הוא בכלל א"א על ידי הקידושין שנשאר עליה מצעלה הראשון, וגם כי זוקקה היא ליבם, ובלשון הגמ' אשה הקנו לו מן השמים, הגם שמנ"ד היחוד לא נתייחדה לזה שתהא אסורה עליו מה"ת מ"מ קנסו אותה ואתו דנראית כא"א, וקרובה להיות א"א שזינתה, כנלפענ"ד וה' יזילנו משגיאות.

איברא דשאלה זו צבר נפתחה צגדולים ומעב"ת הביא תשו' מהר"א ששון סי' קצ"ו צסופו שדן צשאלה זו ממש, וכתב נפל מחלוקת אם כשאנו אומרים אסורה לבעל אסורה לבעל הוא דוקא שהבעל הוא ראשון שאסרה לבעל אצל אם צבר היתה אסורה לבעל מחמת אחר שאסרה אם מותרת לזה הבעל השני כשיגרשנה הבעל, ואחרי שנושא ונותן קצת סיים שאין מקום לחלק ואסורה בכל אופן, ופלא שמעב"ת כתב

סימן צ

אשה שנבעלה לעכו"ם כדי להציל אחרים אי
נאסרה על בעלה

מוצש"ק כי תצא התשמ"ה ברוקלין נ"י יצו"א

בחודש הרחמים, אבקש מאב הרחמים, להכתב ולהחתם בספרן של צדיקים לחיים ברחמים, מרגן ורבנן ראשי ישיבות מרביצי תורה גאוני ארץ מעמידים תלמידים הגונים וחשובים, מיחידי סגולה בדורינו, ה"ה שמואל לקח פי שנים הגאון הגדול מוה"ר שמואל בירנבוים (שליט"א) [זצ"ל] ראש ישיבת מיר, ומשה שפיר קאמר הגאון הגדול מוה"ר משה דוד שטייננווארצל (שליט"א) [זצ"ל] ראש ישיבת באבוב ברוקלין נ"י יצו"א.

אחדשבהד"ג ציראת הכבוד, זהו הלכתא חמירתא שנדבר בינינו באשה שנפל עליה לסטים ורוצה להרגה ויכולה להציל עצמה ע"י שתפתהו לזנות עמה אי היה בכלל ג"ע דיהרג ואל יעבור ותיצת למסור עצמה, ומה שאמרו באסתמא אשה קרקע עולם היא (סנהדרין דף ע"ד ע"ב) הוא רק כשצא לאנסה על זה, אבל אם צא להרגה והיא מרזונה מפתתו הרי זה בכלל מעשה, והשוה הכתוב אשה לאיש לכל עושין שבתורה, או דבכל אופן יכולה להציל עצמה דאלה ליכא דין יהרג ואל יעבור בג"ע ורק באיש שצריך לעשות [ועמש"כ בשו"ת משנה הלכות חלק י"ב סימן רפ"ו וסי' רפ"ח], והגם שאיני כדאי מ"מ כיון שהצעתם הספק לפני אצל בכמותים.

ידועים דברי מהר"ק שורש קס"ו דמש"כ הרמז"ס שזנתה בשגגה או באונס שהיא מותרת היינו דוקא כגון ששגגה בגוף הזנות, ולא ששגגה באיסור, דהתם לא קרינן בה מזנה תחת בעלה בשגגה כיון שהיא מתכוונת לזנות אלא שאין יודעת שיש איסור בדבר, והיכי דמי מזנה בשגגה כגון שהיא סבורה שהוא בעלה ונמצא שהוא אדם אחר כהנהו עובדי דשליה נדרים וכו', ומה שלא ידעה שיש איסור לא מהני טעם זה להחירה לבעלה מאחר שהיא מועלת לבעלה, רק לענין עונש מיתה פטורה גם כה"ג, והציא ראה דע"כ אין הדבר תלוי בזנות האיסור כדי שנאמר דהיכא שלא נתכוונה לאיסור כגון שלא ידעה שיש איסור בדבר שמהא מותרת לבעלה דהא גרסינן במגילה פ"ק (דף טו) וכאשר אצדתי אצדתי מבית אבא אצדתי ממך דעד השתא באונס והשתא צרנון ש"מ דמאותה שעה נאסרה על מרדכי, והנה דבר פשוט הוא יותר מציעתא בזכותא כי אסתמ לא עשתה שום איסור ולא היה בדבר אפי' נדוד עצירה אלא מזנה רבה עשתה שהצילה כל ישראל וכו', וכן מצינו ציעל אשת חצר הקני ששצחה הכתוב צמעשה דסיסרא

האוסרה על בעלה וא"כ מצואר אדרצה לזבעל שני נמי אסורה דציאת ישראל ציאה ראויה ומסובה הוי שמועלת לבעלה כנלפענ"ד.

והיב אשר דיבר מעכ"ת צפתח מכתבו כי זה אשר סו"ס מנאה את הבעל אשר חפצה בו לדעתה ורוצה לחיות עמו ע"פ דין ואם לאו תחי' אמו צלי חו"ק, או שתלך לכת הירפורמים שזודים הלכות מליצם, שאין זה סיבה להמיר איסורים דאורייתא ח"ו.

ואדרבה הלא משנה מפורשת שנו חכמים שלהי נדרים (ב): חזרו לומר האומרת טמאה אני לך תציא ראה לדבריה שמה עיניה נתנה באחר ומקלקלת על בעלה, ולפ"ז צנ"ד א"א לומר דכיון שעיניה נתנה באחר וקלקלה תחת בעלה שנמירנה לאותו אחר, ויהא זה עוד סיבה להקל עליה כיון שחפצה בו, אדרצה זה היתה עיקר התקנה צמענה אחרונה שמה תמן עיניה באחר ותחפוף בו, וכופין אותה ותשצ תחתיו, וצאמת גם שם אין היתר צרור על זה אולי צאמת נטמאה כמו שהקשו הראשונים שם, עיין תוס' ורשב"א שהציא תי' רבינו אליעזר ומה שהקשו עליו, ותירצו דמשום מיגדר מילתא תקון הכי דטענה דעיניה נתנה באחר ומפקיעות עצמן מצעליהן גדולה הוא ומשום מיגדר מילתא תקון הכי ע"ש ברשב"א מה שהאר"י, וכ"כ בר"ן ועי"ש, וכ"כ הריטב"א סביב הרי"ף דמשום מיגדר מילתא הוא לסגור דלת צפני נשים הפרושות.

ובפרמ באשה שאינה צושה לכקות חטאה, ודורשת שימנו לה הרבנים למלאות תאוותה כל ימי חייה, ואם לא יתנו לה לדור עמו צחו"ק איז תחיה אמו צלי חו"ק, (ומסתמא עכשיו היא ג"כ יושבת עמו), ואם לא נתיר לה תלך להירפורמים, וצאמת מנה שהיא עושה עמה זה הוא כצר מעשה ריפורם, וכה"ג אמרינן הלעיטהו לרשע, [ואולי מעצם הדין קיל לה האיסור אם תחיה אמו צלי חו"ק כפלגש ולא נתיר לה לינשא צחו"ק, חדא דעכ"פ אן לא נתיר לה, והשניית דמסתמא תתמיד צלימודה ותלך ותזנה עם אחרים וכצר הוחזקה זו כן מצעלה הראשון, [וע"ד רמו מודינא צצע"ח דכיון דנקטי להו ניגרא צרייתא צעי נטירותא יתירתא צ"ק כ"ז ע"א קי"ח ע"ב], ולרבי צתרי הוה חזקה, ואם לא תתקדש לשני אז עכ"פ אם חזנה עוד לא תהיה א"א, ועוד כמה דברים, ועכ"פ לא ילמדו ממעשיה ויוסרו שאר נשים וירחקו מהם ומהמונס, ובכל אופן הרי קיימינן עכ"פ צספק איסור דאורייתא לדעת קמאי האוסרים, ולכן יפה כיון צדצירי הראשונים שאשה זו אסורה לזבעלה הראשון והשני.

והשי"ת יצילנו משגיאות ויעביר רוח הטומאה מן הארץ המברכו בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש,

מנשה הקמין

ושקל אותו מעשה כזיאות האמהות עם האבות כדאיתא בזויר
עכ"ל מהרי"ק.

והרמ"א א"ע סי' קע"ח ס"ג הביאו ח"ל גדולה שנתה
שגוג שסברה שזעלה הוא מותרת לזעלה ישראל,
אבל זינתה וסברה שמותר לזנות הוי כמזידה ואסורה לזעלה
ישראל ע"כ, והצית שמואל סק"ד כתב ואם זינתה זרעון כדי
להזיל נפשות כעובדת אסתר לאחשורוש אסורה לזעלה כיון
שזיאה היה זרעון, שם במהרי"ק ע"כ.

ובשו"ת שבו"י ח"צ סי' קי"ז דן מינה במעשה שהיה
בטיעה של בני אדם שהלכו בדרך ואחד מהם
אשתו עמו ולעת ערב נכנסו במלון ללון והיו שם לטטים
רוצחים להרוג נפשות על עסקי ממון וכאשר ראו שעמדו
עליהם הלטטים ואין להם ענה עמדה האשה אשר כלי זינה
עליה זרעון זעלה ישראל והפקירה עצמה להליטטים ועל ידי
כך הזילה את כולם, ולאחר המעשה בא הזעל לשאול אי אשתו
מותרת לו כיון שהוא ישראל וכדין אשת ישראל שנאנסה או
שאסורה לו ויקבל שכר על הפרישה, והשבו"י הביא דברי
המהרי"ק שכתב דאפילו דאיכא דאין נדוד עזירה בזעילתה
כגון הכא שעשתה כדי להזיל כל ישראל וכגון יעל אשת חבר
הקני ואסתר שהמציאה את עצמה לאחשורוש בשעה שלא היה
תובעה אפ"ה נאסרה על זעלה, דחילוק יש בין אס האונס
על הזיאה עצמה ובין האונס מחמת גזירה אחרת עליה ועל
רבים והיא מתרצת מרצונה הטוב על הזעילה משום הזללה,
דאע"ג דשפיר עבדה להזללת עצמה והרבים ומקרי אנוסה
לענין דלא מיענשה עלה ואדברה מנזה עשתה מ"מ נאסרה
על זעלה, ע"ש באורח.

והשב"י שם הביא דבשו"ת בית יעקב סי' ל"ט חלק
על המהרי"ק ז"ל וס"ל דאשה מותרת גמי כיון
דגם זה אונס היא, והשבו"י דוחה דבריו שלא ראה דברי
המהרי"ק בפנים ולכן גרמה לו להחיר כה"ג, והעתיק
הדברים בפחד יחזק את א-ש (דף קכ"א ע"ב מדפי
הספר) בפשיטות. גם בספר אפי זוטרי א"ע סי' ו' אות
כ"ב אשת ישראל שנאנסה וכו' הביא דברי השבו"י הנ"ל
ודברי הפחד יחזק, אלא שכתב שהפחד יחזק מציא דברי
הרב בית יעקב שהאריך לסתור דברי המהרי"ק וסיים הוא
ז"ל דלא עיין יפה בדברי המהרי"ק ע"ש, ובאמת בדברי
הפחד יחזק הם רק העתקה מדברי השבו"י והשבו"י בעצמו
הוא שמציא שם דברי בית יעקב הנ"ל וחולק עליו שלא
עיין בדברי המהרי"ק.

והנה הגו"ז ז"ל במהדו"ת יו"ד סי' קס"א דחה דברי
הבית יעקב בשתי ידים, ולפי שדברינו יסובצו על

דברי רבינו הגו"ז ז"ל אעתיק תמצית דבריו שם, ח"ל ומ"מ
גוף דין זה שיהיה מותר לאשת איש לזנות זרעון כדי להזיל
נפשות אינו תורה ולא ישר בעיני מה שראיתי באיזה תשובה
ולפי שאני לעת עתה בכפר לא אוכל לזכור באיזה תשובה
וכמדומה אני שהיא תשובת בית יעקב באנשים ונשים שהלכו
בדרך וקם עליהם ארכיליטטים אחד בשדה עם חבורת ליטטים
שכמותו להרוג את כולם וקמה אשה אחת מהם אשה יפת
תואר מאד והתחילה להשתדל עם האיש ראש הליטטים
בדברים עד שפתחו בחלקת לשונה שנתאוה לה ונזעלה לו
ביער מן הזד ועל ידי כן הזילה את זעלה עם כל הנפשות,
ופסק בתשובה ההיא ששפיר עבדה ומנזה רבה עבדה
ששלתו לזה להזיל נפשות רק שאעפ"כ נאסרה על זעלה
והציא ראייה מאסתר, ואני אומר כיון שאמרנו רז"ל בכל
מתרפאין חוץ מע"ו וג"ע וש"ד א"כ כשם שאין מתרפאין
בשגשג עזירות הללו כך אין מזילין בהם נפשות, ואונס
דרחמנא שריה באשה שקרקע עולם היא היינו שהיא אנוסה
על גוף הזיאה אבל היכא שאינה אנוסה על גוף הזיאה
ואדברה היא משתדלת לזה להזיל נפשות לא מקרי קרקע
עולם ואשה ואיש שויס ותהרג ואל תעבור, ואסתר שאני
שהיתה להזללת כלל ישראל מהודו ועד כוש ואין למדין הזללת
יחידים מהזללת כלל ישראל מנער ועד זקן מהודו ועד כוש
ושם היה צהוראת מרדכי וצית דינו ואולי צרות הקודש, ויש
לי בזה כמה פרטי דינים בקצת להיתר ובקצת לאיסור ואין
כאן מקום להאריך בזה עכ"ל.

ואין צנו כח לחלוק על רבינו הגו"ז ז"ל בלי ראיות, ומי
יתן והי' מצאיר לן יותר הפרטים להחיר או לאיסור,
האמנם כפי מה שקיצי אדון בקרקע לאחר התפלשות בעפרות
זהו לו, במה שיצא לחלוק על הבית יעקב, דיש לדון מהא
דאר"ג בר יחזק (זויר כ"ג ע"ב והוריות י' ע"ב) גדולה
עזירה לשמה ממנזה שלא לשמה ופריך הא אמר ר"י אמר
רב לעולם יעסוק אדם בחורה ובמנזה שלא לשמה
שמתוך שלא לשמן בא לשמן אלא אימא כמנזה שלא לשמה
דכתיב תצורך מנשים יעל אשת חבר הקני מנשים צאהל תצורך
ועיין אורח מישור שם מה שהקשה מסנהדרין דף ק"ה ע"ב
דמעין קאמר, ולפי מה שפי' הגו"ז דאסתר שאני שהיתה
להזללת כל ישראל אבל להזללת יחידים לא א"כ ע"כ נריך לומר
דיעל נמי הזללת כלל ישראל היתה וגם היתה צרוה"ק וצהוראת
ב"ד א"כ מאי ראייה מיימי דגדולה עזירה לשמה דהתם ליכא
עזירה לשמה אלא הוראת שעה, וגם כי להזיל כלל ישראל
שהוא גדול ודוחה אפילו איסור של ג"ע שאמרה תורה דעל
כל עזירות שבתורה יעבור ואל יהרג חוץ מע"ו וג"ע ושפ"ד
ואפ"ה להזיל כל ישראל מותר לעבור גם על גילוי עריות ואין

לשו"ת בית שערס או"ח סימן צ"ט ביארתי דין דתמעול מעל לפמ"ש צילקוט שמעוני (שמואל א' רמו ע"ח) הטעם דנשים פטורות צמ"ע שהז"ג משום דנשים אין להם רק לב אחד דכתיב וחנה היא מדברת על לבה אבל אנשים יש להם שני לבבות שנאמר על לבבכם ומלאת את לבבו נאמן, וביארתי בזה דאיש יכול לעשות חובתו ולא ימעול באחרת וישמור עליו דלבו כלב הארי שתי לבבות אבל אשה אין לה רק לב אחד ואם עושה מעשה זו א"א לעשות מעשה אחרת ולכן איש מותר בשתי נשים ואשה אסורה לישא לשני אנשים והארכתי בזה, והיינו דתמעול מעל דכשהולכת עם השני ע"כ מועלת צראשון דאין לה אלא לב אחד).

אלא די"ל דתמעול מעל אינו אלא היכא שהיא מסכמת לזנות עם אחר וצרכונה מונה עם הנואף אז היא מועלת בצעלה, אבל אשה שנאנסה הגם שיש כאן ביאה אבל כיון שהיא צאונק לא נאסרת בשביל הביאה, אלא מה תאמר בשביל שמעלה מעל תיאסר, כיון שהי' צאונק ולא נתנה דעתה על הצועל השני ואדברה דעתה על צעלה ומטערת צאונק זה לכן מותרת לצעלה ישראל. ומעתה יש לחלק היכא דהלכה האשה להציל אחרים צלי שאלת וידיעת צעלה דאפשר דצאונק מעלה מעל בצעלה, הגם דעשתה מזה להציל ישראל מ"מ נאסרה על צעלה דיש כאן ומעלה זו מעל, אבל היכא שהיא אמרה לצעלה שהיא רוצה לפתוחו כדי להציל את צעלה ועוד ישראל אחרים א"כ הרי צפי' אומרת שאינה רוצה למעול בצעלה ואלא אם יסכים תלך ואם לא יסכים לא תלך והיא דעתה על צעלה בכל המעשה, א"כ על איסור הזנות ליכא איסור שהרי להצלת ישראל מותר כאונק, אלא מה תאמר דמעלה זו מעל וכמ"ש המהרי"ק בשוגגת גם זה אינו דדוקא התם שעכ"פ צעל מעלה אבל הכא שאמרה לצעל שהולכת בשליחותו וצרכונו כה"ג ליכא ומעלה זו מעל ושפיר לא נאסרה גם מטעם זה ומותרת לצעלה.

ובזה ביארתי בקושית הרמב"ן עה"ת (דברים כ"ב) כי תהיה נערה וגו' וסקלתם אותם באצנים ומתו את הנערה על דבר אשר לא נעקה צעיר ואת האיש על דבר אשר ענה את אשת רעהו, והקשה על לשון אשר ענה את אשת רעהו ולא יקרא ענוי רק השוכב צאונק, וזו כבר חייב אותה צמונה לרצון. ולפענ"ד נראה לפרש דאשה הנשואה לאיש רשות אחרים עליה, דהיינו צעלה, וכמ"ש צריש מס' קידושין האשה נקנית ופירש"י "לצעלה", וקנין זה אינו קנין בגופה שאין לו שום קנין בגופה למוכרה או לשעבדה, אבל הקנין הוא להיותה היא אשתו וצרכותו לעניני אישות, וכן מתבאר ממה שפירש"י שם וקונה את עצמה "להיות צרשונה להנשא לאחר".

זה מדין עזירה לשמה בכל מקום אלא זה גדר של הצלת כלל ישראל, ועכ"פ מאי ראייה מיימי מינה שגדולה עזירה לשמה צלי הוראת צ"ד ורוה"ק.

ובעיקר הדחיי' שדחה מרן הנוצ"י דאסתר היתה צהוראת צ"ד והצלת כלל ישראל נער ועד זקן ומהודו ועד כוש קשיא נמי תינה אסתר שהיה שם מרדכי וצ"ד ורוה"ק הופיע צבי"ד אבל יעל לא הי' שם לא מרדכי ולא הוראת צ"ד שמעצמה עשתה, וכנראה אף לצעלה לא שאלה כלל. וגם מפשטות הדברים לא היתה זה הצלת כלל ישראל, לא מיבעיא שבאמת כבר היה לאחר המפלה של כל חיל יסארה, אלא אפילו נימא שיעל לא ידעה שכבר נושעו ישראל וחשבה שציל צוה אבל מ"מ פשוט שאין זה כעין הצלת אסתר כלל ישראל מנער ועד זקן, שאפילו ננחו הפלישתים או שאר אומות שננחו את עצמם ישראל מ"מ לא עשו כלה כרצון המן שידע את עם מרדכי אלא ראו להכניעם ולזה כבר לא הוי הצלת כלל ישראל לכאורה אלא הצלת רבים ואפ"ה משבחה הכתוב שעשתה מזה גדולה ומצורך כנשים צאהל, וא"כ מ"ש אותה אשה צדקנית שקמה והצילה רבים שהיו שם עמהם, וא"כ אף אם נדחוק דמאסתר אין ראייה אבל מיעל יש ראייה לדינו של הצית יעקב, ופלא שלא זכר השר מרן הנוצ"י כלל מיעל. אמנם האמת כי המהרי"ק גופיה הביא מיעל והא מתהניא מעזירה וכו' ולכך הכתוב משבחה, ודבר זה מותר לעשות עזירה זו לשמה אפי' היא אשת איש כדי להציל כל ישראל.

הן אמת דבתוס' יצמות (קג.) ד"ה והא קא מתהניא לא כתבו לשון להציל כל ישראל אלא כתבו וז"ל ועוד כי הוא לא היה מאנסה ואדברה היא שדלתו צדברים להכריעו להציאו עליה כדי להתיש כחו ולהציל ישראל וכו' ע"כ, הרי שכתבו סתם להציל ישראל ולא כתבו כל ישראל, וז"ל שהי' לו להמהרי"ק ז"ל גירסא אחרת או שהי' לו תוס' אחרים או שהוסף מדעתו תיבת כל ישראל. אלא דא"כ כבר נתת דבריך לשיעורים אם כלל ישראל לאו דוקא באיזה שיעור מותר ועד כמה אסור אחד או שנים או שלשה וי"ל. גם הישרש יעקב יצמות סוף דף נ"ג ע"ב תמה על הנוצ"י דלהציל עצמה לא גרע מלהציל רבים עיי"ש דפקוני"ג דוחה יחיד ורבים.

ומתחילה עלה צמחצתי דהנה באשה שנאסרה לצעלה יש כאן שני דברים, א] איסור זונה שזנתה תחת צעלה, ב] היכא דאיסור זונה ליכא וכגון באומרת מותר שהיא שוגגת ומ"מ יש כאן איסור של ומעלה מעל באשה וכמ"ש המהרי"ק ז"ל דהגם דליכא איסור זונה דאומר מותר אנוס הוא מ"מ אסורה מדין דתמעול מעל. (ובמשנת העמרמי

חילוק בין המזלל שהוא רק פעם אחת להציל ממיחה ומעולם לא הסכימה להיות עם הרוח ולזנות עמו כה"ג ה"ל כאסתר מתחילה ומותרת לבעלה משא"כ באסתר לאחר שהלכה מדעתה, וזוהי יש לחלק נמי בין יעל לאסתר דנחלקו הפוסקים אי יעל נאסרה על בעלה דדעת המהרי"ק לכאורה די על נאסרה על בעלה אבל יש כמה פוסקים דס"ל דלא נאסרה ולפמ"ש יש לחלק בין יעל שלא הי' רק להכניעו ולא מעלה מעל צבעלה אבל אסתר שהלכה לתדירות איכא ומעלה מעל הגם שבעל כרחא וציוו מרדכי.

נותרה באופן שישי הצלה אי משקין אותה

ובא שחקר מעב"ג הגר"ש לפי שיטת המהרי"ק היכא דאשה נסתרה על מנת להציל אחרים או להציל עצמה ובאופן דיש כאן ודאי מצוה להציל וכוונתה לש"ש אי כה"ג נמי מקרי מעלה מעל ושומה מים המרים, או כיון דכוונתה היתה לש"ש ולשם מצוה אינה שומת. הגם דאם נבעלה אסורה לבעלה כאסתר כמ"ש המהרי"ק, מ"מ נסתרה לצד יל"ע אי שומת די"ל דאין נקרא מעילה ואינה שומת.

ולפענ"ד גמ' ערוכה הוא בצרכות דף ל"א ע"ב, אם ראה תראה א"ר אלעזר אמרה חנה לפני הקצ"ה רבש"ע אם ראה מוטב ואם לאו תראה, אלך ואסתתר בפני חלקנה בעלי וכיון שמסתתרה משקו לי מי סוטה ואי אמה עושה תורתך פלסתר שנאמר ונקתה וזרעה זרע וכו', דתניא ונקתה וזרעה זרע מלמד שאם היתה עקרה נפקדת דברי רבי ישמעאל וכו'.

ויש להבין מה שאמרה אלך ואסתתר, הלא אסור להתייחד עם אנשים והאיך תלך הצדקת ותסתתר ותעבור על איסור יחוד. והנה רש"י ז"ל ד"ה ואסתתר אחיחד עם אחרים ויחשדני בעלי ע"כ, ויש לדייק למה פי' עם אחרים לשון רבים, ולא כתב אחיחד עם אחר, וי"ל דזה כוונתו ליישב שלא תקשה הא אסורה להתייחד על כן פירש עם אחרים רבים, באופן דליכא איסור יחוד.

והרב חלגאזי (הוצא דבריו באסיפת זקנים) הקשה עוד, אפילו תסתר אין ראוי לתת לה צן כיון שאין לבעלה קטטה עמה. ולפענ"ד דרש"י בלשונו הטהור תירץ זה צמה שפי' אחיחד עם אחרים ויחשדני בעלי, והנה היחוד יגרום לידי חשד וחשד מביא לידי קטטה, וממילא כבר יצדקוה המים, וזה לפענ"ד פשוט.

אלא דהתייחד לענין קינוי שיקנא לה בעלה סגי שתתייחד עם אחרים ולא תעבור על יחוד ואפ"ה יחשוד אותה בעלה ויקנא לה, אבל הרי אחר הקינוי צעי סתירה והאיך

ובין מצואר שם דף ז' ע"א במקדש חזי אשה דאינה מקודשת דפרין ונפטו לה קידושיי כולה כדמצינו באומר רגלה של זו עולה דפשטה קדושה כולה, ואפילו למ"ד דלא פשטה ברגל אבל במקדיש דבר שהנשמה תלויה בה לכו"ע פשטה קדושה כולה וה"נ במקדש חזי אשה נימא פשטה קדושה כולה, ומשני מי דמי התם בהמה הכא דעת אחרת, ופרש"י התם בהמה ושליו היא ואין מעכב על ידו מלהתקדש לפיכך יש כח במאמרו לפשוט, והכא דעת אחרת יש חשובה כמותו המעכבת בדבר שאם אין אשה רויה אינם קידושין וזו לא נתרה אלא לחזיה לפיכך אין דיבורו תפיס בה ע"כ. והנראה מזה דהקנין בקידושין הוא אותו הדעת אחרת, כלומר הרשות שיש לה על עצמה שצידה לרשות או שלא לרשות, כשנתרנית לינשא מסרה זה הרשות לבעלה, ואסורה היא להתרנות לאיש אחר עד שתתגרש ממנו או ימות שאז קונה את עצמה לעצמה להיות היא ברשותה להנשא לאחר. וכן מצואר בתוס' קידושין ב' ע"ב ד"ה דאסר לה אכו"ע כהקדש דגבי אשה צמה דמתיתדת להיות לו היא נאסרת לכל ע"ש.

וביון שכן, אשת איש המונה ברצון באמת אין הרצון שלה ואין צידה להסכים ולמסור עצמה לאחר, שהרי הרשות שיש לה לאשה לאישות מסרה לבעלה, וזה עכשיו קנינו של בעלה שקנה רשות שלה, ואין לה עוד רשות על עצמה ועל הרצון שלה, ולכן אע"פ שזינתה ברצון הנה מזד גופה יש כאן רצון, אבל החלק והרשות שמסרה לבעלה לא תוכל למסור ואין על זה שם רצון שהבעל אינו מסכים על זנות שלה, וכמו שראובן אינו יכול למסור אשת שמעון ללוי ה"נ אשה זו אינה יכולה למסור עצמה לאחר חוץ מבעלה, נמצא לגבי אישות שלה חלק זה עדיין עיניו הוא, שהרי היא בעולת בעל והבעל אינו מסכים לביאת אדם אחר, וז"ש הכתוב על דבר אשר ענה את אשת רעהו, ואע"פ שכאן מיירי צפיתיו ורצון מ"מ זהו רק לגבי ידיה, שאכלה אינה עיניו כיון שהיא מרוצה לזה, אבל לגבי בעלה ולגבי הרשות שלה שהקנייתה לבעלה שפיר הו' עיניו, וזה שדייק הכתוב על דבר אשר ענה את "אשת רעהו" דייקא ולא שעינה אותה.

אולם נראה דאין היתר גדול יותר להציל כשיש לה רשות מבעלה, שהרי אסתר אמרה כאשר אצדתי אצדתי הרי הלכה ברשות מרדכי, ובפרט להנזכ"י דברשות צ"ד נמי הלכה א"כ מעלה זו מעל ליכא וגם אונס שצביל הנלח כל ישראל ולמה נאסרה על מרדכי.

וקצת היה אפשר לחלק בכל הנ"ל בין הא דמזלל אחרים להא דאסתר שאמרה אצדתי, שהסכימה לילך לדור עמו הגם שהי' להנלח ישראל מ"מ תמעול מעל איכא שהרי סוף סוף הסכימה להיות עמו באונס בקציעות, ושפיר יש

גיטין פ"ז נחלקו ר"י ור"ל אי אונסא כמאן דעביד דמי וקיי"ל כר"י דאונס כמאן דלא עביד דמי.

ולפענ"ד נראה דשאני אונס ממש מתחילתה באונס וסופה ברצון אע"ג דגם זה באונס דמיא, דסוף סוף יצרה אלצשה, וצדידה תליא, דהא לצדיקת גמורה לא היה היצר תוקפה, ויגיד עליו רעו שהרי לאצוה דשמואל דס"ל אשת ישראל שנאנסה אסורה לצעלה חיישינן שמה תחילתה באונס וסופה ברצון, הקשו תוס' מאסתר דהוי שריא למרדכי ומירלו דלדיקת גמורה היתה ע"ש, ומבואר דלדיקת גמורה אפילו בסוף לא מתרצה, שאין יצא שליט עליהם כלל, ועיין כתובות ג' ע"ב משום דאיכא נזונות וכו', גם בגמ' נזיר כ"ג ע"ב ציעל אשת חצר הקני שצעה צעילות צעל אותו רשע וכו' ופריך והא קמתהניא מצעילה דיליה וכו', ועיין תוס' ד"ה והא נהי דלא תקשה תהרוג ולא תעבור וכו' מ"מ למה משצחה הכתוב והלא היא נהנית מעצירה ומשני לא היתה לה הנאה דטובתן של רשעים רעה דכתיב השמר לך מדצר עם יעקב מטוב ועד רעה.

וא"כ אע"ג דרצח פליג עליה דאצוה דשמואל וס"ל דגם סופה ברצון באונס דמיא דיצר אלצשה, מ"מ אינו באונס ממש אלא לדינא כיון דבסתם יצא תוקפס והיא אונס בדבר, אבל צדיני שמים סוף סוף הא דיצרה אלצשה הוי חסרון לגבה, הגם דיצר אלצשה נחשב לאונס מ"מ היא גופא שאינה צמדריגה זו שלא יתקפנה יצרה כריכה כפרה צדיני שמים.

ויש להעיר מדברי הרמ"א אור"ח סי' שמ"ג שכתב וז"ל וקטן שהכה את אביו או עבר שאר עצירות בקטנותו אע"פ שא"צ תשובה כשיגדל מ"מ טוב לו שיקבל על עצמו אחיה דבר לתשובה ולכפרה אע"פ שעבר קודם שנעשה צר עונשין ע"ש, וקטן בכלל אונס הוא ומעולם לא נתחייב עדיין צמנות ואעפ"כ אמרינן שצריך לקבל עליו קצת תשובה, כ"ש בגדול שאע"פ שהיה אונס מ"מ גם "אונס" לצדיק לא טוב. ועי' רמב"ם פ"ב מהל' סוטה ה"ד ובהשגות הראצ"ד שם, ומשנה"ה ח"ב סי' מ"ו ות"ח סי' ס"א, וע"ע ח"ט סי' רנ"א.

אלו דברי אדם מועט לעולם אשר לקטתי לקט שכחה ופאה משבולת שועל לארי הנעשה שואל ואקוה שיוטבו דברי אלו ויעלו לריח נוח על שלחן מלכים מאן מלכי רבנן, וי"ר שזוכה לכרין לאמיתיה של תורה ולא אכשל בדבר הלכה ובפרט ענינים חמורים פק"ג וג"ע ששניהם עומדים ברומו של עולם ולדחות זה מפני זה הוא אחריות גדול ובידיני נפשות פותחין מן הצד והוא הקטן, ואקוה שיסתיים בגדולים, דושהד"ג הטוב עבד לעבדי ה' המברך אתכם בברכת כוח"ט בספשי"ג לחיים טובים ארוכים ושלוש בלב ונפש,

מנשה הקמן

תסתור עם אחד, דבלאו הכי לאו סמירה היא ולא נאסרה אם ליכא איסור יחוד. ועוד ז"ב מה שהקשה המהרש"א ז"ל מה שאמרה צפני אלקנה צעלי, והלא עיקר הסמירה הוא צפני עדים ולא צפני צעלה.

והנראה דהנה צעלה צעיר ליכא משום יחוד דאימת צעלה עליה (לכד בלבו גס צה), וזה שאמרה חנה שהיא תסתור צעת שצעלה צעיר, והיא צנפשה יודעת דאיכא אימת צעלה עליה ולגבה ליכא איסור להתייחד, אבל תעשה כן בזמן שצעלה יחשוב שהיא אינה יודעת שהוא צעיר ויחשוב שעצרה לאיסור יחוד, ויצא צעלה לחסדה ושקנה, וא"כ אחי שפיר מאד אלך ואסתתר צפני אלקנה צעלי דוקא, שלא תהא יחוד, וגם יסקוה מי סוטה, ומיושבת קושיה המהרש"א והאלגאזי וגם מה שהקשינו ואחי שפיר הכל בס"ד.

ולפי"ז נוכל לפשוט גם חקירתן דהיכא דכוונת האשה להסתתר לשם מצוה אעפ"כ משקיין אותה, היכא דלא ידע הצעל. אך אם ידע הצעל כוונתה נראה מדעת הרב אלגאזי כיון דלא היה קטטה עמה אין ראוי לתת לה בן אבל מ"מ משקיין אותה כן נראה לכאורה.

לפרוש מאשתו בשהיתה סופה ברצון

וברב"ר חדש הנה השצו"י שם בסופו לאחר שכתב דאסורה לצעלה אף שאין כאן נדנוד עצירה כמו יעל ואסתר כתב וז"ל איצרא אם ביאתה ג"כ היתה באונס ממש פשוט להיתר דאם נתפשה מותרת ואין מקום לצעל להחמיר על עצמו מנד החומרא והחסידות דא"כ מרדכי שהיה צדיק ומ"מ לא היה פורש עצמו פעם ראשון רק שהיתה טובלת עצמה לחיקו של מרדכי והא דטובלת עצמה כבר פרש"י שם וז"ל מחמת נקיית שלא תהא מאוסה לצדיק משכיבתו של אחשוורוש עכ"ל וככה יש לנהוג גם הוא ולא להפריש ח"ו מאשתו הכשרה ע"כ. וז"ב מה כוונתו דכל הני שאמרנו להלכה ע"כ לאו ברצון נבעלו וגם אסתר שאמרה כאשר אצדתי לא הלכה ברצון ואדרכה הרי כתבו תוס' באסתר להדיא דכיון דלדקת היתה לא שייך אללה תחלתה באונס וסופו ברצון ועיין תוס' כתובות נ"א ע"ב ד"ה אסורה.

ובתשובה להרב הגאון מוה"ר יחזקאל שרגא הלוי חומסקי שליט"א צ"פ מלפנים רב צברונקס י"ו, כתבתי צמימרא דרצח כתובות דף נ"א ע"ב באשת ישראל שנאנסה דאמר רצח כל שתחלתה באונס וסופה ברצון אפילו היא אומרת הניחו לו מותרת דיצרה אלצשה, וחקר לענין אם כריכה לצאת ידי שמים, והציא ראייה מפיה"מ להרמב"ם סוף מס' יומא שכתב שאין כריכין תשובה באונס, וכן צירושלמי

סימן צא

נואף אי דינו כבא במחתרת להרגו

א' בהעלותך התשמ"ו ברוקלין נ"י יצו"א

מע"כ הרב הגאון הגדול המפורסם מרביץ תורה ברבים כג"ת מוה"ר שמואל בירנבוים (שליט"א) [זצ"ל], ראש ישיבת מיר ברוקלין נ"י.

אחד שב"ג צדידות נאמנה, דדבר מש"כ מעכ"ג צביאור לשון רש"י עה"ת פ' נשא (במדבר ה' י"ג)

איך איש ללמדך שמועלת בשמים צאיט מלחמה שלמעלה ואישה מלמטה, והוא ממדרש תנחומא שם, ועמד מעכ"ג למה הביאור כאן השם של איש מלחמה דוקא יותר משאר שמותיו וכינוייו ית', ולמה דוקא בעצירה זו פירטה התורה דבר זה שמועלת צאיט מלחמה שלמעלה, ומעכ"ג ביאר ע"פ דרכו בטוב טעם ודעת.

ואענה אף אני את חלקי, דהנה הרודף אחר הערוה או אחר חצירו להרגו מזהו לכל אחד להצילו בנפשו

של רודף כמ"ש הרמב"ם פ"א מהל' רוצח, וכן הבא במחתרת מותר לכל אחד להרגו כמ"ש בפ"ט מהל' גניבה ה"ט, והנה הנואף דינו לא פחות מהבא במחתרת ודין רודף יש לו, וכמו שאין אדם מעמיד עצמו על ממונו ה"ה שאין אדם מעמיד עצמו על אשתו, וכמבואר במד"ר נשא פ"ט אות י"א ואת י"ג ובפסיקתא רבתי פ' ל"א שאלו תלמידיו לרב הונא אציו של רב אחא למדתנו רבינו הנואף והנואפת עוברין בעשרת הדברות וכו', על לא תרצה שהנואף נכנס על מנת או יהרוג או יהרג, עוד שם שאם נתפס יהרוג או יהרג, ובפי' מהרז"ו יהרוג או יהרג כמ"ש (יחזקאל כג לו) כי נאפו ודם צדיהם והסוטה מתרצת בזה אף שיהרוג הנואף את צעלה כמ"ש צסי' הסמוך ע"ש. ולפ"ז לכאורה פשוט דהנואף והנואפת יש להם דין רודף, שעל דעת זה נכנסו שאם יתפסום הצעל והרגוהו. ומבואר ציד רמ"ה בסנהדרין שם דהגם שיכול הצעה"צ לוותר על ממונו ואין הורגין נפש בשביל ממון, מ"מ כיון דהבא במחתרת יודע שאם יעמוד בעל הבית נגדו ויכיל ליה קטיל ליה הלכך איהו נמי כי אחי אדעתא דקדים איהו וקטיל ליה, הלכך הוה ליה רודף. ואם כך הוא צבא במחתרת לשם ממון כ"ש צנואף אשת איש שהם שניהם הנואף והנואפת דמים מלאים כנ"ל, שהנואף נכנס על מנת שאם נתפס יהרוג או יהרג, כיון שידוע שהצעל לא יעמוד מנגד בשתיקה, וכיון שעל דעת זה נכנס ממילא מיד בשעה שהוא נכנס עמה הוא בכלל רודף, ונמצא שפיר יש לכל אדם להורגו כמו בכל הבא במחתרת.

ומעתה כיון דדינו כבא במחתרת שהרשות להרגו, וקיי"ל שהקצ"ה צביכול שומר כל התורה, וא"כ במקום

שאין דין למטה שיכולים להציל הנרדף הרי הקצ"ה הרואה חייב להצילו בנפשו, וזה מה שאמרו ז"ל (קה"ר פ"ג) אלוקים יצקש את הנרדף, ואפילו לדיק רודף רשע אלוקים יצקש, דזה הוא דין מדיני התורה.

ולפי זה יתפרש בטוב טעם לשון חכמים מרפא, שמועלת בשמים, מועלת צאיט מלחמה שלמעלה ואישה מלמטה, דכיון דעשתה מעשה סתר ואין איש רואה רק הקצ"ה, א"כ עליו להציל את צעלה מיד הרודף, זה הנואף ואשתו הנואפת, שהרי אילו היה הצעל רואה היה עומד על הצעל, והאשה והצועל שעשו מעשה זו ונכנסו בסתר על דעת זה נכנסו שאם יקום הצעל עליהם יהרגו אותם, א"כ בשעה שנכנס במקום סתר הרי בכלל רודף הוא, ולכן מעלה צה' איש מלחמה.

אלא דלפ"ז תקשה דא"כ בכל הבא על א"ח כיון דה' איש מלחמה ינקום בו כדן מי שיכול להציל שחייב להצילו.

האמנם י"ל לפמ"ש הרמב"ם בפ"א מהל' רוצח ושמירת הנפש ה"ו דהרודף אחר חצירו להרגו אפילו היה הרודף קטן הרי כל ישראל "מזויין" להציל הנרדף מיד הרודף ואפילו בנפשו של רודף, ובהל' ט"ו ואם היה יכול להציל ולא הציל הרי זה ציטל מנות עשה שהיא וקצותה את כפה ועבר על שני לאוין על לא תחוס עינך ועל לא תעמוד על דם רעך, אבל צבא במחתרת (פ"ט מהל' גניבה ה"ז) כתב הבא במחתרת צין ציוס צין צלילה אין לו דמים אלא אם הרגו הצעל צית או שאר אדם פטורין, ו"רשות" יש לכל להרגו צין בחול צין בשבת בכל מיתה שיכולין להמיתו שנאמר אין לו דמים ע"כ, והנה ברודף כתב שהוא "מצוה" על כל ישראל להציל הנרדף, וצבא במחתרת לא כתב אלא ד"רשות" יש לכל אדם להרגו, אבל מצוה ליכא. ואכן כבר כתב כן בחידושי הר"ן דרודף דילפינן מנערה המאורסה אתא למצוה ממש להרוג הרודף, אבל הבא במחתרת יליף לה מקרא דאין לו דמים רק שיכולים להרוג הגנב כמו צעה"צ אבל אין בו חיוב. וא"כ י"ל דהבא על אשת איש דדינו כבא במחתרת הנה רשות הוא להורגו ואינו חיוב, ולכן שפיר צידי שמים מצחינן למי להרוג ולמי להניח שיהרוג אה"כ או שיחזור צתשובה.

אלא דלכא"ז צ"ע מה שאמרו בגמ' סנהדרין ע"ג ע"א הרודף אחר חצירו להרגו ואחר הזכר ואחר נערה המאורסה וכו' מצילין אותו בנפשו וכו', נעצדה צה עצירה אין מצילין אותו בנפשו, ופרש"י נעצדה צה עצירה כבר אין מצילין דהא אפגימה לה, וקרא אפגימה קפיד מדגלי צהני ולא בעצירות אחרות. והרמב"ם פ"א מהל' רוצח ושמירת הנפש הל' י"ג כתב רדף אחר ערוה ותפשה ושכב עמה

אשה כי יעשו מכל חטאת, השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה. דבי רבי אלעזר תנא (שמות כא א) ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, השוה הכתוב אשה לאיש לכל דינין שבתורה. דבי חזקיה ורבי יוסי הגלילי תנא, אמר קרא (שם כט) והמית איש או אשה, השוה הכתוב אשה לאיש לכל מיתות שבתורה. ומצואר שהשוה התורה אשה לאיש בין לדיני התורה ובין לעונשין ושניהם כאחד חייבים בכלל מצות התורה בכל פרטיה ודקדוקיה.

ומה שאמרו בגמ' שם ורבי וכו' אצל כופר אימא איש דבר מצות אין אשה לא וכו', על כרחך שאין הכוונה שאשה אינו צת מצוות, והרי הרבה מצוות מחוייבות בהן וכל הל"ת, אלא דלענין סך המצוות "כמה" נתחייבנו, וזה יש הבדל בין אשה לאיש, שכל מ"ע שהז"ג נשים פטורות כדאיתא בקידושין דף כ"ט ע"א, ולזה אמרו בדרך מושאל איש דבר מצות אין אשה לא, והכוונה שאינה חייבת בכל כך מצוות כמו האיש, וכ"כ התוס' בקידושין דף ל"ה ע"ב להדיא איש דבר מצות הוא אין אשה לא לאו דוקא וכו' אלא הכי קאמר אינה חייבת כל כך כמו איש.

והאמת כי נשים לאו דוקא דבדד זה, דה"ה באנשים יש הבדל בין איש לרעהו. שהרי הכהן מצווה במצוות יחירות מן הישראל, וגמרא מפורשת הוא בסנהדרין דף נ"א ע"א סד"א הואיל ואחמיר זהו רחמנא בכהני דרבי זהו מצוות יחירות וכו', ובתמורה דף ד' ע"ב שאני כהנים דרבי רחמנא קדושה יתירא.

ומעלות מעלות יש בכלל ישראל, וחייב המצוות הוא לפי ערך קדושתם, למעלה מכולם הוא שצט הכהנים כי צם צמר ה' אלקי ישראל לעדו ולשרתו ולצרך צמו, וזהם עגמם נתעלה קדושת הכהן הגדול מאחיו. שניה לקודש הוא שצט הלוויים כי הבדיל הש"ת אותם מעדת ישראל לעמוד בציתו לעבוד את עבודת המשכן עבודה משא, משוררים ושוערים. סמוך להם יבוא קהל הקודש עדת ישראל וזע צרך ה'. נטפל להם הוא גרי הצדק. למטה מהם נמינים ופסולי קהל עיין ריש פרק עשרה יוחסין.

והנה ישראל אפילו יהיה לדיק גמור כמשה ויהושע ויעבוד עבודה צבהמ"ק אפילו עבודת לוי שהוא חייב מיתה, וכן לוי העושה מלאכת כהן חייב, וכן כהן הדיוט הנכנס לפני ולפנים חייב מיתה. וממור מותר בגיורת וצפחה, וישראל כשר אסור בהם, וממור אסור לצא צקהל וגר מותר לצא צקהל, וכהן אסור בגרושה וישראל מותר בה, וכיוצא הרבה מצוות המשמנות מאיש לאיש. וכן לגבי הנשים שדיניהם שונות משל אנשים, אין זה אלא כמו שנשתנה הישראל מן הלוי וכו',

והערה אע"פ שלא גמר ביאתו אין ממייתין אותו עד עמדו דין, ועיין ספר המצוות מצוה רנ"ב ורנ"ג בלאוין שם.

והנה מש"כ דאחר שהערה בה שוב אין הורגין אותו, הנה לפי המדרש הנ"ל לכאורה הבא על אשת איש יהיה מותר להרגו אפילו כבר הערה בה, דכיון דלענין מחמתת קי"ל דהמיר עגמו למיתה, כיון דאיתא אדעתא דאי יבא בעל הבית אי יכיל ליה קטיל ליה קדים איהו וקטיל ליה, א"כ הבא נמי הרי אמרו דעבר על לא תרצח כיון דכי מתפס יהרוג או יהרג, א"כ הו"ל בכלל רודף דמותר להרגו עכ"פ כל זמן שהוא עמנו ונתפס עמנו יקום על רעהו ויהרגו והו"ל בכלל השכם להרגו.

ואולי י"ל דאיה"ג, עד שהערה בה יש חיו"ב על כל ישראל להציל הנרדף בנפשו של רודף, מנד רודף אחר הערוה, ואחר שהערה בה מעתה אינו אלא מנד 'רשות' דין הבא צמתחת, וחיו"ב ליכא. אלא דא"כ היה עולה לו דין חדש, דהגם בכל העריות צשכבר הערה בה אסור להרוג הרודף מדין פגם, מ"מ באשת איש מותר להרגו מדין הבא להרגו השכם להרגו כמו צא צמתחת עכ"פ, וז"ע לדינא.

ובזה הנני יד"י דושכ"ג בידידות נאמנה ובלב ונפש, מנשה הקמין

סימן צב

השקפת התורה בענין שויון זכויות לנשים ובדבר עשיית מנין לנשים

א' לסדר ותען להם מרים התשמ"ו ברקלין נ"י יצו"א מע"כ ידידי ורב חביבי הרה"ג כש"ת הרב יששכר דב פרימער שליט"א.

אחדשב"ת, יקרת מכתבו קבלתי אתמול והגם כי אני טרוד מאד ואין הז"ג להאריך מ"מ פניתי מכל עסקי ולקחתי לי איזה זמן לצרר מה שאמרתיו לו בעל פה כי חששתי שלא יסלפו את דברי, ואם כי הדבר סובל אריכות רב מ"מ אציין כמה פרטים כעת.

השוה הכתוב אשה לאיש לבל דיני התורה

א] הנה זה גלוי וידוע לכל יודע דת ודין שהשוה הכתוב אשה לאיש לקיום כל התורה, ודבר זה כתוב בתורה צעת שירד הש"ת על הר סיני ללמד לעמו תורה ומצוות הקדים ואמר כה תאמר לצית יעקב ותגיד לצני ישראל, ואחו"ל (שמור"ר פכ"ח) לצית יעקב אלו הנשים. וצ"ק דף ט"ו ע"א וכן בקידושין דף ל"ה ע"א א"ר יהודה אמר רב וכן תנא דבי ר' ישמעאל אמר קרא (צמדבר ה ו) איש או

שאו תצטל השלום צימ, שהצעל יצא הציתה רעב ואין מה לאכול וכיוצא בו, ולכן פטורה ממ"ע שהו"ג, ובזמן שהצעל הוא צביהמ"ד תהא האשה עומדת צבית ומכנת המאכלים. וכמו כן תפקיד האם בישראל לגדל הצנים ונריך לזה עדינות ומתינות רב, וזה בגדר פקו"נ ממש לפקח על נפשות ישראל שיגדלו כראוי בגוף ובנפש, ובחולין כ"ד ע"ב אמר רבי חנינא חמין ושמן שסכחני אמי זילדותי הן עמדו לי צעת זקנותי ע"ש, ועל כן פשוט שאי אפשר לחייבה בכל המצוות כאנשים, ובפרט התלויות בזמן, מפני שטרודות הן בגידול צניהם ציוס וצליה בכל עת ובכל שעה, וזהו מצוה שלהן בלי ספק.

הל'א תראה הרי כיבוד אב ואם שהוא מן המצוות הדי גדולות, אשר יעקב אבינו כשחזר מבית לבן ואמר שקיים כל התורה כולה ותרי"ג מצוות שמרתי אפ"ה נתיירא שמה זכות כיבוד אב של עשו יעמוד לו נגד כל המצוות שלו, ואעפ"כ התורה פטרה את האשה הנשואה מכיבוד אב ואם (שו"ע יו"ד סי' ר"מ סעי' י"ז), בכדי שלא להכביד עליה ולא תוכל לקיים חיובה בהקמת צימ ה', אשר זה היה רצון הבורא צ"ה.

זמ"ה שנוגע לשלימות נשמתם הנה הקצ"ה יוצר הגופות ובורא הנשמות יודע שהנשים יותר עדינות וחסות כח ויזירת הטבע שלהם משונה משל האנשים, על כן הקיל עליהם ופטר אותם מכמה התחייבות שהאנשים חייבים, ואפ"ה יכולות להגיע לתכלית שלימותם במצוות מועטות, ואין הקצ"ה מקפח שכר כל צריה אפילו שכר שיחה נאה כמו שמנינו בשמי צנות לוט (צ"ק ל"ח וזיור כ"ג ע"ב), ואפילו בצעלי חיים שילם לכלב על שלא חרץ לשונו, כל שכן לבני אדם, ועדה"כ אמרו לבת ציון הנה שכרך אחי ופעולתך לפני.

עדיפות הנשים על האנשים

ג] ובאמת באחד מיסודי התורה ועמודי האומה תמצא שנשי ישראל חשובים יותר מהאנשים, והוא ביסוד היות והקיום וההמשך של עם ישראל. דהנה הלכה רווחת הוא בישראל שהולד הולך אחר האם, וצמ ישראל שנחשברה מגוי הולד ישראל כשר וכשיגדל הוא מותר בישראלית ויכול להיות ממונה בכל שררה בישראל כגון רב או דיין או שופט וכו', מה שאפילו גר צדק לא יוכל להיות, אלא שנקרא פגום, אבל איש ישראל הבא על צמ אל נכר הולד גוי הולך אחריה והוא גוי גמור ואין לו לאב שום שייכות עם הולד, ואין לבן זה שום שייכות עם כלל ישראל אף שאביו ישראל. וזה מבואר בגמ' (קידושין ס"ו ע"ב וס"ח ע"ב ובשו"ע א"ע סי' ד' וסי' מ"ד) על פי הכתוב בתורה (דברים

ולעומת זה צמ ישראל הנישאת לכהן אוכלת בתרומה הגם שאביה אסור בתרומה, נמצא שיש לה מעלה יתירה שעלתה עמו בענין זה, ולא זאת אלא עבד כהן נמי אוכל בתרומה, ולדעת התוס' גיטין דף י"ב ע"ב (ד"ה השבתוני) עבד מצוה באכילתה, הגם שצדיק גמור היהושע צן נון זר הוא לגבי תרומה. ויש מצוות שהן תלויות צמי שדר בא"י דוקא וכן צירושלים וכיו"ב. ואין זה הפלייה, אלא חיובים כמו לגיון של מלך שכל אחד יש לו תפקיד אחר.

והבלל הוא שתר"ג מצוות ניתנו למשה רבינו מפי הקצ"ה, וגם הגדרים והגבלות מי ומי מחויב בהם ובכמה מהם וכיו"ב ג"כ קיבל משה מסיני, ובאמת אפילו העכו"ם נמי נצטוו צו' מצוות שלהם מפי משה רבינו צהר סיני, עיין רמב"ם פ"ע מהלי' מלכים. וזהו מצוות התורה שכל אחד יעמוד על משמרתו ולא יכנס לפנים או לאחור ממחילתו. [ועיין לעיל בקימן ח' מש"כ בענין ממזרים].

שעם שהנשים פטורות ממקצת מצוות

ב] ואע"ג שאין דורשין טעמא דקרא ואין אנו צריכין לטעמים למה לא נכללו הנשים בהרצה מצוות, מ"מ י"ל למה הדבר דומה למלך שיש לו משאות משאות שהמלך נותן המשא הכבד על הצנים וממעט להצנות, כן הוא בתורה שהקצ"ה הטיל עלינו משא התורה ועול המצוות וכמ"ש חז"ל מצוות לאו ליהנות ניתנו אלא לעול ולמשא, ולכן מיעט צמשא נשים כפי כוחן וחם עליהן והרצה צמשא האנשים. ויש שחשבו את זה לרעה ולפחיתות הכבוד, ואלקים חשבה לטובה.

ועוד טעם יש צמה שפטורה ממ"ע שהו"ג, דטבע הנשים משונה משל אנשים, שהאשה אינה מוכנת בכל עת מפני טבע הגוף שלה, כגון צעת וסת נדחה שאו צריכה לטפל בגופה, ואם נכריח אותה ללכת להתפלל עם מנין צצוקר וצערב ושאר מצוות התלויות בזמן ותרין לציחכ"נ וטומאתה ודמה צשוליה תהיה לצו צין הצריות, או שמשאר צבית ותהיה עוברת על הציווי, ולכן התורה חסה עליה ולא חייבתה צמצוות שהם תלויים בזמן, כי א"ל לה לשמור על הזמן, והצן מאד. (ועי' או"ח סי' פ"ח, ושו"ת משנ"ה ח"ט סי' רפ"ב).

ועוד טעמא רבה איכא בכל זה, דלמען תיקון השלימות ותיקון משפחות ישראל לא יתכן אם נחייב את האשה צכמה מצוות שהם קשים לקיים, וכן מצוות התלויות בזמן, שהרי תפקיד האשה צבית הוא להכין מאכל ומשחה לצעלה, ולהכין לו שאר צרכיו, כמ"ש אעשה לו עור כנגדו, ועי' פרטי ההלכות בשו"ע אה"ע סי' פ', והיאך תלך לבית הכנסת או לעשות שאר מצוות עשה שתחייב בהם צצוא הזמן ההוא, ודעת לנבון נקל

שמע בקולה, ואמרו ז"ל אברהם טפל לנצואה לשרה, ודבורה אשת נביאה היתה שופטת את ישראל, ומעולם לא היו נשי ישראל מצוין צניי ישראל, ואדרבה חכמינו אמרו (יבמות ס"ב ע"ב) מכבדה יותר מגופו, דלא כלהבדיל נשי עכו"ם אשר היו כשפחות ופחותות מזה תחת בעליהם.

ובאמת הטוענים כך רוצין מוכיח עליהם שאין כוונתם רצויה כלל, שהאנשים פורקין מעצמן עול התורה והמנוות ומורידין מעליהם ההתחייבות שהתורה הטילה עליהם, ומניחין אותן ההתחייבות על הנשים, ובמקום שהאיש ילמד תורה ויגיע עצמו להיות רב הוא מטיל החוב על האשה שהיא תלמד ותהיה רב והוא ילך בטל ולהיות שחקן, ועד שאינם מוכינים כלל לקיים כל מנוות התורה הפרטותיה ודקדוקיה, וכמשא כבד יכבד הדבר עליהם, עוד הם דואגים מפני מה הקיל התורה לנשים, וזה בעצמו מוכיח שאין המה אלא כמתאוננים רע צעיני ה' העומדים להסית ולהדיח את דלת העם לפרוק מעליהם עול התורה והמנוות כאילו ח"ו מצאו עול זו ית"ש, והגע עצמך אילו היו הנשים כולם מנוות צמנוות כמו אנשים, האם היו אלו פורקי עול מקבילים עול מלכות שמים, והדבר מוכח בעצמו שלא.

בדבר עשיית מנין לנשים

ד] **והנה** בעצם הענין שלאחרונה יצאו מן הכלל כמה מחירים או מיעוטים לעשות קבוצות תפילה לנשים בעשרה דרך תפילה צניבור לנשים, וכבר אמרתי לכ"ת צעל פה איזה ראיות לאיסור, ופשוט שאם ירצה אחד לדחות הראיה לעולם ימצא לו מקום להתעקש, ע"ד שאמרו ז"ל עירובין דף י"ג ע"ב צהאי תלמיד שהיה יודע לטור השרץ בק"ן טעמים, ועי' מה שהקשו התוס' שם. ואף גם זאת מדרכי ההוראה הוא למי שבקי בהם שכל הלכה שנתקבלה בישראל ע"פ גדולי הפוסקים הגם שנמצאו חולקים קיי"ל הכלל יחיד ורבים הלכה כרבים, לצד צדיני ממונות דלפעמים יכול לומר קים לי כיחיד, וכיון שכבר נקבע ההלכה לכלל דבר שבקדושה צעי עשרה זכרים גדולים וצני חורין וכמ"ש בשו"ע או"ח סי' נ"א שהוא הלכה פסוקה וקבועה לכל ישראל שאין מנרפין נשים למנין צין לתפילה וצין לקריאת, למותר הוא למצוא איזה דעה יחידה שס"ל דלצירוף עכ"פ מהני וכיוצא בזה. ובשו"ע הרב סי' נ"ה ס"ה אחר שהציא השיטות וכתב שהעיקר כאוסרין ואעפ"כ אין למחות באותן שנוהגין להקל בשעת הדחק לצרפו ע"י חומש שצידו, וכתב לצרפו, והיינו הקטן דוקא ולא האשה.

ובבר אמרתי לאחד המבצרים שאסף חומרי דמתנייתא שיטות ודעות יחידאות שנדחו מהלכה בפוסקים צי

ז ג) בתך לא תתן לצנו וצמו לא תקח לצנך ואמר קרא כי יסיר את צנך מאחרי א"ר יוחנן משום רשב"י צנך הבא מישראלית קרוי צנך ואין צנך הבא מן העובדת כוכבים קרוי צנך אלא צנה, ומה"ט ישמעאל אף שהיה צנו של אברהם אבינו מ"מ אינו צנו לנחלה, כיון שנולדה מן השפחה, ויחמק שנולד משרה שהיא התגיירה היתה אם כלל ישראל.

ומזה אנו רואין חשיבות הבת ישראל אפילו מעל האנשים, שבהם תלוי קיום וקדושת האומה יותר מהאנשים, ואחריהם מתייחסים.

אך לאחרונה יצאו הרבה יהודים מארצות רוסיה והציאו עמם נשים נכריות עם ילדים והריפורמים רוצים לשנות ההלכה שיתקבלו כישראלים גם הנולד מישראל שנשא נכרית, ולו חכמו ישכילו זאת שח"ו אם יעשו כן אזי יאבדו את כל הירושה של אברהם אבינו, שהרי הטענה שלנו שאנחנו צניו של אברהם אבינו והקצ"ה נשבע לאבותינו לתת להם ולורעם את ארץ ישראל, והוציא מכלל זה את ישמעאל ואת בני קטורה לפי שהם היו בני שפחה, ואם עכשיו ישנו הדברים א"כ יטענו צני ישמעאל שארץ ישראל שייך להם כמו לישראל ח"ו.

ובפרוה רשעים כמו עש קמו צימינו אלו שדואגים עבור שיוון הנשים, ומצאו צקעה להתגדר בה וטוענין שהאשה צעיני ההלכה היא מקופחת בכל עינינו, והצל יפנה פיהם, חדא שאף אם באמת היה כן היינו צריכים לקבל זה באהבה, כי הקצ"ה יוצר הכל יודע ועד ואינו מקפח שבר כל צריה, ומי יבא אחר המלך מלכו של עולם להרהר אחריו ודבר אלקינו יקום לעולם, וגם צנשים לו יהי כדבריו שהן מקופחות וכי רוצה להתחכם על התורה וגזירותיה.

האמנם באמת שאינו צודק כלל בזה וח"ו לומר שהן מקופחות כמו שכתבתי לעיל, ואדרבה צדיני תפילה גופא שאנו עסוקים בה תמצא שאמרו ז"ל בצרכות דף ל"א ע"א אמר רב המנונא כמה הלכתא גברותא איכא למשמע מהני קראי דחנה, וחנה היא מדצרת על לבה מכאן למתפלל צריך שיכוין לבו, רק שפחותיה נאות מכאן למתפלל שיחמך בשפתיו, וקולה לא ישמע מכאן שאסור להגזיה קולו בתפלתו, ויחשציה עלי לשכורה מכאן ששכור אסור להתפלל, ויאמר אליה עד מתי תשתכרין וגו' א"ר אלעזר מכאן לרואה בחצירו דבר שאינו הגון צריך להוכיחו, ותען חנה ותאמר לא אדוני אמר עולא לא אדון אתה צדבר זה ולא רוח הקודש שורה עליך שאתה חושדני צדבר זה וכו', וכל הדברים הם הלכות קבועות בשו"ע או"ח סי' צ"ח ט"ט ק"א ועוד, ועיין רמב"ם פ"ו מהל' דעות וסמ"ג עשין י"א, ובשרה אמנו ז"ל כשאמרה גרש צן האמה הזאת יתה צת קול כל אשר תאמר אליך שרה

לנרף וכיוצא, ואמרתיו לו שאולי יעשה שו"ע מכל המקומות שצית שמאי חולקים על צ"ה ויהי שו"ע חדש, ונהיתה ענין מחלה בזמנה אנשים שרוצים דוקא לפסוק כדעות יחידאות וחומרות אשר דמו אותם כל רבותינו וכבר נהגו כן כל ישראל זה מאות שנים, וכ"ש המקילים אשר מקלם יגיד להם.

הנה בדבר כזה אין לפלפל ולהביא ראיות לאיסור ולא להיתר, ואם לא תדעי לך היפה בנשים לאי לך בעקבי האין, ואדרבה פוק חזי מה שציוו הנודע ביהודה צוואתו וכן הגר"א באגרתו שלא ילכו הנשים והצנות לביהכ"ג, ולא עשו לעצמן מניינים להתפלל בפני עצמן, גם לא חשו לקריאת התורה. ואפילו היה זה היתר גמור רק שלא היה נהוג כן בישראל מיום היותה לגוי, הרי זה איסור גמור לחדש דבר כזה ליחיד או ליחידים אם לא בהסכמת צ"ד הגדול או גדולי הדור, וכמו שעשו בזמן הבית אנשי כנה"ג או צ"ד של רב אמי ורב אשי ובהסכמת כל גדולי הדור כשרנו לעשות תקנה. וזה זלזול גדול באמותינו ושחך מלדנו כאילו אנו מהדרין במה שלא הידרו הם, ולכן הדברים צוה הם אך למוחר. ועל זה נאמר אל תטוש תורת אמן, וצנ"ד היא תורת אמן ממש. וכ"ש שיש צוה איסור ברור.

ואם לא די צוה הבה נראה מי ומי ההולכים, הלא תראה שמקורו טמא מתנועת הריפורמים הידוע לשמנה הדואגים להשוות הנשים לאנשים, ובכן הנה אפילו היה מעצם מותר היה צריך לאוסרו ולצטלו, ואפילו היה כבר מנהג כמו שכתב מהר"י אבן ששפורטט שדבר שנהגיגו הכת ש"צ שר"י צריך לצטל, והנוצ"י כתב גם לענין אמירת חמש קפיטל תהלים [ועי' שו"ת משנה הלכות ח"ה סי' קכ"ג], ודבר שלא יא' בקדושה מרבותינו הקדושים מעולם הם וצנייהם ונשיהם וצנותיהם, רק ברוח שנפחו כמה פרוצות ונתחברו עליהם איזה נשים פוחזות, ח"ו לקיים דבר כזה, ומנוה לצטל בכל מקום שהוא, ואין זה ענין של חומרה או חסידות אלא מעיקר דינא. ובעיקר הדבר הארמתי קלת בספרינו משנה הלכות ח"ד סי' ע"ח לענין צנות יעקב שאמרו תהלים ורנו לומר שלש עשרה מדות של רחמים צליצור ע"ש מה שהארמתי קלת.

מנין לקריאת המגילה ופ' זכור ותק"ש

ה] והלואם ראיתי חדשים מקרוב באו שצפרשת זכור עושין מנין מיוחד עבור הנשים שיצאו לשמוע קריאת התורה, וכן ראיתי כבר עושין גם לתקיעת שופר שתוקעין לנשים צרבים צמנין מיוחד, ומעולם לא נהיה כדבר הזה, הגם שיש לומר שכוונתם היא לש"ש ולטובה כדי לזכות

הנשים נדקניות שאי אפשר להם לצא לביהכ"ג בזמן שהצעל צביהכ"ג, אמנם דבר זה הוא דבר חדש ולא מלניו דבר זה בשום מקום, וצדורות שעברו היו נדקיות ונדקניות יותר מצדור הזה ואעפ"כ לא חדשו זה כי ראו צוה סכנה גדולה. והיום עושין להם מניינים לתקיעת שופר לקריאת המגילה ולקריאת פ' זכור, וצדורות הימים יצאו לעשות מניינים לשאר דברים שצקדושה, וכדרך רוח הרצה נשים צומנינו שמקצלים עליהם עול מלוות וחומרות שאמותינו לא ספרו לנו, ועושים כל מיני התקצויות, בהמשך הזמן יתקבלו כמה נשים המתפללים בכל יום וקראו זו אל זו הלא צין כך כולנו מתפללים הבה נבנה לנו מקום להתוועד בעשרה, ואח"כ יאמרו קדיש וקדושה וכו' כדרך שעושים הריפורמים, והתולאות מי ישורנו.

ועיין שו"ע או"ח רס"י תרפ"ט הכל חייבים בקריאת מגילה אנשים ונשים, וכתב המג"א ולכן צריך לקרותו צביתו לפני הבתולות ע"כ, ולכאורה למה לא ילכו לבית הכנסת לשמוע מקרא מגילה או שיעשו מנין בפני עצמן, ומגילה הוא כבר דבר שנתחייבו בהם מן הדין, ועוד שהרי לכתחילה המנוה לקרותה צליצור עי' מגילה דף ה' ע"א כרצ שם ועי' תוס', וצשו"ע או"ח סי' תר"צ סי"ח וסי' תרפ"ז ס"צ וצמג"א סק"צ לשמוע מקרא מגילה צליצור, וא"כ אמאי הניח צתתם לקרות צביתו לפני הבתולות ציחידות, אע"כ שכן היה המנהג שלא הלכו הבתולות לביהכ"ג, וכ"ש שלא עשו מניינים לעצמן.

ובירושלמי מגילה פ"ב ה"ה צר קפרא אמר צריך לקרותה לפני נשים ולפני קטנים שאף אותם היו צספק, ר' יהושע צן לוי עמד כן מכנש צנוי וצני ציתה וקרי לה קדמיהון. ורבינו הגדול הבה"ג הל' מגילה גרס הכי, ריב"ל הוה מכנש את כל אנשי ציתו וקורא לפנייהם מגילת אסתה, ור' יונה אציו של ר' מנא היה מתכוין לקרות אותה לפני הנשים שצביתו שהכל היו צספק ע"כ, וצ"צ מאי קמ"ל עובדא דריב"ל מאחר שכבר ציאר דנשים ג"כ חייבות צודאי שכל אחד יראה שהנשים ישמעו קריאת המגילה.

ואשר נראה דהנה צירושלמי שם לפני זה הביא פלוגתא אי קטן קורא את המגילה, ומסיק מיכן והילך נהגו הרבים לקרותה צבית הכנסת, וא"כ לכאורה גם הנשים יצאו לביהכ"ג או שעכ"פ יעשו להם מנין בפני עצמן לקריאת המגילה, ועל זה אמר צא צר קפרא צריך לקרותה לפני נשים, היינו שאנשים יקראוהו לפנייהם דוקא, והביא הא דריב"ל דכיון דצריך לקרות לפנייהם מה היה עושה ריב"ל הוה מכנש את כל אנשי ציתו וקורא לפנייהם מגילת אסתה צביתו, וזה כמ"ש המג"א כיון שנשים חייבים בקריאת המגילה לכן צריך לקרותו

בעבודת השי"ת באמת כפי שנצטוו הם מפי משה רבינו, אבל הנשים הללו מוניחים את חיוצם שנתחייבו ומנוותם שנצטוו ואת הצית מניחים על הצעל, והצנים על איה גויה משרתת מן השחורים או מניינים אחרים שהם יטפלו בהם, ואפיית חלות לשבת קודש ולקיים מצות הפרשת חלה ומצות הכשרת הצפר והמאכלים בצית וכיוצא בזה שזה היסוד הגדול שנתן להם, מוניחים את זה, וחומרי טהרת המשפחה ופרישה צעונות הווסתות ודקדוקי ההרחקות צימי טומאתן בכל פרטיה הדק היטב מה שהורנו רבותינו בשו"ע, ומה גם הולדת הצנים בכלל שזה מצוה ראשונה בצורה ודבר העומד ברום עולם ועל זה סובב הולך קיום עם ישראל, וזה היתה העיקר הגדול אלל אמותינו שהתפללו עליהם יומם ולילה ושמתו להרבות זרע קודש, החל באמותינו שרה רבקה רחל ולאה כולם השתוקקו לרביצו צנים האפשרי, ולאה אמנו אמרה כי ילדתי לו ששה צנים, ואפילו לצן הרשע צירך את אחותו אמותינו את היי לאלפי רבבה, והני נשי המתקדמות ורצין להקהיל קהילות ולעשות מניינים לנשים שאין זה מן החיוצ ולא המצוה שלהם ממאנים בהולדת צנים, והוא להם לעול ולמשא, ועושין כל פעולות למנוע הריון רח"ל, ומזה עצמו נראה שאין כוונתם לשם שמים, שמניחים החיוצ ורצין צמר הפטור והאסור.

בל בבודה בת מלך פנימה

[ז] ודוד המלך אמר (תהלים מה יד) כל כבודה בת מלך פנימה, וכחוצ (שם קכח ג) אשתך בגפן פוריה בירכתי ציתך, שזהו שבת לאשה להיות נכונה וזופיה הליכות ציתה. ובגמ' יצמות ע"ו ע"ב עמוני ולא עמונית מואצי ולא מואצית אלא מעתה מצרי ולא מצרית ומשני שאני הכא דמפרש טעמא דקרא (דברים כג ה) על אשר לא קדמו אחכם בלחם ובמים, דרכו של איש לקדם ולא דרכה של אשה לקדם, ופרין היה להם לקדם אנשים לקראת אנשים ונשים לקראת נשים, ומשני כל כבודה בת מלך פנימה. צמערבא אמרי ואיתימא ר' יצחק אמר קרא (בראשית יח ט) ויאמרו אליו איה שרה אשתך וגו', ופרש"י הנה באהל דאין דרך אשה לצאת מציתה.

ובי"ב של שלמה (יצמות שם פ"ח דין י"ט) כתב יש טועין צפטט הגמ' ואומרים מאחר שהאשה דרכה להיות נכונה בצית משום הכי מואציות לא קדמו, וחלילה שיאמר הפסוק כל כבודה בת מלך פנימה על האומה שדרכן צפרינות, וצנות מואצי יוכיחו שבאו לאהל ישראל לזנות, וכן הוא מן הגמנע ח"ו שיטוה צנות מואצי לשרה אשת אברהם, וא"כ מאי מעליותא דשרה אמנו, אלא הכי קאמר, מה שלא היה להם לקדם לקראת נשי ישראל, לפי שצנות ישראל היו צבאולים ולא היו יוצאות ממנו כל עיקר, אפילו לקנות לחם ומים, ודרכ

לפני הצתולות צציתו דוקא, כי כל כבודה בת מלך פנימה וכמו שעשה ריב"ל, וא"כ ריב"ל הלכה למעשה אחא לאשמועינן דצצית דוקא.

וז"ה לשון מהרי"ל צמנהגים (הל' תקיעת שופר) הואיל והנשים הכניסו את עצמם בחיוצ התקיעה נכון הדבר אם יכולין צשום צד שנייתו התינוקות צצית כדי שלא יפסיקו משמוע קול שופר וכו', אכן האנשים אשר מחויצין צדאורייתא בתקיעת שופר לא יחזיקו כלל התינוקות אללם צעודן התקיעות שמה יצטלוס משמיעת קול צראותם תחצולות התינוקות וכו', ואם אי אפשר לאשה להניח את צנה צציתה אז יותר טוב להחזיקו אללה צצה"נ הנשים, דאניהו אינן חייבים כ"כ כאנשים, אכן המנחת צנה צציתה הרי זו משוצחת דהכניסה את עצמה לחיוצ וגם אנו מצרכינן למעניהם על תקיעת שופר עכ"ל. ומצואר שנדחק מה יעשו הנשים עם הצנים צעת תק"ש, ואם אי אפשר אזי יחזיקו אלליהם כי אינן חייבות כל כך, ואילו היה אפשר שיעשה מנין מיוחד צצצילם היה אפשר לפשר הדבר צריוות.

ואין להאריך כי לפענ"ד פשוט שהוא איסור גמור וכמ"ש, וראה מה שכתבתי כבר בזה בצפרי משנ"ה ח"ד סי' ע"ח הנ"ל. [וראה עוד שו"ת משנ"ה ח"א סי' ק"נ וצאורך צצמ"ו סי' כ"ו].

חובת האם בישראל

[ו] וחיבתתי אני צלצי כי אולי ידינו היתה צמעל הזה, כי אפילו הריפורמים הראשונים לא עלתה על דעתם דבר כזה, וא"כ מהיכן יצא העגל הזה, ואולי כי צכמה צתי חינוך לצנות רוצים להדגיש ענין התפלה להצנות ומתפללין יחד כדרך שמתפללין צחורים צשיצות, ועושין זה ענין תפלה צציצור, ומזה נצמח כי גם אח"כ כשיוצאין מצית הספר נשאר אללם ענין זה תקוע צלצם, והצנות חושצים זה ליסוד יהדותם, וחושצים שעל זה נולדו להתפלל כל היום ולהרצין שיעורי תורה ולהגדיל תורה ולהאדירה, ולא ידעו ולא יצינו מה חובתם צעולתם, לגדל צנים וצני צנים לתורה ולתעודה ואך ורק צזה יהיו כל ישעם וכל חפצם, וכן להיות לעזר לצעליהם שיהיו רגועים פנויים ומוכנים ללמוד תורה צעצמם ועם צניהם, והתורה צוותת אעשה לו עזר והיא טרודה צתפילתה וצמנוותיה שקצלה על עצמה. והי' להצתי הספר ללמדם חוקי חיים ומה חובתם צעולתם ומנוות השייכות להם, ותחת זה הם לומדים עמהם חובת התפילה ולימוד התורה, עולם הפוך ראיתי.

ודלוצי שישמרו הנשים כל החיוצים השייכים להן, שאז היה להם די והותר לקיים ואז היו תפוסים צכל שעה

הקידום הוא על המיזר של החיל, ומכאן משמע שדרך אשה חשובה להיות נוע, ואף בדרך תדחיק בכל מה שמוכל להיות פנימה עכ"ל.

ומבואר דננות ישראל הכשרות אין דוחקות לילך בדרכי ננות מואב ושאר עמים החוטה, אלא דוחקות להיות פנימה אפילו בדרך וכ"ש צעיר שכל כבודה בת מלך פנימה ממשצנות זהב לבושה, וזה חשיבות ננות ישראל הכשרות, והרבה הארכתי בזה בספרי בית רחל ובשו"ת משנ"ה ח"ד סי' קכ"ה ח"ט סי' ר"נ ורע"ד ועוד, ואתן הרצין אחר ננות הארץ מאיזה טעם שאומרים, ואפילו שמלבישין בזה בלשם שמים לעשות צחי כנסיות ולהקהיל קהילות, זה במקום קדושה קדשה, ע"ד דכתיב איה הקדשה היא צעינים שכל אחת שמראה עצמה לעינים אינה בכלל כל כבודה בת מלך.

ובגמ' עירובין ק' ע"ב ח"ר אבדימי עשר קללות נתקללה חוה דכתיב אל האשה אמר הרבה הרבה אלו שני טיפי דמים, אחת דם נדה ואחת דם בתולים, עכ"ל זה צער גדול צנים, והרוגך זה צער העיבור, בעצב תלדי צנים כמשמעו, ואל אישך תשוקתך וכו' הני שצעה, וכי אחי רב דימי הוסיף עטופה כאלו ומנודה מכל אדם וחבושה צבית האסורין, ופרש"י וחבושה צבית האסורין שכל כבודה בת מלך פנימה ע"כ. ומכיון שזה היתה אחד מן הצוויים והקללות שמהא האשה חבושה צבית שכל כבודה בת מלך פנימה, א"כ פשוט דלהקהיל קהילות מהם זה הדיפוך מרצון השי"ת וממה שנגטוותה.

טעם ימי הבחנה לנשים

ח] ובהיותי בדבר הטוענין לשוויון הנשים, יש גם ששואלים הטעם שאיש ואשה כשנתגרשו יכול הצעל לישא אשה אחרת מיד ואפילו צו ציוס, והאשה צריכה להמתין ג' חדשים, שנראה זה הפלייה בין נשים לאנשים, והאשה היא נחיתת דרגא, ועוד שאל דברים כיו"ב.

ובאמת הדבר פשוט למאוד, ואילו היו לומדין במקור ההלכה (יצמות מ"ב ע"א שו"ע א"ע סי' י"ג ס"א) היו נוכחים צעמם איך שהתורה דרכיה דרכי נועם וכל נחיצותיה שלום, וטעם הלכה זו הוא כדי להבחין בין זרע בעל הראשון לזרע בעל השני, מה שלא שייך לחשוש צאיש, דהנה אשה שנתגרשה מצעלה לפעמים היא מעוברת או עכ"פ ספק אם היא מעוברת, ועכשיו תנא ותנשא לצעל אחר ותוליד בן או בת ותתלה הבן הילוד בצעלה השני, או מפני שלא תדע שכבר נתעברה מצעלה הראשון והיא שוגגת, או בזמזיד שידעת שכבר נתעברה ומחמת שנאת צעלה תכחיש עיבורה ממנו,

ונמנא שאתה גחול מן הולד את אציו האמימי. גם אם האב הראשון היה כהן או לוי או השני כהן או לוי, אזי צריכין לידע אם הוא כהן לענין טומאה שכהן מזהר עליהם וכן שלא ישא גרושה וכו', גם אפשר שאח"כ ישא הולד הזה את אחותו צלי ידעו, ונמנא מרבה ממזרים בישראל, גם לענין יבום, וכן לענין ירושה וכיבוד אב ועוד תולאות רבות ורעות, כללו של דבר אם לא יבררו בן מי העלם הזה יעשו עולה גדולה להולד הנוצר מהם ולאציו ולכלל ישראל, ולכן צייתה התורה שאם נתגרשה שמתחין האשה שלשה חדשים שזה זמן שאפשר להכיר אם מעוברת היא, וכשנתברר שאינה מעוברת אז מותרת להנשא. וזה טובת הולד כמוכן לכל בר דעת. ואכן המחזיר גרושתו שאין כאן חשש הבחנה אין צריכה להמתין ומותרת לחזור לו אפילו צו ציוס.

גם מה שמקנו חכמינו ז"ל שלא ישא אדם מניקת חצירו ומעוברת חצירו, והיינו דאשה שנתגרשה או שנאלמנה ונמנא מתעוברת אסורה לינשא עד שתלד ושזב תשב ותיניק הולד כ"ד חדשים, ואח"כ יכולה להנשא. גם זה יש לו טעם מושכל, כי הולד הזה הוא כמו יתום שאין לו אב כיון שהיא צריך לאמו וכרוך אחריה, ואם האם תינשא לאיש אחר הרי תוכל להתעבר מצעלה השני ותצטרך להניק עוד ולד, וולד השני גחול מהולד הראשון את חלב אמו, ונמנא הולד מצעלה הראשון לפעמים ימות ברעב, שצעלה השני אינו דואג עבורו, ובירושלמי קורא לה מסיג גבול, שהצעל השני נכנס בגבול של זה הולד שיש לו אם ומאכל, וצא זה וגוחלה ממנו, וגם זה הדין מבואר בגמ' יצמות דף מ"ב ע"א ובשו"ע א"ע סי' י"ג ס"א. ובאמת כי לזה יש כבר אופנים שאפשר להחזיר לאחר שתלד ואין כאן מקומו. ובשו"ע שם מבואר כל מיני נשים שצריכות להמתין, יצמה וגוירת ושפחה שנשתחררה, ואפילו גר ואשתו שנתגיירו צריכין להפריש ג' חדשים להבחין בין בן שנולד לאחר הגירות לבין הנולד קודם הגירות, שזה נזרע בקדושה וזה נזרע שלא בקדושה.

הרי לך מבואר כי זמן הבחנה וכן לא ישא אדם מעוברת ומניקת חצירו, הוא לטובת הולד עצמו, וטובת הצריאה, ואין לך הלכות נעימות ומושכלות יותר מזה. ואין זה שום ענין פחיתות לנשים, אלא שצאנשים לא שייך חששות מעין זה.

ואדרבה לענין נישואין מצינו שהקילו חז"ל באשה מצאיש, דמי שמתה לו אשתו אסור לו לישא אשה אחרת עד שיעברו עליו ג' רגלים, שזה עולה לפעמים כמעט שנה שלימה (טור ושו"ע יו"ד סי' שצ"ב ס"ב), ולאשה ההלכה שהיא מותרת לינשא לאחר תשעים יום שמת צעלה, נמנא אדרבה הקילו גבה שמוכל לינשא קודם הצעל.

מנאות חדשות אשר לא שערס אבותינו, ובקוטה דף י"א ע"ב אמרו בזכות נשים דקניות נגאלו אבותינו ממנרים ועיין שם היטב איזה זכות עמדה להם, לא שהקהילו קהילות וכיו"ב, רק שעזרו לבעליהם ונשאו בעול הולדת הצנים, ומסרו נפשם להוליד צנים.

ואסתגר צוה במאמר אדונינו שלמה המע"ה (שה"ש א') אם לא תדעי לך היפה צנשי"ם צאי לך בעקצי הצאן, וראה צפרש"י אם לא תדעי לך להיכן תלכי לרעות צאי לך בעקצי הצאן הסתכלי צפסיעת דרך שהלכו הצאן והעקצים ניכרים, וזה הדוגמא התצונני צדרכי אבותיך הראשונים שקצלו תורתי ושמרו משמרתי ומנאתי ולכי צדרכיהם.

דושה"ט ושלום כל אשר לו, בלב ונפש,

מנשה הקמץ

והנה כל הרואה יראה שכל מה שכתבתי הם דברים פשוטים ביותר, ולא הוצרכתי לזה רק שהרבה נכשלים צהרהורים כאלו כאלו נשי ישראל מקופחות צעניני דת והלכה, ואילו היו לומדים מקור הדברים היו יודעים טוב טעם הדברים, ולא היו נתפסים צדעות כחצות המנשצות צראש כל חוצות, ולא נמנא הלכה צתורתנו הק' הצא לקפח מעמד הנשים ח"ו, ואדרבה הקצ"ה אמר לו למשה כה תאמר לצית יעקב צלשון רכה.

והנני מסיים צמה שכתבתי לעיל שיש די והותר מה שהנשים מנאיים לעשות להיות לעזר ולהועיל לבעליהם מה שלתכלית זה נולדו כמפורש צכתוב, וגם צלידת צנים וצגידול הצנים וכל המרצה צוה הרי זו משוצחת, וגם הנשים עצמן אם היו לומדים מה חוצתם צעולמס לא היו מחפשים אחר

שאלות ותשובות
משנה הלכות
חלק שבעה עשר

חושן משפט

סימן צג

תובע שרוצה בזבל"א ונתבע רוצה בב"ד קבוע

ע"ש"ק בהעלותך התשמ"ז, ברוקלין נ"י יצו"א
מע"כ ידידי הרה"ג החסיד כש"ת מוה"ר יצחק פערילס
שליט"א, מר"י בישיבה הקדושה סטאלין ברוקלין נ"י.

בדבר שאלתו זראובן המוצע שמעון לדין וראובן רוצה דוקא
שידונו בזבל"א ושמעון רוצה שילכו לב"ד קבוע פה
כנוא יארק, והאר"ך בצדדי השאלה.

הנה דבר זה פשוט ומצוה צדק"מ סי' ג' ס"א אם רוצה
לדון עמו זעירו אלא שאינו חפץ בשלשה שצירר
המוצע, אז זה צורך לו אחד וזה צורך לו אחד, הנה מפורש
דבעיר אחד אם זע"ד אחד חפץ להתדיין בזבל"א א"א לכופו
לדון בפני ג' דיינים שצירר זע"ד השני, בין אם הנתבע רוצה
בזבל"א וכ"ש אם המוצע רוצה בזבל"א בזאתו עיר עי' חו"מ
ריש סי' י"ד ודו"ק.

ומה שכתב הרמ"א שם ונ"ל דווקא דדיינים שאינם קבועים
אלא אם יש דיינים קבועים זעיר לא יוכל לומר לא
לדון לפניהם אלא זזה צורה, נראה פשוט דדיינים קבועים
שכתב הרמ"א לא נאמרו אלא זעיר שיש שם ז"ד קבוע, כלומר
שיש קהילה והצ"ד הוקצע ע"י ז' טובי העיר שנבחרו הם
ע"י הקהל, אז צריכין כל בני העיר לסור למשמעתו וכדין כל
תקנת טובי העירו שיש להם כח לתקן לטובת הציבור והכלל,
אלא ג' אנשים שעשו עמנו לב"ד הגם שאם זאו זעלי דיינים
לדון לפנייהם וקצלוהו עליהם דיינים דין, אלז פשוט שאין להם
דין ז"ד לשום איש שלא קיבל אותם עליו, ואי אפשר להם
לכוף אחרים לזא אליהם לדון, וכן אינם דיינים קבועים לענין
שיוכל זע"ד אחד לכוף זעל דינו להתייצב עמו לדון בפניהם.

ואפשר דגם פה כנוא יארק קהילות מאורגנות שיש להם
ז"ד שהוצרך על ידם צריכים החברים שמשלמין

מס חצר לשמוע לב"ד הזה כמו מלפנים, ואין זידו לטעון
איני רוצה לדון אלא זב"ד אחר, וזכגון זה יש לדון זנדון
מנהג הרמ"א, וע"ע סמ"ע סי' י"ד ס"ק י"א שהמנהג שכל
השייכים לצית החיים שלהם שייכים לאותו ז"ד, אלז זעירנו
וכן שאר עיירות זכל מקום שאין להם קהילה קבוע אין אדם
יכול לכוף את עמנו על הציבור לומר אני אמלך ושחייבים
לשמוע אליו. וכמדומה לי שזכל זמן שזכיתי להיות עומד
ומשמט את עם הקודש כך ראיתי מורין כל מורי הוראות פה
וזמקומות אחרים והוא פשוט מאד. שזב מצאתי לדי"ר הגאון
ר' משה פיינשטיין זל"ל ח"מ ח"ז סי' ג' שגם הוא פסק
כן בצפשיטות.

וכבר כתב התו"ט ריש פ"ג דסנהדרין [הציאו הזאה"ט
ח"מ סי' י"ג סק"א] זשם הגר"ש מפונא שגר"ס
זמשנה דזה צורך דזבל"א עדיף מז"ד של ג', וכן הציא
התומים זכל מקום שאמרו דיני ממונות זג' נכון וטוב זזבל"א
דיוצא הדין יותר לאמיתו כמצוה זש"ס שם, אלא שזבתוס'
יו"ט שם מסיים דמודה כשיש ז"ד קבוע זעיר דלא מצי
למידחי הנתבע לתזבע לדון זזבל"א לפי שמפני כן קצעו ז"ד
ע"ש, כלומר שהקהל קצעו מפני כן ז"ד. וגם זזה דייק זספר
אלפי מנשה ח"מ סי' ג' דזאין ז"ד זעיר אז בין המוצע ובין
הנתבע תרווייהו יכולין לומר שרוצים זזבל"א, אלז זיש ז"ד
קבוע זעיר אז רק המוצע יכול לומר נדון זזבל"א ולא הנתבע,
דהגם שפסקינן זרמ"א זסי' י"ד שאם יש ז"ד זעיר אין יכול
לכופו לילך לב"ד אחר, אלז כשאומר לדון זזבל"א דיכול
הנתבע לזרור לו אחד מעירו ואין צריך הנתבע הזאות וזרתא
שפיר יכול לומר המוצע שידון זזבל"א אף שיש ז"ד קבוע
אפילו לפי מנהג הרמ"א וזב"ד קבוע מז"ט העיר.

היוצא לנו לדינא, לא מיזעיא לפי מה שכתבו דזבל"א
לעולם עדיף, א"כ פשוט דאין כחו יפה לטעון
לב"ד קבוע אני רוצה, ואפילו לפי מ"ש הפוסקים דזב"ד

לרצונו הבה"ג חצר הוא רצונו חננאל הציאו הא"ז (סי' תרכ"ח וסי' תשמ"ה) שכתב ג"כ דדעיבד אס חלץ זלילה חליטתה כשרה, שזו מנאחתי שבשיטה זו קיים גם הראב"ן, והו"ד בשו"ת חת"ס אה"ע ח"ב סי' ע"א.

ולכאורה היינו טעמא דהבה"ג ור"ח והראב"ן, דסבירא להו כדעת הרשב"ם שהציא הרמ"א דדעיבד אס דנו זלילה דיניהם דין, וא"כ שפיר סבירא להו דאף דאין חולצין זלילה דהוי כחילת דין מ"מ כיון דדעיבד אס דנו זלילה דיניהם דין ה"ה גם חליטה זלילה דיעבד כשרה, ולפ"ז נמאץ דלכאורה גם להני רבנותא דיעבד אס דנו זלילה דיניהם דין.

אמנם מקום יש צראש לדחות הראיה, דאולי טעם הני רבנותא המכשירים חליטה זלילה הוא שהרי קיי"ל דהב"ד זריכס לקצוע מקום לחליטה זיוס שלפני החליטה, והקציעות זריך להיות זיוס, עי' ז"י אה"ע סי' קס"ט ושו"ע שם ס"ד, א"כ יש לומר דקציעות הב"ד הו"ל כחילת דין, ועמס החליטה הו"ל המשך וגמר דין שגומרין זלילה, וכיון שלא הוי תחילת הדין ממש משו"ה דיעבד אס חלץ זלילה חליטתה כשרה ודו"ק.

איברא שהרי נחלקו האחרונים בהא דגומרין זלילה, י"א הא דגומרין זלילה פי' לאחר שיסכימו זמשא ומתן זיוס וכל שהסכימו זמו"מ זיוס אפילו חזרו עליו זלילה סמוך לגמר דין שפיר דמי, וי"א דאין משא ומתן זלילה כלל רק גמר דין ממש, עיין זרכ"י הציאו הפ"ת שם (אות ז') זשס המאירי הציאו הרב דינא דחיי (עשין ז"ח), וכתב עליו דהאידנא נהוג לגמור זלילה אף שזיוס לא גמרו המו"מ ע"ש, ולפי הפוסקים דאין משא ומתן זלילה כלל רק גמר דין ממש, ודאי אין להחשיב עיקר החליטה כגמר דין ממש זשזיל הקציעות לזדו שהיה זיוס, אצל להפוסקים דמותר לגמור המו"מ עמנו זלילה שפיר יש לומר דע"י קציעות ז"ד לחליטה זיוס יחשב כחילת הדין להכשיר החליטה זפועל זלילה וכנ"ל. והגם דעדיף מו"מ עמנו מקציעות ז"ד לחליטה, מ"מ משום זה בהתחילו המו"מ גומרין זלילה אף לכתחילה, ואילו בחליטה גם לדידהו אין זה רק דיעבד וק"ל.

ומעתה מה שס"ל להבה"ג ור"ח וראב"ן דדעיבד אס חלץ זלילה חליטתה כשרה, ממה נפשך, או דבשיטתא חדא קיימי עם הרשב"ם שהציא הרמ"א דבאמת אף תחילת דין דוקא לכתחילה אין דנין זלילה אצל דיעבד שפיר הוה דין, ולהכי אף דחליטה הוי כחילת דין מ"מ תחילת דין נמי כשרה דיעבד, או דסבירא להו כהני פוסקים דמו"מ נמי מותר זלילה ומשו"ה כיון שהקציעות ז"ד לחליטה היה זיוס דיעבד אס חלץ זלילה כשרה.

קצוע אין הנמצע יכול לסרב להתדיין זב"ד קצוע, כל זה בעיר שיש ז"ד קצוע שהוצרר ע"י ז' טובי העיר, אצל דדין שאין כאן לא הא ולא הא שאין לנו קהל ולא ז"ד שהוצרר ע"י הקהל, והצתי דינין שלנו אינס אלא קבוצות קבוצות של ג' ג' ת"ח שקובעים ז"ד לעמון, הגם כי אין להטיל דופי זב"ד כזה ח"ו, אצל אין להס כח לכוף שום איש שיצוא אלס [אס לא שהנמצע מסרב לדון עם המוצע זשום מקום ואופן אז כותצים עליו סירוב ותל"מ] וממילא חיוב הוא על הנמצע לילך לזבל"א לכו"ע, ואדרבה זבל"א טוב ויפה הרבה מז"ד שלנו כדאמרו וא"כ אדרבה הזדק עם אותו הצע"ד שרו"ה זזבל"א, וכן מורין כל מורי הוראה וזה פשוט מאד.

ובזה באתי עה"ה לכבוד התורה בלב ונפש, **מגשה הקמן**

סימן צד

תחילת דין וקבלת עדות בליילה

ר"ה לאילנות ט"ו שבט ברוקלין נ"י יצו"א מע"כ אהובי תלמיד חביב דישיבתינו זך הרעיון חוב"ט ה"ה הב' החשוב כמר דוד וויינגארטן הי"ו בקרית אונגוואר רמות ירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשה"מ זידידות, תחילת דינו של אדם על ד"ת זמה שהעיר זמו"מ סי' ה' סעיף ז' אין דנין זלילה בתחילת דין אצל אס התחילו לדון דיני ממונות זיוס גומרין זלילה, וזרמ"א וי"א דאס עזרו ודנו זלילה דיניהם דין, והוא שי' הרשב"ם פרק יש נוטלין (ז"ב קי"ד ע"א), וזרמ"ש (ז"ב פ"ח סי' ג') כתב שכן איתא זירושלמי (סנהדרין פ"ד ה"ה) אס טעו ודנו זלילה דיניהם דין, ושהרמב"ן כתב דגמרא דידן פליגא, והוצא כל זה זב"י. וגם מה שהעיר דזברי הסמ"ע שם סק"ז וסק"ח לענין קבלת עדות זלילה.

דעת רבנותא דחליצה בליילה כשרה בדיעבד

(א) **הנה** הרא"ש זפ' מנות חליטה (יצמות פי"ב סי' ט') כתב חלצה זלילה כשרה ור"א פוסל, ומסקינן דבהא פליגי מר סבר חליטה כחילת דין דמיא ומר סבר כגמר דין דמיא, ותניא א"ר ישמעאל זרבי יוסי אני ראיתי את ר' ישמעאל זן אלישע שחלץ זמוק זיחידי וזלילה, למימרא דלית הלכתא כוותיה ע"כ. אמנס דעת רצונו הגדול הבה"ג בהל' יצום וחליטה שאס חלצה זלילה חליטתה כשרה, וז"ל והיכא דאיכרי וחלץ זלילה חליטתה כשרה והני מיילי דיעבד אצל לכתחילה לא ע"ש, והגם כי רוב הפוסקים כתבו דאפילו דיעבד פסול עיין טוש"ע אה"ע סי' קס"ט ס"ו וחוו"מ כאן זקנה"ח סק"ז ונתיבות סק"ז מה שכתבו, מ"מ מנאחתי לו

מתכשרים זלילה, דאילו לדברי הקצוה"ח אדרבה כיון שכולם גמר דין הם כל שכן שיתכשרו, אלא ע"כ דגמר דין לא מיתכשר רק עקב התחילת הדין שהיה ציוס, והתחילת דין שהיה ציוס מכשיר הגמר דין זלילה, ואם לא היה תחילת דין ציוס גם הגמר דין אינו כשר זלילה.

ג) ואגב ראינו באצ"ע עורי מהדורא תנינא פ"ג מהל' סנהדרין ה"ה שהאריך בהא שמעתתא, וכמזב דבאמת חליצה אין זה דין שצריך פסק של צ"ד, ועל כן מנז' עצמותו אין סיבה שלא לחלוץ זלילה, אלא מאחר שחליצה צריכה צ"ד, שהרי חליצה הוא בשלשה או בחמשה, וצ"ד אין זלילה, מאחר שזלילה אין דין, אך הת"ק סובר מאחר שגמר דין כשר זלילה, א"כ מנינו צ"ד גם זלילה, ושזב אם חלצה זלילה כשר החליצה, ור"א סובר שחליצה כתחילת דין, היינו שכיון שתחילת דין אינה זלילה, אף שהגמר דין כשר זלילה לא חשבינן בשביל זה שיש דין וצ"ד זלילה, שהתחלה ציוס זה שגורם שיהיה הגמר זלילה, ובלא התחלה אין דין ולא צ"ד זלילה, ומשום"ה חלצה זלילה פסולה משום דהוי כתחילת דין שאינה זלילה, עכ"ד.

ד) ויצי לעיין בדבריו דחליצה אינו פסק צ"ד שיהיה שיך לומר שתחילתו אינו זלילה, אלא מאחר שחליצה צריכה צ"ד ואין צ"ד זלילה מאחר שזלילה אין דין סובר הת"ק מאחר שגמר דין כשר זלילה א"כ מנינו צ"ד גם זלילה ועל כן אם חלצה זלילה כשר וכו', ולדבריו קבלת עדות נמי יהא מותר זלילה, כיון דקבלת עדות נמי אינו דין שצריך פסק של צ"ד אלא שצריך צ"ד לקבל העדות, א"כ לפ"ו היה לת"ק להכשיר קבלת עדות זלילה, מאחר שגמר דין כשר זלילה א"כ מנינו צ"ד גם זלילה ושזב יהא קבלת עדות כשר זלילה, וצ"ד דף כ"ה ע"כ משמע לכו"ע אין מקבלין עדות זלילה וכמ"ש בצ"ח כ"ח סעי' כ"ד, ורק לענין חליצה פליג הת"ק אבל בעדות לא שמענו שחלוק.

ישוב שי' הרשב"ם

ד) ונחזור לענין הראשון, ליישב שי' רש"ס דזדיעבד אם דנו זלילה דיניהם דין, ולהרש"ס גם קבלת עדות מהני זלילה כמ"ש בצ"ב שם בהדיא, וחלוקים עליו הראשונים ז"ל וזה לשון הרא"ש בצ"ב שם, ורש"ס כתב שאם קבלו עדות זלילה יש להן לדון ע"פ אותה קבלה והכי נמי איתא צירושלמי (פרק אחד דיני ממונות) אם טעו ודנו זלילה דיניהם דין, והרמב"ן ז"ל כתב דגמרא דידן פליגא מדאמר בצ"ק דסנהדרין (דף י"א ע"ב) אין מקדשין החדש אלא ציוס ואם קדשוהו זלילה אינו מקודש ויליף לה ממשפט מה משפט

ולפי שי' הבה"ג ור"ח וראב"ן שכתבו מפורש דחליצה זלילה כשרה זדיעבד, קרה מהר קו' הקצוה"ח לשיטת הרש"ס דסובר דתחילת דין זלילה זדיעבד מהני דא"כ חליצה זלילה וקידוש החודש זלילה למה פסול אפילו זדיעבד ע"ש, צ"ח לפי דעת הבה"ג והר"ח והראב"ן הכי נמי דחליצה זדיעבד כשרה, ולק"מ להרש"ס, וקידוש החודש ז"ל דשאני דכדיני נפשות דמי.

תחילת דין ביום מבשר הגמר דין זלילה

ב) והקצה"ח גופיה י"א לישע דעת הרש"ס והרמ"א שפסק כוותיה, דכיון דאינו פסול אלא תחילת דין זלילה, וגמר דין כשר זלילה, א"כ אם עברו ודנו זלילה נהי דפסול היה תחילת דין דהיינו המשא ומתן, מ"מ גמר הדין דהיינו מה שאמרו איש פלוני אתה חייב זה הוא בכשרות מן התורה, דהא גמר הדין כשר זלילה, וא"כ כי עברו ודנו זלילה כשר הדין זדיעבד, דהא הפסק הדין שאמרו כשר הוא זלילה, אלא שהיה המשא ומתן בפסול שהוא תחילת הדין ולא מיפסק מחמת זה הגמר דין, ומידי דהוי לדיינים שפסקו את דינם זלי משא ומתן דלא מיפסק משום זה, וא"כ כיון דגמר דין כשר זלילה א"כ אם עברו ודנו זלילה ודאי כשר ע"ש. והנתיבות כתב ואין הצנה לדבריו, דכיון דאין להם דין צ"ד בתחילת דין ממילא יכולין להחליף טענותיהם ואין ההודאה חשיבה הודאה, וממילא הגמר דין שלהם נמי בטל.

ולפענ"ד יש לתמוה עוד על הקצוה"ח, דכיון דאין להם דין צ"ד בתחילת דין א"כ צאיזה זמן קבלו דין צ"ד על גמר הדין, שצגמר הדין עכ"פ צעי דין צ"ד, בשלמא אם קבלו דין צ"ד בתחילת דין הרי על האזי דינא כבר קבלו דין צ"ד, ולא בטל דין צ"ד זה עד לאחר גמר הדין שהוא המשך אחד, ולכן אפילו דנו זלילה מ"מ דין צ"ד להם רק החסרון שאין דנין זלילה והרי גמר דין דנין, אבל אם לא היה תחילת הדין צ"ד א"כ אין כאן צ"ד כלל. ועיין חו"מ סי' ו' אין דיינין יושבים לדון צדין פחות משו"פ ואם הוזקקו לשוה פרוטה גומרים דינם אפי' בפחות משו"פ, וה"כ דומה קצת לזה, דאם התחילת דין היתה בחיוב א"כ ע"כ יש כאן כבר דין צ"ד אלא שאין דנין זלילה וצממונות גומרים הדין זלילה, אבל אם לא התחילו א"כ אין כאן צ"ד כלל, והבן.

ומצאתי להמאירי (סנהדרין ל"ד ע"ב) שכתב, יש דברים זדיני ממונות שכולם גמר דין הם, כגון קבלת עדות וקיום שטרות, ולפיכך אין מקבלין עדות ולא מקיימין שטרות אלא ציוס שהתחילת הדין וגמר הדין צהם באין כאחד, וכן כתבוהו גדולי המחברים וכן כל כיוצא בזה, עכ"ל. ומבואר מדבריו דלא כקצוה"ח, דכיון שכולם גמר דין הם אינם

דצריו סותרין מיניה וביה ולא רישא סיפא, שהרי צרישא כתב שאין שם צ"ד עליהם כלילה ואינם ראויים להיות עכשיו דיינים, והיאך כתב אח"כ אצל צ"ד שקבלו עדות כלילה דיעבד כשרה דמ"מ צ"ד הם, והרי כתב שאין שם צ"ד עליהם כלילה.

ואשר נראה בזה דס"ל לרש"י לחלק בין דין צ"ד ובין שם צ"ד, דשלשה דיינים לעולם דין צ"ד להם, שהרי במציאות הם שלשה דיינים וא"כ להכחיש המציאות, ודין צ"ד להם בין ציוס ובין כלילה, אצל יש עוד דין צב"ד שיקראו צ"ד והיינו שיחול עליהם "שם צ"ד", ו"ש רש"י אין עושין דין וכו' וטעמא לפי שאין שם צ"ד עליהם וכו', ודייק "שם צ"ד", ולענין קבלת עדות כתב אצל צ"ד שקבלו עדות כלילה דיעבד כשר דמ"מ צ"ד הם וכו', והרי להדיא שחילק בין "שם צ"ד" דצעי לדין ובין "דין צ"ד" דקגי לעדות, וס"ל דלענין קבלת עדות לא צעינן "שם צ"ד" אלא "דין צ"ד".

ובמובין לדברינו ממה שהביאו האבן עזרא והרמב"ן עה"פ (דברים יט, ו) על פי שנים עדים או שלשה עדים יקום דבר, וקשה קו' הגמ' אם מתקיימת העדים בשנים למה פרט הכתוב בשלשה, וכתבו שרבינו סעדיה גאון פי' ע"ד הפשט על פי שנים הם עדים, ושלשה קאי על הצ"ד מקבלי העדות. הנה מבואר כי התורה קראה לצ"ד של שלשה בשם "עדים", ואע"ג שהם שלשה דיינים ויש עליהם דין צ"ד לקבלת עדות, מ"מ לא צעינן "שם צ"ד", ולפי דברי הגאון מפורש כדברינו כי לקבלת עדות לא צעינן שם צ"ד רק דין צ"ד וכמו שנתבאר צשי' רש"י.

וקצת נראה דומה לזה, דהנה החוס' בקידושין דף כ"ט ע"א ובמגילה דף כ' ע"א הקשו למה לי קרא דנשים פטורות ממצות מילה הא מילה הו"ל מ"ע שהו"ג דאין מלין אלא ציוס כדאיתא ביצמות (דף ע"ב ע"א), והשפת אמת (מגילה שם) תירץ קושייתם כיון דבאמת לעולם צריך האדם להיות נימול ואע"ג דגוף המילה צריך להיות ציוס אצל המכוון היא כדי שיהיה נימול בכל הימים והלילות, ואין נקרא זמן גרמא רק בזמנה שחייב לעשותה ציוס וכלילה פטור מלעשותה, הרי שרק הזמן גורם חיוב המצוה, משא"כ במילה דעשייתה רק פעם אחת והתכלית שלה היא להיות נימול תמיד לא מיקרי זמן גרמא כנ"ל עכ"ל, וקדמו בזה המקנה בקידושין שם, ועי' בספרי משנ"ה ח"ה סוסי' רס"ו וחס"ו סי' פ"ו. וע"ע מנ"ח מצוה ב' אות כ"ב, חת"ס צחי' לחולין דף פ"ג ע"ב ד"ה שנוהגת וצמנ"ה ח"ג סי' כ"ה וסי' ר"א. וכעין זה צנ"ד נמי יש לחלק בין שם צ"ד לדין צ"ד, דאע"ג דאין צ"ד כלילה, מ"מ במציאות צ"ד הם ודין צ"ד עליהם אף כלילה.

ציוס אף קדוש החדש ציוס שמעינן מינה שאם עשו תחלת דין כלילה אין כלום, וה"ה קבלת עדות דאמר בר"ה צפרק ראוהו בית דין (דף כ"ה ע"ב) דקבלת עדות כתחלת דין, ועוד אמר ביצמות (דף ק"ד ע"א) חליצה כלילה כשירה ור"א פוסל ומפרש עלה בגמ' מ"ס חליצה כתחלת דין ומ"ס חליצה כגמר דין, ע"כ. וכ"כ הנמוק"י סנהדרין שם (דף י"ג מדפי הרי"ף) דקבלת עדות כלילה פסולה, ואם קבלו עדות כלילה צריכין לחזור ולקבל ציוס, וראיה מדאמרין בר"ה (דף כ"ה ע"ב) למה לי למיחני נחקרו העדים סד"א תהוי חקירת העדים כתחילת דין ומקדש כגמר דין וליקדשיה כלילה מידי דהוי אדיני ממונות דלנין ציוס וגומרין כלילה קמ"ל, אלמא קבלת עדות כתחילת דין שאינו אלא ציוס אפילו דיעבד וכו' עכ"ל.

והנה מה שהקשו על הרשב"ם מהא דאיתא צפרק ראוהו צ"ד דקבלת עדות כתחלת דין ואינו מקדש, נראה לפענ"ד דס"ל לרשב"ם לחלק בין הגדת עדות סתם למקום שצריך חקירת העדים אחר הגדתו, דהגדת עדות לצד י"ל דהוי כגמר דין וכשר כלילה, ועכ"פ תחילת הדין וגמר הדין זהם באין כאחד, אצל במקום דצעינן חקירה ודרישה או הגדתם הוי רק תחילת הדין ודברים, שאחר הגדתם עוד יוצרכו לחקור אותם, ועל כן פסולה עדות זו כלילה. ומעתה א"ש דהא דקאמר סד"א תהוי חקירת העדים כתחילת דין וכו' לא אמרו אלא אחקירת העדים דלא מהני דהוי כתחילת דין, כיון שצריך לחקור העדים אחר אמירתו, אצל במקום דליכא חקירה ודרישה כדיני ממונות ה"נ דקבלת עדות כגמר דין הוא ושפיר מקבלין כלילה, ואחי שפיר שיטת הרשב"ם.

ובמה שהקשה הרמב"ן מהא דאיתא ביצמות חלצה כלילה כשירה ור"א פוסל ומפרש עלה בגמ' מר סבר חליצה כתחלת דין ומר סבר חליצה כגמר דין, באמת לפימ"ש לעיל שי' ר"ח והצ"ג דחליצה דיעבד נמי כשרה לק"מ.

גם בלילה יש דין ב"ד אלא שלא חל עליהם שם ב"ד

(ה) **ובהיותי** בזה אמרתי לדקדק בלשון רש"י [ורשב"ם] ז"ל הוצא צממוק"י שם, אצל כלילה כותבין ואין עושין דין פירש"י ז"ל אין עושין דין על פי עצמם, אצל בעדות אחרים שיעידו צפניהם עושין דין, וטעמא לפי שאין שם צ"ד עליהם כלילה, שהרי אינם ראויים להיות עכשיו דיינים, וראויים להיות עדים, הלכך שם עדים עליהם יותר משם דיינים, ואין כאן קבלת עדות צב"ד, אצל צ"ד שקבלו עדות כלילה דיעבד כשרה דמ"מ צ"ד הם עכ"ל. ולכאורה

דין חשוב. יש לומר צביאור דצריהם, דכמו גמר דין חשוב
 אבל לא הוא גמר דין, אלא כיון שנגמר הגדת עדותם
 חשוב כמו גמר דין לגבי שרייבין עמידה, אבל באמת הוא
 תחילת דין לדין צ"ד, א"כ יש עליהם תרי תומרות, תומרת
 תחילת הדין דצעי צ"ד וליכא, ותומרת גמר דין דצעי
 עמידה, וק"ל.

קבלת עדות בדיני ממונות ודיני נפשות

(ז) **איברא** דצלהי יצמות (קכ"ז ע"ב) תניא אין צודקין
 עדי נשים דצרישה וחקירה דצרי ר"ע, רבי
 טרפון אומר צודקין, וקמיפלגי דצרי תניא דאמר ר"ח דצרי
 תורה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות דצרישה וחקירה
 שנאמר משפט אחד יהיה לכם, ומה טעם אמרו דיני ממונות
 אין צריבין דצרישה וחקירה שלא תנעול דלת צפני ליון, מר
 סבר כיון דאיכא כחוצה למשקל כדיני ממונות דמי, ומר סבר
 כיון דקא שריבין אשת איש לעלמא כדיני נפשות דמי.

וברתו י"י שם על הגליון כתבו צ"ש הקדוש דצרישה וחקירה
 דאיזה יום אינו צעזיל לעמוד על צירור העדות,
 שהרי מהני העדות שראו המעשה, ולא איצטריך דצרי"ח אלא
 כדי שיצאו העדים לידי הזמה, ודוקא צדיני נפשות הוא
 דצעינן ליה כדי להציל את הנדון, אבל בעדות אשה כי נמי
 צעינן דצרישה וחקירה כמו צדיני נפשות היינו מגוף העדות
 לצא לידי האמת כמו כליו שחורים אבל באיזה יום לא צריך
 ע"ש. ומצואר דס"ל דאף דצרי תורה לא צעי צדיני ממונות
 חקירה דאיזה יום ואיזה חודש. אמנם דעת שאר ראשונים
 דצרישה וחקירה צדיני ממונות ודיני נפשות דצרי תורה שוין
 הם והוא חלק מעצם העדות שנאמר משפט אחד יהיה לכם.
 ועי' בספרי משנ"ה ח"ג ס' נ"א.

ובראה דמאן דס"ל כדעת הקדוש דעדות צדיני ממונות
 צע"ס לא צעי דצרי"ח כדיני נפשות, ולא צעי קבלת
 עדות רק לעמוד על צירור הדבר, וא"כ קבלת עדות צדיני
 ממונות לא צעי דיני צ"ד כדיני נפשות, והא דצעינן צ"ד
 לקבלת עדות צדיני ממונות אינו רק כדי שלא יוכלו לחזור
 מהגדתם מדין כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, ולזה מהני
 אפילו צלילה כיון שנתקבל צפני צ"ד בכל אופן שהוא, דרק
 כשאמר שלא צפני צ"ד כלל אז חוזר ומגיד, אבל אם העיד
 צפני צ"ד ואפילו צלי דצרישה וחקירה כלל ההגדה צפניהם
 מחייבת שאינו חוזר ומגיד, וזה אפשר אפילו צלילה, אבל אי
 נימא דצעי דצרי"ח צדיני ממונות נמי א"כ דמיא קבלת עדות
 לדין, שהרי אינו לידע אמיתת הדבר או שלא יוכל לחזור
 מהגדתו לצד, שהרי הדיינים צעינן לחקרו להציאו לידי הזמה,

ובמה שכתבתי נראה צהא דתנן (צ"מ ל' ע"ב) צמשיב
 אצידה אם יש צ"ד מתנה צפניהם, ולכאורה אם מצא
 אצידה צלילה והוא רוצה להתנות ואינו יכול מפני שאין דין
 צ"ד צלילה א"כ יפסק הלה אצידתו, ומיהו לפי מה שכתבתי
 דצע"ס צלילה נמי יש "דין צ"ד" לענין עדות הגם שאין דיני
 צלילה, ה"ה שלהתנות נמי יכול אפילו צלילה.

עוד י"ל דס"ל לרש"י [ורש"ס] ז"ל דהא דאין מקבלין
 עדות צלילה היינו דוקא כגון צע"ס שצ"ס שצ"ס לזקק את
 החולה וכיוצא בזה שאלו מעולם לא היו צ"ד ולא נתכנסו על
 דעת להיות צ"ד, רק עכשיו אנו רוצין לעשות צ"ד לקבלת
 עדות, כה"ג לא מהני דאין להם דין צ"ד, אבל צ"ד שצ"ס
 ישצו מצעוד יום לדצרים אחרים וצ"ה השמש והם יושצין על
 מקומם לא צטל מייניהו דין צ"ד שהיה להם מצעוד יום,
 שהרי צמציאות צ"ד הם, אלא שאול ליה מייניהו שם צ"ד
 דצלילה אין שם צ"ד עליהן משום שאינם ראויין עכשיו להיות
 דיינים לפי שאין דיני צלילה, אבל מ"מ דין צ"ד להם שהרי
 לגמר דין ראויין הם אפילו צלילה, וכיון שהם התכנסו וכבר
 נקראו צ"ד מצעוד יום כה"ג מהני לקבלת עדות. וזה שדייק
 רש"י ז"ל אבל צ"ד שקצלו עדות צלילה דציעצד כשרה דמ"מ
 צ"ד הם, כלומר שהרי הם צמציאות צ"ד ומהני לקבלת עדות
 מדין צ"ד, ודו"ק.

קבלת עדות אי הוי בתחילת דין או בגמר דין

(ו) **והנה** הרמ"א פסק כאן דאם עברו ודנו צלילה דיניהם
 דין, וכתב הסמ"ע ס"ק ח' דהא דצסי' כ"ח סעיף
 כ"ד צעינן קבלת עדות כתב המחבר שאם קבלה צלילה אין
 דיני עליה, ושם לא כתב הרמ"א דעת החולקים, יש לחלק
 דקבלת עדות לאו גמר דין ומעשה הוא ע"ש.

וז"ה שכתב הסמ"ע דקבלת עדות לאו גמר דין הוא, הנה
 מנינו צוה דצרים סותרים ממקום למקום, דלפוס
 פשטות הדצרים והפוסקים נראה דקבלת עדות הו"ל כתחילת
 דין ואסור צלילה לכו"ע, וכ"כ תוס' סנהדרין (ל"ד ע"ב)
 ד"ה יום לתחילת דין ואיפכא ל"ל וכו' ועוד ציום הנחילו
 קבלת עדות הוא דהוי "כתחילת דין" ע"כ, ומיהו תוס' שם
 לעיל דף י"ט ע"א ד"ה ינאי כתבו אי נמי הכא הוי קבלת
 עדות וקבלת עדות כשעת "גמר דין" וכו' וא"כ יש לזהר
 וכו' דקבלת העדות כמו "גמר דין" חשוב. וכבר צויין על
 הגליון שם סתירת הדצרים.

וברי שלא להיות דצרי תוס' סותרים נראה צלשון תוס'
 דף י"ט שסיימו דשעת קבלת העדות "כמו" גמר

והנה מע"כ קי"ז צפרט אחד זמנה שכתב ששמעון לא תצטע
רק אלל צ"ד פסולים ואח"כ הלך תיכף לערכאות,
הנה לא יבאר אם קיבל רשות מצ"ד זה או מצ"ד אחר לילך
לערכאות או לא, שאם לא קיבל רשות ללכת לערכאות מצ"ד
חשוב פשוט שאין לו שום טענה, ולא זאת אלא אדרבה הוא
חייב לשלם ההוצאות שגרם לראובן בערכאות, וכגון שהיה צריך
ראובן לעו"ד להציגו בפני הערכאות ושאר הוצאות, שכיון שלא
היה לו רשות צ"ד ללכת לערכאות ש"ג הו"ל מוסר חצירו
וכיוצא בו עיין חו"מ סי' כ"ו וצ"מ"א שם בשם המהר"ק
וצש"מ ד"ח חו"מ ח"ב סי' א' ע"ש והארכתי בזה צ"ד
בכמה משפטים, וגם ענשו מפורש דכאלו כבר באלקי ישראל
וצתורת משה, והגם שתצטעו מקודם לדין תורה מ"מ בלי רשות
צ"ד אסור ללכת לעש"ג.

אסור לבורר לקבל מנות מבע"ד

ועוד צאתי להעיר שמי שלקח לעצמו צורה, אפילו בשכר
בטילה, אלא שרואה ליהנות אותו וליתן לו מעות סתם
הרי זה שוחד גמור, ואפי' הוא הצורר שלו, שע"ז יסלף
את הדין לטובתו, כי השוחד יעור גם על זה נאמרה, ועיין
ש"מ פנים מאירות ח"ב סי' קנ"ט דאסור לפסוק שכר
לצורר שלו בשביל לזכותו צדין כי זבל"א חזל"א כל תורת
דיינים עליהם, והאריך שם בתוכחת מגולה על קלקול הדור
בענין זה, והביאו צפת"ש חו"מ סי' י"ג סק"ג. ופשוט
שאפילו אינו אומר לו להדיא שצביל לזכותו נותן לו אלא
נותן לו בסתם כסף נמי בכלל זה הוא, כמו בכל דין שדינא
הכי. כתבתי זאת לפי שיש טועין בצדק וחושבין וגם הצורר
חושב שכיון שאינו מקבל על הדין אלא שכר בטילה ליכא
איסור לקבל מנות, אבל זה הוא השוחד שאסרה תורה, ואין
להאריך בצדק פשוט מאד.

ובודאי מה טוב היה שיתאספו בעלי בתים שומרי תורה
ומצוות מאחינו בני יחד עם רבנים גדולי התורה
ויקלצו שכר בטילה לדייני העיר, או להצאים צביל"א, והם
ידאגו לקצת כסף זה ולשלם להם, ולא שהבעלי דינים ישלמו
להדיינים או הצוררין כלל וכלל לא, ויאסרו לקבל שום מתנה
משום דל חוץ מן הקצבה שקצבו להם הוועד הזה, והלואי
שיקצבו הקהילות ויעשו וועד ויסקרו משרד שיטפל בעניינים
אלו, ומי יתן והיה.

ובזה הנני ידירו דושכ"ת, וגם תודה על קונטרסו דפדפתי
בו ונהנית הרבה ישר כחו וחילו לאורייתא, י"ד שיזכה
להיות ממזכי הרבים, ידירו דושכ"ת החותם בסל מלא ברכות
בלב ונפש,

מנשה הקמן

זה דין צדין צ"ד, וממילא צעי דיני צ"ד כדיני נפשות ואין
דין צלילה.

וזה רבות בשנים אשר כתבתי לחדש זמנה שהתורה פסלה
נשים מלהעיד בכל מקום שצריכים עדות ואעפ"כ
נאמנות להעיד באיסורין, דעדיות שאינן רק לדעת אמיתת
הדברים אשה ג"כ נאמנת, דכיון דעדיות כאלה לא היו רק
גילו מילתא בעלמא נשים נמי נאמנות, שכל מי שהוא מזכיר
המציאות בזה הוא נאמן, ובאמת כי צש"מ שז יעקב חלק
אה"ע סי' ג' וכבר קדמו התה"ד צ"מ ש"ג כתבו לחדש
דנשים כשרות להעיד צדיני ממונות מדינא, והארכתי בזה
במשנ"ה ח"ה סי' קנ"ט עיין שם. וה"ה קבלת עדות צדיני
ממונות, כיון שלא אינטריכא העדות רק לעמוד על צירור
הדבר על כן כל שנתקבל בפני שלשה מהני ואפילו צלילה כיון
שלא צעי צ"ד בעצם, וק"ל.

מאד הנני שמח לשמועות טובות אשר ב"ה לומדים בשיבה
בהתמדה רבה, וגם שמחתי לשמוע ששמע לעצתי ולומד בעיון
בחו"מ בראשונים ואחרונים, יתן ה' וחפץ בידו יצליח, והנני
מתפלל בעדו ובעד כולכם שתזכו להיות גדולי התורה בהשכל
ובדעת, וה' יאיר עינינו בתורתו וידבק לבנו במצוותיו, כברכת
וכעתירת ידיכם דושה"ט של כל אחד ואחד ומצפה לישועת
ה' כהרף עין בלב ונפש,

מנשה הקמן

סימן צה

שוחד לבורר

א' לסדר חקת התורה התשנ"ט ברוקלין נ"י יצו"א
מע"כ ידידי היקר הרב הגאון ו"ה כש"ת מוה"ר אברהם
שמואל יהודה געשמעטמנער שליט"א, אב"י במאנסי נ"י
יצ"ו ובעמח"ס מחזה איש ושא"ס.

אחד שב"ת צדידות, צדק שאלתו בראובן שנתצע משמעון
לדון בפני צ"ד ששמעון תומך אותם צממון
הרבה, ומיאלן ראובן לדון לפניהם מטעם שהצ"ד נתמכין ע"י
כל השנה, ושז הלך שמעון בערכאות ועלה לו כסף ומצקש
שישלם לו ראובן לשמעון ההוצאות שגרם לו ע"י שקירב לד"ת
והוכרח ללכת לערכאות ש"ג אם חייב לשלם לו או לא.
ומעכ"ת האריך צראיות מגמ' ופוסקים עד כמה החמירו על
עמנן גדולי עולם ואפי' תנאים ואמוראים ורמז"ם פכ"ג
מסנהדרין ה"ו וש"ע חו"מ סי' ו' דאסור לאדם לדון למי
שהוא ארצו דחיישינן להטות, וכ"ש למי שמקבל ממנו כסף
כל השנה שהוא ארצה תלויה צממון ונראה כשוחד, וסיים
מעכ"ת כיון ששמעון לא תצטע לדון אלל צ"ד כשר ומיד הלך
לערכאות פשיטא דאיהו דאפסיד אנפשיה ואין לו על ראובן
כלום וז"פ עכ"ד.

סימן צו

מסרב לדין ומסור אי מותר לגרש בניו מבית הכפר

ער"ח סיון שנת לא תשנ"א את אחיך ברוקלין נ"י יצו"א
נשא ארתי הלכה למעשה במקרה לא טהור באחד מהורי
התלמידים בישיבה שהוזמן לדין תורה מטעם
הישיבה בפני צ"ד חשוב וסירב לבא לצ"ד, ואחר ג' הזמנות
סירב לדין כתבו עליו הצ"ד כתב סירוב כדת וכדין ולא
אשגח זהו כלל, והאיש הוא הוסיף פשע על פשעיו ולמען
ספות הרוה את הנמאה הלך בשרירות לבו לערכאות של
גוים ומסר את הצ"ד והנהלת הישיבה, וגרם כמה נזקין
והולאת ממון ועגמ"ג, וגם עלול עוד לעשות רשע בעלילות
ומסירות וכיוצא בזה, ומי יודע עד היכן הדברים יגיעו,
והשאלה אי יש כח ורשות ביד הנהלת הישיבה להוציא את
האיש הזה ולרחקו מן הקהל הקדוש שומרי התורה, ולהוציא
את בניו מהישיבה, שכל מטרתם ללמד התלמידים דרכי התורה
והיראה ע"פ דיני התורה, ומעשה האיש הוא ודרכיו הוא
היפוך התורה.

דין המסרב לדין

תשובה, הנה המסרב לבא לדין דינו חרוץ בטוש"ע חו"מ
סי' י"א כיצד מומינים בעל דין לדין, שולחים לו
צית דין שלוחם שיבא ליום המזומן לדין, לא בא מומינים אותו
פעם שנית, לא בא מומינים אותו פעם שלישית, לא בא
ממתינים לו כל היום, לא בא מנדין אותו למחרת, (אם לא
שיש לו סיבה מספקת לפי ראות עיני הצ"ד שאז מאריכין לו
הזמן לפי ראות הצ"ד), צד"א צמי שהיה בכפרים ויוצא ונכנס,
אבל מי שהוא מצוי בעיר אין קוצעים לו זמן אלא פעם אחת
ואם לא בא כל אותו יום מנדין אותו למחרת. ועיין תומים
שם שכתב דהאידינא נהיגי דאפי' לאנשי אותה עיר אחד אנשים
ואחד נשים מומינים שלשה פעמים ולאחר ג"פ אם לא בא
מנדין אותו, וכ"כ בנתה"מ ע"ש והוצא בפת"ש.

ור"ן המנודה מצוהר בטוש"ע יו"ד סי' של"ד, ושם בסקעיף ו'
כתב הרמ"א ויש רשות לצית דין להחמיר עליו שלא
ימולו בניו ושלא יקבר אם ימות (בנימין זאב סי' רפ"ט וכ"כ
הצ"י בשם הרמב"ן סי' רמ"ד) ולגרש את בניו מבית הכפר
ואשתו מבית הכנסת עד שיקבל עליו את הדין (נ"י פ' הגחול).
הנה מצוהר דהמסרב לדין שיש לנדומו יכולין צ"ד גם לגרש
אותו ואת בניו מבית הכפר.

והנהגה הא דמותר לגרש הבנים מבית הכפר כן כתב הנימוקי
יוסף פרק הגחול ומאכיל (צ"ק דף ל"ט): בשם רב
פלטוי גאון חיה לשונו, כתב הרי"ף ז"ל בשם רב פלטוי גאון

פתיחא היכי דמיא אדם שנתחייב להצירו צצית דין וסרצ ועבר
על גזירת צית דין, כותצין לקהילות ישראל פלוני גזרו עליו
דין וסרצ ולא השגיח והחרמנו אותו שלא יתפלל בעשרה ולא
יזמן בשלשה ולא תמולו לו בן ולא תקברו לו מת והוציאו
בניו מבית הכפר ואשתו מבית הכנסת עד שיקבל עליו את
הדין ע"כ, והוציאו הצ"י חו"מ סוס"י ז"ח וביר"ד סי' של"ד
בשם ארחות חיים, וגם הד"מ צח"מ סי' י"ט הוציאו, ועיין
צד"מ יו"ד שם שצ"ן לדברי רבינו פלטוי גאון, וכן קבע
הרמ"א להלכה בטוש"ע יו"ד שם כנ"ל.

אלא דהרש"ל ציש"ש פ' הגחול צתרא סי' י"ג שדא ציה
נרגא וכתב חלילה צמה שכל העולם אינו מתקיים אלא
בהצל פיהם של תינוקות נטול, בשלמא מילה שעיקר המצוה
תלוי באב והיא כבודו, וכן לקבור את מתו עליו מוטל שלא
להלין והיא כבודו, כופין אותו באלו עד שיקבל עליו תשובה
ואח"כ מלין וקוצרין, אבל בתלמוד תורה של תינוקות שאין
לו תשלומין ועליו נאמר אם תעצני יום יומים אעזבך פשיטא
דלית טעמא להא מילתא, גם להוציא את אשתו מציה"כ"י לא
נהירא, אם הוא חטא היא מה חטאה וכו', וכן להוציא את
בניו מבית המדרש או מן הישיבה חלילה וחלילה, וכן פעם
אחת בא מעשה לידי צימי חורפי שכתב לי חכם אחד חזקן
צדורו בעל הוראה שאוציא בני המותרם מישיבה ולא השגחתי
בו כל עיקר, עכ"ל המהרש"ל.

מיהו הט"ז יו"ד שם ס"ק ג' תמה עליו דלפי דעתו יותר
היה לו לתמוה על שלא יקברו לו מתו אם הוא חטא
אותו נפש מה חטאה שחטא מוטלת צציון וכמ"ש הטור סי'
שד"מ צציון דמת הוא, וכתב הט"ז דנראה לענ"ד דמה שנתן
הגאון רשות לגרש בניו מבית הכפר היינו בניו הקטנים, אבל
הגדולים לא, ומיהו באשתו הודה למהרש"ל שאין שום טעם
לצוותא שהיא עולה עמו ואינה יורדת עמו וע"ש. ולפי"ז אף
להרמ"א דפסק כהגאון לגרש בני המנודה מבית הכפר, אין
זה רק צציו הקטנים. ובאמת צעודא דמהרש"ל שזקן אחד
כתב לו להוציא בני המותרים מן הישיבה ולא השגיח עליו,
משמע לכאורה צנים גדולים שהיו צישיצתו של הרש"ל, צצונם
ישיבה לא קראו לת"ת אלא ישיבה של צחורים גדולים, וצוה
ודאי לכונ"ע אין עונשין הצנים ולא יומתו צנים הגדולים על
אבותם, ורב פלטוי מיירי צקטנים ואחי שפיר.

ולפענ"ד י"ל דעת הגאון ודעימייה שהרי אמרו רז"ל (שבת
ל"ב ע"ב) צעון נדרים מתה אשה של אדם, וכן
אמרו שם צעון נדרים צנים מתים כשהן קטנים ע"ש, וצשעה
שנעשה צן י"ג תקנו חז"ל לצרך צרוך שפטרני מעונשו של
זה, מצוהר צצ"ד של מעלה עונשין האב צציתת הבנים ואשתו,
ושהן נענשין לציבת חטא הצעל ואציהן, וכעין זה אמרו (נדרים

כ' ע"ב) כשאני מתנהג האב כשורה עונשין אותו צנינים שאינם מהוגנים, וכל הנושא אשה לשום ממון היין לו צנינים שאינם מהוגנים (קידושין ע' ע"א), נמצא דצ"ד של מעלה עונשים הצנינים על עון אבותם, א"כ ה"נ בעצירה גדולה כזו יש ציד הצ"ד של מטה לענוש אותו בגירוש הצנינים ואשתו ע"י מעשיו הרעים הללו. אך גם לפי"ז אין זה רק צניני הקטנים. וראיתי למרן הח"ס יו"ד סי' שכ"ב שהאריך ג"כ לתרץ קושיית הרש"ל ז"ל צנעימות לנחש וצטוב טעם ע"ש דבריו כי נעמו.

עוד נראה לפמ"ש הרמב"ם פ"א מהל' ת"ת דנשים עבדים וקטנים פטורים מת"ת אבל קטן אצוי חייב ללמדו תורה שנאמר ולמדתם אותם את צניכם לדבר צם, וכיון דקטן פטור מת"ת א"כ אין מצטלו מכלום, ואין כאן עונש לקטן אלא לאצוי שמחוייב ללמדו ועונשין אותו ומוציאין את בנו ומגרשין אותו, שלא יהיה לו לאצוי זכות התורה שהוא מקיים מצוה של ולמדתם ולא הבן הקטן כמ"ש החת"ס שם, כן נלפענ"ד צס"ד. וזה כעין דברי הטו"ז הג"ל. אמנם למהרש"ל גם צניו הקטנים אסור לשלחם מצית הספר. והנה כל זה כתבתי אלו היה זה רק נוגע למסרב לדין.

דין המסור וחומר העון

אך זה הצליעל הוסיף רשע על רשעתו והלך ומסר הצ"ד והנהלת הישיבה בערכאות, והנה דין המסור מצואר צס"ס ופוסקים שהוא מעצרות ופשעים הנוראים ביותר וצס"ס עצירה לא מנינו שיהא מותר להרוג העובר העצירה צלי רשות צ"ד, לא מיבעיא צומן הזה דצטלו מיתות צ"ד לגמרי ואפילו רוצח וכיוצא בו אין צידו לעונשו, אלא אפי' להפוסקים דלנורח שעה עונשין מיהו דוקא ע"פ הוראת צ"ד עיין חו"מ סי' צ' ושו"ת הריצ"ש סי' רנ"א ומהר"ם מלוזלין סי' קל"ח וצח"ס לקוטי תשובות סי' מ"ט, ואפילו צומן הצית שהיו עונשים מיתת צ"ד צדין תורה מ"מ דוקא ע"י עדים והתראה וצ"ד של כ"ג סמוכים, ואם עמד והורגו קודם שעמד צדין הרי זה רוצח ונהרג עליו, וז"ל הרמב"ם צס"ס צס"ס ל"ת רצ"ב שהזרינו מהרוג מחוייב מיתה כשנראה כבר עשה חטא שנתחייב עליו הריגה קודם הגיעו לצ"ד אבל נציאהו לצ"ד בהכרח וכו', ולשון מכלתא יכול יהרוג אותו משהרג או משנאף ת"ל עד עמדו לפני העדה וכו', וצמנ"ה רצ"ג שם כי מה שזכרנו צמנ"ה שלפני זאת מהגיל החוטא שלא יהרגוהו העדים עד שידונו אותו צ"ד ע"ש, ומצואר דכל החוטאים כל זמן שלא דוהו צ"ד הרי הוא צכלל כל ישראל וההורגו נהרג עליו.

האמנם המוסר אינו כן, אדרבה מותר ומצוה להרגו אפי' צומן הזה צלי צ"ד לאחר שהתרה בו שלא ימסור,

ואם אי אפשר מותר אפי' צלי התראה, וז"ל המחבר חו"מ סי' שפ"ח סי' מותר להרוג המוסר בכל מקום אפי' צומן הזה ומותר להורגו קודם שימסור, אלא כשאמר הריני מוסר פלוני בגופו או צממונו אפי' ממון קל התיר עצמו למיתה, ומתריץ בו ואומרים לו אל תמסור, אם העיז פניו ואמר לא כי אמסורנו מצוה להורגו וכל הקודם וזה. הג"ה, ואם אין פנאי להתרות א"צ התראה (המגיד פ"ח י' דחובל) ע"כ. וצפ"ק דר"ה (י"ז ע"א) אמרו המסורות [פירש"י, מלשינים שמוסרים ממון ישראל ציד עובדי כוכבים] יורדין לגיהנם וינדונין צה לדורי דורות, גיהנם כלה והן אינם כלין ע"ש, והוצא צס"ך שם סקנ"ג. ועוד כתב הש"ך צס"ס התוס' והגהת אשרי שהוכיחו דהמוסרים גריעי מן המשומדים, וציו"ד סי' צ' סעיף ט' צהג"ה נצבאר דיש פוסלין שחיטת מוסר כמו שחיטת מומר, וציו"ד סי' רפ"א סי' ג נצבאר דס"ת שכתבו מוסר או עכו"ם או ישראל מומר פסולה ע"כ, ועי' לצו"ש עיר שושן סי' שפ"ח סי' ידו"ק. והרואה יראה עד כמה גדול החטא של המוסר ממון חצירו או גופו וכ"ש המוסר את הרצים כמצואר חטאו יותר צשו"ע שם, והוא צר מות וכעובד ע"ז ואין לו חלק עוה"ב, ואם לא יחזור בו מצוה לנדומו ולרדפו עד חרמה, וצסעיף ט"ו כתב המחבר שם כתב שאם דרכו צכך והחזוק למסור ג"פ מצקשים ענה ותחצולה לצערו מן העולם.

ומעתה לידון דידן צזה שהומן לדין וסירב לצא הרי דינו חרוץ צטוש"ע כיון שסירב לצא לדין שמנדים אותו, ועכ"פ התיר עצמו להיות מוחרס ומנודה מכלל ישראל ומעצמו עשה כן, והוסיף עוד נצלה שמסר את הצ"ד ואת הנהלת הישיבה, הרי שחיס רעות עשה שנתחייב עליהם נדוי ועדיין הוא עומד צרשעו שאינו חוזר בו, ודאי צציד מנהלי הישיבה לעשות כהלכה ולהוציאו ולגרשו מצין כותלי צית המדרש ויגרשו את צניו מצית הספר כפי הנראה להם לטובת הענין, ואם צריכים יכולין לנדומו ולהחרימו כפי הנראה לטובת הענין.

ת"ת פרטי ודאי מותר להוציא בני המסרב והמוסר

ברם לפענ"ד צנ"ד לכאורה כו"ע לא פליגי, וגם הרש"ל ז"ל יודה דמותר לגרש צניו מצית הספר, דנראה עיקר טענת הרש"ל על מה שכתב הגאון ז"ל שכותצין לקהילות ישראל פלוני גורנו עליו דין וסרב ולא השגיח והחרמנו אותו וכו' והוציאו צניו מצית הספר וכו' עד שיקבל עליו הדין, והנה צוה הגאון לכמוצ כן לכל קהילות ישראל להוציא צניו מכל קהילות ישראל ומצית הספר בכל מקום שהם, וע"ז טען הרש"ל ז"ל דעכ"פ הצנינים צריכים ללמוד תורה, אבל צדין שאין כותצין לכל הקהילות שלא יקבלו הצנינים, ואפילו אי היה כותצין צעונו"ה אין לנו גודר גדר ועומד צפרץ, כל שכן כשאין

הדיינים שאין הרב עושה ח"ו את מלאכתו מלאכת ה' כראוי שבשגיל זה יהיו הקהל רשעים לפטרו, וזאות צ' כתבו אמנם בתורת פשרה וכו' החלטנו שאינם חייבים להחזיק את הרב רק עד ר"ח כסלו תשמ"ד וכו', וע"ז נפלאמי שהרי בשו"ע חו"מ סי' י"ב ס"ב מפורש דמנ"ה לומר לצב"ד בתחילה הדין אחס רוצים או הפשרה, וזה קודם גמ"ד, אבל אחר שגמר הדין ואמר איש פלוני אתה זכאי וכו' אינו ראוי לעשות פשרה ביניהם. ונחלקו רש"י ותוס' אימתי נקרא גמר הדין וכתבתי שבגמ"ד לכ"ע מקרי גמ"ד ואיך כתבו אח"כ לפשר.

ומעב"ת העיר מנ"ל דכוונת התוס' הוא דאם הדיינים ידעו הדין ששוב אסור לפשר, והלא לכאורה נראה דכוונת התוס' הוא דזה שמנ"ה על הדין להסביר לצב"ד ולפנותם שיסכימו לפשרה כמבואר בסמ"ע סק"ו זהו עד שלא ידעו הדיינים הדין, אבל מכיון שידעו הדין אע"ג דלא אמרו איש פלוני אתה זכאי וכו' אסור להם לפתות הצב"ד שיעשו פשרה, ודייק כן מלשון התוס' סנהדרין ו' ע"ב ד"ה נגמר הדין ח"ל דכיון דנתברר כ"כ אין להטעותו לעשות פשרה ע"כ, ומשמע דאין להדיינים להטעות הצב"ד שיסכימו לפשרה כיון שהם יודעין כבר הדין, אבל אם מתחילה נתראו קודם הדין תורה לדין או לפשרה אולי אדרבה זריכים הדיינים לעיין עם מי הנדק צע"ס ע"פ ד"ת ולעשות פשר קרוב לדין אף לדעת התוס'.

ולפענ"ד אדרבה מדכתבו דכיון דנתברר כ"כ אין להטעותו לעשות פשרה שאלמלא היה יודע שנתברר דינו לזכות לא היה מתרצה לפשרה בשום ענין, ולשון שלא היה מתרצה בשום ענין משמע אף באופן שהתנו קודם, מ"מ אילו היה יודע שדינו לזכות למה לו להסכים לפשרות אפי' קרוב לדין, וכיון שנתברר להם הדין אין להטעותו בפשרה.

ובן באור זרוע הגדול אחר שהביא דברי רש"י כתב חו"ל, ונראה לפרש נגמר הדין דהיינו שדקדקו היטב בדין וכמו גמרו את הדין דלא מייחסר אלא לומר איש פלוני אתה זכאי ואיש פלוני אתה חייב, דכיון שנתברר כל כך אין להטעותו לעשות פשרה, שאם היה יודע שנתברר דינו לזכות לא היה מתרצה בפשרה בשום ענין. ומשמע דברייהם ואתה יודע להיכן הדין נוטה דקאמר ר' שמעון בן מנסיא, היינו שכך נראה להם שזכה לפי טענותיהם, אבל לא דקדקו כל כך שכבר יש להם לומר איש פלוני אתה זכאי ואיש פלוני אתה חייב, אבל היכא שכבר אמרו איש פלוני אתה זכאי ואיש פלוני אתה חייב צה"ל מודו כ"ע שאין ראוי יותר לצנע ביניהם עכ"ל. הרי מפורש שאחר שאמרו איש פלוני אתה זכאי וכו' שוב אסור לפשר ביניהם.

כותבין כלל לכל הקהילות אלא שהנהלת ישיבה זו שהוא מוזק להם אינם רוצים להחזיק אותו ואת בניו בישיבה, כה"ג פשוט שבד הנהלת הישיבה שלא להחזיק אדם רשע ובניו בתוך הישיבה, ויכול זה להכניס בניו בת"ת אחרים.

ובפרט כי כמה ישיבות יש בעיר, וישיבה זו אינו ישיבה שהוא תחת השגחת רב העיר וכיוצא בזה, אלא הוא ישיבה פרטית של מוסד עם תומכיה, והלא כמה תקנות יש למנהלי הישיבה שלא להחליט ולקלקל תלמידי הישיבה וגוון הישיבה שלהם, ולמשל שלא מקבלים בניס מבחנים שיש להם טעלעוויזיא או אוכלי טריפות ח"ו וכיוצא בזה, ואם האב מאכיל טריפות לבנו מה חטא הבן שלא יקבלהו, אבל פשוט שאין זה טענה כי הרחק משכן רע, ובדאי כיון שהבן נולד ודר צבית זה אינו ראוי הוא להתקבל בישיבה זו לפי תנאי הישיבה, ויכול לילך לישיבה שלומדים אלו כיוצא בו.

ומדי דברי צו יש לעורר על מה שהת"ת שולחין הילדים הביתה בשגיל שלא שלמו ההורים שכר לימוד, מה שבטעו"ה הוא ודאי עון גדול, כי מה יעשו העניים.

אמנם צ"ד אמרינן (ירמיה לא, כח) אבות אכלו בוסר ושיני בניס תקהינה, וכה"ג כו"ע מודי דביד מנהלי הישיבה לגרשם מבית הספר, ושלח תשלח את האב והבנים, ואדרבה אם צ"ד והקהל שותקים לעוצרי עצירה כאלו הם בכלל ארור אשר לא יקום את דברי התורה הזאת, וכן ראוי להורות, עד שזכה שיערה עלינו רוח טהרה ממרום והשיב לב אבות על בניס צמהרה צימינו אמן.

החותם בלב ונפש,
מנשה הקמין

סימן צו

ב"ד שחתמו שהדין עם ראובן אי יבולים לפשר ביניהם

כ"ט למ"טמונים התשס"ד ברוקלין נ"י יצו"א
מע"כ ידידי היקר מאד נעלה הרה"ג החסיד כש"ת הרב ישכר דוב שליט"א בן ידי"ג מנוער הרהגה"צ המפורסם כבוד הדרת גאון תפארתו מוה"ר חיים יהודה לייב כ"ץ שליט"א גאב"ד סערדאהעל.

אחדשב"ת צידידות, דדבר הערתו על דברינו צמשנ"ה ח"ט סי' שט"ז צדו"ד שהיה לרב עם אנשי קהלתו, והצ"ד כתבו פס"ד ופשרה יחד, שבאות א' כתבו שהקהל משועבד לרב ושיחזיקו אותו כהוגן עם משכורתו השלימה ובכבוד הראוי לרב ומנהיג בעדת ישראל כל ימי חייו וכו' ומכל פטפוטי הדברים לא שמענו כלום לשכנע את

וב"ש עוד אמר שכתבתי ללא מציעה לדעת התוס' ודעימיה דאין לעשות פשרה לאחר שנתברר להם הדין ללא עשו כהוגן ששוב אין לעשות פשרה, אלא אפילו לשיטת רש"י דדוקא כשאמרו איש פלוני אתה זכאי וכו' שוב אינו יכול לעשות פשרה מ"מ צ"ד מאחר שכתבו וחתמו הפסק דמעיקר הדין הקהל משועבד להרב הנ"ל וכל הפטופוטי דברים שטענו נגד הרב אינם כלום א"כ אין כתבו אח"כ אמנם צמורת פשרה ולמען השלום וכו', ומע"כ תמה למה לא הצאתי מה שכתב הש"ך סק"ה דיש מחלוקת הראשונים מה נקרא גמר הדין, אי סגי בפלוני אתה חייב או צ"ל ג"כ לא תן לו, וכן פסק הש"ך צסי"כ סק"ה. יפה כתב, אולם דעתי שפסק שכותבים צ"ד נקרא מעשה יותר מאמירה ולכו"ע הו"ל גמר דין.

ידידו דושה"ט החותם לכבודו ולכבוד בית אביו, בלב ונפש, מנשה הקמץ

סימן צח

"קונטרס" שמרי בירורין"

שינוי ב"ד מופם שמרי בירורין אי חייב הבע"ד לחתום ובשחתם על זה שלא ביריעה

א' לסדר ועשו לי מקדש התשנ"ח ברוקלין נ"י יצו"א בחדש שמרבין בו בשמחה, שמו של צמלק ימחה, ויתקדש שם שמים ע"י מע"כ ידידי הרבנים הגאונים יראים ושלמים כש"ת ה"ה הרה"ג מוה"ר יהודא שיין שליט"א, הרה"ג הרב אברהם מאיר גרינוואלד שליט"א, והרה"ג הרב משה גאלד שליט"א, בד"ץ לדיני ממונות דקהל חרדים לייקוואוד יצו"א.

אחדשבת"ה כל אחד לפי מהללו, קבלתי מכתבכם מיום ג' משפטים בנידון צע"ד שצאו לדין וטורס כל חתמו שט"צ כנהוג, ועתה מערער הצד שעלה הפסק לרעתו שהוא לא ידע מה כתוב בשטרי בירורין הנ"ל כיון שיש שינויים בשט"צ ממה שהיה מקדם ולכן אינו רואה לקבל את הפסק שהיה קנין בטעות. והנה כתבתם דמתחילה כשהצד"ץ נתייחד נהגו בנוסח המקובל, וזה נוסחתו של השטר בירורין: חתימת ידינו דלמטה תעיד עלינו כמאה עדים שאהא"מ קבלנו עלינו את דייני צד"ץ לדיני ממונות בלייקוואוד ה"ה הרב והרב והרב שליט"א, לצא ולדון צפניהם צדו"ד שיש ציינו, והננו מאשרים צוה כי קבלנו עלינו את פסק הדין שיצא מצד"ץ הזה בין צדין ובין צפניהם הקרובה לדין הכל כפי החלטת הדיינים הנ"ל ע"כ. ואם אחד מצעלי הדיינים עירער על הפסק פנו הצד"ד לכמה רבנים צקיאים כדי לצרר באופן יסודי ההלכה המצוהרת בתכלית הבירור, והיה הכל מתנהג עזהיו"ט.

ועל פי בקשת שני חברי הצד"ץ שינו הצד"ץ הנוסח המקובל בכל צמי דיינים בתפוזות ישראל על נוסח חדש שהוא לטובת הדיינים, וכפי לשון המוצא במכתבכם: שאם נכתוב הנוסח דלהלן יהיה יותר קל לנו לעשות ולפסקו כפי העולה על רוחינו ואין לנו אחראים כל כך, על כן הוסיפו בנוסח החדש כהוספה על הנ"ל צוה הלשון: ללא שום זכות ערעור, לא לפני צ"ד אחר צדיני ישראל ולא לפני ערכאות המדינה, אלא עלינו לקיים את פסק הדין כפי אשר יצא מלפני צ"ד הנ"ל ללא שום טענות ומענות, ואין הדיינים צריכים להופיע לצירור צמתי משפט הנ"ל, ואין הצד"ד צריך לנמק את פסק הדין, ומחלין לנו מראש על כל תציעת ממון שיכולה להיות לנו על דייני הצד"ץ. כן לנו מקבלין על עצמינו שאם לא יופיע אחד משני הצדדים (אחר קבלת קנין) לשיצת צ"ד צמועד הנקבע הרשות ציד הצד"ץ לדון שלא צפניו. הרשות ציד הצד"ץ להוציא פסקי דין צייניהם כפי ראות עיניהם, ולהוסיף לשנות ולפרש את פסקי הדין שנתנו. כל זה נעשה צקינן גמור אגב סודר וכו', ולראיה צאנו עה"ס יוס וכו'.

ובעת צא צע"ד אחד וטוען שלא פסקו הצד"ד כהוגן על כמה דברים לפי דעתו, ושלחתם לו צילום מנוסח השט"צ שהוא צעלמו חתם על זה, ולכן אין לו זכות לערער. אך הצע"ד טוען כי היות שלא קרא את השטר בירורין, ולא ידע שכתוב צה ללא שום זכות ערעור וכו', ואילו ידע כל הכתוב בנוסח הזה מעולם לא היה חותם על זה, ואדרכה מתרעם הוא על הצד"ד למה לא אמרתם לי לקרות הנוסח החדש הזה, עוד טען שגם הטוען שלו ג"כ לא קרא הנוסח ואומר שלא חשב שיש צ"ד כזה שיכולים לכתוב נוסח כזה. גם טוען ששמע מהגרי"ש אלישיב שליט"א שאמר ששטרי בירורין כאלו אינם נכונים כלל והם צטלין ומצוטלין מפני שכתוב צה שלא יוכל לילך לצ"ד אחר וצוה"ז צריך כל ד"ת אם יש עליה טענות שיוכלו לילך לצ"ד אחר לצרר.

גם הציא מה שטען רב אחד היות כי צערכאות אפשר לעשות אפייע"ל צלע"ז לילך למקום יותר גבוה, כן צריך להיות גם לצ"ד ישראל שיהא קצועה צ"ד לערעורים.

עוד טען אחד שאם צד אחד לאחר הפסק טוען שע"פ ההלכה מצוהר צשו"ע היפוך ממה שפסקו הם, או שטוען שאין שום צד צשו"ע לפסק הזה, לא שמצוהר להיפוך אלא אינו מצוהר בכלל הלכה זו, או הצ"ד צריכין לתת להם כתב מהיכן דנו. ופניהם אלי כדת מה לעשות והצדק עם מי.

תשובה. הנה השאלה עתה סוצצת על שלשה עמודים, א] אם יש טענה צמה שטוענים שהיות והצדדים לא ראו ולא קראו את השטר בירורין אז כל הד"ת צטלה. ב]

אם צריכים להתחיל הד"ת מחדש. ג] אם צריכים לכתוב להם מהיכן דנו. ואזא על ראשון ראשון בס"ד.

נתיב א

חיוב על הב"ד לשאול הבע"ד ולהודיעם שעושים פשרה

א) ראשית דבר יש לבאר שכלל אופן לא יפה עשו הב"ד צמה שציוו על הב"ד לחתום על השט"צ באין אומר ואין דברים, כי אנו אומדין דעתו של אדם כשזא לפני ב"ד דקל לדין תורה, שרצונו שידונו לו כדין תורה, או קרוב לדין, דאל"כ היה הולך לשלשה רועי בקר והיה מקבלם על עצמו, ועיין שו"ע חו"מ ריש סי' כ"ה וש"ך סקט"ו וסקכ"ה ועוד, ועיין ש"ך סי' ג' סק"י דכן היה צריך לדון בדין ולא בפשרה, אלא דכיון דקיי"ל דאין צוה"ו ב"ד דחכים לדון בדין תורה (ירושלמי סנהדרין פ"ק ה"א הובא בסמ"ג עשין ק"ו וטור סי' י"ב) לכן מתחילין לכתחילה בפשרה כמבואר בשו"ע חו"מ סי' י"ב דמנאה בפשרה, ומנאה לב"ד לומר להם שמנאה בפשרה כמ"ש סעי' ב' שם, ואחר שאמרו להם כן יתחילו בפשרה. ואם לא ירצו בפשרה אין יכולין לכוף עליהם, כי באמת שגם צוה נחלקו אי מנאה לפשר לכל או לא (עיין סנהדרין דף ו'), גם לא בכל מקום אמרו מנאה לפשר, ועיין ב"ח שם. והגם דאין קיי"ל דמנאה בפשרה וכמ"ש המחבר בסעיף ב' כל בית דין שעושה פשרה תמיד הרי זה משובח וע"ע סעיף כ', מ"מ כתב הסמ"ע (סק"ו) שאין זה דין ממילא, אלא צריך הדיין להסביר לבעלי דינים שבפשרה נוח להם ולדבר על לזם אולי יסכימו על הפשרה, ועי' סעיף ה' שם ובסמ"ע סק"י"ב. ועכ"פ מבואר דהמנאה הוא להסביר להם ולהכניס על הפשרה, אבל אין לב"ד להחליט מעצמם לפשר להם בלי שאלת פיהם ומבלי להגיד להם כלל שמנאה לפשר.

יכולין לעשות כן לפשר צנייהם מדעת עצמן אם הצע"ד מסכימים, אבל אחר גמר דין אסור לעשות כן אף ברשות הצע"ד, כיון דהצעל דין יודע שהוא זכאי כל מה שמגרעין מזכותו נראה כהטיית פשר, וזה שסיים אבל אם הם מודיעים להם ט"ב הפשרה ומפייסים אותם עד שהם מתרצים למחול אחד לחצירו או למת אחד לחצירו דבר ידוע גם אחר גמר דין ראוי לעשות כן, כל זה מבואר בנתיבות שם אות א', אבל לפשר צנייהם בלי הסכמתם אסור בכל אופן.

ודיינים שלא שאלו כלל לבעלי דינים אם רוצים בפשרה, ומדעת עצמם עושים פשרה צע"כ וגוטלים מזה וגומנים לזה נקראים דייני דחלצתא (ב"ב קל"ג ע"ב).

ב) וברמ"א סי' י"ב סעיף ב' ואין צ"ד יכולין לכוף ליכנס לפנים משורת הדין אע"פ שגראה להם שהוא מן הראוי ויש חולקים, ובשו"ת שב יעקב אה"ע סי' כ"ט הובא בפת"ש סי' י"ב סק"ו בדין שרצה לכוף הצע"ד משום לפנים משוה"ד ע"פ דברי הב"ח, וחלק עליו דאפילו בדין גמור היכא דיש מחלוקת אין מוציאין מהמוחזק, ואפילו אחר הרוב דעות יכול המוחזק לומר קים לי, והכא רוב דעות ס"ל דאין כופין, וסיים ובפרט צוה"ו ח"ו ליתן רשות לב"ד לילך אחר הסבירות כדי לכוף להוציא ממון לפנים משוה"ד ע"ש, ומעתה אם בזמנו שהיו צחי דינים חשובים כתב ח"ו ליתן רשות לב"ד וכו', כל שכן בזמנינו אלה שהוא ק"ו ב"ב של ק"ו דכשזאו שני בעלי דינים לדין שלא יתן רשות לכוף אותם על פשרות או לפנים משוה"ד, או שיהא הפסק בלי זכות ערעור והב"ד יעשו בזמננו כרצונם, ועיין שו"ת דברי מלביאל סי' רל"א. ועוד דאף להיש חולקים ודאי דלא שייך הך כפיה רק בב"ד קבוע שבצ"ח, לא כן צחי דינים שלנו דפשטא שא"א להם לכוף שום אדם לפנים משוה"ד.

א) לא יפה עשו הב"ד שלא אמרו להם אם בפשרה אתם רוצים, ולא דברו עמהם כלל מענין הפשרה עכ"פ, וזה אפילו בקתם פשרה, כל שכן שלא יפה עשו שלא אמרו להם במפורש שיעשו ויפשרו צנייהם כטוב צענייהם ללא זכות ערעור.

ג) ובאופן ששאלו אותם הב"ד אם מסכימים לפשרה והסכימו, ואח"כ נתנו לו שט"צ לחתום באין אומר ואין דברים, או אם אמרו להם שכתוב צה שמסכים על פשרה רק יתר הפרטים לא אמרו לו, דאז לא שייך טענה הנ"ל שצריכין לשאול אם יסכימו לפשרה שהרי כן עשו, האמנם צין כך וצין כך אכתי לא העלו ארוכה צמה שלא הגידו להם שהם חותמין על עשיית פשרה מבלי שום זכות ערעור, שהרי אם צריכין שאלת פיהם אם מסכימים לפשרה כל שכן שצריכין לשאול

ומה שהוציא הש"ך סי' י"ב סק"ו צמם שלטני גזורים פ"ק דסנהדרין אהא דאחר גמר הדין אינו ראוי לעשות פשרה צנייהם ח"ל, נראה צעניי שאין כל הדברים הללו אמורים אלא כשדיינים רוצים להטיל פשרה כפי הנראה צענייהם שלא מדעת הבעלי דינים, אבל אם הם מודיעים להם ט"ב הפשרה ומפייסים אותם עד שהם מתרצים למחול אחד לחצירו או למת אחד לחצירו דבר ידוע אפילו אחר גמר דין ראוי לעשות כן וכו' ע"ש, ומנאה היה אפשר למשמע דלפני גמר דין יכולים הדיינים לפשר צנייהם כפי הנראה צענייהם שלא מדעת הבעלי דינים, שיבוש הוא דא, דאין כוונת הש"ג לומר שהדיינים יעשו פשרה צנייהם בלי רשות הצע"ד, אלא איירי בפשרה שהבעלי דינים נתנו הסכמתם המלאה שיפשרו הדיינים צנייהם בפשרה לפי אומד דעתן, דאילו לפני גמר דין

אותם אם מסכימים לפשרה כזה שהיא ללא שום זכות ערעור בשום פנים ואופן ואפילו יטעו בדבר פשוט ובדבר משנה.

נתיב ב

חתם על שמי"ב ולא ידע שניתוספו בה דברים אי יבול לערער על חתימתו

ד) **ועתה** נפן אם יכול הצע"ד לערער על חתימתו או לא. הנה בפשרה בטעות בטלה הפשרה והקנין חוזר כמצואר בטוש"ע סי' כ"ה ס"ה דיין שטעה וחייב שבועה למי שאינו חייב זה ועשה זה פשרה עם בעל דינו כדי שלא ישבע ואח"כ ידע שאינו בן שבועה אף על פי שקנו מידו על הפשרה אינה כלום דקנין בטעות הוא וחוזר, ועי' סמ"ע שם שכ"כ מהרי"ק וצ"י וד"מ, ועי' ש"ך.

ובנ"ד אע"פ שאין הנידון בטעות בפשרה אלא שחתם על הפשרה בטעות, מ"מ נראה דודאי יכול לערער על חתימתו והקנין חוזר. דהנה הרשב"א בתשו' ח"א סי' תרכ"ט נשאל ציהודי עם הארץ שצא לגרש את אשתו וכשאמרו לו בית דין שיפרע לה כתובתה אמר שלא הבין כשקרא החזן הכתובה והמתנה ולא הבין התנאים, וכותב כי שאלו את פי הרב רבי מאיר ז"ל והשיב דשומעין לו, והוא אומר דאין שומעין לו דחזקה שהעידו עדים בעל פה ועל פיו חתמו בו, ואם אין אתה אומר כן לא הנחת חיוב לעמי הארץ ולא על הנשים דכולן יטענו כן ואין אלו אלא דברי תמה, אבל מה אעשה שכבר הורה זקן יושב צישיבה חכם עם איש שיבה ע"כ, והצ"י אה"ע סי' ס"ו הביאו ותמה עליו אמאי הסכים להר"מ ז"ל ולענין הלכה נראה כרשב"א ע"ש, וכן פסק הרמ"א אה"ע סי' ס"ו סעיף י"ג וז"ל עם הארץ שצא לגרש ואמר אח"כ שלא הבין מה שהיה כתוב בתנאים או בכתובה אינו נאמן דודאי העדים לא חתמו מה שלא העידו בפניו תחלה בעל פה, ועי' חלקת מחוקק שם, ומדברי הרמ"א מתבאר דאין הכי נמי אם היו חותמין בלי להגיד לו תוכן ההתחייבות היה יכול לטעון שלא הבין, אלא כיון שאין חותמין רק עדים שיודעים לקרות ודאי אמרו לו מה כתיב שם, ובאמת שכן מתבאר מתשו' הרשב"א גופא שכתב דחזקה שהעידו עדים בעל פה ועל פיו חתמו בו, ולפ"ו באופן דידעין בצריירות שלא אמרו לו העדים תוכן הכתובה או שאמרו לו ולא הבין, הנה בטלה החזקה ואין תוקף להתחייבות זה כיון שלא ידע על מה הוא חותם.

קרי דאפילו הכתובה שהוא דבר מפורסם והעמידו עדים וקראו לפניו הכתובה אפ"ה אם טוען שלא ידע מה שכתוב בכתובה ומה שקרא החזן לא הבין נחלקו הראשונים אם להאמין לו או לא, אבל כשידוע שלא אמרו לו כלום מתוכן

הכתובה הסכים עמו גם הרשב"א, וכן הלכה כמצואר צרמ"א וח"מ הנ"ל, ק"ו לצע"ד שטוען שלא ידע מה כתיב בשט"ב אלו ולא קרא בהם, ורק לבקשת הצ"ד חתם על השטר, אמנם לא הגידו לו תוכן הדברים לאשורן שבתחיתמו זה הוא מאשר שיכולין הצ"ד לפשר צנייהם כראות עיניהם בלי שום זכות ערעור, ואילו ידע כן לא היה חותם, אלא שלפי תומו חשב שזה הסדר על קבלת הצ"ד, וגם הצ"ד מודים לכל זה, כמו שבעמ"ס מעידים הם במכתבם שמשעים אחוז מאנשים הבאים להצ"ד סומכים על הצ"ד ולא קוראים בכלל הנוסח של השט"ב רק חותמים בלי ראות מה שחותמים, וגם הצ"ד אינם מצארים להם את הכתוב זה אע"פ שיודעים ומעידים שרוב החותמים אינם יודעים מה כתיב זה, והבעלי דינים שאינם מנוסים בזה חושבים שכן הסדר לחתום על שטר לפני צ"ד על קבלת הד"ת, ואם כן טענתו ודאי טענה מעליא הוא שהיה הקנין והחתימה בטעות.

ה) **ואע"ג** דצחו"מ סי' מ"ה ס"ג איתא הודאה בחתם ידו והשטר בגופן של עובדי כוכבים והדבר ברור שאינו יודע לקרות יש עדים שחתם עד שלא קראו מ"מ מתחייב הוא בכל מה שכתוב בו, והטעם כתבו בסמ"ע וש"ך שם כיון שלא חשב לקרותו וסמך על הסופר, שכל הסומך על נאמנות של אחרים הוא גומר דעתו להתחייב בכל מה שיאמר ע"כ. ולפ"ו היה אפ"ל דהוא הדין צנ"ד כיון שלא חשב לקרות השט"ב מתחייב הוא בכל מה שכתוב בו.

אך באמת ההוא דחו"מ אינו דומה כלל לנ"ד, חדא שאינו דומה למי שחותם על איזה שטר בכתם ואין לו מושג מה כתיב זה, דודאי הו"ל לקרות מה שכתוב בו, וכיון שלא טרח לקרותו סמך עצמו על אחרים ואיזה דאפסיד אנפשיה, אבל כאן הוא חושב שזה הסדר צנ"ד. ובפרט אם יודע קצת תוכן השט"ב הישנים והמקובלים בכל התפוזות, הנה יש לו מקום לחשוב שאי"ס לקרותו כיון שיודע בערך תוכן הדברים, ומשו"ה לא דקדק לקרותו שלא עלה על דעתו שניתוספו זה דברים כה חמורים, ולא דמי לההוא דחו"מ דלא ידע כלל מה כתיב זה או בכמה הוא מתחייב דפשיטא שהיה לו לקרותו לפני שחותם.

ובביאור קצת יותר י"ל, דאם ידע הצע"ד תוכן שט"ב דעלמא אזי יכול לטעון עוד כיון דעד השתא גם הצ"ד שלכם היה להם שטרי ברורין כמנהג כל צמי דיין דישאל, ועכ"פ כשבאתי לצ"ד באתי על מנהג הקדום, ולא עלתה על דעתי ששניתם הסדר, ועל כן לא טרחתי לקרותו, וכיון שהשינוי בא מנ"ד הצ"ד, על הצ"ד מוטל החיוב להגיד להצע"ד כדין כל המשנה, וכ"ש שזה נוגע להם לוותר ולמחול

הבא לדון בב"ד אי בא לד"ת או לפשרה

ז) ועוד נראה דבאמת הבא לב"ד או שב"ד מזמניי אחר לדין, הרי סתמא לדין תורה בא, שהרי כן כותבין בהזמנה שמזמניי לב"ד להחייב לב"ד תורה, אלא שעל הב"ד יש מנזה להתחיל בפשרה, ומנזה זו על הב"ד להסביר להם החשיבות של פשרה ונחיצות כדי שיקבלו ויסקימו על זה בלבם ושימחלו זה לזה מה שיקחו הדיינים מזה לזה מה שמדינא לא שייך לזה כמ"ש לעיל, אמנם זה מנזה על הב"ד, אבל מנזר הבעלי דינים יש אומד דעת שבדרך כלל באו לדין תורה ממש, ועד שלא אמרו להם הב"ד אם לדין אם לפשרה תולין בדעתם שלדין באו, ואכן על הב"ד חייב לשאול את פיהם אם מסכימים לפשרה, ולפי"ז אפילו בפשרה דעלמא הרצוי והמקובל אם חתמו על השט"ב בלי לדעת הכתוב זה היה ג"כ אפשר לערער שלא ידע שהוא חותם עמנו שמסכים לפשרה, שהרי לדין תורה בא לכאן, דאל"כ היה הולך לשלשה רועי צקר והיה מקבלם על עמנו, והו"ל לב"ד להודיעו שבחתימתו הוא מקבל על עמנו לפשרה, ובאמת הוא עוולה מנזר הב"ד מנזר עמנו שעברו על דין המבואר בשו"ע שצריך לשאול את פיו אם מסכים לפשרה.

אך אפילו נסכים דכה"ג מהני החתימה אפילו בלי שידע שחתם על הסכם לפשרה, כיון דבזה"ו כמעט אין פוסקים ד"ת ממש כמ"ש המהרש"ל בשו"ב סי' ד' והביאו הש"ך חו"מ סי' י"ב סק"א ח"ל אבל מי שבא לפני כשרים הראויים לדין רק שאינם יודעים דין תורה על מכונן, פשיטא דלא באו לפניהם אלא כפי אשר ימצאו לאומד דעת כאשר ההרגל הוא לעת עתה שבטלה בעו"ה דין תורה מחמת דיינים מקולקלים ע"כ, א"כ כיון שכבר נהוג צרוז בתי דיני ישראל שמצדקים לפשרה, וכך רוב נוסחאות השט"ב אם לדין או לפשרה קרוב לדין, ורוב הנידונים הבאים לב"ד כן חותמין בזה"ו שכמעט ליכא דין תורה, ונמצא קלקלתן זהו תקנתן, שזה החתימה שחתם בסתמא תועיל גם לפשרה, מיהו פשוט דדוקא על הפשרה קרוב לדין הוא שיש לומר כן, אבל מה שהמציאו דברים חדשים אשר לא שערסו אבותינו פשרה מופרות ללא שום זכות ציקור וערעור הנה ודאי לאו אדעתא דהכי בא לב"ד, ולא על זה כתב המהרש"ל, ועד שלא הסבירו לו הב"ד במה דברים אמורים וסביר הלה וקיבל עד אז לכונ"ע אין החתימה כלום.

וגדו"ה מוז כתבו המהרש"ד סי' ק"א והמהרי"ט חו"מ סי' ז"ח דכמו שהדין חוזר אם טעו הב"ד כך הפשרה חוזרת אם עברו הדיינים חק הפשרה הנוהגת בין אנשים, ועיין שו"ע חו"מ סי' ר"ה דעשיית פשרה היא כמעשה

ממונם או שיקחו הב"ד בע"כ ע"י הפשרה שלהם, וכל זה כריך הודעת ב"ד.

ו) עוד נראה דב"ד לא דמי כלל לחו"מ סי' מ"ה הנ"ל, דהתם לא היה לו לסמוך על שום איש והיה לו לקרותו בעצמו, אבל בנ"ד כיון שזה הבע"ד בא לבית דין זה מפני שקומך עליהם שיפסקו ע"פ יושר, ואילו לא היה מאמין בהם כך, לא היה בא לפניהם, וכל ביאתו לכאן הוא רק מפני שקומך עליהם שידונו בדבר ע"פ תורה או ע"פ פשרה ויושר, וכיון שזה השט"ב אינו נחשב ליושר כלל, א"כ אין חתימתו חתימה.

ואדרבה נידון דידן דמיא טפי לחו"מ שם ס"ב ראש בית דין שהיה יודע ענין השטר וקרא לפניו הסופר שלו הואיל והוא מאמין אותו ואימתו עליו הרי זה חותם השטר אע"פ שלא קראו הוא בעצמו ע"ש, וה"ה בזה כיון שהוא סומך על ישרותם ושכל מעשיהם באמונה, הרי זה חותם השטר אע"פ שלא קראו הוא בעצמו, שבצדק יכול הוא לסמוך עליהם שכל מה שיתחייב הוא בחתימתו זה, יהיה ע"פ יושר, ועכשיו שנתברר לו שאינו ע"פ יושר ודאי יכול לערער על חתימתו שלא ידע שכתוב זה דברים שאין הדעת סובלת, והוא שינטרף להפקיד ממנו צדיקהם לעשות בהם כרצונם בלי שום זכות ערעור אף אם יטעו בדבר שתינוקות של רבן יודעים, או אם יעקלו עליו דין פשוט בשו"ע ללא סיבה נדוקה, מה שאינו ע"פ יושר כלל. ועיין חו"מ סי' קמ"ז ס"ד ודו"ק.

מבל"ה הלין טעמי נראה שיכול לערער על חתימתו על שט"ב כאלו, ובפרט שמעלו הב"ד במה שלא הגידו לו אם לדין אם לפשרה כמ"ש הסמ"ע, וכ"ש בפשרה כגון הכא דלא סגי שיאמרו להם אם לפשרה אלא הי"ל להב"ד להודיע להם שיהיה הפשרה צדיקהם כרצונם ללא זכות ערעור, על כן לכונ"ע הוי קנין בטעות וחוזר.

ובאופן שהדיין אמר לו לחנאין, דהיינו שהודיע לו שחותם בזה על שמסכים לפשרה וכיו"ב, אך לא אמר לו שהוא ללא שום זכות ערעור אף בטעו בדבר משנה, בכה"ג פשיטא דאין חתימתו חתימה, דמי ממש לסופר הקורא לפני ראש ב"ד שהיה יודע ענין השטר הואיל והוא מאמין אותו ואימתו עליו הרי זה חותם השטר אע"פ שלא קראו הוא בעצמו, וא"כ ה"ה צדיין האומר לב"ד ענין השטר שהוא נתן הסכמתו לפשרה וכיו"ב, כל שכן שיכול הבע"ד להאמין לדיון ולסמוך על דבריו וחותם אע"פ שלא קראו הוא בעצמו, ואי"ל לחשדו שכתוב זה עוד תנאים שלא הוכירו, ועכשיו שנתגלה לו שיש דברים חמורים אשר לא כדת ואשר העלים ממנו הדיין ודאי שחתימתו בטל ומבוטל.

מכירה ועיין מהרי"ט הנ"ל, וא"כ ה"ה הכא שהפסדה חוזר והקנין חוזרת.

נתיב ג

השט"ב במל לגמרי

(ח) וְלֹא זאת אלא שהשט"ב צטלין לגמרי אפילו על החלק שחתם, ואף דצמקום שטוען טעות על קנין הפסדה רק אותו חלק שפשרו צטל אצל לא כל הקנין, דצמה שטעו הפסדה צטל ולא צמה שלא טעו, מ"מ אם יטעון שכל הפסדה תלוי זה צזה הכל צטל עיין פת"ש חו"מ סי' י"ב סק"ג צס מהרי"ט סי' קמ"ח, וה"ה צנ"ד כיון ששניהם מעורבין זה צזה כיון שצטל מקצתו צטל כולו, ויותר מזה, דעד כאן אמרינן פסדה שצטלה מקצתה לא צטלה כולה מפני שעשה קנין על פסדה והוא אינו מערער על הקנין אלא טעות צפסדה וא"כ אף אם מקצת הפסדה לא עלתה מ"מ מקצת הפסדה שעלתה כהוגן קנה מידו, אצל צנ"ד לא על חפצא של הפסדה הוא טוען אלא על הדיין העושה הפסדה, שכיון שנחגלה לו שהוא פוסק צאופן שאין עליו אחריות דבר משנה או שיקול הדעת ופסקיו הם ללא שום זכות ערעור, ומה גם שהוא מסוגל להערים על הצע"ד לחתום על דבר אף ציודעו שאינם יודעים על מה הם חותמים כלל, הנה הוא מערער על הגבירא ואשר לכן היה הקנין צטעות מעיקרא ושאינו מוכן להתדיין אצל זה, שאינו נאמן עליו, וא"כ הוי קנין צטעות וחוזר כמ"ש צסוסי' כ"ה, וממילא כל הפשרות שעושה אף אם יעלו כהוגן הוי כפסדה צלי קנין שלעולם הוא חוזר כל זמן שלא קנו מידם.

וְלִבֵּן נראה דצנדון דידן כיון שלא היה להם לחשוב על זה וכמו שטען הטוען שלא עלתה על דעתו שיש צ"ד שיכולין לכתוב נוסח כזה, וגם לא אמרו להם שיקראו על מה שחתמו, לכו"ע הו"ל טעות ודאי. (ובאמת כמדומה לי דצכוונה העלימו הדיינים עין מלומר להם לקרוא את השט"ב, כיון שיש שם חדשות מה שאפשר שלא יתרכו לחתום על הכל אם יאמרו להם).

מחילה בטעות

(ט) וְיָמָה שטוענים שחתם עצמו שמוחל על כל מה שיעשו הדיינים וכמ"ש לעיל "ומוחלין אנו מראש על כל צביעת ממון שיכולה להיות לנו על דייני הצד"ץ". לפענ"ד מחילה צטעות היא ואין זה מחילה כלל, ועוד דלא ידע על מה למחול, ואטו צטוטה עסקינן ומי פתי יעשה כזאת למסור כל מה שיש לו לג' אנשים שיעשו צממונו כרצונם והוא מוחל להם צמחילה גמורה, ועל כרחך או שלא ידע על מה הוא חותם, או שהצ"ד הכריחוהו לזה, וא"כ צכל אופן אין לזה דין מחילה כלל.

אם ביטול השט"ב מבטל הדין תורה ג"ב

(י) וְעַל דבר שאלתכס צכה"ג שצטלה השט"ב אם כל הד"ת ממי צטלה וצריך להתחיל הכל מחדש. לפענ"ד נראה שאם יש צד"ת חלקים שפסקו כדין תורה המצוה צשו"ע, דצרים אלו ודאי שאינם צטלין, דעל ד"ת לא צריך קצלת קנין כלל והכל שריר וקיים, אצל הדצרים שנעשו ע"י פסדה כיון שצטל הקנין ממילא צטלה כל מה שפסקו ע"י פסדה כיון שלא קצלו עליהם קנין כלל.

נתיב ד

חיוב על הב"ד לכתוב מעם לדבריהם

(יא) וְעַל דבר שאלתכס אם צריכים לכתוב להם מהיכן דנתוני. הנה דבר זה צמחלוקת שנויה וצגמ' סנהדרין ל"א ע"ב שנים שנחצמנו צדין אחד אומר נדון כאן ואחד אומר נלך למקום הועד כופין אותו ודן צעירו ואם הוצרך דבר לשאלו כותבין ושולחין, ואם אמר כתבו ותנו לי מאיזה טעם דנתוני כותבין ונותנין לו ע"כ, וכתבו התוס' (ד"ה ואם) דוקא היכא דנתעמנו לדון וכפו אותו לדון כאן, אצל צעלמא לא, עוד תירצו דהיכא דנתעמנו צריך לאודועי אע"פ שאין שואל מאיזה טעם נחצי"ב אצל צעלמא אי שאל אין אי לא לא, והטור סימן י"ד כתב שאם רואה הדיין שצע"ד חושדו שנוטה הדין כנגדו צריך להודיעו מאיזה טעם דנו, וצשו"ע שם ס"ד כתב המחבר יש אומרים שאם רואה הדיין שצע"ד דין חושדו שנוטה הדין כנגדו צריך להודיעו מאיזה טעם דנו אפילו אם לא שאל, הנה וכ"ש אם אומר כתבו לי מאיזה טעם דנתוני, מיהו יש אומרים דוקא אם דנו אותו ע"י כפייה אצל צלא"ה אין כותבין לו וכן עיקר ע"כ, ועיין פת"ש ס"ק ח' ט' וי'.

וְבִיָּהוּ השל"ה צפ' משפטים כתב קצלה מאציו כי צריך הדיין להודיעו מאיזה טעם דנו צכל עיני, אפילו אם אינו רואה שצע"ד חושדו, כדי להפיס דעתו, ומצאר צזה הגמ' סנהדרין דף ז' ההוא דאזיל מצוי דינא שקליה גלימיה ליזמר זמר וליזול צאורחא וכו', והטעם שכה"ג שמת שעשה כתורה ואם לאו נפשו עגומה עליו, ועיין עוד של"ה צה"ל משוזה ער"ה מה שהאריך שם.

וְהַגַּם דאמרו חז"ל (צ"ב קל"ח ע"ב) דצ"ד צתר צ"ד לא דייקי והוצא צצ"י סי' י"ב ועיין ד"מ שם וצסמ"ע סי' י"ט סק"ב וצצ"ך סק"ג, כתבו האחרונים דצזה"ז דצתי דינין לא מכווני ציותר, לעולם טוב לכתוב מהיכן דנתוני כדי שיוכל לינך לצ"ד אחר ולצרה, דדוקא דימים הראשונים אשר היו צתי דינין גדולי דעה ולא מצוי צזה טעותא אין צ"ד דנין אחר צ"ד צציר, אצל צזה"ז שנחמעטו הדורות והמוחות

טעם דנוהו, ואחר שינא הפסק דין לא רצה הדיין לומר לו הטעם, והשיב שהדין עם השואל דמחויב הדיין לתת לו הטעם (בכתב), דכיון דרק אדעתא דהכי נתרצה התובע לדון אלל הדיין הלו דמי לכפיה דלריך לומר לו מאיזה טעם דנוהו.

שצריך הב"ד ליתן רשות לב"ד אחר לבדוק אחריהם

יג) והנה צערוך השלחן סי' י"ד סעי' ח' כתב דהיכא דהב"ד כותבין להצב"ד מאיזה טעם דנוהו צריכים ג"כ לכתוב שנותנים רשות לעיין בהפסק דין שנחנו, דאל"כ אין לדיין להזדקק לשום דין שנעשה עליו פסק מב"ד אחר, מטעם שזה גורם שגאה ומחלוקת, וגם דצי דינא צתר צי דינא לא דייני, כמש"כ צערוך השלחן לעיל סי' י"ב ס"ג. וצאמת זה עיקר הטעם דהאומר כתבו ותנו לי מהיכן דנחתי כותבין ונותנין לו, כדי שיוכל לילך לב"ד גדול מהם ולהראות להם הפסק דין ואם יראו צו טעות יודיעו לו וחוזר הדין או יפטר מלשלם, עיין ח"י המאירי ויד רמ"ה סנהדרין ל"א שם. גם כתבו האחרונים דצוה"ז אדרבה מנזה לדייק כנ"ל כיון דע"פ רוב הדיינין אינם דנין ד"ת ומנזה להליל עשוק מעשוק, כי אין לן צ"ד הגדול אשר עליו יסמכו כל בית ישראל כרב חמי ורב חסי וכמ"ש להדיא בשו"ת מהר"ח א"ז הנ"ל, וא"כ פשיטא שהכוונה הוא כדי שיראה הענין לחכמים אחרים.

ובבר הבאתי בשו"ת משנ"ה ח"ד סימן קס"ט תשו' הר"מ בר צרוך (סי' תשט"ו) ושאלת אם יכול דאם לערער על צ"ד ולהזמין לדין וכו' עיי"ש, ועיין גם בשו"ת ח"ס ליקוטים ח"ו סי' נ' דאם איתא פסקא מב"ד וידענו מאיזה טעם דנוהו ויש לי עליו פירכא וכו' אין לו לדיין אלא מה שענינו רואות שהרי קמן שטעה צטעמו ושגיאות מי יצין, אלל אם אין יודעין טעמו ומקום טעותו צוה אין להרהר וודאי כדון עשה ע"ש צאורך. ועיין שו"ת שבות יעקב (ח"ב סי' קי"ג) דטעות מפורסם מותר לדייק צתר צ"ד.

ובמקום שיט ערעור או פקפוק צפסק הב"ד או צנאמנותם כ"ש שצריכין לכתוב מהיכן דנוהו, כמ"ש בשו"ת מהר"י צי רב סימן נ"ו דמה שאמרו שאין צ"ד צודקים אחר צ"ד לא נאמר אלא על דבר שפקו צ"ד אחר צלי שום פקפוק וערעור, אלל על דבר שערערו עליו חכמים, אדרבה הוא מנזה לצדוק צאותו הענין עד שינא הדין לאמתו.

תבנא לדינא דמי שקראוהו והזמינו אותו לד"ת וצא לפני צ"ד ונחנו לו שט"ב אללו ולא רצה לחתום על שטרי צירורין כאלו לכ"ע אין הב"ד יכולין לכתוב עליו שמסרב לדין, שהרי אין זה דין ולא מעשה צ"ד אלא מעשה אלימות שהב"ד רואים ללחוץ על צעלי דינים לקבל עליהם שיכולים הם לעשות

והחכמה מאין תמצא, אדרבה טוב הוא לשאל גדול הימנו אולי משגה הוא ולא יאכל הלה גזל וחדי והקולר תלוי צואר הדיינין.

גם בשו"ת אצקת רוכל סי' י"ז והמצי"ט סימן ח"י כתבו דאף צלי כפיה וצלי שאלה צריך צזמן הזה ליתן הטענות והפסק, והסמ"ע ס"ק כ"ג כתב דלריך לנאח ידי שמים ולתת הטעם, וכ"כ גם בשו"ת שואל ומשיב מהדורא רביעאה ח"ג סי' ק"א, ועיין שו"ת סמיכה לחיים (סי' ט') הוצא בשו"ת יציע אומר ח"ב חו"מ סי' צ' שהוכיח כשיטת הרדב"ז והמצי"ט דצוה"ז חיישינן לב"ד טועין.

ובל זה נאמר צמקום שהצב"ד צאים מרננס לב"ד, אלל אם אחד מהצב"ד לא צא רק ע"י הזמנה, או מיקרי כפיה, כמ"ש הנוצ"י חו"מ תנינא סי' א' דאם לא צאו שניהם לפניו צלי הזמנה כלל מקרי צא ע"י כפיה, וצא צכפיה לכר"ע צריכין לכתוב לו מהיכן דנחתי כמפורש צרמ"א הנ"ל, וא"כ צכל מקום ששלחין הזמנה מקרי כפיה, וצכל מקום ששלחין הזמנה לכר"ע מחויב הב"ד ע"פ דין לכתוב לו מהיכן דנוהו.

שאין לדיין להגים דעתו בהוראה

יב) ובמוש"ע סי' ט"ו כתבו צסם הרמב"ם פכ"ד מהלכות סנהדרין ח"ל, יש לדיין לדון צדיני ממונות ע"פ הדברים שדעתו נוטה צהן שהם אמת והדבר חזק צלבו שהוא כן אע"פ שאין ראה צרורה, ואין צריך לומר אם הוא יודע צודאי שהוא כן שהוא דן כפי מה שהוא יודע וכו', כל אללו הדברים הן עיקר הדין, אלל משרצו צתי דינין שאינם הגונים צמעשיהם ואם הם הגונים צמעשיהם אינם חכמים כראוי וצעלי צינה הסכימו רוב צתי דיני ישראל שלא יהפכו שצועה אלל צראיה צרורה וכו', ושלא ידון הדיין צסמיכת דעתו, שלא יאמר כל הדיוט והדיוט לבו מאמין לדבר זה ודעתי סומכת על זה וכו', וכ"כ הר"ש ז"ל דהאידנא לית ליה לדיין למימר קים לי צגויה וכו' ע"ש.

ובשו"ת מוהר"ח א"ז סי' י"ג נשאל לענין הדיינים אם לא נאמר צוה"ז אין לו לדיין אלא מה שענינו רואות א"כ מי ידין ומי יאמר אדון ד"ת, ולכתוב מאיזה טעם דנו לא ידעתי מה יועיל, דאם הנידון ילך לפני חכמים גדולים ויאמר להם כך דנוני אם טעה צדבר משנה יכתבו לו כן ויחזור הדין, ואם לא טעה צדבר משנה כיון דקצלוהו עלייהו דינו דין ומה שעשה עשוי ואינו משלם מציתו וכו', ומסיק דמ"מ נכון הוא לכל ירא שמים לכתוב מאיזה טעם דן, אלל מ"מ אם לא טעה צדבר משנה אין הדין חוזר וגם אינו משלם מציתו אם לא נשא ונתן ציד ולא קם דינא אפומיה עכ"ל. וצשו"ת מהרש"ם ח"ד סי' י"ב כתב צעובדא שהתובע התרצה לילך למקום הנצבע רק על תנאי שיתן לו הטעם צכתב מאיזה

בממונס כרלונס וישים מחקום לפיו ולא יערער, ופשוט שאינו מחויב לחתום על שט"צ כאלו.

נתיב ה

המסרב לחתום על שט"ב אלו אי נקרא מסרב לדין

יד) ובי שצא לב"ד על הזמנתם ורוצים דוקא שיחתום על שט"צ כאלו והוא מסרב לחתום אך הוא מוכן לחתום על שטרי צירורין הנהוגים בכל תפוזות ישראל אי לדין או פשר קרוב לדין, ומאיימין עליו שיוציאו עליו כתב סירוב על שלא רצה להתדיין לפניהם, לדעתי כל שכן שלא יחתום, ואין האיום צוה כלום, ולדעתי פשוט דאין להתדיין עוד בפני דיינים כאלו, ואפילו אם יתרו שוב על שט"צ רגילים אינו מחויב להתדיין אלסם, כי הם עלולים ליקח מזה וליתן מזה שלא ע"פ התורה, ואם כה יאמרו שיכתבו עליו כתב סירוב או חרס, לעומתם יאמר אדרבה כי חייב אדם ללכת לד"ת עם חצירו ולדון ע"פ ד"ת או על פשרה קרוב לדין אבל אינו חייב ללכת לאנשים שאין דנים ע"פ ד"ת ומחייבים לחתום שיוכלו לעשות כרלונס ודעתם הן ע"פ הדין והן שלא כדיון, מי שמע כזאת לכוף בני ישראל שיחתמו את כל רכושם וכל ממונס ציד שלשה שקורים ענמס צ"ד ואינס נכנעים וכפופים לדני התורה ועושים כרלונס, ואם לא יחתום אז קורים לו מסרב לדין ח"ו. וכל מי שיצא לפני צ"ד ויאמרו לו לחתום על שטרי צירורין כאלו, אומר אני שח"ו לו לחתום, ועלי ועל נוארי שאם יכתבו עליו כתב סירוב אני מבטלו מעיקרא שאינו ע"פ התורה כלל וכלל.

ולא זאת אלא איסורא איכא לדון לפניהם כשהם צעמין מעידין שיפסקו כפי דעתם ולא כפי המצואר צשו"ע ובפוסקים, והרי הא דהתירה תורה לדון דיני ממונות הגם שאין לנו סמוכין צוה"ו הוא רק בשביל דאנן שליחותייהו דקמאי קעצדינן, ולכן צריכין עכ"פ לנסות בכל כוחינו לעשות שליחותם וללכת בדרכי התורה, ואם ח"ו לא יליתו הצ"ד לכוון לאמיתן של דברים הנה עכ"פ עשו את שלהם, אבל צמוד ובשאלט נפש לומר שאם אח"כ יראו להם שטעו בדבר משנה ובדבר המפורש צשו"ע לא יחזרו בהם, על זה ודאי לא הסכימו ז"ל ולא שליחותייהו דקמאי עצדי, ורחמנא אמר לפנייהם ולא לפני הדיוטות.

טו) ומה נמלנו דברי התנא רבי יוסי בן אלישע (שבת קל"ט ע"א) תניא רבי יוסי בן אלישע אומר אם ראית דור שצרות רבות באות עליו לא וצדוק צדייני ישראל, שכל פורענות שצאה לעולם לא צאה אלא בשביל דיני ישראל שנאמר (מכה ג, ט) שמעו זאת ראשי בית יעקב וקניני בית ישראל והמתעבים משפט ואת כל הישרה יעקשו וגו', ואין

הקצ"ה משרה שכינתו על ישראל עד שיכלו שופטים ושוטרים רעים מישראל שנאמר (ישעי' א, כה) ואשיבה ידי עליך ואצרוף כבוד סיגך ואסירה כל צדליך ואשיבה שופטיך כצבאשונה ויועצך כצחלה וגו'.

וראה מה שכתב צוה התצואות שור שלהי מס' סוטה, והגני להעתיק דברים כהוימתן צלי שום שינוי, והרואה יראה עד היכן הדברים מגיעים, ואם כך היה צומנו כ"ש צומנינו ה"י, ו"ל, ואדאנן ציה צוכרי רחפו כל עצמותי צראותי קצת קהילות מושיצים לפרקיס א' או צ' מנהיגים אל הדיינים לערב פסקי צעלי צתים לדיני התורה שהם על הרוב שני הפכים, או שפסקינן צדיני ממונות צלי דיני התורה כלל, או שאחר שנפסק הדין ע"פ דיינים הראשים הם סותרים כרלונס מאריכים צו ומקצרים צו, וקורא אני עליהם מקרא זה שמעו נא זאת ראשי בית יעקב וקניני בית ישראל והמתעבים משפט ואת כל הישרה יעקשו וגו', מה שאמר המתעבים צמשפט קאי על אותן שפוסקים צדיני ממונות שלא ע"י דיני התורה או שמושיצים ראשים לתוך הדיינים כדי לערב פסקי צעלי צתים עם דיני התורה, ומה שאמר את כל הישרה יעקשו וגו' קאי אאותן ססותרים מה שכבר נעשה ישר ע"פ התורה ודיינים הכשרים והם מעקשים אותם.

ואם יאמרו שהם פוסקים כהי"ש חולקים דשו"ע חו"מ סי' י"ב דס"ל דכופין לעשות לפני משורת הדין, גם זה טעות גמור, דאפילו לאותן הי"ש חולקים אין כופין כי אם צגוונא דאיירי התם צמרדכי דאם מצא מציאה והמוצא איש אמיד אע"ג דמדינא הוא דבר שא"צ להחזיר מ"מ כופין אותו לעשות לפני משורת הדין וכל כיוצא צוה, לא זולת.

ואם כה יאמרו הפקר צ"ד הפקר כמ"ש ציצמות דף פ"ט, גם זה טעות גמור, שלא נאמרו דברים הללו אלא היכא שמתקנים תקנה כללית לכל הקהילה לאזיה צורך הקהילה או למגדר מילתא ולעשות סייג לתורה דומיא דהתם ודגיטין דף ל"ו, ומענין זה הם תקנות רבותינו הקדמונים ותקנות מנהיגי ארצות אלו שמעולם, ואפילו צהא איכא דס"ל שאין לתקן מידי דאיכא רווחא להאי ופסידא להאי כי אם שיהיה טוב לכל וכמ"ש חו"מ סי' צ', אבל צדין שיש צין אדם לחצירו אין זה אלא גזילות צ"ד אם ישנו דינו, והאריך שם הרבה.

נתיב ו

אי מהני קבלה גם על מעו ברבר משנה

טז) ועתה פש לן לצאר היכא דידעו הצע"ד תוכן דבר השט"צ הנ"ל ולמרות כל הסכימו וקבלו הצע"ד בקבלת קנין על כל הני דברים המפורשים צשט"צ הנ"ל, אי מהני קבלתם גם על היכא דטעו צדבר משנה.

על מה סמכו צמזרים להיות להם נגיד אחד או דיין אחד וכו', תשובה וכו', והו' יודע שאע"פ שדן יחידי אינו חשוב צ"ד ואין ההודאה לפניו הודאה עד שיהיו שם שלשה וכו', אבל אם קבלוהו עליהן בעלי דינין או שצברו אותו הציבור ההודאה הו' הודאה וכו', תדע שהרי מומחה שטעה בשיקול הדעת אם אפשר להחזיר הדין מחזירין ואם לאו משלם מציתו ואם קבלוהו עליהם פטור מלשלם וכו', כלל דמילתא דקבלה מילתא רבה היא וכו' ע"ש. והנה מדכתב תדע שהרי מומחה שטעה בשיקול הדעת אם אפשר להחזיר הדין מחזירין ואם קבלוהו פטור, ולא אמר רבותא שטעה בדבר משנה אם קבלוהו פטור, משמע דטעה בדבר משנה לעולם ליכא פטור, וכעין הדיוק שדייק לעיל הערוך השלחן מדברי הרא"ש דמדדייק בשיקול הדעת משמע דלטעה לדבר משנה לא מהני, ונמצא דברי הרד"ז סתראי נינהו, וז"ע.

ואור'י יש ליישב דצתשובה תק"ט שכתב תדע שהרי מומחה שטעה בשיקול הדעת וכו', לא רצה להביא ראיה ממומחה שטעה בדבר משנה, דמומחה לא שכיח שיטעה בדבר משנה, ולכן תלה טעה בשיקול הדעת דשכיחא. אלא דלע"ק שהרי מצינו (סנהדרין ל"ג ע"א, צבורות כ"ח ע"ב) מעשה צפרה של בית מנחם שניטלה האם שלה והאכילה ר' טרפון לכלבים וצא מעשה לפני חכמים ציבנה והתירוה ואמר הלכה חמורך טרפון ופרין לימא ליה טעה בדבר משנה אתה ומשני חדא ועוד קאמר ע"ש כל הסוגיא וזע"ק.

יח) האמנם צנידון שהתנו בהדיא עם הבע"ד אף לטעות בדבר משנה, לכאורה מהני, דעד כאן נחלקו צצין לדין צין לטעות אם זה כולל גם טעות בדבר משנה, אבל בפירשו בהדיא אף לטעות בדבר משנה לכא' מהני אף לזה, וראה להלן, מ"מ אין זה ענין לשט"צ הנ"ל, דצשט"צ הנ"ל לא מפורש גם לטעות בדבר משנה, רק כתוב "ללא שום זכות ערעור", והכוונה דצדרך כלל יש זכות ערעור ועתה הסכימו שלא יהא לו זכות זה, אבל טעות בדבר משנה אינו "זכות" ערעור, אלא טעות מוחלט הוא ככתוב וחתום בגמ' ובשו"ע, ועדיף יותר ממה שנחלקו הפוסקים הנ"ל בהתנה עמו צין לדין וצין לטעות אם טעות זה כולל גם טעות בדבר משנה, אבל ככאן לא הוזכר שום טעות, רק שאין לו זכות ערעור, וזה ודאי אינו כולל טעות בדבר משנה.

וא"ב גם מה שכתוב ועלינו לקיים את פסק הדין כפי אשר יצא מלפני צ"ד הנ"ל ללא שום טענות ומענות, היינו טענות ומענות מלד סצרות וערעורים שונים, שצכל דבר יש מקום לפקפק ולערער, ועל זה צאו על ההסכם לקיים הפסק צלי לערער צטענות ומענות, אבל טעות בדבר המפורש אינו נקרא טענות ומענות, וכן מה שכתוב ומוחלין אנו מראש על

הנה הכנה"ג חו"מ סי' כ"ה סקכ"צ כתב ח"ל ואם הטעות צדבר הפשוט כגון דבר המפורש צמשנה וכו' יש להסתפק אי מהני כשיאמר צין לדין וצין לטעות להיכא שטעה צדבר משנה מהריצ"ל ז"ל ח"ג סי' ל"ב, והרדצ"ז ז"ל צחלק ד' סוף סי' נ"ד כתב דלא מהני, ומהרד"צ ז"ל כתב צתשו' כ"י סי' פ"צ דכיון דהוי ספק אין להוציא ממון מיד הדיינים מספק, ע"כ צכנה"ג ע"ש. ומדברי מהר"ח אור"ז שהצאתי לעיל שכתב אם טעה צדבר משנה יכתבו לו כן ויחזור הדין ואם לא טעה צדבר משנה כיון דקבלוהו עלייהו דינו דין ומה שעשו עשו, משמע דאם טעה צדבר משנה הגם דקבלוהו עלייהו יכתבו לו כן ויחזור הדין, וא"כ מה דמסקא ליה למהריצ"ל פשיטא ליה למהר"ח אור"ז.

ובערוך השלחן חו"מ סי' כ"ה סעי' ד' הביא דברי הכנה"ג הנ"ל שנסתפק צשם מהריצ"ל, ושהרדצ"ז כתב דלא מהני הקבלה, ומהראד"צ כתב דהוי ספק, וכתב דמדברי הרא"ש שכתב אבל אם קבלו צפירוש צין לדין צין לטעות דינם דין אי טעה בשיקול הדעת פטור, משמע דלטעה בדבר משנה לא מהני, וכן הסכים הרב כנה"ג צתשו' ח"א סי' קע"א וקע"ב, מיהו אם קבלו צפירוש אפילו לטעות בדבר משנה ודאי מהני ע"ש הוצא דצברי גאונים כלל כ"ג ס"ק ס"ט. וסיים שם עוד, ועיין תשו' הרדצ"ז ח"ג סי' תק"ד דמשמע דקבלה מהני. ולכאורה דברי הרדצ"ז אלו סתראי נינהו ממה שהביא לעיל צסמוך צערוך השלחן הנ"ל ונמצא דצביו סותרין, ועל איזה מהם נסמוך.

יז) ונתתי לצי לעיין יותר דצברי הרדצ"ז ומלאתי שתי תשובות צדבר, הרדצ"ז צח"ג סי' תק"ד (תתקל"ט) כתב מעשה צראובן שחלה והצביד עליו החולי וכו', תשובה, נפלאה ע"ז הפלא ופלא וכו' אבל צנדון אשר שאלת לא אחד וכו' ואני לא אחשוב ששום פותח ספר יטעה בזה, ואם כך היה הו' טועה צדבר משנה וחוזר, ואם אי אפשר לחזור הדין אם נשא ונתן ציד חייב לשלם מדין מויק ממונו של צצירו והיתומים לא קבלוהו עליהם שהרי קטנים הם ואם לא נשא ונתן ציד חייב צדיני שמים וה' יריצ ריבם וגו'. אח"כ חקרתי וכו' ודאי אם כך היה טעה בשיקול הדעת ואפיק ממונא דיתמי צאומדנא וכו' וכ"ש ציתומים קטנים דאין נפרעין מהם שום שטר חוב עד שיגדילו וא"כ היה הו' טועה בשיקול הדעת ומשלם מציתו ע"כ. והנה מדכתב מתחילה ואני לא אחשוב ששום פותח ספר וכו' וא"כ הו' טועה צדבר משנה והיתומים לא קבלוהו עליהם שטעה דאם היתומים קבלוהו עליהם אפילו דהו' טועה צדבר משנה לא היה חוזר.

ובב"י תק"ט (תתקמ"ד - חוהי תשו' שצין הכנה"ג ומה שצין לסי' נ"ד כפה"ג ט"ס הוא) כתב הרדצ"ז שאלה

נפשו שנאמר (משלי כב, כב) אל תגזול דל כי דל הוא ואל תדכא עני בשער כי ה' יריב ריבם וקבע את קובציהם נפש, ועיין בגמ' שם באריכות עד כי הוא אחי רב לצי דינא אמר הכי ברעות נפשיה לקטלא נפיק וצבי צימיה לית הוא עביד וריקן לצימיה עייל ולואי שתהא ציאה כיציאה.

ואפילו באופן שהבעלי דינים חתמו על שט"ז כאלו שאינם יכולין לערער כלל, מ"מ נראה לפענ"ד פשוט דאם פסק הדיין שלא כדין צמוד, לא נפטרו מהא דר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל דיין שנטול מזה ונתן לזה שלא כדין הקב"ה נטול ממנו נפשו וכו', דאפילו אם החתימה של הבע"ד מהני, היינו דוקא לענין שלא יוכלו הבע"ד לקראם לדין לב"ד אחר, אבל הדיין לא נפטר מזה מה שנטול מזה ונתן לזה שלא כדין.

הוו מתונים בדין

בא) ובמשנה ריש מס' אבות אמרו הוו מתונים בדין, ובטו"ש"ע חו"מ סי' י' צריך הדיין להיות מתון בדין שלא יפסקנו עד שיחמלנו וישא ויתן צו ויהיה ברור לו כשמש, כי ברוב משא ומתן ירד לעומקו. ובגמ' סנהדרין ל"ה ע"א אשרו חמוץ דיין שמחמין את דינו ופרש"י שמשנהה את דינו כדי להוליאו לאמתו, והוסיף הטור חו"ל ויהיה ברור לו כשמש (עיין צ"י), והגם לבו צהוראה וקופץ ופוסק הדין קודם שיחקרו היטב צינו לדין עצמו עד שיהא ברור לו כשמש הרי זה שוטה רשע וגם רות, וכל מי שבא לידו דין ומדמהו לדין אחר שבא לידו כבר ופסקו ויש עמו חכם צעיר שיכול להימלך צו ואינו נמלך צו הרי זה שוטה רשע וגם רות, והאי דכל המדמה כתב הצי"י שמקורו ציצמות (ק"ט ע"ב) רעה אחר רעה תבא לתוקע עצמו לדבר הלכה ומפרש דהיינו דאחי דינא קמיה וגמר הלכה ומדמי מילתא למילתא ואית ליה רבה ולא אחי משאל ליה, ופירש"י תוקע שקומץ ונשען על מה שהוא יודע, וכתבו הרמב"ם והטור דרבו לאו דוקא אלא כל שגדול ממנו בחכמה ע"ש. הנה מבואר שאפילו דיין שהוא ח"מ וכבר בא לידו ד"ת כזו ומדמהו ואינו שואל לגדול ממנו קראוהו חז"ל שוטה רשע וגם רות, כל שכן המתקן שט"ז כאלו כדי להקל מעליו שלא יטרכך לחקור ולחפש אחר האמת ולא לשאול לגדול ממנו שהוא בכלל זה.

ובש"ע סי' ג' סעי' ד' אמרו שהחכם קודם שמוציא הפס"ד יש לו להתייעץ עם גדולי התורה וכל המרבה הרי זה משוּבָּח, וכמו שעשו גדולי הדור חכמי הש"ס (סנהדרין ז' ע"ב) רב הונא כי הוא אחי דינא לקמיה מכניף ומיימי עשרה רבנן מצי רב, אמר כי היכי דלימטייה שיבא מכשורא, רב אשי כי הוא אחי טריפתא לקמיה מכניף ומיימי

כל תציעת ממון שיכולה להיות לנו על דייני הדצ"ך, היינו נמי מחילה על הדברים שאפשר לערער ולטעון עליהם, אבל לא צטעו בדבר משנה. וכן תעיד פתיחת השט"ז עצמו שכתוב "והננו מאשרים בזה כי קבלנו עלינו את פסק הדין שינא מבד"ך הזה צין צדין וצין בפשרה הקרובה לדין הכל כפי החלטת הדיינים הנ"ל", הנה מבואר שקבלו עליהם רק דין ופשרה הקרובה לדין ולא טעות בדבר משנה.

יט) אך אם היה כתוב בשט"ז להדיא גם טעות בדבר משנה או היה מקום לעיין, אבל לפו"ר נראה לענ"ד דגם באופן זה יש מקום לערער, דאנן סהדי שלא הסכים על זה, שאין טעם וריח שיסכים שום איש לפסק שהוא נגד התורה, ולמה ימחול בעל דין את ממונו לאיש ריבו צומן שהדבר מפורש בשו"ע לזכותו צלי ספק ופקפוק, ועל כרחק שלא הצין מה זה טעות בדבר משנה, ואילו הסבירו לו מה זה טעות בדבר משנה ודאי שלא היה חותם, וסמך על הב"ד שלא יצואו עליו בערמומית ולא יעשו עולה, וכמבואר לעיל שיכול לחתום ולסמוך על הב"ד בזה, ואילו הסבירו לו מה זה טעות בדבר משנה ודאי לא היה חותם, ולא היה נאמן עליו ב"ד כזה שיכולים לזוות הבע"ד לחתום להסכים גם על טעות בדבר משנה, ח"ו.

נתיב ז

הדיין צריך לקבל עליו אחריות השו"ע

ב) עוד רגע אדבר על עמם הטעם שכתבו מעכ"ת בשם שני חברי הבד"ץ מה שהעדיפו הנוסח החדש, שאם נכתבו הנוסח דלהלן יהיה יותר קל לנו לפסוק כפי העולה על רוחינו ואין אנו אחראים כ"כ כפי שמבואר בהנוסח הנ"ל.

ולפענ"ד דא עקא, וזהו שורש הדבר הזה שהדיינים רואים לפרוק מעליהם את האחריות הגדולה שצריך להיות עליהם עת לריב יגשו, ומלהיות עמלים בתורה יומם וליילה כדי להוציא לאור חוקים ומשפטים לדיקים או פשרות ישרות על פי יוסר והשכל ומתוך כווד ראש, או שאינם רואים להטות אהון קשצת לדברי הבע"ד כדי לרדת לעומקן של דברים לדעת הדק עם מי, אלא סומכין על השט"ז כי איך שיעשו יהיה טוב וצכל אופן לא יהא באפשר לערער על פסקם. ובסנהדרין דף ז' ע"א אמרו לעולם יראה דיין עצמו כאילו חרב מונחת לו צין ירכותיו וגיהנם פתוחה לו מתחתיו, ותחת זה טיכסו ענה שיחתמו הבע"ד על שטרי צירורין כאלו ועי"ו ניטלה מהם כל כווד ראש וגיהנם סתומה תחתיהם, שהרי השט"ז כתוב וחתום שכל פסקיהם הם ללא זכות ערעור, אבל חז"ל חששו מאוד לזה שח"ו לדיינים לפסוק כפי העולה על רוחם, ובסנהדרין שם אמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל דיין שנטול מזה ונתן לזה שלא כדין הקב"ה נטול ממנו

אחריות הרובצת על דיני ישראל

בב) ובהיותי צוה הנני להעתיק מהקדמת הרמב"ם מסדר זרעים שנתן טעם על סדר הש"ס שקידר רבינו הקדוש מס' אבות אחר סנהדרין וכו' וז"ל, וכאשר נשאלו לו מה שהיה צריך אליו השופט התחיל באבות ועשה זה לשני עניינים וכו', והענין השני שהוא רצה לזכור במס' זו מוסר כל חכם כדי שנלמוד מהם המדות הטובות, ואין אדם צריך לזה הדבר כמו הדיינים, שעמי הארץ כשלא יהיו בעלי מוסר אין ההיזק לכל ההמון אלא לבעליו בלבד, אבל השופט כשלא יהיה בעל מוסר וננוע יזיק לעצמו ויזיק לבני אדם, לפיכך היה תחלת דבריו במסכת אבות מוסר הדיינים כמו הווי מתונים דין.

וצריך שיוסר השופט בכל עניינים שיש במס' אבות כגון שיהיה מתון דין, ואל ימהר פסק דין שאפשר דין ההוא ענין נסתר כמו שאמרו ע"ה דין מרומה, ואין לו להאריך הדין כמו כן כשידע שאין צו דבר נסתר, שזה נקרא עגוי הדין. ויש לו להשתדל בחקירת העדים, ולהזהר בשעת החקירה שלא ילמדו העדים מדבריו מה שסייעם על ענינם. ואין לו ללמד טענה לבעל הריב, וזה נקרא עורכי הדיינים. ואל יחלל נפשו בחצרת ע"ה שמא יהיה לבו, ואל יתעלם מבני אדם עד שלא יוכלו לראותו בכל עת שינטרכו אליו, שמא יאבד האציון. ואל יבקש מנוחה ותענוגים, פן יאבד האמת. ולא תמשכהו התאוה. ואל יהיה רוצה להתקדם את חבריו לדין, ואל ילחץ עצמו להכנס צדיינות, שמא חשוד.

וצריך להיות מהדר בכל דיניו אחר הפשרה, ואם יוכל שלא יפסוק דין בכל ימיו אבל שיעשה פשרה בין שני המריצים, הנה מה טוב ומה נעים, ואם אינו יכול אז יתחוק הדין ואל יעריח וכו', כן השופט ישתדל לעשות פשרה, ואם אינו יכול ישפוט בנחת וירצה לבעל הריב דבר רך, ואם לא יכול מפני אכזריות אחד מהמריצים ושהוא רוצה להתגבר בעול ותמם, יתחוק עליו ויהדוך רשעים תחתיו.

וצריך לשופט שלא ירבה לרדוף אחר תענוגי העולם ואהבת העושר והמעלה כמו שאמר הכתוב שונאי בצע, ואמרו ע"ה (כתובות ק"ה ע"ב) מלך במשפט יעמיד ארץ וגו' אם דומה הדין למלך שאינו צריך לכלוס יעמיד ארץ ואם דומה לכהן המחזיר יהרסנה, עכ"ל הרמב"ם.

נתיב ח

הגנה לדיינים

בג) וידעתי גם ידעתי שיש שיאמרו ששט"ב הללו לא נתקנו מאד קלות הדיינים שרואים לפרוק מעליהם עול הפסק ח"ו, אלא מפני קשיות הבעלי דינים, שהרבה פעמים

להו לכולהו טבחי דמתא מחסיא, אמר כי היכי דלימטיין שיבא מכשורא, ופרש"י שיגיענו נסורת קטנה מן הקורה כלומר שאם נטעה ישלש העונש צין כולנו ויקלו מעלי ע"ש, ודקדקו להביא שני עובדות אחד צדיני ממונות ואחד צדיני איסור והיתר, ואנן מה נענה אצתרייהו.

ובשבאים שני בע"ד בתמימותם לצ"ד יראים וחרדים לדבר ה', ודאי שסמכו עצמן שיהיה ע"פ תורה וכפי המצואר בשו"ע, וע"ד שמוצאר בחו"מ סי' ז' סי"א צ"ד של ג' צריך שיהיו בכל אחד מהם ז' דברים חכמה ענוה יראה שנאת ממון אהבת האמת אהבת הצדק להם בעלי שם טוב ועיין סמ"ע שם, ובסי' ח' סי"א כל המעמיד דיין שאינו הגון ואינו חכם בחכמת התורה וראוי להיות דיין אע"פ שהוא כולו מתמדים וכו' הרי זה שמעמידו עובר בלא תעשה, הג"ה ואסור להעמיד עם הארץ לדין על סמך שישאל כל פעם לחכם, ועיירות שאין בהם חכמים הראויים להיות דיינים או שכולן ע"ה וצריכים להם דיינים שלא ילכו לפני ערכאות של גויים ממינים הטובים והחכמים שבהם וכו' וכיון שקבלום עליהם בני העיר אין אחר יכול לפוסקן וכו', ובס"ג יראה הדיין כאילו חרב מונחת לו על זוארו וכאלו גיהנם פתוח לו מתחתיו וידע את מי הוא דן ולפני מי הוא דן ומי הוא עמיד להפרע ממנו אם נוטה מקו הדין וכו'.

ובבר הבאתי לעיל מה שכתבו המהרשד"ם סי' ק"א והמהרי"ט חו"מ סי' צ"ח דכמו שהדין חוזר אם טעו הצ"ד, כך הפשרה חוזרת אם עזרו הדיינים חק הפשרה הנוהגת בין אנשים, וממילא אין זו טענה להקל על עגמים ולפסוק כהעולה על רוחם דזה אינו פסק כלל, ל"ש דין ול"ש פשרה, ובתרווייהו צריך להיות מתון עד שיהא צרור לו כשמש.

ורב אחר שעשו הדיינים את הכל וטרחו בכל כחם לזכר ולחפש בכל התורה למצוא ולהוציא מקור מוצא הדין או הפשרה ע"פ התורה, ואעפ"כ טעו בשיקול הדעת אז מהני הקבלה לפטור הדיינים מתשלומין, ועם כל זה נסתפקו הפוסקים אי מהני הקבלה על היכא שטעו בדבר משנה, אבל ודאי החיוב על הדיינים לטרוח ולהעלות הלכה ברורה ע"פ התורה ככל האפשר, ואם אין יודעין צדירור היכן הדין נוטה ויש אדם גדול שיכולין לשאלו חייבין לשאלו הגדול מהם, ואם לא עשו כן הרי הם בכלל ורצים חללים הפילה וגזילים ממון מ ישראל.

ובי שמרגיש בנפשו שאינו יכול לשאת האחריות הגדולה הזאת ומורא יעלה על ראשו שאם יעוות הדין יפול בגיהנם וידקר בחרב, אז לא יהא לו עסק בזה ואל ישב דיון, ואין חכמה ואין עצה לגוד ה', והדבר פשוט שבע"ד הבאים לצ"ד לדון צד"ת רואים שהדיינים ישאו כל האחריות ויעשו כל מה צדיקם לזכר ההלכה ע"פ התורה.

דמכות, ואע"ג דאם ברח מחו"ל לא"י סותרין את דינו, התם היינו טעמא משום זכותה דארץ ישראל אולי יועיל לו להנצל וז"פ, וקיי"ל מה"ת אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות צעי דו"ח וכחדא נינהו עיין שלחי יצמות ועיין קידושין ס"ה ע"ב דיליף דבר דבר מממון ודו"ק, ואדרבה אין צ"ד בזדקין אחר צ"ד מעצם הדין ואנן שליחותיהו קעבדינן כמבואר ריש פ"ק דסנהדרין וגיטין פ"ח ע"ב וטוש"ע חו"מ סי' א'. ורק באם יש לצע"ד טענות אזי שואל שיכתבו לו מהיכן דנחוי ויתנו לו רשות שיוכל לזכור אלל צ"ד אחר אם ירצה וכמ"ש צערוה"ש סי' י"ד ס"ח, וכמו שהארכתי לעיל, אלל שיהא צ"ד קצועה שילך כל אחד לערער, זה לא.

אין לשנות שמו"ב במה שנהגו

כה) סיומא דמילתא לפענ"ד אין לשנות שטרי צירורין עד עתה, וגם כשצאים הצעלי דינים לפני צ"ד מנזה על הצ"ד: א] להסביר להם מה זה שטרי צירורין, ועל מה הם חותמין, ושהשטרי צירורין מחייב אותן ובמה מחייבין אותן. ב] להתחיל בפשרה ולהסביר להן מה זה פשרה קרוב לדין, ושהפשרה הוא קרוב לדין, ואם לא יוכלו לפשר קרוב לדין אז עכ"פ ידברו הצ"ד עם הצדדין קודם שיסכימו ויפסקו צדין פשרה ויקבלו קנין על כל זה. ג] שאם אפשר להודיע להם מהיכן דנוהו ואפילו לא יבקשו וכדעת הש"ה הקדוש וסייעתי, ועכ"פ במקום שכופין אותם וכדעת הנו"ב ודעימיה, ופשוט שאם יתברר שטעו בדבר משנה שיראו שיהיה הדין חוזר ולא יחזיקו בגול שלקחו מזה ונתנו לזה מה שאינו שייך לו ע"פ התורה וע"פ חוקי הפשרה, ועל השיקול הדעת מהני הקבלה שקבלו קנין על הפשרה.

ואשריבם שזכיתם להיות דיני ישראל החרדים לדבר ה' אשר עליהם אמר רבי שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן (סנהדרין דף ז' ע"א) כל דיין שדן דין אמת לאמיתו משרה שכינה צישראל שנאמר (תהלים פב, א) אלקים נצב צעדת א-ל בקרב אלהים ישפוט, ולא נכנסתם ח"ו להמנות בין אותם שאמר עליהם רש"י אמר ר' יונתן וכל דיין שאינו דן דין אמת לאמיתו גורם לשכינה שתתלק מצישראל שנאמר (תהלים יב, ו) משוד עניים מאנקת אציונים עתה אקום יאמר ה' וגו'.

ובזה הנני ידייכם, אשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטנים, והי"ר שמזכו להשרות שכינה על בני ישראל ותזכו להיות רועים נאמנים לזית ישראל ולראות בנחמת ציון וירושלים וצביאת משיח נדקינו דמורח ודאין צ"א.

אסקופה הנדרסת עבד נרצע לאדוניו, בלב ונפש,
מנשה הקמן

סליק קונטרס "שמרי בירורין"

אינם מרוצים מן הפסק וזכר אופן שיעשו הדיינים זה דרכם ככל למו לערער על הפסק ועל כבוד הדיינים, וגם הולכים לערער בצחי משפט, וכדי להגן על עצמם תקנו שט"צ אלו שלא לצע צין אנשים עד שיסכימו ויקבלו עליהם שלא לעשות ככל הנ"ל.

הנה אם כדצריהם יפה עשו מה שהוסיפו צשט"צ שיסכימו שלא לערער צערכאות ח"ו, אלל שלא לערער צצ"ד של ישראל אינו נכון, כי למה לא יוכל לערער צצ"ד של ישראל אם עוותו עליו הפסק צמדה גדושה. ואם יאמרו שגם זה איננו שזה שגם צצ"ד של ישראל יש לחשוש לצ"ד שאינו הגון ודיינים קלי הדעת שיתנו יד לפושעים ויאמרו דינו רמה, הנה אי משום הא לא אלמנן ישראל ועדיין יש גדולי ישראל צצרה"ק וצפתאות שיכולים לזכור אלליהם הפסק צלי משוא פנים, ואדרבה כן מבואר צשו"ע שצריך לשאול הגדול ממנו כמש"ל, וה' לא ימנע טוב להולכים צתמים.

ומה שהוסיפו עוד צשט"צ הנ"ל "הרשות ציד הצד"ץ להוציא פסקי דין צייניהם כפי ראות עיניהם, ולהוסיף לשנות ולפרש את פסקי הדין שנתנו", דצרים אלה ודאי אין להם שום טנדקי והם מעוותים.

גם מה שכתבו "וכן אנו מקבלין על עצמינו שאם לא יופיע אחד משני הצדדים (אחר קבלת קנין) לישיבת צ"ד צמועד הנקבע הרשות ציד הצד"ץ לדון שלא צפניו". הנה זהו ודאי צלי טענת אונס כמובן, ועכ"פ ה' לכס להדגיש זה.

גם יש לציין כי אם כדצריהם שההוספה החדשה צשט"צ הנ"ל הוא רק כדי להגן על עצמם, אז פשוט דטעות צדבר משנה חוזר כמש"ל, שמה שכתבו ללא שום זכות ערעור היינו לאנשים המוצאים תמיד מה לערער כדאמרן, ולפי זה טעות צדבר משנה פשוט שאינם מסוג זה ואינם צכלל התנאי שלא יערערו, וא"כ ודאי דטעות צדבר משנה חוזר, וזה נדבך נוסף על מה שכבר הוכחתי כן לעיל.

אין ב"ד בודקין אחר ב"ד

כד) אך מה שהציא מה שטען רב אחד היות כי צערכאות אפשר לעשות אפייע"ל צלע"ו לילך למקום יותר גבוה, כן צריך להיות גם לצ"ד ישראל שיהא קצועה צ"ד לערעורים.

ולמענת הרב הזה אומר אני שצצרים צטלים הם, ולא מפי הגוים אנו חיים, ואדרבה משפטים צל ידעום, והרי צדיני נפשות קיי"ל דמשנגמר דינו אין משהין אותו אלל יהרג ציומו, עי' רמב"ם פי"ב מהל' סנהדרין ה"ד, ואין מקום לערעור או אפייע"ל צזה, (ומה שמתקנין לו שליח שאם מצאו לו זכות היינו אותו צ"ד עצמו), ואם ברח מצ"ד ממייתן אותו כל המוצאו ואין צ"ד אחר דנין אותו שנית כמבואר צסופ"ק

סימן צמ

ראובן הסכים לפשר עם שמעון על איזה סכום ושמעון מוכן ליתן יותר ממה שביקש

אדר ראשון התשל"ח ברוקלין נ"י יצו"א מע"כ ידיד נפשי הרב הגאון המפורסם, ערוגת הבושם, חסידא ופרישא, כש"ת מוה"ר שלום קרויו שליט"א אבד"ק אודווארי ובעמח"ס דברי שלום וש"א.

אחדשה"מ זידידות נאמנה, יקרת מכתבו בדברות שניות קבלתי לנכון, ויאל ליטע דבריו צמה שהשגתי עליו בספרי משנה ה"ח ס' רנ"ח, ותוכן השאלה היה צמי שרואה לעשות שלום בין שני ג'דים בין תוצע ונתצע, התוצע מצקש חמשת אלפים דולר, והנתצע כופר הכל, וכדי לעשות סוף למריבות נתערב לוי לעשות פשרה ביניהם, ואמר התוצע ללוי שמוותר מתביעתו החצי להנתצע ויתרנה בקבלתו אלפיים וחמש מאות דולר, והלך לוי המפשר לשמעון ושמעון הנתצע הגיד ללוי שמוכן למען השלום ליתן ג' אלפים דולר, והשאלה האם מחוייב המפשר לומר להנתצע שהתוצע נתרצה אע"פ שיתן רק החצי ומוותר על חמש מאות דולר עודפות, או אולי טוב שתיקחו כיון שהתוצע ויותר רק צעל כרחו.

ומעב"ג שליט"א לאחר האריכות העלה דמחילת ראובן היה מחילה, ואם יקח לוי החמש מאות דולר משמעון הנתצע הו"ל חשש גול, על כן לא יקח משמעון יותר מצ' אלפים וחמש מאות דולר ולא יאמר להתוצע כלום מזה. ואני צעניי השגתי עליו בתשובתי הנ"ל, ודעתי שלוי רשאי לקבל משמעון ג' אלפים דולר שמוכן הוא ליתן, ולא יפסיד להתוצע חמש מאות דולר, כי לא היה כוונת התוצע למחול להנתצע רק באין צרירה, אבל לא צאופן ששמעון מוכן ליתן יותר, ומחילה צאונם וצטעות לא היו מחילה. וע"ז אבא צס"ד בקיצור נמרץ ליישב דברי.

א. מה שהשיג על מה שכתבתי דמחילה צטעות וכ"ש צאונם לא היו מחילה אלא גול ויכול לחזור על מה שויתר, וכתב כח"ר וז"ל לו יהא כדבריו דיוכל לחזור על מה שויתר אבל כל זמן שאינו חוזר צודאי יש לומר שפיר דדבריו הראשונים עומדים צחוקפס, ויותר להנתצע החצי ומחל לו אם ישלם לו עכ"פ החצי, ויש כאן מחילה או מתנה.

ולפענ"ד נראה פשוט דמחילה של התוצע לא נעשית אלא לאחר שידוע מה שצדעת חצירו הנתצע, אם מסכים הוא לפשרה כזה או אינו מסכים, והיינו לאחר שישמע ראובן מלוי הפשרן מה שאומר שמעון להצעה זו ויקבל עליו לשלם החצי או אז ימחול לו ראובן החצי השני על תנאי זה, אבל כל זמן ששמעון לא נתן הסכמתו על הפשרה אין כאן מחילה מלד ראובן התוצע, והסכמת שמעון לא סגי צמה

שאומר כך ללוי, אלא שצריך שיגיע הסכמתו לאזני ראובן, וכשגודע לראובן ששמעון מסכים על הפשרה שהציע ראובן, אז יחול מחילת ראובן.

והגע ענמן חילו יאמר ראובן לשמעון שבאם יסכים ליתן לו החצי יותר לו השאר, ושמעון לא הסכים, וכי מעתה לא יוכל ראובן להגיש תביעה צצ"ד על כל חמשת אלפים דולר שתוצע משמעון, שהרי תאמר כי אלפיים וחמש מאות דולר כבר מחל לו, וזה ודאי אינו, דכיון שלא הסכים שמעון על התנאי א"כ אין התחלה למחילתו, שכך אמר לו ראובן דרק צאופן שיסכים שמעון לשלם לו החצי או אז יותר לו חצי השני, אבל עד שאינו שומע ממנו שמקבל על עצמו לשלם החצי אין שום חוקק לדברי ראובן, והכי נמי כן הוא, אע"פ שלמעשה קיבל שמעון התנאי, מ"מ צמה שאמר ראובן להפשרן שמוכן לוותר על החצי אין זה מחילה כלל, ולא חל המחילה בכל אופן עד שיחזור הפשרן ויגיד לראובן מה שאמר הנתצע לזה, אם הסכים או לא הסכים, ועד שלא יודע ראובן ששמעון קיבל התנאי יכול לוי לקבל ממנו ג' אלפים דולר שנותן מרצונו, וזה פשוט. וכן מפורש צסמ"ע ס' י"צ סקט"ו וש"ך שם סק"א.

ב. עוד כתבתי שם צתשו' לדחות הראיה שהציא מעב"ג מדברי הרמ"א חו"מ ס' י"ז סעיף י"צ דאף שהדיין רואה שמגיע לתוצע יותר ממה שתוצע מ"מ אין לו לפסוק אלא מה שצצע, והכי נמי אין ללוי המפשר ליקח מהנתצע יותר ממה שאומר התוצע היינו שמוותר החצי, וכתבתי דאין הדמיון עולה יפה, דהתם דהתוצע אינו יודע לתצוע יותר למה לו לדיין להתערב על ריב לא לו, אבל כאן הלא צאמת הוא תוצע יותר, רק מחמת אונס אומר שיותר על החצי, שפיר י"ל דחייב המפשר להציל להתוצע כל מה שיוכל. ומעכ"ת תמה על זה דראיית הרמ"א הוא מגמ' צצ"ד דף ה' ע"א דרוניא אקפי רבינא מד' רוחותיו וא"ל הב לי כמה דגדרי, לא יהיב ליה, הב לי דמי קנים צזול, לא יהיב ליה וכו', א"ל גלית דעתך דמינת ניחא לך, אתא לקמייה דרבא א"ל זיל פייסיה צמאי דאיפייס ואי לא דאיננא לך דינא כר"ה אליצא דרבי יוסף, ומוה למד הרמ"א דאין לדיין לפסוק יותר ממה שתוצע, והרי שם ג"כ ידע התוצע לתצוע יותר שישלם לו כפי שגדר וגם שם יותר רבינא לרוניא צע"כ כיון שלא רצה לשלם לו כמו שגדר על כן יותר לו עד שציקש רק אגר נטירא, ואפ"ה לא רצה רבא לפסוק לרבינא יותר ומה שויתר יותר.

יאני אומר לאחר הסליחה דהמעין צש"ך וצנתיבות שם וצאחרונים יראה להדיא דכה"ג לכו"ע צריך להודיע, דהכא אין זה צגדר מחילה שהרי אין צידו לדעת מה שאכל חצירו, ולא דמי לרבינא שדבר עם רוניא וצקש ממנו שישלם לו צצביל הגדר ולא רצה, ושצ ציקש ממנו דמי גדר צזול,

בדבר שאלתו שזה זמן אשר מכר בית לאחד מאחזני"ו והוסכם ציניכס שעל כל הסכסוכים יתפשרו ע"פ ד"ת צוצל"א והלוקח עזר על התנאי וההסכם והלך לערכאות על פרט אחד, וכשהזמן לדין לא רצה לילך לד"ת רק אם רצו שצחר לעזמו יהיה השליש, והגם שלא היה השליש הנ"ל לרצון למעכ"ת מ"מ נענה לו כדין התוצע הולך אחר הנתבע המצואר בחו"מ סי' י"ד, ועמה הרב השליש הנ"ל הוצא אל מקום מושב הצ"ד ע"י חתנו של הנתבע צפקודת הנתבע, וגם אחר הישיבה שלא נקטימה אז הד"ת רצה הנתבע לשלם להרב דמי הנסיעה כשחזר לציחו, ושאלתו אי יכול לפסול השליש הנ"ל מחמת שהוצא לצ"ד ע"י חתנו והו"ל כדיין דשאל שאילתא (חו"מ סי' ט') דפסול למידק, ועוד אי הו"ל בכלל שוחד דברים שרצה לשלם לו דמי הנסיעה בחזרה.

תשובה. הנה צמה שהלך לערכאות ודאי לא טוב עשה, ואפילו לא היה תנאי בהמכר שעל כל הסכסוכים יתפשרו ע"פ ד"ת, והוא עון פלילי לזרע אצרהם יחזק ויעקב לדון צדיניהם ולהביא ישראל אחר לערכאות, ולכן לא ידענא למה הי"ל להתנות ולכתוב צשעת המכר שכל מה שיהיו לו סכסוכים יתפשרו ע"פ ד"ת ולא ע"פ ערכאות כי זה פשוט, ואולי כוונתו שכיון שהתנה כן מועיל גם לערכאות, עכ"פ פשוט וברור דאסור לצר ישראל לילך עם ישראל חצירו לערכאות בכל אופן ואפילו הסכימו שניהם על זה יש צו איסור תורה וזה פשוט מאד.

ובענין לפסול הרב השליש יסלח לי כי לא אוכל לדון בזה, כי שמוע צין אחיכס כתיב, וכ"ש לפסול רב או ת"ת, וצריך לזה עדות ודיינים ות"ו מלהגיד דעמי בזה צכתב שלא בפני ת"ת. וצמה שרצה הצע"ד לאחר הישיבה של צ"ד לשלם להרב דמי הנסיעה כשחזר לציחו דחשצ מעכ"ת שהו"ל בכלל שוחד דברים לפסלו, לא ידענא כוונתו בזה שהרי הרב כנראה לא קבל ממנו, א"כ הרב כדין עשה, ואם מי שהוא רוצה לתת שוחד להדיין והדיין לא רצה לקבל וכי צשציל זה נפסל הדיין א"כ לא צצקת חיי לכל צריה, דלעולם כשאחד לא יתראה צאזיה דיין יאמר שרוצה ליתן לו שוחד או כנ"ל וממילא יפסל לדין, וזה ודאי אינו. ומה שהציאו חתנו של הנתבע למקום הצ"ד, בזה יש לעיין אי צשציל זה יכול לפוסלו, ומיהו כאמור איני רוצה לפסוק צדברים כאלו לצע"ד שני צלי צע"ד ראשון.

בע"ד שהלך לערכאות וחצירו תובעו בב"ד, מי הנתבע

ורק נקודה אחת רציית להעיר, צמה שכתב דכשהזמן הנתבע לדין לא רצה לילך רק אם הרב צשצחר לעזמו יהיה

א"כ כבר מחל צצינא לרוניא חלק מגדר גדול ונתרצה על גדר קטן, אבל היכא דלא דבר ראובן עם שמעון כלל רק שהגיד להפטרן מה שמוכן להתפשר עם שמעון מנ"ל דמחל, ואדרבה מסתבר דודאי לא מחל אלא שאין לו צרייה אחרת ואומר שהוא רוצה להתפשר כפי האפשר, וא"כ ודאי מחויב ליקח משמעון מה שיוכל שלא מחל לו כלל.

ובפרט לפי מש"כ צנחיצות שם דהדין דינא שאין לדיין לפסוק אלא על מה שמוע זה אינו אלא צאופן שאינו גזל צידו, כגון צעוצדא דרצינא ורוניא שאם ישלם רוניא את חלקו אזי יהיה חצי גדר שלו ואם לא לא, אבל כשיש ממון שלו ציד חצירו והדיין רוצה שיוכל להוציאו ממנו ודאי מחויב להגיד אף שלא הכיר התוצע צטענתו, וא"כ פשיטא שאין ראייה משם ואדרבה משם ראייה לדברי, עיין היטב שם.

ג. מה שכתב מעכ"ג דכאן הוא להחזיק, דהנתבע הוא מוחזק והתוצע רוצה להוציאו, ועל כן עדיף להחזיק מלהוציאו, ועוד לפי מה דקיי"ל צצ"מ דף ג' חזקה אין אדם מעיז פניו צפני צע"ת וכיון שהנתבע כופר הכל יש כאן חזקה שאינו חייב לו ועכ"פ יותר חזקה מהתוצע, וכיון דהתוצע מותר החצי י"ל דידוע התוצע שאין מגיע לו כמו שמוע ועממד הממון צחוקתו.

ולפענ"ד זה אינו ואדרבה אומר אני חזקה שאין אדם רוצה לשלם מה שאינו חייב, והתוצע כיון שרוצה שאינו יכול לגבות חצו מתפשר בכל האפשר, והוא מעשים בכל יום, ולאידך גיסא מי שאינו חייב לחצירו ממון ודאי לא יסכים ליתן לו שלשת אלפים דולר אם יודע שאינו חייב לו כלום, אלא יאמר שיתן לו חזיה מאות שיפטר ממנו אבל ליתן ג' אלפים דולר שהוא סך גדול וגם כמעט שני שלישים מן הצביעה, פשוט שאין לזה חזקה שאינו חייב ולא סברא.

ג. מה שטען חזקה דאין אדם מעיז פניו צפני צע"ת, הנה ידוע דצוה"ז ליכא לחזקה זו, וכ"ש הכא שמוכן ליתן יותר משני שלישים פשוט דאנן סהדי דחייב לו יותר.

אלו דברי ידירו דושה"ט החותם בלב ונפש,

בגשה הקמן

סימן ק

בובל"א אין הנתבע הולך אחר התובע

עיו"כ התשמ"ה ברוקלין נ"י יצו"א

כבוד הרבני הנכבד מוה"ר ישכר דוב יאקאב מאנסי נ"י יצו"א.

אחדש"ב"ת, ראשית דברים אבקש סליחה ממע"כ אם לא תיארתי כראוי, ויען ויאמר סלחתי.

השליש, והגם שלא היה השליש הנ"ל לראון למע"כ מ"מ נענה לו כדין המוצע הולך אחר הנתבע המבואר בחו"מ סי' י"ד. ובאמת לא ידענא טעמו בזה, דדין הזבל"א הוא שזה צורר לו אחד וזה צורר לו אחד ושני הדיינים צוררים את השליש שיהא לראון שניהם, וזוה אין דין המוצע הולך אחר הנתבע, דאל"כ לא הועילו כלום בהזבל"א, שלעולם יהיו שניהם נגד אחד כשהנתבע יצרר לעצמו שני דיינים ולא יצאו מידי חששא, ועיין חו"מ סי' י"ג כיצד צוררין הדיינים כשאין צעלי דיין מסכימין יחד, וע"ש בפתחי תשובה שהביא מחלוקת האחרונים אם הצעלי דין צריכין להסכים להשליש כלומר שיהיו הצוררים והצעלי דין שניהם מסכימים, ועיין שם שהביא מה שפלפלו בדברי הלבוש ומה שמתמה עליו המו"ט, ועיין קובץ הפוסקים מה שאסף הרבה שיטות בזה, אבל שיהא הנתבע צורר לעצמו דיין אחד וגם השליש צלי הסכמת הדיין השני וצלי הסכמת הבע"ד מטעם הולך אחר הנתבע זה לא שמענו, ופשוט.

וגם מה שכתב מע"כ שהוא המוצע וחצירו הוא הנתבע, לפענ"ד נהפוך הוא, דבאמת הלוקח שהלך לערכאות הוא הוא המוצע, ומע"כ הוא הנתבע, שהרי להלוקח יש טענות וצביל טענות אלו הלך להערכאות אלא שמע"כ עשה פעולה שיצא לצ"ד במקום הערכאות וא"כ הרי באמת הוא הוא הנתבע, והבן כי קצתמי.

ויד שזוכה לפתקא טבא וגמח"ט דושה"ט מוקירו בלתי מכירו, בלב ונפש,

מנשה הקמן

סימן קא

בעל בא"י ואשתו באמריקא מי הולך להתדיין אצל מי

ה' לסדר להעלות נר תמיד התשנ"ט ברוקלין נ"י יצו"א מע"כ הרב הגאון הצדיק כש"ת מוה"ר יצחק מאיר מורנגשמרן שליט"א, ראש ישיבת תורת חכם ירושלים עיה"ק ת"ו.

א) אחדשבת"ר, דדבר השאלה אשר שאל מעכ"ת שאלת חכם תשובה שלימה צאיש ואשה שלא התדייר להם כראוי ונתפרדה החצילה והאשה חזרה לבית אביה באמעריקא והבעל שב למקומו בארצנו הקדושה, ומעכ"ת מנסה להחזיר הבית על מכונו ולקיים מצות והבאת שלום בין איש לאשתו, ומוכן השאלה הוא שבתנאים שהתנו כתוב ששתי שנים מסכים החתן לגור באמעריקא ואחר שנתיים יחליטו הזוג כדת מה לעשות אם ירצו לגור בא"י יעשו כראונם, ועכ"פ הבעל לא התחייב עצמו לגור כל ימי חייו באמעריקא, והורי הכלה הצטיחו שהזוג יהיו סמוכין על שלחנם אבל לא קיימו

תשובה. הנה מקור ההלכה ידוע בחו"מ סי' י"ד (סעי' א') שהמוצע הולך אחר הנתבע ומקור מקומו טהור משו"ת מהרי"ק שורש א', אמנם בא"צ המוצע את בנו צריך הבן לילך אחריו משום דחייב בכבודו, אלא שהאב חייב לשלם לו ההוצאות שאינו חייב לכבדו משל בן, ועיין מהרי"ק שורש נ"ח וצ"ע שם ויו"ד סי' ר"מ. וצאיש ואשתו אי חייבת להלוך אחריו מפני שהיא חייבת בכבודו כמבואר בגמ' קידושין ל"א ע"א וצ"טו"ע יו"ד סי' ר"מ סעיף י"ד, נחלקו צו האחרונים, צפת"ש סי' י"ד סק"ד הביא מרבי העשיל אשכנזי דה"ה צאיש ואשתו שהולכת אחריו שאף היא חייבת בכבוד בעלה, וגם טלנולי דגברא קשה מדאיתתא, אבל הפת"ש כתב דלא נהירא ושכן משמע בשו"י ברית אברהם, ועיין כנה"ג ועוד אחרונים.

אי בופין האשה לעלות עם בעלה לא"י

ב) והנה מעכ"ת ירד לצרר ענ"ס הדין אי יכול הבעל לכוף את אשתו לעלות עמו לא"י, והביא משנה מפורשת (כתובות ק"י) וצאה"ע סי' ע"ה ס"ג דמתו"ל לא"י כופין אותה לעלות. ובאמת כי מזה אינו ראה לנ"ד, שהרי כבר כתבו הראשונים ועיין גם בצאר היטב אות ט"ז בשם מהר"ס גאלאנטי סי' מ"ד וכנה"ג דף צ"ח ע"ב דהיינו דוקא היכא דלא התנו כלל והוא רוצה לעלות יכול לכופה לעלות, אבל אם התנו בפירוש אפילו לא"י אינו יכול להוציאה, וא"כ צדיקן שהתנו בפירוש ששתי שנים ידורו בארצה"צ ולאחר שתי שנים אם ירצו בני הזוג יעלו לגור בא"י, הרי דצבירה"ם משמע דאם לא ירצו בני הזוג אז לא יעלו. וע"ע מש"כ במשנ"ה ח"ד סוף סי' קצ"ד צענין דומה.

ובן הביא מעכ"ת מתשו' נוב"י קמא סי' ס"ז בתנאי שהותנה בין זוג שידורו בעיר של אביה ולא אתדייר ליה שחלה הבעל מחמת אויר המדינה ופסק שאין כופין הבעל לדור בבית חמיו, ומיהו אין כופין את האשה ללכת אחרי הבעל אבל גם אין כופין האשה ללכת אחריו כי היה תנאי ציניהם, אך מעכ"ת פלפל בדבריו וגם ציין להרמ"א אה"ע סי' ע"ה ס"ב שאם

וכ"ש על קצצה אחרת כמוצן. גם אפילו לפי מ"ד דכופין היינו שיתן לה הכתובה אבל אם היא מוותרת על הכתובה אין צידו לכופה אפי' לארץ ישראל, וזה לכו"ע.

ולבן לענין כפיה לא ראינו שיש כאן מקום לכופ לעלות עמו לא"י, כיון שהתנו עכ"פ לשנתיים לדור בארה"צ ואחר שנתיים יחליטו הווג כדת מה לעשות, זה מורה באצבע שהכוונה היתה שיסכימו שניהם מה לעשות ולא שהוא ילך בלי הסכמתה וזה אליבא דכ"ע, לא מיבעיא לדעת הנוב"י שחולק על מחותנו הגר"י אצ"ד דאה"ו שהצעל חלה והוא בסכנה ואפי"ה כתב דלאשה אינו יכול לכופה, אלא אפי' להגאון מהר"י דס"ל דכופין כשהצעל בסכנה דאז שפיר אמרינן מסתמא כי התנו לדור בעיר של אבי הכלה לא עלתה על דעתם לחשוב על דבר שיארע לו סכנה ולא יוכל לחיות שם ולכן אמדינן דעתה דכה"ג היו מסכימין שלא ימות צעלה ללכת אחריו, וכעין שאמרו לענין יבום דיש ספק שנכנסת בספק כוה"י נכנסת על ספק כוה שמתחלה הסכים לדור בעיר אביה ואם ח"ו ימנע אביה סכנה ודאי כמו שאדם הולך לבית החולים למקום אחר לא גרע זה צמה שחלה, אבל צ"ד כיון שהתנו בפירוש דלאחר שמי שנים ידורו כפי שיסכימו בני הווג לישנא יחירא הוא דכיון דאמרו שמי שנים ידורו באמריקה ממילא משמע דאחר כן אין כאן עוד התחייבות, אלא ע"כ דהכוונה שהתנו אך ורק ע"מ שידורו פה שמי שנים ואח"כ כפי מה שיחליטו הווג, וא"כ לכ"ע א"א לכוף עד שיסכימו הווג שיהא בהסכמת שניהם, וכיון דהיא לא הסכימה אינה מחוייבת ללכת אחריו, כן נלפענ"ד.

איש ואשתו מי הולך להתדיין אצל מי

ג) **ובידיהו** עכשיו שלא נסדר להם צענין הדירה ושאר דברים והשאלה הוא לענין ללכת לצ"ד לדון אי חייב הוא לצא לארה"צ, לפוס ריהטא היה נראה דתלוי במחלוקת, דלר"ת דס"ל דיפה כחה וכל כבודה צת מלך פנימה ואין מדרך ארץ לאשה ללכת למקום אחר לצ"ד ילך הצעל אחריה, ולהחולקים עליו תלך היא אחריו, ויפה ז"ין לשו"ת צרית אברהם סי' ז"צ בהג"ה שם אות י"ד דכיון דלדברי הצעל האשה דין מורדת לה ואינה הוה התובעת ולא הוא והו"ל דין תובע שהולך אחר הנמצע, ובשו"ת אמרי יושר ח"א סי' ל"ח להדיינים צטארנא הציא מחלוקת מרן הד"ח חו"מ סי' כ"ה עם הגרש"ק זלצה"ה חו"מ סי' י"ד שכתב דהצעל מיקרי נמצע ומרן הד"ח כתב דההיפך, ומיהו לדינא העלה שאם יזמינו אותה הצ"ד ממקום שהצעל שם חייבת ללכת לשם ואם לאו מקרי מסרבת ע"ש. עוד הציא מעכ"ת מדברי האג"מ חו"מ ח"א סי' ה' דהיכא דהיא מורדת חייבת לילך אחריו.

יש אמתלאות וטעם לדבריו של הצעל האשה צריכה לילך אחריו, ושנראין לכאורה מנוגדין להנוב"י הנ"ל. וז"ין לשו"ת צרית אברהם אה"ע סי' ז"צ בהג"ה אות י"ד הנ"ל ותשו' המנח"א ח"ג סי' י', ומעלתו תמה שנראה שהשוה דברי הנוב"י עם הרמ"א והם לפי דעתו חולקים זה עם זה.

ולפענ"ד לא פליגי כלל, והחילוק הוא כנ"ל אם היה תנאי צינייהם או לא היה תנאי. ח"ל הנוב"י בשתובה שם צ"ד (ד"ה והנה), ומעשה נחזי אנו בעיקר הדין אם לכופ אותה, ואומר אני לדעת ר"ת שהציא הרמ"א בהג"ה סי' ע"ה פשיטא דידה על העליונה ואף שמהני אונס דליה שלא לכופ אותה לצוא למקומה אבל אין הוא יכול לכופה, אלא אפילו לשאר פוסקים החולקים על ר"ת וכו', דסוברים הפוסקים דסתמא דמלתא היא נשאת על דעת לצוא למקומו אבל היכא שהיה תנאי מפורש בשעת נישואין בזה לא נחלקו מעולם דכל תנאי שצנשוואין ואינו לעקר דברי תורה שהתנאי קיים, ואף שאונס רחמנא פטריה היינו שהצעל פטור מלקיים אבל לא אמרינן אונס רחמנא חייבה לדידה, באופן שלדעתי פשוט מאד שלדעת שום פוסק אין שום הכרח על האשה ללכת מבית אביה וכו', שהרי עיקר טעמו של התה"ד לפי שבדאי כל הנשים צותרות יותר טלטולו המקום מלסבול עוני, וכל זה בצרתי מעוני כתיב, ולכך בטלה דעתה ויכול הוא לומר על דעת סתם נשים נשאתין ע"ש, ולא נחלקו הריב"ש והתה"ד אלא צנשאה סתם וס"ל להריב"ש שכיון שנשאה במקומה מסתמא אדעתא דהכי נשאה שמשאר במקומה, והתה"ד חולק שכן הסתם אדעתא דנשים דעלמא נשאה וצטלה דעתה אלא כל נשים אבל היכא דהיה לה תנאי מפורש אין חולק בדבר, עכ"ל. ועיין בצנה"ג אה"ע סי' ע"ה צ"י אות י"ו לא פליגי הני רבנותא אלא צנשא אשה סתם אבל אם התנה עמה שלא יזינאה ממקום חתנותה הכל לפי תנאו וחייב להשלים תנאו לכ"ע, מהרש"ך ז"ל ח"א סי' (קע"ה) [ל"ו].

ולבן מה שכתב דמדברי הרמ"א צ"י ע"ה ס"ב קשה על הנוב"י ז"ל זה אינו, וע"כ שזה אינו שהרי הנוב"י מציא שם דברי הרמ"א, אבל באמת הם שני ענינים היכא דהתנה או לא התנה עמה, הרמ"א איירי בשלא התנה עמה דאז יכול לכופה, והנוב"י איירי בהתנו.

גם לפי דעת הראשונים התשצ"ן קטן ודעימיה דס"ל דמה שיכול לכופה צסתמא היינו דוקא אם יש לו שם מקום שיהיה לו פרנסה וכמ"ש התה"ד והכל צו, שאל"כ עניות מעצירו על דעתו ועל דעת קונו ח"ו, וכ"ש אם ילאו עם ילדים קטנים, ולא כל אדם רוצה להיות ניזון מנדקה, וגם כי מוונות נדקה אינה בכלל מוונות והלא אמרו (פתיחתא דאסת"ר) עה"פ והיו חייך תלואים זה הסומך על פת פלטור

ואם לא תתראה ללכת אחריו או שתשלח שליח לדון או נידונה כמורדת כנלפענ"ד.

כתבתו זאת כפי מה שהציע מעב"ת את השאלה, האמנם היות כי לא שמעתי טענות הזדדים לא אוכל לדון. **כ"ג** למה למה, והנני רק כמייצג כ"ל.

מלך שהשלום שלו הוא יברך את עמו ישראל בשלום ואין לך כלי מחזיק ברכה אלא השלום. ידידו דושכ"ת מוקירו כערכו הרים בלב ונפש,

מגשה הקמן

סימן קב

דיין שנתן פסק לראובן אי יכול להיות בורר בב"ד לראובן

כ"ב למ"טמונים תשס"ד ברוקלין נ"י יצ"א
כבוד ועד הרבנים הכללי של רבני חב"ד ליובאוויטש
בארה"ב וקאנאדא שליט"א וכבוד הרה"ג מ"מ שארפשוטיין
שליט"א מזכיר.

אחדשה"מ, אשר פניתם אלי הגם שאיני כדאי להכריע מ"מ לא אמנע מלהציע דעתי ומה' אבקש

מענה לשון שינחני בדרך אמת. ע"ד השאלה צדין שכתב לראובן פסק בנכסי שמעון [קלטות שעשה מכ"ק אדמו"ר זוקלל"ה מחצ"ד, ועיין בזה לקמן סי' קכ"ג] שהוא מוחזק בזה שאין חזקתו חזקה והו"ל בגדר הפקר, והלך ראובן ועשה מעשה על ידו ולקח לעצמו מה שאסף שמעון, ועכשיו בא שמעון וקרא את ראובן לד"ת, והלך ראובן וברר לעצמו להיות דיין שלו אותו הדיין שפסק לו שחזקת שמעון אינה חזקה והחיר לו לעשות מה שעשה, ושמעון כשמעו שזכר צדין הנ"ל טוען שדיין זה הוא נוגע ופסול לדון, ועל זה השיב הדיין שאינו פסול, ויאל הדיין במכתב יוס' א' כ"א אדר התס"ד שהביא מה שפסק הרמ"א שו"ע סי' י"ז דוקא שידוע הדיין שיהיה דיין בדבר וכאן הרי בא השואל בשאלה ולא ידע שיהיה הוא דיין בדבר וא"כ יכול הוא להיות דיין בדבר, ועוד הביא מעשה"ש סי"ג ס"ד שנוהגים שכל אחד מהדיינים שומע את דברי צע"ד שזכרו שלא צפני חזירו, עוד הביא דברי הרמ"א בתשו' סי' קי"ב ושבו"י ח"א סי' ס"ד ופת"ש סי' י"א שמותר לדיין לשמוע מה שאינו תלוי בטענות אלא בעובדות כגון דין ירושה, וכמו שפסק הדיין הנ"ל שמה שהחזיק שמעון מתורת ירושה אינו, ועוד דמה שפסק הוא להפריש מאיסור גזל והרשד"ס יו"ד סי' קנ"ג ד"ה וא"כ כתב שבענין אפרושי מאיסורא חפ"י ממדת חסידות אין לסרב, ואם נפסול כל דיין אחרי שפסק צדין ה"ז פוסל את כל הפוסקים מלדון.

ומעב"ת הביא דברי מהרשד"ס בתשו' חו"מ סי' ק"ג בשותפים בעסק שנעשה במקום המוצע, דדיני במקום המוצע, מטעם דכשהאמין שמעון לראובן להפקיד נכסיו אליו היה צהיתו דר צעיר שאלוניקי כמו שהיה דר שמעון ועל דעת כן היה מאמינו שאם יפול איזה הפרש ציניהם יעמידנו צעיר שאלוניקי לדין. ומינה דהכי נמי באשה זו, כיון שגשאו בחו"ל ע"ד כן נכנסו לדון שם, ושזב כתב מעב"ת לחלק.

ויפה כיון דאין ראיה משם ולא מטעמיה, דפשוט כל איש ואשה שגשאו זה לזה והיו לצער אחד אם יקרה סיבה שיצטרכו לעקור מן העיר ההוא הרי שניהם יעזבו וצאשר ילך תלך, שהאשה קנין בעלה היא וחלק הימנו, ולא דמי לשותפות עסקים שהם שני אנשים נפרדים שאין להם שייכות לצד העסק שעסקים יחד ועל זה ודאי שותף שנכנס לשותפות לא נכנס אלא שידון עמו במקומו כי הוא אינו מוכן לנאת מעירו למקום אחר, אבל אשה הנשואה לבעל הם גוף אחד [והוא ימשול בך אמר רחמנא] ואין השותפות תלוי בהמקום ששם נישאו שלא יוכלו לנאת משם, אדרבה שניהם הם יוצאים יחד לנאת מקום שצריכין וא"א להפרידם זה מזה, ולכן ה"נ עכשיו שהיא נשארה פה אין ראיה דבשציל זה יהיה חייב הבעל לדון במקומה כי ודאי אין זה בהסכמתו לה.

עב"פ העולה לדין דדבר זה הוא מחלוקת האחרונים אם היא חייבת ללכת אחריו לדון או הוא חייב לצא למקומה, ומינה דגם הוא אינו חייב לילך אחריה.

ולפענ"ד היה נראה לומר, דבעצם הדין הרי אמרו טלטולא דגזרתי קשה מדאיתתא, וא"כ לעולם היה סביר לומר שתסע היא ולא הוא, אלא דאמרינן כל כבודה בת מלך פנימה ואין מדרך הנשים לנאת צפרט מעיר לעיר וצפרט לצ"ד, וי"ל מינה צומניהם שהנשים היו יושבי אהל ולא יאלו וכלשון הרמב"ם ז"ל שלא תלא רק פעם בשבועיים וכיוצא, אבל עכשיו שכולם יוצאים ולפעמים יותר מן האנשים צ"ע אי נשאר הטעם של כל כבודה וכו', אלא שיל"ע בזה די"ל דאין בתר ההלכה אזלינן וכעין שאמרו החובל בעצמו אע"פ שאינו רשאי פטור אבל אחרים שחבלו חייצין. ברם לענין עוברת על דת כן השתמשו בצב"ר א' שכתבת, וקצתני. שזב ראיתי לדידי הגאון הגדול מוה"ר עובדיה יוסף שליט"א צידיע אומר ח"ב חו"מ סי' ד' שהאריך בזה.

ולפענ"ד לפום ריהטא היות כי היא הלכה רופפת וכנראה דכל דאליס גבר וא"כ יאל מזה חורבן, ולכן יש להציע פשרה כגון שילכו שניהם חצי הדרך, כגון ללונדון או לשוויץ ושם ינסו לפשר ציניהם, ואם א"א אז לפענ"ד א"א לכופו לצא לארה"ב, ומאן דכאיב ליה כאציה אזיל לצי אסיא,

ובן הקשה גם בתומים סי' י"ז שכתב באורים שם ס"ק י"ד ו"ל, אבל אם בדין אחד דומה לזה פסק הדיין או כתב דרך כלל על דין הזה כך דעתו פשיטא דמותר ליטב בדין אם בא מעשה דומה לזה בידו, דאל"כ פסקת כל החכמים יושבי על מדין חכמים המחברים חיבורי טהרה בפסקא דינא, עכ"ל.

איברא דמדברי התומים לכאורה יש לאסור בנ"ד שדייק בלשונו אם בדין אחר דומה לזה פסק הדיין או כתב דרך כלל על דין הזה כך דעתו פשיטא דמותר ליטב בדין אם בא מעשה דומה לזה בידו, הנה דיין דוקא שפסק הדיין דינא לעלמא ובא מעשה דומה לזה לפניו יכול לדון, ומדדייק מעשה דומה לזה הוא דיושב לדון אבל בזה ממש שכבר יש ודן בו לא ישב.

וגם החכ"צ סיים ואף מהרל"ב החולק בנ"ד ההוא היינו משום שעשו רבני לפת מעשה כמבואר שם והורו הוראה גמורה דמו כיסופא להו מילתא למיהדר בהו, אבל בנ"ד שהאב"ד לא דן ולא הורה שהרי בפירוש התנה כאמור, הדבר ברור שהוא כשר להיות דיין בדבר עכ"ל. הרי שמחלק שכל שהורה הוראה גמורה בדבר כבר יש כאן כיסופא למיהדר בהו, וא"כ ה"נ בנ"ד כיון שהורה הוראה גמורה, ולא עוד אלא שלאחר שהורה כתב עוד מכתב לחזק הוראתו וכתב המלצות על ראוץ הנחבט שהוא עשה את זה ע"מ לזכות את הרבים ואמינא לפעל"א טבא י"שר חילס על עבודתם זו החשובה עכ"ל, וגם במכתבו להמנהל ה"צ"ד כתב כן, א"כ פשוט דכה"ג כו"ע מודו שהוא נוגע בדבר וחיישינן משום כיסופא מילתא.

ואישך נראה עוד לחלק בין הפוסק בדרך כלל ובחיבורו, ובין הפוסק הלכה למעשה לאדם ידוע ונוגע לו, דהנה הפוסק בחיבורו שחיבר לעלמו ובא אחד וראה שם מה שפסק ונהג עלמנו על פיו ונמצא שטעה שהגם שנכשל זה על ידי המחבר ההוא מ"מ אין לו טענה נגדו כי יאמר לו מי בקשך לעשות מעשה מה שראית בצפרי, ולכן לא היו נוגע בדבר אם יבקשו אחר לדון, אבל הפוסק הלכה למעשה לאדם ידוע הנה אם טעה בדין כבר יש לו טענה שעל ידו יאלא מכשול לו ויש לו עליו תרעומות, ואולי לפעמים גם טענת ממון, ובגמ' סנהדרין ל"ג דיין שטעה ואמר הלכה חמורין טרפון ומחלק בין מומחה לאינו מומחה, ועיין בבורות כ"ח שנראה סתירה לפנהדרין הנ"ל, ועיין שו"ע חו"מ סי' כ"ה ס"א וצ"מ"א שם לענין הוראת איסור והיתר ובשו"ע שם ס"ג היה הטועה מומחה וכו' וס"ד, ועיין מאירי סנהדרין שם, ועיין צ"י טווח"מ סי' ס' ובש"ך חו"מ סי' כ"ה סק"ח.

ובבן נ"ד לא דמי כלל למי שעשה חיבור או כתב פסק בדבר ובא אחר ועשה כפסק שראה מאותו חכם או

עוד טוען הדיין שהרי הדין תורה שרואים לדון אינו מענין זה שפסק כבר לראוץ, דהפסק דין היה על בעלות, שנתן כתב לראוץ שמה שהחזיק שמעון בצורת שלו אינו והיא הפקר לכל העולם, והתביעה בנ"ד אינו על בעלותו של שמעון כי אם על ראוץ שירד לתוך פרנסתו של שמעון בלי שייכות כלל לבעלות, ויש לו המכתב ששלח לרבנים וכן ההזמנה לדין ושם אינו כתוב דבר או חזי דבר בנוגע לבעלות.

הנה עכשיו ראינו שהוסף שמעון ותוצע גם על בעלות, ועבד איניש כשמומין את חבירו לדין אינו מפרט כל הטענות ובבואו לנ"ד יפרט טענותיו, ולפ"ו לכאורה אין זה טענה, ובפרט שלפי הפסק הרי ממילא פסק גם על הבעלות והשגת גבול, דכל שאינו שלו אין כאן השגת גבול ח"פ.

והנה מה שטוען שמעון שהבורר שצירר ראוץ הוא פסול להיות צורר בדין זה כיון שהוא כבר פסק וכתב לראוץ שאין לשמעון שום טענה, כן כתב הש"ך חו"מ סי' י"ז סק"ט בשם מהרש"ד"ס חו"מ סי' ז' אם כבר נשאל לדיין וכתב לו פסק ודעתו עליו אין ראוי לפסוק דחשיב כנוגע בדבר וכ"כ מהרל"ב"ח סי' קמ"ז (ד"ה ולא לצד) ע"כ, וכן מבואר במהרי"ט חו"מ סי' ע"ט שכתב בא"ד ואף אם ירנו ה"ב ההם להמנות עם הג' ולשאת ולתת עמם מסתברא שאינן נמנין עמם ואין דעתם מכרעת שנוגעים בדבר הם, שבועה היא להם אם יפסק הדין עכשיו היפוך דצריהם, שיאמרו שטעו בדין בתחילה ואלו האחרים הילום מהשגיאה והשיבוש וכו' שגנאי גדול הוא, והיו מחזרין כל טכדקי דמני למעבד לעשות סניגורין לדצריהם הראשונים ע"ש באורן, ומבואר כיון שהדיין ההוא הורה כבר ופסק ע"ז הרי הוא נוגע בדבר, ה"נ בנ"ד וכ"ש שכבר נעשה מעשה על ידו הו"ל נוגע בדבר.

ובמה שטוען הצורר דא"כ יפסלו כל הפוסקים מחברי ספרים שהוציאו לאור איזה פסקים, ובכל פסק שפסקו הם יהיו פסולים לד"ת וח"ו לומר כן, האמת כי קושיא זו כבר הוצאה בתכ"צ סי' קל"א שהביא דברי מוה"ר"י בי רב שכתב בפשיטות דאף שהסכימו חכמים בדבר מה ותתמו עליו כשרים הם לדון באותו הענין עלמנו, וכתב עליו ועל ראיותיו שהם חזקים כראי מונק ראויים למי שאמרן דאלת"ה אילו כל הגאונים וכל פוסקי הלכות והרבנים הגדולים צעלי שאלות ותשובות המפורסמות בעולם פה אמתו חיים היו פסולין לדון צדיים שבאו מבוארים בצפריהם, ותלילה להעלות מה על הדעת, ואף מהרל"ב"ח החולק בנידון ההוא היינו משום שעשו רבני לפת מעשה כמבואר שם והורו הוראה גמורה דמו כיסופא להו מילתא למיהדר בהו ע"ש.

א' מצע"ד לישב צדינם כיון שזה הדיין הורה כבר ופסק ע"ז הרי הוא נוגע בדבר שיטא כאור נדקו.

וראייתי בשו"ת ע"ז חיים חו"מ סי' ז' שהציא דברי הש"ס יצמות ודברי ר"ת והעלה דבר יקר ללכאורה מנינו אדרבה בדבר איסור שהוא נוגע גם לעצמו ואפילו במקום שלא היה נאמן לעלמא מ"מ אם נוגע גם לו הרי הוא נאמן ולמשל שוחט אמאי נאמן על שחיטתו הא עד אחד אינו נאמן באיסורין היכא דאיתחזק איסורא, בשלמא היכא שבצעמנו אכל איכא למימר שאינו חשוד לאכול נבילות וטריפות עיין הג"א חולין דף ח' ע"ש מה שתי, וכן מנינו באוכל אלל ע"ה אם הוא אכל בצעמנו גם אחרים יאכלו דעל לפנ"ע אינו מזהר, גם הרמב"ן בחי' ריש גיטין האריך אשה נאמנת נגד חוקת גדה ותי' כיון דהאשה בכלל האיסור נאמנת, ולכאורה מבואר היפוך דברי התוס' יצמות דלר"ת היכא דנוגע לעצמו ונריך לאותה הוראה אינו נאמן, וכאן רואין ההיפוך.

וריריין דמה שאמרו אינו נאמן ואם גם הוא בכלל האיסור נאמן היינו דוקא קודם שעשה מעשה והורה היתר לעצמו, כמו בנדה דנאמנת לבעלה אינה נחשדת לעשות שחי רעות היינו להכשיל את אחרים שהוא בעלה וגם היא מעשה איסור, אבל היכא שכבר עשתה מעשה לעצמה ואח"כ תלך להעיד בזה על אחרים בזה לא מהני מה שהיא עצמה בכלל האיסור, די"ל אדרבה היא נוגעת בעדות כיון שכבר עשתה האיסור ומיגו דנחשדת על עצמה כ"ש דנחשדת להכשיל אחרים, וז"ש בגמ' דעמשא אם קודם מעשה אמרה היינו שהוא לעצמו לא עשה מעשה להורות לו היתר שומעין לו משום שאינו חשוד להכשיל לאחרים וגם לעבור על איסור בעצמו, אבל אם לאחר שנהג היתר לעצמו אין שומעין לו לעדותו על אחרים כיון שכבר נחשד בזה כשנהג היתר לעצמו, ומיושב דברי התוס'. ולפ"ז י"א לחלק בין דיין שעשה פס"ד שבאו לפניו לדין, א"כ כשנפסק הדין על פיו או שזיכה או חייב את האחד א"כ הו"ל כאילו כבר נהג היתר לעצמו דהא כבר נפסק הדין על פיו בזה הטענה ותציעה, לכן אם חזר הדין ונריך לפסוק בזה שנית אינו נאמן עוד בזה הדין, דהוי נוגע להחזיק דבריו הראשונים, אבל אם לא היה המעשה זה לפניו רק שפסק הדין לעלמא דאס יודמן שתהא מעשה ופוסק לפי דעתו דעת תורה י"ל דהוי כמו קודם מעשה, ולכן אם יודמן שיצאו ראובן ושמעון לפניו לדון בזה ודאי י"ל שנאמן הדיין אע"ג דכבר נפסק הדין על פיו, דהא ת"ח שאמר הלכה קודם מעשה שומעין לו, וע"ש מה שהאריך.

ועתה נידון דין נמי הדבר פשוט דהדיין שכתב פסק הוראה לראובן שיכול ליקח הון חבירו חזרו אותו להוציא הפסק במקום האפשר וגם חזקו להמשיך במפעלו

בחיבורו, דשם אין טענה להמתנה, אבל צנ"ד הרי פסק והורה הלכה למעשה לאדם יודע שמתר ליקח את של חבירו ועוד כתב מכתב עידוד שיצאו אחרים ויקחו ממנו, ואם יצוא הנמצע ויברר ע"י דיינים שאסור ליקח דיסק של חבירו וזה ממונו א"כ גרם צהוראתו להפסד ממון חבירו ומזיקו, א"כ פשוט דכה"ג הוי נוגע בדבר ואולי פסול אף מדאורייתא, שיכול הנמצע לתובעו לדין, ונ"ד לא דמי לנידון החכ"ז כיון שכתב לו פסק בזה המעשה אין ראוי לישב צדין דחשיב כנוגע בדבר כמ"ש הש"ך ומהרי"ט, וכדמשמע בחכ"ז גופיה ובחומים הנ"ל, וכל שכן צנ"ד שכבר עשה זה מעשה על פיו דודאי הוי נוגע בדבר.

ובן ציינתם לבאר שבע דף קט"ו ע"ב (סי' ע"א ד"ה צדק לן) צא"ד וז"ל וכ"כ ריב"ש בתשובה ריש סי' קע"ט שלא יכתוב שום חכם פסק לאחד מצעלי הדין בדרך אם כן או שיכתוב לו דעתו בלא פסק כל זמן שלא שמע דברי שניהם, שמה מתוך דבריו ילמדו לשקר, גם משום שאח"כ יטעון השני בדרך אחר וינטרף לכתוב להפך ואיכא זילותא לחכם עכ"ל, וכ"כ מהרא"י ז"ל בפסקיו וכו' וכ"כ מהר"ל אבן חביב ז"ל בתשובה ריש סימן כ"ט ושאר אחרונים הרבה מאד אין מספר, ואלה הטעמים שכתב ריב"ש הג"ל מספיקים די והותר ג"כ למי שעבר וגילה דעתו קודם שאסור לדון אח"כ וזה ברור כשמש בחצי השמים, ע"כ קיטור לשון באר שבע.

ובן מנאמי בקובץ הפוסקים חו"מ סי' י"ז הציאו שו"ת צעי חיי ח"ב סי' קי"ד שנשאל צדבר חכם שגילה דעתו צדין שצינו לחבירו שהצדק עמו ונתן לו כתב על זה ועתה רונה הנ"ל שיתדיין עמו לפני ממונים שבעיר, אם יכול למחות שהממונים שבעיר לא יאכלו את הדיין חו"ד בזה, והשיב דדבר פשוט דמה לי שידיינו הוא בעצמו ומה לי שיאכלו את פיו צדין הכי וצין הכי הכל תלוי צהוראתו והצע"ד אינו מקבל את הוראתו ע"כ. ונ"ד דמי ממש לנידון ההוא שגילה דעתו צדין שצינו לחבירו שהצדק עמו ונתן לו כתב על זה, וצנ"ד נמי כתב וחתם לזכותו של ראובן.

והנה ציבמות דף ע"ז ועמשא בן איש וכו' ואמר כך מקובלני מצ"ד של שמואל הרמתי עמוני ולא עמונית וכו' ופריך מי מהימן והאמר ר' אבא א"ר כל ת"ח שמורה הלכה אם קודם מעשה אמרה שומעין לו ואם לאו אין שומעין לו, וכתבו התוס' שם אור"ת דהיינו היכא דהוא עצמו נוגע בדבר כגון יתרא שהיה נריך לאותה הוראה שהרי בת ישי נשא כדאמרין צ"ב (דף י"ד). אבל אם א"ל לאותה הוראה שומעין לו אע"פ שלא אמרה עד שעת מעשה ע"ש, ומזה הציאו הפוסקים ראייה לאסור דיין שהורה הוראה לזכותו של

ולהפיק סחורתו הו"ל כצא מעשה לידו, ודומה לת"ח שהורה כצא מעשה לידו ופסק מה שפסק, א"כ עכשיו אם יהיה דיין בדבר ודאי הוא נוגע לעצמו שכבר עשה מעשה בזה ההלכה, ולא דמי לדיין שהורה פסק דרך לימודו וכיו"צ שלא הורה הלכה למעשה לזה האדם.

ואסיים בלשון העזי חיים שם לאחר האריכות חו"ל, ולכן נלענ"ד דאין להתעקש כ"כ ליקח דוקא הדיין שכבר דן בזה דהא אפשר ליבחר באתר, ודרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום, וגם ה"ג הדיין אין כבודו להתערב עוד בדבר אם הגד שכנגדו ממאנים בו, ולכן אם לעתה ישמע אפי" חס ה"ג הדיין יראה בעיניו כי מותר לו להיות דיין בזה הענין, מ"מ למען השלום ולמען כבודו כי רב הוא ולמען הסר עקשות פה יחדל מזה ע"כ. והגם כי הדיין הנ"ל נימק במכתבו דעקשות מהמון אין להתחשב בזה, מ"מ האמת שגם הרבנים מרגישים קצת עקשות פה, וגם מציא לדי חילול ה' שאומרים שהרבנים ח"ו מוכרים עצמם, ובמקום שאפשר להסיר מעצמו לזות שפחים גם מע"ה טוב הוא, וכבר אמרו ז"ל (אבות פ"ד) והחושך עצמו מן הדין פורק ממנו איבה וגזל וכו', על כן לפענ"ד שכל אופן ימלא הנתבע לעצמו דיין אחר צלי שאלות, וגדול השלום על ישראל.

החותם למען כבוד התורה בלב ונפש,

בגנשה הקמץ

סימן קב

ברין שאסור לדיין לומר אני הייתי מוכה

המהרי"ל בליקוטים (אות ז') כתב טעם דשנים שדנו נקרא ב"ד חנוף, חו"ל שנים שדנו דיניהן דין אלא שנקראו ב"ד חנוף, דכשהן שלשה ומחייבין אחד אזי אם אחר כך פוגע בכל אחד וא"ל למה חייבתי מני להשיב שני חברי חייבון והורכתי לנטות אחר הרוב, משא"כ בשנים דאוקי חד בהדיה חד ובהסכמה אחת חייבוהו ע"כ, והקשה עליו בגליון הש"ס דהרי תנן בסנהדרין כ"ט ע"א ומנין לכשיצא לא יאמר אני מוכה וחברי מחייבים אצל מה אעשה שחברי רבו עלי על זה נאמר לא תלך רכיל בעמך, ופסקו הרמב"ם פ"ג מסנהדרין וצטח"מ סי' י"ט ס"א. ודוחק לחלק שעל הדיין אסור לומר כן מעצמו אך אם הצע"ד בא ושאל דאז מני להשיב.

אך נראה לפ"מ דקיי"ל דלאחר דאיכא רוב מזה על המיעוט לבטל דעתם אל הרוב, והנה בספר משנת חכמים הל' דיעות אות ח' כתב די"ל דדוקא בדין התלוי בשיקול הדעת דתליא בסברא אסור לומר אני הייתי מוכה וכו' אצל אם אומר שדעתו היה לומר כן אצל חברי הראו לי דבר מפורש והודיחי

להם זה מותר, וכתב די"ל זה היה מעשה ברחצה דאצ"י הציא לו ראייה מממרא מפורשת, ולפ"ז י"ל דה"ג כוונת המהרי"ל שאם אח"כ פוגע בכל אחד וא"ל למה חייבתי מני להשיב וכנ"ל.

עוד נלפענ"ד בדיוק לשון מהרי"ל ז"ל שכתב ואם אח"כ פוגע בכל אחד וא"ל למה חייבתי מני להשיב שני חבריי חייבון וכו', והנה דיין המהרי"ל לומר שאח"כ פגע בכל אחד ושאל לכל אחד ככה וכל אחד מני להשיב שני חברי חייבון, וכה"ג כיון שכל אחד משיב לו כן א"כ שוב לא הוא הולך רכיל דהאי לא ידע תו מי הוא המחייב שהרי כולו אומרים לו כך וא"כ לעולם אפילו אם ישאל אחתי לא יהא ברור בעיניו מי הוא המחייב באמת ומי הוא המוכה, ואפשר דזה הוא בכלל יכול לשנות מפני דרכי שלום כיון שפגע בו ושאלו ודו"ק.

סימן קב

בדבר תיק בית המשפט שנסגר הנקרא דארמענא

ה' לסדר כולם שוין לטובה התשנ"ז ברוקלין נ"י יצו"א מע"כ ידידי הרב הגאון המפורסם, גל אגוזים, ותיק וחסיד, כש"ת מוה"ר מנחם זכרי' זילבער שליט"א, אב"ד פריימאן וראב"ד דהתאחדות הרבנים ובעמח"ס מאזני צדק.

אחדשבת"ת צידידות וכו', מי שנתבע את חברו בערכאות של גוים, ואח"כ הניח התיק והתביעות צמצא הנקרא אצלם דארמענ"ט בלע"ז, כלומר שמעכב תהליך המשפט, אצל אינו סוגר התיק נגד הנתבע, ובכל עת יכול להמשיך התביעה. והנה כבר כתבתי כמה פעמים שהחובצ ישראל חברו בערכאות אין הנתבע צריך להתדיין עמו כלל עד שיצא הלה מערכאות מכל וכל, אך יש שאחרי שהגיש תביעתו בערכאות של גוים הרי הוא מסכים לעמוד לד"ת עם חברו, ואז הוא משים את התביעה צמצא דארמענ"ט, כלומר שמעכב תהליך המשפט עד לאחר הד"ת לראות מה שיפסקו הצ"ד, ובכלל אם יעמוד חברו עמו לד"ת, אצל אינו מסכים לזאת מערכאות ולבטל לגמרי את התיקים שערך בעכש"ג נגד חברו, וטענתם צפיהם כיון שכבר עלה לו כל כך הרבה כסף להעו"ד וצית המשפט, ואם לא יתקיים הדין תורה או שלא יסכים הנתבע לקיים הפסק אזי יוכל להמשיך מיד התביעה המונח בעכש"ג, ויש שמתכו על זה ואומרים שדי בזה מה שמסכים להפסיק בפועל את תהליכי צית המשפט, ומצטיח בע"פ או בכתב שלא ימשיך הערכאות עד לאחר הד"ת, ומה שמעכב את התהליך הרי זה כאילו כבר יצא מערכאות, וזה מחייב את הנתבע ללכת אחר לד"ת, ואם לאו ה"ה מסרב לדין.

ונשאלתי על זה אם כדבריהם כן הוא שזה מחייב את הנתבע ללכת אחר לד"ת כיון שעכשיו העכש"ג נרדם ואינו

ממשך בפועל לדון לפניהם, או שלא נקרא סילק יד עכו"ם מעליו, כי צדק יש להנחצב לחוש שיחזור ויתצענו בערכאות.

לסלק חצירו מן הערכאות "מכל וכל", זה ודאי, דתציעה המונחת בערכאות לא נקרא הסתלקות "מכל וכל".

כל זמן שלא נסגר התיק מכל וכל הרי הוא עומד במרדו

כל זמן שתובע עומד בערכאות אין הנתבע צריך לעמוד עמו לד"ת

ולפענ"ד פשוט עד למאוד שכל זמן שאינו סוגר התיק לגמרי ויבטלנו כעפרא דארעא ויתקן כל מה שעיוות נגד חצירו צעש"ג, נקרא עומד במרדו, ואם גרס לו הפסד צהליכמו ומצקש שיחזיר לו ההפסד, לא די לו צמה שיסגור התיק אלא חייב להחזיר לו כל ההפסד, ולפייסו על כל מה שגרס לו, וכל זמן שלא קיים את כל הנ"ל פטור חצירו ללכת אהו לד"ת. ולא מלצי אמרתי כן אלא כך מפורש יוא"ל מכל הפוסקים אשר מפיהם אנו חיים כאשר אבאר בעז"ה.

והנה כל זמן שראובן תובע את שמעון בערכאות אי"ל לעמוד עמו לד"ת ג"כ, כמו שכתבתי לעיל, והוא פשוט מסבירא. וכן כמפורש במהרי"ק הנ"ל, דתחילה גור עליו לסלקו מידי הערכאות מכל וכל ואח"כ יקחו דיינים לפשר צנייהם.

הנה לא מראש צמח דברו הפוסקים צוה כי אם שלחן ערוך הוא לפנינו צסי' כ"ו ס"א אסור לדון צפני דייני עוצדי כוכבים ובערכאות שלהם וכו', וכתב הרמ"א ויש ציד צית דין לנדומו ולהחרימו עד שיסלק יד העוצדי כוכבים מעל חצירו. ומקורו הוא במהרי"ק שורש קנ"ד שהאריך צוה דצדדים חוצבים, וז"ל צא"ד פשיטא ופשיטא שהוא חייב לסלקו מכל הערכאות ומכל ההיזק שגרס לו, לכל הפחות מה שגרס משעה שנתרצה צנו אשר לעשות דין ישראל, וגם פשיטא שאין צתפיתסו שתפס ע"י גויס כלום וכו', ויש כאן רשע וחירוף והרמת יד צתורת משה רבינו, דודאי עצירה גדולה ועצומה היא זו, ודיינינו ציה דין מסור אליצא דכ"ע. לכן הנני גוזר צכח חרס על ר' נפתלי הכהן שיסלק צנו אשר מן הערכאות מכל וכל, ויחזירוהו צציתו הוא ואשתו וצניו כאשר היו מלפני הערכאות, תוך יום אחד אחרי אשר יודע לו כתצי זה. ועוד אני גוזר על ר' נפתלי הנ"ל וצנו אשר הנ"ל שיצברו להם כל אחד מהם דייני ישראל, ועל פי שני הדיינים יהיה כל ריב אשר צנייהם. וגם הנני גוזר צכח חרס על כל קהל מוורונ"א אותם שהם צני עונשים, שאם ח"ו רצי נפתלי הכהן הנ"ל או צנו אשר הנ"ל ימעלו מעל בגורתי זאת אשר אני גוזר על ר' נפתלי לסלק צנו מהערכאות כנו' לעיל, ושעל שניהם לצרור להם דיינים כצוכר, שיצדילו הם אותו שימעול מעל צחרס כדין מותרס, פן ילכדו גם הם ח"ו צרשת החרס, ואם שמוע ישמעו, עליהם תצא צרכת טוב וחיים ושלוס, עכ"ל.

וב"ב מהרי"ק (שורש קפ"ז) צשם רבינו יצחק צ"ר פרץ וז"ל ואומר אני אם צני אדם נאסרים לצבריהם צחותם מלכות ואחר כך רוצה חצירו לתובעו צדין מאותה תציעה שהוא נאסר לו צאומו חותם אין נוקקין לו כיון שהניח דין ישראל וצחר להאסר צדיני אומות העולם שוב אין נוקקין לו מאותה תציעה עכ"ל. ורבינו יצחק איירי אפילו אחר שיצא מערכאות ורוצה לתובעו בערכאות שאין הצ"ד נוקקין לו לעולם תציעה זו, אצל כל זמן שתובעו בערכאות ג"כ פשיטא שאי"ל להתדיין עמו, ואין הצ"ד נוקקין לו.

והא לך לשון מהרש"ל ציש של שלמה (פ"ק דגיטין אות כ"צ) על המתני' כל השטרות העולים בערכאות של עכו"ם אע"פ שחותמיהם עכו"ם כשירים וכו', מכל מקום נראה מאחר דאינו כשרים מן התורה אלא משום תיקון הוא, א"כ הסבירא נותנת דלא תקינו רצנן לאכשורי שטרות שלהן ולדון עליהן צדיני ישראל אלא היכא שלא היה יכול למצוא סופרי ישראל, או הוא ענין קרקעות, שדרך הוא לכתוב בערכאות שלהן וצפנקסיהם, וכן נותן הדת, או הוא סיצה שמתיירא מן פלוני, שלא יהרס הענין צרוב אלמותו ומקפותו, על כן מקדים לפני ערכאות, כדי לחזק אותו שטר או הצוואה, כהאי גוונא מכשירין וכל כהאי גוונא, אצל היכא שצרוע לצו צוחר דתיהם ושטריהם מצלי צורך, אלא זדון לצו השיאו, חלילה שנוקקים לאותו השטר. וכן מנאמי כתוב צשם ר' יצחק צר פרץ וכו', וכמו שאין נוקקים לתובע שתבע את חצירו בערכאות של גויס להחזירו לדין ישראל, מאחר שצחר צהם וצדתייהם, ק"ו שאין נוקקין לו לעשות תקנה לקיוס הערכאות אשר צחר. ואם יכול זה שכנגדו לצטלה צכל תצבולה וסיצה הרשות צידו, ולא מחינן ציה כלל, עכ"ל מהרש"ל.

גם יש ללמוד דצר זה ממ"ש הרמ"א צסמוך ממהר"ם מריצבורק שאם הפסיד לצע"ד ע"י הליכתו לערכאות אין מודקקין לו עד שיטלס לו ההפסד כמ"ש להלן, דצתרי קטלא לא קטלינן ליה, וכ"פ מרן הד"ח חו"מ ח"ב סי' א', וה"ה אם תובעו בערכאות א"א לתובעו גם צצ"ד, שאין שמעון מחויב להתדיין צצ' מקומות.

ופצומו שתציעה על ישראל המונחת בערכאות של גויס, צאזיה אופן שתהיה, לא נקרא שסילק ידי עכו"ם מעל חצירו. ותו, הרי המהרי"ק שהוא מקור דצרי הרמ"א כתב צהדיא לכן הנני גוזר צכח חרס על ר' נפתלי הכהן שיסלק צנו אשר מן הערכאות מכל וכל וכו', ומפורש שצריך

ועוד שהרי ההולך לז"ד מוטל על הז"ד לנדתו ולהכריחו לנאת מערכאות, ורבינו מהר"ם מרונטצורג שאציא בסמוך כתב שאי"צ להחרימו מפני שהוא מנודה מאליו, ואיך אפשר שהז"ד יזדקקו אליו, ואפילו בזמנינו שא"א לנדתו מ"מ זה ודאי שאי"צ הז"ד להזקק לו בעודנו בערכאות, וכל שכן לכופ את צעל דינו להתייבצ עמו לז"ד זה ודאי לא ניתן להאמר.

מי שיש לו תיק בערכאות ומוכן לדון אצליהם
ה"ו רשע

ומזה מוכח עוד לז"ד דדארמענט"ט אינו מועיל לענין זה, דאף לדברי האומר ונניח דדארמענט"ט מיקרי סילוק ידי עכו"ם מעל חצירו, מ"מ הא כל הצא לדון צפניהם הרי זה רשע וכאלו חרף וגדף והרים יד בתורת מרע"ה, כמ"ש המחבר, וכלל זה זה האיש שיש לו מוכן תיק סגור בערכאות כדי לתבוע את חצירו ולדון עמו בערכאות לכשיטרך לו, דבשביל תיק זה לבד שמוכן לדון לפניהם הריהו רשע, אף אם אינו נוגע לחצירו, והיה לז"ד לרדפו ולהדיחו, ותחת זה הם רודפים אחר הנתבע בערכאות שיצא לדון לז"ד עם זה שחצו בערכאות.

ובשו"ע חו"מ סי' שפ"ח ס"ח אפילו לא מסרו עדיין רק שאומר אלך ואמסור אם אומר כך צפרהסיא נפסל לעדות, וזה האיש שעשה הדארמענט"ט אומר צפרהסיא שאם לא ילך שמעון עמו לז"ד ימסרנו, ואינו פטומי מילי, שהרי יש לו תיק מוכן ומוזמן, וגם כבר מסרו על זה התביעה, ואיך יעלה על הדעת לומר שזה האיש ידו על העליונה לכופ את צעל דינו להתפשר עמו לז"ד כל עוד שיש לו תיק בערכאות, והז"ד יזדקק לו כל עוד שמחזיק דיצורו שאם לא יצייט חצירו ימסרנו בערכאות.

ובאמת שהרמ"א עצמו ציינ כאן עי' לקמן סי' שפ"ח, ששם מבוארין דיני מסור ומפחיד חצירו אפילו באמירה שילך בערכאות ע"ש, ודארמענט"ט בכלל זה ופשוט. והרא"ש בתשו' (כלל י"ז סי' ד') כתב, אם יגוס ויאמר אלך ואומר לפני האנסין דבר שיוכל לבא ממנו הפסד לשמעון, משעת דיצורו יצא מכלל ישראל בני צרית ע"כ.

בל בפיה ופחד ע"י עכו"ם אסורה

שנית נראה ממה שכתב הרמ"א ז"ל עוד שם ואפילו אינו דן לפני עו"כ רק שכופהו על ידי עוזדי כוכבים שיעמוד עמו לדון ישראל ראוי למתחו על העמוד וכו', והוא ממרדכי פרק הגזול בתרא (סי' קצ"ה) וז"ל שרבי אפרים לא טוב עשה בעמו וראוי למתוח אותו על העמוד כי הלך בערכאות כותים תחילה להכריח שכנגדו, ואע"פ שלא הכריחו

אלא לדת יהדות לא היה לו לעשות דבר זה אלא על פי קהל או על פי הגדולים שבמלכות, ויקבל עליו את הדין ללקות או יתן ממון הכל לפי מה שהוא אדם וכו' ע"ש.

הרי דאפילו לא היה יורד לערכאות לדון לפניהם כלל אלא שיכופו את שמעון שילך אמו לז"מ דזיני ישראל, ראוי היה למתחו על העמוד, ואע"פ שהוא אלם וסרבן מלציית דין הו"ל ליטול רשות מז"ד, ה"ה דארמענט"ט שכבר התחיל ראובן לדון לפני הגוים והגיש תביעותיו לפני שופטיהם, וזדעתו להמשיך להתדיין שם אם לא יעמוד שמעון עמו לז"מ, ודאי ודאי דראוי למתחו על העמוד, דהא מלך זה לבד מה שמכריח את חצירו עי"ז להתדיין עמו לז"מ כיון שהיא לז"מ וירא שימשיך בערכאות נגדו, הנה זהו דין הרמ"א דראוי למתחו על העמוד, ויותר מזה שהרי מוכן ומוזמן ותקע עצמו ותקע עצמו לדון לפניהם לכשיטרך. וכיון שכן למה יטרך שמעון להזדקק עמו, ולמה יזדקקו הז"ד אליו, ועכ"פ עד כדי כך להכריח את שמעון להתדיין עמו זה אי אפשר.

בל זמן שבידו לאנסו כבראשונה לא נקרא
בסתלק האונס

ועי' בתשו' מהריט"ץ ח"א סי' מ' שהציא תשו' מהרי"ק שורש ס"ג עי"ש היטב, ואח"כ כתב וזודאי שבז"ד אעפ"י שהלקוהו והוציאוהו וירצוהו מן הצור וקרעו החו"ג"ט, עוד האונס במקומו, כיון שיכול לתבוע כבראשונה עד שיגרש, לפי שדיין העיר התפאר שצוה יפה כחו לעשותו שיתן גט כיון שאמרו לו שהיא מנזה רבה ויהיה לו לזכות, א"כ האונס בעצמו במקומו עומד, ולא נסתלק אפי' קצתו, כיון שהדיין תקע עצמו על הגירושין, ואעפ"י שקרעו החוגי"ט מ"מ לא מקרי תשש כח האנס במקצת כיון שעיקר הגדול שהיה נתינת הגט במקומו עומד, וכן נראה מדברי מהר"י זן לב (סי' ע"ז), עכ"ל. וה"ה בז"ד דמיקרי לא סילק יד עכו"ם ממנו עכ"פ להפחידו לעמוד עמו לז"מ, שבמיוחד אינו סוגר התיק כדי שיהא לו מוכן ומוזמן למסרו בערכאות, ומאנסו צוה גופא, דודאי האונס עומד במקומו.

גם עליו לפייסו ולשלם ההפסדים

ועתה נבא לדון השלישי שכתב הרמ"א מי שהלך בערכאות ונתחייב דזינייהם ואח"כ חזר ותבעו לפני דיני ישראל לו י"א שאין נוקקין לו (מהרי"ק שורש קפ"ז) וי"א דנוקקין לו (מרדכי צפ' הגזול בתרא), אם לא שגרס הפסד לבעל דינו לפני עוזדי כוכבים (מהר"מ מריצבורק). והסברא ראשונה נראה לי עיקר עכ"ל. וטעמו של מהר"ם מריצבורק הוא דבתרי קטלא לא קטלינן ליה כמ"ש דרכי משה. ומבואר דהמפסיד לחצירו בערכאות אין נוקקין לו.

ולפי זה אף לדברי האומר דלרממע"ט נקרא סילוק ידי עכו"ם, מ"מ אם ע"י המסירה גרם לחצירו הפסדים כגון שהולך לשכור עורך דין וכיו"ב, אז גם מה"ט אי"ס להזדקק לו.

ונמצא דמג' דינים שכתב כרמ"א מכולם נלמד דהתובע חצירו בערכאות אע"ג שאח"כ הניח תיק התביעות צמצם דלרממע"ט אי"ס הנתבע להתדיין עמו בשום מקום, עד שיסיר ממנו יד העכו"ם ופחדם, וכמו כן לשלם לו ההוצאות וההזיקות שנגרם לו עקב המסירות.

מסקנא דמילהא

על כן רע עלי המעשה שהיה כאן איזה צ"ד שהוציאו כתב סירוב על שמעון על שלא עמד לד"ת עם ראובן שסגר התיק בערכאות צמצם של דלרממע"ט, וכמה רעות עשו. כי על פי דין תורה אין שמעון מחוייב לעמוד עם ראובן מיום שדרך ראובן על אסקופת הערכאות עד לאתו, וגם מצב של דלרממע"ט לא נקרא סילוק ידי עכו"ם מעליו, כי הוא עומד תחת פחד ומורא יד העכו"ם, וכל שכן הוא מאומר אלך ואמסרנו. ואפילו ימצא אחד מקום לומר דלרממע"ט מיקרי יציאה מערכאות וסילוק ידי העכו"ם, מ"מ אם היו לו הפסדים הרי אפילו בסילוק ידי עכו"ם גמור מעליו אי"ס להזדקק לו לעמוד עמו לד"ת עד שישלם לו ההפסדים ע"י המסירה צבית העכו"ם, וא"כ אם היה לו איזה היתק אז על כרחך דלא מהני הדלרמע"ט לצד לענין זה. גם צריך להחזיר הכל כאשר היה מלפני שנכנס לערכאות כמ"ש המהרי"ק, וכל ההטבות שהטוב לו הערכאות מהסכסוך עם שמעון צריך להשיב כפי שהיה. וכל זה ע"פ דין תורה, ואיך אפשר לומר ששמעון הוא מסרב לדון, הלא הדין תורה הוא עם שמעון שלע"ע אינו צריך לעמוד לדון.

ועוד שהרמ"א כתב ואפילו אינו דן לפני גויס רק שכופהו ע"י גויס שיעמוד עמו לדון ישראל ראוי למותחו על העמוד, הרי צאינו הולך לערכאות לדון לפנייהם אלא שיכופו את שמעון שילך איתו לד"ת צדיני ישראל ראו למתחו על העמוד, וא"כ מי שדן בערכאות ועדיין מחזיק תיק בערכאות כדי שיוכל להמשיך באולתו לכשיטטרך, כש"כ וכש"כ שראוי למותחו על העמוד, ועוד יותר מזה, וא"כ איך אפשר לומר שחמייב צעל דינו לילך עמו לד"ת, הלא יש חיוצ על הצ"ד למתוח את ראובן על העמוד, ותחת זה הם כותבים סירוב על שמעון ומאשרים מעשי ראובן.

ובן יש לתמוה על הצ"ד, דכתב הרמ"א ויש ציד צית דין נדומו ולהחרימו עד שישלם יד העכו"ם מעל חצירו, וכן היו מחרימין המחזיק ציד ההולך לפני עכו"ם, הרי צכאן

ובשו"ת רבינו מהר"ם צר צרוך מרוטנבורג ח"ד צסופו צדיני התקנות (דף קנ"ט, סי' אלף כ"צ) כתב [ותקנה] זו מאצותינו הקדמונים ינחם צ"ר אצרהם נ"ע, אצ הרי"ת, דוד צן רבינו שאלתיאל ז"ל, משלם צן רבינו דוד, יהודה צן רבינו משה הכהן, יוסף צ"ר משה הכהן חון, וכל קהל שפירא מעגנ"ץ וירמשה"א הסכימו וחתמו, ורבינו שמואל צ"ר מאיר (הרשב"ם), ורבינו יעקב אחיו (רבינו תם), ורבינו אליעזר צ"ר נתן פנת פנח (הראצ"ן), ורבינו אליעזר צ"ר שמשון, וכל הרבנים והחכמים לאנייא ונרפת, וצכל הארץ הסכימו וגורו צחרס צנידוי וצשמתא וצשם מיתה וצגזירת יהושע צן נון שלא יציא שום אדם חצירו [צרידיו] גויס או שלא יכופו ע"י גויס מאומה, הן גוי הדיוט הן מושל הן סרדיוט, כי אם מדעת שניהם (הרב והקהל) וצעדים כשרים וכו', ואם יעבור על זה גורנו צחרס וצנידוי שיפנה חצירו מידי גויס וישקט מעליו הגויס המסייעים שלא יצא לו היתק, ויפייסנו ויפננו כמו שיאמרו שצעה טובי העיר, ולא יאיים על ז' טובי העיר ע"י גויס עכ"ל.

ומבואר שלא די צמה שעליו לצאת לגמרי מערכאות ש"ג, גם צריך לפצותו כל מה שהזיקו ע"י מסירותו, וגם על זה עשו חרס, וכל זמן שלא יפייסנו וישלם לו כל מה שהפסידו ע"י המסירה הרי הוא צחרס וצשמתא מכל רבני עולם.

ובן פסק מרן הד"ח (ח"ו"מ ח"ב סי' א') שאלתם וכו' וכשראה התובע שעל פי ד"ת הקדושה לא יזכה הלך לערכאות וחצירו הוציא עליו הוצאות וכשראה שאינו זוכה בערכאות חזר לבית דין לפסוק לו כד"ת הקדושה וחצירו משיב לו שישלם לו הוצאות, צודאי הדין עמו שצריך לשלם מקודם היזיקו כדין הידוע ואחר כך יזקק להשיב על טענתו וכו', וח"ו לא יעלה זאת על דעת אדם וצפרט שהזיקו צצירור אינו נזקק להזדקק עמו עד שישלם לו הסרבן מקודם וזה צבור, עכ"ל. ומקורו טהור צמהרי"ק שורש קנ"ד הנ"ל שכתב פשיטא ופשיטא שהוא חייב לסלקו מכל הערכאות "ומכל ההיתק שגרם לו" ע"ש, וזה שהלך לערכאות הוא הסרבן לצייט לד"ת, ואין חצירו צריך להזדקק לו עד שישלם לו כל היזיקו.

שוב מנאחי לרבינו אציגדור הנרפתי חד מצעלי התוס' (פירושים ופסקים עה"ת) צפ' משפטים ח"ל, אסור לילך בערכאות של גויס, עד שימאן חצירו מלירד עמו לדון צדיני ישראל, והוא צנידוי וצשמתא מכל רבני עולם ר"ת ור"ש [ורש"י] ור"ס [ורבני צרפת] ורבינו מיואני הרשומים צאגרת המתפלגת צצין המטה, עד שיפייסנו צכל מה שהפסיד על פי ז' טובי העיר עכ"ל. וכנראה שאגרת הזאת הוא זה שהוצב צתקנות שצסוה"ס מהר"ם מרוטנבורג הנ"ל.

לי בשמו, ושקר ענה, ונהייתי הרצה, כי חס ליה לידידי הגאון שליט"א ליתן יד לפוסעים פסיעה גדולה ולעבור על ד"ת.

ועתה על החדשות אני בא, שכתב במכתבו עוד שם באות ו' דבר חדש צנידון סטיפיולעשא"ן בלע"ז לענין ערכאות ש"ג ח"ל, באופן שהתוצע עשה שלא כדת שלא היה לו טענה להחיר לו ההליכה בערכאות משום שאי אפשר לו להזיל צענין אחר, זה פשוט כדברי הדר"ג דמה שמדחין את הערכאות אינו מספיק לומר שכבר סילק את הערכאות וכו', רק בדרך כלל מחייבים את שני הצדדים לעשות מה שנקרא בלשונם סטיפיולעשא"ן, ששני הצדדים חותמים שמקבלים עליהם הפסק של הצ"ד בסקסון שצנייהם ועי"ז מאשרים הערכאות ההליכה לצ"ד והפסק של הצ"ד, וזוה נפקקה הטענות ותציעות בערכאות כששני הצדדים הולכים אל הצ"ד, ועי"ז חותמין הצדדים והשופט כדי שיהי' לו חוקף, וזה בודאי מספיק להוציא את הדיון מהערכאות, שאין כל הדיון מעמה רק בצ"ד.

הנה צנידון סטיפיולעשא"ן דברתי עם עו"ד מומחה והסביר לי שיש שני דרכים ללכת מהערכאות, האחד והוא הפשוט, שהמגיש תלונה או בקשה נגד חצירו צבית המשפט חס אח"כ שינה דעתו יכול ללכת לצבית המשפט ולהנהיר לפני השופט שהוא מוותר על התציעה ומצטל כל התציעות נגד חצירו וסוגר את כל התיק, והשופט או הפקיד חותם על זה, וזהו יציאה מצבית המשפט מכל וכל צלי שום סיבוכים ועכובים.

ויש עוד דרך אחרת, שיש ציד התוצע לא ללכת מצבית המשפט, וגם לא להרדים התציעה שהגיש, אלא שהתציעה נשארת כמו שהיא, אך שמצמצם את גבולי הערכאות והסמכות של השופט על התציעה שהגיש לו על פרטים ידועים, וזה נקרא סטיפיולעשא"ן, כלומר שהתוצע בערכאות רואה שהנתצע מוכן להסכים על פשרות או פרטים ידועים אשר הם חלק מהתציעה שלו, וחותם על זה צפני השופט ובאישורו ללכת לצ"ד לדון על הפרטים האלו, ובכתב סטיפיולעשא"ן כותב אני מצמצם הסמכות של השופט על שאר ענינים לגמרי, וצענין זה נקבל את פסק הצ"ד או ארציטרעישא"ן כפי הסטיפיולעשא"ן שהסכמנו צפני השופט ובחתימתו.

ולפ"ד מעכ"ר לאחר שחתמו על הסטיפיולעשא"ן כבר ילאו מצבית המשפט לכ"ע, ואדרבה הצבית משפט צענמו והשופט אומר להם ללכת דוקא לצ"ד או ארציטרעישא"ן לפי הסכמת שניהם, ושם יפקקו ע"פ ד"ת ואין עוד להשופט ג"כ רשות על התציעה הלזו לעשות שלא בצרף הצ"ד, וזה לכ"ע מהני שהרי עם החתימה כבר ילא מצבית המשפט ואז חייב הצד השני לילך אחרו לצ"ד.

מפורש שהצ"ד ימחו ציד ההולך לערכאות, ואת המחזיקים בו, ואילו כאן הצ"ד גופא הן הם עוזרים על שניהם, שמחזיקים יד ראובן שהלך ועדיין עומד בערכאות, וגם מחרימין את שמעון וכותבים עליו כתב סירוב על שאינו מודקק לד"ת. ואת יאמרו שאין יד צ"ד שלנו תקיפה להכניע ציד ההולך לערכאות, א"כ איך מלאו ידם תקיפה לרדוף ולהדיח ולצייש ולכתוב כתיב פלסתר בראש כל חצות על זה הנתצע בערכאות.

סוף דבר שזה גרע מטוביה חטא וחיגוד מיינגד, כי ראובן עומד בעכש"ג ואינו רוצה לשעבד עצמו לדין התורה ללכת מערכאות כדי שלא יפסיד את ההוצאות שכבר הוציא או ההטבות שכבר קיבל צבית המשפט, והרי הוא עומד בשמתא וארור וצחרם של רבותינו שהחרימו על זה כמזואר בש"ע ובאחרונים, ועוד יפנה פה נגד שמעון שהוא מסרב לדין, והצ"ד יתקשו עוד להצדיק את הרשע. ואת הם קוראין לו דארמענט, ניס ולא ניס, אני קורא עליו הא דמתן (צ"ק כ"ו ע"א) אדם מועד לעולם צין שוגג צין מויד צין ער צין ישן. [וע"ע צוה בחלק י"ד סי' ק"ד, ק"ע, וקפ"ג].

ובזה הנני ידירו דושכ"ג בלב ונפש,

מנשה הקמן

סימן קה

בדבר תיק בית המשפט שנקרא סטיפיולעשא"ן

ג' לסדר והארכת ימים התשנ"ז, ברוקלין ניו יארק יצו"א מחי החיים יכתב לחיים טובים ארוכים בספרן שצ"ג את מע"כ ידידי היקר מאד נעלה הרב הגאון המפורסם ותיק וחסידי כש"ת מוה"ר מנחם זב"ר זילבער שליט"א אב"ד פריימאן וראב"ד הדתאחדות הרבנים, מח"ס שו"ת מאזני צדק.

אחדשבת צידדות, בחזרי הציתה מארצינו הקדושה מלאחי תשובה שלימה ממעכ"ת על מכתבי שכתבתי למעכ"ת צענין הליכה לערכאות, ומחוסר הזמן לא אשיב על הפרטים שהעיר עלי דבריו שאין נוגעין לעצם הענין, אך נהייתי לדגינה צענין דארמענט ליכא חוץ צינינו כמו שכתב באופן שהתוצע עשה שלא כדת שלא היה לו טענה להחיר לו ההליכה בערכאות משום שאי אפשר לו להזיל צענין אחר, זה פשוט כדברי הדר"ג דמה שמדחין את הערכאות אינו מספיק לומר שכבר סילק את הערכאות וכו', וכן ראיתי למעכ"ת ר בתשובתו באות ו' דפשיטא ליה נמי דמה שמדחין את הערכאות אינו מספיק לומר שכבר סילק את הערכאות, ואין שמעון מחוייב להתדיין צב' מקומות כדברי המהר"ם מריזבורק והרמ"א דצתרי קטלא לא קטלינן ליה, וזה דלא כמו שאמר אלי הרב הנ"ל שמעכ"ר ס"ל שדארמענט נקרא יציאה מערכאות ש"ג, וזה היה עיקר המכתב שכתבתי אז שכן אמרו

ואנכי לא כן עמדי, ולפענ"ד אדרבה הסטיפיולעשא"ן צענמו הוא מעשה ערכאות של גוים והוא לו השופט (וכלשון הכתוב שם, הבית משפט הזה מזוה, או בלשונם דים קארט קא ארדערס), שהרי הם עושין זה ההסכם בכח המשפט ובחתימת השופט עמהם דוקא, וע"ז סומך התובע בהליכתו לז"ד, וממילא הד"ת נמי תחת פיקוחו, כלומר שההסכם הוא הסכם בערכאות של גוים שמקבלים עליהם פסק דין של ז"ד בתנאים שהתנו ביניהם ובאמצעות השופט, ונחתמו ע"י האדדים והשופט, ונעשה זה ההסכם חלק בלתי נפרד מבית המשפט.

ונמצא שהתובע אינו יוצא מידי הערכאות, אדרבה הנתבע ג"כ מסכים על העכש"ג וחותר על התביעה שהגיש התובע לעכש"ג, אלא שהסכים בתנאים ויוצאין מבית הערכאות על זד אלו התנאים שהתנו ביניהם והסכימו עליהם, ובתנאי זה דוקא, ומה שהארצברעישא"ן יפסקו יקבלו עליהם, ואם לא יקבלו הפסק אז השופט יכוף אותם. וראיה ברורה לכך, דאל"ה למה חותר על זה בערכאות ומה לו לשופט להתערב בענייניהם הפרטים.

ואציג כאן מעשה שהיה לאחרונה בראובן שחזר את שמעון בערכאות ש"ג על איזה עסק, ושמעון בא להעכש"ג לטעון נגדו ולהגן על עצמו, וכשראובן התחיל לדבר בדברי מסירה נגדו אל השופט וראה שמעון הצרה שעלול זה המסור למסרו ויכניסו אותו כתוא מכמר, אז קרא העו"ד שלו את העו"ד השני ואמר נעשה סטיפיולעשא"ן, היות כי אתה טוען שמגיע לך מה שמגיע ושאחיה חצי שותף נחתום שאחיה שותף שלי לחצי וחצי הנשאר נטעון בז"ד, וחתמו על סטיפיולעשא"ן שהוא חצי שותף ועוד, וכיון ששמעון עשה הכל מחמת אונס מסירה הלך ועשה מסירת מודעה בפני שני עדים שמה שהודה לו בערכאות וחתם על סטיפיולעשא"ן שהוא חצי שותף הי' באונס שראה שיצא למוסרו במסירות גדולות. לאחר שיצאו מהבית משפט באו לפני ז"ד וטען שמעון שמעולם לא היה ראובן חצי שותף, ומה שחתם על הסטיפיולעשא"ן כי מחיירא היה מהעכש"ג והשופט, והוציא שמעון כתב מסירת מודעה שמה שהודה לו היה אך ורק בשביל שיצא למוסרו לערכאות של עכו"ם, כששמע ראובן כן מיד רץ להשופט ומסרו שנית ששמעון עשה מסירת מודעה על מה שאמר וחתם על הסטיפיולעשא"ן, והיתה פקודת השופט להצ"ד שיפסקו ע"פ הסטיפיולעשא"ן בלבד ולא ישגיחו בהמסירת מודעה, וגם הדיין לא ידע כדת מה לעשות עם מסירת מודעה כזו, ואמר בפ"י שאינו יכול לפסוק נגד השופט כי השופט יש לו שבת מכה ועדיין הדבר בדיון.

נמצא שהסטיפיולעשא"ן הוא חלק מפקק השופט שיעשו הסטיפיולעשא"ן, וכל הזמן שנמצא התיק בבית המשפט מפחד הנ"ל לטעון ולהגיש טענותיו צדיני התורה, כי כל הזמן פתוח נגדו חיק צבית המשפט, וצד השני להעליל עליו ולמוסרו בכל מיני דרכים, ולכן באמת לאחר שפסקו הצ"ד חוזרין להשופט והוא מאשר את הפסק ואז נעשה פסק חוקי, הרי דעד עכשיו הי' תחת פיקוחו של השופט. ונמצא לא די שלא יצא צענמו מהערכאות, אלא עשה גם את הצ"ד להיות חלק מהערכאות ח"ו. ואולי הבאים לז"ד עם סטיפיולעשא"ן גם אינם צריכין לחתום על שטרי ברורין, שהסטיפיולעשא"ן הוא השטרי ברורין שלהם והם כבר חתמו על זה צבית השופט ובנוכחותו, ואם לא ישמע אזי השופט יכוף אותו לקבל עליו. ולכן אם הוציא התובע ממון שלא כדין וכיוצא בו ע"י הסטיפיולעשא"ן אפי' ע"י ז"ד של ישראל (כגון שהי' הצ"ד מוכרח ע"י הסטיפיולעשא"ן וכמ"ש בסמוך מהמעשה שהיה) שאם לאחר הזמן שהלך ממנו האונס או שיש לו ממון אחר תחת ידו, עושה דין לעצמו ומחזיק הממון שלו, ויכול לבטל כל מה שעשו בז"ד זה בהסכמת השופט, ודינו כמי שעמד צבית המשפט ופסק השופט להתובע ממון שאין מגיע לו וכפאוהו לשלם.

סימן קו

הוציא הנתבע הוצאות לעו"ד בערכאות אי חייב לשלם לו

עוד להג"ל

ויבא שנסתפק מעכ"ת בלשון הרמ"א (סי' כ"ו ס"א) מי שהלך לערכאות של גוים וגרם הפסד לבצל דינו, שכתב הדברי חיים (ח"מ ח"ב סי' א') שאין צריך להתדיין עמו כלל עד שישלם לו קודם ההוצאות שגרם לו, ומספקא ליה אם הוציא הוצאות ולקח לו עו"ד להציגו צבית המשפט אי חייב לשלם לו, או שיכול לומר לו היה לך לעמוד בעצמך להמשפט כיון דע"פ החוק אינו חייב ליקח עו"ד, והציא מכנה"ג (מהדו"ב סי' כ"ו בהגז"י) שהציא תשו' הרשב"א ח"ב סי' רמ"ד מי שחזר את חזירו בערכש"ג וכדי שלא ידון עמו הוציא מרצונו הוצאות ושחדים ופזר נתן, זה היה שוטה שפזר ונתן לזה ולזה ורצה לזוק בנכסיו, ומעכ"ת מספקא ליה אם רק כשעשה שטות ופזר נתן יותר מהרגיל אין לחייב התובע, או כל שעשה מרצונו בלא הכרח ג"כ אין חייב התובע לשלם לו ההוצאות.

ולפענ"ד פשוט דהתובע את חזירו צבית המשפט בזה"ו ובפרט במדינה זו צריך ליקח עו"ד להציגו צבית

שילם הוא עומד ברשעו, ולעולם הוא נשאר בכלל מסור ופסול לעדות ולכל דבר ואם הי' עד בקידושין הו"ל בכלל נמצא אחד מהם פסול ואין מקבלין ממנו קרבנו עד שישלם ויפצה את הניזק כדין, והנה הוא ראייה ברורה לדברינו, וזה לפענ"ד ברור מאד.

וּנְרָאָה דכל שנפסק פעם אינו חוזר לכשרותו עד שיעשה תשובה כפי הראוי לאותו חטא, ובדין שישלם ההיזק שהיזק לחזירו ויצקש ממנו מחילה על הצער, ועיין שו"ע חו"מ סי' ל"ד סכ"ט כל מי שנתחייב מלקות כיון שלקה צ"ד חוזר לכשרותו אבל שאר פסולי עדות שהם פסולי משום ממון שחמסו או שגזלו אע"פ ששלמו זריכים תשובה והרי הם פסולים עד שידע שחזרו בהם מדרכם הרעה, מאימתי חזרת מלוה זריצתו משיקרעו שטרותיהם מעמסם ויחזרו בהם חזרה גמורה וכו', וצריך להחזיר כל מה שלקה זריצתו לבעליהם ואם אינו יודע ממי לקח צריך לעשות בו זריצתו, ועיין שם עוד לענין שאר פסולי עדות, וכיון דמוסר הו"ל פסול לעדות אינו חוזר לכשרותו עד שישלם מה שהפסיד ויצקש מחילה מהנמסר. וראה שו"ת משאת בנימין סי' נ"א בשתי עדים שהיו עדים לחתום גיטין לרב העיר ולאחר עשרים שנה נמצאו שלפני עשרים שנה אחד מן העדים לזה מעות ולא החזיר וראה המ"צ ז"ל לפסול כל הגיטין שנתנו על ידו למפרע.

ובזה הנני ידידו בברכת כוח"ט דושכת"ה בלב ונפש, **מגשה הקמן**

סימן קז

תושב שאינו ציית לתקנת בני העיר אי מותר לדיינו בערכאות

ב' לימי הגבלה מ"ח למ"טמונים התשנ"ז ברוקלין נ"י יצו"א מע"כ חתן גיסי מוהר"ר שמואל גרום הי"ו, פרקליט רבני, קרני שומרון.

אחד־שה"מ זידידות, בדבר שאלתך היות כי ציטו שיש שם מועצה מקומית וראש המועצה נבחר ע"י תושבי המקום, וכאשר אחד מתושבי המקום עובר על חק מחוקי המועצה, תוצעת המועצה את אותו התושב בערכאות של המדינה. ושמעת מאדם מכובד, כי כאשר בחרו התושבים את ראש המועצה קבלו עליהם גם את כל החוקים שיגזור ויחוקק מדין מסייעין בני העיר על קיפתו, ולכן דינה דמלכותא נוהג וא"א לטעון כי יש ללכת אף ורק לצי"ד רבני. כמוכן שקבלה זו שאמר המכובד הנ"ל לא היתה מפורשת. ושאלתך מה הדין אם היתה מפורשת. עוד שאלת אם אמנם נכון הדבר כדעת האדם המכובד הנ"ל אפי' כשהערכאות דנות ופוסקות בניגוד להלכה, או שאסור ללכת אלם בשום פנים ואופן.

המשפט, והסדר כך הוא, עד כדי כך שהחוק הוא שצית המשפט זריכין להודיע להבעל דין שיש לו זכות חוקי להשיב שאינו מדבר עד שאדבר עם עו"ד, גם הם חייבים להעמיד לו עו"ד אם אין לו, ואם לא הודיעו לו כן מקודם ושאלו אותו והוא השיב מה שהשיב ואח"כ נתברר לו שהיה לו הזכות הזה אפילו לאחר הפס"ד של הערכאות מצטלין המשפט. ומבואר ההכרח והסדר להיות לו עו"ד, ופשוט ציותר שהוא בכלל הוצאות שגרם לו. וכמו שלא יוכל לומר לו שלא ישלם לו הוצאות ששילם עבור נסיעה ויאמר לו היה לך לצא ברגל.

גם לא יוכל לטעון שהיה לך ליקח עו"ד בחנם מה שנותנים הצית משפט, כי יכול להשיב דאסיא במגן מגן שוא, ואדרבה יכול לומר לו הלא אתה הבאת עו"ד טוב וגדול נגדי והייתי מוכרח להציא זה לעומת זה. ואולי אם היה הנתבע עו"ד בעצמו יש להסתפק בזה, אבל היכא דלקח עו"ד חייב להחזיר ההוצאות, וזה לפענ"ד פשוט.

גם הפסד מחוייב לשלם אפילו לאחר זמן רב

וּרְאִי־תִי לרבינו הח"מ עה"ת (שטערן) פ' קרח עה"פ אל תפן אל מנחתם לא חמור אחד מהם נשאתי ולא הרעותי את אחד מהם, וז"ל, י"ל כי מנחת וקרצן מומר וה"ה מסור פסול, והם מסרו את מרע"ה והלשינוהו אל פרעה כידוע כדכתיב אכן נודע הדבר, ואם ישיבו מרעתם זריכין לשלם מה שהפסידו את הנמסר, ועכ"פ היו זריכין לשלם מרע"ה הוצאת החמור שהוצרך לישא בניו ואשתו על החמור, ואילו לא הוצרך לזכרו מחילה ע"י מסירותם לא הוצרך עתה לחמור, והם לא פייסו על ככה ולא שלמו החמור, א"כ עדיין במסירותם וכפירתם ואין לקבל מנחתם כקרצן מומר. ואין לומר שצדין מסרוהו על שקראו רשע למה תכה רעך, והקורא לחזירו רשע יורד עמו לחייו (צ"מ ע"א), לכן אמר ולא הרעותי את אחד מהם שלא קראתי רשע אלא אמרתי סתם למה תכה רעך אלא שהכתוב קראו רשע, אבל משה לא אמר רשע אלא סתם למה תכה רעך, ולא היה לו למסור אל פרעה ע"כ. (וי"ל עוד דמשה לא אמר רשע על שום אחד מהם, אלא אמר רשע למה תכה רעך אבל לא הזכיר שמו של אף אחד, וז"ש ולא הרעותי את אח"ד מהם).

וְהַגֵּם דהם דברי דרוש מ"מ למדנו להלכה דפשיטא ליה למרן שדתן ואצירם הגם שמסרו את משה רבינו כשהיה צן י"ג שנה, ועכשיו הוא צן שמונים שנה וא"כ היה קרוז לשצעים שנה צין המסירה להוצאה שנגרם לו ע"י המסירה שצרח למדין ושכר חמור לחזור מנרימה, עכ"ז היה המוסר חייב להחזיר לו הוצאות שהפסידו, הגם שהיה הוצאה כדדית מ"מ כיון שעל ידו צאה עליו חייב לשלם, וכל שלא

הנ"ל וצ"מ א"ס ק"ק"ג ס"א שאפשר לצני העיר לכוף הדין אפילו ע"י גויס, הכוונה שאחר שדנו צדיני ישראל יוכלו לכוף עליו הדין שפסקו, ע"י גויס, ולא שכופין עליו דיני גויס ו"פ.

ועיין רמ"א חו"מ ס' שס"ט (סי"א) ו"ל הנושא אשה במקום שדין צדיני עובדי כוכבים ומתה אשתו לא יוכל אצי אשתו או שאר יורשיה לומר כל הנושא אשה על דעת המנהג הוא נושא ונדון הדבר צדיני עובדי כוכבים דאם מתה יורשה בעלה או כדומה לזה וליכא צוה משום דינא דמלכותא, דלא אמרינן דינא דמלכותא אלא בדבר שיש בו הנאה למלך או שהוא לתקנת בני המדינה, אבל לא שידונו צדיני עובדי כוכבים, דאם כן בטלו כל דיני ישראל. ועיין שו"ת הרדב"ז ס' אלף ק"ז.

העולה לדינא שכל כפיה שאפשר לכוף ע"י ישראל בעצמן יכולין לכוף, כלומר אנשי המועצה עם היור"ר אם יש צידם, ואם אין רוצין לקבל ילכו לצ"ד של ישראל הרבני שידונו צדיניהם, ואם לא ירצה הנתבע לקבל עליו דין התורה אז יבקש המוצע רשות מהצ"ד לדיינו לערכאות..

ובזה הנני לצרכך שמוכה לקבל התורה מאהבה, ושלוס וצרכה לכל אנשי קרני שומרון ויתרומם קרנם למעלה עדי יצא ינון ולו יקהת עמים.

בלב ונפש,
מנשה הקמן

סימן קח

הליבה לערכאות במדינותינו

ד' לימי התשובה התשמ"ח ברוקלין נ"י יצו"א
מע"כ ידידי הב' החשוב בנש"ק אלימלך שפירא הי"ו.

קבלתי מכתבו צענין ערכאות, ומה שהציא מס' כלי חמדה עה"ת פ' משפטים סוף ס' א' שכתב דדין זה של איסור הליכה לערכאות לא קאי על השופטים צומננו ושייך צוה דינא דמלכותא, ורק צמדינות הרחוקות כגון כינא ויאפאן עובדי ע"ז ממש, ומע"כ תמה על זה.

באמת כי הם לא כתבו כן רק מפני חשש הגויס, וכמו שנהגו מאז ומלפנים לכמוצ צהקדמת הספר כל מקום שזכר שם גוי על העו"כ הקודמין נאמר ולא על אותם שאנחנו חסים בצלם, שזה היה בצביל הצעמורא, אבל לעינן דינא אין לנו לדון צפניהם ולא לקבל דבר מהם מה שהוא נגד דין תוה"ק ופשוט.

ובן מנינו בערוך השלחן חו"מ ס' שפ"ח ס"ז שכתב הערה ידוע לכל קורא הדורות שצומן הקדמון צמדינות

תשובה, דבר זה שגגה הוא צפי אותו המכוזב כי צחירת הנציגים של המועצה או היור"ר של המועצה הוא כדין ז' טובי העיר וכיו"צ שמוסרים צידו הנהלת המקום יחד עם אנשי המועצה, וכל מיני סעיפים אשר יוסיפו, לטובת אנשי המקום, ועליהם לשמור שאנשי המקום יקיימו את כולם. אבל פשוט שמעולם לא נתנו לו דין של דיין ושופט או כיוצא בזה, אלא הרי הוא נבחר כגבאי המקום לשמור על המקום ושאנשי המקום ינהגו כפי חוקים שישנם כבר באותו המקום או שצריכים לשנות שיחוקקו אנשי המועצה מכאן ולהבא לאנשי המקום ולטובתם, ומ"מ הכל ע"פ התורה.

והנה דין דמסיעין בני העיר על קיצתם הוא דין מפורש ואליס כח הציבור, ע"י טוש"ע חו"מ ס' רל"א סעיפים כ"ז-כ"ח רשאים בני העיר לקוף להם שער לכל דבר שירצו ולהתנות ציניהם שכל מי שיעבור קונסים אותו כך וכך, רשאים בעלי האומנות להתנות ציניהם וכו', צד"א צמדינה שאין צוה חכם ממונה על הציבור אבל אם ישנו אין התנאי שלהם של כל בני העיר מועיל כלום ואין יכולין לענוש ולהפסיד למי שלא קיים התנאי אלא"כ עשו מדעת החכם ע"ש, ועיין ש"ך שם שהאריך שדברי רמ"א עיקר, ועיין צאה"ט ופת"ש שם. וע"י חו"מ ס' צ'.

ופשוט דדין הציבור הוא דין השותפין לעולם, ומ"מ זט"ה שנבחרו ע"י הקהל על זמן כשנה או שנתיים הגם שיכולים למנות גבאים ושאר ממונים, אבל יותר מזמן שנבחרו לא יכולין למנות, עיין שו"ת מהר"ם שי"ק חו"מ ס' י"ח וסי' י"ט לפמ"ש המג"א צסי' קנ"ג ס"ק ל"ז צסם המשאת צנימין (ס' ל"ג) דהאידנא יש יותר כח לזט"ה, ומ"מ הוא רק על הזמן שנמתנו. ועיין חו"מ ס' קס"ג צאיזה דברים יכולים הרוב לכוף המיעוט צתקנתם והסקמתם ע"ש.

ובידי פשוט דדין זט"ה וכל דינים ותקנות וחיצים שיש צידם לכוף היינו ע"פ התורה דוקא, ולכן אם יוכלו להציאם ולכופן ע"י צ"ד ישראל כופין אותן ע"פ צ"ד, כיון דכל כחם הוא מדין שותפות ושותפין של ישראל שהתנו ציניהם ולא מקיימים גם כן צריכים לצב לפני צ"ד ויכופו אותם כדת, ואם הלכו לערכאות קודם הליכתן לצ"ד אפי' צדין שהם דינים צדיני ישראל ואפילו נתרצו שני בעלי דינים לדון צפני הערכאות, וכן כל הבא לדון צפניהם הרי זה רשע וכאילו חרף וגדף והרים יד צתורת מרע"ה עיין חו"מ ס' כ"ו, ורק אם לא רצו לשמוע לצ"ד של ישראל נוטל רשות מצ"ד ומניל צדיני עו"כ ע"ש וצגמ' גיטין פ"ח ע"ש, ופשוט שאין לחלק צוה צין יו"ר וצברי המועצה או שאר אינשי לענין ערכאות של עכו"ם. ותו דזט"ה אין כחם יפה מצ"ד גופא והצ"ד גופא חייצין לפסוק כדין תורה. ומה שאמרו צחו"מ ס' צ' צ

יוסף לא מקרי נוטל שטר ורק שפטור ממנו דקה, ואולי כיון דאסור נטילת שטר ממנו א"כ בודאי נטילת שטר כזה לא מיקרי נטילת שטר, דא"כ לא יעשה שום מנוה עכ"ל.

ולפענ"ד אסקופה הנדרסת נראה לפמ"ש הגרע"א הובא בשו"ת חת"ס או"ח סי' קכ"ח איך מותר ליקח שטר מקצורת מחים דאסורים בהנאה, הא היה כשטר פועל לעשות עמו זיין נסך ע"ש, האמנם בסקרי משנה הלכות ח"ד סי' קפ"א הבאתי משו"ת תשצ"ז ח"ג סי' י"ג שדן בקהל שתקנו חבורה לקצור מחים ואחד מהקהל נתעורר ואמר עצירה הוא זאת ואיסור גמור ציד החכמים אחר שיקחו שטר אלא יתעסקו בחנם, וכתב התשצ"ז דמנוה קצורה אינו אלא להכניסו לקצרו, והחפירה והצאת המת אינו אלא הכשר מנוה, שהרי האדם בחייו יכול להציב לו קבר ע"ש, והכי נמי אומר אני דהמנוה הוא הגדת העדות ולא ההליכה להעיד ואז בשעת הגדת העדות ודאי לא שכיח פרוטה דרב יוסף דלא שכיח עני צב"ד, ודוקא בשעה שמעיד, ואפילו כשישב לפני צ"ד ומחכה על הגדת העדות אז נמי לא נפטר מפרוטה דרב יוסף, ועכ"פ המנוה לפענ"ד הוא הגדת העדות וזה לא שייך פרוטה דרב יוסף. וע"ע צנמוק"י צ"מ (ט"ו). שהביא מחלוקת הראשונים אי ההליכה למנוה נחשבת לחלק מהמנוה או רק להכשר מנוה.

ובמה שכתב מרן ז"ל דאולי צכה"ג שאינו נוטל דבר רק שמרויח פרוטה דרב יוסף לא מקרי נוטל שטר ורק שפטור ממנו דקה, לאחר נשיקות עפרות זהב לו לפענ"ד צ"ע שהרי בגמ' צ"ק נ"ו ע"ב אמרו דלרב יוסף מקרי שומר שטר דבשציל פרוטה זו הוא כשומר שטר, ועיין תוס' שם ד"ה צההיא הנאה צ"ד ואין לומר דהתם מודה רב נחמן דחייב באונסין משום היתר תשמיש משום דצלאו הכי היה שומר שטר שהיה שומר אצידה דאין זה סברא דמשום שני סברות דפטור מלמיתב ריפטא לעניא ועוד דמותר להשתמש לא יעשה בשציל כך שואל אלא ש"ש צעלמא וכו' ע"ש, נראה דמשו"ה האי פרוטה והיתר תשמיש כהדדי וקורא לה שמי שכירות ודו"ק.

סימן קי

נמצא אחד מהן פסול מדרבנן אי עדות בולם במילא

בשו"ת נוב"מ אה"ע סי' ע"ו הביא בשם תשו' צ"י סי' יו"ד שפסק שם גאון אחד והצ"י הסכים עמו דהא דקיי"ל נמלא א' קרוב או פסול עדות כולם בטלה הוא דוקא בפסול מן התורה אבל בפסול מדרבנן לא אליס פסולו לפסול הכשר שעמו, גם צכנה"ג חו"מ ס' ל"ו הגה"ט אות ד' כתב

הרחוקות לא הי' לאיש צטחון בגופו וממונו מפני השודדים והאנסים אף שנשאו עליהם שם משרה, כידוע גם כהיום בקצת מדינות אפריקה השוד והחמס שפקידי הממשלה עושים, ועל טוב זיכרו מלכי אירופא וציחוד אדונינו הקיר"ה מרוסיא ואצותיו הקיסרים ומלכי צריטניה שפרשו כנפי ממשלתם בארצות הרחוקות למען יהי' לכל איש צטחון על גופו וממונו באופן שהעשירים לא יטרכו להסתיר ענמם שלא ישללו ממונם ויהרגו אותם וע"ז סוצז והולך כל דיני מסור ומלשין שבש"ס ופוסקים כאשר נבארם בס"ד כי המוסר ומלשין את חצירו לפני שודדים כאלה הלא רודפו בגופו וממונו ולכן ניתן להצילו בנפשו עכ"ל.

ובוודאי היתה כוונתו סתם לשבח את המלכות, ולשונו יוכיח כך, אבל ח"ו לחשוב לרגע שעלתה על דעתו הק' לצטל דין מוסר צמדינות צריטאניא או רוסיא ח"ו, ומעשה דרב כהנא יוכיח שכבר צימין חז"ל כבר היו מלכיות שקפדו אשפיכות דמים כדאי' בגמ' צ"ק קי"ז ע"א ומ"מ הרג רב כהנא את המסור. ופשוט לכל מצין דדין מוסר ודין דערכאות של עכו"ם הם נאמרים אפי' צמקום שיש שם מלכיות של חסד ואסור למסור אליהם ולדון לפניהם. וצעה"ר עיינו רואות וכלות מעשים בכל יום כי המוסר את חצירו בערכאות אף צמלכותינו מלכות של חסד שגורם לו נרות ויגונות מר ממות ה' ירחם, ודין רודף יש לו שיווד עמו לחייו ממש, ולחיי ציתו התלויים עליו, ולמזהיר ולנוהר שלומים תן כמי נהר.

ידידו דו"ש ומברכו בברכת כוח"ט, בלב ונפש, מנשה הקמן

סימן קמ

ההולך להעיד אי נשבר פרוטה דרב יוסף ואי מיקרי נוגע בעדות בשביל זה

בשו"ת דברי חיים צלקוטים והשמטות סוף סי' ל"א ד"ה צכנה"ג ח"ו"ל מנוה להעיד וכו' הקשה, לרוב פוסקים דס"ל דנוגע פסול משום דאם יש לו הנאה בעדות הוא צעל דבר, ואם העדאת עדות הוא מנוה א"כ שייך פרוטה דרב יוסף צעת הליכתו וא"כ הו"ל הנאה בהעדאתו והוא כלוקח שטר להעיד, וכמה פוסקים ס"ל דלוקח שטר להעיד פסול מדאורייתא. ואם תשאלני אפילו נימא שהו נוטל שטר ופסול לעדות דהו צעל דבר זהו צאמת אם יזדמן לו עני צאמתה שעה יהיה צעל דבר ופסול לעדות, ורק משכחת עדות אם לא יזדמן לו עני צאמתה שעה, אבל כ"ז רחוק שיפסול עדות אם יזדמן לו עני צאמתה שעה ולא יהיה מזכר בשום פוסק. ואולי צכה"ג שאינו נוטל דבר רק שמרויח פרוטה דרב

שיצואו דוקא ביחד ויגידו לפני צ"ד ביחד וצתוך כדי דיבור דאז יש להם דין עדים להכחיש את הראשונים דהו"ל תרי ותרי וגו"כ הוא, או דאפילו צאו השנים האחרונים זה אחר זה והעידו זה שלא בפני זה על דבר שהעידו עליו עדים הראשונים נמי מקבלין עדותם, דסוף סוף יש לפנינו שני עדים המכחישים את העדים הראשונים.

ולפום ריהטא עלה דעתיה לתלותו במחלוקת הראשונים ו"ל, שהרי קיי"ל אין מקבלין עדות אלא בפני צע"ד, דבגמ' (צ"ק דף קי"ב ע"א) אמרינן בר חמיה דרבי ירמיה טריק גלי באפי' דר"י, אחא לקמיה דרבי אבין אמר שלו הוא תובע, א"ל והא מייחנא סהדי דאחוקי ביה בחיי דאבוא, א"ל וכי מקבלין עדים שלא בפני צע"ד. ואם קבלו עדים שלא בפני צע"ד נחלקו הראשונים בדבר, דעת הריב"א והרא"ש (עיין רא"ש כתובות כ' ע"א) וטור חו"מ סי' כ"ח היא דאין דנין על פיו ולא כולם הוא, ודעת הראב"ה (הוצא במרדכי כתובות דף כ') היא דצדיעבד הוה עדות, וראייתו מדאמרינן בהזמנה שלא בפני העדים נהי דהזמנה לא הוה הכחשה מיהא הוי, א"כ ה"נ דצדיעבד אס קבלו שלא בפני צע"ד עדותן עדות, והריב"א כתב דלא הוי עדות, שהרי לענין הזמנה אפי' צדיעבד לא מהני שלא בפניהם משום דהזמנה חוצת העדים ואין חצין לאדם אלא בפניו, והכחשה שאני שאינו חוצת העדים אלא חוצת בעל דין והרי הוא שם, והראב"ן כתב מדמכשרינן קבלת אונס שלא בפני צע"ד ש"מ דבלא אונס כשר צדיעבד עכ"פ, דאי פסול ע"י אונס נמי מיפסל, והצ"ח חו"מ שם הביא השיטות וכתב חו"ל ולענין הלכה מאחר שהירושלמי סובר שאם קבלו שלא בפני צע"ד אין דנין על פיו אין להרהר בדבר דבסתם לא משוינן פלוגתא בין הירושלמי לתלמודא דידן וכ"ש במקום דכל הני רבנותא סברי הכי עכ"ל.

ומעתה י"ל דבהא תליא, דלעטם הריב"א דהוא משום דאין חצין לאדם אלא בפניו והכחשה שאני שאינו חוצת העדים אלא חוצת בעל הדין והרי הוא שם, נמלא ודאי דצעינן שיעידו צבת אחת שהרי יש להם דין עדים כראשונים, אלא דהם מחייבים הצע"ד ולא העדים והרי הצע"ד שם הוא, אבל לעטם הראב"ן מדמכשרינן קבלת עדות שלא בפני צע"ד ש"מ דהוא דין קיל בעדות, א"כ י"ל דה"ה לענין זה אחר זה דלא גרע משלא בפניו דמקבלין עדותן וה"נ צוה אחר זה.

וקצת ראייה נראה מלשון התו"י בשלהי יצמות ד"ה ר"ע ור"ט וכו' דהקשו וא"ת לדידהו אמאי לא בעי חקירה דאיזה יום ואיזה שנה, ומירן הקדוש דדרישה וחקירה דאיזה יום אינו שצביל לעמוד על צירור העדות שהרי מהני העדות שאומרים שראו מעשה, ולא אינטריין דדרישה וחקירה אלא כדי שיצואו העדים לידי הזמנה, ודוקא צדיני נפשות הוא

כן צשם תשו' צ"י סי' כ"ד, והתומים חו"מ סי' ל"ו סוק"ק י"א הזכיר דברי הכנה"ג וכתב עליו חו"ל ואני חפשתי ולא מנאמי בתשובה לצ"י דבר כזה ולא מה דכוותיה רק מה שמפלפל שם אי' הי' פוסל דרצנן וכו' ע"ש, ובפ"ת חו"מ סי' ל"ו סק"א כתב וצ"ע בתשו' צ"י כי רחוק מאד ששני גדולי עולם הכנה"ג והנוצ"י ז"ל יעתיקו צמנו דבר שאינו ע"ש.

ואני הקטן טרחתיה ומנאמי לרבינו הצ"י בתשו' דיני קידושין סי' י' (דפוס מנטובה דף י"א ע"א) דד"ה ולדעת הרמז"ס חו"ל, ולדעת הרמז"ס ז"ל נמי דסבר דקרוב מנ"ד האם כשר מן התורה ופסול מדברי סופרים נראה לע"ד לומר שאפי' לא הי' מכחישים כיון שאין פסולו אלא מדברי סופרים לא אלים כולי האי לצטל עדות שני הכשרים לגמרי שראו עמו וכו', וזו הוא תשובת הגאון ר' אברהם בן נחמייש חדש טבת שנת פרחתה הגפן, ושם תשובה שנייה דף י"ב ע"א למרן הצ"י ז"ל דד"ה ושבו מנאמי צא"ד חו"ל ולהרמז"ס דקרוב נד האם לא מפסיל אלא מדברי סופרים נ"ל דאפילו לא הי' מכחישים כיון דחד לחודיה הוא הקריב מדבריהם והשנים כשרים לא אלים כולי האי הפסול מדבריהם לפסול צ' עדים כשרים שראו עמו וכו' ע"ש, הרי שנתאמת עדות מרן הנוצ"י והכנה"ג ז"ל.

סימן קיא

עירי הכחשה אי צריבין להעיד ביחד או מהני בזה אחר זה

ד' לסדר בשמים ראש התש"ס, פה ברוקלין נ"י יצו"א מע"כ האי גברא רבה ויקירא בר אוריין ובר אבהן צמ"ס מרא דחיטא הרב הגאון המפורסם כש"ת מוה"ר יוסף יצחק מאיר טייבטל שליט"א, ראש כולל מצויינים בפאריז יצו"א ומח"ס פלגי מים ב"ח.

קבלתי החידושים אשר שלח לנו לדוגמא, והיות כי מחצב את דברינו ובקשני להעיר אבא בהערה אחת. מה שהביא קושית הגר"ח הלוי ז"ל צה"ל עדות פ"ה ה"ו אגמ' כתובות י"ט ע"ב צעדי השטר שהכשירו וצאו עדים שהעידו שפסולים היו, ופריך שם והא תרי ותרי נינהו, ותמה הגר"ח ז"ל דכיון שלפסול כל העדות אפשר רק כשהעידו העדים ביחד תוך כדי דיבור, אבל כשעדים חותמין בשטר אין צריכים לחתום ביחד אלא כל עד יכול לחתום בפ"ע, וא"כ העדים האחרונים שצאו להכחיש עדי השטר יכולים לומר שהם צאו לפסול או להכחיש כל עד בפני עצמו, והו"ל שנים נגד אחד שהאחרונים שהם שנים מעידים על הראשונים שהיו נפרדים. וראיתי למעכ"ת שיצא ליישב קושית הגר"ח, ועלה ונסתפק צעדי הכחשה כסוגיא דתרי ותרי אי צעינן עדים המכחישים

האיך יהא הכחשה תחלת הזמה הלא הזמה לכ"ע צעינן יחד, ולכן נראה פשוט דדין תרי ותרי נינהו היינו שבאו שנים אחרים והעידו היפוך משנים הראשונים.

ובקושית הגר"ח הלוי ז"ל לולי דמסתפינא היה נלפענ"ד דעדי השטר הגם שיכולים לחתום צפ"ע מ"מ לענין העדות להעיד על תוכן השטר נריכין להיות יחדיו שיהא ע"פ שנים עדים יקום דבר וחתימאם על השטר הוא רק לראיה, ואמר ר"ל עדים החתומין על השטר כמי שנחקרה עדותן צ"ד, נמצא דבעצם הגדת העדות נריכים להעיד ביחד, ולכן שפיר אין האחרונים יכולין לומר דלהכחיש אחד אחד שבאו, ודו"ק כי קלרתי.

והנני בברכה שיזכה להרבות תורה ויפוצו מעינותיו חוצה עדי יבא ינון ולו יקחת עמים, כעתירת וברכת ידידו דשכ"ת בלב ונפש.

מנשה הקמן

סימן קיב

עדים זוממין אי לוקין משום לא תענה

בין כסא לעשור התשס"א ברוקלין נ"י יצו"א מע"כ נכדי היקר כנפשי הב' המשכיל בנש"ק דוד שלמה בידרמאן הי"ו, בישיבת טשעבין ירושלים עיה"ק.

אחדושה"מ, דדבר שאלתך בתוס' ריש מס' מכות ד"ה מעידין שהקשו איך מקבלין עדות בן גרושה וכן חלוהה הא הוה ליה עדות שאי אתה יכול להזימה, ותירצו ב' תירוטים, א' דהואיל ולוקין אותן חשיב שפיר כעדות שאתה יכול להזימה, ב' דכל היכא דבשום נד שבטולס א"א לקיים כאשר זמס לא צעי כלל דין שאתה יכול להזימה, והבאת ציבור לדברי התוס' דתרי קראי כמידי והנדיקו את הנדיק ולא תענה והני שני תירוטים תלוי מאיזה שם לוקין עדים זוממין, אי משום והנדיקו או משום לא תענה, ותירוצ קמא ס"ל דלוקין מקרא דוהנדיקו וקרא דוהנדיקו קאי על הזמה ושפיר י"ל דמלקות במקום הזמה ושפיר צעינן עדות שאתה יכול להזימה, ותירוצ בתרא ס"ל דלוקין מקרא דלא תענה עד שקר נמצא דנלקה בשביל השקר שהעיד ולא במקום הזמה ולכן תירצו דאינו נריך עדות שאתה יכול להזימה.

ונתקשת שהרי בסמוך בגמ' דף ב' אמר עולא רמו לעדים זוממין שלוקין מה"ת מנין דכתיב והנדיקו את הנדיק וגו' ופריך ומיפוק ליה מלא תענה ומשני משום דהוי לאו שאין מעשה וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו, וא"כ להמפרשים דבשביל לאו דלא תענה לוקין והרי לפנינו דעל לאו דלא תענה אין לוקין.

דצעינן ליה כדי להזיל את הגדון, אבל בעדות אשה כי נמי צעינן דרישה וחקירה כמו צדיני נפשות היינו מגוף העדות לצא לידי אמת כמו כליו שחורים וה"ה בלשון שהעיד זו כמו הכא אבל איזה יום לא נריך וכו' עכ"ל ע"ש.

והנראה מדברי הקדוש בתוס' הנ"ל, שמידש דדין הזמה ודין הגדת עדות הם שני דינים ושני דברים, ועל הגדת העדות כל ישראל כשר להעיד וכיון שהעיד מהימן הוא ומנהי העדות שראה המעשה, אלא שהתורה חייבה דרישה וחקירה כדי שיוכל לצא לידי הזמה, ולכן צדיני נפשות עדות שאינו יכול להזימה לא הוי עדות והוא מגזירת הכתוב ולא מדין הגדת עדות. וזוה נלפענ"ד ליישב מה שאמרו דעדי הזמה חידוש הוא, ולכאורה מאי חידושיה ומאי גריעותיהו דעדים שנים שבאים להזים מעדים הראשונים עד שנאמר עליהם שהם חידוש, ובגמ' פריך מאי חידושיה, ולפמ"ש היינו חידושייהו דמה"ת מאחר שבאו עדים והעידו שראו המעשה הרי כבר אנו מאמינים ומעידים שכן הוא וכן היה, ושזו כשבאים שנים אחרים ואומרים שלא כן היה המעשה א"כ הם ודאי משקרין, שהרי אנו סהדי כבר על המעשה שהיה כעדות הראשונה ולכן אמר חידוש הוא.

ול"פ"י לדין י"ל דכיון שעדים הראשונים נאמנים בעדותן, לפיכך נריכים שהעדים המכחישים יעידו דוקא ביחד, דלענין נאמנות לא סגי ביחידות כלל כיון שהם באים להכחיש את הראשונים שהעידו עדות אמת, אבל אי נימא דטעם האמנות העדים הראשונים אינו אלא מטעם גוה"כ דע"פ שנים עדים יקום דבר ממילא ליכא כאן הכחשה על האמת שהעידו מפני שאפשר שהראשונים היו מעידים שקר, ולכן שפיר כל שבאו עדי הכחשה שאמרו על הראשונים ששקר העידו אפי' בזה אחר זה נאמין להם, כיון דלא צעינן להיות ראויים להזמה דהכחשה הו"ל עדות שאי אתה יכול להזימה, וי"ל.

ברם לעיקר החקירה לפענ"ד נראה מגמ' כתובות (דף י"ט ע"ב) ת"ר שנים חתומין על השטר ומתו וצאו שנים מן השוק ואמרו ידענו שכתב ידם הוא אבל אנוסים היו קטנים היו פסולי עדות היו הרי אלו נאמנים, ואם יש עדים שכתב ידם הוא זה או שהיה כתב ידם יוצא ממקום אחר משטר שקרא עליו ערער והוחזק צ"ד אין אלו נאמנים ומגזינן ביה כבשטרא מעליא, ופריך ואמאי תרי ותרי נינהו, ומשני אמר רב ששת זאת אומרת הכחשה תחלת הזמה היא וכשם שאין מוזימין את העדים אלא צפניהם כך אין מכחישין את העדים אלא צפניהם וכו' ע"ש, ועיין שמ"ק צ"מ ק"ב צ"ב ר' סעדיה גאון דכל זאת אומרת הלכה הוא, ופשוט דכיון דאמר זאת אומרת הכחשה תחלת הזמה מיירי שהעידו ביחד דאל"כ

ועתה אבא בדבר הערתו על שיטת הרמב"ם (פ"ד מהל' ע"ז ה"ו) שפסק בעיר הנדחת אפילו הקטנים חייבים מיטה, ותמה המנחת חינוך מנזה תס"ד דל"כ הו"ל העדים עדות שאאי"ל דכיון שמעידים אלאשי עיר הנדחת א"כ גם על צניהם צאו להרוג ואם זיימם אין כאן כאשר זמם דלו ולא לורעו כתיב.

ולפענ"ד י"ל דהרי עיר הנדחת שהורגין הילדים הוא דין מחודש ואין זה ענין לעדים כלל, וסדר עיר הנדחת כן הוא כמ"ש הרמב"ם ו"ל כשתצקע מיד מרבין להם צחי דינין ודנים אותם, כל מי שבאו עליו שני עדים שעבד כוכבים אחר שהתרו אותו מפרישין אותו, נמצאו כל העובדים מיעוטה סוקלין אותן ושאר העיר ניטול, נמצאו רובה מעלין אותן לצית דין הגדול וגומרין שם דינם והורגין כל אלו שעבדו בסיף, ומכין את כל נפש אדם אשר צה לפי חרב טף ונשים אם הודחה כולה, ואם נמצאו העובדים רובה מכים את כל הטף ונשים של עובדים לפי חרב עיין שם, ומבואר דהדעת העדים כשבאו להעיד על יחידים הוא דצאו להעיד, דבעינן שני עדים על כל יחיד, ואם נתקבלה עדותן ונמצא חייב צ"ד אינו חייב אלא סקילה וליכא שום עונש להטף והנשים וצוה כבר נגמרה עדותן, אלא דחדשה התורה שאחרי קבלת העדות על היחידים נמצאו העובדים רוב העיר אז מעלין אותן לצ"ד הגדול ומחייבין אותן עם הנשים וטף, אבל דין זה הוא כבר דין מחודש צדין עיר הנדחת והעדים כבר צרי הזמה היו על מה שהעידו ושפיר שייך צהו כאשר זמם לו ולא זרעו.

ובזה שהקשה עוד ממשנה מכות דף ג' דעדים זוממין פטורים מלשלם כתובה כיון דהיום או למחר ממילא ישלם, ומ"ש מדף ה' שם צעדי מיטה שהעידו דצשעת העדתם פטור היה והרי הכא נמי בצמובה צשעת הגדה פטור היה.

החילוק צוה הוא, דלענין כתובה לעולם יש עליו חיוב כתובה כל זמן שהוא והיא חיים ולא נתגרשה, והתשלומין ספק נינהו מתי שיצטרך לשלם, דכל שקדש אשה מיד נתחייב בצמובה ואם ימות או יגרשנה חייב ליתן לה, ואפילו אם תמות היא בחייו אין זה פטור שלא נתחייב בתשלומין, אלא הטעם שפטור מליתן כתובה הוא לפי שהוא יורש אותה ותקנו לו כתובה, ולא שלא נתחייב אלא שנפטור צמיתתה מתשלומין, וממילא פשוט דהעדים לא רצו לחייבו ממון שאינו מחויב אלא רצו למחר זמן התשלומין, ולכן שפיר אמרו דעדים זוממין פטורים מלשלם כיון דהיום או למחר ממילא יצטרך לשלם, אבל צעדים שהעידו על אדם שהרג את הנפש וצהאי זימנא אכתי לא הרג וא"כ הם רצו להרגו צשעה שאין עליו חיוב מיטה כלל שהוא לא הרג אדם, הרי שרצו

אם חכם לצך ישמח לצי ויפה הקשת וכן פי' גדולי הראשונים, עיין ר"ח שם ע"ב שכתב נמי דמלאו דלא תענה אין לוקין דהו"ל לאו שאצ"מ, וכ"כ המאירי כאן ע"א ד"ה וי"מ וכו' דלוקה את הארבעים משום עדות שקר ולא משום לא תענה שהרי לאו שאין צו מעשה הוא אלא ממנה שנאמר והצדיק את הצדיק והרשעו את הרשע וכו' ע"ש, וע"ש עוד דף ד' ד"ה כל לאו שאין צוהרתו מעשה הואיל והמלקות צה מנד אחר ואין לאו זה שאין צו מעשה אלא לאזהרת המלקות לוקין עליו ואין להקשות מאזהרה שלו, וזה שדרשו בכאן שלא תענה צה לאזהרת מלקות של עדים זוממין ואע"פ שלא זה אין צו מעשה מ"מ אין המלקות צה אלא מכאשר זמם וכו' ע"ש.

האמנם דברי תורה עניים צמקום אחד ועשירים צמקום אחר וצמקון דף ד' ע"ב כתבו המוס' צד"ה ורצנן האי לא תענה מאי עבדי ליה, דהא דקאמר לעיל גבי לא תענה משום דהוי לאו שאין צו מעשה היינו אי לאו קרא דוהצדיקו אבל צתר דגלי קרא דוהצדיקו דשייך ציה מלקות יש לנו לומר דלקי מלא תענה ע"ש, וכ"כ הרמב"ן והריטב"א ז"ל, נמצא דאיה"נ דמלא תענה לחוד לא היה אפשר ללקות דהו"ל לאו שאין צו מעשה, אבל צתר דגלי לן קרא דוהצדיקו א"כ צאמת לוקין על לא תענה, והיינו דמתחלה עשאו רשע ע"י שעשאו צן גרושה, וא"ש תוס' לפנינו לשיטתם צדף ד' הנ"ל דלאחר שגלי לן קרא דוהצדיקו דשייך ציה מלקות יש לנו לומר דלקי משום לא תענה, וא"ש. (מיהו דעת רש"י כהמאירי ע"ש צ' ע"ב צד"ה ותיפוק ליה וכו'). וציעקר מי' המוס' וציאור דצריהם והפוסקים הארכותי צס"ד צספרי משנה הלכות ח"ג סי' נ"ב וסי' נ"ג, וגם אי עדות קידוש החודש צעי עדות שאתה יכול להזימה ע"ש.

ובזה הנני לברכך בברכת גמח"ט ובברכת התורה צלח ורכב על דבר אמת והפך בה והפך בה דכולה בה, ואי"ה הנני בטוח שבזכות אבותיך הקדושים תצליח בכל אשר תשכיל ותעלה מעלה מעלה במעלות התורה וקדושה עד רום המעלות, בברכת ועתירת א"ז בלב ונפש,

מנשה הקבן

סימן קיג

עדות עיר הנדחת אי הוי עדות שאי"ל ובעדים זוממים שבאו לחייב דמי בתובה (מכות ג.) מוצש"ק ל"ג למטמונים ה'תשכ"ו כבוד הב' המופלג מלא פלג מרדכי קפלוביין, תלמיד בישיבת טעלו.

דאמרינן שלשה שיצאו לקיים השטר שנים מהם מכירים חתימת ידי העדים ואחד אינו מכיר וכו', ועיין ט"ז וקפ"ח ונתבאר מה שהאריכו בו.

והנלפענ"ד ליישב דברי רבינו הסמ"ע וראשונה נדייק בהא דאמרו (כתובות י"ח ע"ג) עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן צ"ד, ולעיל בסעיף א' כתב המחבר המוציא שט"ח על חזירו כל זמן שלא נתקיים יכול הלזה לומר מזויף הוא ומעולם לא נאיתי לכתבו, ולכאורה נ"צ מאחר דעדים שחתמו על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן צ"ד א"כ כל הטוען אחר מעשה צ"ד לאו כלום הוא והאיך יכול לטוען מזויף הוא ומעולם לא נאיתי לכתבו.

והנה הרמב"ם (פ"ג מהל' עדות ה"ד) ס"ל דכל השטרות שמועילים הוא מדרבנן דדין תורה שאין מקבלין עדות לא צדיני ממונות ולא צדיני נפשות אלא מפי העדים שנאמר מפיהם ולא מכתב ידו, אבל מדברי סופרים שחוכרין דיני ממונות בעדות שבשטר אע"פ שאין העדים קיימים כדי שלא תנעול דלת צפני ליום, ולפי"ז הי' אחי שפיר דהאי כמי שנחקרה לא הי' רק מדרבנן ומשום תקנתא שלא תנעול דלת, ולכן היכא שטוען מזויף כה"ג לא תקנו ושפיר טוען מזויף. אלא דהכ"מ שם הביא דהרשב"ץ תמה על הרמב"ם דהרי מקרא מלא דבר הכתוב (ירמ"ו ל"ב) שדות בכסף יקנו וכתוב בספר וחתום עכ"ל, והכ"מ השיב דמהא לא קשה דקרא מדברי קבלה היא, אמנם הקשה מהא דאמרינן כאן דקיום שטרות דרבנן הימנו רבנן דרבנן אלמא מדאורייתא עדים החתומין על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן צ"ד ולא צדי קיום. והלכ"מ שם כתב דמי' דקרא דברי קבלה הוא אינו מי' דצ"פ השולח גבי מה שאמרו במשנה שאין העדים חותמין על הגט אלא מפני תיקון העולם הקשו מפני תיקון העולם דאורייתא הוא וכתוב בספר וחתום ע"ש. ומהרי"ט בשם ס' י"ז מי' דזה ענין שלא לחוש לזיוף משום חזקה דלא חליף זה שפיר מה"מ אף להרמב"ם ז"ל, ע"ש, אמנם בחידושי הרי"ם חו"מ ס' מ"ו תמה עליו דא"כ איך תלו לה צ"ס אהדדי.

וּלְבְּאִוְרָה לפי מה דקיי"ל דעדות שלא נאמרה צפני צ"ד יכולין לחזור כל זמן שלא נחקרה צ"ד, ואפילו עדות באיסורים נחלקו האחרונים החו"ד עם המחנה חיים אם העיד מחוץ לצ"ד שזה חלצ' אם חוזר ומגיד צ"ד, ועי' למרן ק"ו צ"ג ש"ס י"ד ס' רי"ד ומ"ש במשנה"ה ח"ה ס' ק"ו וח"ט ס' שני"ה ושנ"ה, וא"כ בשטרות נמי עכ"פ הרי העדות נאמרה מחוץ לצ"ד ואמאי נאמין לעדות זו ולא יוכל לחזור, וז"ל דדיבור ודאי אדם עביד לחזור בו כל שלא העיד צ"ד אבל לחתום על שטר ולעשות מעשה כל כה"ג לא עביד, ואם חתם הרי הוא כאילו העיד צפני צ"ד, ועיין רש"י ריש

לחייבו מיתה שאינו מחוייב בה, ואף שצאו עדים אחרים והעידו שבזמן מאוחר הרג הנפש ונתחייב מיתה על רציחת זמן מאוחר אבל הרי בזמן הדעת העדים גברא לאו בר קטלא הוה ולכן עדים ראשונים חייבים מיתה וק"ל.

וּבְמָה שחמה בדברי הרמב"ם צפיה"מ שלהי מכות די' להם לסקנהדרין להמית אפילו אסף איש ציוס אחד כשיזדמן זה שיהיה ראוי ע"פ התורה, וצפיה"ד מהל' סנהדרין ה"י כתב דאם הי' הנוסף צועל בת כהן הואיל והוא צונק והיא צרפה אין הורגין שניהם ציוס אחד, ומבואר דאסור להרוג שניהם ציוס אחד.

לְאַחַר הסליחה שגגה הוא, די' חילוק בין מיתה אחת לשתי מיתות וצמיחה אחת ממתין אפילו אסף, וצפיה"מ מיתות אין ממתין אלא אחד, עיין סנהדרין דף מ"ו משנה שם דאין דיין שנים ציוס אחד ופרץ והא שמעון בן שטח תלה שמונים נשים ציוס אחד ומשני לא שנו אלא בשתי מיתות אבל צמיחה אחת דיין, וצפיה"מ מיירי צמיחה אחת וצפיה"ד מסנהדרין מיירי בשתי מיתות. ולפי קושייתו יותר הי' לו להקשות שכתב הרמב"ם אף הנוסף צועל בת כהן הואיל והוא צונק וכו' אבל אם היה ישראל הורגין שניהם ציוס אחד, וממלא קוטר עמו, אבל פשוט כמו שכתבתי.

ובזה הנני לברכו בברכת צלח ורכב על דבר אמת הפך בה והפך בה דכולה בה ומינה לא תזוע, וי"ר שיזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ויצליח בלימודו, דושה"ט בלב ונפש,

בגשמה הקמן

סימן קיד

בענין עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד

שיעור בכולל בירושלים עיה"ק פ' אמור תשמ"ב

בש"ע חו"מ ס' מ"ו ס"ד כתב המחבר אין מקיימין שטרות אלא בג' מפני שהוא בית דין ולפיכך אין מקיימין שטרות צלילה, הג"ה ואם קיימו בשנים לא הי' קיום, וכתב הסמ"ע צ"ק ז' בשנים לא הי' קיום דה"ל כעדים מפני עדים דלא מהני אבל צ"ג שהן צ"ד מקיימין חתימתן ואז הצ"ד הדנין על שטר זה לאחר זמן ה"ל כאילו שמעו העדות מעידי השטר עצמן, והיינו דוקא כשאין הן עצמן מכירין חתימת עידי השטר, אבל כשהן עצמן מכירין החתימות ה"ל כאילו מעידין על מנה שבשטר. והש"ך סק"ו תמה עליו דאפילו כשמכירים החתימות הלא לא היו אלא הלוואות אלא על חתימת ידן הם מעידיים ולא על מנה שבשטר והלכך נריך ג', והכי מוכח צ"ס פ"ב דכתובות (כ"א ע"ג) גבי הא

וּנְרָאָה לומר עוד חילוק בין אמירה לאמירה, דהיכא דאמר עדות שלא יועיל ולא יזיק לו כה"ג אפילו לעצמו לאו אמירה היא דעביד איניש לומר דבר של מה בכך, אבל היכא שהדיבור אפשר שיהי' לטובתו או לרעתו כה"ג אמרינן שודאי בכיון אמר לדבר וכ"ש לרעתו ואמרינן שויא נפשיה חמיכא דאיסורא דעכ"פ לעצמו מהימן ולא לאחרים.

אֵלָא דלפיי' נראה כן, דודאי כל שהעיד על מעשה בין שהוא צ"ד או שלא צ"ד מן הסברה הי' לנו להאמין שכך הוא הדבר מטעם דשארית ישראל לא ידברו כוז ולא יעשו עולה והאלקים עשה את האדם ישר, אלא שכיון שיש כל הני טעמים וסברות אין מקבלין עדות אלא בפני צ"ד וכל שהגיד שלא בפני צ"ד חוזר ומגיד, אבל אם חסם עצמו על השטר הוא כנחקרה עדותן בפני צ"ד ואינו חוזר ומגיד, דהחתימה שלו מחייבתו כאילו הגיד בפני צ"ד וכאילו נחקרה כבר.

וּבְדוּרֵיבָּן נמי לשון כאילו נחקרה עדותו בפני צ"ד, דלכאורה הי"ל כאילו נאמרה בפני צ"ד וחקירה זו מאי בעי, אבל להני"ל דהאמירה אמירה הוא בכל מקום אלא כרין החקירה והו"ל כאילו נחקרה עדותן בפני צ"ד.

וּמִבְּחֵן צ"ע קנת אחוס' ישינס שלהי יצמות שכתבו אמר הקדוש דדו"ח צעדים אינו כדי לזרר האמת אלא כדי להציאם לידי הזמה, ולכאורה הכא משמע דכדי לזרר האמת הוא דהרי בשטרות ליכא דין הזמה ואפ"ה אמרינן כמי שנחקרה עדותן, וי"ל דהא"י כן דליכא דין הזמה לכן כל שחתמו הו"ל בכלל כאילו נחקרה כבר עדותן צ"ד ושפיר מועיל.

וְלִפְמִ"שׁ אחי שפיר הא דהמוציא שט"ח על חצירו כל זמן שלא נתקיים יכול הלוה לטעון מזויף, דכיון שהעדות לא נאמרה צ"ד הגם דכל אדם בחזקת כשרות מ"מ כיון שטוען שכל השטר מזויף וליכא כאן עדות כלל שפיר יכול לטעון מזויף וישבע היסת ויפטר, אבל אם מקיים העדים א"כ נשאר ההגדה הגדה מעולה, והגם שנעשה חוץ לצ"ד מ"מ כיון שחתמו עצמן על השטר מעשה כוז מחזק הנאמנות לנעשה כמי שנחקרה עדותן ומהני.

וְיֵשׁ לתקור הא דנעשים כמי שנחקרה עדותן צ"ד מתי נעשה חקירה זו, אי בשעת חתימתן אפילו עד שלא הוצא צ"ד כבר בשעת חתימה נעשה כמי שנחקרה עדותן צ"ד, או רק עכשיו כשהציא המלוה את השטר לצ"ד, ומלשון הרמב"ם פ"ג מה"ל עדות ה"ו עדים החתומים על השטר הרי זה כמי שנחקרה עדותן צ"ד ואין יכולין לחזור בהן, צ"ד כשאפשר לקיים השטר שלא מפיהן כגון שהיו שם עדים שזה כתב ידן וכו' אבל אם אי אפשר לקיים את השטר אלא מפיהן ואמרו כתב ידנו הוא זה אבל אנוסים היינו קטנים

גיטין דלא חשיד איניש לזיופי ותוס' כתובות ז"ב, ומדויק בזה לשון עדים החתומין על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן צ"ד, כלומר הגם שהעדות נעשה מחוץ לצ"ד ואינו מועיל מ"מ כיון שחתמו על השטר מעשה החתימה עשאה עדות זו כאילו נחקרה צ"ד, כלומר העידו בפני הצ"ד על הלוואה זו. אלא דכל זה כל זמן שלא טוען הלוה מזויף, אבל אם טוען הלוה מזויף נמצא דאין כאן חקירת צ"ד, שהרי אפשר שמעולם לא חתמו העדים על שטר זה ולכן שפיר יכול לטעון מזויף ועל המלוה לקיים העדים.

וּרְאִיתִי בחי' הרי"ס שהקשה דבאמת טעמא בעי למה יועיל עדות בשטר הגם דבקרר כתוב וכתב בספר ותמוס, מ"מ הא העידו חוץ לצ"ד ולמה יועיל או אחר שצא לצ"ד לדון ע"כ.

הַאֲמַנָּם נראה דכבר נסתפקתי בטעם העדות שלא מהני מחוץ לצ"ד ויכול לחזור בו, דבאמת חזקה דאדם מישראל אינו משקר ושארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כוז, ואפילו דובר אמת בלצבו כתיב והאיך נחשוד לאדם כשר מישראל שיסקר ויגיד עדות שקר כאן שהוא חוץ לצ"ד, וצ"ל בתרי אנפי או יאמר כיון שהוא אומר חוץ לצ"ד אינו מדקדק בדבריו, ואומר דדמי או בדרך גוזמא או שלא להשביע את העדים, וגם יש לפעמים שמותר לשנות בדיבורו חיישינן שמה שינה בדיבורו, אבל בפני צ"ד לא חיישינן שיסנה משום דדייק איניש ולא משנה דאימת צ"ד עליו. או יאמר דכל שנוגע לעצמו ודאי מהימן אבל בעדות שנוגע גם לאחרים אינו נאמן לגבי אחרים לא לזכות וכ"ש לחובה.

וּסְבָרָא זו נראה מגמ' קידושין דף ס"ה דפריך אי יליף דבר דבר מממון נילף ג"כ היכא דהוא והיא מודים דמקודשת אפילו בלא עדים, ומשני התם לא חז לאחרינא הכא חז לאחרינא, ורק בזמנות דידו לחייב עצמו מהימן, מבואר דאי לאו משום טעמא דחז לאחרינא הו"א דאפילו בקידושין נמי כיון שהוא והיא מודים הו' קידושין.

וְבוּזָה נראה ליישב לשון הרשב"א בתשו' הביאה צ"י אה"ע סי' מ"ה, צמי שטוען שקידש אשה ובשעת נתינה א"ל התקדשי לי בזה אע"פ שעדים מכחישין אותו ואומרים שנתנו לה בתורת פקדון נאמן על עצמו יותר מן העדים ושויא קרובותיה אנפשיה חתיכה דאסורא ע"ש ועיין שעה"מ פ"ט מה"א הט"ו, ולכאורה דברי הרשב"א בלתי מובנים דאמאי יהי' מהימן על עצמו, שאפילו יהא אמת שקידש את האשה הרי אין כאן עדים שהרי העדים מכחישין כל המעשה והמקדש בלא עדים אפילו הוא והיא מודים אינה מקודשת, ולהני"ל אחי שפיר, דלעצמו הי' הוא מהימן כל שאינו מזיק לאחרים וכנ"ל.

אמרינן אשה דייקא ומינסבא, והקשה האיך זה נתייר א"א לעלמא ע"פ סברא של דייקא ומינסבא והלא אין דבר שבערוה פחות משנים, ותי' ע"פ מה שכתב הריטב"א בשם הרא"ם דקים להו רבנן דממילתא דעבידא לגלויי ושהחמרת עליה בקופה כל כך ודאי קושטא קא מסהיד וכי דייקא ומינסבא שפיר מינסבא ואנן סהדי במילתא, ופרסום כזה נחשב צכ"מ כעדות גמורה ואפילו מדאורייתא, והכתוב מסרו לחכמים לדעת אי זהו דבר מפורסם ויכיר דברי אמת שיהא חשוב כעדות וכו' ע"ש, והוא דבר חדש ודו"ק.

שוב מנאמתי צפני' כתובות דף כ"א שינא בחילוק הסמ"ע מעלמנו ושוב העיר מדברי הסמ"ע ותמה על רבינו הש"ך ע"ש.

סימן קכז

בד' הנתיבות דעוסק במצוה פטור מן המצוה אינו אלא במצוה חיובית

כבוד הרב פ. לעווינסאהן שליט"א, ר"מ בישיבתינו הקדושה. **אחד שב"ת** גידילות נאמנה, דדבר מה שהעיר בדברי הנתיבות חו"מ סי' ע"ג ס"ק י"ט שכתב דבגבאי נדקה לא שייך פרוטה דרב יוסף ללא שייך פרוטה דרב יוסף רק במקום שעוסק במצוה שהוא מצות עשה ומוטל עליו בחיוב ואסור לקבל עליו שכר כגון בהלואה או בהשבת אבידה אבל נדקה החיוב מוטל על כל אדם ליתן נדקה אבל אין חיוב ומ"ע מוטל על שום אדם להיות גבאי נדקה דאם היה מ"ע להיות גבאי נדקה היו כל ישראל מחוייבים להיות גבאים, וכת"ר הקשה בשם גדול אחד דלא הוא מחלוקת התנאים סוכה דף כ"ה ויהיו טמאים לנפש אדם חד אמר מישאל ואלנפן היו וחד אמר נושאי ארונו של יוסף היו ולמ"ד דנושאי ארונו של יוסף היו א"כ נראה דאפ"ה הו"ל עוסק במצוה שפטור מן המצוה, שהרי הכי נמי לא היה חיוב עליהם ואפ"ה היו פטורים מלעשות פסמ.

ולפענ"ד דברי הנתיבות נכונים ולא קרב זה אל זה דהנתיבות חידש דכל שחיוב המצוה מוטל על כל אדם מקרי עוסק במצוה, וא"כ ה"ה מצות קבורת המת מוטל על כל אדם שכל אחד מחיוב לקבור אדם מישראל, ואדבריה אומר אני ביוסף דכתיב ביה השבע השביע את בני ישראל א"כ היה חיוב על כל אדם מישראל להעלות עצמותיו, ובמדרש אמרו חכם לב יקח מצות זה משה שצבעה שעסקו ישראל בציות מצרים הלך משה ויקח עצמות יוסף עמו, ועכ"פ החיוב היה על כל ישראל, ולכן שפיר הו"ל בכלל עוסק במצוה פטור מן המצוה, אבל להיות גבאי נדקה ליכא חיוב כלל לפי דעת

היינו קרובים היינו מוטעים היינו אלו נאמנים ויצטול השטר, נראה לכאורה דלאו מיד שחתמו הו"ל כנחקרה עדותן דאל"כ מאי מהני אמירתן אנוסים היינו, הרי מיד שחתמו על השטר הו"ל כמי שנחקרה עדותן ושוב אין צידם לא להוסיף ולא לפחות ולהטיל שום תנאי בעדותו, וכמ"ש הרמב"ם שם להדיא בקמ"ד ב"ה' דכל עד שנחקרה עדותו צ"ד בין צדיני ממונות בין צדיני נפשות אינו יכול לחזור בו וכן אינו יכול להוסיף בעדותו תנאי, ועכ"ל דבחימה עמנה אכתי לא הוי כנחקרה עדותו צ"ד, וא"כ תקשה בעדים עמנם היכא דהלוה טוען מזויף וצאו עדים ואמרו זה חתימת ידינו אבל אין לנו זוכרים מההלואה דהשטר כשר ולכאורה הרי באמת אין זוכרים ההלואה וא"כ בשעת עדותן אין מעידין רק אחתימת ידן ולא אמנה שצטר ואיך נאמנים, וז"ל דאפ"ה נאמנין דקמי' במה שמעידין על חתימת ידן וכיון שזה חתימתם ודאי חתמו על שטר הזה כראוי והו"ל כאלו מעידין על מנה שצטר והשטר כשר. ועי' בית יוסף חו"מ סי' כ"ח.

ולפי"ז נראה דזה הוא סברת הסמ"ע בשנים כיון שהם מכירים חתימת ידי העדים הו"ל כאלו מעידין על מנה שצטר, כלומר דכמו העדים עמנו אם העידו על חתימתם שמכירין הגם שאין זוכרים ההלואה והמנה שצטר ממש ואפ"ה אמרינן דהו"ל כמעידין על מנה שצטר, ה"ה צני דיינים שהם מכירין חתימת ידי העדים לא גרע מהם עמנו דהם רק מקיימין החתימה שהוא המנה שצטר ודו"ק היטב.

שנית ה' נלפענ"ד לפמ"ש צ"מ כתובות הג"ל די' לומר דדבר שאינו צריך משא ומתן צ"ד של שנים סגי, אבל לדין שצריך מו"מ אין שנים דנים, וקיום שטרות אע"פ שאינו צריך משא ומתן טעמא אחרינא הוא שלא יהא כעד מפי עד, והא דתלינן להו בגמ' בחד טעמא דמקשינן ודילמא צ"ד חזיף הוא כדשמואל אלמא דינין וקיום שטרות טעם אחד להם לאו דוקא וכו', ויש לומר דשמואל בקיום שטרות שאינו צריך מו"מ ס"ל דאפילו לכתחלה סגי בתרי, ועוד ללא שייך צ"ד חזוף הוא אלא צדין מפני שאין צנייהם מכריע כשיש צנייהם מחלוקת וצריכים להגיד סברותם לאחרים להכריע ונמנא סברותם של זה וזה מתגלות ע"ש.

ולפי"ז י"ל דס"ל להסמ"ע נמי דהיכא דליכא מו"מ מהני צ"ד של שנים, ובסתם קיום שטרות אע"פ שאינו צריך מו"מ מ"מ טעמא אחרינא הוא שלא יהא כעד מפי עד, ולכן הסמ"ע שיכל את ידיו דהיכא דתרווייהו מכירים החתימות לא הו"ל עד מפי עד, ושפיר מהני הקיום בתרי ולא דמי לכל קיום שטרות דעלמא וס"ל דזה מהני אפילו לדין.

ועיינן נמק"י יצמות פ' עשירי שמתה אהא דהחירו לאשה להנשא בעד אחד מתוך חומר שהחמרת עליה בקופה

לחזור בו ולא לשאול עליו כדין בא ליד גזר דאין שואלין עליו ועיין נדרים דף פ"ה ע"א ובר"ן שם.

ואפי' למ"ד דלא קיי"ל כר' נתן או למ"ד דקיי"ל כר' נתן ככל מקום לצד מלדקה עיין מרדכי ז"צ פ"ק בשם רבי העזרי והביאו הש"ך חו"מ סי' פ"ו סק"ג צמ"ה הג' ליישב דעת הרמב"ם מקושית המהרש"ך ח"א סי' י"ב והגידו"ת ריש שער נ"א ע"ש האריכות ועיין משנ"ה כתובות סי' רל"א, מ"מ צדין כיון שקבל הטשעק מיד הנדבן והרי הוא צידו והמוסד חייב לו כסף כנגד הטשעק הזה הגם כי הטשעק אינו ממון ממש מ"מ לפענ"ד יכול להחזיקו עד שימנו לו מה שמגיע לו, ואי תפס לא מפקינן מיניה, שהרי כיון שכבר נתנו לו טשעק ולא היה מעות צבאנק והחזירו לו הטשעק הרי זה ערמה גדולה וגם נגד חוקי המדינה.

האמנם מ"מ צריך להודיע להמוסד מה שעשה ועושה, כעין הא דאמרו דאדם עושה דין לעצמו ואעפ"כ צריך להודיעו ואינו יכול ליכנס כעין גנב, עיין חו"מ סי' ד' ס"א וצ"ע תכ"א ס"ו, ועיין רד"ז פ"ב מהל' סנהדרין הי"א ח"ל ומשמע וכו' דכיון דצדין בעד לא טרח למיזל קמי דינא ועיין תשצ"ך ח"ב סי' רנ"א, וצפרינו שו"ת משנ"ה ח"ט סי' שט"ו וח"ב סי' שס"ט.

והיות כי אין הו"ג ואני מתכוונן בעזה"י לעלות לארצינו הקדושה על כן יהיו דברי מעטים וי"ר שנזכה לביאת משיח צדקינו ולשמוע קול שופר בבין המצרים, ויהפוך ה' מאה שערים, ויברכהו ה' המעתיב בעדו לטובה בלב ונפש,

מנשה הקמין

סימן קי

בגדר לא תהיה לו בנושה

ואי מותר למסור יהודי שגנב משעקים למשמרה

עש"ק לסדר עשר עטרות התשס"ג ברוקלין נ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרב הגאון המפורסם כש"ת הרב אהרן מאיר קרויס שליט"א, אב"ד שאפראן ועוד בעמח"ס זכרון יהושע.

אחדשב"ת צידדות. קבלתי מכתבו היקר צהייתי בארצינו הקדושה והנני מודה לו על הברכות, וי"ר שהמזכר יתברך מאת ה' המזכיר צ"מ דמיטב.

שמחתי שמעיין צפרינו, וצדריך צדיחותא אמרתי לפרש מה שאמרו (ברכות י"ז ע"א) עולמך תראה בחי"ך, לפמ"ש דוד המע"ה אגורה צאהלך עולמים (פ"א דשקלים) דכל מי שמת ואומרים שמועה משמו הרי הוא דר צהתי עולמות, והנה המלמד תורה לאחרים ואומרים הלכות צשמו או מחבר איזה חיבור ואומרים שמועות צשמו צחיו הנה כבר הוא רואה עולמו של עוה"ב צחיו.

הנמיצות דהוא מנזה על הצ"ד לכוף את ישראל על הצדקה ולהעמיד ממונים על זה והממונים רשאים לקבל שכר, ועל כן לא שייך צהו פרוטה דר"י, וראה לזה מצ"מ דף ל"ח וכ"כ התומים סי' ס"ה ס"ק ס"ד וי"ן עליו צהגהות אמרי צרוך ע"ש, ועכ"פ נושאי ארונו של יוסף ודאי היו עוסקים צמנזה וק"ל.

שוב נזכרתי דצעיקר דצרי הנמיצות וצקושיא זו צבר הארכתי צספרי משנה הלכות ח"ד סי' רכ"ד וח"ה סי' רע"ד, ומשם תדרשנו.

החותם בברכה בלב ונפש,

מנשה הקמין

סימן קמז

לפרוט משעקים של חבירו בעל חובו בלי ידיעתו

ב' פינחס התשנ"ט ברוקלין נ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרה"ג ור"ח כש"ת מוה"ר נח פאקס שליט"א.

אחדשב"ת צידדות, צנדון השאלה צצד"ר של מוסד צדקה שמקבל אחוים ממה שמלית לגייס להשיצה ועי"ז הוא מקבל חמש עשרה אחוז, והציא מאה אלף דולר ומסרם להנהלת הישיצה והם נתנו לו המחאה על חמש עשרה אלף דולר, והכניסו לצאנק והחזירו לו הצאנק הטשעק שאין כסף צחצבונם, וחזר והכניסו צצאנק ושוב חזר צאין כסף, ועתה נפשו צשאלתו היות כי עכשיו קבל השד"ר עוד המחאה אחרת צעד הישיצה אי מותר לו לפתוח לעצמו חשבון חדש (אקאונוט צלע"ז) ע"ש הישיצה, או ליתן לשולחני המחליף (קעש טשעקינג צלע"ז) המחאה זו וליקח לעצמו מה שמגיע לו מכבר וגם מה שמגיע לו מהמחאה זו, או שאסור לו לעשות כן אלא צע"כ ימסור המחאה זו להנהלת הישיצה והם ישלמו לו ואם אינם רוצים אז צידו להעמידם לד"ת.

ולפענ"ד הנה לפתוח לו לעצמו חשבון על שם המוסד פשוט שזה אסור צין צדיני ישראל וצין צדיני דמלכותא, צבחוקי המדינה הוא עון פלילי ויכולים לסגרו צמאסר ח"ו ע"ו. ומיזה להחליף הטשעק וליקח מה שמגיע לו לכאורה יש לדון, דלפוס ריהטא צדיני ישראל נראה שכיון שהמוסד חייב לו ממון והוא יש לו ממון שנצב ראובן להמוסד ונתנו לו א"כ צידו לעכצ הטשעק, וגם מדין שיעצודא דר"ג, ואפי' עדיין לא נתן כסף רק נצב טשעק כיון צצפין זו צדקה ונחתיי צנדרו א"כ הרי הוא צבר מעות שחייב להם ונמנא זה יכול לזכות צו משיעצודא דר"ג, וכ"ש כאן שכבר בא לידו שכיון שינא מיד הצעלים ונא ליד גוצר הוא השד"ר העומד צמקום גוצר הרי הצדקה צבר שייכת להמוסד ואין הנותן יכול

סימן קיח

מי שאבד תפיליו בביהמ"ד ומצא תפילין אחרים

א' יתרו התשל"ג ברוקלין נ"י יצו"א

מע"כ הב' הח' ירא ושלם כמר בנימין אייזנער הי"ו, בן
לידידי הרבני מוה"ר שמואל הי"ו.

בדבר שאלתו צמי שאבד תפילין שלו צביהמ"ד ומצא תפילין
אחרים ואינו יודע אם הם התפילין שהניח זה שלקח
את שלו או שאפשר אלו הם תפילין אחרים ושלו נגנבו או
שנאבדו, אי מותר להניח תפילין אלו.

תשובה. הנה פשוט דהמוצא תפילין צביהמ"ד אין להם
דין חילוף והגטולן לעצמו הרי הן גזולין אללו,
ואם התפילין הם שייכים לצביהמ"ד הו"ל בכלל גזול את הרצים,
ומיהו מותר להניחם ולהתפלל בהם שהרי קיי"ל ניחא ליה
לאיניש דליעבד מצוה בממוניה עיין שו"ע או"ח סי' י"ד סעיף
ד' מותר ליטול טלית של חצירו שלא מדעתו ולצדק עליה
ובלבד שיקפל אותה אם מצאה מקופלת, וכתיב הרמ"א ה"ה
בתפילין כן וזה פשוט, ומיהו צריך דוקא שלא יכוין ליטול
ולזכות בהם שאם יכוין לזכות הו"ל בכלל תפילין גזולין שאינו
יולא בהם כמבואר בשו"ע סי' כ"ה ובספרי משנה הלכות חלק
ד' סי' ז', וגם צריך שלא להויתאם מציהמ"ד אלא יניחם
במקום שמצאם כ"כ האחרונים ז"ל, ועיין בספרי משנה הלכות
ח"ה סי' רע"ו דין מי שנתחלפו להם טליתותיהם או שאר
מלבושים ומש"כ צוה צס"ד.

ידידו דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקמז

סימן קיט

נתגרשה מאהבה אי יש לה חזקה בנכסי בעלה

עש"ק לס' אשר תשים לפנייהם התשד"מ ברוקלין נ"י יצו"א
מע"כ הני תרי צנתרי דדהבא החשובים והיקרים כש"ת בצלאל
ושמעון הי"ו, נכדי רב האי גאון מוה"ר ברוך סורוצקין
זצוק"ל, בישיבה הקדושה טעלו וויקליף אחי"א יצו"א.

אחדשבת, פתח דברי אבקש סליחה כי לא ידעתי
לכנותכם אם בחורים אתם או נשואים, ויהא
כבודכם מחול. אשר נסתפקתם צמה שאמרו גמ"ז צ"ז מ"ז
ע"א צן שחלק ואשה שנתגרשה הרי הן כשאר כל אדם, ופריך
בגמרא אשה שנתגרשה פשיטא ומשני לא צריכא במגורשת
ואינה מגורשת, ופי"י רש"ס דכיון דהתחיל בגירושין והוא
שונא לה לא יחד לה קרקע למונותיה כי צטורח יתן לה
מונות בצמזום כשיחייבוהו צ"ד ע"כ, ונסתפקתם הא מינה
כשגירש מחמת שנאה, גירש מאהבה כגון שלא רצה שתפול

ועל דבר שאלתו צלוח מחצירו ונתן לו העד-טשעק (ש"ק
דחוי) על חדשיים והטשעק שלו חזר מהצנאק שלא היה
לו כסף צחצחוני, וככה עשה עוד כמה פעמים שהצטיח היום
ומחר ולא שלם, אם יש צוה אסור של לא יגוש שעובר בל"ת
כמבואר בחו"מ סי' ל"ז סעיף ז' וסי' ל"ט סעיף ד'.

הנה באמת כי אין אדם יודע מטמונות של חצירו, ועיין
כתובות ס"ח ע"א היינו דאמר רבי אלעזר בואו
ונחזיק טובה לרמאין שאלמלא הן היינו חוטאין בכל יום,
ועיין רש"י היינו חוטאין שאנו מעלימין עין מן העניים אבל
עכשיו הרמאים גורמין לנו, ומסתמא הכי נמי לענין גביית
חוב. ומיהו פשוט דמה שמזכירו מומן לזמן, ובפרט אם נותן
טשעק ואין לו כיסוי יש לפנות אליו ולהסביר לו שאם אין
לו יגיד לו שיחכה כך וכך ולא שיתן לו טשעק שאין לו
כיסוי וחוזר הלך ושוב, ולכן לפענ"ד כל זמן שצתמימות
מבקש מה שמגיע לו ולא לנערו מותר, ועיין בספרי סמ"ה
על תרי"ג מצוה ס"ז פרטים בגביית חוב, ועכ"פ כל ערום
יעשה דעת.

ב) ובדבר שאלתו עוד צמוסד נדקה שפועל אחד צמשרד
גנב טשעקים ומעכ"ת שאל אם מותר למוסרו
להמשטרה, ושאלת חכם תשובה שלמה ראשונה ציין לטוש"ע
חו"מ סי' שפ"ח סעיף ט' ורמז"ס הל' חובל ומוזיק פ"ח
ה"ט אסור למוסר האדם ציד עכו"ם אפי' היה רשע ובעל
עבירות אפי' הוא מיצר ומנער, וכן הוא בגיטין דף ז' צמר
עוקצא עם גניבא, ומיהו לאידך גיסא הרי צידו להזיק לו.
ובסי' שפ"ח סעיף י"ז כל המוסר הצבור ומנערין מותר למוסרו
ציד עו"כ וכו' אבל מפני צער יחיד אסור למוסרו, הגה מי
שעוסק ציזופים וכדומה ויש לחוש שזיק רבים מתרין צו שלא
יעשה עוד ואם אינו משגיח מותר למוסרו ולומר שאין אחר
מתעסק צו אלא זה בלבד ע"ש.

והנה זה הפועל שגנב כמה טשעקים א"א לומר שעוסק
ציזופים אלא יש לו דין ככל גנב שהולך למכור גניבתו
שאסור למוסרו, אלא דמ"מ יש להתרות צו שלא יעשה דברים
כאלו, וכ"ש צגונב טשעקים כשצידם לצטל את הטשעקים
שאסור למוסרו שלמעשה לא גנב כלום, רק שיכולים לתצוע
ממנו שיחזיר להם הכסף שכבר הויתא מהם עד עכשיו. ואין
לו דין חיוב מיתה למוסרו למשטרה ולהשימו צבית האסורים
וכתוא מכמר, והמוסרו ח"ו יש עליו דין מוסר.

והיות כי רק עתה באתי מארצינו הקדושה והנני מוטרד מאד
אבקש סליחתו על קיצור הדברים, והקוצרים אומרים לו יברכך
ה', בלב ונפש,

מנשה הקמז

תקשה אמאי לא משני כן על תמיתה המקשן במגורשת פשיטא, והכא ליכא לתרץ כמו שתיירן התם אמאי דלא משני הגמ' דכס"ל לירושלמי, וזה פשוט מאד.

ובב"ש נראה לפענ"ד ליישב עוד דקדוק אחת שהתעורר הריטצ"א בלשון הגמ', הבן שחלק והאשה שנתגרשה הרי הן כשאר כל אדם, ודקדק הריטצ"א אמאי נקט האי לישנא דהרי הן ככל אדם ולא נקט לשון יש להם חוקה כמו באידך וע"ש מה שתיירן. ולפמ"ש י"ל דציון דייקו ז"ל הרי הן כשאר כל אדם דלא נימא דעכ"פ כשגרש מאהבה לית לה חוקה דלא היה לו למחות, לכן אמרו הרי הן ככל אדם, דלאחר הגירושין אזדה לה האהבה והרי הן ככל אדם, דבכל אדם נמי איכא אהבה וצחורה כתיב ואהבת לרעך. וזה לשון המאירי, וכן האשה שנתגרשה אפילו ספק גירושין אע"פ שבכל ספק גירושין בעלה חייב צמונומיה הואיל ונכנסה בכלל ספק גירושין נתרחקו הלצבות ויש לה עם בעלה חוקה זה על זה ע"כ. ונראה דיש שני מיני אהבה, יש אהבת אשה על בעלה, ויש אהבה שבין אדם לחבירו, וע"ד רמז והבאת שלום בין אדם לחבירו ובין איש לאשתו, דהני תרי מיני הבאת שלום נינהו והני תרי מיני אהבה נינהו, דאהבת איש לאשתו הוא כל זמן שהיא אשתו שהרי היא כגופו ואינו מקפיד עליה אבל לאחר שגירשה הגם שמחמת אהבה אבל אהבתו עליה אח"כ כעל אוהב נאמן, אבל קירוב הלצבות של איש ואשתו אזדה לה.

ובב"ז נראה ליישב עוד דיוק עמוס דכללו הני תרי בהדדי הבן שחלק והאשה שנתגרשה, ולכאורה הבן שחלק נשאר בנו האהוב לו לעולם אבל אשתו שגירשה הרי שונא לה ולמה תני הני תרי יחד, אלא דיש לומר דבבן אין נפ"מ בין חלק מחמת שנאה בין חלק מחמת אהבה לעולם יש לו עליו חוקה ולכן כלל בן שחלק ואשתו שגירשה דכהדדי נינהו ובין שחלק מחמת אהבה ובין שחלק מחמת שנאה לעולם אית להו חוקה דלאחר החילוק אזדה לה קירוב הלצבות שאינו מקפיד, ואם לא מימה ע"כ הו"ל חוקה.

איברא דמה שכתבנו דבבן פשיטא דאין נפ"מ בין בן אהוב לו או חלוק ממנו, לכאורה לאו מילתא דפשיטא הוא דהרי לכאורה תלוי במחלוקת אם אב אוהב את בנו יותר ממנו, ובגמ' ב"ב קל"ז ע"ב איתמר מכר הבן בחיי האב וכו' אמר ר"י לא קנה לוקח ור"ל אמר קנה לוקח, ונראה דר"י ס"ל דאבא לגבי צריה לא מחיל ורשב"ל ס"ל דצריה עדיפא ליה מנפשיה ועיין רשב"ם שם, וראה בהגהות לשו"ת מהר"י ברונא סי' קצ"ח (ירושלים תש"ך) דג"ה ואתה תחזה תשו' מוהר"ש חיון סי' מ"ד, ומיהו עיין בתוצות ע"ט דמסיק אפילו במקום צרתה נפשה עדיפא, ואולי יש לחלק בין אב לאם, ועיין לקוטי מהרי"ל שכתב דרמתי האב גדולים משל אם

לפני יצם וכיוצא בו מהו אי אמרינן דצמונומיה יחד ולית לה חוקה או דלא פלוג רבנן בתקנתם ויש לה חוקה, עכ"ד.

חקירה נאה הוא ולכאורה נראה דהרשב"ם ז"ל פירש כן דהוא שונא לה לפי מה דמשני לא זריכא במגורשת ואינה מגורשת כגון זרק לה ספק קרוב לו ספק קרוב לה דמסתמא מיירי בשונא לה דאל"כ אמאי נתן לה צוריקה ולא בידה כראוי, וע"כ מיירי שלא רתה לקבל ובע"כ גירשה. אמנם לדינא יפה חקרתם, איברא דאפילו בפשט הסוגיא אפ"ל דמשכחת ספק מגורשת מאהבה נמי, כגון בצורה מחמת אנסין וכיוצא בו שאינו יכול לגרשה צידים או שהוא צבית האסורין וזרק לה גט מאהבה.

ובי"הו לעיקר החקירה נלפענ"ד דאין נפ"מ, ולעולם יש לה חוקה, דפריך הגמ' אלא אשה שנתגרשה פשיטא ופי' רשב"ם פשיטא דמחוקת בנכסי בעלה וכן בעלה מחזיק בנכסיה שהרי שונאין זה את זה והיה להן למחות, ואי נימא דמגורשת מאהבה שאני א"כ מאי פריך פשיטא דילמא מיירי בגירש מאהבה וליכא פשיטות, וכן כשמשני לא זריכא במגורשת ואינה מגורשת ולא מנא חילוק אחר במגורשת ממש, הו"ל לתרץ לשנות לא זריכא בגירש מאהבה וליכא פשיטותא כלל, אלא משמע דאין לחלק צינייהו.

ועיין בר"י דף י"ב (סי' רנ"ו) דמכח קושיא כעין זו דחה דברי הירושלמי (ב"מ פ"א ה"ה) שאמרו צטס רב אחא דמי שגירש את אשתו ולא נתן לה כתובתה חייב צמונומיה עד שיתן לה פרוטה אחרונה, ואמר ר' יוסי מתני' אמרה כן מציאת אשתו שגירשה אע"פ שלא נתן לה כתובתה הרי הוא שלה, א"ר הושעיא שלא תאמר הואיל וחיוב צמונומיה עד שיתן לה פרוטה אחרונה תהא מציאתה שלו לפום כן זריך מתני' למימר דכיון שגירשה הרי אלו שלה, וכתב הר"י ז"ל ומסתברא לן דגמרא דילן לית לה האי סברא, דאי אית לה האי סברא לא זריך לאוקמי מתני' במגורשת ואינה מגורשת ע"ש, ועיין נמק"י שם שדעת קצת האחרונים לסמוך אירושלמי וכתב הרנב"ר ז"ל שאין לזוז מדברי הר"י ז"ל שדבריו דברי קבלה וכ"ש לאפוקי ממנוא ע"ש. ועיין ריטצ"א ב"ב כאן שכתב נמי דמהכא שמעינן דגמ' דידן ל"ל סברת הירושלמי דמגורשת גמורה יש לה מוונות כל זמן שלא גבתה כתובתה, דהא ליתא, דאל"כ ל"ל לדחוק בספק מגורשת הו"ל במגורשת ולא גבתה כל הכתובה. וה"ה לענין מגורשת מאהבה כיון דלא חילק בזה ונכנס לדחוקי במגורשת ואינה מגורשת ע"כ דאין לחלק.

איברא דצדיקן גם הבעל העיטור החולק על הר"י הנ"ל מודה דע"כ גם מגרש מאהבה יש לה חוקה, דאל"כ

ובזה הנני לסיים מעין הפתיחה בברכת צלה ורכב וי"ר שתזכו להיות גדולי התורה בזכות אבותיכם ולתפארתם, עדי יבא ינון ולו יקחת עמים כמים לים מכסים, דושה"ט בלב ונפש,
משנה הקמץ

סימן קב

אי חייב להודיע לשכנים שבונים ישיבה גדולה

ר"ח שבט התשס"א ברוקלין נ"י יצו"א

אחד הוא אברהם אשר יצוה את בניו אחריו מע"כ ידידי היקר מאד נעלה הרה"ג כש"ת הרב אברהם אבא פריינדליך שליט"א, ראש ישיבת שערי תורה לייקוואוד יצ"ו.

אחד שב"ת צידידות נאמנה, בדבר שאלתו היות שרץ להרחיב מקום אהלו של תורה ועומדים לקנות בנין חדש עבור הישיבה ונפשו בשאלתו אי חייב להודיע לשכנים או לבקש רשות מהם, למכין להלכה מפורשת הוא בש"ע יו"ד סי' רמ"ה סכ"ג וחומ"מ סי' קנ"ו ס"ג דמלמד יכול ללמוד עם תלמידים ואין בני חצר או מבוי יכולין למחות בו א"כ ממילא אין צריך להודיע לשכנים או לבקש רשותם.

תשובה. הנה בש"ע שם ס"ג וכן יש לו ללמד תינוקות ישראל תורה בתוך ביתו ואין השכנים יכולין למחות בידו ולומר אין לנו יכולין לישן מקול התינוקות של בית רבן, ובסמ"ע שם אות י"ג דייק מדסתם תינוקות סתם ולא אמר כמה משמע דלא מחלק ואפי"ה הם רבים שרי וכ"כ הטור, ודלא כרמז"ן ע"פ רש"י דאם יש לו יותר מחמישים והוא מלמד את כולם אסור.

איברא אי משום הא לכאורה היה אפשר לחלק בין מלמד שלומד כחה עם תלמידים למוסד שבונים ישיבה ומצפים להרצות תלמידים רבים, שהרי התם מיירי באלה מבני המבוי שלומד תורה עם תלמידים, וכיון דיש חיוב על כל אחד ללמוד תורה עם תלמידים עיין ש"ע יו"ד סי' רמ"ה ס"ג כשם שמורה ללמד את בנו וכו' ולא לב"ב בלבד אלא מורה על כל חכם מישראל ללמד לתלמידים שגם הם נקראים וכו', והוא מרמז"ם פ"א מהת"ת ה"ב, (ועיין סה"מ מורה י"א ובחינוך מורה תי"ט א"ס הם שתי מצוות או מצוה אחת), ועל כן א"א להשכנים למחות כיון שגם הם מחוייבים ללמד תורה לרבים, וא"כ יש לומר דכל זה כשלומד עמהם בתוך ביתו דוקא אבל להקים מוסד ותנועה גדולה בשכונה אפשר שיכולים השכנים למחות דאין זה מבטל מן המורה שיכול ללמוד תורה עם תלמידים, ואולי תולה במחלוקת הג"ל שאין עלה הסמ"ע.

וגם כי הא גופיה במחלוקת שנויה לענין חיוב ללמד עם אחרים על מי החיוב א"ס הוא על כל אדם, עיין רמז"ם פ"א מהת"ת מורה על כל חכם וחכם מישראל ללמד את כל

בצנעים כתיב ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהם, ולכן מתפללים כרחם אב על בניו ולא כרחם א"ס, וא"כ י"ל דאב מרחם על בנו יותר מעל עצמו ונפשיה עדיפא ולא האם, וקצת יש לדייק נמי ממשל שאומר הנשר (הוצא ברש"י דברים ל"ב, י"א) מוטב שיכנס החץ צי ולא צני ודו"ק. ועיין ראב"ן סי' ל"ו ובספרינו משנה הלכות על רבינו הבה"ג כתובות אות ס"ו מה שהארכתי יותר בזה הענין כי קצתי כאן.

והנה הרשב"ם ד"ה בן שחלק כתב הפליג מאציו ואין סמוך עוד על שולחנו כגון שנשא אשה ואין משתדל עוד בנכסי אציו ע"ש, ובפשיטות משמע דאפילו חלק מאציו מאהבה ג"כ ה"ה ככל אדם, אמנם לפי הג"ל י"ל דחלק מלשון חילוקי דעות שנעשה פירוד ושנאה ביניהם אבל כשהוא שרוי עם אציו באהבה אע"ג שהפליג ממנו ואינו סמוך על שולחנו אין לו חזקה, וגם ברשב"ם אפשר לדחוק כך שהפליג מאציו ואין משתדל עוד בנכסי אציו מחמת שנאה שביניהם.

ואי נימא לחלק כך בין בנו ששרוי אהבה ביניהם ובין בנו שחלק היינו שיש פירוד ביניהם הוה אחי שפיר, דמניין למימר דה"ה הא דקאמר בגמ' באשה שנתגרשה דוקא נתגרשה מחמת שנאה אבל נתגרשה מאהבה אין לה חזקה, וא"כ הרשב"ם דוקא קאמר ששונאין זה את זה. ואי נימא חילוק זה היה אפשר ליישב כמה קושיות וסתירות שהביאו האחרונים ז"ל בדמקום אחד אמרו שאב אהב את בנו יותר מעצמו ובמקום אחר לא משמע כן.

האמנם לקושטא דמילתא לא משמע כן פירוש הגמ' דלא שאני בין נתגרשה משנאה לנתגרשה מאהבה וכמ"ש לעיל, ולעולם בין בבנו שחלק ובין באשה שגירשה אין נפק"מ ולעולם יש להן חזקה, ועיין חומ"מ סי' קמ"ט ס"ד ובמהרש"א כאן.

ואנב הנני להעירכם לשו"ת מהר"ם מלובלין סי' קכ"ג שהביא חקירת הלבוש ז"ל שכתב ח"ל, מיום עמדי על דעתי הייתי משתומם ומתמיה דמהיכן למדו ז"ל שאפשר לגרש מאהבה, שמא גזירת הכתוב הוא דדוקא א"ס מלא בה ערות דבר וכתב לה ספר כריתות אבל א"ס לא מלא בה ערות דבר שמא הגט אינו כורת ביניהם, וכשאלנו רואין ומרגישין שיש לו אהבה גמורה ובה לגרש מחמת אהבה שמא אין הגט כורת, וכמה פעמים נשאתי ונתתי עם רבותי וחצריי מענין זה ולא השיבו לי דבר מתיישב בו לצי עכ"ל ע"ש, ובספרינו משנה הלכות ח"ד סי' ר"ט הארכנו בזה בס"ד ע"ש, וכעת נראה עוד דבאמת י"ל ראה מאשת כהן שנאנסה שאין לו עליה שנאה כלל ועכ"ז צריך לגרשה, וגם י"ל בזנתה בשוגג וכיו"ב שחייב לגרשה מן הדין ולא משנאתו אותה אלא אפילו ישרה אהבה גדולה ביניהם ואפי"ה אמרה תורה לגרש.

כיון שראיתי שיצא לחלוק על דברי רבינו המצ"ט שהיה גדול בדורו לכן אמרתי להעיר קצת.

הגה ראשונה במה שהעיר שגם חכמי הקהל הגדול בצנפתי"ו הי' ציניהם גדולי ישראל ולאו קטלי קניא באגמא היו וכפי הנראה שמה"ר אברהם שלום צעל נוח שלום היה החכם שם, הנה פשוט שמה אין ראיה שהרי לא ראינו שחלקו עליו בהלכה על מה שטען נגדם ואולי באמת לאחר שכתב המצ"ט התשובה הנ"ל חזרו בהם ולא עשו עוד המעשה הזה להשיג גבול ציהכ"ג שלו, ואולי לא עלתה על דעת החכם של ציהכ"ג השני שנעשה עולה כזה עד שצירר להם הדבר המצ"ט ז"ל, וא"כ אין לצנות יסוד על סמך זה כלל.

ובמה שכתב להקשות שהטעם שיבקשו יחד בעד כל הקהילות כמו שהי' נהוג בזמנם אינו שייך כהיום צקהילות ארה"ב, אולי נודק בזה מעכת"ר, אבל מה שכתב דגם טעם השני של מפריחי יונים לא שייך הכא, וכתב שדברי המצ"ט צע"ג לדינא ולא הציא שום ראיה לדבריו שאותם שהיו עשויים לצוא לקהל זה הם כמו יונים השייכים להאחר שאסור להסיטם לצוא אללו, ועיקר ראייתו שאפילו הוא ספק אם שלו הם או של אחר מ"מ אסור לכאורה הדברים צע"ג דהא לא קיי"ל כר"ה בר"י (צ"ב כ"א) ומותר להעמיד חנות בצד חנותו ולא חיישינן לפסיקת חיותא כידוע כמבואר בשו"ע חו"מ סי' רכ"ח סי"ח וכל הפוסקים פסקו שלא ככה"ג בזה (והגם שהגרש"א אלפאנדרי זי"ע האריך דכמה פוסקים ס"ל ככה"ג דבריו צע"ג, עכ"ד.

ולפענ"ד לא ראיתי מזה סתירה לדברי רבינו הגדול המצ"ט ז"ל דודאי גם המצ"ט ז"ל מודה דמותר להעמיד חנות בצד חנות וכ"ש ציהכ"ג אלל ציהכ"ג אחר, אבל בחנות אלל חנות נמי פשוט דאסור לו לצעל החנות לפתות אנשים שיעצו את ראובן ויצואו אליו לקנות, וכ"ש ליכנס לחנות של חזירו ולדבר עם הקונים שיצואו אליו, וכן סותר שלעולם קונה אלל ראובן אסור לו לילך לשמעון ולהוציאו ממנו צפטפטי דברים ולהזיק לראובן, וזה פשוט.

ומה שאמרו דמן הדין מותר לצני העיר לירד בתוך אומנות חזירו כגון להושיב חנות בצד חנות חזירו וכן חייט בצד חייט חזירו היינו דוקא מפני שיכול לומר לו מי שיצא אלך יצא ומי שיצא אללי יצא, עיין רש"י צ"ב כ"א ע"ב שם, וגם מה שאמרו שמוותר לחנוני לחלק קליות ואגוים למינוקות ולשפחות השלוחות לחנות לקנות כדי שיצואו אללו לקנות מפני שיכול לומר לו אני מחלק אגוים ואתה תחלק שקדים (כמבואר במשנה צ"מ ס' ע"א) היינו דוקא שעי"ז הם בעצמם יראו לצא אליו אבל לילך לחוך לפתות ועכ"פ ללכת לחנות חזירו ודאי

התלמידים וכו', וצקונט"א בשועה"ר שם דייק מדברי הרמב"ם דדוקא מי שהגיע למדה זו שכבר שימש ת"ח כל זכוכ, ועיין תו"ט על מס' אבות במשנה וקנה לך חבר למה לא אמרו וקנה לך תלמיד או תלמידים, וכתב דלאו כל אחד ראוי ללמד לאחרים ואם על המורה הלכות ולא הגיע להוראה אמרו רבים חללים הפילה כ"ש על המלמד חזירו ואינו ראוי שח"ו מקלקל את הכל ע"ש דברים נפלאים. ומיהו יש דס"ל דהמנוחה על כל אדם אפי' אינו ת"ח ללמד לאחרים כמו שמנוחה על האב ללמד את בנו בכל אופן.

ולעצם שאלתן לכאורה נראה דצוה"ז בכלל אין שקט בצחים צלילה ולא ציוס מהתנועה צרחובות וכן מכל שאר מיני קולות ואין כאן מקום מונע כמו שהיו צומניהם החזרות והמצואות, והתנועה שם כל היום וכל הלילה שעוצרים ושצים עם מכוניות קטנים וגדולים (טרקס צלע"ז) וכיוצא בו, למה יגרע מוסד של תורה. ברם ענה טובה להודיע שכשמודיעין להשכנים ובהסכמתם ודאי נוח אח"כ לדור אתם, ומ"מ לאידך גיסא אמרו דאפי' דינא דצר מיצרא ליכא בהקדש, אלא די"ש לעיין צוה"ז הצונה ישיבה וכיוצא בו אם זה מקרא צנין צבורי שע"פ הרוצ הראשי ישיבה הם הצעלים על הרכוש ועושין בהם כצשלו אלא דנותנין המקום ללמוד להתלמידים, ואולי גם זה נקרא צשכר שהרי מקצלין שכר מהתלמידים, וי"ל. אבל פוק חזי מה עמא דצר.

וי"ר שימצא לו מקום טוב בלי עוררים וישמחו בו חבריו ויזכה להרביץ תורה לרבים ולהגדיל תורה ולהאדירה כעתירת וברכת ידירו המברכו בהצלחה מרובה בלב ונפש,

מגשה הקמן

סימן קבא

השנת גבול במתפללי ותומכי ביהמ"ד

אסרו חג הפסח ברוקלין נ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרב הגאון ותיק וחסיד חוב"ט כש"ת מוה"ר משה זאב זארגער שליט"א, דומ"ץ בעיה"ק ירושלים ת"ו ובעמח"ס וישב משה.

אחדשבת"ר צידידות נאמנה, מכתבו היקר קבלתי והניני עט ממנה להשיב לכמ"ע כי אחרת אני חש שלא אמנא עוד פנאי מחמת הטרדות הרבות. ע"ד אשר העיר על דברינו צספר משנה"ה חו"ט סי' סס"ו אודות השגת גבול צציהכ"ג ותמכתי יתדותי על דברי המצ"ט ח"ג סי' מ"ח, ומעכת"ר השיג על המצ"ט שכתב דבריו שלא כהלכה, ואמת אגיד כי אין דרכי להשיב על השגות עלי דברינו כי יודע אני שיש מקום להתגדר ואין אני אומר קבלו דעתי ולכן אין צרואי למשוך דעתו לדעתיו וכל מי שצידו לחלוק הרשות צידו, ומיהו

הוא יורד לחייו של חצירו ואסור, ועיין חו"מ סי' קנ"ו ס"ה
 בישראל שיש לו נכרי מכירו שהוא נושא ונותן עמו תמיד והביא
 שם הרמ"א ז' דעות אם ישראל אחר מותר לעסוק עם אותו
 עכו"ם אבל רק בטענה כי אי אפשר לו למנוח מסחר אחר
 כזה ודומה למלמד ויש חולקים אעפ"כ שאסור דהו"ל כאילו
 בא העסק לידו של ישראל עיין שו"ע הרב חו"מ סי' י"א י"ב
 ה' הפקר והשגת גבול, ואפילו בזה מסיק דמידת חסידות שלא
 לירד לתוך אומנות חצירו שנאמר ואת אשת רעהו לא טימא
 ופירשו חכמים זה שלא ירד לתוך אומנות חצירו ע"ש.

וממילא גם מה שהביא שם לתמוה על רבינו הגדול
 המצ"ט ז"ל דיונים שאני שאין להם דעת להמלט
 משא"כ בני אדם ותמה מעכ"ר דמ"ש מחניות שמוחר למכור
 צול ולפתות הקונים שיבואו אליו ואפילו צני העיר אחרת
 אינן יכולים למחות אם הם מוכרים צול כמ"ש הרמ"א סי'
 קנ"ו, ואין לומר דהתם הוא טובה לצני העיר, חדא שגם כאן
 הוא טובה לעשירים שיכבדו יותר וכל כה"ג, ועוד דהא קי"ל
 צסי' רכ"ח סי"ח בפשיטות דשרי למכור צול יותר למשוך
 אללו הקונים, ואין שום חילוק בזה ע"כ.

ולפענ"ד פשוט דנראה ממעכ"ר דלא שני ליה צין מוכר
 צול וצין מפתה הקונים שיבואו אללו אבל פשוט
 דתרי עניני נינהו, דלמכור צול מותר וכן מותר לחלק קליות
 וכיוצא בו שהוא לטובת הרבים וטובת הלוקח וטובת העיר
 והוא אינו מפתה הקונים של האחר דצברים אללו מוכר את
 שלו צול וכיוצא בו, שגם ציד השני לעשות דברים אלו וממילא
 לא ילכו הקונים להשני כיון שכבר רגילים הם אללו והוא ג"כ
 נותן להם צמחיר שנותן האחר וג"כ מחלק תמרים וכיוצא בו,
 אבל לפתות הקונים מאן דכר שמה שמותר לילך לקונה של
 חצירו ולפתותו שילך ממנו ויבא אללו, ופשוט דצביהכ"נ נמי
 אם צביהכ"נ אחר יעשו שיעורים טובים ויתנו להמתפללים
 קידוש אחר התפילה וכיוצא בזה ויתנו להם דברים שעי"ו
 יבואו להתפלל שמה מרזונם הטוב מחמת שחפצים באלו
 הטובות כה"ג לא היה מתלונן המצ"ט ז"ל, דגם קהילתו היו
 יכולים לעשות שיעורים טובים להמתפללים וכיוצא בו אם יראו,
 אבל לילך ולפתות אנשים שלא ילכו לצביהכ"נ זה אללו יבואו
 אליהם זה ודאי אסור.

ומש"ב מעכ"ר שגם זה טובה לעשירים שיכבדו יותר
 וכל כה"ג, חדא מנ"ל שהם כבדו העשירים יותר
 מהצביהכ"נ של המצ"ט דאין זה מצואר כלל שהיה כן, ועוד
 שאם צאמת היו צאים מעצמן לצביהכ"נ ושם יתנו להם כיבודים
 מה שלא היו נותנין להם צביהכ"נ של המצ"ט בזה לא היה
 שום הקפדה מ"ד המצ"ט, שהיה ציד גבאי צביהכ"נ שלו ליתן
 להעשירים הכבוד הוה שמקבלים צביהכ"נ השני, אבל אין זה

ענין של הטובה שיש לעיר ע"י מכירה צול. ועוד דצמוכר
 צול יש רק כד הטובה לצני העיר וליכא שום רעה למאן דהו
 שהרי השני ג"כ צידו למכור צול אבל הכא ע"י שהם פיתו
 את העשירים לצא אליהם בזה יבא רעה לעניני צביהכ"נ השני
 שע"י שלקחו את העשירים מהם לא היה להם ליתן לענינים
 לחם לאכול והם ע"י התפתות שלהם גרמו לקפח לחמם, וע"כ
 לא מיבעיא אם היו הולכין לצביהכ"נ או לעשירים שכבר
 מתנדבים לצביהכ"נ של המצ"ט ופיתו אותם שילכו משם ויבואו
 אללם שזה קיפוח פרנסה מהם ממנ, אללו אפילו עדיין לא
 באו כיון שצלי שהיו מפתים אותם היו מהם שיבואו אל צביהכ"נ
 שלו הו"ל בכלל זה.

ומעברת"ך כתב דהמצ"ט לא הביא לעצמו ראיות, ולפענ"ד
 נראה ראה מפורשת לדברי המצ"ט מגמ' שלהי
 צ"ק (קי"ט ע"א) א"ר יוחנן כל הגזול את חצירו שוה פרטתה
 כאילו נוטל נשמתו ממנו שנאמר כן ארחות כל צועע צוע את
 נפש בעליו יקח, ואומר ואלל קלירך ולחמך צניך וצנותך, ואומר
 מחמם צני יהודה אשר שפכו דם נקי בצרעם, ואומר אל שאל
 ואל בית הדמים על אשר המית את הגבעונים, מאי ואומר וכ"ת
 נפש דידיה אבל נפש צניו וצנותיו לא ת"ש צשר צניו וצנותיו
 וכו', וכ"ת ה"מ היכא דקעציד צידים אבל גרמא לא ת"ש אל
 שאל ואל בית הדמים אשר המית את הגבעונים וכי היכן מצניו
 שהרג שאל את הגבעונים אללו מתוך שהרג נוב עיר הכהנים
 שהיו מספיקין לחם מים ומזון מעלה עליו הכתוב כאילו הרגן
 ע"כ. ועיין רש"י המית הגבעונים כדמפרש לקמיה שהמית כהני
 נוב וכו' ומעלה עליו הכתוב כאילו המית הגבעונים.

והרא"ש ז"ל בפסקיו (צ"ק פ"י סי' ל"ד) הביא זה להלכה
 ח"ל א"ר יוחנן כל הגזול את חצירו שוה פרטתה
 כאילו נוטל נשמתו שנאמר וכו', וכאילו נוטל נפש צניו וצנותיו
 שנאמר וכו', ולא מיבעיא צידים אללו אפילו גרמא בעלמא דכתיב
 אל שאל ואל בית הדמים אשר המית הגבעונים, והיכן מצניו
 לשאל שהרג גבעונים אללו מתוך שהרג נוב עיר הכהנים שהיו
 מספיקין לחם מים ומזון מעלה עליו הכתוב כאילו הרגן ע"כ.

והב"ה על הריגת עיר הכהנים לא נענש שהיה מדין מורד
 במלכות או משאר טעמים המצוארים ומ"מ נענש על
 שהרג הגבעונים כלומר שע"ז גרם לגבעונים הפסקת מים
 ומזון להם ונענש הוא וכל ישראל שהרי אח"כ הקעו כמה
 מצניו והיו צני"ג שנים צרעב וכל זה רק ע"י גרמא כו, ו
 א"כ מי שהולך ומפתה עשיר או כיוצא בו שהיה רגיל ליתן
 לעניים מים ומזון והוא לקח אותו מהם אפילו רק ע"י פיתוי
 שלו הרי הוא גרם ג"כ, ואין לך גורם גדול מזה שכבר היה
 מתומכי הצביהכ"נ ועניים של הצביהכ"נ הזה או את מי שיש
 לו הצביהכ"נ שיש לו משפחה אשה וצנים והי' לו הפרנסה

מכמה אנשים כאשר הוא פה צארה"צ צבתי כנסיות קטנים ומקפת לו פרנסתו והכנסתו ודאי לא גרע הוא מגרמא, ואם על הני רשעים הגבועים אשר עליהם אמרו שלא מורע ישראל המה על אחריותם ואעפ"כ נעשו שאלו וכל ישראל על שגרמו להם נטילת מזון כ"ש לזרע קודש רב או ראש ישיבה או סתם ת"ח אשר אחר יגיעה רבה זנה לעצמו זיהכ"ג ומוזה יש לו קצת חיונה לו ולמשפחתו ע"י שרחמו עליו כמה אנשים וצא אחד ומפתה אותם בצטפוטוי דברים ולפעמים גם בלה"ר שמדבר עליו וכיוצא בו ומוציאו מצית מדרשו ועי"ז מפסיק לו מזונו וחיותו ודאי הרי הוא בכלל נוטל נשמתו ונשמת אשתו וזניו ח"ו.

ומה שכתב דלא ראה נוהגין כן לחוש לזה דא עקא וצ"ה וצ"ש אנתנו נוהרים מזה והרבה יש לדבר מזה אלא שכבוד השם הסתר דבר אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר, וצאמת גם זה המעט לא רציתי לכתוב רק מפני כבוד של מרן המצ"ט ז"ל הוכרחתי לכתוב, כי הרבה ראינו בזמן הזה מדקדקים כחוט השערה בדקדוקי המלות שבין אדם למקום אבל צמנוות שבין אדם לחצירו מאד מאד מזוללים, ומרגלא צפומי מה שמכנים צפיו מדקדק ומה שמוציא מפיו אינו מדקדק.

ואין להאריך בזה יותר שודאי אינו משורת הדין ולא מדת חסידות ליכנס לביהכ"נ של חצירו ולפתות מתפללים שיצואו אליו, ואפילו להבדיל החנונים שהם אנשים מהוגנים אין עושים כן, וכ"ש לרצנים ת"ח שהוא בכלל חילול השם שיאמרו זונות מפרכסות זו את זו ת"ח לא כ"ש, לצד שאם גורם לו הפסד ממון הרי הוא בכלל הורג נפש וכמ"ש לעיל.

ובזה אתן קנצי למילין, ונהנתי הרבה מהדברים שכתב עוד שם, והנני ירידו דושה"ט ושכת"ר החותם ברעדה והמצפה לרחמי שמים ולישועת ה' כהרף עין, בלב ונפש,

מגשה הקמן

סימן קכב

בענין השנת גבול

ה' תולדות התש"ס ברוקלין ג"י יצו"א

מע"כ ידידי הרה"ח ר' גדליה ויטמאן הי"ו, באלטימאר יצ"ו.
שלוש וצרכה. צדון התוכניות שהולאת לאור ובקשתי ממני לחתום עבור תושבי ארה"ב, הנה כבר כתבתי בתשובה אודות זה [עי' לקמן סימן קכ"ג], והנני מטערף לאזהרה והפס"ד שניתן ע"י צ"ד דק הגר"נ קרליץ צ"ב ונחתם ע"י דיני הצ"ד וצירוף הגאון מהר"ש וואזנער שליט"א גאצ"ד זכרון מאיר צ"ב, וצירוף הגאון מוהרי"ש

אלישיב שליט"א צירושלים עיה"ק, וצירוף הגר"ע יוסף שליט"א נשיא חכמי הספרדים, צמעשה עוול שמעתיקים תקליטורים המכילים תוכנות מחשב של טקסטים שונים ומוכרים אותם צמחיר נמוך, ועי"ז הם משיגים את גבולם של אלה אשר השקיעו עמל שנים וכספים רבים צתוכנות אלו, והעושה כן ומעתיק גירסה הרי הוא עברייני, וכל הקונה מהם הרי הוא מסייע צדי עוברי עזירה.

אמנם מ"מ מכיון שהמייצרים את התקליטורים מצקשים מחירים גבוהים צטענה שהשקיעו הרבה מידע וממון וכסף, ומחמת זה מזוללין הציבור צאיקור השגת גבול וגניבה, ולכן הנני מציב שיהיה זמן מוגבל לכל תוצרת של תקליטורים, ולאחר הזמן שיש להניח שכבר הוציאו שכר עמלה וריות שלהם שהשקיעו יורידו המחיר הגבוה למחיר נמוך.

וע"ז באעה"ה,
מגשה הקמן

סימן קכג

העתקת קלמט של דרשה שעשו אחרים

כ"ג למ"טמונים תש"ס ברוקלין ג"י יצו"א

כבוד ועד הרבנים הכללי של רבני חב"ד ליובאוויטש בארה"ב וקאנאדא שליט"א וכבוד הרה"ג מ"מ שארפשייין שליט"א מזכיר.

אחדשה"מ, אשר פניתם אלי הגם שאיני כדאי להכריע מ"מ לא אמנע מלהציע דעתי ומה' אצקס מענה לשון שינחני צדרך אמת. ע"ד השאלה צמי שהקליט התוועדיות הרצי על דיסק אי נעשה צעה"צ על ההקלטה הזאת, שדיין אחד הורה שאין שום צעלות על ההקלטות האלו דקולו של הרצי אינו צצעלות אף אחד, והרבה פעמים הקלטתי אני צעמתי צרשות הרצי וצטט שלא נהייתי צעה"צ על ההתוועדיות אלו עי"ז, ועל כן איני רואה צזה שום השגת גבול ויכול כל אחד לקנות דיסקים אלו צלי שום ספק וס"ס עכ"ד. [ע"ע לעיל סי' ק"צ צנידון דין תורה זה].

ולפענ"ד הגם דכשהחכם יושב ודורש ודאי כולם יכולים לשמוע ואין שום צעלות וקנין על קול החכם וכמ"ש קול ומראה וריח אין צהם משום מעילה, מ"מ אם צא אחד ורשם הדברים לעצמו או קלט הדברים צדיסק הרי זכה צזה צמה שרשם וצמה שהקליט, והטייפ או דיסק הם שלו וקנינו ואין ציד אדם אחר לקחתו ממנו, ואע"ג דקול ומראה וריח אין צהם משום גזל אבל מ"מ כיון שקלט את הקול על הדיסק הרי הגביל את הקול צענם הדיסק והדיסק הרי הוא שלו לכן כל הדיסק כמות שהוא שלו הוא זכה גם

שום ספר מיימוני החדשות רק מהיוצאין ע"י הגאון או באי כמו, ועיין בשו"ת שואל ומשיב מהדו"ק סי' מ"ד ובשו"ת בית יצחק סי' ע"ה.

ועיין שו"ת חת"ס חו"מ סי' ע"ט וז"ל והנה הנהיגו רבותינו הקדושים אשר מפיהם אנו חיים ומיניהם אנו שותים לגזור חרמה ושמתות על מדפיסי ספרים שלא ישיגו גבול מדפיסים הראשונים וכו', ונראה שהתחיל זה אחר שהדפיס מהר"מ פדוואה ספרי הרמב"ם שלו ע"ש באריכות, ועיין נוב"י מהדו"ת שאלה כ"ד על ראובן שחיבר פי' על סדר נזיקין ושמעון המדפיס רצה להשיג גבולו, ועיין שו"ת אג"מ א"ח ח"ד סי' מ' אות י"ט שנשאל ממש כזה באחד שעשה טייפ מד"ת וכתב עליו שאוסר לעשות מטייפ שלו עוד טייפס, וכתב דודאי אסור לעשות כי הוא ענין שזה כסף ועשה הטייפס להרויח מזה שאחרים שירצו בטייפ זה יעטרו לשלם לו, ואין כאן מדה סדום, ולכן כ"ו שלוקח בלי רשות הוא איסור גזל גמור.

ובשו"ת חת"ס ח"א או"ח סי' ב' הוסיף תבלין על דברי הש"ך בדקדוק לשון ר' יהודאי גאון שכתב אסור להעתיק ממנו אפילו אות אחת משום דמרע ליה לפקדונו עכ"ל, אין במשמעות זה שהספר נקרע ונתקלקל על ידי ההעתקה והחוש מעיד שזה אינו, אלא דמרע ליה פי' מזלזל בשווי הספר, דבימייהם לא היה הדפוס והעתיקו הספרים בכתיבת ידם, וכל שהספרים יותר מרובים ומועמקים ומוגהים המה צול יותר ואינם שוים כל כך, נמצא על ידי שזה מעתיק אפילו אות א' מספרו של זה להגיה ספר אחר על ידי אות זה הרי מגרע ומזלזל פקדונו של זה. ובסוף תשובתו כתב עמ"ש הרמ"א בשם תשו' הרא"ש על ד"ן שדן על מי שישיג לו ספר ואינו רוצה להשאילה ונתן עליו קנס עשרה זהובים בכל יום מפני שהיה ציטול תורה צעיר, והיו אנשים שהי' להם ספרים ולא רצו להשאילם וכתב שיפה דן ואני מסכים אמו, ובלבד שישומו שלשה שמאים הספר ואם יפחת ויתקלקל שישלם השואל הפחת ע"פ אותן שמאים ויתן משכון שומת הספר ע"כ, וכתב ע"ז היינו אם הבעלים אינו ת"ח ולא יבא שרכס בהפקדם, או אפשר זכות הרבים שאני ע"כ. הרי צהדיא היבא דיש ציטול תורה או הפסד לימודים ע"י שבעל הזכויות לא מוציא הספרים לאור מותר לכלם ולהעתיק לעצמו, אבל אם אפשר להשיג את הספרים ונמצאים למכירה יש לו לקנות ולא לכלם, כי יש כח ציד האדם לכלם את שלו ושירורו במכר שיר, וכן כתב צהדיא צביאור הגר"א חו"מ סי' רצ"ב סקמ"ו אבל בידוע שמקפיד אסור מיהו במקום ציטול תורה מותר עיי"ש.

החותם למען כבוד התורה בלב ונפש,

מגשה הקמץ

צהקול, והדיסק ומה שיש צה הוא ממנו ואין אחר יכול להשתמש בו או ליקח אותו הימנו, וכל הנוטלו הרי הוא לפענ"ד גזל ממנו חצירו, וממילא ה"ה אם משיג גבולו יש להתחשב בו ככל מוזיק ממנו חצירו, ח"פ מאד.

והוא הדין לכל תקליט של נגינה או טייפס וכל מידע הנמצא אגור בדיסק וכיו"צ [וע"ע צה לעיל סימן קכ"ג].

ויקצת ראייה היה נראה לאסור העמקת חומר מגמ' פסחים (ק"ד ע"ג) עולא איקלע לפומבדיתא אמר ליה רב יהודה לרב יצחק צריה זיל אמטי ליה כלכלה דפירי וחזי היכי אבדיל, לא אזל, שדר ליה לאציי, כי אחא אציי אמר ליה היכי אמר, אמר ליה צרוך המבדיל צין קודש לחול אמר ותו לא, אחא לקמיה דאבבה אמר ליה היכי אמר, אמר ליה אחא לא אזלי אחא שדרייתיה לאציי ואמר לי המבדיל צין קודש לחול, אמר ליה רבצנוותיה דמר וסררותיה דמר גרמא ליה למר דלא תימא שמעמיה מפומיה. ופי' רשצ"ס מפומיה דרב יצחק אלא מפומיה דאציי, ואמרינן (יבמות ז"י) כל ת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו שפתותיו דוצבות בקצר. ואשר נראה דכל ת"ח שמציא דבר תורה נאמרת הדבר בשמו והרי הוא כאילו הוא שלו, ולפי"ז הני ד"ת שנקלטו נמי הגם שודאי ד"ת של הרבי א"א ליקח, אבל האומרים בשמו ומפרסמם הרי הוא זכה בו שנאמרו בשמו, ואין לשני ליקח אותו ממנו.

ומש"ב עוד במכתבו הג"ל ח"ל ואין לדמות הקלטות אלו להספרים שבעלות מרכז לעניי חינוך דהרי קולו של הרבי אינו בעלות של אף אחד. ולפענ"ד לא הבינותי הכוונה, דהספרים שהם בעלות מרכז לעניי חינוך הוא לפי שהבעלים שלקחו או ירשו אותן ספרים הם מסרו את הספרים לבעלות של מרכז לעניי חינוך, אבל פשוט שאם מי שהוא שמע ד"ת מהרבי והעתיקם והלך והדפיסם בספר הרי הספר בעלותו של זה שפור ממון להדפיס הספר ההיא והיא קנינו ואסור להשיג גבולו, וא"כ ה"ה לענין הקלטות שהן נקלטו ע"י אדם אחד שהקלטות אלו הן בעלות הפרטית, וצידו למכרו כרצונו.

ולענין הזכויות מה שיכול אדם להשאיר לעצמו במתנה או במכר, עיין טוש"ע חו"מ סי' רמ"א ס"ז הנותן מתנה לחצירו אינה מתנה אא"כ שהיה צדעת הנותן שתהא ברשות המקבל לעשות בה כל חפצו, אבל אם מפרש אפילו אם נתנה ע"מ שלא ליתנה לאחר או שלא למכרה וכו' או אפילו אם נתנה ע"מ שלא ליתנה ולא יעשה בה שום דבר אלא דבר פלוני, הוי מתנה לאותה דבר שמפרש. ועי' תשו' הרמ"א סי' י' בענין שהגאון מהר"מ מפדוואה הדפיס ספרי הרמב"ם וקם אחד מעשירי הארץ כנגדו והדפיס הספרים ופסק שהצדק עם הגאון ומי שצסם ישראל יכונה לא יקנה

סימן קבר

להעמיד מכונית ברה"ר במקום נסיעת הרבים

ה' לסדר ויאמן העם התש"ס ברוקלין נ"י יצו"א
 מע"כ האי צורב, עוסק בחוקי חורב, הב' נפתלי זעלענגוט הי"ו.
אחדשה"מ, דד"ת על מ"ש במשנה הלכות ח"ד סי' רכ"ו
 שאסור להעמיד המכונית באמצע הרחוב
 (דאָצעל-פּאַרק זע"ו) משום שגזול את הרצים, והבאתי ראיה
 מהג"א סוכה דאסור לעשות סוכה ברה"ר, ומע"כ הביא עוד
 ראיה לזה ממשנה שביעית פ"ג מ"י הבונה גדר צינו וצין
 רה"ר וכו' מה יעשה בעפר לוצרו ברה"ר ומתקנו דברי ר'
 יהושע, ר"ע אומר כדרך שאין מקלקלין ברה"ר כן לא יתקנו
 וכו', ופי' הרע"ב לא מציעא לנצור עפרו לרה"ר שהוא אסור
 אע"פ שיקלקנו אח"כ שהרי מקלקל הוא לשעה, אלא אפי'
 לתקן אסור כגון אם היו אבנים או עפר מפוזרים ברה"ר לא
 יצבס במקום אחד אלא יסלקם לגמרי מרה"ר וכו' עכ"ל,
 ומשמע מלשונו שלא יצבס צד רה"ר היינו לא משום תקלה
 אלא שיהיו צריכין לסבבו.

ולבאורה יפה כיון, אלא דמ"מ יש מקום לחלק צין עפר
 ואבנים למכונית, דהוצר עפר ברה"ר צין אם הוא
 מתקן וצין אם הוא מקלקל את הרה"ר, הנה עושה מעשה
 ופעולה ושינוי בגוף הרשות הרבים, ונמצא הרה"ר בעצמו
 משתנה או עכ"פ ישתנה לזמן, ומי נתן לו רשות לעשות שינוי
 הא הרה"ר לשימוש ניתן שכל אחד יוכל להשתמש בו, והגם שהוא
 הפקר לכל צאי עולם כמבואר במשניות יעקב וצבית אפרים
 בתשובותיהם בעניני עירובין דרה"ר הפקר הוא לכל צאי עולם
 להשתמש בו, אבל אין לו דין הפקר לקלקלו או לתקנו. אבל
 המניח מכונית באמת אינו עושה שום שינוי או איזה פעולה
 ברה"ר גופיה, אלא שהניח המכונית על הדרך באמצע הרחוב
 וצאותה זמן לא יכולים אחרים לעצור, ואדרכה דבאמת אם יעמוד
 לרגע וכגון לכתף וכיוצא בו מותר לו לעמוד אפילו ברה"ר, והוא
 משנה בב"ק המניח את הכד בדף כ"ז, ושם דף ל"א בשני קדרין
 שהיו מהלכין זה אחר זה, ובדף ל"ב אמר ריש לקיש שמי פרות
 ברה"ר אחת רבוצה ואחת מהלכת בעטה וכו' ומוקי לה בפסקה
 לאורחא כשלא, עכ"פ יש כמה אופנים שהמלך ברה"ר מותר
 לעמוד לזמן ע"ש, וה"ג האי מכונית לאו מדין רה"ר הוא שאסור
 לעמוד, שאינו מקלקל ולא מתקן את הרה"ר כלל, אלא כשעומד
 מעכב עי"ו מעצר הרצים והרי זה גזול הרשות שיש לאחרים
 ומחויקו לעצמו, אבל הוצר עפרו או אבניו בתוך רה"ר הוא
 עושה פעולה ומשנה את הרשות הרבים וצוה נחלקו ר"י ור"ע,
 וקיי"ל כר"ע (רמב"ם פ"ב מהל' שמיטה ויובל הי"ד).

החותם בברכה בלב ונפש,
 מגשה הקמץ

סימן קבה

המבריה מן המס ומגיע נזק לחבירו

ג' לסדר חקת התש"א ברוקלין נ"י יצו"א
 מע"כ האי צורב, עוסק בחוקי חורב, כש"ת מוה"ר שמואל
 רוזנברג הי"ו.
אחד"ש מע"כ, יסלח לי אם לא תיארתי כראוי כי לא
 ידעתי לכנותו ויהא שמו מצורף. צדבר שאלתו שיש
 אנשים לוקחים להם בית ולפי שרוצים להפקיע עצמם מלשלם
 מכס הם קונים הבית על שם של איזה קהילה או מוסד של
 נדקה ועי"ו נפטרים ממכס, שבמדינה זו פוטרים מוסדות
 נדקה וחסד וכיו"צ משילום מס, ושאלתו היות כי ע"י
 שפוטרים את נכסיהם מלשלם מס גורמים שהעיריה מטילים
 מס יותר על שאר הדיירים צעיר או זכפר ההוא, כי הוצאות
 העיריה נשתלם מן המס, וצפרט במקום שהעיר רוצה יהודים,
 והעושים כן גורמין לשאר צעלי בחים שצעיר לשלם מס גבוה
 יותר, אלא שמספקא ליה אם מגיע לכל אחד נזק של שו"פ.

הנה באמת הדבר סובל אריכות גדולה וקצת מן הדברים
 מבוארים בחו"מ סי' קס"א וקס"ג, ועיין רמ"א סי'
 קס"ג שם ס"ו ואין רשות לאיזה יחיד או קהל לגרום עם השר
 לחצר לאיזה קהל או להפרידן אם הדבר מוזק לאחרים ואם
 עשו יש להם דין מסור לאנשים, ועיין ש"ך שם סקי"ח המלך
 או שר שמטיל איזה דבר על עשיר אחד או צ' ויש ליהודי א'
 כח צהיכל המלך והשר להשתדל לפטורם אם הדבר צרור שאם
 יפטר לאלו יטילו על אחרים אי רשאי, ע"ש שהביא תשו'
 מהריצ"ל ח"ב סי' מ' שמחלק צין כזר יאח הגזירה על איזה
 אנשים ידועים שאז אין לו להשתדל אבל אם עדיין לא יאח יכול
 להשתדל אף שעי"ו ודאי יכנסו אחרים ע"ש ובאחרונים.

ובשו"ת שו"מ מהדורא חמישאה סי' פ"ה ד"ה והנה צננת
 תרי"ג וכו' הביא מש"כ אליו הרב מצמיני צענין
 המס שדרך להעריך איש איש כפי מה שיאמר וכו', והפוי"מ
 שמעו מהשר שצידס להקטין אנשים מהערך אבל רק באופן
 שירצו הערך על אנשים וגם אחרים שלא היו כלל צהערכה,
 ונתן שם ג' טעמים לאסור, גם הביא מה שהשיג עליו הגרש"ק
 דמה שכתב דמסים הוה הפקעת הלואה הא כל מוכס הוה
 הפקעת הלואה ואפ"ה אסור ליצבע בשקר, וגם לא שייך
 הפקעת הלואה כשהמלך גוזר ליתן לו, וגם זה תשלומי שכירת
 קרקע מה שדרין צארנו והוא כגזול שכירות קרקע והגזול
 שכירות קרקע הוה כגזול חנות, ומ"ש דהוה כמוכס העומד
 מאליו זה אינו דזה דוקא כשהמוכס לוקח לעצמו אבל כאן
 הוא גוצה להמלך, והרב מצמיני תמה על הגרש"ק דמה שכתב
 להשיג דלא מיקרי הפקעת הלואה הא כ"כ הר"ן והביאו
 הרמ"א סי' שס"ט וכ"כ הרשב"א, והשו"מ כתב לו שדקו

עממן ממסים לאו דוקא שחזר ומויק אחרים שבאותו כפר אלא אדרבה כשיחסר להם ממון ילכו ויקבלו יותר מהמלכות מאלו לא היה חסר להם והיו חיים רק על המסים נמצא שזה לא חסר מתוצרי העיר כלום.

ועוד זו שלישיה ללא אמרו אלא במקום שעושה השתדלות לפטור עצמו צמה שחייב הוא, אבל כאן הקונה בית על שם מוסד או ישיבה וכיוצא בו הרי הוא מכניס את הבית תחת החוק של מוסדות ואין צידו לעשות כרזונו, שהרי אם ירצה למכרו הוא צריך לפנות לעורכי דין מיוחדים לקבל אישור למכירה וגם לשאר תנאים וחוקים שיש במוסדות, וצריך לרשום ממונים שמטעם המלכות הם המנהלים ואחראים על ניהול הבית הזה, נמצא דבעצם חוק המדינה אין הבית שלו לגמרי, ואינו כמזבחה את עצמו מן המס, שהרי הבית צאמת אינו שלו לגמרי ע"פ חוק וא"א לעשות בו כרזונו.

וב"ב הנני מוסר מודעה שכל זה כתבתי לענין שאינו נקרא מויק לחצירו, אמנם ודאי שאסור לעשות כן להערים ולהצריח המכס דקיי"ל דינא דמלכותא דינא כמבואר בחו"מ סי' ס"ט ס"ו, וכידוע שהגוים אשר לנו שוכנים במדינתם מחוייבים לנו להתנהג כפי חוקי המדינה ח"פ.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקמין

סימן קבו

שותפין שלא עשו קנין עד אימתו יבולין לחזור

בשו"ע חו"מ סי' קע"ו ס"א השותפים שבאו להשתתף אין השיתוף נגמר וכו' אלא צקנין כל דצר ודצר לפי קניינו מתקיים שיתופו. והנתיבות צבירארים אות א' הביא דברי הפרישה שכתב דלהרמב"ם אם לא נגמר צקנין אפילו לענין מה שהרויחו כבר יכולין לחזור, והנתיבות תמה עליו מס' קפ"ג דאם אמר שמעון לקנות סחורה להם ציחד דאין המשלח יכול לחזור בו וגם השליח אינו יכול לחזור אם לא שאמר צפי' קודם שקנה שחזר בו כמבואר שם בצמ"ע וצט"ו, א"כ כאן שנשתתפו לקנות סחורה פלוני ואמרו זה לזה שיקנו סחורה פלונית על שותפות למה יגרע משליח דעלמא, וכן קשה על הרמ"א צהג"ה צמי שהלוח ואמר יהי צידך על מנתיב שכר וכו' ע"ש.

ולפענ"ד נראה דברי הפרישה והוא לפמ"ש צעה"מ צינה דף כ' צההוא דאמר ד' מאות זוזי לפלוני ולנסיב צרתי ואמרינן דד' מאות שקיל צרתיה או צעי נסיב אי צעי לא נסיב שלא עשה תנאי כפול, והקשה צעה"מ והא צאומדנא דמוכה קיי"ל דצטל המקח ואפי' ליכא רק אומדנא וכאן צתנאי

דצריו שכן כתב הר"ן אלא שלהגרש"ק היה דפוס וילנא והיה חסר סוף דברי הר"ן וחשב הגרש"ק שהרמ"א מעצמו חידש כן ולכן השיג עליו אבל צאמת כי הם דברי הר"ן, וגם רש"י צ"ק כתב להדיא דמכס הזה כהפקעת הלואה ע"ש צאריכות.

והנה לעצם דינא נראה מדברי הפוסקים שרובם ס"ל דהפקעת מסים הו"ל כהפקעת הלואה, אלא דשפיר תמה דהרי ע"י שמפקיע עצמו מלשלם מס יצא היזק לשני שיצטרך לשלם יותר, ואפי' נימא דהצונה בית חדש ואכתי לא נתחייב צמס ומפקיע עצמו ע"י תצבולה י"ל שלא היזק לחצירו אלא שלא צא עוד אחד לשלם מס, מ"מ מי שלקח בית שכבר שילמו עליו מס ועכשיו צא זה וקנה הבית על שם מוסד וכיו"צ ופטרו אותו מן המס, ונמצא כשהעירי' הסכימו לפטור אותו וציתו מן המס ששלמו עליו עד היום הרי כשיצטרכו העירי' כסף אזי יעלו מסים גבוהים על התושבים האחרים, נמצא שע"י תצבולותיו ודבר שוא ושקר יחייבו האחרים לשלם יותר.

והמהריב"ל הביאו הש"ך חו"מ סק"ח הג"ל שכתב דכל שגזר השר צתסם להטיל על שני צנ"א מס ולא פרט אותם אז יכול יהודי להשתדל על איזה אנשים שרוצה שלא יהיו צכלל הגזירה אף שבדאי יכנסו אחרים והביא ראיה צרורה ממציבוסת צפ' הערל שהתפלל עליו דוד שלא יקלטנו הארון, ולענין ממון אלל העכו"ם הוי כמו נפשות כחוא מכמר, וצש"ך שם ציין עוד לכמה פוסקים, ולפ"ו לכאורה צנידון דידן יש להסתפק כיון דכבר הטילו מס על בית זה מקרי מתחייב צדצר או דילמא עליו עדיין לא מוטל לשלם המס עד שיצא השמאי וכיוצא בו ויטיל עליו מס, ועיין כסף הקדשים שם.

איברא דנלפענ"ד צנידון דידן לא דמי להתם מתרי טעמי, חדא שהרי כאן יש חוק לתשלום מסים כך וכך לבית וע"פ השוין של הקרקע והצתים יש להם תצבונות, אלא דנגד חוק זה יש חוק לפטור את המוסדות של צדקה וחסד וצתי כנסת וכיוצא וצא זה הלוקח הבית ואמר שגם הוא נופל תחת החוק של הנפטריין ופטרו החוק מלשלם ולא התכוין להזיק לשום אדם וגם שום אדם לא סייע לו להטיל חוב שלו על אחרים כה"ג הגם שאפשר שצעקיפין יצא מזה היזק לאחרים מ"מ אדם עשוי להפקיע את שלו צאינו מכיון להזיק לאחרים. ועוד שהרי עכשיו אינו מויק כלום, אלא אפשר שצעוד זמן יצטרכו העירי' יותר כסף ויעלו המס על אחרים והוי גרמא דגרמא, כי גם צלי זה מעלים מסים מידי פעם לפעם.

והשניית, כי צאמת כי העיירות או כפרים קטנים שאין ציכולתם להחזיק עצמן מכספם הם מקצלים תמיכה והחוקה מהמלכות (פעדערא"ל צלע"ו) ותלוי צראש העיר וכל שידוע ומצליח יותר לשכנע את אנשי השלטון מקבל יותר מהם, וא"כ הפטור שנפטרו הני אינשי ע"י שהפקיעו

איש מכוזב לא מקרי שכן רע וממילא לא חל עליה התנאי שבתקנון על הלוקח הזה, ועל להצא הטילו תנאים אחרים שיחתום הלוקח החדש התקנון והאריכו להוסיף עוד כמה דברים בתקנון.

והנבי במכתבי זה לא לעורר אלא לערער על עמם ההנחה והפירוש שהמציא לעצמו ה"ד צסיע של גדול אחד בהעלם שם, שהתקנון לא נתקן אלא בשביל מחללי שבת, שאנשים שומרי התורה לא נקראו שכן רע, ואדרבה לכבוד הוא, וכ"ש אנשים חשובים הרימתי צחור מעם. הנה צפי אנשי הוועד טענה שהנחה זו הוא בלתי נדוקת לא ע"פ האמת ואני אוסיף שגם לא עפ"י ההלכה. למען האמת שלא הי' זה כוונת התקנון מעולם, ובישיבת הוועד ועו"ד לערוך תקנון ולהוסיפו על החוזה הי' לטובת הקרי', שהכוונה הוא לבנות קהילה קדושה ומקוה ות"ת ומוסדות של בני תורה ושל צע"ב, ובכוונה לבנות ולא להרוס כמובן, ואנשים שומרי תורה מרצנים וגדולים ועד לפשוטי עם כולם אהובים להתקבל בקרייה אם הם מרוצים ושלמים הם ונחמים, ולהוציא מכלל זה אנשים אשר הגם שכשרים הם אבל הם מחמרים נגד הקרייה והם שונאים והראו צממה מעשים שנאתם לנגד המוסדות ונגד המוסד המוסד, פעם צהירוס ממש ופעם צאופנים אחרים, וע"ז יתן התקנון ונחתם מיד הקונים שהוא תנאי צמכירה שאם יעבור על תנאי זה עבר על החוזה ונעקר המכר למפרע מאתו, ותקנון זה מכוון להלכה, ואיך יאמרו נא שהכוונה הייתה להוציא רק מחללי שבתות שפשוט שהכוונה הייתה לכל אלו שיפריעו את מנוחת הקהילה ולכל אנשים שאינם נוחים לראשי הקרייה ואנשיה. וגם שכן יוצן מאליו מצד הסדר.

אך לא מסביר גרידא אני אומר אלא הלכה אני אומר, ואעתיק תשובת רבינו הגדול הרא"ש ז"ל כלל א' סי' צ' לבנו רבינו יחיאל ז"ל, ראובן ושמעון ששכרו צ' בתים זה אצל זה ולהם צ' חצרות ומלכד החצרות האלו עוד להם חצר צ'אמצע בשותפות והיה משתמש כל אחד בחלקו, והלך ראובן והשכיר ביתו ללוי עד שתכלה השנה, ושמעון מעכב עליו ואומר איני חפץ בשותפות של לוי כי ירא אני שמא נבוא לידי קטטה יחד, ואם על כל פנים דעתך להשכירו לו הנח לי החצר המשותף ואני אתן לך שכירות כפי חלק המגיע ממנו, ואם שמעון יכול לעכב אף כי לוי אינו מרצה דיורין. תשובה, בני שיחי, יראה לי שהדין עם שמעון חדא מה שטוען שרואה ליתן לו כפי שכר המגיע וכו' ודא הישר והטוב כמו גבי מכר דשכירות ליומיה ממכר הוא וכו', ועוד אני אומר ששנים ששכרו בית בשותפות לדור צו יחד אין אחד מהשותפים יכול להוסיף אחר במקומו אפילו יש לו דיורין פחותין ממנו, כי הוא יכול לומר אותך אני יכול לקבל ואחר אי אפשר לקבל,

שהתנה להדיא שע"מ כן נותנו אלא שלא כפלו לתנאי קיי"ל דהתנאי בטל והמעשה קיים, ומי הצעה"מ דצאומדנא דמוכח לא ירד איניש על דיני תנאי ועל דעת עצמו אלא סמך ארובא דעלמא כה"ג כיון דהוי אומדנא אכלנו שע"מ כן מכר שפיר המעשה בטל, אבל צעשה תנאי הרי לא סמך על אומדנא אלא סמך לתנאי וכיון דלא עשה התנאי כהוגן א"כ אומדנא ליכא דלא סמך על אומדנא ותנאי ליכא שלא עשה התנאי כתיקונה ע"ש, והראב"ד הודה לו.

ומעתה ה"נ י"ל דלא דמי שותפין לשליחות, דשליחות הוא דסמכי שליח ולכן אזלינן בתי אומדנא וכיוצא בזה, אבל כאן שנקנסו לשותפות והתנו ציניהם דיני שותפין א"כ לא רצו להיות צתור שליחים אלא צתור שותפין וכיון שלא קנו בקנייני שותפון א"כ שותפין אין כאן ושליחות אין כאן ודו"ק. וכעין זה מצינו בנפל על המציאה דאינו קונה ד"א כיון דנפל עליה גלי דעתיה דאינו רוצה בקנין ד"א ובנפילה לא קני ודו"ק.

סימן קבו

קנה בית בתנאי שלא ימכרנו לאחר בלי רשות
מנהלי הקרייה

ד' לסדר בוקר ויודע ה' את אשר לו ער"ח תמוז התשס"א,
בני יצ"א

מע"כ ידידי הרבנים הגאונים ה"ה וכו' חברי הב"ד שליט"א
ירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשב"ת צכוד והוקרה, דצד הפס"ד שיצא מלפניכם צנדון קרייה אחת צארה"ק שאחד מתושביה שרכש לעצמו דירה לפני כמה שנים וחתם על חוזה, וצין התנאים שקיבל על עצמו היה שאם ירצה למכור הדירה לא יהא לו רשות למכור צלי הסכמת הנהלת הקרייה, וכפי הנהוג בקרייה מאז נבנתה על תילה, ועתה קם תושב ההוא למכור את דירתו וציקש אישור מהנהלת הקרייה והציע לפנייהם שני קונים שיש לו ונתנו לו תשובה שלילית, וגם אמרו לו צפירוש שאין מסכימין למכור הדירה לאחד מן הקונים שהציע, ולמרות המכתב שלא למכור לקונה זה הלך הלה ומכרו לו, ונתגבל הדבר והגיע לצ"ד ולאחר דיונים וצירורים שיש כח ציד הנהלת הקרי' לעשות תקנונים כרצונם, וכאדם המוכר את שלו שיש צידו למכור לפי תנאים שרואה למכור כן ציד הקרייה לצרר להם שכנים הנוחים להם ושלא יפריעו את גוון ומי הקרי' לתורת ה' כפי הצנתם והצנת הרב המרא דאתרא הכל כמבואר בתקנון, ומיהו הצ"ד המציאו והוסיפו וגרעו בצצרתם על התקנון, דטעם התקנון הוא דוקא בשביל שכנים הרעים, ושכנים הרעים הם רק מחללי שבת וכיוצא בהם וכיון שהלוקח הזה אינו מחלל שבת ולא כיוצא בהם ואדרבה הוא נקרא

תנאי כלל, וכ"ש צדיק שיש חוזה ותקנון תנאי מפורט ומפורש בלתי מופרד מהחובה, שהתקנון הוא חלק מהחובה ורק ע"מ כן מוכרין לו הדירה.

וזה פשוט מאד דאין זה תולה כלל בשמירת שבת או בגדלות וזקת האדם, ויכולין חוטבי עצים להחנות לעצמן תנאים שלא להכניס בשכונתם נשיא שזישראל, כשזונים שכונה לעצמן ובתנאים. ובש"ע חו"מ סי' שי"ג צד"מ ח"ל, כ' המרדכי סוף השוכר את הפועלים בשם מוה"ר"ם כל תנאי שבמנון שהתנה עליו מתחלה בשעת מעשה, התנאי קיים בלא קנין ומשמעבד, ולא אמרינן אסמכתא לא קניא דשאני הכא דבתחלת המעשה על זה סמך והימננו בזה ובהדיא הנאה גמר ומשמעבד, וכל תנאי ממנו בזה קיים היכא דלא גוים, ועיין בס' א"ע סי' קמ"ד וכו' ועיין ח"מ סי' ר"ז ס"ג.

ועיין עוד רמ"א חו"מ סי' שי"ג מי ששכר דירתו לאוהבו ושוב נעשה לו שונא דלכמה שיטות חוזר, ואפי' לשיטות שאינו חוזר היינו ודאי דוקא שכר שכר לו, אבל להשכיר לכתחילה לשונא מי יכול לכופו את חזירו, ועיין קצה"ח שם ושאר הפוסקים.

והנה בגמ' (ברכות ח' ע"א) כל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו נכנס שם להתפלל נקרא שכן רע, והנה פשוט דמיירי בליש שומר התורה ואעפ"כ נקרא שכן רע, ובחמת שכן רע אין לו שייכות עם אדם רע, ואפשר אדם טוב ושכן רע, ואדם רע ושכן טוב, ויש רע לזה וטוב לזה, ובתפילה שתלילו היום ובכל יום מאדם רע וכו' ומשכן רע, הנה הם שני עניינים. ובספר מבחר הפנינים (שער השכן הרע), אמר החכם האלקים ילני משכן רע, שעינו רואתני ולבו חושב כי אם יראה טובה יעלימנה ואם יראה רעה יגלה עכ"ל, והנה כינה שכן רע מי שיש בו מדה גרועה זו ושאר מדות רעות ואין זה ענין למחלל שבת דוקא.

ובצינו בדואג ואחיתופל שהי' דורש שלש מאות הלכות במגדל הפורח באויר והתפלל עליהם דוד עד שמתקם מעוה"ז ומעוה"ב, ור"מ ור' נתן עם רשב"ג הנשיא בגמ' הוריות י"ג ע"ב, ומתני' ליה רבי לר"ש בריה אחרים אומרים וכו' א"ל מי הם שמימיהם אנו שותים ושמותם אין אנו מזכירים א"ל בני אדם שבקשו לעקור כבודך וכבוד בית אביך, א"ל גם וכו' א"ל האויב תמו חרבות לנצח וכו' ע"ש. ולכן פשוט שהתקנון שתקנו הוא לטובת השכונה ולקבל אנשים נוחים להבנת ולהבנת הקרי' והמרא דאתרא וההנהלה.

ובעל מחלוקת ודאי נקרא שכן רע, ובמדרש (במדבר רבה פי"ח) שנו רבותינו ארבעה נקראו רשעים וכו' ומי שהוא בעל מחלוקת שנאמר סורו נא מעל אהלי האנשים

כי הדבר ידוע שאין הדירה מקובלת עם כל אדם בשוה, יש מחמת חשיבותו שאדם בוש ממנו, ויש מחמת גריעותא שאדם בוש לדור עמו, ויש שהוא בעל קטטה, ויש שאינו נאמן, הילכך אדם הרונה לדור בשותפות מדקדק עם מי שהוא חפץ לדור ולא יוכל אותו שקבל לדור עמו להושיב אחר במקומו, וגם לכופו לחלוק אינו יכול כיון שהבית אינו שלהם כי אם שכור לזמן. ואפילו לר"ח שפי' בפ' השוכר את האומנין (ב"מ ע"ט ע"ב בחוס') לא נריכה דפרקה לטועינה בגוה, כגון ששכר סחורתו שיש לו בספינה לאחר ומאי תרעומת משום שינוי דעתא, דאפילו אין הספן חפץ בשני כמו בראשון כי שמה קשה הוא מן הראשון ואפילו הכי תרעומת דוקא הוא דאית ליה אבל לעכב אינו יכול, היינו דוקא ספן שספינתו עשויה לכך להשכירה לאחרים, דיש טוב ויש רע ואינו נמנע בשביל זה להשכיר ספינתו, אבל לדור בבית בשותפות אדם מדקדק בדבר ונמנע מלדור עם אדם שאינו מקובל עליו עכ"ל הרא"ש.

והמבואר דשאני שכן לדירה משאר עסקים, לדירה אדם מקפיד שלא ישכון בשכנותו מי שהוא יכול לבא עמו לידי אי נעימות, קטטה, או אי נאמנות, או שיגלה עליו דברים בחוץ, ואין בכל אלו נפ"מ אם השוכר הוא אדם חשוב ביותר או פחות וגרוע ביותר כי לענין שכן לדור אללו תולה בדעת שכנו, ואדרבה בפירוש כתב כן הרא"ש יש שאין הדירה מקובלת עם אדם זה מחמת חשיבותו שבוש ממנו והוא שם בחברתו ומצייו בכל שעה, גם כתב הרא"ש להדיא שיש שאינו נאמן וגם זה יתכן אף באדם חשוב, ודמיא קצת להא דמתן בקידושין מ"ט ע"ב ע"מ שאני כהן וכו' ע"מ שיש לו בת או שפחה מגודלת וכו' ור"ש אומר אם טעה לשבח מקודשת, ובגמ' שפחה מגודלת גדלת פי' חשודה דאמרה היא לא יחא דשקלה מילי מינאי ואולא נדיא קמיה שבזתי, וכן כל כיו"ב.

הנה ביאר לן רבינו הרא"ש דלענין לקבל שכן בדירה אינו תולה בחילול שבת ושמירת התורה גרידא, אלא ההקפדה הוא שאדם מדקדק בדבר ונמנע מלדור עם אדם שאינו מקובל עליו, הגם שפשוט דמחלל שבת כ"ש שהוא בכלל זה אבל אין העיקר התקנון בשביל אלה, כי בעוה"י תשובי הקריה לא נחשדו על דברים כאלו.

עוד נקודה ראוי להזהיר מה שסיים רבינו הרא"ש ואפי' תרעומת דוקא הוא דאית ליה אבל לעכב אינו יכול, היינו דוקא ספן שספינתו עשויה לכך להשכירה לאחרים דיש טוב ויש רע ואינו נמנע בשביל זה להשכיר ספינתו, אבל לדור בבית בשותפות אדם מדקדק ונמנע מלדור עם אדם שאינו מקובל עליו, וכונת הרא"ש ז"ל דאפילו היכא דלא התנה כלל מ"מ אגן סהדי דאדם מדקדק בדבר זה והו"ל כאילו התנה בפירוש שלא יכניס רק מי שישכים עליו, והיינו אפילו בלא

דבשידוכין אפי' בלא קנין כ"ע מודי שקנו, ועיין ק"וה"ח אות ז' דפליג קצת על הש"ך, ועיין גם ש"ע אה"ע סוסי' ג' ובנושאי כליס שס.

ועיין בשו"ת עצודת הגרשוני סי' ע"ד צמעה כוז שהאב טען שהבת חזרה ומאסה זו ואעתיק מדבריו קטע אחד, וז"ל אם האמת היא שבתו ממאנת להינשא להבחור בלי שום תחבולה ורמיה אזי הוא [כלומר האב] נקי מן האלה ומן הקנס כמו שמבואר ברשב"א סי' תשע"א והאחרונים הביאוהו כי אונס רחמנא פטריה, והב"ד אשר קרוצים אל החלל יוכלו לעמוד על האמת ע"י חרם או שבעה לפי ראות עיניהם אשר יטילו על ראובן כי הלז יודע אם לעקל וכו', ולאחר הציור שהתקלה היתה צמודת שהיא ממאנת להינשא להבחור ואחר שהיתה מרוצה וקיבלה המתנה כאשר צא בשאלה לצשתה רוח אחרת וכו', ודאי עליה נאמר לא ינוח שבת הרשעה על גורל הנדיק, ולענ"ד שחזר הדין לשנוא"ה צמעה והיא חייבת לשלם דמי צושת כנ"ל, ואם אין לה לשלם יעשה כמשפט הצנות המתפרצות כאשר חרץ הסמ"ע לנדומה ולפרסם קלונה ברבים וכו', והיה מקום לומר ללמד זכות שאיננה חייבת קנס מצד הדין שאין כוונתה לזייש הבחור רק שאינה יכולה להנשא למי שאינו מקובל עליה וידוע שאינו חייב צושת אלא אם כיון לזיישו, אבל לענ"ד אין ממש צטענה זו כאשר שכבר היתה מרוצה וקבלה המתנה בפנים יפות, זאת לא זאת כי אם שנתנה עיניה באחר וכו' ע"ש באריכות.

הנה העתקתי קטע זו מתשובת הגאון ז"ל כדי שידעו בני וצנות ישראל כי זה לא דבר קל היא והמלצין פני חזירו ברבים אין לו חלק לעוה"צ ויותר מההרגו, ודוד המלך ע"ה כששונאיו שאלוהו צוונה לזיישו הבא על א"א צמה, השיב להם מיתחו צחוק ויש לו חלק לעוה"צ אבל המלצין פני חזירו ברבים אין לו חלק לעוה"צ, ואין לך צושה גדולה מזו לא רק להבחור אלא לכל המשפחה ולכל הקרובים וחזיריו ורצותיו הסמוכים אליו, ורק צדורנו אנו נתפרצה הפירצה בעוה"ר אכלה ומחתה את פיה ואמרה לא פעלתי און, ולעומת זה גם הצחורים הוא הדין והוא ההלכה אם הם מצטלין השידוך.

והנה צדיק נמי אם יש טענות יש דין בישראל, אבל לומר שהבחור שזיישוהו עד למות ומיאונו זו, הוא כריך למחילתה שזו שזיישה אותו ממחול לו, על מה ולמה, ואפי' להמקילין וסומכין על כל הקולות לצטל שידוך אבל פשוט שהמצויש אינו מחויב לצקש מחילה מהמציישו.

והנני בזה ידירו דושה"ט בידירות ובלו"ג,

מגשה הקמץ

הרשעים האלה, וצאצות דרבי נתן (נוסחא ב פרק ט"ז) דבר אחר צרה מ"שכן רע" זה שכונתו של קרח שנאמר סורו נא מעל אהלי הרשעים, והנה קרח קיבץ ר"ג ראשי סנהדרות כמ"ש רש"י עה"ת ר"פ קרח ובסנהדרין ג"צ ע"ב כתב רש"י משום דאיירי צעדת קרח וכו' שהיו תלמידי חכמים כדכתיב נשיאי עדה קריאי מועד אנשי שם, ועל שם שפיתם אותו רשע כשנהנו מממונו הקלו צעינו להשיאם ולהחזיק ידו צמחלוקת ולמרווד בהקדוש צרוך הוא, הרי שראשי סנהדרין היו שיארו לחלוק על משה ולמרווד בכביכול ח"ו על שהיו שכנים לקרח ולא היו מחללי צצות ועליהם אמר משה הצדלו (צמדבר ט"ז, כ"א).

ובנוסף אשר הלך אותו הקונה המדש לאחד ממושבי הקרי' ויין וחחס לו שהוא ההנהלה ונתן לו רשות ליכנס להדירה, ומוזה נראה בולט שזה צכוונתו לעקור את כל צעלות וסמכות של הקריה והב"ד דן על מכתב זה, ואעפ"כ לא נתנו לב לזה ולא ידעתי למה, והשני שזה כמה שנים צבנה לעצמו על קרקע הקרייה, וכמה פעמים הותרה זו שירד ולא נתן לב ועדיין המצנה של מדרגות עומד על קרקע הקריה בלי רשות אלא גול ממש, ועוד כמה דברי שנאה ומסירה חיופי מכחצים כתב על הקריה צמשרדים שגרס להם הפסדים גדולים, ואפילו לדבריהם האין זה נקרא שכן רע.

בלב וגפש,
מגשה הקמץ

סימן קבח

מי שביטלו שידוכו האם גם עליו לבקש מחילה

בי לסדר כל העדה כולם קדושים התשס"א ברוקלין ג"י יצו"א מע"כ ידידי הרב הגאון המפואר ותיק וחסיד בנש"ק כש"ת מוה"ר יצחק שטיין שליט"א, ראב"ד דב"ד דק"ק קארלסבורג ברוקלין ג"י.

אחדשכ"ת צידדות, צהמשך לשיחה הטלפונית צעיני המצטל שידוך דהחרמות וקנסות ולצקש מחילה מוטל על הצד המצטל, ולא על מי שעמד צדצורו, ומי שלא ציטל אינו צריך כלום, ומעכ"ת שאל איפה מצואר קן.

הנה ענש חומר הדברים מצוארים בשו"ע חו"מ סי' ר"ז סט"ז וי"א שקנס שבושים צשידוכים לקנס החוזר זו לא הוי אסמכתא כי כדאי הוא שיתחייב החוזר זו צקנס לדמי הצושת שזייש את חזירו, וצהג"ה וכן המנהג פשוט צכל גלילות אלו, ובסמ"ע שם שהצושת הוי כ"כ דבר גדול שכדאי הוא להפסיד עבור זה כל כך ויותר, ועיין ש"ך שם אות כ"ד

סימן קכט

בעל החנות אי רשאי לומר לך איני רוצה
למכור והמכריחו אי נקרא חמסן

ה' לסדר ה' הצדיק התשנ"ט ברוקלין נ"י יצו"א
מע"כ האי צורב ר' יעקב רוב פויפער הי"ו.

אחדשה"מ, בדבר ספיקת המוצל מאש ח"צ סי' ל"ט צמי
שיש לו בחנותו חפץ העומד למכור וצאו ב'
צני אדם ליקח כל אחד אומר לי תמכור את החפץ אם יכול
המוכר לומר לך איני רוצה למכור ולזה אני רוצה למכור או
לא, ובספרי משנ"ה ח"ט סי' שע"ו הראיתי לדעת מריש פרק
שנים אוחזין (ב): דפרריך וליחוי זחי ממאן נקט וכו' ומשני
לא נריכא דנקט מתרוייהו חד מדעתיה וחד בע"כ, וע"ש
בתוס' ד"ה וליחוי זחי, וכן איתא בקידושין דף ע"ג ע"ב,
ומצואר דציד המוכר תלוי. וע"ז כתב במכתבו שיש לדון
דשאלת המוצל מאש לא היתה באופן ששני צנ"א רצו שהמוכר
ימכור להם ומכר לאחד שזה פשוט דציד המוכר למכור כיון
שהחפץ שלו והוא לא נתראה רק לאחד, אלא השאלה היתה
שם יכולים לכופ המוכר לעשות פשרה משום ועשית הישר
והטוב שלא יאמר לזה אני רוצה למכור ולא לזה שכיון שהיא
עומדת למכור אינו יכול לומר לזה אני מוכר ולא לזה, ואפשר
שיכולין להכריחו ולא למכור לאחד מהן, אלא דזה פשוט דאם
מכר לאחד שזה מכר.

ובנראה שלא עיין צפנים הספר מוצל מאש, זה לשון
המוצל מאש, ראיתי לספק מי שיש לו בחנותו
חפץ אחד העשוי לימכר וצאו ב' צנ"א ליקח כל אחד אומר
לי מכור את החפץ אם יכול המוכר לומר לך איני רוצה למכור
לזה אני רוצה למכור או לא עכ"ל. ומקום השאלה הוא דמצינו
בדיני ממונות כיון שהחפץ עומד לימכר ושניהם באו בפעם
אחת לקנות נימא דהו"ל כמציאה שראו המציאה צבת אחת,
וכן במקום וממכר שדעתו שאינו רוצה לטרוח עוד לילך למקום
אחר כיון שמצא כבר מה שצריך לו וחושב שהשני ילך ויטריח
וכמו שאמרו שם בגמ' צ"מ ב' ע"ב, וכיון שלהמוכר אין
נפ"מ למי ימכור והם שניהם באו כאחת ובקשו החפץ וכל
אחד אומר שהשני יטריח וילך לחפש אחר חפץ כזה בחנות
אחרת ואני אקח את זה והשלם, וה"כ יש מקום לספק ולומר
או יתלוקו או יטילו גורל ואין הצעה"צ צידו להחליט למי
ליתן או דילמא כל זמן שלא מכר לאחד צידו למכור למי
שרוצה. וקצת מצינו כעין זה בדיני דבר מנרע עיין חו"מ סי'
קע"ה באריכות והבן.

ועי' ה' הצדיק ראה מריש צבא מניעה כנ"ל דקבל כסף משני
צנ"א חד מדעתיה וחד בע"כ, הרי צעמס הדין יש צידו

למכור למי שרוצה וצידו הוא, ועיין רא"ש צ"מ שם סי' ב'
שהציא דברי הר"ף ורש"י ז"ל וכתב ח"ל ולפי דבריהם אם
מקחו צידו נאמן אי נקט זחי מאחד אפילו לומר לאחר
נתרציתי וזה השליך מעותיו בע"כ, והקשה על פירושם וכתב
הלכך נראה כפי' ר"ח שפי' בקדושין צומן שמקחו צידו נאמן
צמיגו שיכול ליתנו לאחיה נד שירצה ועלה פריך וליחוי זחי
ממאן נקט ואנן סהדי ללאותו נתראה, הנה כתב להדיא בצומן
שמקחו צידו נאמן צמיגו שיכול ליתנו לאחיה נד שירצה ואי
נימא כספיקת המוצל מאש א"כ אין צידו ליתנו לאחיה נד
שירצה וזה צרור מאד.

ועיין גם בתוס' ר"י הזקן קידושין דף ע"ג שכתב ח"ל זה
תימה גדולה כשהמקח ינא מידו ולא קבל מעות אלא
מאחד אמאי יהא נאמן כשנים וכשקבל משנים ומעיד לזה
מכרתי אמאי לא יהא נאמן כע"כ, ועיקר הפי' שמקחו צידו
נאמן כשנים שהרי צידו ליתנו למי שירצה והוי אידך המוציא
מתצירו וכו' ע"כ, הנה כתב מפורש עיקר הפי' וכו' שהרי
צידו ליתנו למי שירצה וד"ב.

בופה למכור דבר העומד למכירה אי מקרי חמסן

ובספיקת המוצל מאש צמנוני שלא רצה למכור לאחיה אדם
וכפהו הלה עד שמכר לו אי מקרי חמסן או
דילמא דלא הוי חמסן אלא היכא שאינו רוצה למכור כלל וצא
זה ונטלה בע"כ, אבל היכא שרוצה למכרה אלא שלזה אינו
רוצה אפשר דלא הוי חמסן.

הנה היכא שנתראה נחלקו בדבר זה הרמב"ם פ"א מהל'
גזילה ה"ט והראב"ד שם, לדעת הרמב"ם אם מישהו
רוצה ומתאהה בחפץ וכפהו עד שמכר לו אפ"ה אקרי אף
שהמקח קיים, ולדעת הראב"ד אם נתן לו כסף ושזב נתראה
לו לא מקרי חמסן כלל.

איברא דהמוצל מאש מספקא ליה דוקא צנידון דידיה
צמנוני שעומד למכור אלא שלאחד אינו רוצה
למכור ולשני כן וצא האחד שאינו רוצה למכרו וכפה אותו
למכור לו, שאפשר דלא דמי להא דכתב הרמב"ם שם כל
החומד עצדו או אמתו או ציתו וכליו של חצירו או דבר
שאפשר לו שיקנהו ממנו והכביד עליו צרעים והפציר בו עד
שלקחו ממנו אע"פ שנתן לו דמים רבים הרי זה עובר בלא
תעשה שנאמר לא תחמוד וכו', שהם דברים שאינם עומדים
למכירה בחנות וכיוצא.

ב"מ נראה לי דממה שהוסיף הרמב"ם שם "או דבר שאפשר
לו שיקנהו ממנו" משמע דאו או קאמר, או עצדו או
אמתו או ציתו וכליו שכל אלו הם דברים של עצמו, והדר קאמר

או כל דבר שאפשר לו שיקנהו זה כולל אפילו מה שיש לו
בחנותו ואינו רונה למכור לו אלא ע"י הפזרה, וכן נלפענ"ד.

בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש,

מנשה הקמץ

סימן קל

יישוב ד' הטור שכתב הא דהמאנה אינו לוקח

כ"ג שבט התשמ"ז, ארה"ק תובב"א

שיעור בכולל גור ירושלים עיה"ק ת"ו

בטור חו"מ סימן רכ"ז אסור לאדם להונות לחצירו בין
במקחו בין בממכרו ואיזה מהן שאינה בין מוכר בין
לוקח עובר בלאו אם הוא צמוד, ואם הוא בשוגג הוא באיסור
לאו ואין לוקין עליו לפי שבכלל לאו דלא תגזול הוא וכו'.
והקשה הדרישה דמאי קמ"ל דאין לוקין עליו והלא אין זה
דרכו של הטור בחיבורו לכתוב דיני מלקות ומיתות וטומאות
ודברים שאינם נוהגים בזמנינו ועיי"ש מה שתיקן, ודבריו
לענ"ד דחוקים דסוף סוף מילתא חדא הוא עיי"ש. והמחבר
בשו"ע חו"מ שם כתב כלשון הטור אסור להונות את חצירו
בין במקחו בין בממכרו ואיזה מהם שאינה בין לוקח בין מוכר
עובר בלאו ע"כ, ולא הזכיר כלל מדין מלקות, ולכאורה הוא
מכח קושיות הדרישה וכנ"ל.

ואישר נראה בס"ד ליישב קו' הדרישה לפימ"ש הטור לעיל
בהל' עדות חו"מ סי' ל"ד איזהו רשע הפסול להעיד
כל העובר על עזירות שחייבים עליהם מלקות וכ"ש אם עובר
על חייבי כריתות ומיתות ב"ד, ואח"כ כתב המלוה ברבית
פסול אחד המלוה ואחד הלווה אם ברבית קלוזה פסולין מן
התורה ואם באצק רבית פסולים מדרבנן, ור"י נסתפק בערב
ועדים אי פסולים או לא דאיכא למימר לא תשימון עליו נשך
למלוה וללוה משמע להו כדאמרינן בעלמא לא תחמוד לאינשי
בלא דמי משמע להו, וא"א הר"ש ז"ל כתב מלאמי כתוב
בשם הגאונים שמנו כל פסולי עדות ומנו הלווה והמלוה ולא
מנו עדים וערב עמהם ע"כ, ועיין ב"י ועיין ש"מ ב"מ ע"ב
וע"ה ובנמוקי יוסף שם, ובחי' הארכמי בזה.

והנה הרמב"ם פ"ו מהלכות עדות ה"ד כתב דרק המלוה
והלווה פסולים לעדות, ותמה רבינו ירוחם שהרי בפ"ד
מהלכות מלוה ולווה ה"ב כתב הרמב"ם שהערב והעדים
והסופר עוברים על לא תשימון עליו נשך, וא"כ נראה מדבריו
לכאורה דפסולין נמי הוו, והכ"מ וצ"י חו"מ סי' ל"ד כתב
דהו"ל להקשות ממנשה ב"מ ע"ה, אך כתב דלק"מ דאין
משם ראייה שהן פסולים אע"פ שעוברים בלא תשימון כיון
דלאו בני מלקות נינהו וגם לא נטלו ממון כדי להעיד לא

מיפסלו, וכ"כ הרמב"ם בפירושו שמי שעבר עזירה שחייב עליה
מלקות או מיתת בית דין הוא שנקרא רשע, הא בלאו הכי
לא, אלא אם כן הוא עד דחמס עיי"ש.

וברב"ר אחי שפיר לשון הרמב"ם בפ"ו מהלכות עדות
ה"ד הנ"ל שכחז ועוד יש רשעים שהם פסולין
לעדות אע"פ שהן בני תשלומין ואינם בני מלקות, הואיל
ולוקחים ממון שאינו שלהם בחמס פסולים שנאמר כי יקום
עד חמס באיש כגון הגנבים והחמסנים אע"פ שהחזיר פסול
לעדות מעת שגנב או גזל וכו' עיי"ש, וכבר הקשה הכסף
משנה דהא קיימא לן (ב"ק ע"ב) כאב"י דלא צעינן רשע
דחמס ולא צעי רשע דחמס רק אליבא דרבא, ותיקן דיש לומר
דנקט האי קרא משום דהנהו בני תשלומין נינהו ואינם בני
מלקות, וקאמר שאע"פ שהחזירו ממון עדיין הם פסולים עד
שיעשו תשובה, ועיין לחס משנה שם מה שתמה עליו.

ולענ"ד נראה דחידש לן הרמב"ם דודאי אפילו אב"י דלא
צעי עד דחמס מ"מ מודה דודאי רשע דחמס
פסול, ולא פליג בזה ארבא אלא להחמיר דגם היכא דליכא
חמס אי איכא מלקות נפסלו, אצל היכא דאיכא חמס לכו"ע
נפסלים, וזה שחידש הרמב"ם דעוד יש רשעים שהם פסולין
לעדות אע"פ שהם בני תשלומין ואינם בני מלקות מ"מ הואיל
והן לוקחין ממון שאינו שלהם בחמס פסולין שנאמר וגו',
כלומר דודאי קרא דחמס לימוד גמור הוא דעד דחמס פסול
להעיד אע"פ שאינו לוקח, אלא לגבי שהלאוין שאינם של חמס
צעינן דוקא שילקו, ונראה שזהו כוונת הכס"מ והב"י ודו"ק.

ולפי זה אחי שפיר לשון רבינו הטור שכחז אסור לאדם
להונות וכו' ואין לוקין עליו לפי שבכלל לאו דלא תגזול
הוא וכו' עיי"ש, וכוונתו דלא תימא דאונאה כיון דאין לוקין
עליו אם כן לא נפסל לעדות ע"י שאינם בני מלקות, לכן
כתב דהא דאין לוקין עליו אינו ממעט מלפוסלו לעדות כיון
שהוא בכלל לאו דלא תגזול אם כן הרי הוא בכלל עד חמס
עכ"פ ונפסל לעדות.

ומעתה אחי שפיר נמי מה שהשמיענו רבינו הטור דאין
לוקין, אף שאין זה מדרכו לכתוב בספרו דברים
שאינם נוהגים בזמן הזה, דהא נוהג בזמן הזה לענין לפסול
לעדות ודו"ק.

סימן קלא

שוה ללוקח יותר אי יש בו אונאה

בקצוה"ח סי' רכ"ז ס"ב הביא מש"כ הריטב"א פ"ק
דקידושין (ח' ע"א) אהא דאימא שם לעולם
דלא שוי חמס סלעים וכגון דקיבל עליה כהן כי הא דרב

וזה כוונת הריטב"א ללדידיה שזה דצטר דידיה אזלינן, וכיון דלהאי לוקח שיהא שיהא כי אורחיה דלעולם הוא נותן כן בשביל החפץ, אבל אי לדידיה לא שיהא אלא מפני שהוא דחוק לדבר ולולא שהיה דחוק וצריך לאותו דבר היה מחזיר לקנות החפץ בפחות כלומר כפי שיהא צאמת לכל העולם, אם כן הוה ליה קציה ע"י הדחק דלא הוה קציה, ואפילו נתן לו הדבר חוזר וגובה הימנו.

וקצת ראה לדבר נראה מהא דקיי"ל צ"מ (נ"א ע"א) בההוא גבירא דהוה נקיט ורשכי לזבינא קרי שיהא ושויא חמשא, ואי הוה יהבי ליה חמשא ופגלא הוה שקיל, אתא ההוא גבירא ואמר אי חמשא ופגלא הוה מחילה אתן לו שיהא ואתבעיה לדינא, אתא לקמיה דרבא אמר ליה לא שנו אלא בלוקח מן התגר אבל בלוקח מצעל הבית אין לו עליו אונאה, ופריך בגמרא והא אתן תנן כשם שאין אונאה להדיוט כך אין אונאה לתגר, ומשני אמר רב חסדא בצדרייתא אבל מאני תשמישתיה דיקירי עליה לא מוצין לכו אי לאו צדמי יתירי, ופירש"י בצדרייתא, בגדי קנבוס העומדים לימכר עיי"ש. ומפרש ר"ח שם דה"מ בצעל הבית המוכר מכלי תשמישו, אבל צעל הבית המוכר דברים העשויים לסחורה יש להן אונאה. וכן פירש"י צד"ה מצעל הבית, תכשיטין וכלי תשמיש שלו חביצין עליו ואינו מוכרן אלא בזוקר, והוה ליה כמפרש יודע אי שיש צו אונאה דאמרינן לקמן אין לו עליו אונאה.

הנה מבואר דבגדי ומאני תשמישתיה דצעל הבית כיון דיקירי עליה ושוה לו יותר אין צו אונאה, כיון דלהמוכר שיהא לו חפץ זה יותר מכלולי עלמא, הרי דאפילו חפץ ששוה למוכר יותר משל לוקח אין צו אונאה, וה"ה חפץ השוה ללוקח יותר כגון רב כהנא דצריך לסודר ושוה אללו יותר אין לו אונאה, אבל קציה ע"י הדחק אינו שיהא עיי"ו יותר אלא שצריך ללוה וכה"ג יש לו אונאה.

סימן קלב

רב שיעין לאשה לקנות מוזוות יקרות וא' מועין שאפשר לקנות בזול

ראשון לקריאת המגילה התשנ"ח, פה ברוקלין נ"י יצו"א בחדש שמרבין בשמחה, אל מעלת כבוד ידידי הרה"ג מופלא ומופלג ור"ח אי"א כש"ת מוה"ר יהודה שיי"ן שליט"א, דומ"ץ דקהל חרדים לעיקוואוד נ"ו יצו"א.

אחדשבת צדידות, בדבר שאלתו באשה חולנית שגרה בצית לצדה וצא אחד מקרוביה וקס ענה ממנו דת מה לעשות, ולפי משקל הראשון עלה דעתו היות כי מצות מוזה גדולה מאד וכחצ הטור (יו"ד סי' רפ"ה) דכל הזהיר צה יאריכו ימיו וימי בניו דכתיב למען ירצו ימיכם

כהנא וכו', אמר רב אשי לא אמרן אלא רב כהנא דגברא רבה הוא ומבעיא ליה סודרא אבל לכ"ע דלא שוי לא ואע"ג דקצליה עליה לאו כל כמיניה, וז"ל הריטב"א, שמעינן מהכא שהמוכר חפץ לחצירו בשיחא ובשוק לא שיהא אלא חמשה אי להאי לוקח שיהא אין צו משום אונאה דצטר דידיה אזלינן כי היכי דחשבינן ליה הכא שיהא חמש סלעים, מיהו צויה לזבינא שיהא כי אורחיה הוא, אבל אי לדידיה לא שיהא אלא מפני שהוא דחוק בצדד הא ודאי קציה מתוך הדחק לא שיהא קציה, ואפילו נתן לו הדמים חוזר וגובה אותו ממנו, והכי מוכח ביצמות (ק"ו ע"א) דאמרי צת חמוה דרב פפא נפלה לפני יצם שאינו הגון לה אתא לקמיה דאבי ואמר ליה חלוץ לה על מנת שתתן לך מאתים זוז, לצטר דחלוץ לה אמר לה אבי זיל הב ליה וכו', ואמר ליה רב פפא ולימא ליה משטה אני כך מי לא תניא הרי שהיה בורח מצית האסורין ואמר ליה טול דינר והעבירני אין לו אלא שכרו וכו', ה"ג מה שקציה עמו לתת לו שכר החליצה מאתים זוז הוה קציה מתוך הדחק ואינה חייבת צו וכו', ומכאן ללוקח סמינן הרבה צדמים יקרים מפני חולי הדחק דלא מחייב אלא צדמיהו, וכן כל כיוצא בזה עכ"ל.

והקצוה"ח תמה עליו דמה שכתב דהיכא דשוה להאי לוקח שיהא אזלינן צטר דידיה קשה דקיי"ל (להלן סעיף ט"ו) דאפילו במרגליות ושאר דברים שאדם רוצה לוואוין יש לו אונאה, ומשמע דאפילו הלוקח גופיה צריך לו. ולענ"ד יש לתרץ שהרי בלוקח מחמת דוחוק כתב הריטב"א עצמו דיש אונאה והנה לוקח שמשלם עבור חפץ יותר משווי מפני שרוצה לוואוין ג"כ מיקרי מחמת דוחוק ואינו דומה להא דרב כהנא, ואפרש שיהא, דהרואה מרגליות או שאר דברים לוואוין כגון שור לשורו הרי הוא יודע ששור זה או מרגליות זו שהוא רוצה לקנותו אינו שיהא רק זוז, ואם לא היה צריך לזווג להזוג שיש לו צצית מעולם לא היה נותן בשבילו יותר, ואם כן צין לדידיה וצין לכו"ע מרגליות זו או שור זה אינו שיהא אלא זוז אחד, אלא לפי שהוא צריך לאותו חפץ שרוצה לזווג לו למה שיש לו כבר על כן נותן יותר משווי צעל כרחו, נמצא דגם אללו אין החפץ הזה שהוא המרגליות או השור שיהא יותר מלשאר צנ"א אלא דלית לו צרירה אחרת ע"כ נותן יותר משווי, ולכן שפיר יש לו אונאה, אבל רב כהנא דגברא רבה הוא ומיבעי ליה סודרא, ואין דרכו לצאת בחוץ לחפש אחר סודר צחנות ולהתצוות, ולכן אללו שיהא הסודר דינר יותר צמה שהציא לו הסודר ונתנו לו צידו, ואין צריך להתצוות ולחפש אחריו, נמצא דמה שהציא לו הסודר אללו שיהא יותר שכן דרכו לעולם כשצריך סודר, ולדידיה צאמת הוא שיהא חמש דינרים כמו שהוא, ולא שהוא משלם יותר מחמת שצריך לו, אלא זה דרכו לעולם לקנות סודר בצכוס זה.

יש להשתדל על הכי טוב, וצפרט כי ידוע שחולה שיש לפניו רופא מומחה וסתם רופא ודאי כשהוא חולה אנוש יפור כסף להשיג הרופא המומחה ביותר ואף אם יעלה לו עשר פעמים מהרופא סתם ג"כ ילך להרופא מומחה, וכבר אמר (איוב ב' ד') עור צעד עור וכל אשר לו יתן צעד נפשו, א"כ למה לא תתן גם צרפואה אשר הצטיחה התורה לרפואה ואריכות ימים, ולמה תסתפק במזוזות בלי הידור מצוה ובלי ההידורים המקובלים, צפרט אחרי שסובלת כה הרבה, ואין לומר שאין מתרפאין צד"ת דלענין מזוזה הרי התורה העידה שקיום המצוה נותנת ומארכת חיים וציתול המצוה הוא ח"ו ההיפוך ואין זה בכלל מתרפאין צד"ת, ועיין רמב"ן עה"ת (שמות י"ג ט"ו) ח"ל כי הקונה מזוזה בזו אחד וקבעה צפתחה והתכוין צענינה כבר הודה בחידוש העולם וכו' שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם נסים אין בהם טבע ומנהג העולם בין צרבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצוה ילחנו שכרו ואם יעבור עליהם יכריתנו עונשו הכל בגזירת עליון כאשר הזכרתי כבר ויתפרסמו הנסים הנסתרים צענין הרבים וכו' ע"ש.

והראיות שהציא לעצמו מקאמפיטוער או מכונית (קאר צלע"ז) הם למותר, שאפילו נימא בצרכי חול כגון קאמפיטוער וכיוצא בו יש לו טענות שלא אמר לו כהוגן אצל במצוות אינו כן, ואפילו לפי מה שאמרו בגמ' הידור מצוה עד שליש מ"מ הרי נחלקו מה הוא שליש ועיין ביאור הלכה בהל' לולב ואתרוג אי שליש ממונו ואי יש חילוק בין עני לעשיר ולמה במצוה נדקה אמרו עד חומש, ומיהו עיין תוס' צ"ק דמכאן ואילך משל הקצ"ה ודמוסין מוסיפין ליה, ועכ"פ לפענ"ד אין להמקטרג שום טענה, כ"ש צנ"ד שאמר לה לקנות הכי טוב וזכות זה תזכה לרפואה וידעה מה שקנתה אין צוה שום חסרון, וכ"ש שלא יתחייב לשלם לה מציתו מה שהפסידה שאין כאן הפסד.

אך צווחת יש מקום לבעל דין לטעון שאין ליתן סכומין גדולים כאלו עבור מזוזות או תפילין ולייקר המחיר של סת"ס, ואי משום הא אולי יש לו טענה, ואדרבה טענה גדולה הוא ועיין פסחים נ' ע"ב ת"ר כותבי תפילין ספרים ומזוזות אינן רואין סימן ברכה לעולם ואם כותבין לש"ש רואין, ועיין ש"ע א"ח סי' ל"ח וכבר הארכתי בכמה מקומות על איסור הפקעת שערים, ועיין כתובות דף ק"ה ע"א שני דייני גזירות וכו' לא ראו מוסיפין להם ופריך לא ראו אטו צרשיעי עסקינן אלא וכו', וכמה מציינו שגזרו שלא ליקח דגים ואתרוגים עד שישוו המחיר, ור"ג נשבע בהמעון הזה שלא ישכב עד שירד המחיר של קניין ודרש אשה שיש לה הרבה לידות תצא קן אחד ועוד טובא, והלואי שזוכה לאותן הימים שיד צ"ד תקיפה,

וימי צניכם, ואם אינו זהיר זה יתקצרו דמכלל הן אתה שומע לאו, וכן דרשו חז"ל (שבת ל"ב ע"ב) בעון מזוזה בניו ובנותיו מתים קטנים, ולכן אמר לו שיגידו לה לקנות לעצמה מזוזות מסופר יר"ש נכתב על קלף כשר מעובד לשמה ובכל ההידורים, וכן עשתה ושלמה לערך מאה וארבעים וחמשה דולר עבור מזוזה, ולפלא שאח"כ הוטב לה והיא עכשיו מתגברת והולכת על משענתה ומנהלת את עסקיה וציתה כהוגן. האמנם כעת עמד לנגדו מפטפט אחד ומקטרג למה נתן לה עצה לקנות מזוזות יקרות כאלו בשעה שאפשר לקנות מזוזות כשרות עם הכשר צעד ארבעים דולר למזוזה, וכיון שיעזר לה ליקח במאה וארבעים וחמשה צריך להחזיר לה ההפרש שלא היה לו רשות לזווח עליה לקנות מזוזות יקרות כאלו, ורובה לדעת חו"ד העני'.

ולעצם הענין ודאי יפה עשה שזוה לה לצדוק המזוזות ולקנות מזוזות כשרות בתכלית ההידור, וכבר מילתי אמורה מה שאמרו בגמ' (קידושין ל"ד ע"א) ומלות עשה שהז"ג נשים פטורות מנגן גמר מתפילין וכו', ונקיש תפילין למזוזה ומשני תפילין לת"ת איתקיש בין צפרשה ראשונה בין צפרשה שניה תפילין למזוזה צפרשה שניה לא איתקיש, ונקיש מזוזה לת"ת לא ס"ד דכתבי למען ירצו ימיכם גברי צעי חיי נשי לא צעי חיי, ופרש"י לא ס"ד לפטור נשים מדתלה מתן שכרה צריצוי ימים וגשי נמי צעי חיי ע"כ, ועיין תוס' ד"ה גברא דהא דרשא דבמה מדליקין אינו אלא אסמכתא, והנה באנשים יש להם שני סגולות לאריכות ימים, ת"ת ומזוזה, ובגמ' (עירובין נ"ד ע"א) אמרו חש צראשו יעסוק בתורה וכו' חש בכל גופו יעסוק בתורה דכתיב (משלי ג, ח') רפאות תהי לשריך וגו', אצל צנשים שפטורים מת"ת אין להם רק סגולה אחת לאריכות ימים ושנים וזו מזוזה ולכן פריך בצפשיטות גברא צעי חיי נשי לא צעי חיי, הגם שמכח ההיקש היינו יכולין לפטרה ממצוה זו מ"מ מכת סברת דצעי חיי מרבינן, ולכן ודאי יפה עשה שיעזר אותה לזה.

ומה שטען שכנגדו שלא היה לו ליעצה ליקח מזוזות יקרות כאלו, הנה אם היתה הצלחת הצית שלקחה המזוזות טוענת כן למה אמרת לי לקנות מזוזות יקרות כאלו בשעה שיסגס מזוזות כשירות בשליש כסף ואם הייתי יודעת שיסגס מזוזות בזול של ארבעים דולר לא הייתי לוקחת רק הזולות, או הגם שאפשר שיש לה טענה על עצמו שיעזר אותה רע, אבל בודאי אינו מחויב להחזיר ההפרש, שהרי סברה וקבלה ואותן המזוזות שלקחה זהו המחיר שלהם ואין כאן שום אונאה או ציטול מקח.

איברא דאפילו על מה שיעזר אותה לקנות מזוזות יקרות יכול לומר לה צהכי אמדתיך וחשבתי שבמצב כזה

ומיהו מה שנוגע לדין הנלפענ"ד כתבתי שאין מקום לערער עליו כנ"ל.

אלו דברי ידידו דושכ"ת המברכו בשמחת פורים וטוב לב משתה תמיד, בלב ונפש,

מגשה הקמן

סימן קלג

בדין אין הולבין בממון אחר הרוב

מע"כ נכדי היקר חמדת לבי ועיני הבה"ח כמר אברהם מרדכי אלפר הי"ו.

אחדשה"מ, עיינתי בדברי תורה שפלפלת ונדפס בקובץ פרי חיים ח"ב צדין רוב צממון ודקדקת על

מה דאיתא (צ"ק מ"ז ע"ב) דאין הולבין צממון אחר הרוב ונסתפקת בדבר אי הוא דין תורה או דרבנן, והראש יוסף חולין כתב דהוא דרבנן, אמנם הגרש"ק בחכ"ש חו"מ סי' רל"ב סכ"ג חולק וס"ל שהוא דאורייתא, והביא לעצמו מתוס' ריש פרק המניח (כ"ז ע"ב) דמ"ט אזלין צדיינין צתר רוב הא אין הולבין צממון אחר רוב, ולמאן הקשו אי ד"ת הא צממון נמי הולבין אחר הרוב, ואי על דרבנן הרי אפשר משום שלא תנעול דלת וע"כ דלא כהראש יוסף דמה"ת אין הולבין צממון אחר הרוב.

ועוד דייק החכ"ש מאונס ומפתה ודלמא לאו אציה הוא, ברם הבאת מפמ"ג צפתיחה כוללת או"ח ח"ב אות

י' דצרוז שהוא בטבע אפשר שהולבין צממון אחר הרוב, ושזו הבאת דברי מרן החת"ס ז"ל חולין י"א שהקשה דמני ולדות אמאי צריך לשלם אולי הולד הי' טריפה, וכתב מרן הח"ס דגבי אב אין זה נקרא רוב בטבע מפני שאין אפוטרופוס לעריות, ולפי"ז חזרת צך וחזר קושיה החכ"ש לדוכתייה דהא לגבי אב אין זה מקרי רוב בטבע.

ולפענ"ד מנאמי בסבא טעמא דהתוס' בצורות דף כ' ד"ה רצינא הקשו אמאי לא משני הכי אמתי' דיצמות

קיי"ט דהוה רוצא דתליא צמעשה, ומירלו דתשמיש אדם לא חשיב תליא צמעשה כמו תשמיש דצממה, וציאר מרן כק"ז בשו"ת צי"ש יו"ד סי' א' דברי התוס' דדבר שמטבע האדם או שאר בע"ח לעשות אפי' תלוי צמעשה מ"מ אזלין צתר רוב, ולכן הא דחולין נ"ג רוב אריות דורסין וכו' לא אמרינן דהוי רוצא דתליא צמעשה ולא ניזל צתר רוב דכיון שרוב אריות טבע שלהם לעשות מעשה זו של דרוסה לא מקרי רוב התלוי ע"י מעשה, כיון שהמעשה צידו וצטבעו, וכן דין רוב צהמות כשרות כן הוא בטבע שקב טבע הצריאה, וכן רוב אריות דורסין, וכן רוב נשים מתעצרות ויולדות שמטעם א' צא שאדם נוקק לאשתו וכו' ע"ש. והא קושיא שהקשה דברי

מאב לא אמרינן כן משום דאין אפוטרופוס לעריות כתב שם מרן חילוק נפלא ופשוט, דדוקא תשמיש אדם שהוא בעל האשה וצטבעו ליזקק לאשתו שפיר מקרי לא תלוי צמעשה שהרי זו אשתו ועמו צבית, אבל ציאת זנות מקרי תלוי צמעשה דנהי שיש צידו וצטבעו לזנות אבל אין צידו לזנות דוקא עם אשה זו שמא לא תתרה לו ושפיר צעריות אזלין צתר רוב אפי' צמקום שהוא רוב צטבע והצן.

ובמקום אחר כתבתי דלענין דניזל צתר רוב צממון י"ל דלא חיישינן לטעם דאין אפוטרופוס לעריות, ואדרבה צתוס' חולין כתבו דלגבי רוב צעריות יש עוד חוקת דקמת של האשה א"כ יש כאן רוב צעילות הולכות אחר הצעל וגם חוקה שלא זנתה וכה"ג לכ"ע אזלין צתר רוב.

ובאמת כי בכל דיני ירושה אמאי לא נישחש דלמא לאו אציו הוא ואין הולבין צממון אחר הרוב, ואדרבה דיני ירושה הולבין דוקא צתר האב ואל האם ולהנ"ל אחי שפיר והצן.

כברכת ועתירת א"ו בלב ונפש,

מגשה הקמן

סימן קלד

קיבל באוירון ביצה שיש בה דם בתוך חבילת האובל

ב"ה, אור ליום ג' תמוז התשכ"ו, ברוקלין נוא יארק יצו"א דזיו ליה כבר בתיה, גאון עוזנו, צדיק תמים, קדוש יאמר לו, רב הרבנים, מופלא שבסנהדרין, דמטמרן גלין ליה, מופת הדור והדרור, עמוד הימיני, פטיש החזק, כ"ק מרן אדמו"ר מצאנו קלויזענבורג שליט"א.

אחרי קידה והשתחויה כראוי, הגם שאני מונע מלהטריד את כ"ק מרן שליט"א אמנם אמרתי לכתוב לכ"ק מה שהעליתי על הכתב זה זמן רב תיכף כשנסע כ"ק מפה, צענין החקירה שחקר אז כ"ק תחת אחת השיחים שיהא נאה ומקובצלת על שדה התעופה, וזה לורתה.

כ"ק מרן קנה כרטיס נסיעה צאורון מא"י ללרה"צ והצטיחו לו ליתן מאכלי גלאט כשר על הדרך ממסעדת דבורה בתל אביב, על המטוס הציאו המאכלים והיות כי כ"ק אינו אוכל חוץ מציתו קיבל המאכל ונתנו לאחד מהתלמידים המלווים את כ"ק, כשפתח החבילה מצא בה ציפה מצושלת וכשקלפה לאכול מצא בה דם צאופן שלא אכל הציפה חרקה, וצכן י"א כ"ק בחקירה אי חצרת המטוס חייבת להחזיר ציפה אחרת ואם יכולים לתבעם לדין תשלומין עבור הציפה, ופלפל אז בחריפות וצקיאות ולא צאתי רק להרחיב הדברים כחלמיד המשתעשע.

המוכר לחבירו מאבל איסור מחזיר לו הדמים,
ביאור הטעם, ולענין שוגג

(א) וזה י"א ראשונה, תנן התם (בכורות ל"ז ע"א) השוחט את הבכור וגודע לו שלל הראהו לכהן מה שאכלו אכלו ויחזיר להם הדמים, וכן השוחט את הפרה ומכרה וגודע שהיא טרפה מה שאכלו אכלו ומה שלא אכלו הם יחזירו לו את הבשר והוא יחזיר להם את הדמים, מכרוהו לעו"כ או הטילוהו לכלבים ישלמו דמי טרפה ע"כ, ופסקה הרמב"ם בפט"ז מהל' מכירה (ה"ב, י"ד) וטוש"ע חו"מ סי' רל"ד וצ"ד סי' קי"ט סי"ג. מבואר לן דמי שמכר לחבירו טריפה בחזקת כשרה אם עדיין לא אכלה חייב להחזיר לו הדמים, ואם איבדה באופן שאין צידו להחזירה הרי זה אינו מחזיר לו את הדמים אבל חייב להחזיר לו ההפרש דביני ביני.

אלא דרש"י ז"ל המשנה שם כתב דיחזיר להם הדמים משום קנס דאיסור ספק הוא וכן פי' הרמב"ם שם, גם הנמוק"י פ' המוכר פירות (מו:): כתב דמשנה דבכורות דקתני מה שאכלו אכלו ומחזיר להם את הדמים אינו אלא משום קנסא שמכר במויד, וכתב הש"ך יו"ד סי' קי"ט ס"ק כ"ה דלפי פירש"י ונמוק"י משמע דוקא כשידוע שהיה יודע שהם דברים האסורים ומכרן במויד קנסין ליה הא היכי דאפשר לומר שהיה שוגג לא קנסין ליה הדמים ע"ש מה שהאריך. ברם המחנה אפרים צהל' נוקי ממון סי' ט' תמה אפרש"י ודעימיה שהרי צמח' שם פליגי רבנן ור' שמעון בן אלעזר, דרשב"א מחלק בין דברים שהנפש קנה מהן לדברים שאין הנפש קנה בהם, דדברים שאין הנפש קנה מהן ינכה להם את הדמים, ודברים שהנפש קנה בהם כגון נבלות וטרפות יחזיר את הדמים משום דנפשו של אדם קנה בהם ולא קא מטיא ליה הנאה באכילתו, ומשמע שם דלא פליגי חכמים ורשב"א בזה מדלא נקטו חכמים בצרייתא נבלות וטרפות משמע דבאלו ליכא פלוגתא ביניהו דלכ"ע יחזיר את הדמים כיון שלא נהנה, והאריך שם הרבה דאפילו לפרש"י גבי בשר בכור וטבלין ויין נכר דמשום קנס הוא מ"מ גבי טריפה דנפשו של אדם קנה בהן ולא נהנה מן הדין יחזיר את הדמים ואפילו בשוגג, וקשה על הנמוק"י דס"ל דלעולם אינו אלא קנס.

ובביאור הגר"א יו"ד שם אות כ"ז כתב עוד טעם משום דאינו צר דמים, דהא אסור לעשות סחורה עם דברים אסורים אע"ג דאם לקח והותיר או שנודמנה לו מותר למוכרן מ"מ עיקרן אינו לסחורה. ודצ"ו הק' צריכין ציבור דא"כ שויה לכל טריפות איסורי הנאה כיון דנותן טעם משום דאינו צר דמים. ולא מיבעיא לדעת הפוסקים דהא דאסור למכור ולעשות סחורה דבדברים אסורים אינו אלא דרבנן

כמבואר בתרומת הדשן סי' ר' שהציא בשם גליון תוס' פסחים דהך דרשה אינה אלא אסמכתא דרבנן, והתו"ט שביעית פ"ז מ"ג והמל"מ פ"ח מהל' מאכלות אסורות הל' י"ח הציאו ראה מגמ' בכורות ו' ע"ב מתריצי חלב דמשמע דאינו אלא מדרבנן, ודעת הרמ"א דאפילו בשרצים אינו מה"ת, ודעת החו"י (סי' קמ"ב עיי"ש) ופנ"י פסחים כ"ג דאפילו אי נימא בשרצים אסור מדאורייתא בצבילות וטרפות לא הוה אלא דרבנן וכן דעת נו"צ יו"ד סי' ס"ב, ומעמה לדידהו ודאי אין לומר דאינו צר דמים, אלא אפילו לשיטת התוס' פסחים כ"ג ד"ה א"ק דאסור מדאורייתא וכ"כ הרא"ש ב"ק ע"ט סי' י"ג וכן מטין דצרי רשב"א בתשובה וכן פסק צ"י יו"ד סי' קי"ז וח"ו"מ סי' ת"ט וסמ"ע שם סק"ד וכן נראה דעת הרע"ב שביעית הנ"ל, ובח"ס יו"ד סי' ק"ו ותוס' חדשים שם תירץ דיוק התו"ט דמשמע שמות מה"ת וכן מי' גס הנוצ"י, ובשו"ת בית שערים יו"ד סי' קצ"ח האריך ג"כ בזה, מ"מ נראה פשוט דאפילו להני פוסקים דאסור לעשות סחורה מדאורייתא מ"מ אין לומר דאינו צר דמים כאיסורי הנאה, ועוד דאפילו אסור לעשות בהן סחורה מ"מ הרי צידו ליחנס לעצדו וזה ודאי מותר וכמ"ש ה"ה הציאו המג"א סי' ש"ז ס"ק כ"ט דמעשים בכל יום שאנו מאכילין עצדינו טרפות, ובמקום אחר (שו"ת משנה הלכות ח"ד סי' ק"ד) הארכתי בזה.

וראיתי צרי"ט אלגאזי שהאריך הרבה ליישב שיטת רש"י ונמוק"י ע"פ דברי תוס' חלוניות כ"י שחילקו בין נבילות וטרפות שמתו במיתת עמון דכה"ג הוי דומיא דשקלים ורמשים שנפשו של אדם קנה בהם ובין נו"ט שנתנבלו בשחיטה וכה"ג שאין נפשו של אדם קנה בהם, וכ"כ התוס' פרק אין מעמידין ע"ז כ"ז ע"ב ד"ה וחד אמר, ונמצא דבטרפות שהם הלכה למשה מסיני ונתנבלו בשחיטה וכיוצא בו כיון דאין נפשו של אדם קנה אינו אלא משום קנס, וא"כ בשוגג פטור. מבואר עכ"פ דהא הוא מחלוקת הפוסקים במאכל חזירו איסור בשוגג או מכרו לו ואכלו אי מחזיר לו את הדמים.

והנה הש"ך והפר"ח ולחם הפנים ס"ק ט"ו ובית לחם יהודה ס"ק ט"ו ושלחן גבוה ס"ק ל"ו ושו"ת צשמים ראש סי' ז"ז בשם רבינו מאיר כולם פסקו הטעם משום קנסא ובשוגג אם אכלו אינו חייב להחזיר ולשלם, ואם לא אכלו מחזירו ומנכה לו את הדמים.

ולפ"ז צדיק נמי יכולין חזרת המטוס לטעון היות דהם היו שוגגין דהרי לא ידעו שיש דם בציהה זו ובסתמא לשם ציהה כשרה מכרוהו והולכין בהם בחר רוצח ומה להם לעשות עוד דלא תקנו צדיקה צדיקים שלמים מבושלין (יו"ד סי' ס"ו סעיף ח'), ואפילו אי היה תקנה לצדוק ולא צדק ומכר מ"מ אחתי לא הוה מויד למכור איסור שסמך ארוצא

וסמך שהקונה יצדקנו ולא יאכל עד שיצדוק, וגם כי עכ"פ כ"ע אוכלים צינים מצושלים שלמים צלי צדיקה, וא"כ ודאי דלא הוה כאן אלא שוגג לכל היומא וליכא טעמא לקנסו, א"כ יכולים הם לטעון קים לן כהני פוסקים שהטעם משום קנס וליכא כאן קנס, ולכן אם היה עדיין הצינה צעין היו יכולין לצקש תשלום הצינה בחזרה אבל כיון שהצינה נורקה לית כאן שום טענה.

ואף שכעת נהגו לצדוק הצינים קודם המכירה הנקרא (קענדלין צלע"ו) מ"מ נראה דלא מקרי צעציל זה פושע כיון דליכא תקנתא לציצדוק צינים מצושלים שלמים וסמך ארוב כהלכה, וכיון שעצד כדין לא הוה אלא שוגג. וא"כ הכא כיון שזרקו הצינה הטריפה הוה ליה כהטיליה לכלבים וישלם לו דמי הטריפה, אלא זה היה יכול לתצוע שישלמו הציני ציני אם יש נפ"מ צשויות צינה טריפה לכשירה, ממצואר צשו"ע.

אי גם בספק טריפה מחזיר הדמים

(ב) אלא דמה שכתבנו אינו אלא אם היה צינה זה איסור טריפה ודאי מדאורייתא, או אפילו ספק טריפה לדעת הט"ו יו"ד הנ"ל שפי' צשיטת רש"י דאפילו ספק טריפה דאורייתא דינא הכי, אבל הש"ך צנקה"כ שם חולק אט"ו והציא ראייה מסמ"ע חו"מ סי' רל"ד שכתב דדוקא צודאי טריפה אבל צספק טריפה א"צ להחזיר לו הדמים אם כבר נאכל, והשוטט פרה ומכרה ונדוע שהוא טריפה דמחזיר הדמים אע"ג שכבר אכל היינו צטרפה ודאי, וצרי"ט אלגאזי צבורות הנ"ל ג"כ פי' שיטת רש"י צאופן אחר ע"פ גירסת הש"מ שם, וא"כ צספק טריפה אפילו דאורייתא נמי איכא למימר דאפילו את"ל כדעת מחנה אפרים דאפילו צשוגג מחזיר הדמים מ"מ צספק טריפה אפשר דהמחנה אפרים יודה דמצי טעין קים לי כהש"ך וסמ"ע ודלא כט"ו.

והנה ידוע מחלוקת הראשונים ז"ל צנמצא דם צצינה דעת הרא"ה דוקא על החלמון טריפה ודעת החולקין דדוקא על החלבון טריפה, וא"כ המוצא דם על החלבון או החלמון הוה רק ספק טריפה, וא"כ כה"ג כבר יכולין לטעון קים לי עכ"פ לעיקר המקח, אם לא שנמצא דם צין על החלמון וצין על החלבון דטרפה ממ"נ.

איברא דאפילו נמצא דם צב' מקומות דטרפה ממ"נ מ"מ אכתי מידי ספיקא לא ילאנו, דהרי צעיקר הדין אי דם צינים אסור דאורייתא או דרצנן תלוי צב' תירוצי התוס' חולין דף ס"ד ע"ב שאמרו צצינה שנמצא צה דם אסורה והקשו התוס' (ד"ה והוא שנמצא) והרא"ש (פ"ג סי' ס"ג)

מהא דאמרין כריתות פרק דם שחיטה ילא דם צינים שאינו מין צשר וילא דגים וחגצים שכולו היתר ומשמע דכי היכי דשרי דם דגים וחגצים ה"ה דם צינים, ומי' דמדרבנן החמירו צדם צינים אטו דם עוף שהצינה נולדה ממנו, עוד מי' די"ל דדם שעל הקשר אסור מה"מ דחשיצ מין צשר, והטור יו"ד סי' ס"ו חפס תירוץ שני לעיקר דדם מקום האפרות אסור מה"מ וכן דעת הרשב"א, אבל הרמב"ם צפ"ג מהל' מאכלות אסורות כתב דהוה מדרבנן והאריכו צוה צעלי הש"ע והאחרונים, והרש"ל כתב דיש לפסוק כתירוץ שני לחומרא, והט"ו הציא מת"ח כלל ס"צ דהגהת שערי דורא וסמ"ק ומהרא"י ואו"ה כלל מ"צ צשם אגודה כולם פסקו דהוה ספיקא דרצנן נמצא דדם צינים מעיקר דינא לרוב פוסקים עכ"פ לא הוה רק מדרבנן.

דין איסורי דרבנן

(ג) אמנם כי כן הרי כבר נשתנה הדין דהרמב"ם פט"ו מהל' מאכלות אסורות הל' י"ד כתב המוכר דבר לצדירו שאיסור אכילתו מדצרי סופרים אם היו הפירות קיימין מחזיר את הפירות ונטול את דמיו, ואם אכלן אכל ואין המוכר מחזיר לו כלום, וכל איסורי הנייה צין מד"מ צין מדצריהם מחזיר את הדמים ואין צהן דין מכירה כלל ע"כ, וכתב הרב המגיד דלא ידוע מקום מוצא דין זה וכן כתבו הצאים אחריו, ומייהו הטור יו"ד סי' קי"ט וח"מ סי' רל"ד הציא דצרי הרמב"ם ז"ל וכן פסק צש"ע יו"ד הנ"ל. והריצ"ש צשתו סי' תל"ט כתב אע"פ שאין לך ראייה צרורה צדין זה לא מצינו מן הצאים אחריו שחולקין על הרמב"ם ז"ל הציאו הצ"י, והסמ"ע כתב הטעם דצאיסור דרצנן חסוב אכילתו הנאה, והש"ך כתב דלענין ממון אוקמינה אדין תורה ולא גזרו איסור כדי להוציא ממון, והפר"ח ס"ק כ"ד דחה דצרי הש"ך והעמיד דצרי הצ"י כשהאכילו גצינה וכיוצא צו וכ"כ צלחם הפנים, והפרי תואר הסכים לש"ך וכן צשו"מ צשמים ראש סי' נ"ו צכסא דהרסנא.

ובעניוטי אמרתי להסביר דצרי הש"ך דתליא צהאי פלוגתא מאזיה טעם כח צ"ד יפה להפקיר ממון צעלים, וצגמ' גיטין (ל"ו ע"ב) פליגי צוה ר' יצחק ור' אליעזר ר' יצחק אומר שנאמר כל אשר לא יצא לשלשת הימים כעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו ור' אליעזר אומר מאלה הנחלות ע"ש, וכתב מהרי"ק שורש א' דהא דאמרין הפקר צ"ד הפקר מה"מ היינו דוקא שיש טעם צצבר למגדר מילתא וכגון שעצד אדרצנן וראו רצנן לקנסו צצבר אבל היכי דליכא טעמא למקנסיה או למגדר מילתא אפילו היה צ"ד כר' אמי ור' חסי וגדולים מהם לא אמרינן הפקר צ"ד הפקר, וכן נראה לכאורה שיטת רש"י גיטין הנ"ל (ע"א) ד"ה ומוסרני

לו המוכר מאן לימא לך דטרפה אכלת ודאי אלו עדיין לא אכלת היית יכול לומר כיון דמסקפא פרשי אינשי אין לך מוס גדול מזה אזל עתה שאכלת אכלת ע"ש, והכי נמי אומר אני באיסור דרבנן עד שלא אכל ודאי יכול לחזור דפרשי אינשי מאיסור דרבנן נמי, אזל עכשיו שאכל אומר לו המוכר דילמא מרובא את שאין לך חזקה כשרות שלא תאכל איסור דרבנן ולא היית פורש מאיסור דרבנן. ולפ"ו צדיק נמי אילו היה הצינה בעין אף דאין איסורו אלא מדרבנן היה מחוייב להחזיר צינה אחרת, אזל עתה שהצינה נזרקה אינו יכול לחזור אחריו כמו בכל איסורי דרבנן.

דין דם הנמצא בביצים דידן דנולדו מדספני בארעא

(ד) **איברא** דנראה להוסיף לפמ"ש האחרונים דזומן הזה דרוז צינים נולדו מדספני בארעא כידוע שהחקלאים שמגדלים עופות לצינים אינם מניחים זכר ציניהם א"כ הצינים אפילו נמצא בהם דם נמי מותרין, וגם אני בענייניו כתבתי מזה בתשובה אחת (משנה הלכות ח"ד סי' 51) לידידי האדמו"ר מזיעשנוב, אלא שכתבתי דאין נכון לכתחלה להחזיר מפני כמה טעמים, אזל ודאי לעיקר דינא צינה כזה שנמצא בה דם מותרת הוא דאזלינן בזה רוב צינים, וא"כ לא הוה אפילו איסור דרבנן אלא חומרא הוא, וא"כ אפילו היתה הצינה בעין ואינו רוצה לאכלו אולי לא היה יכול לבקש צינה אחרת מפני החומרא שלו, מ"מ בזה לא אכליט כי י"ל דאזלינן בזה מנהגא.

ובל זה שכתבתי הוא להשתעשע בדברי תורה, אמנם צעיקר החקירה הנה לכאורה מעיקרא ליתא צנ"ד, דודאי אילו לא היו נותנים דברי מאכל רק מה שאי אפשר לו לאכלם אז היה נראה דתלוי במחלוקת השנויה לעיל, אזל הלך חצרת המטקוסים לא התנו מה שיתנו לאכול רק התנו שיתנו לאכול כשר, ונתנו כמה דברים וצחוכס גם צינה וא"כ הם יכולים לטעון דצכיון נתנו כמה מיינס שאם לא ירצה לאכול את זה יאכל משהו אחר, ועכ"פ כיון שלא התנו צפירוש מה יתנו א"כ אף שמצא בה צינה שאינה ראויה לאכילה אינו יכול למצוה אותם שצביל הצינה, ורק אם לא היה לו מה לאכול כלל יכול לטעון שלא נתנו לו לאכול, אזל כל שהיה לו מה לאכול לפענ"ד אין לו טענה אל החצרה. ואשמח מאד לקבל חוות דעתו הקדושה.

ופה שביתת קולמסי, הארכתי במקום שראוי לקצר אמנם אין לי תענוג גדול מלהשתעשע בתורה הקדושה, ולולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי, דברי המתאבק בעפר רגלי צדיקים, דסגינדא קמיה ומקמא דיקר אורייתא, קשור באהבתו בלב ונפש **מנשה הקמזן בן רחל לאה**

ו"ל ולקמן מוקי דיש כח צידם להפקיע ממונו של וכו' במקום שיש סייג ותקנה, וכ"כ עוד בע"כ שם ד"ה רבא אמר, והכי מוכח עוד מתוס' יצמות דף 5' ע"א ד"ה אביל אומר ר"י דהכא אין שייך לומר כן דמה פשע כאן שיש להפקיר ממונו. וכן מוכח לכאורה בירושלמי ריש פ"ה דפאה, וכן נראה דעת הרמב"ם פכ"ד מהל' סנהדרין הל' ו' דבמקום גדר או קנט וכדומה הוא דיכול הדיין להפקיר ממונו. וצו"ת זכרון יהודה לר"י בן הרא"ש סי' ע"ח כתב דהפקר צ"ד לא שייך רק להצא אזל ליקח מזה להפקיע זכות בעלותו בלתי מעשה שיעשה שיתחייב צעצורו אין לצ"ד כח, ועיין רמ"א חו"מ סי' 3' סעיף א' ויש כח להפקיר וכו'.

אמנם צתשו' מהר"י בן לב ח"א סי' קכ"ו השיג אמרי"ק ז"ל ותמה על תשובת הריב"ש סי' תצ"ט והעלה דדבר זה פלוגתא דרבנותא הוא, ומכאן צ"ע קצת לרבינו הגרע"א צתשו' סי' ק"ה שחמה על הגאון רצ"ה מואמושט שכתב דלמה יפקיעו ממונו של זה, והגרע"א ז"ל השיב דפעמים רבות מצינו תקנות חז"ל ופשיטא דציד חז"ל להפקיע ממונו מאיזה טעם שיהיה להם אף בלא פשע, ולפי הנ"ל לכאורה אין זה כ"כ פשוט.

ולפי שיטת המהרי"ק יש להסביר שיטת הש"ך הנ"ל דלא גזרו איסור כדי להוציא ממונו, דיש לומר דכיון דזה תלוי בענין של הפקר צ"ד שצריך להחזיר ממונו לשני וחכמים לא גזרו איסור כה"ג וליכא למקנסיה שצביל זה ויש להאריך בזה, מ"מ נראה דיש בזה כדי ליישב סברת הש"ך ז"ל.

והנתירות חו"מ הנ"ל (ביאורים סק"ג) כתב בטעם הרמב"ם משום דהאכול איסור דרבנן צשווג אינו צריך כפרה ולכן שפיר מקרי הנאה, ודבריו מפורסמים. ולולי דמסתפינא הו"א עוד טעם לפי מה שחידש לן ה"ה (הל' אישות פ"א ה"ד) דמה דקיי"ל דכל ישראל בחזקת כשרות הם לא אמרו אלא באיסורי דאורייתא אזל באיסורי דרבנן לאו כו"ע נוהרין ונכשלין בהם, ולפ"ו באיסור דאורייתא שכל ישראל בחזקת כשרות הן הוה מקח טעות דאילו ידע שהוא איסור דאורייתא ודאי לא היה לוקח אזל באיסור דרבנן דלאו כ"ע בחזקת כשרות הן, כה"ג לא הוה מקח טעות ואף דאפשר דלא היה קונהו מ"מ אינו חייב להחזיר.

ויש להביא ראיה מדברי הש"ך יו"ד שם ס"ק כ"ט צתמיהתו על הצ"ח שכתב ותימה לפי דבריו מנין לו להרמ"א זה הלא כיון דספיקא היא למה יחזיר המוכר הדמים אם כבר אכל אם ירצה הלווקח לומר אין לך מוס גדול מזה יאמר לו המוכר החזר לי מקחי ואחזיר לך מעותיך, עכשיו שאכל יאמר

סימן קלה

בדין זבין לאדם שלא בפניו

ב' לס' קדושים התשמ"ו ברוקלין נ"י יצ"א

שלמא רבא לגברא רבא הגאון הגדול רבא דעמיה ומדברנא דאומתיה תל תלפיות שר התורה מרן מוה"ר אלעזר מן שך (שליט"א) [זצ"ל], ראש ישיבת פונובז ב"ב תו"א.

אחד"ש כהדרג"ת שליט"א זיראת הכבוד וצאהבה נאמנה, הנני במכתבי זה היות כי לפני איזה זמן בא לפני רב אחד מארצנו הק' וצידו תכריך חידו"ת עלים לטרופה, והראה לי כמה הסכמות מגדולי התורה מארצנו הקדושה וגם מפה, ואני בתומי הלכתי בסמכי בעיקר על שרי המסכימים ועברתי על איזה עלים אז מקופיא ונתתי לו הסכמה על הנ"ל, והאמנם אתמול הביא לפני הספר כשהוא יוצא מצית הדפוס וראיתי שם דברים שלא כדת וצכמה מקומות ראיתי שכתב להשיג על דברי מעכהדר"ג מרן שליט"א בספרו אזי עזרי, והצטויים הם שלא צדריך כבוד אפי' לסתם ת"ח וכ"ש לכהדר"ג מרן שליט"א, ודברים הללו אז שהוספם המחבר הנ"ל לאחר שהראה לי את ספרו אז שצכיון לא הראה לי הכל, ובכל אופן אני מנאטער מאד ע"ז אחרי רואי שקבל הסכמה ממני על הנ"ל וקצעו צדפוס, ולכן אצקש סליחה ממעכהדר"ג מרן שליט"א על אשר ינא מכשול מתחת ידי וח"ו לא יגרע כבודו והדרו, ואני מקבל עלי כפרה והשם הטוב יכפר צעדי כי לטובה היתה כוונתי לחוק ידי לומדי תורה ולא חשצתי שיש צוה איזה ערמה, ויען ויאמר סלחתי.

ובדי להשתעשע צדברי תורה צספרו אזי עזרי ארשום מה שעלה צרחשי לצי הרהורי דברים צמש"כ הרמז"ס פרק ל' מה' מכירה ה"א המוכר שמכר קרקע אז מטלטלין וזכה צהן הלוקח שלא מדעתו יד הלוקח על העליונה, ואם רצה לוקח אין המוכר יכול לחזור צו, ואם לא רצה תחזור לצעליה, לפיכך כותצין שטר למוכר אע"פ שאין הלוקח עמו, ולעולם הלוקח נותן שכר הסופר ואפילו מכר שדהו מפני רעתה ע"כ. וכתצ הה"מ דדיוקו של הרמז"ס שאין הלוקח מחויב לקנות דאל"כ היאך כותצין שלא מדעתו, ותמה מע"כ דמשש אין ראוי שהרי כתצ הרמז"ס פכ"ד מהל' מלוה ולוה ה"א שכותצין שטר למוכר צלא לוקח אפילו צשטר צלא קנין וא"כ צלא קנין פשיטא שעדיין לא וכה צהשדה מאחר שהשטר לא הגיע עדיין ליד הלוקח ויכול לומר שאינו רוצה צוה אצל צוכה לו ע"י אחר אין ראוי שהלוקח יכול לחזור צו, אלא צצאמת אין צריך ראייה שהלוקח יכול לחזור צו דמהיכי תיתי לזכות לו צע"כ, והרי אפילו צמתנה וזכה לו ע"י אחר כששמע וזווח אינו וזכה כמ"ש הה"מ לעיל, כ"ש צמכר. ומש"כ כאן הרמז"ס לפיכך כותצין שטר למוכר אע"פ שאין הלוקח עמו,

כוונתו שיכול לכתוב שטר למוכר אפילו צקנין צלא דעתו של הלוקח, משום שאין מחייצין את הלוקח כלום, אצל אין זה להוכיח ולהציא ראוי על הדין שאין מחייצין את הלוקח.

אולם כתצ מעכהדר"ג דעיקר דינו של הרמז"ס ז"ע טובא, והלא מכר אין זכות צרוור ואפשר שאינו רוצה צוה וממילא צדין הוא שלא יהי אפילו כשנתרצה צסוף, אלא צעינן שליחות מפורש כלומר שימנה שליח, וצפ"ד מהל' זכיה ומתנה ה"צ כתצ הה"מ מהרמז"ן ז"ל דהא דאמרינן צקידושין חושצין שמה נתרצה הצן משום דלאו חוב גמור הוא דרוצה הוא לישא אשה זו וליאסר צקרובותיה מלישצ צטל דמנוה קעציד אצל צמה שהוא חוב גמור אפילו נתרצה לאו כלום הוא ע"ש, ומשמע דצאופן שאינו חוב צרוור אזי תליא אס צקופו נתרצה אגלאי מילתא למפרע שזכות הוא אצלו וחזר הדין לזכין לאדם שלא צפניו ומהני, ותמה מעכהדר"ג שליט"א מעירוצין פ"צ ע"א צמשנה כיצד משתתפין צתחומין מניח את התצית ואומר ה"ו לכל צני עירי לכל מי שילך לצית האצל אז לצית המשתה וכל שקיבל עליו מצעדו יום מותר משתתשך אסור שאין מערצין משתתשך, ופריך שם שמעת מינה אין צרייה דאי יש צרייה תגלי מילתא למפרע דמצעדו יום הוי ניחא ליה וכו', והאריך שם כפי כחו הגדול צתורה הקדושה צסוגיא דעירוצין ודברי הרמז"ס עלו צצריך עיון.

וקיימתי צעצמי מנוה לשמוע דברי חכמים ולעייץ צדברי צדינו הגדול הרמז"ס ז"ל, והנלפענ"ד ראשונה צמה שתמה על הה"מ צתרחי חדא מפכ"ד מהל' מלוה ולוה שכותצין שטר למוכר צלא לוקח אפי' צלא קנין אצל צוכה ע"י אחר אין ראוי שהלוקח יכול לחזור, הנה צאמת תמייה גדולה היא על הה"מ דמאי ס"ד לדייק שטר צלי קנין משטר לאחר קנין.

אמנם מה שדייק מעכהדר"ג דאין צריך לראוי כלל דמהיכי תיתי לזכות לו צע"כ והרי אפילו צוכה לו מתנה ע"י אחר כששמע וזווח אינו וזכה כמ"ש הה"מ לעיל וכ"ש צמכר. מטיצותיה דמר הי' נלפענ"ד לחלק צין מתנה למכר, משום דצמתנה הגס דצסתמא נמי אמרינן דזכות הוא לו וזכין לאדם שלא צפניו מ"מ הרי יש גס צברא דשונא מתנות יחי' כמ"ש הרשצ"ס ריש דף קל"ח ע"א ודילמא הוא מאותם שרוצים לקיים צעצמם שונא מתנות יחי', עי' צסמ"ע חו"מ סי' קצ"ה ס"ק י"א, אז שיש לו סיצה אחרת שממנו אינו רוצה לקבל הגס שמאחרים הוא כן מקבל מתנות, ואעפ"כ אי שתק מתנתו מתנה משום דסתמא זכות הוא לו וזכין לאדם שלא צפניו, אצל אס היה זווח מעיקרא לא קנה וכמ"ש צגמ"ז צ"צ קל"ז ע"צ, וכ"כ הרמז"ס צפ"ד מוכייה ומתנה ה"א וצ' דזכות הוא שתנתן לו מתנה אס ירצה אצל אס לא ירצה אין נותנין

מתנות הוא כמ"ש הרשז"ס שם או שאינו רוצה לקבל הימנו
 אצל כיון שציקש ממנו מתנה זו כל שהקנה לו ע"י אחר
 בזכה כבר זכה זה ואינו יכול לחזור ואם חוזר הרי זו הפקד,
 ועיין חולין ל"ט ע"ב ובר"ן שם ובתוס' ד"ה כי ובש"מ צ"ב
 קל"ח ד"ה כאן צלווח צסופו ומשום כבודו דרש"ג לאו דוקא
 דאפילו לרבנן נמי איכא למיחש וכו' ע"ש.

איברא דהנובי"ק אה"ע סי' מ"ב כבר עמד על מדוכה זו
 בקושימו על הר"י בר ברזילי שכתב דמנינו אישות
 לקטן ע"י זכיה דהא דאמרינן אין אישות לקטן דוקא הוא
 לעצמו אינו בר הוי' דקטן הוא אצל אציו יכול לזכות לו אשה
 מדין זכין לאדם, והקשה הנובי"ק שהרי נתחייב צמוזנות ושאר
 כסות ועונה, ותיירך דדעת הריב"ב אינו אלא לקדש אשה בלי
 חופה דלא הוי רק זכות ולא חוב.

ברם זכור אזכור את רבינו הגדול הר"ן ז"ל בחולין דף ל"ט
 ע"א בחי' שכבר עמד אקושיית הנובי"ק הנ"ל לאחר
 יסוד לן יסוד נאמן דכי אמרו זכין לאדם שלא בפניו ה"מ
 היכי דלכי שמע ניחא ליה אצל היכא לזווח לא קני, והק'
 מדאמרינן בפרק האי"ש מקדש (דף מ"ה) גבי אב שקדש אשה
 לבנו תותי צופי צצבל שלא אמרינן שמה נתרצה הבן מהני
 ואמאי והלא חוב הוא לו שהוא מתחייב בשאר כסות ועונה
 ונאסר בקרובותיה, וכן נמי מאי דאמרינן התם (דף מ"ד
 ע"ב) בצקונה שנתקדשה שלא לדעת אציה דחוששין שמה
 נתרצה האב, כי נתרצה מאי הוה והלא חוב לו כשהיא
 מתקדשת מפקעת עצמה מרשות אציה שהיה יכול למוכרה,
 י"ל דה"מ זכות נינהו ולא חובה דסתמא דמילתא דכל אדם
 רוצה להשיא בתו וניחא ליה צמה שבתו רוצה כדאמרינן אסור
 לאדם שיקדש את בתו כשהיא קטנה עד שתגדיל ותאמר בפלוני
 אני רוצה, הילכך כוכות דמי וכי נתרצה מהני. וכן נמי גבי
 בן כיון שהוא עמיד לישא וכל אדם רוצה בכך אע"פ שנתחייב
 בשאר כסות ועונה ונאסר בקרובות אין זה חובה, הילכך
 טעמא דאין חוששין שמה נתרצה הבן הא נתרצה מהני ע"ש.
 ומצואר צדבריו דכל היכא שהדבר נצרך לו לאדם הגם שיעלה
 לו לתסרון כסף שיצטרך לשלם לא מקרי זה חוב לו כיון
 דרצונו צדבר אין זה חובתו מן הסתם והו"ל צכלל זכיה לו,
 אלא דמ"מ תרוייהו צין זכין לו וצין צצין לו אינו אלא לכי
 שמע ולאחר ששמע ושחק דיני עלה. וממילא גס קושיית הנובי"ק
 ז"ל ממה שנתחייב צשאררה כסותה ועונתה לאו קושיא הוא
 דכיון דכל אדם רוצה צוה לאו חובה הוא וכיון דקטן ניחא
 ליה צמעשה אב כמצואר צכתובות י"א א"כ הו"ל כנתרצה
 צמעשה אב, ועיין ש"ע יו"ד סי' רמ"ח ס"ז ובקנה"כ יו"ד
 סי' ש"ה צאריכות לענין זכיה לקטן.

לו לאדם מתנה צע"כ, ומה"ט כתב שם צה"י ג' כשזיכה לו
 ע"י אחר ושחק ואח"כ צווח דהו"ל ספק אס זה שחק כבר
 רצה ומה שחזר וצווח חזר צו או שחק מפני שעדיין לא
 הגיע כלום לידו וזה שצווח הוכיח סופו על תחילתו ופסק
 כרש"ג לגבי חכמים (צ"ב קל"ח) וכמ"ש ה"ה שם, והגמיי"
 צין להרשז"ס דפסק כחכמים.

אבל צמכר שגילה דעתו שרוצה צמקח זה, שהרי הלך אל
 המוכר או שצא המוכר אללו ושניהם הסכימו על המכר
 וכבר קנה את הקרקע או המטלטלין אלא שעדיין לא זכה
 צהם צקנין והלך המוכר וזיכה לו ע"י אחר שלא מדעתו מהיכי
 תיחי שלא קנה, אדרבה נימא דודאי קנה שהרי עשה מעשה
 וגילה דעתו שרוצה צמקח זה וא"כ הו"ל ודאי זכות מה שזכה
 לו המוכר ע"י אחר שלא מדעתו, והרי הרמב"ם כתב המוכר
 שמכר קרקע או מטלטלין וזכה צהן הלוקח שלא מדעתו
 ופשוט דמה שכתב המוכר שמכר קרקע או מטלטלין מיירי
 שמכר כבר והלוקח קנה הקרקע או המטלטלין או שקנה צכסף
 או צקנין אחר רק שלא זכה כדרכי הקנין, וא"כ ליכא לספוקי
 שאינו רוצה צמקח זה ועכ"פ אין מקום להסתפק שמה לא
 היה רצונו כלל לקנות ד"ו שהרי לפנינו שהיה לו סצרה לקנותו,
 אלא שיש להסתפק שמה קודם שיעשה קנין יחזור צו, ולכן
 ודאי הוכחה גדולה היא שזכות הוא צמה שמקנה לו המוכר
 ומזכה לו צמה שקנה וזכות הוא לו, והגם שע"ז יתחייב לשלם
 עבור המכר לא מקרי צצציל זה מחייב וחוב הוא לו כיון
 שהוא רוצה צמקח זה זכות הוא לו לקצלו צכספו, וכעין מה
 שאמרו צעצד (גיטין י"א ע"ב) האומר תן גט זה לאשתי
 ושטר שחרור זה לעצדי ר"מ אומר יכול לחזור צשתייהן וחכ"א
 בגיטי נשים אצל לא צשחרורי עצדים לפי שזכין לאדם שלא
 צפניו ואין צצין לו אלא צפניו שאם ירצה שלא לזון את עצדו
 רשאי וכו', והנה הגם שהעצד ודאי ע"י השחרור יש לו עוד
 מה שמפסיד מ"מ צענ"ס הזכות גדול מזה וכמו שמשק שם
 לר"מ מפני שמפסידו וכו' מ"מ אינו יכול לחזור א"כ ה"ג
 זכות הוא לו להלוקח מה שרצה צו.

ובאמת גם צמתנה שנחלקו צה רשז"ג וחכמים היכא דשחק
 תחילה נסתפקתי מה יהא אס הלך ראוון וציקש
 מתנה משמעון ושמעון הלך והקנה לו מתנה שלא מדעתו
 וכשנודע לו לראוון שחק ואח"כ צווח לכאורה כה"ג כ"ע יודו
 דשתיקה כהודאה ומה שצווח אח"כ משום שנתחרט, דכיון
 שציקש המתנה גילה דעתו שרוצה צמתנה זו וכיון שזכה לו
 הנותן זכה צה מיד, ואפשר דעדיפא מתנה צכה"ג ממכר
 דצמכר יש לומר כיון שצריך ליתן מעות נתחרט וס"ל שימצא
 יותר טוב או שצאמת מצא מציאה גדולה מזה ומתחרט ואינו
 רוצה והו"ל חוב, אצל צמתנה מה שחיישין הוא שמה משונאי

מיוחד אלא בסתם לכל בני עירו כה"ג תלוי בצריה שעכשיו צורר מה שלא ידע עד עכשיו שעד עכשיו היו לו ד' רוחות ועכשיו הוא צורר אחד מהם, אבל צמתנה או מכר המכר שהי' אז הוא עכשיו אלא שהוא מגלה דעתו עליו כנלפענ"ד.

והנה עד הנה כתבתי מחמת חציבות הדברים להשתעשע בדברי מעכהדר"ג צרם צעיקר דברי הרמב"ם מה שדחק מה"מ למנול מקור מנול הלכה זו וגם מעכהדר"ג הניחו צ"ע טובא, ולפענ"ד דברי הרמב"ם הם גמרא מפורשת חולין פ"ג ע"א בצרבעה פרקיס צשנה המוכר צהמה לחצירו צריך להודיעו וכו' בצרבעה פרקיס אלו משחיטין את הטבח צע"כ אפילו שור שזה אלף דיגרים ואין לו ללוקח אלא דיגר כופין אותו לשחוט וכו', וצגמ' פריך והא לא משך אמר רב הונא אמר רב כשמשך אי הכי אימא קיפא אבל צשאר ימות השנה אינו כן לפיכך אם מת מת למוכר, והא משך אמר ר' שמואל בר' יצחק לעולם שלא משך וכגון שזיכה לו ע"י אחר בצרבעה פרקיס הללו דזכות הוא לו זכין לאדם שלא צפניו צשאר ימות השנה דחוב הוא לו אין חצין לאדם שלא צפניו. ופרש"י שזיכה לו ע"י אחר המוכר הזה מסר את השור לאדם אחר שלא צפני הלוקח ואמר לו זכי צשור זה לפלוני להיות לו צדיגר צשר, דזכות הוא לו מסירה זו זכות הוא לו דהא לא סגי ליה צלל צשר, חוב הוא לו להוציא הוצאות הפסד הוא לו, אין חצין לו דאין אדם נעשה שליח לחצירו שלא מדעתו להפסידו אבל להרויחו אכן סהדי דניחא ליה לפיכך זכין ואין חצין ע"כ ע"ש. וצרגמ"ה הוסיף ח"ל כלומר שנתן לו לוקח דיגר והלך לרכו חזכה לו מוכר ללוקח על יד אחר שלא צפניו שאמר לו טול שור צרשותך שמהא מוכה לו לפלוני, צד"א דזכות הוא לו כלומר שחייב לקנות צשר צשציל שמת יו"ט וזכין לאדם שלא צפניו, צשאר ימות השנה דחובה הוא כלומר דלקונה הוא חוב ולא זכות אין זכין לו אלא צפניו.

הנה מצואר גמרא מפורשת כדברי הרמב"ם הנ"ל דכל שזיכה לו ע"י אחר צשאר ימות השנה מקרי חוב הוא לו ואין חצין לאדם אלא צפניו וצד' פרקיס הללו זכות הוא לו וצמת קנה לוקח ואינו יכול לחזור צו, וגם צש"ע חו"מ סי' רל"ה סכ"ג הביא דברי הרמב"ם הנ"ל והצאה"ג ציין לדברי מה"מ ולא ציין לגמ' הנ"ל וגם צציאור הגר"א לא ציין לדברי הגמ', וראיתי צחי' הגרע"א על גליון הש"ע שציין לדברי הגמ' עמ"ש שם צש"ע צסיפא דסעיף כ"ג אם רצה אין המוכר יכול לחזור צו, ויש ראי' מדברי הרא"ש צצ"מ סוסי' כ"ג פ"ט אלא שמתה מדברי הגמ' חולין פ"ג הנ"ל דצשאר ימות השנה דחוב הוא לו, ושוב מנל צמתנה אפרים הל' זכיה סי' ו' שכצר עמד

ומעתה מה שכתב מעכהדר"ג אולם עיקר דינו של הרמב"ם צ"ע טובא והלא מכר אין זה זכות צרור ואפשר שאינו רוצה צזה וממילא צדין הוא שלא יהי' אפילו כשנתרצה צסוף, ולא דמי לחוששין שמה נתרצה הצן משום דלאו חוב גמור הוא דרוצה הוא לישא אשה זו וליאסר צקרוצותיה מלישצ בטל דמנזה קעציד אבל צמה שהוא חוב גמור אפילו נתרצה לאו כלום הוא עכ"ד, ומשמע דס"ל לכהדר"ג לחלק צין נתרצה הצן דקעציד מנזה וצין שאר מקומות כגון מכר וכיוצא צו דליכא מנזה. האמנם מדברי הר"ן ז"ל נראה דלא מחלק צינייהו, ואדרצה לאחר ציסקד יסודו דלכי שמע אמרינן אין חצין לו לאדם פריך לעצמו מנתרצה הצן והתם צמתנה או מקח וממכר מיירי, ואם איתא דיש לחלק צינייהו משום דמנזה קעציד לא הקשה כלום, וע"כ דכהדדי נינהו, וע"כ צ"ל כמ"ש דכיון דהלוקח הלך אצל המוכר והמוכר מכר לו קרקע או מטלטלין הרי ודאי צזה צבר צגדר זכות דזכין לאדם שהרי לכן הדר אחריו וקנאו רק שלא עשה קנין ודאי דכה"ג לאו חוב גמור הוא אלא אדרצה זכות הוא לו אלא דכל זמן שלא ידע ונתרצה אכתי צידו לחזור.

ובמה שכתבנו אולי יש ליישצ נמי מה שמתה מעכהדר"ג מעירוצין פ"צ ע"א צמשה כיד משתפיין צתחומין מניח את החצית ואומר ה"ז לכל בני עירי לכל מי שילך לבית האבל או לבית המשתה וכל שקיבל עליו מצעוד יום מותר משתחשך אסור, ופריך שמעית מינה דאין צרירה דאי יש צרירה תגלי מילתא למפרע דמצעוד יום הוה ניחא ליה ואמר רב אשי הודיעוהו ולא הודיעוהו קתני, והנה צעירוצין הדין דאין מערצין אלא מדעתו משום דאין חצין לאדם כמצואר דף פ"א שם ופרש"י דחוב הוא לו שמפסידו לצד האחר ושמה אין נוח לו, ואמאי תלוי זה בצרירה נימא דאגלאי מילתא למפרע שאצלו זכות הוא וזכין לאדם שלא צפניו וגילוי מילתא הוא שהיה ניחא ליה מקודם צרות זה ולא צרות אחרת.

ולפענ"ד שאני מכר שהרי הוא צבר גילה דעתו להמוכר שרוצה צמקח זה אלא שחיישינן שמה יחזור צו וכל זמן שלא חזר צו ידעינן שעומד צדיצורו ואיגלאי מילתא למפרע שהזכיה הוא זכות גמור, וצמתנה נמי שהזכות הוא לכל אדם ואין ספק צזה לרוב העולם שזה זכות לו ואין כאן להסתפק צדבר אחר ולכן אם זיכה לו ע"י אחר ונתרצה אגלאי מילתא למפרע ולא הו' צכלל צרירה, אבל צמניח את החצית ואומר הרי עירוב לכל בני עירי או לכל מי שילך לבית האבל או לבית המשתה, הנה אין לו שום גילוי דעת מצני עירו, וצני העיר יש להם ארצע רוחות שיכולין לילך אלפיס אמנה וצריך לוותר על ג' רוחות שלא לילך ולצבר רוח רביעית צאזיה מהן לילך, והמעמיד את החצית לא העמיד צשציל אדם

ואין המוכר יכול לחזור בו, אבל אם בשעה שנודע לו מהזכיה
 נזות דלא ניחא ליה לא קני דלא אמרו זכין לאדם שלא
 בפניו אלא היכא דלכי שמע ניחא ליה וכיון דבשעת שמיעה
 נזות לא אמרו זכין לאדם ושפיר יכול המוכר לחזור, ואתי
 שפיר דברי הרמב"ם בס"ד ומיושבת נמי קושית המחנ"א
 והגרע"א צוה כנלפענ"ד.

ואקוה שמעכהדר"ג ישים עינו הבדולח עלי דברינו, המחזה
 קידה בשים שלום קשור באהבתו, בלב ונפש,
מגשה הקמן

סימן קלו

בדין זביה לשובה

זאת חנוכה התשמ"ו ברוקלין נ"י יצו"א

מע"כ אהובי בני חמדת לבי ועיני עדי לגאון הב' משה
 הי"ו עבגצ"א.

אחדש"ה"מ צאהבת אב, שמחתי צמעשה אכצעותיך אשר
 כוננת בד"ת המשמחים חלקים ואלם צקושיית
 דו"ז צאצני מילואים סי' ל"ז סק"ג צשיטת הרא"ש ז"ל
 קידושין י"ט ע"א דאמר רבא אמר רב נחמן אומר אדם
 לצתו קטנה לאי וקצלי קידושין מדרבי יוסי צרבי יהודה לאו
 אמר ריב"ז מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו וכי משייר
 צה שו"פ הוו קידושי ה"נ לא שגא, וכתב הרא"ש ז"ל דהוא
 מדין שליחות של אב ואע"ג דקיי"ל דאין שליחות לקטן כל
 שהיא לזכותה ולטובתה נעשית שליח, ותמה צאצני מילואים
 דא"כ חרש נמי דלא גרע מקטן כל שהוא לטובתו וחכותו
 יעשה שליח וא"כ אמאי אמרינן צגמ"ו צ"מ דף ח' ע"א
 דפקח לא קני כיון דהחרש הוא שלוחו ומקנה לו את החפץ
 והחרש אינו צר דעת הא כיון דהו"ל זכות לחרש שיקנה
 לעצמו עכ"פ החזי א"כ יהא שלוחו של הפקח על המחצה
 דאם פקח לא קנה חרש נמי לא קנה ע"כ, וכתבת לחלק
 דחרש גרע מקטן דמצינו צקטן כמה דברים שיש לו לקטן
 זכותם ודברים יותר מחרש וכגון מופלח סמוך לאיש ועוד
 כמה עניינים שהצאת ולכן שפיר יש לומר דלענין שליחות
 לזכות לעצמו נמי שאני קטן מחרש שהוא פטור מכל המצות
 וגם לעולם לא יצא לכלל חיוב מצות, ושזב מצאת צחי
 הגה"צ מוה"ר שאול משה מווירשאב שג"כ דרך צדרך זה
 ותי' כעין שכתבת.

אהובי צני החילוק שכתבת נכון הוא וחילוק גדול יש צין
 קטן לחרש, וראוי צצורה לצדדיך עיין צחי' הרשב"א
 קידושין שם שהקשה היאך היא מקודשת והא אין זכיה לקטן
 ואפילו לר' יוסי דאמר צמציאת קטן שיש צה גזל גמור

צוה וחילק צין מידי דאכילה מקרי חזב ללוקח דאין דרך
 להרבות צהוצאה אבל שאר מכר מקרי זכי' עכ"ל ע"ש.

ושמין עיני צמחנה אפרים הנ"ל וראיתי שהאריך צזה
 הילכתא ועמד על מדוכא זו היכא דהכריעו חכמים
 דהו"ל זכות גמור ואח"כ כששמע נזות צלי טענה איני רוצה
 שחזב הוא לו אי נאמן אס לאו, וכתב ומשמעתין אין ראי'
 דשאני הכא דאיכא צד חוצה כמ"ש הרשב"ם ז"ל משום דשונא
 מתנות יחי' אבל כל היכא דאיכא למימר שזכות גמור הוא
 אפילו נזות צלי שום טענה איכא למימר דמתחילה היה רוצה
 ועכשיו חזר בו, והציא לעצמו ראיות מדברי הר"ן פרק האי"ש
 מקדש ומגמ' סוטה כ"ה ורמב"ם הל' סוטה שם, ושמחתי
 שעכ"פ כיונתי לדעתו הרמה, אלא דא"כ צמתנה צבקש ממנו
 נמי הוי ודאי זכות גמור לו.

והעלה שם ג' חילוקים צמידי זכות הוא לו ושזב הציא
 דברי הרמב"ם אשר אנו דנין צו פ"ל מה'
 מכירה והקשה עליו מסוגיא דחולין פ"ג דצד' פרקים זכות
 הוא לו אבל צכל השנה לא והא התם מיירי שנתן את
 הדמים מאתמול ואפ"ה קתני דצשאר ימות השנה חוצה
 הוא לו ואין צחין לאדם שלא צפניו, והציא דברי הרמ"א
 חו"מ סי' קצ"ה דהא דנקה מקח שלא צפני הקונה היינו
 צמתנה וכיוצא צו דודאי ניחא ליה אבל צמקח שאפשר
 שאינו חפץ הלוקח לקנות לא קנה ושניהם חוזרים עכ"ל,
 ונראה דמור"ם ז"ל איירי כשלא גילה דעתו הלוקח שרוצה
 צאותו מקח ולכן צמקח שאפשר שאינו חפץ הלוקח אין
 כאן זכוי כלל והרמב"ם מיירי צמקח שגילה דעתו הלוקח
 שהיה חפץ צוה וצוה קאמרי דזכין לו שלא מדעתו וההיא
 דמס' חולין איירי צמידי דאכילה דחשיב ליה חזב שאין
 אדם רוצה להרבות צהוצאה, וכדברי הרמב"ם כתב הגאון
 צספר המקח ודלא כמהרי"ו ווי"ל סי' ד', ושזב תי' עוד
 דאפשר דוקא צמידי דאכילה חשיב חוצה צסתמא אבל צשאר
 דבר אס קנה מידי לחצירו שלא מדעתו אי צעי שקיל ליה
 ולא צריך קנין אחר ע"ש.

ולפענ"ד דדעת הרמב"ם ודאי כשהלוקח חפץ הוא צמכר
 זה וקנה וכמ"ש המוכר שמכר קרקע או
 מטלטלין וא"כ הלוקח חפץ צהם ולכן שפיר הו"ל זכות לו,
 אלא דזה כשהקונה יודע שהמוכר זיכה וזיכה לו מדעתו
 אבל כשהמוכר זיכה צהם ללוקח שלא מדעתו הגם שהסכים
 להמקח צשעת קניה כמ"ש המוכר שמכר קרקע ששמע
 מכר ללוקח צהסכתו וצרונו מ"מ כיון שלא היה שם צשעת
 זיכוי תלוי צרונו דזכי' לא הוי אלא לכי שמע ליה וכיון
 דזכה ליה שלא צדיעתו אס לכי שמע ליה ניחא ליה איגלגאי
 מילתא למפרע דשפיר זכה צשעה שהקנה ליה ע"י אחר

מדבריהם קאמר אצל דאורייתא ל"ל זכיה כלל, וי"ל דדעת אחרת מקנה שאני וכדמשמע בגיטין פ' האומר דקטן שמצין צין צרור לאגוז זוכה לעצמו דבר תורה, הנה מצוה דבקטן שנותנין לו צרור וזרקו אגוז ונטלו זוכה לעצמו ע"י דעת אחרת מקנה וא"כ אחי שפיר תירוצך דיש לחלק צין קטן לחרש דאין לו קנין כלל דאורייתא, ועיין גיטין ל"ט בחי' הרשב"א ד"ה קטנים וצדף מ' שם.

איברא דתמה אני על תמיהתו של האבנ"מ ז"ל דאפילו לשיטתו דחרש דומה לקטן מ"מ הרי בקטן נמי אמרינן דוקא לקנות הוא דקונה צדעת אחרת מקנה אצל להקנות לאחרים אינו מקנה, וא"כ חרש המגביה מציאה עם פקח אפילו נימא דיש לו קנין מנד זכיה כמו הקטן כל שהוא לטובתו אצל לאחרים אינו יכול להקנות וכאן ע"כ צריכינן שהחרש יקנה להפקח שהוא אחר ולא יכול להקנות לחרש וכיון שאינו יכול להקנות גם חצירו אינו מקנה לו ואין כאן קנין.

וגדולה מוז מלאנו לכמה מהראשונים ז"ל דהגם דקיי"ל דקטן לא תקנו לו חכמים קידושין כלל מ"מ דוקא ע"י עצמו אצל ע"י אצוי יש לו קידושין מדין זכיה שזכין לו לאדם שלא צפניו והוא שיטת הר"י צר צרזילי הוצא צראצין, והגם שהראצין ז"ל הקשה עליו ועיין שו"ת מהרי"ק סי' ל' שהשיב ר"י צר יהודה צין י"א שנה שקידש אצוי אשה צטבעת ועדים שצריכה גט שמצינו בצ"מ שזכין לאדם שלא צפניו, ומהוראנ"ח צתשו' סי' מ"א כתב שראה בצפ"ר א' שחשש לדבריו והסכים עמו מהר"י מינץ, ועיין שו"ת מהרי"ט אה"ע סי' מ"א שהאריך לסתור הדברים וצשו"ת נוב"י אה"ע סי' ק"צ וס"ג ג"כ האריך צדבר לחתנו ע"ש, ועיין ספרי משנ"ה הלכות ח"ג סי' קפ"ג וקפ"ד באריכות גם צח"ז סי' רנ"צ וצח"ט סי' רל"ה וסוף סי' שע"ט כתבתי צוה.

ויותר תמוה דדבריו סותרים לכאורה דצקוה"ח סי' רמ"ג סק"ו האריך לצאר דצחרש אין מוכין ע"י אחר ורק בקטן מוכין ע"י אחר, והציא דצרי הצ"י שכתב דין הקטן פשוט צכמה מקומות, והחרש דינו כקטן, ודין השוטה פשוט הוא דאע"ג דאין לו דעת והוי כשלא צפניו הא קי"ל זכין לאדם שלא צפניו, והרב המגיד פ"ד מהל' זכיה הציא ראייה לדין השוטה ואין צורך עכ"ל, וכתב הקוה"ח דמה שכתב הצ"י דאין צריך ראייה לזה והוא פשוט ולדידי מספקא לי טובא דהא אמרינן פרק אצוהו נשך דף ע"ב ע"א קטן דאחי לכלל שליחות אית ליה זכיה נכרי דלא אחי לכלל שליחות לית ליה זכיה, וא"כ שוטה נמי דלא אחי לכלל שליחות אינו דומה לקטן כלל וראוי לומר צו דאין לו זכיה, ואין לומר משום

דאחי לכלל שליחות כשישתפה דא"כ נכרי נמי לכשיתגייר אחי לכלל שליחות אלא ודאי כל שמחוסר מעשה לא חסוב אחי לכלל שליחות ודוקא קטן דאחי ממילא לכלל שליחות, ותמה שם על הרב המגיד והצ"י שכתבו דזכין לשוטה ע"י אחר עי"ש. וע"ע אבנ"מ סי' א' ד"ה ולפי מה שכתבתי צקוה"ח סי' רמ"ג סק"ו דצחרש אין מוכין ע"י אחר דוקא בקטן דאחא לכלל דעת וכו' ע"ש, א"כ הרי בעצמו חילק צין קטן לחרש דקטן מהני ליה זכיה ע"י אחר וחרש לא מהני וכדעת הר"א"ש כאן וצ"ע.ג.

והרא"ש נראה דאזיל לשיטתיה צכתובות (פ"ב סימן י"ד) גבי נכסי דצר שטיא וז"ל כתב הרמ"ה ז"ל נכסים שנתנו לו צמתנה הוויין צרשותו ואם הקנו לו אותם צקנין או צחזקה ע"י אחד דקנאה קנין גמור ואין מכירתו צהן כלום, אצל קנה נכסים אפילו זיכין לו ע"י אחר לא זכה צהן זכיה גמורה דזכיית המקח אינו צאה מכח המוכר צלצד עד שיהא גם הלוקח צר דעת וראוי להקנאה כי צריך גם הלוקח להחמיצ לו צדמים ואדעתא דהכי קא מקני ליה ואם אין צו דעת להחמיצ צדמים שיוכל המוכר להוציאן ממנו צדין לא גמר ומקני ליה, אצל מתנה זכין לאדם שלא צפניו ואית ליה זכיה לשוטה מידי דהוה אקטן דאית ליה זכיה הוציל ואחי לכלל דעת גם זה היה עמים חלים ע"כ, והקוה"ח הנ"ל כתב דמדברי הר"א"ש אלו נראה דס"ל דאין זכין לשוטה אלא כה"ג דעמים חלים דזה הוי ממש כמו קטן דאחי נמי לכלל דעת, אצל שוטה גמור דלא הוי עמים חלים אין זכין לו ע"י אחר, וסיים הקוה"ח ולפ"ז ה"ה צחרש אין מוכין לו ע"י אחר, אלא דוקא צקטן דאחי לכלל דעת וכמו שאמרו צפרק אצוהו נשך קטן דאחי לכלל שליחות ע"ש. ועכ"פ הר"א"ש לשיטתיה דס"ל דזכין לו לקטן ומה שאמרו צאי וקצלי קידושין הוא מטעם שהיא זכות לה ולטובתה.

אלא דמה דפשיטא ליה לדו"ז צקוה"ח דשוטה ונכרי דין אחד להם וכמו דנכרי לא אחי לכלל שליחות לית ליה זכיה ה"נ שוטה דלא אחי לכלל שליחות אינו דומה לקטן כלל וראוי לומר ציה דאין לו זכיה כלל, ולפענ"ד לא זכיתי להצין דבריו הקדושים דודאי שאני שוטה וחרש מנכרי דנכרי מה שאינו צר שליחות הוא מנד עצמותו שאינו צר מצות וכשיתגייר גצרא אחרינא הוא וכקטן שולד דמי, אצל חרש ושוטה שפטורין אינו מדין זה דצר הכי הוי אלא שאין צידן לקיים שמוסרין דעת ואם יתרפאו הרי הן ככל ישראל, ולכן אסור להאכיל לחרש או שוטה צבילות וטריפות צבני מצות הן אלא שהתורה פטרן מממת שאין צידם לקיים והו"ל צגדר אונס, ועיין שו"ת מהרי"ל סי' קצ"ו דצבן חרש ושוטה מקיים צו מצות פ"ו דחרש ושוטה צר מצות הם ופקחים מזהרים עליהם

סימן קלז

בענין שונא מתנות יחיה

בשׁו"ע חו"מ סי' רמ"ט ס"ה מדת חסידות שלא לקבל מתנה אלא לבטוח בהשם שיתן לו די מחסורו, שנאמר ושונא מתנות יחיה (משלי טו, כז), וכחז הסמ"ע בסק"ד ושונא מתנות יחיה, כי דרך צנ"א להיות להוט אחר ממון כדי להחיות נפשו ונפש ציתו כדי שיוכלו לחיות, ואמר אדרבה שונא מתנות ולא יקבל מאחרים יחיה, וע"ע בסמ"ע חו"מ סי' קצ"ה ס"ק י"א. ובערוה"ש חו"מ שם עמד ע"ז דא"כ איך אמרינן זכין לאדם שלא בפניו לענין מתנה דילמא לא ניחא ליה מטעם דשונא מתנות יחיה, וע"ע צנ"כ השו"ע שם סי' קצ"ה. עוד פלפלו האחרונים דזכיה מטעם שליחות וכיון דהמקבל מתנות גורם קיצור ימים א"כ הו"ל שליחות לדבר בעברה, ויחא מזה חקירה אי נכון ליתן מתנות לחתן וכלה לרגל אפריונס כיון שגורם קיצור ימים ח"ו, (ועי' מש"כ הש"ך יו"ד סי' רמ"ו ס"ק כ"א).

ורפ"ע נראה דלא אמרו שונא מתנות יחיה אלא היבא שהמקבל מתנה אינו נותן דבר בחזרה כלל, אבל היבא שהנותן מתנה מחכה לקבל דבר בחזרה, צו אמרו דמכר הוא, שלכן הוא נותן לו כדי שיחזרו ויתנו לו, וא"כ לא שייך צוה שונא מתנות יחיה. והנה בגמ' צ"ב קמ"ד ע"ב שושבינות נגזית צ"ד, ופי' הרשב"ם שם שכן דרך שושבינות נוטל דורון לשמחת חופת חזירו ואוכל עמו וזה יחזיר לו כמו כן כשישא אשה, כדתיבא לקמן (קמ"ה ע"א) ה' דברים נאמרו בשושבינות. והכי איתא בשו"ע אה"ע סי' ג"ט ס"א וז"ל, ושושבינות זו אינה מתנה גמורה שלא שלה לו זה אלא שאם ישא הוא אשה יחזור וישלח לו וכו' ע"ש, ולפ"ז אחי שפיר דמתנות שנותנים לחתן וכלה אינם בכלל זה להמנע מלקבל מטעם שונא מתנות יחיה, כיון שהנותן אינו נותן מתנה גמורה ודעתו לקבל ממנו בחזרה.

עוד י"ל צוה, דבגמ' ברכות (י' ע"ב) אמר אבי ואיתימא ר' יוחנן הרוצה ליהנות יהנה כאלישע, ושאינו רוצה ליהנות אל יהנה כשמואל הרמתי שנאמר (שמואל ז') ותשובתו הרמתי כי שם ציתו וא"ר יוחנן שכל מקום שהלך שם ציתו עמו, ופי' רש"י הרוצה ליהנות משל אחרים יהנה ואין איסור בדבר, כמו שמצינו כאלישע. והרוצה שלא ליהנות משל אחרים אל יהנה, ואין בדבר לא משום גסות הרוח ולא משום שנאה. כשמואל הרמתי, כמו שמצינו בשמואל הרמתי שלא רצה ליהנות. כי שם ציתו וכו', שכל מקום שהיה הולך שם היה נושא כל כלי תשמישי צית עמו ואהל חנייתו שלא ליהנות מן אחרים ע"כ. ויש לדייק דכיון דשונא מתנות יחיה, א"כ למה הרוצה להנות יהנה ולא יתחייב להרחיק ההנאה ממנו משום שונא

דאי הוה כזהמה יחשז שחיטתו אפילו אחרים עומדים על גבו כשחיטת נכרי וקוף וכו' ע"ש, ומפורש בדבריו דלא הוה כנכרי, ואפילו לענין מנוה וגט הוה מהני שליחותיהו אלא דאין להם דעת וכן לענין חליצה פי' בתוס' דרק פומייהו הוא דכאיב להו, וא"כ י"ל דלא דמי לעכו"ם כלל דחסר אללו דין שליחות בעצמם וע"כ אינו צר זכיה, אבל חרש ושוטה בכלל שליחות הם אלא שחסר דעת וא"כ שפיר יש להם זכיה.

גם מש"כ דאין לומר משום דאחי לכלל שליחות לכשישתפה דא"כ נכרי נמי לכשיגיייר אלא ודאי מחוסר מעשה לא חשיב אחי וכו' ודוקא דאחי ממילא לכלל שליחות, וזע"ק מגמ' גיטין פ"ה ע"א הרי את מותרת לכל אדם אלא לאבא ולאצין לאח ולאחיק לעבד ועו"כ ובגמ' צעא מיייה רבא מרב נחמן חוץ מקדושי קטן מהו מי אמרינן השתא מיייה לאו צר הויא הוא או דילמא אחי לכלל הויה ופשיט דאחי לכלל הוי, ותו פריך תוך מן הנולדים מהו השתא מיייה לא אחיליד או דלמא עתדי דמתילדי א"ל תניתוה לעבד ולעו"כ אם איתא עבד ועו"כ נמי עבידי דמיגייירי וכו' ומשני מיייה שכיחא גירות לא שכיחא, ועיין קידושין ס"ב גר לאו צידו דאמר ר' חייא צר אבא אמר ר' יוחנן גר צריך שלשה מ"ט משפט כתיב ציה כדין מי יימר דמזדקקו ליה הני תלמא ע"ש באריכות.

וע"ע גיטין ע' ע"ב מחלוקת ר"י ורשב"ל מי שאחזו קורקדיקוס ר"י מדמי ליה לשוטה ורשב"ל מדמי ליה לישן, ועיין סנהדרין מ"ז ע"א תוס' ד"ה אימא, וזיש"ש פ"ג דצ"מ סי' ד', ובמשנה הלכות ח"ד סוף סי' ז' וח"ה סי' ד' וסי' ו', ועיין שו"ת הרי"ם אה"ע סי' כ"ג באריכות גדולה ובצנזי מילואים סי' א' וסי' מ"ד ודו"ק.

גם הדיוק שדייק מלשון הרא"ש שקיים גם זה הי' עתים חלים הגם שדיוק נכון הוא מ"מ מריש דברי הרא"ש שכתב נכסים שנחתו לו במתנה וכו' ואם הקנו אותם לו בקנין או בחזקה ע"י אחר דקנאם קנין גמור וכו' משמע בכל שוטה איירי, וכן מדכתב עוד לחלק בין זכיית המקם דאינו צא מכח המוכר בלבד למתנה דזכין לאדם שלא בפניו ואית ליה זכייה לשוטה מידי דהוה אקטן משמע בכל שוטה, ומה שקיים גם זה הי' עתים חלים היינו רק ליתר שאת דאל"כ היל"ל וזה השוטה הי' עתים חלים, ולשון גם משמע שהוא רק ליתר תוקף וראי' וז"ע.

ובזה הנני חוזר מעין הפתיחה שנהנתי מדברייך ושאתה מתעמק בדברי רבותינו, הפוך בה והפוך בה דכולה בה ומינה לא תזוע, כלומר דע מתי כולה בה כשמיינה לא תזוע, אביך המעיתר בערך והמצפה לראותך ברום המעלות, מעלות התורה והקדושה ובכל מיני הצלחה עדי יבוא ינון ולו יקחת עמם, בלב ונפש,

מגשה הקב"ן

עובר על שוגא מתנות יחיה שאינו מחוייב לעסוק בסגולות לאריכות ימים.

ולאח"כ הראני חתני כבני הרה"ג ר' נצי האגער שליט"א שבאש"ל אצרהם (בוטשאטש) או"ח סי' רמ"ב משמע שלדבר מנוה ליכא שוגא מתנות יחיה ויל"ע עכ"ד, ושמא כוונת האש"ל אצרהם להיכא דאין לו משלו.

סימן קלח

מכר ביתו ואח"כ בא לו אביו בחלוש שיש שם מצות

ה' לסדר נותן לפניכם היום ברכה, קרית אונגוואר, ירושלים עיה"ק התשס"ד

בימי הרחמים והרצון, יתן ה' ונזכה להתברך בברכה לחיים טובים ורצון מה' הטוב, ובתוככם מעכ"ת ידידי הרב הגאון כש"ת הרב יהודה הלוי דינר שליט"א, רב בבני ברק.

אחדשכ"ת צדידות, בדבר שאלתו בראובן שקנה דירה משמעון ולאחר שנכנס ראובן אל הדירה בא שמעון לראובן ואמר לו שאציו בא לו בחלוש שיש מטמון צבית זה תחת מרפפה פלונית צפינה פלונית, צדקו והרימו המרפפה ומלאו עשרים אלף דולר, ושמעון אומר שדירה זו משל אציו הייתה, ועתה כל אחד טוען שהכסף שלו, המוכר טוען לא מכרתי לו רק הדירה וראובן טוען קניתי הדירה וכל שיש צה.

הנה הטור חו"מ סי' רנ"ה כתב היה פקדון ציד אציהם ואינם יודעים היכן הניחו ואמר להם בחלומו כך וכך הוא צמקום פלוני הוא והלכו ומלאו צמקום שאמר להם וצמנין שאמר להם, זה היה מעשה ואמרו חכמים דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין, וצפרישה שם כתב דמשמע מדברי המרדכי דדוקא צמעש ומעות נדקה דינא הכי ולא צפקדון, דאית ציה גזל אחרים, ודלא כדעת הטור והרמב"ם (פ"ו דזכיה) דגם צפקדון דינא הכי.

איברא דידון דידן שאני דעובדא דהתם מיירי שידעו שהיה פקדון ציד אציהם אלא שלא ידעו אנה הניחו וצא אציהם בחלוש ואמר להם כך וכך, וצוה ס"ל להמרדכי שצפקדון שיש חשש גזל שומעין לחלוש, אבל נידון דידן שאין שום ידיעה לצעלותו על הממון מקודם כלל רק שצא אציו בחלוש ואמר לו שיש שם מטמון ולא אמר של מי הוא ומעולם לא ידענו שהיה לו לאציו ממון שם, כה"ג גם המרדכי מודה דכאן נמצא ושל הלוקח הוא.

ובן ראיתי שכתב מרן אדמו"ר זצ"ל בשו"ת דברי יציב יו"ד סי' קכ"ב (אות ג') שהציא דברי המרדכי הנ"ל והוא צ"ב בהגהות מרדכי סוף סי' תרנ"ח ונ"ל, עוד גרסינן שם

מתנות יחיה, ועוד שהרי יקצרו ימיו ח"ו עי"ז והו"ל בכלל מאבד עצמו לדעת ח"ו, וא"כ אפילו רוצה ליהנות אל יהנה, ועיין מהרש"א בח"א שכבר עמד בזה. וכמו"כ יש לדייק צהא דאמרו (צרכות ה.) גדול הנהגה מייגעו יותר מירא שמים, ולכאורה האי ירא שמים היכי דמי על כרחך שאינו נהנה מייגע כפיו ומקבל מתנות מצני אדם, וא"כ מאי רצויה והלא עובר על שוגא מתנות יחיה.

ואשר נראה צשנדייק צדצריהם שאמרו ז"ל הרוצה ליהנות ולא אמרו הרוצה לקבל מתנות, שהם שני ענינים, דהנאה הוא דבר מיעוט וכגון שהוא על הדרך ומהניס אותו בעצרו דרך שם כאלישע שנכנס לצית שקיריה צשצילו וצדריך עצרו מידי פעם לפעם נכנס לשם כעובר אורח, והם קיימו מצות הכנסת אורחים והוא נהנה מהאכסניה צחנס, ועל זה קאמר הרוצה ליהנות מותר לו ליהנות ולא הוה בכלל שוגא מתנות יחיה או מאבד עצמו לדעת דכה"ג לא מקרי מתנות, שלא נתנו לו מתנות אלא הנאה צעלמא, וצפרט גבי אלישע שגם הם נהנו מקיום המצוה שהחזיקו אללם איש אלקים קדוש, וכדא"ר זירא צחולין מד:], וצנדריס איתא הנודר הנאה מישראל וכיו"צ ושם אפי' צהנאה צעלמא נאסר. ועי' רמב"ם אצות פ"ד מ"ה צפי' המשנה ולא קרדוס לחפור צה שכתב, ושמעתי המשוגעים המצוהלים הנתלים צראיות שהציאו צאמרם הרוצה ליהנות יהנה כאלישע וכו', וזה אינו דומה לזה אשר מציאים כלל וכו' שאלישע לא היה מקבל ממון מצני אדם וכו', אמנם היה מקבל כבוד וכו' והיה אוכל לחמו צלילה ההוא ע"ש, (ועיין שו"ת תשצ"ך ח"א סי' קמ"א-קמ"ח אריכות גדול צוה). וזה דקמ"ל הרוצה ליהנות יהנה כאלישע ואין איסור צדבר, דלא חימא כיון דכתיב שוגא מתנות יחיה א"כ יהא איסור ליהנות מאחרים, לזה אמר הרוצה ליהנות יהנה דהנאה לאו מתנה מיקרי.

עוד נראה צוה, כי שוגא מתנות יחיה סגולה היא לאריכות ימים, אך לא אמרו שהמקבל מתנות מתקצרין ימיו עי"ז אלא שאין לו סגולה זו, עי' ש"ך יו"ד הנ"ל, ואם ירצה יעשה סגולות אחרות לאריכות ימים, וכמ"ש המארריך צתפילתו מאריכין לו ימיו ושנותיו ועוד הרבה דברים כיו"צ, ואין איסור רק כשעושה דבר שגורם לו ח"ו קיצור ימים. וזה דקמ"ל הרוצה ליהנות יהנה כאלישע ואין איסור צדבר, כלומר אף הרוצה לקבל מתנות ממש אין איסור צדבר ואין צוה משום מאבד עצמו ח"ו, אלא שלא עשה סגולה זו לאריכות ימים, וקמ"ל שאינו מחוייב לעשות סגולות לאריכות ימיו ושנותיו.

ולדרך זו הרווחנו עוד טעם ליישב מנהג העולם שנותנין מתנות לחתן וכלה ציום חתונתם, מלבד מש"כ לעיל, כיון שאין צוה קיצור ימים כלל ח"ו, והמקבל מתנות אינו

איפה הוא ואפילו מנאלו דבריו מכוונים מ"מ של מי הוא אינו נאמן. ואפילו על אליהו הנביא אי יש לסמוך נחלקו זזה ובגמ' יש כמה תיקות ולא שאלו את אליהו, רק כשיצא משיח לדקינו. ועיין דרשות הר"ן דרוש ששי באברהם אבינו שננטווה לשחוט והמלאך השיבו שלא לשחוט.

ועוד כי אציו שבא בחלום לא אמר שזה האוצר שלו, אלא הודיעו שיש מטמון שם תחת מרלפה פלונית, ועדיין אפשר שאין זה מטמון שלו, כלומר לא של בעל החלום ולא מי שחלם לו, וגמאל לפ"ו שהודעה זו סתם הודעה שיש שם אוצר ולא ששייך לו כלל.

ובל זה מאל דברי חלומות ומאל מקח טעות הארכתי בזה בשו"ת משנה ח"ה סי' רפ"ד ע"ש, ומ"מ כיון שהמוכר הוא שהודיע את הלוקח שיש שם מטמון ועל ידו בא המטמון בגלוי, ולולי שהודיעו מסתמא מעולם לא היה מוצא המטמון, ע"כ לפענ"ד כדאי שהמוכר יפטר את הלוקח, למחלה או לשליש, כן נלפענ"ד. והגם שהשאלה נראית לפני יותר תיאורטי מהמציאות, מ"מ כנלפענ"ד אם היה מעשה כזה בא לידי.

בברכת כוח"ט בלב ונפש,
מנשה הקמון

סימן קל"ט

מציאה אי באה בטורה

ב' חיי שרה תשכ"ט ברקלין נ"י יצו"א
מע"כ ידידי כהן שדעתו יפה הב' שבואל הכהן קאהן נ"י.
אחדש"ה"מ, בדבר קושימו ברש"י כתובות ס"ו ע"א ד"ה ומשני שכתב דרוז מציאות נריך לחזר אחריהם, ובצ"מ דף ב' ע"ב ד"ה לאו מידי חסר פרש"י אינו מפסיד כלום בחנם בזה לו ואף בלא טורה, ומשמע דבמציאה ליכא טורה.

ולק"מ מכמה טעמים, ראשונה דהרי רש"י כתובות שם כתב דרוז מציאות נריך לחזר אחריהן כגון דגיס שנשאר ציבשה או צבי שבור או לחפש סימא בקרקע, אבל טלית לא שייך לטרוח אחריו שאין מקום מיוחד שאפשר לחפש אחר טליתים ועל כרחק שאינה ה' לידו ומאל טלית, ולכן שפיר פרש"י אמתני' דשנים אוזון צטלית דבחנם בזה לו ואף בלא טורה דמציאה זו ע"כ בלי טורה בזה לו.

שנית נראה דקצרת התנא דודאי מציאה שטרח אחריה השני לא ילך זה ויתפיש בו לומר חזיה שלי הוא, אלא במציאה כו' שלא טרח חזירו אחריה, והכי פירושה כיון שאמר

הרי שהיה מנטער על מעות שהניח לו אצא כי לא היה יודע למי הם ובא בעל החלום ואמר במקום פלוני הם של מע"ש הם וכו' דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין, ונראה בעיני דכל זה הדין במעות נדקה עכ"ל, והציאו הרמ"א סופי' רנ"ט וע"י שמש נדקה סי' ה'. ומקור הדבר הוא בתוספתא מע"ש פ"ה ה"ו היה מנטער היכן מע"ש של אצא בא בעל חלום ואמר לו כך וכך הם במקום פלוני הם זה היה מעשה ושאלו את החכמים ואמרו הרי אלו חול שדברי חלומות לא מעלין ולא מורידין עכ"ל, והנה כאן מפורש שהיה יודע שיש מעות שאינם שלו, אלא אפילו הכי לגבי מע"ש אמרינן דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין.

ורייק מינה מרן ז"ל דדוקא בידוע לו שאציו הניח מעות שאינם שלו אז יש מקום לחלק בין מע"ש לפקדון וכדברי הגמרא דסנהדרין שמקורם בתוספתא דמע"ש הג"ל דמיירי שהיה יודע, וכמו שאמר היה מנטער היכן מע"ש של אצא וכו', וע"ז כתב ההגהות מרדכי להחמיר בפקדון, אבל אם הבן אינו יודע כלל שיש מעות שאינם שלו אז אפילו בא אציו ואומר לו של פלוני הם אינו חושש לו, וגם ההגהות מרדכי מודה בכה"ג לדעת הרמב"ם והטור דאין נריך ליתנם, דסתמא דמילתא כל מה שביד אדם הוא שלו ואין בעל החלום נאמן להוציא ממון מחזקתם, ודו"ק עכ"ד.

ומה שנוגע לענינו, כיון שהמוכר לא ידע כלום שיש שם מעות של אציו רק שגילה לו בעל החלום שיש שם מטמון, הגם שמאלו כדבריו, מ"מ כיון שלא היה ידיעה מתחילה שיש לו שם כסף משלו, אפי' המרדכי מודה דאין זה גול ביד הלוקח. וע"י בשו"ת משנה ח"ה סי' ק"ס שהארכתי בזה.

ולדין ה"ה דאוליגן בתר החוקה לכאורה, וכיון דהלוקח נכנס בציתו והחזיק בו א"כ החזיק בכל מה שיש בו, אם לא שיציאו מי שהוא עדות שהניח שם ולא אחי"אש מיניה, עיין פרטוי דיניס בצ"מ, אבל כאן שאין אדם יודע מזה נשאר בחזקתו.

ועיין עוד בשו"ת דברי יציב יו"ד סי' קכ"א וסי' קכ"ב שהאריך הרבה בנדון החלומות והאריך הרבה בציאור הדברים ובהסתירות שנאמרו מנקום למקום, ובסי' קכ"א אות ה' יאל לחקור אם יש חיוב מדינא לשמוע לדברי מלאך ע"ש. ולדין אפילו יוצא מלאך ויעיד על ממונות ששייך ללוי והוא בחזקת ראובן אין שומעין למלאך, ולפענ"ד אדברה קיי"ל (צ"מ כ"ט): תורה לא בשמים היא, וא"כ לפי"ו היה נראה דהחלום אפילו נאמר ע"י מלאך מ"מ א"צ לשמוע לו והנתבע יכול לטעון תורה לא בשמים היא, והגם שידוע והודיע המעות

ישראל, עדי אלקים ישיב את שיבת ציון וזרננה נעלה צביאת משיח נדקנו צב"א.

ובישב מתבונן ומדפדף בספרו הגדול ראיתי כמה ענינים מאירים, וראשונה נפל גורלי צבי"ו צכתר תורה שנשדד ע"י הנאצים בזמלחמת העולם אי צריך להחזירו לבעלים, והיות כי בעוג"ה עזרתי מעבר יעבק הזה ואני הגבר ראה עני עמי והנני כעד המעיד דדברים שראו עיני צביצוש המלחמה, אמרתי להעלות קצת על הכתב הנראה לפענ"ד.

הגידון באחד שהיה לו כתר תורה פרטי והנאצים האונגרים שדדו את הכתר תורה עם שאר כסף וזהב ששדדו מכל היהודים, ועכשיו עלה ארצה והכיר כתר תורה שלו בישיבה אחת, גם שמו של אציו ואמו חרוט על הכתר, וגם שמש העיר שניצל משם מכיר הכתר, והנחצב טוען כי הוא בכלל המגיל מוטו של ים.

ומעב"ג כתב דלכאורה הדין פשוט צחו"מ סי' קפ"א סעיף א' וצחו"מ סי' רנ"ט ס"ז צשיירא שהלכה והמגיל מוטו של ים דהרי הוא שלו דנתיאשו הבעלים וצנ"ד אין לך יאוש גדול מזה, ולכאורה לפ"ו כל הקודם צהם זכה, אמנם הרמ"א צחו"מ סי' סס"ח וצסי' שני"ו ס"ז כתב דנהגו להחזיר כל גניצה אפי' לאחר יאוש ושינוי רשות מכח דינא דמלכותא, וכיון שכן גם צנ"ד יש להחזיר הכתר לבעליו. ושוב דחה דהכח שאני דשללו לגיונות צביצוש מלחמה שזהו דין מיוחד שיש קנין ע"י ציבוש מלחמה וצכה"ג י"ל דלא שייך התקנה הנ"ל, אלא דמעכ"ג חידש צנ"ד לא שייך ענין ציבוש מלחמה שהרי הנאצים האונגרים ימ"ש פשטו ידיהם הטמאות באותם היהודים אשר ישצו לצטח צארנאס תחת ממשלתם, ושדדו מהם כל חפצי ערך שנמצאו אצלם, וא"כ אין זה שלל מלחמה כלל, שאין זה אלא מעשה שוד גול וחמסם והדרת דינא דנהגו עמה להחזיר כל גניצה לבעליו עכ"ל.

מלחמת הנאצים ימ"ש לבבוש העולם

וראשונה צרנוני לקצוע צעמס מלחמת הנאצים ימ"ש לכבוש כל העולם תחתיהם בכלל, ולהשמיד ולהרוג ולאצד את עם ישראל צפרט, שמשונה מלחמה זו מכל המלחמות, שצכל מלחמות שצאין לכבוש מדינה אחרת או חלק ממנה והמלחמה הוא נגד מדינה ולא נגד עם כולו או יחידים להשמיד, וממילא גם אם צאים חיללים ושודדים ולוקחים כלים וכיוצא צו לפעמים צעליהם עמהם ולפעמים רק שודדים ומניחים את הבעלים צחיים, יש מקום לחשוב שהבעלים לא התייאשו כי אם ילליחו המדינה ויגרשו את השונא יחזירו להם מה שלקחו ואם לא ילליחו או המושל החדש נמי יקצע

התנא דמורי ואמר חצירי לאו מידי חסר צה, וכדי שלא תקשה מכתובות הנ"ל דעכ"פ טרח אחריה, לכן פרש"י דצכה"ג מורה היתר היכא דחצירו אף לא טרח צה, אצל היכא דטרח צה ודאי ליכא מורי היתר, וא"כ אדרצה רש"י צצ"מ צא ליישב דלא תקשה מכתובות דטרח צה וע"כ פי' דמיירי שלא טרח.

ועוד צו שלישיה דצאמת לא דק צלשון רש"י צכתובות וז"ל דרוב מציאות צריך לחזר אחריהם, וליתא למיבת לטרות, והיינו דאע"פ שצריך לחזר אחריהם מ"מ טירחא אין צה, וע"כ צצ"מ מורי היתר ואמר חצראי לאו מידי חסר צה דצחנס צאה לו, וגם לא טרח כ"כ, וזהו סיבה שאדם יורה היתר לעצמו ויעזור עיניו ליגע צמה שאינו שלו, אף צאמת צריך לחזר אחריו וע"כ לענין העדפה דצעל מקרי העדפה שעל ידי הדחק ושייכא לה כיון שצריכה לחזר אחריהם.

גם י"ל דצאשה דכל כבודה צת מלך פנימה אפילו לחזר אחר מציאה מקרי טירחא, אצל לגבי אנשים דדרכם צחון ולחזר צכל מקום לא מקרי זה טירחא.

ב] ומה שחמה צדברי רש"י כתובות כ"ט ע"ב ד"ה ה"ג נערה, הכוונה צה דמיבת נערה מיותרת לדרוש, דהיה די אם היה כתוב ונתן לאציה, ולכן כל המיבה 'נערה' מיותרת, אצל עדיין היה יכול לכתוב נערה, ומדכתב הנערה והטיל לה ה' צתחילתה ע"כ דגם ה' זו לדרשה צאה. ולא תקשה מה' דאציה שצריך הה' להוסיף על אציו, דלא צא התנא למנות האותיות כמו שחשב מע"כ, אלא שמיבה זו מיותרת, ואם יצטרך להוסיף ה' על אציה לית לן צה.

אלו דברי הטרוד אשר הספקתי להשיב בין הפרקים, וי"ר שיזכה ללמוד תורה לשמה ולאילנא רבא ותקיף יתעביד עד דאתי מלכא משיחא עם ענני שמיא, המברכו בברכת התורה בלב ונפש, **מנשה הקמץ**

סימן קמ

ביבוש מלחמה במלחמת העולם השניה בידי הנאצים והאמריקאים

ה' לסדר והנה ה' נצב עליו התשס"א ברוקלין נ"י יצו"א מע"כ ידי"ע וידידי רב הרבנים גאון הגאונים פוסק הדור תל תלפיות נשיא אלקים בתוככי ירושלים עיה"ק ת"ו כקש"ת גדול מרבן שמו מוה"ר יוסף שלום אלישיב שליט"א.

אחדשב"ג שליט"א ציותרת הכבוד, הנני צמומור לתודה על ספרו היקר שו"ת קוצן תשובות ששדר לן, וי"ר שיזכה מעכג"ק להגדיל תורה ולהאדירה ויוס"ף ישית ידו ועינו פקחא לטובה לצורך הכלל והפרט ושלוי"ם על

ודברינו לאחר השחרור צבוכנוואלד והיו כמה שרצו לחזור לעירתם ולצתייהם, ואני אף לשמוע לא רציתי מזה, ועלתה לי כמעט צפק"י שהקאמאניסטען אז נדו עלי להרגני. ועד היום לא חזרתי למוקום מולדתי, הגם שהרצה הלכו עכ"פ לציקור, אני איני יכול להחליט בעצמי ללכת לארץ אשר עליה נהרגו ונשרפו יותר מששת מיליאנים מסלחה ומשמנה מאחינו בני ישראל הורי ורבותי אנשים ונשים וטף. עכ"פ זה מוכרח אנו להקדים ולית מאן דפליג שהיה כאן יאוש גמור.

שלל יהודי אונגארן אי יש בהם קנין ביבוש מלחמה

וב"ש דנ"ד לא שייך ענין כיבוש מלחמה שהרי הנאצים האונגרים ימ"ש פשטו ידיהם הטמאות באותם היהודים אשר ישבו לצטח בצרעם תחת ממשלתם, ראשית מנ"ל דלא שייך כיבוש מלחמה במלכות הלוקחת צבאי דרך מלחמה אנשים היושבים לצטח בצרעם, ובעיקר מה שקבע דחפצי יהודי אונגארן נשדדו ע"י הנאצים האונגרים וע"כ לא שייך לדון מדין כיבוש מלחמה, מנ"ל הא וכי הנאצים הגרמנים לא היו ממונים ע"י וכי ידיהם לא היתה צמעל, ותו שהרי כל השלל נאספו והגיעו לידי הגרמנים ימ"ש וא"כ אפי' נימא דהאונגארים היו רק שודדים אבל מ"מ שוב כבשו הגרמנים וזודאי דינס כדין כיבוש מלחמה ושללם כדין שלל מלחמה, (ואפי' אם היו החיילים לוקחים החפצים לעצמם, נפקע רשות הצעלים מהם ע"י רמז"ם הלכות עצדים פ"ט ה"ד מלך עכו"ם שעשה מלחמה והציא צביה ומכרה וכן אם הרשה לכל מי שירצה שילך ויגנוב מאומה שהיא עושה עמו מלחמה שיציא וימכור לעצמו וכו').

ובתשובתו הציא שהופיע לפניו העד שהעיד לפני מעכ"ג שליט"א ח"ל את הכתר לקחו הנאצים האונגרים, ואני בעצמי שמתי את הכתר צפק למסור להם לפי פקודת הממשלה, שחייבה את היהודים למסור להם כל הכסף והזהב וכו'. הנה העיד מפורש שהכתר ניקח למסור להממשלה לפי פקודת הממשלה שחייבה את היהודים למסור להם כל הכסף וזהב, וידוע שהלו הזה ניתן לאחר שכבשו הנאצים את מדינת אונגארן, וניתן זה הלו מהממשלה שכובשים במלחמה. ואדרבה אומר אני אם לא היה לזה דין כיבוש מלחמה או כסף הפקר אז היה מסור להעד הזה ליקח הכתר ולהשימה צפק ליתנה להם שהרי הוא הגוזל, ואם לא היה צסכנת מות והיה יכול להציל עצמו מצלי להמציא חפצי ישראל להמלכות אז הוא פושע וחייב לפרוע על כל מה שלקח, ואפי' נימא שהיה ספק פקוח נפש א"כ יש לו דין דמציל עצמו בממון חצירו שחייב לשלם עיין צ"ק דף ס' ובש"מ שם וחז"מ ס' שפ"ת, וגם עליו לשלם שאר חפצי כסף ששם צפק הנ"ל צידים

משפטים ומנפים לאיזה קדר ואז י"ל דכל שלא בא לו לבזח את שללם הו"ל כדין גזלן ולא מדין כיבוש מלחמה.

אבל במלחמה זו באו הנאצים בכח גדול לכבוש את כל העולם תחת ידיהם, להשמיד ולהרוג ולאבד את כל היהודים צפקודת ותחת דגלו של הטשאנלער אותו רשע ימ"ש, ושללם לבזח, והי' לזה מחלקה מיוחדת צמדנית גערמאניא שטפלו צוה, וזה דרכם המושחת ימ"ש שמיד שנכנסו הנאצים למדינה שכבשו או לעיר הזדורו לאסוף את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים יולדות ואפי' חולאים מצתי חולים הוציאו והכניסו לגעטטאס, הגעטטאס היו מעבר להעצרים משם ע"י רכבת להשמדה ר"ל, ומיד שיצאו בני" מציתם עם מה שהספיקו לקחת צידים השאירו את צתייהם וכל אשר להם אחריהם, ואחר כך שלחו הנאצים שליחים משלהם ליקח את כל היקום והרכוש של בני ישראל, וכמו העד הזה שהעיד שעשה כן ע"פ פקודתם.

גם צגעטטא צאונגוואר ששהיתי שם כמה שבועות קודם שהציאו אותנו למחנה השמדה צירקענאווי (אשוויץ) ר"ל היו הנאצים מכריזין בכל יום ללאת לעבוד תחת פיקוחם להעיר, ופעם אני העני יצאתי עם עוד לערך מאתיים מצבי הגעטטא והנאצים ציוו עלינו להוציא מצתי בני ישראל כל החפצים הנמנא צצית ולהכניסו צצקים ולקשרם יחד ולהציאם למקום מיוחד שמשם שלחו את זה לגערמאניא הארורה. וממילא כך הי' שכשיצאו בני" מצתייהם כבר הניחו הכל, והיו שעוד חשבו לחזור, אבל כשצאנו להגעטטא כבר נתייאשו מן הכל כי ראינו כי כלתה הרעה, על שונאי ישראל.

ופשוטו דמיד שהניחו כל ישראל את צתייהם ואת רכושם וכל אשר להם צלי שום שומר שמיד נתייאשו כי ידעו מה יקרה להם, וע"ז מקרא אני דורש צמגילה ששלח אגרות להשמיד ולהרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ציום אחד צשלשה עשר לחדש שנים עשר הוא חדש אדר ושללם לבזח, הנה לזה להורגם קודם ואח"כ ושללם לבזח, אלא אז צחקדי הי' נחקיים צנו ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה צשונאיהם, והי"נ צדידן לזה הרשע כן, אבל צעוני"ה לא זכינו לונהפוך הוא, וכ"ש כשכבר צאמת הלכו אל הגעטטא ומן הגעטטא למחנות ההשמדה, ומי לא נתייאש מכל וכל, לא מן הנכסים לצד התייאשו אלא נתייאשו מלצא עוד צין החיים וכאשר צאמת סופו הוכיח על תחילתו שרק אחד צעיר ושנים צמשפחה נשארו צחיים, וגם אודים הנשארים לאחר המלחמה לא חשבו על שום דבר שנשאר ורובם אף לא ניסו לחזור לציתם כי ידעו שלא ימצאו כלום לא צגוף ולא צממון, ומכח הק"ו שהצאנו צסמוך השתח לדידהו שקליניהו וקליניהו ולהמית צמיתות משונות ממוניהו לא מיאשי צתימה.

שמסרו צידים לגויס שודדים, אבל אם היה צפקודת הממשלה והוא חלק מכבוש או שאז כבר הכל היו נכסי הפקר אז שפיר אין עליו חוב כלל.

שלל חיל האמעריקאי דין ביבוש מלחמה יש להם

שוב כתב מעכ"ג שליט"א, גם אחרי כן, כשנפל כל השלל צידי חיל כיבוש האמריקאי לא שייך לדון מדין קנין כיבוש מלחמה, כי הרי הם לא רצו ולא כוונו כלל לזכות בשלל, והם אספו את השלל על מנת למוסרם לנציגי היהודים, עכ"ד. ושז כתב, נוסף לזה, לפי תוכן המכתב שקבלנו מהג'וינט יש להניח כי אותו המוסד שטפל בתשמישי קדושה שנאספו ע"י חיל אמעריקא ונמסרו להם ג"כ לא עלה על דעתם לשלול את החפצים מצעליהם האמתיים, הם קבלו את זה על מנת למוסרם לצעליהם כשיתזרר להם מי המה וכו'.

הנה כמובן שכל זה דוקא אם נניח שמה שהפקיעו הנאצים האונגארים ואחריהם הנאצים הגרמנים דלא הוה הפקעה וקנין, דלא שייך זהו כיבוש מלחמה אלא הוה מעשה גזל וחמס, וע"ז מוסיף מעכ"ג דגם אחרי כן כשהגיעו החפצים צידי האמריקאים לא שייך זהו קנין מדין כיבוש מלחמה שלא התכוונו לכבוש, וכבר כתבתי שעיקר הדברים לדידי צ"ע.

אלא אפי' נסכים לזה דכיבוש הנאצים והאונגרים אין לו דין כיבוש מלחמה, מ"מ לפענ"ד כיבוש האמריקאים ודאי דין כיבוש מלחמה יש לו, ראשית שמה שרונה לומר שהאמריקאים לא נתכוונו לכבוש רק להחזיר הכל לצעלים בזמנת קשה לי לומר כן, שהרי החיל האמעריקאי כשהלכו לכבוש כבשו את הכל ולא הצחינו בין רכוש ישראל לרכוש הנאצים להבדיל או שאר רכוש שימצאו בדרכם, אלא כל מה שהי' תחת ידם ושלטתם כבשו ולקחו, וזה בכלל כבוש מלחמה לכונ"ע, א"כ אפי' נימא דהנאצים היו רק שודדים, אבל מ"מ אח"כ באו האמעריקאים וכבשו מהם הכל כדרך כבוש מלחמה, ואין החיל חושב שזה צדעתו לכבוש וזה צדעתו להחזיר, וזה נראה מנ"ד הסבא ומנ"ד המניאות.

גם צעיקר סברתו שאין להאמרקאים דין כיבוש מפני שהתכוונו להחזיר הכל לצעליהם בהורמנא דמר הדר"ג שליט"א מאן יימר שאין לו דין כיבוש מפני שנהגו טובת עין בהשזויים האומללים, סוכ"ס הם כבשוהו והיו יכולים להחזיקם לעצמם, ואפילו אם החזיקו בהם וקנו החפצים ע"מ למוסרם ג"כ נפקע צעלות הראשונים ממנו, שהרי סוף סוף קנאוהו, ומה שהיה ע"מ למוסרם זה אינו מפקיע קנין כיבוש מלחמה שלהם, אלא שנהגו טובת עין ומסרוהו צידי ישראל. ולומר שהיה להם היפוך כוונה דוקא שלא לקנותם כלל וכוונו שלא

יחול קנין כיבוש מלחמה זה לא מסתבר, וע"כ שקנינם היה ע"מ למוסרם, וכיון שכן מיד שבא צדיהם קנו הם ונפקע צעלות הראשונים מן החפצים. והאמריקאים מה שנתנו להארגונים הי' מנ"דם צעין מעשה חסד, אבל זה מתנה מהיום ולא שלא קנו החפצים לראשונה כלפענ"ד. והאמת שרק אח"כ כשבאו אנשי הג'וינט ועודו ובקשו מהם להחזיר רכוש בני"י או החזירו חפצי ישראל, ולא שכן היה צדעתם קודם שכבשו והכניעו את חיל הגרמנים ימ"ש שחפצי ישראל מיד יוחזר אליהם, וא"כ אף חפצי ישראל בכלל כיבוש מלחמה היו. ולפי"ז מאחר שהיו החפצים תחת כיבוש האמריקאים פקע צעלות הראשון מחפצן זה, אלא שאח"כ מסרום להג'וינט ושאר ארגונים והרי הם יכולים לעשות כמו שיצונו אבל צעלות הראשונים שכבר פקעה לה לא הדרא עי"ז.

חיל האמריקאי החזיקו לעצמם הרבה חפצי ישראל

ובר מן כל דין צעיקר יסודו דכיבוש האמריקאי אין לו דין כיבוש מלחמה שלא כוונו לזכות בשלל כלל וכלל, האמת שלא כך הם פני הדברים, וכבר אמר אדונינו החכם (משלי י"ד) וחסד לאומים חטאת, וזה פשוט כי החיל האמעריקאי שללו מה שמצאו ועשו כאדם העושה בשלו והם לא הגיעו למדריגת אבינו אברהם שאמר (בראשית י"ד) אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך וגו'.

ואני הגבר ראיתי צבוכנוואלד מספר ימים אחרי המלחמה גילו חיל האמעריקאי שמה צהר אחד מערה גדולה מלחה זהו וכסף ותכשיטים ושעונים וכל מיני יהלומים של בני ובנות ישראל הי"ד, שבזו הנאצים, והציאו כמה מסעות (לאסט אויטאס) להסיע החפצים, ולקח כמה ימים עד שלקחו משם את הכל, ולא השיבום לידי ישראל, ולא החיל האמעריקאי ולא הנאצים ימ"ש התחשבו עם בני"י, ורק לפנים החזירו מעט חפצים והרבה תשמישי קדושה וכדומה, ורוב יקרי ערך ותכשיטים ודומיהן החזיקו לעצמן.

וא"כ מעתה מש"כ מעכ"ג שליט"א שיש להניח כי אותו המוסד שטפל בתשמישי קדושה שנאספו ע"י חיל אמעריקא ונמסרו להם לא עלה על דעתם לשלול את החפצים מצעליהם האמתיים, אפי' נסכים לזה אבל אין לא מנ"ד המוסד והמאספים באנו אלא מנ"ד חיל האמריקאי שהם הפקיעו קנין הצעלים הראשונים מחפציהם, וצדיעתם או שלא צדיעתם קנו החפצים כדין כיבוש מלחמה, וממילא מה ששז נתנו להחזרה שנעשו אפוטרופסים לא שיכולים להחזיר קנין הצעלים אלא שיכולים ליתנו צמתנה להצעלים או לאחרים, אבל אין לצעלים ראשונים שייכות לזה יותר מאחרים לדינא, שהרי הכסף הוא כסף שנטהר שבא לידי כיבוש גוי.

תקנה להחזיר גניבה לאחר ייאוש

וְיָמָה שהציא מעב"ג דברי הרמ"א בחו"מ סי' סק"ח וצסי' שני"ו דהכי נהוג עכשיו להחזיר כל גניבה אפי' לאחר יאוש משום תקנת הגזול, לפענ"ד לא דמי לגזול או גונב מצית חזירו והוא יושב על מכונו צביתו אלא שאין לאל ידו נגד הגזול, שם תקנו תקנת הגנב והגזול דליכא הפקר ממנו, אבל צדיק כל היוצא למלחמת הנאצים לאשוויץ ודאי הפקירו חפציהם ממנו, ואפי' היו כמה שחשבו עוד בהליכתם על חפציהם מיד כשבאו לגעטטאס וכ"ש לצירקאנא ואשוויץ ושאר מחנות וצוו את הכל ודאי שנעשה הכל הפקר ואי"ל להחזיר אפילו ממנהגא. ועיין יד רמ"ה סנהדרין ז"ד ע"ב וז"ל ודוקא דומיא דהתם דהו"ל ייאוש צעלים דהשתא לדידהו שקלינהו מממוניהו לא מיאשי ע"ש, וע"ע תשו' מהר"ם מרוטנבורג סי' תתר"ט.

ג מהא מתני' דסקריקון עכ"פ נשאר הגופין צחיים ולמרות שהיו שם ג' תרוזין מ"מ נשאר צח"י לא כן כאן שלקחו את כל מי שבסם ישראל יכונה הזקנים והזקנות ילדים וילדות להריגה מיד והעעירים והצעירים לעבודה ואח"כ לאצדס רח"ל, וצוו את הכל והי' לזה מחלקה מיוחדת בגערמאניא ורכבת מיוחדת בכל מקום לטפל ציהודים וצרכושם אשר שללו מהם, וכל אופן עשו הכל לפי החוק מדיני שלהם לצו את הכל מצני ישראל, ואדרבה הכריזו גם חוק נגד השודדים והגזולנים שיחידים ע"פ חוק היו אסורים ליקח מהרכוש שנשאר מהיהודים אלא הכל הי' הולך להמדינה ימ"ש, וא"כ ההפקר הוא גדול יותר משאר גזילות ומשאר מלחמות, במלחמות אחרות אפי' אלו שברחו ממקום המלחמה לאחר המלחמה כולם או רובם חזרו לצתייהם אבל במלחמה זו אפי' לאחר המלחמה לא חזרו למקומות שיצאו משם שלא רצו אפי' לחשוב על המקומות האלו וכ"ש שהפקירו הכל.

וְלַפְעַנ"ד יפה כתב מעב"ג שליט"א מגמ' סנהדרין (דף ז"ד ע"ב) אמרו לו והלא ממון עשרת השבטים מעורב צו אמר להם כמשק גבים שוקק צו מה גבים הללו מעלין את האדם ממומאה לטהרה אף ממונס של ישראל כיון שנפל ציד עכו"ם מיד טהר, ולאו ק"ו הוא נידון דידן כי באמת אין לך ממונס של ישראל שנפל ציד עכו"ם יותר מזה כי אין מידם מציל לא ציחיד ולא צבתי משפט שלהם כי בגופם שלטו בממונס לא כ"ש.

יא"ב אי נימא שיש דין כיבוש מלחמה להנאצים ולאונגאריס ולהאמרקאיס או אפילו לאחת מהן א"כ כבר נפקע בעלות הראשון מחפץ זה ואי"ל להחזיר אפילו מצד התקנה דקינין כיבוש מלחמה שאני וכמ"ש מעב"ג שליט"א בתשובתו, אלא אפילו אי נימא דצנ"ד לא שייך קנין כיבוש מלחמה עכ"ו

א"ל להחזיר, והתקנה שכתב הרמ"א דנהגו להחזיר כל גניבה לאחר ייאוש לא שייך ציאוש והפקר כצנ"ד שרכוש ישראל היה הפקר גמור, ואין לך צאותו תקנה אלא חידוש, ותו דכיון שנפל ציד עכו"ם מיד טהר.

ועוד דנ"ד לא דמי לגזילה אלא למציל מוטו של ים, ראה בשו"ת תשב"ץ ח"ב סי' קל"ז ישראל שהיה שולח ספר צספינה אחת מארץ אדום לארץ ישמעאל ועמדו על הספינה שבאים ישמעאלים וצוו הכל איש לו וכו' וקנה ישראל אחד הספר והוא ועמד ברשותו זמן מרובה ולאחר זמן הכירו ברשותו בעל הספר ונתן סימנין מובהקין שאין ספק צהן שהוא שלו והוא תוצעו והלה אומר מיד השבאי קניתי וכו', וכתב התשב"ץ וצנ"דן הזה הדבר כן דבדאי איאשי מייאש וכו' וכיון שאין ישראל יכול להעמיד העכו"ם השולל צדין אף ישראל הלוקח ממנו זכה והוי כמציל מוטו של ים ומשלוליתו של נהר ע"ש, וה"ה צנ"ד, ונוסף ע"ז שכאן היה חפצי ישראל הפקר וכוטו של ים ממנו, וכן ראיתי צריש תשובת מעב"ג. שגם לו פשוט הדבר דנ"ד דמי למציל מוטו של ים, וא"כ בכלל לא שייך צנ"ד התקנה להחזיר לצעלים.

וְיָמָה שכתב עוד, אבל נ"ד דומה למ"ש הרא"ש צפירושו לנדריים כ"ח צמוכס שאין לו קצבה הא לאו דינא הוא דלא אמרינן דינא דמלכותא דינא אלא כשמשוה מדותיו על כל בני מלכותו אבל אם משוה למדינה אחת לא הוי דיניה דינא, וא"כ צנ"ד שכתבית הצוררים היתה לחסל את עם ישראל לגמרי ושללם לצו הרי הדבר פשוט שאין צוה משום דינא דמלכותא כלל, וא"כ גם נ"ד נכלל צאותה התקנה שתיקנו להחזיר כל גניבה לצעל החפץ אפילו אחרי שנתיאשו הצעלים מהם, ע"כ.

וְלַפְעַנ"ד צוה אין דבר חוץ צינינו דודאי דלענין דינא דמלכותא צדקו דברי מעב"ג שליט"א ולא צאחי לחלוק על ענם הדין שכן הוא, אבל כאן לא צאנו מדין דינא דמלכותא אלא מדין הפקר שכל שהממשלה גזרו להרוג ולאצד וליקח את כל רכושם והממשלה הפקירו את ממונס אפי' צלי כבוש וכ"ש שבצשה מדינת גרמניא הרצה מדינות אחרות והאונגריס צתוכס ורוצים לחסל מין אחד ולוקחים את רכושם ועושים צהם כרצונם ודאי שהפקירו כולם את ממונס ואין זה מדין גז.

יב"ש"ב עוד צסיום תשובתו נוסף על זה וכו' צאופן שמלצד התקנה הג"ל י"ל גם משורת הדין לצעליהם עכ"ל, ולא הצנתי כוונתו, הרי יאוש גמור ודאי היה כמו שפתח צריש תשובתו, ולא צאנו עכשיו כי אם מצד התקנה להחזיר כל גניבה אפי' אחר יאוש, ואין אפשר שמלצד התקנה שייכים

לצעליהם, ומה הועיל זה כוונת אותו המוסד שטפל בתשמישי קדושה שנאספו ע"י חיל הכיבוש האמריקאי ונמסרו להם.

ובעת הגתה הספר לדפוס העירני האצרך מוה"ר יוסף לינדנער שליט"א דבר חדש מש"כ כק"ז בשו"ת בית שערים יו"ד סי' רכ"ד דין כיבוש מלחמה קונה היינו דוקא רק בקרקעות ובעצדים ולא במטלטלין, דקנין כיבוש מלחמה הוא בתורת חזקה עיין גיטין ל"ח ע"א ואריכות ברש"א שם, וחזקה אינו קנין אלא בקרקע ובעצדים ולא במטלטלין ע"כ. ולפ"ז היה עולה לן חילוק בכל מטלטלין שאין בהם דין כיבוש כלל. ונ"ע מצני יעקב שהכו אנשי שכם וצונו את העיר ואת נשיהם והמטלטלין, ורק את הע"ז ויה לקבור. ברם הנכון דתרי אופני יש בכיבוש, הדיכא שבאו לכבוש מדינה אחרת והשתלטו על הממלכה ודאי שאין כל חפצי אנשי המדינה הפקר ורק מעתה ישלמו מסיס לממשלה החדשה, אך היכא שנכנסה צולשת לעיר ושללו מטלטלין ודאי שזכו מדין כבוש מלחמה.

ומיהו מי שטמן חפציו בקרקע שחפר חפירה קודם שלקח מהנאצים ולאחר המלחמה הלך אחר וחפש ומנא יש לומר דכה"ג לא נתיאש כי שמירה בקרקע דבר גדול הוא ולכן טמן בקרקע שחש ששם לא ימצאוהו הנאצים, וגם על זה נ"ע אם עבר זמן מן הזמנים ולא הלך לחפש והלך אחר וחפש ומנא, כי אפשר דלכן לא הלך שנים רבות מפני שהתיאש כבר והפקירו.

אלו דברי ידידו אהבו הנאמן החותם מעין הפתיחה והמעטיר בעדו לאריכות ימים ושנים דשנים ורעננים, וי"ר שיזכה להרבות תורה ודעת לכל בית ישראל עדי יבא ינון ולו יקחת עמים, דברי עבד נרצע לאדוניו החותם בלב ונפש,
מנשה הקמן

סימן קמא

בענין המוצא מציאה בבית הבנסת

עש"ק לסדר וישבתם לבטח בארצכם התשמ"ו ברוקלין נ"י יצו"א

מע"כ ידידי ורב חביבי הרב הגאון המפורסם, חובר חבורים מחוכמים, אין גומרים עליו את ההלל וכו' מוהר"ר נתן נעשעטענער שליט"א, רב ור"מ בבני ברק ת"ו ובעמ"ח ספרי להורות נתן ועוד.

אחדשכ"ג צדידות נאמנה, ספריו היקרים קבלתי זה כמה שבועות אמנם הטרדות מנעוני מלצא כתובים עד היום, וי"ר שיוכה עוד רבות בשנים אשר פרו יתן צעתו ועלה לא יבול וכל אשר יעשה ילית, ישכיל אף יפרית, ויהנה העולם מפריו.

ולאור שעצמתי על דבריו, בשו"ת להורות נתן ח"ד סי' קכ"א כתב להקשות על רבינו הגדול הנתיבות ז"ל בפתיחה לסי' ר' שכתב ליישב שיטת האגודה (הוצא צמ"א סי' קנ"ד סקכ"ג) בהמונא דבר צביהכ"ס וזה צו משום דאין חזר קונה לזיהכ"ג דחזר איתרצאי מטעם יד ואין יד להקדש, ומקור דבריו מתוס' (ב"ב ע"ט) שכתבו כן ללא אמרינן שיקנה חזר הקדש כמו חזר הדיוט דחזר משום יד איתרצאי ואין יד להקדש, ותמה עליו הקצה"ח בחו"מ סי' ר' ס"ק א' חדא שכבר עמד על דברי התוספות הללו כק"ז בחו"מ פ"ג דמעילה שחמה עליהן שהרי מסקינן צמ"ג ב"מ פ"ק (י"ב ע"א) דאע"ג דחזר משום יד איתרצאי לא גרע משליחות ולמה לא יהא שליחות להקדש, דהא הני כהנים שלוחי דרחמנא נינהו כמ"ש במשנה ג' פ"ד דנדריס, וכשהגזר עומד צד כל הני דהשתא הוי חזר המשמרת תקני להקדש, ודוחק לומר דגזר גופיה לא הוי רק שליח דהקדש ואין שליח עושה שליח ע"כ, עוד תמה הקצה"ח צעיקר דברי האגודה דהא ציהכ"ג הוא כמו חזר השותפין וכדאיתא בנדריס ר"פ השותפין והוצא צ"ש אה"ע סי' ל' ס"ק ט"ו ובחזר השותפין הרי קי"ל בחו"מ סי' ר"ס סעיף ד' דזוכין השותפין, ובגמ' אמרו המונא מעות צביהכ"ג הרי אלו שלו, וע"כ אי"ל לטעמא דאין יד להקדש.

ובפתיחה הג"ל להנתיבות כתב ליישב קושית הקצה"ח דהא מ"מ הוצרך האגודה לטעם דאין יד להקדש דכיון ששיעצדו הקהל הצית לצורך הקדש של צביהכ"ג לא גרע מחזר המושכר להקדש, דהא חזר המושכר קונה לשוכר, והגזר יד הקדש הוא ורואה לזכות לצורך הקדש, וגם דעת שכניה איכא, ולכן הוצרך האגודה לטעם דמונא מציאה צביהכ"ג הרי אלו שלו דאין הקדש וזה צו מטעם דאין יד להקדש.

וראיתי למעכ"ג שהקשה לטעם הנתיבות א"כ אמאי אמרו צמ"ג יומא (י"ב) דציהכ"ג של כפרים חייב צמזוה ופרש"י דהו"ל כצית של שותפין ולא הוי צביהכ"ג של כרכים שאין להם צעלים מיוחדים, דהלא כיון שהשותפין השכירוהו להקדש א"כ חובת המזוזה חלה על השוכר דמזוזה חובת הדר הוא וכש"ס ע"ז כ"א ע"א, וכיון דהשוכר הוא הקדש אינו צגדר ציתק ופטור מן המזוזה, וע"כ מוכח דציהכ"ג של כפרים אע"ג דיחדוהו לתפילה מ"מ לא יאז מרשות הדיוט שהם אנשי הכפר וחייב צמזוזה, ודלא כהנתיבות.

ולפענ"ד היה נראה לחלק, לפי מה שפירש רש"י יומא שם: דכרכים, שהוא מקום שווקים וכו' והיא עשויה לכל הצא להתפלל ואין לה צעלים מיוחדים, דכפרים, כל צעלי ניכרים והרי הוא כצית השותפין ע"כ. ויש לדייק בלשון רש"י שפי' דכרכים אין לה צעלים מיוחדים ודכפרים

כל צעליו ניכרים והרי הוא כצית השותפין, כ"ף הדמיון, היל"ל והרי הוא צית השותפין שחייב צמוחה.

והנראה דרש"י בכיוון דייק לומר שהוא כצית השותפין, דצחמת גם הכא גם התם הדיהכ"נ הוא מקום שיש בו קדושת ציהכ"נ והוא מין שותפות, שהרי מה שאין מוכרין ציהכ"נ של רבים הוא רק דילמא איכא איניש שהתפלל כאן פעם אחת ולא ניחא ליה למכור וכיוצא בו והרי הוא גם הוא יש לו שותפות ציהכ"נ זו אצל ציהכ"נ של כפרים דמנכרי אינשי ויודעים מי הם על כן מוכרים, ולוה כיוון רש"י דכרכים שהיא עשויה להתפלל לכל הצא אין לה צעלים מיוחדים ודכפרים כל צעליו ניכרים, הגם שהיא ג"כ צחמת צית הכנסת כמו של כרכים ואין נפ"מ צייניהו לענין קדושת ציהכ"נ, מ"מ לענין חיוב צמוחה כיון דצעליו ניכרים הם הרי הוא כצית השותפין שחייב צמוחה הגם שהוא ציהכ"נ ודו"ק.

איברא דהרא"ש צה"ל קטנות אות ט"ו כתב ו"ל ת"ר ציהכ"נ וצית האשה וצית השותפין חייבין צמוחה פשיטא מהו דמימא ציתך ולא ציתה וכו', וציהכ"נ דחייב צמוחה דוקא שיש צה צית דירה לחזן אי נמי ציהכ"נ דכפרים דדיירי צה אורחים אצל דכרכים לא ע"כ. והטור ס' רפ"ו כתב ו"ל צית הכנסת של כפרים קתם חייבים דמסתמא דרים צה, ושל כרכים אם יש צה צית דירה לחזן חייב ואם לאו פטור ע"כ. ועיין צ"י וצ"ח שם צרייתא שם פליגי צה ר"מ וחקמים והלכה כחקמים דפטרי כשאין צהם צית דירה לחזן, ופי' רבינו דלא פליגי אלא צשל כרכים אצל צשל כפרים מסתמא דרים צה אורחים דאין ידם משגת לייחד צית לאורחים, וכ"כ הרי"ף והרא"ש והרמב"ם צה"ל צמוחה ע"כ. ועיין דברי חמודות על הרא"ש שם אות מ"ח שיש צה צית דירה לחזן, ולאו דוקא לחזן אלא אורחא דמילתא נקט ע"כ. וצנוק"י שם פי' צית הכנסת של כפרים, דדיירי צה אין מקדשין אותו הקדש גמור כדי שיהיו מותרין לשכב ולאכול צה אורחים לפי שאין ידם של בני הכפרים משגת להכניס אורחים צצתייהם. אצל דכרכים, שהן רבים ואין מגיע לכל אחד ואחד אלא טורה מעט מן האורחים יכולים לעשות צחים לצורך ואין צריכין לשכב ולאכול צציהכ"נ. לא, דהקדש גמור הוא ע"כ. (ואגב עיין בגליון הש"ס יומא י"צ הנ"ל צענין דירת השותפין, וצ"ע מדברי המרדכי והדברי חמודות צאות מ"ו ע"ש ודו"ק).

ולפי זה נראה פשוט דציהכ"נ צין דכרכים וצין דכפרים מקדשין אותן לקדושת ציהכ"נ ולא נחלקו אלא לענין היכא שיש צו צית דירה לחייבו צמוחה, אצל לענין שאר דברים מקדשי לה והוה לה דין הקדש ואחי שפיר דברי הנתיבות ז"ל.

ובספרו היקר שם ס' קכ"צ העיר מחומתי הגאון הצדיק המפורסם קדוש יאמר לו מוה"ר פנחס מנחם אלטר (שליט"א) [זנוק"ל] ראש ישיבת שפת אמת דדברי האגודה הם צרייתא מפורשת צ"מ כ"ד, ומעכ"ג הציא שכבר העיר כן הקצוה"ח שם וכתב דאין משם ראייה להאגודה דלא מנטעמא דאין יד להקדש אחינן עלה דהא צחי כנסיות יש להן דין חצר השותפין של הדיוט וכדאיתא צנדריים (מ"ח), וחצר השותפין וצין להשותפין.

האמנם לפמ"ש דחיימו לאו דחיייה, וחזרו ונראין דברי מחומתי הרהגה"ש (שליט"א) [זנוק"ל] דצחמת לענין נדרים שאני דלענין נדרים הולכין אחר לשון צנ"א, אצל לענין חצר של הקדש שפיר אין לו דין חצר כיון דסוף סוף מקדשי לה.

ובר מן דין נראה דיש לחלק צין יש לו דירה או לא, וצנדריים מיירי שיש לו דירה וצ"מ מיירי צסתם צחי כנסיות שאין להם צית דירה ואו צין דכפרים וצין דכרכים מקדשי לה, ומיירי צאופן שידעינן שאין שם מקום לאורחים לשכב שם אפילו צכפרים, ולא קשיא מידי על האגודה. ומה שצנ"א מעכ"ג צשם הרא"ה למס' צינה ל"ט ע"צ דהא דציהכנ"ס של כפרים הוי כשל שותפין לענין נדרים יש לפרש כמ"ש דהיינו צסתמא או צאופן צציארנו צס"ד.

וממילא שפיר מוצינים דברי הנתיבות שכתב דכיון ששיעצדו הקהל הצית לצורך הקדש של ציהכ"נ לא גרע מחצר המושכר להקדש דהא חצר המושכר קונה לשוכר וכו' ולכן צריך האגודה לומר ולימתן טעם דהמוצא מציאה הרי אלו שלו דאין ההקדש וזכה צו מנטעם דאין יד להקדש, והגם דציהכ"נ דכפרים הו"ל של שותפין, מ"מ לענין קנין מציאה וכיוצא צו ודאי כיון ששיעצדו הקהל הצית לצורך הקדש הו"ל צכלל יד הקדש ואין יד להקדש וכנ"ל, וצפרט לפי הנמוק"י הנ"ל.

אלא כיון שהגענו לזה גם מ"ש מגמ' מגילה לא קשה מידי ואדרבה הרי צמגילה כ"ו שם איתא וו"ל צציהכ"נ לוקחין מיצה, אמר רבי שמואל צר נחמני אמר ר' יונתן לא שנו אלא צציהכ"נ של כפרים אצל צציהכ"נ של כרכים כיון דמעלמא אחו ליה לא מאו מוצני ליה דהו"ל דרבים, ופרש"י לא שנו דיכולין למכור צית הכנסת אלא של כפרין אצל של כרכין הוה להו צחי כנסיות דרבים והכל צעליהן ואין בני העיר לצדם צעלים הם ע"כ, הנה פרש"י דצין דכרכים וצין דכפרים יש לה צעלים ומהאי טעמא אין מוכרין אותם, אלא שהתוס' שם צד"ה כיון אחד תירוצא רצו לפרש דשל כרכים כיון דמעלמא קאתו לה אע"פ שאין נותנין כלום צצנינו מ"מ כיון דלדעת אותן רבים נעשה חמורה קדושתו, ומיהו תירצו

והנה הר"ן ז"מ י"ב צראה אותם ר"ס וכו' כתב, והאר המשמרת ללא צעין עומד צד שדהו לריכא טעמא, דהא לאו משום יד הוא דמהני כמו בגט דהתם צעי עומדת צד חזירה, וגם לא מטעם שליחות כדפי' הרנב"ר ז"ל שא"א לזכות לחזירו מתורת שליחות א"כ נעשה שלוחו של בעל הממון, וצמיאה ליכא בעל הממון שיהא זה שלוחו, ולא שייך למימר בחצר כדאמרינן גבי מגביה מציאה לחזירו דמיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחזריה, וכתב הרנב"ר ז"ל דאיכא למימר דכל שהיא משמרת למי שהוא זכות לו, כידו הוא, שאף מה שבא לידו כי ניחא ליה דליקני בחצר המשמרת הוא נותנו ויד אריכתא הוא, משא"כ בגט דכיון דלא ניחא לה שתקנה חצר המשמרת, אינה כידה, שמה שהוא חובה לאדם כשהוא כידו אינו נותנו בחצר המשמרת אדרבה מוציאו ממנה ע"כ, ועיין נתיבות בפתחה שם שהעיר מדברי הר"ן.

והנה לפענ"ד לחדש עוד בגזבר של הקדש אי נימא דהו"ל יד הקדש הגם שיש כאן חצר המשמרת לדעת האדון וכדעת הסמ"ע שהרי הגזבר הוא בעלים של הקדש אלא דיש כאן גם דעת אחרת, שהרי האי גזבר הוא אדם לעצמו ואינו חלק מן ההקדש אלא הוא כשאר כל העולם כולו ורוצה לפעול לעצמו וגם הוא נושא ונותן לוקח ומוכר כשאר כל העולם כולו אלא שהוא ג"כ הגזבר של הקדש וקיי"ל דאדם קרוב אל עצמו וא"כ כשנפלה המציאה בחצר ההקדש ליכא בעל הממון שיהא זה הגזבר שלוחו, אלא מה תאמר דאיכא למימר דכל שהיא משמרת למי שהוא זכות לו כידו הוא שאף מה שבא לידו כי ניחא ליה דליקני בחצר המשמרת הוא נותנו ויד אריכתא הכא ליכא למימר כן שהרי באמת האי גזבר אם בא לידו מציאה וכיוצא בו אינו מניחו בחצר ההקדש אלא אדרבה לוקח לעצמו, ולהדיא אמרו בגמ' ז"ב ח' ע"ב ת"ר גבאי דקנה אינן רשאי לפרוש זה מזה אבל פורש זה לשער וזה לחנות מלא מעות בשוק לא יתנם בתוך כיסו אלא נותן לתוך ארנקי של דקנה ולכשיבא לביחו יטולם ופרשי"ל לא יתנם שלא יאמרו מעות של דקנה הוא גונב ועיין רמב"ם פ"ט מהמתנות עניים וצו"ע יו"ד סי' רנ"ז סעיף א', ומבואר דגבאי דקנה המוצא מעות בשוק וכן שאר אצידה אינו קונה אותה להקדש ואדרבה פשיטא לן דלעצמו רוצה לקנות ולא להקדש ולא עלמה על דעת הש"ס שיתנו להקדש, וא"כ ה"ג בחצר ציהכ"נ אפילו נימא דהגזבר יד הקדש הוא מ"מ כיון דליכא כאן דעת אחרת מקנה דצמיאה ליכא בעל הממון שיעשהו שליח וז"ל רק כמ"ש הרנב"ר מטעם דמה שבא לידו כי ניחא דליקני בחצר המשמרת הוא נותנו ויד אריכתא הוא אבל צמיאה הרי ניחא ליה לעצמו אם הוא רואה המציאה וממילא ציהכ"נ אם

תי' שני כיון שרצים נותנים בצנינו וצשאר לרכיו, והוא כדעת רש"י. נמצא דלענין בעלות אין נפ"מ בין ציהכ"נ של רבים של כרכים לשל כפרים.

ובתום' שם ד"ה ואמאי הקשו עוד אמאי נקטו של כרכים דהא במסקנא דיומא שם לא מפליג בין של כרכים לשל כפרים אלא בין אית ציה דירה לית ציה דירה, ואי אית ציה דירה גם של כרכים חייבת צמוזה ואי לית ציה דירה גם של כפרים פטורה אלא בפתמא פליגי אבל דכפרים ודכרכים שזה לכ"ע, ע"ש ומה שזיינו על הגליון לעיין במהרש"א ודו"ק. ולפ"ו עכ"פ לכ"ע ליכא לחלק בין כפרים לכרכים לענין זה.

עב"פ מדברי רש"י יומא שהעיר מעכ"ג על הנתיבות ליכא שום ראי' דהתם אליבא דר"מ פי' ולא אליבא דמסקנא, וז"ע.

והנה בתשובה אחת הארכתי צס"ד בדברי המג"א אר"ח סי' קנ"ד סקכ"ג ציש יד להקדש ועיין דג"מ שם שזיין לרש"ס ותוס' ז"ב ע"ט ע"א, ומרן הח"ס אר"ח סי' מ"ד האריך לחלוק דעת האגודה ורבינו ברוך הוא שטיה יחידאה ומעכ"ג זיין עליו בתשובתו, וצס"ד אמרתי ליישב דעת רבינו ברוך עיין מה שכתבתי בזה בצפרי משנה הלכות ח"ה סי' רצ"א וח"ו סי' רפ"ו.

ובעת' נלפענ"ד להסיף קנת ציאור דבגמ' ז"ק י"ב ע"א אמרו דחצר המהלכת אינו קונה ופריך מהא דעבד וכליו עליו קנה ומשני בכפות שהעבד כפות ואינו יכול לילך דדמי לחצר, ובתוס' שם ד"ה והלכתא בכפות כתבו דה"ה דז"ל נמי דמיירי צישן דכפות לחוד לא מהני רק שלא יהא חצר מהלכת וישן מהני דליהו משמרת לדעתו כדאמרינן בגיטין (דף ע"ח), וסיימו התוס' שכן פסק בהלכות גדולות דכפות וישן צעין ע"ש, וצו"ע חו"מ סי' ר"ב סעיף ט' כתב המקנה עבדים ומטלטלים כאחד וכו' והוא שיהיה כפות וי"א שצריך גם שיהיה ישן, ועיין ציאור הגר"א שם אות ט"ו שהרמב"ם ס"ל דמ"ש והלכתא בכפות חוזר ממילתא דרצא דאמר ישן וליה הלכתא כרצא ולכן לא אמר והלכתא כפות וישן, ולכן לא הזכירו שצריך גם שיהיה ישן ע"כ. והסמ"ע ס"ק כ' כתב הטעם דצעין ישן דצעין שיהא חצר משמרת לדעת האדון משא"כ כשיעור דיש להעבד דעת צפני עצמו, ובנתיבות צציאורים שם תמה עליו, ועיין קצוה"ח סי' ר' אות צ' צשם השיטה מקובצת דהיכא דאיכא דעת אחרת מקנה לא צעי שימור ע"ש, וא"כ צמיאה דליכא דעת אחרת מקנה צעי שימור ופשוט.

אחד ראהו נמי אינו קונה להציהכ"ג דכה"ג לא אמרינן יד הקדש והוא דבר חדש בס"ד.

ומעתה פש לן דברי כק"ז רצינו הגדול התוי"ט פרק ג' דמעילה משנה ו' המקדיש צור ואח"כ נתמלא מים, אשפה ואח"כ נתמלא זבל, שובך ואח"כ נתמלא יונים, אילן ואח"כ נתמלא פירות, שדה ואח"כ נתמלא עשבים מועלין בהן ואין מועלין במה שצחוקן, וכתב הרע"ב משום דאין מועלין במה שהשביח לאחר שהוקדש, וכתב עליו כק"ז התוי"ט ולא אמרינן דתקנה חצר הקדש כמו חצר הדיוט דחצר משום יד איתרביא (ב"מ פ"ק) ולא מנינו יד להקדש כ"כ החוס' וכ"כ הרשב"ם ב"ב. ותמה עליהם דהא מסקינן בגמ' דאע"ג דחצר משום יד איתרביא מ"מ לא גרע משליחות ולמה לא יהא שליחות להקדש, דהא כהני שלוחי גבוה הם, כמ"ש במשנה ג' דגדרים פ"ד וכשהגזבר עומד בצד כל הני דהוי השמא חצר המשמרת תקני להקדש, ועוד הקשה דמ"ש מבינת תרנגולת וחלב חמורה ע"ש. ועיין תוס' ב"ב ע"ט ע"א ד"ה ואין מועלין.

והצאן קדשים הציא תמיהת התוי"ט הנ"ל ומירץ חדא דהא לא איפשיטא אי כהני שלוחי דידן או דרחמנא נינהו וכיון דלא איפשיטא אפשר לומר דשלוחי דידן נינהו ולא שלוחי דרחמנא וכיון דהוי נמי שלוחי דידן אע"ג דהגזבר עומד בצד כל הני לא מצי לאקדושי מה שצחוכו שלא מדעת הבעלים ע"ש. והקצוה"ח חו"מ סי' ר' ס"ק א' תמה עליו דנהי דכהנים שלוחי דידן אכל גזבר ודאי שלוחא דשמים, דכהנים הוא דבעי לה הש"ס משום דמקריבין קרבנות דבעלים ומש"ה מספקא ליה בשלוחי דידן אכל גזבר ודאי שליח דרחמנא הוא, ומש"כ התוי"ט דכהנים שלוחי דרחמנא אינו אלא לראיה דאיכא שליחות לשמים, עוד הקשה דמ"ש האלן קדשים דכיון דכהנים הוה נמי שלוחי דידן אע"פ שהגזבר עומד בצד כל הני לא מצי לאקדשינהו שלא מדעת בעלים תמהני בדבר הפקר מאין יהיה להם בעלים והמייס והוצל מעלמא אמו ואין להם בעלים דהפקירא נינהו ע"כ ע"ש.

ולפמ"ש נראה לפרש דברי האלן קדשים צדיוק לשונו שכתב אע"ג דהגזבר עומד בצד כל הני לא מצי לאקדושי מה שצחוכו שלא מדעת הבעלים, והכוונה דבשלמא אי הוה כהנים רק שלוחי דרחמנא וכן הגזבר היה רק שליח שמים או היה זוכה הכל בשליחותו לשמים, אכל כיון די"ל דהגזבר הוי נמי שליח דידן הרי עכ"פ איכא דין שותפות בהני צורות, וכמו ציהכ"ג של כרכים, וממילא הגזבר שהוא גם שלוחינו הרי מי ההפקר או האשפה שבאו מעלמא קונה לשולחין והיינו הבעלים שהוא שלוחם ג"כ וא"כ אין צדו להקדיש מה שצחוכו שלא מדעת בעלים ויש להאריך בזה אלא שאין הז"ג.

והנה התפארת ישראל ציכין שם הציא קושיה מרן התוי"ט ז"ל ומי כיון דעכ"פ צריך שיאמר הזוכה זכתה לי שדי (כחו"מ סי' רס"ח סעיף ג'), והכא הרי הגזבר או ההקדש לא קאמרי הכי, ואפי' למ"ד דלא צריך שיאמר מ"מ כל שמתכוין שלא לקנות אינו קונה וכיון דאין הגזבר מתכוין לעמוד בצד החצר הו"ל כאלו התכוון ההקדש שלא לקנות. ולא הבנתי כונת הגאון ז"ל דכיון שהוא הגזבר ועליו החיוב לעשות לטובת ההקדש אמאי אין הגזבר מחויב, אמנם לפמ"ש אחי שפיר בס"ד.

ועיין ראשון לציון שם מה שציין ובתפארת יעקב מעילה פרק ג' משנה ו' ועיין אהבת איתן מעילה פרק ג' משנה ו' מה שהאריך ותירץ ג"כ דהגזבר אינו בעלים, וז"ע בדגמ' משמע דגזבר הו"ל דין בעלים ולגבי מעילה קי"ל דאחר מעל מיד כשהגביה ונהנה והגזבר אינו מועל עד שמוציא מרשותו ויש הרבה להעיר אלא שאין הז"ג.

עוד עלה על דעמי ולא ראיתי מי שהעיר בזה לפ"מ דקיי"ל (ב"מ כ"ו ע"ב) המוצא מעות צחנות אס' היו צין מיצה לחנוני הרי הם של בעל הצחנות ואם מוצאם על הציצה ואז"ל מן הציצה ולחון הרי הם של מוצאם ואפילו יש בהם סימן וכו', ועיין סמ"ע חו"מ סי' ר"ס סק"ז דמ"ש הרמ"א אפילו יש בהם סימן הוא דעת הר"י והרא"ש מפני שישראל האובד מעות מייאש, אבל דעת רש"י דדוקא בדבר דלית ביה סימן הוא של מוצאו וכמ"ש הטור בשמן וכן הוא דעת הרמב"ם, והש"ך שם ס"ק י"ח הרי הוא של מוצאם כתב ותזרו לא קנה משום דלא סמכה דעתיה כיון דרביס נכסיה ויזאין ואפילו איתא צחנות לא מהני עומד בצד חצירו אלא היכא דמצי לשמרו ויכול לעכב שלא יטלוהו אחרים אבל הכא כיון דלא ידע דאיתא שם ורביס מנזיים שם לא קניא ליה חצירו כ"כ הרא"ש ור"י וכ"כ נ"י בשם הרשב"א והר"ן, וכ"כ ראב"ן סוף דף ז"ג וכתב דצחנים שלנו שרביס דורסיס בהן המוצא שם הרי הוא שלו דדומה לחנות הוא ותנן מוצא צחנות הרי הוא שלו משום דרביס מנזיים שם ולא קניא ליה חנותו עכ"ל וע"ל סוף סי' רס"ח סעיף ג' בהג"ה ע"ש.

ולפ"ן צחתי כנסיות לא מיבעיא של כרכים אלא אפילו של כפרים מ"מ כיון שרביס מנזיים שם ודאי עדיפי מצחנים דידן שנקרא רביס דורסיס שם, ולכן שפיר לא אמרינן חצר ציהכ"ג קונה אפילו היה לה יד וכנ"ל וז"ע.

והיות כי אין הז"ג וגם מה שכתבתי כתבתי קרעים תלביש והפסקתי כמה פעמים וע"כ אבקש סליחתו, ויען ויאמר סליחתי, וי"ר שיזכה ליתן פרויו בעתו ובעטו ועלהו לא יבול עדי יבא ינון ולא יקחת עמיה. ידי"ע דושכ"ג בלב ונפש,

סימן קמב

המוצא שוה פרוטה אי הוי שלו

ג' לס' ועשית לו זר זהב התשמ"ו ברוקלין נ"י יצו"א
מע"כ הרה"ג ור"ח כש"ת מאיר חיים בראך שליט"א, רב
בביהמ"ד בית מאיר מאנסי נ"י יצו"א.

אחדשבת תצבור, ראשית דבר יסלח לי אם לא תיארתי
כפי כבודו הראוי לו כי חזייתה דמר לא ידענא
ויהא כבודו מחול.

וברבר שאלתו זמי שמנא שוה פרוטה אי יכול לטלו לעצמו,
ונימוקו עמו דהא דאם מנא מעות הרי אלו שלו אע"ג
דקיי"ל כחז"ל דאוש שלא מדעת לא הוי יאוש, משום דאמרו
אדם ממשמש זכיסו בכל שעה ולכן הוי יאוש מדעת כדאיתא
בטושו"ע חו"מ סי' רס"ב, אבל בשוה פרוטה שהוא דבר מיעוט
ואינו ממשמש זהו כל שעה מספקא ליה אי הוי יאוש.

ונראה פשוט דאין נפ"מ צין שוה פרוטה או יותר, דכל
שיש בו שוה פרוטה הרי הוא בכלל ממון ודינו כדין
מאה דינרין, וע"ד רמז אמרו דין פרוטה כדן מאה, אצ"א
סברא אצ"א גמרא, אי צעית אימנא סברא דא"כ נתת דברין
לשיעורין, זכמה נימנא אדם עשוי למשמש זכיסו, זכמה
פרוטות או דינר או צסלג, ולאדם עשיר נימנא ציותר ולאדם
עני זכמות ואין לדברים אלו שיעור, אבל פשוט דשיעור
פרוטה ניתנה לכל אחד וכל שיש בו שו"פ דינו כמו אלף זו.

ואי צעית אימנא גמרא מנא דאמרו צצ"מ כ"ו ע"ב זראה
סלע שפול ומחלק צין אית ציה שו"פ לכל אחד ואחד
וצין לית ציה, ולרבא אע"ג דלית ציה אלא שתי פרוטות אימור
שופתי נינהו, עיין רש"י ותוס' שם, ועיין רמב"ם פט"ו מה'
גזילה ואצידה ופי"ד שם, ובשו"ע חו"מ סי' רס"ב ורנ"ט
ושנ"ה ודו"ק.

אלו דברי אדם מיעוט לעולם מוקירו בלתי מכירו דושה"ט בלב
ונפש,

מנשה הקמן

סימן קמב

מצא כסף במלפון ציבורי אי יבול לקחתו

ער"ח אייר י"ד למ"ט-מונים התשנ"ג ברוקלין נ"י יצו"א
לכבוד הרב הגאון המפורסם גל אגוזים, ראש בשמים, צדיק
תמים, בנש"ק כקש"ת מוה"ר אברהם דוד הורוויץ שליט"א
גאב"ד שטראסבורג, כעת חבר בבי דינא רבה דעדה
החרדית ירושלים עיה"ק ת"ו ובעמח"ס שו"ת קנין תורה
ד"ח ושא"ס.

אחדשבת ג' צידידות נאמנה, קבלתי מכתבו היקר לי מאד
וגם הכרטיס ועיינתי בהם ושניהם כאלה טובים
אהובים ונעימים ומי יתן לי זמן ואזר כיונה להשתעשע
ולהתעלס בזהבים אהבה של תורה כראוי לגברא רבה דכוותיה,
אבל צעונ"ה אני מוטרד מאד ומושאל לאחרים צמדינה זו
וצמדינות הקרובות המשוגשות בגסות ובעם הארצות גדולה
במלא המוצן לא יאומן כי יסופר וקלות דידהו כחמורות ה'
ירחס על שארית ישראל, וצנות ישראל נאות הן אלא שהגלות
משחיתתן וכמ"ש המשורר בצנאות שה"ש שחורה אני ונאווה
צנות ירושלים, והנה זה דרכי לאיש פעוט כמוני שלא לפלפל
בדבר אחד פעמים ולהשיג בו כדי ליישב דברי הראשונים מפני
טעמים הכמוסים אללי, וגם כי אדם עשוי להחזיק את דבריו
ואולי אצקש ראיות מחמת אהבת הניחוח ח"ו ועדיף להיות
מנוח מלהיות הנוח, וכ"ש לגברא רבה דכוותיה מעכ"ק
שליט"א ששערי תורה פתוחין לפניו ואם נראין לו דברי או
מקצתן אזי יעלו לריח ניחוח לה' ואם לאו ידחס, ואין אני
מקפיד על מי שאינו מקבל דברי ואדרבה שמח אני שלא אצטרך
לשאת עלי משא של פסק הלכה זו, וגם צראשונה רק להשתעשע
בדבריו היקרים כתצתי ולעשות רצון צדיק חפצתי, ולכן הנני
מבקש סליחה על שלא אכתוב יותר צענין הזכרת ה' צבאות
הגם שיש אחי להוסיף על מה שכתצתי, ויען ויאמר סלחתי.

האמנם לא אלא צלי להשתעשע עם מעכ"ג בדברי תורה,
הנה עיינתי עוד בצפרו הגדול וצסימן קי"ט דן
בטלפון ציבורי שהמכשיר היה מקולקל ואדם צא והניח לתוכו
כמה אסימונים (מטבעות) ונתקעו ולא הגיעו להתא ששם
מטבערים וכיון שלא הצליח הלך ונתייאש והשאיר האסימונים
שם, אחריו צא אדם וניסה ג"כ לטלפן ונתן בחוכו מטבעותיו
וכשראה שהמכשיר מקולקל הכה על המכשיר בחזק ויאלו
הרבה מטבעות שהיו תקועים שם ועכשיו יש לדון מי זכה
במטבעות אלו, הצברה של המכשיר מדין קנין חצר שלהם כיון
שנתייאשו הצעלים או כיון שצרגע שנחו שם אחתי לא נתייאש
הראשון עד שהלך לו ולכן ההפקר נעשה אח"כ וקנה השני,
והשואל העלה דשייך להשני כדן אצידה אחרי יאוש, ומעכ"ג
כתב דלא דמי לאצידה דהראשון שנתן שם מטבעות יודע
מקומם צמכשיר ששייך להצברה אם היה פונה אליהם היו
חייצין להחזיר לו הכסף ואם הראשון לא מיהר לייאש וצא
השני צינתיים ודפק בחוקה והוציא עם שלו היה חייב להחזיר
לראשון ומי יודע אם הראשון התייאש או הלך לו להתייען
כדת מה לעשות, והאריך הרבה בצלפולא דאורייתא.

ולפענ"ד צהורמנותא דמר יש לדון צצרה, דכמו שצא
הראשון ונתן לתוכה המטבעות ושאלו שם הרי
אפשר שכן אירע גם לאחרים שצאו לפניו וכבר נשאלו שמה

יש לעיין מי הוא החצרה שמה ומ"מ לענין ההלכה לפענ"ד מעות שנופל בכף הוא הפקר.

ולמודעי אני צריך דוקא מה שנופל שם מחמת סיצורים שלא נכנס לעולם בקופסה צפנים רק היתה על הדרך ליפול לחוץ ואז ההכאה של האיש להוציאו והנליח מהני לזה, אבל אם בא אחד ומכה במכשיר קתם עד שמקלקל ומשבר את הקופסא ויוצא משם הכסף או אסימונים וכיוצא בזה פשוט דהרי הוא גנב וזה אין צריך לפנים. [וע"ע מה שהארכתי בדין זה במשנ"ה ח"ז סי' רע"א, ח"ט סי' שס"ט, וח"י סי' ש'].

עוד רגע אדבר, בסי ע"ה באות ב' דיבר מה שעל לבו צענין גני ילדים שנתחדשו בעולם שמציאים מז' שנים או פחות או יותר להגנים ומהו מסתעף גם שמתערבים בתערובות זכרים ונקבות באמרים המלך מלכו של עולם לא אסר בגיל זה דליכא הרהור, ומעכ"ג זיין לגמ' ברכות י' ע"א ינק משדי אמו וא"ר יהודה בטעמא דשדים במקום צינה שלא יסתכל במקום ערוה עכ"ל. וכבר הארכתי גם אני בזה בס"ד והייתי בזה בר גילו לענין שנשאלתי מתי האם נריכה להיות ננועה נגד הילדים וכגון כשהנשים הולכות לרחוץ ומכניסים הילדים עמהם ורמזתי מגמ' הנ"ל שהקצ"ה גם בהיותם קטני קטנים חס עליהם ומאז לידתם נכנס בהם היצה"ר והגם שאינם בגדר חינוך עדיין לקטנותם (ולדעת רבינו שו"ע הרב מיום השמיני והלאה יש לחנוכם כבר בט"י) ומיהו לספות להם איסור צידים מעת לידתם אסור וזהו בגדר אין ספין להם איסור צידים, וכבר כתב באצני מילואים (סי' ב' סק"א) דאין ליתן חלב עכו"ם אפי' לתינוק בן יומו אם אפשר וזלמו, ואפי' צימי עיבורו אם האם אוכלת או נהנית מדברים אסורים מוזיק לולד כמ"ש צירושלמי ועיין תוס' חגיגה ט"ז ור"ן ע"ז באחר שיצא לתרבות רעה על שאמו עברה דרך ע"ז והריחה צשעת עיבורה, ועיין יו"ד סי' פ"א ס"ז ברמ"א ופר"ח שם דברים נפלאים.

ובדרך אגדה נראה טעם שהתינוק צמעי אמו נופה ומצטי מסוף העולם ועד סופו (נדה ל' ע"ב) ומיד שיוצא מרחם נסמו עיניו ואינו רואה כלל עד לערך שצועיים, ואמרתי לפי שצמעי אמו המלאך לומד אותו כל התורה כולה ושכינה על ראשו בצחינת נר דלוק וכשיוצא דרך מקום הקבר ועל פתח חטאת רוצץ ומסתכל צעינים קדושות במקום טומאה מיד נסמית עיניו, ועיין רש"י (שמות ל"ד ל') וייראו מגשת אליו בא וראה כמה גדול כחה של עצירה שעד שלא פשטו ידיהם בעצירה מהו אומר (שמות כ"ד) ומראה כבוד ה' כאשר אוכלת בראש ההר לעיני בני ישראל ולא יראים וכו', וזה ויתן על פניו מסוה כמה החטא גורם, ומה"ט נמי ענין שלא יראו

מטבעות ממי שצא לפני זה, וזה שצא לידו המטבעות אינו השני אלא השלישי, וא"כ לעולם יש לומר שמה שהוציא השלישי המטבעות משם אינם של השני אלא של הראשון, ומטבעות של השני עדיין נשארו צפנים או נפלו אח"כ בהקופסא, ולכן לעולם אינו מוכרת מטבעות אלו של מי הם וא"כ כל אחד יכול לזכות בו שהרי לא ידוע הכסף של מי הוא.

איברא דנראה אפילו לא הלך עדיין המניח הכסף צפנים אלא מנסה להוציאו ולא יכול וצא אחר והביש עליו והוציאו נמי אם רוצה יכול לזכות בו, ודומה קצת להא (ב"מ כ"ו ע"ב) דאמר רבא האי מאן דחזי דנפל זוזי מחצריה צי חלתא ואשכחיה ושקליה לא מיחייב לאהדורי ליה מאי טעמא ההוא דנפל מיניה מייאש הוא אע"ג דחזייה דאיתי ארבלא וקא מרבל מימר אמר כי היכי דנפל מינאי דידי הכי נמי נפול מאיניש אחרינא ומשכחנא מידי עכ"ל והכי הלכתא בטשו"ע תו"מ סי' רס"ב סי"ד, וה"נ כן הוא לפענ"ד כיון שהרבה אנשים מניחים לתוכו כסף והצא ורואה שאינו פועל אז מכה בו מכה רבה שלפעמים מוצא כסף שם ואין נפ"מ של מי, ואע"ג שהוא מנסה להוציאו אין ראייה שלא נתייאש אלא מימר אמר כי היכי דנאצד מינאי הכי נמי נאצד מאיניש אחרינא וע"כ מנסה להוציא מה שיכול, וא"כ אף אם מטבע זה הוא של זה האוצר ג"כ יכול המוצאו לקחתו כיון שנתייאשו בעליו, והגם שאפשר שיבקשו מהחצרה שישלמו לו האצדה אבל ממה שהניח שם כבר נתייאש, ובסברא זו יתכן שאפילו היו לו סימן על המטבע שלו שהניח לתוך הטלפון וידוע צירור שזו היה מטבע שלו כגון שהיה נצב עליה וכיו"צ ג"כ זכה בו המוצאו שכבר נתייאשו הצעלים ממנו כנלפענ"ד.

אלא דצעיקר הדבר לכאורה יפה העיר מעכ"ג דכיון שהוא במכשיר השייך להחצרה א"כ הרי קנתה החצרה מדין חצר, וגם הרי הוא חצר המשתמר ואם יתחייב להחזיר אין זה עושה בזה דין שלא יקנה חצירו, איברא דכבר כתבתי דהיוצא מן כלי המכשיר הו"ל אצידה מדעת דכולם יודעים ששם צאים אנשים ואנשים שונים נאמנים ואין נאמנים וכל הנופל מן המכשיר החצרה מייאשת עצמם אפילו אם כבר קנו אותה בהקופסא מ"מ אותו הכף למטה שנופל בו האסימון או המטבע שמכניסין בו הוא קרקע עולם ומוכן לכל ולכן כל שנפל באותו הכף הרי כמו שנפל ברה"ר וכל הקודם וזה, כי החצרה מפקרת מלידם צדיעה שאנשים שימצאו יקחווהו והמכניס במכשיר נמי יודע מזה ולכן מיד שהלך הרי הוא מייאש מזה וע"כ כל מה שמוצא שם הרי הוא הפקר כנלפענ"ד. וכבר כתבתי מזה פה בארה"צ שהחצרה הם עכו"ם שאסור להחזיר להם מדין לא תחנם וגם עובר בלמען ספות הרוה אם לא היכא דאיכא משום קדה"ש, ובארץ ישראל

קטנים תמונת דברים טמאים וכיוצא בו כמבואר בס"ת. ודרך רמז אמרתי במשנה ריש פסחים אור לארבעה עשר ותמהו כולם על לשון אור והיל"ל ליל ארבעה עשר ועיין צעה"מ והראב"ד שם, ולהנ"ל יש לומר דכיון דבשעת לידה חשך תכסהו מחמת החטא כי על פתח חטאת רוצץ ובכניסת שנת ארבעה עשר קץ שם לחשך שנכנס בו הי"ט שש הוא האור ובדוקין בו את החמץ.

ובאמת כי מקור הגנים האלו חוששני שהם יונאים מהקאמוניסטים וכיוצא בהם שמיד בשעת לידת הילדים עשו מקום קליטה לילדים שישמרו עליהם והאמהות ילאו לעבודתם כאנשים צפרק, והילדים חנכו לפי דרכם ככל למו להיותם כופרים וכיוצא בו, אבל לא כן זרע קודש אשר עליהם נאמר שמע בני מוסר אביך ואל תיטוש תורת אמן היו האמהות מטפלים עמהם ומכניסים בהם אהבת ה' ותורתו עד שאמרו דלא חייבו בחינוך לק"ש לפי שהוא עם אמו, ועוד מעלות טובות שהאם משפעת על הבן, ור' יהושע אמרו עליו אשרי יולדתו ואין להאריך.

ובזה הגני ידי"ג החזור על הראשונות בתודה רבה על מכתבי היקרים, והגני מקוה לעיין עוד בדבריו היקרים, דושכ"ג וכל אשר לו וכל הנלוים אליו לטובה בלב ונפש,
מנשה הקמץ

סימן קמד

בגדרי הפקר

חודש הרחמים התשס"א, פה קרית אוגוואר י"ם עיה"ק תו"א מע"כ ידיד עליון וידי"ג, הרהגה"צ פאר הדור תל תלפיות שלשלת היוחסין, מוכתר בקילוסין, כקש"ת מוהר"ר צבי אלימלך הלב"רשטאם שליט"א, כ"ק אדמו"ר מצאנז, ק"צ נתניה ת"ו.

אחד שב"ק זידידות, נתמלא הבית כולו אורה צאורה של תורה בהגיעני חוליא חדשה מספרי רבינו ז"וק"ל, שו"ת דברי יציב חלק חו"מ, וכבר התפלל אדוניו דהמע"ה אגורה צאהלך עולמים שיאמרו דבר שמעתתא מפיו ואז יחיה עולמים והנה זכה רבינו ששמועותיו מתצדקין צין לומדי התורה הן צהלכה והן צאגדה ומוסר, ישר כוחו וחילו ולאות תודה הגני צד"ת צמה שראיתי צדרך העצרה.

בבי' ס' צגדרי הפקר הציא כ"ק שליט"א ציאור צדצרי הרמצ"ס פ"צ דנדריס הלי"ד שכתב ההפקר אע"פ שאינו נדר הרי הוא כמו נדר שאסור לו לחזור צו, וציאר הצ"י דצריו צמו"מ ריש סי' רע"ג דאסור לו שיחזור צו ויאמר אני חוזר מדיצורי כיון שלא עשימי קנין אלא הרי הוא כנדר דכתיב

צו לא יחל דצרו, ואע"פ שהוא עצמו יכול לזכות צו זהו מדין הפקר אבל לא מתורת חזרה. והקצוה"ח שם סק"א דייק מכאן דנראה דהפקר אינו עושה קנין דאי עושה קנין מה ענין נדר לכאן הא תיפוק ליה דצבר יצאה מרשותו וע"כ דהפקר אינו עושה קנין, ומינה יצא לדון צדצר החדש צהפקיר ומת דאפשר שהוא של יורשין כיון שלא יצא מרשותו, ולענין נדר אין היורשין חייבים לקיים נדרי צציו. ומרן אציו ז"וקללה"ה הנריך עיון להרמצ"ס כיון דהוי רק אסור לחזור צו מכא צל יחל מנלן דאחר יכול לזכות צו, וע"כ נריך לומר דכיון דאסור לחזור ממילא הוי הפקר ויכול כל אחד לזכות צו, וידוע שיטת הר"א ממין ומוצא צרא"ש נדריס ל"ד ע"צ (ד"ה להורשה לצניו) דהפקר דצידו לזכות יכול להקדיש וכמו דחתי לדיה דמיא דחל הקדשו עיי"ש, ולכן י"ל דגם היורשים אינם יכולים לחזור מההפקר ואף דאינם חייבים לקיים נדר אציהם כמ"ש הקצוה"ח מ"מ מיד כשהפקיר אציהם ולא היה יכול לחזור צו שצו היה כל אחד יכול לזכות וכמאן דחתי צידיהו דמי לענין זה דגם היורשים אינם יכולים לחזור בהם עכ"ד.

והנה צמ"ש מרן ז"ל דכיון דלא הוי רק אסור לחזור צו מכא צל יחל מנלן דאחר יכול לזכות צו ועכ"ל כיון דאסור לחזור ממילא הוי הפקר ויכול כל אחד לזכות צו, מנצאנו רציה לדצריו מנדריס דף פ"ג ע"צ קונס כהנים ולויס נהנים לי יטלו על כרחו וכו' ובגמ' שם דף פ"ה ע"א רצא אמר שאני תרומה דהיינו טעמא דיטלו על כרחו משום דתרומה לא חזיא אלא לכהנים וכיון דקא חתי למיסרע עליהו שויא עפרע צעלמא ע"כ, וכתצ הר"ן כלומר כולה מתני' אית לה טובת הנאה ממון ורישא היינו טעמא דיטלו צע"כ משום דתרומה לא חזיא אלא לכהנים הלכך כיון דמיסרע עליהו שויא עפרע צעלמא דאפקריה לההוא טובת הנאה שיש לו צה, ומתא שמעינן שהאוסר הנאת פירות על עצמו יכולים אחרים ליעול אותן צעל כרחו ואינו יכול לעכצ אע"פ שיכול לשאול על נדרו כיון דהשתא מיהו הא לא איתשל, מיהו היכא דאיתשל חייבים לשלם דכיון דחכס עוקר הגדר מעיקרו וכו', וא"ת א"כ היאך יטלו הכהנים על כרחו למה לא נחוש דילמא מיתשל ומתני מדידיה, לאו קושיע היא דהתנן המקדש האשה על תנאי וכו', הכא נמי דאם איתשיל עצדו כהנים אסורא למפרע אבל כל אימת דלא איתשיל לא חיישינן להכי, הרשב"א ז"ל. והר"ן כתב על זה, ואני מסתפק צזה לפי שמשעה שאסרו על עצמו הפקירו וכל שזכה צו אחר קנה כוכה מן ההפקר, ואע"פ שאסור צצו הלך ע"י שאלה, קנין ממנו של זה אינו צטל, שאיני מוצא שאלה צהפקר, משום הכי יטלו על כרחו, דאי לא ודאי כיון דנדריס לאיתשולי עליה קיימין דמשו"ה מיקרי דבר שיש לו מתירין וכו' חיישינן דלמא מיתשל ע"ש. ומדצרי הר"ן שכתב שאיני מוצא שאלה צהפקר מצואר שהפקר

אינו מועיל חזרה, וללא כדברי הקצוה"ח שלא יאמר מרשות
הבעלים ואפשר לחזור ורק משום לא יחל אסור לחזור.

ועיין שו"ת יד יצחק (טאלטשאואר) סי' ק"ו במפקיר לזמן
וצא אחד וזכה בו בתוך הזמן וזכה בו לעולם, וכ"כ
במק"ח סי' תמ"ח סק"ט וכן מפורש בדברי הסמ"ע סי'
רע"ג ס"ק י"ד, וכתב דמסביר נראה כן דבשלמא בהפקר
שהוא עושה אמרינן כיון דפסקה פסקה וצבוא אותו הזמן
שפסקה ההפקר חוזר הדבר לרשותו, אבל כשיא פועם אחת
מרשותו יאמר לעולם וכיון שזכה בו אחר והכניסו לרשותו שוב
אינו חוזר לרשות המפקיר וכמ"ש עד"ז הר"ן ז"ל פ' המגרש
ע"ש הרא"ה לענין מתנה ליומא, ומ"מ צלח זכה בו אחר
חוזר לרשותו כיון דליכא רשות אחר המעכבו ע"ש.

ולפענ"ד יש לומר דנידון זה יהיה תלוי במחלוקת הרשב"א
והר"ן הנ"ל, לדעת הרשב"א כיון דחזינן
דהעוקר הנדר גם הקנין שעשה מי שזכה בו נעקר למפרע
א"כ אפשר דה"ל שנעקר הקנין וחוזר לאחר שלשים יום
לבעלים הראשונים, אבל אי אמרינן שאין חוקת ממון נפקע
בהתרת הנדר ה"ה כאן, ויש לחלק.

ומבאן יש קצת סמוכין לחקירת שו"ת הלכות קטנות
(למהר"ם חאגיז) שיא בחקירה אי שייך שאלה
בקיודשין כיון דהו"ל מקודשת לשון הקדש ובהקדש שייך
שאלה, ולהנ"ל י"ל כה"ג.

איברא בדברי הר"ן גופיה מספקינא ליה, ולכאורה לאו
רישא סיפא, דכתב דמשעה שאסרו על עצמו
הפקירו וכל שזכה בו אחר קנה כזכה מן ההפקר ואע"פ
שאסרו שבו הלך ע"י שאלה קנין ממונו של זה אינו בטל,
ומשמע דוקא צבא אחר וזכה בו יאמר הדבר מרשותו אבל אם
לא צבא אחר אז מהני שאלה על הכל וחוזר להיות שלו, והפקר
לחוד אינו מוציא הדבר מרשות הבעלים, דאל"כ אע"פ שלא
צבא אחר וזכה בה מ"מ לא תחזור לבעליו שהרי הפקר עשמה
קנין וינאה מרשות הבעלים וכיון דס"ל דל"ש שאלה בהפקר
א"כ אע"פ ששאל על נדרו מ"מ קנין ההפקר אינו חוזר
וא"כ לא תחזור לבעליו אע"פ שלא זכה בו אחר ויכריז
הבעלים לקנותו מן ההפקר, אע"כ משמע שלא יתה מרשותו
כל זמן שלא זכה בו אחר וכד' הקצוה"ח וע"כ בששאל על
נדרו ממילא שלו הוא, גם מלשון הר"ן משמע דרק בזכה בו
אחר נעשה קנין על חפץ זה ההפקר, ומיהו מסיום דבריו
שאינו מוציא שאלה בהפקר, משמע לכאורה דאם לא צבא אחר
וקנה נמי לא חוזר דאל"כ מה טעם שאינו מוציא שאלה בהפקר
הא לד' הקצוה"ח צע"ס היה מהני שאלה להפקר.

וא"כ לכאורה דין דהקצוה"ח יהיה תלוי בהנ"ל לדעת הר"ן
דוקא צבא אחר וזכה בה אז נעשה קנין ויוצא מרשות
הבעלים, אבל הפקיר ומת ולא זכה בה אחר צבאו וזכין בנכסים
המופקרים שעדיין לא צבא אחר ועליהם ליכא מנזיה לקיים
נדרו, והו"ל כעין יאוש בעלים דעד שלא זכו בו אחרים יכול
לחזור בו וכמ"ש הנתיבות חו"מ סי' רל"ד ודו"ק, וז"ע.

ואם נאמר כן דנפ"מ צין זכה בו אחר או לא זכה ממילא
יש ליישב נמי מה שהביא ממרן החת"ס בתשו' יו"ד
סי' שט"ז (ד"ה עכ"פ) שדחה דברי הקצוה"ח, דבשלמא צבאומר
הריני מקבל עלי ליתן כך וכך לעניים ומת שאין צבאו מתחייבים
לקיים נדרו משום דנדר חל אקרקפתא דידיה ולא על הנכסים
להפריש מעות נדקה, אבל כשהפקיר כבר הם מופקרים וכבר
נתקיים הנדר ומה לצבאו עם הנכסים עוד, ודייק מינה מרן
ז"ע דכבר יאמר החפץ מרשותו וכל אחד יכול לזכות בו ואין
לצבאו כלום עם החפץ. אמנם לפמ"ש בדברי הרשב"א והר"ן
הגם דכבר נעשה כהפקר ויכולים הכהנים ליקח ולא זאת אלא
שיכול לישאל עליהן אף אחר שכבר זכו בהם הכהנים
להרשב"א, ולהר"ן עכ"פ כל זמן שלא זכה בו אחר צבאו
לשאלו, וא"כ ע"כ שלא יאמר לגמרי מרשותו ואפשר דכה"ג
יש בו קצת אחיזה וירשו צבאו אחריו.

ומה נמתקו בזה דברי רש"י ונמוק"י צ"מ דף י"ב שחידשו
דהפקר עד שלא צבא ליד אחר מקרי דעת אחרת מקנה
אותו, והרבה דיו נשפכה להבין טעם הדברים, ולפמ"ש דהפקר
הוא מדין נדר וכל זמן שלא צבא ליד אחר אכתי הוא מוחזק
ציד בעלים הראשונים לשאלו עליו להר"ן עכ"פ עד שזכה בו
אחר, נמצא דהפקר הו"ל דעת אחרת מקנה, כיון שעד שלא
זכה בה אחר ה"ה צרשות הבעלים ומשצבא אחד לקנותו מן
ההפקר הרי קונה את החפץ מרשותו ויד הבעלים, משא"כ אי
נימא דדבר של הפקר כבר יאמר לגמרי מרשות הבעלים א"כ
הזוכה מן ההפקר אינו קונה מיד שום אדם והצבן.

איברא דנראה לכאורה דבר חדש צבא מילתא שנחלקו
הרשב"א והר"ן אי הפקר איתנהו בשאלה
דלרשב"א הפקר איתא בשאלה והחכם עוקר מעיקרו ואפי'
דיני ממונות שבו חוזר לבעלים ראשונים ולהר"ן לא מצינו
שאלה בהפקר, דאולי ע"ס הדבר במחלוקת שנויה, דהנה קי"ל
אין הולכין בממון אחר הרוב וצאיסורין הולכין אחר הרוב
ונסתפקו רבותינו האחרונים צדין שיש לפנינו שני חלקים איסור
וממונות כי"ד דנים בה, וכתבו ז"ל (עיין הפלאה סוף פ"ק
דכתובות וגם צ"ס ועוד) דכה"ג אזלינן על אחיה שאלה קדמו
לשאלו שאם צבאו לשאלו על נד' האיסור והתירו מדין רוב
וממילא איקבע כאן דין איסור ואז דיני ממונות נגדר בתר
האיסור ואזלינן נמי בתר רוב ואם קדם שאלת הממון ופסקו

אפקעתא דמלכא הוא א"כ פשוט דאין להמפקיר כלום אלא אמירת פה, אלא אפילו למ"ד דנריך להפקיר אצל בע"כ הוא ואי לאו יאסרו עליו כל הפירות וכו'.

ג) עוד שם בסי' ס"ב צאות ג' כתב חול"ק ובהיותי צוה נתעוררתי עוד בסוגיא דיאוש קונה (ב"ק דף ס"ו) להשיטות דיאוש מטעם הפקר (מחנה אפרים הל' זכיה והפקר סי' ז') וכו' ע"ש.

ואברתי יש להעיר אי יאוש הוה הפקר אמאי יכול לחזור צו מן היאוש, הרי קיי"ל דעל הפקר אינו יכול לחזור צו וכמ"ש הרמב"ם והר"ן להדיא.

גם יש לציין דבריש פסחים תנן אור לארבעה עשר בודקין את החמץ ופירש"י שלא יעבור עליו צבל יראה וצבל ימנא ועי' תוס' שם, והרע"ב שם הביא פירש"י וכתב אית דמפרשי טעמא דצדיקה כדי שלא יעבור על צל יראה וצבל ימנא אס יהיה חמץ צביתו בפקס, ואע"ג דצבטול צעלמא סגי, חיישינן שמא ימנא גלוסקא יפיפיה וימלך על ציטולו ויחשוב עליה לאכלה ויעבור עליו על צל יראה וצבל ימנא, הלכך בודקים את החמץ כדי לצערו מן העולם ע"כ, ולכאורה צ"ע איך יכול לחזור צו מן ההפקר, ומיהו צמקום אחר כתבתי בשם המאירי צמגן אבות דשאני הפקר של חמץ משאר הפקר דהפקר של חמץ לא הוה הפקר לכ"ע, שמתחלת הפקרו של חמץ אין הפקרו לאחרים שהרי החמץ אסור לכל העולם ואין מי שיזכה צו ולכתחלה לאיצוד הלך ולא שיזכה צו אחר, ולא דמי להפקר של כל השנה שכל העולם יכולין לזכות צו אצל חמץ ער"פ לא הוה הפקר אלא סילוק רשות שלא לעבור על צ"י וצ"י אצל אינו עושה קנין, ולכן שפיר פריך לולי אסור חמץ היה צידו לחזור ודו"ק.

מחילת קמץ בלקח

ואסיים בקו' הגרעק"א צ"מ דף כ"א שהקשה בהוא דלקט דלאחר שהלכו צו נימושות אף לעשירים מותר והרי גם לעניים קטנים יש חלק צלקט וחלקן מי החיר ליתול לעשירים והאריך שם קצת ולצסוף העלה צ"ע"ג.

ולפענ"ד נ"ל צתרי אנפי או יאמר שהרי האי לקט דין צדקה שהוא הפקר לעניים ולהיפך מי שהוא עשיר אסור ללקוט ואפילו עומד ולוקט לעני אסור משום דחב לאחריני והנה קטנים צ"ד אציהם של קטנים הם ומה"ת אפילו אציהם פטורין מלזונם והמנוה על הב"ד לפרנסם וא"כ כיון שעל הב"ד לזונם אין להם זכ"י צלקט הגם שאם הולכין ללקוט אין מוחין בהם אצל אין להם זכ"י שנאמר שיש להם קנין צלקט הוה ואסור לאחרים ליקח ולפענ"ד קצת כמו צאחד

דאין הולכין אחר הרוב או נגרר אחריו גם דין האיסור, ולכאורה היה אפשר לומר דבהא נחלקו הרשב"א והר"ן, דהרשב"א ס"ל כיון שיש לפנינו דין איסור הנאה מדין נדר וגם דין ממונות שחלוי בדין נדר הנ"ל וכיון שצבא לישאל על איסור נדר והתירו לו א"כ עקרו הנדר מעיקרו ונגרר גם דין ממון אחריו ושפיר חייבים לחזור, והר"ן ס"ל דהאי לחוד והאי לחוד דלא נגרר קנין הממון להצטל מכח ציטול הנדר דהא לא קשורין אהדדי.

ב) שם צתשו' סי' ס"ב (דף קס"ג מדפי הספר) י"א מרן ז"ל צחקירה צגדר הפקר אס הוה סילוק רשות כלומר שמשלק את רשותו וממילא אחרים יכולים לזכות או דהוי גדר נתינת רשות לאחרים ומחמת זה רשותו מסתלק, ותלה זה צמתחוקת רש"י ותוס' (צ"מ י"ב) שציינתי לעיל אס מקרי דעת אחרת מקנה אותו, והציא דהפני"י ס"ל דהפקר הוה מדין נתינת רשות וצ"פ פ"ב מנדרים הי"ד עמד על מחקר זה.

והגם שאיני כדאי אצל אפשר להציא ראייה מסוגיא דנדרים הנ"ל הנודר מכהנים צצאים ונוטלים על כרחן של צעלים, ולפמ"ש הרשב"א והר"ן דהוא מדין הפקר א"כ לכאורה מוכרח שאין זה מגדר נתינת רשות שהרי הם נוטלין צע"כ אע"פ שאינו נתן רשות.

ותו יש להציא ראייה דהא ילפינן דין הפקר משמיטה (ירושלמי פאה רפ"ו), דאמר ר' חייא צשם ר' יוחנן טעמייהו דצ"ש לעני ולגר וגו', אמר רשב"ל טעמייהו דצ"ה תשמטנה מה ת"ל ונטשתה יש לך נטישה אחרת שהיא כזו מה זו צין לעניים צין לעשירים אף מה שנאמר צמקום אחר צין לעניים צין לעשירים וכו', מה מקיימין צ"ש טעמייהו דצ"ה תשמטנה ונטשתה מיעוט זה צין לעניים צין לעשירים אצל מה שנאמר צמקום אחר לעניים ולא לעשירים, וכיון דהפקר לצ"ה ילפינן לה משמיטה ונראה שכן פסק הרמב"ם ז"ל וכמ"ש מרן צתשובה שם שאם היה פוסק כרבי יוחנן היה לו להציא שאם הפקיר לצני עיר אחרת הוה הפקר, וכן דייק מלשון הרמב"ם פ"ב דנדרים שכתב צהי"ד ומה הוא דהפקר שיאמר אדם נכסים אלו הפקר לכל, ובהט"ו שם המפקיר לעניים אצל לא לעשירים אינו הפקר עד שיפקר כשמיטה, הרי שס"ל דרשה דהפקר כשמיטה, והוא כר"ל, וכ"כ גם צנצו"ק אה"ע סי' נ"ט.

וביון דילפינן עיקר דין הפקר משמיטה איך נאמר שהפקר הוה גדר של נתינת רשות, והא צשמיטה אין זה נתינת רשות, דהא התורה נתנה רשות לכל אחד ואחד ליכנס צשדה צצירו וליקח הפירות שיש שם, ולא מיציעיא למ"ד דשמיטה

שמספקין לו די זרכו נמי לא הוּוּו צכלל עני כיון שמספקין לו די זרכו והכ"ג בקטנים כיון שב"ד חייבים להספיק כל זרכם אינם זוכים כלל בצלקט אם לא לקטו.

שניית נלפענ"ד לפמ"ש הרמב"ם בפ"א מהמ"ע ה"י נאמר בזמנת עניים לעני ולגר תעוּבז אותם כל זמן שהעניים תוצעין אותן פסקו העניים לצקש ולחזר עליהם הרי הנשאר מהן מותר לכל אדם שאין גופו קדוש כתרומות ואינו חייב ליתן להן דמיהן שלא נאמר בהן ונתן לעניים אלא תעוּבז אותם ואינו מנזוה לעוּבז אותן לחיה ולעיפות אלא לעניים והרי אין עניים וצדד"ז שם לין לפרק הזרוע והלחיים לוי זרע כזכר ולא הוו עניים למישקל לקט אתא לקמיה דר"ש א"ל לעני ולגר תעוּבז ולא לעורצים וכו' ומבואר דכל שאין עוד עניים הולכין מותר לכל אדם וא"כ בהלכו צו נימושות דהו"ל כעין שאין עוד עניים שהרי אין הולכין עוד עניים והו"ל צכלל הדרש לעני ולגר תעוּבז ולא לעורצים ודו"ק.

ופה שבתה קולמסי, והגם כי נשאר עוד דיו מ"מ כעת אין הז"ג יותר, ויה"ר שימשיך לנהל עדת ה' כצאן שיש להם רועה ויאריך ימים על ממלכתו עדי יבא ינון ולו יקתה עמים ויקיצו מעיר עם ישיני חברון, החותם בתורה כפולה ובלב ונפש, **מנשה הקמן**

סימן קמה

אפוטרופוס שמכר קרקעות יתומים פחותים מבן כ' ובלא הכרזה

למע"כ ידידי הרה"ח מוה"ר יצחק מרדכי פלוך הי"ו. **קבלתי** שאלתו בנידון אפוטרופוסין שמכרו גג של היתומים לטובתם ובהסכמתם, ועכשיו צא אחד ולמד אותם טענות למאן זמכר האפוטרופוסין וקצלו עליהם צוררות, ואלו טענותיהם, א) שיתומים לגבי מכירת קרקעות עד גיל עשרים חשיבי כקטנים כמבואר בחו"מ סי' רל"ה סעיף ט', ונמצא דבשעת מכירה היו קטנים ואין ממכרן מכר. ב) אם מכר קרקע כשהיה פחות מבן עשרים, יכול לחזור הוא עצמו או קרוביו וצ"ד מצטלין מכירתו, חו"מ הג"ל סעיף י"ד וט"ו. ג) תנאים צאופן מכירת קרקע, א) זריכים להיות ג' שמאים, צ) איגרת ציקורת מהשמאים, ג) הכרזה על מכירת קרקע. ד) צ"ד שהרשו את האפוטרופוס למכור צלא הכרזה נעשו כטעו צדצר משנה וחזר (סי' ק"ט סעיף ג').

תשובה. הנה כל הני טענות כולם אין צהם ממש, דמה שאמרו דיתום עד עשרים מקרי קטן לענין מכירת קרקעות, היינו דוקא כשהקטן אין לו אפוטרופוס ומוכר צענמו או אמרינן כיון דעד עשרים אין לו דעת צלולה תקנו

שלא ימכור, אצל כל שיש לו אפוטרופוס אז מגיל י"ג ומעלה הרי הוא מוכר והכל מכור כגדול, וכ"ש כשהאפוטרופוס מוכר. ועיין שו"ת המצי"ט ח"א סי' קכ"ב הוצא צפת"ש חו"מ סי' רל"ה אות ו' ח"ל, ועוד נ"ל וכו' כיון שאשת המת שהיא אפוטרופא שסמכו צניה עליה מכרה ג"כ מכרן קיים, דהא תניא צפ' הנוקין וכו' וכיון שאפי' כשהן קטנים יכול אפוטרופוס למכור צנכסי צניהם אף למכור צרחוק ולגאול צקרוצ צרשות צ"ד, מכ"ש כשהם גדולים צני י"ג שנה שיכולים למכור צקרקעות שלהם, ויוכלו למכור גם צקרקעות צניהם צרשות האפוטרופוס, דליכא הכא טעמא דאמר צגמ' דמקרב דעתיה לגבי זוזי כיון דליכא אפוטרופוס צדהייהו, וכ"ש אם צ"ד הסכימו ג"כ אח"כ צמכר וכו'.

וגם מה שטענו שכיון שמכרו צלי אכרזתא הו"ל כטעו צדצר משנה והמכר צטל כמבואר צש"ע סי' ק"ט סעיף ג', ע"ז טעו הם צדצר משנה שכתב צמצי"ט הג"ל חו"ל דמה שטען עוד הלוקח שנמכר צלי הכרזה ואמרינן שנעשה כטועים צדצר משנה, אין צטענה זו ממש שלא הזכר מעולם הכרזה צנכסי יתומים אלא כשהם קטנים פחותים מצני י"ג שנה וכו' ע"ש.

ולבן נמי מה שכתוב שם צסימן רל"ה סעיף י"ד דפחות מבן עשרים שמכר קרקע אציו חזר ומוציא מיד הלקוחות צין קודם עשרים צין אחר עשרים מיד ומוציא ממנו כל הפירות, לא אמרו נמי אלא צדליכא אפוטרופוס והיתומים מוכרין צענמן, אצל האפוטרופוס עושה לטובת היתומים כצשלו ודו"ק. ובאמת המעיין יראה שגם דעת הרמ"א כן בחו"מ סי' ר"צ סעיף ט' שצשו"ע כתוב כל המטלטלין של יתומים שמים אותם ומוכרים אותם צצ"ד, הג"ה דוקא שלא נתמנה עליהן אפוטרופוס, אצל אפוטרופוס עושה צלא צ"ד כל מה שנראה צעיניו טובת היתומים (טור) עכ"ל.

ולבן בנידון כזה שכתבת, היכא שהיו אפוטרופוסים ממוינין מפי צ"ד מקטנותם של יתומים, ושצ כשגדלו והיו צבר צני י"ח פחות או יותר אצל לכ"ע יותר מצני י"ג, והסכימו למכור את הגג הג"ל עם האפוטרופוסים, וגם היה לטובתם, ששם לא היו מוכרין והיו מחזיקין צהגג היו אחרים מחזיקים צו או צחלק, ולא היה אפשר לצנות שם כלל והיו מפסידין הרצה, לכן שפיר עשו האפוטרופוסים שמכרו, וגם כי לאחר כמחצית השנה לאחר מכירת הגג היה מעשה צ"ד, ששלשת הילדים חתמו צפני שלשה דיינים צעקבות מכירת הגג וקניית הדירה שנרשמה ע"ש היתום הקטן, א"כ אין טענתם לפענ"ד טענה, וצפרט כי הסכימו על הכל על המכירה ועל התמורה שהיה שקט ושענן ושלוש ושלוה עד כלפני חצי שנה שמישהו השיאם ופיתה אותם לערער, ולפענ"ד אין להם דין ערעור כלל.

צבתי כנסיות וצבתי מדרשות הרי אלו שלו מפני שהבעלים מתייחסין מהן, ופריך והא לא ידע דכפל מנייה, ומשני ר' ינחק אדם עשוי למשמש בגדיו כל שעה ומיחש, ומשמע כל שעה ממש, דאל"כ אכתי נתת דצריך לשיעורין כמה הוא שיעור כל שעה ועד כמה ימחין ומנח ידע שכבר איחש, אלא ע"כ כל שעה ממש ולכן צבתי כנסיות הרי אלו שלו דכשזה הגזיהו כבר נתייחשו הבעלים, וא"כ הכא נמי כשהלך שמעון על הדרך היה ריך למשמש בכל שעה כדרך כל אדם שעשוי למשמש וכ"ש כשהוא שומר על כסף אחרים, וא"כ מקמתא עד המקוה היה ממשמש בצגדיו ולא נאצד.

ואת"ל שלא משמש בצגדיו צדך עד המקוה ולכן מספקא ליה, א"כ הא גופא פשיעותא הוא שלא היה ממשמש כל שעה, וכבר חייב לשלם אפי' אם אה"כ לא פשע צמקוה, וכמו שכתבת דכל שפשע דצבר אחד ונאנס דצבר אחר כבר נתחייב מחמת הפשיעה, וא"כ צין כך וצין כך חייב לשלם, וא"כ אודה לה הטענה שמא קודם המקוה נאצד.

והנה צ"ע חו"מ סי' רנ"א ס"כ המפקיד כספים אלל חצירו צדך להוליכם לציחו או ששלח עמו מעות ממקום למקום צריכים שיהיו צרוצים ומונחים צידו או קשורים כראוי על צטנו מכנגד פניו עד שיגיע לציחו ויקצרים כראוי, ואם לא קשרם צדך הזאת אפילו נאנס חייב לשלם שהרי תחלתו צפשיעה. וצתשו' מהרי"ט חו"מ סי' קט"ו הוצא צפת"ש אות ו' כתב דצדוכתא דשכיחי אנשי החיל שמומטים מיד צני אדם, פשיעה הוא להוליך צידו כסף או זהב, וזהו דרכן של צעלי דעה לצרור המעות ולהניח צחיקו, ולתוספות שמירה שלא יפול מחיקו קושר ראש הסדין צאזורו נמצא שמור מגניבה ושומר מאצדה ע"כ. ועיין סמ"ע וש"ך וצאה"ט שם צסם מהרי"ק שורש קל"א, וצפת"ש העתיקו נמי עד להניחו למראשותיו, ואם לא הניחו למראשותיו חייב דהו"ל פשיעה ע"ש. וא"כ כ"ש הנכנס למקוה אפי' לא הזהירו צו משום גנבים, מ"מ כיון שפושט את מלצושו והניחו צחדר ונכנס למים לטבול וכ"ש תחת מקלחת, ואינו משגיח על הצגדים ועל הכסף ודאי פשיעה הוא שפשע צשמירת האצדה. ועיין ח"ס חו"מ סי' קס"ח הוצא נמי צפת"ש שם.

ולא מיציעא צמקוה שיש שם אזהרה מפורשת להזהר מן הגנבים, אלא אפילו כשאין שם אזהרה, והולך למקוה ופושט צגדיו ומניחם כדרך ההולכין למקוה צחדר שהוא מופקר לכל הרי הוא פושע.

והגם שכתב צבינו תם דהאידינא אין הכספים צריכין שמירה צקרקע ואם מניח כספים צמקום דמניח את שלו פטור, כתבו מהרי"ק ז"ל צשורש קל"א והוצא צכנה"ג ה'ל

גם מה שטוענים שלא רשמו צמשרדי המדינות, לפענ"ד אין זה מקלקל הקנין והמכר ואינה טענה כי מדין תורה הוא קנין גמור כנלפענ"ד.

והיות כי אני טרוד מאד לא אאריך יותר, ונא שלא לסמוך עלי עד שתחקור בדבר אצל גדולי ירושלים. בידידות ובברכה בלב ונפש, **מנשה הקמין**

סימן קמו

הלך למקוה עם כסף חבירו ונגנב אי חייב לשלם
ובדבר שאמר המפקיד שיוכל לשאול מכל רב
שירצה

אור ליום ה' לסדר ותחי רוח יעקב התש"ס ברוקלין נ"י יצו"א מע"כ בני יקירי חמדת לבי ועיני הרה"ג ותיק וחסידי כש"ת מוה"ר משה שליט"א, ראש הכולל בקרית אונגוואר ירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשב"ת צאהבת אב, קצתתי שאלתך, צראובן ששלח עם שמעון אלף דולר למסרם ללו, וצאמצע הדרך נכנס שמעון למקוה לטבול ולאחר שיצא מן המקוה הרגיש שחסר לו הכסף, וכמעט וודאי שגנבו הכסף צמקוה ולא שנאצד על הדרך, וכצבא לראובן וסיפר לו הסיפור טען ראובן שחייב לשלם צשומר חנם שפשע ויכול לשאול לכל רב שיש צעולם, והלך שמעון ושאל לרב גדול אחד ופסק שפטור מלשלם משום דשומר חנם היה ושומר חנם פטור צגניבה ואצדה וכיון שדרך הרבה אנשים ללכת למקוה עם כסף לא הו פשיעה צמה שנכנס עם הכסף למקוה. שוב הלך ראובן לרב גדול אחר ושאל לו ההלכה, ופסק לו שחייב לשלם דפשוט שליך צמקוה עם סכום גדול של כסף כזה הו פשיעה, עוד הוסיף ראובן צצמקוה שהלך צו שמעון היה תלוי אזהרה גדולה על כותלי המקוה להזהר ולהשמר שלא לצא עם כסף אל המקוה, [ושמעון] כששאל את הרב לא הזכיר לו מן האזהרה זו], והיות כיון שזה לא צרור שנאצד צמקוה אינו יכול לחייבו צוודאות אלא רק מספק ויכול לחייבו רק צבועה, ולכן מיעץ אותם שיעשו פשרה. וכצבא ראובן עם פסק השני טוען שמעון מה לי לפסק שני והרי אתה נתת לי רשות שאשאל אחי רב שארצה ושאלתי והוא פטר אותי, וכיון שרב שלי אמר פטור אני א"כ איני רוצה לשמוע מה שיש לרבנים אחרים שאתה מציא לומר צזה. ועכשוי שאלת אם נימא דהרב הראשון טעה צשיקול הדעת ומהו הדין למסקנא.

ואשר נראה לפענ"ד צס"ד צדבר הספק לקצוע מתי נאצדה הכסף אי קודם שנכנס למקוה או לאחר שנכנס למקוה, לכאורה מסתבר צצמקוה נאצד, דהא אמרו צגמ' (צ"מ כ"א ע"ב, ועיין טו"ש"ע חו"מ סי' שני"ה) המוצא מעות

או מוותר על מעותיו, אלא אמר לו בדרך מראה מקום הוא לו שלכו"ע אינו פטור, ולכן אמר לו שיכול לשאול לכל רב, וכל מה שאמר לו שלא צ"ד הוא רק בדרך גומא וכיוצא בו, אם לא שאמר לו מחול לך או שאמר לו כן בפני צ"ד.

ועיין חו"מ סי' כ"ב בקיבלו קרוב או פסול וקנו מידו, ובסי' כ"ה שם צדין שדן דיני ממונות וטעה אם טעה בדבר המפורש צמשנה וצפוסקים חוזר הדין, וצסעיף צ' אם טעה בשיקול הדעת וכו' אבל קבלו אותו בעלי דינים חוזר הדין (ועיין צ"ך שם ס"ק י"ד והרא"ש והטור ור' ירוחם חולקין דאין הדין חוזר אלא קס דינא), אבל כאן שלא ידע למי ילך אלא אמר למי שאתה רוצה לילך אין זה קבלה כלל וגם כי כאן לא עשה מעשה, ולכן לפענ"ד פשוט דאין צדצר משום פסק אם לא אשמע טעם אחר לדצר ואז נשכיל.

גם הרי כחצת שהיה שם צמקוה מודעה ואזהרה מפני הגנבים ומפני זה ודאי שהיה לו לחוש ולשמור ביותר והו"ל פשיעה, ושלא הזכיר פרט זה להרצ הנשאל הנ"ל, ואפשר דגם הרצ הראשון מודה לזה דכה"ג הו פשיעה לכ"ע, ויש לצרר דצר זה ע"י שאילת הרצ הפוטר.

בתבתי דברים אלו צחפוזן מאהצה הדוחקת, כי צאמת אני טרוד ואין ה"ג רק להצבתך צני פניתי מכל לכמה רגעים, ולכן אין צרזוני שימכו עלי אם לא שדקדקו צה, וצפרטו שיש צבר מי שאמר שהוא פטור אולי אם הייתי יודע מי הפוטר הייתי מצטל דעתי או עכ"פ הייתי שואל מאיזה טעם פטור, ומ"מ אין לו לדיין אלא מה שענינו ראוות.

כ"ד אביך המעיתר בעדך ובעד ביתך נאזה קודש וכל משפחתך, וחרום קרנך ומזלך למעלה עדי יבא ינון ולו יקחת עמים, באהבה ובלב ונפש,

מנשה הקמן

סימן קמו

פקדון שהלך ונפסד והנפקד לא מברו בב"ד
אי חייב לשלם

בחבמת שלמה חו"מ סי' רצ"א סעיף ו' הביא תקירת המחנה אפרים צה"ל שומרין שנסתפק צמי שהפקיד אלל חצירו פקדון וראה הנפקד שהיו הולכין ואצדין ולא מכרה צצ"ד אי מקרי פשיעה וחייב לשלם או כיון דההפסד צא ממילא שלא ע"י מעשה הנפקד נהי דלכתחלה מחוייב להצילו מן ההפסד מ"מ אם לא עשה כן י"ל דפטור דאין זה צכלל חיוב שמירתו, והחכמת שלמה תמה עליו דאישתמיטתיה הלכה מפורשת צשו"ע חו"מ סי' ע"ב סעיף כ"ז שכתב שם המחצר וו"ל ואם מודה ששם אותו צמקוס

פקדון אות צ"ג, וכ"כ צסם הירושלמי דאם נתנו צמקוס שרגיל להניח שלו פטור, מ"מ כתב שם צכנה"ג צאות ק"ז צסם מהרשד"ס, מיהו מודה הר"י צרלזוני דצמקוס דשכחי גנצי צריך לשמרו צקרקע, ולכן זה שהלך ליריד והניח הפקדון צצית רעוע ולא הניח שומרים ראוים לשמור וגם גנצים מצויין צעיר, פושע הו וחייב לשלם ע"כ. ומקוה נמי כיריד דמי לגצי זה.

ועיין שו"ת מהרשד"ס סי' קי"ז צנידון כמעט דומה לנידון דידן צרצובן שנתן פקדון אחרים לשמעון להציא לשאלוניקי ולמסור אותו ציד לוי ונאצד, וו"ל ואין לומר מה לנו ולחקירה זו הרי הניח הפקדון צמקוס שהניח את שלו וכו', אי מהאי טעמא אין לפטור שהרי כתב הטור צסם הר"י צרלזוני וכו' אלא מניחן צמקוס שמינה מעותיו ולא עדיף מדידיה, וע"ז סמכו קדמונינו, וכתבו א"א הרא"ש ז"ל, וראוי לסמוך על קבלתו דהכי איתא צירושלמי אם נתנו צמקוס שרגיל להניח שלו פטור. מכאן אתה למד שאין השומר פטור מטעם שהניח את של חצירו צמקוס שהניח את שלו, שלא כתב אלא צמקוס שרגיל להניח, והטעם שלפעמים צדרך מקרה אדם מניח את שלו צצאיה מקוס שידמן גם שאינו מקוס המשתמר, אבל צרגילות ודאי אין דרך אלא שמינה את שלו צמקוס משתמר. והא לך לשון הירושלמי צפ' המפקיד, מתי אמרו ש"מ נצבע ויוצא צזמן ששמר כדרך השומרים וכו', נתן צמקוס שנוהג ליתן שלו אם היה ראוי לשמירה פטור ואי לא חייב ע"כ, הרי לך מפורש שאפי' לדעת הירושלמי אפי' הניח הפקדון צמקוס שמינה את שלו לא נפטר השומר אלא א"כ יש צוה צ' תנאים, הא' שנוהג, צ' אם היה ראוי לשמירה, שאפי' היה ראוי לשמירה קצת ומנהגו ליתן את שלו צמקוס משתמר יותר, לא נפטר משום שעתה נתן את של חצירו צמקוס שנתן את שלו, ואפילו היה נוהג ליתן שלו צמקוס ההוא ואינו מקוס שמירה חייב, שאם רוצה לפשוע צשלו אינו רשאי לפשוע צשל חצירו וכו', עכ"ל מהרשד"ס. וא"כ צמקוה אף אם דרכו להניח כך את שלו מ"מ לא מהני לפטרו כיון דודאי אינו מקוס שמירה.

ועיין עוד שו"ת מהרשד"ס חו"מ סי' קמ"א ממש כנידון דידן, אלא שסם מיירי שהתנה צפי' שלא ילך למקוס אחר, וצנידון דידן לא התנה שלא ילך למקוה.

בדבר שאמר לו שיוכל לשאול מכל רב

יבוא ששאלת אם יכול לילך לתצוע הכסף משמעון אע"פ שיש לו פסק מרצ אחד, או שטענת שמעון טענה כיון שאמר לו שישאל איזה רצ צעולם ופטור אותו וכו', ולפוס ריהטא נראה דכל שלא אמר לו צדרך מחילה שמוחל לו אלא אמר לו שילך וישאל לכל רצ שירצה או כיוצא בו אין זה מוחל על חובו

שאינו משתמר מן העכברים או לא נערו כראוי חייב לשלם הפחת ע"ש, מוכח דאף עבור שלא נערו כראוי אף שזה הפסד הצא ממילא חייב מכח דהיה חייב לנערו כראוי וי"ע שנעלם מנייה זה ע"ש.

ולפענ"ד אי משום הא לא איריא, דנראה לחלק דהמחבר בסי' ע"ג מיירי בחיובים מהלכות שומרים והנה המפקיד אצל חצירו נתחייב הנפקד צדיני שומרין והוא שלא יניחם במקום עכברים וינער הבגד אחת לשלשים יום או כיוצא בו כפי שצריך לשמירת הבגד, ומיד כשקיבל עליו שמירתו קיבל עליו לעשות כן והוא דין מדיני שומרין, ולכן כל שלא עשה כדיני שומרין הו"ל פושע, אבל המחנה אפרים מספקא ליה בדבר ההולך ונפסק מאליו, ולא דמי להך דסי' ע"ג דודאי מוטל עליו לשומרה שלא יופסק וצריך לנערה וכדומה, וזה בכלל מה שהתחייב עצמו בשמירתה, אבל דבר הנפקד מאליו ואין צידו לשומרה מההפסד הגם דככה"ג עליו למכרו צ"ד מ"מ אפשר דמה שחייב למכרו צ"ד לאו מדין שומר הוא, א"כ אף דבשניהם ההפסד מאליו צא מ"מ לא דמי כלל.

ולעצם החקירה לפענ"ד נראה דתלוי במחלוקת הפוסקים בשו"ע או"ח סי' תמ"ג לענין חמץ של חצירו שהיה צידו צפקדון ולא מכרו ועבר עליו הפסח כתב המג"א שם ס"ק ד' דנראה דהנפקד חייב לשלם דמי הפקדון למפקיד דהא שומר חנם שהיה יכול להגיל צרועים ובמקלות ולא הגיל חייב וה"נ היה לו למכרו קודם זמן איסורא, והחק יעקב שם ס"ק ח' הביא דעת המג"א ושהשער אפרים סי' כ"ח הסכים עמו, אך החק יעקב חלק עליהם דהרי הרמב"ם ובחומ"מ סי' רנ"ג סי"ו כתבו דאין הנפקד מחויב למכרו רק משום השבת אצידה לבעליו וכן משמע קצת מפרש"י דצ"ק דף ז"ח ע"ש.

הנה נראה לכאורה דצ"ח פליגי אי מה שחייב למכרו הוא מדין השבת אצידה ואינו מדין שומרין וא"כ מה שלא מכר הוא עובר על והשבות לו אבל אינו חייב לשלם, וזהו דעת הרמב"ם והחק יעקב, והמג"א ס"ל דהוא דין מדיני שומרין וכיון שלא מכרו פשע בשמירתו וחייב לשלם.

איברא דחזון הרביתי להמרדכי צ"מ סי' רע"ח שכתב וי"ל המפקיד פירות אצל חצירו אפילו הן אבודין לא יגע בהן וכו', ראובן שטען לשמעון תן לי חיטי שהפקדתי אצלך ושמעון משיב אבודין היו ומכרתים דין זה פשוט ממתניתין (דף ל"ח) המפקיד פירות וכו' אבל יותר מכדי חסרונם דצרי הכל מוכרן צ"ד של ג' ולא יתן אלא מה שלקח בהן כדאמרין ד"ה מוכרן צ"ד, ואם לא מכרן צ"ד אפילו חסרו יותר מכדי חסרון משלם מה ששוין עתה בשעת התציעה כדפרישית דהוי כשולח יד צפקדון ע"כ. הנה מצואר

מדצרי המרדכי דאם לא מכרן צ"ד כשחסרו יותר מכדי חסרון הו"ל פושע וכשולח יד צפקדון חצירו וחייב לשלם.

נמצא לכאורה דדבר זה מחלוקת הרמב"ם והמרדכי אי כה"ג מקרי משיב אצידה, ומדצרי המרדכי ראייה להמג"א ומדצרי הרמב"ם והשו"ע ראייה להחק יעקב, ונמצא אי מה שנספקד ממילא בכלל דין שומרין הוא מחלוקת הראשונים ז"ל.

איברא דמה שהציא החק יעקב ראייה נגד המג"א דכה"ג לא הוי אלא משיב אצידה מדצרי המחבר חו"מ סי' רנ"ג לכאורה הגם דראיינו לענין חמץ ראייה הוא אבל מ"מ אכתי אין ראייה משם לענין פקדון דעלמא, דלכאורה יש לחלק בין חמץ צפסח דאין החסרון צהחמץ שהרי החמץ כשהוא לעצמו לא נפסק אלא שע"י איסור פסח שנאסר החמץ בו נאסר החמץ ונפסק וכה"ג יש לומר דודאי אין חייב השומר להגיל אלא מדין השבת אצידה דכשקבל לא היה עולה על דעתו שיצא פסח ולא יטלנו צינתיים, אבל המקבל פקדון סתם צריך לחוש שמא יפסק וצ"ח אופן שיפסק צריך לשמרו מן ההפסד אפילו יפסיד ממילא, ופיר"ל דכה"ג גם הרמב"ם מודה דחייב לשלם מדין שומרין ולא פליג על המרדכי. וקצת נראה הכי במרדכי שם שהציא שם כתב המיימוני המפקיד אצל חצירו פירות אחר הלכה זו, ומשמע דהרמב"ם לא פליג עליו צוה ע"ש.

ובן יש לדייק גם בלשון המחבר חו"מ סי' רנ"ג צפקדון ט"ו שכתב אבל אם חסרו יותר מכדי חסרון וכו' מוכרן צ"ד, ולא כתב מדין השבת אצידה, וכן צפקדון ט"ו המפקיד פירות אצל חצירו והרקיבו דבש ונפסק יין והחמץ עושה תקנה לבעל הפקדון אם אינו צעיר ומוכרן צ"ד, ולא כתב שהוא מדין השבת אצידה, וצפקדון י"ו צהחמץ צפסח כתב המפקיד חמץ אצל חצירו והגיע פסח וכו' יוצא ומוכר בשוק לשעתו מפני השבת אצידה לבעלים, וא"כ נראה דצפקדון ט"ו וט"ו לא משום השבת אצידה היא אלא מדין שמירת הפקדון, וי"ל.

ועייין הגהות רע"א שם על מה שכתב המחבר ומוכרן צ"ד דצטור איתא "יכול" למוכרן והרמב"ן במלחמות כתב ד"צריך" למוכרן ע"ש, וי"ל דצ"ח תליא דלמ"ד יכול למוכרן ס"ל דליכא חיובא ולא הוי אלא מדין השבת אצידה או אפי' פחות מזה, ולמ"ד צריך למוכרן ע"כ משום חיוב שומרים הוא וי"ע. ועכ"פ צ"ע להחכ"ש ז"ל שלא הביא דצרי המרדכי צוה והרמב"ם והחק יעקב.

וחבם אחד העיר לי דיש לפרש דצרי המרדכי כך ואם לא מכרן צ"ד אפילו חסרו יותר מכדי חסרון משלם כלומר דאיירי שצאתה מכרן אלא שמכרן שלא צ"ד אפילו

כצעניי רוחניות שהם נוגעין לדעתו לסדר הישיבה, ואף אם התקנה אינו אלא בשביל צריאות הצחורים נמי יש צידו לתקן כפי דעתו. ואף אם יהיה חלוקי דעות בנחילות איזה תקנה, מ"מ מי שאינו רוצה יכול ללכת למקום אחר.

ובגמ' שבת (דף פ"ג ע"א) אמר ליה רב הונא לרבה צריה מ"ט לא שכיחת קמיה דרב חסדא דמחדדין שמעתיה, אמר ליה מאי אחיל לגביה דכי אחילנא לגביה מוטיב לי במילי דעלמא א"ל מאן דעיל לציית הכסא לא ליחייב בהדיא ולא ליטרח טפי דהאי כרכשתא אלתת שיני יתיב דילמא משתמטא שיני דכרכשתא ואחי לידי סכנה, א"ל הוא עסיק בחיי דצרייתא ואת אמרת במילי דעלמא כ"ש זיל גביה ע"כ, ועיין גם תו"ט על מס' אבות על המשנה וקנה לך חבר.

והגם שהראש ישיבה מקבל מעות נדקה עבור הצחורים שלומדים שם ואולי הם לא מסכימים לאסור פתם להצחורים או הספרים, מ"מ הרי אמרו בגמ' צ"צ ט' ע"א לענין גבאי נדקה רב אשי אמר אנא אתנוי נמי לא צריכנא דכל דקא אחי [לתת מעות לקופה, רש"י] אדעתא דידי אחי ולמאן דבעינא יהיבנא ליה, ופי' רגמ"ה כל מי שנתן לי על דעת כן נתן לי שאני אתנם לכל עני שארנא משום דרב אשי היה אדם גדול והיה יודע מה הוא עושה, ועיין יו"ד סי' רנ"ו סעיף ו' בקופו ע"ש. ולכאורה ה"ה צ"ד שהנותנין מעות נדקה לישיבה אדעת הראש ישיבה הם נותנין, וכש"כ הוא מהתם.

ואפ"ל אם הצחור משלם צעמנו עבור מה שאוכל בישיבה, מ"מ על תנאי הישיבה הוא משלם וצא, כנלפענ"ד. אם לא שיש שם וועד שהם הצע"צ על הישיבה עכ"פ על הגשמיות ודיני ממונות של הישיבה, ורק הרוחניות הוא ציד הראש הישיבה, שאז צריך הראש ישיבה להתדבר עם הוועד שיסכימו כמותו, וכשמסכימים גם הם אז חזר הדין כנ"ל, ועיין על הגליון שו"ע הנ"ל מ"ש מכנסת הגדולה.

ואפ"ל תיקן ועשה הראש ישיבה תקנה חדשה בצאמנע הזמן כגון זו או אחרת לכאורה נמי צריך לעמוד בה, כי בחור הנכנס בישיבה מקבל עליו תקנות הישיבה שקיימות כבר וגם שעתידין להתחדש במשך הזמן לטובת הישיבה, [ואם רוצה לעזוב את הישיבה בשביל זה אי חייב לשלם להישיבה אעפ"כ, צריך לזכור מה שאין הו"ג כעת וגם לא נשאלתי על זה], אם לא שהוא תקנה שאין רוב הציבור יכולין לעמוד בה אז אולי יכולין לקרוא את הראש הישיבה לצ"ד שהרי הם משלמין עבור המאכל והדירה ואין יכול לאסור עליהן כולי האי ואולי.

איברא נלפענ"ד דדוקא אם הראש ישיבה התנה שמי שיעשן בישיבה צריך לעזוב את הישיבה ואם לא יעזוב את

חסרו יותר מכדי חסרון חייב לשלם, ולפ"ז אחי שפיר שלא הביאו ראייה מכאן היכא שלא מכרן כלל.

אלא דלא משמע כן ממה שכתב ואם לא מכרן צ"ד דהול"ל ואם מכרן שלא צ"ד משלם מה ששוין עתה בשעת הצביעה, ולשון ואם לא מכרן צ"ד משמע שלא מכרן כלל. ואפשר דצכוונה כתב המרדכי לשון זה לדייק תרומהו שאם לא מכרן כלל או שמכרן אלא שמכרן שלא צ"ד צתרווייהו חייב לשלם, כלומר שאם לא מכרן צ"ד בכל אופן חייב לשלם צין מכרן צינו לצין עצמו וצין לא מכרן דאין נפק"מ צין מכרן ללא מכרן אלא לענין אם מכרן צ"ד, ועיין נמוק"י בשם הרשב"א ז"ל.

סימן קמח

בח הרב לאסור העישון לתלמידיו ושיחא גזל מה שיחנה מהישיבה

ערב יום הקדוש התשס"א ברוקלין נ"י יצו"א מע"כ ידידי המופלא פרי עץ הדר שלשלת היוחסין כש"ת יצחק מאיר הורוויץ שליט"א, ברוקלין נ"י.

אחדשה"מ, נדבר שאלתו אם אפשר לראש ישיבה לאסור על הצחורים הלומדים בישיבתו לעשן סיגריות ולומר שכל מי שיעשן בישיבתו יהיה עובר על גזילה בכל מה שישתמש בישיבתו, כגון שילמוד בספרים או אכילה ושתייה ושינה וכו', ושאל בשמים, [א] האם זה תלוי בצנין הישיבה אם הוא שלו או לא. [ב] אם זה תלוי בהתנה על כך מתחילה או יכול לאסור אפי' בצאמנע הזמן.

תשובה. לפענ"ד נראה לכאורה פשוט כי אדם אוסר דבר שהוא שלו על אחרים בכל תנאי שהוא ולכן ראש הישיבה שהוא בעל הבית של הישיבה וקובע תנאים באיזה אופן מקבל התלמידים הרי צידו לקבוע שלא יקבל צחורים המעשנים, יהיה לאיזה סיבה וטעם שהוא, כל שהתנה כן הרי יש כאן תנאי. וכן אם זהו תנאי בישיבה מכבר וצחור בא להתקבל בישיבה ואומר לו הראש ישיבה שמקבלו על תנאי הישיבה ודאי שגם הוא נכנס בתנאי הזה, ודאי ראוי להודיע להצחור תנאי הישיבה ומסתמא עושין כן, אבל אפילו לא אמרו לו כל שאמרו לו על תנאי הישיבה והוא סבר וקבל וסתמא נמי כקיצל דמי וע"מ כן נכנס, מחוייב הוא לקיימם.

ואין זה דבר חדש וכבר היה לעולמים שלא נתנו לעשן לצחורים בישיבות, וגם אצלנו בעיר אונגוואר קודם המלחמה לא הניחו לצחור לעשן והיו יכולין לשלחו בשביל זה מן הישיבה, וגם היו נוהגין שמי שלא בא בזמנו לשיעורים היו קונסין אותו שלא נתנו לו ארוחת בקר או נהרים לפי הקנס והתנאי, כי ודאי ציד הראש ישיבה לקבוע צעניי גשמיות

אמנם טפי יש להקשות שהרי צמה ששכב על הארובה ונפלו עליו ג' אמות שלג וצא בסכנה הרי הפק"נ צא לו בפשיעתו, שכיון שראה שהשלג יורד היה צריך ללכת משם שאפשר שימות שם ואסור לו להכניס עצמו בסכנה, ובשבת אם אעפ"כ הכניס עצמו והגיע למצב של פק"נ נחלקו הפוסקים אי מותר לחלל עליו את השבת, אף דקיי"ל דכל פק"נ או ספק פק"נ דוחה שבת מ"מ בפק"נ הצא ע"י פשיעתו שהביא עצמו לידי סכנה עלה ונסתפק הגרש"ק בחכמת שלמה או"ח סי' שכ"ט ס"א אי גם זה דוחה שבת כיון שכבר הוא בסכנה ואין נפ"מ באיזה אופן צא הסכנה, או דילמא כיון דהסכנה הביא הוא על עצמו כה"ג אינו דוחה שבת, ולפ"ז צדין נמי הרי הסכנה באה ע"י פשיעה ולדעת הגרש"ק אסור לחלל עליו את השבת, וא"כ האיך אמרו ראוי הוא זה לחלל שבת עליו.

וצ"ל ולחלק דבתורה כתיב אדם כי ימות באהל אין התורה מתקיימת אלא צמי שממית עצמו עליה וא"כ מותר לו להכניס עצמו לסכנה בשביל תורה וכה"ג שפיר פק"נ דוחה, ודוקא צמיא עצמו לידי סכנה דצברים אחרים שלא צלימוד התורה, ולכן שפיר אמרו ראוי זה לחלל השבת דבאמת אחר לא היה ראוי לחלל עליו את השבת כל שאינו ממית עצמו על דברי תורה כהלל וכדעת הגרש"ק, והבין.

ובתש"ו להאדמו"ר מקלויזענבורג ז"ל הארכתי דיש חולקין בזה על החכ"ש עיין ישועות ישראל (קוטנא סי' כ"א, וכלי חמדה פ' תצא), וכן נראה מהא דמפליגין ג' ימים קודם השבת, ולשיטות אלו י"ל בפשיטות מה שאמרו ראוי זה לחלל עליו את השבת, שפסקו או ההלכה למעשה שלא תימא כיון שהביא עצמו לידי סכנה אין מחללין קמ"ל שכן מחללין אפי' צבי האי גוונא.

אמנם עוד יש להקשות בהאי עובדא דהלל הזקן, שהרי תנאי היה שמי שלא שילם לא יוכל לצא לשמוע תורה וכיון שאסרו ליכנס צלי תשלום האיך עבר ועלה לארובה ללא תשלום והרי הוא בכלל גזל. וז"ל דכיון דאסרו ללמוד תורה הרי דרשו לא תצו לגנוב על דברי תורה וליכא משום גזל. ואולי יש להוסיף דבתוספתא שם איתא ולא עוד אלא שזוכה להיות פרנס על הציבור, ולכאורה מנ"ל שלא די שאינו באסור גזל אלא מקבל שכר. אך נראה שלמדו כן מהלל שמסר נפשו ללמוד תורה ולא חש משום גזל זכה להיות פרנס על הציבור.

ובזה הנני דושה"ט ושלום כ"ת, וי"ר שיזכה להחתם בספרן של צדיקים כעתירת וברכת ידידו בלב ונפש,

מגשה הקמן

המקום וישתמש בתשמישי הישיבה אז הוא אוכל שלא צרשות והרי הוא גזל וכן בשאר דברים, אבל אם אינו זורקו מהישיבה רק הוא כעין קנס שלא יאכל מהישיבה ולא ילמוד בספרי הישיבה מטעם קנס ז"ע אי יכול לאסור עליו המאכל גם למי שמשלם שכר להישיבה כיון שהוא משלם בשביל המאכל, ומסתבר שלקנסו פעם או פעמיים צידו הוא אבל לאסור עליו לעולם וישאר בישיבה אעפ"כ ז"ע.

וזה יותר משלשים שנה, שהיה צחור ממשפחתי ת"ח מצויין לומד בישיבה גדולה בא"י ויעתני אותו היות כי הוא בן גדולים שילמוד יו"ד שלא בזמן הישיבה כלומר שלא יצטל שיעורי הישיבה אלא יוסיף מן הצד ללמוד בש"ע יו"ד וכשיגמור יקבל היתר הוראה ויעשה מורה הוראה בישראל כי כן היו אבותיו יותר מעשרה דורות, ולתמוהני קבלתי ממנו מענה על מכתבי שלפני כמה שבועות דיבר משגיח הישיבה ואסר למי שלומד בהישיבה ללמוד יו"ד להלכה, ומי שילמוד שלא צרשות ידע שאינלמו בישיבה גזל, וכל מה ששייך להישיבה אסור לו להשתמש בו והרי הוא גזל צידו. וכתיבתי לו אז דברי התוספתא פ"ו דצ"ק ורמ"א חו"מ סי' רצ"ב סעיף כ' ובמדרש משלי (ילקוט רמז תתקל"ט) על הפסוק אל יצוה לגנוב שאין לצוות מי שגונב ד"ת, ומהלל הזקן שעלה על הגג להתגנב לשמוע ד"ת, ועיין ש"ך חו"מ שם ס"ק ל"ה ועיין משנה הלכות ח"ט סי' שע"ב.

אלא דמדברי המדרש משלי הנ"ל דלא יצוה לגנוב אין ראייה כ"כ, שיש לחלק בין שאסרו עליו הספרים ללמוד ובין שאסרו לו אכילה ושתייה ושאר הנאות גשמיות בישיבה, דבמדרש קאמר שמי שלומד מספרים אפי' צלי רשות לא יצוה, אבל להשתמש עם שאר דברים אין ראייה.

ובבר כתיבתי ראייה לוו ממעשה שהביאו (יומא ל"ה ע"ב) מהלל הזקן שצכל יום ויום היה עושה ומשתכר בטרפעיך חזיו היה נותן לשומר בית המדרש וחזיו לפרנסתו ולפרנסת אנשי ביתו, פעם אחת לא מצא להשתכר ולא הניחו שומר בית המדרש להכנס עלה ונתלה וישב ע"פ ארובה כדי שישמע דברי אלקים חיים מפי שמעיה ואצטליון, אמרו אותו היום ערב שבת היה ותקופת טבת היתה וירד עליו שלג מן השמים כשעלה עמוד השחר א"ל שמעיה לאצטליון אצטליון אחי צכל יום הבית מאיר והיום אפל, שמא יום המעונן הוא, הצי"ו עיניהן וראו דמות אדם בארובה עלו ומלאו עליו רום שלש אמות שלג פרקוהו והרחיבוהו וסיכוהו והושיבוהו כנגד המדורה, אמרו ראוי זה לחלל עליו את השבת, ע"כ. ויש לתמוה על לשון ראוי זה לחלל עליו את השבת, מאי שנא הוא מכל אדם מישראל שנמצא נקרא כמעט צלי נשמה דודאי מנחה לחלל עליו את השבת, וגם לאיזה טעם אמרו כן.

סימן קמ"ט

בדבר תקנת ישיבה

בס"ד ג' לסדר כי תצא, תשס"ד ברוקלין נ"י יצו"א
חיים ארוכים וכט"ס לכבוד הרבנים הגאונים ר' בנימין
גבריאל הכהן ר"מ בישיבה הגדולה מלבורן, ומשנהו ר'
יצחק דוד גראנער אב"ד דק' חב"ד מלבורן ויו"ר הנהלה
הכללית של ישיבה גדולה חב"ד שליט"א.

אחד שב"ג, הנני משיב במוקדם האפשר לחשיבות הענין,
האמנם בקיצור כי אני ל"ע אינני כ"כ בקו
הבריאות. על דבר שאלתכם היות שבאוסטרליה סוף זמן
לימוד התלמידים הוא בסוף חודש כסלו, והסיבה מפני שבחצי
כדור התחנות זמן הקיץ הוא צדשי טבת ושבת, והנה זה
כארבעים שנה שסדו שם אנשי חצ"ד ישיבה גדולה לתלמידים,
והיות כי ע"פ רוב התלמידים כשמסיימים הלימוד צבתי ספר
העממי נכנסים להישיבה בדרך כלל צדשי טבת, ולפי שרוב
ישיבות העולם צבתי מקומות הם אז באמצע הזמן ואין
מקבלים תלמידים, צבתי צבירה נכנסים התלמידים צבשיבה על
כמה חדשים, וצבתי הזמן לשנה הבאה ילכו תלמידים אלו
צבשיבות גדולות שלומדים כל השנה.

והנה הישיבה המקומית באוסטרליה מאז ומעולם שנתייסדה
היתה נגד סדר כזה שיהיה הישיבה רק כעין מעבר
לכמה חדשים ואח"כ ילכו לישיבות אחרות שזה מהרס את
הישיבה וגם מוזיק לתלמידים, ולכן תקנו שכל תלמיד שלא ישהה
צבשיבה לכה"פ שנה שלימה לא יקבלוהו, כי לצד שאינו מועיל
להתלמיד בעצמו אלא מוזיק לתלמידים אחרים, ולאחרונה
הוסיפו מנהלי הישיבה לתייב לתתם התלמיד וההורים שילמד
צבשיבה לכה"פ שנה שלימה, וע"ז קמו כמה מן ההורים
וטוענים שאין כח להישיבה וההנהלה להעמיד תנאים כאלו
וכ"ז הוא נגד התורה כי אמרו ז"ל (ע"ז י"ט.) אין אדם
לומד אלא ממקום שלצו חפץ, ואין נכריח תלמיד נגד רצונו.

ולפענ"ד פשוט דהנהלת הישיבה יש צידם לתקן תקנות
לטובת הישיבה והתלמידים, וכל מי שאינו רוצה
לעמוד על התקנות ילך ויחפש לו ישיבה אחרת, ואין צוה שום
טעם להכריח הישיבה. ומה שטוענים דאין אדם לומד אלא
במקום שלצו חפץ, זה טעות גמור ובמקום שלצו חפץ היינו
בסוגיות הש"ס ובחלק התורה וכמעשה דרבי עם בנו, ואפילו
יהא הכוונה גם על מקום ממש אצל צבציל זה להכריח אדם
להכניסו צביתו או צבשיבתו פשוט שאין זה הכוונה.

ובל זה היכי דלא יזיק זה התלמיד, אצל לטענתם שכה"ג
מוזיק להישיבה הנה הדבר מפורש בספר חסידים (סי'
תתקנ"ו) וז"ל, אם יש תלמיד שאינו חפץ ללמוד לפני חכם
צבירו מפני טרדות שיש לו צביתו הרי אמרו לא מכל אדם

ובכל מקום אדם זוכה ללמוד אפי' ינא חוץ לארץ ישראל, אצל
אם ילך חוצה לארץ וילכו כמו כן אחרים הרי גורם רעה
מוטב שלא ילך, ומעשה היה להעניש חכם א' שהפריד את
התלמידים מעליו עכ"ל. הרי שאם ע"י שילך תלמיד אחד ילכו
גם אחרים או שמוזיק לתלמידים צבאופן אחרת אין לו ללכת
משיבה זו ואפי' לא יצליח כ"כ צתורה, וכ"ש שיכולים להטיל
תנאי זה, כנפלענ"ד.

ובזה הנני ידיד נפשכם בברכת כוח"ט בלב ונפש,
משנה הקמ"ט

סימן קנ

ברמים מקוה אי מותר לשנים להשתמש בו

ה' לסדר כולן שוין לטובה התש"מ ברוקלין נ"י יצו"א
מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב, בנש"ק פרי עץ הדר
שמו מפארים הב' יצחק דוד אלטר הי"ו בן מחותני
הרהגה"צ מוהר"ר פינחס מנחם אלטר שליט"א [יצוק"ל].

בדבר שאלתו צבחורים הקונים כרטיס מקוה לחודש האם
יכולים צ' צחורים לקנות כרטיס אחד יחד ויום אחד
ילך ראובן ויום שני ילך שמעון, גם אם יוכל אחד למסור
זכות יום אחד לפלוני ויום אחד לפלוני, גם אם אחד שילם
לכל החודש אם יוכל למסור זכותו לשני לכל החודש והוא לא
יעזוב כלל.

הנה צבאמת כי יש צוה חילוק אם מקבל כרטיס ובכל פעם
שבא למקוה מסמנים הכרטיס א"כ קנה סכום טבילות
מקוה וכל מי שמתזיק הכרטיס יכול ליכנס צו א"כ ודאי שכל
אחד יכול ליכנס בכרטיס זה ואין נפ"מ אם הקונה מתזיקו
או אחר כל שיש לו הכרטיס יכול ליכנס צו, אצל אם המשלם
אין לו כרטיס אלא שמשלם דמי מקוה לחודש או לשנה וכיו"צ
והצעלי מקוואות צבאשצם שממילא לא הרצה אנשים הולכין
בכל יום לטבול ולכן מוזילין את מחיר המקוה צבאשצם על
זה שאין הולך בכל יום למקוה וכיוצא צו, וע"כ אין רגום
שזה ששילם יוכל לשלוח אדם אחר אלא אומרים לו הרי מים
זיל טבול אצל לאחר לא מכרנו זכות זה, א"כ פשוט שאינו
יכול למסור זכותו לאחר שהרי צבאמת אין לו רק זכות טבילה
לעצמו ולא ליתן לאחרים ולא קנה שום דבר. וקצת יש לעיין
בגמ' צ"צ שני אחין אחד עני ואחד עשיר וצבא"מ סי' קע"א,
ולכאורה דבר זה מסור למנהלי המקוואות מה דעתם צוה.

אבל לשלם דמי מקוה לכל החודש ולמסור זכות הזה לאחר
כמדומה שצוה אין שום קפידא מנד צעלי המקוה,
שהרי הם קבלו תשלום עבור זה ואין נפ"מ להו ממי מקבלין
דמי מקוה כל שרק אדם אחד הולך או ראובן או שמעון.

דושה"ט וש"ת המברכו בברכת התורה צלה ורכב על דבר אמת במעלות התורה, בלב ונפש,

מנשה הקמן

סימן קנא

בדין שביתת מלמדים - (סמרייק בלע"ז)

ה' לסדר ונתנו ה' בדרך התשמ"ו ברוקלין נ"י יצ"א מע"כ ידידי היקר מאד נעלה חוב"ט ברקאי כש"ת הרה"ג מוה"ר יעקב אהרן שפירא שליט"א, אבן יקרה בכולל בית המדרש גבוה לייקוואד יצ"ו.

מה ששאל בדבר ה' זו הלכה צענין שביטה (סמרייק בלע"ז) למלמדים שישיבה אשר בשו"ת משנת ר' אהרן (קוטלר) חו"מ סי' ע"א פסק דמלמד אסור לו לשבות דהוי דבר אבוד ודבר אבוד קיי"ל דפועל אינו יכול לחזור ושוכר ומטעה עליו כמ"ש רמ"א חו"מ סי' של"ג ובש"ך ס"ק כ"ו, ומעכ"ת פלפל בדבריו היקרים.

תנן התם (צ"מ ע"ה ע"ב) השוכר את האומנין והטעם זה את זה אין להם זה על זה אלא תרעומות, שכן את החמר וכו' ופועלין להעלות פשתנו מן המשרה וכל דבר שאבד וחזרו בהן מקום שאין אדם שוכר עליהן או מטען וכו', ובגמ' דף ע"ז ע"ב נחלקו ר' דוסא וחכמים ר' דוסא אומר יד פועל על התחנותה וחכמים ס"ל יד פועל על העליונה ואמר רב הלכה כר' דוסא ופריך ומי אמר רב הכי והאמר רב פועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום ומסיק אמר רב נחמן בר יצחק בדבר האבד ודברי הכל, כלומר דאפילו רבנן מודי ליה לר' דוסא דאין הפועל יכול לחזור בו, ועיין תוס' (שם דף ע"ה) ד"ה השוכר ורמב"ם פ"ט משכירות ונפסק בטוש"ע חו"מ סי' של"ג סעיף ה', דד"א בדבר שאינו אבד אבד דבר האבד וכו' אחד פועל ואחד קבלן אינו יכול לחזור בו וכו' ומלמד החוזר בו מקרא דבר האבד וכו', ובש"ך ס"ק כ"ו מלמד וכו' הטעם שכל עת ורגע שהמיוק הולך בטל הוא פסידא דלא הדר א"כ הו"ל דבר האבד ואסור לו לשבות.

אלא דהש"ך שם כתב לחלק בין כתיבת ספר למלמד דבמלמד אם מעמיד לו מלמד אחר מיד יכול לחזור בו וכן אם המיוק הולך בטל בזמן שרגילים המיוקות לילך בטלים ובין כך יכול למצוא מלמד אחר יכול לחזור בו אבל בספרים מקפיד שלא יהא נכתב בשתי כתי"י, גם נפ"מ אם שכן עצמו המלמד לזמן או ללמוד ספר שאז מקרי קבלן, והביא מהגהות אשרי פי' האומנין וז"ל מלמד שנשכר בשעה שהיו מלמדין מציין יותר מעכשיו מ"מ לא יצטרך המיוק להתבטל בכך רק דבר מועט כגון שידוע שימצא מלמד בקרוב לא הוי דבר האבד כי אם לפי אותו הזמן, ואם יכול המיוק

לקרות בתורה ונציאים וכתובים בלא מלמד באתו זמן מועט, וגם בלא לימוד, פעמים שהוא בריאות לתינוק שנותנים לו מעט ריות מן הלימוד ואין כופין אותו אלא לרצונו וכו', ומלמד הוי פועל ולא קבלן ואם שכיר הוא ללמוד כל הספר או חצי ולא קבעו לו זמן ויכול להבטל כשהוא רוצה אז חשבו קבלן ע"כ, והוא תשו' ר"י בתשו' מהרצ"ב סי' תע"ז דפוס פראג עכ"ד.

ור"פ ז"ל אם כשהמלמדין שובתים יש צמתיאות למצוא מלמדים אחרים יכול המלמד לחזור בו ואינו דבר האבד כלל, או צעת שהמיוקות ממילא בטלים וכיוצא בו אז היה מותר לעשות שביטה, אבל במקום שאין מלמדים אחרים וגם אין יכולת להקטנים ללמוד לעצמם ודאי דהוי דבר האבד, והגם דנחלקו בו רבינו יחיאל ומהר"ם מ"מ כנראה דנפסקה ההלכה דהוא דבר האבד, ואסור לו לחזור.

ובשו"ת משנת ר' אהרן סי' ע' הוסיף לומר וז"ל ודואי באמצע זמן הלימוד אי אפשר לסדר תיכף מורים ומלמדים אחרים, ובכל אופן גם אם יתחלפו יש הרבה איבוד זמן, וממילא אין רשאים לשבות או לחזור כי הזמן העובר הוא פסידא דלא הדר ע"כ, ונראה שכוונתו דאפילו במלמד יחידי כל שאפשר להחליפו ולמצוא מלמד אחר לא מקרי דבר האבד מ"מ במוסק שי"ש הרבה מלמדים אפילו אם יתחלפו יש הרבה ציטול זמן והו"ל דבר האבד, והם לכאורה דברים של טעם לחלק כך.

איברא דנחלקו הפוסקים צמי שהוא עוסק בדבר מצוה אי יכול לחזור בו, שהרי הטעם דיכול לחזור משום דכתיב כי לי בני ישראל עבדים והעוסק בדבר מצוה אינו שכור לבני אדם אלא לשמים וכל העוסק במצוה נקרא פועל, ובאבות (פרק ב') והפועלים ענלים ובעה"ב דוחק, וח"ו להפועל העוסק במצוה יכול לחזור והרי לזה אנו משועבדים כי לי בני ישראל עבדים ומצות לעול ולמשא ניתנו ולא ליהנות ניתנו, ועיין שו"ת חו"י סי' ק"מ בחזן שנתקשר עם קהל לשעה שנים ורוצה החזן לחזור בו הואיל ומכבד את ה' מגרונו ממה שחננו לא נקרא בכך עבד עבדים, ומיהו הקצה"ח סי' של"ג ס"ק ז' חולק עליו מדין דמלמד דחוזר הגם דעוסק במצוה ה' בלימוד התורה ולא גרע מתפלה אלא ע"כ דמה שנתקשר לאחרים אין זה ענין לה' אלא יכול לחזור בו.

ובשו"ת מהרי"א ענין סי' ט"ו האריך הרבה בדבר והביא דברי הקצה"ח בסי' ר"ז לענין אפטרופוס שלא חשיב עבד ומחלק בין אפטרופוס שאינו נוטל שכר כלל לשו"ב וש"ס ומלמד דאע"ג דמצוה קעבדי אעפ"כ שכורים הם לבני אדם וחלק עבודתם מקבלים שכר ע"ש, ופלא שלא זכר מדברי רבו כאן סי' של"ג שכתב להדיא כן.

ומעכ"ת הקשה עליו דהגם דמנד דינא דמלכותא דינא אין להחיר מ"מ אכתי יש להחיר מכה מנהג המדינה דהכי נוהגין הפועלים בכל המדינה והולכין אחר המנהג אף צמלמד כמבואר בס' של"ג סעיף ה'. עוד הביא שם ממרדכי בשם רבינו יחיאל (פ' האומנין ס' תנ"ו) דמלמד אסור לחזור צו משום שאין שוכר עצמו אלא לשכר בטלה וכתב דמכל הפוסקים לא משמע כן, ומע"כ צ"ן לשו"ת מהרי"ט ח"ב יו"ד ס' ג' שפסק כן. ועוד דן אי זה מקרי חוזר מחמת יוקר שכתב הר"י בתוס' דאינו חוזר, ובמהרי"ט הנ"ל הביא מש"כ הטור בשם הר"י דמחמת יוקר אם רוצה יכול לחזור ואולם הפרישה ס' של"ג דקדק מלשון הטור דכ"ו שלא אמר צפי שחוזר מחמת יוקר יכול לחזור, ועיין שו"ת מוהר"מ א"ש יו"ד ס' כ"ג שהביא מש"מ דגם דעת הרא"ש והרשב"א והריטב"א דלא כר"י ע"ש מה שהאריך. ולפענ"ד היה אפשר להאריך בזה לפי מה שהעלה הקצו"ח והמהר"א ענין הנ"ל דמלמד הוא פועל מפני שהשכירות אינו בשביל המנוה וכמ"ש.

אלא דלפענ"ד מעיקרא דמילתא לא הצנתי, דכפי שהצנתי המלמדים הללו שרויין לנאת לשביתה אינם רוצים לחזור מאומנתם כלל, וא"כ מה זה ענין לפועל החוזר מאומנתו, דפועל החוזר צו נוטל שכרו שחייבים לו אם לא שלמו לו קודם ואם שלמו מחזיר מה שיש לו להחזיר על יתר הזמן ואם אין לו נשאר חוב ותלוי במחלוקת הנ"ל אי כה"ג מקרי דבר האבד כשאין לו, אבל עכ"פ פועל החוזר מעבודתו אין לו עוד עם הצעה"צ אלא אדרבה חוזר צו ואינו רוצה לעבוד אבל צעה"צ זה והולך לו למקום אחר, אבל פה המלמדים אינם רוצים לחזור בהם מעבודתם, ואדרבה אם יראו ההנהלה לקבל מלמדים אחרים לא ייחוו להם שאלו המלמדים הם רוצים בהעבודה, אלא שרוצים להכריח להעלות משכורתם וכדומה, א"כ מה ענין שביתה זו לפועל החוזר ממלאכתו, וגם לא דמי לפועל החוזר מחמת יוקר דהתם נמי הפועל חוזר הוא ממלאכתו לגמרי ואם לא יסכים לו צעה"צ להוסיף אזי צאמת ילך לו, אבל כאן האמת הוא ההיפוך שהם אין בדעתם לעזוב מלאכתם כלל אלא רוצים להכריח הישיבה להוסיף על שכרם, לזה הם עושים שביתה ומשתמשים עם התינוקות כאמנעי להשיג את מבוקשתם להוסיף על שכירות שלהם, וזה ודאי איסור גמור הוא.

גם מה שמסתפק צענין דינא דמלכותא הרי כיון שהמלמדים יש להם שטר חוזה (קאנטראקט) על שנה או שנתיים או כיוצא צו הרי פשוט דע"פ חוקי המדינה נמי כה"ג א"א לשבות, ורק כשנגמר החוזה ורוצים לכתוב חוזה חדש על איה שנים וכדומה אז מותר לנאת לשביתה כיון שאז אין להם שום התחייבות, אבל כל שיש להם חוזה לזמן בתוך הזמן אסור

ולפענ"ד נראה לכאורה דדבר זה במחלוקת שנויה דהנה בגמ' צ"מ נ"ח ע"ב השוכר את הפועל לשמור לו פרה לשמור את התינוק לשמור את הזרעים אין נותנין לו שכר שבת לפיכך אין אחריות שבת עליו, וכתב הבי"א או"ח ס' ש"ו ו"ל כתב המרדכי סוף פרק אע"פ שפסק הרב ר"צ יש לי חשש על החונים שמשכירים אותם להתפלל בשבת, וה"ר שמואל אומר דאין איסור דהא נותן שכר לקיים המנוה להתפלל עכ"ל, ואיני מצין דבריו שסו"ס שכר שבת הם נוטלים ואפשר דה"ק שדבר זה אינו אסור אלא מדרבנן ובמקום מנוה לא העמידו דבריהם עכ"ד. ובס' תקפ"ה הוסיף הבי"י שנית והביא קושית המרדכי על החונים שמשכירים להתפלל בשבת, והר"ש אומר דאין איסור והטעם כיון שנותנין שכר לקיים המנוה ולא הוא שכר שבת ושלא כדברי הרב ר' יחיאל ע"ש. (וראה מה שהארכתי בזה בס"ד במשנ"ה ח"ח ס' מ"א ובח"י ס' ס"ד).

ולכאורה נראה דבהא פליגי, דלמ"ד דש"ך פועל הוא א"כ ודאי דשכר שבת הוא דמ"ש הוא ומ"ש פועל אחר ואטו בשביל שעושה מנוה לא יחול עליו איסור שכר שבת והרי המנוה והשעבוד הם שני דברים נפרדים, ולכן שפיר הקשו דהו"ל שכר שבת, אבל רבינו שמואל והבי"י לפי מה שפירש צו דשכר מנוה הוא זו ולא שכר פעולה כמו שאר פועל וכיון דשכר מנוה הוא שנותנים שכר לקיים המנוה מותר, וא"כ לכאורה צהא תליא אי ש"ס הוא ליה פועל או מקיים מנוה ועבור המנוה משלמין לו שיקיימו המנוה ודו"ק.

ובאמת כי בלאו הכי אפשר לחלק בין מלמד לש"ס דמלמד אף אם לא ילמד תינוקות הרי הוא חייב ללמוד לעצמו שהרי כל אדם מישראל חייב לקיים והגית צו יומם ולינה א"כ על הלימוד אינו מקבל שכר כלל אלא על מה שמשכיר עצמו ללמוד דוקא באותו מקום ובאותו ענין, או בשביל שכר שמירת התלמידים כדעת קצת מפרשים וכמבואר בגמ' דבנים זכרים צריכים שימור, ועל זה שפיר הוה ככל פועל, אבל ש"ס אם לא יתפלל פה אינו מחויב להיות ש"ס ולהתפלל לפני הרצים, וגם אם לא יהיה לו מנין עשרה לא יוכל להתפלל, א"כ שכירתו הוא דוקא בשביל המנוה שמתפלל הוא לפני הצבור, ושפיר י"ל דלא הוא פועל שיכול לחזור ולא נקרא בשביל זה עבד עבדים אלא עבד ה', וי"ל.

והנה הג"ר אהרן קוטלר שם באות צ' כתב דיש לדון אם כשיש דינא דמלכותא מפורש שפועלים רשאים לשבות אף באופן דהוי דבר האבד אי שייך בזה דינא דמלכותא, וכתב דלא אמריין דינא דמלכותא כה"ג כיון דאינה דין ממון אלא איסור והיתר שנוגע לציטול תורתם של התלמידים,

שבה למודו בסוף יותר טוב ושוה יותר בכל שבוע וחדש, וטוב אחריתו מראשיתו, וגם לא דמי לשאר פועל ואריס שאם יחזור בו באמצע קנינו יעמוד אחר במקומו משא"כ במלמד ידוע הוא דמזיק לנער ואחז"ל דאיפליג לשיני, וממילא גם המלמד אינו מוצא מקום להשכיר עצמו כי כל צעה"כ יש לו מלמד לזמן ידוע וא"כ הו"ל כחכירת שדהו וה"ל כלשעבר, ודברי מהרמ"פ נכונים לדינא וכהסמ"ע (ח"מ סי' שכ"א סק"ו) ע"ש, והגם כי כהיום קצת נשחנו העניינים מ"מ צעמס לא נשתנה.

תבוא לדינא דלפענ"ד לא הצנתי האין מנאח המלמדים ידיהם ורגליהם צעציתה זו באופן שאינם רוניס באמת לחזור בהם בכלל, דאז אליצא דכו"ע אין להם שום היתר לצעיתה, וכל דיני חזרת פועל הוא רק כשבאמת רוצה לחזור בו ולהתפטר ממשרתו משא"כ כשהוא רק הערמה אין להכריח דעתו על דעת צעה"כ שהוא גזל ואיסור גמור, וגם אין להם היתר לצקש יותר אם לא שנעשה מהפיכה צמדינה עם היוקר והכסף אז עכ"פ יש להם טענת יוקר, וזדאי על ההנהלה להתחשב גם צוה ושאריית ישראל לא יעשו עולה.

ומחמת כי אין הז"ג לא אוכל להאריך כעת יותר והקוצרים אומרים יברכך בברכת כוח"ט, ידידו דושה"ט ושכ"ת בלב ונפש, **מגשה הקמן**

סימן קנב

ביומו תתן שכרו

כ"א טבת התשס"ג ברוקלין נוא יארק יצו"א

מע"כ הבחור החתן המופלג יהושע יצחק פרנקל הי"ו.

אחדשה"מ, בדבר שאלתו מה ששמע שהולך למקוה, כדאי להמתין מלשלם לאחר שיצא מן המקוה דאז כבר נתחייב בתשלומין ומקיים מנזה של ציומו תתן שכרו אבל קודם שנכנס למקוה עדיין אינו חייב וליכא ציומו תתן שכרו.

פשוט שהוא טעות, דהמשלם משלם עבור ההשתמשות במקוה, עבור המטפחת והמים החמים, והצנן לא הוה שכיר אלל הנכנס למקוה אלא הוא פועל לצעל המקוה וצעל המקוה חייב לשלם לו ציומו, אבל זה המשלם עבור השתמשות במקוה אין לו שייכות כלל לציומו תתן שכרו שהוא נאמרה צפועל שהוא שכיר יום או שכיר לילה ואליו הוא נושא את נפשו, ופשוט.

י"ר שזיווגו יעלה יפה יפה, ויתעלה מעלה מעלה לבנות בית נאמן בישראל לתפארת אבות, המברכו בברכת התורה ללומדיה בסל מלא ברכות בלב ונפש,

מגשה הקמן

ע"פ חוקי המדינה לשבות, וידוע דשציתה כה"ג אסורה ע"פ חוק ומעגשים צעציל זה וגם מותר לזרוק הפועלים.

עוד רציני להעיר דלפענ"ד פשוט דאף בתחילת הזמן צעעה שקובעין למלמדים שכירות חדשה וכותצין שטר חדש גם אז אסור לארגן את כל המלמדים נגד ההנהלה כלומר צעציל שיעמדו כולם יחד נגד ההנהלה ולא יהיה להם ענה על כרחם יסכימו לצקשם להוסיף כפי רצונם, והעושה כן הו"ל בכלל מזיק ממון הקדש, ולא די צוהת אלא אולי הו"ל מזיק וגחל את הרצים, שהרי ההנהלה שמשלמת למלמדים אם יוסיפו בשכר המלמדים יחזרו אל הצעה"כ הורי המינוקות ויוסיפו עליהם, נמנא מה שהעלו על שכרם עולה להצעלי צחים, או יוסיפו לגבות מנדקה, ואם היו כמה מלמדים שלא היו מצקשים יותר א"כ הם גרמו לזה, ואולי הו"ל בכלל מיקרי שערים דמזבאר ציומא (פ"ג.) על שצחאי, עכ"פ דצרים אלו מה שנוגע צין אדם לחצירו וצפרט צדיני ממונות הוא דבר מאד רציני וצריך לחשוב צוה שלא יכנס בכלל גחל את הרצים, ואפשר שיגרום בכלל לסגור את המוסד מחמת חסרון כיס שיעלה להם יותר ממה שיכולים לסבול.

ומה נמתקו צוה דצרי חכו"ל כתוצות ק"ה ע"א גזרי גזירות צצירושלים היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה לא רצו מוסיפין להם ופריך לא רצו אטו צרשיעי עסקינן אלא לא ספקו אע"פ שלא רצו מוסיפין עליהם, ופרש"י נוטלין שכרן ומתפרנסין הימנו לפי שלא היו עסקינן צמלאכתן, צרשיעי עסקינן שנוטלין שכר לדון יותר מכדי חייהן, לא ספקו למונות אע"פ שלא רצו ליטול ע"ש, הנה מצבאר שהמקצלים פרנסתן בשכר צטילה לא רצו לקבל יותר מכדי חייהן, ולפעמים אפילו לא היה להם כדי חייהם לא רצו לקבל יותר ודחקו עצמם שלא להטריח על הציבור יותר מדאי.

ועיין שו"ת חת"ס חו"מ סי' קס"ד (ד"ה ומ"מ להוציאך חלק א"א) חו"ל ואין לאדם לצקש מותרות וכל מה שיהיה פרוש ומסתפק צמועט וירוויח זמן לתורה ועבודה קדוש יאמר לו וכו', אמנם הציבור חייבים להעמיד להם אחד שיהיה מוכן ופנוי לכל הזמנים לכל המצקש תורת ה' ימנא מוכן לכך בכל עת, והציבור עושין לזה פרנסתו צריות וכבוד גדול, כי אעפ"י כשהוא עושה לעצמו היה מנזה עליו לנמצא מ"מ הוא רשאי ולא הם וכו', ואם אינם מספיקין לו די צרכו צריות אינו מהרצוי שיצקש ויצקש הוספה צכל זמן ועידן וכו' ע"ש, וע"ש עוד סי' קס"ו ודו"ק היטב.

ועיין עוד שם (סי' רס"א) חו"ל והגלע"ד דמלמד הוא כשדה דמתחלת השנה הוא לשעבר, ידידוע דשכירות מלמד צכך וכן לשנה, כי אין שיווי השכר והפעולה שוה, כי בתחלתו עבודתו יותר קשה לחנך הנער עפ"י דרכי למודו ולעומת זה

סימן קנג

ראובן השאיל מכוניתו לשמעון בתנאי שרק לוי ינהג ונאנם ביד לוי בשעת הנסיעה

מע"כ ידיד נפשי הרב הגאון מוה"ר דוד בירדוגו שליט"א, בקרית אונגוואר רמות, דיין בנתניה.

אחדשב"ת, ע"ד השאלה בראובן שהשאיל מכוניתו לשמעון לנסיעה, והתנה ראובן עם שמעון שלוי ינהג המכונית, שעליו הוא סומך, והנה צריך עלה חוס המנוע ועד שהספיק הנהג להעמיד המכונית על ג' הדרך להוריד חוס המנוע ולהתקרב נתקלקל המנוע, והנהג צדק החוס כחמש דקות קודם התקלה ועדיין היה צסדר, והמשאיל טוען ששאל חייב צאונסין וחייב לשלם לו, והשואל טוען שמתה מחמת מלאכה היא, ומעכ"ת האריך קצת צדברי הגמ' צ"מ ז"ו וצראשונים שם, והעלה דאין חיוב על הנהג לעיין בכל רגע על הטערמאקטאט שמראה החוס ומנהג הנהגים לצרר פעם צרצע שעה וכיוצא בו, וכיון שכן י"ל צזה דין דמתה מחמת מלאכה, וזיין לסי' ש"מ סעיף ג'.

תשובה. לפענ"ד לעצם דין דמתה מחמת מלאכה יפה העיר, אלף שיש לדון לפטור את שמעון גם מטעם אחר, והוא שהמשאיל התנה צשעת השאלה צבתנאי אחד הוא משאיל לו צאופן שרק לוי יהיה הנהג שעליו הוא סומך, ולפ"ז ז"ע אם יש על שמעון דין של שואל שכל ההנאה שלו כשנעשה תקלה צשל הנהגה, דהכא אדרצה הרי המשאיל התנה שהנהג יהיה דוקא מי שהוא סומך עליו שהוא לוי, ואף שאפשר ששמעון היה מעדיף לנהוג צעצמו או לשכור נהג שהוא סומך עליו ואולי היה שומר יותר טוב, מ"מ הרי לא היה ציכלמו שהרי לא רצה ראובן להשאיל רק אם לוי יהיה הנהג, ולפ"ז כשלוי לא הסתכל על מודד החוס נמצא שלוי קלקל, והרי ראובן הוא צבתר צלוי שדוקא לוי ינהג, ולכן כנראה דראובן יש לו ציותר טענה על לוי שקלקל מעל שמעון, אלף דלוי אם יטעון עליו ראובן שלם לי ההיזק או יכול להגיד אני לא שאלתי המכונית ואין עלי דין שואל, רק שאתה רצית להשאיל המכונית לשמעון אמרתי שאני אנהג ועשייתי לך טובה אלף אין עלי דין שואל.

ולפ"ז נמצא דשמעון השואל פטור מלשלם שהרי הוא לא היזק ולא קלקל המכונית, וגם לוי לאו שלוחו הוא שנאמר שלוחך הזיקני, ולוי כשיטעון המשאיל שהוא היזק ושישלם כשואל, אז ישיב שאני לא הזקתי כלום וגם אינני שואל כלל, והנני פחות משומר חנם צדצבר, ונמצא ששניהם פטורין, ועכ"פ ספיקא הוא, וכיון דלא היה פשיעה לפי מנהג הנהגין כפי שנתצבר א"כ אפי' לא היו ודאי מתה מחמת מלאכה מ"מ פטור מלשלם, כנלפענ"ד.

ידידו דושכ"ת המעתיר בעדו שיזכה לכוח"ט ולהתברך בשנת חיים ברכה והצלחה, בלב ונפש,

מנשה הקמן

סימן קנד

שאל בגד מחבירו ונתלכלך אי חייב השואל לכבסו

ד' ניסן התשמ"ו ברוקלין נ"י יצו"א

מע"כ ידידי היקר מאד נעלה האי צורב עוסק בחוקי חורב ר' יעקב וינגולד שליט"א, יושב אהל בישיבה הקדושה פוניבוו ב"ב.

אחדשב"ת צידידות, צדצבר שאלתו צמי ששאל ספר או צגד או ארזה חפץ אחר מחבירו להשתמש בו ונתלכלך ואפשר לנקותו ולכצסו אי חייב לכצס הצגד וכדומה, או שיכול להחזירו כמו שהיא דהו"ל כמתה מחמת מלאכה.

תשובה. הנה פשוט דכל שעשה כדרכו ונעשה דרך מלאכתו מחזירו לו כמות שהוא, אלף אם נעשה מה שהוא שלא כדרכו חייב דין שואל שחייב צאונסין.

ובבר נשאלתי כעין זה מאת הרה"ג מוה"ר יעקב דניאל אדמוני שליט"א אודות מי ששאל פנס [פלעשליי"ט] וכיו"צ מחבירו ונגמרה הצעטער"י אי חייב לשלם, והשצתי אם ההשתמשות היה דדרך המשתמשין צפנס ולקקה זמן מה ונגמר הצעטערי נראה דיש לו דין מתה מחמת מלאכה, ושואל חייב צכל חוץ ממתה מחמת מלאכה שעל מנת כן שאל, והשואל פנס ודאי שואל ע"מ להשתמש בו כפי צרכו כל זמן שהוא אללו צשאלה וכיון שכן אע"פ שהצעטערי נגמרה אין חיוב על השואל לשלם כי זה ממש נקרא מתה מחמת מלאכה שזה מלאכתו של הפנס, אם לא שעשה שלא כהוגן.

דושה"ט ובאש"ל בלב ונפש, מנשה הקמן

סימן קנה

שואל ספר ואינו מחזירו אי הוי גזלן

ד' לס' וישמע אלקים התשמ"ו, ברוקלין נ"י יצו"א

מע"כ ידידי ורב חביבי הרב הגאון תנא דליטרא דקציעות כג"ת מוה"ר אייזיק אובנד שליט"א, ראש ישיבה בישיבת טעלז וויקליף אהי"א יצו"א.

אחדשב"ג צידידות נאמנה, צדצבר שאלתו צמי ששואל ספר או ספרים מיחיד או ממוסד או מוסדות של אוצרי ספרים וספריות וכיו"צ ושוכח להחזיר, או שמזלזל צהצצה מפיתויי היצר שעושה היתר לעצמו שאלף פלוני אלמוני או הספריה עומד הספר צלי שימוש ועיון בו ואני מזמן לזמן

האמנם בפתח בן תורה או ת"ח השואל ספר מחזירו או מאדם אחר שאינו לומד בספר זה או הולך לביהכ"נ ולוקח לו הספר בשאלה ואינו מחזירו בזמנו בטענה שהוא לומד בה וטובה הוא להספר או לבעליו שהוא ילמוד בו תדיר או מזמן לזמן עכ"פ משיעמוד צביהכ"נ או אלל מי שהוא כל ימיו ולא ילמדו בו, הנה זה פשוט בשו"ע חו"מ סי' ל"ד ס"ז דגנב או גזן פסולין לעדות, ופשוט נמי להלוקח חפץ מחזירו בין שהוא ספר או חפץ אחר ואינו מחזירו לו הרי הוא גזן עליו אם לא שאל אותו לעולם וכמ"ש בגמ' צ"מ ק"ג ע"א אמר רב נחמן שואל אדם בטובו לעולם, ואדרבה פתח שאלה שאמרו שלשים יום לא אמרו כן אלא במלוה ולהוצאה נתנה, אבל בשאלה הדררה בעינה לא אמרין פתח שאלה שלשים יום אלא לאחר שעשה זה פעם אחת מלאכתו זריך להחזירה, עיין חו"מ סי' ש"מ שמ"א ושמ"ג, ואם שאל מרא למירפק ביה פרדיסא פתח רפיק זה כל פרדיסא דאית ליה, וא"כ אם שאל חפץ פתח סתם חייב להחזירו לאחר שעשה בו זרכו ששאלו עליו.

איברא דהב"י חו"מ סי' שמ"ג הביא ירושלמי ח"ל, השואל את הפרה שאלה היום ושכרה למחר לילה שבינתיים מהו וכו', ופי' תלמידי הרשב"א דהכי קאמר, שאם דרך הפרות ללון אלל בעליהם כלומר שעל השואל להחזירן לבעליהן, אז כל שלא החזירן ודאי שאולות נינהו אללו, ואי אין דרך הפרות ללון אלל בעליהן כלומר שאין על השואל להחזירן, ודאי אינה כשאלה, ולפי"ו לכאורה נראה דבזה תלוי הכל, שאם יש על השואל חיוב להחזיר, אז כל שלא החזיר אכתי דין שואל עליו, ומקום שאין על השואל חיוב להחזיר אזיל ליה דין שואל, ועיין מחנה אפרים הל' שאלה ופקדון סי' ז' מה שפי' בדברי הירושלמי, ועיין ש"ע חו"מ סי' שמ"א, האמנם בין כך ובין כך הוה גזל זידו ממנה נפשה, דבמקום שאינו חייב להחזיר א"כ כיון שנשלם זמן השאלה נשלמה רשותו להשתמש בזה, הגם שאינו מחויב להחזיר מ"מ כלתה שאלתו ואינו צעלים עוד עליו להשתמש בו, וא"כ כשלומד בו לאחר זה הזמן הו"ל שואל שלא מדעת, ושואל שלא מדעת גזן, מיהו גם במקום שחייב להחזיר ואינו מחזיר אע"פ שכל זמן שלא החזירו שאולות נינהו אללו מ"מ הרי חל עליו חיוב חזרה מיד כשנשלם זמן השאלה, והגם שחושב למנוה שלומד בספרים מעת לעת ומפקידה לפקידה אבל כיון שחייב להחזיר ואינו מחזיר הרי זה גזל גמור.

ואע"פ שהסמ"ע סי' ל"ד סק"ו כתב בשם המרדכי דבמלוה על ספרים אפילו למ"ד דאם למד בהם מקרי שולח יד, אם למד בהם לא נפסק בזה לעדות, משום דס"ל מנזה קעביד (מרדכי ס"פ אלו מציאות הוצא צד"מ סק"ה) ע"ש,

משתמש בו, ומחזיקו ככה שנים רבות, וממילא לעולם לא יחזירו והוא מחזיקו בתורת שאלה ולא בתורת שלו אלא שאינו מחזירו, אי נפסק לעדות בשביל זה, דלכאורה הו"ל בכלל גזן, דשואל שלא מדעת הוא, שיש לו דין גזן בשוגג כהא דלא תחמוד לאינשי בלא דמים משמע להו, או גרע מזה דהתם עכ"פ משלם עבור החפץ אלא שעבר על לא תחמוד וס"ל דלא עבר על לא תחמוד כלל אבל הכא הרי ממון שאינו שלו זידו הוא ויודע שהבעלים מקפידים ועכ"ז מזלזל בהשגחה. וזה נוגע בדבר חמור בעדי קדושין, ודבר זה שכיח דוקא צבי תורה ש"פ רוב לוקחין אותם לעדי קידושין מחמת כשרותם.

עוד שאל שיש במוסדות ובישיבות שהמנהלים או המשפיעים מחזיקים את עצמם כבעלים בישיבה ומורים היתר לעצמם להשתמש בספרי המוסד לעצמם, אי הם בכלל האיסור.

הנה דבר גדול שאל וממה דסיים אפתח בס"ד, לענין הישיבות שהמנהלים או משפיעים מחזיקים עצמם כבעלים ומורים היתר להשתמש לעצמם בספרי המוסד אם הם בכלל האיסור, לכאורה נראה דתלוי בכמה בעלות יש להם, שאם יש זידם להלוות ספרים כאלו לאחרים א"כ ה"נ לדידהו.

ואולי כוונת מע"כ לספק לפי מה שאמרו (צ"ב ח' ע"ב) ת"ר גבאי דקה שאין להם עניים לחלק פורטין לאחרים ואין מוכרין לעצמן, גבאי תמחוי שאין להם עניים לחלק מוכרין לאחרים ואין מוכרין לעצמן, והטעם שלא יחשדו שפורטין צול. עוד שם, היה נושה בחזירו מנה ופרעו בשוק לא יתנו לתוך כיסו אלא נותן לתוך ארנקי של דקה ולכשיבא לזיתו יטלם, והכל הטעם מפני החשד, והרמב"ם צ"ט מהל' מתנות עניים ה"י סיים על זה שנאמר והייתם נקיים מה' ומישראל, ועיין יו"ד ס' רנ"ז ס"א וכו', מ"מ נראה דכיון דהוא מנהל מן המוסד וזרכו להשאל ספרים לאחרים גם לעצמו יכול להשאל.

ובבב"ל תלוי הדבר בכל מקרה לעצמו עד כמה יש להם כח על המוסד ולעשות בספרים כרזונם, וכמו שהביא שם מאז"י, דרבה אחר שמע הא דא"ל שמואל לרב תחליפא בר אבדימי עביד חד כיסא ואחני, ורב אשי אמר אנה לאתנויי נמי לא זריכנא וכל דקא אחי אדעתא דידי אחי ע"ש, וא"כ ה"נ תלוי עד כמה גדול כחם, ואי הוה להו כגבאי של דקה פתח או יש להם כח יותר מזה, ולכן לפענ"ד בפתח אי אפשר לפסול אותם המנהלים או משפיעים, רק אם אין להם כח להשאל לאחרים ואינם שם רק כפועל פתח או ודאי גם דינם לא משונה. [וחתני העירני לתשובה האחרונה בצדני נור חלק יו"ד עיי"ש].

בדבר, דצק' דעת זקנים מצעלי התוספות עה"ת פ' תולדות עה"פ ויצו עשו את הזכורה כחזו וז"ל, פי' מכבר היה מצוה אותה ועל כן לקחה יעקב ממנו, ונמצא בפרק ר' יהודה החסיד מכאן אתה למד שאם יש ציד רשע ס"ת או מצוה אחרת דמותה לנדיק לרמותו וליטלו ממנו ע"כ. ולפ"ז היבא דיגנס ספרים ציד רשעים ואפיקורסים מותר לרמאותם, ולפ"ז כ"ש שאם לזה ולא החזיר בזמנו ויכול לרמותו דלא מיבעיא דלא נפסל לעדות אלא מותר לעשות כן לכתחילה, ולדינא ז"ע.

ונזכרתי מעשה מהגה"ז רבי ישראל סאלאנטער ז"ל, שפעם נכנס אללו אחד התלמידים וראה אותו מצטער מאד, ועל שאלתו מה זה ועל מה זה השיב לו הנדיק שנכשל בהיתר א"ל לשוק ואין לו ענה מה לעשות, ונבהל התלמיד ושאל הענין, והשיב לו בתמימות שהיה צענת מלחמה ברוסלאנד ובחזירתו עבר דרך כפר וכנס אלל רב העיר שהיה עסוק בקידור גט וכיון שבה לשם שמח הרב ובקשו להצטרף להיות מן הצ"ד בנתינת הגט, וגם הוא שמח שהזמין לו הקצ"ה מצוה על הדרך, ועכשיו שחזר הביתה ופתח החצילות מצא אללו ספר אחד שיש עליו חותם מביהכ"נ שהיה למד שם צעת ששהה ברוסלאנד, וכנראה שע"פ טעות לקח משם הספר או מאן דהו שמו צחצילתו והרי הוא גולן על הספר והוא פסול לעדות ולדון, ונמצא שהגט יש בו דיין פסול והרי התיר א"ל ואין לו מנוחה כדת מה לעשות, ולאחר התיישבות וצירור הדברים נחזרר שבאמת ספר זה נתנו לו צמחנה כשהיה ברוסלאנד ונחה דעתו. ועתה אם על ספר שחשב שבה לידו צטעות ולא ידע מזה ולא רצה להחזיקו כלל חש לה שנפסל מלהיות עדות, אכן מה נאמר אצתריה.

ומחמת חוסר הזמן לא יכולתי להאריך יותר, ידי"נ דושכ"ג וכל הנלוים אליו המצפה לישועת ה' כהרף עין בלב ונפש, **במשנה קל"י**

סימן קנו

ביה"ח המטעה חברת ביטוח עבור חולה

ב' לסדר ואברכך התשנ"א, ברוקלין ג"י יצו"א

מע"כ ידי"נ הרה"ג חוב"ט כש"ת מוה"ר יצחק אהרן פּענפיל שליט"א, אבן יקרה בלייקוואד יצ"ו.

אחדשבת"ת צידידות נאמנה, בדבר שאלתו באשה שילדה צי"ת, והיות כי צנה הנולד לה לא היה יכול עדיין לזאת עמה הביתה מחמת חולי, וללכת הביתה לצדה ולהשאיר הולד שמה לא רצתה, לזאת שיכל הרופא שלה את ידיו ורשם שיש לה איזה חסרון צדס וצריכה גם היא להשאיר עוד צ' ימים, ואכן כך הוה, ולאחר הזמן הזה הלכו שניהם לציחם, האם והולד. ועתה לצו נוקפו לענין תשלומים לחצרת

וא"כ ה"נ נימא דהגם דגולן מיקרי מ"מ כיון דס"ל מצוה קעביד לא מפסיל בשביל זה. מ"מ לא דמי, דהתם הספרים הן הם צרשותו מחמת המלוה, כיון שלא שלח יד בעצם הפקדון לקחתו אלא לעשות בו מצוה חושב שמוותר ולכן אינו נפסל, אבל הכא שמחויב להחזיר עצם החפץ לבעליו ואינו מחזיר, גם המרדכי מודה שנפסל, שהרי הראב"ן ז"ל הוציא במרדכי שם ס"ל גם התם בשולח יד דנפסל, דכיון שיש עדים ששלח יד בפקדון נפסל לשבועה אפילו שהוא סבר שעושה מצוה, ואצי העזרי חלק עליו דאע"ג דאמרינן בפ"ב דצ"מ מהו דתימא ניחא ליה לאיגש דליעבד מצוה צממוניה קמ"ל דלא, הני מיילי לכתחילה אין לו להשאילו, אבל דיעבד להחשב גולן אם עבר והשאילו לא ע"ש, וא"כ לא מפשינן פלוגתא, דכל זה דוקא בכה"ג שאין צדעתו להחזיק את החפץ לעצמו, רק כיון שהוא ממילא אללו צרשות על כן מתיר עצמו לעיין בו וסבר דמצוה קעביד, אבל היבא שמחזיקו לעצמו ואינו מחזירו ודאי הוה גול צידו.

ובמה שנראה לפענ"ד דהכא צנידון דידן מעיקרא צאת הספר לידו בחזרת גול, דהנה פשוט שאם ידעו הבעלים שהשאילו לו את הספר שאין צדעתו להחזיר, לא היו משאילין לו כלל, רק שהם חשבו שיחזיר להם הספר ויהיו בכלל הכותב ספרים ומשאילים עליהם הכתוב אומר ונדקתם עומדת לעד, אבל האי שואל כיון שצדעתו היה צעת השאלה שלא להשיב כלל או שלא להשיב בזמן הקצוב א"כ למפרע צא הספר כגול צידו, שהרי אומדנא דמוכח היא דכה"ג לא היו משאילין לו, וכ"ש אי פירש בהדיא זמן שיחזיר את הספר.

ובעיין זה כתב הצ"ח חו"מ סי' שמ"ו סי"ח הלוקח בהמה לשלשים יום שומר חנם עליה, והקשה הצ"ח דמסתמא צלוקח לשלשים יום התנה עמו שיחזירנה לאחר שלשים יום וכיון דאמר החזירנה לי חייב בגניבה ואצידה, וכ"כ הרא"ש פ' לולב הגזול דבמתנה ע"מ להחזיר לא מיבעיא דחייב בגניבה ואצידה אלא אפילו באונסין חייב, ואע"ג דצרשות ירד הוא ציטל אותו הרשות כשלא קיים תנאו ועשה עצמו גולן למפרע, ולפ"ז ה"ה צלוקח בהמה לשלשים יום ע"מ שיחזירנה ואם לא החזירה נחצטל המקח והו"ל גולן ששלח זה יד וכו', דמ"ש מתנה ומ"ש מכר, ואמאי כתב כאן דהו"ל שומר חנם והניח בקושיא. ועי' בקצה"ח סק"ו מה שתיירן קושית הצ"ח, האמנם תירוטו אינו עולה יפה צדידן, ונמצא פשוט דהשואל מחזירו והוא צענת שאלה אין צדעתו להחזיר נמצא דצטלה השאלה למפרע והרי הוא גול צידו משעה ראשונה, וכ"ע מודה דכה"ג נפסל לעדות ודו"ק.

ובידיהו היבא דשאל ספר מספריה שהם רשעים ואפיקורסים ויכול ע"י איזה ערמה לעשות שלא להחזיר יש לעיין

וסדר הלה וקיצל, ולכן פשוט שאין זה טענה כלל, וגם מע"כ
הבין כך שאין זה טענה.

אך מה ששאל כעת אם יש עליו חיוב תשלומין, הנה אף
למה דקיי"ל דגול עכו"ם אסור מ"מ יש פלוגתא בין
הפוסקים בחיוב השבת הגזילה אשר גול, אי הוי מה"ת או
מדרבנן, ברמב"ם פ"ג מהל' גניבה ה"א משמע שחיוב ההשבה
הוא מה"ת ע"ש, האמנם עי' נתיבות סי' שמ"ח סק"א שכתב
ליישב קו' הש"ך הג"ל על הרמ"א בזה"ע הג"ל וז"ל,
ולפענ"ד נראה ליישב דנהי דהגניבה הוא אסור דאורייתא
מוחשב (ויקרא כה, נ) או מואכלת (דברים ז, טו) כדאיתא
בב"ק דף קי"ג ע"ב, מ"מ הא בישראל גופיה אילו לא הוה
כתיב עשה דוהשיב את הגזילה הוי אמרינן אף דעבר אללו
דלא תגנובו מ"מ אסורא דעבד עבד ובהשבה אינו חייב, רק
בישראל רחמנא נתקיה לעשה דוהשיב את הגזילה, אבל בגוי
נהי דקרא דוחשב לדרשה גמורה אחי, מ"מ היכן מנינו
דחייבה רחמנא בהשבה לגוי, והשבה לגוי אינה אלא משום
קידוש השם, וזהו שדקדק הרב בהג"ה בזה"ע דא"ל להחזיר
רק משום קידוש השם, ע"כ. וכן הביא השע"מ פ"א מהל'
גזילה סוף ה"ב בשם מהר"ם חביב בש"י הרמב"ם, דאע"פ
דגול עכו"ם אסור מה"ת מ"מ בהשבה אינו חייב רק מדרבנן,
והשעה"מ חלק ע"ז שא"ל לומר כן בש"י הרמב"ם, האמנם
הנתיבות מיישב בזה בטוב טעם שי' רבינו הרמ"א. ולפ"ו
בנ"ד שאין העכו"ם יודע בדבר כלל ואין צו משום קדה"ש,
אי"ל להשיב.

עוד נ"ל דהנה המנחת חינוך מזה ק"ל (אות ה') כתב,
בדברמב"ם פ"א מגניבה ה"ב מבואר דלר"ך להשיב,
וכן כתב בפ"ו ה"ז הנשבע לגוי משלם את הקרן ואינו חייב
בחומש שנאמר וכחש צעמיתו. ונ"ע דאפילו אם נאמר דגול
גוי אסור מן התורה, מכל מקום פרשה זו דכתיב והשיב את
הגזילה וגו' ממעטינן גוי דכתיב וכחש צעמיתו, א"כ העשה
נמי לא קאי אגוי ומגלן דחייב להשיב, דילמא אסורא דעביד
עביד. ונראה פשוט דבאמת אינו מקיים מצות עשה דוהשיב,
מ"מ עכ"פ אינו שלו דבמה קנה, וכיון דאינו שלו מחוייב
להחזיר כמו הרבה לאוין בזמון דיתנו לתשלומין אף דליכא
עשה דהשבה לגבייהו ומוציאין אפילו דייניס בשה פרוטה,
אך המצות עשה אינו מקיים דהעשה רק בישראל כתיב, עכ"ל.

ור"פ ז' דכל חיוב השבת גול העכו"ם אינו רק מפני שיש
צידו ממון העכו"ם, נראה לפענ"ד בנ"ד דכיון שלא
קבלה האשה הזאת כלום מחצרת הציטות, אלא הציטה"ת הם
קבלו תשלומים מחצרת הציטות, אפשר שטענת החצרת הציטות
הוא עם הצי"ת שקבלו את ממונם שלא כדיון, והצי"ת הם
חייבים להחזיר הכסף מה שקבלו מחצרת הציטות שלא ציושר,

הציטות שהם שילמו עבור הימים הנוספים, כיון שלא יתנה
חולה באמת רק הרופא רשם כן כדי שתישאר צביה"ח לסיבת
בנה מה שחצרת הציטות באמת לא זריכה לשלם בשביל זה,
שהם משלמים בשביל לידה רגילה רק ב' או ג' ימים, אי יש
חיוב על האשה או בעלה להחזיר לחצרת הציטות התשלום של
ב' ימים נוספים, והגם שחצרת הציטות שייכת לעכו"ם מ"מ
גול עכו"ם נמי יש חיוב השבה כמ"ש הרמב"ם פ"ו דגניבה
ה"ח והתוס' פ"י דב"ק, אלא שהרמ"א אה"ע סי' כ"ח ס"א
כתב דאינו חייב להחזיר, וכנראה דפסק כיראים דרק היכא
דאיכא חילול השם חייב לשלם. גם כתב שהרופא עשה כן על
דעתו ולא עפ"י בקשת האשה.

הנה מה שזיין לדברי הרמב"ם ז"ל פ"ו מגניבה ה"ח באיסור
גול עכו"ם מה"ת, באמת התם איירי בגזילה והטעמה
דרך מקח וממכר, אבל עיקר הלכה זו כתבה הרמב"ם בפ"א
מגניבה ה"א אסור לגזול כל שהוא דין תורה ואפילו גוי עובד
עבודה זרה אסור לגזלו או לעשקו ואם גזלו או עשקו יחזיר,
וכן בפ"ב מגניבה ה"א, וראה בפ"א מגזילה ה"ב, ונ"ד דרך
גניבה הוה ולא דרך מו"מ או גזילה, ועי' כס"מ פ"א מהל'
גזילה ה"ב ומנ"ח מזה רכ"ד אות ד', ועיין חו"מ סי' שמ"ח
ס"ב כל הגונב אפילו שו"פ עובר על לאו דלא תגנובו וחייב
לשלם אחד הגונב ממון ישראל או הגונב ממון של גויס וכו',
והם דברי הרמב"ם הג"ל, ועיין ש"ך שם ובצאה"ט סק"ג
שכתב מכאן נ"ע על הרמ"א אה"ע סי' כ"ח שכתב קדשה
בגזול או בגניבת עכו"ם הוי מקודשת דהא אינה זריכה להחזיר
אלא משום קדה"ש, וכבר כתבתי בזה בס"ד במשנה"ח ח"ו
סי' ד"ש וסי' ש"ה ועוד, ועיין יש"ש ב"ק סי' כ' דגם
הפקעת המלוה אינו מותר אלא כשחייב לשלם לו דרך חוב
או מכס אבל דרך משא ומתן אסור הפקעת המלוה ע"כ
ע"ש, ועיין בצאה"ט חו"מ שם ס"ק ד'.

ומצתה לגוף השאלה, הנה האשה שהתה צביה"ח היא
חייבת לשלם על שהייתה, ואם יש לה ציטות חייבים
חצרת הציטות לשלם חובותיה צעניי רפואה כפי התנאים
שצייניהם, ולכן אם שהתה צביה"ח יותר מן המקובל והמוסקם
אין עליהם חיוב לשלם על זה, שזה יוצא מגדר ההסכם
שצייניהם, וא"כ למי שצד לשאול לפום ריהטא היה נראה שזה
גניבת עכו"ם שאסור מה"ת או מדרבנן או מטעם חילול השם.

ומזה שיש טוענים שלפני כמה שנים שלמו הציטות עבור
שבוע או שבועיים ועכשיו זורקין אותם לאחר ב' ימים,
הנה פשוט שהציטות הוא לפי התנאים שהוסכם צייניהם עתה,
ומה שהם שלמו לפני כעשרים שנה אין זה טענה להוציא מהם
ממון שלא כדיון, שהרי חזרו מזה ומעתה לא נותנים רק ב'
ימים וכך הוא נכתב בתנאי החוזה שצייניהם ובין המוצטת,

וספק פיקו"ג דוחה הכל ה"ה שדוחה גניבת עכו"ס ומותר לעשות כן אפילו לכתחילה, ודו"ק.

ומיהו אין ללמוד מדברינו היתר להוציא כסף מחצרות הציטות במרמה, ח"ו לא מיניה ולא מקצתיה ופשוט דאסור לגזול מעכו"ס אי מטעם איסור תורה או דרצנן והן מטעם חילול השם, אבל צנ"ד שאינה מעשה גזילה ממש ויש כמה דדדים לומר שאינה גניבת עכו"ס רק טעות עכו"ס ועוד לדדים, והאחרון הכביד מנ"ד ספק פיקו"ג והגדלת זער לילדת שהיא חולה שיש בה סכנה, זכה"ג מותר לעשות כן לכתחילה, וצפרט לאחר המעשה שאי"צ להשיב הכסף, והנראה לפענ"ד כתבתי.

דושה"ט ושלום כאש"ל בלב ונפש,

מנשה הקמן

סימן קנז

בענין הוקפלו רוב המקצועות מותרות משום גזל

יום ד' בשבת לס' לשועתינו האזינ"ה התשמ"ז ברוקלין נ"י יצו"א

מע"כ ידי"ג הגאון הגדול המפורסם עיניו כיונים על אפיקי ים התלמוד כג"ת מוה"ר יעקב חיים יפה'ן שליט"א [זצ"ל], ר"מ דשיבת בית יוסף ברוקלין נ"י.

אחדשכ"ג צידדות וכבוד הראוי לו, מכתבו היקר עם צרכת כות"ט מיום כ"ה אלול קבלתי והנני בתודה על הצרכה ומשיב צרכה צרכת גמח"ט צקש"ג לאריכת ימים ושנים דשנים ורעננים עדי יבא ינון ולו יקתה עמים וזכה להרצין תורה ולהאדירה כאות נפשו היקרה לכבוד שמים.

וברב"ר אשר תמה מעכ"ג שלא מנא לרבינו הגדול הרמב"ם שפסק הא שמעתמא דנדריס (ס"ז ע"א) תנא הוקפלו רוב המקצועות מותרות משום גזל ופטורות מן המעשה, הערה גדולה היא, ובעניותי אמרתי ליישב בתרי אנפי, חדא היות כי פסק צפ"א מהל' מעשר הי"צ המשמר שדהו מפני ענביו וזא אחר ואסף את התאנים הנשארות באותה שדה, או שהיה משמר שדהו מפני המקשאות והמדלעות וזא אחד ואסף את הענבים הנשארים שם המפוזרים בשדה, בזמן שבעל השדה מקפיד עליהן אסורין משום גזל ולפיכך חייבין צמעשר וצתרומה, אין צע"ה מקפיד עליהן מותרין משום גזל ופטורין מן המעשר ע"כ, והוא בתלמודא דידן פסחים ו' ע"ב וצירושלמי מס' דמאי פ"א ה"א, והיות כי האי דינא הוא חד עם דינא דתנא דהוקפלו דהכל תלוי בהקפדת הבעלים וכמצואר צירושלמי שם א"כ שפיר סמך הרמב"ם עצמו על מה שכתב דין דהמשמר שדהו מפני ענביו וכו', וצפ"ג שם ה"צ השלים דבריו דפירות שחוקמן מן ההפקר כגון הצכורות

ואחר שישיבו הצי"ח את הכסף לחצרת הציטות אז יהיה לצי"ח תציעות ממון על האשה או הרופא, אבל לחצרת הציטות אין תציעות ממון על האשה, שהרי האשה לא קבלה מהם שום דבר, ולפ"ז חיוצ ההשצה מן האשה אל החצרת ציטות נמי ליכא, דחיוצ השצת גזל עכו"ס הוא רק מפני שהדבר שצידו אינו שלו אלא של העכו"ס, וכאן שלא נטלה ולא קבלה שום דבר מחצרת הציטות אין לה מה להשיב, ועל מה שסיבצה גזל עכו"ס מחצרת ציטות לצי"ח אף אי נימא שהיה באיסור מ"מ איסורא דעביד עביד, ואין עליה חיוצ ההשצה בחצרת הציטות שבעליה עכו"ס.

עוד יש להעיר דבאמת אין האשה עושה מעשה, אלא הרופא שרושם החולי שלה על המסמכים מה שהוא שקר, וא"כ י"ל שאין חיוצ השצה על האשה כלל, ואם יצררו חצרת הציטות שהיה כאן ערמה מנ"ד הרופא אזי יהיה תציעתם על הרופא לצדו, וממנו יגבו את החוב, ולא ידעתי מה הדין בזה לפי דיניהם ומשפטם שהרי צנ"ד שחצרת ציטות וציה"ח שניהם עכו"ס הם.

איברא דלפענ"ד נראה דצנ"ד ליכא כלל משום גניבת עכו"ס, ראשית שיש לדון דאולי הכא הוה בכלל להטעותו צחשצון שמותר לדעה ראשונה צרמ"א חו"מ סי' שמ"ח ס"ב, וה"נ הטעהו צחשצון הוא, שהרי אשה זו באמת היתה צציה"ח וחצרת הציטות חייבים לשלם צצילה על צ' ימים, וצמקוס לומר להם שחייב עבור צ' ימים הטעו אותם שהפעם חייבים לשלם עבור ד' ימים והו"ל הטעהו צחשצון, ולפ"ז יהיה תלוי צשיטות אלו אי מותר להטעות לעכו"ס צחשצון, ולשיטה זו שהוא דעה ראשונה צרמ"א הוא היתר גמור אפילו לכתחילה. ובאמת נראה לי דהכא אפילו לדעה שניה מותר לכתחילה, דעד כאן לא נחלקו אלא להטעות את העכו"ס כשהישראל יודע שהצדק עם העכו"ס ומטעהו, אבל צנ"ד שהישראל חושב שהצדק עמו, שאינו מן היושר לשלם את האם יום או יומיים אחר הלידה והילד איננו, שהוא אכזריות גדולה מנ"ד האם ומנ"ד הצן להפרידם ושלא תוכל להניק אותו, ויש לומר דכשיש לישראל ד' הגון לומר שהוא באמת צודק אז לכו"ע מותר להטעותו, אע"ג שאין הדין צרור הצדק עם מי, והצן.

בר מן דין יש לומר כי אולי באמת יש קצת צורך גם להאם להשאר צציה"ח עם צנה החולה, שהרי היא חולנית בגדר יש בה סכנה כל שבעה ללידתה, וקשה להצחין אם לא יזיק לה מה שתלך הציחה לצדה ולהשאיר צנה הנולד לה צציה"ח צידי זרים, וא"כ עכ"פ מספק סכנה חייבים חצרת הציטות לשלם גם עבור שאר ימים כי לטובתם הוא, וזה בכלל הציטות,

ס"ל דמדין יאוש הוא, ותלוי אי נתייבשו הצעלים או לא נתייבשו וכיון דלווח צהן השומר שפיר תמה ר' יוחנן ודאי הצעלים מקפידין ולא היו יאוש וליכא הפקר כלל.

ואגב נראה לפענ"ד לחדש עוד יסוד דלכאורה יש להקשות בהוקפלו דס"ל דמותרות משום גזל מטעם יאוש והא הו"ל יאוש שלא מדעת שהרי ליכא למימר וי ליה לחסרון כיס שאינו יודע מה שנשאר ואי נשאר בכלל שיתייבש מהם, וא"כ לא דמי ליאוש מאבזיה שנאבד ממנו דבר ויודע מה שנאבד אלא שאינו יודע מקום האבזיה, והכא אדרבה אינו יודע שנאבד ויודע מקום האבזיה שהיא השדה אם היה נשאר שם משהוא, וא"כ לכאורה הו"ל קרוב יותר ליאוש שלא מדעת אם הוקפלו רוב המקצועות הוי בגדר יאוש, והרי קי"ל כאבזי דלא הוי יאוש כלל.

ורבן נראה דיש בזה יסוד חדש יאוש מדין שאינו מקפיד, כלומר כיון שבעל השדה לקט מה שהי' צדעתו ללקוט ומה שנשאר שם אינו מקפיד עליו יותר שיבא ויקחנו אחר ה"ה כמי שתייבשו הצעלים מהם, וז"ל דכל שאינו מקפיד ואינו מעמיד שומר מזה נראה דסילק עממו הימנו ועשה כעין הפקר ופטור מן המעשר, והוא לכאורה דבר חדש צדין יאוש.

ועוד יש חילוק, דיאוש באבזיה הוי יאוש בעל כרחו שברצונו שלא היה אובד החפץ ואילו הי' יודע מקום האבזיה לא היה מתייבש אלא הולך ומחפש אחריו, ונמצא דהיאוש הוא בעל כרחו וברגע שנתוודע לו מקום האבזיה או שרואה אותה מיד הוא מתחרט על היאוש וחוזר בו, אבל מחמת שאינו מקפיד אינו צע"כ אלא ברצונו הגם שיודע שיש עוד צשדה זו קנת תאנים או שאר פירות אינו רוצה לטפל בהם ולחזור אחריהם ומתייבש מרצונו הטוב, ולקמן עוד נחזור לזה.

ורפי מה שכתבנו י"ל דכיון דצירושלמי מצואר דהיכא דלווח השומר אסור ליטלן ובש"ס דילן נמי נחלקו דרבי הוא דאכל ולאחר שצאו הצעלים נמי אכתי הי' מספקא ליה לר"י בר יהודה דשמא משום סניות מילתא הוא דקאמר הדין גברא ולא משום עין יפה משום שעדיין לא נתייבש ולא הפקירן, א"כ י"ל דמה"ט לא פסק הרמב"ם הא דינא דמקצועות דהייבשו תלוי ועומד ושמא לא נתייבש. ומיהו היכא דלקחינהו פטורין מן המעשר, והגם דרוב המקצועות הוקפלו מ"מ אולי לא אוליין בתר רוב לכתחילה והו"ל בכלל דיני ממונות דאין הולכין בהן אחר הרוב, ואולי לא נתייבשו, ואפילו נתייבשו אולי חזרו בו וכל שלא שמענו הייאוש ורק מחמת רוב המקצועות בא חש לה לר"י בר"י, אבל אם לקחן כבר דאז כבר אין צידו לחזור סמיכין ארובא דכבר נתייבשו הצעלים ועכ"פ רוב צעלים ומותרים משום גזל ופטורין מן המעשר.

והסייפות פטורין מן הדמאי, והסייפות הן הפירות שישארו אחר שיקפלו המקצועות שצדות ויניחוס צלי שומר, והוא ע"ד דברי הירושלמי הנ"ל וכמ"ש הרדב"ז והכ"מ שם, וא"כ סמך על פסק זה.

והשנית נלפענ"ד שראיתי ב' פירושים בזה דהוקפלו מותרות משום גזל, דרש"י והר"ן פירשו מפני שתייבשו מהן הצעלים, והתוס' והרא"ש פ"י שהצעלים מפקירים אותם, גם הריטב"א והנמק"י כתבו דאפקורי מפקרי להו הצעלים ולפיכך פטורות מן המעשר דקי"ל הפקר פטור מן המעשר. והנה יודע מה שכתב הנתיבות חו"מ סי' רס"ב סק"ג לחלק בין יאוש להפקר דיאוש לא הוי אלא סילוק רשות וכל זמן שלא בא ליד אחר יכול לחזור בו, אבל הפקר עושה קנין ויבא מרשותו ואינו יכול לחזור בו ואם רוצה לזכות בו צריך קנין כמו אחר הרוצה לזכות בו, ועיין רש"י ונמק"י צ"מ דף י"ב ובש"ך חו"מ סי' שנ"ח ובמחנה חיים ח"א סי' ס"ו, ובספרינו משנ"ה ח"ה סי' רנ"א הארכנו קצת בזה. ולפ"ז יש נפ"מ גדולה בין הני פירושי, דאי נפרש דמשום יאוש צעלים נגעו בה א"כ כל זמן שלא בא ליד אחר ציד בעל השדה לחזור בו ולזכות בו מעצמו, אבל אי נפרש דמשום הפקר בעל השדה הוא א"כ לאחר ההפקר צריך קנין חדש לזכות בו ואינו יכול לחזור בו.

והיה אפשר לפרש דצוה נמי תלוי פלוגתא דרבי ור"י בר יהודה שם, דרבי אכל ורבי"ז לא אכל, דרבי ס"ל דמשום הפקר נגעו בה ור"י בר"י ס"ל דמשום יאוש הוא, וי"ל.

ונחזי אכן שיטת הרמב"ם בזה שמעתתא וצואו ונסתייע מדברי הירושלמי פ"א דדמאי ה"א שנראה דהרמב"ם פסק כירושלמי זו, וצירושלמי איתא בזכורות והמסייפות הרי אלו פטורות, ואלו הן הזכורות עד שלא הושיב שומר עליהן ובשומר הדבר תלוי, אמר רבי יוסי כשאין בהן כדי טיפול שומר, ואלו הן המסייפות משיקפילו המקצועות, נסתייפו התאנים והוא משמר שדהו מפני הענבים וכו' אם נכנס הוא הפועל וצעה"ב מקפיד עליו אסורות משום גזל, עולא בר' ישמעאל בשם ר' יוחנן רבי ור"י בר' יהודה נכנסו לאכול במסייפות וזווח בהן השומר ומשך ר"י בר"י את ידיו מהן אמר לו רבי אכול שכבר נתייבשו הצעלים מהן, רבי יוחנן צעי זווח ואת אמרת הכין, אמר ר' יונה יאית הוא מקשי ע"כ. ופי' שם הפ"מ דר' יוחנן תמה שהרי השומר זווח וא"כ הצעלים מקפידין שהושיבו שומר צשלים ואת אומר שתייבשו מהן, ואמר ר' יונה דשפיר הקשה ר' יוחנן מאחר שהושיבו שומר ודאי הצעלים מקפידין עליהם ע"כ.

ומבואר מיהו צירושלמי כפרש"י והר"ן ז"ל שמכא יאוש צעלים בא ולא מכא הפקר, שהרי אמר שכבר נתייבשו הצעלים מהם, והרמב"ם שפסק כירושלמי הנ"ל לכאז

והנלפענ"ד לחלק עוד זין מתנות עניים שצדקה שאין העניים מקפידים עליהם שקנתה שדהו וזין ההיתר של כל אדם לאחר שהלכו בו נימושות, והוא דהיתר של כל אדם לאחר שהלכו בו נימושות הוא מטעם הפקר דאחר שהלכו בו ליקוטי צתר ליקוטי צעל השדה יודע שלא נשאר שם כי אם זעיר שם זעיר שם ומפקיר את הנשאר, דכיון דעוז השדה לעניים והפקיר הכל וכבר הלכו בו הנימושות ולא באו יותר נמצא דמה שנשאר עוד צדקה הרי הוא הפקר אפילו לעשירים שאינם צעלי השדה כיון שכבר נהג צה מנהג הפקר עד שהלכו בו נימושות, ומיהו כיון דלא הוציא מפיו ממש לשון ההפקר כה"ג אם אמר תזכה לי שדי זכתה לו שדהו אעפ"כ ואין אחרים יכולים ליטלן, ואע"ג דאינו עומד בצד שדהו מ"מ מה שלא הוציא מפיו לשון הפקר מהני עכ"פ שיוכל לחזור מן ההפקר באומר תקנה לי שדי דבזה מראה על ההקפדה כאילו היה מעמיד שומרים, דגדול מאמר פיו בעצמו לענין חזרה וקנתה לו שדהו וזכתה לו כל מה שהפקיר מקודם מכח סילוק רשות ע"י זיווי התורה לענין ולגר תעווב, אבל בהלכה י"ג צמתנות עניים שצדקה שאין העניים מקפידין עליהם שכתב הרדב"ז שיהי הן לצעל השדה אפילו צלי אמירה התם מיירי צמתנות שצעל השדה אכתי לא הפקירן לכל העולם, ולא דמי להיכא דהלכו בו נימושות ולקוטי צתר ליקוטי שכבר לקטו כל מה שהי' ואולי לא השאירו כלום ואפילו השאירו אולי לא ימצא לעולם מה שהשאירו שכמו שהם לא מצאוהו בהיותו מכוסה ונעלם מעין כל ה"ג לא ימצאם צעל השדה, ועיין רש"י שם שהלכו בו נימושות, אבל התוספתא דמתנות עניים מיירי שידענו שיש שם מתנות עניים צצירור ואילו היו מקפידין על זה העניים לא היה רשות לצעל השדה ליטלן אפילו צידים ומ"מ כיון דהעניים אינם מקפידים על אלו מתנות זכתה לו שדהו של צעל הצית צלי אמירה דאין סהדי דלא נתייאש מהני מתנות ולא הפקירן רק מה שזכתה לו התורה לעוזב לעניים וכיון דעניים אינם מקפידים עליהם הרי נשארו שלו וזכתה לו שדהו אפילו צלי אמירה כלל ולא צעי עמידה צד שדהו שהרי כאן לא היה יאוש או הפקר לכ"ע כלל, דהרי קודם שהלכו בו נימושות מיירי שכה"ג גם צשאר שדות אסור לעשירים דתעווב אינו הפקר לכ"ע אלא מצוה הוא ולעניים ולא לעשירים וכיון דעניים מותרים ואינם מקפידים חזר וקנה אותו צעל השדה וזכתה לו שדהו צלי אמירה וא"כ לעמוד צד שדהו.

והבב"ד צזה הוא, דלאחר שהלכו בו נימושות ולקטו הכל כל צעלי השדה מתייאשין מפירות שדה זו שודאי לקטו את הכל, ועל מיעוטא דמיעוטא כו שיהא ספק או ס"ס שמה ימצא עוד משהו מתייאשין מזה וממילא נעשה הפקר לכל, ומיהו מהני אמירה שזוכה לו שדהו דאמירה זו

ובזה מוצנים דצרי הרמב"ם ז"ל הנ"ל שכתב המשמר שדהו מפני ענבו וצא אחר ואסף את התאנים הנשארות באותה שדה צומן שצעל השדה מקפיד עליהן אסורין משום גזל ולפיכך חייבין צמעשר וצתרומה אין צעה"צ מקפיד עליהן מותרין משום גזל ופטורין מן המעשר, ומעכ"ג העיר דצרי הרמב"ם שדייק דוקא לקטן אחר ואסף את התאנים אבל אם לקטן צעה"צ לעצמו או נתן לאחר חייבין צמעשר, וזה צניגוד למ"ש רש"י פסחים ו' שם ד"ה חייבין צמעשר, ולפמ"ש אחי שפיר דכיון דכל עיקר ההיתר צהני תאנים הוא משום דאין צעל השדה מקפיד ולא מדין הפקר ולכן אם לקטן ואספן אחר וראינו שלא הקפיד צעל השדה שפיר מותרין משום גזל ופטורין מן המעשר אבל אם אספן צעל השדה הרי צמעשה זו שאספן צעצמו הראה ענין הקפדה על הני פירות ונמצא או דחזר מן הייאוש שהי' מתייאש ולא הקפיד מקודם ועכשיו חזר צו או שמעולם לא מתייאש מהם, וצכיוון דייק הרמב"ם ז"ל אם צעל השדה מקפיד דהאי יאוש מדין הקפדת או אי הקפדת הצעלים הוא וכנ"ל.

ובב"ש מיושצין נמי דצרי הרדב"ז צפ"א מהל' מתנות עניים הי"ג אמ"ש הרמב"ם מתנות עניים שצדקה שאין העניים מקפידים עליהם הרי הן של צעל השדה וכתב הרדב"ז שהוא מן התוספתא ויש ללמוד ממנה שאם פסקו עניים מלחזור עליהם הרי הוא לצעל השדה ואין אחרים יכולין ליטלן וכו', ומעכ"ג תמה לפמ"ש הרמב"ם צפ"ז מגזילה ואצידה ה"ח והוצא צש"ע חו"מ סי' רס"ח ס"ג ולפי מה שפי' הגרע"א דצעינן עומד צד שדהו הוא מטעם שיהא חצר המשתמרת א"כ אין מהני צאמירת זכתה לי שדי לחוד צלא עומד צד שדהו, והוא קושיא גדולה וראויה למי שאמרה. וצאמת כי גדולה מזו חיקשי דמדצרי הרדב"ז הנ"ל נראה דשדהו קונה לו אפילו צלא אמירה כלל, שכתב יש ללמוד ממנה שאם פסקו עניים מלחזור עליהם הרי הוא לצעל השדה ואין אחרים יכולין ליטלן וכו' וסיים אלא ודאי שכיון שהותר לכל אדם זכה צעל השדה צשלו וכו', והנראה דס"ל דהשדה זכתה לו אפילו צלי אמירה כלל, והוא ודאי פליאה עומה.

אבל לפמ"ש דמדין יאוש של הקפדה נגעו צה א"כ מיד שהלך לו היאוש וחצב לקנות קנתה לו שדהו צלי שיהא עומד צדו, שהרי כאן מעולם לא יאחא מרשותו אלא שחייב לעוזב לעניים וכיון דעניים לא מקפידים יותר קנתה לו שדהו ממילא צלי אמירה. אלא דזה לכאורה קותר מה שכתב לעיל שם בהלכה י"א וז"ל ואם קדם צעל השדה אחר שהלכו בו נימושות ואמר תזכה לי שדי נראה דהוי שלו ואין אחרים יכולין ליטלן אע"ג דאינו עומד צד שדהו, ועכ"פ הזכיר אמירה שאמר תזכה לי שדי ונ"ע.

גזל באינו מקפיד ואמאי לא הוי קידושי ודאי וז"ע, וא"כ הדרה לה תמיהת מעכ"ג על הרמז"ס ז"ל דנראין לכאורה דבריו סתראי צוה דדין אינו מקפיד ממקום למקום.

איברא דלכאורה יש להקשות עוד, דבגמ' גיטין ע"ח ע"א ר"י אמר מקום חיקה קנוי לה מקום קלמה קנוי לה, אמר רבא מ"ט דר"י לפי שאין אדם מקפיד לא על מקום חיקה ולא על מקום קלמה ע"כ ופרש"י ואע"פ שמונת בקרקע אין מקפיד על כל מקום מושב אשתו. והרמז"ס פ"ה מהל' גירושין ה"ה כתב זרק לה גיטה והיא בתוך ביתו וכו' או בתוך חנירו אינה מגורשת עד שיגיע הגט לידה או לחיקה או לכלי מן הכלים שלה שאין הבעל מקפיד על מקומו כגון גלוהית וכו', וכן אם הגיע למטה שלה שהיא יושבת עליו והיתה גבוה עשרה טפחים הרי זו מגורשת שהרי חלקה רשות לעצמה ואין הבעל מקפיד על מקום כרעי המטה ע"ש ועיין אה"ע סי' קל"ט ס"י, ולכאורה מדברי הרמז"ס אלו נראה בעליל דמנה שאינו מקפיד ליכא משום גזל ואדרבה הרי המקום קנוי לה והוי גירושין ודאי ואמאי בקידושין מכח אין הבעל מקפיד הוי קידושי ספק, ועכ"פ נעמיד אשה בחזקתה שהיא א"א ומכח דאין הבעל מקפיד נחירה לשוק וק"ו היא מפנויה דמספקינן בקידושיה וז"ע.

והנראה לפענ"ד דלכאורה יש להקשות עוד מגמ' ז"ב כ"ט אלא אמר רבא שתא קמייתא לא קפיד איניש תרתי לא קפיד תלת קפיד, ועיין רש"י שם ד"ה אלא תיהדר ארעא לבעלים בר מפירי דהא מחיל ליה עלייהו, ומזואר דעל ארעא הגם דלא קפיד עד תלת שנין שנכנס בה אדם חורע ולוקט פירות מ"מ לא מחיל ליה, אבל אפירי מחיל, נמצא יש מקום דלא קפיד ואפ"ה לא מחיל ליה ולא הוי שלו ויש מקום דלא קפיד ומחיל ליה והו"ל שלו. ועיין שו"ת מהרי"ט ח"א סי' ק"י שהרמז"ס הוציא דין זה דאפילו בדבר שאין דרכו להקפיד איכא חשש גזל מהא דב"מ כ"ב ע"א בעובדא דמרי בר איסק דאריסיה יהיב פירי לרבנן ומר זוטרא לא אכל וזירושלמי סו"פ לא יחפור ר"ח אכל משמע דאפילו בן לגבי אביו חשש, ועיין ר"ן ז"מ הנ"ל וביד דוד (פסקי הלכות) פ"ה מאישות אות קי"ג. עכ"פ מנינו לפעמים דבעה"ב שאינו מקפיד מחיל ליה, ולפעמים שאינו מקפיד מקנה ליה ג"כ והוי שלה, ולפעמים אינו מקפיד אבל אינו מוחל ולא הוה דלילה, ונראין הדברים סותרים ממקום למקום.

והנראה בס"ד לומר צוה יסוד חדש דהחילוק הוא מאיזה טעם אינו מקפיד, שיש כמה סוגי אינו מקפיד, א] כשאינו מקפיד בדבר שאינו חשוב לא אכלו ולא אכל אחרים. ב] אינו חשוב אכלו וחשוב הוא אכל אחרים. ג] אינו חשוב אכל אחרים וחשוב אכלו. ד] חשוב אכלו וגם אכל אחרים ומיהו

הו"ל חזרה מהיאוש, אבל צמתנות עניים שבעלי השדה יודעין צבירור שיש שם צמתנות עניים ופירות רק שאסורים לטולן מפני שהחורה צוה לעווצ אותם לעניים ככה"ג דהעניים אינם מקפידין על הצמתנות מסתמא בעלי השדה אינם מחיאשין מהם שהרי ראינו שבעלי השדה קודם זה נמי לא הפקירו שדותיהם וא"כ אללם הני פירות וצמתנות עניים חשובים הם ולא הפקירו רק לצורך עניים, וכיון שהעניים אינם מקפידים וצוה לו שדהו צלי אמירה כנלפענ"ד לישב דברי הרדב"ז הנ"ל, ואפילו אם נצטרך לדחוק בדברי הרדב"ז מיהו היסוד הוא לפענ"ד צרור.

ועיין כעין חילוק זה בח"ס א"ע ח"א סי' פ"ה שהביא דברי התשב"ץ ח"א סי' כ"ג דסופי תאנים כיון דליקט הכל והניח הרעים הוי גילוי דעת יותר שכוונתו להפקיר ממנה שבעה"ב אינו מקפיד על דבר שאינו מוכרח שכוונתו להפקיר, וה"נ לדין החילוק בין הלכו בו נימושות שדעתו ליאש ולהפקיר יותר מלא הלכו בו נימושות רק שאין העניים מקפידים. מיהו עיין רש"י גיטין מ"ו ע"א ד"ה הא דכל לקט ושכחה ופאה הפקר הן ע"כ, ועיין ז"ק כ"ח ע"א זה וזה פאה לפוטרו ודו"ק.

ובמקום אחר הארכתי לחלק בין הפקר מדד סילוק רשות שצידו לחזור ובין הפקר מדין הפקר ממש שעושה קנין ומוציא מרשותו, ולפ"ז י"ל דהפקר של לקט שכחה ופאה נמי הפקר מדין סילוק רשות הוא ולא מדין קנין ושפיר צידו לחזור כיאוש, ולכן אם אמר יקנה לי שדי קנה מדין חזרה כיאוש והפקר של סילוק רשות ודו"ק.

סימן קנה

המקדש בחפץ שאין בעה"ב מקפיד

עוד להג"ל

ועתה נבא ונתעלם צאהבים אהבת תורה מה שהעיר עוד מעכ"ג דדין דאינו מקפיד דהרמז"ס פ"ה מה' אישות ה"ח כתב דהמקדש בחפץ שאין צעה"ב מקפיד מקודשת מספק ונפסק בש"ע אה"ע סי' כ"ח הי"ז, וז"ל לח"מ וז"ש שם וצונוצ"ק ותנינא, ומוזה יצא לחדש דיתכן דלהרמז"ס לטעמיה איל דאינו מקפיד אינו מפקיע הדבר מרשותו ויכול לחזור ולהקפיד, ולכן בקידושין מחמירין ואינו מפקיע מרשותו ויש צו משום גזל ושפיר הוי ספק קידושין, אלא דעומדין נגדו דברי הרמז"ס פ"א מה' מעשר הי"ב דכל שאין צעה"ב מקפיד עליהן מותרין משום גזל ופטורין מן המעשר.

ומה שרצה מעכ"ג לחלק בין לקחו אחר ובין נטולן לעצמו הוא אמת, אלא דא"כ תקשה דאמאי הוה ספק קידושין שהרי הכא נמי לקחו אחר וכשלקחו מותרין משום

להיות חשוב שלו, ובצנז'מ אה"ע סי' כ"ח תמה עליו ונחלקו
 אי אינו מקפיד הוא מדין הפקר, והצנז'מ כתב דאינו מקפיד
 אינו מדין הפקר דא"כ לא היה יכול לחזור בו דהפקר ליתא
 בתורה כמ"ש הרמב"ם פ"ג דנדרים וצנז'מ סי' רע"ג, וכתב
 דאינו מקפיד הוא מתורת מתנה, ובאמת צנז'מ נדרים מצוה
 דהוא מתיאש והוא פטור מן המעשר כהפקר, וצנז'מ צ"ב
 נמי מצוה דשנה ראשונה אינו מקפיד ומחיל ומיהו רק
 הפירות ולא הקרקע, וצנז'מ פסחים מצוה דאינו מקפיד הוא
 מדין הפקר לכאורה וכנז"ל, ולפמ"ש לכאורה תלוי
 בגילוי דעת וכמ"ש לעיל מדברי הח"ס א"ע סי' פ"ה שמחלק
 אליבא דהתשב"ץ הנ"ל, ועיין ספרינו משנה הלכות ח"ז סי'
 רס"ז, ולפמ"ש לכאורה אמי שפיר הכל בס"ד, וקצרתי מאד
 בזה כי אין הז"ג. ובה הננו מצאנו דרך מרווח לחלק
 להרמב"ם צין הקפדה לקידושין וצין גירושין וצא"ר סתירות
 בכל זה.

ידי"נ דושכ"ג ומסיים מעין הפתיחה בברכת גמח"ט בספרן של
 צדיקים גמורים לחיים וכט"ס בלב ונפש,
מגשה הקמן

סימן קנ"ב

בדין אין בעה"ב מקפיד

הדרן למס' ב"ק דף היומי לאברכי תורה ודעת
 ביומי דחנוכה תשס"ב ברוקלין נ"י יצ"א

גריסין צנז'מ צ"ק דף קי"ט ע"ב ת"ר מסתמי אצנים אין
 בהם משום גזל, מפסגי אילנות מפסגי גפנים מנפסי
 היגי מנכשי זרעים ועודרי ירקות בזמן שצעה"צ מקפיד עליהם
 יש בהן משום גזל אין צעל הבית מקפיד עליהן הרי אלו שלו,
 א"ר יהודה כשות וחזו אין בהם משום גזל צאתי דקפדי יש
 בהן משום גזל, אמר רבינא ומתא מחסיא אתרא דקפדי הוא.
 הדרן עלך הגזל צתרא וסליקא לה מסכת צבא קמא.

ובסוגיא דא יש לדייק, א) צשינו הלשון שכתב מפסגי
 אילנות וכו' בזמן שצעה"צ מקפיד עליהם יש בהן
 משום גזל אין צעה"צ מקפיד עליהן הרי אלו שלו, והיל"ל
 אין צעה"צ מקפיד אין בהן משום גזל או הרי הם הפקר,
 ולשון הרי אלו שלו צ"ב. (ב) צמה דאמר רבינא ומתא מחסיא
 אתרא דקפדי הוא, ולכאורה מאי צעי בזה הרי כבר אמר רב
 יהודה דצאתרא דקפדי יש בהן משום גזל, ומאי קמ"ל דמתא
 מחסיא אתרא דקפדי. ורש"י נראה שהרגיש בזה ולכן פי'
 מתא מחסיא מקום צהמות הוא וצריכין למרעה טוב, וכבר
 הקשה המהר"ם שי"ף דמנ"ל לרש"י שהוא מקום צהמות,
 ולפענ"ד עוד לא ידענא טעמא למה צעי, ואם להשמיענו
 דככל מקום שיש להם צהמות וצריכין למרעה טוב קפדי הו"ל

מחמת אהבתו להצרו אינו מקפיד עליו אם לוקחו. ה] דבר
 חשוב אללו אלא שהתורה צויה עליו ליתנו לאחרים ולא
 להקפיד. ו] דבר חשוב אללו ומיהו אינו מקפיד עליו לכו"ע
 שאם יקחוהו. ז] דבר חשוב אלל כולם ומיהו כו"ע לא קפדי
 צכגון דא. ח] צספק ממון וכו"ע או רוצא דעלמא לא קפדי
 צכגון זה. וכמו שאצאר.

א] סופי תאנים צגמ' פסחים דף ו' נראה שאינו מקפיד
 עליו מפני שאינו דבר חשוב לא אללו ולא אלל
 אחרים, וכן לקוטי צתר לקוטי שכבר הלכו בו נימושות מה
 שנשאר שם הוא דבר מועט ואינו מקפיד לפי שאינו דבר
 חשוב, ודבר כזה האינו מקפיד עושהו כעין הפקר הגם שאינו
 הפקר ממש. (ויש לעיין צפחות משו"פ שלוקח מצבירו אי יש
 לו דין אינו מקפיד או מפני שאין לו דין ממון, עיין מחנה
 אפרים הל' גזילה סי' א' אמר יהודה, ועיין מנ"ח מצוה ק"ל
 מה שהאריך בזה ובתשובה הארכתי בזה, עיין לקמן סימן
 קס"ב - קס"ג). צ] אינו חשוב אללו וחשוב אלל אחרים, כגון
 דבר שאסור לו ואחרים מותרים בו והוא אינו מקפיד, עיין
 ר"ן נדרים פ"ה ד"ה ומהא שמעינן שהאוסר הנאת פירות
 על עצמו יכולים אחרים ליטולן בע"כ ואינו יכול לעכב ע"ש,
 ועיין ר"ן שם מ"ז ע"א ד"ה והו יודע ושו"ת נו"צ תניינא
 יו"ד סי' קנ"ד וש"ך חו"מ סי' רנ"ה סק"ו. ג] אינו חשוב
 אלל אחרים וחשוב אללו, כגון מתנות עניים שצדה שאין
 העניים מקפידים עליהן שכ' הרמב"ם צהל' מתנות עניים פ"א
 הי"ג, ובעל השדה רוצה בו. ד] חשוב אללו ואלל אחרים רק
 מחמת אהבתו להצרו אינו מקפיד עליו, ועיין צדומה לו
 צליקוטי מהרי"ל ח"ל אמר הא דמנהג פשוט דשואל כלי צבירו
 מציתו צלי ידעתו ולא חיישינן משום אסור גזילה היינו דכל
 אחד דן את צבירו דניתא ליה לאינש ליהנות צממוניה ע"כ,
 וזהו כשהדבר חשוב אללו וגם אלל אחרים, ומ"מ לאו כל אדם
 נכנס צבית ישראל ושואל כליו אפילו למהרי"ל אלא צבית צבירו
 דוקא שרגיל עמו, ומה"ט נוהגין נמי שנכנסים צבית צבירו
 המכירו ונטול אוכל וכיוצא בזה ואין חוששין משום גזל וצפרט
 צחורים. ה] דבר חשוב אללו אלא שהתורה צויה עליו ליתנו
 לאחרים ולא להקפיד, היינו כגון לקט שכחה ופאה דהתורה
 אמרה תעוזב. ו] חשוב אללו ואינו מקפיד לכ"ע אם יקחוהו,
 כגון חמרה ואגוז צבית צעל הבית כהרמב"ם פ"ה מה' אישות
 ה"ח הנ"ל. ז] דבר חשוב אלל כולם ומיהו כו"ע לא קפדי
 צכגון דא, כגון הא דצעל אינו מקפיד על מקומה של אשה
 ועל מקום כרעי המטה שלה דכ"ע לא קפדי בזה לנשותיהם.
 ח] ספק ממון, היינו כגון מקצועות שהוקפלו וכנ"ל.

והנה הנוצ"י תניינא אה"ע סי' ע"ז כתב דדבר שאינו
 מקפיד עליו אף דשרי ליטלו מ"מ לא זכה בו הנוטלו

ממון חסר הוא ובע"כ נתן רשות להמונא ליטלו לעצמו, ואינו מקפיד מי ימלאנו.

גדר אינו מקפיד

אלא דבגדר אין צעה"כ מקפיד נחלקו צה רבותינו האחרונים ז"ל דצנוצ"י תניינא אה"ע סי' ע"ז (הוצא בפתחי תשובה סי' שני"ט סק"ב) כתב דאף כשאין צעה"כ מקפיד דשרי ליטלו מ"מ לא זכה צו הנוטלו להיות שלו, ועיין במשנ"ה ח"ה סי' רצ"א שהצאתי ראייה מצדא בתרא (דף כ"ט) דיש חילוק ברור בין לא קפיד למחיל אינש, דאמר רבא שתא קמייחא מחיל אינש תרתי מחיל תלת לא מחיל ואמר ליה אציי אלא מעתה כי הדרא ארעא תיהדר לצר מפירי אלמא אמר רב נחמן הדרא ארעא והדרי פירי, אלא אמר רבא שתא קמייחא לא קפיד אינש תרתי לא קפיד תלת קפיד, והנראה ברור דיש חילוק בין מחילה לקפידא דצמחילה לא הדרא פירי וצלא קפיד הדרא פירי, והארכתי צוה. [וע"ע משנ"ה ח"ז סי' רס"ב]. וצבית שערים ח"ג סי' נ"ד האריך דצברי הנוצ"ק אה"ע סי' נ"ט דדצר שאין צעה"כ מקפיד הוא מדין הפקר, וצדברי האצנ"מ צסי' כ"ח (אות מ"ט) מה שהשיג על הנוצ"י עיי"ש.

ולבאורה מדברי הגמ' שלפנינו מפורש דכל שאינו מקפיד לא די שאינו גזל אלא הרי אלו שלו, כלומר דהתנא משמיענו דכל שאינו מקפיד לא די שינא מרשות הצעלים אלא הרי אלו שלו שזכה צהן הנוטלם, ולפ"ז שפיר מיושב לשון הגמ' דהו"ל דבר והפוכו צומן שצעה"כ מקפיד עליהם יש צהן משום גזל אין צעה"כ מקפיד עליהן הרי אלו שלו והיינו דקמ"ל דהו"ל שלו ממש ולא שאינן גזל אלא הפקר או יאוש דהני אינן שלו וצאינו מקפיד הרי אלו שלו, ועיין חו"מ סי' שני"ח ס"י. (ולחולקים ז"ל דשאני הכא דהרי הוא עוסק צהני שאינו מקפיד וכיון שהוא עוסק צהן זכה צהן ואם אין מי שיזכה הרי הם הפקר.)

ונראה לפענ"ד לחדש צביאור הדבר מאי שנא דין אינו מקפיד מיאוש או הפקר, דהנה פשוט דכל המוכר חפץ לחצירו צעינן דעת מוכר ודעת לוקח והו דעת אחרת מקנה שהמוכר מקנה החפץ להלוקח, והנה ציאוש הגם ששמענו אותו מייאש מן החפץ ואמר ווי לחסרון כים מ"מ אין צדעתו להקנותו צוה למישהו אחר, ואדרכה אילו היה יודע מקום החפץ היה משתדל לקחתו צחורה, והמונא לאחר היאוש אמרה תורה שהוא שלו וקנאו בע"כ של המייאש מדין התורה, אבל חסר כאן דעת המקנה היינו צעלים הראשונים, דבע"כ נתיאשו ואילו היו יודעים מקום חפצם לא היו מתיאשים וצודאי שאין צכוונתם להקנותו למאן דהו, וכן

לרצינא למימר דצמקום שיש צהמות קפדי, ומתא מחסיא לאו דוקא. גם המהרש"א עמד על מדוכה זו ופי' משום דרנא לסיים צדצר טוב. ג) המאירי הוצא צשמ"ק כתב וו"ל מסתמי אצנים ומפסגי אילנות וכו' כולן תלוים צדעתו של צעה"כ וכל שרואים מדרכו שיקפיד אסור, ושחת של צחורה רוב מקומות קפדים עליה ואסור, וכלל גדול צדצרים אלו מנהג המדינה וכו'. ונ"ע מה שכתב ושחת של צחורה רוב מקומות מקפידים עליה ואסור, והלא ממ"ש ר' יהודה כשות וחזו אין צהם משום גזל צאתרי דקפדי יש צהן משום גזל, משמע דרוב מקומות אין מקפידים ורק צאתרא דקפדי יש צהן משום גזל, וחזו פירש"י שחת. ד) הדרן עלך הגזל צתרא וסליקא לה מסכת צ"ק, י"ל מה שייכות הסיום של צתרא דקפדי לתחילת המסכת ארבעה אצות נזיקין וכו' שיהא נעוץ סופו צתחילתו, גם דמשמע דע"י שהדרן עלך הגזל צתרא עי"ז סליקא לה מסכת צ"ק, וצלאו הכי לא סליקא, ונ"ב. ה) י"ל אמאי קרא לפירקין הגזל צתרא ולא אמר הגזל ומאכיל כמו שנקרא ונסמן צגמרות.

גדר יאוש בעלים

וראשונה נחקור דין מקפיד ואינו מקפיד וגדרו. דהנה צדין יאוש נחלקו הראשונים ז"ל צסוגיא דיאוש קונה אס הוא מטעם הפקר, עיין רש"י גיטין ל"ח ע"א יאוש הוי הפקר, והתוס' צ"ק דף ס"ו ד"ה כיון דצאיסורא אחי לדידה כתבו מכאן משמע שיאוש אינו כהפקר גמור, ועיין נתיבות חו"מ סי' רס"ב סק"ג ומחנ"א ה"ל זכיה והפקר סי' ז', וצמשנה הלכות ח"ה סי' רצ"א וח"ט סי' תט"ז ודו"ק.

וראיתי צשו"מ דברי יציב חו"מ סי' ס"ב צאות ד' שחמה צגוף הדבר אין יהיה יאוש מטעם הפקר, דמה צוה שאומר ווי לחסרון כים כיון שלא הזכיר ענין הפקר צדצרו. ולפענ"ד י"ל עפימ"ש צנדריס (פ"ג ע"ב) קונס כהנים נהנים לי יטלו על כרתו, ופי' צגמ' (שם פ"ה ע"א) הטעם דכיון דקאתי למיסרא עלייהו שויא למתנות כהונה עפרא צעלמא, ופי' הרש"א והר"ן דאפקריה להאיא טוצת הנאה שיש לו צה, ולפי ציאור הרש"א לאו דוקא טוצת הנאה זו דתרומה אלא ה"ה צשאר פירות שאס אוסר הגאתן על עצמו יכולין אחרים ליטלן. נמנא צמה שאוסר על עצמו הפקירן, והכי נמי י"ל צאומר ווי לחסרון כים הו"ל כאפקריה להוא ממון שהרי קראו חסרון כים והו"ל כמתה צהמתו שיש לו חסרון כים, וכיון דאמר ווי לחסרון כים כאלו אומר צפירוש הפקר שיכולין אחרים לקחתו. ולפי שעת הפנ"י ומרן הח"ס ז"ל צתצבותיו (יו"ד סי' שי"ו) דהפקר הוי גדר נתינת רשות אי נימא דס"ל דיאוש הוה הפקר ז"ל דהכי נמי, דכיון דאמר ווי ליה לחסרון כים הרי הוא כאלו מודה שאצלו האי

ועיין רש"א סי' תקמ"ג שאם הקנה צעה"צ חלק במתנה בשמן שרי, מיהו עכ"פ משמע דבעי שיקנה לו והוא שיהא לכם, והארכתי צוה בספרי ימי שמונה הנ"ל סי' קט"ו.

ולעניננו יל"ע אם הדליק נ"ח בדבר שאין הצעה"צ מקפיד אי יאל ידי חובתו, דאי נימא דדבר שאינו אינו מקפיד עליו אינו יוצא מרשותו א"כ הרי השמן לא היה לכם ולא יאל אכל אי נימא דהוה שלו א"כ יאל ידי חובתו. ולפי מה שהעלינו מלשון הגמ' דכל שאין צעה"צ מקפיד הרי אלו שלו, ודעת אחרת מקנה לו, כמוצן כשהגביהו, א"כ עלתה לדין נמי צנר חנוכה צמי שהדליק בשמן של אחרים שאינו מקפיד עליו הרי יוצא ידי חובתו דהרי אלו שלו אמרו.

ואולי יתיישב צוה מה שקשה מן הירושלמי הנ"ל, איך מדליק ישראל נר חנוכה בשמן של תרומה טמאה והא שייך לכהנים וגול הוא צידו, וי"ל דמירי שהכהן אינו מקפיד, וכ"ש אם זה הוה גול השצט שאין השצט מקפיד על משהו שמן שידליק הוא וממילא יוצא ידי חובתו.

ומעתה במסילה נעלה צוה דסיים רבינא ומתא מחסיה אחרת דקפדי, דהמהר"ם שי"ף כתב אפרש"י שפי' מתא מחסיה מקום צהמות, דהיה ק"ל דאמרינן צהוריות י"צ ע"א אקיקלי דמתא מחסיה תיבו ולא על אפדנא דפומצדיתא ופרש"י במתא מחסיה היו ת"ח הרלוין להוראה ומרבות יפה היה להן אכל צפומצדיתא לא היה להם תרבות יפה כ"כ וכו', וא"כ האין היה להם להם מנהג רע כזה להקפיד על דבר שרוב העולם אין מקפדין, ולעיל בצמוך ע"א אמרינן אמר רב חסדא הו"ל ארים וכו' צפון לנדיק חיל חוטא וכו', לכן פרש"י לא מצד רוע לבס כי אם מקום צהמות הוא וצריכין וכו'. אכל קשה הא אמרינן בחולין דף ט"א ע"א ויתר יעקב לצדו וכו' נדיקים מקפדין על וכו' וממונס חביב עליהם מגופן וא"כ דלמא כפשוטן, עוד קשה היכן מצינו דמתא מחסיה היה מקום צהמות דמצינו אלים ממואצ כצאים מחצרון עגלים משרון, ומחסיה יגעתי ולא מנאחי בשום מקום, ואפשר למנאז סמך מזוהר בכפר טרשין שיהיה שם דבר וצא רב אחא וציתל הגזירה ושינה שמה למתא מחסיה וקיבלו עליהו דלא יתצטלו מאורייתא לעולם, והחליפו שמת דקרתא וקרו לה מתא מחסיה וכו', וחצרון טרשים היה ויאמר אצטלוס אל המלך וכו' אשר נדרתי לה' בחצרון ואמר רבא בר חנן שהלך להציא כצאים מחצרון וכו' ע"ש, והאריך שם צשני אנשים שנפגשו יעקב ועשו ועשו בן נח שנהרג אשו"פ ויעקב ת"ח ויתר יעקב לצדו מכאן שת"ח ממונו וכו'. ונחזור לענינינו כי אחרי שסיים בחתימת המסכת צדיני גול, וטעם הדבר לפי שצסדר ארבעה אצות מויקין הו"ל לסדר דיני אדם קודם ואח"כ ההצער אכל ראה לחתום צוה כמ"ש הקדמונים חומר עון הגול, צא וראה

בהפקר הגם שהחפץ יאל מרשותו מ"מ הזוכה צו מן ההפקר ליכא דעת אחרת מקנה. ואפי' להנמוקי ורש"י צ"מ דף י' דאיכא דעת אחרת מקנה צייאוש מ"מ גם לשיטתם אם צעל החפץ לווח ואומר איני רוצה שיזכה מישהו בחפץ שלי, לא משגחינן ציה כיון שנתיישב ממנו, הרי אף שחסר דעת אחרת מקנה מ"מ אמרינן שקונה צע"כ שלא צרנונו.

אבל בגדר דאינו מקפיד יש לומר, דהנה צעל החפץ הרי אינו מקפיד על מי שיקחנו ואדרבה מסכים הוא צכל לצו שיקחנו ולהקנותו לו, נמא דאינו מקפיד יש לו דעת צעלים מקנה לו, והוה קרוב למכר שדעת אחרת מקנה לו, ומעתה יתיישב היטב מה שאמרו צגמ' אין צעה"צ מקפיד הרי אלו שלו, דע"י שצעה"צ אינו מקפיד דעתו להקנותו לו שיהא אלו שלו. הגם שיש לומר דדוקא כאן שהוה פועל שלו מהני מה שאינו מקפיד להיות שלו, ולפי"ז לאו צכל מקום אמרו כן והו"ל כעין הפקר במקום המצוי כעין צבי וכו', ולפי"ז א"ש מה שצמקום אחר כתצתי דאפשר אינו מקפיד גרע מייאוש והפקר. מ"מ לאחר שדקדקתי כאן צלשון הגמ' הרי אלו שלו נלפענ"ד מה שכתצתי. אם לא שנחלק צין אינו מקפיד צפועל שפועל מלאכה לצעה"צ, וצין סתם צנ"א שאין מקפדין על מה שהוה שלהם, ודו"ק.

המדליק בשמן שאינו שלו ואין בעה"ב מקפיד

ולנועצו צעניי חנוכה, נחקור צדין מי שמדליק נר חנוכה בשמן שאינו שלו אלא שאין הצעה"צ מקפיד עליו מה דינו, והספק הוה שהרי כתצו האחרונים דהמדליק נר חנוכה בשמן של גול הו"ל מנא הצאה צעצירה ועיין שו"מ מהדו"ג ח"א סי' שמ"ט שפלפל צוה, ולכאורה קשה ע"ז ממה שאמרו צירושלמי פי"א דתרומות מי שאין לו שמן של חולין מדליק בשמן שריפה של תרומה שנטמאת, והרי תרומה צריך ליתנה לכהן ונהנה צשריפתה (כדקיי"ל ש"ע יו"ד סי' של"א) ואפי"ה מותר לישראל להדליק צו נר חנוכה אפי' שלא צרשות כהן, וכצו האריכו האחרונים צוה ליישב מ"ט לא הוה שם מנא הצאה צעצירה, ועיין גם צספרינו ימי שמונה סי' ג' צצריכות ועוד צכמה מקומות. עוד נסתפקו האחרונים ז"ל המדליק נר חנוכה בשמן של הפקר ולא התכוון לזכות צו אי יאל ידי חובתו עיין שו"ת צית יצחק יו"ד ח"א סי' קמ"ה, וכתצתי צמקום אחר דתלוי צמתלות אי נר חנוכה צעינן לכם, עיין ר"ן פסחים דף ז' ד"ה ומיהו איכא שכתב דצריך להשתתף צפריטי כיון דאינו יוצא אלא בשמן של עצמו, ונחלקו האחרונים אי נימא דצעינן צנ"ח לכם כמו גצי אחרוה א"כ המשתתף צפרוטה מאי מהני עיין צ"ח אר"ח סי' תרע"ו, אכל הא"ר שם אות צ' חלק על הצ"ח וכתב דהטעם שהמדליק מחויב ליתן לו ממון שיקנהו שמן כשיעור שידליק חצי שעה,

והטור דילג זה לפי שכל המקומות שלנו אתרא דקפדי הוא. ועוד יש לו ראייה דסתם כל המקומות קפדי מדאמרינן בהכונס אכלה חזיו רואין אותה כמה היתה יפה וכו', אלמא דדין תשלומין יש לו עליה, וק"ו כשאתא דגדלי כבר, והתנא היה דר במקום דלא צריכא לכשותא, אבל שחת לא ידענא לתרץ איך נמצא מקום דלא מקפידין על שחת שהרי זורעה, ואפשר בשחת של ספיח קאמר שאינה חשובה כ"כ כתבואה הנזרעת בחרישא, ע"כ.

ובמה שהקשה רבינו הי"ש האך נמצא מקום שאין מקפידין על שחת שהרי זורעה. לולי דמסתפינא י"ל לפמ"ש בגמ' ד"ב כ"ח דהיו זורעין תבואה וכשגדלה שחת היו קוראין אותה ושזב גדלה בשבולת.

ועתה נפרש נמי הדרן עלך הגזול בתרא וסליקא לך מסכת ד"ק, דכריש המסכת תנא ארבעה אצות נזיקין השור והבור והמצעה וההצער שהם נזיקין גדולים שמוקים בנ"א והם כולם מין גזל, וקחשיב ואזיל בכל המסכתא כל מיני אופני הגזל ונזיקין, עד שבא לבסוף דלא זאת שאסור לגזול ממון ממש אלא אפי' בהקפדה נמי גזל מקרי וכל דבר שמקפידין הבעלים הרי זה גזל, אלא אם לא מקפיד נעשה הפקר או של הזוכה זו. והנה זה הדרגא האחרונה ובתרא דדין גזל, וזה שסיים הדרן עלך הגזול "בתרא", ולא אמר הדרן עלך הגזול ומאכיל, דודאי הגזול ומאכיל הוא גזל גמור ואפי' קשה להחזירו וכמו שמצינו באברהם אבינו לזד מה שאכלו הנערים, אלא הגזול בתרא שהם ההקפדות שהוא בתרא בגזילה ג"כ אסור, וזוה סליקא לה מסכת ד"ק, היינו כשידקדקו בכל מיני גזלות ונזיקין ועד להזהר גם על ההקפדות שבנ"א מקפידין עלייהו שזב לא ינטרכו למסכת ד"ק, וממילא סליקא לה למסכת ד"ק. ומיושב מה שקורא לו הגזול בתרא וגם נעוץ סוף המסכת לתחלתו, והבן.

ולענינא דיומא יש לרמוז באלו ארבעה אצות נזיקין השור והבור והמצעה וההצער, דהנה היונים אמרו כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל (בראשית רבה ד'), כי האמונה באלקי ישראל היא היסוד והעיקר, ודוקא על קרן השור משום דכתיב ידע 'שור' קונהו וחמור אצום בעליו, וכתיב זכור 'שורו' הדר לו ולכן ציוו לכתוב על קרן השור דוקא להכתיב ח"ו בקונס, ולעומת זה היא "השור" ראש לנזיקין. השני היא "הבור", כי רצו להזיק הצורות של מקוה מים טהור, שגזרו על המקואות ורצו לטמא את כלל ישראל ח"ו כדרך שעשו עם השמנים וטמאו כל השמנים, וזה האז השני לנזיקין. השלישי זה "המצעה", שגזרו על צמי כנסיות ומדרשות ובעלו אותם מלהתפלל לה', ומצעה מלשון תפילה ובקשה כמ"ש רש"י ציטע"י (כ"א, י"ב) בפסוק אם תצטיון

תכלית השנה ימים טובים תכלית ימים טובים יום כיפור תכלית יו"כ נעילה ומתפללים להציל מעושה ידינו, והטעם כי לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל, ובמדרש אמר ר"י כ"ו עונות חשיב ציחוקאל ומכולם לא חתם אלא על הגזל, ולזה הוצא לנו בחתימת המס' דיני הגזל אף דבר שאין רוב עולם מקפידים עליו, ולהיות חמור כ"כ נתן בסופו חיזוק להזהר בו ומתא מחסיא עיר גדולה של ת"ח אתרא דקפדי היא כ"כ, למה הלא מדה מגונה היא צעיני אלקים ואדם, אלא לפי שאין פושטין ידיהם בגזל ע"ש.

ולדידין מיהו אחי שפיר דאמר רבינא מתא מחסיא קפדי אף שרוב העולם אין מקפידין בהא, משום דמתא מחסיא עיר שכולה ת"ח שהם מקפידין לא רק על האדם ומאכלו וכיוצא בו אלא אפי' על הבהמה מקפידין שלא יחסר להם המזון, וח"ש רש"י הקדוש דמתא מחסיא לא די שהם מקפידין על ממונם מטעם דת"ח חציב עליהם ממונם יותר מגופן אלא אפי' על בהמתם מקפידין כיון דמקום בהמות הוא וצריכין למרעה.

ונראה עוד לפמ"ש באדר"י פ"ח ה"ח כשם שהראשונים היו נדיקים וחסידיים כך בהמתן היו חסידות ונדקניות, ומציא ראייה מחמורים של אברהם אבינו שבאו עם אליעזר עבד אברהם שלא רצו ליכנס במקום שהכניסם לבן עד שהוציא הע"ז, ועיין חולין דף ז' ע"ב ובגמ' בכמה מקומות בש"ס בהמתן של נדיקים אין הקצ"ה מציא תקלה על ידם, ולפ"ו בהמתן של נדיקים לא יכולין לאכול בכל מקום כבהמתם של רשעים, וסתם רועה פסול לעדות שמרעה האנן בשדות אחרות, אבל בהמתן של נדיקים אין להם מרעה רק במקום נדיקים שאינם אוכלים משאינו שלהם. וח"ש רב יהודה כשות וחזיו אין בהם משום גזל דרוב העולם אין מקפידין עליו, ואמר רבינא מתא מחסיא אתרא דקפדי, ופרש"י מקום בהמות הוא וצריכין למרעה טוב, ור"ל דבהמתם של בני מתא מחסיא לא היו מרעין בכל מקום כיון שהיו בהמתם של נדיקים, ולזאת היו בני מתא מחסיא מקפידין אפי' על שחת מפני שלא היה מצייה מזון לבהמתם בכל מקום, וזה שדייק רש"י וצריכין למרעה טוב, היינו שלא די להם בסתם מרעה, כ"א מרעה טוב המנוקה מחשש גזל וכו', וא"ש.

ומעתה נחזור לדברי המאירי שלכאורה נראין דבריו היפוך ממסקנת הגמ', והאיר ה' עיני לרבינו הי"ש"ש כאן בשליה מכילתין שכתב ח"ל כתב הרמב"ם על כל זה הסוגיא כל הדברים הללו הולכין אחר מנהג המדינה וכן כתב הטור אחריו, א"ר יודא כשות וחזיו שהוא שחת של תבואה בעודה קטנה אין בהן משום גזל באתר דקפדי יש בהן משום גזל, אמר רבינא ומתא מחסיא אתרא דקפדי ויש בהן משום גזל,

ממנו, אבל הגונב כסף חייב לשלם לו כסף ואין נפ"מ אם מחזיר לו אותו כסף ממש שגול או כסף אחד כל שהוא כסף אותו מדינה ושיות אחד להם מחזיר לו מה שרואה, ואמרו (ב"ק דף ז' ע"א) ישיב לרבות שזה כסף ואפילו סובין, ואע"פ שגול ממנו מידי דקפצה עליה זכיני ומשלם לו מידי דלא קפצה עליה זכיני תשלומין מיהא הוי, וה"ה בכל כיו"ב.

ובזה הנני לצרכך צברכת גמח"ט וצברכת התורה ללך ורכב על דבר אמת, הפך זה והפך זה דכולה זה, ואי"ה הנני צטוח שצוכות אבותיך הקדושים תלליח בכל אשר תשכיל ותעלה מעלה מעלה צמעלות התורה וקדושה עד רוס המעלות,

כברכת ועתירת א"ו בלב ונפש,
מנשה הקמץ

סימן קסא

פחות משו"פ אי יש בה דין ממון
ובענין אכילת מצה ונמילת ערבה שאינם שו"פ

ד' להדלקה התשמ"ו ברוקלין נ"י יצו"א בימי הנסים, ירבה לנו נסים, וישים על ישראל גאותו, וודים ביד עוסקי תורתו, הוא ניהו ידיד עליון וידיד נפשי הגאון הגדול, מעוז ומגדול, תל תלפיות צדיק תמים כל רז לא אניס ליה פאר הדור והדרו כג"ת מוה"ר חיים קניבסקי שליט"א.

אחד"ש כהדר"ג צידידות נאמנה, הנני צשורות אלו לצרר את מקמי צמה שנצברנו צהיומי צציתו נאווה קודש צהא שמעתתא שנסתפקו האחרונים ז"ל האוכל מנה ואין זה שזה פרוטה הגם שיש זה כזית, וכגון שהולו החטים ועמדו סאה צפרוטה, אי ינא ידי אכילת מנה כיון דבעינן לכס ולדעת רש"י (סוכה ל"ה ע"א) כל שאינו שו"פ לא מקרי לכס, שפירש שם בד"ה לפי שאין זה דין ממון שאינו שזה פרוטה דאיסורי הנאה הוא הלכך לאו שלכס הוא ע"כ, וכן יש להסתפק לענין שאר מצות עיין מנ"ח מצוה י' ומצוה שכ"ה, ועיין אמרי צינה סי' כ"א מש"כ ע"ד תוס' רי"ד.

ולפענ"ד אמרתי לפמ"ש צגמ' כריתות כ"ז ע"א אמר רבי יוחנן משום רשב"י מפני מה לא נתנה תורה קצבה צמחוסרי כפרה שמה יחלו טלאים ואין להם תקנה, פ"י שאם יתנו קצבה ויחלו טלאים ולא ינמא אלא צפחות משני סלעים יתעכב כפרתן, דכל מקום שנתנה תורה קצבה אין לו תקנה עד שיציא צאותה קצבה, מתקייף לה אצ"י אלא מעתה מטאת חלב ינתן לה קצבה דלכפרה אחיא ולא לאשתרויי צאכילת קדשים הוא, מתקייף לה רצא אלא מעתה אשם נזיר ליהוי ליה קצבה דלצטלה הוא דחמי דאמר ר"י משום רשב"י אין לך דבר שהוא צא לצטלה אלא אשם נזיר צלצד, קשיא ע"כ.

צעיו, ומהר"י קרא פ"י שם צקשו רחמים ע"ש, ועי' צנמוק"י מצעה זה אדם ע"ש היטב, הרי שהמצעה הוא מלשון תפילה, והם גזרו על הצתי כנסיות ח"ו להסגירם ולצטלם מתפלה. "והצבעה" שהרגו ושרפו אותם וכמ"ש (מכילתא יתרו) על מה אתה יוצא ליהרג על שמלתי את בני וכיוצא צו וגזרו עליהם שרפה, וזה שעשו היונים כל הארצעה צבות נזיקין.

ומאז ועד עתה אנתנו צגולה אחר גולה, והיא שמעדה לאצבותינו ולנו שלא אחד צלצד עמד עלינו לכלותינו אלא שצכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו והקצ"ה מנילנו מידם, וצוכות התורה הקדושה וצוכות דם הנשפך כמים יחוס הקצ"ה עלינו, ויאמר נא לצרותינו ד', צציאת משיח נדקינן צצ"א.

סימן קם

גולן ששילם במעות שא"ב סימן ברבה אי הוי תשלומין

בין כסא לעשור התשס"א ברוקלין נ"י יצו"א מע"כ נכדי היקר כנפשי הב' המשכיל בנש"ק דוד שלמה בירמאן הי"ו, בישיבת טשעביץ ירושלים עיה"ק.

אחדשה"מ, על דבר אשר שאלת צגנצ שגנצ מצעה"צ כיס מלא כסף ורנא לדעת כמה יש צו וספר ומנה כל הכסף ושוצ הרהר צתשובה ורנא לקיים והשיב את הגזילה אשר גול ואמר לצעה"צ הנה זה הסכום כסף שלקחתי ממך מאה דאללאר הנני מחזיר לך, וטוען הצעה"צ למה ספרת הכסף היה לך להחזירו כמו שלקחת ועכשיו גרמת לי היזק שאמרו ז"ל (צ"מ מ"צ). אין הצרכה מנזיה אלא צדבר הסמוי מן העין, ועכשיו סספרת המעות צבר ליכא צרכה וגרמת לי היזק הצרכה. ועל ההיזק פשיטא לך שאינו חייב לשלם או משום שלא קץ היזקא וכדעת הריטב"א ריש מלקות או משום דהו"ל גרמא צמקין או משום דהו"ל היזק שאינו ניכר וא"א לחייבו, אבל מספקא לך אי קיים מצות עשה של והשיב את הגזילה.

הנה אפילו לפי דעתך הרי ציד הגגול לערצ ממון זה עם ממון אחר שיש לו שעדיין אינו מסופר, ונמנא חוזר לצברתו.

אמנם אפילו צלי הני טעמי, הרי הגנצ אין עליו חיוב להחזיר ממון שיש צו סימן צרכה, כגון ראובן שגול ממון משמעון והלך ראובן והשכיר עצמו להיות ש"צ או שלקח שכר מצוה שאינו רואה ממעות זה סימן צרכה כמצואר צשו"ע ומשלם ממון זה להגגול ודאי תשלומין גמורין הן, כי הגנצ אשר גנצ ממון אינו חייב להחזיר לו אותו ממון שגנצ, דדוקא אם גנצ כלי או חפץ והרי הוא צידו או צרשותו ע"ז כתיב והשיב את הגזילה אשר גול כעין שגול ואם נשתצרה או משלם

סעודות, ואין יכול לעשות הקטן שליח וכו', ולמ"ד משום דירה לא מהני קנין סודר ומערבין באוכל שאין בו שו"פ וקטן גובה את העירוב וכו', ועיין תוס' שם ד"ה איכא צינייהו ובר"ח שם. ולכאורה מוכח מדברי רש"י דכל מקום דבעינן שו"פ אפילו יש לו מוון צ' סעודות או יותר כל שאינו שו"פ לא מקרי ממוון ואינו קונה בו, וא"כ אפשר דה"ה לגבי לזאת וכו"ל, וז"ע.

פחות משו"פ אי יש בה דין ממוון

ובדברי רש"י סוכה הג"ל (ל"ה ע"א) שכתב לפי שאין בו דין ממוון שאינו שו"פ וכו' הלכך לאו שלכס הוא, דמשמע דכל שאינו שו"פ לית ביה דין ממוון, לולי דמסתפינא היה נלפענ"ד דליכא למשמע מדבריו מידי. דהנה צהא דלכס יש בו שני עניינים, אחד שהוא יכול ליהנות ולעשות בחפצו כל מה שהוא רו"ה בו, כגון אם הוא דבר מאכל יכול לאכלו או ליתנו לאחר לאכלו, שנית דין הממוון שבו, שיכול למכרו לאחר, ואף אם הוא דבר שאינו מאכל מ"מ יש בו שויות של ממוון, ואותו השויות שיש לו בחפץ זה הוא עושהו להיות שלו ומקרי לכס לכל צרכיכם, שעושה בו כרצונו.

וא"כ אפילו דבר שאינו שו"פ נמי שלו הוא, שהרי יש בו הני תרתי, הן ההשתמשות בו וההנאה ממנו והן דין הממוון שיש בו, שהרי אם יש לו חצי זית מאכל הרי צידו לזרפו לחצי זית אחר ולאכלו או למכרו, וכן אם יש לו שזה חצי פרוטה יש צידו לזרפו לחצי פרוטה אחרת וליהנות בו ויהיה צידו ממוון שזה פרוטה, ומה"ט אסור לגזול חצי שיעור מה"ט כמ"ש הרמב"ם צפ"א מהל' גזילה וכתב הרב המגיד דהוא מדין דחצי שיעור אסור מה"ט והטעם דחצי לאיטרופי וממילא הוא ממוון שלו ואסור לגזלו, אלא דלענין תשלומין ודין דוהשיב את הגזילה לא חייבה תורה להשיב רק פרוטה שלימה, אבל לענין גזילה אסור אפילו פחות משו"פ דהוי ממוון שלו לכל דבר, ומה דאינו חייב להחזיר היינו טעמא משום דמחיל ליה על פחות משו"פ, דבנ"י מוחלים על פחות משו"פ.

ובמקום אחר ביארתי הטעם שאמרו דמחיל איניש אפחות משו"פ, משום דכיון דאמרה תורה דכפחות משו"פ ליכא דין והשיב את הגזילה נמצא דהגזול פחות משו"פ אין צידו לעשות תשובה עוד, דעל גזילת פרוטה ויותר יכול להשיב את הגזילה ושב ורפא לו, אבל פחות משו"פ לא יוכל להשיב, ונמצא נתפס באותו עון וצא מכשול לאדם מישראל על ידי פחות משו"פ ממוון שלו, ולכן מחיל איניש שלא יענש אדם אחר בשביל ממוון, ומהאי טעמא כשהגזילה הוא צעין או חייב להחזיר אפילו בפחות משו"פ כדלקמן, דבכה"ג אין צידו לקיים והשיב את הגזילה לא מחיל איניש.

והרמב"ם צפ"ד מה' פסולי המוקדשים הל' כ"ב כתב כל האשמות שבתורה צאים בני שתי שנים וצאים בכסף שקלים חוץ מאשם מנורע ואשם נזיר שהם בני שנה ואין לדמיהם קצבה וכו', ובהל' כ"ג הוולו אילים וכו' שהרי הקפידה תורה על דמיו ונתנו לו קצבה ע"כ, וצמנה למלך כ' מיהו חטאת לא צעי שיעור וכדאיתא בפרק בתרא דכריתות ומיהו מנזה מן המוצר שיציא בסלע ואם הביא בפחות מדנקא הוי עברינא, כ"כ התוס' כריתות פרק צ' (דף י"ו) ופרק ה' דוצחים (דף פ"ח) ד"ה וחטאת ע"ש. (וקצ"ע שלא ראיתי להרמב"ם שהציא דין זה דחטאת אין לו שיעור מדאורייתא ויש לו שיעור מדרבנן).

ומבואר דלכן לא נתנה תורה שיעור וקצבה למחוסרי כפרה שאם יחולו הטלחים אין להם תקנה לאכול בקדשים, וא"כ ה"ה בכל אכילה של מנזה נמי אם חתן התורה שיעור וקצבה שמא יחולו החטים או המנות ואין להם תקנה לקיים מנות אכילת מנזה, ועל כרחק דאין להם קצבה ואפילו אין בו שיה פרוטה נמי יוצא בו ידי חובתו.

ומעב"ג העיר על זה דיש לחלק, דבשלמא בקדשים אם יחולו אין לו ענה אחרת, אבל באכילת מנזה הרי צידו לאכול עד שיהיה שיה פרוטה, ושפיר נסתפקו האחרונים ז"ל.

ולפענ"ד יש לעיין בדבריו חדא לפי מה שכתבו הד"מ צ"ס התה"ד ס' קל"ט והצ"י צ"ס התוס' דכזית מנזה צעי לצלוע יחד צפעס אחת, הביאם המג"א אר"ח ס' תע"ה, וא"כ אם יחולו החיטים ויצטרך לאכול חמשה כזיתים שיעלו לשו"פ הרי לא יוכל לאכול כולן צבת אחת, אלא אפילו לדעת מהרי"ל דיכול לאכול מעט מעט מ"מ הרי התנה שלא ישהה באכילתו יותר מאכילת פרס, ואם יחולו החיטין הרבה עד שיצטרך לאכול כמה כזיתים כדי לזאת המנזה כדי שיעמדו על שו"פ הרי לא יוכל לגמור את כולן צכדי אכילת פרס, כיון שיצטרך לאכול כמה כזיתים צכדי אכילת פרס, וכ"ש לזקן או חולה שזה ודאי דבר שאי אפשר.

איברא דהרי גם לענין אכילת פסח נפ"מ דצריך לאכול כזית מן הפסח, ואי נימא דצעי שו"פ א"כ ניחוש שמא יחולו הטלחים ולא יוכל לקיים אכילת פסח, וע"כ לענין שיעור אכילה לא נתנה תורה קצבה, ויוצא אפילו אין בו שו"פ כל שהוא כשיעור אכילה.

איברא שמנחתי ברש"י עירובין מ"ט ע"א אמ"ש צגמ' איכא צינייהו כלי ופחות משו"פ, ופרש"י למאן דאמר משום קנין יכולין לקנות בסודר כדרך שאר קנין ואין יכולין לקנות צפת שאין בו שיה פרוטה ואפילו הוא מוון צ'

פרוטה חזי לאיצטרופי לחזי פרוטה אחרת ועל כן דין ממון יש צה ועל כן אסור מה"מ לגזלו ולכס הוא, ואחי שפיר מאד דברי רש"י בס"ד.

יבזה מיושב ממילא קושיה המנ"ח (מנזה שכ"ה אות י"א) ושאר אחרונים מרש"י הג"ל, דא"כ איך מקיימין בארבעה מיניס מנזות ערבה שאינו שו"פ, וכן בכמה מנזות כיוצא בו דבעינן לכס, אבל לפמ"ש אחי שפיר, דודאי פחות משו"פ נמי ממון הוא בזמון של היתר כיון דחזי לאיצטרופי, וכל דין ממון כן הוא דחזי פרוטה וחזי פרוטה מנטרפת לפרוטה, ופרוטה ופרוטה מנטרפת לחשבון גדול, ולא כתב רש"י כן אלא לענין איסורי הנאה.

ודוגמא לדבר הא דפליגי בש"ס קידושין דף מ"ה וע"ז דף י"ט אי ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף או אינו אלא לבסוף, ומסקינן בגמ' ע"ז שם דאם צנה צדיעבד שכרו מותר דא"ר אלעזר א"ר יוחנן אס' צנה שכרו מותר, ופריך פשיטא וכו' ומשני אלא אמר רבה בר עולא לא נכריה אלא במכוש אחרון, עבודת כוכבים מאן קא גריס לה גמר מלאכה ואימת הוי גמר מלאכה במכוש אחרון, מכוש אחרון לית ציה שיה פרוטה, אלמא קצבר ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף. ופרש"י לית ציה שו"פ הלכך שרי דשכירות שאר מכושות לא מיתסר דההוא לאו שכר עו"כ הוא, וקצבר ר"א ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף אומן המקבל עליו לעשות בשכר לא אמרינן בגמר המלאכה הוא קונה כל השכירות אלא כל פורתא ופורתא דעבד קמא קמא קני אגרא ע"ש, ועיין תוס' שם ד"ה אלמא ובתוס' קידושין שם ד"ה דכ"ע דליכא מאן דפליג אהא דאימת קא מיתסר במכוש האחרון ובמכוש אחרון לית ציה שו"פ ע"ש.

ויש לדייק דלכאורה נראה מפורש דפועל מקבל שכרו על כל מכוש ומכוש בנפרד, הגם שכל מכוש לעצמו הוא פחות משו"פ אלא שכל פחות משו"פ מנטרף לפרוטה, דאל"כ נימא דפחות משו"פ מחיל איניש וא"כ יהא פטור בכל מקום מלשלם שכר לפועל, אלא ע"כ דלא אמרינן כן, דפחות משו"פ נמי לא מחיל איניש בפתס וממון שלו הוא ומנטרף ונעשה מלוה אלל השוכר, וא"כ מה מתרץ עכו"ם אימת קא מיתסר במכוש אחרון ומכוש אחרון לית ציה שו"פ, והא מ"מ ליצטרף האי פחות משו"פ לפחות משו"פ שלפניו וליחסר, אבל לפמ"ש אחי שפיר דהתם פחות משו"פ של המכוש אינה מנטרפת משום דאסה"נ הוא ואסה"נ אינו ראוי להצטרף, ושפיר לא נאסר השכירות כלל.

העולה צביאור דברי רש"י, שפי' "לפי שאין צה דין ממון" וקתם ממון הוא שו"פ ולכן פירש "שאינו שיה פרוטה", אלא דלכאורה אכתי שלו הוא דהא פחות משו"פ

ובן יש להוכיח דפחות משו"פ נמי יש לו דין ממון, שהרי הגם קיי"ל דאין צ"ד יושצין לדין צפחות משו"פ כמבואר בחו"מ סי' ו' מ"מ אס' הוצקו לשה פרוטה גומריס דינס אפילו צפחות משו"פ, ועיין סמ"ע דאפילו תובע לו דבר חדש, ובאו"ת הביא מש"מ לצ"מ שכתב צסס הריטצ"א דאס' תבעו דבר שהוא צעין אפילו על פחות משו"פ צ"ד נוקקין ולא אמרו אין נוקקין אלא בתובעו דבר תשלומין ע"ש, ואי נימא דפחות משו"פ אין לו דין ממון כלל ומחיל איניש מאי תציעה איכא אפילו הוא צעין, הא כבר מחיל ליה, ועיין עוד פת"ש חו"מ שם, אלא ע"כ דפחות משו"פ נמי יש לו דין ממון וכחצי שיעור דמיא דחזי לאיצטרופי וליהנות ממנו כרצונו, ואפילו צפחות משו"פ יכול ליהנות בו ושלו הוא ולכס מקרי ואסור לאחריס ליטלו ממנו.

ביאור דברי רש"י סוכה הג"ל

יבזה שכתב רש"י דפחות משו"פ אין בו דין ממון לא כתב כן אלא לענין איסורי הנאה, דכיון שאסור בהנאה אין לו בו ענין האחד שיש לאדם בכל חפציו ומאכליו והוא ההנאה שיכול ליהנות בו כרצונו, ואס' היה נשאר בו עכ"פ כח למכרו ולקבל צשצילו כסף שויות של שו"פ א"כ היתה בו ההנאה השניה דהיינו קנין כסף ודין ממון, ואכתי היה מקרי לכס מטעם זה, אבל כיון דהוא איסורי הנאה גס שויות שו"פ אין לו ולכן לא מקרי לכס, ונמנא צביאור דברי רש"י כן "לפי שאין צה דין ממון" כלומר למה אין בו דין ממון "שאינו שיה פרוטה", והגם דפחות משו"פ נמי לכס הוא לכן הוסיף טעם "דאיסורי הנאה הוא", אבל בכל מקום פחות משו"פ שאינו של איסורי הנאה ודאי שלכס הוא אפילו לדברי רש"י, וזה לפענ"ד צבור בס"ד.

חצי פרוטה של איסורה"נ לא חויא לאיצטרופי

ואולי יש לבאר עוד לפמ"ש האחרונים ז"ל עיין זל"ח ושאג"א והגרע"א ועוד דחזי שיעור שאסור מה"מ אינו אלא בחזי שיעור דחזי לאיצטרופי, אבל באינו חזי לאיצטרופי כגון חזי שיעור חמץ צרגע אחרונה של חג הפסח דלא חזי לאיצטרופי עוד, או חזי כותבת צמוצאי יו"כ דלא חזי לאיצטרופי עוד, או חזי רביעיית יין לגזיר צרגע אחרונה לגזירותו וכיוצא בזה, מותר מה"מ, וא"כ יש לומר בזמון נמי, כיון שכתב הרב המגיד דהגזול פחות משו"פ אסור מה"מ מנטעס חזי לאיצטרופי א"כ בזמון של היתר הגזול פחות משו"פ כיון דחזי לאיצטרופי מקרי ממון ואסור מה"מ, אבל באיסורי הנאה דלא חזי לאיצטרופי, וכמה שתייה אסורה בהנאה ואינו שיה כלום, א"כ חזי שיעור מותר בו וליכא דין ממון כלל מדין חזי שיעור, ולא דמי לזמון של היתר דחזי

אכילתו לכדי אכילת חמשה פרסים, כיון דהמנצה הוא בזכות זה צעי בכדי אכילת פרס ככל סתם אכילה שבמורה א"כ אף זכה"ג דאין כזית אחד שזה פרוטה וצעי להוסיף באכילה עד שתהא אכילתו שזה פרוטה מ"מ לא נפקע אכילה זו מדין אכילת כזית ושיעורו דצעינן בכדי אכילת פרס.

ואדרבה אי נימא דזמן אכילה זו יהיה בכדי אכילת ה' פרסים, נמנא לפ"ז דשיעור אכילת מנצה יהיה משונה משנה לשנה וממקום למקום ויהיה תלוי בשער שבשוק, ובמקומות שהמנצה צול ויכול לקנות חמשה זיתים מנצה בפרוטה יהיה זמן אכילת מנצה שיעור אכילת חמשה פרסים ובמקום שהמנצה ציוקת וכזית מנצה שזה פרוטה אז שיעור אכילת מנצה בכדי אכילת פרס, וזה לפענ"ד דבר חידוש ותימה.

וקצת יש לדייק גם מאכילת יו"כ דשיעורו ככותבת ואפ"ה צריך לאכול כל השיעור בכדי אכילת פרס, ואם אכל כזית בכדי אכילת פרס והנשאר עד כותבת לאחר זמן אכילת פרס פטור, כמבואר בגמ' דף פ' וברמז"ס וטו"ש"ע או"ח סי' תרי"ב ס"ג דשיעור אכילת יו"כ הוא בכדי אכילת פרס מתחלת אכילה ראשונה עד סוף אכילה אחרונה ואם לאו אין מנטרפין, והרי אפילו היכא דשיעור אכילתו הוא בככותבת ולא בזכות אפ"ה צעי דוקא בכדי אכילת פרס, ועיין במ"ב דאפילו אוכל צלי הפסק אלא שפירר את האוכל לפירוים קטנים ואכלם ועי"כ נשתהה באכילתו הרבה ג"כ צעינן שתהא מתחילת אכילתו ועד סופו רק כדי אכילת פרס, עיין רש"י יומא פ' ע"ב ורמז"ס פ"י המשנה פ"ג דכריתות ופי' רגמ"ה, אלא דיש לדחות דהתם הטעם משום יתוצי דעתיה וקיים להו לרבנן דביותר משיעור אכילת פרס לא מיתצי דעתיה כדאי בגמ' שם. ואכתי צ"ע בכל זה לפענ"ד.

עוד בדברי רש"י סוכה דף ל"ה

(ב) **עוד** כתב הדר"ג מי שיש לו סאה חטין אטו נימא דכל פחות משו"פ שבהן לא מקרי שלו ביחד, ורש"י (סוכה כ"ה) לא כתבו אלא על סוכה של שותפין או על עבד שמרויח פחות משו"פ לצד או על איסה"נ עכ"ל.

ולפענ"ד ודאי מי שיש לו סאה חטין ביחד כל חלק וחלק מהם מקרי שלו, כל שהם ביחד, ומיהו אם בא אחד וגול ממנו מאותו הסאה פחות מכשיעור אינו חייב בהשבון ואין לו דין ממון שיתחייב הגולן לשלם, וכ"ש אם אין לו אלא חטין שאינם שוין פרוטה בצמתו ובא אחר ולקחן לעצמו, דלעולם חמור הנוטל מן הכרי שיש בו דין ממון ממי שנוטל ממקום שאין לו רק פחות משו"פ, ועיין שבת ז"ד ע"ב בחגי"ת זית ממת גדול ובתוס' שם ד"ה והא דתנן, ומיהו לכונ"ע חצי פרוטה הגם דאסור לגזול מ"מ אם גולו ממנו

נמי שלו הוא ומקרי לכס וע"ז מתוך "דאיסורי הנאה הוא", כלומר דכיון דאיסורי הנאה הוא לית דין צירוף "הלכך לאו שלכס הוא", ודייק הלכך כלומר בשביל שהוא איסורי הנאה הלכך לאו לכס הוא, אבל אי לא היה איסורי הנאה אז אפילו פחות משוה פרוטה עכ"פ לכס הוא שהרי צידו לזרפו לפחות משו"פ אחר ונעשה גם הוא דין ממון, כנלפענ"ד בס"ד.

ואין הו"ג להאריך עוד, וה' שנתיו יאריך ויזכה לעולמן תראה בחיך, והנני לזכרו שנית שתכונן ותתנשא מלכותו מאן מלכי רבנן וימשיך בשלשלת הזהב של מר אביו הגה"ק ניס"ע רבשכ"י זי"ע ועכ"ל, ציתר שאת ותוקף, עדי צבא ינון ולו יקתה עמיים כמיים ליס מכסיים.

דושכ"ג בירידות ובלב ונפש,

מנשה הקמן

סימן קסב

עוד בענין הג"ל

כ"ז טבת לס' ואזכור את בריתי התשמ"ו, ברוקלין נ"י יצו"א למעלת כבוד הרב הגאון הגדול, מעוז ומגדול, ירד עליון וידיד נפשי, ראש בשמים, צדיק תמים, תל תלפיות פאר הדור והדרו כהדרג"ת מוה"ר חיים קניבסקי שליט"א.

אחדשכנ"ת צידידות נאמנה, מכתבו היקר הגיעני בעתו וששתי עליו כעל כל הון, והגם כי אין דרכי להשיב במכתב אחד פעמיים, מ"מ לגברא רבה דכוותיה לא נדרגא.

בשיצוייר שצריך לאכול כמה בזיתים למצות מצה
אי בעינן לאכול בולן בבת אחת

(א) **הנה** במכתבי אליו כתבתי להוכיח דע"כ אין צריכין שיהא הכזית מנצה שו"פ דא"כ אם יחלו החיטין הרבה עד שינטרף לאכול כמה כזיתים עד שיעמדו על שו"פ כדי לנאת המנצה הרי לא יוכל לגמור את כולן בכדי אכילת פרס, ועל זה העיר כהדר"ג דדוקא אם אוכל כזית אסור לשהות כדי אכילת פרס שאין זה דרך אכילה, אבל אם צריך לאכול ה' זיתים צריך שכל כזית מהן יאכל כדי אכילת פרס שזה דרך האכילה.

הנה לפענ"ד דקו דצרי דהר"ג היכא דזומת הורה לאכול ה' זיתים דאז סגי שכל כזית לעצמו תאכל בכדי אכילת פרס, אבל היכא דהמורה זומת לאכול סתם אכילה שהוא כזית אחת, כגון הכא באכילת מנצה דהמנצה בזכות אחת, ולכד שנאמר דכיון דאינו שזה פרוטה לא מקרי לכס וצעי לאכול ה' זיתים שיהיה שזה פרוטה, לא מסתבר שיוכל להאריך

פטור עליו מהשבון, וממילא יש לפרש דמה שכתב רש"י לפי שאין בו דין ממון שאינו שו"פ כלומר שהחפץ של מנזה שזוהה התורה ללקחו משלכם נריך שאותו החפץ ישווה פרוטה כדי שיהיה לו דין ממון, שאם יבא אחר ויחטפנו יתחייב להשיבו, דזה מקרי שלכם, ובאינו שזה פרוטה אינו נקרא לכם, ובמנזות שהקפידה התורה שיהא לכם נריך שמהיה שזה פרוטה, כן היה אפשר לפרש, וע"ז ביארתי בס"ד דרש"י דייק דהחסרון הוא משום דאסה"נ נינהו, הלכך לאו שלכם הוא, אבל בעלמא גם פחות משו"פ דין ממון יש בו ושלכם מיקרי.

טעם דפחות משו"פ לא ניתן להשבה

ג) העיר הדרי"ג דהא דאמרה תורה דפחות משו"פ ליכא דיני השבה ואבידה ומעילה הוא משום דמסתמא מחיל, שהרי צ"נ אינו כן, ואני כתבתי להיפוך מזה.

הנה אם כי כדבריו נראה לכאורה בגמ' סנהדרין נ"ז ע"א אמר רב פפא לא נכרכה אלא לפחות משו"פ, ופריך אי הכי עו"כ בישראל אסור הא בר מחילה הוא, ומשני נהי דבתר הכי מחיל ליה זערא בשעתיה מי לית ליה, ופרש"י הלכך גזל הוא אלא שאין צ"ד נזקקין להשיבו דבתר הכי מחיל ליה ע"כ, ועוד שם צדף נ"ט ע"א דקאמר דליכא מידי דלישראל שרי ולצ"נ אסור, ופריך והרי פחות משו"פ, ומשני דהתם משום דעכו"ם לאו בני מחילה נינהו, ומשמע דהכל תלוי במחילה והישראל מסתמא מחיל ולא צ"ג, ודא היא ראית הדרי"ג.

האמנם ודאי לא נעלם מעיני הדרי"ג שנחלקו בזה קמאי דקמאי בטעם דפחות משו"פ לא ניתן להשבה, וראיתי קדוש אחד מדבר החינוך במנזרה רכ"ט וז"ל מדיני המנזה שאח"ל שאיסור דאורייתא לגזול אפילו כל שהוא, אבל לאו דלא תגזול אינו חל אלא בשוה פרוטה, כי התורה לא תחייב אלא בדבר שהוא ממון, ופחות משו"פ אינו נקרא ממון, אבל מכל מקום אסור הוא דבר תורה כמו חצי שיעור שאין לוקין עליו והוא איסור דאורייתא ע"כ. הנה כתב מפורש דהטעם שאינו עובר על לאו דלא תגזול מה"ת על פחות משו"פ הוא משום שאינו נקרא ממון, ופשוט כיון דלא חל לאו דגזול אפחות משו"פ ממילא אין בו עשה דוהשיב את הגזילה, דהרי העשה הוא בזה לנתק את הלאו והיכא דליכא לאו ליכא עשה וז"פ. (וממה שהביא החינוך אח"ז דברי הרמב"ם, משמע דס"ל דזה נמי דעת הרמב"ם דדין גזל בפמשו"פ הוא משום דאין לו דין ממון, ולא מטעם דמחיל).

הן אמת דבמנזרה ק"ל בעשה דהשבה כתב החינוך וז"ל דינייה כגון מה שאמרו רבותינו ז"ל (סנהדרין נ"ז ע"א) כמה תהיה הגזילה שיתחייב הגזל להשיבה, כל גזילה השוה פרוטה,

אבל פחות מכאן אע"פ שעבר על איסור תורה אינה בתורת השבון וכמו שנכתוב בארכובה על לאו דלא תגזול, לפי שישראל בני אברהם יתקו ויעקב נדיבים בני נדיבים הם וידוע הדבר שכל שהוא פחות משו"פ אפילו עני שישראל מכיון שגזול ממנו מוחל אותו ואין חפצו אחריו כלל ע"כ. ומשמע דתלוי במחילה והיכא דלא מחל אפשר דחייב להשיב, אך לכאורה דבריו סותרים למש"כ במנזרה רכ"ט כנ"ל, וז"ל דבאמת פחות משו"פ לא מקרי ממון בישראל לעולם, צין מחיל וצין לא מחיל, דהתורה לא אחשביה לקראו ממון בישראל זרע אברהם יתקו ויעקב דכל שגזול ממנו מוחל ואין חפצו אחריו כלל, ולכן שפיר אין בו לאו דגזילה ולא עשה דהשבה, ואפילו יאמר אחד שאינו מוחל או שעדיין אינו יודע שגזלו מ"מ דין ממון אין לו ואינו חייב להשיב לכו"ע, וז"ע על בעל מנ"ח ז"ל (הו"ד בסמוך) שפלפל שם הרבה ורצה להעלות דבראש שוטה וקטן ללאו בני מחילה נינהו אפשר דחייב בהשבה, ולפמ"ש המחבר בלאו דלא תגזול מצואר דס"ל דפמשו"פ לא מקרי ממון מה"ת לכל אדם בישראל אע"ג שבעצמו תלחה בטעם דמחילה במנזרה רכ"ט, ודו"ק.

ועיין מחנה אפרים ה"י גזילה סי' א' וז"ל כתבו רבותינו הראשונים ז"ל דאסור לגזול אפילו כל שהוא דין תורה ומ"מ אינו מחוייב להשיבו, ולכאורה היה נראה דהיינו טעמא משום דמסתמא כל פחות משוה פרוטה ישראל מחיל בתר הכי, ולפי זה מספקא לן בזה גנב פחות משוה פרוטה ולא נודע לבעלי שנגנב מהם, מי נימא דחייב להחזיר דהא כיון דלא ידע עדיין לא מחיל, ואע"ג דלכי ידע ביה מחיל מ"מ השתא מיהא לא ידע ולא מחיל וכו', ומסיק שמעינן מהכא דכל פחות משוה פרוטה כי לא מחלו בעלים לא קנאו גזלן וברשותיה דבעלים קיימא, והיה דפ' אלו מציאות דקאמר משלשה אינו חייב להחזיר כיון דליכא שו"פ וכו', היינו טעמא משום דכל פחות משו"פ לא חייבו הכתוב להשיבה כדאמרין שם צדף כ"ו ע"א, וכיון דלא נתחייב בהשבה חשבינן לה כאילו עדיין מונחת בקרקע ויאוש דבתר הכי מהני לזכותה לזה שמנא, ועיין במלחמות להרמב"ן פ' אלו מציאות גבי נטלה ע"מ לגזלה ועיין בסמ"ע בסיומן שס"ז סק"ו.

ובנו של המחנ"א כתב שם, ראיתי מה שהעתיק אדוני אבי הרב הגדול זלה"ה, והנראה מדבריו ז"ל דכל שגזול פחות משו"פ אף שלא ידעו הבעלים או שידעו ולא מחלו מ"מ אינו חייב להחזיר דלא חייבו רחמנא להשיב אלא דבר דמקרי ממון, ופחות משו"פ לאו ממון מקרי, ולענ"ד נראה שכן הוא האמת דכן מורה לשון הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ק מהלכות גזילה דהגזול פחות משוה פרוטה אע"פ שעבר אינו בתורת השבה, וכן נראה ג"כ מדסתם הרמב"ם ז"ל ואמר

דמחילה דנראה דסובר דגזיה"כ דהוא בכלל השיעורים, וזכחות מזה לאו ממון הוא לענין מצות עשה ולענין מצות לא תעשה כמו כזית ופחות מכזית וכו'. שוב צא לידי ספר מחנה אפרים וראיתי שעמד קצת על מדוכה זו בריש הלכות גזילה ע"ש כי אין ציכלתי לעמוד בדבריו, עכ"ל המנ"ח.

עב"פ מבואר לן דלא הוא פלוגתא דרבותא, שיש הסוברים דטעם דפחות משו"פ אינו משום מחילה אלא אין מחיל וצין לא מחיל לעולם ליכא השבון משום דפחות משו"פ לא מקרי ממון וכמ"ש החינוך וה"ה הנ"ל, ולכן אין צ"ד נזקקין לפחות משו"פ דלאו ממון הוא, וכ"כ המנ"ח מצוה שס"א ו"ל כבר הבאתי כמה פעמים בחיבור זה דזכחות משוה פרוטה אף כלי לאו ממון הוא ע"כ, ועי' מה שהארכתי במשנ"ה ח"ה סי' רנ"א ורנ"ב וצ"ט סי' שע"ה, וכן לענין השבחה לאו ממון הוא והרי הוא כחצי שיעור שאסור מה"ת אבל אינו בהשבה.

גול פחות משו"פ אי חייב להחזיר

ובן מטיין דברי הרמב"ם ז"ל ריש פ"א מהל' גזילה ה"א שכתב כל הגזול את חצירו שו"פ עובר בל"ת שנאמר לא תגזול, אין לוקין על לאו זה שהרי הכתוב נתקן לעשה שאם גזל חייב להחזיר שנאמר והשיב את הגזילה אשר גזל זו מצות עשה וכו' וכל לאו אשר ניתן לתשלומין אין לוקין עליו, ואסור לגזול כל שהוא דין תורה אפילו עכו"ם אסור לגזלו או לעשקו ואם גזלו או עשקו חייב להחזיר ע"כ, ומשמע לכאורה דאפילו על כל שהוא חייב להחזיר, שהרי פתח ואסור לגזול כל שהוא, וקיים ואם גזלו חייב להחזיר. ובהל' ו' כתב הגזול פחות משו"פ אע"פ שעבר אינו בתורת השבת גזילה וכו' ע"כ, ולכאורה דבריו סותרים, דלעיל כתב דאסור לגזול כל שהוא דין תורה ואם עשק וגזל אפילו כל שהוא חייב להחזיר, ובה"ו כתב דאע"פ שעבר אינו בתורת השבת גזילה.

וצ"ל דהגזול את חצירו חייב להחזיר מפאת צ' דברים, האחת שחייב להחזיר להגזול מה שגזל ממנו, וזה חיוב על הגזול להחזיר מה שאינו שלו לצעליו, גם יש מצות עשה דהשבת הגזילה לנתק את הלאו שעבר בגזילתו. והנה מ"ע דהשבחה זה ניתנה רק על גזילת שו"פ שיש לה דין ממון, שעל זה ניתנה תורה עשה לנתק את הלאו דגזילה, ולא ניתנה עשה זו כשעבר וגזל פחות משו"פ, דהגזול פחות משו"פ אסור מדין דחצי שיעור אסור מן התורה ככל דין דחצי שיעור ומטעם דחצי לאינטרופי או מגוה"כ שנחלקו בזה האחרונים, עיין ח"י הרי"ם תו"מ סי' שמ"ח וצ"ח עמק יהושע סי' ה' ובספרי משנה הלכות ח"ט סי' שע"ו הארכתי קצת בזה, ועל לאו דגזילה ניתנה מ"ע דהשבחה אבל על איסור חצי שיעור

אינו בתורת השבחה וכו', ואם איתא דאינו חייב להשיב מטעמא דמסתמא ישראל מחלי חינוך בשגול מישראל, כשגול מגוי דלאו בני מחילה ניהו מאי איכא למימר, ופשטן של דברים משמע דאף כשגול מגוי הוא דינא הכי, תדע דלגבי איסורא כתב בראש הפרק אסור לגזול כל שהוא צין מגוי צין מישראל וא"כ אם איתא דלענין השבחה יש חילוק לא היה ראוי לסתום הדברים ע"ש.

והמנ"ח מצוה ק"ל (אות ד') הביא דברי הרמב"ם פ"א מגזילה ה"ב שכתב ואסור לגזול כל שהוא דין תורה, וכן כתב בפ"א מגביהה ה"ב, ובה"ו כתב הגזול פחות משוה פרוטה אע"פ שעבר אינו בתורת השבחה, ולא כתב שום טעם לדבר. והרב המגיד בהל' גביהה שם כתב על דברי הר"מ דאסור לגזול כל שהוא ח"ל, ודין פחות משוה פרוטה בממון כדון חצי שיעור באיסורין עכ"ל, נראה מדבריו דשו"פ בממון בגביהה וגזילה וכו"ו הם בכלל שיעורין דהוא הלכה למשה מסיני, וזכחות הוא ליה חצי שיעור דאסור מן התורה, וכן משמע בדבריו פ"ט ממלכים שכתב דצן נח חייב על פחות משו"פ בגזול וכן באבר מן החי דשיעורין לישראל נאמרו וכו' ע"ש, נראה מדבריו דזכחות משו"פ אין מצוה עליו כלל להשיב, ולפי"ז אפילו בגזול מחרש שוטה וקטן פחות משו"פ אין מצוה בחזרה כלל, אבל מהש"ס סנהדרין נ"ז ע"א וי"ט ע"א מבואר דהטעם דפחות משו"פ אינו בהשבחה מחמת מחילה דהגזול מוחל על פחות משוה פרוטה ע"ש, וכן כתב הרב המחבר כאן לפי שידוע בני אברהם יצחק ויעקב נדיבים וכו' מוחל אותם ואין חפצו אחרי כלל, א"כ לפי דבריו בחרש שוטה וקטן דלאו בני מחילה ניהו חייב בהשבחה, או בעומד וזווח דאינו מוחל, או בגביהה והגנב אינו יודע דלא מחל דהוי יאוש שלא מדעת, א"כ נפק"מ גדולה היא, ונ"ע על הר"מ דלדבריו אין צריך להשיב בשום פעם, ולפי הנראה מהש"ס פעמים שחייב בהשבחה כמו שכתבתי.

הבל"ל מהדברים הנ"ל, דאי אמרת דלא מחייב בהשבחה דלאו ממון הוא אבל בודאי עכ"פ גם הגזול לא קנה דמהיכי תיתי לקנות דבר שאינו שלו, רק דאין מצות עשה עליו, וגם הבי"ד אין מוציאין דאין נזקקין לפחות משו"פ, ובודאי אי אייקר והושבחו ועמד על פרוטה צרשוחא דמריה אחייקר, והבי"ד מוציאין מידו, וגם אם קידש אשה אינה מקודשת דלאו שלו, ובאחריו לא ינא, וגם בצירוף בודאי חייב להשיב, אבל אי אמרינן מטעם מחילה הוא א"כ הו"ל שלו לכל דבר, וגם אינו מצטרף כי ראשון ראשון מחל, אך לסברא זו אם לא ידע דמחל או חש"ו דלאו בני מחילה הם אפשר דמצות עשה עליו להשיב. א"כ נפקא מינה הרבה צין טעם הש"ס וכן הביא הרב המחבר וצין הר"מ שלא כתב הטעם

שוב הציא דמעכו"ם נמי אסור לגזול וחיוב להחזיר, וכוונתו בשגזול ממנו שו"פ, וק"ל. וע"ע מש"כ בכל זה בספרי משנ"ה ח"ו סי' ש"ב.

גול עכו"ם והשבתו

ולבאור יש לתמוה לשיטות שגול עכו"ם אין מזהה בהשגה, א"כ נמצא גול עכו"ם חמור מגול ישראל, והגזול ישראל חזירו צא הכתוב ונתקו לעשה של והשיב את הגזילה ונתקן הלאו, ואילו גבי גול עכו"ם כיון דליכא עשה של והשיב ל"ל תיקון על הגזילה, ונמצא גול עכו"ם חמור מגול ישראל, ובגמ' צ"מ פ"ז ע"ב נחלקו אי גול עכו"ם אסור מדאורייתא או מדרבנן, אבל שיהיה חמור מגול ישראל זה תמוה.

וי"ל לפמ"ש בגמ' צ"ק ל"ח ע"א א"ר אבהו אמר קרא עמד וימודד ארץ ראה ויחר גוים (חזקוק ג') ראה שבע מצוות שקבלו עליהם בני נח כיון שלא קיימו עמד והחיר ממונס לישראל, ר' יוחנן אמר מהכא הופיע מהר פארן מפארן הופיע ממונס לישראל, והנה הרמז"ם צפי' המשנה כתב טעם שאסור לגזול מן העכו"ם שלא יתרגל בה להיותו גנב והוא ממדות הרעות, וכ"כ החינוך צמנה רכ"ט וז"ל בגמ' (צ"ק קי"ט ע"א) אמרו ז"ל שאפילו אנשים שמתור לאצד גופן כגון המיינין אסור לאצד ממונס ולגזול או לגנוב להם, ואפשר לומר שכונתם ז"ל בהרחיקם זה כדי שלא ירגיל האדם טבעו צדק, כי גריעות יהיה צנפס בהרגילה צמדות הפחותות והרעות והוא חבל חזק למשוך העון, ועיין חכ"ט סי' כ"ו בצריכות. ונראה דצאמת כיון דהתורה התירה ממונס לישראל א"כ ליכא גזול בגזול מן העכו"ם, אלא שהתורה אסרה לישראל להיות גנב, ועל כן כיון שהעכו"ם מחזיק צממון הוא הגם שהתורה התירה ממונו לישראל מ"מ לילך ולגנוב ממונו אסרה תורה, וא"כ הוא טעם על התורה שאסרה לגנוב מעכו"ם. ומיהו לאחר שגנב ממונו עכו"ם אז כבר אסור להחזירו לו, כיון דהתורה התירה ממונס לישראל א"כ אין זה ממונו של עכו"ם, הגם שהישראל אסור ליטלו דרך גניבה ממנו, אבל אם לקחו הגם שלקחו צאיסור מ"מ שוב אסור להחזירו לו, שהרי אין זה ממונו של עכו"ם שכבר הותר ממונס, ולכן שפיר ליכא דין השבון בגול עכו"ם.

ובמה שכתבנו יש להבין מה שאמרו ז"ל (צ"ק קי"ג ע"ב) טעות עכו"ם מותר, כי הא דשמואל זבן מכותי לקנא דדהבא צמר דפרזלא צד' זווי ואצלע ליה חד זוחא, רב כהנא זבן מכותי מאה ועשרים חצימי צמאה ואצלע ליה חד זוחא א"ל חזי דעלך קא סמיכנא, ועיין ש"ע חו"מ סי' שמ"ח וסי' ש"ע, ולכאורה צ"ב אי גזול עכו"ם אסור מה"ת א"כ כל

אינו מועיל העשה לנתק האיסור, ומיהו הגם ללא נתנה תורה מצות עשה דוהשיב לפחות משו"פ דהוי חזי שיעור איסור, מ"מ לגבי חזירו אין נפ"מ לו אם הוי חזי איסור או איסור שלימה סוף סוף הרי גזול מידו החזי פרוטה וכל זמן שלא מחל לו נריך להחזירו לו, וזה שאמרו ללא ניתן להשגה היינו ללא ניתן לפחות משו"פ מ"ע דהשגה לנתק את הלאו, אבל עכ"פ הדבר שיש צידו את של חזירו מחייבו להחזירו אליו, ולא גרע מהשבת אצידה. [שו"ר צמנ"ח מנה ק"ל אות ה' שכבר קדמוני ציסוד זה לגבי גזול עכו"ם ועוד דאף אם אין עשה דהשגה מ"מ חיוב להחזיר אכתי איכא, וע"ש].

וזה שכתב הרמז"ם צה"ל ג' ואסור לגזול כל שהוא ד"ת וכו' ואם גזלו או עסקו חייב להחזיר, דהתורה הוא מצד הגזול שיש אצלו החזי שיעור שאינו שלו, וכמ"ש המנ"ח לעיל דאף אי אמרינן ללא מחייב בהשגה ללאו ממון הוא אבל צודאי עכ"פ גם הגזולן לא קנה דמהיכי תיתי לקנות דבר שאינו שלו רק דאין מצות עשה עליו, וכיון שאינו שלו שלא מחל לו על החזי שיעור הגם שאינו צעשה דהשגה לנתק הלאו וגם שאין לו דין ממון להוציאו צ"ד מ"מ אכתי חייב להחזיר מה שלקח מחזירו שלא ברשות, וכן הדין בעכו"ם, אלא שבישראל אם מחל לו שוב א"צ להחזיר ובעכו"ם ללאו בני מחילה נינהו ס"ל להרמז"ם דלעולם חייב להחזיר אפילו פחות מכשיעור, לכן כתב ואם גזלו או עסקו חייב להחזיר, ואין זה מדין והשיב, אלא שא"א להחזיק אצלו מה שאינו שלו, ומה שעבר על האיסור עבר ואין לו תיקון צמה שהשיב דרק על פרוטה נתנה תורה תקנה של והשיב, ודו"ק.

גול עכו"ם בפחות משו"פ

אמנם י"ל לאידך גיסא, דס"ל להרמז"ם דפחות משו"פ יש לו דין ממון וא"כ עובר על לא תגזול, ובישראל כיון דמחיל ליה ליכא השגה, אבל בעכו"ם שפיר יש צו השגה ג"כ, דהא צהא תליא, ולכן כתב נריך שיחזיר, וכתב גזילת עכו"ם דוקא אחר דין דפחות מש"פ צישראל, דלדידהו אין נפ"מ צין שו"פ או פחות משו"פ. וצאמת שצנו של המחנה אפרים צתחילה רנה ליישב כן דברי הרמז"ם, ודחה פירוש זה דלא הול"ל להרמז"ם לטחוס, אמנס צאמת י"ל דהרי הוא כמפורש מצד הדיוק הנ"ל.

גם י"ל צסתירת הדיוקים הנ"ל דצאמת מצות השגה ליכא על פחות משו"פ, ומה שכתב אפילו עכו"ם אסור לגזול או לעסקו ואם גזלו או עסקו חייב להחזיר, כוונתו על שו"פ שחייב להחזיר כמו צישראל, ואע"ג דפתח לומר דאסור לגזול כל שהוא דין תורה, זה לא קאי על עכו"ם דוקא, אלא לאחר שהציא כל דיני ישראל שאסור לגזול פרוטה ואפילו כל שהוא,

נטילת ממון שלא כדין יהיה אסור, והרי אפילו גניבת הדעת אסור, ואדרבה הרי מר שמואל גופיה (חולין ז"ד ע"א) איקפד על שמעיה דהוה פייסיה למצוריה בתרנגולת טריפה ויהיבי ניהלי זמר דשחיטה ואסר משום גניבת הדעת, ואפ"ה זבן מכותי לקנא דהבצא זמר דפרולא בד' זוזא ואצבע ליה חד זוזא, ולא חש משום גניבת הדעת, ועיין רש"י ואיצלע ליה זוזא וכו', ועוד טעות אחרת שעיכב זוז מומיו והטעהו בחשבון שלקח ג' במקום ד' ולשון הטעהו לכאורה משמע ששמואל הטעהו, אבל לפמ"ש אחי שפיר בס"ד. ובדרך זה יזבן נמי הא דלצינת עכו"ם אסור להחזירה ועובר משום למען ספות הרוה (סנהדרין ע"ו ע"ב), וק"ל.

ובמה שכתבנו יש לישב קצת מה שהקשה המעשה רוקח דבהל' גניבה פ"א ה"א כתב הרמב"ם סתם הגונב ממון משהו פרוטה ולמעלה עובר על לא תעשה וכו', ולא חלק בין ישראל לעכו"ם, ובפ"א מהל' גזילה ה"א כתב כל הגזול את חצירו שו"פ עובר בל"ת, וכתב כאן חצירו ומשמע דעכו"ם לא, ולפמ"ש אחי שפיר דהרמב"ם לשיטתו דאיסור גניבה מעכו"ם הוא רק משום שלא ילמוד עזמו לגנוב וכנ"ל, ולכן דוקא בגונב יש בו חשש זה, ולכן לענין גניבה כלל הכל כל הגונב ממון סתם, אבל בהל' גזילה כתב דוקא חצירו דעכו"ם ליכא חשש שמא ילמוד לגנוב מגזילה, וקצתמי מאד.

ובזה הנני ידיר נפשו דר"ש כהדר"ג, החותם באהבה בלב ונפש, **בגנשה הקמן**

סימן קסג

עוד בענין פחות משו"פ אי יש בה דין ממון

ה' לסדר ויברך אתכם התשס"א, קרית אונוואר י"ם ת"ו מע"כ מחותני הרהגה"צ המפורסם שלשלת היוחסין מבחר האישים תל תלפיות כקש"ת מוה"ר יוחנן סופר שליט"א, אדמו"ר וגאב"ד ערלוי, ירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדש"ב ק' צאהבה, הנני בתודה על ספרו אמרי סופר על ז"ק ופקודתו שמרה רוחי לעיין בהני מילי מעלייתא ולהשתמשע בדבריו היקרים והנני בגרגיר אחד, כמה שדן (ז"ק דף ס"ו) בחקירת המל"מ (פ"ה מהל' אישות ה"א) במקדש אשה מסוכנת באיסוה"נ המותרין לה לרפואה אי בתר ידיה אזלין ולדידה אינו שוה פרוטה ואינה מקודשת או דילמא בתר ידיה אזלין והרי היא נהנית צפרוטה ומקודשת, ומעכ"ק העיר מרש"י קידושין ג' ע"א דגרס ואשה צפחות משו"פ לא מקניא נפשה ופרש"י דגנאי הוא לה ע"ש ובתוס' זשס ר"ת לא גרס לא מקניא נפשה ללא בקפידא ידיה תליא מילתא אלא דילפינן קימה קימה משדה עפרון וצפחות משו"פ לא מקרי כסף.

ועלה צדעתי להך חקירה במחלוקת שנויה דצקידושין (דף י"ב) אמר שמואל קדשה בתמרה אפי' עומד כור תמרים צדינר מקודשת חיישינן שמא שוה פרוטה צמדי, ופרין והא אכן תנן צפרוטה וצשו"פ ומשני לא קשיא הא צקידושי ודאי הא צקידושי ספק, וכתב הר"ן ז"ל דהרמב"ן והתוס' ז"ל כתבו דהא דאמרין חיישינן לאו למימרא דאי ידעינן צודאי ליהוי קידושין גמורים אלא לומר דאפי' צסתמא חיישינן שמא שו"פ צמדי, אבל אפילו ידעינן צודאי ששוה פרוטה צמדי לא הוי קידושין גמורין כיון דהכא לא שוה, והר"ן תמה עליהם וכתב לפיכך נ"ל דאי שו"פ צמדי קידושי תורה הן דכיון שהיא נתרצה צהן ושו"פ צאזיה מקום אילו ידעו העדים שדרכה לתת פרוטה צאותו דבר הוה ליה כאילו אמרה לדידי שוה לי כדאמרין לגבי חמש סלעים דפדה"צ [כדאיחא לעיל דף ח'].

והנה ס"ל להר"ן ז"ל דכיון דשו"פ צמדי אע"ג שהיא קצלה במקום שאינה שו"פ הו"ל כאילו אמרה לדידי שוה פרוטה, וכיון דלדידה שוה לה הרי זו מקודשת, וחזינן דהעיקר שתהא שוה לה אפילו אינו שוה לאחריה, וא"כ איסוה"נ נמי יכולה לומר לדידי שוה לי כיון שהיא מסוכנת ומותרת ליהנות מהן, ולפ"ז אפשר להך חקירה במחלוקת הראשונים הנ"ל שנויה וי"ל דר"ק.

ב **והנה** מעכ"ק מחו' שליט"א האריך הרחיב שם דפחות משהו פרוטה לאו ממון צישראל ולגבי עכו"ם מקרי ממון, ועיניו כיונים משוטטות על אפיקי ש"ס ופוסקים וינין לתוס' עירובין ס"ב ע"א ותוס' ז"מ ס"א ע"א ד"ה אס ותוס' כתובות מ"ו ע"א ד"ה למאי ורש"י סוכה ל"ה ע"א ד"ה לפי. והוסיף לזיין בכל המקומות מש"ס ופוסקים כל יקר ראתה עינו הצדולה וצרמב"ם פ"ז מהל' שבעות (הט"ו) פחות מפרוטה אינו ממון, ובהל' טו"פ פ"ג ה"ו וכל פחות מפרוטה אינו ממון, וגם הביא דברי טור יו"ד (סי' קס"א) זשס הרמ"ה דצפחות משו"פ איכא ריבית דאורייתא, וכתב הב"ח דס"ל דהוה ממון רק ניתן למחילה, והפרישה והמל"מ (פ"ו ה"א) דמלוה ולוה פי' דברי הרמ"ה מדין ח"ש, [והר"ך הבנה אס אין כאן ממון אין כאן ריבית, ובפרט למ"ד דצממון ליכא דין דחוי לאיצטרופי, וראה שו"ת פנים מאירות ח"א סי' כ"ו ד"ה וראיתי צתשצות צית יעקב].

האמנם מה שעומד נגדן דברי הרמב"ם פ"א מהל' גזילה ה"ב דאסור לגזול כל שהוא ד"ת וכתב ה"ה דהוא ככל חזי שיעור צבתורה, גם הסמ"ג לאזין קנ"ז והחינוך פ' קדושים מנזה רל"ז כתבו מדיני המנזה שאסור מדאורייתא לגזול אפי' כ"ש אבל לאו דלא תגזול אינו חל אלא צשו"פ כי התורה לא תחייב אלא צדבר שהוא ממון ופחות משו"פ אינו

השני ותצטו פחות משו"פ קודם שעמדו צ"ד משם נזקקין לו ע"כ, והיינו דאין צ"ד יושבין על תביעה של פחות משה פרוטה אבל אם כבר ישבו על דין אחר ואח"כ חזר ותצטו צדצר חדש אפילו פחות משו"פ דנין עליו וגומרין כיון דנתיישבו כבר על פרוטה. ונחלקו הפוסקים אי קיי"ל כרצ קטינא, הרמב"ם פסק כרצ קטינא ועיין רדב"ו וכו"מ שם דמשמע דכו"ע מודי לה ומתני' דלא תני ישיבת הדיינין משום דנכלל בגזל, והרא"ש פסק דלא כרצ קטינא.

ובחור"מ סי' ו' אין הדיינים יושבים לדון צדין פחות משה פרוטה, ואם הזקקו לשה פרוטה גומרים דינם אפילו לפחות משה פרוטה. ועיין סמ"ע דפסק כהרא"ש וע"ע ש"ך סק"ג, ועיין ש"ך סק"א ואו"מ סק"א דאם תצטו דבר שהוא צעין אפילו פחות משו"פ נזקקים לו והוא מש"מ צ"ש הרמב"ם א צ"מ ועיין ברכ"י אות ו' שם ובפמ"ש.

ובעתה לפמ"ש דפחות משו"פ אין לו דין ממון א"כ מאי פליגי אי בפחות משו"פ הדיינין יושבין לדון ואם כבר ישבו אז דנין גם על פחות משו"פ והרי כיון דפחות משו"פ אין לו דין ממון ומחיל אינש ועיין רש"י סנהדרין כ"ט ואם אינו מוחל הו"ל הפקר צ"ד, א"כ מאי דנין ועל מה דנין כיון שאין כאן ממון והכל מחול ואין צריך לשלם כלום. עוד יש להקשות ממ"ש האשה נקיית וכו' וצ"ה אומרים צפרוטה וצויה פרוטה, ופחות משו"פ מ"ט לא משום דבפחות משו"פ אשה לא מקניא נפשה, ולמ"ל טעם זה נימא דפחות משו"פ לאו ממון הוא ואין כאן קידושין.

ולבן נראה דודאי פחות משו"פ יש לו בעלים וממון בעלים הוא ואינו הפקר, אלא שאם גזל פחות משו"פ אמרינן דלאו ממון גזל דמחיל איניש, והיינו אישי ישראל דרחמנים בני רחמנים הם אבל עכו"ם אכורים נינהו ואינם מוחלים אפחות משה פרוטה, וז"ל רש"י סנהדרין כ"ט ע"א משום דלאו בני מחילה נינהו, שאף ישראל נטווו על הגזל אלא שפחות משו"פ אינו נחשב גזל צעיייהם שעוברין על מדתן שרחמנין הן ומוחלין על דבר קל, אבל צ"נ אכורים הם ע"כ. הרי דפחות משו"פ נמי יש לו בעלים אלא לענין גזילה אם לקח הימנו פחות משו"פ אמרינן מחיל איניש דבני ישראל רחמנים הם ובעכו"ם דאכורים הם נהרגין על ממון זה, אבל לענין עסקים ה"י יכול לתצטו שהרי כספו הוא וספיר יכול לתצטו צ"ד. ואשה נמי אי לאו הסבירא דאשה בפחות משו"פ לא מקניא נפשה הו"ל דקידושיו קידושין אפילו בפחות משו"פ, וכמו שבאמת כתב הרמב"ם דכללים מקדש אשה ואפילו בפחות משו"פ והו"ל קידושין. ועיין בר"ן קידושין י"ב ה"ל זהא דחיישינן שמא שו"פ צמדי והו"ל כאלו אומרת לדידי שוה לי ודו"ק, ובמשנ"ה חו"ד סי' קנ"ו הארכתה קלת צוה.

נקרא ממון אבל מ"מ הוא אסור מד"ת כמו חזי שיעור שאין לוקין עליו והוא אסור דאורייתא, וכן מכריעין דברי הטור ח"מ סי' שמ"ח ובש"ע שם, וכתב הצ"ח שהוא מגמ' סנהדרין נ"ז ע"א דאמר ר"פ לא נזכרה אלא לפחות משו"פ וכו', ופירש"י (ד"ה זערא) דישראל צישראל נמי אסור ומיעבר לא עבר דכתיב לא תגזול והשיב את הגזילה אמידי דהשבוין קרי גזל ואידך לא ע"ש, ומשמע לכאורה שפחות משו"פ רק לענין השצה הוא דלא חייב אבל לענין אסור גזל אפי' פחות משו"פ ממון הוא.

ובבר הקשו המפרשים וצראשם הלח"מ על הרמב"ם מסוגיא דסנהדרין דף נ"ט ע"א דאמרינן מי איכא מידי דלישראל שרי ולצ"נ אסור ופריך והרי פחות משה פרוטה ומשני התם משום דלאו בני מחילה נינהו, ולהרמב"ם ולכל הני פוסקים מאי פריך מגזל פחות משו"פ דלישראל שרי הא לישראל נמי אסור ד"ת, ובמקום אחר הראיתי לדעת שרבינו הרמ"ה סנהדרין נ"ט שם כבר עמד על מדוכה זו שכתב ומקשינן תו והרי פחות משו"פ דלישראל שרי משום גזל ולכתי אסור, ומשמע דלא ס"ל כרצ פפא (לעיל דף נ"ו). וכו', נראה דהרמ"ה ס"ל דהני סוגיות פליגי אהדדי.

גם רבינו הגר"א חו"מ סי' שמ"ח אות א' תירץ קושית הלח"מ דמ"ש צדף כ"ט והרי פחות משו"פ וכו' היינו להשבוין, ובחנם דחק עצמו בלח"מ עכ"ל ע"ש. ולפענ"ד דבריו צ"ע דלכאורה נראה בכוונתו דהא דקאמר ר"פ צדף נ"ז דאסור לגזול אפי' פחות משו"פ זה אליבא דכו"ע, וצדף נ"ט דפריך והרי פחות משו"פ הכוונה לאחר שגזל ישראל פטור מלהשיב ועכו"ם אסור ליה להחזיק וצריך להשיב, וזה צ"ע דלא מצינו דעכו"ם צריך להשיב, וכמ"ש רש"י צדף נ"ז ע"א ד"ה זערא הנ"ל דנכרי לאו צר השבוין הוא שכל דינו למיתה, ועיין יד רמ"ה הנ"ל שרצה לחלק כן דאי הגזלן ישראל שרי ליה לאחזוקי ציה ואי כותי הוא אסור ליה לאחזוקי ציה ושזב דחה לעצמו דפשטא דשמעתא לא משמע הכי.

ואשר נלפענ"ד בס"ד צתרי אנפין, חדא בהקדם הגמ' צ"מ (נ"ה ע"א) בצמחוקת רב כהנא ולוי אי יש אונאה לפרוטות וכן תנא לוי צמתיתיה חמש פרוטות הן האונאה פרוטה וכו' ושיבת הדיינין צפרוטה, ותנא דידן מ"ט לא קתני ישיבת הדיינין תנא ליה גזל וכו', ישיבת הדיינין אינטריכא ליה לאפוקי מדרב קטינא דאמר רב קטינא צ"ד נזקקין אפילו לפחות משה פרוטה וכו', ומסקנא דמילתא אלא אי אתמר הכי אתמר אמר רב קטינא אם הזקקו צית דין לשה פרוטה וגומרין אפילו לפחות משה פרוטה, תחילת הדין צעינן פרוטה גמר הדין לא צעינן פרוטה, ופירש"י אם הזקקו צית דין לשה פרוטה צין תוצע לנתצע גומרין אפילו בפחות אם חזר

עוד נלפענ"ד צס"ד לומר דבר חדש דהנה צדיני ממונות יש כסף ושוה כסף, ושוה כסף הוא שהפך שרונה לקנות או למכור יש לו שויות בעצמו, ואפשר למכרו בעד כסף ממש ויש גם להחליפו בכלי אחרת שיש לו שויות כמוהו כיוצא בו, אבל יש עוד כסף שהוא ממון זורי שהמלכות קצעו בו שויות והשויות מחמת זורת המלכות שבו וכן יוכל להפסל כפי רצון המלכות, והנה כסף שהמלכות קצעוהו הוא נקרא ממון וע"ז אמרו פחות משו"פ לאו ממונה הוא שהמלכות קצעו ממון מפרוטה ומעלה, אבל פחות משו"פ לא קצעו מטבע, לכן לאו ממון הוא, אבל שויות של חפץ אף אם הוא פחות משו"פ השויות לא נעדר, ולכן הגם דפחות משו"פ לא מקרי ממון מ"מ הרי השויות שלו הוא בכל עסקיו ואין נפ"מ בין שוה פרוטה או פחות משו"פ לענין השויות הזה ואין סיבה שיפקיר אדם פחות משו"פ כלל, רק בגזול פחות משו"פ וכיוצא בו אמרינן מחיל איניש.

ובספרי הנ"ל נתמי טעם הגון ע"ז צס"ד, שלא יהא דין פחות משו"פ חמור מפרוטה לגבי גזל, דפרוטה איתא בהשבון וממילא תיקון הגזילה, אבל פחות משו"פ אינה בהשבון והרי המורה אמרה והשיב את הגזילה, ולכן פחות משו"פ אמרו דמחיל איניש שלא ישאר ישראל חצירו שגזל פחות משו"פ צאיסור גזל כשרוה להשיב ואין צידו להשיב את הגזילה.

אלה דברי מחותנו וידידו דושכ"ג וכל הנלוים אליו קשור באהבתו עבד גרצע לאדוניו, בלב ונפש,
מנשה הקמן

סימן קסד

שמעון מכר דירתו לראובן וא"א לו לצאת בזמן המיועד בגלל לוי

ד' לסדר ותחי רוח יעקב אביהם התשמ"ז ברוקלין נ"י יצו"א מע"כ ידידי ורב חביבי הרה"ג ור"ח מתנהג בחסידות אשכול הסופר כש"ת מוהר"ד גרינצווייג שליט"א, סופר סת"ם בירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשכ"ת צידידות נאמנה, צבואי הציתה מזכתי מההצטחה לכתוב לו בשאלה צראובן שקנה דירת שמעון ותנאי התנו ציניהם שיצא שמעון מדירתו עד ר"ח סיון, ועשו קנין ושטר הכל כדת וכדין, ושמעון קנה לעצמו דירה אחרת מלוי ג"כ צאופן שיוכל ליכנס בה לפני ר"ח סיון, צינתיים צא לוי המוכר לשמעון לא לצאת מדירתו עד ר"ח תמוז שלא יוכל למסור לו דירתו לפני זה, השיב לו שמעון ללוי אני כבר מכרתי הדירה ואין זה דירה שלי שאוכל להתעכב עד ר"ח תמוז, שמר"ח סיון ואילך אין הדירה שלי

והצעה"צ הוא ראובן, הלך לוי לראובן לוקח הדירה משמעון וצקש ממנו שירחיק הזמן ויניח לשמעון להשאר בדירתו עד ר"ח תמוז והסכים ראובן לשמעון שידור שם עד ר"ח תמוז, ועתה שאל השאל שמעון הדך צבודש סיון צדירת ראובן אי צייב לשלם לו שכר דירה או אין צריך, ואי צריך לשלם לו שכר דירה אי יכול לצבוע מלוי שישלם מה שהוציא צעבורו או אינו יכול לצבוע דלוי לא היה אלא גורם.

והנלפענ"ד דגרסינן בגמ' צ"ק כ"א ע"א שלא ליה רבי אבא צר צצדא למרי צר מר צבי מיינה מרצ הונא הדך צחצר חצירו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר או לא אדהכי נח נפשיה דר"ה א"ל רבה צר רצ הונא הכי אמר אבא מרי משמיה דרצ אינו צריך להעלות לו שכר, והשוכר צית מראובן מעלה שכר לשמעון, ופריך שמעון מאי עצידיהי ומשני הכי קאמר נמאא הצית של שמעון מעלה לו שכר, ופריך תרתי (פרש"י) צתמיה כלומר תרתי מילי דסתמן אהדדי קאמר דהאי דשכר צית שמעון מראובן הו"ל דר צחצר שמעון שלא מדעת שמעון וקאמר צריך להעלות לו שכר ורישא קאמר אין צריך, ומשני הא דקיימא לאגרא הא דלא קיימא לאגרא פי' דקיימא לאגרא מעלה לו שכר לשמעון דהו"ל זה הנהה וזה חסר, ופסקה הרמב"ם פ"ג מה' גזילה ואצידה ה"ט ע"ש.

ובבוש"ע חו"מ סי' סס"ג הדך צחצר חצירו שלא מדעתו אמר לו צא ולא יצא צייב ליתן לו כל שכרו, ואם לא אמר לו צא אם אותה חצר אינה עשויה לשכור אינו צריך להעלות לו שכר ואפילו היה רגיל להשכירו רק עכשיו לא עצידי למיגר צתר האי שעתא אזלינן (רמ"א צבס נמק"י) ע"ש. ולפ"ז לכאורה איפשט שאילתן נמי דתלוי צוה, דאי ציתו של ראובן עומד לשכור וזרכו צכך ודאי ע"מ שישלם לו שכר דירה הרויח לו הזמן ער חדש תמוז, ואם אין דרכו להשכיר מסתמא הסכים שידור צו חנס עד חדש תמוז, וכ"ש הכא דאינו רוהה כלל להשכיר האי צית אלא לדור צו בעצמו, וא"כ שמעון פטור מלשלם לראובן שכר דירה.

אלא דיש לחלק דלא דמי שהרי כאן הסכים ראובן שידור צציתו עד חודש תמוז ומשמע בכל אופן ויש לו לשמעון מעליותא ועדיפות מגמ' הנ"ל, דהתם דר צחצר חצירו שלא מדעתו אלא שהצעה"צ לא אמר לו צא ואין דינין מה היה דעתו אם כוונתו היתה להניחו אבל ישלם לו שכר או כוונתו היתה לוותר לו, אבל צדידן הרי צפירוש הסכים לו לדור שם וא"כ אפילו היה עומד לשכר נמי נראה דפטור מאחר שהסכים לו, והוא מצואר צרמ"א ס"י שכתב צבס הרשב"ץ ח"ל האומר לחצירו דור צחצרי א"צ ליתן לו שכר ע"כ ומיירי אפילו צחצר העומד לשכור ע"ש.

דהלוה מעות לחצירו לא יעשה מלאכה בעצדו אפילו הוא צטרל ולא ידור בחצירו חנם ולא ישכור ממנו צפחות אפילו בחצר דלא קיימא לאגרא וגבירא דלא עביד למיגר (ב"מ דף ס"ד, יו"ד סי' קס"ו ס"א ועיין ש"ך שם סק"ה מה שהאריך בדברי תלמידי הרשב"א), ולא מציעא כשאתמר לו בשעת הלואה דור בחצרי חנם דהו"ל רצית קצוצה אלא אפילו לא אתמר לו בפירוש נמי, ועיין ט"ז יו"ד שם סק"ג שמתנה על מה שכתב הרמ"א בח"מ סי' שס"ג דהאומר דור בחצרי דפירושו כאומר חנם וכאן הנריכו לומר בפירוש דוקא כמ"ש הב"י לדור קתם משמע כדרך בני"א דרין כשכירות ע"ש וצבאה"ט שם, ומעתה יש לחלק דדוקא התם דאשאל ליה כסף כה"ג ע"כ אינו מכויץ כמתנה בסתמא כדי שלא לעצור על איסור רצית אבל בעלמא אפשר דסתמא הו"ל מתנה, ועיין קה"ח מה שכתב ג"כ לחלק קצת ודו"ק.

ומעתה י"ל דאפילו נימא דהאומר לחצירו צתתם למתנה נתכוון היינו דוקא כשהבעה"צ אמר לו לחצירו דור בחצרי, אבל כשהדר בא לבקש מצעה"צ להניחו צציתו והוא הסכים לו לדור צציתו ודאי ע"מ שישלם לו שכר כוונתו כדרך כל הארץ שהשאל מחצירו לדור בחצירו כוונתו צשכר עכ"פ היכא דקיימא לאגרא אם לא שיאתר לו בפירוש צתתם ונ"ע.

ומיהו נראה דכל זה היינו היכא דראובן היה לו בית דירה אחרת ולא הפסיד כלום ע"י המתנתו מחדש סיון עד תמוז, אבל אם היה ראובן הקונה דירת שמעון צדירה שכורה ומשלם שכר דירה וע"י שאיתר שמעון לצאת עד חודש תמוז הולך ראובן לשלם עוד חודש שכר דירה כה"ג נראה דחייב לשלם לראובן שכר דירה, שהרי אין סהדי דלא נתן לו דירתו צתתם והוא עצמו ישכור דירה אחרת צשכר, ואפילו למ"ד דור בחצרי א"צ ליתן לו שכר אפילו צעומד לשכר מ"מ היינו דוקא שאינו מקבל שכר והו"ל מניעת הריוח כה"ג אמרינן כיון דלא אתמר בפירוש צשכר או י"ל דצמתנה נתכוין ליתן לו, אבל היכא דהבעה"צ צריך לשכור לו דירה אחרת ודאי אין נותן מתנה לזה את דירתו צתתם והוא הולך ושוכר לעצמו דירה, ולכן צכה"ג נראה ודאי דצריך לשלם לו שכר דירה.

וא"כ צדיק נלפענ"ד קך, אם ראובן היה צצית שהיא שלו או צצית שאינו משלם שכר ולא עלתה לו שכר כלל צמה שהרחיב הזמן עד ר"ח תמוז וגם צית זה אינו עומד לשכירה אלא ראובן עצמו יכנס צו אח"כ כיון שזה נהנה וזה לא חסר כלום אין צריך לשלם שכר כלל, אבל אם ראובן דר עד היום צשכירות או שעכ"פ מכר דירתו לאחרים וצמה שיתעב עוד חודש יעלה לו שכר דירה שהלוקח מראובן מצקש שכר אז נראה לפענ"ד דאם ראובן מצקש שכרו כה"ג חייבין לשלם לו ועכ"פ אפשר אחר. וכנראה דטענתו על לוי ולא על

איברא דדברי הרמ"א אלו צצמחוקת שנויה, דצתרוה"ד סי' שי"ז כתב דהיכא דזה נהנה וזה חסר אפילו מדעת נמי אינו מוחל חסרונו ושכן פסק מהרי"ק צשם רבינו אפרים על מי שאמר לחצירו אכול עמי חייב לשלם לו מה שאכל וכן פסק הרמ"א ז"ל סוסי' רמ"ו ע"ש, וכבר תמה הצ"ח ז"ל צשו"ת הישנות סי' ל"ט שדברי הרמ"א סותרים, והעלה שהוא מחלוקת הפוסקים היכא דזה נהנה וזה חסר ואמר לו דור בחצרי ולא אתמר לו צתתם אם חייב להעלות לו שכר והו"ל ספיקא דדינא ואינו יכול לכופו לשלם ומיהו דעכ"פ לצאת ידי שמים איכא וצריך לפשר עכ"פ שימחול לו, וכ"כ צשו"מ מהדו"צ ח"ד סי' קפ"ו דהאומר לחצירו דור בחצרי או אכול עמי הו"ל ספיקא דדינא אי למתנה כיוון או צשכר, ועיין ש"ך סי' שס"ג ס"ק י"ג שהציא דברי הצ"ח וציאר כוונתו שפסק דהממע"ה והיינו דוקא צצתר דקיימא לאגרא וגבירא דעביד למיגר אבל צגבירא דלא עביד למיגר גם הצ"ח מודה דפטור מאחר דזה [אינו] חסרו מדעתו ע"ש.

ובשו"ת מקום שמואל סי' ל"א השיג על הצ"ח והעלה דהעיקר שאין צריך להעלות לו שכר כדעת הרמ"א ז"ל, ועיין ציאר הגר"א שמתנה על צעה"ג צשם הצ"ח דהרי כאן מיירי דלא עבידא לאגרא, ועיין מש"כ צקנה"ח סק"מ דדברי הרשב"ץ הנ"ל.

וברגע נפל מילתא צלבי לחלק צין היכא דבעל הבית אמר ליה דור בחצרי וצין היכא שצא לבקש מצעה"צ שיניחנו לדור בחצירו, וקצת ראייה מדברי הרשב"א הציאם הר"ן ר"פ דיני גזירות גבי עמד ופרנס את אשתו דאמרין הניח מעותיו על קרן הצבי ח"ל צשם הרשב"א (צחי' למס') נדרים ל"ג ע"צ) דכי אתמר חנן אצד מעותיו דוקא צמפרש אבל צתתם חוזר וגובה לפי שכל המפרנס קתם אינו מפרנס צתורת מתנה אלא צתורת הלואה, והציא ראייה מירושלמי פ' אחיה נשך חד צר נש אשאל לחצריה דינרין אשריתיה צגו ציתא א"ל הצ לי דינרי א"ל הצ לי אגר ציתא ואתא עובדא קמי דר' אבא צר צבידא א"ל וקיס ליה מאי דהוי חמי למשרייה, והרי הכא צשהעמידו קתם היה ולא שהעמידו צפירוש, וכיון שכן המפרנס אשת חצירו צתתם חוזר וגובה הימנו, והר"ן הסכים להרשב"א ז"ל. והקנה"ח הציא סחירה צדברי הר"ן דצפ"ק דקידושין גבי נתן הוא ואמרה היא נראה מדבריו דתתם דרך מתנה מקרי והכא קאתר דסתמא לא הו דרך מתנה.

ור"ל דמסתפינא אמינא צזה דירושלמי דלכאורה יש לחלק, דהתם צצחי' צר נש דאשאל ליה לחצריה דינרין ואשריתיה צגו ציתיה דכיון דהיה חייב לו מעות והכניסו לציתו אם לא היה מקבל הימנו שכר היה צו חשש רצית כדקיי"ל

כמה פעמים תהלים ויקבל עליו ללמוד תורה דף או חצי דף בכל יום לצד משאר השיעורים שלומד. ועיין מה שכתבתי בענין אי מותר להעתיק תשובות על בחינות ממקום אחר, ומלאה מקומו בספרי משנה ח"ו סי' ער"ה.

ובבר נשאלתי מאחד דכד הוה טליא ולמד בחדר נאספו כמה יחידים שחלקו פרקים לילדים שעברו בחינות לגמרא בע"פ ואז אמר שיודע מ"ט דפיס בע"פ והאמת היו שלא ידע אותם בע"פ וגם לא למד ואם היו בוחנים אותו לא היו נותנים לו הפרס אבל הם האמינו לו על אמירתו ונתנו לו הפרס, והשאלה היה כיון שצהערמה זא לו שמה עבר על איסור גזל וחייב להחזיר או אפשר כיון דקטן היה ופטור, גם י"ל מאחר שקמכו ולא בחנו אולי גם הם ידעו שזה גוזמא ואינו אמת רק שרצו לזרז הלימוד או דילמא אומדנא דמוכח הוא שאם היו יודעים שמה שאמר אינו אמת לא היו נותנים. וכתבתי לו היות כי מי שנדבז הפרסים לא ידוע לו מי הוא ואינו כעת בזמנא שיוכל להחזיר לו הפרס, וגם שיש לדון כי אפשר כיון שלא בחנו נתנו על ספק וכוונתם היתה רק לזרז הלימוד ולכן ויתרו ונתנו ספר הגם ששיערו בעצמם שיתכן שאינו יודע בע"פ מ"ט דפיס, כה"ג לכאורה יכול להחזיקו, ומ"מ לפענ"ד צריך שיתן הספר שילמדו בו רבים ויהיה בכלל השבון. ואם היה קטן שעה שלקח הפרס כבר האריכו האחרונים ועי' מה שכתבתי במשנת העמרמי לשו"ת בית שערים או"ח סי' ל"א.

וי"ר שיזכה ללמוד תורה לשמה וה' ישמרהו ויצילהו מהיום והלאה וה' יסלח לו על העבר, ויעשה הכל בדעת, ואם ישמעו אחרים וילמדו ממנו שאין לעשות דברים כאלו גם זה יהיה שכרו. המברכו בברכת התורה ושיזכה לקבל את התורה בחג העצרת הזה, החותם בלוג,ג.

מנשה הקמן

סימן קסו

ברין המזיק בית חבירו ויש לו ביטוח

ר"ח מג"א התש"ס, פה קרית אונגוואר י"ם תובב"א מע"כ ידידי הרב הגאון כש"ת מוה"ר עזרא שרים שליט"א ר"מ במעלת התורה, בעמח"ס שבתותי, חקותי ומשפטי תשמורו, ירושלים עיה"ק.

אחדשב"ת, בספרו צסימן מ"ד דן בדין המזיק או מדליק ביתו של חבירו ויש לו לחצירו ביטוח מכל מיני נזקים, אי יכול הניזק לחייב למזיק לשלם לו דמי נזקו אע"פ שקבל דמי נזקו משלם מחצרת הביטוח, או יכול לומר לו זא אדם בחריקאי והוא שלם לך דמי הנזק, ומעכ"ת האריך והציא מאור שמה צמי ששכר דירה וקבל על עצמו

שמעון שהרי ללוי הסכים ששמעון ידור שם עד תמוז ואין לו עם שמעון כלום כנלפענ"ד.

אלו דברי ידידו דושכ"ת המצפה לרחמי שמים, ומרוב הטרדות ומחולשת הדרך על כן יהיו דברי מעטים, ידי"נ בלב ונפש, מנשה הקמן

סימן קסה

מי שקיבל פרס הישיבה בערמה ורוצה לעשות תשובה

א' לימי הגבלה התשס"ב ברוקלין נ"י יצו"א אל מע"כ הבחור החשוב וכו'.

בדבר השאלה אשר שאל שבהיותו כבן ט"ו שנה בישיבה עשו בחינות לכל בחורי הישיבה ומי שהיה לו הנטיינות הכי גבוה יקבל פרס הכי גדול, ועשה צערמה ומה שידע ידע ומה שלא ידע הלך וקבל התשובות מאחרים וזכה הוא בפרס של הנטיינות הכי גדולה מכל הישיבה, ועכשיו הנהו מתחרט על מעשיו לצד שהוא קבל הפרס שלא היה מגיע לו יש כאן אונאת ממון וגזל.

תשובה. אמת שיש כאן אונאה של ממון שע"י ערמה ושקר יקבל הפרס שלא היה מגיע לו, וגם אונאת הצריות צלי ממון שהתגאה בטלית של חצירו, וצריך לדעת למי היה צאמת מגיע הפרס הגם שלא לקח ממנו ממש שהרי לא נתברר למי היה מגיע צאמת, אבל בכל אופן הרי הפרס היה לו שויות, ואם היה משל הישיבה א"כ לקח ממון הישיבה שלא צרשות, ואם היה של איזה נדבז א"כ לקח ממנו של הנדבז שלא צרשות, עכ"פ הו"ל בכלל גזל הרצים לכאורה, ומיהו אמרו ז"ל אין לך דבר העומד בפני התשובה.

ולפענ"ד הדרך הנכון לכתחילה ליכנס להראש ישיבה ולהתמודד לפניו ולהחזיר הפרס שאינו מגיע לו, והראש ישיבה יעשה בו כרצונו. הדרך השני אם ירצה, יכתוב מכתב צעילוס שם ולשום צו כסף כפי ערך הפרס, ויכתוב שבאחד מהבחינות קבל הוא פרס צערמה והרי הוא מתחרט על מעשיו ולכן הוא מחזיר את הפרס או דמי הפרס צמעטפה זה ששולת, ואם מישהו נדבז את הפרסים הוא מצקש להחזירו לו, ושימחלו לו על העוול שעשה כי ילדות היתה צו.

ובענין מחילה אי צריך לצקש ממישהו, צאמת כי זה דבר קשה כי צודאי הוא גרם לראשי הישיבה לשקר ולעשות חילוק הפרסים שלא ציושר, ויקבל עליו מהיום והלאה לחיות ציושר ולהקפיד על מצות צין אדם לחצירו וצדיני ממנות, כי צעונ"ה כמה נכשלים צדברים כאלו ליתן אינפארמאציא שלא צאמת ועי"ז מקצלין כסף וכיוצא צו, ויאמר

חמש שנים חייב לזונה חמש שנים, ניסת לאחר ופסקה עמו כדי שזון את בתה חמש שנים חייב לזונה חמש שנים, לא יאמר הראשון לכשתבא אלני אזונה אלא מוליך לה מזונותיה למקום שאמנה, וכן לא יאמרו שניהם הרי אנו זנין אותה כאחד אלא אחד זנה ואחד נותן לה דמי מזונות וכו', מתו צנותיהן ניזונות מנכסים בני חורין והיא ניזונת מנכסים משועבדים מפני שהיא כבע"ת, הפקחים היו כותבין וכו', וע"ש ברש"י וצדק ק"ג ע"א ולא יאמרו שניהם וכו'. והנראה דקמ"ל דלא מיבעיא היכי דשניהם חייבים שזה חייב צעמנו לזון וזה חייב צעמנו לזון בת חצירו לחמש שנים, דלא אמרינן מסתמא על מזונותיה קפדה והרי מתפרנסת מאחד והשני לא ישלם, אלא אפי' היכא שיאמרו שניהם הרי אנו זנין כאחד והרי היא ניזונת, אפי' לא אמרינן הכי אלא אחד זנה ואחד נותן לה דמי מזונות שהרי הם שני חיוזים וכל אחד משלם חובו שנתחייב, ואפילו מתו אלו השנים שהתחייבו עצמם לזון חמש שנים והשאירו צנות לזון מנכסיהם, צנותיהן ניזונות מנכסים בני חורין והיא ניזונת מנכסים משועבדים מפני שהיא כבע"ת. ויפה כוון בזה שבנידון דידן נמי יש כאן שני מתחייבים, אבל החיוב של שניהם שונה, אחד מדין מזיק שחייבו התורה לשלם כל מה שהזיק, והשני הציטות שהם קבלו עליהם לשלם כל ההזיק שזיק מכל מקום שהיא, ולכן לא נפטר אחד בתשלום חצירו.

אם חברת הביטוח יכולין לתבוע את המזיק שישלם להם מה ששילמו הם להניזק

ושם צאות י"ד יאל להסתפק אם חברת הציטות יכולין לתבוע את המזיק שישלם להם מה שהם שילמו להניזק, שהרי הם יכולים לטעון אתה הזקת לנו ששרפת את הבנין ואנחנו נתחייבנו לשלם, נמצא ששלמנו ההזיק שהזקת והרי ההזיק חוזר עלינו, וכתב שם דמה ששרף את הבית הוא הזיק ישר לחברה שינטרכו לשלם, והביא מקובץ שיעורים כתובות אות ר"ח שכתב להוכיח מדין חיוב ריפוי לאשה שכתב הרמב"ם שהריפוי ינתן לבעל ולא לאשה, וא"כ אף בשורף בית חצירו מצוטט ינטרך לשלם לחברת הציטות, והקשה ע"ז מדין מעוכב גט שחרור שדמי החבלה לרבו, ולמסקנא סיים דאפשר שיש בזה דין דרעה מזה גובה רעה מזה גובה. ומעכ"ת הסיק שצדי אדם א"א להוציא ממנו אלא אפשר שחייב צדי שמים.

ולבאורה מצינו כעין זה בכתובות דף ע"ב אמר אביי ראובן שמכר שדה לשמעון באתריות ואתא בע"ת דראובן וקטריף לה מיניה דינא הוא דאזיל ראובן ומפלי ליה ולא מצי אמר ליה לאו בע"ד דידי את משום דאמר ליה דמפקת מיניה עלי הדר, ואיכא דאמרי אפילו שלא באתריות נמי ע"ש, והמבואר דכל שגורס לו הפסד יכול לטעון עמו, א"כ כ"ש כאן שראובן מזיק לו צדיים, שודאי שהניזק ילך

אחריות דליקה והדירה ושכרה והיה לו להמשכיר ציטות ושלם את ההזיק (כל"ע הלשון שם), ואפ"ה כתב האור שמח שחייב השוכר לשלם דמי ההזיק והביא ראיה מגמ' צ"מ קט"ז דצעי דר"כ, ומעכ"ת פלפל בדבריו, וזיין לשער המשפט סי' ע"ב ס"ק י"ב, וש"ת הרי בשמים סי' רמ"ה ומנח"י ח"ב סי' פ"ח צנדון כזה. ולצדק מסיק שהמזיק ודאי פטור מלשלם להניזק.

ולפענ"ד לאחר הסליחה דמיונו לא עלתה יפה, דחברת הציטות והמזיק הם שני דברים, והוא דחברת הציטות שמשלמת להניזק אין זה מדין המזיק וגם לא בגדר מתנה או רחמנות, אלא שהאדם שיש לו בית ומפחד משריפה או שאר הויות, עושה הסכם עם חברה צחחה (קאנטראק"ט) שהוא מוכן לשלם להם בכל שנה ושנה סכום מסוים, ותמורת ממון זה יהיה תנאי ציניהם שאם יזיק הבית הם חייבים לשלם ההזיקות או כל הבית כולו כפי ההזיק, ואם לא יארע שום הזיק אזי הסכום שהוא שילם כל הזמן משנה עד חמשים שנה וכיוצא בו הכל מגיע להם, ככה שלפעמים הצעה"צ ישלם להם כמעט כל הבית כולו ולא יקבל מהם כלום, ועתה שנשרף הבית חברת הציטות חייבת לשלם לו כל ההזיק לפי התנאי שהתנה עמהם, ומה שהם משלמין לו ההזיק הגם שהם לא הוויקוהו כלום, הוא בצביל התנאי שהתנה ציניהם והכסף ששילם בצביל זה.

ולפ"ז פשוט דהם לא שלמו דמי ההזיק שחייב המזיק, שהמזיק חייב לשלם להניזק מה שהזיק לו מפני שהתורה חייבו לשלם על ההזיק, ואם חברת הציטות תפשוט הרגל ולא תשלם לו כלום זה לא משנה ולא יטיל חיוב יותר על המזיק, ולכן המזיק נתחייב צדקו כל זמן שהוא מזיק וחייב לשלם מה שהזיק צעידית, ואין לו שום עסק עם החברת צטות.

ובאמת כי כבר נשאלתי שאלה כזו פעמיים, ראשונה בשנת תשי"ח והוא צספרי משנ"ה ח"ב סי' יו"ד והבאתי ראיה מצ"מ ל"ה, והבאתי תשו' תשורת ש"י סי' שע"ה ותשובה מהגאון ר' נצי פסח פראנק זצ"ל דפשיטא להו כמ"ש, ושבו כתבתי תשובה אחרת בזה לפני שנתיים, בני ששאל רכב מחצירו ולא היה לו לחצירו ציטות על הרכב והשואל היה לו תאונת דרכים ושבר את המכונית, וטען כיון שכעת כל העולם יש להם ציטות והוא רגיל כפי מנהג העולם, ולכן אין עליו לשלם שהמשאיל גרם לעצמו שלא הודיעו שאין לו ציטות, והשבתי דאין זה אמת דהחיוב בא עליו מאל ההזיק ולא משנה אם יש לו ציטות או לא.

וחב"ם א' הביא ראיה לדברי מגמ' כתובות דף ק"א ע"ב הנושא את האשה ופסקה עמו כדי שזון את בתה

במכונה יותר ממה שקצעו או העומד במקום שאסור לעמוד ברה"ר או מן הנד חייב ליתן לו כתב אשמה (טיקעט בלע"ז), ואם לא ישמע לו צידו לכופו ולאסרו בכבלים ולהציאו לבית סוהר, ואם יתריס כנגדו ועומד עליו להגיל עצמו מותר לו לירות מתחילה באויר דרך אזהרה ואם אינו שומע לו מותר לו להרגו ע"פ חוק.

ב כל תלויה שצאה להמטרה הן צעניי שכנים שמריצים זה עם זה והאחד מללל להמטרה, או אם יש תלויה מהבן שהאם או האב מנין אותו, תפקידו ללכת במקום או לבית שצא התלויה משם ולהציא הדבר לסדר אם אפשר לו או שיציאהו למטרה והם ישימוהו לבית הסוהר עד שיציא עו"ד ויוציאוהו או יעשו כפי שיצונו עד שיעמוד לפני השופט.

ג שאם יזמין אדם מישראל את חבירו לבית המשפט בערכאות של גויס במקום ללכת לד"ת אף אם חבירו נועק אנחנו שומרי תורה ואני רוצה בדין תורה ולא בערכאות של גויס, על השעריף חיוב להציא את המסרוב לבית המשפט כפי הזמנת הבית משפט, ואם לא ישמע ענוש יענש כדין מסרוב לבית משפט העממי.

ד אם יחי' ריב בין איש לאשתו מחמת שהאב מכה לבנים או על אחיה סיבה שהוא, והיא תללל למטרה שבעלה מתאכזר עליה ועל הבנים וכיוצא בו עליו החיוב לירד לבית היא ולהוציא האב מביתו ומאשתו וילדיו ולהציאו להמטרה בלי עדות ואין מחזירין אותו לביתו, אלא על עדותה יקחו אותו מהאם והבנים יתקיים שלח תשלח את האב ואת הבנים תקח האם.

עב"פ שעריף הוא שוטר משוטרי המדינה שחייב לשמור על חוקי המדינה וחוקי המשפט אפילו במקום שהם מפורשים נגד התורה, ואמנם היות כי לא הלכתי צ"ה בצחי ספר העממים ולא צתיכונים שלהם ולא קראתי את חוקיהם שלהם ולא רציתי לכתוב דברים שאולי יתבררו שאינו כן, לכן דברתי עם קצין של השעריף ושאלתיו כמה שאלות כגון אם יצא שהתפקיד שלו והחוק מצית המשפט יחייבוהו נגד תורתנו הקדושה והוא יצחור ללכת ולקיים חוקי התורה שהם נגד חוקי המדינה והמשפט, והשיב לי שיש בזה הבנה שצצת ויו"ט אין עליו תפקיד והוא משותרר מכל התפקידים, אך לענין שאר דברים עליו לשמוע לחוקי המדינה ואם לא ישמע או יסלקוהו מהמטרה, ואולי גם יעמידוהו לדין וענוש יענש על סירובו לשמוע לחוקי המדינה שקבל עליו. עכ"פ השוטר הוא מושבע למלכות ולחוקיהם משעה שקבל המשרה להיות תחת חוק המדינה לכל דבר כאחד השוטרים הגויס, אלא שהשעריף יש עוד קצת יותר חיובים וסמכויות.

להצטוה שישלמו הם, נמאם שהכשיר את נוקו, ושפיר יכולין חצרת הצטוה לתצוה ממנו ההצוק.

ולפמ"ש לעיל שראובן חייב לשלם ההצוק הזה מדין מויק, א"כ יכולין חצרת הצטוה להשים עיקול עכ"פ על חוב שמשלם ראובן המויק, שישלם זאת להחצרה שעכ"פ הם שלמו לו ההצוק.

האמנם לפי מה שצארנו גם זה אינו, שמה שהצטוה משלמת אין לה דו"ד עם ראובן המויק, ולא מנועם ראובן הם משלמין להניק אלא מדין תנאי שהתנו ציניהם שאם יחוק שמעון הם ישלמו לו דמי ההצוק שיהיה לו, ולא קשור אם המויק יהיה לו או לא יהיה לו לשלם, או אפי' ימחול לו הניק אם ברצונו לשלם בעצמו.

האמנם לאחרונה עשו בארה"צ חוק חדש שכל מי שיש לו צטוה צממה מקומות לא יוכל לתצוה ולגצות רק במקום אחד, לפי שהיו כאלו שעשו כמה פעמים צטוה וסצבו להצוק ואח"כ גבו מהצטוה מאה פעמים ועי"ז נתייקרו החצרות של צטוה ולכן תקנו חוק זה לטובת הציבור, ומ"מ נראה דלא פוטר החוק הזה את המויק מתשלומין ע"מ שהצוק, דאל"כ יהא חוטא נשכר ואין עושין תקנות כאלו וצפרט שהוא נגד ד"ת כנלפענ"ד פשוט.

אלו דברי אדם מועט לעולם ידידו דושה"ט בלב ונפש, מנשה הקמן

סימן קסו

ישראל לקבל משרה במשטרה

חודש אלול שופטים ושטרים תתן לך התשנ"ח, קרית אונגוואר, ירושלים עיה"ק.

בימי הרחמים והרצון, יקרב לנו עת רצון, וישלח לנו שר וקצין, בן דוד משיח צדקינו, יבא ויגאלנו גאולת עולם במהרה בימינו, ובתוכם כבוד הרבנים הגאונים שומרי משמרת התורה נושאי דגל התורה גודרי גדר דק"ק מאנסי בארה"ב, ויקבל כל אחד הכבוד הראוי לו.

אחדשב"ג כראוי, בדבר אשר פניתם אלי צנדון אי מותר לצן תורה לקבל משרה הנקרא שעריף בלע"ז בשביל פרנסתו, וגם אפשר שהוא טובה להכלל, והוא מין שוטר אשר הוא חלק מהמטרה ולבש לבוש המטרה ומצויד באקדח להשתמש בו צעת שנראה להגן על חייו או על חיי אחרים, ונצאר התפקידים שלו:

א עיקר תפקידו הוא לשמור על סדר בעוברי דרכים, שהעוברים על חוקי המדינה כגון הממהר

ודוקא צדברים צעלמא אצל אס מסרו מותר למקרו דהרי יוכל להרגו צדין במקום שיט חשש שיחזור וימסרנו למלכות כדי להציל את עצמו אס א"א להציל עצמו צדך אחר.

והנה לן ד' עמודי עולם ר"ה צר חייל ר"א צר"ש ור' יוסי ור' ישמעאל צרבי יוסי שהוכרחו מן המלכות לתפוס גנבים שבאמת היו רשעים וכמבואר בגמ' שם, או לגבות מכס שצדקות המלכות גובה ומ"מ חכמים רחקו מהם, וצראצ"ש ור"י צ"י קראו להו מוסר עם אלקיניו להריגה הגם שהיו המתבקשים והנתפסים מהמלכות פושעים ורשעים גמורים וכפי שקראם קוצים צכרם ישראל מ"מ שלח ליה יצא צעל הכרם ויכלה את קוציו ואין צדינו לעשות דין צוה"ו, ואליהו אמר לו שאם אין לו צריה אחרת יצרה ללודקיא ששם המלכות לא יתפסנו ושחייב להשאיר את ציתו ומקומו ואת בית מדרשו, הכל שלא למסור ח"ו אדם מישראל ציד העכו"ס.

ובערתה ק"ו ומה התם שנתמנו על ידי המלכות צע"כ ולתפוס צנ"א שבדאי חייבים שהם גנבים ולקטיים מפורסמים וכיוצא בהם אעפ"כ היה אסור עד כמעט לפק"ג, ק"ו צן צנו של ק"ו האי שערי"ף שהוא הולך צעצמו ומצק משרה צמלכות ומלאכתו הוא לתפוס צנ"א ולמוסרם למשטרה ולצית המשפט צערכאות של גויס. והנה השערי"ף אס ימנא מכונית של ישראל העומדת במקום שע"פ החוק אסור עכשיו לעמוד שם שהוא על יד הרחוב שהחוק קובע שהיוס עומדין על צד זה ולמחר על צד שני או כיוצא צוה והנה הוא הולך ומוסר ממון חצירו שהוא המכונית או דמי העונש ע"ו ציד העכו"ס והו"ל מוסר ממון חצירו ציד עכו"ס, וכן אס הולך ע"פ הזמנת הערכאות להציא יהודי לצית משפט או להציאו למשטרה מתמת קטטה כל דהו או שאשתו מתרגזת על צעלה ורובה להוציא עצמה מתחת צעלה ותולה עצמה צעכו"ס, והרי יש כאן מסירה צדיני ממונות שמוסר ממון חצירו ציד עכו"ס וגם צדיני נפשות שמוסר נפש חצירו ציד עכו"ס ר"ל כתוא מכמר, ודאי כי הוא צכלל עד מתי מוסר עם אלקיניו להריגה, וח"ו לצן תורה להיות לו פרנסה ממסירת ישראל לעכו"ס.

להיות שומר אי יש טובה להבלל

ועל דברתו שאפשר שהוא טובה להכלל, כוונתו מסתמא כיון שיהיה שם שומר שומר התורה יעשה טובות ויצער הפושעים והקוצים. הנה לצד ממה שכתצנו לעיל ששלח ליה יצא צעל הכרם ויכלה את קוציו, עוד האיר ה' עיני וראיתי צתקנות דרצינו גרשוס מאור הגולה צנספחות הוצא צאנציקלופדיה תלמודית חלק י"ז עמ' תשע"א ו"ל ועוד גזרנו ונדינו והחרמנו צשמתא וצבס מיתה, שלא יהא אדם רשאי ליטול שררה על חצירו לא ע"י מלך ולא ע"י שר ושופט כדי

גרים יגמ' צכורות (ל"א ע"א) ת"ר צראשונה היו אומרים צבר ונעשה גצאי (ממונה למלך לגבות מס מישראל, רש"י] דוחין אותו מחצרותו, פירש [מן הגצאות] אין מקצלין אותו, חזרו לומר פירש הרי הוא ככל אדם (ואס חוזר מקצלין אותו). רצ הונא צר חייל אינטריכא ליה שעתא [שהיו חכמים צריכין לו לשאל הימנו הלכות], הוה עייל גציה רצה ורצ יוסף וד' מאה זוגא דרצבן, שמע דאתא, קטר להו ארבע מאה תכתכי, לסוף שמעו דנעשה גצאי שלחו ליה זיל לחשיבותיה זיל לקדמותיה [ילך לחשיבותיה, אחר החשיבות שבחר לו להיות מוכס ואנו לא נלך אלנו], שלח להו הדרי צי [מגצאות], רצ יוסף לא אזל, רצה אזל. שנחלקו רצה ורצ יוסף אי מהני לו תשובה.

והמבואר דלא נחלקו רצה ורצ יוסף דכל זמן שהוא גצאי למלך להיות גובה מס שיתרחקו הימנו כי לזה אין ספק אלא אפילו לאחר שעזב אותם ועזב את המשרה ופסק מלהיות גצאי למלך נחלקו אי לחזור ולקבלו. ומפשטות הדברים נראה דהני מקיס חייבים היו לשלם מדינא דמלכותא ולכן מתחילה היה מקיסם לגבותם כשמוהו, דאילו הם מקיס שאין חייבים לשלם א"כ הו"ל גזל ממש והאיך ח"ו יעלה על דעת רצ הונא צ"ר חייל להיות גצאי וגובה מקיס שלא כהלכה. והרמז"ס פ"י מהל' משכצ ומושצ ה"ח כתצ חצר שנעשה גצאי למלך או מוכסן וכיוצא בהן דוחין אותו מחצרותו, פירש ממעשיו הרעים הרי הוא ככל אדם וצריך לקבל דברי חצירות צבתחילה. והנראה דהרמז"ס מפרש דגצאי ומוכס שני דברים הם, וי"ל. אך צכל אופן מבואר צהדיא צגמ' וצרמז"ס דכל שנעשה גצאי למלך, אפי' רק לגבות מס מה שמוטל עליו מיד המלך הרי הוא יצא מכלל חצרות ורחקו ממנו חכמים. ואס יגבה מה שאינו מוגבל, אז גולן מקרי ומה"ט המוכסין פסולין לעדות. ועד הנה דצרינו מדין ממונות.

וייש עוד חלק דיני נפשות צמה שהוא מנווה לתפוס ולהציא לצית המשפט או לצית הסוהר או כיוצא צו, וצצ"מ (פ"ג ע"צ) מעשה צר"א צר"ש שנתמנה ע"י המלכות (צע"כ) וקא תפיס גנבי ואזיל, שלח ליה ר' יהושע צן קרחה חומץ צן י"ן עד מתי אתה מוסר עמו של אלקיניו להריגה, שלח ליה קוצים אני מכלה מן הכרם, שלח ליה יצא צעל הכרם ויכלה את קוציו וכו', ואף ר' ישמעאל צר' יוסי מטא כי האי מעשה לדידה [מינהו המלך לתפוס גנבים ולקטיים, רש"י] פגע ציה אליהו א"ל עד מתי אתה מוסר עמו של אלקיניו להריגה א"ל מאי איעצד הורמנא דמלכא הוא א"ל אציך ערק לאסיא אתה ערוק ללודקיא ע"כ.

ובבוש"ע חו"מ סי' שפ"ח ס"ט אסור לישראל למסור לישראל ציד עכו"ס צין צגופו צין צממונו ואפי' היה רשע וצעל עצירות ואפי' היה מיצר לו ומנערו, הגה,

אלא שהש"ך אע"פ שהציא שכן דעת המהרי"ל והמהרש"ל והרמ"א הג"ל ומהר"ם מלוצלין ושאר אחרונים מ"מ חלק עליהם דכל שלא עשה מעשה צידים הו"ל דינא דגרמי ולא מחייב ע"ש. ובקצוה"ח (ס"ק ח') תמה על הש"ך ח"ל, ועוד תמה אני היכי תפסו צידים לתפיסה, וכי צדידיה תליא מילתא להוליכו לצית הסוהר ומי עשאו לשר צית הסוהר והכל תלוי ציד השלטון, ואם לא היה דעת השר לזה תפיסתו לא מעלה ולא מוריד, ואם היה דעתו לזה א"כ המוליכו לא עשה כלום ואין זה אלא דיבורו הגורם לזה ע"ש, ולפונ"ד דבריו תמוהים דמאן יימר שלא היה ישראל זה שעריף או שוטר ישראל וצידו לתפסו ולהציאו לצית הסוהר ושהוא ממונה מהשלטון לתפוס ולענוש כאלו, אלא דאפ"ה לא היה לו לתפסו ולהציאו לצית הסוהר ושפיר חייב אפי' כדעת הש"ך. ועיין בזכרות כ"ח ע"ב אמר רב כגון שנשא ונתן ציד וצחו"מ סי' כ"ה ס"ג.

ומדברי מהר"ם מרוטנבורג בתשו' הוצא צמח"ח א"ז סי' קמ"א נראה כדעת המהרי"ל, בצי"ש אחד שמסר בעל דינו צדי גויים ואומר שלא רצה אלא להכריחו למשפט, ח"ל רבינו מאיר ז"וק"ל:

הנה לשלום מר לי מר, וריחי נמר ומתמרמר, ומה אומר אחרי אשר הפך ישראל עורף אל המוסר, וטוב לרע המיר, בנינו עולפו שכבו צראש כל חו"ות כח"א ממכר (צ"ק קי"ז א'), מה התוא הזה כיון שנפל למכמר שוב אין מרחמים עליו, כך ממון של ישראל כיון שנפל ליד גויס לא אחי ולא מרחמי, וכ"ש היכא דיד ישראל באמצע, דנראה להם היתר גמור ומצוה להשמיד להרוג ולאצד, מה אשיב לכם רבותי על המקרה והמאורע הרע הזה, אין דינו מסור צדינו צלתי לשם לצד, ומאן סליק לעיל לדעת צמה יתכפר לו העון הזה, וקרוב צעיני שיש להחמיר עליו יותר מישראל האומר לשלוחו ישראל לא והרוג את הנפש ואע"ג דצדי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעים (קדושין מ"ג). מיחייב מיהת צדיני שמים צדינא רבה למר וצדינא זוטא למר, והני מילי התם משום דקרוב לודאי שלא יעשה דצדי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעים, אצל ע"י גויס נ"ל דצדי היזקא, והוי ליה כשולח את הצערה ציד חרש שוטה וקטן ומסר ליה גוחא וסולתא, וחייב אפילו צדיני אדם כאילו עבד איהו גופיה צידים, כי הערלים שמחים לאיד כאשר יגילו בחלקם שלל כשיש להם לילך על יהודי, ומי הרשהו לתפוס את בעל דינו צדי גויס, אפילו לפי דבריו שהוא אומר שלא רצה אלא להכריחם למשפט, והלא אפילו למשכנו אינו ראוי, כדתנן צפ' המקבל (קי"ג). המלוה את חצרו לא ימשכנו אלא בצ"ד וכו', ואפילו שליח צ"ד מנחת תוחי ותו לא, וכ"ש שאינו ראוי לתפוש את עצמו. וההיא

לענוש ולקנוס ולכוף חצירו, לא דצדי הצדי ולא דצדי שמים, כי יש עושים עצמם פרושים ואפי' ננועים אינם, אם לא שימנו אותם רוב הקהל מפני חשיבותם, והעובר על גזרתינו וכו', והשומר תקנותינו ייתו זכרות על ראשו. ועל תקנה זו תחת שמואל צ"ר מאיר (הרשב"ם), יעקב צ"ר מאיר (ר"ת), אליעזר צר' נתן (ראצ"ן), ועוד ק"ג רבנים ע"ש.

ונראה דנתקנה תקנה זו גם למי שהוא רוצה לצער הרע מישראל מחמת יר"ש וחסידות שבו והקנאות צערה צו ורוצה לצער הרע ולענוש את הממהר במכונות בטענה שרוצה למנוע תאונת דרכים ולא יהרגו אנשים על הדרך, וכן הרואה מי שהניח המכונות במקום שאפשר יזיק לחצירו והרי הוא רוצה להענישו ולעשות משפט לעוברי דרך, וכן למי שגנב את חצירו והוא מכיר צו ורוצה להחזיר הגניבה וכיוצא צו אלא כיון שהוא גבר אלים ותקיף ואין צידו וציד הציבור להענישו ולכן זה החסיד שכל את ידיו שיצקש משרה מהמלכות ויתנו לו רשות לצער הני קוצים ולהענישם והכלל דכונתו לש"ש, אעפ"כ על זה וכיוצא צו החרימו דאסור לצקש משרה כזו כי רבים מראים עצמם כפרושים ויר"ש ואפי' ננועים אינם, אלא דמ"מ כה"ג אם יראו רוב הקהל שצריך לנן אדם כזה ויבחרו צו רוב הציבור לאחר שיראו שכל כוונתו לש"ש ונתמנה לחשיבותו כה"ג לא גזרו, ופשוט שגם אז יעשה כפי הוראתם ע"פ התורה ורק מה שרואה צדעתו מוכרת והגון לקהל ישראל, ולא שיכריחו אותו הממשלה לעשות מה שאינו ראוי כגון לצער אחרים שהם שוגגים או שאינם היזק לכלל ישראל וכדו', אצל מי שרוצה פרנסה צמטרה ולמסור מאחינו צנ"י ח"ו הרי הוא בכלל החרם צשמתא וצשם מיתה.

ולפ"פ צעלמא לדחות טענת אותו צ"א שטען צשעריף שנותן פיתקא למשל למי שחנה מכונות שלו שלא ע"פ חוק שאם לא יתן השעריף ישראלי יצא שוטר עכו"ם ויתן לו הזמנת עובר על החוק, א"כ לכאורה אינו עושה יותר ממה שהיה ממילא נעשה לו ע"י אינו יהודי, דבר זה שגגה הוא, שמה שאפשר שיצא עכו"ם ויכה או ימסור מעות יהודי או יגזול אין זה היתר שישראל ימסור או יכה ויענוש אותו ואינו פוטרו צשציל זה מאיסור, אפילו ברור שיש שם עכו"ם אחר שיעשהו, וכ"ש היכא דאינו ברור שיצא עכו"ם שמה העכו"ם יתעצל ולא יצא או שמה לא יראה המכונות שם.

והיבא דגרס לו ליאסר בתפיסה או הפקד ממון, לא מיציעא אם הציאו לתפיסה צידים אלא אפי' רק גרס לו תפיסה דינו כמזיק צידים עיין רמ"א שפ"ח הג"ל ס"ו שכתב וכ"ו צמוסר ממון אצל מסר גופו של חצירו לאונסו הנמסר נשבע ונוטל וכן אם גרס לו תפיסה דהוי כמזיק צידים וצריך שלם לו כל היזקו.

כלום ותפסו רק ע"פ חוקי המלכות או אם היה צא לצ"ד היו מפשרים הדברים הרי יש לו דין מוסר לכו"ע, ולכן פשוט דאסור לישראל להיות מוסר ממון או נפשות ישראל ציד השוטרים אפי"י היכא דכבר נתחייבו וכ"ש היכא דלא נתחייבו כלל עדיין לא ע"פ התורה ולא ע"פ החוק.

ברם אלי יגונב הדבר כי יש דברים בגו, ונשאל מהקצין הממונה על המחלקה הנ"ל מה להם ולמה זה שמחפשים במחלקותם יהודים עם כובע וזקן, יהודים חרדים, והלא רק יהיה להם מזה אי נעימות, והשיב כי אדרבה דבר זה הוחלט אלס אחר שראו בכמה תיקים וענינים שלא יכלו להגיע ולתפוש כמה מהיהודים החרדים שהם התחפשו צין שאר ישראל והמשטרה לא בקיאים להכיר אותם וזפרט כי כולם צעלי זקן וכובעים שחורים ושערותם קצורות תלתלות פאות ארוכות וכיוצא, ולכן יעזו אותם להכניס כמה יהודים בהמחלקה שלהם וכשינטרכו עיני כזה הם כבר יתגברו על זה ולכן החליטו להכניס יהודים עם זקן דוקא, אוי לאונים שכך שומעות, וכבר כתב המהר"ם מרוטענבורג ז"ל בתשובה הנ"ל כי הערלים שמחים לאיד כאשר יגילו בחלקם שלל כשיש להם לילך על יהודי, ומי הרשהו לתפוס את בעל דינו צדי גויים.

ובראי להציא כאן מה שכתב הליש הגדול החכם הכולל רבי דון יצחק אברבנאל ז"ל עה"ת צפ' ויגש שאין ספק שאם היה יוסף חפץ היה ממנה את אחיו שרי אלפים ושרי מאות על ארץ מצרים, אבל רצה שלא יזיזו מאומנות אבותיהם שהוא מלאכת קדושים, וישבו בארץ גושן ולא יתערבו עם הגויים, וגם מהאי טעמא לקח מקנה אחיו חמשה מן החלשים שלא ישימם פרעה על שררות אלף ישבו הם ואבותיהם בארץ גושן ולא יתערבו בגויים, ע"כ. וכמה כוחות השקיעו אבותינו שלא יקחו צניהם להיות חיילים במדינותיהם וללבוש במלבושיהם כי ידעו כי זה גורם ח"ו לסילוק היהדות, אפילו לא יעשו שום פעולה שיצא לידי מסירת ישראל להם, וכ"ש שלא ליכנס לכתחילה בשביל פרנסה ולהיות חלק מהמשטרה שהוא חלק מחיילי המדינה עם בגדיהם כמובן.

העולה לדין דישאל שומר התורה ומצות אסור לו להיות שעריף או שוטר כיון שעלול למסור ממון או נפש ישראל לעכו"ם שלא כדיני ישראל, ואפי"י יהיו כוונותיו לש"ש בכמה דברים לא נמלט גם מחרס דר"ת וחציירו שהוא בשמתא ובמיתה, אלא יבקש פרנסה בהיתר ולא באיסור ומוטב לו שימות ברעב או ילך לקבץ מדבות כל ימי חייו ויש לו חלק לעוה"ב מלאכול ולפטם אשתו ובניו תרנגולים מפוטמים ואבד חלקו לעוה"ב ח"ו.

ועלינו לשבח ולהודות לאדון הכל שריחם עלינו בגלות המר הזאת ויט אלינו חסד שנתן תן צעיני המחוקקים

דפ' המניח (כ"ז ב') דעביד אינש דינא לנפשיה, הוכחנו מההיא דפרק המקבל דה"מ בחפץ המבורר שהיא של ראובן ושמעון מחזיק בו, עביד ראובן דינא לנפשיה ונכנס לבית שמעון ליטול את שלו, וכן מוכחת כל השמועה דבההיא איירי. וכבר בא מעשה לפנינו בשמעון שהיה חייב מנה לראובן ופסקו מקנה רבותא שרשאי ראובן למשכנו בחובו בכל מקום שימצא משל שמעון, משום דעביד אינש דינא לנפשיה, וכתבנו להם לא תתלו צוקי סריקי ברב נחמן, דא"כ עשיחם את רב נחמן טועה בדבר משנה בההיא דמקבל, ואפילו מקרא נמי לא קרי דכתיב בחוק תעמוד וגו'. והשתא צדוק זה נראה צעיני שטעון כפרה כמו רוח גמור שהרג ציד, ודמי לכבש עליו בחוק המים או לתוך האור, וכמאן דכפתיה לחבריה ואשקיל עליו דקא דמיא (סנהדרין ע"ז): וקטליה בכח ראשון, דגיריה דיליה הו, ועוד חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו, כ"ש על גופו, שאינו מניח לתפוס עצמו, וא"כ כשרדפו גויים אחריהם לזה נתכוונו דאי קיימי לאפיייהו קטלינן להו, והיינו טעמא דמתרת (סנהדרין ע"ג), וכיון דאריה ארבעי אמנרייהו פושע הוא, מזיק הוא וגיריה דידיה יינהו ואשו משום חזיו, ובלא שום עדות כי אם על פי עצמו, נראה לי דלרין כפרה כמו רוח, שהרי ברות מנויה היזקו באשו, ברזל תבא נפשו, וילקה בחסר יותר, ויתבזה בפומצי ובסתת, ובגלות בנע ונד ינתר, עד יענה בפניו כחשו ובקלסתר, כולי האי ואולי יעתר, וציוס חרון השם יסתר, יוס ישים כאשם נפשו ועל פשעו, יכנס עם נתר, וישחיר פניו בתעניות שנה או שנתיים, ולכל מה שחטענוהו אתם רבותי יותר, דעתי מסכמת להוסיף ולא לגרוע להיות סותר, ותשפעו רוב שלומים ותנוחו בתר כנפש סר למשמעתכם, מאיר בר ברוך שיחיה עכ"ל ק.

ומבואר דאפילו לא עשה מעשה צידים הו"ל כעשה מעשה צידים, דע"י גויים צרי הזקא והו"ל כשולח הצערה ציד חשו"ק ומסר ליה גוואל וסלמא וחייב אפי"י צדיני אדם כאלו עביד איהו גופיה צידים, והוא כדעת המהרי"ל והרמ"א ז"ל, וא"כ כ"ש השעריף שהוא המוסר והוא המציא.

ומיהו היכא דתפסו צידים והציאו למשטרה או לבית הסוהר לכו"ע חייב ופשוט והוא בכלל המוסרים שהם גרועים מעכו"ם, עיין רמב"ם פי"א מהלכות עדות הלכה י' המוסרין והאפיקורסין והמומרים לא הנריכו חכמים למנותן בכלל פסולי עדות שלא מנו חכמים אלא רשעי ישראל אבל אלו המורדין הכופרין פחותין הם מן העכו"ם וכו' ואלו מורדין ולא מעלין ואין להן חלק לעוה"ב ע"כ, וכן נפסק בשו"ע חו"מ סי' שפ"ח ס"ג, וכ"ש הלוקח משרה במלכות למסור מידי יוס ציוס כמה פעמים מצני ישראל ואפי"י היו דברים שהיה נתחייב גם צדיני ישראל, וכ"ש צדברים דצינא דישאל לא היה מחויב

התוס' דמנ"ל דסומכוס אומר יחלוקו אפילו היכא דאחד מוחזק דשמה לא אמר סומכוס חולקין דוקא היכא דאין אחד מוחזק רק בעומד באגס, כמ"ש ז"ק דף ק' דפריך בגמ' וניחוי ברשות דמאן קיימא ואמר שמואל בעומדת באגס ופריך ונוקמה בחזקת מרא ומשני הא מני סומכוס הוא ומדלא קאמר אלא משמע דלא הדר ביה משניא קמא, וכתבו התוס' דבאמת הך דשור שנגח איכא לחוקמי בעומדת באגס לר"ע אבל לר' ישמעאל דמני לסלק ליה בזווי לא יתיישב, אך מההיא דהמניח (ל"ה ע"ב) קשה דייק זאת אומרת חלוקים עליו חזריו על סומכוס דמשמע התם דאפילו צרי וצרי קאמר סומכוס דחולקין ואפילו עומד בציתו מדלא חוקי מתניתין בעומד בציתו או כר' ישמעאל דאמר ז"ח ומני לסלוקי בזווי ומיתי אפילו כסומכוס ע"כ, ועיין חי' הרשב"א ר"פ שור שנגח דבאמת מוקי לה לגמ' דשם בעומדת באגס ודלא כר"י ע"ש, ואתי שפיר דצרי התוס' כנלפענ"ד.

והנה הש"מ לקמן כתב דאף דאמרינן דסומכוס לא סבר רק בעומדת באגס מ"מ פריך שפיר הכא זאת אומרת, דמשמע ליה להחנא דמתניתין איירי בכל גוויי אף בעומד שור המזיק באגס לר"ע בהחלט השור, ולפי דעת הש"מ אכתי לא מוכח מידי הכרח התוס' די"ל דהכא נמי מיירי בעומדת באגס וכקושיא מעכ"ג זיה ודלא כתוס', אמנס נראה דהתוס' לא ס"ל הכי אלא ס"ל דכלל אופן מיירי, וז"ב מה הכריחם לפרש כן דמיירי אפילו עומד בציתו. אמנס עיין בחי' הרי"ם ז"ק פ' הנ"ל מה שהאריך הרבה ליישב דצרי התוס' אלו, ומחמת כי אני מתכוון אי"ה לעלות לארנינו הקדושה אין הז"ג כעת להאריך יותר ימחול נא לעיין שם ויקחנו משם, ויש לפלפל דצדצרו הקדושים מ"מ לפענ"ד די ליישב דצרי התוס'.

ידי"ג דושכ"ג, ונא יסלה לי על מיעוט פלפולי ואי"ה עוד חזון למועד החותם בלב ונפש,

מנשה הקמן

סימן קסב

הניח גחלת על בגדו בשוגג וביד בעל הבגד להציל

כ' מנחם אב, פה ק"א ירושלים עיה"ק תו"א

מע"כ ידידי היקר מאד נעלה הרה"ג המפורסם שמו מפארים כש"ת מוה"ר אפרים קעניג שליט"א, דומ"צ בירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשבת צידידות, דבצר שאלתו צמה דאיתא זב"ק דף ק"ז ע"א הניח גחלת על בגדו ונשרף חייב ופרש"י דהא דלא סלקה סבר אתצעיניה ליה צדיגא ויפרע לי, וכ"ה צשו"ע חו"מ סי' תי"ח סי"ח אם הניח גחלת על בגדו

שעשו חוק שאי אפשר לכופ אדם מישראל להיות חלק ממשטרת המדינה ושומריה, וכל אחד צידו לבחור פרנסה כרצונו, ואין כאן כפייה על הדת כל זמן שאינו מקבל על עצמו בעצמו חוקי המדינה.

אלו דברי אדם מועט לעולם המצטער בצערן של ישראל ומצפה לנחמתן, והמעטיר בעדם שיזמין להם השי"ת פרנסה בהיתר ולא באיסור, בכבוד ובריוח עדי נזכה לביאת משיח צדקינו בב"א. בברכת כוח"ט עבר נרצע לאדוניו, בלב ונפש,

מנשה הקמן

סימן קסח

בשי' סומכוס דממון המוטל בספק חולקין

עש"ק לסדר גם ברוך יהיה התשמ"ז ברוקלין נ"י יצו"א מע"כ ידי"ע ויד"ג רב האי גאון וצדיק פ"ה, ראש בשמים, צדיק תמים, כג"ת מוה"ר שמואל בירנבוים שליט"א [וצ"ל], ראש ישיבת מיר פה ברוקלין נ"י.

אחדשבת ג צידידות נאמנה, את קסתי נתתי צדי להשתעשע קצת צהני מילי מעלייתא אשר העיר מעכ"ג דצרי התוס' ז"ק ל"ה ע"ב ד"ה זאת אומרת חלוקים עליו חזריו על סומכוס, דדוקא צבי האי גוונא פליג סומכוס שראוי להסתפק דצרי, והיא (דצ"מ ק' ע"א) דמחליף פרה בחמור והמוכר שפחתו וילדה בכל הנך בלא טענתם ראוי להסתפק לצ"ד, אבל במקום שהספק צא ע"פ דצריהם לא פליג סומכוס, דהרי למ"ד אפילו צרי וצרי אמר סומכוס אטו אם אמר אדם לחזירו טלית זו שאתה לבוש שלי היא מי אמר סומכוס חולקים וכו'. והקשה מעכ"ג שליט"א דמאי קשה דילמא שאני צאדם לבוש טליתו הרי איכא חזקת ממון דכל מה שהוא צידו הרי הוא שלו וצב"ג ודאי אינו נאמן אפילו לסומכוס, אבל היכא שאינו מוחזק כגון בעומדת באגס ה"ג דס"ל לסומכוס דאז אמרינן חולקין, והיכא דמוחזק מודה דאמרינן המוציא מחזירו.

האמנם כי ראיתי דהרשב"א צחידושו כאן דצ"ה חולקין עליו כתב ג"כ דצרי התוס' אלא שהוסקי טעם, דלכאורה ה"י קשה ליה מ"ש התוס' דאטו אם אמר אדם לחזירו טלית זו שאתה לבוש וכו' מי אמר סומכוס, ולכאורה תקשה אה"נ אפשר דצהא נמי אמר סומכוס, ולכן הוסקי הרשב"א ציאר לדבר וז"ל, שא"כ לא שצקת חיי לכל צריה שכל אחד יטעון על חזירו שדה זו שלי הוא וגלמא דעל כתפך שלי הוא והלה אומר לא כי אלא שלי נאמר ממון המוטל צספק חולקים ע"כ ע"ש.

ואשר נראה לפענ"ד דהתוס' לשיעתייהו אזלי, דהנה צסמון דף מ"ו ע"א צמתני שור שנגח את הפרה הקשו

גחלת על הבגד שהוא אצידה מדעת או ליכא חיוב על הצעלים להסיר הגחלת אבל היכא להגחלת נפלה בשוגג או נתהפך הדין דבעל הבגד הו"ל פושע, דכיון שנפלה גחלת בשוגג על בגדו או על בגד חבירו והוא רואה מוטל עליו החיוב להציל אפי' ממון חבירו וכ"ש ממון עצמו, וכיון דאינו מציל הרי זה פושע בממון עצמו ונעשית אצלו אצידה מדעת וע"כ פטור המזיק שהשליך הגחלת בשוגג.

ובחור' הגאון הנדיק מוה"ר שאול אלטר שליט"א ראש ישיבת שפת אמת גור העיר לי דנ"ד מפורש בחי' הרי"מ חו"מ ריש סי' כ"ה ועיינתי שם ומנאחתי דברים מאירים כספירים צדין דיין שדן דיני ממונות וטעה מתי חייב לשלם, והש"ך ז"ל (סק"א) בא"ד כתב דלטעם שכתבו בעל המאור והרשב"א בתשובה שם וז"ל וטעמא דטעה דדבר משנה אפילו נשא ונתן ציד והאכילה לכלבים וא"א להחזיר פטור לשלם אפילו אינו מומחה אפילו לנאמן דדאין דינא דגרמי, משום פשיעותא דבעל דין נגעו בה, דכל טועה דדבר משנה דבר ברור הוא וה"ל לשוילי ולגלויי טעותיה ולא ה"ל למיסמך עליה עכ"ל, מבואר להדיא דמטעם זה אפילו אינו מומחה ולא קיבלו עלייהו פטור, וכן מבואר יותר בבעל המאור ע"ש עכ"ל, ותמה הרי"מ ז"ל נהי דהיה הבעל דין יודע והניח לזה להאכיל דבר שלו לכלבים מ"מ לא היה נפטור המזיק דהא מבואר בגמ' ב"ק הנ"ל הניח גחלת על בגדו ונשרף או על שור הכפות ובעל השור עומד אצלו שהיה יכול להשליך הגחלת אעפ"כ חייב המזיק כיון דהוא עשה מעשה, וזה שידוע שחייב זה לשלם לו לא הו"ל להשליך הגחלת מעל בגדו, ומה שזה מניחו אין ראיה שפוטרו רק דאינו חושש לסלקו לפי שחייב זה לשלם, וא"כ מה צדק דיש פשיעותא דבע"ד שמניחו להאכיל לכלבים הא מ"מ חייב זה שעושה ההיזק, דזה מניחו שידוע שמחויב לשלם. ויאל לחלק, דדוקא התם בהניח הגחלת בכוונה או חייב ולא אמרינן שהיה לו להשליך הגחלת, אבל נפלה גחלת של זה על בגדו שלא בכוונה ואין הלה יודע מהיזקו כלל אף דגם שוגג חייב כמזיד מ"מ פטור.

ובתב' לבאר כמו שביארנו בס"ד דבאמת בהמניח גחלת על בגדו לכאורה בעל הבגד עצמו מחויב להסירו מטעם השבת אצידה כמו ראה פרה רועה צין הכרמים דעכו"ס שיהיה בעל הפרה מחויב לשלם חייב להצילו (עיי' חו"מ סי' רס"א). וכן היו אציו ואמנו מזרקין צו כלים מנזה על אחרים להצילן (סנהדרין מ"ח ע"א ופירש"י דאין השבת אצידה גדול מזה, וכ"ה בשו"ע יו"ד סי' שמ"ט ס"ג), וממילא גם כאן היה מחויב להשליך הגחלת כדי שלא יתחייב בעל הגחלת, וכיון שמחויב מדין השבת אצידה שוב אין בעל הגחלת מחויב כלל, אף זה אינו דהא אצידה מדעת הוא וקיי"ל דאצידה מדעת

של חבירו ונשרף חייב שאינו חושש לסלקו כיון שזה חייב לשלם לו, ונשאל מעכ"ת צמי שהניח גחלת על בגד חבירו בשוגג אי כה"ג נמי אמרינן אדם מועט לעולם צין ער צין יסן צין שוגג וצין מזיד חוץ מבאונס וה"נ אפי' שוגג מתחייב או כה"ג אמרינן כיון דהוא הניחו בשוגג ולא נתכוין להזיק ובעל הבגד עומד שם וצידו להציל הו"ל לבעל הבגד להסיר את הגחלת, וכיון שלא עשה פעולה להציל את שלו אין על השוגג חיוב משלומין כלל דאין טענת אהציעניהו ליה צדינא טענה צכה"ג וי"ל דבעל הבגד איהו דאפסיד אנפשיה.

ולפענ"ד נראה דהנה הא דהניח גחלת על בגד ונשרף חייב לשלם משום דבעל הבגד אמר אהציעניהו ליה צדינא ויפרע הוא צריך ביאור, דכיון דציד בעל הבגד להציל הבגד ולא יתחייב חבירו לשלם א"כ אמאי אינו חייב להציל ממון שלו כ"ש ממון חבירו, ואטו גרע מנפלה דליקה בגדיש חבירו שצריך להציל וכמבואר בחו"מ סי' תכ"ו, ועכ"פ יש כאן דין של השבת אצידה כמבואר שם בס"י רנ"ב סעיף י"ז, וגם דין כל תשחית יש כאן, ועיי' בשו"ע או"ח סי' תמ"ג ס"ב בישראל שהי' צידו חמצו של ישראל אחר צפקדון והגיע ערב פסח יעכבנו עד שעה חמישית ואם לא באו הצעלים ימכרונו לנכרי ואם לא מכרו חייב לבערו בזמן איסורו אפי' אם אינו חייב באחריותו, וכתב המג"א שם סק"ה דלענין זיקין הנפקד חייב לשלם דמי הפקדון למפקיד דהא ש"ח שיכול להציל ברועים ובמקלות ולא הציל חייב וה"נ ה"ל למכרו קודם זמן איסורא ע"ש וצ"ו, והח"י חלק עליו דמה שחייב הנפקד למכור חמצו של חבירו כתב הרמב"ם שהוא מדין השבת אצידה והובא בשו"ע חו"מ סי' רנ"ב ולא הו' פשיעה א"כ ליכא לחייבו כאן שאין עליו חיוב כלל מדין שומר ע"ש, ועיי' הגהות רעק"א מה שהאריך ובשו"ת ח"ס או"ח סי' ק"ה ואין הח"ס תחת ידי כעת, וא"כ היה חייב בעל הגחלת להציל ולהשליך הגחלת מדין השבת אצידה, וכיון דחייב משום השבת אצידה שוב אין בעל הגחלת מחויב כלל וכמ"ש לעיל בשם המג"א והח"י.

וצ"ל דלא דמי דדין השבת אצידה אינה אלא באצידה שנאצדה מישראל בלא ידיעתו אבל אצידה מדעת אינו חייב להשיב כמבואר בחו"מ סי' רס"א ס"ד דהמאבד ממונו לדעת אין מזקקין לו, ומשו"ה בהניח גחלת בכוונה על בגד חבירו לא אמרינן דהיה לו לבעל הבגד להציל ולהשליך הגחלת מדין משיב אצידה, כיון דכוונה עשה כן המזיק ואין חיוב להציל מה שהזיק הוא צדיעה.

ולפי"ז נפלה גחלת על בגד חבירו בשוגג ושלא בכוונה ואינו יודע מההיזק ה"נ דפטור, דדוקא בהניח

שוטה אין לו זושא, ואחא רב פפא ומחלק בקטן בין היכא דמיכלמו ליה ומיכלס וצין אינו ניכלס ועיין רש"י שם דמיכלמו ליה וכו' כשמוכרין לו זושא ומכלימין אותו זה מנטער ע"כ, ועיין תוס' שבת נ' ע"ב ד"ה בשביל זערו.

וייש עוד דין של ציון כשהוא מצוה חפץ מחפצי הצריאה, והגם כי אמרתי לו ממרגלים שאמרו ז"ל (במדבר רבה פט"ו) שנעשו על שדברו על עמים ואזנים של ארץ ישראל, אמנם י"ל דארץ ישראל שאני דיש צה קדושה.

ואישר נראה דגמ' (ברכות ס"ג ע"ב) ויקם דוד ויכרות את כנף המעיל אשר לשאול בלט (שמואל א' פרק כ"ד) אמר ר' יוסי בר' חנינא כל המצוה את הבגדים סוף אינו נהנה מהם שנאמר (מלכים א' פרק א') והמלך דוד זקן בא צימים ויכסוהו בבגדים ולא יחס לו, והציאו רש"י ורד"ק וכל המפרשים מלכים שם ועיין מהרש"א בח"א שם מדכתיב בבגדים ולא יחס לו, והנה מצינו מפורש דאפי' דומס אסור לצוות, ולא עוד אלא המצוה נעש עליו, ובאמת כי כן מצינו גם בקידוש של שבת לכסות הפת בשעת קידוש על היין שלא יראה בשמו (טור אור"ח סי' רע"א בשם ירושלמי), ואמרו ז"ל (עירובין ס"ד וצ"מ דף כ"ג ע"א וטו"ש ע"א אור"ח סי' ק"פ) אין מעצירין על האוכלין, ואפי' פירורין המאבדן אף שאין איסור קשה לעניות, ואסור לזרוק אוכלין שאפשר יתקלקלו או יתלכלכו, ובאמת כי כל אלו הם מטעם שמוצוה צריאת שמים וארץ אשר העיד הקב"ה וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד, והיאך יבא אחד מהנבחרים ויבזה את הנבחר השני שכולם לנציונס נבראו וצרכון ה'.

ונראה שזה ציבור המשנה (אבות פ"ד מ"ג) הוא היה אומר אל תהי צו לכל אדם ואל תהי מפליג לכל דבר שאין לך אדם שאין לו שעה ואין לך דבר שאין לו מקום, נמצא דכל דבר שבעולם יש לו מקום ואין להפליגו ולצוותו, הגם שלא אמר צו לכל דבר. ורצינו יונה פי' כי עתה דבר כנגד המעלה הרביעית שאמר בן זומא ואמר אל תהי צו כלומר אם לא תכבד אל תהי צו, או אל תהי צו אותו מלכדו, ונתן טעם לדבר כי החכם הנלצב שהגיע למעלת הענוה מכיר לורך הדברים בעולם כי אין דבר בטל בעולם כי הכל מעשה ידיו ית' כי מסדורי המעשים וחכמתם גדול המסדר נודעת, ומטעם זה החכם מכבד את הצריות כמכבד את בן המלך והמלך יושב בחלון אשר צו נופה ומביט וכו', וכן אל תהי מפליג לשום דבר לומר שאינו נכון שלא היה ראוי להיות נבחר כי אין בעולם דבר שאין לו טעם למה נבחר ומה מקום לשאלה זו כי האומר כן אינו מספר בשבחו של עולם, ועוד כי העולם כגוף והתורה כנורתו וכמו שאין דבר בטל בתורה כן אין לך דבר בטל בעולם עכ"ל, ע"ש.

אין חיוב כלל בהשגה (ח"מ שם), וא"כ בהניח הגחלת על בגדו לענין ההלכה היו אצידה מדעת כיון שידע שמזיקו ואעפ"כ הניח הגחלת על בגדו אין זה מחויב להסיר כלל ושזו חייב המניח. וא"כ צמיתה שלא בזוונה שלא ידע זה מנפילת הגחלת, אף דאיתרבי שוגג כמזיד גבי זקין מ"מ לא שייך לומר שאין זה פשיעה מה שלא הסיר סמך על חיוב תשלומין דהמזיק, דהא עכ"פ היה מחויב מטעם השבת אצידה להסיר הגחלת להציל המזיק מהפסד כיון שהיה שלא מדעתו, וע"כ אף בלא הציל מ"מ פטור המזיק שלא היה נקרא היזק ברור כלל בשעה שנפלה הגחלת. וה"ה צדין שטעה כיון דלא עשה כן בשאט נפש ולא הרגיש שטעה א"כ הו"ל לבע"ד להודיעו ולגלוי טעותיה מדין השבת אצידה, וכיון שלא עשה כן פטור המזיק. וע"ש מה שהאריך צוה ודחה זה מדברי הרשב"א שם.

עוד חילק שם חילוק אחר בין שצעת הנחת הגחלת כבר התחיל ההיזק וא"כ לא יכול למוע כל ההיזק וצין היכא דמתחלת ההיזק היה יכול למוע ע"ש באריכות. ומ"מ לדינא נראה שכל שעשה בשוגג ולא בזוונה והניק היה צידו להציל פטור המזיק מלשם.

ידידו דוש"ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קע

אי מותר לבנות דומם

ד' לסדר ואלה המשפטים התשנ"ח ברקלין נ"י יצ"א מע"כ ש"ב פרי עץ הדר ענף עץ אבות מתנהג בחסידות הרה"ח מוה"ר חיים אלימלך בלום שליט"א, אבן יקרה פה ברקלין נ"י.

אחדש"ת צידידות יתירה, על דבר שנשאלתי אי שייך איסור לצוות דומם או נומח וכל דבר שאין לו חיים ואינו בע"מ, או דלא שייך ציון אלא בצר דעת, וגם כל זמן שהוא חי, והגם שהצתי מיד מכמה מקומות אבל לא נתקררה דעתך ולכן אמרתי להעלות על הכתב צבתי' אותיות מחכימות.

ראשון לציון הנה יש שני דינים צעניי ציון וצושה, ראשונה המצוה את האדם צר דעת, ועל זה אמרו המלצין את פני חצירו צרבים והוא אדם כשר אין לו חלק לעוה"ב (עיין צ"מ דף נ"ט ע"א וצטו"ש ע"א חו"מ סי' ת"כ סעיף ל"ט) וזה אפי' רק דבצרים, ועי' חו"מ שם בדין תשלומין, אבל המצייש את מי שאין לו זושא כגון המצוה את השוטה פטור כיון דאין לו זושא, והמצייש ישן ומת מיציעא ליה לרבי אבא בר ממל בגמ' (ב"ק פ"ו ע"ב) אי יש לו זושא, וע"ש בגמ' (שם ע"א) ת"ש ר"מ אומר חרש וקטן יש להן זושא

וקצת ראייה נמי ממעשה דר"א זר"ש (תענית כ') שהיתה דעתו גסה עליו מפני שלמד תורה הרבה נודמן לו אדם אחד שהיה מכוער ביותר, אמר לו שלום עליך רבי ולא החזיר לו, אמר לו ריקה כמה מכוער אותו האיש, שמא כל בני עירך מכוערין כמותך, אמר לו איני יודע אלא לך ואמור לאומן שעשאתי כמה מכוער כלי זה שעשית, כיון שידע בעצמו שחטא ירד מן החמור ונשתטח לפניו ואמר לו נעניתי לך מחול לי, אמר לו איני מוחל לך עד שתלך לאומן שעשאתי ואמור לו כמה מכוער כלי זה שעשית, ודו"ק. ולשון הרמב"ם ז"ל צמו"ג ח"ג פמ"ג שנפשו של אדם קנין של הקב"ה ולא קנינו של אדם, ועיין סמ"ה מנחה תי"ב וצחינוך שם.

וראה דעת זקנים לבע"ת פ' בראשית עה"פ זה ספר תולדות אדם ח"ל ואהבת לרעך כמוך אר"ע זה כלל גדול בתורה, בן עזאי אומר זה ספר תולדות אדם גדול יותר, פ' חסיפיה דקרא קאי בדמות אלקים עשה אותו, דמקרא דר"ע לא שמעינן אלא דעלך סני לחברך לא תעבד וזא בן עזאי ואמר שאף אם הוא אינו חושש לכבוד עצמו, יש לו לחוש לכבוד חברו לפי שרואה דמות חברו ואינו רואה דמות עצמו ולזה אמר שמקרא זה כולל יותר ממקרא דואהבת לרעך כמוך ע"ש.

וב"ש צגמ' צ"ק דף ז"ג הכני פלעני ע"מ לפטור פטור, שם לענין דיני ממונות מיירי וכיון שמחל על זיוונו פטור בדיני אדם, אבל לא שמוחר לבזותו, ואפילו האדם בעצמו חייב לכבד את הדמות שעליו כי צלם אלקים עשה את האדם, ועיין טור חו"מ סי' תכ"א.

ב. במה ששאל עוד צמ"ש למה נסמכה פ' מרגלים לפ' מרים לפי שלקחה מרים על עסקי דבה שדברה באחיה ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר, ותמה דמה דמיון הוא הא מרים דברה במשה איש אלקים ולכן לקחה.

ולפענ"ד י"ל דלכן באמת לא אמר ולא לקחו ק"ו לעצמן, אלא ולא לקחו מוסר, דק"ו באמת אין כאן, אלא דבלה"ר יש שתי חטאים אחד מה שדברו במשה והשני כביכול ח"ו בהקב"ה, והנה באצנים אפי' נימא שאין לה"ר באצנים אבל הקב"ה שאמר טובה הארץ וכמ"ש (במדבר רבה פט"ז ז') כך הקב"ה אמר לישראל טובה הארץ ולא האמינו אלא אמרו נשלחה אנשים לפנינו וכו', א"כ בזה מעלו ודברו לה"ר כביכול בשכינה, וזה כבר ראו הרשעים ולא לקחו מוסר אדרבה אמרו חוק הוא ממנו כביכול אין הצעה"ב יכול וכו', וא"ש.

ובזה הנני יידידו המברכו בהצלחה בתורה וגדולה בלב ונפש, **מגשה הקמץ**

ובספרי מוסר מוצא שהעובר בדרך וראה אילן עם עלים ותלש עלה אחת מן העלים ללא צורך עובר על כל תשמיח כי הכל מה שצרא הקב"ה בעולמו לצורך צראו ואם הוא אינו צריך לעלה זו או יניחנו ויקחנו הצריך לו, ובכן לצוות חלק מחלקי הצריאה אין נפ"מ אם הוא חי ומדבר או דומם ולומח והחילוק לענין משלומין וחיוזים ועונשין אבל ודאי שאסור לצוות חלק מחלקי הצריאה בעולם כולו. ואולי זה נמי בכלל אצן מקייר תועק שאם יבזה אצן מקייר או שלא יתנהג בצניעות נגד האצן ונמלא ציון לו ע"כ יועק ציוס הדין.

ובזה הנני ש"ב המעתיר בעדך ומצפה להצלחתך מהיום והלאה וי"ר שנזכה להיות בכלל כי מכבדי אכבד עדי יבא ינון ולו יקחת עמים כמים לים מכסים החותם בלב ונפש, **מגשה הקמץ**

סימן קעא

המרשה לבזותו ולדבר עליו לשה"ר אי מותר

ד' לסדר ככל היוצא מפיו יעשה התשס"ד
מע"כ ידידי היקר מאד נעלה הרה"ג וכו' מוה"ר יצחק קרויוער שליט"א.

אחדשכ"ת צידידות, בדבר שאלתו בדין לשה"ר מי שאינו מקפיד על שמדברים עליו ואדרבה צפירות אומר לבזותו בלשון הרע וכיוצא בו, ויש צד לאסור אעפ"כ משום דצלם אלקים עשה את האדם ויש בו חלק של מעלה וא"כ הגם שמוחל על זיוונו ואינו עובר על ואהבת לרעך כמוך מ"מ נשאר החלק אלוך ממעל וללם אלקים שבו מה שאין על חזירו הצעלות ע"ז למחול, וכן דייק מרש"י סוף פ' יתרו שכתב ק"ו ומה אצנים הללו שאין בהם דעת להקפיד על זיוונו אמרה תורה אל תנהג בהם מנהג ציון חזירך שהוא בדמות יוררך ומקפיד על זיוונו על אחת כמה וכמה, אלא שראה פסק הלכה בשם הגר"ח קנייבסקי שליט"א בחוברת בקש שלום שאם אין אדם מקפיד שיבזהו בלה"ר מותר מעיקר הדין, רק כדי שלא יתרגל בלה"ר יש לו להימנע.

הנה יפה דייק מלשון רש"י, ובתנחומא שם איתא ח"ל והרי דברים ק"ו ומה אצנים שאין בהם דעת לא לטובה ולא לרעה הזהירך הקב"ה שלא לנהוג בהן מנהג ציון חזירך שהוא בדמותו של הקב"ה על אחת כמה וכמה, וכן הוא במכילתא ח"ל ומה אם אצנים שאין בהן דעת לא לרעה ולא לטובה אמר הקדוש ברוך הוא לא תנהג בהן מנהג ציון, חזירך שהוא בדמותו של מי שאמר והיה העולם דין הוא שלא תנהג בו מנהג ציון ע"כ, הרי שלא הזכירו רק זה הטעם שהוא בדמות וצלם, וע"ז אין ציד האדם למחול.

סימן קעב

רופא המוציא טיפת דם יותר ממה שצריך

יום ג' לסדר כך יברך ישראל התשס"ג ברוקלין נ"י יצו"א
מע"כ ידידי הרה"ג הרב ישראל רוזן שליט"א מהנדס ראש
מכון צומת.

אחד שב"ת צידדות, קבלתי מכתבו השני והגם כי אין
דרכי להשיב בדבר פעמיים כידוע מ"מ אחרי
ראותי שהיה כאן אי הצנה צאתי רק להצהיר כוונתי במכתבי
הראשון, והנני להוסיף ביאור צמה שכתבתי דכל משהו דם
שמוציאין מן האדם ללא נורך הוא בכלל איסור חובל לדעת
הפוסקים דקיי"ל כוותיהו.

הנה בשלהי המכתב ששלחתי הצאתי דברי המוס' כתובות
דף ה' ע"ב ד"ה דם מייפקד פקיד או חיבורי מייחבר,
ונראה לר"ת לפרש דהולאת דם חשובה נטילת נשמה כי הדם
הוא הנפש וכשנוטל מקצתו נוטל מקצת נשמה, וכן מצאתי
בשמ"ק כתובות דף ה' ע"ב דם מייפקד פקיד וכו' וז"ל
ונראה לר"י שיצאת דם חשיב נטילת נשמה שהדם הוא הנפש
וכשנוטל מקצתו נוטל מקצת נשמה, אלא שבתוס' היא תי'
ר"ת ובש"מ מציא תי' זה בשם הר"י, וכן כתב הריטב"א
כתובות שם והנכון חובל חייב משום נטילת נשמה כי הדם
הוא הנפש, וכי הוא הדם פקיד לא חשיב נטילת נשמה שאין
הדם ההוא אלא כנוס בעלמא ואינו עושה שום חיות במקומו,
ודומיא דאלים מאדמים צעינן שהדם הוא מחובר ע"ש.

והמבואר דקיי"ל דדם בגוף האדם חצורי מייחבר, ופי'
חצורי מייחבר הוא שכל הדם שבגוף האדם
מקנה אל הקנה הם מחוברין בגוף האדם שהדם מחובר בצער
ומחיה את כל הגוף, וגם מחוברין זה בזה, כלומר הדם אינו
נפרד ונתחלק לחלקים חלקים בגוף אלא הכל מחובר זה לזה
ככל הנוזלים שהם חיבור אחת, וכמו שראינו שהחותך בגופו
כל הדם שבגוף מתעורר לזאת וימות, וזה שציאר הריטב"א
ודומיא דאלים מאדמים צעינן שהדם הוא מחובר, ולכן הנוטל
טיפת דם הוא נוטל מקצת נשמה.

ועיין סנהדרין נ"ז ע"א אך צער צנפשו דמו לא תאכלו
ודרשו מינה לאיסור אבר מן החי, ופרש"י אך צער
צעוד שהוא הצער צנפשו דהיא דמו לא תאכלו הצער. ועיין
שם דף כ"ט, ת"ר אך צער וגו' ורצנן ההיא לדם הקזה והבן.
וכן המוצץ דם עושה מעשה חבלה שע"י שהוא מוצץ בא דם
ונעקר הדם ממקומו לזאת וזה הוא מעשה חבלה והוא איסור
חובל, ומה מוצץ צוה לשון הרמב"ם ה' מילה פ"ב ה"ב מוצץ
את המילה עד שיצא הדם ממקומות רחוקים כדי שלא יבא
לידי סכנה, ונ"ב דמה שייכות לדם דמקומות הרחוקים למצינת
הגיד, ולהנ"ל אחי שפיר שכיון שכל הדם חצורי מייחבר א"כ

צמה שמוצץ צגיד מתעורר כל הדם לזאת, וזהו הטעם כי עליך
הורגנו כל היום והבן. וצמ"כ נראה נמי לזכור הא דאמרו
חז"ל מכה של חלל מחללין עליה את השבת, ולמה דוקא מכה
של חלל, ולפמ"ש אחי שפיר כיון שהוא מכה שהדם מתעורר
לזאת הו"ל מכה של פק"נ ודומה שבת והבן. אלא צאומנא
דמיין משום סכנה התירו לו, וגם צכתובות משום מלוה.

וא"כ רופא שמכניס המטע ומוציא דם אם מוציא טיפה
מיותרת שלא לנורך רפואה הרי הוא חייב משום
נטילת נשמה, כיון דהדם חצורי מייחבר הרי כל טפה הוא
מקצת נשמה, ובפרט לפי מה דקיי"ל דכל שיעמוד על רביעית
דם ופחות לא יחיה א"כ כל שלא הוציא לשם רפואה הרי
הוא נוטל מקצת מן הנשמה שלו שע"י כל טפה שמוציא הוא
מקרב לזכר לדם הרביעית שחייב תלוין צו ונמצא שכל טפה
וטפה חלק מחייו, וצתורה כתוב כי הדם הוא הנפש, וחייב
משום נטילת נשמה, אלא דלשם רפואה מותר, וכשאפשר
צפחות א"כ אחי תוספת שמוציא ללא נורך הו"ל חובל שלא
לנורך כיון דדם חצורי מייחבר ולא מייפקד פקיד נמצא דכל
טפה וטפה שמוציא הוא שחובל בגוף האדם.

ובש"ע או"ח סי' שט"ז סעיף ח' שמונה שרצים האמורין
צתורה הן דן והחובל בהם אע"פ שלא יצא מהם דם
אלא נכרר תחת העור חייב ושאר שרצים אינו חייב החובל בהם
אא"כ יצא מהם דם, וצמ"ג א"ס ק"ט דן בחיובא דחובל צצבת
וכתב וי"א משום נטילת נשמה שצאתו מקום וזה הסכימו רוב
המפרשים, וצאדם החובל צצבת חצירו דרך נקמה מחלוקת
הרמב"ם והראש"ד, וחובל לרפואה צצבת חייב לכ"ע.

ועיין סי' שכ"ח צמ"ג א"ס ק"ג וצמח"ה"ש שם דלמ"ד
משום נטילת נשמה ודאי אחי צכ"ש חייב. ונראה
פשוט דמה שכתבו דאפי' על כ"ש חייב הכוונה דעל כל טפה
וטפה חייב אם מוציא, וכן כתב להדיא צצבותות שור יו"ד
סי' י"א אות י"ב שהציא שם דעת הב"ש והצ"ח שמחלקים
צין שחיטה לכתיבה, דצכתיבה כל שני אותיות הוא חילול אחד
א"כ צכותב כמה אותיות הו"ל מחלל כמה פעמים, משא"כ
שחיטה דשחיטה אחת היא, וכתב התצ"ש דחילוק תמוה הוא
דהא ודאי קיי"ל כהפוסקים דס"ל היכא דחבל ויצא דם חייב
צכל פורתא משום נטילת נשמה דההוא פורתא דמוכח צצאו"ח
סי' שט"ז, וכה"ג צמידי דחייב מלקות אלו מתרין ציה צכל
פורתא חייב על כל אחת כמו דאיתא צצוק מכות, ודמי ממש
לכתיבת הגט וצתרוייהו כמה חילולים הוא עושה וכו' ע"ש.

ובם' תהלה לדוד סי' ש"ח אות ח' הציא דברי התצ"ש הנ"ל
ו"ל כתב המחבר ס"ב השוחט צצבת לחולה מותר
לצריא כיון דא"ל לכזית צצר צלא שחיטה כי קשחית אדעתא
דחולה קשחית, ולא שייך למיגור שמה ירבה צשחיטה צצציל

ככל חובל בחצירו דהם לא דברו אלא ברופא שטעה באמת ו"פ לכאורה.

ובמה שמע"כ תמה שלא שמענו מימינו שרופאים ואחיות שומרי תו"מ נדרשים לדקדק שלא להוציא אף טיפה מיותרת ואם ידרש אדם לדקדק בכמות ההוצאה עד כדי חיוב מלקות לא ניתנה תורה למלאכי השרת, לפענ"ד צכאן לא שמענו אינו ראייה, וראה בטור שו"ע יו"ד סי"ו שהציא תנא דבי ר"י ורפא ירפא צא ללמדנו שנתנה לו רשות לרפאות ומנזיה היא ובכלל פק"נ הוא והזרזו ה"ו משוצח ואם מונע עצמו ה"ו שופך דמים ואפי"י יש לו מי שירפאנו שלא מן הכל אדם זוכה להתרפאות, ומיניהו לא יתעסק ברפואה אלא א"כ יהא צקי ויודע בחכמה ובמלאכה "ולא יהא שם גדול ממנו", אצל כל שאינו יודע צטיב מלאכה זו לא יהא עוסק בה, וכן "אם יש גדול ממנו לא יתעסק בה כלל", ק"ו משאר דינים והוראות שצתורה דהאיך יורה בצפק נפשות במקום שיש גדול ממנו, ע"כ. והנה לא ראיתי רופאים שומרי תו"מ שלא יעסקו ברפואות במקום שיש גדול הימנו, גם לענין לרפאות בחנם ועוד הלכות הנוגעים אלם, וצעוג"ה אין לנו אצא אומנא.

ברם הנני להודיעו דלאחר שקבלתי מכתבו השני קראתי אלי רופא מומחה שומר תורה ושאלתיו צענין מה שלוקחין דם לצדיקות כמה לוקחים וכמה נריך לזה, והתדברו פה צדיתי עם רופא מומחה (צפאטאלאגי) ואמרו לי שכל הצדיקות שעושין כהיום ולוקחין דם מצני אדם צשפופרת טעסט טיוב, הוא עשר פעמים מרובה יותר ממנה שצריך ואני אשלח לו לטה פה החשבון, ס"ה שצריך לצדיקה הוא 1 ýml, ושפופרת רגילה 5 ýcc. שהוא יותר מעשר פעמים הצריך לצדיקה, ואפילו מיני"י-טיוב"ס שהם קטניס ý מחזיקים יותר משמונה פעמים מה שצריכה לטעסט. נמנא דכל רופא שלוקח דם ע"י שפופרת גדולה מלצד שאין זה חלק מהרפואה שאין לורך רק למחנה ולשליש ולרביע ופחות מזה, ואכל הרבה צני"א צפרט זקנים וחלשים מיעוט הדם הזה ממש נוגע ופוגע צנפשו, ואעפ"כ אפי"י הרופאים שומרי תו"מ אין מקפידין בזה, ואדברה כשדברתי מזה עם הרופאים שצאו אלי והסברתי להם הדברים הסכימו אלי ואמרו שיכתבו צעיתון רפואי (מעדיקאל זשורנאל) על זה ושצהלכה אין מסכימים וצריך להקטין את שפופרת האלו, וכדאי לפרסם את זה גם בצורך ישראל.

ובבר עוררתי הרבה צענין של נתינת דמים להניחם צבלאד צאנק צלע"ז והגם שאמרו הוא שחבל צעצמו פטור ואחרים שחבלו צו חייבים, אינו אומר שמוותר לחבול צעצמו, דגופו של אדם אינו שלו שיוכל לחבול בו, אם לא שהוא מן האנשים שיש להם רוב דם וצריכים צכל פעם להקצו דם צשציל

צריא דהא משום האי זית דחולה צעי ליטחט לכוליה כמ"ש רש"י ז"ל, ולכאורה לפמ"ש התצ"ש צסי"י"א סי"ב ו"ל קיי"ל כהפוסקים דס"ל היכי דחבל וינא דם חייב צכל פורתא משום נטילת נשמה דהאי פורתא כדמוכה צצו"ח סי" טט"ז וכה"ג צמידי דחייב מלקות אילו מתרינן ציה צכל פורתא חייב על כל אחת כמ"ש צסוף מכות, והשתא אמאי לא גזרינן צשחיטה שמה ירצה צשצילו שישחוט היותר גדול, וע"ש מה שמחלק צין שחיטה דלא גזרינן לצישול חתיכה אחת, ע"ש מה שהאריך.

ובצתה מה שתמה עלינו מעכ"ת ו"ל, אם כת"ר סובר כי גם צכה"ג יש שאלה של חובל א"כ לענ"ד לא מצאנו ידינו ורגלינו צצתי חולים וצמרפאות שמעשים צכל יום שמוציאים דם כדרכם וכמדומה שלא שמענו מימינו כי רופאים ואחיות שומרי תו"מ נדרשים לדקדק שלא להוציא אף טיפה מיותרת ואם האדם ידרוש לדקדק בכמות ההוצאה עד כדי חיוב מלקות לא ניתנה תורה למלאכי השרת, ע"כ צ"ל שהאומן פועל כדרכו ודי צכך, והאם עולה על הדעת שיצטרך לחזר אחר ציוד משוכלל יותר שמוציא פחות דם לצדיקות צתמיה.

הנה מה שתמהו למע"כ אללנו הוא צניחותא, שרופא שיכול ליקח ציוד אחר שמוציא פחות דם נריך לחזור אחר הציוד השני ואם יש צידו ואינו עושה הכי נמי דעובר, ולפענ"ד ודאי עולה על הדעת שיצטרך רופא לחזר אחר ציוד משוכלל יותר שמוציא פחות דם לצדיקות אם זה אפשרי, ולמה לא. ומה שתמה דלא ניתנה תורה למלאכי השרת אמת אצל נתנה לאנשים צעלי אחריות שומרי תו"מ וכל שיש צידו למנוע מלשפוף דם נקי צציה אופן שהוא חייב לעשות, וראיה מדברי הגמ' סנהדרין הנ"ל דכל שמוסיף אפי"י צשווג הו"ל שגגת לאו או מיתה.

איברא דקושיית מעכ"ת דלא ניתנה תורה למלאכי השרת הוא קושיית הרמצ"ן ז"ל הוצא צנמוק"י סנהדרין פ"ד הנ"ל שתמה דא"כ לא יעסק אדם ברפואה כלל דילמא טעי והו"ל שגגת סייף, ותי" דמכה אדם לרפואה פטור ומנזיה דואהצת לרעך כמורך הוא ואפ"ה לא צצקינן לצרייה דילמא חציל ציה טפי, וכ"כ הר"ן שהרופא המומחה כשיטעה אינו שוגג אלא כאונס, ולדידהו לכאורה ליכא שגגת לאו נמי צטעה, מ"מ פשוט דזה דוקא ברופא שטעה וחבל יותר מהצריך לרפואה והו"ל צגדר אונס אצל העושה צמויד שידע שאין צריך עוד לרפואה זו או שיש לו ענה אחרת אלא שצריך לטרות אחר ציוד אחרת ולכן הוא חותך וחובל בחצירו שלא לשם רפואה דלרפואה היה אפשר צלי זה פשוט דהוא חייב ואף שגגת לאו לא הוה שהרי צידו היה שלא לחבול, ואם היא צצצת הרי הוא חייב סקילה צמויד והתראה וצחול מלקות

בריאות או מותר לשם רפואה, או שהוא נותן מדמו להליל אחרים, וגם זה כתבתי שלא ליתנו צבלאד צאנק.

ובבר כתבתי צריש המכתב כי בעזה"י אין דרכי להשיב פעמיים צדצר אחד וכמעט גדרתי בעדי שלא לעבור על זה כי אין צרצוני להשיב רזא ושז כיונה עד שמכל עמלה לא מצאה מנוח ואחרי ככלות הכל הביאה עלה טרף זית צפיה מרורין כזית ח"ו, ואני שמח במקום שאין סומכין עלי ולמה לי לישא משאת אחרים הן להחיר וחומר מצות שבת עלי ואם להחמיר חומר פק"נ ח"ו עלי, והאי גברא צרעות נפשיה לקטלא חזיל, יבואו אחרים שישי להם תורה ותקיפות ויכנסו תחתי ואני את נפשי הללתי, מ"מ כיון שחיסרתי הפעם במכתב שכתבתי למעלתו שמיד עם שלחו הוספתי אצלי דברים צסלהי המכתב, ולכן אשלח לו תמנית הדברים כהמשך להמשובה ששלחתי וממילא ימצא גם ישוב מספיק על שאלתו.

ובזה הנני ידירו דושה"ט בלב ונפש,

בגנשה הקמן

סימן קעג

במעם דאין עונשין מן הדין

ובהא דרודף אחר חבירו להורגו ניתן להצילו

בגנשו

שנת התשכ"ו ברוקלין נ"י יצו"א

מע"כ ידידי החשוב הב' מרדכי בערקאוויטש הי"ו, תלמיד ישיבה הקדושה טעלו וכעת מחשובי התלמידים בכלל ידישבתנו הקדושה.

אחדשה"מ, צדצר קושימו צמהרש"א סנהדרין דף ס"ד ע"צ שכתב הטעם שאין עונשין מה"ד משום דשמא צא לו עונש יותר חמור מזה ולא יתכפר בעונש זה, וקשיא ליה דעכ"פ ניתן לו כמה שאפשר, עוד ק"ל אין נוכל לומר דשמא צא לו עונש יותר חמור הלא דיו לצא מן הדין להיות כגדון ע"כ.

באמת לא קשה מידי דאי נימא דצאמת מגיע לו עונש חמור מזה א"כ גילתה לנו התורה שלא ניחא ליה להקצ"ה שיתכפר זה בעונש זה אלא יענשו אותו מן השמים כפי המגיע לו או צעוה"ז או צעוה"ב. וטעם דלא רצתה התורה להענישו י"ל צתרי אנפי, או יאמר לפי מה דכתבי ומשלים לשונאיו על פניו להאצידו ואמרו ז"ל דרשע וטוב לו מפני שמשלמין לו מעט מעשיו הטובים צעוה"ז כדי להאצידו מעוה"ב ויהי לזרחון ולחרפון, וא"כ אולי יש עוד צעוה"ו לקבל חיזה טובה מחמת חיזה מנזה או הנהגה או דבר טוב שעשה צמשך ימי חלדו כדי שיוכלו להענישו צעוה"ב, ואם

הצ"ד עונש יענישוהו א"כ יעוותו עליו את הדין צדיני שמים שאינם רוצים עוד שימות צדי שיקבל טובתו צעוה"ו.

אופן הצ' לענין מיתה י"ל דהחייב מיתה צדי שמים אסור לצ"ד להורגו דלמא נפיק מיניה זרעא מעליא קודם שימות וציון מאריכין לו ימיו מן השמים, ומצואר צוהר פ' לך דאסור לקלל רשע שימות דאלמלא קללו לתרח שימות קודם שגולד אצרהם אציו או הי' תרח מת ולא היה יוצא ממנו א"א ולא יצא כלל ישראל. וזה נראה שיטת התוס' ע"ז דף ד' ע"ב ד"ה ש"מ לאו אורח ארעא דלספרים דגרסי הווא מינא אף שהכופרים מורדין לצור מ"מ כיון דצקש להורגו צקלמא אמר ש"מ לאו אורח ארעא, כי לא היה לו לדחוק צדי שמים ולהעניש מי שאינם רוצים להעניש אע"פ שצומן הצית הי' מותר להרגו צדידים ע"ש. ועיין דברי דוד עה"ת לרציו הטו"ז ויפן כה וכה דמשה רציו ודאי הרג את המצרי צסם המפורש ולהכי כתיב וירא כי אין איש עתיד לצאת ממנו כמ"ש רז"ל, אצל מומתין על ידי צ"ד אין להם אלא מה שעניי הדיין רואות כאשר צותה התורה לעונש בעונש המגיע לו. ולפ"ז איכא טעם צ' למה לא יענישוהו, דמאחר דלא פירשה התורה מיתתו צמה ודילמא חמורה הוא אצל לא פירשה תורה אין מענישין אותו דלילמא עד שיגיע לו עונש הראוי לו נפק מיניה זרעא מעליא.

וב"ש דינמא דיו, הנה דין דיו הוא רק שאין לא מחייבין יותר מכח הק"ו מפני שאמרינן דיו לצא מן הדין להיות כגדון ולכן לא מחייבין יותר דלא מצינו לימוד על יותר אצל ודאי אפשר דמחייב יותר ומגיע לו עונש יותר גדול אלא שאין לא מצין להענישו יותר מכח דיו, וא"כ צדידן הדרינן לכללא דילמא מגיע לו צאמת עונש יותר גדול מזה ואין מענישין אותו מטעמים הנ"ל.

אלא דבעיקר צדי מהרש"א ז"ל נראה דדא הוא צאמת מחלוקת הראשונים ז"ל דהמהרש"א פי' דצרי עפ"י צדי הסמ"ג לאוין מ' שכתב צנותן מקצת זרעו למולך חייב מיתה וצנותן כולם פטור וכתב הטעם כי צמיתת צ"ד מכפרין המומתין וזה שנתן כל זרעו למולך עשה כל כך עצירה גדולה שאין הקצ"ה רוצה שיהיה לו כפרה, ומזה המניא המהרש"א ז"ל דהיינו טעמא גם צאין עונשין מן הדין, וצשו"ת הרשב"א ח"ד סי' י"ח כתב דאמת הוא כצדי הסמ"ג שהנותן מקצת זרעו הוא טועה ושוגה בצאותו מקצת וחייבו הכתוב מיתת צ"ד על שגגתו אשר שגג או על זדונו אשר הזיד למען יתכפר אצל הנותן כל זרעו שוטה מוחלט הוא ולפיכך הוא פטור שאין הקצ"ה רוצה שיתכפרו עונותיו הנמנעים אלא יהיה כלה צמדורה של גיהנם, וכ"כ רציו פרץ עיין צספרי סמ"ה מנזה ר"ת. וכן מפורש לרצותינו צעה"ת צפ' אמור עה"פ לפרוש

נותנים מזרעם לפי טעותם ואם נותן הכל פטור ע"ש, וצ"ל
באר שבע ריש כריתות דף ל"ט ע"ב ד"ה והנותן כתב כן
מדעתיה דנפשיה ע"ש, ולפי פי' הפוסקים אלו לכאורה אין
ראי' לכתוב מהרש"א.

אלא דראיתי להב"ש הנ"ל שכתב דאף דלענין כל זרעו
דמולך לא מפרש כסמ"ג מ"מ טעם הסמ"ג מחייב
שפיר לענין עדים וזממין, וראי' מריש פ"ק דמכות הוא שעשה
במודד לא ליגלי כי היכי דלא תיהוי ליה כפרה הן שלא עשו
מעשה במודד ליגלו כי היכי דליהוי להו כפרה ע"ש, ולפי"
אפשר ליישב טעם המהרש"א אפילו להחולקים בפירושים על
הסמ"ג בענין מולך וק"ל. ועיי' ס' הקובץ על הרמב"ם פ"ו
מהל' ע"ו.

ובהדי שותא נפל מילתא בלבאי זהא דאין עונשין מה"ד
לפי מש"כ לעיל בטעם המהרש"א דגרסינן בגמ'
ב"ק (דף ל"ח ע"א) ויאמר ה' אל משה אל תצר את מואב
ואל תתגר בם מלחמה וכי מה עלה על דעתו של משה לעשות
מלחמה שלא ברשות אלא נשא ק"ו בעצמו אמר ומה מדיינים
שלא באו אלא לעזור את מואב אמרה תורה לרור את המדיינים
והכיתם אותם מואבין עצמן לא כ"ש, אמר לו הקצ"ה לא
כשעלתה על דעתך עלתה על דעתי שתי פרדות טובות יש לי
להוציא מהן רות המואביה ונעמי העמונית, והלא דברים ק"ו
ומה צעזעל צ' פרדות טובות חס הקצ"ה על צ' אומות גדולות
ולא החריבן בתו של רבי וכו', ועיי' תוס' שם ד"ה נשא
אור"ת דלאו דוקא אלא עמיד משה לישא ק"ו אם לא שהזכירו
הכתוב וכו'.

והנה כבר הקשיתי בחידושי האין רנה משה להלחם מכח
ק"ו והא אין עונשין מן הדין, ואמרתיו לפי שיטת
המפרשים דהטעם שמה ק"ו פריכה הוא ולגבי משה לא שייך
האי טעמא דלא קם צישראל כמשה וידע דלית ליה פירכא
בשום מקום, והשיב לו הקצ"ה דאית ליה פירכא דשתי פרדות.

ובה יש לפרש נמי מה שנסתפק משה במגדף כי לא פורש
מה יעשה לו, אף שהיה לו הק"ו מאז ואם מ"מ
חשש דלמא נפק מנייה זרעא מעליא, ואף דכתבו ז"ל על
הפסוק וירא כי אין איש שראה שאין אדם עתיד להתגייר
ממנו וא"כ ה"נ ידע משה עתידות, י"ל דלגבי עכו"ם סמך
על רוה"ק והרגו ולגבי ישראל לא רנה לסמוך על רוה"ק
ולהרוג וק"ל.

ומבא נראה לפענ"ד לפשוט ספיקת האחרונים ז"ל עיי'ן
קובץ על הרמב"ם ה' עכו"ם פ"ו צ"ס תוספי
הרא"ש ובישמת משה עה"ת פ' דברים ג' טעמים ונסתפקו
האחרונים ז"ל אי לגבי צ"ג נמי אמרינן אין עונשין מה"ד

להם ע"פ ה' פי' אם חייב סקילה, אף דהיו יודעין מק"ו
דמקלל אציו ואמו דחייב סקילה מספקא להו שמה אינו דין
שיהא נדון במיתת צ"ד כדי שלא יהא לו כפרה לפי ענשו
הגדול כדאמרינן גבי מעביר בנו דהמעביר כל זרעו פטור,
והאי פטור לאו פטור ממש קאמר דא"כ מנינו חוטא נשכר
אלא ר"ל פוטרינן אותו ממיתת צ"ד כדי שלא יתכפר בכך,
לכך הוצרך לפרוש להם ע"פ ה'. הנה מבואר מדברי בעה"ת
הנ"ל מפורש כדברי מהרש"א ז"ל דמהאי טעמא לא ילפינן
מק"ו ואין עונשין מן הדין כדי שלא יהא לו כפרה והיינו
שלא יתכפר בעונש זה.

אמנם הריב"א עה"ת פ' אמור ד"ה לפרוש כתב, נראה
לי שחייב מיתה מק"ו דמקלל אציו ואמו אלא
דאעמיה"ד או שמה לא היה לו די במיתת צ"ד של מטה
(ט"ס מה שכתב מעלה) כדאמרינן המעביר בנו למולך חייב
כל זרע פטור זהו ממיתת צ"ד שאין לו די בכך שיתחייב עונש
גדול מזה צידי שמים וכו' ע"כ, מפורש דמחלק בין הא
דאעמיה"ד ובין הא דמולך, אף דמפרש זהא דמולך כהסמ"ג
מ"מ מדכתב או שמה לא היה לו די במיתת צ"ד של מטה
משמע דזה טעם חדש הוא, ואין זה הטעם דאעמיה"ד, וא"כ
נראה דדא הוא מחלוקת הראשונים ז"ל, גם כי יש לדחוק
קצת דגם זה קאי אהא דאעמיה"ד והאי או פירושו כי שמה
לא הי' לו די וכו'.

מיהו יש ראשונים אחרים שלא פי' במולך כהסמ"ג אלא
פירשו הטעם דפטור דמעביר כל בניו מפני שדרך
עבודתה לא היתה אלא דמעביר בן אחד והמעביר כל בניו אין
זה דרך עבודתה ופטור, והיה ידוע לחכמים שחוק עבודה של
מולך כך היה במקצת זרעו שהי' מולך לאו ע"ז היא אלא חק
בעלמא הוא וכל חק אין לו טעם למה כך ולכן אמרו המעביר
כל בניו פטור, כ"כ בחי' ר"ן סנהדרין דף ס"ד ע"ב והציא
מאיכה רבתי ע"ז פלוני שלחני אליך מכל הבנים שיש לך לא
תקריב לי אלא אחד, וכ"כ הרשב"ץ במלחמת מלוא לתשובת
המיינים שדבר ידוע שלא יתחייב אדם בע"ז אלא באחד משני
דלדים או שיעבדה בעבודה שדרכה לעבדה בכך צ' שיעבדה
באחד מד' עבודות המיוחדות שהן זבות וקטור ניסוך
והשתחויה אע"פ שאין עבודתה בכך, ועבודת המולך היתה כך
באחד מבניו ואם שינה ולא עבדו בעבודה המיוחדת לו פטור.

ובבאר הגולה לכך"ו מהרא"ל מפראג פ"ד כ' דבר ברור
כי הדבר שהוא נותן לאלקית הוא מקצת דבר, וזה
נראה מכמה מלות תרומה ומעשר חלה שאם נתן הכל אינו
תרומה וכו', והטעם שחייב להפריש ממה שנתן לו השי"ת
ואם יתן הכל אין כאן הפרשה ונותן, ולכן העובדים למולך

ויבא שחמה איך שיך לומר דלא יהיה לרודף כפרה בהריגתו ואטו רוצה להרוג חמור מהורג ממש דמתכפר במיתתו ד"ד, ולפענ"ד גם מהא לא קשה דהרי אנו קיי"ל כל המומתין ד"ד מתודין ולאחר שמתודין מתכפרין ואז ההריגה מכפרת ולכן שפיר אמרינן דהרוגי ד"ד מתכפר להן, אצל רודף דנהרג ברשעתו ולדעת פוסקים הוא נהרג מתוך התראה דבעי התראה נמי ואפ"ה הוא רודף וצ"ח זה והרגו ודאי כיון דנהרג מתוך מזידו צלי וידוי ותשובה אינו מתכפר וזה פשוט מאד, גם כי כל הנהרגין ד"ד מתציישין ומתחרטין ע"י שכל העם רואין אותן ואמרו ז"ל דחרטת הלז והצושה תרי סקורי דתשובה נינהו אצל ברודף אין כל אלו ושפיר י"ל דלא יהא לו כפרה במיתתו, ועיין תוס' סנהדרין ס"ו ע"א ד"ה גמור קודש מחול דאיכא למיפרך מה לצטרודס שכן דואגיס ומתציישין צדק ועיין גליון הש"ס שם. וצמח שכתבתי מיושצין שם הרבה מדבריו מנן סורר ומורה ועוד, ולא רציתי להאריך יותר, כי אין הפנאי מסכים.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקמן

סימן קעד

בדין בא במחותרת

ח' לחדש הגאולה נשיא לבני מנשה התשמ"ו ברוקלין נ"י יצו"א

בחדש אשר יצאנו מאפילה לאורה, נתמלא הבית כולו אורה, מיציר כפיו אשר ברא, נוח לו שנברא, וכל אשר ישנו בשבילו ברא, ה"ה רב האי גאון ידי"ע וידי"נ, כל רז לא אניס ליה, מבחר האישים, פוסק הדור, ציס"ע נשיא אלקים בתוככי ירושלים, כקהדג"ת מוהר"ר שלמה זלמן אויערבאך (שליט"א) [זצ"ל], ראש ישיבת קול תורה ובעמ"ח ספרים הרבה.

אחדש"ב"ק הד"ג זידידות נאמנה, את ספרו דמר מנחה שלמה [חלק א'] אך ורק קבלתי ובעודו צכפי לא יכולתי להניחו ועיינתי בו הרבה, ורציתי להעיר צכמה מקומות של שצחים האמנם צקיטור נמרץ מאד כי אין הז"ג לפני החג הקדוש, והנני ממנהר צד"ת רק מפני הכבוד.

בפי' ז' ד"ה וסעד גדול כתב דהרג"ק, וסעד גדול לצדיקו מהבא צמחותרת שכתב הרמב"ם צבה' גניצה פ"ט ה"ט ומפני מה החירה התורה דמו של גנב אע"פ שצא על עסקי ממון לפי שחוקתו שאם עמד צעה"ב לפניו ומנעו ירהגו ונמצא זה הנכנס לצית חצירו לגנוב כרודף אחר חצירו להרגו ע"כ, ואע"ג שיש להצעה"ב עצה להציל עצמו ע"י זה שלא יעמוד על ממונו ולא ירדוף כלל הגנב אחריו להרגו, אפילו הכי משמע דאף מי ששולט צרוחו ואינו צהול הרבה על ממונו

ועיין עין הרועים, ומגמ' הנ"ל נראה לכאורה ראה צרוה דלצ"כ נמי אין עונשין מן הדין שהרי עמון ומואב צ"ג היו והטעם דגם צינייהו איכא טעמא דילמא נפיק מינייהו זרעא מעליא, אך יש לומר איפכא דאדרבה מהיכי תיתי יבא משה צבינו להלחם צצביל ק"ו אלא ע"כ דבעלמא ס"ל דבעכו"ס עונשין מה"ד ולכן סמך להלחם ע"י ק"ו, אלא דאפ"ה צא הקצ"ה ואמר לו דאפ"ה אל תצר את מואב, אצל צשאר מקומות ה"ג דעונשין מן הדין בעכו"ס וזה היחה סצרת משה צבינו מתחלה, ומיהו הראשון נראה ואדרבה כאן גילה הקצ"ה דאין עומה"ד.

וראיתי צצית האוצר כלל נ"ו שחמה לטעם המהרש"א דאעמיה"ד מטעם דלא יתכפר צעונש זה ואין להענישו חנם מש"ס דסנהדרין (ע"ג ע"א) דליף דרודף אחר חצירו להורגו ניתן להצילו צנפשו מק"ו מנערה המאורסה ומה נערה המאורסה שלא צא אלא לפוגמה אמרה תורה ניתן להצילו צנפשו רודף אחר חצירו להורגו אעכ"ו ופריך וכי עונשין מן הדין, ולטעם המהרש"א הרי טעם זה אינו שיך רק כאשר העונש הוא לכפרת הנענש משא"כ כאן דהריגת הרודף לאו צצביל כפרתו הוא שהרי עדיין לא הרג את הנרצח והריגתו רק עבור הצלת הנרדף וכדאמר דניתן להצילו צנפשו וא"כ מה צכך דלא יהיה כפרה לרודף בהריגתו, ותו דאין שיך כאן לומר דלא יהיה לרודף כפרה בהריגתו ואטו רוצה להרוג חמור מהורג ממש דמתכפר במיתתו ד"ד וצ"ע"ג עכ"ל. ולאחר הסליחה נעלמה מינייהו דהגאון ז"ל דדא הוא מחלוקת הראשונים ז"ל צטעם הריגת הרודף דעת רש"י סנהדרין דף ע"ג אלו הן שמצילין אותן צנפשו שמצילין אותן מן העצירה ועיין רש"י שם ע"צ ד"ה וקמ"ל וצמוס', וצמד"ר"ן שם כתב ולפיכך צ"ל שמצילין הרודפין שלא לעשות עצירה צנפשותן כלומר שלא יעשו אותה העצירה, וציד רמ"ה כתב ד"ה מה נערה המאורסה ניתן להציל את הרודף מן העצירה ולא מילתא הוא ע"ש, מצואר דדא הוא מחלוקת הראשונים ז"ל צטעם הריגת הרודף אי הוא להציל הנרדף או להציל הרודף מעצירה, והמל"מ פכ"ד מה"ש ה"ז פשיטא ליה דרודף ניתן להצילו הוא אחד מדיני העונשים שעונשים הרודף שרצה לעבור עצירה גדולה כו, וצרודף אחר חצירו להרגו צצבת פשיטא ליה דמתללין צבת להרגו משום פיקו"נ אלא צרודף אחר הערה מספקא ליה אם מותר להורגו צצבת משום דאין עונשין צצבת ע"ש ועמש"כ מזה צצשו' לכ"ק אדמו"ר זצוק"ל מקלויזנבורג. ועיין נוצי"ת ח"מ סי' ס' צבה"ה מנן המחבר מה שהאריך צצני טעמים הללו והנפ"מ צינייהו. ומעתה לדעת הני פוסקים הרי צרודף נמי לכפרת הנענש הוא המיתה וללא כמו דפשיטא ליה להיפוך ואחי שפיר צצרי מהרש"א.

כרודף, האי מימר אמר אי יכילנא ליה לבעה"צ שקילנא ליה לממוניה בעל כרחיה ואי לא שציקנא ליה ולממוניה וערקנא, אלא משום דידע ציה בצעל הצית דאי יכיל ליה קטיל ליה, הלכך כי אחי אדעתא דקדים איהו וקטיל ליה הילכך הו"ל רודף כדאמרן ע"כ.

הנה מצואר מדצריו דהא דהבא במחמת נהרג משום דאתא למקטל ליה לבעה"צ אי קאי בצפיה ולכן אפילו לא קם לאפיה נמי כבר הוא גברא קטילא ואין לו דמים, דמשעת ביאתו במחמת כבר הוא רודף דדעתו למקטל לבעה"צ אי יכיל ליה. ולפי"ו אין מקום להקשות כיון שרק ע"י התנגדותו של בעה"צ נעשה הגנב רודף א"כ למה לא נחוש ליה שעושהו רודף, דמצואר ציד רמ"ה שהגנב מתחילתו רודף הוא אפילו צלי התנגדותו של בעה"צ, ובאמת שהדגיש הרמ"ה קושיא זו שכתב בתוך דצריו, וכ"ת א"כ הו"ל בעה"צ רודף, ומי דבעה"צ לא עביד השתא מידי ואמאי אחי איהו למקטליה כנ"ל.

וברב מש"כ עוד מעכ"ק דכמו שמותר להשביע את חצירו וא"צ לחוש לזה שמכשיל אותו בלאו דלא תשא כך מותר גם להתקומם נגד הגנב ולא לחוש שהוא עושהו בשביל כך רודף. כבר הארכתי בזה בכמ"ק ע"י צשו"ת משנ"ה ח"ו סי' קל"ד וע"ע במשנת העמרמי לשו"ת בית שערס יו"ד סי' י"ו, איצרא דאפילו נימא דלענין שצוה מותר להביאו לידי מכשול בשביל ממונו מ"מ אפשר דוקא שצוה שגורם לו איסור ועונש צדי שמים אבל להתקומם נגדו דע"י מתיר את דמו להרגו צדיים ודאי דאין להתיר בשביל ממונו של זה, והמזיל עצמו במנון חצירו הגם שיש בו משום גול ובמקום סכנה מותר להזיל עצמו אלא שחייב להחזיר לו ואדרבה חייב להזיל את חצירו בין בגופו ובין בממונו עיין סנהדרין ע"ג ורמב"ם פ"א מהל' רוצח הי"ד ובש"ע חו"מ סי' תכ"ו, ועיין מה שכתמה הסמ"ע למה לא הביאו המחבר והרמ"א שאם יש לו חייב להחזיר והש"ך הראה לרמ"א יו"ד ס"ס רנ"ב בהג"ה בשם המרדכי, ועכ"פ חייב אדם להזיל את חצירו בממונו, ובפשוטות אפילו בכל ממונו א"כ אמאי מותר להורגו בשביל ממונו הרי עושהו רודף והורגו או בעצמו או ע"י אחרים וכנ"ל, ולא דמי זה למכשול של שצוה, אמנם לפמ"ש בשם הרמ"ה אחי שפיר, ועדיין ז"ב.

והנני חוזר על הראשונות בתורה רבה על שלחו לי ספר התורה הזאת, וי"ר שיזכה עוד רבות בשנים להרבות תורה ודעת בישראל, כעתירת ידי"ג המתפלל לאריכת ימיו ושנותיו בכל יום פעמים, עוד ינוב בשיבה דשן ורענן עדי יבא ינון ולו יקתה עמים, החותם באהבה ובלב ונפש, דושכ"ג וכוש"ל,
מנשה הקמן

אפ"ה מותר לו לעמוד על ממונו ולהתקומם נגד הגנב ולא לחוש כלל לזה שע"י התנגדותו הוא עושה את הגנב לרודף והוא רשאי להשכים עליו ולהרגו, ומשמע דאין זה דוקא מפני שהנרדף עצמו פטור בכל ענין גם כשיכול להזיל עצמו באחד מאצריו של הרודף שהרי לפני שעומד כנגדו לאו רודף הוא כלל, ועל כרחק דכמו שמותר להשביע את חצירו וא"צ לחוש לזה שמכשיל אותו בלאו דלא תשא כך מותר גם להתקומם נגד הגנב ולא לחוש לזה שהוא עושהו בכך לרודף ומתיר את דמו, עכ"ד.

והנראה מדברי מעכ"ק דס"ל דזמה שהוא עומד נגד הגנב הוא עושה את הגנב לרודף ובאם לא עמד נגד הגנב לאו רודף הוא כלל, וכמו שכתב להדיא שהרי לפני שעומד כנגדו לאו רודף הוא כלל. והנה הרמב"ם פ"ט מהל' גניבה ה"ו כתב הבא במחמת צין ציוס צין צילנה אין לו דמים אלא אם הרגו בעל הצית או שאר האדם פטורין, ורשות יש לכל להרגו צין בחול צין בשבת בכל מיתה שיכולין להמיתו, שנאמר אין לו דמים ע"כ, ולפי"ד מעכ"ק ז"ל דהא דמותר לכל אדם להרגו היינו דוקא לאחר שכבר עמד הבעה"צ נגד הגנב דאז כבר נעשה הגנב רודף אבל קודם שעמד בעה"צ נגדו אכתי לא הוי רודף כלל וההורגו חייב, וזה לכאורה דבר חדש, דברמב"ם משמע לכאורה דכלל אופן מותר לכל אדם להורגו אפילו לא עמד נגדו הבעה"צ, דאל"כ הי"ל להתנות אם הרגו בעל הצית או שאר האדם לאחר שעמד בעה"צ נגדו אז פטורין, וגם לשון הבא במחמת וכו' אין לו דמים משמע מיד שצא אין לו דמים.

וה"ר רמ"ה סנהדרין דף ע"ב ד"ה כתב צ"ח דבר זה באורך וז"ל, אמר רבא מ"ט דמחמת, דאמר רחמנא אם במחמת ימנא הגנב אין לו דמים, חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו אלא טורה להזיל בכל דבר אפילו בנפשו של גנב, והאי גנב כיון דאחי למיגנב ודאי אי לאו דדעתיה למקטליה לבעל הצית כי קאי בצפיה לא הוה אחי לפיכך אמרה תורה הבא להורגך השכם להורגו. וכי חימא א"כ הו"ל לבעה"צ נמי רודף, בעה"צ לאו רודף הוא, אי משום דקטיל ליה השתא דאחי איהו למקטליה הוא דקטל ליה, מאי אמרת אי לאו חזקה דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו לא הוה אחי איהו אדעתא למקטליה מ"מ בעה"צ לא קעביד השתא ולא מידי, והשתא אמאי אחי איהו למקטליה הוה ליה רודף והתורה אמרה הבא להורגך השכם להורגו. ולא מצינן למימר דהאי דקאמר חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו דלהלכה בעלמא הוא ולא לאזוליה בנפשו של גנב, שא"כ אכתי מנא ידעינן דדעתיה דגנב למקטליה לבעה"צ כי היכי דלדיינייה

סימן קעה

אי מותר להציל בריא בנפש הטריפה

ה' לסדר והסיר ה' ממך כל חולי התשמ"ה ברוקלין נ"י יצו"א
מע"כ ידידי ורב חביבי המופלא ומופלג ברקאי ר' יעקב
ויינגולד שליט"א, בישיבה הקדושה פנוביץ ב"ב ת"ו.

אחד שב"ת זידידות, בדבר השאלה אשר הגיע לפני זהיותי
צ"צ שנשאל מהרב הגאון מוהר"ם שטערנבוך
שליט"א צדקו אפריקא ונקשו לשאל ממורי הוראה חוות
דעתם היות כי הוא שאלה של חיי נפש או נפשות, וזה תוכן
השאלה, רופא מובהק יהודי חרדי והוא ראש מחלקה לטיפול
נמרץ צבית חולים צדקו אפריקא וצדקו ים מכונת החיאה
חדשה מאד, אלא שאין להם אלא אחת, ולפעמים יציאו חולה
לטיפול והוא טריפה צדקו שאזכרו הפנימיים כבר נרקצו
ומאידך מציאים בכל יום חולים שצריכים לטיפול מכונה זו
והם שלמים ואם ישתמש במכונה זו להציל הטריפה שבה
קודם לזיה"ח שהוא חיי שעה לא יוכל לנתק המכונה ממנו
ולתת אותה לחולה שיחיה חיי עולם מפני שממיתו להאי
טריפה, וגם לא יסכימו הקרוצים ליתלו מן הטריפה, ולכן
תקנו הצי"ח שלא להשתמש במכונת החיאה זו רק לחולים
שאפשר לרפאותם ולהצילם לחיי עולם, והרופא התפאר כי
עפ"י התקנות אלו צדקו הציל הרבה יהודים לחיי עולם, אלא
שלבו נוקפו שמה מדין תורה אסור לנהוג כן אלא עליו להציל
גם חולים של חיי שעה, ושאלתו אי צריך לגזול את המכונה
ולעבור על תקנת צית החולים כדי להציל יהודי אפילו טריפה
לחיי שעה צדקו כזה, והיות כי הדבר נוגע לדיני נפשות פנה
לכמה מורי הוראות צזה.

תשובה. האמת אגיד כי לא רציתי לכתוב צזה כלום כי
כבר אמר רבא צדקו נפשיה לקטלא אזיל וזה
כבר אמר רבא וגם שהיה הוא גדול הדור וראש ישיבה וכ"ש
אני ממקום רחוק ולא ראש ישיבה ולא רב המקום ואפילו לא
מלמד תינוקות כדבעי ולמה לי ליכנס צעני חמור כזה, אמנם
לאחר שכתב אלי שנית והוסף כמה הוספות חשובות וציקש
שנית לעיין צדקו פרה חמורה לא אוכל לסרב יותר, ומ"מ
לא אומר דברי רק דרך פלפול צעלמא לא להלכה וכ"ש
למעשה רק את אשר יראו גדולי המורים כן הדבר יקום.

הנה מלשון השאלה נראה דהא פשיטא להם שאם צדקו
אחת צדקו אדם שלם וטריפה ואין להם אלא מכונה
אחת דאז החיוצ להציל האדם השלם ולא הטריפה דחיי עולם
קודם לחיי שעה, דהגם דקיי"ל דמחללין את השבת אפילו
לחיי שעה וטריפה שהוא צדקו כמבואר צדקו דמפקחין
עליו את הגל (יומא פ"ה) דאפילו מנאווהו מרוץ שאינו יכול
לחיות אלא לפי שעה נמי מפקחים וכ"פ הרמב"ם צדקו צדקו צדקו

שבת וטוש"ע או"ח סי' שכ"ט סעיף ד', וכן על הגוסס
מחללין את השבת וכמ"ש צדקו שמחות צדקו עיניו של מת
וכ"כ הסמ"ג והסמ"ק והאו"ה צדקו, מ"מ כשיש לפנינו חיי
עולם וחיי שעה דוחין חיי שעה מפני חיי עולם.

ומה שהצדק מעכ"ת שמספקא ליה להמנ"ח (מצוה רצ"ו)
אי מחללין שבת עבור הצלת טריפה צדקו כי זה פשוט
צדקו וצדקו וצדקו שמחללין עליו את השבת, וגמרא
מפורשת היא דאפילו רצוץ מחללין עליו את השבת ומפקחין
עליו את הגל כנ"ל הגם דלא יחיה רק לפי שעה, גם צדקו
נדה מ"ד ע"צ מפורש דגוסס צדקו אדם שהוא טריפה מחללין
עליו את השבת וכמ"ש גם הנוצ"י (תמינח או"ח סי' נ"ט)
צדקו, ועיין שו"ת צית יצחק יו"ד סי' קס"ב.

שוב העיר לי ידי"ג הרה"ג שלשלת היוחסין מוה"ר ליפא
זלצערמאן שליט"א תלמיד דישיבתו הקדושה מפמ"ג
או"ח צדקו צדקו צדקו ריש סימן שכ"ח הציאו צדקו הלכה אית
ח' דאף צדקו הספק כודאי מ"מ הודאי דוחה את הספק,
כגון אם יש רפואה רק לחולה אחד ויש כאן חולה צדקו
יועיל לו ויש חולה ספק אי יועיל לו הודאי דוחה את הספק,
וצדקו הלכה הקשה עליו כיון דגבי פק"ג הספק כודאי למה
יהיה כאן הודאי עדיף מספק, ולפענ"ד לא קשה דמה שהספק
הוא כודאי היינו לחומרא דמחללין עליו את השבת וכודאי
אבל לקולא שגניח את הודאי ויזיל צדקו הספק זה אינו.

עוד כתב שם דאם הרפואה של צדקו הספק אז חייך קודמין
ואינו חייב ליתנו להודאי דחייך קודמין, ואי שניהן ודאין
והרפואה שלנו כיון דר"ע למד רק משום חייך קודמין לחיי
צדקו א"כ הכא דהרפואה שלנו וליכא טעמא דחייך א"כ אין
לנו רשות ליתן לאחד וימותו צדקו ע"ש, ולפענ"ד צדקו
תמוהין מאד דודאי כשיש לפנינו שני חולים ודאין ואין לנו
רפואות רק לאחד לא נניח שתייהן למות ח"ו ודרכיה דרכי
נועם, אבל הרי משנה מפורשת היא שלחי הוריות כהן קודם
ללוי וכו', וה"נ לדין הו"ל דין לא תעמוד על דם רעך ואם
נוכל להציל חייצין אנוהו להציל אחד ולא ימותו שניהם וכן
הדין צדקו שצוים אם א"א לפדות שניהם דוחין זה מפני
זה וז"צ מאד.

וגדו"ה מוז כתב צדקו עזי שטים סי' א' דאם יש לפנינו
צדקו ומסוכן להציל, צדקו קודם למסוכן, וצדקו
ושמא צדקו עדיף, והכא המסוכן הוא שמא יחיה ושמא ימות
והצדקו ודאי יחיה ולכן צדקו עדיף.

איברא דהא גופא יש לעיין מנ"ל דהשלם לעולם קודם,
ולפום ריהטא צ"ל דהטעם כיון דלענין הריגה
ההורג את הטריפה פטור והוא קיל מהורג את השלם דזה

ומצואר מדבריו ז"ל כדעת המנ"ח דטריפה מזילין עמנו צו, וגדולה מיניה והוא כדעת הגר"י פיק ז"ל דכיון שמותר להרגו מזילין צו מי שחייבים על הריגתו ודלא כנוצ"י, אלא דהמאירי לא הביא ראיות לזה אלא כתב שנראה לו כן, ועיין רמב"ם פ"ה מהל' יסו"ת הל' ה' וצ"מ שם בשם הרשב"א ועיין דג"מ יו"ד קנ"ו סק"א, ומדברי המאירי הג"ל ראה גדולה לדברי האור גדול סי' א' דשרי להזיל עמנו מסכנה ע"י שיהרוג את הטריפה וז"ע.

ויש להוסיף לפמ"ש סנהדרין י' ע"א רצא אמר מלקות במקום מיתה עומדת ופריך רב אחא ברבי רבא לרב אשי אי הכי אומדנא למה למחיייה ואי מאית לימות אל אמר קרא ונקלה אחיך ע"ש וצפרש"י, והרמ"ה סנהדרין שם פירש דמסיק דבעי אומדנא משום דבעידנא דקא מחי בעיני אחיך ונריך אומדנא דלא ליתעבד טריפה בצלגא ואידך פלגא קא מחי אגברא דטריפה ומשמע דקרי מת ואינו אחיך ע"ש.

ולפ"ז נראה לכאורה דהא צהא תליא לדעת המאירי ודעימיה דמותר להזיל עמנו בטריפה או להזיל אחרים א"כ הכי נמי כשיש חולה טריפה ושלם יש כאן מכוונה אחת שמותר להזיל את השלם ואפילו על חשבון הטריפה אם א"א באופן אחר, ולא מיבעיא שיכול להזיל את עמנו אם נריך ליה אלא אפילו אחרים נמי יכול להזיל. ועל הטריפה נמי איכא מנזה זו כיון דטריפה מחויב במנזה כמו שלם וכיון דהשלם מחויב להזיל את השלם משום לא תעמוד על דם רעך ועוד, והרי גופו של אדם קנינו של הקב"ה הוא ועל כל אחד יש חיוב זה, וכיון שהוא קודם גם הטריפה מחויב במנזה זו. וכ"ש כשאינו עושה כלום להטריפה כצ"ד שאינו אלא מונע ממנו המכוונה בשביל ליתן לאדם אחר להזילו ודאי ליכא בזה איסור.

אבל אי נימא דאסור להרוג את הטריפה להזיל עמנו וכדעת הנוצ"י וכ"ש להזיל אחרים א"כ אפשר דהכ"נ צרפואה לא יאנו מידי ספיקא, כיון דקיי"ל דמחללין עליו את השבת ומנזה להזילו כמו השלם אולי באמת אין נפ"מ בין טריפה לצריא ואין להקדים השלם לפני הטריפה דאין אתנו יודע באיזה חפץ הקב"ה יותר וכמ"ש כי טוב יום בחריך מאלף בחרתי הרי דיום אחד של דוד המלך בחיים טוב הוא מאלף עולות של שלמה המלך, והכ"נ אפשר דדמא דהאי טריפה סומק טפי.

וגם מה דפשיטא להגאון ר' חיים עוזר באחייעור יו"ד סי' ט"ז ס"ק ו' שהוצא במכתב מעכ"ת דחיי שעה לאו כלום הוא לגבי חיי עולם צ"ב מה הוא הנקרא חיי שעה, וקצת אחרונים ציירו דהשיעור של חיי שעה הוא שנה שלמה והציאו מספר כפי אהרן (ואינו תח"י), ועוד יש נפ"מ בין

מיתתו צידי שמים וזה מיתתו צידי אדם ה"ג לענין הצלה זה קודם, ולא מיבעיא לשיטת רוב הפוסקים דטריפה אינה חיה ואין חילוק בין אדם לבהמה א"כ פשוט דזה חי וזה אינו חי, אלא אפילו לדעת ר"ת (תוס' זבחים קט"ז ע"א ד"ה דילמא, ועיין תוס' חולין מ"ב ע"ב ד"ה ואמר רב יהודה ועוד צממה מקומות) דאדם טריפה יכול לחיות ואינו דומה לטריפות דבהמה דאדם אינו ליה מולא וא"כ אפשר דטריפה נמי חיה יחיה כחול ימים ואולי לפעמים יאריך ימים על השלם מ"מ מודה דשלם קודם, ועיין תוס' שבת דף קנ"ו ד"ה אין מזל לישראל וכתבו דרק ע"י זכות גדול משתנה ודו"ק וז"ע, ועכ"פ כיון דטריפה אין נהרגין עליו מסתמא גם לענין להזילו נמי שלם קודם.

וגדולא מוז נחלקו האחרונים ז"ל צהא דתנן (תרומות פ"ח משנה י"ב וירושלמי הלכה ד' שם ובתוספתא פ"ז) עכו"ם שאמרו לישראל תנו לנו אחד מכס ונהרגנו ואם לאו נהרוג את כולכם יהרגו כולם ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל לפי שאין דוחין נפש מפני נפש, וראיתי מלאכי אלקים עולים ויורדים צהלכה זו הנוצ"י חו"מ תניינא סי' נ"ט צתשו' להגאון מוהר"י פיק ז"ל שמתנה על הרמב"ם פ"א מרוצה הל' ט' במקשה לילד שחמתין העובר להזיל האם מפני שהוא כרודף תיפוק ליה שאפילו אינו כרודף הורגין אותו שאין חייבים על הריגתו להזיל את אמו שחייבים על הריגתה, והנוצ"י ז"ל תמה על תמיהתו דמי הותר להרוג את הטריפה להזיל את השלם וזה לא שמענו ומה צדק שעל הטריפה אינו חייב מ"מ איסור צידיים עושה להרוג הטריפה ואפילו שבת החמורה מחללין על חיי שעה, ולהזיל את השלם אם אינו מזילו הרי הוא שצ ואל תעשה ע"ש, ומצואר מדבריו ז"ל דאסור להרוג הטריפה אפילו להזיל את השלם.

והמנ"ח מנזה רצ"ו פשיטא ליה דלא כהנוצ"י שכתב צהא הלכתא דתנו אחד מכס שאם היה אחד מהם טריפה יתנוהו להם כיון שההורגו פטור ע"ש ובמנזה תר"ו, והוסיף עוד שם שאם היה צהא אחד שנתחייב מיתה צ"ד של ישראל נמי ימסרוהו להם דגברא קטילא הוא. אך צשו"ת תפארת צבי א"ח סי' י"ד וצשו"ת תורת חסד אה"ע סי' מ"ב פסקו דאסור להרוג את הטריפה צכדי להזיל את השלם, ודלא כהמנ"ח.

וחזון הרציתי מדברי המאירי סנהדרין ע"ב ע"ב לאחר האריכות כתב נמי דמי שנתחייב צדיני ישראל מיתה ימסרוהו להם, אלא שגדולה מזה כתב דמותר למסרו בין להצלת רצים ואפילו להצלת עמנו או להצלת אחר מותר למסרו להם, ובמקום הוסיף שנית שם שאם היתה סיעה של בני אדם והיה צייניהם טריפה שימסרוהו ואל יהרגו שהרי ההורגו פטור.

ו'לפמ"ש לא ידענא מאי קאמר ואין המשל דומה לנמשל דהתם יש לפנינו שני אנשים חולאים במחלה אחת אלא שחולי זה יותר חזק משל זה אבל כבר ישנם שניהם לפנינו וא"א לרפאות את שניהם אז אפשר דאין עדיפות בסכנה שלפנינו מהסכנה העתידה (דבאמת גם בזה יש פנים לומר דמי שהוא בסכנה כעת מצוה להצילו כעת ואם השני יהיה בסכנה לאחר שמי חדשים נהיה פטורים כיון שאין לנו עוד מרפואה זו ועכשיו השני אכתי איננו בסכנה, ואולי עד אז רוח והצלה יעמוד ממקום אחר מ"מ לא אפשרל בזה כעת), אבל בנידון דידן שיש לפנינו סכנה ופק"נ צרור של האי טריפה ולא ידענו מסכנה אחרת כעת למה נמנע מלהציל הפק"נ שלפנינו שמה יבא בעוד שעתיים פק"נ אחר שחשוב יותר מזה, ושמא לא יבא בכלל צעת שזה הטריפה צריך להמכונה, אמתמה.

ו'גב הוראת הגר"ח ז"ק"ל שהתיר לחתום ולכתוב בשבת כדי שינצל מסכנת מלחמה ופק"נ נמי לא ידענא מאי ראייה שהרי ע"כ התם כבר היה בגדר מלחמה וכיוצא בו ולא היה לן אופן אחר לפנינו להצילו מסכנה אבל עכ"פ האי בן אדם שרצו ללקחו למלחמה הוא עתיד לסכנה והו"ל בכלל ספק פק"נ ואפילו אספק ספיקא הרי קיי"ל דדוחה שבת מקרא דוחי בהם עיין יומא שם ובתוס' שם, אבל צדידן דליכא לפנינו שום אדם בפק"נ שהוא שלם ויש לפנינו אדם טריפה בסכנה ופק"נ שלו מחייב אותנו לרפאותו ואפילו לחלל שבת עבורו עכ"פ לחיי שעה מהיבן יש לנו רשות למנוע ממנו מה שמגיע לו כעת ע"פ התורה והנימוס.

ו'במ"ש אודא לה נמי חקירת מעכ"ת אי יש צטריפה דין לא תעמוד על דם רעך דצדידן כיון שקיי"ל שטריפה נמי מחללין עליו את השבת בשביל פק"נ שלו ועושין לו כל צרכי חולה ומצוה להצילו כל זמן שאפשר וכיון שהוא בא לפנינו ואין שני לו לא טריפה ולא שלם ודאי מצוה להחיותו עכ"פ חיי שעה, ואם לא עשה כן הרי גזל ממנו החיי שעה שהיה צידו עוד לסגל מצות ומעשים טובים שהטריפה נמי מחויב בהם, וידוע דהגר"א ז"ל צכה בשעת פטירתו על מצות צינית שלא יוכל לקיים עוד והר"נ האי גברא, ומי יודע שבשעה האחרונה לא היה שצ בכל לבו להשי"ת והיו מוחלין לו ולכל העולם כולו כמבואר בגמ' יומא דאפילו יחיד ששצ מוחלין לו ולכל העולם כולו או שהיה תפלתו נשמעת מקירות לבו ונעשה לו נס ונשאר בחיים ודאי דגם טריפה כל רגע שחי הוא נחת רוח להקב"ה ועכ"פ הוא צר מצות וישב העולם.

א'לא דלאחר כל הדברים האלה עומדים לנגדנו דברי ידי"ג פוסק הדור הגה"צ קדוש יאמר לו ר' שלמה זלמן אויערבאך (שליט"א) [ז"ל] שכתב שיתכן שהחלטת הבית החולים נכונה היא אם באמת כדבריהם שיום יום מצילים צה

חי צריא לחי שמתנונה והולך, ונמצא לפ"ז דבענין טריפה א"א להשתמש רק בלשון מושאל אבל קשה להחליט דעל כל הני שהם טריפות מדין תורה כטריפות דבהמה זכולם דדין דמותר להרגן כדי להציל עצמו או אחרים השלמים וכנ"ל, ואי נימא כדעת ר"ת דטריפה יכול להיות א"כ אחי שפיר אלא דא"כ נפל פיתא צצירא דיהיה תלוי הכל באומדנא דרופא, וגם לפי האדם והזמן והמקום דמקום שיש רופאים מומחים ורפואות טובות ויכולין לרפא גם הטריפות יהיה אסור להורגם להציל עצמו ובמקום דליכא רופא מומחה יהי' מותר וז"ע.

בשלפנינו רק הטריפה שיש בו סכנה, ואין שני

ו'הנה כל זה אם היו לפנינו כבר הטריפה והשלם אז נכון שצריך להקדים השלם להצילו, האמנם נידון דידן אין לפנינו רק הטריפה שהוא בסכנת פק"נ והאי טריפה נמי מצוה עלינו וחייבין להצילו לחיי שעה עכ"פ שהרי מחללין עליו את השבת ואם לא היה מצוה להצילו היה אסור לחלל עליו את השבת וא"כ כיון שיש לפנינו טריפה ואין כאן אדם אחר להצילו ודאי מוטל על כל מי שיכול להציל הטריפה לחיי שעה וחייבין אנו להאריך חייו ככל האפשר, וכיון שאין כאן לפנינו חולה שהוא שלם חל הטיפול על האי טריפה והאריך נמנע ממנו הרפואה השייכת לו הן מצד הדין והן מצד הנימוס מפני שאנו ממתניים שמה ימצא חולה שלם מה שאין יודע לנו כלל שיש חולה כזה וכ"ש שאינו לפנינו, ועיין תוס' פסחים דף מ"ז ע"ב אמאי לא אמרינן הואיל צמלאכת שבת, הואיל והותרה לחולה שיש בו סכנה וכתבו דלא שכיחא חולה שיש בו סכנה, ולכאורה מאי קאמרי לא שכיחא הא ודאי שכיח ושכיח בכל העולם חולה שיש בו סכנה וע"כ דלא חיישינן מה שיש בעולם רק מה שהוא לפנינו, והכי נמי הרי אכתי אין כאן חולה שלם שיש בו סכנה שנצטרך המכונה בעבורו, ועיין משנ"ה ח"ג סי' מ"ב.

ו'במה שכתבתי אודא לה נמי משלו של חכם אחד שהמשיל משל, לו יצויר צמי שצורר לנו שעמיד להיות צמצא של סכנה וכעת עדיין אינו בסכנה והאפשרות היחידה להצילו כשימצא בסכנה רק כעת א"כ פשוט שחל עליו עכשיו חיוב גמור להציל נפש והוא חיוב ודאי וכל התורה נדחית מפני הסכנה המעודדת להיות, והציא עוד כעין זה מזרכת שמואל עמ"ס קידושין סי' כ"ז להגאון ר' צרוך דוב ז"ל מקמנין ששמע מהגאון ר' חיים עוזר ז"ל ששמע מפי הגאון ר' חיים מצריסק ז"ל שפסק להחיר לחלל שבת צמלאכת כתיבה כדי שינצל עי"ז מללכת במלחמה וליסתכן ומשום פק"נ, והתם אכתי ליכא סכנה רק מעותד ואפ"ה מותר כעת לעבור איקורי תורה משום פק"נ עכ"ת דחכם הג"ל.

יהודים שלמים לחיי עולם, ואפילו נימא שהחלטתם אינו ברור ופשוט כ"כ מ"מ כיון שיתכן שדוקים בהנהגתם נראה שלא רק שליכא חיוב על הרופא לגזול המכונה שלא ברשות ולהניח על הטריפה אלא אפשר דאסור לו דשז ואל תעשה עדיף, ובפרט שבמציאות הנילו עי"ז הרבה יהודים לחיי עולם, לכך כל זמן שלא ברור שטועים הם בתקנתם שב ואל תעשה עדיף עכ"ל.

ואישר נלפענ"ד דבאמת יתנו המכונה להחולה הבא ראשון ואפילו הוא טריפה כל זמן שאין כאן שלם הרי החיוב עלינו להנילו כמו שיש חיוב עלינו להניל את השלם דפק"י אחת היא צין שלו וצין של השלם, אלא שפק"י של חיי עולם דוחה לפק"י של חיי שעה אם יתרמו אהדדי אבל כל זמן שליכא לפנינו רק פק"י של חיי שעה חייבים לטפל בו. אלא שאם יבא אח"כ פק"י של חיי עולם ואין לנו רק מכונה אחת או נכנסו בשאלה חדשה כדת מה לעשות אם להוריד המכונה מהטריפה ולהניל את השלם שהרי סכנתו דוחה פק"י של הטריפה או כיון דהמכונה כבר עליו ליכא עלינו חיוב להוריד ומה שאי אפשר להניל השלם הו"ל אונס ובשז ואל תעשה, וכמ"ש הנוצ"י להדיא שם להגאון ר"י פיק ז"ל ו"ל ו"ל ולהניל את השלם אם אינו מניל הרי הוא שב ואל תעשה, נמנא הא טענה גופה שטען ידי"ג הגרש"ז לענין טריפה הא טענה גופיה טען הנוצ"י להיפוך והבן.

גטילת מבונת החייאה מטריפה ומגוסם

ואישר נלפענ"ד צס"ד להלכה במציאות הזאת דלא מיבעיא לדעת המאירי ודעימיה דאדם יכול להניל עצמו מן הסכנה אפילו בהריגת הטריפה ולא דוקא עצמו אלא ה"ה אחרים א"כ מיד שבא לפניו אדם השלם שצריך למכונה זו והרופא חייב להנילו א"כ הרי עכשיו בא לפניו מצות עשה להניל חיי עולם ויש לפניו טריפה שהיא חיי שעה והרי מותר אפילו להרוג את הטריפה להניל את השלם א"כ הרי מותר להוריד המכונה מהטריפה ולהניל את השלם ואין כאן שום עוולה, ואדרבה עשה הכל כדת וכדין דמקודם שלא היה לפניו אדם שלם הניל את הטריפה כדינו ואחר שבא לפניו אדם השלם הרי עשה כדן ומניל את השלם במכונה זו, ואם לאחר שיניל את השלם ויחזור לאיתנו ואכתי הטריפה צריך למכונה יכול לחזור וליתנו לו אם יהיה עדיין בחיים ואם לאו לא עשה עול זה יפה ומותר לכתחילה לדעת המאירי ודעימיה וזה פשוט.

אלא נלפענ"ד דאפילו לדעת הנוצ"י ודעימיה דס"ל דאסור להרוג את הטריפה כדי להניל השלם ולא מנינו דבר זה בעולם שהתורה התירה להרוג את הטריפה בשביל להניל

את השלם (ובאמת כי המאירי ג"כ לא אמר אלא יראה לי) וגם דבר זה הוא נראה זר בעיני ההמון ודרכיה דרכי נועם, מ"מ נלפענ"ד דדוקא להרוג את הטריפה אסור להנוצ"י אבל נטילת המכונה גם הנוצ"י מודה דכל שיש לפניו אדם השלם מותר ליקח המכונה ולהניל את השלם, דלא כתב הנוצ"י רק דלא שמענו מעולם שיהא מותר להרוג את הטריפה והוסף טעם ו"ל ומה צריך שעל הטריפה אינו חייב מ"מ אסור צידים עושה להרוג את הטריפה ואפילו שבת החמורה מחללין על חיי שעה ולהניל את השלם אם אינו מניל הרי הוא בשז ואל תעשה, הנה דיין דעושה אסור צידים להרוג ולכן עדיף להניחו ומה שלא יניל השלם הוי בשז ואל תעשה א"כ פשוט היכא דאינו הורג צידים הטריפה אלא לוקח המכונה כדי להניל השלם והטריפה אפשר שממילא ימות או שלא ימות בלי מכונה זו גם הנוצ"י מודה דמותר דאז גבי טריפה הו"ל שאינו מניל בשז ואל תעשה.

וגדו"ה מוז נלפענ"ד צנידון הנוצ"י ז"ל שהקשה שם הגר"י פיק דלמה ליה להרמז"ס (פ"א מהל' רוצח ושמירת הנפש הל' ט') במקשה לילד טעם שמחתין העובר משום דהו"ל רודף תיפוק ליה בלי טעם זה אפילו אינו רודף הורגין אותו שאין חייבין על הריגתו להניל אמו שחייבין על הריגתה, ומעתה במקשה לילד אפילו לאחר שיבא ראשו דקיי"ל אין דוחין נפש מפני נפש וימותו שניהם שכן הוא טבע העולם וליכא רודף ונזייר שאירע שהולד הוציא ראשו והיא מקשה לילד והרופא הכניס שפופרת עם חמנן לפי הילד שראה שהנשימה שלו מתקשה ביותר ובעוד שעה רואה שהאם התחילה להתקשות צנשימתה והרי האם כבר צסקנה ואם לא יתן לה החמנן הנ"ל היא צסקנה למות וימותו שניהם ואם יקח החמנן ויתן להאם אפשר הולד ימות והאם תחי' נראה דאם לקח החמנן והניל האם והולד מת יפה עשה והולד כיון שמת יכול לכתוב אח"כ ולהוציאו חתיכות חתיכות ולא היה ליה רוצח על לקיחת החמנן מן הולד וכ"ש שהיה דבר כזה בולד קודם שהוציא ראשו אלא שלא היה הולד רודף ונתעלפה האם היה מותר להוציא מפיו הולד וליתן להאם ולהנילה וצוה הנוצ"י מודה דלא הוה הריגה צידים אלא שהגר"י פיק רצה להחיר אפילו לחתוך צידים וע"ז כתב הנוצ"י דלא שמענו מעולם, וזה לפענ"ד ברור וטוב שלא לעשות מחלוקת גדולה צין הנוצ"י להמאירי ז"ל דעכ"פ כה"ג מודה שהרי אפשר שהי' מודה לגמרי אילו היה רוצח דברי המאירי שלא היה עוד נדפס בדורו כידוע. וא"כ עכ"פ צנידון דידן נמי מה שנטל המכונה מן הטריפה אינו מנימו צידים ולא היה אלא שב ואל תעשה בזה שאין נותן לו עוד המכונה כה"ג לכ"ע מותר כשיש לו להניל אדם השלם כנלפענ"ד.

שהוא או ודאי שהרופא הוא כבר אנוס בזה ואין עליו עוד שום טענה.

לגזול מבונה להציל נפש מישראל

ובמה שאני מוכרח להעיר כאן מה שראיתי שלא העירו בזה במעשה הרופא הנ"ל שכיון שתקנו הנהלת בית החולים שלא להשתמש עם מכונה זו רק לאדם השלם שהוא בסכנה ואם מצוה להציל הטריפה יגזול המכונה עבור הטריפה, באמת כי נע"ג בזה שהרי דבר זה לאו פשוט הוא, ובגמ' ז"ק ס' ע"ב שלחו ליה אסור להציל עצמו בזמון חבירו אבל אהה מלך אהה ומלך פורץ לעשות לו דרך ואין מוחין בידו, ועיין שם דף קי"ז ע"ב ובמב"ס פ"ח מהל' חובל ומזיק ובטוש"ע חו"מ ס' שפ"ח סעיף ב' שהמצי' עצמו בזמון חבירו חייב לשלם, ומדברי רש"י ז"ק ס' ד"ה ויזילה שכתב שלא ישרפוה הואיל ואסור להציל עצמו בזמון חבירו משמע אפילו בזפק"נ אסור, ובתוס' שם ד"ה מהו להציל כתבו איבעיא להו אי חייב לשלם כשהציל עצמו מפני פק"נ משמע בזפק"נ כשהציל בעי אי חייב לשלם ומיהו אינו מצוהר אי מותר לכתחילה להציל עצמו ומפשטות הדברים דס"ל שמוותר רק שחייב לשלם, ועיין סמ"ע ס' שפ"ח ס"ק י"ג ובצי"אור הגר"א אות כ"ה מה שהאריכו ע"ש, ועיין פר"ד דרך החיים מה שתמה על פרש"י ז"ל, ועיין רא"ש שם הא לא מיבעיא להו אי שרי למיקלינהו להציל ישראלים דאין לך דבר שעומד בפני פק"נ אלא שלש עבירות אלא מיבעיא למיקלינהו אדעתא לפטור ע"ש, ועיין פלפולא חריפתא אות ח' שם שזיין לדברי הרא"ש סוף הגזול בתרא והוא שם קי"ז ע"ב (אות ל') ד"ה ההוא גברא ומיהו התם נמי כתב דאל"כ אין לך אדם שיציל את חבירו מיד הרודף ע"ש אבל לכתחילה אסור להציל את חבירו בזמון חבירו, ועיין בראשונים שם מה שהאריכו בזה, ובשו"ת משנה הלכות ח"ו ס' שכ"ד.

עב"פ הא מילתא אי מותר לרופא לגזול המכונה בלי רשות כדי ליתן להטריפה דאפשר בזפק"נ של טריפה כ"ע מודי שאסור להציל עצמו בזמון חבירו, וכ"ש שאחר יגזול להציל את חבירו. ובאמת כי מעולם לא שמענו בפדיון שבויים וכיוצא שהיו ר"ל כמה יהודים בזפק"נ ולא גזלו ממון אחרים לפדות אותם וכיוצא בזה, א"כ האי רופא נמי אי יש תקנה שאסור ליקח המכונה לטריפה והוא צריך לגחלה הו"ל מציל אותו בזמון של אחרים וכה"ג ודאי שז' ואל תעשה עדיף להרופא אלא שעל הנהלת בית החולים מוטל חיוב להציל וכמ"ש.

עב"פ מה שעולה לפענ"ד הדרך הנכון אליצא דכ"ע ואליצא להלכתא ע"פ התורה והנימוס שיתקנו תקנה כזו דכל זמן שאין כאן אדם השלם ישתמשו עם המכונה הזו למי שצריך

ובבר כתבתי (משנה הלכות ח"ז ס' רפ"ז ולקמן בכרך זה ס' ק"פ) וכן שמעתי מגדולי מורי הוראה צמי שר"ל נוטה למות והרופאים שמו עליו מכונה של חמנץ וכדומה כדי להאריך חייו אם הוא צנער גדול ולפי כל האומדנות חי לא יחיה עוד אלא שמאריכים לו נערו וגסיסתו מותר להעביר המכונות ולא הוה בכלל מעצים עיניו ח"ו אלא הוה בכלל מסיר דבר המונע הגוסס מלמות, עיין רמ"א יו"ד ס' של"ט ובט"ז שם ס"ק א' ובבית לחם יהודה לענין כרים של נזות של עופות וחסידות מלח על לשונו להאריך חייו, והעיקר שכל שאינו מקרב המיתה ח"ו בשום דבר רק שמסיר ממנו מה ששם עליו להאריך חייו אינו בכלל מקרב מיתתו ע"ש, ובפרט בנטילת המכונה שבדאי לא ימות מיד אלא אם יקחו המכונה במשך הזמן יקשה לו הנשימה הטבעית ובמשך הזמן ימות, כה"ג מקרי שז' ואל תעשה לענין ריחאה. ואפשר דבג"ד אפילו גרמא נמי לא הוה כיון שלכתחילה נתנו רק על תנאי ולזמן כל זמן שלא יבא אחר וינטרך לזה ויתן לו כפי ההלכה וכפי התקנה של הבית החולים.

וקצת יש לעיין בסנהדרין ע"ז ע"א אמר רבא כפתו ומת ברעב פטור ואמר רבא כפתו בחמה ומת צנייה ומת חייב סוף חמה לבא וסוף צנייה לבא פטור וכו' ועי' רש"י ד"ה כפתו ובתוס' פירש אפילו היה רעב כבר בשעה שכפתו כיון דאם לא היה מתחוק עליו הרעב לא היה מת הו"ל סוף רעב לבא ועיין יד רמ"ה מה שהאריך שם בצי"אור הדברים. והנה התם לקח אדם צריא וכפתו צידים וגרם מיתתו ואפ"ה הו"ל שז' ואל תעשה ומקרי רק גרמא דלגבי מיתה שז' ואל תעשה הו', שממילא בא, וא"כ צדידן דהיה טריפה ורק פעל להאריך חייו בזמון עכשיו שיש לפניו אדם שלם לכ"ע ליכא שום קום ועשה, וגם אין לחוש שמה בשעת נטילת המכונה ממש תלא נשמתו של הטריפה חדא דיש לן שיטת המאירי דמותר אפילו צידים להרגו כדי להציל אחרים, ועוד דעל פי רוב ורובא דרובא לא ימות באותו רגע ממש ויש כאן ספק ספיקא להקל, וגם דאעפ"כ כה"ג לא מקרי הורג צידים כיון שאינו אלא נוטל המכונה וממילא מת, רק שצריך לבוין שלא להזיז אותו כפי האפשר וכמו שכתב הרמ"א בגוסס.

ובמה שטען מע"כ עוד שאפילו אי נימא דמותר להוריד המכונה, הקרובים לא יתנו לו אח"כ להוריד, לפענ"ד אין זה טענה חדא דכפי מה שהסברתי לעיל אפשר להסביר להמשפחה בשעת נתינת המכונה שיש להם תקנה כזו בבית החולים שלא ליתן המכונה בשביל טריפה רק כשאין שם אדם שלם הצריך לזה ולכן בע"כ יסכימו לזה, ואם באמת אח"כ ימצא אחד שלא ייח אח"כ להוריד באלימות או באיזה אופן

אפי' הוא טריפה ובאם יבא אדם השלם או יעזירו אותה המכונה ויתנוה להאדם השלם.

דברי אדם השצור והרצון כחרם הנשבר מכף רגל ועד ראש אין צי מתום כי צעונה עם סיום התשובה צא לנו השמועה לא טובה אשר נלחו אראלים את המנוקים ונשבה ארון אלקים ונשתצרו הלוחות כ"ק אדמו"ר רצן של כל ישראל הגה"ק אשר אמרנו צללו נחיה הג"ר יעקב ישראל קניבסקי הכ"מ זקוק"ל וכבה נר ישראל ונמיתמנו צדור היתום הזה, אצי אצי רכב ישראל ופרשיו הרבה מעות יש לי לפרוט ואין לי השולמני, ומי יודע שלא הצלנו עצמנו צאווה נדיק שאבד צעון הדור, ועיין רא"ש סוף הגזול בתרא קי"ט ע"א דאפילו על גרמת גזל ממון כאלו נוטל נפשו דכתיב אל שאול ואל בית הדמים והיכן מנינו לשאול שהרג את הגזעונים אלא מתוך שהרג נוצ עיר הכהנים שהיו מספיקין להם מים ומזון מעלה עליהם הכתוב כאלו הרגן ע"ש, ואם הנדיק נתפס צעון הדור ואנחנו לא שצנו כראוי שהתריעו אותנו כל זמן מחלתו א"כ ח"ו הצלנו עצמנו בגופו של אותו נדיק, השם הטוב יכפר וישלח לנו גואל נדק ויגאלנו גאולת עולם ויקינו ישיני חברון עם כל מתי ישראל ומרן צתוכס.

אלו דברי אדם מועט לעולם המצפה לרחמי שמים בחודש הרחמים, ירחם ה' על שארית ישראל ויכתבו בספר חיים טובים בספרן של צדיקים גמורים לאלתר לחיים טובים ארוכים ולישועת ה' כהרף עין, החותם בלב ונפש,

מנשה הקמץ

סימן קעו

ביאור למה ההורג את הטריפה פטור והגוסם חייב

יום א' לסדר ומלכים מחלציק יצאו התשס"ג ברוקלין נ"י יצו"א מע"כ ידידי היקר מאד נעלה שמו מפארים פרי עץ הדר כולו אומר כבוד כש"ת הרה"ג רבי אהרן מאיר קרוים שליט"א מלפנים, אב"ד שאפראן וכו' וכעת רב במאנסי נ"י יצו"א.

אחדשבת"ר צדידות נאמנה, דצברי המנ"ח מזה ל"ד שמצא חילוק צין טרפה לגוסס ר"ל דההורג את הטריפה פטור צדיי אדם וההורג את הגוסס חייב, ותמה מעכ"ת היות כי רוב גוססין למיתה ואפ"ה חייב ההורגו כ"ש ההורג את הטריפה שיחייב, ומה שנתן טעם משום דטריפה אינה חיה הא עכ"פ חיה יחיה כמו הגוסס, אלא שלא יחיה יותר מי"צ חודש.

ואני הנני מוסיק תמיה על תמיהתו שהרי התוס' סנהדרין ע"ת. ד"ה ההורג את הטריפה פטור כתבו אפי' למ"ד טרפה חיה נמי פטור ההורגו, והגם שצדדו דצתמורה י"א

גרסינן רבה ולא רבא מיהו כנראה ללא ירדו מסצרה דהא צהא תליא, ועיין ערוך לנר דממימרא דרבא גדה כ"ג ע"ב נמי מוכח דס"ל טרפה חיה, ועיין מרגלית הים סנהדרין ע"ח ע"א מה שהאריך צוה.

אבל מה שנראה צוה הוא עפ"י מה שציאר היד רמ"ה סנהדרין שם צד"ה אמר רבא הכל מודים צהורג את הטריפה כגון שיס צו סימני טרפה נראין לעינים שהוא פטור דגצרה קטילא קטל ואפי' נפש כל דהו ליכא, אצל הך קמא דשויה טרפה מסצרה דחיוצי מיחייב, וכן הכל מודים צגוסס צידי שמים וצא זה וקירצ את מיתמו שהוא חייב דהאי הוא דשקל מיניה כוליה נפש, וכי קא ממעט קרא לרצנן היכא דשקל האי מקצת והאי מקצת והכי משמע קרא איש כי יכה כל נפש עד דאיכא כולה נפש ציד זה ולא שנטלה מקצתה ציד אחר, לא נחלקו אלא צגוסס צידי אדם כגון שהכוהו ראשוים ונעשה גוסס מכח המכה וצא האחרון וקירצ את מיתמו רצנן מדמי ליה לטרפה ואמטי להכי מסצבר להו למדרש נפש כולה נפש וריצ"צ מדמי לה לגוסס צידי שמים ואמטי להכי מסצבר ליה למדרש נפש כל דהו וכו'. ודייקין ומאן דמדמי ליה לטרפה מ"ט לא מדמי ליה לגוסס צידי שמים, ומפרקין גוסס צידי שמים לא אתעציד מעשה מקמי הכין ואשתכח כוליה צידי דהאי הוא דאתעציד, אצל האי גוסס צידי אדם אתעציד ציה מעשה מקמי הכי ואמטי להכי ליכא למיחשציה כצצרה קטילא, האי איתעציד ציה מעשה וכסימני טרפה דמי [לכא' יש איזה ט"ס]. ודייקין ומאן דמדמי ליה לגוסס צידי שמים מ"ט לא מדמי ליה לטריפה ומהדרינן טריפה מיחתי סימניה ושט או קנה וחד אנפא מקימני טריפה נקט, ואית דאמרי מיחתי סימניה חיותיה וידוע דלא חיי האי לא מיחתי סימני, כלומר לא נראו צו סימני טריפה ואפשר דחיי דהא ליכא למאן דאמר דכל גוסס למיתה מכלל דאיכא מיעוטא דחיו עכ"ל.

והנה ציאר לן הרמ"ה ז"ל דצין מיתה לרוצח תלוי צנטילת חיות הגוף והעושה את חצירו טריפה הרי צשעה שהכה אותו מכה כזו ששעשה אותו טרפה הרי האי גצרה חשיב גצרה קטילא והגם שעדיין לא יצאה נשמתו והוא חי ומסתובב מ"מ החיוצ מיתה הוא צשציל שרצח גוף ישראל וכשעשאו טריפה הוא המיתה על הגוף, אלא דאעפ"כ אין ממתין אותו כל זמן שהטריפה חי צעצס אלא מכניסין אותו לבית האסורין עד שימות הטריפה ואז הורגין אותו, ולפיכך אם צא אחר והרג להטריפה פטור עליו שהרי הראשון צבר נתחייב עליו כשעשאו טרפה שהוא ההריגה, ומה שממשיך עוד קצת וחי הוא כעין מיתה אריכתא שגרם לו עוד זער שלא הרגו מיד וצגמי' פסחים (דף ע"ה ע"ב) כר"ל דאמר צרו

את האדם הר"י נענש בשביל נטילת גוף אדם מישראל, ולכן העושה טריפה הרי זה הרג גוף האדם וחייב עליו, ואפי' חי הטריפה זמן מועט או זמן רב וגם שמחויב במצות דטרפה חייב במצות, מ"מ זה נחמייב מיתה בשביל שהרג גוף האדם ע"י שעשאו טריפה וזה רציחה שלו. אלא שאין ממתין אותו כל זמן שלא יתה נשמתו גם כן.

והיוצא מדברינו שגוסס הוא אדם שלם, בגוף שלם, צלי שום סימנים לטרפות וחי יחיה כל זמן שגורו עליו מן השמים אלא הרי הוא נחלש מחמת זקנה, ולכן אם יש לו לחיות עוד ע"פ טבע חמש דקות והוא הרגו ולא חי אותם חמש דקות הרי הוא רוצח והמעצם עינו חייב על רציחה כי הגוף שלו הוא גוף שלם, אבל טריפה בשעה שנעשה טריפה או שהכהו אחד ועשאו טריפה הרי כבר צוה קרב מיתתו שימות ודאי שלא בזמנו הקצוב לו, ולחד מ"ד אינו חי י"ב חדש, א"כ זה בכלל הרגו שלא יתה י"ב חדש, ואפי' למ"ד טריפה חיה אבל הרי לא יחיה כל כך שהיה חי עד שלא עשאהו טריפה, נמצא דזה הרגו צמה שעשאו טריפה ומת לפני הזמן הקצוב לו מן השמים.

ושמעתי צם הגאון רבי יהושע ליב דיסקין ז"ל גאב"ד צירושלים שמוהל המל מינוק כשהוא ירוק שאמר ז"ל לא למול עד שיצריח, אע"פ שנתרפא הולד אלא שהחלש כמו ע"י שאלו אותו בחליו, ותחת שהיה עמיד לחיות תשעים שנים שקצבו לו מן השמים ועל ידי שהחלש כוחו מת כמה דקות קודם מה שהוקצב לו הרי המוהל חייב על רציחה ח"ו, ע"כ.

אלו דברי ידידו דושכ"ת בידידות נאמנה המצפה לרחמי שמים, וי"ר שיזכה לאריכות ימים ושנים דשנים ורעננים כעתירת וברכת ידידו הנאמן בלו"ג,

מנשה הקמן

סימן קעו

אחות לקחת חלק בהפלת עוברין

עש"ק תצוה התשס"ג ברוקלין ג"י יצו"א

מע"כ הרה"ג רב גרעון ויצמן שליט"א, רב ומשיב במכון פוע"ה.

אחדשה"מ, על דבר שאלתו צאחות דתית שעובדת צאחד מצחי החולים הממשלתיים צארץ ישראל, ועבודתה צחדר ניתוח, ועד עכשיו הצליחה להימלט מלהשתתף בהפלות, אבל עכשיו מציעין לה קידום מקצועי לשמש כאחות אחראית על כל חדר הניתוח כך שהיה חייבת ליקח חלק בהפסקות הריון. והשאלה היא האם מותר לה ליקח תפקיד

לו מיתה יפה, אבל גוסס צידי שמים הוא צחוקת חי וצחוקת כל אדם שלא נעשה צו מעשה רציחה וכל שעושה לו מעשה רציחה הוא ההורג ויש לו חומר דין כאלו הרג את הצריח שהרי צעמם לא נחסר לו כלום שנאמר עליו שהוא מת, וחש"כ הרמ"ה דהך קמא דשוייה טרפה מסתברא דחיוצי מיחייב, וכן הכל מודים בגוסס צידי שמים וצא זה וקירצ את מיתתו שהוא חייב דהאי הוא דשקל מיניה כוליה נפש, וכו'.

ובשו"ת משנה הלכות חלק ו' סימן שי"ט הבאתי צדין החובל את הטריפה חי חייב משום חובל צאדם חי או כמת הוא דמי, ועיין שבת דף קל"ו מאי לאו צזה קמיפליגי מר סבר חי הוא ומר סבר מת הוא, וצתוס' רי"ד שם כתב צם הריצ"ס דכ"ע מת הוא כמו טרפה והחובל צין צטרפה צין צבן ח' לא יתה חייב דכמתים דמו דהוצאת נשמה ונטילת נשמה לא שייך צזה דמתים הם וההורג אפי' אדם טרפה פטור דצברא קטילא קטל וה"נ לא שייך צזה צבורה, והרי"ד ז"ל כתב עליו ואינס נראין לי דצביו כלל דטריפה כחי הוא לכל דבר ואל תציח רחיה מההורגו שפטור משום דצעינן כל נפש והא כיון דעתיד למות כצברא קטילא הוא ודוקא לעינן זה אבל לכל דבר כחי הוא. ולפ"י עלתה לן תרי טעמא דההורג את הטריפה פטור, דלחד טעמא הרי הוא כבר כמת לכל דצביו וזה דעת הריצ"ס, אבל דעת התוס' רי"ד משום דצעינן כל נפש והוא כיון דעתיד למות כצברא קטילא דמי כלומר לפטור את ההורגו כשהוא טריפה שהוא חסר צכל נפש.

ובהאי דינא דאין ממתין אותו כל זמן שהטריפה חי חצבתי להעיר קצת ממה שאמר ז"ל (צ"ק פ"ג ע"ב) עין תחת עין ממנו, תניא ר' דוסתאי צן יהודה אומר עין תחת עין ממנו אתה אומר ממנו או אינו אלא עין ממש אמרת הרי שהיתה עינו של זה גדולה וכו' ומשני אמרי מאי קושיא דלמא נהורא שקיל מיניה נהורא אמר רחמנא נישקול מיניה דאי לא תימא הכי קטן שהרג את הגדול היכי קטלינן התורה אמרה משפט אחד יהיה לכם משפט השוה לכולכם אלא נשמה שקיל מיניה נשמה אמר רחמנא נישקול מיניה הכ"נ נהורא שקיל מיניה נהורא אמר רחמנא נישקול מיניה, ע"כ. וא"כ העושהו טריפה חיים שקיל מיניה, ומיד הו"ל להרוג הרוצח. אמנם י"ל דאעפ"כ כל זמן שלא יתה נשמתו אין הורגין אותו ודו"ק.

ועיין משנ"ה ח"ו סי' ר"ד ד"ה וקצת היה נראה, דצדין רוצח יש צ' עצירות וצ' דינים, א' שהורג גוף אדם מישראל, צ' שגורם לנשמת ישראל שלא תוכל עוד להיות צעוה"י ולסגל מצות ומעשים טובים וזה נטילת נשמה, וההורג

את הולד או אהרנג דכה"ג הו"ל בכלל מנא לך דדמי דהאי גברא קומק טפי דלמא דמי דהאי גברא קומק טפי, ובאמת ד"ז תליא בפלוגתא אחרונים עיין נוצ"י תניינא חו"מ סי' נ"ט והארכתי בזה לעיל בכרך זה סי' קע"ה, והכא עדיף דהתם איכא פקודת המלך שילך ויהרוג, אבל הכא ליכא פקודת המלך שתלך לילד ולהרוג, אלא שהמילדות הולכת לילד ועי"ז תיכנס בפקודת המלך להרוג העובר ואם לא תהרגנו תעבור על מצוות המלך, וא"כ אדרבה היא מכנסת עצמה בסכנה זו.

ובישוב דברי רבינו המהרש"א אפ"ל בתרי אנפי, או יאמר דהמהרש"א כתב אבל למילדות העבריות אמר שהותר לכס להרוג עובר צמעי אמו, כלומר דפרעה הי' ס"ל כן דכיון דצ"ג הוצרך לגזירת הכתוב דאדם באדם שנהרג, וממילא ישראל מותר ולכן דייק ולמילדות העבריות אמר שהותר לכס כלומר שפרעה אמר כן, הגם שלדינא אינו אמת שמוותר לכתחילה מ"מ פרעה הי' ס"ל כן. או יאמר שהמהרש"א כתב כן לפ"ד התוס' גדה מ"ד ע"ב ד"ה איהו דמותר להרגו בצטון ועיין שו"ת חות יאיר סי' ל"א, וכתבתי הרבה מזה בספרי משנה הלכות שם.

ועיין במנחת חינוך מצוה רצ"ו [אות כ"ו] שנסתפק צמי שאונסין אותו להרוג עובר צמעי אמו באופן שאין סכנה לאם בודאי אינו מחויב למסור עצמו כי לא שייך מאי חזית כי העובר לאו נפש הוא, ומה שחזתין את העובר להלל האם כל שכן להלל עצמו, וגם בצרפיה כיון דלאו נפש הוא כמו שביאר שם א"כ ל"ש מאי חזית ואינו חייב למסור נפשו, וקיים ומ"מ ז"ע.

ולפענ"ד יפה קיים צ"ע דהני תרי נושאין הם, דמה שמוותר להרוג העובר להלל האם הוא מטעם שכתב הרמב"ם דהו"ל רודף ומותר להרוג אבל מה שייטי' דהאי אדם אחר דהאי עובר לא רודפו, אלא שרונה להלל עצמו בהאי עובר.

וגדולה מזו אני מסופק דאפשר דבאמו נמי אם היה אומר לה רשע הרוג את העובר או אהרנג ז"ע אם מותר להרגו דכה"ג העובר לא הו' רודף, והו"ל מציל עצמו בנפש העובר, ואין שום ראייה ממנה שחזתין העובר להלל האם, וזה צרור מאד דלגבי האי עובר עכשיו האם היא כאחר.

איברא דו"ל לפ"ד הרמב"ן והרשב"א שבת (דף ק"ז) והרמב"ם (פ' י"א מהל' שבת הלכה א') שכתבו דעובר ירך אמו הוא ובשבת חייב המדלדלו משום נטילת נשמה, וכבר ביארתי דהוא מדין חובל בשבת דמה לי קטלה כולה ומה לי קטלה פלגה, וא"כ י"ל להנך שיטות דבאמו אם

זה, ואם לא האם היא יכולה לומר לאחות לא יהודיה לצנע פעולות כאלה.

תשובה. הנה פשוט דלהשתתף בהפלות הוא בכלל משתתף עם עוברי עזירה, כי להפיל עיבור בכל שלב שהוא, הוא בכלל איסור רציחה והגם דאין בני ישראל נהרגים על העוברים מ"מ האיסור להפיל הוא מדאורייתא, וכבר הרחבתי בנושא זה בשו"ת משנה הלכות ח"ה סי' רל"ג, ח"ט סי' שכ"ח-של"ב, ח"י סי' שי"א-שי"ב, ח"י"ב סי' תנ"ז-ת"ס, וח"ד סי' רע"ד-רע"ז ועיין שם.

ואעתיק לכאן מה שכתבתי להרצ הגאון מוה"ר שמואל א' טוירק שליט"א (מיום תענית אסתר התשמ"ה) בזה שחממה על רבינו המהרש"א סנהדרין נ"ז ע"ב בח"א, דבגמ' התם דרשין דצ"ג נהרג אף על העוברין וכתב המהרש"א בזה ליישב מה שאמר מלך מצרים למילדות העבריות ולא למילדות המצריות, שהם הוזהרו על שפיכות דמים אפילו בעוברים, אבל למילדות העבריות אמר שהותר להם להרוג עובר צמעי אמו וראיתם על האצנים קודם שיצא לאויר העולם אם צן הוא וכו' ע"ש, ותמה היכן מציוו דלישראל מותר להרוג עובר צמעי אמו, הלא פסק הרמב"ם פ"א מהל' רוצח ה"ט במקשה לילד שמוותר לחתוך העובר צמעי משום רודף אבל אם אין האם בסכנה אסור, וגם התוס' סנהדרין נ"ט ע"א ד"ה ליכא כתבו דישאל אע"פ שפטור מ"מ לא שרי, ולכן רצה הרב הג"ל לומר דאע"פ שהאשה המעוברת לא היתה בסכנה אבל המילדות היו בסכנה משום מורד במלכות אם לא יהרגו העוברים וא"כ נחשבים הולדות כרודפים שמסכנים המילדות ומותר היה למילדות העבריות להרוג העוברים מדין רודף כנ"ל וכמ"ש הרמ"א חו"מ סי' תכ"ה ס"א, אבל מילדות המצריות אף שדין רודף שייך גם צ"ג כמ"ש הגר"ח הלוי בפ"א ה"א מרובח מ"מ צ"ג אסור להרוג רודף ישראל.

ויפה העיר על המהרש"א, והמהרש"א לאו יחידאה היא בזה שכן כתב גם הפרשת דרכים דרוש י"ז ופנים יפות עה"ת פ' שמות ותורת משה לחת"ס שם, אך לפי תירוץ הרב הג"ל שהיו מותרין להרוג מדין רודף ק"ק דמי התיר להם למילדות העבריות להיות מילדות בכלל ואח"כ ליכנס בסכנה ועי"ז תהרוג העיבור משום רודף, היה להם למאן מלהיות מילדות ויקחו מילדות מצריות ולא ינטרכו להרוג העוברים, והמילדת שהלכה מדעתה היא רודפת אחר הולד ולא הולד רודף אחריה שהרי אם לא הלכה לילד ובמקומה באת מצרית לא היתה חייבת להרוג הולד ובצוואה לילד רודפת אחר הולד הוה להרוג ודו"ק, ועוד דהו"ל כאומר המלך הרוג

סימן קעח

הוציא ראשו אי יש לו חוקת חי

ב' לחודש שמרבים בשמחה התשמ"ו ברוקלין נ"י יצו"א
מע"כ בני חמדת לבי ועיני עמרם גדול הדור יהיה אי"ה
הב' עמרם הי"ו (כעת דומ"ץ דקהילתינו הק' בברוקלין נ"י),
בירושלים עיה"ק.

אחדשה"מ צאהבת אב, שמחתי בני צדצרי תורה וצשכלך
הישר, וצדצר אשר נתקשית צש"מ ערכין ז'
ע"צ אות א' ציושצת על המשצב שחמה דהכא מחוקינן ציושצת
על המשצב כחי וצאהלות תנן דוקא ינא ראשו אין נוגעין צו,
ותי' דהכי נמי צינא ראשו מיירי, ותמהת דאם כן מאי קמ"ל
דכה"ג הו"ל חוקת חיים, וצפרט אי כלו לו חדשיו דהוה ממש
חי לכמה שיטות, ומ"ט אמרו אין לו חוקה דחיותא.

אהובי בני, דברי הש"מ כנראה אזלי צשיטות החולקין על
רבינו צה"ג (הל' יוהכ"פ) צאשה עוצרה שהריחה
ואי לא אכלה מתעקר ולדה דעת רבינו הגדול הצה"ג ז"ל
דאפילו ליכא סכנה להאם אלא לולד נמי מחללין את השצת
צשציל הולד דאע"ג דספק צן קיימא הוא ספק נפל מחללין
צשצילו את השצת, ורבינו יצחק צן גיאות חולק ס"ל דצדידה
תליא מילתא ורק צשצילה מחללין את השצת דהו"ל כחולה,
והרמב"ן צתורת האדם (דף כ"ח ע"ב) פסק כרבינו הצה"ג
ז"ל ודעת החוס' כר"י צן גיאות דעל העיבור אין מחללין את
השצת, עיין נצ"ב על השאלות צרכה (קס"ז י"ז) ומיהו
חוס' נדה מ"ד ע"ב צסופו משמע דמחללין מידי דהוה אגוסס
עיי"ש, והארכתי צמקוס אחר, ועיין רש"י יומא פ"ב ע"א
וצטור או"ח ס' תרי"ו.

והנה חינוק כל שלשים יום ויום השלשים צכלל הוא צחוקת
נפל ואין מתאצלין עליו, עיין שצת קל"ח ע"ב רשצ"ג
אומר כל ששה שלשים יום צאדם אינו נפל הא לא ששה ספיקא
הוה עיי"ש וציו"ד ס' שע"ד, וכיון שכן ציושצת על המשצב
היכי מחוקינן כחי לחלל עליו את השצת הא צשציל העיבור אין
מחללין את השצת, וזה שהקשה הש"מ דהכא מחוקינן ציושצת
על המשצב כחי ומחללין עליו את השצת וצאהלות תנן דוקא
ינא ראשו אז מיקרי חי ואין נוגעין צו, וס"ל דהא צהא תליא
דכל שאין נוגעין צו מחללין עליו את השצת ואי לאו אין מחללין
עליו את השצת, ולזה תירץ דהכא נמי מיירי צינא ראשו, ואם
כן כבר הוא חי ומחללין עליו את השצת כלומר אפילו צשציל
התינוק ענמו ולא צשציל האם וסכנתה.

והא דקשה לך אמאי אמרו דכשינא ראשו אכתי אין לו
חוקה דחיותא יש לומר צתרי אפני, או יאמר דעל
הרוב קאמר וכיון דקיי"ל צסתם דעד שלשים יום לא ינא
מכלל נפל א"כ אכתי ל"ל חוקה דחיותא עד לאחר שלשים,

רוצים להרגה מותרת להפיל הולד דאם יכול להציל ענמו צאחד
מאצריו וכגון שאומר לו רשע או חתוך אונך או שאהרגך יכול
לחתוך אזנו ולהציל ענמו, משא"כ אחרים אם יאמרו לו או
חתוך ידו של צצירו או אהרגך אין אדם יכול להציל ענמו
צאצריו של צצירו ג"כ, וכצר הארכתי צזה צמקוס אחר, אצל
פשוט דהעוצר לא גרע מאצב צצירו וצ"ע.

וממילא מה ששאל אם מותר לה להתעסק צניתוחים כאלו,
וודאי שאסורה ואם היא משתפת פעולה הנה היא
צכלל עשרה שהכו את האחד ומת (סנהדרין ע"ת.).

ולומר לאחות שאינה יהודיה לצנע פעולות כאלה, כ"ש
שאסור, שהרי צצ"נ קיי"ל דנהרג על העוצרין
וכמ"ש צגמ' סנהדרין הנ"ל משום ר' ישמעאל אמרו אף על
העוצרין דכתיב שופך דם האדם צאדם דמו ישפך אחיהו אדם
צצאדם הוי אומר זה עוצר צצמעי אמו, וכיון דצ"נ נהרג על
העוצרין א"כ פשוט דאסור לומר לו להפיל שהרי מכשילו צחיוצ
מיתה דרציחה, ולא מיצעיא היכא דאין צידה שלא לקיים דהו"ל
כעין אונס שאז ודאי המכשילו חייב, ועכ"פ לפנ"ע איכא. וקצת
י"ל דתלוי צצחלוקת האחרונים לפמ"ש המל"מ דהיכא דמקבל
שכר ועושה חייב המשלח וצאם לאו אין שליח לדצר עצירה
דצצרי הרב וצצרי התלמיד וכו', ומיהו הגם דאין שליח מ"מ
יש צו אסור לפנ"ע ועיין פ' לפני אידיהן וצתוס' סס.

והגם שנחלקו הפוסקים אי צזה"ו יש חיוצ על הצ"ד של
ישראל או על כל יחיד שיש צידו להכריח לצ"נ לקיים
ז' מצוות שלהם, ועיין משנה הלכות ח"ט ס' שצ"ו צאריכות
צצ"ד, מ"מ לא נחלקו אלא לענין להכריחם לקיים ז"מ שלהם
אצל כו"ע מודי דאין להכשילם, וא"כ אחות צ"נ שג"כ מצווה
מלהפיל ולד ואדרצה אצלה היא אסור רציחה ונהרגת ע"ו
ודאי שאסור לומר לה לצנע פעולות כאלו ולהפיל ולדות.

ולבן פשוט אם תצטריך ח"ו לעצור צאסור הפלות צענמה,
או לצוות לאחרים וכ"ש לצני נח לעשות כן, שאסור
לה לקבל תפקיד כזה, ולא עוד אלא אפי' כבר יש לה תפקיד
כזה חייבת לעצבה, והרי אפי' שלא לעצור אסור דרצנן כתב
הרדצ"ו לענין חלב שחלצו עכו"ם ואין ישראל רואהו שחייב
לפזר כל ממנו כ"ש צאסור רציחה, ואדרצה תקדש שם שמים
ותפרסם שמחמת האסור היא מסרבת ומוותרת על יותר כסף,
ואולי תרווח גם שישמעו אחרים וילמדו הימנה.

ומחמת שאהז"ג הנני בברכה וי"ר שלא תפלנה נשי ישראל את
ולדותיהם ויולידו זרע של קיימא לעבודתו ית"ש, החותם
בברכה להאחות השואלת שיתן לה הקב"ה פרנסה בהיתר ולא
באיסור, החותם המצטער בצעון של ישראל בלב ונפש,

מנשה הקמין

ומיהו שגויא דחויקא הוא, אמנם נראה דהיינו טעמא דהגם שינא ראשו ולגבי חי כבר הוא חי ומחללים את השבת בשבילו, וגם נחשב כחי לענין שלא להרגו אפילו בשביל סכנת אמו דאין דוחין נפש מפני נפש, מ"מ חזקה דחיותא אכתי לית ליה כל שלא ינא לאור העולם לגמרי ולא נתחזק בחזקה דחיותא עד שנולד לגמרי, כלומר החזקה דחיותא יתחזק מעכשיו ולהבא ולא נתחזק מעיקרא ולמפרע.

וראה זה שדייקו חכ"ל בלשונם הטורח בגמ' שם מהו דמימא התם הוא דהוה ליה חזקה דחיותא אבל הכא דלא הוה ליה חזקה דחיותא מעיקרא אימא לא קמ"ל, והנה מה שהוסיפו בלשונם מעיקרא ז"ב, אבל נראה דזוהו צאו ליישב דיוקן דהתם שנפלה עליו מפולת הוה ליה חזקת חיים מעיקרא ושפיר על אותה חזקה דמעיקרא סמכינן שהרי יש לו חזקת חי כל רגע, אבל הכא אכתי לא הוה ליה חזקה מעיקרא דנחזקינהו בחזקת חי מעיקרא, רק עכשיו רואין שהוא חי, והוה ס"ד דלא לחלל עליו קמ"ל דאפ"ה כיון שהוא חי מחללין עליו את השבת, אע"פ שאין לו חזקת חיים מעיקרא, ומדויק נמי לשון אבל הכא דלא הוה ליה חזקה דחיותא, ולכאורה הי"ל אבל הכא דלית ליה חזקה דחיותא ולא דלא הוה ליה כלומר למפרע, ולפמ"ש אחי שפיר דו"ק.

ומחמת כי אין הזמן גרמא אקצר והקוצרים אומרים יברכך ה' מציון, אביך המתפלל בעדך ורוצה לראותך בהצלחה גדולה בכל טוב תורה וגדולה אוהבך בלב ונפש,

מנשה הקמן

סימן קעמ

בענין הבוועל ארמית קנאין פוגעים בו

עש"ק לסדר ותחי רוח יעקב התשמ"ז ברוקלין נ"י יצו"א מע"כ הרה"ג ר' שלום דוב וואלפא שליט"א, ר"מ ומנהל בקרית גת בארה"ק ת"ו.

לאות שעיינתי בדבריו היקרים חידו"ת על הרמב"ם הנני להשתעשע אמו בדברי תורה, צפ"צ מאיסורי ביאה ה"ד וה' צדין דקנאים פוגעין בו כתב הרמב"ם ג' תנאים [א] אין הקנאי רשאי לפגוע בהן אלא בשעת מעשה כומרי שנאמר ואת האשה אל קנתה אבל אם פירש אין הורגין אותו, ואם הרגו נהרג עליו. [ב] ואם בא הקנאי לטול רשות מצ"ד להרגו אין מורין לו ואע"פ שהוא בשעת מעשה. [ג] ולא עוד אלא אם בא הקנאי להרוג את הבעל ונשמת הבעל והרג הקנאי כדי להציל עצמו מידו אין הבעל נהרג עליו ע"כ, ומע"כ האריך הרבה צביאור הרמב"ם ז"ל ובקושיה הגרמ"פ ז"ל (שו"ת אגרות משה אה"ע ח"א סי' ל"ח).

ולפענ"ד נראה דהנה המל"מ פ"א מהל' רוח הטי"ו נסתפק בגואל הדם אם נתאמץ הרוגת על הגואל הדם והרגו וכן צרודף אחר חזירו להרגו או אחר הערוה ונתאמץ הרודף על המציל והרגו אי נהרגין, ועיין בחי' הרי"ם חו"מ סי' ז' שחמה על המל"מ בשלמא בגואל הדם דרשות צידו להרוג הרוגת ולא מצוה משו"ה אילו נהפך עליו והרגו אינו נהרג עליו דרודף הוא, אבל הרודף כיון דצ"כ להציל באחד מאיצריו והרגו חייב א"כ הרודף אחר הערוה שיכול להציל צומה שלא יעשה העצירה כלומר יניח מלרדוף אחר העצירה ויזיל עצמו ולא יהרגו וכי ע"י שרוגה לעשות העצירה ולהרוג את זה יהא פטור יותר, אמתמה להעלות סברא כו' על ספר, והביא שכן מפורש בר"ן בחי' לסנהדרין דף פ"א ע"ב גבי קנאין דאינו דומה לרודף שהיה רודף אחר רודף להציל שאם נהפך והרגו שודאי נהרג עליו, שאותו הרודף צרשות צ"ד הוא עושה, [וכמ"ש הרמב"ם פ"א מהל' רוח ה"ו הרודף אחר חזירו להרגו אפילו היה הרודף קטן הרי כל ישראל מצווין להציל הנרדף מיד הרודף ואפילו צנפשו של רודף, הרי שהוא מצוה ולא רשות] עכ"ל.

ובעינין סברא זו מנאיתי גם לבעל צפנת פענח צה"ל איסורי ביאה שם דייק מש"כ הרמב"ם ונשמט הבעל והרג הקנאי, שכתב דוקא נשמט אבל לא נשמט אז חייב אם הרגו להקנאי דהוה כמו יכול לפרוש וז"ע. ובאמת דבר זה חידוש דצומה שיכול להפריש עצמו מן העצירה מקרי יכול להציל באחד מאיצריו, וא"כ האיך אמרו בגמ' (סנהדרין דף פ"ב ע"א) נהפך זמרי והרגו לפנתס אין נהרג עליו, והלא לעולם יכול לפרוש עצמו מן העצירה והו"ל צכלל יכול להציל באחד מאיצריו, וע"כ דנהפך דקאמר היינו צדלא פירש וכמ"ש שם שאם פירש זמרי וכו' ושאם נהפך זמרי. והמל"מ הביא לעצמו דברי רבינו ירוחם צמשרים נתיב ל"א ח"צ דאם הבעל נהפך והרגו לקנאי אפילו בשעת מעשה אינו נהרג עליו כי רודף היה הקנאי כי אינו מצוה להרגו אלא רשות בעלמא, ומצואר מדברי רי"ו דצומה שיכול להפריש עצמו אינו מקרי יכול להציל באחד מאיצריו וז"ע.

וקצת אמרתי ליישב לפמ"ש צמקום אחר מחלוקת רבותינו המהרי"ט והנוצ"י ועוד כמה אחרונים אי צאיס נמי אמרינן יצריה אלצשיה, צמהרי"ט ח"א קוס"י כ"א כתב דצאיס נמי אם לא התרו צו תחילת הביאה אע"פ שהתרו צו צקופו לא חייב מימה מטעם דיצריה אלצשיה, וצנוצ"ת אה"ע סי' ק"ג ס"ל דדוקא אשה, ועיין מה שהארכתי צוה צמשנ"ה ח"ט סי' רנ"א רנ"ב רנ"ג וסי' שצ"ה, ולשי' מהרי"ט יש לומר דצאמנע עצירה כבר א"א ליה לפרוש מעצירה דהו"ל יצריה אלצשיה והו"ל צכלל אונס גמור, ועיין חוס' צ"ק מ"א ע"א

מעשה שהרי הוא לא פירש מן העבירה אלא נשמט כדי להציל עצמו ולהרוג הקנאי להציל עצמו, ולכן אם הרגו הקנאי נמי פטור הגם שעכשיו צאחה רגע הוא נשמט, מ"מ עדיין מותר לקנאין לפגוע בו כיון שלא הניח את העבירה, ודו"ק כי זה דבר חדש לכאורה ויש לדקדק בו הרבה כי אין הז"ג להאריך עכשיו יותר.

וְלַפִּי"ז מיושב לכאורה קושיה הגרמ"פ הנ"ל בלשון הרמב"ם ששניה מן הגמ' דבסנהדרין שם איתא הבא לימלך אין מורין לו, ולא עוד אלא שאם פירש זמרי והרגו פנחס נהרג עליו, נהפך זמרי והרגו לפנחס אין נהרג עליו שהרי רודף הוא. והרמב"ם שינה וכתב אם פירש אין הורגין אותו ואם הרגו נהרג עליו, ואם צא הקנאי לטול רשות מצ"ד להרגו אין מורין לו ואע"פ שהוא בשעת מעשה, ולא עוד אלא אם צא הקנאי להרוג את הצועל ונשמט הצועל והרג הקנאי כדי להציל עצמו מידו אין הצועל נהרג עליו, וקמ"ל דוקא שכתב הולא עוד אדיון דאם נשמט ונהפך הצועל ודלא כמ"ש בגמ', דקמ"ל דשעת מעשה מקרי אפילו היכא דנשמט הצועל להרגו לקנאי כיון דרק בשביל זה נשמט ולא פירש מהעבירה אכתי שעת מעשה אקרי, ואמי שפיר בס"ד ודו"ק היטב.

וְהַגְּהָה בסנהדרין פ"א ע"ב חנן צמתניי הגונב את הקסוה והמקלל בקוסם והצועל ארמית קנאין פוגעין בו, וכתב רש"י דה"ה קנאין פוגעין בו, בשעה שרואין את המעשה. וכתב בערוך לנר ח"ל, מזה נראה דדעת רש"י דבכולהו צעינן בשעת מעשה דוקא וכו', אכן דעת הרמב"ם ושאר הפוסקים אינו כן אלא דוקא בצועל ארמית צעינן כן. גם לא ידעתי כלל איך שייך באחריותו בשעת מעשה, דקודם שהגזיה את הקסוה אשר ע"י זה נעשית שלו וקנאה בהגזיה עדיין לא גנב ולאחר שהגזיה כבר הוא לאחר מעשה, וכן במקלל בקוסם דאי אפשר לכוון אותו רגע דוקא שעובר, ולכן דעת רש"י קשה לי עכ"ל. והמבואר דלהרמב"ם הא דהצועל ארמית קנאין פוגעין בו היינו בשעת מעשה דוקא והגונב את הקסוה והמקלל בקוסם אפילו שלא בשעת מעשה, וזה דוחק קצת, אמנם לפי דברינו הנ"ל כולוהו בחד גווני איירי דגם הצועל ארמית אי"צ להיות בשעת מעשה דוקא, דצאחה שעה נמי מיקרי בשעת מעשה כל שהוא עסוק צאחה עבירה וא"ש.

וְהַשְּׂתָא דאחינא להכא יתיישב גם דעת רש"י מתמיהת הערוך לנר בגונב את הקסוה והמקלל בקוסם איך אפשר לכוון אותו רגע דוקא שעובר, ולפי הנ"ל יבואר דעת רש"י שכתב בשעה שרואין את המעשה, שאין כוונתו בשעת מעשה דוקא אלא אכולהו קאמר דבשעה שרואין את המעשה והוא עסוק בה קנאין פוגעין בו וק"ל.

ד"ה כמאן וצפנ"י כתובות נ"א מה שחמה דהצועל חייב על כל ציאה ולא אמרינן יצריה אלבשיה ועיין כ"מ פ"כ מסנהדרין, ועיין קידושין מ' הרוחה שיצרו מתגבר עליו וכתוס' שם צעם הגאונים, ועיין שו"ת ח"ס יו"ד סי' קנ"ה, ולפי"ז אחי שפיר לשון רבינו הרמב"ם ז"ל ואם צא הקנאי לטול רשות מצ"ד להרגו אין מורין ואע"פ שהוא בשעת מעשה, וקמ"ל דצאמת הרי זה עכשיו אנוס משום דיצריה אלבשיה ואין צידו להציל עצמו בחד מאצריו. והוסף הרמב"ם ולא עוד אלא אם צא הקנאי להרוג את הצועל ונשמט הצועל והרג הקנאי כדי להציל עצמו מידו אין הצועל נהרג עליו, וקמ"ל שגשמת הצועל דוקא אבל לא נשמט והרגו נראה דנהרג עליו דאז הי' מותר להרגו וכשי' הר"ן הנ"ל.

איברא דלכאורה יש לדייק בלשון הרמב"ם דלאו רישא סיפא, דברישא קאמר ואין הקנאי רשאי לפגוע בהן אלא בשעת מעשה כזמרי שנאמר ואת האשה אל קצתה אבל אם פירש אין הורגין אותו, ואם הרגו (לאחר שפירש) נהרג עליו, כלומר הקנאי נהרג עליו, ובסיפא כתב ולא עוד אלא אם צא הקנאי להרוג את הצועל ונשמט הצועל והרג הקנאי כדי להציל עצמו מידו אין הצועל נהרג עליו, משמע דוקא אינו נהרג עליו אבל אם הרגו הקנאי פטור עליו שהרי כתב הרמב"ם שהרג את הקנאי כדי להציל עצמו מידו, והרי כיון שגשמת הצועל הרי כבר פירש ושזב אין הורגין אותו והרי הוא נהרג עליו, וא"כ לאו רישא סיפא ודבריו לכאורה נראין כסותרין וז"ע.

וְלִרְלֵי דמסתפינא היה נראה לומר דיש לדייק עוד בלשון הרמב"ם שכתב ולא עוד אלא אם צא הקנאי להרוג את הצועל ונשמט הצועל והרג הקנאי כדי להציל עצמו מידו, ויש לדייק אריכות הלשון שהרג את הקנאי כדי להציל עצמו מידו והרי פשוט דהרג את הקנאי כדי להציל עצמו מידו, והיל"ל ונשמט הצועל והרג הקנאי אין הצועל נהרג עליו, או שהיל"ל אלא אם צא הקנאי להרוג את הצועל וקם הצועל והרגו וכו'. וי"ל דבכיון דייק בלשונו הארוך לומר דאפילו קם עליו רק כדי להציל את עצמו מידו ולא שהניח את העבירה ופירש ממנה אלא כוונתו לחזור להעבירה אפ"ה פטור, וז"ש ונשמט הצועל והרג הקנאי כדי להציל עצמו ולא שפירש מן העבירה אפ"ה פטור.

וְלַפִּי"ז י"ל דהאי ונשמט אין הכוונה שפירש מן העבירה דאל"כ היל"ל ופירש הצועל והרג הקנאי, אבל הכוונה שעדיין עומד ברשעו אלא שגשמת להרוג הקנאי כדי להציל עצמו ואפ"ה אין הצועל נהרג עליו.

וְלַפִּי פירוש זה נמצא דאף אם נשמט הצועל מ"מ אכתי הוא בכלל דקנאים פוגעים בו, ואכתי מקרי שעת

והצועל שמוחר לו להציל עצמו מקרי הצא להורגך השכם להרגו, ומשו"ה אם נהפך זמרי והרגו לפנחס אינו נהרג עליו שהרי רודף הוא, כלומר לגבי זמרי פנחס מקרי רודף מאחר דל"ל רשות זי"ד, ואפילו נימא דחייב מיתה צידי שמים (כדעת הרמב"ן בצה"מ שורש ג') מ"מ אין כאן פסק צי"ד להרגו ולא גרע מכל חייבי כריתות ואפילו חייבי מיתות צי"ד שאסור להרגן בלי פסק צי"ד ומ"ש הוא מהם, ואע"פ שבא ההלכה למשה דקנאין פוגעין בו מ"מ הרי אין מורין כן וליכא פסק צי"ד, א"כ הגם דשאר בני אדם אסורין להרוג את הקנאי אע"פ שהוא רודף, משום דעיקר הדבר דמותו להרוג את הרודף הוא כדי להצילו מן העצירה דל"ה מנ"ל דמא דידיה סומק טפי דילמא דמא דידיה סומק טפי, וזה דוקא בכל מקום שהרודף עושה עצירה בזריחתו או הרודף אחר הערוה, אבל הקנאי הגם שהוא רודף מ"מ כיון שאינו עושה עצירה ליכא דין להצילו מעצירה וע"כ אסור לפגוע בו, אלא דזה על אחרים אבל הצועל עצמו שהוא להציל עצמו כבר הוא גדר אחר של הלכה שהוא מדין הצא להרגך השכם להרגו ולכן שפיר אם נהפך והרגו לקנאי אין נהרג עליו והבן.

ובבמה שכתבנו נראה ליישב פירש"י סנהדרין פ"א ע"ב שכתב וז"ל הצועל ארמית קנאין פוגעין בו, בני אדם ששרים המתקנאין קנאתו של מקום פוגעין בו בשעה שרואין המעשה, אבל לאחר מיכן אין מיתתו מסורה לצ"ד ע"כ, והאחרונים הקשו עליו מש"כ דלאחר מיכן אין מיתתו מסורה לצ"ד משמע שזשעת מעשה כן מיתתו מסורה לצ"ד, והלא הצא לימלך אין מורין לו א"כ גם שזשעת מעשה אין מיתתו מסורה לצ"ד, וכ"מ האריך לפלפל בזה באות ג'.

האמנם לפמ"ש הביאור פשוט, דלכאורה אמאי קנאין פוגעין בו יותר מצשאר עצירות שבתורה, ובשלמא ברודף צעלמא מותר להרגו להציל אותו מעצירה, אבל בשאר עובדי עצירה אסור להרגו אלא להציאו לצ"ד ואפילו על מעשה רציחה, א"כ ה"נ למה קנאין פוגעין בו ידונוהו צ"ד, ולזה כתב רש"י היינו טעמא דקנאין פוגעין בו שזשעת מעשה שזשעה שרואין את המעשה כיון דלאחר מיכן אין מיתתו צ"ד א"כ א"א להניח ולהציאו לצ"ד כיון דאין מיתתו מסורה לצ"ד ומשו"ה דוקא שזשעת מעשה הוא דפוגעין בו הקנאין דהלכה למשה הוא.

והיות כי כרגע נכנס השליח ורוצה בהמכתב אפסיק לעת עתה, ואי"ה עוד חזון למועד וי"ר שיזכה להרביץ תורה ברבים ויוסיף דעת עדי יבא ינון ולו יקתה עמים, החותם בלב ונפש,

מנשה הקמן

ולא אחד מעטי מה שראיתי להעיר בהא הלכתא דצועל ארמית דקנאים פוגעין בו ואם חזר הצועל והרג להקנאי אין הצועל נהרג עליו, ולכאורה צ"כ כיון שהוא עושה ברשות צ"ד וכן היא ההלכה הגם שאין מורין כן וא"כ אמאי אין הרגו הצועל פטור. הן אמת דלהר"ן הנ"ל באמת חייב עליו מה"ט אי לא נשמט, אבל לר"י הנ"ל קשיא.

ואשר נראה לפ"מ שהקשה הרמב"ם בצה"מ מנזה ר"ג האין הזהירו התורה שלא לחוס על הרודף מאחר שזונו הקצ"ה שלא נהרוג החוטא אפילו את הרוצח צעדים והתראה עד שידונו אותו צ"ד, ומי דהתם לאחר שכבר עבר על העצירה ועשה המעשה שיתחייב עליו מיתה והשלים אותם, אמנם בעת השתדלותו ובקשו לעשות או יקרא רודף וחובה היתה עלינו למנעו מעשותו מה שלבו מתאוה ואם לא אפשר למנעו משאר דברים אלא באצידת נפש נהרג כדי שלא יעשה מעשה הרע הזה ע"ש, נראה דהריגת הרודף הוא כדי למנעו מן העצירה ולא מטעם עונש על העון. [ועיין רש"י פסחים כ"ה ע"ב ד"ה ניתן להצילה ובחידושי משנה שם].

ונראה ביאור הדברים דהנה קי"ל (יומא פ"ב ע"א) אין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש לצד מג' עצירות, וביאר ה"ד רמ"ה בסנהדרין שהקצ"ה הסכים לדחות מנזתו כדי להציל נפש מיישראל, אלא דכל זה היכא דאם נדחה המנזה יתקיים הנפש מיישראל, אבל היכא דאחד רודף אחר נפש מיישראל דעל כרחק נפש אחד יאבד, הנרדף או הרודף, ע"כ מותר להרוג את הרודף. אמנם לכאורה תקשה מנ"ל דמא דהאי גברא סומק טפי דילמא דמא דהאי גברא סומק טפי, כלומר ומנ"ל להציל הנרדף ולהרוג הרודף דילמא נניח להרודף שיהרוג הנרדף ומנ"ל דדמי דהאי סומק טפי שהרי ע"כ אדם אחד מיישראל יאבד מן העולם, אמנם כיון שזה הרודף רוצה לעשות עצירה גדולה של רציחה והשני הנרדף עכשיו אינו רוצה לעשות עצירה, ע"כ נציל את הנרדף ממיתה ונציל את הרודף מעצירה גדולה. אלא דכל זה ברודף סתם אבל הצועל את ארמית דקנאין פוגעין בו לכאורה קשה אמאי מותר לצועל להרוג את הקנאי הרי הוא רודפו כהלכה.

האמנם כבר ביארתי דהא דהריגת הרודף הוא כדי למנעו מן העצירה וכמ"ש הרמב"ם כנ"ל זהו בשאר כל אדם שצאו להציל, אבל הנרדף עצמו שהורג את הרודף הוא מדין דהצא להרגך השכם להרגו (יומא פ"ה ע"ב). ובהיות כן בכל מקום שאחד צא להורגו כל שאין עליו חיוב מיתת צ"ד מפורש הרי הוא בכלל דהצא להורגך השכם להרגו, וה"ה צועל ארמית כיון דליכא פסק צי"ד להמיתו הגם שצידי שמים חייב מיתה מ"מ אכתי מקרי הקנאי צא להרגו,

סימן קפ

לנתק מבשיר רעספערעטא"ר בלע"ז

חודש מנחם אב התשנ"ז, פה קרית אונגוואר י"ם תובב"א
מע"כ ידי"ג מחותני הרב הגאון המפורסם שלשלת היוחסין
כש"ת מוה"ר לוי יצחק היילפרין שליט"א, בעמח"ס שו"ת
מעשה חושב וש"ס.

אחדשבת"ר צידידות יתירה, לעשות רגונו חפצתי ואעלה
על הכתב גרגיר אחד לאות ידידות.

ברך פ"ו אות י"א ד"ה והנה, ינא כסברא ישרה לחלוק
על המחלק צדין ניתוק מכשיר החיאה (רעספערעטור
בלע"ז) מחולה זה ליתן לחולה אחר ומחלק צין שימות מיד
בשעת הניתוק או שיחיה קצת גם אחר הניתוק, ומעכ"ת השיב
דממ"נ אי יש בכגון זה משום רציחה אין לחלק צין מת לאלתר
וצין מת לאחר זמן וכגון שדקרו בסכין אף שיקח זמן מסוים
עד שימות מחמת איבוד דמו ר"ל מ"מ פשיטא שנהרג עליו
וכו' ע"ש.

ויפה כתב, וראיה ממה דקיי"ל הכהו ועשאו טריפה חייב
מיטה מיד שעשאו טריפה וחושפין אותו עד שימות
ואח"כ ממיטין אותו (עיין סנהדרין ע"ח ע"ב וברמ"ה ס),
ומבואר דעשאו טריפה אף שיחיה עוד זמן חייב מיטה בשביל
מעשה הרציחה שגרם לו לקיזור חייו.

איברא דלעגס הדין לנתק מכשיר החיאה כל שלא ימות
המת בשעת מעשה יש לומר דלא מקרי רוצח,
דדוקא ההנחת מהחולה אור טבעי וכגון שמונה צביתה
דאשישא והדליק צו נר וכיוצא צו שהוציא ממנו האור הטבעי
חייב בשעת מעשה כבר התחיל צרציחה, ועיין יבמות קכ"א
ע"א מאי צינייהו דשחטיה צביתה דשישא ופרכים א"נ דשחטיה
צברא ולא פרכים, אבל ההנחת מכונה שמפיה צו אור ע"י
זרם הזורם צו ההגשמה שלא כדרך הטבע והוא מונע זאת
ממנו אולי לא היו אלא בגדר שב ואל תעשה, שהרי לא עשה
לו פעולה שיוקצר חייו כי החולה כבר א"א לו לחיות בדרך
הטבע צלי המכשיר ובכל רגע הזרם מוריס ההגשמה שלא כדרך
הטבע וזה שנתקו לא עשה כי אם שלא יתארך חייו יותר ככה
המכשיר, ולא מצינו שיהא זאת נחשב כרציחה בשום מקום,
ולדוגמא אם צא רופא לחולה שיש צו סכנה ומזריק צו זריקה
של אדרנאלין וצא אחד ועשה נקב במחט הזריקה וינא
הסערום שודאי עשה מעשה רציחה ומ"מ אינו חייב מיטה.

ומעב"ת שם הביא דברי התוס' (סנהדרין ע"ו. ד"ה כפתו)
דטעם דכפתו ומת צרעב פטור היינו משום
שעדיין אין הממית בעולם ומבואר דהיכא דהממית כבר בעולם
היה חייב אף ככה"ג דכפתו, וא"כ צנידון דידן שצריאותו של

החולה כבר צמצב שיש צו כדי להמיתו מסתבר דחשוב כמו
שהממית כבר בעולם ודמיא טפי לכפתו בחמה או צנינה שכבר
צאה עליו החמה או הצנינה דחייב, עכ"ד.

ולפענ"ד צגמ' סנהדרין שם איתמר כפה עליו גגית ופרע
עליו מעזיבה רצא ור"ז חד אמר חייב וח"א
פטור ושקו"ט צמאן דאמר פטור ופסק הרמב"ם דפטור,
וצתוס' שם ד"ה כפה כתבו לא דמי לכוף חמה או צינה לצא
דהתם ליכא חמה וצינה כלל ולא מתחיל ציה בשעתיה, כלומר
וכאן כבר ההבדל והצינה לפנינו ומתחיל כבר, אלא דתקשה
א"כ אמאי פטור כיון שכבר מתחיל בשעתיה ע"ו תירצו דלא
דמי נמי לכפתו בחמה וצינה דהתם כבר אהו עליה מקודם
חמה וצינה שיש צהן כדי להמית אבל הכא ליכא אלא הולך
ומתחזק עליו, ודמי לכפתו צרעב שכבר יש רעב מעט ותמיד
מתחזק ע"ש.

והנה חידשו לן התוס' שיש כאן ג' דינים א' כפתו בחמה
וצינה דיש צו כבר כדי להמית צאותה חמה וצאותה
צינה, וצוה חייב. צ' סוף חמה לצא וסוף צינה לצא שאכתי
ליכא כאן דבר הממית כלל אלא שעמיד לצא והו"ל גרמא
לגרמי, וע"כ פטור. ג' כפה עליו גיגית או פרע עליו מעזיבה,
שאינו דומה לשניהם, שאינו דומה לכפתו בחמה וצינה ששם
כפתו אלא דבר הממית משא"כ כאן שאינו כי אם מקצת
מיטה, וגם אינו דומה לכוף חמה לצא שהרי התם אין כאן
כלל דבר הממית צאותו המעשה שעשה זה, שעדיין אין כאן
לא חמה ולא צינה שהם הממיתים, אלא שעמידים לצא, אבל
בכפה עליו גיגית כבר עשה פעולה המתחיל להמיתו אם ישאר
צמצב זה שהניחו, שמעתה מתחיל ההבלא להשפיע עליו, אלא
שלא נחשב כממיתו ממש ככפתו בחמה וצינה כיון שלא ימות
זה בגיגית רק אם ישאר שם זמן רב, ואם יצא מי שהוא ויקח
הגיגית ג"כ לא ימות, הרי שלא עשה מעשה גמורה הממיתו
שרק אם יתקיים וישאר צמצב זה ימות, וכן צפרע מעזיבה
כבר יש צינה ואינו דומה לכוף חמה לצא, אך גם אינו ככפתו
צינה שצפרע המעזיבה מיירי שמהקור ההוא לא ימות אלא
אם ימשיך כן ימות, וס"ל לרבא דזה דומה לכפתו ומת צרעב
שהוא פטור, הגם שהוא רעב כבר (ע"ש צמוד"ה כפתו ומת
צרעב) ויש כאן מקצת רעב הממית ותמיד מתחזק הרעב
ונמצא דע"י שכפתו מתגבר עליו הרעב הממיתו וכן הקור
ומ"מ אינו חייב שהרי לא מת צמה שכפתו אלא מפני הרעב
שהולך ומתחזק וזה ממיתו ולכן פטור שהמיתה ממש לא עשה
צו הכופתו, וה"ה כפה עליו גיגית ופרע עליו המעזיבה.

ולפ"ז נראה דצדידן נמי כי האדם הזה יש לו חוסר נשימה
והממית שהוא חוסר נשימתו כבר התחיל כאן אלא,
אלא שהניחו לו מכונת החיאה כדי להאריך נשמתו ולעוזרו

מעלין אבל מומר אמרינן התם סמי מכאן מומר ע"ש, והיינו דמומר היה אפשר לפדותו והיה רצף להצילו ולכן אמרו דאכל להכעיס והו"ל מין ולא מומר והו"ל מן המורידין ולא מעלין ואין לפדותו, ועיין ש"ע יו"ד סי' קי"ט מי שהוא מפורסם באחד מעצירות שבתורה וכו', ועיין רמב"ם (פ"ג מהלכות תשובה הלכה ט') שנים הם המומרים מישראל המומר לעצירה אחת והמומר לכל התורה כולה וכו' ע"ש, ומשמע ששים הם. ובשו"ע יו"ד סי' קי"ט סעיף ז' ובש"ך שם ס"ק ט"ז, שמי שאינו מאמין בדברי חז"ל אפי' במאמר אחד חשוב כעובד ע"ז ומחלל שבת צפרהקס"א ע"ש.

ולקושית הט"ז ז"ל לפענ"ד נראה לחלק דבסי' רנ"א שהציא לשון הרמב"ם מהלכות מתנות עניים בשבוי שהמיר אפי' למנוה אחת אין חייבין לפדותו, שם מיירי שהוא צין הגוים וכיון שהמיר אפילו למנוה אחת כל שהוא להכעיס והוא כבר צין הגוים ליכא חיוב לפדותו ואולי גם אסור לפדותו, וכן באוכל לתיאבון והוא כבר שבוי צין הגוים ליכא מנוה לפדותו והטעם כיון שהוא שבוי צין הגוים ואוכל נבלות מגרע גרע, אבל בסי' קנ"ח שהציא דברי הרמב"ם בהל' רוח (פ"ד) דשם מיירי שהוא צין ישראל ואינו עומד ברשעו תמיד אלא עושה עצירות להנאת עצמו ואם יש לו אוכל היתר אינו אוכל אסור להנחתו והוא אינו שבוי צין הגוים ואינו תחת ידם כה"ג מנוה להצילו ואסור לעמוד על דמו.

חילוק בין פדיון שבויים לסכנת נפשות

עוד לחלוק מילין בישוב סתירת הרמב"ם, דנראה לחלק בין לפדותו משבוי דליכא סכנת נפשות ורק דחיישינן שלא יטמע צין הגוים וצין להצילו ממיתה דכה"ג חייבין להצילו.

וי"ש סמוכין לחילוק זה מצ"י באו"ח סי' ש"ו (בד"ה כתב המרדכי וכו', אות ז') שכתב, נשאל הרשב"א על אחד ששלחו לו בשבת שהוציאו צמו בחוקה מציתו ע"י ישראל מומר להוציאה מכלל ישראל אי מותר לילך חוץ לתחום דאורייתא, והרשב"א תיר והתוס' חולקים עליו והצ"י הסכים להתוס' ע"ש, ומבואר דנחלקו צמי שיש סכנה של טימוע אי מותר לחלל עליו את השבת. והנה זה פשוט שאם היה צא ידיעה לאציה שצמו נשבה מציתו להמית ח"ו וכיוצא בו שמנוה על האב ועל כל ישראל לנאת ולהצילה, הרי מבואר החילוק בין מי שהוא בסכנת מות לסכנת טימוע צין העכו"ם.

ור"פ ז"ל נראה דעת הרמב"ם בהל' מתנות עניים דכיון דהוא שבוי והוא כבר צין העכו"ם ואפילו אם יפדו אותו ג"כ ימשיך בעוולתו שהרי הוא מומר לתאבון שפיר אין לפדותו כיון דליכא סכנת הגוף, אבל בהל' רוח דמיירי היכא

לנשום, וכשבא זה ולוקח ממנו המכשיר ונמנע ממנו העזר לנשום גורם עי"ז שחסרון הנשימה שיש לו מכבר הולך ומתחזק עליו עד שמת ע"י חוסר כח לנשום, ונמצא דהמכשיר המכונה אינו מוסיף לו חוסר נשימה שימות עי"ז אלא שמונע ממנו התוספת שהיה המכשיר מציא והוא מאליו בחוסר נשימה ימות, וא"כ הו"ל דומיא דפרע עליו מעצבה או כפתו ומת ברעב הגם שאם היה מניחו ליקח מה לאכול לא היה מת, או אם לא פרע המעצבה מעליו לא היה נתקרר ומת.

ואולי כאן עוד פחות מזה, דהתם בשעה שפתח המעצבה התחיל הוא צמיתתו שהציא הצינה אללו רק שלא היה צבדי להמית עכ"פ הוא היה המתחיל צמיתתו, אבל כאן האי חולה כבר היה צו חוסר הנשימה א"כ כבר התחיל מיתתו קודם שהניחו עליו המכשיר לנשום, והמכשיר מנע המיתה מיד, ולכן זה שלקח המכונה כל שלא מת מיד א"כ ההתחלה של מיתה לא התחיל הוא וגם לא מת מיד אפשר דכה"ג פטור ודו"ק וע"ע בשו"ת משנה הלכות ח"ז סי' רפ"ז ולעיל בכרך זה סימן קע"ה.

סימן קפא

עוד להג"ל
בדין מומר לתיאבון להצילו

ברך קי"ד הציא קושית הט"ז בסתירת הרמב"ם ז"ל דציו"ד סימן רנ"א הציא הצ"י בשם הרמב"ם (הל' רוח פ"ד הי"צ) לענין מומר לתיאבון צמנוה אחת דליכא חיוב לפדותו ולעיל מיניה בסוף סי' קנ"ח הציא הצ"י דברי הרמב"ם (הל' מתנות עניים פ"ח הי"ד) דצמומר לתיאבון מנוה יש להצילו ואסור לעמוד על דמו, ומעכ"ת יכא לישב ולחלק ולהוציא ממון ולפדותו אין חייבין אבל להצילו ולטרוח בשביל הצלת גופו ע"י טרחה צלי להוציא ממון חייבין.

ובאמת יש להצין למנה באוכל נבלות להכעיס מנוה להורגן (חומ"מ סי' תכ"ה ס"ה) הא לא הוי רק אסור לאו ובר מלקות הוא ולא צר מות, ובגמ' סנהדרין (פ"א ע"ב) עבר עצירה שיש בה מלקות פעם ראשונה ושניה מלקין אותו בשלישית כונסין אותו לכיפה אבא שאל אומר אף בשלישית מלקין אותו ברביעית כונסין אותו לכיפה ע"ש, ומשמע דאפי' התרו בו עד תלתא זמני לא הוי חוקה ואינו חייב מיתה. ברם ברש"י גיטין מ"ז ע"א בהיה גברא דזבין נפשיה ללודאי וצא לרב אמי לפדותו ואמרו ליה תלמידיו האי אוכל נבלות ואמר להו אימא לתיאבון אכל אמרו ליה דשבק היתרא ואכל אסורא ופרש"י אימא לתיאבון הוא דקאכיל ולא הוה מין אלא מומר וצמיניס הוא דאמרינן מורידים אבל לא

דאיכא סכנת הגוף שפיר חייבין להלילו ולא לעמוד על דמו, ושאיני סכנת מות מסכנת שצוי וטמוע זין העכו"ם.

ובזה אתן קץ למילי, והרבה נהנתי מדבריו היקרים וישר כחו וחילו, ויזכה מעכ"ת ליתן מפרי עטו בעתו עוד רבות בשנים וכל אשר יעשה יצליח, והגני מבקש שלא לצרף סברתי מה שכתבתי בענין חמור הנ"ל אפי' מן הצד כי דיני נפשות חמורים הם ואין אדם כמוני מכריע ח"ו, ובוזה הנני לברכו בברכת כוח"ט בספרן של צדיקים גמורים, בלב ונפש,

מנשה הקמץ

סימן קפב

אם מותר לגרום מיתה לגנב שימות בגניבתו

מוצש"ק לסדר ואלה שמות התש"ס ברוקלין נ"י יצ"ו מע"כ הגאון המפורסם פרי עץ הדר כש"ת מוה"ר יצחק יולבערשטיין שליט"א, גאב"ד רמת אלחנן ב"ב ת"ו.

אחד שב"ג צידיות נאמנה, רב אחד מחכמי הכולל צבית מדרשניו הביא לפני קונט' פעמי יעקב (כסלו תש"ס) והראה לי מש"כ מעכ"ג וגם מש"כ מעכ"ג גיסו הגר"ח קנייבסקי שליט"א צידון אחד שהיו גונזין ממנו בכל יום את הכריכים (סענדוויטש בלע"ו) שהביא עמו מציטו ופעם החליט הלה לשים רעל סם המות צכריך כדי שימות הגנב, אי מותר לעשות כן בישראל. ומעכ"ג פסק שיפה עשה ולא זאת שמותר אלא מצוה לעשות כן והלעיטוהו לרשע וימות, והביא ראיות לדבריו ואחד מהם הוא מדברי הרמב"ם פ"ב מה' רולח ה"ב שכתב השוכר הורג להרוג את חצירו או ששלח עבדיו והרגוהו או שכפת חצירו והניחו לפני הארי והרגתו חיה כל אחד מאלו שופך דמים הוא ועון הריגה צדו וחייב מיתה לשמים, ומעכ"ג דייק שדברים אלו שכתב הרמב"ם היו דוקא בצופן שזה הורג באמצע השליה או באמצעות חיה או נכרים, אבל אדם המניח בתוך תרמילו כריך ובו סם המות או שהניח עוגה מורעלת ליד הכספת צביתו שבוה כל מעשה הרציחה נעשה רק ע"י הגנב דהו"ל שלא יאכל כמבואר בצ"ק מ"ז ע"ב הנותן סם המות לפני צהמת חצירו פטור מדיני אדם הויא ליה שלא תאכל, ודבר זה לא כתבו הרמב"ם, ואילו היה גם זה בכלל גרמא הי"ל להרמב"ם לכתוב שגם אסור להניח סכריות בתוך כיסו אם הם עשיות מרעל לעכברים שמה יבא גנב ויחמוד סוכרי' להשיב נפש ונמלא מת. ומע"כ גיסו כתב לדכאורה יש מקום לדבריו הנ"ל, ולפי שלפענ"ד הדבר אינו לכן אציע את דברי.

איסור גניבה הוא במלקות ולא במיתה

א. הנה איסור גניבה הוא איסור לאו, ואפילו במלקות אינו משום דאיתא בהשבוך, ועיין צ"מ דף ס"א ע"א

וצתוק' שם שהתורה נתנה עונש הגנב צדין והשיב את הגזילה וצמנה שמשלם כפל, וא"כ ה"נ צ"ד כיון שחייב לשלם אינו בכלל עונש אחר, דאפי' מדין מלקות נפטר מטעם דהו"ל לאו הניתק לעשה א"כ כ"ש דאינו בכלל עונש מיתה. וצמ"מ מו"ק דף י"ז ע"א אמר ליהויה ההוא גזר צממתא א"ל אדרבה ליהויה האי גזר צממתא אם ממון נתחייבתי לך נידוי מי נתחייבתי לך ע"ש, ומצאתי בשיטה למו"ק שם לתלמיד ר"י מפאריש שפי' שלו נידוי שלך אינו נידוי, שלא היה לך נדוותו, ואע"ג דאיכא לאו דלא תגזול הא הוא לאו הניתק לעשה דכתיב צתריה והשיב את הגזילה אשר גזל, ודינו לקראו לצ"ד לשלם.

ואפילו בעצירות שיש עליהן מיתה צ"ד מ"מ כתב הרמב"ם בצפר המצות (ל"ת רצ"ג) ח"ל חוה שאמרנו שיהרוג הרודף אינו בכל מי שיסתדל לעשות איזו עבירה, ואמנם הוא באחד הרודף אחר חצירו להרוג או אחר אחת מן העריות ע"ש, והוא משנה סנהדרין (דף ע"ג ע"א) ואלו הן שמזילין אותן בנפשו הרודף אחר חצירו להרוג ואחר הזכר ואחר הנערה המאורסה, אבל הרודף אחר צהמה והמחלל את השבת ועוד ע"ז אין מזילין אותן בנפשו. ועיין גליון מהרש"א יו"ד סי' קנ"א על דברי הש"ך ד"ה משא"כ בעו"כ וישראל מומר, ועיין שו"ת צית שערים יו"ד סי' ר"כ דבשאר עבירות מי שחפץ לאכול נזילות וטריפות אפילו הצ"ד אינם רשאים להלילו בנפשו, ודוקא צמ"ע מכין אותו עד שתצא נפשו, והארכתי קצת בצפרי משנה ח"ז סי' קט"ו עיי"ש. וא"כ פשוט דגנב הגם שצריך להסתדל להלילו מעצירה שלא יגנוב אבל אסור להרוג כדי למונעו מלגנוב, וכן אסור להניח לפניו סם שימות ולא יעבור עבירה, שלא ניתן להלילו מן העבירה בנפשו, ואם עבר וגנב אז יצבעו צ"ד וישלם.

בומה"ז אין דנין דיני נפשות

ואפילו צומן הצית דקיי"ל (סנהדרין פ"א ע"ב) עבר על לאו שיש בו מלקות ולקה ושנה אע"ג דלא שילש או למ"ד שילש צ"ד מכניסין אותו לכיפה ומאכילין אותו שעורין עד שכריסו מתצקעת, מ"מ מבואר שם דדוקא בשעבר ולקה על לאו שיש בו כרת דבר קטל הוא, וגם שם מחלקו אי צעי התראה, ודוקא צומן הצית, ואחר כל החרדה שמסגירין אותו חסו מליתן סם המות במאכלו שיאכל וימות אלא נתנו לפניו לחם זר וכו', אבל צוה"ז גם זה הוא בכלל דיני נפשות ואין דנין דיני נפשות. ועיין תשו' הרא"ש כלל י"ז סי' ח' בענין שצאריך ספרד דנו דיני נפשות, ותמה עליהם וכתב דמעולם לא הסכים עמהם על איבוד נפש, ואפי' על מוסר ומלשין, אם לא קודם שמסר מדין רודף ע"ש. ועיין שו"ת ריב"ש סי' רל"ד ורל"ח.

אסור לסבב מיתה לגנב

ב. ובש"ע חו"מ סי' תכ"ה סעיף ה' ו"ל ורועה זהמה דקה במקום שהשדות הם של ישראל וכיוצא בהם אין מסבצין להם מיתה, ואסור להילין, בד"א בישראל בעל עבירות והוא עומד ברשעו ושונה זו תמיד כגון רועה זהמה דקה שפקרו בגזל והם הולכים באולתם, אבל ישראל בעל עבירות שאינו עומד ברשעו תמיד אלא עושה עבירות להנחת עצמו כגון אוכל נבילות לתאבון מזה להילין ואסור לעמוד על דמו. ועיין בשו"ע יו"ד סי' קנ"ח ס"א ובש"ך שם ס"ק ג' כגון רועי זהמה דקה דוקא ברועים החמירו וכו' אבל גזלנים לאוריינתא מעלין, תוס' ומציאו ב"י. הרי דאפילו גזלן מפורסם לא די שאין מסבצין לו את המיתה, אלא גם מעלין אותו. ובגמ' רובם בגזל וכו', וכי מותר להפקיר דמם. ובפרט היכא דאינו גנב מפורסם אלא על גז מקרה, ובדאי יש לתלות ומתסבב שעושה כן לתיאבון והרי ע"ז מפורש במחבר שאין מסבצין לו מיתה, ואפילו להילין חיוצא איכא, ואפילו אם עומד ברשעו ושונה זו תמיד באופן שפקר בגזל (מה שלא ידוע) גם כן מפורש שאין מסבצין לו מיתה עכ"פ, וא"כ ודאי שח"ו להרגו, ואפי' סיבוב מיתה אסור, ובכלל זה להניח סם בידיים בתוך הפת שזה גורם מיתה ממש.

וקצת נראה להביא ראיה מרודף, דקיי"ל הרודף אחר תצירו מזה להילין את הנרדף בדמו של רודף ואפילו להרגו, ואפי"ה קיי"ל שאם יכול להילין באחד מאזביו אסור להרגו, ואם הרגו הרי הוא בכלל רוצח, וא"כ כ"ש שבגנב כדין שאפשר למצוא אופנים אחרים למנעו מלגנוב א"כ אסור ליתן לו סם המות ולהרגו.

ועיין גיטין מ"ו ע"ב ההוא גברא דזבין נפשיה ללודאי אתא לקמייה דרב אמרי אמר ליה פירקן ופרש"י פדמי וכו', אמר להו אימא לתיאבון הוא דקאכיל וכו', ופרש"י אימא לתיאבון וכו' ולא הוה מין אלא מומר ובמינין הוא דאמרינן מורדין אבל לא מעלין, אבל מומר אמרינן התם סמי מכאן מומר עכ"ל. ועיין דרשות הר"ן בדרוש הששי (דף ק"ה מדפי הספר) אחר שהאריך שהעיקר בתורה הוא המחשבה, ו"ל נמנא כי ההרהורים הנמשכים מהעבירות קשים מהעבירות בעצמם, כי האוכל חלב אינה כי אם עבירה אחת, והמחשבה היא סתירת פנות התורה, וע"ש במז"יין שז"יין לס' העקרים מ"ד פכ"ו. וממילא אם אוכל לתיאבון כיון שלא היה מתחשבו רעה לא הו' מין רק מומר.

והנה אפי' אם היה אוכל נבלות לתיאבון אעפ"כ לא היה בכלל המורדין והיה מזה לפרקו, א"כ כ"ש הגונב לאכול אשר אמר החכם (משלי ו' ל') לא יבחו לגנב כי יגנוב למלא נפשו כי ירעב, ופי' רש"י (פסוק ל"ב) אם יגנוב הגנב

גניבה אין לצותו כ"כ כי לרעבון נפשו הוא עושה ואולי אין לו מה יאכל, וכשנמנא יש לו תקנה בתשלומין ע"כ, ובמאודת דוד אין מרביץ לצות את הגנב כאשר יגנוב למלא נפשו, כי רעב הוא וגנב לשבור הרעבון וכמעט לאונס יחשב ע"ש. (ואפי' לפירוש בעל העקרים מ"ג פכ"ג שפירש דהאי קרא הוא אזורה שאין להמשך אחר הסכמת ההמון, שהרי אנו רואים אותם מסכימים בכמה דברים בחלוק האמת, והו' שהרי ההמון לא יבחו לגנב כי יגנוב למלא נפשו כי ירעב (משלי ו'), והו' מוסכם אלס ובלתי מגונה, ואינו כן לפי האמת, אבל אם נמנא ישלם שבעתיים ואת כל הון ביתו יתן, לפי משפטי התורה שאמרה אם אין לו ונמכר בגנבתו (שמות כ"ב). ומיהו אפי' לפי פירושו אינו בר מות אלא שישלם שבעתיים. ומה שאמר שישלם שבעתיים והרי גנב משלם תשלומי כפל ולא יותר עיין רש"י ואבן עזרא שם).

וזה ודאי היכא דבא לגנוב לחם וכיוצא בו ואם יעמוד נגדו יהרגנו, כה"ג מותר לו להניח סם וכיוצא בו דגברא קטילא קטל וליכא אסור, והו"ל כדן הבא במחמת, אבל היכא דבא לגנוב לשובע נפשו או בא רק בשביל ממון ולא על עסקי נפשות, ככה"ג אם נתן לו סם לא מביעא שמתחייב צדיני שמים, אלא אפי' צדיני אדם הו"ל בחטא ריחיה ח"ו שהרי האי גברא אין לו דין משפט מות, וכיון שאין לו דין משפט מות ההורגו חייב עליו, וכמ"ש הרמב"ם בטה"מ שההורג את הרוצח קודם שהעמידוהו צדין או צב"ד קודם שפסקו עליו שחייב מיתה הרי זה חייב עליו, דלא מצינו פטור בהורג אלא ברודף שהתירה התורה את דמו או צבא במחמת, אבל בשאר עובדי עבירה לא מצינו היתר להורגו צב"ד וכיון שאין לנו צ"ד שידונו צדיני נפשות הרי ההורגו חייב בכל אופן כנלפענ"ד.

אפילו לנדות גנב אסור מעצמו

ג. ובגמ' מו"ק דף י"ז ע"א הנ"ל ריש לקיש הוה מנטר פרדיסא, אתא ההוא גברא וקאכיל תאיני, רמא ביה קלא ולא אשגח ביה, אמר ליהויה ההוא גברא בשמתא, א"ל אדרכה ליהויה האי גברא בשמתא אם ממון נתחייבתי לך נידוי מי נתחייבתי לך, אתא לצי מדרשא א"ל שלו נידוי שלך אינו נידוי. ובתוס' שם כתבו אע"פ ששמתאין בעבור ממון כדאמרינן לעיל (דף ט"ז ע"א) הני מילי לממונא, י"ל שהיה לו לקרותו לצ"ד תחילה שמא יפרע, ועוד דצב"ד נמי צריך שני וחמשי ושני וכו' ולא דמי לאיסורא וכו' עכ"ל. הנה מפורש דאפי' לשמתיה אסור אלא צריך לבקש ממנו שישלם.

והרי"ף הביא מימרא זו כהווייתה, ובנמוק"י שם כתב ואת כיון דעבר אלאו דלא תגזול אמאי לא נתחייב נידוי

ראה גב שאובל עם המות חייב להצילו

ה. **איברא** דכרגע עלה במחשבתו, דלא זאת שאסור לשום קס לפני הגנב שיאכל וימות, אלא אם ראה או ידע מגנב שצא לגנוב מיני מאכל אפילו ממנו או מאדם אחר, ויודע שיש עם המות במאכל ההוא שזה צא לגנוב או שכבר גנב שחייב להגיד לו להגנב ולהזהירו שיש במאכל זה עם המות ושלל יאכלנו, שהרי צהדיא פסקינן דאפילו אם היה מוחזק לעבור איזה עבירה שבתורה לתיאבון שחייבין להצילו כמפורש בחו"מ סי' תכ"ה כנ"ל, וזאת אומרת שכשהוא בסכנת מות שחייבין להצילו, וא"כ איך אפשר לומר שמותר להניח לפניו קס שימות זה כיון שאינו הורגו צידים ולא שחר להורגו, והרי חייבין להצילו, והחיות שחייב הוא להצילו להיכן הלך, ואינו נפק"מ מהיכן צא לו סכנת הסכנה, אם מצד שפול בסכנה או סכנת עכו"ם או שצא לו בגניבתו, א"כ עד שאנו דנין אם מותר להשים לו קס בצדיה, הרי יש חיוב על כל אחד היודע מהסכנה המרחפת עליו להצילו, וכ"ש שלא לסבב לו מיתה באיזה אופן שיהיה שגם זה מפורש שם, וזה צרור.

ועוד שהוא בכלל הא דאמרו מי טובע צים מזה להצילו מדין השבת אצידה (סנהדרין ע"ג. טוש"ע חו"מ סי' תכ"ו ובצ"י שם), מטעם שהשבת גופו לא יגרע מהשבת ממונו, וא"כ הרי אף לאוכל נבילות לתיאבון חייבין להחזיר לו אצידתו, כמפורש בחו"מ סי' רס"ו ס"ב, וכמו"כ הגונב לתיאבון, וכיון שאנו מצווין להחזיר לו אצידתו כש"כ אצידת גופו, ואיך יעלה על הדעת שמותר להשים קס מיתה לפניו בזמן שאנו חייבין להצילו.

ובמעמי המנזות להרדצ"ו מנזרות דוד מנזה תפ"ד-ו' לעשות מעקה וכו' שלא לשים דמים, שנאמר לא תשים דמים בציתך, שלא להכשיל תמים, ענין מנזות אלו שלא יניח אדם ציתו וצרותו דבר המציא לידי סכנת נפשות, שמה יפול מן הגג, וה"ה לכל שאר המציאים לידי סכנת נפשות "וכל העושה מכל אלו עובר בעשה ועל לא תשים דמים בציתך", ומטעם זה אמרו רבנן כל דבר המגולה וכל שאפשר שיש בו סכנה אע"פ שהדבר ספק וכו' ואפשר שיצא לידי סכנה, ולפיכך כלל רבינו כל הלאוין הללו בכלל רוחא ושמירת הנפש, וטעם מנזות אלו מצואר מעצמו והשכל מורה עליהם שצריך אדם לשמור עצמו שלא יגרום נזק לאחרים וכ"ש ספק נפש ע"ש.

ולפ"ז ה"נ אע"פ שעבר על איסור גניבה, מ"מ אם ידעו הצעלים שלקח ככר שיש בו קס המות, חייבים להגיד לו שיש שם קס המות כדי להצילו שהוא ספק נפש או ודאי נפש, ואף שעבר עבירה צמה שגנב הלחם מ"מ לא נתנה תורה

על איסור דרבנן משמתינן על איסור דאורייתא לא כ"ש, וי"מ דאם היה רוצה לנדותו כשרצה ללקט הרשות צידו, אבל הכא מיירי שאחר שלקט נדוהו וכו', וצ"ע הר"מ הלוי תי' דלית ליה ליחיד לשמותיה אממונא דנפשיה וכו', וב"ד משמתינן אממונן אחרים, עוד תי' צ"ע הראצ"ד שלא התרה בו ריש לקיש, כי שמה היה סבור האוכל דלמכירה עומדת ודעתו לפרוע ע"כ ע"ש.

ואפילו לפמ"ש שם צ"ע ר"ת שלא היו עוזרים על הגזל לפי שהיו רגילין בצאותו מקום שאוכלין באילנות ונותן דמים והשתא לא היו עוזרין על הגזל, וא"כ לר"ת משמע דמשמתינן אגזל, מ"מ להרגו או אפילו לגרום לו מיתה כגון ליתן לפניו קס טמון בלחם שימות הגנב לא מנינו צ"ע מקום להיתר.

הנותן עם בפת היו בהורג בידים

ד. **אלא** שמע"כ שיכל את ידיו וסובר דכל זה שאמרו אינו נוגע שאע"פ שאסור להרוג גנב וכלל הנ"ל מ"מ להשים קס מותר, דלא מיקרי שהרגו הוא, והביא מדברי הרמב"ם פ"ב מה' רוצח דמשמע שדוקא שוכר שעשה מעשה וגם ששוכר ההורג שילך ויהרגו, אבל המניח בתוך תרמילו כריך וכו' קס המות אינו אסור אפילו צדיני שמים, שזהו כל מעשה הרציחה נעשה ע"י הגנב עצמו ואיזה הו"ל שלא יאכל.

ולפענ"ד הנותן רעל בכריך ומניח בתוך תרמילו לשם זה להרוג הנוטלו, חמור הוא מהשוכר הורג להרגו, דהכא הוא בעצמו הניח הרעל להורגו, וכ"ש הוא מנותן קס המות לפני צהמת חצירו שחייב צדיני שמים עכ"פ, והנה פשוט דאם יש לפנינו פת לחם של ראובן וצא שמעון ונתן בתוכו קס המות וצא ראובן ואכלו ומת הרי זה חייב על הריגת ראובן, וזה היה עובדא דבתוראל עם אליעזר עבד אברהם, ומעתה הנותן קס צפתו שידוע שאחד מישראל יצא לאכלו וימות הרי זה ממש הורגו.

הגם שיש לו טענה שצ"ע הלחם לא נתן רשות לגנב לאכול פת זה שאינו שלו, וזה הטענה הצדק עמו והו"ל בגדר אדם עושה דין לעצמו בחו"מ סי' ד', ואם עומד נגדו לגזול ממנו יכול הוא אפי' להכותו עד שיניחנו, עיין חו"מ סי' ד' סעיף א' ובסי' תכ"א סעיף ו' די"א דיש לו אפי' רשות לחבול בו, (ועיין מה שהארכתי צדין זה בצפרי משנה הלכות ת"ט סי' טו"ו), ומיהו שובר את שיניו דוקא אבל להרגו לא מנינו היתר ח"ו, וכש"כ אחר המעשה שאז לא שייך ההוא דחו"מ הנ"ל כלל.

הגר"א שם דלא כהראש"ד ועיין צעה"מ שם, ועכ"פ לא מצינו שחייב מיתה על הגניבה וא"כ מי התיר את דמו לדין.

גם כי מצינו צדין מעקה (דצריס כ"ב, ח') ועשית מעקה לגגך כי יפול הנופל ממנו, ופירש"י ראוי זה ליפול, ואף על פי כן לא תתגלגל מיתחתו על ידך, שמגלגלין זכות על ידי זכאי וחובה על ידי חייב ע"כ, הרי דאפילו על הראוי ליפול לא אמרינן הלעיטוהו וכו', ואם מצינו שחייב צשזיל זה בקום ועשה "לעשות" מעקה שלא יחוק, כ"ש הכא ש"מניח" רעל וקם להרגו.

איברא דעד שאנו מציאין ראייה מרש"ג דס"ל הלעיטוהו לרשע וימות, נכא ונדייק מהלעווען שהרי אמרו שם אמר רש"ג דר"א צשזיעית להפקר נינהו אבל צשאר שני שזובע הלעיטוהו לרשע וימות, והלעווען מניחין את המעות ואומרים כל הנלקט מזה מחולל על המעות הללו, וכחצו התוס' ד"ה והלעווען וכו', אי צשזיעית נוהג צכרם רצעי כדמשמע דלמלתיה דת"ק קאי צ"ל דלעווען אשאר שני שזובע קיימי דאי אשזיעית כיון שהיו זוכים מן ההפקר לא היו יכולים לחלל ע"כ. והנה צגמ"ט שקו"ט הני לעווען מאן נינהו וכמאן אזלי, ומיהו הו פשיטא דהני לעווען חפשו אופנים להציל הני גזלנים מן החטא, ולפימ"ש מעכ"ג דלא זאת שמותר ליתן קם צלחם לגנב אלא גם "מנזה" איכא, וכי הלעווען לא רצו לקיים מנזה דהלעיטוהו לרשע, וכ"ש צשזז ואל תעשה, ולמה להם להפקיר ממונם והרי איכא מנזה דהלעיטוהו לרשע וימות.

ועל כרחק דמ"ש רש"ג הלעיטוהו לרשע וימות לאו מנזה הוא כלל ח"ו, אלא רשות, ושאינ עליו לטרות ולצין צשזיל הגניבים.

הלעיטוהו לרשע וימות לא שייך בנ"ד

ז. איברא דלא דמי נידון דידן להחם וליכא משס ראייה כלל לנ"ד, ואפילו לרש"ג דאמר צשאר ימות השנה הלעיטוהו לרשע וימות, ורשות צידו לעשות קן מ"מ ליכא ראייה צנ"ד שיהא מותר להניח לפניו קם, שהרי החם קמ"ל שאין לעשות לו תקנה, וכפי שפי" הרמב"ם צפיה"מ פ"ה דמעשר שני מ"א כרס רצעי מצינין אותו וכו', ואם עבר אדם ואכל הרי זה גזלן, ואין לנו לעשות תקנה לגזלן שלא יבוא לידי מכשול לפי שעון הגזלות יותר גדול, ע"ש. ועד כאן אמר רש"ג שחי"צ "לסלק" ההזק לגנב, שאין לנו "לעשות תקנה" לגזלן, אבל "לגרום" צידים סכנה לגנב איפוא מצא שיהא זה צכלל הלעיטוהו לרשע וימות.

יבה שכתב מעכ"ג דלשון הלעיטוהו לרשע וימות הגם דיקודו שימות מעצירה שצידו אך גם לשון הפשוטה צריך להיות

מיתה לגנב, ומה גם שפשוט דלענוש העובר צאיזה עונש שיהיה צריכין התראה קודם העשיה כמו צכל עוברי עצירה, ואם יש צידו למנעו ולא מנעו הרי הוא נכנס תחתיו לעונש, עיין שבת נ"ד כל מי שאפשר למחות וכו', רק אם עבר יציא אותו לצ"ד וענוש יענש, אבל לצוד ציד להמיתו צערמה שלא יעבור עצירה לא שמענו, ואם לא עשה כן ולא הזהיר אותו ואכל ומת הרי עבר על לא תעמוד על דם רעך, וזה לפענ"ד חמת.

ועיין צספרינו שו"ת משנ"ה ח"ה סי' רצ"ו צענין לגדל כלב רע צמי שדר צין העכו"ם וצענין הצא צמחמת ציום ואסיקנא שם דלכו"ע אין להחיר להשים דמים צצית צשזיל ממון, וא"כ כ"ש שלא להזמין קם המות ולהטמינו צצדיה כדי להרוג נפש אדם צשזיל שלא יגנוז ממון. גם הארכתי שם האף מותר להחזיק צצית חומרי נקיון שהם קם לאכילה שהוא צכלל לא תשים דמים צציתך. ומה שמתמה לענין סכריות של קם המות הכי נמי כן הוא.

הלעיטוהו לרשע וימות

ו. אלא שיש לעיין ממ"ש צצ"ק דף ס"ט ע"א, כרס רצעי היו מצינין אותו צקוחות אדמה, סימנא כי אדמה, מה אדמה וכו' אף האי נמי כי מפרקא שרי לאיתנווי מינה, ושל ערלה צחרסית, סימנא כחרסית, מה חרסית שאין הנאה מיניה אף האי דלית ציה הנאה מיניה, ושל קצרות צסיד וסימנא דחיוור כעלמות וכו', ואמר רש"ג דר"א צשזיעית להפקר נינהו אבל צשאר שני שזובע הלעיטוהו לרשע וימות. ופירש"י צשאר שני שזובע שהן צאין לגזול ייחסו ויאכלו דבר האסור והלעיטוהו לרשע וימות ע"כ. ולכאורה שמעינן מינה תרתי, דכל היכא דיד אדם שולט צו צריכין לצין שצברים אלו אסורין שלא יכשלו, וכל היכא דאסור לו מדין גניבה אין צריך לסמן שזה ערלה או כרס רצעי, ואם יצא לאכול צגניבה הלעיטוהו לרשע וימות, הרי שמלעיטין לרשע כדי שימות צרשעו, ונמצא שמותר לגרום מיתה לגנב, ומעכ"ג כתב שיש למשמע מינה לנ"ד שמותר להשים רעל לגנב ושאינ לחוש שיכשל וימות כשאוכל צגניבה, וע"ז סמך מעכ"ג הוראתו להחיר.

ובאמת יש להציא קצת ראייה להיפך, מגמ' צ"ק (ס' ע"ב) ויתאוה דוד וכו' רב הונא אמר גדישים דשעורים דישראל הוו וכו' וקא מציעיא ליה מהו להציל עצמו צממון חצירו, שלחו ליה אסור להציל עצמו צממון חצירו, אבל אתה מלך אתה וכו', ופי' התוס' דאיציעיא ליה אם הציל עצמו מפני פק"נ אי חייב לשלם ע"כ, והנה זה היה פשוט לו שמציל עצמו, ורק לתשלומין איציעיא ליה, ועיין רמב"ם פ"ח מהל' חובל ומזיק ה"ב המציל עצמו צממון חצירו חייב לשלם, וצטוש"ע חו"מ סי' שפ"ח ס"ב פסקו נמי הכי, ועיין ציאור

מה שמניח קס בהלחם לא למנעו שלא יוכל לגנוב אלא שאם יגנוב ימות.

שלישית נראה דעיקר מה שמציא התוספתא האי מעשה דר' יהושע ללמדך בא שלעולם יהיו כל בני אדם צענין כלסטים, כמו שמסיים שם מכאן א"ר יהושע לעולם יהיו כל בני א"ר צענין כלסטים והוי מכבדן כר"ג, והנה עובדא זו צליה היה, וכיון שחשדו כלסטים, וכמו שאמר לו צעמנו לאחר המעשה אי אמה יודע שמאמש היינו זהירין צך, א"כ הו"ל דין הבא במחמת, והבא במחמת אפילו בא על עסקי ממון לצד מותר להרגו, והרמב"ם צפ"ט מהל' גניבה ה"ט כתב ומפני מה התירה תורה דמו של גנב אף על פי שבא על עסקי ממון לפי שחוקתו שאם עמד בעל הצית צפניו ומנעו יהרגו ומנאל זה הנכנס לבית חצירו לגנוב כרודף אחר חצירו להרגו ולפיכך יהרג, וז"ל הטור חו"מ סי' תכ"ה הבא במחמת מותר להרגו והטעם וכו' לפיכך אין להרגו אלא כשיודע בודאי שאם יעמוד בעל הממון להציל ממנו שזה יקום עליו ויהרגהו, ומיהו כל אדם בחוקה זו הוא ויכול להרגו, אלא א"כ יודע שהחותר אוהב לבעל הממון ולא יהרגו אף אם יעמוד נגדו להציל ממנו, וצ"י שם הציא הציא מגמ' שם (ע"ב): אמר רב כל דאחי עלאי במחמתא קטילנא ליה לצר וכו', ומפורש אמרו סנהדרין שם כל שלא צרור לך כשמש שיש לו שלום עמך הרגהו. וא"כ אדם זה שחשדו כלסטים, וצפרט שהוכיח סופו על תחילתו שבאמת גנב היה, ואם היה ר' יהושע או אחד מצ"צ מרגיש בגניבתו ואין אדם מעמיד עצמו על ממנו והיה עומד נגדו אז היה עומד עליו הגנב להורגו, א"כ דין בא במחמת יש לו, וא"כ שפיר עבד שנטל הסולם מתחתיו, ואינו דומה לסתם גנב שגונב ממון שהרי גנב שנמאל צבית צליה חמור טפי ולדין בא במחמת יש לדמותו (ועי' רמב"ם פ"ה מהל' גניבה ה"א), וזה צרור.

ועד הרביעית אני בא, דנלפענ"ד כי דרכם היה ליקח הסולם לפעמים וכמ"ש בגמ' קידושין (פ"א ע"א) צרב ציבי דאיכלע לצי רב יוסף צתר דכרך ריפתא, א"ל שקולי דרגא מתותי ציבי, ופריך והא אמר רבה בעלה צעיר אין חוששין משום יחוד, ומשני שאני רב ציבי דשושניתיא הואי וגייסא ציה, וכן עוד שם צהנהו שצייתא דאתאי לנהרדעא אסקינהו לצי רב עמרם חסידא אשקולו דרגא מקמייהו וכו'. נמאל באמת זה היה דרכם להוריד הסולם היכא דאיכא חשדא, וכיון דכאן איכא חשדא לקח הסולם והיה לו להאי ריקה לחשוב על זה, שהרי ידע שהדרך כך הוא ליקח הסולם במקום שיש חשד, ומרוב פחזותו איהו גרם לנפשיה.

ומדוויק בזה מה שהתרעם הלה ואמר רבי לא הייתי יודע שנטלת את הסולם מתחת, והשיב לו ריקה אי

אמת, דאי לא הוי אמת לא היו משתמשים בלשון זו. ולפענ"ד פשוט שזה אינו, שהלעיטוהו לרשע וימות לא נאמרה שמותר ליתן לו קס, ופשוט שאסור ליתן לגנב קס המות. ועיין רמב"ם פ"ו מהת"מ הל' י"ד דמי שיש צרשותו דבר המזיק כגון כלב רע או סולם רעוע מנדין אותו עד שסיר היזיקו, ועיין טוש"ע יו"ד סי' של"ד סל"ט, ועל כרחק בלשון הלעיטוהו לרשע וימות, הוא שיעשה כחפלו "וימות ברשעתו", ולא אמר "והמיתהו", כנלפענ"ד.

ביאור ברייתא בר' יהושע שלקח הסולם ושבר הגנב את מפרקתו

ח. **אלא** דעומד נגדן ברייתא דמס' דרך ארץ רבה פ"ה שהציא מעכ"ג, מעשה בר' יהושע שהשכים אללו אדם, והעלהו לגג לשכב ונטל סולם מתחתיו כדי שאם יחלוט לצרות יפול וימות, וכך הוה, מה עשה אותו האיש עמד בחצי הלילה ונטל את הכלים וכרכן בצליתו כיון שבקש לירד נפל מן הגג ושצרה מפרקתו דהוי נבלה, ועיין חולין כ"א ע"א, ומינה הציא ראייה שמותר לגרום מיתה לגנב.

הנה מה שדייק מגמ' חולין דנשצרה מפרקתו הוי נבלה, לכאורה יש לחלק צין אדם לצהמה דאית ליה מולא, ועוד שסיים שם צמס' ד"א לשחריית השכים ר' יהושע ובא ומנאל כשהוא נופל, אמר לו ריקה כך עושים בני אדם שכמותך, אמר לו רבי לא הייתי יודע שנטלת את הסולם מתחת, אמר לו ריקה אי אמה יודע שמאמש היינו זהירין צך, ומשמע לכאורה דלא מת כשנפל, שהרי דיבר אח"כ עם ר"י, ומסתמא לא נתגבל חובה ע"י ר"י. אמנם אין שיהיה ליכא ראייה משם כלל לנ"ד כאשר אבאר.

ראשונה יש חילוק גדול צין הא דר' יהושע וצין עובדא דידן, דהנה ר' יהושע לקח הסולם מתחת האורת אצל לא היה מוכרח שיפול שהיה צידו לישן שם כל הלילה ולקום כאור צוקר, ותו דכשרצה לרדת צליה היה יכול לצרר אם יש שם סולם וזה דבר הנראה לעינים ועכ"פ היה לו לצדוק ולהצחין לפני ירידתו אם יש שם סולם, וכיון דלא אשגח נפל, וא"כ הגם שנטל הסולם אין זה מעשה צידיים כלל שהרי ודאי אדם כשר וישר כשרוצה לרדת מסתכל על פסיעותיו ואינו נופל כשרואה שאין שם סולם, וא"כ איהו הוא דגרם לעצמו, אצל כאן הרי צידו הוא נותן רעל בלחם שימות והוא צקום ועשה, ועושהו צאופן שלא יצחין צהסם.

שנית נראה, לפי שדקדקתי בלשון מס' ד"א הנ"ל ולא מנאחי שם כתוב "כדי שאם יחליט לצרות יפול וימות", וצפשוט מה שנטל הסולם מתחתיו לא היה כלל צכוונה שאם ירד יפול, ומה שנטל הסולם מתחתיו היה הכוונה שלא יוכל לירד אם ירצה לגנוב משוהו ח"פ, משא"כ צנ"ד

קטני דעת ויעשו מעשה, וצפרט לקיים מזה של הלעיטהו לרשע וימות, והוא ח"ו בכלל הורג נפש.

אלו דברי אסקופה הנדרסת השותה בצמא דברי תורה מלומדי תורה לשמה, ידידכם המצפה לישועת ה' דושכ"ג בלב ונפש, מנשה הקמן

סימן קפג

תשובה שניה בענין הנ"ל

ג' לסדר פרח מטה אהרן התש"ס ברוקלין נ"י יצו"א ויצחק בא מבוא באר לחי, חי חי יודוך, ידיד נפשי הרב הגאון המפורסם, גל אגוזים, אין גומרין עליו את ההלל כש"ת מוה"ר יצחק זילבערשטיין שליט"א בעמח"ס בכל מקצועות התורה, גאב"ד רמת אלחנן ב"ב.

אחד שב"ג צידידות נאמנה, קונטרסו היקר מחדש שבט השתא אך ורק קבלתי וכו', ובראשונה הנני להתנצל כי זה דרכי לאדם מועט כמוני שלא להשיב פעמיים בדבר אחד, כי אין אני רוצה לכופף את דעתי העניה על מי שהוא וכ"ש על גדולי התורה ותלמידי חכמים מופלגים ומפורסמים דבור כמעכ"ג, מ"מ החלטתי לכתוב למע"כ שנית כי הפעם העלה דברים חדשים ממקורים רבים עיניו כיונים על אפיקי ים התלמוד לולל צמים אדירים צונה וסותר כמעין המתגבר כפי ידו הגדולה, ולכן אמרתי עכ"פ לעורר על כמה מהדברים החדשים, וזה החלי.

מי שנענש חבירו על ידו

ראשונה הנה אמרו חז"ל (שבת קמ"ט ע"ג) כל מי שחבירו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחילתו של הקב"ה. ובגמ' סנהדרין (דף ק"ג) צנשמט נבות שהסכים לנצח שקר צפי הנציאים שנאמר לו לא ועשה כן, וציד רמ"ה הקשה היכי א"ל הקב"ה לא ועשה כן ולצסוף נענש, וצתו"ח חי' לפי מה דאמר הלל להאי גלגולת שצפה על פני המים על דאטפת אטפוף וסוף מטיפיך יטופון (אבות פ"ג) ועיין תוי"ט שם, והיינו דמגלגלין זכות ע"י זכאי ע"י חייב. נמצא מצואר שאם נענש מישהו על ידו הוא בכלל חובה ע"י חייב. וכן מצינו צדוד שנענש על שנטרד דואג האדומי על ידו. ובגמ' צ"ב (דף כ"ג ע"א) נח נפשיה דרב אדא בר אבא, רב יוסף אמר אנא ענישתי וכו', רבא אמר אנא ענישתי וכו', וצתוס' שם (ד"ה אנא) כל אחד מהן היה מתאונן שעל ידו מת רב אדא משום דאמרינן צצצת כל מי שחבירו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחילתו של הקב"ה שנאמר גם עונש לצדיק לא טוב אלא רע (משלי י"ז), וכתיב (תהלים ה') לא יגורך רע ע"כ.

אתה יודע שמאמץ היינו זיהרין צך, שאינו מוצן התשובה ולמה אמר לו כל זה, אלא כיון שהתרעם ואמר לא הייתי יודע שנטלת את הסולם כלומר שעשית לי עוולה שגרמתי לי לשבור מפרקתי, על זה השיב לו ר' יהושע ריקה אי אתה יודע והלא מאמץ היינו זיהרין צך, כלומר כיון שמאמץ היינו זיהרין צך, היה לך לחשוב ולדעת שיקחו את הסולם, דצמקום שזיהרין לוקחים הסולם, כמו שעשו צרב ציצי או לרב עמרס חסידא, ולכן היה לו לחשוב כיון שהוא אדם זר שמסתמא זיהרין צו ושיקחו הסולם, וא"כ הו"ל פשיעתו ולא שהם פשעו צו.

ר"פ זה אין מכאן שום דמיון וראיה שיהא מותר ליתן סם צלחם להמית גנב, דהתם כשלקח הסולם מתחתיו היה לו להרגיש צוה, או מיתר הטעמים הנ"ל, וזה לפענ"ד פשוט וצבור צס"ד.

הגונב לחם מעורב בם המות פמור אפילו מלשלה

ז. וברגע נפל מילתא צמחצתי שהמשים סם צלחמו כדי להמית הגנב, הנה אותו הלחם כצר אינו ראוי לכלום שהרי מעורב צו סם ואין הצעלים יכולים ליהנות ממנו ועומד לשריפה, וא"כ הגנב שיצא הפעם לגנוב הרי גונב לחם שאין לו שויות, א"כ זה הגנב לא גנב כלום כי כצר הושחת לחם זה, וכשאכלו אפילו תשלומין אינו חייב עליו שהרי לא גזל לחם הראוי לאכילה, א"כ אפילו לפי סצרת המתיר אסור צנ"ד להטמין לו סם דמה שהתיר להשים לו סם היינו מפני צבא לגנוב והלעיטהו לרשע וימות, אמנם צדין הרי הצעלים יודעים שאינו גנב למעשה, ועל מה שיגנוב מהיום והלאה ודאי שאסור להמיתו עכשיו קודם שגנב, ועל מה שגנב מכצר נמי לא ניתן להמיתו שלא ע"ז נאמר הלעיטהו לרשע וימות, ממון הוא דחייב לו ולא את נפשו, ועל של עכשיו אפילו יקח פת זה צאמת אינו גנב כלל שהרי כיון שהניח רעל צפת זה הרי אינו שוה כלום, ואדרבא מזה לצערו שלא יכשל צו אדם, ואין לזה דין רשע שיהא מותר להמיתו, ועל המחשבה שחישב הפעם לגנוב ג"כ פשיטא שלא נקרא רשע צדיני אדם לצבצ לו מיתתו על מחשבתו לגנוב, דפשוט דזהו רק כשצבר עבר עבירה, אבל קודם שעבר העבירה אין לו שום עונש כלל, והאי שגנב לחם מושחת שהוא מעורב עם סם לא עבר אציקור גניבה כלל, וא"כ פשוט שעתה הגורם לו מיתתו מנימו חנם על לא דבר.

הארבתי קאת, והנני מצקש סליחתכם ולא כתצתי אלא שלא יראה חיזה ע"ה שאנו מתירין להשים סם המות לפני הגנב ח"ו וילמדו גם להרוג צידים או ע"י גרמא, וימצאו

הדוכים באנשים שלא היתה בהן לחלוחית של מנוה לא זהה ולא צורעם עד סוף כל הדורות, ואפילו הכי נענש אלישע עליהם וחלה כמ"ש שם ג' חלאין חלה אלישע ע"ש.

והראינו לדעת שאפילו רק מי שנענש חצירו על ידו אינו נכנס למחיתו של הקב"ה, וכל אלו הנ"ל שלא עשו דבר ח"ו אלא שלא התאמנו בהלכה ואפילו רק זה שלא התפללו עצורם כבר ראויים לעונש, עד כדי כך שאפי' מה שצריך משה את יהושע והכריח שלא ימות ועי"ו מתו רבים נענש משה רבינו ע"ו, וההוא גברא דאכליה אריא ברחוק תלתא פרסי מיניה דריצ"ל ולא אישתעי אליהו בהדיה תלתא יומי, כ"ש מי שנותן סם בצוונה במאכל שיודע ומתכוון שיבא מישהו לאכלו וימות, שזה בכלל זדה על רעהו להרגו בערמה שח"ו לעשות כן.

ומעתה נבא לפלפל קצת בדברי מעכ"ג בערך לפי סדר המכתב שקבלתי.

אסור להרעיל מאכלים ראויים משום בל תשחית

א. **הנה** מעכ"ג כותב כי אדם בשלו ראשי לעשות מה שלבו חפץ ואין צריך לזה ראייה, והביא ששאל לת"ח אי מותר לו לשחית מים מן הצרו שלו והשיב לו המים שלי ומותר לי לעשות מה שלבי חפץ במים שלי, והשיב מעכ"ג כי כן הדבר בעניינינו, הסנדבץ שלי והחיק שלי ומותר לי לעשות בסנדבץ שלי מה שלבי חפץ, הן להניח בתוכו סם והן לשאר דברים, ולא יתכן שאדם יהא מוגבל ולא יוכל לעשות ציתו מה שהוא חפץ בגלל החשש שמה הגנב יבא ויאכל.

ולפענ"ד מה שהשיב לו הנ"ל שכיון שצרו המים שלו ע"כ עושה זהם מה שרואה, באמת דלאו דוקא הוא, שהרי לעומת זה אמרו (יבמות י"א ע"ב) לא ישפוך אדם מי צורו ואחרים צריכין להם, ובמאירי שם דכל שאדם יכול להזהר שלא להרבות פסול והיזק לצריות יעשה.

ובמו כן בענין הסנדבץ שטוען שהיא שלו ומותר לו לעשות בסנדבץ שלו מה שלבו חפץ, שאינו כן לגמרי, דבאמת מי שיש לו סנדבץ ראו לאכילה אסור לו לתת צו רעל משום בל תשחית דאסור להשחית פת או שאר מיני מאכל כנ"ל, ועוד יש משנה מפורשת בשבת (דף קמ"ז ע"א) ואין עושין אפיקטויזין (בשבת), ובגמ' שם ע"ב ואין עושין וכו' אמר רבה צב"ח אמר ר' יוחנן לא שנו אלא בסם אבל ציד מותר, תניא ר' נחמי' אומר אף בחול אסור מפני הפסד אוכלין, ופי' רש"י ציד שמכניס יד לתוך גרונו עד שמקיא המאכל, מפני הפסד אוכלין שבמעיו שמתוך כך הוא רעב וחוזר ואוכל ע"כ, ועיין ערוך ערך אפיקטויזין. וכתב הרא"ש ומסתברא

ומצינו עוד (שמות ט"ז, כ"ב) ויהי ציום הששי לקטו לחם משנה וגו' ויצאו כל נשיאי העדה ויגידו למשה ויאמר אליהם הוא אשר דבר ה' וגו', וברש"י שאלוהו מה היום מיומים, ומכאן יש ללמד שעדיין לא הגיד להם משה פרשת שבת שננטווה לומר להם וכו' ולכן ענשו הכתוב שאמר לו עד אנה מאנתם ולא הוציאו מן הכלל ע"כ. ובספורנו שם, עד אנה מאנתם לשמור וגו', החטא בשמירה נעשה צין כולכם כי אחת אע"פ שלא יאח עמהם ללקוט גרמת שחטאו שלא למדת אותם ה' שבת וענינו וכו' ע"ש.

ובתורת משה להח"ס ז"ל על הפסוק ויקרא משה להושע צן בן נון יהושע, הביא מה דאיתא בילקוט רב לך אין מניחים צדיקים לצוא לעצירה גדולה, ושפיכת דמים עצירה גדולה היא ע"כ, ופירש מרן ז"ל כי הס"ס מרקד לעולם, והנה התחברו י"ב צדיקים גדולים לשליחות גדול כזה וחשש מרע"ה פן יפגע זהם הס"ס ויטול הגדול שבהם שהוא יהושע צן בן נון וימות על הדרך על כן צרכו י-ה יושיעך וכו', ואילו לא צרכו משה ליהושע היה יהושע מת ומשה מכניס את דור המדבר, ועל ידי צרכו של משה מתו המרגלים וכל הדור ההוא, על כן רב לך עצירה גדולה של שפיכת דמים, על כן משה מת ויהושע מכניס, ולולא כן היה יהושע מת ומשה מכניס ע"ש. והגם שח"ו להסביר הדברים כפשוטן שהם דברים מכוסים ונפלאים, מ"מ הנקודה היא שאפילו עד כדי כך מקרי שפיכת דמים.

ובסופ"ק דמכות אמרו צ"ד שהרגו פעמיים בשבוע נקרא צ"ד חובלנית, על שלא קיימו והצילו העדה, ר"א צ"ע אומר אחת לשבעים שנה וכו' ע"ש. וכבר אמרתי צדין צ"ד שאמרו כולם חייב פוטרין אותו מיד (סנהדרין י"ו). ונ"ב, וציארתו במקום אחר שהסרונו הוא בהצ"ד שכיון שלא נמנע אחד שילמד זכות על הרובת חסר שלימות צ"ד, ופוטרים את הרובת שחסר צ"ד לדונו.

ובמתני' מכות דף י"א ע"א אימותיהן של כהנים מספקות להן [לרובתיהן] מזון כדי שלא יתפללו על צניהם שימותו, ותמיהו בגמ' למה ימותו, אמר ההוא סבא מפירקא דרבא שמייע לי שהיו להן לצקש רחמים על דוכן ולא צקשו, כי הוה דההוא גברא דאכליה אריא ברחוק תלתא פרסי מיניה דריצ"ל ולא אישתעי אליהו בהדיה תלתא יומי. עוד שם (עמוד ב') אם עד שלא נגמר דינו מת כ"ג ישב עד מות כ"ג חדש, ולכאורה קשה מה הוה ליה למיעבד, וצא התי' שהיה לו לצקש רחמים שיגמר דינו לזכות ולא ציקש ע"ש. והוא פלא שאפי' לא היה עדיין כ"ג בשעה שהרג צשוג מ"מ כיון שנעשה כ"ג כבר מוטל עליו חיוב להציל ההורג הזה ואם לא הציל הרי כבר ראוי ליענש. ובסוטה (מ"ו ע"ב) באלישע שגירה

בציתו דבר המכשול שיכול לבא לידי סכנה, אלא אפילו יש כבר שם והניחו ולא הוציאו ציטל מ"ע ועבר בל"ת, ועיין יו"ד סי' קט"ז.

עב"פ לאו דבר פשוט הוא שמותר להרבות סכנות נפשות בציתו שאם יכנסו בני אדם יכשלו וימותו, אלא ההיפוך הוא האמת שצריך עכ"פ לסמן ולכתוב שזה קס משום לא תשים דמים, ואם לאו עובר אעשה ולא.

להטמין עם לגנב הוא מחשבה שיש עמה מעשה

ג. וראיתי מה שהרגיש מעכ"ג צעמנו דיש מקום לחלק דשאני הכא שהכמין והטמין לו קס המות בכוונה שאם יאכל ימות ולכן אסור, אולם יש לומר דמאחר ואין כל איסור להטמין בציתו קס המות א"כ א"א לחייב על המחשבה ע"כ. ולשיטתו איל דליכא איסור להחזיק בציתו קס המות, אבל האמת שיש איסור כמפורש בחו"מ כנ"ל, אלא אפילו אם לא היה איסור בזה מ"מ כאן שהכמין קס לפניו ובלאו הכי לא היה מת ודאי שגרס לו הוא מיתה.

ג. מה שכתב דאי אפשר לחייב על המחשבה, בצאת קשה בתרתי, חדא דכאן איכא מעשה עם המחשבה שהרי שם קס בפועל בסנדצין על דעת זה ובכוונה שיאכל מזה וימות, והשנית דהגם דמחשבה רעה אין הקצ"ה מרפה למעשה, אבל היכא שנעשית מחשבתו שע"י נהרג אדם אוי לו ואוי לנפשו, והוא רוצה ממש, ועיין קידושין מ"ג ע"א בסוגיא דאין שלית לדבר עבירה דינא רבה ודינא זוטא איכא צנייהו עי"ש, וברמב"ן עה"ת על הפסוק למען הייל אחוה.

ד. הביא מהחזו"א ז"ל (מנחות סימן מ"ב אות י"ח) צהא שטצע תינוק ציס ופרש מצודה להעלות דגים והעלה תינוק ודגים ונפסקה הלכה כרבה דפטר דזיל בתר מעשיו ולא בתר מחשבתו (רמב"ם הל' שבת פ"ב הט"ז), ומלאכה זו מוכרתת מפני פק"ג. וא"כ צנידון דידן דכל המעשה הממית עשה הגנב אין כאן מעשה וא"א לחייבו על המחשבה הערטילאית או לומר לנגנב שעשה שלא כדין, כיון שלא עשה כלום.

ה. הצנתי מה שכתב שלא עשה ולא כלום הלא עירב קס צפת בכוונה להמית את הגנב, ודאי שעשה מעשה שהניח קס לפני הגנב במקום שיצא הגנב וימיתו, והרי יש כאן מעשה ומחשבה להמית, ובשלמא אם מישהו הכניס סנדצין עם רעל לציתו של ראוון והניחו שם צדיעתו או שלא צדיעתו וראוון לא הוציאו מציתו ובא אחד ואכלו ומת היה מקום לומר שלא עשה כלום אלא צבז ואל תעשה, (וכבר הבאתי דבאמת חייב להסיר כל סכנה מציתו, א"כ אפילו הציאו לציתו

(דהא דאסרו בחול גמיי) דהני מיילי היכא דלית ליה זער אצל היכא דאית ליה זער וכשמקיא אוכלין צצמעיו מתרפא מותר, וכן אמר בעל הלכות משמיה דרב זמח צר פלטוי גאון, וכ"כ בטוש"ע או"ח סי' שכ"ח סעיף ל"ט.

הרי דאפילו להקיא מה שכבר אכל ונבלע צכריסו ואינו צעולם אסור משום צל תשחית מפני הפסד אוכלין צצמעיו, ואפילו אינו מתכוין להפסידם, כ"ש להשליך אוכלין ומשקין ממש שיש צזה איסור, וק"ו להרעיל מאכלים שהוא איסור גדול.

וגדולה מוז אמרו (שבת ק"מ ע"ב) דמי שיכול לאכול פת קיצר ואוכל פת סולת גמיי צכלל צל תשחית הוא, אלא שהשיצו דצל תשחית דגוף עדיף, אמנם להפסיד אוכלין ודאי שאסור לכ"ע, ואפילו להאכיל מאכל אדם לצהמה אסור משום זה, וכ"ש אם נמצא מי שהוא זמח או רעב שחייב ליתנה לו. נמצא דאפילו מאכל שיש לו צציתו אסור להפסידו, וא"כ אם סתם להשחית מאכל אסור מה"ת כ"ש להרעיל המאכל בכוונה שע"י ימות אדם מישראל צאכלו הימנו ודאי שהוא איסור גמור, ואף שהלחם שהוא משים צו קס הוא שלו ומי שיצא לאכלו הוא גנב צבא לגנוב ואין לו רשות לאכלו, מ"מ גם לצעל הלחם אין לו רשות להרעיל מאכלים שלו הראויים לאכילה, מלבד האיסור להרוג את הגנב, אלא יעשה טנדקאות שלא יגנוב או שיתפשהו או שיניח את פתו צמקום משומר יותר דצבר אמרו פירצה קורא לגנב, ואמרו (קידושין ג"ו ע"ב ועוד) לאו עכצרא גנב אלא חורא גנב.

חייב אדם להסיר דברים מסוכנים מביתו או לסמנם עב"פ

ב. ג. מה שחמה וכתב הגע עמך וכי אדם צריך להוציא מציתו צקצוק ויסקי המכיל כלור או אקונומיקה צגלל ששמע שגנב יודע צצציתו יש ויסקי ורוצה לשחיתו, כך לא יתכן שלאדם צתוך ציתו יהיה אסור לעשות צצמונו מה שלצו חפץ.

ומה דפשיטא ליה לכ"ג שליט"א לדידי מיציעא לי, ולפענ"ד הנה צש"ע חו"מ סי' תכ"ז סעיף א' מ"ע לעשות אדם מעקה וכו', וצסעיף ו' כל המניח גגו צלא מעקה ציטל מנות עשה ועבר על לא תעשה שנאמר ולא תשים דמים צציתך, וצסעיף ז' אחד הגג ואחד כל דבר שיש צו סכנה וראוי שיכשל צה אדם וימות וכו', וצסעיף ח' וכן כל מכשול שיש צו סכנת נפשות מנות עשה להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר צדבר יפה שנאמר השמר לך ושמור נפשך ואם לא הסיר והניח מכשולות המציאים לידי סכנה ציטל מנות עשה ועבר צלא תשים דמים ע"כ. והנה דיין צשו"ע ואם לא הסיר והניח המכשולות המציאים לידי סכנה, כלומר לא מיציעא שאין להניח

נתחייב בגנבה עליו לשלם אבל כל שלא בא להרוג אסור להרגו, זהו צדק.

ובאמת דלהלכה כבר איפסקא בשו"ע חו"מ סי' תכ"ה סעיף ה' אפיקורס משראל והם עובדי עכו"ם או עושה עבירה להכעיס וכו' מצוה להעבירן וכו', ד"א בישראל צעל עבירות והוא עומד ברשעו ושוטה תמיד כגון רועה צהמה דקה שפקרו בגזל והם הולכים צאלתם אבל ישראל צעל עבירות עושה עבירות להנחת עצמו כגון אוכל נבילות למיחבון מצוה להצילו ואסור לעמוד על דמו ע"ש, והכי נמי הדין צהאי גנב שגנב כל יום הסנדבין למיחבון ולא להכעיס, וכן סתם גנב גונב לשווע נפשו, ואדרבה שלמה המלך ע"ה אומר עליו אל תבזו לגנב וגו', וא"כ דין גנב זה מפורש בשו"ע כאן שחייבין להצילו.

ולפענ"ד פשוט אם היה המעשה צצבת שאכל הסנדבין עם הרעל ונריך להצילו היה מותר ומצוה לחלל עליו את השבת להצילו כדין כל פקוח נפש, ועיין רמ"א חו"מ ריש סי' תכ"ה.

גונב פת חבירו אינו ממחריבי ארץ

ו. **ומה** שכתב (באות ג') שאין מצוה להציל גנב שהוא מועד לגניבות, וכגמ' צ"מ פ"ג ש"א ברש"י מסר אותם למלכות להריגה, וכתב הצ"ח סי' שפ"ח צשם הרש"א דמלך צמשפט יעמיד ארץ וגנבים מועדים מחריבי ארץ מותר למוסרם להריגה, וא"כ גנב דידן שהציא את חבירו לסף השגעון ולפגיעה נפשית צלתי הפיכה אין המצוה על הגנב לרחם עליו ולא חייב להצילו. ולא ולמד מרועי צהמה דקה (יו"ד סי' קנ"ח), ומומר להכעיס (יו"ד סי' רנ"א סעיף צ'), עכ"ד.

ולפענ"ד מה שהציא מגמ' צ"מ אדרבה משם ראה להיפוך שהרי ר"א צר"ש כנראה נתמנה צעל כרחו מפני מעשה שהיה דאמרו ליה קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא והיה צע"כ של מלכות (עיין מהרש"א וצ"ק), ושלח ר' יהושע בן קרחה עד מתי אתה מוסר עמו של אלקינו להריגה שלח ליה קוצים אני מכלה מן הכרם שלח ליה יצא צעל הכרם ויכלה את קוציו, ואף ר"א צר"ש לא מסר למלכות רק כובס אחד, וגם אותו שנסר היה צצביל ציון ת"ח שקראו חומץ בן יין, אמר מדחציף כולי האי ש"מ וכו', ושז נתחרט גס עליו, ואזיל לפרוקיה ולא עלתה לו וזקפוהו להאי כובס, וקס ר"א צר"ש תותי זקיפא וקא צכי אמרו ליה רבי אל ירע צעיניך שהוא וצנו צעלו נערה מאורסה ציו"כ ואעפ"כ לא נח נפשיה ולא מייצבא דעמיה דר"א צר"ש עד שאשקוהו סמא דשינתא הוציא ששים דקולי תרבא לראות אם חטא, אז

אדם אחר, עליו להוציאו שלא יצא לידי מכשול וכ"ש מיתה), אבל כאן הרי עשה מעשה ועירב הרעל. והגם דלענין מיתה צ"ד יש לעיין, עיין סנהדרין ע"ז ע"א סוף חמה לצא, וצרש"י ד"ה סוף, וגרמא הוא ואין דינו מסור לצ"ד אלא לשמים ע"ש. וא"כ אין הנידון דומה כלל למ"ש מהחזו"א.

הגונב לתיאבון חייבין להצילו ואפילו לחלל עליו את השבת

ה. **עוד** כתב כי הוא שהמית עצמו ואין כל עוולה מוסרית מצד הגנב, וצאצוד רשעים רנה, אמנם צידים אסור להרגו, אבל להניח רעל צכריך שהוא ימית עצמו אין כל עוולה מוסרית כי אם רנה כמוצא צמשלי י"א.

ולפענ"ד נראה דגמ' סנהדרין (ע"ב). תניא הצא צמחתרת ת"ר אין לו דמים אם זרחה השמש עליו וכי השמש עליו צצבד זרחה אלא אם צרור לך הדצר כשמש שאין לו שלום עמך הרגהו ואם לאו אל תהרגהו, תניא אידך וכו' קשיא סתמא אסתמא וצא התי' כאן צאצ על הצן כאן צצן על האב, אמר רב כל דאתי עלאי צמחתרתא קטילנא ליה לצר מרב חנינא צר שילא מ"ט חילימא משום דלדיק הוא הא קא אחי צמחתרתא אלא משום דקיס לי צגווייה דמרחס עלי כרחס אצ על הצן. ת"ר דמים לו צין צחול צין צצבת, אין לו דמים צין צחול צין צצבת, ופריך צשלמא וכו' אלא דמים לו צין צחול צין צצבת, השתא צחול לא קטילנין ליה צצבת מייצעיא, אמר רב ששת לא נצרכה אלא לפקח עליו את הגל.

והנה הצא צמחתרת אשר אם צא על עסקי נפשות הורגין אותו ואפ"ה אי קיס לן שלא צא על עסקי נפשות אסור להורגו ואפילו היה מויד אלא אדרבה דמים לו דההורגו הוא רוצח, וגדולה מוז שאם נפל עליו הגל חייב לפקח אפילו צצבת להצילו, והרי לפנינו מויד והצעה"צ צעצמו צא ומוצאו וכל שידע שלא צא על עסקי נפשות אסור להרגו ואם הרגו הרי הוא רוצח, ואדרבה חייב" לפקח מעליו את הגל ואפילו צצבת, הרי לפניך כי זה הגנב שחתר צציתו של אדם ונהפך עליו הגל והצעה"צ לא גרס לו כלל וכלל שימות אפילו לא בגרמא צעלמא כצנ"ד, אלא צעצמו נפל צצכנה, ועכ"ז אי אפשר לפטור צטענה שהוא לא הרגו צידים וגם לא שכר עליו מי שישליך עליו את הגל, ושצעצמו גרס לו מיתתו, אלא חייב" כל יהודי ואפילו צעה"צ זה להצילו, וכמו כן חייב" לחלל עליו את השבת, הרי שכל מקום שאין לחוש צצא על עסקי נפשות אסור להרגו או לגרום לו הריגה או ליתן סס צלחמו להמיתו דהאי לאו צר מות הוא אלא הוא כשאר ישראל צמצוה להצילו ממות לחיים, ואפילו לחלל עליו את השבת, ואם

שאינן לך אונס גדול מזה הו"ל לאסוקי אדעתיה שודאי תעשה מסירת מודעה מחמת אונס זה והיה לו להתנות עם השליח בעת נתינת הגט ע"ש. ואנחנו בעקבות האלשיך נלך, שכל גנב צריך לחשוש מפעולת תגמול מוחצת, והכי נמי היה לו לחזירו לידע שהגנב לא ישב אלא יעמוד וינקום בו, והיה לו לחשוב שיתן מחט או רעל בהסנדצין.

ולפענ"ד נתערבו לו הדברים, כי לפי דבריו יש כאן שני עניינים ועל תרוייהו אנו דנין, האחד, גניבת סנדצין חזירו, והשנית, מה שהטריד וליער את חזירו, והנה על הגניבה שגנב פת לחם חזירו בכל יום ע"ז יש עליו חיוב תשלומין, וחיוב תשלומי כפל לכל היותר, ועל ההשפלה והטרדה יזמין אותו לדין תורה ויפקדו לו מה שחייב לו על זה. וזהויות כן לא הצנתי מה שכתב שהיה לו להגנב לפנות ולדעת שהגנב ינקוט בפעולה נגדו ואפילו עד להריגה, ולכן מותר ליתן סם בסנדצין להמיתו, ואני צער ולא אדע למה ינקוט בפעולה נגדו להרגו על שלקח ממנו כמה סנדצינים, וכי בשביל זה הורגים נפש, הא לאו בר מות הוא, לא בשביל הגניבה ולא בשביל הצער, ואפילו חרס אינו חייב לקבל בשביל טענת ממונו, עיין גמ' מו"ק י"ז ע"א ריש לקיש הוה מנטר פרידיסא וכו' וצחוס' שם (הבאחיו צמחצני הראשון), והכי הלכתא עיין יו"ד סי' של"ד סעיף ל"ט, (וצמס' ע"ז כ"ז ע"א דאמר להו להני גנבי יהא רעוא דליהו הני אינשי בשמחיה, התם משום דקרי ליה לרב יהודה רמאה ע"ש ולא משום דגנבי היו), אלא ילך עמו לב"ד כשיודע לו מי הגנב.

ולא דמי לנידון האלשיך, דשם עשה הצעל תנאי עמה למחול על כתובתה, והו"ל לניסק אדעתיה שתשמט מן התנאי באיזה אופן ע"י מודעה וכיו"ב, וע"כ הו"ל לחזק תנאו באופן היותר מועיל בעת נתינת הגט, אבל בגונב סנדצינים, וכי צריך הגנב להעלות על הדעת ששצביל זה ישים בו סם להמיתו, אולי יעמוד מאחורי הכותל ויתפסנו או שיאסרנו צמאסר, אך למה יחשוב שיארוצ להמיתו צשאט נפש על גניבה פעוטה זו, ולא דמי לתשו' האלשיך כעוכלא לדנא.

ובבל"ל יש לדון בענין מה שהטרידו עד שנעשה למסכן נורא כפי מה שקראו מעכ"ג, כי צאמת הגנב לא הטרידו כלום אלא שהוא הטריד את עצמו צראותו שחקר לו הסנדצין יום יום, ומי שגנבו ממנו עשרה זהובים והגנב מצטער עד מאד עבור הגנבה עד שחלה חולי עצבים, כמה חייב הגנב לשלם, אם עשרה זהובים שגנב או גם על מה שחלה הגנב, ולפענ"ד פשוט דאינו חייב לשלם רק מה שגזל או הכפל צומן צ"ד כשלא הודה, וה"ג צנ"ד על הגניבה חייב לשלם, אבל על מה שהטרידו צריך לקרותו לב"ד ואם יתחייב אז גם עבור זה ישלם מומן אמנס לא את נפשו, ו"פ.

קרי אנפשיה אף צשרי ישכון לצטמ. וצגמ' שם דאף ר' ישמעאל צר' יוסי מטא כי האי מעשה לדיה [שמיינהו המלך לתפוס גנבים ולסטים] ופגע ציה אליהו וא"ל עד מתי אתה מוסר עמו של אלקיננו להריגה, א"ל מאי איצד הורמנא דמלכא הוא, א"ל צבון ערק לאסיא את ערוק ללודקיא. הרי דאף שהיה צע"כ אעפ"כ אמר לו אליהו לצרוח ולא למסור אפילו רשעי ישראל. ולשון הרמב"ם פ"ח מהל' חובל ומזיק הל' ט' אסור למסור האדם ציד עו"כ צין צגופו צין צממונו ואפילו היה רשע וצעל עבירות ואפילו היה מיצר לו ומצערו וכו', והארכתי צענין זה צתשובה לעיל סי' קס"ז אי מותר ליהודי ליעשות שוטר.

ומה שהציא מהצ"י צסם הרצ"א, ראשית הרצ"א לא החיר למוסרם רק הממונה לכך מטעם המלך שעושה כמשפטי המלוכה, ומלך צמשפטים אלו יעמיד ארץ ע"ש וצדרכ"מ, אבל הגונב פת חזירו אפילו צמשפטי המלוכה אינו חייב מיתה. ועוד הרי הרצ"א מדבר ממוסרים וגנבים מפורסמים מחריצי ארץ שהם מוזיקים לכל הישוב, והמוסרים מותר ומצוה להוציאם מכלל ישראל, אבל נידון דידן מדובר מגונב פת צחשאי, ואפשר שגנב זה לא היה לו מה לאכול וחשב שחזירו הוא צעל יכולת להציא עמו שני סנדצינים וחי עמו, ואף צלי טעם עכ"פ אין כאן פירסום ואין כאן מחריצי ארץ, ודאי אסור להרגו, ומי שיש צידו מצוה להצילו. וראיה לדברינו מדברי הרמב"ם הג"ל הל' י"א עשה המוסר וכו' וכן כל המיצר לצבור ומצערן מותר למסרו ציד העו"כ להכותו ולאסרו ולקנסו, אבל מפני צער יחיד אסור לאסרו ואסור לאצד ממנו וכו', הרי שמחלק צין המצער לצבור וצין המצער ליחיד, ועיין הרב המגיד שם וצטוש"ע חו"מ סי' שפ"ח, והרי נידון דידן צער יחיד הוא ולא של רבים.

ולבן גם מה שכ' לא ולמד מרועי צהמה דקה (יו"ד סי' קנ"ח), גם משם מוכח להיפוך ועי' צתוס' מס' ע"ז שם ופשוט.

הגנב או המצער חבירו אינו חייב מיתה

ז. **ורב"ט** עיני צמש"כ מעכ"ג (צאות צ') היורד לחיי חזירו והופך אותו למסכן נורא חייב לפנות לתגובה והיה לו לדעת שצעל הסנדצין ינקוט בפעולה נגדו, ואפילו עד להריגה. והציא דברי תשו' מהר"ם אלשיך סי' ע"ח (הוצא צפת"ש אה"ע סי' קנ"ד צקדר הגט אות ל"ו) צאיש אחד שכתב לציתו שאם תשליש אשתו שטר כתובתה ישלח לה גט, והאשה הלכה תחילה ועשתה מסירת מודעה על היתור ואח"כ מחלה כתובתה צפרהסיא ועשתה עצמה כמוותרת, וכתב דהגט הוי גט כיון שכתב הצעל שאם לא תשליש ילך למרחקים ויעגנה

וילקוטים, וגם צמושלי משלים שהמשל אומר צמקום שהלסטים מקפח שם הוא נתלה, והמאחר שצלסטים הוא ראשון לתלייה, וסתם גנב אינו יודע הירושלמי ולא המדרשות אלא יודע שהגונב חייב לשלם אם יצליחו לתפשו, ואולי גם כפל, אבל מה זה ענין להמיתו ע"י סם או תליה, ואיך יכול לדמותו למי שכותב על פתקא "זהירות יש סם".

ואומר עוד, דאפילו היה הגנב יודע מאמר המדרש "צמקום שהלסטים מקפח שם הוא נתלה", הנה אין כוונת המדרש לנ"ד, דהמדרש דורש הכתוב ה' צעיר אלמס תצוה (תהלים עג, כ), ולמה צעיר, אלא המשל אומר צמקום שהלסטים מקפח שם הוא נתלה, והיינו שנתלה צאותו עיר שגנב, ולא שנהרג ע"י ענש מעשה הגניבה, אלא שאח"כ כשתופקים אותו נתלה הוא צאותו מקום, וכן מצינו דהמיתתו הוא בדוגמת החטא, כגון המצריים טבעו את בני ישראל ביאור, נידונו ונטבעו הם צמים, וגם זה הוא מעין "צמקום שהלסטים מקפח שם הוא נתלה", אבל איפוא כתוב מאמר זה שהגנב נהרג מיד צמעשה הגניבה ע"י גניבתו עצמו, אמתמה.

גם מה שמבואר צמדרשים המשל המפורסם סוף גנב לתליה, אין זה היתר להרוג או לתלות הגנב צמחילת הגניבה, וצנן סורר ומורה ירדה תורה לסוף דעתו להרוג צשציל הגניבה ואעפ"כ הוא צתנאים כאלו שלא שכחים עד שאמרו חז"ל שמעולם לא היה, וגם לאחר שנעשה גדול שוב אין הורגין אותו אלא חייב לשלם, אבל פשוט שאסור להרוג ולתלות הגנב צשציל המשל הנ"ל אפילו לשיטת מעכ"ג, אלא כוונתם שאם אח"כ יש וילקטם את הצריות יצא לידי תליה ע"י שיהרוג אחרים וכיוצא בו, אבל צסתם גנב לא מצינו חיוב מיתה ח"ו, וכל המדרשים אינם נוגעים לעניינינו לפענ"ד כלל.

המצער ומציק ליחיד אסור למסרו

טו. ומה שכתב (צאות ד') המציק לחצירו והופכו לחסר אוניס מותר למסרו להריגה. הנה זה אין לו שייכות עם הגניבה אלא הוא דין אחר של מציק ומנער לחצירו ולא מדין גניבה כלל, וא"כ בגנב שאינו מציק אלא רוצה לגנוב גם לדצירו אסור למסרו כדין כל גנב שאסור למסרו כמבואר בשו"ע חו"מ סי' כ"ה אלא צריך ליתן עמו לב"ד, וכ"ש שאסור להניח רעל צלחמו כדי שיאכל וימות. וראייתו מהה"ס צחי' גיטין דף ז' צעוצדא דמר עוקצא גם כן אינו ראייה לדין הגנב אלא לדין מציק, דיש צוטה כמדקרות חרב. וכיון שכן יש לעיין מאן יימר שכאן יש לו דין מציק שהרי הגנב לא עשה לו כלום ולא כיוון כלל להציק אלא צחשאי גנב צכל יוס הסנדצין שלו, והרי אפילו לא ידוע מי הוא ולא דמי לעוצדא

בר מן דין לא הצנתי מש"כ מעכ"ג שירד לחיי חצירו והפך אותו למסכן נורא ושהציא את חצירו לסף השגעון ולפגיעה נפשית צלתי הפיכה, וכי זה נקרא יורד לחיי חצירו, ומי הוא זה ואיזהו צשציל שגונבים ממנו יוס יוס את הסנדצין שלו נהפך למסכן נורא וצא עד סף השגעון, ולמה לא ישתדל פעם להחזיקו אצלו ולשמור עליו, אין זה אלא הפרזה מופלגת צלתי צודקת, או שכבר היה זה על סף השגעון לפני מקרה זו.

ברברי התנחומא צמקום שהלסטים מקפח שם נתלה

ה. **וב"ש** צשם מדרש תנחומא פרשת תורה וילקוט שמעוני נ"ך רמו תתקל"ה ד"ה מארת, אמר רב נחמן ראה מה מה כתיב (תהלים ע"ג) ה' צעיר אלמס תצוה, למה צעיר, אלא המשל אומר צמקום שהלסטים מקפח שם הוא נתלה. וכן גונב הסנדצייס. והגע עצמך, אנשים הכותבים שלט על פתח חצרותם "זהירות כלב נושך", האם יש חטא צדבר, ודאי מי שמטפס ומסתכן ע"י הכלב דמיו צראשו, כך יש שלט צתורה "לא תגנוב", וגם צמדרש "צמקום שהלסטים מקפח שם הוא נתלה", ומי שצכל זאת חוטף את של חצירו דמו צראשו, שהרי צבר מזהר על כך, ואין כל עוולה מוסרית על צעל הכריך שהניח צו סם, עכ"ד.

ולפענ"ד ודאי צצעה"צ שיש לו כלב נושך להצריח את הגנבים וכותב שלט על פתח החצר "זהירות כלב נושך", והגנב אעפ"כ טפס ועלה, ונשכו הכלב, ודאי הגנב הוא הוא שצכל צעלמו, וכן פשוט אם ישים סם צסנדצין ויכתוב עליו "זהירות יש צו סם המות" ואעפ"כ יאכל, נמי יפטר מדינא רבה, אבל אם יומין הצעה"צ כלב גדול להמית האדם ולא יזהיר ויכתוב על פתח חצירו שיש כלב נושך וצא הגנב והכלב נשכו והרגו ודאי שהצעה"צ חייב, עיין סנהדרין ע"צ ע"ב, וכ"ש כשהצעה"צ הזמין לו רוצה להרוג צלי אזהרה גם מעכ"ת מודה, וא"כ ה"ה צזה שלא רשם עליו שיש צו סם, אי אפשר צשום פניס לדמותו למי שכותב על שלט ציתו "זהירות כלב נושך".

ומה שכתב מעכ"ג דיש לו אזהרה שכתוב צתורה "לא תגנוב", הלא גם לא תרנח כתיב צתורה וצריך עדים התראה, וצלא זה לא ניתן להמיתו, וזה אפילו לפי מה שמעכ"ג מדמה הני אהדדי. צרם לעצם הדבר אין הדמיון עולה יפה דכנגד לא תגנוב שכתוב צתורה כתיב עונש, והעונש הכתובה היא שאם יגנוב ישלם כפל ודיו, ולא צמיתה כלל, לא להמיתו מיד ולא להכמין לו להמיתו, אלא שמעכ"ג עשה להגנב צקי צכל התורה צש"ס צצלי וירושלמי וצמדרשות

דגניצא עם מר עוקצא שעמד עליו לחרפו ולגדפו, ומה שיצא זה מגדרו ונהפך לחסר אונים כבר כתבתי שגרס לו זה בעצמו.

איברא מה דפשיטא ליה למעכ"ג שהמציק לחזירו והפכו לחסר אונים מותר למוסרו להריגה, ולפענ"ד לא ידעתי מנליה הא, ואדרבה הרמב"ם כתב מפורש דדוקא המיזר לציבור ומצערן מותר למוסרו ביד העו"כ אבל מפני ער יחיד אסור לאוסרו ולמוסרו ע"ש זהל' י"א, וכ"כ בטוש"ע חו"מ סי' שפ"ח סעיף י"ב.

נגב שלא עמד נגד בעה"ב אסור לחבול בו

י. **ובן** מה שכתב עוד (באות ה') על שאלת חכם א' שהכנסת רעל הוא עונש שאינו מדה כנגד מדה, והביא לעצמו ראה מחו"מ סי' שפ"ח סעיף ז' בהג"ה דאדם המוכה מחזירו יכול לילך לקבול לפני עכו"ם אעפ"י דגורם לחזירו היוק גדול, ואפילו להפסיד אחד מאזריו. ויפה כיון בזה אם היה הגנב מכה ואין לו ברירה, ומה יעשה להציל את עצמו מיד מכה, וכ"ש למ"ד מכות שאין להם קצבה קשה ממות כמבואר בכתובות ל"ג ע"ב, אבל בנידון דידן הרי אינו מכה כלל, ואינו עומד נגדו, אלא חייב לילך לב"ד ולקבול עליו ולהזמינו לדין.

אלא דמה שקיים דהגם שמותר למסור לגוים למנוע מעצמו הכאות אבל להמית ע"י מסירה אסור, ומסיק מעכ"ג אבל כשאינו עושה כלום גם זה מותר, הנה בזה חוזר על סברתו דמה שנתן רעל בסנדצין אינו עושה כלום, אבל לפענ"ד זה גרע ממסירה דמוסר לעכו"ם אינו אלא מילי ואפשר שהעכו"ם לא יהרגהו, אבל כאן הרי מניח לפניו חרב להרגו צמה שמיים הרעל בסנדצין שידע שיקחנו ויאכלנו, ולפענ"ד זה גרע מלקבול לפני עכו"ם.

דיני תורה אין הולבין עפ"י רוח"ק

יא. **ומה** שכתב מעכ"ג דנגב צריך לקחת בחשבון שיהרג ע"י הנגב ואשמתו בראשו, והביא מעשה (יומא פ"ג.) מכידור ואשתו שלקחו כספם של הני תנאי והתנאים בערמה אמרו שבעלה צוה לה ליתן את ממונם והראיה שאכלו טלפחי ושמעה להם וכשנתודע לבעלה כעס על אשתו והרגה, וע"ז הזהירו חז"ל מים אחרונים הרגו את הנפש. ומעכ"ג תמה היאך גרמו התנאים להרוג נפש והרי הם ידעו ברות קדשם מה שיעשה שראו מסוף העולם ועד סופו, אלא ע"כ דכל האשמה תלויה בכידור ואשתו שנכנסו בסכנה. והביא עוד מחו"מ סי' קס"ח שמותר לאדם לתבוע את שלו אף במקום שעי"ז יזק מי שהוא אחר.

ולפענ"ד כבר העיד לן הרמב"ן ז"ל צפ' וישלח וצפ' נשא וגם צפ' שלח דלא סמכה התורה על הניקים רק במקום אחד להשקות סוטה ולטהרה לבעלה והוא להראות קדושתן של ישראל אבל במקום אחר עשו הכל בדרך הטבע להראות שהעולם מתנהג בהנהגה טבעית מן השמים, ולכן אפי' משה רבינו היה צריך לנאת ולהלחם בעמלק ושלח את יהושע ואמר לו לא בחר לנו אנשים, ולכן התנאים נמי לא סמכו על רוח"ק שלהם, ור' מאיר צדק בשמא ולא ברוה"ק, ורק במשה רבינו כתיב שדן ברוה"ק, ובשלמה המלך כבר נחלקו בה אהא שאמרו צקש שלמה להיות כמשה, ובזוה"ק משמע שדן ע"פ רוח"ק, ובמשיח דקיני אמרו ז"ל שידון ברותו בהריחו ביראת אלקים.

(ובצת לדדתי לפמ"ש שם צצ"ק דף ק' ולפרש"י אין אדם מצייל עצמו בזמון חזירו כלל, ואפי' להטור והשו"ע חו"מ סי' ש"פ דמותר להציל עצמו בזמון חזירו היינו דוקא כשנוטל ע"מ לשלם אבל שלא ע"מ לשלם אסור, והקשה מהר"ם שיק יו"ד סי' שמ"ז איך אפשר לומר כן דבגול צריך שיהרג ואל יעבור הרי לולי דגילה קרא או דמסבא ידעינן בסקנהדין דף ע"ד דרך צע"ו וג"ע וש"ד דיהרג ואל יעבור שעומד בפני פק"ג, הרי אפי' שפ"ד היו אמרינן דשרי דיעבור ואל יהרג וכ"ש גול, ונהי שפ"ד ילפינן מסבא דמאי חזית אבל גול מנ"ל, וע"כ ז"ל אי ס"ד דגול יהרג וא"י וכדאיתא בצרייתא חילונית בשם ר"מ המוצא בש"מ כתובות י"ט ע"א ע"כ ז"ל טעמא משום דאמרינן צצ"ק דף קי"ט ע"א דהגזל את חזירו שו"פ כאלו נוטל את נשמתו ונפשו דאליו הוא נושא את נפשו, והכי איתא בחו"מ סי' שני"ט ס"ג, ולכך אפשר נמי סבר ר"ח בכתובות י"ט שם דאפי' במקום פק"ג לא יעידו שקר מפני שגזל את חזירו, ורצ חסדא לטעמיה דקובר צצ"ק שם כנוטל נפשו כנפש הנגזל לכן אמרינן לקטלו ולא יעידו, וע"ז הקשה רבא דאין לך דבר העומד בפני פק"ג אלא ע"ז וג"ע וש"ד בלבד אבל גול לא דלא אמרו רק כאלו שופך דמים ולא שופך דמים ממש עכ"ד ע"ש. ועכ"פ לפ"ז מצינו נדוד פק"ג בגולן).

פנויה מותרת להציל עצמה בנפש הרודפה

יב. **ומה** שהביא עוד מתמר שקשרה קשר לאמנון ועשאתו כרות שפכה (סנהדרין כ' ע"ב), ופי' הבן יהודיע שהיה להם מין סם שהשערות נעשו כמו מחט צרול דקה לנקוב בשר הערוה של הבא עליהן בכה ועי"ז נעשה כרות שפכה, וכתב מעכ"ג שהרי תמר מותרת היתה לאמנון שבת יפת תואר היתה ולא הגיע לאמנון עונש כזה לעשותו כרות שפכה, ולא מצינו לרבותינו שגינו אותה על זה, אלא ע"כ שאמנון הרס את עצמו ואין כל איסור לתמר למרוח את עצמה

בשזיל הגנב הרשע אצל לא עשו לו ההיפך, ומה גם לעונשו, אצל הכא הלא הכניס רעל במאכל, ולמשל מי שיש לו כרס או פרדס ויקח סם המות וימשח על הפירות ויבא מישהו ויאכל וימות ודאי שאיסור יש בדבר ולא אמרו אלא שלא תקנו לטובתם אצל לא תקנו נמי שיעשה להמיתם ח"ו.

והגע עמך, מי שגנב חפץ או רובה לגנוב האם משום הלעיטוהו לרשע וימות מותר להוסיף לו צאותו זמן אחיה איסור צידים כדי שימות ברשעו, וזה ודאי שעובר על לפני עור אס מושיט לו איסור צידים ואפי"ה הוא רשע גמור, ורק לעשות לו תקנה אינו מחויב, וא"כ נפלה כל הראייה משם, דעל כרחק דהלעיטוהו לרשע לא נאמר שמוותר להוסיף לו איסורים כי אם שאין לדאוג להודיע ולהסיר האיסור הקיימת, וא"כ ה"ה דאיסור להושיט לו או להזמין לו רעל וקם לאכול שימות.

ומה שהביא (צאות ז') מרדכ"ז (סי' אלף שני"ו) בא"ח שזנתה וגירשה בעלה על תנאי שלא תנשא לשמעון והלכה ונשארה שמעון בערכאותיהם אם נאמר לראובן שיגרשנה מחדש בלי תנאי, והשיב הרדכ"ז ז"ל הלעיטוהו לרשע וימות, ולא נחיר לו אנחנו איסור הקל כדי שלא יעבור על איסור חמור עכ"ל. ודייק מינה מעכ"ג שמוטב שישרשו בחטא. ולא הבנתי שהרי דייק הרדכ"ז ולא נחיר לו אנחנו איסור הקל כדי שלא יעבור על איסור חמור, א"כ דוקא שאנחנו לא נחיר לו" איסור הקל, אצל ח"ו שאנחנו "נוסיף לו" צידים איסור על איסורו או להזמין לו איסור, דאפי"ה רשע גמור אסור לן לספות לו איסור צידים, ולהפרישו מאיסורים י"א שצריך וי"א שאין צריך, וכמה כרכורים כרכרו רבותינו האחרונים על א"ח שזנתה והלכה לה אחר המנאפים ואינה רואה בגט אפי"ה מצוה על הבעל לזכות לה גט ע"י אחרים להקל עליה מאיסור וגם שלא יכשלו בה בני אדם, עיין צנוצ"י הביאו הפת"ש ועוד.

ישוב קו' החו"י למה לא ציינו איסור
והא החשוד על איסור א' אינו חשוד על שנים

יד. ומעתה נעתיק עצמנו למה שהביא קושיא נפלאה מרבינו החותם יאיר סי' קמ"ב שחמה אגמ' צ"ק ס"ט שאמרו הלעיטוהו לרשע והרי אנו מצוין למנוע כל איש ישראל גם מחטא מויד ולמה נלעיטוהו לרשע וימות, עוד הקשה שהרי החשוד על איסור קל אינו חשוד על החמור וכן החשוד לעבור איסור אחד אינו חשוד לעבור צ' איסורים יחד, וא"כ הרי גזל וערלה הם שני איסורים נפרדים וא"כ למה לא נצייין גם בשאר שנים (שאינם שביעית) שהפירות הם ערלה ועל ידי זה יהיו שני איסורים גזל וגם ערלה, והגם שלא

במחטים ממש כמטרה לנקום בו מאחר והיא לא עושה זאת רק אמנון מעצמו והוא שהביא על עצמו מכת המות (הכרות שפכה). וכהאי עובדא דהסנדצין.

ולפענ"ד נראה פשוט דאפילו פניה טהורה שאם יבא מי שהוא לאנס אותה והיא יכולה למחות בו חייבת למחות, ואם ילחום עמה לאנסה ויש צידה להציל עצמה מיד המאנס הגם שאינה חייבת להציל עצמה בחייו מ"מ מותרת, ואם יכולה באתד מאצרו תציל ואם אינה יכולה הו"ל בכלל הצא להרגה ויכולה להרגו, והוא בכלל מה שכתוב בתורה וכי ימנא איש בתולה וכו', והגם דהתם מיירי שהיא מאורסה לפי שהתם מיירי לענין עונשי צ"ד דיני מיתה וכיוצא בו אצל אם יכולה להציל עצמה מן הארי מותר לה, ואדרבה זה כבודה.

ולחדי"א אמרו בגמ' סנהדרין (ע"ה ע"א) באחד שנתן עיניו באשה והעלה לבו טינא ואמרו ימות ואל יספר עמה מאחורי הגדר, וברמב"ם פ"ה מהל' יסוה"ת ה"ט אפי' היתה פנויה משום פגם משפחה, וכדי שלא יהיו צנות ישראל פרוצין בעריות, ועיין ריש כתובות שגזרו משום נטעות שמוסרות נפשן, וזה אפי' תתראה היא רק לספר עמו, אצל לגנותה ולבא עליה פשוט דצידה לנחום נגדו ואם לא תוכל רק שתמיתהו ימות זכאי. ועיין רמב"ם צסה"מ (ל"ח ר"ג) צדין רודף דרך צהני שני מצות הרודף אחר האדם להרגו והרודף אחר הערוה אמרה תורה שמצוה להרגו, ומיהו הפנויה לעצמה ודאי יכולה להציל את כבודה אלא שאינה מחויבת להרוג ואפי' היתה א"ח משום דקרקע עולם היא. ולכן נלפענ"ד דצמעשה דאמנון אין הטעם משום שהביא על עצמו ולא היא עשתה לו, אלא אדרבה היא עשתה וקשרה לו נימא אלא שברשות עשתה. וא"כ אינו ראייה לנ"ד.

הלעיטוהו לרשע אינו היתר לספות לו איסורים

יג. ועוד יבא לדון אי הלעיטוהו לרשע וימות זוהי מצוה, והביא ממאירי צ"ק ס"ט והר"ש סיריליאו ירושלמי דמאי פ"ג ה"ה. ולכאורה היה לו להביא עוד מהא (צ"מ דף ע' ע"א) יתמי דאכלי דלאו דידהו לזלו בתר שבקיהו ופרש"י אחר אציהן לבית הקברות, הנה דרב נחמן קללן למות בשזיל שאוכלין גזל. אצל פשוט דהני רק לענין שאין אנו עושין להן תקנות וכיוצא, וכגון כאן דאין מתקנין לעוברי עבירה כלומר הצ"ד אין מתקנין להן תקנות, אצל ודאי דלהזמין צידים להמיתו כל שהוא אסור.

ולבן מה שכתב מעכ"ג ח"ל ובעניינינו מאחר והנגנב לא עשה כלום אלא נמנע מלהצילו, מצוה עשה כדי שימות מהרה. ולפענ"ד לא זכיתי להצין דהתם רק לא תקנו תקנה

ולפענ"ד האמת כי לעיני שבויה ידועים דברי האחרונים בקו' המולל מאש סימן מ"ה והארכתי בזה במשנת העמרמי לשו"ת בית שערים יו"ד סי' י"ז, וע"ע מש"כ במשנ"ה ח"ה סי' רפ"ב. ועכ"פ לא דמי כלל לנ"ד דהתם הגשבע לשקר צידיעה וצרון דמו בראשו, וצרות נפשיה הוא הולך למיקטל, על כן אינו התוצע חייב לוותר כלום, אבל כאן שמערים לו קס ותצירו אוכלו שלא צידיעה צרור לכל מצין שאחריות מיתחו מוטלת על זה שארצ לו.

עובדא שנענש רשע על ידי רב

טו. ומה שהציא מרב הונא (יומא פ"ז.) דא"ל לרב אזיל אבא למיקטל נפשא, וכן היה שנהרג הטבח, וקשה הא"ך הלך רב להמית את הטבח. ולפענ"ד לדידיה נמי תקשה הא"ך הלך רב למיקטל גברא והלא כאן לא מצינו שגזל ממנו, כי אם שחטא נגדו כפירש"י, ואטו כל רשע שעבר עבירה מותר להזמין לו מיתה ח"ו.

ברם ח"ו לחשוב על רב שהלך להרוג אדם מישראל, אבל התשובה לשאלתו מפורש שם בגמרא, ח"ל הגמ': רב הוה ליה מילתא בהדי ההוא טבחא (הטבח חטא לו, רש"י), לא אתא לקמיה במעלי יומא דכפורי אמר איהו "איזיל אנא לפיוסי ליה", פגע ביה רב הונא אמר ליה להיכא קא אזיל מר, אמר ליה "לפיוסי לפלניא", אמר אזיל אבא למיקטל נפשא (ופרש"י, עכשיו הוא מענישו למות), אזל (רב) וקס עילויה (דהאי טבחא), הוה יתיב וקא פלי רשא, דלי עיניה וחזייה, אמר ליה (הטבח) אבא את זיל לית לי מילתא בהדך, וע"ש שנענש מן השמים. הנה הרואה יראה מצוחר שרב הלך לפיוסיה וכן אמר להדיא לרב הונא שהולך לפייס לפלוני, והיינו דכיון דבעי"כ כל שהקניט את חבירו צריך לפייסו ומי שלא בא לפייס היו הם מהדריין להמציא ענמן למי שחטא נגדם, וכן הציאו עוד שם בגמ' בר' זירא דכי הוה ליה מילתא בהדי איניש הוה חליף ותני לקמיה וממציא ליה נפשיה (לפני מי שחטא לו אולי יבקש ממנו מחילה וימחול לו, רש"י), וכן עשה רב, לא שבא לענוש הטבח אדרבה חשב לטובתו, ולכן רב לרוב ענוותנותיה זלול בכבודו והלך לפייסו (ראה מהרש"א), אלא שטבח זה לא נכנע מפניו חלול צרב על כן עלתה לו מה שעלתה, וכנראה שרב הונא ידע מראש שכן יהיה דקים ליה בטבח זה שהוא עו פנים ציותר וידע שיענש.

וא"ב אדרבה מכאן יש ללמוד דאפילו מי שהוא רשע ואינו רוצה לפייס הלך רב לפייסו, ולא שח"ו הלך להרע לו אפילו בגרמא, אדרבה הוא הלך למחול זה שחטא נגדו, וא"כ כ"ש שאסור להכניס לגנב רעל בסקנדיץ שימות שכוונתו ומעשיו מעשה רציחה הם.

יפרוש מגזל לצד אבל משני איסורין גזל וערלה כן יפרוש, וסיים ע"ז החו"י ומי שיעלה ארוכה למכתי רופא אומן יקרא.

והגם שאין אני רופא ולא בן רופא מ"מ תורה הוא וללמוד אני צריך, ואשר נראה לפענ"ד לפמ"ש המפרשים דערלה כיון דאסה"נ היא ליכא זה משום גזל, לא מיציעיא למ"ד דאיסורי הנאה אין לו בעלים ואינו שלו כלל וכל אדם אפילו לכתחילה מותר לקחתו ולשרפו (אלא שאפשר שצריך לשלם לבעלים שכר מנזה שהיו צריכים לשרפו), אלא אפילו למ"ד דערלה ושא"ר איסה"נ אע"פ שהם אסורים בהנאה מ"מ לא נפקע שם בעלים מינייהו, עיין ריש פסחים שני דברים אינם ברשותו של אדם ועשאן הכחזו כאלו ברשותו וצפרש"י שם אינם ברשותו אינם שלו ועיין קלוה"ח שהאריך בזה והארכתי בזה הרבה בכמה מקומות, מיהו לכו"ע אם גזל אינו חייב לשלם דאיסה"נ אין להם דין ממון ולית ביה משום גזל, ועיין ב"ב (דף ל"ו ע"א) אמר רב יהודה אכלה ערלה אינה חזקה תניא נמי הכי אכלה ערלה שביעית וכלאים אינה חזקה, ועיין רש"י שם ערלה אחת מן השלש שנים הוה שנת ערלה אינה חזקה דלא איכפת ליה לבעל השדה למחות וכו', וצפי ר"ח גרסינן אכלה ערלה ושביעית וכלאים הרי זו חזקה ולא נהירא וע"ש בצמפרשים, ועיין תוס' שם ד"ה הכי גרס ר"ח, ועיין ב"מ י' ע"ב.

ור"פ י"ז אחי שפיר, דכיון דבערלה ליכא דין גזל וא"כ אף שזה ערלה אכתי לית בה שני איסורים, דבאסה"נ ליכא משום גזל ולא נשאר רק איסור אחד של ערלה, וכיון דליכא אלא לאו אחד ומאיסור אחד הרי לא פורש, שפיר לא עשו תקנה לציין דהוי ערלה.

גם י"ל דלכן לא תקנו לציין, שאם יתקנו לציין לכל שזה יש בה משום ערלה אדרבה יחשבו שא"כ הפקר הוא ומותר אפילו לכתחילה ליקח ויקח הערלה ויעשה שלא כדרך הנאתו, ונמצא אדרבה מכשילן ולא מציילן, ואכמ"ל.

טו. שוב הציא שאלה צראובן שחייב לשמעון מאה שקל והוא מודה בחמישים וחייב בשבועת מודה במקלע ושמעון יודע שישבע ראובן לשקר, ועקב זה ימות במהרה (גיטין ל"ה ע"ב), וצ"ב למה ימות ראובן בטרם זמנו בגלל חמשים שקל, והיה לשמעון לוותר על חמשים שקל כדי שלא ימות חבירו.

ואני הנני מוסיף על קושייתו שהרי עכשיו שלא ויתר וישבע לו ממילא לא יקבל החמשים שקל ונמצא מקצר ימיו של שמעון על לא דבר, והרדב"ז ח"ד סי' אלף רכ"ג (קנ"ב) כתב דאפ"ה ליכא חיוב על שמעון לוותר.

בהא דמכין אמצות עשה עד שתצא נפשו

יז. ומה שהביא מדברי הקלוה"ם צמשובצ נתיבות סימן ג' ק"ק א' דהא דאמרו שהמסרב לעשות סוכה או לצטל איזה מלוא שמכין אותו עד שתצא נפשו, הכוונה עד שתצא נפשו ממש, והוא לכאורה מכת מות על ציטול מלוא עשה שהיא מעשה קטנה.

הנה שמי תשובות צדכר, חדא דיפה כתב דהחוי ועוד הרבה אחרונים לא ס"ל כן, גם צשו"ת מרן הצית שערים צשו"ת יו"ד סי' ר"כ פירש דעד שתצא ולא עד בכלל אלא שיכניע, אלא בלא"ה לק"מ דצאמת האי מכין אותו אין זה דבר קטן אלא כך הוא המדה למי שאינו רוצה לקיים מ"ע שבמורה, ולא על ל"ת. איצרא דיש אופן של גזל שמכין אותו עד שתצא נפשו וזה כשאנו רוצה לשלם ממון שחייב לחצירו, וכופין אותו על מ"ע דוהשיב את הגזילה, אך כאן לא שייך זה בכלל, דרק קודם שעבר עליה דינו שמכין אותו מכת מרדות כדי שיכנע ויקיים המלוא, אך ח"ו לומר שכל מי שעבר מל"ת ממתיין אותו מיד.

דיחוי הראיה מעוברא דר"י באבות דר"ג

יח. באות ח' הביא עוד מדברי החו"י (צסי' קמב) הנ"ל שיש לחוש מאורחים שצעה"צ מומינס להתארח צביתו ועליו לדאוג שמא יאכלו חלב. והגם שהחשש הוא פן יקחו צגיניה, אבל מאחר ושהתם צביתו צהיתר הוא כי הזמינס לכן אם נכשל ואוכל חלב הרי זה צגדר מאכילו, משא"כ צנדון דיין שנכנס הגנב שלא צרשות כלל הרי זה כאילו הגנב עצמו הורג עצמו.

הנה צזה לכאורה דחה ראייתו שהביא מאצות דרצי נתן צמכתבו הראשון, שהרי התם נמי מיירי שהזמינו צביתו, וא"כ לדברי החו"י שעל צעה"צ לחוש שיגנבו אוכל הנה כמו כן יש לחשוש שיגנבו שאר דברים, וא"כ יפה עשה ר' יהושע שחשש שמא יגנוב, וגם שצפירוש אמרו רז"ל כן צבדהו וחשדהו, וא"כ יפה עשה שנטל הסולם, ואין ראייה כלל לנ"ד.

יט. ובאות ט' הביא ממנחת שלמה להגאון רבי שלמה זלמן זללה"ה ח"ג סימן ק"ה שמדברי האדר"ג אין ראייה כי אותו גנב היה לו להיות מתון ולראות שאין שם הסולם, וזה כמ"ש אני הקטן צמכתבי הראשונה למעכ"ג שליט"א.

ומעב"ג דחה דאותה טענה ממש שאמר הגר"ז נאמר לעניינינו, למה לא נזהר הגנב של הסנדצינים לצדוק אם אין סיכה או סם המות צתוך הפת, והרי הוא מדען צקי צכימיקה וצרפואה ולמה לא צדק צחכמת הכעמי אם הסענדצין יש צו סם. ולפענ"ד פשוט דאין דרך העולם להכניס

צפת סם, וכ"ש שע"פ הלכה אסור לעשות כן וכמ"ש לעיל, אבל לצדוק צסולם לפני שירוד ומטפס עליו זהו כן הדרך, וכן צריכים לעשות.

הארכתי יותר משהזמן גרמא, ויאמין לי ידידי כי הרבה יותר יש על הקולמוס ממה שכתבתי כאן ולא כתבתי רק מחמת ידידות יתירה שיש לי למעכ"ג שליט"א זה שנים רבות, ובוזה הנני המעתיר בעדו לטובה כל הימים, עבד נרצע לאדוניו בלב ונפש, מנשה הקמן

סימן קפד

בירור דין הריפורמים
וקונסרבטיבים אם הם בכלל אחיך

הנני לצרר הלכה צרורה צהני מינים שנתהוו עדרים עדרים למינייהם קונסרבטיבים וריפורמים ושאר שמות נרדפות שקראו לעצמם, אשר כל לצ יהודי כואצ שיצאה אש ומצאה קונים צבחינת שריפת הנשמה והגוף קיים, שמליוני יהודים צארה"צ וצשאר מקומות צנו צמה לעצמם לחלוק על תורת משה שהוא מן השמים ושיש ח"ו ציד האדם לשנות עצמו ותורתו לפי רוח המקום והזמן כמו הגויס למינייהם, וכמ"ש המשורר (תהלים ק"ו) ויתערבו צגויס וילמדו מעשייהם.

ומלפנים זאת צישראל לערך לפני מאתיים שנה כשקם החוה הראשון צגערמאניא קמו כל גדולי ישראל ועמדו נגדם צכל כחם, ועתה צזומנינו עדיין לא נכצה האש, ולא זו צבלצד אלא שיש כמה אנשים הנושאים להם פנים ומחניפים להם הללו אומרים לקרב ואומרים צדיק אתה, והעליתי על הכתב השקפת התורה על מינים אלו.

נתיב א'

זאת התורה לא תהא מוחלפת

ה' אלוקים אמת, ותורתנו הקדושה תורת משה אמת, וקבלתינו מפי אבותינו ורבותינו אמת, וזאת התורה לא תהא מוחלפת ולא תשתנה וכדברי הנביא (מלאכי ג') אני ה' לא שניתי ואתם צני יעקב לא כליתם, והיות כי עיקר חיות וקיוס ישראל תלוי בצאמנות ה' וצדצקותו צו ית' וכדכתיב (דברים ד') ואתם הדצקים צה' אלוקים חיים כולכם היום, ולפי שזה צלתי אפשרי כי לא יראני אדם וחי (שמות ל"ג) נתן לנו הקצ"ה תורתנו הקדושה ותרי"ג מצות התלויס זה להיות דצוקים זה וצו, וקוצ"ה ואורייתא וישראל חד הוא וקשורים זה צזה, ושלשתן לא ישתנו וכמו שאני ד' לא שניתי, כן אתם צני יעקב לא כליתם, וכן תורתנו הקדושה לא תשתנה לעולם, לא צמקרים ולא צזומינס.

להתאפק נגד היצה"ר, הגם שעובר על כל התורה כולה ח"ו הרי הוא נכנס בכלל ישראל ועליו אמרו (סנהדרין מ"ד). ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא, ועיין שו"ת מהר"ם מרוטנבורג דכיון אמרו חז"ל שחטא שהוא בשוגג או מממת היצה"ר שהוא כעין שוגג, ועיין קידושין (ל"ו ע"א) ת"ש ואומר וכו' ועיין רש"י שם.

אבל לא קן מי שמכחיש וחושב שיש גם דרך אחר דרך התורה והיהדות, ולא רק כמו שקבלנו מאבותינו ורבותינו הנאמנים לה' ותורתו דור אחר דור עד יהושע ויהושע מפי משה רבינו שקבלה מפי הקב"ה כביכול כדכתיב (במדבר י"ב) פה אל פה אדבר בו, אין זה בכלל אע"פ שחטא ישראל הוא, שהרי הוא קוֹנֵן בנטיעות וכופר הכל.

ובן יש חילוק בין יחיד שהוא שורש פורה ראש ולענה והתברך בלצדו לאמר בשרירות לבי אלך מממת תאוחו ויזה"ר המתגבר עליו, ובין רבים שינאו להדיח ולעשות תנועה לעמנן לחפש להם דרך אחרת ממה שקבלנו מאבותינו ועזבו דרכי אבות, ואפילו יש מהם שמחפשים אחר "רוחניות" בלשונם ומחליטין נגד הקבלה האמיתית שקבלנו מאבותינו הקדושים שזה לא נקרא הצנה אחרת אלא זה בכלל צונה דת אחרת לעמנן, והוא בכלל ע"ז וכמו שעשו מלפנים לדוק ובייתוס, והקראים, ואוחו האיש באמונת הנוצרים, ועוד כמה מאז ועד עתה.

נתיב ג'

מי נבנם בבלל ישראל
ומי יוצא מבלל זה

הרמב"ם צפי' המשנה (סנהדרין פ"א) חשב י"ג עיקרי הדת ויסודותיה, וכתב היסוד השמיני הוא היות התורה מן השמים והוא שנאמין כי כל התורה הזאת הגמונה ע"י משה רבינו ע"ה שהיא כולה מפי הגבורה, כלומר שהגיעה אליו כולה מאת ה' יתברך וכו', וכי הוא היה כמו סופר שקוראין לו והוא כותב כל מאורעות הימים הסיפורים והמאורות ולפיכך נקרא מחוקק, ואין הפרש בין ובני חס כוש וגו' ובין אנכי ה' אלקיך ושמע ישראל כי הכל מפי הגבורה והכל תורת ה' תמימה טהורה וקדושה אמת, וזה שאומר שכמו אלה הפסוקים והסיפורים משה סיפרם מדעתו הנה הוא אלל חכמינו ונביאנו כופר ומגלה פנים יותר מכל הכופרים לפי שחשב שיש בתורה לב וקליפה, ושאלה הדברי הימים והסיפורים אין תועלת בהם ושהם מאת משה רבינו ע"ה, וזה ענין אין תורה מן השמים אמרו חז"ל הוא המאמין שכל התורה מפי הגבורה חוץ מן הפסוק זה שלא אמר הקב"ה אלא משה מפי עצמו וזה כי דבר ה' בזה (במדבר ט"ו, ל"א)

ובחגיגה (ג' ע"ב) אמרו, צעלי אסופות אלו ת"ח שיושצין אסופות אסופות ועוסקין בתורה הללו מטמאין והללו מטהרין הללו אסרין והללו מתירין הללו פוסלין והללו מכשירין וכו', כולם נתנו מרועה אחד, אל-אחד נתנן, פרנס אחד אמרן מפי אדון כל המעשים צרוך הוא דכתיב (שמות כ', א') וידבר אלקים את כל הדברים האלה וגו' ע"ש. ופרש"י אל-אחד אמרן, אין לך מצני המחלוקת מציא ראייה מתורת אלוה אחר אלא מתורת אלקינו. פרנס אחד אמרן, אין לך מציא ראייה מדברי נביא הבא לחלוק על משה רבינו.

ובבב' סנהדרין (נ"ט ע"ב) אפיקורוס [דחנן במשנה דף ג' ע"א שאין לו חלק לעוה"צ] רב ור' חנינא אמרי תרוייהו זה המצוה ת"ת, ר' יוחנן וריב"ל אמרי זה המצוה חזירו צפני ת"ת, צשלמא למ"ד המצוה חזירו צפני ת"ת אפיקורוס הו' מצוה ת"ת עצמו מגלה פנים בתורה שלא כהלכה הו', ופרש"י מגלה פנים בתורה מעוז פנים כלפי עוסקי תורה, מגלה פנים משמע ליה דחמיר מאפיקורוס, דאפיקורוס היינו דאית ציה אפקירותא צעלמא ע"ש. לכן בלתי אפשרי לשנות הקבלה שקבלנו, ואוחס שמפרשים התורה כפי רעונם הרי הם מגלי פנים בתורה שלא כהלכה ואין להם חלק לעוה"צ (כנ"ל וירושלמי פסחים פ"ו ה"ב).

ואני חומה ושדי כמגדלות אזכיר כמה יסודות בחומת עם ישראל מה שנגעו בה הריפורמים ורועים להפילה ח"ו, ואשר כל הנוגע בהם כנוגע בצבת עינם של ישראל, ובשמות רבה (פרשה ו) כשעמד שלמה המלך והחכים על גזירתו של הקב"ה ואמר למה אמר הקב"ה (דברים י"ו) לא ירבה לו נשים לא צעביל שלא יסור לצבו, אני ארצה ולבי לא יסור, אמרו רבותינו באותה שעה עלתה יו"ד שצירצה ונשתטחה לפני הקב"ה ואמרה רצון העולמים לא כך אמרת אין אוח בטלה מן התורה לעולם, הרי שלמה עומד ומצטל אחתי, ושמה היום יצטל אחת ולמחר אחרת עד שתצטטל כל התורה כולה, אמר לה הקב"ה שלמה ואלף כיונא בו יהיו צטלין וקונה ממך איני מצטל, והיות כי הדבר יסודי באמונת ישראל ארחיב צוה.

נתיב ב'

יחיד החוטא ורבים החוטאים

יסוד היסודות ומקור היהדות להאמין צו ית"ש ובתורתו ובנביאיו וחכמיו, שהוא ית"ש עשה ויעשה ויעשה לכל המעשים וזונו בתרי"ג מצות ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים, ולכן יש חילוק בין יהודי שאינו שומר המצות ח"ו ואפילו הוא רשע ועובר על כל התורה מחמת תאוות לבו אצל עם כל זאת יודע ומאמין שהדרך היחידי הוא דרך התורה וההלכה, אלא שהוא מחמת תאוות נפשו ורוע עצו לא יכול

וב"ב רבינו הגדול רש"י (גיטין מ"ז ע"א) בזהוהו גברא דזינן נפשיה ללודאי [אומה שאוכלין בני אדם] ואתא לקמיה דרבי אמרי שיפדנו ורצה ר' אמרי לפדותו מק"ו דמוכר את בניו, אמרו לו רבנן לר' אמרי האי ישראל מומר הוא דקא חזי ליה דקאכיל נבילות וטריפות, אמר להו אימא לתיאבון הוא דקאכיל, אמרו ליה והא זמנין דאיכא היתירא ואיסורא קמיה ושזיק היתירא ואכיל איסורא, א"ל זיל לא שבקי לי דאפרקינך. ופרש"י אימא לתיאבון הוא דקאכיל, ולא הוה מין אלא מומר וזמניינן הוא דאמרינן מורידים אכל לא מעלין אכל מומר אמרינן התם סמי מכאן מומר. ונראה דרש"י קשיא ליה אחירוץ הגמ' דזימנין וכו' והא אכתי האי אוכל נבילות וטריפות הוה ומאי איכפת לן אי שזיק היתירא ואכיל איסורא והלא האיסור בעצמו אינו צר חיוב מיתה הוא, דאטו האוכל נבילות וטריפות חייב מיתה והרי לא הוא אלא לאו, ולכן דייק רש"י דהאוכל לתיאבון לא הוא מין אלא מומר והגם שהוא מומר ואפי' יהא מומר לכל התורה כולה אכל אכתי לא ינא מכלל ישראל אלא הוא ישראל מומר, וישראל אע"פ שחטא ישראל הוא, אכל האוכל נבילות להכעיס הו"ל מין ולא מומר שאינו מאמין ה' ובתורתו והמיינים הם בכלל מורדין ולא מעלין כלהלן וכמ"ש הרמב"ם דמנזרה לאצדו, וזה ברור בס"ד.

וב"ב עוד רש"י להדיא (סנהדרין ז' ע"א) על האומר אין תחיית המתים מה"ת שכופר במדרשים דדרשינן בגמ' מנין לתחיית המתים מה"ת, ואפי' יהא מודה ומאמין שיחיו המתים אלא דלא רמיזא באורייתא כופר הוא, הואיל ועוקר שיש תחיית המתים מה"ת מה לנו ולאמונתו וכי מהיכן הוא יודע שכן הוא הלכך כופר גמור הוא עכ"ל. (ואגב מה שז"יין שם על הגליון מבאר שבע, עיין ברמ"ה לרבינו מאיר הלוי שהיה בדורו אחר רש"י שהביא זה בשם רש"י ופשוט).

במצא שיש חילוק בין אדם מישראל המאמין בתורת ה' ונפל בתאות עוה"ז מחמת יצרו הרע או חזרים רעים או טבעו הקשה והסביבה והוא יודע שזרע הוא אלא שאינו יכול להתגבר על יצרו וטבעו הרע, וכשיש לפניו היתר ואיסור ישמח בהיתר ולא יאכל האיסור, אלא כשלא יזדמן לפניו של היתר אוכל איסור או עושה האיסור, ואפי' עצירות החמורות, וזה נכנס בכלל ישראל, אכל מי שאינו מאמין בתורת ה' ואפי' רק דבר אחד ואפי' ק"ו אחד או אפי' עושה מנזות ומקיימן רק מחמת שנהג כן אכל אינו מאמין שקך כתוב בתורה וניתן ע"י משה רבינו הרי זה מין וכופר בתורת ה', כדברי רש"י, והרי הוא ינא מכלל ישראל כדברי הרמב"ם, ואינו לא ישראל ולא עכו"ם שגם להם יש להם ז' מנזות שעליהם לקיים כמבואר ברמב"ם בפ"ח מהל' מלכים

וכו', וזה שאנו עושים היום מתבנית הסוכה ולולב ושופר ותינית ותפילין וחולתם הוא בעצמות התבנית אשר אמר הש"י למשה והוא אמר לנו והוא נאמן בשליחותו, והמאמר המורה על יסוד הזה הוא מה שנאמר (במדבר ט"ז, כ"ח) ויאמר משה צואת תדעון כי ה' שלחני לעשות כל המעשים האלו כי לא מלצי.

היסוד המשעי ההעתק, והוא כי התורה הזאת מועתקת מאת הבורא הש"י לא מולתו ועליה אין להוסיף וממנה אין לגרוע, לא בתורה שכתב ולא בתורה שבעל פה וכו' ע"ש.

ואחר יסוד הי"ג סיים ח"ל, וכאשר יאמין האדם אלה היסודות כולם ונתברר בה אמונתו בהם הוא נכנס בכלל ישראל ומנזרה לאהבו ולרחם עליו ולנהוג עמו בכל מה שזוה הש"י איש לחזירו מן אהבה והאחווה, ואפי' עשה מה שיכול מן העצירות מחמת התאוה והתגברות הטבע הגרוע הוא נענש כפי חטאיו אכל יש לו חלק לעוה"ב והוא מפושעי ישראל, וכשנתקלקל לאדם יסוד מאלה היסודות הרי ינא מן הכלל וכפר בעיקר ונקרא מין ואפיקורוס וקוץ בנטיעות ומנזרה לשונאו ולאצדו, ועליו נאמר (תהלים קל"ט, י"ט) הלא משנאיך ה' אשנא וגו'.

והנה מבואר לן בבואר צהיר וברור מדברי רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל זה החילוק שכתבנו בין מי שמאמין בכל התורה דקדוקיה ופרטייה אפי' עשה כל העצירות שבעולם מחמת התגברות התאוה והטבע ומ"מ הרי הוא מאמין בה' ובתורתו, הוא נענש על חטאו אכל הוא נכנס בכלל ישראל, אכל מי שאינו מאמין באחד מכל אלו ח"ו ינא מן הכלל ואינו בכלל ישראל ומנזרה לשונאו ולאצדו.

ובחילוק זה כתב גם הרמב"ן עה"ת עה"פ (דברים כ"ו, כ"ו) ארוך אשר לא יקם את דברי התורה הזאת וכתב ח"ל ולפי דעתי כי הקבלה הזאת שיודה במנזות בלבו ויהיו בעיניו אמת, ויאמין שהעושה אותן יהיה לו שכר וטובה והעובר עליהן יענש, ואם יכפור באחת מהן או תהיה בעיניו בטלה לעולם הנה הוא ארוך, אכל אם עבר על אחת מהן כגון שאכל חזיר והשקף לתאותו או שלא עשה סוכה ולולב לעולה אינו בחרם הזה, כי לא אמר הכתוב אשר לא יעשה את דברי התורה הזאת אלא אמר אשר לא יקם את דברי התורה הזאת לעשות כטעם (אסתר ט', כ"ז) קימו וקבלו היהודים. והנה הוא חרם המורדים והכופרים. הנה כתב ממש כדברי הרמב"ם ז"ל צוה דיש חילוק בין אינו מקיים מנזות מחמת עלנות או מחמת תאות לבו ויודע ומאמין אלא שיטרו מתגבר עליו, ובין מי שאינו מאמין בו ח"ו.

ה"י-הי"א ח"ל וכן כזה משה רבינו מפי הגבורה לכוף את כל באי העולם לקבל מצות שננטו בני נח וכו' עיי"ש.

נתיב ד'

הצעת דברי האומרים שיש לדונם לבף זבות

ולפי שיש אוחזים דרך ללמד זכות וסנגוריא על הני ריפורמים, ואם לא היה על חשבון התורה הייתי שותק כי כן המדה והיו דן את כל האדם לכף זכות וכ"ש רבים, ומיהו כיון שגגו דדבריהם, לכן אנטט מקצת מדבריהם, ולא אטפל צפטפוטגי דברים עם הריפורמים בעממן ולהכחיש דבריהם ומעשיהם או להתפלפל עמהם, כי עליהם אמר החכם מכל האדם (משלי כ"ו, ד') אל תען כסיל כאלתו, ואמרו ז"ל (סנהדרין ל"ח ע"ב) צפיקורוס ישראל כ"ש דפקר טפי, אבל אכתוב כמה דברים לאנשים משלנו שאמרו דברים שלפענ"ד אסור להאמר, וזודאי בלא דעת ידברו דברים אשר לא כדת של תורה, ואוכיח כמה נשתבשו.

א) **מוענים** שהגם שהאמונה בתורה הוא היהדות המקורית הגרופה והאמיתי, אין זה סותר ומרחק את היהודים שמחפשים לעממן דרכים אחרים שאינן מסכימים ומתאימים עם דרך הארטודוקסים ולימודיהם.

ב) **אמונת** ישראל הוא שהקצ"ה רוצה כל ישראל שיאמרו על הכשרות, אבל אינו אומר לדחות מכלל ישראל מי שאינו אוכל כשרות.

ג) **מסקנות** שצאים להם נגד התורה הוא לפי המושג דעמאקראטיא, וזכות האדם (יומען רייטס בלע"ז) לכל יהודי כביכול לעשות לפי רצונו לקיים או לא לקיים המצות ח"ו, ומציאין ראייה מן התורה גופה שאמרה (דברים ל', ט"ו-י"ט) ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב וגו' וצחרת בחיים.

ד) **אפילו** אם צאים אח"כ למסקנות שמכחישים לדברי חז"ל ולקבלה ומסורה האמיתית אפ"ה האומרים עליהם שאינם יהודים הוא שקר, ואינו ע"פ הלכה ולא צמניאיות.

ה) **בזמן** הזה שרצים בעונ"ה עוזצים היהדות ואפי' הרבה משתמדים ר"ל אין זמן לרחק, ויש דברים חשובים יותר למנהיגים מלבא לפרסם הלכה כזו שהם אינם בכלל יהודים.

ו) **יש** האומרים שהריפורמים יש לדונם כתיקונות שנבשו.

ז) **וייש** שבאו צטענה אחרת כיון שאין אדם שלם בשלימות וכולנו מקום יש צראש להשתדל ולהוסיף צלימוד וקיום התורה, ואנחנו יהודים, ה"ה שאינו שולל ומונע עוברי

עבירה כמחללי שבתות ואוכלי נבלות וטריפות אפי' צמוזד מלקרותם ולהיותם אחים ככל ישראל.

ח) **יש** שפירסמו שמחללי שבת צפרהסיא ואוכלי נבלות וטרפות הקצ"ה מקבל תפילותיהם, ותפילתם נשמעת כתפילות שאר אישי ישראל. ועוד כמה דברים כיו"צ אשר יוצארו צהמשך דברינו שנתשבשו צהם כמה מאחצ"י מחסרון ידיעתם.

נתיב ה'

מה שהאפיקורסים אומרים שהבחירה ביד האדם אם לקיים המצוות או לא

ואעין ואומר, הגם שאולי דברים אלו טוב היה השתיקה מ"מ אם לא היו מפרסמין דיעותיהן הנפסדות בעתומים היינו שותקים, אבל בעונ"ה הם צועקים צקולי קולות צפרסום רצ דברי מינות שלהם עד שלאחרונה נדפס גם בעמון חרדי הנקרא "קאולישין" דברים אלו, על כן חוצה עלינו להשיב עכ"פ צמקצת.

וראשונה אשיב להטוענים שההלכה והתורה צשום אופן לא מכחיש ולא נוטל משום יהודי הרשות הדעמאקראטי של כל אדם לעשות כרצונו לקיים או שלא לקיים מצות ה' כפי רצונו. דברים אלו אסור לשומעם וכ"ש להאמין צהם ח"ו, והם עצמם דברי מינות וסתירה לכל התורה כולה, דודאי אין ציד אדם מישראל לעשות כרצונו לעבוד או ח"ו שלא לעבוד ה' וכמה וכמה פסוקים צתורה מורים היפך זה, (דברים י"ב, ח') לא תעשון וכו' איש כל הישר צעיניו, וכתיב (שם כ"ט, י"ז) פן יש צכס איש או אשה משפחה או שצט אשר לצבו פונה מעם ה"א וגו' והתצרך בצצצו לאמר שלום יהיה לי כי צשרירות לצי [דעמאקראטיא] אלך וגו' לא יאצה ה' סלות לו וגו'.

ולא עוד אלא שכל ישראל ערצים זה לזה (שצועות ל"ט ע"א), וקצלנו אחריות על המורדים ועל הפושעים לרדותם ולרודפם להחרימם ולהמיתם כפי המצואר צתורה (שמות ל"א, י"ד) מחלליה מות יומת, והוא חיוב על צ"ד ועל כל ישראל לקיים וצצרת הרע מקרבך כמו שננטווינו ע"ז הרבה פעמים, וצספרי (דברים פסקא ר"מ) אמרו ע"ז הכתוב צער עושי הרעות מישראל, והוא מצות עשה (ס' החינוך מצוה מ"ו ועוד), וצרא"ש מס' מכות צפ"ק (סי' י"א) כתב חז"ל כי כל הרואה דבר ערוה מחויב להעיד לקיים מה שנאמר וצצרת הרע מקרבך, ע"כ. והכתוב הזה נכפל כמה פעמים לא רק צבעירות המזיקות לצני אדם כמו רציחה אלא גם צשאר עבירות ותועבות וכמ"ש הרא"ש, והעובר צמוזד

אלא דגם לפי דעתם המשובשת שיש צדין שיהא דעמאקראטיא מ"מ מה שהם כותבים שעל כן יכול כל אחד לעשות או שלא לעשות מה שלצד חפץ, זה הצל, ופשוט כי צמדינות שיש דעמאקראטיא אין אדם עושה מה שרצה וכי צמדינה שיש דעמאקראטיא כל אחד יכול לעשות מה שרצה ואף נגד חוקי המדינה, או שיכול ליכנס לרשות חצירו כלזו או לעסוק בעסקים שהם נגד חוק המדינה, והרי פה צאמערקא יש דעמאקראטיא וגם פירוד של מדינה עם דת ואעפ"כ יש הכרח לקיים חוקי המדינה והעובר על זה ענוש יענש, ואם יסרב ייחווהו בצית סוהר, אבל האמת כי יש חקים שצריך להתנהג בהם ולא הכל הפקר וצריך לנהוג ע"פ חוקי המדינה ולזה קוראים דעמאקראטיא, ומעתה להבדיל כ"ש צחורה שאין שום סטייה ונטייה ימין או שמאל ממנה וכשישמור על כל חוקי התורה אז הוא צן חורין כי אין לך צן חורין אלא מי שעוסק בצורה, וזה הדעמאקראטיא. ואין שום מושג אחר של דעמאקראטיא בצחורה אלא יקוצ הדין את ההר, ואסור אפילו לומר שמועה זו נאה ושמועה זו איננה נאה (עירוצין ס"ד. 7), אלא הכל מהקצ"ה כולו נאה כולו יאה.

ובמה שאמר הכתוב (דברים י"א, כ"ו) ראה אנכי נתן לפניכם היום צרכה וקללה את הצרכה אשר תשמעון והקללה אם לא תשמעו, ואומר (שם ל', י"ט) החיים והמות נתתי לפניך הצרכה והקללה וצחרת בחיים, אין הכוונה שיכול לצחור המות והקללה, אלא התורה מצווה לצחור בחיים ומצווה להיות צחור בחיים, וזה וצחרת בחיים, וצדדיא מפורש כן בצפרי דברים (פיסקא נ"ג) ו"ל ראה אנכי נתן לפניכם היום צרכה וקללה, למה נאמר, לפי שנאמר החיים והמות נתתי לפניך הצרכה והקללה, שמה יאמרו ישראל הואיל ונתן המקום לפנינו שני דרכים דרך חיים ודרך מות נלך בצדו מהם שנרצה, תלמוד לומר וצחרת בחיים, משל לאחד וכו' עיי"ש.

ובן המאבד עצמו לדעת וצחר מות מחיים אין לו חלק לעוה"ב (ראה שו"ת האלף לך שלמה יו"ד סי' שכ"א, ודברי יציב למרן ז"ע יו"ד סי' רכ"ג, והפוסקים הביאו ראייה מאחיתופל שחנק עצמו כדכתיב (שמואל ב' י"ז, כ"ג) ואחיתופל ראה כי לא נעשתה עצתו וגו' וינו אל ביתו ויחנק וימת, ובסנהדרין דף ז' ע"א אמרו שאין לו חלק לעוה"ב), ואין מתעסקים עמו לכל דבר ואין מתאבלין עליו ואין מספדין אותו כדאיתא בשו"ע יו"ד סי' שמ"ה ס"א, הגם שהבחירה בידו כמ"ש החיים והמות נתתי לפניך. וראה שו"ת שבות יעקב ח"א סי' ע"ז בא"ד כתב, וזה שמאבד עצמו לדעת בעולם הצא וכו' הוא פושע צעצמו שצחר צמות ולא בחיים.

עב"פ אין מושג של דעמאקראטיא בצחורה או אפשרות לאיזה סטייה ממנה בכל לשון ובכל אופן שהוא, אבל אנו

אפי' על איסור דרבנן מכין אותו מכות מרדות, וכ"ש איסור דאורייתא מלקין מדאורייתא, ואם עבר ושנה בית דין מכניסין אותו לכיפה ומאכילין אותו שעורין עד שכריסו מתבקעת וימות (סנהדרין פ"א ע"ב), וכן ד' מיתות צ"ד וכמה גזירות וקנסות שגזרו חז"ל כפי צורך השעה. ומה שאין אנו עושין כן כהיום מפני שצעונו"ה אין לנו לא כה"ג ולא סנהדרין סמוכין וכו', אבל ח"ו לא צביל זה הותרה הרצועה, ולא חסר משהו מתורתנו הקדושה.

ואפ"ל על הגויים והמוון לאומים ראה מה שכתב הרמב"ם הל' מלכים פ"ח ה"י, וכן נזה משה רבינו מפי הגבורה לכוף את כל צאי העולם לקבל מצות שננטוו בני נח, וכל מי שלא יקבל יהרג (ועי' כס"מ פ"א מהל' מילה ה"ו).

ואמרו מצות לאו ליהנות ניתנו אלא לעול ולמשא ניתנו, עבודת עבד לרבו (רש"י סוכה דף ל"א ע"ב), ואמר (ויקרא כ"ה, מ"ב) עבדי הם, ועוד שם (פסוק נ"ה) כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם, וזה המצטא דעמאקראטיא, צאה מן הגויים אשר סביבותינו שפקרו בכל והמציאו לעצמן לשונות של הפקר, ועבדא צהפקירא ניחא ליה (גיטין י"ג ע"א), וגם המציאו לעצמן להבדיל צין אמונה ומדינה [סעפריישאין אף רעליגיאן ענד סטעיט צלע"ז] אשר אצלנו אין דבר כזה תופס מקום כלל.

ובגדרים דף ח' ע"א ועוד אמרו שהאדם מושבע ועומד מהר סיני לקיים המצות, וצאצות (פ"ב משנה ט"ז) ולא אחת צן חורין ליצטל ממנה, וצגמ' נדה דף ל' ע"ב תשבע כל לשון (ישעיה מ"ה, כ"ג) זה יום הלידה, שנאמר (תהלים כ"ד, ד') אשר לא נשא לשוא נפשי ולא נשבע למרמה, ומה היא השבועה שמשבעין אותו תהי לדיק ואל תהי רשע. וצן שמונת ימים כבר מלין אותו צע"כ, ומאז ואילך מוסין צקדושה צן ל' יום לפדיון הצן, וחייצין להאכילו כשר מיום ראשון עיין בצבני מילואים (סי' צ' סק"א) דתינוק מיום הולדו אין מאכילין אותו אפי' חלב עכו"ם שהוא רק מדרבנן. ולענין דעמאקראטיא אמרו אין לך צן חורין אלא מי שעוסק בצחורה (אבות פ"ו מ"ב).

וזה שאמרו ואין לך צן חורין אלא מי שעוסק בצחורה ילפי לה ממה דכתיב (שמות ל"ב, ט"ז) חרות על הלוחות אל תקרא חרות אלא חירות, שאין לך צן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה, וצשיר השירים רבה (פרשה ח' א') פירשוהו חרות על הלוחות אל תקרי חרות אלא חירות, רבי יהודה ור' נחמיה ורבנן, רבי יהודה אומר חירות ממלאך המות, ר' נחמיה אמר חירות מן המלכיות, ורבנן אמרי חירות מן היסורין. (וכ"ה צו"ק"ר פרשה י"ח). אמנם חירות מן המצוות ח"ו לא שמענו.

חייבים לשמור ולעשות ולקיים את כל מצוות ה' בהכרח גמור, תורה שבכתב ותורה שבע"פ, ולא ניתן לנו הבחירה לבחור צמח שאנו רוצים או לא רוצים לקיים, והבחירה הוא רק בכדי לקבל שכר ועונש, ולא שמתר לבחור צרע.

ואדרבה מי שעובר על מצוות ה' חייבין צ"ד לענשו אם באחד מד' מיתות צ"ד או במלקות, ואפילו אמצות עשה כופין לקיים, וצומן שרואים שמזוללים צמנות או עונשין אפי' יתר משורת הדין, וכמעשה באחד שרכב על סוס בשבת וסקלוהו לא מפני שהדין כן אלא מפני שהשעה נריכה לה, וכן זהאי שהטיח באשתו תחת האילן והלקוהו (סנהדרין מ"ו ע"א), והצועל ארמית קנאין פוגעין בו (שם פ"א ע"ב), ועיין שו"ת מהר"ם מלובלין אי עונשין שלא מן הדין צוה"ו. ואפי' צוה"ו דקיי"ל דצטלו מיתת צ"ד שאין לנו דיניים סמוכין מ"מ הלכה פסוקה הוא (ח"מ סי' שפ"ח ס"י) שאפי' צוה"ו ישראל המוסר את חזירו לערכאות של גוים או לשאר משרדי המדינה מותר וגם מצוה להרגו, וכל הקודם להרגו זכה צמניה זו ע"ש פרטי דיניים [אם לא שיש לחוש לחוקי המדינה שאז יש ליזהר מפני החוק].

נתיב ו'

אפיקורס אינו נקרא אחיך לא להחיותו ולא לשום דבר

הנה הלכה מפורשת דעבריינ לא נקרא אחיך והוא צמשה (מכות כ"ג ע"א) כל חייבי כריתות שלקו נפטרו ידי כריתתם שנאמר ונקלה אחיך לעיניך, כיון שלקה הרי הוא כאחך, (אבל קודם שלקה אינו אחיך). ובספר יראים סי' קנ"ו (צמנות הלוואה) כתב וז"ל ואם הוא עבריינ צמוד באחת מכל מצוות האמורות בתורה ולא עשה תשובה אינו מחויב לא להחיותו ולא להלוות לו דכתיב וחי אחיך ובהלואה כתיב מאחד אחיך וכיון שעבר צמוד יצא מכלל אחוה, דאחיה צמנות צעינן, ועיי"ש באורך (וכ"כ שוב בסי' קס"ו). והציאו הסמ"ג (מ"ע קס"ב) וז"ל, אומר הר"ר אליעזר ממי"ץ שאם היה עבריינ צמוד באחת מכל המצוות האמורות בתורה ולא עשה תשובה אינו חייב להחיותו ולא להלוותו דכתיב וחי אחיך עמך, וכתיב מאחד אחיך, וכיון שעבר צמוד יצא מכלל האחיה עד שילקה, דמניא צפרק אלו הן הלוקין (מכות שם) ונקלה אחיך לעיניך כיון שלקה הרי הוא אחיך אבל קודם לכן אינו אחיך עיי"ש. והו"ד בתרוה"ד סי' רכ"ג.

ובן נפסק בטוש"ע יו"ד סי' רנ"א מי שהוא עבריינ צמוד על אחת מכל מצוות האמורות בתורה ולא עשה תשובה, אינו חייב להחיותו ולא להלוותו, וכן מי שהוא עבריינ להכעיס, אפילו למצוה אחת, כגון שאוכל נצילה היכא דשכיח צטר

כשרה, אסור לפדותו אם נשצה. וצמומר למיאצון פסק שם הרמ"א צשם הב"י שאין אסור צדצר אם רוצים לפדותו, אבל אין מחויבים צכך. אמנס להצילו ממיחה יש מצוה צמומר למיאצון (ח"מ סי' תכ"ה ס"ה) ואסור לעמוד על דמו, אבל לפדותו אין חיוצ (ש"ך סק"א ח"מ שם). אבל מומר להכעיס אסור להצילו כמצואר שם. ומקור הדצר בגיטין דף מ"ז ע"א, הוצא לעיל.

וב"ש מי שמחלל שבת צפרהסיא שהוא כעוצד ע"ז ודינו כגוי גמור, פתו פת עכו"ם ויינו יין נסך (חולין ה' ע"ב ועירובין דף ס"ט ע"ב). וצש"ע או"ח סי' שפ"ה ס"ג פסק המחצר ישראל מומר לעבודת אילים או לחלל שבתות צפרהסיא, אפילו אינו מחללו אלא באסור דרצנן, הרי הוא כעכו"ם. וצשו"ע יו"ד סי' צ"ד כתב המחצר מומר להכעיס, אפי' לדצר אחד, או שהוא מומר לעבודת כוכבים או לחלל שבת צפרהסיא, או שהוא מומר לכל התורה, אפילו חוץ משתים אלו, דינו כעוצד כוכבים. (ועיי"ש סי' י"א).

ובשו"ע ח"מ סי' תכ"ה ס"ה כתב המחצר אפיקורס מישראל, והם עוצדי עבודת כוכבים או העושה עצירות להכעיס, אפילו אכל נצילה או לצש שעטנו להכעיס, (הרי זה) אפיקורס. הכופרים בתורה וצנצואה מישראל מצוה להרגו, אם יש צידו כח להרגן צפרהסיא הורג, ואם לאו יצא עליהם צעלילות עד שישצב הריגתו, כיצד, ראה אחד מהם שנפל לצאר והסולס צבאר, מקדימו ומסלקו ואומר הריני טרוד להוריד צני מהגג ואחזירנו לך, וכיוצא צדצרים אלו עכ"ל.

ובשו"ע יו"ד סי' קנ"ח ס"ב מיני ישראל, והם שעוצדים לעבודת כוכבים, או העושה עצירות להכעיס, אפילו אכל נצילות או לצש שעטנו להכעיס, וכן האפיקורסים והם שכופרים בתורה וצנצואה מישראל, היו נוהגין צארך ישראל להרגו. אם היה צידו כח להרגן צסיף צפרהסיא הורג, ואם לאו היה צא צעלילות עד שישצב הריגתו, כיצד, ראה אחד מהם שנפל לצאר והסולס צבאר, קודם ומסלקו ואומר הריני טרוד להוריד צני מן הגג ואחזירנו לך, וכיוצא צדצרים אלו. והרמ"א כתב הגה, מומרים שהיו מומרים עצמם לאנסים ומטמאים עצמן צין העוצדי כוכבים לעצוד עבודת כוכבים כמותם, הרי הם כמו מומרים להכעיס והיו מורדין אותם ולא מעלין (תוספות פא"מ), ומכל מקום אם צא לשוב, לא מחמירין עליו, שקשה לפרוש מהם וחיישינן שמא יחזור לסורו. (תרוה"ד סי' קצ"ח).

ובשו"ע יו"ד סי' קי"ט ס"ו מי שהוא מפורסם באחד מעצירות שבתורה חוץ מע"ז וחילול שבת צפרהסיא או שאינו מאמין צדצרי צבותינו ז"ל וכו', וצש"ך

(ח"א סי' י"ב). ומציא עוד מס' זכחי דדק (ס"ק כ"ט) שכתב
 כן להדיא בדבר הריפורמים ו"ל וכ"ש האפיקורסים שיאלו
 מחדש צערי אשכנו (ריפורמים) שיאלו כמות כמות ועשו שינויים
 בתפלה ובזבין ציהכ"ג ופרטו ברוב מלוות וכו', ועליהם נאמר
 שם רשעים ירקב. וכ"פ צשו"ת מהרי"א אסאד יו"ד סי' ו'
 וסי' נ' ומהר"ם שי"ק חו"מ סי' ס"א או' ו'. ואם עבר על
 ג' עצירות מפורסמות שהעולם נוהרים מהם, כגון נבילה
 ושעטנו והקפת הראש היו חזקה ונעשה מומר לכל התורה,
 וכן אם עובר על הרבה מלות עד שנראה שפרק מעליו רוב
 המלות הוא כמומר לכל התורה, עיין תצ"ש ופמ"ג יו"ד סי'
 ב'. אלא שהם ז"ל כתבו בזמנו שהריפורמים פרטו ברוב מלוות,
 וכהיום עוד הוסיפו הריפורמים לפרוץ בכל המלוות, ודומה
 להם הקונסרטיבים ושאר כופרי ואפיקורסי זמנינו למיניהם.

נתיב ז'

תינוקות שנשבו אי יש להם דין מומר

והגב כי יש קצת אחרונים דמ"ל דלא אמרו מחלל שבת
 צפרהסיא שיהא כעכו"ם במקומות שיש טעמים
 לחשבן כתינוקות שנשבו, ולו יהא כן מ"מ לא אמרו אלא
 בהמוני הריפורמים והקונסרטיבים שיש מהן שיתכן לחשבן
 בגדר תינוקות שנשבו וכיו"צ שיש מהן שבאמת אינם יודעים
 בין ימינם לשמאלם, ונחלו שקר מאבותיהם, אבל מנהיגיהם
 מסיתיהם ומדיחיהם וכל כיוצא בזה שאומר צפרהסיא שידע
 ששבת היום לה' ויודע שאסור לחללו ויודע שאסור לאכול
 טריפות ואעפ"כ עושהו צשאת נפש, ומחשב בלבו שהיום שבת
 (כדי שיחלל במזיד ולא יוכל לטעון רגע שוגג הייתי) ואעפ"כ
 אינו מאמין בזה ומחללו במזיד, ודאי לכל הדעות לא נחשוב
 הני מרשיעי הדת לתינוקות שנשבו.

וה"א זו בלבד אלא אפילו על אלו שניח שהם בגדר תינוקות
 שנשבו, עכ"פ לומר לו שהוא יהודי כמו הרב היושב
 בישיבה וזקנו מגודל, וצפרט לפרסם דבר זה צרבים, וגם בלי
 שום הסבר שמדובר בתינוקות שנשבו דוקא, הוא מכשול גדול
 לנו ולבנינו, הן בהלכה הן בהשקפה.

וה"ב מלבד שיש לדון בהם מדין תינוק שנשבה, ומי הנקרא
 כן באמת, גם כשדנין עליהם צפרוטרוט נריכים לברר
 אם לא היו ביניהם נישואי ערוה וכיוצא בזה, שאז ממילא צניהם
 אסורים לבה צקהל, אבל צעמם ההלכה על התנועה כולה
 פשוט וברור דהריפורמים שיאלו מן הכלל ולא מאמינים בה'
 בתורה מן השמים וגם אין מקיימין תורה ומלות כלל, לא
 שבת ולא יו"ט, לא גיטין וקידושין, אכולין נבלות וטרפות,
 ורודפים שומרי תורה האמיתיים, וגדולה שנאתם להחרדים

שם (ס"ק ט"ז) או שאינו מאמין צדברי רז"ל, כלומר הוא
 חשיב ג"כ כעובד כוכבים ומחלל שבת, וכן מפורש בתשובת
 הרשב"א שהציא הצ"י, ונחצאר צקי' צ' דמומר להכעיס אפילו
 לדבר א' דינו כעובד כוכבים ועי' לקמן סי' קנ"ח ס"ב
 (הצאתיו צסמוך), ע"כ. וכ"כ הפר"ח שם ס"ק ט"ו. ומצואר
 שיש ג' דברים והם א] עובד ע"ז, ב] חילול שבת צפרהסיא,
 ג] אינו מאמין צדברי רבותינו ז"ל, ודין שלשתן שוה.

ובפרי תואר על יו"ד לרבינו האוה"ח הקדוש כתב שם
 (ס"ק ח) ו"ל או שאינו מאמין וכו', פירוש דינו
 כעובד עכו"ם וכמחלל שבת, וכן הוא צהדיא צשם רבינו יונה
 שכתב ו"ל מי שאינו מאמין צדברי רז"ל הוא מין ויינו מין נסך
 ע"כ, הרי דהוי חשוד על כל התורה. ומכאן ראייה צרורה לכל
 מאי דהוינא לווחי על קצת מצבי עמינו צצערי אדום צדברתי
 עמהם כמה פעמים ואמרו צפירוש שאינם מאמינים צדברי רז"ל
 אלא צמלתא לדדידהו מסתבר, וגילו לי שכל צני העיר חושצים
 כן ואומרים כן צפיהם, ומעתה הרי הם כגוים לכל דבריהם
 ואין להאמינם כלל ואין מצטרפין לעשרה ואין מומנין עליהם,
 ונראה דנאמינים צצצועה ככותים צמיילי דידהו ע"ש.

ובשו"ת מהר"י צרוני סי' קל"ה כתב צנודר שלא לשחוק
 עם שום יהודי דמותר לו לשחוק עם ישראל מומר,
 דישראל מומר לא נקרא יהודי, מדאמרינן צמגילה (יג). שכל
 הכופר צע"ז נקרא יהודי, מכלל דמי שכופר צאלהי ישראל
 ומודה צע"ז לא נקרא יהודי. נאום ישראל מצרוניא.

הנה לפיך הלכה פסוקה ומפורשה כשמלה כמה פעמים
 צשו"ע וצפוסקים שהעובר אפילו עבירה אחת צמוזד
 כשיש לפניו של היתר, או המחלל שבת צפרהסיא והמודה
 צע"ז דינו כעכו"ם, ולא נקרא אחינו לשום דבר, ואפילו מי
 שרק אינו מאמין צדברי רבותינו ז"ל ואפילו צדבר אחד ג"כ
 דינו ככה כמ"ש המחבר כנ"ל.

ופשוט דריפורמי זמנינו באמת אינם מודים בכלום, לא
 בתורה שצכתב ולא בתורה צצע"פ, ולא נקראו
 בכלל אחוה שאינם אחים צמלות כלל, וא"כ דין הכופרים
 והריפורמים צזמנינו דינם חרוץ ומצואר צאר היטב צשו"ע
 כנ"ל צאין חולק. וכן פסק למעשה האוה"ח הקדוש צנהי
 כופרים שציצר עמהם ואמרו שאינם מאמינים צדברי רז"ל
 כעדותו צספרו הנ"ל, שהם גוים גמורים לכל דבר. וכמוהם
 יהיו עושיהם וההולכים אחריהם.

ובבה החיים מציא שכן פסק צחכמת אדם (סימן ה'),
 וצשו"ת צית שמואל אחרון (יו"ד סי' ד'), וצשו"ת
 זכר יהוסף להגאון משאוול (או"ח סי' כ"א) וצשו"ת נהרי
 אפרסמון (יו"ד סי' נ"ז) וכן העלה צשו"ת התעוררות תשובה

משנאה ששונאים את הגוים, כזר פסקו קמאי דקמאי דאין להם חלק ציינו.

נתיב ח'

בדבר המוענים שאין לפרסם דברים באלו

ומה שכתבו שכואז לרחקם ויש אחריות גדולה על הדור מלהביא ציטוים אלו וכיוצא בזה, וזריכים לדרוש צעמיד של עם ישראל.

ולמען האמת כי תנועה זו של הריפורמים איננה תנועה חדשה אלא הוא התנועה שהתחילה לפני מאתיים שנה וחכמי הדור ראו אז הסכנה שריחפה על כלל ישראל ועשו ככל יכולתם כדי להפרידם מן כלל ישראל, ראה כמה תשובות בח"ס זלקוטי שו"ת או"ח סי' פ"ד עד סי' צ"ו מגדולי עולם וגם בחלק חו"מ סי' קפ"ט-קצ"א, וגם כל חכמי ישראל בזמנו נתנו עיניהם אז לזער הקוצים מן כרם ה' ולכבות אש ההשכלה, ומני אז הוא זרעת ממארת לעם ישראל, ועוד פשמה המספחת, וראה ראינו כי אז לא הועילה שום דבר להציל כלל ישראל רק ליתך בכל חומר הדבר לרודפם ולהחרימם להצדילם מעדת ישראל כדין התורה הקדושה צלי פשרות. ועכשיו קודם ציאת משיח נדקנו מתגברים כוחות הטומאה האלו, וכאז כן עתה, ואין ענה ואין תבונה להנצל מהם רק צוה הדרך, והוא צדוק ומנוסה.

ושמעתי משם הגאון מופת הדור מוה"ר זאב קאלאווייניק ז"וק"ל האצ"ק צריסק וצירושלים עיה"ק, שאמר בשם אביו או בעצמו שלאחר שיצא הלהב של ההשכלה של אותם המשכילים להרע ובלע את כל הקודש ומתו צמיחת ההשכלה, ונתפשטה אש ההשכלה מאשכנז לליטא ובשאר מדינות ורוצ ורובא דרובא דיהודי אשכנז ובשאר מקומות נתפסו באש זרה, ועמד מרן הח"ס וחכמי דורו ולחמו נגדם, ואמר צוה הלשון דאס אונגארישע אידענטום האט דער חתם סופר מיט זיינע תלמידים געראטעוועט, דאס פולישע אידענטום האצען די רביים און דאס חסידות געראטעוועט, ירושלים עיה"ק האט ר' יהושע ליב דיסקין געראטעוועט, און ווילנא איז געווארען אן עיר הנידחת.

וגם בצערמאניא הארורה היה הצדיק ר' שמשון רפאל הירש ז"ל שהציל מה שהציל אודים מוצלים אך ורק לפי שעמד בתוקף על המסורה צלי פשרות כידוע, והכה על קדקדם של המשכילים צלי הרף, הגם שכזר היה הזמן מאוחר מאד כידוע. ונמצא שהדואג על עתידו של כלל ישראל יראה ויבטח שהוא רק באופן שמתרחקים מהם ומהמונם כמטותו קשת, והנושאים אליהם פנים הן הם המהרסים חומת ישראל צהווה וצעתיד.

המתחדשים בעצמם מודים כי אם לא נחרימם יתגברו הם עלינו

ולאחר המלחמה לאחר החורבן הנורא שצטעו"ה נהרגו עקדה"ש יותר מששת מיליונים מעם הקודש, ובאותו זמן צאתי לפה אמעריקא, היה כאן ראציי ריפורמי (לא כדאי להביא שמו על הכתב) שאמר שלאחר חמשים שנה מאז לא ימצא עוד יהודי באמעריקא ח"ו, עפרה לפומיה, והיה זה נדפס בצפרסוס רצ בעיתוני הגוים, ולפי דעתו הנפקדה היה החשבון כן שיתערבו צגוים, אלא שת"ל צאו גדולי ישראל במסירת נפש והקימו ישיבות צלי פשרות והיא שעמדה לנו שנשאר לנו שריד צ"ה, ורק הודות להם יש המשך ועמיד לכלל ישראל, והם הם המצטיחים את העמיד לכלל ישראל עדי יבא משיח נדקיני, ואותן שלא הלכו בדרך זה ולא נקטו שיטה זו צעו"ה האמת היתה אמת ורובא דרובא מהם ומיוצ"ח הולכים ונדלדלים בצמצב יהדותם ונטמעים צין הגוים רח"ל, וכ"ש הריפורמים בעצמם שמתערבים צגוים כנראה לעין כל צעו"ה.

נתיב ט'

בדבר המוענים שאין להרחיקם שלא יצאו מן הדת

ועל דבר אשר חש שעי"ו שירחקו אותם יאלו ח"ו מדת משה ויקצלו עליהם דת אחרת, למען האמת שאין אנחנו אשמים על הרחקתם ואין אנחנו מרחיקים אותם אלא הם שהרחיקו עצמם מאתנו דהיינו מכלל ישראל בכלל ומתורה וחכמי ישראל צפרט, וציוו כל הקודש וכפרו בכל ר"ל, ואין אתנו להחזירם כזו צוה"ו, [ועיין בגמ' מנחות (כ"ט) למה אות ה' פתוח מלמטה שאם ירצה הרשע לצאת יאל ולמה פתוח מן הצד שאם רוצה לחזור בתשובה יחזור, ופריך ויחזור ממקום שיצא ומשני לא מסתייעא מילתא ע"ש]. והני ריפורמים שכופרים צה' וצכל התורה כולה והם מחללי שצחות וימים טובים ואוכלי נבילות וטריפות צוה יאלו מן הכלל, ופרקו מעצמן האחוה של כל ישראל שהם אחים צתורה ומנות, לא אנחנו הם המדחים אותן אלא שהם בעצמן מוציאים עצמן מן הכלל, וצפרט מי שאומר צפרהסיא שידוע שצבת היום לה' וידוע שאסור לחללו וכן יודע שאסור לאכול טריפות ואעפ"כ עושהו, ואחר כל זה שואל למה הוא אינו יהודי כמוני, ואנחנו עוד נצטרך לקרצם כדי שלא יאלו מן הדת, אמתיהה.

ומבקר"א מלא הוא (דברים כ"ט, י"ז-כ') פן יש צכס איש או אשה או משפחה או שצט אשר לצבו פנה היום מעם ה' אלקיני ללכת לעבוד וגו', והיה צשמעו את דברי האלה האמת והצברך צלצבו לאמר שלום יהיה לי כי צשרירות

לצי אלך למען ספות הרוה את הנמאה וגו' לא יאצה ה' וגו' ומחה ה' את שמו מתחת השמים והבדילו ה' לרעה מכל שבטי ישראל וגו'.

ואם הכוונה שלא לנאת נגדם ולזותם כי אם לשאת להם פנים בשביל שיוכלו לחזור בתשובה, הנה פשוט וברור שההפסק קרוב לשכר, והריפורמים עם מסיחיהם ומדיחיהם גדעו כל קרן ישראל וכל חלקה טובה ורצני רצות ישראל נשתמדו על ידם, וזה בדוק מנוסה כי נשיאת פנים להם בכל פעם הוא סכנה עמומה למתי מעט החרדים לדבר ד', וגם שהנסיון הוכיח כי נשיאת פניהם בשער בת רבים לא הביא שום תועלת של צעלי תשובה כי אם הפסק ואבדון לכרם ישראל, (והבע"מ שילאו מהם הוא רק ע"י אופנים אחרים), וע"כ אין לחשוש לזה, ולפיכך מצוה עלינו לזותם ולרודפם למען לא יוכלו ליקרב לכרם ה' נבואת לא צהווה ולא צעתיד ח"ו.

ולבן פשוט שמי שרצה להיות לו חלק ונחלה בכלל ישראל ולהיות נמנה בצרפת חברים כל ישראל הוא רק באופן שישמור ויקיים על תקנות הצברה קדישא, שהם מצות התורה וחוקיה ומשפטיה, וכל מי שאינו רוצה לקיים ואינו מאמין שנתנו הקב"ה צסיני ואינו מאמין בכל היצירה של כלל ישראל הוציא עצמו מן הכלל, ומפורש אמרו בן בהגדה של פסח רשע מה הוא אומר מה העבודה הואת לכם ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעיקר, ואף אמתה הקהה את שיניו ואמור לו צעבור זה עשה ה' לי צלאתי ממצרים וכו', הנה דייק הוציא את עצמו מן הכלל כלומר הוא הוציא את עצמו ולא אנתנו הוציאנו אותו, וגם שמצוה עלינו להקרות שיניו ולהרחיקו ולא כטענת החפצים בקרבנות, וזה פשוט וברור מאד.

נתיב י'

מה שמוענים שיוצא מהם בעלי תשובה

ומה שחשב מעלתו שיוצא מהם צעלי תשובה אחד מיני אלף, הנה ודאי כי ישמח האב ציוצאי חלציו החחרים בתשובה, מ"מ בשביל זה נהיה אנתנו המתירין להם להיותם ככל הגוים ופחות מהם, שהגוים מאמינים עכ"פ באותו איש ימ"ש משהו וע"י שלישי ע"י שיתוף, ויש מחלוקת אי הגוים מצוים על השיתוף, אבל הריפורמים הם מכחישים ח"ו וכופרים בכל, ועושים כל מיני תועבות וצפרהסיה ואנתנו מאשרים זדים ח"ו, זה אי אפשר.

וברמ"א יו"ד סי' קנ"ח שהעתקתי לעיל מומרים שהיו מומרים עצמם וכו' הרי הם כמו מומרים להכעיס והיו מורדיין אותם ולא מעלין, ומכל מקום אם צא לשב לא מחמירין עליו, שקשה לפרוש מהם וחיישינן שמא יחזור לקורו

ע"כ. הרי כי רק כשרוצים לחזור בתשובה אז מקבלין אותן ואין מחמירין עליהם, אבל כל זמן שאינו חפץ בתשובה אין חוששין שמא ישתקע צפורו.

ולענין להתחמק עם בני הריפורמים כשחזרו בתשובה ראה מה שכתבתי בשו"ת משנ"ה ח"ו סי' רי"ד עיי"ש.

נתיב י"א

איך אפשר שאינם בכלל ישראל ובניהם יהיו ישראלים

איברא דכאן החכם שואל כיון דעבריינן ועובר צמיד או אינו מאמין אינו בכלל אחוה ולא נקרא אחיך אמאי צניו שהוליד הם בכלל ישראל, ואפילו נשתמדו הוא ואשתו והולידו צנים מותרין הם לצא צקהל.

שאלת חכם הוא אבל לא חדשה וכבר ישבו על מדוכה זו רבותינו הראשונים הוצא בתה"ד סי' רכ"ג שדן בשאלה ציצמה שיש לצעלה את מומר ומציא דעת הגאונים ורוב ראשונים דס"ל דמומר אינו מייבם ואינו זוקק כיון דהוא גוי גמור ולא אחיך הוא וצתורה כי ישבו אחים יחדיו כתיב, וכיון דזה אינו אחיך אינו זוקק ליבום, אמנם רש"י חולק ע"ז וכתב בתשובה אחת (שו"ת רש"י סי' קע"ג) דאין לסמוך עלייהו ואע"פ שחטא ישראל הוא לכל דבר ודבר וקידושי קידושין גם לחלוץ גם לייבם. וכתב התרוה"ד ומצאתי הועמק צס גדול אחד שחולק צריות רש"י, וכתב נהי דלענין קדושין כישראל הוא וכן לכל שאר דברים כה"ג דלאו תלוין בצחוה, אבל ייבום דתליה רחמנא בצחוה ומומר לאו אחיך של ישראל הוא, והכי איתא צהדיא צסמ"ג צסם רא"ס צמנות לתת צדקה דמחאי טעמא יכול להלוות למומר צריצית דלאו אחיך מיקרי, וכן אינו מצוה להחיותו דכתיב וחי אחיך עמך והאי לאו אחיך הוא. ורוצה לומר אותו גדול דה"ה לענין ייבום.

אמנם כתב התרוה"ד לייבם דעת רש"י דאין ראה מזה לחלק הכי ג"כ לענין יבום, והעלה חילוק נכון דיש שני מיני אחוה, יש אחוה של תולדה ויש אחוה של תורה ומצות שכל ישראל חברים אחים צתורה ומצות, ואחוה דכתיב צריצית וצדקה ופדיון שצוים ומו"מ וכיוצא לאו בצחים גמורים מלידה איירי אלא כלומר כל ישראל שהם אחים צתורה ומצות, ומדע דאנו מוזהרים לענין ריבית וצדקה על הגר הצא משאר עממין כמו על ישראל הצא מורע יעקב, וכיון דהכי הוא מומר שכפר בעיקר ויצא מן הכלל פורק ממנו אחוה זאת ואין לנו מוזהרים לרחם עוד עליו ולהחיותו, אבל אחוה דכתיב צבי זיקה ויבום אינו ר"ל אחיך צתורה ומצות, אלא אחיך

הדת או צמנות התורה או בשום דבר מתורתנו שצכתב ושבע"פ או שעובר על א' מנצות התורה צמוד ולהכעיס הרי ינא מכלל ישראל ומכלל האחווה, ושאי אפשר לאחווה הצבל צב' ראשים לחיות ככל הגויס ולא להאמין בכל התורה, וממ"נ אס אינו מאמין צתורה א"כ מנא ליה שהוא יהודי הלא אינו מתנהג כיהודי, ולהאמין רק צוה שיהודי נשאר יהודי לעולם ולכפור ציתר כל התורה הלא אין דבר המציא לידי גיחוך יותר מזה.

לימוד זה לימד הקב"ה
בראשית יצירת עם ישראל

והחילוק שחילק המה"ד בין אחיך צמנאות ואחיך צלידה הנה מראש צורים אראנו, הנה אצרהס אצינו היה היהודי הראשון צעולם ואציו תרח היה עובד ע"ז, ואיך צמנה נעשה אצרהס יהודי מאצ ואס צני נת, כתיב (בראשית י"ז, א') התהלך לפני והיה תמים ומל וטבל ונתן לו הקצ"ה שס ישראל ושמר התורה והמנאות כדכתיב (שס כ"ו, ה') עקב אשר שמע אצרהס צקולי וישמור משמרתי מנאותי ותקומתי ותורתי, שתי תורות שצכתב ושבע"פ (רש"י שס, קידושין פ"ב ע"א), ואמרה תורה (שס י"ח, י"ט) כי ידעתיו למען אשר יוה את צניו ואת ציתו אחריו ושמרו דרך ה'.

ולאברהם נולדו שני צנים ישמעאל ויחזק, ישמעאל נשאר גוי פרח אדס ויחזק אצינו זרע צרך יהודי ואצ שני לישראל, וישאל השואל מפני מה אחד גוי והשני יהודי והרי שניהס צני אצרהס, ועוד צתורה כתיב (שס כ"א, י"א) וירע הדבר מאד צעיני אצרהס על אדות צנו, והתירוך הוא שהקצ"ה אמר לו (שס שס, י"ב) כי ציחזק יקרא לך זרע ולא ישמעאל (נדריס ל"א ע"א), והטעם לפי שישמעאל היה צן שפחה והולד כמותו. והגס שצענאס נתצרך גס ישמעאל שהתפלל עליו אצרהס אצינו והשיצ לו הקצ"ה (שס י"ו, כ') ולישמעאל שמעתך הנה צרכתי אתו וכו' ונתחיו לגוי גדול, וכן אמר לו (שס כ"א, י"ג) וגס את צן האמה לגוי אשימנו כי זרעך הוא, אצל הוא זרע אצרהס ולא זרע ישראל, ואינו צכלל ישראל.

ושוב הוליד יחזק את יעקב ואת עשו, ושניהס צאו מאצ ואס ישראלים, ועשו נעשה גוי ויעקב מצחר שצאצות, ודרשו כי ציחזק ולא כל יחזק (נדריס שס), והטעם כי יעקב אצינו המשיך צדרכי אצות ושמר על התרי"ג מנאות כמ"ש רז"ל והוצא צרש"י ריש פרשת וישלח עם לצן גרתי ותרי"ג מנאות שמרתי, ועשו צו את הצכורה, ואת כל אשר צתורה, ולכן יעקב וצניו שהמשיכו צתורת ה' שהנחילו האצות נשאר וכלל ישראל, ועשו וצניו ילאו מן הכלל, עשו הוא אדוס.

מעצמו וצשרו שנולדו מאיש אחד, ומומר נמי אע"פ שנשתמד לא פסקו תולדותיו והלא התי והמת נולדו מאיש אחד, דעשו נמי ישראל מומר היה כדאיתא פ"ק דקידושין (י"ח.). ואעפ"כ משתכח דהתורה קראתו אח יעקב צמנה דוכתי, והיינו משום צני איש אחד היו, ע"ש.

ול"ז מוצן מאד דלעניינו נמי, דהני ריפורמים שכופרים בכל התורה כולה והס מחללי צמנות וימים טובים ואוכלי נצילות וטריפות הרי הס ילאו מן הכלל כדברי הרמב"ם צפיהמ"ש הנ"ל, ופרקו מעצמן האחווה הזאת של כל ישראל שהס אחיס צתורה ומנאות כדברי הסמ"ג והתרוה"ד, אצל צענאס הרי הס נולדו מישראלים ע"כ המה ישראלים צתולדה ויש צהס אחווה עם ישראל מלידה כמ"ש התרוה"ד, וכמו"כ לענין תולדותס אס לא נתערבו צגויס והולידו אפי' נשתמדו כיון דתולדות תלוי צהולדה טבעית וצגוף ולא צאחווה של תורה שפיר אס ילדו צנים צניהס כשרים לישראל, וגס הס יכולים לשוב ולתזור, אצל קודס שמזרו צתשובה הרי ילאו מן הכלל ומן האחווה הכללית שצישראל שלא לרחס עליהס ושלא להחיותס. וראה שו"ת רצי אליהו מורחי סי' מ"ח.

שענת המתחדשים נסתרה מיניה וביה

ועוד צמה שטוענים הריפורמים שכל שנולד מאצ ואס מישראל לעולם הוא ישראל אפי' ח"ו ישתמד ואיך אנו אומרים שהעובר על עצירות אלו ינא מן הכלל, והס לכאורה תרתי דסתרי, הנה צבר הצאתי מדברי המה"ד דאין כאן סתירה כלל ע"פ ההלכה וע"פ התורה.

ביהו אפי' לפי דעתס הנפקדה שהדברים סותרים כי איך אפשר שאינס צכלל ישראל אס הס ישראל צענאס, הנה יאמרו נא לדבריהס וכי מי שנולד מאצ ואס שהיו חברים באציו חברה הריהו ממילא חצר צחברה ההיא, או אס ההורים קטוליקים להצדיל גס הצנים יהיו קטוליקים, צע"כ שזה אינו, אלא שאס ימשיכו צדרך הקטוליקי אז גס המה יהיו כן ואס לאו לא יהיו נמנים על דגלס, וא"כ לפי דעתס ומנא הסצרה ה"ה גצי ישראל היה צ"ל כן שאין לנו ולהס כלום, שכל זמן שאינס דורכים צדרך ישראל אינן יהודים כלל וככל הגויס, אלא מה תאמר כי לא כן הדבר צישראל שכיון שנולד יהודי הרי הוא יהודי לעולם, וע"ז תוצעים שאנו נחשיבס כישראל וננהוג כלפיהס כיהודים וכאחים, הנה ע"ז נשאל להס מנא לכס זה שכיון שנולד מישראל הריהו ישראל לעולם, הלא רק מתורת ישראל ומקצלתס למדו כן, א"כ ע"כ מוכרחין למסורת ישראל ולהאמין צתורתנו שכן הדבר, א"כ כמו"כ חייבין להאמין צתורת ישראל צתורתנו כתיב כי מי שאינו מאמין צעיקרי

שומע" ידיכם דמים מלאו, ואומר רחלו הזכו הסירו רוע מעלליכם מנגד עיני חדלו הרע.

וְלִבָּן מה שאמר האפיקורס שהוא שהגם שהוא אוכל טריפות מ"מ אינו משמע שאין תפלתו נשמעת לה, והמשיב החרדי הסכים אחר שכדבריו כן הוא שתפלתו נשמעת, אינה אמת, והאמת הוא ההיפוך שאין תפלתו נשמעת.

נתיב י"ג

אסור לחנוף לאפיקורסים

ואחד מן המגידים אמר כי לא צאו רק להחניף להם לרשעים בשעה שהשעה משחקת להם, והם צעלי המאה וצעלי הדעה.

ואין בזה כדי סמיכה, שהרי כשאמרו החכמים לאגריפס אחינו אתה צאונה שעה נגזרה גזירה ונתחייצו שונאי ישראל כליה על שהחניפו לו (סוטה מ"א ע"א), וצירושלמי (שם פ"ו ה"ו) תני ר' חנינא ב"ר גמליאל אומר הרבה חללים נפלו בצאותו יום שהחניפו לו ועיין תוס' שם (מ"א ע"ב ד"ה אותו היום), וכבר אמרו חז"ל (שם) כל המחניף לרשע סוף נופל צידו, ואם אינו נופל צידו נופל ציד בניו, ואם אינו נופל ציד בניו נופל ציד בן בנו, ובתוספות סוטה הנ"ל כתבו חז"ל נהי שלא יוכלו למחות היה להן לשתוק, ולא להחזיקו, וזהו עונש החנופה בדבר עבירה שמחניף לחצירו מחמת יראתו מפניו ואינו חושש על יראת הקב"ה, ועושה עין שלמעלה כאילו אינה רואה ע"כ.

ואיך עלתה על דעת מי שהוא שומר התורה לכתוב ולפרסם דברים שהמחלל שבת צפרהסיא, אוכל נבלות וטרפות אף כשיש לו היתר לפניו נוטל האיסור ומניח היתר, מגולח פאות הראש והזקן בתער, כופר בתורת משה, ואינו מאמין בנביאי ה' במזיד, להגיד לו ולכתוב עליו ועל כל הנלוים עליו ולפרסם דברים צעמון שנתפשט צין אלפי בני ישראל, אחינו אתה, והנך יהודי כאחד הרבנים החרדים אל ד', שזה לא ע"פ התורה וההלכה ומגלה פנים בתורה שלא כהלכה ומחזיק ידי עוברי עבירה אשר ח"ו לית דין ולית דיין, ושהאוכל נבלות וטרפות והמחלל שבת עוד תפלתו נשמעת לפני הקב"ה כתפלת נדיק ח"ו, וכ"ש למסית ומדיח שדינו מפורש בתורה (דברים י"ג ט') לא תחמול ולא תכסה עליו, אוי לאזנים שכן שומעות ועינים שכן רואות.

ואפילו הריפורמים צעמון, לא הרהיבו בנפשם ולא הי' להם חולפה להגיד שהם יהודים חשובים כהח"ס והחפץ חיים ז"ל, או כסתם רבנים חרדים וקנס מגודל. והמשיב שהשיב לו שאין בהלכה שאנחנו הארעודוקסים מדחין ומרחיקין

ומבואר לן מעת הוסדה ישראל לגוי המה אצותינו האצות של עמינו עם ישראל שני דברים יקודיים צעם ישראל, האחת שצן גויה לא נכנס בכלל ישראל וזה למדנו מישמעאל שהוא אצ לכל הערביים והם גוי גדול אצל לא בכלל ישראל, והשנית שגם מי שעוזב וכופר בתורת ישראל יאז מכלל ישראל וזה למדנו מעשו הגם שנולד מאב ואם כיצחק אבינו ורצקה אמנו שניהם נדיקים, עכ"ו נדחו מעדת ישראל היות שחקר להם לצני עשו קבלת תורת ישראל וע"כ אינן בכלל ישראל.

נתיב י"ב

אי תפלת הריפורמים נשמעת

ולאור כל האמור דהאוכל נבלות וטריפות צמיד והכופר בה' ובתורתו הרי הוא מממשנאי ד' והוא ממורידין ומנוה להרגו וודאי שאין תפלתו נשמעת ומקובלת להקב"ה. והרי אפילו ברכה אסור לו לצרך כמ"ש צשו"ע או"ח סי' קצ"ו ס"א אצל דבר איסור, אף על פי שאינו אסור אלא מדרבנן, אין מומיין עליו ואין מצרכין עליו לא בתחלה ולא בסוף, ובמשנ"צ שם דה"ה שאין עונין אמן על ברכתו. וא"כ ה"ה כל תפלת אדם זה הוא בגדר מנאץ ה'.

ועוד, איזה הגיון יש לזה לומר שתפלתו נשמעת, והלא אינו מאמין בה', וכ"ש שאינו מאמין בהשגחתו התמידית ושהוא שומע תפלת כל פה, וא"כ למי הוא מתפלל, וכ"כ הרמב"ן בהקדמתו לס' איוב שסתר דעת האומרים שהקב"ה מטיב לרשעים על המנוות שעשו חז"ל כי הרשעים המכחישים באל ויאתרו לא הוא, אינם ראוין לגמול טוב לעולם כלל כי לא עשו טובה לדעת האל ע"כ, דמי שאינו מאמין בה' ועשה כמה מנוות אינו מקבל שום שכר עליהן כיון שאינו מאמין שיש מנווה א"כ למה עשהו וממי מנפה לקבל שכר. וכ"כ הרמב"ם (הל' מלכים פ"ח ה"י-ה"א) לענין בני נח הבאחתי לעיל חז"ל והמקבל אותם [ז' מנוות בני נח] הוא הנקרא גר תושב בכל מקום והרי זה מחסידי אומות העולם ויש לו חלק לעוה"ב, והוא שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שזהו צהן הקב"ה בתורה והודיענו ע"י משה רבינו שצ"נ מקודם נטעוו בהם, אצל אם עשאן מפני הכרע הדעת אין זה גר תושב ואינו מחסידי אומות העולם ולא מחכמיהם עכ"ל, וה"ה צנ"ד. ואם בכל זאת מתפלל ע"כ לא לה' מתפלל. ואם כן הוא מאמין בה' א"כ כבר נווח הנביא (מלאכי א') צן יכבד אצ ועבד אדוניו ואם אצ אינה כבודי ואם אדוניים אני אינה מוראי, והוא בגדר יודע את רבונו ומכוין למרוד בו (רש"י בראשית י', פסוק ט' עיי"ש).

ובאמת כי מקרא מלא הוא (ישעיה א', ט"ו) וצפרשכס כפיכם אעלים עיני מכס גם כי תרצו תפלה "איני

ומהרס הקאנסטיטוציא של המדינה ולא יאמרו לו כלום, ודאי שלא כן אלא השופטים והראש הממשלה מושבעים לקיים את כל חוקי המדינה ולענוש על העובר על הקאנסטיטוציא בעונשים חמורים הכל לפי האדם והזמן והמקום.

ובן הדבר בכל חברה בעסקים או קלאז בלע"ז שיש להם חוקים שעשו לעצמן, וכל מי שנעשה חזר מקבל על עצמו ללכת בתקנות החברה ואם לא יקיים התקנות והחוקים של החברה ואלדרכה יהרס אותם יש מהם שענוש יענש וישאר חזר ויש מהם שאם יעבור עליהם מיד יוציאוהו וירחיקוהו מלהיות חזר עמהם, ואל לו לטעון למה ועל מה לקחו הימנו זכות החברות, שלא הם הרחיקוהו אלא הוא בעצמו הרחיק עצמו מהם והוציא עצמו מן הכלל.

ואם הדבר כן בצבלי העולם וצמנעשה בני אדם וחברותיהם, למה יגרע בכמה אלף אלפי האלפים הצדלות תורמינו הקדושה והחציצה כלי חמדה, תורת ה' תמימה, נכחזה באש שחורה על גבי אש לבנה, וידבר אלקים את כל הדברים האלה אנכי ה' אלקיך, ונתן לנו תרי"ג מצוות תורה למה לנו משה לקיימם ולשמרם וקבלוהו בני ישראל עליהם בכרימת צרית באלה ובשבעה כאיש אחד ובלב אחד ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי התורה באהבה, כמ"ש (דברים כ"ט, ט') אתם נבציתם היום כולכם לפני ה' אלקיכם וגו' כל איש ישראל, ופרש"י מלמד שכנס משה לפני הקב"ה ציוס מותו להכניסם בצרית, והרמב"ן ז"ל הוסיף והוא השבעה והאלה אשר יזכיר (פסוק י"א) לעברך בצרית ה' אלקיך ובאלתו וכו', וכתיב (פסוק י"ג-י"ד) ולא אתכם לבדכם אנכי כורת את הצרית הזאת ואת האלה הזאת, כי את אשר ישנו פה עמנו עומד היום לפני ה' אלקינו ואת אשר איננו פה עמנו היום, וברש"י ורמב"ן פירשו ואת אשר איננו פה ואף עם דורות העתידים להיות כרת את הצרית, והוא מספרי, (ועי' שו"ת חו"י סי' קכ"ב).

והנה אנחנו עם ה' זרע קודש זרע אברהם יתק ויעקב קבלנו עלינו במעמד הר סיני עלינו ועל זרעינו תורת ה' תמימה, ואומר (דברים ד', ט') רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך, והודעתם לבניך ולבני בניך, וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל תורה שכתב שבע"פ דקדוקי סופרים והלכות כולם מרועה אחד ניתנו וקבלנום עלינו בצרית ובאלה ובשבעה כנ"ל, ובאו כולם בצרית יחד, וגם קבלנו ערבות זה על זה ומי שצידו למחות על בני ציתו נענש בשביל בני ציתו, ואם יש צידו למחות בכל העולם חייב למחות, ואם לא ענוש יענש (ע"ז י"ח ע"א).

מי שאינו אוכל כשר, שקר ענה, כי ודאי יש עלינו להזיחו ולהרחיקו, ומפורש אמרו יותר מזה שהעושה כן במזיד הרי בכלל מן המורידין, אבל גם זה אמת כי לא אנחנו המדחין אותו ומוציין אותו מקרב ישראל אלא הוא שמוציא עצמו ומגדיל עצמו ומדחה עצמו מכלל ישראל באכלו נו"ט כשיש לו מסעדה של היתר, ובחללו את השבת וכופר בכל התורה כולה.

נתיב י"ד

דע מה שתשיב לאפיקורם

עוד השיב לי אחד שכונתם היתה רק להשיב לאפיקורם ולא שסבירא להו הכי באמת.

ואם כדבריו כ"ש שלא יפה עשו שאמרו רז"ל (אבות פ"א משנה י"א) חכמים הזהרו בדבריכם שמא וכו' ותגלו למקום מים הרעים וישתו התלמידים הבאים אחריכם וימותו, ונמצא שם שמים מתחלל. ופי' הרע"ז הזהרו בדבריכם שלא תניחו מקום למינים לטעות בדבריכם וכו', אע"פ שבמקום שאתם בו אין שם מינים, יש לחוש שמא תגלו למקום שיש שם אנשים שמראים פנים בתורה שלא כהלכה, והם כינוי למים הרעים, ויצינו מתוך דבריכם דברים שאינם הגונים וישתו התלמידים הבאים אחריכם מאותם דברים דברי מינות וימותו בעונם, ונמצא שם שמים מתחלל, שישארו אותן דעות בטלות בעולם עכ"ל. וכ"ש צומיניו אלה.

ובבר אמרו ז"ל (אבות ב' י"ד) ודע מה שתשיב לאפיקורם, ובסנהדרין (ל"ח ע"ג) תנן רבי אליעזר אומר דע מה שתשיב לאפיקורם, אמר רבי יוחנן לא שנו אלא אפיקורוס נכרי, אבל אפיקורוס ישראל כל שכן דפקר טפי.

ואם אמרו יאמר שכונתם היתה לדחות האפיקורם בקש ולא אמרו לו הטעם האמיתי כדרך שעשו חז"ל כמה פעמים שלא אמרו להמינים הטעם האמיתי כמ"ש (ילקוט"ש בראשית רמז יד) רבי אותו דחית בקש לנו מה אתה משיב.

אם באמת כונתם היתה כך לדחות את הריפורמים בקש היו להם לדחותם בשלהם ולמשול להם משל בזמנה העולם שיצינו לפי הצנתם, כמו שעשו חז"ל. וכה יאמר, הנה בארה"צ יש קאנסטיטוציא שכתבו בני אדם לפני כמה מאות שנים וכל אזרחי המדינה צריכים לקיים את הקאנסטיטוציא, ועתה יש לפנינו אזרח שמקיים 98 אחוז מהקאנסטיטוציא ובסתר עובר על אחיזה דברים, ולעומת זה יש אזרח ששוחק על הכל ולא די שאינו מקיים כלום ועובר על כל חוקי המדינה, עוד הולך ומסית אחריים ועושה חצרות שלא לשמור על חוקי המדינה בצרהסיא לעין כל, וכי תאמר שהם אזרחים שוים עם השומר על הכל, ויתהלל המסית, והמלכות ישתקו על המצוה

רו"ל, וכן התומך עצמו במקרים וצומנים היפך עיקר הדת שזאת התורה לא תהא מוחלפת, אין זה בכלל המחפשים אחר האמת כלל וכלל אלא יוצא מן הכלל, והולכים לחפש השקר ואחר ההצל וההצל, ואין אמת כאמיתת תורתנו הקדושה ואמת מלכנו אפס וולתו ככתוב בתורתו (דברים ד', ל"ט) וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלקים צשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד.

והוא רחום יכפר עון וישלח לנו משיחו הולך תמים בן דוד יצא ויגאלנו כולנו, ומה נאמר צעו"ה הלא גם ממזרים לא יצאו רק אחד מחמשה או מחמשים, יתן ה' לבלתי ידח ממנו נדח, והיה ציוס ההוא וצאו האוצדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים וישתחוו לה' צהר הקודש צירושלים אמן.

הכותב בלב קרוע,
מגשה הקמן

סימן קפה

גוים הזוממים רע על כלל ישראל אי יש חיוב
להורגם

א' לסדר ראשי המטות התשמ"ט ברוקלין נ"י יצו"א
מע"כ ידידי דיתבי בעומקא דליבאי בני ישיבה והכולל
דטאראנטא יצ"ו, ובראשם הרב הגאון וכו' שליט"א.
אחדשה"מ ושלוס כל בני תורה הנלוים אליכם, הנני
צשורות אלו לבאר דברי מה שהוצא צשמי
שאותם הגוים אשר יושבים וחושבים ומטכסים עצות להרוג
איש אחד מישראל או על כלל ישראל ח"ו כולם או מקצתם
הרי יש להם דין של הצא להורגך ומצוה להשכים להרוג אם
אפשר, וכן יש על אחרים כלומר על כל אחד מישראל מצוה
להורגך ולהגיל אחד או הרבה כפי יכולתו מדין רודף שכל
אחד חייב להצילו ע"י שיהרוג אותם, ושקלו וטרו צדבר יש
אומרים שאין זה מגדר דין תורה כיון שלא עשו דבר ואסור
להרוג אפי"גו על לא דבר, וכאן הרי לא עשה מעשה כלל,
וי"א שעכ"פ מחשבה רעה הוא אצל להרוג על המחשבה מי
המיר, וי"א דמחשבה רעה הקצ"ה מרפה למעשה צעכו"ס
ולא צישראל והו"ל כאילו עשה. וכדי שלא יהיו דברי נראים
קמומין אפרש קצת.

ואומר אני דהגס דהכת השלישית נודקת להלכה מ"מ נידון
דידן לאו מטעמייהו לחוד, דהן אמת דאמרו
צקידושין דף מ' ע"א מחשבה רעה אין הקצ"ה מרפה
למעשה וכו' ע"ש, וצירושלמי פ"ק דפאה וכתובה התוס' שם
ד"ה מחשבה רעה אין הקצ"ה מרפה למעשה, דצעודי עו"כ
איפכא מחשבה רעה הקצ"ה מרפה למעשה דכתיב (עוצדיה

ואומר (שם כ"ט, י"ז-כ') פן יש צכס איש או אשה או
משפחה או שצט אשר לצבו פונה היום מעם ה'
אלקינו ללכת לעבוד וגו', פן יש צכס שרש פרה ראש ולענה
והיה צשמעו את דברי האלה הזאת והתברך צלצבו לאמר שלום
יהיה לי כי צשרירות לצי אלך למען ספות הרוה את הצמאה
וגו', לא יאצה ה' סלות לו וגו' ומחה ה' את שמו מתחת
השמים והצדילו ה' לרעה מכל שצטי ישראל ככל אלות הצרית
וגו'. וא"כ פשוט דמי שהוא רוצה להיות לו חלק צכלל ישראל
עליו להחזיק צמנות התורה לשמור ולעשות ולקיים, ולהאמין
צכל שחויצבו להאמין, ויקבל עליו דברי צצירות להיות צצר
צכלל חצרים כל ישראל, וזה פשוט להצין לפי ההגיון ודעת
תורה ודעת צעלי צתים.

העולה מדצרינו שהריפורמים צומנינו מאחר שאינם מודים
צכלום לא צתורה צצכתב ולא צתורה צצע"פ ואינם
מאמינים צתורה מן השמים ולא צדברי חו"ל, ורובם אפי'
כופרים צעיקר שהעולם קדמון ולא נצרא ח"ו, הם גרועים
מכל המינים והאפקורסים מומן התלמוד שעכ"פ קצתם האמינו
צמקרא וקצתם צקצלה, וגרועים ושפלים עוד יותר
מהריפורמים צצומן רצותינו האחרונים ז"ל. והם דומים למה
צכתוב צשו"ת רצ"ו ח"צ ס' תשנ"ו ח"ל מצאתי צצשבות
הגאוים ז"ל תצובה למר רצ משה גאון ז"ל, יש צניינו מקום
אחד של מינין שצחקים מישראל ופירשו מדרכי ישראל ואין
משמרין לא מצות עשה ולא מצות צצת ואין שחטין כשחטתינו
ואוכלים חלצ דם וי"ח טרפיות ופרוצים צעריות ואין כותצין
כתובות ולא גיטין ולא חולצין ולא מיצמין וכו'. תצובה, כך
ראינו שאותם מינין משונים הם מכל מינים צצעולם שכל מינים
פוקרים צדברי חכמים כגון טרפיות וכגון יו"ט שני דרצנן
וכגון שניות מדצרי סופרים אצל צדברי תורה ומקרא מוחזקים
ומשמרים, והללו שפירשם פקרו צעיקר תורה ונשאו עריות
והולידו צנים ממוצים וחללו צצמות, ואילו לא היה עקרם
מישראל היינו חושבים אותם נכרים כשאר נכרים שמתגיירים
וטוצלים ונעשים כשאר ישראל כמו שכתוב כאזרח מכס יהיה
לכס הגר הגר אתכס, אצל הללו כיון שעקרן מישראל ועדיין
שם ישראל עליהם ומצות נוהגות צהם והיו מחויצים צתרי"ג
מצות וכיון שהיו פרוצים צעריות ולא כתבו גטי נשים צנייהם
ממזרים ואי אפשר לקצלם ולהכניסם צקהל שמה יתעצבו
צישראל וישאו נשים מהם וישאו צנותיהם לצני ישראל ומרצים
ממזרים צישראל לפיכך אי אפשר לקצלם כל עיקר, ע"כ.

ופשוט נמי דמי שחוקר ולומד או מפרש מה שאינו מצואר
ולא קצל מרצו ואינו מציא ראה לדצרי מדצרי
תורת משה ואדרצה מכחיש צאמיתת משה רצינו שקצל התורה
מקיני ושהוא תורה מן השמים או מפרש אחרת ממה שפירשו

חוק ולא יעבור (ואפילו צין לאומי כידוע), רק שלא יעבור חוקי המדינה בענין שע"ז לא יוכל להציל עצמו וכן עשה מרדכי בשושן זומנו וזה להקהל ולעמוד על נפשם והרגו מהם חמשה ושבעים אלף איש והוא בגדר הצא להורגך ולכן כתיב להקהל ולעמוד על נפש"ם היינו הצא להורגך.

איברא דכן נראה מגמ' סוטה י"א א"ר חייא בר אבא א"ר סימאי שלשה היו צאותה ענה בלעם ואיוב וימרו, בלעם שיעץ נהרג, איוב שמתק נידון ביקורים, ימרו שברח זכו מצני צניו שיצרו בלשכת הגזית, ועיין רש"י באתה ענה דנתחכמה לו הרי מבואר נמי דעל ענה רעה חייב מיתה, וקצת נ"ע על רצינו הרמז"ן שחפש על מה הרגו בלעם והרי בגמ' כאן מפורש שיעץ ולכן נהרג והצן. ועיין רמז"ן עה"ת פ' שמות עה"פ הנה נתחכמה לו מה שלא היה פרעה להורגם כולם כי לא יתנו עם ישראל ויעמדו על נפשם ויעשו עמם מלחמה גדולה כי עם רב היו ע"כ. והוא ג"כ גדר של הצא להורגך שאז חייב להציל עצמו כדין השכם להרגו, וכל זה אשר כתבתי הוא הלכה צלי שום חולק.

אלו דברי הטרוד המצפה לישועת ה' כהרף עין ויבא בעל הכרם ויכלה הקוצים ויעביר רוח הטומאה מן הארץ בביאת משיח צדקינו, והעושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו וינקום נקמת דם עבדיו השפוך במהרה. הדרושה"ט ושלום כל אחד ואחד, אסקופה הנדרסת תחת רגלי חכמים ומתאבק בעפר רגליהם ושותה בצמא את דבריהם בלב ונפש,

מנשה הקמן

סימן קפו

בענין למסור נפשו למיתה תמורת חבריו הגדול ממנו

ה' לסדר ואברכך התש"ס ברוקלין נ"י יצ"א מע"כ האי צורב, עוסק בחוקי חורב, כש"ת מוה"ר לוי יצחק ליבמענשטיין שליט"א.

אחדשה"מ, דד"ת אשר העיר על מה שכתבתי בספרי משנה"ה ח"ט סי' שמ"ט, צנידון מי שרוצים להרגו וצא אחר ורובה ליתן את נפשו תמורתו מפני שקוצר שהשני חשוב ממנו, וכתבתי ד"ל שמתור לעשות כן, והבאתי ראיה מספר חסידים סי' תרמ"ז בשנים שיושצין ובקשו אויבים להרוג אחד מהם אם אחד ת"ח והשני הדיוט מנזה להדיוט לומר הרגני ולא את חברי כראובן בן איצטרובלי שציקש שיהרגוהו ולא לר"ע כי רבים צריכין לר"ע עכ"ל הס"ת. וכתב ע"ז שלא הצין הראיה דהס"ת איירי שעדיין לא תפסו הת"ח להרגו אלא בקשו אחד מהם ולכן מנזה להדיוט לומר שיהרגו אותו כדי שלא יקחו הת"ח, משא"כ צנידון שכבר היה אחד

מחמם אחיך יעקב תסךך בושא ונכרת לעולם, ולא מצניו שעשה עשו ליעקב שום רעה אלא מחשבתו הרעה אשר חשב עליו ומרפה הקצ"ה למעשה, ומחשבה טובה של עו"כ אין הקצ"ה מרפה למעשה ע"ש. ועיין רש"י כי תבא (דברים כ"ו פסוק ה') ארמי אבד אבני, ובשציל שחשב לעשות חשב לו המקום כאלו עשה שאוה"ע חושב הקצ"ה מחשבה כמעשה ע"ש. וא"כ לכאורה דקדו בזה הכת השלישית דאמחשבה רעה יתחייבו מיתה, אלא דמ"מ אכתי יש לחלק דמחשבה רעה הקצ"ה מרפה למעשה אבל בני אדם מאן יימר שיכולים לדון על המחשבה.

ברם מה שאמרנו מקרא מלא הוא צפ' פינחס (צמדבר כ"ה פסוק י"ז) זרור את המדינים והכיתם אותם כי זררים הם לכם צנכליהם אשר נכלו לכם על דבר פעור ועל דבר כוזבי בת נשיא מדין אחותם המוכה ציום המגפה על דבר פעור, ובתנחומא (ג) וידבר וגו' זרור את המדינים וגו' למה כי זוררים הם לכם, מכאן אמרו רז"ל אם צא להרגך השכם להרגו וכו', וצמז"ן עה"ת ציאר וטעם צנכליהם כי זקני מדין חשבו המחשבה הרעה הזאת כמו שנאמר ויאמר מואב אל זקני מדין כי צהם נחיענו מתחלה והם נתנו ענה זו למואב וכו', וקרוצ הוא שהיה גם בלעם בענה הזו כי צשובו מארץ מואב עבר צמדין כי דרכו משם היה והיה ציועני המלכות ואולי נמעבז שם לדעת מה יהיה צהם לפיכך מצאוהו ישראל צמדין והרגוהו שם ויהיה הפי' וקם בלעם וילך וישב למקומו שהלך לו לשבז אל ארנו, וכן נראה כי ישראל לא יהרגו המתנבז רק צרשות התורה, אבל כאשר נאמר להם כי זוררים הם צנכליהם אשר נכלו לכם וגו' והנה כל המתנכלים מחוייבי מיתה, ולכן המיתו גם בלעם כי ידעו שהוא צעל ענה הרעה הזאת וכו' ע"ש.

הנה מבואר צתורה דהחיוצ מיתה שלהם היה כי זוררים הם לכם צנכליהם אשר נכלו לכם וגו' וכמו שציאר לן רצינו הרמז"ן מפורש דכל המתנכלים מחוייבי מיתה הם ולכן המיתו בלעם ועשו הלכה למעשה, וז"ש התנחומא זרור וגו' למה כי זוררים הם וגו' מכאן אמרו הצא להורגך וכו' כלומר זוררים הם צנכליהם אשר נכלו ועל דבר העונות שנתנו על ישראל מחוייבי מיתה הם ועל כל ישראל לנקום נקמתם כל שאפשר, ועיין שם צמפרשים. עכ"פ פשוט הוא דעכו"ם שיושב וחושב מחשבות ומתנכל על בני ישראל על הפרט או הכלל ח"ו הרי הוא ככלל רודף וזורר היהודים וחייב מיתה, והחם עליהם אינו חס על כבוד שמים וזרע קודש בני ישראל הקדושים ורחמי רשעים אחר ודם אחינו בני ישראל ח"ו צידו ועובר על לא תעמוד על דם רעך, ודבר זה הוא בכל מקום צין צארך ישראל וצין צגלות, דהדין של הצא להורגך הוא גדר של הצלת עצמו

תפוס ציד הגויס להרגו ורק שיצא אחר מן החוץ ויאמר שיהרגוהו תמורתו אפשר שיהא חסור.

והיות כי מחצב את דבריו אכתוב לו ציור הדברים, דהנה מן הראיה שהציא בס"ח מראובן בן אינטרובלי שרצה למסור עצמו במקום ר"ע [או לפי גי' סדר הדורות, במקום ר' יהודה בן צבא], מוכח כמו שכתבתי, דפשוט דמיירי שהס (היינו ר"ע או ריב"צ) כבר היו חייבין מיתה ע"י המלכות כידוע, ומסתמא גם תפוסים ציד המלכות כבר, ועיין פרקי היכלות רבתי פרק חמישי, גם בעירובין כ"א ע"ב וצפסחים קי"ב ע"א איתא דר"ע תשוב צבית האסורין היה, ופשוט שלא צאו כאן להרוג אחד מן השנים או ר"ע או ראובן בן אינטרובלי, שעל ר"ע מפורש בגמ' שם שנתחייב למלכות, אלא ע"כ שכבר הסכימו להרוג את התנאים ר"ע או ריב"צ דוקא, ובשעת מעשה ציקש ראובן בן אינטרובלי להחליף את נפשו ר"ע בנפשו ולהצילו בחייו, וראובן בן אינטרובלי לא היה חייב מיתה כלל, ואעפ"כ נדבה רוחו לתת נפשו תחת נפש ר"ע מפני שהוא נכרך יותר, הרי שלשון הס"ח לאו בדוקא הוא, שמן הראיה שהציא מוכח כן.

איברא דנראה לומר דבר חדש, דבס"ח שם מיירי צמי שבאו גויס על שני יהודים שיצטו לצטח ובקשו להרוג אחד מהם, וכבר כתב הרמב"ם ז"ל באגרת תימן דכל ישראל שנהרג ע"י עכו"ס צשציל שהוא יהודי ואפילו הוא חוטא כירבעם בן נצט וחצרויו כיון שנהרג על ידי גויס צשציל שהוא יהודי הרי זה נהרג על קידוש השם כגדול שבגדולים ואין אדם יכול לעמוד במחלתו, וכ"כ בעל אור זרוע ובנו הר"ח א"י, והארכתי בזה בתשובה. ולפ"ז צשנים שיושבין וצאו גויס ורצו להרוג אחד מהם הרי זה שיהרגוהו הגויס יהרג על קדה"ש, ועתה צא השני ואמר אני אלכנס תחתיו הרי הוא נכנס לקדש שמו ית', לכאורה הצחירה והצחירה היא ע"י מי מהם יתקדש ש"ש.

יותר אין הזמן גרמא להאריך, והנני לברכו שיזכה ללמוד תורה לשמה וללמדה, ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום, ויעלה מעלה מעלה ויצליח, אך יפריח, כעתירת וברכת ידידו בלב ונפש.

מנשה הקמן

סימן קפו

מי שמייסרים אותו למות ויכול לעכב מיתתו מעמא אם חייב לעשות בן

ד' ניסן התשמ"ו ברוקלין נ"י יצו"א

מע"כ ידידי היקר מאד נעלה האי צורב עוסק בחוקי חורב ר' יעקב וינגולד שליט"א, בישיבה הקדושה פוניבוז ב"ב.

אחדשבת צידידות, צדבר חקירתו שהציא צשם הגאון ר' משה סולובצייק (שליט"א) [זצ"ל] מציריך צגוי

שהפיל יהודי לכצטן אש שימות צו מיד ח"ו וצידו לקפוץ למיס עמוקים ויכול לחיות עוד אחיה רגעים עד שיטבע צמים וימות ונמצא מרויח עכ"פ כמה רגעים חיי שעה אי חייב להציל עצמו צשציל חיי שעה, או נימא דצב ואל תעשה עדיף וימות מיד מאליו ממה שיגרוס לעצמו מיתה. ומינה יצא בחקירה שניה בעכו"ס שכופה לישראל לשמות סס שפעולתו להמיתו ר"ל לאחר זמן ואס לא ישתה הסס ימיתו מיד אי ישתה הסס או ימסור עצמו למיתה ולא ישתה. ושצו יצא בחקירה שלישיית אדם המוטל צרעצ ואין לו רק מאכלים הרעים לאכול ואס יאכלס חיקו לו וימות לאחר זמן ואס לא יאכל כלל ימות מיד אי מותר לו לגרוס מיתה לאחר זמן כדי להנצל ממייתה מיד, ותלה זה בחקירה צדין פק"ג ומאצד עצמו לדעת.

הנה בחקירה הראשונה דחיי שעה כה"ג, גמ' מפורשת היא צמס' ע"ו י"ח ע"א צשעה שהוציאוהו לר' חנינא בן תרדיון לשריפה והקיפוהו צחצילי ומורות והציתו צהן את האור והציאו ספוגין של צמר ושראוס צמים והניחוס על לצו כדי

שוב הראוני צאוצר המדרשים (איזנשטיין) ערך עשרה הרוגי מלכות שהציא עובדא הנ"ל ח"ל ואחריו ר' יהודה בן צבא וכו' ואותו היום שנהרג בן ע' שנה היה ויזס ה' היה והיה יושב צבענית, והיה שם זקן אחד ור' ראובן בן אינטרובול שמו, שלח אחריו והציאו, א"ל ר' יהודה מורי יודע אני שצדיק גמור אתה אצל מה אעשה שמלכות הרשעה העיזה פניה לאצד מרגליותינו, אלא אס רצונך אמות אני תחתך ותנצל אתה, א"ל ר' יהודה ראובן אחי אס גזירת צטר ודס אין אנו יכולין לצטלה גזירת מלך מלכי המלכים הקצ"ה מי יכול לצטלה, אלא הגח דצריך וצרך דיין האמת ע"כ. הרי מצואר כדצרינו שהמלכות העיזה פניה וגזרה להמית את ריב"צ וציוס שהיה אמור ליהרג צא ר' ראובן בן אינטרובלי וציקש ליהרג תמורתו.

ודוגמא לזה מצינו ציוצאים למלחמה והחיילים עומדים סצציות קצין שלהס ונותנין לו שמירה ומסכנין את נפשותיהס וכל הגדול מצחירו צריך שמירה יותר והס מסתכנים צנפסס, וכן כל כיו"צ. וכרגע שצחתי דמצינו כעין זה צשמואל צ' פרק י"ט פסוק א' מי יתן מותי אני תחתך. וע"כ היכא דליכא שום ענה לפדות הראשון וכדומה אלא צע"כ אחד ימות, אמרינן כיון דדמא דהאי גצרה סומק טפי והוא נצרך לעולס יותר שצדים צריכין לו יכול להחליפו צנפשו. ועיין רמב"ס צסה"מ (לאיון רצ"ג) לענין רודף מאי טעס ממייתין אותו צלי להעמידו צצ"ד, והרי שמוע צין אחיכס כחיב ואולי צצדק רודף אחריו להורגו, ומי' להצילו מן החטא ודו"ק כי קצרתו.

מאכלות הרעים שהזכיר לפני זה, וגם שם עוד אכילה גסה לגוף כמו סם המות והוא עיקר לכל החלאים לכל אדם ע"ש, וא"כ פשוט דכל מה שצידו לאכול אס אינו מוצא דבר אחר יאכל ויבחר הרע במיעוטו, אלא אס הוא סם המות ממש אז אסור לו לאכול שהרי הוא מאבד עצמו לדעת אבל מאכלים הרעים שאפשר שיזיקו אס אין לו מה לאכול יאכל מה שימצא אפילו ממאכלים הללו, ואולי יתן ה' וימצא במשך הזמן מאכלים טובים או שישמרהו ה' בהתרגלו למאכלים הללו ובהתרגל הגוף למאכלים אפילו לא טובים לא יזיקו לו המאכלים כל שאוכל רק להחיות נפשו וכנ"ל, והוא פשוט.

ומחמת כי אין הז"ג איני יכול להאריך יותר, וי"ר שנזכר לבשר ולהתבשר אך טוב כל הימים בברכת חג כשר ושמת, דושה"ט וכל אשר לו בלב ונפש,

מגשה הקמח

סימן קפח

אי שייך בל תשחית בדבר של הפקר
ובילפותא דגר שנתגייר בקמח שנולד דמי

ח"י לנחמה התשנ"ח, קרית אונוגואר י"ם ת"ו
מע"כ מחו' הרהגה"צ המפורסם שלשלת היוחסין פאר הדור זקן ויושב בישיבה מרביץ תורה ברבים משרידי הדור הישן כקש"ת מוה"ר יוחנן סופר שליט"א, אדמו"ר וגאב"ד ערלוי, ירושלם ת"ו.

אחד שבג"ק, הנני בזמננו לתודה עבור ספרו היקר אפריון חתנים השלם ואפריון נמטייה למעכ"ק שליט"א, ודפדפתי בתוך הספר מפה ומפה ומנאחתי מלא וגדוש דברים שיש בהם חפץ דבר גדול ודבר קטן משמח אלקים ואנשים, וי"ר שזכה לאריכת ימים ושנים טובים ולהוסיף תת כמו להרצין תורה צריצים להרצות קדושה וטהרה בקרב ישראל בטוב ובנעימים עדי יבא ינון ולו יקחת עמים, אמן.

והיות כי הנני יודע כי מחו' שליט"א מחבב את דברינו כמים הפנים אל פנים אבא לפניו בהערה אחת, הנה בס' כ"א אות ז' דן בחפץ של הפקר אי אית ביה משום כל תשחית לפמ"ש הרא"ש ז"ל (תמיד כ"ח ע"א ומדות פ"א מ"ב) דאיש הר הבית אס מנא איש מאנשי המשמר ישן חובטו במקלו ורשות היה לו לשרוף את כסותו ופי' הרא"ש ז"ל דכל תשחית ליבא דהפקר ז"ד הי' הפקר, ומעכ"ק האריך קצת וזיין לשו"ת מוהרי"א אסאד יו"ד סי' קס"ד שהעלה דס"ל להרא"ש דבהפקר ליבא כל תשחית ודלא כהרמב"ם ור"ן, ובענייני גס אני כתבתי מזה וקנה מקומו בצפרי משנ"ה ח"ב סי' תל"ג וניינתי שם מגמ' חולין ז' ע"ב דהני כודנייתא דאמר רבינו הקדוש מפקרנא להו א"ל מפשת היוקא, קטלינא

שלא תלא נשמתו מהרה אמרו לו תלמידיו רבי וכו' אף אתה פתח פיך ותכנס בך האש (כלומר וימות מהרה), אמר להן מוטב שיטלנה מי שנחנה ואל יחבל הוא בעצמו, אמר לו קלטוני רבי אס אני מרצה בשלחבת ונוטל ספוגין של אמר מעל לבך אתה מציאתי לחיי העוה"ב אמר לו הן השבע לי נשבע לו מיד הרצה בשלחבת ונטל ספוגין של אמר מעל לבו ינאה נשמתו במהרה וכו' ע"ש.

והנה מוצא ממעשה דר' חנינא בן תרדיון דבכה"ג לא חיישינן משום חיי שעה ואדרבה הרי ר' חנינא בן תרדיון נשבע לו לקלטוני שיציאהו לחיי עוה"ב אס יטול הספוגין ממנו כדי שימות מהרה, ונמצא דכה"ג שבדאי ימות מותר ומנוה לקרב מיתתו שימות מיד ולא יטעור לער שאין צריך לו, והוא בכלל הא דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבא ואהבת לרעך כמוך צרור לו מיתה יפה (ב"ק נ"א סנהדרין מ"ה ועוד) ופרש"י שימות מהר, אלא שחידש לן ר' חנינא בן תרדיון שמוטב שיטלנה מי שנחנה כלומר שבעצמו אינו רשאי ליטול את נשמתו במהרה.

וגדולה מזו כתב יש"ש פי' החובל סי' נ"ט שיוכל להצית הבית כדי שישרפו הוא ובניו בעת הגזירה זה אינו קרוי חובל בעצמו אלא כמו שהפיל עצמו ליהרג ע"ש, והארכתי בזה במקום אחר עיין משנה הלכות ח"ו סי' רפ"ב וח"ט סי' ח' קצת באריכות.

ועיין עוד נדרים כ"ב ע"א ופרע ליה בית השחיטה ועיין רא"ש שם שפירש שזה לו לעשות כן לקרב מיתתו כדי שימהר למות, זה פשוט מאד, דא חדא.

אמנם מה שתלה גם בזה מי שהוא רעב ואין לו רק מאכלים רעים שבמשך הזמן יזיקו לו ואס לא יאכל כלל ימות מיד פשוט דכה"ג מי שאינו אוכל אפילו מאכלים רעים מקרי בכלל מאבד עצמו לדעת והני תרתי אין להם דמיון כלל, ועיין רמב"ם פ"ד מהל' דעות בענין צריאות הגוף הל' ט' יש מאכלות שהם רעים ביותר עד מאד וראוי לאדם שלא לאוכלן לעולם וכו' הדגים הגדולים המלוחים הישנים, והגבינה המלוחה הישנה, והכמהין והפטריות, והבשר המליח הישן, ויין מגתו, ותבשיל ששהה עד שגדף ריחו וכן כל מאכל שריחו רע או מר ביותר הרי אלו לגוף כמו סם המות ע"כ, והנה מי שירעב עד למות לא יאכל מהני מאכלים וימות מפני שהני מאכלים קשים לגוף כמו סם המות וראוי לאדם שלא לאוכלן לעולם, ח"ו לומר כן, ואדרבה בהלכה י"ד שם נתן אחר צריאות הגוף כל זמן שאדם מתעמל ויגע הרצה ואינו שבע ומעיו רפין אין חולי בא עליו וכחו מתחזק ואפילו אוכל מאכלות הרעים, ומפשטות דבריו נראה אפילו אוכל לגמרי מאלו

היפך זה כק"ז המהר"ל ז"ל בספרו גור אריה (בראשית מ"ו י', במדבר י"א י') דלא אמרינן גר שנתגייר כקטן שנולד צמתגייר בע"כ, ועל כן לא הותרו ישראל בקרוצים אחר מ"ת כדין הגר כיון שקבלו התורה בצפייה ע"ש.

ולפענ"ד בר מן דין אין ראה מקודם מ"ת דהרי לדעת הרמב"ן ז"ל (סוף פ' אמור) דמאצרהס ואילך כבר הי' להם דין ישראל ולא דין צ"י וחלק על חכמי צרפת בעה"מ ז"ל ע"ש ולדעתו ודאי אין רא"י כלל, אלא אפי' לצעלי התוס' הרי אי נימא דהו"ל בשעת מ"ת כבר שנתגייר א"כ פקעו בכלל הקידושין שקדשו נשיהם קודם מ"ת ולאחר מ"ת היו צריכין קידושין מחדש כדין גר שנתגייר, א"כ כמו"כ יקשה איך אמר שובו לכם לאהליכם ואמרו חז"ל (שמור"ר פמ"ו, ע"ז ה' ע"א) החירן לחזור לנשיהם והלא היו צריכין כולם קידושין מחדש, אלא ע"כ פשיטא שלא היו להם דין קטן שנולד לגבי אלו דברים ודו"ק.

ובמה שנלפענ"ד בחקירת מרן הח"ס מנא הא מילתא דאמרו חז"ל גר שנתגייר כקטן שנולד דהוא מפרשת יפת תאר דכתיב (דברים כ"א) וראית בשביה אשת יפת תאר ותשקת בה ולקחת לך לאשה, ודרשו ז"ל אשת אפי' אשת איש, ולקחת לך ולא תאמר אחת לך ואחת לאצריך אלא ולקחת לך. ומ"מ אחת לוקח אחת ואצריך לוקח אחותה ואחיד לוקח אחת, ש"ס היו כולם צמלחמה זו או צמלחמה אחרת זה לוקח אחת וזה אחותה.

והנה אמרה תורה ובכתה את אביה ואת אחיה ירח ימים ועיין רמב"ן צ"ח ז"ל, והטעם צפרשה הזו מפני שהיא מתגיירת בעל כרחיה, ואין שואלין אותה אם תחפוץ לעוונת דתה ולהתיהד כאשר נעשה בגרים, אבל יאמר לה הבעל שתשמור תורת ישראל בעל כרחיה ותעוונת יראתה, וזה טעם ובכתה את אביה ואת אחיה, כי תעוונת את עמה ואת אלהיה, והוא מדרשו של רבי עקיבא, אין אביה אלא עבודת כוכבים, כענין שנאמר (ירמיהו ב' כו) אומרים לעך אבי אחת ולאצן את ילדתי. והכלל, כי היא מתאבלת על עוונת דתה ותהיה לעם אחר. ואח"כ כחז ע"כ, ועל הכלל כי זה כולו צעבור ההכרת, אבל אם רתה להתגייר בחפץ נפשה צבית דין כמשפט הרי היא מותרת מיד וכו', וכך אמרו צפרק החולץ (יבמות מ"ז ע"ב) ובכתה את אביה ואת אחיה ירח ימים צמה דברים אמורים שלא קבלה עליה אבל קבלה עליה מטבילה ומותרת מיד. ואפשר כי בכל השביות צמלחמה נעשה כחורה הזאת, כי מפני היראה תאמרנה להתגייר עכ"ל. וע"ע אבן עזרא ש"ס. עכ"פ מצוואר מפרשת יפת תאר דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ואין לה עוד שייכות עם משפחתה ומותר צאחותה וצאמה וצחה כנלפענ"ד.

להו איכא צל תשחית, ואכתי אמאי לא אמר מפקרנא להו תחילה ואח"כ קטלינא להו וכיון שיהרגם מיד לא זיקו וגם צל תשחית ליכא כיון שעשאו הפקר, אע"כ דכה"ג נמי איכא צל תשחית, ועיין ע"ז י"א ע"א לענין שורפינן על המלכים אמאי ליכא צ"ת.

ובעת נראה עוד צדיק לשון חובטו צמקל ורשות הי' לו לשרוף את כסותו, והמדויק יראה דלשרוף את כסותו לא הי' חיוב מפי צ"ד, דדייק חובטו צמקל צמור חיוב ו"רשות" הי' לו לשרוף את כסותו, ולכאורה כיון דלא הי' חיוב לשרוף את כסותו מי נתן לו רשות, דכמו דאסור לכל אדם לשרוף בגד חצירו ואם שרפו הרי הוא מויק וחיוב לשלם ומ"ש כאן, לכן אמר דליכא כאן משום מויק דרשות הי' לו מהצ"ד לשרוף את כסותו והי' תלוי צשיקול הדעת של איש הר הבית אם די לו צחצטה צמקל או שישרוף את כסותו, ואולי תלוי צהא דאמרו ז"ל (צרכות ס"א ע"ב) ואהבת וגו' צכל נפשך וצכל מאדך יש לך אדם שממונו חציב עליו יותר מגופו לכן נאמר וצכל מאדך ויש לך אדם שגופו חציב עליו מממונו וכו', ולכן עיקר התקנה היתה חובטו צמקל אבל רשות הי' לאיש הר הבית שראה אצל אדם זה שממונו חציב עליו מגופו או שורף את כסותו, כלומר יש לו רשות צ"ד לשרוף את כסותו.

ובמה י"ל דמ"ש הרא"ש ואין כאן משום צל תשחית דהפקר צ"ד הי' הפקר אין הכוונה דפסיקא מילתא דצהפקר לא שייך צל תשחית, אלא דלא תקשה שהגם שיש לו רשות לשרוף את כסותו מ"מ הרי הוא מויק את בגד חצירו וגם שעובר על צל תשחית דכסות ודהמע"ה נענש על כנף המעיל וצגמי' תענית (כ"ג ע"ב) שאמר אצא חלקי' זה מעלה ארוכה וזה אינה מעלה ארוכה, ע"כ כתב הרא"ש ז"ל דאין כאן משום צל תשחית דהפקר צ"ד הי' הפקר לענין הכסות לשרפו, והפקר צ"ד קאי על מה שהי' לו רשות לשרוף ועל כן לא יחשב כמזיק שהרי אפקריה צ"ד לכסות חצירו כיון שנתנוהו רשות לשרפו, ולכן גם צל תשחית ליכא כיון דלאורך עמיד, אבל צסתם הפקר ודאי דאיכא צל תשחית.

והנה נא הוולתי לדבר אציג כאן מה שמנאמי למרן הח"ס צחי' למס' ע"ז ק"ג ע"א שכתב שיגע הרבה ולא מנא מנ"ל לרבנן הא דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ומותר צאחותו וצתו ואמו, וצס' משך חכמה פ' ואחתנן כתב ד"ל מקור הדברים מיוצאי מנרים דצשעת מ"ת היו הרבה מקודם מ"ת שהיו נשואין נשים שאין צני נח נוהרין צהן ואין אמר להם שובו לכם לאהליכם לאחר מ"ת שאלו שנשאו קרוצות אסורות לשוב וע"כ דהו"ל דין גר שנתגייר כקטן שנולד דמי וספיר הכל מותר להם, אמנם כבר העירו עליו ממה שכתב

להורות עוד לימוד כי הנטפל לדבר מצוה אף בתכל קול
בעלמא נקרא קועד את המצוה, ע"כ.

ובדרבדים הללו נפל בלבי ביאור על מה ששמעתי ממור"ר
שמספרים ממרן רבן של ישראל הח"ס ז"ל,
שהתבטא שהיה מוכן לוותר על חלק גדול מתלמודו אם היה
יכול לשורר בקול נעים וזמרה להקב"ה. ומאד התפלאתי על
מה נטענר אותו לדיק, שהלויס צביהמ"ק יש עליהם חיוב
שירה אבל לישראל לא מצינו חיוב לנגן אם אינו יודע. ולהנ"ל
לכאורה מוצן, שצריך קול נגינה לכבד את ה' מגרונו, וע"ז
היה מנטענר הגם שפטור היה מחמת אונס. ועיין בפאת
השלחן בהקדמה להגאון ר' ישראל משקלאוו מה שכתב בשם
הגר"א ז"ל בענין הנגינה ומוסיקא שהגיע לשורש השרשים
והנגינות שנתנו למשה מסיני, ע"ש דברים נפלאים. ומצינו
דניגון הוא חלק מן המצוה, ממה שאמרו (פסחים קי"ז ע"א)
אין השכינה שורה לא מתוך שחוק וקלות ראש ודברים אלא
מתוך שמחה של מצוה, שנאמר והיה כנגן המנגן וכו', וכתיב
או ישיר משה וצני ישראל, וצביהמ"ק היו הלויס בשירם,
ושכשהגלו לבבל ורצו העכו"ם שישירו להם הלויס קלצו בהונות
ידיהם ורגליהם שלא יכופו אותם הגויס לשיר להם משיר ציון
ואמרו איך נשיר את שיר ה' על אדמת נכר, וצפיוט יסד אלו
ואלו בנגון מנגינים.

אונס במאן דעביד דמי לא אמרינן

ברם לעצם הראיה שאונס רחמנא פטריה אינו נחשב כקיום
המצוה, לפענ"ד לא צריכינן לזה, והלא מקרא מלא
דבר הכתוב (במדבר ט') כשצאלו לפני משה ואהרן האנשים
אשר היו טמאים לנפש אדם ואמרו אנחנו טמאים לנפש אדם
למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה' בזמנו, ודקדקו
המפרשים בטענת למה נגרע הרי תשובתם צ"דים כמו
שבעצמם אמרו אנחנו טמאים לנפש אדם וע"כ ידעו שטמא
אינו יכול להקריב ואונס רחמנא פטריניה ומה שאלה הוא זו,
וצפרט מ"ש למה נגרע, אבל התי' הוא דהגם שאנוסים הם
ופטורים היו מ"מ גרעון הוא אלכלם מה שלא יקריבו את
הפסח, הגם שלא יעברו על עשה שיש בה כרת אבל גם לא
ייחשב כאלו עשו את הפסח, וזה שאמרו למה נגרע שיהיה
להם גרעון במצוה, הגם שפטורין, אבל מה שפטורין אין כאן
קיום והוא גרעון.

רבן אמרו בירושלמי (קידושין פ' האומר וגיטין פ' מי שאחזו,
הוצא בר"ן קידושין וברש"א גיטין שם) ר' יוחנן אמר
אונס כמאן דלא עבד ור"ל אמר אונס כמאן דעבד, וכתב
הש"ך חו"מ סי' כ"א סק"ג אונס רחמנא פטריה אמרינן
ואונס רחמנא חייביה לא אמרינן, והטעם דאונס רחמנא

ואנב נראה מכאן נמי תיובתא לקצת אחרונים שנסתפקו אי
הא מילתא דאמרו גר שנתגייר כקטן שנולד דמי שייך
נמי בנקיבות, ועיין פרדס יוסף עה"ת פ' וישב שהציא בשם
ראב"ן דבנקבות לא אמרינן כן, ועיין עוד פרד"י החדש פ'
ואתחנן, ולפמ"ש פשוט דנוהג בנשים כאנשים.

אלו דברי מחו' וידידו אדם מועט לעולם המצפה לישועת ה'
כהרף עין קשור באהבתו ומברכו בברכת כוח"ט בספשצ"ג
לאחר לחיים טובים ובביאת משיח צדקינו, עבד נרצע לאדוניו
בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קפמ

בדין אונס רחמנא פטריה

ג' בשלח התשס"א ברוקלין נ"י יצו"א
מע"כ הב' הח' מאד נעלה עמנואל עמקם הי"ו, בשיבת
מיר ירושלים עיה"ק תר"א.

אחדשה"מ, שליח עשה שליחותו והציא לי חזירך את
שאלתך בדין דאונס רחמנא פטריה וכבר
מסרתי לו לעיין בספרי משנה הלכות ח"ג סי' ל"ו
(בהשמטות), והנני עוד מעט בענין זה צמה שראיתי עתה
מכתב מהסבא מקעלס ז"ל (נדפס בקובץ מוריה שנה כ"ג
קונט' א' וט' דף ע"ג) וז"ל, אכתוב לך דבר חדש אשר
אשמה זה הרבה ועדנה לא הגדתי לשום אדם, והוא דנתחדש
לי דבר למעשה צראה מפורשת מתלמוד ערוך והוא דליאת
בערכין (דף י"ג ע"ג) צמשה אין פוחתין מי"צ לויס עומדין
על הדוכן וכו', אין הקטן נכנס לעזרה לעבודה אלא בשעה
שהלויס אומרים בשיר, ולא היו אותם קטנים אומרים בנבל
וכנור אלא צפה כדי ליתן תצל בנעימה וכו', וזערי הלויס היו
נקראים (שמנערים הלויס, רש"י), וצגמ' תנא וסועדי הלויס
היו נקראין. וננטענתי ע"ז מאי נ"מ לדינא ומאי לימוד יש
לנו מזה, ותהלה לא-כי לי זכיתי לעמוד על דבר נ"מ למעשה
וני"מ ללימוד, והוא דלכאורה בכל דבר שהאדם אנוס בה אין
עליו דין וחשבון כלל כי אונס רחמנא פטריה, והנה באמת
כן הוא אבל מ"מ יש עליו להטענר מאד למה לא זכה שלא
יהיה אנוס, ואם לא ינטענר ע"ז הרי כמראה שאין הוא חפץ
במצותיו, ומכ"ש אם יבא לו הנאה בלבו כי פטור הוא, וזהו
שאמרו וזערי הלויס היו נקראין, פי' אף כי הלויס לא היה
באפשרי לבסם קולן כקטנים, אבל עכ"ז הטענרו ע"ז למה
אין יכולין לתצל קולם כקטנים, לכבד את ה' מגרונם, כי קיי"ל
(רמב"ם פ"ג מכלי המקדש ה"ג) כמ"ד עיקר שירה צפה
ולא בכלי. וינא לנו מזה עיקר גדול לדינא, כי כל אנוס אף
לתצל הקול צריך להטענר, ומכ"ש בעיקר המעשה אם ח"ו
אנוס הוא. ומ"ד סועדי הלויס היו נקראים לא פליג ע"ז, רק

לפעמים אף פושע מקרי, הגם שהיה אונס ורחמנא פטריה. ועיין שו"ת פמ"א ח"ב סי' מ"א וח"ג סי' י"ט.

ועיין ריב"ש סי' ד' באתון האנוסים שמוכרחים לחלל שבת ולעבור על כל התורה לפנים בעונ"ה מה דינם לענין מגע היין ועדות וכו', והשיב ז"ל דאף דמי שעבר על כל מצות התורה ואפי' עבד ע"ז שהדין שיהרג ואל יעבור אם עבר ולא נהרג לא נפסל לעדות וכישראל הוא לכל דבריו כיון שעשה כן באונס ומפני אימת מות נפלו עליו וכו', אבל ראוי להצין שזה צמי שצינו לצין עצמו שלא במקום שיראוהו גוים מזהר מכל עבירות שבתורה בכל יכלתו וכו', ולזה אלו האנוסים אשר נשארו בארצות השמד כל זה הזמן ולא יצאו להמלט על נפשם כאשר עשו רבים מהם עשירים ומהם עניים כבר יצאו מחוקת כשרות וזריכים חקירת חכם שיחקור עליהם אם הם מתנהגים בכשרות צינם וצין עצמם, ושאיין צידם לזאת ולהמלט אל מקום שיוכלו לעבוד את השם בלי פחד ע"ש. הנה כתב הריב"ש מפורש בהגם דאונס רחמנא פטריה אבל ברגע שיוכל לזאת ולהמלט ולא עשה כן אפי' בשביל הממון או אפי' בשביל הצניס הרי זה יצא מחוקת כשרות דלא השתדל לזאת ממקום האונס למקום שאין עליו אימת מלכות.

חילוק מתי אמרינן אונסא במאן דעביד ומתי לא

איברא דבאמת יש שתי מיני אונס, יש אונס שרחמנא פטריה כגון שהוא עכשיו אנוס ואינו יכול לקיים המצוה כגון ששבת היום ואנוסים אותו לחללו באונס גמור, או שהוא חולה ואינו יכול להניח תפילין או לאכול מנה, ע"ז אמרה תורה דעל כל התורה אינו חייב למסור את נפשו רק על ג' עבירות ג"ע ושפ"ד וע"ז, אבל יש אונס אחר מי שהוא בדרך רחוקה ערב הפסח אחר חלותו, וההולך במדבר ואינו יודע מתי שבת, והגר בחו"ל שיצא לצדו לגור בא"י, שהוא לא עשה השתדלות כל זכרו ואולי אם היה זהיר יותר היה יכול להגיע לירושלים וכיוצא באלו, ועל הראשון אמרו לא זאת שפטור אלא לפעמים הוה בכלל חשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה, ואונס כמאן דעביד שמעלה הכתוב כאלו עשאה, וזה כשעשה הוא כל השתדלות שצדו ומנן השמים עכזהו והו"ל צדד מה שאמרו יצרו של אדם מתגבר עליו כל היום ולולי שהקב"ה עוזרו לא היה יכול לו, וה"כ כל שמצדו עשה הכל ורק חסר זה שהקב"ה יעורנו, וכיון שעשה את שלו מעלה עליו הכתוב כאלו עשה.

ובמקום אחר פירשתי עוד לחלק צין מצות שצין אדם לחצירו למצות שצין אדם למקום, דלגבי מצוה צין אדם למקום אמרינן חישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאלו עשה, אבל המלוה את חצירו לזמן וצא

פטריה אמרינן אבל אונס כמאן דעביד דמי לא אמרינן. וזה שאמרו האנשים ההם, הגם שלא יעברו על איסור ואין עליהם חטא שלא יקריבו הקרבן מחמת אונס הטומאה אבל למה נגרע לבצתי הקריב, שיש כאן גרעון שלא נקריב קרבן ה'.

וברגע ראיתי בשו"ת בית שערים ח"ג שי"ל מחדש בסי' ס"א שהקשה על מה שאמרו צירושלמי אונסא כמאן דעביד דמי לא אמרינן מגמ' כתובות דף ג' דאמר רבא אין אונס בגיטין מסבירא משום פרוצות דומינן דאניס הבעל והיא אמרה דלא אניס ואלא ומינסבא ונמצא גט בטל וכו', ופריך ומי איכא מידי דמדאורייתא ל"ה גט ומשום פרוצות שריא א"א לעלמא, ופירש"י דמדאורייתא ל"ה גט שמצינו טענת אונס מה"ת שנאמר ולנערה לא תעשה דבר, ולהירושלמי מאי ראיא מאונס דנערה דהתם שפיר אמרינן אונס רחמנא פטריה דהו"ל אונסא כמאן דלא עביד וכאילו לא נבעלה ופטורה מעונש אבל הכא הו"ל אונסא כמאן דעביד וכאילו צא ואונסא כמאן דעביד לא אמרינן וכו' ע"ש.

ולר"י דמסתפינא היה נראה ליישב קצת מהגם דלא אמרינן אונסא כמאן דעביד דמי מ"מ כיון דאמרו חכמים אין טענת אונס בגיטין הגם דמדאורייתא יש טענת אונס עכ"פ לענין פטור ממילא הנותן גט גמיר ונותן אדעתא דרצון ולא בעינן כאן מטעם דאונסא כמאן דעביד דמי, ורק על הקושיא דפריך מי איכא מידי וכו' ע"ז פרש"י שמצינו טענת אונס מה"ת שנאמר ולנערה, ואפ"ה צדידן יותר מזה שאפי' כעביד דמי משום פרוצות וכיון שכן תקנו חו"ל אדעתא דחכמים מגרש ומתנה אדעתם, ועיין אגודה כתובות דף ג' אות ב' כל המקדש אדעתא דרצון מקדש מכאן נהגו לומר בשעת קידושין כדת משה וישראל, ומשמע קצת שם דאפי' באונס נאסרה, ועיין ישוע"י אה"ע סי' ל"ח סק"א צדין אונס בגיטין וצדברי אגודה מה שהקשה עליו, ואכתי צ"ע.

כשיש דרך אחרת לא אמרינן אונס רחמנא פטריה

איברא דאונס הגם דרחמנא פטריה ופטור מעונש המגיע על החטא, מ"מ לא לצד שלא קיים המצוה ואין לו שכר אלא לפעמים אפילו רשע מקרי, דאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן (נויר כ"ג ע"א) מאי דכתיב כי יירשם דרכי ה' ודדיקים ילכו צם ופושעים יכשלו צם משל לשני צני אדם זה אשתו ואחותו עמו זה אשתו ואחותו עמו, לזה נודמנה לו אשתו ולזה נודמנה לו אחותו, זה שנודמנה לו אשתו ודדיקים ילכו צם זה שנודמנה לו אחותו ופושעים יכשלו צם, ופריך מי דמי אןן קאמרינן חדא דרך הכא שני דרכים, אלא משל ללוט ושתי צנותיו עמו ע"ש דו"ק. מצוה עכ"פ דאונס

וְלַפְּמִ"שׁ נראה מה שבינו להם שם למ"ד צערי ולמ"ד סועדי, היינו טעמא שמא יאמרו דקטן ראוי לעבודה, או שיאמרו כבר גדולים הם, ולכן כינו להם שם, למ"ד צערי הלוים על שהיו מצערים הלוים זמה שצאו לנגן והם קטנים וצ"כ הכניסום ולא היו הלוים מרוצים מהם, ולמ"ד סועדי הלוים היו נקראין כלומר שהלוים היו מרוצים ונהנין מהקטנים ומסייע אין זו ממש, וכ"ז כיון שמעיקר דינא אין מכניסין קטנים בזמקום עבודה ולכן כדי להצחין היו קוראין להם שם זה, ורק נחלקו איזה שם קראו להם.

ודאי שיש לאדם לחזור אחר המצוות

עוד כתב הסבא מקעלם ז"ל במכתב הנ"ל, שזה היה צערו של משה רבינו ע"ה שנגזר עליו שלא יכנס לארץ, ואמרו ז"ל (סוטה י"ד ע"ב) עליו וכי לאכול מפריה הוא צריך אלא אמר כמה מצוות נטווו ישראל ואין מתקיימים אלא בצריך ישראל אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי, ולכאורה הלא אנוס הוא, אלא לפי מה שכתבתי נחא ולא לחנם נאנס האדם ע"כ. ולכאורה מה שהציא מכאן ראייה דאנוס צריך להצטער מאד כי לא לחנם נאנס, אינו מוצדק, דפשוט הוא שצריך אדם לעשות כל השתדלות לקיים מצוות ולא מקרי אנוס אלא אחר כל שעשה כל ההשתדלות האפשרי ולא עלתה לו אז אמרינן אנוס רחמנא פטריה, וכיון דעיקר קיום תורה ומצוות הוא בצריך ישראל ע"כ השתדל משה רבינו ליכנס ולקיימם, אבל אחר שעשה האדם השתדלות ואין צאפשרי לקיים המצוה מנליה. ומצינו למדין ממשה עד היכן השתדל להשיג ולקיים ולהכניס עצמו לידי חיוב אע"פ שהיה פטור בחו"ל ממצוות אלו.

החותם בלב ונפש,
מנשה הקמח

סימן קצ

שאין לקלל או ללמד חובה על בני

כ"ג כסלו התשל"ד ברוקלין נ"ו יצו"א
מע"כ ידידי הרה"ג צמ"ס וכו' כש"ת שליט"א.

אחד שב"ג, בדבר שמע מגדול אחד שאסור ללמד חובה אפילו על רשעים ורועה לדעת מקור לזה, גם קשיא ליה ממה דקיי"ל דהם מן המורידים ולא מעלים והאין אפשר לומר דאסור ללמד עליהם חובה אמתה.

אהובי ידידי מאד קשה לכתוב דצדיקים כאלו משום שח"ו ישמע השומע ולא יצין דברינו ויזיף מזה ח"ו דבה ויגרום לו מכשול אמנם היות כי ידעתי כי כוונתו רצויה ולכן

הזמן ונאנס ולא היה יכול לשלם כגון שנעשה חולה, או שלקח כסף והלך לשלם לבע"ח זמנו וצאו לטעים ולקחו את ממנו והרי הוא אנוס גמור, אפ"ה לא נפטר מתשלומין מטעם שהיה אנוס גמור, דאנוס 'רחמנא' פטריה ואינו עובר על מ"ע דפריעת חוב מצוה כדאמרינן כתובות דף פ"ו לדיך דאמרת פ"ח מצוה אמר א"א לקיים מצוה וכו' מכין אותו עד שתצא נפשו, אבל דבר שחייב לחצירו ונאנס לא אמרינן כמאן דעביד דמי, ורק לגבי עונשי שמים פטור אבל ליהוי כאלו קיים ההתחייבות לא אמרינן. ועיין צ"י אה"ע סי' קל"ד בשם הר"ר מיימון ועיין רמב"ם פ"כ מהל' סנהדרין ה"ב.

ביאור גמ' דערבין הנ"ל

ומצתה נחזור לעצם החידוש וההנחה, דלפענ"ד דצרינו צע"ק דאטו מי שנוול ואינו חזן יצטער על שנוול ואינו יודע לנגן, ועוד שהרי האי צעיר כשיגדל ג"כ לא יוכל עוד לצסס קולו כמו שהוא עכשיו ורק כשהוא עדיין קטן קולו דק ונעים ויודע לצסס, ועוד שהלוי המצוגר גם הוא צילדותו היה יכול לצסס קולו ועכשיו צוקנותו אינו יכול, א"כ בכלל צריך לצער עצמו על שמקן ויטל ממנו הקול שהיה לו בצעירותו ומה לו ולקטן הזה שיועד לצסס, גם כי לפי החידוש הנ"ל מ"ש דוקא צלוי קטן הא אפי' אם חצירו הלוי גדול יודע לנגן יותר הימנו יש לו לצער עצמו, ולא מצינו לזה שהלוי יצער עצמו על שחצירו קולו ערב יותר משלו, ועכ"פ שיהא מצוה לו לצער עצמו על שלא יודע לנגן בקול נעים כחצירו ומ"ש שרק על הצעירים אמרו כן.

ואישך נלפענ"ד צביאור הקושיא דמאי קמ"ל איך היו נקראים צערי הלוים או סועדי הלוים, דלכאורה יש לדייק קושיא אחרת שהרי קטן לאו צר עובד עבודה הוא, ואין הקטן נכנס לעזרה לעבודה חוץ מלשיר בשעה שהלוים אומרים שיר וכמ"ש דערבין כנ"ל, ומעתה קשה כיון דלא הניחו קטן ליכנס לעזרה צמקום העבודה כלל לשום עבודה וע"כ משום דקטן פסול לעבודה א"כ תקשה בתרתי חדא מאי שנא כאן שנכנסו לעזרה, והשנית כיון דפסולין לעבודה איך הצטרפו לנגן עם הלוים צשיר שעשו העבודה צשיר צפה וכמ"ש הרמב"ם הנ"ל דעיקר שירה צפה ומאי שנא שיר משאר עבודות, אך י"ל דאין הכי נמי דלכתחילה אין מכניסין קטנים לעזרה בכלל אלא שמעממן נכנסו וכיון שראו שהקטנים קולם יותר מצוסם מהמצוגרים שזו הרשו להם להכנס כי קול מעורב מצעירים ומצוגרים ערב יותר, ולפי שאין עבודה צקטנים לכן קראו אותן סועדי הלוים להורות שאין צוה פסול דמסייע אין זו ממש, ולמ"ד צערי הלוים להורות נתן שאדרבה מצערים היו את הלוים שאין העבודה צקטנים ולא היו מסייע להו, ועיין תפא"י על המשנה שם.

קטגוריא לפני הקב"ה וכ"ש שלא ללמד קטגוריא על כלל ישראל לפני הקב"ה.

ודבר זה מפורש בגמ' פסחים פ"ז ע"ב אל תלשן עבד אל אדוניו פן יקללך ואשמת, וכתיב דור אציו יקלל ואת אמו לא יצרך ופריך משום דאציו יקלל ואת אמו לא יצרך אל תלשן, אלא אפילו דור אציו יקלל ואת אמו לא יצרך אל תלשן עבד אל אדוניו, מנלן מהושע, ופרש"י אפילו דור רשעים שאציהם יקללו אל תלשינם ויליף מהושע שנתפס על שהלשין את ישראל ואף על פי שחטאו ע"כ, הנה מצוה דאין להלשין לפני הקב"ה אפילו רשעים שאת אציהם קיללו וחייבים מיתת צ"ד מ"מ אסור להלשינם לפני הקב"ה.

ובגמ' שם אמרו בהושע הנביא כיון שידע שחטא עמד לבקש רחמים על עצמו אל"ה הקב"ה עד שאתה מבקש רחמים על עצמך בקש רחמים על ישראל שגורתי עליהם שלש גזירות צעבור, עמד ובקש רחמים וצטל גזירה והתחיל לברכן שנאמר והי' מספר צנ"י כחול היס וגו' ורחמתי את לא רוחמה ואמרת לא עמי עמי אתה ע"ש, ומצוה שלא צביל שהיו ישראל רשעים נגזר עליהם ג' גזירות אלא צביל הושע הנביא הוא שגרם להם שגזר הקב"ה ג' גזירות עליהם צמה שלמד לטוריא עליהם ולא למד זכות עליהם, ומיד שבקש עליהם רחמים וצטל הגזירה התחיל לברכם, ואע"פ שהרשיעו כ"כ עד שאמר הנביא העצירם בצאונה אחרת עכ"ל אמרינן בגמ' שהיה לו לומר להקב"ה עליהם צניך הם צני חנוניך הם צני אצרהם יחק יעקב גלגל רחמיך עליהם ע"ש כל הענין.

ובבבב חרדים פ"ד מל"ת מד"ק ומד"ס צפה ובקנה כתב ו"ל אל תלשן עבד אל אדוניו דור אציו יקלל פ"ח דפסחים פירשו שלא ילמד קטגוריא על ישראל אפילו הדור רשעים, וראי' מישע"י שנתפס על שהלשינם אע"פ שחטאו, ואיתא במדרש דהשליש שנענש שאמר הנה ה' עושה ארצות בשמים יהיה כדבר הזה כן אמר ודאי ה' יכול לעשות אף הדור הזה כדור המבול שראוי היה שיעשה ארצות בשמים כהתם דכתיב וארצות השמים נפתחו ואין אפשר שלדור רע כזה יהיה נעשה נס גדול כזה, השיבו אלישע הנביא דלפי שלמד קטגוריא אל ישראל יראה ולא יאכל, כן שמעתי מפי החכם ר' אצרהם הלוי שראה במדרש כתיבת יד בצרך המערב עכ"ל.

מבואר דאפילו על רשעים גמורים אין להלשין ולדבר עליו קיטרוו לפני הקב"ה, והובאו דברים אלו בסדר הדורות וצילקוט שמעוני. וזה שהם מן המורידים הוא צבא מעשה לידו, אבל אין זה סיבה לשיקטרג אדם עליהם כ"ו שעדיין יכולים לשוב בתשובה, וגם שזה מן המורידין הוא כדי לכלה קוצים מן הכרם, אבל מה יועיל צדיבורו. ולא עוד

ארמונו לו איזה דברים צוה כמגלה טפח ומכסה טפחיים, הנה פשוט דח"ו להתחבר עם רשעים באיזה אופן וכל המחניף לרשעים צעוה"ז לסקוף הוא נופל בידם וצריך להתרחק מהם, וכבר כתב הרמב"ם ז"ל פ"ו מה' דעות דרך צרייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו וצמעשיו אחר ריעיו וחצריו נוהג כמנהג אנשי מדינתו לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל חכמים כדי שילמוד ממעשיהם ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחשך כדי שלא ילמוד ממעשיהם, הוא ששלמה אומר הולך את חכמים יחכם ורועה כסילים ירוע ואומר אשרי האיש וגו', וכן אם הי' צמדינה שמנהגותיה רעים ואין אנשיה הולכים בדרך ישרה ילך למקום שאנשיה צדיקים ונוהגים בדרך טובים, ואם היו כל המדינות שהוא יודעם ושומע שמועתן נוהגים בדרך לא טובה כמו זמנינו או שאינו יכול לילך למדינה שמנהגותיה טובים מפני הגייסות או מפני החולי יש צב לדור יחידי כענין שנאמר יש צב וידוס, ואם היו רעים וחטאים שאין מניחים אותו ליסב צמדינה אלא א"כ נתערב עמהם ונוהג במנהגם הרע ילא למערות ולחוחים ולמדברות ואל ינהיג עצמו בדרך חטאים כענין שנאמר מי יחנני צמדבר מלון אורחים עכ"ל ע"ש, ועיין גם בצרינו יונה בשערי תשובה שהזהיר צוה מאד.

אלא דקשה לכאורה מגמ' שצת דף ג"ה מעולם לא יראה מדה טובה מפי הקב"ה וחזר צה לרעה חוך מדבר זה והתאווה תי"ו וכו' אמרה מדת הדין לפני הקב"ה מה נשתנו אלו מאלו אמר לה הללו צדיקים גמורים והללו רשעים גמורים אמרה לפניו רצ"ע היה להם למחות ולא מיתו אמר לה גלוי וידוע לפני שאם מיתו צהם לא יקבלו אמרה לפניו אם לפניך גלוי לפניהם מי גלוי מיד וכו' תני ר"י אל תקרי מקדשי אלא מקודשי אלו צנ"א שקיימו את התורה כולה מאלף עד תי"ו ע"ש. ולכאורה צ"ב כיון שהיו רשעים ע"כ לא היו הצדיקים רוצים להתקרב עמהם אלא להתרחק כמ"ש הרמב"ם הנ"ל וא"כ יפה עשו ומה הי' טענת מדה"ד, אמנם ודאי פשוט דאסור לקרב עם רשעים אבל מ"מ אינו פטור מלהוכיחם שמה יאדרו בתשובה וע"ד שאמר דוד המע"ה הלא משנאיך ה' אשנא ובתקומתיך אתקוטט, וכל זמן שלא הוכיחם הרי הוא צמנות הוכח טובית, אבל לאחר שהוכיחם אין עליו עוד חיוב מה לעשות ואז אדרבה לא תשא עליו חטא יותר וע"ד שאמרו מוטב שיהיו שוגגים ואל יהו מזידיים ודו"ק.

אלא דאפילו צדין הוכחה החיוב הוא דוקא להוכיחם או כל אחד צפני עצמו או צרבים כפי מה שאפשר וכפי יכלותו, וכמ"ש שצת שם ע"ב מתוך שהי' לו לפנחם למחות ולא מיחה מעלה עליו הכתוב כאילו חטא, אמנם אם מיחה צו ולא שמע הרי נפטר, אבל עכ"ל אסור לו ללמד עליו

שפתים אנכי יושב אתמהרה, תא חמי מה כתיב תמן ויעף וגו' ובידו רחפה אמר רב שמואל רחפה רוח פה, רנוך פה למי שאמר דלטוריא על בני, ודכוותיה כתיב צאליהו (מלכים א' י"ט) ויאמר קנא קנאחיה לה' אלקי ישראל כי עזבו צריכתך בני ישראל וכו' ואת נביאך הרגו בחרב, א"ל (הקצ"ה) נביא ואת מה איכפת לך א"ל ואומר אני לצדי ויבקשו את נפשי לקחתה, תא חמי מה כתיב תמן ויבט והנה מראשותיו עוגות רחפים מה הוא רחפים אמר רבי שמואל בר נחמן רוח פה רנוך פיות בכל מי שאמר דלטוריא על בני.

רבי יוחנן מיימי לה מן הדא (ישעי' י"ז) משא דמשק הנה דמשק וגו' עוזבות ערי ערוער מה זה עומד דמשק ומזכיר ערוער, אלא שס"ה בתי עו"כ היו דמשק כמנין ימות החמה והיו עוזבים כל אחד ואחד יומו והי' להם יום אחד שהיו על כולן באותו היום ועוזדין אותן וכולם עשו ישראל הגמוניא ועבדו אותם שנאמר (שופטים י') ויוסיפו בני לעשות הרע בעיני ה' ויעבדו את הבעלים וגו', ובאותו שעה שאמר אליהו על ישראל לשון הרע א"ל הקצ"ה אליהו עד שאתה מקטרג את אלו בא וקטרג את אלו הה"ד לך שוב לדרכך מדברה דמשק, ר' אבהו וריש לקיש הוו עללין לאחד מדינתא דקיסרין א"ל ר' אבהו לרשב"ל מהו כן עלין למדינתא דחירופיא וגידופיא, נחת ליה ריש לקיש מן חמריה וספא חלא ויהב בפומיה, אמר ליה מהו כן, אמר לו אין הקצ"ה רוחה בני שאומר דלטוריא על ישראל ע"כ ע"ש. הנה מזכיר דאפילו ח"ו כשבני עוזבים עו"כ אל תלשן עבד אל אדוניו ואין הקצ"ה רוחה בני שאומר דלטוריא עליהם עד שירד רשב"ל מעל חמורו ואסף חול ונתן לתוך פיו של רבי אבהו ששזיל זה.

ורבינו הגדול הרמב"ן ז"ל צ"ע עקב פ"ט פס' ד-ה אל תאמר בלצבן כתב וז"ל אחרי שהזכיר שלא תחשוב כחי ועוצם ידי עשה לי רק שדע כי הנזכרים במלחמה השם נתן להם הכח ההוא והתקפים שבהם והערים הצבורות אשר תלכדו השם בכבודו עשה לכם כן צנס מפורסם מאתו, חזר והזהיר לא תחשוב כי עשה ה' עמך כל זה צדקתך כי לא עשה ה' לכם כן רק ברשעת הגוים האלה, והנה זה הטעם בצדקן הגוים ההם ולא נתן להם טעם ברשת ישראל את הארץ, על כן חזר ובאר לא צדקתך שתייה צדיק במעשה ולא אפילו בלצ ישר שהיה לך רק ברשעת הגוים אצדו הם ובעבור שזועת אבותיך ירשת את הארץ כי אין החטא שלך יכול לצטל המתנה שנתן לאבותיך כי בשזועה נתנה להם. ויש על השואל לשאול שהרי אמר כי מאהצת ה' אתכם והנה הם אהובים למעלה והשם לא יאהב רק את הטובים כי רשע ותמם שגאה נפשו א"כ גם צדקתם ירשו ארץ, והתשובה כי שם

אלא שהקצ"ה עושה להם נסים גדולים בעת צרתם אע"פ שהם רשעים ואינם ראויים לזה, וכמ"ש להדיא השליש דודאי ה' יכול לעשות נסים גדולים כאלו אצל הדור הזה אינו ראוי לכך שהם כדור המבול, ובודאי לא דבר שקר השליש לאלישע והי' אמת שהי' הדור כדור המבול ואפ"ה קבל עונשו שדרכו ומת צמיתה משונה, וכמו ציעייהו דג"כ אמת דיבר ואפ"ה נענש, ולרשעים כאלו עשה להם הקצ"ה הנס הגדול שלא האמין השליש שיעשהו להם.

ועיין רש"י תהלים פ' פסוק ג' לפני אפרים וצנימין ומנשה וז"ל כשיהיו צריכים לישועתך אע"פ שהם רשעים ואינם כדאי עוררה גבורתך להם, ולמה כי לכה לישועתה לנו, לך נאה ועליך להושיע בין חייבים ובין זכאים כמו שנאמר למשה במצרים ראה ראיתי את עינים מפני השזועה שנסצעתי לאצרהם ע"כ. ובמדרש שר של מצרים טען מה נשתנו אלו מאלו הללו עובדי ע"ז והללו עע"ז א"ל הקצ"ה שטוה שבועלם אתה דן שוגג כמזיד ואונס כרנון, הנה דהקצ"ה למד סגוריא על בני שהיו עע"ז ומצרים ולמד עליהם סגוריא שהם שוגגים וכנ"ל, וקרע להם היס והוריד להם המן ועשה להם כמה מעלות טובות. וצילקוט שמעוני מלכים סי' ר"ג שנו רבותינו דורו של אחאב כולם עובדי ע"ז היו וע"ז שלא היה בהם דלטורין היו יואכים במלחמה ונוצחים שכן אליהו מכריז בהר הכרמל אני נותרתי נביא לה' לצדי וכל עמא יודעין ולא מפרסמין למלכא, אצל דורו של דוד אר"י דסיכנין צשם ר' לוי אפי' תינוקות שהיו צימי דוד עד שלא טעמו טעם חטא היו יודעים לדרוש את התורה צמ"ט פנים טהור וצמ"ט פנים טמא ואחר כל השבח הזה יואחין למלחמה ונופלין לפי שהיה בהם דלטורין, הוא שאומר דוד נפשי בתוך לבאים אשכבה וגו' אלו אצנר ועמשא שהיו לבאים בתורה ליהטים אלו דואג ואחיתופל שהיו ליהטים אחר לה"ר בני אדם שינייהם חנית וחצים אלו אנשי קעילה שנאמר היסגירוני בעלי קעילה ולשונם חרב חדה אלו הזפים שנאמר צבוא הזפים ויאמרו לשאול, באותה שעה אמר דוד רומה על השמים אלקים סלק שכינתך מצינייהון ע"כ ע"ש.

ותחת, אחד השיחים העיר לי מו"ר הגה"ק מנאנו (שליט"א) [ואוק"ל] ממדרש שה"ש רבה אל תראוני שאני שחרחרת רבי סימון פתח אל תלשן עבד אל אדוניו וכו', כך אמרה כנסת ישראל לנביאים אל תראוני שאני שחרחרת אין לך שמח בישראל יותר ממשה ועל ידי שאמר (במדבר כ') שמעו נא המורים נגור עליו דלא יכנס לארץ, ד"א אין לך שמח צבני יותר מישיעיהו וע"ז שאמר ובתוך עם טמא שפתים אנכי יושב (ישעיה ו') א"ל הקצ"ה ישעיה בנפשך את רשאי לומר כי איש טמא שפתים אנכי ניהא, שמא ובתוך עם טמא

ידו, והלואי שאוכל להתאצק בעפר רגליו הקדושים, אמנם מענין דרכו בקודש שהי' לקבל בקלות נמרצות המינים והאפיקורסים והרשעים ואפי' המפלגות שעמדו תחת נשיאות גדולי עולם אומר אני כי אין לנו ידיעה כזוונתו הקדושים ומה דעתו צוה.

והנה ידוע דכמעט בכל דרשה ודרשה קלל הציניסטיען מיזרחיסטיען אגודיסטיען שאוועניסטיען ומפורסם המליצה אקמנא ובר קמנא כידוע ועל כלום סיים ימח שמש, והנה פשוט לכל בר דעת ולכל מי שיראת ה' נוגע בלצבו שח"ו לומר על הגאון בעל חפץ חיים והאדמו"ר מגור והגאון ר' חיים עוזר והגאון ר' חיים מזריסק והצדיקים מטשארטקוב והגאון ר' מאיר שפירא ועוד צדיקים וגאונים מפולין ומאשכנז ואי' כולם זכרם לזכרה ולטובה לעוה"ב, וגם להבחלת גאוני הזמן ועוד כגון הגאון ר' אהרן קאטלער והצדיק מצעלו ר' אהרן זי"ל והחזו"א זי"ל, ומה לי לחשוב אטו כי רוכלא אילך ואילך, כולם קדושים וטהורים גאוני ארץ אשר היו ממיסדי האגודה וממנהיגיה מי ח"ו יהי' צנפשו לומר עליהם ח"ו דברים כאלו אשר אסור לשומעם על שום אדם מישראל וכ"ש על קדושים אשר מימיהם אנו שותים, והיו מחזיקים באגודה בזמן ההוא רוב העולם חוץ מרצני אונגארן ע"פ רוב, וכי יעלה על דעת שום צן אדם שמרן הגה"ק ח"ו יקבל בקלות נמרצות את כל הקדושים הללו והלא בעצמו הלך להאדמו"ר מגור ועוד.

ואדרבה הגה"ק מרן אדמו"ר בעצמו דדברי תורה ח"ד קי' ז"ג כתב דהציניסטים כמו המזרחיים וגם האגודיים וכיוצא באשכנז לא ישחיתו ולא יזיקו ואולי לפעמים יועילו להם, והנה זה הלוחם מלחמות ה' באמונה ובשלמות ושפך כל חמתו על הציניסטים והאגודיים והמזרחיים שבמדינות אונגארן וכיוצא בזה ואפי"ה כתב עליהם דבמדינת אשכנז לא ירעו ולא ישחיתו ואדרבה לפעמים יועילו, ופשוט דאשכנז לאו דוקא אלא מקומות כעין אשכנז ע"ש מילתא בטעמא מענין הרופאים, ובדאי היתה כוונתו גם על אנשי אמעריקא שהי' כעין אשכנז עד שלא באו לכאן חסידים ואנשי מעשה, והוא ז"ל הסביר הדברים למיין ארס (ארזען פרעסער) של אדם השלם יזיק וימות ולמי שהרגיל צוה לא יזיקנו, וכתב שכמה פעמים האריך בדרשות ומאמרים נגד כל הסתדרות והמפלגות כעין הציניסטים מזרחיים ואגודיים וכיוצא אשר שם באשכנז לא ישחיתו אלא לפעמים יועילו להם, ולפי"ז יהא נמצא שהציניסטים שבאשכנז שהיו מתלמידי מענדלסאהן שר"י וכיו"צ אותם לא קלל ורק את החפץ חיים והאדמו"ר מגור והגרמ"ע אותם ח"ו קלל בקלות נמרצות, ומי פתי יסור הנה לשמוע ולהאמין כואת על מרן הגה"ק זי"ל.

ידבר עם ישראל בכללם וכאן יוכיח הדור ההוא שהיו ממרים את ה' מיום היותם במדבר ע"כ ע"ש.

הנה ציאר הרמז"ן דהקצ"ה עושה נסים מפורסמים וגדולים לישראל בעבור רשעת הגוים ובעבור שזועת ה' אל אצותינו הגם שהדור אינו ראוי לכך כלל, ואין החטאים ח"ו יכולים לזבל המתנה שנתן ה' לאצותינו בשזועה, וגם מזואר דהקצ"ה אהב ישראל בכללם אף שבדור אחד ח"ו ימרו את דברו אותו שהוא מוכיח שהם ממרים ח"ו שונאם הקצ"ה מ"מ עושה גם להם נסים בשביל כלל ישראל שאוהבם שיבואו אחריהם והצן.

ובמקום אחר פירשתי צוה מה שאמרנו ז"ל (סנהדרין ז"ח ע"א) אין צן דוד צא אלא עד שיהא כולו זכאי או כולו חייב, והדבר תמוה, ופירשתי לפי הנ"ל דמשיח יבא או בשביל דקת ישראל שיהיו כולם זכאים או בשביל רשעת הגוים כלומר שהגוים יהיו כולם חייבים, וכולו זכאי קאי אישראל וכולו חייב קאי על עכו"ם, אבל בישראל ודאי שלא שהרי נשבע הקצ"ה והצנחנו כי לא תשכח מפי זרעו.

ובספר חסידים קי' תקמ"ט וז"ל ופעמים תמצא שנסים נעשים לרשעים כמו לצדיקים מפני זכות אבותיהם, כי עזיחו ויותם היו לצדיקים וראויים שזרעם יתקיים בעולם ואחו ה' ראוי לכרות הוא וזרעו והקצ"ה אמר איך אעשה לזה שחייב כליה אלא אזכור אותו בעבור שאצותיו עשו הטוב והישר צעני, ועוד יש שנעשה לו נס בעבור העמיד כגון מעשה שנים היו צעיר אחת אחד צדיק והאחד רשע כשהיו ילדים קטנים והלכו לבית הספר לבית חכם ללמוד היה צנהרים ותינוקות הרבה עמהם וראו כולם קטצ ומירי ומתו כל התינוקות אלו שנים נתעלפו ונפלו בחולי ונפל עורם ושערם וחיו וכשגדלו נעשה האחד צדיק והאחד רשע הצדיק ת"ח ולא היה מקבל לה"ר והרשע ע"ה ומלשין והי' שטן לבני צדיק ולעם, ולמה נעשה נס לצדיק, אם בשביל דקומתו הרי גם לרשע נעשה נס, אלא אמר הקצ"ה אני אחיה לשטן לזה וכו' ע"ש. הנה דלפעמים עושה הקצ"ה נס אפילו לרשעים או בזכות אבותם או בשביל העמיד לנא, ואם להקצ"ה ניחא ליה לעשות נס יעשה כרצונו ואנחנו נקבלו באהבה.

ומה שקשה ליה מאדמו"ר קוה"ק בעל בני יששכר והבאים אחריו שרפי קודש מלאכי מעלה עד אחרון שבאחרונים מרן הגה"ק אדמו"ר ממנוקאטש זקנו"ל, אהובי ידידי יאמין לי כי קשה לי מאד לכתוב צוה, אמנם היות כי ידעתיו זה מומן ומנאמתי לכו נאמן לה' ולתורתו וידעתי כי כוונתו רצויה ע"כ אכתוב לו מה שנראה לפענ"ד צוה, הנה ת"ל שגם אנחנו זכינו להסתופף בכל כ"ק אדמו"ר מרן ממנוקאטש, וב' פעמים ביקר הגה"ק הנ"ל בבית אבי הקדוש הי"ד ולא זזה ידו מתוך

ולא תקצר וכו'. וא"כ חלילה לתלות עצמו צא"ן גדול לקלל בני"י, שהרי הגה"ק ממונקאטש העיד ע"ע שמעולם לא קלל איש מישראל.

ובאמת שצספר גדר עולם כתב אדמו"ר הגה"ק בעצמו שח"ו מעולם לא היתה כוונתו לקלל ח"ו גדולי ישראל ע"ש דף צ' ע"ב אזהרה נחוצה וז"ל, צבא הה"ג מ' זאב צבי הכהן נ"י דאקטאר קליין אצד"ק אייזענשטאדט לשאלני ולהוכיח עמי מדוע כתבתי נגדם קשות וכו', וצפרט מה שכתבתי כי המה לכופרים יחשבו ונמצאו הרבנים הגאונים מייסדיהם בכלל זה, והשכתי לו כי מ"ש כי המה כופרים בצאמנות ביאת הג"ס בדרך נס"י לא כוונתי להרביעם הגאונים נ"י העומדים צראשיהם צתור נשיאיהם, רק על הצרות בני הצעירים אשר נתהוו ונאספו על ידם ויקימו לצחק מכל אמונה בנסיית וירצו הנער צוקן וכו' ע"ש, הנה כתב מפורש כי לא הי' כוונתו על הגאונים הנדיקים אלא על הצעירים אשר יקימו לצחק מכל אמונה ח"ו, ודי צוה למי שרוצה להודות על האמת.

והיוצא לנו דאנו אין לנו להלשין עבד אל אדוניו אלא לעשות את שלנו, ועלינו לעשות כל מה דאפשר להחזירם למוטב, ובאם לאו יבא בעל הכרס ויכלה את קוציו או שיעשה בהם כרצונו הטוב, וכבר ביארנו כמה פעמים צוה עיין בספרנו משנה הלכות ח"ג סי' כ"ט וח"ו סי' כ"ז כ"ח ל' ע"ש באריכות בס"ד, וודאי דח"ו לשומרי התורה להתחבר עמהם וללמוד ממעשיהם, אלא אדרבה אף דידן נראה חמלת ה' אפילו על הרשעים וכ"ש לצדיקים שצדין הוא שיטלו שכרם, אמנם צהדי כצ"י דרחמנא למה לן ואנחנו נרצה צתורה וצמע"ט ותפלה לה' לביאת משיח צדקינו צצ"א ולצלתי ידח ממנו נדח, ומי שאמר לעולמו די יאמר לצרותינו די ועציר את רוח הטומאה מן הארץ וישוכו המים הזדונים ויערה עלינו ממרום רוח טהרה צביאת גוא"ס צצ"א.

המברכו בלב ונפש,
מגשה הקמן

ועל כרחק כי אין הדברים כפשוטם ואין לנו מושג צכוונותיו הטהורים ולא מחשבותיו מחשבותינו, אך אי צעינא אפ"ל עפ"י מה שהציא הוא עצמו צד"ת מהדו' ה' אות מ"ו כי צעת צבא הה"ס מוה"ר ארון ז"ל צנו של צעל מאור ושמש על ר"ה לרצינו לצאנו, והדברי חיים צליל ר"ה צסעודה הרעים על קהל צאנו שאינם מתנהגים כשורה וקילל אותם בקללות שונות, וגם על אנשי קראקא מקום מגורו של ר' אהרן הנ"ל הרעים ג"כ כנ"ל, וצעיני ר' אהרן הי' הדבר מוזר וצפרט צליל אי' דר"ה לקטרג ולקלל את בני"י היתכן צוה, ורצינו צעל ד"ח הרגיש צוה, ואחר כל הדברים קודם צרהמ"ו אמר לה"ר אהרן הנ"ל הנה דוד המלך ייסד לנו ספר תהלים וכל הישועות הנצרכות לצנ"י הן צכללות הן צצפרטות הן צרותניות הן צגשמיות יקח כל אחד ספר תהלים וישפוך נפשו לה', והמעייין צתוכו לפוס פשטות ימצא רובו ככולו מלא קללות ר"ל (הנראים לעיני המון עם), אז הביין קצת הה"ס מה עמקו דברי רצינו ודבריו ד"א חיים ע"ש באריכות קצת, וה"נ י"ל על רצינו ממונקאטש שאמר מה שאמר ולפוס ריהטא הי' נראה לקללות, אצל מחשבתו ודאי היתה צקדושה וטהרה וצודאי צמסתרים צכתה נפשו והתפלל על כולם שיציבו לה' לצלתי ידח ממנו נדח.

או יאמר שהיתה כוונתו על עצם הרעיון, וצמקומותיו שהי' רק היזק מזה וכדי לחזק בני המאמינים לחם צכל כחו ואמר קללות נמרצות כדי להניע את לב ההמון מהם ומהמונם, אמנם צלצו לא כיוון ח"ו לקללם, ואנשי סרק תולים צוקי סריקי צרצינו ז"ל ומדמים בעצמם לעשות כמעשהו לקלל את כל אחד מקטון ועד גדול שאינו לפי רוחם. ויש עוד צוה אריכות דברים אמנם נתתי מחסום לפי.

שוב צא לציתי ידידי ר' ישראל אקערמאן שהי' ממקורציו של אדמו"ר ממונקאטש זצ"ל, וסיפר שפעם כאשר הי' מסתופף צכל קדשו על ש"ק והי' שם הגה"ג ר' דוד קליין זצ"ל, ואמר לו הגה"ק ממונקאטש איך האצב נאך אין מיין לעצבן צ"ה נישט געשאלטען קיין איד. ועל כרחק צ"ל כנ"ל, ועיין גמ' מו"ק דף ט' ע"ב זיל גביהו דליצרכוך א"ל תזרע

שאלות ותשובות
משנה הלכות
חלק שבעה עשר

מקדש וקדשיו

סימן קצא

עיר הנדחת שיש בה מזוזה

ב"ה ג' לסדר כי ברוך הוא התשכ"ו ברוקלין נ"י יצו"א
כבוד ידידי החוב"ט ברקאי כש"ת ר' יצחק שיק הי"ו.

אחדשה"מ, מע"כ הביא קושית הגרע"א סנהדרין דף קי"ג ע"א אהא דאמר ר"א עיר שיש בה מזוזה אינה נעשה עיר הנדחת ופרש"י דכתיב ואזנתם את שמש מן המקום ההוא וגו' וסמך ליה לא תעשון כן לה' אלהיכם, ובמזוזה הואיל וכתיב בה אזכרות אי אפשר לשרפה משום קרא דלא תעשון כן ואין צעין שללה וליכא דהאי שלל שמים הוא ע"כ, והקשה הגרע"א דבגמ' לא כתיב טעם זה וההוספה זו גרעון הוא דאם מזוזה שלל שמים הוא א"כ יכול לקיים כל שללה דהא לא משייר מידי מן שללה וכמו דנכסי אחרים מופקדים בתוכה או הקדש שמים דאינו מליל כיון דאין בכלל שללה וז"ע, גם קשה בטעם דלא תעשון נימא דעשה דושרפתה לידחי לל"ת דלא תעשון והניח צ"ע. והנה הא קושיא שניה ליתיה עשה ולדחי ל"ת כבר קדמו התו"ת, וקושיא ראשונה ראה מה שצי"ר זה מרן בצית שערים סי' רכ"ז ע"ש.

והנראה לפענ"ד צס"ד דקושיא חדא מתורנת צירך חזרתה, דלפום ריהטא היה קשה ליה לרש"י דממ"נ תעשה עיר הנדחת, דאי מזוזה שלל שמים הוא ואסור לשרפה משום לא תעשון כן אדרבה הרי יכול לקיים כל שללה דהא לא משייר מידי דמזוזה לאו שללה הוא וכקושית הגרע"א, ואי נימא דלאו שלל שמים הוא א"כ ליעשה עיר הנדחת ואף דאמרה תורה לא תעשון כן מ"מ ליתיה עשה ולדחי ל"ת וכקושיא שניה, ולזה שיכל רש"י ז"ל את ידיו וכתב דתרווייהו ליתא דמזוזה אית בה תרתי, אית בה ע"ס המזוזה ואית בה אזכרות, והאזכרות שבה א"א לשרפן משום לא תעשון כן, ואין לומר דעכ"פ ליתיה עשה ולדחי ל"ת וע"ז אמר דזה אינו דהאזכרות שבה שלל שמים הוא ואינו בכלל עיר הנדחת דנימא ציה ליתיה עשה ולדחי דליכא עשה כלל בשריפת האזכרות דלאו מעיר הנדחת הוא, מה תאמר דא"כ נימא כקושיא ראשונה

כיון דשלל שמים הוא לאו בכלל שללה הוא זה אינו דאף דהאזכרות שלל שמים הם אצל ע"ס המזוזה שלו הוא ומחויבת שריפה משום שללה וא"א משום אזכרות שבה, והמוספות לא הוה גרעון אלא הכרח להצין דברי רבי אליעזר וק"ל.

ובזה מדויק מאד לשון רש"י ובמזוזה הואיל וכתיב בה אזכרות אי אפשר לשרפה, ולכאורה הי"ל אינו חייב לשרפה כיון דשלל שמים הוא או אסור לשרפה משום האזכרות ומאי זה לשון אי אפשר, ולהנ"ל אחי שפיר דלעולם איכא חיוב שריפה במזוזה אלא משום האזכרות א"א לשרפה, והגליון וסביבות האותיות ה"י דהיה אפשר ומחויב לשרוף דהוה בכל שללה אלא דאי אפשר, ומסיים דהאי שלל שמים הוא כלומר האזכרות הוה שלל שמים ולכן א"א לשרוף כל המזוזה.

ובמה שכתבתי מדויק מאד גם לשון הגמ' שאמרו והיכא דאיכא מזוזה לא אפשר, ולשון לא אפשר ז"צ דהי"ל והיכא דאיכא מזוזה אסור לשרפה או אינו מחויב או לאו שללה הוא ואסור לשרפה, ולהנ"ל א"ש דצאמת איכא דין שריפת עיר הנדחת אפילו היכא דאיכא מזוזה אלא דלא אפשר מחמת האזכרות שבה ודו"ק כי זה נכון מאד צס"ד.

ידידו המברכו בברכת התורה ללומדיה הפך בה והפך בה דכולה בה, דברי המחכה לישועת ה' כהרף עין החותם בלב ונפש, **מנשה הקמן**

סימן קצב

- א. נזיר שנממא ביום שנדר או בשני
- ב. גילח על הזבח ונמצא פסולה
- ג. תגלחת טומאה אי מעכב

ב"ה ז"ך תמוז התשכ"ד ברוקלין נ"י יצו"א
כבוד ידידי חביבי הב' החשוב החוב"ב כש"ת דוד בארקיין
הי"ו, תלמיד בישיבה הקדושה טעלו.

א) **אחדשה"ה**, אשר הביא דברי הרמב"ם פ"ו מנזירות הל' ו' נטמא ציום שנדר או צשני אינו סותר

וְלִפְּנֵי ריהטא נפל מילתא בליצאי די"ל כיון דקיי"ל דכל הזבחים שנשחטו שלא לשמן כשרים אלא שלא עלו לצעלים לשם חובתם חוץ מן הפסח והחטאת, ובגמ' זבחים דף מ"ו ע"ב לשם ששה דברים הזבח נזבח וכו' אמר רבי יוסי אף מי שלא היה בלבו לשם אחד מכל אלו כשר שהוא תנאי ב"ד שאין המחשבה הולכת אלא אחר העובד, ופרש"י הלכך אי הוה שלא לשמו אע"ג דצעלים אמרי לשמו לאו מידי הוא דלאו צדידהו תליא מילתא דכתיב המקריב אותו לא יחשב, ומעתה יש לומר כיון דתנאי ב"ד הוא שאף מי שלא היה בלבו על כל אחד מאלו כשר ומצואר צפוסקים דהב"ד תקנו קן צדוקא שהכהן לא יחשוב בשעת העבודה כדי שלא יבא לפסול במחשבת פסול ולכן הכהנים שחטטים סתם וממילא עולה לפי התנאי ב"ד, ולפ"ז יש לומר כיון דכל הזבחים נשחטים על תנאי ב"ד מטעם סתמן לשמן א"כ העובר על דרבנן וכגון צמקוס שמדרבנן סותר ל' כצנדון דידן ממילא המקריב קרבנותיו לא עלו לו, שהרי התנאי ב"ד לא יועיל כאן כיון שהם אמרו שסותר ל' יום וממילא הוא שאר קרבנות כנשחטו שלא לשמן שלא עלו לצעלים לשם חובה.

וְפֻרְק חזי מה מדויק צוה לשון המשנה גילת על הזבח ונמצא פסול תגלחתו פסולה וזבחיו לא עלו לו, ומדקאמר וזבחיו לא עלו משמע דהזבחים כשרים ולא נפסלו אלא שלא עלו לו, והיינו כמו שכתבתי כיון דליכא כאן התנאי ב"ד א"כ הוא כאלו נשחטו שלא לשמן שהזבח כשר אלא שלא עלו לצעלים לשם חובה.

וְבִמָּה שנראה צוה עוד לפמ"ש שם בגמ' מ"ו ע"א ת"ר ואחר ישתה הנזיר יין אחר המעשים כולן דברי ר"א וחכמים אומרים אחר מעשה יחידי פי' אחר שהביא קרבן אחד ואע"ג שעדיין לא גלח תגלחת לא מעכבא, נראה דאף דתגלחת לא מעכב כשלא גילח אבל הבאת קרבן שיהא ראוי לתגלחת מעכב שתעבור הנזירות, ובדף מ"ז שם מי שזרק עליו אחד מן הדמים ונטמא ר"א אומר סותר את הכל וכו"א יביא שאר קרבנותיו ויטהר, ופי' התוס' דר"א לטעמיה דאמר בגמ' אחר המעשים כולן מותר לשתות יין והואיל ונטמא קודם שהקריב כולן כנטמא שחריט לפני הקריבו אף אחד מהן דמי ולא ראוי לתגלחת כל היום, והוי קרבן ראשון שהביא כאלו הביאו תוך מלאת צימים שלא ראוי כלל לתגלחת דמי, וחכמים לטעמיהו דאמרי אחר מעשה יחידי מותר לשתות יין ומגלח והרי הוא קודם שנטמא ראוי לתגלחת, ובפי' הרא"ש הרי האדם שנטמא נראה לתגלחת ולמה יסתור אותו זבח ע"ש.

וְאִשָּׁר מוכח מזה דהקרבת הקרבן והכשרו תלוי בראוי לתגלחת, וכל שאינו ראוי לתגלחת הוא הקרבן כאלו

אלא משלים עליהם אחר שיביא קרבנו וכו', וביאר הכ"מ דהרמב"ם ז"ל ס"ל דצטבור שמור ונטמא לכו"ע צעי ימים הראשונים אף לרבנן וא"כ הך הלכתא אחי אליבא דכו"ע, ותמה על הכס"מ דהא לר"א דס"ל דצעי ימים הראשונים ה"ה שאינו מביא קרבן טומאה, וא"כ כי מודו רבנן לר"א צטבור שמור על כרחק ס"ל לרבנן שאינו מביא קרבן טומאה, והרי הרמב"ם כותב שמביא קרבן טומאה וכו'.

הגה עיין לחם משנה שם שכתב צהדיא דהרמב"ם ס"ל דגם לר"א מביא קרבנות טומאה, ודלא כחוס' דף ט"ז ע"ב ד"ה ר"א, וכן כתב צהדיא הרדב"ז שם דאף לר"א מביא קרבנות טומאה, וממילא גם הכס"מ יפרש כך, ולפי דרך הכס"מ דרבנן ס"ל צטבור שמור כר"א נמצא דסבירא להו דצעינן ימים הראשונים אבל קרבן טומאה מביא, ומהלכו"מ נשמע על הכס"מ ולק"מ.

(ב) וְבִמָּה דקשיא ליה דאי כהאי גוונא צריך להביא קרבן א"כ ודאי צעי תגלחת, דלא מצינו קרבן בלא תגלחת, וא"כ האיך כתב דמשלים עליהם אחר שיביא קרבנו הא צעינן ל' יום לגידול שער. לא קשה כ"כ די"ל דמייירי בנדר יותר משלשים יום ואכתי יהיה לו ל' לגידול, והכי נראה לכאורה דקאי אדלעיל מיניה צה"ל ב' כיצד נזיר נזירות מאה יום.

(ג) וְבִמָּה שהקשה לר"א דצעי סחירת ימים ראשונים לקרבן צ"ב מדין נזיר עולם דמביא קרבנות טומאה אף דאין צו סחירת ימים ראשונים שהרי נזיר עולם הוא.

הגה לפי מה שכתבתי משי' הרמב"ם ואחרונים הג"ל דאף לר"א מביא קרבן טומאה לא קשה מידי, שהרי אה"נ מביא קרבן אף דאין כאן סחירת ימים הראשונים, אך אפילו לשי' התוס' דצעי סחירת ימים הראשונים לקרבן טומאה לא קשה, דלר"א דצעי ימים ראשונים היינו שיהיו לו ימים ראשונים, כלומר שנהג נזירות צטורה מקודם, אף דליכא יפלו, דהעיקר הוא שיהא נהג נזירות מקודם, ובגמ' שם דף י"ט ע"ב איתביה אצ"י והימים הראשונים יפלו עד שיהיו לו ימים ראשונים חזו אין לו ראשונים, משמע דההקפדה שיהיו לו ימים ראשונים, ולא שיפלו ימים הראשונים מדתלה הדבר שיהיו לו עיי"ש בצווגיא, וה"נ צנזיר עולם איכא ימים ראשונים ושפיר מביא קרבנות טומאה אף דליכא כאן יפלו דאהויא קפדינן.

(ד) הַבִּיאָה קושיית הקרן אורה נזיר מ"ו ע"ב צמשנה גילת על הזבח ונמצא פסול תגלחתו פסולה וזבחיו לא עלו, ותמה כיון דקיי"ל דתגלחת אינו מעכב א"כ אמאי זבחיו לא עלו לו, ואף שמדרבנן סותר ז' או ל' מ"מ הרי זה אינו אלא מדרבנן והאיך יפסלו הקרבנות מכח סחירה דרבנן.

דאמרו ז"ה דמקריב קרבנותיו בלא שער, אבל מי שראוי לגדל שער צריך להמתין עד שיגדל שער, ומשמע דס"ל דהוא דאורייתא דאל"כ אכתי אמאי הקרבנות לא עלו לו אף שמדרבנן צריך להמתין. אבל לפמ"ש החילוק הוא בין מביא הקרבנות בזמנו במלאת הנזירות ובין הביא לאחר זמן דאז אף דודאי למצוה הוא שלעולם ימתין אבל אם לא המתין עד שיגדל שער או שגילה ציוס שלאחריו דאז אף דתגלחתו פסולה מ"מ שאר הזבחים עלו לו כנלפענ"ד.

(ה) וי"ש בחקירת המנ"ח (מצוה שע"ו) בתגלחת טומאה אי מעכב אי לא, וכתב דלמ"ד תגלחת טהרה אינה מעכבת ה"נ תגלחת טומאה, וקשה ליה מירושלמי פ"ו ה"ו דנחלקו רבי ורבי יוסי בי רבי יהודה מאימתי מונין נזירות טהרה אי משעת תגלחת כלומר מיום ז' ואי מגלח ציוס ח' מונין מיום ח' הרי תגלחת מעכב ע"כ.

ולפענ"ד אינו ראייה ואדרבה מדברי ירושלמי ראייה לדעת המנ"ח דתגלחת אינו מעכב, ראשונה מפטות לשון המשנה שם אמר לו ר' טרפון מה בין זה למזורע אמר לו שזה טהרתו תלויה בימיו וזה טהרתו תלויה בתגלחתו, פי' מזיר טהרתו תלויה בהזאה שלישי ושביעי וטבילה הלכך כיון שטהר שביעי אע"פ שלא גילה עד יום השמיני מביא קרבנותיו בו ציוס, מצואר עכ"פ דמזיר טהרתו תלויה בימיו ולא בתגלחתו כמזורע.

אמנם אפילו נדחוק בזה דעכ"פ תגלחת צעי למנות נזירות אחרת אלא שלענין טהרה תלויה בימיו אבל לענין ספירת נזירות שנית צעי תגלחת קודם, מ"מ נראה דאינו ממה שכתב שם בסמוך ח"ל, נטמא וחזר ונטמא מביא קרבן על כל אחד ואחד אמר ר' זעירא ז"ר יוסי צ"ר צ"ר כרבי היידיא הוא עומד בנזירות בטומאה א"ר אילא מה פליגין למנות לנזירות בטהרה והזיר לה' את ימי נזרו והביא אמר רבי עד שיביא ממש ריב"זי אומר אפילו נראה להביא וכו', פי' צמה פליגי רבי וריב"זי ומשני פליגין בנזירות טהרה מהיכן מניין כלומר מאימתי מתחילין למנות, רבי סובר משהביא קרבנות ממש הוא מתחיל למנות וכל שלא הביא קרבנותיו אינו מונה, וריב"זי סובר אפילו משנראה להביא קרבנו מונה נזירות טהרה, ובפני משה כתב וריב"זי סובר אפילו נראה להביא והיינו ציוס השביעי לאחר שטבל שכבר נראה להביא ע"כ, נראה דמיד לאחר שטבל לריב"זי נראה להביא מקרי ומתחיל למנות נזירות טהרה ואף שלא גילה עדיין, דאל"כ הי"ל נראה להביא היינו ציוס השביעי לאחר שטבל וגילה, ומינה י"ל דאפילו לרבי דסובר דוקא משהביא קרבנותיו אבל י"ל דתגלחת אינו מעכב אלא דס"ל לרבי דכל זמן שלא הביא קרבנותיו אכתי לא נשלם כל הטהרה שיוכל למנות נזירות

הביאו תוך מלאת צימים שלא ראוי כלל לתגלחת, וכל שלא הביא קרבן כשר לחכמים אפילו קרבן יחיד ולר"א כל הקרבנות אינו ראוי לתגלחת הוא, ומעתה כיון דגילה על הזבח ונמצא פסול נמצא שגילה קודם מעשה יחידי לרבנן וכ"ש לר"א, ולא נראה האדם לתגלחת, וכיון דאינו ראוי הוא לתגלחת בזמן שגילה ותגלחתו פסולה אינו יכול להביא שוב הקרבן, דאנן ראוי לתגלחת בעינין, ולכן ממילא מחשבינן הזבחים האחרים כאילו הקריב קודם או תוך מלאת ואינן עולין לו ועיין תוס' שם והבן.

והבי נראה לשון הרמב"ם פ"ח הל' י"א מנזירות ח"ל כל מקום שאמרו תגלחתו פסולה הרי הוא כמו שנתגלה בתוך ימי נזירותו שהוא קוטר שלשים יום כמו שבארנו ונמצא מונה שלשים יום אחר התגלחת הפסולה ויביא קרבנותיו ע"כ, מצואר דתגלחת פסולה הרי הוא כנתגלה בתוך ימי נזירותו וממילא אין מועיל לו קרבן צוה.

אלא שראוי לדעת דמה שנחלקו החכמים ור"א בנזרק עליו אחד מן הדמים ונטמא, היינו שנטמא אחר יום מלאת שהוא יום הבאת קרבנות, אבל כשנטמא ציוס שלאחריו שהוא יום שראוי לגדל שער הרי זה אינו קוטר כלום אע"פ שעדיין לא גלת, והטעם שכבר שלמה הנזירות וכל שנטפל לה כמצואר בגמ' מזיר י"ד ע"ב ועיין תוס' דף ו' ע"ב ד"ה נטמא ודף ט"ו ע"ב ד"ה נטמא שצ"י ע"ו הגרע"א ז"ל, והטעם צוה דהא דבעינן כל הני תנאים היינו קרבן קודם גילוח ושיאה ראוי לגילוח היינו קודם שעברו עליו כל דיני נזירות וכל שנטפל לה והיינו ציוס מלאת שאנן אמרינן מקצת היום ככולו או זמן הבאת קרבנות שאכתי יש לו שום שייכות להנזירות, וכל ששינה הוה כגילה בתוך מלאת שהרי אכתי לא עבר כל דין נזירות ממנו אלא ע"י המעשים הללו, וכל שלא עשה המעשים קוטר כגילה בתוך מלאת, אבל נטמא לאחר שכבר שלמה כל הנזירות והיינו יום אחר שהיה ראוי להביא כבר א"א לומר כאלו הוא עדיין בנזירות והבן.

ולפ"ז נראה דמתני' דגילה על הזבח ונמצא פסול תגלחתו פסולה וזבחו לא עלו לו, מיירי נמי ציוס הקרבנות קרבנותיו, אבל ציוס שלאחריו לא מיירי כלל, ואתי שפיר מאד מתני' דמיירי צעשה שמעכב ולכן הזבחים לא עלו לו, ומה שאמרו תגלחת אינו מעכב היינו לאחר ששלמה כל הנזירות וכל שנטפל לו, אבל קודם שעבר עליו עד יום של אחריו הוה תגלחת פסולה ולא עלו הקרבנות, ודו"ק כי זה דבר חדש בס"ד.

והקרבן אורה בעצמו תירץ דאפילו למ"ד תגלחת אינו מעכב מ"מ אינו יכול להקריב קרבנותיו אלא אם יש לו שער הראוי לתגלחת, דוקא בזיר ממורט דאין לו שער הוא

והנה כי כן יש לדייק במשנה פ"ח דתרומות מ"ג דתנן התם וכולם שהיתה תרומה בתוך פיהם רבי אליעזר אומר יבולעו ורבי יהושע אומר יפלטו, אמרו לו נטמאת ונטמאת תרומה רבי אליעזר אומר יבולעו ורבי יהושע אומר יפלטו, ופי' הר"ש נטמאת ותרומה טהורה אסורה לך או נטמאת הטהורה ואסורה אפילו טהור ונטומאה שאירע לאחר שהכניס התרומה בפיו איירי, וצירושלמי שם ה"א הוצא צר"ש שם תני רבי נתן אומר לא שהיה ר"א אומר משום דהתחיל בהיתר אלא שהיה ר"א אומר הלעוס ככלוע אף בשבת וצפסת וציו"כ וצנוזר וצנצלה וצטרפה וצקצין וצרמשין ע"ש, ומוה' מצואר דתרומה אפילו לאחר שלעסה לא נתחללה מקדושה אלא שאינה מיטמאה דכלועה היא, ולא עוד אלא דלר"נ אליצא דר"א דהלעוס ככלוע ואפ"ה מקבלת טומאה שהרי על תרומה שלעסה קאמר במתני' אמרו לו נטמאת ונטמאת תרומה ומצואר מיהו דתרומה שנלעסה שפיר אפשר להיטמא, והגם דקיי"ל כר' יהושע דלעוס לאו ככלוע מ"מ לעסם ההלכה לא פליגי דתרומה כלועה מקבלת טומאה, ויפה הקשה מעב"ת מהא דכריתות כהן שסך בשמן של תרומה וגם הא דיומא צור שבלע שזיפין של תרומה דמוכת דלאחר שלעסן עכ"פ נתחללו.

והאשר נלפענ"ד צס"ד דמה שהציא מעבת"ר מתו"י יומא פ"א ע"א צור שבלע שזיפין של תרומה והקיאן וצא שני ובלען אין השני משלם אלא דמי עניס לראשון כלצד, הנה התו"י הקשו דהכא משמע כשהקיאן ציטלן ולא חזי למיכל כלל אלא כמו עניס צעלמא ואילו צשיליה גיד הנשה (חולין ק"ג ע"ב) אמרינן דאכל חזי זית והקיאן וחזר ובלעו דחייב שהרי נהנה גרונו בכזית, ותי' דהתם מיירי שלא צפניו כגון שלא ידע שהקיאן כדאמר בפרק בהמה המקשה (חולין ע"א ע"א) דהני צפניו לא חזי שלא צפניו מחזי חזי, ורבינו חיים כהן תירץ דהכא איירי בתרומה שנתחללה באכילת הראשון ונפקא ליה מתורת תרומה כדאמרינן בפ"ק דכריתות (ז' ע"א) כהן שסך בשמן של תרומה בן צמו ישראל מתעגל צו וכו', וי"ל דתי' קמא לא ס"ל כרבינו חיים כהן וס"ל דאינה מחוללת צמה שבלעה הראשון, דעל כרחק הכא איירי צבלע צלי לעיסה כמ"ש דשלא צפניו חזיא ואי לעסה לא חזיא כלל, וכן פירש"י חולין שם ד"ה שלא צפניו אס' צלע אחיכה קטנה ולא לעסה חזיא למי שלא ידע שבלעה, וכן פירש"י ציומא שבלע צלא כסיסה, וכיון שבלעה צשלימותו י"ל דלא נתחללה, שהרי חזיא אס' יקיאנה, ועיין תוס' מנחות ס"ט ע"א ד"ה דבלע שכתבו דמתוך הסברא היה נראה דצין לענין איסור צין לענין טומאה דכל דצר שהוא שלם שניכר צשלימותו שלא נתעכל ולא נלעס צפיו כגון חטים שלמים שצגללי צקר וכגון דג טהור שבלע דג טמא דלהכי נקט צלע דלא הוי עיכול ע"ש, ולפ"ז נדחה

טהרה מחדש, וצפרט לפי מה שהעליתי לעיל לחלק צין אס' הציא הקרבנות ציום מלאת או ציום שלאחריו, אי נימא דגם לענין טהרה כן דרק ציום ח' הוא דפליג רבי ואמר משהציא קרבנותיו ועד שלא הציא קרבנותיו אינו מתחיל למנות אצל לאחר יום ח' אפילו לא הציא קרבנותיו י"א מכלל טומאה לגמרי ומונה אפילו צלי הצאת קרבנותיו היה ודאי אחי שפיר, אלא דדצר זה צ"ע ואין הזמן מסכים כעת לצר מ"מ לע"ע נראה דאין מדצרי הירושלמי סתירה להמנ"ח.

ידידו המברכו בברכת התורה דושה"ט ומצפה להעלתו מעלה מעלה במעלות התורה בלב ונפש,

מנשה הקמין

סימן קצב

בלע תרומה או לעסה אי נתחללה מקדושתה

ז' כסלו התשל"ט ברוקלין נ"י יצו"א

הצבי והצדק למע"כ ידידי רוב חביבי הרה"ג חוב"ט אין גומרים עליו את ההלל כש"ת הרב מוה"ר צבי יצחק אברמוביץ שליט"א, רב דחצור ובעמ"ח ספר טעם הצבי.

אחדשבת"ר צידודות, עיינתי צספרו היקר טעם הצבי אחת הנה ואחת הנה וטעמו כטעם לשד השמן, ולעשות רצונו חפצתי והנני למלאות צקשתו ולהעיר בהערה כל שהוא רק לפלפולא צעלמא כי מועתק אני כעת לענינים אחרים.

בסי' כ"א אות א' הציא דצרי תוס' חולין דף ע"ב ע"א ד"ה כי קאמר שכתבו דרצה יליף דטהרה צלועה אינה מיטמאה מהא דאמר רחמנא דהאוכל מנבלתה יטמא עד הערב ומי לא עסקינן דאכל סמוך לשקיעת החמה וקאמר רחמנא דטהור אפילו לאכול בתרומה והתרומה נוגעת צטומאה צצמעיו ואסור לטמאה אלא ודאי טהרה צלועה אינה מיטמאה עכ"ל, ותמה מעבת"ר מנמ' מפורשת כריתות דף ז' ע"א דכהן שסך בשמן של תרומה בן צמו ישראל מתעגל צו ואינו חושש משום דכתיב ומתו צו כי יחלוהו וכיון דחלליה הא איתחיל ע"ש, וכן בתוס' מנחות ס"ט ע"א ד"ה דבלע, ובתו"י יומא פ"א ע"א צור שבלע שזיפין של תרומה והקיאן וצא שני ובלען אין השני משלם אלא דמי עניס לראשון כלצד ופי' רבינו חיים כהן משום דצר נתחללה התרומה כדאמרינן בכריתות, א"כ ה"נ כיון שכצר צלע התרומה הרי נתחללה ושוצ אין איסור לטמאותה, והציא כי כן הקשה צחלקת יואצ בהגהותיו על הש"ס וצקצא דקושייתא, ועוד הקשה כן צס' מרחשת ח"א ס"י נ"ב ואין לי ספר מרחשת לעיין אחריו, ועי' לצ ארי' חולין ע"ב שכצר הקשה קושיא זו, וכ"ת פלפל צחכמה.

הי"צ שם, אבל עדיין קשה למ"ד אהנאת מעיו הוא דמחייב. ועוד דאם אחר שלעסה הקיאה לא חוי למאכל אדם ופיטוא דהאוכלו לא יתחייב עליה דכל מאכל אדם שאינו ראוי לאכול אינו חל עליו שם איסור, עיין ע"ז ס"ח ופסחים מ"ה ע"ב ובר"ן שם, ועיין בספרי שו"ת משנה הלכות חלק ז' סי' ו' וסי' קי"ב, וא"כ מאי שנא הוא ענמו שאחר שלעסה יבלענה איך יתחייב.

אמנם דבר זה שיבוש הוא שכן הוא דרך אכילתו שאסרה תורה שכל האוכל לועס בפיו וזולע וזהו דרך אכילת בני אדם, ועל זה הדרך אסרה התורה אכילת איסורים, נמצא דהחיוז הוא מתחילה ועד סוף (ועיין נוצ"ק או"ח סי' ט"ו אומן דרך אומנתו וצית שערים או"ח סי' קס"ג), וא"כ הי"צ לענין תרומה עכ"ל כן דהאוכל תרומה הראויה לאכילה ואכלה כדרך אכילתו זהו האיסור שאסרה התורה וצאמצע אכילתו לא אמרינן כיון שנתחללה בפיו שוב אינו חייב דאל"כ לעולם לא יתחייב וע"כ שהחיוז בא מתחילה ועד סוף, אלא שאם פלטה מפיו נפסק אכילתו ונשתנה המצב ומוה נוצעים דינים שונים, שאם פלטה לאחר לעיסה נתחללה לכו"ע וה"ה לשאר איסורין אם נלעסו עד שאינן ראויין עוד לאכילה פטור האוכלן דאזל ליה שם איסור, ואם לא לעסן ועדיין הם ראויין למאכל אז לא נשתנה הדין מכמות שהיה, וצבלע ליה לגמרי ואח"כ הקיאה כבר דברנו לעיל, אך כל זה מפני שהפסיק האוכל, אבל המתחיל לאכול וגומר אכילתו כדרך בני אדם אין אומרים שנתחללה צאמצע אכילתו, הגם שאם פלטה קודם שבלעה אמרינן שכבר נתחללה והיה פטור ומיהו כיון שלא פלטה ובלעה ואכלה כשאר אכילות דין מאכל יש לה כל זמן שלא נתעכלה שכן הוא דרך אכילה לר"ל הנאת מעיו ולר"י הנאת גרונו.

וזה שכתבו צמ"י כתובות שם על הגליון וכ"כ הרא"ש בתוספותיו והוצא צמ"ק שם וז"ל וא"ת כיון דלעס התרומה היאך מתחייב תו מיטה על צליעתה הרי כבר נתחללה התרומה כדתניא פ"ק דכריתות כהן סקך שמן של תרומה בן בתו ישראל מתעגל צו ואינו חושש, וי"ל דהתם ודאי נתחללה על ידי סיכה לפי שכבר נגמרה כל ההנאה אבל הכא לא נגמרה כל ההנאה צלעיסה עכ"ל הרא"ש.

גם מה דקשה ליה מלשון רש"י מעילה י"ט ע"א דבגמ' יליף דין מעילה בהקדש מאכילת תרומה ע"י זר ופריך בגמ' אי מה חטא האמור בתרומה עד שיא מן הקודש לחול וכו' ופרש"י לפי שכשאוכל את התרומה הוא מוציאה לחולין יעו"ש והיינו שהזר מוציא את התרומה ולפי מש"כ הלא כל זמן שפעולת האכילה מתמשכת אין התרומה מתחללת,

ראיית רבינו חיים כהן מכהן סקך שמן של תרומה, דלא דמי כהן סקך שאחרי שהשתמש בשמן נתחללה לצלע דבר מאכל ולא חל צו שום שינוי מכמות שהיה, ועל כן לא נתחללה, וזכנ יש ליישב קו' מעכת"ר אתוס' דחולין, די"ל דראיית התוס' היא דמי לא עסקינן דאכל סמוך לשקיעת החמה וקאמר רחמנא דטהור אפי' לאכול בתרומה בדרך צליעה בלי כסיסה דאז לא נתחללה התרומה ונוגעת בטומאה שבמעיה ואסור לטמאה אע"כ דטהרה צלועה אינה מיטמאה, ואדרבה הרי התוס' שם הוא באותו סוגיא דאמרו צבלע שלא בפניו חו"א.

והגם שהתוס' מנחות שם כתבו דזר שבלע שזיפין של תרומה אע"פ שהן שלמין ולא היו עיכול פטור השני שכבר נתחללה, התם אליצא דרבינו חיים הכהן אמרי לה כמפורש שם בתוס', אבל למי' קמא י"ל דאם לא לעסה לא נתחללה, וכאינן דברים שכתבו התוס' דכל דבר שהוא שלם שניכר בשלימותו שלא נתעכל ולא נלעס בפיו לא נשתנה דינו בין לענין איסור בין לענין טומאה.

ואפשר לומר עוד, דלכו"ע צלע תרומה והקיאה אפילו אם לא לעסה נתחללה התרומה דאינה ראויה עוד לאכול עכ"פ למפונקין, ובתרומה למשחה כתיב לגדולה זה ודאי לאו לגדולה, וכל שכן למי שראה שהקיאה, ואפילו למי' קמא, אבל כל זמן שהיא צמעי ולא נתעכלה ולא הקיאה לא נתחללה, דבמה נתחללה כיון שלא לעסה ולא חל צו שינוי וגם לא הקיאה שמהא נמאסת ולענמו לא נמאסת כלל, בזה י"ל דלכו"ע לא נתחללה, ולפ"ז יתיישב התוס' חולין הג"ל בריווח יותר, ואיירי נמי בתרומה שלא לעסה ולא נתחללה כיון שבלעה שלמה ושפיר מקבלת טומאה כיון דשלמה היא שאכלן זה אחר זה, אע"כ טהרה צלועה אינה מיטמאה כנ"ל, והרווחנו בזה דבלא הקיאה אולי לכו"ע לא נתחללה, ותוס' הרי איירי צעודנו צמעיו.

עוד נלפענ"ד דלכאורה אי אמרינן דכל שהכניס תרומה בפיו נתחללה התרומה א"כ זר שאכל תרומה איך יתחייב על אכילתה הא כיון שהכניסה בפיו נתחללה, ומאחר שנתחללה התרומה איך יתחייב עליה. ולמ"ד דנתחייב על הנאת גרונו יש ליישב עיין רש"י חולין ק"ג שאין אדם טועם עד שיהא סמוך לצית הצליעה ועוד קודם שהוא צצית הצליעה נהנה הגרון ע"ש ועיין צית שערים או"ח סי' קס"ג, אבל למ"ד על הנאת מעיו הוא דמחייב ואז כבר נתחללה התרומה כיון שבלעה לגמרי עכ"פ לדעת רבינו חיים כהן והתוס' מנחות שם דאפילו לא לעסה אם צלעה נתחללה, וכל שכן צלעסה, והגם דקיי"ל כר"י דהנאת גרונו חייב ואינו חייב על אכילת מעיו בלי הנאת גרונו עיין רמב"ם פי"ד מהל' מאכלות אסורות ה"ג אין החיוז אלא על הנאת גרון כצית ועיין מל"מ

ולפענ"ד נראה דדברי רש"י כפשוטן מתפרשין דזר האוכל תרומה כשאוכלה מוניהא לחולין ממ"נ אם יפלוט הרי כבר נתחללה ואם יאכלנה מיד עד שתגמר הנחת אכילתה תתחלל התרומה, אלא דכפי הנראה ס"ל לר"ת דאפילו לאחר שנגמרה כל ההנאה של אכילה אכתי מתמשכת האכילה עד העיכול אלא שמחלק צוה צין זר האוכל תרומה דאז מיד לאחר הבליעה נתחללה וכהן האוכל תרומה מתמשכת האכילה עד העיכול ולא נתחללה אלא בשעת העיכול, אבל מדברי הרא"ש והתו"י מבואר דאין לחלק צוה אלא כל שנגמרה הנחת תרומה נתחללה צין לכהן וצין לזר וכל שלא נגמרה ההנאה לא נתחללה. ולפי המתבאר דלא נתחללה התרומה עד גמר אכילה, שפיר כתבו התוס' דליף רבה דטהרה בלועה אינו מטמא מדאינו מטמא תרומה שבמעיו.

מעבג"ק הביא קושיא ששאל אחד מתלמידיו מלפנים דצמדבר לא היו רק ג' משפחות כהנים, אלעזר ואיתמר ופנחס, ואחר כיבוש ארץ ישראל ונתחלקה לשש מאות אלף רגלי מה עשו כל ישראל עם התרומות, ואפילו אם נאמר שבמשך י"ד שנה נתרבו השלש משפחות ומוסיפים על המספר גם עבדים ושפחות שלהם ונמצאו כסו גדול עד לאלף או אלפים אוכלים, מ"מ אי אפשר שיאכלו הם את כל התרומה של שש מאות אלף, ובפרט שגם הם נתרבו צי"ד שנים אלו, ואפילו אם נדחוק דחטה אחת פוטרת את הכרי, עיין נו"צ תנינא סי' ר"א דנריך לתרום כדי נחיה, וחוך מזה הלא הלויים חייבים ליתן מעשרותיהם מעשר מן המעשר לכהן וזה לבד עולה לשיעור גדול כ"כ שאין אלף או אלפים אנשים יכולים לאכלו, ותרומה אסור לאבדה, וגם אין לומר דהכניסו דרך גבות וקרפיות לפטור אותם מתרומה, דזהו נגד הסברה והשכל הישר שיעשו ישראל ערמה כזו, סוף דבר הכל נשמע אין בידי ליתן תשובה הגונה על שאלת תלמידי, ואני עומד כעני צפתח ומבקש פתרון לתמיה זו עכ"ל"ק.

ועוד היה נלפענ"ד לפמ"ש בגמ' חולין ע"א ע"א בטומאה בלועה נהי דלא חזיא בפניו שלא בפניו מיחזיא חזיא ליה ועיין רש"י, ובתוס' כתובות ל' ע"ב ד"ה לא זריכא וא"ת והא אמרינן צפ' בהמה המקשה גבי טומאה בלועה דלא מטמאה לא משום דלא חזיא דנהי דפניו לא חזיא שלא בפניו מחזא חזיא א"כ אי הוה מהדר לה הויה חזיא עכ"ל, נראה מדבריהם דכתב לו חזירו צבית הבלועה אי מהדרא מחזא חזיא, וא"כ אפשר ה"נ כשתחז לו חזירו לבית הבלועה ונגע בנבילה וכיון דחזיא למיהדר ולא לעסה ס"ל דלא מתחללה בכך ושפיר ס"ל דמקבלת טומאה כה"ג וע"כ דבלוע לא מטמא.

הנה באמת כי דבר תמוה הוא ונדקו דברי בג"ק דא"א לומר שהכניסו דרך גבות וקרפיות, ובצרכות דף ל"ה ע"ב אמר רבה בר בר חנה אמר ר"י משום ר"י ברבי אלעאי צא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים, דורות הראשונים היו מכניסים פירותיהן דרך טרקסומן כדי לחייבן במעשר דורות האחרונים מכניסים פירותיהן דרך גבות דרך חליות דרך קרפיות כדי לפטור מן המעשר, הרי דדורות הראשונים אדרבה היו מכניסים פירותיהן כדרך לחייבן במעשר, ועי' רש"י ותוס' ד"ה דרך טרקסומן, ובדאי צימי יהושע ואלעזר ופנחס היו מחייבין עלמן במעשר וכן בתרומה.

ויותר ממה שכתבתי אין הז"ג וכתבתי רק לכבוד מעב"ת שליט"א, וי"ר שיזכה ללמוד תורה לשמה וללמדה ולנהל עדתו על ברכי התורה ויראת ה' טהורה כאות נפשו ונפש ידירו דושכ"ת בלב ונפש,

במשנה הקמן

סימן קצד

מה עשו הכהנים עם כ"ב הרבה תרו"מ בשנבנסו לארץ

פורים קטן התשל"ו ברוקלין נ"י יצו"א

אל הנשר הגדול, אתו העוז והמשל, זקן שבסנהדרין, יושב בלשכת פלהדרין, רב האי גאון וצדיק פאר הדור חו"פ כקש"ת מוה"ר יוסף אדלר (שליט"א) זצ"ל, אבדק"ק טארדא בירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשכ"ק צידידות נאמנה, היום עבר אחד מתלמידי הישיבה צין צתרי המכתבים ומלא מכתב מכ"ק שליט"א ששלח לנו זה זמן רב, וכנראה הוא הוא המכתב אשר לא השבתי עליו, ומעב"ק כי עמו הסליחה יסלח לי על האיחור.

יאולרי י"ל לפמ"ש בפסחים נ"ז ע"א ועוד לווחה העזרה שאו שערים ראשיכם ויכנס יוחנן בן נרצאי תלמידו של פנחאי וימלא כריסו מקדשי שמים, אמרו עליו על יוחנן בן נרצאי שהיה אוכל ג' מאות עגלים ושומה ג' מאות גרבי יין ואוכל ארבעים סאה גזולות בקינוח סעודה, אמרו כל ימיו של יוחנן בן נרצאי לא נמצא נותר במקדש, ורש"י פי' שלש מאות עגלין שהיה מגדל צביתו כהנים הרבה, אך כשלמדתי לפני התלמידים אמרתי דידוע דבר זה אצל זדיקים שהיו זריכין לתקן המאכל היו אוכלים יותר מן המשוער ועל ידם נתקן המאכל, (וכן מסופר על הרה"ק האוהב ישראל מאפטר שהיה אוכל הרבה ציום שבת קודש), וא"כ יש לומר שע"כ לווחה העזרה שיוחנן בן נרצאי היה במדרגה זו שכל הקדשים שהיו נמצאין בעזרה היה אוכלן ואוכל ארבעים סאה גזולות, ועיין סנהדרין נ"ד ע"ב מארת ה' צבית רשע זה פקח בן רמליהו שהיה אוכל ארבעים סאה גזולות בקינוח סעודה, והיפוך זה

והמל"מ פי"א מהל' שמיטה ויובל ה"א כתב נסתפקתו
 במוכר שדהו בזמן שהיובל נוהג אי יכול הלוקח
 לחפור בה צורות שיחין ומערות או דילמא אינו יכול לשנותה
 לפי שלא מכר לו אלא אכילת פירות, והביא דברי הרמב"ם
 פכ"ג מהל' מכירה ה"ו להקונה לזמן קצוב צונה והורס
 ועושה בכל זמנו כמו שעושה הקונה קנין עולם, ומדברי
 הראש"ד וה"ה שם משמע דהלוקח שדה בזמן שיובל נוהג
 עושה בשדה כל חפצו אע"פ שידוע שיחזור הקרקע לבעלים
 ציובל, וכמו הקונה שדה לזמן קצוב, ותמה עליהם מהירושלמי
 הג"ל דמזבאר דהמוכר שדה בזמן שהיובל נוהג אין הלוקח
 יכול לשנותה משום דכתיב ושב לאחוזתו, וצירושלמי משמע
 דהכי מסקנא דמילתא דכו"ע הוא.

ועלה דדעתו לפרש דברי הירושלמי באופן אחר, דלכאורה
 לפירושם של הק"ע והפ"מ קצת קשה הלשון קנה
 שדה ציובל, דהול"ל קנה שדה בזמן שהיובל נוהג, ולשון קנה
 שדה ציובל משמע שקנה בשנת היובל גופיה.

אך הנה בגמ' גיטין מ"ד ע"ב וערכין כ"ט ע"ב איתמר
 המוכר שדהו בשנת היובל עלמא רב אמר מכורה ויואלה,
 ופרש"י ויואלה לבעלים מיד וזה הפסד מעותיו, ושמואל אמר
 אינה מכורה כל עיקר השתא מכורה כבר יואלה שאינה מכורה
 אינו דין שלא תמכר, ונסתפק רב ענן לשמואל אי הדרי זביני
 או לא, דילמא אינה מכורה ומעות מתנה קאמר מידי דהוה
 אמקדש את אחוזתו, ומסיק דאינה מכורה והדרי זביני ע"ש.
 והנה לרב דאמר מכורה ויואלה ל"ב מה מועיל המכר כיון
 דבשנת היובל חסור לזרוע ולעשות כל מלאכת עבודה בקרקע,
 וא"כ מאי מכורה ויואלה איכא, ויותר מזה קשה איך נסתפק
 רב ענן דילמא גם לשמואל המעות מתנה ואינם חוזרין דא"כ
 מאי נפ"מ איכא צין רב לשמואל.

ובבר עמדו צוה הראשונים שם וז"ל רש"י וא"ת אי לשמואל
 במוכר שדהו לא הדרי זביני ואיצד מעותיו במאי פליג
 עליה לרב דהא לרב נמי לא הדרי דקאמר מכורה ויואלה,
 ודאי פליג, דאילו לרב המכר מכר ואם קנו עמה נכסים שאין
 להן אחריות נקנין עמה במכירה זו בלא משיכה, ולשמואל אינו
 מכר והמעות מתנה יניהו ואין נכסים שאין להן אחריות נקנין
 עמה במכירה זו בלא משיכה ויכולין לחזור בהן, ומעות
 המטלטלין חוזרין, ומעות הקרקע מתנה דאדם יודע שאין מכר
 לשדה בשנת היובל וגמר ונתן מעות לשם מתנה ע"כ. וכ"כ
 הרמ"ה שם, וכתב עוד אי נמי איכא צינייהו דלא יהיב דמי,
 לרב דאמר מכורה מיחייב למיניניהו, ולשמואל כיון דאכתי לא
 יהציניהו לא מיחייב למיניניהו ע"כ. ומשמע דס"ל דהחזרה
 הוא תיכף ומיד שקנאה. אך המאירי כתב וז"ל, יש מפרשים

היה ר' יוחנן צן נרצאי בקדושה שהיה אוכל ארבעים סאה
 גזלות בקינות סעודה בקדושה שלא ישר נותר, ובצמי' ויחזו
 את אלקים ויאכלו וישמו.

שוב הראני ר' יוסף לינדנער שליט"א שכ"כ בהגדש"פ לק"ו
 המראה יחזקאל צוה"ל, שמעתי ממורי ז"ל [הוא הרב
 הקדוש הרמ"מ מרימנוב] עמ"ש בפסחים דף נ"ז ד' נווחות
 נוחה העזרה יכנס יוחנן צן נרצאי וימלא כריסו וכו', כי
 בתנוכת הנשיאים היה קרצנות הרבה ומעט כהנים וזודאי לא
 הותירו, והיינו כיון שהיה בקדושה יתירה לא היה צו רק
 רוחניות כי אכלו אותם אשר כופר בהם, כהנים אוכלים ובעלים
 מתכפרים, וכמו קן היה ר' יוחנן צן נרצאי וע"כ היה אוכל
 הרבה בלי שיעור, עכ"ל.

עוד י"ל לפמ"ש הרדב"ז פט"ו מהל' תרומות הל' כ"ב דאין
 אכילת תרומה מ"ע כאכילת קדשים שאם רנה הכהן
 שלא לאכול תרומה כל ימיו הרשות צידו ולא עבר על עשה,
 ולפ"ו אפשר דאין הכי נמי שלא אכלו כל התרומות, ולא דמי
 לקדשים דמ"ע לאכלן ושלל יצואו לידי נותר, ובספרי משנה
 הלכות ח"ג סי' ר"י-ר"ח הארכנו צוה. או אפשר דעשו
 אותה לצורים לצורין והניחו אותה לבעיהם אחריהם כמו שעשה
 יוסף במצרים, כיון דלא הוה מלוא חיוצית לאכלן מיד.

ובעיקר דברי הרדב"ז יל"ע מגמ' פסחים דף ס"ט ע"א
 דקאמר כי אותציה הוא דתרומה אותציה שהיא
 מלוא והיא משום שבות, ופרש"י הבא להוות עליו ליתרה כדי
 לאכול תרומה, ובתוס' שם ד"ה דתרומה וא"ת נילף מכל הני
 דתידחי שבת וי"ל משום דיכול לקיים מצות אכילת תרומה
 אחר השבת, משמע דאיכא מצות עשה באכילתה, והארכתי
 עוד בספרי שם צס"ד.

ובזה הגני יד"ג דוכשג"ק בידידות נאמנה ובאהבת עולם המצפה
 לרחמי שמים ולישועת ה' כהרף עין בלב ונפש,
מנשה הקמן

סימן קצה

הקונה שדה בזמן שיובל נוהג אי חופר בה
 בורות שיחין ומערות

בירושלמי גיטין סוף פ' השולח קנה שדה ציובל רבי אילא
 אמר קנה קרקע, אבא בר ממל אמר לא קנה
 קרקע, מתיב ר' אבא בר ממל לרבי אילא על דעתך דאת
 אמר קנה קרקע יחפור בה צורות שיחין ומערות, אמר ליה
 התורה אמרה ושב לאחוזתו (ויקרא כ"ה) צעינו, ופי' הק"ע
 והפ"מ קנה שדה ציובל פי' כל זמן שיובל נוהג, שהמכירה
 אינה אלא לפירות.

תכלה לבעליו כמו שהיא, אבל הלוקח שדה בשנת היובל עלמנו דהתורה אמרה ושצ לאחוזתו בעיינו, כלומר כיון דבשעת המכירה עומד להחזירה בעינייה, משו"ה אסור לחפור צו אפילו צורות שיחין ומערות אפילו מלאכה שאינו מאיסור שמיטה, אבל ציתר השנים לפני היובל עושה צו דרך תשמישו ואינו חושש שלא לחזוב צו אצנים וכיוצא צו.

ולחמתיק הדבר יש לחלק צין קנה לפני יובל לקנה יובל עלמנו, דבאמת הלוקח שדה חצירו אפילו לזמן קצוב עושה צו צורות שיחין ומערות כמ"ש הרמב"ם והראב"ד, אבל הלוקח בשנת היובל עלמנו כיון דהתורה אמרה והארץ לא תימכר לזמיתות ושצ לאחוזתו ומכלל זה שלא ימכור שדה בשנת היובל, הגם שאם עבר ומכר ממכרו מכר למ"ד זה, אבל אסור לעשות צו שום מלאכה אפילו צורות שיחין וכיוצא צו שאין צו משום איסור שמיטה ויובל אבל נריך להחזירו בעינייה, והצן. ועיין מנ"ח סי' של"ט אות י"ב וקצו"ח סי' רנ"ו סק"ג.

סימן קצו

מצות בנין בית הבחירה במקדש השלישי

ה' לסדר להעלות נר תמיד התש"ס ברוקלין נ"י יצו"א ישאו הרים וגבעות שלום וברכה, מאלוקי המערכה, לכבוד ידיד עליון וידיד נפשי פאר הדור והדרו, רב האי גאון רב הרבנים ויוסף הוא השליט בממשלת התורה, נשיא אלקים כקש"ת מוה"ר יוסף שלום אלישיב שליט"א, ירושלים עיה"ק תובב"א.

אחדשכ"ק צידידות נאמנה וכו', הנה נא הואלתי לדבר אעלה דדבר הקושיא אשר הואיל מעכ"ק לכדדני לבאר מה שכתבו רש"י ותוס' סוכה מ"א ע"א בתקנת ריב"ז שיהא לולב ניטל צמדניה כל שבעה זכר למקדש ושיהא יום הנף כולו אסור וטעמא דמהרה יבנה המקדש ויאמרו וכו', ובגמ' שקו"ט דאיבני אימת אילימא דאיבני צשיתסר הרי תסיר האיר המזרח אלא דאיבני צחמיסר מחצות היום ולהלן תישתרי וכו', לא נריכא דאיבני צליליא א"נ קמוך לשקיעת החמה, וכתבו רש"י ותוס' שם ואי קשיא דצלילה אינו נבנה דקיימא לן צצצועות (ט"ו ע"ב) דאין צנין צית המקדש צלילה דכתיב וציום הקים, ולא צחמיסר שהוא יום טוב דקיימא לן צצצועות (שם) דאין צנין צית המקדש דוחה יום טוב, הני מיילי צנין הצנוי צידי אדם אבל מקדש העמיד שאנו מצפין צנוי ומשוכלל הוא יגלה ויצא משמים, שנאמר (שמות טו) מקדש ה' כוננו ידיו.

ותמה מעכג"ק דהרי מקרא מלא נווח ואומר ועשו לי מקדש ושכנתי צתוכס, ומנוה זו פסקה הרמב"ם

דהוה אמינא דאיכא צינייהו מכאן ועד סוף יובל, שהרי קיי"ל דסוף יובל משמט, ולדעת רב דקנה השדה מחזיק צו עד סוף יובל, ולשמאל היה מפסיד מעכשיו, ואם הקנה לו צינתיים מטלטלין אגבו לרב קנה ולשמאל לא קנה ומעות מיהו לא הדרי וקמ"ל דלשמאל צהא דיובל הדרי ע"ש.

ונראה דרבי אילא ור' אבא צר ממל צירושלמי נחלקו צפלוגמת רב ושמאל צצצלי, וזה שאמרו קנה שדה ציובל, כלומר בשנת היובל עלמה, רבי אילא אמר קנה קרקע וכרב דאמר מכורה ויוצאה, אבא צר ממל לא קנה קרקע כשמאל דאמר אינה מכורה.

והנה לכאורה נראה דבשנת השמיטה ויובל מותר לחפור בשדה צורות שיחין ומערות, שלא אסרה תורה רק מלאכה שדה כגון זריעה ונטיעה, אבל חפירת צורות שיחין ומערות אינם מכלל זה, עיין מו"ק דף ג' ע"א וברמב"ם פ"א מהל' שמיטה ויובל ה"ב, ועיין מס' שביעית פ"ג מ"ה לא יפתח אדם מחצב צתחלה לתוך שדהו וכו', ופי' הר"מ והר"ש מקום הוא צתוך שדהו יחצב ממנו האצנים מפני שהוא יפה לארץ, ועי' עוד שם צר"ש ויש מפרשים לא יפתח אדם מחצב לכתחילה אלא אם יש צו צמה שחצב ממנו קודם שביעית וכו', תניא צתוספתא (פ"ג) לא יפתח אדם מחצב צתחילה לתוך שדהו עד שיהי' צו ג' מציות שהן ג' על ג' צרום ג' א"ר יוסי צד"א צזמן שמתכוין לעשות שדה אבל צזמן שאין מתכוין לעשות שדה אפילו דבר מרוצה מותר אמר רש"י ג' וכו', ועיין רמב"ם פ"ב ה"ו, כללו של דבר נראה דאפילו בשביעית ממש לא אסרה תורה רק דבר שנראה שעושה להטבת השדה וכיוצא, אבל לחזוב צו צורות שיחין ומערות שלא לשם הטבה השדה כלל אדרבה הוא קלקול. שו"מ כן צילקוט פ' צהר (רמז תרנ"ח) ושצחה הארץ יכול מלחפור צו צורות שיחין ומערות ומלתקן את המקוואות ת"ל שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור ע"ש.

ועל כן מתיב ר' אבא צר ממל לרבי אילא על דעתך דאת אמר קנה קרקע יחפור צו צורות שיחין ומערות, כלומר לדעתך דקנה הקרקע עד סוף היובל א"כ עד סוף השנה צידו לחפור צו צורות שיחין ומערות, שאין צוה איסור משום שמיטה ויובל, ועל זה משני התורה אמרה ושצ לאחוזתו בעיינו כמו שהיתה, וא"כ אסור לחפור צו צורות שיחין ומערות.

ולפ"ז לא קשיא מה שהקשה המל"מ על הראב"ד והרב המגיד, דודאי הלוקח קרקע כל השנים ואפילו בשביעית ואפילו צזמן שהיובל נוהג עושה צו כל נרכיו מה שנריך לו, ועושה צו צורות שיחין ומערות, ואין לו לחשוב על מה שנריך להחזירו לבעלים, ועושה עמה כרצונו וציובל

ועל השלישית אני בא על דבר מה שנורקה מפי שם על אחר, שמה שירד ציהמ"ק משמים היינו אותו ציהמ"ק שנצנה ע"י שלמה המלך ע"ה, ורק שנגזו ולא נשרף כלל, וא"כ שפיר נתקיים בו ועשו לי מקדש. ומעכ"ג תמה דלא מצינו דבר זה רק במשכן שעשה משה, ולא ציהמ"ק.

האמנם מלפני שכן כתב הרמ"ע מפלנו בעשרה מאמרות מאמר חקור דין ח"א פכ"ו דהמקדש עצמו נגזו ונסתלק זנס להתנוסס במקום שאין היד שולטת ח"ל, וכאן חסתיים הצנת המאמר עם מה שנצבאר צוהר פ' פקודי ביסודי ציון וירושלים דאתגניזו ולא שלטו אויבים בהם, ולנו רמז מזה בכתוב מה לך איפוא כי עליה כלך לגבות, ומאי דכתיב וינת אש בציון ותאכל יקודתיה הכוונה על יקודת האש החילונית היא וכו', ואם חומת העיר כך ק"ו למקדש עצמו, כי נסתלקו אצני קודש זנס להתנוסס במקום שאין היד שולטת והצית יהיה עליון כמשמעו דהא גבה היכלא, וצפירוש אמרו חכמים שאפילו מפתחות המקדש ירדה פסת יד ונטלתן מידיהן של כהנים, ומאי דאמרו רבנן דרכו ציה מן שמיא אקרא קאי דקמסאיד גם בעלמא הוא דדרך ה' כי היו אצני מזר מתנוסקות על אדמתו, והרבה שוחזין למקום, שדין ושדחין, והם הציאו גלים של אצנים משרפות סיד להשביע עינו של אותו רשע, דייקא נמי דקאמר ליה ציתא קלייא קליית וכו', והוא הדבר שנתצער שלמה אחרי תפילתו שלא ישלטו שונאים צמעשה ידיו וכו' ע"ש וציד יהודה, והצית הזה יהיה עליון כמשמעו ע"ש, וצוה"ק פ' פקודי דף ר"מ ע"ב שאצני ירושלים וציהמ"ק איתגזיזי ולא אחי צידן מיניה עד ציאת משיח ע"ש, וא"ש.

או כלך לדרך זה די"ל צפישיות, שאפשר שזמן השמים ירד ציהמ"ק כשהוא צנוי ומשוכלל, האמנם ישאר איזה דבר מייעוט שנצטרך להוסיף ולתקן, וזה יקרא גמר הצנין במלכות מכה צפטיש, וא"כ אפשר ציהמ"ק שירד מן השמים צנוי ומשוכלל ועכ"ז יצטרך עוד כגון אמה דכליא עורבי (מדות פ"ד מ"ו) שצשמים לא צריך, או שישאירו צדוקא שום דבר לגמרו בעולם התחתון כדי שנקיים מצות צנין צית הצחירה, ושפיר יתקיימו שניהם, הן שיהיה צנוי ונגמר צידי שמים וגם יתקיים ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם.

ואמנם הך מילתא אי ציהמ"ק השלישי יצנה ע"י משיח וכמו שכתב הרמב"ם או שירד צנוי ומשוכלל מן השמים כדברי רש"י ותוס' הנ"ל, זכור אזכור מ"ש דו"ו בעל ילקוט הגרשוני ז"ל (הוצא צצית שערים או"ח סי' קמ"ד) די"ל דתלוי בצופן הגאולה, דהנה ידוע מה שכתב הפלתי (סו"ס ק"י סוף קונטרס צית הספק) דהא דמשיח לא יבא

צסה"מ מצוה כ' המצוה העשרים היא שזנו לצנות צית עצודה והוא אמרו יתעלה ועשו לי מקדש, וכ"כ שאר מוני המצוות שהוא מ"ע לצנות ציהמ"ק, והאיך יתקיים מצוה זו צצנין שירד משמים. וכן צוה"ק פ' פנחס דף רכ"א נמי איתא דציהמ"ק הראשון והשני לא נתקיימו לפי שהיו פועל צני אדם, וע"ז נאמר (תהלים קצו) אם ה' לא יצנה צית שוא עמלו צוניו צו, ולומנא דלחי כתיב (שם קמז) צונה ירושלים ה', ואפי' קרתא דירושלים וכו', ומצוה דציהמ"ק השלישי יהיה צידי שמים וה' יצנה צית, וקשה כנ"ל.

ונלפענ"ד דהנה רש"י ותוס' כתבו דמקדש העמיד שאנו מנצפין צנוי ומשוכלל הוא יגלה ויצא מן השמים שנאמר מקדש ה' כוננו ידיך, ולפ"ז הרי נמצא קראי סתרי אהדדי, כתוב אחד אומר ועשו לי מקדש וכתוב אחד אומר מקדש ה' כוננו ידיך, והא כיצד, וע"כ ז"ל דקראי לא פליגי אהדדי, אלא צומן הזה כתיב ועשו לי מקדש צידי אדם, ולאחר ציאת המשיח יהיה מקדש ה' כוננו ידיך שיצא צנוי ומשוכלל. וזה צאמת מה שכתב רש"י עה"ת שם (שמות טו, יז) ח"ל מקדש, הטעם עליו זקף גדול להפרידו מתיצת ה' שלאחריו, המקדש אשר כוננו ידיך ה', חציב ציהמ"ק שהעולם נצרא ציד אחת שנאמר אף ידי יסדה ארץ (ישעי' מ"ט) ומקדש צשתי ידים, ואימתי יצנה צשתי ידים צומן שה' ימלוך לעולם ועד לעתיד לצא שכל המלוכה שלו עכ"ל, וכ"כ צחיוצ"ע שם, וא"ש.

שצירת י"ל דהנה צגמ' כתובות דף ה' ע"א דרש צר קפרא גדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה שמים ארץ, דאילו צמעשה שמים ארץ כתיב אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים ואילו צמעשה ידיהם של צדיקים כתיב מכוון לשצתך פעלת ה' מקדש ה' כוננו ידיך. ולפי זה דרשו קרא דמקדש ה' כוננו ידיך על מעשה צדיקים, וכן פרש"י שם מקדש מעשה ידי צדיקים הוא ע"כ, ולכאורה מאמר זה סותר למה שפירש"י עה"ת וכ"כ רש"י ותוס' סוכה הנ"ל שפסוק זה קאי על מקדש דלעתיד שיצא צנוי ומשוכלל צשתי ידים משמים.

אמנם נראה דצצרים אחרים הם ולא פליגי, דמקדש דלעתיד שיצא צנוי ומשוכלל היינו שע"י תפילת הצדיקים ומעשיהם הטובים נצנה ונתכוון המקדש למעלה, ולפ"ז שניהם יתכנו כחדא, דאע"פ שקאי על המקדש שירד מן השמים עם כל זה מעשה ידיהם של הצדיקים היא. ואולי זה הטעם מה שאמרו כל שלא נצנה ציהמ"ק צימיו כאלו נחרב, ולכאורה הלא כמה צדיקים שלא נצנה צימיהם, אף י"ל דנצנה צרוחניות, שצאמת ע"י מעשיהם הטובים נצנה צימיהם ציהמ"ק שלמעלה. ולפ"ז נמצא דהמקדש דלעתיד שירד צנוי ומשוכלל מן השמים הוא מעשה ידי אדם, ושפיר נתקיים ועשו לי מקדש.

ויה"ד שיקויים בנו מקרא שכתוב והביאותים אל הר קדשי
 ושמתחים בבית תפלתי, וכאשר שמענו כן עוד נחזה בקרוב
 בימינו, ומהרה ישמע קול התור בארצנו בביגאו"צ בב"א. ובוזה
 הנני ידי"ג קשור באהבתו עבד נרצע לאדוניו בלב ונפש,
מנשה הקמן

סימן קצז

שיפוין האבנים בכותל המערבי

יום שנטל עשר עטרות התשס"ג ברוקלין נ"י יצ"א
 מע"כ ידי"ג הרה"ג ור"ח שלשלת היוחסין כש"ת הרב מוה"ר
 שמואל רבינוביץ שליט"א, רב הכותל המערבי והמקומות
 הקדושים בארה"ק ת"ו.

אחדשבת"ת צידידות, מכתבו היקר קבלתי לנכון ונדון
 הכותל המערבי שריד צית מקדשינו שזה
 כשנתיים נופלים לפעמים אבנים וזרורות לעבר רחבת התפלה,
 עד שיכולות לסקן את שלום המתפללים, ואף פגע כבר צעיר"כ
 באחד המתפללים ופצעה אומת, ופרופ' מומחה לצטיחות וירא
 ה' דק את מצב האבנים ע"י צילומים שונים, ומתברר שינסם
 אבנים שיכולים ליפול, וכפי הידוע נעשו צמאה השנים
 האחרונות עבודות תיקון צמילוי ציטון ואבנים אשר כיון שלא
 היו מקצועיות הן מתפוררות כיום. ומעכ"ת הציא מס' מקדש
 מלך דחומת ירושלים והר הצית נצנו משיירי הלשכה יש צהם
 קדושה, ולשיטת הר"י אכסנדרי הוצא צצ"י ותפא"י דע"י שבאו
 צה פרונים וחללוה לא נפקע הקדושה לענין איסור נחילה, וגם
 ציין לאגר"מ יו"ד ח"ח סי' ס"ג דכותל המערבי הוה הקדש
 ומועלין בו, ומיהו צנידון דידן כיון דצאנו לתקן יש לומר
 שמותר וכמוצא צשו"ת ח"ס יו"ד סי' רל"ג, עכ"פ משמע דרק
 דרך השחתה לוקה ולא כשלוקה לצורך תיקון עכ"ד.

והגה הדבר מצוהר צגמ' עירוצין ק"ה ע"א הכל נכנסין
 צהיכל לצנות לתקן ולהוציא את הטומאה, ומנזה
 צכהנים אם אין שם כהנים נכנסין לויס אין שם לויס נכנסים
 ישראלים ואידי ואידי טהורין אין טמאים לא וכו' מנזה
 צתמימים וכו' ע"ש, והרמב"ם פ"ו מהל' צית הצחירה הכ"ג
 הציאו וכמז עוד מקום שהיה צעלייה מכוון על קדש הקדשים
 אין נכנסין לו אלא פעם אחת צצבוע לידע מה הוה צריך
 לחזק צדק, וכל הנכנסין להיכל לתקן יכנסו צתיבות אם אין
 שם תיבות או א"א להם שיעשו צתיבות יכנסו דרך פתחים
 ע"כ ועי' שם צכ"מ וצהמגיה, הרי דגם צציהמ"ק הכניסו
 אנשים לתקן ולחזק הצית צצדק מה שצריך, וא"כ כ"ש צנידון
 דידן שאין המקדש צשלימות וצצנינו רק שריד מהכותל.

וְלֹא מיציעא אם אין הכותל המערבי כותל המקדש פשיטא
 שמותר (עי' כפתור ופרח פ"ו שהעלה שהוא כותל הר

קודם שיצא אליהו זה דוקא צגאולה שתהיה צעתה, אצל
 צגאולה דאחישה או יוכל לצא אפי' קודם אליהו ואין סדר
 זמנים כלל והצריך צוה צשו"ת שצרים אר"ח סי' קמ"צ. ולפי"ו
 י"ל עוד דאם יהיה הצאולה צעתה או יהיה הצנין ע"י משיח
 כמ"ש הרמב"ם ריש פי"א מהל' מלכים כנ"ל, ואם יהיה
 צאופן דאחישה אין סדר זמנים כלל ויצנה אפילו צלילה וציו"ט
 ויצנה ציהמ"ק צידי שמים, ודפח"ת.

ובהיותי אללו מרקה מפי דהא מילתא צמחלוקת שנויה,
 דהנה צסנהדרין (צ"ט ע"א) אמר ר"ח צר אצל
 אמר ר' יוחנן כל הנציאים כולן לא נתנצאו אלא לימות המשיח
 אצל לעוה"צ עין לא ראתה אלקים זולתך ישעה למחכה לו,
 ופליגא דשמואל דאמר שמואל אין צין עוה"ו לימות המשיח
 אלא שיעצוד מלכות צלצד וצשאר צצרים עולם כמנהגו נוהג,
 ולהלכה נחלקו הרמב"ם והראצ"ד, הרמב"ם צפי"א מהל' מלכים
 ה"ג וצפי"צ מהל' מלכים ה"א כתב אל יעלה על
 דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש
 צצרים צעולם או משה מתיס וכיוצא צצצרים אלו, והראצ"ד
 ז"ל השיג על זה דאדברה והלא צן כווצא היה אומר אנה
 הוה מלכא משיחא ושלחו חכמים לצדקו אי מורח ודאין או
 לא וכו', והשתא לשמואל דס"ל שלא ישתנה דבר ממנהגו של
 עולם הנה לדעתו גם לא יתכן שירד ציהמ"ק צנו ומשוכלל
 מן השמים שלא כמנהגו של עולם, ושפיר יתקיים מקרא דועשו
 לי מקדש צידים ממש, וצכן אחי שפיר מאוד מש"כ הרמב"ם
 צפי"א ה"א שהמלך המשיח הוה הוא שעתיד לצנות המקדש,
 וזה לשיטתו, וממילא יהא מעשה ידי אדם, ומיהו רש"י ותוס'
 י"ל דס"ל כראצ"ד דפסק כר' יוחנן דמלך המשיח לא יהיה
 ככל אדם אלא והריחו ציראת אלקים ויתעלה צמעלה על כל
 האדם וישתנו הטבעים ואותות ומופתים יתראו ע"י מלך
 המשיח, וכ"כ צב' אולה"ג סוכה נ"צ צשם רצינו האי גאון,
 וכל הנציאים כולן לא נתנצאו אלא לימות המשיח, וא"כ שפיר
 אפשר שיצא ציהמ"ק משוכלל וצנו מן השמים, וע"כ שהוזהר
 ס"ל כר' יוחנן.

ומעתה אחי שפיר, דאלו הסוצרים מקדש העמיד שאנו
 מציין צנו ומשוכלל הוה יגלה ויצא משמים על
 כרחק ס"ל כר' יוחנן וכהראצ"ד שהמלך המשיח ישעה אותות
 ומופתים ומחדש צצרים צעולם, ולפי"ו שפיר יש לומר דמה
 שאמרו מקדש דלעתיד יצא צנו ומשוכלל מן השמים הכוונה
 שמלך המשיח הוה יורידנה מן השמים צכחו הגדול צדרך נס
 ע"י אותות ומופתים, וכיון שכן יתקיים צוה מלות ועשו לי
 מקדש, דכיון שירד ונעשה צכח צן אדם זה נחשב לעשייה,
 וכמו הקמת המשכן ע"י משה רצינו שהיה ג"כ צדרך נס
 ועכ"ו נחשבה להקמה מעליא ה"ה צוה, ואחי שפיר.

המערכה, ולפענ"ד הנני מסכים לו דהכא שאני, דהתם הטעם כדי שידאגו וינטערו ויחזרו לבנותה אבל צדין הרי אין צדינו לחזור ולבנותה, ואדרבה הרי צוה לנו עושין תיקון להכותל ישאר וכיון שמצוה לתקן שלא מתקלקל שפיר מותר לתלוש העשבים שגורמים לקלוק להכותל כנלפענ"ד.

ובדבר אשר העיר אי אוחס שעוסקים בתקון הכותל צריכין להטעה במקוה קודם, לפענ"ד ודאי לכתחילה יטבלו והרי כבר הבאתי לעיל בצמחך מהגמ' ופוסקים סדר המתקנים צדק הצית צביהמ"ק, והגם כי צעונ"ה אין אחנו אפר פרה ואחננו כולנו טמאי מתים מ"מ כל מה שאפשר צריך לעשות ועכ"פ לטהר ענמם מט"ק, וכדאי לסלק ענמם ע"פ סדר התוספתא והרמב"ם צוה כנלפענ"ד.

ובהיותי צארנינו הקדושה וצקרתי אלל ידי"ג הגאון הגדול מוהרי"ש אלישיב שליט"א הסכים לדברי לענין התיקון, וג"כ הדגיש שלא ישנה הגוון של האצנים ולא יחליפם.

ידידו הרו"ש בלב ונפש,
מנשה הקמן

סימן קצח

איך ידעו בנוב וגבעון שמת דוד

ב"ה ז' לחדש הגאולה ה'תשכ"ך ברוקלין נ"י יצו"א כבוד ידידי ורב חביבי הרה"ג איש האשכולת עוסק בצ"צ שמו מפארים מוה"ר יהושע עלבוים שליט"א, ירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשת"ר, מה שמתה בתוס' חגיגה דף י"ז ע"א ד"ה אף עזרת צסס הירושלמי (צ"ה פ"צ ה"ד וחגיגה פ"צ ה"ג) דוד מת בעזרת והיו ישראל אוננין וכו' והקריבו לאחר עזרת, ותמה כח"ר כיון דעדיין לא היה צית המקדש נבנה צירושלים והקריבו קרבנות בנוב וגבעון ולשם עלו לרגל ודוד מת בציתו צירושלים ציו"ט כנ"ל, או בצבת כמ"ס בתוס', וא"כ איך ידעו בנוב וגבעון שדוד מת ע"כ.

ולפענ"ד י"ל דצאמת צקרא לא כתיב שמת צירושלים אלא היכן נקבר, אך בצבת דף ל' ע"ב משמע דצירושלים מת, כדאי' שם דהוה ליה צוסתנא אחורי ציתהא אתא מלאך המות סליק וצחיש צאילני נפק למיחוי הוה סליק בצרגא איפחית דרגא מתוחיה אישתיק ונח נפשיה, ומשמע שצציתו מת מדאמרו הוה ליה צוסתנא אחורי ציתהא, אף שי' לדחוק דגם בצבעון היה לו צית ושם היה ליה ההיא צוסתנא אבל בצשטות אינו נראה כן, האמנם כבר כתבו התוס' הנ"ל דע"כ פליג הירושלמי אש"ס דיון, דצירושלמי אמרו טעמא

הצית, ועיין ס' תצואות הארץ עמוד קנ"ו ועיין אצ"ג יו"ד ס' ת"נ-תנ"א וכ"כ צשו"ת תפארת צבי לר' צדוק הכהן מלוצלין יו"ד ס' כ"ז אות י"ב, ועיין הר הקודש דף רנ"ד-רנ"ה צצריכות מזה, ועיין שו"ת רצ"ז ח"צ ס' תרמ"ח ועיין הר הקודש דף רע"ט אות י"ח ודו"ק), ועכ"פ יש לומר מס"ס ספק שהכותל אינו מן המקדש ומותר אפילו לשנות האצנים, ואת"ל הוה מן המקדש שמת לא קיי"ל כהר"י אכסנדרי וכיון שצאו זה פריצים חללוהו לגבי זה, ושמת קיי"ל כהרצ"ד דקדושה שניה לא קדשה ואת"ל כהרמב"ם אפשר דלתקן מותר אפי' כה"ג ואפילו להוציא אצנים ולהחליפין, ואת"ל דלהוציא אצנים ולהחליפין כדי לתקן אסור מ"מ לחוק מה שי' כבר לפענ"ד ליכא אסור לכ"ע.

ולבן נלפענ"ד על סדר השאלות, א) להזריק חומר כימי שייצר הדבקה בתוך האבן, לפענ"ד יש להתיר וזה יותר טוב מקדיחת חור בתוך האבן וקביעת מסמר חזק צתוכו. צ) לטחוס את הסדקים ע"י הכנסת מלט וסיד מתאימים לסגירת הסדקים, גם זה לכאורה מותר. ג) להעציר ציטון שלעבר ולהחליפם צחומר חדש על צקים סיד, אם א"א אחרת יחליפו אבל לא ישנו את צורת האצנים, וכ"ש שלא להכניס אצנים אחרים, וגם הסיד הישן שמוציאים להחליף יגזו שצכאורה כבר נתקדשו צמה שקצוהו צכותל מלפנים. ד) השלמות צצניית האבן, שבעלי מקצוע ממליצים להחליפם צהשלמה עם אצנים הדומות לאצנים המקוריות, לפענ"ד אין להחליף כל זמן שי' תיקון צאופן אחר. ה) להשלים החורים אשר הפכו למושצ ציפורים, לפענ"ד יש להשלימם, ומה שכתב שמת אין להשלים המושצ עצור הציפורים אשר נאמר עליהם גם ציפור מלאה צית ודרור קן לה, הנה צאמת כי אדרבה שעשו על המקדש אמה כלה עורצ (מדות פ"ד מ"ו) ופי' כלה עורצ שהיו עושין טבלאות של צרזל וצם קצועות מסמורות חדין למנוע את העורצין לשכון שם שלא ציאו את הטומאה וכן היו על כל גג ההיכל עיין צפי' הרמב"ם והר"ש מדות שם, וצערך פי' שהיה צורה להצריח העופות כדרך שעושין שומרי הפירות הוצא צרא"ש שם, והרמב"ם פ"ד מהל' צית הצמירה ה"ג כתב וטס של צרזל כמו סייף גוצהו אמה על גצי המעקה כדי שלא ינחו עליו העופות והוה הנקרא כלה עורצ ע"כ, ולכן פשוט דאין להניח מקום מושצ לציפורים צכותל. ו) צמחים צכותל המערצי אשר שורשיה גורמים להתפוררות האצנים, לפענ"ד ליכא למיחש מלגזום, ומ"ס צסס הגר"ח זוענפעלד זללה"ה לאסור לתלוש עשבים מהכותל המערצי ע"פ הגמרא מגילה כ"ח ע"א צצית הכנסת שחרצ ועלו צו עשבים לא יתלוש מפני עגמת נפש, ומעכ"ת כתב שאולי יש לחלק דכאן הדבר מדובר צחשש ליציבות אצני הכותל

לחם מ"ש שלמה לצי מדרשא אבא מת מוטל בחמה וכלבים של בית אבא רעבים הסיתו לבו לומר שמת דוד קודם חלות וכו' ע"ש, וי"ל דלאו דוקא מוטל בחמה, ועכ"פ יוכל להיות כשנטו כללי ערב צין השמשות ועדיין היטה החמה נראית קצת, וכ"ש לשיטת הגאונים דלאחר שקיעת החמה כבר לילה ע"כ צין השמשות כן הוא ודו"ק.

וראיתי בהגהות הש"ס להגרא"מ הורוין שבת דף ל' שכתב דאפשר לומר דהירושלמי לא פליג אש"ס דילן אלא דיו"ט אקרי שבת, נראה כוונתו דגם ש"ס דילן מודה דדיו"ט מת ולא שבת אלא דקרא ליו"ט שבת ע"ש, ולא ראה דברי הזה"ק הנ"ל דעל כרחק פליג ומפורש לשבת היה.

עוד כתב שם למה לא טלטלוהו ע"י עממין ואפשר שלא היו מצוין לשעתן כי עבדי שלמה מהולין ע"כ, וגם צוה אין דבריו נראין, כי הלל הנתינים לא מורע ישראל המה, ועוד היו שם גירי תושב, אבל ח"ו גוף קדוש כאלונו דוד יגעו צו עממין וק"ל.

ובגוף קושייתו י"ל עוד ע"ד פשוט ששלחו איש אחד מנוצ וגצעון עד סוף התחום והוא אמר לאיש אחריו שילך עד סוף תחומו וכו' וצמזים שונים עד שהגיע הידיעה לירושלים, וכעין מ"ש ציומא ס"ח ע"צ מנין היו יודעין שהגיע שער למדבר דירכאות היו עושין ומניפין צסודרין ויודעין שהגיע שער למדבר וק"ל. וצני הישיבה תירצו ששלחו להודיע ע"י גוי או עפ"י הגמ' עירובין מ"ג ע"א דלמא יוסף שידא אמרינהו, וע"ע פסחים ק"י ע"א, ומשמע שהיו רגילין צוה, ואחי שפיר.

והנני בזה ידידו המברכו בחג כשר ושמח בלב ונפש,
במשנה הקמן

סימן קצט

בהא דים של שלמה היה נקוב במוציא רמון

ח' כסלו עש"ק לסדר וזה שער השמים התשס"ב ברוקלין נ"י יצו"א
 מע"כ ידידי היקר מאד נעלה הרה"ג כש"ת מוה"ר ישראל יצחק ציישינסקי שליט"א, עורך אחראי במכון דרכי שמחה על הירושלמי.

אחדשבת צידידות, נתמלל הצית אורה, נר מלוא ואור תורה, בהתקצלתי ג' מסכתות מסדרת הירושלמי עם פי' אור שמחה ועם מקורות וליונים ומפתחות, וצאזותיות נהדרות על נייר מהודר ויפה כולו נאה כולו יאה, והנני בהערה.

שלא הקריצו מפני שהיו אוננין והרי בגמ' אמרו שמת שבת וכלא"ה לא הקריצו, אע"כ דירושלמי לא ס"ל דמת שבת, וכיון דלא ס"ל גירסא דידן שמת שבת אולי יתר פרטים לא סבירא להו כדידן ולא ס"ל שמת צביתו כי אם צנוצ צגצעון, ולשיטתם שפיר ידעו ישראל והיו אוננין.

ונראה עוד להנה מצוה"ק פ' תרומה (ח"ב דף קנ"ו ע"א) דדוד מת צין השמשות, וי"ל יאות איהו למיהוי שבת צההיא כלתא דמנחה וכו', תלתא אינון דאסתלקו מעלמא צהאי זמנא וכולהו כלילן צמשה, חד משה צביאה מהימנא עלאה, (עיין רא"ש פסחים ק"ה ע"א אי משרע"ה שבת מת וצוה"ק מפורש דשבת מת) וחד יוסף דדיקא, וחד דוד מלכא, צגיני כך תלת דקוי וכו' וחד איהו דוד מלכא ודא הוא דכתיב דקתך דק לעולם ותורתך אמת לעולם דא דוד מלכא וכו' ע"ש. ממלא דדוד המלך צין השמשות נסתלק, ולפי"ז קשיא על ירושלמי דלא הקריצו צעצרת מפני שהיו אוננין והלא כשמת כבר היה צין השמשות, ודאי אי אפשר שעד צין השמשות לא הקריצו הקרבנות, ועכ"ל דהירושלמי פליג על הזה"ק.

ולפי"ז אחיא שני התלמודים לשיטתם, דש"ס דידן ס"ל כהזהר שמת צבין השמשות, שכן משמע מהא דאמרו היה יומא דצעי למינח נפשיה קם מלאך המות קמיה ולא יכל ליה דלא הוה פסק פומיה מגירסא אמר מאי איעבד ליה הוה ליה צוסתנא וכו', ומפשטות נראה דכל יומא הוה נטר ליה דליפסק פומיה מגירסא, דאי צבוקר הוה א"כ מאי קאמר דלא יכל ליה דילמא עד הערב עוד יפסיק, אלא כיון שראה כל היום שלא פסק פומיה מגירסיה עשה מעשה צין השמשות, עוד יש לדייק קצת מתשובת הקצ"ה אליו כשאמר דוד אמות ערב שבת אמר ליה הקצ"ה טוב יוס צחצרך מאלף, טוב יוס אחד שאתה תהיה צחצרי מאלף עלות שיקריצ שלמה, וא"כ ע"כ כל יוס שבת אכתי חי היה והוא היום של טוב יוס צחצריך, ומסתבר שהיה כל היום, ואף דמקצת היום ככולו מ"מ צדיקים הקצ"ה ממלא ימיהם ושנותיהם. ולפי"ז אחיא שפיר דכיון דש"ס דידן ס"ל דשבת מת שפיר ס"ל דצביה"ש מת, ואכן צוה"ק דס"ל דצביה"ש ס"ל דשבת מת, אבל הירושלמי דס"ל דמת צעצרת ולהכי לא הקריצו צמועדו על כרחק לית להו דצבין השמשות נפטר. וזה סיעתא לרצינו אלחנן דעכ"ל דהירושלמי פליג.

אלא שראיתי צספר שערי זהר שדייק משאלת שלמה אבא מוטל בחמה וכלבים רעבים וכו', משמע דצבוקר היטה צשעה שהחמה זורחת, וכבר קדמוהו צוה, עיין ספר אלה המנות למהר"ם חאגיז צמאמר המנהגים צענין דקתך וי"ל

סימן ר

מנורה אי מקדש אף מה שאינו ראוי לה

ב"ה אור ליום עש"ק פ' ויקהל התשכ"ו ברוקלין נ"י יצו"א
כבוד ידידי החוב"ט בן גדולים אבן טוב הבה"ח זלמן
שמואל שמיין הי"ו.

אחדשה"מ זידידות, ע"ד הערתו דדברי הגאון צעל אבני
נזר זל"ל או"ח סי' תקצ"ג המפורסמים שהעלה
דבר חדש דמנורה יש לה דין מוצח הפנימי ומקדש אף מה
שאינו ראוי לה, וא"כ אפילו שזמן טמא היו יכולין להדליק
לפי מה דקיי"ל באיברי פגול וכיוצא בו שהעלה ע"ג המוצח
ומשלה בהן אור פקע איסורו מהם, וה"נ בשמן שהכניס
במנורה מיד שהדליק השמן הזה ליה בכלל משלה בהן אור
ופרחה טומאה מיניה. והקשה כמ"ע דהרי במשלה בהן האור
אינו מתיר רק מה שנעשה במקדש אבל לא איסורים שנעשים
מבחוץ, והכא הרי טומאה מבחוץ הוא ולא נעשה פסולו
בקודש. עוד הקשה דהאי אי מנורה מקדש הוא מחלוקת רש"י
ותוס' תמורה דף י"ד ע"א.

ולפענ"ד לק"מ דבזבחים פ"ד ע"א במשנה שם ר"י אומר
את שנשחט צליה ונשפך דמה ויאל דמה חוץ
לקלעים אם עלתה תרד ר"ש אומר לא תרד שר"ש אומר כל
שפסולו בקדש הקדש מקצו לא היה פסולו בקדש אין הקדש
מקצו, ואלו שלא היו פסולין בקדש הרובע והנרבע והמוקצה
וכו', ונחלקו רש"י ותוס', רש"י ס"ל שפסולין בקדש היינו
שנפסלה משבחת לעזרה, ועיין רש"י עה"ת ריש פ' לו פסוק
ז' הוא העולה למעט את הרובע ואת הנרבע וכיוצא בהן
שלא היה פסולין בקדש שנפסלו קודם שבאו לעזרה, ולשיטתו
אזיל ועיין מזרחי שם, והתוס' שם ולעיל ס"ח ע"ג ד"ה אמר
הקשו לפירש"י נרבע בעזרה מאי איכא למימר, על כן פירשו
כל שפסולו בקדש היינו שאירע לאחר שחיטה ונתקדש בכלי.
ועיין ראש"ד בפירשו על תו"כ ויקרא פכ"א אי נמי סבר
רבי יוסי כלי שרת מקדשין את הפסול בתחלה ליקרב והכי
איתא בזכריות (כ"ד:): ומתחזי לי מהתם שאפילו שחטו
משנודע לו וקבל דמו אע"פ שבשעת קבלה כבר נפסל מ"מ
כלי שרת מקדשין אותו ליקרב, והוא למעוטי אותו שנודע לו
קודם שנשחט ע"ש.

ולשי' רש"י כל שנפסל משבחת בעזרה אפילו לא נפסל
מחמת הקודש אלא פסול אחר נמי אם עלו לא ירדו,
וא"כ בשמן נמי אם נטמא בעזרה במקדש אם עלה לא ירד
כמ"ש במתני' אלו אם עלו לא ירדו הלן והיוצא והטמא,
ולפ"ו אחי שפיר דברי האבני נזר, ונמצא דהאבני נזר אליבא
דרש"י כתב חידושו ודו"ק. ולענין קו' השניה אכן יהא כרש"י,
יש להאריך.

בירושלמי מס' יומא דף י"ח צענין ים שעשה שלמה שהיה
נקוב כמוציא רמון דעת התוס' פסחים ק"ט
ע"ג (ד"ה צים) דמה שהיה נקוב כמוציא רמון היינו לצטלו
מתורת כלי שלא יקבל טומאה, וכן כתבו שאר ראשונים, אבל
הסמ"ג כתב (עשין רמ"ח) אין לומר שמפני כן היו פתוחים
כרמונים כדי להוציאו מתורת כלי שלא יטמאוהו כהנים העולין
לצבול שם כדאמרין במס' שבת צפרק המזניע (ז"ה ע"ג)
כלי שנפחת כמוציא רמון טהור, אין לומר כך, כי הכהנים
טמאים לא היו נכנסין שם במקדש אלא כהנים טהורים הרוצים
לעבוד עבודה ע"כ. ובמפתחות זיין מעכ"ת לשו"ת צית
אפרים יו"ד סוף סימן נ"ג שהקשה ע"ד הסמ"ג דהא קיי"ל
ביומא ל' ע"א דאין אדם נכנס לעזרה עד שיטבול וקאמר ר'
יהודה כדי שזכור טומאה ישנה שבדו ויפרוש, וא"כ אי
אתרמי שאחד ישכה ויכנס בטומאה יטמא הכלי, ועכ"ל כשאר
ראשונים דלכך עשה פתוחים כרמונים להנצל מחשש זה.

ובאמת יותר מוז קשיא, דודאי כמה וכמה גוויי איכא שיגע
בו טמא, כגון צפקה הבא בטומאה וטמאי מתים
נכנסים לשם, או נשיא שמת וכולם טמאי מתים, עוד אפשר
שמה ימות כהן צפנים וכמעשה דנדב ואציהוא בני אהרן, או
ימצא במקדש שרץ מת ויטמא עיין שלהי עירובין ק"ד ע"ג
דמוציאו בהמיינו, עוד אפשר לפמ"ש במס' מדות פ"א
שהכהנים היו ישינים בעזרה ואם נטמא אחד מהם יוצא והולך
לו עד שמגיע לזית הטבילה וכו', וכמו"כ אפשר שיעשה אחד
מהן זב ועוד כיו"ב, ועוד דחקה ונכנסה אשה בעזרה (עיין
קידושין נ"ג ע"ג) ופירסה נדה וטמאה כלים, ולדעת התוס'
שם הרי אשה מותרת לכתחילה ליכנס בעזרה, והסמ"ג עצמו
הביא כמ"פ בחיבורו הגדול כגון צעשה ר"ט שנכנס למקדש
בטומאה ולא נודע להם צסוף וכו' וכן צעשה רט"ז שכת
שנטמא ונכנס למקדש וכו' ועוד הרבה כמובן, והדברים רחבים
ופשוטים, וא"כ דברי הסמ"ג תמוהים מאוד.

ובע"ב ז"ל שלא בא הסמ"ג לשלול שלא יתכן שימצאו
טמאים בעזרה, דודאי יתכן שיהיו טמאים שם וככל
אלו שזכרנו, אלא דאין הטעם שעשהו כמוציא רמון מפני שלא
יטמאוהו טמאים, דכהנים טמאים לא היו נריכין להימצא שם,
ולא מסתבר לומר שרק צביל אופנים הנ"ל שאפשר שידמין
פעם טמא במקדש הוציאוהו מתורת כלי, לכן ע"כ הטעם
שהיו מוציין ומציין המים מעין עיטם צריות וק"ל.

זכות גדול הוא שנפל בגורלו להיות אחראי על מפעל גדול
וקדוש כזה, וה' יצליח דרכו שיזכה לברך על המוגמר, אלה
דברי ידידו המברכו להצלחה בלב ונפש,
מנשה הקמין

דע"כ דלשרת בקודש נמי דריש והכי קאמר אלמלא בגדי כהונה אשר ישרתו זהם בקודש ומקריבין הקרבנות המכפרין על ישראל, וא"כ ע"כ הכפרה הוא ע"י הקרבנות.

אלא דהא גופא קשיא אמאי דריש כן ר' חמא בר' חנינא, ואשר נראה בזה דהנה איתא בצ"ק פ"ב ע"ב ת"ר כשנרו בית חשמונאי זה על זה היה הורקנוס מצפנים ואריסטובולוס מבחוץ וכלל יום היו משלשים להם בקופה דינרין והיו מעלין להם תמידים היה שם זקן אחד שהיה מכיר בחכמת יונית אמר להם כל זמן שעוסקין בעבודה אין נמסרין בידכם למחר שלשלו דינרין בקופה והעלו להם חזיר וכו' ע"ש, ובמדרש (ילקוט לך לך רמז ע"ו) אמר אברהם לפני הקב"ה רבש"ע שמא חס ושלום ישראל חוטאין ואתה עושה להם כאנשי דור המצול וכאנשי דור הפלגה א"ל לאו, במה אדע א"ל קחה לי עגלה משלשת, א"ל תינה זומן שצית המקדש קיים זומן שאין צית המקדש קיים מה תהא עליהם, א"ל כבר תקנתי להם סדר קרבנות שכל זמן שקוראים בהן מעלה אני עליהם כאלו הקריבו לפני קרבן ואני מוחל להם על כל עונותיהם ע"כ, וא"כ מצואר דכל זמן שצנ"י עוסקים בעבודה וסדר הקרבנות אין נמסרין בידי אוה"ע, ואילו זאת היה עשוי בהן כמו שנעשה לאנשי דור המצול ח"ו. וז"ש כאן אלמלא בגדי כהונה שעל ידיהן מקריבין הקרבנות דייקא המכפרין על ישראל לא נשתיירו משונאיהן של ישראל, וכמ"ש בגמ' צ"ק ובמדרש הג"ל.

יבוא שאמרו בזבחים פ"ח ע"ב דבגדי כהונה ענמם מכפרין, הנה מצואר בגמ' שם דכל צגד וצגד היה מכפר על עון מקוים, כמות מכפרת על שפיכת דמים, מנכסים מכפרת על גלוי עריות, מנפת על גסי הרוח וכו', וגם צאלו עוונות שמכפרות תלוי צאיה אופן היו, דבשפיכת דמים מכפר רק צידוע מי הרגו אבל אם לא נודע מי הרגו אינו מכפר, ומעיל דמכפר על עון לשון הרע זה רק צפרהסיא אבל צחשאי אינו מכפר, ועי' שם צרש"י ד"ה ידיע וצחוס' ד"ה מכפרים דכמות מכפר רק על הציבור שלא יענשו צצציל חטא הרוצח אבל לא מכפר על הרוצח עצמו. אבל הקרבנות מכפרים על כל העוונות וכמו שכתבו צמדרא הג"ל דבשעה שקורים לפני סדר קרבנות אני מוחל להם כל עוונותיהם, ולהכי ניחא דצרי רש"י דהרי כאן אמר רבי חמא בר חנינא אלמלא בגדי כהונה וכו', וצאמת דזכות בגדי כהונה מגינה רק על קצת עוונות ולא על כולם, ולכן פירש רש"י דקאי על הקרבנות המכפרים על ישראל ודו"ק.

אלה דברי ידידו הדושה"ט כל הימים בלב ונפש, מנשה הקמן

יבוא נראה לכוון דצרי הגמ' צצצת (כ"א:) מאי חנוכה דת"ר צכ"ה צכסלו יומא דחנוכה וכו' שצשנכנסו יוונים צהיכל טמאו כל השמנים צצהיכל וכו', ולכאורה למה ליה לאשמועינן שמי פעמים שצשנכנסו יוונים צהיכל טמאו כל השמנים צצהיכל, ותו וכי חוץ להיכל לא טמאו א"כ היה להם להציא מחוץ להיכל ולהדליק, אלא ע"כ דגם שמן שחוץ להיכל טמאו וא"כ למה מספר דוקא משמן צצהיכל, ולהג"ל אחי שפיר, דכיון דהשמן נטמא צהיכל א"כ היה פסולו צקדש לשיטת רש"י דמשצבו למקדש נטמא, ומדינא היה שאם עלה לא ירד אלא שהידרו לעשות צטהרה עשה להם הקצ"ה נס ומלאו פך אחד צחותמו של כהן גדול וכמ"ש האצנ"ו, ולכן לא השתמשו בזה, אבל השמן שנטמא חוץ להיכל פשיטא שלא היה אפשר להדליק בו, ואחי שפיר.

החותם בברכה בלב ונפש, מנשה הקמן

סימן רא

במאחז"ל אלמלא בגדי כהונה לא נשתייר שריד ופליט

מע"כ ידיד נפשי הרב הגאון המפורסם בנש"ק כש"ת מוהר"ר חיים ישעי' קעניג שליט"א, גאבדק"ק יאקא ובעמח"ס שו"ת חקי חיים.

אחדשב"ג צידדות נאמנה, על דצר מה שנתקשה צפרש"י יומא ע"ב ע"ב אמר ר' חמא בר חנינא מאי דכתיב ואת בגדי השרד לשרת צקדש אלמלא בגדי כהונה לא נשתייר משונאיהן של ישראל שריד ופליט, ופרש"י אלמלא בגדי כהונה שעל ידיהן מקריבין הקרבנות המכפרין על ישראל ע"כ, והקשה מעכ"ג דלמה לא פירש דבגדי כהונה ענמן מכפרין אלא שעל ידיהן מקריבין קרבנות, דבזבחים פ"ח ע"ב מפורש דבגדי כהונה ענמם מכפרין, והציא שגם הרש"ש עמד ע"ז, ושצ מלא שכצ הקשו כן צפמ"א והצצו"י צעין יעקב וצשיח יצחק ועוד, ועיין רצינו חנגאל יומא הג"ל צצצמת פי' כן חו"ל [אלמלא] בגדי שרד אלו בגדי כהונה שמכפרין על עונות ישראל כמו שכתבו למעלה לא נשתייר משונאיהן של ישראל שריד ופליט ע"כ, ודצרי מאוה"ג רש"י צ"ב.

ונלפענ"ד דרש"י דייק כן מדצרי רבי חמא בר חנינא גופיה, דדריש מאי דכתיב את בגדי השרד לשרת צקדש אלמלא וכו', והני תיבות לשרת צקודש מיותרים הם ואינם נצרכים כאן לדרשמו, והול"ל מאי דכתיב את בגדי השרד אלמלא בגדי כהונה לא נשתייר משונאיהן של ישראל שריד ופליט, והך לשרת צקודש למאי הזכירו, ועל כן פרש"י

סימן רב

ישוב דברי עטרת ראש בענין בגדי כהונה

עש"ק פ' חיי שרה התשמ"ה ברוקלין ג"י יצ"א
מע"כ ידי"ג הרה"ג ור"ח כש"ת מוה"ר מענדל וועבשער
שליט"א, ירושלים עיה"ק ת"ו.

אחד שב"ת צידדות יתירה, יקרת גליונו קבלתי בזמנו
וזכר אשר תמה על ספר עטרת ראש
לאדמו"ר האמנעי הרה"ק רבי צער מליוצאוויטש נ"ע צדק
ל"ג בענין בגדי כה"ג בעבודת יה"כ בענין הד' בגדים וגם
צדק לבישתם שמזכיר האצנט קודם למנפת שלפי הסדר
הנהוג לבישת הבגדים המנפת קודם לאצנט, וזה לשון קדשו
אך הנה יש להבין תחלה ענין ג' הבגדים האלה כמות מנכסים
ומנפת שהן לפי סדר הגוף המנפת בראש והכתומה על גופו
(כי כותנות שלהם היו קצרות רק עד הירכיים כידוע) ומנכסים
על הירכיים ושוקים עד עקב הרגל ומנאל וכו', ותמה מעב"ת
שהרי מפורש ברמב"ם פ"ח מהל' כלי המקדש ה"ז ו"ח
שהכתומה היא עד למעלה מן העקב והמנכסים הוא עד
הירכיים, ומקרא מלא דבר הכתוב (שמות כ"ח מ"ב) ועשה
להם מנכסי צד וגו' ממתנים ועד ירכים יהיו, וא"ל לדחוק
שדברי העטרת ראש לאו דוקא שהרי בסמוך שם מסביר
באריכות שהמנפת הוא לבוש לחצ"ד והכתומה לחג"ת
והמנכסים לנה"י וא"כ ע"כ שהכתומה הוא רק על הגוף ולא
על הרגלים הרמב"ם ז"ל עד העקב, והעטרת ראש בעלמנו
שם בסמוך מביא דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ח הנ"ל לענין שיעור
המנפת והאצנט והינה צ"ע.

ובדי ליישב נלפענ"ד לדחוק שאין כוונתו שם על כותנת
הכה"ג, דקשיא ליה בצדד הבגדים צמה שמזכיר
האצנט קודם למנפת שלפי סדר הנהוג לבישת הבגדים
המנפת קודם לאצנט, והאי קושיא הוא מסדר הנהוג לבישת
הבגדים היינו ממה שנהוג עלמא שסדר הנהוג בעולם הוא
שלוששים המנפת קודם לאצנט, וע"ז כתב שיש להבין תחלה
ענין הג' בגדים האלה כמות ומנכסים ומנפת שהן לפי סדר
הגוף, כלומר שהג' האלו נכתבו בתורה לפי סדר הגוף כנהוג
עלמא שהעולם נוהגין ללבוש כמות ומנכסים ומנפת כסדרן,
אלא דלא תקשה לך כיון דהכתומה הוא עד העקב והמנכסים
הוא רק עד הירכיים א"כ אין זה לפי סדר הגוף כלומר דגם
לבישת כל אדם אינו לפי סדר הגוף, וע"ז כתב בסוגריים כי
כותנות שלהם היו קצרות רק עד הירכיים כידוע, כלומר
כותנות של בני אדם של כל העולם דרכם היה בזמנם ללבוש
כותנות שהם קצרות רק עד הירכיים, ודייק כותנות שלה"ם
כלומר של כל העולם ולא כתב שכתומה שלו של הכה"ג, שצא
להבין דרך לבישת כל העולם וזה היה דרכם אז ללבוש לפי

סדר הגוף המנפת על הראש והכתומה על הגוף לצד ולא
על הירכיים והשוקים כי הכותנות שלהם היו קצרים שחיפו
רק הגוף, והמנכסים היו ארוכים עד העקב. וכן יש לדייק
ממה שסיים ומנאל בג' אלה הלבושים דמנפת וכותנת
ומנכסים לבוש כל גופו מראש ועד רגל, והאצנט אינו נכרך
ללבושה כלל אחר שכבר לבוש מראש לרגל רק לחגור בו
בלבד, ולא כמו החגורה שלנו שאנו חוגרין בסמוך לטבור אלא
היה האצנט שלה"ם חוגר בסמוך לחזה הלבוש ממש והכל קאי
על בני אדם בזמן ההוא שזה היה דרכם, ולכן קאמר האצנט
שלהם, ואחי שפיר מה שכתב כי הכותנות שלהם היו קצרות
רק עד הירכיים.

ובמה שכתב שם בסמוך וזה ענין ג' לבושים אלה דכה"ג,
דמנפת שבראש הוא בחי' המקיף השורה על לבוש
הראש וכו', ואח"ז לבוש השני שבו שורה בחי' מקיף דגוף
שהן המדות שלב לבושי אופן מדרגתם נמשך בחי' אור מקיף
על לבוש הגוף והוא הכתומה עד הירכיים כנ"ל, י"ל הכוונה
בזה שצא לומר דהגם שהכתומה של כה"ג היה ארוך עד
העקב אבל לפי שהכותנות של בני אדם כולם היו על הגוף
נמשך מלבישת כה"ג ומקדושתו אור מקיף דגוף על לבוש
הגוף של כל אחד ואחד לפי אופן מדרגתו, ולכן כתב לפי
אופן מדרגתם בלשון רבים ולא כתב מדרגתו של כה"ג,
ואח"ז נמשך אור מקיף על לבוש השלישי שהן המנכסים של
העולם כולו דרך לבישתם שהם מתחלת הירכיים ועד עקב
הרגל והוא צחינת דנה"י וכו' ע"ש כי זה לפענ"ד פשוטו
של העטרת ראש.

ובמה שכתומה הכה"ג עד העקב ולא ללבוש כל העולם והרי
צריך הכה"ג להיות דוגמא לבישת העולם ציוה"כ, הנה
צדק פשוט יש לומר כמ"ש שם צדק ל"ד ע"צ צריש העמוד
ו"ל ואע"פ שקדר העולם ללבוש המנפת קודם לאצנט,
כלומר וכיון דצריך להיות דוגמא דסדר העולם למה שינו
הסדר, מ"מ לענין לבישת בגדי כה"ג צריך להיות חגירת
האצנט קודם למנפת וכו' ע"ש, וא"כ ה"נ י"ל לענין הכתומה
והמנכסים. או י"ל דצאמת גוה"כ הוא לכה"ג שיהיה לו לכבוד
ולתפארת דוגמא דכתומה עור וילבישם שהיה הכתומה עד
העקב ורק אח"כ העולם קצרו את הכתומה, והכה"ג ציוה"כ
עליו היה מוטל לתקן החטא ולכן לבש כמות עד העקב
כללפענ"ד. [וע"ע משנ"ה חלק י"א סי' ה'].

והנני בזה ידי"ג המברכו בברכה והצלחה בכל ענינים ויוכה
להרביץ תורה ברבים ולגדל בניו לתורה ולגדולה, כאוות נפש
ונפש ידידו המברכו בלב ונפש,

מנשה הקמץ

סימן רג

אמר הרי אלו עולה וא' מהן בעל מום

ל"ה לספירה תשל' ברוקלין נ"י יצו"א

מע"כ ידידי כהן שדעתו יפה הב' שמואל הכהן קאהן הי"ו.

אחדשה"מ, מה שהביא מספר קול יעקב הספרדי הוצאו דבריו בגליון הש"ס ירושלמי זרכות פרק ה' ה' ז' דאם היו לפניו ז' בהמות ואמר הרי עלי עולה ונמצא אחת מהם צעלת מום כיון דעל אותה בהמה לא חל הנדר אף על אחרת לא חל דהו"ל נדר שהותר מקצתו, ותמה ע"ז דהרי עלי עולה החיוב על הגזרה להביא עולה ומה ענין זה להיו לפניו ז' בהמות, וצשלמא אלו היה אומר הרי זו ניחא אבל הכא הרי אומר הרי עלי ע"כ.

הנה ספר קול יעקב הנ"ל אין לי לעיין אחריו, אמנם מה דפשיטא ליה דאילו היה אומר הרי זו היה ניחא ולדידי גם הא לא ניחא ועכ"פ צמחלות שגויה, דהרמב"ם פ"א מאיסורי המזבח ה' י' כתב המקדיש צעלת מום למזבח הרי זה לוקה ואע"פ שלוקה הרי זה נתקדשה, וא"כ אדרבה קשה מה שאמר כיון דעל אותה בהמה לא חל הנדר, הרי חל וחל הוא, אמנם לדעת הראש"ד ניחא די"ל דהיה צשוגג שדימה דמותו להקדיש צעל מום ובהא ק"ל להראש"ד שם בה' ג' בהשגות דהו"ל הקדש בטעות ואינו קדוש ושפיר הו"ל הותר מקצתו.

ומה שנראה לומר דעל כרחק ז"ל דאחיא כהראש"ד, אלא דט"ס יש שם, וז"ל דאם היו לפניו ז' בהמות ואמר הרי "אלו" עולה ונמצא אחת מהם צעלת מום כיון דעל אותה בהמה לא חל הנדר אף על אחרת לא חל, ואיירי שהיה הקדש בטעות שלא ידע שאחת מהן היא צעלת מום.

ועל דרך זה אולי היה אפשר אף לקיים הגירסא, דאיירי בטעות דלא חל ההקדש לשי' הראש"ד, אלא דגם בהרי עלי לא מהני, ומה שהקשה מעלתו דהרי עלי עולה החיוב על הגזרה אפשר לומר דכיון דהני תרי בהמות היו לפניו ואמר הרי עלי עולה הו"ל ידים מוכיחות דכוונתו על הני בהמות, עיין ריש נזיר (ז' ע"ב) היה נזיר עובר ועוד שם, וכה"ג אפילו אמר הרי עלי כאלו אומר הרי אלו דמי, וצאומר הרי אלו לא חל הקדושה כנ"ל א"כ לא חל כלל דנדר שהותר מקצתו הוא.

עוד היה נראה לומר דמ"ש כיון דעל אותה בהמה לא חל הנדר אף על אחרת לא חל, אין הכוונה דאז הוא פטור מלהביא קרבן, דודאי כיון שקבל עליו להביא קרבן מחויב הוא להביא קרבן, אלא דהני תרי בהמות שהיו לפניו לא חל עליהו

הנדר, ולא שהוא יפטור מקרבן לגמרי, ומיהו כאמור אין לי הספר לעיין צתר טעמו.

שוב מנאחי צשעה"מ פי"ב מהל' נדרים (ד"ה ודע שמדברי הריטב"א) שהביא דברי הקול יעקב הנ"ל וגרס להדיא כמו ששערתי צס"ד וז"ל, ודע שמדברי הריטב"א הללו שכתבנו יש להוכיח מה שנסתפק הרב קול יעקב דף מ"ח ע"ג על מי שהיו לפניו ז' בהמות ונדר ואמר הרי אלו עולה ונמצאת אחת מהם צעלת מום או טמאה מי אמרינן כיון דעל אותה בהמה לא חל הנדר אף על האחרת לא חלה דהו"ל נדר שהותר מקצתו הותר כולו, או דילמא עד כאן לא אמרינן נדר שהותר מקצתו אלא כשחל הנדר מעיקרו ושזו הותר מקצתו ע"י פתח אמנם אי מעיקרו אין מקום לחול על מקצתו כה"ג אפשר דקרינן ביה ככל היולא מפיו יעשה ע"ש, וכן הביא דבריו צשו"ת שואל ומשיב מהדורא קמא ח"א סי' רס"ה וצס' עין הרועים אות נדרים ומזירות סי' ט"ז ע"ש שכולם הביאו הגירסא ואמר הרי אלו עולה וכמ"ש בהשקפה ראשונה, וצרוך פוקח עורים.

ומיהו לעיקר חקירת הקול יעקב הנ"ל עיין צשעה"מ ושו"ת שואל ומשיב הנ"ל שהאריכו צדבריו, והשואל ומשיב רצה לתלותו בהא אי קונמות היו קדושת הגוף או קדושת ממון ודחה דברי השעה"מ שרצה להוכיח מדברי הריטב"א ז"ל ע"ש בצריכות. אמנם כבר כתבתי דכל החקירה לא אחיא אלא לדעת הראש"ד, אבל לדעת הרמב"ם דס"ל דהמקדיש צעל מום צין צשוגג צין צמוזד לעולם קדוש לא שייך כל החקירה, דאף על הצעל מום חל ההקדש ולא הותר כלום.

מיהו הני מילי צתרווייהו טהורות, אבל כשנמצאת אחת טמאה אז אפילו להרמב"ם אינה מקודשת כמ"ש צפט"ו מהל' מעשה הקרבנות ה' ו' אמר על בהמה טמאה וכיוצא בה מאיסורי קרבן שאין קדושה חלה עליהן הרי אלו עולה לא אמר כלום כמו שציארנו בהל' איסורי מוצת, ולפ"ז יש חילוק צין אס נמצא אחד מהם צעל מום דאז אחיא החקירה לשי' הראש"ד לצין נמצא אחד מהם טמאה דאז אחיא החקירה אליצא דכו"ע. וצאמת הקול יעקב דייק צדבריו שכתב צחקירתו שהיו לפניו ז' בהמות ונדר ואמר הרי אלו עולה ונמצאת אחת מהם צעלת מום או טמאה ודו"ק.

ובזה הנני ידידו דוש"ת צלח ורכב על דבר אמת באמת, ידידו המברכו בברכת התורה בלב ונפש,

סימן רד

א. לילה אי הוי מחוסר זמן

ב. איך מקדישין עובר במעי אמו הא הוי מחוסר זמן

ב"ה אור ליום ג' בשבת לס' ביום השמיני תתנו לי התשכ"א
ברוקלין ג"י יצ"א

כבוד ידידי רוב חביבי הרה"ג חו"ב שמו מפארים כש"ת
מוה"ר חיים ראזען (שליט"א) זצ"ל בעמח"ס ביכורי חיים.

אחרשה"ט וש"ת, קבלתי ספר גור הקודש ששלח לי מאת
כ"ג מר אציו זצ"ל על מס' חולין וזכחים,
ולאות שעיינתי בהם הנני לציין מה שעלה בידי לפוס ריהטא,
במס' זכחים צדק י"צ ע"א צד"ה הא כיצד לילה לקדושה
כתב ח"ו ומוכה מזה לילה לא הוי מחוסר זמן מדחזינן דיכול
להקדישו זלילה, וקשה דע"כ צל"ה מוכרח דליכא פסול לילה
בקרצין מדחזינן דלא נפסל הקרצין בשביל לילה דאל"כ הוי דחוי
כמ"ש תוס' יומא ס"ד ע"א, ונראה דודאי אנו יודעין דבשביל
לילה לא נפקע הקדושה אצל צעין שמהיה לילה בגדר ראו
להקרצה אעפ"י שאין הקרצת הקרצין זלילה מ"מ לא הוי
לילה מחוסר זמן שנפקע ממנו להיות ראו לקרצין, ונ"מ
להקדישו זלילה, דהרי צעין להקדיש הקרצין בשעה שראוי
להקרצה וע"ז אמר רבי אפטוריקי דמקדישין גס זלילה מטעם
דנקרא גס ראו להקרצה מזד עזמו ורק חסרון איכא מפני
שאין מקריצין זלילה ואין זה חסרון מעזמו עכת"ד.

והנראה דס"ל למר אציו הגאון ז"ל דבמקדיש זלילה כבר
ראוי להיות קרצין מעזמו והוי כשאר קרצין שקדוש
ואין מקריצין אותו זלילה ומ"מ מקרי ראו להקרצה דאין זה
חסרון מחמת עזמו אלא חסרון מחמת הזמן שאין מקריצין
זלילה, ולכאורה דבריו נ"צ מדברי התוס' שם שהקשו דאמאי
לא גמרינן מציוס זווחו דיוס להרנאה ותירצו דאי לא כתיב
אלא והיה שצעת ימים תחת אמו הוה אמינא אס שחט זלילה
אס עלו לא ירדו והשתא קמשמע לן דהוי מחוסר זמן ותירד
[אפילו לר"ש] דאין פסולו בקודש ע"ש, הרי מפורש מדברי
התוס' דזלילה אכתי מחוסר זמן הוה והוה פסול בעזמו של
קרצין ואינו ראו להקרצה כלל ולא דמי לשאר קרצין דלא הוה
מחוסר זמן זלילה מזד עזמו.

ולפי שיטת התוס' אחי שפיר קושית מר אציו הגאון ז"ל
דלמה לי הא דר' אפטוריקי דצלאו הכי מוכח דליכא
פסול לילה בקרצין דאל"כ הוי דחוי בכל קרצין וכו', דבשלמא
בשאר קרצנות ודאי כן הוה כיון דראוי להקרצה מדאחמתול
וליכא עליהו פסול אחר אלא פסול לילה לא הוי דחוי כמ"ש
התוס' ציומא, דמחוסר זמן זלילה לא הוי פסול על עזם

הקרצין אלא דהחסרון מחמת הזמן והיוס ממילא זא, ולא דמי
לכל מחוסר זמן היכא דהקרצין בעזמו מחוסר זמן, דלא אמרינן
דיוכשר ג"כ משום דומן ממילא זא כמוזן או מטעם אחר,
משום דבאמת לפמ"ש קיי"ל בכל קרצין שנקרב זלילה דאס
עלו לא ירדו וכמ"ש התוס' ושאר פוסקים דאף דלכתחלה אין
מקריצין זלילה מציוס זווחו מכל מקום אין לנו קרא לעכז
ולכן ממילא לא הוי דחוי מעיקרא, דהזמן זלילה נמי צדיעבד
מכשיר הקרצין וממילא לא שייך צוה דחוי, משא"כ במחוסר
זמן בגופו דאינו ראו זלילה כלל להקרצה ואס עלה ירד
כדעת התוס' וא"כ שפיר הו"א דאסור להקדישו ג"כ זלילה
כיון שאכתי אין ראו להקריצו וא"כ יהא עכ"פ כדחוי
מעיקרא, ואחא דר' אפטוריקי להשמיענו דמשינאה מכלל
מחוסר זמן שפיר מותר להקדישו מיד זלילה אף שאכתי אינו
ראוי להקרצה כלל.

ויקצת היה אפשר לדחוק לפמ"ש צס"ד צס"ח משנה הלכות
ח"ג סי' רי"א לבאר איסור מחוסר זמן צבמה באיזה
גדר הוה והמקדש צתוך זמן אי חל הקדושה עליו, והבאחי
דלדעת הרמב"ם והתוס' מקודשת ולדעת רש"י והראב"ד אינו
מקודשת, דלדעת הרמב"ם והתוס' הוה בגדר צע"מ עובר
ודעת הראב"ד ורש"י דהוה בגדר צע"מ קצוע, וכחצתי שם
דלדעת רש"י גמרינן פסול הקרצה זליל שמיני מציוס זווחו
וצוה אמרו לילה לקדושה וה"נ דאס עלו זלילה לא ירדו כשאר
קרצנות, ולפ"ז היה אפשר ליישב קצת דברי מר אציו הגאון
ז"ל דר"ל לשיטת רש"י, אצל כגון דא היה לן להשמיענו
וצפרט שהציא שם צסמוך דברי התוס' וע"כ אפילו לרש"י
שפיר צעי דר' אפטוריקי כמוזן.

עוד הציא שם צתוס' ד"ה לילה צקושית הרצ ר' יוסף
דצתמורה דף י' ע"א משמע דתם צמעתי תמימה
קדוש הוה והא לילה לקדושה דוקא, וצשיטה מקובצת תי' צשם
תוס' אחרים דלא שייך מחוסר זמן אלא כשנולד כדמשמע צפי'
כימד מערימין דיכול להקדיש צכור צמעתי אמו דלא ממעט ליה
קרא אלא כשנולד הא צמעתי אמו קדוש ולא שייך ציה מחוסר
זמן, והקשה מר אציו הגאון ז"ל דהאיך יכול ללמוד מהא
דצכור דשאני גצי צכור דלא משכחת ציה מחוסר זמן והיינו
כיון דהרחם מקדשו וטרס שינא מרחס אין צו שוס קדושה
ולאחר שנולד הרי הוה קדוש מעזמו תיכף צהולדה וא"כ ליכא
גצי צכור מחוסר זמן וכיון שאין צכור שוס שייכות למחוסר
זמן שפיר יכול להקדיש צעודו צצטן לקדושת עולה וכיו"צ,
משא"כ שאר ולדות כיון דיש להם שייכות למחוסר זמן לאחר
שיולדו א"כ שפיר יש לומר דאין להקדיש העובר צטן מטעם
מחוסר זמן כיון דשייך אלס מחוסר זמן וצ"ע עכ"ל.

להשיטות דהו"ל מ"ע שהז"ג, ומי' דמנזות כאלו שהמנזרה חוזר וניעור רק הזמן מפסיק לא נקרא מ"ע שהז"ג. ותמה מעב"ת דמאי שנא מתפילין וציצית וסמיכה דהו"ל מ"ע שהז"ג הגם דחוזר וניעור.

הנה תפילין וציצית שנא ושנא, דתפילין בכל יום יש חיוב חדש ואין זה החיוב של אהמול שחוזר וניעור, דמי שלא הניח תפילין היום, למחר כשנתחייב אין זה החיוב של אהמול, ולא יתקן בהנחת תפילין היום המנזרה של אהמול אלא זה מנזרה חדשה של הנחת תפילין של היום, והמנזרה של אהמול שלא הניח תפילין כבר ציטל לעולם, וכן ציצית הוא מנזרה בכל יום ואם לבש טלית ולא הטיל עליו וציצית לא הניח עליו וציצית לא תיקן צוה האיסור של אהמול אלא הרי הוא עליו מנזרה חדשה, וכן הוא במזוזה, ועיין תוס' שבת דף קל"א ע"א ד"ה ושין ו"ל ולהאי טעמא דפרישית דמסוכה יליף צריך לומר דציצית ומזוזה אם עבר זמנה בטל דאי לאו הכי איכא למפרך מה לטוכה שכן אם עבר זמנה בטלה, דמסתבר דמילה אם עבר זמנה לא בטלה שאותה מילה עממה שהיא מחויב בשמיני הוא עושה בתשיעי, שאם מל בשמיני לא היה חוזר ומל בתשיעי, אבל סוכה ציצית ומזוזה בכל יומא מיחייב בהן אפילו קיימם היום חייב לקיימם מחר הלכך כשעבר היום ולא עשה מנזות היום לא יקיים עוד לעולם ע"כ, ופשוט דתפילין נמי כציצית הם ולא מקרי חוזר וניעור, אבל לא כן מנזות שחוזר וניעור, שאותה חיוב שנתחייב היום יתחייב למחר שנית עד שיקיים החוב המוטל עליו, כריתת הערלה והבאת הביכורים, אלא שצליחות פטור ממנה. ועי' תוס' קידושין כ"ט ע"א ד"ה אותו ועי' בטורי ארן מגילה שם.

הנני בתודה גם על דבריו היקרים דברי חיזוק וי"ר שזוכה כולנו יחד לעשות פעלים לתורה, אלו דברי ידידו הטרוד מאד דרשה"ט ושכ"ת בלב ונפש,

מנשה הקמן

סימן רו

בענין הביבה מצוה בשעתה אי דוחה שבת

ב"ה י"א מנחם אב התשכ"ג ברוקלין נ"י יצו"א כבוד ידידי רוב חביבי הרב הגאון ור"ח כש"ת מוה"ר אפרים גרינבלאט שליט"א, מעמפ"ס טענעסי יצ"ו ובעמח"ס רבבות אפרים.

אחדש"ת, דדבר אברים שאפשר לשורפן כל הלילה שכתב הרמז"ם ו"ל צפ"ד ממעשה הקרבנות הלי' ג' ו"ל אע"פ שמוותר להקטיר אימורין ואיברים צלילה אין מאחרין אותן לדעת אלא משתדלין להקטיר הכל ציוס, חציבה

איברא כי השטמ"ק לאו יחידאה צוה, וכ"כ בתוס' תמורה דף י' ע"א (ד"ה ואזלה) ו"ל וא"ת היכי אפשר דקדושה חלה על העוברין והא אמר דאסור להקדיש מחוסר זמן, ולקמן (כ"ד ע"ב) אמרינן כיצד מערימין על הזכור המזכרת שהיתה מעוברת אמר מה שצמעי צהמה אם זכר עולה אלמא דאפילו לכתחלה מצי מקדיש ליה ומאי שנא מחוסר זמן וי"ל דקודם שולד מצי מקדיש ליה ומייחי ליה בצבורות מקרא ע"כ. ובגליון הש"ס שם פי' דר"ל דצבור ילפינן ליה מקרא לקמן דף כ"ה ע"א אבל אתה מקדיש מצטן וילפינן מיניה להקדיש עובר ע"כ, ולפ"ז נראה דכוונתו לפרש דמה שסיימו התוס' דצבורות ילפינן לה מקרא אין כוונתם למס' צבורות, אלא כוונתם לומר דגבי צבור ילפינן לה מקרא דמקדשין ולד צבור צמעי אמו, וילפינן קדשים מצבור, וכן כתב להדיא בשטמ"ק שם בהשמות צס"ק ל"ו להכוונה להך דפרק כיצד מערימין ודילפינן קדשים מצבור, וזה שכתב השטמ"ק כאן בצוחים.

ומה שהקשה דצבור שאני כיון דהרחם מקדשו ולא משכחת ציה מחוסר זמן, לפענ"ד נראה דקדושת הצבור נמי אין קדושתו מעצמו אלא תלוי בצטר רחם לאמו, ואם כרכו צסיז או צבגד והוציאו אינו קדוש, וכן גם כשהקדישו אין עוד כח בצטר רחם להקדישו משום דקדמה קדושת צטן לקדושת פטר רחם כמזואר כל זה בגמ', וגם ציואל דופן ועוד אופנים שאין קדוש בצבורה, וממילא קדושת הצבור נמי אין קדושה זו קדושת עמם הולד ואינו קדוש מעצמו אלא שהפטר רחם מקדשו והוא קדושתו ככל קדושה שצא לולד לאחר שנוצר אלא שהצבור קדושתו צא לו מהפטר רחם אבל לעמם הולד אין צו שום חילוק לשאר ולדות ושייך צו מחוסר זמן כמו צשאר וולדות כמובן ואחי שפיר צס"ד.

ידידו המברכו בכל טוב המצפה להרמת קרן התורה ולישועת ה' כהרף עין המכבדו ומוקירו כערכו, בברכת התורה ללומדיה כנפש,

מנשה הקמן

סימן רה

סמיכה אי הוי מ"ע שהזמן גרמא

עש"ק לסדר יברכך התשל"ט ברוקלין נ"י יצו"א מע"כ ידי"ן הרה"ג ותיק וחסיד חו"ב כש"ת הרב אהרן מאיר קרויס שליט"א, אב"ד שאפראן-סידני יצ"ו.

אחדשכ"ת צידידות נאמנה, יקרת מכתבו כרגע קבלתי, וצדבר אשר נתקשה צציאור דצרי הטורי ארן מגילה דף כ' ע"ב הוצא צמנ"ח מנזרה ז"א אי צכורים הוא מ"ע שהז"ג משום דאין מציאים צכורים צלילה וגם זמנם מעצרת עד חנוכה, אלא דקשה ליה דאמאי נשים חייבות

אבל הרמז"ם ז"ל דעת אחרת לו צהא דחציבה מנזה בשעתה, וס"ל להרמז"ם ז"ל דהא דאמר ר' שמעון צ"י חציבה מנזה בשעתה הלכה הוא אפילו במקום שלא ניתן שבת לדחות באותו דבר בעיני אחר מ"מ כיון דשעתו בשבת חציבה מנזה בשעתה ודוחה שבת לעולם, והא דדחי לה הגמ' ומשני אלא שאני התם שהרי דחתה שחיטה את השבת ס"ל להרמז"ם ז"ל דדחיה בעלמא הוא אליבא דר"א בר"ש אבל לקושטא דמילתא אינו כן, ולכן כתב הרמז"ם ז"ל ומשדלין להקטיר הכל ביום מטעם חציבה מנזה בשעתה, ולא כתב כיון שניתנה שבת לדחות בשחיטה כמו שכתב המז"ט וכמו שמבואר בגמ' אליבא דר"א בר"ש דס"ל דהאי שניוא אליבא דר"א נאמרה ולא לר"ש בעל מיימרא זו דס"ל דלעולם אמרינן חציבה מנזה בשעתה, נמצא דהמז"ט והרמז"ם ז"ל פליגי צהא הלכתא דחציבה מנזה בשעתה לדעת הרמז"ם לעולם דוחין שבת מטעם חציבה מנזה בשעתה ולהמז"ט דוקא באופן שכבר נדחה שבת כגון בשחיטה, וזה נלפענ"ד ברור בס"ד.

ור"א לדעת המז"ט מנאמי ברבינו גרשום מאוה"ג סס וז"ל אי אמרינן התם משום חציבה מנזה דחי שבת שהרי דחתה שחיטה אלא לגבי עומר כיון דליכא למימר הכי משום חציבה מנזה בלצד לא דחי שבת וכו' ע"ש, הרי שכתב מפורש דמשום חציבה מנזה בלצ"ד לא דחי אלא דלרין עוד שיהיה כבר נדחה בשחיטה.

ובזה נראה לפענ"ד ליישב גירסת הספר ברש"י שם ד"ה ור' אליעזר בר"ש וכו' שכתב רש"י וז"ל דהתם גבי אברים שאני דדחי שבת משום חציבה מנזה שהרי דחתה שחיטה את השבת קודם הקטרה וכו', ובש"מ שם גרס דדברי רש"י דדחי שבת לאו משום חציבות מנזה, וכוננת המגיה נראה דהיה קשה ליה דהא בגמ' משני אלא שאני התם וכו' משמע דחור צו מהא דחציבה מנזה לגמרי והאיך כתב רש"י דגבי אברים שאני דדחי שבת משום חציבות מנזה והא לא קם האי תירוצא למסקנא ולכן גרס ברש"י לאו משום חציבות מנזה, אבל לפענ"ד גירסת הספר נכונה דרש"י מפרש כרבינו גרשום מאוה"ג דהתנא לא חור צו לגמרי מהא דחציבה מנזה בשעתה אלא דס"ל דמשום הא לחודא לא היה דוחה שבת אלא כיון שיש לן סברא שכבר דחתה שחיטה ממילא משום חציבות מנזה דחו גם האברים אבל משום חציבות מנזה בלצד לא היו דוחין כנלפענ"ד.

והנה כי כן עלתה לן בס"ד ליישב תמיה עולמה מה שתמהו הפוסקים על הרמז"ם ז"ל שפסקו קותרים שבפ"א מהל' קרבן פסח הי"ח פסק הרמז"ם ז"ל כר"ע דכל מלאכה שאפשר לעשותה מע"ש אינו דוחה את השבת, וגבי עומר פסק (פ"ו מתמידין ומוספין הי"ז) דנקלר ציום כשר וא"כ

מנזה בשעתה שהרי הקטר אימורין ואיצרים מע"פ שכשרים בלילה דוחין את השבת בזמנן ואין מאחרין אותן למוצאי שבת עכ"ל, מבואר מדבריו דמהא דמקטירין אימורין בשבת ואין מאחרין אותן למוצ"ש יש להציא ראי' דחציבה מנזה בשעתה ולכן משדלין אף בכל יום להקטירין דוקא ציום. אבל המז"ט בקריית ספר שם כתב וז"ל כל שקרבו מתירין ציום וכו' ואעפ"כ חציבה מנזה בשעתה ומשדלין להקטיר הכל ביום כיון דדוחין את השבת בזמנן בשחיטה נדחה נמי אכל הקטרה עכ"ל, ולהצין בעי מה מוסף כחן המז"ט דמשמע מדבריו דאין מקטירין האימורין בשבת משום חציבה מנזה בשעתה בלצד רק משום דנדחה שבת אלא שחיטה, ומה בעי צוה.

הנה הדברים ברורים במקור הסוגיא בגמ' מנחות ע"ב ע"א, וכדי להסביר דברי הרמז"ם והמז"ט אינע כאן דברי דברי הגמ' סס. הגמ' הביא שם דתניא אמר רבי שמעון צא וראה כמה חציבה מנזה בשעתה שהרי הקטר חלבים ואברים כשרים כל הלילה ולא היה ממתין להן עד שתחשך, ור"א ברבי שמעון לא שמיע ליה אלא שאני התם שהרי דחתה שחיטה את השבת וכו' ע"ש, פירוש דקס"ד דמשום חציבה מנזה בשעתה דחינן שבת לעולם, ומינה מציא ראי' לדברי רבי דכמו"כ קלירת העומר אף שכשרה מע"ש דוחה את השבת, ופריך לר"א בר' שמעון דאמאי לא ידחה קלירת העומר בשבת מע"פ דכשר מע"ש, ומשני דלעולם ס"ל נמי חציבה מנזה בשעתה ומיהו משום חציבה מנזה בשעתה בלצד אכתי לא דחי שבת אם היה אפשר לעשותה מע"ש וגבי אברים שאני כיון ששחיטת הקרבן דחה שבת כבר כלומר הקרבן שהאברים באים ממנו והקרבן דחה דמנו הוא בשבת כה"ג אמרינן חציבה מנזה בשעתה ומקריבים גם האברים הבאים ממנו, אבל היכא דלא נדחה שבת לדבר אחר לא אמרינן חציבה מנזה בשעתה לעשות מלאכה גמורה בשבת וכגון להקטיר אברים ופדרים מע"ש, ועיין גמ' יומא מ"ו ושבת כ"א ובמל"מ פ"ד ממעשה הקרבנות באריכות גדולה.

וזהו כוונת המז"ט שכתב ואעפ"כ חציבה מנזה בשעתה ומשדלין להקטיר הכל ביום והוסף כיון דדוחין את השבת בזמנן בשחיטה נדחה נמי אכל הקטרה, כלומר דדוקא באופן זה דוחה, וצא להוציא באברים שלא נשטו בשבת לא הותרו בהקטרה, עי' פ"א מתמידין ומוספין הי"ז. (ועיין רא"ש יומא פ"ג שהציא דעת הראב"ד בחולה שיש צו סכנה כל שרין צער בשבת שחטין לו אפילו איכא נבלה יען דאיסור שבת ניתן לדחות בהבערה וכו' אי נמי שא"א שלא יהא קטן אחד בסוף העולם ע"ש, ודבריו מקושי הצנה וכבר תמהו עליו האחרונים ועיין מש"כ בספרי שו"ת משנה הלכות ח"ג ס' מ"ב, ומדברי הגמ' לכאורה יש להציא קצת ראייה לדבריו ודו"ק).

זמן קצוב ע"כ. הרי דכתב נמי דכל דאית לה זמן קצוב אמרינן חציבה מלוא בשעתה אע"ג דכשרה מע"ש וזה כמו שכתבתי בס"ד דצברי הרמב"ם וזה ראייה ברורה לדברי.

ובמה שהקשה אמ"ש בשו"ת אב"י אור"ח סי' כ"ג דאף דהקטר כשר כל הלילה מ"מ המלוא להקטיר ציוס מדכתיב תעשה צין הערבים וקאי נמי אהקטרה, ותמה כ"ת דא"כ ליעכב דתעשה משמע לעיכובא ג"כ, י"ל דצקדשים צעינן שינה עליו הכתוב לעכב ולכן אינו אלא לכתחלה, ועוד דודאי אי אפשר לומר כאן לעיכובא כיון שמפורש דהקטר חלצים כשר כל הלילה, כדיליף צמגילה דף כ"א ע"א כל הלילה כשר להקטר חלצים ואצרים דכתיב כל הלילה עד הצקר.

ובמה שהביא עוד משו"ת רמ"ע מפאנו סי' י"ד (ד"ה ומפני מה אמרו) שכתב שלפי שהיו הכהנים זריזים ומקדימים כפי כוחם להדר צם את המזבח קודם נעילת שערי ההיכל ולקיים צהם ג"כ לפני ה' צין בחול וצין בשבת וכו', וכ"ת כתב שחידוש הוא זה דהקטרת אימורין היה ג"כ קודם נעילת דלתות שערי ההיכל, והביא שכבר העיר כן בספר זיכורי אבי צי' סי' ח' אות ח', והספר הנ"ל אין לי ברשותי כעת לעיין אחריו משום אותיות מחכימות, אבל לפענ"ד נראה פשוט דכיון שאמרו בגמ' הקטר חלצים ואצרים דוחה שבת משום חציבה מלוא בשעתה ממילא רצונו לומר דלכתחלה הקטירו אותם בזמן הכשר להקריב התמיד שזה שעתה וממילא ככל חוקת התמיד הקריבו לכתחלה וה"ה קודם נעילת דלתות שערי ההיכל, ועיין תו"י יומא מ"ו ד"ה תחילתו דוחה שהרי הקטר חלצים ואצרים כשרין כל הלילה ואין ממתינים להם עד שחשך וכו' י"ל נמי קודם שקיעת החמה כמובן.

וב"ש דמהרמב"ם (פ"ד מהל' מעשה הקרבנות ה"ג) משמע דרק להידור היו משתדלין להקטיר ציוס אצרים ולרמ"ע מפאנו ואב"י משמע דלכתחלה המלוא ציוס, לא ידענא איפה מלא החילוק להרמב"ם צין הידור ולכתחלה, ולדעתי פשוט דמש"כ הרמב"ם ומשתדלין וכו' כוונתו נמי דלכתחלה משתדלין להקטיר הכל ציוס וצדיעבד מקטירין כל הלילה, עכ"פ לא ראיתי הכרח צוה לחלוק צין הרמב"ם והרמ"ע ואב"י.

וב"ש דלרמ"ע משמע דלפני גמר היום צריך לשרוף הכל ומדברי הרמב"ם ואב"י משמע דעד הלילה ממש, לפענ"ד לא ראיתי משמעות לזה ברמב"ם ואדרבה הרמב"ם כתב משתדלין להקטיר הכל ציוס, וע"כ דכוונתו כל זמן שהוא יום וכשר להקריב הקרבן, וכמו שכתב שם צריש דצרו צהל' א' שכל הקרבנות אין מקריבין אלא ציוס, וצהל' צ' כתב שקרבו מחיריו ציוס מעלין אותו על המזבח כל הלילה, וע"כ

אפשר לעשותה מע"ש ואפילו הכי פסק דקצירת העומר דוחה שבת והוא נגד משמעות הסוגיא דמנחות, ועיין בה"ז וספר מנחת כהן על מנחות ובשפת אמת ועוד כמה אחרונים ז"ל, ולפי מש"כ נראה ליישב פסקי הרמב"ם ז"ל דלשיטתו אילו דס"ל חציבה מלוא בשעתה הלכה הוא דוחה שבת אפילו שאפשר לעשותה צמוצ"ש או צע"ש וס"ל דהא דאמרו שם שאני התם שהרי דחתה שחיטה דחיייה בעלמא היא ולא הלכתא היא ולכן שפיר פסק הא דר"ע דכל מלאכה שאפשר לעשותה מע"ש אינו דוחה את השבת, ונקצר העומר ציוס כשר, ואפילו הכי פסק דקצירת העומר דוחה שבת שהרי חציבה מלוא בשעתה ושבת הוא עיקר מלואה ולכן דוחה שבת, וזה נכון בס"ד ומיושצין דברי הרמב"ם.

והא דפסק צהל' מילה (פ"ב ה"ו-ז) דאם שכח ולא הכינו המכשירין תדחה המילה לתשיעי ולא אמרינן חציבה מלוא בשעתה, התם טעמא אחרנא הוא מפני דחציבה מלוא בשעתה לא אמרו אלא צמלוא עממה והתם צריך לדחות שבת במכשירי מלוא משום חציבה מלוא בשעתה והדיחוי הוא מחוץ למלוא כלומר בצממנין ומכשירין שהם אינם חלק מהמלוא שנוכל לומר עליהם חציבה מלוא בשעתה, אבל קצירת העומר שהוא לצדו המלוא ובעצם המלוא שפיר אמרינן חציבה מלוא בשעתה אפילו היה אפשר לעשותה מע"ש אפילו לר"ע וממילא לא דמי למביא סמנים, ועיין ריטב"א שבת דף כ' ע"א ודו"ק.

וביורתא יש לדמותו להא דמ"ד עבר ומל תוך ח' כשר ואין צריך להטיף ממנו דם צרית צשמיני ואפילו הכי אמרינן חציבה מלוא בשעתה דוחה שבת, ודלא כקושית הש"ך יו"ד סי' רס"ב שהקשה להני פוסקים דס"ל דאם עבר ומל תוך ח' כשר תקשה מסוגיא זו דמנחות דאי אמרינן נקצר שלא כמלואו כשר אמאי דוחה שבת כיון דאפשר לעשותן צע"ש, אבל נראה דדעת הפוסקים האלו פשוט דס"ל דחציבה מלוא בשעתה, וא"כ אף דצדיעבד אס מל ע"ש יאל מ"מ חציבה מלוא בשעתה דוחה שבת, ומיושצת קושית הש"ך צוה. (אלא שצביקר הדבר יש להקשות לדעת הני פוסקים דינא, ממשנה (שבת קל"ז ע"א) דהיה לו שמי תינוקות אחד למול צע"ש ואחד בשבת או אחד למול צאחד בשבת ואחד למול בשבת ומל את של אחד בשבת צשצת והצן, ובמקום אחר הארכתי ואין כאן מקומו). ובאמת כי בר מן דין כבר תמהו האחרונים על הש"ך ז"ל דאף שקיים מלוא מילה מ"מ לא קיים עשה דציוס השמיני והא עשה הוא דדוחה שבת וזה פשוט. ועיין רש"י מנחות הנ"ל ד"ה סבר לה וכו' דאמר חציבה מלוא בשעתה הלכך אע"ג דכשירה מע"ש עצדה לה בשעתא ודחיא שבת, וגבי מילה דאמר כל מלאכה שאפשר לעשותה מע"ש אינה דוחה שבת כגון הצאת אימל דאין לו

פשוט דמה שכתב ציוס ר"ל כל זמן שכשר להקריבה וה"נ מה שכתב ומשתדלין להקטיר הכל ציוס נמי כוונתו כל זמן שכשר להקריב הקרבן, וכן מצוה גם צגמ' מנחות הנ"ל ולא היה ממתין להם עד שמתקן ודו"ק, והן הן דברי רמ"ע.

והנני בזה ידידו מכבדו ומוקירו המברכו בברכת התורה ולומדיה בלב ונפש,

מנשה הקמץ

סימן רו

- א. אכילת קדשים פחות מבזית
- ב. שריפת קדשים בחצי שיעור
- ג. שתי הלחם הבאות בפני עצמן

ב"ה י"א סיון התשכ"ז ברוקלין נ"י יצו"א

החיים והשלום יחדיו יהיו צמודים, אל כבוד ידיד נפשי הרב הגאון המפורסם צמ"ס כש"ת מוהר"ח ראזען (שליט"א) זצ"ל, בעמ"ח ספרים בכל מקצועות התורה.

א) אחדשבת"ר זידידות, גד"ת אשר דק לן מר אהא דתנן בפסחים ע"ו ע"ב חמשה דברים באין בטומאה ואינן נאכלין בטומאה העומר ושתי הלחם וכו' ופרש"י (דף ע"ח ע"א ד"ה וכו' תימא) דשתי הלחם דקמני מחמשה דברים היינו שתי הלחם הבאים בפני עצמן דאילו הבאין עם הכזשים הרי קמני שלמי זיבור, והקשה בספר גור ארי' יהודה למ"ד במנחות מ"ו ע"ב דשתי הלחם הבאין בפני עצמן לשריפה אחיין א"כ למאי אשמועינן דאין נאכלין בטומאה, תיפוק ליה דכיון דבאין בפני עצמן אחיין לשריפה אפילו באין בטומאה ע"כ. וכ"ג יבא זישוב דאף אי נימא דשתי הלחם מנא עצמן צעי שריפה מ"מ י"ל דדוקא בזכות אכל בפחות מבזית לא, א"כ אפשר צנאצדו השתי הלחם ולא נשאר רק פחות מכשיעור דאין צריך שריפה ואפ"ה אין נאכלין, עוד תי' דאי נימא דבאסור טומאה אפילו ר"ל מודה דחצי שיעור אסור מה"ת א"כ מנא אסור שתי הלחם היה מותר לר"ל עכ"פ בחצי שיעור ומנא אסור טומאה חצי שיעור נמי אסור, עכ"ד.

ו'לפי שדברי כ"ג אהוצים עלי אשתעשע בהם כפי מוסת הפנאי, דבאמת דבריו דחוקים דבמתני' סתמא תנן שתי הלחם באין בטומאה ואינן נאכלין בטומאה ודוחק לומר דאיירי צנאצדו ושנשאר פחות מכשיעור.

אמנם אפשר להעמיד דברי כ"ג לפי דברי הנוצ"י ז"ל דדורש לזיון סוף דרוש א' אמ"ש במנחות מ"ה ע"א עה"כ (יחזקאל מד) וכל נצלה וטרפה מן העוף ומן הבהמה לא יאכלו הכהנים ופרין כהנים הוא דלא יאכלו הא ישראל אכלי ומשני כהנים אינן ריקין ליה סד"א הואיל ואשתרי מליקה

לגזייהו תשתרי נמי נצילה וטרפה קמ"ל, ולכא"ק מהיכי תיחי נימא דאשתרי להו נצילה מדאשתרי להו מליקה הרי אכילת קדשים עשה הוא וכל עשה דוחה ל"ת וכו', אלל דמוכרח שמליקה הותרה להם ולא דדחיה היא מנא עשה דוחה ל"ת דאל"כ הא אפשר לקיים שניהם שיאכלו כהנים רבים עד שיגיע לכל אחד פחות מבזית וחצי שיעור מותר מה"ת ומדלא קפדינן בהא ש"מ הותרה עיי"ש, וצו הגר"ש נדחק שם דמשמע קמ"ת בדברי הנוצ"י דאיכא מ"ע של אכילת קדשים אפי' בפחות מבזית, ומנא תי' ראייה לדבריו מדאיתא צגמ' מנחות דף ע"ג ע"א דאין חולקין קרבן נגד קרבן וקיי"ל דכל מנחה וקרבן חולקין בפני עצמן לכל הבית אב, והנה כשחולקין תור או צן יונה לבית אב פשוט שאינו מגיע לכל אחד כזית ותקשה א"כ האין יוצאים הכהנים באכילת קדשים שאינו אלא בזכות, ויותר תמוה האין יוצאים הצעלים והכתיב ואכלו אותם אשר כופר בהם ואין אכילה פחות מבזית והרי לא היה כהן אחד שאכל כדי אכילה, וע"כ דעשה דאכילת קדשים על כל הבית אב הוא דקאי ולא שכל כהן יאכל כזית מן הקרבן אלא כל שנאכל כזית צין כולם מכל הבית אב קיימו בזה מ"ע דאכילת קדשים של ואכלו אותם, וכן דייק בתשו' מהר"א יו"ד סי' שנ"ב, שו"ר שהגר"ש עצמו הביא ראייה זו ושקו"ט בזה, אך למעשה העלה הגר"ש דלא מסתבר כלל למימר הכי ע"ש, ועי' מה שהקשה עוד מרן בבית שערים יו"ד סי' ל"ג, ועיין זבחים כ"ט ע"ב אין אכילה פחות מבזית וצמ"ס פי"ג מפסחמ"ק, ועיין בס' טהרת הקדש שם מה שתי'.

והשתא אי נימא דיש מקום לספוקי ולומר דמ"ע דקדשים מישך שייכא אפי' באכילת חצי שיעור, אזי עולה יפה תי' של כ"ג, ואין צריך להוציא המתני' מידי פשוטו ולדחוק שנאצדו אלא בשתי הלחם שלמים איירי, ושתי הלחם שנתחלקו צין הכהנים ודאי שלא נשאר לכל אחד אלא דבר קטן פחות מכשיעור, כאשר כן היה בלחם הפנים עיי' פסחים ג' ע"ב כ"ש הכא שאינם אלא צ' לחמים, ואילו בטוהורים מנא לאכול אף זה המשבו, וא"כ ה"ה צבא טומאה אילו הוי נאכלין הו"א שיתחלקו צין הכהנים ומנא אכילת איכא וחיוצ שריפה ליכא בחצי שיעור, ע"ו קמ"ל דבבאים בטומאה אינן נאכלין וא"כ באמת לשריפה אחיין.

ב) ובעיקר תקירת כ"ג אי חצי שיעור נמי צטרפה הוא, כפי הנראה דבר זה הוא מחלוקת הפוסקים, והמקנה בקידושין דף פ' ע"א כתב דמותר לטמאות פחות מכזינה תרומה לכתחלה לשי' תוס', ופשוט דאם מותר לטמאות לכתחלה כל שכן דלית בה דין שריפה, אמנם הראצ"ד פ"ו מהל' זיכורים הל' י"ב כתב א"א הוא פוסק כר"א וחכמים אוסרים לעשות כן מפני שהוא מטמא חלתה פחות

ודלא כמנ"ת, ועיין עוד מנ"ח מנ"ה ח', וגם שם דבריו ז"ע למעיין שם אלא שאין הזמן גרמא לפלפל בו כעת. ובאמת רש"י אויל לשיטתו דפחות מכשיעור נמי מיטמא כמ"ש המקנה שם וא"ש טפי.

וביין דביררנו לשיטת רש"י עכ"פ אפילו פחות מכשיעור נמי צעי שריפה, א"כ אזדא לן נמי תי' כ"ג דמייירי בחצי שיעור, דעכ"פ חצי שיעור נמי צר שריפה הוא. ואין לומר דשתי הלחם דין מיוחד להם דאין טעונון שריפה בפחות מכשיעור, שהרי בש"ס מנחות שם דימאו אצ"י לפר ושעיר של יוה"כ, וגם רב יוסף בעלמו נתן טעם דאין שורפין להו ציו"ט לפי שאין שורפין קדשים ציו"ט, הרי דס"ל לר"י דקתם דין קדשים להו.

ג) וליישב קו' הגור אר"י יהודה היה אפ"ל דעי' רש"י מנחות ע"ד ע"צ ד"ה לאפוקי ממאן דאמר שתי הלחם הבאות בפני ענמן כגון שלא היו לו כבשים שנאצדו ע"כ, משמע דכוונתו דבשעת הפרשה היו לו כבשים עם שתי הלחם אלא שאח"כ נאצדו ונשאר השתי הלחם בפני ענמן, ובשיטה מקובצת מחק תיבת שנאצדו, ומיהו אכן לפי גירסתנו י"ל דרש"י מפרש הא דמנחות שתי הלחם הבאות בפני ענמן לשריפה אחיין היינו כשהיו גם כבשים ונאצדו וצוה גור רב יוסף שמה יודמנו לו כבשים כלומר שימנא אותן כבשים לאחר מכאן, אבל שתי הלחם שבאו בפני ענמן מתחילה מודה רב יוסף לרבא דלאחילה אחיין, וצוה אחי שפיר שיטת רש"י לפי גירסתנו צלי מחיקת תיבת שנאצדו וא"ש לשיטתו. ועיין שפת אמת מנחות שם, וע"ע צאור חדש פסחים שם.

או יאמר דשתי הלחם הבאים בטומאה אינטריך לאשמעינן דאינן נאכלין בטומאה, ללא נימא דוקא שתי הלחם הבאים בטומאה לשריפה הם עומדין, כיון דשתי הלחם ראויין הם והוא קדשים כשרים, וכיון שחסר הכבשים גם השתי הלחם אינם ראויין ויאלו לשריפה, אבל שתי הלחם הבאים בטומאה דממילא אידחי מטהרה ובאים בפסול טומאה נימא דנאכלין ג"כ בטומאה, קמ"ל דאין נאכלין בטומאה.

גם י"ל דאין הכי נמי בשתי הלחם לא צעי לאשמעינן דאינן נאכלין בטומאה, אלא אגב אינן דנריך לאשמעינן דבבאים בטומאה אינן נאכלים קמ"ל נמי בשתי הלחם, אף דבאמת אפילו בטומאה אינן נאכלין אליבא דר"י.

ועד"ן י"ל עוד דבירושלמי כאן (פ"ו ה"ד) הקשו צין למ"ד הלחם עיקר וצין למ"ד הכבשים עיקר ארבעה הו, דממ"נ או העיקר השתי הלחם או השלמי צבור ותרחי למה לי, ומשני דהתנא חש לשיניהם, ולפ"ו י"ל דכיון דקמ"ל בבאים עם הכבשים דהא ודאי נריך לאשמעינן דאינן נאכלין, קמ"ל

מכבינה ע"ש, מבואר דאפילו פחות מכשיעור איכא אסור לטמאות, ועיין רד"ז מה שמיישב דברי הרמב"ם, והכ"מ תמה להראב"ד ממשנה פ"ב דערלה מ"ד לעולם אינו מטמא עד שיהא צו כבינה, ופשוט דיש ליישב שיטת הראב"ד למעיין שם ובמקום אחר הארכתי צ"ה הריטב"א בצכורות צכעין זה.

וראיתי צשו"ת מהרי"א הנ"ל שהביא קצת הוכחה לשיטת הראב"ד מגמ' צכורות דף כ"ז ע"א ופסקה הרמב"ם פ"ה מהל' ציבורים הל' י"ב הגדה וכיוצא בה מצרכת ומפרשת חלת חו"ל שאינה מוזהרת על מגעה וכו', והקשה דתיפוק ליה גם בחלת א"י משכחת לה בעיקה של נחמוס שמפריש א' ממ"ח והעיסה הוא מ"ג צינים ועוד והו"ל שיעור חלה פחות מכבינה, וע"כ דלכו"ע אסור לטמאות פחות מחצי שיעור חלה וכן תרומה ע"ש. ובמקום אחר רייתי לומר דהוא תלוי במחלוקת רש"י ותוס' יצמות פ"ו ע"א צפי' דפתין בה תרומה בטבל דלדעת התוס' הכוונה דפתין בה היינו כאלו התרומה נפרדת ולכן פריך דא"כ יאכלוהו כהנים, ולדעת רש"י הכוונה דנבלל והכל אסור ודו"ק כי קרתי (ראה משנה ח"ה ס' ר"ה וט"ו ס' י"ב). עוד הביא הגאון הנ"ל ראה מתוס' שבת ז"א ע"ב ד"ה כגון שהקשו מ"ש כוית תרומה מחצי זית הא קיי"ל חצי שיעור אסור מה"ת ודחקו לתרץ דמ"מ כוית חמור טפי, וע"ז הקשו עוד מ"ש לציית טמא וכו', ואמאי לא תירצו בפשוט טפי דבתרומה טמאה גופיה חמור טפי מכוית שמנאות צשריפה, וע"כ דפשיטא להו דפחות מכוית נמי צעי שריפה ע"ש.

איברא דמבואר ברש"י פסחים דאפילו פחות מכשיעור צעי שריפה, דתנן בפסחים מ"ט ע"א וכן מי שינא מירושלים וניזר שיש צידו צער קודש אם עבר לופים שורפו במקומו ואם לאו חוזר ושורפו לפני הצירה מעצי המערכה, ועד כמה הן חוזרין ר"מ אומר זה חוה כבינה וכו' וחכמים אומרים צער קודש בכוית וחמץ בכבינה, ופרש"י בכבינה אבל בפחות גצי חמץ יבטל בצלו וגצי צער קודש שורפו במקומו ע"ש, והרי מפורש מדברי רש"י דבפחות מכוית נמי יש לה דין שריפה ושורפו אלא דלא נריך לחזור לפני הצירה, ופלא על צעל תשו' מהרי"א הנ"ל שדחק שם בכל התשובה למנא סמך דאפילו חצי שיעור צשריפה וגם מדברי רש"י עירובין ד' ע"ב דייק דיוקיס קלושים ולא הרגיש בדברי רש"י הנ"ל.

לאחר כתבי נפקחו עיני וראיתי צמנ"ח מנ"ה קמ"ג שהרגיש דבברי רש"י פסחים הנ"ל, ודחק ענמו ליישב דפחות מכבינה שורפו במקומו אבל עכ"פ איכא כוית, ודברים אלו קשה להולמם, וראה ממה שכתב צחמץ בכבינה ופחות מזה יבטל וכעין זה צנותר ירוף, ופשוט דכוונתו אפחות מכשיעור

כשהוא חי ולא זכרתי כלום ממה שכתב שם, הנה עלי להתנצל לפני כ"ג כי זהויותי נער לא התרגלתי ללמוד תפא"י ולמדתי משניות עם רע"צ ותו"ט, ואולי מפני שהיו עניינים בעיני לימוד תפא"י בכמה מקומות כידוע, ועכשיו כבר נתקיים בי חנוך לנער ע"פ דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנו, אבל צלמת לעניינינו לא כ"כ פלא כי ודאי ימצא עוד הרבה אחרונים שדברו מזה ובעונ"ה אין הפנאי מסכים לעיין בדבריהם ז"ל כפי הראוי, והלואי שזוכה להבין דברי הראשונים כמלאכים ז"ל, אף שעפר אני תחת כפות רגלי לדיקים האחרונים מ"מ פשוט אין הפנאי מסכים לזה.

אמנם היות כי דברי התפא"י כבר צאו לידי לא אפטרוב צלי ליה של תורה, והוא דהתפא"י כתב דלא שייך למשחה אלא צמתנות כהונה משא"כ בשאר צשר קרבן שכולו לכהנים שיוכלו לאוכלו כמו שירא, וזיין לתוס' זכאים ע"ה ע"צ ד"ה צכור, וכ"ג עיינו שפיר חזי צשו"ת פני מצין יו"ד סי' קצ"ד ד"ה גם דבעי למשחה אפילו בקרבנות, ובס' וידבר משה עה"ת פ' תזוה צהלכה למשה תמה צנוראות על התפא"י לתוס' כתבו כן על תמורת צכור שנאכל לצעלים דאינו צכלל צמתנות כהונה, אבל צשר חטאת ואשם וצמתנות הרי צהדיא חשיב לה צחולין קל"ג ע"צ צתוך צמתנות כהונה עכ"ל, וצמתנות מפורש עוד צצוטה ט"ו ע"א ורשאין הכהנים ליתן לתוכו יין ושמן ודבש מ"ט אמר קרא למשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלין, מצואר דאפילו שירי צמתנות ג"כ מחויבים לאכול למשחה דוקא.

איברא דגוף דבר זה דלא שייך למשחה אלא צמתנות כהונה נראה שהוא מחלוקת הראשונים ז"ל, דמתוס' זכאים הנ"ל משמע לכאורה דרק צמתנות כהונה שייך למשחה וכן דחק המל"מ (פ"י ממשעה"ק ה"י) להעמיד שיטת הרמב"ם ז"ל, אמנם רש"י פסחים דף פ"ו ע"א ד"ה אין מפטירין כתב מפורש דשייך למשחה אפילו צאכילת צעלים אף דלא הוה צמתנות כהונה וז"ל אין מפטירין כשהגיע זמנו להפטר מן הסעודה דהיינו אחר הפסח שהוא נאכל צאחרונה על השוצע שכן חוצת כל הקרבנות כדקיי"ל למשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלין, מצואר דגם בקרבנות שאינם צמתנות כהונה שייך צהו למשחה, וכן מצואר שם צרצב"ם דף קי"ט ע"צ להדיא צד"ה כגון ארדיליא לי וגחיליא לצבא, וכן מצואר ג"כ צתוספי הרא"ש הוריות דף י' ע"ב.

אלא דיט לעיין דצרש"י צכורות כ"ו ע"א ד"ה אבל הני צמתנות צכור דקדושת דמים נינהו כתב וז"ל דלא רצה כהן למכור צשר צכור וזרוע ולחיים וקיצה מוכר לישראל ומו לא צעי ליה לישראל למיכליניהו צצלי וצחרדל כי היכי דעציד

צצאין צפני עצמן נמי, מפני שלא רצה התנא שיאמרו שפסק כאותו מ"ד, צצלמת חש גם למ"ד הלחם עיקר, ולהכי תנא ליה הכא אע"ג דלא אינטריך דלא נימא דפסק כמ"ד צכשים עיקר וחש לשניהם.

עוד י"ל דהנה צסוגיא דצמתנות שם הקשו לרב יוסף דא"כ ישרפו ציו"ט עצמו ות"י גזירה שמה יודמנו להם צכשים לאחר מצאן, והיינו דמשו"ה משהינן לשתי הלחם עד הלילה ולא שורפין מיד, שאם יצואו הככשים יונפו עמה ויאכל. ויש לחקור צדין הני לחמים מוזמן הקרבנות עד הלילה, כלומר זמן השהות, אי נימא דכל צצאו צפני עצמן מיד דיין לשריפה אלא דלא יצואו צכשים הויין חזרין ונראין לאכול, או דנימא דלא נתחייבו צשריפה עד הלילה שמה יודמנו להם צכשים ולאחר שעבר זמן הקרבנות הוא דנאסרו ונשרפין, ולפוס ריהטא היה נראה דלר"י תלוי זה צצריה, דלא צאו צכשים הוצרר הדבר למפרע דלאו לשריפה היו עומדים ואם לא צאו צכשים הוצרר הדבר לשריפה היו עומדים, אלא דא"כ תינה למ"ד דס"ל צצריה דאורייתא אבל למ"ד דלית ליה צצריה דאורייתא מאי איכא למימר ויש להאריך צזה, ועי' גיטין כ"ה ע"א ורעק"א שם ד"ה וז"ל. עכ"פ נראה דעד הלילה ספק הם וגם לרב יוסף מצואר דאינם צשריפה עד הלילה.

ולבאורה יהיה נפק"מ לענין מלקות, דלא אכלו צו ציום צצצאו צטהרה צפני עצמן הוה התרחת ספק, אבל אם צאו צטומאה או אם התרו צו ציום ואכלן מיד חייב דאינן נאכלין צטומאה. והשתא דאתינא להכא א"כ נפ"מ טובא איכא לענין איסורים דיט עליו עוד איסור טומאה, לצד מאיסור קדשים הנשרפים חייב עוד משום איסור טומאה וק"ל.

ופה תהא שביתת קולמסי, יידו וידיד נפשו אוהבו הנאמן דושכ"ג בכל עת ועידן ובתודה שניה על הצטרפותו לבנין ישיבתינו הקדושה, בלב ונפש,

מנשה הקמן

סימן רח

בענין למשחה באכילת אחרים

ב"ה מוצש"ק לסדר כי בו בחר ה' התשכ"ה ברוקלין נ"י יצו"א מחיי חיים, יכתב ויחתם לחיים, בספרן של צדיקים גמורים ידיד עליון וידיד נפשי, את כבוד רב האי גאון וצדיק תמים, ראש בשמים, כקהג"ת מוה"ר ישראל וועלין (שליט"א) זצ"ל, ראב"ד בודאפעסט ירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשהד"ג וכו', מה שהעיר [צמסנ"ה ח"ג סי' רי"ח] על שלא הצאתי מתפארת ישראל צפי המשנה צמתנות פי"א מ"ו אהא דאמרו הצבליים היו אוכלין אותו

כהן וכו' ע"ש, מצואר דישראל לא צעי למיכל למשחה אפילו מתנות כהונה ממש דזנינהו, ונמצא לכאורה דברי רש"י סתראי מפסחים הנ"ל, וצ"ל בית האוצר לא הרגיש צוה וכו'.

ולפענ"ד נראה דדין למשחה גם לרש"י לא שייך אלא בצעלים האוכלים את שלהם, כגון כהנים שקבלו מתנות כהונה או ישראלים שהקריבו קדשים קלים שעיקר מנות אכילה הוא על הצעלים וקרצן פסח וצוה נריך למשחה, אבל קדשים הנאכלים שלא ע"י צעלים אלא ע"י אחרים אין זה בכלל עיקר המצוה ומותר לאכלו בכל אופן. והסברא לזה נראה דמקבל מתנות כהונה עליו להראות שחשיבות הוא אללו מה שקבל ומה שהתורה נתנה לו ומקיים המצוה בשמחה ולמשחה כדרך שהמלכים אוכלים ואינו ממאס צמתת ה' ח"ו שנבחר להיות עם קדוש לה', וזה דוקא בקרצן או מתנות כהונה הנאכלין לבעלים שעיקר מנותן בהן לאכלן אבל אם נאכלים ע"י אחרים שאין עיקר מנותן בהן לאכלן אף שמותרים הם לאכול כדי שלא יבואו לידי נותר או מפני שהתורה נתנה רשות לכהן ליתנו מפני שממונו הוא מ"מ זה כבר מקרי ממונו ונוהג צו כצממון של כהן ולא צעי למשחה.

דאז לא חל חיוב למשחה על ישראל, דלמשחה לא צעי אלא הצעלים שהמצוה עליהם לאכלו ולא כשחורים אוכלים אותם, אך צימנות מיירי בקרצן פסח דהצעלים אוכלים את שלהם ושפיר שייך למשחה. ועי' רדב"ז פ"ט מהל' ציכורים הל' כ"ב.

ואם כנים אנחנו צוה דרך באכילת צעלים צעי למשחה צמתנות כהונה ורש"י צבורות הנ"ל יש ליישב דברי תפא"י מקושית האחרונים ז"ל שצו התחלנו, אף שלא היה זה כוונתו, והוא לפמ"ש בצממוך שיטת התוס' יצמות צמי' הב' דמצוה על הכהן המקריב שיאכל מן הקרצן צעממו או להתי' דעכ"פ מצוה על הצית אצ או על המשמר כולה וא"כ ציו"כ שהמקריב היה הכהן הגדול היה נריך הוא לאכול מן השעיר וצו שייך דין למשחה או על הצית אצ או המשמר של אותו שבוע אבל אם אכלוהו אחרים שאינם מצית אצ ומשמר זו אין צו דין למשחה כשיטת רש"י הנ"ל דלדידהו לא הוי בכלל מתנות כהונה לענין זה, ולפ"ז אחי שפיר דהצבליים היו אוכלין אותו כשהוא חי ולא צעי למשחה כיון דהם לא היו המקריבים ליכא צוה דין של למשחה כלל וכדעת התפא"י דלמשחה ליכא אלא צמתנות כהונה, ומה שנקרא צמתנות כהונה הוא דוקא מה שניתן לכהן זה שנתחייב באכילתו אבל מה שכהן אחר אוכלו שצו ליכא צוה למשחה, כן ה"ל נלפענ"ד לפי סברת התפא"י. ועי' עוד משנ"ה ח"ז סי' מ"ד.

אלו דברי ידיד נפשו הנאמן בלב ונפש,
מנשה הקמן

סימן רמ

בשר בחלב במוקדשים

ב"ה ג' לחדש אשר בו עתידים להגאל התשכ"ו ברוקלין
נ"י יצ"א
כבוד ידי"נ צבי וחמיד, איש חי ורב פעלים, נחמד ונעים,
מגן בגבורים, מגדולי המורים ה"ה הרב הגאון המפורסם
צדיק תמים מוה"ר צבי הירש פריעדמאן שליט"א, אבדק"ק
סאבראנץ בעמח"ס צבי חמד ועוד.

אחדשכ"ג, צד"ת אשר העיר למה לא הביא הרמב"ם אי צשר בחלב נוהג צמוקדשים, וצתוס' ריש פרק כל הצשר (חולין ק"ג ע"ב) הקשו אמאי דלא תני צמתני' דנוהג נמי צמוקדשין וצתוספתא תני להו ושמתא מאי דשייר צמתניתינן פירש צברייתא ואשמעינן דחיל איסור צשר בחלב איסור מוקדשין ע"כ, וא"כ למה לא הביאה הרמב"ם להלכה, ולפ"ר י"ל דדרכו של הרמב"ם לכתוב כסגנון הגמ', אך זה לא מעלה ארוכה דדרכו של הרמב"ם להביא גם מתוספתא שיירי דינים שלא הובאו בגמ', גם צמכילתא פ' משפטים מפורש וז"ל לא תצטל גדי בחלב אמו אין לי אלא בחולין

והנה ידוע חקירת האחרונים ז"ל באכילת קדשים קלים אי המצוה שיאכלוהו הצעלים דוקא או דילמא המצוה הוא שיתאכלו הקדשים ויהיה האוכל מי שיהיה, וכמו כן נסתפקו האחרונים בקדשים הנאכלים לכהנים אם המצוה שיאכלם הכהן העוזד דוקא או דלמא על הכהן העוזד רק לדאוג שיתאכלו הקדשים ואין נפ"מ אם אוכלם הוא או אחר לענין קיום המצוה, והנה צתוס' יצמות דף מ' ע"א ד"ה רצה צמי' הראשון מוכח דהמצוה דוקא שיאכלם אותו משמר או אותו צית אצ ולתי' הב' מצוה על כהן המקריב דוקא שיאכל ממנה וא"כ שיאכל כולה, וצתוס' סוכה מ"ב ע"א ד"ה מהו דתימא כתבו אבל חטאת אפשר שיאכלנה אחר, וזה דלא צתוס' יצמות. וצאוה"ח הקדוש עה"ת שנות פרק כ"ט פסוק ל"ג ואכלו אותם אשר כפר בהם פי' לצד שהם צעליו ולא לצד שהם כהנים והוא אומרו אשר כופר בהם כי אכילת שלמים לבעלים תפעיל הכפרה ע"כ, וצ"ל בית האוצר מע' אי כלל קני"ח הביא ראיה מפסחים נ"ט ע"א ר' ישמעאל צנו של ריב"ב אומר אף מחוסר כפורים צשאר ימות השנה שטובל ואוכל בקדשים לערב ופריך מאי אולמא דהאי עשה (דאכילת קדשים) מהאי עשה (דהשלמה), ומוכרח דאכילת קדשים מ"ע על הצעלים דאל"כ אמאי דחי הרי יכול להאכילו לאחר שהוא טעור ולא ידחה עשה דהשלמה ע"ש, וי"ל קצת.

ואי נימא דמתנות אכילה על הצעלים דוקא יש ליישב שיטת רש"י, דצבורות מיירי בצשר שקנה ישראל מן הכהן

דפשוט הוא. ועיין פיה"מ להר"מ פ"ג מכרימות צמשה יש אוכל אכילה אחת ודו"ק.

אלא דבעיקר דברי הר"ן והרמב"ן יל"ע ממכילתא הנ"ל דמפורש שם צמוקדשין מנין אמרת אם נאסר צחולין לא נאסר צמוקדשין ודחה לא אם אמרת צחולין שכן אסר מליקה צחולין תאמר צמוקדשין שלא אסר מליקה לא תצטל גדי צחלב אמו ע"כ, וכיון דמפורש צחוספתא ומכילתא ודאי צריך טעם למה לא הזכירו הרמב"ם ז"ל.

אלו דברי ידידות אשר גזלתי לי מעט זמן להשיב מפני הכבוד, דברי ידי"ג באהבה ובידידות המברכו בברכת חג כשר ושמה בלב ונפש.

מגשה הקמן

סימן רי

גמר בלבו להביא קרבן אי צריך להקדישו בפה

ב"ה, מוצש"ק ויחי

כבוד רב הרבנים גאון יעקב קדוש יאמר לו חסיד ועניו מתלמידיו של אהרן עמוד הוראה ויראה פ"ה תל שהכל פונים אליו חכם חרשים גדול האישים כקש"ת מוה"ר יוסף אליהו הענקין (שליט"א) זצ"ל אבד"ק סמאלין.

אחדש"ב"ק, הנני צוה דצבר השיחה של קודש צו מדברנו לענין הקדש צלצ דאי' צצצועות דף כ"ו ע"צ מוצא שפתיך תשמור ועשית אין לי אלא שהוציא צשפתיו גמר צלצו מנין ת"ל כל נדיב, ומעכ"ג העיר דאפשר דרק לענין חיוב הנדר סגי צלצ דמיד שחשב להציא קרבן צמורת נדר נתחייב צו, אצל לענין אקדושי עדיין צעי לאקדושי צפה דוקא עי' מאירי שם וחגיגה י' ע"א, ואני הצאתי דברי הרמב"ם פי"ד מהל' קרבנות הל' י"צ שכתב צנדרים ונדבות אינו צריך להוציא צשפתיו כלום אלא אם גמר צלצו ולא הוציא צשפתיו כלום חייב כיצד גמר צלצו שזה עולה או שיציא עולה הרי זה חייב להציא שנאמר כל נדיב לצ יציאה צנדיצת לצ יתחייב להציא וכן כל כיוצא צזה מנדרי קדשים ונדבות, ומשמע דסגי צלצ ואין צריך יותר מזה, ודעת כ"ק דמלשון הרמב"ם יש לדייק כדבריו שכתב צנדרים ונדבות וכו' כיצד גמר צלצו שזו עולה או שיציא עולה הרי זה חייב להציא שנאמר וכו' הרי שלא כתב אלא שחייב להציא והיינו שחל הנדר אצל לענין אקדושי אפשר דה"ל דצעי לאקדושי צפה.

ולפענ"ד אי נימא דכוונת הרמב"ם שעדיין צריך להקדיש צפה להציאו צעורה, אי"כ הי"ל להשמיענו זה,

צמוקדשין מנין אמרת אם נאסר צחולין לא נאסר צמוקדשין לא אם אמרת צחולין שכן אסר מליקה צחולין תאמר צמוקדשין שלא אסר מליקה צמוקדשין ת"ל צית ה' אלקיך לא תצטל גדי צחלב אמו ע"כ, וכיון דמפורש צחוספתא ומכילתא ודאי צריך טעם למה לא הזכירו הרמב"ם ז"ל.

ולפענ"ד נראה צישוב דברי הרמב"ם ז"ל, דהר"ן הציא קושית החוס' הנ"ל דאמאי לא תני דנוהג צחולין ומוקדשים כדתנן צאידיך פריקין וכתב הר"ן וכי תימא לא איצטריכא ליה דצצשול מוקדשין ליכא איסור כלל ואמאי תיסק אדעתין דלא לנהוג ציה איסור צשר צחלב ליתא דהניחא למ"ד (להלן דף קי"ד ע"א) דאצישול צצ"ח לעולם לקי ואפילו לא לקי אצכילה אלא למ"ד דכל היכא דאצכילה לא לקי אצישול נמי לא לקי הוה ליה לאשמעינן שאם צישל צשר גצוה צחלב ואכלו דלוקה דאצכילה נמי לקי לפי שאיסור צצ"ח חיי"ל על איסור מוקדשין ע"ש, והמצואר מדבריו דלמ"ד דאצישול לקי אפילו דלא לקי אצכילה לא צריך לאשמעינן דצצ"ח נוהג צמוקדשין כיון דצצישול מוקדשין ליכא איסור כלל מהיכי תיסק אדעתין דלא לנהוג צו איסור צצ"ח ולא איצטריך לאשמעינן אלא למ"ד דכל היכא דאצכילה לא לקי אצישול נמי לא לקי, וכ"כ הרמב"ן שם צהדיא דלמאן דאמר כל היכא דלקי אצישול לקי אצכילה אי נמי למאן דאמר אצישול לעולם לקי ניחא מתני' דלא איצטריכא ליה למיתני דהא אפי' תימא אין איסור חל על איסור לוקה, ומיהו לא ניחא למאן דאמר כל היכא דלא לקי אצכילה לא לקי אצישול ואע"ג דמ"מ צחלק הדיוט לוקה צשתייהן הוה ליה למיתני צחלק גצוה שאסור להדיוט כדתני ליה גצי גיד הנשה וצ"ע עכ"ל, וממילא י"ל דמה שאמרו צחוספתא וצמכילתא דנוהג צמוקדשין אחיא למ"ד דכל היכא דאצכילה לא לקי אצישול נמי לא לקי והו"א דלא לנהוג צצ"ח צמוקדשין ולהכי איצטריך למילף דאיסור צצ"ח חיי"ל על איסור מוקדשין.

ולפ"ן אחי שפיר דברי הרמב"ם ז"ל שהרי הרמב"ם פי"ט שם הל' ו' כתב המצטל צשר מתה או חלב וכיוצא צהן צחלב לוקה על צישולו ואינו לוקה על אכילתו משום צשר צחלב, וכתב הרב המגיד דפסק כמ"ד שלוקה צצישול ולא צאכילה משום צצ"ח דאין איסור חל על איסור כל שאינו כולל או מוסיק וצבר נזכר ענין זה צפי"ז מהל' איסורי ציה וה"ה למתה שאין לוקה צאכילה משום צשר צחלב דלא חיי"ל דאיסור נצלה ע"ש, מצואר דהרמב"ם פסק כמ"ד דלוקה אצישול אף דאינו לוקה אצכילה, וכיון שכן הדרא לן סצרת הר"ן ז"ל לאמת דלאותו מ"ד לא צעי לאשמעינן דנוהג צמוקדשין דמהיכי תימי דלא לנהוג ולכן לא כתב הרמב"ם ונוהג צמוקדשין כמתני' דידן דלא איצטריך ליה למיתני ונוהג צחולין וצמוקדשין

וקדשים הוּוּ להוּ שני כתובים הבאים כאחד ולא ילפינן מינייהו שבועה וכו' עכ"ל. ומה מוכח מהקדש אי"צ דיבור כלל, אדרבה מהקדש הוכיחו החוס' דתרומה אי"צ דיבור כלל ואוכל, ואי הקדש נמי צריך דיבור לגמור קדושתו נפל עוזר וכשל עוזר דה"ה תרומה לא סגי במחשבה וצריך דיבור להתיירו באכילה, וזה צרור.

וב"ב בתדושי הרשב"א גיטין ל"א ע"א ד"ה באומד ובמחשבה וז"ל מה שפרש"י ז"ל כאן דמחשבה היינו מחשבה גרידא כגון שנותן עיניו בלד זה ואוכל בלד אחר הוא עיקר, ולא כמו שפי" בנזירות שמחשב ואומר שני לוגין שאני עתיד להפריש אע"פ שאינו מפריש עתה כלום, שהרי בשבועות משמע להדיא דבגמר הלכ סגי אע"פ שלא הושיא בשפתיו וכו' דהוּוּ תרומה וקדשים שני כתובים הבאים כאחד וכו' ע"ש, ומבואר כנ"ל דבקדשים פשיטא ליה דסגי בלכ שיהא עולה גמורה. וע"ע שאר ראשונים גיטין שם.

ורע"י במס' קידושין מ"א ע"ב ד"ה שכן ישנן במחשבה כתב וז"ל קדשים נמי איתייהו במחשבה (וכן נמי פסול קדשים ופיגול ע"י מחשבה הם באים) גמר בלכו לומר שור זה עולה הרי הוא עולה כדמניא בשבועות פרק ג' מוצא שפתיך אין לי אלא שהושיא בשפתיו גמר בלכו מנין ת"ל כל נדיב לב עולות ע"כ, בכאן נראה מפורש דגמר בלכו ומושיא בשפתיו דין אחד להם, שהרי כתב גמר בלכו לומר שור זה עולה, הרי הוא עולה, וממש"כ הרי הוא עולה ע"כ שנעשה עולה גמורה ואי"צ להקדישה עוד.

ועוד יש להביא ראיה דהנה ידועים דברי המהרי"ט צקי' קכ"ז שכתב דלא מהני שליחות בהקדש ולא דמי לתרומה שהמחשבה כמעשה אצל דיבור של הקדש מילי נינהו, ובמחנה אפרים ה"י שלוחין קי' ז' תמה על המהרי"ט הלא גבי הקדש נמי מחשבה חשיבא כמעשה וכמו שכתבו החוס' שבועות שם ע"ש, והאחרונים תירצו המהרי"ט צפניס שונים, והשתא אי נימא דבמחשבת הקדש צבי דיבור דוקא לגמירת ההקדשה א"כ לא הקשה המחנ"א כלום, אלא ע"כ דפשיטא ליה להמחנ"א ג"כ דמחשבת הקדש כמחשבת תרומה ואי"צ דיבור כלל.

סימן ריא

בשי' מהרי"ט דאין שליחות להקדיש

עוד להג"ל

ודברי מהרי"ט דאמי לידן לא אפטר בלא ליה של תורה והאחרונים ז"ל האריכו למעניתם גם מרן ז"ע צצ"ש או"ח סי' שכ"ו האריך ופלפל בכמה פנים יעו"ש

והי"ל גמר בלכו וכו' הרי זה חייב להביא ולהקדישה, ומדלא השמיענו דחייב להקדיש עוד הפעם משמע דס"ל דסגי בזה ולא צבי קדושה אחריתי. גם יש לדייק קצת בדברי הרמב"ם שכתב גמר בלכו שזו עולה או שיביא עולה, ולכאורה אם רק לענין חיובא הוא היה לו לומר סתם גמר בלכו להביא עולה הרי זה חייב להביא וממילא ידעינן דכ"ש גמר בלכו שזו עולה דחייב להביא, ומדקאמר תרווייהו גמר בלכו שזו עולה או שיביא עולה משמע דתרי דברים נינהו, אחד שגמר בלכו שזו עולה וזה נעשית עולה וחייב להביאה, ודינו כדין האומר הרי זו עולה, והשניה כשגמר בלכו להביא קרבן שג"כ חייב להביא, ודינו כאומר הרי עלי קרבן, ומחשבת הלכ נחשב כדיבור גמור ואי"צ יותר מזה.

ובן נראה לכאורה מגמ' שבועות הנ"ל מיתבי מוצא שפתיך תשמור ועשית אין לי אלא שהושיא בשפתיו גמר בלכו מנין ת"ל כל נדיב לב שאני התם דכתיב כל נדיב לב ויגמר מינה משום דהוּוּ תרומה וקדשים שני כתובים הבאים כאחד וכל שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין, ובתוד"ה משום דהוּוּ שני כתובים הבאים כאחד דגבי קדשים כתיב שהביאו בעזרה (דה"צ כ"ט) כל נדיב לב עולות וגבי תרומה כתיב (במדבר י"ח) ונחשב לכם תרומתכם שניטלה במחשבה ואע"ג דתרומה חול אצל קדשים וכו' ולא ילפינן מקדשים מ"מ קדשים נילפו מיניה וכו' ע"ש, והנה ע"כ דבעיקר הקדש מיירי מדמדמי לה לתרומה וכהדדי נינהו לענין מחשבה וכמו בתרומה ודאי דניטלת במחשבה לד"ה וכן בקדשים והוה אמינא לילף מהדדי, וע"כ דעיקר הקדש חל במחשבה. גם מלשון החוס' דגבי קדשים כתיב שהביאו בעזרה משמע כהדיא להביאו בעזרה בהוקדש בלכו בלכד, ואי נימא דצבי הקדש אחר א"כ המכניס בלי הקדש רק במחשבת הלכ הוה חולין בעזרה, וע"כ דדעת החוס' דלא צריך הקדש שני.

ובי"ד מעכ"ג ציין לגליון מהרש"א קידושין מ"א ע"ב שכותב דנתשו' דת אש סי' י"ד רוצה לומר דתרומה נמי צריך לומר צפה שמפריש תרומה, והמחשבה מהני רק להגביל מאיזה דד הוא מפריש ע"ש. ובאמת שכן הוא שיטת רש"י בנזירות נ"ט ע"א לפי גירסת החוס' שם (ד"ה במחשבה) לחד פירושא וז"ל פ"ה נותן עיניו בלד זה וכו' עוד פי' לשון אחר במחשבה מחשב ואומר צ' לוגין שאני עתיד להפריש ואע"פ שעתה אינו מפריש כלום, ורוצה לומר דדיבור צריך, והא דשרי בלא הפרשה קרי מחשבה, ואשכחן נמי דקרי למחשבה דיבור כמו על כל דבר פשע (צ"מ מ"ד) וכו', ונראה דבלא דיבור נמי הוה תרומה מדתנן במס' תרומות וכו', ובמס' שבועות משמע להדיא דשרי כשגמר בלכו אע"פ שלא הושיא בשפתיו דכתיב כל נדיב לב עולות וקאמר תרומה

תרומה טפל הוא לעיקר המצוה ע"ש. האמנם מרן צ"ע הקשה ע"ז דלדרכה הדיבור והמחשבה היא העיקר שהרי אם הרים ולא אמר ולא חישב כלום שיהיה תרומה לא מהני מידי, ואם אמר או חישב שיהיה תרומה צפוננו או צדדומו מותר לאכול מ"ד אחר, ואפשר שאינו צריך להפריש כלל דוה שיריה ניכרים עיין רש"י עירובין ל"ז ע"ב ד"ה ראשית ששיריה ניכרים ואוכל והולך עד שמגיע לתרומה ושפיר אפשר דהוי רק מילי ע"ש.

ולפענ"ד י"ל דאע"ג דבעינן דיבור או מחשבה מ"מ ההפרשה היא העיקר אלא שהמחשבה פועל ענין הפרשה, ואע"ג דהפרשה לחוד לא מהני והעיקר הוא דיבור או מחשבה מ"מ פעולת הדיבור והמחשבה הוא שחל תרומה וגם שנעשה מעשה הפרשת תרומה. ואף ל"ד שכתב מרן ז"ל דאפשר שאי"צ להפריש כלל, מ"מ אכתי י"ל שצנעט נעשה מעשה הפרשה ונפרש ונדל התרומה, אלא שעל האדם אינו מוטל מעשה הפרשה בפועל וק"ל. ולפי"ז הדרגה למ"ש לחלק בין תרומה להקדש דאילו מקדיש אינו אלא חלות שמחיל על הדבר ההוא קדושת ואיסור הקדש, אבל דיבור או מחשבת תרומה מלכד שמחיל עליו קדושת ואיסור תרומה גם פועל מעשה הפרשה.

אלא דקצ"ע מגמ' תמורה ג' ע"ב א"ר יוחנן שאני מימר דדיבורו איתעביד מעשה, ולפי מה שפי' הראשונים ז"ל משום דינא מרשות לרשות ר"ל מרשות הדיוט לרשות הקדש, ולפי"ז איתשמייט סברתינו צוה, שהרי גם במקדיש איתעביד מעשה. אלא דלפי הנראה לא פסק הרמב"ם ריש הל' תמורה כר' יוחנן, וחשיב ממיר ללאו שאין צו מעשה, עי' כס"מ שם ועיין שפת אמת תמורה שם. ואפילו לר' יוחנן אולי יש לחלק בגדר מעשה בין מעשה התרומה שיטנו במעשה בפועל להקדש דאף דדיבורו איתעביד מעשה אבל זה מעשה הלכתית ואין כאן מעשה גשמית בפועל, אלא דיבור בעלמא. וביסוד זה דתרי מיני מעשה איכא יש ליישב כמה קושיות שנתחבטו צוה האחרונים שמנאו סתירות מחסמה בקול למימר בהקדש.

ובזה יש להבין דברי התוס' במס' נזיר דף י"ז ע"א ד"ה אילימא דאמרי ליה לא תמור והוא עומד בצית הקצרות וכו' והקשו התוס' הא הו' לאו שאין צו מעשה צמה שמקבל נזירות, ולכאורה מאי פריך הא ר' יוחנן מודה דבחסמה בקול חייב דהוה מעשה, אבל להנ"ל יש לחלק דבחסמה בקול איתעביד מעשה בפועל אבל במקבל נזירות ליכא שום מעשה. ואכן בתוס' סנהדרין ס"ה ע"ב ד"ה הואיל כתבו התוס' דמודה ר' יוחנן צוולאו דקול לאו מעשה הוא אלא דוקא גבי חסמה משום דדיבורו קא עביד מעשה ע"ש. ועיין שו"ת צית שערים למרן כק"י יו"ד ס' תל"ט.

צדצרו כי נעמו [ולאחרונה נדפס בקו' שערי הלכות ל' מהגר"מ פערלס צוה], ומה שנלפענ"ד בסברת המהרי"ט ז"ל דודאי גם המהרי"ט ז"ל מודה דלענין חלות הקדושה אין נפ"מ צין תרומה לקדשים, אך סברת המהרי"ט הוא דבאמת המפריש תרומה צריך להפריש התרומה מן הכרי של טבל, ועל זה יעיד נוסח הצרכה אקצ"ו להפריש תרומה, היינו שארץ עשיה צדבר, והעשיה הוא ההפרשה זה מזה, וזה פירוש תיבת תרומה שהוא ענין הרמה והפרשת חלק מן הכלל, וא"כ לכאורה לא היה צריך להועיל כלל להפריש תרומה במחשבה ואפילו דיבור שהרי לא הפריש התרומה מן הטבל, אלא דגזירת הכתוב הוא דמחשבת תרומה כמעשה דמי וכאילו הפריש צידים התרומה מן הטבל שצכרי ועשה מעשה דכתיבי ונחשב לכס תרומתכס שיהא חשבו כאילו תרס צידים כלשון התוס' שהציא מהרי"ט, אבל דיבור של הקדש שאמר ליה לא והקדש שור אחד משוורי דהתם אין צריך להפריש שור זה מצין השוורים ואין צריך לעשות שום מעשה שתחול הקדושה אלא בכל מקום שהוא חל הקדושה עליו ואין צריך לעשות מעשה צכדי שתחול הקדושה, וא"כ אף דחל ההקדש במחשבה אבל לא צריך להקדש זה שום מעשה צכדי שנאמר שע"י ההקדש הוה כאלו עשה מעשה והקדיש צידים, דלהקדיש לא צריך צידים כלל שום מעשה, וכל מקום שהוא חל ההקדש כה"ג לא הוה אלא דיבור ומילי לא מימסרי לשלית, וזה לפענ"ד נכון צביאור סברת המהרי"ט ז"ל.

וראיה לסברא זו נראה מדברי הריטב"א קידושין נ"ט ע"ב אהא דמשיני שאני מחשבה דטומאה דכי מעשה דמי וכו' וכתב הריטב"א דכיון דציותן דלא עביד מעשה כיון דניחא ליה מכשיר כאלו יתן הוא אלמא מחשבה חשיבא כנתינה שהיא מעשה, מצואר דכיון דצעי יותן והמחשבה חשובה כנתינה, ובאמת שכן כתב רש"י שם שאני מחשבה דטומאה דכי מעשה דמיא דרחמנא קרייה מעשה, דכתיב כי יתן והיינו צידים, ואע"ג דמחשבה בעלמא הוא דאפילו נפלו ממילא וניחא ליה הו' הכשר ומיקרי כי יותן. ועיין ה"ה פי"ג משכירות הל' ב' דמש"ה חסמה בקול לוקה לשיטת הרמב"ם כיון שיטנו במעשה גמור אף החסימה בקול הו' מעשה עי"ש, ובמל"מ פ"ד ממלוה הל' ו', וא"כ ה"נ במחשבת תרומה כיון דצעי הפרשה ובקרא כתיב והרמותם ממילא מחשבה הו' מעשה, אבל בקדשים דליכא מעשה אלא הקדש צפה כה"ג לא הו' אלא מילי.

אחרי שזי נחמתי כי הדברים שאמרתיו כבר נפקי מפומיה ומפי כתבו דמרן החת"ס והיא צתשו' יו"ד ס' שכ"א הציאו מרן צצ"ש ס' הנ"ל ליישב שי' מהרי"ט וסייעתו ע"ד הנ"ל, דשאני תרומה דאע"ג דקגי במחשבה ולכה"פ דיבור מ"מ עיקר מצוה הוא ההפרשה וההרמה, והדיבור זה יהיה

סימן ריב

קרבן שבא ליד בהן אי מהני שאלה

ג' לסדר והיה הברכה התשנ"ב ברוקלין נ"י יצו"א
מע"כ האי צורב, עוסק בחוקי חורב, הרה"ג החור"ב כש"ת
בן ציון כהנא שפירא שליט"א, ירושלים עיה"ק ת"ו.

א) **אחדשב"ת**, קבלתי מכתבו ככפלים ולהפצרתו ולכבוד
צית אבא, אבא בקצרה. מה שהעיר על מה
שכתבתי בספרי קהלות ישראל (עמ' רי"ד) דדברי הרמ"ע
מפאנו (סי' ס"ז) שכל הקדש שהוא ציד המקדיש אמרינן ציה
השמתא תורא דראובן, והציא לזה בקיאות נפלאה מתוס' צ"ק
שם והראב"ד הל' גניבה (פ"צ ה"ו) ותוס' תמורה ל"צ
ירושלמי ציה פ"צ ה"צ לחלק צין קדושת דמים לקדושת הגוף
והתוס' רי"ד וה"ה צה"ל גניבה צביאור שיטת הרמב"ם, והא"ש
הל' צכורים פ"י צשיטת הירושלמי כהרמ"ע, ישר כחו וחילו.
וע"ע שו"ת הריב"ש סי' שני"ט וקלו"ה סי' קי"ו ססק"צ.

ומעב"ת עשה מזה מחלוקת הראשונים, והציא דצריצ"ב
צצעות כ"ה ע"א מפורש שגם צקרבן אס צא
ליד כהן א"א לישראל, וכ"ה צמאירי שם, וכ"כ צריצ"ב
ונמוק"י יצמות פ"ח ע"א, והמל"מ פ"א מהל' מעשה
הקרבנות הנ"ל מספקא ליה צזה.

ובעת עלה צדעתי דחקירה זו עד מתי יכול לישראל על קרבן
יהא תלוי אי כהנים שלוחי דידן נינהו או שלוחי
דרחמנא, דאס הם שלוחי דידן אפילו צא ליד כהן אכתי לא
ינא מרשות צעלים דשלותו של אדם כמותו, וכמו דהנותן גט
לשלותו לגרש את אשתו לא ינא מרשותו וצידו לצטלו וכן כל
כיונא צזה א"כ הכי נמי, אצל אי נימא דכהנים שלוחי דרחמנא
נינהו א"כ מיד צצא ליד כהן נכנס לרשותיה דרחמנא וכיון
שנכנס לרשותיה דרחמנא הרי ינא מרשות הצעלים ואינו יכול
עוד לישראל עליו, וכמ"ש צצ"ק ל"ו ע"צ צזהוא גברא דתקע
ליה לצצריה וחייצוהו צפלגא דזוחא א"ל ההוא גברא הואיל
ופלגא דזוחא הוא לא צעינא נצציה לעניים הדר אמר לי נצציה
ניהלי איזיל ואצרי נפשא א"ל רב יוסף כצ ר זכו ציה עניים
ואע"ג דליכא עניים הכא אן יד עניים אן, ופרש"י רב יוסף
הוא גצאי צשילהי החוצל ועיין תוס', וה"נ לענין קרבן כיון
צצא ליד כהן שהוא שליח דרחמנא הו"ל כגוצר.

ב) **אך** לפענ"ד אין הכרח לעשות פלוגתא צין הראשונים,
שהרי כתבו התוס' כריתות י"ג ע"צ ד"ה ארבע
חטאות דמוקדשין דמתי אע"ג דהוא צשאלה מ"מ השמתא
שנשטתו ומרקו דמן כהלכתא לינא צשאלה ע"כ, ומצואר
דלאחר צצא ליד כהן אכתי אינא צשאלה ורק אחר זריקת
דמים לינא צשאלה, ועיין רש"ם צ"צ ק"כ ע"צ דלאחר
צשיטה אכתי ישנו צשאלה ולכאורה נראה כתוס' הנ"ל,

עוד י"ל צאופן אחר דהנה המפריש תרומה צין צדיצור וצין
צמחשצה מיד שהפריש תרומה וקרא לה שם נעשה
המעשה ונתקן הטצל, ואפילו נאצדה או נשרפה התרומה ולא
צאת ליד כהן אע"פ שלא קיים מצות נתינה מ"מ מצות
הפרשה קיים ונעשה המעשה ואין עליו חיוב להפריש תרומה
אחרת ולהציאה לכהן, ועיין רד"ו פט"ו מהל' תרומות הל'
כ"ב, אצל המקדיש צהמה אס נאצדה או מתה מחויב להציא
אחרת להקדש, נמנא צאמת דההקדש אינו אלא מילי, ר"ל
שההקדש חל להתחייב צקרבן אצל אס מת הקרבן הזה רצ"ך
להציא אחרת א"כ לא נגמר המעשה צההקדש שיהיה צהמה
זו כמו שנעשה צה מעשה, אלא ההקדש נשאר צמילים האלו
ויש חיוב הקדש אצל לא נצצרה המעשה לגמרי וכה"ג לא
מימסרן לשליח.

ובזה מדויק לשון המהרי"ט, שנראה לי הדברים שאס אמר
אדם לצצירו לא והקדש שור אחד משורי אין צו דין
הקדש דמילי נינהו וכו', דדייק המהרי"ט שור אחד משורי,
ולא כתב שור זה משורי, דשור זה הוא משמע צאמת שור
זה דוקא ולא אחר דאז הוא כצר מעשה שהרי רק על שור
הזה חל הקדושה ולא אחר, ואס מת אינו חייב צאחריות וא"כ
הוא דומיא דתרומה כאלו עשה מעשה צידים, אצל הכא שאמר
להקדיש שור אחד מצין השוורים ולא פירש איזה שור א"כ
נצחייב צאחריות שאס מת או נאצד רצ"ך להציא שור אחר
א"כ לא הוא כאילו נעשה מעשה צידים שהרי רק מילי נינהו
שחל ההקדש אצל לא נעשה המעשה ולכן ס"ל דכה"ג לא
שייך שליחות דשליחות לא שייך אלא היכא דנעשה מעשה ממש.

ועי' צ"ח א"ח סי' תל"ד צפלוגתת הראשונים אי שליח יכול
לצטל חמץ כצב ותו נראה דצעל העיטור אזיל לטעמיה
דהמצטל רצ"ך לצרך על ציטול חמץ אע"פ שלא צדק וצע"כ
סס"ל לפרש מצטלו צלצו ודיו לאו דוקא שפשוט הוא שצריך
שיוציא צשפתיו וכו', אצל לפי דעת רוב הגאונים דאין רצ"ך
להוציא כלל הציטול צשפתיו אלא צמחשצה צלצו לחוד סגי
א"כ האיך אפשר לומר ששלותו של אדם כמותו צדצר התלוי
צמחשצת הלצ עכ"ל. ועיין פמ"ג א"ח צפתיחה כוללת הקשה
הרצה להצ"ת, ולפי דעת המהרי"ט אחי דצרי הצ"ח צמכ"ש
מדיצור דאינו נמסר לשליח כ"ש מחשצה. ועיין רא"ש נדרים
דף ע"צ דצמדי דממילא לא שייך מינוי שליחות וצקלו"ה
סי' קפ"צ מה שפי' דצצרי הרא"ש.

ובזה הנני מסיים באותות אהבה וביראה והכנעה, אוהבו הנאמן
המתפלל לאריכת ימיו ושנותיו ימים שיש בהם חפץ, עוד ינוב
בשיבה דשן ורענן ויעמוד על משמרתו משמרת הקודש לעזרת
ה' בגבורים עד כי יבא שילה ולו יקחת עמים, הירושתי"ר
והדרג"ק בלב ונפש,

עליו, וכן רב יוסף שהיה גבאי לְדָקָה מיד זכה צו לעניים
 שיהא שלהם וישתמשו בהם לזרכס, אבל קדשים כל זמן שלא
 הקריבו כראוי וכנכון אין זה נקרא צא ליד כהן אלא צא לצי
 גזא דרחמנא, וכמו שאמרו בזמנה מקומות כל היכא דאיתא
 צי גזא דרחמנא איתא, וגם הכהן אין לו זכות צה, וצוה א"ש
 לכו"ע מ"ש צב"ק שם מעיקרא תורא דראובן ועכשיו תורא
 דראובן ואי נימא דכשבא ליד כהן כבר אינו ברשותו א"כ איך
 קרי ליה תורא דראובן, אבל נראה פשוט דעד לאחר הקרבה
 לעולם הו"ל תורא דראובן וכמ"ש הרמ"ע מפאנו. ועיין למרן
 כק"ו צש"ת בית שערים או"ח סי' שכ"ו מה שכתב עפ"י
 האמור ליישב שי' מהרי"ט לחלק צין תרומה לקדשים דקדשים
 לא מהני ע"י שליח דהוי מילי ומילי לא מימסרן לשליח ע"ש.

וְלִפְיָו אין חילוק אי כהני שלוחי דרחמנא או שלוחי דידן
 נינהו, דצין כך וצין כך לא צא ליד כהן אלא צי גזא
 דרחמנא הוא, ואכתי תורא דראובן הוי, ורק לאחר ההקרבה
 נכנס ברשות הכהנים בתור מתנות כהונה, ואי אינו יכול לישאל
 עליו עוד ודו"ק.

ג) שוב ראיתי שיש לומר לאידך גיסא, דבאמת קרבן הצא
 ליד הגזבר ליתא בשאלה, וכפי שמורה פשטות לשון
 הריטב"א הנמוק"י והמאירי, וגם התוס' בזריחות הג"ל סבירא
 להו הכי, ומה שכתבו דהשתא שנשטטו וזרקו דמן כהילכתא
 ליתא בשאלה ומשמע דלפני השחיטה והזריקה איתא בשאלה,
 יש לומר דרק בחטאת כתבו כך, דשאני חטאת משאר קרבנות
 מפני שהיא קרבן חובה על האדם, וכל קרבן חובה אס קלקל
 הכהן לא עלו לבעלים, וחייצין הבעלים בקרבן אחר, ועל כן
 כל זמן שלא נשחט וזרק כהלכתו כיון שעדיין לא יצא ידי
 חובתו תורא דראובן הוא שאס יקלקל הכהן יתחייב בקרבן
 אחר, לא כן בקרבנות צבור או נדבה, עי' רמב"ם פ"א
 ממעשה"ק ה"ו ופט"ו מהל' פסוהמ"ק ועוד, ולכן בזריחות
 דמייירי ציש אוכל אכילה אחת ונתחייב צד' חטאות כיון דהני
 ד' חטאות כולם חובה הם על האדם איתא בשאלה עד לאחר
 זריקת דמים, אבל קרבנות נדבה או צבור מיד שצא ליד כהן
 ליתא עוד בשאלה.

ד) ולא אמנע מלהביא כאן מה שראיתי אחר זמן רב חידוש
 נאה מאת הגאון רבי פנחס הירשפרונג ז"ל (בספר
 פלפולים זכרון יוסף שי"ל ע"י ישיבת חצ"ד מאנטרעאל
 תשס"ג) ששאלו רבו הגאון ר' מאיר שפירא ז"ל מהו המקור
 לדין זה שכתבו התוס' כרימות הג"ל דלאחר זריקת דמים
 ליתנהו בשאלת חכס, והשיב לו הרב הג"ל דאיתא בזריחות י"א
 ע"ב צע"י רמי צר חמא הרי עלי כבשר זבחי שלמים לאחר
 זריקת דמים מהו, אי דקאמר צהדין לישנא דהיתרא קא
 מתפסי, אלא כגון דמתית צשר זבחי שלמים ומתית דהיתרא

ובמל"מ הג"ל שצ"ן מעב"ת מסתפק אי דוקא בשחוטאי חוץ
 דינא הכי מפני שלא נשחט וזרק כהלכתה ע"ש. ולכא"ו איך
 אפשר להסתפק הלא המל"מ עצמו הביא שם דצפ"ו דנדרים
 (נ"ט ע"א) אמרינן בתרומה ציד כהן דלא מני מתשיל עליה,
 וגם איך יפרנסו התוס' והרשב"ם גמ' זו הלא מפורש דצא
 ליד כהן לא מהני שאלה, אעכ"ל דשאני קדשים מתרומה,
 דתרומה צא ליד כהן היינו שצא לידו להיות שלו וצוה לא
 מהני שאלה, אבל המקדיש בהמה ומביאו למקדש ונתנו לכהן
 להקריבו בשבילו אינו נקרא צא ליד כהן, שאינו של הכהן,
 ואחר שישחט וזרק וכו הכהנים צחלקם ואז מיקרי צא ליד
 כהן, ועי' היטב במל"מ, וזה פשוט ומצוה.

והנה המאירי בשבועות כ"ד ע"ב שהביא מעב"ת כתב
 (צד"ה הזכור) הזכור קדושתו מרחם ומתוך כך אין
 צו שאלה, אבל שאר הקדשים המוקדשין מתוך דיבורו יש צוה
 שאלה כדברים הנאסרים בשבועה ונדר אלא אס כן צאו ליד
 גבאי כמו שיתבאר במקומו בזריחות נ"ט ע"א ע"כ, ולא זכר
 כלל בקדשים שצאו ליד כהן שאין להם שאלה, אלא כתב דכל
 הקדש שצא ליד גבאי אין צו שאלה, והרי על זה אנו דינין
 אי כהן צכלל גבאי הוא או לא, דאפשר דלא מקרי צא ליד
 גבאי בקדשים עד לאחר זריקה, עכ"פ אין כאן שום זכר לענין
 של צא ליד כהן. גם הנמוק"י (כ"ח. מדפי הרי"ף) כתב
 נשאלין על ההקדש כגון על נדרים דעלמא דקיי"ל כצ"ה
 דאמרי יש שאלה להקדש ודוקא עד שלא צא ליד הגזבר עכ"ל,
 וכן הוא לשון הריטב"א יבמות שם, ולא כתבו כלל בענין
 שאלה לקרבן.

גם הריטב"א בשבועות שם הנה זה לשונו, יכול היה לתרוצי
 דמייירי בהקדש שצא כבר ליד כהן, דהכי סתמא דמילתא
 כיון שצא לידי נותר, ואמרינן בערכין דהקדש שצא ליד כהן
 ליכא שאלה ע"כ, הנה גם מהכא לא מוכח מידי, אדרבה ממה
 שכתב כיון שצא לידי נותר, על כרחך שזרק ונשחט ואז פשיטא
 דצא ליד כהן, וא"כ הך צא ליד כהן ודאי אין ראיה שהכוונה
 שצא ליד גזבר או כהן המקדש, אלא צא ליד כהן אחר הקרבת
 הקרבן שאז צא ליד כהן להיות שלו, ועל כרחך שכן היה כיון
 שצא לידי נותר, וכה"ג לכו"ע ליתא בשאלה כיון ששחטו כבר
 וזה ודאי נקרא צא ליד כהן, אבל צא ליד הכהן לפני ההקרבה
 איתא בשאלה.

ואשר לכן נלפענ"ד לומר דליכא פלוגתא צין הראשונים מחי
 מקרי צא ליד כהן, ולכו"ע קרבן צא ליד כהן לאחר
 שחיטה וזריקה כמ"ש בתוס', שאז צא לידו כלומר ברשותו
 ונעשה שלו מדין מתנות כהונה, וזה מקרי צא ליד כהן שצא
 לידו ממש כלומר ברשותו ונעשה שלו, ועל כן בתרומה מיד
 שצא ליד הכהן זכה צה הכהן להיות שלו וא"א עוד לישאל

דאמר ולא אפריש משום דלא קיימיה לדיבוריה לא חש להא דמשהי ליה גביה ודו"ק. ועיין בסמוך דף ו' ע"ב אחד זכור ואחד כל הקדשים כיון שעצרו וכו' וזריך קרא לשאר קדשים אף דמזבאר בזכור.

ובבלל אין למדין קדשים מזכור וכמ"ש בגמ' לעיל יכול יהא זכור שעצרה שנתו כפסולי המוקדשין וכו' סד"א הני מילי זכור דלאו צר הרצאה הוא אצל קדשים דבני הרצאה מינהו אימנא לא לירצו קמ"ל, ובספרי פ' ראה מכלל שנאמר לא תעבדו בזכור שורך ולא תגוהו זכור לאנך מלמד שהזכור אסור בגיזה ועבודה אין לי אלא זכור שאר כל הקדשים מנין ודין הוא ומה הזכור וכו' לא אם אמרת בזכור שקדושתו מרחם וקדושה חלה עליו על צעל מוס קצוע תאמר בקדשים שאין קדושתם מרחם ואין קדושה חלה עליהם ע"כ, וכן בזכורות מ"ג ע"א קדשים מזכור לא אחי שכן קדושתו מרחם, ובהדיא שקלי וטרי בזה בגמ' מכות דף י"ז ע"ש.

והנני בזה ידיד נפשו אוהבו הנאמן דושת"ה בכל עת בלב ונפש, משנה הקמן

גביה ואמר זה כזה מאי צעיקרו קא מתפסין או צהיתרא קא מתפסין, וכתב הר"ן ואיכא דקשיא ליה אפי' תמצא לומר דצהיתרא קמתפסין כלומר שיהא כזה ממש דמחית קמיה אכתי ליתקר דהא אסור לטמאים מחמת נדרו, תו אקשי והא איכא נמי חזה ושוק שאסור לזרים מחמת נדרו, ולדידי לא קשיא, דאי מחמת נדרו ראוי היה שיהא אסור לכל, דהוא הא אקדשיה ואסריה אכולי עלמא, אלא דלצטר זריקת דמים פקע ליה נדרא ואיסורא דטמאים ודחזה ושוק לזרים לאו משום נדרא הוא, דאי הכי היה אסור לכל, אלא איסורא הוא דרמי רחמנא עליה וכו' ע"כ. ומזה מוכח שלאחר זריקת דמים אין השלמים בגדר דצר הנדור, דנדרו נפקע ע"י זריקת דמים, מכיון שעיי"ז הותרה לזרים. וי"ל דזהו המקור למ"ש תוס' דלאחר זריקת הדמים ליתא בשאלה לחכם, דאינו יכול להשאל על נדרו כי אם כשנדרו עדיין חל, אצל כשנפקע נדרו ע"י זריקת דמים שוב אינו יכול להשאל עליו. [ועי' שבעות דף כ"ז ע"ב אמר רבא נשבע על ככה, אכלה כולה אין נשאל עליו, דמזה מוכח דכשאין נדרו חל שכבר נאכל הככה האסור עליו אינו יכול להשאל עליו], עכ"ד ודפח"ת.

ומחמת חוסר הזמן לא אוכל להאריך יותר, וי"ר שיזכה ללמוד תורה לשמה דושה"ט בלב ונפש,

משנה הקמן

סימן ריד

שיור בקרושת הגוף

מע"כ ידידי הרב הגאון המפורסם גן הדסים פ"ה עוסק בצ"צ ועומד בפרץ כג"ת מוה"ר שמחה עלבערג (שליט"א) זצ"ל, ראש אגודת הרבנים ובעמח"ס שלמי שמחה ועורך הפרס.

אחדשב"ג צידידות והוקרה, צדאי הציתה חשצתי דרכי להעיר דצבר החדוש שהציא מעכ"ג מרבו הגה"צ מוה"ר מנחם זעמצא הי"ד דמה שאמרו (שבעות כ"ו ע"ב) דהקדש סגי במחשבה דכתיב כל נדיב לב עולות זהו רק בקדשים שהם נדבה כמו עולה ושלמים דצקרא כתיב כל נדיב לב עולות, וכן הא דאמר רבי יוסי (תמורה י' ע"א ועוד) האומר רגלה של זו עולה כולה עולה דפשטה קדושה זכולה לא אמר אלא זעולה או שלמים שצאים צנדה, אצל צקרצן חטאת ואשם שהם צאים חובה לא אמרינן פשטה קדושה זכולה. ובה זיאר מעכ"ג מה שאמרו בצפסחים דף ז' ע"א פסח משייר איניש, והקשה מרן הד"ח (או"ח ח"א סי' כ"ט) מאי מהני דעתו ששייר ע"מ ליקח חלוק הלל מזבאר צחולין ס"ט ע"ב ועוד דהאומר רגלה של זו עולה כולה עולה וכן שלמים וקדשים קלים דפשטה קדושה זכולה ואפילו לר"מ וכו' וא"כ נהי דדעתו לשייר קצת שיוכל לקנות צו חלוק הלל חיכף פשטה קדושה זכולה ומה מהני דעתו צשיור, ות"י מעכ"ת לפי חידוש הנ"ל דצקרצן חובה לא אמרינן פשטה קדושה זכולה, וקרצן פסח חובה ושפיר משייר.

סימן ריג

בל תאחר בהפריש ולא הקריב

ב"ה ח' מרחשון התשכ"ט ברוקלין נ"י יצו"א מע"כ ידיד נפשי הרב הגאון המפורסם גן הדסים בעל פיפיות כש"ת מוה"ר חיים ראזען (שליט"א) זצ"ל, בעמח"ס יקרים. **אחדשב"ג** צידידות נאמנה, ע"ד הערתו בגמ' ר"ה ו' ע"א דצעי קרא לאפריש ולא אקריב, וקשה לכ"ג כיון דאיכא קרא גבי זכור דעובר צבל תאחר (לעיל ה' ע"ב) הרי מזבאר דאפריש ולא אקריב עובר, דהא זכור מופרש מרחם הוא.

ולפענ"ד נראה דהיא הנומנת, דכיון דזכור קדוש מרחם י"ל דדוקא זכור שקדוש מרחם שקדושהו מן השמים וקדושתו קדושת עולם וצרוץ הצורה צ"ה שתקרב בהמה זו שפיר י"ל דהקפיד הכתוב שיעבור על צל תאחר, דאולי לא יחפון זה האיש להציא זכור זה להקריב וחס עליו, אצל קרבן שאינו חייב צו והפריש אותו מעצמו להקריב ודאי דיציא אותו וליכא למיחש דילמא משהי ליה גביה דאילו רצה להשהותו לא היה מקדישו, ולכן צעי קרא דאפ"ה עובר צבל תאחר, וזה מדויק בגמ' ואי אשמעינן אפריש ולא אקריב משום דקא משהי ליה גביה, משמע דבתחילה כשאמר אי אשמעינן

ולפ"ז י"ל דפסח נמי כיון דדעת ישראל להקדיש באופן שיוכל למכור לשני שעל מנת כן מקדשין ישראל את פסחיהם, ולכתחילה החיוב לאכול הפסח בחצורה ולמנות אחרים על פסחו, ועיין תרגום יונתן עה"פ ואם ימעט הבית מהיות משה דאין שוחטין על חצורה פחות מעשרה, וכן משמע בפסחים ס"ד ע"ב פעם אחת זיקש אגריפס המלך ליתן עיניו באוכלוסי ישראל וכו' ואין לך כל פסח ופסח שלא נמנו עליו יותר מעשרה בני אדם ע"ש, ומשמע דעשרה עכ"פ בעי, וא"כ המקדיש פסח הו"ל כמקדיש בהמה של שותפין הרבה שאינו מקדש רק חלקו, וכשזא שני ונתן מעות ונמנה על הפסח הוצרך הדבר למפרע שלא היה יכול הראשון להקדיש חלק חצירו וכבהמה של שני שותפין דמיא, וזה לפענ"ד נכון בס"ד.

אלו דברי ידירו דושכ"ת המכבדו ומוקירו כערכו, המצפה לרחמי שמים מרובים, דושכ"ג בלב ונפש,

בגנה הקבץ

סימן רמז

הקדש בזמן הזה

(א) בגמ' עבודה זרה י"ג ע"א אין מקדישין ואין מתרימין זוה"ז ואם הקדיש והתריס והעריך בהמה תיעקר, ופריך ונשחטיה מישחט ומשני אהו זהו לידי תקלה ופריך ולישויה גיטורא וכו', רבא אמר מפני שנראה כמטיל מוס בקדשים, ופריך נראה מטיל מוס מעליה הוא, ומשני ה"מ בזמן שבהמ"ק קיים דחוי להקדשה השתא ללא חוי להקדשה ל"ל זה, וליהוי כמטיל מוס צבעל מוס דאע"ג ללא חוי להקדשה אסור, ומשני צעל מוס נהי ללא חוי לגופיה לדמי חוי הכא לא לדמי חוי ולא לגופיה חוי ע"כ. ותמה מרן הח"ס בתשו' (יו"ד סי' ט"ו) מהא דאמרינן בעירובין מ"ג ע"ב וכ"פ הרמב"ם בפ"ד דגזירות הי"א האומר הריני מיר יוס שבן דוד זה אסור למשתי יין היום דהיום אם בקולו תשמעו, וא"כ ה"נ נחוש שמא היום יבא משיח ואסור להטיל מוס בקדשים, ועוד הא קיי"ל (זבחים ס"ב ע"א) מקריבין אע"פ שאין בית ורק אכילת זכור ומעשר צמזח תליא עיין מכות י"ט ע"א ותוס' ד"ה סבור ועיין מג"א סי' תקס"א סק"ג וא"כ אם ישתדל אלל המלכות לצנות מוצח גם זוה"ז נוכל להקריב עכ"פ קרבנות זכור, ובספר כפתור ופרח דף פ"ו ע"א כתב שאמר לו רבינו ברוך שר"ח הכהן מפריש"ש (מצעלי תוס') אמר לצא לירושלים בשנת י"ז לאלף השישי ויקריב קרבנות זוה"ז, ואני מטרדתי לא שאלתי מה נעשה מטומאתינו ואנה הכהנים המיוחסים, ומזכרתי שאין לחוש על הטומאה שקרבנות זכור דוחין טומאה וכו' ע"כ, והציאו בשאלת יעז"ך

ולפענ"ד אדרבה משם ראה דגם בקרבן חובה פשטה קדושה זכולה, דהא אבי לא היה סביר דשייך כהא מילתא שיוכל לשייר בפסח, אלא דהכי אוקמיה רבי אובשיא דהא דבעינן קרא ללא חל אתנן צמוקדשים לפסח אחיא דאיכא שיוור בפסח ואליצא דרבי דאם ימעט הבית מהיות משה החייהו משה אף מכדי מתק שאלם אין לו ממנה אחר עמו על פסחו ועל חגיגתו ומעות שצידו חולין שעל מנת כן הקדישו ישראל את פסחיהן, ומצואר שהשיוור הוא דעל מנת כן הקדישו ישראל את פסחיהן כלומר והו"ל תנאי בהקדש ולכן לא נתפשטה קדושה זכולה, ולאו מן הדין הוא דאפשר לשייר בקדושת הגוף, ואדרבה אבי תמה על זה, אלא דעל מנת כן הקדישו ישראל את פסחיהן, ומשמע דהו"ל כתנאי צ"ד, ומצואר דגם בפסח אמרינן פשטה קדושה זכולה אלא דצממנה אחר יש שם תנאי שיוכל להמנות אחרים ומקרא יליף לה דמהיות משה.

ועיין ירושלמי קידושין ריש פ' האומר דיכול לשייר לעצמו בהקדש גיזה ועבודה שלא יוקדש וכהוא דצ"ב ס"ג ע"א שיכול לשייר לעצמו מקום המעשה, וירושלמי דמאי (פ"ו הל' ד'), ועיין ארץ זבי סי' מ"ט ומ"ש שם בשם הרה"ג ר' זאב נחום בארענשטיין זללה"ה.

גם צמתני דתמורה הנ"ל א"ר יוסי והלא צמוקדשין האומר רגלה של זו עולה כולה עולה אף כשיאמר רגלה של זו תחת זו תהא כולה תמורה תחתיה, ובדף י"א ע"ב בעי רבא צעוף מהו, בהמה אמר רחמנא והא לאו בהמה היא או דלמא קרבן אמר רחמנא והאי נמי קרבן הוא תיקו, ומדבעי ליה צעוף מצואר דצבהמה פשיטא ליה דכל בהמה בכלל בין קרבנות נדבה בין קרבנות חובה, וכן משמע מכל הסוגיא שם. גם להלן דף כ"ו ע"א האומר בהמה זו חליה תמורת עולה וכו' וכל הסוגיא שם משמע דחטאת דומיא דעולה דפשטה קדושה זכולה.

ובגוף הקושיא שהציא בשם מרן הד"ח איך מהני שיוור בפסח נימא פשטה קדושה זכולה ומאי מהני תנאי צוה, הנה מלכד ממה שכתבתי לעיל שכנראה דדבר זה למדנו מקרא שם וא"כ לימוד מפורש הוא, עוד נלפענ"ד לומר בס"ד דצבידושין ז' ע"א חלייך מקודשת לי אינה מקודשת ופריך ויפשטו לה קדושי זכולה ומשני תוס' בהמה הכא דעת אחרת, הא לא דמיא אלא להא בהמה של שני שותפין הקדיש חליה וחזר ולקחה והקדישה קדושה ואינה קריבה, ופרש"י הא לא דמיא מקנא דחירואל הוא אין דבר זה דומה אלא לבהמה של שני שותפין דאיכא דעת אחרת המעכבת בה והתם לא אמרינן דתקדש כולה ע"פ האחד, ועיין תוס' דף צ' ע"ב שם ד"ה דאסר דזככר וטלית ליכא דעת אחרת.

ח"א סי' פ"ט, א"כ ודאי ז"ע אמאי פשוט כ"כ ללא שיך
זוה"ו איסור הטלת מוס טפי ממטיל מוס בצעל מוס ע"ש.
ועי' למרן צינת שערים או"ח סי' קמ"ד שהאר"ך הרבה בדברי
חת"ס וצביאור דבריו.

ולפענ"ד תו קשה מגמ' בכורות נ"ג ע"א צמער בהמה
שנוהג בפני הבית ושלא בפני הבית ופריך אי
הכי האידנא נמי ינהג, ומשני דמשום תקלה בטלוהו, ומנא
תימרא דחיישינן לתקלה דתניא אין מקדישין ואין מעריכין ואין
מחרימין בזמן הזה ואם הקדיש והעריך והחריס בהמה תיעקר
וכו', ופריך והרי זכור דא"ר יהודה מותר לו לאדם להטיל
מוס בצכור קודם שיצא לאויר העולם א"כ הכי נמי אפשר
דשדי ציה מומא בכולי עדריה, ומשני מהרה יבנה בית המקדש
וצעינן בהמה להקרבה וליכא ע"ש, ומצוה להדיח דחיישינן
שלא להטיל מוס בקדשים משום שמא מהרה יבנה המקדש
והכא אמרינן להיפוך דכיון שאין ציהמ"ק קיים לא חזי ולא
חיישינן שמא מהרה יבנה המקדש, ולכאורה הוא קושיא גדולה.

(ב) ולפענ"ד י"ל לפמ"ש רבי יוחנן בגמ' קידושין דף ז'
וצחים י"ב ותמורה כ"ו וכריתות כ"ו בהמה
של שני שותפין הקדיש חליה וחזר ולקחה והקדישה קדושה
ואינה קריבה ועושה תמורה ותמורתה כיוצא בה, ואמרינן
ש"מ תלת, ש"מ צעלי חיים נדחים וש"מ דיחוי מעיקרא הו'
דיחוי וש"מ יש דיחוי בדמים ע"ש, ולפ"ו המקדיש בהמה
זוה"ו ואח"כ נבנה המקדש הו"ל דיחוי מעיקרא שאינו חוזר
ונראה אפילו לאחר שיבנה המקדש, וא"כ פשוט ללא מהני
כלום מה שיבנה אח"כ המקדש ולא יראה עוד לעולם.

ולא מיבעיא למ"ד אין מקריבין כל זמן דליכא מקדש, אלא
אפילו למ"ד מקריבין וכדעת ר"ח הכהן בכפחור ופרח
ונראה דלכן דייק כן מרן דגם עכשיו ראו הוא מ"מ אם
הקדיש קודם שנבנה המזבח הו"ל נמי דיחוי מעיקרא, דבשעת
הקדשו לא הו' ראוי, ולא דמי להנודר מן היין דחיישינן שמא
היום יבא שצן דוד שאסור ציין כיון דנדר ליום שצן דוד בל
והוא עמיד לבוא בכל יום משא"כ בהקדש קרבן דאם לא בל
בשעת ההקדש הו' דיחוי וק"ל.

(ג) איברא דכל זה אליבא דר' יוחנן, האמנם הרמב"ם
בפ"ט מהל' מעשה הקרבנות ה"ד כתב בהמת
השותפין שהקדיש אחד מהן חליה שלו וחזר ולקח חליה
האחר והקדישו הרי זה קדשה וקריבה אע"פ שמתחילתו דחוי
היתה כשהקדיש חליה אין הדיחוי מעיקרו דיחוי, ואע"פ
שהוא קדושת דמים הואיל והיא צעלי חיים אין צעלי חיים
נדחים והרי נראית כולה להקרבה לפיכך תקרב ועושה תמורה,
ועיין כ"מ מה שהאר"ך לפרש למה פסק הרמב"ם ללא כר"י
וסתמא דברייתא דש"מ תלת, ועיין לח"מ שם.

ובפ"ג מהל' פסוק"מ הל' כ"ב וכ"ג כתב עוד הרמב"ם
מזבח שנפגם נפסלו כל הקדשים שהיו שם שחוטין
במקדש שעדיין לא נזרק דמם, שהרי אין שם מזבח לזרוק
עליו ונאמר וזבחת עליו עולותיך ואת שלמיך כלומר מזבח
והוא עומד בתקונו לא פגום, אבל קדשים חיים שהיו שם
בעזרה כשנפגם לא נפסלו אלא כשיבנה המזבח יקרבו שאין
צעלי חיים נדחין, הקדיש בהמות עד שלא נבנה המזבח כשיבנה
מקריבים אותם שהדיחוי מעיקרו אינו דחוי עכ"ל, ועיין אבן
האזל הל' מעשה קרבנות פ"ט ה"ד שמתה דלמה הוצרך
לומר הטעם שהדיחוי מעיקרו אינו דיחוי ולמה לא סגי בטעם
הראשון שאין צעלי חיים נדחין, ולפענ"ד נראה דהא דצעלי
חיים אינן נידחין י"ל דוקא כשקידש עכ"פ בזמן הבית ויש
מזבח ומקדש ואח"כ נפסל המזבח י"ל כיון דבשעת הקדש
היה הקדש גמור וראוי אלא שבינתיים נפסל המזבח לא גרע
ממוס עובר ושפיר אמרינן שאין צעלי חיים נדחין, אבל היכא
דהקדיש בשעה שאין מזבח כלל דצעיקר ההקדש בשעה
שהקדישו לא היה ראוי להקרבה אפשר דנדחין קמ"ל דיחוי
מעיקרו נמי לא הו' דיחוי, שוב ראיתי דגם הגאון ז"ל פי'
כעין זה ושמתה שכינתה לדעתו הרמה וע"ש מה שהאר"ך
הרבה בזה שמעתתא. אלא דלפ"ו לכאורה אודא לן תירוץ
והדרה לה קושיא מרן הח"ס ז"ל.

(ד) והנראה בס"ד לפמ"ש בגמ' ערכין כ"ט ע"א ההוא
גברא דאחרמיניהו לנכסיה צפומצדיתא אחא
לקמיה דרב יהודה א"ל שקול ארבעה זוזי ואחיל עלייהו וכו'
כמאן כשמואל דאמר הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרטת
מחול, ופריך אימר דאמר שמואל שחיללו לכתחילה מי אמר,
ומשני הני מילי בזמן שצית המקדש קיים דאיכא פסידא אבל
בזמן הזה אפי' לכתחילה, אי הכי אפי' פרטת נמי פרסומי
מילתא ע"כ, ועיין רש"י זוה"ו דליכא צית וליכא פסידא אלא
איסורא הוא דרביעא עלייהו אפילו לכתחילה נמי ע"כ, ועיין
תוס' שם ד"ה שקול וצתמורה כ"ז ע"ב בתוס' ד"ה צין וד"ה
לא אמרו ועיין מעילה י"ד ע"ב תוס' ד"ה והאמר שמואל
בזמן שאין בהמ"ק אפשר לחלל על שו"פ.

והנראה דהקדש בזמן שאין בהמ"ק קיים דליכא פסידא
להקדש אלא איסורא הוא דרביעא עליה שפיר
אפשר לחלל על שו"פ לולי שלא יהא ציון להקדש ויראה כאלו
הקדש נפיק צדקי, אבל בעצם לא נשאר רק איסורא, וזהכי
אחי שפיר ההוא דע"ו דאמרינן הני מילי בזמן שצית המקדש
קיים דחוי להקרבה השתא ללא חזי להקרבה לית לן בה, ולא
חיישינן שמא יבא צן דוד היום ומהרה יבנה המקדש ויהיה
ראוי לקרבן ויתחייב על המוס שנתן צו כיון דכעת לא חזי
להקרבה וליכא פסידא אלא איסורא הוא דאיכא וכנ"ל, ולא

וקמץ הרי זה פסול, וע"כ שזריך שידציק אצבעותיו אחת אל אחת כל מה שאפשר, וזה פשוט מאוד.

ובאמת היא מילתא דתמיה טובא, דזוה לא נסתפק ר' יהושע בן עזראה דזה דבר מוסכם כדמניא צהדיא צברייתא מלא קמזו יכול מצורך ת"ל צקומזו, וצמארי כתב זריך שיהא הקומץ מצוממס וכו' ואם היה מצורך ר"ל שהרחיק אצבעותיו זה מזה עד שהקמח או הפחיתין מצצצין ויוצאין בין האצבעות פסול אלא ידציק אצבעותיו וכו', ורש"י פירש מצורך מצצצין מכל זד ויוצא, והיא עולה בקנה אחד עם דברי המאירי ועיקר המכוון הוא שהקומץ יהא מכוונס צחוך היד ולא מצצצין ויוצאין משום זד, שזה פי' קומץ, וצריינו חננאל יכול מצורך כלומר יהיה שותת מאחרי אצבעותיו ומחוץ של אצבעותיו ת"ל והריס ממנו צקומזו אין לך אלא מה צצחוך הקומץ, וכ"ה צמנחות י"א ע"א, ומתני' מפורשת היא מנחות ו' ע"א הקומץ היתר והחסר פסול, ואזוהו היתר שקמזו מצורך, וחש"כ הרמב"ם צהלי מעשה"ק הנ"ל אם הוסיף צקומץ כגון שהרחיק אצבעותיו וקמץ הרי זה פסול, והוא כלשון המאירי. ואיך אפשר לומר שחכמים חולקין דעושה הכהן כמו שחפץ אם רוצה הוא פותח את ידו ומכניס בין אצבעותיו וז"ע. ועי' פיהמ"ש מנחות פ"א מ"צ ותשו' רדב"ז ח"צ סי' תשי"ב.

ור' יהושע בן עזראה נסתפק צצין הציינים, היינו הנכנס בין האצבעות כפירש"י, אי קומץ הן או שיריים הן. וכמה גדולים צברי חכמים שאמרו בין הציינים מהו, ולא אמרו בין האצבעות, דהנה זה לשון המאירי הדציק אצבעותיו זה צוה אם אעפ"כ נכנס מן הקמח בין האצבעות כגון שהיו ידיו כחושות ופרקיהן צולטים ונותנים ריוח בין הדצקים ואי אפשר לו להדציקם כל כך, כל שנראה מצחוך אחורי האצבעות צכלל השיריים ונאכל, וכל שהוא נראה צפנים צכלל הקומץ ונקטרה, ומה שהוא בין האצבעות והאצבעות סותמין אותו ואינו נראה לא מצחוך ולא מצפנים והוא הנקרא צסוגיא זו ציני ציני ע"כ, וזה דקדוק לשונס בין הציינים ולא בין האצבעות, דהאצבעות זריך לדצקס יחד כל מה דאפשר כלשון המאירי שלא יכנס כלום בין האצבעות, ואם הרחיק צינייהס ונכנס בין אצבעותיו צמקוס שהיה יכול לדצקס צוה לא מיציעל ליה דהוה קומץ יתר ופסול, ואי אפשר שסתפק צוה שום מ"ד, אלא זה מיציעל ליה לר' יהושע בן עזראה כיון שלאחר שהדציק אצבעותיו איכא כהניס דכחשי צשר נינהו ופרקיהס צולטין ויש בין הציינים קצת מקוס חלל ויש ריוח בין הדצקים צהא איציעל להו מה דינו.

וזה כוונת רצינו חננאל שכתב וכיון שנתברר כי אינו קדוש צירוך הקומץ מיציעל לן המתקבץ מן המנחה בין האצבעות ציני סדק הנראה כמו נקב מפולש מהו מן הקומץ חשיב או לא וכו',

דמי לצעל מוס צומן הצית דאיכא פסידא להקדש שפיר המטיל צו מוס חייב, וא"כ ארצה כיון דאפשר לצא לידי תקלה תיעקר ודו"ק. וכמו"כ לא קשה מהך דצכורות, דהא דחיישינן התס דמהרה יצנה המקדש לא מפסידא דהקדש או משום איסורא חיישינן, אלא שיהיה צהמות לציהמ"ק ע"ש ודו"ק.

סימן רטו

א. בסוגיא דבין הביניים של מלא קומצו

ב. יתר הקומץ אי הוי דשיל"מ

ב"ה אור ליום ג' משפטים תשכ"ב ברוקלין נ"י יצו"א למע"כ ידידי ורב חביבי הרב הגאון המפורסם ערוגת הבושם כש"ת מוה"ר מאיר בלומפעלד (שליט"א) ז"ל, רב בנוא-ארק נד"ו יצ"ו ומחבר כמה ספרים חשובים.

אחדשת"ר, יקרת מכתבו היום קבלתי ותשתי להשיבו מפני הטרדות הרצות ולכן יהיו צברי מעטים, והנני לצרר צברי הראשונים שהקשיתי לכ"ת על הגאון הנצי"צ ז"ל צמרומי שדה יומא מ"ו ע"צ צסוגיא דצין הציינים של מלא קומזו דכיון שהרמב"ם לא זכר כלל זה הסוגיא ע"כ נראה לו צדעת הרמב"ם דכל הסוגיא אזלי אליצא דר' יהושע בן עזראה אצל חכמים ס"ל שהכהן עושה כמו שרוצה אם רוצה פותח את ידו ומכניס בין אצבעותיו או להיפוך והכל איקרי קומץ, ותמתהי עליו דמפורש להיפוך צדברי הרמב"ם ז"ל פי"ג מהלי מעשה הקרצנות הלי י"ג אם הוסיף צקומץ כגון שהרחיק אצבעותיו וקמץ הרי זה פסול ע"כ, הרי דאם הרחיק אצבעותיו פסול. ועי' פיהמ"ש מנחות פ"א מ"צ..

ובת"ר יצא לייצב צברי הנצי"צ דכוונתו דהרמב"ם ס"ל דקומץ כדרך כל האדם דפושט אצבעותיו על פס ידו ונכנס ממילא גם בין האצבעות ועל זה כתב הנצי"צ דנחשב קומץ לדעת הרמב"ם, אצל להרחיק האצבעות ולקמוץ הרי הוא מוסיף צקומץ ולא נחשב כדרך כל האדם וצאופן זה פסול עכת"ד.

ואני תמה על כת"ר כי זה לשון הנצי"צ ז"ל אצל חכמים סוצריס שהכהן עושה כמו שרוצה אם רוצה פותח את ידו ומכניס בין אצבעותיו או להיפוך והכל מקרי קומץ, ולשון שהכהן עושה כמו שרוצה אם רוצה פותח את ידו ומכניס בין אצבעותיו פשוט שכוונתו שמותר להכניס בין אצבעותיו אפילו לכחלה דצרגונו תלה ליה, והיינו ע"כ כגון שירחיק בין הדצקים זה מזה ויכניס מן הקומץ בין אצבעותיו, וזה פירושו של פותח את ידו ומכניס בין אצבעותיו או להיפוך היינו שסוגר ודוחק אצבעותיו יחדיו וקומץ וצכל אופן שעושה מיקרי קומץ, גם לשון ומכניס ר"ל מכניס צרגונו, וע"ז כתבתי דמפורש היפוך זה צדברי הרמב"ם שם שאם הרחיק אצבעותיו

ובקושיה האחרונים הנ"ל עיין שו"ת נו"צ"י אר"ח סי' קי"ד
תיניח מה שתי. והתמ"ס בחידושו עמ"ס ע"ז
דף ע"ג תירץ בפשיטות דלא פלוג רבנן בשום טבל בעולם.

ולפענ"ד י"ל בזה דהנה בשו"ת מוצל מאש סי' י"ט הביא
מחלוקת התשנ"ץ (ח"א סי' קל"ח) עם
המהרי"ט (ח"א סי' ה'), דדעת התשנ"ץ דמי שנדר נכסיו
על חצירו ונתערבו נכסיו של מדיר עם מעות אחרים אסורים
על המודר ואין להם ציטול בששים משום דהוה דבר שיש לו
מתירין, דאי צעי מיתשל אנדריה, והמהרי"ט השיג עליו דדבר
שיל"מ היינו לגבי ידיה אבל לגבי המודר הרי אי אפשר לו
לישאל על נדר המדיר ולהחיר הנדר, ולגביה לא נקרא דשיל"מ
וממילא בטל, מדע דהא תרומה וחלה דאע"ג דאיתנהו בשאלה
כיון שאין צהרתן מנזה לא מיקרי יש לו מתירין כדאי
בנדרים נ"ט ע"א כ"ש הכא שראובן אין צידו כלל אם לא
ירצה שמעון לישאל על נדרו ע"ש. והמוצל מאש שקו"ט צד'
מהרי"ט, ובתו"ד הביא תוס' פסקים כ"ז ע"ב ד"ה הקדש
שכתבו דהקדש הוא דשיל"מ ע"י חילול, והמוצל מאש נתקשה
בדברי התוס' דהא אין מתירין ע"י שאלה או חילול רק במקום
מנזה כדאי בהדיא בגמ' שם כנ"ל, והביא עוד ראשונים
שחשבו להקדש וכיו"צ לדשיל"מ ע"י שאלה אף שלא במקום
מנזה כד' התוס' וסיים והדבר נריך תלמוד. ואחריו האריך
הרחיב בזה השעה"מ פט"ו מהל' מאכלות אסורות ה"י. ועי'
נדרים נ"ח ע"א כל דבר שיש לו מתירין כגון טבל ומעשר
שני והקדש ודו"ק. וע"ע באורך למרן החת"ס צמורת משה
עה"ת פ' וישב וצשו"ת לק"ו בשו"ת בית שערים יו"ד סי'
ת"י ומי"א.

וראיתי בספר קרנות המזבח (צילגורייא תרפ"ז) אות כ"ג
אריכות נאה בזה, ושם הביא מפאת השדה להשדי
חמד (מערכת הד' כלל ט' אות ה') ששאל אחד הרעיש על
הפוסקים דכל דבר דאפשר לישאל אף בדבר שאינה מנזה
לישאל עליו מיקרי דשיל"מ וכי מה יענו ויאמרו לגמרא
מפורשת, ולא תירצו כלום יע"ש, ולא הרגישו שכבר קדם
המוצל מאש. וכפי הנראה לא היה צידם תשו' מוצל מאש.

עב"פ נראה דדבר זה מחלוקת הפוסקים, ולפי זה יש ליישב
קו' האחרונים על התוס' דהא דטבל אסור במשהו
היינו או מטעם שיש לו מתירין או כדרך היתירו כן איסורו
וזה לא שייך הכא, ולפי הנ"ל י"ל דשייך בשאלה, וא"כ שפיר
איכא למימר דכוונת התוס' אי טיבולא הוה כדמעיקרא והו'
דבר שיל"מ משום דמצי למיתשל עליה, ודו"ק. [ודקדוק לשון
התוס' אי טיבולא הוה "כדמעיקרא" י"ל כדמעיקר קודם
קמייהו, כלומר דהוה בכלל טבל קודם קמייהו והוה כמו מנחה
שהוקדשה בכלי ולא נקמנה כלל וקודם קמייהו איתא בשאלה,

וכת"ר כתב ע"ז שצריך ציבור. וכוונתו מצוה"ת ע"ד שכתב
המאירי, שיש כהן שידיו כחושות ופרקיהן בולטים ונותנים ריח
בין הדבקים ואי אפשר לו להדביקם כל כך וממילא נשאר כמו
נקב למטה באצבעותיהם בין אחד למשנהו, אבל זולת זה כל מה
שאפשר להדק אפילו באנשים כחושים ולא הודק ונכנס שם מן
הקומץ לא תיבטיח לן דהוה יתר הקומץ ופסול, והאיביעיה הוא
על אותו סדק הנראה אלל אנשים כחושים מה שאי אפשר להם
להדביק יותר, וזה ברור בס"ד.

גם מדחפש הגאון הנצי"צ ז"ל להביא ראיה לדבריו דהרמב"ם
לא פסק כר' יהושע בן עזראה, ולא הביא כלל דבריו
מפירוש המשניות הנ"ל וגם מדברי המהרי"ק והכ"מ פ"ג
מהל' מעשה הקרבנות שם ע"ש, נראה דאשתמיטתיה דברי
הרמב"ם ז"ל, דלולי זכר היה יכול בפשיטות ליישב שיטתו כמובן.

ב) עוד ראיתי לכת"ר מפלפל בדברי התוס' יומא דף מ"ז
ע"ב ד"ה הדר שכתבו דמעיקרא איביעיה ליה אי
טיבולא הוה ונפקא מינה אי טיבולא הוה אי אס נתערב בחולין
שבעורה הנאכל עם המנחה לא בטיל וטבל במשהו ואי ספיקא
הוה בטיל, והקשו בקרן אורה מנחות דף י"א ע"א והגאון
ר' יהודה בכרך יומא שם ועוד אחרונים דהטעם דטבל לא
בטיל הוא משום דהוה דבר שיש לו מתירין או משום דכהיתירו
כן איסורו כדאיתא בע"ז ע"ג ע"ב, והני טעמא ליכא בהאי
טיבולא דבין הציניים, ועי' מהרש"א, וכת"ר כתב דכיון דקיי"ל
בקומץ יתר או חסר אפילו כל שהוא פסול א"כ כל משהו
ומשהו נקרא מתיר, דמתיר לאכול המנחה כיון דכל שהוא
גורם הפסול, וממילא יש לומר ה"נ כהיתירו כן איסורו כיון
דכל משהו נקרא מתיר וכו'.

ולפענ"ד זה אינו, דודאי קומץ צעי שיעור ואית ליה שיעור
ובגמ' פ' הקומץ רבה דף כ"ו ע"ב איפליגו
ריב"ל ור"י, והרמב"ם פ"ג מהל' מעשה הקרבנות הל' י"ד
פסק כריב"ל דאין קומץ פחות משתי זיתים, ועיין מל"מ
דצירושלמי משמע דכהן שאין ידו מחזקת כשני זיתים פסול
לעבודה, ואם כן כיון דשיעור הקומץ הוא צשתי זיתים הו'
ככל שיעורי איסור והיתר שבחורה, ובכל שיעורי תורה דבעינן
כזית וודאי דמשהו פחות חסר מן השיעור ונרך לאותו משהו
שישלים לשיעור, ולא בשביל זה אנו אומרים דכל משהו נחשב
כמתיר, וה"נ דיש גבי קומץ ודאי שעד שלא נשלם השיעור
ר"ל השני זיתים וחסר ממנו אפילו משהו נחשב כחצי שיעור
דבעי להיות שני זיתים שלמים, עכ"ז אין אומרים דנחשב כל
משהו למתיר, וכמו שאמרו בגמ' (כתובות ק"ד ע"א) כל
שיעורי חז"ל כן הם מקוה שיש צו מ' סאה טובלין צו היה
צו מ' סאה חסר קורטוב אין טובלין צו וכו', ואין אומרים
במקוה שכל משהו נקרא מתיר.

ודו"ק]. ועיין מל"מ פי"א מהל' מעשה הקרצנות ה"ד. וע"ע טורי ארזן ר"ה כ"ח ע"ב.

והנני בזה ידידו מכבדו ומוקירו המברכו בברכת השנים ארוכים וטובים, דשנים ורעננים, עוד ינוב בשיבה ויזכה להרבות תורה בין הלומדים כאוות נפשו בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש,

מנשה הקמץ

סימן ריו

- א. סידור שני גורי עצים בכל יום
- ב. ברוב עם הדרת מלך במקדש
- ג. עבודת המקדש בשנים

אסרו חג הסוכות ושנ"ת גאולי באה ברוקלין נ"י יצו"א ישאו הרים וגבעות, ברכות וישועות, מטל השמים ומשמני הארץ למע"כ פרי עץ הדר שלשלת היוחסין נטע שעשועים המיול"ח בנש"ק מופלא ומופלג צבי וחמיד הב' צבי האגער הי"ו, לונדון הבירה יצ"ו.

א) **אחדשה"מ** צאהבה, [המשך להנדפס בשו"ת משנה הלכות חלק יד סימן רפ"ה] אשר עמדת לתמוה על דברי הריטב"א ז"ל יומא כ"ו ע"ב אהא דאמר רש"י מנין לתמיד של צין הערצים שטעון שני גזירי עצים בשני כהנים שנאמר וערכו עצים, אם אינו ענין לתמיד של שחר דכתיב ובער עליה הכהן צבקר צבקר וערך עליה תנהו ענין לתמיד של צין הערצים, ופריך ואימא אידי ואידי בתמיד של שחר ואמר רחמנא עמיד והדר עמיד, א"כ יומא קרא ובער ובער, אי כתב רחמנא ובער הו"א חד אין תרי לא קמ"ל דנעמיד חד ונעמיד תרי, ופי' הריטב"א ז"ל דעמיד חד גזיר חד והדר ליעבדו תרי שני גזירי עצים, ותמהת היאך ס"ד שיציא הכהן גזיר חד כיון דצבקר קאמר עצים ועוד לפ"ו מאי כוונת הגמ' הו"א חד אין תרי לא.

ו**לפענ"ד** לדחוק ולפרש דברי הריטב"א כך, דצאמת בתורה עצים כתיב וע"כ צריך יותר מעץ אחד, וכיון דכתוב אחד אומר ובער לשון יחיד דמשמע כהן אחד וכתוב אחד אומר וערכו דמשמע שנים נמצא תרי קראי סתרי אהדדי, וע"כ דחיק קרא ומוקיס אנפשיה דיצואו ג' כהנים ואחד יערוך גזיר אחד והשנים כל אחד גזיר אחד נמצא אתה מקיים תרויהו, דזבער עליה הכהן נתקיים ע"י כהן אחד שהעלה גזיר אחד וגם וערכו נתקיים בשני כהנים כל אחד גזיר אחד, ועצים נתקיימו שהרי על המערכה יש כאן ג' גזירים, וכמו דבער דכתיב וערכו עליה עצים שהוא שנים אפ"ה המצוה כל עץ צכהן לצדו הכי נמי ס"ד המקשן שהכל בתמיד של שחר, ומה דכתיב עצים אינו לעכב שכהן אחד יתן על המערכה שני עצים שהרי נאמר וערכו עצים אלא ע"כ שיהיו על המערכה

עצים אצל ע"י כמה כהנים לא נתפרש, וכמו שכתבו כמה מהמפרשים שצבוקר נמי אם רוצה הכהן מניח לכהן שני לערוך גזיר אחד, ואע"ג דכתיב ובער עליה הכהן אפ"ה יכולים שנים להעלות ה"ו הו"א כן לפי הס"ד, וע"ז מסיק בגמ' דערכו הוא צין הערצים וכו' וק"ל.

ב) **ובמה** שכתבת דענין צרוב עם הדרת מלך יש לציין לצרכות דף נ"ג ע"א ת"ר היו יושצין צבית המדרש והציאו אור לפנייהם צ"ש אומרים כל אחד ואחד מצרך לעצמו וצ"ה אומרים אחד מצרך לכולן משום שנאמר צרוב עם הדרת מלך, בשלמא צ"ה מפרשי טעמא אלא צ"ש מאי טעמא קסברי מפני צטול צית המדרש ע"כ, ומצואר דאפילו במקום צטול תורה אמרינן צרוב עם, וקיי"ל כצ"ה והוצא צשו"ע או"ח סי' רח"ט סעיף י"ד ומג"א שם סקי"ת, ופשוט דצ"ש נמי מודי דצרוב עם הדרת מלך אלא דס"ל דציטול תורה עדיף, ופלא שלא הציאה הרמב"ם. ועיין מנחות ס"ב ע"א והא קמ"ל דצעינן שלשה כהנים משום דכתיב צרוב עם הדרת מלך, הרי בשלשה נמי הוי צרוב עם.

ו**בשי"ב** דענין כהן אחד לסייע לחצירו בעבודתו ואי מצינו עבודה אחת בשני כהנים והארכת צבקיאות וישרות נפלאה, ע"ע דמרדכי שלהי מגילה סי' תתל"ג שהציא תשו' הר"י מווינה צס' א"ו על ששאלתם שמעון מוחה ציד מי שקנה מן הקהל להוציא ס"ת מארון הקודש ולתתה ציד ש"ס וכן להחזירה והמעות הללו צאות לכיס של דקה ושמעון מוחה מפני שזו מצוה של החזן, לא כיון יפה, שהרי מעשה צכל יום שראובן מתפלל שחרית ושמעון קורא ולוי מתפלל מוסף ותנן נמי בתמיד נשחט שחט ישראל וקבל הכהן נתנו לחצירו וחצירו לחצירו ואמרינן בגמ' ש"מ הולכה שלא צרגל שמה הולכה דילמא דיייד פורתא ומאי קמ"ל צרוב עם הדרת מלך, והלא דברים ק"ו ומה כהן שכבר זכה שכבר קיבל הדם צידו אעפ"כ נתנו לאחר להוליכו ואותו המוליך נתנו לאחר לזרוקו משום צרוב עם הדרת מלך כ"ש צדון זה, וכן המשפט שיכול לקנות להושיט המעילים לגולל ואין הגולל יכול למחות כי אע"פ שקנה הגלילה לא קנה ליקח המעילים ע"ש.

ו**בא"ו** ה"ל מגילה סי' שע"ט כתב וז"ל בתוספתא פ' הקורא את המגילה אמר רש"ב"א מעשה צר"מ שקראה צביהכ"נ של טבעון, כיון שגמרה נתנה לאחר וצריך עליה, דהואיל והכל עוסקין צמזוה אחת צמגילה לצאת זה שפיר דמי שראובן יצרך ושמעון יקרא ע"ש. וראיתי קדוש אחד מדבר צעל לקט יושר (דף 50) בשני מוהלים מי יצרך אשר קדש, וכתב דשפיר דמי שאחר יצרך ומטעם צרוב עם, ובשני מוהלים כתב דהו"ל דומיא דקרבן דור שוחט וכהנים מקריבים וכל אחד עושה מצוה ע"ש. וכ"כ המג"א סי' תקצ"ב

סק"ז לענין תקיעות שאחד תוקע, ומ"מ היכי דנהגו לחלק חולקין משום צרוצ עם, והיינו אפי' מנוה אחת שלימה יש לחלק משום צרוצ עם.

ג) במה שזיינת לשו"ת אמרי יושר ח"צ סי' ז' על דבר קושיית ש"צ כ"ק מוה"ר אליעזר האגער מוויזניץ זלה"ה לפמ"ש תוס' מנחות פ"ו ע"ב ד"ה ממנה עפ"י שיטת רש"י להדלקת נר מערבי בשחרית אם מצאו כזה היא תקון חכמים זכר לנס שהיה צימי שמעון הדליק, האריך עשו בשבת, וצירושלמי (ר"ה ופ"ק דמגילה) תנא ר' חייה דסדר התמיד הוא צין בחול וצין בשבת, ומתחלה כתב דצוקר היו מדליקין ע"י קטן שהגיע לחינוך, וכתב דכעין זה כתב לענין תי' הצי"צ בחנוכה שהיו מחלקין השמן לשמונה חלקים והאריך הדליקו בשבת חצי שיעור וכתב דאפשר שהדליקו בשני כהנים והו"ל שנים שעשאוהו, ושם הקשה לעצמו לפי דעת המקו"ח או"ח סי' רס"ו בהגהותיו דשנים שעשאוהו אסור מה"ת, וכתב ואולי היה עומד שם המדליק ורואה אם השמן נתמעט ואין נס צעודו דולק יוסיף שמן טמא שהי' להם וכו' ע"ש.

ולפענ"ד דבריו הקדושים ז"ע חדא דלא מצינו שהתירו לקטן שהגיע לחינוך להתיר לו מלאכה דאורייתא בשביל דרבנן לציבור, גם מה שחירץ בשבת חנוכה לחלקו לח' חלקים והי' עומד המדליק ורואה אם השמן נתמעט וכו' יוסיף שמן, ולפענ"ד לזד כי צריך להשים השמן כדי לרכו קודם ההדלקה ומפורש בשו"ע או"ח סי' תרע"ה ס"ב שאם הדליק נר חנוכה ולא היה צו להדליק חצי שעה אע"פ שהוסיף אח"כ לא ינא, וה"ה במנורה צביהמ"ק, ועוד לדעת הרא"ש המוסיף שמן הו"ל הדלקה חדשה ולכאורה הכי קי"ל נמצא אדרבה אם יוסיף יחלל שבת וגם לא יתקן מה שהדליק שלא כהלכה, וז"ע.

גם צעמס החידוש דאפשר להדליק המנורה ע"י שנים הקשה דא"כ בכל עצודה שדוחה שבת יעשו ע"י שנים וכקושיית מעיין החכמה, והעלה שם מש"כ הבית יצחק ליישב קושיית המעיין החכמה דאין כהן רשאי לסייע לחצירו בעצודה רק בהולכת אברים וצ"ל להגרע"א משניות יומא פ"ב מ"ה ותו"ט יומא פ"ב מ"ז ד"ה הרגל, וי"ל דבזה נתלקו ריב"צ והלל (פסחים ס"ו ע"א), דריב"צ ס"ל כיון שאפשר ע"י שנים לא תדחה שבת, ובא הלל ואמר וכי פסק אחד יש לנו בשבת שדוחה והלא הרבה יותר ממאתים פסחים יש לנו בשנה שדוחין את השבת, ובגמ' שם דבני צתירא צמועות לא משמע להו וק"ו פריכא הוא וז"ב, והנראה לפמ"ש ציומא מ"ו ע"ב דהקרבנות קרבנות בשבת הותרה ולא דחיה ועיין סנהדרין נ"א ע"ב וציצית דף ל"ג ע"ב וצחי' הארכתי בזה דבשעה שננטוו על השבת נטווו על הקרבנות, וא"כ אין ראייה מתמידין ושאר

קרבנות לציבור שמועדן בשבת, דהנהו הותרו, ולא כן פסק דשבת אינו זמנו דוקא, ולכן מיאנו בני צתירא בלימוד משאר קרבנות דבהם הותרה, אבל בפסח אפשר שאינו דוחה שבת, והגם דכתיב צמועות אחתי אפשר ע"י שנים, עד שאמר כך מקובלני מפי שמעיה ואבטליון וקבלו ממנו, ודו"ק.

אך צאמת כי קושיא כו הקשה הגאון מהרש"ק אמאי התירו למו"ל ע"י מוהל אחד ולדחות את השבת יציאו שני מוהלים והו"ל שנים שעשאוהו והארכיו בזה האחרונים ז"ל, אבל מרן הח"ס ז"ל כתב דהקצ"ה לא נזה לקיים את התורה בעקמימות ועשה את האדם ישר ולא לבקש חשבונות וצטעה שנותה התורה למו"ל אותה למו"ל בכל יום אם הוא שמיני ללידתו אחד בחול ואחד בשבת ואם בחול המנוה צאחד כן בשבת וכן בכל שאר מצות הגם שיש לעשות טלדקי, וכן כתב החינוך (מנוה ת"פ) לענין מה שאמרה תורה וכי יהיה דבר עם לבצך בליעל והקשה והרי אם אינו רוצה לשמט צידו להלוותו לעשר שנים שאינו משמט ותי' דאלקים עשה את האדם ישר ואם תרצה תוכל לטבא את כל התורה, וז"ל החינוך ואולי יעלה במחשבתך בני לומר ואיך ימנע אדם מהלוואה לעולם מפני זה ולמה נכתב על זה לאו והלא צידו להתנות עמו ע"מ שלא תשמיטנו בשביעית וכדרך שאנו עושין תמיד בשטרותינו, אל יצהלוך דבר זה כי הזהירו דבצרים ואע"פ שאפשר בתקנות ותנאים עכ"ל, ועיין עוד חינוך מנוה תקס"ד ועיין בספרי מצות המלך שם, וכן במצות מילה אלקים נזה לאדם למו"ל צין שיש שם אדם אחר וצין אין שם, וכן הוא לענין קרבנות והדלקת המנורה.

ויש להאריך יותר אמנם כרגע אין הז"ג יותר כי הטרדות גדולות ולאוי בעל מלאכה אחת אני וקרעים תלביש וכו' כי גם זה לא כתבתי רק בין הפרקים ואי"ה עוד חזון למועד להשתעשע בדברי תורה, וי"ר שתזכה למאור התורה ללמוד וללמד לשמור ולעשות כאות נפשך ונפש המיול"ח בלב ונפש,

מנשה הקמן

סימן ריח

בסוגיא דמנחות צ"ה: שאבל דוד מלחם הפנים בהיותו בסכנה

דרשה שאמרת ב' דשבועות תשמ"ז

א) במ"מ מנחות (נ"ה ע"ב) תנן אחת שתי הלחם ואחת לחם הפנים לישתן ועריכתן בחוץ ואפייתן בפנים רבי יהודה אומר כל מעשיהם בפנים רבי שמעון אומר לעולם הוי רגיל לומר שתי הלחם ולחם הפנים כשרות בעזרה וכשרות צבית פאגי. ובגמ' אמר רבי אבהו צר כהנא ושיניה מקרא אחד דרשו (שמואל א' כ"א) והוא דרך חול אף כי היום

שאחזו בזלמוס והוצרך לאכול כולם, אף על גב דבלאו הכי היו מותרות לזרים מכיון דהוסרו מעל השלחן לאחר הקטרת הבזיכין, והציא הרב אותה סוגיא דפרק שמי הלחם דקאמר והוא דרך חול ואף כי היום יקדש בכלי דהכי קאמר להו דוד לא מיבעיא האי דכיון דנפיק ליה ממעילה דרך חול הוא, אלא אפילו האיך נמי דהיום יקדש בכלי הצו לי דליכול דמסוכן הוא, ומכאן הכריח הרב דלחם הפנים שהוסר מהשלחן אחר הקטרת הבזיכין שהם מותרים לזרים. וכן שנה עוד בדבר הזה והקשה מנא לן שאכל דוד העשרים וארבעה עשרונים מממת רעבון דלמא רובו ניתן לו לזידה לדרך כיון דמותר היה אפי' בלא סכנה וכו' ע"כ. ואחרי בקשת המעילה דבר זה ישתקע ולא יאמר, דמלתא דפשיטא היא דלחם הפנים אף שהוסר מעל השלחן אחר הקטרת הבזיכין אפי"ה אסור לזרים, לפי שהוא קדשי קדשים ואינו נאכל אלא ליום ולילה, ולא אהני הקטרת הבזיכין אלא להוציאו ממעילה דקי"ל דכל דבר שיש בו היתר לכהנים אין צו משום מעילה, אבל לעולם דאסור לזרים כדן כל קדשי קדשים וזה פשוט, עכ"ל.

והאמת כדבריו והוא משנה פ"ג דמעילה משנה ז' וזה זורתה, לחם הפנים מועלין צו משהוקדש, קרם בתנור הוכשר להפסל בטבול יום וצמחוסר כפורים ולהסדר על השלחן, קרבו הבזיכין חייבין עליו משום פגול נותר וטמא ואין בהם מעילה. ועיין רמב"ם פ"ג מהל' מעילה הלכה ח' וזרע"ב ואין צו מעילה שהותר לכהנים ונעשית מזוהו, ועיין מנחות פרק י"א משנה ח', והנה פשוט דלחם הפנים כל זמן שלא הוקטרו הבזיכין יש צו משום מעילה ואינו נפסל בנותר ופיגול, ומשהוקרבו הבזיכין נפסל בנותר והו"ל ככל קדשי קדשים הנאכלין ליום ולילה, וזקו בזה דברי המל"מ דאין שום ס"ד לומר דכיון שהוקרבו הבזיכין מותר לזרים.

ודע דהרד"ק פי' בשם אביו ז"ל לחם קודש היינו לחמי תודה שיוכל זר לאכלו בטרה, ולפי"ו לא קשה מידי, אמנם כנראה שפירש כן לפי פשוטו של מקרא, אבל הרי מו"ל אמרו שהיה לחם הפנים והוא קדשי קדשים ואסור לזרים. אליבא דכו"ע.

(ג) **ואשר** נראה בס"ד ומתחלה נציע לשון הקרא (שמואל א' שם) ויצא דוד נצה אל אחימלך הכהן ויחרד אחימלך לקראת דוד ויאמר לו מדוע אתה לבדך ואיש אין אתך, ויאמר דוד לאחימלך הכהן המלך זוני דבר ויאמר אלי איש אל ידע מאומה את הדבר אשר אנכי שלחך ואשר נויטיך ואת הנערים יודעתי אל מקום פלוני אלמוני, ועתה מה יש תחת ידך חמשה לחם תנה צידי או הנמנא, ויען הכהן את דוד ויאמר אין לחם חול אל תחת ידי כי אם לחם קדש יש אם נשמרו הנערים אך מאשה, ויען דוד את הכהן ויאמר לו

יקדש בכלי, רבי יהודה סבר בחול אשכחינהו דקא אפו ליה וכו', ופריך והכתיב (שם) ויתן לו הכהן קודש כי לא היה שם לחם כי אם לחם הפנים המוסרים מלפני ה' אלא מאי דרך חול דקאמר להו הכי קאמרו ליה ליכא לחם כי אם לחם הפנים המוסרים מלפני ה' אמר להו לא מיבעיא האי דכיון דנפק ליה ממעילה דרך חול הוא [גצייכו] אלא אפי' האיך נמי דהיום יקדש בכלי הצו ליה דליכול מסוכן הוא וכו'. ופרש"י דנפקא ליה ממעילה, דכיון שסילקו הוא מותר לכהנים וכל שיש לו שעת היתר לכהנים אין צו מעילה, ולא מיבעיא הך שכבר נסתלק, אפילו זה אם היום יקדש בכלי שסדרתם על השלחן הצו ליה. מסוכן הוא, שאחזו בזלמוס ותנן מי שאחזו בזלמוס מאכילין אותו עד שיאירו עיניו אפילו צו"כ ציומא צפרק בתרא (דף פ"ג ע"א).

ותמא המל"מ צפר"ד (דרך החיים דרוש תשעה עשר) [א] שאמרו כיון שיצא מידי מעילה דרך חול הוא, אטו קדשים כיון שיצאו מידי מעילה מותרין לזרים. [ב] עוד תמה שם למה אמר דוד לא מיבעיא האי כיון דנפק מידי מעילה וכו', הי"ל לקצר ולומר מסוכן הוא והכל הותר לו ולא לפלפל בשעת הסכנה ולומר לא מיבעיא וכו'. [ג] בלישנא דדוד (שם פסוק ד') ועתה מה יש תחת ידך חמשה לחם תנה צידי או הנמנא, והנה כיון שאמר או הנמנא מיד היה לו לומר תנה צידי הנמנא תחת ידך ולמה אמר לו חמשה לחם מקודם ואח"כ אמר הנמנא צידך. [ד] ויען הכהן את דוד ויאמר אין לחם חול אל תחת ידי כי אם לחם קדש יש אם נשמרו הנערים אך מאשה, וקשה מה שאמר נשמרו הנערים אך מאשה דאטו אם נשמרו מאשה מותרים בקדשים. [ה] גם יש להקשות לשון אם נשמרו הנערים אך מאשה ולא אמר אם נשמר דוד ועיין רד"ק ורלב"ג שם דדרך כבוד דיבר כן במקום לומר אם נשמרת מאשה. [ו] מה שכתב הרלב"ג דאסור קודש תרומה או מנחה התיר לו מפני הסכנה ולא אסור טומאה כי הזרות יתכן שיותר מפני פק"נ כי האכילה בעצמה מסירה הסכנה ואולם הטומאה אין ראוי שתדחה הטומאה שאינה בעצמותה סיבה להסרת הסכנה ע"ש, והוא תמוה כי אין לך דבר העומד בפני פק"נ. וכן הקשה הפר"ד אמש"כ רש"י שכתב אם נשמרו אך מאשה, בקושי אני מאכילן לזרים אך זה אי אפשר שאאכילהו בטומאה, ולא ירדתי לסוף דעתו דלמה יקל בעיני אחימלך אכילת הזר קדשי קדשים ויכבד בעיניו אכילתם לטמאים, והלא אין לך דבר שעומד בפני פקוה נפש.

(ב) **עוד** כתב הפר"ד שם וראיתי להרב צעל יפה מראה צירושלמי פ"ח דיומא מאמר ב' עלה ההיא דאמריין רב הונא אמר עשרים וארבעה עשרונות שאכל דוד רעבון אכלם, וכתב שם הרב שאכלם כולם דוד מחמת רעבון

ושצדיתר עושה הכל, אבל כאן הוסיף לו דוד ואף כי היום יקדש בכלי נמי יתן אם אין לו אחר כי מסוכן הוא ודוחה את הכל.

ד) **שנית**, נראה דהנה באכילת קדשים איכא מ"ע של אכילת קדשים, וגם כדי שלא יבא לידי נותר, והנה למנות אכילת קדשים אינו יוצא אלא כדרך אכילתו, (ועיין מל"מ פ"ה מיוסודי התורה אי יוצא מזה שלא כדרך אכילתו וצמקום אחר הארכתו), גם צריך לאכלו למשחה ולגדולה כדרך שהמלכים אוכלים בכלי ובחרדל, אבל שלא לידי נותר סגי אפילו שלא כדרך אכילתו, עיין מנחות ז"ט ע"ב יו"כ שחל להיות ע"ש השעיר של יו"כ הצבליים היו אוכלים אותו כשהוא חי, וכמו הרש"ש שם והגם שאכילת חי הוא שלא כדרך אכילתו מ"מ אכלו שלא לידי נותר ע"ש והארכתו בזה הרבה בכמה מקומות. והנה כמו הראב"ה הוצא צ"ב וצ"ח ה' יו"כ (סי' תרי"ב) דבאוכל שלא כדרך אכילתו ליכא חזי שיעור אסור מה"מ, דדוקא כדרך אכילתו דחזי לאיטרופי קיי"ל חזי שיעור אסור מה"מ אבל שלא כדרך אכילתו ליכא איסור מה"מ, וא"כ לא הוי רק איסור דרבנן לכל היומא ואפשר אפילו מדרבנן ליכא אלא זהירות, ומעתה ה"נ בהני לחמי קודש כיון שיצאו מידי מעילה הרי היה ציד דוד ונעריו לאכלו שלא כדרך אכילתו וא"כ אחימלך לא יעבור בזה שנתן להם, שאכלו דרך חול הוא דשלו הוא ולא מעל כנ"ל, ודוד ונעריו יאכלו שלא כדרך אכילתו ולא יעשו איסור.

ו) **יבוא** ידויק מאד, דהנה כל זה מהני לענין איסור אבל לענין טומאה אין נפ"מ בין דרך אכילה או שלא כדרך אכילה דלעולם טומאה איסורו נשאר, ולכן שפיר אמר אין לחם חול חמת ידי כי אם לחם קודש יש אם נשמרו הנערים אך מאשה, כלומר דאם נשמרו אז איכא אופן שיאכלו דוד ונעריו אפילו הם ישראלים שיאכלו שלא כדרך אכילתו, וזה מהני רק בדיעבד לאיסור זרות אבל לא לטומאה. ומתקן בזה דברי רש"י אך מאשה בקושי אני מאכילן לזרים אך זה א"א שאכילנו לטומאים, ומה זה בקושי, אבל להנ"ל הכוונה שעכ"פ שלא כדרך אכילתו אפשר אף לזרים הגם שהוא בקושי שמצטטל בזה מ"ע דאכילת קדשים מ"מ אין זה רק איסור קטן שהרי הוא נותנו להם כדרך חול ואינו עובר ממש, אבל בטומאה אי אפשר אף בכה"ג, ואחרי שפיר בס"ד ודו"ק.

ה) **ועוד** צו שלישיה לפמ"ש מרן הח"ס (אה"ע ח"ב סי' פ"ב) דהגם דקיי"ל פק"נ דוחה את כל התורה חוץ מע"ז ג"ע ושפ"ד אבל כל זה דוקא באדם מסוכן שנראה לנו שהוא מסוכן, אבל אדם צריא האומר חלל שבת בשבילי וכיוצא בו ואינו נראה עליו שהוא חולה מסוכן הגם שהוא בעצמו יכול לעשות לו הכל ככל חולה מסוכן שפק"נ דוחה

כי אם אשה עזורה לנו כחמול שלשום צלמתי ויהיו כלי הנערים קדש והוא דרך חול ואף כי היום יקדש בכלי, ויתן לו הכהן קדש כי לא היה שם לחם כי אם לחם הפנים המוסרים מלפני ה' וגו'.

ו) **ונראה** ביאור הדברים כך, דהנה כהן הנוטל לעצמו או נותן לאדם אחר מן הלחם קודש שיצא מידי מעילה הרי מעל בהקדש, אבל לאחר שיצא מידי מעילה והרי הוא קודש קדשים ולחמו הוא הרי הוא שלו, ויכול ליתנו לאחרים שיאכלוהו הם אם הם כהנים, ואפילו לזרים יכול ליתן שהם יתנוהו לכהנים לאכלו וכיוצא בו כל שאינו חשוד על אכילת קדשים, ולפ"ז י"ל דזה היתה השקלא וטריא דדוד ציקש חמשה לחמים, והבין אחימלך למה מצקש חמשה לחמים ע"כ הוא צבציל הנערים שעמו שאמר לו שיעוד אותם למקום פלוני אלמוני ולכן צעבורם ציקש חמשה שהם חמשה נערים ולכל אחד ציקש חלה אחת, דאי לעצמו מצקש למה שאל חמשה דוקא יאמר יש לך תחת ידך לחם לאכול, נאו אפשר דבסתם חשב שמצקש רק עבור הנערים חמשה לחם של חול, שחשב שדוד בעצמו אינו רוצה ליהנות מאחרים וכ"ש לצקש לחם אשר עליו נאמר ולא ראיתי נדיק נעוז וזרעו מצקש לחם, וכ"ש הוא עצמו, וע"כ שאינו מצקש לעצמו אלא להנערים, ובפרט שאמר לו דוד שהמלך שלחו לשליחות מיוחדת ודאי לא שלחו מחוסר לחם ולכן לא היה מקופק שדוד מצקש הלחם לעצמו]. ולפ"ז מדויק מה שאמר מה יש תחת ידך חמשה לחם תנה צידי, דלכאורה הי"ל תנה לי מה לשון צידי, ולהנ"ל אחי שפיר שתנה צידי צבציל הנערים.

ז) **ויען** הכהן את דוד אין לחם חול תחת ידי כי אם לחם קודש יש וגו', שהשיב לו לפי מה שהבין שצריך הלחם להנערים ולזה אמר אין לחם חול תחת ידי, ומיהו אם הנערים הם כהנים שיכולים לאכול לחם קודש אז תוכל לתת להם לחם קודש שיש תחת ידי, אבל בתנאי אם נשמרו הנערים אך מאשה. ומעתה לק"מ דבאמת לא חשב ליתן לחם קודש לדוד שהוא זר, וכל הנידון היה צבציל הנערים, ולזה אמר שאם הם כהנים אוכל ליתן להם אם נשמרו מאשה. ולפ"ז מובן היטב למה אמר אם ישמרו הנערים ולא לדוד אם נשמרת אתה, שאמר כן לפי הבנתו שרוצה הלחם צבציל הנערים, ולא חשב שדוד לעצמו שואל הלחם שהוא זר.

ח) **ויען** דוד את הכהן ויאמר לו כי אם אשה עזורה לנו וגו', כלומר שאכן כהנים הם ונשמרו מאשה כי אשה עזורה לנו מתחול שלשום והם מטוהרים מטומאת הגוף א"כ יכול אתה ליתן להם מהלחם שהוא דרך חול, כלומר שכבר יצא מידי מעילה, וא"כ מותר לך ליתנו להם זה והוא דרך חול, וכל זה השיב לו לפי הבנתו ששואל הלחם צבציל הנערים

שלך לגמרי ושפיר אתה יכול ליתן משלך, אלא אפילו כי קדש היום נמי כיון דאינו של אדם מסוים מסוכן הוא ומותר להציל עצמו בממון הקדש ודו"ק.

ז) ומה שהקשה הרד"ק ז"ל דאמאי לא הלך אחימלך לעיר ויקח לחם חול עד שהוצרך לתת לו לחם קודש ואם תאמר כיון שלא רצה דוד שיודע הדבר ולכן לא הלך היה לו לאחימלך לבקש נדקה לחם חול מאחד מצני העיר להאכיל לישראל, ות"י דנוב עיר הכהנים כולם כהנים הם ואין להם לחם חולין רק מתרומה יאכלו ושאר קדשים.

ז' לפענ"ד תמוה חגיגה אנשים והרי הנשים ע"כ צעט טומאתן אוכלין חולין, וגם האנשים כמעט א"א לכהן לחיות רק על תרומה וקדשים כי כמה פעמים יטמא למה סיצות וע"כ צריך שיהיה להם חולין צבתיים, והא דלא הלך לעיר לבקש לחם ז"ל שלא יודע הדבר מחמת הפרסום, או שלא היה זמן לזה כיון שהיה מסוכן, ואחימלך כיון ששאל לו על חמשה לחם אמר שאין לו רק לחם קדש כלומר השיב על שאלתו מה יש תחת ידך ועל זה השיבו דוד לא מיציעא וכנ"ל.

ח) והנה עוד הקשה הפר"ד ח"ל ויש לתמוה טובא דמאי קמ"ל לא מיציעא הך דכיון דנפק ממעילה הותר לזרים והלא קדשי קדשים הם וכ"ת משום דהיה מסוכן א"כ מה חידש לו דוד דאפילו הנהו דהיום יקדש בכלי הבו לי פשיטא דכיון דהותר לו לאכול קדשי קדשים אף שהיה זר משום דהיה מסוכן פשיטא דהותרו לו כל האיסורים, ועוד מנ"ל לדוד שאחימלך היה טועה בדיון זה לחלוק גזי מסוכן צין דבר דנפיק מידי מעילה לדבר דלא נפיק מידי מעילה עד שהוצרך דוד לומר לו דאפילו דבר שלא יאז מידי מעילה הותר לו, ועוד קשה כיון דהמציאות היה שהיה שם לחם הפנים דנפיק מידי מעילה טורח זה של דוד שבא ללמד לאחימלך שאפילו קדש דלא נפיק מידי מעילה הותר למסוכן למה, מאחר דלא נזכר בדברי אחימלך היפוך מזה שהרי אחימלך לא אמר אלא שהוא נותן לו לחם צבתיים אס נשמרו הנערים וכו' ולא חילק צין לחם דנפיק מידי מעילה ללחם דלא נפיק מידי מעילה ע"ש.

ז' לפענ"ד י"ל לפ"מ דקיי"ל בטו"ש ע' או"ח ס' שכ"ח סעיף ב' דמי שיש לו חולי של סכנה מנזה לחלל עליו את השבת והזרזו ה"ז משובח והשואל ה"ז שופך דמים, ובירושלמי יומא פרק ח' הל' ה' וכ"ה צטור שם דהנשאל הרי זה מגונה פי' משום שהת"ח במקומו היה לו לדרוש צפרקא לכל כדי שידעו כל העם קודם למעשה ולא יטרכו לשאול, וכיון דקיי"ל בכל מקום מאכלין אותו הקל הקל אמר לו דוד לא מיציעא כלומר דודאי זה קל מקדש שיש בו מעילה ואם יש לפניך שניהם זה קודם, אלא אפילו אין אלא לחם קדש קודם

הכל אצל אחרים אסורים לחלל ולעבור בשבילו כיון שהוא בחזקת בריא לפנינו. ובה ישבתי קצת החילוק בגמ' יומא פ"ג דתנן התם חולה מאכלין אותו ע"פ בקיאים ואם אין שם בקיאים מאכלין אותו ע"פ עצמו וע"ש בתוס' ד"ה הא, ומשמע דצריך בקיאות, ובמשנה שם מי שאחזו בזלמוס מאכלין אותו אפילו דברים טמאים עד שיאירו עיניו, ואין צריך לשום בקיאות כלל, ולהנ"ל יש לחלק דמי שאחזו בזלמוס הרי נראה לעין שהוא בסכנה שנטלה מאור עיניו והרי נתעלף וחיוב כל אדם להצילו ולא לעמוד על דמו, אצל חולה צריך בקיאים ועכ"פ ע"פ בקיאים או ע"פ עצמו עושין לו כל זכרו, אך זהו בחולה ומוחזק כחולה לפנינו אצל כשהוא בריא מתחזק בתומו אפילו אומר חלל עלי את השבת אין לשמוע לו, ובמשנה חלק ח' סימן נ"ג הארכתי בזה בס"ד.

ז' לפ"ז י"ל דדוד בא לפני אחימלך ולא היה נראה עליו כלל שאחזו בזלמוס ולכן שפיר אמר לו אין לי לחם חול ולא יכול ליתן לו לחם קודש רק אס נשמרו הנערים מאשה כי אז אין לחוש, והשיב לו דוד כי אפילו קדש נמי יכול ליתן לו כי הוא מסוכן ודוחה הכל.

ו) ורביעי בקודש נראה לפענ"ד בדיוק לשון יש תחת ידך חמשה ומאי נפ"מ אס זה תחת ידו היל"ל סתם אס יש חמשה לחם, ונראה לפי מ"ש צפרק הכונס (צ"ק ס' ע"ב) ויתאזה דוד ויאמר מי יסקני מים מצור בית לחם אשר בשער ויצקעו שלשת הגבורים במחנה פלשתים וישאבו מים מצור בית לחם, מאי קמציטא ליה, רב הוגא אמר מיציעא ליה מהו להציל עצמו בממון חצירו שלחו ליה אסור להציל עצמו בממון חצירו, ונחלקו רש"י ותוס' שם, דעת תוס' דודאי אין לך דבר עומד בפני פק"נ אלא נסחפק אס המציל עצמו בממון חצירו חייב לשלם או דילמא פטור כיון דברשות עשה וכן נראה דעת הרא"ש, אמנם דעת רש"י לכאורה דאסור להציל עצמו בממון חצירו, ועיין הגהות מהר"ח שם בשם ירושלמי, ובאמת כי במקום אחר ביארתי דברי הירושלמי באופן אחר, ועכ"פ דעת רש"י דאסור להציל עצמו בממון חצירו, וא"כ דוד לשיטתו אפילו אחזו בזלמוס מ"מ אסור להציל עצמו בממון חצירו.

והנה אמרו ז"ל (יומא י"ז ע"ב) לחם הפנים נחלקת מחצה לאהרן ומחצה לבניו והכה"ג נוטל חמשה לחמים ע"ש, א"כ כיון דדוד הגיע שם צעעת סילוק הלחם הפנים ודאי הכה"ג היה אצלו חמש לחמים והם שלו ועושה בו מה שרואה, ח"ש ועתה מה יש תחת ידך חמשה לחם, כלומר שהראה לו שאינו רוצה ליקח ולהציל עצמו מאחרים שאסור להציל עצמו בממון חצירו אצל בממון הקדש שפיר דמי להציל עצמו, ח"ש לא מיציעא האי כיון דנפיק ליה מידי מעילה א"כ זה כבר

מוצן מה שאמר דוד לא מיציעא האי דכיון דנפק ליה ממעילה וכבר דרך חול הוא אלל אחימלך וליכא אלא איסור זרות והו"ל הקל הקל אלא אפילו כי יקדש היום מ"מ מותר דמסוכן הוא.

סימן רי"ז

בהנים שפיגלו במקדש

ב"ה עש"ק לסדר עלה נעלה התשכ"ב ברוקלין ג"י יצו"א כבוד ידידי הבחור החשוב החו"ב נו"נ בנש"ק מוה"ר יצחק אר"י ליבוש היילפרין שליט"א, בעיר הבירה לונדון יצ"ו. [כעת רב בשיכון ג' רמות ירושלים עיה"ק ת"ן].

אחדשה"מ, מכתבו היקר קבלתי אתמול ואמרת לי להשיב לו מיד. מה שהעיר בדברי הר"ן נדריס דף ל"ו ע"א צסוגיא דשליחות כהנים וצגמ' מייתי לפשוט מהא דתנן דכהנים שפיגלו במקדש מוידין חייצין הא שוגגין פטורין אלא שפיגולין פיגול, אי אמרת בשלמא שלוחי דשמיא הוו היינו שפיגולין פיגול אלא אי אמרת שלוחי דידן הוו אמאי פיגולין פיגול לימא ליה שליחא שויתך לתקוני ולא לעוותי וכו', ופי' הר"ן דאשוגג הוא דקשה ליה בשלמא מויד נהי דשלוחי דידן נינהו פיגולין פיגול דכיון שמפגל צמויד אינו עושה שליחותו אלא אדעתיה דנפשיה קעציד וקיי"ל צפ"צ דחולין דאדם אוסר דבר שאינו שלו ע"י מעשה וכו'. ומע"כ העיר לפי דעת התוס' יצמות פ"ג ע"ב ד"ה אין אדם אוסר שכתבו דצמידי דתלוי צמחשבה ככלאי הכרס על זה לא אמרינן אדם אוסר דבר שאינו שלו ע"י מעשה, וא"כ ה"נ צפיגול דכל האיסור תליא צמחשבה עכ"ק.

ולפענ"ד י"ל דהר"ן לא ס"ל כתוס' דיצמות, דהא כמו כן הר"ש פ"ו דכלאים משנה ד-ה' ד"ה אין אדם מקדש דבר שאינו שלו פליג אדברי התוס' וזה לשונו, ויש מחלקין בין איסור התלוי צמחשבה לשאר איסורין דכלאים תלוין צניחותא דבעלים וכו' והיינו נמי טעמא גבי ע"ז דאינו אוסר דבר שאינו שלו שתלוי צמחשבתו שמחשבתו לע"ז, ולא יתכן דהרי העושה מלאכה צמי חטאת וצפרת חטאת דפטור צדיני אדם וחייב צדיני שמים צפ' הנוקין אלמא אוסר אע"ג דתלוי צמחשבה כדאשכתן צפ' אלו מציאיות (ל' ע"א) הכניסה לרצקה ודשה כשרה משום דלא ניחא ליה וכו' ע"ש, עכ"פ מפורש דהר"ש חולק אדברי התוס' ז"ל, ועיין תוס' צ"מ ל' ע"א ד"ה אף עובד ותוס' גיטין נ"ג ע"א ד"ה העושה וצ"ק צ"ח ע"א ותוד"ה הא קמ"ל, ועי' ערוך לנר יצמות שם, וממילא שפיר איכא למימר דגם הר"ן לא ס"ל כשי' התוס' הג"ל.

בר מן דין נראה דמעיקרא לא קשיא מידי אפילו לפי שיטת התוס', שהרי כתבו התוס' צכמה מקומות וצתוכס צצ"מ דף מ"ג ע"ב ד"ה החושב דמחשבת פיגול לא סגי צמחשבה

מעילה נמי מסוכן הוא ודוחה, ומה שצבר שאחימלך טעה צדין זה לחלוק צין נפק מדין מעילה או לא נפק, י"ל שלמד כן דהא ודאי היו שם לחם הפנים אחרים דהלל היה הלחם החם שנסדר מחדש והאיך אמר שאין לו רק לחם שהוסר ע"כ סק"ל דהלחם שהוסדר מחדש שאכתי לא הקריצו הצויכין אסור ליתן לו וע"כ משום דיש צו מעילה, ומה חילוק יש, ממ"נ אי ידע אחימלך שהוא צכמה א"כ פק"נ דוחה הכל ואמאי אמר לחם שהוסר מעל השלחן וצתנאי אם נשמרו הנערים ואי ס"ל דליכא צכמה א"כ גם לחם שהוסר מעל השלחן נמי אסור לזרים, וזוהי ראה דע"כ אחימלך נמי הרגיש דמסוכן הוא אלא אעפ"כ צבר דהלחם שנסדר עכשיו לא הותר לו ולכן אמר שאין לו רק לחם שהוסר וצתנאי, וע"ז אמר לו דוד שטעה דכיון שמסוכן הוא הכל הותר. וזה שאמר לא מיציעא הך כיון דנפיק וכו' דודאי אפילו הוא מסוכן מ"מ מאכילין אותו הקל הקל, א"כ הך כיון דנפיק מידי מעילה קיל הוא מקדש שלא נפיק מידי מעילה ואמר לא מיציעא הך ודו"ק.

ט **עוד** נלפענ"ד לפמ"ש הרמב"ם פ"א מהל' מעשה הקרבנות הל' ט' זר שאכל כוית מחטאת העוף לוקה שמים אחת משום זר שאכל קדש ואחת משום אוכל נבלה שכל מליקה נבלה היא וכשהותרה לכהנים הותרה ולא לזרים והרי הן שני איסורין הצאין כאחד כמו שציראנו, וכתב הכס"מ שם צסוף פרק ד' אחין (יצמות ל"ג) ופרש"י כולל לא משכחת לה דהא צשעת מליקה חיילי תרוייהו דכל זמן שלא נמלקה היה עליה איסור מעילה ולא זה היא איסור זרות האמור צקרבן שיתר לאכילת כהנים וכשנמלקה ונראית לכהנים פקע מיניה איסור אזהרת מעילה וחיייל עליה איסור זרות דזר לא יאכל ואיסור מליקה צאיסור צבת אחת ע"ש, והנראה דקרבן כל זמן שלא הותר לאכול לכהנים והרי הוא צאיסור מעילה ליכא עליה איסור זרות לישראל דאיסור זרות אינו אלא צקרבן צמותר לכהנים ואסור לישראל זה הוא איסור זרות, ולהדיא כתב כן הרמב"ם שם צהל' ח' זר שאכל כוית מצטר קדשי קדשים צעורה אחר זריקת דמים לוקה שנאמר ואכלו אותם וגו' וזר לא יאכל וגו' צמקום שהכהן אוכל וצעת שראוי לאכול אם אכלו שם הזר לוקה, אבל אם אכל הזר צצר קדשי קדשים צחון לוקה משום אוכל צחון לא משום זר שאכל קדש שהרי אינם ראויים שם לכהנים, וכן אם אכלן צעורה קודם זריקה לוקה משום אוכל קודם זריקה צלצד לא משום זרות ע"כ, ועיין שם צהל' ה' והל' ו' שלמד כן מקראי.

והנה כי כן הוא צלחם הפנים קודם שקרצו הצויכין ואכלן צין ישראל וצין כהן לוקה ועיין מל"מ שם הל' ד' אי אוכל שיירי מנחות צכלל, ולפ"ז נראה צלחם הפנים נמי קודם הקטרה איסור מעילה איכא ואיסור זרות ליכא, ולפ"ז

דורש כמין חומר. וצדבר קושיית בנו היקר תלמידי מאז הצ' ליבוש נ"י ברש"י חולין פ"ג ע"א ד"ה צא הכתוב ליתן עשה, שכתב בנותר אע"ג דהתראת ספק הוא דכל אימת דאתרי ציה מצי אמר אכתי ליליא הוא ע"ש, והקשה דמ"מ יוכל להתרותו איזה רגעים או צרגע אחרונה קודם עלות השחר שאז ודאי מה שישיאיר יהיה נותר והוי התראת ודאי או כגון שיש לו עדיין הרבה קודש בצופן שצורר הדבר שלא יוכל לאכול הכל לפני עמוד השחר והוא יושב בטל דהוי התראת ודאי ע"כ.

וּלְפַעֲנֵי נראה שאם אחד היה תחלתו בפשיעה וסופו בצאונס כלומר שהאונס צא לו ע"י פשיעתו כיון דבשעה שעבר על האיסור היה בצאונס ממש פטור ממלקות וא"כ הכי נמי אפילו התרה צו צרגע אחרונה והוא לא אכל מ"מ לאחר שהאיר עמוד השחר כבר אונס הוא שאינו יכול לאכול אף שצא לו האונס ע"י פשיעתו מה שלא אכל מקודם מ"מ עכשיו שחל האיסור אונס גמור הוא שאינו יכול שוב לאכול. וצוה ידוקדק לשון רש"י ז"ל דהתראת ספק הוא דכל אימת דאתרו ציה מצי אמר אכתי ליליא הוא, כלומר דכל אימת דאתרי ציה בכל רגע יכול לומר אכתי ליליא הוא ועדיין ליכא איסור נותר, וכיון דליכא איסור נותר עכשיו בשעת ההתראה, הוה התראת ספק, ואם יכנס הרגע של עמוד השחר אז יעשו אונס וכנ"ל. ועיין בספרי שו"ת משנה הלכות חלק ג' סי' קפ"ה וצמח שהארכתי שם צענין התראת ספק לענין חמץ בפסח וזרע כלאים.

וּבַהֲיוֹתֵי צוה נסתפקתי צמי שהתרו צו בהתראה גמורה אלא שהיה יודע שא"א להענישו כגון בזמן הזה דליכא סנהדרין וצ"ד סמוכין והתרו צו על עזירה וקבל התראה ואח"כ נצנה המקדש אי מחייבין אותו על התראה זו או דלמא הוה התראת ספק כיון דסמך עצמו שלא יענש היות כי אין צ"ד לפנינו, ועיין בגליון הש"ס שצעות ל"ו ע"צ שחקר הגרע"א כעין זה צשהיו עדים קרוצים לנשותיהם בשעת התראה ואח"כ מתו נשותיהם ונתרחקו שכשרים להעיד עליו אי נחשב התראת ספק מפני שהמותרה היה חושב שהצ"ד לא יחייבו אותו בהתראה זו עיי"ש, ודין עדיף משם דהתם עכ"פ איכא צ"ד וזמן שמענישים שאר בני אדם רק שהוא סומך שאין העדים ראויים להעיד עליו משא"כ צדין אינו נוהג כלל דין עונשים כלומר שאין צ"ד סמוכין ואין דנין דיני עונשים בכלל וסומך דעד השתא לא צא משיח ודאי שלא יצא צדיק קעת וכמ"ש צבענית י"ז ע"א לענין שתיית יין לכהנים דקלקלתן זו היא תקנתם.

וּנְלַפְעֵנֵי לדייק דהוה התראה מדברי תוס' גיטין י"ח ע"א ד"ה הנהו שהקשו למ"ד דתקנו זמן

לחוד אלא צעי דיצור לפגל, ועיין עוד רמב"ם פי"ח מפסח"מ וצמל"מ שם ועיין תוס' צ"ק דף ה' ד"ה למעוטי ורש"י שם ד"ה ומפגל, וצמל"ט צ"מ פרק ג' משנה י"ב מה שחמה אהוס' וצהגהות רע"א שם, אכל צש"מ וצא"ז צ"מ שם כתבו דפיגול הוה צמחשצה, ועיין מה שהקשה הפנ"י גיטין נ"ד ע"ב, ועיין מה שחי' צש"ת נוצ"י מהדורא תנינא סי' קס"ח חילוק צין מימר למפגל צדמימר לוקין ולא צמפגל, והמנ"ח מנזה קמ"ד הציא דצרי הפנ"י ולא הרגיש צצברי הנוצ"י הנ"ל. עכ"פ מצואר דעת התוס' דפיגול ליחא צמחשצה וצריך דיצור, וכיון דצעי דיצור הרי כבר נקרא מעשה, דוגמא דהא דאיחא צגמ' תמורה דף צ' ע"ב א"ר יוחנן לתנא לא תחני מימר דצדיצורו אהעציד מעשה, ואף דלענין מלקות אין לוקין עליו כבר האריכו האחרונים למעניתם ועיין נוצ"י הנ"ל וגם אני צעניי ישצמי צמקוס אחר צס"ד [ראה שו"ת משנה"ה ח"ג סי' רל"ב], אכל לדידן כיון דפיגול צעי דיצור לא דמי לכלאי הכרס ועצו"ז דחלוי צמחשצה א"כ אחי שפיר צצרי הר"ן ז"ל דאשוגג פריך, צדמוזד אפילו אי הוה שליח דידן כיון דלעצמו עציד אדם אוסר דצר שאינו שלו צצבר שיש צו מעשה, והר"ן קרי ליה לדיצור צפיגול מעשה לענין זה.

וְעַל כרחק צריכין לומר כך, דלפי קושייתך גדולה מזו הי"ל להקשות על התוס' עצמם, דלפי התוס' דצבר שחלוי צמחשצה אין אדם אוסר דצר שאינו שלו והרי צפיגול אוסר ואי הוי שלוחי דידן לא הוה להו למיפסל את שאינם שלהם וא"כ יששוט הגמ' מזה דכהנים שלוחי דרחמנא נינהו, ולהר"ש הנ"ל לק"מ אכל לתוס' קשיא, אמנם לפי דצרינו גם התוס' לשיטתם לא קשה דפיגול דיצור הויא ועקימת שפחים הוי מעשה וצמעשה שפיר אוסר. ועיין רמב"ן שלהי צ"ב צדינא דגרמי טעם אמאי מפגל פטור מתשלומין משום דהוי היזן שאינו ניכר.

ובזה תנוח דעתו והנני לברכו בברכת צלח ורכב וי"ר שלאילנא רבא ותקיף יתעביד, המברכו בברכת התורה ולומדיה בלב ונפש, **מנשה הקמן**

סימן רב

- א. התראת ספק דנותר
- ב. התראה בזה"ז אי הוי התראת ספק

ב"ה אור ליום ה' תרומה התשכ"ה ברקלין נ"י יצו"א כבוד ידיד נפשי רב האי גאון ראש בשמים צדיק תמים בנש"ק אין גומרים עליו את ההלל כש"ת מוה"ר שלום יחזקאל שרגא רובין הלבשרשטאם, אדמו"ר מציעשינוב (שליט"א) זצ"ל.

(א) **אחדשת"ר**, יקרת מכתבו צצירוף צצרי תורה קצלתי וצרכתי עליהם צרכת הנהנין כולו נאה

אהובי ידידי יגעת ולא מנאת אל תאמין, דהנה הרמז"ס צפיה"מ ריש תמורה כתב כבר ציארנו שלא שניתק לעשה אין לוקין עליו ותמורה לאו שניתק לעשה ומה שחייב מלקות עליו היות הלאו כולל לכל צ"א והוא שנאמר ולא ימירנו ועשה שבה והיה הוא ותמורתו יהיה קודש אינו כולל הכל כמו הלאו לפי ששותפין וציבור אינם עושים תמורה, ולפי שלא השוה לאו שבה לעשה שבה לא היה דינו כדין לאו שניתק לעשה לפי שכל המימר לוקה ואין כל מימר עושה תמורה, וכן כתב הרמז"ס צריש ה"ל תמורה, והמל"מ פ"ג מהל' מלוה ה"ד הקשה על זה ממה שפסק שם עבר המלוה ונכנס לבית הלוה וחטף משכון אינו לוקה שהרי ניתק לעשה השב לו את העבט, והרי צעשיר לא שייך העשה רק צעני א"כ אפילו צעני ראוי ללקות, והרמז"ס פסק דאפילו צעשיר אינו לוקה, והתומים סי' ז"ז אות ז' כתב סברא לחלק בין ניתק לעשה דהוא ממילא כמו בתמורה צכה"ג אמרו לחומרא אבל במקום דלריך לומר קום ועשה לא יתכן לומר קום ועשה להלקותו ע"ש.

והשאג"א סי' פ"ג שחקר אי עשה דתשציתו אינה נוהגת בנשים יען שמ"ע שהזמ"ג היא א"כ הלאו כולל יותר מהעשה ולא הוה בכלל ניתק לעשה ולוקין על זה באופן שיס צה מעשה. ועיין גל"ח פסחים ל' ע"ג שכתב דיש חומר בחמץ שאין גופו של ישראל מחמץ שגופו של ישראל ממש, שחמץ שהוא של ישראל ממש אפי' החמיצו בפסח שעבר במעשה אעפ"כ אינו לוקה דהוה לאו הניתק לעשה, ואם קיבל בפסח פקדון מנכרי ובאחריות של ישראל עובר צבל יראה ולוקה דזה לא ניתק לעשה. וראה זה דבר חדש אשר לא ראיתי בשום חיבור צראשוניס ובאחרונים עכ"ל, ולכא' תקשה לשי' הרמז"ס.

אמנם המקו"ח סי' תל"א כתב דשאני הלאו דתמורה דא"א כלל לקיים העשה ציצור, דציצור אין תמורתן תמורה, אבל בחמץ שקיבל עליו אחריות נהי דאין מצווין עליו להשציתו צמ"ע מ"מ ודאי אם השציתו ושרפו תיקן את הלאו צבל יראה ופטור ממלקות, דהא לא גילה רחמנא בחמץ שקיבל עליו אחריות רק דגורס לממון כממון דידיה דמי, וכיון דצממון דידיה נפטר מלאו דלא ימנא כשמשציתו כ"ש בגורס לממון שמתקן הלאו כשמשצית החמץ שקיבל עליו אחריות אף שאינו מצווה עליו, הא למה זה דומה לנותר דהוי ניתק לעשה דשריפה אף דנשים פטורות ממ"ע דשריפת קדשים דמ"ע שהז"ג הוא ולא אישתמיט תנא דנשים ילקו על נותר, ועוד דהלאו כולל יותר מהעשה ולא הוי ניתק כלל, אלא ודאי דנשרפין דמתקינן הלאו אף שאין מצווין וה"ל דכותיה ע"ש.

בגיטין משום שמא יחפה על צת אחרות צומן הזה למה כותצין זמן בגיטין וכו' אי נמי מהרה יבנה בית המקדש, ונראה צכוונתם שעל כן כותצין זמן אף צוה"ו שאם תזנה צעדים והתראה ומהרה יבנה המקדש אז יסרו אותה צצ"ד הגדול, אבל אם לא יתקנו זמן לא יוכלו לעונשה וחיישינן שמא יחפה על צת אחרות, ולפ"ו יש להוכיח דכה"ג לא הוה התראת ספק דהעיקר שהמותרה יודה צצמוזיד עבר.

ואף שיש לפרש כוונת התוס' דמהרה יבנה המקדש ויטרכו לכתוב זמן ומה"ט גם צומן הזה תקנו זמן וכמו שאמרו בגמ' מנחות צהא דר"י צן זכאי התקין שיהא יום הנץ כולו אסור משום מהרה יבנה המקדש ויאמרו אישתקד מי לא אכלנו ע"ש, מיהו לא דמי, דשם מיישך שייכי לכולי עלמא ולגבי כולי עלמא חיישינן שמא יאמרו אישתקד מי לא אכלנו, אבל דבר דעיקר עשייתו צצ"ד לא חיישינן צצ"ד צקיאין הם, וצדהיא איתא כן צציה ה' ע"צ אף מתקנת רצן יוחנן צן זכאי ואילך ציהא אסורה מאי טעמא מהרה יבנה בית המקדש ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו ציהא ציוס טוב שני השתא נמי ניכול ולא ידעי דאשתקד שתי קדושות הן והשתא קדושה אחת היא, אי הכי עדות נמי לא נקבל וכו' הכי השתא התם עדות מסורה לבית דין ציהא לכל מסורה, ומאחר דגיטין נכתצין ע"י ספרי דדייני וסתם ספרי דדייני צקיאין הם וכמ"ש לעיל גיטין דף צ' ע"ב, וע"ע סוכה מ"ג ע"ב, ואפילו לר"מ דחייס למיעוטא סתם ספרי דדייני מגמר גמירי ולא הוה אלא כמו מיעוטא דמיעוטא ולא הו"ל לתקן זמן בגיטין צצביל זה צומן הזה, אלא ע"כ צ"ל כמו שכתצתי וכגון שהתרה צומן הזה וכנ"ל.

ופה שבתה קולמסי מחמת הטרדות כעת ואי"ה כשאפנה קצת אשתעשע ביתר דבריו היקרים, ידי"ג הדוש"ת בהוקרה בכל עת ועידן ובלב ונפש,

מנשה הקמן

סימן רבא

נשים בשריפת נותר

ואי הוי לאו הניתק לעשה

ב"ה, ט"ז אדר התשכ"ט

מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב ה"ר שלמה קאנאן הי"ו.

אחדשה"מ, מה שינא לחדש דנשים צשריפת נותר אף דאינם מחויבות משום דהוי מ"ע שהז"ג מ"מ כיון שאם תשרף מיהא מתקיים העשה של שריפת נותר מננא דנשים צשריפת נותר הוה צגדר מצוה קיומית ולא חויבות, ומינה ינא לחדש דלאו הניתק לעשה הוי אפילו רק צעשה קיומית ולאו דוקא צעשה חויבות, אלא שכתב שלא מצא מי שהעיר צוה.

מזואר דס"ל בפשיטות דכיון דאם שרפה הנותר קיימה העשה אף דאינה חיובית אלא קיומית מהני וכמ"ש כבוד מעלתו.

ויבירהו בגינת וורדים כלל כ"ג התנאי הב' הציא ג"כ דברי הרמב"ם צפ"י המשנה הנ"ל ותמה אמאי הוה נותר לאו הניתק לעשה כיון שהעשה אינו כולל זכרים ונקבות דהוה מ"ע שהז"ג שאינו נוהג אלא ציוס, ואין לומר דלא דמי לתמורה דהתם אין העשה שייך כלל לציבור דליצור ושותפין שהמירו אין תמורתן תמורה משא"כ במ"ע דנותר דנהי שאין הנשים מנווין דמ"ע שהז"ג נשים פטורות מ"מ אם רואים לשרוף הרשות צידם ויכולין לקיים מצות שריפה, מכל מקום אין נראה שיהא להם תקנה באם הותירו שיקיימו העשה אח"כ כיון דאין מנווין על מ"ע דבאש תשרף לא הוה גבייהו ניתק וכו', אם לא שנאמר דנשים אף שאין חייבין במצות עשה זו דבאש תשרף מ"מ אי קיימה אינה לוקה על הלוא והוה ניתק לעשה, וכעת לא מנאחי גילוי לדין זה אם הותירה מקרבן שלה ושרפה אח"כ אי הוה תיקון הלאו לגבי דידה ע"ש, נמנא דמה דפשיטא ליה להמק"ח דהוה תיקון מיבעיא ליה להג"וו. ועכ"פ מה שחדש מעלתו מזואר באחרונים.

וקצת היה נראה לומר סברה צמה שאמרה תורה לאו הניתק לעשה אינו לוקה, די"ל דהוא בגדר עשה דוחה ל"ת, אלא דבסתם אמרינן עשה דוחה ל"ת רק בעידיניה ובאלו גילתה לן התורה דאם עבר על הלאו אם יעשה העשה שבו יתוקן הלאו אפילו לאחר שעבר על הלאו יבא העשה וינתק הלאו. ולפי"ז הנה בכתובות דף מ' ע"א גבי ולו תהיה לאשה הראויה לה פריך וייתי עשה ונדחה ל"ת, ומשני היכא אמרינן עשה דוחה ל"ת וכו' אבל הכא אי אמרה לא בעינא מי איחיה לעשה כלל, ועיין היטב בתוס' שם, והנה מזואר דאף דאיכא עלה עשה כיון שיכולה לפטור עצמה מהעשה לא חשיבא עשה לדחות, א"כ כ"ש הכא דליחיה לעשה כלל עליה ודאי דלא חשובה עשה שלה לנתק הלאו. ועיין ראב"ד בחי' שכתב דאף דאשה פטורה מציניית מ"מ דוחה אצלה עשה הל"ת ומותרת בכלאים, ולדידיה י"ל דהכי נמי דאף במ"ע שאינו מחייבות מ"מ מיקרי ניתק לעשה.

ובחדושי למס' צ"מ דף כ"ו ע"ב הבאתי ראיה נגד המק"ח דגרסינן התם אמר רבא ראה סלע שנפלה נטלה לפני יאוש על מנת לגחלה עובר בזבול משום לא תגזול ומשום השב תשיבם ומשום לא תוכל להתעלם ואע"ג דחזרה לאחר יאוש מתנה הוא דיהיב ליה ואיסורא דעבד עבד ע"ש, ובתוס' הקשו והלא לאו דלא תגזול הוה לאו הניתק לעשה ותי' דלא קאי אלא על לאו דלא תוכל להתעלם ע"ש, אמנם הרמב"ם פי"ד מהל' גזילה ואצדה הל' ו' כתב דעבר על שלשתן על עשה ושני לאוין, ומעתה אי נימא דכל שקיים

העשה אפילו אינו מחוייב בדבר מ"מ אכתי מיקרי לאו הניתק לעשה א"כ הרי כשהחזיר לאחר יאוש אמאי הוה מתנה ולא תיקון האיסור נימא דסוף סוף הרי החזיר הגזילה אף שאינו מחוייב בחזרה מ"מ כשהחזיר ינתק הלאו, אלא ע"כ כל שאינו מחוייב בדבר ועושהו לא מיקרי בשביל זה לאו הניתק לעשה, וזה דלא כדעת המק"ח, וי"ל.

אלא כי כן תקשה נמי סתירת הרמב"ם צוה מפ"י המשנה דכתב דכל שהעשה אינו כולל הכל כמו הלאו לוקה, א"כ בגזל נמי הרי העשה אינו כולל הכל כמו הלאו ובאופן שגזל אצדה קודם יאוש הנ"ל והו"ל לאו שאינו ניתק לעשה א"כ בכל דין גזל נמי לא הוה ניתק לעשה, והרי הרמב"ם כתב מפורש צפ"א מהל' גזילה דגזילה הוה לאו הניתק לעשה וכן הוא בכל הפוסקים ומקורם צש"ס צ"מ וי"ע.

בברכת התורה בלב ונפש,
מנשה הקמזן

סימן רכב

הפקר בית דין במעות הקדש

אסרו חג סוכות ושנ"ת גאולי באה ברוקלין ג"י יצו"א ישאו הרים וגבעות, ברכות וישועות, מטל השמים ומשמני הארץ למע"כ פרי עץ הדר שלשלת היוחסין נטע שעשועים המיו"ח בנשי"ק מופלא ומופלג צבי וחמיד הב' צבי האגער הי"ו, לונדון הבירה יצ"ו.

ברגע קבלתי מכתבך השני מה שפלטת אי צי"ד יכולין להפקיר הקדש, ופלטת צהא דאמרו חז"ל ציצמות ע"ט ע"ב צימי רבי צקשו להחיר נתינים ואמר רבי חלקנו נחיר חלק מוצח מי יתיר, ופירש"י חלקנו נחיר דהפקר צי"ד הפקר אך חלק מוצח מי יתיר, אך הבאת מתוס' כתובות כ"ט ע"א ד"ה אלו נערום דאמר להו רבי דאין יכולין להפקיע חלק המוצח ואע"ג דקיי"ל הפקר צי"ד היה הפקר היינו לזורך אבל זה אינו לורך כל כך, ונמנא שדדבר זה נחלקו רש"י ותוס' וזוה יישבת קו' הה"ג אצד"ק פאלטשאן צשו"ת שואל ומשיב מהדו' ד' ח"ג סי' נ"א. והבאת רש"י בכתובות ק"ו ע"א דדבר מגייה ספרים צעורה שקבלו שכר מתרומת הלשכה שראו צ"ד שהיו מתעללין בדבר והפקירו תרומת הלשכה לכך, ובספר מקדש דוד צסי' ל"ה פירש שהוא מדין הפקר צ"ד, ולפי"ז משמע דס"ל לרש"י דיכולין צי"ד להפקיר ממון הקדש, אך בשטמ"ק שם הציא מתלמיד הרשב"א מגייה ספרים שבהם היו הכהנים לומדים סדר עבודה, ולורך עבודה הם. ושזו הבאת מפ"י הרא"ש סוף פ"ק דמס' תמיד (כ"ח ע"א) ורשות היה לו לשרוף כסותו ואין כאן משום צל תשחית

וח"ו סי' ז"ט וח"ז סי' ער"ב מה שהארכתי יותר בדיון הפקר ב"ד. ולפי"ז י"ל כנ"ל, דבאמת יוצאין המעות לחולין ע"י לב ב"ד מתנה על המעות בשעת הקדישה, אך בשעה שיוצא לחולין אינו יוצא להפקר שיוכל כל אחד לבא וליקח, אלא לכך הפקירו, למגיהי ספרים בעזרה.

יבא שהבאת מתוס' ישנים שבת כ"א ע"א זהו דאמרין שם מצלאי מכנסי כהנים ומהמנייהם היו מפקיעין ומהן מדליקין, והקשו התוס' הא בגדי כהונה שצלו מועלין בהן, ודומק לומר לב ב"ד מתנה עליהן דמה נורך יש להן להמנות בשביל זה, והוסיף בתו"י ח"ל ועוד דלא מצינו לב ב"ד זה דכיון דכבר קדשו בגדי כהונה לא נפקי לחולין בלא פדיון עכ"ל, ולכאורה נריך ביאור דמה בכך דכבר קדשו הלא גם אצל תרומת הלשכה דקדשו אמרינן לב ב"ד מתנה עליהם מתחילה שאם ינטרכו לממון זו יצאו לחולין, וכמו"כ אפשר לומר דלב ב"ד מתנה דבגדי כהונה שצלו יצאו לחולין, ולכאורה נראה דהתו"י לא ס"ל הא דלב ב"ד מתנה עליהן מתחילה לכך, אולם יש לחלק ביניהם דרק אצל תרומת הלשכה שהוא ממון ולא שייך ביה פדיון אמרינן ביה לכו"ע לב ב"ד מתנה עליהם ופקע קדושה, אצל בגדי כהונה לא מצינו דנפקי בלא פדיון ע"ז לא היו ב"ד מתנין והבן.

וי"ד שתזכה למאור התורה ללמוד וללמד לשמור ולעשות כאות נפשך ונפש המיול"ח בלב ונפש,

משנה הקבץ

סימן רבג

פרומה של הקדש שנפלה בתוך בים של חולין

אסרו חג שבועות התשמו ברקלין ג"י יצו"א מע"כ אהובי בני מחמד לבי ועיני עדין לגאון ולתפארת הב' משה הי"ו קליין, בישיבה הקדושה צאנו יונאין סיטי [כעת ר"מ בישיבתינו קרית אונגוואר ירושלים עיה"ק ת"ן].

א) אחרשה"מ באהבה רבה, ראיתי מעשה אכזעומיך אשר כוננת בדבר קושית תוס' מעילה כ"א ע"ב אהא דמתן התם נפלה פרוטה של הקדש לתוך כיסו או שאמר פרוטה זכיס זה הקדש כיון שהוציא את הראשונה מעל דברי ר"ע, והקשו התוס' ד"ה פרוטה דליבטל האי פרוטה של הקדש ברובא וכי תימא דבר שיש לו מתירין הוא ע"י פדיון ואפילו באלף לא בטיל הא ליכא למימר דדשיל"מ דרבנן הוא, וז"ל דליכא אלא חד (כלומר צהדי האי פרוטה) זכיס דליכא ביטול חי נמי מטבע חשיב ולא בטיל ע"כ. ובשיטה מקובצת העיר דבתוספתא משמע כתירוך ראשון דליכא אלא חד דקתני התם והשנייה, משמע דליכא אלא שנים. ח"ל התוספתא פ"ג דמעילה פרוטה של הקדש שנפל לתוך הכיס או שאומר פרוטה

דהפקר ב"ד היה הפקר, ועי' בזה במשנה למלך פ"ח ה"ו מהל' בית הבחירה.

ואעיר בקצרה, עיין בשבועות דף י' ע"ב אמר ר' יוחנן תמידין שלא הוצרכו לנזור נפדין תמימין ופריך וכי קדושה שבהם להיכן הלכה וכו' אמר רבה לב בית דין מתנה עליהן אם הוצרכו הוצרכו ואם לאו יהיו לדמיהן ע"כ, ובתוס' שם ד"ה קדושה וא"ת הא בפ"ב דכתובות (ק"ה ע"א) אמר דדייני וכו' אלמא לב ב"ד מתנה עליהן ומאי קשיא ליה הכא, וי"ל דשאני התם דלא קדש קדושת הגוף, ועי' שם המשך הסוגיא, ועיין בפ"י ר"ח שם. והנה לב ב"ד מתנה אינו גדר דהפקר ב"ד, דלב ב"ד מתנה היינו מעיקרא בשעת הקדישו הקדישוהו על דעת שאם ינטרכו יצא לחולין, והפקר ב"ד היינו כח ב"ד לעקור הבעלות או הקדושה ולעשות הפקר מעכשיו. ורש"י ציבמות משמע דאין כח ב"ד להפקיר ממון בהקדש, אלא שנתקשית ברש"י דכתובות שכתב שהפקירו תרומת הלשכה משמע שהיא מדין הפקר.

ולפענ"ד יש לומר דבאמת ס"ל לרש"י דבהקדש לא שייך הפקר ב"ד, וכמו שהקשו בגמ' וכי קדושה בהן להיכן הלכה, אלא בע"כ שמתחלה לב ב"ד מתנה על תרומת הלשכה שאם ינטרכו ממון זה יפקיעו הקדושה, ומהני לב ב"ד כמ"ש בגמ', וממילא לב ב"ד מתנה על ממון תרומת הלשכה שאם ינטרכו ישתמשו עמהן לזרכים אחרים, אצל אין כח הפקר ב"ד בהקדש, ומה שכתב רש"י והפקירו תרומת הלשכה, היינו דכיון דהפקיעו קדושת ממון מדין לב ב"ד מתנה עליהם נשאר חולין, א"כ יקשה הרי המעות הזה שייך לבעליהם שכיון שהם נדצו להקדש וההקדש נפקע הדרא פרוטה לבעלים שתרמו, וע"ז פרש"י ז"ל והפקירו תרומת הלשכה לכך כדי שלא תחזור לבעלים, דעל ממון הבעלים מהני הפקר ב"ד.

תו יש לומר דדייק רש"י והפקירו תרומת הלשכה לכך, כלומר דוקא לכך הפקירו ולא לכל דבר שיהיה הפקר כהפקר דעלמא, דא"כ יצא כל אחד ויקח מן ההפקר, ולכן פירש והפקירו לכך ולא לכל דבר, ואף דהפקר לעניים ולא לעשירים לא הוה הפקר כדאי' במס' פאה פ"ו מ"א פלוגתא דב"ש וב"ה וקיי"ל כב"ה, ועי' גיטין דף מ"ז ע"א ותוס' שם ד"ה אדעתא, והארכתי בזה במקום אחר, עי' משנ"ה ח"ג סי' קל"ז וח"ד סי' רט"ז, מ"מ דוקא הפקר יחיד לא מהני אצל הפקר ב"ד מהני כה"ג שהוא רק לעניים או אפילו ליחיד, וכמ"ש בר"ה דף כ"ב ע"ב זהאי עד שצא להעיד על הלצנה עם עד נדוקי ונתנו לו הכסף, ולענין שציתת כלים בשבת י"ח ע"ב שלב"ש הוא מדין הפקר ב"ד עיין רשב"א שבת שם ולא היה הפקר לכו"ע, ועיין ספרינו משנה הלכות ח"ה סי' רפ"ה

מן הכיס זה הקדש כיון שהוליא את הראשונה מציא אשם תלוי ואת השניה מציא אשם ודאי דברי ר"ע וחכ"א אין מציא אשם תלוי ואת השניה כרת ושגגתו חטאת וכו' ע"ש, ובתפארת ישראל (מעילה שם בעוה אות ה' בסופו) כתב דמה שתירצו התוס' דמייירי שלא היה צדיק עוד רק פרוטה אחת הוא דוחק בלשון המשנה ע"כ, ולא ראה דבתוספתא מפורש כדבריהם, גם לא הרגיש ד' השטמ"ק על הגליון שזיין לזה.

וב"ן התו"ט הביא מכ"מ פ"ו מהל' מעילה ה"ו שהקשה כנ"ל לדיבטל ברובא ותירך די"ל משום דשיל"מ הוא שיכול לחללו א"נ מטבע חשוב ולא צטיל ע"כ, ופלא שהציאו בשם הכס"מ והיא היא קו' תוס' על אתר, וגדולה מזו קשה שהכס"מ צתי' ראשון כתב משום דהו"ל דשיל"מ והתוס' דחו זה דהא דשיל"מ לא צטיל הוא מדרבנן. אכן המל"מ שם הקשה כך על הכס"מ דמשמע מדבריו דשיל"מ אין לו ציטול מה"מ, גם הקשה אמ"ש התוס' דדבר חשוב אין לו ציטול מה"מ דמבואר בתורת הבית להרשב"א דכל הדברים שאין להם ציטול הוא דוקא מדרבנן ומה"מ כל דבר צטיל ע"ש באריכות.

ולפענ"ד יש לבאר מדברי הכ"מ אין הכרח דס"ל דאינו צטיל מה"מ ומנינו למימר דהכ"מ נמי ס"ל דשיל"מ ודבר חשוב מה"מ צטיל ורק מדרבנן אינו צטיל ואפ"ה כיון שהוליא את הפרוטה הראשונה מן הכיס מעל, דכיון דמדרבנן לא נחצטלה הפרוטה הרי יש כאן מעות הקדש צדיק ותו מעל מדאורייתא, והוא לפי מ"ש בגיטין נ"ה ע"ב מתיב רבא גנב והקדיש ואח"כ טבח ומכר משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ד' וה' ותני עלה בחוץ כה"ג ענוש כרת ואי אמרת יאוש כדי לא קנה כרת מאי עבידתיה אמר רב שיזבי כרת מדצריהם אחיכו עליה כרת מדצריהם מי איכא אמר להו רבא גברא רבה אמר מילתא לא תחובו עליה כרת שעל ידי דצריהם צאתה לו אוקמוה רבנן ברשותיה כי היכי דליחייב עלה, ופרש"י כרת דאורייתא כדמפרש ואילי דאוקמוה רבנן ברשות גנב אש הקדישה שיחול עליה הקדש גמור ושיתחייב כרת אש ישחטנה בחוץ כי היכי דאוקמוה ברשותיה לענין כפרה וקנס הוא דקנסוהו והפקר צ"ד הפקר ע"כ.

ול"ן י"ל דהכי נמי לענין מעילה כיון דמדרבנן דשיל"מ או דבר חשוב לא צטיל א"כ שוב מעל מדאורייתא, ואלא מיבעיא באומר פרוטה צדיק זה הקדש דאיכא למימר קנסוהו נמי שלא צירר איזה פרוטה (וגם כי יש לומר כה"ג דלעולם צא ע"י תערוכות), אלא אפילו בפרוטה של הקדש שנפלה לתוך הכיס ללא פשע צה מ"מ כיון דמדרבנן לא צטיל נשאר שם הקדש עליה והמוציא מעל, ויש להאריך בכל זה אי אינו ראו מדרבנן מקרי אינו ראו מדאורייתא וגם בסוגיא דחטיי דקרדנייתא בצפחים ועוד בכמה מקומות. ועיין תוס' ד

פסחים כ"ט ע"א ד"ה אין פודין שהקשו דלטו משום חששא דרבנן [שאין פודין קדשים מדרבנן להאכילן לכלבים] נפקיע מעילה דאורייתא ותי' דכיון דאמרו רבנן אין פודין לא שויה מידי ע"ש, ומבואר דצטיל איסור דרבנן מופקע איסור מעילה, וא"כ להיפוך נמי כיון דמדרבנן לא צטיל פרוטה זו והרי זה נהנה מן ההקדש ושפיר מעל.

ב) ואגב אורחא הנה הרמב"ם פ"ב מהל' גניבה ה"ח כתב דהשוחט ונתחבלה צידו משלם תשלומי כפל בלבד אבל השוחט חולין בעורה אף דאסור בהנאה הואיל ואיסורו מדצריהם הרי זה חייב לשלם תשלומי ד' וה', דצאינה ראויה מה"מ הוי שחיטה שאינה ראויה ולא קרינן ציה וטבחו אבל באיסור דרבנן שחיטה ראויה היא מה"מ וקרינן ציה וטבחו, והיא ממתני' צ"ק ע' ע"א וע"ה ע"ב, וכן בכתובות ל"ד ע"א איתא דלמ"ד מעשה שבת דרבנן שחיטה ראויה הוה. ובשטמ"ק כתובות שם (ד"ה עוד כתב הרשב"א) הקשה דנדי דהוי מדרבנן מ"מ אסורה היא בצאילה, וא"כ הו"ל שחיטה שאינה ראויה, ותירך דרבנן לא גזרו אלא להחמיר ולא להקל למיפטריה מתשלומי ד' וה' ע"ש, ובמלא הרועים (אות איסור דרבנן) כתב ואינו דברים של טעם שהרי סוף סוף אסורה היא בצאילה ושחיטה שאינה ראויה היא ואיך תוכל לזייר שתהיה אסורה בצאילה ושתהיה שחיטה ראויה.

ולפענ"ד נראה דלא קשה לפמ"ש במשנה בכורות ל"ז ע"א ומובא בשו"ע חו"מ ס' רל"ד השוחט פרה ומכרה וגודע לו שהיא טריפה מה שאכלו אכלו והוא יחזיר להם הדמים ומה שלא אכלו יחזירו לו הבשר והוא יחזיר להם הדמים וכן דין כל המוכר דבר שאיסור אכילתו מן התורה, אבל המוכר דבר שאיסור אכילתו מדברי סופרים אש היו הפירות קיימים מחזיר הפירות ונוטל דמיו ואש אכלם אכל ואין המוכר מחזיר לו כלום, וכתב הסמ"ע דנפשו של אדם חותה מאיסורי תורה ויותר מלעטע כשיועד ממה שנהנה בשעת אכילה ועיין ש"ך יו"ד ס' קי"ט ס"ק כ"ז, ובנתיבות המשפט חו"מ שם ציאר הדברים צטוב טעם דאיסורי תורה אפילו אכל בשוגג צריך כפרה ותשובה להגין מן היסורין ונפשו של אדם עגומה עליו וחומה מן האיסור אבל באיסורי דרבנן שאם אכל בשוגג פטור מן התשובה והוי כאוכל מאכל כשר ומשו"ה משלם כל דמיו.

ול"ן בשוחט חולין בעורה נמי, הגם כי אסורה היא בצאילה מ"מ לא נפטר מד' וה' כיון שאם אכל מנייה התירתו השחיטה לענין שאינו צריך כפרה דבשר כשר הוא וא"כ צאתה הו"ל שחיטה ראויה אלא שהבשר נאסר ודו"ק.

ג) והנה בשב שמתתא שמעתא ו' פ"ד כתב דנכסי הקדש לא איכפת לן משום תורת ממון שבו אלא משום

ע"כ שמירץ דמ"מ אסור לעשות כן לכתחילה, וכע"ז כתב המל"מ פ"ו דמעילה הנ"ל שהציא מזה ראייה דלערב איסור צידים אסור דודאי דאם שלתוה ליכא איסור משום דאולינן בתר רובא ע"ש, ועי' ס' יראים סי' קי"ד, ולפי שי' התוס' דבריה לא בטיל מדאורייתא אחי שפיר דאי הוה הצפור החיה אסורה לא הוה ליה ציטול מה"מ, אע"כ דמותר דלא אמרה תורה שלח לתקלה.

ובזה י"ל נמי קושית תוס' חולין ס"ג ע"ב ד"ה ודילמא שהקשו כיון דעופות טהורים הוו רובא א"כ ניזיל בתר רובא וכל עוף שיצא לפנינו נימא דטהור ואמאי חיישין דילמא מעוף טמא נינהו, ולפי שי' תוס' צ"מ ובמעילה א"ש כיון דעופות טמאים צריה וחשובים נינהו לא בטלי.

(ה) **והנה** הפר"ח יו"ד סי' ק' אות ג' האריך להוכיח דליכא מ"ד לדבר חשוב מדאורייתא לא בטלה, דבדאורייתא כתיב אחרי רבים להטות וכל דבר בטיל צרוב, ויש להעיר לפי מה דמביעיא ציבמות י"ד ע"א אי עשו צ"ש כדבריהם או לא עשו ומסיק צפלוגתא דרב אומר לא עשו ושמאל אומר עשו ועשו ופריך אימת אי קודם בת קול או אחר בת קול ומסיק איבעית אימא קודם בת קול ואיבעית אימא לאחר בת קול איבעית אימא קודם בת קול וכגון דצ"ה רובא למ"ד לא עשו דהא צ"ה רובא ולמ"ד עשו כי אולינן בתר רובא היכא דכי הדדי נינהו הכא צ"ש מחדדי טפי, ולכאורה כי מחדדי טפי מאי הוי הא בתורה אחרי רבים להטות כתיב, ועל כרחק דחשיבות מחדדי עדיף מרובא ולא בטיל צרובא כיון דאיכא חשיבות, הרי דצהא גופא דכתיב אחרי רבים להטות מנינו מחדדי טפי עדיפא לצ"ש, וא"כ לכאורה דבר זה הוא מחלוקת רב ושמאל וקיי"ל כשמאל בדינא, [ועיין עירובין י"ג ע"ב גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאין צדורו כר"מ ומפני מה לא קבעו הלכה כמותו מפני שלא ירדו חכמים לסוף דעתו וע"ש דנקבע הלכה כצ"ה משום דעלובין הם, הרי דאילו ירדו לסוף דעתו לא היה מהני מה שצ"ה רובא נינהו], עכ"פ מקום יש לדברי התוס' דדבר חשוב לא בטיל צרוב מה"מ.

(ו) **היות** שנתעכב המכתב עד היום ארשום מה שגפיל עוד מילתא בליצאי צמשנתינו פרוטה של הקדש שגפלה לתוך הכיס או שאמר פרוטה צכיס זה הקדש כיון שהוציא את הראשונה מעל דברי ר"ע וחכמים אומרים עד שיוציא את כל הכיס ע"כ, ויש לדייק דכיון דאמר ר"ע כיון שהוציא את הראשונה מעל הי"ל וחכ"א עד שיוציא את כולם דהרי אפרוטות קאי וכמ"ש ר"ע הראשונה כלומר פרוטה הראשונה כך הי"ל לחכמים לומר עד שיוציא את כולם כלומר כל הפרוטות ולמה שינו את לשונם עד שיוציא את כל הכיס,

תורת איסור שיט צו לכן אמרינן ציה עד אחד נאמן באיסורין היכא דצידו, והציא ראייה מתוס' דידן דתנן פרוטה של הקדש שגפיל לכיס מלא מעות והוציא אחת דמעל מספיקא והקשו תוס' דליצטל צרובא, ומאי קושיא דהא קיי"ל ממונא לא בטיל וכדאיתא צציה פרק משילין (ל"ח ע"ב) הרי שנתערבה לו קב חטין בעשרה קצין של חצירו יאכל הלה וחדי וכו', וא"כ היכי שייך ציטול כיון דממונא לא בטיל הרי מעל מספיקא צממון גצוה, אלא ע"כ צ"ל דצנכסי גצוה לעולם אין דנין צו תורת ממון רק תורת איסור עכ"ד. ולפענ"ד נראה דאינו מוכרת, דאפ"ל דהיא היא, דמה שמירלו התוס' מטבע חשוב ולא בטיל היינו מטעם שאמרו צציה דממונא לא בטיל, ומה שאמרו משום דמטבע דבר חשוב י"ל דלאו דוקא היא ועיקר כוונתם דממונא לא בטיל.

ולפי"ז יתיישב קו' המל"מ מעל התוס' דמשמע מדבריהם דדבר חשוב אינו בטל מה"מ ולא מנינו צשום מקום דבר שלא יהיה לו ציטול מן התורה וכמ"ש הרשב"א בת"ה דכל הדברים שאין להם ציטול הוא דוקא מדרבנן אבל מן התורה הכל בטל צרוב, אמנם י"ל דהא דממונא לא בטיל הוי מדאורייתא, דהן אמת דמה"מ כל מיני תערובות בטלים, מ"מ צנתערב ממון חצירו צממונו שיהא בטל ויהא שלו דבר פשוט הוא שאי אפשר, וקצרא דאורייתא היא, ואין זה בגדר תערובת כלל שצא הרשב"א לשלול דשאני ממונא מאיסורא, וזה מסתבר מאוד, ולפי"ז שפיר יתכן כוונת התוס' דהא דמטבע לא בטיל היינו דממון דהקדש לא בטיל צממונו וזה מדאורייתא, ואין כוונתם לגדר דבר חשוב דעלמא שהיא מדרבנן וק"ל. ועי' לכפ"ז צצית שערים או"ח סי' ש' ד"ה אמנם גוף.

(ד) **אך** פשטות דברי התוס' מורין דצצירא להו דדבר חשוב מדאורייתא לא בטיל, והאחרונים הקיפו על צבותינו בעלי התוס' קושיות כחנור של עכנאי, אך המהרי"ל צתשו' (סי' ע"ב) כבר דייק כן גם מדברי התוס' צ"מ דף ו' ע"ב ד"ה קפץ אחד מן המנויין שהקשו דליצטל צרובא וליחייבו כולהו צמעשר דהא דדבר צצמנין לא בטיל היינו מדרבנן וקצוב נמי לא הוי וצריה נמי לא הוי וכו', ומשמע דאילו הוה בגדר צריה אז מדאורייתא אינו בטיל, ודייק מינה המהרי"ל ז"ל דס"ל דצריה אינו בטיל מדאורייתא, ולכאורה הכי נמי כל דבר חשוב, ונמלא שכן הוא שי' תוס' צצ' מקומות.

ובזה יש ליישב מה שנתקשו קמאי צצילוח צפורי מצורע דכתיב (ויקרא יד) ושלח את הציפור החיה על פני השדה ואמרו ז"ל (חולין ק"מ ע"א) לא אמרה תורה שלח לתקלה ועל כרחק דמותר צנהאה, והקשו האחרונים ע"ז דאי משום הא לא איריא דאפילו אם אסורה מ"מ להמונא מותרת דמרובא דעלמא פריש, ועיין חת"ס צצידושי חולין דף קי"ד

ועיין רע"ג וחכמים אומרים לא מעל עד שיוציא כל המעות שצבים לזרוך חולין.

וְלוֹרֵי דמסתפינא היה אפשר לומר להכא מיירי שיש לפנינו כים ולא ידוע לנו כמה פרוטות יש צבים זה אצל ברור שיש שם פרוטה אחת ופרוטה זה של הקדש, וממילא הוא ספק רוב, וס"ל לר"ע כל שהוציא פרוטה ראשונה הרי הוא בספק מעילה ומציא אשם מעילות, וחכמים אומרים עד שיוציא את כל הכים כלומר הכים כולו שאם הוציא הכים כולו נתחייב ממנו"ג שאם הראשונה היתה הפרוטה של הקדש הרי מעל, ואם הראשונה לא היתה של הקדש א"כ נשארה הפרוטה של הקדש צבים ולכשיוציא את כולם בודאי מעל, וכי תימא לדיבטל ברובא הרי אינו יודע כמה פרוטות יש צבים אולי אחד או שנים ואולי יותר, ואף אם מורגש שיש כמה מטבעות צבים זה אולי אינם פרוטות אלא מטבעות אחרים באופן שהפרוטה ניכר היטב ואינו בטל, וא"כ זה שיש כאן פרוטה של הקדש הוא ודאי ואם יש לתלות שצטל ברוב הוא ספק וע"כ צין ר"ע צין חכמים אינם מתחשבים עם ספק זה כיון שידענו שפול לכים זה פרוטה של הקדש או שהפריש פרוטה מכים זה להקדש והו"ל ההוצאה ודאי וביטול ברוב ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי. ואולי יש להעמיס זה קצת בחירון התוס' דלא היו שם ג' פרוטות כלומר שלא ידעו שהיה שם יותר מפרוטה אחת או צ' ודו"ק.

יתן השי"ת שתזכה ללמוד תורה לשמה ולהבינה ולהקרה דדיה ירווך ולאילנא רבא תתעבד, הפך בה והפך בה דכולה בה, אביך המעתיר בעדך בלב ונפש.

מגשה הקמן

סימן רבד

מלח הנתון ע"ג הכבש אי מועלין בו

מ"ט למטמוני"ם ערב קבלת התורה התשנ"ו ברוקלין ג"י יצו"א אל מע"כ ידי"ג הרב הגאון כש"ת מוה"ר שלום שפירא שליט"א, מר"י ישיבה הקדושה טעלו וויקליף אהי"א יצו"א. **אחדשבת"ת** צידידות, מכתבו היקר כרגע קבלתי ולקחתי רגע לעיין בצדכיו היקרים לי מאד, על דבר אשר העלה צדכרי רש"י מנחות כ"א ע"ג מלח שעל הכבש וכו' שנופל שם כשמוחלין (את הקומץ) (את האצרים) כדאמרן לקמן בשלשה מקומות נחונה. אין מועלין בו, דשוב אינו ראוי. והציא דברי הקרן אורה שמשמע מדברי רש"י דמלח שהי' נתון מתחלה ע"ג הכבש והמוצח מועלין בו, והקשה דא"כ אמאי צעי קרא דשעל גבי האצר מועלין בו כיון דאפי' ע"ג הכבש קודם נתינתו על האצר יש בו מעילה כ"ש כשנתנו על

האצר, ולכן פי' הק"א דמ"ש דע"ג הכבש והמוצח אין מועלין בו היינו המלח שהי' נתון ע"ג הכבש והמוצח אין מועלין בו ואין מעילה במלח אלא כשהוא על האצר, וע"ז אמר רב מתנה מאי קרא וכו', ואסברה לה מעכ"ת דהק"א פליג על דברי רש"י ומפרש לה דלרש"י חייב על מלח קודם מליחה וגם על מלח שהי' נתון על הכבש ועל המוצח ובשלשה מקומות מועלין בו אלא כשנפל מעל האצר שוב אינו ראוי ואין מועלין בו אצל קודם שנתינו על האצר שהי' ראוי והוא מלח של הקדש מועלין בו, והק"א פליג דלעולם אין מועלין במלח לא מביציא קודם שמלח בו שאכתי לא נתקדשה אלא אפי' לאחר שמלח בו ונפל נמי שוב אינו ראוי ונתבטל קדושתו רק כשהוא על האצר.

וְיִפְה העיר מעכ"ת על הק"א מהא דמס' שקלים פ"ז מ"ז, וגם בסמוך שם דתנאי צ"ד שהיו כהנים נאחזין בו, וגדולה מזו נראה מתוספתא פ"ו דמנחות בשלשה מקומות היה מלח ניתנה וכו' המלח שע"ג הכבש היו מולחין בו את האצרים וכו', מלח שע"ג הכבש ושעל גבי המוצח לא נהנין ולא מועלין ושעל גבי האצרים מועלין צבולה, ומלשון מלח שע"ג הכבש וע"ג המוצח לא נהנין ולא מועלין משמע לכאורה דעל כל המלח קאי צין קודם מליחה צין לאחר מליחה, ואדרבה נראה דעיקריה קאי אדלעיל מינה דקודם מליחה, ובאמת כי הק"א הציא מדברי התוספתא ראוי לדבריו, ומיהו דיוק דהק"א ז"ל שהי' מלשון שפרש"י אין מועלין בו דשוב אינו ראוי, ומשמע דכל זמן שראוי מועלין בו ואין ראוי יותר מקודם מליחה שע"ז ניתן שם.

וּבְעֵיקָר קושית הק"א דלמ"ל קרא לפי פרש"י דשעל האצר מועלין בו אם קודם נתינתו מועלין כ"ש על האצר לפענ"ד נראה דלאו ק"ו הוא דס"ד דהמנוה הוא לשום מלח על האצרים ולא שיקריב המלח וכל שמלח האצרים מיד נעשה מנחתו ושזב המלח הו"ל בכלל אין לך דבר שנעשה מנחתו ומועלין בו עיין תמורה ל"ג ע"ג ובתוס' שם ד"ה הנשרפין וכו', והו"א דכמו שעל המוצח ועל הכבש לאחר שנופל מהאצרים אין מועלין בו ה"נ יש סברה לומר שעל האצרים נמי, ולא מלח קרבן ולא קרבן מלח, ולכן אמר רב מתנה מאי קרא כלומר דמלח איקרי קרבן דמסברא הו"א דאין בו מעילה כמו המלח שעל המוצח ועל הכבש שכבר נעשה מנחתו וצא רב מתנה ויליף לה מקרא דאותו המלח שעל האצר לא הוה בכלל מלח שנעשית מנחתו אלא מנחתו להקריבו עם האצר ונעשית קרבן עצמו וחלק מן האצר ונקראת עולה ולא מלח, וזה שדייק רש"י בלשון הקדוש אלמא דאצר עם מלחו שניהם קרויין עולה שהמלח נעשית קרבן. ולכן פרש"י במלח שנופל דשוב אינו ראוי כלומר דלא דמי למלח שעל האצר שזה נעשית קרבן אצל מלח זה שנופל אינו ראוי שוב לקרבן ואין מועלין

בו הגם שהיה כבר על האזר והי' סברא לומר שנתפס בקדושת קרבן, קמ"ל כיון דשוב אינו ראוי אין מועלין בהן, כנלפענ"ד.

וי"ר שיזכה לקבל התורה באהבה ובשמחה, הפך בה והפך דכולה בה, והשי"ת יאר עינינו בתורתו וידבק לבנו במצותיו עדי יבא ינון ולו יקחת עמים. המעתיך בעדו לטובה כל הימים ידידו בלב ונפש,

מנשה הקמן

סימן רבה

המוליך שעיר המשתלח הותרה לו העינוי או הורחה

ב"ה ב' לקריאת המגילה התשכ"ח ברוקלין נ"י יצו"א וענתה השירה, ערוכה ושמורה, לזקן ונשוא פנים, פאר הרבנים, ה"ה ידיד עליון וידיד נפשי הרב הגאון המפורסם צדיק תמים כקש"ת מוה"ר ישראל וועליץ (שליט"א) זצ"ל, אב"ד בודאפעסט כעת בירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדש"ג צאהבה נאמנה, ראשית דבר צאתי לזקש סליחה על אשר לא השצתי לו על מכתבו היקר עד

הלום, כי נאצד ממני המכתב ולא מנאחתי צלתי השצוע, ואת כ"ג הסליחה. ואשר דן מעכת"ה בקו' הגבורת ארי צתו"י יומא דף ס"ז ע"א צתי' קמא דאפילו לא היה מסוכן דומה שעיר כמו שצת וטומאה, והקשה דלהלן דף פ"א ע"א פריך הגמ' מה לעינוי שכן לא הותר מכללה תאמר צמלאכה שהותר מכללה פירוש אצל גבוה ואם איתא הא עינוי נמי הותר מכללה אצל המשלח השעיר, הלכך מחוררתא כתי' צתרא צתו"י דרק צפיקו"נ התיירו לו לאכול אלא מתוך שהיה יודע שאם ירעב ציותר ויאחזנו צולמוס ימצא לאכול לא היה רעב כל כך, עכ"ד. ומעכ"ג העיר לדברי הרמז"ס פ"ג מהל' יוה"כ הל' ז' על כל סוכה וסוכה אומרין לו הרי מזון והרי מים אם כשל כמו וצריך לאכול אכול, ומשמע כתי' קמא דתו"י דאפילו שלא צמקום פק"ג, וכבר תמה ע"ז הגאון צעל חלקת יואצ צקונטרסו קצא דקושייתא קושיא צ"ה כנ"ל דהרי מפורש צגמ' דעיניו לא הותרה מכללה רק מלאכה צמקדש צעבודה ולרמז"ס הרי גם עינוי הותרה מכללה צשליחות השעיר, ועוד הקשה דהלא ידוע דמכשירין לא דחו ואף אם נאמר דהליכה הוי גוף המנוה אצל מ"מ האכילה הוי מכשירין והניח ד' הרמז"ס צנע"ג. וקושיית החלקת יואצ על הרמז"ס היא קו' השאגת אריה על התו"י.

דכיון דכתיב ושלח ציד איש עמי המדצרה אם כשל כמו ולא יוכל לשלחו מעכב כפרתן של ישראל, הילכך דחי עינוי יוס הכפורים, ומעולם לא הוצרך אדם לכך כדאיתא התם ע"כ, וכיון דמעכב כפרתן של ישראל אין זה מכשירי מנוה אלא מעיקר המנוה.

וברוחק יש ליישב דברי הרמז"ס ז"ל והתוס' ישנים צהקדם מה שכתבתי צספרי שו"ת משנה הלכות ח"ג ס' קע"ו אות צ' וחלק י"א ס' תק"ג צהא דאין מאכילין חולה ציוה"כ יותר מכדי צרכו, שהאוכל ציו"כ מחמת אונס אכתי מתענה מיקרי, וכל שאפשר לו לצבול העינוי צמעט אכילה אסור לו לאכול יותר, ואפילו צפקות נפש אוכל פחות פחות מכזית אם אפשר, וכל שאפשר לו צשיעור כזית ואכל שני זיתים צייצ עליו, ואפילו האוכל ציו"כ משום חולשא וחולי כל שמרגיש שחולשתו כבר עברה מחוייב צתעניית ליתר היום, וכ"כ הרשב"א צקידושין כ"א ע"צ צמי שאחזו צולמוס שמאכילין אותו עד שיאירו עינוי ומשם ואילך צאיסוריה קאי ע"כ, וגם צשאר עינויים לא הותר כלל, דהתורה צותה להתענות וכל שהוא מתענה עד השיעור שצותה התורה הרי הוא צכלל העינוי, ומה שהוא אוכל כשהוא צמצב של פקו"נ וכדומה אין זה מיקרי שאינו מתענה, ועוד שגם עכשיו הוא מענה עצמו מציבוי האכילה האסורה לו יותר מכדי השיעור, וכן מה שנהג עינוי צשאר עינויים, וממילא האכילה שלו ג"כ הוי תענית.

ומעתה אומר אני דהרי הרמז"ס כתב אם כשל כמו וצריך לאכול אוכל, ופשוט דמה שאוכל היינו רק עד שיצריא כ"כ שיכול להוליך השעיר לעואזל ולא יותר, וא"כ צכה"ג לא מיקרי הותרה לו העינוי מכללו, דהרי העינוי לא הותרה לו והרי הוא הולך ומתענה, ולא כן צמלאכה שהותרה כל עיקר המלאכה מכללו, וזה לפענ"ד צרור ומיושצים דברי התו"י והרמז"ס ז"ל.

והנני בזה אוהבו הנאמן דושכ"ג בכל עת ומתפלל לחיי אריכי ובריות גופא דמר עבג"צ, קשור באהבתו בלב ונפש, מנשה הקמן

סימן רבו

ערב פסח שחל בשבת אי ק"פ הוי בברת

ב"ה ג' לסדר משפטים התש"ל ברוקלין נ"י יצו"א מע"כ ידידי האי צורב, עוסק בחוקי חורב, מופלא ומופלג מלא פלג חוב"ט ירא ושלם כש"ת הרב מוה"ר זאב וואלף גליק שליט"א.

אחדש"ת, צדבר קושיית מהר"א צרודא מוצא צשעה"מ פ"י מהל' קרבן פסח וצשו"ת צית שערים אר"ח ס' קמ"ז על הא דאיתא צגמ' פסחים ו' ע"צ דשולחן

והנה מעכת"ה עינוי הצדולחים שפיר חזו כל יקר ראחה עינו דצרי גאוני קמאי וצתרא. ולפענ"ד מה שתמה החלקת יואצ דמכשירין לא הותרה, ראה להמצי"ט צקריית ספר הל' עבודת יו"כ שם שכתב עמי שיהא מוזמן לכך מאתמול וכו' ואם נעמא וכו' ואם כשל כמו צדרך וצריך לאכול אוכל

כעיקר תודה ופסקת, והוכחתי בס"ד דמותה הפסקה אינו נאכל אלא ליום ולילה כפסקה ענמו ע"ש, אלא שעמדו לנגדי דברי הרמב"ם פ"ד מהל' קרבן פסח הל' ז' שכתב פסקה שעברה שנתו ושלמים הבאים מחמת הפסקה הרי הן כשלמים לכל דבר טעוין סמיכה ונסכין ותנופת חזה ושוק מה שאין כן כפסקה עכ"ל, ומשמע דכל דין שלמים אית ליה ואפילו לענין אכילה צ' ימים ולילה אחת, ונדחקתי לתרץ דברי הרמב"ם דרק לאלו הדברים שמנה דטעוין סמיכה ונסכין ותנופת חזה ושוק הרי הוא כשלמים אבל לא לזמן האכילה.

והיום בלמדי מס' זבחים דקדקתי שנית בדברי הרמב"ם שם הל' ח' שם שכתב פסקה שנתערב שלמים יקרבו כולן שלמים, נתערב בזבחים אחרים ירעו עד שיפול בהן מוס ויביא בדמי היפה שבהם ממין זה ובדמי היפה שבהן שלמים ויפסיד המותר מביתו וכו', נתערב בזבחות ירעו הכל עד שיפול בהן מוס ויאכל כזכור בעל מוס וכו', וכתב הכסף משנה פסקה שנתערב וכו' זה פשוט על פי מה שנתבאר דמותה פסקה קרב שלמים, ולכאורה מאי פשיטותיה דמין הכ"מ ז"ל, דאי מותר פסקה שנקרב שלמים נאכל ליום ולילה עד חצות ושלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד א"כ הו"ל דין כנתערב בזבחות לידן דאין מביאין קדשים לבית הפסול, אלא ע"כ ז"ל דס"ל להכס"מ דלהרמב"ם מותר הפסקה קרב שלמים והו"ל כשלמים ממש שנאכלין לשני ימים ולילה אחד, ועל כן פסקה שנתערב כשלמים יקרבו כולן שלמים שזמן אכילתן אחד הוא.

ובזבחים ל"ו ע"א תניא וזכר זבת תודת שלמיו למדנו לתודה שנאכלת ליום ולילה, חליפין וולדות תמורות מנין ת"ל וזכר, חטאת ואשם מנין ת"ל זבת, שלמי נזיר ושלמי פסח מנין ת"ל שלמיו, ומצואר דשלמי פסח נאכלות ליום ולילה ויליף לה מקרא דזכר זבת, והנה רש"י פירש שלמי פסח היינו חגיגת י"ד, אך התוס' ד"ה שלמי פסח זיינו מה שחממו עליו לעיל דף ט' דחגיגת י"ד נאכלת לשני ימים ולילה אחד ככל שלמים דעלמא, ולכן פירשו דשלמי פסח היינו מותר הפסקה, וכן מצואר בגמ' פסחים פ"ט ע"א גבי חמשה שנתערבו פסחיהן.

ובעין משפט זבחים שם זיין לרמב"ם פ"י מהל' ק"פ הי"ג (ט"ס מש"כ ט"ו) שכתב חגיגת י"ד רשות ואינה חובה ונאכלת לשני ימים ולילה אחד ככל זבת שלמים וכו', וקיים ודלא כהאי צרייתא אלא כמתני' דפסחים (ס"ט): דנאכל לב' ימים ולילה אחד, וכוונתו דהרמב"ם מפרש שלמי פסח כפרש"י שהוא חגיגת ארבעה עשר, ומה דפסק דחגיגת ארבעה עשר נאכלת לב' ימים ולילה א' ודלא כצרייתא הנ"ל, משום דפסק כמתני' דפסחים הנ"ל החולק אהאי צרייתא לפי פירש"י והרמב"ם.

ודורשין ל' יום קודם החג בהלכות החג וילפינן ממשנה דהיה עומד בפסח ראשון ומזהיר אפסח שני, והרי בפסחים דף פ"ה ע"א אמרינן דהיה צריך להשמיענו דין פסח שני משום דכתיב ציה ועמם לא תשברו צו אפילו עמם שאין צו מח והיה צריך להזהיר זה גם צראשון, ואין מכאן ראייה דשואלין ודורשין בהלכות החג ל' יום קודם החג שהרי היה צריך להודיעם דצראשון נמי איכא דין דעמם לא תשברו צו, והרבה אחרונים ז"ל שקו"ט צוה. וכ"ת יא' לתרץ לפמ"ש בספר מקרי דרדקי פרשת בהעלותך (אות רי"ד) דכשחל ערב פסח להיות בשבת ליכא כרת אם לא עשה הפסקה לדעתו ז"ל, וידוע בפסקה שהזהיר צו משה על הפסקה ערב פסח שחל להיות בשבת היה, שהרי ר"ח ניסן נטל עשר עטרות והיה ראשון למעשה צראשית א"כ היה י"ד ניסן בשבת, ולא היה צריך משה להודיעם דין דעמם לא תשברו צו, דממילא ליכא למימר דיצא עשה דאכילת עשר וידחה ל"ת דעמם לא תשברו צו שהרי צלא"ה אפילו עמם שיש צו מח אסור לשבור ואי משום עדל"ת הלא לא הוי צעידנא כדעת התוס' ולא הוי ליה לאו שיש צו כרת לדלדחי אפילו שלא צעידנא, אלו תורף דבריו בקי"ור.

הנה כעיקר דברי הגאון רבי הלל זצ"ל בעל מקרי דרדקי, לאחר בקשת סליחה מעצמותיו הקדושים נעלמה מינייה גמרא מפורשת פסחים ק"ו ע"א צהלכה שנתעלמה מבני צתירא פעם אחת חל ארבעה עשר להיות בשבת שכחו ולא ידעו אם פסח דוחה את השבת או לא ושלחו אחר הלל אמרו לו כלום אתה יודע אי פסח דוחה את השבת או לא אמר להם כלום פסח אחד יש וכו' ועוד ק"ו הוא ומה תמיד שאין ענוש כרת דוחה את השבת פסח שענוש כרת אינו דין שדוחה את השבת, הרי מפורש דפסח הבא בשבת נמי ענוש כרת דאל"כ ליכא ק"ו, דפסח הבא בשבת נמי ליכא כרת, ועיין רמב"ם פ"ו מק"פ הל' ו' עמא מת שחל שביעי שלו להיות בשבת וכו' והלא איסור הוייה בשבת משום שבות והפסקה צכרת וכו', ועיין ראש"ד בהשגות, וצוולוהו מפורש דאיכא כרת בפסח הבא בשבת כלומר ערב פסח שחל בשבת.

ובזה הנני ידירו דושה"ט מברכו בברכת מז"ט וכ"ט בלב ונפש, **מנשה הקמין**

סימן רבו

מותר הפסח אי נאכל ליום ולילה או בשלמים

מודש"ק מטו"מ התשמ"ה

הנה זה לי לערך שלשים שנה אשר כתבתי לחכם אחד ונדפס בספרי משנ"ה ח"ג סי' ר"ח כשלמי תודה ומותר הפסח אי יש להם דין שלמים לזמן אכילה ג"כ שנאכלין לשני ימים ולילה אחד או שאינן נאכלין רק ליום ולילה עד חצות

ולכך לא נכלל שלמים כלל בזבחים דמיירי צרישא, ולכן פסק הרמב"ם הפסח שנתערב בשלמים יקרבו כולן שלמים ע"כ.

ולפעני"ד אי משום הא לא נדחה התוספתא וגמי' מפורשת, וקו' הגל"ח י"ל דהנה רש"י ז"ל כתב שם (ג"ח ע"ב) ד"ה ורבנן ח"ל ורבנן דאמרי אין מציאין היכי עבדינן לפסח שנתערב בצבורות, בשלמא גבי אשם שנתערב בשלמים או פסח שנתערב בעולה ואשם איכא למימר ירעו וימכרו ויביא בדמיהן אותן קרבנות כדאמרן לעיל, אבל עבור נאמר בו לא תפדה ואין לו פדיון ואינו תופס את דמיו ואינו יוצא מקדושתו לחול על המעות אלא נאכל במומו לכהן ופסח בר פדיון הוא ואינו נאכל בלא פדיון ע"כ, הנה מבואר החילוק בין שלמים לזכור דזכור לית ליה פדיון אבל שלמים אית להו פדיון, וא"כ לפ"ז שפיר י"ל דלכן קאמר ר"ש דוקא שנתערב בצבורות אשם חבורות כהנים יאכלו כיון דאין להם פדיון באופן אחר, ובשלמא שלמים ופסח לא פליג דעכ"פ אית ליה תקנה כמו שאר זבחים וא"כ אפשר בתקנה זו, אבל בצבורות שא"א בתקנה זו פליג ואתי שפיר דלא פליג רק בצבורות ולא בכל שלמים.

איברא לדעת הגל"ח דבכל מקום לא חייש, א"כ אמאי לא פליג בכל הקרבנות כולם גם באשם ויאכלו כחמור שבהם מי שראוי לאכול, וי"ל וצ"ע.

עוד נלפעני"ד דאפילו פסח בשלמים נמי איכא, דהרי לכאורה מתני' דפסח שנתערב בזבחים מיירי בערב פסח ולא במותר הפסח שהרי ר"ש פליג ואומר דאש חבורת כהנים היו יאכלו את כולם זו זלילה ויקרב פסח לשם פסח כל מקום שהוא והצבורות לשם זכור בכל מקום שהם, עיין רש"י שם, וא"כ ע"כ מיירי בפסח ממש לאחר חלות וקודם ששחטו נתערב בזבחים אחרים ולא מיירי כאן במותר הפסח כלל אלא בפסח ממש וזוהי ודאי דנאכל ליום ולילה לכו"ע, וא"כ איך יאמר פסח שנתערב בשלמים יקרבו כולם שלמים הא מציא קדשים לבית הפסול שהפסח אינו נאכל אלא ליום ולילה כיון שהוא בערב פסח שראוי להקריבו, ולכן אמר סתם כולן ירעו עד שיסתאבו וכו' דשלמים נמי א"א דהרי בע"פ מיירי, ועל זה קאמר ר"ש דעכ"פ אשם נתערב בצבורות והחבורה כולה כהנים יאכלו את כולם זו זלילה לשם פסח כל מקום שהוא וא"כ אין ממתני' ראייה למותר הפסח ודו"ק.

שזב מנאחתי לרבינו חננאל פסחים שם במשנה הפסח שנתערב בזבחים ירעו עד שיסתאבו וכו' נתערב בצבורות ר"ש אומר אש חבורת כהנים יאכלו, ואקשינן והא קא מייתי קדשים לבית הפסול שדין זכור להאכל שני ימים ולילה אחד דמתנן בפי' איזהו מקומן והפסח אינו נאכל אלא זלילה ומותר הפסח נמי אינו נאכל אלא ליום ולילה כמו שאמרנו בפרק שקודם

והאמנם הגל"ח פסחים פ"ט ע"א ד"ה וימתי מותר הפסח וכו' כתב מכאן משמע להדיא דמותר הפסח אינו נאכל רק ליום ולילה ולא כשאר שלמים, וכן מציא רש"י כאן בשם התוספתא, ולא מנאחו בתלמוד בבלי חולק על זה, אך הרמב"ם פ"ד מהל' ק"פ צה"ל ז' כתב שהם שלמים לכל דבר, וכותב שכבר דבר מזה לעיל בנדף ע' ע"ב ושם הביא שבתוספתא שהביא רש"י לא נזכר מותר הפסח רק נזכר שם שלמים הבאים מחמת הפסח, ורש"י בעצמו פי' שלמים הבאים מחמת הפסח הוא חגיגת י"ד, ואח"כ דן הגל"ח אף אם התוספתא מיירי במותר הפסח אי קיי"ל כתוספתא זו או נדחית מהלכה ע"ש בארוך, ובאצן האזל אחר שהאריך בדברי הרמב"ם ז"ל הביא דברי הגל"ח הנ"ל ע"ש.

גם צהגהות חשק שלמה להגאון ר' שלמה הכהן מוילנא זבחים ל"ו דן צוה והביא דברי העין משפט הנ"ל, גם הביא דברי השער המלך (פ"ו מהל' פסולי המוקדשין הי"ח, קרוז לסוה"ד) שחמה על הרמב"ם דפסק דמותר הפסח נאכל כשאר שלמים מגמי' פסחים פ"ט הנ"ל ונשאר צ"ע, וכתב החשק שלמה דהרמב"ם דחה להברייתא דתו"כ בפסחים מכת הברייתא דמוצא צ"ס בג' מקומות פסחים ז"ו וזבחים ט' ומנחות פ"ג דאש כשז בא לרבות דפסח שעברה שנתו ושלמים הביא מחמת פסח לכל מנזות שלמים, ומשמע דה"ה דנאכל לשני ימים ולילה אחד כשלמים מדאמר לכל מנזות שלמים ע"ש, וצאמת כי אכתי צ"ע דהו"ל להרמב"ם להשמיענו דבר זה להדיא דמותר הפסח נאכל לשני ימים ולילה אחד וכמו שכתב להדיא בחגיגה, וצפרט אחרי דמפורש בתו"כ ובתוספתא ובש"ס דידן פסחים דף פ"ט דנאכלין רק ליום ולילה כנ"ל הו"ל להשמיענו צריירות דעתו צוה, ועיין אור שמת מזה שהאריך צוה.

והגבה הגל"ח ז"ל הקשה לסייע להרמב"ם, דבמשנה (פסחים ז"ח.) תנן הפסח שנתערב בזבחים כולן ירעו עד שיסתאבו וכו' נתערב בצבורות ר"ש אומר אש חבורת כהנים יאכלו, ואי נימא כדעת התוספתא א"כ גם שלמים הם בכלל הזבחים שצרישא שנתערב בהם הפסח, שגם צוה הדין לת"ק ירעו עד שיסתאבו שהרי אין להם תקנה אחרת שאפילו ישאם לאחר הפסח אכתי מותר הפסח נאכל ליום ולילה ושלמים נאכלים לשני ימים, ולפי"ז למה פליג ר"ש דוקא שנתערב בצבורות, הוה ליה למפלג גם בשלמים ולומר נתערב בשלמים ישאם עד חוה"מ ויקריבם ויאכלם כולם בתורת מותר הפסח דלדידיה מציאין קדשים לבית הפסול, אלא ודאי דלא כהתוספתא ואשם נתערב בשלמים גם ת"ק סובר שישאם עד חוה"מ ואז כולם קריבין שלמים ונאכלים לשני ימים ולילה אחד,

דקודם מ"ת ישראל נמי קטן צר דעת היה זוכה לכו"ע, דשיעורים הלל"מ הם ובקבלת תורה מסיני הוא דניתנו, וא"כ לא מיבעיא אי צנ"י קודם מ"ת דין צ"נ להם ודאי דקטן זוכה, אלא אפי' אי דין ישראל להם מ"מ פשוט דהלל"מ לאחר מ"ת נאמרה, וקודם מ"ת אפי' ישראל קטן זוכה.

ו'לפ"ו אחי שפיר מאד, שהתיצ"ע פי' בעשרה לירחא הדין זמניה קציע צהדה זמנא ולא לדריא, ומצואר דמפרש הכתוב דוקא אפסח מצרים ולא אפסח דורות כנ"ל, ובפסח מצרים אין נפ"מ צין קטן לגדול כל שיש בו דעת ליקח, ולכן כתב סתם ויסבון להון אימר, כלומר כל צר דעת, ואיש לאו דוקא בפסח מצרים, ולכן השמיט מלתרגם תיבת איש להשמיטנו דליוקא דקרא קאי דוקא אלאחר מ"ת וק"ל.

ידי"נ דושכ"ג בידירות ובלב ונפש,

מנשה הקמן

סימן רכט

אימורי פסח מצרים אי היה מותר באכילה

ב"ה י"א מנחם אב התשכ"ג ברוקלין נ"י יצו"א

כבוד ידידי ורב חביבי הרב הגאון ור"ח כש"ת מוה"ר אפרים גרינבלאט שליט"א, מעמפיס טעננעסי יצ"ו ובעמח"ס רבבות אפרים.

אחדש"ת, בדבר מ"ש צגמ' פסחים ז"ו ע"א צעי ר' זירא אימורי פסח מצרים היכא אקטרינהו א"ל אציי ומאן לימא לן דלא שויסקי עבוד, ומעכ"ת חקר אי היה מותר להם לאכלס או נתחייבו לשרפס, ורבינו חננאל שם כתב מפורש שאכלוס, ובמאירי כתב שזללאוס צשפוד ושרפוס לשם גבוה, אך רש"י סתם וכתב שויסקי פי' צצר זלי צשפוד, ולא מפורש כוונתו אי לאכילה או לשריפה.

הנה צהגהות יעצ"ן שם כתב דצערון מפרש שאכלוס, וכ"כ הרש"ש צס הערוך, וצתשו' ח"ס יו"ד סי' רל"ה כתב וכמדומה שאכלו את החלצים ואימורים בכלל ואכלו את הצפר צלילה הזה ע"ש. ומיהו עי' מנחות פ"צ ע"א חור ר"ע ודנו דין אחר ומה לפסח מצרים שכן אין טעון מתן דמים ואימורין לגבי מוצת, ופרש"י דלא הוה מוצת, ומשמע לכאורה דאימורין ודמים חד דינא אית להו ושניהם לגבוה סלקא אלא שאין טעוין מוצת, דדמים נתנו על המשקוף והמוחות והאימורין נשרף על השפוד, וכמו שכתב המאירי שהעיר כ"ת.

ומה שתמה על המאירי דהיכן מצינו דצר שעושה לגבוה זלי, ודאי מצינו והלא כל העולות עולות לה' על מוקדה ונשרפין, וכן שאר אצרים הנשרפים, וה"נ י"ל דמה שכתב המאירי דהקריבס לגבוה ע"י זלי צשפוד ר"ל ששרפס

זה, וכיון שאמה אוכל הצפור צקדושת פסח אמה גורס לו להפסח הנותר צצוקר כדין הפסח והוא כשר עדיין עד יום ג' וזהו וכי מציאין קדשים כה"ג לצית הפסול וכו' ע"ש, הרי דרבינו חננאל עומד צמשנה זו וסובר דמותר הפסח אינו נאכל אלא ליום ולילה והציא לעצמו ראייה ממה שאמרנו צפרק הקודם והוא צדק פ"ט שם ודלא כדעת הלל"ת, ולא היה קשה ליה לפרש המשנה כן.

סימן רכח

וביית קמן בפסח מצרים

ב"ה מוצש"ק משפטים התשכ"ט ברוקלין נ"י יצו"א

החיים והשלום, יהיו תמים, ויעלו על ראש תמים, ה"נ ידי"נ הרב הגאון המפורסם כגן הדסים, מוה"ר חיים ראזען זצ"ל בעמח"ס בכורי חיים ועוד.

אחדשכ"ת צאהבה וילדות נאמנה, צד"ת אשר תמה מע"כ צתרגוס יונתן צן עוזיאל פ' צא (שמות יב, ג) עה"פ צעשור לחודש הזה ויקחו להם איש שם לצית אצות שם לצית, ומירגס צעשרא לירחא הדין זמניה קציע צהדא זימנא ולא לדריא ויסבון להון אימר לצית גניסתא וכו', והשמיט מלתרגם תיבת "איש", וצתרגוס אונקלוס כתב צצר אימר לצית אצא וכו', וז"ע על יונתן למה השמיט מלתרגם איש.

וברוך חידוד י"ל לפמ"ש צקידושין (מ"א ע"ב) מנין ששלוחו של אדם כמותו שנאמר ושטחו אותו כל קהל עדת ישראל צין הערצים וכי כל הקהל כולן שוחטין והלא אינו שוחט אלא אחד אלא מכאן ששלוחו של אדם כמותו ע"כ, ולפ"ו האי איש קאי אלאחר מ"ת וללמד ששלוחו של אדם כמותו, דקודם מ"ת אי אפשר שהרי עכו"ס לאו צני שליחות מינהו, וכיון דיוצ"ע פי' צהדא זימנא ולא לדריא, והיינו דקאי דוקא אפסח מצרים ואז לא היה נפ"מ לדרשת איש כיון דהוי לפני מ"ת, ולכן השמיט מלתרגם תיבת איש.

ונראה עוד לפמ"ש עוד צקידושין שם וכ"ה צפסחים ז"א ע"ב דרש ר' יצחק ויקחו להם איש שם לצית אצות, איש זוכה ואין קטן זוכה, הנה איש ממעט קטן שאינו זוכה צפסח. והנה כתב הרמב"ם (פ"ט מהל' מלכים ה"י) דלא ניתנו שיעורים לצ"ג, ומרן צשו"ת חת"ס (יו"ד סי' קפ"ד) כתב דהיינו אפי' לענין קטן, דציראל הלכה למשה מסיני דלא נעשה גדול עד י"ג אצל צעכו"ס כל שהוא צר דעת הרי הוא צר עונשים ע"ש, וע"ע חת"ס ח"ו סי' ח, וצמקוס אחר הארכתי צזה צס"ד, [ראה משנ"ה ח"ת סי' רל"ה וחלק י"ב סי' תכ"ג וע"ע שו"ת צית שערים יו"ד סי' ל"א וצמשנת עמרמי שס], א"כ צצ"ג ליכא שיעורא צדין קטן אלא תלוי צדעת וכל שהוא צר דעת אין זה קטן וחייב, ולפ"ו ז"ל

כזשר הקרבנות שנשרף ע"ג האש, אלא האידנא שיש מוצח, נשרף על המוצח, וצומן שאין מוצח היה שורפן על השפוד. ושו"ת ז"פ תניינא אין לי לעיין שם כרגע.

ומה שמתה על הגהות יעב"ץ הנ"ל שכתב דפסח מנרים שחטוי חוץ הווי ואשתרי להוראת שעה, ותמה כ"ת מה הטורח הזה הלל אכתי לא נאסרו בשחטוי חוץ, יפה כוון צוה. וז"ל צכוונת היעב"ץ דהא גופא צא להשמיענו דאע"ג דאכתי לא נאסרו על שחטוי חוץ עכ"ז אי"צ לומר שאכלו במנרים שחטוי חוץ מה שעתידי להיות אסורה להם, דהקרבנות הפסח הוראת שעה היתה וממילא ליכא משום איסור שחטוי חוץ שנאסרו בני"י לשחוט לאחר שהיה להם מוצח או צמה, דהוראת שעה שאני. וקצת יש להעיר לפי מה דאיתא בתרגום יונתן פ' יתרו עה"פ ואשא אתכם על כנפי נשרים דענני כבוד צאו ונשאו את בני ישראל ממנרים למקום המקדש ושם הקריבו את פסחיהם וחזרו והציאו למנרים ואכלום שם ע"ש, וא"כ לא היה שחטוי חוץ כלל, אלא שהאכילה היתה במנרים וזו היתה הוראת שעה, ומיהו הש"ס דילן לא ס"ל הכי כמוזן, ולא צאתי רק להעיר.

בידידות נאמנה בלב ונפש,
מנשה הקמין

סימן רל

בההוא ארמאה שאכל מן הפסח וקטלוהו
(פסחים ג:)

ב"ה מוצש"ק י"ד מנחם אב התשכ"ג ברוקלין נ"י יצוא בימי הנחמה, ירחם אום לא רוחמה, בימינו יושע יהודה וישראל תשועת עולמים, ובתוכם כבוד רב האי גאון וצדיק זקן יושב בבישיבה של תורה ידיד עליון וידיד נפשי, צדיק כביר, מרא דחייטא, כהדרג"ת מוה"ר ישראל וועלין (שליט"א) זצ"ל, ראב"ד דק"ק בודאפעסט כעת ירושלים ע"ה"ק תר"א.

(א) אחדשב"ג יקרתו הגיעני, וכהדר"ג פלפל צההוא ארמאה שאכל מן הפסח וקטלוהו (פסחים ג' ע"ב) והקשו האחרונים מאיזה טעם קטלוהו, והציא משו"ת צית יצחק יו"ד ח"א סי' ל"ז ותשו' מהרי"א אור"ח סי' נ"ה אות ו' ושו"ת יד אלעזר סי' נ"א שלשה נביאים מתנבאים כאחד דקטלוהו מטעם דקרבן פסח נללה עם כרעיו ובני מעיים, ובן נח אסור צבני מעיים כדאיתא צמס' חולין ל"ג ע"א, וב"נ כיון דחייב צכל שהוא דלא ניתנו שיעורים לצני נח כמבואר צרמב"ם הל' מלכים פ"ט ה"ג, וטעם כעיקר צב"נ דאורייתא כמ"ש צשו"ת חת"ס יו"ד סוסי' י"ט, וממילא איכא צאכילתו איסור אצמה"ח לצ"נ שנהרג עליו.

והביא מס' ליקוטי שלמה פסחים שם שדחה דצריהם דעכ"פ מידי ספיקא לא נפקא ועל ספק לא נהרג וכו', וצשפלינו זכר לנו שגם אני כתצתי צוה צספרי שו"ת משנה הלכות ח"ג סי' קצ"ד, והאריך קצת ולפי שדצרי כ"ג אהוצים עלי אשתעשע צהם קצת.

הנה מה שהקשה צס' ליקוטי שלמה לא ידענא מאי קשיא ליה, דמאן יימר שהיה ספק, דלהפוסקים הנ"ל דס"ל דמשום אצמה"ח קטלוהו יפרשו דהצורה שאכל עמהם העידו עליו שך היה העוצדא שאכל צאופן שודאי חייב מיתה. וצוה מיושב עוד קושיא אחרת שהקשה שם צשם האחרונים שהרי אינו נהרג ע"פ עזמו ודלא כהחינוך (מנזה כ"ו) ומנ"ח (שם אות ט"ו), ולפי האמור א"ש שהעידו עליו כן צני הצורה שראו אותו אוכל מן הפסח כנ"ל. ונלפענ"ד ראה דלא ע"פ עזמו הרגוהו ממנה שאמרו צגמ' שם צדקו צתריה ואשכחוהו דארמאה הוא, וצפשטות מה שאמר צדקו צתריה ואשכחוהו היינו צדקו אחריו צעדים או צאופן המועיל, ולא דע"פ עזמו היתה.

אלא שהאחרונים הנ"ל נדחקו לומר שאכל מפסח שנללה עם הצני מעיים יחד, וכצר כתצתי צמשנ"ה שם שיצקן שאכל מצני מעיים צעצמם, והרווחנו צוה שלא נצטרך ליכנס צמחלוקת אי טעם כעיקר אסור לעכו"ם שנחלקו צוה האחרונים ז"ל, כי יש לומר שאכל מהצני מעיים ממש, ומה שהרגוהו הוא כנ"ל שהעידו עליו כן צני הצורה. שוצ הראוני דצתשו' יד אלעזר הנ"ל כתב כן שאכל מצני מעיים גופא.

(ב) עווד הציא כהדר"ג צשם מורו וז"ל צלקוטי סופר (על תרי"ג מנזות) שמתה על המנ"ח (ריש מנזה י"ד) שאומר דקטלוהו משום גול וצ"נ נהרג על הגול, דאשתמיטתיה דצרי רש"י ז"ל (ד"ה ריב"צ) דההוא ארמאה נתן דמיים ושילס חלקו שאכל, (וכן כתצתי שם צספרי הנ"ל), אלא שמעכ"ת העיר משו"ת צרית יעקב (מהגאון מנאווארדאק) אור"ח סי' י"ט שכתב דאף דההוא ארמאה שילס מ"מ כיון שהטעה אותם וצצרו שהוא יהודי נמצא מכירה צטעות ומה שאכל הוא גול ציד העכו"ם, ושפיר קטלוהו משום גול.

ואף שצצרא נאה היא מ"מ יש לצעל דין לחלוק על עיקר הדין אי חייב מיתה צכה"ג, דכיון דלא אמר צפירוש שהוא יהודי והוא שאלתו צפיו אס יכול להימנות על פסחם ואמרו הן, ואי צדקו אחריו היו מוצאים שהוא גוי, אך הם צתומס סמכו דכל מי שצא לעשות פסח צודאי שהוא יהודי וקצלוהו, וא"כ הן הם שהטעו את עזמם שלא צדקו אחריו אס הוא ישראל שהרי לא היו מכירים אותו, והוא לא שיקר ולא הטעה אותם כלל, ואפילו אי נימא דכה"ג הוא אומדנא

בר מות היה. ועי' תוס' שם ד"ה שחטו למולין ופלוגתה הרמב"ם וראב"ד פ"ב מהל' קרבן פסח הל' ו'.

(ה) וי"ל עוד על דרך זה דהנה עי' פסחים דף ע"ט ע"ב וברמב"ם פ"ז מהל' ק"פ היו הקהל מחנה טהורים ומחנה טמאי מת כולן עושין בראשון והטהורים עושין לעצמן בטהרה והטמאים עושין לעצמן בטומאה ואוכלין אותו בטומאה, ואם היו טמאי המת עודפין על הטהורים אפילו רק אחד יעשו כולן בטומאה, ואפשר באותן השנים היה פעם שהיו חזיין טהורין וחזיין טמאים ואותו ארמאה הכריע לרוב כיצור טמאים ועל כן היה פסח הבא בטומאה וגרם תקלה לכל ישראל באכלם קדשים טמאים, או דאפשר שהיו רוב הקהל טהורים והוא עשאן מחנה על מחנה וכיוצא בזה וגרם תקלה לכל הציבור.

(ו) ועוד נראה ע"פ מה דאיתא במתני' סוף פרק מי שהיה (פסחים ז"ח ע"ב) והוצא ברמב"ם פ"ג מהל' קרבן פסח ה"ח שנים שנתערבו פסחיהן זה לוקח פסח אחד מן התערבות וזה לוקח לו אחד, וזה ממנה על פסחו אחד מן השוק והאחר ממנה עמו אחד מן השוק כדי שיהיו שתי חבורות, ואחר כך יבוא אחד משניהם אצל אלו ויבוא אחד מאלו אצל האחר ומתנה כל אחד עם חצירו שצא אצלו מחצורה שנייה ואומר אם שלי הוא פסח זה ידיך משוכות משלך ונמנית על שלי ואם שלך הוא ידי משוכה מפסח שלי ונמנתי על שלך ונמצא שלא הפסידו כלום ע"ש, ולפי"ז י"ל שהיו שנים שנתערבו פסחיהן ומן הדין הוא שיהיה כל אחד לוקח לו אחד מן השוק וממנה אותו על פסחו, ואחד מהן לקח גוי זה מן השוק להיות נמנה עמו על פסחו, וכיון שנתברר שהוא גוי נפסלו פסחיהם ונתחייב בשלומין מה שגרם שנפסל קרבן פסח שלהם, וגם הכשילם באכילת איסור לאכול הפסח בספק שלא למנוייו ולא הקריבו הפסח, נמצא יש כאן גזל ומכשול לרבים וצדין קטלוהו.

(ז) גם י"ל לפי מה דאיתא בפסחים ק"ב ע"א בני חצורה שיטנו או נרדמו מקנתן יאכלו, כולן לא יאכלו, וכ"פ הרמב"ם פ"ח מהל' חמץ ומצה ה"ד, וה"ל אולי היה מחצורה שנרדמו כולם קודם אכילת הפסח, ורק הוא לא נרדם, וכיון דאם נרדמו כולם היה אסורין לאכול עוד ואם נרדמו מקנתן מותר והוא לא נרדם אכלו בשבילו, ואח"כ נתברר שהוא היה עכו"ם וא"כ אסורים היו לאכול והפסח פסול היה.

ברם דא שיבוש היא, דזה הדין אם נרדמו כולן אסורין לאכול עוד וזה רק בהתחילו לאכול ונרדמו אסורין לחזור ולאכול עי' רשב"ם ורמב"ם שם ו"פ, וכאן ממ"נ אם לא התחילו לאכול א"כ ודאי היו יכולין לאכול אח"כ, ואי

דמוכה וצטל המקח מ"מ קשה לומר דהוה צכלל גזל עד שיתחייב מיתה עליו, כיון שהוא לא הטעה אותם ולא גזל בפירוש, ודמיו הוא דחייב. ועיין תוס' שם ד"ה ואנא מכאן אין ראיה שנאמין לכל הבא לפנינו ואומר ישראל הוא, ומזה יש לדקדק קצת שאמר שישראל הוא, אבל אינו מוכרח.

(ג) **אלא** שיש לומר לפמ"ש הרמב"ם פ"ט מהל' קרבן פסח ה"ו בני חצורה שנכנסו שלשה לאכול והשמש הודיע לכולם ולא באו צומנם ואכלו השלשה הכל אין צריכין לשלם להם כדי חלקם, ואם נכנסו שנים בלבד צריכין להמתין על השאר ואם אכלו חייבים לשלם, וכ"כ רבינו חננאל פסחים פ"ו ע"ב, וי"ל שהנכרי נכנס עם שנים אחרים ואכלו הם את הכל, ואח"כ נכנסו השאר, ואילו היו שלשה ממש לא היו חייבים לשלם ולא היה גזל צידם אבל כיון שבאמת לא היו רק שנים שהרי האי ארמאה לא נחשב צין האוכלים א"כ הרי גזל ממש בידו שאכל חלק של אחרים מישראל, וא"כ יש לומר דנהרג על גזל ממש אע"פ ששילם עבור חלקו כי על חלקו באמת לא נהרג אלא על מה שאכל יותר מחלקו.

והשתא דאיתא להכי יש לומר בפשיטות טפי, צדני חצורה כל אחד אוכל מן הפסח לפי שצדו ולא אמרינן חלק כחלק יאכלו ואין מדקדקין שכל אחד יאכל בשוה כפי ממונו וחלקו לפי שבני החצורה אין מקפידין זה על זה, ובאמת מי שהוא רעבתן ואוכל יותר מדאי יכולין בני החצורה ליתן לו חלקו ויאכל לעצמו את שלו כמבואר כל זה ברמב"ם פ"ב מהל' ק"פ ה"ט, וא"כ י"ל דהוא ארמאה אכל יותר ממה ששילם ועכ"פ יותר ממה שמגיע לו בחלקו, אלא דכל בני ישראל חברים מחלו לו מפני שחצוהו לישראל, אבל האי ארמאה לאחר שנתברר להם שהוא גוי ודאי לא מחלו לו בני החצורה מה שאכל מחלקם והוה מחילה בטעות, וכיון שנתברר שהוא גוי באו והעידו בני החצורה שאכל מן הפסח יותר מחלקו והוה גזל ממש בידו ופסיר נתחייב מיתה. ותו לא קשיא ממ"ש רש"י שנתן דמים, דהן אמת שנתן דמים בשביל חלקו, אבל הוא אכל יותר מחלקו כנהוג אצל בני החצורה, וזה הוה גזל. וזה דבר יקר.

(ד) **וחבם** אחד מירושלים עיה"ק כתב לי דקטלוהו לפי מה שמבואר בס' צית הלוי דכוונת ההוא ארמאה היתה לצטל ישראל ממנוה זו לפי מה דקיי"ל (פסחים ס"א ע"ב) שזרקו לשם מוליך ולערלים פסול הקרבן, ולפי"ז כתב החכם הנ"ל דאולי כיון דהגוי גרם כמה שנים שצטלו ישראל ממות קרבן פסח והציאו חולין בעורה ולכן הרגו אותו. ואני כמוסיף על דבריו דלא רק שגרם להם לצטל ממות פסח בשלילות אלא הרי גם אכלו אח"כ פסח פסול וצרכו ברכה לצטלה על ברכת הזבח ועוד איסורים שעברו על ידו, וממילא

התחילו לאכול לפני שנרדמו הרי קיימו מנזות הפסח. ועוד דזה הדין שאסורין לאכול שנית הוא חומרה בעלמא כמ"ש הרשב"ם, וממילא אם אכלו בטעות מפני שחשבוהו ליהודי ועד"ז אכלו ודאי דקיימו מנזות אכילת הפסח ופשוט.

כ"ד תלמיד המתאבק בעפר רגלי חכמים, ידיד נפשו באמת המצפה לישועת ה' כהרף עין, המכבדו ומוקירו בלב ונפש, **מנשה הקמץ**

סימן רלא

עוד בההוא ארמאה

ב"ה עש"ק בחקותי התשכ"ה ברוקלין נ"י יצו"א כבוד אהובי ידידי ורב חביבי הרב הגאון המפורסם כש"ת מוהר"ח ראזען (שליט"א) זצ"ל, בעמח"ס בכורי חיים ד"ח. **אחדשבת"ר**, יקרת מכתבו הראשון וגם השני קבלתי, אמנם אני עמוס עבודה ולכן לא אחרוך בדברים, ואצא על מכתבו השני קודם כהאי תנא דמאי דסליק מיניה פתח צרישא.

(א) **מה** שהעיר על מה שכתבתי בתשובה להגאון מוהר"ר ישראל וועלץ (שליט"א) זצ"ל [לעיל סימן ר"ל] בזההוא ארמאה, וכתב כ"ת דיש לפקפק לז' פירושים שכתבתי שאכל יותר משמגיע לו דא"כ מה היתה טענתו שלא נתנו לו מן האליה כיון שאכל יותר משהגיע לו. ולק"מ דהוא לא טען כלום, אדרבה הרי התפאר לריב"צ דאכל משופרי דשופרי, אלא ריב"צ הוא שהטעה אותו ואמר לו כלום נתנו לך מן האליה, ואז חשב האי ארמאה דאף שנתנו לו הרבה יותר ממה שמגיע לו אצל מהאליה שהוא עיקר הפסח לא נתנו לו, וחשב שכל אחד מגיע לו חלק מן האליה ובכלל חלקו ששילם היה צריך לקבל חלק מן האליה ופשוט. ולענין הערתו דמי נתן, י"ל דהרי המנהג היה שהיה להם משמש כדאימא סוף פ' כיצד לולין, והוא הוא שנתן לו ואכל הכל.

(ב) **מה** שחמה דלא מנינו עכו"ם שיתחייב על מה שגורס פסול לקרבן או על מה שגורס לישראל לאכול פסח בטומאה, ובכלל עכו"ם אינו חייב על גרם איסור ומכשול לישראל.

הנה זה רצות בשנים אשר כתבתי דלפענ"ד עכו"ם המכשיל את ישראל חייב מיתה, ודקדקתי כן מדברי הרמב"ם בפ"י"ב מאיסורי ביאה ה' י' שכתב דישראל הבא על הכותית מבט שלש שנים ויום אחד זין אשת איש וזין פנויה ואפילו היה קטן זן ט' שנים ויום אחד כיון שבא על הכותית בזדון הרי זו נהרגת מפני שבא לישראל תקלה על ידה כזהמה, ודבר זה מפורש בתורה שנאמר הן הנה היו לפני ישראל דבר בעלם וכל אשה יודעת איש למשכב זכר הרוגו ע"כ, נראה

מבואר מדבריו דעכו"ם שגרם תקלה לישראל נהרג כזהמה, ור"ל דאין זה משום איסור שעל העכו"ם, דעל העכו"ם ליכא איסור אלא האיסור הוא על ישראל, וכיון שהוא גרם לאיסור זה נהרג כמו זהמה שנרצעה משום דגרמה תקלה לישראל. הן אמת דהרב המגיד כתב דלא מצא מקור לדין זה של הרמב"ם ז"ל, מ"מ הרי דעת הרמב"ם מפורש כן. וגם העיקר דקשימיה להרב המגיד הוא דשם הרגו כל הראיות לביאה אף שלא נבעלו כלל ולא נעשה תקלה על ידן, משא"כ בשנעשה להדיא תקלה על ידן ע"ש ודו"ק.

הגם כי אפשר לדחוק דרק לענין מכשול של עריות הוא דנהרגין אצל צשאר מכשולות לא, מ"מ נראה לפענ"ד דכל שגרם לישראל איסור כרת או איסור מיתה אחרת אילו היה במזיד תקלה איכא, שהרי גרם לו איסור מיתה ולא גרע מזן ט' שלא נהרג ואעפ"כ העכו"ם נהרג וא"כ ה"ל, ולכן נראה לפענ"ד פשוט דכל שגרם עכו"ם מכשול לישראל נהרג עליו, וא"כ אחי שפיר מה שמירננו בזההוא ארמאה שהכשיל את ישראל צפסח שהוא צאיסור כרת.

החותם בידידות בלב ונפש,
מנשה הקמץ

סימן רלב

עולת ראיה אי באה מן המעשר

ליל שישי וארא התשכ"ז ברוקלין נ"י יצו"א מע"כ ידידי היקר תמים במעלות בנש"ק חוב"ט כמר זלמן שמואל שטיין הי"ו, תלמיד בשיבת טעלז.

אחדשה"מ וכו', מה שדן בדברי התוס' חגיגה דף ס' ע"א ד"ה אמאי צהא דאמרי' במתני' שם עולות צמועד צאות מן החולין, ומקשה בגמ' אלא עולות צמועד הוא דצאות מן החולין הא ציוס טוב מן המעשר, אמאי דבר שצחובה היא, וכל דבר שצחובה אינו צא אלא מן החולין ע"ש, וכתב רבינו אלחנן דה"ה דהוה מני להקשות עולה היא ואינה נאכלת ואין נותנין דמי מעשר רק דצבר הנאכל, והכי מנינו צסיפרי פרשת עשר תעשר בכל אשר תאזה נפשך יכול צעצדים כו' יכול ליקח זהמה למשחה צנו וכו' הרי אמה דן נאמר כאן (דברים יד, כו) שמחה ונאמר להלן (דברים כו, ז) שמחה מה שמחה האמורה להלן שלמים אף שמחה האמורה כאן שלמים, אי מה שמחה האמורה להלן עולה ושלמים אף שמחה האמורה כאן עולה ושלמים ת"ל ואכלת ושמתח שמחה שיש עמה אכילה יאלו עולות שאין עמהן אכילה, ופלפל צטוטו"ד.

ולפענ"ד י"ל צס"ד לפמ"ש היראים צמנוה קי"ג (ובדפו"א סי' ד"ש) צענין מלאכת אוכל נפש שהותרה

מאכילתו הוא שהרי מתירתו באכילת יו"ט ועכ"פ צריך הקרבה
 זו לשם אכילת יו"ט, ומעתה י"ל דקרא הכי נדרש ואכלת
 ושמתת שמחה שיש בה אכילה יאלו עולות שאינן נאכלות והיינו
 בסתם עולות דלית בהו ואכלת ושמתת, אבל בעולת ראיה
 שמחויב להקריבו ציו"ט וכיון דחייב להקריבו ציו"ט ותלוי
 אכילתו זו ממילא יש סבא גדולה לומר דגם שהעולה כולה
 כליל מ"מ בכלל אכילתו מקרי, והוי שמחה שיש בה אכילה
 כיון דבאמת הוי חלק מאכילת יו"ט אללו ודו"ק.

ובמה שכתבו עוד התוס' שם יש להקשות דאמר בפ"ק
 דחולין דף כ"א ע"א דאינטריך כמשפט בעולת העוף
 לומר שאינה באה אלא מן החולין תיפוק ליה דעולה היא,
 והר"ר אלחנן מפרש דכתיב והקריבו דהוי חלוק שמע מינה
 דמוציא מכלל שאר עולות ולייתי ממעשר אע"ג דאינה נאכלת,
 עיין שם בסוגיא דחולין שם. וכתב כ"ת דדבריו ז"צ דהרי
 הא דאין נותנין דמי מעשר רק דדבר הנאכל, אינו דין מנ"ד
 דיני העולה וקדושתה אלא הוא דין מנ"ד המעשר שבה דלריך
 להשתמש במעשר רק באופן שיאכל, וא"כ מאי נפ"מ איזה
 מין עולה הוא.

ולפענ"ד י"ל דכיון דמיעט קרא עולות דאינן באות ממעשר
 מגזירת הכתוב דשמחה שמחה דבעי שמחה שיש
 בה אכילה, ומדהנריך הכתוב למעט עולות לא ממעטינן רק
 מה שלהדיא מיעט הקרא, ועולת העוף כיון דחלקה הקרא
 להוציאה מכלל שאר עולות א"כ לא נכנס גם בהיקש ללימוד
 שאר עולות שלא להציאה מן המעשר והו"א להציאה אף מן
 המעשר אע"ג שאינה נאכלת קמ"ל דאסור עכ"פ משום דדבר
 שצחובה אינה באה אלא מן החולין.

ידידו המברכו בברכת התורה ללומדיה צלח ורכב על דבר אמת
 דרשה"ט בלב ונפש,

מנשה הקמן

סימן רלב

שליח המביא קרבן אי מעוץ לינה ולינה במשבן
 שילח

אור ליום ה' ויקהל התשכ"ב ברוקלין נ"י יצו"א
 שלום רב לאוהבי תורתך ה"ה כבוד ידידי ורב חביבי
 הרה"ג כש"ת מוהר"ר יהושע עלבוים שליט"א, ירושלים
 עיה"ק ת"ו.

אחדשית"ר, את יקרת מכתבו קבלתי זה איזה שבועות אבל
 מחמת הטרדות העצומות גם כי לא היה
 הלכה למעשה לא השבתי עד היום. ועתה באתי לדבר ספיקתו
 בשולח קרבנו ע"י שליח אי יש על השליח דין לינה כמו שחייב
 כל המביא קרבן, או דילמא דין לינה על הצעלים נאמרה.

ציו"ט זה לשונו, ולאו דוקא אוכל נפש המיר הכתוב אלא כל
 הנאת הנפש כדתנן בפ"צ דבינה (כ"א ע"ב) ז"ש אומרים
 לא יחס אדם חמין לרגליו אלא"כ היו ראוים לשמיה וצ"ה
 מתירין והלכה כצ"ה, והטעם דכתיב אשר יאכל לכל נפש
 ואמרינן בפ' כל שעה (כ"א ע"ב) צין לחזקיה וצין לר' אבהו
 כל מקום שנאמר לא יאכל צין אכילה וצין הנאה במשמע,
 דוקא הנאה השוה לכל נפש וכו', ומלאכת מנוה מתוך שהיא
 הנאת נשמה מותרת כדתנן בפ"ק דבינה (י"ב ע"א) ז"ש
 אומרים אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב ולא את
 הס"ת לרה"ר וצ"ה מתירין וכו' ואסיקנא טעמא דצ"ה מתוך
 שהותרה הוצאה לצורך הנאת הגוף הותרה נמי שלא לצורך
 הנאת הגוף, אך שיהיה הנאה וצורך הנשמה, ופי' מתוך וכו'
 מתוך אותו מקרא עצמו שאתה למד היתר הנאת הגוף אתה
 למד היתר הנאת נשמה, וטעמא דאך אשר יאכל לכל נפש
 כתיב שיהנה לכל נפש, ואע"ג דאמר עולה במס' בינה פ"ב
 (י"ט ע"א) דברי הכל נדרים ונדבות אין קריצין ציו"ט וכו'
 ושריפת קדשים ומילה שלא בזמנה ועולת חול דאסרי ציו"ט
 בשבת פ' צמה מדליקין (כ"ד ע"ב) ומקראי דרשו להו התם
 ללמד על עצמם באו ואין למדין מהם במקום אחר דהוי להו
 שריפת קדשים ומילה שלא בזמנה ועולת חול ציו"ט ג' כחוצים
 הבאים כאחד ואין מלמדין וכו' ע"ש באריכות. הנה מבואר
 מדבריו דכל הנאות הגוף הם בכלל אוכל נפש, ואפילו הנאת
 הנשמה צלי הנאת הגוף נמי אוכל נפש הוא לענין מלאכת
 יו"ט, ואף דאסרו שאר מלאכות מלאכה כו' אוכל נפש מקרי.
 ועיין תוס' פסחים פ"ד ע"א ד"ה ולא וחת"ס עה"ת פ' בא
 ד"ה אך אשר יאכל.

ולפ"ז יש ליישב קו' רצינו אלחנן, כיון דעולת ראיה מנוה
 להציאה ציו"ט, ממילא יאלה מכלל שאר עולות שאינן
 בכלל אוכל נפש, דעולה זו משונה היא דהוי בכלל אוכל נפש
 לענין הקרבתה ציו"ט והתורה קראה אכילה מאך אשר יאכל
 לכל נפש הוא לצדו יעשה לכם, ועל כן ליכא חסרון מנ"ד
 מעשר שלא להשתמש אלא באופן אכילה, דהאי נמי אכילה
 הוא והתורה קראה כן, ושמתת נמי הוי דהנאת נפש היא,
 על כן הוצרכו להך טעמא דאסור להציאה מן המעשר משום
 דכל דבר שצחובה אינו בא אלא מן החולין ודו"ק.

ועוד י"ל לפענ"ד דהרי הא דדרשינן במעשר דבעי דוקא
 אכילה הוא מקרא דואכלת ושמתת ודרשינן שמחה שיש
 בה אכילה, והנה ציו"ט העולה לרגל יש עליו חיוצ שמחה
 יו"ט באכילה ושמחה, וחיוצ הבאת עולת ראיה מטעם דלא
 יראו פני ריקס שלא יהא שלחנך מלא ושלחן רבך ריקס, וא"כ
 תלוי אכילת יו"ט באכילת המקום, דכל זמן שלא הביא עולתו
 עובר על לא יהא שלחנך מלא, נמנא דעולת ראיה נמי חלק

הנה בספרי פ' ראה דרשו ופנית בצוקר והלכת לאהליך מלמד שטעונים לינה, אין לי אלא אלו בלבד מנין לרבות עופות ומנחות יין ולבונה ועצים תלמוד לומר ופנית בצוקר, כל פנות שאתה פונה מן צוקר ואילך, ר' יהודה אומר יכול יהיה פסח קטן טעון לינה ת"ל ופנית בצוקר והלכת לאהליך ששת ימים תאכל מצות, את שטעון ששה טעון לינה יא פסח קטן שאין טעון אלא יום אחד, ותכמים אומרים הרי הוא כעצים ולבונה שטעונים לינה ע"כ.

ובגמ' חגיגה דף י"ז ע"א מקיש חג הסוכות לחג המצות מה חג המצות טעון לינה אף חג הסוכות טעון לינה, והתם מנלן דכתיב ופנית בצוקר והלכת לאהליך, ובמס' ר"ה (ה' ע"א) מקשה התוס' (ד"ה מה) דתיפוק ליה דטעונין לינה משום שלמי שמחה דאפילו בשאר ימות השנה אם מציא קרבן טעון לינה כדתיב בספרי ופנית בצוקר והלכת לאהליך מלמד שטעונין לינה כלומר כל הזבחים דומיא דפסח, ותיירו התוס' דמשכחת לה דלא מייחי קרבן ציום שבה לירושלים כגון דשלח שלמי ממתמול דנאכלין לשני ימים, ועי' תוס' חגיגה י"ז ע"ב ד"ה דכתיב שמציא בשם הרי' אלתן שחירך דצ' ענייני לינה הם אחת משום יו"ט והשנית משום קרבן שטעון לינה והתם אף בחוש"מ, וכן מצינו בירושלמי גבי ההיא משנה דזכורים הדא איתמר כשאין עמהן קרבן אכל יש עמהן קרבן בלא כך טעונין לינה מחמת הקרבן. וע"ע תוס' סוכה מ"ז ע"א ד"ה לינה.

והנה לפוס ריהטא נראה דהאי הלכתא פשיטא הוא וליכא מאן דפליג דהמציא קרבן לבהמ"ק טעון לינה, אמנם הרמז"ם לא הביא כלל צעניני קרבנות דצעי לינה, והשפת אמת ז"ל ר"ה שם הרגיש בזה דהרמז"ם השמיט כל דין לינה ברגלים וא"י הטעם, וע"ע מש"כ השפת אמת בסוכה מ"ז ע"א, ועיין ערוך לנה. ועיין פני"י ר"ה שם (ד"ה ות"ק) דפשיטא ליה דלהרמז"ם צעי לינה עיי"ש.

איברא דהרמז"ם צפ"ג מהל' זיכורים הלי' י"ד כתב חז"ל הציכורים טעונים לינה, כיצד הביא זיכוריו למקדש וקרא והקריב שלמיו לא יא באתו היום מירושלים לחזור למקומו, אלא ילין שם ויחזור למחר לעירו, שנאמר ופנית בצוקר והלכת לאהליך, כל פנות שאתה פונה מן המקדש לכשתצוא לו לא יהיו אלא בצוקר, נמצאת אומר שהזכורים טעונין שצעה דברים הבאת מקום, וכלי קריאה, וקרבן, ושיר, ותנופה, ולינה. וכ"כ עוד שם צפ"ד ה"א. וטעמא צעי מדוע נקט הרמז"ם דין דלינה רק זיכורים ולא בקרבנות.

ומה שנראה צפ"ד ד"ל צ' טעמים שהצריכה התורה לינה לכל באי בית ה' כגון ברגלים או להקריב קרבן או להבאת זכורים, דיש לומר שצריך לינה כדי שיוכל לאכול

וליהנות מן הקרבן שהביא במקום קדוש ותחל עליו ברכת ה', אך טעם זה הוא רק צמי שמציא קרבן, לכן י"ל טעמא אחרתא שהוא מן הנימוס וראוי לכל אדם הבא לצית המקדש שלא יתזרר תיכף ומיד צלי לינה, דנראה עליו כטורח ומשא וע"ד שצדיק זה בא לצית מלוני יפטר בלא לינה, אלא יקבע שם מקומו עכ"פ ללינה אחת, וגם שיהא נראה שצא לשם המקדש ולא כאורח עובר דרך מקום המקדש ואגב אורחיה נכנס לשם ויוצא וממשיך לדרכו, כי אין זה מכבוד המקדש, והבא למקדש צריך שתהא ניכר ביאתו לשם המקדש ולא לשם הילוך אחר. ולטעם זה כל מי שצא למקדש לשם חובה צריך לינה להראות שאין עליו כטורח ומשא ח"ו.

וזוה יהיה ציור דברי הספרי כל פינות שאתה פונה לא יהא אלא בצוקר, ולא אמרו שהמציא קרבן דוקא שלא יהי פונה אלא בצוקר, דאף מי שצא לצורך המועד או שמציא זיכורים גם כן צריך לינה, וזהו דקדוק דצריהם כל פינות כולל כל הבא למקדש לשם חובה שאתה פונה לא יהא אלא בצוקר, והיינו טעמא דאמרתן היות שהוא פנה אל מקום המקדש מן הנימוס להראות חיצת ביאתו ושישאר ללון שם.

ברם יש לדייק בלשון הרמז"ם שכתב אלא כל פינות שאתה פונה מן המקדש לכשתצוא לו לא יהיו אלא בצוקר, ולשון לכשתצוא לו אינו מובן לכאורה, ויש להצין לשם מה הוסיף הרמז"ם ז"ל צ' חיצות אלו מה שלא הזכיר בספרי. אך נראה שצא לצאר דאמנם כל מי שצא לביהמ"ק לשם חיוב וצורך המקדש כגון ציו"ט וזיכורים דחייבה התורה לעלות לביהמ"ק צריך לינה ולאו דוקא צמיא קרבן, אולם מי שצא סתם שלא לצורך, בדרך מקרה או עובר אורח אינו צריך לינה, וזה שהוסיף הרמז"ם ז"ל כל פינות שאתה פונה לכשתצוא ל"ו היינו שתצוא בשביל המקדש ולזכרו וחיובו אז לא יהא אלא בצוקר, ועיין רד"ז וקס"מ שם.

ועל פי האמור שפיר ניתן ליישב קושיית המפרשים למה השמיט הרמז"ם דין לינה צמיא קרבן לבהמ"ק, דס"ל להרמז"ם דלינת המקדש למציא קרבן במקדש אינו מצד הקרבן בעצמו, והמציא קרבן אינו אלא כד אחד ואופן אחד האין שמתחייב צלינה, אבל עיקר הלינה אינה אלא בשביל כבוד המקדש, ולכן כתב הרמז"ם ז"ל בהל' זיכורים הכלל שצכל עת שיבא האדם למקדש לצורך המקדש צין שמציא קרבן או זכורים או דבר אחר כגון עצים ולבונה וכדומה כולן כיון שצא לצורך המקדש ולטובתו צריך לינה, וכולן נכללו בזה דכל פינות שאתה פונה וממילא ה"ה קרבן.

ומעתה מה ששאל מעכ"ת צדין שליח אי צריך לינה, ולפי מה שציררנו דהדין לינה אינו תולה בוצה ובצעלים כלל אלא במקדש, ובשביל כבוד המקדש צריך כל הבא למקדש

מה טעם אינו נוהג אפילו מדרבנן עכ"פ כמו שמיטה ושאר מצוות הגוהגות בא"י בזמן הזה מדרבנן.

הנה במשנה סוטה דף מ"א ע"א פרשת המלך כיצד וכו' ופרש"י ואותה קרייה על יד מלך הוא כדתיבא בספרי ופרשת המלך את משנה התורה הזאת אין קורין ציוס הקהל אלא במשנה תורה. והרמב"ם פ"ג מהל' חגיגה הל' א' ה"ג כתב והמלך הוא שיקרא באזניהם ובעזרת הנשים היו קורין וכו'. ובספר יראים מצוה רפ"ט כתב למה הקצ"ה שיקרא המלך ספר אלה הדברים בהקהל דכתיב צפ' נצבים ויזו משה וגו', ותנן בסוטה פרק אלו נאמרין בלשון הקודש פרשת המלך, ותנן המלך עומד ומקבל ויושב וקורא וכו', ומניין לנו שבמלך דבר הכתוב, זה מתורת קבלה למדנו דכתיב זיאשיהו וישלח המלך ויאספו אליו וגו' ויקרא באזניהם את כל דברי ספר הברית הנמצא בית ה' ע"כ. גם בסמ"ג מ"ע ר"ל כתב ומניין שזה שאמרה תורה תקרא את התורה שבמלך דיבר הכתוב, דבר זה מדברי נביאים למדנו שנאמר זיאשיהו וישלח המלך ויאספו אליו וכו' זה מדברי היראים. ומצואר מדברי הראשונים דקריאת הפרשה דוקא ע"י המלך, ומשמע שהוא מן התורה, וכמו שכתבו להדיא היראים והסמ"ג מנין שבמלך דיצ"ר הכתוב"ב, ואף שהרמב"ם בס' המצוות מ"ע ט"ז לא ביאר דמצוות הקריאה הוא ע"י המלך, אמנם ציד החזקה הל' חגיגה שם בהל' ג' כתב והמלך הוא שיקרא באזניהם, ומשמע דלעכוזא הוא.

והמב"י זקריית ספר פ"ג מחגיגה כתב והמלך הוא שיקרא באזניהם כדכתיב תקרא את התורה הזאת, ומשה מלך הוה, וכתיב זיאשיהו וישלח המלך ויאספו אליו וגו' ויקרא באזניהם את כל דברי ספר הברית וגו', ובעזרה היו קורין כדכתיב צוואר כל ישראל לראות דמשמע במקום שצאים לראות היינו בעזרה וכו' ע"ש.

והתוי"ט פ"ז לסוטה משנה ח' הביא ד' רש"י דהקריאה על ידי מלך היא כדתיבא בספרי, וכתב התוי"ט ודקדקתי ולא מצאתיה, אבל דבר הלמד מענינו הוא, שמה אמר ליהושע תקרא וגו' ויהושע מלך היה ע"כ. וכדברי התוי"ט כן כתב החזקוני צפ' וילך וז"ל תקרא את התורה הזאת, ליהושע היה מצוה, ולכך היה קורא אותה המלך עכ"ל. סוף דבר מדברי כולם נשמע דהקריאה על ידי המלך דאורייתא הוא.

אבן צמנ"ח (מצוה תרי"ב) יצא לחקור אי קריאת המלך הלכה למשה כך היא דדוקא מלך ואם אין מלך זישראל אין מצוה כלל, א"כ עד שאול המלך עליו השלום לא נתקיימה מצוה זו, ואפשר דלאו דוקא מלך אלא גדול שבדורו עליו היה המצוה אם לא היה מלך עכ"ד. ולפוס ריהטא דבריו תמוהים

בשציל המקדש שילין שם, א"כ נראה פשוט דה"ה שליח נריך לינה, כיון דביאתו הוא בשציל המקדש שהביא קרבן המשלח, קרינן ציה כל פינות שאתה פונה לכשתצו לו לא יהיו אלא בצקר.

וברי שלא יהיו דברי צלי ראה נראה להביא ראה לדברינו ממש"כ צפ"ד מהל' זכורים הל' א' וז"ל כל המביא זכורים טעון קרבן ושיר ותנופה ולינה, אבל הוידוי אינו שזה בכל לפי שיש שחייבין להביא זכורים ואינן קורין עליהם ע"כ, ובהלכה ז' שם כתב ואלו מביאין ולא קורין האשה והטומטום והאנדרוגינאם לפי שהן ספק אשה ואינן יכולין לומר אשר נתת לי ה' וכן האפטורפין והעזד והשליח לפי שאינן יכולין לומר אשר נתת לי ה' ע"כ, ובהדיא משמע דשליח חייב בלינה, שהרי מפורש כתב קרבן ושיר ותנופה ולינה לעולם חייב, אך הוידוי אינו שזה בכל כגון שליח שמביא ואינו קורא, ומוכת דשליח טעון לינה וז"ב.

וביזן דעלתה דשליח שהביא זכורים טעון לינה, א"כ הוא הדין לכל קרבן שהביא שליח שטעון לינה, שהרי הרמב"ם כולל דדין זה של זכורים כל הבא למקדש, וכמו שכתבתי לעיל בס"ד.

ובמה שנסתפק עוד אם הדין של לינה דוקא לירושלים נאמרה או גם לשילה וצמות קטנות, עיין בספרי פ' ראה על הפסוק וצמת פסח לה' אלקיך וגו' במקום אשר יבחר ה' לשכן שמו שם זה שילה וצמת עולמים, ועל זה כתיב וצלת ואכלת במקום אשר יבחר ה' אלקיך צו ופנית בצקר והלכת לאהליך, ומשמע בהדיא דדין לינה קאי גם במשכן שילה, אבל לא צמה קטנה. ומ"מ לא כתבתי זה בעיון כי אם בחפזון כי לא היה לי פנאי לעיין בספרים.

המכבדו ומוקירו כערכו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רלד

- א. מצות הקהל בזמן הזה
- ב. בענין אין עושין אכסדראות של עין בעזרה

למעלת כבוד ידידי הרב הגאון המפורא כש"ת מוה"ר אפרים גרינבלאט שליט"א, מעמפ"ס טעננעסי ובעמח"ס רבבות אפרים.

א על דבר שאלתו במצוה דהקהל שראה באגרות מזו"א ז"ל חלק א' סי' ר"י שכתב שאסור לעשות כן בזמן הזה, וגם בספרי הקטן מצוות המלך (מצוה תרי"ב) ראה ויכתב דמצוה עשה דהקהל אינו בזמן הזה אפילו מדרבנן, ורצה לדעת

ב) ובהיותי בגמ' דקוטה שם פרשת המלך כיצד וכו' עושין לו צימה של עץ צעורה והוא יושב עליה, הנה הראצ"ד צפירושו למס' תמיד צפרק קמא (נדפס צדף ל' ע"ב על הגליון) כתב דהקשו התוס' בשם רבינו אלחנן צ"ר יתחק ז"ל איך עשו צימה של עץ צעורה והלא להלן (כ"ח ע"ב) מתמה הגמ' ומי הו אכסדראות צעורה והא תניא רבי אליעזר בן יעקב אומר מנין שאין עושין אכסדראות צעורה ת"ל לא חטע לך אשרה כל עץ וגו', ותירצו דיש לחלק בין בנין של קבע לבנין שאינו קבוע. והראצ"ד כתב שאין נורף לחלק בפק דנראה לומר דצימה לא נאסרה משום לא חטע אפילו אם היה ממש בקציעות, דאפשר לומר דכל דבר שיש בו אהל דומיא דנטיעה שיושצין צללו זהו אסור לעשות כן, אבל צענין אכטצאות וצימה אינו נראה שיהיה אסורה, וצחוך דבריו כתב הראצ"ד שיהיה אפשר לחלק בין דבר המטלטל לדבר קבוע וצימה דבר המטלטל היא וצוה יתיישב גם הך מ"ד דמכשיר מנורה של עץ במקדש עיי"ש.

ובב' תולאות חיים (להגר"מ זעמבא ז"ל הי"ד) צקונטרס נס חנוכה תמה מהא דאמרו צירושלמי (מגילה פ"א ה"ד) דיוס הקהל שחל להיות בשבת מאחרין אותו לאחר השבת, וקאמר הטעם שאין עושין אותה בשבת רבי יתחק צי רבי חייה אמר מפני הצימה, ופריך ויעשו אותה מאתמול ומשני אמר רבי מתניה על שם לא חטע לך אשירה כל עץ, הרי מפורש צירושלמי בההיא צימה עצמה שהיה עושין למלך דיש משום לא חטע לך אשירה, וגם מצואר דצימה אף דאין עשוי להיות קבוע דהא אחר יו"ט מסלקין הצימה מ"מ כיון דלשעתו אינו עשוי לטלטל יש צוה משום לא חטע, א"כ צמנורה דהוי כלי העשוי לנחת ויש אסור צטלטולה שפיר דומה לנטיעה.

ולפענ"ד נראה דלא קיי"ל כהך מ"ד, דצירושלמי הג"ל איכא תלת טעמי ר' זא צריה דר' חייה אמר מפני התקיעה, ר' יתחק צי ר' חייה אמר מפני הצימה ופריך ויעשו אותה מאתמול ומשני שלא לדחוק את העורה, ור' מתני' אמר על שם לא חטע לך אשרה כל עץ. והנה הראצ"ד פ"ג מהל' חגיגה ה"ז השיג על הרמב"ם שכתב דבחל להיות בשבת מאחרין מפני התקיעות והוא ז"ל תפס טעם מפני הצימה שלא לדחוק את העורה, וכן הביא רש"י צמגילה דף ה' ע"א ד"ה וחגיגה, גם הרמב"ם לא הביא דר' מתני' כלל, ומשמע דנדחה טעם זה של ר' מתני' וליכא צוה משום לא חטע, וכן כתב הראצ"ד עצמו בהדיא בהשגות פ"ו מהל' ע"ז ה"ו דלא קיי"ל כהך מ"ד דיש משום לא חטע לך, כיון דלשעה עשויה, וכן יואל לפמ"ש בהשגות פ"א מהל' צית הצחירה ה"ט דלא קיי"ל כלל כהך מ"ד שהרי אכסדרה שהיה המלך יושב עליו

דצראשונים ז"ל מצואר דהמנורה הוא ע"י מלך דוקא, וצו דיצר הכתוב, והכי דייק לשון הרמב"ם ג"כ שכתב והמלך הוא שיקרא צאזניהם, ולשון "הוא" הכוונה להוציא מי שאינו מלך, הוא ולא אחר, וגם החינוך שם כתב מדיני המנורה מה שאמרו רז"ל שהמלך הוא היה המחויב לקרוא צאזניהם.

ובן יש לתמוה על התפארת ישראל סוטה שם שכתב דמה שהמלך קורא זהו מדרבנן כדי ליתן כבוד לתורה, מיהו צומן שלא היה מלך לא היו מצטלין העשה אלא קורא אותה גדול שצצבור כגון כה"ג או ראש סנהדרין, וצודאי שלא הרגיש צהני ראשונים דקריאת המלך דאורייתא הוא.

וראיתי צסה"מ לרס"ג עשה ט"ז שכתב והמלך יקראנה להקים, והגר"פ פערלא האריך צפירושו ורצה לדייק מדבריו צפרשה י' ועשה ט"ז לעשות מזה צ' מנזת, מנזת קריאת המלך שהוא מ"ע על המלך, ומנזת הקהל שהוא על כלל ישראל, ומזה יצא לדון דאפילו ליכא מלך מ"מ איכא מנזת עשה דהקהל, ודבריו אינם מוכרחים למעיין שם, וגם הוא ז"ל הרגיש צדברי הראשונים הנ"ל ורצה לדחותם, וצאמת הדברים כפשוטם דהמנורה הוא צמלך. ולפ"ז א"ש שמנזת הקהל אינו נוהג צוה"ז כלל כיון שאין לנו מלך שיקרא לפנינו.

עוד חקר המנ"ח שם אי קריאתה צציהמ"ק הוא לעיכוצא או אפשר אפילו צמקום אחר צירושלים, וממה שנדחה מפני הצימה שלא לדחוק את העורה נראה דצציהמ"ק דוקא, ומ"מ אין ראייה, שכך תיקנו שיהא צציהמ"ק וממילא אחרו מטעם הצימה וצ"ע עכ"ל. וזה שמאחרין אותו מפני שלא לדחוק את העורה כן איתא צירושלמי מגילה פ"א ה"ד, ועוד טעם אמרו צירושלמי שם משום לא חטע לך אשרה כל עץ ע"ש, ואי נימא דעורה לאו דוקא א"כ למה להו לדחוק ולתקון הקריאה צעורה בכלל, צפרט למ"ד זה דיש משום סרך אסור דלא חטע לך אשירה כל עץ א"כ צכל השנים נמי לא הו"ל לעשותה צמקדש, גם ממה דכתבי צצוה כל ישראל ליראות משמע צמקום צצאים ליראות שהוא צעורה, וא"כ עורה דוקא הוא, וכ"כ המצ"ט צקריית ספר להדיא כנ"ל.

והעולה מדברינו דמנזת הקהל מנזתו צמלך דוקא, וגם המנורה צעורה, וגם המנורה צשעה שכל ישראל עולים לרגל, וא"כ אפילו לדעת האחרונים הג"ל דמלך לאו דוקא אבל עכ"פ עורה ועלייה לרגל ודאי צענין, דמנזת הקהל תלוי צהני תנאים, וא"כ פשוט צומן הזה שצעוניה חרב המקדש ואין לנו לא מלך ולא עורה ולא עלייה לרגל א"כ פשוט דא"ל לקיים צומן הזה מנזת הקהל אפילו מדרבנן עד כי יצא שילה ולו יקחה עמים צצ"א.

גרסינן בגמ' אי הכי אפילו מוס עובר אלמה תנן ולא מן העור. ודבריו ז"ע שהרי בתוס' חולין כ"ח ע"ב דאם מפריד העור מן הבשר כתצו דאין לך מוס גדול מזה, מצואר דהמפריד עור מן הבשר הוא מוס וז"ע.

בפי' ז"ג נסתפק אם המנוה מעשה הקצורה או שיהא קצור ונפק"מ אם נקצר והוי'איהו או אם יש חיוב לקצרו שנית או לא. ולפוס ריהטא אמרתי להביא ראיה מגמ' סנהדרין (דף פ"ב ע"א) זקנו דר' פרידא אשכח ההוא גולגלמא דהות שדיא בשערי ירושלים והוא כתוב עליוהי זאת ועוד אחרת קצרה והדר נצוג קצרה והדר נצוג אמר האי גולגלמא של יהויקים וכו', ומדהדר וקצרו לאחר שנצוג אחר קצורת הראשונה משמע דהמנוה שיהיה קצור דאל"כ לאחר שנקצר ראשונה והדר נצוג למה ליה להטריח שנית, וי"ל.

ועיין טור יו"ד סי' שס"א בראשונה היו קוצרין צמהמורות נתעכל הבשר מלקטין העצמות וקוצרין אותם בארונו, והא"י הביאו ה"ח סי' שס"ג כתב והיכא שאינו משתמר היטב צוה הקצור שיש לחוש שמא יוציא'ו או שיכנסו מים בקצור אי נמי בקצר הנמצא אז ודאי מנוה לפנות מפני צער ובזיון המת, משמע דמחויב לחזור ולקצרו.

ידידו המוקירו הדוש"ת בכל הכבוד בלב ונפש,
מנשה הקמן

סימן רלז

- א. מעשר בהמה אי ניתנה לבהנים
- ב. בהנים אי חייבין במעשר בהמה
- ג. אפוזרופוס למעשר בהמה

ל"ב למ"טמונים התשכ"ד ברוקלין נ"י יצו"א
רוב שלומים, מגבהי מרומים, לכבוד ידיד נפשי הרב הגאון
המפורסם חוב"ט כש"ת מוה"ר שניאור זלמן רייבמאן
(שליט"א) ז"ל, רב בספרינג וואלי יצ"ו.

א) **אחדשת"ר**, את קסמי נתתי לעיין בהאי מילתא דתמיהא שמנא לרבינו הריטב"א ז"ל (בכת"י אשר זכה להוציא'ו לאור וזכות הרבים יהיה תלוי בו) צמק' שבת דף נ"ד ע"ב צהן דתריסקר אלפי עגלי הוה מעשר רבי אלעזר צן עזריה מעדריה כל שחא ושחא, ובתוס' הקשו דאמרין צפרק צתרא דצבורות (דף נ"ג ע"א) דאין מעשר צהמה נוהג אחר החורצן מפני התקלה, וכתב הריטב"א ולי נראה דמעשר ממש ולא שיהיה קורא עליהם שם מעשר אלא שיהיה נותן הראוי למעשר לבהנים שלא יראה כמשייר אצלו מתנות כהונה ע"כ, ותמה כ"ג דמעשר צהמה לצעלים ולא

היה צעורת נשים, ולפי"ז שפיר כתב הראב"ד דצדצר המטלטל ליכא משום לא מטע לך אשה.

ועי' לח"מ הל' חגיגה הנ"ל דהראב"ד לא היה לו צנוקחת הירושלמי רבי צא אומר מפני התקיעה אלא תירוך ר' יצחק לחוד ולכך השיג על הרמב"ם, לפ"ז אחי שפיר נמי דכיון דלא היה ליה רק תי' דר"י א"כ י"ל דגם תירוך דר' מתני' משום לא מטע לך לא היה צגירסתו וק"ל.

ובזה הנני ידידו דוש"ת המברכו שיזכה ללמוד תורה לשמה מתוך נחת והרחבת הדעת בלב ונפש,

מנשה הקמן

סימן רלה

כבוד שנפגם עור האוזן

ב"ה אור ליום ד' וירא התשכ"ה ברוקלין נ"י יצו"א
החיים והשלום וכט"ס אל כבוד האי גברא רבא יקירא הרב
הגאון המפורסם איש האשכולת כש"ת מוה"ר חיים שטיין
שליט"א, ר"מ ומנהל רוחני בישיבת טלו.

אחד"ש מעכ"ת צאהבה וחיבה כראוי, הספר מקור צרוך שהו"ל קבלתי צעתו, ואף שלא נפיתי עדיין לעיין הרצה מ"מ צמעט אשר שמיתי צמקורו הצרוך טעמתי טעם מתוק מדבש, ויהי מקורו צרוך על הזכות שזכה לעצמו ולהמחצר צספרו זה. ולאות שעיינתי מעט מפה ומפה איין כאן חיבה הערות מה שעלו לפוס ריהטא צלי להציאם לכור הצחינה וכחיבה כהרהור דמי.

בפי' י"ט ובח"צ סי' י"ב אות צ' הביא דעת יראים סי' ש"ז ודעת ר"ת צספר הישר חולין דף ל' אי חתיכת העור על גצי צהמה חסוב מוס ואי הוה רק מוס עובר, והביא משו"ת אבני נזר יו"ד סי' י"א וכו' ע"ש. יש להעיר שלא הביא מחלוקת רש"י ורמב"ם צבורות ל"ז ע"א צמתני' על אלו מומין שוחטין את הצכור נפגמה אזנו מן הסחוס אצל לא מן העור פרש"י דהדר צריא ולא הוה מומא, וכן צע"ב שם צגמ' אי הכי מוס עובר נמי אלמה תנן ולא מן העור וכו' א"כ פסח ועור למה לי ופי' רש"י א"כ דעל מוס עובר נמי נפדין פסח וכו', משמע דמן העור הוה מוס עובר עכ"פ, אצל הרמב"ם פ"ז מהל' ציאת מקדש הל' צ' כתב אצל העור המוקף לסחוס האוזן אין צו מוס צין ניקצ צין נסדק, ומצואר דלהרמב"ם לא הוה מומא כלל אפילו מוס עובר וכן פי' מהר"י קורקוס להדיא צדברי הרמב"ם ז"ל.

וחזון הרציני צרי"ט אלגאזי צבורות סוף אות נ"ב שהרגיש צדברי רש"י ותוס' וכתב דע"כ ז"ל דס"ל להתוס' נקצ מן העור לא חסוב מוס כלל אפילו מוס עובר ולא

לכהנים, ואינה מכ"ד מתנות כהונה, וכ"כ הרמב"ם פ"ו מהל' צבורות ה"ד דין מעשר בהמה שיהיה נשחט בעורה וכו' ואין לכהנים צו כלום אלא כולו לבעלים כפסח, ונ"ע"ג.

באמת קשה לי לכתוב זה כי לא ראיתי דברי הריטב"א ו"ל בפנים, מ"מ כבר מצינו להריטב"א דסבירא ליה הכי, דהנה בשמ"ק ב"מ דף ו' ע"ב הציא בשם הריטב"א ח"ל הכי נמי עשירי ודאי אמר רחמנא ולא ספק עשירי וא"ת אמאי פטורים כיון שהמנוי זה אינו ניכר יהא בטל ברוב כתרומה שנפלה לתוך טבל שהיא בטלה ומי' בתוס' דהא דקיי"ל דבע"ח לא צטילי ואע"ג דמדאורייתא מצטל בטלה יש כח ציד חכמים לעקור דבר מה"מ בשב ואל תעשה, ואין זה מחוור דכי עקרי רבנן דבר מן התורה בשב ואל תעשה היינו לעשות שום גדר או שום סייג לתורה דאלו בכדי לא עקרי ליה והכא אמרינן פטירי מן המעשר בכדי ועבדי גזל השבט ע"כ, והנה מלשון ועבדי גזל השבט משמע דס"ל דמעשר בהמה שייך לכהנים. וא"כ הריטב"א לשיטתיה אזיל. וכן כתב עוד שם השמ"ק בשם רבו בסמוך דף ז' ע"א ד"ה מפריש דס"ד לא יוכל להפריש עשרה שיען מפני שמפסיד לכהן המעשר שלו וכו' קמ"ל רב נחמן דהרשות צידו להפריש עשרה והס שלו אע"פ שפוטרו את אלו העשרה מן המעשר והיינו דקמני והס שלו כל העשרה ואין צריך ליתן כלום לכהן ע"ש, אלא דבאמת הוא פלא כמ"ש כ"ג.

ברם קושיא הדין לאו דמתא הוא וכבר עמד על מדוכה זו הרי"ט אלגאזי בפ"א דצבורות ח"ל וראיתי להרב בספר אסיפת זקנים שהציא דברי התוס' וכתב משם רבו ח"ל וי"ל דהדא מיתרנא בצברתא דס"ד לומר דלא יוכל להפריש עשרה שיען מפני שמפסיד לכהן וכו' והיינו דקאמר והס שלו כל העשרה ואין צריך ליתן לכהן כלום עכ"ל, ואני שמעתי ולא אצין הפסד כהן מעשר בהמה מאן דכר שמייה דמעשר בהמה אינו ממתנות כהונה אלא הבעלים מקריצין אותו קרבן והכל הוא לבעלים ואין לכהן צו כלום אלא כולו לבעלים כפסח כמ"ש הרמב"ם בפ"ו מצבורות דין ד' וגם עורו הוא לבעלים וכו', ובהיותי בדברי הרב אלו ראיתי להרב שם לעיל שהציא דברי הריטב"א גבי מאי דאמרינן בגמ' ב"מ דף ו' ע"ב הכא נמי עשירי ודאי ח"ל וא"ת ואמאי וכו' ומי' בתוס' וכו' ואין זה מחוור דכי עקרי רבנן וכו' והכא אמרינן פטור מן המעשר ועבדי גזל השבט עכ"ל, וגם בדברי הריטב"א אלו י"ל דמה גזל השבט יש דמעשר בהמה הא כבר כתבנו דמעשר בהמה אין לכהן כלום ונ"ע עכ"ל.

והנה מנאנו לו להריטב"א חצר הרשב"ץ ז"ל ברמזו למס' נדה שלו בפרק בא סימן שכתב בפשיטות דמעשר בהמה ניתן לכהנים ולפי דבריו שם מוכרח כן שיטתו בגמ'

נדה עיי"ש, אלא דדבריו ז"ל סותרים דצוהר הרקיע על המנזות מנזה ס' דמעשר בהמה כתב ואין לכהנים כלום מזה הקרבן וכו' ואני תמה מה שכתב קצת השם לכהנים שבציל עבודה זו שנראה מלשון הכתובים בפרשת לו שהמתנות הם בשכר העבודות כגון שיירי מנחות וזוהו ושוק ולחמי התודה ועור העולה וצמר חטאת ואשמות והכא לא קצת להם כלום, נראה דפשיטא ליה דמעשר בהמה לבעלים וליה להו לכהנים מגרמייהו כלום, ודבריו אלו סתראי נינהו מחידושי לנדה, וי"ל דבאמת מכת תמיה זו חזר צו וס"ל דמעשר בהמה שייך לכהנים וכבר ראיתי בחד מהאחרונים שכתב כן ונ"ע, עכ"פ הרשב"ץ ברמזו כתב דמעשר בהמה לכהנים, וכן נראה דעת האבן עזרא בפירושו עה"ת סו"פ בחקותי למעין שם היטב.

וקצת סמוכין לשיטת הפוסקים הללו י"ל מדתניא בתוספתא שלהי סוכה התמידין והגדרים והנדבות והצבורות והמעשרות ומוספי שבת וחטאת ציבור ועולותיהן ועולת חובה של יחיד עבודתן ואכילתן במשמר הקבוע ע"ש, נראה לכאורה דס"ל דמעשרות בהמה לכהנים דאי נימא דמעשר בהמה לבעלים הוא ול"ל לכהנים מגרמייהו כלום למה כללם יחד ודאכילתן במשמר הקבוע הא מעשר בהמה שייך לבעלים, אבל אי נימא דמעשר בהמה לכהנים אחי שפיר.

עוד איתא בפסיקתא זוטרתא (סוף פ' בחקותי) לא יבקר צין טוב לרע שאע"פ שמנזה להציא מן המוצר שנאמר כל מוצר נדריכם וגו' יכול יהא מחפש ומוציא היפה ת"ל לא יבקר צין טוב לרע שהרי לבעלים מנזה תלויה להציא מן המוצר אבל לא צהן שיכנס לעדרו של ישראל לבקר הטוב שבצאן והמוצר ויטלנו שנאמר לא יבקר עכ"ל. ונראה דבא להזהיר שלא יכנס הכהן ויצטר לעצמו מעשר מן המוצר שנאמר לא יבקר, וע"כ דס"ל דמעשר בהמה לכהנים דאל"כ למה צריך להזהיר הכהן על זה והלא מעשר בהמה לא שייך לו כלל, אלא ע"כ דס"ל דמעשר בהמה לכהנים וצא הכתוב להזהיר דלא יכנס בעדר ישראל לבקר, וזה ראייה לדברי הריטב"א ז"ל ודעימיה.

(ב) **ברם** דעת הריטב"א גופיה ז"ב, דהנה נחלקו הראשונים אי כהנים עצמם חייבין דמעשר בהמה, דעת רבינו חננאל חולין קל"ו ע"ב כפי שהוצא בראשונים שם דבהמת כהנים פטורה מן המעשר, וגדולי הראשונים חלקו עליו, והרמב"ן והרשב"א כתבו ואיכא דמקשי עלה דהא ר' אלעזר צן עוריה מעשר תריסר אלפי עגלי, ולא הכריעו נגד הר"ח, אך הרמב"ם פסק כן להדיא בפ"ו מצבורות ה"ג הכל חייבים דמעשר בהמה כהנים לויים וישראלים, גם הריטב"א החליט כן ח"ל רבינו חננאל ז"ל גרס וכו' ופירש דבהמת כהן פטורה ממעשר, ולא מחוור דהא אמרינן התם דר' אלעזר צן עוריה

דס"ל כהערוך דאע"פ דכהנים פטורין ממעשר צהמה עכ"ו
לא ניתנה לכהנים.

אבל לפ"ו ארוחנא ליישב שיטת הריטב"א ז"ל שלא יהיו
דבריו סותרים, דלדידיה לא תליא זה בזה וכשי"ה הערוך,
ודלא כהרמב"ם, ואע"ג דס"ל דמעשר צהמה לכהנים עכ"ו
ס"ל דכהנים חייבין במעשר צהמה, וזה היפך משי"ה הערוך,
דלהערוך אין לכהנים חלק במעשר צהמה וגם אינם חייבים
בציהמתם, ולהריטב"א הוא להיפוך דמעשר צהמה לכהנים וגם
הכהנים ע"מם חייבין במעשר צהמה, האמנם בזה הולך בשי"ה
הערוך דלא תליא זה בזה, ואחי שפיר.

(ג) **ונחזור** לגוף שי"ה הריטב"א דמעשר צהמה ניתנה לכהנים,
ובפשוט זה היפך דעת כל הראשונים, והיא
באמת דבר חימה, גם בשי"ס מפורש בצמה מקומות דמעשר
צהמה לבעלים, ואזכיר איה מהן.

בגמ' זכאים ל"ו ע"א בשלמא לרבי ישמעאל דמוקים לה
כוליה בצכור היינו דכתיב וצפרם יהיה לך אלא לרבי
יוסי דמוקי ליה נמי במעשר ופסח מעשר ופסח בעלים אכלי
ליה, ופרש"י אלא לר"י הגלילי דאית ליה צכור לשון יחיד
וקרא דנקט לשון רבים משום מעשר ופסח נקט לה ומעשר
ופסח פשיטא לן שאינה מתנה לכהן אלא בעלים אכלי ליה.
ומצואר דמעשר אינו ניתן לכהן. וחכם אחד העיר לי לעיין
בס' המנות לרס"ג עם ביאור הגר"פ בצמ"ה פ"ו שכבר העיר
מגמ' זו ודחק ע"מנו ליישב דהאי בעלים אכלי ליה קאי רק
אפסח ולא אמעשר דאילו קאי אחרוייהו הי"ל לומר אכלי
להן, ודברים אלו רחוקים מן האמת דודאי פשטות הגמ' דקאי
אחרוייהו אמעשר ופסח, ומה שכתבו אכלי ליה י"ל פשוט
דקאי או הא או הא מעשר או פסח והוא"ו של ופסח הוא
כמו או פסח, וגם רש"י כתב שאינה מתנה בלשון יחיד וע"כ
קאי אשניהם ו"פ.

ובבבורות נ"ג ע"א לימא מתני' דלא כר"ע וכו' אפילו
תימא ר"ע כאן ליקרב כאן ליקדש דיקא נמי
דקא נסיב לה תלמודא והבאחם שמה ש"מ אי הכי מאחר
שאינו קרב אמאי קדוש לאכול במומו לבעלים, ופרש"י במומו
דימתין עד שיומם ואוכלן מעשר צהמה בין חס בין בעל מוס
דבעלים הוא דלא אשכתן קרא דליתציה לכהן ע"כ, ובדף נ"ח
ע"ב צמתני' קפץ אחד מן המנויין לתוכן הרי אלו פטורין,
מן המעשרין לתוכן כולם ירעו עד שישתאצו ויאכלו במומן
לבעלים ע"ש. ובזכאים נ"ו ע"ב והמעשר לכל אדם פירש"י
שלא מנינו לו בתורה שינתן לכהן.

ועוד תניא בצכורות י"ז ע"ב ר"ע וכו' זכר ונקבה אין כאן
לכהן כלום ופרש"י דשמא נקבה ינאה תחלה והמוניא

דהיה כהן הוה מעשר תריסר אלפי עגלי ע"כ, וכן יהיה דעת
התוס' בשבת שם שצ"ב תירושים הראשונים כתבו להדיא
דראצ"ע היה מעשר מעשר צהמה. אבל לדעת הר"ר אלחנן
שם דלאו במעשר צהמה איירי אלא שהיה מעשר צהמות
ארנונה למלך אין ראייה.

והנה מנאחי בתשו' הרמב"ם ז"ל (סי' ס"ו) ח"ל על מה
ששאלתם אם הכהנים חייבים במעשר צהמה או לא,
ודאי חייבים, ובחלה ובמעשר זריבא לאשמעינן דהא קס"ד
מאחר שהכהן לוקח אותה יהא פטור כמו שהוא פטור
ממתנות כהונה ומפדיון הבן קמ"ל דלא אלא הם חייבין, אם
היה דבר שהבעלים חייבין ליתן לכהן אז הכהנים פטורין, אבל
כגון זה שהוא לבעלים וכגון נטע רבעי ומעשר שני חייב דהא
מעשר צהמה מקריב האמורים והבשר נאכל לבעלים ולא מנאנו
לו מקום פטור ואף כי לא צא בכתובים עכ"ל.

והשתא שי"ה הריטב"א קשיין אהדדי, דצ"מ ובשבת ס"ל
דמעשר צהמה לכהנים א"כ קשיא הא דס"ל
בחולין דגם כהנים חייבין במעשר צהמה, דכיון דס"ל דמעשר
צהמה של ישראל ניתן לכהנים א"כ ע"כ דס"ל דמעשר צהמה
ממתנות כהונה, והרי כל מתנות כהונה פטורים הכהנים
כדאיתא צמתני' חולין קל"ב ע"א וגמ' שם וכ"כ בשו"ע יו"ד
סי' ס"א סעי' כ"ב, וא"כ מהיכי תיתי לחייבם במעשר צהמה
יותר מבשר מתנות כהונה, וע"ע ערכין כ"ח ע"א, ואי
כהנים חייבין במעשר צהמה זה מורה שמעשר צהמה לבעלים
ואינם לכהנים, וזה שכתב הרמב"ם להדיא בשו"ע הנ"ל דתלו
זה בזה.

ולפי מה שכתב הרמב"ם דאם היו כהנים פטורין ממעשר
צהמה היה מוכרח דמעשר צהמה ניתן לכהנים, א"כ
רבינו חננאל דדעתו מפורש דכהנים פטורין ממעשר צהמה
ע"כ ס"ל דמעשר צהמה ניתנה לכהנים, דתלויין זה בזה,
דאלת"ה למה נפטרו הכהנים ממצוה זו אלא על כרחך דהוי
ממתנות כהונה, ולפ"ו מנאנו חבר לשי"ה הריטב"א בשבת
וצ"מ דמעשר צהמה מתנה נתונה לכהנים.

אמנם בערוך ערך זכר (רמז עליו המל"מ פ"ו מזכורות
הנ"ל) כתב אפילו צהמה של כהנים קדוש בצכורה
אבל במעשר צהמה ובראשית הגז פטורין וכו', והוא כשיטת
ר"ת, ובקמון שם כתב הצכור וראשית הגז ניתנין לכהן לאפוקי
מעשר צהמה דלא דתנן הצכור נאכל לכהנים והמעשר לכל
אדם. ועכ"ל שהערוך חולק בזה על סדרת הרמב"ם ז"ל דלא
תליא זה בזה, דהרי קמן דס"ל דכהנים פטורים ממעשר צהמה
ואפילו הכי מעשר צהמה אינו ממתנות כהונה ולא ניתן
לכהנים. וא"כ לא מוכרח דעת הר"ח כהריטב"א צ"מ, די"ל

בהמה, ומיהו עיין רמב"ן עה"ת פ' נשא שהציא כגירסתינו דברי הספרי.

ולחומר הקושיא נלפענ"ד לומר דאין כוונת הריטב"א דמעשר בהמה לכהנים, ומה שכתב רמב"ם ועדדי גזל השבט קאי אסיפא דמתני' שם קפ"ך אחד מן המעושרין לתוכן כולם ירעו עד שיסתאצו ויאכלו צמומן לבעלים, וכן פסק הרמב"ם בפ"מ מצבורות, והנה צבהמת חולין שייך זרוע ולחיים וקיצה לכהנים אבל צבהמת מעשר כולה לבעלים רק מזין את דמה על המזבח ומקריבין האימורין והבעלים אוכלים כולה, וא"כ בקפ"ך אחד מן המעושרין לתוכן דקיי"ל כולם ירעו עד שיסתאצו ויאכלו צמומן לבעלים נראה דפטורים נמי מזרוע ולחיים וקיצה דהכהן הו' המוציא מחצירו דכל אחד יאמר זהו מעשר, וא"כ הכא אי נימא דמה"ת בטל צרובא וכולם חייבין צמעשר א"כ גם חייבין צרוע ולחיים וקיצה והאיך אחי חכמים והפקיעו כל העדר מן המעשר צאמרם שכולם פטורים וירעו עד שיסתאצו ויאכלו צמומן לבעלים הא מפקיע הצהמות צכדי מן המעשר ועדדי גזל השבט שגזלים מהן הזרוע והלחיים והקיצה שהיה מגיע להם משאר הצהמות, ואין כוונת הריטב"א ז"ל דגזל השבט משום מעשר בהמה אלא משום זרוע ולחיים וקיצה שהיה מגיע לכהנים מן המינויין, ואף שהריטב"א ז"ל כתב זאת על דברי התוס' וגמרא צ"מ הנ"ל ששם מיידי בקפ"ך אחד מן המנויין שהוא רישא דמתניתין אבל פשוט דהשקליא וטריא בגמ' ג"כ שייך לסיפא דמתני', וא"כ אף דברישא ליכא גזל הכהנים כיון דכולם חולין ושייך זהו זרוע ולחיים וקיצה אבל צסיפא איכא משום גזל השבט, וצדכני ניחא מה שכתב הריטב"א לשון גזל השבט ולא כתב גזל כהנים דגזל השבט קאי על כל השבט אבל אילו היה מעשר בהמה לכהנים היה רק לאותו משמר שהקריב והו' במקדש], ואם דדחוק הוא מ"מ צוה שוינהו להריטב"א צשי צבותיו ויתר הראשונים. גם אחי שפיר שיטתו מחולין קל"ו דק"ל דכהנים חייבין צמעשר בהמה, וכשי' הרמב"ם דתליא הא צהא, ומדכהנים חייבין צמעשר בהמה ע"כ דלבעלים שייכי. ועד"ו תחישב גם דברי השטמ"ק צשם רבו.

ד) וראיתי להעתיק לכאן מה שכתבתי צחי' [ונדפס צשערי הלכות חוצרת ג' שנת תשכ"ט מתוך שיעור לצני הישיבה] מה שמתהתי עוד על הריטב"א דצפשיטות הי"ל להקשות אש"מ שכתב לפי דעתו דמעשר בהמה שייך לכהנים וצוה מיישב דברי התוס' הלא התוס' כתבו מפורש דמעשר בהמה של בעלים הוא ואם כן האיך קאמר הש"מ דחדא מיתרלא צחצרתה דהתוס' ק"ל דמעשר בהמה של בעלים ולדידהו לא שייך לתרץ כתי' הש"מ כלל לא לפי שיטת הריטב"א הנ"ל.

מחצירו עליו הראיה והכא אפילו ר' טרפון מודה דהתם הוא דפליג משום דודאי חד מינייהו לכהן הלכך יפה כחו לחלוק צצוה אבל הכא הורע כחו דשמא לא שייכא צכורה כלל ומיהו ירעה עד שיסתאצו ואח"כ יאכלנו דספק הוא ע"כ, עוד שם בגמ' דף י"ח והשני ירעה עד שיסתאצו וחייב צמתנות ור"י פוטר מ"ט דר"מ אמר ר' יוחנן הואיל וכהן צא עליו משני צדדין דאמר ליה אי צכור הוא כוליה דידי אי לא צכור הוא הב לי מתנות מינייה ורבי יוסי אמר עשו שאינו זוכה כזכה וכו' עד ואמר רב פפא הכל מודים צספק צמעשר שפטור מן המתנות הכל מודים מאן ר"מ פשיטא עד כאן לא קמחייב ר' מאיר התם אלא צספק צכור הואיל וצא עליו משני צדדין אבל ספק צמעשר לא וכו', וכ"פ הרמב"ם פ"ט מצבורים ה"ג דספק צמעשר פטור שהמוציא מחצירו עליו הראיה, וזה ראייה צרורה דמעשר בהמה כולו לבעלים.

איברא דרגמ"ה פ"י צספק צמעשר כגון קרא לתשיעי עשירי ולעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי שלשתן מקודשין העשירי צמעשר והתשיעי (קרב) [נאכל] צמומו ואחד עשר קרב שלמים והיינו ספק צמעשר שפטור מן המתנות דאין יכול לצא עליו משני צדדין וכ"ש צמעשר ודאי דפטור דהוי קדשים קלים וישאל אכיל ליה כוליה חוץ מאימורין עכ"ל, משמע דמפרש ספק צמעשר צאופן הנ"ל, ולפי פירושו אין מכאן פירכא על הריטב"א דעדיין י"ל דמעשר בהמה שייך לכהן ומה דאין הכהן צא משני צדדין הוא מטעם דאין לכהן מתנות צספק צוה, וכן מפורש צרמב"ם הנ"ל ה"ד צבהמת קדשים שנפסלה צמומה ואינה חייבת צמתנות שנתערבה צבהמות אחרות אפילו אחת צמאה צזמן שכל צבהמה מהן לאחר כולן פטורין שכל אחד ואחד ספק והמוציא מחצירו עליו הראיה היה אחד הוא השוחט את כולם פוטר מתנות אחת מהן צלצד ע"כ ועיין ק"ס פ"ט מצבורים, אבל צנתערב אחד מן המעושרין צמאה (צכחולין קל"ב). ה"ג דחייב להריטב"א דהכהן צא עליו משני צדדין או דכולו שלו או דעכ"פ המתנות שלו.

ובספרי נשא פסקא ו' מפורש כדצריהם וז"ל ואיש את קדשיו לו יהיו כל הקדשים היו צכלל וכו' משך הכתוב כל הקדשים ונתן לכהנים ולא שייך מהם אלא תודה ושלמים והפסח וצמעשר בהמה וצמעשר שני ונטע רצעי שיהיו לבעלים, ומצואר דמעשר בהמה לבעלים, (ועיין עמק הנניב שם שמניין המקורות שלמדו חז"ל דאלו לבעלים, וצמעשר בהמה וצמע"ש ונטע רצעי כתב דלא מצינו שום רמז דלבעלים, אמנם רש"י צצכורות וצחיים הנ"ל כתב דלא מצינו קרא דצעינן למיתציה לכהן וממילא הו' לבעלים, וכ"כ הרמב"ם צתשו' הנ"ל), ואולי הריטב"א לא היה גורם צמעשר בהמה צספרי הנ"ל וכן נראה צפסיקתא וצטרחה שם דלא גרם צמעשר

עשירי ודאי הכהן צא עליו ממ"ג אם הוא פדפט"ח הרי הוא שלו ואם הוא מעשר הרי הוא ג"כ שלו (דהא מעשר בהמה לכהן לפי הצנת המהריט"א) ושפיר משמענו ר"ג דוקא בעשרה ספק פט"ח ו"ש הש"מ צ"ס רבו דקושיא חדא מתורתא בחברתה דמה נריך עשרה ש"ן דשה אחד פוטר כמה ותו מאי קמ"ל ר"ג, דהא גופא קמ"ל דדוקא צאיכא עשרה פטרי חמור הוא דכולן לצעלים אבל צשה אחד הכהן צא עליו משני נדדין.

ובדויק צזה לשון הש"מ שכתב ו"ל: מפני שמפקיד לכהן המעשר שלו אלו העשרה ש"ן שהוא מפריש כיון דצחד הו"י סג, ולדעת המהריט"א אין לו הצנה כלל לשון אלו העשרה ש"ן והלא אלו לא הפריש נמי לא ה"י לו מעשר דהרי חד לכ"ע צעי להפריש לספק פט"ח ואם כן לא נשאר רק חשע ש"ן שפטורין ממעשר ממילא ולא הפקיד לכהן כלום ואין לומר דכוונתו שיוכלו להטטרף לגורן אחר דא"כ היל"ל התשעה ש"ן וגם כי אין צתס קיימינן ואפילו ל"ל רק אלו העשרה ולדעת הריט"א אין לו ציאור כלל, אבל לפי מה שכתבנו אחי שפיר דכיון שהפריש אלו העשרה ש"ן מפסיד לכהן המעשר שלו כלומר השה שנעשה מעשר פטור הוא מזרוע ולחיים וקצה שצו דפטור ממתנת כהונה ממנו, וזה נכון בצ"ד.

ובזה מיושבת קושי' שניה דר"ג משמענו דהרשות צידו להפריש י' ש"ן ומעשרן והן שלו אע"פ שפוטר עצמו מלהפריש מתנות כהונה ודייק וא"ל ליתן כלום לכהן, ולכאורה למה כפל הדברים והרי כבר אמר והם שלו כל העשרה ומה הוסיף צתיבות ואין נריך ליתן כלום לכהן, ולהנ"ל משמענו דאין נריך ליתן כלום היינו מתנות כהונה מן המעשר וכנ"ל ודו"ק.

באופן אחר נלפענ"ד, דהנה הא דאמרו בקפץ אחד מן המנוין לתוכה דפוטר כולם מן המעשר אין נפ"מ אם קפץ אחד מן המנויין או שקפץ העשירי לתוכן דכל שכן שפוטר כל שאינן מנויין אלא שעוד גדולה מזו שאם קפץ העשירי לתוכן ונתערב ציניהן כולן פטורים מן המעשר וגם פטורין ממתנות כהונה, ומעתה י"ל דזה כוונת הש"מ דכיון דמפריש עשרה ש"ן ומעשרן ואחר כך קפץ המעשר לתוך העשרה ש"ן א"כ מפסיד כל העשרה ש"ן ע"י המעשר שלו ואלו לא ה"י מעשרן שלא ה"י מפריש אלא שה אחד ואותן התשעה לא ה"י מעשרן עם הספק פדיון אז לא ה"י כאן ספק מעשר כלל ולא היו נפטריין כולם, וצוה מוצן מה שכתב מפני שמפקיד לכהן המעשר שלו אלו העשרה ש"ן שהוא מפריש כלומר שכל עשרה ש"ן הוא מפסיד כה"ג דכולם פטורים ממתנות כהונה כמצואר צרמז"ס הנ"ל ע"ש ועיין

ובזה שנראה צק"ד דדברי הש"מ נכונים והריט"א לא קרב זה אל זה וממילא ליכא כאן ממה נפשך כלל והיסוד לזה לחלק צין היכא דהספק משני נדדין הוא על שה אחד וצאתו שה גופא צא עליו הכהן משני נדדין אז שפיר איכא ממה נפשך אבל היכא דהממ"ג ליכא על שה אחד אלא על כל העשרה כה"ג ליכא ממ"ג כלל ואסציר הדברים דצשלמא אי לא ה"י כאן אלא שה אחת שפדאו צספק פטר חמור וה"י מכניס אותו השה בעצמו למעשר ויאל זה השה בעשירי ה"י צא עליו הכהן ממ"ג אם זה פטר חמור הרי הוא שלו מדין פט"ח מה תאמר דאין זה מתורת חמור א"כ הרי הוא שלו מדין מעשר וצין כך וצין כך שייך לכהן אבל הכא הרי איכא עשרה ספק פט"ח ספק שכולם לכהן ספק כולם חולין ולצעלים וספק מחיתין לכהן ומחיתין לצעלים צקינור אגן מספקינן בכל אחד ואחד דילמא פט"ח הוא ושמא חולין הוא, ומעתה המפריש עשרה ש"ן ספק פט"ח ומפריש עליהן מעשר גם העשירי לאו מעשר ודאי דשמא חמשה מהן הם פט"ח או אפילו אחד מהן פדיון פט"ח ופטור ממעשר ושייך לכהן וא"כ הא עשירי לאו עשירי הוא ואינו מעשר כלל או שמא כולם לצעלים והאי עשירי ודאי הוא ושייך לכהן, והצן כי זה צרור.

וביון שכן החלוק פשוט ולא דמי הני אהדדי כעוכלא לדני, דצכור שנחערב צמאה כיון דהתם הכהן צא לעדרו וכל שה שהוא תופס צו יש לו צו חלק ודאי כיון שכל שה שיש לו צעדר זה הוא ספק צכור וספק חולין וצכל אופן יש לו מה שהוא צכל שה ושה צלי שום אמתלא ולכן שפיר אמרו דהכהן צא עליו משני נדדין משא"כ צישאל שיש לו עשרה ספק פטרי חמור כל שה הוא ספק אם יש צו לכהן כלל דהרי כל אחד שיתפוס הכהן לומר שלי הוא יאמר לו הישראל הצא עדים דיש כאן פט"ח ודאי וזה הוא שלך דילמא זה לאו פדיון פטר חמור מה תאמר אם כן עשירי הוא זה אינו דילמא לא ה"י כאן עשרה חולין דאחד מן האחרים הוא שה"י פדיון פט"ח וא"כ הא לאו עשירי ודאי הוא ואף דאם נצא לדון על כל העשרה יחד ודאי יש לו צהם אחד אבל כיון דכולם לא יכול לטעון ורק על אחד מהם יכול לטעון אמרינן על כל אחד ואחד שטוען שאין זה שלו והמוציא מחצירו עליו הרא"י ו"צ מאד.

וביון שכן שפיר מיושבת קושית הריט"א מהש"מ ורבו ז"ל דיצא עליו הכהן ממה נפשך, דהרי ליכא כאן ממ"ג דהכהן לאו ודאי הוא אף צאחד מהשי"ס. אמנם כי כן שפיר מיושבת קושית החוס' דהא כל זה שכתבנו אינו אלא כשמפריש עשרה ש"ן דאו יש ספק צכל אחד ואחד ואין לו לכהן כלום דזיל הכי קמדחי ליה וזיל הכי קמדחי ליה אבל המפריש שה אחד לעשרה ספק פט"ח ואחר כך הכניסו לעדרו לעשר ויאל

ולא למכור רשאי הוא להשהותו בטובו, אין זה נראה ללכאורה אף לאחר שהגיע הגורן אם אינו רוצה למכור ולא לשחוט רשאי הוא שלא לעשר ע"ש.

ולפענ"ד נראה דאף שמותר למכור ולשחוט הנולדים קודם שיעשר מיהו קצתו חכמים שלשה זמנים בשנה למעשר בהמה ומשיגיע זה הזמן אסור למכור ולשחוט עד שיעשר, ולפ"ז אף שהי' יכול האפוטרופוס למכור קודם שהגיע זמן המעשר מ"מ כיון שאין זו לטובת היחומים למכור הטלאים בעודן בקטנותם דריוח הוא להם שיגדלו אלנם, ושוב כשגדלו עד זמן שיתחייבו צמעשר מיד נתחייבו כל העדרים צמעשר וא"א להם לשחוט ולאכול עד שיעשרו וממילא נקרא להאכיל שהי' צריכין לעשר כדי לאכול צער. וי"ל צתרי אנפי, או יאמר כיון שנתחייבו לעשר כדי לאכול א"כ כבר הצריכו לעשר כל העדרים שכן דין מעשר בהמה שכונס כל הטלאים לדיר אחד וכמ"ש במתני' בכורות נ"ח ורמז"ס שם ולכן נתחייבו לעשר כל העדרים, ולא דמי לטובל דמעשר כפי מה שירצה לאכול, ואי"ל לעשר הכל יחד, או יאמר כיון שהי' צריכין למכור היו יכולין לעשר, דזה לא להניח הוא.

ובזה הנני ידידו הנאמן דושת"ה המכבדו ומוקירו כערכו הרם ונשא בלב ונפש,

מגשה הקמץ

סימן רל"ז

בענין אין אדם מתכפר בדבר הבא בעבירה

בגמ' מנחות ס"ד ע"א איתמר שחט שתי חטאות של יציור ואינו צריך אלא אחת אמר רבה ואיתימא רבי אמי חייב על השניה ופטור על הראשונה ואפילו נתכפר לו בשניה, ופרש"י ואפי' נתכפר בשניה כגון שנשפך דם הראשונה לאחר שחיטת שניה דאיכא למימר ליפטריה לגמרי משום דקמייתא ברשות שחט אע"ג דקוף לא כפר אלא בשניה ושניה נמי הואיל ובה כפר ליפטר עליה אפ"ה חייב אשניה ופטור אראשונה דצתר שחיטה אולינן ע"כ. והקשה כבוד הגאון מוה"ר ר' חיים ישעי' קעניג אבד"ק יאקא שליט"א לפמ"ש בתמורה דף כ' ע"ב אמר רבא שתי תשובות דדבר חדא דאין אדם מתכפר בדבר הבא בעבירה ופרש"י ותמורה עבר על לא יחליפנו, וא"כ ה"נ כיון דשחט בשבת בעבירה א"כ ליהוי שניה דבר הבא בעבירה ואיך מתכפר בה.

ולפענ"ד נראה לחלק דהתם כשעבר על לאו ולא יחליפנו, עד לאחר הקרבה לעולם הוא בעבירה זו, ועיקר הקרבן נעשית בעבירה רנ"ל הקרבן נתקדשה בעבירה, ואם קדושת הקרבן בעבירה אזי כל הקרבן פגומה, שכל העבודות

רדז"ו שם דכה"ג ליכא ממ"נ כמו בצכור ושפיר מיושבת קושית הריט"א מהש"מ ז"ל.

אלא דכיון דעלתה כן נלפענ"ד ליישב גם דעת הריטב"א ז"ל מקושיתו ולפי שיטה זו דלעולם גם הריטב"א מודה דמעשר בהמה של צעלים וליכא צוה פלוגתא כלל והא דקאמר משום גול השבט הוא גם כן כנ"ל וכוונתו משום מתנות כהונה, והכי פירושו בקפץ אחד מן המנויין שקפץ המעשר לחזרה דודאי מה שאמרו בגמ' דנפטר במנין הראוי כ"ש היכא דנמנו לגמרי וחזר וקפץ אחד ודאי דפוטור ולא צא אלא להשמיענו רבותא דאפילו מנין הראוי פוטור וכ"ש מנין ודאי וכיון דאיכא כאן כבר מעשר וקפץ לתוכן א"כ כולם נפטרו ממתנות כהונה מכת האי שקפץ ושפיר פריך דעבדי גול השבט צוה וכנ"ל, ומיושבים דברי הריטב"א ז"ל.

ואבתי פש גבן לבאר מה שהבאנו מתוספתא סוכה ופסיקתא זוטרתא דמשמע לכאורה משם דמעשר בהמה לכהנים. והנה לשון הפסיקתא אפשר ליישב בפשיטות שמה שאמרו יכול יהא מחפש ומוציא היפה ת"ל לא יבקר וגו'. י"ל דהכוונה צוה דס"ד כיון דמעשר אף דשל צעלים לאחר הקרבה מכל מקום החיוב על הכהנים להקריב מעשר בהמה ואם כן קס"ד דעל הצעלים תלוי הכל ולא צהן שיכנס לעדרו של ישראל ושפיר אין ראוי מפסיקתא דמעשר בהמה לכהנים. ומה שאמרו בתוספתא דאיכא משמר למעשרות י"ל ג"כ או דיש לו לכהן מעשר בהמה שנפלו לו מאצי אמו ישראל או דהתוספתא אזיל צשיטת רוב ראשונים שחולקין אשיטת ר"ח בתוס' חולין קל"ו וס"ל דצחמת כהן נמי חייבת צמעשר דראצ"ע כהן הי' ומעשר בהמותיו ואם כן הי' להם לכהנים מעשר שלהם וקאמר בתוספתא דאכילתן צמשמר הקצוע אבל מעשר בהמה של ישראל שהוא של צעלים נאכל צירושלים ככל קדשים קלים.

(ה) **ומידי** דברי צהן דרבי אלעזר צן עזריה הוה מעשר תריסר אלפי עגלי מעדריה כל שתא ושתא, והקשו צתוס' דאין מעשר בהמה נוהג אחר החורצן מפני התקלה כנ"ל, ומירצו דנ"ל דאפוטרופוס הוה מעשר בקטנותו, וצשו"ת חכם צבי סי' ל"ג הקשה ע"ז דהא קי"ל צנהיזקין (גיטין נ"ב ע"א) דאין אפוטרופוס רשאי לעשר אלא להאכיל אבל לא להניח, פי' שמוותר לאפוטרופוס לעשר רק כפי הצורך להאכיל היחומים לאלתר ולא כדי להניח התצוה בצאור עד שיגדלו, דלמה ליה לעשורי ולכשיגדלו יעשרום הם, וא"א לומר שהיה מאכלו של ראצ"ע ק"כ אלף עגלים צכל שנה ושנה וכו', ואין לומר דמעשר בהמה עדיף דהגורן קוצעו למעשר ועל כרחק צריך הוה לעשר כשהגיע הגורן אף כשאינו רוצה לשחוט ולא למכור לאפוקי צמעשר דגן אם אינו רוצה לאכול

מנחות ט"ו ע"ג ד"ה אפשר לשנותן וזגמ' שם דף ע"ט
ע"ג לב ז"ד מתנה, וה"נ בדוחק רצה הכס"מ לפרש דהיינו
לב ז"ד מתנה שאם אנו פטורין הרי זה קרבן נדבה ואמי
שפיר דברי הב"י.

(ב) **אלא** דיש לעיין דהזאתו של זה לאו הזאתו של זה, זה
הזאתו בפנים וזה הזאתו בחוץ, וי"ל דגם בזה לב
ז"ד מתנה ומכניס ומוזה בפנים ואומר אם חייבים חטאת הרי
זה הזאתו ואם לאו ליהו כמים בעלמא וחוזר ומוזה הזאת
קרבן נדבה ואומר אם הזאת חטאת היה כהוגן הרי אלו כמים
בעלמא ואם לאו הרי הזאת כשרה. ומשום כל תוסף ליכא
עיין עירובין ק' ע"א וזבחים פ' ע"א נתערבו הנתנים מתן
ארבע זניתנים צמתן אחת ר"א ינתנו צמתן ארבע ר"י אומר
ינתנו צמתנה אחת, אמר לו ר"א הרי הוא עובר על כל תגרע,
א"ל ר' יהושע הרי הוא עובר צבל תוסף, ועוד אמר ר"י
כשנתת עזרת על כל תוסף ועשית מעשה צידך כשלא נתת
עזרת על כל תגרע ולא עשית מעשה צידך, ולכאורה ה"נ כל
תוסף הוא.

ומיהו י"ל דכל תוסף ליכא אלא כשמוסף באותו מקום
הראוי להזאה, אבל הכא הזאת פנים והזאת חוץ שמי
מקומות הם וליכא כל תוסף, ולא הוה אלא כמים בעלמא,
ועיין זבחים פ"א ע"ג הנתנין בפנים שנתערבו זניתנין בחוץ
ישפכו לאמה נתן בחוץ וחוזר ונתן בפנים כשר בפנים וחוזר
ונתן בחוץ ר"ע פוסל וחכמים מכשירים שר"ע אומר כל דמים
שנכנסו לכפר צהיכל פסולין וחכ"א חטאת צלצד ר"א אומר
אף האשם שנאמר כחטאת כאשם, ועיין רמב"ם פ"ג מפסח"מ
הל' י"ג נתערבו הנתנין בפנים זניתנין בחוץ ישפוך הכל
לאמה ואם לא שאל וכו' הכל כשר.

ומעתה י"ל דהכס"מ ס"ל דאף דצנתערבו הנתנין בחוץ
זניתנין בפנים לכתחלה לא, אבל בקרבן שלב ז"ד
מתנה עליו אפילו לכתחלה מכניס בפנים ומוזה ואומר אם זה
חטאת הרי זה הזאתו ואם לאו הרי הוא כמים בעלמא ואח"כ
יוצא וחוזר ומוזה בחוץ ומתנה כנ"ל ודבר זה מותר לכתחלה
דהכא ליכא תערובות שאחד ודאי לאו במקומו ודו"ק היטב,
ובזה שפיר מיושבים דברי הב"י.

(ג) **ובעיקר** החקירה אי חטאת צא נדבה על חטא שאינו
מחויב בחטאת, כעת עלה צלצו לדייק בלשון
הרמב"ם פ"ד ממעשה הקרבנות הל' ח' חטאת ואשם אינן
צאין אלא על חטא ואינן צאין נדבה וכו', ויש לדייק
אריכות הלשון דהיל"ל חטאת ואשם צאין על חטא ואינן צאין
נדבה ולמה הוסיף אינן צאין אלא על חטא, ועוד
מדאמר דאינן צאים אלא על חטא ממילא שמעינן מינה דאינן

הצאות אחריה פגומים שהשחיטה והזריקה וכו' כולם נמשכים
ע"י עזירת התמורה, דהעזירה הוא צנוף הקרבן שהקרבן
אינה חטאת כי אם תמורת חטאת וכיו"ב, וצוה אמרו דאין
אדם מתכפר בדבר הצא בעזירה, משא"כ השוחט צצבת שמי
חטאות וא"צ אלא אחת הרי השחיטה לצדה נעשית בעזירה
ולאחר השחיטה אודא לה העזירה, וצין יכפר וצין לא יכפר
כבר עבר עזירה זו של חילול שבת, והכפרה עיקרה תולה
בזריקת הדם וכו"ג לאו כפרה בעזירה הוא, דהכפרה אינה
חלק מעזירה דהעזירה הוה חוץ מהקרבן, דשחיטה אי לאו
דהו"ל שבת השחיטה מותרת כה"ג לא מקרי אדם מתכפר
דבר הצא בעזירה. (ועי' כע"ז פסחים ס"ג ע"ג).

שוב ראיתי צמרדי סוכה ריש פרק לולב הגזול (סימן
תשמ"ו) שהקשה לולב הגזול כשר צשני אע"ג שנעשה
בו עזירה וכן גזל ע"ים ועשאן סכך לדברי הכל כשירה אע"ג
שנעשה בו עזירה, וצתמורה אמרינן אין אדם מתכפר בדבר
הצאה בעזירה, ותירך דהתם משום שעזירה נעשית ציד ישראל
שעבר צלאו דלא יחליפנו ע"כ, ופירש הצגדי ישע שם כמה
פירושים ע"ש שפירש הכוונה דשאני התם שהעזירה עשויה
צדי ישראל ואף צשעת הקרבן היא העזירה, ואדרבה או צשעת
הקרבנה היא יותר נראית צשעה שמקריב התמורה ע"ש וק"ל.

סימן רלח

הטאת אי באה נדבה

ב"ה ב' לחדש הרחמים התש"ל ברוקלין נ"י יצו"א
מע"כ ש"ב הב' המופלא ומופלא מלא פלג וכו' חיים
ישראל וויניפאלד הי"ו.

(א) **יקרת** מכתבן קבלתי, ומ"ש להעיר צספרי שו"ת משנה"א
ח"ד סי' א' אי חטאת צא נדבה כשיש כאן עכ"פ
חטא אלא שאינו מחויב עליו חטאת, וזינית לדברי הכס"מ
פ"ד הל' צ' משגוגות צתי' א' שהצ"ד יתנו ויאמרו אם פטורין
יצא זה נדבה, ותמה המל"מ בפט"ו הל' ה' דהא אין חטאת
צא נדבה, ואי נימא דכה"ג צא נדבה אחי שפיר.

ולפענ"ד אפילו נפרש דכה"ג צא נדבה אחתי תקשה דיהו
דברי הב"י סותרים, דכס"מ כאן כתב דחטאת
עכ"פ צאופן כזה צא נדבה, וצאו"ח סי' א' הציא דחטאת
לכו"ע אינה צאה נדבה וצאשם ודאי הוא דמספקא ליה אי
צא נדבה וא"כ יהיו דברי הב"י סותרים.

ור"ל דמסתפינא הו"א דמ"ש הכס"מ שיתנו ויאמרו אם
אנו פטורין הרי זה נדבה הכוונה בזה נדבה לשם
קרבן אחר הראוי לנדבה, ולא לשם חטאת נדבה, ואנן קיי"ל
לב ז"ד מתנה על הקרבנות ע"י שזעות י"א ע"א ותוס'

באין צנדר ונדצה ללאו על חטא הוא, וי"ל דלהכי דייק
 הרמב"ם דאינן באין אלא על חטא להודיע שאינם באין באופן
 אחר, ולכן כתב ואינן באים צנדר ונדצה, דכיון שכתב דאינן
 באין אלא על חטא הו"א דעכ"פ על חטא כל דהו נמי הן
 באין, רק דחטא צרור מפורש בתורה מביא החטאת בתורת
 חיוב וזחטא כל דהו עכ"פ יכול לנדור ולנדוב החטאת, להכי
 הוסיף ואינן באין צנדר ונדצה ועל חטא כל דהו כיון דליכא
 חיוב אין להביא קרבן חטאת דע"כ הוא רק צנדר ונדצה הוא
 וחטאת אינו בא צנדר ונדצה.

ידידו המברכו בברכת התורה ללומדיה ובברכת כוח"ט בלב ונפש,
 מנשה הקמין

סימן רל"ט

- א. תמורה אי ישנו בלב
- ב. גדר תמורה הפקעת קדושת הראשונה או שגם בשניה נעשה איבור
- ג. הקירה בענין בה גברא במ' קבין

ב"ה ז"ך ניסן התשכ"א ברוקלין נ"י יצו"א
 כבוד ידיד נפשי אהובי דזיו ליה כבר בתיה הרב הגאון
 המפורסם פ"ה שמו מפאריס דתילד כותיה תילד כש"ת
 מוה"ר מרדכי גיפער (שליט"א) זצ"ל, ר"מ דשיבת טעלו.

א) **אחדשבת"ר**, הנני עט סופר מהיר צמענה על מכתבו
 היקר שקבלתי בעידנא דאין הלבלר יוצא
 בקן קולמסו מחמת קדושת החג וטרדות הקשורים צו ומיכף
 אחר החג עברתי על סדרי ולא אסתיע מילתא עד היום
 להשיבו ועם כ"ג הסליחה על האחור, ומתחלה אבא בתודה
 וכמשיב צרכה על צרכתו חכם על ספרי שו"ת משנה
 הלכות ח"ג שהולאתי לאור צס"ד והנני להתעלם באהבים
 ולהשתעשע דצדריו היקרים.

במה שכתבתי צמשנ"ה שם סי' רל"צ דתמורה צעי דיצור
 העיר כ"ג דדבר זה לא פשוט כ"כ, דהגאון ר' רפאל
 מהמבורג ז"ל נסתפק צזה כיון דהקדש סגי צמתשצה או
 דילמא שאני תמורה דהויא עבירה ואינו צכלל נדיב לצ עולות
 ע"כ. הנה גוף הספר שאלת הכהנים תורה [או כמו שקוראים
 לו צתתם שו"ת ושז הכהן] אין לי לעיין צו דצדריו כעת,
 אבל כפי מה שראיתי באחרונים שהביאו דצדריו נראה שהגאון
 ז"ל מסיק שם דהדבר צרור ליה דתמורה ליכא צמתשצה וצעי
 דוקא דיצור, וכמו שכתבתי צס"ד. אמנם ראיתי באחרונים
 שמתפקקים צה אמרתי לעצור על פרק זה.

גרם ינן צמשנה ריש תמורה (דף צ. ב) הכל ממירין אחד
 אנשים ואחד נשים לא שאדם רשאי להמיר אלא
 שאם המיר מומר וסופג את הארבעים, וצדף ג' ע"א א"ר

יוחנן משום ר' יוסי הגלילי כל ל"ת שצתורה עשה צו מעשה
 לוקה לא עשה צו מעשה פטור חוץ מנשבע ומימר ומקלל
 חצירו צסם אע"פ שלא עשה מעשה חייב, ושם ע"צ ומימר
 א"ל רבי יוחנן לתנא לא תתני ומימר משום דצדיצורו עשה
 מעשה ע"כ. ופרש"י לא תתני מימר צכלל שאר לאוין שאין
 צהן מעשה דצדצורו עושה מעשה, שעושה מחולין קדשים. וכן
 פ"י רגמ"ה דצדיצורו עשה מעשה שמקדיש צהמת חולין.

והנה צסנהדרין ס"ה ע"א פריך הגמ' לר' יוחנן אהא
 דאיתא צמתני' ריש כריתות וחכמים אומרים אף
 המגדף פטור מקרבן שנא' תורה אחת יהיה לכם לעושה
 צשגגה ילא מגדף שאינו עושה מעשה, ולרבי יוחנן מאי שנא
 דכפיפת קומתו לצבנן הוי מעשה ועקימת שפתיו לא הוי
 מעשה, אמר רבא שאני מגדף הואיל וישנו צלב, עי' רש"י
 ותוס' שם וצכריתות ג' ע"צ דכיון דהעיקר צמתשצה ופטור
 מקרבן מפני שאינו עושה מעשה ע"כ גם צדיצור פטור, שאין
 הדיצור חשוצה מעשה כיון שעיקרו צלב, וע"ע שטמ"ק סוף
 המס' צחידושין לדף ד'. וזה לשון הר"י"ף שאני מגדף הואיל
 וישנו צלב ולפיכך הקצת שפתים אינה חשוצה מעשה שהרי
 יתכן לצדף צלצו צלא הקצת שפתים ולפיכך הקצת שפתיו
 ומתשצות צבו שאין צה הקצת אחד הן. וכן אמרו צמר הכי
 צגמ' שם שאני עדים זוממין הואיל וישנו צקול או דישנו
 צראיה עיי"ש צראשונים צגירסאות שונות, וז"ל הר"י"ף שם
 שאני עדים זוממין הואיל וישנן צאיה, כגון שהעיד אחד מן
 העדים והשלים עדותו ואמרנו לחצרו כך אתה מעיד כמו
 שהעיד חצריך ואמר איה או אין, הרי עדותן עדות ואם נמצאו
 זוממין חייבים וכו', וכיון שישנן צאיה וצאין עדותן עדות
 ואע"פ שאין צהן הקצת שפתים שאותיות אלו מאותיות הגרון
 הן ואין צהם הקצת שפתים שיש צהן מעשה לפיכך אע"פ
 שהעיד צהקצת שפתים אינה חשוצה מעשה שהרי אפשר לו
 להעיד צלא הקצת שפתים ונמצאת עדותן צהקצת שפתים וצלא
 הקצת שפתים אחד הן, לפיכך אין הקצת שפתים חשוצה מעשה
 ע"כ. וע"ע צר"ן שם.

ובסנהדרין שם ועיקרו צצ"מ דף ל' ע"צ איתמר חסמה
 צקול והנהיגה צקול רבי יוחנן אמר חייב ריש
 לקיש אמר פטור ר"י אמר חייב עקימת פיו הויא מעשה ר"ל
 אמר פטור קלא לא הוי מעשה. וצשטמ"ק שם הביא לשון
 הראצ"ד ז"ל רבי יוחנן אמר חייב וכו' קשיא לי והא אפשר
 לקול צלא עקימת פיו, וכיון דאפשר לקול צלא עקימת פיו
 לא הוי מעשה אע"ג דאיכא נמי עקימת פיו, כדאמרין לענין
 מגדף הואיל וישנו צלב ולענין עדים זוממים הואיל וישנן
 צראיה אלמא כיון דאפשר צלא עקימת שפתים אע"ג דאיכא
 עקימת שפתים לא חשיב מעשה, והכא נמי הואיל ואפשר צקול

ברם הר"ן סנהדרין שם כתב וכ"מ כיון דאיכא קצת חסימה פטורה זה"ו ה"ו תהיה שאר החסימה פטורה אע"פ שיהיה זה הקשת שפחים ועיקוס הפה וכדאמרין גבי קרבן, ליתא, דגבי חסימה שהיא למלקות לא כתיב תורה אחת כדכתיב גבי חטאת ומשו"ה לא שייך למימר שכן ישנה צאי אלא כל היכא דאיכא מעשה יהיה חייב כשלא יהיה צו מעשה פטור, ע"כ. ולפי דבריו אין הכרח לדברינו, כיון דתמורה במלקות אין אומרים דכיון דישנו בלב גם עקימת שפחים ל"ה מעשה.

אבן הראב"ד שהבאתי לעיל בהדיא חולק על הר"ן, דהראב"ד ס"ל דגם בחסימה ולמלקות היה פטור בעקימת שפחים אי הוה שייכא בלא מעשה. ועי' רמב"ן שם. גם מרן צבית שערים או"ח סי' ע"ו (ד"ה ומה שג"ל) פשיטא ליה דגם למלקות שייך הך סברא הואיל וישנו בלב, וכן נראה דעת הגרי"א מקאוונא שאצ"ב בסמוך. ולפי הראב"ד לכא' מוכרח דלר' יוחנן דחשיב תמורה מעשה ללקות עליו דבדיבוריה איתעביד מעשה על כרחך דאי אפשר להמיר בלב. ועיין שו"ת מוהר"ם שיק או"ח סי' קס"ו בסוגיא דסנהדרין הנ"ל ודו"ק.

וראיתי בשו"ת צאר יתחן להגאון מהרי"א יו"ד סי' כ"ח ענף ו' ד"ה וכש"כ שכתב בפשיטות היפוך ממה שכתבתי, שיצא שם ליישב קו' המפרשים על הרמב"ם ריש תמורה דפסק דמימר הוה לאו שאין צו מעשה ודלא כר' יוחנן, ותמהו המפרשים על זה, ח"ל ובאמת נ"ל דטעמו של הרמב"ם דפסק דמימר הוה אין צו מעשה הוכיח מסנהדרין (דף ס"ה) דאיתא שם שאני מגדף הואיל וישנו בלב כו', אלמא דמה שישנו בלב לא מחשב למעשה, א"כ ה"ה הקדש ותרומה דישנס במחשבה דגמר בלבו א"כ להוציא בשפתיו כמזבאר בשבועות (דף כ"ו), א"כ יש לומר דגם מימר לא הוה מעשה משום דישנו בלב ע"כ. ודבריו ז"ע דלפי מה דניחא ליה דהואיל וישנו לתמורה בלב על כן הוה תמורה לאו שאין צו מעשה איך לא הרגיש דבזה קשיא על ר' יוחנן, ולמה עדיף ליה טפי יישוב דברי הרמב"ם צעשותו קשיא על ר' יוחנן, ובפרט דדברי ר"י עצמו סותרין, דהך הואיל וישנו בלב אליבא דר' יוחנן אמרינן בסנהדרין ובכריתות, ולפי מה דפשיטא ליה להגרי"א דתמורה הואיל וישנו בלב מיקרי לאו שאיב"מ א"כ קשיא ר' יוחנן מדידיה, וגם קשה סוגיא דב"מ כנ"ל, אעכ"ל דליתא לתמורה בלב.

עוד כתב שם ח"ל ומה שכתבתי דתמורה ישנה בלב מנאחי בצפר ושז הכהן שהעלה דתמורה אינה בלב משום דהוה איסור ע"ש, ולדעתי זה אינו דא"כ קשה דתמורה (דף ט"ו ע"ב) גבי חומר בקדשים מצתמורה וכו' אמאי לא חשיב התם חומר בקדשים דישנס בלב משא"כ תמורה וכו' ע"ש,

בלא עקימת פיו אמאי חשיב ליה מעשה, ואיכא למימר כיון דאמרין בעלמא נזחא דתורה הן הן, נזחא דגמלא דא דא, אי אפשר לחסימה דתורה בלא עקימת פה דנזחא דגמלא לא מיחסס תורה וכן כל דנזחא יש לה נזחא ידועה וכולן יש בהם עקימת פה ע"כ. ועי' רמב"ן שם.

והשתא אי תמורה אפשר במחשבה קשיא לתמורה כקושית הראב"ד, כיון דאפשר לתמורה בלא עקימת פיו ואז אינו לוקה מפני שאין זה מעשה, א"כ לא חשיב מעשה גם דמימר דדיבור, דעקימת שפחים אינה חשובה מעשה שהרי יתכן להמיר בלבו בלא עקימת שפחים וכמ"ש הר"ן, ואיך לוקין בתמורה. הן אמת דלריוה"ג דמימר הוה לאו שאין צו מעשה והוה אחד משלשה דלוקין עליו אע"פ שאין צו מעשה ולדידיה אין ראייה מזה דליתא במחשבה, דאפילו אי איתא במחשבה ומשוי לעקימת שפחים בלא הוה מעשה עכ"ל לוקה, אבל לר' יוחנן דתמורה לוקה משום דיש צו מעשה דבדיבוריה עביד מעשה הא כיון דאפשר בלב תו לא חשיב דיבורו כמעשה. ועוד שהרי הך סברא דהואיל וישנו בלב רבא הוה דאמרה אליבא דר' יוחנן, וא"כ קשיא ר' יוחנן אדידיה.

ואין לומר דתמורה שאני דבדיבוריה איתעביד מעשה משא"כ במגדף, שהרי הראב"ד כתב כן אחסימה דג"כ איתעביד מעשה דדיבור, וגם דחסימה הוה מעשה טפי מתמורה דהרמב"ם מחשיב חסימה למעשה ולא בתמורה דדיבורו עביד מעשה מהני ליה בחסימה ולא בתמורה, גם בגמ' צעדים זוממין מוכח כן לפמ"ש תוס' צ"מ ד"ה ר"י וסנהדרין שם ד"ה הואיל דחשיב כעבדי מעשה דדיבורם ועכ"ל אמרינן הואיל.

ורתו איתא בצ"מ שם איתביה ר"י לר"ל לא שאדם רשאי להמיר אלא שאם המיר מומר וסופג את הארבעים, והא הכא דדיבור בעלמא הוה ולקי אלמא עקימת שפחים שאדם מגיד צעפותו מעשה הוא, ואם איתא דתמורה אפשר בלב הו"ל לר"ל לתרץ ותקברא דטעמא דחייב דעקימת שפחים הוה מעשה, והרי ישנו בלב, וא"כ אע"ג דחשבת עקימת שפחים למעשה מ"מ הו"ל ליפטר, אע"כ ז"ל דתמורה לא הוה לאו שיש צו מעשה ומפי השמועה לוקין עליו וע"כ שפיר לקי על עקימת שפחים, אדרבה לדידך קשיא. ואין להשיב דאי משום הא בלא"ה היה יכול ר"ל לתרץ עצמו דסבירא ליה כריוה"ג דמימר לאו שאין צו מעשה היא, אין הכי נמי אבל דידן עדיפא טפי, דאי היה אומר דס"ל כריוה"ג היה רק מתרץ את עצמו, אבל אי היה אומר כנ"ל היה זה קושיא על ר"י וכך הו"ל לומר אדרבה לדידך קשיא איך חשבת מימר למעשה והרי אפשר בלב. אע"כ מוכח דתמורה איתא דדיבור דוקא וליתא בלב.

עוד מנאמי מפורש להר"א ממין זיראים סי' שפ"ה ח"ל הזהיר יורנו צ" לאוין שלא יחליף אדם קדשי מזבח בדבר אחר, והחילוף והתמורה הוא בעל פה שאומר הרי זה תחת זה וכו'. הרי שדייק וכתב דהחילוף והתמורה הוא בעל פה שאמר וכו', והיינו שצריך לומר צפיו זה תחת זה או כדומה בלשונות.

ובן יש לדייק קצת בד' הרמז"ם, דצפ"ד מהל' מעשה הקרבנות הי"צ כתב צנדרים ונדבות אינו צריך להוציא בשפתיו כלום אלא אם גמר בלבו ולא הוציא בשפתיו כלום חייב כיצד גמר בלבו שזה עולה או שיצא עולה הרי זה חייב להציא שנאמר כל נדיב לב יציאה בנדיבות לב חייב להציא וכן כל כיוצא בזה מנדרי קדשים ונדבות, וצפ"ב מהל' תמורה כתב התמורה הוא שיאמר בעל הקרבן על בהמת חולין שיש לו הרי זו תחת זו וכו' אמר הרי זו תמורת עולה וכו' וחזר ואמר תמורת שלמים אע"פ שחזר תוך כדי דיבור אין תופסין אלא לשון ראשון וכו' ע"ש, ולא הזכיר כלל שיועיל כשלא הוציא בשפתיו כמו שציאר זה בהל' מעשה הקרבנות, ואדרבה כתב כל ההלכה בלשון אמירה ודיבור.

ועיין תמורה י"ז ע"א חומר בקדשים מבתמורה וכו' ר' יוסי צ"ר יהודה אומר עשה שוגג כמזיד בתמורה וכו' ובגמ' היכי דמי שוגג כמזיד רב ששת אמר באומר אכנס לבית זה ואקדיש ואמיר מדעתי ונכנס והמיר והקדיש שלא מדעתו גבי תמורה לקי גבי קדשים לא לקי, ופרש"י שבעל מחשבות הוא ולא היה יודע מה היה אומר, ובתוס' ד"ה אכנס פי' כלומר כשאכנס לבית זה וכו' וגם לא חשב צמה שאמר מתחילה ונמצא שחל התמורה וההקדש שלא מדעת ע"ש, ועיין נזיר ל"א ע"א דתמורה בטעות אפילו לצ"ה הוי תמורה, וא"כ בתמורה אין המחשבה כלום, וכיון שכן על כרחך שצריך דיבור. ועוד דאי הוי תמורה במחשבה או מחשבה בטעות היה ג"כ תמורה, וזה אי אפשר.

המזרם מכל זה דלפענ"ד התמורה הוא ע"י דיבור דוקא וליתא במחשבה, וכדעת הושב הכהן, וכ"ד ואחיעזר הנ"ל, גם מרן צ"ת שצ"ח סי' שכ"ו כתב דבתמורה לא אמרינן הרהור כדיבור דמי.

(ב) **ובדברי** הרמז"ם הנ"ל ראיתי להשפת אמת זצ"ל (תמורה ג:) שציאר שי' הרמז"ם דלא פסק כר' יוחנן כמ"ש הכ"מ שם ובהכי מיושב לי מה דפסק בהל' חגיגה פ"א דהבא לראות בעורה ולא הציא עולת ראה אינו לוקה דהוי לאו שאין בו מעשה, וטעמו הוא משום דהציאה צפניס אינו האיסור רק מה שלא הציא קרבן, וזה לאו מעשה

ולפענ"ד אי משום הא לא איריא דאיכא למימר תני ושירי דהא איכא עוד כמה דברים דלא שוי תרווייהו וכגון קדשים קדושי ע"י שליח ותמורה לא מהני ע"י שליח כמ"ש צירושלמי ריש פ"ב דקדושין ויליף לה מן ימינו דלא מצי לעשות שליח להמיר, ועיין מנ"ח (מצוה שני"ב) שכתב דכאן ליכא שליחות משום דאין שליח לדבר עבירה, ולא הרגיש צנדרים הירושלמי עת כתבו, גם אין שואלין על התמורה ויש שאלה להקדש, וגם מקטן הרגיש שם הגאון בעלמנו, ועיין באחרונים עוד חילוקים וא"כ ע"כ צ"ל תני ושירי כצכמה מקומות.

ברם שיש לעיין ממש"כ הרמז"ם ריש הל' איסורי מזבח כל המקדיש בהמה שיש בה מום לגבי המזבח עובר בלא מעשה ולוקה, והרי הקדש ודאי ישנה בלב כדילפינן בשבועות כ"ו ע"ב מנדיב לב עולות וכ"פ הרמז"ם פי"ד ממעשה"ק הי"ב, ולפי דברינו למה לקי הא כיון דישנו בלב ה"ה לא לקי כדיבור. האמנם כבר עמד על זה בשו"ת אחיעזר ח"א סי' כ"ו ופשיטא ליה דאכן לפי הושב הכהן גם להקדיש בעל מום לא מהני בלב לפי שהוא בעבירה וא"ש. הגם שהאחיעזר חולק על זה דמקדיש בעל מום מהני במחשבה, עם כל זה האריך להוכיח מלד אחר דתמורה לא מהני במחשבה וכדעת הושב הכהן.

ובן מורין לשונות הגמ' וראשונים בכל מקום, וכדאמר ר"י לא תימני ממיר דדיבורא איתעביד מעשה, ולשון זה מורה דתמורה כדיבור הוא, ובמתני' דף כ"ו ע"ב הרי זו תחת זו וכו' וברמז"ם פ"ב מתמורה ה"א תמורה הוא שיאמר בעל הקרבן על בהמת חולין שיש לו הרי זו תחת זו, וכ"ה בגמ' דף כ"ו וכו' ובמתני' שם לא אמר כלום, וצ"ח תמורה אמר ר"י הכל מתפסין בתמורה וברגמ"ה הכל שאמרו תהא זו תחת זו וכו'.

והחיינוך מצוה שני"א כתב שלא נמיר הקדשים כלומר בהמה שהקדישה למזבח שלא ימירוה א"כ צבהמה אחרת וכו' ומכיון שהמירוה כלומר שאמר זו תחת זו או זו תמורת זו וכיוצא בלשונות אלו שזהו ענין התמורה וכו', הרי שדייק לפרש דתמורה הוא שיאמר באלו הלשונות ובעי עכ"פ דיבור ואמירה באלו הלשונות וכיו"ב. וצ"ח במצוה שני"ב כתב משרשי המצוה וכו' ולא נחשוב להפקיעה מקדושתה ולהחליפה בצבהמה אחרת, ואם יוציא הדבר מפיו, שמהפך מחשבתו וכל מעשהו ותהיינה שתיהן קודש, כי הוא בא במעשיו להפקיע קדושה ותהיה להיפך שתפסט יותר ע"ש. ובכאן מפורש דמחשבה לבד לא נעשה תמורה, שהרי כתב ולא נחשוב להפקיעה מקדושתה ולהחליפה בצבהמה אחרת, ואם יוציא הדבר מפיו שמהפך מחשבתו או תהיינה שתיהן קודש, הרי שחשב להחליפה ואך כשיוציא הדבר מפיו אז הוא ותמורתו יהיה קודש.

ליה למימר לאו שאין זו מעשה. ולסדרת השפת אמת יש ליישב, דהמקדיש צהמה בע"מ דציבורו עשה מחולין לקדשים, וחולין זה אסור להקדישו כיון שהוא בע"מ, אבל צתמורה אין האיסור מה שעשה מחולין לקדשים, אלא האיסור הוא מה שרצה להחליף את הראשונה ולהוציאה מקדושתה וזה לא נתקיים.

ג) **ובענין** לענין, עוד כתב הרמב"ם ריש הל' תמורה ואפילו המיר בשבת לוקה ארבעים, והיא מתוספתא, ונתקשו האחרונים מאי ס"ד דהממיר בשבת לא ילקה. וי"ל בדרך חידוד לפמ"ש בכתר המלך שם דר' יוחנן דאמר לתנא לא תחני מימר דציבורו עשה מעשה תקשי ליה מציבור ושותפין דלקי אף שלא נעשה מעשה כלל כמ"ש הרמב"ם כאן דאין הקדושה נתפסת, ותי' דהא דינא תליא במחלוקת אצ"י ורצא בכל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עבד אי מהני, ולאצ"י דאי עביד מהני וכאן כיון דאי עביד לא מהני ע"כ דציבור ושותפין לא לקי, וזה שכתב הרמב"ם דציבור ושותפין נמי לקי אחיא כרצא, ור' יוחנן ס"ל כאצ"י, והרמב"ם פסק כרצא ומשו"ה לקי אע"פ שאין הקדושה נתפסת ע"ש. ולפי"ז י"ל כיון דהרמב"ם אזיל צשי' רצא דאי עבד לא מהני היה סברא לומר דהמימר בשבת כיון דאסור להמיר אי עביד לא מהני ואינו לוקה קמ"ל דאפילו המיר בשבת לוקה.

אמנם בעיקר דברי כתר המלך שכתב דהרמב"ם ס"ל כר"י צמימר דציבוריה איתעביד מעשה ומה שכלל הרמב"ם מימר בלאו שאין זו מעשה דלוקה היינו משום ציבור ושותפין דלקי אע"פ שאין בהם מעשה וע"ז הוכרח לומר דמפי השמועה למדו כן, וצמחכת"ר הם שלא צעיון, שהרי בפירוש דיבר הרמב"ם ז"ל שלשה לאוין אלו אי אפשר שיהיה בהן מעשה כלל ולוקין עליהן ע"ש, ובהדיא משמע דלא שייך בהם מעשה כלל צין ציחיד צין ציבור, ודלא כר' יוחנן, ולפי הכתר המלך הרי ציחיד אית אית זה מעשה ופשוט.

ד) **ומה** שהעיר עוד אמש"כ בספרי משנה הלכות ח"ג סי' א' צשם הראצ"ד ז"ל דתשעה קצין לצע"ק צעי כח גצרא כנט"י, והעיר כ"ג דיש לעיין אם דין כח גצרא תקנוהו כמעכצ צעלם מעשה הטרהה או דבלא כח גצרא חשוב כחסרון צשיעור, וזה יש ליישב שינוי לשונות צנפלו ונתנו ע"כ.

ולפענ"ד י"ל דחקירת כתר תלוי צטעס דצעי כח גצרא, דלדעת הראצ"ד דנתן הטעם צכדי שלא יתפזרו צין הכא צין צנט"י נראה דס"ל דהחסרון הוא צשיעור המיס, כיון דעיקר הטעם הוא משום שלא יתפזרו נמצא דהחסרון אינו צעיקר הטרהה אלא צשיעור, אלא שגזרו בכל מקום אפילו איכא שיעור גדול אטו היכא דליכא שיעור וכל דברי חכמים

הוא, וקשה דהכא נמי נהי דציבוריה נעשה תמורתה קודש הא אין האיסור הקדושה של זו הבהמה רק מה שרצה להחליף ולהוציא הראשונה מן הקדושה צמה שאמר זו תחת זו ומעשה זו לא נגמר כלל, רק משום דצאמת הרמב"ם לית ליה דר"י וס"ל דזה צאמת טעם התנא דחשיצ מימר צין הני דלית זהו מעשה כיון דעיקר האיסור החילוף זה לית ציה מעשה ע"ש. וקדמו בלח"מ פ"ח מהל' סנהדרין ה"ב.

וצריך להצין דצרי' נמלכד שהשפ"א צעלמו צדף ה' ע"ב כתב צד"ה עוד וז"ל אם המיר מומר משמע דצאמת חלה התמורה והראשונה יצאתה מקדושתה רק דגזירת הכתוב היא דחוזר הקדושה על הראשונה אבל מעשיו מהני להיות מומר וזה פי' דצרי רצי יוחנן דציבורו עשה מעשה ע"ש, אמנם צעלמו סיים שם דרחוק לומר כן, אבל צעיקר הסברא נמי צ"צ מה שכתב דעיקר האיסור הוא החילוף וזה לית ציה מעשה, ולולי דצרי השפ"א אומר אני דודאי אית ציה מעשה, שהשניה נעשה מחולין קדשים, ומה שרצה לומר דזה אינו איסור כלל, זה אינו, דמהיכן צאה קדושה על השניה ואי מפני שאמר זו תחת זו הלא לא נתקיימו דצרי' ולא יצאה הראשונה מקדושתה וא"כ מהיכן נתקדשה השניה, אלא ע"כ שנתפטה קדושה מהראשונה על השניה, הגם דהראשונה לא יצאה מקדושתה עכ"ז נתפטה ממנה קדושה על השניה, וא"כ יש צה מעשה, דעשיית חולין לקדשים צאופן ציומשך הקדושה מצהמת קודש אחרת היא איסור, והכי מורה לשון הקרא הוא ותמורתו, ולסדרת השפ"א אין השניה תמורת הראשונה כלל שהרי לא נתקיים מחשבתו כלל ואילו הקדושה שעל השניה אינו מחמת הראשונה וא"כ צאמת אינו תמורה, ולדצרינו השניה הוא צאמת תמורת הראשונה מפני שקיבל קדושה מן הראשונה, וא"כ שפיר עשה מעשה איסור דציבורו צמה שהקדיש את השניה. ולשי' ר' יוחנן ודאי צריכין לומר כך דע"כ ר"י לא סביר כסדרת השפ"א וק"ל.

איברא הרי הרמב"ם צפ"ד מהל' תמורה הל' י"א כתב המשנה את הקדשים מקדושה לקדושה עובר בל"ת שנאמר צצטר לא יקדיש איש אותו וכו' ואין לוקין על לאו זה, וכתב הכ"מ ומ"ש צרינו אין לוקין על לאו זה טעמא משום דהוי לאו שאין צו מעשה, וכתב הר"י קורקוס ז"ל ואע"ג דמקדיש צעל מוס לוקה התם שאני דציבוריה עביד מעשה שמשנה הבהמה מחולין לקודש אבל כאן לא עביד כלום דציבורו כי אין דצרי' מועילים כלל כמצואר שם גם בצבורות (דף נ"ג ע"ב) ע"ש. ולפי"ז קשה מאי שגא מקדיש צעל מוס מאי שגא תמורה, כיון דפסק הרמב"ם דמקדיש צעל מוס לוקה דציבוריה עביד מעשה שמשנה הבהמה מחולין לקודש, ה"ה צתמורה נמי דציבורו משנה מחולין לקדשים ואמאי חשיצ

במחשבה ל"ש לומר זה במחשבתו אהעציד מעשה, והעיר משיטה מקובצת תמורה דף ד' ע"ב אות א' דמפורש להיפך, והיינו דפריך התם מאי שנא מימר דלקי משום דדיבורו עשה מעשה מקדים תרומה לזיכורים נמי ללקי משום דדיבורו עשה מעשה, וכתב בשטמ"ק בשם גליון חימה לישני שאני תרומה דאיתיה במחשבה, ומנינו למימר מ"מ ע"י מחשבה מתעציד מעשה ע"כ.

ולפענ"ד ד' השטמ"ק ז"ע, ודבר זה מבואר בדברי הרמב"ם ז"ל פרק י"ח מפסח"מ הל' א' כל המחשב מחשבה שאינה נכונה בקדשים הרי זה עובר בל"מ שהרי הוא אומר לא יחשב, ובהל' ב' מפ"י השמועה למדו שצכלל דין זה שלא יפקיד הקדשים במחשבה שהרי זה דומה למטיל מום בקדשים ואפ"ה אינו לוקה שאין המחשבה מעשה ע"כ. ומפורש בדבריו דכל היכא דהפסול מחמת המחשבה הגם שעובר בלאו מ"מ אינו לוקה שאין המחשבה מעשה.

והנה הראשונים נחלקו אי פיגול הוי ע"י דיבור או גם ע"י מחשבה, עי' תוס' ב"מ מ"ג ע"ב ד"ה החושב וזכורות נ"ט ע"א ד"ה במחשבה ועי' מל"מ פרק י"ח מפסח"מ הנ"ל ועוד, ובז"מ שם הביא השטמ"ק לשון תוס' שאנן שמתחילה האריך להוכיח דפיגול הוא בדיבור דוקא, ואח"כ חזר בו וכתב ויש לתמוה מהא דאמרינן בזבחים דף כ"ט ע"ב אמר רבי יוחנן מנין למחשב בקדשים שהוא לוקה ת"ל לא יחשב א"ל רב אשי לרב מרי והא לאו שאין בו מעשה הוא וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו אמר ליה רבי יהודה היא וכו', ומאי קושיא הא כי האי גוונא חשיב מעשה לרבי יוחנן כיון דאיכא דבור ודיבוריה מתעציד מעשה כדאשכחן צפרק קמא דתמורה דאמר ליה רבי יוחנן לתנא לא תיתי מימר דדיבוריה עושה מעשה, וכן חסמה בקול חשוב מעשה וטעמא משום דדיבוריה מתעציד מעשה, אבל אם אין נריך דבור אלא מחשבה בלב נישא, כיון שלא הו"נך הדיבור אלא לפי שעל ידי כך אנו יודעין שפסלו במחשבה, אבל הפסול לא נקבע על ידי דיבור אלא על ידי המחשבה. ומיהו ברוב ספרים בזבחים גרסינן רבי ינאי, ומאי למימר דאע"פ שיכול לתרץ דהתם דדיבוריה מתעציד מעשה רוצה להעמיד רבי ינאי אף כריש לקיש דפטר חסמה בקול עכ"ל.

הרי דפשיטא ליה לתוס' שאנן דמחשבת פגול נקרא מחשבה דאיתעציד ביה מעשה, וגם פשיטא ליה דאם פגול הוי במחשבה אע"ג דאיתעציד מעשה ע"י מחשבתו אינו מעשה ללקות עליו והוי לאו שאין בו מעשה, ורק מעשה דאיתעציד דיבור כגון חסימה ותמורה דיבור נקרא לאו שיש בו מעשה, ועי' עוד שם. וזה ביאור דברי הרמב"ם שאינו לוקה מפני

כן, מקוה של מ' סאה טובלים בו ומקוה של מ' סאה חסר קורטוב אין טובלין בו, וה"נ תקנו כן, ולשאר פוסקים י"ל דבלי כח גזרא חסר עיקר דין טהרה ודין זה איכא נמי בנט"י דכהדדי נינהו לפי דעת הראב"ד דו"ק משם ותמנאנו. ואסיים מעין הפתיחה בזהצת עולם וכו',
בגנשה הקמן

סימן רב

תשובת הרב גיפמער זצ"ל

בע"ה. ב' דר"ח אייר, תשכ"א

מע"כ ידי"ג הרב הגאון המפורסם מוה"ר בגנשה קל"ון שליט"א, שלום וברכה נצחו.

אחדשה"מ. זה עתה קבלתי מכתבו מיום ז"ך ניסן, ולא אוכל להפנות ולצב בארכה מפני טרדות התחלת זמן הלמודים - זמן הקיץ - בישיבה הקדושה.

אמרתי רק להעיר דכת"ר פשיטא ליה דאילו הוה תמורה במחשבה ל"ש לומר זה טעמא דדיבורא עציד מעשה, ימחול לעיני בתמורה ד' ב' בשטמ"ק אות א' דמפורש להיפך.

ולשי' הרמב"ם גופי' יש לדון בזה מטעם אחר, דכבר דקדקו האחרונים ז"ל מלשנו זה' פסוהמ"ק [מעשה"ק פ"ד ה"ב] דאין הקדושה נתפסת בחפץ אלא בדיבור, והמחשבה מהניא רק לאחולי עלי' נדרא דתקדש, ולא כמפורש ברש"י ריש פ' האיש מקדש דגם הקדושה נתפסת במחשבה, וא"כ לדידי' פשיטא דאפי' נימא דתמורה איתא במחשבה מ"מ גוף הקדושה חילא רק בדיבור, וכיון דהמחשבה מהניא רק לאחולי נדרא אגברא פשיטא דבתמורה הוי כנשבע לצטל המנוה ואין הנדר חל, דנדר הקדש דאגברא שהוא בקו"ע הוא כשבועה, וקלרתי.

יתברך כת"ר מעל וזכה להפיץ מעינותיו חוצה, כנפשו ונפש ידירו, אוהבו מלו"ג בלתי מכירו פא"פ,

מרדכי גיפמער

סימן רמא

המשך

בענין תמורה בלב

עש"ק כ' למ"טמונים התשכ"א ברוקלין נ"י יצו"א כבוד ידיד נפשי אהובי דזיו ליה כבר בתיה הרב הגאון המפורסם פ"ה שמו מפארים דתילד כוותיה תילד וכו' כש"ת מוה"ר מרדכי גיפמער (שליט"א) זצ"ל, ר"מ דישיבת טעלו.
אחדשבת"ר, כרגע קבלתי מכתבו היקר והעיר על מה שכתבתי דלר' יוחנן אי נימא דתמורה איכא

בתשובה צ"ד דלפענ"ד גם דעת הרמב"ם כרש"י דגם הקדושה נתפסת במחשבה, ויש להאריך בזה.

ואסתגר כעת לרוב הטרדות ולא הייתי משיב עד שאפנה קצת לעיין היטב אבל כבר אמרו אל תאמר לכשאפנה, וי"ר שיזכה להרבות גבולו בתלמידים ולהרביץ תורה כאות נפשו ונפש ידידו המכבדו ומוקירו ומברכו בברכת התורה ללומדיה והגני בזה אוהבו בלב ונפש,

מנשה הקמן

סימן רמב

בעל מום כהן אי כשר לשריפת פרה

ד' לס' את ראש בני ישראל התשכ"ב, ברוקלין ניו יארק יצו"א לכבוד רב הרבנים, גאון הגאונים, שר התורה והיראה, אספקלריא המאירה, דמטמון גליין ליה, דזיו ליה כבר בתיה, גודר גדר ועומד בפרץ, ציס"ע, קדוש יאמר לו רשכבה"ג כ"ק אדמו"ר הגה"ק מרן יקותיאל יהודה הלב"רשטאם אבד"ק צאנו קלויזענבורג (שליט"א) זצלה"ה.

אחד שב"ק מרן בהכנעה וכיאות, בדבר המנ"ח מנזה ער"ה שכתב דבעל מום כהן כשר לשריפת פרה, והקשיתי עליו מתוס' וזכיס ט"ז ע"צ ד"ה שם טומאה, וכ"ק יאל לישע דעת קדשו [עתה נדפס בשו"ת דברי יליצ חלק או"ח סימן פ"ה אות ו'] שהוא הזכיר להדיא שהר"מ פסק במחוסר כפורים כת"ק, ונראה שליוסף הצבלי דהחמירו בענין מחוסר כפורים י"ל נמי דה"ה בעל מום, והכא מקשה התוס' דעכ"פ ליוסף הצבלי הוה מצי למפרך, ועיין תוס' יצמות ע"ד ד"ה הכי גרס לענין ערל עיי"ש, וצ"ד מהל' פרה הל' י"ד בכסף משנה לענין שרפה מחוסר כפרה עיי"ש ודו"ק, ודברי הכ"מ כ"רין צירור דלא פסק כר"ע מכה מתני' דהתוס' וזכיס כתבו דמחוסר כפורים חומר ליוסף הצבלי ע"ש ודו"ק, עכ"ל"ק.

והנה כ"ק לגודל המשיג ולרוב הטרדות קיצר מאד, אמנם אני לקוצר דעתי לא עמדתי על סוף דעת רבי אמרתי להעלות על הכתב מה שלצי אומר לי, ואם שגיתי אבקש מכ"ק להסירני ולהעמידני על האמת. כי לפענ"ד אכתי לא עלתה ארוכה לקושייתי וכאן התלמיד שואל כי זה לשון המנ"ח, ונראה לענ"ד דבעל מום כשר לשריפת פרה ושאר עבודתיה שלא ראיתי צדוק מקום שבעל מום יהיה פסול, ע"כ. והנה לשון צדוק מקום משמע לא צדוק ולא צפוסקים ולא בתוס' ולא ברמב"ם. עוד כתב המנ"ח שם עי' ר"מ פ"ד וכו' עי' ר"מ וצמס' הנ"ל וצ"מ צ"ס, א"כ מאי דתנן תנן ומאי דלא תנן לא תנן ומנ"ל לאפסולי עכ"ל, הרי דר"ל דלא מנא צדוק מקום צ"ס ולא תנן צדוק מקום ומאי דלא תנן לא תנן, ואנן בענייתן מנינו לו מפורש דגם בעל מום תנן.

שאינ המחשבה מעשה. וצפנ"י גיטין נ"ד ע"צ הקשה כקו' התוס' שאנך, ועיין מה שתי' בשו"ת נו"צ"י מהדורא תנינא סי' קס"ח.

ועוד שהרי הבאתי במכתבי הראשון דהר"ן הראצ"ד והרמב"ן כתבו דגם ר' יוחנן מודה דקול דלית זה מעשה כלל פטור, ומפני זה הקשו דאם אפשר לחסום בקול צלי נדנדו שפחים וכלי דיבור החילוניים כגון צה"ו ה"ו א"כ למה חייב בעקימת שפחים, כיון דישנו בלא מעשה כלל, והראצ"ד נדחק דבאמת לא שייך צלי דיבור, והר"ן תי' דלא אמרינן כלל זה רק בחטאת ולא במלקות, והרמב"ן תי' דמגדף ועדים זוממין ומקלל וכו' עיקרן הוא צדיבור ועל כן עשה התורה כל הדיבור כאחד משא"כ בחסימה דעיקרו לאו צדיבור, אך כו"ע פשיטא להו דקול לצד צלי מונא שפחים פטור אף אם אינעביד מעשה על ידי זה, והשתא חסמה בקול צלי עקימת פה ואינעביד מעשה על ידי קול זה פשיטא להו דלא לקי, וכ"ש אי הוי שייך חסימה במחשבה, וא"כ מצואר דתמורה במחשבה דמחשבתו אינעביד מעשה דלא לקי. וא"כ ראיתי חוזר ונייעור דאי איתיה לתמורה במחשבה לא הוי לקי וא"כ גם צדיבור הו"ל ליפטור.

גם כק"ז מרן צבית שערים או"ח סי' ט"ו ד"ה ומה שנ"ל פשיטא ליה דא"ל ללקות על מחשבה, ודהיינו טעמא דהמפגל אינו לוקה, ועוד כתב שם דאף המפגל צדיבור פטור הואיל וישנו בלב, וזה כמו שכתבתי גבי תמורה ושמתתי על זה כמונא שלל רב. וע"ע למרן צבית שערים או"ח סי' רפ"ב ד"ה ועוד נ"ל. גם הגרי"א צבאר יחזק שהבאתי במכתבי דס"ל דתמורה הוי בלב עכ"ו פשיטא ליה דהממיר בלב לא חשיב מעשה ללקות עליו ואשר על כן חשבו הרמב"ם ללאו שאין צו מעשה. וד' הגליון שהציא השטמ"ק ז"ע. [אח"כ העיר לי חכ"א דמשטמ"ק זה מוכח דתמורה ליתא במחשבה, דהגמ' פריך מאי שנא תרומה מתמורה, וע"ז הקשה השטמ"ק לישני שאני תרומה דאיתא במחשבה וכו', הרי מצואר דתמורה ליתא במחשבה].

ומה שהעיר מדברי הרמב"ם פי"ד מנעשה"ק פי"ד הי"ב לפי דקדוק האחרונים צדבריו דאין הקדושה נתפס בחפץ אלא צדיבור והמחשבה מהניא רק לאחולי עליה נדרא דתקדש, נמנא דתמורה במחשבה הוי כנשבע לצטל המנזה ואין הנדר חל כלל, נדרר הקדש דאגברא שהוא צדוק ועשה הוא כשזועה ע"כ, ולפי"ז ע"כ ליתא לתמורה במחשבה. דברים אלו ראויים למי שאמרם ומשיב דברים נכוחים. אף שיש לעיין קצת כיון דמימר גזירת הכתוב הוא וא"כ י"ל דהכא שאני ואין למידין משאר מקומות. גם שאני הארכתי

ע"כ כהן הדיוט כשר הוא, ולא צעל מוס, דמהיכי תיתי להחיר צעל מוס והרי אפילו אכשר ותמיס פוסל הת"ק די לן להוריד דרגא אחת דכשרה צכהן הדיוט תמיס. גם צהלכה י"צ שכתב הרמב"ם ז"ל והעושה אותה לובש ד' כלים של כהן הדיוט וכו', ומרהיטת לשונו משמע דכהן הכשר לעבודה הוא, וכן בגמ' יומא מ"ג ע"א וכבס בגדיו הכהן צביהונו וטמא הכהן עד הערב כהן צביהונו לדורות, ואף שדרשו אצגדים אצל נראה דודאי הכהן צריך להיות כהן כשר לעבודה צבהמ"ק.

והלוי ראיתי להריטב"א יומא מ"ג ע"א ד"ה השתא כה"ג צעי צביהונו מיצביא ח"ל והנכון כמו שפי' ר"י ז"ל דהכי פרכינן דכיון דאיכא שום עבודה דאזכרה רחמנא כה"ג פשיטא לן דמאי דהדר אפשר צכהן הדיוט דצעינן צביהונו דמסתמא לא אחתיה מעבודה לעבודה תרי דרגי ע"כ, וזה צב"ד רציה צרורה למה שכתבתי לעיל דצברי הרמב"ם ז"ל, וא"כ לכל מילתא סגי לן אס נחית דרגא אחת להחיר צכהן הדיוט, אצל מנא לן להכשיר צעל מוס דלא מפורש צשום מקום אפילו צלא צברי התוס'. גם ראיתי צשפת אמת זצחיס י"ז ע"צ צד"ה אונן שכתב ח"ל רק כוונת התוס' אשריפת פרה דהכא דצוה פסול צעל מוס כיון דצעי כהונה ורחימת ידים כמ"ש הרמב"ם צה"ל פרה, הרי נמי דפשיטא ליה דצברי הרמב"ם ז"ל דצעל מוס פסול לשריפת פרה.

שוב מנאחי דדין זה תלוי צבילופי גרסאות צספרי צמדצר פ' תקת (סי' קכ"ג) ור' יהודה צן צחירה אומר ומה חטאת העוף שמקריציה טהורים אין מוס פוסל צה פרה שמקריציה טמאים אינו דין שיהיה מוס פוסל צה ת"ל אשר אין צה מוס צהא אין מוס הא אס יש צעוצדיה הרי זה כשרה, אמר ר' יאשיה נאמתי לפני ר' יהודה צן צחירה כיצד המוס צעוצדיה והראני צין שחי אצבעותיו יוצא ולו צ' וצבות ע"כ. והנה לפי גירסא זו צספרי מפורש דאין מוס פוסל צעוצדיה וצעל מוס כשר צה. אמנם הקיפו גירסאות שונות שס, גי' הגר"א ז"ל אשר אין צה כשהמוס צה הא אס העציר כשר, וגרס העציר צמקום עוצדיה, ור"ל שאס עבר המוס צפרה כשרה, והפירוש שאס הימה מעוצרת והיה מוס צעוצרה זו כשרה, והמג"א צזית רענן גרס צאצריה ופירש דאס יתר אצר צפרק כשר, וצעמק הננ"צ גרס הא אס יש מוס צשערה ע"ש.

ובורע אצרהס על הספרי תמה דמאי טעמא יהא כהן צעל מוס כשר צפרה דהא חטאת קריא רחמנא, וצהגהות מאיר עין על הספרי כתב לייצב דע"ג דחטאת קריא רחמנא מ"מ כיון דנעשית צחוק צעל מוס כשר ע"ש, נמצא דצאמת

עוד הוסיף המנ"ח וצוצחיס י"ז ע"צ הוצא שס צרייתא, וכן ציצמות דף ע"ד שרפה אונן ומחוסר כפוריס כשרה, ויוסף הצבלי פוסל מחוסר כפוריס, והרמב"ם פסק כת"ק וכו' ועכ"מ פ"ו מהנ"ל מציא צרייתא דתו"כ להקריב לחס אלקיו וגו', ועיין צתו"כ דגס על יציקות וצבילות צריך קרא ומרצינן שס, אצל פרה לא מוכר שס עכ"ל, הרי דחיפש לאיסור לכו"ע ולאז דוקא ליוסף הצבלי, ולא מנא.

אלא דאני מוסיף תמיה על תמיהתי, שכתב עוד שס המנ"ח ח"ל ואפילו לפי התוס' שס דילפינן אונן מק"ו מטובל יוס מה טובל יוס שפוסל צתרומה מותר צפרה אונן שמותר צתרומה אינו דין שמותר צפרה, א"כ צעל מוס צודאי יכול למילף מק"ו מטובל יוס דצעל מוס אוכל צקדשים ע"ש צתוס' ד"ה אונן ועיין יומא דף מ"א וצחולין י"א וצכ"מ לא מוכח דצעל מוס יהיה פסול לעבודה הפרה, ע"כ. הרי דכתב דגס צתוס' לא צוצחיס הנ"ל ולא ציומא ולא ציצמות לא מנא צשום מקום דצעל מוס יהא פסול, והדבר צאמת מפורש צתוס' כמו שהצאתי. ולא די לי צוה אלא דצאמת צאותו תוס' צענמו שרמו עליו המנ"ח צדף י"ז ע"צ ד"ה אונן מפורש יוצא דצעל מוס פסול, ח"ל וא"ת מחוסר כפוריס וצעל מוס יוכיחו שמותרין צתרומה ואסורין צפרה אף אני אציא ערל ואונן וכו', וצסופו מייצב הקושיא מאונן וסייס אצל מצעל מוס קשה, ודבר זה הפלא ופלא האיך רצה הגאון ז"ל לילף מאותו הק"ו מטובל יוס דצעל מוס כשר לפרה ולא הרגיש דהתוס' שס כתבו להיפך ואדרכה רצו לפרוך הק"ו.

שוב ראיתי ודקדקתי עוד הפעם דצברי המנ"ח שכתב שס אחר שקייס אף לדעתי ע"ש וצדברי הר"מ אין הכרע ח"ל ולכאורה אפשר דצעל מוס לא הו" ק"ו מטובל יוס כי צעל מוס עשה נקריציס כמקריציס ע"ש צסוגיא, אף לפי זה לא קשה קושית התוס' צבוה"ד דצעל מוס יוכיח שאני צעל מוס שעשה הכתוב נקריציס כמקריציס וכו' ע"כ. הרי דצאמת הרגיש צהא קושית התוס' אצל צתוס' הנ"ל לא הרגיש כלל.

גם מה שכתב המנ"ח ז"ל דצדברי הרמב"ם ז"ל לא מנא הכרע לדין זה, לפענ"ד אף שלא מנאחי הכרע מ"מ צפ"א מה"ל פרה ה"ל י"א כתב ח"ל אף כהן הדיוט כשר לשריפת הפרה שנאמר ונתת אותה אל אלעזר הכהן ועדיין אהרן היה קייס, ומפי השמועה למדו זו נעשית צאלעזר ושאר כל הפרות צין צכהן גדול צין צכהן הדיוט, והכ"מ שס הציא מגמ' יומא מ"ב ע"צ איכא דאמרי לדורות צכ"ג ואיכא דאמרי לדורות צכהן הדיוט, וצפ"ד דפרה תנן ואלא צכ"ג פסולה ור"י מכשיר, ותמה הכ"מ למה פסק דלא כת"ק דצבי דוקא כ"ג. ומעתה מדצעי ללמוד מן השמועה להחיר כהן הדיוט

סימן רמד

נשים המגדלות בניהם לפרה

ב"ה אור ליום ד' שמות התשכ"ט ברוקלין נ"י יצו"א
 החיים והשלום אל כבוד הב' החשוב מופלא ומופלג
 שמואל הבהן קאהן הי"ו, תלמיד ישיבת טעלז.

אחדשה"מ, דבר תמיהתו על האבני מלואים סי' פ' סי'
 ב' סק"א שכתב דעובר צמעי אמו נטמא
 והציא ראה מיצמות ע"ח ע"א גזי בלע טבעת טהורה, וקשה
 לו מכתובות דף ק"ו ע"א נשים המגדלות בניהם לפרה נוטלות
 שכרם וכו', ואי נימא דשייך טומאה בולד מאי הועילו חכמים
 בתקנתן להוליד זהר הצית הא כבר נטמאו הולדות צמעי אמן.
 [ועי' במשנה"ה ח"א סי' ש"ד].

לפענ"ד לא קשה מכמה טעמי, חדא דהרי אמרו שם
 במשנה פרה פ"ג מ"ד וריכין היו המינוקות
 להזות וכתב הרמב"ם שמזין קתם על קתם, ופי' הרע"ב
 דאע"ג שנשמרו כל השמירות הללו חיישין דלמא אייתי עורב
 כזית מן המת ודא עליהו וכל הני מעלות יתרות נינהו ע"ש,
 ובתפא"י כתב דמשום טומאת כלים נגעו בהם ע"ש מה
 שדחקו בהזאה זו למה היא זאה, ולאבני מלואים אדרבה אחיא
 בפשיטות דהזאה זו לטהרם מספק טומאת התהום קודם לידה.

שנית י"ל דאה"נ היו מזין וטובלים אמותיהם קודם לידתן
 על הר המשחה וסלקה טבילתן גם לבנים דאין אמו
 חוונת לטהרה, דכטומאתו כך טהרתו, וכטבולה נטהר הולד
 וא"כ על הבנים לא היה שום ספק אח"כ, והא דלא חשיב
 לטהרה זו כיון דלא חשיב אלא משעת לידה ואילך.

ועוד צו שלישיה דבאמת לדינא אין חוששין לטומאת התהום
 כלל ורק משום מעלה יתירה הוא וכל מה שאפשר
 לעשות עושין, א"כ ה"ה צוה אף שאפשר שנטמאו קודם לידה
 בטומאת התהום מ"מ כיון דלא אפשר ולא נריכין לתוש לה
 לא חיישין, שהרי כתבו המפרשים דכל הני מעלות יתרות
 נינהו ולמעלה יתירה סגי צוה בשמירה משעת לידה.

וה' שלומו יאריך צלח ורכב על דבר אמת, המברכו בלב ונפש,
מנשה הקמן

סימן רמה

- א. בשתי שערות שעיקרן מלבין
- ב. בטומאת נגע הנתק
- ג. נגעים בזה"ז

ב"ה ט' ניסן התשכ"ג ברוקלין נ"י יצו"א
 כבוד ידידי ורב חביבי חד מבני עליה חוב"ט עוסק בצ"צ
 באמונה כש"ת הרב מוה"ר חיים שלמה בעקער שליט"א.

דבר זה מחלוקת האחרונים ז"ל, ומנאמי להגאון ר' מנחם
 זמנא הי"ד [הוצאו דבריו בשו"ת מקדשי השם סי' ל"ט]
 שכבר דן בדברי הספרי הנ"ל ותמה על שיטת הספרי הנ"ל
 וגם לגירסת הראב"ד דמאי ס"ד דמוס עובר יפקול הפרה,
 ופי' ע"פ שיטת הרא"ש פ"צ דפרה, עכ"פ נראה
 דאישתמיטתיה להגאון מנ"ח כל זה וז"ע.

ובבאן שבתה קולמסי אף שיש לי עוד בס"ד אריכת דברים
 אבל מחמת שאין הזמן גרמא כי כבר הארכת קצת
 וגם אני טרוד בעו"ה וריתי לשלוח מכתב זה עם ר' יודל
 פרענקל נ"י, ואני מצקש מאת פני כ"ק לשום עין עיונו עלי
 דברי לטובה, ואם יש את נפשו הטהורה להשיב לי ולברר
 הדברים אשמח מאד, ועד התם הנני בקידה דסגידינא קמיה
 ומקמא דיקר אורייתיה בכל עידן ועידן, המנפה לדבריו
 הקדושים בלב ונפש,

מנשה בן רחל לאה

סימן רמג

מחוסר זמן בפרה אדומה

ב"ה אור ליום ה' נשא התשכ"א ברוקלין נ"י יצו"א

ברבר מה שתמה על הראב"ד ז"ל (פ"א מה' פרה אדומה
 ה"א) דאין לוקחין עגלה ומגדלין אותה משום דהוה
 מחוסר זמן, ולא הדין דמחוסר זמן שייך שכבר יש כאן החפצא
 אלא שמחוסר זמן, אבל הכא הרי צת שחיס עגלה שמה, וליכא
 כאן פרה כלל, והוי כלא נולדה הפרה, ובלא נולדה לא שייך
 לומר מחוסר זמן כמ"ש בתמורה דף י' ע"א ובתוס' שם.

ולפענ"ד לק"מ, דאי אפשר להכחיש המציאות ולומר כשהוא
 כבר צת שתי שנים דכאילו לא נולדה, אלא שהשם
 פרה מחוסר זמן, ובמשך הזמן תגדל ותקרא פרה, ופשוט דהוה
 רק מחוסר זמן הוא דכשיצוא הזמן תקרא פרה ממילא, ולא
 דמי לעובר שלא נולד כלל.

ומה שהעיר על דבריו במשנה"ה ח"ג סי' רי"ב שכתבתי
 לבאר שי' הראב"ד הנ"ל דס"ל דמחוסר זמן הוי כבעל
 מוס קבוע, והציא מדברי החזו"א ז"ל (פרה סי' ג' אות ח')
 שהעתיק דברי הראב"ד שכתב דהוי כבע"מ עובר, הנה באמת
 אין זה מלשון הראב"ד ז"ל, ולפענ"ד דבריו במשנה"ה שם
 סי' רי"א ורי"ב ברורים הם בשיטת הרמב"ם והראב"ד, ודברי
 תורה כפטיש יפוצץ סלע.

אלה דברי יוצא חפזון לסיבת טרדות ופגעי הזמן, המברכו
 ומוקירו אף בלתי מכירו, בברכת התורה ולומדיה בלב ונפש,
מנשה הקמן

דשערות לבנות שלא בא הלצנות מחמת הנגע לאו סימן טומאה הוא כלל כמו בקדם שער לבן דטהור הוא דכיון דלא בא הלצנות מחמת הנגע טהור הוא, ואפילו אם היה עיקרן מלצין אם היה לן חיזה אופן לזרר שהליצון לא באה מחמת הנגע היה טהור אלא שאנו תולין כיון דעיקרן מלצין ודאי מחמת הנגע בא, וכן גזרה חכמתו ית"ש.

ובזה יש לתרץ מה שיש להקשות במתני' בראשן מלצין טהור דמשמע דראשן מלצין לאו דוקא ראשן ממש אלא אפילו מלצין רוב השערה עד סמוך לעיקרן כיון דעיקרן משחיר טהור, ולכאורה תקשי אמאי לא אזלינן בתר רובא ונימא רובא ככולו ככלל התורה והוי כולו מלצין וליטמא, ולפי מה שכתבתי אחי שפיר דהכא אפילו נימא באמת דהוי רובו ככולו והוי כולו לבן מ"מ טהור הוא, דהאי לבנונית לא בא מכה הנגע, וכל שערות שנתלצנו שלא מכה הנגע לאו סימן טומאה הם, אלא הוה כמו קדמו שערות לבנות את הנגע ולכן טהור הוא, והא דלמרו בתו"כ ובשאר מקומות שער לבן סימן טומאה הוא היינו שהוא סימן על הנגע שהנגע טמאה כיון שהפכו השערות ללבן אבל לא שהשערות בעלמאן הם חלק בגרם הטומאה.

ועיין אה"ח עה"ת (ויקרא יג, ב) שנסתפק בקדמה צהרת לשער וכשגדל השער גדל לבן צהרת, אם נריך שיקדים נמיחת השער לצהרת והצהרת תהפכנו ללבן או כיון דסוף סוף לא היה שער לבן אלא אחר הצהרת הוא סימן טומאה, ונראה כי דבר זה אי אפשר לומר צו ודאי כשגדל השער גדל לבן כי כיון שבאים לפנינו לבנים מי יאמר שלא נולדו שחורים והצהרת הפכתם ללבן כהרף עין וא"כ זה נכלל במה ששינו ספק אם וכו' עכ"ל. ולפוס ריהטא אפ"ל דדבר זה תלוי ברוב שערות האדם, דאם רוב שערותיו שחורות והני נמחו לבנות נראה דהנגע הפכתן ונעשו לבנות ולכן נשתנה מראיתם מכל הגוף, ואם כל שערותיו לבנות וגם אלו כן טהור הוא, וי"ל דספיקת האוה"ח הוא צמי שאין לו שערות אחרות והוא איש חלק או שיש לו אלו ואלו. ועיין נגעים פ"ד מ"ג משא"כ בשער לבן, ודו"ק. ועיין ר"מ פ"ד דנגעים מ"ו והשם אמר והיא הפכה שער לבן עד שתייה היא אשר שינתה השער וכו' ע"ש בפלוגתא דר"ש ורבנן, ועיין ר"ש שם ד"ה שלא הפכתו ודו"ק.

ביאור החילוק בין פרה אדומה לנגעים

ובעתה יתיישב צפשיטות קו' המפרשים צפשיטות שיעת ר"מ, דלא דמי שערות דנגע לשתי שערות דפרה אדומה, דצפרה אדומה בשערות תלה רחמנא, ר"ל דבהם תלוי הפסוק, דכיון דאיכא שערות שחורות לאו תמימה היא, ובהא

אחדש"ת, כת"ר הביא קו' המפרשים במתני' פרה פרק ב' משנה ה' שנחלקו ר"מ וחכמים צפרה שהיו בה שתי שערות עיקרן משחיר וראשן מאדים עיקרן מאדים וראשן משחיר הכל הולך אחר הנראה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים אחר העיקר, ופי' אחר הנראה היינו ראשן, ובמס' נגעים פ"ד מ"ד בשתי שערות שיעיקרן מלצין טמא מודה ר"מ לחכמים דאזלינן בתר עיקרן ולא בתר ראשן, ולכאורה דברים אלו סתראי נינהו, וכתב כ"ח לחלק דנגע לכו"ע אזלינן בתר עיקרן משום דכתיב ושער צנגע הפך לבן ופי' הר"ש והרע"ב (נגעים שם) דמשמע דבסמוך לנגע יהיה לבן דהיינו בעיקרו, עכ"ד.

וי"פ כתב לפי מה שפי' הר"ש והוא מתורת כהנים (ויקרא י"ג ריש פ' נגעים), ובהדיא כתב כן הר"ש צפי' על התו"כ וביתר ביאור הכא לכו"ע אזלינן בתר עיקר אבל במס' פרה איכא מ"ד הכל הולך אחר הנראה ואין לדמות כי גבי נגע עיקרו מגוף לקוי ע"כ, והתפא"י פרה שם אות כ"ח כיוון לד' הר"ש, וכן ראיתי בפירושו רבינו הלל על התו"כ ח"ל צנגע הפך לבן וכו' כלומר שער דהוי צנגע דהיינו בעיקרן דשער לבן דהוי סמוך לנגע הפך לבן הוי טמא, מכאן אמרו שתי שערות וכו', ואף שבתו"כ שם דרשו עוד דרשו אחרת ושער צנגע הפך לבן לא הקודם, מכאן אמרו אם צהרת קדמה לשער לבן טמא ואם שער לבן קודם לצהרת טהור ואם ספק טמא רבי יהושע אומר כהה, מכל מקום נראה דהא צהא תליא, דכיון דע"כ צעי שתייה צהרת קדמה לשער א"כ ממילא ידעינן דרשה השניה דבסמוך לנגע יהא לבן דהיינו בעיקרו כיון דדרך הנגע להפך ללבן ודאי אם מנגע בא מתחיל מעיקרו, והצן.

ליבון השערות סיבה לטומאה או סימן

האמנם מה שנראה לי צוה צביאור יותר ובישוב קו' המפרשים, דהנה צנגעים אין הפסול תלוי בליצון השערות כלל, והא ראייה שאם קדם שער לצהרת טהור אף דהשערות לבנים הם ואיכא נגע מכל מקום טהור הוא, ומוכרח דאין הטומאה באה מכה לבנות השער, אלא הטומאה מכה הנגע באה, והנגע הוא הטומאה אלא ששערות לבנות הם הסימן חיזה נגע טמאה הוא, כלומר כדי לידע חיזו נגע טמאה מסר לן הכתוב סימן שכל נגע שמהפכת השער ללבן טמאה הוא, ולפ"ו פשוט ומוכרח דראשן מלצין טהור הוא דכיון דרק ראשן מלצין ולא עיקרן ע"כ שלא בא הליצון מחמת הנגע, דאילו מחמת הנגע בא ודאי בעיקרו היה מתחיל להתלבן ומתלבן והולך עד שנתהפך כולו ללבן כמ"ש התוס' בשם התוספתא, אבל כשמתחיל להתלבן מראשו אף סהדי דלאו מכה הנגע בא הלצנות, וממילא חסר לן הסימן טומאה,

מחמת המראה, ולא מטעם נתק, רק כמראה עור צפר לטמא צשער לצן וצפשוין ומחיי, וכן נראה אם סגרו ואח"כ פשה המראה אינו טמא כיון שהפשוין נריך להיות מחמת נתיקת השערות ולא מחמת המראה לצן, וכן אם יטמא אותו מחמת המראה לא יהא צו דין גילוחי שער כיון שאין זה נתק אלא דין מראה עור הצפר ע"כ.

האמת אגיד כי צדין מראה הנתק היה לי להאריך הרבה מה שבטעו"ה כעת אין הזמ"ג, מ"מ לפוס ריהטא דברי כ"ת כניס הם ומלאחי הדברים מצוורים כדבריו צראצ"ד ו"ל צפירושו על הפסוק פ' תזריע פ"ה ו"ל תחלה אפרש כי הנתק הוא נשירת השער ולא שנשאר כל שער ראשו וכו', וכל אלו טהורים הם שאין זה מכת נתק, אלא כל שיש לו קרחה בצמנע ראשו ושער בכל סביבותיהם אז היא צאה מחמת חולי, והיא נקראת בלע"ז פישטילא, ואעפ"י שהעור שלו אינו משונה משאר העור טמא שאין טומאת נתקים אלא נשירת השער בלבד וכו', ומ"מ אין מקרא יוצא מידי פשוטו כי מראה עמוק צדי שמים דכתיב גבי נתקים לומר שאם נולד צהרת בצותה קרחה טמא שלא טהורנו את הראש מטומאת נגעים אלא מקום שיש שער בלבד, אבל הקרחת שצראשו נדוין כעור הצפר דכתיב וכי יהיה צקחת או צגצחת נגע לצן וכו', ומ"מ קרחה שצראש קרוי קרחת ולא אמרה תורה קרח וצח אלא להקל עליו שאין קרחת וצגצחת מטמאין צלי נגע, אבל קרחת שצמנע הראש שלא נגע הוא טמא מטומאת נתקים וכו', וכל מה שתראה צפרשה זו והנה אין מראהו עמוק מן העור לא שמראה עמוק יהיה סימן טומאה צנתקים, אלא לומר שאם היה מראהו עמוק טומאה אחרת יהיה לו כשאר סימני טומאה מדקדקין עליו כגון מחיי ופשוין ע"כ. ומצוואר דנתק לאחר שנטהר מנתקו יש לו דין קרחת או צגצחת ודין אותו כמוהם.

ובזה לכאורה איפשיטא נמי ספיקתו צמכתו אי לאחר שנטהר מנתקו הוה ליה דינו צקחת או צגצחת, ולפ"ז צראש אינו מצטרף אבל מראה צוקן מצטרף לעור הצפר כיון שזהו נגע פשוט עכ"ל, אבל לפמ"ש נראה מצוואר מדברי הראצ"ד ו"ל דדין קרחת וצגצחת לו לכל דבריו, שכתב דדין ליה צמחיה וצפשוין וכו'. ועיין פ"י דנגעים מ"י הקרחת והצגצחת וצתו"ט שם ד"ה הקרחת שהאריך הרבה ע"ש וצליקוטים מש"כ ודו"ק.

נגעים בזה"ז

(ג) **בידי** דברי צו הנה ראיתי צמראה כהן לצבל תפארת ישראל ריש מסכת נגעים אות ל"ט שכתב מימי תמהתי למה אין נוהגין דיני נגעים צומן הזה, וזכרתי ימים מקדם שצילדוטי הצעתי תמיהתי זו לפני הגאון הגדול מו'

ס"ל לר"מ דהולכין אחר הנראה והיינו ראשן, דכיון דראשן משחיר ונראה שחור לנעיים ממילא נפסלה הפרה, ללאו אדומה תמיהה הוא, וחכמים נמי ס"ל דהפסול הוא צשערות ואם נשארה כך פסולה היא אלא שהם אומרים שהכל הולך אחר העיקר וכיון דהעיקר מאדים שערות אדומות הם, וראש השער יכול ליטול צווג וכמ"ש הר"ש צשם המוספתא דיכול לגזו העליון. אבל צנגעים לכו"ע אזלין צתר עיקרן, שהרי אין השערות פוסלין מצד עצמותם כלל, אלא מצד הנגע שחתיה, ועל כן אינו פוסל רק צעיקרן לצנות שאז ידעינן שהלצנוגית צאה מן הנגע, אבל כשעיקרן אינם לצנים הרי מוכח שאין הלצנוגית מצד הנגע, שהרי עיקרן הצומח מן הנגע שחור הוא, ועל כן שפיר לכו"ע כשרה.

ראשן משחיר אם הגזיזה הוא לעיבובא

ובבר עמדתי על המחקר לרבנן דאזלין צתר עיקרן המאדים מה דין השערות שהם עיקרן מאדים וראשן משחיר שצריך לתקן ולתמוך השחור, אם הפסול הוא צענש הפרה כיון שראשן משחיר אלא דיש לה תקנה ואפשר לתקן ולגזו והוה צבעל מוס עובר, או דילמא ליכא פסול לרבנן צענש הפרה כלל אלא דצריך לגזו, כמו לר"ע דאמר אפילו ד' וה' מפוזרות יתלוש ופי' הכ"מ צפ"א מה'י פרה ה'י ד' דלאו לעיבובא תני צמתיתין אלא מפני מראית העין. ומלשון הרמב"ם פ"א מה'י פרה ה'י ג' אין הכרע, שכתב היה צה שחי שערות עיקרן מאדים וראשן משחיר עיקרן משחיר וראשן מאדים הכל הולך אחר העיקר וגזו צמספרים את ראשן המשחיר ואינו חושש משום גזו צקדשים שאין כוונתו לגזו ע"כ.

שוב דקדקתי צפירושו על המשנה ונראה פשוט דכל זמן שלא גזו הפרה פסולה, שזה לשונו ואם יהיה צעיקרה המאדים יכול להנטל צווג אם יחתך ראשן המשחיר הנה היא כשרה לדברי חכמים, ומדכתב שאם יחתך ראשן המשחיר היא כשרה משמע דעד שלא יחתך פסולה הוא אפילו צדיעצד, וכן כתב הרע"ב שם ע"ש, וכן נראה מדברי רש"י צכורות כ"ה ע"א שצ"ין כ"ת, וכן משמע צרציו גרשום מאוה"ג צכורות שם כדי להכשירו ע"ש, משמע דעד שלא גזו פסולה הוא.

דין נגע הנתק

(ב) **ואשר** כתב לדש צדברי הרמב"ם פ"ח מטומאת צרעת ה"א דמצוואר שנתק הוא שנפלו השערות, צין שהיה מראה לצן וצין שאין מראה לצן, ונראה דפשיטא ליה שכל זמן שלא ניתקו השערות לא שייך צו נגע ולאחר שנפלו השערות שייך צו נגע, והיוצא מו דלאחר שנטהר מדין נתק שעמד צו צ' הסגרים ואז יהיה מראה לצן יחזור ויטמא

כפרתו אוכל בקדשים אע"ג דהוי דאורייתא כדדריש צפ' הערל (יבמות ע"ד ע"ג), ועוד דבהדיא מוכח דפרק שני דחולין (ל"ו ע"ג) דוהבשר לרבות ענים ולזונה לאו אסמכתא היא דמוכח החס מינה דחיבת הקודש מכשיר דאורייתא ע"כ. גם בתוס' חגיגה כ"ג ע"ג ד"ה והא האריכו לפרש דחיבת הקודש דאורייתא הוא. ודעת הרמב"ם פ"ו מהל' איסורי מוצח ה"ח כרש"י, עיין באחרונים וכ"כ מרן צבית שער"ס או"ח סי' שי"ז ד"ה ואם כנים, ועי' לח"מ שם.

ואמנם אי נימא חיבת הקודש דאורייתא א"כ לא קשה קושיתך דחששו משום הפסד קדשים כמוזן, דהי דחיבת הקודש מכשיר הוא דין דאורייתא, אכל טומאת משקין דרצנן הקילו צה רצנן שחששו משום הפסד קדשים.

וליישב שי' רש"י ורמב"ם י"ל דס"ל כרצ פפא לקמן דף י"ז ע"ג דהא דמשקין צית מטבחיא טהור הלכתא גמירי לה, והגם דפריך לה מ"מ כתב הפני יהושע שם דאע"ג דצמעתין אסיקנא לדרצ פפא צקושיא אפ"ה שיטת רוב הפוסקים ללא דחיין מימרא משום קושיא, והפנ"י שם כתב להוכיח דהרמב"ם פסק כרצ פפא, וע"ע מש"כ הפנ"י לעיל ט"ז ע"ג בתוד"ה דרצנן, ועי' בגליון הגמ' צעין משפט צקוגרייס, ולפ"ז אחי שפיר, דהרמב"ם דס"ל חיבת הקודש דרצנן על כרחך ללא חששו משום הפסד קדשים והא דמשקין צית מטבחיא דכן על כרחך דהלכתא גמירי לה, דאי טומאת משקין מדרצנן א"כ תרווייהו מדרצנן ומה ראוי חכמים להחמיר בחיבת הקודש ולהקל צטומאת משקין, אע"כ דהלכתא גמירי לה וא"ש. ומה שכתב רש"י כאן משום הפסד קדשים י"ל דלפי הס"ד כתב כך.

ב) במה שכתבת צברייתא דפטוס הקטורת (כרייתות ו' ע"א) ולמה אין מערצין צה דצט מפני שהמורה אמרה כי כל שאור וכו', ותמהת דמאי סברת המקשה חיל קרי צי רצ הוא, וכתבת לפמ"ש צפסקיס מ"ג ע"ג עירובו מנין ת"ל כי כל, א"כ זה כוונת הצרייתא ולמה אין מערצין צה דצט כלומר ע"י תערובות, וע"ז משני שהמורה אמרה כי כ"ל לרבות אפי' ע"י תערובות, ודפח"ח וש"י.

ומרגלא צפומי לפרש למה צאמת אסרה התורה דצט, הרי נשתצחה ארץ ישראל צוצת חלב ודצט, ופירשמי לפמ"ש התנא צאצות פ"צ רבי אומר איזוהו דרך ישרה שיצור לו האדם כל שהיא תפארת וכו', ולשון הרמב"ם ז"ל דפרק א' מהל' דעות הל' ד' הדרך הישרה היא מדה הציונית שצכל דעה ודעה מכל הדעות שיט לו לאדם והיא הדעה שהיא רחוקה משמי הקטוות ריחוק שוה ואינה קרובה לא לזו ולא לזו, לפיכך צוו חכמים הראשונים שיהא אדם שם דעותיו תמיד

עקיבא [איגרא] זוק"ל, והשצני שגם הוא תמה על דבר זה ושאין לו תירוח המתקבל על הדעת, ע"כ. וכפי הנראה לא הרגישו צצברי הספורנו פ' תוריע (ויקרא יג, מו) שמצאר ע"פ דרכו צטעם הדבר שצטל כעת טומאות נגעים, כאשר צחר צאומה הישראלית כאמרו צך צחר ה' אלהיך להיות לו לעם סגולה, וצחמלתו עליהם כשיהיה הרוב מהם לרצון לפניו אמר לעורר היחידים מהם, ראשונה צנגעי צגדים וכו' וכאשר לא עלו הדורות למדרגה ראויה לחמלה (למעלה) זו, אין זכרון לראשונים שנמצאו לעולם נגעי צמים, עד שאמרו קצתם ז"ל שלא היו לעולם, עכ"ל הספורנו.

אלה דברי ידידו הכותב בחפזון המברכו בברכת חג כשר ושמח ובברכת התורה ללומדיה בלב ונפש,
מנשה הקמין

סימן רמו

- א. בענין חיבת הקודש
- ב. באיסור הקמרת שאור ודבש
- ג. בשי' הרמב"ם בחורש אחר זורע

ר"ח תמוז התשל"ט ברוקלין נ"י יצו"א
 יהודה אתה יודוך אחיך, ה"ה מע"כ ידי"נ חמדת לבי
 המיול"ח עדין לגאון ולתפארת בנש"ק פרי עץ הדר כש"ת
 הב' יהודה אר"י אלמור (שליט"א) זצ"ל.

אחדשה"מ צידידות נאמנה וצאהצת נפש, מכתבך הראשון והשני קצלתי צאהצת, ואשר נתקשית צפסקיס ט"ז ע"א העיד ר' יוסי צן יועזר איש צרידה על איל קמצא דכן ועל משקין צית מטבחיא דכן, ופרש"י דטומאת משקין דרצנן וצהני לא גזרו משום הפסד קדשים, ואילו צדף ל"ה ע"א החמירו חכמים ועשו מעלה צקודש לטמא אפילו ענים ע"י חיבת הקודש, וכן עשו רביעי צקודש, ולא חששו משום הפסד קדשים עכ"ק.

הנה כפי הנראה פשיטא לך דחיבת הקודש הוא חומרא דרצנן, והסתייע לך מגמ' שם ל"ה ע"א והבשר לרבות את העצים ולזונה ופריך ענים ולזונה צני איטמווי נינהו אלא מעלה הכא נמי מעלה ע"כ, ומשמע דהוא מעלה מדרצנן, ולפי זה יפה הקשית.

איברא דהא גופא כצ נפתחה צראשונים, דרש"י דף י"ט ע"א ד"ה אלמא כתב דחיבת הקודש דרצנן היא וכמו שאמרו דמעלה היא והיינו מדרצנן, אך בתוס' שם ד"ה אלמא כתבו יש פ"י מרש"י שמפרש דדייק לר"ע דצירוף דרצנן, דמדאורייתא אין טומאה ללזונה וגחלים דהא לאו אוכל נינהו דמעלה דרצנן הוא מה שמקצלין טומאה ולקמן צפ' כל שעה קרי לה מעלה, ואין זה ראיה דהחס נמי קרי לה מעלה להציא

אך למ"ד מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב או חרישה אחר חרישה נמי חייב ואין סברא שיהא פטור.

והנה בספר מגן אבות למהר"ם ז"ל הקשה למה שניה הרמז"ם מלשון המשנה, דהתנא כתב המלאכות על הגזרע הזורע והחורש והרמז"ם כתב החרישה והזריעה שהיא המלאכה, ונמצא דלהתנא האיסור על הגזרע ולהרמז"ם האיסור על החפצא כלומר המלאכה החרישה והזריעה, ומי דתלוי במחלוקת ר"י ור"ש, דלר"ש דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה א"כ ע"כ האיסור שהתורה אסרה במלאכות הוא בגזרע שהגזרע הוא שנאסר לעשות מלאכה בשבת, אבל לר"י דס"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה א"כ האיסור הוא על המלאכה והמלאכה היא שנאסרה ואפילו אם הגזרע אינו חפץ במלאכה זו מ"מ חייב עליה כל שהמלאכה נעשית בזוונה אלא שאינה צריכה לגופה, ומעתה כתב דהתנא סתם כר"ש דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור ולכן פתח הזורע והחורש באיסור של גזרע ולא במלאכה, אבל הרמז"ם פסק כר"י במלאכה שאינה צריכה לגופה דחייב עליה עיין רמז"ם פ"א מהל' שבת הל' ז' ולכן פתח בחרישה וזריעה דהיינו באיסור המלאכה ולא באיסור על הגזרע, עכ"ד.

וה"ל נראה לפענ"ד ליישב דברי הרמז"ם ז"ל מקושית המנ"ח למה לא כתב הרמז"ם דין חרישה שניה, דזוקא לתנא דמתני' ולדידן דקיי"ל כר"ש הוה אמנ"ח דחורש אחר חורש פטור משום דהו"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה, ולכן ע"כ צריך לאשמעינן דאחרישה שניה נמי חייב, וז"ל דהאי תנא בא"י קאי כדאיתא בגמ' דצריך חרישה שניה לזריעה כדי לכסות הזרע והו"ל צריכה לגופה ושפיר חייב אחרישה שניה אף לדידן, ומה"ט פתח בזורע ולא בחורש כדי לאשמעינן דין זה מדיוק השינוי הנ"ל, אבל להרמז"ם דס"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה א"כ אין נפ"מ צין חרישה ראשונה לשניה דלעולם איכא חיוב על החרישה שמלאכת החרישה היא דנאסרה ולא הגזרע הוא שנאסר בחרישה, וכיון דהאיסור במלאכת החרישה אין נפ"מ צין חרישה ראשונה לשניה, ואינו צריך לפתוח בזריעה ואח"כ חרישה לדייק אחרישה שניה דלדידיה חרישה ראשונה ושניה חדא הוא ומד איסור הם ופשיטא דאחרישה שניה נמי חייב, וק"ל.

והיות כי לא כתבתי במכתבי האחרון דברי תורה למר אביו הרהגה"צ (שליט"א) [זצוק"ל] ולכן נא להראות את המכתב גם לו אולי ייטב בעיניו. ובוזה הנני מוכרח כעת לקצר ואי"ה במכתבי הבא אם יזכני ה' אאריך יותר, כ"ד המיול"ח אוהבו ומצפה לראותו עולה מעלה מעלה ברום המעלות בתורה וקדושה ותרומה רישך אכולא כרכא, דושה"ט בלב ונפש,

מגשה הקמץ

ומשער אותם ומכוין אותם בדרך האמצעית כדי שיהא שלם בגופו עיי"ש, וכן אמר החכם אדונו שלמה המע"ה (קהלת ז) אל תהי צדיק הרבה ואל תתחכם יותר ואל תרשע הרבה וגו'. והנה ידוע דדבש הוא מתוק ביותר ושארור הוא חמוץ ביותר, ושניהם יוצאים מדרך הממוצע, והמקטיר קטורת עליו להתנהג בדרך הממוצע ולא בקטניות אלא בדרך המלך ילך לא יטה ימין ושמאל, ולכן בסממנים שזוהה התורה לעשות לריח יוכל הכהן לחשוב כיון שעיקר הקטורת הוא לריח א"כ אשים אני מן הדבש, מול זה אמרה תורה כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה', שעליו לא לנאת מן המיזוע לקטניות ודי צמה שצברה התורה לריח ולמזוה, ומעט פחות מכשיעור נמי לא, שנאמר כי כ"ל שאור וכ"ל דבש לא תקטירו.

ובזה יש לפרש מה שאמרה תורה צפ' בהעלותך (במדבר ח') ויעש כן אהרן ופרש"י להגיד שצחו של אהרן שלא שינה, והקושיא מפורסמת מה שצח הוא זה לאהרן ואם ח"ו ישנה הרי בטל המזוה וענוש יענש, ולהנ"ל י"ל דודאי לא יעלה על הדעת שיחסיר אהרן ממה שננטווה ע"י משה מפי ה', אלא השבח היא שאהרן לא שינה לעשות יותר להטות יותר לז' אחד מחמת זהירות וחסידות ולהוסיף משהו נופך משלו, ואמר להגיד שצחו של אהרן שלא שינה כלל לא פחות ולא יותר אלא עשה ממש כמו שננטווה ממש רבינו ע"ה.

ואנב אכתוב כאן סקנן אחד בד"ת אשר נתחדש לי ליישב קו' המנ"ח מזוה ל"צ בזמון השבת במלאכת החרישה למה לא הביא הרמז"ם דהחורש אחר זריעה חייב משום חורש, דרש"י בשבת דף ע"ג ע"ב ד"ה בא"י פי' דתנא דמתני' התחיל בזורע ואח"כ חורש לאשמעינן דהא נמי חורש הוא, וכ"כ ברע"צ במתני' שאם היה קרקע קשה וחרשו וזרעו ואח"כ חזר וחרשו מחייב אחרישה שניה, וא"כ מסדר המשנה שהתחיל בזריעה למדנו דין דחרישה שניה נמי חייב, אבל הרמז"ם שהתחיל בחורש כמו שהוא מנהג העולם מנ"ל דאחרישה שניה נמי חייב, ולא הביא כלל הלכה זו, וע"ש מה שתייר.

ולפענ"ד נראה דהנה בפשטות היה הסברא דחורש אחר זורע פטור וע"כ איצטרך לאשמעינן דחייב כנ"ל, והו"ל הוא כיון דהוא לאחר זריעה או שהוא עפר תיחוח וכבר היה כאן חרישה ראשונה, ולפענ"ד נראה עוד, דחרישה אחר חרישה הוה חרישה שניה כמלאכה שאינה צריכה לגופה, שהרי כבר חרש פעם אחת כדי לזרוע ומעתה יכול לזרוע וא"כ הוה חרישה שניה מלאכה שאינה צריכה לגופה, אך זה אינו רק למ"ד מלאכה שאנל"ג פטור, שאז י"ל דחרישה אחר חרישה נמי פטור שהרי סוף סוף אינה צריכה לגופה הוא,

סימן רמו

אדם מישראל אי הוציץ בפני הטומאה
וביאור ד' רגמ"ה ב"ב דף ב' ע"א

ב"ה כ"ו טבת התשכ"ז ברוקלין נ"י יצ"א
כבוד הב' החשוב עוסק בחוקי חורב יוסף חיים ליברסאהן
הי"ו, תלמיד ישיבה הקדושה טעלו.

א) **אחדשה"מ**, מכתבו קבלתי והנני אך להשיב מפני
הטרדות. דדברי רגמ"ה התמוהים צ"ב
דף כ' ע"א צד"ה ועכו"ם ששכן בחלון שכתב ה"ה נמי ישראל
אלא מש"ה נקט עכו"ם וכו', והדבר מפליא שהרי ישראל
מקבל טומאה והאיך הוא חוץ צפני הטומאה.

והביא בשם חזירו הב' יחזקאל פאנעטא הי"ו ליישב
דרגמ"ה נמי ס"ל דישראל אינו חוץ אלף כוונתו
אהא דפריך שם בגמ' עו"כ אחי חזריה ושרי ליה ומשני
צמורע, על זה קאי רגמ"ה דאחי חזריה ושרי ליה לאו דוקא
חזריה שהוא עכו"ם אלף ה"ה ישראל אפשר שיתירו אלף
דנקט עכו"ם לרבותא וכו', ועל זה הקשה כמ"ע דא"כ הי"ל
לפרש כן צד"ה אחי מצורע חזריה ושרי ליה. והנה אהפך
צוכותיה דחזריה דכוונתו אכל המימרא, ומתחיל צד"ה עו"כ
ששכן וכו' וכוונתו אכל המימרא. אלף לדלידי קשה דאי כוונתו
לזה א"כ מה משמיענו בזה, פשיטא דעו"כ לאו דוקא לענין
להתירו ומאי הו"א יש להיפוך שפריך רגמ"ה להשמיענו כן,
שנית תקשה דבעיקר הדבר הלא למסקנא לא קיי"ל משום
מצורע אלף מוקי לה בצבואי מלכות ולמה ליה לפרש בזה
שלא עלתה לה בגמרא, ועיין צעניס למשפט שכבר עמד
דדברי רגמ"ה ולא תירץ כלום. ואין לי פנאי לחפש בספרי
רבותינו האחרונים ז"ל. שוב ראיתי במכתבו שג"כ העיר מאי
חידוש אשמועינן צמורע דלמסקנא לא סליק בזה.

ו**לפום** ריהטא אמרתי בדרך פלפול דמש"כ ה"ה ישראל
היינו מדאמרו בצרייתא בצמון וצן שמונה המונה
בחלון, והנה האי צן שמונה ישראל הוא וכמו שפי' כל
הפוסקים ולא מקבל טומאה משום דהוה כאצן לא חי ולא
מת, וכן איתא בשבת קל"ה ע"א צן שמונה אין מחללין עליו
את השבת ופרש"י שהרי כמת הוא ואין מילתו מצוה ע"ש,
והנה ציבמות פ' ע"א איתא צן שמונה אין עושין בהן מעשה
עד שיהו צן עשרים, ופריך צן שמונה מי קחיי והתניא צן
שמונה הרי הוא כאצן ואסור לטלטלו אצל אמו שוחה עליו
ומניקתו מפני הסכנה, ומשני הכא צמאי עסקינן כשגמרו
סימניו וכו', ועיין רש"י ותוס' שם, ומבואר דאפשר לצן שמונה
לחיות עד עשרים ומ"מ לכל דיניו צן שמונה הוא ואינו מקבל
טומאה ואינו מטמא ג"כ, וא"כ יכול להיות ישראל גמור וחוץ
כיון שאינו מקבל טומאה, ושפיר אמר רגמ"ה ה"ה נמי ישראל

וכוונתו ישראל כזה שהוא צן שמונה, ועי' בספרי שו"ת משנה
הלכות ח"ג סי' קס"ח. מיהו שנויא דמיקא הוא ושינויי דמיקי
לא משנינן.

ב) **ומה** שנראה צס"ד דיש לדקדק דגירסת רגמ"ה משונה
מגירסתינו, דצש"ס שלנו הגי' ועו"כ שיש צע על
החלון ועוף ששכן על החלון, ורגמ"ה גרס גם צעו"כ ש"שכן"
על החלון ולא ש"שצ"ב על החלון, ויש להסיס לצ לשינוי זה
ומאי נפ"מ צינייהו.

ומה שנראה לי בזה, דצמ"ס אהלות פי"ג מ"ו קחשיב אלף
שאין ממעיין ולא כזית מן המת ולא כזית מן הנצילה,
וכתב התו"ט שהקשה הר"ס מרוטנבורג דאמאי איצטריך
למימר דזית מן המת אינו ממעט בחלון והא איהו גופיה
מציא הטומאה לצית שאצלו שהרי כזית מן המת מטמא צאהל,
ותי' דאיצטריך כגון שהכזית מונח בכלי חרס המוטע על דו
ופומא לגו לצד הצית שהטומאה צתוכו וכלי חרס לא ממעט
בחלון כיון דלא מצטל ליה, וסד"א דהכזית ימעט בחלון שלא
תצא טומאה לצית השני וכשם שלא תצא שם טומאה שצצית
זה כך לא תצא שם טומאה דזית גופיה שהרי טומאה יוצא
דרך פי הכלי להצית שהטומאה צו קמ"ל עכ"ד, והתו"ט
כתב על זה דדברים תמוהים הן.

ו**נראה** לומר דאף שמתה עליו התו"ט לענין כזית מן המת
מ"מ נראה דיודה ליה צאם מונח כלי חרס על החלון
ויש צו אדם ועשה אותו למקום משכן שלו ופומיה לצר,
דכה"ג לכו"ע חוץ, אף שמצד הכלי צעצמו אכתי לא היה
חוץ אפילו פומיה לצר וכקושית התוס' צסוגיין אהא דאמרו
האי חצית היכי דמי אי דפומא לצר היא גופא תיחון והקשו
התוס' דהא לא מצטל ליה להכלי ותי' כיון שהתריפו הגרורות
גם החצית נתקלקל ומצטלו, וקושיא זו דאי עולה נמי צשכן
צו אדם דהא לא מצטל ליה להכלי וא"כ הכלי מצד עצמה
אינה חוצצת אלף דהאדם הוא דחוץ, אמנס האדם צעצמו נמי
אינו חוץ שהרי הוא מקבל טומאה, אצל כשהאדם שכן בכלי
או תרווייהו יחד חוצצין צפני הטומאה, נמצא דרגמ"ה מוקי
לה לצוגיין צעו"כ וה"ה נמי לישראל ומיירי צאופן שציייר
מהר"מ מרוטנבורג שהיה שם כלי בחלון ואדם שכן צתוך הכלי
ולכן תרווייהו יחד חוצצין צפני הטומאה, ולזה אחי שפיר
גירסת רגמ"ה ועו"כ ש"שכן" בחלון היינו שעשה משכנו שם
צתוך כלי וכנ"ל, ולא שיש צחס על החלון. והחילוק צין אדם
טעור לכזית מן המת פשוט וצרוור, גם כי פומא לצר לא צריך
להאריך בזה דודאי כו"ע מודי דכה"ג חוץ.

ומה שדחק רגמ"ה לפרש כך הסוגיא י"ל לפי מה שהקשו
התוס' ורמז"ן והרמ"ה ושאר ראשונים דהרי עכו"ם

יהא בחלל פנוי טפח אינו מציא את הטומאה, ולזה כתב כיון דהכא עיקר הטעם משום ציטול דממעט החלון מחלל טפח, ועו"כ ששכן בחלון צוה מיעט החלון דאין פותח טפח, וצוה אין נפ"מ צין ישראל לעכו"ם וא"ש. ועיין תורת חיים שם.

ד) ועל ארבעה לו אשיצנו, דנראה דמיעיקרא לא קשיא מידי ודברי רגמ"ה הם מפורשים בתוספתא פי"ד דההלות הציאה הר"ש פי"ג דההלות משנה ה' צשינוי נוסחאות קצת וזה לורתה, תניא בתוספתא ר' יהודה אומר אפילו קוליתו של עוג הרי זו ממעטת את הטפח וכו' פחות מכזית צשר ממעט ע"י רובע עצמות וכו' וכזית מן הנצילה וכעדשה מן השרץ אינם ממעטין ורבי יהודה אומר ממעטין, זה הכלל אמר רבי יהודה (בתוספתא הגירסא אמר רבי והגר"א הגיה רבי יהודה בר"ש) כל טומאה שאינה מן המת או שהיא מן המת ואינה מצטרפת עם אותה הטומאה הרי זו ממעטת, עשצים שחלשן והניחן בחלון או שעלו מעליהן והעוף ששכן בחלון ומטלית שהיא פחותה מג' על ג' והאצר והצשר המדולדלין צצהמה וצחיה וצעופות והעו"כ והצמה וצן שמונה וכלי חרס וכו', פי' קוליא של עוג לרבותא נקט, אע"פ שלא יכלנה חלון ממעטת משום דלא מטמאה צאהל כצשר ואין מצטרפת עם אותה טומאה שאינה מן המת כגון נצילה ושרץ ע"ש.

והרואה צדברי הר"ש וצדברי התוספתא יראה צעליל דרבי יהודה ס"ל דמה שאמרו דכל דצר המקבל טומאה אינו חוץ צפני הטומאה לאו כלל הוא, ולא נאמרה אלא צטומאת מת שהיא מצטרפת עם טומאת מת היא דאינה ממעטת צפני הטומאה, אצל שאר טומאות ה"ו דממעטין בחלון, וזה צרור מאד. עוד נראה מדברי הר"ש לפום ריהטא דסיפא דתוספתא היינו צרייתא דידן שהציאו צגמ' צ"צ עשצין שחלשן וכו' ועו"כ והצמה וכו' כולה ר"י אמרה דהני כולן ממעטים.

והנה פשוט דאדם נמי אע"פ שהוא נטמא צמת מ"מ אינו מצטרף עם טומאת מת מיקרי, וכיון שאינו מצטרף עם טומאת מת הכי נמי דממעט בחלון אף שהוא מקבל טומאה לר"י, ומעתה כיון דצרייתא זו ר"י אמרה בתוספתא ודאי מצינן למימר דס"ל לרגמ"ה דרבי יהודה אמרה ורבי יהודה לשיטתו ודאי דאין נפ"מ צין עו"כ לישראל, דתרווייהו ממעטי לפי כלל דר"י דכל טומאה שאינה מן המת או שהוא מן המת אלא שאינה מצטרפת עם אותה הטומאה ממעטת, ולדידיה פשוט דישראל נמי ממעט, וא"כ ע"כ הא דאמר עו"כ ששכן לאו דוקא אלא ה"ה ישראל וכמו שכתב רגמ"ה.

ומעתה י"ל צתרי אנפי, או יאמר דרגמ"ה צאמת ס"ל דהלכה כר"י, והא דאמרו דצר שאינו מקבל

נמי מקצלי טומאה נינהו מדצריהם שגזרו עליהם ועשאים כוצים לכל דצריהם והאיך חוצצים צפני הטומאה, ונדחקו לחלק צין טומאה דאורייתא לרצנן וצין לרצנן גופא, עיין צדצריהם, ומתוך קושיות אלו היה נראה לרגמ"ה לפרש הסוגיא דמייירי צאופן הג"ל ומחמת זה ליכא משום דצר המקבל טומאה, אצל מצד חציאת האדם עצמו אין חילוק צין עכו"ם לישראל, ואכן מה שאמרו צגמ' ועו"כ ששכן הוא הדין צישראל, וא"ש. וקצת יש לדייק כרגמ"ה מפ"ו דההלות מ"א אדם וכלים נעשין אהלין לטמא אצל לא לטהר, והנה אמרו אדם סתם ולא חלקו צין ישראל לעמים לענין טומאת אהלין ע"ש, וכן צכל המשניות לא הוכירו חילוק צין ישראל לעו"כ, לצד זה שכתבו בתוספתא עו"כ, וע"כ ס"ל דהכא נמי אין חילוק צין ישראל לעכו"ם לענין חצינה.

ולפ"ז עלתה שיטה חדשה, דאדרבה רגמ"ה מחמיר דאפילו עו"כ אינו חוץ, כיון דמקבל טומאה מדרצנן, ולא שצא להקל דגם ישראל חוץ, אלא דעו"כ נמי אינו חוץ משום דמקבל טומאה ואינו חוץ אלא צששכן וכנ"ל, ודו"ק.

ואין להקשות מפ"ו דההלות משנה צ' קצרי המת שהיו עוצרים צאכסדרה וכו', וכתב הרמב"ם פי"ח מה' טומאת מת ה"ג נושאי המת שעצרו צו תחת האכסדרה והגייף אחד מהן את הדלת וכו' אם יכול הדלת לעמוד צפני עצמו הבית טהור ואם לאו הבית טמא לפי שנמצא האדם הוא שחץ צפני הטומאה והאדם והכלים מציאין ואינן חוצצין ע"ש, וא"כ הכא נמי הרי על ידי האדם נצצטולה הכלי, זה אינו, דהתם הדלת מכח האדם עומדת אצל הכא הכלי צעצמה חוצצת והאדם הוא רק להראות ציטולה של הכלי ואין זה צכלל האדם חוץ צפני הטומאה, וזה פשוט.

ג) ומה שנראה עוד צוה לפי שיטת הראצ"ד ז"ל צהשגות פי"צ מטומאת מת דהא דאין דצר המקבל טומאה חוץ צפני הטומאה מ"מ צריך עכ"פ שיהא חלל פנוי טפח להציא את הטומאה ולחון צפני הטומאה, שאל"כ והטומאה ממעטת את החלל טפח טומאה רצוה היא ואינה מציאה ואינה חוצצת, ועיין תו"ט פי"ג מ"ו דההלות ורע"צ שם. וקצת יש להציא סמוכין לדברי הראצ"ד מפיי"א דההלות משנה ג' צית הלל אומרים האדם חלל הוא והצד העליון מציא את הטומאה, ועיין רמב"ם שם משנה ד' לפי שהוא כמו אהל קצתו על המת וקצתו תוך הבית וזה האהל צינו וצין גופו גובה טפח ע"ש, ויש לדחות. יהיה איך שיהיה עכ"פ שיטת הראצ"ד דאפילו דצר המקבל טומאה מ"מ אם ממעט עד שאין חלל פנוי טפח להציא את הטומאה טומאה רצוה היא ואינה חוצצת ואינה מציאה, א"כ י"ל דזה נמי שיטת רגמ"ה, דצר המקבל טומאה אף שאינו חוץ מ"מ אם מיעט עד שלא

נמצא פסוק כזה בכל התורה ולא לה טמא כל הנוגע זהו צמות, גם צמו"כ לא נמצא דרש כזה, ולא לה טמא הוא פסוק בשמיני (ויקרא יא, כד) ולא לה טמא כל הנוגע צנבלתם יטמא עד הערב, וכל הנוגע צמות הוא שם בפסוק ל"א, אלה הטמאים לכם בכל השרץ כל הנוגע זהו צמות יטמא, וצמו"כ דרשו אהא כל הנוגע זהו צמות דאין שטיטה מטהרת צרעים ולא מיירי שם מצהמה כלל, ורש"י הרכיב תרי קראי וגם הביא דרש זה לצהמה וצ"ג.

ולאחר העיון נלפענ"ד ליישב דברי מאור עיינו רש"י ז"ל, דהנה תרי קראי נינהו כמ"ש מעכת"ר ואתרווייהו דרשו צמו"כ דאפי' שחוטין, גבי צהמה טמאה כתיב [פסוק כו] לכל הצהמה אשר היא מפרסת פרסה ושקע אינה שוסעת וגרה אינה מעלה טמאים הם לכם כל הנוגע זהו יטמא, וצמו"כ (פרשה ד') כל הנוגע זהו יטמא להביא את צהמה טמאה שלא תהיה שטיטה מטהרתה, והלא דין הוא שרץ אסור באכילה וצהמה טמאה אסורה באכילה מה שרץ אין שטיטה מטהרתו אף צהמה טמאה אין שטיטה מטהרתה או כלך לדרך זו טריפה אסורה באכילה וצהמה טמאה אסורה באכילה מה טריפה שטיטה מטהרתה אף צהמה טמאה שטיטה מטהרתה, נראה למי דומה דנין דבר שאין למינו שטיטה מדבר שאין למינו שטיטה ואל תוכיח טריפה שיש למינה שטיטה, או כלך לדרך זה דנין דבר שטמא צמא ואל יוכיח שרץ שאינו טמא צמא, ת"ל כל הנוגע זהו יטמא להביא צהמה טמאה שלא תהא שטיטה מטהרתה ע"כ. וגבי שרץ כתיב [פסוק לא] אלה הטמאים לכם בכל השרץ כל הנוגע זהו צמות יטמא, ודרשו (פרשה ה') כל הנוגע זהו יטמא להביא צמותם וצמותם אי צמותם יכול לא צמיתתן ת"ל זהו צמותם שחוטים הא מה אני מקיים צמותם ואל צמיתם ע"כ.

ונלפענ"ד דודאי רש"י כוונתו כאן אלימוד לכל הנוגע זהו יטמא דגבי צהמה טמאה, אלא דכוונה עמוקה הראה לן בדבריו הקדושים, דלכאורה מנ"ל לדרוש מכל הנוגע זהו דהאי צהמה לרשה אתה שלא תהא שטיטה צהמה טמאה מטהרתה דילמא כמשמעו דכל הנוגע זהו היינו צנבלתם כשמתו טמאים הם, אך אי משום הנוגע צנבלתה הרי כבר כתיב ולא לה טמא כל הנוגע צנבלתם יטמא עד הערב, ועל כן דרשו אפי' שחטה, אך אכתי נימא דכוונת הכתוב דהנוגע זהו יטמא היינו אפי' מחיים, דלאחר מיתה כבר מפורש ולא לה טמא כל הנוגע צנבלתם יטמא וצא עכשיו והוסיף הנוגע זהו אפילו מחיים נמי יטמא ומנ"ל לדרוש דאין שטיטה מטהרתה, אמנם גם זה א"א לומר שהרי אמרו בשרץ אלה הטמאים לכם בכל השרץ כל הנוגע זהו צמותם יטמא

טמאה אינו חוץ לא אמרו אלא לענין חליצה דאינו חוץ, אבל לענין למעט מפחות מטפה אפילו דבר המקבל טמאה ממעט, כל שאינו טמאה מת או שהוא מטמאה מת ואינו מטמאה עם אותה טמאה, ומחלק בין חוץ בפני הטמאה ובין ממעט בחלון, דממעט אפילו דבר המקבל טמאה, ויהיה זה קצת כשיטת הראש"ד הנ"ל ולא לגמרי. או יאמר, דרגמ"ה נמי ס"ל דישאל אינו ממעט, אלא דהכא מפרש סוגיין אליבא דר"י דהוא מרא דשמעתתא צתוספתא הנ"ל דס"ל גם סיפא ר"י אמרה, ולכן מפרש דעו"כ לאו דוקא אלא ה"ה נמי ישראל, והיינו צפירוש השמעתתא ודאי הכי הוא, אבל לדינא יודה לשאר פוסקים דישאל שני ליה מעכו"ם כיון דמקבל טמאה, וק"ל.

ובמה שכתבתי נראה ליישב תמיה שהוצא צפי' הרא"ש אהלות שם צד"ה שלא חשב עליה שכתוב בסופו צקוגריים צתור הגה"ה אמר ר' יצחק תמיה לי אמאי לא חנה עו"כ ונפל דממעטין בחלון ע"כ, ולפמ"ש י"ל דהאי צרייתא דעו"כ ממעט ר"י הוא, ואנן לא קיי"ל כר"י, אלא דעו"כ נמי אינו ממעט וה"ה נפל דאינו ממעט וכ"ש הוא מכיזת מן המת וכיזת נבילה וכעדשה מן השרץ דאין ממעטין, וכיון דצמתניתין שם קחשיב כזית מן הנבלה וכעדשה מן השרץ שאין ממעטים א"כ אתיא דלא כר"י והאי עו"כ רק אליבא דר"י נאמרה, וי"ל.

ומעתה הנני אתן קנצי למילין המברכו בברכת צלח ורכב על דבר אמת באמת דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקמן

סימן רמח

ישוב דברי רש"י התמוהים ובהים ע.

ב"ה ד' לסדר שלח התשכ"א ברוקלין נ"י יצו"א מאלקי המערכה, שלום וברכה, חיים טובים ארוכים ושלום, להאי אוצר בלום, כבוד ידיד נפשי הרה"ג הגדול, מעוז ומגדל, חסידא ופרישא כש"ת מוה"ר משה ניישלאם (שליט"א) זצ"ל, רב דשיכון סקווירא יצו"א.

אחדשת"ה צאה"ר, הנני צדבר תמיהתו צדברי רש"י וצחים דף ע' ע"א ד"ה מה כשטיהר צשר שחטה מלטמא טהורה טיהר ולא טמאה, דטמאה אין שטיטה מטהרתה דילפינן לה צמו"כ מקרא יתירא ולא לה טמא כל הנוגע זהו צמות והאי צהמה יתירא הוא לומר אע"פ שהן שחוטין, ומה אני מקיים צמותם ואל צמיתם, וצמהמה טמאה כתיב דמין ליה כל הצהמה אשר היא מפרסת פרסה, וצמהמה הצ"ח ושקע אינה שוסעת ע"כ. ותמה כת"ר דלא

שחיטה מלטמא לא טיהר אלא טהורה דאילו טמאה לא שייכא
 בה שחיטה ואין שחיטה מטהרת וצתו"כ יליף לה מקרא ע"כ,
 ולפוס ריהטא נראה דלא היה גורס יותר בדברי רש"י,
 ולגירסתו צתו"כ יליף לה מקרא הוא סוף הדיבור, ולפי זה
 איכא למימר דיתר הדברים העתיק איזה תלמיד מתו"כ ולא
 כיוון יפה.

אלה דברי אהבה וידידות מידידו המצפה לבשר ולהתבשר רק
 טוב כל הימים ולהתעלס באהבים, אהבה של תורה ויראת השם
 כל הימים, המכבדו ומוקירו כערכו הרם, המברכו בברכת התורה
 ללומדיה בלב ונפש,

מגשה הקמן

סימן רמח

מדירת עגלה ערופה ע"י בי"ד או ע"י שליח

ב"ה התשכ"ה ברוקלין נ"י יצו"א

כבוד ידידי ורב חביבי הרב הגאון כש"ת מוה"ר אפרים
 גרינבלאט שליט"א, מעמפיס טעננסי יצ"ו ובעמח"ס
 רבבות אפרים.

א) **אחדש"ת**, יקרת מכתבו קבלתי ונדבר הערתו בספרי
 מנות המלך מנחה תק"ל דהמדידה במנות
 עגלה ערופה כשרה ע"י אחרים וכן מצואר צמנ"ת, וכ"ת
 העיר מדברי המאירי סוטה מ"ד ע"כ דאין הצ"ד יכולין
 לעשות שליח למדידה אלא הם צעזעם מודדין ע"כ. הנה ספר
 המאירי עמ"ס סוטה אין לי כעת לעיין אחריו, ויפה העיר
 צוה, ובהערות ומקורות על המנ"ח מאת הרב יוקערמאן
 [הוצאו דבריו בהשלמה על המנ"ח] קדמו בהערה זו, וגם
 דבר זה מצאתי לאחר כתבי.

ולפלפולא יש לתלות דבר זה במחלוקת הפוסקים צעיקר
 דין מדידה, דהנה הראשונים ז"ל נחלקו אי
 המדידה הוה מנחה צפני עממה או שהמדידה הוא רק לצרר
 איזה העיר היא קרובה אבל אי ידוע לן העיר הקרובה לא
 צריך מדידה כלל, ורש"י סוטה מ"ד ע"כ ד"ה היו יוצאין פי'
 וצאין שם ומודדין מן החלל לצד העיירות סביבותיו לידע
 איזו קרובה, ומדכתב הטעם לידע איזו קרובה משמע דאי
 ידוע לן איזו קרובה אי"ל למדוד, וכן פי' עוד ברש"י עה"ת
 סוף פ' שופטים וז"ל אל הערים אשר סביבות החלל לידע
 איזו קרובה, ומפורש כתב המורחז עה"ת שם וז"ל אל הערים
 וכו' לידע איזו קרובה לו שהוא חובה למדוד מן החלל עד
 כל עיר ועיר אשר סביבותיו כדי למנולא העיר היותר קרובה
 לפיכך אם היה החלל מוטל סמוך לעיר שאין ספק צו שהוא
 היותר קרובה אל החלל אין צריך שם מדידה, וכ"כ שם זקני

עד הערב ודרשו צתו"כ כל הנוגע בהם יכול צחייהם ת"ל
 צמותם, וא"כ ע"כ האי קרא דהנוגע בהם יטמא קרא יתירא
 הוא לדרוש דאין שחיטתה מטהרתה.

ומעתה י"ל דברי רש"י, דרש"י דייק דילפינן לה צתו"כ
 מקרא יתירא, ומפרש למה היו קרא יתירא, כלומר
 מדכתב [צפסוק כד] ולא לה טמאו שמפורש לאחר מיתה
 מדכתב כל הנוגע בצבלתם, והאי קרא דכתב [צפסוק כד]
 כל הנוגע בהם לא ידעינן למאי אתא, וע"ז קאמר דליכא
 למימר דהיינו אפי' מחיים, דזה ידעינן [מפסוק לא] דמחיים
 לא מטמא, וא"כ האי בהם [דפסוק כו] יתירא הוא לומר
 אע"פ שהן שחוטין, כהוא דכל הנוגע בהם צמותם [דפסוק
 לא] דדרשינן בהם אע"פ שחוטין ומה אני מקיים צמותם
 צמותם ולא צחייהן. ואין כוונת רש"י להרכיב תרי קראי, אלא
 הוא הסבר הענין, כיון דכתב לאלה טמאו וכתב כל הנוגע
 וגו' והוה כמו שהיה כתוב צינייהו כתיב לאלה טמאו וכתב
 כל הנוגע וכו', וקילר צלישינה דכרכו צקודש, וסיים וצבהמה
 כתיב דסמיך ליה כל הבהמה אשר היא מפרסת פרסה וגו',
 ר"ל דלא תימא ותטעה דהאי כל הנוגע בהם צשרך כתיב
 ואכתי מנא לך צבהמה דילמא מטריפה גמרינן דרך
 התו"כ ונקיש טמאה לטריפה ולא לשרך, ולכן הוסיף רש"י
 וצבהמה טמאה כתיב דסמיך וכו', פי' דהתם כתיב הנוגע
 בהם והוא קרא מיותר צבהמה ומינה דרשינן דאין שחיטתה
 מטהרתה שהוא צאמת דרשת התו"כ, וזה לפענ"ד נכון.

ועי' רש"י חולין ע"כ ע"כ ד"ה ומה טמאה שהציא דרשת
 התו"כ כתיקונו וז"ל, ומה טמאה אין שחיטתה
 מטהרתה מלטמא דהכי תניא צתורת כהנים לכל הבהמה אשר
 היא מפרסת פרסה וגו' כל הנוגע בהם יטמא להציא צבהמה
 טמאה שלא תטהרנה שחיטתה והלא דין הוא השרך אסור
 צאכילה וצבהמה טמאה אסורה צאכילה מה שרך אין שחיטתו
 מטהרתו דכתב צהו טמאים הם לכס אף צבהמה טמאה לא
 תטהרנו שחיטתה או כלך לדרך זו צבהמה טמאה אסורה
 צאכילה וטריפה אסורה מה טריפה שחיטתה מטהרתה אף
 צבהמה טמאה כן ת"ל הנוגע בהם להציא צבהמה טמאה שלא
 תטהרנה שחיטתה ע"כ, ומצואר שהיה לפני רש"י דרשת חז"ל
 צבהמה טמאה כתיקונו. צרם גם צהך איכא מילתא דתמיה
 וכבר העיר ע"ז הרש"ש צמה שכתב רש"י מה שרך אין
 שחיטתו מטהרתו דכתב צהו טמאים הם לכס ופסוק כוה לא
 נמלא כתוב צשרך, וצתו"כ דרשו מדכתב כל הנוגע בהם
 צמותם יטמא.

עוד עלתה צדעתי צפרש"י ז"ל לפי גירסת השמ"ק שם ס"ק
 י"ד צצחים הנ"ל שגרס ס"א טיהר וכו' מה כשטיהר

במקומו ויוצאין חמשה זקנים מצ"ד הגדול וכו' ואפילו נמצא צל עיר זו שהדבר ידוע בודאי שהיא קרובה מזה למדוד וכו', ומה שכתב שמיחין אותו במקומו, וכן כתב הרמב"ם בריש פ"ט מרואת, משמע שמיחין המה בלי קצורה, ויותר מפורש כן שאחר זה כתב הרמב"ם אחר שמודדין ונודעה העיר הקרובה קוצרין את הנהרג במקומו, ומצוה דמה שכתב לפני זה מניחין אותו במקומו היינו בלי קצורה, ודבריהם ז"ע מתוספתא סוטה פ"ט ה"ג כיצד עושין לו שלוחי צ"ד יוצאין ונוטלין סימנים וחופרין וקוצרין אותו ומניינין את מקומו עד שיצואו לצ"ד שכלשכת הגזית וימודו ע"כ, וכן מצוה צירושלמי סוטה שם הל' ב', נמצא הדבר מפורש דקוצרין המה קודם המדידה וז"ע. והא דלא תקשה ממה שאמרו בגמ' סוטה שם וסנהדרין פ"ח ע"א מאין היו מודדין וכו' דמשמע דמהחלל עצמו היו מודדין עיין בחסדי דוד שפי' דהיינו מאין היו מניינים למדוד ע"ש, ודברי הרמב"ם והסמ"ג ז"ע.

ג) **ובדברי הרמב"ן** שהוצא צסו"ת מהר"י וויל ס' י"ב דהצא על הנדה צריך להתענות ס"ה ימים, ורובה לדעת היכן מפורש כן בדברי הרמב"ן ז"ל, הנה גם אני לא מנאמי מצוה רק מה שהצא הר"י, וגם בדברי חיים ח"ב יו"ד ס' ע' הציאו צסם הר"י, ועיין דרכי תשובה יו"ד ס' קפ"ה ס"ק מ"ח ודו"ק.

ידיד נפשו דושה"ט בלב ונפש, המצפה לישועת ה' כהרף עין בעין, **מנשה הקטן**

סימן רג

- א. במצות המלך שלא ירבה לו כסף וזהב
- ב. בדין הס"ת שבוטב לו המלך

ב"ה אור לר"ח מרחשון התשכ"ו ברוקלין נ"י יצו"א כבוד ידידי היקר מאד נעלה הרה"ג ותיק וחסיד כש"ת מוה"ר אפרים גרינבלאט שליט"א, מעמפ"ס טענעס יצ"ו ובעמח"ס רבבות אפרים.

א) **אחד שב"ת**, יקרת מכתבו הגיעני, ומה שתמה אמה שכתבתי בספרי ס' מצות המלך מזה תק"צ דשיעור ריבוי של כסף למלך הו' צפרוטה, והרי צסמוך שם כתבתי שלא נתפרש לנו שיעור הריבוי וא"כ האי פרוטה יותר על מה ע"כ. הנה הדבר פשוט מאוד, דכיון די' איסור להרבות כסף ליתן לצית גמיו א"כ איסור ריבוי הוא אפילו צפרוטה, אלא שלא נתבאר לן השיעור עד כמה מותר בכדי לדעת מהיכן מתחיל האיסור, והיא אללנו חסרון ידיעה, אך אם יתבאר לן בזמן מן הזמנים או שיתבאר לאחד מן הפוסקים כמה השיעור של כסף הצריך לו אזי יותר משיעור זה צפרוטה

הגור אריה וז"ל אצל לא שיהא חייב למדוד אל כל המקומות צין רחוקה וצין קרובה לקיים מצות ומדדו כדמשמע לי' שנה דקרא אלא פירושו לדעת איזה קרובה וכאשר ידענו שזו הוא קרובה אין צריך למדוד דלא הו' מדידה רק לדעת איזה קרובה ע"ש, הרי דפשיטא להו דמדידה כשלעצמה אין צה מצוה כלל.

וגם רבינו הב"ג לא מנאה למצוה, ועיין בס' אלה המצות למהר"ם חגיז שתמה על הב"ג שמונה פרטי המצוה כל אחד למצוה צפנ"ע א"כ גם הכא היה לו למנות מדידה למצוה א' וערופה למצוה אחרת ע"ש, אכן אי נימא דהמדידה כשלעצמה אינה מצוה אחי שפיר.

אמנם דעת שאר כל הראשונים היא שמצוה למדוד בכל אופן, וכדתיב צסוטה מ"ה ע"א וסנהדרין י"ד ע"א, ומדדו, שאפילו נמצא בעליל לעיר היו מודדין, שמצוה לעסוק במדידה. וכ"פ הרמב"ם צפ"ט מהל' רוצה ה"א והסמ"ג צמ"ע ע"ח. ועל שיטת הרא"ם כבר הקשה צבאר צבע סוטה שם וצספרו דנה לדרך עה"ת דאישתמיטתיה מנייה גמרא מפורשת ז. והטעם שמצוה למדוד אפילו כשידעין איז עיר הסמוכה עי' צבאר צבע שם. ועי' ח' חת"ס צ"ב דף כ"ג ע"ב (ד"ה נחזור) שמתבאר ש' הרא"ם ע"ש.

ומצתה נראה לומר דלמאן דאמר דמדידה הוה מצוה וא"כ הוה חלק ממצות עגלה ערופה על כן צריך צ"ד דוקא וכמ"ש המאירי, אצל למ"ד דמדידה לעצמה לא הוה מצוה אלא לצרר העיר הקרובה א"כ י"ל דאין נפ"מ דוקא צמדידת הצ"ד אלא ישראל מודד וצ"ד רואים וממילא נתצבר הדבר לצ"ד איזה העיר הוא קרובה.

ב) **עוד** נראה קצת דמחלוקת זו תלוי צמחלוקת אחרת, דהנה מחלקו הראשונים ז"ל צנמצא הרוג צעיר אי מייתי עגלה ערופה דדעת הרלב"ג והאצרבנאל עה"ת דמדכתיב נופל צשדה למדו דדוקא צשדה ולא צעיר, אצל דעת הר"י אשכנזי צספרו מחנה יהודה חו"מ ס' ר"ס דאפילו נמצא צעיר מציא, ועיין ס' המצות לרס"ג מן הפרשיות פ"ח מה שהאריך צוה מהר"פ פערלאו ודו"ק. ונראה דצצרתת תלוי זה צוה, דאי נימא דגם נמצא צתוך העיר מציאים עגלה ערופה ע"כ דצעיר אין צריך מדידה דהרי צעיר נמצא, וא"כ י"ל דלמ"ד מצוה למדוד א"כ נמצא צתוך העיר אינו מציא דהא אי אפשר לקיים מצות מדידה וע"כ שדה דוקא הוא, ולמ"ד דמדידה לאו דוקא אלא לידע איזה קרובה אז כ"ש נמצא צתוך העיר דאי"צ מדידה שהרי ידוע העיר הקרובה וק"ל. ועי' מנ"ח מצוה תק"ל אות כ"ד.

ואגב אורחא יש להעיר צמה שכתב הסמ"ג וז"ל הרוג שנמצא נופל לצרן ולא נודע מי הכהו שמיחין אותו

עובר הוא על לא ירצה. ואולי בחצי פרוטה נמי יהיה אסור מדין חצי שיעור.

ג י"ל לפי מה שכתבתי שם להסתפק שם שהיה עשיר גדול והיה לו ממון רב מאוד באופן שזרור לן שהוא יותר ממנה שצריך לעצמו אילו היה מלך, ואח"כ מת אביו המלך ונעשה הוא המלך אם צריך לפזר ממנו עד שיהיה בכלל ולא ירצה לו כסף, או כיון שהיה לו זה קודם שנתמנה אינו בכלל לאו זה, האמנם אף אי נימא שאינו בכלל זה ואינו צריך ליתנו לאחרים מ"מ אם יוסיף על זה פרוטה אחת עובר בלאו זה וק"ל.

ובעיקר הספק אם היה לו כסף קודם שנתמנה אי צריך לחלקו, יפה הציא לן מע"כ מס' תורת המלך שהציא דברי היד רמה סנהדרין כ"א וזר"ן שם שאם באו לו במתנה מותר להרבות, א"כ כל שכן כשהיה לו קודם שנתמנה. אכן לפנ"ש עוד בס' הג"ל לשון החינוך (מנחה תק"ז) לא ירצה המלך ממון רב כלומר שלא יהיה תחת ידו רק כשיעור מה שהוא צריך למרכבתו ועבדיו המיוחדים לו, ומשמע דהאיסור הוא שלא יהיה תחת ידו הרבה כסף, ואין האיסור במעשה הריבוי, רק שלא יהיה לו הרבה כסף ואף ע"י מתנה, א"כ ה"ה י"ל בשלו שהיה לו לפני שנתמנה. וא"כ י"ל דדא מחלוקת הראשונים הוא.

ובעת נראה דמקרא מלא דבר הכתוב (מלכים א', ג) גם אשר לא שאלת נתתי לך גם עושר וגם כבוד אשר לא היה כמוך איש במלכים כל ימיה, ומדאמר גם עושר אשר לא היה כמוך איש במלכים כל ימיה משמע שיש אופן שיהיה המלך גביר אדיר ועושר מופלג, אולם י"ל שהיה לפי זרכו או דילמא שלמה שאני ודו"ק. אך להעיר דבגמ' סנהדרין כ"א ע"ז שהרי שמי מקראות נתגלו טעמן ונכשל בהן גדול העולם, ולא מנו קרא דכסף, ומיהו צירושלמי כאן מנו גם מקרא של כסף וזהב, ובספ"מ ל"ת שס"ה כתב וכבר צאר האל יתעלה טעם שלש מנזות אלו, ובמורה נבוכים ח"ג פכ"ו כתב אמרם שה' העלים סבות המנזות שלא יזלו בהן כמו שאירע לשלמה בשמי מנזות ע"ש, ודו"ק היטב.

ב **מה** שנסתפקתי במלך שהוגלה אי שייך ציה דינים אלו, כוונתי כגון המלכים שלחמו איש באחיו או אז ובנו והגלה זה את זה מירושלים לזמן קצר והעם היה אמו והוא המלך המשות, ד"ל דדינים אלו אינם אלא ציושב על כסף ממלכתו, ואין הזמן גרמא לזרר כעת.

אלא דמ"מ גם זה אמת דמלך שהרג הרי הוא צר גלות אלא שאין מגלין אותו מפני שאי אפשר, אבל מדינה צר גלות הוא, כ"כ בשו"ת רדב"ז סי' תשע"ז מלך בא"י

שהרג בשוגג אם גולה או לא וכתב דמלך בכלל כל רוצח שגולה אלא שפטור משום דלא אפשר דהרב שגלה גולין שיצתו עמו ואם היינו אומר מלך יגלה צריך להגלות עמו כל עבדיו ופרשיו וסוסיו וכל מרכבתו וכל ישראל שהרי כולם עבדיו כי היכי דלקיים ציה וחי וכיון דלא אפשר לא מגלין ליה, נמצא דמדינה גולה אלא דלא אפשר ע"ש.

ג **מה** שכתב בענין הס"ת שצריך המלך לכחוז לו לעצמו, הנה כתב הרמב"ם (פ"ג מהל' מלכים ה"א) צעת שישב המלך על כסא מלכותו כותב לו ס"ת לעצמו יתר על הספר שהניחו לו אבותיו, ומגיהו מספר העזרה על פי צ"ד של שבעים ואחד, אם לא הניחו לו אבותיו או שנאצד כותב שני ס"ת אחד מניחו צבית גמזי שהוא מנזוה בו ככל אחד מישראל והשני לא יזוז מלפניו וכו' שנאמר והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו. ובספ"מ כתב ויש לתמוה על הרמב"ם שנראה מדבריו שאם הניח לו אביו ס"ת אינו חייב לכחוז אלא ס"ת אחד, והא אף ההדיוט אינו סומך על ס"ת שהניח לו אביו וא"כ המלך אע"פ שהניח לו אביו כמה ספרי תורה חייב לכחוז לו שני ספרי תורה, וכן נראה מפשט דברי הגמרא. וי"ל דהרמב"ם ס"ל דכי שני לא צריכא לשתי תורות הכי קאמר, הא דקתני גבי מלך שלא יתנאה בשל אחרים דמשמע דבר זה מיוחד במלך היינו דוקא בס"ת שחייב המלך לכחוז נוסף על ההדיוט שלא יסמוך על של אביו, אבל ס"ת שהוא חייב בו מדין ההדיוט סומך הוא על של אביו, ואע"פ שהדיוט אינו סומך על של אביו, הדיוט שאני שאם היה סומך על של אביו נמצא שלא היה כותב הוא ס"ת כלל, אבל המלך אע"פ שיסמוך על של אביו בס"ת שחייב בו מדין הדיוט כיון שבס"ת שהוא חייב בו מדין מלך אינו סומך על של אביו הרי הוא כותב ס"ת וסגי בהכי ע"כ, והאחרונים פלפלו ודקדקו בדבריו.

ו **נראה** לומר בצ"ד דהנה הרמב"ם דייק וכתב צעת שישב המלך על כסא מלכותו כותב לו ס"ת וכו' ומגיהו מספר העזרה על פי צ"ד של שבעים ואחד, ודין זה כתבו הרמב"ם מן הירושלמי כמ"ש הכ"מ, והנראה דהס"ת שהמלך חייב לכחוז לעצמו הוא משונה צדינו מכל אחד מישראל, דכל אדם מישראל כותב ס"ת לעצמו ואין צריך להגיהו מספר העזרה ע"פ צ"ד של שבעים ואחד, אבל המלך צעת שישב על כסא מלכותו נתרצה אצלו ענין כתיבת ס"ת ונתעלה לדין מיוחד שצריך להגיהו מספר העזרה וע"פ צ"ד של ע"א.

וא"כ תמיד מחויב המלך לכחוז לעצמו ס"ת צעת שישב על כסא מלכותו, אלא דאעפ"כ צריך להיות לו שני ס"ת מדין מלך, וס"ת זו השניה כבר יכול לקיים צמה שהניחו לו אבותיו, דהס"ת השניה שצריך המלך הוא כדי שיניחו צבית

ומה שרצה מעכ"ת לומר דכריך לזה סנהדרין להורגם, ח"ו לומר כן ומעולם לא אמרה אדם, וכלל שגה צדין מיחה לעכ"ס שרצה לומר דצעי סנהדרין, וגמ' מפורשת הוא בסנהדרין נ"ז ע"ב צן נח נהרג צעד אחד וצדיין אחד וע"פ קרוצים, ועיין רמב"ם פ"ט מהל' מלכים הי"ד וכילד מצוין על הדיינים וצדצ"ו וכ"מ שם, וצדצ"ב עה"ת פ' ושלח (צראשית יד, ג), ועיין שו"ת חת"ס סי' י"ט דצ"ג לא אזלינן צתר רוצח, אמנם צסי' ע' שם כתב דלזלינן צתר רוצח אם היו ג' דיינים ושנים אומרים זכאי ואחד אומר חייב אף דאין כריך אלא דיין אחד, ועי' מהר"ם סי"ק יו"ד סי' ק"ד שעמד על סמיכת הח"ס ז"ל. וגדולה מזו נסתפקו האחרונים ז"ל אי צ"ג נהרג ע"פ עצמו ועיין מחנה חיים אור"ח ח"ב סי' כ"ב כ"ג, והא' להעמלקי נהרג ע"פ עצמו אפשר דהוראת שעה היתה ע"י דוד, וכתב עוד שם דיכול להעמיד עצמו דיין, ועיין תומים סי' ט', ועכ"פ פשוט דצ"ג לא צעינן סנהדרין של ע"א או כ"ג לדונם אפילו היכא דצעי דין, ושמעון ולוי עשו דין לעצמן וז"פ מאד.

ומה שרצה לדייק למה לא מנו הך צהדי אינן קנאין פוגעים בו, לאחר הסליחה שגה צוה לדעת הרמב"ם והחינוך אין זה דין של קנאין, אלא חיוב על כל יחיד מישראל ככל מצות עשה ומה זה ענין לקנאין, דא' חדא. וצר מן דין דין של קנאים פוגעים בו הוא ענין של ישראל כשרואה ישראל אחר עובר עבירה, אבל אין זה ענין צעכו"ס והלכה זו של קנאין פוגעין בו ליכא לענין עכו"ס, והא' להבא על ארמיית קנאין פוגעין בו והורגין אותה ג"כ הוא מטעם שהכשילה את ישראל, וצאמת דעת הרבה פוסקים דצא על צת ישראל אין קנאין פוגעין בו ואיני רואה להאריך צוה אבל פשוט דאין זה ענין לעכו"ס כלל.

אלו דברי יידו המברכו בברכת התורה ללומדיה וי"ר שיזכה ללמוד תורה מתוך נחת והרחבת הדעת המברכו בלב ונפש, **מגשה הקמן**

סימן רנב

- א. אי מוכרין עמלק לימות המשיח
- ב. נשים במלחמת מצוה

ב"ה ט' סיון התשכ"ח ברוקלין נ"י יצו"א
 כבוד ידידי המשובה והמפורא בנש"ק ברקאי עוסק בחוקי חורב וכו' הרב שמואל הכהן פריעדמאן הי"ו.
אחדשה"מ, מכתבו קבלתי ואשר העיר על ספרי מצות המלך מצוה תר"ג ותר"ה שהבאתי מש"כ המנחת חינוך מצוה תר"ג דאפשר דלאחר שיכרת זרעו של

גמיו למען יעמדו ימים רבים, והאי ס"ת כיון שנכתב ע"י אבותיו וגם היא מוגה מספר העורה די לו צמה שהניחו לו אבותיו, וכתב לעצמו ס"ת אחרת לקרוא בו כל ימי חייו, ולפ"ו החילוק פשוט שהדייט אינו סומך על ירושת אביו, והמלך נמי אינו סומך על כתיבת ס"ת שלו ולא על ירושת אביו, אבל ס"ת השניה שמניח צבית גמיו סומך הוא על ירושת אבותיו, אבל לא על של עצמו שכתבו בהיותו הדייט כיון שאינו מוגה מספר העורה וע"י צ"ד של ע"א ודו"ק.

ובזה הנני נותן החותמת להוגי דת האמת וי"ר שנוכה לכוין האמת. ידידו דושל"ת בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש, **מגשה הקמן**

סימן רנא

מחיית עמלק אי בעי ב"ד

ב' תמוז התשל"ב ברוקלין נ"י יצו"א
 מע"כ ידידי הרה"ג כש"ת מוה"ר הרב משה א. קאמין הי"ו.
אחדשה"מ, צדבר אשר ילא לחדש דלמחיית עמלק כריך צ"ד של שצעים ואחד או של כ"ג כדרך שדינן כל דיני מיתות, והצ"א ראי' ממשנה סנהדרין דף פ"א ע"ב דחשיב שלשה דקנאין פוגעין בו ולא אמר ארבעה קנאים פוגעים בו הרואה את העמלקי וכו', ועוד האריך קצת.

הנה מצות מחיית עמלק הוא מחלוקת בין הראשונים ז"ל, דעת החינוך מצוה תר"ב שזאת המצוה מוטלת על הציבור כולן, וצחינוך דפוס לעמזערג יש הוספה וז"ל וצאמת כי על כל יחיד מישראל הזכרים מוטל החיוב להרגם ולאבדם מן העולם אם יש כח צידם בכל מקום וצכל זמן אם אולי ימצא אחד מכל זרעם, ונשמט דבר זה מטעם הצענזור אבל כל הפוסקים הצ"א דזה דעת החינוך, ומצואר דס"ל דהחיוב הוא על כל אדם מישראל כל שידוע לו שזה עמלקי יהרוג אותו, ואין כריך לזה לא צ"ד ולא שופט אלא הרי הוא צדין מהשם למחות את זכר עמלק, וא"כ מה שאמר מצוה זו מוטלת על הציבור כולן ר"ל שכל אחד ואחד מחיוב צמחיקת עמלק, והרמב"ם צסה"ט עשה קפ"ו כתב שהוא נוהג צכל דור ודור כל זמן שנמצא מזרע עמלק מצוה להכריתו ועי' שם, אמנם הסמ"ג לאוין רכ"ג כתב דמצוה זו אינה נוהגת אלא לימות המשיח לאחר כיבוש הארץ שנאמר והי' צהניח ה' מכל אייבך וגו' תמחה וגו' והוצא הגמ"י פ"ה מה"מ, ודעת היראים מצוה רצ"ט דמצות מחיית עמלק על המלך מוטלת ולא על שאר אנשים. ועיין מנין המצות לרבינו הצ"ג וצסה"מ לרס"ג עשה נ"ט צביאור הגריפ"פ. ועיין ספרי משנה הלכות ח"ה תש"ו ש"י.

המשיח חוץ ממגילת אסתר והרי קיימת כחמשה חומשי תורה וכהלכות שבתורה שבע"פ שאין צטילות לעולם ואע"פ שכל זכרון הנרות יצטל וכו' ימי הפורים לא יצטלו שנאמר וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם ע"כ ועיין בהשגות וצמ"מ שם, והנה פשוט דקריאת המגילה הוא ענין של מחיית עמלק, וכן דרשו והימים האלו מזכרים ונעשים שיהיה זכירה קודם עשיה והיינו פרשת זכור (ירושלמי מגילה פ"ג ה"ד) ועי' מג"א סי' תרפ"ה, וא"כ כיון דימי הפורים לא יצטלו כל ענין פורים לא יבוטל וממילא פשוט דיהיה מצוה של זכירת עמלק אפילו לאחר ביאת משיח לדקינו במהרה ציינו אמן.

ב) ומה שהביא מהרד"ז צפ"ז מהל' מלכים דבאמת אין דרכם של נשים לזאת למלחמה רק הכוונה היא דכיון שהחתן יוצא מחדרו ממילא הכלה יוצאת מחופתה אבל אינה יוצאת למלחמה ע"ש, הנה זה לתירוץ הראשון של הרד"ז, אבל כנראה דהרד"ז לא נחה דעתו במירוח זה ומירץ עוד דאפשר דבמלחמת מצוה הנשים היו מספקות מים ומזון לצעליהן וכן המנהג היום בערציות ע"כ, ועי' כתובות נ"א ע"כ אמר רב יהודה הני נשי דגנזי וכו' והא קא משלחן להו גירי מחמת יראה ופרש"י והא קא משלחן להו גירי כשנלחמים מזמנות ומושיטות להם חיים לירות ע"כ, הרי דזה היה דרכן כסל למו של הני גנזי דנשיהם היו מושיטות גירים לירות וכיוצא בזה, ודאי דזה היה המנהג בכל המלחמות אז, וזה שהיו עושים הנשים במלחמת מצוה, ועיין רש"ש סוטה מ"ד ע"כ שכיוון לד' הרד"ז.

ובצינו בדבורה הנביאה אשת לפידות שאמר לה צרק (שופטים ד, ח) אם תלכי אחי אלך והלכתי ואם לא תלכי אחי לא אלך ותאמר הלך אלך עמך וגו', ועי' רלב"ג שם, ולהלן כתיב (שם, יח) ותנא יעל לקראת סיסרא וגו', וגם צימי חשמונאים מלינו שהשתתפו בקצת עניינים עי' ס' יוספון ועי' רש"י שבת כ"ג ע"א ד"ה היו, ועוד בכמה מקומות נראה שגם הנשים עזרו במלחמה. אמנם גם זה פשוט דודאי לא הלכו הנשים לירות במלחמה ח"ו, ואדרבה ציעל גופא דרשו חז"ל (בילקוט שופטים שם רמז נו) זהו שאמר הכתוב ידיה שלחה כשישור זו יעל שלח הרגתו בכלי זין אלא ביתד, דכתיב ידה לימד תשלחנה, ומפני מה לא הרגתו בכלי זין, לקיים מה שנאמר לא יהיה כלי גבר על אשה ע"כ, ומבואר שגם אסורות בכלי זין משום לא ילכש גבר שמלת אשה, וזה אפילו בשעת מלחמה, ועל כרחק ששאר הדברים היו עושים לצעליהן.

ומדברי הרד"ז הנ"ל למדנו דבר גדול דבשעת מלחמת מצוה היו הנשים מספקות מים ומזון לצעליהם,

עמלק יהיה עוד מצוה של זכירת עמלק, והבאתי ראיה לדבריו מתרגום יונתן בן עוזיאל סוף פ' כי תנא שכתב תמחון ית דוכרנא דעמלק מתחות שמיא ואפילו ליומי מלכא משיחא לא תתנשי, וכמ"ע הביא מחידושי תורה מהגה"ק אדמו"ר מסאטמאר ה' ישלח לו רפ"ש בקרוצ לאריכות ימים ושנים עבג"א [זוקלה"ה] בשם רבינו צחי סוף פ' תנא שכתב והפרשה הזו התחילה בזכרון וסיימה בשכחה להורות שעמיד זכרם להשכחה מן העולם, וזה צומן המשיח, ושזב כתב דהנה ימים באים שתשכח כשיאבד זכרם מן העולם עכ"ל, ומ"ש בתרגום יונתן בן עוזיאל ואפילו ליומי משיחא לא תתנשי היינו עד שיכרתו לגמרי והכוונה הוא תיקף אחר ביאת משיח לדקנו טרם כריתתם לגמרי וללא כהמנ"ח עכ"ד.

הנה במכילתא סוף פ' בשלח איתא מדור דור ר' יהושע אומר מדור אלו חיי העולם הזה דור אלו חיי העולם הבא, ר' אלעזר המודעי אומר מדורו של משה ומדורו של שמואל, ר' אליעזר אומר מדורו של משיח שהם ג' דורות ומנין לדורו של משיח שהן ג' דורות שנאמר ייראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים ע"כ והוצא גם בתנחומא כי תנא, ומבואר דמלחמה לד' בעמלק גם דבורו של משיח, הגם שגם בזה אפשר לדחוק ולהעמיס רק עד שיכרתו לגמרי, מ"מ איך נפרנס מ"ש ר' יהושע דור אלו חיי העולם הבא, ועל כרחק התם הכוונה לעלם ולעולמי עולמים, וא"כ כולו יש לפרש כפשוטו. ויונתן בן עוזיאל בעצמו פירש בפרשת בשלח וישירי יתהן לתלתי דריא, מדרא דעלמא דין ומדרא דמשיחא ומדרא דעלמא דאחי וק"ל. וע"ע משנ"ה ח"ג סי' ל"ו.

שוב עיינתי עוד במכילתא וראיתי במרכבת המשנה שם שכתב דקמיפלגי יען מצות זכירת עמלק הוא מצוה עשה ובפרשת תנא כתיב לא תשכח וקמיפלגי בפלוגתא דבן זומא וחכמים (ברכות י"ב ע"א) דבן זומא ס"ל דאין מוזכרין יציאת מצרים לעתיד וחכמים ס"ל דמוזכרין אלא ששיעבוד מלכויות עיקר ויציאת מצרים טפל לה, ולכן ר"א אומר דמלחמה לה' מדורו של משיח והוא בכלל שיעבוד מלכויות שמוזכרין לעתיד אחר ביאת משיח במהרה ציינו ע"כ, ומבואר דדא הוא מחלוקת התנאים לפי דעתו אי מוזכרין מחיית עמלק לאחר ביאת המשיח.

וראה זה מנאמי בצמ"ג (לאוין רכ"ו) שלא להסיר מלצטנו מעשה עמלק הרעה שעשה לנו שנאמר לא תשכח, וכתב מצוה זו אינה נוהגת אלא לימות המשיח לאחר כיבוש הארץ שנאמר והיה בהניח ה' אלהיך לך מכל אויבך וגו' תמחה את זכר עמלק מתחת השמים עכ"ל.

איברא דהרי הרמב"ם פ"ב מהל' מגילה הל' ח' כתב כל ספרי הנביאים וכל הכתובים עתידין ליצטל לימות

הקטנים, וטעמא משום דכתיב צמתים חפשי כיון שמת נעשה חפשי מן המצוות משעת מיתתו ויש לעמיד לזכר בזמניו וזמן מיעוט וכו' ע"ש, ועי' ריטב"א.

והנה אי נימא כיש מפרשים שרשב"א היה אחי שפיר דנפקע מנייהו קדושת כהן ג"כ כיון דמצוות צטלות לעמיד לזכר, אבל באמת אכן לא קיי"ל כיש מפרשים וכמו שהקשה עליהם הרשב"א ז"ל וגם הרמב"ם ז"ל (פי"א מהל' מלכים ה"ג) לא פסק כן וח"ו המצוות לא יתבטלו לעולם, ועיין תוס' כתובות קי"א ע"ב דצירושלמי דהנושא אמר רבי לצניו מיעטו בתכריכין שעמידין לדיקים שיעמדו במלצושיהן משמע מיעטו בתכריכין שעמידין לדיקים שלא יעמדו בתכריכין אלא במלצושיהם חיים עכ"ל, ודבר זה שנוי במחלוקת צירושלמי כלאים פ"ט וכתובות פ' הנושא הל' ג' דרבי ורבנן אמרו דכמו שהולך אדם בעוה"ז באותן המלצושין הוא חוזר לעמיד לזכר ור' נתן אמר התם דכסות היורד עמו לשאול היא באה עמו ע"ש במפרשי הירושלמי.

ועיין בספר תורת חיים סנהדרין ריש פרק חלק ואלו שאין להם חלק לעולם הבא האומר אין תחיית המתים מן התורה, ומשמע דתחיית המתים ועוה"ב אחד הוא, והביא כמה מאמרי הש"ס ולבסוף פריך ממה שיסודו בתפלה שצבת אין כערבך ה' אלקינו בעולם הזה ואין זולתך מלכנו לחיי העולם הבא אפס בלתך גואלנו לימות המשיח ואין דומה לך מושיענו לתחיית המתים משמע דעוה"ב ותחיית המתים תרי מילי נינהו והניח בקושיא.

ובאמת כי דבר זה נחלקו ראשונים כמלאכים ז"ל, הרמב"ם והר"ש בן גבירול רבו של רש"י ורבינו סעדיה גאון והרמב"ן בספר תורת האדם ששער הגמול, דעת הרמב"ם ודעימיה דימות המשיח ועוה"ב תרי מילי נינהו ואמר אין בין עוה"ז לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות בלבד ואח"כ ימות משיח ודורו ויהיה נפשותיהם בעוה"ב צטוב בלא גוף, אבל הרמב"ן ז"ל חלק עליו בכל כמו מהא דאמרו בלע המות לנצח ואמרו מתים שעמידין לחיות שוב אינן חוזרות לעפר ועוד הרבה ראיות ואחר צירור גדול סיים הרמב"ן ז"ל אבל לנו שומעים שאמרנו בהלכה והבאנו צראיות מדברי חז"ל ושזב מנאמרי לרבינו סעדיה שהוא אומר כדצרינו בפירוש העוה"ב וקבלת הראשונים הוא תורתם אל תשכח ואמר אין ציינו דרך ציינו השמות והכל מודים בתחיית המתים ובקיום הזמן וזולת רבינו משה שנתן קצבה לזמן התחייה ומחזיר הכל לעולם הגשמות ואנחנו מקיימים אנשי התחייה לעדי עד מימות המשיח תחיית המתים לעוה"ב שהוא עולם שכולו ארוך עכ"ל הזהב של הרמב"ן ז"ל ע"ש. ועיין עוד ספר העקרים מאמר רביעי פ' ל"א ושו"ת הריב"ש סי' מ"ה מה שחלק על הרמב"ם.

ודייק הרדב"ז ז"ל לבעליהם דוקא, ולא ח"ו לאנשים אחרים, ויש לקחת מוסר דאפילו במלחמת מצוה דוקא לבעליהן יאלו להושיע ולא לאנשים אחרים ח"ו כי זה מביא לידי זימה ח"ו ואלקיהן של אלו שונא זימה הוא וד"ל.

אלה דברי ידידות אשר הספקתי להשיב מתוך רוב הטרדות, והנני לברכו בברכת צלה ורכב על דבר אמת באמת דוש"ת בידידות ובלב ונפש,

מנשה הקמ"ן

סימן רנג

בהן שמת וחזר וחי אי בהונתו עליו

ב"ה, ר"ח אייר התשכ"ז ברוקלין נ"י יצ"א
כבוד ידידי רוב חביבי הבחור החשוב בנש"ק חוב"ט כש"ת חיים וואלקין הי"ו.

א) אחדושה"ב, מכתבו היום קבלתי ונדבר שהביא צ"ס האדר"ת על קו' העולם בצרכות מ"ו ע"א זהא דלא כיצד ר' אבהו את ר' זירא לברך ברהמ"ז מחמת כהונתו דהא ר' זירא כהן היה (ירושלמי ברכות פ"ח ה"ה), וכמו ליישב דעובדא דא הוה צתר דשחטיה רבה לר' זירא (מגילה ז' ע"ב), ואף כי בעא רחמי עליה ואחיי מ"מ כבר צטלה ממנו קדושת כהונתו עכ"ל. הביאו צשו"ת נשמת חיים סי' ע"א בתשו' אליו. וקשיא ליה למע"כ דמפשטות הדברים נראה דרק להכשר עבודה יטרכו משיחה אבל כהנים נקראו עדיין, עיין יומא ה' ע"ב וספר המצוות שורש ג' ברמב"ן ובגרי"ז עמ"ס יומא ע"כ.

הנה באמת דברי הגאון ז"ל ז"ע, וכבר תפסיה הגאון בעל נשמת חיים מגמ' מפורשת סנהדרין ז' ע"ב מנין לתחיית המתים מה"ת שנאמר ונתתם ממנו את תרומת ה' לאהרן הכהן וכי אהרן לעולם קיים אלא מלמד שעמיד לחיות וישראל נותנין לו תרומה מכאן לתחיית המתים מן התורה, הרי מפורש דכהן שמת וחזר וחי חזר לקדושת כהונתו הראשונה עכ"ד. ועי' להלן מ"ש מחוס' נדה דף ס"ט. גם לפענ"ד ז"ע לומר כך דמהיכי תימי יפקע קדושת כהונה מכהנים שנאמר זהם צריית כהונת עולם.

ועיין רשב"א נדה ס"א ע"ב זאת אומרת מצוות צטלות לעמיד לזכר יש מפרשים משום דאמרינן בתכובות מתים שעמיד הקב"ה להחיות בלבושיהן הן עומדין, וקשיא לי דמתים שהחיה יחוקאל יוכיחו דאמרינן צפ' חלק אבא מהם ואלו תפילין שהניח לי אבא מהם היו, ונ"ל לעמיד לזכר משעה שמת קאמר ולומר שאין החי מצוה על המת כדרך שאמרו בצקניים לא תאכלום קרי ציה לא תאכלים להזהיר גדולים על

ול"י העני היה נראה ראה לשיטת הרמב"ן ז"ל מצריאת העולם שנצרה האדם שחיה יחיה לעולם בגוף אלא שהחטא גרם לו שימות, ואדרבה התורה אמרה ועתה אם יקח מעץ החיים וחי לעולם ולכן ויגרשהו מגן עדן, ואם כן כשיתוקן החטא יחזור לקדמותו וחיו יחיה לעולם כי זה הייתה עיקר כוונת צריאת האדם, וכבר אמרו רז"ל כעין זה בקבלת התורה אני אמרתי חלקים אתם וצני עליון כולכם שפסקה מהם וזהמת הנפש ופסק מהם המיתה, אך לאחר שעשו המעשה צ"ש אצדו זה המעלה ועל זה נאמר אכן כאדם תמותון וכאחד השרים תפולו, וא"כ פשוט דלעתיד לצא שאז יהא תקון השלם להחטא שוב לא ימותו ויחיו לעולם, וע"ז אנו הולכין ומאמינים כשיטת הרמב"ן וכל מקום מסיימין ובלע המות לנצח אמן.

עוד נראה קצת ראי' לשיטת הרמב"ן ז"ל מגמ' סנהדרין ס"ד ע"ב א"ל רבי ישמעאל והלא כבר נאמר ונכרתה וכי שלשה עולמים יש אלא ונכרתה בעוה"ז הכרת לעוה"ב, ולדעת הרמב"ם הכי נמי דאיכא ימות המשיח והוי שלשה עולמים. והנה עכ"פ לד"ה לאחר התחיה המלוות קיימות כהיום, וממילא אמאי נימא דפקע ליה קדושתיה, ואדרבה לאחר התחיה נתוספת קדושה כמוצן.

(ב) **ונראה** דהנה בגמ' נדה דף ס"ט ע"ב ת"ר י"ב דברים שאלו אנשי אלכסנדריא את ר' יהושע בן חנניא ג' דברי חכמה ג' דברי הגדה ג' דברי צורות ג' דברי דרך ארץ, ובדף ע' ע"ב שלשה דברי צורות אשתו של לוט מהו שחטמא אמר להן מת מטמא ואין נתיב מלא מטמא, בן שונמית מהו שיטמא אמר להן מת מטמא ואין חי מטמא, מתים לעתיד לצא צריכין הזאה שלישי ושביעי או אין צריכין אמר להן לכשיצאו נחכים להם איכא דאמרי לכשיצא משה רבינו עמנו ע"כ, והמהרש"א ז"ל בחידושי אגדות כתב דאנשי אלכסנדריא טעו לומר כי הגוף חשוב כמת ואלו החיים אשר באו לו ע"י תפלת אלישע אינם אלא מקריים והגוף הוא עדיין מת ויטמא טומאת מת, והשיב להם דאין חי מטמא דאין כאן חיים מקריים כי ע"י הנציא ג"כ אפשר שישנה מעשה בראשית וכאלו לא מת כלל ואין כאן טומאת מת כלל עכ"ל ע"ש.

והנה לדעת המהרש"א ז"ל דכל שהחיהו ע"י תפלה לא מטמא והוא כאלו לא מת כלל א"כ אפילו נימא כדעת האדר"ת דלעתיד ינטרכו הכהנים משיחה מחדש, מ"מ לא דמי להך דר' זירא, דכהנים שיחיו לעתיד שגופם נעשית עפר והצטר כבר נעכל והגוף החדש יהיה צריה חדשה, אצל רבי זירא דהחיהו רצה הוה גוף ראשון והוה כאילו לא מת כלל כמ"ש המהרש"א, א"כ אי הוה רבי זירא כהן אפילו לשיטתו מ"מ כל דיני כהונה עליו.

ור"ן דהנה הקשו התוס' בד"ה מתים לעתיד לצא צריכין הזאה שלישי ושביעי או לא וא"ת אמאי לא צעי הך צעיא על בן השונמית דאיירי ביה וי"ל שמא משום דכתיב קרא לעתיד לצא חרקותי עליכם מים טהורים וכו' אצל בן השונמית פשיטא ליה דלא צעי הזאה ע"כ, וכ"כ בתוס' הרא"ש על הגליון ע"ש, והמהרש"א מפרש באופן אחר דאיירי במתים שנטמאו לפני מותם כשיקומו לעתיד אי צריכין הזאה, וי"ל שאלו אם צריכין הזאה ג' וי' כדין מי שנטמא צמת, דכמה מתים שיחיו לעתיד לצא שנטמאו בהיותם צמיים צמת ונעשו טמאי מתים ומתו אחר כך בלא הזאה ג' וי' ואותה הטומאה שהיתה מחיים להיכן אולה, ובצן שונמית דאיירו צה לא שאלו זה כמ"ש התוספות דהא כיון דגוף הראשון היה קיים ודאי אם כבר נטמא צמיים צמת ולא היה לו הזאה קודם מותו שצריך עכשיו הזאה דאותה טומאה להיכן אולה דלא עדיף מאלו לא מת כלל ע"כ, ומבואר דצן השונמית אילו נטמא צמיים לא הוסר הטומאה מעליו צמותו וכשהחיהו אלישע היה חוזר עליו טומאתו, דאותה טומאה להיכן אולה, א"כ ה"ה כהונת ר' זירא להיכן אולה, ולא דמי למתים דלעתיד שיקומו בגוף חדש כדמפורש הכא, ואולי תליא בזהך אי צריכין הזאה.

ובבר נסתפקו כעין זה באשת רבי זירא לאחר שחזר וחי אם הייתה צריכה קדושין אחרים, ואם חייבת משום אשת איש, ואם קבלה קידושין מאחר צינתיים בזמן שהיה מת כיון דמיתה מפקעת, וכבר כתבתי בזה בשו"ת משנה"ה ח"ט סי' ת"א ות"ב, ולדעת המהרש"א נראה כיון דהוה כאילו לא מת א"כ לכל דבר כן הוא, וזה זמן הרבה ראיתי לאחד מן האחרונים שהאר"ץ לפלפל ג"כ בצעין זה וכעת איני זוכר מקומו ואין הפנאי מסכים לחפש אחריו. והנה אף שראיתי בספר חכמת צלאל נדה שם ששפך חמתו על המהרש"א ז"ל אצל המעיין שם יראה שאין צו כדי להשיב דברי המהרש"א ז"ל.

ואפ"י לדעת התוס' דפשיטא להו דצן השונמית לא צעי הזאה, עכ"ז אין ראיה, שהרי חילקו צין בן השונמית למתים שלעתיד לצא, דשאני בן השונמית דפשיטא דלא צעי הזאה ומתים לעתיד לצא גזירת הכתוב הוא דכתיב חרקותי עליכם מים טהורים, וא"כ אפילו לשיטתם אין להציא ראיה ממתים שלעתיד לצא לרבי זירא שחי כעת ודומה ממש לצן השונמית, ואין להציא דכהן שמת וחזר וחי שיסור ממנו כהונתו ממה שלעת התחי' ינטרכו הכהנים משיחה חדשה. ואע"ג דצן השונמית אי"צ הזאה מ"מ אינו ראיה שהוסרה הכהונה, דשאני טומאה מכהונה.

(ג) **וראיתי** למרן הח"ס ז"ל בשו"ת יו"ד סי' של"ז שכתב להיפוך דצנן השונמית פשיטא להו דצעי הזאה, דנהי דבחיותו אינו מטמא עוד דמת מטמא ואין חי מטמא

מיתתו של כהן יאל מכהונתו א"כ צמה נתכהן פנחס, אלא פשוט דלעולם כהונתם עליהם.

ובזה תנוח דעתו ואסיים מרוב הטרדות ידידו המברכו בברכת התורה ולומדיה בלב ונפש,

מנשה הקמן

סימן רנד

בדבר מקום תחיית המתים ב"ב

עש"ק במדבר התשמ"ו ברוקלין נ"י יצו"א מע"כ ידי"ב הרהגה"צ בנש"ק פרי עץ הדר חו"פ כג"ת מוה"ר מנחם מענדל רובין (שליט"א) זצ"ל, אדמו"ר ממזושאי בפלעטבוש יצ"ו.

א) **אחדש"ג** צידידות נאמנה, צבואי לציחי העיר לפני חתני כבני הרה"ג וכו' מוה"ר יעקב יצחק צידערמאן אדמו"ר מלעלוז שליט"א בענין צו מדברנו עם מעכ"ג צאחה מקום יעמדו המתים לתחיה עם צו יאל ינון צמהרה, והבצחי דברי הרדצ"ו החדשות סי' קצ"ז וז"ל שאלת ממני על מה שנהגו צמנרים להוליך ענמות לירושלים אם יפה הם עושים, תשובה יפה הם עושים להעלותם לירושלים, דקבלה צידינו שאין תחיית המתים אלא בעמק יהושפט ושם ירדו הגשמות לגוף, ונמצא ניול מגלגול מחילות, ואפילו מתי ארץ ישראל לא יקבלו הגשמות אלא שם ע"כ.

י) **קבלה** זו כנראה מקורה צמרגום לשיר השירים (ת, ה) מי זאת עולה מן המדבר וז"ל אמר שלמה נצח כד ייחון מיתחא עתיד לאתצועא טור משחא וכל מיתחא דישראל עתידין למפק מתחותיה, ואפילו דיקיא דמיתו בגלותא עתידין למיתי אורח כוכיא מלרע לארעא ונפקין מן תחות טור משחא, ורשיעיא דמיתו ואתקצרו צארעא דישראל עתידין למייהוון רמין היכמא דרמי גבר אצנא צאלא, צכן יימרון כל דיירי ארעא מה הוה זכותא דעמא הדין דלקא ארעא רצוא רצבן כיומא דלקת מן מדברא דישראל ומתפנקין על רחמי מרהא כיומא דאתחמת תחות טורא דסיני לקבל ית אורייתא, ובההיא שעתא עמידא ציון דהיא אמן דישראל למילד צנהא וירושלם לקבלא ית צני גלותא ע"כ. הנה מצואר צואת שלמה המלך דצתחיית המתים עתיד הר אומים שהוא טור דמשחא מלשון שמן זית שמן המשחה להצקע וכל מתי ישראל ילאו מתחיו, וזו הוה כנראה מקור הרדצ"ו וקבלתו האמיתית. [ועי' מדרש תהלים מזמור ח' אין עמק שמו יהושפט אלא עמק שיפוט צו ה' את כל הגוים].

ב) **ואגב** אורחין יש לדקדק דיוקא דרישא לסיפא, דצרישא קאמר 'ואפילו דיקיא דמיתו בגלותא עתידין וגו'

מכל מקום איהו גופיה טמא הוה דצעה שהחיהו נגע צעמנו צמותו וצעי הזאה כטמא מת, והציא ראה לדבריו ממשנה א' פ"ג דטהרות קרשו הרי אלו שניים, וזה היפוך דצרי התוס', וגם דלא כמהרש"א, דמהרש"א כתב דצעי הזאה רק למי שנטמא לפני מותו, ולהחט"ס כולם ינטרכו הזאה מחמת טומאת עצמם, וראה להחמת צלאל, אך עי' ערוך לנר נדה שם שתמה עליו.

י) **ובהורמנא** דמרון החט"ס ז"ל לפענ"ד נראה ראה דלא נטמא ממגע עצמו, ממה דאיתא צוהר הקדוש פרשת פנחס (דף רי"ז ע"א) וז"ל צעתא דקני פינחס על צרית קדישא ועאל צגו כמה אוכלוסין וסליק לון לגייפין על רומחא לעיניהון דכל ישראל, כד חמא שצטא דשמעון צכמה אוכלוסין דאחי לגביה פרחא נשמחיה מיניה, ותרין נשמתין דהוו ערטילאין צלה דוכתא אתקריצו ציה ואתכלילו כחדא ואתהדרת נשמחיה כלילא רוחא דאתכליל צתרין רוחין ואתתקפו ציה כדין רווח דוכתייהו למיחוי כהנא רצא מה דלא אתחיו מן קדמת דנא, וע"ז כתיב (איוב ד, ז) זכר נא מי הוה נקי אצד דלא אתאציד צההיא שעתא ולא אציד רוחיה כד פרחיה מיניה, ואיפה ישרים נכחדו אלין צני אהרן דאתהדרו לעלמא מה דאצד צחייהון וכו' ע"ש. ותמלית הדצרים דפינחס צעה שקינא לאלקיו כשראה שצט שמעון צאו צמחנה רצ נגדו פרחיה נשמתו מיניה מרוב פחד ונעשה נס וחזרה אליו נשמתו עם נשמת נדב ואציהוה כלילין יחד, ועל כן זכה לכהונה מה שלא זכה לפני זה.

י) **ובספרי** צלק וכן צתנחומא שם וצתרגום יונתן צן עויאל די"צ נסים נעשו לו לפנחס צאותה שעה, נס עשירי שלא ירד מדמם שלא יטמא, ונס אחד עשר ששימר הקצ"ה את רוחותיהם שלא ימותו ויטמא פנחס ע"ש, ואי נימא דהיכא דפרחה נשמתו וחזרה צו נטמא ממגע עצמו א"כ פנחס שפרחה נשמתו ממנו הנה כשחזרה צו נשמתו טמא הוה ממגע עצמו וצריך הזאה שלישי וצביעי, וא"כ למה לן כל הטורח הזה שלא יטמא פינחס הא ע"כ טמא יהיה, וגם הרי לא עצד הקצ"ה ניסא למגנא, ועכ"פ ממה שאמרו נס עשירי ואחד עשר שלא יטמא פינחס משמע דלא נטמא כלל, ומוכרח לומר דמת שחי אצ"ל הזאה שלישי וצביעי, וכדעת התוס' דצבן השונמית פשיטא דלא צעי הזאה שלישי וצביעי.

י) **ומעתה** אני מוסיף ראה לדין דהרי נתכהן פינחס צאותה שעה, ולפי המצואר צוהר שם הוה משום דנכנסו צו נשמות נדב ואציהוה, ולפ"ז נפשטא נמי צעיין דכהנים לאחר מיתתן צכהונתם הם, שהרי מחמת נשמת נדב ואציהוה שנכנסו צו נתכהן פינחס, ואם לאחר

(יהושע כ"ד) ואת עממות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קצרו בשכם, ודא איהו דקאים בקיומא דברית יתיר מכללא, ובהואו זמנא דיתערון כלוהו חיילין חיילין כלוהו יהכון דא לחולק אבהתהון ודא לחולק אבהתהון דכתיב (ויקרא כ"ה) ושבתם איש אל אחותו וכו'.

ולבאורה נראה דהוהר הקדוש פליג על התרגום הנ"ל ותחית הממים יהי בגליל, וא"כ אפשר שהכוונה הוא כמו שהביא מע"ג שליט"א, הגם דאינו מבואר בזוהר טעריא דוקא מ"מ הוא בגליל.

(ד) **אמנם** כד דייקין שפיר י"ל דתרווייהו עולות זקנה אחד, דהתרגום מיירי מנצואת שלמה שכולם יעלו ויחיו מהר המשחה, אמנם אחר שיעמדו כולם לתחיה זהר המשחה אזי יקומו חיילין חיילין על ארעא דגליל והיינו שילכו ויקומו שמה, ופריך ולמה ילכו כולם שמה כיון שעלו צירושלים מהר המשחה ושם חיו כולם, ומשני בגין דתמן זמין מלכא משיחא לאתגלחא בגין דאיהו חולקיה דיוסף וכו', דהיינו דשם יהיה התגלות מלכא משיחא. עכ"פ נראה לומר שצאמת כולם יחיו זהר הזמים שהוא הר המשחה, ולאחר שיחיו כולם ויתכנסון זהר הזמים צארעא קדישא יקומו חיילין כולהו על ארעא דגליל ואחי שפיר הכל בס"ד.

ובזוה"ק מובא עוד כמה פעמים דמשיח יתגלה לנו בגליל, צפ' וירא דף קי"ט צשתין ושית יתגלי מלכא משיחא צארעא דגליל. וצמנות דף ז' ע"ב ומהדר גאונו דא משיח וכו' דיתגלי צארעא דגליל בגין דהוא אחר קדמאה דאתחברא צארעא קדישא ובגין כך יתגלי תמן קדמאה לכל אתר. עוד שם צדף ט' ע"א וכדין יחזון כל עלמא דהא אתגלי מלכא משיחא צארעא דגליל ויתכנסון ליה כל אינון דלעאן צאורייתא ע"כ.

והנה דעת לנבון נקל להבין דצרי הזוה"ק צפ' ויקהל משלימין על דצריהם מפ' שמות דף ט' הנ"ל שכתב כדין יחזון כל עלמא וכו', כלומר כשיראו כל העולם שנתגלה משיח מלכא בגליל יתקצבו אליו כל לומדי ועמלי התורה, ועל כרחק הכוונה שיצואו ממקום אחר ויתקצבו בגליל, וא"כ מה שכתב צפ' ויקהל נמי על כוונה הנ"ל שלאחר שיתערון כלומר לאחר שיחיו הממים יקומו חיילים חיילים רבים על ארץ הגליל, אבל אין הכוונה ששם יתערון, אלא יתערון זהר המשחה שהוא הר הזמים.

(ה) **ובאותיות** דר"ע איתא ד"א טיטו זהו טיטו של עולם הצא שהצדיקים מליצין הימנו כמות כמות כעשני השדה צכמה לצושין וכו' שנאמר ויצינו מעיר כעשב הארץ, ואין עיר אלא ירושלים שנאמר העיר אשר צחרתי צה,

ונפקין מן תחות טור משחא, משמע מזה דרך הצדיקים יזכו לצוא מחו"ל דרך מחילות לעמוד לתחיה צארץ ישראל ולא הציונים, וכ"ש לא הרשעים, ושוצ כתב ורשעיא דמיתו ואתקצרו צארעא דירשאל עמידין למיהויהון רמיין וכו', משמע דוקא רשעים עמידין להורק ולא יעמדו לתחיה אבל הציונים יזכו לתחיה, ותקשה רישא לסיפא.

ונראה הכוונה צארץ ישראל יחיו צדיקים וציונים, דזכותא דארץ ישראל מהני להציונים דכתיב וכפר אדמתו עמו (כתובות קי"א ע"א, צר"ר פרשה צ"ו ה'), ולכן גם הם יחיו הגם שאינם צדיקים כ"כ דזכותא דארץ ישראל יגין עליהם, אבל הממים שצחו"ל לא יעמדו לתחיה רק הצדיקים. וצאמת שכן מורה לשון הגמ' שלהי כתובות (שם) א"ר אלעזר מתים שצחוץ לארץ אינם חיים, ופריך ולר' אלעזר צדיקים שצחוץ לארץ אינם חיים, אמר רבי אילעא ע"י גלגול, מתקיף לה ר' אבא סלא רבא גלגול לצדיקים צער הוא, אמר אביי מחילות נעשות להם צקרקע ע"כ, וצדהיא משמע דתחה"מ למתי חו"ל אינו רק לצדיקים, וכן צסמוך אמר קרנא יודע היה יעקב צבינו שצדיק גמור היה ואם מתים שצחו"ל לארץ חיים למה הטריח את צניו, שמא לא יזכה למחילות, כיוצא צדצר אתה אומר וישצב יוסף את בני ישראל וגו' א"ר חנינא יודע היה יוסף צעצמו שצדיק גמור היה וכו', וגם מכאן משמע דתחה"מ עכ"פ צחו"ל אינון רק לצדיקים.

וע"ע רש"י שם שצדיק גמור היה, ולא היה צריך לזכות א"י. ומבואר דיש שיצטרכו זכותא דא"י לעמוד לתחי', ועל כרחק דקאי על הציונים. וא"כ שפיר מוצן דיוק לשון התרגום, שכל הממים צארץ ישראל צדיקים וציונים יחיו משם, אמנם מחו"ל לא יקומו רק הצדיקים, והציונים לא.

גם מבואר צתרגום כאן שהרשעים הקצורים צאר"י יהיו מורקים משם, כמ"ש ותקיא הארץ אתכם, ויזרקו אותן כמו שזורקין אצנים לחוץ, ו"אצני צאלא" כלומר אצנים שאין צהם תועלת, וצערוך פי' צאלה וויסטע [מלשון שממה], או מלשון צרא [מצחוץ].

(ג) **והנה** צוזה"ק פ' ויקהל (דף ר"כ ע"א) איתא אמר ר"ש צההוא זמנא דיתערון מתי עלמא ויתעתדון צארעא קדישא יקומו חיילין חיילין כולהו על ארעא דגליל, בגין דתמן זמין מלכא משיחא לאתגלחא, בגין דאיהו חולקיה דיוסף ותמן אתצרו (נ"א אתחברצ) צקדמיתא, ומתמן שארו לאגלחא מכל אתרייהו ולאתצדרא ציני עממיה כמה דאת אמר (עמוס ו') ולא נחלו על שצר יוסף, ואמאי יקומו תמן, בגין דאיהו חולקיה דההוא דאשתוי צארונא דכתיב (צראשית ו') וישם צארון צמנרים ולצתר אתקצר צארעא קדישא דכתיב

ז) **אלא** דאכתי לא אחי שפיר, דהוה"ק כתב דיקומון על ארעא דגליל משום דשם זמין משיח להתגלות מפני שהוא בחלקו של יוסף, ואילו להמדרש יהי גילוי המשיח בטבריא, ואין לומר דהיא היא דטבריא בגליל היא, דטבריא אינו בחלקו של יוסף אלא חלקו של נפחלי (יהושע יט, לה; מגילה ו). וכבר הקשה כן בס' טבור הארץ הג"ל שא"א לומר הכוונה על טבריא ע"ש מה שהאריך להקשות על החיד"א, ועיין פ"ב שם מה שהאריך מערכה גדולה לזכר דטבריא היא בחלקו של נפחלי, ועיין שו"ת מצי"ט ח"א סי' רט"ו על גט שנכתב בטבריא וכתבו בטבריא שבגליל התחתון הוה שינוי מקום ע"ש באריכות.

והנה **בגמ'** ז"ק דף פ"א ת"ר ימה של טבריא בחלק נפחלי היתה ולא עוד אלא שנטל מלא החבל חרס דרומה לקיים מה שנאמר בפרשה וזאת הצרכה ים ודרום ירשה, ופרש"י ז"ל מלא החבל של מצודה היה לו דרומה מן היבשה למשוך רשתו חרס לשון מצודים וחרמים (קהלת ז'), ובכפתור ופרח פרק י' מציא פדר"א פי"ח ז' ימים ברא הקב"ה ומכולם לא בחר אלא ים כנרת והנחילו לשבט נפחלי שנאמר נפחלי שבט רגון וגו' ים ודרום ירשה ע"ש. ועיין בחי' הרד"ל ובהג"ה שם אות ו' מה שהאריך ליישב הא דכנרת הי' בחלקו של זבולון שהי' שם החלון, ויש להאריך עוד אלא שאין הז' ג' כעת.

ח) **גם** הנה הרמב"ם פי"ד הי"ב מקנהדרין כתב ולעשרה מקומות גלו סנהדרין וסופן לטבריא ומשם לא עמד ז"ד גדול עד עתה וקבלה היא שבטבריא עמידין לחזור תחילה ומשם נעתקין למקדש ע"כ. וראיתי לרדב"ז בפירושו שם שכתב ולעשרה מקומות גלו וכו', אמרו רז"ל שעמיד המשיח להגלות תחילה בגליל, ואפשר שהוא יסמוך ז"ד שם בטבריא שהיא סמוכה לגליל אע"פ שהיא חריבה עתה תצנה ומשם יעלו לירושלים, יראו עינינו וישמח לבנו אמן עכ"ל.

ו**בירלוקון** יחי רמז קס"א אמר ר' יוחנן טבריא היא משלמת למשיח, ובפרש"י על המדרש ז"ר סו"פ יחי טבריא משלמת למשיח משלמת הגאולה, שבטבריא פסקה סנהדרין שמשם ואילך לא גלתה, דשם ממתנת התורה עד שיבא מלך המשיח עכ"ל. ולדעת הרמב"ם וקבלתו מוזן היטב הכוונה, שיבא משיח בגליל ואח"כ יסמוך ז"ד בטבריא, וזהו טבריא היא משלמת למשיח כמ"ש הרדב"ז ז"ל.

הרי **קמן** דרבינו הרדב"ז ז"ל על עמנו הביא דברי רז"ל שמשית יתגלה בגליל, והן הן דברי הוה"ק, וגם כתב דטבריא לאו מגליל הוא אלא סמוכה לגליל. ולפ"ז קשיא עוד, דלהוה"ק יתגלה בגליל והמדרש שהביא הכפתור ופרח כתב בטבריא, וטבריא אינו בגליל כמ"ש הרדב"ז אלא סמוכה לה.

מכאן אתה למד שאין הקב"ה מביא מתיים אלא בארץ ישראל שנאמר כה אמר ה' בורא השמים ונוטיהם וגו', ואומר ונתתי זבי בארץ חיים (יחזקאל כ"ו), ומהו ארץ חיים וכי יש ארץ חיים וארץ מתיים, אלא זו ארץ ישראל שנקראת ארץ החיים שמתיא חיים תחלה לעוה"ב, אם כן נדיקים שבחונה לארץ כגון משה ואהרן ושאר כל הנדיקים שבארבע פנות העולם היאך חיים וכו', הקב"ה קורא למאכלי השרת ואומר להם לכו ושוטטו בארבע רוחות העולם ועשו מחילות מחילות בקרקע לכל נדיק ונדיק שבח"ל עד א"י והביאו לי כל נדיק ונדיק, פלוני בן פלוני חסיד, פז"פ חכם, פז"פ שמקרו עצמן על קדושת שמי בכל יום ויום, כדי שלא ינטערו ויבואו לא"י ואני מביא אותם וכו', מיד הולכים וכו' ועושין מחילות מחילות בקרקע הארץ שבציל כל נדיק ונדיק שבח"ל ומביאים אותם בתוך מחילות לא"י אלל הקב"ה לירושלם וכו' ע"ש.

ומבואר דתתה"מ תהי' צירושלים, וזה כדברי התרגום והרדב"ז, אך לפי דברינו אחי שפיר שאין זה סותר כלל להוה"ק. גם מוכח מהכא דבח"ל לא יקומו לתחי' רק הנדיקים כמש"ל.

ו) **ובם'** כפתור ופרח (סוף פ"ו) כתב איתא במדרש שתיית המתיים יוקדם בטבריא ארבעים שנה, וברוך היודע עמידות עכ"ל. וזה דלא כהרדב"ז אך גם לא כהוה"ק.

ה**אמנם** בס' טבור הארץ נתקשה צביאור כוונתו אם כוונתו שתוקדם בטבריא לכל ארץ ישראל או שתוקדם לחו"ל, והביא דבחסד לאצרהם מעין ג' נהר כ"ג כתב חו"ל מסורת קבלה הוא צדינו שתיית המתיים יהיה בארץ ישראל ארבעים שנה קודם תחי' אשר בחו"ל עכ"ל, וכן בכפתור ופרח פ' עשירי הביא בשם אלפא ביתא דר"ע אין ארץ החיים אלא שמתיא חיים תחילה לעוה"ב, וכן איתא בז"ר פ' ז"ו למה האבות מחצצין קבורת א"י שמתי א"י חיים תחילה לימות המשיח ואוכלין שנות המשיח, ובחסד לאצרהם מעין ג' נהר כ"ב כתב עוד ודע כי מסורת קבלה יש צדינו כי באותו יום שיבוא מלך המשיח עם קיבוץ גלויות לארץ ישראל וכו' ואותו יום יחיו המתיים שבא"י ע"ש, ונראה כוונתו שבא"י יהי' תחיית המתיים מיד ציום שיבא משיח ובח"ל יהא מאוחר יותר, אבל שתהיה התחיה בטבריא קודם מכל ארץ ישראל אינו ראיה, וא"כ מה שאמר בכפתור ופרח בשם מדרש שבטבריא תוקדם תחי' ארבעים שנה היינו קודם חו"ל וטבריא לאו דוקא אלא בכל א"י יהי' כן והזכיר טבריא משום דשם יהי' גילוי המשיח ע"ש מה שהאריך. ולפ"ז הי"ג דאין זה סתירה לקבלת הרדב"ז ז"ל והתרגום צשיר השירים, שהזכיר טבריא משום דשם יהי' גילוי המשיח אבל תחיית המתיים יהיה צירושלים.

להזייר לקטני אמונה שלא יפלו ח"ו למחשבת מינות וכפירה
בציאת משיח דקנו בעתו וזומנו.

בְּקוֹנְטָרָם הני"ל הציא מה דאיתא בְּסִנְהֶדְרִין (נ"ח ע"ב)
אמר רב אי מן חייא הוא כגון רבינו הקדוש
אי מן מחייא הוא כגון דניאל איש חמודות, ופרש"י אם משיח
מאותן שחיים עכשיו ודאי היינו רבינו הקדוש, ואם היה מאותן
שמתו כבר היה דניאל איש חמודות, והאי כגון לאו דוקא.
לישנא אחרינא, כגון רבינו הקדוש אם יש דוגמתו בחיים היינו
רבינו הקדוש, ואם דוגמא הוא למתים היינו כגון דניאל איש
חמודות ע"כ, ומוה מציא ראייה דמשיח אפשר שיהיה מן
החיים ומן המתים, ועירב טוב ורע שהוא היה מן החיים
ועתה מן המתים.

וְהָאֵמֶת כי משם ראייה לכתור את כל דבריו, ואפי' ללישנא
אחרינא דדוגמא הוא לחיים או למתים אפי' הכי
הרי אמר רבינו הקדוש מן החיים ודניאל מן המתים, ולאחר
פטירת רבינו הקדוש כבר לא נחשב הוא מן החיים, (ואע"פ
שבה לאחר מותו לביתו וכל צי שמשי עשה קידוש כמבואר
בכתובות ק"ג ע"א מ"מ כיון שמת כבר אינו צעולם ולא
נקרא מחיים), ואין מזה שום ראייה לומר על מי שמת ונקבר
צקבר ועשו זיון על קברו כדרך כל הארץ שהוא משיח, ושהוא
חי ומהלך בינינו בהעלם וכיוצא בו דברים מזהילים ח"ו ר"ל
מהאי דעתא.

וְאֵף שדקיקים במיתתן קרויין חיים והמיתה אינה אלא כשינה
לגבייהו וכמ"ש ומקיים אמונתו לשיני עפר ועיין ח"א
מהרש"א ב"ב נ"ח ע"א, מ"מ אין זה ענין לומר שהם חיים
בעוה"ו, וכיון שמת הרי הוא בכלל מתי עולם ולא בכלל החיים
עד שיקיאו מעיר ישיני עפר, ופשוט מאד.

עוֹד הציא מס' ישועות משיחו להאברצנאל (העיון השני
פ"א) וז"ל ואל יקשה עליך שיהיה מלך המשיח מן
הקמיין בתחייה, כי כבר נסתפקו על זה בפרק חלק ואמר רב
אם מן חייא וכו' ע"כ. והנה הרוואה יראה ההיפך, שכתב
מפורש האברצנאל ז"ל שאל יקשה בעיניך שיהיה מלך המשיח
מן הקמים בתחייה, והיינו לאחר שיהיה תחיית המתים ויקומו
ישיני עפר ואז יהיה אחד מהם משיח, או דניאל וכמ"ש רש"י
בפי' הראשון, או דוד המלך בעצמו שיקום בעת התחייה עם
כל הצדיקים והסידים כמבואר בגמ' פסחים (דף קי"ט ע"ב)
עיי"ש, וכונת האברצנאל הוא שאפשר במציאות שיהיה מלך
המשיח מן הקמים בתחיית המתים, אבל זה פשוט שכל זמן
שלא קם לתחיית המתים אינו משיח, ואינו חי בעוה"ו.

וְבִה שהציא ממדרש רבה פי"א רבי צרכיה בשם ר' לוי
אמר כגואל הראשון כך גואל האחרון, הגואל הראשון

על כן לפענ"ד דברי רבינו הרדב"ז דתחיית המתים יהי'
בהר הזיתים שרירין, ולא מצינו בש"ס להיפוך, ומה
שאמרו (מגילה ו') רקת זו טבריא וגם במקומות אחרים שהוא
טבור הארץ מ"מ אינו מבואר שמשם תהי' תחיית המתים,
גם מדברי הוה"ק אין ראייה נגדו כמו שכתבתי, ורק מה
שהציא הכפחור ופרח בשם המדרש שתחיית המתים יוקדם
בטבריא ארבעים שנה, האמנם כבר נתקשו בזה, והטבור הארץ
נדחק דהכונה על כל א"י ולאפוקי חו"ל, וזה דחוק, ודברי
המדרש כפי פשטות זנתו עלה כלו קמשוים וכמו שהקשו
עליו שם כל האחרונים ז"ל וגם לא ציינו מקומו בשום מקום,
ואפילו נאמר דמנא הכו"פ מדרש שחולק על קבלת הרדב"ז
ז"ל אבל הרי קבלת הרדב"ז ז"ל מבואר בתרגום שהוא ג"כ
קבלת חו"ל, ותו דלכא"י הוה"ק ג"כ לא איתא כמדרש זו,
וידוע דרבינו הגדול הרדב"ז ז"ל הי' גדול בדורו ודורות
ועליו ועל קבלתו סמכין.

וּבְרַגְע ראיתי שהציאו צפרדס יוסף בהשמטות על שמות
דף ע"ד ע"ב מדרש דלעתיד לבא עתידה ירושלים
שיתרחב עד שתהא טבריא בתוך חומות ירושלים ע"ש, ולפ"ז
אתי שפיר תרווייהו, דלעתיד יחיו המתים מירושלים וגם
מטבריא, שטבריא ג"כ מירושלים תחשב, ושלוש על ישראל.

יִרְאוּ עיינו וישמח לבנו בקיצוץ גלותנו ע"י משיח דקינו
ומכה ונחיה ונראה עת יקילו ורננו שוכני עפר ואנחנו
פה היום כולנו חיים, ב"ב א.

אלו דברי אדם מועט לעולם ידי"ג דושכ"ג המצפה לישועת ה'
כהרף עין בלב ונפש,

מגשה הקמן

סימן רנה

זהות משיח בן דוד יתגלה בבואו בב"א ולא
קודם לבן

בגמ' סנהדרין נ"ט אמרו איזה אפיקורוס רב ור' חנינא
דאמרי תרווייהו זה המבזה ת"ח ר' יוחנן ור' יהושע
בן לוי אמרי זה המבזה חזירו בפני ת"ח וכו', מבזה ת"ח
עצמו אפיקורוס כגון מאי כגון מנשה בן חזקיה פרש"י שהי'
דורש באגדות של דופי, וכתבתי הקדמה זו מפני שראיתי
שהוציאו גליון בו מגלים פנים בתורה שלא כהלכה וכותבים
שזו דעת תורה, ושרצים טועים בענין משיח מן החיים או מן
המתים ובודים דברים מלצם. והאמת כי הכת המשתגעים
האלו, הם אשר מסלפים דברי תורה ותכמינו ז"ל, לומר שמשית
דקינו מת אך באמת הוא חי, ואם הוא מפני שהם ע"ה או
שהם מזיד לא ידעתי, אבל רייתי רק להעיר בדברים פשוטים
מאד על כמה דברים שהם ממש נגד תורתנו הקדושה וכן

עם ריב"ל בשערי רומי כדאיתא בסנהדרין, ואחריו צימי רב נחמן היה ר"ג, וכן הוא בכל דור דור ודור ז"ל אחד מוכן שמה יזכו ואם לא יזכו ימות כדרך כל הארץ ויקום אחר במקומו עכ"ד שם. ולכן צדיק נמי אפילו נגיד על איזה נדיק שהוא המוכשר להיות משיח אצל אחרי הסתלקותו הרי ודאי מוכן נדיק אחר אם נוכח בעוה"י, ולא שיעמוד לתחיה הנדיק המת שהיה בעבר ראוי להיות משיח.

וְבַה שהציא שמשיח יהיה אדם וצדיק נולד מאיש ואשה וציוס הקץ תבא נשמה של נשמה שלו הנחונה בג"ע ותנתן לאיש הנדיק ההוא ואז יזכה להיות גואל, וזהו יתקיים הקרא אני היום ילדתיך דקאי על חלק הנשמה, וזהו שאמר בזוהר דאחער כו' כאילו היה מתחילה ישן, וכאשר תבא לו נשמה לנשמה יתוסף בו כח הנבואה ואז יתעורר משנתו ויכיר בעצמו שהוא משיח מה שלא היה יוכר מקודם ועתה יתגלה, אך שאר בני אדם לא יכירוהו ואח"כ יתגנוז משיח בגוף ונפש בזהו עמודא על דרך יצא משה בתוך הענן שנה אחת ואז יסלקו אותו לרקיע כמו שעלה משה לרקיע ואח"כ יתגלה המשיח לגמרי ואז יכירוהו כל ישראל ויתקבצו אליו (הרח"ו) שער הגלגלים פי"ג, וצ"ל ארבע מאות שקל כסף דף ס"ח).

הגם כי אין לי עסק בנסתרות מ"מ משם ראיה להיפוך, שלא כתב כלל שימות המשיח ואז יעלה לרקיע, אלא שהמשיח קודם שיתגלה יבא בתוך הענן שנה אחת ויתגנוז שם ואח"כ יתעלה ויסלקו אותו לרקיע אצל הכל יהיה בחייו, ולא שימות בינתיים, וכמו במשה רבינו שעלה לרקיע בחייו והיה חי ועדיין הנהיג את בני"י, ולאחר שמת נעשה יהושע המנהיג, והיה גם אז אלו שלא האמינו עד שהראה להם הקב"ה מת במטמו, ושם הוצרך הדבר לפי שניקח משה בלי ראות אצל מי שמת במיתה טבעית לאחר מחלה ממושכת וצביה"ח ונסתלק מן העולם ע"י מיתה וקבורה כדרך כל הארץ אינו חוזר אלא בתחיית המתים, ולא מצינו מי שחזר רק בצליהו שנעשה מלאך וחזר לעוה"י, ואף גם הוא מפני שמעולם לא מת שעלה בסערה השמימה.

ואפילו ברבינו הקדוש שמינו שחזר כל צי שמי לביתו בעוה"י ועשה קידוש לב"ב, ואפ"ה לאחר הסתלקותו אמר רב נחמן אי מן חיי הוא כגון אנא, הרי כאשר נסתלק רבינו הקדוש שוב אי מן חיי הוא הרי אנא רב נחמן, ורבינו הקדוש לאו מן חיי הוא שרבינו הקדוש לא היה אז מן החיים, ואפילו יעקב אבינו שאמרנו עליו יעקב אבינו לא מת פריך (תענית ה:.) וכי צכדי ספדו ספדניא וחנטו חנטייא וקברו קברייא ומשני ליה מקרא אני דורש וזה לא שייך צ"ד, וצדוד אמרו ז"ל (ר"ה כ"ה.) דוד מלך ישראל

זה משה נגלה להם וחזר ונכסה מהם כו' אף גואל האחרון נגלה להם וחזר ונכסה מהם כו' וחזר ונגלה להם. גם הציא מדרש שלאחר שצא משה רבינו להוציא את בני ישראל והתירה בצרעה שוב הלך לו לששה שבועות או לשנה, כפי המדרשות.

פליאה עזומה הוא, דמשה שנתכסה מהם לא מת, אלא שצרח ממזרים מפני שרצה פרעה להרגו וגלה למדין או לכוש או לשאר מקומות ולא שמת וחזר וחי בצחינת תחיית המתים, וכן מה שנעלם משה רבינו אחר שהתירה בצרעה ג"כ לא שמת ח"ו אלא הלך לו למקום שלא יראו אותו צנ"י או פרעה או שניהם, אצל מה שייכות ודמיון הוא למי שהלך לעולמו ונקבר כדרך העולם אין זה ענין של נכסה אלא שהלך לעולמו וחיו יחיה עם שאר נדיקים כשיקיים הקב"ה אמונתו לישיני עפר צ"א.

גם מה שהציא מרבינו צח"י סוף פ' שמות דגלות הראשון רמז לגלות האחרון, וכשם שלאחר שאמר לו הקב"ה ע"י משה שלח עמי אח"י כצדה עליהם העבודה ונתעוררה עליהם השנאה מן הגוים, כן בגאולתינו העתידה בגלות האחרון תתעורר השנאה בין העכו"ם לישראל ויסיפו שעבוד על שעבודם, ויהיה הגואל נגלה וחוזר ונכסה כדי להתעות את העכו"ם, וכן מצינו בגאולת מצרים שנגלה להם משה וחזר ונכסה מהם. גם זה פשוט כנ"ל דלא דמי לידון שהרי כאן לא נכסה אלא נסתלק מן העולם ככל נדיק אשר בהגיע זמנו הרי הוא הולך לעולמו ופשוט מאד. וכן מה שמציא מרש"י סוף דניאל, וכן מה שהציא מח"ס עה"ת פרשת שמות שזה נסיון גדול שנעלם הגואל ששה חדשים וכן יהיה צימי משיח דקנו שיהיה נעלם אחר התגלות. ולהנ"ל אין לנ"ד שום דמיון כלל ופשוט.

עוד הציא דצוה"ק דלעמיד לבא יימי מלכא משיחא ימות משיחא דא וכו' ומבואר דמשיח בן יוסף יהרג ואז יתגלה לנו משיח נדיקנו, הנה דבר זה מקובל אצלנו מעולם, וכן מה שהציא שהאר"י ל הזהיר לכוון בתפילה שיחי משיח בן יוסף ולא יהרג, הלאו ושיתקבלו תפלותינו, אצל אין זה שייכות לנידון דידן כלל.

וְבַה שצ"י לשדי חמד פאת השדה מערכת א' אות ע', הדרכה הרי שם מבואר כי בכל דור יש נדיק אחד הראוי להיות משיח אם יזכו ואם לא יזכו יהיה כשאר הנדיקים בלא הפרש, וצמת נדיק זה יקום אחר במקומו שיהיה ראוי לכך אם יזכו, ע"ד זרח השמש וצא השמש, וצדך הזה היה משוער אללם בכל דור מי הוא ולכן אחר החורבן בית שני היה מנחם, ואחר אחרית ימיו היה רבינו הקדוש ולכן צדורו אמרו וידעו שהוא המוכן, ואחרי מות רבי היה מוכן מי שדיבר

ויתבהל מלכותם ויתנכלו איך לעמוד לנגדו בחרצ או בזולתה, כלומר שלא יוכלו לטעון ולערער עליו ולא יוכלו להכחישו אלא יבהלו מן המופתים שיראו על ידו וישירו ידם לפיהם שכן אמר ישעי' הנביא עליו וקפדו מלכים פיהם כי אשר לא ספר להם ראו ואשר לא שמעו התבוננו ואמר שימות כל מי שירצה להמיתו וכו', וסיים הרמב"ם איני רואה שזה שעמד בארצכם יש בו מכל אלו, ע"ש בארוך דבריו.

התנאי השני שכתב הרמב"ם הוא שיכוף כל ישראל לילך בתורה ומצוות ולחוק צדקה, והנה כ"ק מרן האדמו"ר מחצ"ד זללה"ה לא היה צידו שצט מושל לכוף כל ישראל ולא עשה כפיה לכלל ישראל לחזור בתשובה, והגם שזכה להחזיר בתשובה אלפים ורצבות אשרי חלקו בעוה"ב, אבל לכל ישראל בעוה"ה לא היה יכול ולא עשה, והרי בארה"ב לצד מתגוררים רבני רצבות מורע ישראל שאינם נוהגים בדת ישראל ובתורת ה' ואין מאמינים בה, ובשאר מקומות שבעולם ישנם פי כמה השם ירחם, ולא היה צידו שצט מושל לכוף כל אלו לילך בתורת ה', וידוע כמה לחם במסירת נפשו רק בדבר קטן 'מי הוא יהודי' וב'גיור כהלכה' (ואני הקטן עמדתי לימינו בהשתדלויות שונות בזה ואכ"מ), ולא עלתה לו בהלכה, ועד היום רושמים על שם יהודי מה שאינו כדאי להזכיר וכן לענין גיור, גם מה שנלחם כנגד החפשים שלא ליתן ולמסור ליד גויס חלקי ארץ ישראל מיהודה ושומרון לא עלתה לו בהלכה בעוה"ה, וכיוצא בו, וח"ו שיבא משיח ויעשו נגד רצונו כל אלו דברים.

התנאי השלישי שילחם מלחמות ה', וגם זה לא ראינו שילחם מלחמות ה' כדוד המלך ע"ה שיצא ללחום וכל ימיו היה יוצא וצב במלחמת ה', וכן כוויצא שטעו בו הוא ג"כ מפני שלחם מלחמות ה' בשביל ישראל והללית. ואלו השלשה התנאים הנזכרים צריך להיות כדי שיהיה עכ"פ בחזקת משיח, ולהיות בודאי משיח צריך שיצליח בכל הג"ל וינצח כל האומות שסביביו ונוסף על זה צריך לשני התנאים הנשארם והוא שצנה מקדש במקומו וקצץ נדחי ישראל, ושניהם לא עשה, וא"כ פשוט שאי אפשר לומר שהוא בודאי משיח שצמב"ם מפורש להיפוך, אלא אפילו בחזקת משיח אינו לפי תנאי הרמב"ם.

יבך שהביא שאמר כ"ק האדמו"ר זללה"ה, אני כבר עשיתי את שלי עתה אתם עשו את שלכם, הנה אתם הדברים כפשוטם י"ל שראה וידע בעצמו שהוא ז"ל כבר תיקן את עצמו ואת נפשו ובשבילו כבר אין עיכוב בשמים שיבא משיח צדיקינו אבל האשמה תלו בו שלא תקנינו עצמנו כל הנורף, וצריך כל אחד לשבז לה' עד שיכול להעיד על עצמו שצשבילו אין עיכוב וכמ"ש בסנהדרין היום אתם בקולו תשמעו. גם אפשר שלא נדע כוונתו כי דעתו גדול מדעת העם.

חי וקיים ואפ"ה לא מקרי חי דאל"כ הרי דוד מלך ישראל חי וקיים והוא הוא המלך המשיח ולא אחר והאיך אמרו חי מן חי הוא כגון רבינו הקדוש או רב נחמן, וז"פ.

איברא דאפילו משיח צדיקינו שיתגלה לנו במהרה לא יחיה לעולם לפי דעת הרמב"ם אלא ימות וימלוך בנו תחתיו וצ"ב אחריו, ומלכד שפורש צמב"ם סוף הל' מלכים דאין צין עוה"ו לימות המשיח אלא שיעבוד מלכות בלכד עוד מפורש בלשון הרמב"ם ז"ל (בפירוש המשניות סנהדרין פרק י"י) דמשיח שיתגלה לנו במהרה יהיו לו צנים וצני צנים שלאחר פטירתו ירשו הם את מלכותו, וז"ל הרמב"ם בפיה"מ הנ"ל כל ישראל יש להם חלק וכו' ועתה וכו' והמשיח ימות וימלוך בנו תחתיו וצן צנו, וכבר ביאר הנביא את מיתתו לא יכהה ולא ירוץ עד ימים בארץ וכו' ע"ש.

והנה הרמב"ם סוף הל' מלכים (פי"א הל' ג' ד') ביאר קצת סימנים על מי יש לחשוב ולדעת אם הוא משיח וז"ל, ולא יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים וכו', ועיקר הדברים ככה הן, שהתורה הזאת חוקיה ומשפטיה לעולם ולעולמי עולמים, ואין מוסיפין עליהן ולא גורעין מהן, ואם יעמוד מלך מצית דוד הוגה בתורה ועוסק במצוות כדוד אציו, כפי תורה שצכתו ושבעל פה, ויכוף כל ישראל לילך בה ולחוק צדקה, וילחם מלחמות ה' הרי זה בחזקת שהוא משיח. אם עשה והללית וצנה מקדש במקומו וקצץ נדחי ישראל הרי זה משיח בודאי, ע"כ. והנה התנאי הראשון שהתנה הרמב"ם הוא שיהיה מלך בישראל, (וכן דיין הרמב"ם בהל' ג' בא"ד צצן כוויצא שטעה בו ר"ע וז"ל והוא היה נושא כליו של צן כוויצא המלך), והנה כ"ק מרן האדמו"ר מחצ"ד זללה"ה הגם שהיה נשיא דחסידי חצ"ד ושמעו הולך בכל המדינות, מעולם לא היה מלך בישראל. גם שמלך ישראל צריך להיות בארץ ישראל ומתושביה, עיין רמב"ם פ"א מהל' מלכים שלש מצות נצטוו ישראל שעת כניסתן לארץ למנות להם מלך שנאמר שום תשים עליך מלך וכו', וכמדומה שהוא מעולם לא היה בארץ ישראל, והגם כי לגבי קדושה וצדקות אין זה חסרון שהרי כמה גדולים וטובים ממנו לא זכו להיכנס לארץ ישראל, ובמדרש ארץ אשר לא זכה בה בר צתיה, מ"מ שיהיה משיח צריך להיות בארץ ישראל. ובאגרת הרמב"ם (אגרת תימן ד"ה אבל, דף 6) כתב אבל איכות עמידת המשיח ובאיזה מקום יראה, בתחילה יראה בארץ ישראל כי בארץ ישראל תהיה תחילת הראתו שנא' (מלאכי ג, א) ופתאום יבוא אל היכלו האדון אשר אתם מצקשים ומלאך הצבית אשר אתם חפצים הנה בא וכו', ואחר שיתגלה בארץ הצני ויקצץ כל ישראל לירושלים וכו', אבל המדה המיוחדת לו היא שעתה שיתגלה יבהלו כל מלכי ארץ משמעו ויפחדו

ולא יכלו לחיות זולתו כשראו כי בושש משה קמו על אהרן שיעשה להם אלהים אשר ילכו לפניו ובעונו"ה מעשה שטן הצליחו ועשו מה שעשו, ומאז המעשה קבלו עליהם בני ישראל אהבת משה יותר מלפניהם ולא להניחו בשום פנים ולא להתפרד מיניה אפי' לרגע, עד שאמרו חז"ל על מה דכתיב (דברים לב, מה) וידבר ה' אל משה בעצם היום הזה לפי שהיו ישראל אומרים בכך וכך אם אנו מרגישים צו אין אנו מניחין אותו אדם שהוציאנו ממצרים וקרע לנו את היס והוריד לנו את המן והגיו לנו את השליו והעלה לנו את הבאר ונתן לנו את התורה אין אנו מניחין אותו, ועכשיו עת הגיע זמנו להניחם לגמרי ולעולמי עד, חשש שלא יחזרו ויעשו מיד אחר פטירתו ויעשו להם שנית מעשה ע"ז וכדכתיב בתורה (דברים ל"א ט"ז) ויאמר ה' אל משה הנך שכב עם אבתך וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ אשר הוא בא שמה בקרבן ועזבני והפר את בריתי אשר כרתי אתו. או שחשש מאד השני מהיפוך להיפוך היות כי כבר ראו שמשה רבינו מנהיגם הנאמן עלה וחזר כן נמי עכשיו לאחר מותו לא יאמינו שעלה השמימה ומת כדרך כל הארץ ולא יחזור עוד ולא יקבלו עליהם מנהיג אחר אלא יסובצו סביב קברו ויעקו אליו ולא יסכימו לקבל רועה אחר ויהיו ח"ו כלאן בלא רועה או שיכחו שיבא איהו מלאך מן השמים ולא ירצו עוד בצן אדם ילוד אשה שהיא מנהיג להם, ולכן כשאמר לו הקב"ה עלה אל הר העצרים הזה וראה את הארץ אשר נתתי לנבי ישראל וראיתיה אתה ונאספת אל עמך גם אתה כאשר נאסף אהרן אחיך וגו' וראה שכבר נחתם דינו ואין להשיב ובע"כ עליו לעוזב את אן מרעיתו עדת ה' מיד אמר יפקד ה' אלקי הרוחות לכל בשר איש על העדה וגו'.

ובהמשך כתיב ויאמר ה' וגו' קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח צו וסמכת את ידך עליו, ויש לדייק בדברי משה רבינו שאמר יפקד ה' וגו' איש על העדה ודייק איש דוקא, והקב"ה השיב לו נמי קח לך את יהושע בן נון איש וגו' וגו' דייק פעמיים איש היל"ל יפקד ה' מנהיג על העדה ואיש איש למה ודברי חז"ל יהושע נקרא איש ידועין, אבל לפמ"ש אחי שפיר מאד שכיון שמשה מחזיו ולמעלה מלאך ומחזיו ולמטה איש ויאמרו רזונינו לראות פני מלכינו או משה הוא ולא אחר או מלאך ועי"ז ח"ו יכולין לטעות בע"ז שכשיוצאין מגדר איש ודרך העולם ח"ו יוצאין ומאמינים בעשה לנו אלהים ולכן דייק והקפיד איש על העדה וגם הקב"ה השיב לו קח לך את יהושע איש אשר רוח צו כדי שלא יטעו אלא ידעו לדורות הבאים שאפי' אחר משה רבינו בהסתלקותו אין צריה אלא לקבל מנהיג אחר על העדה איש מצני אדם ואשר רוח צו אשר יוציאם ואשר יציאם ולא

ובדרך הזה ודאי ג"כ איכא מי שהוא ראוי להיות משיח ואם נזכה ונראה באדם אחד כזה שהוא ראוי ונראין צו כל המעלות שמצואר צמז"ס הרי הוא בחזקת משיח ואם לא נראה צו דברים כאלו אפילו נדע שראוי להיות משיח כיון דלא נתגלה לן בכל הדרו וכחו בחכמה ובמלכות הרי אין זה בחזקת משיח וכ"ש לא משיח ודאי וכבר אמרו על בר כוכבא (כוזיבא) שר"ע ה' מנושאי כליו ואפ"ה כשראו דבר אחד שהי' חסר לו חזר צו ופוק חזי מאי עלתה לו לבר כוזיבא, וכל האומר על מי שאינו משיח לפי ההגדרה שיש לנו מלבד שהוא שקרן ומסית ומדיח הרי הוא מחליש האמונה בישראל וכופר במשיח האמיתי צביאתו ובהלכותו והלכות כלל ישראל, ולכן לפענ"ד כל מי שיש צידו חיקף ומיד להשתיק ולהפסיק ההכרות שמכריזין לאחר או קודם התפילות יחי וכו' מלך המשיח שהוא ציון לכ"ק אדמו"ר מליובאוויטש ז"ל וגם לחלושי מת הוא רח"ל דוגמא של הנוצרים להדליל. ובדרך רמו אמרו אל תגעו במשחי ובנצאי אל תרעו.

ולא אחריו יותר אלא מה שנוגע בדרך הנהגות העם. בתורה (דברים י"ז פסוק ט"ו) שום תשים עליך מלך ודרשו בספרי מהו שום תשים, לומר שאם מת תמנה אחר תחמי ע"ש, ונראה דהוא מ"ע למנות מלך אחר שמת הראשון ולא שיאצרו בלי מנהיג, וכן נזה הקב"ה למשה רבינו קח את יהושע, ויהושע לזקנים, וכן עשו בכל הדורות.

ובתוב בתורה (במדבר כז, טו-כג) וידבר משה אל ה' לאמר יפקוד ה' אלי הרוחות לכל בשר איש על העדה אשר יצא לפניו ואשר יבא לפניו ואשר יוציאם ואשר יציאם ולא תהי' עדת ה' כלאן אשר אין להם רועה. והנה לא צמזינו בכל התורה כולה משה מדבר אל ה' אלא לעולם וידבר ה' אל משה לאמר רק במקום הזה וידבר משה אל ה' לאמר, וי"ע וכי לא ידע משה רבינו שהקב"ה ימנה להם מנהיג כמו שעשה אהו כשמינה אותו לך ואספת ומלאו על יד הסנה והרי משה רבינו בעצמו צמז"ס אמר שלח נא ציד תשלח, ואמרו ז"ל עה"פ (שמות ל"ג) ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה וגו' שם והחזר האהל למקומו ושצ אל המחנה וגו' אמר ר' אבהו אמר לו הקב"ה למשה עכשיו יאמרו הרב צכעם ותלמיד צכעם ישראל מה תהא עליהם אם אתה מחזיר האהל למקומו מוטב ואם לאו יהושע בן נון תלמידך משרת תחתיך והיינו דכתיב ושצ אל המחנה (ברכות ס"ג ע"ב) והרי אפי' על שלקח אהלו מחוץ למחנה הקפיד הקב"ה לחזור ולא יהי' צכעם על ישראל וכ"ש כשיסתלק מן העולם.

ואשר נראה דמשה רבינו רועה נאמן עת פקידתו ראה מעשה ומזכר ממנה שנעשה בעלותו השמימה לקבל הלוות וצני ישראל צביותם דבוקים צו בכל נימי נפשותיהם

תהי' עדת ה' כלאן שאין להם רועה והנה הוא זיווי מן התורה ומפי משה רבינו רועה נאמן נותן התורה.

ובדויק בזה לשון אשר יוציאם ואשר יביאם ולא תהי' עדת ה' כלאן בלי רועה ולמה תלה מנהיג העדה באשר יוציאם ואשר יביאם ואלו המנהיג יהי' בציתו ולא יכל לפניהם לאו מנהיג הוא, ולעניינינו מוצן מאד שבקש על דורות הבאים ודורו בפרט שלאחר שישתלק המנהיג אכתי יאמינו בו ויאמרו הרי הוא חי וקיים ככל הזדיקים אשר צמיחתם הם חיים וקיימים לעולם ולכן נחזיק צמנהיגינו זה שהוא חי וקיים בעולם הבא ולא נקבל מנהיג אחר ובפרט משה רבינו, אבל האמת אינו אלא לאן שאין הרועה אלסל ומוציאם ומביאם הגם שהוא חי וקיים הלאן הם בלי רועה שאין מי שישתדל עמם ואסור לו לרועה לאן לעוצם אפי' לרגע כמימרא וללכת למקום אחר, ובגמ' (ב"מ מ"א א' ו"ג ב') רועה שהי' רועה עדרו והניח עדרו ובא לעיר ובא זאב וטרף ובא ארי ודרס וכו' ובטוש"ע חו"מ סי' ש"ג שאם הניח הרועה ולא הגיל חילוקי דינים והרועה מוציאם צמספר ומחזירם צמספר ולכן דייק משה רבינו אשר יוציאם ואשר יביאם ולא תהי' עדת ישראל כלאן אשר אין להם רועה דאם לא יהי' הרועה צמנאיות צגשמיות בעולם הזה או ח"ו יהיה עדת ה' כלאן שאין להם רועה ודהרועה המנהיג היהודי צריך להיות תמיד על יד הלאן ולא יעוצם לרגע ולכן נמי צפ' וילך אמר וילך משה וגו' בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל עוד ללכת ולבא ועיין א"ע ורמב"ן מה קמ"ל ובחז"ל יכול אני אבל אינו רשאי והכוונה שאפי' שלא כהתה עינו ולא נס ליחו אעפ"כ כיון שלא יוכל עוד ללכת ולבא הגם שחי יחי' לעולם החיים מ"מ צריכין מנהיג שיוכל ללכת ולבא חיה וילך משה להגיד להם, ומנהיג שאינו יכול ללכת ולבא ולא אלא הם יבאו לפניו לקצרו אין זה גדר מנהיג שבקש משה רבינו חיה הראה לן לדורות שלא יטעו בזה.

ובבר ראיתי צמס הרבי ר' יונתן זקוק"ל דמה"ט לא ידע איש את קצורת משה רבינו ע"ה דכמו שחשש יעקב רבינו שלא לקצרו צמנרים ולא יעשוהו ע"ו כן חששו מן השמים שלא יהיו אלו שלא ירנו לקבל עליהם את יהושע או מי שיבא אחריהם אלא יחנו סביב קצרו של משה וכל דבר הקשה יביאו לקצרו ויהי' עדת ה' בלי רעה ויעשו ח"ו מין ע"ו מקצרו של משה (וכמו שצמנינו מהם וממהומם תלמידי הנוצרי שהמניאו לעצמם אמונה שהרגוהו וחזר וחי ושוב מת ויחזור ויחי' אמונה משוגעת כידוע) ולכן לא ידע איש את קצורתו. ואדרבה בגמ' אמרו שם א"ר חנינא מפני מה נקצר משה אלסל בית פעור כדי לכפר על מעשה פעור ודרס עוד אחרי ה'

אלקיים תלכו הקצ"ה קצר מתים דכתיב ויקצר אותו בגיא אף אתה קצור מתים, והנה הכל כדי להראות שמה רבינו מת כדרך כל האדם ובנשיקה ולא יבאו ח"ו לידי טעות עם עובדי ע"ו וכיוצא בהם, ולא חש יעקב אלא בחז"ל אבל בא"י אין פגע רע ואין ס"א שולט לא חש שיטעו ח"ו בקצורתו.

ויאלי מה"ט נמי יש לפרש צרבינו הקדוש (כתובות דף ק"ג) ת"ר בשעת פטירתו של רבי אמר לבני אני צריך וכו' אמר להן לחכמי ישראל אל תספדוני צעיירות והושיבו ישיבה לאחר שלשים יום שמעון בני חכם גמליאל בני נשיא חנינא בר חמא יושב צראש ע"ש צכל האריכות ולכאורה למה טרח רבי בשעת פטירתו צדברים אלו ובגמ' שם תמה מאי קאמר ע"ש, ונראה לפי שצרבינו כתיב שם דכל צי שמשי הוה אחי לצימיה, ודלא תימא דכיון דרבי בא מכאן לשם ומשם לכאן הרי הוא חי וקיים ולמה לן מנהיג אחר ואדרבה נראה כפוגע כבוד רבינו הקדוש שממנים מנהיג אחר כשהוא בא צכאן כצחיים חיותו ולכן קודם פטירתו אמר לבני אני צריך ולחכמי ישראל והזוהיר את חכמי ישראל שימנו נשיא וראש ישיבה וחכם כי אין שלטון ציום המות ולאחריו ודאי צריך מנהיג חדש.

וביותר נראה לפמ"ש (סנהדרין צ"ח ע"ב) דאמר רב על משיח אי מן חיי הוא כגון רבינו הקדוש וכו' ולכן כיון דאמר על רבינו הקדוש שהוא משיח ולכן לאחר פטירתו ובפרט שבא צחיים ובצגדיו כאלו לא מת כלל וגדול מן שאר צדיקים וא"כ פשוט שאפשר שיטעו ויאמרו שזה צאמת משיח צדיקינו ויטעו ח"ו בו ואחריו ולא ימנו נשיא תחתי' ולכן לפני פטירתו קרא חכמי ישראל וצניו וסידר סדר ההנהגה אחריו שלא יטעו לומר על המתים שהם חיים והם ינהגו הדור אלא דור הולך ודור בא, ואולי מה"ט נמי אמר ר"י אמר רב עמיד הקצ"ה להעמיד להם דוד אחר וצ"ו ולהנ"ל אחי שפיר דהגם דרבי הוא ראוי להיות משיח צחיו מ"מ כשנפטר ולא נתגלה צימיו אז עמיד להעמיד דוד אחר ועיין רש"י שפי' כגון לאו דוקא ועיין צ"ש מש"כ בזה, עכ"פ אפי' רבינו הקדוש חדל מלצא עוד צין החיים כדי להצדיל צין המתים וצין החיים ואפילו צין החיים צעוה"ו לחיים לעוה"ב.

ובזה הנני לסיים ומבקש אני מטר כי כוונתי לש"ש שלא להחריב את הבנין הגדול אשר בנה כ"ק האדמו"ר זצ"ל יובל שנין ולא לבזותו ברבים עם פתגמים כאלו וכיוצא בהם וי"ר שיהי' מליץ יושר עלינו ועל כל ישראל ובפרט התלמידים והחסידים עדי יבא ינון ולו יקחת עמים כמים לים מכסים ידיכם עבד נרצע לאדוני העומד לשרת את בית ישראל בלב ונפש, **מגשה הקמן**

מפתחות ענינים לשו"ת משנה הלכות חלק י"ז

אבן העזר

סימן א

בהא דבן י"ח לחופה. מהיכן נפקא לן דבן י"ח לחופה. למה האבות לא נישאו בשנת הי"ח. כשחשקה נפשו בתורה פטור מלהנשא.

סימן ב

אשה שקלקלה שבילי הזרע אי נכון לרב לסדר קידושין. כפייה למצות נישואין ומצות פריה ורביה.

סימן ג

במצות ולערב אל תנח. עשיית פעולות ללידת בן או בת. אי יש קצבה למצות לשבת. ביטול פריה ורביה באשה חולנית.

סימן ד

נשא בהיתר ק' רבנים ואח"כ אמרה הראשונה שמוכנה לעמוד לדין. התחרטה מסירובה לפני שנשא אחרת. נשא אשה על אשתו אין כופין להוציאה.

סימן ה

הזרעה מלאכותית מזרע גוי. בדבר עובר בהקפאה. אי איכא איסור רציחה בעובר הנמצא בהקפאה. תפילה על ממזר שיחיה.

סימן ו

אשה שנשאת לאחר בלי גט והולידו בנים. ביטול הקידושין משום ערעור על העדי קידושין. ערעור על מסדר הקידושין. מקדש בטבעת שאינו שלו או שאולה. נתינת הטבעת על בתי ידים. לא אמר הרי את. דילמא מגוי נתעברה כשיושבת עם השני.

סימן ז

אשה שנשאת לבעל שני ע"י גירושין אורחיים והולידו בנים. אי חיישינן שמא מגוי נתעברה. זינתה תחת בעלה ברצון בשוגג.

סימן ח

כמה בירורים בדיני ממזר ומה להשיב לבעלי תשובה ממזרים. חטא אבותיהם נמשך על הבנים. ממזר אי יכול לישא שפחה בזה"ז. טהרת הממזר ע"י שישא גיורת. במיתתו של הממזר מתכפר הבעול. לפרסם הממזרים. תפילה על הממזר שיחיה. ספק ממזר. אין מלמדין תורה לממזר. אין להסביר את השואה שכלתה את עם ישראל.

סימן ט

כפגם בן הנדה ובני ט' מדות. אי בעינן חדשי הבחנה להבחין בין זרע קודש לזרע פסול. פגם כהונה בבן הנדה.

בן הנדה אי הוי ממזר. פגמם של בני ט' מדות. התרחקות מעזי פנים.

סימן י

שידוכין עם פגום. מי שאינו בן נדה שלא יתחתן עם בני הנדה. ראייה מאברהם אבינו שלא רצה להשיא בנו לבתו של עבדו אליעזר. הזרעה מלאכותית בימי נדתה.

סימן יא

נשתדך עם בעל תשובה ונודע לו שהוא מזרע הנעאלאגען. חשש ממזרות ופסולי חיתון. אי איכא ביה מקח טעות.

סימן יב

בדבר היתר שבט הפלאשין ובדבר עולי רוסיא. חשש מעירובם בן הגויים. אי חוששין לקידושיהן. גירות שלהם אי חשיבא גירות. נכרי שנימול בטעות לשם בריתו של א"א. צבע עורם אי הוי סימן. מחזק דברי הרדב"ז שהם משבט דן. אי צריכים גירות. שמם היהודי של עולי רוסיא כהוכחה ליהדותם. חיוב טבילה להחוזרים בתשובה ומקבלים עליהם עול מצוות.

סימן יג

תינוק שביצה השניה דבוקה למעלה. ניתוח להנולד עם ביצה אחת. בעל ביצה אחת אי מיקרי סריס. שיזהר שלא לנקוב הביצה.

סימן יד

לעשות ניתוח פענדיציט. ניתוח או כריתת אבר שכעת אין שום סיבה לעשותו אלא מחשש בעלמא לעתיד.

סימן טו

קשירת רחם למניעת הריון. מניעת הריון במקום צער או סכנה. תשימש ועונה כשאינו לקיום הזרע.

סימן טז

ממזר כהן אי אוכל בתרומה. עבד באכילת תרומה. כהן ממזר בעבודה. נכרית באיסור אשת איש.

סימן יז

בדין קטלנית. מת מחולי שהיה לפני שנישאו. מת זקן. מתי מיתת סתם אדם. מחמת שני מחלות שונות. להתיר לינשא משום פריצותא או שלא תגור עמו בלא קידושין. כששנים הראשונים היו בעבירה. בדעת הנוב"י דבעשירה אין חוששין למזלא.

סימן יח

גירות לשם אישות. גירות להציל מפסולי חיתון. בנכרי הבא על בת ישראל. דעת החזו"א דאין להקים בי"ד לעניני גירות.

סימן יט

ע"א שהעיד לאשה במיתת הבעל וכנסה. בדעת הרמב"ם דשליח המביא גט ממדינת הים או עד אחד שאומר מת בעליך אסור לישאנה.

סימן כ

איש ואשתו שנתגיירו והיא מעוברת אי בעי הבחנה.

סימן כא

קידושין בחילול שבת ועדיין לא עברה צ"ב יום מקבלת הגט.

סימן כב

התרת עגונה ע"י היכר כתונת. דם שער אי דומה לדם של אדם.

סימן כג

ראה הטביעה אם מעיד עליו לאחר זמן. בטב"ע ברור אי בעי גוף שלם. מבאר דעת הטור דבלא ראה הטביעה מעיד בטביעת עינא בלבד. אי בכה"ג בעינן ראיית כל גופו.

סימן כד

בעל שאמר לאשתו שמתכונן לשוט לעבר הניאגר"א פאל"ס ונאבד זכרו. היתר עגונה בנאבד באומדנא במים שאין להם סוף. קידושין בלא יחוד עדים. ביטול קול בספק קידושין. הוכיח סופו על תחילתו.

סימן כה

באומרת ברי לי שמת. מאי שנא ממים שאין להם סוף.

סימן כו

בהא דאין הולכין בנפשות אחר הרוב (סנהדרין ס"ט).

סימן כז

אחורי ארי ולא אחורי אשה. הליכה אחורי אשתו. ישיבה אחורי אשה.

סימן כח

כיסוי פנים לאשה. הסתכלות באשת חבר. כל כבודה בת מלך פנימה. צניעות בביתה. שלא להתקשט מדי ביוצאת החוצה.

סימן כט

קול זמר באשה בתרי קלא.

סימן ל

נגיעה בקרוביו הקטנות.

סימן לא

אי מותר לגר להתייחד עם אמו בתו ואחותו. יחס הגר ובניו. אי מתאוה אדם לקרוביו. יחוד גר עם בתו. ראייה מלוט. בטעם הראשונים באיסור עריות. להוט אחר עריות מתאוה אף לקרוביו. הטעם דיחוד אחותו חמיר מאמו

ובתו. גר שנתגייר עם אמו. כיון שנתגיירו הערב רב בכו על איסור יחד עם משפחותיהם.

סימן לב

יחס הגר ובניו. בקושיית החת"ס למה מילת בן הגר מעכבת הגר בקרבן פסח. חיוב גר במילת בנו. קיום פריה ורביה בבנים שהיו לו בגיותו ונתגירו. זכויות הגר בגיור בניו. זוהמת הגר פסקה כבר בהר סיני. קיום פריה ורביה דוקא שישארו בנים המתחייבים בישראל.

סימן לג

אשה משותקת וקשה לה לטהר עצמה אי מותר לבעל להתייחד עמה. אם יש לה עוזרת אם צריך לחשוש שיכנס לחדרה.

סימן לד

קידושין רק לשם צוותא כשא"א לה לטבול ואי יש עליהם איסור להתייחד. קידושין לשם צוותא בלבד. שומר דברך קבע לא מהני.

סימן לה

זוג שנגמר ביניהם להתגרש אי מותרים ביחוד. באין לו פת בסלו. יחוד במרחק טבילתה שלא תתעבר. אהבתם מתעוררת בשעת הגירושין.

סימן לו

יד המרבה לבדוק באנשים. הנהגות בעת עונתה. פיוס וריצוי. קירוב שלא בעת עונתה. הזכרת שמות צדיקים ומחשבה בהן. שלא לחשוב בענינים אלו. קינוח העד בשבת.

סימן לז

בעל הדורש מאשתו לקחת כדורים למניעת הריון.

סימן לח

בענין שאלה בקידושין. אי איתא שאלה בקידושין כמו בהקדש.

סימן לט

האומר הרי את מקודשת ולא אמר לי ואח"כ אמר הרי את צלעתי.

סימן מ

בדין לדידי שוה לי ובכלי פחות משוה פרוטה. בהיזק פחות משוה פרוטה אין יכול הניזק לומר לדידי שוה לי לחייב המזיק. במתקדשת בכלי שאינו שוה פרוטה. אי בעינא עדים דלדידי שוה לי.

סימן מא

דבברי הבה"ג שמתחיל בקידושין מצד האיש ובנוסח הברכה ע"י חופה וקידושין. בסדר המסכתות דגיטין לפני קידושין. כל מנהגי החתונה למדין ממתן תורה. קידושין בלא חופה הוי כערוה.

סימן מב

מצות קידושין לשי' הרא"ש. מבאר דלהרא"ש דאין חובה לקדש אשה אך מ"מ מצוה איכא. בדעת הרא"ש דאין מברכין אקידושין ואנישואין.

סימן מג

קידושי קטנה בזה"ז. אי נאמן האב לומר קדשתי את בתי כשהיתה קטנה. מצוה לקדש בתו הקטנה. נאמנות האב כשנראין הדברים דרוצה לקלקלה. לקדשה לפסול או למוכה שחין. נאמנותו בדאיכא עדים. מקדש בלא שידוכי. באינו יודע בטיב גיטין וקידושין. נאמנותו לאחר שתגדיל. באיסור לילך לערכאות.

סימן מד

חרש אי דומה לקטן או לעכו"ם. בדעת הקצות דחרש וקטן דמיא להדדי בכל מילי. זכות האב בקידושי בנו.

סימן מה

מי שנשא אשה ואח"כ נתברר שיש לו אשה אחרת. ביטול קידושין משום אומדנא באיסור ובמומין. ביטול קידושין בעובר על חרם דרבינו גרשום.

סימן מו

בנידון שהתירו אשת איש בלא גט בתואנת מקח טעות. ביטול קידושין לחולה במחלה מדבקת. ספיקות שאי אפשר לבררן.

סימן מז

כנסה בחזקת בתולה ואינו יודע שהיא בעולה. פדיון הבן לבכור הנולד מנשואה בחזקת בתולה ונודע לב"ד שהיא בעולה. אי איכא באופן הנ"ל קידושי טעות. ב"ד היודע בא"א שזנתה אינה מחוייב להודיע לבעלה.

סימן מח

המקדש אשה סתם ושמה מגונה. אי שם מגונה מוכיח על מום שבה.

סימן מט

ייחד עדי קידושין ואחר כך נמצאו פסולין. כשרים וקרובים שרואים המעשה. קידושין בטבעת שאולה. תלוי מי יחדם והאיך יחדו אותם. אנון סהדי בקידושין אי הוי כעדים. בפלוגתת החת"ס ושאר הראשונים בהאי דינא. אי מברכין שוב ברכת האירוסין. כתובתה הראשונה אי חיילא. לשון העדיפא בשעת יחוד העדים.

סימן נ

מי שעבר ניתוח באברים פנימיים אי כשר להיות עד בקדושין וגיטין. טריפה או ספק טריפה אי הוה ראוי לעידי קידושין. עידי קידושין דינם כעדות ממון או כעדות נפשות. טריפה ועדות שאי אתה יכול להזימה בעדות ממון.

סימן נא

חזקה על המסדר שבקי בטיב קידושין. חזקת כשרות להרב המסדר קידושין.

סימן נב

בענין יחוד דחופה וכיסוי ראש לכלה. במנהג הנשואין כשואשה מכוסה. גדר איסור ארוסתו. שלא לעשות יחוד לשם נישואין אחר החופה.

סימן נג

כמה חייב האב לתת לנדוניה לכן או לבת ובדבר הנוטלים מצדקה לקנות בתים לבניהם. אין לאב לקבץ מעות בשביל נדוניה לבתו כדי לעשרם. לישא ת"ח מותר להאב לקבץ מעות עבור נדוניה לבתו.

סימן נד

טעה בשבע ברכות וחתם שלא מעין הפתיחה. טעות באחת משבע ברכות הנישואין. חיסר ברכה אחת. פתח הברכה ולא סיימה או סיימה בסיום אחר בשבע ברכות ובשאר ברכות.

סימן נה

לכבד מומר בשבע ברכות.

סימן נו

ברכת חתנים במקום שנמצא רק החתן ולא הכלה. ברכת שבע שלא במקום החופה.

סימן נז

בחתונות שא"א לרבים להתעכב עד ברהמ"ז. ברכת הזימון בחתונה לפני שמברכים הציבור כולו. זימון בבית עכו"ם. ברכת שבע ברכות באופן הנ"ל. גרדי פנים חדשות. דעת הראשונים בסדרם של הברכות. מנהג הבתולות שאין מדליקין נר חנוכה.

סימן נח

מי שאכל באולם החתונה ויצא לפני שנכנסו החותן וכלה אי יכול להיות פנים חדשות. המשתתפים בסעודת נישואין ללא ראיית החתן וכלה אי ראויים לפנים חדשות. שיכוונו הפנים חדשות לשמוע הברכות.

סימן נט

בברכת אשר צג ובמנהג זריקת אגוזים על החתן. דעת הראשונים דיש לברך על מעשה הקידושין וה"ה ברכת שהחיינו. הטעם שהנשים זורקות על החתן בשבת אופרוף.

סימן ס

כלה בתוך שבעת ימי המשתה אי מותרת במלאכה. מלאכות המותרות ביו"ט. מיעוט הלימוד לחתן בשבעת מי המשתה.

סימן סא

חיוב הצניעות בשמחת חתן וכלה. שלא לפרוץ גדריו הצניעות בשמחת הנישואין. שלא לרקוד סביב הכלה.

סימן סב

א. בדבר שבירת כוס זכוכית שלם תחת החופה. טעם שבאירוסין שוברין כלי חרס דוקא. שבירת הכוס משום בעל תשחית. השחתה לתועלת. הפקר בי"ד אי מוציא מבל תשחית. צער בעל חיים ובל תשחית לכבודו של מלך.

סימן סג

מקור שהאבות באים מגן עדן לשמחת בניהם.

סימן סד

כתובה ששכחו לכתוב וקנינא. כתובה החתומה ע"פ עדים ולא כתבו בה וקנינא. נכתבה ונחתמה בלילה.

סימן סה

כתובה לאשה שאביה גוי. האם כותבין בכתובת בת הגוי שם אביה. אסופי ושותקי האיך קוראין אותן לתורה. כתיבת בני לילד מאומץ בשטר. שם מומר בגט.

סימן סו

בתולה שנאנסה כיצד כותבין בכתובה. נוסח הכתובה לבתולה שנאנסה מגוי. קריאת הכתובה אין בה משום עיכוב.

סימן סז

בדבר בני כולל שמתעלמים מחיוב מזונות נשיהם. בדבר אשר לאחר הנישואין נודדין למקום תורה ואין דואגין למזונות נשיהן. ביאור מאמר הגמ' גיטין ו': ויתנו הילד בזונה. ריבוי התורה גורם לפרנסה. משום חולשת הדורות מותר לקבל תמיכה על הלימוד. חיוב הבעל במזונות אשתו. לחייב אשה לעבוד לפרנסת הבית.

סימן סח

פטור האם במזונות בניה. אי חיוב מזונות הבנים מדין מזונות האם.

סימן סט

זכות האשה לקנות כלי הבית. חיוב הבעל לשלם הלוואות שהוציאה והתחייבה אשתו עבור כלים ושאר תשמישים הנצרכים לבית.

סימן ע

לעזוב את הבית לזמן ממושך לצורך פרנסה. תשובה לאשה שהפילה עובריה במזיד. מנהג כפרות על ידי שליח. נתנה רשות לבטל עונתה וחוזרת בה. סדר תיקון התשובה לאשה שהפילה כמה עוברים במזיד.

סימן עא

פרישות בימי הזקנה. תנאי או מחילה בעונה. פקידתה ביוצא לדרך בעונת הווסת. בהסבר פרישות דמשה רבינו ודברי מרים אחותו.

סימן עב

לא לגרש אשתו הראשונה איסור או עצה טובה ובדבר הנשבע לגרש את אשתו. נשבע שלא לפרוע חובו. גירושיה ללא סיבה אסורים משום החיובים שהתחייב לה. מחלק בין הנשבע בנקיטת חפץ לבין הנשבע שלא בנקיטת חפץ.

סימן עג

בענין ברכה על מצות גירושין. ובענין מ"ע של אכילת תרומה. אי בן נח הוי בתורת גירושין. שחיטה אי בעי ברכה. אי בן נח הוי בתורת חיוב השחיטה. כשיש לו תרומה בביתו חייב לאכלו מדין שמירת התרומה.

סימן עד

בדין אשה רעה מצוה לגרשה. בעלת השקפות מקולקלות. הנשים הנ"ל גירושיהן בזיווג ראשון. בזיווג שני ויש לה בנים ממנה. בבנות חיישינן יותר לזילותא.

סימן עה

בדבר תקנת חז"ל בנישואין וגירושין בקטנה ובשוטה.

סימן עו

גט שנכתב על נייר האשה ואח"כ הקנהו לבעל. איזה מעשה שאחר כתיבת הגט חשיב מעשה לפסלו. הקדש קדושת דמים לא חשיבא איתעבד מעשה. להתנות קנין על מנת שיחול השבת.

סימן עז

ע"ד כתיבת השם בלומא.

סימן עח

ע"ד כתיבת השם מריאשא.

סימן עט

כפייה לגט שלא בפניי ושלא על דעת בית דין. הדייטות אי הוי כב"ד של כותים. כפייה בב"ד שאינה של מומחין. כפייה בב"ד במזיד שלא כדין. אופן הכפייה בב"ד של עכו"ם. נגמר דינו להריגה הצלתו מעכו"ם הבא להרגו. עכו"ם שהרג טריפה או המחוייב מיתת ב"ד. הלקאת הלוקה בזמנינו צריכה להיות בפני ב"ד. עכו"ם וישראל עומד על גביו בגט ובעיבוד לשמה ובהלקאת הנלקה. קבלת מעות עבור נתינת הגט אי הוי ריצוי. קיבלו הב"ד יותר משכר בטלה לשכור בריונים. שליח המקבל שכר בדבר עבירה. גירושין שלא ברצון האשה.

סימן פ

נאסר בבית האסורים עד שיתן גט. הלך לו האונס. על הגט אין להרהר ועל עצם הנתינה אפשר לערער.

סימן פא

המגרש מחמת אונס ממון ובדין כפיה מן הצד. גט לאחר שגולה כספו ממנו. שוחד ממון עבור נתינת גט. ממון שאין לו קצבה. נתנהו במאסר.

סימן פב

מי שהדין נותן לכופו לגרש ומתנה שתמחול לו הכתובה. נותן גט בתנאי האם כופין אותו לגרש בלא תנאי. תנאי שאי אפשר לקיים. הני שכופין לגרש מדינא אין צריכים לתת תוספת כתובה. במקום שאין יכולה לבא בעצמה אי אפשר לכופו למנות שליח.

סימן פג

קול קורא שלא ידין בדיני גיטין החמורות רק המוסמך לזה. אין להתעסק בגיטין אלא דיין מומחה בזה. גם בימי חז"ל היו דיינים מומחים לכך. יש לדיין להתענות ביום סידור הגט. ספק יודע בטיב גיטין אפילו בדיעבד אין גיטיו גיטין. סמיכה בזמן הזה. קול קורא ותקנות מגדולי דורינו מי ראוי לסדר הגט. לסדר עניני הממונות קודם נתינת הגט. מסרב לבא לב"ד. מתי והאיך יפנו לערכאות.

סימן פד

חיוב על הב"ד לפשר כל סכסוכים לפני נתינת הגט. מתרין דכן הוא דעת הריב"ש. לפני נתינת הגט צריך שידע הבעל בבורר מה הן התחייבותיו בגט זה. ביצוע פסקי הדין שבניהם לכו"ע אפשר לבצע אחר נתינת הגט. אחר נתינת הגט לא יהא שום עסק בניהם.

סימן פה

עיקוב גט לאשה התובעת בעלה בערכאות. הזדקקות ב"ד לגט לאשה שהוציאה ממון מבעלה בערכאות. עיקול נכסים בערכאות. אשה נדחית מפני האיש. קבלה עליה בעת קבלת הגט שלא לילך לערכאות ואח"כ הלכה בטל הגט למפרע.

סימן פו

תשובה שניה בענין הנ"ל. הזדקקות ב"ד לגט לאשה שהוציאה ממון מבעלה בערכאות. אי רשאי לישא אשה על אשתו. עבריינית אי מותר לעגנה. המוסרת בעלה למאסר דינה כמוסר.

סימן פז

ביאור תרגום יונתן פ' משפטים אם מאן ימאן אביה. מבאר מחלוקת הראשונים אי אמרינן בקטנה טב למיתן טן דו מלימטב ארמלו.

סימן פח

א"א שדרה כמה חדשים עם איש קודם גירושיה ורוצה לינשא לו. יחוד בזמן ארוך האם אוסרין עליו. אשת כהן אי נאסרת ביחוד. נדרה להמיר דתה אי נאסרת על בעלה. המשיכו לגור יחד אף שיוודעים שיש איסור בדבר.

סימן פט

א"א שזנתה עם שנים אי מותרת לשני. זנות ללא קינוי וסתירה. כשאין האשה אסורה לבעלה אי אסורה לבועל.

שומרת יבם שזינתה דמותרת ליבם האם אסורה לבועל. ביאת עכו"ם.

סימן צ

אשה שנבעלה לעכו"ם כדי להציל אחרים אי נאסרה על בעלה. המצלת עצמה או רבים מליסטים של עכו"ם הבאים להרגם ע"י זנות. גדרי שוגג בזנות. האיך מסרו עצמם אסתר ויעל לזנות. הטעם דנאסרת על בעלה אף ששגה בזנות. למה לאיש מותר מן התורה לישא שני נשים ולאשה אסור לישא שתי אנשים. למה קראה התורה לפיתוי ברצון עינוי. יש לחלק בין הצלה ע"י זנות פעם אחד לבין זנות של תמידות כמו באסתר. השקאה בנסתרה על מנת להציל. האיך אמרה חנה שתלך ותסתור. כפרה בנבעלה תחילה ואונס וסופה ברצון. כפרה על עבירה שעשה בקטנותו.

סימן צא

נואף אי דינו כבא במחתרת להרגו. יכול להציל הרודף ולא הצילו. מבאר הנפק"מ בין רודף להבא במחתרת. מי מותר להרגו קודם שהערה בה ולמי שאחר שהערה בה.

סימן צב

השקפת התורה בענין שויון זכויות לנשים ובדבר עשיית מנין לנשים. בדבר שויון זכויות לנשים ונשים כאחד. בעת מתן תורה הגביל הקב"ה כל אחד לפי מעמדו. הטעם שנשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא. מעלת הנשים על האנשים. נגד דעת הרפורמים שרוצים להשוות זכויות הנשים והאנשים. במנהג של ימינו שעושים מנין נשים לתקיעת שופר וקריאת פרשת זכור. כל כבודה בת מלך פנימה ואפילו כשנצרכה לילך בדרך. הבחנה ג' חדשים. חובתם של הנשים.

חושן משפט**סימן צג**

תובע שרוצה בזבל"א ונתבע רוצה בב"ד קבוע. גדרי בי"ד קבוע בעיר.

סימן צד

תחילת דין וקבלת עדות בלילה. חליצה בלילה. דינים שהתחלת והגמר דין אחד הם. מייש בדעת הרשב"ם אימתי קבלת עדות הוי כתחילת דין. השבת אבידה בלילה. דרישה וחקירה בדיני ממונות. קבלת עדות בלילה ועדות נשים בדיני ממונות.

סימן צה

שוחד לבורר. הוצאות הפסד לנתבע בערכאות. תשלום לבורר יותר משכר בטלתו.

סימן צו

מסרב לדין ומסור אי מותר לגרש בניו מבית הספר. עונשי המסרב לבא לדין. הריגת חייבי מיתת ב"ד לפני שנדונו בב"ד. הריגת מוסר שאמר אני אמסור. הוצאת בן המסרב מת"ת פרטי. לא שלם האב שכר לימוד הוצאת בניו מת"ת.

סימן צז

ב"ד שחתמו שהדין עם ראובן אי יכולים לפשר ביניהם. אין לפשר אחר גמר הדין. מאימתי איקרי גמר דין.

סימן צח

קונטרס "שטרי בירורין". שינו ב"ד טופס שטרי בירורין אי חייב הבע"ד לחתום וכשחתם על זה שלא בידעה. ערעור על נוסח שטר הבירורין. פשרה שלא על דעת ב"ד. חתן שמערער שלא הבין מה התחייב בכתובה. שטר בירורין שנתבטל בטל רק חלק הדין תורה שנעשה בפשרה. מבאר מתי ב"ד צריך לומר לנדון מהיכן דנוהו. הפקר ב"ד וכפיה לפניו משות הדין. טעות בדבר משנה. אחריותם של הדיינים לפסק הדין.

סימן צט

ראובן הסכים לפשר עם שמעון על איזה סכום ושמעון מוכן ליתן יותר ממה שביקש האם חייב המפשר להודיע זאת לתובע. אין לדיין לפסוק יותר מדמי תביעת הממון. חזקה אין אדם מעיז בפני בעל חובו.

סימן ק

בזבל"א אין הנתבע הולך אחר התובע. באיסור לדון בערכאות.

סימן קא

בעל בא"י ואשתו באמריקא מי הולך להתדיין אצל מי. כפיה לעלות לא"י. מי הולך אחרי מי בשני שותפים.

סימן קב

דיין שנתן פסק לראובן אי יכול להיות בורר בב"ד לראובן. פוסק שפסק כה"ג בספריו אי רשאי לדון בדין כזה. נאמנות עד אחד באיסורין במקום דאיתחזק איסורא.

סימן קג

בדין שאסור לדיין לומר אני הייתי מזכה.

סימן קד

בדבר תיק בית המשפט שנסגר הנקרא דארמענט. כל זמן שיש עמו דין בערכאות אין הב"ד נזקקין לו. ראשית כל חייב לשלם כל ההפסדים שנגרמו ע"י הערכאות.

סימן קה

בדבר תיק בית המשפט שנקרא סטיפולעשא"ן.

סימן קי

הוציא הנתבע הוצאות לעו"ד בערכאות אי חייב לשלם לו. אפילו לאחר זמן רב ישלם ההפסד שגרם לו. פסולי עדות חזרה לחזקת כשרות.

סימן קז

תושב שאינו ציית לתקנת בני העיר אי מותר לדיינו בערכאות. כוחם של ז' טובי העיר.

סימן קח

הליכה לערכאות במדינותינו בזמן הזה. מה שכתבו כמה ספרים דבזמה"ז אין נוגע כמה דיני חו"מ.

סימן קט

ההולך להעיד אי נשכר פרוטה דרב יוסף ואי מיקרי נוגע בעדות בשביל זה. שכר קבורה עבור מתים האסורים בהנאה.

סימן קי

נמצא אחד מהן פסול מדרבנן אי עדות כולם בטילה. מביא ראיה להאי דינא.

סימן קיא

עידי הכחשה אי צריכין להעיד ביחד או מהני בזה אחר זה. חקירה ודרישה בעדות אשה. מבאר טעם נאמנות העדים. אף למאן דס"ל דחתימת העדים לא בעינן כאחד הגדת העדות בעינן.

סימן קיב

עדים זוממין אי לוקין משום לא תענה.

סימן קיג

עדות עיר הנדחת אי הוי עדות שאי"ל ובעדים זוממים שבאו לחייב דמי כתובה. הריגת קטנים בני עיר הנדחת. כתובתה חיובה מיד כשנשאת והגירושין מבררת את זמן התשלומין. כמה מיתות מותר לב"ד לחייב ביום אחד.

סימן קיד

בענין עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד. האיך טעינן מזויף אחר חתימת העדים. חזרה מהעדות או חזרה מהחתימה. עדות לעצמו כל זמן שאינו חייב לאחריני. מאימתי חתימת העדים חשבינן לה כנחקרה עדותן בב"ד. דיינים המכירים החתימה ואינם יודעים מהמעשה. עדות אשה היכא דדייקא.

סימן קטו

בד' הנתיבות דעוסק במצוה פטור מן המצוה אינו אלא במצוה חיובית. פטור ממצוה להעוסק בקבורת המת.

סימן קטז

לפרוט טשעקים של חבירו בעל חובו בלי ידיעתו. שעבודא דר' נתן מכספי צדקה.

סימן קיז

בגדר לא תהיה לו כנושה ואי מותר למסור יהודי שגנב טשעקים למשטרה.

סימן קיח

מי שאבד תפיליו בביהמ"ד ומצא תפילין אחרים.

סימן קיט

נתגרשה מאהבה אי יש לה חזקה בנכסי בעלה. בבן שנתרחק מאביו. רחמי האב והאם על בניהם. מהיכן ילפינן דשרי לגרש מאהבה.

סימן קכ

אי חייב להודיע לשכנים שבונים ישיבה גדולה. מי חייב במצות לימוד תורה עם אחרים.

סימן קכא

השגת גבול במתפללי ותומכי ביהמ"ד. העמדת חנות ליד חנות של חבירו.

סימן קכב

בענין השגת גבול. העתקת תקליטורים ותוכנות מחשב.

סימן קכג

העתקת קלטת של דרשה שעשו אחרים. בעלות וקנין על קולו של הדרשן ע"י השומע. הגבלת זכויות במתנה ומכר. קנס למי שאינו רוצה להשאיל ספריו.

סימן קכד

להעמיד מכונית ברה"ר במקום נסיעת הרבים. צובר עפרו ברה"ר.

סימן קכה

המבריח מן המס ומגיע נזק לחבירו. הפקעת המס אי הוי כהפקעת הלואה.

סימן קכו

שותפין שלא עשו קנין עד אימתי יכולין לחזור. בשותפין לא אמרינן אומדנא.

סימן קכז

קנה בית בתנאי שלא ימכרנו לאחר בלי רשות מנהלי הקריה. חצר או דירה בשכירות שותפין ואחד מן השותפין משכירו לאחר שלא מדעתו. משכיר דירתו לאוהבו ונעשה שונאו. גדרי שכן רע.

סימן קכח

מי שביטלו שידוכו האם גם עליו לבקש מחילה. חומר העוון למבטלי השידוכים.

סימן קכט

בעל החנות אי רשאי לומר לך איני רוצה למכור והמכריחו אי נקרא חמסן.

סימן קל

יישוב ד' הטור שכתב הא דהמאנה אינו לוקה. ערב ועדים בהלוואת ריבית פסולם לעדות. רשע דחמס בעדות.

סימן קלא

שוה ללוקח יותר אי יש בו אונאה. כשמשלם יותר משווי מחמת דוחקו.

סימן קלב

רב שיעץ לאשה לקנות מזוזות יקרות וא' טוען שאפשר לקנות בזול. הפקעת שערים בסוחרי סת"מ.

סימן קלג

בדין אין הולכין בממון אחר הרוב. אי הוי דרבנן או דאורייתא. מה איקרי רוב התלוי במעשה.

סימן קלד

קיבל באוירון ביצה שיש בה דם בתוך חבילת האוכל. ביטול המקח במכירת דבר האסור. איסור דם בביצים. אכילת איסור בשוגג. הפקר ב"ד הפקר. ביטול מקח באיסור דרבנן. דם בביצים דספני מארעא.

סימן קלה

בדין זכין לאדם שלא בפניו. בצווח שאינו רוצה בהזכיה. במתנה או במכר. בקידושי אשה. במזכה עירובי תחומין לבני עירו.

סימן קלו

בדין זכיה לשוטה. חרש אי דינו כקטן. חרש אינו כנכרי לגבי זכיה.

סימן קלז

בענין שונא מתנות יחיה. במתנות שנותנין לחתן וכלה. אין איסור לקבל מתנות. מתנה עבור דבר מצוה.

סימן קלח

מכר ביתו ואח"כ בא לו אביו בחלום שיש שם מעות. במעות פיקדון ומעשר שני שהיו ידועים שיש לו ואינו ידע היכן הניחם. אי יש חיוב לשמוע לחלום.

סימן קלט

מציאה אי באה בטורח. מחלק בין איש לאשה.

סימן קמ

כיבוש מלחמה במלחמת העולם השניה בידי הנאצים והאמריקאים. חפצים שנשדדו ע"י הנאצים ימ"ש ונצלו ע"י אחרים דין החזרתם לבעליהם. שלל יהודי אונגארן אי יש בהם קנין כיבוש מלחמה. אי קנו חיל אמריקה את השלל שנפל לידיהם. החזרת גניבה לאחר יאוש או הפקר. מציל מזוטו של ים. כיבוש מלחמה במטלטלין.

סימן קמא

בענין המוצא מציאה בבית הכנסת. קנין חצר ויד בהקדש. חיוב מזוזה בבית כנסת. מכירת בית הכנסת. דין העבד מטעם חצר. מעילה בשבח שהשביח לאחר שהוקדש. קנין חצר במקום דריסת רבים.

סימן קמב

המוצא שוה פרוטה אי הוי שלו.

סימן קמג

מצא כסף בטלפון ציבורי אי יכול לקחתו. מכשיר לקניות ע"י מטבעות אי יש לו דין חצר להחברה של

המכשיר. הרחקת קטנים מגדרי עבירה. גנים מעורבים לילדים קטנים.

סימן קמד

בגדרי הפקר. חזרה מהפקר. הפקיר ומת. מפקיר לזמן. הנודר לצדקה ומת. הזוכה מן ההפקר אי חשיב מקבל מתנה מדעת אחרת המקנה. רוב בדין איסור והיתר כאחד. הפקר אי נתינת רשות או רק סילוק רשות. הטעם דמהפקר של חמץ יכול לחזור בו. מתנות עניים שהלכו בו הנמושות. עני קטן אי זוכה במתנת עניים.

סימן קמה

אפוטרופוס שמכר קרקעות יתומים פחותים מבן כ' ובלא הכרזה. אפוטרופוס שנתמנה ע"י ב"ד עושה בנכסי היתומים כבשלו.

סימן קמו

הלך למקוה עם כסף חבירו ונגנב אי חייב לשלם. בדבר שאמר המפקיד שיוכל לשאול מכל רב שירצה. חיובו בשמירת הכסף והיכן חשיב מקום שמור.

סימן קמו

פקדון שהלך ונפסד והנפקד לא מכרו בב"ד אי חייב לשלם. פקדון חמץ של חבירו שלא מכרו הנפקד לנכרי לפני הפסח.

סימן קמח

כח הרב לאסור העישון לתלמידיו ושיהא גזל מה שיהנה מההשיבה. להכניס עצמו לסכנה עבור תלמוד תורה. לחלל השבת למי שהכניס עצמו בסכנה.

סימן קמט

בדבר תקנת ישיבה. אין אדם לומד אלא במקום שלכו חפץ.

סימן קנ

כרטיס מקוה אי מותר לשנים להשתמש בו. כרטיס חדשי וכדומה.

סימן קנא

בדין שביתת מלמדים – (סטרייק בלע"ז). חזרת פועל בדבר האבוד. חזרה בפועל השכור לדבר מצוה. חזן בית הכנסת אי הוי פועל או מקיים מצוה. שביתת מלמדים לא חשיבא כפועל החזור.

סימן קנב

ביומו תתן שכרו. בתשלום דמי המקוה.

סימן קנג

ראובן השאיל מכוניתו לשמעון בתנאי שרק לוי ינהג ונאנס ביד לוי בשעת הנסיעה.

סימן קנד

שאל בגד מחבירו ונתלכלך אי חייב השואל לכבסו. שואל פנס מחבירו ונגמרה הבעטער".

סימן קנה

שואל ספר ואינו מחזירו אי הוי גזלן. מנהל מוסד אי רשאי להשתמש לעצמו בספרי המוסד. השתמשות בשאלה לאחר שכלה הזמן. מתנה או מכר לזמן ולא החזיר אחר הזמן. יראה שלא להחזיר לספריה או לחבירו ספרי מינות.

סימן קנו

ביה"ח המטעה חברת ביטוח עבור חולה. גדרי גזל בעכו"ם. השבת הגזילה בעכו"ם. הטעיית עכו"ם. שלא להטעות את חברות הביטוח ללא שום עילה.

סימן קנו

בענין הוקפלו רוב המקצועות מותרות משום גזל. דבר שאין מקפיד בו. מחלק בין מתנות עניים לבין הלכו בו הנמושות.

סימן קנח

המקדש בחפץ שאין בעה"ב מקפיד. נותן גיטה למקום שאין הבעל מקפיד. גדרי אינו מקפיד לסוגיו השונים.

סימן קנט

בדין אין בעה"ב מקפיד. גדר יאוש בעלים. ההבדל בין מחיל ללא קפיד. הדלקת נר חנוכה בשמן של הפקר או בשמן שאין בעליו מקפיד בו. קישור מסכת ב"ק סופו לתחלתו.

סימן קס

גזלן ששילם במעות שאין בו סימן ברכה אי הוי תשלומין.

סימן קסא

פחות משו"פ אי יש בה דין ממון ובענין אכילת מצה ונטילת ערבה שאינם שו"פ. פת עירובין שאינה שוה פרוטה. דין ממון בפחות משה פרוטה לגבי גזילה ושאר מצוות ואיסורי הנאה.

סימן קסב

עוד בענין הנ"ל. כשיצויר שצריך לאכול כמה כזיתים למצות מצה אי בעינן לאכול כולן בבת אחת. שיעור זמן האכילה המחייבת ביום הכיפורים. דין ממון בפחות משה פרוטה לגבי גזילה ושאר מצוות ואיסורי הנאה. טעם דפחות משו"פ לא ניתן להשבה. גזל פחות משה פרוטה ואין הבעלים יודעים מהגזילה. גזל פחות משה פרוטה ונתייקר השער. החזרת גזל פחות משו"פ בישראל ובעכו"ם. ליכא דין השבה בעכו"ם דלאחר שגזלו הישראל אין זה ממונו של עכו"ם דהתורה התירה ממנו של עכו"ם. טעות עכו"ם ואבידותו.

סימן קסג

עוד בענין פחות משו"פ אי יש בה דין ממון. קידושין באיסורי הנאה דשוה לדידה שוה פרוטה. גזילה והשבה בפמשו"פ בעכו"ם ובישראל. ב"ד שנוקקו לשוה פרוטה האם בסוף הדין נזקקין גם לפחות משו"פ. פחות משוה פרוטה בכסף ובשוה כסף.

סימן קסד

שמעון מכר דירתו לראובן וא"א לו לצאת בזמן המיועד בגלל לוי. זה נהנה וזה חסר מדעת. מחלק בין שאמר לו מעצמו דור בחצרי ובין שביקש ממנו לדור בחצירו.

סימן קסה

מי שקיבל פרס הישיבה בערמה ורוצה לעשות תשובה.

סימן קסו

בדין המזיק בית חבירו ויש לו ביטוח. גדרי החיוב לחברת הביטוח ולמזיק. אם חברת הביטוח יכולין לתבוע את המזיק שישלם להם מה ששלמו הם להניזק.

סימן קסז

ישראל לקבל משרה במשטרה. כשחוקי העבודה נוגדים את דעת תורה. אי שרי משום שהוא טובה לכלל. גרם להכניס את חבירו למאסר. חומר האיסור להתפרנס ממשרה כזאת ומוטב שיפול על הציבור מאשר פרנסה כזאת.

סימן קסח

בשיטת סומכוס דממון המוטל בספק חולקין.

סימן קסח

הניח גחלת על בגדו בשוגג וביד בעל הבגד להציל. מחלק בין שוגג למזיד. אי חשיב אבידה מדעת.

סימן קע

אי מותר לבזות דומם. ראייה מכריתת כנף מעילו של דוד. בושתו של פת בקידוש היום. כל תשחית בדומם.

סימן קעא

המרשה לבזותו ולדבר עליו לשה"ר אי מותר. אין לבזות שום אדם ואפילו ברשות. אפילו האדם עצמו אין לו רשות לבזות עצמו. חטא מרים והמרגלים.

סימן קעב

רופא המוציא טיפת דם יותר ממה שצריך. שיעור וחיוב חובל בשבת. חבלה בעצמו. הקזת דם שלא לצורך רפואה. התרמת דם עבור בנק הדם.

סימן קעג

בטעם דאין עונשין מן הדין ובהא דרודף אחר חבירו להורגו ניתן להצילו בנפשו. לקלל רשע שימות. הנותן זרעו למולך. פטור דהנותן כל זרעו למולך. משה רבינו יכול לדון מק"ו. אי עונשין מן הדין בעכו"ם. הריגת הרודף.

סימן קעד

בדין בא במחתרת. הריגתו ע"י שאר בני אדם. אי הוה ליה דין רודף מיד כשבא או רק לאחר שבעל הבית עומד לנגדו. לגרום לחבירו חיוב שבועה.

סימן קעה

אי מותר להציל בריא בנפש הטריפה. כשאין יכולין להציל או את הטריפה או את החולה מי קודם. הצלת האם ע"י הריגת העובר. הצלת עצמו ע"י הריגת טריפה. כעת אין לפניו רק חולה טריפה ואינו רוצה להשתמש במכונת ההחיה דאולי יצטרכו זאת כעבור זמן עבור חולה השלם. להציל ע"י איסור מסכנה שתבוא לאחר מכן. לא תעמוד על דם רעך בטריפה. נטילת מכונת החייה מטריפה ומגוסס עבור השלם. נטילת חמצן מגוסס. הצלת נפשות ע"י גזילה.

סימן קעו

ביאור למה ההורג את הטריפה פטור והגוסס חייב. החובל בטריפה. גדרי החיוב ברוצח. מילת תינוק בעודו ירוק מקרב מיתתו שלאחר שנים רבות.

סימן קעז

אחות לקחת חלק בהפלת עוברין. ביאור דברי המהרש"א דרציחת עוברין אסורה בבני נח ושרי בישראל. הצלת עצמו בהריגת עובר. לצוות לבני נח להרוג עוברין.

סימן קעח

הוציא ראשו אי יש לו חזקת חי. חלול שבת על עובר.

סימן קעט

בענין הבעול ארמית קנאין פוגעים בו. נהפך זמרי והרגו לפנחס. התראה בעריות באמצע העבירה. פירש הבעול ובדעתו לחזור ולבעול מותר להרגו. הנרדף מותר להרוג את הרודף מדין הבא להרגך השכם להרגו ושאר כל אדם אסור.

סימן קפ

לנתק מכשיר רעספערעטא"ר בלע"ז. ג' סוגי גרמא ברציחה. מניעת מכשיר ההחיה הוא פחות גרמא מפרע עליו את המעזיבה.

סימן קפא

בדין מומר לתיאבון להצילו. חילול שבת עבורו.

סימן קפב

אם מותר לגרום מיתה לגנב שימות בגניבתו. חיובי הגזלן. הריגת הרוצח קודם שדונוהו בב"ד. נידוי לגנב. הנותן סם במאכלו של חבירו לא איקרי גרמא. ראה גנב שאוכל סם המות חייב להצילו. אף דאין עושין תקנה לגנב להצילו מעבירה להורגו ודאי אסור. בגניבה בלילה יש להתיר לגרום למותו מדין הבא במחתרת. תשלומין בגניבת לחם המעורב בו סם.

סימן קפג

תשובה שניה בענין הנ"ל. מביא ראיות בחומר הדבר שלא יענש חברו על ידו. השחתת מאכלו משום כל תשחית. חייב אדם להוציא או להרחיק מבני אדם כל הדברים המסוכנים מביתו. אי נתינת הסם חשיבא מחשבה או מעשה. חובה להצילו ואפילו בחילול שבת גם מהיזק הנגרם בשעת הגניבה. פגיעה נפשית שגרם להנגב. מניח כלב נושך בחצירו ולא הודיע להנכנסים. מסירת המצער לחבירו. אין דנין ע"פ רוח הקודש. מותר לפנויה להציל עצמה במיתתו של מאנס. אסור לגרום למות משום הלעטיהו לרשע וימות. ליכא גזילה באיסורי הנאה ומשום כך לא ציינו הערלה. גדרי הכאה בעובר על עשה.

סימן קפד

בירור דין הריפורמים וקונסרטיבים אם הם בכלל אחיך. זאת התורה לא תהא מוחלפת. כל שאינו מאמין באחד מי"ג עיקרי האמונה לאו בכלל ישראל הוא. אף שנתנה לאדם הבחירה אין פירושו שיש אפשרות לבחור בדרכים אסורות. המאבד עצמו לדעת אין לו חלק לעולם הבא. אפיקורס אינו נקרא אחיך לא להחיותו ולא לשום דבר. מי מהם יש לחשבו כתינוק שנשבה. שלא לקרבם בשום סיבה. בניהם שחוזרים בתשובה בכלל ישראל הם לכל דבר. שני ענינים של אחוה איכא אחוה במצוות של ישראל ואחוה ביחוסם של ישראל. אין תפילותיהם נשמעות. אין להחניף להם.

סימן קפה

גוים הזוממים רע על כלל ישראל אי יש חיוב להורגם. חיוב ודין אמחשבה רעה בעכו"ם.

סימן קפו

בענין למסור נפשו למיתה תמורת חברו הגדול ממנו. ראיות מהגמ' והמדרישים בהנ"ל.

סימן קפז

מי שמייסרים אותו למות ויכול לעכב מיתתו מעט אם חייב לעשות כן. עדיף לאכול מאכלים רעים אף שיזיקו לגוף ממה שירעב ולא יאכל כלל.

סימן קפח

אי שייך כל תשחית בדבר של הפקר ובילפותא דגר שנתגייר כקטן שנוולד דמי. בנשים לא אמרינן גר שנתגייר כקטן דמי.

סימן קפח

בדין אונס רחמנא פטריה. אע"ג שרחמנא פטריה מ"מ צריך להצטער על שהגיע לו האונס. יש אופנים דאונסא כמאן דעבד לא אמרינן. דין אנוסי ספרד. בדינים שבין אדם לחבירו לא אמרינן אונסא כמאן דעביד. ישתדל אדם להכניס עצמו בחיוב מצוה.

סימן קצ

שאינן לקלל או ללמד חובה על בני"י. אין לקלל אפילו רשעים עובדי עבודה זרה.

מקדש וקדשיו**סימן קצא**

עיר הנדחת שיש בה מזוזה. אזכרות שבמזוזה שלל שמים אקרי והמזוזה עצמה שלל עיר הנדחת אקרי.

סימן קצב

א. נזיר שנטמא ביום שנדר או בשני. ב. גילח על הזבח ונמצא פסולה. ג. תגלחת טומאה אי מעכב. מבאר איך פסלינן קרבנות משום תגלחת פסולה והא הרי תגלחת אינה מעכבת. רק לאחר ששלמו ימי הנזירות כולו כהלכתו תגלחת אינה מעכבת. תגלחת דטומאה.

סימן קצג

בלע תרומה או לעסה אי נתחללה מקדושתה. יש לחלק בין בליעה בשלמות לבין בליעה ע"י לעיסה.

סימן קצד

מה עשו הכהנים עם כל כך הרבה תרו"מ כשנכנסו לארץ. אי איכא מצוה באכילת תרומה כבאכילת קדשים.

סימן קצה

הקונה שדה בזמן שיובל נוהג אי חופר בה בורות שיחין ומערות. חפירת בורות בשדה בשביעית.

סימן קצו

מצות בנין בית הבחירה במקדש השלישי. בבית השלישי ליכא מצוה בבנין ע"י אדם. בנין השלישי יבנה ע"י מצוות ומעשים טובים של הצדיקים וזה מצוותו. גמר בית המקדש יהיה לכו"ע ע"י בני אדם. כשיהיה בעת דאחישנה יבנה אפילו בלילה. יבנה ע"י משיח ובנס.

סימן קצז

שיפוץ האבנים בכותל המערבי. שלא להחליף האבנים באבנים אחרות. מותר לגזוז העשבים ששורשם גורם להתפוררות האבנים. המתעסקים בשיפוץ יטבלו קודם.

סימן קצח

איך ידעו בנוב וגבעון שמת דוד. הירושלמי והבבלי נחלקו מתי מת דוד. גוף קדוש כדוד המלך אין מתעסקין בו עממין.

סימן קצט

בהא דים של שלמה היה נקוב כמוציא רמון. באלו אופנים חיישינן שהכהנים או ישראלים יטמאוהו.

סימן ר

מנורה אי מקדש אף מה שאינו ראוי לה. מדינא היו יכולים המנורה להדליק בשמן טמא שנטמא בהיכל.

סימן רא

במאחז"ל אלמלא בגדי כהונה לא נשתיר שריד ופליט.
הקרבת כפרתם מרובה מבגדי כהונה.

סימן רב

ישוב דברי ספר עטרת ראש בענין בגדי כהונה. סדר לבישת
הבגדים בכהן גדול.

סימן רג

אמר הרי אלו עולה וא' מהן בעל מום. באיזה אופן הנדר
מותר משום נדר שהותר מקצתו.

סימן רד

א. לילה אי הוי מחוסר זמן. ב. איך מקדישין עובר במעי
אמו הא הוי מחוסר זמן. מחוסר זמן אי חשיב בעל מום.

סימן רה

סמיכה אי הוי מ"ע שהזמן גרמא. יש לחלק בין היכא
דהחיוב של כל יום הוא חיוב חדש ובין היכא שהחיוב
חוזר ונעור.

סימן רו

בענין חביבה מצוה בשעתה אי דוחה שבת. במחלוקת
המבי"ט והרמב"ם בהאי דינא. קצירת העומר בשבת משום
חביבה מצוה בשעתה. הטפת דם ברית. זמן הקטרת
האימורים לכתחילה ובדיעבד.

סימן רז

א. אכילת קדשים פחות מכזית ב. שריפת קדשים בחצי
שיעור ג. שתי הלחם הבאות בפני עצמן. עשה דאכילת
קדשים אכולה בית אב קאי. לגרום טומאה לתרומה בפחות
מכשיעור. אכל שתי הלחם הבאים בפני עצמן קודם הלילה
תלוי אי מיירי בבאים בטומאה או בטהרה.

סימן רח

בענין למשחה באכילת אחרים. באכילת שאינם מתנות
כהונה. גדרי המצוה באכילת קדשים. אכילת השעיר של
יום הכיפורים כשהוא חי ע"י הבבלים.

סימן רט

בשר בחלב במוקדשים. למה השמיטו הרמב"ם ומה חידוש
צריך לומר דנוהג במוקדשין.

סימן רי

גמר בלבו להביא קרבן אי צריך להקדישו בפה. הפרשת
תרומה במחשבה בלבד.

סימן ריא

בשיטת מהרי"ט דאין שליחות להקדיש. קול אי חשיב
מעשה. הפריש תרומה או הקדיש בהמה במחשבה ונאבדה.
ביטול חמץ ע"י שליח.

סימן ריב

קרבן שבא ליד כהן אי מהני שאלה. מאימתי חשיב בא
ליד כהן. אפשר לחלק בין חטאת לשאר קרבנות.

סימן ריג

בל תאחר בהפריש ולא הקריב. אי ילפינן קדשים מבכור.

סימן ריד

שיור בקדושת הגוף. המקדיש קרבן מקדישו לכתחילה
קרבן של שותפין ומהני ליה משום ברירה.

סימן רטו

הקדש בזמן הזה. הטלת מום בזמן שאין בית. פדיית בהמת
הקדש בשוה פרוטה.

סימן רמז

בסוגיא דבין הביניים של מלא קומצו. ב. יתר הקומץ אי
הוי דשיל"מ. לגבי מי איקרי הנדר דבר שיש לו מתירין.
הקדש וחלה אי איקרי דבר שיש לו מתירין.

סימן ריז

סידור שני גזרי עצים בכל יום. ב. ברוב עם הדרת מלך
במקדש. ג'. עבודת המקדש בשנים. ברוב עם במקום שיש
ביטול תורה. הדלקת המנורה בשבת ע"י קטן או בפחות
מכשיעור. עשיית המצוות בחכמות כגון ע"י שנים בשבת.

סימן ריח

בסוגיא דמנחות צ"ה: שאכל דוד מלחם הפנים בהיותו
בסכנה. לחם פנים שהוסר מהשולחן לאחר הקטרת
הבזיכין. אכילת קדשים שלא כדרך אכילה. חילול שבת
עבור חולה הנראה כבריא. הצלת עצמו בממון חבירו או
בממון הקדש. כל היכא דאסור לכהנים ליכא ביה איסור
זרות.

סימן ריט

כהנים שפיגלו במקדש. אדם אוסר דבר שאינו שלו. פיגול
ע"י מחשבה בלבד.

סימן רכ

א. התראת ספק דנותר. ב. התראה בזה"ז אי הוי התראת
ספק.

סימן רכא

נשים בשריפת נותר ואי הוי לאו הניתק לעשה. כשהלאו
כולל יותר מהעשה כגון תשבתו דחמץ ועוד.

סימן רכב

הפקר בית דין במעות הקדש. לב בית דין מתנה בהקדש.

סימן רכג

פרוטה של הקדש שנפלה בתוך כיס של חולין. שחיטה
שאינה ראויה מדרבנן. המוכר דבר האסור באכילה. ביטול
ממון של הקדש בממונו. ציפורי מצורע.

סימן רבד

מלח הנתון ע"ג הכבש אי מועלין בו. אי איכא מצוה בהקטרת המלח שע"ג הקרבן.

סימן רבה

המוליך שעיר המשתלח הותרה לו העינוי או הודחה. חולה ביום הכיפורים חייב בעינוי ואסור לו לאכול יותר מכדי צרכו.

סימן רבו

ערב פסח שחל בשבת אי ק"פ הוי בכרת.

סימן רבז

מותר הפסח אי נאכל ליום ולילה או כשלמים.

סימן רבח

זכיית קטן בפסח מצרים. זכיית קטן קודם מתן תורה.

סימן רבט

אימורי פסח מצרים אי היה מותר באכילה. דין שחוטי חוץ בפסח מצרים.

סימן רל

בההוא ארמאה שאכל מן הפסח וקטלוהו (פסחים ג:). בני חבורה שאכלו חלקם של אחרים. נרדמו בני החבורה.

סימן רלא

עוד בההוא ארמאה. עונש עכו"ם המכשיל לישראל.

סימן רלב

עולת ראייה אי באה מן המעשר. גררי אוכל נפש ביו"ט. עולת ראייה מיקרי אוכל נפש ודלא כשאר העולות.

סימן רלג

שליח המביא קרבן אי טעון לינה, ולינה במשכן שילה. ב' טעמים ללינה.

סימן רלד

מצות הקהל בזמן הזה. ב. בענין אין עושין אכסדראות של עץ בעזרה. ע"י המלך ובעזרה. מצותו כשחל בשבת.

סימן רלה

בכור שנפגם עור האוזן. גררי מצוה דקבורה.

סימן רלו

א. מעשר בהמה אי ניתנה לכהנים. ב. כהנים אי חייבין במעשר בהמה. ג. אפוטרופוס למעשר בהמה. אין הכרח לומר דהא כהנים פטירי ממעשר בהמה דהוא משום דהוה ממתנות כהונה. ספק מתנות כהונה. קפץ אחד מן המנויים לגבי מעשר ושאר מתנות כהונה.

סימן רלז

בענין אין אדם מתכפר בדבר הבא בעבירה. היכא דעבירה חוץ לקרבן.

סימן רלח

חטאת אי באה נדבה. בל תוסיף במתן דמים.

סימן רלמ

תמורה אי ישנו בלב. ב. גדר תמורה הפקעת קדושת הראשונה או שגם בשניה נעשה איסור. ג. חקירה בענין כח גברא בט' קבין. תמורה בשבת.

סימן רמ

תשובת הרב מרדכי גיפטער זצ"ל. חלות התמורה במחשבה וקדושת הבהמה רק בדיבור.

סימן רמא

המשך בענין תמורה בלב. פיגול אי סגי מחשבה.

סימן רמב

בעל מום כהן אי כשר לשריפת פרה.

סימן רמג

מחוסר זמן בפרה אדומה.

סימן רמד

נשים המגדלות בניהם לפרה. טומאת וולד במעי אמו.

סימן רמה

בשתי שערות שעיקרן מלבין. ב. בטומאת נגע הנתק. ג. נגעים בזה"ז. רובו ככולו בנגעים. ליבון השערות סיבה לטומאה או סימן. ביאור החילוק בין פרה אדומה לנגעים. ראשן משחיר אם הגזיזה הוא לעיכובא.

סימן רמו

א. בענין חיבת הקודש. ב. באיסור הקטרת שאור ודבש. ג. בשיטת הרמב"ם בחורש אחר זורע.

סימן רמז

אדם מישראל אי חוצץ בפני הטומאה וביאור ד' רגמ"ה ב"ב דף כ' ע"א. ישראל הנולד לשמונה חדשים לגבי טומאה ושאר דינים. הממעטין וחוצצין בפני הטומאה בטומאת מת ובשאר טומאות. עכו"ם אי חוצץ בפני הטומאה. בטומאה רצוצה.

סימן רמח

ישוב דברי רש"י התמוהים זבחים ע'. בילפותא דבשר טמאה אין שחיטתה מטהרתה.

סימן רמט

מדידת עגלה ערופה ע"י ביי"ד או ע"י שליח. בידוע איזה עיר קרובה לחלל. נמצא חלל בתוך העיר. קבורת החלל קודם המדידה או לאחר מכן. תשובת הבא על הנדה.

סימן רנ

במצות המלך שלא ירבה לו כסף וזהב. ב. בדין הס"ת שכותב לו המלך. כסף שהיה מקודם או שקיבל מתנה. מלך שהרג בשוגג. הניח לו אביו ספר תורה.

סימן רנא

מחיית עמלק אי בעי ב"ד. עמלקי ועכו"ם על פי כמה נהרגין.

סימן רנב

אי מזכירין עמלק לימות המשיח. ב. נשים במלחמת מצוה. מגילת אסתר ופורים לעתיד לבא. כלי זיין באשה.

סימן רנג

כהן שמת וחזר וחי אי כהונתו עליו. כהנים בתחיית המתים לעתיד לבא. האיך יעמדו המתים לתחיית המתים. עולם הבא וימות המשיח אי חדא נינהו. מת והחייהו לדיני אישות. הזאה למתים שיקומו לתחיית המתים. פנחס קם לתחייה בשעה שהרגו לזמרי.

סימן רנד

בדבר מקום תחיית המתים ב"ב. בינונים שבחו"ל ושבארץ ישראל. מקום התגלות המשיח ומקומה של טבריה. תחיית המתים בארץ ישראל ובחו"ל.

סימן רנה

זהות משיח בן דוד יתגלה בבואו בב"א ולא קודם לכן. בכל דור ודור ישנו צדיק הראוי להיות משיח ובאם לא זכו נפטר מן העולם וצדיק שאחריו הוא הראוי. משיח צריך להיות להרמב"ם מלך בארץ ישראל. ביאור המעלות שצריך להיות במשיח בן דוד. חובה על הכלל לקבל מנהיג בפטירת המנהיג הקודם. למה לא נודע מקום קבורתו של משה רבינו ע"ה.

ת. ו. ש. ל. ב. ע.